

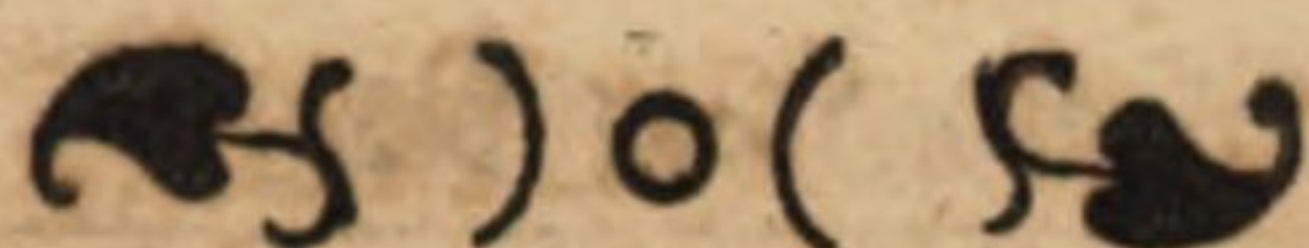
D. JUSTINIANI
SACRATISSIMI
PRINCIPIS, PP. A.
CODICIS
REPETITÆ PRÆLECTIONIS
LIBRI XII.

NOBILISSIMO CLARISSIMOQUE
VIRO
FABRO PYBRACIO,
REGII CONSISTORII CONSILIARIO,
SENATUS PARISIENSIS PRÆSIDI,
ILLUSTRISSIMI DUCIS ANDEGAVENSIS,
FRATRIS REGIS UNICI,
CANCELLARIO,
DIONYSIUS GOTHOFREDUS JC.
S. P. D.

Si te scirem (vir clarissime) quantum autoritatis inter nostros, tantum sapientia, atque humanitatis a natura consecutum: vix auderem frontem hujus operis de tuo titulo atque nomine munire, aut in tuum patrocinium, tuamque tutelam aperte dare. Nam & hac commentatio a me suscepta, prastantioris artificem, plus temporis etiam atque otii, & ne quid omittam, potentioris extrarium præsidium postulabat. Neque ambigo, quin utilitati publica plus reipsa deberi possit, quam a me nunc prestetur. Sed tamen non ignoras, creditores vel oblatam debiti portionem accipere nonnunquam a Pratore compelli. Male audire solet fœnerator, si acerbe exigit. Quod si ita jure usurpatum, de reliquis posthac videro: quibus dissolvendis, quin idoneus fiam, non dubito: si vel tuum suffragium semel intervenerit. De meo in Codicem incepto ne quid dicam amplius, quam quod a me alibi jam scriptum, dictumque est: visum fuit & hoc inter cetera legentibus profuturum, Romanorum consulum temporibus, quæ singulis pene Codicis legibus addita, annos salutis nobis redonata, subjungi. Quoto enim spatio temporis singula cujusque Tituli leges a se, aliorumque Titulorum capitibus distent, facilius potest animadverti: meaque opinione id quoque conferret ad ea, quæ in speciem pugnare videntur, concilianda. Cujus observationis nec te latet, haud minimam inter nostros utilitatem esse. Qualescunque tandem illud sit, quod a me strictim Codici adnotatum, in eoque præsistum est, tuo nomini ultro ac libens dico, voveoque. Id cum dignitati, tum virtuti, ac sapientia tua, jure ac merito debetur: cujus monumenta ut brevia (veterum sapientum more) ita sempiterna posteris reliquisti. Certe eloquentia, ac prudentia civilis, sacrum Regis consistorium, senatus, nationes etiam exterarum testes habuisti. Neque id mirum, cum inter majores atque gentiles tuos, infinitos prope Scævolas possis numerare, a quibus ut virtute superari nolueris; ita, felicitate summa, magnis honoribus illos antecelluisse videris, quos DEUS Optimus Maximus diutissime tibi conservet, prorogetque. Vale. Datum pridie Calendas Augusti MDLXXXIII.

IMPERA-

IMPERATORUM NOMINA, QUORUM CONSTITUTIONES DUODECIM LIBRIS CODICIS SUNT INSERTÆ.

H Adrianus,
Antoninus Pius.
Divi fratres, sive M. Antoninus
& Verus.
M. Ælius Antoninus solus.
Ælius Pertinax.
Severus & Antoninus Caracalla
Antoninus Caracalla solus.
Antoninus Heliogabalus.
Alexander.
Maximinus.
Gordianus.
Philippus.
Decius.
Gallus & Volusianus.
Valerianus & Gallienus.
Gallienus & Valerianus juniores.
Gallienus solus.
Claudius.

Aurelianus.
Probus.
Carus, Carinus & Numerianus.
Carinus & Numerianus.
Diocletianus.
Diocletianus & Maximianus Herculeus.
Constantius & Maximianus Galerius.
Constantinus Magnus.
Constantinus junior, Constantius & Constans.
Constantius & Constans.
Constantius solus.
Constantius & Julianus.
Julianus.
Jovianus.
Valentinianus & Valens.
Iidem & Gratianus.
Valens, Gratianus & Valentinianus II.
Gratianus & Valentinianus II.
Iidem & Theodosius.

Valentinianus II, Theodosius & Arcadius.
Theodosius & Arcadius.
Iidem & Honorius.
Arcadius & Honorius.
Iidem & Theodosius junior.
Honorius & Theodosius junior.
Theodosius junior solus.
Iidem & Valentinianus III.
Valentinianus III. solus.
Iidem & Martianus.
Martianus solus.
Leo.
Iidem & Anthemius.
Leo junior & Zeno.
Zeno solus.
Anastasius.
Justinus.
Iustinus & Justinianus.
Justinianus solus.

LITERARUM NOTÆ,

QUÆ
PER XII. LIBROS CODICIS,

VEL
IN CONSTITUTIONUM INSCRIPTIONIBUS, VEL
TEMPORUM DENOTATIONIBUS HINC VISUNTUR, NE CUI
FORTE CALIGINEM OBJCIANT, AD HUNC MODUM
LEGI DEBENT.

A.
AA.
A. & C.
AA. & CC.
Accept.
C.
CC.
CC. Coll.
Cæf.
Cæff.
Civitat.
Cl. Cæf.
Com.
Com. R. f. vel rer. priv.
Com. f. l. vel sacr. larg.
Cof.
Coff. vel Conff.
Conf.
Const. vel CP, vel Const. vel Constan-
tinop.
Correct.
D.
Dæ.
D. S.
D. PP.
D. N.
Dix.
Emiff.
El.
G.
Gen. PP.
Id.
Imp.
Impp.
In for. Tra.
IV.
Kalend.
L. Jul.
Lect.
Mag.
Mag. milit.
Mag. off.
N.
N. Cæf.
NN. Cæf.

Augustus.
Augusti.
Augustus & Cæsar.
Augusti & Cæsares.
Accepta.
Cæsar vel clarissimus.
Cæsares vel clarissimi.
Clarissimis consulibus.
Cæsar.
Cæsaribus.
Civitat.
Clarissimus Cæsar.
Comes.
Comes rerum privatarum.
Comes sacrarum largitionum.
Consule.
Consulibus.
Consularis.
Constantinopoli.
Correctori.
Data vel dicta.
Data.
Data subscripta.
Data proposita.
Domino vel domine nostro.
Dixerunt.
Emiffa.
Flavius.
Gesta.
Gennadio Præfecto Prætorio.
Idus vel Idibus.
Imperator.
Imperatores.
In foro Trajani.
Quarto.
Kalendis vel Kalendis.
Legem Juliam.
Lecta f. apud acta.
Magistro.
Magistro militum.
Magistro officiorum.
Nobilissimo.
Nobilissimo Cæsare.
Nobiliss. Cæsaribus.

Non.
N. P. vel Nob. P.
Off.
P. vel Pr.
Præf. prov.
PP.
Pf.
PP. G.
P. V.
P. vig.
P. V. R.
P. vel Pf. Aug.
Pp. emiss.
Pp. Gal.
P. A.
Pet.
Pleb.
Præf. ann.
Præf.
Pr. vel Prid.
Prop. vel proff. vel propos.
Proconf.
Proconf.
Publ. judic.
Quæst.
R. P.
R. p. orient.
S.
S. D.
Subscr.
S. L.
Sacr. lit.
S. pet.
S. P.
S. PP.
Supp. vel suppos. vel supposit.
S. petir.
Tit.
Trib. pleb.
V.
V. C.
VV. CC.
Vic. vel vicar.
K. N.

Nonas vel Nonis.
Nobili vel Nobilissimo patre.
Officiorum.
Præfidi.
Præfidi provinciarum.
Proposito, vel perpetuo, vel Præfecto Prætorio.
Præfecto.
Proposita gesta.
Præfecto urbi, vel vigili.
Præfecto vigili.
Præfecto urbis Romæ.
Præfecto Augustali.
Proposita emiss.
Præfecto Prætorio Galliarum, vel Prætoriorum
Galliarum.
Perpetuus Augustus, vel Perpetuo Augusto.
Petita.
Pleb.
Præfecto annonæ.
Prætoribus.
Pridie.
Proposita.
Proconf.
Proconfules.
Publicis judiciis.
Quæstori.
Rerum privatarum.
Rerum privatarum orienti.
Salutem, vel scripta, vel subscripta, vel supposita.
Salutem dicit vel dicunt, vel subscripta data.
Subscripta.
Sacrarum largitionum, vel sacrarum literarum.
Sacrarum literarum.
Subscripta petita.
Supposita.
Subscripta proposita.
Supposita.
Subscripta petita.
Titulo.
Tribunus plebis.
Viro.
Viro clarissimo.
Viris clarissimis.
Vicario.
Karissimo nobis.

) o (

TITULI CODICIS REPETITÆ PRÆLECTIONIS DN. JUSTINIANI, SACRATISSIMI PRINCIPIS, PP. A. CONSTITUTIONUM IMPERIALIUM.

LIBER PRIMUS.

Fides.

De summa Trinitate & fide catholica, ut nemo de ea publice contendere audeat. Tit. 1.
De sacrosanctis ecclesiis & de rebus & privilegiis earum 2.
De episcopis & clericis & orphanotrophis & brephotrophis & ptochotrophis & xenodochis, & ascetis, & monachis, & de privilegiis eorum & castrensi peculio, & de redimendis captivis, & de nuptiis clericorum vetitis seu permisis 3.
De episcopali audientia, & de diversis capitulis, quæ ad jus curamque & reverentiam pertinent pontificalem 4.
De hæreticis & Manichæis & Samaritanis 5.
Ne sanctum baptismus iteretur 6.
De apostatis 7.
Nemini licere signum Salvatoris CHRISTI humi vel in silice, seu marmore aut sculperet aut pingere 8.
De Judæis & cælicolis 9.
Ne Christianum mancipium hæreticus vel Paganus vel Judæus habeat, aut possideat, aut circumcidat 10.
De Paganis sacrificiis, & templis 11.
De his, qui ad ecclesias confugiunt vel ibi exclamant 12.
De his, qui in ecclesiis manumittuntur 13.

Leges.

De legibus & Constitutionibus principum, & edictis 14.
De mandatis principum 15.
De Senatusconsultis 16.
De veteri jure enucleando, & de auctoritate jurisprudentium, qui in Digestis referuntur 17.
De juris & facti ignorantia 18.
De precibus Imperatori offerendis: & de quibus rebus supplicare liceat, vel non 19.
Quando libellus principi datus, litis contestationem faciat 20.
Ut lite pendente, vel post provocationem aut definitivam sententiam nulli liceat Imperatori supplicare 21.
Si contra jus vel utilitatem publicam, vel per mendacium fuerit aliquid postulatum vel impetratum 22.
De diversis rescriptis & pragmaticis sanctionibus 23.
De statuis & imaginibus 24.
De his, qui ad statuas confugiunt 25.

Magistratus.

De officio Præfeti prætoriorum Orientis & Illyrici 26.
De officio præfeti prætorio Africa, & de omni ejusdem diocesis statu 27.
De officio præfeti urbi 28.
De officio magistrorum militum 29.
De officio quæstoris 30.
De officio magistri officiorum 31.
De officio comitis sacrarum largitionum 32.
De officio comitis rerum privatarum 33.
De officio comitis sacri patrimonii (Constitutio Græca) 34.
De officio proconsulis & legati (De officio Comitis Sacri Patrimonii) 35.
De officio Comitis Orientis 36.
De officio præfeti Augustalis 37.
De officio vicarii 38.
De officio Prætorum 39.
De officio rectoris provinciarum 40.
Ut nulli provinciarum suarum administratio sine speciali permisso principis permittatur (Constitutio Græca) 41.
De quadrimestribus brevibus (Constitutio Græca) 42.
De officio præfeti vigilum 43.
De officio præfeti annonæ (Constitutio Græca) 44.
De officio civilium judicum 45.
De officio militarium judicum 46.
Ne comitibus rei militaris vel tribunis lavacra præstentur 47.
De officio diversorum judicum 48.
Ut omnes tam civiles quam militares judices post administrationem depositam quinquaginta dies in civitatibus vel certis locis permanent 49.
De officio ejus, qui vicem alicujus judicis vel præsidis obtinet 50.
De assessor, & domest, & cancellariis judicum 51.
De annonis & capitatione administrantium, eorumque assessorum, aliorumve publicas sollicitudines gerentium, vel eorum, qui aliquas consecuti sunt dignitates 52.

De contractibus judicum, vel eorum, qui sunt circa eos, & inhibendis donationibus in eos faciendis: & ne administrationis tempore proprias ædes ædificent (sine sanctione pragmatica) 53.
De modo multarum, quæ a judicibus infliguntur 54.
De defensoribus civitatum 55.
De magistratibus municipalibus 56.
De officio Juridici Alexandria 57.

LIBER II.

Judicialia.

De edendo 1.

De in jus vocando 2.
De pactis 3.
De transactionibus 4.
De errore calculi 5.
De postulando 6.
De advocatis diversorum judiciorum 7.
(De advocatis diversorum judicum) 8.
De advocatis fisci 9.
De errore advocatorum, &c. 10.
Ut quæ de sunt advocatis partium judex suppleat 11.
Ex quibus causis infamia irrogatur 12.
De procuratoribus 13.
Ne liceat potentioribus patrocinium litigantibus præstare, vel actiones in se transferre 14.
De his, qui potentiorum nomine titulos prædiis affigunt, vel eorum nomina in litem prætendunt 15.
Ut nemo privatus titulos prædiis suis vel alienis imponat, vel vela regias suspendat 16.
Ut nemini liceat sine judicis auctoritate signa rebus imponere alienis 17.
Ne fiscus vel respublica procuracionem alicui patrocinii causa in lite præstet 18.
De negotiis gestis 19.

Restitutiones in integrum.

De his, quæ vi metusve causa gesta sunt 20.
De dolo malo 21.
De in integrum restitutione minorum (xxv. annis) 22.
De filiofamilias minore 23.
De fidejussoribus minorum 24.
Si tutor vel curator intervenierit 25.
Si in communi eademque causa in integrum restitutio postuletur 26.
Si adversus rem judicatam (restitutio postuletur) 27.
Si adversus venditionem 28.
Si adversus venditionem pignorum 29.
Si adversus donationem 30.
Si adversus libertatem 31.
Si adversus transactionem vel divisionem 32.
Si adversus solutionem a tutore vela se factam 33.
Si adversus dotem 34.
Si adversus delictum 35.
Si adversus usucapionem 36.
Si adversus fiscum 37.
Si adversus creditorem 38.
Si Minor ab hereditate se abstineat 39.
Si ut omittam hereditatem, vel bonorum possessionem, vel quid aliud adquirat 40.
In quibus causis restitutio in integrum necessaria non est 41.
Qui & adversus quos in integrum restitui non possunt 42.
Si minor se majorem dixerit vel (major) probatus fuerit 43.
Si sæpius in integrum restitutio postuletur 44.
De his, qui veniam ætatis impetraverunt 45.
Si major factus ratum habuerit 46.
Vbi & apud quem cognitio in integrum restitutionis agitata sit 47.
De reputationibus, quæ fiunt in judicio in integrum restitutionis 48.
Etiam per procuratorem causam in integrum restitutionis agi posse 49.
In integrum restitutione postulata ne quid novi fiat 50.
De restitutione militum & eorum, qui Reipublicæ causa absunt 51.
De uxoris militum, & eorum, qui Reipublicæ causa absunt 52.
De temporibus in integrum restitutionis tam minorum & aliarum personarum, quæ restitui possunt, quam etiam heredum eorum 53.
Quibus ex causis majores in integrum restituantur 54.
De alienatione mutandi judicii causa facta 55.

Arbitria

Rubricæ Codicis.

Arbitria & Judicia.

De receptis (arbitris) 56.
De satisfaciendo 57.
De formulis & impetrationibus actionum sublati 58.
De iurejurando propter calumniam dando 59.

LIBER III.

De judiciis 1.
De sportulis & sumptibus in diversis judiciis faciendis, & de executoribus litium 2.
De pedaneis iudiciis 3.
Qui pro sua iurisdictione iudices dare, darive possunt 4.
Ne quis in sua causa iudicet, vel ius sibi dicat 5.
Qui legitimam personam standi in judiciis habeant vel non 6.
Ut nemo inuitus agere vel accusare cogatur 7.
De ordine iudiciorum 8.
De liti contestatione 9.
De plus petitionibus 10.
De dilationibus 11.
De feriis 12.
De iurisdictione omnium iudicum: & de foro competenti 13.
Quando Imperator inter pupillos & viduas, vel miserabiles personas cognoscat, & ne exhibeantur 14.
Vbi de criminibus agi oportet 15.
Vbi de possessione agi oportet 16.
Vbi fideicommissum peti oportet 17.
Vbi conveniatur, qui certo loco dare promissit 18.
Vbi in rem actio exerceri debeat 19.
Vbi de hereditate agatur, & ubi heredes scripti in possessionem mitti postulare debeant 20.
Vbi de ratiociniis tam publicis quam privatis agi oportet 21.
Vbi causa status agi debeat 22.
Vbi quis de curiali vel cohortali aliave conditione conveniatur 23.
Vbi senatores vel clarissimi civiliter vel criminaliter conveniantur 24.
In quibus causis militantes fori præscriptione uti (non) possunt 25.
Vbi causæ fiscales, vel divinæ domus hominumque (eius) agantur 26.
Quæ liceat unicuique vindicare se sine iudice vel publicam devotionem 27.

Vindicationes.

De inofficioso testamento 28.
De inofficiosis donationibus 29.
De inofficiosis dotibus 30.
De petitione hereditatis 31.
De rei vindicatione 32.
De usufructu & habitatione, & ministerio servorum 33.
De servitutibus, & aqua 34.

Damni injuriæ actio.

De lege Aquilia 35.

Mixta seu divisoria actiones.

Familiæ eriscundæ 36.
Communi dividendo 37.
Communia utriusque iudicii, tam familiæ eriscundæ, quam communi dividendo 38.
Finium regundorum 39.
De confortibus ejusdem litis 40.

Noxales actiones.

De noxalibus actionibus 41.
Ad exhibendum 42.
De alcatoribus & alearum lusu 43.
De religiosis, & sumptibus funerum 44.

LIBER IV.

Conditiones.

De rebus creditis, & iurejurando 1.
Si certum petatur 2.
De suffragio 3.
De prohibita sequestratione pecuniæ 4.
De conditione indebiti 5.
De conditione ob causam datorum 6.
De conditione ob turpem causam 7.
De conditione furtiva 8.
De conditione ex lege, & sine causa, vel injusta causa 9.

Obligationes & Actiones.

De obligationibus & actionibus 10.
Ut actiones ab herede & contra heredem incipiant 11.
Ne ex r. pro marito, vel maritus pro uxore, vel mater pro filio conveniatur 12.
Ne filius pro patre, vel pater pro filio emancipato, (vel) libertus pro patrono, (vel) servus pro domino conveniatur 13.
An servus pro suo facto post manumissionem teneatur 14.

Quando fiscus vel privatus debitoris sui debitores convenire possit, (vel debeat) 15.

De hereditariis actionibus 16.
Ex delictis defunctorum in quantum heredes conveniantur 17.
De constituta pecunia 18.

Probationes.

De probationibus 19.
De testibus 20.
De fide instrumentorum & amissione eorum (& de Apochis) & antapochis faciendis: & de iis, quæ sine scriptura fieri possunt 21.
Plus valere quod agitur, quam quod simulate concipitur 22.

Conditiones quædam.

De commodato 23.
De pignoratitia actione 24.
De institoria & exercitoria actione 25.
Quod cum eo, qui in aliena potestate est, negotium gestum esse dicatur: vel de peculio, seu quod iussu, vel de in rem verso 26.
Per quas personas nobis acquiratur 27.

Exceptiones quædam.

Ad Senatusconsultum Macedonianum 28.
Ad Senatusconsultum Vellejanum 29.
De non numerata pecunia 30.
De compensationibus 31.

Usura.

De usuris 32.
De nautico fœnore 33.

Condictio.

Depositi (vel contra) 34.

Obligationes ex consensu.

Mandati vel contra 35.
Si servus extero se emi mandaverit 36.
Pro socio 37.
De contrahenda emptione & venditione 38.
De hereditate vel actione vendita 39.
Quæ res venire non possunt, & qui vendere vel emere vetantur 40.
Quæ res exportari non debent 41.
De eunuchis 42.
De patribus, qui filios suos distraxerunt 43.
De rescindenda venditione 44.
Quando licet ab emptione discedere 45.
Si propter publicas pensitationes venditio fuerit celebrata 46.
Sine censu vel reliquis fundum comparari non posse 47.
De periculo & commodo rei venditæ 48.
De actionibus empti & venditi 49.
Si quis alteri vel sibi sub alterius nomine, vel aliena pecunia emerit 50.
De rebus alienis non alienandis, & de prohibita rerum alienatione vel hypotheca 51.

De communium rerum alienatione 52.
Rem alienam gerentibus non interdici rerum suarum alienatione 53.
De pactis inter emptorem & venditorem (compositis) 54.
Si servus exportandus veneat 55.
Si mancipium ita venierit, ne prostituatur 56.
Si mancipium ita fuerit alienatum, ut manumittatur vel contra 57.
De ædilitiis actionibus 58.
De monopolis & conventu negotiatorum illicito, vel artificum ergo-
laborum, necnon balnearum prohibitis, illicitisq; passionibus 59.
De nundinis & mercatoribus 60.
De vestigalibus commissis 61.
Vestigalia nova institui non posse 62.
De commerciis & mercatoribus 63.
De rerum permutatione & præscriptis verbis 64.
De locato & conducto 65.
De iure emphyteutico 66.

LIBER V.

Nuptiæ.

De sponsalibus & arrhis sponsalitiis & proxeneticiis 1.
Si Rector provinciarum, vel ad eum pertinentes sponsalitia dederint 2.
De donationibus ante nuptias, vel propter nuptias, & sponsalitiis 3.
De nuptiis 4.
De incestis & inutilibus nuptiis 5.
De interdicto matrimonio inter pupillum & tutorem seu curatorem filiosque eorum 6.
Si quacunque præditus potestate, vel ad eum pertinentes ad suppositarum iurisdictioni suæ aspirare tentaverint nuptias 7.
Si nuptiæ ex rescripto petantur 8.
De secundis nuptiis 9.
Si secundo nupserit mulier, cui maritus usufructum reliquit 10.
De dotis promissione & nuda pollicitatione 11.

De jure dotium 12.
De rei uxoriæ actione in ex stipulatu (actionem) transfusa, & de natura dotibus præstita 13.
De pactis conventis tam super dote, quam super ante nuptias donatione, & paraphernis 14.
De dote cauta non numerata 15.
De donationibus inter virum & uxorem, & a parentibus in liberos factis, & de ratihabitione 16.
De repudiis, & iudicio de moribus sublato 17.
Solutio matrimonii, quemadmodum dos petatur 18.
Si dos constante matrimonio soluta fuerit 19.
Ne fideiussores vel mandatores dotium dentur 20.
Rerum amotarum 21.
Ne pro dote mulieris, bona quondam mariti addicantur, i. e. in solidum dentur 22.
De fundo dotali 23.
Divortio facto, apud quem liberi morari vel educari debeant 24.
De alendis liberis ac parentibus 25.
De concubinis 26.
De naturalibus liberis, & matribus eorum, & ex quibus causis iusti efficiantur 27.

Tutela.

De tutela testamentaria 28.
De confirmando tutore 29.
De legitima tutela 30.
Qui petant tutores vel curatores 31.
Vbi petantur tutores vel curatores 32.
De tutoribus vel curatoribus illustrium vel clarissimarum personarum 33.
Qui dare tutores vel curatores, & qui dari possunt vel non (possunt) 34.
Quando mulier officio tutelæ fungi potest 35.
In quibus casibus tutorem vel curatorem habenti tutor vel curator dari potest 36.
De administratione tutorum vel curatorum, & de pecunia pupillari fœneranda vel deponenda 37.
De periculo tutorum & curatorum 38.
Quando ex facto tutoris vel curatoris minores agere vel conveniri possunt 39.
Si ex pluribus tutoribus vel curatoribus omnes vel unus agere vel conveniri possint 40.
Ne tutor vel curator vestigal conducatur 41.
De tutore vel curatore, qui satis non dedit 42.
De suspectis tutoribus (vel curatoribus) 43.
De in litem dando tutore vel curatore 44.
De eo, qui pro tutore negotia gessit 45.
Si mater indemnitate promisit 46.
Si contra matris voluntatem tutor datus sit 47.
Vt causæ post pubertatem tutor adsit 48.
Vbi pupilli educari debeant 49.
De alimentis pupillo præstandis 50.
Arbitrium tutelæ 51.
De dividenda tutela & pro qua parte quisque tutorum conveniatur 52.
De in litem jurando 53.
De hæredibus tutorum (vel curatorum) 54.
Si tutor (vel curator) non gesserit 55.
De usuris pupillaribus 56.
De fideiussoribus (tutorum vel curatorum) 57.
De contrario iudicio (tutelæ) 58.
De auctoritate præstanda 59.
Quando tutores vel curatores esse definant 60.
De actore a tutore seu curatore dando 61.
De excusationibus, & temporibus earum 62.
Si tutor falsis allegationibus excusatus sit 63.
Si tutor Reipublicæ causa aberit 64.
De excusatione veteranorum 65.
Qui numero liberorum se excusant 66.
Qui morbo (se excusant) 67.
Qui ætate (se excusant) 68.
Qui numero tutelarum se excusant 69.
De curatore furiosi & prodigi 70.
De prædiis & aliis rebus minorum (sine decreto) non alienandis, si obligandis 71.
Quando decreto opus non est 72.
Si quis ignorans rem minoris esse sine decreto comparaverit 73.
Si maior factus alienationem factam sine decreto ratam habuerit 74.
De magistratibus conveniendis 75.

LIBER VI.

Servi & liberti.

De fugitivis servis, & libertis, mancipiisque civitatum, artificibus diverso operi deputatis & ad rem privatam vel dominicam pertinentibus. 1.

De furtis, & servo corrupto 2.
De operis libertorum 3.
De bonis libertorum & jure patronatus 4.
Si in fraudem patroni a libertis alienatio facta sit 5.
De obsequiis patronis præstandis 6.
De libertis & eorum liberis 7.
De jure aureorum annulorum, & de natalibus restituendis 8.

Bonorum possessiones.

Qui admitti ad bonorum possessionem possunt, & intra quod tempus 9.
Quando non petentium partes petentibus accrescant 10.
De bonorum possessione secundum tabulas 11.
De bonorum possess. contra tabulas, quam prætor liberis pollicetur 12.
De bonorum possessione contra tabulas liberti, quæ patronis liberisque eorum datur 13.
Vnde liberi 14.
Vnde legitimi, & unde cognati 15.
De edicto successorio 16.
De Carboniano edicto 17.
Vnde vir & uxor 18.
De repudianda bonorum possessione 19.
De collationibus 20.
De testamento militis 21.

Testamenta vel quasi.

Qui testamenta facere possint, vel non 22.
De testamentis, & quemadmodum testamenta ordinentur 23.
De hæredibus instituendis, & quæ personæ hæredes institui non possunt 24.
De institutionibus, vel substitutionibus, & restitutionibus sub conditione factis 25.
De impuberum & aliis substitutionibus 26.
De necessariis servis hæredibus instituendis vel substituendis 27.
De liberis præteritis vel exhæredatis 28.
De posthumis hæredibus instituendis, vel exhæredandis (vel præteritis) 29.
De jure deliberandi, & adeunda vel acquirenda hæreditate 30.
De repudianda vel abstinenda hæreditate 31.
Quemadmodum testamenta aperiuntur, describantur, & inspiciantur 32.
De edicto divi Hadriani (tollendo) & quemadmodum scriptus hæres in possessionem mittatur 33.
Si quis aliquem testari prohibuerit, vel coegerit 34.
De his, quibus ut indignis auferitur hæreditas: & ad Senatusconsultum Silanianum 35.
Decodicillis 36.

Legata.

De legatis 37.
De verborum & rerum significatione 38.
Si omissa sit causa testamenti 39.
De indicta viduitate & lege Julia Miscella tollenda 40.
De his, quæ pœnæ nomine in testamentis vel codicillis (scribuntur vel) relinquuntur 41.
De fideicommissis 42.
Communia de legatis & fideicommissis, & de in rem missione tollenda 43.
De falsa causa adjecta legato vel fideicommissis 44.
De his, quæ sub modo legata seu fideicommissa relinquuntur 45.
De conditionibus insertis tam in legatis quam in fideicommissis, & libertatibus 46.
De usuris & fructibus legatorum seu fideicommissorum 47.
De incertis personis 48.
Ad senatusconsultum Trebellianum 49.
Ad legem Falcidiam 50.
De caducis tollendis 51.
De his, qui ante apertas tabulas hæreditatem transmittunt 52.
Quando dies legati vel fideicommissi cedit 53.
Vt in possessionem legatorum vel fideicommissorum servandorum causa mittatur, & quando satisdari debeat 54.

Intestati successio.

De suis & legitimis liberis, & ex filia nepotibus ab intestato venientibus 55.
Ad senatusconsultum Tertullianum 56.
Ad senatusconsultum Orphicianum 57.
De legitimis hæredibus 58.
Communia de successione 59.
De bonis maternis, & materni generis 60.
De bonis, quæ liberis in potestate constitutis, ex matrimonio vel alias adquiruntur, & eorum administratione 61.
De hæreditatibus decurionum, naviculariorum, cohortalium militum & fabriensium 62.

LIBER VII.

Manumissiones.

De vindicta libertate, & apud consilium manumissione 1.
De testamentaria manumissione 2.

De le-

Rubricæ Codicis.

De lege Fufia Caninia tollenda 3.
 De fideicommissariis libertatibus 4.
 De dedititia libertate tollenda 5. (nam transfusa 6.
 De Latina libertate tollenda, & per certos modos in civitatem Roma-
 De communi servo manumisso 7.
 De servo pignori dato manumisso 8.
 De servis Reipublicæ manumittendis 9.
 De his, qui a non domino manumissi sunt 10. (tatur II.
 Qui manumittere non possunt, & ne in fraudem creditorum manumit-
 Quinon possunt ad libertatem pervenire 12.
 Pro quibus causis servi pro præmio accipiunt libertatem 13.
 De ingenuis manumissis 14.
 Communia de manumissionibus 15.
 De liberali causa 16.
 De assertionem tollenda 17.
 Quibus ad libertatem proclamare non licet: & de rebus eorum, qui
 ad libertatem proclamare non prohibentur 18.
 De ordine cogationum 19.
 De collusionem detegenda 20.
Præscriptiones & usucapiones.
 Ne defunctorum post quinquennium queratur 21.
 De longi temporis præscriptione, quæ pro libertate, non adversus li-
 bertatem competit 22.
 De peculio ejus, qui libertatem meruit 23.
 De senatusconsulto Claudiano tollendo 24.
 De nudo jure Quiritum tollendo 25.
 De usucapione pro emptore, vel transactione 26.
 De usucapione pro donato 27.
 De usucapione pro dote 28.
 De usucapione pro hærede 29.
 Communia de usucapionibus 30.
 De usucapione transformanda & sublata differentia (rerum) mancipi,
 & nec mancipi 31.
 De acquirenda & retinenda possessione 32.
 De præscriptione longi temporis, decem vel viginti annorum 33.
 In quibus causis cessat longi temporis præscriptio 34.
 Quibus non obijcitur longi temporis præscriptio 35.
 Si adversus creditorem 36.
 De quadriennii præscriptione 37.
 Nerei dominicæ vel templorum vindictio præscriptione sumoveatur 38.
 De præscriptione triginta vel quadraginta annorum 39.
 De annali exceptione Italici contractus tollenda, & de diversis tem-
 poribus & exceptionibus, & præscriptionibus, & interruptionibus 40.
 De alluvionibus & paludibus, & pascuis ad alium statum translatis 41.
Sententiæ.
 De sententiis præfectorum prætorio 42.
 Quomodo & quando judex sententiam proferre debeat præsentibus
 partibus, vel una absente 43.
 De sententiis ex periculo recitandis 44.
 De sententiis & interlocutionibus omnium judicum 45.
 De sententiis, quæ sine certa quantitate prolata est 46.
 De sententiis, quæ pro eo quod interest proferuntur 47.
 Si a non competente judice judicatum fuerit 48.
 De pœna judicis, qui male judicavit, vel ejus, qui judicem vel adver-
 sarium corrumpere curavit 49.
 Sententiam rescindi non posse 50.
 De fructibus & litis expensis 51.
 De re judicata 52.
 De executione rei judicatæ 53.
 De usuris rei judicatæ 54.
 Si plures una sententia condemnati sunt 55.
 Quibus res judicata non nocet 56.
 Comminationes, epistolas, programmata, subscriptiones, auctorita-
 tem rei judicatæ non habere 57.
 Si ex falsis instrumentis vel testimoniis judicatum sit 58.
 De confessis 59.
 Res inter alios acta, vel judicata aliis non nocere 60.
 De relationibus 61.
Appellationes.
 De appellationibus, & consultationibus 62.
 De temporibus & reparationibus appellationum seu consultationum 63.
 Quando provocare non est necesse 64.
 Quorum appellationes non recipiuntur 65.
 Si pendente appellatione mors intervenerit 66.
 De his, qui per metum judicis non appellaverunt 67.
 Si unus ex pluribus appellaverit 68.
 Si de momentanea possessione fuerit appellatum 69.
 Ne liceat in una eademque causa tertio provocare, vel post duas sen-

tentias judicum, quas definitio præfectorum roboraverit, eas re-
 Qui bonis cedere possunt 71. (tractare 70.
 De bonis auctoritate judicis possidendis, seu venundandis, & de se-
 parationibus bonorum 72.
 De privilegio fisci 73.
 De privilegio dotis 74.
 De revocandis his, quæ in fraudem creditorum alienata sunt 75.

LIBER VIII. Interdicta.

De interdictis 1.
 Quorum bonorum 2.
 Quorum legatorum 3.
 Vnde vi 4.
 Si per vim vel alio modo absentis possessio turbata sit 5.
 Vti possideris 6.
 De tabulis exhibendis 7.
 De liberis exhibendis (seu deducendis) & de libero homine exhibendo 8.
 De precario & Salviano interdicto 9.
 De ædificiis privatis 10.
 De operis novi nuntiatione 11.
 De operibus publicis 12.
 De ratiociniis operum publicorum, & patribus civitatum 13.

Pignora.

De pignoribus & hypothecis 14.
 In quibus causis pignus vel hypotheca tacite contrahitur 15.
 Si aliena res pignori data sit 16. (hatur 17.
 Quæ res pignori obligari possunt, vel non: & qualiter pignus contra-
 Qui potiores in pignore habeantur 18.
 De his, qui in priorum creditorum locum succedunt 19.
 Si antiquior creditor pignus vendiderit 20.
 Si communis res pignori data sit 21.
 De prætorio pignore: & ut in actionibus etiam debitorum missio præ-
 torii pignoris procedat 22.
 Si in causa judicati pignus captum sit 23.
 Si pignus pignori datum sit 24.
 De parte pignoris, & omni causa 25.
 De remissione pignoris 26.
 Etiam ob chirographariam pecuniam pignus teneri 27.
 De distractione pignorum 28.
 Debitorem venditionem pignoris impedire non posse 29.
 Si vendito pignore agatur 30.
 De lutione pignoris 31.
 Si unus ex pluribus hæredibus creditoris vel debitoris partem suam
 debiti solverit vel acceperit 32.
 Si pignoris conventionem numeratio pecuniæ sequuta non sit 33.
 De jure domini impetrando 34.
 De pactis pignorum, & de lege commissoria in pignoribus rescindenda 35.

Exceptiones quedam.

De exceptionibus & præscriptionibus 36.
 De litigiosis 37.

Stipulationes.

De contrahenda & committenda stipulatione 38.
 De inutilibus stipulationibus 39.
 De duobus reis stipulandi & promittendi 40.
 De fidejussoribus & mandatoribus 41.
 De novationibus & delegationibus 42.
 De solutionibus & liberationibus 43.
 De acceptilationibus 44.
 De evictionibus 45.
 Creditorem evictionem (pignoris) non debere 46.

Patria potestas.

De patria potestate 47.
 De adoptionibus 48.
 De emancipationibus liberorum 49.
 De ingratilibus liberis 50.
 De postliminio reversis, & de redemptis ab hostibus 51.
 De infantibus expositis, liberis & servis, & de iis, qui sanguinolentos
 nutriendos acceperunt 52.

Consuetudo.

Quæ sit longa consuetudo 53.

Donationes.

De donationibus, quæ sub modo vel conditione, vel certo tempore
 conficiuntur 55.
 De revocandis donationibus 56.
 De donationibus causa mortis 57.
 De infirmamentis pœnis cælibatus & orbitatis, & decimariis sublati 58.
 De jure liberorum 59.

L I B E R IX.

Judicia publica.

- (De his,) qui accusare non possunt 1.
De accusationibus & inscriptionibus 2.
De exhibendis vel transmittendis reis 3.
De custodiareorum 4.
De privatis carceribus inhibendis 5.
Si reus vel accusator mortuus fuerit 6.
Si quis Imperatori maledixerit 7.
Ad legem Iuliam majestatis 8.
Ad legem Iuliam de adulteriis & stupro 9.
Si quis eam, cujus tutor fuerit, corruerit 10.
De mulieribus, quæ servis propriis se junxerunt 11.
Ad legem Iuliam de vi publica seu privata 12.
De raptu virginum, seu viduarum vel sanctimonialium 13.
De emendatione servorum 14.
De emendatione propinquorum 15.
Ad legem Corneliam de sicariis 16.
De his, qui parentes vel liberos occiderunt 17.
De maleficis & mathematicis, & cæteris similibus 18.
De sepulchro violato 19.
Ad legem Fabiam de plagiariis 20.
Ad legem Viselliam 21.
Ad legem Corneliam de falsis 22.
De his, qui sibi adscribunt in testamento 23.
De falsa moneta 24.
De mutatione nominis 25.
Ad legem Iuliam de ambitu 26.
Ad legem Iuliam repetundarum 27.
De crimine peculatus 28.
De crimine sacrilegii 29.
De seditionis & his, qui contra Rempubl. audent plebem colligere 30.
Quando civilis actio criminali præjudicet, & an utraque ab eodem exerceri possit 31.
De crimine expilata hereditatis 32.
De vi bonorum raptorum 33.
De crimine stellionatus 34.
De injuriis 35.
De famosis libellis 36.
De abigeis 37.
De Nili aggeribus non rumpendis 38.
De his, qui latrones vel alios criminibus reos occultaverint 39.
De requirendis (reis) 40.
De quaestionibus 41.
De abolitionibus 42.
De generali abolitione 43.
Ut intra certum tempus criminalis quaestio terminetur 44.
Ad senatusconsultum Turpillianum 45.
De calumniatoribus 46.
De pœnis 47.
Ne sine jussu principis certis iudicibus liceat confiscare 48.
De bonis proscriptorum seu damnatorum 49.
De bonis eorum, qui mortem sibi consciverunt 50.
De sententiam passis & restitutis 51.

L I B E R X.

Fiscalia.

- De jure fisci 1.
De conveniendis fisci debitoribus 2.
De fide & jure hæstæ fiscalis, & de adjæctionibus 3.
De venditione rerum fiscalium cum privatis communium 4.
Ne fiscus rem quam vendidit, evincat 5.
De his, qui ex publicis rationibus mutuam pecuniam acceperunt 6.
Pœnis fiscalibus creditores præferri 7.
De fiscalibus usuris 8.
De sententiis adversus fiscum latis retractandis 9.
De bonis vacantibus, & de incorporatione 10.
De delatoribus 11.
De petitionibus bonorum sublatiis 12.
De his, qui se deferunt 13.
Si liberalitatis imperialis socius sine hærede decesserit 14.
De thesauris 15.
De annonis & tributis 16.
De indictionibus 17.
De superindictione 18.
De exactoribus tributorum 19.
De superexactionibus 20.
De capiendis & distrahendis pignoribus tributorum causa 21.

De apochis publicis, & descriptionibus curialibus 22.

De can ne largitionalium titularum 23.

Ne opera a collatoribus exigantur 24.

De immunitate nemini concedenda 25.

De conditis in publicis horreis 26.

Vt nemini liceat in coemptione specierum se excusare, & de munere sitocomiæ 27.

De collatione donatorum, vel relevatorum, aut translatorum seu adaratorum 28.

De collatione æris 29.

De discussoribus 30.

Curie, Civitatum Munera, & eorum excusationes.

De decurionibus & filiis eorum: & qui decuriones habeantur: & quibus modis fortuna curiæ liberentur 31.

Si servus aut libertus ad decurionatum adspiraverit 32.

De prædiis decurionum sine decreto non alienandis 33.

Quando & quibus quarta pars debetur ex bonis decurionum: & de modo distributionis eorum 34.

De imponenda lucrativa descriptione 35.

De præbendo salario 36.

Si curialis relicta civitate rus habitare maluerit 37.

De municipibus & originariis 38.

De incolis, & ubi quis domicilium habere videtur, & de iis, qui studiorum causa in alia civitate degunt 39.

De honoribus & muneribus non continuandis inter patrem & filium, & de intervallis 40.

De muneribus patrimoniorum 41.

Quemadmodum civilia munera indicuntur 42.

De his, qui sponte munera subeunt. 43.

De his, qui a principe vacationem acceperunt 44.

De vacatione publici muneris 45.

De decretis decurionum super immunitate quibusdam concedenda 46.

De excusationibus munerum 47.

De quibus muneribus vel præstationibus nemini liceat se excusare 48.

Qui ætate (vel professione se) excusant 49.

Qui morbo se excusant 50.

De his, qui numero liberorum vel paupertate excusationem meruerunt 51.

De professoribus & medicis 52.

De athletis 53.

De his, qui non impletis stipendiis sacramento soluti sunt 54.

Quibus muneribus excusantur hi, qui post impletam militiam vel ad vocationem per provincias suis commodis vacantes commorantur, & de privilegiis eorum, & de conductoribus vestigalium fisci 55.

De libertinis 56.

De infamibus 57.

De reis postulatis 58.

De his, qui in exilium dati, vel ab ordine moti sunt 59.

De filiis familias, & quemadmodum pro his pater teneatur 60.

De periculo successorum parentis 61.

De mulieribus, in quo loco munera sexui congruentia, & honores agnoscant 62.

De legationibus 63.

De excusationibus artificum 64.

De potioribus ad munera nominandis 65.

Si propter inimicitias creatio facta sit 66.

De sumptuum recuperatione 67.

Si post creationem quis decesserit 68.

De tabulariis, scribis, logographis, & censualibus 69.

De susceptoribus, præpositis, & arcariis 70.

De ponderatoribus & auri illatione 71.

De auri publico persecutoribus 72.

De his, quæ ex publica collatione illata sunt, non usurpandis 73.

De auro coronario 74.

De Irenarchis 75.

De argenti pretio quod thesauris infertur 76.

L I B E R XI.

Patrimonialia.

Hic agitur de Navigiis, v. tit. 1. 2. 3. 4. 5. Monetis, v. tit. 6. Vestibus, v. tit. 7. 8. Armis, v. tit. 9. Nummis, v. tit. 10. Frenis, sellis, baltheis & simili sumptu, v. tit. 11. Classicis, v. tit. 12. Corporibus & Collegiis, Universitatibus, Civitatibus v. tit. 13. ad 21. Frumento & annonis, v. tit. 22. ad 28. Municipiis, Rebus publicis, v. tit. 29. ad 39. Spectaculis, ludis, Aqueductibus, gladiatoribus, venatione, Majuma, armorum usu, v. tit. 40. ad 46. Censitis, v. tit. 47. ad 49. Colonis & rusticanis, v. tit. 50. & deinceps. Agris, Fundis, pascuis, saltibus, prædiis, eorum mancipiis, conductoribus, procuratoribus, exactoribus, v. tit. 51. & deinceps. Domo Principis & Augusta, grege, Palatiis & hortis v. tit. 71. ad finem usque.

De

Rubricæ Codicis.

DE naviculariis, seu naucleris publicas species transportantibus & de tollenda lustralis auri collatione 1.
De prædiis & omnibus rebus naviculariorum 2.
De navibus non excusandis 3.
Ne quid oneri publico imponatur 4.
De naufragiis 5.
De metallariis & metallis, & procuratoribus metallorum 6.
De murilegulis & gynæciariis, & procuratoribus gynæcii: & de monetariis, & de bastagariis 7.
De vestibus holoberis & auratis, & de tinctione sacri muricis 8.
De fabricentibus 9.
De veteris numismatis potestate 10.
Nulli licere in frenis, equestribus sellis & in baltheis margaritas & smaragdus & hyacinthos aptare: & de artificibus palatinis 11.
De classicis 12.
De decurialibus urbis Romæ 13.
De privilegiis corporatorum urbis Romæ 14.
De pistoribus 15.
De suariis & susceptoribus vini & cæteris corporatis 16.
De collegiatis, & chartopratis & nummulariis 17.
De studiis liberalibus urbis Romæ & Constantinopolitanæ 18.
De honoratorum vehiculis 19.
De privilegiis urbis Constantinopolitanæ 20.
De metropoli Beryto 21.
De canone frumentario urbis Romæ 22.
De frumento urbis Constantinopolitanæ 23.
De annonis civilibus 24.
De mendicantibus validis 25.
De nautis Tiberinis 26.
De frumento Alexandrino 27.
De Alexandria primatibus 28.
De jure Reipublicæ 29.
De administratione rerum publicarum 30.
De vendendis rebus civitatis 31.
De debitoribus civitatum 32.
De periculo nominatorum 33.
De periculo eorum, qui pro magistratibus intervenerunt 34.
Quo quisque ordine conveniatur 35.
Ne quis liber invitum actum Reip. gerere cogatur 36.
Sumptus injuncti muneris ad omnes collegas pertinere 37.
De his, qui ex officio, quod administraverunt, conveniuntur 38.
De solutionibus & liberationibus debitorum civitatis 39.
De spectaculis & scenicis, & lenonibus 40.
De expensis ludorum publicorum 41.
De aqua ductu 42.
De gladiatoribus penitus tollendis 43.
De venatione ferarum 44.
De majuma 45.
Ut armorum usus infcio principe interdictus sit 46.
De agricolis & censitis & colonis 47.

Agricolæ, coloni, censiti.

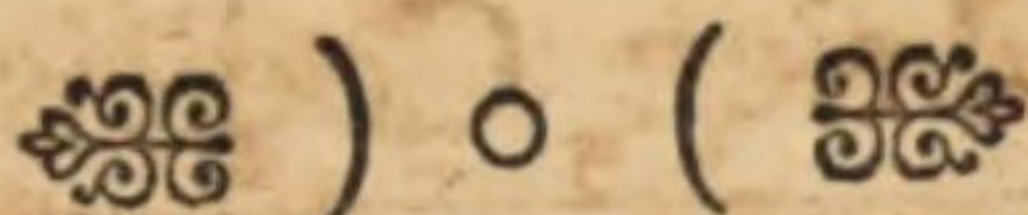
De capitatione civium censibus eximenda 48.
In quibus causis coloni censiti dominos accusare possint 49.
De colonis Palæstinis 50.
De colonis Thracensibus 51.
De colonis Illyricianis 52.
Ut nemo ad suum patrocinium suscipiat rusticanos, vel vicos eorum 53.
Ne rustici ad ullum obsequium devocentur 54.
Non licere habitatoribus metropolium loca sua ad extraneum transferre 55.
Ut nullus ex vicaneis pro alienis vicaneis debitis teneatur 56.
De censibus & censitoribus & peræquatoribus, & inspectoribus 57.
De omni agro deserto, & quando steriles fertilibus imponuntur 58.
De fundis limitrophis, & terris, & paludibus, & pascuis limitaneis, vel castellorum 59.
De pascuis publicis vel privatis 60.
De fundis patrimonialibus, & saltuensibus, & emphyteuticis, & eorum conductoribus 61.
De mancipiis, & colonis patrimonialium saltuensium, & emphyteuticorum fundorum 62.
De fugitivis colonis patrimonialibus, saltuensibus, & emphyteuticis 63.
De collatione fundorum patrimonialium & emphyteuticorum 64.
De fundis rei privatæ, & saltibus divinæ domus 65.
De fundis & saltibus rei dominicæ 66.
De agricolis & mancipiis dominicis, vel fiscalibus reipublicæ (vel rei privatæ) 67.
De prædiis tamiacis, & de his, qui ex colonis dominicis, aliisque liberæ conditionis procreantur 68.
De diversis prædiis urbanis & rusticis templorum & civitatum, & omni redditu civili 69.
De locatione prædiorum civilium, || vel || fiscalium, sive templorum, sive rei privatæ || vel || dominicæ 70.
De conductoribus & procuratoribus, sive actoribus prædiorum fiscalium domus Augustæ 71.
Quibus ad conductionem prædiorum fiscalium accedere non licet 72.
De collatione fundorum fiscalium, vel rei privatæ, vel dominicæ, vel civitatis, vel templi 73.
De privilegiis domus Augustæ, vel rei privatæ, & quarum collationum excusationem habent 74.

De grege dominico 75.
De palatiis & domibus dominicis 76.
De cupressis ex luco Daphnenfi vel Perseis per Ægyptum non excindendis, vel vendendis 77.

LIBER XII.

Palatina: seu de personis, quæ sunt in dignitate, v. tit. 1. Senatoriæ (suffraganeæ, v. tit. 2. ad 6. Spectabiles, v. tit. 8. ad 15. Clarissimæ, v. tit. 16. ad 31.) Equestris, v. tit. 32. Perfectissimæ, v. tit. 33. Militares, v. tit. 34. ad 52. Apparitoria: seu aliis apparentes, v. tit. 53. ad finem.

DE dignitatibus 1.
De prætoribus & de honore præturæ, & collatione, & gleba, & folli, & septem solidorum functione sublata 2.
De consulibus & non spargendis ab iis pecuniis, & de præfectis & magistris militum, & patriciis 3.
De præfectis prætorio, sive urbi & magistris militum in dignitatibus exequandis 4.
De præpositis sacri cubiculi, & de omnibus cubiculariis, & privilegiis eorum 5.
De quaestoribus, & magistris officiorum, & comitibus sacrarum largitionum & rei privatæ 6.
De primicerio & secundicerio, & notariis 7.
Ut dignitatum ordo servetur 8.
De magistris scriniorum 9.
De comitibus consistorianis 10.
De comitibus & tribunis scholarum 11.
De comitibus rei militaris 12.
De comitibus & archiatris sacri palatii 13.
De comitibus, qui provincias regunt 14.
De professoribus, qui in urbe Constantinopolitana docentes, ex lege meruerunt comitivam 15.
De silentariis & decurionibus eorum 16.
De domesticis & protectoribus 17.
De præpositis laborum 18.
De proximis sacrorum scriniorum, cæterisque, qui in sacris scriniis militant 19.
De agentibus in rebus 20.
De præpositis agentium in rebus 21.
De principibus agentium in rebus 22.
De curiosis & Stationariis 23.
De palatinis sacrarum largitionum & rerum privatarum 24.
De litoribus 25.
De castrensiis & ministerianis 26.
De decanis 27.
De mensoribus 28.
De privilegiis eorum, qui in sacro palatio militaverunt 29.
De privilegiis scholarum 30.
De castrensi omnium palatinorum peculio 31.
De equestri dignitate 32.
De perfectissimatus dignitate 33.
Qui militare possunt vel non possunt, & de servis ad militiam vel dignitatem adspirantibus: & ut nemo duplici militia vel dignitate (simul) utatur 34.
Negotiatores ne militent 35.
De re militari 36.
De castrensi peculio militum & præfectianorum 37.
De erogatione militaris annonæ 38.
De excoctione & translatione militarium annonarum 39.
De militari veste 40.
De metatis & epidemeticis 41.
De salgamo hospitibus non præbendo 42.
De comætu 43.
De tyronibus 44.
De litorum & itinerum custodia 45.
De desertoribus & occultatoribus eorum 46.
De veteranis 47.
De filiis officialium militarium, qui in bello moriuntur 48.
De oblatione votorum 49.
De numerariis, actuariis, & chartulariis, & adjutoribus, scriniariis, & exceptoribus sedis excelis, cæterorumque judicum, tam militarium, quam civilium 50.
De cursu publico, angariis & parangariis 51.
De tractatoriis & stativis 52.
De apparitoribus præfectorum prætorio, & privilegiis eorum 53.
De apparitoribus præfecti urbis 54.
De apparitoribus magistrorum militum & de privilegiis eorum 55.
De apparitoribus proconsulis & legati 56.
De apparitoribus comitis Orientis 57.
De cohortalibus principibus corniculariis ac primipilariis 58.
De apparitoribus præfecti annonæ 59.
De diversis officiis & apparitoribus judicum, & probatoriis eorum 60.
De executoribus & exactoribus 61.
De iuribus advocatorum, & concussionibus officiorum, sive apparitorum 62.
De primipilo 63.
Publicæ laticlæ vel consulum nuntiatores, vel insinuatores constitutionum, & aliarum sacrarum vel judicialium literarum, ex descriptione, vel ab invitis, ne quid accipiant immodicum 64.

INDEX TITULORUM CODICIS ORDINE ALPHABETICO DIGESTUS.

Prior numerus librum, posterior titulum indicat.

A.

De Abigels 9. 37
De Abolitionibus 9. 42
De Acceptilationibus 8. 44
De Accusationibus & inscriptionibus 9. 2
De Actionibus empti & venditi 4. 49
De Actore a tutore, seu curatore dando 5. 61
Ad exhibendum 3. 42
Ad legem Corneliam de falsis 9. 22
Ad legem Corneliam de sicariis 9. 16
Ad legem Falcidiam 6. 50
Ad legem Fabiam de plagiariis 9. 20
Ad legem Juliam de adulteriis & stupro 9. 9
Ad legem Juliam de ambitu 9. 26
Ad legem Juliam de vi publica vel privata 9. 12
Ad legem Juliam majestatis 9. 8
Ad legem Juliam repetundarum 9. 27
Ad legem Viselliam 9. 21
De Administratione rerum publicarum 11. 30
De Administratione tutorum vel curatorum, & pecunia pupillari for-
neranda vel deponenda 5. 37
De Adoptionibus 8. 42
De Adquirenda & retinenda possessione 7. 32
Ad Senatusconsultum Macedonianum 4. 28
Ad Senatusconsultum Orphitianum 6. 57
Ad Senatusconsultum Tertullianum 6. 56
Ad Senatusconsultum Trebellianum 6. 49
Ad Senatusconsultum Turpillianum 9. 45
Ad Senatusconsultum Vellejanum 4. 29
De Adfertione tollenda 7. 17
De Adfessoribus, & domesticis, & cancellariis judicum 1. 51
De Advocatis diversorum judicum 2. 8
De Advocatis diversorum judiciorum 2. 7
De Advocatis fisci 2. 9
De Edictis privatis 8. 10
De Edictis actionibus 4. 58
De Agentibus in rebus 12. 20
De Agriculis & censitis, & colonis 11. 47.
De Agriculis & mancipiis dominicis, vel fiscalibus rei publicæ vel priva-
tæ 11. 67
De Aleatoribus & alearum lusu 3. 43
De Alendis liberis ac parentibus 5. 25
De Alexandriæ primatibus 11. 28
De Alienatione judicii mutandi causa facta 2. 55
De Alimentis pupillo præstandis 5. 50
De Alluvionibus, & paludibus & piscuis ad alium statum translatis 7. 41
De Annali exceptione Italici contractus tollenda, & de diversis tempo-
ribus & exceptionibus & præscriptionibus: & interruptionibus
7. 40
De Annonis civilibus 11. 24
De Annonis & capitabne administrantium & eorum assessorum, alio-
rumve publicas sollicitudines gerentium, vel eorum, qui aliquas
consecuti sunt dignitates 1. 52
De Annonis & tributis 10. 16
An servus pro suo facto post manumissionem teneatur 4. 14
De Apochis publicis, & descriptionibus curialibus, & de distributioni-
bus civilibus 10. 22
De Apostatis 1. 7
De Apparitoribus comitis orientis 12. 57
De Apparitoribus magistrorum militum & privilegiis eorum 12. 55
De Apparitoribus præfecti annonæ 12. 59
De Apparitoribus præfectorum prætorio & privilegiis eorum 12. 53
De Apparitoribus præfecti urbis 12. 54
De Apparitoribus proconsulis & legati 12. 56
De Appellationibus & consultationibus 7. 62
De Aqueductu 11. 42
Arbitrium tutelæ 5. 51
De Argenti pretio, quod thesauris infertur 10. 76
De Athletis 10. 53
De Auri publici persecutoribus 10. 72
De Auro coronario 10. 74
De Autoritate præstanda 5. 59

B.

De Bonis auctoritate judicis possidendis, seu venundandis, & de separa-
tionibus bonorum 7. 72
De Bonis eorum, qui mortem sibi consciverunt 9. 50
De Bonis libertorum & jure patronatus 6. 4
De Bonis maternis, & materni generis 6. 60
De Bonis proscriptorum seu damnatorum 9. 49
De Bonis, quæ liberis in potestate patris constitutis ex matrimonio vel
alias adquiruntur, & eorum administratione 6. 61
De Bonis vacantibus & de incorporatione 10. 10
De Bonorum possessione contra tabulas liberti, quæ patronis, liberisque
eorum datur 6. 13
De Bonorum possessione contra tabulas, quam Prætor liberis pollice-
tur 6. 12
De Bonorum possessione secundum tabulas 6. 11

C.

De Caducis tollendis 6. 51
De Calumniatoribus 9. 46
De Canone frumentario urbis Romæ 11. 22
De Canone largitionum titularum 10. 23
De Capiendis & distrahendis pignoribus tributorum causa 10. 21
De Capitatione civium censibus eximenda 11. 48
De Carboniano ediçto 6. 17
De Castrensiis & ministerianis 12. 26
De Castrensi omnium palatinorum peculio 12. 31
De Castrensi peculio militum, & præfectianorum 12. 37
De Censibus & censitoribus, & peræquatoribus, & inspectoribus 11. 57
De Clasticis 11. 12.
De Codicillis 6. 36
De Cohortalibus principibus, corniculariis ac primipilaribus 12. 58
De Collationibus 6. 20
De Collatione æris 10. 29
De Collatione donatorum, vel relevatorum aut translatorum seu ad-
zratorum 10. 28
De Collatione fundorum fiscalium, vel rei privatæ vel dominicæ, vel
civitatis, vel templi 11. 73
De Collatione fundorum patrimonialium & emphyteuticorum 11. 64
De Collegiatis, & chartopratibus, & nummulariis 11. 17
De Collusione detegenda 7. 20
De Colonis Illyricanis 11. 52
De Colonis Palæstinis 11. 50
De Colonis Thracensibus 11. 51
De Comitibus confistorianis 12. 10
De Comitibus & archiatris sacri palatii 12. 13
De Comitibus & tribunis scholarum 12. 11
De Comitibus, qui provincias regunt 12. 14
De Comitibus rei militaris 12. 12
De Commeatu 12. 43
De Commerciis & mercatoribus 4. 63
Comminationes, epistolas, programmata, subscriptiones, auctoritatem
rei judicatæ non habere 7. 57
De Commodato 4. 23
Communia de legatis & fideicommissis, & de in rem missione tollenda
6. 43
Communia de manumissionibus 7. 15
Communia de successionibus 6. 59
Communia de usucapionibus 7. 30
Communi dividundo 3. 37
De Communium rerum alienatione 4. 52
De Communi servo manumisso 7. 7
Communia utriusque judicii tam familiæ eriscundæ, quam communi
dividundo 3. 38
De Compensationibus 4. 31
De Concubinis 5. 26
De Conditione ex lege, & sine causa, vel injusta causa 4. 9
De Conditione furtiva 4. 8
De Conditione indebiti 4. 5
De Conditione ob causam datorum 4. 6
De Conditione ob turpem causam 4. 7
De Conditionibus insertis tam Legatis, quam fideicommissis & libertati-
bus 6. 46
De Conditis in publicis horreis 10. 26
De Conductoribus & procuratoribus, sive actoribus prædiorum fisca-
lium domus augustæ 11. 71
De Confessis 7. 59
De Confirmando tutore 5. 29
De Consortibus ejusdem litis 3. 40
De Constituta pecunia 4. 18
De Consulibus, & non spargendis ab his pecuniis, & de præfectis & ma-
gistris militum, & patriciis 12. 3
De Contractibus judicum, vel eorum, qui sunt circa eos, & inhibendis
donationibus in eos faciendis: & ne administrationis tempore
propriæ ædes ædificent sine sanctione pragmatica 1. 53
De Contrahenda emptione & venditione 4. 38
De Contrahenda & committenda stipulatione 8. 18
De Contrario judicio tutelæ 5. 58
De Conveniendis fisci debitoribus 10. 2
Creditorem evictionem pignoris non debere 8. 46
De Crimine expilatæ hæreditatis 9. 32
De Crimine peculatus 9. 28
De Crimine sacrilegii 9. 29
De Criminestellionatus 9. 34.
De Cupressis ex lucu Daphnensi vel Perseis per Ægyptum non exciden-
dis, vel vendendis 11. 77
De Curatore furiosi, vel prodigi 5. 70
De Curiosis & stationariis 12. 23
De Cursu publico, & angariis, & parangariis 12. 51
De Custodia reorum 9. 4.

D.

De Debitoribus civitatum 11. 32
Debitorem venditionem pignoris impedire non posse 8. 29
De Decanis 12. 27

de De.

Index omnium Titulorum.

de Decretis decurionum super immunitate quibusdam concedenda 10. 46
 de Decurionibus urbis Romæ 11. 13
 de Decurionibus & filiis eorum, & qui decuriones habeantur, & quibus modis a fortuna curæ liberentur 10. 31
 de Dediticia libertate tollenda 7. 5
 de Defensoribus civitatum 1. 55
 de Delatoribus 10. 11
 Depositi vel contra 4. 34
 de Defensoribus & occultatoribus eorum 12. 46
 de Dignitatibus 12. 1
 de Dilationibus 3. 11
 de Discubitoribus 10. 30
 de Distractio pignorum 8. 28
 de Diversis officiis & apparitoribus iudicum & probatoriis eorum 12. 60
 de Diversis prædiis urbanis & rusticis, templorum & civitatum, & omni reditu civili 11. 69
 de Diversis rescriptis, & pragmaticis sanctionibus 1. 23
 de Dividenda tutela, & pro qua parte quisque tutorum conveniatur 5. 52
 Divortio facto, apud quem liberi morari vel educari debeant 5. 24
 de Dolo malo 2. 21
 de Domesticis & protectoribus 12. 17
 de Donationibus 8. 54
 de Donationibus ante nuptias vel propter nuptias & sponsalitiis 5. 3
 de Donationibus causa mortis 8. 57
 de Donationibus inter virum & uxorem &c. 5. 16
 de Donationibus, quæ sub modo vel conditione, vel certo tempore conficiuntur 8. 55
 de Dote cauta non numerata 5. 15
 de Doris promissione, & nuda pollicitatione 5. 12
 de Duobus reis stipulandi & promittendi 8. 40

E.

de Edendo 2. 1
 de Edicto divi Hadriani tollendo, & quemadmodum scriptus hæres in possessionem mittatur 6. 33
 de Emancipationibus liberorum 2. 49
 de Emendatione propinquorum 9. 15
 de Emendatione servorum 9. 14
 de Eo, qui pro tutore negotia gessit 5. 45
 de Episcopali audientia & diversis capitulis, quæ ad ius curamque & reverentiam pertinent pontificalem 1. 4
 de Episcopis & Clericis, & Orphanotrophis, & Xenodochis, &c. 1. 3
 de Equestri dignitate 12. 32
 de Erogatione militaris annonæ 12. 38
 de Errore advocatorum vel libellos seu preces concipientium 2. 10
 de Errore calculi 2. 5
 Etiam ob chirographariam pecuniam pignus teneri 8. 27
 Etiam per procuratorem causam in integrum restitutionis agi posse 2. 49
 de Evictionibus 8. 45
 de Eunuchis 4. 42
 de Exactoribus tributorum 10. 19
 de Exceptionibus seu præscriptionibus 8. 36
 de Excoctione & translatione militarium annonarum 12. 39
 de Excusationibus artificum 10. 64
 de Excusationibus munerum 10. 47
 de Excusationibus tutorum & curatorum, & de temporibus earum 5. 63
 de Excusatione veteranorum 5. 65
 Ex delictis defunctorum in quantum hæredes conveniantur 4. 17
 de Executoribus & exactoribus 12. 61
 de Executione rei judicæ 7. 53
 de Exhibendis & transmittendis reis 9. 3
 de Expensis ludorum publicorum 11. 41
 Ex quibus causis infamia irrogatur 2. 12

F.

de Fabricensibus 11. 9
 de Falsa causa adjecta legato vel fideicommissio 6. 44
 de Falsa moneta 9. 24
 Familix eriscundæ 3. 36
 de Famosis libellis 9. 36
 de Feriis 3. 12
 de Fide & iure hæstæ fiscalis, & de adjectionibus 10. 3
 de Fideicommissariis libertatibus 7. 4
 de Fideicommissis 6. 42
 de Fide instrumentorum, & amissione eorum, & de apochis & antapochis faciendis: & his, quæ sine scriptura fieri possunt 4. 21
 de Fideiussoribus & mandatoribus 8. 41
 de Fideiussoribus minorum 2. 24
 de Fideiussoribus tutorum vel curatorum 5. 57
 de Filiisfamilias, & quemadmodum pro his pater teneatur 10. 60
 de Filiofamilias minore 2. 23
 de Filiis officialium militarium, qui in bello moriuntur 12. 48
 Finium regundorum 3. 39
 de Fiscalibus usuris 10. 8
 de Formulis & impetrationibus actionum sublatiis 2. 58
 de Fructibus, & litium expensis 7. 51
 de Frumento Alexandrino 11. 27
 de Frumento urbis Constantinopolitanæ 11. 23
 de Fugitivis colonis, patrimonialibus, saltuensis & emphyteuticis 11. 63
 de Fundo dotali 5. 23
 de Fundis & saltibus rei dominicæ 11. 66
 de Fundis limitrophis, & terris, &c. 11. 59
 de Fundis patrimonialibus & saltuensis, &c. 11. 61
 de Fundis rei privatæ, & saltibus divinx domus 11. 65
 de Furtis & servo corrupto 6. 2

G.

de Generali abolitione 9. 43
 de Gladiatoribus penitus tollendis 11. 41
 de Grege dominico 11. 75

H.

de Hæreticis & Manichæis, & Samaritis 1. 5
 de Hæreditariis actionibus 4. 16
 de Hæreditatibus decurionum [naviculariorum, cohortalium militum & fabricensium] 6. 62
 de Hæredibus instituendis, & quæ personæ hæredes institui non possunt 6. 24
 de Hæredibus tutorum vel curatorum 5. 34
 de Hæreditate vel actione vendita 4. 39
 de His, quæ ex publica collatione illata sunt, non usurpandis 10. 73
 de His, quæ pænæ nomine in testamento vel codicillis scribuntur, vel relinquuntur 6. 41
 de His, quæ sub modo legata seu fideicommissa relinquuntur 6. 45
 de His, quæ vi metusve causa gesta sunt 2. 20
 de His, qui accusare non possunt 9. 1
 de His, qui ad ecclesiam confugiunt, vel ibi exclamant: & ne quis ab ecclesia extrahatur 1. 12
 de His, qui ad statuas confugiunt 1. 25
 de His, qui a non domino manumissi sunt 7. 10
 de His, qui ante apertas tabulas hæreditatem transmittunt 6. 52
 de His, qui a principe vacationem acceperunt 10. 44
 de His, quibus ut indignis hæreditates auferuntur: & ad senatusconsultum Silianum 6. 35
 de His, qui ex officio, quod administrarunt, conveniuntur 11. 38
 de His, qui in exilium dati, vel ab ordine moti sunt 10. 59
 de His, qui ex publicis rationibus mutuum pecuniam acceperunt 10. 6
 de His, qui in ecclesiis manumittuntur 1. 13
 de His, qui in priorum creditorum locum succedunt 8. 19
 de His, qui latrones vel alios criminibus reos occultaverint 9. 39
 de His, qui non impletis stipendiis sacramento soluti sunt 10. 54
 de His, qui numero liberorum vel paupertate excusationem meruerunt 10. 51
 de His, qui parentes vel liberos occiderunt 9. 17
 de His, qui potentiorum nomine titulos prædiis affigunt, vel eorum nomina in litem prætendunt 2. 15
 de His, qui per metum iudicis non appellarunt 7. 67
 de His, qui se deferunt 10. 13
 de His, qui sibi adscribunt in testamento 9. 23
 de His, qui sponte publica munera subeunt 10. 43
 de His, qui veniam ætatis impetraverunt 2. 45
 de Honoratorum vehiculis 11. 19

I.

de Immunitate nemini concedenda 10. 35
 de Imponenda lucrativa descriptione 10. 35
 de Impuberum & aliis substitutionibus 6. 26
 de Incertis personis 6. 48
 de Incestis & inutilibus nuptiis 5. 5
 de Incolis, & ubi quis domicilium habere videtur, & de his, qui studio-rum causa in alia civitate degunt 10. 39
 de Indictionibus 10. 17
 de Indicta viduitate, & lege Julia Miscella tollenda 6. 40
 de Infamibus 10. 57
 de Infantibus expositis, liberis & servis: & de his, qui sanguinolentos nutriendos acceperunt 8. 52
 de Infirmis pœnis coelibatus, orbitatis, & de decimariis sublatiis 8. 58
 de Ingenuis manumissis 7. 14
 de Ingratis liberis 8. 50
 de In integrum restitutione minorum 15. annis 2. 22
 In integrum restitutione postulata, ne quid novi fiat 2. 50
 de Injuriis 9. 35
 de In jus vocando 2. 2
 de In litem dando tutore vel curatore 5. 44
 de In litem jurando 5. 53
 de Inofficiosis donationibus 3. 29
 de Inofficiosis dotibus 3. 30
 de Inofficioso testamento 3. 28
 In quibus casibus tutorem vel curatorem habenti, tutor vel curator dari potest 5. 36
 In quibus causis cessat longi temporis præscriptio 7. 34
 In quibus causis coloni censui dominos accusare possint 11. 49
 In quibus causis in integrum restitutio necessaria non est 2. 41
 In quibus causis militantes fori præscriptione uti non possunt 3. 25
 In quibus causis pignus tacite contrahitur 8. 15
 de Institoria & exercitoria actione 4. 25
 de Institutionibus, & substitutionibus, & restitutionibus sub conditione factis 6. 25
 Inter alios acta vel iudicata, aliis non nocere 7. 60
 de Interdictis 8. 1
 de Interdicto matrimonio inter pupillam & tutorem seu curatorem filiosque eorum 5. 6
 de Inutilibus stipulationibus 8. 39
 de Irenarchis 10. 75
 de Iudicis & cœlicolis 1. 9
 de Iudiciis 3. 1
 de Iure aureorum annulorum, & de natalibus restituendis 6. 8
 de Iure deliberandi, & de adeunda vel adquirenda hæreditate 6. 30
 de Iure domini impetrando 8. 34
 de Iure dotium 5. 12
 de Iure emphyteutico 4. 66
 de Iure fisci 10. 1
 de Iurejurando propter calumniam dando 2. 59
 de Iure liberorum 8. 59
 de Iure Reipublicæ 11. 29
 de Iurisdictione omnium iudicum & de foro competenti 3. 13
 de Iuris & facti ignorantia 1. 18

L.

de Latina Libertate tollenda, & per certos modos in civitatem Romanam transfusa 7. 6
 de Legationibus 10. 63

Index omnium Titulorum.

de Legatis 6. 37
 de Lege Aquilia 3. 35
 de Lege Fufia Caninia tollenda 7. 3
 de Legibus & constitutionibus principum & edictis 1. 74
 de Legitimis hereditibus 6. 58
 de Legitima tutela 5. 30
 de Liberali causa 7. 26
 de Liberis exhibendis seu deducendis: & de libero homine exhibendo 8. 8
 de Liberis præteritis vel exhereditatis 6. 28
 de Libertinis 10. 56
 de Libertis & eorum liberis 6. 7
 de Litigiis 8. 37
 de Litis contestatione 3. 9
 de Litorum & itinerum custodia 12. 45
 de Locatione prædiorum civilium vel fiscalium, five templorum, five rei privatæ vel dominicæ 11. 70
 de Locato & conducto 4. 65
 de Longi temporis præscriptione, quæ pro libertate & non adversus libertatem opponitur 7. 22
 de Luitione pignoris 8. 31
 de Lucris advocatorum, & concussionibus officiorum five apparitorum 12. 62

M.

de Magistratibus conveniendis 5. 75
 de Magistratibus municipalibus 1. 56
 de Magistris sacrorum (seriniarum) 12. 9
 de Majuma 11. 45
 de Maleficiis & mathematicis, & cæteris similibus 9. 18
 de Mancipiis & colonis patrimonialium, saltuensium, & emphyteuticorum fundorum 11. 62
 de Mandatis principum 1. 15
 Mandati vel contra 4. 35
 de Mendicantibus validis 11. 25
 de Menforibus 12. 28
 de Metallariis, & metallis, & procuratoribus metallorum 11. 6
 de Metatis & epidemeticis 12. 41
 de Metropoli Beryto 11. 21
 de Militari veste 12. 40
 de Modo multarum, quæ a iudicibus infliguntur 7. 54
 de Monopoliis, & conventu negotiatorum illicito, vel artificum ergo-
 laborum, nec non balnearum prohibitis, & pactionibus illicitis 4. 59
 de Mulieribus, in quo loco munera sexui congruentia, vel honores agnoscant 10. 62
 de Mulieribus, quæ se propriis servis junxerunt 9. 11
 de Muneribus & honoribus non continuandis inter patrem & filium, & de intervallis 10. 40
 de Muneribus patrimoniorum 10. 42
 de Municipibus & originariis 10. 38
 de Murilegibus & gynæciariis, & procuratoribus gynæcii: & de mono-
 tariis, & de bathagariis 11. 7
 de Mutatione nominis 9. 25

N.

de Naturalibus liberis, & matribus eorum, & ex quibus causis iusti ef-
 ficiantur 5. 27
 de Naufragiis 11. 5
 de Navibus non excusandis 11. 3
 de Naviculariis seu naucleris publicis species transportantibus, & de
 tollenda lustralis auri collatione 11. 1
 de Nautico fœnore 4. 33
 de Nautis Tiberinis 11. 26
 de Necessariis servis hereditibus instituendis vel substituendis 6. 27
 Ne Christianum mancipium hæreticus vel Judæus, vel Paganus habeat,
 vel possideat, vel circumcidat 1. 12
 Ne de statu defunctorum post quinquennium queratur 7. 21
 Ne fideiussores vel mandatores dotum dentur 5. 20
 Ne filius pro patre, vel pater pro filio emancipato, vel libertus pro pa-
 trono, vel servus pro domino conveniatur 4. 13
 Ne fiscus rem, quam vendidit, evincat 10. 5
 Ne fiscus vel Respublica procuratorem alicui patrocinii causa in lite
 præbet 2. 18
 Negotiatores ne militent 12. 35
 de Negotiis gestis 2. 19
 Ne liceat in una eademque causa tertio provocare, vel post suas senten-
 tias iudicium, quas definitio præfectorum roboraverit, eas retra-
 ctare 7. 70
 Ne liceat potentioribus patrocinium litigantibus præstare, vel actiones
 in se transferre 2. 14
 Nemini licere signum Salvatoris CHRISTI humi, vel in silice, vel
 in marmore aut insculpere aut pingere 1. 8
 Ne pro dote mulieris bona quondam mariti addicantur, id est, in soli-
 dum dentur 5. 22
 Ne operæ a collatoribus exigantur 10. 24
 Ne quid oneri publico imponatur 11. 4
 Ne quis in sua causa iudicet, vel ius sibi dicat 3. 5
 Ne quis liber invitum actum reipublicæ gerere cogatur 11. 36
 Ne rei dominicæ vel templorum vindictio temporis præscriptione
 summoveatur 7. 38
 Ne rei militaris comitibus vel tribunis lavacra præstentur 1. 47
 Ne rusticani ad ullum obsequium devotentur 11. 54
 Ne sanctum baptisma iteretur 1. 6
 Ne sine iussu principis certis iudiciis liceat confiscare 9. 48
 Ne tutor vel curator vestigia conducatur 5. 41
 Ne uxor pro marito, vel maritus pro uxore, vel mater pro filio con-
 veniatur 4. 12
 de Nili aggeribus non rumpendis 9. 38
 Non licere habitatoribus metropolitæ loca sua ad extraneum transfe-
 re 11. 55
 de Non numerata pecunia 4. 30
 de Novationibus & delegationibus 8. 42

de Novi operis nuntiatione 8. 11
 de Noxalibus actionibus 3. 41
 de Nudo iure Quiritum tollendo 7. 25
 Nulli licere in frenis equestribus, fellis, & in baltheis margaritis & sma-
 ragdos & hyacinthos aptare: & de artificibus palatinis 11. 11
 de Numerariis, aëuariis & chartulariis, & adiutoribus, seriniariis, & ex-
 ceptoribus sedis excelis cæterorumque iudicum tam militarium
 quam civilium 12. 50
 de Nundinis & mercationibus 4. 60
 de Nuptiis 5. 4

O.

de Oblatione votorum 12. 49
 de Obligationibus & actionibus 4. 10
 de Obsequiis patrono præstandis 6. 6
 de Officio civilium iudicum 1. 45
 de Officio comitis Orientis 1. 36
 de Officio comitis rerum privatarum 1. 33
 de Officio comitis sacrarum largitionum 1. 32
 de Officio comitis sacri palatii 1. 34
 de Officio comitis sacri patrimonii 1. 35
 de Officio diversorum iudicum 1. 48
 de Officio ejus, qui vicem alicujus iudicis vel præsidis obtinet 1. 50
 de Officio iuridici Alexandriae 1. 57
 de Officio magistri militum 1. 29
 de Officio magistri officiorum 1. 31
 de Officio militarium iudicum 1. 46
 de Officio præfecti Antoniarum 1. 44
 de Officio præfecti Augustalis 1. 37
 de Officio præfecti prætorio Africae, & de omni ejusdem dioceseos Ro-
 tu 1. 27
 de Officio præfecti prætoriorum Orientis & Illyrici 1. 24
 de Officio præfecti vigilium 1. 43
 de Officio præfecti urbi 1. 28
 de Officio Prætorum 1. 39
 de Officio proconsulis & legati 1. 35
 de Officio quaestoris 1. 30. 11. 6
 de Officio rectoris provinciarum 1. 40
 de Officio vicarii 1. 38
 de Omni agro deserto, & quando steriles fertilibus imponuntur 11. 58
 de Operis libertorum 6. 3
 de Operibus publicis 8. 12
 de Ordine cognitionum 7. 19
 de Ordine iudiciorum 3. 8

P.

de Pactis 2. 3
 de Pactis conventis tam super dote, quam super donatione ante nuptias
 & paraphernis 5. 14
 de Pactis inter emptorem & venditorem compositis 4. 54
 de Pactis pignorum, & de lege commissoria in pignoris rescindenda
 8. 55
 de Paganis & sacrificiis & templis 1. 11
 de Palatiis & domibus dominicis 11. 76
 de Palatinis sacrarum largitionum & rerum privatarum 12. 24
 de Partu pignoris, & omni causa 8. 25
 de Pascuis publicis vel privatis 11. 60
 de Patria potestate 2. 47
 de Patribus, qui filios suos distraxerunt 4. 43
 de Peculio ejus, qui libertatem meruit 7. 23
 de Pedaneis iudiciis 3. 5
 de Perfectione dignitate 12. 35
 de Periculo eorum, qui pro magistratibus intervenerunt 12. 36
 de Periculo & commodo rei venditæ 4. 48
 de Periculo nominatorum 11. 33
 de Periculo successorum parentum 10. 61
 de Periculo tutorum & curatorum 5. 38
 Per quas personas nobis adquiratur 4. 27
 de Petitionibus bonorum sublati 10. 12
 de Petitione hereditatis 3. 31
 de Pignoratitia actione 4. 24
 de Pignoris & hypothecis 8. 14
 de Pistoribus 11. 15
 de Plus petitionibus 3. 10
 Plus valere quod agitur, quam quod simulate concipitur 4. 23
 de Pœnis 9. 47
 Pœnis fiscalibus creditores præferri 10. 7
 de Pœna iudicis, qui male iudicavit: vel ejus, qui iudicem vel adver-
 sarium corrumpere curavit 7. 49
 de Ponderatoribus, & auri illatione 10. 71
 de Postliminio reversis & redemptis ab hostibus 8. 51
 de Posthumis hereditibus instituendis, vel exheredandis vel præteritis
 6. 29
 de Postulando 2. 6
 de Posterioribus ad munera nominandis 10. 65
 de Præbendo salario 10. 36
 de Prædiis decurionum sine decreto non alienandis 10. 34
 de Prædiis & aliis rebus minorum sine decreto non alienandis, &c.
 5. 71
 de Prædiis & omnibus rebus naviculariorum 11. 2
 de Prædiis tamiacis, & de his, qui ex colonis dominicis aliisque liberæ
 conditionis procreantur 11. 68
 de Præfectis prætorio, five urbi, & magistris militum in dignitatibus
 exequandis 12. 4
 de Præpositis ægenium in rebus 12. 21
 de Præpositis laborum 12. 13
 de Præpositis sacri cubiculi, & de omnibus cubiculariis, & de privilegiis
 eorum 12. 5
 de Præscriptione longi temporis, decem vel viginti annorum 7. 33
 de Præscriptione triginta vel quadraginta annorum 7. 39
 de Prætoribus & honore præturæ, & collatione, & gleba, & solli, & se-
 prem solidorum functione sublata 12. 2
 de Prætorio pignore, & ut in actionibus debitorum missio prætorii pi-
 gnoris procedat 8. 22

Index omnium Titulorum.

de Precario, & Salviano interdicto 8. 9
de Precibus Imperatori offerendis: & de quibus rebus supplicari liceat vel non 1. 19
de Primicerio & secundicerio, & notariis 12. 7
de Primpilo 15. 63
de Principibus agentium in rebus 12. 22
de Privatis carceribus inhihendis 9. 5
de Privilegiis corporatorum urbis Romæ 11. 14
de Privilegiis domus Augustæ vel rei privatæ: & quarum collationum excusationem habent 11. 74
de Privilegio dotis 7. 74
de Privilegiis eorum, qui in sacro palatio militant 12. 29
de Privilegio fisci 7. 73
de Privilegiis scholarum 12. 30
de Privilegiis urbis Constantinopolitanæ 11. 20
de Probationibus 4. 19
de Procuratoribus 2. 13
de Professoribus & medicis 10. 52
de Professoribus, qui in urbe Constantinopolitana docentes, ex lege meruerunt comitivam 12. 15
de Prohibita sequestratione pecuniæ 4. 4
Pro quibus causis servi pro præmio libertatem accipiunt 7. 13
Pro socio 4. 37
de Proximis sacrorum scriniorum, cæterisque qui in sacris scrinis militant 12. 19
Publicæ lictitæ vel consulum nuntiatores, vel insinuatores confutatio- num & aliarum sacrarum vel judicialium literarum, ex descriptio- ne, vel ab invitis, ne quid accipiant immodicum 12. 64

Q

de Quadriennii præscriptione 7. 37
de Quadrimenstruis brevibus 1. 42
Quæ res exportari non debeant 4. 41
Quæ res pignori obligari possunt vel non, & qualiter pignus contrahatur 8. 17
Quæ res venire non possunt, & qui vendere vel emere vetantur 4. 40
Quæ sit longa consuetudo 8. 53
de Quæstionibus 9. 41
de Quæstionibus & magistris officiorum, & comitibus sacrarum largitio- num, & rei privatæ 12. 6
Quando civilis actio criminali præjudicet, & an utraque ab eodem ex- erceri possit 9. 31
Quando decreto opus non est 5. 72
Quando dies legati vel fideicommissi cedit 6. 53
Quando & quibus quarta pars debetur ex bonis decurionum, & de modo distributionis eorum 10. 34
Quando ex facto tutoris vel curatoris minores agere vel conveniri pos- sunt 5. 39
Quando fiscus vel privatus debitoris sui debitores convenire possit, vel debeat 4. 15
Quando Imperator inter pupillos vel viduas, vel alias miserabiles per- sonas cognoscit: & ne exhibeantur 3. 14
Quando libellus principi datus, liti contestationem faciat 1. 20
Quando liceat ab emptione distcedere 4. 45
Quando liceat unicuique sine iudice se vindicare vel publicam devotio- nem 3. 27
Quando mulier officio tutelæ fungi potest 5. 35
Quando non petentium partes petentibus accrescant 6. 10
Quando provocare non est necesse 7. 64
Quando tutores vel curatores esse desinant 5. 60
Quemadmodum civilia munera indicuntur 10. 42
Quemadmodum testamenta aperiuntur, inspiciantur, & describantur 6. 32
Qui accusare non possunt 9. 1
Qui admitti ad bonorum possessionem possunt, & intra quod tempus 6. 9
Qui ætate 5. 68
Qui ætate vel professione se excusant 10. 47
Qui bonis cedere possunt 7. 71
Quibus ad conductionem prædiorum fiscalium accedere non licet 11. 72
Quibus ad libertatem proclamare non licet: & de rebus eorum, qui ad libertatem proclamare non prohibentur 7. 18
Quibus ex causis majores in integrum restituantur 2. 54
Quibus muneribus excusentur hi, qui post impletam militiam vel advo- cationem per provincias suis commodis vacantes commorantur, & de privilegiis eorum, & de conductoribus vectigalium fisci 10. 55
de Quibus muneribus vel præstationibus nemini liceat se excusare 10. 48
Quibus non obijcitur longi temporis præscriptio 7. 35
Quibus res judicata non nocet 7. 56
Qui dare tutores vel curatores possunt, & qui dari non possunt 5. 34
Qui & adversus quos in integrum restitui non possunt 2. 43
Qui legitimam personam standi in iudiciis habeant vel non 3. 6
Qui manumittere non possunt, & ne in fraudem creditorum manumit- tatur 7. 11
Qui militare possunt vel non possunt, & de servis ad militiam vel di- gnitatem aspirantibus, & ut nemo duplici militia, vel dignitate (simul) utatur 12. 34
Qui morbo 5. 67
Qui morbo se excusant 10. 50
Qui non possunt ad libertatem pervenire 7. 12
Qui numero liberorum se excusant 5. 66
Qui numero tutelarum 5. 69
Qui petant tutores vel curatores 5. 31
Qui potiores in pignore habeantur 8. 18
Qui pro sua jurisdictione iudices dare darive possunt 3. 4
Qui testamenta facere possunt, vel non 6. 22
Quod cum eo, qui in aliena potestate est, negotium gestum esse dicatur: vel de peculio, sive quod iussu, aut de in rem verso 4. 26
Quomodo & quando iudex sententiam proferre debeat præsentibus par- tibus vel una parte absente 7. 43
Quo quisque ordine conveniatur 11. 35
Quorum appellationes non recipiuntur 7. 65

Quorum bonorum 8. 2
Quorum legatorum 8. 3

R

de Raptu virginum seu viduarum nec non sanctimonialium 9. 13
de Ratiociniis operum publicorum, & de patribus civitatis 8. 13
de Rebus alienis non alienandis, & de prohibita rerum alienatione vel hypotheca 4. 51
de Rebus creditis, & iurejurando 4. 1
de Receptis arbitris 2. 56
de Reis postulatis 10. 58
de re judicata 7. 52
de Rei vindicatione 3. 32
de Rei uxoris actione in ex stipulatu actionem transfusa, & de natura dotibus præstita 5. 13
de Relationibus 7. 61
de Religiosis, & sumptibus funerum 5. 44
Rem alienam gerentibus non interdici rerum suarum alienatione 4. 53
de Re militari 12. 35
de Remissione pignoris 5. 26
de Repudianda bonorum possessione 6. 29
de Repudianda vel abstinenda hæreditate 6. 31
de Repudiis, & iudicio de moribus sublato 5. 17
de Reputationibus, quæ sunt in iudicio in integrum restitutionis 2. 48
de Requirendis reis 9. 40
Rerum amotarum 5. 21
de Rerum permutatione, & præscriptis verbis 4. 64
de Rescindenda venditione 4. 44
Res inter alios acta, vel iudicata aliis non nocere 7. 60
de Restitutionibus militum, & eorum, qui reipublicæ causa absunt 2. 51
de Revocandis donationibus 8. 56
de Revocandis his, quæ in fraudem creditorum aliter facta sunt 7. 75

S

de Sacrosanctis ecclesiis, de rebus & privilegiis earum 1. 2
de Salgamo hospitibus non præstando 12. 42
de Satisdando 2. 57
de Secundis nuptiis 5. 9
de Seditiosis, & de his, qui plebem contra rempublicam audent colli- gere 9. 30
de Senatusconsultis 1. 16
de Senatusconsulto Claudiano tollendo 7. 24
de Senatusconsulto Velleiano 4. 29
de Sententiis adversus fiscum latis retractandis 10. 9
de Sententiis & interlocutionibus omnium iudicum 7. 45
de Sententiis ex periculo recitandis 7. 44
de Sententiis passis & restitutis 9. 51
de Sententiis præfectorum prætorio 7. 42
de Sententiis, quæ pro eo quod interest proferuntur 7. 47
de Sententiis, quæ sine certa quantitate proferuntur 7. 46
Sententiam rescindi non posse 7. 50
de Sepulchro violato 9. 19
de Servitutibus & aqua 3. 34
de Servis fugitivis & libertis, mancipiisque civitatum, artificibus & ad diversa opera deputatis & ad rem privatam vel dominicam per- tinentibus 6. 1
de Servo pignori dato manumisso 7. 8
de servis reipublicæ manumittendis 7. 9
Si adversus creditorem 2. 38
Si adversus creditorem præscriptio opponatur 7. 36
Si adversus delictum 2. 35
Si adversus donationem 2. 30
Si adversus dotem 2. 34
Si adversus fiscum 2. 37
Si adversus libertatem 2. 32
Si adversus rem iudicatam restitutio postuletur 2. 27
Si adversus solutionem a tutore vel a se factam 2. 39
Si adversus transactionem vel divisionem in integrum minor restitui velit 2. 32
Si adversus venditionem 2. 28
Si adversus venditionem pignorum 2. 29
Si adversus usucapionem 2. 36
Si aliena res pignori data sit 8. 16
Si a non competente iudice iudicatum esse dicatur 7. 43
Si antiquior creditor pignus vendiderit 8. 20
Si certum petatur 4. 2
Si communis res pignori data sit 8. 21
Si contra jus vel utilitatem publicam, vel per mendacium fuerit ali- quid postularum vel impetratum 1. 22
Si contra matris voluntatem tutor datus sit 5. 47
Si curialis velita civitate rus habitare maluerit 10. 37
Si de momentanea possessione fuerit appellatum 7. 69
Si dos constante matrimonio soluta fuerit 5. 19
Si ex falsis instrumentis vel testimoniis iudicatum sit 7. 58
Si ex pluribus tutoribus vel curatoribus omnes vel unus agere pro mi- nore vel conveniri possint 5. 40
Si in causa iudicati pignus caprum sit 8. 23
Si in communi eademque causa in integrum restitutio postuletur 2. 26
Si in fraudem patroni a libertis alienatio facta sit 6. 5
de Silentariis & decurionibus eorum 12. 16
Si liberalitatis imperialis socius sine hærede decesserit 10. 14
Si major factus alienationem factam sine decreto ratam habuerit 5. 74
Si major factus ratum habuerit 2. 46
Si mancipium ita fuerit alienatum, ut manumittatur, vel contra 4. 57
Si mancipium ita venierit, ne prostitatur 4. 56
Si mater indemnitate promissa 5. 46
Si minor ab hæreditate se ablineat 2. 39
Si minor se majorem dixerit, vel major probatus fuerit 2. 43
Sine censu vel reliquis fundum comparari non posse 4. 47
Si nuptiæ ex scripto petantur 5. 8
Si omissa sit causa testamenti 6. 39
Si pendente appellatione mors intervenerit 7. 66
Si per vim vel alio modo absentis turbata sit possessio 8. 5

Index omnium Titulorum.

Si pignoris conventionem numeratio pecuniarum secuta non sit 8. 33
 Si pignus pignori datum sit 8. 24
 Si plures una sententia condemnati sunt 7. 55
 Si post creationem quis decesserit 10. 68
 Si propter inimicitias creatio facta sit 10. 66
 Si propter publicas penitrationes venditio fuerit celebrata 4. 46
 Si quacunque præditus potestate, vel ad eum pertinentes ad supposita-
 rum jurisdictioni suæ aspirare tentaverint nuptias 5. 7
 Si quis aliquem testari prohibuerit vel coegerit 6. 34
 Si quis alteri vel sibi sub alterius nomine vel aliena pecunia emerit 4. 50
 Si quis eam, cujus tutor fuerit, corruerit 9. 10
 Si quis ignorans rem minoris esse sine decreto comparaverit 5. 73
 Si quis imperatori maledixerit 5. 7
 Si rector provinciarum, vel ad eum pertinentes sponsalitia dederint 5. 2
 Si reus vel accusator mortuus fuerit 9. 6
 Si sæpius in integrum restitutio postuletur 2. 44
 Si secundo nuperit mulier, cui maritus usufructum reliquit 5. 10
 Si servus aut libertus ad decurionatum aspiraverit 10. 32
 Si servus exportandus veneat 4. 55
 Si servus se extero emi mandaverit 4. 36
 Si tutor vel curator falsis allegationibus excusatus sit 5. 63
 Si tutor vel curator intervenierit 2. 25
 Si tutor vel curator non gesserit 5. 55
 Si tutor vel curator reipublicæ causa aberit 5. 64
 Si vendito pignore agatur 8. 30
 Si unus ex pluribus appellaverit 7. 68
 Si unus ex pluribus hæredibus creditoris vel debitoris partem suam de-
 biti solverit vel acceperit 8. 32
 Si ut omisam hæreditatem vel bonorum possessionem, vel quid aliud ac-
 quirat 2. 40
 de Solutionibus & liberationibus 8. 43
 de Solutionibus & liberationibus debitorum civitatis 11. 39
 Solutio matrimonio quemadmodum dos petatur 5. 18
 de Spectaculis & scenicis & lenonibus 11. 40
 de Sponsalibus & arhis sponsalitiis, & proxeneticis 5. 1
 de Sportulis & sumptibus in diversis judiciis faciendis, & de executori-
 bus litium 3. 2
 de Statuis & imaginibus 1. 24
 de Stratoribus 12. 25
 de Studiis liberalibus urbis Romæ & Constantinopolitanæ 11. 18
 de Suariis & susceptoribus vini, & cæteris corporatis 11. 16
 de Successorio edicto 6. 16
 de Suffragio 4. 3
 de Suis & legitimis liberis & ex filia nepotibus ab intestato venientibus
 de Summa Trinitate, & fide catholica, & ut nemo de ea publice conten-
 dere audeat 1. 1
 Sumptus in juncti muneris ad omnes collegas pertinere 11. 37
 de Sumptuum recuperatione 10. 67
 de Superexactionibus 10. 20
 de Superindicto 10. 18
 de Susceptoribus, præpositis, & arcariis 10. 70
 de Suspectis tutoribus vel curatoribus 5. 43

T.

de Tabulariis, scribis, logographis, & censualibus 10. 69
 de Tabulis exhibendis 8. 7
 de Temporibus & reparationibus appellationum seu consultationum 7. 63
 de Temporibus in integrum restitutionis tam minorum & aliarum per-
 sonarum, quæ restitui possunt, quam etiam hæredum eorum 2. 53
 de Testamentaria manumissione 7. 2
 de Testamentaria tutela 5. 28
 de Testamentis, & quemadmodum testamenta ordinentur 6. 23
 de Testamento militis 6. 21
 de Testibus 4. 20
 de Theauris 10. 15
 de Tractatoribus & stativis 12. 52
 de Transactionibus 2. 4
 de Tutoribus vel curatoribus illustrium vel clarissimarum personarum
 5. 33
 de Tutore vel curatore, qui satis non dedit 5. 42
 de Tyronibus 12. 44

V.

de Vacatione publici muneris 10. 45
 Ubi causæ fiscales, vel divinæ domus hominumque ejus agantur 3. 26
 Ubi causa status agi debeat 3. 22
 Ubi conveniatur, qui certo loco dare promisit 3. 18
 Ubi de criminibus agi oporteat 3. 15
 Ubi de hæreditate agatur, vel ubi hæredes scripti in possessionem mitti
 postulare debeant 3. 20
 Ubi de possessione agi oporteat 3. 16
 Ubi de ratiociniis tam publicis quam privatis agi oporteat 3. 21
 Ubi & apud quem cognitio in integrum restitutionis agitanda sit 2. 47
 Ubi fideicommissum peti oporteat 3. 17
 Ubi in rem actio exerceri debeat 3. 19
 Ubi petantur tutores vel curatores 5. 32
 Ubi pupilli educari debeant 5. 49
 Ubi quis de curiali vel cohortali aliave conditione conveniatur 3. 23
 Ubi senatores vel clarissimi civiliter vel criminaliter conveniantur 3. 24
 de Vestigialibus & commissis 4. 61
 Vestigalia nova institui non posse 4. 62
 de Venatione ferarum 11. 44
 de Vendendis rebus civitatis 11. 31
 de Venditione rerum fiscalium cum privatis communium 10. 4
 de Verborum & rerum significatione 6. 38
 de Vestibus holoberis & auratis, & de intinctione sacri muricis 11. 8
 de Veteranis 12. 47
 de Veteri jure enucleando, & de autoritate jurisprudentium, qui in Di-
 gestis referuntur 1. 17
 de Veteris numismatis potestate 11. 10
 de Vi bonorum raptorum 9. 33
 de Vindicta libertate, & apud concilium manumissione 7. 1
 Unde legitimi, & unde cognati 6. 15
 Unde liberi 6. 14
 Unde vi 8. 4
 Unde vir & uxor 6. 18
 de Usucapione pro donato 7. 27
 de Usucapione pro dote 7. 28
 de Usucapione pro emptore, vel transactione 7. 26
 de Usucapione pro hærede 7. 29
 de Usucapione transformanda, & de sublata differentia rerum mancipi,
 & nec mancipi 7. 31
 de Usufructu & habitatione & ministerio servorum 3. 33
 de Usuris 4. 32
 de Usuris & fructibus legatorum, seu fideicommissorum 6. 47
 de Usuris rei judicatis 7. 54
 de Usuris pupillaribus 5. 56
 Ut actiones & ab hæredibus & contra hæredes incipiant 4. 11
 Ut armorum usus infcio principe interdictus sit 11. 46
 Ut causæ post pubertatem adit tutor 5. 48
 Ut dignitatum ordo servetur 12. 8
 Ut in possessionem legatorum vel fideicommissorum servandorum cau-
 sa mittatur, & quando satisfari debeat 6. 54
 Ut intra certum tempus criminalis quæstio terminetur 9. 44
 Ut possideris 8. 6
 Ut lite pendente, vel post provocationem, aut definitivam sententiam
 nulli liceat Imperatori supplicare 1. 21
 Ut nemini liceat in coemptione specierum se excusare, & de munere si-
 tocomiæ 10. 27
 Ut nemini liceat sine judicis auctoritate signa rebus imponere alienis
 2. 17
 Ut nemo ad suum patrociniū suscipiat rusticanos, vel vicos eorum 11. 53
 Ut nemo invitatus agere vel accusare cogatur 3. 7
 Ut nemo privatus titulos prædii suis vel alienis imponat, vel vela re-
 gia suspendat 2. 16
 Ut nullus ex vicaneis pro alienis vicaneorum debitis teneatur 11. 56
 Ut nulli patriæ suæ administratio sine speciali permissa principis per-
 mittatur 1. 41
 Ut omnes iudices tam civiles quam militares post administrationem
 depositam quinquaginta dies in civitatibus vel certis locis per-
 maneant 1. 49
 Ut quæ defunctis advocatis partium iudex suppleat 2. 11
 de Uxoribus militum, & eorum, qui reipublicæ causa absunt 2. 52

PRÆFATIONES CODICIS TRES

IN NOMINE DOMINI NOSTRI

JESU CHRISTI

D. JUSTINIANI

SACRATISSIMI PRINCIPIS, PP. A.

CODICIS

REPETITÆ PRÆLECTIONIS

LIBER PRIMUS.

DE NOVO a CODICE b FACIENDO.

Imperator, Justinianus, Augustus ad Senatum urbis Constantinopolitane.

Hæc, quæ necessario corrigenda esse multis retro Principibus visa sunt, interea tamen nullus eorum ad effectum ducere ausus est: in præsentibus rebus donare communibus auxilio Dei omnipotentis censuimus, & prolixitatem litium amputare: multitudinem quidem Constitutionum, quæ tribus Codicibus, Gregoriano, Hermogeniano c, atque Theodosiano d, continebantur, illarum etiam, quæ post eosdem Codices a Theodosio divinæ recordationis, aliisque post eum retro Principibus & a nostra etiam Clementia posita sunt, refecanda: uno autem Codice sub felici nostri nominis vocabulo componendo, in quem colligi tam memoratorum trium Codicum, quam e novellas post eos positas Constitutiones oportet.

1 ¶ Ideoque ad hoc maximum, & ad ipsius Reipublicæ sustentationem respiciens opus efficiendum, elegimus tanto fastigio laborum, tantæque sollicitudini sufficientes, *Joannem*, virum excellentissimum ex quaestore sacri nostri palatii, consularem atque patricium: *Leontium*, virum sublimissimum, magistrum militum ex Praefecto Prætorio, Consularem atque patricium: *Phocam*, virum eminentissimum, magistrum militum, consularem atque patricium: *Basilidem*, virum excellentissimum ex Praefecto Prætorio Orientis, atque patricium: *Thomam*, virum gloriosissimum, quaestorem sacri nostri palatii, & ex consule: *Tribonianum*, virum magnificum, magisteria dignitate inter agentes decoratum: *Constantinum*, virum illustrem, comitem sacrarum largitionum inter agentes, & magistrum scrinii libellorum, sacrarumque cognitionum: *Theophilum*, virum clarissimum, comitem sacri nostri consistorii & juris in hac alma urbe doctorem: *Dioscorum* & *Prasentium*, disertissimos togatos fori amplissimi Prætoriani.

2 ¶ Quibus specialiter permisimus (refecatis tam supervacuis, quantum ad legum soliditatem pertinet, præfationibus, quam similibus, & contrariis, præterquam si juris alia divisione adjuvantur: illis etiam, quæ in desuetudinem abierunt) certas & brevi sermone conscriptas ex iisdem tribus Codicibus & novellis Constitutionibus leges componere, & congruis titulis subdere: adicientes quidem & detrahentes. Imo & f mutantes verba earum ubi hoc rei commoditas exigeret: colligentes vero in unam sanctionem, quæ variis Constitutionibus dispersa sunt, & sensum earum clariorem efficientes: ita tamen ut ordo temporum earum Constitutionum non solum ex adjectis diebus conscribatur, sed etiam ex ipsa compositione earum clarescat, primis quidem in primo loco, posterioribus vero in secundo ponendis: & si quæ earum sine g die & consule in tribus veteribus Codicibus, vel in quibus novellæ Constitutiones receptæ sunt, inveniantur: ita his ponendis, nullaque duæetate super generali earum robore ex hoc oriunda, sicut & illas vim generalis Constitutionis obtinere palam est, quæ ad certas personas rescriptæ, vel per pragmaticam h sanctionem ab initio datæ, eidem novo Codici propter utilitatem sanctionis insertæ fuerunt.

3 ¶ Hæc igitur ad vestram notitiam ferre properavimus, ut sciatis, quanta nos diuturna, super rerum communi utilitate, cura sollicitet, studentes certas & indubitatas, & in

unum codicem collectas esse de cætero Constitutiones: ut ex eo tantummodo sub felici nostro nomine nuncupando Codice, recitatio Constitutionum in omnibus ad citiores litium decisiones fiat judiciis. Dat. Idib. Febr. CP. DN. Justiniano PP. A. 2. COS. anno Christi 528.

DE JUSTINIANEO a CODICE CONFIRMANDO.

AD MENNAM I.

Imp. Justinianus Pius, felix, inclytus, victor ac triumphator semper Augustus, Menna præfecto prætorio, ex præfecto hujus almae urbis CP. ac Patricio.

S Umma Reipublicæ tuitio de stirpe duarum rerum, armorum b scilicet, atque legum veniens, vimque suam exinde muniens, felix Romanorum genus omnibus anteponi nationibus, omnibusque gentibus dominari tam præteritis effecit temporibus, quam Deo propitio in æternum efficiet: istorum etenim alterum alterius auxilio semper eguit: & tam militaris res legibus in tuto collocata est, quam ipsæ leges armorum præsidio servatæ sunt. Merito igitur ad primam communium rerum sustentationem, nostram sententiam & mentem laboresque nostros referentes militaria c quidem agmina multiplicibus & omnem providentiam continentibus modis correximus: & tam veteribus ad meliorem statum brevi tempore ductis, quam novis non solum exquisitis, sed etiam recta dispositione nostri nominis sine novis expensis publicis constitutis, primo servando posita, deinde nova ponendo, firmissima subjectis effecimus.

1 ¶ Sed cum sit necessarium multitudinem Constitutionum tam in d tribus veteribus Codicibus relatarum, quam post earum confectionem posterioribus temporibus adjectarum ad brevitatem reducendo, caliginem earum rectis iudicium definitionibus insidiantem, penitus extirpare: ad hoc commune præstandum beneficium Deo præfule prono animo nos dedimus: & electis viris gloriosissimis, tam doctrina legum, quam experientia rerum, studioque Reipublicæ indefesso, & laudabili proposito polentibus, sub certis finibus magnum laborem commissimus: per quem tam trium veterum Gregoriani, Hermogeniani atque Theodosiani Codicum Constitutiones quam plurimas alias post eosdem Codices a Theodosio divinæ memoriae cæterisque post eum retro Principibus, a nostra etiam Clementia positas, in unum Codicem felici nostro vocabulo nuncupandum colligi præcepimus. Tollendis quidem tam præfationibus nullum suffragium sanctionibus conferentibus e, quam contrariis Constitutionibus, quæ posteriore promulgatione vacuatæ sunt: similibus etiam præter eas, quæ eadem pene faciundo, divisionem juris aliquam facere noscuntur, ex qua dividendo vetera novum aliquid nasci videtur, multis insuper aliis ad rectam hujus Codicis compositionem pertinentibus, iisdem prudentissimis viris a nostro numine mandatis: & nostro studio pro republica instituto, suum præsidium Deus omnipotens annuit.

2 ¶ Ad istum enim laborem, & tanti operis consummationem electi, vir excellentissimus ex quaestore nostri palatii, consularis atque patricius, *Joannes*: & vir sublimissimus ex præfecto prætorio consularis atque patricius *Leontius*: vir quoque eminentissimus magister militum consularis atque patricius, *Phocas*: etiam vir excellentissimus ex præfecto prætorio per Orientem, & patricius & nunc præfectus prætorio per Illyricum, *Basilides*: & vir gloriosissimus quaestor sacri nostri palatii, & ex consule, *Thomas*: imo & vir magnificus magisteria f dignitate inter agentes decoratus, *Tribonianus*: & vir illustris comes sacrarum largitionum inter agentes, & magister g scrinii & libellorum & sacrarum cognitionum.

a Qui & novus etiam dictus est, Const. 3. cod. alius ab emendato. J. de emendat. C.

b pr. Inst. proam.

c De constitutionibus ad rem militarem pertinentibus v. tit. 2. Cod. Th. 34. ad 50. & 49. ff. 16. 17. 18.

d de quib. const. tit. 1. pr. 3. cod.

e Pugnat tamen lex 74. ff. ad Treb. Antonini Pii cum l. 48. ff. de cond. & demonst. Antonini Caracallæ, & cum l. 3. Cod. quando dies leg. l. 49. in pr. ff. de leg. 1. quæ sunt Alexandri.

f Nota de magistro inter agentes.

g Qui & dicitur & princeps scrinio- rum dicitur, a Lampridio spectabilis, honore comitis ornatus, adfessor quodammodo principis, differens a referendario. Utriusque munus in Gallia, magistri requestarum complectuntur. Cuj. l. 1. c. de magistro.

a Ad differentiam Gregoriani, Hermogeni, & Theodosiani; est tamen vetus, habita ratione ad eam, quo nunc utimur: de quo infra.

b Præsentis responsa sua chartis aut membranis solebant conscribere. Constitutiones vero & rescripta Codicibus & pagillaribus chartaceis, linguis, xenis, vel eburneis moris erat perfectis: quæ postea in scriniis memoriarum & dispositionum servabantur. Eo factum est, ut liber Constitutionum nunc potius Codicis quam membranarum nomen obtinuerit. Cuj.

c hi duo Codices nominantur ab autore, prior Codex ab Adriano ad Valerianum: secundus a Claudio ad Diocletianum latas leges continebat.

d A Theodosio Imp. in eo Codice leges Constantinianæ ad Theodosium erant.

e Constitutiones a Theodosio temporibus ad suum seculum latas intelligit.

f Contius l. 1. ff. 9. non verba, sed auctores legum mutatos notat: quum a Justiniano eversam Theodosii legem, de interdictis consolarum nuptiarum & Arcadio falso adscribi legem 19. Cod. de nupt. tradidit. adde quæ de facinorosis Tribonianus scripsi ad l. 5. §. 2. Digest. de præscr. verb.

g v. quæ notavi ad l. 4. C. de diversis rescriptis.

h v. l. 7. in pr. & l. 1. c. de diversis rescriptis, & pragmat. sanctionibus.

De novo Codice faciendo.

a & ita decem-
viri electi sunt ad
compositionem
veteris codicis
Justin.

b Consi. ad fe-
matum. 7. 5. hunc
agitur. 6. 1. 25. l.
ult. ff. de falsis. l.
4. C. de falsis. adde
l. 1. ff. de concus-
sion.

c v. l. 4. C. de di-
versis rescriptis.

d l. ult. 5. ult. de
diversis rescriptis.

e v. in hunc lo-
cum Cujacium
25. obs. 37.

f Indictiones un-
de dicta & quid
significent expli-
cant Beda c. 48. de
matura rerum.
Cujacius in intro-
itu. C. de Indictio-
nibus. & Marth.
Berwald. 4.
Chron. 4.

g Hac editione
hodie utimur.

h quæ ex Con-
sulatu Lampadii
& Orestis & se-
quentibus digno-
scuntur.

Constantinus: & vir illustris ex magistro, & juris doctor
in hac alma urbe Theophilus: viri etiam disertissimi to-
gati amplissimi fori tuz sublimitatis Dioscorus atque Pre-
sentinus: omnia quæ eis mandavimus, cum sedula & per-
vigili industria, moderataque digestionem, cum Dei auxi-
lio ad prosperum tulerunt terminum, & eundem novum
Justinianum a Codicem nobis obtulerunt ita compo-
situm, ut & rebus profuturus esset communibus, & no-
stro convenisset imperio.

3 ¶ Hunc igitur in æternum valiturum iudicio tui
culminis intimare perspeximus, ut sciant omnes tam liti-
gatores quam disertissimi advocati, nullatenus eis licere
de cætero constitutiones ex veteribus tribus Codicibus,
quorum jam mentio facta est, vel ex iis, quæ Novellæ Con-
stitutiones ad præsens tempus vocabantur, in cognitiona-
libus recitare certaminibus, sed solum eidem nostro Co-
dici insertis Constitutionibus necesse est uti b, falsi cri-
mini subdendis his, qui contra hoc facere ausi fuerint: cum
sufficiat earundem Constitutionum nostri Codicis
recitatio, adjectis etiam veterum juris interpretatorum
laboribus ad omnes dirimendas lites, nullaque dubitatio-
ne emergenda, vel eo quod sine c die & consule quædam
compositæ sunt, vel quod ad certas personas rescriptæ
sunt: cum omnes generalium Constitutionum vim ob-
tinere proculdubio est. Sed & si quæ earum Constitutio-
num detractis vel additis vel permutatis certis verbis
(quod & ipsum præfatis excellentissimis viris specialiter
permisimus) composita sunt: nullis concedimus ex li-
bris veterum juris interpretatorum aliter eas habentes
recitare, sed solum juris interpretatorum sententiam
commendare: ut tunc teneat cum minime adversetur
ejusdem nostri Codicis Constitutionibus.

4 ¶ Si quæ vero pragmaticæ & sanctiones, quæ mi-
nime in eodem nostro Codice receptæ sunt, civitatibus
forte vel corporibus vel scholis, vel iciniis, vel officiis,
vel alicui personæ impertita sunt: eas, siquidem aliquod
privilegium speciali beneficio indulgent, omnimodo ra-
tas manere: si vero pro certis capitulis factæ sunt, tunc
tenere cum nulli nostri Codicis adversantur Constitutio-
ni, præcipimus. Sed & si quæ re gesta e in tui culminis
iudicio in aliis civitatibus vel militaribus vel apud princi-
pia numerorum, pro publicis expensis, vel quibuscunque
titulis ad publicum pertinentibus posita sunt: ea etiam
prout communis rei commoditas exigit, firma esse cen-
semus.

5 ¶ Illustris igitur & magnifica auctoritas tua, pro in-
nato sibi circa Rempublicam nostrasque dispositiones
explendas studio, ad omnium populorum notitiam eun-
dem Codicem Edictis ex more propositis pervenire fa-
ciat: ipso etiam textu Codicis in singulas provincias no-
stro subjectas imperio, cum nostra divina subnotatione
mittendo, ut eo modo ad omnium notitiam ejusdem no-
stri Codicis Constitutiones valeant pervenire, & ut ex-
tantibus festis diebus, id est, ex die sextodecimo Kalen-
darum Maji præsentis septimæ f indictionis, consulatu
Decii viri clarissimi recitationes Constitutionum ex eo-
dem nostro Codice fiant. Dat. 7. Id. Apr. CP. Decio V. C.
Cos. 529.

DE EMENDATIONE CODICIS DOMI- NI JUSTINIANI ET SECUNDA EJUS EDITIONE.

Imperator Caesar, Flavius, Justinianus, Alamanicus, Got-
thicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Vandalicus, Africa-
nus, Pius, felix, inclutus, victor ac triumphator, semper Augu-
stus, Senatui Urbis Constantinopolitane. S.

Cordi nobis est, Patres conscripti, semper nostri
animi curas rebus communibus avidissime impen-
dere, ut nihil a nobis inceptum, imperfectum re-
linquatur. Igitur in primordio nostri Imperii
sacratissimas Constitutiones, quæ in diversa volumina fue-
rant dispersæ & quam plurima similitudine nec non diver-
sitate vacillabant, in unum corpus colligere, omni que vi-
tip purgare proposuimus: & hoc jam per viros excelsos,
& facundissimos perfectum est, & a nobis postea confir-
matum: quod geminæ Constitutiones nostræ, quæ ante
positæ sunt, ostendunt.

1 ¶ Postea vero cum vetus jus considerandum recepi-
mus, tam quinquaginta h decisiones fecimus, quam alias

ad commodum propositi operis pertinentes plurimas
Constitutiones promulgavimus: quibus maximus anti-
quarum legum articulus emendatus & coarctatus est,
omneque jus antiquum supervacua prolixitate liberum
atque enucleatum in nostris Institutionibus & Digestis
reddidimus.

2 ¶ Sed cum Novellæ a nostra tam Decisiones b
quam Constitutiones, quæ post nostri Codicis confectio-
nem latae sunt, extra corpus ejusdem Codicis divaga-
bantur, & nostram providentiam nostrumque consilium
exigere videbantur: quippe cum earum quædam ex
emeris postea factis aliquam meliore consilio permuta-
tionem vel emendationem desiderabant: necessarium no-
bis visum est per c Tribonianum virum excelsam magi-
strum exquæstore & ex consule legitimum operis nostri
ministrum, nec non virum magnificum quæstorem & Be-
rytientium legum doctorem Dorotheum, Memmam insuper
& Constantinum & Joannem viros eloquentissimos toga-
tos fori amplissimæ sedis, easdem Constitutiones no-
stras decerpere, & in singula discretæ capitula, ad per-
fectarum Constitutionum soliditatem, competentibus
supponere titulis, & prioribus Constitutionibus eas ad-
gregare.

3 ¶ Supradictis itaque magnificis & prudentissimis
viris permisimus hæc omnia facere: & si qua emendatio-
ne opus foret, hæc facerent non titubante animo, sed
nostra auctoritate freti: Constitutiones vero superfluas,
vel ex posterioribus sanctionibus nostris jam vacuatas,
vel si quæ similes vel contrariæ invenirentur, circumduce-
re, & a proprii Codicis congregatione separare: & tam
imperfectas replere, quam nocte obscuritatis obductas,
nova elimationis luce detegere: ut undique non solum
Institutionum & Digestorum via dilucida & aperta pa-
teat, sed etiam Constitutionum nostri Codicis plenum
jubar omnibus clareat: nulla penitus nec simili, nec di-
versa, nec inusitata relicta (Constitutione:) cum nemini
venit in dubium, quod repetita prælectio probavit, hoc
fatis validum, satisque esse formosum. In antiquis et-
enim libris non solum primas editiones, sed etiam secun-
das (quas repetitis & prælectiones veteres nominabant)
subsecutas esse invenimus: quod ex libris Ulpiani viri
prudentissimi ad Sabinum scriptis promptum erat qua-
rentibus reperire.

4 ¶ His igitur omnibus ex nostra confectis senten-
tia, commemoratus Justinianus Codex a prædictis glo-
riosis & facundissimis viris purgatus & candidus fa-
ctus, omnibus ex nostra iussione & circumductis, & ad-
ditis & repletis, necnon transformatis, nobis oblati sunt:
& iussimus (in) secundo eum ex integro conscribi, non ex
priori compositione, sed ex repetita prælectione: & eum
nostri numinis auctoritate nitentem in omnibus iudiciis
solum, quantum ad divales Constitutiones pertinet, fre-
quentari ex die quarto Kal. Januarii, quarti nostri felicis-
simi consularis & Paulini viri clarissimi: nulla alia extra
corpus ejusdem Cod. Constitutione legenda: nisi postea
varia rerum natura aliquid novum creaverit, quod nostra
sanctione indigeat. Hoc etenim nemini dubium est, quod
si quid in posterum melius inveniat: & ad Constitutio-
nem necessario sit redigendum, hoc a nobis & constitua-
tur, & in aliam congregationem referatur: quæ Novella-
rum nomine Constitutionum significetur.

5 ¶ Repetita itaque iussione nemini in posterum
concedimus, vel ex Decisionibus nostris, vel ex aliis Con-
stitutionibus, quas antea fecimus, vel ex prima Justinia-
nei Codicis editione aliquid recitare: sed quod in præsen-
ti purgato & renovato Codice nostro scriptum invenitur,
hoc tantummodo in omnibus rebus & iudiciis & obti-
neat, & recitetur, ejus scripturam ad similitudinem no-
strarum Institutionum & Digestorum e sine ulla signo-
rum dubietate conscribi iussimus: ut omne, quod a no-
bis compositum est, hoc & in Scriptura, & in ipsa sanctio-
ne purum atque dilucidum clareat, licet ex hac causa in
ampliore numero summa hujus Codicis redacta est.

6 ¶ Ut igitur, sanctissimi & florentissimi Patres, no-
stri labores vobis manifesti fiant, & per omne tempus ob-
tineant, hæc præsentem legem ad frequentissimum or-
dinem vestrum duximus destinandam. Dat. 16. Kal. De-
cemb. Constantinopoli, Domino Justiniano PP. A. 4. & Theo-
doro Paulino Viris Clariss. Cos. 534.

a v. quæ scripti
ad Novellarum
initium.

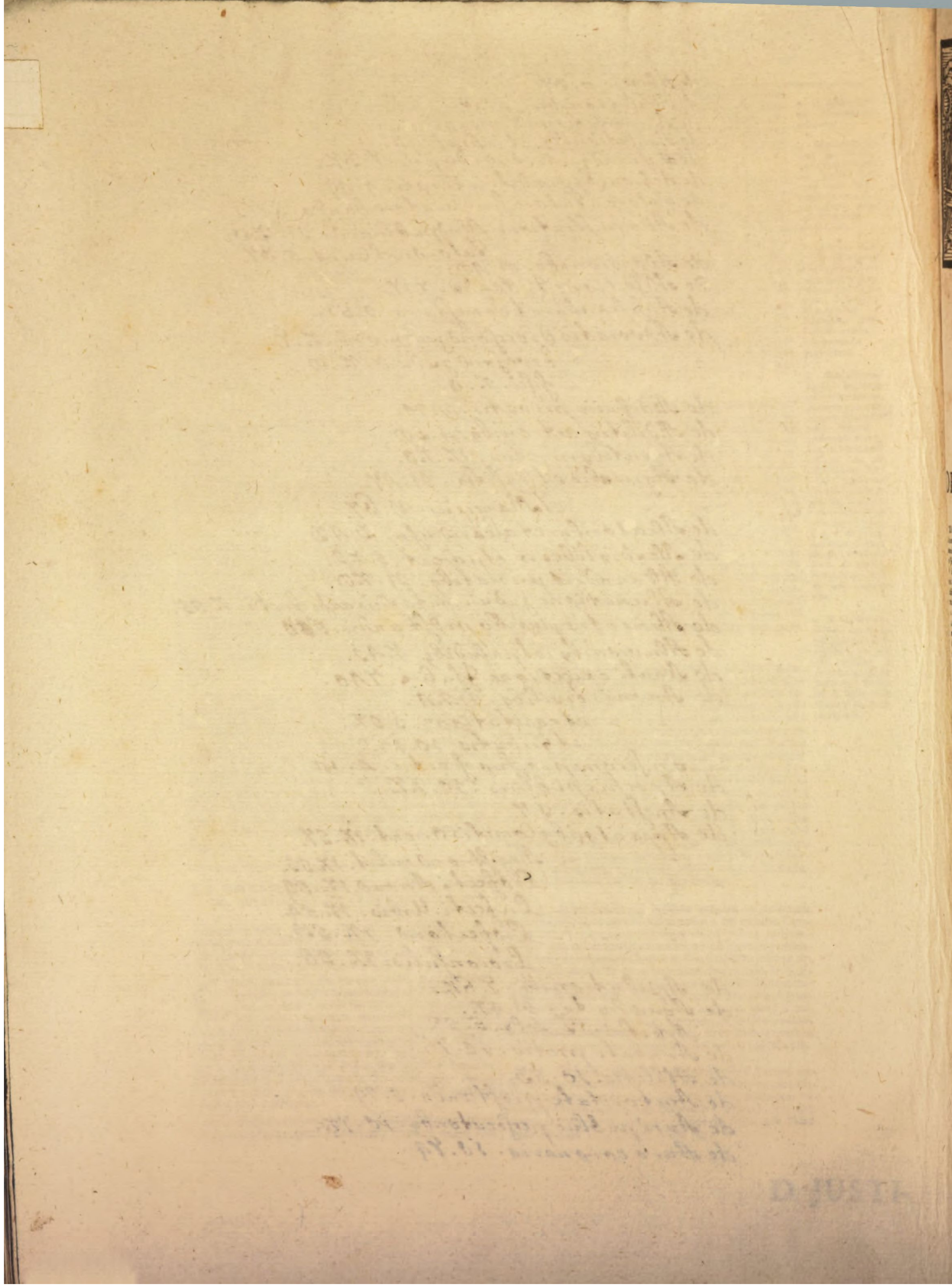
b harum pleris-
que jus vetus,
quod erat certum
emendavit: illa-
rum vero non
nullis certum fe-
cit, quod erat
controversum.
Cujac. hic.

c Quinque viri
hic præcipientur
emendationi Co-
dicis Justiniani.
Decem novo Co-
dici faciendo:
Septemdecim
Pandectis: tres
Institutionibus
componendis
præstauerunt.

d Prælectiones
erant lectiones
quibus Præcepto-
res viva voce aut
scripto discipulis
vias discendi
præmonstrabant.
Cujac. Idem hinc
colligit 4. ad
Africanum, Ve-
teres Juriscon-
sultos variasse &
quidem Papinia-
num, l. 6. §. 1. D. de
serv. expor. l. ult.
§. 3. C. de furtis.
Julianum, l. 19. in
fin. ff. ad Velleja-
num. & Scævola-
m, l. 25. §. ult. ff.
de adq. rerum
dom.

e & Testamen-
torum, leg. 6. §.
ult. ff. de bon. pos-
sess. Nov. 107. c. 2.
non militarium
tamen, l. 41. ff. de
milit. test. de no-
tis & siglis. vide
Cujac. 3. obs. 3. &
13. obs. ult.

de Abigeis. g. 34.
 de Abolitionibus. g. 42.
 de Accusationibus. m. 44.
 de Ausationibus, et inscript. g. 2.
 de Acquisenda, et retinenda poss. 7. 82.
 de Actionibus venditi, et empti. 4. 49.
 de Actore a Tutore, seu Curatore dando. 5. 63.
 de Administratione Reipublicarum. 11. 30.
 de Adoptionibus. m. 40.
 de Adfectione tollenda. 7. 17.
 de Adfessionibus, et domesticis. 1. 51.
 de Advocatis diversorum iudiciorum. 2. 4.
 - - - diversorum iudiciorum. 2. 3.
 - - - fisci. 2. 9.
 de Edictis privatis. m. 10.
 de Edictis actionibus. 4. 50.
 de Agentibus in rebus. 12. 20.
 de Agriculis et censitis. 11. 44.
 - - - et Mancipis. 11. 64.
 de Aleatoribus, et alearum usu. 3. 43.
 de Alendis liberis, et parent. 5. 25.
 de Alexandris primatibus. 11. 20.
 de Alienatione iudicii mutandi causa facta. 2. 55.
 de Alimentis pupillo prestandis. 5. 60.
 de Aluvionibus, et paludibus. 7. 41.
 de Anali exactione Italiae. 7. 40.
 de Anonis civilibus. 11. 24.
 - - - et equitatione. 1. 52.
 - - - et tributis. 10. 16.
 - Anserens pro suo facto. 4. 14.
 de Apochis publicis. 10. 22.
 de Apostatis. 1. 4.
 de Apparitionibus Comitum Orient. 12. 57.
 - - - Magistrorum milit. 12. 55.
 - - - Praefecti Annonae. 12. 59.
 - - - Praefecti Urbis. 12. 54.
 - - - Praefectorum. 12. 53.
 - - - Proconsulis. 12. 58.
 de Appelationibus. 7. 52.
 de Aqueductu. 11. 42.
 Arbitrium Tutela. 6. 51.
 de Argenti metis. 10. 46.
 de Athletis. 10. 53.
 de Auctoritate prestanda. 5. 59.
 de Auri publici persecutoribus. 10. 42.
 de Auro coronario. 10. 44.

D. JUSTINIANI SACRATISSIMI PRINCIPIS, PP. A. CODICIS,

REPETITÆ & PRÆLECTIONIS b,
LIBER PRIMUS

INCIPIT FELICITER

DE c SUMMA d TRINITATE ET FIDE e CATHOLICA f
ET UT g NEMO DE EA PUBLICE b CONTENDERE i AUDEAT.

TITULUS I.

De una Deitate & Trinitate. 1. De nomine eorum, qui veram
fidem amplectuntur, & de pœnis hereticorum.

1. Imppp. Grat. Valent. & Theod. k Augustorum Edictum ad
populum urbis Constantinopolitanæ.

Unctos i populos, quos m Clementia nostra regit imperium,
in tali n volumus religione ver-
sari, quam Divum o Petrum p
Apostolum tradidisse Roma-
nis q, religio usque adhuc r
ab ipso insinuata declarat,
quamque Pontificem Dama-
sum s Tequi claret, & Petrum t
Alexandria Episcopum: virum
Apostolicæ sanctitatis: hoc est,
ut secundum Apostolicam u disciplinam, Evangelicam-
que doctrinam. Patris & Filii & Spiritus sancti unam Dei-
tatem sub pari x maiestate & sub pia Trinitate credamus.

1 ¶ Hanc legem sequentes, Christianorum Catholi-
corum y nomen jubemus amplecti: reliquos vero dementes z,
vesanosque judicantes, hæretici dogmatis infami-

am a sustinere b: divina c primum vindicta, post etiam
motus || animi || nostri d, quem ex cœlesti arbitrio sum-
pserimus ultione plectendos. Datum 3 Kal. Mart. Theff.
Gratiano A. 5. & Theodosio A. Confl. 380.

De hæreticorum & fidelium congregationib. 1. Summa concilii
Nican. 2. De hæreticis ejiciendis & catholicis episco-
pis ecclesiæ restituendis.

2. Idem AA. Eutropio Præfecto prætorio.
Nullus e hæreticis ministeriorum locus f. nulla ad ex-
ercendam animi obstinatoris g dementiam pateat
ocasio. Sciant omnes, etiam si quid speciali quolibet re-
scripto per fraudem h elicto ab hujusmodi hominum ge-
nere impetratum sit, non valere. Arceantur cunctorum
hæreticorum ab illicitis congregationibus turbæ: unius i
& summi Dei nomen ubique celebretur. Nicanæ fidei du-
dum k a majoribus tradita, & divina religionis testimo-
nio atque assertione firmata, observantia semper mansura
teneat. 1 ¶ Is autem Nicanæ adfector fidei, & Ca-
tholicæ religionis verus cultor accipiendus est: qui l omni-
potentem Deum & Christum Filium Dei uno m nomine
confitetur: Deum n de Deo, lumen de lumine: qui Spi-
ritum sanctum, quem ex summo rerum parente o & spera-
mus & accipimus, negando non violat: apud quem inte-
merata fidei sensus viget, & incorruptæ p Trinitatis indivi-
visa q substantia, quæ Græco r verbo ὁμοῦσία recte cre-
dendis dicitur. Hæc profecto nobis magis probanda,
hæc veneranda sunt.

obtinenda, l. 3. in fin. C. Theod. de fide Catholica, vel colligendi (se scilicet) copia l. 4. C. Theod. de hereticis, l. 26. cod. lib. 21. 4. g Hæresis quid est? obstinatio animi dementia.

h Privilegia per fraudem elicta, nullius sunt momenti. i Arrianos perstringit, ve-
lut filium, diversum Deum statuente a patre. k sub Constantino magno.

l nota ὁμοῦσίαν symbol. Nicæni. m id est, pariter. n adde Victorini con-
fessionem de Trinitate huc plane similem lib. 1. adversus Arrianum. sed & formulam fidæ
apud Socratem i. 1. c. 5. & Cyrilli epistolam ad Nestorium apud Evagrium 2. cap. 18. Hæc
etiam formula utitur Marius Victor lib. 2. in fin. Deum in Deo, lumen in lumine: & Phoca-
dus adversus Arrianos Deum ex Deo, lumen de lumine. o & filio. nam ab utroque
procedit. Datur a Patre, Joh. 14. vers. 16. mittitur, ibid. vers. 26. promittitur, Luca 24. v. 49.

Altorum 1. vers. 4. κυριότης, Joan. 15. vers. 26. Inde appellatur πνεῦμα θεῶν Rom. 8.
vers. 14. τὸ πνεῦμα, Mass 10. vers. 20. τὸ ἔχει ἐν τῷ ἑαυτοῦ ἰνὸν ἐν νικητῇ Rom. 8.
vers. 11. dicitur etiam πνεῦμα υἱοῦ Gal. 4. vers. 6. Χριστὸς, Αἰ. 1. Rom. 8. vers. 9. vers. 11.
& a filio accipere. Joan. 16. vers. 14. 15. Hujusmodi emanatio Theologis processio dicitur
voce, meo iudicio, inventa non tam ad exprimendum modum emanationis, quam ut modus
ille distingueretur a generatione filii. Qui plura vult de processione Spiritus sancti, legat
Hugonem Eterianum. Ad hunc etiam locum vide quædam apud Cujacium 12. obs. 26.

p Incorruptam Trinitatem appellat, quam Proclus epistol. ad Arm. ἀμείωτον τριάδα
dixit. q non si tres personæ, tres ideo essentia. Male Sabellius ab una natura ad unam personam: Male quoque
Eutyches ab una Christi persona, ad unam naturam: male Nestorius a duabus naturis ad
duas personas duxerunt argumentum, quæ de re v. Vigil. lib. 1. ad vers. Eutychem.
r Marius Victorinus lib. 2. adversus Arrianos. Magnum miraculum: verbum vos hæreti-
cos facit: vel potius sonus verbi quod Græce dicitur, & post, verbum ὁμοῦσίαν non est
obscurum: nam & nos diximus quid significet. Contrarium non est, quia ad substantiam
pertinet, quam omnes fatentur. Sed minus aut amplius exprimit? corrigendum potius
quam auferendum. Supervacuum non est, quia constat, ubi & quomodo dica ur. Est utile,
quia excludit hæreticos, maxime Arrianos. Sed nuper est positum? quia nuper erupit vene-
rata cohors hæreticorum, probatum vero a patribus in Nicæna civitate, & ab Imperatore.

a Vide Authent. sic. Gazares. & l. 21. j. de hereticis. b additur l. 2. C. Theod. nec eorum conciliabula Ec-
clesiarum nomen accipere.

c adde l. 2. inf. de reb. cred. id est, æterna. Pollis etiam intelligere censuram eccle-
siasticam. vide cap. 63. Canon. Apost.

d hujusmodi mo-
tus, pro ratio-
ne magistratum
& provinciarum
sunt diversi, de
quibus vide Pa-
ponem 1. Arreph.
2. Clarum 5. sen-
tent. 5. hæresis.

e Plenior extae
hæc lex in C. Th.
11. de hereticis.
l. 6. lib. 16.
f l. 3. in fin. l. 5.
j. de hereticis No-
vell 142 vel pon-
tificum, id est,
potestas Ecclesiæ

1. Id est, secundum
editionis. 4. 3. 5. de
amendatione Codici-
tu Justiniani.
b id est, editio-
nis. Et enim præ-
lectio, præcepto-
ris lectio.
c 1. De hereticis. l. 2.
d Summa Trini-
tar, de qua tunc
maximè erant in
Ecclesiâ contro-
versæ: vel quæ
humanam cogni-
tionem excedit:
vel de summa Dei
Unitate in tribus
personis. Trinita-
tis Epitheton hoc
frequens veteri-
bus, ut dicitur,
sancta dicitur.
Athanas. Dial. 1.
c. 28. τὴν ἀγίαν
τριάδα. Dicitur
piet. l. 1. in fin. j. cod. & incorrupta. l. 2. 5. 1. j. e. de præcipuis
fidei Catholicæ articulis. f Catholica fides, quæ semper, quæ ubique, quæ apud omnes:
quæ tempore, loco, multitudinis, antiquitate, universitate, & consensu, novitate, partit, & pau-
corum errantium dissensionis præfertur. v. Vincentium Lyrinensem ad v. profanas novationes.
Eadem Apostolica, l. 1. j. cod. Tert. de præscrip. Evangelica, d. l. 1. Christiana, l. 4. j. cod. 1. Eccl. 1.
Altor. 11. vers. 26. Tertull. 1. Apolog. Euseb. 5. Histor. 1. Orthodoxa, Eccl. lib. 1. & Romana.
de quo alibi dicam. g 16 C. Th. 4. h v. l. j. in j. cod. i id est, contentiose
disputare. diff. l. 4. k Hujus legis a Theodosio late meminit hæc eadem sententia So-
zomenus 7 historia ecclesiastica. 4. in fin. l. Cuncti, omnes quidem, sed conjuncti: omnes,
etiam locis disjuncti, Fest. in Cunctis. m Relativum hoc, antecedens suum restringit:
quippe nec factio, nec jure (Semper enim liberi quidam populi, liberæque fuerunt civitates,
l. 1. j. de captiv. Byzantino, vel si mavis, Romano Imperio universus orbis ea tempe-
state paruit, peccant etiam historiarum cognitione & jure, qui negant imperia suos habuisse li-
mites, & occasus, suaque decreta, vel ob justam inter plures coheredes divisionem,
etiam a parentibus testamento factam, cuius extat exemplum Constantini magni. 2. Sozomen.
32.) vel æquam rationis & postmodum vicissitudinem. Nullum universi orbis aut perpetu-
um imperium, nisi Dei. Majora interire possunt. Romanum interitum prædixit Sybilla
apud Lactantium 7. cap. 15. in fin. Notum est illud Antonini lib. 4. de vita sua, πῶς οὐκ ὁ
πῶς οὐκ ὁλεῖ, ἴνα τὸ εὐχόμενον. Notum est & illud, Latium in Latio requiri, adde
quæ scripta ad l. 20. ff. quib. mod. usufr. amitt. Nulla denique perpetua, vel ita constituta,
ut ad orbis interitum usque perdurent. Ideoque negant interpretes, Imperatores jurisdi-
ctione controversa uti posse extra territorium, vide Rolandum a Valle 1. Conf. 88. num. 22. ad-
de l. 5. lib. 1. in Romanum locum j. de hereticis. n Sic alibi sicut Athanasius, Theophi-
lus, & Cyrillus credebant. l. 1. j. de heret. o divinum, l. 1. C. Theod. de fide Catholica.
p Possit & ipsum Paulum jure adicere. vide Epistolam ad Gal. cap. 1. & 2. q apud
quos crucifixus fuit. Tertull. in lib. de præscrip. Felix Ecclesia, (Romanam intelligit), ubi
Petrus passioni Dominicæ adæquat. r usque ad hunc. C. Theod. s De ejus
electione vide Ammianum lib. 27. Rufinum 2. cap. 20. Socratem 4. cap. 24. t Successo-
rem Athanasii, 2. Rufinus 3. 4. Socrates 30. Idem lib. 5. cap. 3. 7. Sozomen. 30. Epiphanius
lib. 1. Tom. 2. hæres. 65. Zonaras anno 377. u Apostolica disciplina dicitur, quæ non
modo sub, sed & ab ipis Apostolis, aut Apostolicis tradita, aut ab iis, qui in eadem fide &
conspicuitate doctrinæ fuerunt. Tertull. lib. de præscr. x Sub parili, l. 2. C. Theod. de
fide Catholica & ἰσὺ ἱερατῆα. 1. Eclog. 1. hinc illa: Rapinam non est arbitratu civitatis
1. 2. 3. Phil. 2. vers. 6. ἰσὺν ἑαυτοῦ ποιῶν τῷ θεῷ. Joh. 5. vers. 18.
y id est, in eo præsententur se Christianos Catholicos. z ἀγῆστους εἶναι καὶ τὰ μὲν
ἐκ τῶν ὁμοῦσίων, infames & pœna affici. Sozom. 7. cap. 4.

a Hæretici vocentur, non Orthodoxi vel Catholicæ, & vocentur quidem ab auctore sedæ suæ. l. 6. inf. de hæreticis.

b v. quæ scripta ad l. 8. §. 3. inf. de hæreticis.

c adde l. 4. in fin. J. eod.

d Constat hanc legem esse tertiam hujus tituli ex Evagrio. l. c. 12.

e Magistratus civilis munus est, non tantum Episcoporum, suis legibus divinas confirmare, l. 1. §. eod. non tamen novas condere. Ador. 4. vers. 19. 20. Galas. 1. vers. 10.

f Porphyrium, patria Tyrius, Græcus philosophus autor Isagoges, quæ Porphyriana dicitur, de quo v. Epiphanius lib. 1. tom. 2. hæres. 51. August. 10. de civ. d. 21. ad fin. libr. Socratem 5. hist. 19. Vincentium Lyrinensem adv. profanas novitas. Eius tamen encomia v. apud Eusebium lib. de vita Sophistarum. Suidam in Porphyrius.

g Socrates 1. hist. 6. in 2. Constantini Epistola. v. tom. 1. Consil. in Epist. Constantini ad omnes episcopos. l. 6. in fin. J. de hæreticis. Novell. 42. cap. 1. in fin. adde §. 3. J. eod.

h De Nestorio & Nestorianis. adde §. 4. J. eod. l. 5. §. 2. l. 6. §. 2. l. 7. §. 1. l. 8. §. 1. §. 4. §. 6. l. 6. l. 8. J. de hæreticis. Novell. 42. circa finem. Rusticum adversus Acephalos. Socratem lib. 7. passim. Evagrius 1. c. 6. & c. 12. ubi meminit hujus constitutionis: Vigilium 1. & passim. Suidam in Nestorius.

i Quænam fuerit, dicitur suo loco.

k Nicæna Synodus adversus Arianum anno 20. Constantini. Euseb. 4. de vita Constantini 47.

l Ephesium concilium intelligit, coactum adversus Nestorium, anno Christi 430. v. acta Concilii Ephesini tom. 1. conciliorum. Socratem 7. hist. 33. m vide §. 1. sup. eod.

n ultimum supplicium, mors. v. l. 28. l. 29. ff. de pœnis. o Irenæus hic Nestorianus Tyrius Episcopus, de quo v. Evagrius 1. c. 10. Nicephorus 14. c. 47. p Nestorii scilicet, Eutychianum tamen fuisse reperio apud Evagrius d. loco. q v. can. 16. Canonum Apost. r Extat hæc constitutio in actis Concilii Chalcedonensis, act. 3. & in Synopsi Basilicæ 1. tit. 1. cap. 4. Adde hanc legi titulum integrum Codicis Theodosiani, de his, qui de religione contendunt lib. 16. tit. 4. f In Ecclesia Dei tentatio est populi, error magistri: & tanto major, quanto ipse est doctior, qui errat. Vincentius Lyrinensis d. l. 1. t Vel monachus. Eclog. 1. cap. 4. u Adanatis, & advenientibus. Acta Concilii Chalcedonensis. x Contendere, præsertim publice, de Christiana religione prohibemur, v. Synopsi hujus tituli. contendere plus est quam tractare. Contendere enim, est tumultus & perfidix occasionem requirere ex sua disputatione, ut hic, turbare populum l. 3. C. Theod. de iis, qui de religione contendunt. profanare Judæis & Paganis mytheria Christiana disputando, Acta Concilii Chalcedonensis, ibid. hujusmodi disputationes merito reprehenduntur ab Apostolo 1. ad Timoth. 4. vers. 5. quibus adde l. 6. §. 1. J. de hæreticis. v. Amunian. lib. 23. y & merito. Quisquis enim post veritatem repertam, aliquid ulterius disquirat, mendacium quærit. Acta Concilii Chalcedonensis ibid. z Religiosissimæ. Acta Concilii Chalcedonensis.

a Fide statuta sunt juxta Apostolicas, &c. Acta Concilii Chalcedonensis ibid.

2 ¶ Qui vero non iisdem inserviunt, desinant affectatius dolis alienum veræ religionis nomen assumere, & suis apertis a criminibus denotentur, atque ab omni submoti Ecclesiarum limine penitus arceantur: cum omnes hæreticos illicitas h agere intra oppida congregationes vetemus. At si quid eruptio factiosa tentaverit, ab ipsis etiam urbium & mœnibus exterminato furore propelli jubemus, ut cunctis orthodoxis episcopis, qui Nicænam fidem tenent, catholicæ ecclesiæ toto orbe reddantur. Dat. 4. Id. Januar. C. P. Fl. Eucherio & Fl. Syagrio C. C. Coss. 383.

Præfatio. 1. De libris Porphyrii contra Christianam religionem. 2. De Nestorianis puniendis. 3. De libris Nestorii & similibus comburendis. De synodo Nicæna & Ephesina. 4. De Irenæo. 5. Epilogus.

3. d Imp. Theod. & Valent. AA. Hormisdæ P. P.

DEcere & arbitramur nostrum Imperium, subditos nostros, de religione commonefacere: Ita enim & pleniorum adquire Dei ac Salvatoris nostri Jesu Christi benigritatem possibile esse existimamus, si quando & nos pro viribus ipsi placere studuerimus, & nostros subditos ad eam rem instruerimus. 1 ¶ Sancimus igitur, ut omnia, quæcunque Porphyrius f sua pulsus infamia aut quivis alius contra religiosum Christianorum cultum conscripserit, apud quemcunque inventa fuerint, igni & mancipentur. Omnia enim provocantia Deum ad iracundiam scripta, & pias mentes offendunt, ne ad aures quidem hominum venire volumus. 2 ¶ Præterea sancimus, ut, qui affectant impiam Nestorii h opinionem, vel nefariam ejus doctrinam, sectantur; si Episcopi aut Clerici sint, ab ecclesiis ejiciantur: si laici, anathematizentur secundum ea, quæ jam a nostra divinitate sunt constituta: licentiam habituris orthodoxis, quicunque voluerint, secundum nostram legislationem, absque metu & damno ipsos propalare & accusare. 3 ¶ Quoniam vero pervenit ad pias nostras aures, quod quidam doctrinas quasdam conscripserunt & ediderunt ambiguas, & non per omnia ac præcise congruentes expositæ orthodoxæ fidei a Sancta Synodo eorum sanctorum Patrum, qui Nicæa & Ephesi conveniunt, & a Cyrillo piæ memoriæ, qui fuerat magnæ Alexandria civitatis episcopus: jubemus, facta hujusmodi scripta, siue antea, siue nunc potissimum autem ea, quæ Nestorii sunt, comburi, & perfectissimo interitui mancipari, ita ut in nullius cognitionem venire possint: his, qui talia scripta aut tales libros habere, aut legere sustinuerint, ultimum supplicium experturis. De cætero nulli patente licentia, præter expositam fidem (ut diximus) tam Nicæa quam Ephesi, aliud quid vel dicere, vel docere: transgressoribus nimirum hujus nostri divini præcepti, ei pœnæ, quæ continetur lata adversus impiam Nestorii fidem, lege subjiciendis. 4 ¶ Ut autem omnes reipsa discant, quantum nostra divinitas aversetur eos, qui impiam Nestorii fidem adfectant, præcipimus, Irenæum o dudum ob hanc causam nostram indignationi suppositum, & postea (nescimus quomodo) post binas & nuptias (ut didicimus) præter apostolicos canones, Tyriorum civitatis episcopum factum, ex Tyriorum quidem ecclesia dejici, in sua autem duntaxat patria degere quiescentem omnimodo, & schemate atque nomine sacerdotis exutum. 5 ¶ Hæc igitur tua magnificentia, sequens nostræ religionis scopum observare & effectui dare studebit. Dat. 13. Kal. Mart. 449.

Ne quis de fide publice contendat.

4. Imp. Marcianus r A. Palladio Præf. præf.

Nemo clericus, vel militaris, vel alterius cujuslibet conditionis, de fide Christiana, publice turbis coadunatis, & audientibus, tractare conetur in posterum, ex hoc tumultus & perfidix occasionem requirens. Nam & injuriam y facit judicio Reverendissimæ Synodi, si quis semel judicata, ac recte disposita revolvare & publice disputare contenderit: cum ea, quæ nunc de Christiana fide a sacerdotibus, qui Chalcedo-

ne conveniunt, per nostra præcepta statuta sunt, juxta Apostolicas expositiones, & instituta sanctorum Patrum trecentorum decem & octo in Nicæa, & centum & quinquaginta in hac regia urbe definita esse noscantur. Nam in contemptores hujus legis pœna f non deerit: quia non solum contra fidem vere expositam veniunt, sed etiam Judæis & Paganis ex hujusmodi certamine prophant veneranda mytheria. Igitur, si clericus erit, qui publice tractare de religione ausus fuerit, a consortio clericorum removebitur, si vero militia præditus sit, cingulo & spoliabitur: Cateri autem hujus criminis rei, si quidem liberi sint, de hac Sacratissima Urbe expellentur, pro vigore judicario etiam competentibus suppliciis subjugandi: si vero servi, severissimis animadversionibus plectentur. Dat. 18. Id. Feb. Constant. Patricio & Richimer. Coss. 459.

Præfatio. 1. Summa catholica fidei. 2. Anathematizantur: Nestorius, Eutyches, Apollinaris, & sectatores.

5. k Imp. Justinianus A.

Cum recta atque irreprehensibilis fides, quam prædicat sancta Dei Catholica & Apostolica ecclesia, nullo modo innovationem recipiat: nos sequentes sanctorum Apostolorum, & eorum, qui post eos in sanctis Dei ecclesiis conversati sunt, dogmata, justum fore existimavimus, cunctis manifestum facere, qualiter de fide, quæ in nobis est, sentiamus, insistentes & adherentes traditioni & confessioni sanctæ Dei Ecclesiæ Catholicæ. 1 ¶ Credentes enim in Patrem & Filium, & Sanctum Spiritum, unam essentiam in tribus hypostasibus seu subsistentibus personis, adoramus unam deitatem, unam potestatem, Trinitatem consubstantialem. In ultimis autem diebus confitemur unigenitum Dei filium, Deum de Deo, Filium ex Deo, ante sæcula & sine tempore ex Patre natum, coæternum Patri, ex quo omnia, & per quem omnia, descendisse de calis, incarnatum esse ex Spiritu sancto, & sancta gloriosa & semper virgine Maria, hominem factum esse, crucem pertulisse, sepultum fuisse, & resurrexisse tertia die: unius & ejusdem miracula & passionem, quas sponte carne sustinuit, agnoscere. Neque enim alium Deum Verbum novimus, alium Christum: sed unum & eundem consubstantialem patri secundum divinitatem, & consubstantialem nobis secundum humanitatem. Mansit namque Trinitas etiam post incarnatum unum ex Trinitate Dei Verbum. Neque enim quartæ personæ adjectionem recipit sancta Trinitas. 2 ¶ Hæc igitur cum ita se habeant, anathematizamus omnem hæresin, præsertim vero Nestorium Antropolatram p, dividendum unum Dominum nostrum Jesum Christum Filium Dei & Deum nostrum; nec diserte & secundum veritatem continentem sanctam gloriosam semper virginem Mariam theotocon q esse, hoc est, Deiparam: sed alium esse dicentem Deum ex Deo Patre, alium, qui ex sancta semper virgine Maria natus est: hunc r autem gratia & proximitate, quam habuit cum Deo verbo, Deum factum esse. † Neque vero Nestorium solum, sed & Eutychem f mente captum, phantasmam inducentem, negantem autem veram ex sancta semper virgine & Deipara Maria incarnationem, hoc est, nostram salutem: neque consistentem per omnia consubstantialem Patri secundum divinitatem, & consubstantialem nobis secundum humanitatem. † Simili modo & Apollinarem animicidam seu psychophthoron t, dicentem, Dominum nostrum Jesum Christum Filium Dei, & Deum nostrum inanem esse, & confusionem seu perturbationem superducentem inhumanationi unigeniti filii Dei. Sed & omnes, qui idem cum eis sentiunt. Si enim aliqui post hanc nostram præmonitionem, certo & liquido id cognoscentibus & comperientibus locorum Episcopis, Deo amantissimis, inventi fuerint posthac in contraria his opinione esse: hi nullius indulgentiæ expectent veniam. Jubemus enim tales, tanquam confessos hæreticos, competenti animadversioni subjugari. Dat. 528.

Præfatio. 1. Summa catholica fidei. 2. Nestorius. 3. Eutyches. 4. Apollinaris & eorum sectatores anathematizantur.

6. x Idem Imp. Constantinopolitanis.

incarnationem verbi non accessit quarta persona, quod Marcellus & Photinus voluere, Tise Mario Victorino adversus Arianum lib. 1. fol. 196. non est quantum in Trinitate, vide Rusticum Diaconum adversus Acephalos fol. 745. 758. nullus uoquam Christianorum dixit, quia quaternionem colimus, aut quinionem, vel senionem. Rusticus ibidem fol. 746. τριὰς ὁμοούσιον ὑποστατικόν, τὴν τριὰς τῶν θεῶν οὐκ ὁμοούσιον. Procl. in epistol. ad Arm. p vide l. 6. §. 2. J. eod. q Χριστοτόκον, non Θεοτόκον, hoc est, Christi genitricem, non Dei genitricem. Duas enim in Christo personas constituebat Nestorius, Christum seu hominem, & Deum; negabat autem Mariam Dei genitricem. Errant & alii, qui Θεοτόκον hoc sensu admittere, quod hominem peperisset, qui postea Deus factus esset. Vincen. Lyrinensis. r Christus non proximitate aut gratia verbi Deus, sed quia ipse verbum. f hic differentiam naturarum, ille unitiorem earum abjurabat. Rustic. d. loco. t i. e. negantem animam in Christo fuisse, Fulgent. ad Trajan. saltem ratione præditam. Vincen. adv. profanas novitas. de Apollinar. adde Tert. lib. de patient. l. 5. l. 8. §. 1. §. 2. §. 3. & seq. J. de hæ. Epiph. l. 3. tom. 2. hæres. 76. Rusticum lib. 2. c. 20. Sozomenum 6. hist. 25. & 27. Theod. 5. c. 5. u penitentiam primo admitti vult Clarus, sed tamen in perpetuos carceres detrudi: relapsus non parci, ne quidem penitenti, 5. sent. 5. hæres. vers. sed quarto. x Contius hæc constitutionem Latinam fecit.

a Bithyniæ metropoli, in Ecclesia martyris Euphemie, v. Acta Concilii Chalcedonensis. hodie vicus est exiguus sine mœnibus. v. Ortellium in synonymia Geographica.

b Adversus Eutychem, Dioscorum & Nestorium v. Acta Concilii Constantinopolitani. v. Evagrius 2. c. 3. 4.

c Synodus antiquitus coactas Imperatorum decreto hic locus ostendit, idque confirmant acta Concilii Chalcedonensis, act. 1. & præsertim illa verba apud Evagrius 2. Hist. 18. modo placuerit divinitus & sanctissimo nostro Imperatori.

d Sensus est: Nicæno Concilio 318. adfuisse Episcopos: Constantinopolitanos 150. Chalcedonenses (de quo hic agitur) 630.

e Id est, Constantinopoli.

f Pœnam publice disputantium & contententium de religione obfervat.

g τὴν τριὰς λέγοντες ὁμοούσιον. Synops. eod.

h Inter pœnas hæreticis indictas hæc satis usitata fuit, urbis expelli. v. l. 2. §. eod.

i Alia extat subscriptio in actis Concilii Chalcedonensis, act. 3.

k Interpretatio Contii.

l vide Tertull. lib. de præscript. vide Vincen. Lyrinensem adversus profanas novitates.

m Hinc Christus dicitur Χριστοτόκος τῆς ὑποστάσεως τῆς πατρὸς. Hebr. 1. vers. 3.

n Hic omittitur descensus ad inferos, ut & alius in Nicæno, Constantinopolitano, Ephesino, Chalcedonensi & Romano, & Orientalibus symbolis.

o Trinitati per incarnationem verbi non accessit quarta persona, quod Marcellus & Photinus voluere, Tise Mario Victorino adversus Arianum lib. 1. fol. 196. non est quantum in Trinitate, vide Rusticum Diaconum adversus Acephalos fol. 745. 758. nullus uoquam Christianorum dixit, quia quaternionem colimus, aut quinionem, vel senionem. Rusticus ibidem fol. 746. τριὰς ὁμοούσιον ὑποστατικόν, τὴν τριὰς τῶν θεῶν οὐκ ὁμοούσιον. Procl. in epistol. ad Arm. p vide l. 6. §. 2. J. eod. q Χριστοτόκον, non Θεοτόκον, hoc est, Christi genitricem, non Dei genitricem. Duas enim in Christo personas constituebat Nestorius, Christum seu hominem, & Deum; negabat autem Mariam Dei genitricem. Errant & alii, qui Θεοτόκον hoc sensu admittere, quod hominem peperisset, qui postea Deus factus esset. Vincen. Lyrinensis. r Christus non proximitate aut gratia verbi Deus, sed quia ipse verbum. f hic differentiam naturarum, ille unitiorem earum abjurabat. Rustic. d. loco. t i. e. negantem animam in Christo fuisse, Fulgent. ad Trajan. saltem ratione præditam. Vincen. adv. profanas novitas. de Apollinar. adde Tert. lib. de patient. l. 5. l. 8. §. 1. §. 2. §. 3. & seq. J. de hæ. Epiph. l. 3. tom. 2. hæres. 76. Rusticum lib. 2. c. 20. Sozomenum 6. hist. 25. & 27. Theod. 5. c. 5. u penitentiam primo admitti vult Clarus, sed tamen in perpetuos carceres detrudi: relapsus non parci, ne quidem penitenti, 5. sent. 5. hæres. vers. sed quarto. x Contius hæc constitutionem Latinam fecit.

Cum

2 Ita Paul. 1. Cor. 11. *μυστήριον καὶ κρυφόν* Xp̄st̄i.

b *συγκατάβασις*, *συγκατάβασις* autem voce videtur intelligere docendi munus: mox enim sequitur: *Et enim & post istos festinavimus, quae sit vestra Christianorum fides*, edocere. Quamquam scio & hac voce, Christi incarnationem intelligi apud Proclum, epist. ad Armenios.

c Haereticus, morbus atque infamia. Nestorius Christiani. Rotocoon favebatur, ac si Deus de Maria nati non potuisset in sacrosancto mysterio. *Ἀκρίβειαι* Dei generitatem, ac si nihil humanae naturae post unionem in Christo remaneret. Ruff. fol. 610. non alio modo quam Episcopi mater dicitur, quae eum, qui episcopus factus est, peperit. Vincentius Lyrinensis. fol. 652.

e in Fidei articulis nihil innovandum. f Trinitas ex scripturis ita probatur: filius non solus, *μὴ ὁ ἴσους*. 1. Cor. 12. 5. vers. 16. sed est praeter ea pater. *ὁ πατήρ*. 1. Cor. 12. 5. vers. 17. Illud duo dicuntur *Joan. 10. vers. 7. Marti 18.* ab utroque Spiritu *ἀλλήλοις*, id est, alius. *Joan. 14. vers. 16. Hi 1. Pet. 1. vers. 16.* i. e. tres esse dicuntur. *Joan. 5. vers. 7.* & tamen unum. Augustinus de vera innocentia, cum ait, *unum, Arrium percellit: cum ait, sumus, Sabellium stravit. Idem 5 de brevitate. 7. quod dico unum, audiat*

Arrius: quod dico *sumus*, audiat Sabellius: non dividat unum Arrius, non confundat Sabellius, unum. Vigil. 2. dicendo *ego & pater*, discernit quod Sabellius male confundit: addendo *unum*, unit, quod male Arrius discernit.

g vide 1. 2. 5. 1. sup. eod. h *ἐκ ἀρχῆς*, *Joan. 1. vers. 1. πρὸ πάντων*, *Col. 1. vers. 17. πρὸ καταβολῆς κόσμου*, *Eph. 1. vers. 4. 1. Pet. 1. vers. 20. σήμερον*, i. e. hodie & semper, *Psalm. 2. Alter 113. vers. 33. Heb. 1. vers. 5. χθὲς καὶ σήμερον*, *Heb. 1. vers. 8. non fuit tempus quando non fuit. Hodie Dei seu in Deo, est ipsa aeternitas.* i. fuit enim ante tempora, & ab eodem res omnes creatae. *Joan. 1. vers. 3. Coloss. 1. vers. 16. 17. Heb. 1. vers. 10.*

i *ἐν respectu ἀμύτατος*: ut incarnationis intuitu *ἀπαύτως*. Lactant. 4. c. 13. Augustinus 5. de haesib. unus sine conjuge pater, alius sine matre filius. I nunquam pater sine filio, quia nunquam sine verbo, nunquam sine virtute, nunquam sine sapientia esse potuit. Eusebius Emisenus. Nec heri Deus tantum, hodie Deus & pater, sed semper Deus & pater, & semper fuit, cuius esset pater. Agnellus ad Armenios.

ii *ἀπὸ πατρὸς*, semper virgine, ante partum, in partu, post partum. n Pontius Pilatus procurator Caesaris in Syria. Tacitus 15. Cujac. 19. c. 13. quam opinionem somnio tribuit Robertus 1. *Animadu. 21.* eo nomine notatus ab Auton. Mercatore 1. Nosar. 2.

o Vincentius Lyrinensis adversus profanas novationes Anathema a Nestorio, neganti ex virgine Deum natum, adferant duos Christos, & explosa Trinitatis fide quaternitatem nobis introducunt. Rufficus Diaconus adversus Accephalos. Nullus nunquam Christianorum dixit, quia quaternitatem celimus antiquitatem vel senectutem. Marius Victorinus 1. adversus Arrium, Marcellus & Photinus dicunt esse & Deum, & λόγον & Spiritum. Quamquam autem filium, id est, hominem, qui ex Maria, quem assumpsit λόγος, & ut ministrum refert. p Hominecola, qui hominem colit. Ideoque non tanquam hominem cum verbo coadoramus, ne divinitus species inducatur. Cyrill. apud Vigil. 5. non coadorandus, ut alter alteri, sed ut unus uni. Rufficus.

q Naturarum unionem dividere, earum differentiam Eutyches negabat. Rufficus.

r de eo dixi huius legis initio. s *ἀπὸ πατρὸς* v. Notum dogma Nestorii. u sed ex caelo, ut Valens & Marcion. v Tertull. adversus Marcionem & adversus Valentinianos, Vigil. 1. 3.

Cum Salvatore, & Dominum omnium Jesum Christum verum Deum nostrum colamus per omnia, studemus etiam (quatenus datum est humanae menti assequi) imitari a ejus condescensionem & seu demissionem. Etenim cum quosdam invenerimus morbo & atque infamia detentos impiorum Nestorii & Eutychetis, Dei & sanctae catholicae & Apostolicae ecclesiae hostium, nempe qui detrectabant sanctam gloriosam semper virginem Mariam theotocoon sive Deiparam appellare proprie d & secundum veritatem: illos festinavimus, quae sit recta Christianorum fides, edocere. Nam hi incurabiles cum sint, celantes errorem suum passim circumeunt, (sicut didicimus) & simpliciorum animos exturbant & scandalizant, ea astruentes, quae sunt sanctae Catholicae ecclesiae contraria. Necessarium igitur esse putavimus, tam haereticorum vaniloquia & mendacia dissipare, quam omnibus insinuare, quomodo aut sentiat sancta Dei catholica & Apostolica ecclesia, aut praedicent sanctissimi ejus sacerdotes: quos & nos sequuti, manifesta constituimus ea, quae fidei nostrae sunt: non quidem innovantes e fidem, (quod absit) sed coarguentes eorum infaniam, qui eadem cum impiis haereticis sentiunt. Quod quidem & nos in nostri imperii primordiis pridem satagentes cunctis fecimus manifestum. 1 ¶ Credimus itaque in unum Deum Patrem omnipotentem, & in unum dominum Jesum Christum filium Dei, & in Spiritum sanctum, unam essentiam in tribus f hypostasibus, sive subsistentibus personis, adorantes unam deitatem, unam potestatem, trinitatem consubstantialem. In ultimis autem diebus confitemur dominum nostrum Jesum Christum unigenitum Dei filium, ex g Deo vero Deum verum, ante h saecula & i sine tempore ex Patre k natum: coaeternum l Patri, ex quo omnia, & per quem omnia, qui descendit de caelis, incarnatus de Spiritu sancto, & sancta gloriosa & semper m virgine Maria, & inhumanatus, sive homo factus est, & passus crucem pro nobis sub Pontio n Pilato, sepultus est, & resurrexit tertio die. Unius ac ejusdem passionis & miracula, quae sponte pertulit in carne, agnoscentes. Non enim aliam Deum Verbum, & alium Christum novimus, sed unum & eundem, consubstantialem Patri secundum deitatem, & consubstantialem nobis secundum humanitatem. Ut enim est in divinitate perfectus, ita idem ipse & perfectus est in humanitate. Nam ejus secundum hypostasim seu secundum personam unitatem suscepimus, & confitemur. Mansit enim Trinitas, & post incarnatum unum ex Trinitate Dei Verbum. Neque enim quartae o personae adjectionem admittit sancta Trinitas. 2 ¶ His ita se habentibus, anathematizamus omnem haesim, praecipue vero Nestorium anthropolatram p, & qui eadem cum ipso sentiunt, vel senserunt: qui dividunt q unum dominum nostrum Jesum Christum Filium Dei & Deum nostrum: & qui non consentiunt proprie r secundum veritatem sanctam gloriosam & semper s virginem Mariam theotocoon seu Deiparam, i. e. Dei matrem: sed qui duos t filios dicunt, unum ex Deo patre Deum Verbum, alterum ex sancta semper virgine Deipara Maria, gratia & habitudine, & propinquitate, quam cum Deo verbo habet, natum esse: & qui negant, nec consentiunt dominum nostrum Jesum Christum Filium Dei & Deum nostrum incarnatum & hominem factum & crucifixum, unum esse ex sancta & consubstantiali Trinitate. Ipse enim solus est coadorandus & conglorificandus Patri & Sancto Spiritui. 3 ¶ Anathematizamus insuper & Eutychetem mente captum, & qui cum eo sentiunt, aut senserunt, qui phantasmam introducunt, negantque veram nativitatem seu generationem domini & Salvatoris nostri Jesu Christi ex u sancta virgine

& Deipara, hoc est, nostram salutem: & qui a non consentiunt ipsum consubstantialem b patri secundum deitatem, & consubstantialem nobis secundum humanitatem.

4 ¶ Similiter autem anathematizamus & Apollinarium psychopthoron e sive animicidam, & qui cum eo sentiunt, vel senserunt, qui dicunt inanimum, hoc est animae humanae expertem, esse dominum nostrum Jesum Christum Filium Dei & Deum nostrum: & qui confusionem aut conturbationem introducant & invehunt in unigeniti Dei Filii inhumanationem sive humanitatem: & omnes postremo, qui eadem cum ipso sentiunt, aut sentiunt. Dat. Id. Martii, Constantinop. D. N. Justiniano PP. A. 3. Cons. 533.

Scriptum est superius edictum eodem d exemplo Ephesii, item Casariensibus, item Cyzicenis, Amidenis, Trapezuntis, Hierosolymitanis, Apameis, Justinianopolitanis, Theopolitanis e, Augustanis, Tarsensibus, Ancyrenis.

Praefatio. 1. Haereticorum opinio & anathema. 2. Confessio Catholica. 3. De edicto Justiniani. 4. De quatuor conciliis. 5. Epilogus.

7. f Idem Imp. Epiphanius sanctissimo, ac beatissimo Archiepiscopo regio hujus urbis & Oecumenico Patriarcha.

Cognoscere volentes tuam sanctitatem, ea omnia, quae ad ecclesiasticum spectant statum, necessarium duximus, hisce ad eam uti divinis compendiis g ac per ea manifesta eidem facere, quae jam moveri coepa sunt, quamquam & illa eandem cognoscere sumus persuasi. Cum itaque comperissemus quosdam alienos a Sancta Catholica & Apostolica Ecclesia, impiorum Nestorii & Eutychetis sequutos deceptionem, divinum antehac promulgavimus Edictum (quod & tua novit sanctitas) per quod haereticorum furores reprehendimus, ita ut nullo quovis omnino modo immutaverimus, immutemus, aut praetergressi simus (eum, qui nunc usque coadjuvante Deo servatus est) Ecclesiasticum statum (quemadmodum & tua novit sanctitas) sed in omnibus servato statu unitatis sanctissimarum ecclesiarum cum ipso h sanctissimo Papa i veteris Romae, ad quem similia hisce perscripsimus. Nec enim k patimur, ut quicquam eorum, quae ad ecclesiasticum spectant statum, non etiam ad ejusdem referatur beatitudinem: cum ea sit caput omnium sanctissimorum Dei sacerdotum, vel eo maxime, quod, quoties in eis locis haeretici pullularent, & sententia & recto judicio illius venerabilis sedis coerciti sunt. Ideoque ex praesentibus divinis nostris breviculis l, sciet tua sanctitas, quae a nobis proposita sunt, quam & quibus studio est, pessime interpretari, quae a nobis statuta sunt, comprehendetur. 1 ¶ Pauci quidam infideles & alieni a sancta Dei Catholica & Apostolica Ecclesia contradicere Judaice ausi sunt adversus ea, quae ab omnibus sacerdotibus recte observantur, probantur & annunciantur: negantes Dominum nostrum Jesum Christum unigenitum m filium Dei, & Deum nostrum incarnatum ex Spiritu sancto & sancta gloriosa semper virgine, & Deipara, & hominem factum & crucifixum, unum esse sanctae, & consubstantialis Trinitatis, coadorandum & conglorificandum n Patri, & Sancto Spiritui, consubstantialem patri secundum Deitatem o, consubstantialem nobis eundem secundum humanitatem, passibilem carne, eundem impassibilem Deitate. Recusantes autem Dominum nostrum Jesum Christum unigenitum Filium Dei, & Deum nostrum fateri, unum esse sanctae, & consubstantialis Trinitatis, manifeste deprehenduntur impii Nestorii sequi pravam doctrinam, secundum gratiam p eum dicentes filium Dei, & alium Deum verbum, & alium q Christum dicentes, quos anathemate damnamus, eorum etiam dogmata, eos etiam, qui eadem cum ipsis senserunt, aut sentiunt, ut alienos a sancta Dei Catholica & Apostolica Ecclesia. 2 ¶ Et Reverendissimi factorum monasteriorum archimandrita r sequentes sanctorum Patrum traditionem (ea scilicet fide, ut nihil omnino antehac immutaverint, aut hodie immutent, ab eo, qui nunc usque, sicut dictum fuit, obtinet ecclesiastico statu) unanimiter fatentur & cum gloria annunciant Dominum nostrum Jesum Christum unigenitum filium s esse,

men auctoritate (qua potiores urbis aeternae episcopi) firmari desiderio nitebatur ardenti.

l *συλλαβὴν*. m *μονογενὴν* ut & J. eod. Pre. Joanni in Evang. 1. vers. 14. dicitur etiam *πρωτότοκος*. Luc. 2. vers. 7. Hebr. 1. vers. 6. id est, primogenitus, non quod post eum alios, sed quod ante eum, nullum Maria peperit. Sic in legibus *supremus* seu *primus* dicitur, etiam is, post quem nemo. l. 9. ff. de reb. dub. quem nemo sequitur. l. 92. ff. de verb. sign. & proximus, qui nemo. l. 1. §. 2. ff. unde cognati. l. 155. ff. de verb. sign.

n *συνπρόσκυνόντων καὶ συνδοξάζοντων*. Impie igitur negant Pneumatocchi, Spiritum sanctum patri & filio conglorificandum. v. Basilium lib. de Spiritu sancto cap. 27. 28. Sic alia in causa legimus Nestorium docuisse hominem verbo coadorandum tanquam alterum alteri, non sicut unum Rufficus contra Accephalos.

o *θεότατα*. Hinc illud, in quo Christo habitaat *πλήρης αὐτῆς θεότητος*. Coloss. 2. vers. 9. dicitur etiam de Deo *θεότης*. Paul. Rom. 1. vers. 20. p Verbum non sic filius, quemadmodum nos.

Nos adoptione filii: illud natura. Etiam quadam adoptione filius est Christus, sed secundum carnem. Mar. Victor. 1. adver. Arrian. q & sic dux. r Archimandrita.

Tyrannus primos Christianos coegit, *ἐν ταῖς μαρτυρίαις*, i. e. speluncis *δρυγερν*. Eorum primi seu praefecti Archimandrita dicti. f Male Arrius de verbo: *fuit tempus, quando non fuit*.

a Nota dogma Eutychetis.

b Negant consubstantialem, qui per unionem, potestate divina, confusionem naturae introductam existimant.

c v. l. 3. §. 2. 8. eod. alio sensu *Deici-da*, appellatur, quod ipsum Deum in carnem conversum & ita mortuum diceret, Rufficus.

d Moris erat exempla edictorum ad plures transmitti. Nov. 6. e Nov. 42. c. 1. id est, Antiochen-sibus. Nov. 123. cap. 3. quorum civitas eversa, restaurata a Justiniano, Theopoli nomen assumpsit. v. Cedrenum 2. anno imperii Justiniani. v. Cuj. 8. obs. 21. & ad Nov. 7. inf.

f Latina interpretatio Graecae constitutionis.

g *θεῖαις συλλαβαῖς*: (ut & inf. eod. *συλλαβῶν*) edicti compendii.

h Enim haec lex quasi compendium edicti alterius a Justiniano promulgati. Sacri apices qui sint, dicam alibi.

i Joannem intelligit, de quo l. 8. J. eod.

j Page aliarum etiam ecclesiarum episcopi appellati sunt. hinc Cypriano Papae, presbyteri & diaconi Romae consistentes, salutem.

k Cyprianus 2. epist. 7. Sic & Athanasius in Apologia synodica Papa appellatur: & apud Epiphanium. vide quae notavi ad Nov. 123. c. 3. Mitto plures auctoritates in re notissima refecere, videndus est passim Sidoronius.

l Hinc illud Ammiani lib. 15. Id eum ille (Constantinum) intelligit.

m Athanasio semper infestus, licet seiret impletum (i. e. Athanasium) sede sua jam dejectum ab Arrianis) ta-

a Et ita existen-
te. male Arius
ἐκ μὴ ὄντων.
b Nec filius inge-
nitus, nec duo in-
genita.

c Hebr. 1. vers. 1.
ex simili voce vi-
dentur haussisse
errorem suum,
qui Pauli xate
docebat, diem
Christi inire, 2.
Thess. 2. vers. 2. in
fin. novissimum
diem intelligi ibi,
ἐπεὶ ἡλθε τὸ
πλήρωμα τῆς
χρόνης. Gal. 4.
vers. 4.

d Epist. ad Ephes.
4. vers. 8. 9. & ta-
men circa muta-
tionem loci,
e ὑποστάσις,
persona. Hebr. 1.
vers. 3. hinc unio
hypostatica. Ver-
bum proprie est
persona: caro
vero assumpta,
aliam personam
ei non adjicit, sed
ei unitur tantum
ac conjungitur.

f ἕνωσις, aliud
unitio, aliud uni-
tas: ἕνωσις unio
seu unitio,
ἕνωσις unitas.
In Christo est u-
nitio, non uni-
tas naturarum:
Hæc numerum
non demonstrat,
sed illa.

g Math. 1. vers.
10. in fin. & hic &
illuc particula ἐκ
virtutem Spiritus
sancti significat,
non substantiam.
Et scholastici no-
tant particulam
de, hic significare
causam efficien-
tem: respectu Ma-
rie, materialem.

h Hoc velle vi-
detur, Maria pro-
prie est Θεοτό-
κος, non quod
Deum ab æterno
genuit: non quod
hominem nudum
peperit, qui pos-
tea Deus: sed
quod in ejus utero
per sacrosan-
ctum mysterium,
unionem natura-
rum indivisibili
facta, hominem
ita parere non
potuit, quin &
Deus quoque ex
ea nasceretur.

& sine tempore a ex Patre genitum b & in novissimis c die-
bus descendisse d ex coelis, & incarnatum ex Spiritu sancto,
& sancta, gloriosa semper virgine, Deipara Maria, & ho-
minem factum, & crucifixum, unum esse sancta & consub-
stantialis Trinitatis: Consubstantialis enim ipsum scimus
Patri secundum Deitatem, & consubstantialem nobis eun-
dem secundum humanitatem, passibilem carne, eundem
impassibilem Deitate. Quemadmodum enim est in Deitate
perfectus, sic idem in humanitate perfectus. Ideoque eam,
quæ est secundum hypostasim e unionem f amplectimur, &
confitemur: quemadmodum etiam unigenitus Filius Ver-
bum Dei ante sæcula & sine tempore ex Patre genitus. Idem
quoque in novissimis diebus descendit e coelis, & carnem
assumpsit g ex Spiritu sancto, & sancta, gloriosa & Deipara
Maria, & homo factus, id est, Dominus noster Jesus Chri-
stus proprie & secundum veritatem Deus est, ita & sanctam
semper virginem Mariam proprie & secundum veritatem
matrem Dei dicimus, non h quod Dei verbum principium
ex ipsa sumpsit, sed quia in novissimis diebus descendit ex
coelis, & ex ipsa incarnatus, & natus, & homo factus est, quæ
confitemur, quemadmodum dictum est, consubstantialem
Patri secundum Divinitatem, & consubstantialem eundem
nobis secundum humanitatem, ejusdem miracula & passio-
nes, quas ultro sustinuit, carne confitentes. 3 ¶ Hæc igitur
sunt, in quibus per divinum nostrum edictum hæreticos co-
arguimus, cui divino Edicto, vel omnes reperti hic verissimi
Episcopi & reverendissimi Archimandritæ cum tua sancti-
tate subscripserunt. 4 ¶ Sequentes in omnibus sancta qua-
tuor concilia, & quæ ab unoquoque eorum constituta, id
est Nicænum i 318. Patrum, & hujus regis k 150. & Ephe-
sinum prius & Chalcedonense manifeste omnibus (qui una
nobiscum sentiunt) fidelibus sanctæ, Catholicæ, & Apo-
stolicæ Ecclesiæ traditam regulam fidei, hoc est, sanctam
formulam, seu symbolum tenemus, & custodimus a 318.
sanctis Patribus expositam, & illud quod in hac regia urbe
150. sancti Patres apertius exposuerunt: Non l quod de-
fectuosum esset prius, sed quoniam veritatis hostes partim
subvertere coeperant sancti Spiritus Deitatem, partim ex
sancta semper Virgine Maria, Deipara, veram incarnatio-
nem Dei Verbi negaverant. Propterea scripturæ testimoni-
is idem symbolum supradicti 150. sancti Patres apertius ex-
posuerunt: idque & aliæ omnes sanctæ Synodi, id est, Ephe-
sina prior, & Chalcedonensis eandem fidem sequentes sus-
ceperunt & custodierunt, sanctam, gloriosam, semper Vir-
ginem m Mariam Deiparam publicarunt, & non confiten-
tes eam Deiparam anathemate percelluerunt: Similiter
anathematizarunt e os, qui aliud symbolum, aliamve san-
ctam formulam traderent, præter eam, quæ a 318. sanctis
Patribus exposita esset & explicata & corroborata a 150.
sanctis Patribus in hac regia urbe congregatis. Et quidem
Ephefinum prius impium Nestorium, & ejus dogma sustu-
lit, & anathematizavit. Ad hæc eos, qui cum eo senserunt, &
sentiunt, & qui consenserunt, & sentiunt, Chalcedo-
nense vero Sanctum concilium damnavit & ejecit e sanctis
Dei Ecclesiis, & anathematizavit impium Eutychem ejus-
que dogmata, & qui eadem cum illo senserunt & sentiunt,
& qui consenserunt eidem & sentiunt, & omnes hære-
ticos eorumque dogmata, & qui cum illis senserunt, & sen-
tiunt, anathematizavit: pariter anathematizavit Nestorium
scilicet ejusque dogmata, & eos, qui cum eo senserunt &
& sentiunt, eosque, qui cum eo consenserunt, & consen-
tiunt. Chalcedonense vero sanctum concilium, Magni
Procli ad Armenios conscriptam Epistolam, (quod oportet
at dicere Dominum nostrum Jesum Christum filium Dei,
& Deum nostrum, unum sanctæ Trinitatis per propriam n
relationem) suscepit & confirmavit. Quæ supradicta qua-
tuor sancta concilia, si negligimus, aut ea, quæ his consti-

i Nicæna synodus Arium sub Constantino: Constantinopolitana Macedonium, sub Theo-
dosio feniore: Ephesina Nestorium sub Theodosio juniore: Chalcedonensis Eutychem, Dio-
scorum & ipsum rursus Nestorium sub Marciano, hæreticos damnavit. Hæc quatuor concilia
præcipua a veteribus existimata sunt. vide *Acta Concilii Chalcedonensis in princ. Nov. 115.*
c. 3. §. 14. k Constantinopolim intelligit. l Vincentius Lirinensis. Nullusne
in Ecclesia Christi profectus habebitur religionis? habebatur plane, & maximus: sed ita, ut
vere sit profectus fidei, non permutatio: crescat in scientia, sed in suo duntaxat genere, eod-
dem dogmate, eodem sensu, eadem sententia. & post. Quod unquam aliud conciliorum de-
cretis enisa est Ecclesia, nisi ut quod antea simpliciter, lenius & securius credebatur, hoc
idem postea diligentius, instantius, & sollicitius crederet? &c. quæ ibid. vide.

m d'ei παρθεῖον, ante partum & in partu (scriptum est enim: *virgo pariet sed & il-
lud, virum non cognosco*, & rursus: *primquam ipsi convenirent, inventa uterum ferre*
Math. 1. vers. 18.) adde & post partum: nec ferendi sunt, qui abutuntur illis locis, non
cognoviss eam, donec peperit primogenitum: ecce mater tua, ecce fratres tui foris stant: &
quod Jacobus frater domini dicitur. Placent qui Ezechielis cap. 44. huc accommodant:
Porta hæc clausa erit, & non aperietur, & vir non transibit per eam: quoniam Dominus
Deus Israel ingressus est per eam. ut merito eos, qui id negent ignorantia scriptorum labi,
Epiphanius scripserit lib. 3. tomo 2. hæres. 78. Et vero partus nihil derogat virginitati,
sed hominis conjunctio. n d'ei τὴν οὐκείαν ἀνδραπόδεσ. Hæc verba non reperio
in epistola Procli ad Armenios. Porro hic sensus est: filius est unus ex Trinitate, non qua-
renus substantia aut Deus, sed quatenus filius. Vox filii relativa ad patrem: vox Deus
idem cum patre. Tertullianus adversus Praxeam: *Tres non statu, sed gradu: non sub-
stantia, sed forma: non potestate, sed specie.* Hinc illæ enunciationes falsæ apud Schola-
sticos, *Essentia essentiam, Essentia personam, Persona essentiam generat: sed illa vera est*
persona personam.

tuta, damus licentiam damnatis ab iis hæreticis eorumque
dogmatibus suam pestem rursus in sanctis Dei Ecclesiis
ostendere. Optandum itaque, ut quod nondum contigit
fieri, hoc aliquando contingat. Idque eo magis, quod su-
pradicta quatuor sancta concilia, speciali confessione hæ-
reticos, eorumque dogmata damnarunt. Ideoque, si quis
ab uno supradictorum sanctorum conciliorum dissentiat,
palam est, eum amplecti dogmata a sanctis illis Patribus
damnata, & anathematizata. 5 ¶ Nullus itaque fru-
stra nos turbet spe vana innixus, quasi nos contrarium a
supradictis quatuor conciliis fecerimus aut faciamus, aut
fieri a quibusdam permittamus, aut aboleri eorundem san-
ctorum quatuor Conciliorum piam memoriam ex dictis
Ecclesiæ diptychis a sustineamus. Omnes enim, qui ab iis
damnati & anathematizati sunt, & damnatorum dogmata,
eosque, qui eadem ac ipsi senserunt aut sentiunt, anathe-
matizamus. 6 ¶ Itaque bene precetur nobis & nostro
imperio beatitas tua, omnes de nostra intentione, & nostro
erga irreprehensibilem fidem studio, docens & certiores
faciens. Dat. 7. Kal. Apr. CP. DN. Justinian. PP. A. 3. Cos. 533.

Epistola Joannis b Archiepiscopi & sanctissimi Patri-
archæ urbis Romæ.

8. Gloriosissimo c & clementissimo filio Justiniano Au-
gusto Joannes Episcopus urbis
Romæ.

I nter claras sapientiæ ac mansuetudinis vestræ laudes,
Christianissime Principum, puriore luce tanquam ali-
quod sidus irradiat, quod amore fidei, quod charitatis
studio edocti ecclesiasticis disciplinis, Romanæ sedis reve-
rentiam conservatis, & ei cuncta subjecitis, & ad ejus de-
ductis unitatem, ad cujus auctorem, hoc est, Apostolo-
rum primum d, Domino loquente præceptum est: *Pasce*
oves meas. Quam esse omnium vere ecclesiarum caput e,
& Patrum regulæ & Principum statuta declarant, & pieta-
tis vestræ reverendissimi testantur affatus. Patet igitur, in
vobis impletum fore, quod scripturæ f loquuntur: *Per*
me reges regnant, & potentes scribunt iustitiam. Nihil est i
enim, i quod lumine clariore præfulgeat, quam recta fides
in Principe: nihil est, quod ita nequeat g occasui subiacere,
quam vera religio. Nam cum auctorem vitæ vel luminis
utraque respiciant, recte & tenebras respiciunt, & nesciunt
subiacere defectui. Quam ob rem, Gloriosissime Principum,
votis omnibus exorabitur divina potentia, ut pietatem
vestram in hoc ardore fidei, in hac devotione mentis, in
hoc integra religionis studio, sine defectu sui in longio-
ra tempora conservet: hoc enim & sanctis credimus eccle-
siis expedire. Scriptum h est enim: *Labiis regit rex: & ite-
rum: Cor regis in manu Dei est. & ubi voluerit, inclinabit il-
lud.* Hoc est enim, quod vestrum firmat imperium: hoc,
quod vestra regna conservat. Nam pax ecclesiæ, religionis
unitas, auctorem facti in sublimi provectum grata sibi
tranquillitate custodi. Neque enim parva ei vicissitudo a
potentia divina tribuitur, per quem nullis rugis ecclesia
divisa secernitur, nullis insertis maculis variatur. Scriptum
est enim: *Quia cum rex iustus sederit supra sedem, non adver-
sabitur ei quicquam malignum.* Proinde serenitatis vestræ
apices, per Hypatium atque Demetrium sanctissimos viros,
fratres & coepiscopos meos, reverentia consueta suscepimus:
quorum etiam relatione comperimus, quod fide-
libus populis proposuistis Edictum amore fidei pro submo-
venda hæreticorum intentione, secundum Apostolicam
doctrinam, fratrum & coepiscoporum i nostrorum inter-
veniente consensu. Quod, quia Apostolicæ doctrinæ
convenit, nostra auctoritate confirmamus.

Textus autem epistola Imperatoris talis est.

Præfatio. 1. De hæreticorum opinione. 2. Catholica confessio.
3. De quatuor conciliis. 4. De legatis ad Papam missis. 5. Petitio.
6. Subscriptio.

Victor Justinianus, pius, felix, inclutus, triumphator, semper
Augustus, Joanni sanctissimo Archiepiscopo almæ
urbis Romæ & Patriarchæ k.

R eddentes honorem Apostolicæ sedi, & vestræ sancti-
tati. (quod semper nobis in voto & fuit, & est.) & ut
decer patrem, honorantes vestram beatitudinem, omnia,
quæ ad ecclesiarum statum pertinent, festinavimus ad no-
titiam deferre vestræ sanctitatis: quoniam semper nobis fu-
it magnum studium unitatem vestræ Apostolicæ sedis &
statum sanctarum Dei ecclesiarum custodire, qui hæc-
tenus obtinet, & incommote permanet nulla intercedente
contrarietate. Ideoque omnes sacerdotes universi Orien-
talis tractus & subicere l & unire sedi vestræ sanctitatis
properavimus. In præsentem ergo, quæ commota sunt
(quamvis manifesta & indubitata sint, & secundum Apo-
stolicæ vestræ sedis doctrinam ab omnibus semper sacer-
dote, Platina in Bonifacio j. & Michaeli Palæologo: cujus constitutionem v. inf.

a δὲ τὸν Χριστὸν
legitur diptychis
int. 1. C. Theodos.
de expens. ludov.
lib. 15. actio 14.
Concilii Chal-
cedonens. & an-
athematis. 4. quinta
synodus. Antiquus
etiam interpret
Horatii tabellas
interpretatur, e-
pistolæ dipty-
chas. vide Suidam
in verbo δὲ τὸν
Χριστὸν. De poly-
ptichis dicam ad l.
2. j. de discessor.
lib. 10. tit. 30. v.
Cujac. 4. obs. 37.
b Huic Joanni
Archiepiscopo &
Patriarchæ urbis
Romæ Justinia-
nus primus defe-
rebat in Ecclesia.
Ideoque Joannis
epistolam suæ fi-
dei professioni
idem adjunxit. v.
Cujac. 32. obs. 26.

c Episcopus Ro-
manus nomen
suum hic postpo-
nit Imperatorio.
Alciat. hic.
d Petrum intel-
ligit, aut quem
tamen Andreas
ejus frater a do-
mino vocatus est
Joannis. vers. 40.
41. 42. quem
Constantinopoli-
tana (Romane
synodus) suæ sedis
suæque Ecclesiæ,
sui denique thro-
ni auctorem facit
atque adferit.
e v. 40. dist. can.
nisi, & rescriptum
Orientalium ad
Julium Papam, &
epistolam Conci-
lii Carthaginen-
sis (cui præfuit
beatus Augusti-
nus) ad Bonifa-
cium & ad Cole-
stinum.

f Proverb. 8.
g Vera religio
occasui non sub-
jacet. Isaias 40.
Math. 5. vers. 18.
i Pet. 1. vers. ult.
paucorum qui-
dem hominum
3. Reg. 19. vers. 18.
Rom. 11. vers. 3. &
locorum esse pot-
est. Apocal. 12.
vers. 6. non est
tamen sola, si
Christum in fuga
semper comitem
habet. Cyprianus
ad Tiberianum a-
pud Fulgent. 2. ad
Thrasymund.

h Proverb. 22.
i Ad eundem
modum Petrus,
Seniores, qui in
vobis sunt obse-
ra, & οὐκ ὀφείλου-
σιν ὑμᾶς
μαρτυρεῖν. 1. Pet.
5. vers. 1.

k alias Papæ. l.
7. sup. cod. Nov.
131. cap. 2.

l Plus est subjece-
re, quam unire.
Phocæ Impera-
tori idem tribui-
tur, Ado Vian-
ensis in Chronica.
604. lvo in Chro-

donibus

a v. Gregorium
4. reg. ap. 21.
24. 36. 38. Porro
videtur hanc legi
contraria lex 24.
3. sit. pro. Hac
petit. i. No. 131.
cap. 2. qua consi-
tutum, ut Roma-
nus ante alios se-
des.
b Si verbum, Dei
filius esset per so-
lam gratiam, non
per naturam, non
unus ex Trinitate
esset.
c hinc CHRIS-
TUS dicitur,
πρωτόγονος
καὶ παλαιότερος
τοῦ υἱοῦ. 1. vers. 15.
d is fuit error
Nestorii: contra
Christiani, unus
CHRISTUS non
unum: in Chri-
sto non est alius
& alius, sed aliud
& aliud. At in
Trinitate alius
est & alius, non
aliud & aliud. nō
unus, sed unus.
e Quid diuidias
mendacio Chri-
stianis totus veri-
tas fuit. Tertull.
lib. de carne Chri-
sti.
f id est, eius sub-
stantia. Christus
enim quatenus ex
patre genitus, ma-
trem non habet:
quatenus ex ma-
tre, patre caret.
g De miraculis &
passionibus Chri-
sti pie & sancte
Vigilius 2. contra
Eutychetum: hanc
mihi visus est
comparasse: Ma-
nichæus, inquit,
dum tantarum
virtutum mira-
cula respicit, quæ
Dei filius opera-
tus est, non vult
eum hominem
confiteri: Photi-
nus, dum in eo
naturam nostram
corporis attendit,
Deum esse non ju-
dicat. Ille, ut se-
minet virtutes;
iste ut inprimis
repleat, ille
deitatis præconia;
iste humanitatis
allegat. Illum ma-
gis sancti nomi-
nis ab humanita-
tis professione re-
vocat: istum hu-
mitas in iura-
tum, quasi Deo cer-
nis indignus, in
hominis tantum
confessione vera-
bit. Illum mira-
cula auocant: il-
lum passionem ve-
tardant. Ille dei-
tatem fallitur, iste
humanitatem offen-
ditur. Ille dicit,
Deus est, iste dicit,
homo est. Grande
miraculum, ut ex
pugnatione sui
veritas confite-
tur, ut verum u-
terque dicat, dum
inter se mentitur.
h No. 131. c. 1.
l. 23. 8. de episcop.
et cler.
i hoc addit, ut
excluderet Ephe-
sinum secundum,
quod habuit veri-
tatem concilium.

dotibus firme custodita & prædicata) necessarium duximus, ut ad notitiam vestre sanctitatis perveniant. Nec enim pariter quicquam, quod ad Ecclesiarum statum pertinet, quamvis manifestum & indubitatum sit, quod moveatur, ut non etiam vestre innotescat sanctitati, quæ caput a est omnium sanctarum Ecclesiarum. Per omnia enim (ut dictum est) properamus honorem & auctoritatem crescere vestre sedis. 1 ¶ Manifestum igitur facimus vestre sanctitati, quod pauci quidam infideles, & alieni sanctæ Dei Catholicæ atque Apostolicæ Ecclesiæ, contradicere Judaice atque apocritice ausi sunt adversus ea, quæ ab omnibus sacerdotibus secundum vestram doctrinam recte tenentur, & glorificantur, atque prædicantur, denegantes Dominum nostrum JESUM Christum unigenitum filium DEI, DEUM & Dominum nostrum incarnatum de sancto Spiritu, & ex sancta atque gloriosissima semper Virgine DEI genitrice Maria hominem factum, atque crucifixum, unum esse sanctæ & consubstantialis Trinitatis, & coadorandum & conglorificandum Patri & Spiritui sancto consubstantiali Patri secundum divinitatem, & consubstantiali nobis eundem ipsum secundum humanitatem, passibilem carne, eundemque ipsum impassibilem Deitate. Recusantes enim Dominum nostrum JESUM Christum unigenitum filium DEI & Dominum nostrum fateri unum esse sanctæ & consubstantialis Trinitatis: Videntur Nestorii malam sequi doctrinam, secundum gratiam b dicentis unum filium DEI, & alium dicentis Dei verbum, & alium Christum. 2 ¶ Omnes vero sacerdotes sanctæ Catholicæ atque Apostolicæ Ecclesiæ, & reverendissimi Archimandritæ sanctorum monasteriorum, sequentes sanctitatem vestram, & custodientes statum, & unitatem sanctarum DEI ecclesiarum, quam habent ab apostolica vestra sanctitatis sede, nihil penitus immutantes de ecclesiastico statu, qui hactenus obtinuit atque obtinet, uno consensu consentiunt & glorificant, prædicantes Dominum nostrum JESUM Christum unigenitum filium & verbum DEI & Dominum nostrum ante c sæcula & sine tempore de Patre natum, in ultimis diebus descendisse de coelis, & incarnatum de Spiritu sancto, & [ex] sancta atque gloriosa Virgine & Dei genitrice Maria natum, & hominem factum, & crucifixum, unum esse sanctæ & consubstantialis Trinitatis, & coadorandum & conglorificandum Patri & sancto Spiritui: nec d enim alium DEUM verum, & alium Christum cognoscimus, sed unum atque eundem ipsum consubstantiali Patri secundum divinitatem, & consubstantiali nobis eundem ipsum secundum humanitatem, passibilem carne, eundem ipsum impassibilem Deitate. Ut enim est in divinitate perfectus, ita idem ipse & in humanitate perfectus est. In una enim substantia Deitatem suscipimus & confitemur, quod dicunt Græci τὴν κατὰ ὑπόστασιν ἑνότητα μετὰ ἑαυτὸν. Id est, eam, quæ secundum personam est, unitatem confitemur. Et quoniam unigenitus filius & Verbum DEI ante sæcula & sine tempore de Patre natus, idem ipse, & in ultimis diebus descendens de coelis, incarnatus de Spiritu sancto, & ex sancta atque gloriosa semper Virgine & DEI genitrice Maria, homo factus, DOMINUS noster JESUS CHRISTUS, proprie & vere DEUS est: ideo & sanctam atque gloriosam Virginem Mariam proprie & vere DEI matrem esse dicimus: non quia DEUS verbum, principium ex ipsa f sumptum, sed quia in ultimis diebus descendit de coelis & ex ipsa incarnatus, & homo factus, & natus est. Quem confitemur & credimus (sicut dictum est) consubstantiali Patri secundum Deitatem, & consubstantiali nobis eundem ipsum secundum humanitatem: ejusdem miracula & passiones, quas sponte in carne sustinuit, agnoscimus. 3 ¶ Suscipimus autem sancta quatuor b Concilia: id est, trecentorum decem & octo sanctorum Patrum, qui in Nicæna urbe congregati sunt: & centum quinquaginta sanctorum Patrum, qui in hac regia urbe convenerunt: & sanctorum Patrum, qui in Epheso primo i congregati sunt, & sanctorum Patrum, qui in Chalcedone convenerunt: sicut vestra apostolica sedes docet atque prædicat. Omnes ergo sacerdotes sequentes doctrinam Apostolicæ sedis vestre, ita credunt, & consentiunt & prædicant. 4 ¶ Unde properavimus hoc ad notitiam deferre vestre sanctitatis per Hypatium & Demetrium beatissimos Episcopos, ut nec vestram sanctitatem lateat, quæ a quibusdam paucis monachis male & Judaice secundum Nestorii perfidiam denegata sunt. 5 ¶ Petimus ergo vestrum paternum affectum: ut vestris ad nos destinatis literis, & ad sanctissimum Episcopum hujus alme urbis, & Patriarcham vestrum fratrem: (quoniam & ipse per eosdem scripsit ad vestram sanctitatem, festinans in omnibus sedem sequi Apostolicam beatitudinis vestre) manifestum nobis faciatis, quod omnes, qui prædicta recte consentiunt, suscipi vestra sanctitas; & eorum, qui Judaice ausi sunt rectam denegare fidem, condemnari perfidiam. Plus enim ita circa vos omnium amor,

& vestra sedis crescit auctoritas; & quæ ad vos est unitas sanctarum Ecclesiarum, inturbata servabitur, quando per vos a didicerint omnes beatissimi Episcopi eorum, quæ ad vos relata sunt, sinceram vestre sanctitatis doctrinam. Petimus autem vestram beatitudinem orare pro nobis & Deinobis acquirere providentiam.

6 ¶ Item subscriptio talis fuit:

Deitas te conservet per multos annos sancte ac religiosissime pater.

Sequitur residuum epistolæ Papæ.

Liquet igitur, Imperator gloriosissime, (ut lectionis tenor, & Legatorum vestrorum relatio patefecit) vos Apostolicis eruditionibus studere, cum de religione Catholica fidei ea sapitis, ea scripsistis, ea proutistis, ea populis fidelibus publicastis, quæ (sicut diximus) & sedis Apostolicæ doctrina, & sanctorum Patrum veneranda decrevit auctoritas, & nos confirmavimus in omnibus. Opportunum est ergo voce exclamare prophetica b: *Fecundetur tibi, & abundet cælum de super, & effundant montes jucunditatem, & colles letitia letabuntur.* Hæc igitur in tabulis cordis fideliter scribere, hæc, ut pupillas oculorum, convenit observare. Neque enim quisquam est, in quo Christi charitas fervet, qui tam rectæ, tam veræ confessionis vestra fide refragator existat: cum evidenter impietatem Nestorii, Eutychetisque, & omnium hæreticorum damnantes, unam & veram Catholicam fidem Domini & Dei nostri Salvatoris Jesu Christi magisterio institutam, & prophetis apostolicisque prædicationibus ubique diffusam, & Sanctorum per totum orbem confessionibus roboratam, Patrum atque Doctorum sententiis adunatam, & nostræ doctrinæ consentaneam, inconculsæ atque inviolabiliter devota Deo & pia mente servatis: Soli etenim professionibus vestris adversantur, de quibus divina scriptura loquitur, dicens d: *Posuerunt mendacium spem suam, & mendacio operiri speraverunt.* & iterum qui secundum Prophetam e dicunt Domino: *Recede a nobis, vias tuas scire nolumus.* propter quod Salomon dicit: *Per semitas propriæ cultura erraverunt; colligunt autem manibus infructuosas.* Hæc est igitur vera vestra fides, hæc certa religio: hoc beata recordationis (ut diximus) patres omnes, præfulesque Romanæ Ecclesiæ, quos in omnibus sequimur: hoc sedes apostolica prædicavit hactenus, & inconculsæ custodivit: huic confessioni, huic fidei quisquis contraditor extiterit, alienum se ipse a || sancta || communione, alienum ab ecclesia judicabit esse catholica. † Nos enim Cyrum cum sequacibus suis in Romana invenimus civitate, qui de Cumiteni f monasterio fuit, quos Apostolicis suasionibus ad rectam fidem, & velut oves, quæ perierant errantes, ad ovile contendimus revocare dominicum, ut agnoscant secundum prophetam linguæ balbutientes loqui, quæ ad g pacem sunt. Ad non credentes autem, per nos primus Apostolorum Esaiæ h propheta verbum dicit: *Ambulate i in lumine ignis vestri, & flammæ, quam succendistis.* Sed obduratum est cor eorum, ut scriptum est, ut non intelligerent, & pastoris vocem oves, quæ meæ non erant, audire minime voluerunt: in quibus observantes ea, quæ ab ipso sunt statuta pontifice, eos minime in nostra communione recipimus, & ab omni Ecclesia Catholica esse iustumus alienos: nisi, errore damnato, doctrinam nostram quantocyus sequi habita regulari professione signaverint. A quum quippe est, ut qui nostris minime obedientiam accommodant statutis, ab Ecclesiis habeantur extorres. † Sed quia gremium suum nunquam h redeuntibus claudit l ecclesia: obsecro Clementiam vestram, ut si proprio depolito errore, & prava intentione depulsa, ad unitatem ecclesiæ reverti voluerint, in vestram communionem receptis, indignationis vestre removeatis aculeos, & nobis intercedentibus benigni animi gratiam condonetis. † Deum autem & Salvatorem nostrum Jesum Christum exoramus, quatenus longævis & pacificis vos dignetur custodire temporibus in hac vera religione, & unitate, & veneratione Apostolicæ sedis: cujus principatum, ut Christianissimi m & pii, conservatis in omnibus. † Præterea Serenissime Principum laudamus Legatorum vestrorum personas Hypatii & Demetrii fratrum & Coepiscoporum nostrorum, quos Clementiæ vestre gratos fore ipsa manifestavit electio. Nam tanta causæ pondus non nisi perfectis in Christo potuisse injungi: tantæ vero pietatis, tantæ reverentiæ plenos affatus, nisi per amantes minime dignaremini destinare. † Gratia Domini nostri Jesu Christi, & charitas Dei Patris & communicatio Sancti Spiritus sit semper vobiscum, Piiissime fili. Amen. Item subscriptio. Omnipotens Deus regnum vestrum & salutem vestram perpetua protectione custodiat, gloriosissime & clementissime fili n Imp. Auguste. D. Rom. 8. Kal. April. D. N. Justiniano PP. A. (4.) & Paulino V. C. Consil. 534.

a Per nos. Hal.
b Psal. 95.
c Magna hæc sunt ad commendationem Christianæ fidei, quod una, vera & Catholica: quod instituta Christi magisterio: quod ubique diffusa a Prophetis & Apostolis: quod roborata per totum orbem sanctorum (intelligit martyres) confessionibus: quod adunata patrum atque doctorum sententiis: quod Episcoporum urbis Romæ veterum doctrinæ consentanea: quod ab Imperatore & pio magistratu inconculsæ & inviolabiliter Deo devota & pia mente servetur.
d Esa. 28. vers. 35.
e Job. 22. vers. 17. adde Jerem. 44. vers. 16. 17. & seq.
f Acumitæ, Græci ἀκουμενίται.
g Cujac. 12. obs. 26.
h Psal. 28. vers. 3. h cap. 50. vers. ult.
i Bellovisanæ torquet hunc locum, ut probet hæreticos esse comburendos a. Præf. 13. numer. 10.
k Novell. 109. in fin. Contriti cordis holocaustum non patitur repulsam. Cypri. de carn. Domini. In ultimis Dei Clementiæ penitentes non excludit, nec ulla hora sera est, cui compunctio districta occurrat, idem de passione. adde ex decreto distinctionem de penitentia.
l Imo claudit a. postatis. l. 3. inf. de apust.
m Christianissimi epitheton hodie sibi vindicant reges Galliarum, unde & a Pontifice aliis, que Principibus distribuitur passim: ut & Catholicis, Regibus Hispaniarum, n rerum sacrarum antistes solent ita oves appellare Paul. 1. Corinth. 4. vers. 14. ad Philem. vers. 10.

2. 16. C. Theod. 2. Nov. 37. 7. Decretorum 48. Ecclesie sunt xdes Deo consecrate. Latini etiam Dominica appellantur, qua voce etiam Germani utuntur. Domo κυριακόν, die Kirch.
b. 5. Eclog. 3. Nov. 46. 131.
c. 1. 4. C. Theod. can. futuram. 12. quast. 1. in futurum, imposterum scilicet, nam ante Constantinum forte, aut non licuit, aut parum usitatum fuit: iustis vel preceptis, vel exemplis Deuter. 10. d. can. futuram. can. habebat. 12. quast. 1. quin vestales nihil ex testamento capiebant. 1. Gell. 12. Symmach. 1. Epistol. 40. & Judiciorum collegia. l. 1. inf. de Judic. & breviter collegia illicita. l. 3. 7. de her. inst. Arcadius postea vetuit ecclesiasticis quicquam donari, etiam testamento. l. 20. l. 27. C. Theod. eod. ad id forte alludit Hieronymus ad Nepotianum.
7. part. 3. Pudet, inquit, dicere sacerdotes idolorum (stat. l. 20. ff. de annis legatis) aurigæ, mimi & scorta hereditates capiunt: solis clericis & Monachis id lege prohibetur: & prohibetur, non a persecutoribus, sed a Principibus Christianis, (Valentinianum, Valentem & Gratianum perstringit, cuius lex ad Damasum extat l. 20. C. Theod. de Episcop.) nec de lege conqueror, sed doleo, cur meruimus hanc legem. Cauterium bonum est, sed quo mihi vulnus, ut indigeam cauterio? Provida, severaque legis cautio, & tamen nec sic refrænat avaritia, per fideicommissa legibus illudimus. Apud Gallos novas possessiones, immobilia, fenda, & censuales redditus Ecclesie sine Regio diplomate nequeunt adipisci, & nisi impetrato morticini jure, vel a rege, vel iis quibus id licet, vide Papon l. Arrest. tit. 4. d' amertissement. Nicephori Phocæ constitutione id videtur Ecclesiis remissum fuisse, vide ejusdem Constitutionem infra.
d. Cui tamen testamentum licet facere. Ideoque furiosus, mutus, lurdus, pupillus, damnatus ad mortem, deportandus, & bannitus non possunt pias etiam ad causas testari. An idem in excommunicato? vide super ea re Socinum regul. 134. Num & idem est in usurario manifesto, filiofamilias, dubitante de suo statu? vide Baldum hic. Testandi facultatem numerari inter actus voluntarios hinc etiam colligitur, vide Nov. 134. cap. 3.
e. Testamenti ad pias causas privilegia ex hac lege colligas, quibuscunque videlicet personis, cuiusque collegio, quantas summas optaverit, quo voluerit stylo, relinquere licere. de quo vide Clarum 3. sentent. 5. testamentum. quast. 5. Tiraquellum tract. de privileg. pias causas. Graffum lib. 20. sentent. 5. testamentum. quast. 17. 18. 19. 20. 21.
f. aliud in non catholico, & illicito, l. 1. 7. de Judic. An spurio? non ultra alimenta, licet pias sit causa, Baldus hic.
g. id est, loco. An ad fabricam templi? d. e. futuram, An templi habitatoribus, puta clericis, monachis? licuit enim gentibus legare sacerdotibus & hyerophylis, l. 20. ff. de annis. & Diis l. 1. 5. ff. ad leg. Falcid. Ulpian. tit. 22. 5. Deos h. Demus, res inalienabiles ob piam causam legatas; Num debetur æstimatio? negat Baldus hic. Demus præteritis vel exhereditis injuste liberis, piam causam esse institutam? Augustinum ita respondendum audiamus: Quærat, inquit, alterum qui suscipiat. August. sermone de vita clericorum 17. quast. 4. 5. ultim. ut hinc colligas: In bonis testatoris, testatori propinquiores esse liberos, quam sit Ecclesia: & in hac specie Ecclesiam post liberos esse.
i. Relinquendi verbum non ad donationes inter vivos pertinet, sed ad testamenta, & si quæ similia iudicia postrema. ibi, quam ut supremæ voluntatis.
k. mortuus velle non potest.
l. Nov. 22. c. 2. & tamen adstrictus institutioni hæredis, non collatus in arbitrium hæredis, munitus solemnium testium numero. Baldus hic. An pro parte testatus, pro parte intestatus quis ad pias causas mori potest? Bartolus ait. Baldus negat.
m. de stylo v. quæ dicam 7. quæ sit longa consuetudo.
n. Baldus videtur legisse liberum, quia de re v. Nov. 22. c. 2.
o. martyrium. l. ultim. Cod. Theod. 17. μηδεις εν εκκλησία θάπτειν νεκρόν. Nullus in ecclesia sepeliat mortuum. Synops. Basil. 3. tit. 3. ex lib. 5. tit. 1. eam etiam templi partem intelligit. Baldus vero eam, quæ clericis assignata, cui adesse laico non licet.
p. sepeliendis. 5. Eccl. 3. lib. 5. tit. 1. cap. 2. aut humanis. l. 3. C. Th. 9. tit. 17. 13. q. 2. c. nullus. 13. c. non asinus. 19.
q. An collegiis, aut contrahibus, electionibus magistratum, habendis, An habitationi, in jus vocationi, citationi, prehensionem? 7. de his, qui ad eccl. Video servum in iis manumitti posse, 7. de his, qui in eccl. manumitti. tutorem dari arg. l. 3. 9. 3. ff. de tutel. & jurari, l. 13. in fin. 7. de rebus cred. protestationem fieri. Nov. 115. c. ultim. An sententia, an arbitrium, an examinatio testium fieri? sic puto, dummodo non repugnet usui.
r. Martyrem, l. 7. 9. C. Theod. 17. λείψανον ἀγίου, id est, reliquias sanctorum. 1. Eclog. c. 5. fol. 2. 3. Harm. 3. eod. πρὸς λείψανον ἀγίου.
s. contra ergo irritus fuerit, quænam poena constituta? extraordinaria. Bald. l. Imo octoginta. d. Nov. 59.
t. Imo octoginta. d. Nov. 59.
u. Decani, hic sunt velillones, copiaræ, lexicarii, fossarii, Bagenæ aut Burgenæ νεκροφόροι. adde Novell. 43. Nov. 59.
x. Corporati, ejusdem corporis & collegii, vid. l. un. 7. de collegiis.
y. Numerus ubi certus est, non valet impetratio supra numerum, utinamque patrocini summi viri hat.
z. Recepti supra numerum, non fruuntur privilegio ordinariorum.
a. l. 40. C. Theod. 16. tit. 2.
b. Princeps in dubio, omnia consilio agere præsumitur.

DE SACROSANCTIS ECCLESIIS & ET de || rebus, & || privilegiis b earum.

TIT. II.

De relictis Ecclesiæ.

1. Imp. Constantinus August. ad Populum.

Habeat c unusquisque d licentiam e sanctissimo Catholico f, venerabilique concilio g decedens bonorum, quod h optaverit, relinquere i: & non sint casta iudicia || ejus. || Nihil enim est, quod magis hominibus debeat, quam ut supremæ voluntatis, postquam jam aliud k velle n a possunt, liber l sit sty- lus m, & licitum n, quod iterum non redit, arbitrium. PP. 5. Non. Jul. Roma, Crispo 2. & Constantino 2. Cæf. Conf. 321.

De sede Apostolorum & Martyrum.

2. Imp. Gratian. Valent. & Theod. Augusti Pancratio Præf. urbi.

Nemo Apostolorum vel Martyrum sedem o humanis p corporibus q existimet esse concessam. Dat. 3. Kal. Aug. Heraclea, Eucharis, & Syagrio Conf. 381.

De relictis Martyrum.

3. Imp. Honorius & Theod. Augusti.

Nemo martyres r distrahat, nemo mercetur s. Dat. 3. Kal. Mart. CP. Honor. N.P. & Evodio Conf. 386.

De Decanis Ecclesiæ Constantinopolitane.

4. Idem AA. Niceno P.P.

Non plures, quam nongenti quinquaginta t decani u, sacrosanctæ hujus amplissimæ urbis deputentur Ecclesiæ: nullique his addendi, vel mutandi, vel in defuncti locum substituendi pateat copia: nulli alii corporatorum x præter dictum numerum per patrocini y immunitate z concessa, negataque omni novationis facultate similia vindicandi his, quæ in honorem, vel necessaria obsequia sacrosanctæ Ecclesiæ indulta sunt. Dat. 7. Kal. Sept. Eudoxio- poli. 3. Hon. A. 8. & Theod. Juniore, A. Conf. 411.

De immunitatibus Ecclesiarum.

5. Idem Augusti Melitio P. F. P.

Placet a, rationabilis consilii tenore perpenso b, districta moderatione præscribere, a quibus specialiter necessita-

tibus singularum urbium Ecclesiæ habeantur immunes. Prima quippe illius usurpationis contumelia depellenda est; ne prædia a usibus celestium secretorum dedicata, sordidorum b munerum fæce vexentur. Nil extraordinarium c abhinc superindictumve d flagitetur: nulla trans- lationum e sollicitudo signetur: postremo nihil præter f canonicam illationem, quam adventitiæ necessitatis sarcina repentina poposcerit, ejus functionibus adscribatur. Si quis contravenerit, post g debita ultionis acrimoniam, quæ erga sacrilegos h || jure || promenda est, exilio deportatio- nis perpetuo subdatur. Dat. 8. Kal. Jul. Rav. Honorio 9. & Theodosio 5. Augusti Conf. 412.

De observatione & interpretatione canonum eccle- siasticorum.

6. Idem Augusti Philippo præf. prætorio Illyrici.

Omni i innovatione k cessante, vetustatem & canones pristinos ecclesiasticos, qui l usque nunc tenuerunt, etiam per omnes Illyrici provincias servari præcipimus: ut si quid dubietatis emerferit, id oporteat non m absque scientia viri reverendissimi Sacrosanctæ Legis Antistitis || Ecclesiæ || Urbis Constantinopolitanæ, quæ Romæ ve- teris n prerogativa o latatur p) conventui sacerdotali san- ctoque iudicio reservari. Dat. pridie Id. Jul. Euthathio & Agricola Conf. 421.

De instructionibus itinerum & pontium.

7. Idem Aug. Asclepiodoto P. F.

Ad q instructiones r itinerum s pontiumque t etiam adivinas domus, & venerabiles ecclesias u tam lauda- bili x titulo libenter adscribimus: quia y non est inter sordida munera numeratum. Dat. 15. Kal. Mart. CP. A- sclepiodoto & Mariniano Conf. 423.

De capitatione.

8. Imp. Carus Præf. P. P.

Sacrosancta z Thessalonicensis a civitatis Ecclesia aper- Ste sciat propriæ tantummodo capitationis b modum be- neficio nostri numinis sublevandum: nec extraneorum gravamine tributorum Republicam ecclesiastici nomi- nis abusione c lædendam. Dat. 6. Id. Octobr. CP. Victore V. C. Conf. 424.

De decanis, seu collegiatis titulo tenus.

9. Imp. Theod. & Valentin. AA. Cyro Præf. Urbi.

Qui sub prætextu decanorum seu collegiatorum, cum id munus non impleant, aliis se muneribus conantur sub- trahere, eorum fraudibus credimus esse obviandum: ne quis sub d specie muneris, quod minus exequitur, alterius mu- neris oneribus relevetur: ne argentariorum vel numula- riorum munera declinentur ab his, qui dici tantummodo collegiati vel decani fessinant: ideoque si quis eorum sub- nuda e appellationis velamine collegiatum seu decanum se appellat, sciat, pro se alium subrogandum f, qui prædicto muneri sufficiens approbetur: subrogatione videlicet loco memoratorum, vel eorum, qui moriuntur, primatum ejus, qui subrogatur, admissa g iudicio: ab hac dispositione ne- mine se excusante Sacrosanctarum Ecclesiarum || reveren- tia ||. Dat. 10. Kal. Apr. Theod. 17. & Festo Conf. 439.

De navibus & embola.

10. Idem Augusti Florentio P. P.

Jubemus h, nullam navem i ultra duorum millium mo- diorum capacem ante k felicem embolam l, vel publi- carum specierum transvectionem, aut privilegio dignita-

7. Xenoph. de vectig. Cæsar. 6. de bell. Gal. sic in Bæotia agri deorum excepti erant l. censoria: quam tamen legem publicam ad novos deos subtiliter pertinere negabant: eosve, qui ali- quando mortales fuisset. Cic. 3. de natur. deorum. Hoc eodem prætextu iidem publicani prope Caystrum loca quædam Lunæ consecrata ad se rapuerunt. Strabo 14. g & ita, duabus pecoris afficiuntur: excommunicatione scilicet & exilio.
h Sacriligium committit, qui immunitatem Ecclesiæ violat.
i l. 46. C. Theod. de episcop. lib. 16. k quæ forte obtinuerat tempore tyrannidis. l. 16. J. eod. l. adde l. 12. J. eod. Nov. 6. c. 1. Nov. 83. c. 1. Nov. 123. m atque ad Im- peratorem eundem videtur. l. 1. J. de legib. n l. 52. in fin. J. de episc. ad differentiam novæ. l. 4. de oper. public. est enim duplex Roma, l. ult. J. in quib. caus. pign. 7. Eclog. 17. c. 13. Constantinopolim Græci vocant Βασιλειαν, Zonar. æt. Concilii Chalced. c. 22. o l. 45. C. Theod. 16. tit. 2. id est, patriarchatus. l. 16. J. eod. p Imo ei antistat. l. 24. J. eod. q pars legis 6. C. Theod. tit. de itinere muniendo. lib. 15. r Ecclesiæ a muneribus, præsertim sordidis, immunes, et µη εις αναγκαστην γεφυρας και οδο- σπρασται. b. c. exceptis pontium & itinerum instructionibus. 5. Synops. Basil. l. 1. c. 3. l. 7. J. de oper. publ. l. 4. J. de privil. domus August. l. 6. C. Th. de itinere muniendo. Nov. 38. & 149. cap. 3. s οδωσπρασται. 5. Eccl. 1. c. 5. t stratum. l. 6. C. Theod. 15. tit. 6. l. 4. J. de privil. dom. Aug. murorum civitatis, putei publici, & similia. u locupletes sc. non si solæ, aut destitutæ redditu.
x non sordido. J. eod.
y Pontium & itinerum instructiones non censentur inter munera sordida.
z pars legis 33. C. Theod. de annon. & tribut. lib. 11.
a vide l. 12. J. de annonis. b Capitationis voce, tributum soli interpretatur Moli- nus. c Privilegii prætextu, illicitum non debet committi. l. 1. J. ubi senatores. d pars l. 1. J. de collegiatis. e l. 5. J. de iure immuni.
f Hæc lex non pertinet ad eum, qui se fugit clericum: nec enim se decanum mentient, alius subrogari potest, cum non sit decanus, sensus est itaque: Non servientem Ecclesiæ privilegio carere, ejusque loco alium subrogari.
g admissio. h Idem l. 2. J. de navib. non excusandis.
i vide l. 2. J. de navib. non excusandis.
k quo anni tempore fuerit felix hæc embola, vide Edictum Justiniani 13. cap. 6.
l Embola felix, transvectio specierum publicarum, vide Edict. Justin. 13. tit. 1.

tis,

a Forte militaris.
b Publica utilitas
c Publica utilitas
d Publica utilitas
e Publica utilitas
f Publica utilitas
g Publica utilitas
h Publica utilitas
i Publica utilitas
k Publica utilitas
l Publica utilitas
m Publica utilitas
n Publica utilitas
o Publica utilitas
p Publica utilitas
q Publica utilitas
r Publica utilitas
s Publica utilitas
t Publica utilitas
u Publica utilitas
v Publica utilitas
w Publica utilitas
x Publica utilitas
y Publica utilitas
z Publica utilitas

a Forte militaris.
b Publica utilitas
c Publica utilitas
d Publica utilitas
e Publica utilitas
f Publica utilitas
g Publica utilitas
h Publica utilitas
i Publica utilitas
k Publica utilitas
l Publica utilitas
m Publica utilitas
n Publica utilitas
o Publica utilitas
p Publica utilitas
q Publica utilitas
r Publica utilitas
s Publica utilitas
t Publica utilitas
u Publica utilitas
v Publica utilitas
w Publica utilitas
x Publica utilitas
y Publica utilitas
z Publica utilitas

a Forte militaris.
b Publica utilitas
c Publica utilitas
d Publica utilitas
e Publica utilitas
f Publica utilitas
g Publica utilitas
h Publica utilitas
i Publica utilitas
k Publica utilitas
l Publica utilitas
m Publica utilitas
n Publica utilitas
o Publica utilitas
p Publica utilitas
q Publica utilitas
r Publica utilitas
s Publica utilitas
t Publica utilitas
u Publica utilitas
v Publica utilitas
w Publica utilitas
x Publica utilitas
y Publica utilitas
z Publica utilitas

a Forte militaris.
b Publica utilitas
c Publica utilitas
d Publica utilitas
e Publica utilitas
f Publica utilitas
g Publica utilitas
h Publica utilitas
i Publica utilitas
k Publica utilitas
l Publica utilitas
m Publica utilitas
n Publica utilitas
o Publica utilitas
p Publica utilitas
q Publica utilitas
r Publica utilitas
s Publica utilitas
t Publica utilitas
u Publica utilitas
v Publica utilitas
w Publica utilitas
x Publica utilitas
y Publica utilitas
z Publica utilitas

a Forte militaris.
b Publica utilitas
c Publica utilitas
d Publica utilitas
e Publica utilitas
f Publica utilitas
g Publica utilitas
h Publica utilitas
i Publica utilitas
k Publica utilitas
l Publica utilitas
m Publica utilitas
n Publica utilitas
o Publica utilitas
p Publica utilitas
q Publica utilitas
r Publica utilitas
s Publica utilitas
t Publica utilitas
u Publica utilitas
v Publica utilitas
w Publica utilitas
x Publica utilitas
y Publica utilitas
z Publica utilitas

a Forte militaris.
b Publica utilitas
c Publica utilitas
d Publica utilitas
e Publica utilitas
f Publica utilitas
g Publica utilitas
h Publica utilitas
i Publica utilitas
k Publica utilitas
l Publica utilitas
m Publica utilitas
n Publica utilitas
o Publica utilitas
p Publica utilitas
q Publica utilitas
r Publica utilitas
s Publica utilitas
t Publica utilitas
u Publica utilitas
v Publica utilitas
w Publica utilitas
x Publica utilitas
y Publica utilitas
z Publica utilitas

a Forte militaris.
b Publica utilitas
c Publica utilitas
d Publica utilitas
e Publica utilitas
f Publica utilitas
g Publica utilitas
h Publica utilitas
i Publica utilitas
k Publica utilitas
l Publica utilitas
m Publica utilitas
n Publica utilitas
o Publica utilitas
p Publica utilitas
q Publica utilitas
r Publica utilitas
s Publica utilitas
t Publica utilitas
u Publica utilitas
v Publica utilitas
w Publica utilitas
x Publica utilitas
y Publica utilitas
z Publica utilitas

a Forte militaris.
b Publica utilitas
c Publica utilitas
d Publica utilitas
e Publica utilitas
f Publica utilitas
g Publica utilitas
h Publica utilitas
i Publica utilitas
k Publica utilitas
l Publica utilitas
m Publica utilitas
n Publica utilitas
o Publica utilitas
p Publica utilitas
q Publica utilitas
r Publica utilitas
s Publica utilitas
t Publica utilitas
u Publica utilitas
v Publica utilitas
w Publica utilitas
x Publica utilitas
y Publica utilitas
z Publica utilitas

a Forte militaris.
b Publica utilitas
c Publica utilitas
d Publica utilitas
e Publica utilitas
f Publica utilitas
g Publica utilitas
h Publica utilitas
i Publica utilitas
k Publica utilitas
l Publica utilitas
m Publica utilitas
n Publica utilitas
o Publica utilitas
p Publica utilitas
q Publica utilitas
r Publica utilitas
s Publica utilitas
t Publica utilitas
u Publica utilitas
v Publica utilitas
w Publica utilitas
x Publica utilitas
y Publica utilitas
z Publica utilitas

a Forte militaris.
b Publica utilitas
c Publica utilitas
d Publica utilitas
e Publica utilitas
f Publica utilitas
g Publica utilitas
h Publica utilitas
i Publica utilitas
k Publica utilitas
l Publica utilitas
m Publica utilitas
n Publica utilitas
o Publica utilitas
p Publica utilitas
q Publica utilitas
r Publica utilitas
s Publica utilitas
t Publica utilitas
u Publica utilitas
v Publica utilitas
w Publica utilitas
x Publica utilitas
y Publica utilitas
z Publica utilitas

a Forte militaris.
b Publica utilitas
c Publica utilitas
d Publica utilitas
e Publica utilitas
f Publica utilitas
g Publica utilitas
h Publica utilitas
i Publica utilitas
k Publica utilitas
l Publica utilitas
m Publica utilitas
n Publica utilitas
o Publica utilitas
p Publica utilitas
q Publica utilitas
r Publica utilitas
s Publica utilitas
t Publica utilitas
u Publica utilitas
v Publica utilitas
w Publica utilitas
x Publica utilitas
y Publica utilitas
z Publica utilitas

a Forte militaris.
b Publica utilitas
c Publica utilitas
d Publica utilitas
e Publica utilitas
f Publica utilitas
g Publica utilitas
h Publica utilitas
i Publica utilitas
k Publica utilitas
l Publica utilitas
m Publica utilitas
n Publica utilitas
o Publica utilitas
p Publica utilitas
q Publica utilitas
r Publica utilitas
s Publica utilitas
t Publica utilitas
u Publica utilitas
v Publica utilitas
w Publica utilitas
x Publica utilitas
y Publica utilitas
z Publica utilitas

a Forte militaris.
b Publica utilitas
c Publica utilitas
d Publica utilitas
e Publica utilitas
f Publica utilitas
g Publica utilitas
h Publica utilitas
i Publica utilitas
k Publica utilitas
l Publica utilitas
m Publica utilitas
n Publica utilitas
o Publica utilitas
p Publica utilitas
q Publica utilitas
r Publica utilitas
s Publica utilitas
t Publica utilitas
u Publica utilitas
v Publica utilitas
w Publica utilitas
x Publica utilitas
y Publica utilitas
z Publica utilitas

a Forte militaris.
b Publica utilitas
c Publica utilitas
d Publica utilitas
e Publica utilitas
f Publica utilitas
g Publica utilitas
h Publica utilitas
i Publica utilitas
k Publica utilitas
l Publica utilitas
m Publica utilitas
n Publica utilitas
o Publica utilitas
p Publica utilitas
q Publica utilitas
r Publica utilitas
s Publica utilitas
t Publica utilitas
u Publica utilitas
v Publica utilitas
w Publica utilitas
x Publica utilitas
y Publica utilitas
z Publica utilitas

a Forte militaris.
b Publica utilitas
c Publica utilitas
d Publica utilitas
e Publica utilitas
f Publica utilitas
g Publica utilitas
h Publica utilitas
i Publica utilitas
k Publica utilitas
l Publica utilitas
m Publica utilitas
n Publica utilitas
o Publica utilitas
p Publica utilitas
q Publica utilitas
r Publica utilitas
s Publica utilitas
t Publica utilitas
u Publica utilitas
v Publica utilitas
w Publica utilitas
x Publica utilitas
y Publica utilitas
z Publica utilitas

a Forte militaris.
b Publica utilitas
c Publica utilitas
d Publica utilitas
e Publica utilitas
f Publica utilitas
g Publica utilitas
h Publica utilitas
i Publica utilitas
k Publica utilitas
l Publica utilitas
m Publica utilitas
n Publica utilitas
o Publica utilitas
p Publica utilitas
q Publica utilitas
r Publica utilitas
s Publica utilitas
t Publica utilitas
u Publica utilitas
v Publica utilitas
w Publica utilitas
x Publica utilitas
y Publica utilitas
z Publica utilitas

tis, aut religionis intuitu, aut prerogativa personae a publicis & utilitatibus subtraham, excusari posse: nec si ecclesiae & contra proferatur oraculum, sive annotatio sit, sive divina pragmatica sanctio, providentissima legis regulas excusare debeat. Quod etiam in omnibus causis cupimus observari: ut generaliter, si quid huiusmodi contra d. Jus vel utilitatem publicam in quolibet negotio proferatur, non valeat: Quicquid enim in fraudem istius legis quolibet modo fuerit attentatum, id navigii, quod excutatur, publicatione & corrigimus. D. Theod. A. 17. & Festo Coss. 439.

De angariis, parangariis & plaustris.

11. Idem AA. ad Taurum Praefectum Praetorio.

Neminem ab angariis, vel parangariis, vel plaustris, vel quolibet munere excusari precipimus, cum ad felicissimam expeditionem f. nostri numinis omnium Provincialium per loca, qua iter arripimus, debeant solita nobis ministeria exhiberi; licet g. ad sacrosanctas Ecclesias h. possessiones pertineant. Dat. 13. Kal. Mar. CP. Val. A. 5. & Anatolio Coss. 440.

Confirmatio privilegiorum ecclesiis concessorum. 1. Abrogatio sanctionum sacri canonibus adversantium. 2. De salariis, quae de publico ecclesiis praestantur.

12. Imp. Valent. & Marcianus AA. Palladio P.P.

Privilegia i, quae generalibus & Constitutionibus universis sacrosanctis Ecclesiis orthodoxae religionis retro Principes praestiterunt, firma & illibata in perpetuum decernimus custodiri. 1. Omnes sane pragmaticas sanctiones, quae contra l. canones ecclesiasticos interveniunt gratia vel ambitionis elicitae sunt, robore suo & firmitate vacuatas cessare precipimus. 2. Et quia humanitatis nostrae est, egenis m. prospicere, ac dare operam, ut pauperibus alimentis non desint n: salaria o etiam, quae sacrosanctis Ecclesiis in diversis speciebus de publico haecenus p. ministrata sunt, jubemus nunc quoque inconcussa, & a nullo prorsus imminuta praestari: liberalitatemque hanc promptissimam perpetuam tribuimus firmitatem. Dat. Actio & Studio Coss. 454.

De statutis & consuetudinibus contra libertatem Ecclesiae, ejusque personas.

Nova constitutio Friderici q. Imperatoris.

Assa & irrita s. esse denuntiari per totam Italiam precipimus omnia statuta & consuetudines, contra libertatem Ecclesiae ejusque personas, inductas adversus canonicas & Imperiales sanctiones, & ea de Capitularibus s. penitus aboleri mandata nova Constitutio: & de cetero similia attentata t. ipso jure nulla esse decernit: si quid contra fiat, poena, quae statuta sunt, imminerebunt. Sed si per annum hujus novellae constitutionis aliqui inventi fuerint contemptores, bona eorum per totum nostrum Imperium impune ab omnibus occupentur.

De ultima voluntate mulieris Deo dicata.

13. Idem AA. Palladio Praefecto Praetorio.

Generali lege u. sancimus, sive vidua, sive Diaconissa, vel virgo Deo dicata, vel sanctimonialis mulier, sive quocunque alio nomine religiosi honoris vel dignitatis foemina nuncupata, vel testamento vel codicillo suo (quod x. tamen alia omni juris ratione munitum sit) Ecclesiae, vel martyrio y, vel Clero, vel Monachio z vel pauperibus aliquid, vel ex integro, vel ex parte, in quacunque re vel specie, crediderit relinquendum, id modis omnibus ratum firmumque consistat: sive a hoc institutione, sive substitutione, seu legato, aut fideicommissio per universitatem, seu specialem, sive scripta, sive non scripta voluntate fuerit derelictum: omni in posterum in hujusmodi negotiis ambiguitate submota. Dat. 10. Kalend. Maji, CP. Anthemius & Valent. 8. Coss. 455.

De reb. Monachorum.

In auth. de monachis. §. Illud quoque. col. 1. tit. 5. seu Novell. 5. c. 5. & Nov. 76.

Ingressi b. monasteria, ipso ingressu se suaeque c. dedicant Deo: nec d. ergo de his testantur c: utpote nec f. domini rerum.

a Relinquimus morientes vel scripto, vel non scripto, idque vel instituendo, substituendo, legando, fideicommittendo. b. vide ad hanc Novell. Socin. reg. 150. c. alio ante ingressum, Nov. 5. c. 5. & certo casu post ingressum, v. Authent. proximam. Nix interim authentica non servatur in Gallia, monasterium enim non succedit religioso, sed ab intestato proximo. Quin religiosi non succedunt proximis, nec monasterium eorum loco, nec potest secularis factus, successionem revocare, sed nec religiosus liberis, patres legentur hodie haeredes instituere, aut legitimam eis relinquere, vide Rebuffum in praemissa gloss. §. n. 20. 21. 22. 23. 24. Putarem tamen casibus istis habendam rationem pauperum nimis, & quae saepius accidit mendicitatis. d. Testari de reb. Deo dicatis non possumus. e. hoc ut verum sit, vide authent. proximam. f. Testari non possumus de reb. alienis.

In auth. de sanctissimis episc. §. si qua. col. 9. tit. 6. al. 15. seu Novell. 123. cap. 38.

Si z. qua mulier aut vir, liberis non extantibus, monasticam a vitam elegerit, & monasterium intraverit; monasterio b, quod intravit, res c. ejus competere jubemus.

+ Sed si persona liberos habens, antequam de rebus suis inter eos d. disponat, monasterium intret, liceat ei postea inter eos dividere e. legitima nulli f. deminuta: & quod ei non dederit, monasterio competet. Sed si omnem substantiam inter eos sibi retineat, quae monasterio competere debet. Sed si post ingressum monasterii moriatur g, antequam inter eos dividat, filii legitimam percipient, reliqua substantia monasterio competente h.

De alienatione, oppignorazione, emphyteusi rerum Ecclesiae. De acquisitione praedii sterili aut onerosi.

14. Imp. Leo i & Anthemius AA. Armasio Praefecto Praetorio.

Jubemus, nulli posthac Archiepiscopo in hac urbe Regia sacrosanctae & orthodoxae Ecclesiae praesidenti, nulli Oeconomio, cui l. res ecclesiastica gubernanda mandatur, esse facultatem fundos vel praedia sive urbana, sive rustica, res postremo immobiles, aut in his praediis colonos, vel mancipia constituta, aut annonas civiles m. cujuscunque suprema vel superstitis voluntate ad religiosas ecclesias devolutas, sub cujuscunque n. alienationis specie ad o. quancunque transferre personam: sed ea etiam praedia dividere p. quidem, colere, augere, & ampliare: nec ulli iisdem praediis audere cedere: verum sive testamento quocunque jure facto, seu codicillo, vel sola nuncupatione, legato seu fideicommissio, aut mortis causa donatione, aut alio quocunque ultimo arbitrio, aut certe inter viventes habita largitate, sive contractu venditionis, sive donationis, aut alio quocunque titulo quisquam ad praefatam venerabilem Ecclesiam patrimonium suum, partemve certam patrimonii in fundis, praediis, sive domibus, vel annonis, mancipiis q, & colonis, eorumque pecuniis voluerit pertinere: inconcussa + scientia sine ulla penitus immutatione consequitur. + Scientes nulla sibi occasio vel tempore, ad vicissitudinem beneficii collocati r. aut gratia referenda donandi, vel certe hominibus volentibus emere, alienandi aliquam facultatem permissam: nec si omnes cum religioso Episcopo & Oeconomio clerici in earum possessionum alienationem consentiant: ea enim, quae ad beatissimam Ecclesiam jura pertinent, vel posthac forte pervenerint, tanquam ipsam f. sacrosanctam & religiosam Ecclesiam, intacta convenit venerabiliter custodiri: ut sicut ipsa religionis & fidei mater s. perpetua est, ita ejus patrimonium n. jugiter serveretur illatum. 1. Sane, si hac nostrae perennitatis statuta audaci spiritu & mente sacrilega quisquam Oeconomorum vel hominum temeranda crediderit, ipse quidem, qui protervo ausu Ecclesiastica praedia donationis vel emptionis seu commutationis || titulo, || vel cujuscunque contractus alterius nomine (nisi eo modo quo nunc x. statuimus) acquirere || vel habere || tentarit, omnem huiusmodi fructum propriae temeritatis amittat: & praeterea quidem & munera y, quae ejus rei gratia data fuerint Oeconomio, sive aliis quibuscunque personis, Ecclesiae lucris & commodis acquirantur z: praedia autem, & in his omnibus constituta, ab ipsis personis a & temporalibus oconomis cum fructibus seu pensionibus vel accessionibus totius medii temporis vindicentur, ut tanquam penitus a nullo empti vel vendita teneantur: quia ea, quae contra Leges sunt, pro b. infectis habenda sunt. 2. Oeconomus autem

solum legitimam deducunt, quibus ideo monasterium favorabilius videtur. h. non jure hereditario, sed cujusdam acquisitionis. Inde negant interpretes, monasterium ad inventarii confessionem adstringi: cum proprie non sit haeres, vide Gratium lib. sens. §. haeres, quast. 6. i. Hujus legis venditio sit Nov. 7. k. i. e. majori Ecclesiae Constantinopolitanae. Hoc privilegium postea porrectum est ad reliquas majores subiectas. l. 17. inf. eod. & tandem ad omnes Ecclesias. Nov. 7. l. Oeconomus Ecclesiae munus id erat, res Ecclesiasticas gubernare, ut hic. quae cura post Episcopis ipsis demandata. m. Annonae, sportulae, pensiones, immobilibus adnumerantur. Nov. 7. in princ. Novell. 120. c. 1. sic in feudis, feudum de camera est, cum ex arca domini certum stipendium solvitur: de camera, cum ex cellario domini praestantur annonae. 2. feud. 1. in princ. n. cujuscunque. Haloand. Alienationis verbo continetur venditio, donatio, permutatio Interpretes tamen volunt, Praetatum posse Ecclesiam praediacare in acquirendis, non in adquisitis. v. Roland. a Valle l. conf. 15. num. 23. o. Res ecclesiasticae immobiles, aut quae si immobiles, a nullo, & in nullum alienari possunt. p. puta cum aliena Ecclesia Nov. 94. c. 2. vel culturae gratia. (Huiusmodi divisio non est alienatio, l. 32. ff. fam. l. 36. in fin. ff. de legat. 2.) vel si privatus agit ad divisionem. Necessitas enim probabilem facit divisionem. l. 27. ff. de manumiss. l. 1. q. rusticis scilicet, arg. l. 6. §. 1. j. de secund. nupt. l. 4. §. 5. ff. de censib. v. Cuj. Nov. 7. r. colorati, ita legit Baldus, adde Cujacium Nov. 7. Color hic plerumque donatione quiritur, ut donari dicatur et dyris capro. id est, remunerandi gratia. Nov. 120. c. 1. s. intelliguntur ipsa templa. v. Nov. 7. c. 10. t. Ecclesia fidei mater. l. 16. in fin. j. eod. u. Patrimonium Ecclesiae (quantum fieri potest) perpetuum esse debet. x. id est, j. eod. y. Cujacius d. hoc verbo intelligit dyris d. ex. z. Illicite contrahens, pretii soluti (aliud si novum solutum est) amissione privatur, quod tamen ei ab Ecclesia remitti potest.

a. aut, eis tacentibus, a quovis, quin ab ipso oconomio qui alienavit. b. Contra leges quae sunt, pro infectis habenda. v. l. 5. j. de legib.

z. Hae autem in Gallia, ut dixi in superiore authentica.

a. Monastica vita, stringit arctius quam sacerdotium simplex.

b. an saltem rei alicujus usum & dispositionem excipere seu reservare sibi possunt? Possunt utique: sed permittente tantum suo vel superiore.

c. omnes: etiam usufructus commoditatem & Emphyteusos privatae, immobilis si modo monasterium ipsum, tallium sit capax (quod in feudis quiritur maxime) operarum obventiones, lucra futura, ut legata & relicta. v. Paponem l. 1. Ar. ref. 2. num. 7.

d. non extraneos, hinc Baldus negat, monacho tum licere uxorem constitutorem, aut quasi ab ea quondam receptam cavere, vel de restituendis usuris alicui cavere.

e. Testari monachos potest inter liberos, hoc casu, ut ex Novella Leonis 5. de his quae adquisivit post ingressum. Ideoque posse videtur in his subsistere. Adhuc, potest testis esse quoque in testamento, & testamenti executor dari, aut si id ei non licet, executori a consiliis esse. Baldus hic.

f. Monachus liberis relicto, quam minus potest, legitimam eis relinquit: quam plurimum, virilem sibi retinere debet.

g. patre monacho, ante divisionem bonorum praemortuo, liberi

a per sententiam. Unde colligitur, verbum presentis vel prateriti temporis intelligi ipso iure: futuri vero per sententiam, si dicta fuerit sententia, nisi verbo futuri temporis addatur verbum, *mox*, *illico*, *omni modo*, vel simile: nisi verbum futuri temporis profatur a testatore. *Gloss. l. 16. in verb. decernimus. J. eod. Bald. l. 1. de his que pona. Gloss. in l. crim. val. 5. J. de iur. iudic. l. si quis in tantum. 7. C. unde vi. l. 1. J. de pedaneis iudic. Cremenfem singulari 7. Romanum singulari 1. b Ob rem male administratam, datur actio in oconomum, e jusque successor. c Scriptor puniatur. v. l. 5. § 9. ff. de injuriis. l. 15. J. de decurionibus. Tabellio vetitum instrumentum conficiens, irrevocabili exilio puniendus. vide l. 16. de falsis. Bellovif. l. cap. 1. § 8. num. 10. Nov. 134. cap. 11. § 2. fendum 52. d hoc innuit, non omne exilium irrevocabile. v. Papon. 3. notat. sis. de Rapeau de ban. e iudices & auctuarii, contra sui vetito auctoritatem praeberes, & privantur dignitate & omnia bona amittunt. f adde l. 24. ff. de minorib. l. 12. § 1. de administrat. tur. g hae verba referuntur. qu. 10. 2. can. ad eum. § 5. si oconomus.*

tem, qui hoc fecerit, imo fieri passus fuerit, vel quacunque profus huiusmodi venditione, seu donatione, vel commutatione (nisi ea, quae praesenti lege concedimus) postremo in quacunque alienatione consenserit: commissi libi oconomatus administratione privetur a, deque ejus bonis, quodcunque exinde incommodum Ecclesiae contigerit, reformetur, haeredesque b ejus, & successores, ac posterius super hoc facto sine consensu, competentibus ab ecclesiasticis personis actione pulsantur. 3 ¶ His tabellionibus, qui huiusmodi contractuum vetitorum c ausi fuerint instrumenta conscribere, irrevocabili d exilio animadversione plectendis. 4 ¶ His quoque iudicibus e, vel ius gestorum habentibus, qui huiusmodi donationum vel contractuum vetitorum gesta confecerint, dignitatis propriae & bonorum omnium spoliatione damnandis. 5 ¶ Sane ne f omnis religiosus oconomus commoda provisionis via & occasio venerandis Ecclesiis profutura videatur exclusa: id, quod utile plerumque iudicatur, sub cautela observatione necessario procedere concedimus. Si g quando igitur vir religiosus oconomus huius regis urbis Ecclesiae perspexerit h expedire, ut desideranti cuiquam certam possessionem atque praediorum (urbanorum scilicet live rusticorum) ad ius Ecclesiasticum pertinentium temporalis ususfructus possessio pro ipsius petitione praestetur: tunc ejus temporis, quod inter utrosque convenit, live k in diem vitae suae ab eo, qui desiderat, postuletur, pacta cum eo, qui hoc elegerit, inear oconomus, atque conscribat: per quae & tempus, intra quod hoc praestari placuerit, statuatur; & manifestum sit, quod quisque acceperit ab invicem l huiusmodi beneficii m gratia; praestando quidem ecclesiastici praedii pro tempore ususfructum, post statutum autem tempus & placitum n, ipsorum reddituum proprietate ad dominium & ius ecclesiasticum recurrente firmiter: ita scilicet ut si completo spatio, quod fuerit inter eos constitutum, live mortis suae tempore (si hoc quoque convenierit) is, qui possessionem ecclesiasticam & certorum reddituum ususfructum habendi gratia interveniente pacto suscepit, non minus quam alterius tantae quantitatis, quantae o acceperit redditus, cum ipsorum praediorum dominio, & rebus immobilibus, eorumque colonis & mancipiis ecclesiae derelinquat: Nisi enim hac conditione pacta inita fuerint, ea quoque decernimus non valere, sed possessionem Ecclesiasticam, tanquam nullo iure transcriptam, in iure ipsius atque dominio permanere, & ab ecclesiasticis oconomis vindicari. Dat. CP. Jordane, & Severo Coll. 470.

In auth. de non alienandis aut permutandis. §. nos igitur. col. 2. tit. 1. seu Nov. 7. cap. 1. & in auth. de alienat. & emphyt. §. hoc etiam super ipsis. & §. hoc vero iubeamus. col. 9. tit. 3. seu Nov. 120. c. 6. & 7.

Hoc p ius porrectum est ad omnem q venerabilem locum, omneque collegium, quod actio pia constituit: ut nec res eorum pignorentur r. Et hoc perpetuo servetur in his rebus immobilibus, quae s ab Imperiali domo praedictis locis applicantur. In ceteris t eatenus excipitur si debitum urget. + Quod si ex mobilibus solvi non possit: primo u res immobiles specialiter dentur pignori: quarum fructus creditor sibi reputet tam in sortem, quam in usuras usque ad quartam x centesima. + Quod si y non lit creditor ita accipere: tunc ordinator z domus apud eum, a quo ordinatur, habitis a absque dispendio gestis juret b, (majore parte ibidem servientium c consentiente) & debitum existere, nec ex mobilibus d solvi posse: quo subsecuto, per viginti dies rem

h In alienatione rei Ecclesiasticae requiritur, ut iusta causa subdit: necessitatis scilicet vel utilitatis, ideoque transactio superioribus causis destituta, reddetur inutilis. v. Roland. l. conf. 16. num. 16. i i.e. praedia Ecclesiastica, urbana vel rustica in temporalem ususfructum petenti dari possunt. Novell. 7. cap. 4. k Ususfructus temporalis sit, pacto ad certum tempus, vel ad vitam suscipientis. l si restitue ad invicem Huiusmodi beneficii gratia praestando quidem, etc. Porro hae verba innuunt hic agi de mutuo usu: ut Ecclesia fundum (forte remotum) divici alicui cui is proximus est) in usum vitae dare possit, ea lege, ut vicissim ab eo fundum alium (sibi forte vicinum) fruendum accipiat. Nov. 7. cap. 4. ibi etiam servitur praesentia. m mutui scilicet. n placitum temporum proprietate ad dominum, &c. Hal. o quantam acceperat redditus, &c. Hal. p 10. quast. 2. can. ex enim. id specialiter Ecclesiarum intuitu concessum fuerat. l. 14. §. 5. cod. q Nullus locus religiosus alienari aut pignori potest. r subandi, sine solemnitate, de qua vide Socium regula 110. s Ecclesia rem immobilem ab Imperatore acceptam, alienare, ac pignori non potest, etiam alteri ecclesiae. v. Novell. 120. cap. 7. t Ecclesia res immobiles a privato acceptas alienare potest, si debitum urget. u adde l. 12. in fin. ff. de religiosis. In alienationibus rerum Ecclesiasticarum alta solemnitas hodie servatur. v. Decisiones Rota decis. 135. Rebuff. in proemio consil. gloss. 5. num. 15. & in compendio alienationis rerum Ecclesiasticarum. x Quarta centesima, est quadrans, usura levissima, ut si solvantur annuatim *trois pour cent*. quadragesima pars sortis quolibet mense. y Sublata spe questus, languent commercia. l. 8. J. de rescind. vend. z vel ejus loco procurator specialis, aut cum libera, aut certi negotii. Is enim potest accipere, si negotium aliter explicari non potest. Bald. hic. a hodie etiam in Francia scriptura adhibetur ab initio. Rebuff. in compendio de alien. rerum Ecclesiasticarum num. 10. b Rebuffus negat hodie requiri iuramentum ordinatoris. cap. 1. de reb. Ecclesiarum non alienand. in 6. c seu capituli d. cap. 1. v. Rebuff. ibid. num. 17. velepiscope. Cujus? utriusque: & ejus in cuius diocesi res sita est, & ejus in cuius diocesi ipsi contrahentes vivunt. Rebuff. ibid. num. 21. d quo nomine intelliguntur actiones, & nomina ex re mobili non immobili provenientia. Bald. hic.

Ecclesia a venalem esse publice b notum sit; ut plus offerenti c detur, pretio d modis omnibus pro debito dando: aliter e enim res emptori non conceditur, & hoc inscribatur f, nihil esse factum in ea re ad damnum divinae domus.

+ Emptore vero non invento, res aestimata districte creditore detur in solutum, addita g in pretio universa aestimationis decima parte, & accedente consensu ordinatoris, & majoris partis ibidem servientium. Sit tamen ea res mediocris h inter ceteras, inspecta ipsius qualitate i & quantitate & onere.

+ Et si creditor hic intelligatur, qui, quod credidit, probat k in utilitatem divina domus processisse.

In auth. de non alienandis aut permutandis. §. sicut autem. col. 2. tit. 1. seu Novell. 7. c. 12.

Sicut l alienatio rerum Ecclesiae interdicitur: ita prohibetur, ne qua sterilis m ei detur n possessio, aut aliqui onerosa, veluti fiscalium nomine vel onere.

In auth. de non alien. §. quia vero cognovimus. col. 2. tit. 1. seu Nov. 7. c. 11. & in auth. de non alien. & emphy. §. & quoniam. col. 9. tit. 3. seu Nov. 120. c. 7.

Multo o magis prohibetur ipsius monasterii alienatio, quare deat in antiquum statum, & secularem usum.

In auth. de alien. & emphy. §. si vero non sint versi oconomis. col. 9. tit. 3. seu Novell. 120. c. 5.

Quibuscunque p modis hoc ius aliis permittitur, interdicitur certis personis, res huiusmodi accipere, ut oconomus, ejusque cognatis; alioqui bona eorum & oconomorum, & ordinatorum, quibus conjuncti sunt, post mortem eorum pervenient ad Ecclesiam, de qua rem accipiunt.

In auth. de non alien. aut permut. §. quia vero Leonis. coll. 2. tit. 1. seu Nov. 7. c. 5. & col. 9. tit. 3. de alien. & emphy. §. si vero praeter hae. seu Nov. 120. c. 11.

Qui res jam dictas non q gratuito alienationis titulo citra r formam legis s accepit: rem quidem cum omni incrementum medii temporis restituit: ejus autem, quod dedit, nullam actionem contra venerabilem locum t, sed adversus eum u, qui alienavit, habet. + Donatarius x autem & rem cum omni causa & fructum restituit & aliud tantundem. + Creditor quoque restituta re pignoratam creditorem actionem contra solum pignoris datorem habeat. + Emphyteusis acceptor & ab ea cadat, nec, quod dedit, repetat: imo statim solvas quod soluturus esset, uno quoque anno, si jure contraxisset: sed me ius dicitur, omnimodo denegandas esse actiones huiusmodi acceptori.

In auth. de alien. & emphy. §. si vero quaedam sunt. col. 9. tit. 3. seu Nov. 120. c. 1.

Si quas ruinas habent memorata divina domus, quas readificare non valet, & ha in emphyteusim dentur, perpetuam y; emphyteuta usuro materia habitatio: si deposita domus, ut pensio diminuat in tertiam partem ab ea, quae stantibus adhuc adificiis colligebatur, aut primitus eo readificante ex adjectis illi per aestimationem pensioibus, medietas detur religiosa domui: nam priore casu ab initio emphyteusis praestanda est pensio.

In auth. de non alien. §. quia vero Leonis. col. 1. tit. 2. seu Nov. 7. c. 5. & in auth. de alien. & emphy. §. & hoc quidem ver. licentiam. col. 9. tit. 3. seu Nov. 120. c. 6.

Perpetua quoque emphyteusis in his permittitur rebus, si res in eorum geratur praesentia, quibus hoc assignatur lege z: jurantibus his, quorum interest, ex eo contractu nihil ad lationem divina domus effici: solito redditu ipsius rei, qui fuit, cum a divino juri dedicaretur, non minuendo nisi in sextam partem: aut, si b ob cladem diminuta fuerit, tunc pro constante nunc pensio in emphyteusim detur. + Quod si res pretiosa c quidem est, parum tamen, aut nihil, praestat pensio: res subtiliter aestimanda est, ut ex hac pensio iusta constitutur. Ea tamen sola dentur in emphyteusim, quae ad hoc congrua videantur oconomus & aliis gubernatoribus.

m aut damnosa. n fingamus hereditatem damnosam ab Ecclesia aditam, non confecto inventario? ultra vires hereditarias non tenebitur. Bald.

o Res ad Ecclesiam pertinentes prohibentur alienari, ergo multo magis ipsa Ecclesia. Propter Ecclesiam res vetatur alienari, multo magis non alienabitur ipsa Ecclesia. Potentior enim est prohibitio in causa, quam in causato.

p Sensus est, certis casibus res Ecclesiasticae a quovis emi, aut conducere possunt, at non ab oconomus ejusque cognatis: quin minus ab illo, quam ab ejus cognatis. & merito, nam alienatio facta per praetatum in consanguineos, non praesumitur in Ecclesiam, sed ipsorum consanguineorum utilitatem facta. v. Alc. i praesumpt. 29. Et tamen quibus casibus tutori res pupillares licet vendere, easdem eidem emere licet, sed & ejus uxori. l. 5. J. de contrah. empt. Baldus addit, Episcopo permitti beneficium conferre agnatis.

q Gratuito res non emitur, cum ex forma legis emitur.

r Res illicite distrahitur, quoties cessat causa vel forma requisita in alienatione.

s l. 14. §. 5. cod. t nisi facta sit locupletior. u i.e. adversus administratorem.

x Nota de his actibus praesertim quae in rebus Ecclesiasticis: de donatione, ut hic, de venditione, s. eod. de mutuo, vers. cred. J. eod. de emphyteusi. vers. emphyteusi. J. eod.

y Domus ruinosae Ecclesiae in perpetuam emphyteusim dari potest. Imo in tertiam generationem tantum Nov. 7. c. 3. v. d. c. 3. v. Nov. 120. c. 1. in fin. z l. 14. §. 5. cod.

a Hic casus referendus est ad res Ecclesiasticas, quarum redditus solo tempore, non clade aliqua diminutus est. De analogia iusti pretii fundorum & reddituum. v. Molinuum tract. de usur. quast. 5. num. 113.

b Non hic agitur de remittendo colonis redditu ob cladem: agitur potius de locanda re Ecclesiastica, clade aliqua diminuta.

c Pretiosa praedia sacerdotum parum aut nihil praestant pensionum.

a De cuius utilitate agitur. Interpretes tamen volunt, unitis duabus Ecclesiis, fundum unius pro alterius utilitate distrahari posse. v. Bald. hic. v. quae scripti ad l. 12. J. de praed. & aliis reb. minorum. b Substantiones bonorum Ecclesiae fieri debent arg. l. 4. J. de fide & iure basta. per viginti dies, ut hic. Roland. a Val. l. conf. 33. m. 13. quas tamen Rebuffus d. l. m. 20. negat requiri iure Canonico. c Plus licentiam, an plus offrande & demerit encheiresser, res addici solet. l. 4. J. de fide & iure basta. d i.e. ea lege, ut pretium acceptum creditoribus Ecclesiae numeretur. e Emptor rei Ecclesiasticae curiosus esse debet, quo pretium vertatur: facit l. 3. §. 9. in fin. ff. de in rem verso. l. 15. §. 13. ff. de reb. cred. f auctarii vice, ad emptoris securitatem. Puto itaque sic ubi, maxime scripturam in huiusmodi alienationibus requiri. g An id æquum, aut licitum iure poli? v. quae notavi ad Nov. 120. c. 6. in fin. h quod si alienari prohibita? v. Nov. 120. c. 9. i Rei aestimatio qualitate, quantitate, & onere iudicatur. k quod in dubio praesumitur ex confessione Episcopi & Capituli: alias, qui emit ab Ecclesia, qui eidem credit, numerationem factam & conversionem pecuniae in utilitatem Ecclesiae probare cogitur. Bald. hic. l. Quid, si nuntius Ecclesiae pecuniam amisit? non est periculum emptoris. l. 11. J. de reb. cred.

In auth.

a Rei ecclesiasti-
ce certis casibus
dominium per-
mutari potest, ut
hic.

b i. e. cum im-
peratore.

c Ecclesie scilicet
dominium.

d Relatum, est
in referentia, adde
e. n. d. de reb. Eccl.

e Prædium propter
onus fiscale Ec-
clesie inuita a
licenti possunt.

f i. e. quicunque,
sive privatus, sive
alia Ecclesia.

g continuum se-
trienium expe-
ctandum est inter
privatos. Nov. 7.
c. 3.

h Quid si lasce-
rit? Baldus præ-
senti usu, non
perpetuo privari
posse putat, l. 3. j.
de locato. Latio-
nem intellige non
modicum, circa
proprietatem do-
lo vel lata culpa
datam. Quid, si
colonus ignoret
vivat nec ne? pensio
tamen Ec-
clesie solvatur ab
eius procuratore?
Expellere non pote-
rit, nisi probata
coloni morte, fal-
tem per famam
aut conjecturam.
Præsumitur enim
quis vivere. vide
Alciat. l. 1. præ-
sumpt. 44.

i Qui re male
utitur, ea expelli
potest, quod in
Gallia locum non
habet. v. quæ no-
tavi ad l. 2. inf. de
jure emphyteuti-
ce.

k nisi intra mo-
dicum tempus
moram purgave-
rit, modicum, pu-
ta dies unius.
Bald.

l l. 2. c. de jure
emphyt. Nov. 7. c.
3. Nov. 120. c. 8.
alias si non fuisset
in culpa, repeti-
tur. l. 3. c. de jure
emphyt.

m i. e. directo.

n Contii interpretatio. Hanc autem legem edidit
Augustinus. Aliam editionem habet Cujac. 12. obs. 28. sumptam ex 3. Eccl. 3. fol. 35.

o ο συντησάμενος τὸν ναὸν, &c. Ab eo, qui donationis instrumentum confici
curavit ad extruendum, vel oratorium, vel xenonium, vel nosocomium, promissa per epi-
scopos & oeconomos exigantur: nihilominus tamen arbitratu suo rem administrat. 3. Synopsi
Basilic. 3. ex lib. 5. c. 8.

p nota hæc rerum genera κλητὸν, ἀκλήτῳ, ἀποκλήτῳ,
δικαίον, quibus addi cupio quod scripti ad l. 93. ff. de verb. sign. adde l. 30. ff. de usurpat.

q Instrumentum innotuit donationis Græci δαπνοστικόν, ut ἀντικλόν instrumentum
emptionis. v. Cuj. d. loco.

r Res ita habet: Olim donatio re perhibebatur, hodie vero
consensu, l. 10. ff. de donationibus. sine acceptatione non est, l. 8. §. 3. ff. de bon. liber. & in illo
loco Terentii: Dos Pamphile est decem talenta. Pamph. Accipio. Nisi dixisset, Accipio,
quod non esset, inquit Donatus. Debet igitur donatarius scire rem sibi donatam. Et hoc est,
quod Græci dicunt donationem μονομερῆς factam, non valere, excepto tamen casu hu-
jusce legis, quod donatio facta (insinuata tamen) valet κατὰ μονομερείαν ex pollici-
tatione. v. Cuj. d. loco.

s v. quæ scripti ad l. 9. j. de incestu.

t i. e. quocunque mo-
do. vel dic in Deum factum videri, quod in ejus Ecclesiam factum est.

u profectio-
nem & relictum.

x l. 22. j. de episcopis.

y Tyrannidis tempore acta adversus Ecclesias, antiquantur.

De tyrannide hoc notatum dignum, sub Gallieno & Valeriano, 30. Tyrannos imperium Roma-
num dehonestasse, & hinc inde discerpisse. Valeriano ipso, bellis Persicis occupato: Gal-
lieno ejus filio abdomini, & ventri ita nato, ut dies ac noctes vino & stupris orbem terrarum
perderet, ut vel mulieres eo melius imperarent. Trebellius Pollio in Gallien. & 30. Tyran-
nide. Aliis etiam temporibus, sui, hoc est, alii quoque tyranni fuerunt, de quibus v. 2. Evagr. 7.
& 16.

z l. 6. sup. eod. Leo intelligit Ias. qui fere biennio Orientis Imperium tenuit, &
in eo Chalcedonense concilium ac Leonis tomum condemnavit, missis ad universos episcopos
litteris, quas συναγωγὴ ἐκκλησιῶν. Evagrius & Nicephorus vocant. Acacio Patriarchæ
Constantinopolitano multas subditas provincias ademit, parumque abfuit quin ipsum expel-
leret. Suidas in voce βασιλικὴν quemadmodum multos etiam Episcopos ex variis urbibus
expulit, sed opera Armaria, Basilicæ expulsi, Zeno imperium recipit. v. Niceph. Evagr. scho-
lasticum 2. c. 1. seq. Theodorum anagnostem lib. 2. Zonaram in Basilicis, Procopium, Jorda-
nem, qui hanc legem constituit, qua infirmantur acta Basilicæ. De tyrannide Basilicæ adde l.
ante j. de incestu. De tyrannide Olenari v. l. 4. c. de ingen. manum. Trebell. Poll. in Odenaro &
Zenobia. Aviti & Cassii, l. 7. j. ad leg. Jul. Maj. Licinii, l. 1. c. Th. de infirmantibus his, quæ sub ty-
ranne Maximi, 7. c. Th. d. res. Mercuriani, l. 13. c. Th. 16. De Totila adde Pragm. Justin. Cuius his
adde Bartoli tract. de tyrannide: & Baldum hic explicantem qui sint tyranni. v. Cuj. 3. obs. 19.

In auth. de non alien. & perm. §. Sinimus igitur. col. 2.

constit. 1. seu Novell. 7. c. 2.

Sed & permutare a Principi b licet pro re majori, meliori
vel aequali, si Respublica hoc exposcit, & pragmatica forma
super hoc procedente.

In auth. constitutio quæ ex adscriptio. §. quia igitur.

col. 5. tit. 9. al. 7. seu Nov. 54. c. 2.

Item sibi invicem recte permittunt c cum utriusque indemnita-
te. eorum scilicet consensu interveniente, qui d supra referun-
tur.

In auth. de alien. & emph. §. Si vero quis de prædictis. col.

9. tit. 3. seu Novell. 120. c. 7.

Item prædium propter onus e fiscale inutile alienatur, gestu (ut
supra) conficiendus, eodem juramento præstito, id est, quod
alia de causa non alienatur, nisi ut immunitas ejusdem ve-
nerandæ domus fervetur.

Non solvens canonem per biennium vel rem deteriore faciens,
privatur emphyteusi.

In auth. de alien. & emph. §. Si vero quis aut locator. col. 9.

tit. 3. seu Nov. 120. c. 8. & de non alien. §. scire. col. 2.

tit. 1. seu Novell. 7. c. 3. & 120. c. 8.

Qui f rem hujusmodi conductam, vel in emphyteusim acce-
ptam fecerit deteriore, aut emphyteuticum canonem per
biennium g non solverit h, hac lege repelli i potest k: ut ta-
men solvat totius temporis pensionem, & id, in quo rem lasit,
refarciat: non l repetiturus, si quid impendit, nomine melio-
rationis.

In auth. de alien. & emph. §. Si vero aliquis voluerit.

col. 9. tit. 3. seu Novell. 120. c. 2.

Hæc usus præstatio locum habet in omni domo religiosa, quo
finito, res utraque pleno in jure perveniat in domum jam
dictam: nec tributum quidem gravata majoribus sit ea res, quæ
datur invicem, & ejusdem reditus sit.

15. n Imp. Zeno **

Si quis donaverit oratorii seu xenodochii aut nosocomii aut
ptochii construendi causa.

Si o quis donaverit aliquem rem mobilem p vel immo-
bilem, vel se moventem, aut jus (aliquid) personæ
Martyris, aut Prophetæ, aut Angeli, tanquam ipsi postea
oratorium ædificaturus, & donationem insinuaverit q, apud
quos necesse est, cogitur opus, quamvis r nondum in-
choatum fuerit, perficere per se vel per heredes, & perfe-
cto operi dare ea, quæ donatione continentur. Idem & in
Xenodochiis, & Nosocomiis & Ptochiis obtinet, licentia
danda Episcopis & Oeconomis convenire ipsos. His vero
adimpletis administratio secundum ea, quæ his, qui libe-
ralitatem exercuerunt, visa fuerunt, & secundum præscri-
ptos fines fiat.

Rescissio eorum, quæ tempore tyrannidis fuerant innovata.

16. Imp. Leo & Anthem. AA. Sebastianus f P.P.

Decernimus, ut antiquatis ac infirmatis funditus iis,
quæ contra ipsum orthodoxæ religionis Deum quo-
dammodo i facta sunt, in integrum restituantur universa
& ad suum ordinem revocentur, quæ ante professionem u
nostræ mansuetudinis de orthodoxæ religionis fide, & san-
ctissimarum ecclesiarum & martyriorum statu firmiter ob-
tinebant x: his, quæ contra hæc tempore y Tyrannidis z in-
novata sunt, tam contra venerabiles ecclesias, quarum sa-

cerdotium gerit beatissimus ac religiosissimus Episcopus

Patriarcha nostræ pietatis pater Acacius a, quam contra

ceteras, quæ per diversas b provincias collocata sunt, nec

non & reverendissimos earum antistites, seu de jure sacer-

dotalium creationum, seu de expulsiōne cujusquam c Epi-

scopi a quolibet his temporibus facta, seu de prærogativa

in Episcoporum concilio, vel extra concilium ante alios

residendi, vel de privilegio Metropolitanorum vel Patriarchi-

co d sub iisdem impiis temporibus, penitus antiquandis:

ut cassatis e & rescissis, quæ per hujusmodi sceleratas jus-

siones aut pragmaticas sanctiones aut constitutiones im-

pias sive formas subsecuta sunt, quæ a diva recordationis

retro Principibus ante nostrum imperium, & deinceps a

nostrâ mansuetudine indulta vel constituta sunt, super f

sanctis ecclesiis & martyriis & religiosis episcopis & cleri-

cis aut monachis, inviolata servantur. † Sacrosanctam

quoque hujus religiosissimæ civitatis ecclesiam, & matrem

nostræ pietatis & Christianorum orthodoxæ religionis o-

mnium, & ejusdem Regiæ Urbis sanctissimam sedem, pri-

villegia & honores omnes super episcoporum creationi-

bus, & jure ante g alios residendi, & cetera omnia, quæ

ante nostrum imperium, vel nobis imperantibus habuisse

dignoscitur, habere in perpetuum firmiter Regiæ Urbis

intuitu judicamus & sancimus. Dat. 16. Kal. Jan. Arma-

tio, V. C. h Conf. 476.

De alienatione, oppignoratione & emphyt. rerum ecclesiæ.

17. i Imp. Anastasius.

Privilegia magnæ Ecclesiæ Constantinopoleos k & sub
ipsa administratarum & sustentatarum venerabilium
domorum custodiuntur. i ¶ Aliæ autem Ecclesiæ

& monasteria & ptochia & xenodochia & orphanotrophia

ejusdem civitatis & confiniorum ejus, & quæ sub ordina-

tione episcopi ejusdem sunt, quique ab eo ordinantur Me-

tropolitæ, aut qui ab illis, immobile quid, aut civiles l

panes ne alienanto, nisi utilis sit venditio aut hypotheca

aut permutatio aut perpetua emphyteusis. Hoc est, quan-

do pretium ejus, quod venditur m, aut mutuum, quod sub

hypotheca sumitur, profuturum est ad liberationem debiti

ex successione contracti, aut ad usus alios necessarios loco

venerabili impendentes, aut ad aliam magis necessariam

rem redimendam n, aut ad imminuentem venerabilis do-

mus restaurationem: & si permutationem o faciant, eam

faciant cum p re magis necessaria, & redditum non mino-

rem eo, quod datur, habente, & emphyteusim q quoque

(faciant) absque redditu diminutione, aut de re seu pos-

sessione minus idonea (seu scænea r:) nam quæ ob sterili-

tatem damnosa sunt, donari s & concedi possunt.

2 ¶ Id vero, quod gestum erit, non aliter valeat, nisi

una ex supra dictis causis in actis manifestetur, Byzantii

quidem apud Magistrum t census u, in provinciis autem

apud defensores (civitatum x) propositis sanctis scriptu-

ris y, & pro Ecclesiis quidem, præsentibus oconomis z,

& qui in his morantur clericis: pro a monasteriis autem

præsentia requiritur Abbatum, & ceterorum monacho-

rum: pro ptochiis vero administratoris, & ministrorum, &

pauperum: pro xenonibus autem administratoris, & o-

mnium, qui invenientur, ministrorum gubernationis, &

similiter in orphanotrophiis observator b: ita ut obtineat,

quod pluribus c placuerit, consentiente etiam episcopo

locorum, in quibus consuetum est fieri. Non valente Ma-

gistro census aut defensore se excusare, quo minus susci-

piant ac comprehendant venerabilem domum, in qua ta-

lis conficitur actio indemniter, & defendant ipsam: subji-

ciantur enim ob prætergressionem, poenæ auri libratum

viginti. Et post hæc fiant instrumenta mentionem facien-

tes, & similia tempore tyrannidis facta, de quibus v. l. 9. c. Theod. de infirm. h. & c. lib.

15. tit. 14. Bald. hic, etiam de statutis, processionibus & judiciis & contractibus & testimo-

niis, de electionibus Prælatorum factis sub tyrannide, agit. Valent etiam præscriptiones:

cujus rei extat elegans exemplum apud Cic. 2. officiorum, ubi de Arato Sicynio loquitur:

cujus meminist Plutarchus in Arato. Alias, quæ tyrannidis tempore gesta sunt, tyrannide

sublata, nullius sunt momenti. unde dicendum videtur, Civitatem bello captam, si liber-

tatem suam recuperaverit, recuperare sua pristina jura, nomina, & actiones, ab ipso tyran-

a Patriarcha
Constantinopoli-
tanus, de quo su-
perius dixi.

b epistolas, ἐγ-
κυχλῆς intelli-
git, de quibus dixi
sup.

c id perpetravit
Basiliscus apud
Antiochiam, Alex-
andriam, Ephe-
sum, Tarsum,
Chalcedonem,
Hierapolim, Con-
stantiam, Theodo-
siopolim, Mopsue-
riam.

d Prærogativam
vocat lex 6. §. eod.
Prærogativa hæc
adhibendi & Pro-
cedendi ante ali-

os fuit. inf. eod.
unde Theod. dicit
etiam dicitur. Ce-
debat uni Roma-
no Constantinopoli-
tanus. Novell.

131. c. 2. Differt
autem privilegi-
um Patriarchæ a
privilegio metro-
politani. Sunt
enim infiores

metropolitani pa-
triarchis sive Ar-
chiepiscopis, su-
periores tamen
sunt episcopis. v.
Cujac. hic.

e adde authentic.
cassa & irrita. §.
eod. Hinc Baldus,
Omnia facta tem-
pore tyrannidis,
justo domino ad-
veniente, cassari
debent. Bald. hic.

f Rolandus a
Valle l. confil. 4.
n. 24. 35. negant
Tyrannum præ-
scribere posse do-
minium: seu do-
minium tyranni-

cum præscribi
posse. Eodem mo-
do intrusumquam
præscribunt bene-
ficii, l. 2. §. 2. c. a-
lienationis. minus
legitime quælibet
dignitas, vel offi-
cium, etiam non
præscribitur. l. 55.
j. de decurionibus.

adde l. 11. j. de li-
berali.

g Valent tamen
emancipationes,
donationes insi-
nuatæ, venditio-
nes, sententiæ, ar-
bitria, compro-
missa, pactiones,
professiones, de-

f Valent tamen
emancipationes,
donationes insi-
nuatæ, venditio-
nes, sententiæ, ar-
bitria, compro-
missa, pactiones,
professiones, de-

g Valent tamen
emancipationes,
donationes insi-
nuatæ, venditio-
nes, sententiæ, ar-
bitria, compro-
missa, pactiones,
professiones, de-

h adde & Basilisco,
sed hic in factis omittitur ut ty-
rannus, & quod ejus memoriam damnaverit Zeno. Quod accidit etiam Eutropio sub Arca-
dio & Honorio, l. 17. c. Theod. de pen. & Heraclio, sub Honorio & Theodosio. l. 13. c. Theod.
de infirm. h. i. quæ sub tyrannide gesta sunt. l. 21. c. Theod. de pen. v. Cujac. 3. obs. 19. & 6. obs. 14.

i interpretatio Contii. Hujus legis meminit Nov. 7. & specialem appellat, eod. & scilicet
tantum ad Ecclesiam Constantinopolitanam, non generalem. k v. l. 14. §. eod. Nov. 7.

in princ. l. πολιτικὴν στήλην. m Res ecclesiastica vendi aut pignoriari ju-
ris de causis potest. n puta captivos. Nov. 120. c. 9.

o Res Ecclesiæ permutari
potest, si id Ecclesiæ utile sit. p Qui rem magis necessariam aut redditus non minoris
adquirat, non læditur. q Res Ecclesiastica in Emphyteusim dari potest. Nov. 7. c. 3.

r ἡ παντελής δόξα οὐκ ὄν. hinc scænea possessio. δόξα τις κατήστω. v. Nov. 7. c. 2.
c Res Ecclesiastica interdum dari possunt, vel saltem non admitti. Nov. 7. c. 12.

t de Magistris census vide Nov. Leon. 44. u Insinuationes fiebant apud Magistrum
census. x v. j. de defensoribus civitatum. y de hac consuetudine alibi dicam.

z Nota de oconomo, Abbate, & administratoribus ptochii, xenodochii, & orphanotrophii.

a Abbatis & monachorum præsentia requiritur in alienatione, pignore, & emphyteusi rei
jurisve ad monasterium pertinentis. b orphanotrophii. c Pluribus quod pla-

et, sequendum.

a *conservatio*.
b creditor, d*e* *rebus*.
c adde l. 2. §. 4. ff. *de administrat.*
d nota de emphyteusi accepta. *ἡ ἐν τῇ ιδίᾳ*
ἐστὶν.
e v. l. 7. §. de legibus.
f Si res ecclesia. *ἡ ἐν τῇ ιδίᾳ*
ficus vendi neces-
se est, inchoan-
dum a mobilibus,
exceptis vasis sa-
cris, aut sacra su-
pellestiles. Nec igitur
sacra vasa po-
terunt pignori dari.
Imo possunt apud
Gallos etiam a
monacho, igno-
rante, & invito
Abbate, vide Pa-
ponem i. *Arrest.*
i. *Arrest.* 8. 10.
g civilium scil.
v. in pr. §. cod.
h Interpretatio
Contii.
i Nov. 59.
k Exequiæ sine
sumptu & gratis
fieri debent. vide
Nov. 59. c. 13. q. 2.
ca. *quæstio est.* c.
postquam. & se-
quent. v. Tertull.
c. 13. *Apolog.*
l de quibus vide
l. 8. §. de operibus
publicis.
m Blacherna,
novum palatium
Constantinopoli-
tanum, unde Bla-
chernensis por-
tus, Blachernense
templum. Cedre-
nus in *Michaelis*
Balbo. Blachernense
suburbium
Nov. 109. male
apud VVilhelmum
Tyrium 2. de bello
sacro 7. *Blasphem.*
n Is locus hodie
Pera appellatur,
v. Nov. 59. c. 5.
o Quid si libera-
rio fiat foris, non
usurarium? Quid
si remuneratio
juris quæstio non
quærendi? idem
dicendum. At non
idem in donatio-
ne facta, ob præmium emancipationis, & meritum specialiter expressum, & confessione ju-
dicialiter facta coram iudice infirmationis. Quid, si donator renuntiavit infirmationi, vel
juravit ratum habiturum donationem, non infirmatam? hoc non proderit donatori, nam qui
ita jurat vel renuntiat, donat. p ut est redemptio captivorum. l. 36. §. de donat. Porro
de privilegiis causæ v. hic Bart. & Bald. Socinum reg. 310. ubi enumerat 62. privilegia p*er*
causæ. Tiraquellum in *trakt. p*er* causæ*, ubi plura, hoc est 167. privilegia enumerat, Gradum
lib. sentent. §. testamentum. q. 17. 18. 19. q. id est, infirmatæ. r Donatio ecclesiæ,
vel pauperibus usque ad 500. aureos facta, valet, etiam non infirmata sit. Jam singamus
ita donatum, centum ex fundo A ducenta ex fundo B trecenta ex fundo C dono. Hujus-
modi donatio, esse infirmanda? Si conjunctas summas inspexeris, erit, ut vult Bart. & Bald.
infirmanda: si minus, non erit infirmanda. Speculatoris sententia. Prior tamen senten-
tia verior est, propter actus unitatem & fraudis vitiationem. v. Bald. hic. f Piarum
causarum genera observa. t l. 22. §. cod. u. circa. Hal. adde l. 36. §. de donat.
x nisi in fraudem alterius facta: possunt enim revocari, utcumque sint infirmatæ.
y v. l. 34. §. de donat. v. Nov. 52. c. 2. z Donatio facta pauperibus, non aliter valet,
quam si facta sit præfenti alicui, qui donationem pauperum nomine ratam habeat. v. Soci-
num reg. 107. a Judicis ordinarii, sc. cujus tamen decretum non
est necessarium, v. Nov. 15. c. 3. b adde & donationem factam pro redemptione capti-
vorum, ut & eorum, qui in custodia publica sunt, quibus facta donatio, etiam ultra 500. so-
lidos, valet sine infirmatione. l. 36. §. de donat. c jura specialia non debent extendi.
nisi ad similia, in quibus aut par, aut major est ratio. l. 10. §. 6. ff. de excus. tut. (fallit hoc in
odiosis, l. 2. §. de patribus, tunc enim non fit proprie extensio, sed inesse jure id dicitur.
d 54. Syn. Bas. 7. ex lib. §. 21. c. 10. e Interpretatio Leunclavii. f alii legunt
ἀρχιεπίσκοπος. Cujacius legit *ἀρχιεπίσκοπος*, 12. obs. 28. g Militaris annona ad oratoria,
clericos, & monasteria non transferenda. h Interpretatio Contii. i Huc refe-
renda est sanctissima Ambrosii sententia, qua officiorum libri continentur velata in c. anrum.
12. q. 3. Aurum, inquit, habet Ecclesia, non ut servet, sed ut erogat, & subveniat in neces-
sitatibus. Quid opus est custodire, quod nihil adjuvat? & post. Nonne melius constat sa-
cerdos pro alimonia pauperum, si aliqua subsidia desunt, quam si sacrilegus contaminat &
asportat hostias, & post, melius fuerat, ut vasa viventium servares, quam metallorum. Di-
ces, timuit ne templo Dei ornatus desisset? Aurum sacramenta non quærant, neque auro
placent, quæ auro non emuntur: ornatus sacrorum, redemptio est captivorum. & post, in
his tribus generibus (alimonia pauperum, captivorum redemptionem, & mortuorum sepul-
turam intelligit) vasa Ecclesiæ etiam iniuncta (hoc est consecrata) infringere, conflare &
vendere licet. Hinc S. Ambrosius. k S. 8. Infr. de r*eg.* d*iv.* l. 1. §. de sepulchro. Nov. 7. c. 8.

tia causarum, & monumentorum confectionis, & appel-
lationis a eorum, qui adfuerunt, & apud quem confecta
sunt. 3 ¶ Si quid autem supra dictorum prætermis-
sum fuerit: tam fenerator b, quam emptor excidat ipsa
re & credito & pretio: qui vero in permutationem accepit,
& id c, quod dedit, & id, quod cepit, amittat: qui vero
in emphyteusi super d propriam vitam accepit vel dona-
tionem vel concessionem prohibita, reddat quod accepit,
& quantitatem alteram, quanti est id, quod datum est.

4 ¶ Locum autem habent prædicta & in futuris Eccle-
siasticis rebus, & in præteritis e aut præsentibus.

5 ¶ Existentibus autem rebus mobilibus extra f sacra
vasa, & sufficientibus ad dictas causas, cesset necessarium
immobilium rerum, & panum g tam alienatio quam hy-
potheca.

De rebus ecclesiæ Constantinop. assignato, ut exequiæ
gratis fiant.

18. h Imperator Anastasius i.

Magna, &c. Constitutio assignat magnæ ecclesiæ Con-
stantinopoleos 70. librarum auri redditum, eam ob
causam, ut sc. exequiæ k sine sumptu & gratis fiant in urbe
Constantinopolitana, & usque ad novos l maros, & Bla-
chernas m. Nam Syca (seu Sycorum n transitus) pars sunt
civitas. Statuit contra delinquentes, poenam quinquaginta auri librarum.

De infirmatione donationis.

19. Imperator Justinianus A. Mennæ P. P.

Illud, quod ex veteribus legibus (licet obscure positum) a
quibusdam attentabatur, ut donationes o super piis p
causis factæ, licet minus in actis intimata q essent, tamen
valerent; certo & dilucido jure taxamus: ut in aliis qui-
dem casibus jura vetera super intimandis donationibus in-
tacta maneant. Si quis vero donationes usque r ad 500.
solidos in quibuscunque rebus fecerit, vel in f sanctam eccle-
siam, vel in xenodochium, vel in nosocomium, vel or-
phanotrophium, vel in ptochotrophium, vel in geronto-
comium t, vel in brephotrophium, vel in ipsos pauperes,
vel in quancunque civitatem istæ donationes etiam ci-
tra u actorum confectionem convalescant x; sin vero am-
plioris quantitatis donatio sit, (excepta y sc. imperiali do-
natione) non z aliter valeat, nisi actis a intimata fuerit.
Nulli danda licentia, quacunque alia causa, quasi pietatis
jure subnixæ, præter b eas, quas specialiter c exposuimus,
introducenda, veterum scita super intimandis donatio-
nibus permutare. Dat. 528. Cont.

De annona militari.

20. d.

Nec e ex sacra forma vel Archiepiscopi f jussu annona
militaris g ad oratoria, vel clericos, vel monasteria
transferatur; quasi deficientibus numero corporibus.

Sequitur alia epitome a Contio in hunc codicem relata.

20. Imp. Justinianus A.

Neque h per sacras formas, neque per jussionem Ma-
gistratum, licet transferre militares annonas ad pi-
as domos, aut clericos.

De alienatione rei sacre.

21. Idem A. Demostheni Præfectori Prætorio.

Sancimus i, nemini licere, sacratissima k atque arcana

ne facta, ob præmium emancipationis, & meritum specialiter expressum, & confessione ju-
dicialiter facta coram iudice infirmationis. Quid, si donator renuntiavit infirmationi, vel
juravit ratum habiturum donationem, non infirmatam? hoc non proderit donatori, nam qui
ita jurat vel renuntiat, donat. p ut est redemptio captivorum. l. 36. §. de donat. Porro
de privilegiis causæ v. hic Bart. & Bald. Socinum reg. 310. ubi enumerat 62. privilegia p*er*
causæ. Tiraquellum in *trakt. p*er* causæ*, ubi plura, hoc est 167. privilegia enumerat, Gradum
lib. sentent. §. testamentum. q. 17. 18. 19. q. id est, infirmatæ. r Donatio ecclesiæ,
vel pauperibus usque ad 500. aureos facta, valet, etiam non infirmata sit. Jam singamus
ita donatum, centum ex fundo A ducenta ex fundo B trecenta ex fundo C dono. Hujus-
modi donatio, esse infirmanda? Si conjunctas summas inspexeris, erit, ut vult Bart. & Bald.
infirmanda: si minus, non erit infirmanda. Speculatoris sententia. Prior tamen senten-
tia verior est, propter actus unitatem & fraudis vitiationem. v. Bald. hic. f Piarum
causarum genera observa. t l. 22. §. cod. u. circa. Hal. adde l. 36. §. de donat.
x nisi in fraudem alterius facta: possunt enim revocari, utcumque sint infirmatæ.
y v. l. 34. §. de donat. v. Nov. 52. c. 2. z Donatio facta pauperibus, non aliter valet,
quam si facta sit præfenti alicui, qui donationem pauperum nomine ratam habeat. v. Soci-
num reg. 107. a Judicis ordinarii, sc. cujus tamen decretum non
est necessarium, v. Nov. 15. c. 3. b adde & donationem factam pro redemptione capti-
vorum, ut & eorum, qui in custodia publica sunt, quibus facta donatio, etiam ultra 500. so-
lidos, valet sine infirmatione. l. 36. §. de donat. c jura specialia non debent extendi.
nisi ad similia, in quibus aut par, aut major est ratio. l. 10. §. 6. ff. de excus. tut. (fallit hoc in
odiosis, l. 2. §. de patribus, tunc enim non fit proprie extensio, sed inesse jure id dicitur.
d 54. Syn. Bas. 7. ex lib. §. 21. c. 10. e Interpretatio Leunclavii. f alii legunt
ἀρχιεπίσκοπος. Cujacius legit *ἀρχιεπίσκοπος*, 12. obs. 28. g Militaris annona ad oratoria,
clericos, & monasteria non transferenda. h Interpretatio Contii. i Huc refe-
renda est sanctissima Ambrosii sententia, qua officiorum libri continentur velata in c. anrum.
12. q. 3. Aurum, inquit, habet Ecclesia, non ut servet, sed ut erogat, & subveniat in neces-
sitatibus. Quid opus est custodire, quod nihil adjuvat? & post. Nonne melius constat sa-
cerdos pro alimonia pauperum, si aliqua subsidia desunt, quam si sacrilegus contaminat &
asportat hostias, & post, melius fuerat, ut vasa viventium servares, quam metallorum. Di-
ces, timuit ne templo Dei ornatus desisset? Aurum sacramenta non quærant, neque auro
placent, quæ auro non emuntur: ornatus sacrorum, redemptio est captivorum. & post, in
his tribus generibus (alimonia pauperum, captivorum redemptionem, & mortuorum sepul-
turam intelligit) vasa Ecclesiæ etiam iniuncta (hoc est consecrata) infringere, conflare &
vendere licet. Hinc S. Ambrosius. k S. 8. Infr. de r*eg.* d*iv.* l. 1. §. de sepulchro. Nov. 7. c. 8.

vasa, vel vestes, ceteraque donaria, quæ ad divinam reli-
gionem necessaria sunt, (cum etiam veteres leges ea, quæ
juris divini sunt, humanis nexibus non illigari sanxerint)
vel ad venditionem, vel hypothecam vel pignus trahere:
sed ab his, qui hæc suscipere ausi fuerint, modis omnibus
vindictam tam per a religiosissimos Episcopos, quam per
Oeconomos, nec non, & sacrorum b vasorum custodes:
nulla eis actione relinquenda, vel super recipiendo pretio,
vel fœnore exigendo, pro quo res pignoratæ sunt: sed
omnibus hujusmodi actionibus respuendis, ad restitutio-
nem eorum omnibus modis coartari. Sin autem vel con-
fiata sunt vel fuerint, vel alio modo immutata vel disper-
sa: nihilominus vel ad ipsa corpora, vel c ad ipsa pretia
eorum exactionem competere, sive per in rem, sive per
conditionem, sive per in factum actionem: cujus tenor in
multis & variis juris articulis sæpe est admixtus. Excepta d
videlicet causa captivitatis, & famis || in locis his, in qui-
bus hoc (quod abominamur) contigerit: Nam si necessitas
fuerit in redemptione captivorum, tunc & venditionem
præfatarum rerum divinarum, & hypothecam, & pignora-
tiones fieri concedimus: quoniam non absurdum est, ani-
mas e hominum quibuscunque vasis, vel vestimentis præ-
ferri. Hoc obtinente non solum in futuris negotiis, sed et-
iam in iudiciis pendentibus f.

In authen. de alien. & emphyt. §. penult. in fin. col. 9.

tit. 3. seu Nov. 120. c. 10.

Præterea si habeat ecclesia superflua g vasa, cum debitor sit,
nec aliunde solvere possit, ne quid immobile alienetur, vel
distratur: integra ea (gestu habitus coram eo, cujus est loci or-
dinatio) vel alio loco venerabilibus oblata dentur, vel conflata
cuiuslibet alii vendantur, quo ragni debitum persolvatur. Qui
autem acceperit hoc contra hanc observationem: eundem poenis
subiaceat, quæ in rebus immobilibus sunt prodita.

De lucrativorum inscriptionibus.

22. Idem A. Demostheni Præfectori Prætorio.

Sancimus, res ad venerabiles Ecclesias, vel xenones, vel
monasteria, vel orphanotrophia, vel gerontocomia h,
vel ptochotrophia, || vel nosocomia, || vel brephotrophia,
vel denique ad aliud tale consortium descendentes ex qua-
licunque curiali i liberalitate, sive inter vivos, sive mor-
tis causa, sive in ultimis voluntatibus habita, a lucrativo-
rum k inscriptionibus liberas imunesque esse: lege sc. quæ
super hujusmodi inscriptionibus posita est, in aliis quidem
personis suum robur obtinente: in parte autem Ecclesia-
stica, vel aliarum domuum, quæ hujusmodi piis conforti-
is deputatæ sunt, vigorem suum, pietatis intuitu, mitigan-
te. Cur enim non faciamus discrimen l inter res divinas
& humanas? & quare non competens prærogativa cœlesti
favori conservetur? i ¶ Quam oportet non solum
in casibus, quos futurum tempus creaverit, sed etiam in
adhuc pendentibus & judiciali termino vel amicabili com-
positione, necdum m sopitis, obtinere.

2 ¶ Recitata septimo n miliario hujus inclytæ civita-
tis, in novo Consistorio palatii Justiniani.

De tempore actionis loco pio competentis; de actionibus ex
legatis vel fideicommissis.

23. Idem A. Juliano P. P.

UT inter o divinum publicumque jus & privata com-
moda, competens discretio sit, sancimus: si quis ali-
quam reliquerit hæreditatem, vel legatum, vel fideicom-
missum, vel donationis titulo aliquid dederit, vel vendi-
derit, sive sacrosanctis Ecclesiis, sive venerabilibus xeno-
nibus p, vel ptochotrophis, vel monasteriis masculorum,
vel virginum, vel orphanotrophis, vel brephotrophis,
vel gerontocomiis, nec non q juri civitatum, vel dona-
torum, vel venditorum, vel relictorum, eis sit longæva ex-
actio r, nulla temporum solita præscriptione coartanda.

† Sed & si in redemptionem captivorum quædam pecu-
niæ, vel res relictæ, vel legitimo modo donatæ sunt: & ea-

vendidisse. Ita Marius & Carbo adversus Syllam dissidentes aurea atque argentea templo-
rum ornamenta conflagrant. 7. Valer. 6. e Animas hominum, vitam sc. & corpora,
vasis & vestimentis quibuscunque præferre oportet. f v. l. 7. §. de legibus.

g Vasa superflua ecclesiæ distrahi possunt, ut hic. & Nov. 120. c. 10. lignea quædam olim
constat fuisse, de quibus Bonifacius interrogatus, an liceret in vasculis ligneis sacramenta
conferre, respondit: Quondam sacerdotes aurei, ligneis calicibus utebantur: nunc e con-
trario, lignei sacerdotes aureis utuntur calicibus. v. Acta Concilii Triburiensis c. 18. & de con-
secratione distinct. c. 44. h l. 19. §. cod. i Nov. 131. c. 5. in fin.
k vide l. un. §. de imponenda lucra. desc. Lucrativi tituli sunt, hæreditas, legatum, fidei-
commissum, donatio causa mortis, donatio inter vivos, dos, donatio propter nuptias: non
emptio, non permutatio. v. Cujac. ad d. l. un. l. 1. 23. inf. cod. m l. in fin. inf. de
contrah. judic. adde Nov. 115. c. 1. n Nov. 118. in fin. Septimum miliarium palatium,
quod fuit in suburbio Constantinopoleos, in quo Justinianus juri dicundo novum consisto-
rium extruxerat: quod & simpliciter Septimum dicitur. v. Cuj. 20. obs. 3. o v. l. 22. §.
cod. Porro, quod Ausonius sic distinguit, jus aliud sacrum, publicum, & privatum, ad
d*ix*o*ro*p*ia*v reduci potest. Jus est publicum vel privatum. Publicum, aliud sacrum,
aliud in magistratibus. v. Cuj. 15. obs. 33. p Xenonis voce, non modo peregrinorum ho-
spitia, sed & ægoriorum, significantur. Imo & quilibet hospitia. Hefyc. Pollux 3. c. 4.
q v. quæ scripti ad l. 16. ff. de verb. sign. r Cur ita? quia recta sine traditione domi-
nium rerum emptarum, donatarum, legatarum, transit in Ecclesiam: dummodo tamen ac-
quisitionem admittat. Potest enim Ecclesia abstinere, & renunciare beneficio hujus legis.
v. Molin. 1. c. 17. h. 22. n. 33.

a Episcopus pot-
est pro rebus sa-
cris sui Episcopa-
tus agere.

b Vasorum sa-
crorum custos
καρμυλάρχης:
Novell. 40. cui
καρμυλάξ Eccle-
siæ commissa,
Theoph. §. 8. Infr.
de r*eg.* d*iv.* §. 10.
cui ubi ea vasa
custodita: κα-
ρμυλάρχης &
καρμυλάξουλα-
κείον. Nov. 70. c. 4.
in fin. l. 20. §. 1. de
agricol. &
censu.

c Libellum ob-
serva: p*er*o rem,
si extat: alia; si
non extat, estimat-
ionem.

d d. c. 8. d. c. 10.
Nov. 65. Nov. 120.
c. 10. adde 12. q. 2.
e Augustinus. c.
Apostolicos. c. &
sacrorum c. sacre-
rum. c. f*ic*us. & q.
3. c. Aurum eccle-
siæ habet non ut
servet. & c. c. 6. G*la*-
ria episcopi est,
pauperum operi-
bus providere, & c.

Ob eam causam
Socrates 7. c. 21.
narrat Acacium
Amidenum epi-
scopum conflare
vasa omnia aurea
& argentea, hoc
clericis d*ic*to pa-
lam o θεός η-
μ*ων* & τε δι-
σκ*ων*, & τε πο-
τήρι*ων* & χ*ρη*σ*ει*,
& τε γ*ὰ* ε*ὐ*δο*κ*ί*αν*,
& τε πί*ν*ει*ν*, & τε
μ*ὴ* περισ*σ*εύ*ει*
ε*ὐ*στι*ν*. Cui simile
est illud Alexan-
dri Imperatoris,
in sacris quid fa-
cit aurum? Per-
fusus s*at*y. 2. in fin.
v. Cuj. ad Nov. 7.
Extat & aliud ex-
emplum elegans
de venditis vasis
Ecclesiæ, ob fa-
mem publicam a
Cyrillo Hieroso-
lymorum episco-
po, cujus memi-
nit Sazomenus 5.
Trip. 37. Tradit
quoque Vi*cto*r
lib. 1. de persecu-
tione i*nd*al*o*rum,
Carthaginensem
episcopum, ut ca-
ptivos a Vanda-
lis & Mauris li-
beraret, vasa au-
rea & argentea

a l. 8. in fin. ff. de usufructu legato. Nov. 9. adde §. 1. J. eod. hinc colligitur nonnulli, quolibet praesumptum centum annis vivere, de qua praesumptione v. Ale. 1. praesump. 44. Jaf. hic. Cuiusmodi causa 118. Contra Decium in l. ult. J. de edict. D. Adriani, & ibi Molin. & Monochius §. praesump. 42. ubi plenissime explicat, quomodo homo vivere praesumatur: dixi ad l. §. J. solut. matrim. Ceterum quando quis praesumatur mortuus, vide l. §. 2. ff. de senatusconsulto Silianiano.

a Nov. 19. quae ad Occidentales Ecclesias pertinet, ut haec ad Orientales, hodie sublata est. Huic praescriptioni centum annorum praescriptio substituta est per Novell. 111. c. 1. & Nov. 131. c. 6. & ita quae privatis competunt actiones, excluduntur praescripti. ann. 30. quae Ecclesiis 40. vide Cujacium §. observat. 5. & ad Nov. 111. An haec correctio etiam pertinet ad legata captivorum redimendorum causa relicta? Theodoros in Nov. 111. negat pertinere: movetur, quod id nominatum non est abrogatum, ut in Ecclesiis: verum id quoque abrogatum esse constat. 3. Jaf. §. cap. 3. vide Cujacium cap. 34. de praescripti.

b Cur centum anni vitae hominis longissimum tempus hic constituitur? Dio. scorides commentum hanc rationem addit, quod cor hominis ad annos 50. cre-

scat, duabus drachmis in singulos annos: a 50. ad centesimum annum totidem drachmis decrescat. Inde fieri ut aequum sit, homo non excedat. Eadem fuit opinio Aegyptiorum relata a Plinio 11. cap. 37. Varro 5. de lingua Latina, saeculum 100. annorum spatium longissimae vitae in homine esse refert. Inde in ludis secularibus praenotandum ad eosdem ludos vocantur, quos nemo unquam vidisset aut videret. 7. Plin. Festus in saeculares. Consensum de die natali. Platina in vita Fabiani. Trebell. Poll. in Claudio dixit. 120. annos homini ad vivendum datos (quo loco etiam refert Mosen 125. annis vixisse) idque vitae spatium ei a Numine constitutum. adde Gen. 6. Staseas Peripateticus annos 84. vitae humanae spatium tribuit, eo abs spatium extra statum quasi vitae homines decurrere. Conforsinus de die natali c. 14. Unde Varro 12. Hebdomadibus fatalem hominis vitam describit. Plato §. Solon 70. annos tantum tribuit. Laert. in Solone, Alii 60. l. epigr. Gracorum. 3. c. v. l. 1. J. comm. de legatis. d vide §. eod. in princ.

c 16. quae §. 3. c. placuit. 15. §. quae actiones.

d Novella 9.

e Imo non Constantinopolitana, sed Romana. l. 8. ibi: Reddentes hominem. sup. de summa Trinitate.

f Nov. Leo. 13. est libellaria, alia ab emphyteusi. Libellaria venditio fit scriptura interveniente, certo pretio, & hoc amplius, certa pensione constituta, in annos singulos, & hac plerumque lege, ut statim conductoque tempore, contractus renovetur, numerato certo pretio vel arbitrio: Emphyteusis vero non solet renovari, non mutato possessore. Eadem emphyteusis sub lege meliorandi praedii datur: Libellaria, non item: Libellaria, in perpetuum: emphyteusis, ad tempus. In libellaria aliqui interpretes volunt commissum locum esse post biennium, sicut in locatione: in emphyteusi post triennium. v. Cuj. l. 1. ad l. 2. fol. 480.

h Imo ultra permittitur. Anth. per patina. 4. §. eod. l. v. Nov. 7. c. 4. m Epitome, interprete Cyprio.

i de quibus dicam, J. de numerat. adducit. & charit.

rum exactionem longissimam esse censemus. † Et nobis quidem cordi erat, nullis temporum metis huiusmodi actiones circumcludi. Sed ne videamur in infinitum hanc extendere, longissimum & vitae hominum tempus eligimus, & non aliter eam actionem finiri concedimus: nisi a centum & annorum curricula excesserint: tunc enim tantummodo huiusmodi exactionem evanescere sinimus. † Sive itaque memoratis religiosissimis locis vel civitatibus haereditas, sive legatum, vel fideicommissum fuerit relictum, sive donatio vel venditio processerit, in quibuscunque rebus mobilibus vel immobilibus, vel se moventibus, sive pro redemptione captivorum quadam fuerint derelicta, vel donata: sit eorum pene perpetua vindicta, & ad annos centum (secundum quod iam dictum est) extendatur: nulla alia exceptione temporis iahibenda, sive contra primas personas, sive contra haeredes vel successores eorum moveatur. 1. In his autem omnibus casibus non solum personales actiones damus, sed etiam in rem, & hypothecariam, secundum nostrae Constitutionis tenorem, quae legatariis & fideicommissariis hypothecariam donavit: & supradictis omnibus unum tantummodo terminum & humanae vitae imponimus, id est, centum metas annorum. 2. Hae autem omnia observari sancimus & in his casibus, qui vel postea fuerint (nati,) vel iam in iudicium deducti sunt. D. D. N. Justiniano P. P. A. Col. 528. Goth. 48.

De praescriptionibus in authent. de ecclef. tit. §. pro temporalibus autem. col. 9. tit. 14. al. 6. seu Nov. 131. cap. 6.

Quas e actiones alias decennales, alias vicennales, alias triennales praescriptio excludit, haec si loco religioso continentur, quadraginta annis excluduntur: usucapione triennali vel quadriennali praescriptio in suo robore duratur: sola & Romana Ecclesia gaudente centum annorum spatio vel privilegio. De praerogativa ecclef. Constantino 7. 1. De iure colonario. 2. De magistratu vel Oecono rem ecclesiasticam accipiente. 3. De rei ecclesiasticae locatione vel emphyt.

24. g Imp. Justinianus.

Constantinopolitana h ecclesia omnium aliarum est caput. 1. Jure colonario: facta concessio, irrita est in Ecclesiasticis, utpote neque jure cognita. 2. Si in actu magistratus Constantinopoleos, per se vel mediam personam a magna ecclesia immobile accepit, id quod gestum erit, irritum erit & dabit Ecclesiae restitutionem rei. Similiter & Oeconomus. Si vero & per alium modum persuaserit, aut coegerit pervenire ad se ecclesiasticam rem, & id, quod gestum fuerit, infirmum sit: & pro illo datum in personam ecclesiae restituitur ipsi, & praeterea subicitur poenae viginti auri librarum ipse, & ille, qui rem dedit, & qui accepit ob eam rem, quod curavit fieri contractum, datum ipsi, reddit duplum, & omnia adquiruntur ecclesiae.

3. Ultra & viginti annos res immobilis ecclesiae ne locator. 4. Solis locupletibus licet & oportet Ecclesiasticas res in emphyteusim dare propter restitutionem aspectus. Excedi autem non oportet vitam emphyteusim capientis, & l. duorum deinceps ejus haeredum: neque relevari amplius sexta parte servati canonis in tempore traditionis. Si autem laetatur res instante tempore, expellitur, & damnum sarcit. Si vero negligenter versatus fuerit Oeconomus aut minus idoneis in emphyteusim dederit, ipse agnoscat damnum.

De chartulariis & Oeconomis.

25. m.

Chartularii n ecclesiae magnae, neque per interme-

diam personam possunt accipere rem immobilem ipsius per conductionem, aut emphyteusim, aut alium modum.

1. Fiant chartularii praesente libello, & ferente subscriptionem tam Patriarcha, quam Oecono. 2. Et si quis ipsorum apparuerit surripuisse, aut transtulisse, aut alias inutilis esse, licet Patriarchae & Oeconomis eum expellere de catalogo.

3. Fiant autem ad scribendum Orientis, chartularii XV. ad Asiana XVI. ad Ponti XV. ad Domesticorum, XV. ad Thraciae VIII. ad Antiochi VI. ad Calopodii VI. ad expensarum X. ad Legatorum IX. 4. Et accipiunt ratione consuetudinum, pro emphyteuticis quidem instrumentis, quinquagesimas, pro conductionalibus vero, & ceteris contractibus centesimas. 5. Si vero supra praefatum numerum chartularii fiat, ejiciatur & dai ecclesiae XV. libras, & qui fecit illum, XX. 6. Cum inquisitione diligenti Oeconomis discutiuntur, sententia Patriarchae, factam impensam ab emphyteutis & conductoribus & administratoribus, unoquoque ex Oeconomis inquirente in sibi commissam administratione: reliquarum vero rationem inquirent ex iussione scripta Patriarchae, qui rationibus subscribet hoc, Relegi d; & quod extra hanc observationem discussum fuerit, de domo sua Oeconomis praestabit.

7. Imputata autem seu acceptolata impensae & illatarum pecuniarum accipiunt Oeconomis e centesimas f, qui autem plus accipit, & ministerii chartularii & sacra dignitate excidit.

8. In continenti oportet Oeconomos singulis mensibus aut ad summum binis, rationes reddere apud archarios g: sin minus, periclitabuntur.

Si quis Domino nostro Jesu Christo reliquerit. 1. Aut alii cui archangelo vel martyri.

26. Imp. Justinianus A. Juliano P. P.

Quoniam in plerisque nuper testamentis invenimus ejusmodi institutiones, quibus ex asse quis scripserat Dominum h nostrum Jesum Christum haeredem, non i adjiciens oratorium, aut templum ullum, aut ipsum Dominum Jesum Christum ex semisse, vel aliis inaequalibus partibus, alium vero quempiam ex dimidia vel alia portione: jam enim in complura huiusmodi testamenta incidimus: cum videremus multam exinde incertitudinem secundum veteres leges exoriri. Nos hoc etiam emendantes sancimus, si quidem dominum nostrum Jesum Christum scripsit & quis haeredem vel ex asse, vel pro parte, manifeste videri ipsius civitatis vel castelli, vel agri, in quo constitutus erat defunctus, Ecclesiam sanctissimam institutam esse haeredem & haereditatem peti debere per Deo amantissimos ejus Oeconomos ex asse, vel pro parte, ex qua haeres institutus est: Eodem obtinente, & si legatum, vel fideicommissum relictum sit, ut ipsa competant sanctissimis Ecclesiis ad hoc quidem, ut ad pauperum n alimoniam conferant. 1. Si vero unus ex Archangelis meminerit, vel venerandorum Martyrum, nulla facta ad dis mentione: (quod quidem etiam novimus a quodam factum, qui ex Illustribus erat & in omni verborum & legum doctrina spectatissimus) si & quidem aliquis sit in illa civitate, vel vicinia ejus, venerabilis locus in honorem illius reverendissimi Archangeli vel Martyris constructus, videri ipsum scriptum esse haeredem: si vero nullus talis locus est in illa civitate viciniae ejus, tunc venerabilia loca, quae in Metropoli ejus sunt, videri instituta: & si quidem in ipsa metropoli inventus fuerit talis aliquis locus, illi procul dubio videri relictum, vel haereditatem, vel legatum, vel fideicommissum: si vero illic nullus talis locus apparet, denuo Ecclesiis, quae in illo loco sunt, capere id debere. Sane sanctissimis Ecclesiis omnes aliae domus cedunt: nisi constet, defunctum aliud nomen sensisse & voluisse adjicere, & aliud dixisse: nam tale quid accidisse & nos scimus in ejusdem Pontici testamento, & tunc etiam constitutum fuisse, ut contra scriptum veritas obtineret.

2. Si autem testator certum locum non apposuerit, multa autem templa ejusdem tituli aut nominis in illa civitate inventa fuerint, vel ejus vicinia: siquidem in aliquo illorum defunctus frequenter s versabatur, & majorem erga illud habebat affectionem, illi templo videri legatum relictum: si vero nihil tale invenietur, maxime ei templo ex multis ejusdem nominis videatur relictum legatum vel haereditas, quod n est ceteris indigentius, & magis opis & eleemosynae egens. Dat. 13. Kal. Nov. CP. Lampad. & Orest. VV. CC. Conf. 530.

pli, nunquam deficit tale legatum. adde l. 20. infra de episcop. tiam. q adde l. 4. J. de testamentis.

r Ambiguitas tollenda quantum fieri potest, ut actus sit in tuto. v. l. 22. ff. de rebus dubiis.

s Cur ita? Et, quae sunt consuetudinis & moris, considerari oportet. l. 31. §. 20. ff. de adl. l. 50. in fin. ff. de leg. 1.

t Ex frequenti conversatione major affectio colligitur. l. 4. J. de cast. pecul.

u in dubio favendum pauperiori. Nov. 131. cap. 9. in fin. l. 49. §. 5. J. tit. prox.

a hic to ovoi-
xioy. Sed Cujac.
legit hic to Ai-
yoy 12. ob-
serv. 28.
b & alio casu
centesimas. J. eod.
c Chartularii
supernumerarii
esse non debent.
d avyoyov.
non abstinens sub-
scriptum Impera-
toris, de qua vi-
de, quae notavi ad
const. Justini de
filiis liberarum
in Africa.
e lege, Chartula-
rii.
f de quibus adde
§. 4. §. eod.
g Archarii qui
dicam ad stilum
de susceptoribus
praepositi & ar-
charii. infr.
h Dns haeres
institui sic apud
Gentiles pote-
rant. l. 1. §. 5. ff. ad
l. Falcid. non quin-
dem omnes, sed
certi. v. Ulp. 22.
§. deos. 6.
i hinc ratio du-
bitandi sumitur.
Videtur enim in-
certa institutio,
ideoque nulla.
certum enim esse
debet consilium
testantis. v. Ulp.
22. §. 4.
k v. Nov. Ema-
nuelis Comneni
cap. 2.
l Primi in rem
si quid testator
jussit fieri, non
adscripto loco,
in ea civitate fiet,
in qua testator
domicilium ha-
buerit. l. 49. §. 2.
infra de episcop.
Nov. 131. c. 9. l. 39.
in fin. ff. de cond.
& demon. i. e. in
cujus Ecclesia, ut
vocant, parochia-
li.

m Oeconomis
competit actio
ad petenda legata
Ecclesiae facta:
oeconomis re-
spondent Eccle-
siarum quatuor,
provisores & ma-
tricularii, Galli
marguilliers.
n Res enim Ec-
clesiae ad Paupe-
res, non ad divi-
tes pertinent. 16.
qu. 1. c. 4. f.
o Ex hoc loco
& sequentibus
nota, legatum D.
para Paulo, de-
beri hoc ordine:
Primum Paro-
chiali, dein ur-
bano potius,
quam extraneo,
aut vicaneo, tum
metropolitano.
His deficientibus,
ecclesiis urbanis
alterius cognomi-
nis: & ita de-
lectu certi tem-
p

p nota senten-

a d. l. 37. C. Th.
b v. l. 37. J. eod.
c Nov. 123. c. 17.

in fin.
d Substituto. l.
21. J. eod.
e Pars legis 42.
C. Theod. eod. adde
Nov. Leonis 86.
f Clerici non
possunt esse ad-
vocati aut procu-
ratores, adde l. 26.
l. q. in fin. J. eod.
Nov. 123. cap. 6.
adde dist. 38.

g De quibus v.
l. 13. J. eod.
h 16. C. Theod. 2. l.
42. Nov. 123. c. 17.
Laetantius in E-
pist. c. 6. gladiato-
rum sceleribus
non minus crue-
re perfunditur,
qui spectat, quam
ille, qui facit, &c.
i al. brevibus
parabolani, d. l.
42. C. Theod. eod.
Brevi, hic, matri-
cula est, in qua
parabolani in-
scripti.

k τὰ βιβλία
v. l. 34. J. de episc.
aud.

l dixi ad l. 17. §.
eod.

m l. 43. C. Th. eod.
adde l. 17. §. eod.
qui & parabo-
lani Julio Firmi-
co: parabolani, So-
crati: parabolani,
16. C. Th. 2. l. 42.

43. utque inibi
notatum est in
margine, Parabo-
lani Ceterum, ita
dicti, quod se co-
jiciunt in magna
pericula propter
frequentem xro-
torum contactu.

v. Cuj. ad Nov. 3.
Sunt enim Græcis
παρὰ βόλᾳ,

summis periculis
obnoxii, Ceterum, 2.
e. 10. n. 5. Tur-
neb. Advers. 13.

Alc 4. de punit. 9.
Tiraq. de nobili-
tate.

n Medici tamen
constituebantur
in municipiis non
ab episcopo, aut
præfide, sed ab
ordine & posse-
soribus cujusque
civitatis, v. l. 1. ff.
de decretis ab or-
dine faciendis.

o Parabolani
medicos arbitrio
antistitis Alexan-
drini electos hic locus
apertissimo indicio est,
unde parabolani non
simpliciter medicos, aut
medicam exercentes
tulle suspicio est, sed
eos potius, qui certo
genere voti & quasi reli-
giosi, curandis ægrotis
pauperibus destinati
publice: quales Augusta
Lutetia, unde mihi origo,
paucis ab hinc annis,
instituto sancto (æque
dubito quin aliquando
largius) ac certo numero
constituit. Alias medici
eligendi ius civitatum
ipsarum fuit, l. 1. ff.
de decretis ab ordine
faciendis.

p De Medicis & studio
medicæ in urbe Alexan-
drina, hoc scitu dignum
refert Ammian. 22. in fin.
ad commendandam,
inquit, artis peritiam,
medico pro omni experi-
mento sufficit, si Alexan-
driz dixerit se eruditum.

q Cujus utique Episcopi,
de quo superius facta est
mentio, Idem ergo anti-
quus fuit sacerdos & episcopus
r l. 17. §. eod.
f. l. 44. C. Theod. eod.
vult autem hæc Constitutio,
ut clerici, qui nuptias
eo trahere cano-
nibus verantur, & παρὶς αὐτῶν
mulierem domi adscirant,
& quasi focariam, & ut eo
tempore loquebantur,
sororem habeant: excep-
ta matre, filia, sorore,
& similibus, quæ ab omni
suspensione immunes:
Episcopus vero, nullam
etiam earum, nisi episcopo
privari velint.

r Probabilem in sæculo
disciplinam agit, cuius
secta atque conditio
honestæ est.

u Id est, de honestate.

x Ita solebant quondam
clerici συνησάμεναι
mulieres, sorores,
matres aut filias appellare,
ut propudia sua (sub
his videlicet pietatis nomi-
nibus) obtegerent. Id
quod Hieronymus indicat
in libro ad Rusticum
monachum de vivendi
forma: & in libro de
vivendo suspecto con-
suetudine: & in eodem
sermone Joannes Chry-
stostomus, & Antyrannus
Concilium cap. 18.

y Græci ita distinguunt
inter presbyteros, dia-
conos, subdiaconos, &
episcopos. Illi licet
συνησάμεναι habere
his non æque. Synopsi
Basil. tit. 3. c. 41. 2. §. 1.
tit. 1. de presbyteris &
diaconis, ne habent
cum mulieribus, c. 1. legum
Bosporiorum: adde Nov.
123. cap. 29. Nov. 133.
cap. 3. Nov. 137. c. 1. in
fin. quas Rufinus Aquile-
jensis in cap. 3. Niceni
Concilii συνησάμεναι
interpretatur. Alii ver-
tunt subintroductas,
introductas & ascitias,
can. nullus. can. inter-
dictis.

z Superinductam vertit
interpret. Nov. 123. c. 29.
quam & παρὶς αὐτῶν
Græci 3. Ecl. 1. c. 41.
adde c. 39. Aquilejensis
Conc. c. 4. Arelensis
secundi, l. 1. c. 39. ubi
Rhenanus

nova ac tumultuosa a conventu extra Ecclesiam cele-
brantes suscepit. Dat. 4. Kal. Sept. CP. Honorio A. 6. &
Aristaneto Confl. 404.

De cæsis.

16. Imp. Honorius & Theodosius AA. Anthemio P. P.
Quisquis cæsis b fuerit adnotatus, invito agri domi-
no temperet ab omni Clericatu: adeo ut, etiam si in c
eo vico, in quo noscitur mansisse, clericatus fuerit, sub
hac lege religiosum adsumat sacerdotium, ut & capitatio-
nis sarcinam per ipsum dominum agnoscat compellatur,
& in ruralibus obsequiis, quo maluerit, subrogato d utatur:
ea scilicet immunitate indulta, quæ certæ capitationis vene-
randis Ecclesiis relaxatur: nullo contra hanc Legem un-
quam valituro Rescripto. Dat. ** Honorio A. 8. & Theodo-
sio A. 3. Confl. 409.

De publicis actionibus, vel ad curiam pertinentibus &
publicis spectaculis. 1. De Parabolani.

17. Idem AA. Maximo P. P.

Placet nostræ Clementiæ, ut nihil commune Clerici cum
publicis actionibus f, vel ad curiam pertinentibus, || cu-
jus corpori non sunt annexi, || habeant. 1 ¶ Præterea his,
qui Parabolani g vocantur, neque ad quodlibet publicum
spectaculum h, neque curiæ locum, neque ad iudicium ac-
cedendi licentiam permittimus: nisi forte singuli, ob cau-
sas proprias & necessitates iudicem adierint, aliquem pul-
santes lite, vel ab alio ipsi pulsari, vel || in communes totius
corporis causas || syndico ordinato: Sub ea definitione, ut,
si quis eorum hæc violaverit, & brevibus i parabolani
eximatur, & compertenti supplicio subijatur, nec unquam
ad eandem sollicitudinem revertatur. Dat. 3. Kal. Octobr.
CP. Theod. A. 7. & Palladio Confl. 416.

De ludis & spectaculis.

Auth. ex Novell. 123. cap. 10.

Interdicimus sanctissimis Episcopis & presbyteris, diaconis, &
subdiaconis, & lectoribus, & omnibus aliis cujuslibet ordinis ve-
nerabilis collegii aut schematis constitutus, ad k tabulas ludere,
aut aliis ludentibus participes esse, aut inspectores fieri, aut ad
quodlibet spectaculum l, & edendi gratia venire. ¶ Si quis autem
ex his in hoc deliquerit, jubemus, hunc tribus annis a venerabili
ministerio prohiberi, & in monasterium redigi: sed in medio tem-
pore, si se penitentem ostenderit, liceat sacerdoti, sub quo constitu-
tus est, tempus minuire, & hunc priori rursus ministerio reddere.

De parabolani.

18. Idem AA. Monaxio Præfeto Prætorio.

Parabolanos m, qui ad curanda debiliu agra corpora
deputantur, sexcentos contritui præcipimus: ita n ut
per o arbitrium viri reverendissimi Antistitis Alexandrinæ p
urbis de his, qui antea fuerant, & qui pro consuetudine cu-
randi gerunt experientiam, sexcenti parabolani ad hujus-
modi sollicitudinem eligantur: exceptis videlicet honora-
tis, & curialib. ¶ Si quis autem ex his naturali forte fuerit
absumptus, alter in ejus locum, pro voluntate ejusdem q sa-
cerdotis (exceptis honoratis & curialibus) subrogetur, ita
ut hi sexcenti viri reverendissimi Sacerdotis præceptis ac
dispositionibus obsecundent, & sub ejus cura consistant:
reliquis, quæ dudum latæ legis forma complectitur super
his parabolani, vel de spectaculis, vel de iudiciis, cæterisq;
(sicut jam r statutum est) custodiendis. Datum 3. Non.
Febr. CP. Honor. 12. & Theod. 10. Augustis Confl. 418.

Quæ mulieres cum clericis habitare possunt.

19. Idem AA. Palladio P. Urb.

Eum f, qui probabilem r sæculo disciplinam agit, deco-
rari u consortio sororia x appellationis non decet:
Quicumq; igitur cujuscunq; y gradus sacerdotio fulciuntur,
vel clericatus honore censentur: extraneam z sibi mulie-

rum interdicta consortia cognoscant, hæc tantum eis facul-
tate concessa, ut matres, filias, atque germanas a, intra do-
morum suarum septa contineant: in his enim nihil sævi
criminis existimari b fœdus naturale permittit. Illas etiam
non relinqui castitatis hortatur affectio, quæ ante c sacer-
dotium maritorum, legitimum meruere conjugium: neq;
enim clericis incompetenter adjunctæ sunt, quæ d dignos
sacerdotio viros sua conversatione fecerunt. Dat. 8. Id. Maj.
Ravenna, DN. Theod. A. 9. & Constantio V. C. Confl. 420.

Auth. ex Nov. 22. cap. 42.

Multo magis e ergo cessant eorum conjugia: soli enim cantores
lectoresque nuptias contrahere permittuntur, aliis autem
omnibus penitus interdiciuntur. Veruntamen si & ipsi ad secundas
per venerint nuptias, nequaquam ad sacerdotii culmen ascendant.

Auth. ex Nov. 6. cap. 5.

Episcopo f nullam mulierem secū habere permittitur: sed si ha-
bere probetur, ab Episcopatu dejiciatur, quo se fecit indignum.
De bonis clericorum & monachorum.

20. Imp. Theod. & Valentinian. AA. ad Taurum
Præfatum P. & Patricium.

Si g quis presbyter h, aut diaconus, aut diaconissa, seu
subdiaconus, vel cujuslibet alterius loci clericus, aut
monachus, aut mulier, quæ solitaria vita decita est, nullo
condito testamento decesserit; nec ei parentes utriusque
sexus, vel liberi, vel qui agnationis cognationisve jure
junguntur, vel uxor extiterit, bona, quæ ad eum vel ad
eam pertinuerunt, sacrosanctæ i ecclesiæ vel monasterio,
cui || forte || fuerat destinatus aut destinata, omnifariam
socientur: exceptis k his facultatibus, quas forte censi-
bus adscripti, vel juri patronatus subjecti, vel curiali con-
ditioni obnoxii clerici, vel monachi, cujuscunque sint sex-
us, relinquunt. Neque enim justum est, bona, seu pecu-
lia l, quæ aut patrono legibus debentur, aut domino pos-
sessionis, cui quis eorum fuerat adscriptus, aut ad curias
pro tenore dudum latæ constitutionis sub certa forma per-
tinere noscuntur, ab Ecclesiis aut monasteriis detineri:
actionibus videlicet competentibus sacrosanctis Ecclesiis
vel monasteriis reservatis, si quis forte prædictis conditio-
nibus obnoxius, aut ex gestis negotiis, aut ex quibuslibet
aliis Ecclesiasticis actionibus obligatus obierit. Datum 14.
Kal. Jan. Ariovindo & Aspre Confl. 434.

Auth. ex Nov. 5. cap. 5.

Nunc autem, cum monachus factus est, hoc m ipso suas res
nomnes obtulisse monasterio videtur, si prius testatus non sit, &
exinde de iudicio ejus cessante lege disponitur: ut, si liberos ha-
beat, in quos aut nihil aut minus legitima portione quoquo donan-
di titulo contulerit, eatenus substantia monasterio destinata detra-
hatur, ne quid contingat circa liberos iniquum n, salvo tamen
jure uxoris, & aliorum creditorum.

De muneribus curiæ.

21. Idem AA. Thomæ Præfeto Prætorio.

Ad o similitudinem p tam episcoporum orthodoxæ fi-
dei, quam presbyterorum & diaconorum, hi, qui ho-
norario titulo illustrem dignitatem consecuti sunt, per
substitutos q, periculo r suarum facultatum, curiæ mu-
neribus satisfacere non vetentur. Dat. 4. Non. Apr. CP. Li-
doro & Senatore Confl. 436.

De accusatione episcopi. 1. De privilegiis ecclesiarum.

2. De literis synodicalibus.

22. Idem Augusti Florentio P. P.

Si qua per calumniam s postulatio super criminalibus cau-
sis apud competentem iudicem deposita exhibitionis
causa fuerit sacrosanctæ religionis antistiti, tr. ginta pondo
auri condemnatione publicis r calculis inferenda, ut per-
cellatur, præcipimus. 1 ¶ Quin etiam omnia privile-
gia u, quæ sacrosanctis ecclesiis, confugarum, aut clerico-
rum, diaconorum, aut aliorum ecclesiasticorum causa legi-
bus sunt præstita, intacta atque illibata servari. 2 ¶ Præ-
terea iubemus, ut omnes clerici atque monachi, qui de
suis x civitatibus, ad hanc almam urbem ecclesiastici ne-

h clericus aliud in episcopo, v. Cuj. ad Nov. 131.

i Nov. 131. c. 13.

k Post liberos, agnatos, & cognatos, & uxorem, curiam, patronum, & dominum, in-
restitui religiosi bona, ad monasterium deferuntur.

l 150. §. 2. J. eod. Nov. 123. C. 19.

m Hoc hodie ut verum sit apud Gallos, dixi ad Authentic. Ingressi. 13. §. 1. tit. prox.

n Legitimam auferre filiis iniquum est.

o supra hæc lex est ex l. 187. Cod. Theod. de decur. lib. 12.

p Igitur Curia muneribus per
substitutos, periculo suarum facultatum, satisfacere jubetur episcopi, presbyteri, diaconi,
illustres.

q Argumentum ab episcopis ad illustres personas nota, Episcopi similes illustribus, non
sunt tamen illustres: aliud in Cardinalibus Baldus existimat.

r Ob dignitatem supervenientem potest quis servire per substitutum.

s Substituens suo loco aliquem suo periculo substituit.

t Pœnam calumniatoris episcopi observa.

u τὰ δημόσια i. e. publico aut fisco. Synopsi Basil. 6. tit. 1. ex lib. 1. tit. 1. c. 2. G. Harm. 9.

§. 2. ut sit sensus, eum, qui in crimine aliquo episcopum calumniatus fuerit, 30. auri libras
fisco pendere.

x Privilegia ἐκκλησιαστικὰ firma esse debent. Synopsi ibid.

y Clerici peregrini sine literis testimonialibus diocessani venientes, non habentur pro
clericis, adde Nov. 86. Cuj. ibid.

ex Chrysostomi
quodam sermo-
ne, quales ex mu-
lieres fuerint, di-
ligenter inter-
pretatus est, v.
Cuj. 2. obs. 29. ut
non male jacta-
retur in eos illud
Martialis, 12. epi-
gram. 20. Quare
non habeat, Fa-
bulle, quæris Ux-
orem, Themison?
habet sororem.
v. Cujac. ad Nov.
6. in fin. Tibullus,
Hæc tibi vir
quondam, nunc
frater, casta Me-
tecta mittit. Sene-
ca in Phædra: Me,
vel sororem, Hip-
polyte, vel famu-
lam voca. Petro-
nius, Recipies
nervos tuos, si
triduo huc fratre
dormieris. Idem:
Concilio tibi, o
juvenis, sororem.
Martialis 2. epi-
gram. 4. Fratrem te vo-
cat, & soror voca-
tur. Idem 10. epi-
gram. 65. Quare define
me vocare fra-
trem, Nete Car-
menion vocem
sororem.

a In Nicæno
Concilio additur
Særa & quali-
bet hujusmodi
necessitudine co-
njuncta mulier, ut
procul ablit ab
ea suspicio, adde
l. 7. ff. de usu &
habitu.

b Non presumi-
tur fornicatio, in-
cestus, aut crimen
inter consanguin-
eos, l. 34. J. de
adult. v. Alciat. 1.
presumpt. 34. l.
67. §. 1. ff. de ris.
VVurmslerum 1.
præf. 21. c. 2.

c Episcopus, sa-
cerdos aut cleri-
cus eam, quæ uxor
ante sacerdotium
fuit, domi habere
potest.

d Videtur allu-
dere ad vers. 14.
16. Epist. 1. ad
Cor. c. 7.

e Sensus est: Si
non permittitur
ad tempus alicui
mulierem domi
habere, multo
minus in pepe-
tuum, jus enim
illud matrimonio
quis adipiscitur.
§. Insti. de patr.
pœ.

f 3. Ecl. 1. c. 41.
g l. un. J. C. Th.
de bonis clericor.
lib. 5. t. 3.

a Executor specialiter est nominandus in testamento. De executoribus testamentorum vide Baldi tractatum in l. 24. §. eodem. Bart. ad l. 9. in pr. num. 6. ff. de alim. Ferrarensem in forma libelli red- dende rationis antea 35. in ver- bo, ac exco. 6.

b Executor ad pias causas agere potest adversus heredem gravatum.

c Executorem defuncti testa- mentarium vel legitimum, non posse alteri officium & munus suum committere, hinc colligitur. Imo ne quidem ei jus substituendi a testatore dari posse, nisi ad pias causas, notant. v. Tiraquell. privi- legio. §. pias causas.

d Executor legiti- mus testamenti ad pias causas Episcopus.

e v. l. 50. in fin. ff. de her. per. f. Lege in qua testator moritur: ut in §. 3. inf. eod.

g Executor testa- menti, inven- tarium rerum ac- ceptarum facere teneret, & ratio- nem reddere. Si ita est, ejus bona tacite subijciuntur hypothecae, facit l. 20. in fin. sup. eod.

h An impie, in- iusta, an supersti- tiosa? v. l. 14. §. 5. ff. de religiosis. adde l. 5. §. 9. ff. de adm. tut. l. 1. §. 1. ff. ubi pupilli.

i Hinc illud: gratis accepisti, gratis date. Matth. 10. v. 8.

k Id est, fundus, adde l. 30. ff. ad municip.

l Cuilibet lega- tum ad pias cau- sas deferre licet. m l. 2. in fin. inf. de iure fisci.

dem testator designaverit, per quem desiderat redemptio- nem fieri captivorum, is, qui specialiter a designatus est, legati vel fideicommissi habeat exigendi b licentiam, & pro c sua conscientia votum adimpleat testatoris. + Sin autem, persona non designata, testator absolute tantum- modo summam legati vel fideicommissi taxaverit, quæ de- beat memorata causa proficere: vir reverendissimus d Episcopus e illius civitatis, ex f qua testator oritur, habeat facultatem exigendi: quod huius rei gratia fuerit dereli- ctum, pium defuncti propositum sine ulla cunctatione, ut convenit, impletur.

2 ¶ Cum autem vir religio- sissimus Episcopus huiusmodi pecunias pio relictas arbi- trio fuerit consecutus: statim gestis g intervenientibus, earum quantitatem, & tempus, quo eas susceperit, apud Rectorem provinciae publicare debebit. Post unius vero anni spatium & numerum captivorum, & data pro his preria, cum manifestare præcipimus, ut per omnia imple- antur || tam || pia b deficientium voluntates: Ita tamen, ut religiosissimi Antistites gratis i & sine ullo dispendio prædicta gesta conficiant: ne humanitatis obtentu relictæ pecuniae, iudiciorum dispendiis erogentur.

3 ¶ Quod si testator, qui huiusmodi legatum vel fideicommissum non designata persona reliquit, Barbaræ sit nationis, & de ejus patria aliqua emerferit ambiguitas, vir reverendis- simus Episcopus civitatis ejus, in qua || idem || testator de- functus est, ejusdem habeat legati seu fideicommissi peritio- nem, defuncti propositum modis omnibus impletur.

4 ¶ Quod si in vico vel territorio testator mortem ob- ierit, illius civitatis vir reverendissimus Episcopus exa- ctionem habebit, sub qua vicus vel territorium k esse di- gnoscitur.

5 ¶ Et ne pium defuncti propositum im- proba fraudatorum calliditate celetur: quicquid pro hu- jusmodi causa a testatore relictum fuerit, universi l, qui id quocunque modo cognoverint, vel in viri clarissimi Recto- ris provinciae, vel in urbis Episcopi notitiam deferendi li- beram habeant facultatem: nec delatoris m nomen suspi- cionemque formident: cum fides atque industria eorum tam laude, quam honestate, ac pariter pietate non careat, cum veritatem in publicas aures lucemque deduxerint.

Auth. ex Nov. 131. cap. 11.

Licet n testator vel donator interdixerit o ei aliquid ad hoc participium in eare habere. + Idem est in æconomo.

1 ¶ Sed si hi, qui facere iussi sunt, neglexerint p, semel vel bis ab Episcopo vel Oeconomo admoniti per q publicas personas, amittant lucrum r, quod eis continebat ex voluntate defuncti: & Episcopus habeat licentiam vindicare illud lucrum: & illud l quod distribui debet, distribuere: quod si non fecerit, rationem reddere debet.

29. t. Impp. Leo & Anthemius AA. Zenoni Stratego. Qui in monasteriis degunt, potestatem inde exeundi ne habento, vel in Antiocheni civitate, seu aliis, quibus- cunque civitatibus u conversandi: exceptis duntaxat apo- cristariis, quibus licentiam damus volentibus, ut apocrise- on x solarum causa exire possint. + Caveant autem hi, qui ita exhibunt, ne de religione vel doctrina disputent y, vel conciliabulis z præfint, vel turba concitata simplici- rum animos seducant: scituri, quod, si nostræ pietatis sta- tuta neglexerint, legum austeritati subijcientur. Dat. Kal. Jun. CP. Leone & Probiano Coll. 466.

30. a De excommunicatione. Episcopis interdicimus, ne quem a sacrosancta Ecclesia vel communione segregent, nisi b iusta causa probata sit. Qui vero citra probationem hanc segregat, a sacra communione quoddam ad tempus arcetur.

De electione episcopi.

31. Idem AA. Armasio Præfecto Prætorio. Si quemquam vel in hac regia urbe, vel in cæteris provin- ciis, quæ toto orbe diffusæ sunt, ad Episcopatus gradum provehi Deo auctore contigerit, puris c hominum men- tibus, nuda electionis conscientia, sincero omnium ju-

dicio proferatur. Nemo a gradum sacerdotii preni vena- litate b mercetur: quantum quisque mereatur, non quan- tum dare sufficiat, æstimetur. Profecto enim quis locus tutus, & quæ causa esse poterit excusata, si veneranda Dei templa pecuniis expugnentur? quem murum integritatis, aut vallum fidei providebimus, si auri c sacra fames in pe- netralia veneranda proferat? quid denique cautum esse poterit, aut securum, si sanctitas incorrupta corrumpatur? Cesserit altaribus imminere profanus d ardor e avaritiæ, & a sacris adytis repellatur piaculare flagitium. Itaque ca- litus & humilis nostris temporibus eligatur Episcopus: ut, quocunque locorum pervenerit, omnia vitæ propria integ- ritate purificet f. Nec pretio g, sed precibus ordinetur antistes. Tantum ab ambitu debet esse sepositus, ut h quærat cogendus i, rogatus recedat, invitatus effugiat: sola illi suffragetur necessitas excusandi. Profecto enim indignus est sacerdotio, nisi fuerit ordinatus invitatus k: cum sane si quis hanc sanctam & venerandam antistitis se- dem pecuniæ interventu subiisse, aut si quis, ut l alterum ordinaret vel eligeret, aliquid accepisse detegitur, ad instar publici criminis & læsæ maiestatis, accusatione proposita, a gradu sacerdotii retrahatur. Nec hoc solum deinceps ho- nore privari, sed perpetuæ quoque infamiae damnari de- cernimus: ut eos, quos par facinus coinquinat & æquat m, utrosque similis poena comiteretur. Dat. 8. Id. Mart. Con- stantinop. Marciano & Zenone Coll. 469.

Auth. ex Nov. 123. cap. 2.

Quod pro hac causa datum est, & pretium, quod expensum est, restituatur ecclesie, cuius sacerdotium voluit comparare.

De orphanotrophis.

32. Idem AA. Dioscoto Præf. Præf. Orphanotrophos n huius inclytæ Urbis, (nulla subti- litate juris obfistente) qui o quidem pupillorum sunt quasi tutores p, adolescentium vero quasi q curatores, si- ne ullo fideiussionis gravamine in emergentibus causis, tam in iudicio, quam extra iudicium, (ut opus exegerit) ad similitudinem tutoris & curatoris, personas & negotia eorum (si qua possint habere) defendere ac vindicare ju- bebimus: Ita videlicet, ut presentibus r publicis personis, id est, tabulariis s, aut t intervenientibus gestis, in hac quidem inclytæ urbe apud virum perfectissimum Magi- strum censu, in provinciis vero, apud Moderatores earum, vel defensores locorum res eorum eis tradantur, a quibus sunt custodiendæ: ut, si quas earundem rerum, propter fœnus forsitan, vel aliam urgentem causam, vel eo quod servari non possunt, alienandas esse perspexerint, prius habita æstimatione, liceat eis alienationis inire contra- ctum: ut pretia eorum, quæ exinde colliguntur, ab eisdem personis custodiantur u. + Huiusmodi autem pium at- que religiosum officium pro tempore Orphanotrophos ita peragere convenit, ut minime x rationibus tutelariis seu curationibus obnoxii sint. Grave enim atque iniquum est, callidis quorundam (si ita contigerit) machinationi- bus eos vexari, qui propter timorem Dei, parentibus atque substantiis destitutos minores sustentare, atque velut affe- ctione paterna y educare festinant.

1. De foro competentis. 2. De cautione iudicii fisci. 4. Quis conveniri debeat in causis ecclesiasticis. 5. De sportulæ. 6. Ne clerici vexentur ab executoribus. 7. De privilegiis pior. locor. & muneribus extraordinariis. 8. De pulsantibus ecclesiasticas per- sonas sine iusta causa & legitima petitione.

33. Idem AA. Eutropio P. P. Omnes, qui ubique sunt, vel post hac fuerint orthodoxæ fidei sacerdotes & clerici, cuiuscunque gradus sint, mo- nachi quoque, in causis civilibus z ex nullius penitus ma- joris minorisve sententia iudicis || commonitoria || ad extranea iudicia pertrahantur: aut provinciam aut locum, aut regio- nem, quam habitant, exire cogantur: Nullus eorum Eccle- tias, vel monasteria propria, quæ religionis intuitu habi- tant, relinquere a miserabili necessitate jubeatur, sed apud

pretio, sed precibus ordinandus. h Quæri, cogi, rogari & invitari episcopus, non obrudi debet.

i Sic Alexander Severus, Præfectum urois a Senatu accepit, alterum Prætorio præfecit, qui ne fieret, etiam fugerat, dicens: Invitos, non ambientes in Republica tolerandos esse. v. Lampridium in Alexandro Severo: adde omnino Novellam Martiani v. tit. 1. in princ. Felix respublica, si a nolentibus & actus publicos repulsantibus administratur.

k Magnum est, nudæ virtutis præmio reluctantem ad honores promoveri.

l. l. inf. ad leg. Jul. re- pet. n Eccl. 3. c. 12. o Orphanotrophos sunt, qui parentibus atque substantiis de- stitutos minores sustentant, & educant, veluti affectione paterna, hac leg. in fin. aut quasi tu- tores pupillorum & curatores adolescentum.

p Et patres. q Orphanotrophos, quasi tutores & curatores. v. Nov. 131. c. 15. r Adde l. 24. §. de adm. tut. s Orpha- notrophos inventarium facere tenentur: quinam alii, v. Roland. Valle conf. 149. Estne hic satis coram solo notario, sine testibus inventarium facere? Dixeris: quod in aliorum inventa- riis non est. v. Cuj. Nov. 1. t Nihil interest inventarium fieri apud Notarium, an apud iudicem, si tamen apud notarium fiat, iudicis confirmantis, & administrationem concedentis, auctoritas requirenda erit.

u Vel alias res pro eis emant, ut huic legi addunt Græci, Syn. Bas. 5. tit. 2. c. 12. x Orphanotrophos non tenentur ad rationes orphanis reddendis, ut hic, seu episcopo, Nov. 123. cap. 23. Imo non tenentur reddere rationes, Nov. 131. c. 15. solve: Nov. 131. indefinite loquitur: ideoque potest ita intelligi, ut orphanotrophos teneantur reddere rationes, non ipsi orphanis arg. l. ult. §. 4. c. de bon. qua lib. sed Episcopo.

y Educator ei, quem educavit, quasi pater, Theoph. in fin. pr. Inst. de satis. tut. l. cum oportet. 6. §. cum an- tem. inf. de bon. qua lib. z l. 16. c. Th. 2. l. 23.

a l. 32. §. 4. ff. de arbitrio.

b Episcopus non

g Episcopus non

h Quæri, cogi, rogari & invitari episcopus, non obrudi debet.

i Sic Alexander Severus, Præfectum urois a Senatu accepit, alterum Prætorio præfecit, qui ne fieret, etiam fugerat, dicens: Invitos, non ambientes in Republica tolerandos esse. v. Lampridium in Alexandro Severo: adde omnino Novellam Martiani v. tit. 1. in princ. Felix respublica, si a nolentibus & actus publicos repulsantibus administratur.

k Magnum est, nudæ virtutis præmio reluctantem ad honores promoveri.

l. l. inf. ad leg. Jul. re- pet. n Eccl. 3. c. 12. o Orphanotrophos sunt, qui parentibus atque substantiis de- stitutos minores sustentant, & educant, veluti affectione paterna, hac leg. in fin. aut quasi tu- tores pupillorum & curatores adolescentum.

p Et patres. q Orphanotrophos, quasi tutores & curatores. v. Nov. 131. c. 15. r Adde l. 24. §. de adm. tut. s Orpha- notrophos inventarium facere tenentur: quinam alii, v. Roland. Valle conf. 149. Estne hic satis coram solo notario, sine testibus inventarium facere? Dixeris: quod in aliorum inventa- riis non est. v. Cuj. Nov. 1. t Nihil interest inventarium fieri apud Notarium, an apud iudicem, si tamen apud notarium fiat, iudicis confirmantis, & administrationem concedentis, auctoritas requirenda erit.

u Vel alias res pro eis emant, ut huic legi addunt Græci, Syn. Bas. 5. tit. 2. c. 12. x Orphanotrophos non tenentur ad rationes orphanis reddendis, ut hic, seu episcopo, Nov. 123. cap. 23. Imo non tenentur reddere rationes, Nov. 131. c. 15. solve: Nov. 131. indefinite loquitur: ideoque potest ita intelligi, ut orphanotrophos teneantur reddere rationes, non ipsi orphanis arg. l. ult. §. 4. c. de bon. qua lib. sed Episcopo.

y Educator ei, quem educavit, quasi pater, Theoph. in fin. pr. Inst. de satis. tut. l. cum oportet. 6. §. cum an- tem. inf. de bon. qua lib. z l. 16. c. Th. 2. l. 23.

a l. 32. §. 4. ff. de arbitrio.

a Episcopus (ut & beneficii) inca- pax quis redditur ambitu seu Simo- nia, ut hic, cap. nobis. de simonia. cap. cum clericis. de pact. ut & alibi ob crimen hære- seos, cap. odis. 62. 1. quasi. 1. schisma- tis, c. inter hære- sis. 24. quasi. 3. maiestatis, c. soli- cis. de pen. in 6. sacrilegii, c. vne- rabilis. de clau. falsi, c. ad falsari- orum. de crimine falsi perjurii, cap. querelam de iure- iur. homicidii, cap. Occidens. de accusat. c. ad au- res. de atate & qualitate. c. ult. de temp. ord. ita incapax sit infam- is, vel apud bo- nos tantum & graves viros, can. laic. 33. dist. ult. de furis. delicti postulat, licet nondum damna- tus, cap. ult. de re- sibus. cap. omni- potens. de accus. communionem vel officio interdi- ctus, neque resti- tutus. c. postula- tus. extra de civ. excomm. c. cum bonum. de atate & qualitate. c. cum dilectus. de consuet.

b Simonia quid, v. 1. quasi. 1. Nov. 6. c. 1. §. 9. sed omnino vide ad hunc locum Atha- larii epistolam ad Joannem Pa- pam, apud Cassio- dorum 9. variat. 15. De annatis ali- bi dicam. adde l. unic. ff. de ambitu.

c Quid non mor- talia peccata co- gis, Auri sacra fa- mes? Virgilius 3. Æneid. vers. 55. 56.

d Avaritiæ ardor profanus.

e Ardor, avaro tribuitur, vel ali- bi fervor: ut illo loco, ferventia- ritia, miseraque cupidine pedus.

f Non episcopus a loco, sed locus episcopi vita pu- rificandus est, vide ad hunc locum di- stinctionem 40. passim.

g Episcopus non

h Quæri, cogi, rogari & invitari episcopus, non obrudi debet.

i Sic Alexander Severus, Præfectum urois a Senatu accepit, alterum Prætorio præfecit, qui ne fieret, etiam fugerat, dicens: Invitos, non ambientes in Republica tolerandos esse. v. Lampridium in Alexandro Severo: adde omnino Novellam Martiani v. tit. 1. in princ. Felix respublica, si a nolentibus & actus publicos repulsantibus administratur.

k Magnum est, nudæ virtutis præmio reluctantem ad honores promoveri.

l. l. inf. ad leg. Jul. re- pet. n Eccl. 3. c. 12. o Orphanotrophos sunt, qui parentibus atque substantiis de- stitutos minores sustentant, & educant, veluti affectione paterna, hac leg. in fin. aut quasi tu- tores pupillorum & curatores adolescentum.

p Et patres. q Orphanotrophos, quasi tutores & curatores. v. Nov. 131. c. 15. r Adde l. 24. §. de adm. tut. s Orpha- notrophos inventarium facere tenentur: quinam alii, v. Roland. Valle conf. 149. Estne hic satis coram solo notario, sine testibus inventarium facere? Dixeris: quod in aliorum inventa- riis non est. v. Cuj. Nov. 1. t Nihil interest inventarium fieri apud Notarium, an apud iudicem, si tamen apud notarium fiat, iudicis confirmantis, & administrationem concedentis, auctoritas requirenda erit.

u Vel alias res pro eis emant, ut huic legi addunt Græci, Syn. Bas. 5. tit. 2. c. 12. x Orphanotrophos non tenentur ad rationes orphanis reddendis, ut hic, seu episcopo, Nov. 123. cap. 23. Imo non tenentur reddere rationes, Nov. 131. c. 15. solve: Nov. 131. indefinite loquitur: ideoque potest ita intelligi, ut orphanotrophos teneantur reddere rationes, non ipsi orphanis arg. l. ult. §. 4. c. de bon. qua lib. sed Episcopo.

y Educator ei, quem educavit, quasi pater, Theoph. in fin. pr. Inst. de satis. tut. l. cum oportet. 6. §. cum an- tem. inf. de bon. qua lib. z l. 16. c. Th. 2. l. 23.

a l. 32. §. 4. ff. de arbitrio.

b Episcopus non

g Episcopus non

h Quæri, cogi, rogari & invitari episcopus, non obrudi debet.

i Sic Alexander Severus, Præfectum urois a Senatu accepit, alterum Prætorio præfecit, qui ne fieret, etiam fugerat, dicens: Invitos, non ambientes in Republica tolerandos esse. v. Lampridium in Alexandro Severo: adde omnino Novellam Martiani v. tit. 1. in princ. Felix respublica, si a nolentibus & actus publicos repulsantibus administratur.

k Magnum est, nudæ virtutis præmio reluctantem ad honores promoveri.

l. l. inf. ad leg. Jul. re- pet. n Eccl. 3. c. 12. o Orphanotrophos sunt, qui parentibus atque substantiis de- stitutos minores sustentant, & educant, veluti affectione paterna, hac leg. in fin. aut quasi tu- tores pupillorum & curatores adolescentum.

p Et patres. q Orphanotrophos, quasi tutores & curatores. v. Nov. 131. c. 15. r Adde l. 24. §. de adm. tut. s Orpha- notrophos inventarium facere tenentur: quinam alii, v. Roland. Valle conf. 149. Estne hic satis coram solo notario, sine testibus inventarium facere? Dixeris: quod in aliorum inventa- riis non est. v. Cuj. Nov. 1. t Nihil interest inventarium fieri apud Notarium, an apud iudicem, si tamen apud notarium fiat, iudicis confirmantis, & administrationem concedentis, auctoritas requirenda erit.

u Vel alias res pro eis emant, ut huic legi addunt Græci, Syn. Bas. 5. tit. 2. c. 12. x Orphanotrophos non tenentur ad rationes orphanis reddendis, ut hic, seu episcopo, Nov. 123. cap. 23. Imo non tenentur reddere rationes, Nov. 131. c. 15. solve: Nov. 131. indefinite loquitur: ideoque potest ita intelligi, ut orphanotrophos teneantur reddere rationes, non ipsi orphanis arg. l. ult. §. 4. c. de bon. qua lib. sed Episcopo.

y Educator ei, quem educavit, quasi pater, Theoph. in fin. pr. Inst. de satis. tut. l. cum oportet. 6. §. cum an- tem. inf. de bon. qua lib. z l. 16. c. Th. 2. l. 23.

a l. 32. §. 4. ff. de arbitrio.

b Episcopus non

g Episcopus non

h Quæri, cogi, rogari & invitari episcopus, non obrudi debet.

2 vide l. 6. J. de
modo multarum.
a Theodorus le-
dior, Novo Jure
monachi, Nov. 79.
& clerici coram
suo episcopo con-
veniuntur, Nov.
83.
b id est, solita.
c Lares & domi-
cilium monachi,
monasterium.
d l. 2. J. de off. 13.
inf. de episc. aud.
Nov. 83.
e Clerico, quom-
vis litiganti, ho-
nor habendus est.
f Clerici non or-
thodoxi foris
forum secu-
lare.
g Ecclesie defen-
sor idem, qui œ-
conomus Eccle-
siae hic, & 5.3.
inf. de off. qui & dis-
pensator quoque
pauperum, 5.4. J.
de.
h Ea sunt vitia
executorum.
i Pauper fidejus-
sorem facile re-
perire non potest.
adde Nov. 83. c. 2.
5.1. in med.
k Hæc juris de-
legatio non est
proprie delega-
tio, sed ordinaria
potestas. Bald.
l hæc particula,
aut, pro id est, su-
mitur, ut sup.
m id est, mutuis.
Quoties enim
plures conveni-
untur, possunt vi-
ce mutua fidejus-
sores esse. l. 23. ff.
de iur. datio.
n l. 25. §. 1. §. 2. cod.
Novell. 123. c. 21. in
fin.
o Utunque pro-
pter inopiam
quis fidei iussum
dare non possit,
cogitur tamen pa-
ti bonorum suo-
rum hypothecam.
p Nov. 123. c. 28.
In causis ecclesie,
conveniens est
œconomus.
q Dispensator
pauperum est œ-
conomus ecclesie.
Idem postea vice-
dominus & major
dominus appella-
tus, dist. 39. c. 1.
volumus, erat re-
rum ecclesiastica-
rum administra-
tor, procurator
ecclesie, minor
defensor & ad-
vocato. l. 2. quæst. 2.
c. 1. de iur. iur. ar-
bitrio ejus epi-
scopum dispo-
nere, c. 1. de iur.
iur. dist. 89.
ex administrato-
re tandem iudex,
villam tamen
causarum & quasi
pedaneus. Eam ta-
men dignitatem
hanc quidam prin-
cipes non libenter
involunt postea,
vel etiam adfuerunt:
forte vel pietatis vel utilita-
tis alicujus occultæ causæ.
De vicedomino adde Speculatorem inf. partem l. 3. rubr. de vice-
domino.
r Id est, ab episcopo.
s De quibus v. l. 12. inf. de prox. succor. servit.
t l. 2. sup. cod. adde Nov. 123. cap. 28.
u hinc colligit Bald & VVarmf. l. 1. obferv. 6.
cap. 9. Citationem verbalem in alieno territorio fieri posse. Aliud tamen fore, si ter-
ritoria diversorum fuerint principum: vel si corporalis fiat prehensio, adde l. 2. inf. de off. p.
Pref. arch. v. Bald. hic.
x eos conveniri monuit. Haloand. y Executori, ve-
nationi indulgere non licet.
z Jubet igitur Clericos immunes esse a contumeliis, im-
pulsibus, convitiis, & corporalibus injuriis executorum: quales ipsi executores infer-
re debitoribus solent, in ipso exequendi officio.
a Corporales injurias hic vocat, manus injectionem. b l. 23. sup. cod.
c l. 5. sup. de sacrosanctis. d l. 2. sup. cod. e lucrosa. Aliquam enim, est quem-
que temeritatis suæ, non alienæ, poenam pati. f Vidus victori condemnatur ad expen-
sas. l. 4. inf. de fructib. & litum expens. l. 7. ff. de judiciis.

Codex

apud suos iudices ordinarios, id est, provinciarum a re-
tores, in quibus locis degunt, ecclesiarum ministeriis ob-
secundent, omniumque contra se agentium excipiant
actiones: ut his horis saltem atque temporibus, quibus
religiosos viros a turbulenta observatione pratorii vacare
contingerit; cumque eos ad tempus petitorum intentio ca-
lumniosa laxaverit, ad sua se monasteria & venerabiles ec-
clesias conferentes, sapienti animo, precatione sollicita b,
faciliusque de proximo sacrosanctis altaribus obsecun-
dent, in suis laribus c domiciliisque constituti.

1 ¶ In hac autem regia Urbe, si quando, cujuscunque
rei causa, Episcopos, vel presbyteros, ceterosque clericos,
qui sacrosanctis ecclesiis obsequuntur, sive monachos, ex
aliis quibuscunque provinciis contigerit reperiri, quos ta-
men in litem quisquam vocare voluerit, in nullo alio sit
licitum memoratos cuiquam pulsare iudicio, nisi d in tua
sublimitatis duntaxat examine, ubi eis & beatitudinis ho-
nor e debitus reservetur, & oratorum adfluens in defen-
sionibus copia large præstetur. 2 ¶ Præterea cum in
provinciis, ex ejus, qui regit provinciam, fuerint sententia
vel interlocutione conventi: sive illi sacerdotes, sive cujusc-
unque gradus clerici, sive monachi habeantur, dummodo
approbentur orthodoxi f, qui in propriis causis contracti-
busve pulsantur, non alios, quam ecclesiæ propriæ defen-
sores, seu g quos Oeconomos appellant, fidei iussum præbe-
ant: ne, dum executoris pertinax h & avara protervitas ex-
traneos & idoneos fidei iussum flagitat, multiplex inno-
xia i paupertati infligatur incommodum. 3 ¶ In hac
autem inclita Urbe inventi, ex quacunque provincia veni-
entes, cum in tua amplitudinis iudicio (quod eis solum
delegavimus k) lite pulsati fuerint, reverentissimi ortho-
doxæ fidei sacerdotes seu certe Oeconomi, aut l ecclesiæ
defensores, seu clerici in causis civilibus suis, sive ecclesi-
asticis, nulla præbendi fidei iussum molestentur injuria:
sed aut vicariis m fidei iussum contradiantur, quastam-
en stipulationum solemnibus cautela vallaverit: aut n cau-
tioni & professioni propriæ, aut o facultatum suarum ob-
ligationibus committantur. 4 ¶ Hoc nihilominus
observando, ut in causis ecclesiasticis nullum alium p con-
venire fas sit, nisi eum, quem dispensatorem pauperum,
id q est, œconomum Ecclesiæ, Episcopi tractatus ele-
gerit: hunc enim sine dubio a r sacerdote convenit ordi-
nari: quem tamen conventum defensoris Ecclesiæ fidei
committi præcipimus. 5 ¶ Executoribus s in mino-
ribus quidem iudiciis omnibus in ipsa conventionem sacer-
dotum seu clericorum, non t amplius, quam unum semis-
sem aut sperantibus, aut etiam audientibus accipere. Ve-
rum si apparitor tuæ magnitudinis, ex sententia tuæ sedis
amplissima in n provincia degentes eos x commoverit:
jubemus, non amplius eum, quam duos solidos, sportula-
rum nomine accipere. In hac vero urbe magnifica idem
apparitor tuæ magnitudinis uno aureo, sportularum gra-
tia, a provincialibus clericis contentus sit: quantalibet
summa, qui conventus fuerit, exponatur obnoxius.

6 ¶ Præterea nullus executor vexare y contumelias &
clericos ullos, nullis impulsibus molestare, nullis ex-
probrare convitiis, aut corporalibus a injuriis fatigare co-
netur; his, qui hujusmodi aliquid aggressi fuerint, post
amissionem cinguli & patrimonii, ultima protinus anim-
adversione plectendis. 7 ¶ Privilegiis b sane sin-
gulis, quibuscunque sacrosanctis Ecclesiis orthodoxæ fi-
dei, xenodochiis, sive ptochorophiis, tam generaliter,
quam specialiter attributis, perpetuo observandis: nullis
eas c, earumque d sacerdotes, aut clericos, cujuscun-
que gradus sint, aut monachos, ptochorotrophos, aut xe-
nodochos orthodoxæ fidei deputatos, extraordinariis mu-
neribus præcipimus prægravari. Eas etenim sarcinas
oneris, quas plerisque personis diversa ratione remitti-
mus, imponi beatissimis viris, nostro seculo inconvenientis
esse iudicamus. 8 ¶ Præterea, ne cui temeritas
sua lucrativa e concedatur, & ut impudens calumnian-
tium refranetur audacia, jubemus: quoties hi, qui sacerdo-
tes, seu clericos, ac monachos, ceterosque superius de-
signatos, vel in tua magnitudinis examine, vel in provin-
ciali iudicio, proposita actione, convenerunt: si causa co-
gnita convicti fuerint, sine iusta eos causa & legitima pe-
titione pulsasse; omnes eis legitimas expensas f sum-
ptusque, quos ab exordio cœptæ controversiæ ipsorum

apud suos iudices ordinarios, id est, provinciarum a re-
tores, in quibus locis degunt, ecclesiarum ministeriis ob-
secundent, omniumque contra se agentium excipiant
actiones: ut his horis saltem atque temporibus, quibus
religiosos viros a turbulenta observatione pratorii vacare
contingerit; cumque eos ad tempus petitorum intentio ca-
lumniosa laxaverit, ad sua se monasteria & venerabiles ec-
clesias conferentes, sapienti animo, precatione sollicita b,
faciliusque de proximo sacrosanctis altaribus obsecun-
dent, in suis laribus c domiciliisque constituti.

1 ¶ In hac autem regia Urbe, si quando, cujuscunque
rei causa, Episcopos, vel presbyteros, ceterosque clericos,
qui sacrosanctis ecclesiis obsequuntur, sive monachos, ex
aliis quibuscunque provinciis contigerit reperiri, quos ta-
men in litem quisquam vocare voluerit, in nullo alio sit
licitum memoratos cuiquam pulsare iudicio, nisi d in tua
sublimitatis duntaxat examine, ubi eis & beatitudinis ho-
nor e debitus reservetur, & oratorum adfluens in defen-
sionibus copia large præstetur. 2 ¶ Præterea cum in
provinciis, ex ejus, qui regit provinciam, fuerint sententia
vel interlocutione conventi: sive illi sacerdotes, sive cujusc-
unque gradus clerici, sive monachi habeantur, dummodo
approbentur orthodoxi f, qui in propriis causis contracti-
busve pulsantur, non alios, quam ecclesiæ propriæ defen-
sores, seu g quos Oeconomos appellant, fidei iussum præbe-
ant: ne, dum executoris pertinax h & avara protervitas ex-
traneos & idoneos fidei iussum flagitat, multiplex inno-
xia i paupertati infligatur incommodum. 3 ¶ In hac
autem inclita Urbe inventi, ex quacunque provincia veni-
entes, cum in tua amplitudinis iudicio (quod eis solum
delegavimus k) lite pulsati fuerint, reverentissimi ortho-
doxæ fidei sacerdotes seu certe Oeconomi, aut l ecclesiæ
defensores, seu clerici in causis civilibus suis, sive ecclesi-
asticis, nulla præbendi fidei iussum molestentur injuria:
sed aut vicariis m fidei iussum contradiantur, quastam-
en stipulationum solemnibus cautela vallaverit: aut n cau-
tioni & professioni propriæ, aut o facultatum suarum ob-
ligationibus committantur. 4 ¶ Hoc nihilominus
observando, ut in causis ecclesiasticis nullum alium p con-
venire fas sit, nisi eum, quem dispensatorem pauperum,
id q est, œconomum Ecclesiæ, Episcopi tractatus ele-
gerit: hunc enim sine dubio a r sacerdote convenit ordi-
nari: quem tamen conventum defensoris Ecclesiæ fidei
committi præcipimus. 5 ¶ Executoribus s in mino-
ribus quidem iudiciis omnibus in ipsa conventionem sacer-
dotum seu clericorum, non t amplius, quam unum semis-
sem aut sperantibus, aut etiam audientibus accipere. Ve-
rum si apparitor tuæ magnitudinis, ex sententia tuæ sedis
amplissima in n provincia degentes eos x commoverit:
jubemus, non amplius eum, quam duos solidos, sportula-
rum nomine accipere. In hac vero urbe magnifica idem
apparitor tuæ magnitudinis uno aureo, sportularum gra-
tia, a provincialibus clericis contentus sit: quantalibet
summa, qui conventus fuerit, exponatur obnoxius.

6 ¶ Præterea nullus executor vexare y contumelias &
clericos ullos, nullis impulsibus molestare, nullis ex-
probrare convitiis, aut corporalibus a injuriis fatigare co-
netur; his, qui hujusmodi aliquid aggressi fuerint, post
amissionem cinguli & patrimonii, ultima protinus anim-
adversione plectendis. 7 ¶ Privilegiis b sane sin-
gulis, quibuscunque sacrosanctis Ecclesiis orthodoxæ fi-
dei, xenodochiis, sive ptochorophiis, tam generaliter,
quam specialiter attributis, perpetuo observandis: nullis
eas c, earumque d sacerdotes, aut clericos, cujuscun-
que gradus sint, aut monachos, ptochorotrophos, aut xe-
nodochos orthodoxæ fidei deputatos, extraordinariis mu-
neribus præcipimus prægravari. Eas etenim sarcinas
oneris, quas plerisque personis diversa ratione remitti-
mus, imponi beatissimis viris, nostro seculo inconvenientis
esse iudicamus. 8 ¶ Præterea, ne cui temeritas
sua lucrativa e concedatur, & ut impudens calumnian-
tium refranetur audacia, jubemus: quoties hi, qui sacerdo-
tes, seu clericos, ac monachos, ceterosque superius de-
signatos, vel in tua magnitudinis examine, vel in provin-
ciali iudicio, proposita actione, convenerunt: si causa co-
gnita convicti fuerint, sine iusta eos causa & legitima pe-
titione pulsasse; omnes eis legitimas expensas f sum-
ptusque, quos ab exordio cœptæ controversiæ ipsorum

apud suos iudices ordinarios, id est, provinciarum a re-
tores, in quibus locis degunt, ecclesiarum ministeriis ob-
secundent, omniumque contra se agentium excipiant
actiones: ut his horis saltem atque temporibus, quibus
religiosos viros a turbulenta observatione pratorii vacare
contingerit; cumque eos ad tempus petitorum intentio ca-
lumniosa laxaverit, ad sua se monasteria & venerabiles ec-
clesias conferentes, sapienti animo, precatione sollicita b,
faciliusque de proximo sacrosanctis altaribus obsecun-
dent, in suis laribus c domiciliisque constituti.

1 ¶ In hac autem regia Urbe, si quando, cujuscunque
rei causa, Episcopos, vel presbyteros, ceterosque clericos,
qui sacrosanctis ecclesiis obsequuntur, sive monachos, ex
aliis quibuscunque provinciis contigerit reperiri, quos ta-
men in litem quisquam vocare voluerit, in nullo alio sit
licitum memoratos cuiquam pulsare iudicio, nisi d in tua
sublimitatis duntaxat examine, ubi eis & beatitudinis ho-
nor e debitus reservetur, & oratorum adfluens in defen-
sionibus copia large præstetur. 2 ¶ Præterea cum in
provinciis, ex ejus, qui regit provinciam, fuerint sententia
vel interlocutione conventi: sive illi sacerdotes, sive cujusc-
unque gradus clerici, sive monachi habeantur, dummodo
approbentur orthodoxi f, qui in propriis causis contracti-
busve pulsantur, non alios, quam ecclesiæ propriæ defen-
sores, seu g quos Oeconomos appellant, fidei iussum præbe-
ant: ne, dum executoris pertinax h & avara protervitas ex-
traneos & idoneos fidei iussum flagitat, multiplex inno-
xia i paupertati infligatur incommodum. 3 ¶ In hac
autem inclita Urbe inventi, ex quacunque provincia veni-
entes, cum in tua amplitudinis iudicio (quod eis solum
delegavimus k) lite pulsati fuerint, reverentissimi ortho-
doxæ fidei sacerdotes seu certe Oeconomi, aut l ecclesiæ
defensores, seu clerici in causis civilibus suis, sive ecclesi-
asticis, nulla præbendi fidei iussum molestentur injuria:
sed aut vicariis m fidei iussum contradiantur, quastam-
en stipulationum solemnibus cautela vallaverit: aut n cau-
tioni & professioni propriæ, aut o facultatum suarum ob-
ligationibus committantur. 4 ¶ Hoc nihilominus
observando, ut in causis ecclesiasticis nullum alium p con-
venire fas sit, nisi eum, quem dispensatorem pauperum,
id q est, œconomum Ecclesiæ, Episcopi tractatus ele-
gerit: hunc enim sine dubio a r sacerdote convenit ordi-
nari: quem tamen conventum defensoris Ecclesiæ fidei
committi præcipimus. 5 ¶ Executoribus s in mino-
ribus quidem iudiciis omnibus in ipsa conventionem sacer-
dotum seu clericorum, non t amplius, quam unum semis-
sem aut sperantibus, aut etiam audientibus accipere. Ve-
rum si apparitor tuæ magnitudinis, ex sententia tuæ sedis
amplissima in n provincia degentes eos x commoverit:
jubemus, non amplius eum, quam duos solidos, sportula-
rum nomine accipere. In hac vero urbe magnifica idem
apparitor tuæ magnitudinis uno aureo, sportularum gra-
tia, a provincialibus clericis contentus sit: quantalibet
summa, qui conventus fuerit, exponatur obnoxius.

6 ¶ Præterea nullus executor vexare y contumelias &
clericos ullos, nullis impulsibus molestare, nullis ex-
probrare convitiis, aut corporalibus a injuriis fatigare co-
netur; his, qui hujusmodi aliquid aggressi fuerint, post
amissionem cinguli & patrimonii, ultima protinus anim-
adversione plectendis. 7 ¶ Privilegiis b sane sin-
gulis, quibuscunque sacrosanctis Ecclesiis orthodoxæ fi-
dei, xenodochiis, sive ptochorophiis, tam generaliter,
quam specialiter attributis, perpetuo observandis: nullis
eas c, earumque d sacerdotes, aut clericos, cujuscun-
que gradus sint, aut monachos, ptochorotrophos, aut xe-
nodochos orthodoxæ fidei deputatos, extraordinariis mu-
neribus præcipimus prægravari. Eas etenim sarcinas
oneris, quas plerisque personis diversa ratione remitti-
mus, imponi beatissimis viris, nostro seculo inconvenientis
esse iudicamus. 8 ¶ Præterea, ne cui temeritas
sua lucrativa e concedatur, & ut impudens calumnian-
tium refranetur audacia, jubemus: quoties hi, qui sacerdo-
tes, seu clericos, ac monachos, ceterosque superius de-
signatos, vel in tua magnitudinis examine, vel in provin-
ciali iudicio, proposita actione, convenerunt: si causa co-
gnita convicti fuerint, sine iusta eos causa & legitima pe-
titione pulsasse; omnes eis legitimas expensas f sum-
ptusque, quos ab exordio cœptæ controversiæ ipsorum

apud suos iudices ordinarios, id est, provinciarum a re-
tores, in quibus locis degunt, ecclesiarum ministeriis ob-
secundent, omniumque contra se agentium excipiant
actiones: ut his horis saltem atque temporibus, quibus
religiosos viros a turbulenta observatione pratorii vacare
contingerit; cumque eos ad tempus petitorum intentio ca-
lumniosa laxaverit, ad sua se monasteria & venerabiles ec-
clesias conferentes, sapienti animo, precatione sollicita b,
faciliusque de proximo sacrosanctis altaribus obsecun-
dent, in suis laribus c domiciliisque constituti.

Codex

vitio tolerasse eos constiterit, sedhibere cogantur: ut hac
saltem censura iustissimæ formidine revocati, qui impro-
bis assidue conflictationibus occupantur, acquiescant, jam-
que sopitis clamoribus iurgiorum, magistra deinceps ne-
cessitate, retinere se adfuescant.

De foro competentis.

Authent. ex Novell. 79. c. 1. & 4.

Causa, quæ sit cum monacho, vel muliere qualibet in monaste-
rio consiliente, non a apud iudicem civilem ventiletur; sed
apud Episcopum, qui de persona præsentia, quod convenit, statuet:
sive per Abbatem, vel antistitem, vel per alios hoc fieri debeat:
qui secundum legem rem disponat & sacra regulæ salva debita
persona reverentia. Si vero contra fiat, poena, quæ statuta sunt,
imminebunt: Iudex enim, qui de his sententiam proferre præ-
sumpserit, ab administratione depulsus, tanquam divinitati con-
tumeliam faciens, poena decem librarum auri una cum officio suo
multabitur, sacrosanctissimo nostro arario inferenda: executoribus,
qui admonitionem facere præsumpserint, ab ipsis sanctissimis Epi-
scopis, in locis decanicis b detrudendis: de cetero nullam exactio-
nem facere permittendus.

Authent. ex Novell. 83. in princ.

Clericus quoque in lite pulsatus pecuniaria causa, prius apud
Episcopum conveniatur, per quem sine damno causa decida-
tur. Quod si natura causæ vel alia ratio faciat, ut negotium
apud eum decidi non possit, per civilem procedat iudicem, obser-
vatis clericorum privilegiis: nec mora circa talia fiat.

1 ¶ Sed in civili crimine civilis c præstet iudex, ut li ul-
tra d duos non egrediatur menses: nec tamen puniatur, etiam si
rem sit inventus, priusquam per Episcopum sacerdotio spoliatur.

2 ¶ Si vero crimen sit ecclesiasticum e, episcopalis erit exa-
minatio, & castigatio.

De hi, qui iustitiam denegant ecclesiasticis personis.

Nova constitutio Frideric. Imperatoris de statut. & con-
suetu. con. lib. ecc. §. item statuiimus, ut nullus.

coll. 10. constit. fin.

Statuimus, ut nullus Ecclesiasticam personam in criminali qua-
sitione vel civili f trahere ad iudicium seculare præsumat
contra Constitutiones Imperiales, & canonicas sanctiones. Quod
si actor fecerit, a suo iure cadat: iudicatum non teneat: & iudex
ex tunc potestate iudicandi privetur. 1 ¶ Sancimus
etiam, ut si quis clericis, vel Ecclesiasticis personis iustitiam de-
negare præsumpserit, tertio requisitus, jurisdictionem g suam
amittat.

De peculio clericorum.

34. lidem AA. Eutropio P.P.

Sacrosanctæ orthodoxæ fidei Episcopi atque presbyteri,
diaconi quoque, qui, semel probatis moribus integrita-
te castissima, ad hunc gradum meruerint pervenire, ea,
quæcunque in eodem clericatus gradu locoque viventes,
acquirere & habere potuerint, etiam si in patris avique aut
proavi potestate constituti sint h, & adhuc superstites ha-
beantur, tanquam i bona propria vindicent: de his (si
quando eis libitum fuerit) eis testandi, vel donandi, vel
quolibet alio titulo alienandi, libera k facultate concessa:
ut ea bona quoquo tempore l nunquam ad divisionem ve-
niant, l nunquam fratribus vel sororibus, aut ex his geni-
tis, conferantur: sed ad eorum filios, posteros, & quos-
cunque extraneos l hæredes perveniant, nec a patribus,
avis, aut proavis, sed ab ipsorum liberis tanquam præcipua
vindicentur: l & certe his lucro cedant, quibus ipsi id pe-
culium, vel inter vivos alienatione habita, vel mortis tem-
pore ultima & iure cognita voluntate concesserunt. Dat.
5. Kal. April.

De solutione patriæ potestatis.

Authent. ex Novell. 81.

Sed Episcopalis dignitas solvit in ius patriæ potestatis: sicut et-
iam Consulari, & Præfectura sacrorum pratoriorum, &
Urbicaria, & Magisterium militare: & omni dignitas valens
liberare a curia, liberat a patriæ potestate: cum hoc quodcunque
cingulum sua potestate præmii honoratus præstet: Ita tamen,
ut filii eorum post mortem avorum recedant in potestatem, ac si
contigisset, eos morte parentum, & non ex præsentis lege sua po-
tate fieri.

De bonis clericorum.

Authent. ex Novell. 131. c. 13.

Licentiam n habeat Episcopus, quacunque ante Episcopatum
probatum fuerit habuisse, & quacunque post Episcopatum iu-
re cognitionis usque ad quartum gradum ad eum pervenerint,
ad quos voluerit, ultima voluntate transmittere: ceteris o re-
bus alio modo acquisitis ab eo, dominio ecclesiæ refer variis, nisi in
utilitatem ecclesiæ vel opera pietatis consumpta sint. Eadem di-
stinctione habita in administratoribus cujuscunque loci reli. 10. §.

1 ¶ Item si quis Episcopus aut minister ecclesiæ, moriatur
sine testamento, & successore legitimo vel legitima, successio com-
petit ecclesiæ, in qua constituta sunt.

De peculio clericorum.

Authent. ex Novell. 123. c. 19.

Presbyteros, & diaconos, & subdiaconos, cantores & lecto-
res (quos p omnes clericos appellamus) res quolibet modo

34. sup. cod. ibi: & quocunque extraneos.

p Clericorum appellatione comprehenduntur presbyteri, diaconi, subdiaconi.

c

ad 45

a & ita abroga-
tur principium
legis 35. §. 1. cod.
b Decanica loca
quæ essent, dixi
Nov. 79. c. 4.
c hoc abrogatur
per Authenticam
proxime sequen-
tem.
d hoc speciale est
in clericis: nam in
ceteris instantia
criminalis non
excedit bienni-
um. l. 1. 2. 3. inf. de
iura certum tem-
pus.
e Criminum alia
Ecclesiastica, alia
secularia, alia
mixta. Prioris ge-
neris hæresis ac
simonia: secundi
furtum & similia:
terti adulterium,
concubinitus,
mollities, v. Cla-
rum §. 1. §. 1.
quæst. 1. vers. præ-
mittendum.
f & ita abroga-
tur §. 1. Authenti-
cæ superioris. Is
tamen in usum
reductus est apud
Gallos, hæc Au-
thentica Friderici
desueta, quæ de
re valde queritur.
Rebus. in pro-
prio constit. gloss.
5. n. 3.
g hoc item spe-
ciale est. in aliis
enim causis juris-
dictionem non a-
mittit, qui juris-
dictione abutitur,
sed extra ordinem
punitur. Nov. de
mandatis. 17. c. 1. si
lib. 3. Nov. ut li-
beraretur iure.
124. c. 1.
h Hodie ipso ju-
re Episcopatus fi-
lios patriæ pote-
state liberat. Nov.
§. 1. Ac non liberat
omnino a curia.
Nov. 123. c. 4.
i l. 5. inf. cod.
Nov. 123. c. 19.
k servata tamen
legitima parenti-
bus. Auth. presby-
teros. inf. cod. Nov.
123. c. presbyteros.
19.
l hodie non nisi
in certis bonis.
Auth. Licentiam.
inf. cod. Nov. 131.
c. 13. v. etiam l. 42.
§. 3. inf. cod.
m & ita abroga-
tur pars legis 34.
§. 1. ibi: etiam si
in patriæ potestate
sunt.
n Bald. hanc li-
centiam ita expli-
cat. Prælatus re-
gularem non pos-
se testari. Præla-
tum secularem de
propriis posse te-
stari, non de eccle-
siasticis. Eandem
distinctionem ser-
vandam, si de
communibus bo-
nis sint quæstio.
Quid si incertum
est unde quæstio:
Baldus putat in
dubio præsumi
quæstio ex rediti-
bus ecclesiæ, & ita
de his testari non
posse, adde
VVarmf. l. 1. præf.
30. num. 3.
o & ita restrin-
gitur pars legis

a Interpretatio
Conu.

b αχράντε.

c Græci ἀνέπα-

λῆτες hic, &

1. ad Tim. 3. v. 2. sic

Paul. ad Tit. 1. v. 7.

δὲ τὸν ἐπίσκο-

πον, ἀνέπαλ-

τον εἶναι ὡς οὗ-

οὐκόμορον.

d nota munus E-

piscopis & ita Petr.

1. ad Tim. 3. v. 2. sic

Paul. ad Tit. 1. v. 7.

δὲ τὸν ἐπίσκο-

πον, ἀνέπαλ-

τον εἶναι ὡς οὗ-

οὐκόμορον.

e hinc illud Leo-

nis: Nulla ratio

est, ut inter Epi-

scopum habeant

ut, qui nec a cle-

ricis sunt electi,

nec a plebibus ex-

pectant, nec provin-

cialibus Episco-

pis, si modo sint

cum metropolita-

ni iudicio conse-

crati, v. 62. dist. 8.

nulla ratio. dist.

63. & Apostoli in

eligendis diaconis

advocati. multi-

tudine discipulo-

rum, Dispicite, in-

quibus, ex vobis

viros septuaginta

præficiamus, &

placuit hæc orati-

onis ita præsent-

is iudicium. Act.

6. vers. 3. 4. 5.

f Nov. 123. cap.

1. Cur non dua-

buerit, Act. 1. v. 23.

g 1. ad Timoth. 3.

vers. 7.

h sic inter cæte-

ra Paulus ait, non

oportere Episco-

pum esse αχρά-

νῆτα, sed αχ-

ράντερον, 1. ad

Timoth. 3. vers. 3.

i 1. ad Tim. 3. v. 2. sic

quibus liberi sint:

1. ad Tim. 3. v. 2.

11. v. 6. adde

Nov. Leon. 2. 3.

k quas φροντί-

δα, Græci Pau-

lus ἀνέπαλτον.

1. Cor. 7. v. 26. &

prin. vers. 32.

l volo vos esse α-

νέπαλτον, hinc ve-

re vers. 33. 34.

m 1. v. Nov. Leon. 3.

quos tamen pos-

cessoribus. 9. Ne quis per largitionem ordinetur. 10. De psalmo-
dia. 11. conclusio.

42. a Imp. Justinianus A. Atarbio Præfecto
prætorio.

OMnem adhibentes providentiam circa sanctissimas
ecclesias in honorem & gloriam sanctæ & incorru-
ptæ & hominifæ Trinitatis, per quam & nos, & com-
munem rempublicam salvos fore credidimus: insistentes
etiam doctrinæ sanctorum apostolorum, de creandis irre-
prehensibilibus c. sacerdotibus, qui quidem ob id potissi-
mum ordinantur, ut d suis precibus benignitatem huma-
nissimi DEI rebus adquirant communibus, præsentem legi
fancimus, ut quoties in qualicumque civitate sacerdotalem
sedem vacare contigerit, decretum fiat ab his e, qui eam
civitatem incolunt, super tribus f personis rectæ fidei, &
honestæ vitæ, aliorumque bonorum, & virtutum testimo-
nium g habentibus, ut ex ipsis idoneior ad Episcopatum
promoveatur: si enim sancti & gloriosi Apostoli sacerdo-
tium a Domino Christo DEO consecuti, & qui bonis
omnibus terram repleverunt. & ejus doctrinam omnibus
impartiti sunt, neque ipsi vitæ suæ, quam in hoc mundo
degebant, salutis nostræ causa pepercerunt: quomodo
æquum non fuerit, ut qui subingrediantur eorum ordi-
nem, & instituuntur sanctissimarum Ecclesiarum sacerdo-
tes, purum habeant propositum, & pecunias h contemnant,
omnemque vitam suam ad clementissimum applicant
DEUM? 1 ¶ Convenit igitur hujusmodi eligi, & or-
dinari sacerdotes, quibus nec i liberi sint, nec nepotes: ete-
nim fieri vix potest, ut vacans hujusmodi quotidianæ vitæ cu-
ris k, quas liberi creant parentibus maximas, omne stu-
dium omnemque cogitationem circa divinam liturgiam
& res ecclesiasticas consumant. Nam cum quidam, sum-
ma in DEUM spe, & ut animæ eorum salvæ fiant, ad san-
ctissimas adcurrant ecclesias, & eis omnes suas facultates
adferant & derelinquant, ut in pauperes & egentes & alios
pios usus consumantur: indecens est, episcopos in suum
illas auferre lucrum, aut in propriam sobolem & cogna-
tos impendere. Oportet enim Episcopum minime impe-
ditum affectionibus carnalium l liberorum omnium fi-
delium spirituales esse patrem. Has igitur ob causas m
prohibemus habentem natos aut nepotes, ordinari Epi-
scopum. 2 ¶ De his vero Episcopis, qui nunc sunt, vel
futuri sunt, sancimus, nullo modo habere eos facultatem
testandi, vel donandi, vel per aliam quancunque excogi-
tationem alienandi quid de rebus suis, quas, postquam
facti fuerint Episcopi, possederint & adquisierint, vel ex
testamentis, vel donationibus, vel ex alia quacunque cau-
sa: exceptis o donatæ his, quas ante Episcopatum ha-
buerint ex quacunque causa, vel quas post Episcopatum a
parentibus & thejis, hoc est, patris vel avunculis p, & a
fratribus ad ipsos pervenerunt, perventura: que sunt: quæ-
cunque enim post ordinationem ex quacunque causa ex-
tra q præfatas personas ad ipsos pervenerint, ea jubemus
ad sanctissimam Ecclesiam, cujus Episcopatum tenuerint,
pertinere, & ab ea vindicari & evinci: nulla alia persona
potestatem habente, ex eo proprium quid auferre lucrum.
Quis enim dubitaverit eos, qui ipsis proprias res relin-
quant aut reliquerint, etiam in aliam personam transferunt
aut transtulerunt, non r potius ipsum sacerdotium con-
templantes, quam ejus personam & cogitantes, quia non
solum ab ipsis relicta pie infusum, sed & suas ipsorum res
adiciunt, id fecisse? 3 ¶ Ab hac autem generali nostra
lege excipimus ea f sola, quacunque & qualiacunque in
hunc usque diem fuerint Epiphani Archiepiscopi felices
hujus civitatis & sanctissimi Patriarchæ. Nam super his,
quæ ab hoc tempore ei acquiruntur, ea, quæ a nobis con-
stitutæ sunt, obtinere, & ipsa ad sanctissimam majorem ec-
clesiam pertinere jubemus. 4 ¶ Post mortem vero
DEO amantiſſimorum Episcoporum, jubemus, ut pro tem-
pore illarum Ecclesiarum Oeconomus rationem reddat eam-
rum n, quæ ab illis relictae sunt, rerum: idque sanctissimis
Ecclesiis proficere, quod ex hac nostra lege eis debetur.

5 ¶ Et ipsos quidem Oeconomus cum iudicio & dili-
genti discussione creari præcipimus: scientibus ipsis, quod
singulis x annis rationem referent sanctissimo y Episcopo
suæ administrationis: & quacunque in re videbuntur res
ecclesiasticas minuisse, vel læsisse, vel proprium quantum
quæsiſſe, hoc ecclesiasticis rationibus restituent. Itaque si qui-
dem superstites istiusmodi rationes subierint, fiant, quæ
supra dicta sunt: si vero non redditis rationibus defuncti
fuerint: tunc ipsorum hæredes z subiciantur tali discus-
sioni. & conveniantur pro restitutione omnium, quæ ex
ea causa debere illos constiterit. 6 ¶ Necessarium quo-

tur ad ecclesias: nec in his testari potest. r Nota decedendi rationem, personæ extra
nec, si quid donant aut legant Episcopo, ejus sacerdotium potius spectant, quam personam.

f v. quæ scripti ad Nov. 34. in fin. t Oeconomus rationibus reddendis obnoxii.

u Oeconomus inter cetera munus fuit, mortuo episcopo res defuncti episcopi cogere, & ea
rationibus reddere. x Oeconomus ecclesiæ singulis anni rationem reddebatur.

y Oeconomus Episcopo rationes reddere tenetur. z Rationibus reddendis obnoxii.

si ea non reddiderit, onus earum reddendarum ad hæredes transmittit. v. l. 12. J. arbit. 100.

que esse credidimus, etiam super his aliquid definire, qui
curam susceperunt suscepturive sunt venerabilium xeno-
trophorum, & nosocomiorum, & prochoriorum, & orphanotro-
phiorum, & brephotrophiorum: nam a & ipsis omnem
licitiam auferimus, de adquisitis rebus post susceptas
hujusmodi curas vel per testamentum, vel per alium
quemlibet modum vel machinationem quicquam in ali-
as b transferendi personas: exceptis, quæ prius habuerant,
vel postea a parentibus, vel thejis, vel fratribus ad ipsos
pervenerunt. Omnia enim, quæcunque ad sancta pertinent
loca, vel quæ ad ipsorum præpositos post susceptam hu-
jusmodi curam pervenerunt vel perventura sunt, ad c
ipsa venerabilia pertinebunt loca, eaque pie in eos distri-
bui & erogari volumus, qui in illis locis sunt, vel curantur.
Manifestum enim est, quod quisquis derelinquit vel do-
nat five in scriptis, five sine scriptis xenodochio, vel noso-
como, vel prochorotropho, vel orphanotropho, idcirco
dat, ut d pie per ipsum dispensetur: ut qui multam e de
eorum pietate præsumptionem & occasionem habeat, qui
iis locis præfati sunt: neque vero justum est, ipsum ea,
quæ sub prætextu f eorum, qui sub ejus cura sunt, acci-
pit, non in ipsis vel pro ipsis impendere, sed in propriam
personam auferre, & proprio g lucro applicare, timore
DEI contempto. Quis enim tali curæ præpositum non exi-
stimet idcirco eam suscepisse: ut non solum, quæ extrinse-
cus ad eum pervenient, sed etiam omnia, quæ habere eum
contigerit, in eam rem impendant? 7 ¶ Amplius id quo-
que jubemus, ut quæcunque post necessariam erogatio-
nem in eos, qui eorum curæ commisi sunt, & debitam h
curationem rerum & ædificiorum, superesse contigerit,
ea ad redituum comparationem proficiant: undique enim
noster scopus nostraque intentio est, ad amplificationem
& augmentum adducere res ad pios usus segregatas: sic
enim quisquis pro sua anima quidquam facere volet,
promptius erogabit: si i crediderit, ea, quæ ab ipso data
fuerint, pie administranda esse. 8 ¶ Si autem contige-
rit aliquem ab administratione sua cessare, quam acceperat:
fancimus, eum, qui in ejus loco constitutus est, cum ti-
more Domini rationum redditioni subjici gestæ sub eo
administrationis, sicut divina nostra lege continetur:
sciente & eo, qui post ipsum constitutus est, quod Domi-
no Deo pro his rationem reddet. 9 ¶ Præterea sancimus,
(quemadmodum & divinis k canonibus definitum
est) ne quis Episcopus, aut chorepiscopus l, aut m visita-
tor n, five circuitor, aut presbyter, aut alius cujuscunque
dignitatis clericus per largitionem ordinetur. Sed nec
Oeconomus, nec ecclesiædicus o, nec xenodochus, nec
nosocomus, nec prochorotrophus, nec orphanotrophus, nec
brephotrophus, nec quisquis prochorio p præficiendus est,
per talem fiat largitionem: sed per iudicium & probatio-
nem eorum, qui in illis locis sunt, Deo amantiſſimorum
Episcoporum. Si vero quis inventus fuerit occasione præ-
dictarum ordinationum & administrationum aliquid de-
disse vel accepisse, five Episcopus sit, five clericus: & eum,
qui præbuit, & q eum, qui accepit extra sacerdotium, nec
clerum fieri jubemus: ut post hæc Domini Dei subiaceant
condemnationi. Si autem quis propter præfecturam de-
disse r quid compertus fuerit, eum, qui ita perfectus fa-
ctus fuerit, extra clerum esse jubemus: si vero Oeconomus
vel ecclesiædicus s, seu defensor, vel chorepiscopus, id est,
vel periodeuta t, visitator, vel xenodochus, vel nosoco-
mus, vel prochorotrophus, vel orphanotrophus, vel procho-
riæ præpositus, compertus fuerit præbuisse quid, ut sibi illa
committeretur: & hunc removeri ab hujusmodi cura, ju-
bemus.

10 ¶ Præterea sancimus, ut omnes clerici per singulas
ecclesias constituti, per se ipsos psallant u nocturna x, &
matutina, & vespertina: ne ex sola ecclesiasticarum rerum

hæc αχράντες: iidem qui & archidiaconi: vel archipresbyteri fere, ut Leo ait, & ut est in
Synodo Neocæsariensi. cap. 14. adde cap. 10. Antiochena synodi: Basilium Episcopum ad Choro-
episcopos. ως συνάλλετο οἱ εἰς τὸν τὸν. Sigebertus, archidiaconi, qui dicuntur
chorepiscopi in antiquis monumentis, Abbas d. Treuxi & Justi apud Lugdunenses ita appellat-
tur. v. Cuj. hic datur chorepiscopus certo vel pag ab episcopo Urbis, vide cap. 10. Sy-
nodi Antioch. & c. 13. Synodi Neocæsariensis, & cap. 13. Ancyranæ. Papias regionarios vocat,
vide Cuj. ad l. 6. ff. de excusat. iur. dist. quasi χορηγοί, id est, rustici, vide Duaren. 1. de benef.
9. Video chorepiscopos conferri 72. discipulis. 68. dist. can. quædam, ut merito possis dice-
re, a chorepiscopis cardinales suam dignitatem mutuato. m Idem fuisse videtur
χορηγόσι & παροδωτῆς. n παροδωτῆς, de quo dicam 7. eod.

o μὴ τὰ χορηγόσι, μὴ τὰ παροδωτῆς 7. eod. p ἡ τὸν ἐπὶ τῆς πῆ-
χιδας. Si erat generalis mendicorum curator, diversus a prochorotropho & Oeconomus.

q Dantem pariter & accipientem damnatio Simonis involvit. can. quæ confiteris, 1. quæst. 1.

r Ambitus ecclesiastici penæ. l. 31. 7. eod. s ut 8. eod. ἐκκλησιαστικῶν defensor Eccle-

siæ. t ut 6. 4. eod. παροδωτῆς dicuntur, ἐν τῷ περιεχέσθαι καὶ καταρτίζεσθαι

τὰς πύλας, ubi Zonaras ait, visitatores, e. non debere. dist. 80. In locum remotorum

episcoporum subditum solent. Joannes in epistola ad episcopos Gallie de Contumelioso E-

piscopo. Ne ejus ecclesia diffinita videatur, in ejus locum visitatorem dari decernimus, vide

Cujacium hic. Idem defensor & adjutor episcopi a Papiæ, nulli certo loco deputatus: sed

ubique imples abfentis episcopi vicem. De periodeutis, adde quæ scripti ad l. 6. 5. 1. ff. de ex-

cusat. iur. ubi vide Cujac. u Psalmode in templis nocturnæ, matutinæ, vespertinæ.

x Precum publicarum, alix nocturnæ, alix vespertinæ.

a Piorum loco-
rum administra-
tores ad quibus
post susceptam
hujusmodi admi-
nistrationem, five
testamento, five
alio modo, in a-
lium transferre,
aut donare alii
non possunt, sed
ea loco pio, quem
administret, re-
linquere cogun-
turi, nisi ea habue-
rint a parentibus,
patris, vel fra-
tribus.

b Præpositi lo-
corum religiosorum,
de adquisitis
testari non pos-
sunt.

c Loca religiosa,
in adquisitis suc-
cedunt præposito.

d Donantis pio
loco lucus est ea,
ut relicta pie dis-
pensetur.

e Præsumptio
maxima iuxta ad-
ministrationis su-
menda est pro eo,
qui pii loci ad-
ministrationi
præfatus est.

f Quod prætextu
aliquis accipit,
in ejus utili-
tatem verti de-
bet.

g Qui dispensan-
di facultatem ha-
bet, seipsum elige-
re non potest.
arg. l. 4. ff. de tu-
tor. & curator. v.
Bart. in l. 43. m. 35.
ff. de vulgar.

h Reditus Eccle-
siasticus, in alimen-
ta personarum,
dein ædificia, post
hæc in emptio-
nem prædiorum
convertuntur: ad-
de l. 3. 7. de usuf.
pupillar.

i Eo libentius
committitur ali-
cui dispensatio,
quo fides ejus no-
tior: quo denique
spertatur, res ita
relictas iuste ac
pie per eum dis-
pensatum iri.

k can. 28. Apostol.
1. Damascus in E-
pistola Laodicenæ
cap. 57. Zonaras
χορηγόσι καὶ πα-
ροδωτῆς
adde 5. 10. 7. eod.

l rursus aut subordi-
nati Episcopi, sub di-
ctione Episcopi aut
metropolitani: et
defensores eccle-

a Nomine tantum sunt clerici, qui clericis bona destinata adstantur, eaque consumunt, per se autem munia clericorum non implent: eo nomine indigni privilegio clericorum. l. 9. §. de sacros. eccl. l. 5. §. 12. ff. de iure immuni- tatis. De pseudo- clericis v. Duar. l. de sacris 17.

b καὶ δὲ πρὸς τὰς ἐκκλησίας & duobus proto- presbyteris seu primis presbyte- ris.

c καὶ τὰς καλῶ- μένους ἀρχόντας ἡτοιμασθέντας τὴν ἐκκλησίαν ἐκείνην ἀναγιγνώσκοντες ἐκκλησίας.

d id est, chorepi- scopo, de quo di- xi §. 9. §. 1. de reb. cred.

e ut sit actio, quasi popularis. l. 1. ff. de populari. f v. l. 2. §. de reb. cred.

g Interpretatio Contii.

h Ecclesiae preces imperia princi- pum sustinent, remp. mununt, & animas omnium servare student.

i Liturgia nō im- pediendā per ab- sentiam episcoporum. h Novell. 6. §. 2. 3. Nov. 67. c. 3. Nov. 123. c. 9.

l Huc refer illud synesii, ἡρεῖται ἡ πόλις, ὅσοι τὰς οὐκείας ἐκκλη- σίας ἀπειπύ- το, πᾶσα ἐκ- κλησίαν ἀπει- πύσασθαι.

m Penam alte- rius peccato alte- ri inligi, iniquum est. l. 1. §. de pœnis. n Contii inter- pretatio.

o Nov. 123. c. 29. & 36. & l. 19. §. 1. de pœnis.

p adde Nov. 133. cap. 3.

consumptione clerici appareant, nomen a quidem ha- bentes clericorum, rem autem non implentes clerici circa liturgiam Domini Dei: Turpe enim est, pro ipsis scriptos, necessitate ipsis indulta psallere. Si enim multi laicorum, ut suae animae consulant, ad sanctissimas ecclesias conflu- entes studiosi circa psalmodiam ostenduntur, quomodo indecens non fuerit clericos ad id ordinatos non implere suum munus? Quapropter omnimodo clericos psallere ju- bemus, & ipsos inquiri a Deo amantissimis pro tempore episcopis & duobus presbyteris b in singulis ecclesiis, & ab eo c, qui vocatur archos vel exarchos d, & ab ecclico siue defensore cujusque sanctissimae Ecclesiae: & eos, qui inventi non fuerint inculcate in liturgiis perseverantes, extra clerum constitui. Nam qui constituerunt vel funda- runt sanctissimas Ecclesias pro sua salute & communis rei publicae, reliquerunt illis substantias, ut per eas debeant sacra liturgia fieri, & ut in illis a ministrantibus piis cleri- cis DEUS colatur. † Licentiam autem concedimus omni e personae, quae quid horum praetermissum esse cognoverit, ea denunciare & publicare. 11 ¶ Ea vero, quae a nobis sancita sunt, fini tradi & ad effectum perducere cum DEI be- nignitate jubemus: eos vero, qui in suspensionem venerint, aliquid horum ausu temerario praetermississe, primum f quidem ex Domini DEI iudicio periculum, ac deinde po- sitas in hac lege poenas sustinere. Dat. Kalend. Mart. CP. DN. Justin. P. P. A. 2. Col. 528.

Præfatio. 1. De Episcopis Constantinopolim proficiscentibus. 2. Sanctio. 3. Epilogus.

43. g Idem A. Epiphano Archiepiscopo Constantinopolitano & Patriarchæ.

OMnem semper adhibentes providentiam circa san- ctissimas ecclesias h, per quas, & nostrum Imperium sustineri, & communes res clementissimi DEI gratia mu- niri credimus, nec non & nostras, & cæterorum omnium animas studentes salvare, & eam ob rem solliciti assidue, ne commoda sanctissimarum ecclesiarum, in quacunque civitate sint constituta, aliqua ratione minuantur: neve, quæ in ipsis sunt, divina liturgia i ex DEO amantissi- morum sacerdotum absentia impediatur, aut non conveni- enter curentur, ac ne etiam sanctissimarum ecclesiarum consumantur res, tam propter itinerum, quam etiam com- meatum huc sacerdotum & comitantium clericorum impensas, unde sæpe & sub foenore accipiendi necessitas emergerit, & ex ea re onus ad ipsas sanctissimas ecclesias venit: simul etiam ne ecclesiasticarum rerum non conveni- enter procedat administratio per absentiam DEO aman- tissimorum episcoporum tempus, his ad tuam beatitudi- nem divinis apicibus uti oportere existimavimus. 1 ¶ Per quos ipsi jubemus, fieri omnibus manifestum, per singu- las metropoles uniuscujusque provinciae ipsi subjectis san- ctissimis sacerdotibus: quoniam non decet aliquem ipso- rum aut eorum, qui in aliis provinciarum civitatibus sub metropolitano ordinati sunt, episcoporum, secundum prop- riam voluntatem absque divina nostra speciali iussione k, relinquere l quidem gubernatam a se sanctissimam eccle- siam, in hanc vero felicem commeari civitatem, qualiscun- que emergat res: sed mittere oportere huc unum aut duos ex sibi subiecto pio clero: & facere manifesta nostrae pieta- ti ea, quibus opus habent, aut per seipsos, aut per interme- diaria tuam beatitudinem: sicque perfrui iusta & compen- diaria nostra ope: si enim quippiam eorum, quæ ad nos re- lata fuerunt, tale nobis visum fuerit, ut indigeat ipsorum DEO amantissimorum sacerdotum praesentia, confestim tum proficisci jubebimus ipsos: absque vero tali divina ius- sione, neminem proficisci concedimus.

2 ¶ Sciente horum transgressore, & recte ac pie introductam a nobis pro sanctissimarum ecclesiarum honore observantiam prætereunte: quod non parvam indignationem experietur: sed & sub excommunicatione fiet, si quidem Metropolitae sit, a tua beatitudine: si vero civitatis sit Episcopus, quæ Metropolitæ subiecta sit ab ipso Metropolitæ: Pecuniariam namque poenam definire contra contemnentes divinam nostram dispositionem non necessarium esse putavimus, ne m inde ad sanctissimas Ecclesias, quod inde eveniret damni, redundet: quarum res ab omni deminutione liberas manere cupimus. 3 ¶ Hæc igitur ad singularem notitiam sub ipsa ordi- natorum DEO amantissimorum Metropolitaneorum Episcoporum perfer- re tua sanctitas studeat, & ab unoquoque missas responsiones tam per Me- tropolitanas, quam per ipsarum reliquarum provinciarum civitatum DEO aman- tissimos Episcopos de his, quæ hac de re didicerint, ad nostram religionem referre. Dat. 10. Kal. Mart. CP. DN. Justiniano P. P. A. 2. Col. 528.

De monachis & monasteriis separandis.

44. n Idem A. Menæ P. P.

Sanctissimarum ecclesiarum & piissimorum monasteriorum decori- bus confulescentes, interdiximus omnibus habitantibus monasteria conversa- ri cum o mulieribus monastriis, aut occasionem aliquam excogitare, qua communicationem aliquam cum ipsis habeant. (hoc enim iustam suspi- cionem introducit, assidue, aut cum voluerint, cum ipsis congregandi) sed ita segregatos esse, ut nullam p participationem ad invicem ob quamcunque causam habeant ipsi, neque excogitari aliquam occasionem vel illis vel his mutuae inter se commorationis: sed soli per se homines in

quolibet monasterio degant, a vicinis sibi per quamcun- que causam monastriis segregati: Solæ item per se mulie- res non commistæ viris: ut omnis suspicio indecoræ a con- versationis penitus tollatur b. Sed si viri fuerint plures, oportet providentia singularem civitatum Episcoporum, foeminas in alium convenientem locum transferri, & dari monasterium ipsis, in quo oporteat ipsas in posterum apud se ipsas honeste conversari: sin plures inveniantur foemi- næ, aut etiam pari numero: viros quidem transferri, foemi- nas autem in monasterio manere, ita ut res ipsius mona- sterii mobiles, & immobiles, & se moventes, hi, qui exe- unt, cum his, qui manent, pro rata dividant. Necessariis autem responsis c apud se degentium separatim mulie- rum, unum senem d a Deo amantissimo Episcopo civitatis segregari: ad divinas vero peragendas liturgias & sancta e communione participandas unum presbyterum, & unum diaconum honestæ vitæ dari, qui hæc sola supradicta agere debeant, non etiam convesci & conversari aut cohabitare cum ipsis. His enim servatis, & ipsis felix vita erit, qui so- litariam vitam elegerint, & communis nostræ reipublicæ res paratorem consequentur a DEO clementissimo opem. Quæ igitur super communibus rebus & nunc recte habere existimavimus, huiusmodi sunt. Sed & credidimus non parvam hinc visum iri additam esse his ex divina nostra Constitutione utilitatem.

1 ¶ Sed & observatione & cautela diligentis opus est, ne ullo modo prætereantur hæc: Quod non aliter contin- get, quam si DEO amantissimi cujusque civitatis Episco- pi f inspiciant diligenter monachorum degentium in mo- nasteriis sub sua cura ordinatis conversationes, & si quid senserint huiusmodi lapsus, omnibus modis compescant tale ipsorum inceptum: & poenis subiciant eos, qui post nostram prohibitionem adhuc talia perpetrare: & cogant, ut eorum conversationes sint puræ, & separata ab omni commercio muliebri. Nam & ipsis DEO amantissimis Episcopis, si hoc recte æstimare voluerint, perspicuum est, quod ex observatione honestæ huius devotissimorum monachorum conversationis, & si eis contigerit, nihil in- decens aut inhonestum accidere: clemens DEUS nihil res communes nostræ reipublicæ secundabit. 2 ¶ Sed ne vel ipsi DEO amantissimi Episcopi supervacuum ducant hoc nostrum præceptum, nosse ipsos volumus, quod si quis ipsorum manifestus sit, non cum omni diligentia g hæc investigare, aut manifestum lapsum non secundum præ- dictos modos emendare: obnoxius quidem erit iudicio Domini DEI, & nunc in ipsum venit imperii nostri in- dignatio, & circa ipsum periclitabitur sacerdotium, neque alia maiore opus erit indignatione. 3 ¶ Tua igitur ex- cellentia divinam nostram hanc legis positionem manife- stam faciat cujuscunque metropoleos DEO amantissimis Episcopis, & clarissimis Præsidibus provinciarum, addens & hoc: quod & ipsi, si opus sit, omne fiant h auxilium piissimis civitatum Episcopis ad huiusmodi (lapsus) coer- cenda, quæ tolli iustissimum: & si qua negligentia eos usos esse invenerint, manifestam eam nobis proprio facient indicio, ut utique omnes cognoscant, & quam ab ipsis servari debeant, & ex negligentia i definitam k poenam. Curent autem & DEO amantissimi Metropolitæ, etiam aliis reverendissimis civitatum Episcopis ejusdem provin- ciæ facere manifestam divinam hanc nostram legem, & denunciare omnibus, ut vigili studio hæc custodiant, verentes definitam poenam. 4 ¶ Ac ne protrahatur ple- na observatio divinæ nostræ huius legis: atque etiam ne ipsi reverendissimi monachi, qui in præsentia conversan- tur cum monastriis, parvum putent tempus sibi dari ad debitam & iunctam ipsis separationem faciendam: an- nale l ipsis definitum decretum ab eo (die) quo manife- sta divina nostra lex hæc facta fuerit: ita ut post anni cur- riculum, si appareant ea, quæ ad convictum attinent, in eodem manere schemate, locus sit omnimodo insertis di- vine huic nostræ legi poenis. Dat. 15. Kalend. Febr. CP. Decio V. C. Col. 529.

De filiis presbyterorum, diaconorum, subdiaconorum.

45. m Idem A. Juliano Præf. prat.

Sacris canonibus n neque DEO amantissimis presby- teris, neque reverendissimis diaconis aut subdiaconis nuptias contrahere o post huiusmodi ordinationem per- mittentibus, sed solis reverendissimis psaltis & lectoribus id concedentibus, animadvertimus quosdam despicien- tes quidem sacros canones, pueros autem generantes ex quibusdam mulieribus, quibus conjungi secundum sacer- dotalem censuram non possunt. Quoniam igitur poena faci- toris huius in sola p sacerdotii erat amissione, sacros autem canones non q minus, quam leges, valere, etiam nostræ volunt leges: sancimus obtinere in illis, & quæ sa- cris visa sunt canonibus, perinde ac si civilibus inscriptum esset legibus: & omnes istiusmodi homines tam r sacerdotio, quam divino ministerio, atque etiam dignitate ipsa, quam habent, nudari: Quemadmodum enim sacris canonibus prohibita sunt talia, sic f & secundum nostras leges,

a v. l. 19. §. 1. cod. b quantumvis eos adoptaverint sibi fratrum, co- gnatorum, aut di- lectorum loco.

c Apocrisiariorum intelligit. Nov. 123. c. 36.

d Suspicionis e- nim minus est in senex, quam in ju- vene: & eo mag- is, si non modo senex sit, sed et- iam eunuchus, quod suadet Nov. 133. cap. 5.

e Sancta commu- nio liturgiam se- qui solet, & sic so- lent communicare, qui liturgiæ adstant.

f Novell. 133. c. 4. g Episcopo in- digna est negli- gentia. v. 84. dist. 1.

h Seculari manu Episcopi sunt ju- vandi. Sic alibi Iudices manu mi- litari utuntur in exequendis sen- tentiis. l. 68. ff. de rei vind.

i poena negligen- tiæ episcopi. k §. 20. §. 1. cod.

l alias tempus ta- cite inesse huic imperio. l. 2. §. 6. ff. de eo, quod cert.

loc. l. 1. in fin. ff. de cond. & de- monstr. l. 24. ff. de operis liberta- rum.

m Interpretatio Contii.

n de quibus vide can. Nicæna Sy- nod. dist. 31. 1. ad Timoth. 3. vers. 2.

o 4. & cap. 4. v. 1. 2. 3. ad Tit. 1. v. 6. & canonem 50. Apostol. 1. Cor. 7. v. 7. & c. 9. v. 5.

p Nuptiæ pres- byteris, diaconis & subdiaconis, postquam in eos ordines sunt re- cepti, hic adeo interdictæ sunt, ut contrahentes nuptias huius- modi, ministerio excident, liberi ex huiusmodi complexu susce- pii fiant spurii.

q adde Nov. Leonis 3. At forte per- missu episcopi id fieri potuit, ut Synodus Ancyra- na voluit, cap. 10. sed Novell. Ju- stin. 123. id vetat.

r Rationem vide apud Cuj. Nov. 22. fol. 383.

s p vide Novell. 22. cap. 42.

t hac de re v. di- stinct. 10.

u Novell. 123. c. 1.

f Canonibus ab aliquo actu pro- hibitis; prohibi- tus quoque intel- ligitur legibus: ut ita fiat illatio a canonibus ad le- ges.

z Verisimile est id novo iure mutatum esse, jubetur enim clericis contrahentes nuptias, suis adherere uxoris. Nov. 22. c. 42.
a Cujacius cons. 2. hinc colligit. Legatum a presbytero filiz suæ factum, pro non scripto habetur: quia incapax relinquitur: idque verius est, si eam ex uxore alterius suscepit. Id ita quoque sentit Romanus consil. 16. Res ita est: Novo iure, (hoc est, Nov. 89. & Nov. 74. c. 6. spurios ex damnato concubitu susceptos usque adeo a progenitorum fortunis arceri, ut etiam parentes eos alere non teneantur. Jure tamen canonico, naturali pietate inspecta, pater tenetur eos alere: quin ipsi relinquere potest alimenta, aut ad eas usque legatum aliquod, non ultimum. non habetur. 5. extra de eo, qui duxit in matrem, quam pater adulter. Eamque communem esse opinionem refert Rolandus a Valle consil. 74. num. 31. & seq. Idem refert Mich. Grassus lib. sent. 5. legat. qu. 6. b Leges non dedignantur sacros canones imitari. Nov. 83. cap. 1. c Cur ita collige ex can. constitutis, dist. 10. d Interpretatio Contii. e Nov. 1. cap. 1. f Nov. 1. c. 1. 5. l. 5. quis. & c. 4. g Hæreditas, nisi adita, non transmittitur. l. 1. de 5. j. de caduciis. h quorum oneri incumbit: personis ad id specialiter deputatis deficientibus, eo nomine agere. l. 25. §. 4. ad. i l. 19. §. 22. §. de sacros. eccles. k Captivorum redemptio pias inter causas numeratur, ut hic & l. 25. in prin. & §. ult. §. cod. l. si quis pro redemptio. 36. §. de donat. Quinimo legatum ad liberandos carceratos maleficii causa, pium dicitur. Bald. l. quamvis. §. de solut. & Nov. 131. cap. 12. §. 13. l. nota de piam adionum diocesis & curatoribus, adde §. 3. §. 4. ad. m adde Nov. 1. c. 1. n παρὰ μὲν αὐτῶν, Hi erant villici, sive actores possessionum, ex eorum genere, quæ ecclesiasticas administrant: quamvis alias hi videantur appellari satellites, adflectæ, bucellarii. Est enim Nicetæ παρὰ μὲν αὐτῶν παλινοφόρος βάρβαρος v. Cuj. hic. o si non amore, terrore saltem ac metu pœnæ homines a vitio abstinere debent. Brevi differentia legis & evangelii, amor & timor, adde August. 2. quasi. in Exod.

rem ipsam prohiberi: & præter supradictam excidendi ministerio pœnam, ne & legitimos quidem & proprios esse eos, qui ex hujusmodi inordinata consuetudine nascuntur, aut nati sunt: sed eam, quæ ex talibus seminibus oritur, participari turpitudinem: tales enim eos esse disponimus, quales quos leges ex incestis aut nefariis natos nuptiis definiunt: ita ut neque naturales, aut nothi seu spurii intelligantur, sed prorsus & undique prohibiti, & successionis genitorum indigni, ac nec donationem a ab illis capere possint, neque hi, neque horum matres, nec per interpositas quidem personas, sed omnibus in hos collatis a patribus beneficiis ad sanctam ecclesiam, ex qua sunt, qui talia deliquerunt, revertentibus: Quod enim sacri canones prohibent, id & etiam & nos per nostras abolemus leges c. Si vero simulata quadam obligatio sub specie mutui, vel alterius contractus instrumenti fiat, quæ obligatum faciat eum, qui hujusmodi consuetudinis particeps factus est: hanc etiam infirmam esse volumus: & talium rerum donationem, non ad eam personam, in quam concepta sunt scripta, sed ad sanctissimam ecclesiam pervenire. Dat. 15. Kalend. Nov. CP. Lamp. & Oreste VV. CC. Coll. 530.

De relict. ad pias causas. 9. Annali.

46. d Idem A. Juliano P.P.

Sancimus, si quis moriens piam fecerit dispositionem vel per institutionis modum, vel per legatum, aut fideicommissum, aut mortis causa donationem, vel alium quemcunque (modum) legitimum: sive injunxit pro tempore Episcopo curam agere, ut impleantur, quæ ipse voluit, sive & hoc retinuerit, sive etiam in contrarium prohibuerit: necessitatem e habere hæredes id, quod ordinatum est, facere & adimplere omnimodo: Quod si id sponte non fecerint, confestim loci Deo amabiles Episcopos, curiosos esse circa hæc, & postulare, ut illi omnia impleant secundum voluntatem defuncti. Sed si quidem ecclesiæ ædificationem injunxit testator, intra triennium instare eos, ut perficiatur: si vero xenonis ædificationem, intra unum annum duntaxat id fieri cogere: tanquam sufficiens tempore hoc constituto ad perficienda, quæ placuerunt testatoribus: cum sit possibile & domum conducere, & infirmos illic in lectis sternere, donec opus ædificationis xenonis seu hospitalis compleatur. Si vero quædam dari simul & una præstatione in pias causas damnati fuerint: confestim cogere eos facere, hoc est, post testamenti insinuationem, & post adprehensam g hæreditatem vel legatum ab his, qui honorati sunt. i ¶ Sin autem transierit prædictum tempus, ac neque Ecclesia, neque hospitale ædificatum fuerit: neque hospitalis aliquis sit, qui hoc ordinet: mox ipsos Deo amabiles Episcopos h exigere ea, quæ pro eo ordinata sunt, & in id convenienter qualita, & facere ædificationes sanctissimarum ecclesiarum, & hospitalium, & gerontocomiorum i, aut orphanotrophiorum præparationem, aut ptochotrophiorum, aut nosocomiorum constructionem, aut captivorum k redemptionem, aut aliam quamlibet actionem piam, a testatore ordinatam: designare etiam seu præficere, qui hæc administrant, xenodochos, vel orphanotrophos, vel brephotrophos, gerontocomos, vel simpliciter piam l actionum diocesis & curatores, non amplius valentibus post dicti temporis lapsum & dictam indevolutionem his, qui illa non fecerint, imminiscere se prædictarum rerum administrationi, aut Deo amabiles Episcopos impedire ab illarum rerum administratione. 2 ¶ Clarissimis Præsidibus provinciarum necessitatem imponentibus hæredibus omnimodo ea perficere: namque & veteribus m prædicatum est legibus, necessitatem imponi implere deficientium voluntates eis, qui habere permittuntur, quæ illi reliquerunt. 3 ¶ Sed Deo amabiles Episcopi, si quidem aliquos diserte hi, qui defecerunt, præposuerint rebus (veluti xenodochos, ptochotrophos, aut nosocomos, aut brephotrophos, aut orphanotrophos, aut gerontocomos, aut paramonarios n, aut oconomos, aut simpliciter || dicendo, || piam actionum administratores || illos quidem permittant habere administrationem: ipsi vero non administrant quidem, sed administrationem illorum inspiciant aut observent: & recte quidem habentem laudent: in quibusdam autem aliquid prætergredientem corrigant: pessima autem administratione facta etiam eos expellant, & alios instituant, qui cogitent & animo concipiant magni Dei timorem, & terribilem magni & nunquam finiendi iudicii diem, ad quam o illos respicientes convenit omnia facere cum ad Deum coordinata mente. ¶ Si vero neminem diserte hi, qui moriuntur, præstituerint administrationi, sed in hæredum potestate totum posuerint: hi

autem rem neglexerint: continuo ipsi Deo amabiles Episcopi & administrant, & præficient suprascriptas personas (ut ptochotrophos, aut nosocomos, & cæteros deinceps, qui etiam magni Dei honorem mente præferant) ut omnimodo & via & artificio ad effectum perducantur, quæ ordinata sunt.

4 ¶ Supra autem omne tempus, quo distulerint facere disposita scripti hæredes, eos cogi solvere & fructus a & redditus & omnem legitimam accessionem a tempore ejus, qui disposuit, mortis sancimus: non b inspecta mora a litis contestatione aut conventionione, sed ipso c jure intellecta (quod dicitur vulgo) mora præcessisse, & locum habente, fructuum & aliarum rerum accessione.

5 ¶ Hoc eodem obtinente, & si non ab hærede, sed a fideicommissario d aut legatario relictum fuerit hujusmodi pium legatum, & illud acceperit is, qui legato honoratus est: & mox quidem licentiam esse Deo amabilibus Episcopis postulare tales personas quibusdam rebus honoratas facere disposita.

6 ¶ Si e vero negligentes fuerint locorum Deo amabiles Episcopi id agere, forte gratia corrupti a scriptis hæredibus vel legatariis, vel fideicommissariis: licentia erit aut Metropolitano provincie f, aut Archiepiscopo illius dioceseos, hæc cognoscenti, inquirere, & cogere, pium opus aut piam liberalitatem omnimodo impleri & cuicumque civium idem etiam facere licentia erit: cum sit enim communis pietatis ratio, communes & populares g decet etiam affectiones constitui harum rerum executionis: habituro unoquoque licentiam ex nostra hac lege movere ex h lege condictionem, & postulare relicta adimpleri, sciente, qui hæc neglexerit, Deo amabili Episcopo, quod & ipse, præter imminentes e celo pœnas, etiam Imperialem motum super hujusmodi contemptum expectetur.

7 ¶ Ut autem adhuc majore metu terreantur hæredes morientium, vel harum rerum procurandarum & faciendarum onere gravati: quo minus harum rerum effectum differant, & hoc sancimus: ut si impetiti a Deo amabilibus Episcopis, qui his rebus honorati sunt, postea cessaverint, seu distulerint, ita ut Præsidum exactione opus fuerit: confestim non solum ipsi simplum (quod dicitur) exigantur, sed omnino duplum i. Si enim apud veteres erant quadam themata, in quibus, ex inficiatione k, dupla condemnationis inducebantur, quomodo utique non etiam hic eos, qui non solum ne sponte fecerint, sed tempus præterea protraxerint, & postremo impetiti a Deo amabilibus Episcopis, ac deinde neque ipsis statim parentes, opus habuerint etiam Præsidali exactione, dupli exactione non convenit castigari? 8 ¶ Si vero morientes suos hæredes voluerint, quando morituri essent ipsi hæredes, actionem aliquam implere piam, non autem in ipsorum vita: & hoc custodiri, & non l in medio hæredes cogi facere quid eorum, quæ testator post ipsorum mortem voluerit fieri, cum vero morientur ipsi, necessitatem habere omnimodo ista implere: dilatione autem aliqua ab ipsorum hæredibus facta, tunc necesse est, illa fieri, quæ ante disposuimus.

9 ¶ Si vero aliqua eorum, quæ vocantur annalia m legata, relicta fuerint aut donata clero forte, aut monasterio, aut ascetis, aut diaconis, aut ptochiis, aut xenonibus, aut nosocomiis, aut brephotrophis, aut sanctissimarum ecclesiarum pauperibus, aut (simpliciter) coetibus quibusdam piis, aut omnino non prohibitis n ex plebe collegiis: velint autem secundum aliquod tempus hi, qui tunc reperiuntur, aut accepto super tali actione transigere o: non liceat id agere, neque quod factum fuerit, ratum esto: imo & p privationem rerum q, qui hæc redemit vel transigit, sustineat. Quandoquidem necesse erit, his quidem, qui aliqua parte temporis fuerint, esse pecuniarum copiam: his autem, qui futuri sunt, omnimodam relictorum privationem, sed nec ipsum Annaliarum nomen, neque perpetua defuncti memoria, ob quam & annum hoc reliquit, conservabitur, sed statim extinguetur una cum ipsa relictorum interiens alienatione. Manere igitur perpetuo r ipsos obnoxios hujusmodi dationibus sancimus: adeo ut, si qua fiat alienatio, & ipsa irrita sit: & hi, qui quandoque præterunt piis locis, licentiam habeant persequi, & exigere ipsa, nulla temporis præscriptione opponenda ipsis, cum s per unumquemque annum talis nascatur actio. ¶ Quinimo hypothecæ subjecta sint ejus, qui reliquit bona, hujusmodi legatorum causa: ita ut licentiam habeant ex ipsis rebus satis piis operibus facere, non solum pro relictis, sed & pro fructibus ipsorum, & redditibus, & omni legitima accessione temporali (ut dictum est) nulla retinentibus præscriptione convenire quæante, quantumcunque quis numeraverit tempus. Nisi inter hunc annali legato oneratum, & eum, qui secundum sacros canones & nostras leges præsul constitutus est, istiusmodi exactionis factum fuerit pactum, quo placuerit, Ut redditus pro annuo legato daretur a gravata persona, semper vigens ac perpetuus, & non multis publicis oneribus obnoxius: sed & accessionem habens, omnino quidem non x minorem quarta parte puri redditus, aut amplius, quantum scilicet

a Nov. 131. c. 12. in fin.
b hic casus est specialis. Nov. 131. c. 11. Aliud enim in aliorum legatis. l. 23. ff. de leg. 1.
c Mora fit interdum ipso jure, vide l. 32. ff. de usur.
d & merito: sunt enim fideicommissa legatis exequata. l. 1. ff. de leg. 1.
e Episcopi curam gerit. Metropolitanus, Metropolitanus Archiepiscopus.
f De metropolitano & archiepiscopo vide dist. 21. can. clerici. Cæterum hic Episcopi, Metropolitanus, Metropolitanus, & Archiepiscopi rectis verbis distinguuntur Episcopi locorum seu singularum urbium: Metropolitanus, provinciarum: Archiepiscopi, dioceseos totius curam gerebant.
g l. 1. & seq. ff. de popularib. action.
h Cur ex lege condictionis collige ex l. unius. ff. de cond. ex lege.
i Piorum legatorum actio, non modo inficiatione duplatur, sed ex mora.
k §. 1. §. 23. in fin. Inst. de act.
l nec enim iure agi potest ante conditionis eventum. l. 5. §. 2. ff. quando dies legatus.
m seu annua. v. tit. ff. de annuis legatis. adde l. ult. §. eodem.
n Collegio prohibito legari non potest. Quæ sint prohibita, v. l. 1. ff. quod casusque. & l. 1. ff. de collegiis.
o Transigere monasterio de annuo legato non licet. p Emptor rei vitæ alienari, rem emptam restituere cogitur: nec datum pretium repetit, quasi indebitum, ut hic. §. ult. Inst. de oblig. quæ ex contr.
q Χρηματίων & δυνάμεως hoc verbum intelligendum est pro subjecta quæstione, v. l. 1. ff. pro socio. Cur perpetuo collige ex l. 20. ff. de ann. nui.
r Quarum rerum actio singulis annis nascitur, eorum perpetua peritio est, nulla præscriptio. t §. 4. §. 4. ad.
u atqui Ecclesiæ concessa est tantum permutatio, vel cum alia Ecclesia, Nov. 54. c. 2. vel cum principe, Nov. 7. c. 2. x adde l. 8. in fin. ff. de transact.

a Forma juris o-
missa adu vitiat.
b Interpretatio
Contii.
c Hujus legis fit
mentio in Novell.
d Abbatia non
proxare, sed me-
rito vitz confe-
rendz sunt. Sic
non atas, sed vi-
ta seniore facit.
Hinc illud, La-
queus juvenum
omnes vos: & rur-
sus, Maledictus
puer centum an-
norum. 2. quast. 7.
e. Paulus dicit,
Seniores non in-
crepaveris. 28.
f nota formam
eligendi Abbatis.
g Dignitas aut
nomen non facit
episcopum, sed
vita: non episco-
pi nomen sed vi-
ta reverentiam
meretur. e. ple-
rumque in f. cap.
non omnes. can.
non omnis. 30. c. 2.
h Hinc illa pup-
torum nomen,
apud Horatium 1.
Epistol. 1. Rex
eris, a jure, si re-
de facies. Hinc &
illud Adm apud
Varronem 4. de
lingua. Qui recta
consulas, consul
fiat.
i Atqui forte
Matthias electus
est. Act. 1. vers.
ult. Certe, quod
dam sortibus fi-
unt, de quibus di-
xit 1. 3. comm.
de legatis, nec in-
de tamen sortile-
gi artem suam
defendere debent.
26. quast. 2. can.
non statim. 2. &
seq.
j sic Virgil. lib. 2.
Aeneid. vers. 2. c. 1.
Laocoon ductus
Neptuni sorte sa-
cerdos.
k vide l. 31. §. 1. cod.
l Interpretatio
Contii.
m l. 42. §. 3. §. 1. cod.
v. Nov. Leonis 2.
n l. 1. Tim. 3.
o hinc illud
Pauli, Non ut
confundam vos,
hac scribo. ad Ro-
m. 1. vers. 14.
p id est, declina-
tus, aut tacite
prohibetur.
q sensus est, qui
captivos in uni-
versum instituit
hæredes, totam
hæreditatem eis
confert, nulli Fal-
cidia subiectam.
Qui volunt sua
bona nulli Falci-
dia subijci, capti-
vos aut pauperes
hæredes institu-
ant, sed hoc aper-
tius exponam §.
4. J. cod.
q Captivi vox
est incerta, ideoq;
videatur legatum non valere. J. tit. de incert. person.
f id est, instituit. An idem si substituerit Baldus ait. t Captivi, quod relin-
quitur, non relinquitur incertis personis. l. 24. l. 28. §. 1. cod. Nov. 131. c. 1. Cur ita licet stri-
cto jure, instituti sint captivi ac pauperes, quorum singula persona incertæ: pietatis sta-
men ratio hæc est, ut jus & nomen hæredis tribuatur certis pauperum, & captivorum admi-
nistracionibus. Hi semper certi: nimirum episcopus, oconomus, xenon: licet ipsi paupe-
res, quibus virtutem hæc distributio, incerti sint.

et inter eos placuerit, Si enim tale quiddam in scriptis fiat pactum, & datus fuerit talis redditus & receptus in scri-
ptis, pactionibus & transactionibus, & id manifestum per
gesta monumentorum constitutum fuerit: cessare exacti-
onem annui legati contra eum, qui eo oneratus est, sancimus: cum vero redditum pro legato constitui, perpetuo
ad id deputatum, & qui alienari a nemine, quocunque
alienationis modo, possit: nullo a autem horum subsecu-
to, subjacere perpetuo (ut antea a nobis dictum est) datio-
ni annuorum legatorum eos, qui his gravati sunt, sancimus: ut & nomen & memoria defuncti, & ut annui redi-
tus in ipsis operibus perpetuo conserventur. Dat. 15.
Kal. Nov. Const. Lamp. & Orest. Coss. 530.

De electione 1. & confirmatione abbatis, 2. Et abba-
tisse, 3. Et ceterorum.

47. Idem A. Juliano P. P.

Sacris & nostris legibus existimavimus oportere & hanc
Saddi: quæ ex virtute, non a autem ex temporibus, reli-
giosas Abbatis & seu præfecturas tribuit, ita videlicet, ut in
piis monasteriis aut asceteriis, non omnimodo mortuo ab-
bare vel abbatissa, is vel ea, qui vel quæ tempore antiquior
est, aut secundus secundave deinceps eligatur. Consenti-
mus enim naturæ, neque omnes similiter bonos, neque om-
nes in æquo facienti malos: sed quem utiq; & vita f
optima & mores honesti g & circa pium exercitium con-
stantia, & commune reliquorum monachorum comple-
mentum, aut maxima eorum pars, idoneum ad hoc puta-
verit, & factis Evangelis propositis elegerit, ad præfectu-
ram vocari, ita ut, si quidem primus post defunctum utilis
sit, & monachis præesse dignus, ille aliis præferatur: si ve-
ro qui post illum est, similiter in ipsum feratur futuri
præfecti calculus, si vero nullus horum dignus videatur:
confestim is, qui ex omnibus idoneus erit, cujusque
gradus sit, præordinetur Abbas, qui sit videlicet & vita
honestæ, & honestæ conversationis, & qui servare credi-
tos sibi possit: cum sit conveniens, omnem principatum,
& omnem hominum præfecturam, non ex temporibus,
neque h ex sortibus i, neque ex fortuitis circumstantiis,
sed ex electione: & ex eo, quod præstantius est, fieri; &
bonum apud omnes testimonium & probationem esse,
fieri ordinationi ordinem. i ¶ Manifesta autem hæc
fieri Deo amabili Episcopo: ut, cum is didicerit eum, qui
electus est, & hoc se recte habere adprobaverit, consen-
tientem electoribus calculum ferat, & promoveat ipsum
ad hujusmodi Abbatis ordinem. Adprobare vero oportet
hanc ipsam electionem, & pro tempore Patriarcham,
& qui in his locis sunt, Deo amabiles Episcopos, habentes
& ipsos iudicium Dei, & futuram condemnationem
meruentes, si non per electionem, sed ad aliquam passi-
onem k seu affectionem respicientes humanam, promoti-
onem fecerint: habituris ipsis & in hac vita & in futura a
Deo immixtam poenam: videlicet ipsorum negligentia ani-
mabus plurimis peccatorum causas præbente. 2 ¶ His
omnibus & in reverendis feminis aut virginibus, quæ
piis monasteriis præstant, obtinentibus. 3 ¶ Reliquo
omni sacro ordine, sacro ministerio secundum suos gra-
dus præstante, & nulla in re per præsentem nostram in-
novato legē. Dat. 15. Kal. Dec. CP. Lamp. & Orest. Coss. 530.

De electione Episcopi.

48. l. Idem A. Joanni P. P.

Sancimus, neminem ad Episcopum ordinari, nisi & in
Saliis rebus utilis & optimus sit, & neque mulieri cohabi-
tet, neque m liberorum existat pater, sed loco uxoris, ad-
hæreat quidem & continens sit, circa sanctissimam eccle-
siam: loco n vero liberorum, omnem Christianum &
orthodoxum habeat populum, cognoscens, sic ab initio
ea, quæ de successione Deo amabili Episcoporum sunt,
nos disposuisse, & cum ejusmodi cogitatione processisse
nostram legem: & eos, qui præter hæc quid faciunt, aut
fecerunt, omni Episcopatu indignos esse: qui enim, post
hanc nostram constitutionem, facere aliquos Episcopos
præter ejus vim, aut fieri ausi fuerint, neque in Episcopis
numerabuntur, neque manebunt in sacris, sed expulsi ab
his, aliis dabunt locum ordinationis, cum in primis dili-
gentissimæ, tum etiam Deo per omnia placentis. Dat. 4.
Kal. Sept. CP. post Consul. Lamp. & Orest. 531.

De institutione captivorum aut pauperum.

49. Imp. Justinianus A. Joanni P. P.

Si quis ad o declinandam p legem Falcidiam, cum de-
siderat totam suam substantiam pro redemptione cap-
tivorum q relinquare, eos ipsos captivos r scripserit
hæredes f: ne videatur, quasi incertis r personis hæredi-
bus institutis, iudicium suum oppugnandum reliquisse:
fancimus, ejusmodi & talem institutionem pietatis z in-
tuitu valere, & non esse respuendam. 1 ¶ Sed & si pau-
peres a quidem scripserit hæredes, & b non inventiatur
tum ptochotrophium, vel certæ ecclesiæ pauperes, de
quibus testator cogitaverit, sed sub incerto vocabulo pau-
peres fuerint hæredes instituti, simili modo & hujusmodi
institutionem valere decernimus. 2 ¶ Et si quidem
captivos scripserit hæredes, civitatis, in e qua testator la-
rem d fovere ac degere noscitur, Episcopus & ocono-
mus hæreditatem suscipiant: & omnimodo in redempti-
onem captivorum procedat hæreditas, si per annuos re-
ditus, si per venditionem mobilium e seu se moven-
tium rerum sit: nullo penitus ex hoc lucro vel Oecono-
mo, vel Episcopo, vel sacrosanctæ Ecclesiæ relinquendo.
Si enim propter hoc a f speciali hærede recessum est, ut
non Falcidia ratio inducatur, quomodo ferendum est hoc,
quod in sacrum g venerit, per Falcidiam vel aliam occa-
sionem minui? 3 ¶ Ubi autem indistincte pau-
peres scripti sunt hæredes: ibi Xenonem ejus h civitatis
omnimodo hæreditatem nancisci, & per i Xenodochum k
in ægotantes fieri patrimonii distributionem, secun-
dum quod in captivis constituimus, vel l per reditu-
um annuum erogationem, vel per venditionem rerum
mobiliū, vel sese moventium, ut ex his res immobiles
comparentur, & annuus victus ægotantibus accedat:
Quis m enim pauperior est hominibus, qui & inopia tenti
sunt, & xenone repositi, & suis corporibus laborantes,
necessarium victum sibi non possunt asferre?

4 ¶ Licentia omnino danda & in priore & in secunda
specie, & actionem movere, & debita exigere: ut in capti-
vos, vel in ægotantes consumantur. Si enim hæredum n
eis & jus o & nomen dedimus, sine p Falcidia tamen legis
emolumento, necesse est, eos debita exigere, & creditoribus
respondere. 5 ¶ Sin autem ampliores in civitate
xenones vel ptochotrophia sint: ne incerta videatur pec-
uniarum datio, tunc ei xenoni vel ptochotrophio, qui pau-
perior q esse dignoscitur easdem res vel pecunias assigna-
ri censemus: hoc videlicet discutiendo a viro reverendis-
simo locorum Antistite, & sub eo constitutis clericis.

6 ¶ Sin autem nullus xenon in civitate inventiatur:
tunc, secundum de captivis sanctionem, pro tempore oeco-
nomus sacrosanctæ Ecclesiæ vel Episcopus hæredita-
tem accipiat: & sine r Falcidia ratione pauperibus, qui
in civitate sunt, vel penitus mendicantibus, vel alia su-
sultatione egentibus, eadem pecunia distribuantur.

7 ¶ Hæc tamen omnia locum habere sancimus, quando
non certi xenonis vel certi ptochotrophii, vel certæ eccle-
siæ nominatio a testatore subsecuta est, sed incertus est ejus
sensus. ¶ Sin autem in personam certam venerabilem-
ve certam domum respexerit, ei tantummodo hæredita-
tem vel legatum competere sancimus, nulla f Falcidia
nec in hac parte intercedente. 8 ¶ In omnibus au-
tem hujusmodi casibus cælestes iracundias sacrosanctæ
rerum administratores exspectent, si qualemque
lucrum ex hujusmodi gubernationibus sibi met acquie-
rint, vel si hoc committi ab alio consenserint, & non gra-
visima poena & interminatione, quod perperam factum
est, studeant corrigere.

De captivis redimendis.

Authent. ex Novell. 115. cap. 3.

Si t captivi u alicujus liberi seu cognati redemptionem ejus
neglexerint: non solum exheredari possunt, sed etiam
lege x denegatur eis successio: & si fuerint scripti hæredes,
tantum valeat testamentum in aliis y capitulis. Hæc ergo
successio desertur Ecclesiæ z civitatis ejus, expendenda sci-

in sensus est, vox Pauperis a propria significatione non est detorquenda. Ideoq; pauperibus
institutis, non tam eorum hospes quam ipsi hospitio excepti ac agentes, institui videntur.
n Testamentarius executor, actiones movere potest, sicut hæres. Bart. o Piorum locorum
administratores, si quid ipsis piis locis testamentis sit reliquum, ipsi, inquam, administratores,
eo casu jus & nomen hæredum sortiumur ac ferunt: nempe ut debita testatori exigant, & ejus
creditoribus satisficiant, & creditoribus dimissis, reliqua ipsis pauperibus dividant seu distri-
buant. Hoc cum fit, videntur comparari hæredibus fideicommissi restitutioni obnoxii. Dicit
igitur aliquis, Trebellianicam aut Falcidiam ab iis deduci, eo magis quod hæc lege jus &
nomen hæredum accipiant: sed non ita jus est: alio enim sine hæredes instituuntur, nempe non
ut lucrum faciant, sed ut integrum reliquum distribuant: nullo lucro eis relinquendo, §. 2. §. 3.
cod. sine Falcidia ratione, §. 6. nulla Falcidia intercedente. §. 7. §. 8. cod. p sic intelligi, Xeno-
dochum (idem sentiendum in similibus personis) hæredem institutum, universam hæreditatem
pauperibus distribuere teneri, nec ex ea deducere quartam jure institutionis, §. 6. J. cod. Alias
nimis generale est, quod ex hac lege colligi solet: Ex relictis ad pias causas non detrahi legi-
timam: cum legitima jure naturæ debita semper detrahenda sit, licet aliud sit in legitima de-
bita jure institutionis. v. VVurms. 1. Præf. 19. c. 8. q sensus est, Relictum certo xeno-
dochio, ei deberi, §. 7. J. cod. incerto, civitatis xenoni debetur, §. 3. J. cod. Quid si plura sine
in civitate xenodochia & pauperior. Quid si nullum sit in civitate xenodochium? Episcopus
reliqum pauperibus distribuit integrum, nulla deducta quarta. r v. §. 4. §. 5. cod. §. 7.
J. cod. Nov. 131. c. 12. f §. 7. J. cod. t usus hujus Authentice hic est apud Gallos, Capti-
vus de suis testari potest, si postea liberatus moritur intestatus, ei succedet, non ecclesia, sed
proximus: quamvis redemptionem captivi neglexerit, quia ipse ingratitude videtur re-
misse, si non est in vita conquestus l. ult. J. de revoc. donat. Quid si in ipsa captivitate mori-
tur intestatus? Bona ejus posse applicari fisco putat Rebuffus in procm. cons. l. 5. n. 8.
u subaudi a latronibus, furibus, hostibus, piratis & similibus: quoniam custodia publica clau-
si, etiam pro quantitate aliqua pecuniaria: modo non perpetua sit custodia, aut iudicis sen-
tentia definita. Frustra namq; pro ejusmodi captivo redimendo laboratur. x ipso jure ne-
que sententia iudicis requiritur. y legata igitur ad pias causas hic præstantur, licet ex
testamento non adeatur hæreditas. z non proximis, vid. l. 1. J. de secund. nupt.

z Cujus maxi-
mus est favor.

a Captivis con-
cessa, & quæ supe-
rius dicta sunt de
captivis, eadem
locum habent in
institutione pau-
perum.
b Ratio dubi-
tandi ex l. 2. §. 4.
ff. de her. instit.
c v. l. 26. §. 1. tit.
prox.
d de lare v. l. 2.
§. 2. ff. de agna-
fionibus.
e v. quæ notavi
ad l. 93. ff. de ver-
bor. sign.
f A speciali hæ-
rede interdum
ita recedere pos-
sumus, ut Falcidia
non utatur.
g Captivis aut
pauperibus, quod
relinquitur, sacro
corpori relinqui
intelligitur. Inde
fit, ut hujusmodi
relicta non mi-
nuantur per le-
gem Falcidiam.
h Xenonem qui
hæredem insti-
tuit, in dubio suæ
civitatis Xenonem
institutum intelli-
gitur. Etenim
suam quisq; ma-
gis quam alienam
civitatem dilige-
re præsumitur, &
ita recte iudicari
potest ex præ-
sumpta voluntate
testatoris.
i Xenodochium
qui instituit, Xeno-
dochii nomine
ægotos advenas
instituire vide-
tur.
k Xenodochus
is est, qui advenas
ægotos & inopes,
debiles, & invali-
dos, necessarium
sibi victum para-
re nequeant
hospitio excipit.
l sensus est, Xe-
nones ita solene
institut, vel ut
certam summam
pauperibus semel
distribuant, vel ut
reditum annuum
erogent, vel ut ex
mobiliū pretio
immobiliū em-
ptis annuum vi-
ctum ægotanti-
bus præstent.

a Hæreditas fa-
cilis eripitur ex-
traneo hæredi,
quam conjuncto.
b etiam extra-
nei.

c De re captivi,
redimendi ejus
causa, contrahere
etiam extraneus
potest.

d Minor 25. ma-
jor 28. annis, pro
majore habetur,
ut captivi bona,
pro eo redimendo
possit obligare
vel vendere atque
ita pietatis causa,
etiam minoris sup-
pletur.

e etiam inviti
captivi redimi
possunt. arg. l. 6. ff.
de appell. l. 3. ff. de
liber. causa. l. 52.
§. 10. ff. pro socio.
f redimere ca-
ptivos liberos pa-
rentes debent, ut
a liberis redimi
debeat.

g Quid si legiti-
mam captivus
consecutus sit a
patre? vel hoc
etiam casu parens
filium liberare
cogitur, ne in hu-
jus legis poenam
incidat. Nam ut
maxime legiti-
mam filio capti-
vo jam dederit,
pietatis tamen
officia in filium
exercere cogitur.

h Castrensis hic.
Quæri hoc utili-
ter potest, utrum
quod filii redi-
mendi causa pater
numeraverit, id
in legitimam filii
possit imputare
neque? Bartolus
negat recte imputa-
re, pietatis fa-
vore. l. liber ca-
pitul. 17. ff. de post-
liminio reverfis.
Bart. in l. 1. de huius.

i in fin. ff. de pe-
culio legat. Quid
si filii captivi li-
berandi nomine
se pater obliga-
vit, necdum nu-
meravit? solida
obligatio legiti-
mæ filii non im-
putabitur, si pie-
tate paterna, se
pater obligavit:
secus si necessitate
statuti. Bald. l.

filia. 18. num. 19. ff. familia.
i Puto hoc a rogatum esse per Nov. 123. c. 19. de Authent. Presbyteros. §. 1. cod.
k l. 19. ff. de pæd. Hæc lex non servatur jure canonico. cap. si diligenti. 2. extra. de for-
comp. l. puta clericus. m puta mutus. n ultro, vel pactis, vel per sti-
pulationem. o qua aliis uti possit, nisi ei renunciasset. p id est, exceptio.

Quæritur ita habet, Quilibet foro suo renunciare posse, si modo forum litigatoris favori at-
tributum est, non honori iudicis. Sic vasalli, etiam inviti coguntur de feudo apud Partem
Curie litigare. Cause domaniales regis Galliarum, etiam volentibus partibus apud alios iudi-
ces quam superiores Curie agi non possunt. Ad hæc Privati jurisdictionem non habentes
tribuere eam non possunt. vide Baldum hic. q Sacerdotii enim prærogativa jus fori
speciale tribuit. Authent. statum. 33. sup. cod. r Renunciare potest quis etiam foro
suo. Huiusmodi renunciationi Baroponit, ne aliquo adversus pacta veniatur, ut hic. No-
die clericus foro suo renunciare non potest. Cur? vide cap. si diligenti. 12. extra. de foro com-
pet. s prima ratio decidendi. t altera ratio decidendi.

u de qua vide quæ notavi ad l. 29. de pæd. x Renunciare juri pro se introducto
quisque regulariter potest, vide tamen exceptiones varias apud Socinum regula. Renunciare
339. de diff. 12. c. 18. cod. titulo. y Hæc constitutio extat 16. quæst. 1. can. generaliter.
40. z Cl. rorum appellatione qui continentur, vide Nov. 133. cap. 19.

a Monachi non sunt clerici, fieri tamen possunt clerici, l. 2. c. Th. de epis. 16. qu. 1. can. de
monachis. ut Julianus Apostata ex monacho factus est clericus in Ecclesia Nicomediæ. August.
Epist. 76. v. Cuj. Novell. 6. b Clerici inviti tunc non dantur. c Quin tunc
eos dari, concilia verant, ut Cyprianus scribit i. Epist. 9. d adde Canon. Apost. 6. de
80. e v. Novell. 123. hic refer Novellam 123. Hieronymus ad Paulinum: si cupis esse
quod dicitur, id est, si cupis monachus, seu solus esse, quid facis in urbibus? 16. qu. 1. c. si cupis.
Eugenius Papa. Sicut pisces sine aqua carent vita: ita sine monasterio monachus. 16. qu. 1. c.
placuit communi. Duplex est opus monachi, Aut divinis vacare scripturis, aut opera manuum
ministrare. Nov. 133. c. 6. f l. 32. §. 4. ff. de arbit. Nov. 123. c. 6. g subaudi, quæ impe-
ratori sit subiecta: alias extra territorium constitutio vim non exerceat. l. 1. ff. de iurisdic.
h non tamen inviti accipiunt, v. Cuj. Nov. 123. i v. Cuj. 16. de pæd. script.

licet in captivorum redemptionem. Multo a magis, si extraneos
instituerit, qui redimere super sedent. Excipitur minor octode-
cim annis. + Qui b autem redimere student, si proprias non ha-
beant pecunias, super c quibuslibet rebus ipsius in eam causam
recte contrahunt, etiam si minores viginti annis sint, ma-
jores tamen octodecim, qui tamen pro d maioribus viginti quin-
que hic accipiuntur. Et captivi, si reversi fuerint, coguntur e
habere ratum contractum. + Eadem f poena est parentum, si
redemptionem neglexerint liberorum g.

De peculio clericorum, & querela inofficiosi.

50. Idem A. Joanni Præfeto Prætorio.

Cum lege Leonina viris reverendissimis Episcopis &
presbyteris & diaconis peculium h habere quasi ca-
strense concessum est: eo addito, ut & in ipso testari pos-
sint: dubitabatur, si huiusmodi testamenta debeant de
inofficioso querela expugnari: cum de omnibus personis,
quæ huiusmodi peculium meruerunt, eadem fuerat qua-
stio exorta? Sancimus itaque, viris reverendissimis Episco-
pis & presbyteris & diaconis, qui tale peculium quasi ca-
strense possident, super his tantummodo rebus, quæ quasi
castrensis peculii sunt, non solum ultima condere secun-
dum leges elogium licere, (quod ex Leonina constitutione
descendit) sed etiam eorum ultimas voluntates super his
tantummodo habitas, de inofficioso querelæ minime i
subjacere. Dat. Non. Febr. CP. post consulatum Lampadii
& Orestis, anno 2. 532.

De præscriptione fori, & renunciatione juris sui.

51. Idem A. Joanni P. P.

SI quis i in conscribendo instrumento m sese confes-
sus n fuerit non o usum fori præscriptione p propter sa-
cerdotii q prærogativam: sancimus non licere ei adversus r
sua pacta venire, & contrahentes decipere s: cum t regu-
la u sit juris antiqui: omnes x licentiam habere, his, qua pro
se indulta sunt, renunciare. Quam generalem legem in o-
mnibus casibus obtinere sancimus, qui necdum per judi-
cialem sententiam vel amicabilem conventionem sopiti
sunt. Dat. Kal. Sept. CP. post consulatum Lampad. & O-
restis VV. CC. 532.

De tutela & cura.

52. Idem A. Joanni Præfeto prætorio.

Generaliter y sancimus, omnes viros reverendissimos
Episcopos, nec non presbyteros, & diaconos & sub-
diaconos, & præcipue monachos, licet z non a sint cleri-
ci, immunitatem b ipso jure omnes habere tutelæ c sive
testamentaria, sive legitimæ, sive dativæ: & non solum
tutelæ eos esse expertes, sed etiam curæ d, non solum pu-
pillorum, & adultorum, sed & furiosorum, & muti, & surdi,
& aliarum personarum, quibus tutores vel curatores a Ve-
teribus legibus dantur. i ¶ Eos tamen clericos &
monachos huiusmodi habere beneficium sancimus, qui
apud sacrosanctas ecclesias vel monasteria permanent, non
divagantes e, neque circa divina ministeria desides: cum
propter hoc ipsum beneficium eis indulgeamus, ut, aliis
omnibus derelictis, Dei omnipotentis ministeriis inhæ-
reant f. 2 ¶ Et hoc non solum in veteri Roma, vel
in hac regia civitate, sed in omni g terra, ubicunque Chri-
stianorum nomen colitur, obtinere sancimus.

Auth. ex Novell. 123. c. 5.

Presbyteros, diaconos, aut subdiaconos, jure cognitionis ad tu-
telam vel curam vocatos, suscipere permittimus h: si tamen
intra quatuor i menses, ex quo vocati sunt, apud iudicem com-
petentem in scriptis declaraverint, talem administrationem pro-
pria se voluntate suscepisse. Si qui autem sic fecerit, nullum ex
hoc præjudicium, circa alienam tutelam vel curam patiatur.

Auth. ex Novell. 123. c. 5.

Presbyteros, diaconos, aut subdiaconos, jure cognitionis ad tu-
telam vel curam vocatos, suscipere permittimus h: si tamen
intra quatuor i menses, ex quo vocati sunt, apud iudicem com-
petentem in scriptis declaraverint, talem administrationem pro-
pria se voluntate suscepisse. Si qui autem sic fecerit, nullum ex
hoc præjudicium, circa alienam tutelam vel curam patiatur.

h Clerici peculium quasi castrense habent. l. 34. §. cod.

i Puto hoc a rogatum esse per Nov. 123. c. 19. de Authent. Presbyteros. §. 1. cod.
k l. 19. ff. de pæd. Hæc lex non servatur jure canonico. cap. si diligenti. 2. extra. de for-
comp. l. puta clericus. m puta mutus. n ultro, vel pactis, vel per sti-
pulationem. o qua aliis uti possit, nisi ei renunciasset. p id est, exceptio.

Quæritur ita habet, Quilibet foro suo renunciare posse, si modo forum litigatoris favori at-
tributum est, non honori iudicis. Sic vasalli, etiam inviti coguntur de feudo apud Partem
Curie litigare. Cause domaniales regis Galliarum, etiam volentibus partibus apud alios iudi-
ces quam superiores Curie agi non possunt. Ad hæc Privati jurisdictionem non habentes
tribuere eam non possunt. vide Baldum hic. q Sacerdotii enim prærogativa jus fori
speciale tribuit. Authent. statum. 33. sup. cod. r Renunciare potest quis etiam foro
suo. Huiusmodi renunciationi Baroponit, ne aliquo adversus pacta veniatur, ut hic. No-
die clericus foro suo renunciare non potest. Cur? vide cap. si diligenti. 12. extra. de foro com-
pet. s prima ratio decidendi. t altera ratio decidendi.

u de qua vide quæ notavi ad l. 29. de pæd. x Renunciare juri pro se introducto
quisque regulariter potest, vide tamen exceptiones varias apud Socinum regula. Renunciare
339. de diff. 12. c. 18. cod. titulo. y Hæc constitutio extat 16. quæst. 1. can. generaliter.
40. z Cl. rorum appellatione qui continentur, vide Nov. 133. cap. 19.

a Monachi non sunt clerici, fieri tamen possunt clerici, l. 2. c. Th. de epis. 16. qu. 1. can. de
monachis. ut Julianus Apostata ex monacho factus est clericus in Ecclesia Nicomediæ. August.
Epist. 76. v. Cuj. Novell. 6. b Clerici inviti tunc non dantur. c Quin tunc
eos dari, concilia verant, ut Cyprianus scribit i. Epist. 9. d adde Canon. Apost. 6. de
80. e v. Novell. 123. hic refer Novellam 123. Hieronymus ad Paulinum: si cupis esse
quod dicitur, id est, si cupis monachus, seu solus esse, quid facis in urbibus? 16. qu. 1. c. si cupis.
Eugenius Papa. Sicut pisces sine aqua carent vita: ita sine monasterio monachus. 16. qu. 1. c.
placuit communi. Duplex est opus monachi, Aut divinis vacare scripturis, aut opera manuum
ministrare. Nov. 133. c. 6. f l. 32. §. 4. ff. de arbit. Nov. 123. c. 6. g subaudi, quæ impe-
ratori sit subiecta: alias extra territorium constitutio vim non exerceat. l. 1. ff. de iurisdic.
h non tamen inviti accipiunt, v. Cuj. Nov. 123. i v. Cuj. 16. de pæd. script.

i ¶ Episcopos autem vel monachos tutelam alicujus perso-
næ subire non permittimus.

De curialibus & taxatibus. 1. De clericis aut monachis sumum or-
dinem deferentibus & in armatam militiam transeuntibus. 2. De
substitutione aut fideicommissio sub conditione defectus libero-
rum. 3. De solutione matrimonii, & dote, ac donatione propter
nuptias.

53. Idem A. Joanni P. P.

Sancimus a, neminem omnino, neque curialem b, ne-
que taxatam, Episcopum aut presbyterum de cetero
fieri: nihil c attinente aut attingente hac lege eos, qui
ante eam huiusmodi sacerdotio digni habiti sunt: de cæ-
tero vero neminem omnino, qui supradictæ sit fortunæ,
ad prædictas consecrationes d ascendere: & maxime si &
jam antea ministraverat, aut taxoticis servierat iustioni-
bus: eum enim, qui enutritus est in executionibus vehe-
mentibus (seu asperis) & his, quæ ex ea re accidunt peccatis;
non utique æquum fuerit, modo e quidem, & illico esse
taxotam, & buleutam, & facere omnium acerbissima;
mox autem sacerdotem ordinari, de humanitate & ab in-
fantia, & nondum quidem ephebiæ excedente ætate, ei
contigit inter reverendissimos monachos connumerari,
& morari in eo ipso schemate g: tunc enim permittimus
ipsum, & presbyterum fieri, & ad Episcopatum venire: cum
sit manifestum, simulatque tale quid evenit & dignus
sacerdotio apparuerit, quod confestim licentiam habeat
manere in Episcopatu, & ministrare, dummodo quartam h
partem suæ substantiæ universæ præbeat decurionibus &
fisco (secundum nuper i de quarta parte positam a nobis
legem) aut soli fisco, si quidem taxotica fortunæ ei esse
contigerit. + Si vero & in reverendissimis Archimandri-
tis censeatur, & manserit inter ipsos, & hoc etiam modo
damus fortunæ liberationem, quartam & tunc partem
suæ substantiæ (ut prædiximus) præbituro: aliter autem
neque illi ordinari concedimus neque ordinato, tale quid
agere permittimus. + Sciente tua excellentia, quia hæc
observari debent ab omnibus Deo amabilibus Episcopis,
poenam expectaturis circa ipsum sacerdotium, si quid tale
fecerint: præter id, quod etiam nec ipse ordinatus sacer-
dotio fruatur, licet fuerit antea in aliquo gradu sacerdotii
ordinatus, sed inter privatos redigetur, & ministeria k
exequetur, quibus subiacebat prius. + Quæ omnia ob-
tinere in futurum volumus tempus: quoniam nunc pri-
mum a nobis inventa sunt: non pertinente ullo modo hac
lege (ut diximus) ad eos, qui semel hac dignitate sacerdo-
tali decorati sunt: sed licentiam habentibus ipsis per sub-
stitutos ministrare, juxta Theodosii & Valentiniani piæ
memoriæ Constitutionem l, quæ ad Thomam re scripta
est. i ¶ Ad hæc & illud iustum esse, & obtinere, &
in usu esse sancimus, quod positum ab initio, & usu obser-
vatum, nescimus, quoniam modo in disuetudinem abiit.
Meminimus enim, nos in Arcadii & Honorii piæ memoriæ
Constitutionem m incidisse, volentem clericos, si negle-
xerint suum ordinem, & in qualemcunque armatam mil-
itiam transierint, vel depositi a Deo amabilibus Episcopis,
militare ausi fuerint; mitti quidem ipsos militia adepta,
tradi vero civitatum curiis ministraturos in posterum pu-
blico, quando & Domini Dei servitio, quamdiu milita-
runt, se abdicaverunt. + Quæ omnia obtinere ex hac nostra
sancimus lege, jubentes, ipsos statim & confestim civita-
tis illius, ex qua sunt, fieri curiales: nisi vehementer cu-
rialibus abundet civitas, quo casu vicinæ n vel ulterioris
etiam usque ad unam provinciam alteram, ubi maxime
curialium constituta est penuria. Si vero latitantes o (ut
probabile est) fiant: licentiam damus curialibus statim
ingredi res eorum, eorum bona detinere, & satis sibi se-
cundum legem inde facere. Hæc igitur super reverendis-
simis clericis cujuscunque gradus obtinere in perpetuum
sancimus, & in his, quæ jam perpetrata sunt, obtinere le-
gem eam volentes, quæ & prius erat. + Quoniam au-
tem & quandam Constitutionem p invenimus de mona-
chis differentem, & volentem ipsos non relinquere pro-
pria monasteria, neque turbare civitates, quam & ad
quoddam sancitam esse tempus quidam suspicantur: opor-
tere existimavimus occasionem inde accipientes, perfe-
ctiorem, & in omne tempus etiam hoc reformare, ita ut
nemini de cetero reverendissimorum monachorum licen-
tia sit, tale quid agere, & relinquere quidem monachicum habitum q,
circumcingere autem qualemcunque militiam aut cingulum, aut dignita-
tem, aut eorum, qui in iudiciis versantur, sequi vitam, & Dei servitio
humana occupationes præferre aut cognoscere: illo, qui tale quid fecerit,
dando r curiæ civitatis illius, ex qua est, aut etiam alterius, ut
prædictum est, & si quidem locuples sit, etiam pecuniaria subiturnus
munera, sive minus, corporalia munera, & hic licentia danda curiis,
(ut prædiximus) si invisibiles s fiant, occupare bona, & sibi ex his sa-
tisfacere secundum legem. In omnibus autem casibus, in quibus
accipere ex his curias jubemus causas, volumus mediam quidem horum

a Interpretatio
Conti.

b Baturus
mtra raxia-
ty. Grati hic.
vide raxia-
nos curiales

c decuriones curiæ
civitatis obnoxii
raxia-
nos curialis
conditio. dist. 51.
53. Nov. 123. c. 15.

d Lex ad prære-
ritos casus in du-
bio non extendi-
tur.

e Hinc illud
Hieronymi ad O-
ceanum, Hæc ca-
techumenus, hodie
pontifex: heri
in amphitheatro,
hodie in ecclesia:
vespere in circo,
mane in altario:
dudum fautor hi-
strionum, nunc
virginum consec-
rator: adde quæ
notavi ad Nov.
133. c. 1. in fin. c. l.

f Nov. 6. cap. 1.
Nov. Leonis 6.
g i. e. habitus.
Plautus in Am-
phit. Nunc ne
hunc ornatum vos
meum admiremini.
hi. Quod ego huc
processi, sic cum
servili schemate.

h Quartam bo-
norum decurio-
nis applicandam
fisco observa-
i i. e. anno 528.
l. u. l. 7. quando &
quib. quarta pars,
adde Nov. 6. c. 1.
k de quib. l. 1. de
decurionib.

l l. 2. §. cod.
m l. 12. §. cod.
n adde l. 16. §. 2.
sup. de sacrosanctis
o poenam lati-
tantis curialis no-
ta.

p forte l. 29. sup.
cod.

q NOVAXIA
r Nov. 5. c. 6. Ex
Novella Leonis
huiusmodi defer-
tor non datur Cu-
rix, sed ad mona-
chismum revoca-
tur. Nov. Leonis
7. 8.

s ei ἀφαινε-
γίζοντο, id est,
si latitent. l. 7. ff.
quibus ex caus. in
possess. Alio sen-
su illud Lucæ 24.
ver. 31. ἀπορτος
ἐγίνετο, accipi-
tur.

a Prefectum pratorio alloquitur.
b Mora purgata non nocet. l. 7. ff. de in integ. l. 135. ff. de verb. oblig. l. 105. ff. de solut. zionibus.

c vide l. 7. J. de legibus.

d Substitutio precaria facta sub conditione. Si sine liberis hares institutus decesserit, hærede transeunte in clerum aut monasterium, sit irrita.

e Demus filio aliquid relictum a patre sub ea conditione, Si liberis suscepit. Demus filium clericum fieri, & ita spem implendæ conditionis amittere, an debetur ei legatum? utique. Remittitur enim clericis conditio suscipiendorum liberorum. Quando legati petitio erit? Statim ab ingressu monasterii, adde Nov. 123. c. 37. in fin.

f quod jus est in conditionibus liberis masculis religionem aliquam professis, appositis, idem & ad feminas extenditur.

g Viro monasterium ingrediente, dos uxori & lucrum ex donatione propter nuptias, (de quo convenit, in casum mortis, non divortii) redditur, nisi ipsa solitaria vitam profiteatur.

h Professio monachismi seu monachismus, morti magis comparatur, quam divortio, l. 56. in fin. princ. J. eodem.

Nov. 22. c. 5. Ideoque quod pacti sunt conjuges in casum mortis, locum habet in casum & eventum monachismi.

i etiam ratione habitationis, quod non est in clericis. l. 19. §. eod.

k l. 11. ff. de his, qui notant.

l Nov. 22. c. 4. m Quid si mulier virum rapiat? Tiraquellus raro quidem fatetur, id evenire, idem tamen statuendum hic esse putat de retract. §. 10. gloss. 2. num. 4. Bald. hic, eorum sententiam juvant ea verba in fin. J. eod. five feminæ sint.

n Poenam raptoris virginum observa, &c. adde l. 1. de raptu.

o Rebuffus negat in Gallia id observari, neque licere consanguineis puellæ raptorem interficere in proem. consuet. gl. 5. n. 34.

p Raptor virginis fori præscriptione uti non potest: potest enim ubique conveniri, vide plures species apud Socinum reg. delicta. 87.

rum partem curiales suscipere non in auro, sed immobili possessione, vel quæ sublit, vel quæ sit comparanda secundum prius a nobis emissam legem, aliam vero dimidiam generali mensuræ tuæ excellentiæ inferri; ut tuus a etiam thronus provideat vigilanter, ne quid tale (commisum) lateat: sed, simulatque quid factum fuerit, conveniens super hoc fiat medela, præterquam si b nunc ipsi ultro & sponte militiam reliquerint, vel simpliciter quod habent schema, & ad monachicam rursus serio & vere revertantur vitam, & inter reverendissimos clericos connumerari festinent. Si enim hoc fecerint intra annum unum ab hac lege lata, remittimus eis poenam, sufficere ipsis ex exercitio putantes emendationem. † Hæc autem obtinere in sequens volumus tempus, neque illos extra dictam relinquentes poenam, quotquot a nostro principatu monachi facti, tale quid fecerint: id enim, quod præcessit e, simul quidem ob humanitatem, simul etiam tempus verentes, dimittimus, quando nihil diserte statutum prius erat.

2 ¶ Item illud statuimus: si pater, si mater, si alius quis ex defectu liberorum restitutionem, aut substitutionem d induxerit quibusdam, si masculis si feminis, hi autem ad nuptias venire propter conversationis non elegerint modum: rescindi tales restitutiones aut substitutiones & habere ipsos potestatem, in quem voluerint modum, pium tamen, quæ inde proficiuntur, consecrare, & aut consumere superstitibus, aut relinquere morientibus, sicut & si sub conditione liberorum susceptionis e, ipsis quid relictum fuerit: oportet & hoc ipsum habere eos, liberos suscipere minime coactos. † Eandem quoque legis positionem & in mulieribus virginitatem f professis, & uxores ducere omnimodo prohibitis reverendissimis clericis extendimus & reponimus, & hanc gratiam Deo pro nostris temporibus dignam referimus.

3 ¶ Ad hæc sancimus, si vir ad solitariam vitam venire voluerit, si mulier viro relicto ad exercitationem monachicam venerit: ne hoc damni causam præbeat: sed ut sua omnimodo recipiat, ita ut liceat uxori || & dotem recipere suam g, & propter nuptias donationem ei, qui cum ea cohabitaverat: & quod inde venit lucrum, non secundum eam, quæ per repudium sit, disjunctionem vindicare, aut manere apud eum, qui non divertit, sed secundum quod in casum h mortis factum est pactum; quasi videatur is, qui divertit a communi alterius convicti, mortuus esse in alterius contubernio, cum cohabitanti sit omnino inutilis i: quicquid autem in dotalibus instrumentis receptum fuerit, ex pactis in casum mortis, id debitum intelligatur.

† Non audente muliere ante anni lapsum in aliud respicere matrimonium, propter k generationis (aut seminis) incertitudinem. † Sed si quid tale futurum sit, statim mitti divortium, quod idcirco Bona l Gratia vocatur, ab ea, quæ conversationem non eligit persona, atque ita agat, quod voluerit, lucris (ut ante dictum est) ad ipsam pertinentibus. Sane eo quod lucrandum esset ex tali causa, omnimodo, si & in prioribus nuptiis vel vir vel mulier mansissent, communibus liberis ex eo matrimonio natis, si qui fuerint, conservando. Datum 5. Kal. Decembr. CP. post Coss. Lampad. & Orest. anno 2. 532.

De raptu mulierum Deo dedicatarum.

54. Idem A. Hermogeni Magistro officiorum.

Raptores virginum m vel viduarum, vel diaconissarum, quæ DEO fuerint dedicate, pessima criminum peccantes, capitis n supplicio plectendos esse, decernimus, quod non solum ad injuriam hominum, sed & ad ipsius omnipotentis DEI irreverentiam committitur. Qui itaque hujusmodi crimen commiserint, & qui eis auxilium tempore invasionis præbuerint: ubi inventi fuerint in ipsa rapina, & adhuc flagrante crimine deprehensi a o parentibus sanctimonialium virginum, vel viduarum, vel diaconissarum, aut earum consanguineis, vel tutoribus seu curatoribus, convicti interficiantur. Sin autem post commissum tam detestabile crimen, aut potentatu raptor se defendere, aut fuga evadere potuerit, in hac quidem Regia Urbe tam viri excelsi Præfecti pratorio, quam gloriosissimi Præfectus urbi: in provinciis autem tam viri eminentissimi Præfecti pratorio per Illyricum & Africam, quam Magistri militum per diversas nostri orbis regiones, nec non viri spectabilis Præfectus Aegypti, & Vicarii, & Proconsules, & nihilominus viri spectabiles Duces, & viri clarissimi Rectores provinciarum, nec non alii cuiuslibet ordinis Judices, qui in locis illis inventi fuerint, simile studium cum magna sollicitudine adhibeant, ut eos possint comprehendere, & comprehensos in tali crimine, post legitimas & juri cognitatas probationes, sine p fori præscriptione, durissimis poenis afficiant, & mortis condemnent supplicio. † Bona autem eorum, si hoc com-

missum fuerit in sanctimonialium virginem, quæ vel in asceterio vel monasterio degit, si eadem virgo diaconissa constituta sit, si non, eadem z monasterio vel asceterio, ubi consecrata est, addicantur: ut ex his rebus & ipsa solatium habeat, dum vivit, sufficiens: & res omnes sacrosanctum asceterium seu monasterium pleno habeat dominio: sin autem diaconissa cujuscunque Ecclesiæ sit, in nullo tamen monasterio vel asceterio constituta, sed per se degit: raptoris ejus substantia ecclesiæ, cujus diaconissa est, assignetur: ut ex his facultatibus ipsa quidem usum fructum, dum superest, ab eadem ecclesia consequatur, Ecclesia vero omnem proprietatem & plenam possessionem earundem rerum nostra habeat beneficio: nemine vel iudice vel quacunque alia persona hæc audente contemnere. † Poenas autem, quas prædiximus, (i. e. mortis & bonorum amissionis) constituimus non tantum adversus raptores, sed etiam contra eos, qui hos comitati a in ipsa invasione, & rapina fuerint. † Ceteros autem omnes qui consensu b & ministri hujusmodi criminis reperti & convicti fuerint, vel eos susceperint, vel quacunque opem eis tulerint, si masculi, si feminæ sint, cujuscunque conditionis, vel gradus, vel dignitatis, poenæ capitali tantummodo subijcimus. † Ut huic poenæ omnes subjaceant, si volentibus c, si volentibus sanctimonialibus virginibus, si aliis supradictis mulieribus, tale facinus fuerit perpetratum. Dat. 15. Kal. Decemb. CP. DN. Justiniano P. P. A. 3. Cof. 533.

De filiis familias.

55. Idem A.

UT non d liceat parentibus impedire, quo minus liberi eorum volentes monachi aut clerici fiant, aut eam ob solam causam exheredare: sed si ipsi testamentum condant, necesse habent quadrantem illis relinquere: sin autem hoc non fecerint, locus sit ab intestato.

1 ¶ Quod si illi monasteria aut ecclesias relinquunt, atque mundani e fiant, omne ipsorum jus ad monasterium aut ecclesiam pertinet.

De arrhis sponsalitiis. De dote, & donatione propter nuptias.

1. De filiis familias. 2. De his, qui sanctimonialium vitam deserunt.

3. Ne Judæus vel paganus vel hæreticus servos Christianos habeat.

56. Idem A. Joanni P. P.

DEO nobis auxilium præbente, omnia, quæ pro honore sanctæ ecclesiæ catholicæ ad Dei placitum fieri propeamus, legibus constituere, & operibus adimplere desideramus. Et jam quidem multa cum ejus auxilio statuimus, quæ ecclesiastica doctrinæ atque statui conveniant: in præsentem vero hoc pia deliberatione duximus corrigendum, quod hætenus contra Dei timorem fiebat. Cognitum etenim nobis est: quod si quis sponsus, vel sponsa post datas & acceptas arrhas voluisset se divino f deputare servitio, & a seculari conversatione recedere, ac sanctimonialium vitam vivere, atque in Dei timore permanere, compellebatur vir quidem ea, quæ arrharum nomine dederat, amittere, sponsa vero in duplum id, quod acceperat, reddere, quod nostræ Mansuetudini religioni contrarium esse visum est. Unde per præsentem legem in perpetuum valituram jubemus: Ut si h quis sponsus vel sponsa || desideraverit seculi istius vitam contemnere, & in sanctimonialium conversatione vivere, || sponsas quidem omnia, quæ arrharum nomine, futuri causa conjugii, dedit, sine ulla deminutione recipiat, sponsa autem non duplum (sicuti hætenus) sed hoc tantummodo sponso restituat, quod arrharum nomine acceperat, & nihil amplius reddere compellatur, nisi, quod probata fuerit, accepisse. Nam & maritis & uxoribus, qui seculo renunciant, jam anteriore i lege a nobis provisum est: ut, si vir maritus, si uxor religionis causa a conjugio recesserit, & solitariam vitam elegerit, unusquisque eorum res suas recipiat, quas pro dote vel ante nuptias donatione præstiterat, & hoc tantummodo lucris nomine consequatur ab eo, qui solitariam vitam elegerit, quod debuit legitime vel ex pacto per casum mortis k exigere.

1 ¶ Hoc etiam cognitum nobis correctione nostra dignum esse judicamus: ut, si quis in parentum potestate constitutus, vel constituta, vel forsan hujusmodi jure absolutus, vel absoluta elegerit se monasterio vel clero sociare; & reliquum vitæ suæ tempus sanctimonialiter degere voluerit, non liceat parentibus eosdem vel easdem quocunque modo abstrahere l, vel propter hanc tantummodo causam quasi ingratum m vel ingratam a sua hæreditate vel successione repellere; sed necesse sit eis omnimodo, cum ultimam voluntatem suam si per scripturam, si alio legitimo modo perficiunt, quartam n quidem portionem secundum leges nostras eis relinquere: sin autem & amplius voluerint eis largiri, hoc eorum voluntati concedimus. Sin vero ultimam voluntatem parentes neque testamento neque alio ultimo elogio declarasse monstrati fuerint: omnem parentum substantiam hæredes, quibus ab intestato competit, secundum leges

z 27. 7. qu. 1. can. Si quis raperit.

30. c. excommunitamus. 13. extra. de hæret. In Gallia id negat servari Rebuffus d. loco n. 34. sed bona raptoris fisco applicari, reservatis monasterio quibusdam amendis, id est, multis arbitrio judicium imponendis. Ideoque Gallis parum utilis erit regula, quam ex hoc textu quidam colligunt, possessionem raptoris monasterio sine ulla adprehensione acquiri

a Agentes & consentientes puniuntur eadem poena.

b Raptus confessi, ministri, susceptores, eis opem ferentes capite puniendi, si masculi si feminæ.

c Etiam volenti facta injuria puniri potest, si id publice expedit. d Nov. 123. c. 41.

v. Cof. 12. obs. 26. in fin. ubi notat. Monachismo dederi ingrati tudinem erga parentes & e contra. Colligi etiam potest: In viro parente libero monachismum profiteri posse, nec eo prætextu, quasi ingratos exheredari.

e v. Nov. 123. c. 42. i. e. laici qui & idioræ. Nov. 6. c. 1. seculari conversationi dediti. l. 56. J. eod.

f l. 60. in fin. ff. de donat. inter virum. Nov. 22. c. 5. Nov. 117. c. 12. Nov. 123. c. 39. g vide Nov. 6. cap. 1.

h nota regulam. i l. 53. §. eod. Nov. 123. c. 39.

k Monachismus morti comparatur. l. 53. §. 3. §. eod. Est enim mors veluti civilis vita solitaria.

l Liberi, a parentibus invitati e monasterio non sunt retrahendi.

m Hoc innuit, justam ingrati tudinis causam non esse, solitariam vitam, parentibus invitatis, profiteri, qua de re vide Alciat. 4. §. 23. §. 19. quæst. 3. c. ult.

Nov. 123. c. 41. ubi dixi. Harm. 9 in fin.

n Liberi monachismum professi, parentes quartam relinquere tenentur. Sed hoc non servatur in Gallia, vide Rebuff. in proem. consuet. gloss. 5. num. 24.

de Bonis auctoritate Iudicis possid. 4. 42.
— — — — — cond. qui morte sibi conf. 9. 20.
— — — — — libertond. et jure patr. 6. 4.
— — — — — maternis. et maternigen. 6. 60.
— — — — — profuptond. seu damnat. 9. 49.
— — — — — quod liberis in potest. 6. 63.
— — — — — vacantibz. 10. 20.

de Bonorum possessione contra tabb. liberti. 6. 23.
— — — — — contra tabb. quod L. 101. 6. 24.
— — — — — secundum tabb. 6. 25.

z Sanctimoniali
vita hic opponi-
tur secularis con-
versatio. Secula-
ris nomine vitam
damnabilem ne
intelligas, sed
proclivem ad car-
nis vitia propter
frequentem homi-
num conversa-
tionem. Alias ve-
runt etiam esse
potest, quod ab
Aristotele dicitur
i. Politic. 3. Eum
qui sit absque ci-
vitate per natu-
ram, non per for-
tunam, aut ne-
quam esse, aut po-
tiorum hominem, ut
ab Homero nota-
tur, velut sine tri-
bu, sine jure, sine
dono.

a Monachi pa-
rentibus succe-
dunt ab intestato,
sive soli sint, sive
cum aliis. Sed hoc
non servatur in
Gallia, nec enim
succeedunt paren-
tibus tales liberi.
vide Rebuff. lib.
n. 22.

b Poenam mona-
sterium suum de-
ferentis, & ad se-
cularem vitam
transuentis, ob-
serva.

c vel de qua se-
pius dixit, vel
quia superiores
emendat, s. i. sup.
ead. eo sensu Co-
dex repetitæ præ-
lectionis dicitur.

d v. l. unic. inf. ne
Christiani mancipi-
e Christiana pro-
fessione, Judæo-
rum servi & gen-
tilium sunt libe-
ri: quod etate
Pauli non fuit
epist. ad Philemonem
versic. 10.

f Semel impe-
trata libertas, in-
vito & innocenti
non potest admitti:
videbatur autem
res ad causam uti-
lem rediisse.
Christiani servos
Christianos habe-
re possunt: ac non
Judæi.

g Interpretatio
Concilii.

h Prenatum aug-
mentis principes
delectari non de-
bent. l. 8. j. de ju-
diciis, l. 10. l. 183.
ff. de reg. jur. v. Se-
necam i. de cle-
mentia 8.

i adde l. 9. ff. de
verborum & extra-
ord. l. 16. §. 10. ff. de
pan.

k l. 45. §. ult. §.
ead.

l l. 46 §. 9. eod.
m Transactio im-
probitur, quæ sit
ideo, ut repræsen-
tata pecunia con-
sumatur. l. 8. §.
6. ff. de transac-
tionibus.

n *ἄνευ χορηγίας*
vix, id est, de
quibus diximus

l. 46. sup. ead.
p & quasi cursores vitæ lampada tradunt. Lucret. 2.
q unus hic vitæ status quid est?
hæc præscribitur, finitus ac certus.
r *πῶς τὰ βίαις, ὁ δὲ αἰνῶν* Nov. 1. cap. 1.
in fin. *πῶς τὰ διαλύειν αἰνῶν*. Nov. 22. c. 20. De morte v. Sebastianum Medicem in
tractatu, Nova omnia solvit.
ff. de cons. cnp.

ges nostras sibi defendant: nullo eis impedimento ex san-
ctimoniali & conversatione generando, sive a soli, sive cum
aliis ad successionem vocantur. z Hujus autem per-
petua nostra legis beneficia eos volumus obtinere, qui in
monasterio vel clericali perseveraverint. Nam si qui eor-
um, de quibus præsentem legem posuimus, sanctimoniali-
lem vitam elegerint, ad secularem autem conversationem
postea remeaverint: jubemus b omnes eorum res ad jura
ejusdem ecclesiæ vel monasterii, a quo recesserint, pertinere.
3 Hic ita dispositis, repetita c lege jubemus, ut
nullus Judæus, vel Paganus, vel hæreticus servos d Chri-
stianos habeat: Quod si inventi in tali reatu fuerint; sancimus,
servos omnibus modis liberos esse secundum ante-
riorem nostrarum legum tenorem. + In præsentem autem
hoc amplius decernimus: ut si quis ex prædictis Judæis,
vel Paganis, aut hæreticis habuerit servos nondum catho-
licæ fidei sanctissimis mysteriis imbutos, & prædicti servi
desideraverint ad orthodoxam fidem venire; postquam
Catholicæ ecclesiæ sociati fuerint, in e libertatem modis
omnibus ex præsentem lege eripiantur; & eos tam judices
provinciarum, quam sacrosanctæ Ecclesiæ defensores, nec
non beatissimi Episcopi defendant, nihil pro eorum pretiis
penitus accipientibus dominis. Quod si forte posthac et-
iam ipsi domini eorum ad orthodoxam fidem conversi fu-
erint, non f liceat eis ad servitutem reducere illos, qui eos
ad fidem orthodoxam præcesserunt. Sed si quis talia usur-
paverit, poenis gravissimis subiacebit. + Hæc igitur
omnia, quæ pietatis intuitu nostra sanxit æternitas, omnes
Judices & religiosissimi Antistites, sive Africanæ diocese-
ses (in qua maxime hujusmodi vitia frequentari cogno-
vimus) sive aliarum provinciarum, graviter & studiosissi-
me observari procurent. Nam contemptores non solum
pecuniaria multa, sed etiam capitis supplicio ferientur.

De legato annali.

57. g Idem A. Joanni P. P.

Præsentem lex in alterius legis scripta a nobis refertur
mentionem: quam procul dubio & denuo confirmare
cum quadam meliore putavimus oportere adjectione, ma-
jorem poenam contra delinquentes proferendo; non b quia
augmentis delectemur poenarum, (nihil enim nobis tam
gratum est, quam humanitas) sed ut metu poenæ eos, qui
ad peccandum proclives i sunt, a peccando arceamus. Sci-
mus igitur nos scripsisse legem k dicentem, nullam esse li-
centiam sanctissimarum ecclesiarum Oeconomis, aut anti-
stiribus xenonum, aut nosocomiorum, aut prochorum,
aut monasteriorum, sive virorum, sive mulierum, aut alio-
rum talium corporum l, quorum præfata constitutio me-
minit, ea, quæ in perpetuum illis relicta sunt, quæ Annalia
vocant leges, secundum aliquod pactum aut auro distra-
here certo, aut alienare aliter per quicunque modum, &
posteris adimere id, quod eis obveniret exinde, solatium:
& convenientes legi adjecimus rationes: ut quia non am-
plius propter tale commentum, nec appellatio quidem an-
nui conservetur, nisi per singulos annos contingat præstari,
sed semel repræsentatum m, postea perfecte pereat. Hanc
iterum cum aliqua adjectione renovantes legem sancimus:
si quis aut Reverendissimorum Oeconomorum, aut
xenodochorum, aut nosocomiorum, aut prochororum,
aut gerontocomiorum, aut brephotrophorum, aut
orphanotrophorum, aut archimandritarum, aut aliorum
contentorum n priore nostra divina constitutione perso-
narum; id, quod in perpetuum relicta est venerabili-
bus domibus, quibus præfunt, sive in auro sive in aliis
rebus tentaverit transmutare, ne videatur esse perpetu-
um, sed transactionibus aut venditionibus, aut quibus-
dam aliis machinationibus, ut quod perpetuum manere
debeat, terminetur, tentaverit, præter vim a nobis nu-
per profectæ in hujusmodi rebus divinæ legis, nullam ha-
bere ullo modo licentiam hoc facere; sed & si fecerit irri-
tum esse, quod factum fuerit: & licentiam esse ei o, qui
post ipsum eandem suscipiet curam, vel etiam eo negli-
gente (ut fieri potest) factum deinceps omnes statim re-
vocare id, quod fuerit factum, & ita infirmum declarare,
atque si ab initio non processisset: ut & fructus medii tem-
poris, & usuras, & omnem utilitatem ad pium pertinere
omnimodo locum: omnibus, quæ medio tempore atten-
tata sunt, quiescentibus. Homini etenim cuique cursus p
unus q est vitæ ab opifice datus, cujus finis est omnino
mors r: venerabilibus vero domibus, & earum cœtib; in-
desinenter a Deo custoditis, non est neque secundum ear-
um possessiones inducere aliquam metam: sed quousque
utique permanferint venerabiles domus: (manent s autem
in perpetuum, & usque ad hujus sæculi consummationem,
quousque Christianorum nomen apud homines erit &

coletur) æquum itidem a est manere & in perpetuum re-
lictas erogationes aut redditus immortales semper piis
actionibus nunquam cessaturis servituros. Eum igitur,
qui tale quid reliquerit, & transferre rem auro accepto aut
per aliam occasionem præsumpserit, damnum quidem nul-
lum induci (secundum ea, quæ prædicta sunt) his, contra
quas talia perpetrarunt, domibus: sed illas quidem do-
mos & aurum, & b rem lucrari, quam acceperunt; & nihilo-
minus relictum exigere absque ulla quacunque diminu-
tione, tam ab ipso, qui hoc egit, quam ab ejus hæredi-
bus & successoribus, & illius res, & bona obligari ipsi, qui
cum eo contraxit; & ea ipse vindicet tam contra illius per-
sonam, quam bona ipsius, usque ad plenam & competen-
tem ipsi indemnitate: ne scilicet contra venerabilem do-
mum, quam contra fas fraudavit, ullam speret datorum
recuperationem, aut ejus, quod factum est, instaurationem:
quod autem ad ipsum, quo cum contraxit, attinet, omnem
habeat a legibus licentiam c regredi contra ipsum & hæ-
redes ejus, & ejus res, & quod datum est, si possit, exigere,
ut, si minus ob Dei meritum, metu saltem propriæ ipsorum
substantiæ & suorum hæredum tardiores fiant ad hujus-
modi pactiones, quas in confesso est eos nullius boni cau-
sæ celebrare, sed vel pecuniis corruptos, vel affectionibus
quibusdam superatos. Quæ omnia per hanc divinam le-
gem prohibentes, & ipsam sacris nostris inscribi legibus
sancimus, & offerimus ipsi Domino universorum Deo, &
Salvatori nostro Jesu Christo, pulchrum quoddam & con-
veniens ipsi sacrificium & ipsam adducentes. Dat. Prid. Id.
Sept. CP. DN. Justinian. P. P. AA. 4. & Paulino V. C. Conf. 534.

DE EPISCOPALI d AUDIENTIA e ET DIVERSIS CAPITULIS, QUÆ AD JUS CU- RAMQUE g ET REVERENTIAM h PER- TINENT PONTIFICALEM.

TIT. IV.

De modo mercandi.

1. Impp. Valentin. & Valens AA. ad Julianum Comi-
tem Orientis.

Negotiatores, || si || qui ad domum nostram perti-
nent, ne i modum k mercandi videantur excede-
re, Christiani l (quibus verus cultus est, adjuvare
pauperes, & positos in necessitate) provideant
|| episcopi. || Dat. 15. Kal. Mart. Constantinop. Valentiniano &
Valente AA. Conf. 368.

De clerico ante definitivam sententiam appellante.

2. Idem AA. ad Claudium P. P.

Si clericus ante n definitivam sententiam, frustratoria
dilatoris causa ad appellationis auxilium convolaverit;
multam o quinquaginta p librarum argenti, quam contra
hujusmodi appellatores sanctio q generalis imponit, co-
gatur expendere. Hanc autem non fisco r nostro volu-
mus s accedere, sed pauperibus fideliter erogari. Dat. 6.
Id. Jun. Valentiniano N. P. & Victore Conf. 369.

Qui ex carceribus die Paschæ dimittuntur.

3. Impp. Valentinianus, Theod. & Arcad. AAA.
Neotherio P. P.

Nemo t deinceps tardiores fortassis affatus nostræ pe-
nitentis expectet: exequantur Judices u, quod indul-
gere consuevimus x: ubi primus dies y Paschæ exte-
rit, nullum teneat carceris inclusum, omnium vincula dis-
solvantur z. + Sed ab his secernimus eos, a quibus con-
taminari potius gaudia lætitanique communem, si dimit-
tantur, animadvertimus: Quis a enim sacrilego diebus
sanctis indulgeat? quis adultero, || vel stupri, || incestive reo
tempore castitatis ignoscat? quis non raptorem || virginis ||
in summa quiete & gaudio communi persequatur instan-
tius? nullam accipiat vinculorum requiem, qui quiescere
sepultos quadam sceleris immanitate non sinit: patiat b
tormenta veneficus, maleficus, adulter, violatorque mone-
tæ; homicida, || parricidaque || quod c fecit, semper expe-
ctet, reus etiam majestatis d. de domino e, adversus quem
talitæ molitus est, veniam sperare non debet. + His ergo
tali sub adstrictione damnatis, indultum nostræ serenitatis
eo præcepti fine concludimus, ut remissionem veniæ cri-
mina nisi f semel commissæ non habeant: nec in eos libe-
ralitatis Augustæ referatur humanitas, qui impunitatem
veteris admitti non emendationi potius, quam consuetudi-
ni g depuraverint. Dat. Kal. Maji, Arcadio A. & Bautone
V. C. Conf. 385.

x Ubi jus deficit, ad consuetudinem Principis recurri potest. y qui semper Chri-
stianis insignis fuit. adde l. 8. ff. ad Turpill. z Hujusmodi liberatio, relaxatio est po-
tius, quam vera dimissio. a l. 10. j. de feriis. adde l. 3. in fin. j. de aboli-
tionib. adde quæ not. ad l. 7. §. 2. ff. ad l. Jul. majestatis. b Quæstio haberi potest die
feriato. c Poenam talionis homicida sustinet, sine remissione, ut vult Bald.

d Lex de seditionis quotidie quarri jubet. Cic. pro M. Cælio. e i. e. a Principe, quam
appellationem recusavit Augustus. De Principis beneficio desperet, qui in Principem com-
mittit. arg. l. 17. §. 1. ff. de minorib. f Geminatum delictum venia caret, v. quæ notavi ad
l. 15. in fin. ff. ad Turpill. l. 28. §. 3. ff. de panis. v. Bellov. 3. pract. c. 16. n. 7. & c. 19. num. 10. Pap.

g Arrest. 10. n. 8. g qui iterum deliquit post veniam semel impetratam, consuetudinem
quandam peccandi habere dicitur. Et tamen ne hinc colligas, consuetudinem ex bino adu
generari: agitur enim non de consuetudine juris, sed facti: Baldus hic. loquitur ergo
v. *περὸ δικαιῶς*, nec enim habitus ex uno aut altero adu generatur. v. Cujac. 20. obs. 1.

h Lex de seditionis quotidie quarri jubet. Cic. pro M. Cælio. e i. e. a Principe, quam
appellationem recusavit Augustus. De Principis beneficio desperet, qui in Principem com-
mittit. arg. l. 17. §. 1. ff. de minorib. f Geminatum delictum venia caret, v. quæ notavi ad
l. 15. in fin. ff. ad Turpill. l. 28. §. 3. ff. de panis. v. Bellov. 3. pract. c. 16. n. 7. & c. 19. num. 10. Pap.

g Arrest. 10. n. 8. g qui iterum deliquit post veniam semel impetratam, consuetudinem
quandam peccandi habere dicitur. Et tamen ne hinc colligas, consuetudinem ex bino adu
generari: agitur enim non de consuetudine juris, sed facti: Baldus hic. loquitur ergo
v. *περὸ δικαιῶς*, nec enim habitus ex uno aut altero adu generatur. v. Cujac. 20. obs. 1.

h Lex de seditionis quotidie quarri jubet. Cic. pro M. Cælio. e i. e. a Principe, quam
appellationem recusavit Augustus. De Principis beneficio desperet, qui in Principem com-
mittit. arg. l. 17. §. 1. ff. de minorib. f Geminatum delictum venia caret, v. quæ notavi ad
l. 15. in fin. ff. ad Turpill. l. 28. §. 3. ff. de panis. v. Bellov. 3. pract. c. 16. n. 7. & c. 19. num. 10. Pap.

a Perpetua per-
petuam causam
habent.

b Nov. 7. cap. 6.
Galli, le drap &
& l'argent.

c Nov. 6. c. 6.

d De episcopali
judicio. C. Theod.
lib. 16.

e l. 25. §. 12. prox.
16. C. Theod. 1. l.
ult. Audientia E-
piscopali, non est
jurisdictio, ut vult
Accursius: non
est Diocesis, ut
vult Haloander,
quia ut foro, ita
apparitione & e-
xecutione carent
episcopi Audien-
tia, judicium est
atque notio, quæ
episcopo inelero-
cos & monachos
competit.

f l. 21. in fin. l. 31.
in fin. l. 32. j. cog-
nitionem. l. 8. j. eod.
g l. 8. j. eod. l. 18.
l. 46. §. 12. prox.
& providentiam,
l. 1. j. eod. offici-
um. l. 5. j. eod.

h l. 8. j. eod. l. 14.
l. 7. §. 12. prox.
i si modo mer-
candi videantur
exercere solerti-
am, ita refertur in
l. 5. C. Th. de iustit.
li colla. l. 13.

k Episcopalis pro-
videntia est, ne
mercatores carius
(quam par sit)
merces suas ven-
dant. Est enim
servandus modus
in pretio & ejus
officii pauperes
adjuvare.

l i. e. episcopi
præfatum.

m hæc lex inter-
polata ex l. 2. C.
Th. quorum appel-
lationes non reci-
piuntur. lib. 11.

n Appellare fru-
stratorie ante de-
finitivam senten-
tiam non licet.

o quæ & præju-
dicialis dicitur. v.
Cujac. 12. obs. 6.

p l. 10. l. 15. l. 16.
l. 30. C. Th. lib. 11.
tit. 36.

q 11. C. Th. 36. l. 10.
non est lex 5. inf.
quorum appella-
tiones: quæ hæc
posterior est. Est
potius lex 10. 15.
& 16. d. 12. C. Th.

r quod sit, si lai-
cus frustratorie
appellat.

s hoc non serva-
tur in jure cano-
nico. Bald. hic.

t l. 8. C. Th. de in-
dulgentiis crimi-
num lib. 9. tit.
33 Syn. Basil. 7. tit.
17. c. 16. l. Harm.

u Convenit etiam
episcopis, idut hat,
adde 60. Ec. 37. c. 12.

v Cujac. 20. obs. 1.

w Baldus hic.

x Baldus hic.

y Baldus hic.

z Baldus hic.

a Baldus hic.

b Baldus hic.

c Baldus hic.

d Baldus hic.

e Baldus hic.

f Baldus hic.

g Baldus hic.

h Baldus hic.

i Baldus hic.

k Baldus hic.

l Baldus hic.

m Baldus hic.

De reversis ab hostibus.

11. Idem AA. Theodoro præfecto pratorio.

Christianos a proximorum locorum volumus sollicitudinem gerere, ut Romanos || captivos ||, qui reversi fuerint, nemo teneat, nemo iniuriis aut damnis afficiat. Dat. 3. Idus Decemb. Honorio 8. & Theodoro 3. Augustis Conf. 409.

De lenonibus.

12. Impp. Theod. & Valent. Florentio Præfecto Pratorio.

Si d lenones patres & domini e suis filiabus vel ancillis Speccandi necessitatem imposuerint, liceat filiabus & ancillis, Episcoporum f implorato suffragio, omni miseria- rum necessitate absolvi g. Dat. b Kal. Maji, Felice & Tauro Conf. 428.

De clericis lite pulsantibus.

13. Imperator Marcianus A. Constantino P. P.

Decernimus, ut i quicumque & Catholicarum ecclesiarum, quæ sub viro religioso Archiepiscopo hujus l al- mæ urbis sunt, reverendissimum Oeconomum, (five de ecclesiasticis, five de propriis, & ad ipsum solum pertinen- tibus causis) vel quemcumque alterum earundem ecclesia- rum clericum aliqua voluerit lite pulsare: apud m memo- ratum beatissimum Archiepiscopum causam dicat, in ne- gotiis audiendis fidem ac sinceritatem geminam n præbi- turum, & sacerdotis, & Judicis: Volentibus o tamen actori- bus pateat Episcopale iudicium, ac nullus, qui hujusmodi intendit in sacrosanctas ecclesias, vel in prædictos clericos actionem, ad religiosissimam Antistitem ducatur invitus. Dat. 8. Aprilis Vararj & Joanne Conf. 456.

De lenonibus. 1. Ne mulier invita conjungatur mimis aut cho- ris, aut aliud spectaculum in theatro agat.

14. p Imperator Leo ad populum.

Neque servum neque liberum corpus, sit, qui q audeat in meretriciam vitam producere, aut prostare, five thymelicus r fuerit, five alio pacto scenica persona: ac, si mancipium sit, quod prostat, in libertatem vindicetur a quocunq; sine ullis sumptibus apud ejus oppidi magistratum au Episcopum. i ¶ Quibus curæ erit, ne etiam invit. m mulierem liberam, aut ancillam conjungi patian- tur mimis aut choris, aut aliud spectaculum in theatro f agere invitam.

De advocatis.

15. Impp. Leo & Anthemius AA. Nicoftrato P. P.

Nemo t vel in foro magnitudinis tuæ, vel in provinciali judicio, vel apud quemquam judicem accedat ad to- gatorum consortium, nisi u sacrosanctis catholicæ reli- gionis fuerit imbutus mysteriis. ¶ Sin autem aliquid, quoquo modo, vel quadam etiam machinatione factum, vel attentatum fuerit: Officium quidem sublimitatis tuæ centum librarum auri iacturam pro condemnatione susti- neat: idem vero, quicumque ausus fuerit, contra providum nostræ Serenitatis decretum, officium advocacy per surreptionem arripere, & prohibitum patrocinium præsti- terit, ab advocacy officio remotus, stylum proscriptionis ac perpetui exilii specialiter sustinebit, sciturus etiam provinciarum Rectoribus, quod is, sub cujus administra- tione aliquid hujusmodi fuerit attentatum, partis bono- rum dimidia proscriptionem, & poenam exilii per quin- quennium sustinebit. Dat. Pridie Kal. Aug. Constantinop. Anthemio A. 2. Conf. 463.

De arrhis sponsalitiis.

16. Idem AA. Erythrio Præfecto pratorio.

Si legibus prohibita x non sint sperata nuptiæ, & post Sarrhas sponsalitiis sponfa conjugium sponsi propter reli- gionis y diversitatem z recusaverit: si quidem probatum fuerit, ante datas easdem sponsalitiis arrhas, hoc idem mu- lierem vel parentes ejus cognovisse, sibi debeant imputa- re: si vero horum ignari, sponsalitiis arrhas susceperint, vel post datas arrhas talis causa poenitentia intercesserit, iisdem tantummodo redditus, super alterius simpli poena liberi custodiantur. Quod simili modo etiam de sponsis super recipiendis, nec non arrhis præstitis custodiri cense- mus. Dat. Kalend. Jul. Martino & Zenone Conf. 471.

De curatore frumentario.

17. a.

Electio Episcopi & primorum civium Sitonæ b fiant ex militaribus ordinibus, aut ex veteranis, aut ex tyro- nibus, five militaturis. Qui id transgressus fuerit, trigin- ta libris mulgetur.

De annonis militum stationariorum.

18.

Milites, qui præfunt, & in custodia consistunt, in suis

cum refect, vult enim sponsalia solvi, dñā καὶ νοτάτην θρησκείαν ἀγνοῦντας καὶ ὁρμαίνων διαπορεῖν; propter novum aliquid & ignotum religionis genus, & religio- num diversitatem.

2. Hi εὐσεβοὺς dicuntur. Harmenop. d. 5. 5.

Interpretatio Antonii Augustini.

b vide quæ notari ad l. 5. 8. eod.

(ut vocant) sedetis a five stationibus, species ad se perti- nentes, ex civitatibus, aut ex ejus regionis agricolis ad suas annonas arbitratur Episcopi, aut Magistratus, aut defensoris, si desit magistratus, accipiant. Neque cogatur collator nu- meratam pecuniam præstare.

De defensoribus civitatum.

19. Imperator Anastasius A. Eustachio P. P.

Jubemus, eos tantummodo ad Defensorum b curam per- agendam ordinari, qui c sacrosanctis orthodoxæ religio- nis imbuti mysteriis, hæc imprimis sub gestorum testifica- tione præfente quoque religiosissimo fidei orthodoxæ An- tistite, per depositiones cum sacramenti religione cele- brandas patefecerint. Ita enim eos præcipimus ordinari, ut reverendissimum Episcoporum, nec non clericorum, & honoratorum, ac possessorum, & curialium decreto, consti- tuantur. Dat. 13. Kal. Maji, Sabiniano & Theodoro Conf. 505.

Auth. ex Novell. 15. cap. 1.

Præsides gentium per unamquamque civitatem præparent ho- mines non vilissimos, sed nobiliores civitatum habitatores, qui- bus aliqua ratio est bona opinionis constituta, nominare defen- sores per circulum: ut, eo expleto, rursus ad eandem sollicitudinem revertantur: decreto facto cum jurejurando omnium possessorum in ea civitate consistentium: electione faciendâ a Deo amabili Episcopo, & venerabili clero, & aliis in civitate bonæ opinionis studentibus. ¶ Et nulli liceat defensoris ordinationem decli- nare: alioqui quinque librarum auri poena coercetur, quæ in d opera civitatis impenditur: & post poena solutionem nihilominus defensoris officium suscipere cogetur, & jurabit, omnia secun- dum e leges & jus agere. ¶ Et confirmabitur ex præcepto gloriosissimorum Præfectorum nostrorum. ¶ Et in biennio solo administrabit. ¶ Et judex potius, quam defensor esse videbitur: ut etiam testamenta & donationes apud hunc insinuentur, & acta apud eum componantur, & hab. at unum exceptorem, & duos offi- ciales ex provinciali officio. ¶ Et judicet in causis pecuniariis usque ad trecentos aureos. ¶ Præterea habeat defensor publi- cam habitationem, in qua monumenta recondat, & unum homi- nem, qui acta conse. vet.

De jurejurando a magistratibus præstando: de exterminan- dis hæreticis.

Nova constitutio Friderici Imperatoris, de statut. & consuet. contra libert. eccl. 5. statuimus et- iam. coll. 10. consil. fin.

Statuimus hoc editto in perpetuum valituro, ut potestates, con- sules five rectores, quibuscumque fungantur officiis, pro defen- sione fidei præsent publice juramentum f, quod de terris suæ jurisdictione subjectis universos hæreticos ab ecclesia de- notatos, bona fide pro viribus suis exterminare studebunt, ita ut a modo, quodcumque quis fuerit in potestatem seu per pe- tuam seu temporalem assumptus, hoc teneatur capitulum firma- re juramento: alioqui neque pro potestatibus, neque pro consuli- bus, neque pro rectoribus habeantur, eorumque sententias ex tunc irritas judicamus & inanes.

De jurejurando a militibus præstando.

20. g.

Nemo h militet, qui non apud acta testificatus cum tribus sit, propositis sacrosanctis evangelis se esse Chri- stianum orthodoxum, fiantque acta ad eum Magistratum, sub quo militaturus est, & duo tantum aurei pro ea re præ- beantur. Si vero id neglectum sit, dabit libras quinquaginta is magistratus, ejusque Officium viginti: qui vero mi- litavit, x. atque a militia ejicietur: testes, qui pejeraverint, in corpus punientur: illa vero multa Comitibus periculo, re- bus privatis inferentur.

De non numerata pecunia. 1. De dote.

21. Imperator Justinianus A. Mennæ P. P.

Si præfens i quidem sit, qui pecuniam numerasse, vel ali- as res dedisse scriptus est: aliquam & vero administratio- nem in provinciis gerat, ut difficile esse videatur, d nuncia- tionem l eidem non numeratæ pecuniæ mittere, licenti- am damus ei, qui memorata exceptione uti velit, alios m judices adire, & per eos ei manifestare, quia exceptionem hujusmodi objicit, factam a se super non numerata pecu- nia querelam esse. ¶ Quod si non sit n alius administra- tor civilis, vel militaris, vel per aliquam causam ei sit dif- ficile, qui memoratam querelam opponit, eum adire, & ea quæ dicta sunt facere: licentiam damus o etiam per virum reverendissimum Episcopum p eandem suam exceptionem creditori manifestare, & ita tempus statutū interrumpere.

i ¶ Quod etiam in exceptione non numeratæ dotis q locum habere receptum est. Dat. Kal. Jul. Constant. DN. Justiniano A. II. Conf. 528.

De custodia reorum.

22. r Imperator Justin. A. Mennæ P. P.

o Addunt ex hoc loco propter absentiam judicis episcopum adiri, eique actum confe- ctionem permitti. p Hinc colligunt, adiri episcopum posse, ubi contractus est usura- rius, non ut cognoscat de contractu, sed ut advocet judicem. q numeratur enim in- ter pias & favorabiles causas. r Interpretatio Contii.

Nemi-

d 2

a creditoris hic, adde Theophilum in 5. c. de m. pr. sit. Inst. de milit. testam. Sed et e- rant xdes, Inst. de milit. test. tolla- ra, vel stativa, teste Suida. Actus dicuntur in l. pe- nult. de test. mi- lit. l. ult. j. quib. caus. cessat. in Inst. de milit. test. in pr. Veget. 3. c. 4. Cuj. consil. 49. notat, Eum, qui in expeditione fuerit, militem, in castris, in for- sato, in hybernis, in habitatis, in prædiis, jure militari restari posse. Jure mili- tari, inquam, vel unico teste, ut Theoph. scripsit, vel nullo, dum- modo aliis pro- bationibus legiti- mis constare possit de militis voluntate. b v. l. 8. j. de de- fens. civit. c v. l. 9. j. de di- vers. offic. d adde l. 26. j. eod. e v. Inst. de offic. judic. in pr. f Bart. negat hanc Auth. consuetu- dine receptam, sed aliam for- mam juramenti introductam esse. g videtur esse hæc lex Justin. Novell. 109. h l. 9. j. de di- vers. offic. Hæc lex re- novat, quod antea Honorius consti- tuerat, & ut Zosi- mus refert, mox mutaverat, pro- pter Genericum copiarum Dalma- ticarum ducem. v. Cujac. hic. i Eadem verba extant in l. 14. 5. 4. ver. sed si qui- dem præfens sit. j. de non numer. k puta magistra- tum. l. 2. ff. de in- jus vocando. l citationem. Hæc denunciatio ma- nifestationis & intimationis vim habet. m ordinario, vel episcopo. Bart. ordinario, in- quam, judice con- tractus, apud quem partes for- mantur forum. Bald. n aut sit suspe- ctus. Potest enim quis suspectum judicem habere οὐκ ἀποκρίνῃ τῷ δικηγόρῳ καὶ τῷ ἱεροδότην. Quod si monitus ab e- piscopo judex non obtempera- verit, episcopus rem omnem ad Imperatorem de- ferre debet. r. Eccl. 3. ex lib. 6. tit. 22.

a l. 6. inf. de cust.
reor.

b Εκάστην edi-
tio Parisiensis,
ἐκάστης, ita le-
git Cujac. cap. 3.
de praescript.

c quam *ῥῆξι-*
δα vocant Græ-

ci hoc loco 60.
Eclor. 5. cap. 21.

quartus septima-
nz dies est Mer-

curii, adde Nov.
137. cap. 4. Petrus

Alexandrin. c. 15
 τετράδις γδ

καὶ παρ-
σχέται ὑπὸ τῆς

τέων. τὰ μὲν
διὰ τοῦ Χρ.

a i. e. impune, sine fraude.

b De quibus § 2.

c id est, d. § 2.

d Adhuc ad honorem & decus urbium pertinet, l. 10. § 10.

in p. ff. de oper. mon. l. 2. § 17.

ut ff. de ne. quid in loco publ.

e Metiores sunt, quib. præparandi hospitiæ procuratio incumbit.

Optatus libr. 3.

Cum ante venturos milites metatores, ut fieri solent, mitterentur.

metatores sunt hospitiæ, quæ militibus provinciæ præbent, v. tit. de metatis.

f Eadem verba extant in l. 7. § 3.

g de curat. furios.

h Tutor testamentarius non satisfaciendus, ut hic, § 4. § 5.

i hoc videtur innuere, testamentarius non cogi ad satisfactionem præstandam. Hoc tamen in Gallia non servatur, ubi omnis tutor ex inquisitione datur. Solent enim consanguinei tutores promittere pupilli indemnitate, cum omnium bonorum suorum obligacione. R. buff. in p. am. conf. gloss. 6.

m. 39. Neque satisdare solet mater vel avia, ut & quis tutor, etiam si ad pauperem devenit, idem Reduff. in tract. de sententiis provisionibus art. 3. gloss. 2. n. 3.

n Testimonium patris pro satisfactione sufficit, ut hic, ut quo testimonio nullum majus sit, aut esse debeat liberis, l. 7. § 1. J. de cur. furios.

o Exigitur juramentum a curatore furioso.

p Tutoris officium est & curatoris, utilia non præstare, inutelia non admittere.

q Inventarium exactissimum curator furiosus facere debet, d. § 5. quod ita verum est, ut præsumatur in dolo versari, si inventarium facere neglexerit, l. 7. ff. de admin. tut. v. Rolan. a Valle l. conf. 49. n. 55.

r Curator ad hunc inventarium faciendum esse obstrictus d. Bart. tit. Accursius negat, quem omnes sequuntur: idque ita observari in Camera Imperiali refert Andr. Gallius 2. obs. 108. Cogi tamen ait ad satisfactionem, rem pupilli salvam fore. Aliud est in curatore, Gloss. l. in fin. in verb. venier. ff. de curat. bon. dando.

s i. e. nullis omis.

t Nec enim privata conscriptio aut notatio sufficeret.

u Scriptura in inventario requiritur, & proinde non auditur tutor testibus bonæ pupilli sui probaturus.

v Tabularum adgnatorum tutelam, adgnati sortiebantur, dixi ad l. 12. tab. tit. de tut. sup. de curatoribus.

w Nota personas, a quibus dari tutor aut curator potest.

x Sufficit enim datum fuisse ex inquisitione.

y a dativo tutore, cum creatur, exigitur causa potest fidei iussor.

z Tutores dativi ad hæc tria cogantur: Jurare rem pupilli salvam fore: inventarium conscribere: bonorum propriorum hypothecam pati.

aa Demens alius est a furioso.

bb nullo discrimine habito inter masculos & feminas, v. l. 25. J. de nupt.

cc Iam se. constituto, aut si nullus, est curator, constituti debet, Gs. ff. de jur. dos.

dd Non contrahentium, aut curatoris sed iudicium, & earum personarum, quæ sequuntur arbitrio.

ee Dotis aut donationis propter nuptias quantitate faciendæ liberis in furiosi parentis potestate positæ, iudices æstimare debent.

ff Dos & donatio propter nuptias constituta est, habita ratione mariti, ejusque uxoris. l. 60. ff. de jur. dos.

accipere, id vero agere sine a ulio detrimento. Caterum eadem multa adversus religiosissimum Episcopum, & clarissimum provinciam Præsidentem imponitur: si quid eorum transgredi passi fuerint, aut si cum transgressum erit, non id statim renuntiaverint. 7 ¶ Neque etiam pariantur, ut plus definita parte a nostra Constitutione pro sportulis accipiantur: neve descriptio ob aliquam causam in civitatibus fiat: nisi ob illas tantum, quas supra enumeravimus, renuntiationes processionum, constitutionum, sacri & generalis commonitorii, aut foris, aut literarum, & hujusmodi omnium rerum, de quibus auctor & sanximus, item quæ propter suam conservationem, atque salutem civis facere voluerint ad opera forte publica, vel ad sitoniam, vel ad aliam quamvis causam, quæ omnibus placeat propter urbis honorem & fieri, ex quo Resp. adjuvetur. Contra eos vero, qui hæc transgredi tentaverint, & si ad nos religiosissimi Episcopi id non retulerint, ea servantur, quæ antea a nobis commonita sunt. 8 ¶ Atque oportet singularum urbium Dei amantissimos Episcopos, cum omnia cognoverint, quæ a nobis de his rebus disposita sunt, & de metatorum & exactione, & de rapinarum prohibitione, ac de ceteris rebus, quæ nostra sacra Constitutione continentur, quæ de omnibus edita est, finem competentem imponat. Dat. 8. Kal. Jul. Chalcedone Lamp. Cos. 530.

De curatore furioso.

27. Idem August. Jul. Præfesto præf.

DE creationibus curatorum, qui furiosis utriusque sexus dantur, necessarium nobis visum est constituere, quemadmodum eas celebrari oporteat. Et si quidem pater curatorem furioso vel furiosæ in ultimo elogio hæreditibus institutis vel exheredatis dederit, ubi & fidei iussorem cessare g. necesse est, paterno h. testimonio i. pro ejus satisfactione iussiente, ipse, qui datus est, ad curationem perveniat ita tamen ut in provinciis apud Præsides eorum, præfente eis tam viro religiosissimo locorum Antistite, quam tribus primaribus, & intervenientibus tactis & sacrosanctis scripturis, depromat, omnia se recte & cum utilitate furiosi degere neque l. præstare, quæ utilia esse furioso putaverit, neque admittere ea, quæ non uti. a furioso esse existimaverit: & inventario m. cum omni subtilitate n. publice o. conscripto p. res suscipiat, & secundum sui opinionem d. disponat sub hypotheca rerum ad eum pertinentium, ad similitudinem tutorum & curatorum adulti. ¶ Sin autem testamentum quidem parens non confecerit, lex g. autem curatorem, utpote agnatum, vocaverit: vel eo cessante, aut non idoneo forsitan existente, ex judiciali electione curatorem ei dare necesse fuerit: tunc sc. & in provinciis apud Præsides cujuscunque provincie, & virum religiosissimum Episcopum civitatis, nec non tres primates creationis procedat: ita ut, si quidem curator substantiam idoneam possidet, & sufficientem ad fidem gubernationis sine aliqua satisfactione creatio procedat. ¶ Sin autem non talis census ejus invenitur: tunc & fidei iussio, in quantum possibile est ab eo exploretur: creatione omnino sacrosanctis scripturis propositis in omni causa celebranda: ipso autem curatore, cujuscunque substantiæ vel dignitatis sit, præfatum sacramentum pro utiliter febus gerendis præstare, & inventarium publice conscribere: & hypotheca n. rerum curatoris modis omnibus adhibenda, quatenus res possint furiosi undique utiliter gubernari. Dat. Kal. Sept. Constantin. Lamp. & Oreste VV. CC. Cos. 550.

De liberis furiosis, vel dementis nuptias contrahentibus.

28. Idem A. Juliano Præf. præf.

TAm dementis x, quam furiosi liberi, cujuscunque y sexus, possunt & legitimas a contrahere nuptias: tam dote, quam ante nuptias donatione a curatore b eorum præstanda c: æstimatione tamen in hac quidem Regia urbe excellentissimi Præfetti d urbi, in provinciis autem virorum clarissimorum earum Præsidentum vel locorum Antistitum, tam opinione e personæ, quam dotis moderatio-

ne 4, & ante nuptias donationis, statuenda; præsentibus, b tam curatoribus dementis, quam furiosis, nec non his, qui ex genere e eorum nobiliores sunt: ita tamen, ut nulla ex hac causa oriatur, vel in hac Regia urbe, vel in provinciis jactura substantiæ furiosi, vel dementis, vel mente capti: sed gratis d omnia procedant: ne tale hominum infortunium etiam expensarum detrimento prægraveretur.

De his, qui parentes, i. aut liberos furiosos negligunt.

Auth. ex Nov. 115. c. 3.

Liberi e furiosi, qui curam ejus negligunt præbere, tam ex hereditatione digni sunt, quam alii pœnis legitimis. Nam si quis alius, attestatione ad eos missa, cum adhuc negligant, in domum suam eum susceperit, & procuraverit: ex hoc erit ejus successor legitimus, licet testatus esset etiam in liberos forte: manentibus tamen aliis testamenti ca. itulis. 1 ¶ Eadem pena parentibus imponenda, si quidem de liberis in furore constitutis curare neglexerint.

De foro clerici & Episcopi accusari.

29. f. Idem A. Juliano P. P.

Sancimus, ut nemo venerabilis clericus ab aliquo sive Sacerdote sive laico ab initio apud beatissimum provincie Patriarcham accusetur: sed prius g. juxta sacra instituta apud Episcopum civitatis, in qua clericus versatur: tum, si is suspectus est, apud Metropolitanum Episcopum reum agat: sed si forte ne ei quidem accusatio placuerit: ad sacram ejus regionis Synodum accusatum deducat: & cum Metropolitanis trib. convenientibus religiosiss. Episcopis, qui ceteris propter ordinationem præferuntur, de causa coram tota Synodo cognoscatur: & si quidem ei, quæ judicata erunt, placuerint, ab accusando discedat: Si vero se ladi existimaverit, provocet illius provincie beatiss. Patriarcham, atque iis, quæ ipse judicaverit, omnino pareat: perinde ac si eum ab initio iudicem esset consecutus. Nam b contra horum Antistitum sententias non esse locum appellationi a majoribus nostris constitutum est.

¶ Hoc idem servandum est, si Episcopus ab aliquo laico, sive ab aliquo clerico, sive ab altero religiosiss. Episcopo accusatus sit. Nam i, ut statim accusatio ad sanctissimos Patriarchas deferatur, & ut accusati in aliam provinciam mittantur, omnino prohibemus k: præterquam si accusationem quis ob eam rem intulerit, quod causa illius regionis religiosiss. Episcopo commissa fuerit, quo casu licet ad ipsos quoque sanctiss. Patriarchas deferre accusationem. Literæ tamen conficiantur ad aliquem ex Episcopis eorum locorum, ut is causam audiat, ut antea a nobis dictum est. 1 ¶ Non vero ei liceat facere, ut descendant in provincias venerabiles clerici, & immodicas sportulas, dum accusantur, inferant, quæ in re hucusque peccatum esse cognovimus. Neque enim in singulas reorum personas l. plus sexta aurei nummi parte pro sportulis dari concedimus iis, qui a sanctiss. Patriarchis ac Metropolitanis mittuntur: aut si Episcopus missus est, sex tantum aurei ex quacunque quantitate ac causa, neque amplius præbeatur. Hoc in Metropolitanis etiam teneat, cum ad eos accusatio contra Episcopum, qui sub eo sit, aut ejus provincie clericum defertur. Nam si in civilibus judiciis moderari sportularum m. & sumptuum modum curavimus, eaque ex lege præstari volumus: multo magis in ecclesiasticis accusationibus modum servari sancimus.

2 ¶ Enimvero, si remissa causa ad sanctissimum Patriarcham, aut ad aliquem ex religiosissimis Metropolitanis, aut ad alium Dei amantissimum Episcopum sententia lata sit, quæ alicui parti displiceat, ac provocetur: ad Archiepiscopalem hanc sedem referatur appellatio, in qua (ut adhuc servatum est) lis cognoscatur. 3 ¶ Si vero quis ausus fuerit adversus hæc quicquam tentare; is quidem omne, quod accepit, cum altero n. tanto ei, qui negotium passus est, præstabit, fietque ecclesiastica multæ subiectus apud sanctissimum Patriarcham, aut religiosiss. Metropolitanum: qui tunc erit, ecclesiasticorum numero ejiciendus:

4 ¶ Has autem actiones si quidem ad ecclesiastica negotia pertinent, necesse fore jubemus, ut a solis religiosissimis Episcopis aut Metropolitanis, aut a sacris Synodis, aut a sanctissimis Patriarchis cognoscantur: si vero civilium rerum controversia sit, volentes o. quæstionem apud Antistites instituere, pariemur, invitos p. tamen non cogenius: cum judicia civilia sunt, si ea adire malint, apud quæ licet etiam de criminibus cognoscere. 5 ¶ Quoniam vero quidam sunt sanctiss. Patriarchæ, qui in provinciis, in quibus existunt, Metropolitanorum officium gerunt: alii per totam diocesim, Episcoporum Metropolitanorum, atq; aliorum, qui sub eis sunt, ordinationes faciunt: ea de causa illud observari sancimus, quod de Metropolitanis antea disposuimus: is enim jure Metropolitanus vocatur, qui in Episcopos minores q. ex sacris regulis eam potestatem habet. Dat. 15. Kal. Nov. CP. Lamp. Cos. 530.

¶ τῶν ὑπὸ τὴν μητρόπολιν ἐπισκόπων: ut sit sensus, metropolitanus is est, qui potestatem habet in minorum civitatum episcopos. Cui definitioni convenit, e. clericus § ord. v.

a Nec enim æquum est universa bona in dorem dari. l. 12. § 2. ff. de admin. tut.

b Dorem pupillo constituere solus iudex non potest, absente curatore, nisi curator ultro latitet.

c Dos mulieri quoties constituenda, agnatorum præsentia requiritur, non omnia, sed nobiliorum ac proximorum. d Vix est, ut id servetur hodie.

e Exheredari iuste filius potest, si parentis furiosi curam neglexerit: & contra, v. Nov. 115. c. 3. quia potest filius patris & matris esse curator. l. 1. in fin. l. 4. ff. de cur. fur.

f Interpretatio Antonii August.

g Fori ecclesiastici gradus notent clerici: apud episcopum prima accusatio instituenda: ab eo ad metropolitanum provocatur, ab eo ad synodum, ab ea ad patriarcham, a patriarcha ad nullum: quod notatu dignum est, adde § 2. J. eod. Nov. 6. c. 8.

h Est igitur episcopus clericorum primus iudex.

i A Patriarcha ad nullum appellatur.

j Autor tamen Synopsos Basil. 3. tit. 1. c. πρὸς patriarchas scribit, posse quæ apud patriarcham prima accusationem instituere, ac petere per literas ejus, dari sibi iudicem a locorum episcopis: cujus sententia si recusataverit, rursus patriarcha judicabit.

k Potest tamen quis ut jam diximus etiam apud Patriarcham primam accusationem instituere, ac petere per literas ejus dari sibi iudicem a locorum episcopis. 3. Rel. l. c. 5. & J. eod.

l Sportularum judicialium a clericis præstandarum quantitate observari.

m Sportulis modus adhibendus. l. 33. § 5. & tota tit. J. de sport.

n Imo, cum triplo, § 24. fest. de ad. Imo, quadruplo, l. 2. J. de sport.

o l. 25. § de episc. inter volentes cujusvis iudicis consensus est. l. 2. ff. de iudicis.

p In invitos tamen iudicium redditur, sed a suis iudicibus.

a. *hæreticis*.
 b. Præteritis de-
 lictis facilius in-
 dulgetur, quam
 futuris: sed &
 præteriti delicti
 pænitenti admitti-
 tur, futuri non
 aequè. l. 27. §. 4. ff.
 de pænit.
 c. Nov. 6. c. 2.
 d. adde Nov. 133.
 cap. 6. alii legunt
 a. y. v. a. g.
 e. ita vertere de-
 buit, ut non hæc
 relinquentes.
 f. i. e. subdiaconi,
 nota subdiaconi
 officium. 21. dist.
 c. clerici vers. hy-
 perdiaconi adde
 dist. 1. de sacris
 14.
 g. *isq. reg-*
isq. huc refer
visionem Antonii
Magni, qua ita
ex regis av,
 a multis subverti
 vidisse scribitur,
 esse Sozomeno
 4. hist. 5. in fin.
 h. Lector est cor-
 rupta. Loquitur
 autem *πρὸς α-*
ναγιστοὺς de
 lectoribus: id ita-
 que vult, Lectoris
 officium in Ec-
 clesia fuisse & ex
 Bibliis scripturas
 legere, & hymnos
 & odas canere.
 E. munere Julia-
 nus cognomento
 Apostata, quon-
 dam sanctus est.
 Theod. 3. c. 2. Et
 lectoris quidem
 videtur generalis
 appellatio: pro-
 prie sumpta, pro-
 nunciator, rem si-
 gnificat: alias,
 modulatorum;
 qui cantor: ab eo
 præcantores, suc-
 centores, concen-
 tores, 21. dist. c.
 clerici vers. lecto-
 res & seq. post id
 munus ad subdia-
 conos translatus
 videtur, 7. dist.
 4. c. clerici dist. 21.
 vel hoc Justinia-
 nus vult: subdia-
 conos sacra biblia
 etiam nolint le-
 gere: lectores ve-
 ro hymnos canere.
 i. v. l. 1. inf. de
 calumniatoribus.
 adde & 2. q. 8.
 k. Alex. particeps
 censetur, qui non
 modo laicit, sed
 qui cum aleato-
 ribus sedet, qui
 pacificatur, qui
 sponiones facit.
 l. Clericus alea-
 tor potest deponi
 vel a Patriarcha,
 vel a metropoli-
 tano, vel ab epi-
 scopo.
 m. Pœna Ecclē-
 siastica, privati
 liturgia.
 n. Clericus exau-
 thoratus, iusta de
 causa relictus pot-
 est.
 o. Clerici in per-
 petuum clericum
 privati possunt.
 p. id videtur abrogari Nov. Leo. 7. & 8.
 r. Ecclesiastici, de quib. adde l. 42. §. 9. §. de episc.
 t. v. j. de off. Præf. Præf. Orientis & Illyr. & tit. de off. Præf. Præf. Afric.

secentur Deo) neminem igitur horum audere de cætero & post divinam nostram legem, aut cubitare a (i. e. tesseri, seu aleis ludere) quocumque alicui genere, aut ludo, aut ita ludentibus communicare, aut conversari, aut una recreari, aut una cum eis agere, aut eis testimonium perhibere, aut interesse plebeis huiusmodi spectaculis, quæ prius diximus, aut quid eorum, quæ in his prohibentur facere, sed omni ad illa participio in posterum abstinere. Quod enim præcessit jam, tamen si b etiam inquirere oportuerat, nec participare indecenter oportebat, tamen propter humanitatem c indulgemus, præsentis legis observationem omnibus in posterum injungentes tempus. Decet enim ipsos jejuniis & vigiliis d & meditationibus seu exercitationibus in divinis oraculis, & pro omnium salute fundendis vacare precibus: at e eos, qui talia non reliquerint, nec cessaverint, omnino polluta & prohibita contrectare. † Idem enim etiam sancimus & in reliquis clericis, (subdiaconis nempe, & lectoribus) quādo & ipsi f sacræ mentis g, & omnis circa sanctiss. eccles. orna- tus constituti sunt ministri & operarii, & sacra contrectantes eloquia: dum sacras nobis ex sacris nostris Bibliis illi h quidem legunt scripturas, hi vero hymnos & odas canunt.

4. ¶ Si vero quis de cætero tale quid faciens deprehensus fuerit, & delatus fuerit, id vel in hac felici civitate tua san- & tati, vel in provinciis sub ipsa positis, Deo amantiss. Metropolit. & cæteris Episcopis, quorum ordinationem tua beatitudinis facit thronus, & talis quædā supervenerit accu- satio aut diacono, aut presbytero, & multo magis Episco- porum Deo amabiliū cūdam: tuam hic beatitudinem, & in provinciis positos sub te Deo amantiss. Metropolitanos, & qui sub ipsis sunt, Episcopos, hæc cum diligentia omni se- cundum ordinationis ordinem quærere & perquirari, neq; defunctorum facere inquisitionem, sed & testes fide di- gnos audire, & per omnem viam procedere ad eruendam veritatem: sicut enim ipsis talia interdiximus, ita & calu- miam i peti a quibusdam veramus & si, undiq; discussio- ne divinis propositis eloquiis facta, vere se habere accu- satio apparuerit, & convictus fuerit diaconus aut presbyter, vel aleator esse vel aleatorum particeps, aut talibus adsi- dens vanitatibus, vel prædictis interesse spectaculis, aut etiam forte aliquis Deo amabiliū Episcoporum (quod quidem neque eventurum esse confidimus) prorsus talis cujusdam particeps k esse spectaculi, aut cum aleatoribus una sedere, & disponere, ac pacisci, aut sponiones facere de cætero ausus fuerit, cum mox a tua beatitudine, aut a Me- tropolite, aut Deo amantiss. Episcopo, sub quo ordinatus est, si quidem aliquis prædictorum sit clericorum, a sacra se- parari m liturgia, imponi autem ipsi canonicam pœnam, & definiri tempus, intra quod conveniat ipsi jejuniis & sup- plicationibus utentem, magnum propitiari Deum super tali transgressione: & si per definitum tempus, qui talem pœnam suscepit, maneat lachrymis & poenitentia & jeju- nio & ad Dominum Deum oratione, remissionem delicti exorans: confestim eum, cui subiectus est, hoc dil- genter cognito, & sollicite requisito, communem quidem pro ipso orationem fieri curabit, & cum omni diligentia injun- get ipsi, ut postea a tali sacerdoti de decoratione abstinere: & si putaverit ipsum sufficienter ad poenitentiam venisse, tunc sacerdotali eum restituere n dignetur clementia: si vero & post excommunicationem inventus fuerit, neque vera poenitentia usus, & alias etiam aspernatus eam rem, & manifeste ab adversario (diabolo) mente inelcatus: ipsum quidem sacerdos, sub quo degit, sacris eximat catalogis, omnino eum deponens: ille autem non amplius ullo o modo licentiam habeat ad sacerdotalem venire gradum: sed si quidem habeat facultates, civitatis illius curiam, in qua consecratus est primum; aut, si non habeat curiam ea civitas, alia curia provincie, quæ maxime indiget curiali, accipiet illum in posterum curia p cum suis facultatibus servitutum: si vero facultates non habet, officialis in po- sterum fiat provincialis officii pro q eo, quod ante fuit sa- cratus & eam ob rem, quod Dei officium dereliquit, erit of- ficialis provincialis, hanc sibi turpitudinē pro pristino ho- nore imponens. 5. ¶ Hæc igitur omnia sancimus in hac quidem felici civitate tuam custodire sanctitatem & singu- larum Ecclesiarum defensores, & œconomos, quibus cura erit hæc inquirere & denunciare, & convictos privare data eis a sanctis ecclesiis annonæ erogatione, in provinciis au- tem, qui sub tua ordinati sunt beatitudine, Deo amantiss. Metropolitæ, ad hæc etiam, qui illis subsunt, religiosiss. Epi- scopi & eorum Ecclesiædici r & Oeconomi s & ipsi ad eundem modum, qui prædictus est re utentes, & sacra venerari onem undique irreprehensibilem & inculpabilem custodientes, conservabunt quidem ista: ut & gloriosissimi sacrorum nostrorum prætoriorum præfecti (dicimus t autem Orientis cum subditis gentibus eorum jurisdictioni,

item Illyrici, atque etiam Afrorum præminentes diocesi & parentis eis officia, & clarissimi provinciarum præfides & civitatum defensores: ipsi quidem, qui maximos magistratus gerunt, indignationem nostram subverentes, officia au- tem non obsecundantia ipsis, decem auri librarum exper- tura pœnam: præfides vero provinciales majores, pariter & minores, & obtemperantia ipsis officia, & insuper civita- rum defensores, quinque auri librarum pœnam metuen- tes, si hæc cognoscunt, non adnuntiaverint & ipsi sacer- dotibus, (id est, aut Deo amabilibus Episcopis, aut sanctiss. Metropolit. aut uniuscujusq; dioceseos sanctiss. patriar- chis, secundum suam cuique regionem, ut ipsi hæc intelli- gentes, secundum quod antea definitum est, omnibus se opponant & resistent) & postquam ab eis is, qui harum re- rum convictus fuerit, depositus fuerit, non curia & civitatis aut officio eum tradi curaverint: & gloriosissimus præfectus hujus felici civitatis hæc custodiet, si quidem in hac pec- cetur regia nostra civitate, una cum obediente ipsi officio, ipse quidem indignationem nostram subveritus, ipsius au- tem officium decem librarum auri metuens pœnam.

6. ¶ Verum ista quidem nos legislationis modo confe- cimus, illud vero in confesso est, quia nobis quidem conse- crata sunt Deo pro sacerdotum ipsius honestate. Si vero ipsi transgressi fuerint ea, quæ sunt ordinata, & dissimulent, & nō vindicent, sed quadam videl. humanitate non fundabili capti fuerint, præter cælestes a pœnas habebunt & illinc condemnationem, quæ illis in ipso Dei repræsentabitur tribunali, quæ indecentem dissimulationem arguet & vin- dicabit. Si vero & aliquis civilium magistratuum majo- rum, aut minorum, officialium, aut defensorum, aut cum hæc didicerit, non judicaverit, aut, cum vindicare liceret, neglexerit, aut rem mercede prodiderit, sciat, quod præter interminatas a nobis pœnas, habebit a maximo Deo nostro pœnam sequentem, & obnoxius erit execrationibus omni- bus, quæ sacris continentur libris. 7. ¶ Sicut autem hæc nobis ob nihil aliud, quam ob Domini sancta sunt cultū, sic & hoc addimus, ut inquisitiones cum summa diligentia fiant, & ne b quis calumniator insurgat in aliquos, aut falso accusatur, aut falsum testimonium laturus his de rebus: sicut enim sacerdotibus siquid tale egerint, tales imposui- mus pœnas, ita & his, qui calumniari ipsos tentarint, ex cœ- lo & legibus nostris pœnas imminere volumus, si, accu- satione cæpta, seu adnuntiatione, aut persequi noluerint, aut perseverare in huiusmodi accusationibus non quive- rint D. Pr. Non. Nov. C. P. Justiniano P. P. A. 4. & Paulino V. C. Cos. 534.

DE HÆRETICIS & ET MANICHÆIS & ET SAMARITIS & ET TIT. V.

De privilegiis & muneribus.

1. Imppp. Constantin. [Constantinus & Constant.] ad Dra- cilianum [Præf. Urbi.]

Privilegia f, quæ contemplatione religionis indulta sunt, catholica tantum legis observatoribus prod- esse oportet. Hæreticos non solum ab his privilegiis alienos esse volumus, sed etiam diversis muneribus s constringi & subijci g. PP. Kal. Septemb. Generatio, Con- stantino A. 7. & Constantio Cos. 326.

Auth. Nov. 109. c. 1.

Item privilegium h dotti, quo mulier creditoribus tempore prio- ribus antepositur, nec non de tacitis hypothecis, & alia omnia mulieribus a lege data, clauduntur his, quæ Catholicam non par- ticipant communionem.

Ut omnes hæreses perpetuo quiescant. 1. Qui dicuntur hæretici.

2. Imppp. Grat. Valent. & Theod. AAA. ad Hesperium PP. P.

Omnes i veritate legibus divinis & imperialibus constitu- tionibus hæreses perpetuo quiescant. † Nemo kul- terius conetur, quæ repperit profana præcepta vel doce- re l, vel discere. Nec Antistites eorum audeant fidem insinuare, quam m non habent: nec ministros creare, qui non sunt. Nec per conniventiam Judicantium omniumque, quib9 per Constitutiones paternas super hoc cura manda- ta est, ejusmodi audacia negligatur, & crescat. 1. ¶ Hæreti- corum n autem vocabulo continentur, & latis adversus eos sanctionibus succumbere debent, qui o vel levi argumen- to || a || iudicio p catholica religionis, & tramite detecti fuerint deviare. Dat. 111. Non. Aug. Mediolani, Ausonio & Olybrio Cos. 381.

De locis. 1. De litaniis.

3. Imppp. Arcad. & Honor. AA. Clearcho Præf. Urbi.

Cuncti q hæretici proculdubio noverint omnia sibi lo- ca adimenda r esse: si sub Ecclesiarum nomine te- neantur, si sub diaconia s appellantur, vel etiam decani- ca t si in privatis ædibus, vel locis huiusmodi cœtib9 copiam præbere videantur: his ædibus, vel locis privatis

f. cap. 1. Synodi Laodicensis c. 70. *δὲ διακονικῶν*. In decanicis habentur conventus & in ea etiam conjici solent res pretiosæ, v. Cujac. ad Novell. 79. c. 3. t. Decanica l. 30. C. Th. l. 16. tit. 5. De decanicis vide quæ scripsi ad Nov. 79. c. 3. in fine. ecclesiæ

2. §. 4. in fin. §. 4. Nov. Leon. 8. in fin.
 a. Solent Imperatores episcopis cœlestes pœnas primum, deinde humanas propo- nere ac minari.
 b. v. 2. q. 8.

c. 16. C. Theod. 2. 5. Decr. 7. 5. Synopsi Basil. 2. cap. 4. & 6. Harmen. 11. adde Novell. 45. Novell. 109. Nov. 132. 1. Papo Arvest. 2. Clar. 5. sent. 5. hæres. Boll. tit. 27.

d. 1. Eccl. 1. cap. 35. *πρὸς μὴν χρι- στῶν*.
 e. Nov. 45. 129. 144.

f. l. 1. C. Theod. de hæreticis, lib. 16. Ecclesiasticis data privilegia, ad hæ- reticos non perti- nent. Nov. 109. c. 1.

g. Sic alibi Nov. 45. Hæreticos o- mni prosecutione h. De quo in l. 12. j. qui potiores. adde Nov. 109. i. Sumpta ex initio. l. 5. C. Theod. eod. ad Hesperium. k. Sumpta ex l. 24. C. Theod. eod. ad Theod. Præf. Præf.

l. Eadem culpa est, prohi bita di- scere, ac docere. l. 9. j. de malefic. m. Nemo fidem annuaciar potest quam non habet. Nemo creare epi- scopum potest, qui episcopus non est. 16. C. Th. 5. l. 22. l. 24.

n. lex est 23. Cod. Theod. ad Arvel. procons. Asia. o. Hæreticus est, qui levi argu- mento a iudicio & tramite Catho- licæ religionis deviat, ut hic, omnis non or- thodoxus, v. l. 12. j. eod. aliam defi- nitionem, v. in Novell. 109. in princ. ver. hære- ticos. 24. q. 3. c. hæresis. & seq.

Certe a pertinaci spir. tu & opinio- ne singulari hæ- retici dicuntur, v. Tertull. lib. de præf. His affines schismatici, inter utrosque tamen aliquid interest, c. 24. q. 3. cau. in- ter hæresim. 26.

p. ab articulis fidei vela velle- tis & canonicis conciliorum. q. l. 3. C. Theod. eod. adde Nov. 37. & 132.

r. 16. Theod. 5. 30. l. 2. §. de summa Trinit. l. 15. §. de episc. l. 5. j. de paga. Novell. 37. vers. nulla. Nov. 3. cap. 14. Nov. 132.

a De Euanomianis
v. Ruff. l. i. *hif.* 25.
Theod. 4. *hif.* 29.
Sotomen. 5. c. 27.
b De quibus vide
Epiphani. 2. *tom.* 1.
hæref. 50. *et* 34. 9.
3. c. quidam. 5. *tef.*
faref. c. cædædizæ.
c vide Tertull.
adverf. Va. *enr.* &
de iisdem Epiphani-
um 1. *tom.*
2. *hæref.* 31. quos
Gnosticos vocat.
d a Paulo Samo-
fateno 24. *qm.* 3. c.
quidam. 5. Pauli-
ani. de quibus vi-
de Epiphani. 2.
tom. 2. *hæref.* 65.
e a Mourano
dicti *cap.* quidam.
5. Montani. *idem.*
Phryges, seu
P. rygæzæ & Ca-
taphryges. d. *cap.*
quidam. 5. Cata-
phryges. v. Epiph.
2. *tom.* 1. *hæref.* 48.
f a Priscilla, quæ
ut Prophetissam
jactabant, cum
Maximilla. Epi-
phan. *diſc.* loco *et*
hæref. 49.
g *ſup.* dixi.
h a Pepuza urbe,
in qua Priscilla,
de qua *ſup.* dixi,
aut ut alii volunt
(Quintilla) suas
prophetias ia-
choavit. vide Epi-
phan. 2. *tom.* 1.
hæref. 49.
i d. c. quidam. 5.
Marcionista. adde
Tertull. *adverſus*
Marcionem. Epi-
phan. *tom.* 3. *hæf.*
42. *idem.* Marcio-
nista in l. 65. *hæ-*
reſicor. 16. *Cod.*
Theod. 5.
k Qui & Borbo-
niani. 16. c. Theod.
l. *Hæreſicor.* 65.
vel ut alii Codici-
ces habent. 56.
Coddiani, Stratio-
tica, Phibionitz,
Zoacile, Barbo-
lica etiam appel-
lati sunt, v. E-
piph. 1. *tom.* 2.
hæf. 36.
l *idem.* Meſſa-
liani, de quibus
v. Epiphani. 3.
tom. 2. *hæref.* 89.
forte legendum
Meletiani, de qui-
bus vid. Epiph.
2. *tom.* 2. *hæf.* 63.
n Enthyaſtaæ,
ingerent, Theod. 4.
in ſin.
idem. Aquarii.
o dices Perticonæ.
p. 7.
q. 5. Hermogeniani.
opo. d. c. quidam. 5.
y de Ophitis,
m. 1. *hæf.* 47.
ur. Apotaſtice,
tra ſuum territori-
d v. Molinuzum de
eod. adde c. fraterni-
dicantur.
onſtitutum. Nul-
religionis adverſari,
m. 4. *lib.* de *fide in-*
Novell. 42. c. 1. 5. 2.
l. 1. 2. 5. 1. de *ſumm.*
amil. adde *Act.* 19.
5. *uſim.* l. 8. 7. de
ell. Theodoſi de *Ju-*
6. *inf.* *cod.* & *ſuper-*
d. Nov. 109. *cap.* 1.

a Id est, Constantiopolitana.
b Adde l. 1. §. de summa Trinitate.
c Nov. 109.
d Hoc videtur innuere, utrosque carnis Christi veras proprietates sustulisse.
e Proterio.
f Hæretici ecclesias non habent, sed quasi, l. 5. in fin. sup. eod. non evadent, sed præcipue, ut hic. & 7. eod. non baptizant, sed paraptizant, l. 14. inf. eod. Nov. 37. & 132. existimantur, sed non sunt ecclesie: congregatio enim eorum illicita dicitur, l. 2. §. de summa Trinitate. adde Cujacium.
g Id est, non habent, vel ut mox sequitur, non colligant.
h Domus in qua conventicula illicita habita sunt, monasterio additi soliti, ut hic. & l. 3. §. eod. l. 10. 7. eod. Nov. 38. & 131. c. 2. Gloss. dist. 70. c. si quis intra ecclesiam.
i v. sup. eod.
k Hæreticos non semper capitali supplicio affectos fuisse, hinc possis colligere.
l v. l. 4. §. de summa Trin.
m vide l. 6. §. 1. sup. eod.
n Discens illicitus, puniatur.
o Doctores illiciti, puniatur, adde l. 2. §. de maleficiis.

stitisse, quos volumus hujus Constitutionis auctoritate damnari. Dat. Prid. Kal. Febr. Theodosio A. 16. & Festo Confl. 439.

De Apollinaristis seu Eutychianistis.

8. Imp. Valent. & Martiano AA. Palladio P.P.

Quicumque in hac sacra a urbe, vel Alexandrina, vel in omni Ægyptiaca diocesi, diversisque aliis provinciis, Eutychetis profanam perversitatem sequuntur, & ita non credunt, ut trecenti decem & octo sancti Patres traderunt, catholicam fidem in Nicæna civitate fundantes: centum quoque & quinquaginta alii venerabiles Episcopi, qui in alma urbe Constantinopolitana postea conveniunt: & sicut b Athanasius, & Theophilus, & Cyrillus sanctæ recordationis Episcopi Alexandrinæ civitatis credebant, quos etiam Ephesina synodus (cui beatæ memoriæ Cyrillus præfuit, in qua Nestorii error expulsus est) in universis secuta est, quos & nuper venerabilis Chalcedonen- sis synodus est secuta, prioribus conciliis sacerdotum ex omni prorsus parte consentiens, nihilque adimens sacro- sancto symbolo, neque adjiciens, sed Eutychetis dogmata funesta condemnans: sciant se esse hæreticos || Apollinaristas: || Apollinaris enim facinorosissimam sectam Eutyches & Dioscorus c mente sacrilega sunt secuti. 1 ¶ Ideo- que hi homines, qui Apollinaris vel Eutychetis perversita- tem sequuntur, illis poenis, quæ Divorum retro Principum Constitutionibus contra Apollinaristas, vel Serenitatis no- stræ postmodum sanctiones contra Eutychianistas, vel hac ipsa Augustissima lege contra eosdem decreta sunt, nove- rint se esse plectendos. 2 ¶ Idcirco Apollinaristas, hoc est, Eutychianistas (quibus etsi est in appellatione diversitas, tamen est in hæresis pravitate conjunctio, & dis- par quidem nomen, sed idem d sacrilegium) sive in hac alma urbe, diversisque provinciis, sive in Alexandrina ci- vitate, sive intra Ægyptiacam diocesin sunt, || & || neque ita credunt, ut prædicti venerabiles Patres credebant, ne- que viro reverendissimo Alexandrinæ urbis antistiti Proce- rio e fidem orthodoxam tenenti communicant, Episcopos, & presbyteros, aliosve clericos creare, & habere prohibe- mus: scientibus tam his Eutychianistis & Apollinaristis, qui ausi fuerint cuiquam Episcopi, vel presbyteri, vel cle- rici nomen imponere, quam his, qui passi fuerint imposi- tum sibi nomen sacerdotale retinere, poenam exilii cum facultatum suarum amissione se subituros. 3 ¶ Univer- si præterea Apollinaristæ vel Eutychianistæ non ecclesias, non monasteria sibi construant, parafynaxes f & conventicula tam diurna quam nocturna non contrahant g, neque ad domum vel possessiones cujusquam, neque ad mona- sterium vel quemcunque alterum locum operaturi sectæ funestissimæ congregentur. Quod si fecerint, & hoc fa- ctum fuisse domino volente constitit: post rem in exa- mine judicis approbatam, domum h vel possessionem ejus, in qua convenerint, vel monasterium ejus civitatis ortho- do- xæ ecclesiæ, in cujus territorio est, jubemus addici. Si vero ignorante domi- no, sciente vero eo, qui pensiones domus exigit, vel actore || vel condu- ctore || prædii, parafynaxes, & conventicula interdicta collegerint, condu- ctor vel procurator, sive actor, vel quicumque eos in domum vel possessio- nem vel monasterium receperint, ac passi fuerint illicitas parafynaxes i conventusque celebrari, si vilis & abjectæ sint conditionis, fustibus k pub- lica & in poenam suam, & in aliorum coerceant exemplum: si hone- sta vero sint personæ, 10. libras auri, multæ nomine, fisco nostro cogantur inferre. 4 ¶ Nullum præterea Apollinaristam vel Eutychianistam ad aliquam jubemus aspirare militiam. Et si inventi fue- rint militari cingulo soluti: honestorum hominum & palatii communione priventur. Nec in aliqua, nec in qua nati sunt civitate, vel vico, aut regione versentur. Si qui vero in hac alma urbe nati sunt, tam sacratissima comi- tatu, quam omni per provincias metropolitana civitate pellantur. 5 ¶ Nulli insuper Eutychianistæ vel Apollinaristæ publice vel privatim convocandi cœtus, vel circulos contrahendi, & de errore hæretico dispu- tandi l ac perversitatem facinorosi dogmatis adferendi tribuatur facultas. ¶ Nulli etiam contra venerabilem Chalcedonensem Synodum liceat aliquid vel dictare, vel scribere, vel edere, atque emittere, aut aliorum di- cta vel scripta super eadem re proferre. Nemo hujusmodi habere libros m & sacrilega scriptorum audeat monumenta servare. Quod si qui in his criminibus fuerint deprehensi, perpetua deportatione damnentur. Eos vero, qui discendi n studio adierint de infesta hæresi disputantes, 10. li- brarum auri, quæ fisco nostro inferenda sunt, jubemus subire dispendium. Ultimo autem supplicio coerceantur, qui illicita docere o tentaverint. Omnes vero hujusmodi chartæ, ac libri, qui funestum Eutychetis || sc. || & Apollinaris complexi fuerint dogma, incendio concrementur, ut faci- norosæ perversitatis vestigia flammis combusta depereant. Æquum nam- que est, ut immanissima sacrilegia par poenæ magnitudo percellat. ¶ Scientibus moderatioribus provincialium, eorumque apparitoribus, defensoribus etiam civitatum: quod, si ea, quæ legis hujus religiosissima sanctione custodienda decernimus, aut neglexerint, aut aliqua permiserint temeritate violari: denarum librarum auri multam fisco || nostro || inferre cogantur: insuper etiam existimationis suæ periculum sustinebunt. Dat. Constantinop. Id. Aug. Constant. & Rufo Confl. 457.

De sepultura.

Hanc constitutionem edidit Cujac. lib. 12. observ. c. 30. Notatur in Nomocan. tit. 8. cap. 7. esse hujus tit. confl. 8. al. 9. in qua caveatur, ut qui inopia premun-

Codex

tur hæretici, ἀξιοματιὰ non accipiant a judicio, vel ecclesiis.

9. a Imp. Martianus.

Humanum & pium hoc arbitrati, hæreticos permitti- mus b sepeliri c legitimis sepulchris. Dat. Constani- tinop. Id. Aug. Constant. & Rufo Confl. 457. d.

Epitome superioris constitutionis ex Nomocan. tit. 12. c. 2.

Hæretici legitimo modo, ut ceteri e, sepeliuntur.

De his, quæ in hæreticos conferuntur, de templis.

10. Imp. Anastasius A. Erythrio P.P.

Si qui orthodoxæ religionis emptione vera, vel fictitia, sicut quocunque alio jure, vel titulo prædia, vel possessiones, resque immobiles, in quibus orthodoxæ fidei Ecclesiæ vel Oratoria constituta sunt, in f hæreticæ sectæ, & contra- riæ orthodoxæ fidei sententiam quancunque personam transferre voluerint: nullam hujusmodi vel inter vivos habitam vel secreto judicio compositam valere volumus voluntatem, etiamsi ab orthodoxæ fidei venditore, vel quocunque modo alienatore commentitio sub qualibet occasione fuerint assignata: sed irrita omnia hujusmodi documenta, & tanquam nec penitus scripta esse censemus. Hæc enim prædia & possessiones, quæ in hæreticas perso- nas quocunque modo translata fuerint vel collata, fisci nostri juribus decernimus vindicari. Sive enim apud do- minos possessoresve orthodoxos ea prædia maneat, sive ad fisci g nostri jura pervenerint: necesse est, in his Eccle- siis & oratoria constituta diligentius & sollicitius instaurari. Nostræ enim Serenitatis undique ad hunc exitum pro- videntia ducit, ut omnipotentis Dei templa (in quibus nostræ fidei instituta perdurant) cultu assiduo per omnia secula reditiva h servantur. Nec enim dubitari potest, si in hæreticos tales veniant possessiones, in quibus veræ fi- dei ecclesiæ vel oratoria constituta sunt, & integritas co- litur, omnimodo ab his deferri, atque destitui, || & || omni cultu vacare, omnibus sacris & solitis viduari mysteriis, omni splendore privari, || nullis populorum conventio- nibus, || nullis clericorum observationibus celebrari: & ex hoc sine dubio easdem ecclesias perire, ruere, & compla- nari. Nec enim de earum instauracione hæretici potue- runt aliquando cogitare, quas penitus esse volebant. Quæ omnia rescentes, ad præsentem legem pervenimus. Dat. 5. Id. Aug. Boetio V. C. & Euthero Confl. 511.

De Manichæis supplicio afficiendis.

11. * Græca constitutio Anastasi, aut Justiniani.

Ejus epitome.

Ubicumque Manichæi inveniantur, capite i damandi sunt.

Alia epitome ex Ecl. Basil. lib. 1. tit. 1. Μαυχαίων c. 25. Manichæo k in loco Romano degere deprehensio, ca- put amputator.

De Manichæis capite puniendis. De dignitatibus & militiis. De Gothis. 1. Si parentes diversa fidei & religionis sunt.

12. l.

Græca constitutio Justiniani in Augusti. Ejus epitome ex col- lectione Græca constitutionum Ecclesiasticarum.

Manichæi undique expelluntur, & capite puniuntur.

¶ Reliqui autem hæretici (hæreticus n est omnis non orthodoxus) & Græci || seu pagani || & Judæi, & Sa- maritæ prohibentur magistratum gerere, & dignitatem habere, aut jus dicere, aut defensores o, aut patres civita- tum fieri, (ne habeant licentiam vexare, aut judicare Chri- stianos, aut Episcopos.) Item militare p quoque prohibentur, præterquam si ex genere cohortaliorum q sunt: hi enim manent onera r quidem sustinentes: non offen- dentes autem, neque in orthodoxos quid exequentes in publicis, vel privatis causis. Qui autem tentaverit quid horum facere, præterquam quod factum pro infesto erit, dabit etiam 20. libras, & qui publicis ipsos descriptionibus inferere conati fuerint, etiam 20. & præfides 50. & omnes hæ privatis rebus inferuntur. ¶ Excipiuntur Gothi s, qui sunt Fœderati, & aliter, prout ipsum Imperatori fue- rit, honorantur.

Alia ejusdem pars ex Theodoro Hermopolita.

1 ¶ Parentibus t diversa fidei existentibus & religionis, illius sententia prævaleat, qui ad orthodoxam illos elegerit u perducere fidem: & quam- vis pater sit, qui contradicit: ne exinde succensendi materiam captans, ne- cessariis eos privet alimentis, aut aliis necessariis expensis.

13. x

De filiis orthodoxis patrum non orthodoxorum.

Græca constitutio Justiniani vel Justiniani. Ejus epitome.

Hæretici patres nihil habentes legitimum, quo accuset orthodoxos filios, coguntur præter facultates y suas etiam alimenta erogare illis, & reliqua necessaria, & conjungere (in matrimonium) orthodoxis, & da- re dotes & antenuptiales donationes, providentia Præsidum & Episcoporum. 1 ¶ Orthodoxi filii hæreticorum, qui z nihil deliquerunt in pa- rentes, illibatum accipiunt & indeterminatum, quod eis ab intestato com- petit, & adversus hæc facta ultima voluntas infirmatur: conservatis liber- tatibus, nisi aliqua lege prohibeantur. Si vero quid deliquerint in paren- tes, acculantur, & puniuntur. Habent autem, & cum deliquerint, quat- tam facultatum ipsorum (partem) testamento facto.

2 ¶ Eadem & in Judæis & Samaritis obtinent.

c

Quæ

a Interpretatio

Contii.

b v. tamen c. 12.

c De sepulchris.

d Sepultura jus

non ademptum

est hæreticis: hæc

enim lege hæreti-

cus in familiare &

gentilitium sepul-

chrum inferri po-

test. Igitur ab or-

thodoxo inferri

in id genus sepul-

chri non prohibe-

tur.

d Aliam subscri-

ptionem habet

Cuj. 12. obs. 20.

e Quidam hic

addunt negativam

ex Nomocanone.

adde c. Ecclesiam.

f De consecratione.

g Nov. 131. c. 14.

h Hodie Ecclesiæ

Nov. 131. c. 14.

neque id novum:

plerumque enim

novæ constitutio-

nes dant Eccle-

siæ, quod veteres

fisco v. Cujac. ad

d. Nov. 131. in fin.

h Reditiva Redi-

tiva tamen secu-

la accipe, quæ

semper nova re-

deunt & perpetua

sunt.

i l. 12. J. eod.

k Synops. Basil. 1.

tit. 1. ex Nov. 4. c.

4. adde l. 5. §. eod.

l Interpretatio

Contii.

m Nov. 109.

n Hæretici qui

v. l. 2. §. eod.

o ἡ ἐκδομοί, ἡ

πατέρας πτό-

λασιν.

p l. 13 in pr. inf.

q κορταλίων.

r v. l. 3. in pr. inf.

s de decur. l. 15. §. 6.

ff. de excus. juri.

t Gothorum e-

nim plerique A-

riani erant, sed &

leges civiles exter-

ros non tenent.

u Parens ortho-

doxus alteri pa-

renti non ortho-

doxo præfere-

ndus.

v l. 10. §. 1. §. eod.

x Interpretatio

Contii.

y Orthodoxi li-

beris plus præsta-

re coguntur hære-

tici patres, quam

hæreticis. Nov.

115. c. 2.

z l. 4. §. 6. §. eod.

adde l. 15. J. eod.

a Interpretatio
Contil.

b l. 2. §. 3. f. cod.

c Nov. 132.

d Nov. 37. Bapti-

fmi ius interdi-

ctum videtur ha-

reticis, hac lege.

d l. 20. f. cod.

e Interpretatio

Contil.

f Synops. Basil. 1.

tit. 1. cap. 10.

g Et ita restrin-

genda est lex 4. §.

6. §. cod.

h d. 5. 6. & l. 13.

§. 1. §. cod.

i Gravior poena

contumaci hic

imponitur quam

in l. 10. §. de epist.

aud.

k v. l. 6. §. cod.

l Interpretatio

Contil.

m Samaritano-

rum sit mentio in

Nov. 129. 144. Edic-

to Justiniani 9.

6. 2. apud Epiph.

2. 10. h. h. 9.

Horum variae se-

ctae, alii namque

Edeni. Epiph. ibid.

h. 10. Sebuzi;

h. 11. Gortheni;

h. 12. Dosithei;

h. 13. Dosithei;

meminit Tertul-

lianus in lib. de

prescript. circ. fin.

n Hoc abrogatur

Nov. 129. revoca-

tur per Nov. 144.

o l. 15. §. cod.

p Interpretatio

Contil.

q l. 17. sup. cod.

adde dist. cap. 2.

r De quibus lex

5. §. cod. Epiph. 2.

tem. 1. h. 48.

tem. quidam. 24.

quasi. 3. §. Mon-

tani. Tert. in lib.

de Jesu ad ver-

sus Psychicos in

pr. & in libro ad-

versus Praxeam.

f Qui & Tascod-

rogitis. l. 5. sup.

cod. l. 19. in fin. §.

cod.

t l. 5. §. cod. l. 19.

in fin. §. cod. dist.

quasi. 3. §. Ophit.

de quibus v. Tert.

in lib. de prescrip.

circ. fin. Augusti-

num de haereticis

ad Quodvultdesum

Epiph. 1. tom. 3.

haer. 37.

n l. 20. sup. §. §.

prox.

x Nov. 144. cap. 1.

y v. l. 12. in fin. §.

cod.

z Testamentum

inter liberos or-

thodoxos haereti-

cus pater facere

potest.

Qua interdicuntur haeretici.

14. a

* Graeca constitutio ejusdem Imperatoris. * Epitome ex
Graeca collectione constitutionum ecclesiasticarum,
& Nomocano. tit. 12. cap. 2.

Hæretici synacteria seu collectas facere non possunt, aut
parafynaxes b, aut synodos, aut ordinationes, aut bap-
tismata c, aut Exarchos habere, aut paternitates seu ab-
battas, aut defensiones instituere, aut curare seu admini-
strare villas per seipso, aut per interpositas personas, aut
quid prohibitorum facere. Qui transgressus hæc fuerit, ul-
timum d supplicium luit.

15. e *

De Manichæis habentibus liberos orthodoxos.

Graeca constitutio. Epitome ex indice Basilicorum
Καταστικταί.

Manichæi f liberos g quidem habentes orthodoxos h,
in eos & solos ab intestato transmittant: nulli autem
alii viventes aut morientes alienant, (seu per institutio-
nem, seu per legatum, seu per donationem,) omnimodo
eorum facultatibus ad fiscalem redditur rationem.

16.

De Manichæis, 2. Et eorum libris manifestandis.

Graeca constitutionis epitome, ex collectione Graeca
Ecclesiasticarum constitutionum.

Ex Manichæo factus orthodoxus, si inventus fuerit ea,
quæ (pristini) erroris erant, facere, aut saltem una de-
gere duntaxat & conversari cum Manichæis, nec confestim
prodiderit illa competenti iudici, ultimo i supplicio puni-
tur. 1 ¶ Idem, qui in dignitatibus & militiis sunt,
sollicite eos, qui in suo consortio sunt ejusmodi, inquirant,
& prodant: quia si comprehensus Manichæus dixerit sciri
se, & nosci talem a quibusdam, congrue illi puniuntur, ut
qui eadem deliquerint, tamen si non sint tales: eadem enim
delinquere videntur scientes quidem delinquentem, non
facientes autem illum manifestum. 2 ¶ Qui habet
libros Manichæicos, & non manifestat eos, ut comburan-
tur k, puniuntur.

De synagogis. x. Successionibus, donationibus & aliis aliena-
tionibus Samaritanorum.

17. l Graeca constitutionis Justiniani epitome ex
eadem collectione.

Sanctæ, &c. Samaritanorum m Synagoga destruantur,
& si alias tentent facere, puniuntur. 1 ¶ Non n
possunt successores habere ex testamento, vel ab intestato,
præter o orthodoxos; neque donant, aut aliter alienant
hi, qui non sunt orthodoxi: sed fiscus ipsa vindicat provi-
dentia Episcoporum & Præsidum.

Productio superioris legis de Samaritis ad alios
haereticos.

18. Graeca p Constitutionis ejusdem Justiniani epito-
me ex eadem collectione.

Quæ de Samaritis lege statuta sunt q circa synagogas
& successiones, obtinent & in Montanistis r, & Asco-
drogitis s, & Ophitis t. Soli enim orthodoxi succedunt
ipsis ex testamento, & ab intestato, & legata capiunt: cæ-
teri autem hæretici, id est, qui non sunt orthodoxi, &
Graeci, seu Pagani, & Samaritæ, non militant n, neque ulla
dignitate decorantur, neque publicam adipiscuntur eu-
ram, neque docent, neque advocacionibus funguntur. Si
vero quis ad ea obtinenda simul se orthodoxum, & ap-
pareat uxorem habens aut liberos hæreticos, & non addu-
cat ipsos ad orthodoxiam, ejicitur. Si vero etiam lateat,
non potest quid suarum rerum domare, aut aliter alienare
hæretico, sed hæc & hæreticam delatam ipsius successio-
nem vindicat x fiscus: In universum enim, qui participes
sunt militiæ, aut dignitatis, aut advocacionis, aut publicæ
liberalitatis, aut applausus, solos orthodoxos habet succes-
sores, & res ipsorum quocunque modo ad hæreticum dela-
tas, ffcus vindicat. 1 ¶ Si alter conjugum orthodo-
xus sit, & alter hæreticus, oportet y fieri liberos eorum
orthodoxos: Quod si ex his alii orthodoxi fiant, alii hæreti-
ci maneant, soli succedunt utrique parenti orthodoxi.
Si vero omnes sint hæretici, cognati orthodoxi succedunt,
aut iis non existentibus, fiscus. 2 ¶ Habet (consti-
tutio) diversas poenas contra neglectores, & non perse-
quentes aut indicantes Præsides & officia civilia, vel mili-
taria, & Episcopos, qui quidem & de neglectoribus præsi-
dibus referunt Principi: poenæ vero fisco applicantur.

De parentibus non orthodoxis habentibus vel non habentibus li-
beros orthodoxos.

19. Idem A. Juliano Præfecto prætorio.

Cognovimus multos esse orthodoxos liberos, quibus nec pater nec ma-
ter orthodoxa sunt religionis. Et ideo sancimus: ut non tantum in casu,
ubi alter || non || orthodoxa religionis est, sed etiam in his casibus, in qui-
bus uterque pater aliena secta sit, id est, pater & mater: hi tantummo-
do liberi ad eorum successionem five ex z testamento a, five ab intestato
vocentur, & donationes seu alia liberalitates his accedere possint, qui b
orthodoxorum venerabili sunt nomine decorati: cæteris liberis eorum, qui

non Dei omnipotentis amorem, sed paternam vel mater-
nam impiam affectionem secuti sunt, ab omni a benefi-
cio b repellendis. † Liberis autem orthodoxis non exi-
stentibus, ad c agnationem vel cognationem eorum (or-
thodoxos tamen) easdem res vel successiones pervenire.

† Quod si || nec || agnatio vel cognatio recta inveniat;
tunc easdem res fisci nostri iuribus vindicari. 1 ¶ Sed
ne videamur, morientibus quidem genitoribus, liberis
providere, viventibus autem nullam inferre providentiam:
(quod etiam ex facto nobis cognitum est) necessitatem d
imponimus talibus genitoribus orthodoxos liberos secun-
dum vim e patrimonii alere, & omnia eis præstare, quæ
ad quotidianæ vitæ conversationem sufficiant: sed f &
dotes g pro filiabus & neptibus dare, & h ante nuptias
donationes pro filiis vel nepotibus perscribere, in omni ca-
su secundum i vires patrimonii hujusmodi liberalitatibus
æstimandis: ne propter divini amoris electionem, paternam
vel maternam sint liberi provisione defraudati. † Omni-
bus videlicet, quæ nostra Constitutiones de poenis Paga-
norum k, & Manichæorum l, & Borboritarum m, & Sa-
maritarum, Montanistarum, & Tascodrogitarum, & Ophi-
tarum, cæterorumque hæreticorum jam constituerunt, ex
hac nostra Lege confirmandis, & in perpetuum valituris.
Dat. Constantinop. 10. Kal. Dec. Lampadio & Oreste VV.
CC. Consl. 530.

Auth. ex Nov. 115. cap. 3. §. 14.

Idem est de Nestorianis & Acephalis n: quia si quis ex his libe-
ros habet Ecclesia sancta communicantes, hi soli ex testamen-
to vel ab intestato hereditatem transmittere possunt. Si vero per-
mixti sunt, portio infidelium interim resideat penes orthodoxos:
ipsis, si conversi fuerint, restituenda quidem, sed absque ratione
fructuum & administrationis. Permanebit autem apud ortho-
doxos, si ipsi perseverent in nequitia. Si autem omnes liberi per-
versis sint, vocentur agnati rectæ fidei. Quibus non inventis, si
clericus fuerit, ab ecclesia intra annum admittatur: quo trans-
acto si non fuerit clericus, succedat fiscus.

De panis hæreticorum. 1. De suspectis.

In Auth. de statut. & consuetud. §. Gazaros. coll. 10.
constit. fin.

Gazaros o, Patarenos p, Leonistas, Speronistas q, Arnol-
distas r, Circumcisos, & omnes hæreticos utriusque sexus,
quocunque nomine censeantur, perpetua damnationis infamia, dif-
fidamus, atque bannimus: censes, ut omnia bona talium con-
fiscantur, nec ad eos ulterius revertantur: ita quod filii eorum
ad successionem eorum pervenire non possint: cum longe gravius
sit, æternam, quam temporalem offendere majestatem.

1 ¶ Qui autem inventi fuerint sola suspitione notabiles, nisi
ad mandatum Ecclesiæ juxta considerationem suspitionis, quali-
tatemque persona, propriam innocentiam congrua purgatione
monstraverint, tanquam infames & banniti t ab omnibus ha-
beantur: ita quod si sic per annum permanserint, ex tunc omnes,
tanquam hæreticos, condemnamus.

De his, quæ interdicuntur hæreticis.

20. Const. Graeca epitome ex eadem collectione.

Hæretici n communicantes aut synaxes x, aut baptisma-
ta facientes puniuntur, ut qui leges transgrediuntur:
& qui domos y ipsis ad hoc præbent, jam sancitis poenis
subiiciuntur. 1 ¶ Soli orthodoxi intra sacra septa ha-
bentes ergasteria utantur privilegiis, non item hæretici,
qui nec intra sacra septa negotiantur, ne divina audiant
mysteria. 2 ¶ Montanistæ z vero neque commo-
rantur cum his, qui ex his orthodoxi facti sunt: & qui di-
cuntur ex ipsis episcopi, aut clerici, expelluntur urbe Con-
stantinopolitana. 3 ¶ Vetantur a mercari mancipia,
neque erogationes percipiunt, qui ex his egentes sunt, eas,
quæ dicuntur honoraria ex iudiciis vel Ecclesiis: & qui tri-
buit eis irrationabilem præfecturam, decem libris multa-
tur, & decem quoque libris Præsides ex negligentia, &
Comes privatarum, & Officium eorum.

De testimoniis. De hæreticis, quibus omnis legitima conver-
satio interdicatur.

21. Idem A. Joanni P.P.

Quoniam multi iudices in dirimendis litigiis nos in-
terpellaverunt, nostro indigentes oraculo, ut eis re-
feretur, quid de testibus b hæreticis statuendum sit:
utrumne accipiantur eorum testimonia, an respuantur:
sancimus, contra c orthodoxos quidem litigantes nemini
hæretico, vel his etiam, qui Judaicam d superstitionem
colunt, esse in testimonia communionem, five utraque
pars orthodoxa sit, five altera. Inter e se autem hæreticis
vel Judæis, ubi litigandum existimaverint, concedimus

ad Nov. 115. cap. 3. §. 14. Clarum §. sens. §. haer. vers. Et scia.

u interpretatio Contil. x l. 14. sup. cod. y l. 15. sup. de episcopis & cler.

z In quorum etiam errorum Tertullianus incidit. v. Vincentium Lyrinensem ad versus

prophanas novationes.

a Nov. 144. cap. 2. b v. Nov. 45. cap. 1. Synops. Basil. 21. tit. 1. cap. 43. 3. Harm. 6.

c Contra orthodoxos, hæreticus aut Judæus testis esse non potest. excipe casus infra enu-

meratos: d vide l. 3. in fin. ff. de decur. e Hæreticus (excipe hic enumeratos)

hæretico testis esse potest.

a Inter vivos vel
ultimo: ita ut ex
testamento vel ab
intestato non suc-
cedant.

b Etiam dotis.

c Liberis non or-

thodoxis, hæreti-

cis, agnati or-

thodoxi in suc-

cessionibus ab in-

testato adquirenda

præferuntur: &

post agnatos fi-

scus.

d Hæretici pa-

rentes, liberos

orthodoxos con-

guntur alere.

e Expense ad in-

star patrimonii

semper redigenda.

f Argumentum ab

alimentis ad do-

tem observa.

g Quorum causa

semper favorabi-

lis.

h Tales enim do-

nationes ex qua-

ta dotibus.

i Dotes pro ra-

tione patrimonii

paterni, filiabus

constituenda. l.

6. ff. de iur. dot.

k De quibus di-

cam §. de paganis.

l De his omnibus

dixi §. ad l. 5. &

l. 18.

m De Borboritis

adde l. 5. sup. cod.

ubi dixi & l. 21.

J. cod.

n Qui & Acepha-

litæ. c. quidam. 14.

qu. 3. §. Acephali-

ta. vide Rusticum

Diaconum adver-

sus Acephalos. l.

idem Severitæ &

Julianistæ (a Ju-

liano) & Conto-

baditæ & Ange-

litæ, ut ait Dama-

scenus. Acephali

dicti, quod nullos

habent Episco-

pos, nullos pres-

byteros, nullos

conventus. 18. Ni-

cephor. 45. 49. &

lib. 17. c. 7. 8. & sic

fine capite.

o Quos Grego-

rius Catharos ap-

pellat, cap. ex-

communicamus.

15. extra de haer.

& recte r o d in §

mutato, ut & d.

mutatur in z.

Ziabolus pro dia-

bolus.

p Patkarenos d. c.

15. Alii, Pathari-

nos, alii Patrinos,

in dist. c. excom-

municamus, ita

legitur, Catha-

ros, Patarenos,

pauperes de Lug-

duno, Passaginos,

Tossepinos, Ar-

naldistas, Spero-

nistas.

q dist. cap. 15.

r Arnaldistas, d.

c. 15. ab Arnaldo

</

a v. l. 5. t. 19. in
fr. 8. cod. Gracis
Baptisma iterari
Eclog. 1. cap. 43.
b Samaritanæ non
abstinentes Paga-
nis, v. Nov. 129.
c Qui & d. x. o-
p. 17. d. c. 43.
d An hic agitur
de iis adibus le-
gitimis, quorum
hic mentio in l.
77. ff. de reg. iur.
Hicomanus pu-
tar 32. Illust. fol.
219. Cujac. negat
15. obf. 16. hinc
vocalis intelli-
git conversatio-
nem forentem.
e Hæreticus ad-
versus orthodo-
xum in iudicio
testis esse non
potest
f Orthodoxo hæ-
reticus testis esse
potest testamen-
tarius, & in con-
tractibus. v. Ol-
dend. cap. 4. de
testib. num. 17.
g Χαλιν τὰν
ἀποδείξων, s.
quo amplior sit
probationum fa-
cultas, Synops. di-
st. loco. v. l. 5. &
l. 19. §. cod. v. l.
1. ff. de testib.
h Hæreticus in-
capax est hæredi-
tatis, legati & fi-
deicommissi, &
consequenter do-
nationis causa
mortis, de quibus
vide Cujacium
consule. 32.
i v. l. 5. j. de test.
milit.
k l. 16. C. Th. cod.
Baptisma iterari
non debet.
l l. 1. C. Theod. cod.
qua est ad Julia-
nam proconsulem
Africa: atqui e-
piscopi jubentur
deponi, nisi pol-
lunt ab hæreti-
cis rebaptizari
can. episcoporum.
45. in canonibus
Apostol. Pollu-
tum intellige,
non baptizatum
in Trinitate, idem
dicendum, si du-
bitatur de aliquo,
sit baptizatus
necne. Nam in
dubio non præsu-
mitur baptizatus,
v. Alciat. 2. præ-
sumpt. 4. c. de
quibus. 2. extr. de
baptismo.
m Odio contra-
rix religionis id
fuit a quibus-
dam. c. u. l. extra
de baptismo.
n Jam locum non
revocamus ad
fontem, s. abis-
ut iteremus, quod
semel est: aut duplicemus, quod unum est. Optat. de Donat. nec in ipsis
hæreticis baptisma commune rescinditur. Aug. de hæres. In modum semel nati hominis, ba-
ptisma semel conceditur a Deo. l. 58. C. Theod. de hæres. o l. 4. C. Theod. cod. p Qui
rebaptizatur, id aufert, quod genuit, l. 5. C. Theod. de hæres. Secundus baptismus non est purifi-
cator, sed incestus. q Pars l. 6. C. Theod. cod. r In hoc casu scilicet, alias pecu-
nialiter. l. 4. §. 7. cod. s Pars ultima l. 65. C. Theod. de hæres. Synops. Basil. 1. tit. cap. 1.
t Et merito, quod enim Christiano non licet, l. 1. §. cod. id multo
minus hæretico permittitur. u Anabaptistæ testamenti faciendi, aut infer vivos do-
nandi jus non habent. An idem in reliquis hæreticis? v. l. 21. in fin. §. de hæreticis.
x l. 16. C. Th. cod. 2. Synops. Basil. 60. tit. 54. 6. Harm. 11. qui sunt, v. l. 4. Theod.
y l. 13. C. Th. 10. de Judæis, Cæticis & Samaritanis lib. 1. Qui ex Christiano factus erit Judæus
Synops. Basil. 60. tit. 54. c. 20. 6. Harm.
11. §. 1. z Apostata bona conficiantur. Salyc. a Pars ultima l. 4. C. Th. de apostata
b Mortuus defunctæ religionis accusari potest, l. 4. §. 4. §. de hæreticis. Quod ad infantiam, id
est, petitionem Regis Franciæ factum fuisse adversus Bonifacium Papam, refert Clarus 5.
l. 4. §. 5. hæres. v. l. 1. de crimine. c Crimen violatæ aut desertæ religionis.

foedus permixtum, & dignos litigatoribus etiam testes in-
trodúcere, exceptis sc. his, quos vel Manichæus furor,
(cujus partem & Borboritas esse manifestum est) vel pa-
gana superstitione detinet: Samaritis nihilominus, & qui illis
non absumiles sunt, Montanistis, & Tascodrogitis & O-
phitis, quibus pro reatus similitudine omnis legitimus da-
ctus interdictus est. Sed his quidem, id est, Manichæis, Bor-
boritis, & Paganis, necnon Samaritis, & Montanistis, & Ta-
scodrogitis, & Ophitis omne testimonium, sicut & alias le-
gitimas conversationes, sancimus esse interdictum. Aliis
vero hæreticis tantummodo judicialia & testimonia contra
orthodoxos, secundum quod constitutum est, volumus
esse inhibita. Cæterum testamentaria testimonia eorum,
& f. quæ in ultimis elogiis vel in contractibus consistunt,
propter g. utilitatem necessarij usus eis sine ulla distinctio-
ne permittimus, ne probationum facultas angustetur.
Dat. 5. Kal. Aug. Constantinop. post Consulatum Lampadii &
Orestis VV. CC. 532.

De testamentis militum.

22. Idem A. Joanni P. P.

Divina nostra sanctionem, per quam iussimus nemi-
nem errore constrictum hæreticorum, hæreditatem
vel legatum vel fideicommissum accipere, etiam in ulti-
mis i. militum voluntatibus locum habere præcipimus,
sive communi jure, sive militari testentur. Dat. Kal. Sept.
post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. anno se-
cundo Imperii Justiniani || 532.

NE & SANCTUM BAPTISMA ITERETUR. TIT. VI.

1. Imppp. Valent. Valens & Grat. AAA. ad Flavianum
vicarium Africæ.

Anistitem l. qui n. sanctitatem baptismatis illicita
usurpatione geminaverit n. sacerdotio indignum
esse censemus. Eorum o. enim condemnamus erro-
rem, qui Apostolorum præcepta calcantes, Chri-
stiani nominis sacramenta sortitos, alio rursus baptismo
non purificant, sed incestant p. lavaeri nomine polluentes.
Dat. 16. Kal. Nov. Constant. Gratiano A. 4. & Merobau-
de Conf. 377.

2. Imppp. Honor. & Theod. AA. Anthemio P. P.

Si q. quis rebaptizare quempiam de ministris catholica
sectæ fuerit detectus, una cum eo, qui piaculari crimi-
nen commisit, (si tamen criminis per atatem capax sit) &
hie, cui persuasum sit r. ultimo supplicio percellatur. Dat.
12. Kal. Apr. Constant. Lucio V. C. Cos. 413.

3. Imppp. Theod. & Valent. AA. Florentio P. P.

Nulli f. hæreticorum t. danda licentia est, vel ingenuos
vel servos proprios, qui orthodoxorum sunt initiati
mysteriis, ad suum rursus baptisma deducendi, nec non il-
los, quos emerint, vel qualitercunque habuerint nec dum sue
superstitioni conjunctos, prohibendi catholica sequi reli-
gionem ecclesiæ. Quod qui fecerint, vel cum sit ingenuus,
in se fieri passus sit, vel factum non detulerit, exilio, ac de-
cem librarum auri multa damnabitur: testamenti u. & do-
nationis faciendæ utrisque; deneganda licentia. Quæ omnia
ita custodiri decernimus, ut nulli iudicium liceat delatum
ad se crimen minori aut nulli coercionis mandare: nisi ipse
idem pati velit, quod aliis dissimulando concesserit. Dat.
3. Kal. Jun. Constantinopoli, Felice & Tauro Conf. 428.

DE APOSTATIS x.

TIT. VII.

De publicatione bonorum.

1. Imppp. Constant. & Julian. Cæss. ad Thalassium P. P.

Si quis lege venerabili constitutus, & ex Christiano
Judæus effectus, sacrilegis cœtibus aggregetur: cum
accusatio fuerit approbata, facultates ejusdem domi-
nio fisci z. jubemus vindicari. Dat. 5. Non. Jul. Mo-
diol. Constantio A. 9. & Juliano Cæss. 2. Conf. 357.

De accusatione defuncti.

2. Imppp. Gratian. Valens, & Theod. AAA. ad Hy-
patium P. P.

Si quis defunctum b. violatæ c. atque desertæ Christia-
næ religionis accusat, eumque vel ad sacrilegia templo-

rum, vel ad ritus Judaicos transisse contendit, eaque gra-
tia testari a minime potuisse confirmat: intra b. iuge quin-
quennium, quod || de || inofficiosis actionibus constitutum
est, proprias exigit actiones, futurique iudicii hujuscemodi
fortiatur exordium. Dat. 12. Kal. Jun. Patavi, Merobau-
de 2. & Saturnino Conf. 383.

De testimonio, testamenti fæctione, successione, restitu- tione, penitentia.

3. Imppp. Theod. Valens, & Arcad. Flaviano Præfecto
prætorio.

Hi c. qui sanctam fidem prodiderunt d. & sanctum e.
baptisma hæretica superstitione profanarunt, a consor-
tio omnium segregati sint, a testimoniis alieni, testamen-
ti (ut ante jam sanximus) non habeant fæctionem, nulli in
hæreditate f. succedant, a nemine scribantur hæredes g.
Quos etiam præciperemus procul abjici, ac longius aman-
dari, nisi b. poenæ visum fuisset esse majoris, versari inter
homines, & hominum carere suffragiis. † Sed nec un-
quam in statum pristinum revertantur: nec flagitium ho-
rum oblitterabitur penitentia i: neque umbra aliqua ex-
quisita defensionis, aut muniminis obducatur: quoniam
quidem eos k, qui fidem, quam Deo dedicaverant, pol-
luerunt, & prodentes divinum mysterium in profana mi-
graverunt; tueri ea, quæ sunt commentitia, & concinnata,
non possunt. Lapsi etenim & errantibus subvenitur:
perditis vero, hoc est, sanctum baptisma profanantibus,
nullo remedio penitentia (quæ solet aliis criminibus ad-
esse) succurritur l. Dat. 5. Id Maji, Concordia, Tatiano &
Symmacho Conf. 391.

De præscriptione temporis; De testamentis, donationibus, venditionibus.

4. Imppp. Theod. & Valent. AA. Bassio Præfecto prætorio.

Apostatarum m. sacrilegum nomen, singulorum vox
continua accusatione incesset, & nullis n. finita tem-
poribus hujuscemodi criminis arceatur indago. Quibus
quamvis præterita interdicta sufficiant, tamen etiam illud
iteramus, ne o. postquam a fide devierint, standi aut
donandi habeant facultatem. Sed nec veritionis spe-
cie p. facere legi fraudem sinantur, totumque ab intestato
Christianitatem sectantibus propinquis potissimum de-
feratur. † In tantum autem contra hujuscemodi sacri-
legia perpetuari volumus actionem, ut universis ab inte-
stato venientibus, etiam q. post mortem peccantis, abso-
lutam vocem insinuationis congrua non negemus. Nec
id patiemur obstare, si nihil in contestationem prophano
dicatur vivente productum. † Sed ne hujus interpreta-
tio r. criminis latius in incerto vegetur errore: eos præ-
sentibus insectamur oraculis, qui nomine Christianitatis
induti, sacrificia f. sacrilega vel fecerint, vel faciendæ man-
daverint: quorum etiam post mortem comprobata perfidia
hac ratione plectenda est, ut donationibus testamentis-
que rescissis, hi, quibus hoc deferret legitima successio,
hujusmodi personarum hæreditate potiantur. Dat. 7. Id.
Apr. Ravenna, Theodosio 12. & Valentiniano A. 2. Conf.
426.

De eo, qui alium in nefandam sectam ritumve transduxit.
5. Idem AA. Florentio P. P.

Eum t. qui servum sive ingenuum invitum u, seu suasio-
ne plectenda, ex cultu Christianæ religionis in nefan-
dam sectam x. ritumve transduxerit, cum dispendio fortu-
narum capite puniendum esse censemus. Dat. Frid. Kal.
Feb. Theodosio 15. & Valentiniano 4. AA. Conf. 435.

De clericis vel monachis Apollinaristis, vel Eutychianis.

6. Imppp. Valens, & Martian. AA. Palladio Præf. prætorio.

Eos y, qui catholicarum ecclesiarum clericis, vel ortho-
doxæ fidei monachi z, relicto vero orthodoxæ religio-
nis cultu, Appollinaris vel Eutychetis hæresim & dogmata
abominanda securi fuerint; omnibus poenis, quæ priori-
bus legibus adversus hæreticos constitutæ sunt, jubemus
teneri, & extra ipsum quoque Romani Imperii solum re-
pellunt, sicut de Manichæis præcedentium legum statuta san-
xerunt. Dat. Kal. Aug. Val. A. 7. & Aviano Conf. 450.

NEMINI a LICERE SIGNUM b SALVA- TORIS CHRISTI HUMI, VEL IN SILICE, VEL IN MARMORE, AUT IN SCULPERE AUT PINGERE.

TIT. VIII.

1. Imppp. Theod. & Valent. AA. Eudoxio P. P.

m l. 7. C. Theod. de apostatis. n Quamdiu vivunt, l. 2. sup. cod. adde alios casus, l. 12.
j. de falsis. l. 15. §. de Silvaniano. l. ult. ff. ad legem Pompeiam. l. 19. in fin. ff. de falsis.
o 50. Eclog. 54. cap. 23. p Venditionis species est, venditio *ἐνοικίωσις* *ἢ* *ἀντίστασις*
τῶ *ὀψίου* contraria d. 23. v. l. 16. ff. de reg. iur. q Intra quinque annos tamen.
l. 2. §. cod. r Apostata definitionem observa adde 60. Eclog. 54. & 6. Harm. 11. 11.
dem dicuntur Margarius, Cujac. hic. f Harm. dist. loc. z Pars Novella Theo-
dosi de Judæis, Samaritanis, hæreticis & paganis. §. 5. his adiciamus. videtur etiam hæc
lex interpolata, ex l. 18. in fin. C. de Judæis. u Poenam cogentis Christianum ad apo-
statam faciendam observa. x De iudæo mentem Christianam corruptente, adde 6.
Harm. 11. §. 3. y Novella Martiani, quæ extat in actis Concilii Chalced.
z Poenam clericis & monachi in hæresim prolapsi, nota.

a Hic sit non observatur in Gallia, Antea secum in Gallia abrogat. b *σταυρὸν* *τίμιον*
l. 1. c. 1. §. 15. venerabilem crucem, l. 26. §. de episc. Cur signum dicitur? dicam ad Nov. Leon. 72.

a v. c. 73. synodi
in Trullo. Paulum
Diaconum in Ti-
berio.

b Synops. Basil. 1.
tit. 1. cap. 11. 16. C.
Theod. 8. adde
Nov. 137. *πρὸς*
ἐπιτομὴν. adde 5.
Decret. 6. & 5. Cle-
ment. 2. & 5. Extr.
2. de Judæis & Sa-
racenis. & Extra.
vag. Joannis. tit.
3. de iudæis & Sa-
racenis. hic
titulus abrogatus
Nov. Leonis 55.
c. De Coelicolis
v. l. 12. J. eod.
d v. Cujac. 7. obf.
30.

e Judæorum u-
niversitati legari
non potest.
f Judæis erant
hierici, archisyna-
gogi, & patres sy-
nagogarum, pres-
byteri, patriarchæ,
apostoli ad
exigendum au-
rum, l. 1. l. 2. di-
falcali. l. Hierico.
2. l. 14. l. 23. C.
Theod. de Judæis.
ἐξ ἀρχῆς & pro-
phetae. l. 9. J. eod.
primates. l. 17. J.
eod.

g Pars prior. l. 1.
C. Theod. eod.
h Coelicolis e-
rant majores &
patriarchæ, vide
quæ not. ad l. 12.
J. eod.

i Ferialis secta i-
gnis supplicio di-
gna, v. l. 6. in fin.
J. de maleficiis.
k l. 16. C. Theod. 8.
a. 5. 1. Synops. Basil.
1. c. 11. ex lib. 54.
c. 19.

l De poena Judæi
in neophytum se-
ditionem mo-
ventis. Hic tamen
notandum neo-
phytum non li-
berari Christia-
nismi professione
a delictis antio-
rioribus, vide Clar.
5. sent. 5. ult.
quæst. 51. vers. ul-
timo quare.

m Synagoga Ju-
dæorum immu-
nes ad hospitatura.

n Adde quædam ex l. 21. in fin. J. de operibus publicis. His ad-
decenda lex Francica 1. cap. 144. qua cautum fuit, ut nullus presbyter annonam vel fœnum in
ecclesiam mittat, adde Nov. Theod. 2. o l. 99. C. Theod. de decur. lib. 12. p l. 10.

o l. 99. C. Theod. de decur. lib. 12. p l. 10.
inf. eod. Judæi non sunt a curiæ muneribus immunes. Hinc collige, sectam Judæorum non
prohiberi. Circumcisio eis permittitur, l. 11. ff. de sic. Eclog. 1. cap. 11. ex lib. 60. tit. 39. cap. 11.

p l. 15. 5. 6. ff. de decur. muneribus civilia obire coguntur. l. 15. 5. 6. ff.
de excus. tut. Cives Romani sunt. q l. 2. C. Theod. de nuptiis. lib. 3. l. 4. C. Theod. ad leg.
Jul. de adul. lib. 9. r Etiam si publica & vulgaris sit mulier, v. Covarruviam in epito-
me 4. decret. 2. part. 6. §. 11. num. 3. Gomezium in cap. mulieres. num. 12. de Judæis in 6.

s Judæus neque Christianam ducere: neque Christiana Judæo nubere legitime potest: quin,
adulterii vicem id crimen obtinet. inf. eod. Eadem prohibitio locum habet in aliis etiam
sectis: ut sic catholici cum impiis concubium non habeant, Genes. 6. Exod. 34. Deut. 7. 1.
Reg. 11. Esdr. 9. & 10. Altor. 2. cap. 15. 2. Cor. 6. 28. quæst. 1. can. non oportet. vide Concilium
Laodicenum cap. 31. Chalcedonense cap. 14. & Cavthagenense cap. 21. Tertullianum 2. ad uxores.
Cyprianum 3. ad Quirinum, Augustinum 1. de adul. conjug. Demus sponsalia contracta
esse: etiam contracta rescindi debent. l. pen. in fin. inf. de spons. Demus non orthodoxos inter
se matrimonium re ipsa contraxisse: utique constat matrimonium: habent enim hæretici
sua conjugia, ut & Turcæ & Echnici. Demus alterum conjugatorum orthodoxum fieri? de-
mus e contrario, unum ex duobus orthodoxis in hæresim labi? verat Paulus fidelem ab infi-
dels discedere, si tamen discadat, manere inuuptum jubet. 1. Cor. 7. vers. 10. 11. 12. Potest ergo
fidelis sola thalami fivethori ratione separari, dist. vers. 11. idque Gregorius etiam voluit
cap. ult. extr. de convers. conjug. Hinc constat, propter hæresim, matrimonii vinculum non
separari, vide Synodum Tridentinam sessio penultima. Quod cum ita sit, abrogatur Ca-
non 76. Synodi sextæ Constantinopolitane habitæ in Trullo, qui jubet hujusmodi matri-
monium ἀναγοῦν ἢ ἐκδοῦν καὶ ἀδελφὸν ἢ ἀδελφὴν ἀλλοτρίαν, irritum fieri: quæ illiciter dissol-
vi. Reddeamus ad thori separationem. Eane ultro fieri a fidelis potest? An vero judicium
Ecclesiæ requiritur? Urbanus negat requiri præcise, cogi tamen eo casu mulierem reverti
ad virum poenitentem: quæ alias invita non cogetur, si judicio Ecclesiæ divertisset. cap. de
illa. 6. extr. de divorti. Jam demus orthodoxum cum infideli (nunc enim non loquor de
Judæo, Saraceno, Pagano, & similibus, sed hæretico) qui Christum invocet scienter contra-
xisse, ac mox poenitere velle: num audietur dicetur alibi. t Et ita capitale crimen
erit. Quærit Alcianus 7. parerg. 123. quod supplicio afficiendus sit, qui cum Judæa rem habue-
rit: notat autem ut adulterum puniri, si animo contrahendi matrimonii: sin minus, extror-
dinaria poena, qua de re vide alia quædam apud Clarum 5. sent. 5. formic. 5. vers. cum Judæa.

Cum sit nobis cura diligens per omnia superni Nu-
minis religionem tueri, signum Salvatoris Christi
nemini licere vel in solo, vel in silice, vel in marmo-
ribus humi a positis insculpere, vel pingere: sed
quodcumque reperitur tolli, gravissima poena multando eo,
qui contrarium statutis nostris tentaverit, specialiter im-
peramus. Dat. 12. Kal. Jun. Hierio & Ardaburio Cons. 427.

DE JUDÆIS & ET COELICOLIS c. TIT. IX.

De legatis.

1. Imp. Antonin. A. Claudio Tryphonino.

Quod Cornelia Salvia Universitati Judæorum, qui
in Antiochiensium civitate constituti sunt, lega-
vit e, peti non potest. Dat. Prid. Kal. Jul. Anto-
nio A. 4. & Balbino Cons. 214.

De festivitatibus.

2. Græcæ constitutionis epitome ex eadem collectione, &
Nomocan. t. 7. c. 4. & Eustathio de temporibus.
In festivitatibus aut Sabbatis suis Judæi corporalia f mu-
nera non obeunt, neque quicquam faciunt, neque pro-
pter publicam privatamque causam in jus vocantur, aut
ipsi Christianos in jus vocant.

De his, qui conversos ad Christianismum injuria offitunt.

3. Imp. Constantin. A. ad Evagrium P. P.

Judæis g, & Coelicolis, & Majoribus eorum, & Patri-
archis volumus intimari: quod, si quis post hanc legem
aliquem, qui eorum fœdalem i fugerit sectam, & ad Dei
cultum respexerit, saxis k, aut alio furoris genere (quod
nunc fieri cognovimus) ausus fuerit attentare, mox flami-
nis l dandus est, & cum omnibus suis participibus con-
cremandus. Dat. 15. Kal. Nov. Murgillo, Constantino A.
4. & Licinio 4. Cons. 315.

De militibus velut hospitii merito irrudentibus in synago-
gam Judaicam.

4. Imp. Valentinianus & Valens AA. Remigio Magi-
stro officiorum.

In synagoga m Judaicæ legis, velut hospitii n merito,
irruentes milites jubeas emigrare: quos privatorum do-
mus, non religiosarum loca habitationum merito convenit
attingere. Dat. Prid. Non. Martii, Valentiniano & Valen-
te AA. Cons. 365.

De muneribus.

5. Imp. Gratianus, Valentinianus & Theodosius
AAA. Hypatio P. P.

Iussio o, qua sibi Judaicæ legis homines blandiuntur, per
quam eis curialium munerum dabatur immunitas p, re-
scindatur. Dat. 18. Kal. Maji, Mediolani, Merobaude 2.
& Saturnino Cons. 383.

De nuptiis.

6. Imp. Valens, Theod. & Arcad. AAA. Cynegio
Præfecto pratorio.

Ne q quis Christianam mulierem r in s matrimonium
Judæus accipiat, neque Judæa Christianus conjugium
fortiatur, nam si quis aliquid hujusmodi admiserit; adulte-
rii t vicem commissi hujusmodi crimen obinebit: liber-
tate in accusandum publicis quoque vocibus relaxata.
Dat. Prid. Id. Mart. Theffalonica, Theodosio A. 2. & Cy-
negio Cons. 388.

n Adde quædam ex l. 21. in fin. J. de operibus publicis. His ad-
decenda lex Francica 1. cap. 144. qua cautum fuit, ut nullus presbyter annonam vel fœnum in
ecclesiam mittat, adde Nov. Theod. 2. o l. 99. C. Theod. de decur. lib. 12. p l. 10.

o l. 99. C. Theod. de decur. lib. 12. p l. 10.
inf. eod. Judæi non sunt a curiæ muneribus immunes. Hinc collige, sectam Judæorum non
prohiberi. Circumcisio eis permittitur, l. 11. ff. de sic. Eclog. 1. cap. 11. ex lib. 60. tit. 39. cap. 11.

p l. 15. 5. 6. ff. de decur. muneribus civilia obire coguntur. l. 15. 5. 6. ff.
de excus. tut. Cives Romani sunt. q l. 2. C. Theod. de nuptiis. lib. 3. l. 4. C. Theod. ad leg.
Jul. de adul. lib. 9. r Etiam si publica & vulgaris sit mulier, v. Covarruviam in epito-
me 4. decret. 2. part. 6. §. 11. num. 3. Gomezium in cap. mulieres. num. 12. de Judæis in 6.

s Judæus neque Christianam ducere: neque Christiana Judæo nubere legitime potest: quin,
adulterii vicem id crimen obtinet. inf. eod. Eadem prohibitio locum habet in aliis etiam
sectis: ut sic catholici cum impiis concubium non habeant, Genes. 6. Exod. 34. Deut. 7. 1.
Reg. 11. Esdr. 9. & 10. Altor. 2. cap. 15. 2. Cor. 6. 28. quæst. 1. can. non oportet. vide Concilium
Laodicenum cap. 31. Chalcedonense cap. 14. & Cavthagenense cap. 21. Tertullianum 2. ad uxores.
Cyprianum 3. ad Quirinum, Augustinum 1. de adul. conjug. Demus sponsalia contracta
esse: etiam contracta rescindi debent. l. pen. in fin. inf. de spons. Demus non orthodoxos inter
se matrimonium re ipsa contraxisse: utique constat matrimonium: habent enim hæretici
sua conjugia, ut & Turcæ & Echnici. Demus alterum conjugatorum orthodoxum fieri? de-
mus e contrario, unum ex duobus orthodoxis in hæresim labi? verat Paulus fidelem ab infi-
dels discedere, si tamen discadat, manere inuuptum jubet. 1. Cor. 7. vers. 10. 11. 12. Potest ergo
fidelis sola thalami fivethori ratione separari, dist. vers. 11. idque Gregorius etiam voluit
cap. ult. extr. de convers. conjug. Hinc constat, propter hæresim, matrimonii vinculum non
separari, vide Synodum Tridentinam sessio penultima. Quod cum ita sit, abrogatur Ca-
non 76. Synodi sextæ Constantinopolitane habitæ in Trullo, qui jubet hujusmodi matri-
monium ἀναγοῦν ἢ ἐκδοῦν καὶ ἀδελφὸν ἢ ἀδελφὴν ἀλλοτρίαν, irritum fieri: quæ illiciter dissol-
vi. Reddeamus ad thori separationem. Eane ultro fieri a fidelis potest? An vero judicium
Ecclesiæ requiritur? Urbanus negat requiri præcise, cogi tamen eo casu mulierem reverti
ad virum poenitentem: quæ alias invita non cogetur, si judicio Ecclesiæ divertisset. cap. de
illa. 6. extr. de divorti. Jam demus orthodoxum cum infideli (nunc enim non loquor de
Judæo, Saraceno, Pagano, & similibus, sed hæretico) qui Christum invocet scienter contra-
xisse, ac mox poenitere velle: num audietur dicetur alibi. t Et ita capitale crimen
erit. Quærit Alcianus 7. parerg. 123. quod supplicio afficiendus sit, qui cum Judæa rem habue-
rit: notat autem ut adulterum puniri, si animo contrahendi matrimonii: sin minus, extror-
dinaria poena, qua de re vide alia quædam apud Clarum 5. sent. 5. formic. 5. vers. cum Judæa.

Nuptia inter Christianos prohibita, etiam inter Judæos
prohibentur, ipsorum lege cessante.

7. Imp. Theod. Arcad. & Honor. AAA. Infantio
Comiti Orientis.

Nemo Judæorum morem a suum in conjunctionibus
retineat, nec juxta legem suam b nuptias sortiatur,
nec in diversa c sub uno tempore conjugia conveniat. Dat.
3. Jan. Theodosio A. 3. & Habundantio Cons. 393.

De judiciis & arbitris.

8. Imp. Arcad. & Honor. AA. Eutychemo.

Judæi d communi Romano jure viventes, in his causis,
quæ tam ad superstitionem eorum, quam ad forum &
leges ac jura pertinent, adeant solemniter more judicia, o-
mnesque Romanis legibus conferant, & excipiant actio-
nes. t Si e qui vero ex his communi pactione ad simili-
tudinem arbitrorum apud Judæos f in civil: duntaxat ne-
gocio putaverint litigandum; sorti corum judicium jure
publico non vetentur. Eorū etiam sententias judices exe-
quantur, tanquam ex sententia cognitoris arbitri dati fue-
rint. Dat. 6. Non. Febr. Honor. A. 4. & Eutychemo Cons. 398.

De pretio rerum venalium.

9. Idem AA. ad Judæos.

Nemo g exterus h religionis Judæorum, Judæis pretia
statuer, cum venalia proponunt: Jussum i est enim sua
cuique committere. Itaque Rectores provinciarum vobis
nullum discussores k aut moderatores esse concedent.
Quod si quis sumere sibi curam (præter vos, proceresque l
vestros) audeat: eum, velut aliena appetentem, supplicio
coercere festinent. Dat. 4. Kal. Mart. Cons. Arcadio 4. &
Honorio 3. AA. Cons. 396.

De curia obnoxii.

10. Idem AA. & Theodosius A. Eutychemo P. P.

Quicunque m ex Judæis obnoxii curiæ n comproban-
tur, curiæ mancipentur. Dat. 3. Kal. Jan. Theod. A.
I. & Rumoridio Cons. 403.

De solennibus. De sancta cruce.

11. Imp. Honor. & Theod. AA. Anthemio P. P.

Judæos o quosdam p festivitatibus suæ solemnibus q ad pœ-
næ quondam recordationem r incendere s, & sanctæ
crucis adsimulatam t speciem in contemptum Christianæ
fidei sacrilega mente exurere, provinciarum Rectores pro-
hibeant: neve locis suis fidei nostræ signum immisceant,
sed ritus suos citra contemptum Christianæ legis retine-
ant, amissuri sine dubio permilla hætenus, nisi ab illicitis
temperaverint. Dat. 4. Kal. Jun. Cons. Basso & Philippo
Cons. 408.

De coelicolis, & eorum adificiis.

12. Idem AA. Jovio P. P.

Coelicolarum u nomen inauditum quodammodo no-
vum crimen superstitionis vindicavit. Hi, nisi ad Dei

pram, arg. 1. Tim. 3. & ab Atheniensibus. 15. Gell. 20. Polygamiam non repugnare necessariis
ad salutem: usitata divortia ejus beneficio evitari: non in conveniens esse, ut uni capiti plura
sint membra? Resp. In rebus controversis ad initia recurrendum, Marth. 19. v. 8. ab initio ita
non fuisse constat evidentiissime. Nota sunt enim hæc. Erunt duo in carne una, Gen. 2. vers. 14.
Matth. 19. vers. 5. Luc. 16. Nov. Leonis 30. in fin. suam quisque uxorem, & proprium quæque
virum habeat. 1. Cor. 7. vers. 2. Quin si naturæ rationem quærimus, ipsa generatio non per-
ficitur, nisi ex duobus: si amorem conjugalem, solidus inter duos tantum esse potest: nec sic
erit individua vitæ conjunctio, si utrisque pluribus adhærere permillum est. Ad hæc si spe-
tabimus id, quod homo per se potest, unus pluribus non ita possit sufficere: si æquitatem,
plures mariti uxori permittendi essent: si liberorum & familiarum certitudinem, si parenti-
bus honorem debitum, tollendus maritorum aut uxorum ille numerus: si juris prudentes, &
eos quidem vel Echnicos in consilium adhibueris, Polygamiam non probabunt, l. 1. inf. ff.
de his, qui notant. si Imperatores, idem Polygamiam vetuerunt, ut hic. l. 2. J. de incest. l. 18.
J. de adul. Nov. 18. cap. 5. vers. sicut enim quis legitime uxori conjungitur. Constat igitur, nec
eandem quodam esse posse, nec eidem licere eodem tempore duas uxores habere, 5. 6.
6. Inst. de nupt. l. 15. 5. 4. ff. de manum. vind. ut jam dux Jacobi uxores, gregesque concubina-
rum Salomonis ad Christianos non pertineant. Quid, quod uxorem habenti, concubinam
apud Romanos habere non licuit, l. 1. inf. de concubinis. Paul. 2. sent. 20. §. unice. & quod ma-
gis mirare, unicam tantum concubinam, non plures? v. Cujac. ad Nov. 18. cap. 5. Nov. 89. cap.
12. §. 5. d l. 10. C. Theod. de jurisdictione & ubi qui conveniri debeat. lib. 2. tit. 1. Judæi
secundum jura communia vivant & convenientur, Synops. Basil. 1. *πρὸς* l. 8. d. c. cap. 36.
e Judæi, si pactione communi apud Judæos in negotio pecuniario vel civili litigant, va-
lebit sententia, tanquam legitimi cognitoris & arbitri dati, & arbitri judices exequantur.
Synops. Basil. d. c. cap. 36. f Archisynagogi Judæorum, arbitri inter suos esse possunt,
huc refer l. 7. §. de epis. aud. g l. 10. C. Theod. de Judæis lib. 16. h Puta Chri-
stianus idemque privatus officialis. l. nemo. 16. C. Theod. de Judæis. 1. Eclog. 11. cap. 37. At non
Præses. in fin. inf. eod. l. 1. §. 11. ff. de off. Præf. lib. 16. i Suz requisque justus est mode-
rator & arbiter, l. 70. ff. de rei vind. l. 21. J. mandati. l. 9. ff. rer. amot. l. 2. ff. si a parent. quæ
manumiss. l. 3. §. ult. ff. de injur. l. ult. ff. de arona. l. 8. §. 3. ff. de adquir. rer. dom. 5. 40.
Inst. de rerum div. hinc colligitur, hæredem prohiberi non posse a testatore, ne res pro-
prias distringat, vide quæ notavi ad l. 55. ff. de leg. 1. k Discussus munus inter ex-
tera fuit, rebus venalibus pretia statuere.

l. 1. 165. C. Theod. de decur. lib. 12. n l. 5.
8. eod. o l. 18. C. Theod. de Judæis lib. 16. p Quosdam. l. Judæi. C. Theod. eod.
q Solemni Aman ita legitur in C. Theod. l. Judæos. tit. de Judæis, de qua solemnitate vide
histor. Ephraim. cap. 11. vers. 21. & Joseph. 11. r Sumptus scilicet de Amazo.
s Puto legendum incedere, ut speciem quandam ambarvalium demonstret. t Sensus
est, Judæi: in memoriam crucifixi Amanis, annuatim crucem ligneam contumeliaz causa vi-
catim præferre, eamque postea exurebant: inde quidam ex Judæis irridendæ passionis &
mortis Domini occasionem arripiebant. u Coelicolarum nomen inauditum & super-
stitiosum, ut hic, & in Epigraphæ hujus tituli, & l. 3. §. eod. adde l. 19. Cod. Theod. de Judæis
in princ. lib. 16. Horum dogma novum appellant Imperatores in l. omnia. Cod. de her. Syn.
Basil. lib. 1. cap. *πρὸς* *ἐπιτομὴν* eos appellat *σεβομένους* τὸν θεόν & *ἐξερῶν* cælum colen-
tes. Sophonis reprehendit quosdam ex Judæis, qui militiam cæli colebant: ad quos
cultum

cultum

Juvenalis videtur alluſiſſe Satyr. 14. verſ. 93. Nil præter nubes & cali numus adorant: & Petronius in *Casellio*, loquens de Judæo: & cali ſummas advocat aurica- lioſed h ad Chri- ſtianorum hære- ticos non perti- nent. Auguſt. ep. 163. refert majorem coſclicularum novi apud Dona- tiſtas baptiſmi autorem fuiſſe. erant enim coſc- licolis majores, l. 3. ſup. cod. v. his. Cuj. Conſtat ta- men ex hac lege Coſclicularum no- men Honorii & Theodoſii tempo- re inaudivimus & quodammodo no- vum fuiſſe, & no- vi dogmatis con- ventus habuiſſe hac lege, ſuos item majores & patri- archas. l. 3. s. cod. An Judæorum Chriſtiani fuerint & Eſſenorum por- tio: & ab eis Meſ- ſiani profecti, & coſclicolæ dicti, quod eorū *πρωτο- κλητοι* eſſent & *ἀπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος* in Coſmentariis ad hunc locum no- tis, plenioribus olim, Deo dantes dicemus. a Qui non eſt me- cum, contra me eſt. Accuſ. b l. 3. C. Theod. de feriis lib. 2. adde Nov. Leo. 83. c Die ſabbathi Judæi nec conveni- re alios poſſunt: Cuj. c. 3. de præſer. d l. 1. ff. quod quique jura. e Lex 31. C. Theod. de Judæis. Nemo Judæus nihil de- linquentes vio- let: aut ſynagogas eorum, aut habi-acula concremet. Quod ſi quid de- liquerunt, apud judicem accuſan- tur. Non tamen ulli Judæo ſas- cto quidquam co- tra reverentiam Chriſtiani cultus inſolentur amit- tere. Syn. Baſil. lib. 2. c. 39. & 40. f Judæi innocen- tes non ſunt of- fendendi. addet. 6. J. de pagan. & ſa- crific. l. 1. c. 31. Iſidorus. c. 31. fol. 2. g Pars quædam leg. 32. C. Theod. de Judæis. h l. 22. l. 78. C. Theod. cod. i Judæus actor vel reus forum Chriſtiani ſortitur. Salyc. k Pars ultima leg. 26. C. Theod. de Judæis. l l. 23. C. Theod. cod. 1. Eclog. 1. cap. 1. m l. 1. n l. 1. C. Theod. cod. n v. l. ult. ff. de decretis ab ord. faciend. o v. l. 1. l. 1. inf. de anro coronario. p Eclog. diſſo loco cap. 31. q Interpretatio Leuclavii. vide d. cap. 31. r Pars Novell. Theodoſii de Judæis, Samaritanis, hæreticis & Paganis 3. s Judæi arcentur ab honoribus. t nec pariter honorem. Cuj. 12. obſ. 30. verentur enim Judæi eſſe *ἐκδοτικοὶ πόλεως ἢ παλίσ*. Patres civitatis ſunt curatores civitatis. l. 3. J. de his, qui ſpont. muner. ubi vide Cuj. Gra- mianum *ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ*, certe Ulpiano in *Demonſtrationem*.

cultum venerationemque Chriſtianam converſi fuerint, his legibus, quibus præcipimus hæreticos adſtringi, ſe quoque noverint adſtringendos. + Aedificia autem eorum, quæ nescio cujus novi dogmatis conventus habent, ecclesiis vindicentur. Certum enim eſt, quicquid a fide Chriſtianiſmorum discrepat, legi Chriſtianiſmorum eſſe contrarium. Dat. Kal. April. Ravennæ. Honor. 8. & Theod. 3. AA. Conſſ. 409.

De ſeſtivities.

13. Idem AA. Jovio P. P.

De ſabbati ac reliquæ ſub tempore, quo Judæi cultus ſui reverentiam ſervant, neminem aut facere aliquid, aut ulla ex parte conveniri & debere præcipimus: ita & ta- men, ut nec illis detur licentia eodem die Chriſtianos or- thodoxos convenire, ne Chriſtiani forte ex interpellatione Judæorum ab officialibus, præſatis diebus, aliquam ſuſti- neant moleſtiam: cum, ſiſcalibus commodis, & litigiis pri- vatorum conſtet reliquos dies poſſe ſufficere. Dat. 7. Kal. Aug. Ravennæ, DD. NN. Honorio 8 & Theod. Aug. 3. Conſſ. 409.

Ne Judæi ledantur, & ne inſoleſcant.

14. Idem AA. Philippo P. P. per Illyricum.

Nullus e tanquam Judæus, cum ſit innocens ſi obtera- tur, nec expoſitum eum ad contumeliam religio qua- liſcunque perficiat: non paſſim eorum ſynagogæ, vel habi-acula concrementur, vel perperam ſine ulla ratione ledan- tur: cum alioquin, etiam ſi ſit aliquis ſceleribus implici- tus, idcirco tamen judiciorum vigor, jurisque publici tutela viderit in medio conſtituta, ne quisquam ſibi ipſi permit- tere valeat ultionem. Sed ut in hoc perſonis Judæorum vo- lumus eſſe proviſum, ita id quoque monendum eſſe cen- ſemus, ne Judæi forſitan inſoleſcant, elatique ſui ſecuri- tate, quicquam præcipites in Chriſtianam reverentiam ultionis addittant. Dat. 8. Id. Auguſt. Conſtantinop. Ho- norio 9. & Theod. 5. AA. Conſſ. 412.

De judice competenti.

15. Idem AA. Aureliano P. P.

Si qua h inter Chriſtianos & Judæos ſit contentio, non ſa Senioribus Judæorum, ſed ab Ordinariis i judicibus di- rimatur. Dat. 13. Kal. Nov. Honor. 12. & Theod. 8. AA. Conſſ. 418.

De circumciſione.

16. Idem AA. Aſclepiodoto P. P.

Judæi & bonorum & proſcriptione, & perpetuo exilio damnabuntur, ſi noſtræ fidei hominem circumciſiſſe eos, vel circumciſiendum mandaviſſe conſtiterit. Dat. Frid. Kal. Febr. Theod. 17. & Feſto Conſſ. 439.

De Anniverſario canone.

17. Imp. Theod. & Valentin. AA. Joanni Comiti ſacrarum largitionum.

Judæorum m primates, qui in utriusque Palæſtinæ ſyne- driis n dominantur, vel in aliis provinciis degunt, pe- riculo ſuo anniverſarium canonem de ſynagogis omnibus, Palatinis compellentibus, exigant, ad eam fornam, quam Patriarchæ quondam coronarii o auri nomine poſtula- bant: & hoc, quod de Occidentibus Patriarchis conferri conſueverat, noſtris largitionibus inferatur. Dat. 3. Kal. Jun. Conſtantinop. Florentio & Dionyſio Conſſ. 429.

De Judæo Chriſtianum ad ſuam religionem traducente.

18. Idem * Græca conſtitutio ex lib. 60. Baſil. tit.

54. c. 31. & Nomocan. tit. 9. c. 25.

Judæus, qui eum, qui Judaicæ religionis non eſſet, con- ſtraria doctrina ad ſuam religionem traducere p præ- ſumpſerit, bonorum proſcriptione damnetur, miſerum- que in modum puniatur.

Eadem Conſtitutio Græce & Latine ex Baſil. lib. 1. ex lib. 60. tit. 54. cap. 31.

Si q Judæus pertrahere Chriſtianum ad religionem ſuam ſauſus fuerit, proſcribitur, & ſanguinis poenam ſuſtinet.

De adminiſtrationibus & dignitatibus i. de ſynagogis.

19. Idem AA. Florentio P. P.

Hac valitura in omne ævum lege ſancimus, neminem r Judæorum, quib. omnes ſadminiſtrationes & dignita- tes interdictæ ſunt, nec Deſenſoris civitatis fungi ſaltem officio, nec patriæ t honorem arripere concedimus: nec adquiſiti ſibi offici auctoritate muniti adverſus Chriſti- anos, & ipſos plerumque ſacæ religionis Antithites, vel- uti inſultantes fidei noſtræ, judicandi vel pronuntiandi quamlibet habeant poteſtatem.

h l. 22. l. 78. C. Theod. cod.

i Judæus actor vel

reus forum Chriſtiani ſortitur. Salyc.

l l. 23. C. Theod. cod. 1. Eclog. 1. cap.

m l. 1. n l. 1. C. Theod. cod.

n v. l. ult. ff. de decretis ab ord. faciend.

o v. l. 1. l. 1. inf. de anro coronario.

p Eclog. diſſo loco cap. 31.

q Interpretatio Leuclavii. vide d. cap. 31.

r Pars Novell. Theodoſii de Judæis, Samaritanis, hæreticis & Paganis 3.

s Judæi arcentur ab honoribus.

t nec pariter honorem. Cuj. 12. obſ. 30.

verentur enim Judæi eſſe *ἐκδοτικοὶ πόλεως ἢ παλίσ*.

Patres civitatis ſunt curatores civitatis. l. 3. J. de his, qui ſpont. muner. ubi vide Cuj. Gra-

mianum *ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ*, certe Ulpiano in *Demonſtrationem*.

1. ¶ Illud etiam pari conſideratione rationis arguentes, præcipimus, ne ¶ quæ ¶ Judaica Synagoga in novam a fabri- cam ſurgat: ſulciendi b veteres permiſſa licentia, quæ rui- nam minantur c. 2. ¶ Quisquis igitur vel inſulas acceperit, qualitis dignitatibus non potiatur: vel ¶ ſi ¶ ad officia vetita irreperit, ab his penitus repellatur: vel ¶ ſi ¶ Synago- gam extruxerit, compendio Catholica eccleſiæ noverit, ſe laboraſſe. Et qui ad honores ¶ & dignitates ¶ irreperit, ha- beat, ut antea conditionis extremæ, etſi honorarium ¶ il- licite ¶ promeruerit dignitatem. Et qui Synagogæ fabricam cœperit, non ſtudio reparandi, cum damno d quinquaginta librarum ¶ auri ¶ fraudetur auſibus ſuis. Cernat præterea bona ſua proſcripta, mox poenæ ſanguinis deſtinandus, ¶ quali ¶ qui fidem alterius expugnavit perversa doctrina. Dat. Frid. Kal. Febr. Theod. A. 17. & ¶ Feſto ¶ Conſſ. 439.

NE e CHRISTIANUM MANCIPIUM hæreticus, vel Judæus, vel Paganus habeat, vel polideat, vel circumcidat.

T I T. X.

1. Imp. Honor. & Theod. AA. Monaxio P. P.

Judæus f ſervum Chriſtianum nec comparare debet, nec largitatis, vel alio quocunque titulo conſequetur. Quod ſi aliquis Judæorum mancipium vel Chriſtianum habuerit, vel ſectæ alterius ſeu nationis crediderit ex quacunque cauſa poſſidendum, & id circumciderit: non ſolum mancipii damno multetur, verum etiam capitali g ſententia puniatur: ipſo ſervo pro præmio libertate do- nando. Dat. 4. Id. April. Conſtantin. Honor. A. 2. & Conſtan- tio V. C. 2. Conſſ. 417.

2. Conſtitutionis Græca epitome ex lib. 60. βασιλικ. ex indice κατὰ στοιχείων, & ex collectione Græca conſtitutio- num eccleſiaſticarum, & aliis auctoribus.

Græcus h ¶ ſeu Paganus ¶ & Judæus, & Samaritanus i, & alius hæreticus, id eſt, non exiſtens orthodoxus, non poteſt Chriſtianum mancipium habere, neque Catechu- menum k circumcidere l: quia & ipſum mancipium Chriſtianum ad libertatem pervenit, & qui poſſidet, dat privatis, ¶ largitionibus ¶ triginta libras.

DE PAGANIS m, ET SACRIFICIIS, & Templis.

TITULUS XI.

De templis Paganorum claudendis. 1. De ſacrificiis prohibitis. 2. Sanctio.

1. Imp. Conſtantinus ad Taurum P. P.

Lacuit n omnibus locis, atq; urbibus univerſis clau- di o protinus templa, & accellu vetito omnibus li- centiam delinquendi perditis abnegari. 1. ¶ Vo- lumus etiam cunctos ſacrificiis p abſtinere.

2. ¶ Quod ſi aliquid forte hujusmodi perpetraverint, gla- dio q ultore ſtemantur, facultates etiam perempti fi- ſco decernimus vindicari, & ſimiliter puniri r Rectores provinciarum, ſi facinora vindicare neglexerint. Dat. Kal. Decemb. Conſtantio 4. & Conſtante AA. Conſſ. 342.

De ſacrificiis prohibitis.

2. Imp. Theod. Græc. & Valentin. AAA. Cynegio Præſecto prætorio.

NE ſ quis mortalium ita faciendi ſacrificii t ſumat Naudaciam, ut inſpectione jecoris, extorumque u præſa- gio vanæ ſpem promiſſionis accipiat, vel (quod eſt dete- rius) futura ſub execrabili conſultatione cognoſcat. Acer- bionis etenim imminere ſupplicii cruciatus ei, qui contra vetitum, præſentiu vel futurarum rerum explorare tenta- verit veritatē. Dat. 7. Kal. Jun. Arcad. & Bautone Conſſ. 385.

De ſacrificiis, de publicorum operum ornamentis.

3. Imp. Arcad. & Honor. AA. Macrobio P. P. Hiſpaniarum & Procliano Vicario quinque provinciarum.

Sicut x ſacrificia templorum prohibemus, ita volumus ſpublicorum operum ornamenta y ſervari. Ac ne ſibi aliqua auctoritate blandiantur, qui ea conantur evertere, ſi quod Reſcriptum, ſi qua lex forte præſtenditur: abreptæ hu- juſmodi chartæ ex eorum manibus ad noſtram ſcientiam referantur. Dat. 4. Kal. Febr. Raven. Theod. V. C. Conſſ. 399.

alieni a civitate Dei. Optat. Puto paganos ob contemptum vocatos fuiſſe, quæſi diverſos a Chriſtianiſmo militantes, & Chriſtianiſmum ignobiliores. Nam & in jure pagani mili- tibus opponuntur, Gentiles vero Ethnicos, & nationes diſtos opinor, comparatione habita ad Chriſtianos, qui numero erant pauciſſimi: vel ita, Chriſtiani cum initio pauci eſſent, idololatriæ, Gentiles & Nationes appellaverunt: cum eos autem in ordinem redegeſſent, pa- ganos nuncuparunt, quæſi in pagis non in urbibus, ut olim viventes.

u l. 4. C. Th. cod. adde Alciat. 1. parerg. 13. ubi elegantem recitat locum ex Caſſiodoro. o Conſtantinus templa Paganorum claudi jubet, 8. Niceph. 13. & 25. 26. C. Theod. 10. c. 4. p. 6. Harm. 11. d. c. 4. adde l. 2. l. 7. J. cod. vdie quæ notavi de vetitis ſacrificiis ad l. 13. ff. de ſicr. adde l. un. J. de theſaur. Paul. 5. ſent. 3. 5. 9 q Poenæ Gentiliſmi & ſa- crificiorum: & ita deterior condicio Paganorum, quam Judæorum, quorum ſectæ prohibita non eſt. r Reſcriptum provinciarum, neglegentia puniatur. l. 1. J. C. Th. cod. ad Niceph. 18. c. 4. t l. 1. ſup. cod. u Exiſpicina prohibita.

x l. 15. C. Theod. cod.

y qualia ſunt in urbibus, nam templa, quæ in agris aut additis locis conſtituta, nulla or- namenta habebant. Patres in concilio Africano deſtutui poſtulant. Eo munere, ſi quis un- quam ſtrenue B. Martinus apud Gallos ſuo tempore functus eſt. vide Sulpit. in ejus vita.

c 3

De riti-

a Judæi novas ſi- bi ædificare ſyna- gogas prohiben- tur. vide Cuj. 16. obſ. 3. b v. Caſſiodor in reſcripto quodam Theodoſii ad Ju- das 2. lib. variar. c Quid ſi penitus collapſæ, an re- ſtaurari poterunt? Gregorius permi- ſit, c. conſuluit. ext. de Judæis. & æquo jure reſtaur- ratæ namque non novæ, ſed eadem ædes intelligun- tur: ſecus ſi iſto jure. l. 20. §. 2. ff. de ſerv. urb. d magiſtratus ar- centur, quantum poſſunt homines a falſis religionibus: ſed religio impe- rari non poteſt, nihil ea magis eſt voluntarium. La- ſtant.

e 16. C. Th. 7. Ne Chriſtianum mā- ticipium Judæus habeat. Viglius vero in l. 1. ff. ſi cert. per. 10. 14. ita legit: Ne Chriſti- anum mancipium, hæreticum, vel Judæum Paganus habeat.

f l. 4. C. Theod. cod. lib. 16. Judæus Chriſtianū man- cipium ne habe- to, nemo ſuo re- ligione docendo imbutum circum- cidito. Nec item quivis alius hæ- reticus mancipiū Chriſtianum ha- bere. Syn. Baſil. tit. 1. πρὸς τὸν δαίμον. c. 59.

g Poenam circum- cidendiſſe Chriſti- anum obſerva. ad- de 6. Harm. Eccl. πρὸς τὸν δαίμον. c. 41. 42.

h Interpretatio Contii. i Nov. 129. 144.

k Caſeochometi, ſunt auditors ba- ptiſmo deſignati. l. v. Gregor. ep. 3. c. 21. No. 144. c. 2. m 16. C. Theod. 10. πρὸς τὸν δαίμον. I. Synopf. Baſil. c. 3. πρὸς τὸν δαίμον. πρὸς τὸν δαίμον. 6. Ham. 11. id eſt, de Græcis, ita dictos opinor, quod initio na- ſcentis Eccleſiæ inter cæteras gen- tes, Græci obſite- riat Evangelio. Pagani vero quaſi in pagis viventes,

a Chriſtianiſmo militantes, & Chriſtianiſmum ignobiliores. Nam & in jure pagani mili- tibus opponuntur, Gentiles vero Ethnicos, & nationes diſtos opinor, comparatione habita ad Chriſtianos, qui numero erant pauciſſimi: vel ita, Chriſtiani cum initio pauci eſſent, idololatriæ, Gentiles & Nationes appellaverunt: cum eos autem in ordinem redegeſſent, pa- ganos nuncuparunt, quæſi in pagis non in urbibus, ut olim viventes.

u l. 4. C. Th. cod. adde Alciat. 1. parerg. 13. ubi elegantem recitat locum ex Caſſiodoro. o Conſtantinus templa Paganorum claudi jubet, 8. Niceph. 13. & 25. 26. C. Theod. 10. c. 4. p. 6. Harm. 11. d. c. 4. adde l. 2. l. 7. J. cod. vdie quæ notavi de vetitis ſacrificiis ad l. 13. ff. de ſicr. adde l. un. J. de theſaur. Paul. 5. ſent. 3. 5. 9 q Poenæ Gentiliſmi & ſa- crificiorum: & ita deterior condicio Paganorum, quam Judæorum, quorum ſectæ prohibita non eſt. r Reſcriptum provinciarum, neglegentia puniatur. l. 1. J. C. Th. cod. ad Niceph. 18. c. 4. t l. 1. ſup. cod. u Exiſpicina prohibita.

x l. 15. C. Theod. cod.

y qualia ſunt in urbibus, nam templa, quæ in agris aut additis locis conſtituta, nulla or- namenta habebant. Patres in concilio Africano deſtutui poſtulant. Eo munere, ſi quis un- quam ſtrenue B. Martinus apud Gallos ſuo tempore functus eſt. vide Sulpit. in ejus vita.

a l. 17. C. Theod.

cod.

b Sacrificia superstitiosa Gentilium verita, at non voluptates, festique conventus, & festa convivia in iis observari solita, ut hic ut nec templa eorum ideo ever-
sa. l. 3. §. cod.
c pars legis 20. C. Theod. cod.
d occupantur plerumque monachis, l. 26. §. de episcop. & cler. Agitur ex hoc loco possit colligere, Templum Paganorum Principis facta fuisse, non ecclesie.

e Dominium Principis alienari, non posse, hinc colligitur: apud Gallos id ita observatur, & merito. Nam quæ provincie a populo regi adferuntur vel traduntur, dotis publicæ locum obtinent, ideoque, ut mulieris dos alienari non potest, ita nec Regis dominium. At qui secundo genitrix Regum liberis certæ provincie assignantur? Sic sane: sed earum dominium a Corona non absconditur. Quemadmodum etiam possessiones quædam patrimoniales in privatos transferuntur auctoritate curie Parisiensis accedente, salvo tamen semper Regis dominio, v. Papon. §. Arrest. 10. Dominia Regum inalienabilia ita censentur. Jus tamen belli nonnunquam ab ista regula discedit.

t pars ultima legis 24. C. Theod. g Gentilissimus simplex capitis supplicio non puniuntur, sed certis tantum casibus, v. l. 1. §. 2. sup. cod. l. 7. vers. Quisquis. l. 10. §. cod. h sub Curiarum, de quibus dixi l. 5. §. de episcopali audientia.

i Syn. Bas. l. tit. 1. περὶ συνταγῶν c. 12. k Paganorum superstitio hic funditus tollitur. Jubentur enim delubra claudi. Prohibentur etiam honores simulachris reddi, postea templorum fectis redimiri, ignes aris accendi, thura in aris adoleri.

l nota ceremonias & cultus simulachrorum. m l. 1. §. 2. §. cod. n Fiscus bonorum Principum non tantum spoliis hostium, sed & gentilium sacerdotum damnis augetur.

o Interpretatio Concilii.

p hinc illa Symmachi querela: Oro vos, justitiam sacerdotibus, ut urbis vestre sacris reddatur privata successio, dicent testamenta securi, & sciant sub Principibus non avaris stabile esse, quod scripserint, &c.

q vide l. 16. in fin. ff. de usufructu leg.

De ritibus & festis.

4. Iidem AA. Apollodoro Proconsuli Africæ.

UT a profanos ritus jam salubri lege submovimus, ita festos conventus civium & communem omnium latitiam non parimur submovi. Unde absque ullo sacrificio, atque ulla superstitione damnabili, exhiberi populorum voluptates, secundum veterem consuetudinem, ministrari etiam festa convivia, quando exigunt publica vota, decernimus. Dat. 13. Kal. Sept. Patavii, Theod. V. C. Conf. 399.

De veteribus templis.

5. Imp. Honor. & Theod. AA. populo Carthaginiensi.

Omnia & loca, quæ sacris error veterum deputavit, nostræ rei jubemus sociari. Quod autem ex eo jure ubicunque; ad singulas quasque personas vel præcedentium Principum largitas, vel nostra Majestas voluit pervenire, id in eorum patrimonii æterna & firmitate perduret. Ea vero, quæ multiplicibus constitutis ad venerabilem Ecclesiam volumus pertinere, Christiana sibi merito religio vindicabit. Dat. 3. Kal. Sept. Ravennæ, Honorio 10. & Theod. 6. AA. Conf. 415.

De Judæis vel Paganis non ledendis.

6. Iidem AA. Asclepiodoto P. P.

Christianis si, qui vere sunt, vel esse dicuntur, specialiter cedendumus, ut Judæis, ac Paganis quiete & degentibus nihilque tentantibus turbulentum, legibusque contrarium, non audeant manus inferre, religionis auctoritate abusi. Nam si contra securos fuerint violenti, vel eorum bona diripuerint, non ea sola, quæ abstulerint, sed convicti in duplum, quæ rapuerint, restituere compellentur. Rectores etiam provinciarum, & officia & principales cognoscant se, si non ipsi talia vindicent, sed fieri a popularibus hæc permiserint, ut eos, qui fecerint, puniendos. Dat. 6. Id. Jun. Conf. Asclepiodoto & Mariniano Conf. 423.

De delubris, simulachris, sacrificiis & ritibus.

7. Imp. Valent. & Mart. AA. Palladio P. P.

Nemo i venerandi adorandique animo delubra, quæ nolum jam clausa sunt, referet. Absit a seculo nostro infandis execrandisque simulachris honorem pristinum reddi, redimiri, fectis templorum impios postes, profanos aris accendi ignes, adoleri in hisdem thura, victimas cædi, pateris vina libari, & religionis loco existimari sacrilegium. Quisquis autem contra hanc Serenitatis nostræ sanctionem, & contra interdicta sanctissimarum veterum Constitutionum sacrificia exercere tentaverit: apud publicum Judicem reus tanti facinoris legitime accusetur, & convictus proscRIPTIONEM omnium bonorum suorum & ultimum supplicium subeat. Consci etiam criminis ac ministri sacrificiorum eandem poenam, quæ in illum fuerit irrogata, sustineant: ut hac legis nostræ severitate perterriti, metu poenæ desinant sacrificia interdicta celebrare. Quod si vir clarissimus Rector provincie post accusationem legitimam, & post crimen in cognitione convictum, tantum scelus dissimulaverit vindicare: 50. libras auri ipse iudex, quinque etiam Officium ejus confestim fisco nostro inferre cogatur. Dat. Prid. Id. Nov. Martia. A. & Adelphio Conf. 453.

De his, quæ Paganis interdicta sunt, non pertentandis.

8. Imp. Leo & Anthemius AA. Dioscoro P. P.

Nemo ea, quæ sapius Paganæ superstitionis hominibus interdicta sunt, audeat pertentare, sciens, quod crimen publicum committit, qui hæc ausus fuerit perpetrare. In tantum autem hujusmodi facinora volumus esse rescanda, ut, etiam si in alieno prædio vel domo aliquid tale perpetraretur, scientibus videlicet dominis: prædium quidem vel domus sanctissimis juribus ærafii addicentur n: Domini vero pro hoc solo, quod scientes consenserint sua loca talibus contaminari sceleribus, si quidem dignitate vel militia quadam decorantur, amissionem militiæ vel dignitatis, nec non rerum suarum proscRIPTIONE plebentur: privata vero conditionis vel plebejæ constituti, post cruciatus corporis, operibus metallorum, aut perpetuo deputantur exilio.

De eo, quod pagani donatur, vel relinquitur. 1. De paganorum impietatis puniendis.

9. Græca Constitutionis epitome ex eadem collectione & Nomoca. tit. 6. c. 3. & tit. 12. c. 9.

SI quid datum fuerit aut relictum locis, aut personis, aut ad constructionem Paganici erroris: urbs illud accipiet p, in q qua personæ habitant, aut sub qua loca subjacent: & expenduntur ad similitudinem imperialium reddituum. 1. Paganorum autem impietates puniunt

Præsides, & quæ supra suam potestatem erunt, referent Imperatori.

1. De baptismo. 4. De sacrificiis. Ne pagani doceant.

De publica annona.

10. Græca Constitutionis epitome ex eadem collectione, & Nomoca. tit. 4. c. 4. & tit. 1. c. 10.

QUI a post sanctum baptismum in errore paganorum manent, ultimo supplicio plebuntur. 1. Qui vero nondum sunt baptizati, ipsi cum liberis & conjugibus & omnibus suis perducant se ad sanctas ecclesias, & suos parvulos & liberos sine mora baptizari curent: majores vero prius scripturas secundum canones doceantur.

2. Si vero propter militiam, vel dignitatem, vel facultates habendas, singant & baptizari, & liberos, aut conjuges ipsorum, aut domesticos suos in errore relinquerint, & eos, qui sibi attinent, & necessitudine juncti sunt: publicantur, & comperenter plebuntur, & republ. non attingunt.

3. Si vero non sint baptizati, nec participes erunt in ulla parte Reipublicæ, neque domini erunt rerum mobilium vel immobilium, sed fisco ipsas vindicabit, & congrue punientur, & exulabunt.

4. Si autem apparuerint sacrificantes, aut idololatras, ut g Manichæi puniuntur. 5. Non docent autem pagani qualemcunque doctrinam, neque publica fruuntur annona, nec secundum sacram quidem formam.

DE h HIS, QUI AD ECCLESIAM CONFUGIUNT, vel ibi exclamant l, & ne quis ab ecclesia extrahatur. ||

TIT. XII.

De Judæis.

1. Imp. Arcad. & Honor. AA. Archelao P. Augustali.

JUDÆI, qui reatu aliquo vel debitis fatigati simulant se Christianæ legi velle conjungi, ut ad Ecclesias confugientes evitare possint crimina, vel pondera debitorum, arceantur: nec ante suscipiantur, quam debita universa reddiderint, vel fuerint innocentia demonstrata purgati. Dat. 5. Kal. Jul. Constantinop. Cæsario & Attico Conf. 397.

Ne confugientes ad sacras Ecclesias inde abducantur.

2. Imp. Honor. & Theod. AA. Jovino P. P.

FIDELI devotaque præceptione sancimus, nemini licere ad sacrosanctas Ecclesias confugientes abducere p, sub hac videlicet definitione, ut si quisquam contra hanc legem venire tentaverit, sciat se majestatis & crimine esse re-
tinendum. Dat. 10. Kal. Apr. Constantin. & Conf. 416.

De spatio ad tuitionem confugientium concessio, & de armis. Extat quidem hæc constitutio Græca integrior in 3. synodi actis, sed quæ Theodosius, & postea Justin. in suum Cod. retulit, demptis videlicet præmissis & epilogis, talem ex C. Theod. edidimus.

3. Imp. Theod. & Valen. AA. Antiocho P. P.

PATEANT r summi DEI templa timentibus: nec sola altaria & oratorium u templi circumjacentium, qui ecclesias quadripartito parietum septu concludit, ad tuitionem confugientium sancimus esse proposita: sed usque ad extremas fores ecclesiæ, quas oratum gestiens populus primas ingreditur, confugientibus aram y salutis esse præcipimus: ut inter templum, quod parietum descripsimus cinctu, & post loca publica, || & z || januas primas ecclesiæ, quicquid fuerit interjacens sive a in cellulis, sive in domibus, hortulis, balneis, arcis, atque porticibus, confugas interioris templi vice tuateur. Nec in extrahendos eos conetur quisquam sacrilegas manus immittere: ne qui hoc ausus sit, cum discrimen suum videat, ad expetendam opem ipsi quoque confugiant. Hanc autem spatii b latitudinem ideo indulgemus, ne in ipso Dei

de crimine sacrilegii. synopsis Bas. 5. sis. 5. ex lib. 60. sis. 45. cap. 17. cod. synopsis Basil. 5. sis. 5. cap. 11. 2. Harm. 9.

f Templi Constantinopolitani descriptionem observa. τ συνταγῆς.

u ἡ τὸν ἐκτὴν ἐξονῶν, lex Græca 5. C. Th. cod. alias τὸν ἐκτὴν ἐξονῶν. v. Cuj. 2. obs. 29. x hoc innuit quatuor parietibus septum fuisse oratorium templi.

y Nov. 17. c. 7. ἐλὲς βωμὸν, i. e. misericordiam, qualesuit Athenis, Theoph. Inst. de jure natur. 5. 1. in f. Pausanias in Attica. Alibi etiam fumentio aræ salutis. Theod. & Val. imperatores βωμὸν σωτηρίας καὶ ἐν τοῖς ἡμετέροις ἀφιδεύμασι, ἡ ἀρχαιοῦς ἀνέκτα. hic refert illud Euripidis in Andromat. ἵζει γὰρ καταφύγην τῆς μὴν πύργου, δῶλον δὲ βωμὸς δῖον. Chremes apud Terentium. Ne autem tim. act. 5. scena 2. Nec tu aram sibi, Neque precatorem parari. De aris plura vide apud Ferrandum 2. explic. 14. z hæc particula superest.

a εἴτε ἐν οἰκίαις, ἢ κήποις, ἢ αὐλαῖς, ἢ λῆτορσι, ἢ ἐν σπείαις, ut hinc constet templi Constantinopolitani eam fuisse faciem, Priorem altarium & oratorii destinatam eamque quadruplici muro distinctam a posteriore, de qua mox. Posteriorem vero occupatam cellulis sive domibus eorum, qui ecclesiæ ministrabant, sed & eorum hortulis, balneis, arcis & porticibus. Hanc posteriorem rursus partem fores & januas habuisse, quæ hic extreme fores ecclesiæ, & januas primæ ecclesiæ versus loca publica dicuntur. Fuerit igitur (ut veterem illam rationem templi cum nostris conferamus) pars illa prior, quam nostri appellant l' Eglise & le temple. Posterior, quam nos vocamus le Cloître. In utramvis partem rei confugerant, ad Ecclesiam confugisse dicebantur: & confugii seu asyli jure fruebantur. b Supradicti alterius sit mentio, puta 30. passuum a foribus ecclesiæ in canon. definitio 35. 17. q. 4. & ibid. can. id constitutum. domibus Episcopaliibus idem concessum.

tem-

z Extat apud auctorem synopses 1. sis. 1. cap. περὶ ἐκτὸς.

a Interpretatio Concilii.

b Apostata ultimo supplicio puniuntur. v. 8. de apostat. l. 5.

c Pædobaptismus hic probatur.

d Baptismus gentilibus imperatur.

e adde l. 18. §. de hæresibus.

f Poena recusantis baptismum, adde §. 3.

g i. e. summo supplicio. l. 11. 12. §. de hæresibus.

h 5. synopsis. Basil. 5. 9. c. Th. 34. c. 101.

i 87. 17. q. 4. c. v. 2. Harm.

j hic titulus non est in usu apud Gallos. Solent etiam delinquentes & debitores in Ecclesiis capi, salvo jure redemptionis, si rede confugerint, v. Lucium 1. Plac. 2.

k Papon. Arrest. 1. n. 17. 18. 19. ad 24.

l Rebus in proce-
ssu gloss. 5. n. 40.

m Idem in tractatu immunitatis ecclesiæ, tom. 2.

n dicitur de immunitatis etymo, causis, locis, personis, poenis, judicio, & effectu.

o Ecclesiæ Cod. Theod. cod. Hal.

p Confugas hi dicuntur, l. 22. §. 1. §. de episcop. l. 6. §. 1. §. cod.

q v. l. 5. §. cod.

r Asyli justitiam ecclesiis hoc titulo de Templorum viola-

sione v. Dam-bouderium in praxi crim. c. 106.

t l. 2. C. Th. cod.

u Judæi criminum rei, vel debitores jure asyli non fruuntur.

v An debitor in loco sacro arrestari possit, vide Peckium cap. 6. de jure sustendi. n. 1. 2.

w Confugas qui ex ecclesia abduci, tenetur majestatis, alibi verbe-

ratus & de consensu deportatur, l. 2. §.

x l. 4. C. Th.

a Cassum & inutile est ipso jure, quod si lege interdicente.

b Minus quam perfecta lex est, quod id, quod verum non rescindit, ut quondam lex Cincia, Ulp. Tit. 1. Hodie quilibet lex est perfecta, ut hic, vide Cuj. 19. obs. 30. adde. c. quæ extra Jus. 64. de reg. in 6. adde Nov. 14. c. 1. in fin. ubi de lenociniis.

c Facere, stipulari, mandare & jurare lege prohibente, non possunt.

d 1. 7. §. 16. ff. de pæst. Jure Canonico mulier jurjurando renuntiatio exceptioni dotis alienatæ, non auditur. c. cum coniugat. 28. extra. de jurjur. in 6.

e 1. 25. ff. eod. c. indultum 17. c. 28. c. quod ob gratiam. 61. de reg. jur. in 6. adde quæ not. 1. 2. ff. de lege commiss. 1. 3. §. 5. in fin. ff. de Carb. v. 1. 19. in fin. §. de fide inf. v. Dynum ad d. c. 61.

f vel lege, vel privilegio, vel contractu.

g Omnia constituta non præteritis calumniam faciunt, sed futuris regulam imponunt. 1. 3. Cod. Th. de const. princ. lib. 1.

h v. 1. 20. inf. de nup. 1. 22. inf. de juv. 1. 23. inf. mandati. adde species huic legi ex Nov. 73. c. 9. 115. c. 1. 158. c. 1. ult. in fin. inf. de Curatore furio. 1. 1. un. §. 35. inf. de caducis. 2. Feud. 55. vers. nos autem.

i Feud. 19. C. 3. Perrina. Nov. 39. i. e. ea legum natura est, in dubio id legibus intelligitur.

k Lex nominatim de præterito potest disponere. v. 1. un. §. de const. princ. lib. 1.

l Princeps potest etiam pendenti negotio novam legem dare. 1. 21. in fin. sup. de sacros. Eccles. v. Nov. 19.

m v. 1. 3. sup. eod. n Lex primum examinatur, dein scribitur, tertio recitatur, ut hic.

o legem dictari. p adde 1. 2. ff. de decret. ab ord. q leges a Principe confirmantur sunt. r Hac formula plerumque ipsi Principes editis suis Senatui alloquebantur, ut in Nov. Th. 9. Principium vero rescripti plerumque ita incipit, si ex ipso exercitu mittebatur: si vos liberique vestri valeatis, bene est: nos exercitusque noster valeamus. Fidis vero: Manu divina. Optamus vos felicissimos ac potentissimos nostrique amantissimos, per multos annos bene valere, sanctissimi ordinis P. C. Ad hunc modum M. Lepidus Imperator ad Senatui rescribit apud Ciceronem 10. famil. 34. f. vos liberique vestri valeatis, bene est: ego quoque valeo. Deo hominesque testor. P. C. &c.

s Senatus est imperii beatitudo & principis gloria. t Hæc lex erat præfatio Novellæ Martiani, de matrimonio Senatorum: quæ hodie extat integra in libro Novellar. Martiani & in breviario Alarici.

u 1. 12. inf. de jur. & fact. ignor. 1. 1. §. 2. ff. de adit. v. Corasium 4. Mistell. 10. x ideoque præsumunt ab omnibus sciri. v. Alciat. 1. præsumpt. 31. v. Nov. Leonis 77.

y Obsecram legem Princeps solet interpretari. z hanc subscriptionem Cujac. non probat 12. obs. 31.

a hanc legem Cujac. restituit 12. obs. 31. b Novum est jus, contra rationem juris communis introductum. 1. 14. §. 15. ff. eod.

c Jus singulare usque in veterato præscribi potest. d 1. 27. ff. de pæst. lib. 1. e Principis sententia (δὲντασις dicitur Græcis) inter duos lata, in similibus vim habet. Syn. Bas. 2. tit. 6. c. 20.

f duabus scilicet auctoritate & reo. v. 1. 5. §. 5. inf. de temp. appell. Princeps igitur non poterit sententiam ferre contra partem non auditam: eo quoque pertinet, quod a quibusdam dicitur, Constitutionem Principis jussuriam denegantem, nullam esse. v. Anton. Corfet. in verb. Princ.

g alias non valent Principis sententia, etiam in notoriis, sine citatione. VVurms. 1. præst. 22. n. 13. adde Old. c. 10. de rej. jud. h Sententia principis jus dubium declarans, jus facit, etiam quoad omnes.

lactor fieri prohibuerit tantum; nec specialiter dixerit inutile esse debere, quod factum est. Sed & si quid fuerit subsecutum ex eo, vel ob id, quod interdicente lege factum est, illud quoque cassum & atque inutile b esse præcipimus.

1. ff. Secundum itaque prædictam regulam, qua ubicunque non servari factum c lege prohibente censuimus, certum est, nec stipulationem hujusmodi tenere, nec mandatum utilius esse momenti, nec sacramentum d admitti. Dat. 7. Id. April. Constantinop. Theodosio A. 17. & Festo Conf. 439.

De interpretatione constitutionis favorabilis.

6. Idem AA. Florentio P. P.

Quod e favore quorundam constitutum f est, quibusdam casibus ad læsionem eorum nolumus inventum videri. Dat. Kal. Augusti. Theodosio A. 17. & Festo Conf. 439.

De negotiis præteritis & futuris.

7. Idem AA. Cyro P. P. & Consuli designato.

Eges g & constitutiones futuris h certum i est dare formam negotiis, non ad facta præterita revocari: nisi k nominatim & de præterito tempore, & adhuc pendens l negotiis cautum sit. Dat. Non. April. Constantinop. Valentiniano A. 5. & Anatolio Conf. 440.

Qua observanda sunt in lege condenda.

8. Idem AA. ad Senatui.

Humanum esse probamus, si quid de cætero in publica privatave causa emerferit necessarium, quod formam generalem & antiquis legibus non insertam exposcat, id ab omnibus antea tam proceribus nostri palatii, quam gloriosissimo m coetu vestro, Patres Conscripti, tractari n: & si universis tam iudicibus, quam vobis placuerit, tunc legata o dictari, & sic ea denuo collectis omnibus, recenseri: & cum omnes consenserint, tunc demum in sacro nostri numinis consistorio recitari: ut universorum p consensus nostræ Serenitatis auctoritate firmetur q. Scitote igitur, Patres R. Conscripti, non aliter in posterum legem a nostra Clementia promulgandam, nisi supradicta forma fuerit observata. Bene enim cognoscimus, quod cum vestro consilio fuerit ordinatum, id f ad beatitudinem nostri Imperii, & ad nostram gloriam redundare. Dat. 16. Kal. Nov. Aetio 3. & Symmacho Conf. 446.

De scientia, interpretatione, & emendatione legum.

9. Impp. Valentinianus & Martianus AA. ad Palladium Præfectum prætorio.

Eges t sacratissimæ, quæ constringunt hominum vitas, intelligi u ab omnibus debent x, ut universi præscripto earum manifestius cognito, vel inhibita declinent, vel permittenda sententur. Si quid vero in iisdem legibus latum fortassis obscurius y fuerit, oportet id || ab || Imperatoria interpretatione patefieri, duritiamque legum nostræ humanitati incongruam emendari. Dat. 6. Id. Febr. Anthemio & Conf.

Qui tenentur legibus.

10. a.

O mnes legibus regantur, etiam si ad divinam domum pertineant. Dat. 8. Id. Febr. Anthemio A. 2. Conf. 455.

Si de novo jure dubitetur.

11. Impp. Leo & Zeno AA.

Cum de novo b jure, quod inveterato usu non c adhuc stabilitum est, dubitatio emergat: necessaria est tam suggestio d judicantis, quam sententia Principalis auctoritas. Dat. 10. Kal. Maji, Leone Juniore A. Conf. 474.

De sententia Imperatorum. 1. De legum interpretatione & legislatione.

12. Imp. Justinianus A. Demostheni P. P.

Si e Imperialis majestas causam cognitionaliter examinauerit, & partibus f cominus constitutis g sententiam dixerit: omnes omnino iudices, qui sub nostro imperio sunt, sciant hanc h esse legem non solum illi cau-

sa, pro qua producta est, sed & omnibus similibus 4. Quid enim majus b, quid sanctius c Imperiali est majestate? vel quis tantæ superbæ fastidio tumidus est, ut regalem constitutiones, quæ ex Imperiali decreto processerunt, legis vim obtinere, aperte dilucideque definiant?

1. ff. Cum igitur & hoc in veteribus legibus invenimus dubitatum, si Imperialis sensus legem interpretatus est, an oporteat hujusmodi regiam interpretationem obtinere: eorum quidem vanam subtilitatem e tam risimus, quam corrigendam esse censuimus. Definimus autem omnem Imperatorum legum interpretationem f, sive in precibus, sive in iudiciis, sive alio quocunque modo factam, ratam & indubitam haberi: si enim in præsentem leges condere soli g Imperatori concessum est: & h leges interpretari, solo dignum imperio esse oportet. Cur i autem ex suggestionibus procerum, si dubitatio in litibus oritur, & sese non esse idoneos vel sufficientes ad decisionem litis illi existiment, ad nos decurrant? & quare k omnes ambiguitates iudicium, quas ex legibus oriri evenit, aures accipiant nostræ, si non a nobis interpretatio mera l procedit? vel quis legum m ænigmata solvere, & omnibus aperire idoneus esse videbitur, nisi is, cui soli legislatorem esse concessum est? Explosis itaque his ridiculis ambiguitatibus, tam n conditor quam interpres legum solus Imperator iuste existimabitur: nihil hac lege derogante veteris juris conditoribus: quia & eis hoc majestas Imperialis permittit. Dat. 6. Kal. Novemb. Decio V. C. Conf. 529.

DE MANDATIS p PRINCIPUM. TIT. XV.

An mandata non scripta valeant.

1. Imppp. Grat. Valent. & Theod. Augusti ad Eusebium Præfectum prætorio.

Si q quis r adserat cum mandatis s nostris secretis se venisse: omnes sciant, nemini quicquam, nisi t quod scriptis u probaverit, esse credendum: nec ullius dignitate terri, sive x ille Tribuni, sive Notarii y, sive Comitibus z proferat dignitatem, sed Sacras nostras literas esse querendas. Dat. 16. Kal. Jul. Heraclea, Merobaudes 2. & Saturnino Conf. 383.

2. Impp. a Justinus b & Justinianus AA.

Sanctimus c, ne quis clarissimorum nostrorum magistratuum maximorum, vel mediorum, in suis sententiis adseribat, nos divino verbo d iussisse aliquem in ius duci aut exhiberi, aut aliquod diversum iudicium ab eis, quæ apud ipsos fiunt: nisi e si de iudicis adfessoris datione quæritio sit, aut de recta ferenda sententia. Id si acciderit, volumus ut iudices in suis sententiis mentionem faciant, se non de scripto, sed ore tantum illa aut a nobis accepisse, aut a gloriosissimo Quæstore nostri palatii, aut aliquo spectabilius referendario. His tantum casibus sine scripto aliquo, iussioni nostræ fidem adhiberi volumus f.

DE SENATUSCONSULTIS g. TIT. XVI.

1. Imppp. Grat. Valent. & Theod. Augusti ad Senatui.

Quamvis SC. perpetuam per se obtineat firmitatem, tamen nostris legibus etiam idem prosequimur: adiciens, ut si quisquam speciali supplicatione eliciendum aliquod Rescriptum tentaverit, ut transire ei formam liceat statutorum, tertia patrimonii parte multetur, & damnatus ambitus crimine, maneat infamis. Dat. 7. Kal. Aug. Heraclea, Richomere & Clearcho Conf. 384.

DE VETERI JURE ENUCLEANDO, ET DE AUCTORITATE h JURIS PRUDENTIUM i, QUI IN DIGESTIS k REFERUNTUR l. TIT. XVII.

1. Imperator Justinianus A. Triboniano viro eminentissimo Quæstori sacri palatii.

scis & Nov. 25. q 1. un. c. Th. de mand. Princip. r Nuntius & quidem absente Principe. f puta, privilegii, dignitatis, delegationis, t Pro jurisdictione delegata a Principe (aliud in privato, Bal. hic.) non præsumitur, nisi probetur. u Mandatum Principis scriptura probandum. 1. 5. in fin. §. de iure fisci. Fides non habetur mandatis, quæ secreta quis se habere adfirmat ex ore Principis sine scripto. x Hi contra ordinem in provincias mittebantur. v Cuj. Nov. 17. y Notarius dignitas est: unde colligunt, infamem notarium esse non posse. arg. 1. 1. §. de dignitatib. Præcipuum notarii munus est, fidem publicam facere: quod infamis vix faciet. z consistoriani. v. 1. 25. §. de procurat. v. Cuj. ad Nov. 17. c. 71. a hanc legem Cujacius ex Basilicis restituit 12. obs. 31. & Nov. 124. c. 4. b Nov. 124. c. 4. c Latina interpretatio. d i. e. ore, sine scripto. e Mandata Principis, quibus iudex aut collega iudici datur, aut a dca celeriter edi, & litere finiri Princeps iubet, non requirunt scripturam. f In quibusdam editionibus addita est huic titulo Nov. 17. sed male: cum ea sit emissa post editionem Codicis, Belisario consule. g 1. ff. 3. quæ fieri vetat Nov. Leon. 78. h Aequali sc. ut alter altero non sit prior & ita abrogatur lex 1. c. Th. de respons. prud. i adde d. 1. 1. k Digesta sic dicuntur, ut Græcis στυράματα, vel ut ipse Justinianus ait, διατάξεις καὶ διατυπώσεις. Digesta etiam dicuntur, quæ economiam habent. Cur digesta in hunc modum ff veteres proferunt, frustra quæritur ab Alciato 3. diffin. 16. notarium enim inventum est, quod plerumque nullam habet rationem. Cujac. 12. obs. 115. l in ipsarum legum non tantum inscriptionibus, sed & qui in ipso legum contextu a recentioribus laudantur, id est, allegantur.

a 1. 3. §. eod. 1. 11. ff. eod. b Nihil majus aut sanctius imperio. c sancti Principes.

d notum est enim illud τὸν βασιλέα τιμᾶν, 1. Petr. 2. vers. 17. adde Rom. 13. 1. ad Timoth. 2. vers. 2. v. Canones Apostolic. in fin. e Subtilitas vana repudianda. 1. 47. §. 1. ff. de negot. 1. 8. §. 16. ff. quib. mod. pign. 1. 7. in fin. §. de infest. & subst. 1. 7. §. de Senatus. Tre. bell.

f Ratæ sunt & indubitæ legum interpretationes ab imperatoribus factæ.

g Soli imperatori leges condere permittitur. Non igitur Duci, Comiti, Marchioni perpetuam dignitatem & jurisdictionem habentibus Rolandus a Valle licere putat, eorumque decreta ius civile nuncupari posse, 1. cons. 86. num. 11.

h Legis interpretatio ei tantum est permittitur, cui soli ius condendæ legis est.

i Frustra consultur is, qui consilium dare non licet.

k Argumentum a facto ad ius observatur: Fit, ergo ius est.

l mera interpretatio, id est, ius interpretandi.

m Hinc illud Juvenalis Satyr. 8. venies de plebe togata, qui iura nodos, & legum ænigmata solvas.

n Princeps conditor & interpres legum unicus.

o 1. c. Th. 3. p Nov. 17. Mandata Principum, sunt præcepta, sive monita, quæ certis personis dantur a Principe, veluti præfectis & procuratoribus. Dionys. 3. ἐντολὰς vocat.

Græci etiam τὰ ἐκτὸς ἡμῶν & νόμους & Nov. 26. δοταί.

q 1. c. Th. 3. p Nov. 17. Mandata Principum, sunt præcepta, sive monita, quæ certis personis dantur a Principe, veluti præfectis & procuratoribus. Dionys. 3. ἐντολὰς vocat.

Græci etiam τὰ ἐκτὸς ἡμῶν & νόμους & Nov. 26. δοταί.

r Nuntius & quidem absente Principe. f puta, privilegii, dignitatis, delegationis, t Pro jurisdictione delegata a Principe (aliud in privato, Bal. hic.) non præsumitur, nisi probetur.

u Mandatum Principis scriptura probandum. 1. 5. in fin. §. de iure fisci. Fides non habetur mandatis, quæ secreta quis se habere adfirmat ex ore Principis sine scripto.

x Hi contra ordinem in provincias mittebantur. v Cuj. Nov. 17. y Notarius dignitas est: unde colligunt, infamem notarium esse non posse. arg. 1. 1. §. de dignitatib. Præcipuum notarii munus est, fidem publicam facere: quod infamis vix faciet.

z consistoriani. v. 1. 25. §. de procurat. v. Cuj. ad Nov. 17. c. 71. a hanc legem Cujacius ex Basilicis restituit 12. obs. 31. & Nov. 124. c. 4. b Nov. 124. c. 4. c Latina interpretatio. d i. e. ore, sine scripto.

e Mandata Principis, quibus iudex aut collega iudici datur, aut a dca celeriter edi, & litere finiri Princeps iubet, non requirunt scripturam. f In quibusdam editionibus addita est huic titulo Nov. 17. sed male: cum ea sit emissa post editionem Codicis, Belisario consule.

g 1. ff. 3. quæ fieri vetat Nov. Leon. 78. h Aequali sc. ut alter altero non sit prior & ita abrogatur lex 1. c. Th. de respons. prud. i adde d. 1. 1. k Digesta sic dicuntur, ut Græcis στυράματα, vel ut ipse Justinianus ait, διατάξεις καὶ διατυπώσεις. Digesta etiam dicuntur, quæ economiam habent. Cur digesta in hunc modum ff veteres proferunt, frustra quæritur ab Alciato 3. diffin. 16. notarium enim inventum est, quod plerumque nullam habet rationem. Cujac. 12. obs. 115. l in ipsarum legum non tantum inscriptionibus, sed & qui in ipso legum contextu a recentioribus laudantur, id est, allegantur.

a l. i. c. de veteri
iure.
b id est, expeten-
dum.
c adde l. i. l. 2.
ff. de legibus. Nov.
164. in princip. &
Leonis 36.
d l. 10. in fin. ff. de
iust. & iur. olim,
legum interpre-
tandarum scien-
tia ad collegium
Pontificum perti-
nebat, l. 2. §. 6. in
fin. ff. de orig. iur.
ad quos de divi-
nis omnibus &
humanis etiam re-
ferebatur. Cicer.
3. de Orat.
e l. 2. §. 47. vers.
ut obiter. ff. de
orig. iur.
f atqui Iustinia-
ni Imperium in-
cipit ab an. 1280.
urbis, vide Con-
stit. ad Senat. in
princ.
g & sic abroga-
ta l. 1. c. Theod. de
resp. prudentum,
Cujac.
h Livor Græcus
gloriæ Romanæ
ac Iuri plus de-
trimenti attulit,
quam Gothorum
incendia & vasa-
tiones. Salomo-
nius.
i Lex Regia, de
Imperio Princi-
pis. §. 6. Instit. de
iure naturali.
k vide l. 1. §. sed
in hoc studium.
vers. & nemo.
Cod. de veteri
iure.

DEo auctore nostrum gubernante Imperium, quod nobis a cœlesti Majestate traditum est, & bella feliciter peragimus & pacem decoramus, & statum Reipublicæ sustentamus: & ita nostros animos ad Dei Omnipotentis erigimus adiutorium: ut neque armis confidamus, neque nostris militibus, neque bellorum du- cibus, vel nostro ingenio: sed omnem spem ad solam re- feramus summæ providentiæ Trinitatis, unde & mundi totius elementa processerunt, & rerum dispositio in or- bem terrarum producta est. 1 ¶ Cum itaque nihil tam studiosum in omnibus rebus invenitur, quam c Le- gum auctoritas, quæ & divinas & d humanas res bene disponit, & omnem iniquitatem expellit: reperimus au- tem omnem Legum tramitem, qui ab Urbe Roma condi- ta & Romuleis descendit temporibus, ita esse confusum, ut in infinitum extendatur, & nullius humanæ naturæ ca- pacitate concludatur: primum nobis fuit studium a sacra- tissimis retro Principibus initium sumere, & eorum Con- stitutiones emendare, & viâ dilucidæ tradere: quatenus in unum Codicem congregatæ, & omni supervacua simi- litudine, & iniquissima discordia absolutæ, universis ho- minibus promptum suæ sinceritatis præbeant præsidium. 2 ¶ Hocque opere consummato, in uno volumine, nostro nomine præfulgente, coadunato: cum ex paucis & tenuioribus relevati ad summam & plenissimam iuris emendationem pervenire properaremus, & omnem Ro- manam sanctionem & colligere & emendare, & tot aucto- rum dispersa volumina uno Codice indita ostendere, quod nemo alius neque sperare, neque optare ausus est: res qui- dem nobis difficillima, imo magis impossibilis videbatur, sed manibus ad cœlum erectis, & æterno auxilio invocato, eam quoque curam nostris reposuimus animis, Deo freti, qui & res penitus desperatas donare, & consummare suæ virtutis magnitudine potest. 3 ¶ Et ad tuæ sincerita- tis optimum respeximus ministerium: tibi quoque primo & hoc opus commisimus, ingenii tui documentis, ex nostri Codicis ordinatione acceptis: & iussimus, quos probave- ris tam ex facundissimis Antecessoribus, quam ex viris di- fertissimis togatis fori Amplissima sedis, ad sociandum laborem eligere. His itaque collectis, & in nostrum pala- tium introductis nobisque tuo testimonio placitis, totam rem faciendam permisimus: ita tamen, ut tui vigilantissi- mi animi gubernatione res omnis celebretur. 4 ¶ Jubemus igitur vobis antiquorum Prudentium e, quibus auctoritatem conferendarum interpretandarum- que Legum sacratissimi Principes præbuerunt, libros ad- jus Romanum pertinentes & legere, & eliminare: ut ex his omnis materia colligatur, nulla (secundum quod possibile est) neque similitudine, neque discordia derelicta: sed ex his hoc colligi, quod unum pro omnibus sufficiat. Quia

autem & alii libros ad jus pertinentes scripserunt: quorum scripturæ nul- lis auctoribus receptæ, nec usitatæ sunt: neque nos eorum volumina no- stram inquietare dignamur Sanctionem. 5 ¶ Cumque hæc materia summa nostri numinis liberalitate collecta fuerit, oportet eam pulcherri- mo opere extruere, & quasi proprium & sanctissimum templum Iustitiæ consecrare: & in libros quinquaginta, & certos titulos totum jus digerere, tam secundum nostri Constitutionem Codicis, quam Edicti perpetui imi- tationem, prout hoc vobis commodius esse patuerit: ut nihil extra me- moratam consummationem possit esse derelictum: sed his quinquaginta libris totum jus antiquum per millesimum & f quadringentesimum pene annum confusum, & a nobis purgatum quasi quodam muro vallatum, ni- hil extra se habeat: omnibus auctoribus juris æqua g dignitate pollenti- bus, & nemini quadam prærogativa servanda: quia non omnes in omnia, sed certi per certa, vel meliores vel deteriores inveniuntur. 6 ¶ Sed neque ex multitudine auctorum, quod melius & æquius est, iudicatote, cum possit unus || forsitan || & deterioris sententia & multas & majores in aliqua parte superare. Et ideo ea, quæ antea in notis Æmilii Papiniani ex Ulpiano & Paulo, nec non Marciano adscripta sunt, quæ antea nullam vim obtinebant propter honorem splendidissimi Papiniani, non statim re- spuere: sed si quid ex his ad repletionem summi ingenii Papiniani labo- rum, vel interpretationem necessarium esse perspexeritis, & hoc ponere legis vicem obtinens non moremini, ut omnes, qui relati fuerint in hunc Codicem prudentissimi viri habeant auctoritatem, tanquam si eorum stu- dia ex Principalibus Constitutionibus profecta, & a nostro divino fuerint ore profusa: omnia enim merito nostra facimus, quia ex nobis omnis eis impertietur auctoritas: nam qui (non) subtiliter factum emendat, laudabilior est eo, qui primus invenit.

7 ¶ Sed & hoc studiosum vobis esse volumus: ut si quid in veteribus non bene positum libris inveniatis, vel aliquid superfluum, vel minus per- fectum: (supervacua) longitudine fœmota, & quod imperfectum est, re- pleatis, & omne opus moderatum & quam pulcherrimum ostendatis. Hoc etiam nihilominus observando: ut, si aliquid in veteribus Legibus, vel Con- stitutionibus, quas antiqui in suis libris imposuerunt, non recte scriptum inveniatis, & hoc h reformetis, & ordini moderato tradatis, ut hoc vi- deatur esse verum, & optimum, & quasi ab initio scriptum, quod a vobis electum, & ibi positum fuerit. Et nemo ex comparatione veteris voluminis quasi vitiosam scripturam arguere audeat. Cum enim lege antiqua, quæ Re- gia i nuncupabatur, omne jus omnisque potestas populi Romani & in im- peratoriam translata sunt potestatem: nos vero sanctionem omnem non dividimus in alias & alias conditorum partes, sed totam nostram esse vo-

lumus: quid possit antiquitas nostris legibus abrogare? Et in tantum eadem omnia, cum reposita sunt, obtinere: ut, & etsi aliter fuerant apud Veteres conscripta, in con- trarium autem in positione inveniatur, nullum crimen scripturæ imputetur, sed nostra electioni hoc ascribatur.

8 ¶ Nulla b itaque in omnibus prædicti Codicis mem- bris antinomia (sic enim a vetustate Græco vocabulo nun- cupatur) aliquem sibi vindicer locum, sed sit una concor- dia, una consequentia, adversario nemine constituto.

9 ¶ Sed & similitudinem, secundum quod dictum est, ab huiusmodi consummatione volumus exulare, & ea, quæ sacratissimis Constitutionibus, quas in Codicem no- strum redeimus, causa sunt, iterum poni ex veteri iure non concedimus: cum Divalium Constitutionum sanctio sufficiat ad eorum auctoritatem: nisi forte vel propter di- visionem vel propter repletionem vel propter pleniorum indaginem hoc contigerit, & hoc tamen perraro, ne ex continuatione huiusmodi lapsus oriatur aliquid in tali pra- to spinosum. 10 ¶ Sed & si quæ leges in veteribus li- bris positæ jam in desuetudinem abierunt, nullo modo vo- bis easdem ponere permittimus, cum hæc tantummodo obtinere volumus, quæ vel iudiciorum frequentissimus ordo exercuit c, vel longa consuetudo hujus almae urbis comprobavit, secundum Salvii Juliani scripturam, quæ indi- cat * debere omnes civitates consuetudinem Romæ se- qui, quæ caput est orbis terrarum, non ipsam alias civita- tes. Romam autem intelligendum est non solum vete- rem, sed etiam regiam nostram d, quæ Deo propitio cum melioribus condita est e auguriis.

11 ¶ Ideo jube- mus, duobus istis Codicibus omnia gubernari: uno Con- stitutionum altero juris enucleari, & in futurum Codicem compositi: vel si quid aliud a nobis fuerit promulgatum institutionum vicem obtinens, ut f rudis animus studiosi simplicibus enutritus, facilius ad altioris prudentiæ redi- gatur scientiam. 12 ¶ Nostram autem consumma- tionem, quæ a nobis Deo adnuente componentur, Digesto- rum vel Pandectarum nomen habere sancimus, nullis Ju- ris peritis in posterum audientibus commentarios illi appli- care, & verbositate sua supradicti Codicis compendium confundere: quemadmodum in antiquioribus factum est, cum per contrarias interpretantium sententias totum jus pene conturbatum est, sed sufficiat per indices g tantum- modo & titulorum subtilitatem, quæ παρρησια nuncu- pantur, quadam admonitoria ejus facere, nullo ex inter- pretatione eorum vitio oriundo. 13 ¶ Ne autem per scripturam aliqua fiat in posterum dubitatio: jubemus non per siglorum h captiones & compendiosa ænig- mata, quæ multas per se & per suum vitium i antinomi- as k induxerunt, ejusdem Codicis textum conscribi, et- iam si numerus librorum significetur, aut aliud quicquam: nec enim per specialia sigla numerorum manifestari, sed per litterarum consequentiam explanari concedimus.

14 ¶ Hæc igitur omnia Deo placido facere tua pru- dentia una cum aliis facundissimis viris studeat, & tam subtili, quam celerrimo fini tradere: ut Codex consum- matus, & in 50. libros digestus offeratur in maximam & æternam rei memoriam, Deique omnipotentis prudentiæ argumentum, nostrique imperii vestrique ministerii glo- riam. Dat. 18. Kal. Januariis, Lampadio & Oreste viris clarissimis Consulibus 330. FELICITER.

II. Imp. Cæs. Flav. Justinian. A. ad Senat. & omnes populos.

Tanta circa nos divinae humanitatis est providentia, ut semper æternis liberalitatibus nos sustentare dignetur. Post bella enim Parthica æter- na pace sopita, postque Vandalicam gentem ereptam, & Carthaginem, imo magis omnem Lybiam Romano imperio iterum sociatam: & leges antiquas jam senio prægravatas, per nostram vigilantiam præbuit in no- vam pulchritudinem & moderatum pervenire compendium: quod nemo ante nostrum imperium unquam speravit neque humano ingenio possibile esse penitus existimavit. Erat enim mirabile, Romanam sanctionem ab Urbe condita usque ad nostri imperii tempora, quæ pene in mille l & qua- dringentos annos concurrunt, intestinis præliis vacillantem, hocque & in Imperiales Constitutiones extendentem, in unam reducere consonantiam, ut nihil neque contrarium, neque idem, neque simile in ea inveniretur, & ne geminæ leges pro rebus singulis positæ usquam appareant: namque hoc cœlestis quidem providentiæ peculiare fuit: humanæ vero imbecillitati nullo modo possibile. Nos itaque more solito ad immortalitatis respeximus præsidium, & summo Numine invocato, Deum auctorem & totius operis præfulem fieri optavimus: & omne studium Triboniano viro excelso, Magistro officiorum, & Exquæstore sacri nostri palatii & Exconsule credi- mus, eique omne ministerium hujuscemodi ordinationis imposuimus, ut ipse una cum aliis illustribus & prudentissimis (viris) nostrum desideri- um adimpleret: nostra quoque Majestas semper investigando & perscru- tando ea, quæ ab his componebantur, quicquid dubium & incertum inve- niebatur, hoc Numine cœlesti erecta emendabat, & in competentem for- mam redigebat. 1 ¶ Omnia igitur confecta sunt, Domino & Deo nostro Jesu Christo possibilitatem tam nobis quam nostris in hoc satelliti- bus præstante. Et Principales quidem Constitutiones 12. libris digestas, jam ante in Codicem m nostro nomine præfulgentem contulimus. Postea vero maximum opus adgredientes, ipsa vetustatis n studiosissima opera jam pene confusa & dissoluta, eidem viro excelso permiximus tam colli- gere,

a Crucis nomen,
de quo apud Pau-
lum 5. sent. 17. §.
2. & tit. 22. §. 1.
Tribonianus in
furca vocabulum
sic commutavit.
l. 28. §. 19. l. 38. §.
2. ff. de pen.
b post Molinæ
Cujacius §. ad
Africanum fol.
176. notat legem
11. & 14. ff. de reb.
credis. nulla ra-
tione conciliari
posse cum l. 34. ff.
mandati. Idem
refert §. 38. in
fin. errore Tribo-
niani constat
esse ἀναγνισκῶν
inexplicabile in-
ter legem 7. in
fin. ff. de adilis. &
legem 7. ff. de
probat.
c adde l. 34. l. 35.
& seq. ff. de leg.
d Constantino-
polim, quæ alibi
urbis Æterna ap-
pellatur. l. 5. c. de
diver. præd. urb.
e Remi necem
subiunxit. Hoc, si
Zosimo credimus,
Constantinus Ro-
mulo non erit
probius ob uxoris
& filii necem.
f Institutionum
scopus.
g per indicem,
§. ultim. Institue.
de offic. judic.
dicitur συντόμης,
Theoph. ibi. v.
Cuj. §. 38. §. 5.
h de siglis v. Con-
stit. ad Antecesso-
res. §. hæc autem.
i ex eo fonte vi-
tium in l. 57. in
fin. ff. de iudiciis.
promanare tradit
Petrus Faber l. 1.
semel. 13. in fin.
k & obscuritates
in contractibus &
testamentis. vide
quæ not. ad Nov.
47. c. 2 in fin.
l v. Constit. ad
Tribon. §. 5.
m Codex.
n Pandectæ.

a v. 5. i. inf. Conf. ad Senatum.
b Hic locus ostendit verbum vocabulo leges & paragraphos intelligi non posse, sed potius lineas, v. Contium l. 1. l. 8. Duareo. d. 6.
c 25. ad finem II. d qui a 12. incipientes in 19. finit.
e de qua lib. 20. f nempe 21. g liber sc. 22. h nempe 23. 24. 25.
i 26. 27.
k continens lib. 28. & 29.
l nempe 30. 31. 32. 33. 34. m 35. scil. & 36. quamquam triginta quintus initium ducit; non a Trajano leges Falcid. sed a tit. de condit. & demonst.
n contra quam in Codice, qui hodie extat.
o 37. 38.
p 39.
q 40.
r 41.
s 42.
t lib. 43. & 44. a Titul. I. ad finem 6.
u Imo non liber, sed Tit. 7. lib. 44. x 45. 46.
y 47. 48.

gere, quam certo moderamine tradere. Sed cum omnia percontabamur, a prefato viro excelso suggestu est duo pene millia librorum esse conscripta, & plus quam a trecentis decem millia versuum a veteribus effusa, quæ necesse (esset) omnia & legere & perscrutari & ex his, si quid optimū fuisset, eligere. Quod celesti fulgore & summa Trinitatis favore confectum est, secundum nostra Mandata, quæ ab initio ad memoratum virum excelsum fecimus, & in quinquaginta libris, omne quod utilissimum erat, collectum est: & omnes ambiguitates decisæ, nullo seditioso relicto, nominisq; libris imposuimus Digestorum seu Pandectarum, qui omnes disputationes, & decisiones in se habent legitimas, & quod undiq; fuit collectum, hoc in sinus suos receperunt, in centum 50. pene millia 6 versuum totum opus consummantes, & in septem partes eos digessimus non perperam, neq; sine ratione, sed in numerorum naturam & artem respicientes, & consentaneam eis divisionem partium conficientes. 2 ¶ Igitur prima quidem pars totius contextus, quæ Græco vocabulo *πρώτη* nuncupatur, in quatuor libros seposita est. 3 ¶ Secundus autem articulus c 7. libros habet, qui de judiciis appellatur. 4 ¶ In tertia vero congregatione omnia, quæ de rebus nominantur, contulimus, d octo libris eis deputatis. 5 ¶ Quartus autem locus, qui & totius compositionis quasi quoddam invenitur umbilicum, 8. libros suscepit: in quibus omnia, quæ ad hypothecam & pertinent, reposita sunt, ut non a pignoratitia actione in libris de rebus posita multum distarent. Alio f libro eidem inserto volumine, qui adilitium Edictum, & redhibitoriam actionem & duplæ stipulationem, quæ de evictionibus proposita est, continet: quia hæc omnia titulis emptionum & venditionum consentanea sunt: & prædictæ actiones, quasi pedisequæ illarum ab initio processerunt, in vetustioris quidem Edicti ordinatione in loca devia & multo distantia devagantes, per nostram autem providentiam his congregatæ: cum oportuerat ea, quæ de eodem pene loquuntur, in confinio ponere. ¶ Alius itaq; liber g post duos primos nobis excogitatus est de usuris & trajecitibus pecuniis, & de instrumentis, & testibus, & probationibus, (necnon præsumptionibus,) & memorati tres singulares libri juxta compositionem de reb. positi sunt. Post hos si qua de sponsalibus, vel nuptiis, vel dotibus Legibus dicta sunt, repositimus, tribus h librorum voluminibus ea concludentes. De tutelis autem & curationibus geminos i libros conscripsimus. Et memoratam ordinationem octo librorum i mediam totius operis repositimus, omnia undique tam utilissima quam ulcherrima jura continentem. 6 ¶ Quintus autem exoritur * nobis * Digestorum articulus, in quem de testamentis & k codicillis tam privatorum quam militum, omne quidquid antiquis dictum est, inventiat quis depositum, qui de testamentis appellatur. De legatis autem & fideicommissis s. i librorum numerus aggregatus est. Cumque nihil tam peculiare fuerat, quam (ut) legatis quidem legis Falcidiae narratio, fideicommissis autem SC. Trebelliani, singulis libris m utrique eorum applicatis tota pars quinta in novem libros coadunata est. Solum autem SC. Trebellianum ponendum esse exitimavimus: captiosas etenim & ipsis veteribus odiosas Pegasiani Senatusconsulti ambages, & utriusque Senatusconsulti inter se tam supervacuas quam scrupulosas diversitates respuentes, totum jus super his positum Trebelliano SC. adjudicavimus. Sed in n his nihil de caducis a nobis memoratum est: ne causa, quæ in rebus non prospere gestis, & tristibus temporibus Romanis increbuit calamitatibus, bello coalescens civili, nostris maneat temporibus, quæ favor celestis & pacis vigor firmavit, & (super) omnes gentes in bellicis (victori) periculis superposuit: ne luctuosum monumentum læta secula innumbrare concedatur. 7 ¶ Sexta deinde pars Digestorum exoritur, in qua omnes bonorum possessiones politæ sunt, quæ ad ingenuos, quæ ad libertinos respiciunt: ut & jus omne, quod de gradibus & ad finitibus descendit, legitimæque hæreditates, & omnis ab intestato successio; & Tertullianum, & Orphitianum SC. ex quibus mater & filii invicem sibi hæredes existunt, in geminos o libros contulimus, bonorum possessionum multitudinem in compendiosum & manifestissimum ordinem concludentes. ¶ Post hæc ea, quæ de operis novi nuntiationibus, damni que infecti, & pro ædificiis dirutis, & eorum insidiis, & quæ de aqua pluvia arcenda, veteribus auctoribus placita sunt: nec non de publicanis & donationibus tam inter vivos quam mortis causa faciendis, cautæ legibus invenimus, in librum singularem p deduximus. ¶ De manumissionibus autem & de liberali causa, alius q liber respondit: quemadmodum & de acquisitione tam domini quam possessionis, & titulis, qui eam inducunt, multæ & variæ lectiones uni r sunt insertæ volumini, alio f libro deputato his, qui judicati, vel in jure confessi fiat, & de bonorum detentionibus & venditionibus, & ut ne quid in fraudem creditorum fiat. Postque hæc omnia interdicta glomerata t sunt: & deinceps exceptiones & de temporum prolixitatibus: & de obligationibus & actionibus liber u iterum singularis extenditur: ut præfata sexta pars totius Digestorum voluminis octo libris definatur. 8 ¶ Septimus autem & novissimus articulus Digestorum libris formatus est: in quos & de stipulationibus (seu verborum obligationibus) & fidejussoribus, & mandatoribus, nec non novationibus & solutionibus, & acceptilationibus, & de prætorii stipulationibus, omne quod jus invenitur x gemino volumine inscriptum est, quod in libris antiquis nec numerari possibile fuit. Et post hoc duo y terribiles libri positi sunt de delictis privatis & extraordinariis, nec non publicis criminibus, qui omnem continent severi-

tatem poenarumque atrocitatem. Quibus permixta sunt & ea, quæ de audacibus hominibus cauta sunt, qui se celare conantur, & contumaces existunt: & de poenis, quæ condemnatis infliguntur, vel conceduntur: necnon de eorum substantiis. Liber autem a singularis pro appellationibus nobis excogitatus est, contra sententias, tam civiles quam criminales causas finientes. Cætera autem omnia, quæ ad municipales b, vel de decurionibus, & muneribus, vel publicis operibus, vel nundinis, & pollicitationibus, & diversis cognitionibus, & (censibus) vel significationibus verborum, a veteribus inventa sunt, quæq; regulariter definita, in sese recepit c quinquagesimus, totius consummationis perfectus. 9 ¶ Quæ omnia confecta sunt per d virum excelsum, necnon prudentissimum Magistrum, Exquæstore & Exconsule Tribonianum, qui similiter eloquentia & legitimæ scientiæ artibus decoratus, & in ipsis rerum experimentis emicuit, nihilque majus, nec carius nostris unquam jussionibus duxit: necnon per alios viros magnificos & studiosissimos perfecta sunt, id est, Constantinum virum illustrem, Comitem sacrarum largitionum, & Magistrum scrinii libellorum, sacrarumq; cognitionum, qui semper nobis ex bona opinione & gloria sese commendavit: necnon Theophilum * virum * illustrem, Magistrum Jurisq; peritum in hac splendidissima civitate laudabiliter optimam legum gubernationem extendentem: & Dorotheum virum illustrem & facundissimum quæstorium, quem in Berutiensium splendidissima civitate leges discipulis f tradentem, propter ejus optimam opinionem & gloriam ad nos deduximus, participemque hujus operis fecimus: sed & Anatolium virum illustrem Magistrum, qui & ipse apud Berutienses juris interpret constitutus, ad hoc opus allectus est, vir ab antiqua stirpe legitima procedens, cum & pater ejus Leontius & avus Eudoxius * || qui post Patricium inclitæ recordationis quæstorium & antecessorem, & Leontium virum gloriosissimum præfectorium consulare, atque Patricium filium ejus || optimam sui memoriam in legibus reliquerunt: necnon Cratinum virum illustrem, & Comitem sacrarum largitionum, & optimum Antecessorem hujus almae Urbis constitutum, qui omnes ad prædictum opus electi sunt, una cum Stephano, Menna, Prodicio, Eutelmio, Timotheo, Leonide, Leontio, Platone, Jacobo, Constantino, Joanne, viris prudentissimis, qui patroni quidem sunt causarum apud maximam sedem præfecturæ, quæ Orientalibus Prætoris præsidet. Omne autem suæ virtutis testimonium undique accipientes, & a nobis ad tanti operis consummationem electi sunt: & cum omnes in unum conveniunt gubernatione Triboniani viri excelsi, ut tantum opus nobis auctoribus possint conficere, Deo propitio in prædictos quinquaginta libros opus consummatum est. 10 ¶ Tanta autem a nobis antiquitati habitata est reverentia, ut g nomina Prudentum taciturnitati h tradere nullo patiamur modo: sed unusquisque eorum, qui auctor legis fuit, nostris Digestis inscriptus est: hoc tantummodo a nobis effecto, ut si quid in legibus eorum vel supervacuum, vel imperfectum, vel minus idoneum visum est, vel adjunctionem, vel diminutionem necessariam accipiat, & rectissimis tradatur regulis, & in multis similibus vel contrariis quod rectius habere apparebat, hoc pro aliis omnibus positum est, unaque omnibus auctoritate indulta: ut quidquid ibi scriptum est, hoc nostrum appareat, & ex nostra voluntate compositum: nemine audente comparare ea, quæ antiquitas habebat, & quæ nostra auctoritas introduxit: quia multa & maxima sunt, quæ propter utilitatem rerum transformata sunt, adeo ut et si Principalis Constitutio fuerat in veteribus libris relata, neque ei peperimus, sed & hoc corrigendum esse putavimus, & in melius restaurandum: nominibus etenim veteribus relictis, quidquid Legum veritati decorum & necessarium fuerat, hoc nostris emendationibus servavimus, & propter hanc causam & si quid inter eos dubitabatur, hoc jam in tutissimam pervenit quietem, nullo titulo titubante relicto. 11 ¶ Sed cum prospeximus, quod ad portandam tantæ sapientiæ molem non sunt idonei homines rudes, & qui in primis i Legum vestibulis stantes intrare ad arcana eorum properant: & aliam k mediocrem emendationem præparandam esse censuimus, ut sub ea colorati, & quasi primitiis omnium imbuti, possint ad penetralia eorum intrare, & formam Legum pulcherrimam non conniventibus oculis accipere. Et ideo Triboniano viro excelsio, qui ad totius operis gubernationem electus est, necnon Theophilo & Dorotheo viris illustribus & facundissimis Antecessoribus accersitis, mandavimus, quatenus libris, quos veteres composuerunt, qui prima legum argumenta continebant, & Institutiones vocabantur, separatim collectis, quicquid ex his utile & aptissimum, & undique sit elimatum, & rebus, quæ in præfati ævo in usu vertuntur, consentaneum inveniantur, hoc & capere studeant, & quatuor libris reponere, & totius l eruditionis prima fundamenta atque elementa ponere: quibus juvenes suffulti possint graviora & perfectiora Legum scita sustentare. Admonuimus autem eos, ut memores etiam nostrarum fiant Constitutionum quas pro emendatione Juris promulgavimus, & in confectioe Institutionum etiam eadem emendatione ponere non morentur: ut sit manifestum & quid antea vacillabat, & quid postea in stabilitatem redactum est. Quod opus ab his perfectum, ut nobis oblatum & relectum est, & prono suscepimus animo, & nostris sensibus non indignum esse judicavimus, & prædictos libros Constitutionum vicem habere iussimus: quod & in oratione nostra, quam eisdem libris præposuimus, apertius declaratur. 12 ¶ Omni igitur Romanæ juris dispositione composita, & in tribus voluminibus, (id est, Institutionum, & Digestorum seu Pandectarum, necnon Constitutionum) perfecta & m in tribus annis

a 49.
b v. Cujac. 9. observ. 87.
c 50.
d Nota de septemdecim viris, electis ad compositionem Digestorum.
e Constantino poli.
f eundem antecessorem vocavit. sup. Conf. ad antecessores, circa pr. ut & Theophilum, legum doctorem. s. l. 3. conf. l. 1. ad Senas.
g quæ ubique præterit, & ea quidem nonnumquam sola, licet ex eorum licet sermoneve subsequatur nihil. Cujac. & contraria his, quæ ali quando scripte sunt posteritati tradat, vide Contium l. 1. l. 9.
h v. quæ scripti ad l. 5. s. 2. ff. de præscriptis.
i de Institutionibus compositis a Justiniano.
k Institutionum usus.
l Institutionum definitio.
m facit ea res, ut merito suspectum Triboniani opus videatur.

a Eodem modo
Flavius laudem
meretur, quod
cum mysteria Ju-
ris a Pontificibus
tanquam dies a
Chaldaeis peti o-
porteret: jus in
penetrabilibus Pon-
tificum additum
evulgavit. Cicero
pro Murena. Liv.
9. Val. 2. Plin. 21.
b Theorix §. 13.
J. Const. prox. v. l.
23. §. 15. ff. de per-
jur. al. Jussiones.
c de Antinomias.
d v. §. 8. §. Const.
ad Tribonianum.
e Cujacius tra-
dit, leges permul-
tas in concordia
reduci posse: si a-
liis ad jus consti-
tutionum beni-
gnum, alii ad le-
ges veteres & jus
severum referan-
tur. 7. obf. 19. caq;
dissolvendi lege,
ad 8. obf. utitur.
Huic affine est,
quod extat in l.
26. ff. de legib. l.
ult. ff. de Consti-
tutionibus. Prin-
cip. §. 19. J.
ad magnum Sena-
tum.
f de Prætermis-
sis. g adde l. 1. §. 3. S.
6. ff. de orig. jur.
h hic facere pot-
est, quod Am-
mianus lib. 30. de
advocatis lo-
quens, scribit: Hi,
inquit, ut alius
iura callere vi-
deantur, Trebatii-
um loquuntur &
Cassellum & Al-
senum & Avum-
eantur, & Sica-
vumque jam diu
leges ignoras, cum
Evandri matre
ab hinc seculis
obitus multum.
i adde l. 12. ff. de
legib. l. 7. §. 2. in
fin. ff. de Jurid.
v. l. 11. ff. de pra-
scrip. verb.

annis consummata, quæ ut primum separari cepit, neque in totum decennium compleri sperabatur: omnipotenti Deo & hanc operam ad hominum sustentationem piis obtulimus animis, uberesque gratias maximæ Deitati reddidimus, quæ nobis præstitit, & bella feliciter agere & honesta pace perpotiri, & non tantum nostræ, sed etiam omni ævo tam instanti quam posteriori leges optimas ponere.

13 ¶ Omnibus itaque hominibus eandem Sanctionem manifestam facere, necessarium (esse) perspe- ximus: ut sit eis cognitum, quanta confusione & infini- tate absoluti, in quam moderationem & legitimam veri- tatem pervenerint: legesque in posterum habeant tam directas quam compendiosas, omnibusque in promptu po- sitas, & ad possidendi libros earum facilitatem idoneas: ut non mole divitiarum expensa possint homines super- vacuæ legum multitudinis adipisci volumina, sed vi- lissima pecunia facilis eorum comparatio pateat tam di- tioribus, quam tenuioribus, minimo pretio magna pru- dentia reparanda.

14 ¶ Si quid autem in tanta legum compositione, quæ ab immenso librorum numero colle- cta est, simile forsitan ratio inveniatur, nemo hoc vitupe- randum existimet: sed primum quidem imbecillitati hu- manæ, quæ naturaliter ineft, hoc inscribat: quia * omnium habere memoriam, & penitus in nullo peccare, divinita- tis magis quam mortalitatis est: quod & a majoribus di- ctum est: deinde sciat, quod similitudo in quibusdam & his brevissimis adsumpta non inutilis est: & nec citra no- strum propositum hoc subsecutum: aut enim ita lex ne- cessaria erat, ut diversis titulis propter rerum cognatio- nem applicari eam oporteat: aut cum fuerat aliis diver- sis permixta, impossibile erat (eam) per partes detrahi, ne totum confundatur, & in his partibus, in quibus perfe- ctissimæ visiones b expostæ veterum fuerant, quod par- ticularim in eas fuerat sparsum, hoc dividere ac separare, penitus erat incivile: ne tam sensus quam aures legentium ex hoc perturbentur. Similique modo si quid Principali- bus Constitutionibus cautum est, hoc in Digestorum vo- lumine poni nullo concessimus modo: quasi Constitutio- num recitatione sufficiente: nisi & hoc raro ex hisdem causis, quibus similitudo adsumpta est.

15 ¶ Contra- rium c autem aliquid in hoc Codice positum nullum d sibi locum vindicabit, nec invenitur, si quis subtili animo diversitatis rationes excutiat: sed est aliquod novum in- ventum e, vel occulte positum, quod dissonantiæ que- relam dissolvit, & aliam naturam inducit discordiæ fines effugientem. 16 ¶ Sed & si quid forsitan prætermis- sum f est, quod in tantis millibus quasi in profundo positum la- titabat, & cum idoneum fuerat poni, obscuritate involu- tum necessario derelictum est: quis hoc reprehendere re- cto animo possit? primo quidem propter ingenii mortali- sis exiguitatem, deinde propter ipsius rei vitium, quod multis inutilibus permixtum, nullam sui ad eruendum præbuit copiam: dein, quod multo utilius est, pauca idæ- nea effugere quam multis inutilibus homines prægrava- re.

17 ¶ Mirabile autem aliquid ex his libris emerfit, quod multitudo antiqua præsentis brevitate paucior inveni- tur: homines etenim, qui antea lites agebant, licet

multæ leges fuerant positæ, tamen ex paucis lites perferebant, vel propter inopiam librorum, quos comparare eis impossibile erat, vel propter ipsam incipientiam, & g voluntate iudicum magis quam legitima auctoritate lites dirimebantur. In præsentem autem consummationem nostrorum Dige- storum e tantis leges collectæ sunt voluminibus, quorum & nomina anti- quiores homines non dicimus nesciebant, sed nec unquam audiebant, quæ omnia collecta sunt substantia amplissima congregata, ut egea qui- dem antiqua multitudo inveniatur, opulentissima autem brevis nostræ efficiatur. Antiquæ autem sapientiæ librorum copiam maxime Tribonia- nus vir excellentissimus præbuit, in quibus multi fuerant & ipsi eruditis- simis hominibus h incogniti, quibus omnibus perfectis, quidquid ex his pulcherrimum erat, hoc semotum in optimam nostram compositionem pervenit. Sed huius operis conditores non solum ea volumina perlege- runt, ex quibus leges positæ sunt: sed etiam alia multa, quæ isti, nihil vel utile vel novum in eis inveniunt, quod excerptum nostris Digestis appli- carent, optimo animo respuerunt.

18 ¶ Sed quia * divina quidem res perfectissimæ sunt, humani vero juris conditio semper in infinitum decurrit, & ni- hil est in ea, quod stare perpetuo possit; multas etenim formas edere natura novas depererat, non desperamus quædam postea emergi negotia, quæ adhuc legum laqueis non sunt innodata. Si quid igitur tale contigerit, augustum imploretur remedium: quia ideo Imperialem fortunam rebus humanis Deus proposuit, ut possit omnia, quæ noviter contingunt, & emendare, & componere, & modis & regulis competentibus tradere. Et hoc non primum a nobis dictum est, sed ab antiqua descendit profapia: cum & ipse Julianus Legum & Edicti perpetui subtilissimus conditor, in suis li- bris hoc retulerit, ut si quid imperfectum inveniatur, ab Imperiali sanctio- ne hoc repleatur: & non ipse solus, sed & Div. Hadrianus in compositione Edicti & Senatusconsulto, quod eam secutum est, hoc apertissime de- finivit, ut si quid in Edicto positum non invenitur i, hoc ad ejus regulas ejusque conjecturas & imitationes possit nova instruere auctoritas.

19 ¶ Hæc igitur omnia scientes, Patres Conscripti, & omnes orbis terra- rum homines, gratias quidem amplissimas agite summæ Divinitati, quæ

vestris temporibus tam saluberrimum opus servavit: quo enim antiquitas digna divino non est visa iudicio, hoc vestris temporibus indultum est. Hæc itaq; leges & ado- rate a & observate omnibus antiquioribus quiescentibus, nemoque vestrum audeat vel comparare eas prioribus, vel si quid dissonans in utroq; est, requirere: quia omne, quod hic positum est, hoc unicum & solum observari sancimus. Nec in iudicio, nec in alio certamine, ubi leges necessariae sunt, ex aliis libris, nisi ab iisdem institutionibus, nostrisque Digestis, & Constitutionibus a nobis compositis vel pro- mulgatis, aliquid vel recitare vel ostendere conetur: nisi temerator velit falsitatis b crimini subiectus una cum iudice, qui eorum audientiam pariat, poenis gravissimis laborare.

20 ¶ Ne autem incognitum vobis fiat, ex c quibus veterum libris consummatio ordinata est, iussi- mus & hoc in primordiis Digestorum nostrorum inscri- bi: ut manifestissimum sit, ex quibus Legislatoribus, qui- busq; libris eorum, & quot millibus hoc iustitiæ Romanæ templum ædificatum est. Legislatores autem, vel com- mentatores eos elegimus, qui digni tanto opere erant, & quos anteriores piissimi Principes admittere non sunt indignati: omnibus uno dignitatis apice impertito, nec si- bi quoquam aliquam d prærogativam vindicante. Cum enim Constitutionum vicem & has leges obtinere censui- mus, quasi ex nobis promulgatas: quid amplius, aut minus in quibusdam esse intelligatur, cum una dignitas, una po- testas omnibus est indulta?

21 ¶ Hoc autem, quod & ab initio nobis visum est, cum hoc opus fieri Deo ad- juvante mandabamus, tempestivum nobis videtur & in præsentem sancire, ut nemo neq; eorum, qui in præsentem juris peritiam habent, neque (qui) postea fuerint, audeat com- mentarios e iisdem legibus adnectere: nisi tantum si velint eas in Græcam vocem transformare sub eodem or- dine, eademq; consequentia, sub qua & voce Romana posi- tæ sunt: hoc quod Græci f *κατὰ πρόστα* dicunt, & si quid forsitan per titulum subtilitatem adnotare maluerint, & ea, quæ paratila nuncupantur, componere: alias autem legum interpretationes, imo magis perversiones, eos jactare non concedimus: ne verborum eorum aliquid Le- gibus nostris adferat ex confusione dedecus, quod & in antiquis Edicti perpetui commentatoribus factum est, qui opus moderate confectum huc atque illuc in diversas sen- tentias producentes, (contrahentes,) in infinitum distraxerunt: ut pene omnis Romana sanctio esset confusa.

Quos si passi non sumus, quemad- modum posteritatis admittatur vana discordia? Si quid au- tem fuerint, ipsi quidem falsitatis rei constituantur, volu- tum omnimodo g corrumperentur. Si quid vero, ut supra dictum est, am- biguum fuerit visum, hoc ad Imperiale culmen per iudices referatur, & ex auctoritate Augusta manifestetur, cui h soli i concessum est leges & con- dere & interpretari.

22 ¶ Eandem autem poenam falsitatis constitui- mus & adversus eos, qui in posterum Leges nostras per siglorum k ob- scuritates ausi fuerint conscribere: Omnia enim, id est, & nomina Pruden- tum, & titulos, & librorum numeros, per consequentias litterarum volu- mus, non per l sigla manifestari: ita ut, qui talem librum sibi paraverit, in quo sigla posita sunt, in qualemcunque locum libri vel voluminis, sciat in- utilis se esse Codicis dominum: neque enim licentiam aperimus ex tali Co- dice in iudicium aliquid recitare, qui in quacunque sua parte siglorum habet malitias. Ipse autem librarius, qui eas inscribere ausus fuerit, non solum criminali m poena, secundum quod dictum est, plectetur, sed etiam libri æstimationem in duplum dominus reddat, si & ipse dominus ignorans ta- lem librum, vel comparaverit, vel confici curaverit: quod & antea a nobis dispositum est & in Latina Constitutione & in Græca, quam ad Legum Professores dimisimus.

23 ¶ Leges autem nostras, quæ in his Codici- bus, id est, Institutionum seu Elementorum, & Digestorum vel Pandecta- rum posuimus, suum obtinere robur ex tertio nostro felicissimo sancimus Consulatu præsentis duodecimæ indictionis, tertio Kalendas Januarias, in omne ævum valituras, & una cum nostris Constitutionibus pollentes & suum vigorem in iudicio ostendentes in omnibus causis: sive n quæ post- ea emerferint, sive quæ in iudiciis adhuc pendent, nec eas judicialis vel amicalis forma compescuit: * quæ enim jam vel judiciali sententia finita sunt, vel amicali pacto sopita, hæc o resuscitari nullo volumus modo. Re- ne autem properavimus in tertium nostrum Consulatum & has leges ede- re: quia maximi Dei & Domini nostri Jesu Christi auxilium felicissimum eum nostræ Reipublicæ donavit: cum in hunc & bella Parthica abolita sunt, & quieti perpetuæ tradita, & tertia pars mundi nobis adcrevit. Post Eu- ropam enim, & Asiam & tota Libya nostro imperio adjuncta est, & tanto operi legum caput impositum est, & omnia cœlestia dona nostro tertio Consulatu indulta.

24 ¶ Omnes itaq; iudices nostri pro sua jurisdictio- ne easdem leges suscipiant, & tam in suis iudiciis quam in hac regia urbe habeant, & proponant, & præcipue vir excelsus huius almæ urbis Præfectus: curæ autem erit tribus excelsis Præfectis prætorii, tam Orientalibus quam Illyricis nec non tribus, per suas auctoritates omnibus, qui suæ jurisdictio- ni suppositi sunt, eas manifestare. Dat. 17. Kal. Jan. Just. Domino nostro ter- consule Feliciter. 533.

III. IN p NOMINE DOMINI ET DEI NOSTRI JESU CHRISTI.
Imperator Caesar Flav. Justin. Alamannicus Gothicus, Francicus, Germanicus, An-
ticus, Alanicus, Vandalicus, Africanus, pius, felix, inclitus, victor, triumphator, sem-
per colendus Augustus ad magnum Senatum & populum & omnes orbis nostri civitates.
Dedit

a Ad laudem sci-
entiarum juris facit
l. 1. §. 5. ff. de extra-
cogn.

b §. 19. J. Consti-
ad magnum Sena-
tum.

c Quibus ex li-
bris Pandect. ex-
cerptæ sunt.

d adde Const. ad
Trib. §. 5. 3.

e De commen-
tariis legum §. 21.
J. Const. prox.

f iuxta pelem,
perinde ac si di-
ceret, ea lege, ut
iisdem vestigiis
insistant & prede-
centiam subsequa-
tur hoc opus. v.

Alc. 11. Parerg. 6.
g adde l. 4. §. 1. ff.
fam. exst. c.

h v. quæ not. ad
l. 1. c. de legibus.

i atqui Senatus
jus facere potest.
l. 9. ff. de legib.

k leges siglis non
esse scribendas
observa.

l v. Const. ad Au-
reos §. 5. illud
autem.

m Falsi. §. 22. in
fin. Const. ad Sena-
tum. arg. l. ult. ff.
de falsis.

n adde l. 7. c. de
legib.

o l. 16. c. de trans-
action.

p Hæc Constitu-
tio Latina facta
est ab Antonio
Contio.

Dedit nobis Deus post pacem cum a Persis initam, post Vandalica trophæa, & totam Libyæ acquisitionem, postq; nominatissimam Carthaginem nostro iterum Imperio sociatam, ut veterum Legum renovationis opus ad optatum finem perduceremus: quod nemo Principum ante nostrum Imperium aut in mentem induci posse, aut humano ingenio possibile esse existimavit. Erat enim mirabile, omnem Romanam sanctionem a condita vetere Roma usque ad nostri imperii tempora, quæ c. pene in 1300. annos concurrunt, non solum secum in variis suis partibus, sed in Imperialibus quoque præsertim sanctionibus inter omnem nutare consonantiam pariter ac discordiam: non tamen id solum, quod secum pugnat, tollere, sed etiam quod idem aut simile reperiatur, expellere, variamq; ipsius pulchritudinis ideam tribuere, ita ut pro singulis rebus, singulæ leges constitutæ viderentur. Quod proculdubio superioris numinis & fluentis inde benignitatis fuit, non humanæ cogitationis, aut incepti, aut potestatis. Nos itaq; more solito manibus ad Deum erectis, eoque, ut nos complecti dignaretur, invocato, & rem aggressi sumus & omnia tandem confecimus. Triboniano gloriosissimo Magistro, & Exquæstore sacri nostri palatii, & Exconsule ad omne ministerium usi, nec non aliis quibusdam illustribus & prudentibus viris, inquirentes semper ea, quæ ab eis componebantur: & id quod erat dubium perscrutantes, omnibus quoque secundum datam nobis a Domino D E O & Salvatore nostro J E S U C H R I S T O scientiam & intellectus vigorem imponentes competentem formam.

¶ Et piissimas igitur Constitutiones jam ante in duodecim libris comprehensas, Codicem nostræ pietatis cognomine fulgentem composuimus: nunc vero omnium veterum juris conditorum sententiarum ex multitudine, quæ ad duo millia pene librorum, & trecentas d. myriadas verbum pertinebat, in moderatum & perspicuum collegimus compendium. Quinquaginta igitur libris omnia complexi nunc sumus cœlesti favore, colligentes omne id quod erat utile, & omnes ambiguitates decedentes nullo feditio relicto. Quos libros Digesta seu Pandectas appellavimus, ex eo, quod Legum habeant divisiones & decisiones, itemque ex eo, quod omne in unum congregatum receperint, hanc eis appellationem imponentes: nec ultra quindecim myriadam verbum numerum eis dantes: & in septem eos disponentes tractatus: idq; non perperam, neque sine ratione, sed ad numerorum naturam & harmoniam respicientes.

¶ Ea igitur, quæ apud omnes præra, id est, primordia g. nuncupantur, in b. quatuor libros seposuimus. 3. Deinceps i. ea, quæ de iudiciis tractant, in alios septem & libros. 4. Item ea, quæ de rebus, non in plures, quam m. octo libros. 5. Sequentem vero operis partem, quæ quarta n. & media µισρον τῆς πλῆρους est totius operis, in aliis o. octo libris deposuimus: in quibus est quidem p. hypothecaria, non longe admodum a pignoratitia actione distans: est & Edictum q. Edictum, & de evictionibus stipulatio: quæ duo accessoria & consequentia constituta venditionum r. longe tamen admodum in veteri Juris ordinatione ab his devagantia, congregavimus proprius propter mutuam inter se cognationem, ne, quæ de eodem pene loquuntur, longe a se distarent. Post hæc introduximus post duos illos libros ea, quæ sunt scripta de usuris tam terrestribus quam trajectitiis seu maritimis, & de probationibus, atq; præsumptionibus in unum librum s. his autem tribus monobibliis, (singulis libris) post tractatum de rebus sibi invicem proximis depositis: & rursum ea, quæ de sponsalibus, & nuptiis, & de dote legibus dicta sunt, congregantes, his etiam r. tria habere in hac ordinatione volumina concessimus. De tutoribus autem minoris ætatis geminos libros, eos, in quam, qui de tutelis apud omnes nominantur, & hic etiam in compendium concidimus memoratam octo librorum ordinationem, & mediam (ut dictum est) hanc partem totius operis confecimus, pulcherrima & utilissima jura in his describentes. 6. De testamentis x. autem, & legatis, & fideicommissis omnia congregavimus in novem librorum numerum: quorum principatum obtinent ea, quæ sunt de testamentis, & codicillis, cum omnium, tum etiam militum, qui ea, ut volunt, faciunt y. duobus libris ordinata & de testamentis inscripta; quinq; z. autem sequentibus continentur ea, quæ de legatis & fideicommissis & omni eorum ambiguitate disputata sunt. Et quoniam Falcidia narratio continens & contentanea erat legatorum & fideicommissorum proprio tractatui: propterea & ipsam continuo legatorum supposuimus tractationi, libro integro a rei applicatione, cum brevi quadam adjunctione: & rursum, quia ad Falcidiam imitationem (introductum) erat Trebellianum Senatusconsultum in fideicommissis: & huic b. ultimum hujus ordinationis tribuimus locum, totum jus super his positum, Trebelliano Senatusconsulto attribuentes, & supervacuam esse Pegasiani Senatusconsulti positionem inventientes, & absurdas horum Senatusconsultorum inter se differentias, & communiones: quas sane & veteres perosa, captiosas & damnosas appellaverunt: simpliciore quadam narratione omne hoc schema congregantes, & ad unius Senatusconsulti Trebelliani ordinationem applicantes, & hanc quintam partem totius ordinationis novem his perfecimus libris: in quibus novem libris nihil de quondam c. caducis dictum a nobis est, quia propter usum quandam non prosperum cum increbuisse in republica, & luctuosum

monumentum bellorum civilium essent: non oportebat in his manere temporibus, in quibus, & Deus dedit pacem agere domi & foris, & cum oportuit bellum gerere, facile cum ipsius favore hostes superare & capere. 7. ¶ Sequitur deinde & exoritur nobis & sexta a pars totius compositionis, octo conclusa libris. Pulchre autem incipit ab his, quæ possessiones nominantur, quas nos similiter, ut cetera diligenter considerantes, tam eas, quæ ad ingenuos, quam quæ ad libertinos pertinent ex multa anteriorum temporum confusione & obscuritate in purum deduximus compendium, geminorum b. illis librorum numerum sufficere arbitantes. Applicavimus autem ipsis & omnes ab intestato appellatas successiones & ipsos generum ordines, eorum gradibus etiam libro inscriptis, & circa omnium finem Terpyllianum & Orphicianum composuimus Senatusconsultum, ex quibus matres & libri invicem successores sunt. Procedit autem post hæc alius liber c, qui de ædificiorum operibus & de ea, quæ ob ruinosa & diruta ædificia (datur) satisfactio, & his, qui in his aliquid insidiarum aut fraudis admiserint, & de his, qui ex aquarum imperu vicinis læserint & de publicorum vectigalium coactoribus, atque insuper de donationibus tam indefinitis (seu simplicibus) quam in cogitationem mortis relatis leges ac jura ordinant. Rursum autem quicquid de quacunque manumissione extat, vel de his, quæ super ipsa agitantur causis, & de hoc uni d. traditum est libro. Amplius autem & ea, quæ de possessione, & per ipsam acquisitione, & de causis eam introductibus sunt, in e. unum seposuimus tractatum (seu librum). Et quicquid etiam de iudiciis extat sententiis, & his, qui in his aliqua contra se ipsos confessi sunt, & de bonorum cessione, & creditorum detentione & venditione, & de bonorum separatione & curatione, & ne quid patiantur creditores fraudis & id in f. unum similiter collatum est librum. Sed & interdictorum modum non pluribus quam g. uni dedimus libro. Inde h. autem & ad præscriptiones seu exceptiones & in his ordinata tempora venimus. Et obligationum quidem, & actionum seposuimus modos, & coegimus omnem hanc partem, cui præfunt possessiones (ut dictum est) octo librorum numero descriptam, sextam hanc partem totius voluminis seponentes. 8. ¶ Totius autem extrema pars, quæ & septima i. est totius tractationis, sex librorum numero demandata est, incipiens quidem k. a stipulationibus, procedens vero ad ea, quæ scripta sunt de fidejussione, & debitorum numeratione, solutione & liberatione ipsorum, & de introductis ex Prætorum jurisdictione stipulationibus: quæ omnia duobus a nobis contracta sunt libris: cum apud veteres nec dici posset, quot essent libri (ea de re.) Procedit & deinceps l. ad delictorum narrationem, & omnia recenset, quæ ad majora delicta pertinent, quæ vocant privata: & item quæ ad ea, quæ necdum ordinaria appellant, sed ipsis extraordinariorum appellationem imponunt, descendit etiam & ad publica crimina, quæ atrocissima sunt, & magnam sibi advocant poenam. Duo m. autem & hic sunt libri, qui illa quidem, quæ ad delicta & crimina pertinent, complectuntur, quibus permixta sunt, & ea, quæ de reis criminum, qui se celare tamen conantur, scripta sunt, & de eorum bonis, & de ea, quæ infigitur condemnatis, poena, vel indulgentia. Initium autem nobis alterius rursum n. libri sit narratio de appellationibus, quæ communis est profecto ad rescindendas tam pecuniarias (seu civiles) sententias quam criminales. Quæcunque autem de civibus (seu municipibus), & de decurionibus, & muneribus, & publicis operibus, & nundinis & reddituum pollicitationibus, & variis cognitionibus (seu interrogationibus) & publica descriptione, veteribus inventa sunt, & quæcunque de verborum extant significatione, & de his, quæ pro regulis apud veteres dicta sunt: hæc omnia in sese recipit ultimus liber. Hujus igitur compositionis, cujus initium est a stipulationibus, hic liber est sextus quidem, si ad proprium principium comparatur: sed est quinquagesimus, si conferatur ad totam consummationis perfectionem (seu harmoniam). 9. ¶ Quæ omnia composita sunt & elaborata peroptime, & ut nostra iustione dignum fuit, per o. Tribonianum p. illustrissimum: nec non prudentissimum Magistrum & Exquæstorem nostrorum palatiorum, & Exconsulem virum & in ipsis rerum experimentis, & in eloquentia, & in legibus scriptis satis spectatum, & qui nihil unquam nostrarum iustionum contempsit: necnon per alios (viros), qui sub ipso nobis hoc opus elaboraverunt: id est, Constantinum q. magnificentissimum Comitem sacrarum largitionum, & antigrapharium (seu Magistrum) sacri scrinii, & sacrarum libellorum & cognitionum Imperialium, qui nobis bonam opinionem in omnibus præbuit: nec non Theophilum r. magnificentissimum Magistrum, & leges (seu jura) in regia hac urbe laudabiliter s. & cum sumis vigiliis, & ut magisteria sedulitate dignum est, docentem: & Dorotheum t. magnificentissimum Quæstorem & Doctorem in legum civitate designatum: dicimus autem verendam & splendidam Berytensium metropolim, quem de ipso optima opinio & gloria, & ad nos deduxit ipsum, & ut hujus operis participem faceremus, hortata est: sed & Anatolium u. magnificentissimum Magistrum, qui & ipse apud Berytenses ea, quæ ex legibus (proficiuntur), pulchre docet, vir ex tertia stirpe laudabili juris apud Phœnices interpretum descendens: (refert enim [genus] ad Leontium & Eudoxium, homines in legibus optimæ memoriæ, post Patricium inclytæ recordationis, quæstorium & anticensorem, & Leontium gloriosissimum, ex Præfecto & ex Consule, atq; Patricium ejus filios summæ admirationis viros) & Cratinum x. magnificentissimum atque prudentissimum Comitem sacrarum largitionum: (& optimus quoque est is legum enarrator in regia hac urbe) & præter hos etiam Stephanum, Mennam, Prodocium, Eutolmum, Timotheum, Leonidem, Leontium, Platenem, Jacobum, Constantinum, Joannem, viros prudentissimos, qui universi Rhetores y. quidem sunt gloriosissimorum Præfectorum sacrarum nostrorum

a Pars sexta.
b 37. 38.
c 39.
d 40.
e 41.
f 42.
g 43.
h lib. 44.
i Pars septima.
k i. e. lib. 45. 46.
l lib. 47.
m lib. 47. 48.
n lib. 49. 50.
o Pandectarum compositores.
p Tribonianus.
q Constantinus.
r Theophilus.
s Antecessoris munus.
t Dorotheus.
u Anatolius.
x Cratinus.
y phœnices ver-

rendum fuit ad-
vocati, nam apud
præfatum P. II.
lyrici advocatos
250 fuisse constat.
l. 17. Cod. de advoca-
tis. Jud. ut &
apud Præf. Or.
150. l. 8. l. 11. C. eod.
ut apud Præfide-
m Syrix 39. l. 5. C. de
advoca. divers. Jud.
apud Præf. Or.
urbi 80. l. 7. C. eod.
a v. S. cumque. S.
const. ad Trib.
b de autoritate
Jurisprudentiali.
c De institutioni-
bus compositis.
d Institutionum
usus. Institutiones
κατά τὴν εἰσα-
γωγὴν, ut hic
prima elementa
legitimæ sciendi.
S. de const. Inst.
S. 2. prima legum
argumenta, prima
fundamenta atq;
elementa. S. const.
ad Senat. S. 11.
e paulo aliter
Theophilus S.
pen. proom. inst.
κατά τὴν εἰσα-
γωγὴν διατάξει
τὴν ἰσχυρὴν δι-
δοται μὴ σάφαι.
f de Triennio for-
lici Justin.
g S. 13. S. Const. ad
Senat. & omnes
populos.
h de similibus.
i visiones. S. 14.
S. Const. proom.
k de Antinomias.
l v. S. 15. Const. ad
Senat. Sed Go-
veanus leg. 8. in
prin. ff. de Juried.
cum leg. 22. in
prin. ff. ad l. Aqu.
non potest aliter
conciliare, quam
si dicat in d. l. 8.
vel aliter vel ma-
le scriptum fuisse.
m de prætermis-
sis.
n de libris vete-
rum Jurisconsul-
torum.

rum Prætoriorum; gloriam autem seu laudem apud omnes
prudentia juste habent, & a nobis merito judicati sunt di-
gni, ut eligerentur tanti certaminis participes. Hæc igitur
nobis circa Digestorum elaborata sunt conscriptionem per
jam dictos gloriosissimos viros. 10 ¶ Tanta autem
nobis reverentia antiquitatis fuit, ut neque mutari nomi-
na veterum Jurisconsultorum sustinuerimus, sed uniuscu-
jusque illorum appellationem Legibus inscripsimus, mu-
tantes quidem, si quid jam habere visum est non recte, par-
tes vero illas nunc tollentes, has nunc addentes, ex mul-
tis denique optimum eligentes, & unam a (atque parem) b

omnibus præbentes potestatis vim, (seu robur:) ita ut
quicquid scriptum est in eo libro, id nostra sit sententia:
nemine audente comparare ea, quæ nunc facta sunt his,
quæ prius erant: quia multa & numerata non facilia
transposuimus in melius, etiam si quid Imperiali aliqua
antiquorum Imperatorum Constitutione in aliam dictum
fuerat formam. Nam nomina quidem veteribus servavi-
mus, legum autem veritatem nostram fecimus: itaque si
quid erat in illis seditiosum, (multa autem talia erant ibi
reposita) hoc decisum est & definitum, & in perspicuum
finem deducta est quæque lex. 11 ¶ Sed cum oportebat
& aliquam c mediocrem Isagogem facere in eorum
gratiam, qui recentior leges attingunt, nec majorem doctrinam
portare possunt: neque hoc extra nostram providen-
tiam reliquimus, scilicet Triboniano gloriosissimo, qui &
ad totius operis legitimi gubernationem electus est, nec-
non Theophilo & Dorotheo magnificentissimis & pruden-
tissimis anticensoribus accersitis mandavimus: ut selige-
rent ex his, quæ apud veteres erant Isagogarum modo
composita, ea quæ essent aptissima, & in ipsis rerum argu-
mentis obtinentia, utque colligerent, & nobis offerrent,
& ut mentionem etiam facerent nostrarum Constitutio-
num, quas pro emendatione veteris juris promulgavimus:
& ita componerent libros quatuor futuros d prima ele-
menta totius Isagoges, quas vocari Instituta visum est:

quam sane legitimi operis partem compositam nobis ob-
tulerunt: & nos eam totam consideratam a nobis, & per-
pensam, recteque habere visam nostris sensibus non ind-
ignam esse judicavimus, & e pro nostris haberi Constitu-
tionibus & nostrarum Constitutionum robur habere, ussi-
mus: quod & ex his, quæ in proomii ejusdem volumini
differuimus, omnibus manifestum fecimus. 12 ¶ Sic
itaq; omni Romani juris dispositione ordinata & in tribus
integris & voluminibus, & annis tanto opere perfecto:
(quod nobis ab initio omnem spem excedere: circa finem
autem, cum jam penetrabilem esse rem docuimus: ne in
decem quidem annis totum absolvi posse videbatur:) tan-
ta ergo trium fannorum celeritate consummato opere,
& hac opera Domino Deo oblata, qui dedit & pacem age-
re, & bella feliciter dirigere, & leges ponere præterito, præ-
senti & futuro temporis: justum esse putavimus, omnibus
hominibus facere manifestum nostrum in his rebus studium
simul & providentiam: quomodo nempe priore soluti
perturbatione, & confusione, & nullum finem habente ju-
ris positione, usuri sint posthac legibus rectis compendio
sis & omnibus ad manum promptis & litium compendium

adferentibus, & paratis, atque expositis omnibus (volentibus) ad g faci-
lem acquisitionem, nec amplius egentibus multis pecuniis, ut illorum
inutilium librorum congerant multitudinem: sed vilissima pecunia tam
ditiorebus quam ex tenuiore profectis patrimonio, copiam sui comparan-
di præbentibus. 13 ¶ Si quid autem ex multitudine ea, quæ nunc conge-
sta est, & ex tantis myriadibus collecta, videbitur esse simile (& gemina-
tum, h) (hoc autem putamus rarum esse) attamen humanæ naturæ (imbeci-
llitatem) considerantibus non extra justam apologiam ne hoc quidem
videbitur esse: *In nullo enim aberrare, (seu in omnibus irreprehensibi-
lem seu inemendabilem esse) divinæ utique solius, non autem mortalis
est constantiæ (seu roboris,) quemadmodum & a majoribus dictum est:
deinde est, ubi & similitum adsumpsimus positionem: vel rebus subjectis
id exigentibus, ut oporteret idem pluribus applicari titulis: vel quia cum
extraneo loco esset commixtum id, quod simile superiori videbatur, in-
possibile fuit eam similitudinem detrahi: vel etiam, quia sæpe custodienda
fuit integra totius theoriæ i (seu visionis) continentia, nec (separanda)
aut divellenda mens & intellectus (legentium) per eorum, quæ jam scri-
pta fuerant, ademptionem: quin & hoc sicubi adsumptum est propter rei
necessitatem: tamen id breve est, nec unum fere sui sensum præbens.

14 ¶ Hoc etiam ipsum & in Constitutionibus jam inter Imperiales Con-
stitutiones relatis, & jure, quod ex his resultat, observavimus, nam quæ
in illis jam cauta erant, ea nec in hoc volumine poni concessimus, nisi ob
aliquam interdum circumstantiam similitudinis aliqua causa relicta est.

15 ¶ Contrariam k autem aliis legibus legem ex his, quæ in hoc volumi-
ne posita sunt, non facile quis reperit, si modo ad omnes contrarietatis fi-
nes animum intendere festinet, sed l inest aliquid diversum: quod adsum-
ptum alterius generis forte hanc & illam legis positionem apparere faciat.

16 ¶ Sed & si quid forte prætermisum m est eorum, quæ poni debe-
bant (forte enim & aliquid tale contigit propter humanæ imbecillita-
tem naturæ,) multo sane melius est nostris subditis multis inutilibus libe-
rari (legibus) dum privantur forte paucis quibusdam, quæ videbantur
idonea, myriadibus prope infinitis defossa & deposita, & nemini forte
mortalium animadversa. 17 ¶ Hanc enim ob causam tot libris n (quos

antea scribi oportebat) destituri judices, facilius ex paucis-
simis juris actoribus & libris ad finem litium pervenie-
bant, & judicia decidebant, vel propter inopiam librorum,
vel quia non sufficiebant multis laboribus ad inveniendā
multa utilia necessariis, & viribus erant impares. In præ-
senti autem consummatione maximus legum obtinenti-
um congestus est numerus ex libris raris, & qui vix inve-
niri potuerint, & quorum nec nomina nec eruditissimi
quidem in legibus complures homines noverant. Quo-
rum sane copiam (seu materiam) nobis uberrimam dictus
gloriosissimus Tribonianus præbuit, multorum librorum,
& qui vix numerari possunt suppeditata multitudine: qui-
bus omnibus perfecte lectis, congesta sunt hæc volumina;
sed ex horum multis & variis hi, qui a nobis ad hoc con-
gregati erant, cum nihil invenissent idoneum aut novum
ab his, quæ jam congregata erant, illationem ex his in hoc
opere faciendam optimo animo respuerunt. 18 ¶ Si
vero postea aliquid novi a contoverteretur, quod non ap-
parebit legibus his inscriptum: (*multa b enim novare
novit natura) sed Imperium DEUS propter hoc imposuit
hominibus, ut emergentia & legis egentia lege definiat, &
humanæ naturæ incertum repleat, & certis concludat le-
gibus ac regulis: neque hoc nostrum nunc dicimus: sed jam
omnium Juris conditorum, qui olim clauerunt, pruden-
tissimus Julianus hoc ipsum videtur dixisse, qui & ab Im-
periali auctoritate implorat fieri legum repletionem in
emergentibus ambiguitatibus & quætionibus, sed & Di-
vius Adrianus pia memoriæ; quando ea, quæ a Prætoribus
quotannis Edicta fuerant, brevi complexus est libello, ad-
sumpto ad id optimo Juliano, in oratione, quam in com-
mune habuit in seniore Roma, hoc ipsum quoque ait; ut,
si quid præter id, quod jam ordinatum est, emergerit: con-
veniens est, eos, qui in magistratu sunt, illud conari deci-
dere, & remedium imponere secundum eorum, quæ jam
ordinata sunt, consequentiam (imitationem.)

19 ¶ Hæc igitur omnes (dicimus autem vos, magne Se-
natus & omnes nostræ Reipublicæ homines) cognoscent-
es, gratiam quidem confitemini DEO, qui nostris tem-
poribus tantum bonum servavit: utinam vero nostris le-
gibus, nulli e earum, quæ veteribus libris inscriptæ sunt,
attendentes: neque ad ea, quæ nunc posita sunt, illas com-
parantes, quia etiam videantur quædam invicem non con-
sonare, tamen prius d illud & vetustius nobis, ut imperfectum displicuit,
nunc autem hoc visum est debere obtinere. Nam prohibemus, illis in pos-
terum uti: hæc autem sola observari in Republica, & obtinere concedi-
mus & sancimus, ita ut qui conatus fuerit ex prioribus libris, & non ex his
duobus solis & Constitutionum (libro) a nobis compositis, vel factis, uti
quibusdam legibus, vel eas in judiciis legere, vel si quis judicaverit ex his,
apud se recitari eas passus: falsi e reus erit & publicorum criminum judi-
catus, & poenæ addictus: quod etsi non diceremus, vel ex hoc ipso mani-
festum esset. 20 ¶ Sed & hoc optimum fore judicavimus præponere
Digestorum volumini & veteres juris conditores, & illorum volumina f,
& unde collectio facta sit Legum nunc a nobis congestarum. quod & fieri
jussimus, & factum est: & simul ea, quæ de his rebus conscripta sunt,
supponi huic divinæ nostræ Constitutioni præcepimus: ut omnibus fiat
manifestum & quid prioris inexperience simul & incertitudinis esset, &
quid a nobis sit adinventum. Legislatores autem seu Legum interpretes
illos congestissimos, qui apud omnes probati & recepti erant, & prioribus
Imperatoribus placuerant, & qui ab his nominari meruerant. Si enim
aliquis nondum veteribus Legislatoribus cognitus est: nos & huic inter-
diximus hujus voluminis communicationem. Omnibus sane his positis
unum ordinem & dignitatem parem dedimus: nulli cuiquam majore,
quam ceteris, data prærogativa. Si enim his, quæ ab illis scripta sunt, omni-
bus Imperialium Constitutionum g dedimus robur: quid est, quod in his
amplius, quodque minus haberi debeat? 21 ¶ Illud autem quod sta-
tim, cum hanc compositionem Legum congregari mandavimus, jussimus:
iterum & nunc sancimus illud confirmando: omnibus similiter interdi-
cimus, ne quis audeat hominum, qui sunt nunc, aut in posterum erunt,
commentarios h scribere harum legum: præterquam si velit quis in Græ-
cam linguam hæc transferre, quem etiam volumus sola secundum pedem
seu cata i poda nuncupata uti legum interpretatione: & si quid secundum
nominatorum paratitorum (ut conveniens est) adscribere voluerint
usum: aliud autem nihil omnino ne tantillum quidem circa ea facere, nec
rursus dare seditionis, & dubitationis, aut infinitæ multitudinis, legibus
occasionem, id k, quod antea in antiqui Edicti factum est ordinatione:
ita ut illud brevissimum constitutum, ex differentium commentariorum
differentia seu diversitate in infinitam extenderetur multitudinem. Si
quid enim forte ambiguum fuerit visum vel litium certatoribus, vel his,
qui rebus judicandis præsumt, hoc Imperator interpretabitur recte: nam
hæc facultas illi soli l a legibus permessa est. Itaque quisquis ausus fue-
rit ad hanc nostram Legum compositionem commentarium aliquod adji-
cere, aliter atque nostræ hujus jussionis forma præscribit: is sciat, quod
& ipsi falsi reo legibus futuro, & quod composuerit, eripietur, & modis
omnibus corrumperetur. 22 ¶ Eadem poenâ imposita & adversus eos,
qui notis m (seu signis) quibusdam in scriptura utentur, (quæ signa sin-
glas n vocant) & qui per ea conturbare scripturam tentaverint, nec per to-
tam consequentiam literarum numeros, & nomina veterum Prudentum
& totam Legum positionem scripserint. Sciant etiam librorum ita scri-
ptorum comparatores se inutilis fore libri dominos: neque enim damus
licentiam talibus libris in judiciis uti, & aliquid agere: etiam si con-
tingat

a de novis ac fu-
turis quæstioni-
bus & constitui-
onibus.

b Nov. 7. c. 2.
c de abrogatis ve-
terum Imperato-
rum legibus.

d v. 5. 19. S. const.
ad Senat. S.
e arg. l. ult. ff. de
falsis.

f Quam volu-
mina a veteribus
Jurispræcis com-
posita.

g ut S. 11. S. eod.
h Quales legum
commentarios es-
se oporteat. S. 11.
S. Const. proom.

i kata poda
videtur idem si-
gnificare hoc lo-
co quod kata-
pogonitais.

k quod vitium
videtur Gajus
summo studio su-
gere velle. l. 1. ff.
de orig. jur.

l Imo & Senatui,
l. 9. ff. de legib. &
suo dicitur atque ju-
dicibus, l. 12. l. 13.
l. 37. l. 38. ff. de
legib. & Episcopis
l. 6. c. de sacros.
eccles. & populo,
l. 9. circa princ. ff.
de jussu & jura.

m libros legum
notis non esse de-
scribendos.

n v. 5. 6. S. Const.
ad Antioch. S.

o v. 5. 6. S. Const.
ad Antioch. S.

de Cadavis tollendis. 6. 51.
 de Calumniatoribus. 9. 46.
 de Canone frumentario Urbis Romae. 11. 22.
 — — — Cargitionalis titulos. 10. 23.
 de Capieendis et distrahendis pignoribus. 10. 24.
 de Equitatione civitatis. 11. 40.
 de Caesoniano Edicto. 6. 44.
 de Castrensiarum, et ministeriarum. 12. 26.
 de Castrensi omnium Latini peculio. 12. 31.
 — — — peculis militum et Praefectorum. 12. 34.
 de Censibus et Censitoribus. 11. 54.
 de Classicis. 11. 12.
 de Cordicillis. 6. 36.
 de Cohortalibus, Principibus. 12. 50.
 de Collationibus. 6. 20.
 de Collatione aris. 10. 29.
 — — — Donatorum. 10. 20.
 — — — fundorum fiscalium. 11. 73.
 — — — fundorum patrimonialium. 11. 64.
 de Collegatis, et chasopratibus. 11. 17.
 de collusione detegenda. 7. 20.
 de Colonis gliriciariis. 11. 52.
 — — — Palestinis. 11. 50.
 — — — Thracensibus. 11. 51.
 de Comitibus Consistorianis. 12. 10.
 — — — et Archiatris. 12. 13.
 — — — et Tribunis Scholarum. 12. 11.
 — — — qui provincias regunt. 12. 14.
 — — — rei militaris. 12. 12.
 de Comeatu. 12. 43.
 de Comerciis, et Mercatoribus. 4. 63.
 — — — Cominationes, Pistolas, Logogram. 7. 54.
 de Comodato. 4. 23.
 — — — Communia de legatis, et fideicommissis. 6. 43.
 — — — de manumissionibus. 7. 13.
 — — — de successione. 6. 69.
 — — — de usufructibus. 7. 50.
 — — — utriusque iudicii. 3. 30.
 — — — Comuni dividundo. 3. 37.
 de Comuni servo manumisso. 7. 7.
 de Communium rerum alienatione. 4. 52.
 de Compensationibus. 4. 31.
 de Concubinis. 5. 26.
 de Conductione ex lege. 4. 9.
 — — — furtiva. 4. 11.
 — — — indebiti. 4. 5.
 — — — ob causam datorum. 4. 6.
 — — — ob culpam causam. 4. 7.

certatur

de Conditionibus infectis. l. 46.
de Conditis in publicis Roncis. l. 28.
de Conductoribus, et procuratoribus. l. 43.
de Confessis. l. 54.
de confirmando tutore. l. 49.
de consortibus eiusdem litis. l. 40.
de constituta pecunia. l. 10.
de Consulibus. l. 15.
de Contractibus iudum. l. 53.
de contrahenda emptione, et venditione. l. 30.
de contrahenda stipulatione. l. 30.
de contrario iudicio tutelae. l. 50.
de conveniendis filiis tutoribus debitoribus. l. 2.
de credito emptionis pignoris. l. 46.
de crimine expulso hereditatis. l. 34.
de - - - - - peculatus. l. 40.
de - - - - - sacrilegii. l. 49.
de - - - - - stellionatus. l. 34.
de Cupressis ex loco Daphnenfi. l. 44.
de curatore furiosi, vel prodigi. l. 40.
de curiosis, et stationariis. l. 45.
de cursu publico, et angariis. l. 51.
de custodia recond. l. 4.

z l. 3. C. Theod. de diversis rescriptis lib. 1.
y Moratoria præs-
criptio dilatoria
exceptio. Papi-
nus hanc legem
refert ad literas,
quas Galli vocat
lettres de souff-
rance 3. not. 7.
c. des lettres de
souffrance, ibi, Si
le Roy veut, &
quand par ses let-
tres de souffrance
arrestet la justice
des Seigneurs feo-
daux. An morato-
ria exceptio
vocabulo intelli-
gere hic etiam
possumus indu-
cias biennii aut
quinquennii, quæ
solvuntur tribu-
tis debitoribus,
quorum fit men-
tio in l. 4. J. cod.
Cujac. 2. obs. 10.
negat, qui hoc
verbo moratoria
intelligit pacti
conventi excep-
tionem, puta ne
intra quinquen-
nium petatur, cui
opponitur per-
emptoria. Ne un-
quam petatur.
Prior creditor a
Principe relaxari
potest: posterior
non potest. Cuj.
ibid.
z Omnis illegiti-
ma rejiciatur ex-
ceptio. 2. synops.
6. c. 9. in fin. 1.
Harm. 1. §. 40.

a Nemo quid si-
sco vel juri da-
mnum postu-
let. synops. Basil.
cod. 6. c. 1. si di-
tissimæ, &c.
b v. l. ult. J. si con-
tra jura. v. Oldend.
c. 9. except. n. 3. ad
25. q. 2. cap. nec
damnum.
c l. 6. J. de operi-
bus publicis.
d l. 6. C. Theod. de
diversis rescriptis.
e Dilatio, de qua
hic agitur, non
habet locum (ut
notat Papon. 10.
Arrest. 9.) in debitis post dilationem datam contractis, vel privilegiatis, sed nec in summa,
ex senatusconsulto, vel sententia, a qua non est appellatum, debita, vel ex reliquatione ra-
tionum, emptione fundi & pensionibus, locum habet in debito, ex alimentis præstitis con-
tracto. Papon. ibid. n. 6. & seq.

f biennii puta vel quinquennii, l. 3. inf. qui bon. cedere.
v. Papon. 10. Arrest. 9. des rescriptes quinquennelles & 3. Notar. 80. cap. des lettres de vespis &
quinquennelles. Rebuff. tom. 2. in tract. de literis dilatoriis, annalib. quinquennalibus, &c. Cuj.
2. obs. 10. ex Callodoro 2. variat. testatur idem observatum a Theodorico Italico Gotho-
rum rege; adde VVurm. obs. 1. præf. 28. n. 9. alias nemo excusari potest a dolo. l. ult. §. 1. J.
de manumissis. testam.
g hoc non observatur in Gallia. In dilatione annua vel biennii,
reus aud. tur dans fidejussorem qualemcumque: id si non potest, juratorum cautioni commit-
titur. Jureolim cogebatur ad pignus dandum, arg. l. cum debitorie. inf. de iudiciis, in verb.
pignorum. hoc etiam non servatur in Gallia. Papon. 10. Arrest. 9. ibid. Deditur impetranti
de rescriptis ne doct. gannir. adde Rebuff. tom. 2. in tract. de literis dilatoriis, annalib. quinquennalibus, &c. Cuj.
per supplicanti essent inutilia. h Supplicatur adversus sententiam præfecti prætorio,
non appellatur. Non appellatur d' id τὸν ὄντων τὸ ὑποφύσσας ἀρχὴς, ut ait Theodorus
Hermopolites. Et ita supplicatio subsidium est appellacionis. Hujusmodi supplicationem
d' id ἀσκητικὸν Græci appellant. Novell. 119. adde l. un. inf. de sent. præf. præf. De remedio
supplicationis vide Oldend. in tract. de re jud. ubi tractatur de remediis adversus iniquam
sententiam, ibi, Tertium remedium: Rebuff. tom. 2. in tract. de supplicationibus seu errorum
propositionibus. i de uno fuerit, &c. Hal. k Semel supplicari potest.
l i. e. reterendariis. m in Gallia intra annum. Rebuff. in proam. conf. gl. 5. n. 41.
n & ita pars legis primæ hoc titulo videtur abrogata. o utrum per liberum homi-
nem vel servum? p l. 3. §. cod. synops. Basil. 2. tit. 5. c. 7. 1. Harm. 1. §. 36. 25. q. 2. c. re-
scripta. 15. q. v. l. ult. J. si contra jura vel utilitatem, adde Papon. 3. Notar. 5. c. Quando, &
comment. pent le Prince derogé au droit. r l. 10. §. de sacrosanct. Eccl. l. ult. J. si contra
jus lib. inf. de emanc. s Princeps an Ecclesiam onerare possit, v. Papon. 5. Notar. 8.
cap. Des lettres pour soldats en religion & d' economat. t ἡ ἀνὸς ἐγκλήματῶ
χαρίζεται παρὰ ἐκκλησίαν, synops. d. loco, id est, quoties citra criminis accusationem ve-
niam indulget. Harmen. vero d. l. ita legit, ἡ ἐγκλήματῶ χαρίζεται παρὰ ἐκκλησίαν,
id est, si præter consuetudinem criminis gratiam facit. u Durum est tamen, dici ho-
micidium dedita opera factum, remitti posse: sed eade re plenius alibi dicitur.

x sic interpetor: non nocet supplicanti, si integra verba instrumenti (quod impugnare
non vult, vel potest) & eorum tenorem, supplicationi non inferuerit: et namque sufficit
ejus articuli (de quo litigare cupit) vim & summam libello completi. y id est, ea,
quæ in se dubitationem habent. inf. cod.

De Exceptionibus.

2. Imp. Constantinus A. Severo P. F. U.

Quoties & Rescripto nostro moratoria y præscriptio
permittitur, aditus supplicanti pandatur. Quo au-
tem totius negotii cognitionem tollit, & vires principalis
negotii exhaurit: sine gravi partis alterius dispendio con-
velli non potest. Nec & præscriptionis igitur perempto-
ria relaxatio petatur. Datum. 10. Kalend. Jun. Nicæ, Pau-
lino & Juliano Conf. 325.

De damno fisco. De juri contrariis.

3. Idem A. ad populum.

Nec a damno fisco, nec juri & contraria postulari
oportet. Dat. Prid. Kal. Octob. Constantio A. 7. &
Constantino Cæs. 4. Conf. 354.

De dilutione solutionis.

4. Impp. Gratianus, Valens & Theod. Augusti Flo-
rentio P. P.

Universa d. rescripta, quæ in debitorum & causis super
præstandis dilationibus f. promulgantur, non aliter
valeant, nisi fidejussio idonea super debiti solutione præ-
beat. Dat. 8. Kalend. Mart. Constantinop. Antonio &
Syagrio Conf. 382.

De sententiis præfectorum prætorio.

5. Impp. Valentin. & Valens Augusti ad Volusianum
Præf. prætorio.

Si quis adversus Præfectorum Prætorio sententias duxe-
rit supplicandum h. victusque i. defuerit: nullam ha-
bebit licentiam iterum & super eadem causa supplicandi.
Datum 15. Kal. Octobr. Romæ, Valentiniano & Valente
Augustis Conf. 365.

Ex Auth. Novell. 119. c. 5.

Quæ supplicatio gloriosissimis Præfectis, vel eorum consilia-
riis, vel causas i. introductibus intra decem dies post sen-
tentiam offerenda est. Quo subsecuto, sententia non aliter execu-
tioni mandabitur, nisi victrix pars dignam fidejussorem præ-
buerit tantum restituendi cum legitimis augmentis, quantum
fuerit in condemnatione, si legitima retractatione sententia resol-
vatur. Nisi sub hac forma supplicatio porrigatur: executio
causæ sine fidejussione procedet: retractationis iure illi servando,
qui se gravatum putaverit, ut intra biennium in supplicare pos-
sit Imperatori.

De eo, per quem preces offeruntur.

6. Impp. Honorius & Theodosius Augusti Ildoro P. P.

Universis simul hanc observantiam remittimus: ut a
quocunque libera conditionis constituto, vel servo n
supplicante impetratum fuerit Rescriptum, minime re-
quiratur, per quem & preces oblatae sint. Dat. 3. Id. No-
vemb. Theodos. A. 7. & Palladio Conf. 416.

De contrariis Juri.

7. Impp. Theodos. & Valentin. Augusti ad Senatum.

Rescripta p. contra q. jus elicit, ab omnibus iudicibus
refutari & præcipimus: nisi forte sit aliquid, quod
non s. l. dat alium, & pro fit petenti, vel t. crimen u sup-
plicantibus indulgeat. Dat. 8. Id. Novembr. Ravennæ,
Theodosio 12. & Valentiniano 2. Augustis Conf. 426.

De instrumentis. Superfluum non debet inferi supplicationi.

8. Idem Augusti Florentio P. P.

Instrumentorum exempla non x. pro fit precibus adun-
xisse: sed necesse sit eorum in supplicatione vim y. ex-

primi, ut responsuro Principi vera precatio rem aperiat
cognoscendam: [his] l. solis (cum necessitas exegerit) ver-
bis precibus inferendis, quorum de sensu inter partes ita
dubitari contigerit, ut etiam merito nostrum exspectetur
iudicium. Dat. 6. Kalend. April. Constantin. Florentio &
Dionysio Conf. 429.

QUANDO LIBELLUS y PRINCIPI DA-
TUS LITIS CONTESTATIONEM FACIAT &
TIT. XX.1. Impp. Arcadius & Honorius Augusti Remigio
P. P.

Ubium a non est, contestationem [litis] b intel-
ligi c, etiam si nostræ d fuerint tranquillitati pre-
ces e oblatae: easque adversus heredem quoque
ejus, in quem porrectæ sunt, vel ab heredem ejus,
qui meruit, exerceri. Dat. 3. Kal. April. CP. Arcadio
& Honorio Augustis 3. Conf. 396.

2. Imp. Justinianus A. Menna P. P.

Temporales f actiones, quæ per oblationem precum,
& ad eas rescriptionem perpetuantur, definire neces-
sarium esse duximus, ne quis putet ad alias etiam, quæ cer-
tis taxantur temporibus, hoc pertinere. Sciant igitur
omnes, eas tantummodo per oblationem precum, & ad g
eas rescripta perpetuari, quæ a Præatore constitutæ annali
tempore coarctatæ sunt. Dat. Kal. Aprilis, Constantinopoli,
Decio V. C. Conf. 529.

UT LITE PENDENTE h, VEL POST PRO-
VOCATIONEM, AUT DEFINITIVAM SENTENTI-
AM, NULLI LICEAT IMPERATORI SUP-
PLICARE.
TIT. XXI.

De provocatione omissa.

1. Imp. Alexander A. Caperio.

Licet postquam supplicasti, prius i. quam Rescriptum
impetrasses, Præf. provincie vir clarissimus pro-
nunciaverit: cum tamen a sententia non provocave-
ris, Rescriptum, quod postea k fecutum esse fugge-
ris, ad retrahenda ea, quæ decreto terminata sunt, non
patrocinatur. Dat. Kal. Mart. Lupo & Maximo Conf. 233.

De causis pendente vel terminata.

2. Imp. Constantinus A. Probianus suo salutem.

Supplicare l, causa pendente, non licet, nisi m vel acto-
rum n communium, vel pronunciationis editio dene-
getur. Qui autem terminatam o Rescripto vel consulta-
tione questionem, exquisito suffragio, refricare conabi-
tur: in p. omnem litis estimationem adversario suo proti-
nus condemnatur: omni venia deneganda, si quis contra
hæc supplicare tentaverit. Dat. Id. Aug. Arelate, P. P. Id.
Octob. Thebeste, Sabino & Rufino Conf. 316.

De provocatione omissa.

3. Idem A. ad universos Provinciales.

Qui q. licitam provocationem omiserit r, perpetuo fi-
lere debet: nec a nobis impudens petere per sup-
plicationem auxilium. Quod si fecerit, desiderio suo care-
bit, & ignominia pœna notabitur. Dat. Kal. August. P. P.
Kal. Septemb. Basilio & Ablabio Conf. 331.

SI CONTRA JUS VEL UTILITATEM PU-
BLICAM, VEL PER MENDACIUM FUERIT ALI-
QUID POSTULATUM VEL IMPETRATUM.
TITULUS XXII.

De omissione.

1. Impp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Gregorio.

Contrarium putat Baldus hic, quem vide. c. quod ad evitandam præscriptionem at-
tinet, l. 24. ff. de liberali: & quidem analem, non alias, vide l. 2. J. cod. non accusationem.
l. 5. ff. ad Turpill. d. Non idem est, si datæ fuerint Præf. prætorio. l. 1. J. de off. Præf.
præf. e Rescripto conceditur jus contestationis. l. 33. inf. de donat. f Verbi gra-
tia annales & similes. g Libellus Principi, datus litis contestationem tantum facit in
actionibus prætoriiis annalibus, non civilibus.

h Bugnonius d. loco negat hunc titulum in Gallia servari: in Gallia namque regi supplica-
ri ubiqueque subest aequitas & e rata procedens: Rescriptum autem ea forma concipi: Non
obstant l. estas du proces instruit, couché en droit, & conclu, vigueur de droit, & consti-
mes du pays. i notat hic tria tempora: Supplicationis, Sententiæ latæ, Rescripti ad
supplicationem. k Quid? ante sententiam potestne utiliter rescriptum impetrari?
potest, non ad impediendum cursum litis jam contestatæ: sed nondum contestatæ. Potest et-
iam rescriptum, pendente lite, impetrari, quo mandatur iudici, ut ex æquo & vitatis dila-
tionibus & moris iudicet. vide Papon. 3. Notar. 5. cap. Des lettres incidentes en général. in fin.
Dicendum plenius, etiam lite pendente cognitionem sustinendam: humanum enim esse, di-
lationem accipi, cognitionemque ad aliquem modum sustineri, l. 36. ff. de iud. ideoque mili-
tia, morbo, legatione, & ætatis imbecillitate occupatis id conceditur. Galli hujusmodi li-
teras vocant, lettres d' estât, quia causa in eodem statu, quo relinquatur, quiescere, & ut ita di-
catur, dormire solet. Impetratæ sortiuntur effectum demonstrato elogio Ducis, Medici, Prin-
cipis, libris πρὸς ὁμοῦ, de quibus v. Papon. 3. Notar. 8. c. Des lettres d' estât.
l. l. 6. C. Theod. de appellat. lib. 11. m Novell. 113. cap. 2. n v. l. 6. J. de edendo.
p l. 3. J. de error. advocat. l. ult. J. quomodo & quando iudex. l. ult. inf. sent. rescind.
q Penam supplicantis adversus litem sententia terminatam, observat. q. l. 17. C. Theod.
12. C. de appellat. r v. l. 1. inf. de hi, qui per met. iud. l. 3. inf. sent. rescind.
s Rebuffus negat se vidisse hoc in Gallia servari, in proamio Conf. gloss. l. nam. 45.
t naturale, gentium & civile. Idem dicendum, si contra solemnitate juris, v. Papon. 3. No-
tar. 5. c. Quando, & comment. pent le Prince derogé au droit. Oldend. in tract. de re judic. c.
si contra jus. & seq. ubi de nullitatibus sententiarum tractat: adde eundem c. 58. de exceptio-
nib. n. 4. & seq. Interdum tamen contra jus potest iudicari, ut si a Principe lex nominatim
edatur cum hac clausula, Tali lege non obstante. cap. 1. de Conf. Princ. Bart. Nov. 109. n. 107.

y Libellis etiam,
qui præfentes e-
rant; interpellat.
bant Imperato-
rem veteri more:
ut hic. & l. 33. J. de
re iudicata. Tacit.
4. Suet. in Augu-
sto 55. & in Do-
mitiano 17. Mar-
tial. lib. 8. Hinc
libellus Principi
datur. l. 15. ff. de in
iure vocando. l. 15.
§. 29. ff. de inju-
ria. l. 5. ff. ad Tur-
pill. l. 7. §. 18. ff.
de interditiis &
relegat. His li-
bellis vel ipse
Imperator sub-
scribebat, vel aliis
subscribendis da-
bat. (id vim le-
gis habebat, l. 1. ff.
de conf. Princ.
pam. l. 32. §. 14. ff.
de arbitrio.) Aliis
(inquam) puta
Jurisconsultis,
Hinc Papinianus,
libellos egisse di-
citur. l. 12. ff. de
diffam. pignu-
rum Hinc Aure-
lius Arcadius, ma-
gister libellorum
dicitur in inscrip-
tione legi. l. 1. ff.
de off. Præf. præf.
Perro hæc for-
mula libellorum
erat: Factum
narrabant suppli-
caturi: rogabant
deinde Impera-
torem, ut suppli-
cationi adnueret:
Princeps supplica-
tionem adnuens,
adscribebat: Fie-
ri placet. Postre-
mo, qui præerat
libellis promagi-
ster, testabatur
se tali die, tali
Consule suscrip-
sisse, de quo vi-
de plura apud
Brisonium 3. fe-
l. 17.
z Novell. 81. No-
vell. 113. Bugno-
nius in tract. le-
gum abrogata-
rum, notat hunc
titulum non uti-
tatem in Gallia.
a l. 8. C. Theod. de
rescriptis.
b etiam crimina-
lis. Bart. per l. mi-
les. §. sexagesima.
ff. de adulteriis.

a l. 2. ff. de loco publ. fruendo.
b fit infamis.
c id est, infamiz.
d l. unic. c. Theod. de eod.
e l. 15. c. Theod. 4. l. unic.
f Principis statum non sunt adorand. Ambros. 6. Hexamer. Hinc Tiberius, auctore Suetonio, statuas inter ornamenta domorum, non inter simulachra deorum poni voluit.
g collectionis. Macrobius.
h Præmia bene meritis tribuenda.
i Honorarius, alteri damno esse non debet.
k sed ei, cuius.

l l. 9. c. Theod. 44. Statu initio meritis. Polir tyrannicis, Harmodio & Aristogiton apud Athenienses. 34. Plinius 4. Arrius 7. apud Græcos iis, qui olympico certamine vicissent. Excepta deinde res a toto orbe terrarum: nec hominibus modo, sed & diis in templis & mulieribus quoque publice posita. 34. Plin. 4. 5. 6. Religio porro divinis statuas tribuit. Plaut. in Rudente Just. 20. in 3. l. 2. s. de his, qui ad Ecclesiam ut & Principum statuas Philostratus 1. de vita Apollonii.
m l. unic. c. Theod. de eod.
n l. 2. ff. de his, qui sunt sui.
o vide l. 5. ff. de variis & extr. ord. crimin. l. 28. s. 7. ff. de poen.
p subandi ab injuria. Cic. 1. de finibus: Sapientia sola nos a libidinum impetu & formidinum terrore vindicat.

q De origine, officio, potentia & insignibus Prætorum Prætorio, v. Petrum Fabrum 1. Sem. l. 2. 3. eorum potestas dicitur de xñ dñtēra pñtā tā exñtēre a Zosimo, secunda ab imperatore.
r Rolandus a Val. l. 1. consil. 70. refert num 16. Præfectus Prætorio exquiri senatus & parlamenta. Forcatulus vero Conestabilem cap. 17. Penus juris civilis, m. 1. Sed Paponius censet conferri cum eo, quem nunc Cancellarium vocamus 3. notat. 7. fol. 475. & male. Præfecti namque Prætorio ad eos magis accedunt, quos olim Galli indigitant, Maîtres du Palais, quorum dignitas temporibus Merovingiorum magna fuit. Si fas est comparare, veterem summamque illam dignitatem cum præfentialiqua: Præfecti Prætorio vicem sustinere hodie videntur, qui ab Hispano rege regalis: liquet præfecti delegantur: quales denique possis dicere, vicereges provinciarum Hispanice dittonis, Lusitanicos, Neapolitanos, Siculos, Mediolanenses, Belgicos, Indicos & his similes. f Duo in urbe fuerunt tempore Justiniani Præfecti Prætorio Orientis, l. 54. vers. Sin autem. 5. de episcope & clericis & sub eorum cura dioceses quinq; Orientis, Aegyptus, Asiana, Pontica, Thracia, & cujusque dioceseos provincie variz, quibus præfidentes dabantur. Fuit & alius Præfectus Prætorio Illyrici, sub cuius dispositione dioceses duæ fuerunt: Macedonia & Dacia. Fuit etiam quodam tempore sub Justiniano Præfectus Prætorio Italiz, de quo Nov. 69. & 79. r Aliud si Principi. l. 1. s. quando libellus principi. u Formas Præfectorum prætorio Græci vocant πρæτορ, de quibus v. Cujac. 6. obs. 10. adde l. 16. j. de iud. l. 26. j. de fideiuss. x Ob adversam valetudinem, negligentiam vel furum, iudex removeri patet. y adde l. 14. in fin. ff. de off. præf. 2 l. 38. j. de decur.

Si quis iudicium accepisse æneas vel argenteas, vel mar-moreas statuas a. extra Imperiale beneficium, in administratione positus, detegatur: emolumenta, quæ accepit in ea positus dignitate, quam polluit, cum extortis titulis vel præsumptis, in quadruplum fisco nostro inferat: simulque noverit eximiationis b suæ poenam se subiturum. + Nec eos sane a periculo pudoris c haberi volumus immunes, qui adulandi studio, aut metu inconstantis ignavia transire, quæ sunt interdicta, tentaverint. Dat. 12. Kal. Jan. Mediolani, Honorio A. 4. & Eutychiano Conss. 398.

Quæ servantur in statuis, vel imaginib. Principib. erigendis.

2. Imperatores Theod. & Valent. Cæf. Actio Præfecto prætorio.

Si quando e nostræ statuz vel imagines eriguntur, sive diebus (ut adsolet) festis, sive communibus, adfit iudex sine adorationis f ambitioso fastidio: ut ornamentum diei & loco, & nostræ recordationi sui probet accessisse præsentiam. Dat. 3. Non. Maji, Theodos. A. 11. & Valentiniano Cæsare Conss. 427.

De privata collatione.

3. Idem AA. & C. Florentio Præfecto Prætorio.

In nostræ serenitatis imaginibus ac statuis erigendis privata collationis g injuriam propulsari præcipimus, ne quid in eis suum collator cognoscat. Dat. 3. Non. Aprilis Theodosio A. 17. & Festo Conss. 439.

De sumptibus.

4. Idem AA. & C. ad Nominum Comitum & Magistrum officiorum.

Et virtutum præmia h tribui merentibus convenit, & aliorum honores aliis i damnum occasionem fieri non oportet. Idcirco quotiens vel iudicibus nostris, vel cuilibet alii statua fuerit a quocunque collegio, seu officio, vel in hac sacratissima civitate, vel in provinciis postulata: nequaquam ex descriptione sumptus colligi patimur: sed ejus k, cuius ad honorem petitur, expensis propriis statui collocari præcipimus. Dat. 5. Kalend. April. Theodos. A. 18. & Albino Conss. 444.

DE HIS, QUI AD STATUAS I, CONFUGIUNT.

TITULUS XXV.

1. Imperatores Valent. Theod. & Arcad. Augusti Cynegio Præfecto prætorio.

Qui m ad statuas vel vitandi metus n, vel creanda invidia o causa, confugerint: si certas habuerint causas, quibus confugere ad imperatoria simulachra debuerint jure ac legibus vindicentur. Sin vero probati fuerint artibus suis invidiam inimicis creare voluisse: ultrix in eos sententia proferatur. Datum Prid. Non. Jul. Constantinop. Honorio N. P. & Evodio Consulibus 386.

DE OFFICIO q PRÆFECTI r PRÆTORIORUM s ORIENTIS ET ILLYRICI.

TITULUS XXVI.

De libellatione.

1. Imp. Alexander A. Theodoro.

Libellus Præfecto prætorio t datus pro litis contestatione haberi non potest. Dat. Prid. Kalend. Octobr. Agricola & Clementino Conss. 231.

De formis Præfect. prætorio.

2. Idem A. Restituto.

Formam u a Præfecto prætorio datam, etsi generalis sit, minime legibus vel constitutionibus contraria; si nihil postea ex auctoritate mea innovatum est; servari, æquum est. Datum Id. August. Severo & Quintiano Conss. 236.

De iudicibus mutandis, & furibus puniendis, & relatione ad Principem.

3. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. Augusti Tatiano Præfecto prætorio.

Si quos iudices vel x propter adversam & longinquam Scorporis valetudinem, vel propter negligentiam y, aut furtum, vel simile aliquod vitium Sublimitas tua z inutilis esse repererit: his ab administratione remotis, & vice

eorum aliis subrogatis, furibusque poenis legitimis subactis, ad nostræ Mansuetudinis sententiam non crimina, sed vindicta referatur. Dat. 5. Idus Decembr. Cap. Arcad. & Bautone Conss. 385.

Cognitio de Iudice ordinario.

4. Idem AA. Addeo Comito & Magistro utriusque militia.

De ordinario Iudice semper illustris est cognitio Præfecturæ, licet militari viro ab eo facta fuerit injuria. Dat. Prid. Kalend. Jan. Constantin. Theod. A. 3. & Abundantio Conss. 393.

De rescriptis.

5. Imppp. Arcad. Honor. & Theod. Augusti Anthemio Præfecto prætorio.

Si qui posthac velut indebitis oneribus gravati, ad preces crediderint convolandum, sive de naviculariis rationibus, sive transvectionibus: rescripta, quæ de omnibus his atque hujusmodi ordinationibus emitti contigerit, ad sedem sublimitatis tuæ rescribantur. Dat. Idibus Decembris, Stilicone 2. & Anthemio Conss. 405.

Quidam libri notant hic desiderari Græcam constitutionem. Ejus epitomen ex Ecl. Basilicon putat Leunclavius hanc esse.

6. Præfectorum a prima sit ante universos sedes: post eos Senatorum.

DE OFFICIO PRÆFECTI PRÆTORIO AFRICÆ, ET DE OMNI EJUSDEM DIOE. CESEOS STATU.

TITULUS XXVII.

De iudicibus civilium administrationum, & officiis eorum.

In nomine Domini nostri Jesu Christi.

Imp. Cæsar Flavius Justinianus, Alamanicus, Gothicus, Germanicus, Francicus, Anticus, Alanicus, Vandalicus, Africanus, pius, felix, inclitus, victor, ac triumphator, semper Augustus, Archilao Præfecto prætorio Africæ.

Quas gratias, aut quas laudes Domino Deo nostro Jesu Christo exhibere debeamus, nec mens nostra potest concipere, nec lingua proferre. Multas quidem & antea a Deo meruimus largitates, & innumera beneficia circa nos ejus beneficia confitemur, pro quibus hoc, quod nunc omnipotens Deus per nos pro sua laude & pro suo nomine demonstrare dignatus est, excedit omnia mirabilia opera, quæ in seculo contigerunt, ut Africa b per nos tam brevi tempore reciperet libertatem, antea nonaginta quinque c annos a Vandalis captivata: qui animarum fuerant simul hostes, & corporum: nam animas quidem diversa tormenta atq; supplicia non ferentes, rebaptizando d ad suam perfidiam transferebant: corpora vero liberis natalibus clara, iugo barbarico durissime subjugabant. Ipsas quoque Dei sacrosantas ecclesias suis perfidiis maculabant: aliquas vero ex eis stabula e fecerunt. Vidimus f venerabiles viros, qui abscissis radicibus linguis poenas suas miserabiliter loquebantur. Alii vero post diversa tormenta per diversas dispersi provincias, vitam in exilio peregerunt. Quo ergo sermone, aut quibus operibus dignas Deo gratias agere valeamus, qui per me ultimū servum suū g, Ecclesiæ suæ injurias vindicare dignatus est, & tantarum provinciarum populos a iugo servitutis eripere? quod beneficium Dei antecessores nostri non meruerunt: quibus non solum Africam liberare non licuit, sed & ipsam h Romam viderunt ab eisdem Vandalis captam, & omnia Imperialia ornamenta in Africam exinde translata: Nunc vero Deus per suam misericordiam non solum Africam, & omnes ejus provincias nobis tradidit, sed & ipsa Imperialia ornamenta, quæ, capta Roma, fuerant ablata, nobis restituit. Ergo post tanta beneficia, quæ nobis divinitas contulit, hoc de Domini Dei nostri misericordia postulamus, ut provincias, quas nobis restituere dignatus est, firmas & illas custodiat: & faciat nos eas secundum voluntatem suam, ac placitum gubernare, ut universa Africa sentiat i omnipotentis j Dei misericordiam: & cognoscant ejus habitatores a quam durissima captivitate & iugo barbarico liberati, in quanta libertate sub felicissimo nostro imperio degere meruerunt. Hoc etiam deprecantes exoramus sanctæ & gloriosæ semper virginis & Dei genitricis Mariæ precibus, ut quicquid minus est reipublicæ nostræ, per nos ultimos servos suos restituat in suo nomine Deus, & dignos nos faciat servitium ejus adimplere. 1 ff Deo itaque auxiliante, pro felicitate reipublicæ nostræ per hanc divinam legem sancimus, ut omnis Africa, quam nobis Deus præstitit, per ipsius misericordiam optimum suscipiat ordinem, & propriam i habeat Præfecturam: ut sicut Oriens, atque Illyricum: ita & Africa prætoriana maxima potestate specialiter a nostra Clementia decoretur. Cujus sedem jubemus esse Carthaginem k, & in præfatione publicarum chartarum præ-

Didone & colonis Tyrinis, Virgilius 1. Æneid. vers. 15. 16. Tertullian. libro de Monogamia

a Interpretatio Leunclavii, extat autem hæc constitutio apud auctorem Synopsos Basilicon lib. 6. tit. 1. c. 12.

b Africa de Vandalis recepta a Justiniano.

c Quot annis a Vandalis Africa fuerit occupata. d Anabaptismo Vandalii polluti: hoc forte didicerant a Donatistis. e Ecclesiæ in stabula vertere & ex Ecclesiis stabula facere auctores Vandalii, ut & Donatistæ. vide Optatum contra Donatistas. f Nota Justinianum vidisse Christianos, quibus Vandalii linguam exciderant, nec tamen eis loquendi facultatem ademerant. Hæc scilicet Honoricus usus est adversus catholicos, cum ab his imperare non posset, ut Arrii doctrinam sequerentur. Legimus quoque multum quandam ita natum, post abscissam linguam statim loquutum refutasse Ariano-rum hæresim, & de fide Christiana veras voces emisisse, quod & se vidisse Marcellum Comes refert. Idem se vidisse in multis refert A-neas Gazæus in Theophrasto. Idem visum fuisse Constantinopoli refert Procopius libro de bello Vandalico: & ex his duos cum se scortis miscuissent, loqui desisse. His adde Viorem Uticensē libr. de persecutionib. Africa. & Paulum Diaconum in Odonacri. v. Cuj. 19. obs. 6. Forcatulus in Cupidine jurisperito cap. ult. in fin. hoc quoque de Argo navi refert ex Valerio Flacco: Venturos, inquit, canit errores, canit & Jovis iras Vocibus humanis, & stellati conspectu colli. Nam quod de asina Ba-lazmi huc profertur, Num. cap. 22. non magis huc pertinet, quam illud Livii, Bovem in Capitolio locutum.

g Magistratus servus Dei.

h Roma a Vandalis capta.

i Africa, tempore Justiniani, propriū habuit Præfectum Prætorio.

k Hæc est illa Carthago Romanæ Imperii æmula, Strabo lib. 17. in fin. condita a

Æturis

a *σχεμνίζω* *ὁ χαρτογράφος* *αὐτοῦ* *εὐνομολογία* *χαρτογράφου* *τῆς ἐπαρχίας*, Suidas, memorialis Praefecti praetorio, magistri militum, comitis utriusque exercitus. Proconsul Africae & Castrensis ac Palatii suos habuere scribarios, v. J. de num. alt. chart. adjutoribus, scribariis. b Cohortales officiales praesidium, consularium correctorum, v. J. de cohortalib. c *ἀναγορά* figura dictionis, cum in principio multarum orationum idem verbum repetitur. d Quae Orofio & Aetico Subveniana & Arzugum, hodie forte Garagare, v. Ortelium. Quae hodie Africa Tripolis nominatur, nova est, ab Africanis extructa circa veterem destructam Mauris, v. Leonem. e Africa. f Leptis magna, Leptis magna hodie Lebida. g v. l. i. s. 2. s. eod. h Id est, parva, quae hodie Africa nuncupatur. i Quae hodie Biledulgerid, Johan Leo in sua Afr. i Constantina hae fuit a Romanis edificata, de qua vide Leonem lib. 5. Africa. k Mauritania. Hal. Mauritania (Hebraeis Plus.) duplex, Tingitana, quae etiam Bogudiana, Mauritania Sitifensis, Hispania Transfretana, Hispania Tingitana, inferior Mauritania. Hodie regnum Marrochi nuncupatur, h. Antonio Curioni: regnum Fezzan, h. Nigro credimus. Altera Caesariensis, quae Maflilia & Massylia hodie regnum Tremessenum. l Hanc hodie nuncupari Cabo Figato refert Pinetor, v. Procopium lib. 3. de adificiis Justinian. m Hic trajectus hodie dicitur, *Estreito de Gibraltar*. & de Marroch. Thevetus dicit ab Aethiopiis Gebethon, Gebetharat & Zuchat nuncupari, quae nomina valde mihi una cum auctore, suspecta. n Franci tempore Justiniani Gallias occupabant, nec eis imperabat Justinianus, ut hic liquet: & seramen Francicum appellat multis locis & inscriptionibus: forte quod dux quidam Francorum a Narsete Justiniani exercitus duce, prope Tarentum fuerat superatus: cum 22. ante annis Franci Theodeberto rege duos instructissimos exercitus Justiniani & Gothorum qui in prociñtuerant, ut inter se dimicarent de Mediolani possessione) fudissent, v. Procop. lib. 1. de bello Gothor. o Dromones, navigii longioris & ad cursum expediti genus. Isidor. 19. Etymologiar. 1. Castiodor. 5. variat. Dromoni contrarius mufculus, cursum navigii genus. Zonar. 3. in Mauritio & Justin. Rhinotomito. A Dromone, Dromonarii. Castiod. 2. & 4. variat. p S. 23. s. 19. in f. J. eod. q Clausurae quid? v. l. 4. J. de off. Magist. off. r Burgus Gr. voce *πύργος* deducitur. Vegetius lib. 4. Castellum parvum burgum vocat Paulus Orofius in Valentiniano, crebra per limitem habitacula constituta Burgos vulgo appellat. Eadem vox reperitur in l. penult. J. de fundis rei privatae. v. Cujac. 3. observ. 24. A burgis dicti Burgarii, hoc est, burgorum, qui in limitibus erant custodes. De Burgariis Hispania, v. l. un. c. Th. de burgariis. lib. 7. tit. 14. Idque satis ostenditur sequentibus 15. 16. 17. quorum haec est inscriptio, de terris limitaneis, de litorum & itinerum custodia, de luforiis Danubii. Dictos Burgundiones a Burgis Paulus, Luitprandus & Isidorus existimant, v. Pithaeum trad. vers. 14. f Imperatores Romani habuerunt in limitibus *τὰ ὁχυρώματα*, quae ipsi clausuras appellant, id ab Hadriano videtur institutum. Spartianus: Per ea tempora & alia frequenter in plurimis locis, in quib. Barbari non fluminibus, sed limitibus dividuntur, Epitib. magnis in modum muralis sepi funditis iactis atque connexis barbaros separavit, hac ille. Harum clausurarum vel clausurarum vel clausurarum propugnacula castella (unde castellani milites) & burgi. De ea res alibi dicam, v. Pithaeum de loco.

2 ¶ Hae igitur, quae pro dispendiis civilibus iudicibus Africa, eorumque officiis, id est, tam scribariis a amplissimae ejus Praefectura, quam cohortalibus b, per hanc divinam Constitutionem statuimus, tua magnitudo cognoscens, ex Kal. Sept. futurae tertiae decimae Indictionis effectui mancipari, observarique procuret, atque edictis publicis omnibus innoscant: His scilicet qui ordinati fuerint a tua sublimitate secundum praesentem divinam Constitutionem, firmitatem sui status in perpetuum habituris. Nam Deo juvante de militaribus iudicibus, & de officiis eorum, & de alio nostro exercitu per aliam sanctionem statuemus. Dat. Constantini. Domino nostro Justiniano P. P. *

De iudicibus militaribus & de officiis eorum.

2. Idem A. Belisario Magistro militum per Orientem. IN nomine Domini nostri Jesu Christi ad omnia consilia omnesque actus semper progredimur: per e ipsum enim iura Imperii suscepimus, per ipsum pacem cum Persis in aeternum confirmavimus, per ipsum acerbissimos hostes, & fortissimos tyrannos deiecimus, per ipsum multas difficultates superavimus, per ipsum Africam defendere, & sub nostrum imperium redigere, nobis concessum est, per ipsum quoque, ut nostro moderamine recte gubernetur, & firme custodiarur, confidimus. Unde per ejus gratiam etiam civilium administrationum iudices & officia singulis Africanis provinciis constituimus: attribuentes quidem emolumentum, quod unusquisque percipere debeat. Ad ejus igitur providentiam etiamnum animus nostrum referentes & armatas militias, & duces militum ordinare disponimus. 1 ¶ Sancimus itaque, ut Dux militum Tripolitanae d provinciae in Leptimagnensi e civitate sedes interim habeat. Dux vero Byzacena f provinciae || & || in Capfa & altera g Lepte civitatibus interim sedeat. Dux vero Numidia h provinciae in Constantinensi i civitate sedes interim habeat. Dux autem Mauritania k provinciae in Caesariensi l civitate interim sedeat. 2 ¶ Jubemus etiam, ut in trajectu m, qui est contra Hispaniam, qui Septa dicitur, quantos providerit tua magnitudo, de militibus una cum tribuno suo homine prudente, & devotionem servante Reipublicae nostrae, per omnia constituas, qui possint & ipsum trajectum semper servare, & omnia, quaecumque in partibus Hispaniae, vel Galliae, seu Francorum n aguntur, viro spectabili Duci denunciare, ut ipse tuae magnitudini referat. In quo trajectu etiam dromones o, quantos provideris, ordinari facias. 3 ¶ In Sardinia p autem jubemus Ducem ordinari & eum juxta montes, ubi Barbaricae gentes videntur sedere, habentem milites pro custodia locorum, quantos & ibi tua magnitudo providerit. 4 ¶ Et omnes diligenter pro commissis suae custodiae provinciis invigilent: & ab omni hostium incursione subiectos nostros tueantur illafos: & festinent die nocteque Dei invocando auxilium, & diligenter laborando, usque ad illos fines provincias Africanas extendere, ubi ante invasionem Vandalorum & Maurorum Respublica Romana fines habuerat, & ubi custodes antiqui servabant: sicut ex clausuris q & bargis r ostenditur: maxime autem civitates, quae prope clausuras & fines antea tenebantur, cum essent sub Romano imperio constitutae, auxiliante divina misericordia cum hostes per partes expelluntur, festinent comprehendere atque munire: & in illis duces & milites per partes accedant, ubi antea fines s & clausurae provinciarum erant, quando integrae Africanae servabantur. sub Romano imperio provinciae, quod Deo annuente (cujus auxilio nobis restituta sunt) speramus cito nostris provenire temporibus: & ut in securitate & pace provinciae cum antiquis finibus integrae ser-

ventur, & vigiliis ac laboribus devotissimorum militum, & cura spectabilium pro tempore Ducum custodiantur illafae: quoniam ita convenit, ut semper custodes fines provinciae servant: ne detur hostibus licentia incurrendi aut devastandi loca, quae nostri subiecti possident.

5 ¶ Quantos autem milites, sive pedites, sive equites, per unumquemque limitem collocari oportet, ad custodiendas provincias & civitates, tua magnitudo, prout consideraverit, ordinet, & nobis referat: ut, si praeviderimus sufficientem esse ordinationem, confirmemus eam: sin autem perspexerimus, & aliquid amplius fieri, ut eam augeremus. 6 ¶ Quid autem dux a stipendiorum nomine pro se suisque hominibus, & quid ejus officium consequetur, hoc in subdita declaratur notitia. 7 ¶ Sicut ergo praedictum est, interim nunc Duces ac milites secundum nostram dispositionem in locis seu civitatibus, in quibus iussimus, sedeant, donec Deo auxiliante nobis ac Reipublicae nostrae per labores nostros in illis locis constitui possint, in quibus uniuscujusque provinciae antiquus limes constitutus erat, quando florente Romana republica memoratae provinciae integrae tenebantur. 8 ¶ Pro limitaneis vero ordinandis necessarium nobis esse videtur, ut extra Comitatenfes milites, qui b per castra sunt, milites limitanei constituantur, qui c possint & castra & civitatis limites defendere, & terras colere: & ut alii provinciales videntes eos per partes d, ad illa loca se conferant. Et exemplum e fecimus unius numeri limitaneorum: ut secundum exemplum, quod nos misimus, per castra & loca, quae providerit tua magnitudo, eos ad similitudinem nostri exempli ordinet: sic tamen, ut si inveneris de provinciis idonea corpora, aut de illis, quos antea milites habebant, limitaneorum constituas in numero in unoquoque limite: ut, si aliqua forsitan commotio fuerit, possint ipsi limitanei f sine Comitatenfibus militibus una cum Ducibus suis adjuvare loca, ubi dispositi fuerint, non longe limitem exeuntes, nec ipsi limitanei, nec duces eorum: ut nullum etiam dispendium a Ducibus g vel ducianis praedicti limitanei sustineant, nec aliquas h sibi consuetudines de eorum stipendiis per fraudem ad suum lucrum convertant. Haec autem non solum in limitaneos volumus observari, sed etiam in Comitatenfes milites.

9 ¶ Et unumquemque Ducem & Tribunos eorundem militum jubemus, ut semper milites ad exercitationem i armorum teneant, & non concedant eos divagari, ut, si quando necessitas contigerit, possint inimicis resistere, & nullum audeant Duces aut Tribuni commeatalem k de ipsis dimittere: ne, dum sibi lucrum student conficere, incustoditas nostras relinquant provincias. Nam si usurpaverint memorati Duces, vel officia eorum, seu Tribuni, commeatalem de militibus relinquere, aut aliquod lucrum de eorum emolumentis sibi acquirere: hoc non solum in quadruplum jubemus publico rependere, sed etiam dignitate eos privari. Magis enim debent & duces & Tribuni supra deputata sibi emolumenta secundum labores suos de nostra largitate remunerationem sperare, & non de commeatis l militum aut eorum stipendiis lucrum sibi acquirere: quoniam ideo ordinati sunt milites, ut per ipsos provinciae vindicentur: praecipue cum sufficienter & ipsis Ducibus & eorum officiis emolumenta praestitimus, & semper providimus unumquemque secundum labores suos ad meliores gradus & ad majores dignitates perducere.

10 ¶ Postquam vero Deo placuerit, & m per tuam magnitudinem limes omnis in antiquum statum pervenerit, & bene ordinatus fuerit, tunc ubicumque necessitas emergerit, viri spectabiles Duces invicem sibi, quando usus exegerit, auxilium praebant, ut provinciae seu limites, eorum vigiliis & laboribus (Deo juvante) illafae custodiantur.

11 ¶ Sicut autem jubemus audaces & feroces contra inimicos iudices ac milites nostros esse: sic volumus eos mites & benevolos circa collatores n nostros existere, & nullum damnum nullamque laesionem in eos efficere. Sin autem quisquam de militibus ausus fuerit quamcunque laesionem tributariis o nostris inferre: periculo viri spectabilis Ducis seu tribuni & Principis digna vindicta afficiatur, ut indemnes tributarii nostri custodiantur.

12 ¶ Si vero pro quibusdam causis interpellatio apud nostros iudices facta fuerit: jubemus, non amplius sportularum nomine, quam nostris Legibus definitum est, executores accipere, poenam eisdem legibus insertam ex transgressione formidantes.

13 ¶ Cum autem Deo annuente Africanam nostram provinciam per tuam magnitudinem secundum nostram dispositionem ordinata, & limites in antiquum statum reducti, & omnis Africa sic detenta fuerit, sicut erat: cum ergo haec omnia (Deo juvante) praesente tua magnitudine disposita & perfecta fuerint, & per labores tuos p, || antiquos || fines omnes Africa receperit, & docuerit nos de omni ordinatione totius Africanae dioeceseos, i. e. quanti & qui milites in quibus locis vel civitatibus constituti sunt, & quanti limitanei, & in quibus locis & militibus collocati sunt: tunc jubemus tuam magnitudinem ad nostram Clementiam remeare.

14 ¶ Interea vero si aliquas

a Ducis vocabulum hic, nomen dignitatis: hinc dux militum Tripolitanae provinciae, Byzacenae, Numidiae, Mauritaniae, s. i. s. eod. Sardiniae. s. j. s. eodem. b Nec enim omnes comitatenfes in castris: sed in aula & comitatu Principis. l. 2. inf. de privilegiis eorum, qui in sacris palat. l. 13. J. de re milit.

c Limitanei milites unde dicti, & eorum munus. d Per partes, id est, interdum: aut dispositos in illis partibus. Partes enim pro regione usurpavit superius. s. 2.

e Exemplum possis Gallice interpretari *unus illarum*. f Limitanei a comitatenfibus differunt: Illorum proprium munus est, in limite tuendo versari: horum extra ordinem, J. eod. ibi: qui per castra sunt. A Comitatenfibus comitatenfes legiones. l. 7. J. de palat. saev. larg. Comitatenfes numeri. l. 14. J. de re militari.

g Nota de ducibus vel ducia. n Limitaneorum militum. h Aliqua sibi consuetudine de eorum &c.

i vide Vegetium de exercendis. s. yron. 1. de re milit. 9. & seq.

k Commeatalis miles is est, cui in stipendiis partem dantur alimenta ex commeatu, ac alimeto publico. l Alii legunt *commeatib.* Commeatus militum vel commeata sunt cibaria, & alimenta exercitus. m Belisarius limitem omnem imperii restituit recteque ordinavit.

n Collatores, qui postea dicuntur tributarii, conferentes tributum, vide Novellam de collatoribus 128.

o Qui tributa conferunt.

p Fuit enim recuperata a Vandalis Africa, duce Belisario.

a De probatoria dicam ad l. 9. §. de divers. off.
b De Scholari- bus dicam inf. de privileg. schola- rum.
c de quib. v. l. 1. §. de Apochie.
d Comes sacra- rum largitionum olim praefectus arario dicebatur. Sed vox Comitibus omnibus postea magistratibus da- ta, qui Principis comitatum ob- servarent, & tan- dem ad omnes perpositos.

e Comes sacra- rum largitio- num, Comes The- saurorum Principis. Largitionum dicitur, quod ex thesauris quicque liberalitate prin- cipis expectet, quod ad exercen- dam liberalitatem destinati esse de- beat. Hic comi- ti suberant spe- ciales comites largitionum dif- fusi per provin- cias, comites me- tallorum, ratio- nales summarum, praepositi thesau- rorum, procura- tores moneta- rum, procurato- res Gynaecorum, id est rectorum sacrorum, & similes, v. Cujac. hic. ad eo praebe- bantur pondera auri, argenti, & ris. Nov. 128. c. 15.
f v. l. 1. §. de apochie.
g v. l. 1. §. de ca- none largitiona- lium.

h Comes rerum privatarum vide- tur successisse in locum procura- toris rei privatae seu patrimonii, de quo dixi in l. 39. in fin. de legatis 1. Porro sit men- tio huius Comitibus in l. ult. §. de ad- fess. l. ult. §. de pe- tis. substat. l. 3. §. de bonis vacantib. l. 1. §. inf. de ad- vocacie divers. judic. l. 64. §. inf. de detractionib. Nov. 128. c. 23. Nov. 117. c. 13. Nov. 124. c. 43. Nov. 124. c. 3.

i additur in edi- tione Haloandri sacri palatii, sa- crique patrimonii. Sacri patrimonii sit mentio, in l. 13. §. inf. de vestigalib. Res privatae Principis, suntne separatae eis idias χρείας τῆς βασιλείας, ut volunt, interpretes Graeci lib. 6. βασιλικών. Suntne quae dicuntur ἀδίσποτα, id est, res vacantes, ut vult Strabo? Suntne res omnes? quando ita est, omnia censerem vel dici Principis. l. 3. §. de qua- drantarii praescript. Rem ita quidam explicat: Tres fuisse Principis πρεβυσίας, Proprias & Privatas Principis, ut hic: quasi proprias, ut fiscales, quibus praerat Comes, cujus tanta est mentio titulo superiore, fiscales tamen pertinent ad hunc titulum l. 1. §. cod. Nov. 60. c. 2. designatas ad epulas aulicas, hinc comes sacri patrimonii. Puto id adumbrari quodam modo posse: si dixerimus Comitum, quo de hic agitur, a Gallis appellari le Thresorier & re- cepteur du domaine eum, de quo agitur titulo superiori, Thresorier de l'Esargne: eum vero, cujus sit mentio inf. sit. prox. Thresorier de la maison du Roy. k lex restituta a Cujacio lib. 60. Bassi, extat apud autorem Synopses Bassi. G. sit. 1. περί καταμενυό- των, &c. l. 7. §. inf. de delatorib.

m in editione Haloandri non distinguitur hic titulus a titulo superiori. Cujacius legit de officio comitis sacri patrimonii. At tamen hunc titulum nullam habere legem Lati- nam, Gracum quidem habuisse, sed quae desideretur.
n et perpetuarii vel emphyteuticarii. Cujac, ad l. 1. §. de locatione praediorum.
o v. quae notavi ad l. 127. §. de reg. jur.

benti, sine huiusmodi probatoria a aliquem inter eosdem viros devotos scholares b suis referre praceptionibus: sed sciat is, qui sine sacro Rescripto ad eandem pervenire mi- litiam ausus fuerit, non solum ea se privari, verum etiam poenae viginti librarum auri subici. 1. §. Illud etiam ob- servari de cetero volumus, ut si quis locus statusve Scho- larium in quacunque schola vacaverit, ille subrogetur, quē nostra pietas per sacrum Rescriptum vacantem subire lo- cum praecerit. 2. §. Ad haec quadrimestruos c breves eorumdem Scholarium, cura tuae Sublimitatis & pro tem- pore viri excellentissimi Magistri officiorum conscribi vo- lumus, & eos sacro scrinio laterculi praestari, ibi deponen- dos: ut semper notitia eorumdem Scholarium certa sit, ne- que publico damnum aliquod infligatur. Dat. 10. Kal. Maji, Constantinop. Mavortio V. C. Cos. 523.

DE OFFICIO COMITIS SACRA- RUM LARGITIONUM a. TIT. XXXII.

1. Impp. Arcad. & Honor. Augusti Limenio Comiti. Alatinis haec cura debet esse praecipua, ut periculo proprio Notariis destinatis, super negligentia judi- cium (si ita res exegerit) conquerantur, ne eorum sit impunita desidia. 1. §. Judices quoque de eorum nominibus referre convenit, quos commodis propriis ma- gis, quam utilitatibus publicis studere providerint: Breves etiam quadrimestruos f ad officium palatinum noverint dirigendos: aurumque exactum ad laeras g largitiones sine ulla dilatione esse mittendum. Dat. 3. Kal. Maji, Ho- norio 7. & Theo. 2. Augustis Conf. 407.

DE OFFICIO COMITIS h RERUM PRIVATARUM i. TITULUS XXXIII.

De actis ad officium rei privatae transmittendis.

1. Impp. Valenti & Valenti Augusti ad Honoratum Con- sularem Byzantii. Si quid negotiorum actitatum fuerit, in quibus aliquid commodi fiscalis appareat, ad Officium rei privatae tua Gravitas acta transmittat: ut instructione perce- pta, quid sibi met juris auxilio debeat, agnoscat. Dat. 6. Kal. Jan. Valenti & Valente Augustis 2. Conf. 368.

De thesauro. 1. De cautione praestanda. 2. De rebus nuntiatis ante sententiam ex scripto latam.

2. Idem Impp. Augusti. Neque & Comes privati patrimonii, neque quisvis alius eorum Magistratum, qui vel in urbe Constantino- politana, vel in provinciis sunt, eum, qui super l thesauro a- liquem defert, admittat. 1. §. Sed si super alio fiscali jure nuntiationem quis faciat, sub fideiussione mox non minus quinque librarum (auri) id fiat. 2. §. Et ne quod sigillum vel descriptio, vel alia ulla innovari interveniat super rebus nuntiatis ante sententiam ex scripto latam.

(DE OFFICIO COMITIS SACRI PALATII m.) TIT. XXXIV.

1. Impp. Arcad. & Honor. Augusti Minervio Comiti rerum privat. Ad Palatinorum curam, & Rationalium officia, o- mnium rerum nostrarum, & totius perpetuarii n, hoc est, emphyteuticarii juris exactio revertatur. Dat. Kalend. Januarii, Mediolani, Casario & Attico Conf. 397.

2. Idem AA. Ursatio Comiti rer. priv. Si quis iudicum vir illustris, vel Praefectus Urbi cognitio- nem Comitum rerum privatarum examini debitam, sibi- met vindicandum censuerit, vel tuitionem contra ejusdem statuta sedis praestiterit: ad quinquaginta librarum auri il- lationem poenae nomine officium ejus teneatur, quam de- cet in articulo o exigi, Mansuetudinis nostrae arario soci- andam. Dat. 6. Id. Aug. Ravenna, Constantio & Constan- tino Conf. 414.

Sacri patrimonii sit mentio, in l. 13. §. inf. de vestigalib. Res privatae Principis, suntne separatae eis idias χρείας τῆς βασιλείας, ut volunt, interpretes Graeci lib. 6. βασιλικών. Suntne quae dicuntur ἀδίσποτα, id est, res vacantes, ut vult Strabo? Suntne res omnes? quando ita est, omnia censerem vel dici Principis. l. 3. §. de qua- drantarii praescript. Rem ita quidam explicat: Tres fuisse Principis πρεβυσίας, Proprias & Privatas Principis, ut hic: quasi proprias, ut fiscales, quibus praerat Comes, cujus tanta est mentio titulo superiore, fiscales tamen pertinent ad hunc titulum l. 1. §. cod. Nov. 60. c. 2. designatas ad epulas aulicas, hinc comes sacri patrimonii. Puto id adumbrari quodam modo posse: si dixerimus Comitum, quo de hic agitur, a Gallis appellari le Thresorier & re- cepteur du domaine eum, de quo agitur titulo superiori, Thresorier de l'Esargne: eum vero, cujus sit mentio inf. sit. prox. Thresorier de la maison du Roy. k lex restituta a Cujacio lib. 60. Bassi, extat apud autorem Synopses Bassi. G. sit. 1. περί καταμενυό- των, &c. l. 7. §. inf. de delatorib.

m in editione Haloandri non distinguitur hic titulus a titulo superiori. Cujacius legit de officio comitis sacri patrimonii. At tamen hunc titulum nullam habere legem Lati- nam, Gracum quidem habuisse, sed quae desideretur.
n et perpetuarii vel emphyteuticarii. Cujac, ad l. 1. §. de locatione praediorum.
o v. quae notavi ad l. 127. §. de reg. jur.

DE OFFICIO a PROCONSUL- LIS b ET LEGATI c. TIT. XXXV.

1. Imp. Constant. A. Aelio Proconsuli Africae. Egati non solum civiles, sed etiam criminales cau- sas audiant: ita, ut si sententiam in reos ferendam providerint, ad Proconsules eos transmittere non morentur.

(DE OFFICIO COMITIS SACRI PATRIMONII f.)

1. Impp. Honor. & Theodos. AA. Simplicio Pro- consuli Asiae.

Officium Hellestonti Consularis aeternae recorda- tionis parenti Serenitatis nostrae adiit: & exposi- tis suis incommodis, quibus a Vicariis g appari- toribus urgebatur, oravit sub tuae Sublimitatis a- gere potestate, cujus allegationes humanae proclivius pium Principem commoverunt: quod & nos obtinere censuimus.

DE OFFICIO COMITIS ORIENTIS h TITULUS XXXVI.

1. Imp. Leo A. Uleo i P. P.

Titulos, qui Alytarchia & Syriarchia l muneribus in prima Syria deputati sunt, per officia tam vi- ri spectabilis Comitibus Orientis, quam viri clarissimi Rectoris provinciae flagitari praecipimus. Alytar- chia quidem ludi, cura viri spectabilis Comitibus Orientis & ejus officio: Syriarchia vero, sollicitudine viri clarissimi moderantis provinciam m, ejusque apparitoris exerceantur: Nullique penitus curialium, nec si voluerint, idem mu- nus vel honorem subeundi licentia permittatur.

DE n OFFICIO PRAEFECTIO AUGUSTALIS p. TITULUS XXXVII.

De tributis.

1. Impp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. Florentio Praefecto Augustali.

Omnia tributa per Aegyptiacam diocesim q, cura & providentia Claritatis tuae r, a moderatoribus provinciarum exigere jubemus. Si qui tamen ex pos- sessoribus, five militaribus, five non militaribus, ad inferenda, quae debentur, audaces extiterint: eos per mili- tare etiam auxilium (si opus exegerit) ad solutionem com- pelli sancimus.

De iudicibus ordinariis.

2. Impp. Theod. Arcad. & Honor. AAA. Rufino Praefecto praetorio.

Praefectus s praetorio Augustali Ordinariorum sub se Judicium examinandi flagitia, & super his referendi, non t amovendi vel puniendi habeat potestatem.

DE OFFICIO VICARII u. TIT. XXXVIII.

Collatio vicariorum & comitum. De dignitate.

1. Impp. Valent. Valens & Gratianus Augusti Antonio Praefecto praetorio.

In a civilibus causis vicarios y Comitibus militum convenit anteferi: in militaribus negotiis Comites Vicariis anteponi. Quotiens societas in iudicando con- tingerit: priore loco Vicarius ponetur, Comes adun- ctus accedat. Si quidem Praefecturae meritum ceteris di- gnitatibus antistat: & Vicaria dignitas ipso nomine ejus

Cotta in memorialibus in voce Limenarcha. Lyciarchia. Hal. & male, quia Lycia (ut ex no- titia constat) non Orientis, sed Asiae erat dioceses. Neque interim dicas non fuisse Ly- ciarchem: cum vel ex Strabone libro 14. constet a Lycia civitatibus eligi solitum, quo loco perperam Xylander vertit Lycia Principem. Porro Alytarcha fuit sacerdos Antiochiae in Syria ita dictus, quod in ludis, qui in honorem deorum fiebant inf. cod. 1. τοῖς ἀλυσταῖς, id est, Maithophoris praefectus, v. Cujacium 2. observ. 13. Alytarcha sit mentio. l. ult. inf. de cupressis. l. 12. C. Theod. de iure fisci. l. ult. C. Theod. de expens. ludor. l. 1. §. de nati- val. lib. l. 6. §. 14. ff. de excusat. tur. m Syriarcha salutaris sc. Alytarcha ad Syriam pri- maz seu Antiochiae Praefidem, cujus metropolis Antiochia, Theopolis postea vocata a Justi- niano Novell. 7. 109. 124. Syriarchia vero ad Salutaris Syriae Praefidem, vide Cujac. 2. observ. 21. adde eundem ad Novell. 8.

n 1. ff. 17. o ne dicas proconsulis. Trebellius enim Pollio refert, Falces consula- res Alexandriam (sunt ea sedes praefecti Augustalis) ingredi non licuisse. p id est, ab Augusto primum constituti in Aegypto, provincia facta. l. 1. §. inf. de postulando. l. 35. ff. ex quibus causis major. Tacit. 12. Dion. 52. Arrian. 3. de expedit. Alex. Aegyptii annos etiam numerabant ex suo Augustali, ut ex Chronicis Alexandrinis Cujacius probat hoc sit. q Sub cura Augustalis praefecti fuerunt sex Provinciae: Lybia duz, Thebais, Aegyptus, Ar- cadia, Augustanias. r vide l. 6. in fin. inf. de exact. trib. s Praefectus Augustalis ordinariorum, &c. v. Cuj. 8. obs. 21. t Suidas tamen de hoc praetore tradit, habuisse eum τὴν τῆς βασιλείας τάξιν: Tacitus regis loco fuisse, v. Ammian. 22. & l. 59. infra de decurionib.

u Vicarius pro Praefecto praetorio mittebatur in tractum vel diocesim aliquam, aliquot in in se Provincias continentem. Diocesis Thraciae 6. Pontica 11. vel 12. Asiae 11. (teste Theodoro 5. sed tamen Notitia Imperii octo tantum adscribit.) Tuit etiam Macedonia, Roma, Italia (sub eo decem erant provinciae) Africa, Britannia (singulis suberant quinque pro- vinciae) Gallia, Hispaniarum (singulis suberant septem Provinciae.) Reliqua vide apud Cui- acium, hoc sit. His adde, quae scripti ad l. 1. in. supra de offic. Com. sac. patrim.

x Vicarii & Comitibus militum notio, quae, y hoc τοποτηνητάς Graeci appellant Synopsi Basilien. 2. 6. sit. 18.

a 1. ff. 16. 6. Mel. 2. adde Novell. 30. 103. Post illustres, de quibus superius egit, ad spe- ciales descen- dit.

b Proconsules mittebantur in provincias cum imperio consula- ri. Salyc. 7. Pro- consuli, quantum ad nomen, pro- consuli: quantum ad potentiam, consul.

c Legatus pro- consulis habetne propriam juris- dictionem? Cu- jac. ait 7. obs. 21. d idque ordina- tione Augusti. Suet. Strabo.

e Imo audire non possunt. l. 2. in fin. ff. cod. l. 1. §. 4. ff. de suffrag. tutor.

f Hic titulus de- est in editio- ne Haloandri, im- probatur etiam a Cujac.

g Vicarius a Vicario. Vicarii provinciarum, vi- ces praefectorum praetorio in dioc- cesibus gerebant. In Oriente tres e- rant, Asiae, Pon- ticae, (de quo hic) & Thraciae. Po- tuerunt esse & alii in Occidente, variis temporibus, ut Roma, A- frica, & Hispania- rum, quae de re a- libi dicam in edi- to de Vicario Ponticae, adde l. 1. & 2. §. de off. vi- carii. l. ult. inf. de divers. off.

h sub Orientis Comite erant 15. provinciae, Palz- stinae tres, Syria duz, (Optatus tres facit) Cilicia duz, Cyprus, Eu- phratis, & Syria, Mesopotamia, Isauria, Arabia. Nov. 8.

i Urso. Hal. Pa- seo. Cujac. 2. obs. 23. al. Uleo.

k Limenarcha,

a. Judicat. Hal.
b. Vice sacra vi-
carti iudices di-
cuntur ut hic: &
tamen ab his ap-
pellatur, non ap-
pellatur autem a
Præf. præto-
rio, v. Cuj. 16. obf.
2. ubi probat ab
his, qui vice sacra
judicant, appella-
ri posse.
c. adde tit. C. Th.
de prætoribus lib.
6. tit. 4.

d. 12. lib. 2. T. eod.
1. ff. 14. Cujac. legit
Prætoris, adde
Nov. 13. 25. 27. 29.
104. Cujac. putat
hic initium duci
magistratum
clarissimum.
e. 1. 16. C. Th.
f. 1. 4. T. de vi-
dita.
g. observa cau-
sas, de quibus
olim Prætor co-
gnoscebat.
h. Decretorum
interpositio pro-
prie pertinet ad
Constantinianum
Prætorum, de quo
vide, quæ dicam
inf. adde Cujac. 7.
obf. 23.

i. Ulpian. 1. 3. 7.
k. patente.
l. l. res tantum-
modo, 3. 5. de episc.
aud. pars legis 1.
infra de Prætorib.
Flavialis, Con-
stantinianus, ult.
inf. de præd. min.
triumphalis, l. 5.
1. 13. 1. 25. C. Th. de
Prætoribus lib. 6.
interdum habuit
quatuor, inter-
dum quinque,
interdum octo,
Constantinianum,
Constantianum,
Theodosium, Ar-
cadium, trium-
phalem, Augusta-
lem, Romanum,
Lauratum, l. 25.
C. Th. eod. In anti-
qua Roma primis
temporibus fue-
runt xiii. l. 2. 5.
34. ff. de orig. ju-
ris. adde quæ scri-
psi ad Theoph. 5.
29. inf. de leg.
m. Constantino-
politana sc.
n. Olim Præto-
ris designatio &
nominatio Sena-
toribus erat con-
cessa, l. 12. 26. 27. C.
Th. eod. sed hanc
legem abrogavit
Leo Nov. 47.

o. Extranei ad
dignitates non
sunt promovendi.
v. tamen quæ di-
cam inf. ut nulli
patria sue.
p. l. 2. T. de Præ-
toribus lib. 6.
Olim Prætores
cogebantur ad
certos sumptus
faciendos, vel in
urbis fabricas, vel
in populi volu-
ptatem, l. 5. 10. ff.
commodati. Plutarchus in Bruto. adde Lipsium libro de gladiis, cap. 9. q. ad hoc olim et-
iam coacti quætores. Lamprid. in Alex. Severo. Quætores candidatos ex sua pecunia iussit
munera populo dare, v. Lipsium d. loco fol. 35. r. 1. C. Theod. 61. 1. ff. 18. adde Nov. 24. 25.
29. 104. 111. Rectores unius provincie erant vel præfides vel correctores, vel consulares, erant
sub cura eorum, quibus plures provincie demandabantur, ut Proconsulis, Comitibus Orientis,
Præfidi Augustalis. Ordinarii & publici iudices etiam appellatur, & a Græcis ἐμὲ δμοι,
Nov. 20. 112. & fratres interdum ab imperatoribus in subscriptionibus constitutionum ad
eos directarum, v. Cuj. hic. f. puta instrumentum. e. l. 1. inf. de ordine jud. l. 26. inf. de
adult. u. Præfides provincie vires interdum seditionis non sunt pares, exemplum vide
apud Ammianum lib. 26. Brachium, ut ita loquamur Præfidi prætorio Præfides, Præfides
prætorio, Principis invocatur, adde l. qui resistunt. 68. ff. de rei vind. x. prodeantibus
rectoribus provinciarum licuit acclamare, y vide inf. de curia publica.

se trahere iudicet a portionem, & sacra b cognitionis
habeat potestatem, & iudicationis nostræ soleat repræsen-
tare reverentiam.

De relationibus.

2. Iidem Augusti ad Hesperium Præfectum prætorio.
Relationes Vicariorum, si quando usus attulerit, ad no-
stram mansuetudinem referantur: Relationes enim Ju-
dicum libenter audimus, ne administratorum decretere
videatur auctoritas, si eorum consulta veluti profanorum
preces a nostris adytis repellamus.

DE OFFICIO PRÆTORUM d. TIT. XXXIX.

De iurisdictione.

1. Imp. Constantinus A. ad Senatum.

Prætori e deferitur hæc iurisdictione, sancientibus no-
bis, ut liberale negotium ipse disceptator examinet.
Sane si interponi ab eo decreta g. convenit: ut si ve
in integrum restitutio referenda est, probatis dunta-
taxat causis, ab eodem [etiam] interponatur decretum. [seu]
tutoris dandi, seu ordinandi curatoris, impleatur ab eo in-
terpositio decretorum: quippe cum apud h. eum i quoque
adipisci debeat patronorum iudicio, sedula servitus liber-
tatem. Nec sane debita filiorum votis patrum vota cessa-
bunt, ut patenti k copia liberos suos exuant potestate, mag-
is propriis obsequiis mancipatos: cum sese intelligant
his obsequiis plus debere, [et] quibus sese meminerint sa-
cris vinculis exutos. Dat. 6. Kal. Jan. Eusebio & Hypatio
Confl. 359.

De creatione. De sumptibus.

2. Imp. Valent. & Mart. AA. Tatiano P. P.

Tres tantummodo Prætores electæ opinionis in hac
urbe m per singulos annos iudicio Senatus n præcipi-
mus ordinari: qui competentes causas, & debitos actus
integre disceptare atque tractare debebunt: ut hi tantum
tates ex his, qui proprium larem in o hac alma urbe habe-
ant, non ex provinciis eligantur. Nec si quis forte propter
alias causas ad hanc urbem de provinciis venerit, ad Prætu-
ræ munus efferatur, sed hi tantummodo (ut dictum est)
qui hic domicilium fovent: ita tamen, ut nec ipsi sumptus p
quosdam inferre cogantur inviti q, sed habeant spontane-
um liberalitatis arbitrium. Dat. 15. Kal. Januar. Const-
antinop. Valentiniano 7. & Avieno Confl. 450.

DE OFFICIO RECTORIS PRO- VINCIE v. TIT. XL.

De causa falsi, & de proprietate.

1. Imp. Alexand. A. Juliano.

Potest de falso s causam cognoscens Præf. provin-
ciæ, incidentem t proprietatis quæstionem diri-
mere. Datum 6. Kal. April. Maximo 2. & Urbano
Confl. 225.

De potentiorum insolentia.

2. Imp. Constant. A. ad Maximianum Præsid. prov.

Præfides provinciarum oportet, si quis potentiorum ex-
stiterit insolentior, & ipsi vindicare n non possunt, aut
examinare, aut pronuntiare nequeunt; de ejus nomine ad
nos, aut certe ad Prætorianæ Præfecturæ scientiam referre:
quo provideatur, qualiter publicæ disciplinæ, & lætis re-
nuitoribus consulatur. Dat. 5. Kal. Maj. Probiano & Ju-
liano Confl. 322.

De acclamationibus, & accusationibus iudicum.

3. Idem A. ad provinciales.

Justissimos & vigilantissimos Iudices publicis acclama-
tionibus collaudandi damus omnibus potestatem, ut
honoris eis auctiores proferamus processus x; & e contra-
rio injustos, & maleficos, querelarum vocibus accusandi,
ut censuræ nostræ vigor eos absumat. Nam si veræ voces
sint, nec ad libidinem per clientelas effusæ, diligenter in-
vestigabimus: Præfidi prætorio, & Comitibus, qui per
provincias constituti sunt, provincialium nostrorum voces
ad nostram scientiam referentibus. Dat. Kal. Nov. Con-
stantinop. Basilio & Ablavio Confl. 331.

De officialibus præfectorum.

4. Idem A. ad Petilem Præsidem.

In officialibus Præfectorum cursum y publicum laniantes
vel prava contra utilitatem publicam molientes, vindi-
candi tibi dedimus potestatem: ita ut Præfectos de eorum

culpa facias certiores. Dat. 10. Kal. Nov. Nicopoli, Con-
stantio & Albino Confl. 335.

De majoribus & minoribus iudicibus.

5. Imp. Valent. & Valens Augusti ad Apronianum
Præf. urbi.

Potioris gradus iudicibus ab inferioribus competens re-
verentia a tribuatur. Sed ubi publica tractatur utilitas,
et si b minor Iudex veritatem investigaverit, nulla majori
irrogatur injuria. Sane qui insignia dignitatis ad hoc exer-
cet, ut indignis injuriis existimet adficiendos eos, qui offi-
cia cum potestate moderantur, non declinabit nostræ in-
dignationis aculeos. Dat. 5. Kal. Jun. Arintho & Mode-
sto Confl. 372.

De hyematione.

6. Imp. Valent. Grat. & Theod. Augusti Cynegio P. P.

Civitas Phodiorum c injuriam suam non tam decenter,
quam sero conquesta est: Unde inviolabili observatio-
ne sancimus, ut, quoniam tempore hyemis d navigatio
sæpe periculosa est [et] semper incerta: in illis quinque e
urbibus, quæ f potiores esse ceteris asseruntur, vicissim
hyemandum sibi Iudices recognoscant. Quod si cuiquam
tale existat ingenium, ut præcepta nostra contemnat,
quingenta ab eo argenti libræ, centum ab ejus Officio,
si aliter factum fuerit, fisci nostri iuribus inferantur.

De eo, qui ex ventura delegationis titulus profligavit.

7. Imp. Valent. Theod. & Arcad. Augusti
Cynegio P. P.

Qui ordinariam g gesserit dignitatem, quicquid ex
ventura delegationis titulus profligaverit, cum dispen-
dio pudoris atque fortunæ de propriis facultatibus intra
provinciam positus inferre debet. Dat. 7. Kal. Jun. Con-
stantinop. Honorio nobiliss. puero & Evodio Confl. 386.

De intercessore siue executore tribuendo, vel non.

8. Iidem Augusti Cynegio P. P.

Ne quis Iudicum in provincia sua Præfectianum h, vel
Palatinum, vel militem, vel ex his etiam omnibus, qui
antea in huiusmodi officiis fuerint commorati, intercesso-
rem i, i. e. executorem, cujusquam litigatoris petitione in
quolibet seu privato seu publico negotio putet esse tri-
buendum: Nam peccantem contra consulta celestia, cum
officio suo non solum detrimentum famæ, sed etiam patri-
moniorum damna comitentur. Dat. Non. Aug. Const-
antinop. Honorio N. P. & Evodio Confl. 386.

De Augusti urbe in iussu Principis non adeunda.

9. Iidem Augusti Polemio Præfecto prætorio Illyrici.

Nullus provincie moderator augustissimam urbem. k
sine iussione nostra adire audeat. Nam si patuerit,
quem contra decreti nostri præcepta venisse, is congrua
condemnatione plectetur. Dat. 10. Kal. Jan. Mediolani,
post consulatum Timasii & Promoti 390.

Ut non palatini, sed iudices exigant a provincialibus.

10. Imp. Arcad. & Honor. AA. Limenio Co-
miti sacrarum largitionum.

Nullum palatinis tibi obsecundantibus cum provincia-
libus volumus esse commercium: sed iudices scire de-
bent, hoc sibi præcipue esse commissum, ut ipsi a provin-
cialibus exigant, & consueta deposcant: palatinum verb
possessor non horreat, qui l non sibi, sed iudicibus atque
officiis præceptus est imminere. Dat. 6. Kal. April. *

De potentum procuratoribus.

11. Imp. Arcad. & Honor. & Theod. Augusti Theo-
doro Præfecto prætorio.

Moderatores m provinciarum curam gerere jubemus,
ne quid potentum n procuratores perperam injuste-
que committant. Dat. 6. Kal. Dec. Rav. Basilio & Philippo
Confl. 408.

De apparitoribus.

12. Imp. Honor. & Theod. AA. Monachio
Præfecto prætorio.

Omnes provinciarum apparitores pro inveterata aucto-
ritate juxta motum o iudicis nudatos, verberibus (si ita
res tulerit) subiacere præcipimus: ut & facilis executio re-
rum publicarum sit, & Officiorum insolentia comprima-
tur, & Iudicum severitati competens reddatur auctoritas.
Dat. 6. Kal. Jan. Honor. 9. & Theod. 5. AA. Confl. 412.

De cohortalibus.

13. Imp. Leo A. Constantino P. P.

Si quis cohortalibus p adhuc obsequiis obligatus, regi-
men provincie vel cingulum cujuslibet militiæ dignita-
tisve quoquo modo meruerit: contra licitum usurpatis im-
petratisve careat: etiam si ultro nec a nostra liberalitate jus
regendæ provincie vel militiæ, seu dignitatis cujuspiam

dixi ad l. 7. inf. quæ res pign.

k Synops. Basilic. tit. 6. cap. 80. Constantinopolim.

l Palatinus domesticus Principis. Conan. 4. c. 15. n. 4. & male. Pertinent enim ad comitem sa-
crarum largitionum, vel rerum privatarum, ut hic. Ejus partes erant urgere, instare, mone-
re, ne quid adversus chartularios attentaretur. Cujac. ad l. 2. l. 3. inf. de canon. largit. tit.
m l. ult. C. Theod. eod. n Potentium. C. Th. 1. tit. 6. l. 5.

o i. e. indignationem, ut l. 14. inf. de testibus l. 20. ff. communi dividundo. v. Cuj. 13. obf. 29.
p l. 12. 13. 14. inf. de cohortalibus.

a v. l. 2. 3. inf. de
off. divers. jud.
b Majoribus ju-
dicibus officio
suo non fungen-
tibus minores
partibus eorum
possunt se immi-
scere.

c Rhodiorum.
Hal. Is error na-
tus est ex Græca
litera P. accepta
pro Latina R. ut
in illo Lucilii
versu apud Te-
rentianum Mau-
rum, Apes apes
Græci, ut faciunt.
Martialis 9. epi-
gramm. 12. lo-
quens de Græcis
et quæ apes apes
deces sonare, ut
Cuj. 16. obf. 6. si-
mili errore Ario-
ne pro Apione
legitur in Nov. 78.
in fin.

d De mense Ja-
nuario ita præce-
pit Aratus: μή
κεῖν ἐν μὴν
ᾠδελύζοιο.

ε Salomon Πε-
πταμένει πύ-
λοισι κἀκρη-
μύτοι, & Cicero,
Hoc cave te Ponto
sineas commisse-
re mense, & Festus
Avienus, Non tum
mibi longa pha-
sellus Æquora ten-
tentur, non tum
freta curvibus pon-
ti quis perat.

e Cuj. d. loco hoc
refert ad quinque
metropoles quin-
que provincia-
rum, quibus præ-
erat quæstor ex-
ercitus, ut sit sen-
sus, Quæstores ex-
ercitus uno anno
hybernare in
Rhodo, ibique au-
dire causas appel-
lationum: alio in
Cypro, & sic deinceps
in aliis, quod
tamen aliter defi-
nitur Nov. 41. ad-
de Nov. 50.

f l. 1. T. ut omnes
iudices, tam civi-
les, i. e. quæ sunt
metropoles: Po-
tiores enim urbi-
um cum dicit, me-
tropoles ostendit.

g puta præfidi-
bus, consularibus, corre-
ctoribus.

h Præfidi prætorio
apparitor, v. l. 2.
l. 3. T. de apparito-
ribus Præfidi
prætorio, adde l.
un. C. Theod. Ne
præfidi vel ex-
actoris vel curie-
si, vel horreorum
custodis fungatur
officio. lib. 12. tit.
10.

i Miles interces-
sor, i. e. executio-
ris, munere fungi
non potest, l. 1. inf.
de iurisdic. omni-
de intercessore

Prætoria non sunt villa: ut putat Rhenanus apud Tertullianum lib. ad Scapulam, sed domus magnificæ Prætorum, iudiciumque causa in urbibus extructa, l. 33. in princ. sup. de episcopis & cler. l. 4. sup. de oper. publ. l. 3. inf. de met. l. 1. m. C. Theod. de off. omni. iud. Nov. 24. Vopiscus in Aureliano, Forum nominis sui in O. tianensi ad mare fundare cepit, in quo postea prætorum publicum constitutum. Prætorum etiam veteres appellabant partem villæ latius ædificatam, & patrisfamilias habitationem relictam, l. 12. ff. de usu. l. 2. ff. de servitutibus, v. l. 198. ff. de verb. sign. l. 13. inf. de met. 241. c. v. 7. de conditio in p. h. h. v. d. Si quis Provincialis a Principe petierit administrationis officium in sua provincia, sacrilegi tenetur: nisi uliro princeps cum magnificatam fecerit, synops. Basilic. 2. c. de cur. h. v. 241. &c. adde l. 14. sup. de crimine sacril. & Etiam fiscalis & adfessoria, l. 10. inf. de adfessoribus l. 1. C. Theod. cod. l. 1. inf. de div. off. adde l. 3. ff. de off. adfess. l. 138. ff. ex quibus causis major. sic legimus Cassiodorum patriæ suæ Lucanæ & Brutiorum correctorem fuisse, Cassiodor. l. var. g. Ne aut gratior sit calumniosus apud suos esse videatur, Paul. 5. sent. 12. 5. 5. Idem constitutum fuerat a Philippo Pulchro anno 1102. & Carolo Quinto anno 1566. Gallorum regibus, adeo ut eorum constitutione, multi privarentur senatorio munere, quod Parisienses essent, vide Papon. 3. notat. 8. cap. de provisione d'office fol. 604. id tamen hodie non observatur, videtur autem niti l. 17. 5. 4. ff. ad municipal. quæ vult in dignitatibus conferendis originarium præferri. Cæterum extraneus dignitatis non est capax, l. ult. sup. de off. Præf. Hoc ita est, si modo omnino extraneus sit: quales utique non sunt, qui eadem Principi sunt subiecti. h. Ante Anastasium vetustissima lex reperitur Antonini apud Xiphilinum *ἡ δὲ τῶν ὁρίων ἐστὶν ὁρὶς* τὸ δὲ τῶν ὁρίων ἐστὶν ὁρὶς. i. Adde l. unie. C. Theod. de priv. leg. domus Augustæ lib. 10. tit. 25. k. l. 1. inf. de apochis. v. l. 1. sup. de off. Com. sacrar. largis. l. pen. C. de canone largis. titulos. Quadrimestri dicuntur, quod quatuor quoque menses continentur. Tribus enim pensionibus anni cuiusque indicationes solvebantur, leg. ult. inf. de annona, l. 15. l. 16. C. Theod. tit. Cassiodorus, ut trina illatione devotus possessor suam compleat functionem. Idem 12. variat. Exensarum fidelem notitiam quatuor mensibus comprehensam. Hi breves a chartulariis conscribuntur, & ad officia palatini, aut Præfecti prætorio transmittuntur, vide Cuj. inf. de apochis. l. breves, brevia, *ἑπὶ βρεφία*, brevecula. Zonaras in Concilio Carthagenensi. Anna, Alex. 6. Julianus epistola ad comitum. Indorum, l. ult. inf. de conveniendi fisci debitorib. l. 1. inf. de apochis. sunt chartula breves. m. l. 1. ff. 13. *ὅτι τῶν πραιτορίων τὸ δὲ μὴν ἡτοι νυκτὶν ἀρχαί.* Nov. 13. *ὅτι τῶν πραιτορίων ἡτοι πραιτορίων δὲ μὴν.* 6. Eccl. 5. Ideo dicitur obscurus iudex, arbitri silentii, incendiariorum & furum indagator. Eleganter Cassiod. 7. variat. 7. de Præfecto vigilum, Furta cum facere in furibus, dum illos noctu circumvenit. n. Gravioribus scilicet, & in liberos, v. Nov. 13. o. Præfectus annonæ extra ordinem pro tempore & necessitate exigente constituitur, p. Præfectus annonæ inter cetera per officinas pistorum discurrerebat, pensumque & mundiciam panis exigebat, Cassiod. 6. variat. 38. Cognoscere etiam criminaliter de his, quæ ad annonam pertinebant, v. Cuj. in hunc titulum.

sibi iactaverit delatum fuisse. Dat. 7. Id. Aug. Leone A. 4. & Probiano Conf. 471.

Ubi rectores provinciarum habitare debent.

14. Idem A. eidem P.P.

Nulli iudicum, qui provincias regunt, in civitatibus, in quibus sacra palatia aut prætoria a sunt, liceat his relictis, privatorum b sibi domos ad habitandum veluti prætoria vindicare: sed sacratissima modis omnibus inhabitare palatia seu prætoria c cogantur, || ut hac necessitate compellantur eorum reparationi providere. Ubi autem & palatium est, & prætorium: palatium quidem habitationi Præsidis, prætorium autem vel suscipiendis c conservandisque speciebus publicis horreorum vice, vel alii necessarii rei deputetur. Quod si quis aliquando dissimulare tentaverit: protinus eum atque officium ejus quinquaginta librarum auri multam ad reparandum sacrum, quod neglexerit, palatium, solvere sancimus. Dat. 6. Id. Febr. Clementino & Probo Conf. *

UT NULLI d PATRIÆ SUÆ ADMINISTRATIONE SINE f SPECIALI PERMISSU PRINCIPIS PERMITTATUR &c.

TIT. XLII.

* Græca constitutio Anastasii h. Imp. ut scribit Jac. Cujac. ad Paul. lib. 5. sent. tit. 12. qui tamen putat esse const. ult. tit. De officio rectoris provincie. at nos aliter sentimus, moti & auctoritate librorum veterum, qui novam Rubricam minio scriptam post illum tit. descriptam habent, & Græcorum interpretum consensu, qui ad leg. ult. infra de crim. sacrileg. hunc tit. numerant 41. lib. 1. C. In eadem est etiam nobiscum sententia præstantissimus Ant. August. Cæterum crediderim idem hac constitutione fuisse cautum, quod supradicta ult. const. 1. tit. de crim. sacrileg. continetur. Cont.

**DE i QUARIMENSTRUIS & BREVI-
VIBUS l.**

TIT. XLII.

* Græca constitutio deest.

Hunc titulum diserte ita scriptum in veteribus libris, & a nemine adhuc recentiorum animadversum intrepide restitui, ut qui & hoc loco oportune sit insertus: putat quidem Jacobus Cujacius vir doctissimus, eum fuisse additum tit. De apochis lib. 10. quia & quadrimestriorum brevium l. 1. illius tit. mentio fit, sed idcirco non fuit additus, quia hic jam proprio fuerat loco collocatus. Extat similis tit. l. 11. C. Theod. tit. 25. De quadrimestriis brevibus & sub eo Conf. sing. Theodosii, Arcadii, & Honorii AAA. Cont.

DE OFFICIO PRÆFECTI VIGILUM m.

TIT. XLIII.

1. Impp. Theodosius & Arcadius AA. Nephidio Præfecto urbis.

Præfecti vigilum hujus urbis nihil de capitalibus causis n sua auctoritate statuere debent: sed si quid hujusmodi evenierit, Culmini rux potestatis referre, ut de memoratis causis celsiore sententia judicetur.

DE OFFICIO PRÆFECTI ANNONÆ p.

TIT. XLIV.

Græca constitutio sub hoc titulo miniatu deesse notatur in manuscriptis. Hoc igitur pacto restitutus quinque titulis in hoc primo libro C. qui antea deerant, (id est, tit. de officio Comitum sacr. patr. monit. tit. de officio Vicarii, qui in omnibus manuscriptis extat, tit. Ut nulli patriæ suæ administratio, &c. tit. De quadrimestriis brevibus, & tit. De offic. præf. annon.) perpulchre numerus tit. hujus lib. per omnia convenit cum numero

Græcorum, quos duos numeros conciliare anxie studuit Ant. August. nec tamen præstare potuit. Cont.

DE a OFFICIO CIVILITUM b

JUDICUM.

TIT. XLV.

De honorati litigantibus.

1. Impp. Arcadius, Theod. & Honor. AAA. Curtio Præfecto prætorio.

Honorati c, qui litem habere noscuntur, his horis || vel temporibus d, || quibus causarum vel merita vel fata e panduntur f, relidendi g cum iudicibus non habeant facultatem. Dat. 3. Non. Febr. Ravenna, Ballo & Philippo Conf. 408.

De publicis functionibus.

2. Impp. Honor. & Theod. AA. Anthemio P.P.

Si quis pro publicis functionibus, quæ flagitantur, aliquo se defendere tentet munimine: adeat iudicem, & promat, quæ duxerit adferenda. Quem si iudex (quod non h arbitramur) minus audire maluerit, ipsi quidem administrator 30. librarum auri, apparitor vero ejus 50. feriat dispendio. Dat. 13. Kal. Aug. Constantinop. Honorio 8. & Theodosio 3. AA. Conf. 409.

DE OFFICIO MILITARIUM JUDICUM i.

TIT. XLVI.

De negotiis privatorum.

1. Impp. Valent. Theod. & Arcadius AAA. Magistris & Comitibus utriusque & militiæ.

Nunquam l omnino in m negotiis privatorum n vel tutio militaris, vel executio tribuatur. Dat. Prid. Id. Febr. Constantinop. Theod. 3. & Habundantio Conf. 393.

De foro competentis.

2. Impp. Honor. & Theod. AA. Monachio P.P.

Præcipimus, ne o quando curiales p, vel privata conditionis homines ad militare exhibentur iudicium q, vel contra se agentium actiones excipiant, vel litigare in eo cogantur. Interminationem autem 50 librarum auri adversus Comitatum r officium proponi decernimus, si quid contra hoc aliquando tentaverit. Dat. 6. Kal. Sept. Theod. A. 7. & Palladio Conf. 416.

De his, qui in virorum spectabilium ducum officiis militaverunt.

3. Impp. Theod. & Valent. AA. Anatolio Magistro militum.

Nemo de his, qui in virorum spectabilium ducum officiis militaverit, schola agentium in rebus quacunque subreptione post completam militiam societur, nec agendi vices vici clarissimi Principis accipiat facultatem. Si quis autem adversus hæc nostræ perennitatis decreta venire conetur: militia spoliatus, proscriptionis poena pro parte bonorum tertia constringatur. Dat. 5. Kal. Febr. Constantinop. Maximo 2. & Paterno Conf. 443.

De ducibus militum.

4. Idem AA. Nomo f Magistro officiorum.

Duces militum t, & præcipue, quibus gentes u, quæ maxime cavendæ sunt, appropinquant, in ipsis limitibus commorari, & milites ad proprium redigere numerum imminentibus magistris potestatibus, diuturnisque eorum exercitationibus inhære præcipimus. Castrorum quin etiam refectionis || lustrationisque x || curam habebant. Quibus cum Principibus castrorum præpositis, pro laborum vicissitudine, limitaneorum militum duodecimam annonarum partem, distribuendam videlicet inter eos magisteria y potestatis arbitrio, deputamus. Dat. 2. Id. Sept. Constantinop. Maximo 2. & Paterno Conf. 443.

* Constitutio Græca.

**NE REI MILITARIS COMITIBUS z
VEL TRIBUNIS LAVACRA PRÆSTENTUR.**

TIT. XLVII.

5. Impp. Arcadius, Honorius & Theodosius AAA. Anthemio P.P.

Omne inquietudinem a curiis & civitatibus præcipimus prohiberi: nec ulla privata ab his succendi balnea ad Tribunorum, vel ducum, aliorumve a militarium comitum usus: nec ad arationem aliquam pro hac causa profligari. Illustribus enim tantummodo viris comitibus, ac magistris militum (si tamen id voluerint) hoc ministerium indulgemus: dupli poena violatoribus hujus sanctionis imminente. Dat. 5. Kalend. Dec. Arcadio A. 6. & Probo Conf. 406.

in foro militari litigare. l. 1. 5. cod. l. 1. 5. de off. Magistr. mil. l. 42. J. de decur. Nov. 145. r Comitatum officium hic, id est, comites militum, de quibus dixi in epigraphis, l. 1. sup. cod. officiales. f Nonio, v. l. 4. sup. de off. Magistr. off. t al. litigium, ut in l. 2. 5. 20. sup. de off. Præf. præf. pro limitis legitar militis. u Ut Sophronem, Balbitem: & alix, de quibus v. l. ult. sup. de off. Magistr. milit. x Quidam legunt, Illustriarum: alii luxuriarum. Cujacius vero 3. obs. 24. clusuriarum ex l. 4. sup. de off. Magistr. off. y l. 6. inf. de jurisd. l. ult. inf. ubi de decuriali. l. 3. inf. ubi sanato. c. l. 20. inf. de fide in fr. l. 3. 18. J. de appell. magisterium militare. l. 25. inf. de procuratoribus. Saldas *ἡ δὲ τῶν τῶν* d. 47. z Dixi ad epigraphen legis 1. sup. tit. de off. mil. iud. a Aliorumve comitum, &c. l. 2. C. Theod. cod. v. Cujac. h.

a Extat C. Theod. l. ult. 7. b Civiles iudices opponuntur militibus: de quibus inf. tit. prox. adde l. C. Theod. cod. c l. 1. C. Theod. cod. d Nec enim o. m. nibus temporibus iudices adiri poterant, puta meridianis horis. l. ult. C. Theod. cod. e Idem autem comitum autem Valens, Gratianus, & Valentinianus ibi. Ne quis domum iudicis ordinarii postmeridiano tempore ex occasione secreti ingredi familiariter affectet Hujusmodi leges iudicariis Augustus tulit, quas edicta Macrobius vocat. l. 3. de iur. 10. in iis inter cetera cautum erat, ne reus vel accusator domum iudicis ingrederetur. Idem observatum fuisse in actore Cujacius existimat. 6. obs. 34. ubi tractat de legibus iudicariis. f Facta, v. Cuj. 16. obs. 9. g Penduntur. l. 1. ult. C. Theod. cod. h Vide quæ dixi ad l. 3. ibid. Sedendi quoque in aliqua secretarii parte. inf. ubi senatores. i Præsumitur pro iudicis fide: de qua præsumptio vide Alc. 3. præsumpt. 9. k l. 1. C. Theod. 8. Militares iudices opponuntur civilibus, de quibus dictum est titulo superiore. l. 1. un. C. Theod. cod. videtur intelligere comites militum Orientis: quorum unus in Aegypto, alter per Mauriam. l. 1. sup. de off. vicar. l. 6. inf. de adfessoribus. l. 2. tit. prox. inf. cod. m. ne rei militaris comitibus. l. 1. unie. Theod. cod. n l. 2. inf. codem. leg. 8. sup. de off. rect. provinc. l. Harm. 4. o v. pragmat. tam Justiniani c. 23. l. 2. inf. 5. non a competente iudice. p Id est, addicpi curiis civitatum. q Id est, forum, ut sit sentas: Pa. gnum non cogi

DE OFFICIO DIVERSORUM & JUDICUM.

TIT. XLVIII.

De mulieribus.

1. Imp. Const. A. ad Domitium Celsum Vicarium.

Nemo b iudex || aliquem || officialem ad eam domum, in qua materfamilias c degit, cum aliquo pcepto existimet esse mittendum, ut eandem in publicum protrahat: cum certum sit, debita ejus, quæ intra domum considerato sexu semet contineat, domus ejus vel cujuscunque rei habita distractione, publicis d necessitatibus posse servari. Quod si quis in publicum materfamilias posthac crediderit protrahendam, inter maximos reos citra ullam indulgentiam capitali poena plectetur. Dat. 4. Id. Aug. Sabino & Rufino Coss. 316.

Auth. ex Nov. 134. cap. 9.

Sed hodie novo jure proficilibus vel privatis debitis nulla mulier debet includi, sed ad iudicem veniet per se, vel per procuratorem suum: vel mittat unum vel alterum, quatenus negotium legitime exequantur. Si contra factum fuerit, majores iudices viginti libris auri, minores decem puniantur. Obedientes autem eis, cingulo spoliabuntur, & pænis subiacebunt corporalibus, & in exilium damnabuntur.

De honore viris celsioribus deferendo.

2. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. ad Principium P.U.

Singuli quique iudices sciant, celsioribus viris, & his, quorum nonnunquam iudicio provehuntur, honorificentiam e debitam esse præstandam, nec in proscriptionibus f suis fratres audeant nominare: apparitione multanda, cujus hæc est cura. Dat. Id. Feb. Richomere & Clearcho Coss. 384.

3. Idem AAA. Constantino P.P. Galliarum.

Sciant principes, & cornicularii g, & primates h officiorum, & iudices etiam, ternas libras auri a suis facultatibus eruendas, si honoratis i viris (quibus etiam confistorium k nostrum ingrediendi facultas præbatur) secretarii iudicum non patuerit ingressus, aut reverentia l non fuerit in salutatione delata, aut sedendi cum iudice societates denegata. Dat. 5. Id. Nov. Tyberide, Timasio, & Promoto Coss. 389.

UT OMNES JUDICES TAM CIVILES, QUAM MILITARES, POST ADMINISTRATIONEM n DEPOSITAM, 50. DIES IN CIVITATIBUS o VEL CERTIS LOCIS p PERMANEANT.

TIT. XLIX.

1. Imp. Zeno A. Sebastiano P.P.

Nemo ex viris clarissimis Præsidibus provinciarum, Consularibus, aut Correctoribus, vel qui administrationis majoris infulus q meruerint r, id est, Viri spectabiles f Proconsules, aut Præfectus Augustalis, aut Comes Orientis, aut cujuscunque tractus Vicarius, aut quicunque Dux vel Comes cujuscunque i militis, vel divinarum u Comes domorum, postquam sibi successum fuerit, audeat excedere de locis, quos rexisse noscitur, antequam quinquaginta dierum constitutus numerus finiatur. Sed per id tempus Præsides quidem, & Consulares, nec non Correctores x in metropoli, Spectabiles vero iudices tam civiles quam militares in civitatibus administrata dioceseos illustrioribus y, publice non domi, vel intra sacrosanctos z terminos, vel regiones, aut potentes domos latitantes, sed in celeberrimis locis ante omnium, quos nuper gubernaverant, ora versentur: ut pateat omnibus facultas libera super furtis, aut criminibus querimoniam commovendi: ita, ut ab omni defensus injuria provisione post eum administrantis, ac periculo Officii, nec minus curialium, & defensoris civitatis, juratoria tantum cautioni commissus, postquam fuerit in querimoniam devocatus, pulsare volentibus (ut dictum est) pro legum ratione respondeat. Nec ullam ante præfinitum tempus de provincia discedendi excusationem ei tribuat, vel divinæ a vocis copia, vel codicilli alterius administrationis oblatis, vel præceptum Amplissimæ tuæ Sedis, ut alterius provinciae moderatoris vices obtineat, aut præceptum præfatæ, vel alterius civilis vel militaris cujuscunque potestatis, ut quamcunque sollicitudinem publicam gerat, aut exhibeat,

vel deducatur, aut postremo cujuscunque artis astutia, cujuscunque occasionis excogitata calliditas excludatur: ut modis omnibus, quæ pro universarum provinciarum salute sancimus, sortiantur effectum. Quod si quis temeritate puniendâ saluberrimam legem circumscribendam vel violandam crediderit, licet & majestatis reus non immerito judicetur, attamen quinquaginta librarum auri multam publicis calculis inferre cogetur: Simili poena plectendo || eo, || qui post eum administratione suscepta minime eum curaverit honeste retinendum, aut super ejus fuga protinus referendum.

1 ¶ Administrationem autem deponere non volumus decessorem, antequam a successor ad provinciae fines pervenerit: licet literis ad eum, seu programme, vel Edicto ad Officium & provinciales usus fuerit.

2 ¶ Ipse autem, qui præsentem fugiens b non observaverit legem, ubicunque reperitus fuerit, licet in hac florentissima civitate, ad provinciam sine ullo penitus obstaculo, præceptione tui Culminis, cura etiam viri clarissimi Rectoris provinciae, in qua repertus fuerit, deducatur, per sex c mensium curricula ibidem moraturus: quatenus interea minime possint crimina vel furta celari. Officium etiam, quod eum, debito tamen honore servato, non prohibuerit contra legis tenorem discedere, triginta librarum auri dispendio feriat.

3 ¶ Quod si intra quinquaginta dierum numerum fuerit forte pulsatus, & præfato tempore elapso necdum finita lis fuerit, civiliter quidem super furtorum sceleribus pulsatus, dato procuratore instructo, post quinquaginta dies protinus habeat licentiam discedendi: aculatione vero super criminibus facta, per inscriptionum laqueos irretitus, usque ad terminum causæ, ibidem necessario perdurabit.

4 ¶ Sciant autem universi iudices, apud quos vel administrationis jure, vel ex præcepto amplissimæ tuæ Sedis hujusmodi controversia civiliter vel criminaliter ventilantur, intra viginti dierum spatium debere se præfata litigia, postquam orta fuerint, terminare. Nam si supersederint, ipsos quidem decem d librarum auri condemnationem subire censemus: accusationem vero seu civilem intentionem semel in iudicium deductam, præfato modo legitime terminari. Dat. Id. Octobr. Constantinop. Zenone A. 2. Cof. 479.

Auth. ex Nov. 8. cap. 9.

Si vero, antequam compleantur 50. dies, fugiens capiatur: detineatur a provincialibus: & omne, quod datum fuit, ea occasione, furti actione exigitur: præfate tamen Deo amabili Episcopo & causam ex non scripto examinante.

DE OFFICIO EJUS, QUI VICEM ALI-CUJUS JUDICIS VEL PRÆSIDIS OBTINET.

TITULUS. L.

De causis ad Rempublicam spectantibus.

1. Imp. Gord. A. Domitio P.P.

In causa, quæ spectat ad utilitatem Reipublicæ, eum, qui vice Præsidis provinciam administrat, potuisse cognoscere, in dubium non venit. Sane si in aliquo capto est jus Reipublicæ: juxta scita Divorum Principum defensores Reipublicæ, si modo adesse fiduciam negotio putant, restitutionis auxilium possunt flagitare. Dat. 3. Non. Nov. Sabino 2. & Venusto Coss. 241.

De Jurisdictione.

2. Mandata Imperatorum Theod. & Valent. AA. missa Antoniocho, ceterisque Præfect. prætor. perreferendarium f: quæ sic habent.

Suggestente magnificentia vestra, docta imperialis aternitas, debere eos, qui g præceptione Principali h seu vestra Sedis amplissimæ tueri locum Rectorum provinciarum noscuntur, auctoritatem habere tutores i seu curatores petentibus dare, decretum etiam interponere k ad alienandas minorum similibusque eis personarum seu curialium l facultates, & emancipationes quoque legibus m celebrare, & omnia, quæ ad jurisdictionem Rectoris provinciae pertinent, agitare, præcipere dignata est pro dispositione vestra Celsitudinis præfatas hujusmodi sollicitudines peragendi habere licentiam. Datum Prid. Idus Octobr. Constantinop. Hierio & Ardaburio Coss. 427.

DE n ADSESSORIBUS o, || ET || DOMESTICIS ET CANCELLARIIS p JUDICUM q.

for, ut res eo redeat: a Præsidibus mandari potuisse integræ provinciae administrationem, sed & jurisdictionem, non tamen ab eo potuisse certis locis ac civitatibus defensores dari. l. 1. ff. de iurisdictione. Caterum vicem præsidis obtinens, hic est diversus a vicario (de quo s. tit. 38.) & legato eo, cui mandata est a Præsidi jurisdictione. f Referendarius est, qui recitat Principi supplicum desideria, & mandata Principis iudicibus insinuat, Nov. 10. Nov. 13. Nov. 124. Procop. de bello Persico. Ammian. 4. c. 41. Formulam Referendariorum v. apud Cassiod. 6. Variar. 17. g Vicem iudicis vel præsidis quis obtinebat, iussu principis vel P.P. h l. 1. ff. de mandatis Princip. l. 1. s. 4. ff. de leg. 3. i l. 1. ff. de iur. dat. k Imo, eam facultatem mandare Præfates potest. l. 2. in fin. ff. de eo, cui mandata. l. Hinc & ex verbo, Decretum. s. eod. colligunt, Non valere venditionem prædiorum curialium, nisi fiat causa probata apud acta præsidis, v. Cuj. ad l. 1. ff. de prad. curial. poterat etiam fieri apud acta vicarii, de quo hic agitur. m Hinc colligunt, Vicarios constitui, ut ea, quæ legibus specialiter Præsidibus data sunt, exequantur. v. Cuj. ad Nov. 8. n l. 1. ff. de 7. Eccl. 1. o v. l. 1. ff. eod. adfessores etiam vocantur. l. 1. C. Theod. 11. p v. l. 3. l. 8. ff. eod. q omnium iudicum. l. 6. l. 12. ff. eod.

TIT.

a Id est, & civilium & militarium omnium. l. 1. C. Theod. 9.

b l. 1. C. Theod.

c Vide ad hunc locum Socinum, reg. 259. Mares carcerem patiuntur. Mulieres invitæ ab apparitoribus domo abstrahi, & in publicum educi non possunt. In causa criminali fidei iussoribus committuntur, vel juratorum cautioni: vel si grave crimen intenteretur, custodiæ mulierum, vide Nov. 134. & ibi Cujacium. Ad hæc, e sua patria non trahendæ in sacrum comitatum, v. l. unic. j. quando Imperator. hoc hodie desuetum.

d Quid si fisco debeat? vide Authententicam proximam j.

e l. 3. j. eod. l. 5. sup. de off. Rector. provinc.

f Superfcriptionibus.

g Græcis ὑπα-στυτάδ, Synops. Basil. 6. tit. 1. c. 115. officiales, qui ad sunt cornibus secretarii. v. l. 2. inf. de prox. sac. scriv.

h οἱ τῆς τῆς ἑως πρῶτος, Syn. Basil. ibid.

i hi ἀξιωματικοί. Syn. Basil. ibid.

k Honorati confistorium Principis ingrediuntur. Porro confistorium ad σὺν ἐξοὺν Principis refertur, ab eo autem dicuntur confistoriani. l. 1. j. de comitibus confist. Confistoriani, i. e. comites confistorii. l. v. l. 2. ff. eod.

m Idem lege Julia repetundarum cautum esse refert Cicero.

n ἐπεὶ δὲ κατὰ θένον τὴν ζώνην, postquam cingulum deposuerint. Synops. Basil. 6. tit. 1. c. 3. adde Nov. 8.

o ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ, Synops. Basil. ibid. id est, in provincia.

p ἐν τῷ ὁμαλίᾳ, Eustathius lib. de temporibus. cap. αἰεὶ μὲν & ὁ εἰς ὁ ἀρχαί.

q. Provinciam igitur ὁμαλίᾳ vocat: & ita Zonaras in Heracleo: ἐν τῷ ὁμαλίᾳ, id est, ex provinciis. Theodorus Hermopolites 6. cap. 1. εἰς τὰς ἐπαρχίας ἡγὺν εἰς τὰ ὁμαλία, & alio loco συναγορίαν ἔχει ἐν τοῖς ὁμαλίᾳ, inde apud Harmenopolim l. 1. tit. 4. ὁμαλικοί κρείται καὶ ὁμαλικοί ἀρχόντες, verti dicique debuerunt iudices provinciales, non pedanei, aut delegati. v. Cujac. cap. 38. de præscriptionibus.

q Infulas. Haloand. & male. Infulas mereri, est honorem adipisci. r Mereri hic, ut & veteribus, non est labore vel opera vel merito acquirere, sed aliquid adeptum esse & obtinuisse simpliciter. f Spectabiles, qui sint observati. t Cujuscunque limitis: u Comes divinarum domorum. x Quibus pars provinciarum demandata. l. 10. ff. de off. Præf. y Civitates illustiores, metropoles. v. l. 6. ff. de off. Rector. provinc.

z subaudi, Ecclesiarum. Ita iudex in his locis sedem constituere jubetur, in quibus oportet omnibus præfate esse rectorem, nec diverticula religiosa sectari. l. 4. C. Theod. de officio Rector. v. provinciae. a Divina, revocatoria, vel codicillis alterius administrationis, &c. Haloand. quam lectionem probat Cujacius Nov. 8.

TIT. LL.

Ut consiliorum principes spe pramiorum provocentur, non metu cogantur.

1. Imp. Diocletianus & Maximianus AA. Paulino.

Studiorum labor meretur, ut hi, qui in publicis administrationibus constituti, sociari sibi consiliorum participes cupiunt, spe pramiorum & atque honorificentia sua provocent eos, quorum prudentiam sibi putant esse necessariam, non metu terribili, & necessitate incongrua libertati. Dat. Frid. Id. Jul. Tiberio & Maximo Confl. 291.

De subscriptionibus.

2. Imp. Constantinus A. ad Bassum P. U.

Praesides non d per adfessores, sed per se & subscribant libellis. Quod si quis adfessori subscriptionem inconsultis nobis permiserit: mox adfessor, qui subscripsit, exilio puniatur: Praesidis vero nomen ad nos referri iubemus, ut in eum severius vindicetur. Dat. 15. Kal. Septemb. Constantino A. 6. & Constantio Caesare Confl. 329.

Ut consilarii, cancellarii & domestici post depositam administrationem quinquaginta dies in provincia resideant.

3. Imp. Arcadius & Honor. AA. Messala P. P.

Consilarios Judicum, & Cancellarios, & eos, qui domesticorum funguntur officio, post depositam administrationem quinquaginta g dies in provinciis residere precipimus. Pro confesso autem tenebitur, qui accusatus huiusmodi personam subtraxerit: Eaque in quadruplum restitui h iubemus, quae docebuntur ablata: ut duplum spoliatus accipiat, & duplum noster fiscus adquirat. Datum 6. Kalendis Januarii, Mediolani, Theodosio & Rumoridio Confl. 403.

De domestico iudicio a publicis actibus arcendo.

4. Idem & Theod. Augusti ad Caecilium Vicarium.

Domesticus & iudicis a publicis actibus arceatur. Quod si necessitatibus publicis sese convictus fuerit miscuisse, statim eum ad Majoris potestatis examen deduci oportet, ut competens in eum vindicta promatur. Dat. 6. Id. April. Honorio A. 6. & Aristeneto Confl. 404.

De ministeriis non iterandis.

5. Imp. Honorius & Theod. Augusti Seleuco Praefecto praetorio.

Nemo in provinciis, qui semel domestici vel Cancellarii ministerium gesserit, ad eandem observationem aliqua ambitione iterum remeare concedatur. Dat. 3. Id. Decemb. Raven. Augustis 10. & 6. Confl. 415.

6. Idem Augusti Vitaliano Duci Libyae.

Nemo de Domesticis Ducum vel Comitum militarium, officiis eorum connumeratus, post completum sui temporis actum ad eandem rursus sollicitudinem audeat aspirare: decem librarum auri condemnatione propolita, si quis hanc violare voluerit sanctionem: eadem poena officio quoque ejus coercendo, si per ambitionem, vel avaritiam ex his aliquid temerarie consenserit. Dat. 8. Kal. Nov. Honorio A. 11. & Constantio 2. Confl. 417.

De peculio quasi castrensi.

7. Idem AA. Eustathio Praefecto praetorio.

Velut p castrense peculium filisfam. adfessores etiam post patris obitum vindicent, qui consiliis propriis administratores juvare consueverunt, si quid licitis honestisque lucris coadunare potuerint. Dat. Kal. April. Constantino P. Hon. 13. & Theod. 10. Augustis Confl. 422.

De electione & accusatione domesticorum, vel cancellariorum, & de quaestionibus.

8. Idem Augusti Asclepiodoto P. P.

Nullus q iudicum ad provinciam sibi commissam quemquam iecum ducere audeat, cui domestici vel cancellarii nomen imponat, nec profectum ad se undecunque suscipiat, ne fama nota cum bonorum publicatione pleatur. Periculo enim Primatum Officii cancellarios sub fide gestorum ex eodem officio electos iudicibus applicari iubemus, ita ut post depositam administrationem, nec militiam deferant, & provincialibus praesentiam sui exhibeant, quo volentibus sit accusandi eos facultas. Si enim idonea causa exegerit, ad detegenda iudicis flagitia & quaestioni eos subdi oportet. Datum Frid. Kal. Jul. Asclepiodoto & Mariano Confl. 423.

De domesticis exhibendis.

9. Imp. Theod. & Valent. Augusti ad Taurum.

Si post depositam administrationem iudicum, praesentiam, vel exhibitionem domesticorum s, querimonia provincialium, aut curialium, vel aliqua publica necessitas postulaverit: per eosdem administratores, quorum domestici fuerant, iudicio legibusque tradantur. Dat. 5. Non. Jul. Constantino P. Theo. A. 14. & Maximo Confl. 433.

Per eosdem fiebat ad iudices admissio, dictos ait Agathias lib. 1. c. 5. 2. inf. de temp. appellat. Ceterum hoc erant iudicibus, quod Principibus tribuni & notarii.

De eo, qui ultra quatuor menses affedit in sua provincia.

10. Idem AA. Florentio P. P.

In 4 consiliariis observari censemus, ut in eum, qui in sua provincia ultra 4 quatuor menses moderatoribus adfederit adversus leges antiquas, & divorum retro c Principum scita, proscriptio bonorum, & accusatio publici criminis imminet, nisi per coeleste oraculum, vel amplissimae tuz sedis praecptionem sese defendat. Dat. 13. Kal. Febr. Theodos. 17. & Festo Confl. 439.

De onere indictionis.

11. Idem AA. Zoilo P. P. Orientis.

Non minus adfessoribus Majorum Magistratum, quam ipsis iudicibus nostrae benevolentiae liberalitas tribuenda est. Ideoque consiliarios virorum illustrium Praefectorum tam praetoriorum, quam huius inclitae urbis, eminentissimorumque Magistrorum militum, nec non etiam viri illustres Magistri officiorum, sive praedicto officio iam functi sunt, seu fungentur in posterum, post depositum etiam officium ab e omni indictionis onere seu civilium seu militarium iudicum prorsus immunes esse praecipimus: ut nec ab Amplissima quidem Sede tui culminis eis nulla molestia super suscipiendo quolibet gravamine penitus injungatur: quinquaginta librarum auri officio tui culminis condemnatione multando, si quid adversus statuta Clementiae nostrae innovari concesserit. Dat. 5. Kal. Mar. Theod. A. 18. & Albino Confl. 444.

De iisdem consiliariis sapius adiungendis.

12. Imp. Valent. & Mart. AA. Palladio P. P.

Liceat omnibus iudicibus illustri praeditis potestate, consiliarios sibi eosdem secundo, ac tertio, & saepius adiungere: quia, qui semel f recte cognitus est, non debet ob hoc solum, quod jam probatus est, improbari. Dat. Val. A. ***

De iure dicendo.

13. g.

Nunquam h sine i iudicibus consiliarii, eorum nomina ponentes, jus dicant.

Ne quis eodem tempore advocatus & adfessor sit: neve duorum magistratum adfessor sit. 2. Sanctio.

14. Imp. Justinianus A. Demostheni Praef. prae.

Nemo & ex his, qui Advocati causarum constituti sunt, vel fuerint, etiam in hac Regia Urbe, in quocunque iudicio deputati, & in aliis omnibus provinciis nostro subjectis Imperio, audeat in uno l eodemque tempore tam advocacy uti, quam consilarii cujuscunque Magistratus, quibus republ. gerenda committitur, curam arripere: cum satis abundeque sufficiat, vel per advocacy nem causis perfectissime patrocinari, vel adfessoris officio fungi: ne, cum ad utrumque festinat, neutrum bene peragat: sed sive advocatus esse maluerit, hoc cum debita solertia implere possit: vel, si adfessionem elegerit in ea videlicet permaneat: Ita tamen, ut post consilarii sollicitudinem depositam, liceat ei ad munus Advocacionis reverti. 1 ¶ Nec sit concessum cujquam duobus Magistratibus adsidere, & utriusque iudicii curam peragere: (neque enim facile credendum est, etiam duobus m necessariis rebus unum sufficere, nam, cum uni iudicio adfuerit, alteri abstrahi necesse est: sicque nulli eorum idoneum in totum inveniri) sed altera adfessione penitus semota, unus Magistratus esse contentum iudicio.

2 ¶ Nec callidis machinationibus huiusmodi legem putet quis esse circumscribendam, etsi non consilarii signum n, quod solitum est, chartis imponat, sed alias quasdam literas excogitatas adsumlaverit, existimans ei licere fungi quidem memorato officio, sub huiusmodi tamen umbra latere: cum * in legem committant & hi, qui vigorem ejus scrupulosi, & excogitatis artibus eludere festinant. Neque sibi blandiri quemquam oportet, quod praesentis l etiam l legis aculeos possit evadere, quemadmodum & anteriores leges super hac re positas deludebat. Si quis etenim in tali commissio fuerit inventus, sciat se de matriculis Advocatorum penitus esse delendum, & decem p librarum auri multam nostris privatis largitionibus illaturum, per virum illustrem Comitem rerum privatarum exigendam: & aliam majorem Regalis Culminis subitum offensam: cum nec ipse iudex, qui hoc fieri passus est, & sciens prudensque commiserit, sine imperiali commotione remanebit. Eidem poena quidem subijciendo etiam eo, vel eis, qui in his causis, quarum patrocinium adepti sunt, quibusque advocacy suam praestiterunt, adfessiones cujuscunque magistratus colore audeat, vel audeant vindicare, ne affectionis suae l vel advocacy memor. incorrupti iudicis non possit nomen perferre. Dat. 5. Kal. Oct. Chalcedone Decio V. C. Cos. 529.

DE ANNONIS & ET CAPITATIONE ADMINISTRANTUM, ET EORUM ADSESSORUM, ALIORUMVE PUBLICAS SOLLICITUDINES GERENTUM, VELEORUM, QUI ALIQUAS CONSECUTI SUNT DIGNITATES.

h 2

TIT.

a v. Brissou. l. 1. c. 12.
b Adsidere Praesidi nemo in sua provincia potest ultra menses quatuor, ut hic. quod ideo constitutum, ut ne quid gratiose vel per calumniam in suos admittat, l. 37. l. 38. ff. de quibus causis. De quatuor mensibus, v. Cuj. c. 16. de praescriptis.
c Marci Antonini & Commodi auctoritas huius legis, teste Zonara: vel Pelicentia Nigri teste Spart. d. v. l. ult. j. de crimine sacrilegii.
e Immunitas eorum, qui adfident majoribus magistratibus.
f Semel bene probata, non sunt improbanda.
g Haec lex sumpta est ex 7. Synopsi Basilic. c. 1. h Leunclavii interpretatio.
i possunt ergo cum iudicibus v. l. 2. s. Nov. 60.
k Adfessor pariter esse, & advocati munere fungi nemo potest, ut nec duobus magistratibus eodem tempore operam suam praestare. Id si quis fecerit, ab advocatorum ordine submovebitur, auri decem libras, ut hic. (2. apud auctorem Synopsi. d. l. c. 2. legitur, una auri libray largitionibus inferet, indignationem Principis subiturus.
l l. 3. ff. cod. m l. ult. s. de adfessoribus. l. 9. ff. de pabli.
n Adfessores chartis iudicialibus signa sua imponebant, & quidem consueta. Verum ut fraudem huic legi facerent, quae vetat quemquam simul fungi adfessoris, & advocati officio, signum aliquod novum chartis iudicialibus adscribebant, ut ipsi actus viderentur non interfuisse, o ἐκκαλλεῖσθαι τὸν συνήγορον. p καὶ λίτρες μίας. Synopsi. Basil. 7. tit. 1. c. 1.
q Annonae sunt, quibus vicam nostram toleramus. r & capitu. Hal. l. 1. s. 8. de off. Praef. prae. Afr. Capita sunt pabula equorum & jumentorum Helych. καπηλὸν παρὰ βλαμὰ ἀλόγειν pabula jumentorum, quae vulgo dicuntur capita. Ammian. 21. ad equos capiti de finit. Calliod. 7. τὰ πυνήκοντα καπτα. Edict. Just. 13. cap. 3.

z Comitum com-
merciorum curz
fuit, ne commer-
cia illicita exer-
cerentur. Eidem
foli a Barbaris
comparandi feri-
ci, in usum Prin-
cipis jus pote-
stasque fuit: & si-
ne eo cum bar-
baris ultra fines
constitutos ne-
gotiari non li-
cuit. l. 2. j. quæ res
venire.

a Delegationes,
quæ & delegato-
rix, Noticia sunt,
quæ singulis ad-
ministratores
& officiis dele-
gantur: quibus
annonæ ei debite
taxantur & capita
& pretia eorum:
quæ sumant vel
ex tributis, vel ex
publicis horreis.
Sunt & alie dele-
gationes his con-
trariæ, quarum
meminit l. 1. 2. j.
de indictionibus.
Nov. 128. cap. 3.

b Vide ad hunc
titulum Cuj. 16.
obser. 33. Cate-
rum hic titulus
non servatur in
Gallia, sed nec
apud eas gentes,
apud quas perpe-
tui magistratus
sunt. Guid. Pap.
decis. 195. Quin-
Leo Nov. 84. per-
mittit urbanis
iudicibus nego-
tari, ædificare &
munera capere:
vetantur tamen
ab eo Præfides,
Nov. 23. in pro-
vinciis domestica
sponsalia contra-
here.
c Et urbanorum
& provincialium.
d v. l. 1. §. 3. j. cod.
l. 33. ff. de reb. cred.
e Synops. Basil. 9.
tit. 1. ex tit. 3. §.
19. tit. 1. & lib. 10.
tit. 2. c. 33. l. 1. j.
de his, quæ vi me-
tusque causa. l. 3.
Harm. 3. §. 11.
f 6. Ecl. 5. fol. 45.
g v. Cujac. 16. ob-
serv. 13.
h Melior est ur-
banorum in eo
condicio: quam
provincialium. §.
2. j. codem. Quid si
paterna eorum
bona a fisco di-
strahantur: utique
emere possunt, l.
62. in princ. ff.
de contrah. empt.

i Etiam ex testamento,
extranei tamen, ut ex Theophilo refert Anastasius bibliothecarius.
v. Cuj. hoc tit. k l. 46. ff. de contrah. empt. l. 8. ff. ad leg. Jul. repet. l. 46. §. 2. ff. de ju-
re fisci. l. d. l. 8. §. 1. m la eos durius agitur cum provincialibus, quam cum ur-
banis, §. 1. 8. eodem. & merito. Major est enim in provinciis grassandi copia. n Ab-
rogatur. l. 5. C. Theod. de his, qui administ. vel off. publ. o Cur ita? collige ex l. 29.
ff. de reg. jur. p An quæ dicuntur initio hujus legis, an quod §. 2. §. cod. continetur?
q Sunt enim iudicibus suppositæ personæ, l. 3. j. si certum. l. un. ff. de Reclor. provinc.
r Quos Græci συμπόνες, παρὰ πόλεως, συνὲς πόλεως, συγκαθέδρες, συμβόλας. Latini
consiliatores. Laetant. 2. Plin. 4. epist. consil. antes, l. 12. C. Th. de legat. participes, l. un. j. si
Recl. prov. consiliarios, l. 5. ff. de off. adfess. adde Cujac. Nov. 119. f l. 13. ff. de re mil. l.
3. j. de reb. cred. t Leges trahantur etiam ad præterita, si hoc nominatim sit expres-
sum. l. 7. §. de legib. l. ult. j. de pact. pig. Nov. 113. Nov. 56. Nov. 115. c. 1. u l. 22. §. 1. §.
de sacros. eccl. adde Nov. 115. c. 1.

x πρὸς προστίμων, &c. 43. Ecl. 7. y Nec enim licet in infinitum, l. ult. j. cod. l.
5. j. quando provoc. z De quibus superioribus titulis dictum est, exceptis procurato-
re Cæsaris & curatore Reip. l. 2. l. 3. j. cod. & defensore plebis, l. 5. j. tit. prox. dixi plenius ea-
dere, & ad quos pertineat jus multæ dicendæ in l. 13. ff. de verb. sign. adde l. 2. in fin. ff. de judic.
a Multa damnum pecuniæ irrogat, non famæ, ut differat a poena, v. l. 13. §. 1. ff. de verb. sign.
b Meos, id est, rationales, quidam ita legunt. c Cur ita? v. l. 2. in fin. ff. de judic.
d De quo l. ult. ff. de off. adfess. l. 37. ff. de pact. adde l. 46. §. 1. ff. de admin. iur. e Cura-
tor reipublicæ, id est, censor rerum ad civitatem pertinentium. idem πρὸς δόκιμαστον
prædia publica & vectigalia locat, pecuniam publicam tractat, opera & loca publica curat,

TIT. LII.

1. Imp. Theod. & Valent. AA. Florentio Præfecto
pratorio.

Omnibus tam viris spectabilibus, quam viris claris-
simis Iudicibus, qui per provincias sive militarem
sive civilem administrationem gerunt, necnon comi-
tati commerciorum z, magistro aris, sive privata
rei rationali per Ponticam atque Asianam dioecesim, item
& adfessoribus Iudicum singulorum in præbendis solatiis
annonarum hic fixus ac stabilis servabitur modus, ut ea
pro annonis & capite dignitati suæ debitis pretia conse-
quantur, quæ particularibus delegationibus a solent con-
tineri. Dat. 3. Kal. Jun. Constantinopoli, Theodosio 17. &
Festo Coss. 439.

DE b CONTRACTIBUS JUDICUM c VEL
EORUM, QUI SUNT CIRCA EOS d, ET INHIBENDIS
DONATIONIBUS IN EOS FACIENDIS: ET NE AD-
MINISTRATIONIS TEMPORE PROPRIAS Æ-
DES ÆDIFICENT (SINE SANCTIONE PRA-
GMATICA.)

TITULUS LIII.

Prætores & provinciarum Rectores non possunt per se, vel per
alios contrahere in loco sibi commissio, nisi pro necessitate
victus & vestitus. Salyc.

1. Imp. Justinianus A. Mennæ P. P.

Quicunque e administrationem in f hac florentis-
sima urbe gerunt, emere g quidem mobiles res
vel immobiles, vel domus extruere non aliter
possunt: nisi h specialem nostri numinis hoc eis
permittentem divinam rescriptionem meruerint.
i ¶ Donationes i vero omnimodo recusant: scientes
non esse validas eas, in quibuscunque rebus, & quacunque
affirmatione, nisi post administrationem depositam, vel
specialiter in scriptis donator eandem donationem ratam
habuerit, vel tempus quinquennale præterierit, in quo
nulla querela super iisdem donationibus, vel ab ipso do-
natore, vel ab ejus successoribus facta sit. 2 ¶ Provinci-
as k vero moderantibus, non solum donationes, sed l et-
iam emptiones quarumcunque mobilium vel immobilium
rerum (præter eas, quæ ad alimoniam, vel vestes perti-
nent) & ædificationes, licet m sacri apices aliquid eorum
permiserint, penitus interdiximus. Nec ratum sit, quod
his donatione, vel venditione datum est, licet n quinquen-
nale tempus post depositam administrationem excesserit,
vel o consensus donatoris vel venditoris post eandem ad-
ministrationem adjectus sit. 3 ¶ Hæc p autem etiam ad
domesticos q & consiliarios eorum r trahi necessarium
duximus: illud etiam adjucentes, ut nec per s interposi-
tam personam aliquid eorum sine periculo possit perpetra-
ri. 4 ¶ Quæ etiam ad præterita t negotia referri sanc-
imus, nisi u transactionibus, vel iudicationibus sopita sint.
¶ Dat. 5. Id. Dec. Const. D. N. Justin. A. 2. Coss. *

DE x MODO y MULTARUM, QUÆ A JU-
DICIBUS z INFLIGUNTUR.

TIT. LIV.

De fama.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Firmo.

Multa damnum famæ a non irrogat. Dat. 5. Idus
Aprilis, Antonino A. & Geta utrisque 2. Coss.
206.

De Procuratore Cæsaris vel rationali.

2. Imp. Alex. A. Decimio P. P.

Procuratores meos, vel b rationales, multæ indicendæ
jus non habere c, sæpe rescriptum est. Dat. 14. Kal.
Sept. Modesto & Probo Coss. 229.

De curatore Reipublicæ.

3. Imp. Gordianus A. Celeri P. P.

Curator d Reipublicæ (qui Græco vocabulo logista e
nuncupatur) multandi jus non habet. Dat. Idib.
Sept. Gordiano A. & Aviola Coss. 240.

i Etiam ex testamento, extranei tamen, ut ex Theophilo refert Anastasius bibliothecarius.
v. Cuj. hoc tit. k l. 46. ff. de contrah. empt. l. 8. ff. ad leg. Jul. repet. l. 46. §. 2. ff. de ju-
re fisci. l. d. l. 8. §. 1. m la eos durius agitur cum provincialibus, quam cum ur-
banis, §. 1. 8. eodem. & merito. Major est enim in provinciis grassandi copia. n Ab-
rogatur. l. 5. C. Theod. de his, qui administ. vel off. publ. o Cur ita? collige ex l. 29.
ff. de reg. jur. p An quæ dicuntur initio hujus legis, an quod §. 2. §. cod. continetur?
q Sunt enim iudicibus suppositæ personæ, l. 3. j. si certum. l. un. ff. de Reclor. provinc.
r Quos Græci συμπόνες, παρὰ πόλεως, συνὲς πόλεως, συγκαθέδρες, συμβόλας. Latini
consiliatores. Laetant. 2. Plin. 4. epist. consil. antes, l. 12. C. Th. de legat. participes, l. un. j. si
Recl. prov. consiliarios, l. 5. ff. de off. adfess. adde Cujac. Nov. 119. f l. 13. ff. de re mil. l.
3. j. de reb. cred. t Leges trahantur etiam ad præterita, si hoc nominatim sit expres-
sum. l. 7. §. de legib. l. ult. j. de pact. pig. Nov. 113. Nov. 56. Nov. 115. c. 1. u l. 22. §. 1. §.
de sacros. eccl. adde Nov. 115. c. 1.

x πρὸς προστίμων, &c. 43. Ecl. 7. y Nec enim licet in infinitum, l. ult. j. cod. l.
5. j. quando provoc. z De quibus superioribus titulis dictum est, exceptis procurato-
re Cæsaris & curatore Reip. l. 2. l. 3. j. cod. & defensore plebis, l. 5. j. tit. prox. dixi plenius ea-
dere, & ad quos pertineat jus multæ dicendæ in l. 13. ff. de verb. sign. adde l. 2. in fin. ff. de judic.
a Multa damnum pecuniæ irrogat, non famæ, ut differat a poena, v. l. 13. §. 1. ff. de verb. sign.
b Meos, id est, rationales, quidam ita legunt. c Cur ita? v. l. 2. in fin. ff. de judic.
d De quo l. ult. ff. de off. adfess. l. 37. ff. de pact. adde l. 46. §. 1. ff. de admin. iur. e Cura-
tor reipublicæ, id est, censor rerum ad civitatem pertinentium. idem πρὸς δόκιμαστον
prædia publica & vectigalia locat, pecuniam publicam tractat, opera & loca publica curat,

De Præfectorum pratorio.

4. Imp. Gratianus, Valentinianus & Theodosius AAA.
Eutropio P. P.

Ilustres viros Præfectos pratorii usque ad 50. a libra-
rum auri multam, cum peccatum gravissimum erit, per-
venire sinimus. Dat. 8. Id. Januar. Gratiano 5. & Theodo-
sio AA. Coss. 380.

Cui queritur multa.

5. Imp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. ad Prætexta-
rum Præfectum pratorio.

Multarum severa compendia arario nostro protinus
esse querenda, nullus ignoret: nisi b ipse iudex id,
quod ad poenam admitti facinoris exculpatur, vel publicis
operibus, vel cursui publico, vel aliis necessariis causis spe-
cialiter deputaverit. Dat. 5. Id. Sept. Aquileja, Richome-
re & Clearcho Coss. 384.

De modo multarum.

6. Imp. Arcadius & Honorius AA. Messala P. P.

Eorum personas, quos culpa reddit obnoxios, ultra d
duarum unciarum auri summam condemnare non pati-
mur. 1 ¶ Proconsularem vero potestatem, si mutandi
necessitas imminet, senarum unciarum auri summa co-
hibebit: in qua e forma etiam Comes Orientis, atque
Præfectus Augustalis erit. 2 ¶ Cæteri vero spectabiles
iudices, & qui vice f nostra administrationis gubernacula
susceperint, ultra tres auri uncias sibi intelligant licentiam
denegatam. 3 ¶ Id quoque observandum a moderatore
esse censemus g, ut in unius correptione personæ (si ad id
continuatio peccati impulerit) triax tantummodo in an-
no h condemnationis ius præstituta summa severitas ex-
erceatur. 4 ¶ Quod si quis prædictum modum i exces-
serit: hujus auctor admitti condemnato k ad dupli resti-
tutionem, fisco vero nostro ad inferendam eam quantita-
tem, quam multa nomine inflixerit, tenebitur. 5 ¶ Nec l
tamen ad hujus legis moderationem pertinere se credant,
qui in peculatis aut manubiis, id est, depraedationibus,
aut concussionibus, furtis, aliisque flagitiis, quæ coeceri
severius convenit, fuerint deprehensi: scilicet ut scripta m
per iudices memoratos, in ejuslibet fuerit dirigenda di-
spendium, sententia proferatur. 6 ¶ Nec putent factu
facile esse n, ut, aut præcipiti persuasione condement,
quem culpa non ingraver, aut erubescenda o varietate ju-
dicii pro arbitrio proprio immutandum esse, quod iusti-
fuit: nisi p paupertas condemnati hoc persuaserit. Dat.
12. Kal. Sept. Theodosio A. 2. & Cynegio Coss. 388.

DE q DEFENSORIBUS r CIVITATUM s.

TIT. LV.

De quibus causis defensores cognoscunt.

1. Imp. Valent. & Valens AA. Seneca Defensori.

Si quis de tenuioribus t ac minusculariis u rebus in-
terpellandum te esse crediderit, in minoribus causis,
id est, usque ad quinquaginta x solidorum summam,
acta judicialia conficiat, scilicet, ut, si quando quis vel
debitum justum, vel servum, qui per fugam y fuerat elap-
sus, vel quod ultra delegationem dederat, postulaverit,
vel quodlibet hujusmodi tua disceptatione restituas. Cæ-
teras vero, quæ dignæ forensi magnitudine videbuntur,
ordinario insinuato Reclori. Dat. 15. Kal. Jan. Terici,
Valentiniano & Valente AA. Coss. 365.

κτὲς, Græci. Ecl. 7. d. loc. adde l. 33. §. de episc. aud. l. 2. j. de prox. sac. serv. Nov. 20. 31.
103. & 112. quasi infimi ordinis. Sic ordinarii milites gregales, & manipularii. ἐμπαδ μοι
etiam dicuntur, v. Cuj. ad l. 4. j. de annonis. & ad tit. de off. Reclor. provinc. §. eodem.
d Iudex multam hic definitam excedere non potest, v. Socin. reg. 48. e Ecl. 7. d. loc.
loc. f καὶ οἱ ἐν ταῖς τὰν ὑπάρχων ὀντίς, Ecl. 7. d. loc. id est, & qui vicem
præfectorum gerunt. g Ecl. 7. d. loc. cap. 4. h κατὰ τὸν αὐτὸν ἐνιαυτὸν,
id est, in eodem anno. Ecl. 7. d. loc. i Multarum judicialium modus certus esse debet, ut
hic: quid in stipulationibus & pactis? possumusne poenam infinitam stipulari? vide Cuj. 16.
obser. 4. adde l. penam. 44. ff. de usuris. Hæc interea regula notanda est: Neminem
posse poenam stipulari, ultra legitimam usuræ quantitatē. l. 15. j. de usuris 44. Ecl. 7. ex l.
23. tit. 3. c. 58. k Condemnata: quidam ita legunt, Græci ita rem totam expresse-
runt, τὸ δὲ διπλάσιον ἀναδωσέτω πρὸς τὸν δίκην: vel ut ibidem alter legit,
πρὸς τὸν δίκην, ut sit sensus: Eum, qui modum in iudicando multa excesserit, teneat
duabus poenis: & ipsi condemnato ad dupli restitutionem, & fisco ad partem multam, quam
indixit. l. 1. j. de sententiæ ex periculo. m Sibi scilicet. Nam superior
iudex poenam potest remittere. n Sensus est, Modum multarum, de quo hoc titulo
agitur, non pertinere ad sacrilegos, fures, & hujusmodi graviorum delictorum reos. 43. Ecl.
7. c. 4. Hos enim gravius multari posse. o Varietas in iudice erubescenda. v. l. 14.
ff. de re judic. l. 15. j. de pan. p Iudex, contrario iudicio, multam moderari, & re-
mittere potest: non passim vel absque causa, verbi gratia propter inopiam rei.
l. 6. in fin. ff. de off. Præsid. Plin. 4. Epist. Prætor senatori multam dixit, egit ille in sena-
tu causam suam, sic, ut deprecaretur, remissa est multa. Interdum poena pecuniaria mutua-
tur in corporalem. l. 4. vers. quod si. j. de serv. fugis. l. 1. in fin. ff. de panis. 2. Fend. 55.
§. qui vero.

q Extat tit. 1. C. Theod. 10. r 1. C. Theod. 10. Nov. 15. πρὸς τὰν ἐνδικίαν.
l Defensores, hi defensores erant civitatum singularum, similes erant tribunis plebis ur-
bis Romæ. Idem locorum defensores, l. 3. j. cod. parentes plebis, l. 4. defensores plebis,
l. un. in fin. j. de off. judic. defensores disciplinæ l. 6. j. cod. v. l. 4. §. 1. de defensor. ad-
de Alciat. 3. disp. 3. t Majores eam remittuntur ad Præsidem. l. 7. j. codem.
u Minusculariis. Haloand.
x Paupertas hæc summa definitur in l. 10. ff. de accus. Hodie est 300. ex Nov. 18. cap. 3.
in fin. y l. 5. j. de fugis.

Ex qui-

a Acta facta in uno iudicio, in alio fidem non faciunt, vide tamen Socin. reg. 4.

b confecta apud publicas personas, quales sunt ipsi iudices, actuarii, notarii.

c Non modo apud se edita in alio iudicio, ut vult Zoanetus: sed etiam apud iudicem primæ instantiæ.

d Cui reo: quæ. Acunque etiam sint instrumenta, vide Clarum 5.

e. 5. ult. quæst. 49. ubi tractat de publicatione processus criminalis, & ipsi actori, etiam criminalia: sed ab actuario, notario, & simili-

bus personis, non ab ipso reo. Reus enim actori non tenetur edere acta, siue sint civilia, siue criminalia. Civilia no-

l. 4. J. cod. nisi iusta causa sit. l. 1. §. cod. Criminalia non, ne aliquin cogatur cum po-

ta dicere, Hen. patior telu vulnera facta meis. At enim dices, delatorem cogi, ad-

versario petente, mandatorum edere. l. 2. §. 5. l. 24. ff. de iure fisci. & merito. Nam delator partes accusatoris sustinet: Ideoque lex illa reo edi-

non actori, jubet. e. Nudis enim actuarii, aut notarii, l. 40. ff. de testam. milis. verbis non est credendum. Scri-

ptura rebellionis & instrumenti præterea requiritur, aut sit nihil. v. Paponem 3. notar. 2. cap. in parte principale de eous notorie, est l. 1. scribis. f. v. Socin. reg. 112.

g. Spem. Hal. & male. Species i. e. genus actionis. l. un. J. de lit. contest. Libellum sine conclusionem non valere hinc colligit, v. Socin. reg. 231.

h. Editio, litis indicium est, ut contestatio ejusdem initium. De ordine iudiciorum dicam J. de lit. contestatione. Hic tantum addo: Editionem extrajudicalem, vocationem in ius antecedere, l. 13. ff. de serv. urban. iudicalem subsequi. Est enim incivile, & animi ad li-

tes propensi indicium, ignorantem & non præmonitum in ius vocare: qui alioquin (edita sibi actione) potuisset sponte actori satisfacere. Et ita regulariter ab apparitoribus res dici solet: Solus, diem aliqui tibi dico, vel in ius te duco. Præsentem in iudicio reo iterum editur actio. In civilibus causis libelli summarias causas petendi continent. Quod ita verum esse Corpolla notat cautela 34. ut reus (eo ordine neglecto) in iudicio ultro debitum confes-

sus, ad expensas condemnari non possit. i. Libellus emendari aut mutari potest ab actore. §. 34. Inst. de action. Emendatio ejus, ad partem: mutatio, ad totum refertur. Fit emendatio adiciendo, vel detrahendo, hinc illa clausula libellis inferi solita, salvo iure addendi. An alterutrum actori, reo invito, licet impune? Non licet, l. 23. ff. de iudiciis. l. 3. §. 1. ff. de accus. quæ de re v. apud Ferrariensem tit. de forma libelli in actione reali 2. num. 29. ibid. Salvo iure addendi, alias si libellus ineptus sit, reo iusta exceptio competit, de qua vide Oldendorp. in tit. de exceptionibus c. 21. & in tractatu de forma libelli. Libellum ante litem contestatam emendare quis potest, v. Socin. reg. 235. post contestatam non potest, v. Soc. reg. 236.

k. i. e. quemadmodum edictis Prætorum licet. l. Ubi ius scriptum deest, iudex ex æquo supplere solet. m. Synopsis Basil. cod. c. 17. Theoph. §. 3. Inst. de act. l. ult. J. de rei vind. v. ad hunc locum Socin. reg. 112.

n. Valagere: Accusatori, & actori probatio incumbit. l. 8. J. de probationibus. o. Nemo ex alienis instrumentis aut probationibus juvari debet, litemve suam inferre. l. Harm. 2. §. 4. vid. cap. l. extr. de probat.

p. id est, eorum, qui ad id speciali iure non coguntur: Quilibet fisco edere tenetur. l. 3. ff. cod. Argentarii privatorum coguntur edere. l. 10. §. 1. ff. cod. Quin reus cogitur exhibere, respondere & interdui jurare, & ita causam adversario edere. l. 3. ff. cod. In criminalibus etiam causis, reus quæstioni subiectus cogitur verum adversus se vulgare. J. de quæst. Magna videtur absurditas, Reum non cogi instrumenta adversario prodere: & tamen compelli respondere, exhibere, jurare, verum fateri, & quod eo occultius est, animi secreta in seipsum evulgare: sed ea de re alibi dicitur commodius.

q. l. 9. inf. de oblig. l. 2. J. de probat. l. 9. inf. de except. r. id est, absolvetur definitive, vel non definitive. Ad & ab observatione iudicii v. Hippol. de Martiliis singulari 189. Matthesilani singulari 17.

s. Synopsis Basil. tit. 12. c. 17. in fin. t. 15, a quo petitur, reus. v. l. 6. J. cod. u. Actor suas rationes edere reo tenetur. Expunctarum enim rationum qualitas a reo petitur iniuste, nihil itaque reo nocet amissio securitatis, cum solutionis fides ei servari possit ex creditorum rationibus. Cæterum cum dico creditorem, fisco etiam intelligi v. l. 6. J. cod. x. l. 4. J. de fide instrum. l. 2. J. de collas. ar. adde Nov. 128. c. 4.

y. siue sit debitum πολιτικόν siue δημοσίον civitatis vel fiscoale. Synopsis. cod. c. 13.

z. Instrumenta rerum earum, quas cum fisco communes habemus, apud fisco esse debent: ut & regulariter apud digniorem, puta majoris patris hæredem, l. 4. in fin. ff. familie l. ult. ff. de fide instrum. penes hæredem, non fideicommissarium, l. 24. J. de fideicommiss. penes hæredem venditorem, non emptorem, l. 48. J. ff. de act. empt. penes eum, quem digniorem creditores duxerint. l. 15. ff. de rebus auctor. iudic.

a ut scilicet privatus habeat exemplum authenticum. d. l. 4. in fin. b authenticum sc. & originale. l. 24. J. de fideicommiss. l. 43. ff. de act. pign. l. 48. in fin. ff. de action. empt. vide ad hunc locum elegans Arrestum Parisiense apud Lucium 9. placitor. 1. n. 10.

c Clausula motus proprii, inducit probationem, ut etiam agentia verba in rescripto probent. Albericus.

d. 4. in fin. ff. de action. empt. vide ad hunc locum elegans Arrestum Parisiense apud Lucium 9. placitor. 1. n. 10.

e. 4. in fin. ff. de action. empt. vide ad hunc locum elegans Arrestum Parisiense apud Lucium 9. placitor. 1. n. 10.

f. 4. in fin. ff. de action. empt. vide ad hunc locum elegans Arrestum Parisiense apud Lucium 9. placitor. 1. n. 10.

g. 4. in fin. ff. de action. empt. vide ad hunc locum elegans Arrestum Parisiense apud Lucium 9. placitor. 1. n. 10.

h. 4. in fin. ff. de action. empt. vide ad hunc locum elegans Arrestum Parisiense apud Lucium 9. placitor. 1. n. 10.

i. 4. in fin. ff. de action. empt. vide ad hunc locum elegans Arrestum Parisiense apud Lucium 9. placitor. 1. n. 10.

j. 4. in fin. ff. de action. empt. vide ad hunc locum elegans Arrestum Parisiense apud Lucium 9. placitor. 1. n. 10.

k. 4. in fin. ff. de action. empt. vide ad hunc locum elegans Arrestum Parisiense apud Lucium 9. placitor. 1. n. 10.

l. 4. in fin. ff. de action. empt. vide ad hunc locum elegans Arrestum Parisiense apud Lucium 9. placitor. 1. n. 10.

m. 4. in fin. ff. de action. empt. vide ad hunc locum elegans Arrestum Parisiense apud Lucium 9. placitor. 1. n. 10.

n. 4. in fin. ff. de action. empt. vide ad hunc locum elegans Arrestum Parisiense apud Lucium 9. placitor. 1. n. 10.

o. 4. in fin. ff. de action. empt. vide ad hunc locum elegans Arrestum Parisiense apud Lucium 9. placitor. 1. n. 10.

p. 4. in fin. ff. de action. empt. vide ad hunc locum elegans Arrestum Parisiense apud Lucium 9. placitor. 1. n. 10.

q. 4. in fin. ff. de action. empt. vide ad hunc locum elegans Arrestum Parisiense apud Lucium 9. placitor. 1. n. 10.

r. 4. in fin. ff. de action. empt. vide ad hunc locum elegans Arrestum Parisiense apud Lucium 9. placitor. 1. n. 10.

s. 4. in fin. ff. de action. empt. vide ad hunc locum elegans Arrestum Parisiense apud Lucium 9. placitor. 1. n. 10.

t. 4. in fin. ff. de action. empt. vide ad hunc locum elegans Arrestum Parisiense apud Lucium 9. placitor. 1. n. 10.

u. 4. in fin. ff. de action. empt. vide ad hunc locum elegans Arrestum Parisiense apud Lucium 9. placitor. 1. n. 10.

v. 4. in fin. ff. de action. empt. vide ad hunc locum elegans Arrestum Parisiense apud Lucium 9. placitor. 1. n. 10.

documenti: nulla a ex hac memoria fiat exactio; nisi b aliud documentum, cuius memoria in secundo facta est, proferatur, aut alia secundum leges quantitatis debita probatio exhibeatur: quia & quantitas, cuius memoria facta est, pro veritate debeatur: Hoc enim & in veteribus legibus invenitur.

8. Idem Aug. Floro. ET c quæ a divo Antonino d patre meo, & quæ a me erecripta sunt, cum juris & æquiritatis rationibus congruunt: Nec enim diversa sunt vel discrepantia: quod multum interfit, an ex parte ejus, qui aliquid petit, quique doli exceptione submoveri ab intentione petitionis suæ potest, rationes promi reus f desideret, quibus se posse instruere g contendit, quod utique ipsa rei æquitas suadet: an vero ab eo, a quo aliquid petitur, actor desideret rationes exhiberi: quando hoc casu non h oportet originem petitionis ex instrumentis ejus, qui i convenitur, fundari. PP. Kal. Oct. Fusco & Dextro Conf. 226.

DE & IN JUS VOCANDO L. TIT. II. De uxore patroni.

1. Imp. Alexander A. Trophino. Sicut bonis moribus convenit, reverentiam m manu-

missoris uxori n præberi: ita re exigente, in ius eam sine permisso Prætoris vocari, prohibitum est. PP. 4. Kal. April. Agricola & Clementino Conf. 231.

De patrono, patrona, eorumque liberis, parentibus & hæredibus. 2. Imp. Gordianus A. Nocturno.

Venia o Edicti non p petita, patronum, seu patronam, eorumque parentes, & liberos, hæredes insuper, et si extranei sint, a liberis seu liberias q eorum non debere in ius vocari, ius certissimum est: Nec in r ea re rusticitati venia præbeatur, cum f naturali ratione honor huiusmodi personis debeatur. Cum igitur confitearis patroni tui filium sine permisso Prædis te in ius vocasse, poenam Edicto perpetuo præstitutam, Rescripto tibi concedi temere desideras. PP. 8. Id. Nov. Gordiano A. & Aviola Conf. 240.

De parentibus. 3. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Rosanæ.

Qui in potestate Patrum agunt, adversus eos u experiri non possunt. Si igitur emancipata es: venia x Edicti petita, hoc facere non prohiberis. Quod & in matris y persona observandum est. PP. 8. Id. Nov. Diocletiano 2. & Maximiano AA. Conf. 287.

Ne in ius vocatus, ad aliud iudicium vocetur, & de fori præscriptione. 4. z.

Qui a semel in ius vocavit aliquem in regia Urbe, vel in provinciis, post libellum ei oblatum, amplius eundem roum ex scripto, vel sine scripto ne peragat; hoc est, ne iudicem sine scripto adversus eundem adeat, sed apud b primum iudicem permaneat. i. Qui libellum accepit, etiam si in aliud officium translatus sit, miles forte vel clericus factus, respondeat omnino in primo foro, quod secundum primam ejus conditionem censetur competens, nullam habens fori præscriptionem. 2. Qui semel in ius vocavit, si post admonitionem c reo oblatam eum ad

reus in ipsis instrumentis actoris fundare potest. In quibus causis libellus necessario non requiratur, vide Oldendorpium tract. de forma libelli. g v. l. 1. ff. de fide instrum.

h. Originem petitionis ex adversarii instrumentis adversarii postulare non debet. c. 1. extr. de probat. i. Actor originem petitionis ex instrumentis rei fundare non debet. l. 1. §. 1. cod. k. 2. ff. 4. §. 3. Inst. de pona temere litig. id est, de his, qui in ius vocari possunt. 7. Rel. §. v. Cuj. 10. obs. 10. Sed liceat nunc illud disquirere. Citatio in quocunque actu necessaria sit, necne. Myningerus ex communis sententia doctorum, 2. obs. 91. negat quemquam cogi ad eum citandum, qui sit præsens, cui nulla competat defensio, qui dolose latitet, qui absens sit quidem, sed qui actum impedire non posset, si præsens esset: ubi de tribuitis, collectis & functionibus fiscalibus agitur: vel ubi quis suspectus est de fuga: si periculum in mora: si pro absente pronuntietur in causa criminali, in omnibus actibus, in quibus figura iudicii non requiritur, qui expediuntur per iudicem ante citationem partis, in causa principali: qui soli iudici concludunt, aut expediuntur secundum solam conscientiam: si pactum sit de capi-

piendo debitore, ejusve bonis: Item in relatione agrimenforum: in iuramento deferendo super taxatione vel liquidatione rerum vi raptarum: si de abfuturis testibus interrogandis agitur: si prodigo interdicitur bonorum administratione: si actus alium tangit per nudam consequentiam, non principaliter, ideoque negat citandum fideiussorem, si ferenda sententia sit adversus principalem. Decitationibus adde Andreæ Gailium 1. obs. 48. ad fin. 50. de requisitis libelli v. eundem ib. obs. 61. ad fin. 69.

l. Gravius est in ius vocare, quam actionem edere, hoc extra iudicium: illud in iudicio fit. m e contrario. Maritus injuriam patitur, uxore injuria affecta. §. 2. Inst. de injuriis. n l. 4. §. 1. ff. cod. ergo nec maritus patronæ vocari poterit sine venia: non poterit, ut quem patrona colit, colat etiam libertus ac reveretur. Accursius aliud esse putat ex l. 6. ff. J. de operib. libert. quæ de operis loquitur, non de honore. v. Cuj. 10. obs. 10.

o gratia edicti. Haloander. adde l. 3. J. cod. l. 4. §. 1. ult. ff. cod. Macrobi. 7. Saturnalium. §. Gratiam edicti facit, qui id permittit, quod edictum verat. p aliud si impetratur. q Filius liberti patrono patrono acceptum ferre ingenuitatem debet. l. ult. J. de libertis. v. Nov. 22.

r rusticitati alias solet ignosci. v. Socinum reg. 348. s Rusticitas non excusatur adversus naturam, eave, quæ remitti non potest, ideoque male colligit, Principem generaliter posse remittere omnes pœnas, v. Papon. 2. Notar. 7. sol. 464. 465. Clar. 5. sentent. §. ult. §. 59. u l. 4. ff. cod. §. 3. Inst. de pona temere. x v. l. 2. §. cod. y & merito, nec enim ex iure potestatis, quod iure civili introducitur, hoc ius descendit: sed ex iure naturali & reverentia, quæ debetur parentibus ex æquo, adde Cujac. 10. obs. 10.

z Hanc legem restituit Cuj. 13. obs. 11. ejus etiam facit mentionem 10. obs. 10. in fin. a Latina interpretatio, b quia post litem contestatam iudex reculari non debet. Nov. 53. cap. 3. vers. quidam vero.

c hanc citationem ὁπὸ μνησιν Græci appellant. Synopsis. Basilicon. 7. tit. 8. c. 18.

alium

a Exemplum non probat, vide tamen Socin. reg. 136.

b Exemplo instrumenti non creditur, sed authenticum. Cur ita? In iis tantum notario creditur, de quibus rogatus est, ut & in iis solis, quæ tempore instrumenti confecti gesta sunt.

Ad hæc, quæ ad aliud referuntur ex eo, ad quod referuntur, sunt probanda. Potest etiam falsum argui ex ipsius authenticæ scripturæ & signis. Quid si originale sit amissum? utique exemplo legitime confecto credi poterit, l. 37. §. 5. ff. de legat. 3. & ita, chirographo debitorum pupilli amisso, creditor ex inventario possunt conveniri. l. 57. ff. de adm. rin. int. adde Nov. 127. c. 2. l. 6.

in fin. l. 7. ff. de edendo, ut hinc colligas, exemplo interdui crediti Exemplum instrumenti etiam probare, ut l. 45. §. 5. 6. ff. de iur. fisci. nisi promptu sit ac descriptum parte non citata, vel citra iudicis iussum. l. 3. §. 8. de diversis rescriptis.

c v. Synopsis. Basil. 7. tit. 8. c. 20. d l. 1. l. 2. l. 3. l. 4. sup. cod.

e l. 5. l. 6. l. 7. ff. cod.

f Reus iuste desiderat, ut actor (quem doli mor exceptione submotus est) ratione, edat, l. 6. §. cod. ut crassius loquar: Originem exceptionis suæ

g v. l. 1. ff. de fide instrum.

h. Originem petitionis ex adversarii instrumentis adversarii postulare non debet. c. 1. extr. de probat. i. Actor originem petitionis ex instrumentis rei fundare non debet. l. 1. §. 1. cod.

k. 2. ff. 4. §. 3. Inst. de pona temere litig. id est, de his, qui in ius vocari possunt. 7. Rel. §. v. Cuj. 10. obs. 10. Sed liceat nunc illud disquirere. Citatio in quocunque actu necessaria sit, necne. Myningerus ex communis sententia doctorum, 2. obs. 91. negat quemquam cogi ad eum citandum, qui sit præsens, cui nulla competat defensio, qui dolose latitet, qui absens sit quidem, sed qui actum impedire non posset, si præsens esset: ubi de tribuitis, collectis & functionibus fiscalibus agitur: vel ubi quis suspectus est de fuga: si periculum in mora: si pro absente pronuntietur in causa criminali, in omnibus actibus, in quibus figura iudicii non requiritur, qui expediuntur per iudicem ante citationem partis, in causa principali: qui soli iudici concludunt, aut expediuntur secundum solam conscientiam: si pactum sit de capi-

piendo debitore, ejusve bonis: Item in relatione agrimenforum: in iuramento deferendo super taxatione vel liquidatione rerum vi raptarum: si de abfuturis testibus interrogandis agitur: si prodigo interdicitur bonorum administratione: si actus alium tangit per nudam consequentiam, non principaliter, ideoque negat citandum fideiussorem, si ferenda sententia sit adversus principalem. Decitationibus adde Andreæ Gailium 1. obs. 48. ad fin. 50. de requisitis libelli v. eundem ib. obs. 61. ad fin. 69.

l. Gravius est in ius vocare, quam actionem edere, hoc extra iudicium: illud in iudicio fit. m e contrario. Maritus injuriam patitur, uxore injuria affecta. §. 2. Inst. de injuriis. n l. 4. §. 1. ff. cod. ergo nec maritus patronæ vocari poterit sine venia: non poterit, ut quem patrona colit, colat etiam libertus ac reveretur. Accursius aliud esse putat ex l. 6. ff. J. de operib. libert. quæ de operis loquitur, non de honore. v. Cuj. 10. obs. 10.

o gratia edicti. Haloander. adde l. 3. J. cod. l. 4. §. 1. ult. ff. cod. Macrobi. 7. Saturnalium. §. Gratiam edicti facit, qui id permittit, quod edictum verat. p aliud si impetratur. q Filius liberti patrono patrono acceptum ferre ingenuitatem debet. l. ult. J. de libertis. v. Nov. 22.

r rusticitati alias solet ignosci. v. Socinum reg. 348. s Rusticitas non excusatur adversus naturam, eave, quæ remitti non potest, ideoque male colligit, Principem generaliter posse remittere omnes pœnas, v. Papon. 2. Notar. 7. sol. 464. 465. Clar. 5. sentent. §. ult. §. 59. u l. 4. ff. cod. §. 3. Inst. de pona temere. x v. l. 2. §. cod. y & merito, nec enim ex iure potestatis, quod iure civili introducitur, hoc ius descendit: sed ex iure naturali & reverentia, quæ debetur parentibus ex æquo, adde Cujac. 10. obs. 10.

z Hanc legem restituit Cuj. 13. obs. 11. ejus etiam facit mentionem 10. obs. 10. in fin. a Latina interpretatio, b quia post litem contestatam iudex reculari non debet. Nov. 53. cap. 3. vers. quidam vero.

c hanc citationem ὁπὸ μνησιν Græci appellant. Synopsis. Basilicon. 7. tit. 8. c. 18.

alium

alium

alium

alium

alium

alium

a Non propria: sed actio empti, si junctum est pactum empti: locati vero, si locatiori: idem dicitur in similibus.

b id est, pactum in continenti adjectum format actionem. l. 7. §. 5. ff. eod.

c adde l. Harm. 9. §. 21.

d ex continenti, l. 7. §. 5. ff. eod. seu tempore contractus. l. pen. §. de pactis inter empt.

statim, l. 27. §. eod. in ingressu contractus, d. §. 5. ff. eod. l. 1. §. 5. initio contractus, l. 3. inf. de pactis inter empt.

id est, antequam contractus perfecteretur, id est, nondum contractum perfectum, non post contractum iam perfectum, cum nondum lex contractui data esset.

e Pacta ex intervallo pariunt exceptionem. Ex intervallo fieri, est contractum subsequi: fieri

postea, §. 2. ff. de pactis, l. 1. re jam contracta, post contractum iam perfectum.

f Si pactum subiecta sit poenae stipulatio, optio stipulari datur, ut aut stipulatione utatur, aut exceptione, si modo accepto ferat poenam: de qua ea non petenda cautionem interponat, l. Harm. 9. §. 16. adde eundem §. 10. g Pacto poena promitti potest, ac peti non potest, nisi stipulatio sit subiecta. h Stipulatione pacto subiecta, non ex pacto, quod antecellit stipulationem, sed ex stipulatione, quae subsecuta est, agitur, l. 27. §. eod.

i Et res debita, & poena ejus loco, simul peti non potest. k Quod iudicium quidam qui receptus in ipsis iudiciis, nec improbat legibus.

l Quo iure nitebatur actor ad id postulandum: puto conventionem poenali, de qua hic agitur, ut merito possit hinc colligere, neque pacto, neque stipulatione fieri posse, ut creditor propria auctoritate bona debitoris in se transferat, citra solemnem juris observationem, idque ea de causa constitutum, ne via feneratoribus pateat. In hac questione lex hac tota profus occurrat.

m Id est, non servato juris ordine, cum nulla sententia praecesserit. l. 58. ff. de re iudic. n adde l. pactum dotali instrumento 3. §. de collat. l. ult. ff. de suis.

o Pactum hoc vestitum est literis. p huc res redit: An quis hereditatem suam contracta inter vivos, puta dotis vel societatis omnium bonorum in aliquem, praesertim in liberos, deferre possit? vel ita. An successiones pactis vel stipulationibus possint obstringi. Negatur, ut hic, §. 1. ff. de pactis conventis. l. 4. §. inf. de inutilibus stipul. Contrarium extat in l. ult. §. eod. ibi: nisi ipse forte. Idem quoque negat Leonis cons. 19. sed & praxis teste Masurio, & ita iudicatum fuisse in Senatu Tholosano & Parisiensi, Paponius retulit 20. Arrest. 1. Atqui hoc admissio, licita bonorum omnium donatio fuerit, & ea concessa, libertas testandi tollitur, quam tolli ius non pariter. inf. eod. Respondeo, libertatem non tolli, sed restringi, ut mox dicetur plenius.

q hoc non servatur, ut paulo ante diximus. r Donationem omnium bonorum, puta praesentium & futurorum, non valere hinc colligitur, arg. l. stipulatio hoc modo concepta 6. ff. de verb. oblig. five testamento fiat huiusmodi donatio, five contractum, v. Clarus 4. sent. §. donatio. & Socinus reg. 108. Non idem est, si quis donavit bona sua, vel omnia bona sua mobilia & immobilia. His enim casibus tenet donatio, quia libertatem de bonis futuris testandi sibi non abstulit, sed ea sibi excepisse praesumitur. Quid si alieno meam hereditatem donavi? non valet donatio. hoc enim genere testandi facultatem mihi abstuli, quod ius non patitur. Bart. l. ult. §. eod. Clarus d. loca. Quid si donavi tibi omnia mea bona & usufructum eorum mihi excepti, ut de eo non possim testari? Non valet donatio. Nam ut donatio omnium bonorum valeat, oportet, ut quod donator sibi reservet, ejus conditionis sit, ut de eo testari possit, de quo Clarus 4. sent. §. donatio. quae 19. Et haec regula ita vera est, ut donatio omnium bonorum praesentium, & futurorum non possit confirmari juramento. Roland. a Valle l. conf. 39. m. 1. 2. f. adde l. 1. sup. eod.

t Precaria substitutio mutuo consensu remitti potest, l. 17. sup. eod. potest etiam remitti non mutuo, l. 1. sup. eod. & breviter: Spes futurae successionis, seu fideicommissum sub conditione relatum, pendente conditione, potest remitti potest, si causa sublit.

u solemni tamen. Vir enim in Jurisconsultorum libris ulla renunciatio hereditatis reperitur, nisi formalibus & discretis verbis expressa, ut hic, §. 1. 2. 3. 4. inf. de transact. v. Rotom. conf. 8.

x Synops. Basil. eod. c. 58. y Pactum non requirit scripturam, ut hic, l. Harm. 9. §. 2. ut & divisio hereditatis, l. 21. inf. eod. l. 5. inf. de transact. vide l. 9. inf. de fide instrum. pignus, v. l. 4. inf. de fide instrum. venditio, l. 10. inf. de fide instrum. l. 3. inf. de fide instrum. locatio, l. 24. inf. de locato. nuptiae, l. 9. §. de nuptiis. emancipatio, l. 1. §. de fide instrum. pignus, hypotheca, l. 4. ff. de pignori. l. 4. ff. de fide instrum.

Usurarium stipulatio, l. 1. inf. de usuris, societas, l. 2. inf. pro socio, & generaliter, Scriptura in nullo actu requiritur, Nov. 73. c. 8. Eos tamen excipe, in quibus scriptura more ac solemnitatem vel partium conventionem necessario requiritur, v. l. 17. inf. de fide instrum. velut in testamento scripto, l. 21. inf. de testam. emphyteusis, l. 1. inf. de iura emphyteusis. literarum obligatione, sententia definitiva, l. 2. inf. de sent. ex periculo. in legitimandis per matrimonium liberis in concubitu susceptis, l. 10. §. inf. de naturalibus. in nuptiis senatorum & honestorum personarum, Nov. 74. c. 4. Idem in hypotheca mutui, ad emendand militum casum, Nov. 97. c. 4. vel si quis per totam exortas seu prior in hypotheca esse affectat, Nov. 136. cap. 3. l. scripturae, inf. qui postores, in arbitrii homologatione, l. 4. in fin. l. 6. inf. de arbit. in constitutione non numerata pecuniae, l. 14. §. 4. inf. de non num. Nov. 100. cap. 1. in emancipatione, l. 2. l. ult. de emancip. in adoptione, l. ult. inf. de adopt. vide Speculatorem tit. de instrum. edit. §. refut. autem, v. ff. Arto vero. Ferraricem in forma productionis testamenti. 13. in v. coram.

z Si pactum subiecta sit poenae stipulatio, optio stipulari datur, ut aut stipulatione utatur, aut exceptione, si modo accepto ferat poenam: de qua ea non petenda cautionem interponat, l. Harm. 9. §. 16. adde eundem §. 10. g Pacto poena promitti potest, ac peti non potest, nisi stipulatio sit subiecta. h Stipulatione pacto subiecta, non ex pacto, quod antecellit stipulationem, sed ex stipulatione, quae subsecuta est, agitur, l. 27. §. eod.

i Et res debita, & poena ejus loco, simul peti non potest. k Quod iudicium quidam qui receptus in ipsis iudiciis, nec improbat legibus.

actio a competit b, si 2 in continenti d fiat: nam quod postea e placuit, id non petitionem, sed exceptionem parit. PP. 5. Id. Jan. Maximino A. & Africano Conf. 237.

De pacto penali & stipulatione subiecta.

14. Imp. Gordianus A. Caesio militi.

SI f pacto g, quo poenam adversarium tuum promississe proponis, si placito non stetisset, stipulatio subiecta h est, ex stipulatu ages: vel i id, quod in conventionem deveniat, ut fiat, consequeris: vel poenam stipulatione comprehensam more & iudiciorum exiges: nam bona l adversarii tui in te transferri citra m solemnem ordinem frustra deprecaris. PP. Kal. April. Gordiano A. 2. & Pompeiano Conf. 242.

De futura successione.

15. Impp. Valentin. & Gallien. AA. & Valerianus Nobiliss. Cels. Pactumejo.

Pactum n, quod dotali instrumento o comprehensum est, ut si pater vita fungeretur, ex aqua p portione ea, quae nubebat, cum fratre hares patris sui esset: neque ullam q obligationem contrahere, neque libertatem r testamenti faciendi mulieris patri potuit auferre. PP. 10. Kal. Martii, Amiliano & Basio Conf. 267.

De precaria substitutione.

16. Impp. Dioclet. & Maximian. AA. Diaphanto.

Cum proponas, filios testamenti scriptos heredes rogatos esse, ut f, qui primus rebus humanis eximeretur, alteri portionem hereditatis restitueret: quoniam precariam t substitutionem fratrum consensu u remissam adseris, fideicommissi persecutio cessat. PP. 4. Id. Febr. Maximo 2. & Aquiliano Conf. 286.

De Scriptura.

17. Iidem AA. Deximacho.

Pactum x, quod bona fide interpositum docebitur, etsi scriptura y non existente, tamen, si aliis probationibus rei z gestae veritas comprobari potest, Praeses provinciae secundum jus custodiri efficiet. PP. 9. Kal. Jul. Iidem Conf. quibus supra 286.

De parte accepta ab uno ex correis debendi.

18. Iidem AA. Julio & Amilio.

f Si pacto subiecta sit poenae stipulatio, optio stipulari datur, ut aut stipulatione utatur, aut exceptione, si modo accepto ferat poenam: de qua ea non petenda cautionem interponat, l. Harm. 9. §. 16. adde eundem §. 10. g Pacto poena promitti potest, ac peti non potest, nisi stipulatio sit subiecta. h Stipulatione pacto subiecta, non ex pacto, quod antecellit stipulationem, sed ex stipulatione, quae subsecuta est, agitur, l. 27. §. eod.

i Et res debita, & poena ejus loco, simul peti non potest. k Quod iudicium quidam qui receptus in ipsis iudiciis, nec improbat legibus.

l Quo iure nitebatur actor ad id postulandum: puto conventionem poenali, de qua hic agitur, ut merito possit hinc colligere, neque pacto, neque stipulatione fieri posse, ut creditor propria auctoritate bona debitoris in se transferat, citra solemnem juris observationem, idque ea de causa constitutum, ne via feneratoribus pateat. In hac questione lex hac tota profus occurrat.

m Id est, non servato juris ordine, cum nulla sententia praecesserit. l. 58. ff. de re iudic. n adde l. pactum dotali instrumento 3. §. de collat. l. ult. ff. de suis.

o Pactum hoc vestitum est literis. p huc res redit: An quis hereditatem suam contracta inter vivos, puta dotis vel societatis omnium bonorum in aliquem, praesertim in liberos, deferre possit? vel ita. An successiones pactis vel stipulationibus possint obstringi. Negatur, ut hic, §. 1. ff. de pactis conventis. l. 4. §. inf. de inutilibus stipul. Contrarium extat in l. ult. §. eod. ibi: nisi ipse forte. Idem quoque negat Leonis cons. 19. sed & praxis teste Masurio, & ita iudicatum fuisse in Senatu Tholosano & Parisiensi, Paponius retulit 20. Arrest. 1. Atqui hoc admissio, licita bonorum omnium donatio fuerit, & ea concessa, libertas testandi tollitur, quam tolli ius non pariter. inf. eod. Respondeo, libertatem non tolli, sed restringi, ut mox dicetur plenius.

q hoc non servatur, ut paulo ante diximus. r Donationem omnium bonorum, puta praesentium & futurorum, non valere hinc colligitur, arg. l. stipulatio hoc modo concepta 6. ff. de verb. oblig. five testamento fiat huiusmodi donatio, five contractum, v. Clarus 4. sent. §. donatio. & Socinus reg. 108. Non idem est, si quis donavit bona sua, vel omnia bona sua mobilia & immobilia. His enim casibus tenet donatio, quia libertatem de bonis futuris testandi sibi non abstulit, sed ea sibi excepisse praesumitur. Quid si alieno meam hereditatem donavi? non valet donatio. hoc enim genere testandi facultatem mihi abstuli, quod ius non patitur. Bart. l. ult. §. eod. Clarus d. loca. Quid si donavi tibi omnia mea bona & usufructum eorum mihi excepti, ut de eo non possim testari? Non valet donatio. Nam ut donatio omnium bonorum valeat, oportet, ut quod donator sibi reservet, ejus conditionis sit, ut de eo testari possit, de quo Clarus 4. sent. §. donatio. quae 19. Et haec regula ita vera est, ut donatio omnium bonorum praesentium, & futurorum non possit confirmari juramento. Roland. a Valle l. conf. 39. m. 1. 2. f. adde l. 1. sup. eod.

t Precaria substitutio mutuo consensu remitti potest, l. 17. sup. eod. potest etiam remitti non mutuo, l. 1. sup. eod. & breviter: Spes futurae successionis, seu fideicommissum sub conditione relatum, pendente conditione, potest remitti potest, si causa sublit.

u solemni tamen. Vir enim in Jurisconsultorum libris ulla renunciatio hereditatis reperitur, nisi formalibus & discretis verbis expressa, ut hic, §. 1. 2. 3. 4. inf. de transact. v. Rotom. conf. 8.

x Synops. Basil. eod. c. 58. y Pactum non requirit scripturam, ut hic, l. Harm. 9. §. 2. ut & divisio hereditatis, l. 21. inf. eod. l. 5. inf. de transact. vide l. 9. inf. de fide instrum. pignus, v. l. 4. inf. de fide instrum. venditio, l. 10. inf. de fide instrum. l. 3. inf. de fide instrum. locatio, l. 24. inf. de locato. nuptiae, l. 9. §. de nuptiis. emancipatio, l. 1. §. de fide instrum. pignus, hypotheca, l. 4. ff. de pignori. l. 4. ff. de fide instrum.

Usurarium stipulatio, l. 1. inf. de usuris, societas, l. 2. inf. pro socio, & generaliter, Scriptura in nullo actu requiritur, Nov. 73. c. 8. Eos tamen excipe, in quibus scriptura more ac solemnitatem vel partium conventionem necessario requiritur, v. l. 17. inf. de fide instrum. velut in testamento scripto, l. 21. inf. de testam. emphyteusis, l. 1. inf. de iura emphyteusis. literarum obligatione, sententia definitiva, l. 2. inf. de sent. ex periculo. in legitimandis per matrimonium liberis in concubitu susceptis, l. 10. §. inf. de naturalibus. in nuptiis senatorum & honestorum personarum, Nov. 74. c. 4. Idem in hypotheca mutui, ad emendand militum casum, Nov. 97. c. 4. vel si quis per totam exortas seu prior in hypotheca esse affectat, Nov. 136. cap. 3. l. scripturae, inf. qui postores, in arbitrii homologatione, l. 4. in fin. l. 6. inf. de arbit. in constitutione non numerata pecuniae, l. 14. §. 4. inf. de non num. Nov. 100. cap. 1. in emancipatione, l. 2. l. ult. de emancip. in adoptione, l. ult. inf. de adopt. vide Speculatorem tit. de instrum. edit. §. refut. autem, v. ff. Arto vero. Ferraricem in forma productionis testamenti. 13. in v. coram.

SI creditores vestros ex parte debiti admisisse quemquam vestrum pro z sua persona solventem probaveritis: aditus Rector provinciae, pro sua gravitate, ne alter pro altero exigatur, providebit. PP. 7. Id. Jan. Dioclet. 3. & Maximiano AA. Conf. 287.

De futura successione.

19. Iidem AA. Victoriano militi.

LIcet a inter privatos b huiusmodi scriptum, quo comprehenditur, ut is, qui supervixerit, alterius rebus potiat, ne donationis quidem mortis causa gestae efficaciter speciem ostendat: tamen cum voluntas militum, quae super ultimo vitae spiritu, deque familiaris rei decreto, quoquo modo contemplatione mortis in scripturam deducitur, vim postremi iudicii obtineat: proponasque te ac fratrem tuum ad c discrimen praellii pergentes, ob communem mortis fortunam invicem d esse pactos, ut ad eum, qui superstes fuisset, res ejus, cui casus finem vita attulisset, pertinerent: existente conditione intelligitur e ex fratris tui iudicio, quod Principalium constitutionum prompto favore firmatur) etiam rerum ejus compendium ad te delatum esse. PP. 15. Kal. Decembr. Sirmii, ipsis 5. & 3. AA. Conf. *

De rerum dominio.

20. Iidem AA. & CC. Martiali.

Traditionibus f & usucapionibus g dominia h rerum non i nudis k pactis transferuntur l. PP. Kal. Jan. ipsis 5. & 4. AA. CC. Conf. 293.

De divisione & transatione.

21. Iidem AA. & CC. Eusebio.

Cum proponas, inter vos sine m scriptura placuisse, fractionum successionem aquin ex partibus dividi, & transationis causa probari possit hanc intercessisse conventionem: exceptione n te tueri potes, si possides. Quod si adversarius tuus teneat o: ex hoc placito nullam actionem natam esse, si tibi stipulatione non prospexisti, debes intelligere: nec adversario tuo transatione uti p concedendum est, nisi q ea, quae placita sunt, adimplere paratus sit. PP. Kal. Maji, Fausto 2. & Gallo Conf. 298.

De tutoribus & curatoribus.

22. Iidem AA. & CC. Archelao.

Pactum curatoris r recipere minorem quantitatem paciscentis, adultae aetatis suffragium, ne noceat, efficiet:

v. Cujac. 16. obs. v. 39. & ad l. 26. ff. de verb. oblig. Valebit ergo huiusmodi conventio inter solos milites? Paponius 20. Arrest. 2. Arrest. 1. alius hodie receptum esse in Gallia, praesertim inter nobiles, ut in societate omnium bonorum alter alterum heredem possit instituire. Rotomanus conf. 1. scribit: Huiusmodi donationes inter vivos recipere factas valere: praesertim, ut familiam conserventur, vel si inter cognatos & agnatos sunt factae. l. 7. §. fol. 48. & seq. Idem ex communi opinione refert, hanc legem ad paganos extendi communi omnium gentium usu. Huiusmodi confraternitates in Germania initam & contractam anno 1373. inter ducem Saxoniae & Landgravium Hailae: & aliam diverso tempore inter ducem Saxoniae & Marchionem Brandenburgensem: & in Gallia quoque talem donationem initam inter dominos d' Alegre: in Italia inter dominos de Molza, & breviter passim valere huiusmodi conventiones refert Cynus, Baldus, Castrenf. Salyc. ad l. si pater. §. inf. de inoff. Hypopolitus singulari 150. & 333. Tirac. ad l. si unquam. n. 10. 11. §. de revocandis donat. l. 1. §. 2. observ. 33. dixi ad l. §. de pactis conventis. e Imo pactum mutuae successionis non valet. l. 70. ff. de hered. insti. f subaudi, factis a domino ex iusta causa, idque iure gentium. l. 2. §. de crimine stellationis. l. 7. in fin. ff. pro emptore. 11. Ecl. 1. c. 61. 1. Ulpian. 7. l. 9. §. de donat. inter vir. & uxor. l. 13. §. de distract. pignori. i. e. traditioe, eaque non nuda. Nuda non est, quae causam habet ac titulum: non quemvis, sed alienationis causam continentem. l. 31. ff. de acquir. rer. E contrario, solus titulus dominium non transfert, nisi sequatur traditio. l. 15. §. de rei vindic. Ad hanc Traditio non fit cuiusvis rei, l. 70. ff. de contr. empr. l. 83. ff. de verb. oblig. l. 182. ff. de reg. iur. §. 3. Instit. de ver. div. §. a quavis persona, l. 1. §. de fundo dotali. l. 22. §. de administ. int. Nov. de non alienandis reb. Eccles. 7. c. 1. & 120. c. 7. adde casum legis 3. §. eod. aut quavis forma, de qua dicam ad l. 2. §. de acquir. poss. Effectus traditionis est. In acquirendo dominium tempus traditionis magis considerari, quam titulos, quae de re dicitur ad l. 15. §. de rei vindic. Illud interim adiiciendum, quibusdam casibus dominium transferri & ad nos redire sine traditione, quae de re quoque dicitur ad l. 6. inf. quando dies legat. g Si traditio facta sit a non domino, idque sit iure civili, v. l. 3. §. de usucap. de quibus dicam §. de usucap. transformanda. Hinc colligitur, Directum dominium praescriptione non transferri, sed utile tantum dominium, de quo v. Socinus reg. 97. h Dominium, est ius de re corporali perfecte disponendi, nisi lex obstat: eaque unicum numero & substantia, l. 14. §. 2. ff. de exception. vel. habet tamen qualitates diversas, hinc directum, utile, vel quasi dominium. Utile interdum concurrebat cum directo (ut in Emphyteuta) aut ei repugnat, v. Ferraricem in forma libelli actionis realis, 2. in verb. iure domini vel quasi. 9. i & μὲν δὴ τὰς συμφωνίας, i. e. non nudo pacto, Synops. d. cap. 60. & μόνον φίλοις συμφωνέοις ibid. c. 66. §. 1. hinc ἐπαγγελίας 69. i. e. non nudis tantum pactis. k Nuda pacta hic intellige, quae traditione destituntur: nuda, ut in l. 1. ff. de pign. action. §. 4. Inst. de ver. div. §. 1. §. de action. empr. Pacta an obligationes dixeris, nihil interest. l. 3. ff. de oblig. & action. l. Transferuntur etiam aliis modis Sunt enim alii modi transferendi dominii, quam traditio & usucapio, v. l. ult. §. quando dies legat. sed hi modi, de quibus hac constitutione traditur, utiliores sunt aliis. Verum quæri potest, cur non dominia pactis transferuntur? Dic quia rerum dominia a naturali possessione coeperunt. v. Cujac. ad l. 1. §. de usucap. adde l. obligationem. §. de oblig. m v. l. 17. §. eod. l. 9. §. de fide instrum. Divisio fit interdum instrumentis interpositis, l. 35. ff. eod.

n Possidenti ex causa transationis, iusta competit exceptio. o v. l. 26. §. familiae. p Cur ita? v. l. 45. ff. eod. q cum effectu scil. l. 28. §. de transact. Nemo mihi imputare potest, sibi promissum non servari, quando primus ipse promissum non servavit, v. c. 75. de reg. in 6. Adversario fidem contractus servare non cogimur, si eam ipsemet non servavit: fides frangenti non servatur: sed nec iuramentum (cui inest tacita conditio, si ipse fidem servaverit) quia poena non committitur ei, qui hac de causa recusavit contractum servare. v. l. ult. §. de non numerata pecunia. l. 14. ff. pro socio. Quin, quod magis est, ad poenam contra adversarium potest agere. Plura vide apud Rolandum a Valle l. conf. 57. n. 19. ad 24. Socin. regul. 149. Fidem frangenti fides frangitur eidem. r Idem in patre, qui in praesidium filii renunciare successionem & hereditatem 1200. aureorum pro summa mille aureorum non potest, l. 11. inf. de iure fisci. l. 26. inf. de fideicom. l. 10. ff. de transact. vide Rotom. conf. 8.

z Si uni ex correis debendi sit pro sua persona liberatio, tacite videtur creditor cum eo pactus, ne pro suorum correorum personis conveniatur: futurum aliqui ut si non ea formula liberatus sit, ob reliquos possit conveniri. l. 2. 3. §. de duobus reis.

a Synops. Basil. eod. cap. 60. 1. Harmen. 9. §. 30. & l. 1. §. 16. §. 6.

b puta paganos non milites.

c ὁμῶς παρὰ τὰς, ubi in aciem prodeunt. Syn. Harm.

d Non valet conventio inter duos facta de mutua successione. l. 4. §. de insti. filij. (eam Graeci vocant ἀδελφικὴν ἐνομομίαν) vide 1. Harm. 9. ὅτι ἀδελφικὴν ἐνομομίαν, nisi inter consanguineos, ut hic, §. l. 4. §. 1. de insti. filij. in ipso prociat.

e ὁμῶς παρὰ τὰς ἐξιοῦτας, 21. Ecl. 1. c. 60. Harmen. d. loco. non valet inter virum & uxorem.

f ὁμῶς παρὰ τὰς ἐξιοῦτας, 21. Ecl. 1. c. 60. Harmen. d. loco. non valet inter virum & uxorem.

g ὁμῶς παρὰ τὰς ἐξιοῦτας, 21. Ecl. 1. c. 60. Harmen. d. loco. non valet inter virum & uxorem.

h ὁμῶς παρὰ τὰς ἐξιοῦτας, 21. Ecl. 1. c. 60. Harmen. d. loco. non valet inter virum & uxorem.

i ὁμῶς παρὰ τὰς ἐξιοῦτας, 21. Ecl. 1. c. 60. Harmen. d. loco. non valet inter virum & uxorem.

k ὁμῶς παρὰ τὰς ἐξιοῦτας, 21. Ecl. 1. c. 60. Harmen. d. loco. non valet inter virum & uxorem.

l ὁμῶς παρὰ τὰς ἐξιοῦτας, 21. Ecl. 1. c. 60. Harmen. d. loco. non valet inter virum & uxorem.

m ὁμῶς παρὰ τὰς ἐξιοῦτας, 21. Ecl. 1. c. 60. Harmen. d. loco. non valet inter virum & uxorem.

n ὁμῶς παρὰ τὰς ἐξιοῦτας, 21. Ecl. 1. c. 60. Harmen. d. loco. non valet inter virum & uxorem.

o ὁμῶς παρὰ τὰς ἐξιοῦτας, 21. Ecl. 1. c. 60. Harmen. d. loco. non valet inter virum & uxorem.

p ὁμῶς παρὰ τὰς ἐξιοῦτας, 21. Ecl. 1. c. 60. Harmen. d. loco. non valet inter virum & uxorem.

q ὁμῶς παρὰ τὰς ἐξιοῦτας, 21. Ecl. 1. c. 60. Harmen. d. loco. non valet inter virum & uxorem.

r ὁμῶς παρὰ τὰς ἐξιοῦτας, 21. Ecl. 1. c. 60. Harmen. d. loco. non valet inter virum & uxorem.

s ὁμῶς παρὰ τὰς ἐξιοῦτας, 21. Ecl. 1. c. 60. Harmen. d. loco. non valet inter virum & uxorem.

t ὁμῶς παρὰ τὰς ἐξιοῦτας, 21. Ecl. 1. c. 60. Harmen. d. loco. non valet inter virum & uxorem.

u ὁμῶς παρὰ τὰς ἐξιοῦτας, 21. Ecl. 1. c. 60. Harmen. d. loco. non valet inter virum & uxorem.

dum finitam, d. l. 1. confensu, l. 13. l. 41. J. cod. certa conditione, l. 25. J. cod. certa lege, l. 14. ff. cod. i. e. a. aliquo dato, l. 6. l. 38. J. cod. l. 65. §. 1. ff. de cond. indeb. retento, l. 21. l. 38. J. cod. vel accepto, l. 24. J. cod. vel promissio, l. 2. l. 37. l. 38. J. cod. finire, l. 10. l. 16. l. 29. inf. cod. l. 1. ff. cod. ac decidere. l. 7. l. 17. J. cod.

a Idem si cum uno fideiussore. Pactum enim ab altero ex duobus fideiussoribus factum, nihil prodest. l. 15. §. 1. ff. de fideiussorib. b Curatores & tutores non modo tenentur ex male gestis, sed ex his quoque, quae debent gerere. Quamquam is, etiam male gerere dicatur, qui, quae gerere debeat, omittit.

c Qui transigit cum duobus sibi obnoxiiis, tertium facile liberasse non censetur. l. 15. ff. de iur. v. r. l. 3. ff. de iur. v. r. l. 3. inf. res inter alios acta.

d Cur non prohiberis, cum obligentur plures tutores in solidum, & in eo sint correi, l. 38. l. 55. ff. de adm. tutorum, l. 5. J. arbit. tutel. & pactum unius correi, alteri prodest. l. 25. ff. de pactis, l. 3. §. 2. ff. de liber. legat. Pactum fuit personale, quod alteri non prodest. l. 25. ff. de pactis. e De lite nondum mota possimus transigere. l. ult. J. cod.

f Imo non est transactio, nisi rei dubiae. l. 1. ff. cod. l. 22. ff. de in iur. vocando. l. 2. ff. si quis aut. g propter litem metum transactioni locus est. Satis est ad transactionem litem metus. Hoc ipsum quod a lite disceditur, causa videtur esse transigendi. l. 65. §. 1. ff. de cond. indeb. h pecunia transactionis nomine cauta jure peti potest. i quid, quam summam, num dicemus vicissimam hereditatis, quae fisco solvebatur, ut vult Cujac. g. observ. 24. Aut vero id, quod Lutatius ex transactione dare debuit forori suae, cui fiscus iam succederat, ut vult Accurs. & Horom. aut certe, qui forori succederet, ut vult Donellus? k l. 23. inf. cod. Solutum transactionis causa non repetitur. l. prima transactionis causa condici non potest. m herede tui curatoris scilicet. n prima dubitandi ratio hinc sumitur. Nam lis per transactionem finita praetextu minoris quantitatis instaurari non potest. l. 78. in fin. ff. ad Trebell. o Altera dubitandi ratio hinc sumitur. Nam Aquiliana stipulationis verbo acceptilatio, quae illam sequitur, intelligi, l. 5. l. 15. ff. cod. & e contra. v. Cujac. §. observ. 36. q Decidendi ratio. r negotiorum gestorum actionem intelligit. §. 23. Instit. de act. l. 7. ff. de negot. l. 5. ff. de oblig. & act. s transactionem esse quantitatem pecuniae, quam ex administratione, &c. Hal. t Cur ira? vide l. 5. ff. cod. u Actio per acceptilationem extingui solet. Extincta semel actio refutari non potest altero invito. Atqui dixeris, eum, qui accepto tulit deceptum fuisse? Antiqua ei, non restitueretur, sed ejus loco dabitur de dolo actio, nisi transigendo dolum quoque remiserit adversario. x Cur non tutelae, & cur? quia subtilitate juris Aquiliana stipulatio licet dolo malo facta, tutelae administrationi interposita, ipsius tutelae actionem extinxit. l. 9. §. 2. ff. cod. l. 36. ff. de verb. obl. y Doli actio subfidiaria est ei, qui dolo inductus reo debitori accepto tulit debitum, ut hic. §. l. 1. §. si quis. ff. de dolo. quemadmodum & metus causa actio ei datur, cui acceptilatio metu extorta. l. 21. §. si metus. ff. quod metus caus. z Doli actio olim annua: jure novo, biennalis est. l. ult. inf. de dolo.

a biennium. l. ult. J. de dolo. b Si de dolo transigendum, specialiter dolum remitti oportet. c Haeredes tutorum, tutelae tenentur. d Transactio legitime facta a majore 25. annis non rescinditur. e de eo dixi ad l. 17. §. iis. prox. adde l. 17. J. de fid. inf. f Confessione adversarii nulla melior & efficacior haberi potest probatio. v. Rol. a Valle l. 1. consil. 21. n. 2. Idem praestat & operatur confessio, quod publicum instrumentum. Bald. g Instrumenta sunt in id inventa, ut probent. h Solet enim transactio interponi dato aliquo vel retento. l. 38. J. cod. i Negotium hic quodnam gestum est? Dicitur des. Nam actor hic remittit actionem, ut ei pars hereditatis detur. k De querela inofficiosi potest transigi. l. Iustam defuncti transactionem haeredes rescindere non possunt.

De pactione vel transactione facta cum quibusdam ex tutoribus vel curatoribus.

1. Imp. Antoninus A. Celerio.

Nequē pactio, neque transactio cum quibusdam ex curatoribus & sive tutoribus facta, auxilio ceteris est in his, quae separatim communiterve gesserunt, vel gerere debuerunt. Cum igitur tres curatores habueris, & cum duobus e ex his transegeris: tertium convenire non d prohiberis. Datum Kal. Maji. Gentiano & Basso Conf. 212.

De metu litis.

2. Idem A. Lutatius.

Cum te proponas cum sorore tua de hereditate transigisse, & ideo certam pecuniam ei te debere cavisse: etsi e nulla f fuisset questio hereditatis, tamen propter timorem g litis transactione interposita, pecunia h recte cauta intelligitur: ex qua causa si fisco solvisses i, repetere k non posses: & si non l solvisses, tamen jure conveniretis. PP. 3. Id. Aug. Ant. A. 4. & Balbino Conf. 214.

De actione administrata cura.

3. Imp. Alexander A. Tullius.

Age cum Geminiano m, quod pater ejus curator tibi datus negotia tua gesserit, & si apud judicem negabit se hac actione teneri, quoniam n transactio & o Aquiliana stipulatio p interposita est: judex contemplatione q judicii, quod bonae f fidei est, quaeret, de quanta pecunia nominatim transactum sit: & si apparuerit de minore transactum f, quantam pecuniam reliquam ex administratione curae deberi probatum fuerit,olvere eum jubebit t, quod non in stipulationem Aquilianam obligacionis jure tantum deductum est, quanta erat quantitas pecuniae, quae debebatur. Dat. Prid. Id. August. Maximo 2. & Aeliano Conf. 224.

4. Idem A. Numidio.

Actione administratae curae ab eo, qui legitimae aetatis annos complevit, in Aquilianam stipulationem deducta, & per u acceptilationem extincta, nullam x aliam superesse y, nisi de dolo intra z concessa tempora a, non ambigitur: nisi specialiter b etiam de dolo transactum sit. PP. 2. Non. Martii, Alexandro A. 2. & Marcello Conf. 227.

De transactione cum herede tutoris sine scriptura.

5. Idem A. Evocato.

Cum te transegeris cum herede c quondam tutoris tui profiteris: si id post legitimam d aetatem fecisti, frustra desideras, ut a placitis recedatur, licet enim (ut proponis) nullum e instrumentum intercesserit: tamen si de fide contractus confessione f tua constet, scriptura, quae g probationem rei gestae continere solet, necessaria non est. PP. Kal. Mart. Albino & Aemiliano Conf. *

De Querela inofficiosi, de actione ex stipulatu, vel praescriptis verbis.

6. Idem A. Pomponius.

Cum mota inofficiosi querela matrem vestram cum diversae parte transegeris, ita h, ut i partem bonorum susciperet, & a lite duceret, proponatis: instaurari quidem semel omniam k querelam per l vos, qui matri ha-

redes extitistis, juris ratio non a finit: Verum si fides placitis praestita non est: in b id, quod interest, diversam partem recte convenietis. Aut c enim stipulatio conventioni subdita est, & ex stipulatu actio competit: aut, si omissa verborum obligatio est, utilis actio, quae praescriptis verbis rem gestam d demonstrat, danda est. PP. 8. Id. Jun. Agricola & Clemente Conf. 231.

De procuratore.

7. Imp. Gordianus A. Junio militi.

Transactionis e placitum ab eo interpositum, cui causa actionem f, non g decisionem litis mandasti, nihil h petitioni tuae derogavit. PP. 14. Kal. Jan. Gordiano A. & Aviola Conf. 240.

De alimentis.

8. Idem A. Licinio.

De alimentis i praeteritis k, si questio deferatur, transigi potest: De futuris autem sine l Praetore seu Praefide interposita transactio, nulla auctoritate juris censetur. PP. 10. Kal. Jan. Pio & Pontiano Conf. 239.

De possessione.

9. Idem A. Agrippino.

Si super m possessione, quae tibi quaesita est, cum questionem pateris a fratre uxoris tuae, pactum conventum, & stipulatio inter vos (ut allegas) interposita est, ut, si n intra diem certum idem adversarius tuus decem aureos tibi numerasset, possessione ei cederes: vel o, si eam inferre quantitatē non curasset, ulterius questionem non patereris: & is, qui ita spondidit, promissio, satis non fecit, consequens est, te, ad quem res pertinet, vim p ab eo pati non debere. Cujus q rei gratia Vir Clarissimus praeses r provinciae interpellatus s vim i iheri) prohibebit t: praecipue cum, etiam si in u rem diversae parti actio competere, hujusmodi pactione x propter utilem exceptionem posset submoveri. PP. 6. Id. Apr. Gordiano Aug. 2. & Pompeiano Conf. 242.

De lite non revocanda.

10. Imp. Philippus A. Apolloniano.

Fratri tui filii de paterna successione, ac statu etiam nunc contra y fidem sanguinis, itemque placitorum x, questionem inferre parum probe postulas: nullus etenim erit litium a finis, si a transactionibus bona fide interpositis cceperit facile discedi. PP. Prid. Kal. April. Peregr. & Aemil. Conf. 245.

De fideicommissa reciproca.

11. Imp. Valerianus, || Galienus, || AA. & Valerianus Nobili Caesar Cajano militi.

De fideicommissa a patre inter te & fratrem tuum vicissim b dato, si alter vestrum sine liberis excesserit vita, interposita transactio rata c est: cum fratrum concordia d remoto captandae mortis alterius e voto improbabiliter retinetur: & non potest eo casu rescindi, tanquam circumventus sis: cum pacto tali consenseris: neque eam f, cui subveniri solet, aetatem agere te proponas: g nec, si ageres, iisdem illis de h causis in integrum restitutionis auxilium impetrare deberes. PP. 15. Kalend. Dec. Valeriano & Gallieno AA. utrisque 2. Conf. 256.

De administratoribus civitatis.

12. Idem A. Primo.

Praeses provinciae existimabit, utrum de i dubia k lite transactio inter te & civitatis tuae l administratores

g Actionem causae habentis procuratoris, & decisionem litis habentis differentia. Hic non, ille transigere potest. h Imo derogare videtur. Nam post litem contestatam procurator efficitur rei dominus, l. 11. ff. de doli except. solus procurator, de quo hic agitur, procurator ad negotia gerenda, non ad litem decisionem fuit. i De alimentorum transactione hoc paucis notandum: De alimentis testamento, codicillis, aut mortis causa donatione relicta, transigere non possumus, l. 8. §. 2. ff. cod. nisi praeterita sint, ut hic. Atqui de futuris etiam pacisci possumus, vide hic Donell. num. 8. ergo & transigere. priores sunt homines ad transigendum, quam ad paciscendum: Paciscentes donant, l. 1. ff. cod. transigentes etiam aliquod modicum praesens accipiunt, vel retinent. l. 35. J. cod. k Cur de praeteritis alimentis transigere licet, de futuris non licet? Nemo in praeteritum vivit, licet jam vixerit, ea tamen nunquam ad praeteritum vitam a defuncto fuerunt destinata, ideoque hoc casu contra testatoris voluntatem recte non transigitur. l Cur de alimentis testamento relicta transigere vetatur? non ut egeat legatarius (id enim falleret in divite, ac praeterita alimenta legata potest quis gratis remittere) non ut honores praefice habeatur voluntati defuncti: nunquam enim transactio permittitur. Dicendum ergo est, prohiberi non praefice, sed causa cognita. m de Hal. n Transactio fieri potest sub conditione. o quin etiam possidendi causam nobis stipulari possumus. p Is, qui transactione libera fundi possessio cessa est, vim pati non debet. q Minus aut vim inferentem repellit Praetor officio suo: vel potius interdicto uti possidetis. l. 1. ff. uti possidetis. r l. ult. ff. quod metus causa. l. 1. ff. uti possidetis. s Judex officium suum non imperiatur nisi rogatus. Vide tamen hic Decium. t l. ult. ff. quod metus. u ex hac pactione exceptio datur adversus actionem in rem, ut hic, recte. duplex enim retinenda possessio via est, aut exceptio, aut interdictum. l. 1. §. 3. ff. uti possidetis. x Transactio potest fieri sola promissione, hoc est, etiam si nihil datum sit. y Patru nepotibus ex fratre contra fidem sanguinis questionem status, & successionis paternae movent. z De statu & successione transigere licet. a l. 16. inf. cod. b vide l. 16. §. de p. r. i. §. l. 1. cod. c & ita abrogatur sententia apud Paulum 4. sent. 1. §. 13. d quae, cum rata sit, summo opere retinenda. e Verum mortis alterius, improbandum. f i. e. non est minor. g minor non restituitur adversus transactionem. h In reciproca remissione minor non restituitur, quia ubi par conventio est, l. 1. nemo intelligitur. i In eo transactio dissert a pacto. l. 1. ff. cod. l. Harm. 10. §. 14. k Dubietas, nota causae transactionis. l. 1. ff. cod. l Dubitandi ratio elicitur hoc ex loco: quoniam hic administrator plerumque tutor appellatur, & sicut tutor aut curator domini locum obtinet. l. 27. ff. de admin. tutorum.

facta

Transactio z. nullo a dato, vel retento b. seu promissio, minime procedit. S. 8. Kal. Jan. Nicomedia CC. Conf. 294.

De penitentia.

39. lidem AA. & CC. Martiana.

Quamvis c. eum, qui pactus est, statim d. poeniteat e. Transactio // tamen // rescindi, & lis instaurari non f. potest: & qui tibi suavit, intra certum tempus licere a transactioe recedere, falsum adseveravit. S. Kal. Januarii, Sarmii, CC. Conf. 294.

De scriptura. De Aquiliana stipulatione & acceptilatione. De penna.

40. Imppp. Gratian. Valent. & Theod. Augusti Eutropio P. P.

Ubi pactum vel transactio scripta est, atque Aquilianæ stipulationis & acceptilationis vinculis firmitas juris innixa est; aut subsecutis secundum leges accommodandus est consensus, aut poena g. una cum his, quæ data h. probantur, ante cognitionem causæ (si adversarius hoc maluerit) inferenda est. Dat. 3. Nonas Junii, Constant. Eucherio & Syagrio Conf. 381.

De iurejurando.

41. Impp. Arcad. & Honor. AA. Rufino Præf. præf.

Si quis major k. annis // viginti quinque // adversus pacta vel transactiones nullo cogente imperio, sed libero arbitrio & voluntate confectas, putaverit esse veniendum, vel l. interpellando Judicem, vel supplicando Principibus, vel non implendo promissa: eas autem, invocato in Dei omnipotentis nomine, eo auctore solidaverit: non n. solum notetur infamia o, venit etiam actione privatus p. restituta poena q. quæ pactis probatur inferta, & rerum proprietate careat, & emolumento, quod ex pactioe vel transactione illa fuerit consecutus: Itaque omnia eorum mox commodo deputabuntur, qui intemerata pacti iura servaverint. + Eos etiam huius legis vel iactura r. dignos esse jubemus, vel munere f, qui nomina nostra placitis inferentes, autem t. Principum confirmationem initarum juraverint esse pactioem. Dat. 5. Idus Octobris Constantin. Olybrio & Probino Conf. 395.

De falso. De iurejurando.

42. Impp. Leo & Anth. AA. Acrochirio P. P.

Si ex falsis instrumentis transactiones vel pactioes sinita fuerint, quamvis x. iusjurandum y. // de // his interpositum sit, etiam civiliter falso revelato, eas retractari præcipimus: ita demum, ut, si de z. pluribus causis, vel capitulis eadem pactioes seu transactiones initæ fuerint, illa a tantummodo b. causa vel pars retractetur, quæ // ex // falso instrumento composito convicta fuerit, aliis capitulis firmis manentibus d, nisi forte etiam de e. eo, quod fallum dicitur, controversia orta decisa sopiatur. Dat. Kal. Jul. Constant. Martiano & Zenone Conf. 469.

De questione super civili vel adscriptitia conditione.

43. Imp. Anastasius A. Thoma P. F. P. per Illyricum.

Jubemus, in omnibus litigiis jam motis & pendentibus seu postea super servili vel adscriptitia f. conditione inovenis, transactiones celebrandas, vel jam celebratas (si non alio juri cognito modo eas vacillare contigerit) vires suas obtinere: nec ob id videri tenorem earum titubare, quod pro conditione servili vel adscriptitia confectæ sunt. Dat. 15. Kal. Dec. Patricio & Hypatio Conf. 503.

DE ERRORE & CALCULI b.

TIT. V.

Transactio sit major, ut qualitas ætatis allegetur, ut contractus nullo cogente imperio sit initus, ut juratus sit, ut de rei circumventionem & dolo constet. k. Hac voce etiam comprehenduntur mulieres. Tiraq. de retract. genti litio 5. l. 9. num. 213. Idem tamen in l. 6. unquam. 5. in verb. retractatur. 2. 239. J. de voc. tradit hanc legem locum adversus tertium non obtinere, si unus transigentium rem vendiderit. l. Nota modos, quibus quis peccat in non implenda transactione. m. Eo nomine datur exceptio jurisjurandi v. Oldend. c. 38. de exception. juramento excludi facultatem moræ purgandæ hinc colligitur, aliud tamen esse jure canonico, gl. 32. qu. t. c. 2. Romanus singul. 446. n. Nota recedentem a transactione jurata, quatuor poenis subiacet: fieri infameo, actionem amittere, poenam promissam luere, & accepta restituere. o. A transactione jurata recedens, notatur infamia 1. l. 2. c. 45. & Harm. 10. & 2. C. Th. 9. p. v. l. 1. 5. 2. J. de advectione tollenda. q. v. l. 40. sup. eod. t. hoc respicit perjurum ipsum. f. hoc referendum ad eum, cui poena & multa ejus, qui pejeravit, lucro cedat. t. Per sa. utem Principum veteres jurabant, etiam Christiani, nunquam vero per Principia genium. Tertull. c. 32. Apolog. licet non juramus per genios Caesarum, ita per salutem eorum, quæ augustior est omnibus genis. Ita Polycarpum iustum a proconsule per genium Caesaris jurare legimus. Euseb. 3. histor. Eccl. 14. jurasse quoque veteres per Principum venerationem constat ex l. 2. C. de iur. iur. u. adde J. si ex falsis instrumentis. x. Transactio ex falsis instrumentis, interposito iurejurando confirmari non potest, ut hic. adde l. ult. J. de non numerata pecunia. y. 11. Syn. Bas. 2. c. 2. vel 50. z. Transigere de pluribus causis & capitulis simul possumus, a. v. l. 5. in fin. 5. de leg. Nov. 51. b. Utile per inutile non temper vitatur. v. l. 20. ff. de iur. iur. c. jurata transactio cateous rescinditur, quatenus per textum falsorum instrumentorum facta est. d. Utile per inutile non vitatur. v. quæ scripta ad l. 12. J. de testamentis. e. hic casus est diversus a superiori, aliud est enim ex falso instrumento transigere, aliud de eo, quod falsum dicitur. 7. Cuj. 6. obs. 31. f. Hinc tamen colligit Cuj. 9. obs. 11. & 19. obs. 39. de falso jure transigi posse. l. 18. c. ed. Hotomanus vero 11. Illud. admittere id videtur, si criminaliter agitur, non si civiliter, l. 7. sup. cod. l. 16. l. penult. l. ult. inf. de falsis. vide plura apud Cujac. 11. obs. v. 35. adde l. 13. in fin. sup. eod. g. 11. Eclog. 2. c. 52. & 53. tit. 3. & lib. 11. tit. 2. c. 52. v. Edictum 9. c. 2. in fin. h. Synops. Bas. 11. tit. 2. c. 52.

1. Impp. Dioclet. & Maxim. Augusti & CC. Aureliano Quarto.

Errorem calculi a five ex uno contractu, five ex pluribus emerit, veritati non afferre præjudicium, sæpe constitutum est: unde rationes etiam sæpe computatas denuo tractari posse, si res iudicata c. non sunt, vel transactio d. non intervenit, explorati juris est. Sed & si e. per errorem calculi, velut debitam quantitatem, cum esset indebita, promissisti: conditio liberationis tibi comperit. Dat. 6. Kal. Mart. AA. Conf. 287.

DE POSTULANDO f. TIT. VI.

De prohibitione Judicis.

1. Imp. Antoninus A. Artemidoro.

Cum a Præfecto Aegypti perpetuo g. causas agere prohibitus non appellaveris, placitis obtempera. PP. 3. Kal. Aug. Sabino 2. & Anulino Conf. 217.

De libertinis.

2. Imp. Alexander A. Polydoro.

Nec ceterorum liberti h. nedum mei quidem, si ita sunt literis eruditi i, ut patrocina desiderantibus præstare possint, prohibentur id facere. PP. Non. Mar. Juliano 2. & Crispino Conf. 225.

Si casus, ob quam promissum est, non sequatur.

3. Imp. Gordianus A. Flaviano.

Si k. sub specie honorarii l, quod advocato usque ad scertum m. modum deberi potuisset, eam quantitatem, quam desiderio tuo complecteris, te daturum cavisti: & quasi mutuam pecuniam accepisses, eam te redditurum, promissisti, nec temporis spatio gesto negotio consensum ac fidem accommodasti: competenti exceptione non numeratæ pecuniæ tutus es, & ex hac causa cautionem interpositam usitato more potes condicere. PP. 5. Id. Jun. Sabino 2. & Venusto Conf. 241.

De absentia patroni.

4. Impp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Theodotioni.

Velamento absentia n. patroni causæ, rursus ad finitas quæstiones redire quis frustra conatur. S. 4. Kal. Jan. Nicomedia, CC. Conf. 294.

Pactum de quotatilis.

5. Imp. Constant. A. Helladio.

Si qui advocatorum existimatione suæ immensa atque silicita compendia prætulisse sub nomine honorario- rum ex p. ipsis negotiis, quæ tuenda susceperint, emolumenta sibi certæ q. partis cum gravi damno litigatoris & depredatione poscentes fuerint inventi: placuit, ut omnes, qui in huiusmodi saviitate permanserint, ab hac professione penitus arceantur. Dat. 3. Kal. April. Paulino & Juliano Conf. 325.

De officio advocati.

6. Impp. Valent. & Valens Augusti ad Olybrium Præf. urb.

Quisquis r. vult esse causidicus, non idem in eodem negotio sit advocatus f. & iudex: quoniam aliquem inter arbitros & patronos oportet esse delectum.

1. Ante omnia autem universi advocati ita præbeant patrocina iurgantibus: ut non ultra, quam litium possit utilitas, in licentiam conviciandi r, & maledicendi temeritatem prorumpant: agant, quod causa desiderat: temperent se ab injuria. Nam si quis adeo prociac fuerit, ut non ratione u, sed probis putet esse certandum, opinionis suæ immundationem patietur: nec enim conniventia commodanda est, ut quisquam, negotio derelicto, in adversarii // sui // contumeliam aut palam pergat, aut subdole. 2. Prætereā nullum x. cum y. eo litigatore contractum, quem in propriam recipit fidem, ineat advo-

off. adfess. An in iudice v. l. 1. 3. de off. adfess. v. quæ dicam ad l. pen. J. de iud. huc pertinet illud Ammiani 39. adversus imperitos advocatos: E quibus (inquit) ita sunt vides aliqui, ut nunquam se Codicem habuisse meminerint, & sine circulo doctorem, auctor veteris inciderit nomen, piscis, aut edulii, peregrinum nomen arbitrantur. k. Advocato sibi qui de iis, quæ a locutionis nomine debentur est, quasi ex mutui causa caverit, non numeratæ pecuniæ exceptione utatur, nisi tempus præterierit, & cautionem suam condidit. Syn. Bas. cod. c. 13. l. Libros a typographo, ipsorum auctori pro corollario debentur hinc Hotomanus colligit conf. 3. in 1. c. centum aureos, v. l. 1. 5. 12. in fin. ff. de extr. ord. v. Lucium 5. Placitor. 1. arrest. ult. n. Absentia advocati non vitiat sententiam, dixi ad l. 1. J. de repu. bonor. poss. adde speciem l. 6. J. de revoc. don. o. Existimatio, i. e. honor, compendio pecuniario præfertur. p. tñs dixit ptolemy, hoc est, de accipiendi post victoriam certa parte litis. Syn. eod. c. 11. Hi non jure causæ, sed funderum, pecorum, & mancipiorum qualitate, rationeque tractata clientum præcipue dicuntur, coacta pactioe. l. 1. C. Th. eod. q. Advocatio, ut hic, l. 51. ff. de pact. l. 1. 5. 12. ff. de extraordinaria. 8. Eccl. 1. c. 15. l. 6. 5. 2. J. eod. procuratori, l. 53. ff. de pactis. de quora litis pacisci non licet, sunt enim conscelerata huiusmodi pactioes. 7. l. 1. C. Th. eod. De huiusmodi ergo labis litium v. Cuj. 2. obs. 31. r. l. 2. C. Th. eod. f. In eodem negotio nemo advocatus & iudex. l. 14. 8. de adfess. l. 5. ff. de off. adfess. l. 17. ff. de iur. quod olim prohibitum non fuit. Plin. 3. epist. possis & hoc aduere, advocatum meum mihi testem esse non posse. v. VVormserum 1. prall. 4. obs. 1. Syn. Bas. cod. c. 17. t. hinc illud Ammiani 30. cum ad inopiam venerunt allegationum, ad effrenatam defectum conviciandi licentiam, quo nomine ob aliud in personas honorabiles probra, diebus dictis sunt damnati. u. Ratione, non probis, certandum. x. Nullum neque pactum, neque contractum de lite aut mercede. Syn. Bas. 1. c. 18. y. μετά τῶ οὐκείῳ ἀποδοῦναι & cum confugiente ad suum patrociniū. 8. Syn. 1. d. c. 18. ut & c. 15.

a. i. e. computatio- nis, quæ izpilli- me in transigen- do accidit.

b. Sæpe computa- tæ rationes denuo tractari possunt, etiam inter mer- catores, quamvis peritos numeran- di, quantumvis res sit minima: ut enim rescindatur calculus, non est querenda latio ultra dimidiam, nisi iudicatu sit, aut transactum, v. Molinæum de u- furis qu. 14. m. 182. Rol. a Vall. i. conf. 42. n. 49. alia ra- tioni & calculo stari debet, nisi de errore probetur, Ferraricentis in forma, Ut pacta serventur. 36. obs. 12. num. 4. c. Nec sententia, nec transactio re- vocatur ob erro- rem calculi. Imo res iudicata revo- catur, l. 1. 5. 1. ff. qua sent. pte ap- pell. Solve. Si er- ror calculi in sen- tentia non expri- mitur, non potest revocari, v. Old. c. 26. De sent. & re- jud. v. hic. Bald. d. Imo error im- pedit transactio- nis elidendum. l. ob- ligationum. 3. 4. 1. ff. de obl. & act. & ita Raguarius putat. Alii valere transactionem erro- re factam cen- sent: etiam si er- ror exprimat. arg. l. sed si quis. 4. D. l. si quis cau- tionib. l. si quis postquam. 37. ff. de pign. & ita Pet. Butri. & Barr. e. Syn. eod. c. 52.

f. 3. ff. 1. 2. C. Th. 17. 1. Ext. 37. adde 8. Syn. Bas. 1. c. Lucium 5. plac. 1. g. l. 1. 5. 13. ff. de off. præf. urb. l. 9. ff. de penia. h. Liberti postu- lare possunt: ut hic, live principis live privatorum non servi. i. In patrono re- quiratur eruditio, l. 7. J. de profess. & medic. & in ad- fessore, l. 2. ff. de

a De his Ammi-
anus 30. Per mor-
borum simulationem
consulto ces-
santes, utque per-
vulgati juris pro-
feratur. lectio
una, septem ven-
dibiles introitus
preparant, dila-
tionum examina
longissima con-
textentes, Mora-
sas dicebantur,
vide Cujac. 4. obs.
40.

b *ut xpo* xpo-
dix in advocatione
turpis, ut & ali-
as in Episc. 1. ad
Timoth. 3. vers. 3.
ad Titum 1. v. 7.
in philosopho. 1.
2. §. 4. ff. de ve-
tas. mun. l. 1. §. 5.
5. ff. de extraord.
e Judex honori
suo nihil detra-
hit, cum postulat,
& advocati mune-
re apud aliquem
judicem fungitur.
d stat advocatus,
sedet iudex. v. l.
3. ubi sententia.
Tunc est honesta
causidictio, ut ea
fungi iudici non
sit inhonustum.
e Judex causidic-
os ex quo par-
tibus tribuat, ut
non in una parte
erudiri, in altera
rudes & inexercita-
ti reperiantur,
Syn. cod. c. 22.
f Advocatus esse
nobiles hinc qui-
dam colligunt,
quod hic non di-
citur. Alii colligunt
scientie ve-
tustatem homi-
nes nobilitate. Sed
verius est has par-
ticulas, nobilissi-
mos, praeclarissi-
mos, excellentes,
& primos signifi-
care, & ita nobiliss-
& nobilissimus
dicitur apud Ci-
ceronem 1. & 2.
de Oratore. 2. de
finibus, & pro Clu-
entio. Macrob. 7.
satur. 15. sic nobi-
les sceleres, Cicero
pro Roscio Ame-
rino. virgo nobi-
lis. Hor. 4. Car.
Nobiles agri, O-
vid. 3. Amor. 2.
nobiles feræ,
Claud. 3. panegy-
nobilissima pra-
cia, Cicero pro
Roscio Amerino.
eq. tuleri argentei,
no. ailes, Cicero 6.
in Verrem, bel-
lum mobile, Ho-
rat. adde Tiraqu-
c. 2. de nobilit.
§. 1. §. 4. ff. cod.
l. 9. §. 5. ff. de offic.
Procons.

h Potest quis et-
iam sub poena muneris & officii amittendi cogi ad patrocinium praestandum, vide quæ no-
tavi ad l. 156. ff. de regul. iur. adde Novell. 17. c. 14.

i De hoc poenæ genere, ut quis
foro abstinere vide l. 9. §. 4. ff. de pen. Mynsing. 4. obs. 32.

k Paul. 5. sent. 25. §. 7.
l. 38. §. 8. ff. de pen.

l Hæreticus advocatus esse non potest, l. 15. §. de episc. aud.
Nov. 144. c. 2. ut & aliz per multas personæ vide l. 9. §. de divers. offic.

m Advocatus est, qui in consilium advocatur: patronus, qui causam agit. Acon. Hodie
patroni & advocati, causidici etiam dicuntur, & oratores Tacitus lib. de oratorib. sed & rhe-
tores & rogati: munus eorum causidictio Ammiano, & l. 18. c. Th. de decur. ea forma qua
juridictio a Tertulliano in lib. de Patro. & indicia ab Apulejo 7. adde Cujac. 4. obs. 40.

n 8. Syn. Bas. 1. c. 24. l. 11. §. de accus. l. 3. §. 15. ff. de hom. lib. l. 3. ff. ad Turp. adde l. 1.
16. §. 1. ff. de munerib.

o Advocatus pravaricator extraordinarie punitur, v. Cuj.
6. obs. ult.

p pravaricator, quidam ita legunt.
q adde l. 116. c. Theodof. de decur. l. 12.

r Statuti advocati, suo foro nunquam exce-
dunt, supponuntur obierant per fora omnia, vide Cujac. hic.

catus: nullam conferat passionem. 3 ¶ Nemo ex his,
quos licebit accipere, vel decebit, aspernante habeat.
quod sibi semel officii gratia libero arbitrio obtulerit li-
gator. 4 ¶ Nemo ex industria protrahat a iurgium.

5 ¶ Apud urbem autem Romanam etiam honoratis,
qui hoc officium paraverint eligendum, eosque liceat
orare, quousque maluerint, videlicet ut non ad turpe
compendium stipemque deformem hæc arripiatur oc-
casio, sed laudis per eam augmenta quærantur. Nam si
lucro b pecuniaque capiantur: veluti abjecti atque de-
generes inter vilissimos numerabuntur. 6 ¶ Quisquis
igitur ex his, quos agere permilimus, vult esse causidicus:
eam solam, quam sumet tempore agendi, sibi sciat esse
personam, quousque causidicus est: Nec e putet quisquam
honori suo aliquid esse detractum, cum ipse necessita-
tem elegerit standi d, & contempserit jus sedendi. PP. 10.
Kal. Sept. Valentin. & Valente Augustis 2. Conf. 368.

De aequitate in advocatis concedendis servanda.

7. Idem & Grat. Augusti ad Olybrium Præf. urbi.
Providendum est, ne e hi, quos in foro aut meritum
nobilissimos f fecerit, aut vetustas, in una parte confi-
stant, aliam a rudibus atque tyronibus necesse sit susti-
neri: atque ideo si in uno adiutorio duo tantum præ-
ceteris fuerint, vel plures, quorum fama sit hilarior: in ju-
dicantis officio sit, ut par causidicorum distributio fiat:
& ex æquetur partibus auxilium singulorum, & æqua di-
visio procedat. Si quis vero monitus a iudice, ea excu-
satione, quæ nequeat probari, cuicumque parti pa-
trocinium denegaverit, careat b foro: sciat etiam nun-
quam sibi ad agendum copiam posse restitui. Si quis au-
tem ex litigatoribus detectus fuerit separatim tractasse k
cum plurimis & adversario suo tali fraude subtraxisse
paris defensionis copiam: ostendet proculdubio iniquam
a se litem foveri, & auctoritatem iudicariam a se delu-
sam experietur. Dat. Kal. Martii Treveris, Valentiniano
& Valente Augustis utrisque 3. Conf. 370.

De eo, qui non est sacrosanctis Catholica religionis imbutus
mysteriis.

8. Imp. Leo & Anthemius AA. Nicoftrato P. P.
Nemo vel in foro Magnitudinis tuæ, vel in provinciali
iudicio, vel apud quemquam iudicem accedat ad To-
gatorum consortium, nisi l sacrosanctis Catholica reli-
gionis fuerit imbutus mysteriis. Sin autem aliquid quo-
modo vel quadam machinatione factum, vel atten-
tatum fuerit: Officium quidem Sublimitatis tuæ 100. li-
brarum auri jacturam pro condemnatione sustineat;
idem vero, quicumque ausus fuerit contra providum No-
stræ Serenitatis decretum officium advocacionis per sur-
reptionem arripere, & prohibitum patrocinium præstite-
rit, ab advocacionis officio remotus, styllum proscriptio-
nis atque perpetui exilii specialiter sustinebit: scituris
etiam provincialium Rectoribus, quod is, sub cujus ad-
ministracione aliquid huiusmodi fuerit attentatum, par-
tis bonorum dimidia proscriptio, & poenam exilii
per quinquennium sustinebit. Dat. Frid. Kal. April. Con-
stantinop. Anthemio A. 2. Conf. 468.

De numero advocatorum. De curiali vel alia viliori con-
ditione. De quasi castrensi peculio.

9. Idem Augusti Cyro P. P. Consili designato.
Cum advocatio pratoriana 150. p numero togatis mi-
nime vel minuendo vel augendo concludatur, jube-
mus eos, qui ex his ad fisci patronatum pervenerint, a
cohortis q vel alterius vilioris conditionis nexibus cum
liberis quancumque r genitis liberos custodiri: postque
tale officium depositum, annumque s completum, advo-
catorum consortio abscedere cum Comitativa consistoria-
na: omneque, quod togatis fori Celsitudinis tuæ quoli-
bet casu, quolibet adquiratur titulo, quasi t castrense
sibimet vindicare: nec patribus, nec avis paternis ea-
rum rerum commodum acquirere, legis istius auctori-
tate decernimus. His omnibus etiam ad Urbicariæ præ-
fecturæ advocacionem trahendis. Dat. 3. Kal. Jan. Valen-
tiniano A. 5. & Anatolio Conf. 440.

De advocato, qui administrationem aliquam peregit.

10. Idem Augusti Apollonio P. P.
Si quis de togatis fori Celsitudinis tuæ, vel Illyricanæ,
Sive urbicariæ præfecturæ, sive de his, qui in provin-
cialibus iudiciis causarum patrocinium profitentur, ele-
ctione tuæ Sedis regendæ provinciæ munus potestatem-
que suscepit: post peractam integre ac sine ulla opi-
nionis labe administrationem, & ad illud officium, unde
abstractus est, & unde sibi vitæ subsidia comparabat, re-
meandi u habeat facultatem: nec causas orare denuo
quadam prohibeatur invidia. Dat. 12. Kal. Septembr. Con-
stantinop. Eudoxio & Dioscoro Conf. 442.

De patronis fisci.

11. Imp. Valent. & Martianus Augusti Palladio P. P.
Blnos x, qui priores y in tui Gulminis sede inveniun-
tur, ad patronatum fisci singulis quibusque annis acce-
dere, paribus x dignitatis & privilegiorum insignibus
ambiendos. Iesse precipimus, quibus antehac utebatur
is, qui solus fisci creabatur patronus. Dat. 14. Kal. Julii
Constantin. Herculano & Asporatio Conf. 452.

ut perpetui fierent, quæ de re v. Cujac. 36. obs. 22. Annus etiam de quo hic agitur, in bica-
nium etiam mutatus est. l. 12. §. cod.

u Advocatus si ad officium aliquod assumitur, eo finito, potest ad ad-
vocacionis officium redire ac reverti. x Duo olim fisci advocati.

y Fisci advocatio, prioribus advocatis decernenda.

z Quando una dignitas duobus confertur, in solidum confertur.

De n-

curialium: ita tamen x, ut non a contra Rempub. civi-
tatis, in qua honorem hunc consecuti sunt, eis adesse per-
mittatur. Dat. 15. Kal. Septemb. Ravenna, Valente 6. &
Valentiniano 3. AA. Conf. 378.

De provincialibus functionibus.

3. Imp. Arcad. & Honor. AA. ad Africanum P. P.
NE b quis ex corpore Togatorum c || minime curiali-
bus nexibus illigatus || provinciales d suscipiat fun-
ctiones: sc. ut ambientibus claudatur ingressus, & invitis
necessitas auferatur. Dat. 3. Non. August. Constantin. Arca-
dio 4. & Honorio 3. AA. Conf. 396.

De peculio quasi castrensi.

4. Imp. Honor. & Theod. AA. Eustathio P. P.
Fori e tui culminis & universorum iudiciorum advo-
cati, quicquid ex huiusmodi professione, vel ipsius occa-
sione quæsierint, id || etiam || post patris obitum, præcipuum,
veluti f peculium castrense, ad exemplum militum, pro-
prio dominio valeant vindicare. Dat. 10. Kal. Apr. Constantin.
DD. NN. Honorio 13. & Theodosio 10. AA. Conf. 422.

De muneribus, nec non privilegiis & immunitatibus.

5. Imp. Theod. & Valens. Augusti Cyro Præf. urbi.
Quicquid animi largitate, & munificentia Principali
præstitimus Togatis per Orientem eminentissimæ præ-
fecturæ reverentia g studiorum: id sibi præfenti sanctio-
ne præstitum esse cognoscant patroni causarum illustri-
Urbicariæ præfecturæ. Dat. 7. Kal. Jan. Constantinop. The-
odosio 12. & Valente 2. Augustis Conf. 426.

6. Idem Augusti ad Florentium P. P.

Sancimus h, ut advocatis, qui apud tuam Magnificen-
tiam causas acturi sunt, a nullo iudice, nec ab ipsa emi-
nentissima præfectura sollicitudo ulla penitus injungatur:
Sed nec advocatis provincialium vel spectabilium judi-
cium quisquam existimet aliquid injungendum. Nulla
igitur Togatis inspectio, nulla pertractatio ingeratur, nulla
operis constructio, nulla discussio i, nullum ratiocini-
um imponatur, nullum denique aliud k eis mandetur,
præter arbitrium l in m eodem duntaxat loco, ubi advo-
cationis exercent officium: 50. n librarum auri || poena ||
officio feriendo, si legis istius regulas temerare tentaverit.

Dat. 8. Kal. Mart. Conf. Theod. A. 17. & Festo Conf. 439.

7. Idem AA. Thalassio P. P. per Illyricum.

Isdem privilegiis, iidemque immunitatibus potiri ro-
gam o illustriissimæ per Illyricum præfecturæ, quibus
fruitur toga per Orientem Prætorianæ sedis excelsæ, de-
cernimus. Dat. 7. Id. Septembr. Constantin. Theod. A. 17.
& Festo Conf. 439.

De numero advocatorum. De curiali vel alia viliori con-
ditione. De quasi castrensi peculio.

8. Idem Augusti Cyro P. P. Consili designato.

Cum advocatio pratoriana 150. p numero togatis mi-
nime vel minuendo vel augendo concludatur, jube-
mus eos, qui ex his ad fisci patronatum pervenerint, a
cohortis q vel alterius vilioris conditionis nexibus cum
liberis quancumque r genitis liberos custodiri: postque
tale officium depositum, annumque s completum, advo-
catorum consortio abscedere cum Comitativa consistoria-
na: omneque, quod togatis fori Celsitudinis tuæ quoli-
bet casu, quolibet adquiratur titulo, quasi t castrense
sibimet vindicare: nec patribus, nec avis paternis ea-
rum rerum commodum acquirere, legis istius auctori-
tate decernimus. His omnibus etiam ad Urbicariæ præ-
fecturæ advocacionem trahendis. Dat. 3. Kal. Jan. Valen-
tiniano A. 5. & Anatolio Conf. 440.

De advocato, qui administrationem aliquam peregit.

9. Idem Augusti Apollonio P. P.

Si quis de togatis fori Celsitudinis tuæ, vel Illyricanæ,
Sive urbicariæ præfecturæ, sive de his, qui in provin-
cialibus iudiciis causarum patrocinium profitentur, ele-
ctione tuæ Sedis regendæ provinciæ munus potestatem-
que suscepit: post peractam integre ac sine ulla opi-
nionis labe administrationem, & ad illud officium, unde
abstractus est, & unde sibi vitæ subsidia comparabat, re-
meandi u habeat facultatem: nec causas orare denuo
quadam prohibeatur invidia. Dat. 12. Kal. Septembr. Con-
stantinop. Eudoxio & Dioscoro Conf. 442.

De patronis fisci.

10. Imp. Valent. & Martianus Augusti Palladio P. P.

Blnos x, qui priores y in tui Gulminis sede inveniun-
tur, ad patronatum fisci singulis quibusque annis acce-
dere, paribus x dignitatis & privilegiorum insignibus
ambiendos. Iesse precipimus, quibus antehac utebatur
is, qui solus fisci creabatur patronus. Dat. 14. Kal. Julii
Constantin. Herculano & Asporatio Conf. 452.

ut perpetui fierent, quæ de re v. Cujac. 36. obs. 22. Annus etiam de quo hic agitur, in bica-
nium etiam mutatus est. l. 12. §. cod.

u Advocatus si ad officium aliquod assumitur, eo finito, potest ad ad-
vocacionis officium redire ac reverti. x Duo olim fisci advocati.

y Fisci advocatio, prioribus advocatis decernenda.

z Quando una dignitas duobus confertur, in solidum confertur.

De n-

z & merito. est
enim indignum,
ut qui magistratu-
m, & salarium
a republica acci-
pit, contra rem-
publicam patro-
cinio fungatur.
l. 1. inf. de advo-
cat. fise.

a Imo, contra
republicam possunt,
l. 6. l. per. ff. cod.

b solve, possunt pro
affine & cognato,
vel conjuncta
persona: pro ali-
is non possunt, v.
l. 13. §. cod.

b 52. c. Th. de de-
curionib. lib. 12.

c id est, advoca-
torum.

d Advocatum ne-
dum cogi, sed ne
volentem quidem
admitti ad vesti-
galia exigenda
hinc colligunt.

e supra ex l. 2.
c. Th. de postulan-
do lib. 2.

f quæ sit ab ad-
vocatis filis fami-
lias ad instar qua-
si castrensis pecu-
lii redacta. l. 7. §.
de off. adfess.

g Reverentia li-
terarum contem-
platione literarum
militarum. Nov. Val-
ent. de postuland.

h Hæc lex desump-
ta ex Theodof. &
Valent. Novella
de postulando &
perpetuanda ad-
vocacione, quam
P. Pithæus inte-
gram edidit.

i Imo sollicitu-
do potest injungi.
l. ult. §. de discuss.

k Bald. his verbis
etiam innui pu-
tat, advocatos im-
munes esse ab ex-
cubiis faciendis.

l Advocati arbi-
tri dari possunt,
in Gallia abfuto-
ri præfati ac ju-
dices regii judi-
candi munus di-
gniori vel anti-
quiori advocato
solum: imo si
nulli consiliarii
sunt, debent de-
legare.

m Extra forum
suum, advocatus
patrocinio fungi,
cogi non debet.

n Poenam obser-
va eorum, qui
violant advoca-
torum privilegia.

o i. e. togatis seu
advocati.

p In unoquoque
foro certus erat
advocatorum nu-
merus, certaque
matricula, adde
l. 11. §. cod. l. ult. §.
de adfessib.

q l. ult. inf. cod.
l. 2. §. sit. prox.
hinc cohortalis,
id est, vilis.

r v. l. 66. inf. de
decur.

s Advocati non
erant olim perpe-
tui. Paucitas eo-
rum fecit postea,

t

u

x

y

z

De n-

De numero & filiis advocatorum. Quales & quomodo
creandi advocati.

11. Imp. Leo A. Viviano P.P.

Nemini licere sancimus alicui sub a adfidenti colore
statutis centum quinquaginta b, advocatis, quos sibi
eminentissima praefectura in consilium assumpserit, aggregare.
i ¶ Non aliter vero consortio advocatorum
tuae Sedis aliquis societur, nisi c prius in examine viri cla-
rissimi Rectoris provinciae, ex qua oriundus est, praesenti-
bus cohortalibus gesta conficiant, quibus aperte pateat
cohortali d vitae ac fortunae eundem minime subiacere.
¶ Atque hac fieri volumus, si praesens vir clarissimus Re-
ctor provinciae fuerit in ejus examine: si vero abfuerit, apud
defensorem sui oppidi gesta conficiant. Jurisperitos e et-
iam eorum doctores jubemus juratos f sub gestorum te-
stificatione depromere, esse eum, qui posthac subrogari volue-
rit, peritia juris instructum g. Filios h autem togatorum
Excellentiae tuae, qui vel nunc causas agunt, vel futuris
temporibus actitaverint, ceteris supernumerariis anteferri.
2 ¶ Illud insuper decernimus, ut etiam his, qui ultra
150. advocatos Eminentissimae tuae Sedis reperiuntur, liceat
& apud Virum spectabilem Proconsulem, vel praefectum
Augustalem, vel Comitem Orientis, apud viros etiam spe-
tabiles Vicarios, & apud Rectores provinciarum negotia
perorare. Dat. Kal. Febr. Constantinop. Magno & Apollonio
Conss. 460.

De patrono fisci.

12. Idem A. Eusebio P.P. Illyrici.

Sancimus, patronum fisci judicio Celsitudinis tuae non
jam quotannis i, sed biennio pro vetere consuetudine
finem officii sui sortiri: salvis eidem consortio privilegiis
omnibus, quae a retro Principibus meruit, manentibus.
Dat. 10. Kal. Martii, Constantinop. Basilio & Viviano Conss.
463.

De advocatis Alexandriae, & de advocato fisci.

13. Imp. Leo & Anthemius AA. Alexandro Duci Aegyptiaci
limitis, & Praefecto Augustali.

Petitionem virorum disertissimorum advocatorum Alex-
andrinae splendidissimae civitatis, quam de fori sui ma-
tricula & fisci patrono obtulerunt, merito admittentes,
hac sanctione decernimus, 50. statutos haberi: eorumque
nomina pro tempore matriculae k conficiendae inscribi: &
eos advocacionis officium in judicio tam viri spectabilis
Praefecti Augustalis, quam viri spectabilis Ducis Aegyptia-
ci limitis petentibus adhibere: ceteros vero ultra memo-
ratum numerum constitutos, apud alios iudices ejusdem
Alexandrinae civitatis perorare: filiis l scilicet statutorum
in loco deficientium supernumerariis anteposendis. Egre-
dientem autem post biennium fisci patronum, contem-
platione laborum, exconsularis moderatoris provinciae
dignitate decorari: licentia facultateque ei non denegan-
da, cum usus exegerit, tam pro m se, quam pro filiis, pa-
rentibus & uxoribus, nec non etiam personis ex transver-
so latere usque ad quartum gradum constitutis, patrocini-
um suum adhibere. Quando autem fisci patronum mori
contigerit, gradu eum sequentem sine ulla dilatione in
locum ejus subrogari: haeredibus defuncti nihil exinde n
sibi commodi acquiri posse speraturis: cunctis privilegiis,
quae hactenus habuisse noscuntur, nec non his, quae sugge-
stio tuae Magnitudinis continet, etiam in posterum intactis
inviolatisque servandis: quatenus hujusmodi delato eis
liberalitate nostrae Serenitatis honore possint in otio &
tranquillitate reliquum vitae suae tempus peragere, nulla
eis invitis ingerenda sollicitudine.

Collatio advocatorum & militum.

14. Idem AA. Callicrati P.P. Illyrici.

Advocati o, qui dirimunt ambigua fata p causarum,
suaeque defensionis viribus in rebus saepe publicis ac
privatis lapsa erigunt, fatigata reparant, non q minus
provident humano generi, quam si praelis atque vulneri-
bus patriam parentesque salvarent. Nec enim solos nostro
imperio militare credimus illos, qui gladiis, clypeis, &
thoracibus nituntur, sed etiam Advocatos: Militant r
namque f causarum patroni, qui gloriosae vocis confisi
munimine, laborantium spem, vitam, & posteros defen-
dunt. Dat. 5. Kal. Aprilis, Constantinop. Zenone & Martia-
no Conss. 469.

De privilegiis. 1. De salario.

15. Imp. Leo A. Dioscoro P.P.

Post duos r fisci patronos, qui ex anterioribus constitu-
tionibus iisdem beneficiis muniuntur, sexaginta qua-
tuor u rogatos, qui in praesenti sunt, a primo usque ad sexa-
gesimum quantum Imperialibus beneficiis perfrui cense-

mus, quibus fisci patroni liberique eorum honorati sunt.

1 ¶ His quoque illud adjiciendum esse statuimus, ut, si
quis patroni fisci adeptus gradum fatalem diem obierit,
universa a totius anni solatia, ex quo hoc idem officium
peragere coeperit, ad haeredes seu successores suos, si ve li-
beri, si ve extranei fuerint, transmittendi tam ex testamen-
to, quam ab intestato liberam habeat facultatem. Dat. 17.
Kal. Jun. Constantinop. Festo & Martiano Conss. 472.

De privilegiis.

16. Imp. Leo Junior & Zeno AA. Justiniano Praef. urbi.

Ad similitudinem sexaginta quatuor b advocatorum
fori amplissimi praetorianae praefecturae, quindecim
tantum ex foro tuae Magnitudinis, qui in praesenti gradus
primos obtinent, post fisci videlicet patronum, eisdem
privilegiis nostrae Mansuetudinis beneficio perfruantur,
quibus fisci patroni liberique eorum muniuntur. Dat. 17.
Kal. Apr. Constantinop. Leone juniore A. Conss. 474.

De advocatis praefecturae per Illyricum. 1. & eorum
privilegiis.

17. Imp. Zeno A. Paulo P.P. per Illyricum.

Jubemus, advocacionem fori tui Culminis centum quin-
quaginta c (sicut antea constitutum fuerat) advocatis
concludi: eundemque numerum, quoties vel professionis
fine d, vel morte, vel quocunque fuerit casu imminutus,
electione magnifica tuae sedis impleri: ita ut in praesenti
quidem, & hinc usque ad biennium e ad impletionem su-
pra definiti numeri subrogandi, sine ulla cohortalis f aut
cujuslibet deterioris conditionis quaestione succedant: sal-
va videlicet adversus eos apparitoribus, si qua competit,
actione, quam certum est, postquam fisci patronatum offi-
cio impleto exegerint, evanescere: post lapsum vero bien-
nium, foro tuae magnifica potestatis inseri postulantes,
non aliter, nisi sub gestorum confectioe minime eos co-
hortali conditioni subiacere patefactum fuerit, admittan-
tur. 1 ¶ Cuncta sane privilegia, quae magnifica per
Orientem praefecturae Advocatis ex divinis retro Princi-
pum, seu inclytae recordationis Leonis, vel nostris sanctio-
nibus indulta sunt, tuae g quoque gloriosissimae Sedis cau-
sidicis absque ulla discretionis competere, per hanc in
aeternum valituram legem sancimus. Datum 6. Kal. Jan.
Constantinop. Decio & Longino Conss. 486.

De multis.

18. h.

Nullus i multae dictionem habeat in eos Advocatos, qui
intra fori Praetoriani statutum k numerum sint, praer-
ter ipsum Praef. praet.

De lite non protrahenda.

19. l.

Ne m ideo lis protrahatur, quod in ea non reperiantur
Advocari n tres, cum duo sufficient.

DE O ADVOCATIS DIVERSORUM JUDICUM. TITULUS VIII.

De dignitate ejus, qui depositum officium advocacionis.

1. Imp. Anastasius A. Eusebio Magistro officiorum.

Suggestionem viri illustis Comitum rerum privata-
rum p, & Proconsulis Asiae duximus admittendam:
per quam nostrae Serenitatis auribus intimavit, fori
sui advocatos communi petitione magnopere postu-
lasse, ut, postquam advocacionis deposuerint officium, di-
gnitate quadam, nostra liberalitate potiantur. Jubemus
itaque post depositum (ut dictum est) praefatum officium,
unumquemque eorum, qui in praesenti sunt, vel postea ma-
triculis eorum pro tempore fuerint inserti, Clarissimi pri-
mi ordinis Comitum perfrui dignitate: quatenus & tempo-
re quietis fructum q praetitorum laborum consequan-
tur: proque fide atque industria erga clientes suos com-
probata ||a|| privata conditionis hominum multitudine
segregati, Clarissimis merito connumerentur. Dat. 2. Kal.
Jan. Constantinop. Anastasio A. 2. Conss. 499.

De cohortali, vel deteriori conditione.

2. Idem A. Thomae P.P. per Illyricum.

Advocatos ||amplissimae|| tuae Sedis, qui pro tempore ad fisci patroni
gradum & officium provehantur, una cum liberis jam natis, vel postea
procreandis, ab omni cohortalis r seu cujuslibet deterioris conditio-
nis vinculo immunes ac liberos cum patrimonio suo conservari decerni-
mus: ||cum|| constet hoc jam pridem tam advocatis amplissimae praetoria-
nae per f Orientem, quam magnifica urbaria r ||Praefecturae|| sacris
Constitutionibus esse iudicatum: & non dubium sit, non tantum eas, sed
etiam sublimissimae tuae Sedis germanas u esse potestates. Datum 12. Kal.
Decemb. Patricio & Hypatio Conss. 501.

De privilegiis patronorum fori Comitum orientis & fisci.

3. Idem A. Constantino P.P.

Jubemus pro tempore primatem x Advocatorum fori viri illustis Co-
mitis Orientis per biennium y fisci patroni fungi Officio, & solatia si-
bi communi consensu deputata per idem biennium consequi: hoc quo-
que transacto, professionem advocacionis deponere: consortio videli-
cet eorundem Advocatorum ad quadraginta tantum viros redigendo:

na

a adde l. 13. in fin.
b. eod. Advocatus
fisci ante annum
completum dece-
dens, ad haereditem
transmittit sala-
ria anni integri:
facit l. 4. ff. de of-
fic. adfessor. l. 19. in
fin. ff. locati.
c. l. 15. §. eod.
d. l. 8. l. 11. §. eod.
e. Advocatorum
finis aliquis legi-
timus. v. Cujac. 16.
obf. 22.
f. vide l. 12. sup.
g. eod.
h. l. 8. §. eod.
i. l. 7. §. eod.
k. Latina inter-
pretatio.
l. Cuj. 13. obf. 1.
m. l. 8. in pr. l. 11.
in pr. sup.
n. Latina inter-
pretatio.
o. Cuj. 13. obf. 2.
p. plures advo-
catus sibi advo-
catus licet. l. 7. in pr.
sup. de postulando.
q. Ex frequentia ad-
vocacionis depre-
henderebatur quom-
quisque gratiosus
esset: vide exem-
pla apud Tullium
Oratione pro Quin-
tio, & pro Catina-
na. Curtium l. 6.
ubi de Philota:
Caesarem 1. Com-
mentar. ubi de Or-
gentorice. Hae ad-
vocatio Gracis di-
cebatur πρεσ-
βυτης, ut πρε-
σβυτης advo-
casi. v. Polletum
1. de historia fori
Romani. 1.

o hujus tituli in-
scriptio in multis
codicibus deest.
p. de quo v. sup.
de off. Comit. ver.
privat.
q. Finis legitimus
advocatorum, frui
quibusdam privi-
legiis. v. Cujac. 16.
obf. 22.
r. l. 8. l. 17. sup. tit.
prox.
s. d. l. 17. in fin.
t. d. l. 8. in fin.
u. Praefectura Prae-
toris orientis, Il-
lyrici, urbaria,
germanae potesta-
tes.
x. Inter advo-
catus discrimen fuit.
Nam cum hic pri-
matu sit mentio,
distinctum prima-
tem a ceteris fu-
isse colligi potest.
y. l. 12. §. tit. pro-
xim.

a. Veteris consi-
lium dare, adfes-
sor esse non pot-
est.
b. l. 8. §. eod.
c. adde l. 7. §. de
professoribus &
medicis.
d. adde d. l. 8.
e. i. e. professores.
De jurisconsulto-
rum appellatio-
nibus variis. v.
Cujac. 7. obf. 25.
f. Aliteriori do-
ctoris statum de
peritia discipuli.
hald.
g. Advocatum lex-
tum juris imperi-
tis uoa reitutui
hinc colligunt.
h. Togatorum fi-
lii, non togatorum
filiis praefereendi.
l. 13. §. eod.
i. ut olim. l. 8. §.
eod. l. 3. inf. tit.
prox.
k. erat certa ad-
vocatorum ma-
tricula. l. u. s. in
fin. sup. de adfessio-
rib.
l. l. 11. §. 1. §. eod.
m. adde l. 6. l. pen.
ff. de postul. San-
guinis ratione
multa permittun-
tur, quae alias non
permitterentur,
qua de re vide
Roland. a Valle 1.
conss. 46. num. 46.
& ita advocatus
fisci, se suosque
fisco praefere pot-
est: ut privata
caritas publica
hoc casu videat-
ur potior. hinc
etiam colligunt:
Neminem prae-
sumi, advocacione
suscepta, polliceri
officium suum ad-
versus liberos, ad-
de l. 3. §. 1. l. 5. §. 1.
J. tit. prox. adde
quae scripti ad l. 3.
J. de locato.
n. i. e. nihil prae-
ter salarium illius
anni, in quo de-
cedit. l. 15. in fin.
J. eod.
o. De militis ca-
sualis & quasi
casualis compa-
ratione v. Cice-
ronem orat. pro
Muraena.
p. Falla. Hal. u.
trumque recte:
sunt enim & in-
cidunt in causas
fata quaedam, &
dies, qui appel-
lantur fatales.
Hoc est adven-
sus Calimachum
πρόξ. πρεσβ.
γνώμην ἐν τοῖς
δικαστηρίοις
ἐπὶ τῇ δίκῃ, καὶ
ἐπὶ τῇ χρημᾶτι-
λῳ ἢ τῇ δίκῃ.
ὁ πρεσβυτερός τῶν
ἐπὶ τῇ δίκῃ, καὶ
ἐπὶ τῇ χρημᾶτι-
λῳ, ὁ πρεσβυτερός
τῶν ἐπὶ τῇ δίκῃ,
l. 13. ff. de statu
hum. Latinus Pa-
tricius: Nolo mis-
erum vel factum
morari vel fa-
tum. Cuj. 16. obf.
9. Huc refer il-
lud Ammiani 30.
Id habet causidicium cum ceteris metuendum, quod accidentia secus in potestate esse existi-
ment patronorum, & omnes certum exitum iisdem soleant assignare, & non liti rerum, &c.
& l. 41. C. de appell. disceptationis fata. Adde quae de fatalibus scripti ad Nov. 49. c. 1.
q. Advocati non minus profunt reipublicae, quam milites. r. Non soli milites, sed
etiam advocati militant. Nihil tam simile bello est, quam lis & judicium.
f. In quibus robur consistat advocatorum militia. t. l. 10. §. eod. u. l. 15. J. eod.

2. 1. 13. 5. 12. prox.
 3. i. e. uxore.
 4. Metatium quid, v. J. de metat. d. Norissia quid, diximus alibi.
 5. l. 5. 4. J. cod. Olim quadrien- nium constitutum erat, hodie quin- quennium, Conf. ad antecessores 5. 1. in fin. v. Cuj. 12. obs. ult. in pr. l. 5. in fin. J. cod. l. 15. in fin. sup. tis prox.
 6. Advocacionis officium commen- datur, ex ipsa ho- nestate & neces- sitate.
 7. sic restituo, pa- tronos fovi tua c. f. d. f. Kal. Jan. pro tempore ipsius tantummodo an- ni.
 8. Kalendarum Ja- nuariarum dies solemnus & festi- vus. Is etiam di- es, largitionum dies fuit. 10. Nice- phor. 23. v. Cuj. J. de canonis lar- gitionis. tit. 2. k. i. e. nostra libe- ralitate.
 9. Alii legunt pun- cta solatii. Alii puncti consequi solatia. Cujac. 13. obs. 2. monet legi posse pacti sola- tium, aut pacta solatia. Pactum solatii ferre, pos- sumus interpre- tari, punctum seu mercedem hono- ris.
 10. Filii statuto- rum, nihil im- pendunt pro in- troitu, adde l. 6. J. cod. Doctorum, h. c. Professorum filios, gratis pro- movendos, hinc colligunt.
 11. hinc colligit Cuj. 13. obs. 4. per nuptias filios na- turales suos & le- gitimos fieri pos- se, etiam sine do- talib. instrumen- tis, quod repu- gnat alias. 5. ult. Inst. de nupt. Nov. 19.
 12. o matrimonio. p. v. l. ult. J. de vind. manum. q. l. 3. sup. cod. r. l. 3. 5. 1. 5. cod. l. jugalis, conjux. t. d. l. 3. 5. 2.

ita ut, si qui superflui sunt, jam eidem consortio sociati, de advocacionis officio minime rejiciantur: nemine alio eis adjiciendo: ne quadraginta virorum numerum Advocato- rum consortium excedere contingat. 1 ¶ Ad hæc eos, qui (prout statutum est) fisci patroni deposuerint officium, post- ea quoque non prohiberi singulos tam pro a te, quam pro jugali b sua, & socero, & socru, nec non genero, & nuru, liberisque propriis, colonis & servis ad se pertinentibus ad- vocacionis fungi officio. 2 ¶ Nec ædículas eorum meta- torum c onere molestari, si tamen in una tantummodo suaque domo singuli talem prærogativam sibi vindicare maluerint. 3 ¶ Pro s. ortulis præterea modum, quem no- titia d nobis porrecta declarat, tam pro his, quam pro colo- nis & eorum servis custodiri: neminique præberi licen- tiam eundem modum circa sportularum exactiorem con- tra eos excedendi. 4 ¶ Nec de cætero quinquam, ante- quam per statuta e tempora legum eruditioni noscatur inhæsisse, supradicto consortio sociari.

5 ¶ Et filios advocatorum, vel adhuc in tali constituto- rum officio, vel eorum, qui fisci patronatum deposuerint, superstitum vel mortuorum, extraneis ad idem officium accedentibus anteponi: eique gratis & sine sumptibus so- ciari, si & ipsi (prout dispositum est) solito tempore legum doctrinam meruerint. 6 ¶ Ut autem his, qui fisci patroni officium adepti sunt, vel fuerint, non tantum superstiti- bus, sed etiam morte præventis prospiciatur: tum ad hæ- redes fisci patroni, qui semel ad talem gradum vocatus sit, solatia f ejus transire, hisque servari: quam ipsos, qui fisci patronatum jam deposuerunt, vel postea deposuerint, mi- nime cujuslibet actus publici sollicitudinem nolentes sub- ire compelli, nec exhibitionis seu deductionis onere (nisi speciali auctoritate nostra) molestari: & in provincia incusandos per sententiam viri spectabilis Comitum Orien- tis, utpote competentis judicis, conveniri atque litigare decernimus. Dat. Kal. Julii, Constantin. Sabini, & Theo- dor. Conf. 505.

De privilegiis patronorum fisci.

4. Idem A. Eustathio P. P.

Laudabile g vitæque hominum necessarium Advocatio- nis officium, maxime Principalibus, præmiis oportet re- munerari. 1 ¶ Ideoque jubemus, viros clarissimos fisci b pro tempore patronos fori ruz Cellitudinis, solemnibus die- festivitatis Kalendarum Januariarum ipsius tantummodo anni, per quem tale peragunt officium, inter spectabiles sa- cri nostri Consistorii Comites divina nostræ Serenitatis manu k puncti l consequi solatia. 2 ¶ Et postquam tale deposuerint officium, si quidem filios ingenuos habeant, eos clarissimorum Notariorum inferi consortio Tribuno- rum sacras solitas epistolas sine m quadam suffragii soluti- one percepturos. 3 ¶ Et si quis per sententiam Sublimi- tatis ruz monitus, super agnito debito vel agnita causa, quæ ingeritur ei, confessionem exponere paratus sit: eam non arbitrio delegato, sed tunc temporis fisci patronis, vel alterutri eorum, si alter adesse non possit, pro more tamen solito sub actorum restitutione intimari.

4 ¶ Quotiesq; de nuptiis lquis sine n dotalibus instru- mentis mutuo contrahendi matrimonium o animo cele- bratis, super affectu suo liberis ex hujusmodi conjugio jã extantibus, vel necdum procreatis, legitimis allegationibus uti maluerit, eas apud eosdem pro tempore fisci patronos, vel alterutrum eorum (ut dictum est) gestis intervenienti- bus commendari, ita videlicet, ut juri cognitæ allegationes absentibus personis, si quæ competunt, serventur intactæ.

5 ¶ His insuper, quicumque apud viros gloriosos pro tempore consules p mancipia sua libertate donare volu- erint: antelatos fisci patronos ad easdem libertates pera- gendas propriam advocacionis vocem accommodare.

6 ¶ Aliis nihilominus privilegiis, quæ jam pridem me- moratis vel fisci patronis, vel adhuc advocacionis pro tem- pore peragentibus officium togatis, diversis modis indul- ta sunt, ex hac etiam sanctione nostra in sua stabilitate duraturis. Dat. 12. Kal. Decemb. Constantinop. Atiovinio & Messala Conf. 506.

De privilegiis patronorum fori Præsidialis secundæ Syriæ & fisci.

5. Idem A. Sergio P. P.

Petitiones virorum disertissimorum fori Præsidialis secundæ Syriæ pro- vincia Advocatorum cum competentem moderatione censuimus admit- tendas: & jubemus, pro tempore primatem eorum per biennium fisci patroni fungi officio, & solatia q sibi communi consensu deputata, per idem biennium consequi: hocque transacto professionem advocacionis depo- nere, consortio videlicet eorundem Advocatorum ad triginta tantummo- do viros redigendo: ita ut si qui superflui sunt jam eidem consortio socia- ti, de advocacionis officio minime rejiciantur: nemine alio eis adjiciendo, ne triginta virorum numerum advocatorum excedere consortium con- tingat. 1 ¶ Ad hæc eos, qui (prout statutum est) fisci patroni deposuerint officium, postea quoque non prohiberi singulos tam pro r se, quam pro jugali s sua, & socero & socru, nec non genero & nuru, liberisque propriis, colonis & servis ad se pertinentibus advocacionis fungi officio.

2 ¶ Nec ædículas e eorum metatorum onere molestari: si tamen in

una tantummodo suaq; domo singuli talem prærogativam sibi vindicare maluerint. 3 ¶ Pro s. sportulis præterea mo- dum, quem notitia a nobis porrecta declarat, tam pro his, quam pro colonis, & eorum servis custodiri: neminique præbere licentiam eundem modum circa sportularum ex- actionem contra eos excedendi. 4 ¶ Nec de cætero quinquam, antequam per statuta b tempora legum eruditioni nosca- tur inhæsisse, supradicto consortio sociari. 5 ¶ Et filios Ad- vocatorum, vel adhuc in tali constitutorum officio, vel eor- um, qui fisci patronatum deposuerint, superstitum vel mortuorum, extraneis ad idem officium accedentibus, ante- poni: eiq; gratis c & sine sumptibus sociari, si & ipsi (prout dispositum est) solito tempore legum doctrinam merue- rint. 6 ¶ Ut autem his, qui fisci patroni officium adepti sunt, vel fuerint, non tantum superstitibus, sed etiam morte præventis prospiciatur: tam ad d hæredes fisci patroni, qui semel ad talem gradum vocatus sit, solatia ejus transire, hisq; servari: quam ipsos, qui fisci patronatum jam depo- suerunt, vel postea deposuerint, minime cujuslibet actus publici sollicitudinem nolentes subire compelli, nec exhibi- tionis seu deductionis onere (nisi speciali auctoritate no- stra) molestari: & in provincia incusandos per sententiam viri clarissimi provinciam, in qua degunt, moderantis, ut- pote competentis judicis, conveniri atque litigare decer- nimus. Dat. Kal. Dec. Anathio & Agapito Conf. 508.

De privilegiis patronorum fisci.

6. Imp. Justin. A. Marino P. P.

Restituendæ sunt clarissimis eloquentiæ luminibus, sexa- ginta auri libræ, quos sub imperio Zenonis divæ me- moriæ pedaneis deputatas arbitris, nec non fidejussorum e vires æstimantibus tamē auferendas credidit præparca po- sterioris subtilitas Principis, ut jam liberalitate nostri nu- minis, viri clarissimi fisci patroni præfata n auri summā si- ne fraude f annis singulis consequantur, ab amplissima tua sede pari lance in utrumq; dividendam. Nam universis g redditur, quod pro voto omnibus primatibus indulgetur.

1 ¶ Sacras insuper epistolas b quib; approbantur viri cla- rissimi Tribuni prætoriani & Notarii, non unius tantum no- mine, sed alterius quoq; utrius præstandas perspicimus, siue suos filios, siue alios quosdam duxerint illustrandos. 2 ¶ Ad hæc altiore beneficio codicillos, quibus illustri- honoratur dignitas consequantur: quos unius lojum no- mine ejusdem viris facundissimis daturis nos pollicemur, profuturos se. alteri eorum altero concedente: seu qui ex provinciis suis, vel ex amicis voluerint, in provinciis tamen degentibus. 3 ¶ Licentiam eis præterea facimus binos homines singulis annis itidem offerendi, nostram adorato- ros i purpuram, itatutis inserendos, præfentialibus k do- mesticis, unum equitum, alterum scholæ peditum, in va- cantem eorum locum, qui diem functi sunt: nullo dum supererunt, de militia venundanda l pacto cum eis inter- posito, quorum ejusmodi conventiones interfunt: ita ta- men, ut iidem viri facundissimi, cum offerendos eosdem ceciderint homines, bina solidorum pro singulis millia, nihilq; amplius, hoverint dependenda viris magnificis Co- mitibus dicatissimorum m domesticorum id est, equitum quidem pro eo, qui inter equites meritis est: peditum au- tem pro eo, qui inter pedites inferendus est: solitis videli- cet statim stipendiis, nec non etiam cæteris solatiis iis- dem tyronibus deputandis sine quolibet alio dispendio.

4 ¶ Aliis etiam privilegiis poriantur, quæ diversis tem- poribus consecuti sunt, siue per Augustos apices, siue per dispositiones & sententias Amplissima ruz Sedis: nam qui nobis digni judicati sunt, hi multo magis in antero- ribus quoque sunt adjuvandi. Dat. Kal. Decemb. Constant. ipso A. & Euthericō Conf. 521.

De numero advocatorum. 1. De temporis ordine servando. 2. Ubi degendum. 3. Sanctio. 4. De sexcentis aureis. 5. De privilegiis olim indultis. 6. De sportulis, & sumptibus litis.

8. Idem A. Theodoro P. P. n

Per hanc legem decernimus, ne, antequam in octoginta tantum virorum numerum, fori tui Culminis Togatorum collegium deductum fuerit, aspirare quis qualibet arte concedatur, aut possit: nisi vel eorum filii, qui triginta prio- rum o obtinent numerum, facundia studiis erudi, gratis p videlicet, & sine ullo suffragio, aut fortasse exteri non ultra duos per annos singulos facundia & ipsi conspicui, taxati fuerint: nullo deinceps, postquam in octoginta virorum numerum redacti fuerint, superare qualibet rursus ambi- tione vel astutia quantitatem ausuro. 1 ¶ Interdicenda quoque cunctis li- centia prævertendi q progressus seriem, quam ipsius temporis ordo suppe- ditat: & ut in mercatorum contractibus, loca permurandi: & adhuc tyro- nes jam interesse veteribus. 2 ¶ Hoc etiam pronuntiandum censuimus, ne quis ex his in aliis degat regionibus, relicta observatione glorificæ ruz Sedis. Noverint etenim, qui, post nomen impetratum patroni litium, ultra trum r aonorum spatium, ex sacratissima hac urbe morandum duxerint, nec nuncupationem togari, nec privilegia virorum hujusmodi conce- denda sibi: ut ne repetitis f ex industria prædictæ Sedis auctoritatibus protrahantur, aut multiplicentur peregrinationis excursus. 3 ¶ Quo- rum

a quid notitia v. l. 1. 5. 8. 8. de off. Pref. præ. Afr. b quinquennium sc. d. l. 3. 5. 4. c i. e. nihil im- pendunt pro in- troitu. d d. l. 3. 5. ult. e Arbitri olim dabantur ad fide- jussores proban- dos, l. 9. ff. qui sa- tudare. l. ult. ff. d quibus appellare non licet. l. 7. 5. 3. ff. de minoribus. f i. e. sine dimi- nutione. g universis reddi intelligitur, quod eorum primati- bus indulgetur de primatibus advo- catorum, adde l. 3. in pr. 8. cod. h l. 4. 5. cod. l. 45. C. Theod. de decur. Epistolæ scilicet, de quibus hic, dicun- tur instrumenta, l. 7. inf. de fide in- strum. Testimoni- ales missionis, ha- norariæ epistolæ, l. 15. C. Th. de pro- fess. Veget. 2. con- tubernalis. com- pletis stipendiis per testimoniales promovere di- missum, v. Cuj. ad l. ult. J. de profes- soribus. i Adorabatur pur- pura principis, de qua adoratione purpuræ imperia- lis alibi dicam. Quin & Præfectus prætorio ingres- sus palatium, con- suetudine impe- ratoris adoraba- tur. Calliodor. 6. Variarum 3. k præfentialibus. l. ult. inf. de domes- ticis & præfente- ribus. l. ult. Edictum Justin. 13. c. 2. l Militiæ domes- ticorum vendi possunt, quædam etiam vendi non possunt, l. ult. J. de pig. v. quæ not. ad l. 5. inf. qui milit. adde Nov. 53. c. 5. & ibi Cujac. m Domestici epi- theton nota, hic enim dicatissimus appellatur. n Præfecto urbi. Cuj. 13. obs. 1. o Priores advo- catorum sunt pri- micerii & prima- tes, 5. 3. J. cod. & hac. l. in fin. prin. & l. 3. in pr. 8. cod. p l. 5. 5. 5. cod. q Ordine suo di- gnitates adipi- scendæ. l. 8. J. cod. r v. Cujac. d. loco. s petitis.

Debitorem venditione pignoris. c. 29.
de Debitoribus Civitatum. ij. 62.
de Pecanis. ix. 27.
de Secretis Reurionum. io. 46.
de Reurialibus Urbis Romae. ij. 23.
de Reurionibus, et filiis eorum. io. 32.
de Reditiis Libertate Tollenda. 7. 6.
de Defensoribus Civitatum. d. 55.
de Relatoribus. io. 2.
 Depositi, vel contra. 4. 34.
de Refectoriis, et Convulatoribus. ix. 46.
de Rignitatibus. ix. 1.
de Dilationibus. 3. 22.
de Riscussionibus. io. 30.
de Distractione pignorum. c. 20.
de Diversis officiis, et apparatibus. ix. 60.
 - - - Prodiis urbanis. ij. 69.
 - - - Rescriptis. j. 23.
de Dividenda Tutela. 5. 52.
 Divortio facto quodque. 9. 24.
de Dolo malo. 2. 21.
de Domestricis, et protectoribus. ix. 27.
de Donationibus. c. 54.
 - - - ante nuptias. 5. 3.
 - - - causa mortis. c. 57.
 - - - inter Virum, et Uxor. 5. 16.
 - - - quo sub modo. c. 55.
de Dote cauta non numerata. 5. 15.
de Dotis promissione. 5. 22.
de Quobus rebus stipulandi, et promittendi. c. 40.

a Notitia imperii Romani inter officia Praefecti urbi hunc etiam, qui dicitur ab *advocatus*, numeratur, b decernitur, c discursum, d al. celeberrim. e Salarium solvi doctoribus & advocatis in medio anni Baldus hinc colligit. Quid pensio domus locata in fine anni, nisi aliter dictum sit, l. 1. §. 4. ff. de migrando. l. 42. ff. de verb. obligat. l. 1. §. ff. de reg. jur. f. October medius olim anni mensis, anno ab Aprilis incipiente. g tribunali. h eadem ordinatum ostenditur, &c.

i. e. in posterum. k Salibus superiores gradus non captandi. Qui per saltum promoveatur, non fruitur privilegio, v. cap. unic. de clerico per saltum promovendo. l ne dicas officium, cum Accursio. Agmen hic significat numerum. m l. 7. §. eod. n id est, an. o v. Cuj. c. 15. obs. 1.

p i. e. de officio advocatorum fisci. Ceterum hoc notandum est: Fisco, suum ac proprium patronum fuisse a M. Antonino primum institutum, si Capitolini credendum. Aderat hic fiscalibus causis, l. ult. ff. de iure fisci. ac liberalibus, quae eo non interveniente in integrum restituebantur, l. 1. §. 9. in fu. l. 7. ff. de iure fisci. Porro ex advocacione ejus, quae sedis creabantur singuli vel bini & interdum biennii munere fangebantur, pro varia cujusq; fori consuetudine.

Bini in praefectura praetoria Orientis & Illyrici, l. 10. §. de advocat. divers. Judic. biennales erant in Praefectura Illyrici, l. 7. §. de advocat. divers. Judic. Hi omnes cum liberis, posterisque liberabantur omni villiore conditione: & comitiva consistoriana, aliisque honoribus ornabantur, l. 7. §. l. 11. §. de offic. divers. Jud. l. 4. l.

6. §. de advocat. divers. Judic. utrobique 64. primores advocati, patronorum fisci privilegiis fruebantur, l. 15. §. de advocat. divers. Judic. Unicus fisci patronus erat, & quidem biennalis Alexandriae. Ex consulari dignitate decoratus, l. 13. §. de advocat. divers. Judic. Erat etiam unus & biennalis in foro Praetorali Syriae, d. l. 13. & in foro Comitum Orientis, l. 3. §. de advocat. divers. Judic. adde Briss. 3. select. 13.

q prae-textu salarii non soluti, advocati causam fiscalem deferere non debent.

r l. 2. §. eod. l. 2. §. de advocat. divers. Jud. excipe casus l. 13. de advocat. divers. Jud. l. 3. §. 1. l. 5. §. 1. §. de advocat. divers. Jud. excipe casus l. 2. §. eod.

s dixi §. ad l. 1. t Nota quae sint cavenda fisci advocatis.

u vide l. 1. §. de postuland.

Codex

rum omnium si quid vel minimum quocumque tempore fuerit violatum: viginti primates ejusdem ordinis, & qui pro tempore sollicitudinem ab actis in Amplitudinis tuae gerent officio, adjutores etiam eorum denis singuli libris auri ferientur, quod adversus Imperialia consulta Serenitatis nostrae tendentibus. non statim objecerint intercessionem Legis praesentis, aut non restiterint, & omnino non prohibuerint, ne quid tentaretur contrarium, cum nec in administratores sublimissimae tuae Sedis, si non intente custodierint disposita salutaria, & ut non temerenter, profpexerint, poena decrit b decem auri librarum. 4 ¶ Sexcenti autem aurei, quibus pro tempore fisci patronis fori tuae Celsitudinis, ad exemplum priorum temporum, ex arca tui iudicii consulatur: ne post decursum c celerem d advocacionis, & labores gloriosos egeni exeant: non (ut saepe contingit) incerto die praestentur, sed cum ||ad|| medium e iter pervenerint patrocinii rerum fiscalium: id est, Kalendis f. Octobribus per annos singulos sine cunctatione solventur. 5 ¶ Quidquid insuper privilegiorum retro Principum sacris affatibus, vel auctoritate tribunalis g, cujus interest, huic eidem h ordini datum ostenditur, inviolatum servari. 6 ¶ Cumque lire quisquam eorum pulsatus fuerit, seu civilis causae certamine, aut criminalis quæstionis obtentu, hic, vel in provinciis: cum per concessum tempus eorum adesse quemquam evenit, nullas executores sportulas adsequi; nec qui controversiis movendis inserviunt, aut excipiendo, seu preparando, vel officio quolibet alio, quocumque nomine sumptum exigendum censemus. Datum Id. Feb. Constantinop. Justino & Opilione Conss. 526.

De privilegiis patronorum fisci.

8. Idem A. Archelao P. P.

Nemo, excepta Menandri fisci patroni persona, speret de cetero: permutacionem salibus & superiore gradu captato, fructurum se beneficiis, quæ patronis praerari, seu dum officium exhibent causis fiscalibus, aut post impletum agmen l imperita monstrantur. Dat. 12. Kal. Septemb. Justino & Opilione Conss. 526.

Productio §. 2. l. 7. ad advocatos Illyricianos.

9. Imp. Justinianus A. Joanni P. P.

DE constitutione m divina recordationis Justiniani patris nostri super rogatis amplissimae tuae Sedis prolata, Illyriciani advocati postulaverunt a nobis. ||eis|| clarum fieri, si n locum etiam circa eos possit habere, sive cum comitatu sive sine comitatu iudicio ejusdem Sublimitatis ||tuae|| abfuerint. Sancimus itaque ||talem|| Legem generaliter etiam in persona eorum valere, ut si quæ sine comitatu ultra continuum biennium o abfuerit, vel cum comitatu ultra quinquennium, de matricula penitus aboleatur: nulla licentia ei danda gradum suum vindicare, nec iterum viris disertissimis Togatis ejusdem Sedis adstiteret. Perfruantur igitur advocati ejusdem Sublimitatis hac nostra generali sanctione.

DE ADVOCATIS FISCO P. TIT. IX.

An contra fiscum patrocinium praestari possit.

1. Imp. Antoninus A. Claudio.

Cum te fisci causam agitare proponas, quamvis q te salarium percepisse neges, tamen placitis acquiesce. Eos enim, qui causam fisci egissent, prohibetur r est adversus fiscum patrocinium praestare. PP. 13. Kalend. Jan. Antonin. A. & Balbino Conss. 214.

2. Imp. Valerianus & Gallien. AA. Frequentio.

Potes, auctoribus nobis, adversus f fiscum quoque patrocinium exhibere privatis: dum eam scilicet causam, quam tu, cum fisci advocatus fueras, forte tractasti, suscipere declines. PP. Kalend. 6. Martii, Valeriano & Gallieno Augustis Conss. 255.

De commodis fiscalibus non occultandis. De calumniis non movendis.

3. Imp. Constantinus. A. Aliano Proconsuli Africae, post alia.

Fisci advocatus poenas metuens, caveat r, ne fiscalia commoda occultet, neve, ullo negotio existente, fisci nomine privatis audeat calumnias u commovere. Dat. 6. Id. Nov. Tium. Constantin. A. 4. & Licinio Cæs. 4. Conss. 315.

De Rationalibus & Praefectis arario.

4. Imp. Gratianus, Valentinus & Theod. AAA. ad Annumianum Comitem rerum privatarum.

¶ 64. primores advocati, patronorum fisci privilegiis fruebantur, l. 15. §. de advocat. divers. Judic. Unicus fisci patronus erat, & quidem biennalis Alexandriae. Ex consulari dignitate decoratus, l. 13. §. de advocat. divers. Judic. Erat etiam unus & biennalis in foro Praetorali Syriae, d. l. 13. & in foro Comitum Orientis, l. 3. §. de advocat. divers. Judic. adde Briss. 3. select. 13. q prae-textu salarii non soluti, advocati causam fiscalem deferere non debent.

r l. 2. §. eod. l. 2. §. de advocat. divers. Jud. excipe casus l. 13. de advocat. divers. Jud. l. 3. §. 1. l. 5. §. 1. §. de advocat. divers. Jud. excipe casus l. 2. §. eod.

s dixi §. ad l. 1. t Nota quae sint cavenda fisci advocatis.

u vide l. 1. §. de postuland.

Rationales a, privatae rei causis, vel sacris arariis b praesidentes, examen praesente fisci advocato c suscipiant. PP. 17. Kal. Jan. Merobaudes 2. & Saturnino Conss. 383.

DE AERORE ADVOCATORUM, VEL LIBELLOS SEU PRECES CONCIPIENTIUM. TIT. X.

De praesentia principalis litigatoris.

1. Imperator Alexander A. Aureliæ.

Ea e, quæ advocati praesentibus f his, quorum causæ aguntur, allegant, perinde habenda sunt, ac si ab ipsis dominis litium proferantur. PP. Kalend. Martii, Albino & Maximo Conss. 228.

De errore scripturae.

2. Imp. Gord. A. Rogato militi.

Errores g eorum, qui desideria, id est, preces scribunt h, veritati praedictum afferre non posse, manifestum est. Et ideo si condemnationem, cujus mentionem libello insertam esse proponis, manifeste probare potes non intercessisse: allegationes tuas ladi non oportere, is, qui super negotio disceptaturus est, non ignorabit. PP. 10. Kal. Julii, Pio & Pontiano Conss. 239.

De praesentia litigatoris, & de sententia lata.

3. Imp. Dioclet. & Maximian. Augusti & CC. Ulpia.

Sententia i finita negotia, rescriptis revocari non oportet. Nec enim, quæ constituta sunt, ||id est, || ut advocatorum error litigatorum non noceat, tibi etiam opitulari possunt: cum te praesente k, neque causæ palam ex contenti l, id m est, triduo n proximo contradixisse, neque post o sententiam appellationis remedio (si tibi hæc displicebant) usam esse proponas. Dat. 6. Kalend. Sept. Viminacii, CC. Conss. 294.

UT, QUÆ DESUNT ADVOCATIS P PARTIUM, JUDEX SUPPLEAT. TIT. XI.

1. Imp. Dioclet. & Maximian. Augusti & CC. ad Honoratum.

Non dubitandum r est, Judicem, si quid a litigatoribus, vel ab his, qui f negotiis adstunt, minus fuerit dictum, id supplere t, & proferre, quod sciatur u legibus, & juri publico convenire. S. 16. Kal. Martii, Diocletiano 5. & Maximiano 4. AA. Conss. 293.

EX A QUIBUS CAUSIS INFAMIA Y IRROGATUR. TIT. XII.

De carcere & vinculis.

1. Imp. Severus & Antoninus Augusti Manilio.

Infamia detrimentum minime tibi affertur ob id solum, quod in carcerem a coniectus es, vel vincula tibi iussu legitimi Judicis injecta sunt. PP. sine die & consule.

De eo, qui plus debito exegit.

2. lidem Augusti Venerio.

Neque furti, neque vi bonorum raptorum, neque peculatus damnatus intelligi potest, qui, cum plus debito nomine debitorum b exegisset, in duplum a Praeside condemnatus est. PP. 5. Id. Jan. Laterano & Rufino Conss. 198.

De eo, qui ad tempus ordine motus est.

3. lidem Augusti ad Metrodorum.

ET si severior c sententia dici debuit, tamen d, cum Proconsul vir clarissimus certis e rationibus motus f mitiorem g sententiam dixerit, & ordine decurionum te

Judic. v. Cuj. c. 5. de praescript. o Ante sententiam licet errorem corrigere. l. 4. in fin. ff. de noxalibus. §. 34. Institus. de æq.

p quidam legunt advocacioni. q Judicem judicare non secundum a d, sed ex conscientia hinc colligitur: de qua quæstione v. l. 6. §. 1. & ibi doctores ff. de officio Praesid. Cuj. 11. observ. 19. Horom. 25. Illustr. Paus. Harmen. 1. sic 4. definit, Omittas rationes juris ab

advocato a iudice suppleri: at non factum tamen seu negotium. r Dubitandum videbatur, quin iudex supplendo patrocinari videtur, non judicare. 14. Gell. 2. f bl

συνήγορος, hoc sensu, Quæcumque vel a litigantibus vel ab advocatis omittuntur, a iudicibus suppleantur. Synops. Basil. 6. ex lib. 8. tit. 1. c. 48. & 1. Harm. 4. §. 18. t l. ult. inf. de

appell. u Iudex rogatus suum interponit officium, non alias, v. tamen Socin. reg. 197. x Commode hic titulus subsequitur titulum de advocat. Infames enim postulare prohibentur. Paul. 1. sent. 2. §. 1. y adde librum 10. inf. 57. 3. ff. 2. & 21. Synops. Basil. 2. c. 6.

Harm. 15. Infamia ab Augustino diffamia dicitur in quæstionibus veteris testamenti, adde Lamprid. in Alexand. Porro infamia est laesio dignitatis status, & damnum famæ, duplici constituitur, iuris vel facti. z non irrogatur. ita concipitur titulus in Basilicis,

πρὸς αὐτὸν δὲ αὐτὴν ἀποκρίσιν τὴν ἐπὶ προσηγορίᾳ. Cujac. hic. Affirmative tamen concipitur in Ecloga. a Carcer, seu sola vincula, non infamant, ut hic: Servis tamen, qui ob delictum, poenæ causa vinclis fuissent, vincula docebantur lege Aelia Ventia, ut

nec Latini, nec cives Romani manumissione fierent, sed dediturum numero, qui vitis propemodum abjectus & infamis numerus erat. Plura v. apud Cuj. 13. obs. 7. b tribu-

torum. Hal. Sed nil opus: Debitorum appellatio pro debitis publicis seu tributis proprie s Sensus, publicanum non ideo fieri infamem, quod in duplum fuerit condemnatus injustæ ex-

actionis causa. c Græci hanc legem ita exponunt apud autorem Syn. 11. tit. 3. cap. 5. Condemnatio gravior irrogata ultra poenam a lege definitam, relevationem infamæ largitur. d adde quæ dixi ad l. 11. ff. de poen. e Quid? amicitia, iustane iudici

causa five ratio est, ut in amicis mitiorem sententiam ferat? Tiraquellus ita censet tract. de poen. caus. 16. & 17. five amicitia ipsius rei ductus id faciat, five amicorum ejus. f l. 31. ff. de poen. g ex duabus forte legibus. Quid? potestne severiorem sententiam

dicere? vide d. 13. §. 7. ff. eod. l. 11. ff. de poen. Ex his colligitur: Judicem in ordinariis criminibus poenam minuire aut augere non posse: in extraordinariis posse: idque pro qualitate rerum, factorum, personarum, vide Gaudium tractat. de maleficiis. rubr. utrum po-

na possit augeri. k biennio

a de his, v. l. ult. in fin. inf. ad l. Jul. majest. Procurator Cæsaris, absentibus advocatis fisci, causas rei privatae, vel ararii sacri disceptare non debet. l. 41. c. Theod. de appellat. lib. 11. b Advocati fisci, patroni ararii, l. penult. §. tit. prox. Philostratus in Cyreno, fisci advocacione vocat. τὴν τὴ ταμίαν γράσαν: & Basil. συνήγορον τὴν ταμίαν, id est, qui intervenit pro fisco in aula apud Comitem thesaurorum sacrarum largitionum: in provinciis apud procuratorem Cæsaris: in urbe apud Praefectum ararii. v. Cujac. hic. c advocacione. d l. 41.

d 2. c. Th. 11. l. 9. e 7. Synops. Basil. 1. c. 45. f & tacentibus l. 3. inf. eod. l. 79. ff. de verb. obl.

g l. unic. c. Theod. eod. l. 9. §. de Jur. & facti. l. 92. ff. de reg. jur.

h Scriptores precum sunt libelliones pragmatice, l. 9. §. 4. 5. ff. de poen. diversi ab advocatis. Hi agunt, illi scribunt.

i l. 23. §. ut lit. pend. v. l. ult. inf. sentent. rescind. k praesentem. Hal. adde l. 1. §. eod.

l Nota, Ex contenti, id est, triduo, adde l. ult. inf. de Jud.

m hæc verba, i. e. triduo proximo, desunt apud auctorem m Synops. Basil. 8. tit. 1. ex lib. 51. tit. 4. cap. 47.

n Sic glans legenda intra triduum. l. 1. ff. de glande. l. 9. §. 1. ff. ad exhib. adde causam l. ult. inf. de

l. 4. in fin. ff. de noxalibus. §. 34. Institus. de æq.

p quidam legunt advocacioni. q Judicem judicare non secundum a d, sed ex conscientia hinc colligitur: de qua quæstione v. l. 6. §. 1. & ibi doctores ff. de officio Praesid. Cuj. 11. observ. 19. Horom. 25. Illustr. Paus. Harmen. 1. sic 4. definit, Omittas rationes juris ab

advocato a iudice suppleri: at non factum tamen seu negotium. r Dubitandum videbatur, quin iudex supplendo patrocinari videtur, non judicare. 14. Gell. 2. f bl

συνήγορος, hoc sensu, Quæcumque vel a litigantibus vel ab advocatis omittuntur, a iudicibus suppleantur. Synops. Basil. 6. ex lib. 8. tit. 1. c. 48. & 1. Harm. 4. §. 18. t l. ult. inf. de

appell. u Iudex rogatus suum interponit officium, non alias, v. tamen Socin. reg. 197. x Commode hic titulus subsequitur titulum de advocat. Infames enim postulare prohibentur. Paul. 1. sent. 2. §. 1. y adde librum 10. inf. 57. 3. ff. 2. & 21. Synops. Basil. 2. c. 6.

Harm. 15. Infamia ab Augustino diffamia dicitur in quæstionibus veteris testamenti, adde Lamprid. in Alexand. Porro infamia est laesio dignitatis status, & damnum famæ, duplici constituitur, iuris vel facti. z non irrogatur. ita concipitur titulus in Basilicis,

πρὸς αὐτὸν δὲ αὐτὴν ἀποκρίσιν τὴν ἐπὶ προσηγορίᾳ. Cujac. hic. Affirmative tamen concipitur in Ecloga. a Carcer, seu sola vincula, non infamant, ut hic: Servis tamen, qui ob delictum, poenæ causa vinclis fuissent, vincula docebantur lege Aelia Ventia, ut

nec Latini, nec cives Romani manumissione fierent, sed dediturum numero, qui vitis propemodum abjectus & infamis numerus erat. Plura v. apud Cuj. 13. obs. 7. b tribu-

torum. Hal. Sed nil opus: Debitorum appellatio pro debitis publicis seu tributis proprie s Sensus, publicanum non ideo fieri infamem, quod in duplum fuerit condemnatus injustæ ex-

actionis causa. c Græci hanc legem ita exponunt apud autorem Syn. 11. tit. 3. cap. 5. Condemnatio gravior irrogata ultra poenam a lege definitam, relevationem infamæ largitur. d adde quæ dixi ad l. 11. ff. de poen. e Quid? amicitia, iustane iudici

causa five ratio est, ut in amicis mitiorem sententiam ferat? Tiraquellus ita censet tract. de poen. caus. 16. & 17. five amicitia ipsius rei ductus id faciat, five amicorum ejus. f l. 31. ff. de poen. g ex duabus forte legibus. Quid? potestne severiorem sententiam

dicere? vide d. 13. §. 7. ff. eod. l. 11. ff. de poen. Ex his colligitur: Judicem in ordinariis criminibus poenam minuire aut augere non posse: in extraordinariis posse: idque pro qualitate rerum, factorum, personarum, vide Gaudium tractat. de maleficiis. rubr. utrum po-

na possit augeri. k biennio

a l. 8. §. 1. l. 35. §. 1.
 2. ff. eod. l. 156. ff. de reg. jur.
 b i.e. agendi potestatem: potest tamen interdum cogi defendere. l. 3. ff. eod. vide VVurmf. 1. praet. 5. observ. 6.
 c nisi pauperum causa. v. Myning. 4. obs. 31.
 d l. 8. §. 8. ff. mand. dat. Cognitio est in iudicio appellatationis prosequi non tenetur, si ad unam tantum causam datus est, vide VVurmf. 1. praet. 5. obs. 9. Porcine appellari ab executione non potest hinc speciali mandato, etiam si permissum fuerit appellare ab omni sententia, vel interlocutoria, vel definitiva, v. Roland. a Valle 1. cons. 43. num. 11.
 e Nullo pacto foemina aut amplius quam sibi competit agere, aut pro aliis possunt intervenire personis. l. 5. c. Theod. eod. l. 2.
 f ideoque non cadit in foeminam, l. 2. ff. de reg. jur. adde l. 4. §. 1. eod. l. 21. §. eod. at forte cadit speciali iure in matrem? ne id quidem: vel ea pupillo curatorem tenetur petere. v. Bald. hic. g Servus, qui res domini administrat, nec rem mobilem, nec immobilem, quae est in bonis domini, alienare potest, citra domini voluntatem. Si vero in rem domini pretium processit, emptori pretium restituitur. Synop. Basil. 7. tit. 6. ex lib. 8. tit. 2. cap. 93.
 h hinc oritur ratio dubitandi. l. 16. §. eod. i decidendi ratio. h vel actione de in rem verso, vel negotiorum administratione, vel conditio.

dendi non habere, certum ac manifestum est. Unde, si non ex voluntate domini, vendentibus his, fundum comparasti, pervides improbum tuum desiderium esse, dominium ex huiusmodi emptione tibi concedi desiderantis. S. Non. A. ptil. Byzantii, CC. Confl. 294.

De invito.

17. Idem Augusti & CC. Mardonio.

Invitus a procuracionem b suscipere nemo cogitur c: nec eandem ultra, nisi provocationis d causa, extendere. Sed nec defensionem absentis subite compellitur: cum si dem susceptionem implere sufficit. PP. Non. Jun. Philippopolis, Dioclet. 5. Max. Augustis Confl. 293.

De faminis.

18. Idem Augusti & CC. Dionysia.

A Lienam e suscipere defensionem virile f est officium, & ultra sexum muliebrem esse constat. Filio itaque tuo si pupillus est, tutorem pete. S. 14. Kal. Feb. Sirmii, CC. Confl. 294.

Si actor pretium in rem domini verterit.

19. Idem Augusti & CC. Firmo.

SI pretium quidem actoribus alienum fundum g vel servum citra h mandatum domini tibi distrahentibus dedisti, & neque praesens, neque secuta contractum domini declaratur voluntas, in rem i autem eius idem pretium processisse, provinciae Praeses causa cognita perspexerit, hoc tibi restitui jubebit k. Prid. Id. Mart. CC. Confl. 294.

De negotii transitu ad personam procuratoris.

20. Idem AA. ad Verinum Praesidem Syriae.

Nihil arbitramur interesse l, utrum ab initio, an coepta iam lite, negotium ad personam procuratoris transitum fecerit. Dat. 10. Kal. Octobr. (1) emesso CC. Confl.)

De faminis & de maritis.

21. Imp. Constantinus A. ad Concilium provinciae Africae.

M aritus citra mandatū in rebus uxoris cum m solemnitate satisfactione & alia observatione intercedendi liberam habeat facultatem: ne foeminae, persequendae litis obtentu in contumeliam matronalis pudoris n irreverenter irruant, & conventibus virorum vel iudicis interesse o cogantur. Sin autem mandatū suscepit, licet maritus sit p, id solum q exequi debet, quod procuratio emissā praescripserit. Dat. 4. Id. Mart. Adriameti, Constantino A. & Licinio Caesare utrisque 2. Confl. 312.

De liti translatione.

22. Idem A. ad Bassum P. Urbi.

P rocuratoribus r institutis, & post contestatam litem dominis f effectis: hi, qui mandaverant, non habeant facultatem negotia persequendi, nisi capitales t inimicitiae, vel morbus u, vel alia x necessaria causa intercesserit: tunc n. etiam in iuris his, transferri lis potest. Dat. 13. Kal. Jul. Constantin. AA. & Licinio Caes. 5. utrisque Confl. 319.

De iure procuratoris effecti domini liti.

23. Imp. Julianus A. Secundo Praefecto praetorio.

N ulla dubitatio est, post x causam in iudicio agitatam, utpote dominum a litis procuratorem effectum, etiam post excessum b eius, qui agendam vel defendendam litem mandaverat, posse inchoatam causam iurgiumque finire: quippe cum & procuratorem posse c eum instituere, veteris iuris voluerint conditores. Lect. 2. Non. Feb. Jul. A. 4. & Sallustio Confl. 363.

De exceptione procuratoria.

24. Imppp. Gratian. Valent. & Theod. Augusti Pancratio Praefect. Urb.

L icet d in principio e quaestiones persona f debeat inquiri procuratoris, an ad agendum negotium, mandatum

ne sine causa vel officio iudicis. I quod ad dandi facultatem. m Imo non cogitur satisfacere. l. ult. §. de pact. conventis, solve. Agitur hic de bonis uxoris, viro non traditis: non dote, aut paraphernalibus. Bart. Bald. n Pudoris habenda ratio. o l. ult. in fin. §. de arbitrio. p id est, quantumvis sit conjuncta persona. q l. 10. §. eod. Imo, & ultra potest. l. 56. l. 62. ff. eod. solve: Potest, sed quod necessario cohaereat mandato. I μὴ δὲ πρὸς ἀπὸ τοῦ δικαστοῦ, κυριότης, &c. Procura or post litem contestatam (perperam Leunclavius ita vertit, Qui post litem contestatam, procurator institutus est, neque enim hic agitur de procuratore instituto post litem contestatam, sed simpliciter de procuratoris iure post litem contestatam) a domino litis ne removeret: nisi capitales inimicitiae, vel morbus, vel alia necessaria causa intercesserit, syn. Basil. 8. περὶ κυριότητος, c. 95. f Procurator litem contestata, litis, non ipsius rei dominus efficitur. l. 23. §. eod. g l. 24. l. 25. ff. eod. v. l. 6. §. 17. ff. de excus. ius. u l. 20. ff. eod. x l. 10. l. 23. ff. eod. adde, nisi procuratori consentiat ab ipso domino. Bart. hic. y l. 1. c. Theod. eod. z h. u. l. 12. §. eod. a d. l. 22. b id est, mortem, obitum. Symmachus 1. epist. Succellit aliud, ut obitu Marcianae clarissimae foeminae mandatum diceretur extinctum: sed contra venerabilis Juliani sanctio stare iussit procuratorum officia, causarum dominis viventibus inchoata, vide Cujac. 2. obs. 31. adde quae notavi ad l. 59. in fin. ff. de re iud. c. 1. §. 1. extra hoc. ita. Sed jam obtinuit, mortuo domino ejus haeredes ad causas ressumendam seu continuandam citandos esse. v. Myning. 6. respons. 51. num. 20. et seq. c v. l. 11. §. eod. d l. 3. c. Theod. eod. interpolata. e Quicumque in requirendum est primo de personis, l. 4. §. qui testamenti. l. 4. §. ff. de iure codic. & ius. de iure person. in prin. f quid enim si mandato careat? quid si mandati seu procuracionis incapax, si causae praesenti, aut certe a constituyente non potuit dari? Quid si non eavit de rato? De exceptionibus adversus procuratores, v. Bart. Oldendorpium cap. 3. de excess. Harum quaedam ante & post litem contestatam proponi possunt. Antequam, Non cavisti de rato, Tu miles, tu minor, tu mulier: Post vero, non habes mandatum, tu furiosus, infant, servus, v. VVurmf. 1. praet. 3. obs. 9. Si quid horum fuerit, illegitimi procuratoris processus efficitur nullus. v. Rol. a Valle 1. cons. 1. num. 1.

a domino litis habeat: si tamen falsus x procurator inveniat, nec a dici controversiae solent, nec potest esse iudicium b. Dat. 2. Kal. April. Constantin. Antonino & Syagrio Confl. 382.

De his, qui per se litigare non possunt.

25. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. Augusti Tatiano Praefecto praetorio.

Quicumque Praetorianae c vel Urbanae Praefecturae sublimae fastigium, vel Magisterium militare, vel consistorianae Comitivae d insignia meruerit dignitatis, vel Proconulare jus dixerit, aut Vicarii fuerit administratione suffultus: si quod ab eo vel infertur iurgium e, vel refertur, procuratoris personam in negotii sui iura substituat.

+ Quod si quis sanctionis huius statuta transgressus, iudiciis sese iurgaturus ingesserit, careat ejus litis sorte, cujus non per procuratorem expectavit eventum: iudex nihilominus, qui contra fecerit, noverit a se viginti libras auri item ab officio quoque suo tantum ponderis exigendum. Dat. 18. Kalend. Octobr. Arcad. A. 2. & Rufino Confl. 392.

In Auth. ut ab illustrib. coll. §. sit. 26. al. 18. seu Nov. 71.

H oc jus statit usque ad illustres solos: ceteri enim commune jus amplectuntur.

De causis pecuniariis.

26. Imppp. Arcad. Honor. & Theod. Augusti Anthemio P. P.

En f pecuniariis controversiis, etsi specialiter hoc praecipitur vel sententiae minime designat auctoritas, passim unicuique g (si h tamen ita maluerit) per procuratorem respondendi tribuimus facultatem nisi forte quosdam, justiores nonnunquam ob causas vehementiores, maximi iudicis vocabit auctoritas. Dat. Prid. Id. Octobr.*

Ne i quis in duobus foris procurator sit, nisi

μὴ τὴν αὐτὴν μάτην.

27. Imp. Zeno A. *

Constitutio k prohibet duorum iudiciorum unum l eundemq; publicum procuratorem esse: sed alios quidem esse in maximis iudiciis gloriosissimorum magistratum procuratores, alios vero, qui eloquentissimis iudicibus pedaneis ministrent in litibus: ac neque eum qui litem inchoavit procuratorem apud Diateta seu pedaneum, eundem ipsum terminare ipsam litem apud gloriosissimum magistratum, sed nec metentalma, id est, translationem mandati fieri ab ipso ad alium procuratorem, qui apud gloriosissimum magistratum adfideat: nulla impensa pro permutatione procuratoris facienda in hoc metentalmate m, neque communj n satisfactione pro hoc metentalmate exigenda, sed & iudicatum solvi, satisfactionem & de ratihabitione cautionem ita ab initio concipi, ut comprehendantur in his, & expensae huius metentalmatis, ut is, a quo exigitur alterutra harum satisfactionum, stipuletur, Quia spondeo me & hunc apud Diateta procuratorem pro iudicatorum solutione aut satisfactione confirmaturum, & si contingat ex relatione Diateta aut ex appellatione data contra ipsius sententiam transferri causam ad maximum o iudicium, cui subest Diateta, etiam tum ex metentalmate futurum procuratorem in maximo iudicio simili modo confirmaturum me spondeo. Si non haec omnia observata fuerint, si quidem circa maximum iudicium lex haec transilata fuerit, competenti scrinio quinque auri libras persolvat poenam. Si vero circa diatetas haec lex praetermissa fuerit, is, qui litem adimplet, qui apparet eloquentissimo Diatetae, unius auri librae exigatur poenam. Alii vero duo, qui ex officio segregati sunt & attributi diatetae five ex scholis, duarum auri librarum exigentur multam: ipse vero procurator, a quo quid peccatum contra hanc legem fuerit, plagis castigetur a magistratu aut Diateta, interdictus in posterum procuratoris officio fungi in iudicio.

De fideiussore 1. Si moriatur, aut alias non appareat procurator.

28. Constitutionis argumentum ex lib. Eustathii περὶ χρονηκῶν δαστημάτων.

SI p fideiussor procuratoris non definerit tempus, & dixerit forte, Ego fideiubeo pro ipso, & si mortuus fuerit, aut amplius non appareat: idque contigerit intra viginti dies, alius fideiussor dandus erit. q Si moriatur, aut alias non inveniat, is, qui ad litem ab aliquo datus est procurator, post vicefimum diem a iudicali decreto super alterius procuratoris datione interposito, sex mensium accessionem seu terminum habebit principalis reus peregre degens in remota provincia, ad alium procuratorem dandum vel ad veniendum per se in iudicium: si enim in proxima, non autem in longinqua provincia ablit, tunc iudicis arbitrio terminus, five dilatio definiatur.

prator stipul. sed qua in leg. 4. ff. de separationibus, quod sit vulgaris & frequens. o Majus iudicium dicitur, cui adhaeret iudex pedaneus: Singulis enim iudiciis certi adscripti erant iudices pedanei. Cuj. 13. obs. 5. in fin. Nov. 21. c. 1. In non utbantur propria iurisdictione, nec sententias exquebantur, sed ad eas exequendas fumebant ex cohortalibus & scholis vel scriniis, vide Cujacium 12. observ. 1. in fin. p Interpretatio Contii.

e l. 1. §. qui ius res iudicata non nocet. v. l. 19. §. de furtis. Falsus dicitur, qui non habet mandatum, aut si habet a non idonea persona, aut revocatum. Bald. a Utiqueque falsus procurator factus ipso sit admittus, iure non nocet. Bald. non valet lata sententia. v. Oldendorpium c. 28. de sent. & re iudic. b Iudicem nullo non pracluditur via exceptioni declinatoriae. Bald. c hinc lex corrigitur per Nov. 71. cap. 1. d De comitibus v. l. 1. §. de mand. princ. e pecuniarium: aliud tamen in criminali, v. l. 3. §. ubi sententiae. f Litigare per se in iudicio pecuniario nemo singulariter cogitur in criminali vero, secus, si hic & cap. pastor. de iudic. g Quia tamen in quibusda personis, quae per alium adiunt: ut est magistratus, l. non solum. 39. ff. de procuratoribus. episcopus, 5. quae. 3. can. quia episcopus. 3. universitas, l. 6. ff. quod cuiusque univers. illustris, argum. huius legis, pupillus, tutosus, prodigus & similes, Buer. in cap. pastor. de iudic. excommunicatus, c. intelligimus. de iudic. qui custodia publica detinetur, Bald. in l. eos. 5. §. super his. inf. de appell. adde Socin. reg. 245. g vide l. 3. §. qui ius ex caus. in poss. l. 6. §. 3. §. de his, qui ad Eccl. h hinc colligitur in citatione simpliciter facta alterutrum tacite intelligi, ut citatus per se, vel per alium compareat: i haec lex restituitur a Cujacio 13. observ. 5. k Contii Interpretatio.

NE

23 ff. 5. Paul. 1. sen.
4. 5. Harm. 11. c.
adde 8. Eclog. 2. ex
lib. 17. tit. 1. Nego-
tiorum gestores
sunt procuratores
voluntarii sine
mandato.

h Sumptus factus
ab eo, qui piete-
tem paternam vel
similem debet, in
dubio præsuntur
factus animo non
repetendi, l. 15. j.
eod. l. 27. in fin. ff.
eod. l. 32. §. 2. de
condict. indebit. ide-
oque gestor con-
trarium probare
tenetur, l. 34. ff.
eod. contrarium
autem colligi po-
test in dubio, ex
quantitate im-
pensarum, l. 47. ff.
de donat. int. vir.
ex contraria pro-
testatione geren-
tis, & facultatis
ejus, cujus nego-
tium geritur.
c Hæc est contra-
ria actio, negotii
gestori competes.
l. 2. 10. 20. ff. eod.
d Aut amici, l. 44.
ff. eod. aut mari-
tali, l. 13. j. eod.
e Pupillus factus
locupletior obli-
gatur, l. 5. l. 21. §. 1.
l. 34. in fin. l. 37. ff.
eod.

f Pupillus non te-
netur de negotio
gesto, si idem ne-
gotium alius gra-
tis facturus erat:
non cuius tamen
id affirmanti re-
mere credi oportet,
potest enim id
pupilli gratia qui-
vis ad id condu-
ctus ementiri, in
dammum bonæ fi-
dei gestoris, adde
l. 6. in fin. ff. eod.

g Matertera ad-
mittitur ad de-
fensionem nego-
tii, Bald.

h l. 31. in fin. ff.
eod. v. l. 2. in fin.
j. familia.
i Solutio volun-
taria, parit nego-
tiorum gestorum
actionem, ut hic:
necessaria, parit
actionem ex illa
causa, ex qua de-
scendit, j. eod. vel
utile negotiorum
gestorum judici-
um, l. 3. §. 10. ff. eod.
k Substitutus a
tutore tenetur ei
mandati: pupillo,
negotiorum gesto-
rum. Et ita tu-
tor ad negotia fac-
it procuratorem
proprio nomine.
Bald. Quid si nul-
lo mandato tuto-
ris gessit, sed ne tu-
tor tutelæ teneretur?
negotiorum tenebitur, l. 6. ff. eod.

l Quia nec
ignorans nec sciens se tutorem dicit, l. 1. §. 2. ff. de eo, qui pro tutore. Paul. 1. sent. 4. §. ult. sed
simpliciter mandato tutoris gessit. m Officium (unde in officio l. 1. D. de iure patro.)
libertus patrono præstat, ut homini: obsequium ut patrono. Bald. n Libertus præstans
officium & obsequium liberis patroni, negotiorum gestorum actione eos non obl. o Cu-
rator testamento non datur, datus tamen confirmari solet, l. 16. ff. de excus. tut. §. 1. Inst. de cur.
l. 1. in fin. ff. de confir. tut. Si quid ante eam confirmationem gessit, negotiorum gestorum
actione id servabit. p Curatorem pater non potest liberis suis testamento relinquere,
ut hic, adde 5. Har. 11. §. 33. q Dixi ad l. 4. in fin. j. qui dare tutores. r l. 7. l. 17. j.
eod. l. 3. §. 7. ff. eod. s Quique eo nomine tibi tenebatur. t Confusio facta videtur
tui crediti, cum eo, quod tibi debebatur. u Sensus est, hæreditatis additionem non con-
fundere debitum, nisi pro hæreditaria portione. x Hæredem tui debitoris, l. 6. §. eod.
y Negotiorum gestoris: Istrate non videtur debitum remittere, qui propter occupatio-
nes militares eum convenire non potuit. z Ratio administrationis exigi potest usque
ad 30. annos. Bald. Actio negotiorum perpetua est. a v. Cujac. 15. obs. 3.
b Debiti exactio sine domini mandato facta, ejus ratihabitione confirmari potest.

si conventus velut a creditore fueris, quem tibi nume-
rasse pecuniam negas, exceptione non numerata pecu-
niæ secundum leges uti potes. Datum 16. Kal. Jan. Sir-
mis, CC. Confl. 294.

DE NEGOTIIS A GESTIS. TIT. XIX.

De sumptibus factis affectione materna, vel domestica.

1. Imp. Severus & Anton. AA. Sopatra.

Cum tutores filiorum tuorum suspectos faceres, eis-
demque tutores seu curatores peteres, munere b
pietatisungebaris: quæ causa non admittit negotiorum
gestorum actionem: ut c sumptus, quos in ea lite fecisti,
repetere possis: cum, etiam si quis pro affectione dome-
stica d aliquos sumptus fecerit, nulla ratione eos repe-
tere possit. PP. 3. Nonas Octob. Dextro & Prisco Confl. 197.

De pupillo.

3. Idem Augusti Rufina.

Contra impuberes quoque, si negotia eorum urgenti-
bus necessitatis rationibus utiliter gerantur: in quan-
tum locupletiores e facti sunt, dandam actionem, ex
utilitate ipsorum receptum est. Quæ tibi quoque jure de-
cernitur, quod sumptus in pupillum, quem Romam tu-
torum petendorum gratia duxisti, fecisse te allegas: si f
non matertera g ejusdem se facere paratam propriis im-
pendiis ostenderit. PP. 10. Kal. Febr. Laterano & Rufino
Confl. 198.

De soluto pro cohærede.

3. Idem Augusti Hadriano.

Sive pro fratre cohærede h pecuniam solvisti, negotio-
rum gestorum actione experiri potes: five pignoris li-
berandi i gratia debitum universum solvere coactus es,
actionem eandem habebis, vel iudicio familiaris exciscun-
da, si non est inter vos redditum, eam quantitatem asse-
queris. PP. 8. Kal. Febr. Anulino & Frontone Confl. 200.

De pupilla negotiis tutoris mandato gestu.

4. Idem Augusti Claudio.

Qui pupillæ negotia tutoris mandato k suscepit, pro
tutore negotia non l videtur gessisse, sed negotio-
rum gestorum actione pupillæ tenebitur. PP. 3. Nonas
Dec. Fabiano & Mutiano Confl. 202.

De liberto.

5. Idem Augusti Tryphonio.

Officio m nec minus obsequio liberti n functus, ne-
gotiorum gestorum actionem contra patroni filias
pupillas habere non potest. PP. 13. Kalendas Julii, Geta
& Plautiano Confl. 204.

De curatore dato patris testamento.

6. Idem AA. Gallo.

Curatorem tibi quidem patris testamento o datum di-
cis, quod p non potest videri jure factum: Quod si (ut
proponis) administrationi se immiscuit: negotiorum ge-
storum q actio tam adversus eum, quam contra r hæredes
ejus tibi competit. PP. * Apro & Maximo Confl. 208.

De additione hæreditatis ex parte.

7. Imp. Antoninus A. Euphrata.

Si ab eo, qui negotia tua gessit s, hæres ex duabus un-
scis institutus es t: etiam si adeas hæreditatem, in reli-
quis u decem uncis adversus x cohæredem competit
tibi petitio, si quam adversus defunctum habuisti actio-
nem. PP. Id. Mart. Roma, Sabino & Anulino Confl. 217.

De temporis præscriptione.

8. Idem A. & C. Severo.

Adversus eos, qui negotia tua gesserunt, negotiorum
gestorum iudicio civiliter consistit: nec tibi oberit, si
propter occupationes y militares eam litem tardius fue-
ris executus: cum hoc genus actionis longi z temporis
præscriptione excludi non possit. 6. Kal. Augustis Anto-
nino & 4 Advento Confl. 219.

De ratihabitione.

9. Idem A. Sallustio.

Si pecuniam || tuam || a debitore tuo Julianus exegit b,
Seamque solutionem ratam habuisti: habes adversus
eum negotiorum gestorum actionem. PP. 8. Kalendas
Martii, Præsentie & Extricato Confl. 218.

De eo, qui servum agrum curavit.

10. Imp. Alex. d. A. Secundo & aliis.

Si servum alienum non inutilem domino constitutum,
agrum a curastis, negotium utiliter gessistis, & com-
petenti vobis actione sumptus recuperare potestis. PP.
12. Kal. Decemb. Alexand. A. 2. & Marcello Confl. 227.

De impensis a matre factis.

11. Idem A. Herennia.

Alimenta quidem, quæ filiis b tuis præstitisti, tibi red-
tina o pietate feceris. Si quid autem d in rebus eorum
utiliter & probabili e more impendisti: si non & hoc
materna liberalitate, sed f recipiendi animo fecisse te
ostenderis: id negotiorum gestorum actione consequi
potes. PP. 12. Kal. Febr. Albino & Maximo Confl. 228.

Si filius pro patre solverit.

12. Idem A. Theophilo.

Si filius pro patre suo debitum solverit, nullam actio-
nem ob eam solutionem habet, five in potestate pa-
tris, cum solveret, fuerit, five sui juris constitutus: si g
donandi animo pecuniam dedit. Si igitur pater tuus sui
juris constitutus, pro patre suo negotia gerens, non præ-
cedente mandato debitum ejus solvit: negotiorum ge-
storum agere cum patris tuis || potes ||. PP. Kalend. Aug.
Agricola & Clementino Confl. 231.

De impensis in uxorem agram, vel in funus ejus.

13. Idem A. Aquilia.

Quod in uxorem tuam agram h erogasti, non a soco-
ro repetere, sed affectioni i tuæ || debes || expendere.
† In funus k sane ejus, si quid eo nomine quasi receptu-
rus erogasti, patrem, ad quem dos l rediit, jure convenis.
PP. 8. Kal. Nov. Agricola & Clementino Confl. 231.

De negotiis mariti, & uxoris, mandato mariti gestu.

14. Idem A. Mutiano Rufo.

Si mandatum solius mariti securus, tam ipsius quam
uxoris ejus negotia gessisti, tam tibi, quam mulieri in-
vicem negotiorum gestorum competit actio. Ipsi sane,
qui mandavit, adversus te mandati actio est: sed m &
tibi adversus eum contraria, si quid forte supererogasti.
PP. 10. Kal. Mart. Maximo 3. & Urbano Confl. 235.

De eo, quod vitricus in privignas impendit.

15. Imp. Gord. A. Eutychiano.

Si paterno affectu n privignas o tuas aluisti, seu mer-
cedes pro his aliquas magistris p expendisti: ejus
erogationis tibi nulla repetitio est. Quod si, || ut || q repe-
titurus ea, quæ in sumptum misisti, aliquid erogasti: ne-
gotiorum gestorum tibi intentanda est actio. PP. 6. Id.
Jul. Gordiano A. & Aviola Confl. 240.

De tributis pro sorore solutis.

16. Imp. Gallus & Volusian. AA. Eutychiano.

Si negotium sororis r tuæ gerens, pro ea tributa solvi-
stis, vel mandante ea, vel rogante id fecisti: negotio-
rum gestorum actione, vel mandati, id, quod solvisti te
constiterit, repetere poteris. PP. 11. Kalend. Maji. Gallo &
Volusiano Confl. 253.

De successoribus curatoris.

17. Imp. Dioclet. & Maxim. Augusti & CC.

Claudia.

Curatoris etiam successores s negotiorum gestorum
cutili t conventos actione tam dolum u quam latam
culpam præstare debere, nec ad eos officium x admini-
strationis transire y, ideoque z nullam alienandi eos res
adultæ potestatem habere convenit. Dat. 13. Kal. Jan.
Sirmis, Augustis Confl. 293.

De bona fide, de gestis ex necessitate.

18. Idem Augusti & CC. Pomponio.

dos uxoris rediit. Quid si dos nulla? hæredes ab intestato conveniri possunt. Quid si nul-
li sint? pater defunctæ conveniri potest, funeris nomine, l. 28. ff. de religiosis. Quid, si pa-
ter non sit solvendo? maritus sumptus a se factos sibi imputabit, d. l. 28. Quid, si certius
funeravit: maritus in quantum facere poterit conveniendus, d. l. 28. Interim hoc mirum
videri possit: Onus funerandæ filiz patri magis incumbere, quam marito, m Idem
actus respectu diversarum actionum, diversi generis actiones potest parere. n Qui in
huiusmodi personis præsumitur, cum eis privigni, & privignæ, nec non filii eorum sint li-
berorum loco, l. 40. ff. de ritu. v. Cujac. 9. observ. 18. adde quæ notavi ad l. 4. §. 4. ff. de
gradib. Nec tamen tenetur vitricus onerari privigni alias suscipere, l. 3. §. 7. ff. de muneribus.
o De vitrico adde l. 1. j. ubi pupill. educari. l. ult. j. de contr. jud. instela.
p Huiusmodi expensæ, cessante affectu vitrici præsumpto, repetuntur, de quibus vide quæ
notavi ad l. 79. ff. de verb. signif. q adde l. 34. ff. eod. r Dicitur est, de expen-
sis factis a matre, l. 1. l. 11. filio, l. 12. marito, l. 13. 14. vitrico, l. 15. liberto, l. 5. cohærede.
l. 3. §. eod. Nunc tractat de iis, quæ factæ sunt a fratre. Id autem definit, Solventem tri-
buta pro alio (etiam si sit frater) repetere posse, Alex. s Successor gestoris tenetur
negotiorum gestorum actione, l. 6. sup. eod. l. 1. & 2. j. de hæredib. tutor. Quid, qui pro
tutore vel curatore gessit? etiam negotiorum gestorum actione tenetur, l. 4. j. qui dare tu-
tores. Paul. 1. sent. 4. §. ult. tamen si, qui pro tutore negotia gessit, propria actione, id est,
pro tutela tenetur, quæ diversa est ab actione negotiorum gestorum, l. 1. §. si quis quas-
ff. de eo, qui pro tutore. l. penult. ff. de tunc is & rae. distrahend.
x Nam ipse curator utili negotiorum gestorum actione tenetur, vide Cujac. ad §. ult. Paul.
1. sent. 4. u Dolus & culpa defuncti purgantur in persona hæredis.
y Non officium, sed obligatio tutoris in hæredes descendit: officium (inquam) quod in-
dustriale sit aliquid, & in quadam industria consistat.
z Morte hæritur officium, l. 1. j. si quis ignorans rem minoris.
a Qui auctoritatem tutoris non habet, alienare non potest.

a l. 10. in fi. ff. eod.
v. l. 2. ff. de im-
pen. excipe casus
l. 27. §. 17. ff. ad
leg. Aquil.

b Mater si quos
sumptus fecit in
alendis liberis, ut
hic: iisque redi-
men lis, l. 17. in
fin. C. de capti. &
postlim. in dubio
videtur donasse,
v. quæ notavi ad
l. 1. §. eod. Idem
in patre, l. 15. in fi.
eod.

d Parens sumptus
factos in rebus li-
berorum, ut hic: e
aut in rebus eis e-
mendis. Bald. hic
non videtur dona-
re, ut hic. In
dubio tamen si
eos aluerit, intel-
ligitur eis donas-
se alimenta, sup.
eod. ut & expen-
sas factas in pe-
tendo eis curato-
re vel tutore, l. 1.
§. eod. Et ita fa-
vorabilior est ex-
pensæ in personæ,
quam in rebus.
De expensis studi-
orum & dote, ali-
bi dicemus.

e Mos ille vel ex
quantitate sum-
ptus, aut personæ
definitur.
f v. quæ notavi
ad l. 14. §. 7. ff. de
religiosis. Donandi
animus non præ-
sumitur.

g l. 4. ff. eod. l. 2.
in fin. inf. de re-
vindic. l. 33. in
fin. de leg. 3. In
dubio quid dicen-
dum? quantitas
solutæ pecuniæ
spectanda.

h Puta furiosam,
v. l. 22. §. 5. ff.
soluto.

i Maritali, qua
nulla major esse
potest.

k Maritus expen-
sas factas in fune-
re uxoris repetere
potest, adde l.
14. §. 7. ff. de reli-
giosis.

l & merito. Nam
impensa funeris
æ alienum dotis
est, l. 16. ff. de re-
ligiosis. collige
Maritum impen-
sas uxoris nomi-
ne factas ab eo re-
petere, ad quem

Ob

O B a negotium alienum gestum, sumptuum factorum usuras b præstari bona e fides suasit: Quo jure contra eos etiam d, quorum te necessitate compulsium negotium gessisse proponis, per e iudicium negotiorum gestorum uteris. Dat. 9. Kal. Jan. AA. Conf. 293.

De re communi.

19. Idem AA. & CC. Alexandro.

A B uno hærede pro solido re veluti communi f venundata, de pretio g cohæres venditoris negotiorum gestorum h actione i ratam b faciens venditionem agere potest. Dat. Id. Feb. Sirmii, CC. Conf. 294.

Collatio tutoris vel curatoris & negotiorum gestor, de dolo, & culpa, de his, quæ negotiorum gestor exegerit, vel non.

20. Idem AA. & CC. Octavianz.

Tutori, vel curatori similis non habetur, qui citra mandatum, negotium alienum sponte gerit: quippe superioribus i quidem necessitas muneris administrationis finem: huic autem propria voluntas facit, ac satis k abundeque sufficit l, si cui vel in paucis amici labore consularur. Secundum quæ super his quidem, quæ nec tutor nec curator constitutus, ultro m quis administravit, cum non n tantum dolum, & latam culpam, sed & levem præstare necesse habeat: a te conveniri potest, & ea, quæ tibi ab eo deberi patuerit, cum usuris o compelleretur reddere. De cæteris vero, quæ ab aliis tui constituta juris detenta exacta non sunt, ab hoc, qui nec p agendi quidem propter exceptionis q obstaculum facultatem habere potuit, exigi non potest: & idcirco adversus eos, quos res tuas tenere dicis, detorquere tuas petitiones debes. Dat. 8. Kal. Maji, Sirmii, CC. Conf. 294.

De manumissione.

21. Idem AA. & CC. Michræ.

Si cognati tui servos manumiserunt: hoc, quod administrasse eos rem tuam contendis, impedimento r eorum libertati fieri non potuit. Quin autem ex actu præcedenti post manumissionem s, si utriusque temporis administratio non connexa, sed separata sit: conveniri non posse, procul dubio est. Dat. 6. Kalend. Octobr. Viminacii, CC. Conf. 294.

De casu fortuito.

22. Idem AA. & CC. Eulogio.

Negotium gerentes alienum non interveniente speciali pacto, calum r fortuitum præstare non compelluntur. Dat. 11. Kal. Decemb. CC. Conf. 294.

Utrum hac actio sit in rem, an in personam.

23. Idem AA. & CC. Theodoro.

Negotiis gestis, non in rem u, sed in personam est actio. Dat. 12. Kal. Decembr. Nicomedia, CC. Conf. 294.

De prohibitione domini.

24. Imp. Justinianus A. Joanni P.P.

Si quis, nolente, & specialiter x prohibente y domino rerum, administrationi earum sese immiscuit: apud magnos auctores dubitabatur, si pro expensis, quæ circa res factæ sunt, talis negotiorum gestorum habeat aliquam adversus dominum actionem. Quam quibusdam z pollicentibus directam vel utilem, aliis negantibus (in quibus & Salvius Julianus fuit) hoc decidentes sancimus, si contraxerit a dominus & eum res suas administrare prohibuerit, secundum Juliani sententiam, nullam esse adversus eum || vel directam, vel utilem || contrariam actionem, scilicet post denunciationem, quam ei dominus transmiserit, non concedens ei res ejus attingere, licet b res bene ab eo gestæ sint. Quid deinde, si dominus aspexerit ab administratore multas expensas utiliter factas, & tunc dolosa adimulatione habita eum prohibuerit, ut neque anteriores expensas præstet? quod nullo modo patimur: sed ex e quo || ea || testatio ad eum facta est, vel d in scriptis, vel sine scriptis sub testificatione aliarum tamen persona-

rum: ex eo die pro faciendis meliorationibus nullam a ei competere actionem: super anterioribus autem, si utiliter factæ sunt, habere eum actionem contra dominum concedimus sua natura currentem. Datum 14. Kal. Decemb. Lampadio & Oreste Conf. 530.

DE HIS, QUÆ VI METUSVE CAUSA GESTA SUNT.

TIT. XX.

De rei interitu.

1. Imp. Alex. A. Felici.

Persecutionem eorum, quæ vi vel furto ablata sunt, etiam si postea intercederint e, integram esse, jure responsum est. PP. Kal. Decemb. Maximo 2. & Aliano Conf. 224.

De eo, qui cavet, deinde solvit.

2. Idem A. Alexandro.

Cum te non solum cavisse, verum etiam solvisses pecuniam confitearis, qua ratione ut vim passus restitui f, quod illatum est, postules, perspicere non potest: quando verisimile g non sit, ad solutionem te properasse omnia querela de chirographo, utpote per vim extorto, nisi & in solvendo vim te passum dicas. PP. 6. Kal. Jul. Alexandro A. 2. & Marcello Conf. 227.

De venditione, de hærede, de actione in rem, de longa possessionis præscriptione.

3. Imp. Gordianus A. Cajo.

Si vi vel metu fundum avus tuus distrahere coactus est, etiam si maxime emptor eum alii h vendidit: si tamen tu avo tuo hæres i extitisti, ut tibi reddito k a te pretio restituatur, postquam placuit in rem l quoque dari actionem secundum formam Perpetui Edicti, adito Præsidi provincie poteris postulare, si m modo qui secundo loco comparavit, longæ possessionis præscriptione non fuerit munitus. PP. 6. Id. Aug. Pio & Pontiano Conf. 239.

De venditione, de anno, de causa cognitione, quid veniat in hanc actionem.

4. Idem A. Primo & Euthydico.

Si n per vim vel metum mortis, aut cruciatus corporis venditio a vobis extorta est, & non postea eam consensu o corroborastis: juxta perpetui formam Edicti, intra annum quidem agentes, (quo experiundi potestas est) si res non restituatur, quadrupli condemnationem referetis, scilicet reddito p a vobis pretio: post annum vero causa cognita, eadem actio in simplum permittitur: Quæ causæ cognitio eo pertinet, ut ita demum decernatur, si q alia actio non sit. PP. 3. Non. Aug. Gordiano A. & Aviola Conf. 240.

De venditione, de persona, a qua vis est adhibita.

5. Idem A. Rufo militi.

Non interest, a quo vis adhibita sit patri & patruo tuo, utrum ab emptore, an vero, sciente r emptore ab alio, ut vi metusve possessionem vendere cogerentur. Nam si adhibita vi compulsi sunt possessiones suas, quæ majore valebant, minimo s distrahere: jurisdictionis tenore, ut id, quod improbe factum est, in r priorem statum revolvatur, impetrabunt. PP. 6. Kalend. Jan. Gordiano A. & Aviola Conf. 240.

De dignitate Senatoria.

6. Imp. Diocletian. & Maximian. AA. & CC. Polliz.

Ad invidiam alicui nocere nullam u dignitatem oportet: Unde intelligis, quod ad metum arguendum, per quem dicis initum esse contractum, senatoria x dignitas adversarii tui sola non est idonea. PP. 3. Kal. Maji, Heraclæ, CC. Conf. 294.

De metu mortis, cruciatus corporis, capitalium minis.

7. Idem AA. & CC. Cotui.

Si donationis y, vel transactionis, vel stipulationis, vel Scujuscuque alterius contractus obligationis confectum instrumentum, metu mortis, vel cruciatus corporis extortum, vel capitales z minas pertimescendo, adito Præsidi provincie probare poteris: hoc ratum haberi secundum Edicti a formam non patietur. Datum 2. Non. Jan. AA. Conf. 299.

De spe recipiendi, de metu civilium munerum.

8. Idem AA. & CC. Tryphonio.

Cum te domus & horti venditionem fecisses sub spe recipiendi, quod de frumento feceras, instrumentum,

demonstrat & arguit. Consensus geminatio tollit metus præsumptionem.

Ad l. 1. sup. eod. q l. 14. §. 2. ff. eod. r vim adhibuisse is præsumitur, quo sciente vis illata est, vel qui eam submisit, l. 9. §. 1. l. 14. §. 3. in fin. ff. eod. l. 15. §. 12. ff. de vi & vi.

l. v. l. 8. inf. de rescindenda. r Reiteratione, res in priorum statum resolvitur. l. 24. §. 4. ff. de minorib. l. 1. inf. de sent. pass. u etiam imperatoriam & publicam, l. 2. in fin. sup. ne fissent vel recipi. procur. x Ex sola dignitate senatoria non præsumitur metus illatus, ne hic, qualem minus Senatori præsumitur metus in urbe illatur. l. ult. ff. eod. Quid reverentia paterna estne metus species? non est iusta, l. 26. §. 1. in fin. ff. de pignori. l. 22. ff. de ritu. Quid mariti & ea quoque non est in dubio iusta, Bald. hic, quid patris? v. l. 1. §. 4. ff. quænam verum alio. y l. 2. §. 1. ff. de pignori. l. 22. ff. de ritu. & c.

id est, si venditionis vel stipulationis, 10. Syn. Basil. l. 2. §. 1. l. 26. §. 1. in fin. ff. de pignori. l. 22. ff. de ritu. & c. 29. hinc colligitur, donationem esse contractum. l. 8. inf. de præscrip. 30. adde quæ notavi ad l. 19. inf. de verb. signif. & Bellon. x sup. 2. x Minx capitales iustum metum inducunt, l. 23. §. 2. ff. eod. Quædo minx illata censetur, v. l. 2. inf. eod.

a tū vovūne διαλύματος. Syn. Basil. legalis edictio.

vel ti-

rum: ex eo die pro faciendis meliorationibus nullam a ei competere actionem: super anterioribus autem, si utiliter factæ sunt, habere eum actionem contra dominum concedimus sua natura currentem. Datum 14. Kal. Decemb. Lampadio & Oreste Conf. 530.

Id ut intelligendum, dixi superius.

b 1. Extr. 40. & i. Extr. 20. & c. l. 10. ff. de pignori. l. 2. §. 1. in fin. ff. de pignori. l. 22. ff. de ritu. & c. 29. hinc colligitur, donationem esse contractum. l. 8. inf. de præscrip. 30. adde quæ notavi ad l. 19. inf. de verb. signif. & Bellon. x sup. 2. x Minx capitales iustum metum inducunt, l. 23. §. 2. ff. eod. Quædo minx illata censetur, v. l. 2. inf. eod.

c 4. v. Papon. 3. Not. 9. cap. de crimi. d Reiteratione, res in priorum statum resolvitur. l. 24. §. 4. ff. de minorib. l. 1. inf. de sent. pass. u etiam imperatoriam & publicam, l. 2. in fin. sup. ne fissent vel recipi. procur. x Ex sola dignitate senatoria non præsumitur metus illatus, ne hic, qualem minus Senatori præsumitur metus in urbe illatur. l. ult. ff. eod. Quid reverentia paterna estne metus species? non est iusta, l. 26. §. 1. in fin. ff. de pignori. l. 22. ff. de ritu. Quid mariti & ea quoque non est in dubio iusta, Bald. hic, quid patris? v. l. 1. §. 4. ff. quænam verum alio. y l. 2. §. 1. ff. de pignori. l. 22. ff. de ritu. & c.

id est, si venditionis vel stipulationis, 10. Syn. Basil. l. 2. §. 1. l. 26. §. 1. in fin. ff. de pignori. l. 22. ff. de ritu. & c. 29. hinc colligitur, donationem esse contractum. l. 8. inf. de præscrip. 30. adde quæ notavi ad l. 19. inf. de verb. signif. & Bellon. x sup. 2. x Minx capitales iustum metum inducunt, l. 23. §. 2. ff. eod. Quædo minx illata censetur, v. l. 2. inf. eod.

a tū vovūne διαλύματος. Syn. Basil. legalis edictio.

vel ti-

rum: ex eo die pro faciendis meliorationibus nullam a ei competere actionem: super anterioribus autem, si utiliter factæ sunt, habere eum actionem contra dominum concedimus sua natura currentem. Datum 14. Kal. Decemb. Lampadio & Oreste Conf. 530.

Id ut intelligendum, dixi superius.

b 1. Extr. 40. & i. Extr. 20. & c. l. 10. ff. de pignori. l. 2. §. 1. in fin. ff. de pignori. l. 22. ff. de ritu. & c. 29. hinc colligitur, donationem esse contractum. l. 8. inf. de præscrip. 30. adde quæ notavi ad l. 19. inf. de verb. signif. & Bellon. x sup. 2. x Minx capitales iustum metum inducunt, l. 23. §. 2. ff. eod. Quædo minx illata censetur, v. l. 2. inf. eod.

c 4. v. Papon. 3. Not. 9. cap. de crimi. d Reiteratione, res in priorum statum resolvitur. l. 24. §. 4. ff. de minorib. l. 1. inf. de sent. pass. u etiam imperatoriam & publicam, l. 2. in fin. sup. ne fissent vel recipi. procur. x Ex sola dignitate senatoria non præsumitur metus illatus, ne hic, qualem minus Senatori præsumitur metus in urbe illatur. l. ult. ff. eod. Quid reverentia paterna estne metus species? non est iusta, l. 26. §. 1. in fin. ff. de pignori. l. 22. ff. de ritu. Quid mariti & ea quoque non est in dubio iusta, Bald. hic, quid patris? v. l. 1. §. 4. ff. quænam verum alio. y l. 2. §. 1. ff. de pignori. l. 22. ff. de ritu. & c.

id est, si venditionis vel stipulationis, 10. Syn. Basil. l. 2. §. 1. l. 26. §. 1. in fin. ff. de pignori. l. 22. ff. de ritu. & c. 29. hinc colligitur, donationem esse contractum. l. 8. inf. de præscrip. 30. adde quæ notavi ad l. 19. inf. de verb. signif. & Bellon. x sup. 2. x Minx capitales iustum metum inducunt, l. 23. §. 2. ff. eod. Quædo minx illata censetur, v. l. 2. inf. eod.

a tū vovūne διαλύματος. Syn. Basil. legalis edictio.

vel ti-

1. In Gallia rex
solus restituit, id-
eque minor non
amittit in Gallia
sive literis regis.
Rebuff. in prom.
sens. gloss. 5. n. 48.

2. Gravier sc. &
ita, non in omni-
bus. l. ult. j. cod. l.
44. ff. de minorib.
3. An minori in-
cumbat onus pro-
bande lationis,
v. l. 16. j. de pra-
diti & alie reb.
l. 13. §. 2. ff. de
publiciana, adde
l. 9. §. 4. ff. de juve-
nando.
4. In fin. inf. si
minor se majore-
rem.

5. Infancia resti-
tutionis in inte-
grum transit ad
heredem.
6. Restitutio
postulata nihil
innovandum, nec
executio impedi-
enda, ut hic, nisi
sententia lata sit
a Principe, vel ju-
dici appareat res-
titutio in frau-
dem petita, c. su-
scitata. de in ju-
reg. restit. v. So-
limum reg. 346.
7. Ad est, cum
falso te majorem
esse probavisset,
liberationem se-
cisti, adde l. ult.
inf. si minor se
major.

8. Etas testibus
probari potest.
9. l. 2. §. 2. inf. de
juve. prop. ter
calumn.
10. Conjuncti san-
guine prae-sum-
unt scire etatem
cognatorum. l. 9.
in fin. ff. unde co-
gnati. l. 37. inf. de
liberali causa. Ea
praesumptio tam
efficax est, ut on-
us probandi transfe-
rat. v. Roland. a
Valle. conf. 19.
adde l. 9. j. de mu-
petit. alias igno-
rantia praesumi-
tur. l. 6. inf. qui
militavit.

11. l. 44. ff. cod. v.
tit. inf. si ut omiff.
l. 5. n. 14. tit.
4. c. 58. & 1. Har-
men. 12. §. 61.
12. seu publico, l.
11. §. 3. de minor. ff.
l. 51. §. 4. ff. de fide-
jussoribus. l. 47. in
fin. ff. de solutio-
nib. l. 116. §. 1. ff. de
reg. jur. v. Molin.
9. §. 13. de usur. n.
104. Cujac. 16. ob-
serv. 14.

13. restituendo sc.
l. 3. §. 4. l. 38. in
fin. ff. de minorib.
l. 8. §. 6. infra de
bon. qua lib.
14. si adversus fidejussorem. l. 7. §. 3. ff. de minor. p. l. 8. inf. de
fidejuss.

15. Filius, qua filius est, pro patre non tenetur, sed qua heres. l. 3. l. 4. inf. de
filio pro patre. l. 12. inf. de oblig. v. l. 1. inf. si advers. credit.

16. In integrum restitutus minoribus, tenentur nihilominus, qui eorum nomine fidejusse-
runt. l. Harm. 12. §. 64.

17. Minore restituto, ejus fidejussores non restituantur, l. 2.
inf. cod. l. 13. ff. cod. Imo restituantur. l. 51. ff. de procuratoribus. u. id est, nolis uti.

18. Minore restituto, non restituitur ejus fidejussor, eoque respectu restitutio beneficium
personale dicitur: quoties autem ad heredes descendit, dicitur reale, vide VVurmserum l.
pract. 25. observ. 1. Hocne perpetuo verum est, restituto minore fidejussorem non restitui?

19. restitui constat in l. 51. ff. de procurator. Imo non restituitur, hoc vis. l. 35. ff. de arbitris. Sic
sentio, si dolus intercessit in fidejussione, fidejussor juvatur, ut hic. l. 7. §. 1. ff. de exceptio-
nibus. quemadmodum si nihil creditori minoris deperit. l. 89. ff. de adq. hered. si ignoravit
minorem, l. 48. ff. de fidejussorib. si minori succellit. l. 95. §. 3. ff. de solutio. Si hac de
fuit, non juvatur. l. 13. ff. de minoribus. l. 25. ff. de fidejussorib.

20. Non collat. nec exceptiones etiam fidejussori competunt. l. 7. §. 1. ff. de exceptionib.

Codex

stituta excessisse, ab adversario tuo comprobatum non fue-
rit: Praeses & provincia in integrum restitutionis dare tibi
auxilium debet. Dat. 6. Kal. Maji, Heraclia, AA. Conf. 293.

Si dolus adversarii non probetur: si ante impletum 25. an-
num restitutio petatur.

5. litem AA. & CC. Rufo.

Minoribus in integrum restitutio, in quibus se captos &
probare possunt, etsi dolus adversarii non probe-
tur, competit. 1. Ante c impletum etiam quintum
& vicesimum annum, de his, in quibus se captos existimant
minores, posse in integrum restitutionem implorare, cer-
tissimi juris est. Dat. 5. Kal. Maji, Heraclia, AA. Conf. 293.

De morte adversarii.

6. litem AA. & CC. Sententia.

Si intra etatem, cui succurri solet, in integrum restitutio-
nis || auxilio || lis & inchoata est, nec eia te renuncia-
tum est: mors ejus, contra quem hac fuerit implorata,
fraudi tibi esse non potest. Datum 5. Kal. Maji, Sirmii,
CC. Conf. 294.

De tutore falso etate probata liberato.

7. litem AA. & CC. Severa.

De tutela avunculi ejusdemque tutoris, cui f falso etate
probata praestitisti liberationem, quem ignatum
etatis g tuu non fuisse tam officium h tutela, quam san-
guinis proximitas arguit i, si necdum statutum tempus
excessit, ex causa in integrum restitutionis heredes ejus
convenire potes. Dat. 11. Kal. Augusti, CC. Conf. 294.

De praetermissis vel ignoratis.

8. Imp. Honor. & Theod. AA. Juliano Proconsuli Africae.
Minoribus in his, quae vel praetermiserunt k vel ignora-
verunt, innumeris auctoritatibus constat esse consul-
tum. Dat. Non. Maji, Constantio V. C. Conf. 420.

De eo, qui usus est jure communi.

9. Imp. Zeno A. Aeliano Praefecto praetorio.

Non l videtur circumscriptus esse minor, qui jure sit
usus communi m. Datum Kal. Januar. Basilio V. C.
Conf. 480.

DE FILIOFAMILIAS MINORE n.

TIT. XXIII.

De fidejussione.

1. Imp. Gordianus A. Gaudiano militi.

Filiusfamilias, si minor viginti quinque annis pro
extraneo fidejussit o, in integrum restitutionem im-
plorare non prohibetur. Sed & si p pro patre suo
fidejussor extitit, eique diem suum functo non q
succesit: in integrum restitutionem postulare potest. Dat.
Kal. Jul. Gordiano A. 2. & Pompejano Conf. 242.

De mutuo.

2. Idem A. Tryphoni militi.

Si frater tuus, cum mutuum r pecuniam acciperet, in pa-
tris fuit potestate, nec jussu ejus, nec contra SC. contra-
ctum est: propter lubricum etatis, adversus eam cautionem
in integrum restitutionem potuit postulare. PP. 3. Nonas
Octobr. Ulpio & Pontiano Conf. 239.

DE FIDEJUSSORIBUS MINORUM.

TIT. XXIV.

Restitutio concessa minori, non prodest fidejussori. Alex.

De evictione.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Mironi.

Postquam f in integrum etatis beneficio restitutus
es, periculum evictionis emptori, cui praedium ex
bonis paternis vendidisti, praestare non cogeris. Sed
ea res fidejussores, qui pro te intervenierunt, excusa-
re non t potest. Quare mandati judicio, si pecuniam sol-
verint, aut condemnati fuerint, convenieris: modo si eo
quoque nomine restitutionis auxilio non u juvaberis. 6.
Kal. Octobr. Severo A. & Albino Conf. 195.

De obligatione fidejussoris ob venditionem, & de dolo.

2. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. Curioni.

Si ea, quae tibi vendidisti possessiones interposito decreto
Praesidis, etatis tantummodo auxilio juvatur: non est
dubium, fidejussorem ex x persona sua obnoxium esse
contractui: verum si dolo y malo apparuerit contractum

o si adversus fidejussorem. l. 7. §. 3. ff. de minor. p. l. 8. inf. de

q Filius, qua filius est, pro patre non tenetur, sed qua heres. l. 3. l. 4. inf. de

filio pro patre. l. 12. inf. de oblig. v. l. 1. inf. si advers. credit.

1. In integrum restitutus minoribus, tenentur nihilominus, qui eorum nomine fidejusse-

runt. l. Harm. 12. §. 64.

2. Minore restituto, ejus fidejussores non restituantur, l. 2.

inf. cod. l. 13. ff. cod. Imo restituantur. l. 51. ff. de procuratoribus. u. id est, nolis uti.

3. Minore restituto, non restituitur ejus fidejussor, eoque respectu restitutio beneficium

personale dicitur: quoties autem ad heredes descendit, dicitur reale, vide VVurmserum l.

pract. 25. observ. 1. Hocne perpetuo verum est, restituto minore fidejussorem non restitui?

4. restitui constat in l. 51. ff. de procurator. Imo non restituitur, hoc vis. l. 35. ff. de arbitris. Sic

sentio, si dolus intercessit in fidejussione, fidejussor juvatur, ut hic. l. 7. §. 1. ff. de exceptio-

nibus. quemadmodum si nihil creditori minoris deperit. l. 89. ff. de adq. hered. si ignoravit

minorem, l. 48. ff. de fidejussorib. si minori succellit. l. 95. §. 3. ff. de solutio. Si hac de

fuit, non juvatur. l. 13. ff. de minoribus. l. 25. ff. de fidejussorib.

5. Non collat. nec exceptiones etiam fidejussori competunt. l. 7. §. 1. ff. de exceptionib.

6. In integrum restitutus minoribus, tenentur nihilominus, qui eorum nomine fidejusse-

runt. l. Harm. 12. §. 64.

7. Minore restituto, ejus fidejussores non restituantur, l. 2.

inf. cod. l. 13. ff. cod. Imo restituantur. l. 51. ff. de procuratoribus. u. id est, nolis uti.

8. Minore restituto, non restituitur ejus fidejussor, eoque respectu restitutio beneficium

personale dicitur: quoties autem ad heredes descendit, dicitur reale, vide VVurmserum l.

pract. 25. observ. 1. Hocne perpetuo verum est, restituto minore fidejussorem non restitui?

9. restitui constat in l. 51. ff. de procurator. Imo non restituitur, hoc vis. l. 35. ff. de arbitris. Sic

sentio, si dolus intercessit in fidejussione, fidejussor juvatur, ut hic. l. 7. §. 1. ff. de exceptio-

nibus. quemadmodum si nihil creditori minoris deperit. l. 89. ff. de adq. hered. si ignoravit

interpositum esse: manifesti juris est, utrique personae,
tam venditricis, quam fidejussoris, consulendum esse. S. 6.
Kal. Maji, Diocletiano 3. & Maximiano AA. Conf. 287.

SI TUTOR VEL CURATOR IN-

TERVENERIT 4.

TITULUS XXV.

De aditione hereditatis.

1. Imp. Antoninus A. Martiane & alijs.

Si jam puberes utriusque sexus parentum heredita-
tem adiistis; si etiam nunc in ea etate estis, ut, co-
quod paternae hereditati vos obligastis, in integrum
restitutionis auxilium accipere debeatis: per b pro-
curatores vestros adite Praesidem provinciae. Quod si legiti-
mam etatem implestis, idque tempus c, quo in integrum
restitui potestis, excessistis: curatores vestros, si adversus
eos nondum experti estis, judicio secundum formam juris,
convenite. PP. 2. Non. April. Lato & Cereali Conf. 216.

De gestu in judicio vel extra judicium.

2. Imp. Alexand. A. Martiane.

Minoribus d annis 25. etiam in e his, quae praesentibus
tutoribus, vel curatoribus, in judicio, vel extra judici-
cium gesta fuerint, in integrum restitutionis auxilium su-
peresse, si circumventi sunt, placuit. PP. 3. Nonas Mart.
Max. 2. & Aeliano Conf. 224.

De male gestis a tutore vel curatore & de concurrentibus

remedijs.

3. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. Nicomedi.

Etiam in his, quae minorum tutores vel curatores male
gestisse probari possunt f: licet personali actione a tu-
tore vel curatore || jus || suum consequi possint, in integrum
tamen restitutionis auxilium eisdem minoribus dari jam
pridem placuit. Datum 4. Nonas Maji, Maximo & Aquili-
no Conf. 286.

De contractu cum curatoribus.

4. litem AA. & CC. Isidoro.

Si creditor non vestram g personam h, sed curatorum
securus, cum ipsis contractum habuit, & ab ipsis stipu-
latus est: nullam ei prorsus adversus vos actionem compe-
tere manifestum est. 5. Kal. Maji, Heraclia, AA. Conf. 293.

De concurrentibus remedijs.

5. litem AA. & CC. Valentino.

Etiam tutoribus vel curatoribus distrahentibus, vel i
alias contrahentibus, minores tam restitui rebus pro-
prijs, quam tutorum vel curatorum damna sequi, nullo
eis praedictio per electionem k generando, placuit. 6. Idus
Decembris, CC. Conf. 294.

SI || IN || COMMUNE EADEMQUE CAUSA

IN INTEGRUM RESTITUTIO POSTULETUR.

TIT. XXVI.

Pactum sororis fratri non praedictat, ut nec restitutio sororis
fratri patrocinatur.

1. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC.

Aphobio & alijs.

Nec si major 25. annis soror vestra fuit, vobis non
mandantibus l, nec ratam m transactionem hab-
entibus, de jure vestro quicquam minuere potuit.
Nam si cognitis, quae gessit n, his consensum post
25. annos || etatis || commodastis: quamvis illa o minor
pro portione sua restitutionis auxilium implorare possit:
vobis tamen ad communicandum Edicti Perpetui benefi-
cium ejus etas patrocinari non p potest. S. 3. Idus Augu-
sti, CC. Conf. 294.

SI q ADVERSUS REM JUDICATAM r

CRASSITUTIO s POSTULETUR.]

TIT. XXVII.

De judicio tutela.

1. Imp. Alexand. A. Vilijs.

Minus ex tutela judicio consecuti, de superfluo t
habere actionem ita potestis, si tempore judicii
minores annis fuistis, & nunc beneficium etatis
vobis largitur. Ceterum si post legitimam etate
sententia prolata est, iterato u eandem actionem de
eisdem speciebus inferre non potestis. PP. 5. Kal. Febr.
Pompejano & Peligno Conf.

q Minores condemnati restituantur, ut litem rursus movere possint, Synopsis Basil. lib. 10.

tit. 7. tit. 9. Etiam adversus rem judicatam minoribus datur in integrum restitutio r.

Harm. 12. §. 47. r. l. 18. ff. de minoribus. Restitui minor etiam potest, si provocac-

tionem omisit, l. 7. §. 11. ff. de minor. vel allegationem, l. 36. d. tit. si contumax

fuit, l. 53. §. 4. ff. de re jud. adversus sententiam cujusque judicis, etiam Principis, l. 3.

inf. cod. l. 18. ff. de minoribus. etiam si de causa status agatur, l. 2. inf. cod. utcumque a tu-

toribus defensu fuerit. l. ult. inf. cod. l. 47. ff. de minoribus.

s Remedja adver-

sus sententiam, restitutio, ut hic: appellatio, inf. de appellationibus, supplicatio adversus

sententiam Principis & Praefecti praetorio, l. 5. & Authent. sequent. sup. de precibus im-

per. l. ult. inf. de sent. Praef. praet. querela falsi, l. 5. ex falsi. nullitatis propositio, de qua

v. Oldend. c. 57. de except. & infra de sent. & re jud. Paponem 2. Notar. c. De exceptionib.

t Minor etiam adversus partem sententiae potest restitui. l. 23. §. 1. ff. de minoribus.

u Minor (aliud in majore) potest restitui adversus sententiam. l. 18. §. 1. l. 40. ff. de

minoribus.

1. An restituen-
dus minor? dic
ut inf. cod.

2. Per curatores,
vestros. Cujac. ad
l. illud. 25. ff. de
minoribus.

3. l. 4. sup. de in
integrum.

4. Minores, qui
sub tutela, vel sub
curatore sunt, in
his, in quibus cir-
cumscripti fue-
runt, etiam praes-
entibus tutori-
bus, vel curatorib.
restituuntur. Synops. Basil. 10.

5. l. 10. c. 7. & l.
Harm. 12. §. 34.

6. Minor circum-
ventus in judicio
vel extra, praesen-
te etiam tutore,
vel curatore, re-
stituitur. l. 4. j. f.

advers. rem jud.
l. ult. ff. de in in-
tegr. l. 47. ff. de
minoribus.

7. Personalis a-
ctio, ordinaria re-
stitutio, extraor-
dinaria: utraque
competit minori
adversus tutores
& curatores.

8. Id est, minoris.
h tutor spondens
sui pupilli nomi-
ne, non ut tutor,
sed ut quisvis, spo-

sione sua non ob-
ligat pupillum.
i hanc colligitur
differentiam in-
ter distractum &
contractum.

k Minor restitui
potest adversus
electionem.

l Gestum ab ali-
quo, sit nostrum
mandato, vel ra-
tificatione.

m ratam qui ha-
bet venditionem
rei suae, sibi praes-
judicat, ut hic.
Imo non praesju-
dicat. l. 9. ff. de
negotia.

n In minori etate.
Imo initium
adus inspicitur. l.
3. §. 5. Scio. 2. ff. de
minoribus.

o Factum unius
ex fratribus non
nocet alteri. l. 1. j. de
comm. ver. alie-
nas. l. 1. j. quibus
res judicant.

p Restitutio mi-
nori concessa non
prodest majori,
quamvis minori
conforti & socio.

q Restitutio mi-
nori concessa non
prodest majori,
quamvis minori
conforti & socio.

r. l. 47. §. 1. ff. de
minoribus. Imo
prodest in indi-
viduis, puta ser-
vitutibus. l. 4. §. 3.

ff. si servitus vici-
dicetur. l. 1. ff. si
vici ex pluribus. l.
10. D. quemadmod.
servitutes. v. hic
Bart.

s Remedja adver-

sus sententiam, restitutio, ut hic: appellatio, inf. de appellationibus, supplicatio adversus

sententiam Principis & Praefecti praetorio, l. 5. & Authent. sequent. sup. de precibus im-

per. l. ult. inf. de sent. Praef. praet. querela falsi, l. 5. ex falsi. nullitatis propositio, de qua

v. Oldend. c. 57. de except. & infra de sent. & re jud. Paponem 2. Notar. c. De exceptionib.

t Minor etiam adversus partem sententiae potest restitui. l. 23. §. 1. ff. de minoribus.

u Minor (aliud in majore) potest restitui adversus sententiam. l. 18. §. 1. l. 40. ff. de

minoribus.

De patria potestate.

2 Imp. Gord. A. Serenar.

a l. 5. in fin. ff. de probationibus.
b l. 18. §. 3. ff. de minoribus. vide ad hunc locum Cujac. 16. obs. 2.
c vel præfati prætorio. l. 16. in fin. l. 17. ff. de minoribus. Quid filius in Principis auctoritate iudicata? iterum iudicari potest. l. 18. §. 1. ff. de minoribus.
d d. §. 1.
e Sententia lata contra minores indefensos, est ipso iure nulla: contrario, ubi legitime defensus, valet iudicium & sententia. l. 2. §. 1. in quibus causis in integr. restit. l. 1. §. 2. ff. de minoribus. g Idem præstat atque efficit procurator legitimus, quod tutor & curator. Potestne auctoritatem pupillo præstare? Baldus putat posse.
h vel a minore cum auctoritate tutoris. l. 21. in fin. ff. de minoribus. i i.e. contra modum minorum.
k Sententia lata contra tutorem in causa pupillari dicitur lata contra pupillum: ideo pupillus potest restitutionem petere.

Si cum pater tuus te in sua potestate esse, minimeque emancipationem a se factam valere diceret, Proconsul super causa cognoscens, te ejus potestati subiectam pronunciaverit: cum adversus eam sententiam in integrum restitui postules, is, qui provinciam regit, in impetrenda cognitione suas partes secundum leges exhibebit. PP. 15. Kal. Dec. Ulpio & Pontiano Conf. 239.

De sententia ejus, qui vice Principis iudicavit.

2 Imp. Philippus A. & Philippus Cæf. Alianæ.

Adversus sententiam ejus, qui tunc vice b Principis c iudicavit, in integrum restitutionis auxilium apud Prætorum seu Præsides provinciarum Clarissimum Virum flagitare nequaquam poteris: Nam adversus ejus sententiam, qui vice Principis cognovit, solus d Princeps restituit, PP. 18. Kal. Nov. Philippo A. & Titiano Conf. 246.

De minoribus defensis vel indefensis.

4 Imp. Dioclet. & Maximian Augusti Urbino & aliis.

Cum & minores vos esse adfirmetis, & indefensos e, nullum vobis præjudicium fieri Præses provinciarum pro sua gravitate curabit. Nam si justa defensione tutorum vel curatorum vobis assistentia f, aliquid statutum est: intelligitis in integrum restitutionis auxilium vobis esse necessarium: eodem g obtinente, etiam si per procuratorem vestrum legitime h ordinatum lis agitata est. Datum 16. Kalendis Maji, Maximo & Aquil. Conf. *

De sententia lata contra tutores vel curatores.

5. Idem Augusti & CC. Martiano.

In rem i pupilli vel adulti contra tutores seu curatores la Præside lata sententia, restitutionis auxilium non minus, quam si quid adversus eos fuisset statutum, implorare minores posse constat. Dat. 10. Kal. Nov. AA. Conf. 293.

SI ADVERSUS VENDITIONEM l.

TIT. XXVIII.

De iurejurando.

1. Imp. Alex. A. Florentio militi.

Si minor annis viginti quinque emptori prædii scavisti nullam de cetero te esse controverfiam facturum, idque etiam iurejurando n corporaliter o præstito servare confirmasti: neque p perfidiam q neque perjurium me auctorem || tibi || futurum sperare debuisti. Dat. 6. Kal. Septemb. *

Nova constitutio Friderici f.

Sacramenta puberum sponte facta super contrahendis rerum suarum, non retractandis, inviolabiliter custodiantur t. Per vim u autem vel per justum metum extorta etiam a majoribus, (maxime ne querimoniam malefactorum commissorum faciant) nullius esse momenti jubemus.

De commentitiis venditionibus vel curatorum insidiis.

2. Imp. Constant. || Constantius & Constant Augusti || ad populum.

In x integrum restitutione minoribus adversus commentitias y venditiones, & adversus tutorum || seu curatorum || insidias, sanctionum præsidio cautum esse non dubium est. Dat. Id. August. Sirmii, Constantio 2. & Constante CC. Conf. 340.

SI ADVERSUS VENDITIONEM

PIGNORUM z.

TIT. XXIX.

Si res minoris est vendita iure creditoris, minor non restituitur, nisi ob enorme damnum. Bald.

1. Imp. Dioclet. & Maximian. Augusti & CC. Sabina & aliis.

Etiam a adversus venditiones pignorum b, quæ a c creditoribus fiunt, minoribus subveniri. (si tamen magno detrimento afficiantur) jam pridem placuit: Si igitur pignori captis prædiis, ac distractis, enorme damnum ex hujusmodi venditione passos vos ostenderitis: præsertim cum hodie minores vos esse adfirmetis, auxilium restitutionis vobis impertietur. Dat. 10. Kal. Decemb. Sirmii, ipsis Augustis Conf. 293.

2. Idem Augusti & CC. Severæ & Clementinæ.

Minor restituatur adversus venditionem propriam, etiam si iusjurandum interposuerit. Synops. Basil. 10. tit. 10. §. 1. Harm. 12. §. 1. Harm. 12. §. 65. l. 27. §. 1. v. ff. de minoribus. Item ex diverso ff. de minoribus. l. 11. §. 7. de prædiis & aliis rebus minorum.

Minor restituatur adversus venditionem propriam, etiam si iusjurandum interposuerit. Synops. Basil. 10. tit. 10. §. 1. Harm. 12. §. 65. l. 27. §. 1. v. ff. de minoribus. Item ex diverso ff. de minoribus. l. 11. §. 7. de prædiis & aliis rebus minorum. a Minor iurejurando potest sibi auferre restitutionis beneficiū. Minores restituuntur adversus venditionem propriam, etiam si iusjurandum interposuerit. 10. Ecl. 10. & 12. adde l. ult. in fin. de non numer. pecun. o l. 3. in fin. §. si minor se majorem. i.e. tactis sacros Evangelii, vel manu sublata, quod Balsamo vocat σμαρτικὸν ὄρκιον. vide Cujac. ad Nov. 51. adde l. 9. §. 4. ff. de iurejur. p dic tamen ut in authentica proxima. q his verbis Imperator denegat iusjurandi veniam. r his verbis denegat Imperator restitutionem in integrum. s 2. Fendurum 53. §. 3. t hoc non servatur in Gallia. Minor enim gratiam sive dispensationem iusjurandi petit ab episcopo, vel ejus vicario: quæ non solet ei denegari: postea vero literas impetrat a rege vel ejus cancellario, & ita servatur in curiis omnibus, etiam in restitutione majorum. Rebuff. in proemio conf. 11. §. 5. n 50. Idem tit. 2. tract. de restit. & relevat. u v. Cujac. l. hac editi. §. item sacramenta. 2. feud. 53. §. 3. x l. 1. C. Theod. de in integr. restit. lib. 1. y l. 7. §. 8. ff. de minoribus.

z 10. Ecl. 11. a Minores restituuntur adversus venditionem pignorum suorum factam a suis creditoribus, si in ea magno detrimento sint affecti. Synops. Basil. 10. tit. 1. b l. 9. l. 38. ff. de minoribus. c adde l. 4. infra de rebus alienis non alienandis. l. 2. in fin. infra. de prædiis & aliis rebus minoribus.

Rem a, quam a b patre vestro quondam creditor ejus obligatam sibi distraxit, per ætatem vestram postulantium revocari desiderium non habet rationem: Quod juris est, etiam si extraneo successistis. Nam si creditor non bona fide versatus est: ipsum magis, vel tutores, sive curatores vestros, qui hanc venundari passi sunt, convenite. Datum 13. Kal. Maji, Sirmii, CC. Conf. 294.

SI ADVERSUS DONATIONEM c.

TIT. XXX.

1. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. Theodoræ.

Si d quæ res e ante nuptias congruenti f moderatione a minore annis viginti quinque marito sponsaliorum tempore, etiam curatore præsentem, tibi donata sunt, obrentu ætatis non revocabuntur. S. 3. Non. Nov. Diocletiano & Aristobolo Conf. 285.

Pater non potest alienare rei donatas filiis emancipatis.

2. Idem Augusti & CC. Medæ.

Si in te ac fratrem tuum emancipatos g pater vester donationem fecit: in alium postea transferendo portionem ejus, nihil vobis abstulit: nec, si frater tuus || sibi || quæ sit prædii rustici partem donanti patri consensit, dominium ab eo discedere potuit propter Senatusconsulti auctoritatem: nec auxilium in integrum restitutionis hac in re necessarium est. In aliis vero rebus, quæ etiam sine decreti recitatione alienari possunt: si, postquam sibi donata fuerint, postea alii donanti eandem patri voluntatem h in minori ætate commodavit, nec præstitura temporis restitutionis excessit, hoc auxilium implorare potest. Dat. 8. Kal. Januar. Augustis Conf. 293.

SI ADVERSUS LIBERTATEM i.

TIT. XXXI.

De sententia.

1. Imp. Severus & Antoninus Augusti Hamniæ.

Si post decretum prætoris viri clarissimi, qui fideicommissariam libertatem debere pronunciavit, Secundus, (quem conditioni non paruisse conquereris) manumissus non est, ætas tualis institutionem admittit. Quod si k libertatem (quamvis indebitam) dedisti, non posse eam revocari intelligis: sed damnum l, quod ob eam causam illatum est, iudicio negotiorum gestorū a curatoribus tuis esse faciendum. PP. 2. Kal. Jul. Laterano & Rufino Conf. 198.

De manumisso vindicta.

2. Imp. Gord. A. Solanor.

Et si m minor viginti annis (ut allegas) constituta servum tuum, ab eo circumscripta, in concilio n manumissisti: tamen vindicta o imposita, qua libertas iusta munitur, nec obrentu quidem ætatis rescindi potest: indemnitati p vero tuæ a manumisso sc. faciendæ, ab eo, cujus iurisdicatio est, quatenus juris ratio permittit, consuli debet. PP. 6. Id. Mart. Gordiano A. 2. & Pompeiano Conf. 242.

Si vindicta vel alio modo manumisso facta sit; & de fraude curatoris.

3. Imp. Valer. & Gallien. AA. Marthonæ & Sabinillæ.

Quos retrahi in servitutem postulatis, si non q in concilio causa cognita, cum minores annis 20. fuissetis, manumissisti: non r per in integrum restitutionem, sed ipso s jure persequi potestis. Quod si probata causa, libertas præstita est: restitutio in integrum contra libertatem locum habere non potest. Si tamen in ea re, culpa seu fraude liberti, ejusdemque curatoris, ratio vestra lasa sit: faciri t damnum ab eo, qui hoc intulit, Præses provinciarum curabit, non dubitaturus etiam graviolem executionem adhibere, si quid tam aperta fraude commissum est, ut puniendum in liberto crimen deprehendatur. PP. 8. Kal. Octobr. Seculare 2. & Donato Conf. 261.

De sententia.

4. Imp. Dioclet. & Maximian. Augusti & CC. Tatiano.

In u iudicio de liberali causa sententiam pro libertate latam, ne quidem prærogativa minoris ætatis sine appellatione x posse rescindi, ambigi non potest. Dat. 6. Id. Jan. ipsis Augustis 5. & 4. Conf. 293.

SI ADVERSUS TRANSACTIONEM y VEL DIVISIONEM z (IN INTEGRUM MINOR RESTITUI VELIT.)

TITULUS XXXII.

Minore restituto contra transactionem vel divisionem, restituitur adversarius ad veterem actionem. Bald.

1. Imp. Severus & Antoninus Augusti Antonio.

Cum in integrum pupilla restituta, rescindi transactionem a vel divisionem b placuit: tu quoque actionibus, quas pridem habuisti, uteris. PP. 15. Kal. April. Sirmii, Augustis Conf. 203.

dicta libertate, & apud Concilium manumissione 50. Ecl. 13.

p v. l. 1. in fin. §. 1. cod. q Ecl. d. loco. r Cur ita quia quod est nullum, rescindi non potest. s v. l. 2. §. 1. in quibus causis restitutio. t v. l. 1. in fin. §. 1. cod. u Sententia pro libertate lata ne quidem prærogativa minoris ætatis rescindi potest. Synops. Basil. 10. tit. 1. Harm. 12. §. 26. v. ex tit. 3. c. 4. x l. 19. §. 7. de appell. y Transactione laesus minor restituitur. 10. Ecl. 14. z Divisione laesus minor restituitur, adde l. 17. de prædiis & aliis rebus minoribus. a l. 96. §. 1. ff. de solus, minor tamen si transigerit, restituitur. Synops. Basil. 10. tit. 14. b l. pen. §. 1. comm. divid. l. 17. §. 7. de prædiis & aliis rebus minoribus. in fin. ff. de reb. cor.

a Restituuntur minores adversus venditiones, pignorum a creditoribus factas: nisi forte eorum pater pignori ea obligavit creditoribus, non ipsi minores. 1. Harm. 12. §. 49. b Minor adversus distractiones eorum pignorum & fiduciarum, quas pater obligaverat (si non ita ut oportet distraha) restitui in integrum potest. Paul. 1. sent. §. 5. n. l. adde l. 1. §. 2. l. 5. §. 3. ff. de reb. eorum, & ita pignus liberitatem, i.e. successione a minore delatum, potest a creditoribus distrahi. Conventionalis, id est, a minore constitutum non potest. c 10. Ecl. 12. d Syn. Basil. 10. tit. 12. & 1. Harm. 12. §. 45. e Mobiles, Nam immobiles non potest sine decreto alienare. l. 8. §. 1. de prædiis & aliis rebus minoribus. f Minor potest uxori moderate uxori moderate donare, curatore præsentem: aliud si nimium ei donaverit. l. 4. inf. de prædiis & aliis rebus minoribus. l. 12. §. 3. ff. de administratione. g Pater non potest res donatas filiis emancipatis alienare: vel ita, Donatum a patre minori emancipato, nequit alteri pater donare. Syn. Basil. d. c. 10. ne quidem minor i. pso consentiente. 1. Harm. 12. §. 26. h Qui alienare non potest, non potest alienationi consentire. l. 16. §. 1. de reg. jur. i 10. Ecl. 13. k Minor adversus jam collatam libertatem restitui non potest: adversus competitarum potest. l. 11. §. 1. l. 3. ff. de minoribus. l. 4. §. 3. §. 1. cod. l. 15. l. 48. §. 1. ff. de minoribus. m Et si minor circumscriptus servum in concilio manumiserit, non restituitur, sed a manumisso indemnitas ejus consulti: si sine concilio manumiserit, restituitur. Syn. Basil. 10. tit. 13. n Et si servus pater. Syn. Basil. 10. tit. 13. v. inf. de vindicta.

o Dixi ad Ulp. l. 5. §. 7. p v. l. 1. in fin. §. 1. cod. q Ecl. d. loco. r Cur ita quia quod est nullum, rescindi non potest. s v. l. 2. §. 1. in quibus causis restitutio. t v. l. 1. in fin. §. 1. cod. u Sententia pro libertate lata ne quidem prærogativa minoris ætatis rescindi potest. Synops. Basil. 10. tit. 1. Harm. 12. §. 26. v. ex tit. 3. c. 4. x l. 19. §. 7. de appell. y Transactione laesus minor restituitur. 10. Ecl. 14. z Divisione laesus minor restituitur, adde l. 17. de prædiis & aliis rebus minoribus. a l. 96. §. 1. ff. de solus, minor tamen si transigerit, restituitur. Synops. Basil. 10. tit. 14. b l. pen. §. 1. comm. divid. l. 17. §. 7. de prædiis & aliis rebus minoribus. in fin. ff. de reb. cor. 2. Imp.

TIT. XL.

1. Imp. Gordianus A. Protz.

Minores 25. annis non tantum in his, quæ ex bonis propriis amiserunt, verum etiam si hæreditatem libi delatam non a adierint, posse in integrum restitutionis auxilium postulare, jamdudum placuit. PP. Id Octob. Ulpio & Pontiano Conss. 239.

2. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Sarapiadi.

Ad bonorum possessionem in paternis rebus omisam minores in integrum restitutionis admitti beneficio jam pridem placuit. Restituti autem decreto, bona, quæ habuerunt mortis e tempore patris, debent conferre fratribus. || Dat. 16. Kal. Nov. Sirmii, CC. Conss. 294.

IN QUIBUS CAUSIS IN INTEGRUM RESTITUTIO NECESSARIA NON EST.

TIT. XLI.

De morte defuncti non defensa.

1. Imp. Alexander A. Mutato.

Minoribus 25. annis (præteritum qui per tutores & curatores non defenduntur) non obesse, si e mortem defuncti parentis non ulciscantur, innumeris Divorum Parentum meorum ac meis rescriptis continetur. 5. Idus Maji, Alex. A. 3. & Dione Conss. 230.

De querela inofficiosi.

2. Imp. Valerian. & Gallien. Augusti Theodoræ.

Adolæcentiæ tempus non imputari in id quinquenni-um liberis, cujus præscriptio sferam inofficiosi quæ- tionem moventibus opponi solet, manifeste ante descri- ptum. Impleta igitur ætate legitima, non est in integrum restitutio necessaria: quia non redintegratio h amissæ causæ his datur, sed integra ipsa causa servatur i. PP. 2. Idus Aug. Tusco & Basilio Conss. 259.

De mora.

3. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Decimo.

In minorum persona k re ipsa || lex solo tempore tar- dæ pretii solutionis l, recepto m jure moram fieri cre- ditum est: in his videlicet, quæ moram desiderant, i. e. in bonæ fidei contractibus, & fideicommissis n, & legatis.

De sententia lata contra tutorem, qui pro officio tutelari non caverat.

4. Idem Augusti & CC. Stratonice.

Si tutor tuus, qui pro tutelari officio non o caverat, ju- dicio expertus est; contra eum lata sententia, juri tuo of- ficere non potuit: nec ea, quæ ab eo gesta sunt, ullam firmi- tatem obtinent. Frustra ergo in integrum restitutionis auxilium desideras: quando ea, quæ ab eo gesta sunt, qui legitimi administratoris personam sustinere non potuit, ipso jure irrita sunt. S. 18. Kal. Nov. Nicomed. CC. Conss. 294.

De præscriptionibus.

5. Imp. Justinian. Joanni Præfecto prætorio.

Sancimus p favore imperfectæ q ætatis exceptionem non numeratæ r pecuniæ ab initio s minoribus t non currere, ne, dum in integrum restitutionem expectamus, (vel) aliquid emergat obstaculum, per quod hujusmodi beneficio minor uti non possit, ne substantia ejus subvertatur. Sed humanius est, latius eandem legis interpretatio- nem extendere, in omnibus casibus, in quib. vetera u jura currere quidæ temporales præscriptiones adversus mino- res concesserunt; per in integrum autem restitutionem eis subveniebant, eas ipso jure non currere: Melius etenim est, intacta x eorum jura servari, quam post causam vulneratam, remedium querere: videlicet exceptionibus 30. vel 40. an- norum in suo y statu remanentibus. Dat. Kal. Nov. Con- stantinop. post Lampadium & Orestem VV. CC. Conss. 531.

Sancimus p favore imperfectæ q ætatis exceptionem non numeratæ r pecuniæ ab initio s minoribus t non currere, ne, dum in integrum restitutionem expectamus, (vel) aliquid emergat obstaculum, per quod hujusmodi beneficio minor uti non possit, ne substantia ejus subvertatur. Sed humanius est, latius eandem legis interpretatio- nem extendere, in omnibus casibus, in quib. vetera u jura currere quidæ temporales præscriptiones adversus mino- res concesserunt; per in integrum autem restitutionem eis subveniebant, eas ipso jure non currere: Melius etenim est, intacta x eorum jura servari, quam post causam vulneratam, remedium querere: videlicet exceptionibus 30. vel 40. an- norum in suo y statu remanentibus. Dat. Kal. Nov. Con- stantinop. post Lampadium & Orestem VV. CC. Conss. 531.

Sancimus p favore imperfectæ q ætatis exceptionem non numeratæ r pecuniæ ab initio s minoribus t non currere, ne, dum in integrum restitutionem expectamus, (vel) aliquid emergat obstaculum, per quod hujusmodi beneficio minor uti non possit, ne substantia ejus subvertatur. Sed humanius est, latius eandem legis interpretatio- nem extendere, in omnibus casibus, in quib. vetera u jura currere quidæ temporales præscriptiones adversus mino- res concesserunt; per in integrum autem restitutionem eis subveniebant, eas ipso jure non currere: Melius etenim est, intacta x eorum jura servari, quam post causam vulneratam, remedium querere: videlicet exceptionibus 30. vel 40. an- norum in suo y statu remanentibus. Dat. Kal. Nov. Con- stantinop. post Lampadium & Orestem VV. CC. Conss. 531.

QUI, ET ADVERSUS QUOS IN INTE- GRUM RESTITUI NON POSSUNT.

TIT. XLII.

Si adolescens diligens & industrius esse dicatur; si decurio sit; si liberos suscepit.

1. Imp. Alexander A. Cononidi.

In consilio quidem cognoscens de restitutione in in- tegrum esse oportet, num is, qui se minorem annis læ- sum esse dicit, diligens a paterfamilias fuerit, actibus- que publicis industrius b se docuerit, ut lapsum eum per ætatem verisimile non sit. Verum, si e causa cognita circumventus deprehendatur: propter hoc solum velut præscriptione a solito auxilio removeri non debet, scil. quod urgentibus patriæ necessitatibus decurio d minor annis creatus sit, vel propagandæ e soboli liberorum edu- catione prospexerit. PP. 10. Kalendas Octobris, Lupo & Maximo Conss. 233.

An contra parentes vel patronos detur restitutio.

2. Imp. Justinian. A. Joanni Præfecto prætorio.

Cum f apud veteres dubitabatur, an liberi g parentes suos, vel iberti patronos in querimoniam deducere possent, quasi non h rite in eos versatos: & quidam existi- mabant, nullam esse contra hujusmodi personas in inte- grum restitutionem, pondere naturali, vel patronali re- verentia hujusmodi petulantia refragante; nisi i vel ex magna causa, vel adversus turpem eorum personam: alii autem personarum quidem vel causæ distinctionem res- piciendam || esse || censuerunt; tunc autem tantummodo dandam esse restitutionem putaverunt, cum minor ex sua simplicitate se deceptum, non ex dolo patris vel patroni circumscriptum esse diceret. Sed ut maneat k in omnibus honor parentibus, || & || patrono, vel patronæ illibatus, at- que intactus: sancimus, nullo modo neque adversus pa- rentes utriusque sexus, neque adversus patronum vel pa- tronam dari restitutionem l: nam personarum reverentia omnem eis excludit m restitutionem: cum proculdubio sit, etiam ipsas personas cavere, ne quid suæ opinioni con- trarium existat. Dat. Kalendis Septembr. Constantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

SI n MINOR SE MAJOREM DIXERIT, vel || major || probatus fuerit.

TIT. XLIII.

De errore.

1. Imp. Alexander A. Maximianæ.

Si, cum minor annis 25. esies, tabulis o, quæ sunt tua- rum professionum p, oblati tibi, ætatem quasi ma- jor annis 25. decepta q probasti, in integrum resti- tutionem intra statutum legibus tempus, etiam post implem ætatem, de omnibus intra r || eam || ætatem ad- versus te gestis, postulare apud eum, cui de ea re jurisdictio est, potes. PP. 12. Kal. Apr. Maximo & Paterno Conss. 234.

De dolo & fallacia minoris.

2. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Vitaliano.

Si is, qui minorem nunc se || esse || adseverat, fallaci ma- joris ætatis mendacio te deceptus, cum juxta statuta juris errantibus f non etiam fallentibus minoribus publica ju- ra subveniant, in integrum restitui non debet. Datum 3. Kal. Dec. Diocletiano 2. & Maximiano AA. Conss. 293.

De dolo minoris; De injuria & circumventionem adversarii; De jurejurando.

3. Idem Augusti & CC. Theodoræ.

Si alterius circumveniendi causa, minor ætate majorem ste probare aspectu r laboraveris: cum malitia u sup- pleat ætatem, restitutionis auxilium, tam sacris Constitu- tionibus, quam Rescriptorum auctoritate denegari statu- tum est. Quod, si per injuriam vel circumventionem ad- versarii hoc fuerit factum: durabit beneficium, quo mino- ribus causa cognita subveniri solet. Aditus itaque Præses provinciar, probationis ætatis examinata causa, si tuum dolum non repererit intercessisse, ac te minorem || tunc || fuis- se probaveris, causa cognita in integrum restitui provide- bit. Si x tamen in instrumento, per sacramenti y religio- nem, majorem te esse adseverasti: non ignorare debes, ex- clusum z tibi esse in integrum restitutionis beneficium: nisi palam & evidenter ex a instrumentorum probatio- ne b, non per testium depositiones, te fuisse minorem ostenderis. Hujusmodi autem sacramento corporaliter o præstito, nullum tibi superesse auxilium, perspicui juris est. Dat. 13. Kal. Octob. Sirmii, CC. Conss. 294.

Si alterius circumveniendi causa, minor ætate majorem ste probare aspectu r laboraveris: cum malitia u sup- pleat ætatem, restitutionis auxilium, tam sacris Constitu- tionibus, quam Rescriptorum auctoritate denegari statu- tum est. Quod, si per injuriam vel circumventionem ad- versarii hoc fuerit factum: durabit beneficium, quo mino- ribus causa cognita subveniri solet. Aditus itaque Præses provinciar, probationis ætatis examinata causa, si tuum dolum non repererit intercessisse, ac te minorem || tunc || fuis- se probaveris, causa cognita in integrum restitui provide- bit. Si x tamen in instrumento, per sacramenti y religio- nem, majorem te esse adseverasti: non ignorare debes, ex- clusum z tibi esse in integrum restitutionis beneficium: nisi palam & evidenter ex a instrumentorum probatio- ne b, non per testium depositiones, te fuisse minorem ostenderis. Hujusmodi autem sacramento corporaliter o præstito, nullum tibi superesse auxilium, perspicui juris est. Dat. 13. Kal. Octob. Sirmii, CC. Conss. 294.

De er-

2 Omisam hære- ditatem minor a- dire potest. l. 7. §. 7. ff. de minor. l. 8. §. 6. j. de bon. qua liber. b Ad bonorum possessionem o- misam, minores admitti possunt. c l. 6. j. de collat. d i. e. non habet locum. e Præna inultæ mortis defuncti, non habet locum in hæreditus mi- noribus. Mortem defuncti non vindicasse, minoribus non nocet, aliis nocet, v. l. 6. j. de his, quibus ut in- dign. Syn. Basilic. 10. tit. 23. f quinquennii. l. 8. in fi. ff. de inoff. g Tempus novan- dæ querelæ de in- officioso, ipso ju- re non currit mi- noribus vel ita: Inofficiosi testa- menti querela legi- timam ætatem adsequuta, intra quinquennium pe- titur. Minori- bus autem, nisi 25. annum impleve- rint, quinquennii tempus non cur- rit. Syn. Bas. 10. tit. 13. adde l. 1. §. de in integr. resti- h i. e. in integrum restitutio, ita de- finitur a Paulo i. sent. 7. §. 1.

i Quid hinc fe- quitur? minores nō propostæ que- relæ inofficiosi, intra quinquen- nium, ipso jure defendi: Eorum silentio adver- sarii nihil adquiri. Plus est integram causam servari, quam restitui. Hujusmodi silen- tium nullum est, si valuisse ad tempus, nec statim effect restitutio, non valuit: & ta- men minor juva- tur, manet igitur illi causa integra. k Favore mino- ris, re ipsa & sine tempore, sine in- terpellatione ulla (ut & in bonæ fi- dei contractibus & in testamentis) mora contrahi- tur: ideoque debitor minori præstat usuras. l. 5. j. de act. empt. l. 5. ff. de minor. l. 1. §. ult. ff. de usur. l. 26. §. 1. ff. de fidejussor. Hujusmodi mora a Molino irregularis mora nuncupatur, 40. de usur. m. 205. vel ita: Debitor minoris, si debitum legatum aut fideicommissum ultro ei non solverint, moram ei committunt. Denique mora fit minori re ipsa, sine interpellatione, ut hic & l. 87. §. 1. de leg. 2. ut & Filco, Gloss. cum quidam. 7. §. 5. ff. in verb. inferunt. ff. de usuris. Bald. & Jaf. l. 1. c. de his, quibus ut indignis, & Ecclesiæ pize causæ. Gloss. 5. item mixta. ubi Jaf. Inst. de act. v. Everardum loco a minorib. ad fscum 64. l In bonæ fidei contractibus & quibusdam stricti juris judiciis, usuræ debentur ipso jure. m Recipi dicuntur, quæ moribus & consuetudine seu illiterato suffragio admittuntur. n Testa- menta sunt stricti juris, & tamen hic petuntur usuræ ex mora. Privilegium ætatis, quam propriæ actionis naturam magis spectari hinc colligunt. l. 3. §. 2. ff. de adm. leg. o Tutor (exceptamentarius) qui rem pupilli salvam fore non cavet, rerum pupilla- rium admin. rationem non habet. j. de sur. qui satis non dedit. Lata sententia contra eum, qui admin. rationem tutelæ non habet, nulla est, ideoque minori talis sententia non nocet. p sancimus. Duar. q minor ætas imperfecta. r Exceptio non numeratæ pecuniæ, minoribus non currit. Syn. Bas. 10. tit. 3. in fin. s i. e. ante hac. t aliud in non minoribus. l. 3. j. de præf. 30. annorum. l. 3. j. quibus non obicitur. u Olim curre- bat quidem præscriptio adversus minores, sed adversus eam restituebatur. Hodie præscri- ptiones minores annis 30. minoribus non currunt, ut sit sensus? Hodie non modo exceptio- nem pecuniæ non numeratæ opponi minores, universo minoris ætatis tempore & quadri- ennio post, sed & alias exceptiones, quæ tempore solent præscribi. x l. 2. in fin. §. cod. Morbo præstat occurrere, quam præsentem depellere, adde Terentium in Eunuch. act. 4. scena 6. & l. 1. j. quando liceat unicuique sine judice vindic. y Quis status earum exceptionum adversus minores? An utcurrant adversus minores mox restituendos, ut vult Accursius? Aut non restituendos, ut vult apud eundem Aldricus? An vero, ut non currant pupillis, sed adultis, ut vult Bald. vide Bart. hie m. 11.

a l. 1. §. 3. l. 44. ff. de minorib. Syn. Bas. 10. tit. 24. Harm. 12. §. 66. b Præsumitur pro indultio. c Veritatis gratia receditur a verifi- mili, eove, quod tantum verisimi- le est. d l. 16. j. de præd. & aliis rebus mi- noribus. e v. l. 12. inf. de administ. tut. f Minor adver- sus patrem patro- numve querelam movens, non re- stituitur. Syn. Bas. 10. tit. 24. in fin. g l. 27. in fin. ff. de minorib. h l. 11. §. 1. ff. de do- l. 4. §. 16. ff. de doli except. l. 7. ff. de obseq. i Nov. 155. c. 1. k Nov. 155. c. 1. l datur tamen in factum actio. l. 5. §. de dolo. l. 11. in fin. ff. de dolo. m Imo, non ex- cludit. l. 2. §. ad- versus rem jud. l. 2. §. si ad ex. de- nationem. l. ult. j. de bon. qua liber. n 10. Ecl. 4. tit. 25. o adde l. 2. §. 2. j. tit. 45. & l. 12. l. 16. ff. de probat. l. 2. §. 1. ff. de excus- tut. Atas libero- rum probari ex libro paterno po- test, v. Rol a Valle 1. conf. 31. n. 2. 3. p si minor errore lapsus, se se ma- jorem dixerit: ni- hilominus resti- tuitur. 1. Harm. 12. §. 53. q hujus generis sunt censuales li- bri. l. 3. ff. de cen- suibus, & prædo- y prædæ, libri æ- tatem, quos pa- rentes solent me- moriz causa con- scribere. r l. 6. in fin. ff. de in integr. l. 37. ff. de mino- rib. l. 2. §. 3. ff. ad vellem. t Dixit Ths oi- xias. Sias i Syn. Bas. 10. tit. 25. in fin. Harm. 12. §. 54. id est, per proprium aspe- ctum, l. 32. ff. de minor. v. quæ di- cam ad l. 3. j. quæ do susores esse. u Malitia mino- ris ætatem justam esse repræsentat, ac supplet, vel sic. Malitiæ non suc- curritur. l. 38. ff. de rei vindic. l. 110. in fin. ff. de reg. jur. x Si minor se ma- jorem dixerit, aut probaverit apud Præsidem aut per sacramenti reli- gionem in instru- mento adseveraverit, aut corporaliter juraverit, aliquando restituitur: aliquando non resti- tuitur. Syn. Bas. 25. tit. 25. in princ. y An minor adversus juramentum restituitur. v. l. 1. §. 5. ad v. vend. l. 9. §. 4. ff. de jurej. z Imo non videtur excludendus, l. 5. in fin. §. de leg. 1. solve. Plus est corporaliter jurare, quam instrumento aut nuda voce. Corporaliter jurare, est tacite sacrosanctis Evangelis vel altaribus, v. l. 1. §. si ad v. vend. adde 10. Ecl. 4. tit. 25. c. 4. a Scri- ptum scrip. o plerumq; refutari, hinc colligit Cui. ad Nov. 90. b prolacione. Hal. sic Græci ομολογίαν παρά τῶ φερόμενον. c σωματικῶς, Synops. Bas. d. c. 25. σωμα- τικῶς αὐτῇ τῇ ἀληθείᾳ, corporaliter & ipsa veritate. 1. Harm. 12. §. 55. porro corpo- raliter jurare quid sit, dixi ad l. 1. sup. si advers. vendit.

a Jurisdictio ordinaria & contentiosa territoria inhæret: limites jurisdictionis sunt limites territorii. Bald.

b Delegatus Principis ad audiendum, delegatus censetur ad definiendum: multo magis ad incidentia, quorum concessionem specialem requirit negat Baldus.

c Hinc etiam colligitur, casum restitutionis non posse compromitti, adde l. 34. in ff. de minor.

d 10. Syn. 4. ex tit. 30. id est, de his, quæ adolescenti petenti restitutionem in integrum imputantur, ut ea vel reddat, vel compenset.

e Omnis restitutio in integrum est reciproca aut iniquissima, si ex uno tantum latere consistat, l. 24. §. 4. sup. de minorib. excipe leg. pen. §. de his, quæ vi meorum causa, adde Molinæ de usur. qu. 11. n. 157.

f Imo in lucro. l. 7. §. 8. ff. de minorib.

g l. 48. lult. ff. de minorib.

h Minor restitui potest adversus aditam hereditatem, sup. si minor ab hereditate.

i Dolus enim rem repræsentat.

k l. 25. §. 1. ff. de minorib. Eclog. d. loc. 31. Harm. l. 2. §. 67. excipe casum l. 2. §. de his, qui veniant.

l Mandatum speciale habentem. An hoc perpetuum est? negat Baldus dominum præcise cogi ita constituitur, Constitutio te procuratorem, ad petendam restitutionem in tali causa adversus N. Putat itaque sufficere, si generaliter ad petendam restitutionem datus sit, vide VVurm. l. 1. præf. 25. observ. 3.

m l. 3. §. de appell. n. Ideo qui lucrum sentit ex contractu vel sententia, non potest contractum vel sententiam exsequi, adversus eum, cui concessa est restitutio, idem rem alienare minime poterit. Vis est ex restitutione, ut negotii vires suspendat, l. 32. §. de transact.

p Hæres ex persona defuncti restitutionis beneficium potest petere. q Hodie intra quadriennium continuum. l. ult. §. de temp. in integr. r Hæres restituitur ex persona defuncti, dummodo beneficium restitutionis originem ex minoris persona sumplerit.

s l. 1. ff. ex quib. caus. major. t Hodie intra quadriennium continuum. lult. §. de temp. in integr. u l. 40. ff. ex quib. caus. major. x Hodie intra quadriennium d. lult.

y Et eorum bonis curatores dare, quin etiam possideri quidem militis bona, donec in castris esset, aliquando edixit consul Romanus, ut Livius scribit, lib. 2. sed extra ordinem: nam ex ordine possideri possunt, v. Cuj. 10. obs. 31. ubi tractat de causis possess. bonorum rei servandæ causa.

z l. 6. §. 1. ff. quib. in causis in poss. lult. ff. de reb. auct.

tummodo judicandi facultatem, putet hujusmodi extendi sanctionem: hos tantum generaliter volumus tales causas dirimere, qui vel certæ administrationi, cui & jurisdictio adhæret, præpositi sunt, vel ab his fuerint dati, & multo magis si a nostra Majestare delegata eis sit causarum audientia b. + Sed ne quid penitus dubitandum relinquatur, & hoc addendum esse censuimus, ut his tantum c, quos supra enumeravimus, liceat de in integrum restitutione disceptare, five hoc specialiter eis fuerit mandatum; (quod & veteribus non fuerat incognitum) vel si generaliter dati sunt iudices, vel in aliis speciebus inciderit quædam quæstio restitutionis. Dat. 3. Kal. Sept. post Consulatus Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

DE REPUTATIONIBUS d, QUÆ FIUNT IN JUDICIO in integrum restitutionis.

TIT. XLVIII.

Restitutio concessa minori omnia in pristinum statum restituit, tam pro, quam contra.

1. Imp. Antoninus A. Tatiano.

Qui restituitur in integrum, sicut e in damno morari non debet, ita nec f in lucro: & ideo quicquid ad eum pervenit vel ex emptione, vel ex venditione, vel ex alio contractu, hoc debet restituere. i § Sed & si intercessor g minor 25. annis interverit, in veterem debitorem debet restitui actio.

2 § Sed & cum minor adiit h hereditatem, & restituitur: mox quicquid ad eum ex hereditate pervenit, debet præstare: verum & si quid dolo i ejus factum est, hoc eum præstare convenit. Sine die & consule.

ETIAM PER PROCURATOREM k CAUSAM IN INTEGRUM RESTITUTIONIS AGI POSSE.

TIT. XLIX.

1. Imp. Alexander A. Licinio.

Causam in integrum restitutionis, si qua competit, etiam per procuratorem l agi posse placet. Dat. 13. Kal. Octobr. Pompeiano & Peligno Conss. 232.

IN INTEGRUM RESTITUTIONE POSTULATA, ne quid novi fiat.

TIT. L.

1. Imp. Gord. A. Secundino militi.

Postulata m in integrum restitutione, omnia in suo statu n esse debere, donec res finiatur, perspicui juris est, idque curabit is, ad cujus partes ea res pertinet. PP. 12. Kal. Jul. Gord. A. & Aviola Conss. 240.

DE RESTITUTIONIBUS MILITUM o, ET EORUM, qui reipublicæ causa absunt.

TIT. LI.

De bonorum possessione.

1. Imp. Severus & Antoninus Augusti Chiloni.

Si Valerianus centurio cohortis duodecimæ Alpino- rum ante vita decessit, quam p[ro]p[ri]um possessionem acciperet, hæres p[ro]p[ri]us ex persona defuncti restitutionis auxilium intra annum q utilem ita recte implo- rabit, si r Valerianus post exactos dies, quibus bonorum possessio defertur, in militia defunctus est. PP. Kal. Nov. Laterano & Rufino Conss. 198.

De bonorum deminutione. De actione amissa.

2. Imperator Alexander A. Petronio Centurioni.

Si quid de bonis eorum, qui Reipublicæ s causa absentes sunt, deminutum est, actione ve, qua competente eis, ali- quis liberatus fuit, in integrum restitutio perpetua juris- dictione intra annum t utilem permittitur. PP. 13. Kal. Nov. Alex. A. 2. & Marcello Conss. 227.

De usucapione.

3. Idem A. Flavio Aristodemio militi.

Quod tempore militiæ u de bonis alicujus possessum ab aliquo est, postquam is Reip. causa abesse desiit, intra annum x utilem amota præscriptione temporis me- dii possessionem vindicare permissum est: ultra autem jus possessoris lacerare contra eum institutum non oportet. PP. Non. Jan. Maximo 2. & Aliano Conss. 224.

De possessione & distraktionem bonorum.

4. Imp. Gord. A. Mastriano.

Ignorare non debes, eorum, qui Reipublicæ causa sine Idolo malo absunt, si absentes boni viri arbitrati non de- fenduntur, bona tantum possideri y: venditionem z autem in id tempus differri, quo Reipublicæ causa abesse desie- rint. Dat. 12. Kal. Jan. Gord. A. & Aviola Conss. 240.

o 10. Syn. Bas. 4. & tit. 33 & 4. ff. 6. adde Pap. 3. Not. 9. fol. 740.

p Hodie intra quadriennium continuum. lult. §. de temp. in integr. r Hæres restituitur ex persona defuncti, dummodo beneficium restitutionis originem ex minoris persona sumplerit.

s l. 1. ff. ex quib. caus. major. t Hodie intra quadriennium continuum. lult. §. de temp. in integr. u l. 40. ff. ex quib. caus. major. x Hodie intra quadriennium d. lult.

y Et eorum bonis curatores dare, quin etiam possideri quidem militis bona, donec in ca- stris esset, aliquando edixit consul Romanus, ut Livius scribit, lib. 2. sed extra ordinem: nam ex ordine possideri possunt, v. Cuj. 10. obs. 31. ubi tractat de causis possess. bonorum rei ser- vandæ causa.

z l. 6. §. 1. ff. quib. in causis in poss. lult. ff. de reb. auct.

De quadriennii præscriptione.

5. Idem Aug. Secundino militi.

Neque Reipublicæ causa absentibus, neque aliis majori- bus ad titulum in integrum restitutionis pertinentibus, præscriptionem quadriennii z post factam a fisco vendi- tionem obesse || posse || manifestum est. PP. 6. Idus Maji, Sabino & Venusto Conss. 241.

De distraktionem hypothecæ.

6. Imp. Valerianus & Gallienus AA. Germano Centurioni.

Si, cum militaribus laboribus operam dares, creditoris Stui hæredes possessiones sibi obligatas distraxerunt: poteris, adito Præfide provinciæ in integrum restitutio- nem impetrare, retractataque a venditione, recipies pos- sessiones, oblato ante || debito, vel || pretio b, si minus de- bito fuisset. PP. 4. Non. April. Valeriano & Gallieno AA. Conss. 255.

De gestis a patre.

7. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Marinæ.

EA, || quæ c a patre geruntur, non decet pro disciplina militari a filiis ad irritum revocari: præsertim cum nec patrem tuum in rebus humanis agentem affirmes con- questum fuisse super hujusmodi contractu. Dat. Non. Feb. CC. Conss. 294.

De tempore expeditionis aliove.

8. Imp. Justinianus A. Mennæ Præfecto prætorio.

Ancimus, his solis, qui in d expeditionibus e occupati sunt, ea tantummodo tempora, quæ in eadem expeditione percurrunt, tam in exceptionibus declinandis, quam in pe- tendis in integrum restitutionibus, eis opitulari: illis tem- poribus, per quæ citra expeditionis necessitatem in aliis locis vel in suis ædibus f degunt, minime eos ad vindican- da memorata privilegia adjuvantibus. Datum 6. Id. April. Constantinop. Decio V. C. Conss. 529.

DE UXORIBUS MILITUM, ET EORUM, QUI REIPUBLICÆ CAUSA ABSUNT.

TIT. LII.

1. Imp. Alexander A. Secundinæ.

Temporalibus actionibus exclusis, mulieribus, quæ cum maritis Reipublicæ causa absentibus pere- grinatæ g sunt, ad exemplum militum subveniri solere, non est ignotum. PP. 3. Non. Decembr. Alex- andro 2. & Marcello Conss. 227.

2. Imp. Dioclet. & Maximian. Augusti & CC. Quintiliano.

EI, quæ diutissime fuit cum marito, qui militiæ operam dabat, non officit præscriptio longi temporis: sed quia hujusmodi diutina absentia commenta callide adhibita atque composita obesse omnino non debent: decernimus, ut si talis mulier domum ad se pertinere monstraverit, quæ in absentia ejus vendita est, refuso h pretio, quod revera solum est, eandem recipiat. Datum 8. Kalend. Dec. ipsis Augustis & Conss. 293.

DE TEMPORIBUS i IN INTEGRUM RESTITUTIONIS tam minorum, & aliarum personarum, quæ restitui possunt, quam etiam hæredum eorum.

TIT. LIII.

De militibus & eorum successoribus.

1. Imp. Gord. A. Pudenti militi.

In his, in quibus læsus es, cum minor 25. annis esses, toto militaris expeditionis tempore auxilium restitutionis postulare potes: tempus etenim post impletam mino- rem ætatem præstitutum, ex die k missionis juxta ra- tionem juris computari debet. PP. 3. Non. Octobr. Ulpio & Pontiano Conss. 239.

Si minor succedit majori causa militiæ absenti, toto tempore mi- noris ætatis tempore petenda restitutionis non currit. Bald.

2. Idem A. Secundino militi.

Si intra legitimam ætatem, vel ea impleta nondum ex- acto tempore præstituto, pater tuus in fata concessit, tu- que ei hæres l exististi, & intra 25. annos, vel post eam ætatem intra id tem- pus, quod ad in integrum restitutionem defuncto supererat, nomen mili- tiæ dedisti, Præses provinciæ, causa cognita, per in integrum restitutionem ex persona defuncti subveniri tibi providebit. Dat. 11. Kal. Nov. Ulpio & Pontiano Conss. 239.

3. Idem A. Mutiano militi.

Si intra annos, quibus in integrum restitutionis auxilium indulgetur, constitutus es, vel eo tempore nomen militiæ dedisti, & expeditione oc- cupatus es, continuatum m beneficium restitutionis, per usucapionem, licet ante militiam suppleta sit, non patitur te dispendio rei familiaris af- fligi. Dat. Kal. Nov. Ulpio & Pontiano Conss. 239.

4. Imp. Diocletianus & Maximianus Augusti & CC. Dionysio.

EX persona fratrum, si tibi eorum quæ sita est successio n, potes, contra equem supplicas, agere: non ignorans, quod si minores 25. annis mili- taverint fratres tui, atque in militia diem functi sunt: in integrum restitu- tionis tempus eis non cesserit, sed omne ad successorem transierint. S. 8. Kal. Jan. Philippopolis, CC. Conss. 294.

De ve-

z Olim quinquen- nio ex edito D. Marci. Rebus alie- nis citra debiti causam a fisco ven- ditis, earum do- mini intra qua- driennium fisco li- tem movere pos- sunt: post qua- driennium non possunt. §. ult. Inst. de usucap. ubi rei publicæ causa ab- fuerunt, hic. l. 6. d. loc. c. 5.

a Retractaque. Haloand.

b Putarem has duas voces, vel presio, disponen- das esse, & post: si minus debitum fuisset.

c Privilegiū suc- cessoris legitimū factum prædesse- foris non rescin- dit. Baldus d. v. l. pen. §. de se- stem. milit.

d Aliud, si milite præfente quid sta- tutum, l. 15. §. 2. ff. quibus ex causis major. aut ejus procuratore. l. 39. d. tit.

e Sedibus, Hal. cy 7015 cincis Græci. v. l. 28. §. de episc. aud.

f Quib. officium publicum damno esse non debet, ut nec coru uxoris. h l. 6. §. tit. prox. i 10. Eccl. q. tit. 34. v. lult. §. cod.

k Ordinem tem- poris observa. Mi- noris ætatis, pe- tendæ restitutio- nis ætatis causâ millionis a mili- tia, unde possu- mus colligere, Tempus restituti- onis petendæ, quod alias ellu- xit, si ætatis pri- vilegium specie- mus, retineri pro- pter novum pri- vilegium ejusdem personæ, puta mi- litis. Privilegi- um ætatis conti- nuari cum alio privilegio. l. 3. §. cod.

l dic ut in l. 5. §. 2. 23. §. cod. m Dixi ad l. 1. §. eodem.

n Beneficium re- stitutionis ex quacunque causa competens, suc- cessori competit. Salycet.

a Pars legis 2. c. Theod. de in rem seg. regis. lib. 2. synops. Basil. 4. ex tit. 34.

b vide 5. de hie. qui veniam atq. su.

c Restituciones. d Si major majori succedit, hinc idem tempus competit, quod defuncto: si minor, ab adita hereditate. 5. u. r. J. ad. quadriennium ex persona defuncti. l. 9. inf. l. 19. ff. de minor. h minor minori succedit, hinc ex sua persona restituitur, nec defuncti tempus numeratur, ut hic Paul. 1. sent. 9. §. 4. quod interdictum etiam quadriennium potest excedere, ut in hypotheli. l. 1. §. 2. Si majori, post suam legit mam statum tantum temporis habet, quantum defuncto supererat. 5. 2. inf. cod. l. 19. ff. de minoribus. 5. 2. J. ad. l. ult. in fin. inf. si major. f. ad. alienat. f. ad. sine decret.

e Creta. d. l. 2. c. Theod. Verum hanc vox sublata est a compositoribus, propter cretiones sublatis.

f vide l. 42. ff. de reg. jur.

g Plures dilationes dantur reo, quam auctori. vide quæ notavi ad l. 125. ff. de reg. jur. h. ult. J. de reg. jud. vel abstin. hered. & ita intra 29. annum ætatis restitutione major petere tenetur. Apud Gallos ex edicto Francisci I. potest intra 35. annum. v. Rebuff. tom. 2. tr. ad. de reg. gl. 2.

i Continuum annus dicitur: quod computetur in eo etiam dies feriari. v. VVurm. 1. pr. l. 25. obf. ult. ubi formam quoque libelli pro impetranda restitutione subicit. Plenius de hujusmodi libellis vide Old. class. 6. et 8. ubi de libello restitutionis minorum tractat, ut & 9. majorum 10. quod metus causa 11. doli mali, adde Ferrar. in forma libelli super petitione restitutionis in integr.

k id est, si cum absente reipublicæ causa, l. 1. f. ue. riat, intra quadriennium a suo reductu restitutionem postulant. Demum majorem in rationum computatione deceptum? Error cal. culi quadriennio non præscribitur. l. 8. ff. de administr. rer. l. 13. ff. de diversis & temporalibus præscriptis. quin actio de dolo suum biennium retinet. l. ult. sup. de dolo.

l 4. ff. de dolo. vide Papon. 3. Notar. 9. fol. 657. Oldend. class. 6. et 9.

De venia ætatis impetrata. 1. Si minor minori, 2. majorive, 3. Aut major minori successerit.

5. Imp. Constantinus A. ad Bassum P. P.

EA 4, quæ de temporibus in integrum restitutionum legibus cautæ sunt, custodiri convenit: & si forte quis beneficio nostro ætatis 6 veniam fuerit consecutus: ex eo die, quo indulgentia nostra in iudicio competenti fuerit intimata, eique administratio rei propriæ permessa, ad persequendas in integrum restitutionum c, finendasque causas jure tempus habeat præstitutum: (ita tamen, ut nunquam minoribus viginti quinque annis constitutis, de his, quæ ante impetratam veniam ætatis gesserunt, auxilium in integrum restitutionis denegetur.)

1 ¶ Si quando sane in d minoris jura successerit minor, minime prohibeatur, cum quantum & vicissimum suæ ætatis annum transierit, in integrum restitutionis beneficio uti tempore illibato. 2 ¶ Quod si majoris fuerit minor jura nactus: quantum ad eas pertinet causas, quas ex persona majoris fuerit consecutus, tantum temporis ad exponendas in integrum restitutiones decidendasque causas accipere debet, quantum defuncto, cujus hæres aut bonorum possessor docebitur extitisse, reliquum fuerat.

3 ¶ Cum vero major successionem fuerit adeptus minoris: siquidem civili jure ab intestato vel ex testamento successerit, mox cum fuerit adita & hæreditas: si vero honorario jure, ex quo bonorum possessio fuerit accepta, examinando ¶ ac terminando ¶ in integrum restitutionis negotio, solida sine ulla diminutione tempora supputentur. Dat. Non. Octobr. Roma, Constantino A. & Licinio Cæs. utrisque 2. Conf. 312.

De dote cautæ non numerata.

In auth. de temp. non solut. pecuniæ super dote. §. generaliter. coll. 8. tit. 1. al. col. 7. tit. 10. seu Nov. 100. cap. 2.

SI minor viginti quinque annis de dote cautæ non numerata statim non queritur: restituitur eatenus, ut non transcendat a tempore nuptiarum duodecimum annum. Eo quoque mortuo intra prædictum tempus, indulgetur annus heredi ejus. Sed si hæres sit minor majoris seu minoris defuncti, quinque annorum gaudeat spatio, non expectato exitu ætatis ejus.

De dilationibus.

6. Idem A. ad Julianum Præfectum urbi.

Petendæ in integrum restitutionis temporibus observatis, si dilatio ab auctore petatur, quæ intra metas restitutionis valet artari: eandem quocunque flagitante, causis cognitis tribui oportebit. Sin vero ejusmodi postulantur curricula, quæ intra spatium receptum angustari nequeunt: (quippe si in confinio legitimi temporis petantur, & ejus terminos prorogabunt) dilationem petitori denegari convenit: in ejus enim arbitrio f fuerat, tunc inferre litigium, cum petita dilationis mora superfluo spatio posset includi. 1 ¶ Quod si defensio rei dilationis suffragium postulaverit: eandem asserta causa citra obstaculum temporis differri sancimus: quia nequaquam steterat in ipsius potestate, quando litigio pulsaretur. Dari igitur debet, etsi g impetrata dimensio sese ultra temporis definitionem proferat: Qua dilatione, si a reo impetratur, etiam actor in requirendis probationibus uti minime prohibebitur. Dat. 14. Kal. Aug. Roma, Constantino Cæs. 5. & Maximo Conf. 328.

De anno utili in quadriennium continuum transuso. 1. Qua tempora excipiuntur in restitutionibus.

7. Imp. Justin. A. Joanni P. P.

Supervacuum differentiam utilis anni in integrum restitutionis a nostra republica separantes, sancimus, & in antiqua Roma, & in hac alma urbe, & Italia, & in aliis provinciis quadriennium h continuum i tantummodo numerari ex die, ex quo annus utilis currebat, & id tempus totius loci esse commune. Ex differentia enim locorum aliquod induci discripen, satis nobis absurdum visum est. Quod non solum in minorum restitutionibus, (quibus utilis annus incipit currere, ex quo vicissim sexti anni dies illuxerit) sed etiam in majorum & hoc idem adhiberi sancimus: ut & hic pro utili anno memorata continuatio temporis observetur ad interponendam contestationem, finendamque litem. 1 ¶ Et quemadmodum omnis minor ætas excipitur in minorum restitutionibus: ita & in majorum tempus, in quo Reipublicæ causa abfuerint, vel aliis legitimis causis, quæ veteribus legibus enumeratæ sunt, fuerint occupati, omne excipitur: & non absimilis sit in hac parte minorum & majorum restitutio. Dat. Kal. Sept. Constantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. Conf. 537.

QUIBUS EX CAUSIS MAJORES IN INTEGRUM RESTITUANTUR.

TIT. LIV.

8. ff. de administr. rer. l. 13. ff. de diversis & temporalibus præscriptis. quin actio de dolo suum biennium retinet. l. ult. sup. de dolo.

4. ff. de dolo. vide Papon. 3. Notar. 9. fol. 657. Oldend. class. 6. et 9.

De officio legationis.

1. Imp. Antoninus A. Æmiliano.

SI propter officium Legationis a ad me bona fide factæ, absens & indefensus condemnatus es, instaurationem judicii jure desideras, ut ex integro defensionibus tuis utaris: Nam eos quoque, qui legationis officio funguntur, in eo b privilegio esse, in quo sunt, qui Reipublicæ causa absunt, receptum est. PP. 5. Non. Mart. Duobus & Aspris Conf. 213.

De Custodia militari.

2. Idem Augustus Dionysio.

SI idcirco apud arbitrum præsentiam tui facere non potuisti, quod sub Custodia c militari jussu Præsidis detinebaris, idque in veritate esse Præsidi provinciæ probaveris d, accipies causæ instaurationem. PP. 13. Kal. Octob. Lato & Cereali Conf. 216.

Causa cognita majoribus subveniri.

3. Imp. Diocletianus & Maximianus Augusti & CC. Proculo decurioni.

IN contractibus e, qui bonæ fidei f sunt, etiam g majoribus officio judicis causa h cognita publica jura subveniunt. Dat. Non. Aug. Dioclet. & Aristob. Conf. 285.

De Republica.

4. Idem AA. Prisciano.

Restitutio minorum jure uti solet: ideoque auxilium restitutionis implorare potest. Dat. 2. Id. Nov. Diocletiano & Aristobolo Conf. 285.

De reversione ab hostibus.

5. Idem Augusti Liciniano.

SI ab k hostibus cum patre ac matre captus, postea his sibi defunctis, legis Corneliæ beneficio reversus, successiones eorum quæ hnti: exemplo utilis actionis, quæ in integrum restitutis datur, cum exceptionis annuæ (quæ huic obijci solet) objectu res vindicare non prohiberis. Datum 16. Kal. Maji, CC. Conf. 294.

DE ALIENATIONE I JUDICII MUTANDI CAUSA FACTA.

TIT. LV.

Facta alienatione ratione mutandi judicii, possessor potest conveniri rei vindicatione, quam possessio parit. Bald.

1. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Attalo.

Cum in m rem actionem possessio pariat adversario, alienatione etiam judicii mutandi causa celebrata, in integrum restitutio Edicto perpetuo permittatur: intelligis, si rem, ne secum ageretur, qui possidebat, venundedit, & emptori tradidit, quem elegeris, conveniendi tibi tributam esse jure facultatem. Dat. 6. Kal. Dec. Viminarii, CC. Conf. 294.

DE RECEPTE N ARBITRIS.

TIT. LVI.

De appellatione. De judicari actione. De pæna, si intra diem compromisso comprehensum judicetur.

1. Imp. Antoninus A. Nepotianæ.

EX sententia arbitri ex compromisso jure perfecto adiri, appellari non p posse, sæpe rescriptum est: quia nec judicati q actio inde præstari potest: & ob hoc invicem pæna r promittitur, ut metu ejus a placitis non recedatur. Sed si ultra f diem compromisso comprehensum, judicatum est, sententia nulla est, nec ullam pænam committit, qui ei non paruerit. PP. 9. Kal. Aug. Roma, Antonino A. 4. & Balbino Conf. 214.

De eo, qui præsentiam sui facere detrectat.

2. Imp. Carus, Carinus, & Numerianus Augusti Clementi.

SI contra compromissum adversarius tuus apud electum arbitrum præsentiam tui facere detrectavit, placitæ pæne videtur obnoxius. PP. 8. Kal. Jan. Caro & Carino Conf. 283.

De doli exceptione. De doli clausula.

3. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Petroniæ.

Arbitrorum ex compromisso sententiæ non obtemperans, si sordes u vel evidens gratia eorum, qui arbitrati

o Arbitriis. Hal. adde 4. ff. 8. & 1. Decret. 43. l. sent. 22. 7. Ecl. 2. & 1. Harm. 4. c. de appellatione. Formulæ hujus actionis, v. apud Ferrar. in Forma compromissi 18. adde Old. in Ench. except. c. 8. ubi tractat de exceptionibus adversus arbitros. adde Rebuff. tom. 3. tr. ad. de arbitris & arbitratoribus, & quomodo illorum sententiæ reformari debeant. p A sententia arbitri non appellatur. l. 32. §. 14. ff. de l. Carthaginiensis synodus cap. 98. & 123. Ea est arbitrii natura ac ratio vera, quam & Græcorum lex comprobatur apud Demosthenem, & τὸ κατὰ μέτρον: & Lucian. in abdicato. Imo appellatur, l. 9. ff. qui sentent. l. ult. in fin. ff. de jud. ad l. 14. in fin. hoc tit. Solve, ab arbitris datis a iudice appellatur, non a compromissariis, vid. Baronem ad d. l. 2. l. 9. Cujac. 9. obf. 23. Quid? nunquam a compromissario appellatur? appellatur: sed eo casu, quo ex ejus sententiæ actio orietur. Bart. hic. num. 3. advers. gloss. quemadmodum si de jure pronunciare debuit, nec formam juris servavit. Id etiam locum habet in arbitrio, in quem consanguinei ex statuto coguntur compromittere: nam ab eo potest appellari. VVurm. 1. Præf. 24. obf. 16. Cujacius scribit, moribus Galliarum a compromissario appellari, ad Nov. 83. in fin. & consuls. 12. v. Socin. reg. 17. q Ex sententia arbitri non oritur judicialis actio. r Utilitatem pæne debet ex compromisso observari. f Quid? Potestne compromissarius terminum prorogare? potest utique, si ei data facultas fuerit: non poterit tamen in infinitum, quantumvis liberam potestatem habeat: sed ad duas aut tres vices ad summum. Jason. ad l. ult. sup. de sacros. eccl. VVurm. 1. Præf. 3. obf. 24. c. v. l. 27. §. 4. ff. de dolo. u Sordes iuxta Pauli, Synop. Basil. 7. tit. 2. c. 55. sunt,

a l. 8. l. 25. in fin. l. 28. §. 1. l. 32. ff. de l. 14. ff. de legatione.

b Legati civitatum habentur pro absentibus reipublicæ causa.

c d. l. 1. §. 1. l. 9. l. 13. l. 23. ff. de l. 2. §. 1. l. 29. l. 4. §. 1. ff. si quis cautionibus.

d v. l. 19. §. 1. ff. de probat.

e l. 1. in fin. l. 26. §. 9. l. 28. §. 2. ff. de l. 2. §. 1. inf. comm. nuntiusque l. 2. J. de rescind. l. 7. ff. de in integr. adde Cujac. 13. obf. 24.

f An & in Aristob. juris iurisque, l. 4. §. de dolo. dicam plenius ad l. 2. J. de rescind.

g v. l. 3. J. comm. nuntiusque judicii.

h Restitutionem non petunt, sed officio judicis eis subvenitur. Synops. Basil. 10. tit. 1. ex tit. 10. c. 3.

i l. 22. in fin. ff. de l. 3. J. de jur. reipubl. l. 9. ff. de appellat. An idem est in rege & hico? negat Cynus hic, sed Guido Fa. pæ. decis. 302. refert, Carolium regem Franciæ restitutioem fuisse sententia judicis adversus remissionem Conitatus Valentini, quam Ludovico Præavienti fecerat.

k l. 23. §. 1. ff. de dolo. adde Paul. 3. sent. 4. §. 8.

l 4. ff. 7. & 1. Decret. 42. Vide formulam hujus actionis apud Oldend. Class. 1. et 11.

m Possessio parit in rem actionem. l. 17. ff. de pign. & hyp. In rem actio possessorem tenet l. 1. J. ubi in rem. ex possessione est. l. 24. §. 2. ff. de jud.

n Recepti arbitri, indices sunt compromissarii, non ordinarii. l. gen. J. eodem. Receptum enim est compromissum, l. 14. §. 1. J. de jud. advenit autem vel ex pado nudo, vel consensu, vel ex iurejurando, l. 4. inf. cod. sublato Justiniano. Nov. 82. alias datur a iudicibus.

o Recepti arbitri, indices sunt compromissarii, non ordinarii. l. gen. J. eodem. Receptum enim est compromissum, l. 14. §. 1. J. de jud. advenit autem vel ex pado nudo, vel consensu, vel ex iurejurando, l. 4. inf. cod. sublato Justiniano. Nov. 82. alias datur a iudicibus.

p A sententia arbitri non appellatur. l. 32. §. 14. ff. de l. Carthaginiensis synodus cap. 98. & 123. Ea est arbitrii natura ac ratio vera, quam & Græcorum lex comprobatur apud Demosthenem, & τὸ κατὰ μέτρον: & Lucian. in abdicato. Imo appellatur, l. 9. ff. qui sentent. l. ult. in fin. ff. de jud. ad l. 14. in fin. hoc tit. Solve, ab arbitris datis a iudice appellatur, non a compromissariis, vid. Baronem ad d. l. 2. l. 9. Cujac. 9. obf. 23. Quid? nunquam a compromissario appellatur? appellatur: sed eo casu, quo ex ejus sententiæ actio orietur. Bart. hic. num. 3. advers. gloss. quemadmodum si de jure pronunciare debuit, nec formam juris servavit. Id etiam locum habet in arbitrio, in quem consanguinei ex statuto coguntur compromittere: nam ab eo potest appellari. VVurm. 1. Præf. 24. obf. 16. Cujacius scribit, moribus Galliarum a compromissario appellari, ad Nov. 83. in fin. & consuls. 12. v. Socin. reg. 17. q Ex sententia arbitri non oritur judicialis actio. r Utilitatem pæne debet ex compromisso observari. f Quid? Potestne compromissarius terminum prorogare? potest utique, si ei data facultas fuerit: non poterit tamen in infinitum, quantumvis liberam potestatem habeat: sed ad duas aut tres vices ad summum. Jason. ad l. ult. sup. de sacros. eccl. VVurm. 1. Præf. 3. obf. 24. c. v. l. 27. §. 4. ff. de dolo. u Sordes iuxta Pauli, Synop. Basil. 7. tit. 2. c. 55. sunt,

z Compromittit
potest inter pa-
trem & filiam.
a l. 32. §. 14. in
fin. ff. eod.
b Hanc legem a
Basilicis abesse,
Cujacius notat
hoc tit.
c Perjuria vitan-
da.
d Abrogatur, v.
Nov. 82. c. 11. §. 1.
e Paria sunt jura-
re, & consentire
utrumque sacra-
mentum religio-
ne procedat: modo
de consensu ap-
pareat.
f Nota formam
jurandi in arbi-
trio, v. tamen
auth. prox. §. eod.
g Idem operatur
scriptura propria
ac manu tabellio-
nis facta. Baldus.
h Nota de com-
promisso jureju-
rando partium &
ipsius arbitri, de-
lato tamen & re-
cepto. vide auth.
prox. inf. eod.
i Ab arbitri sen-
tentia jurejuran-
do electi, non ap-
pellatur. v. tamen
Auth. prox. inf.
eodem.
k Nota de arbi-
trio solo partium
juramento dela-
to, vide tamen
Auth. §. eod.
l Nota de arbitrio
nudo consensu
partium delato.
m Non presumi-
tur juratum, nisi
probetur juratum.
n Jure de actis
& gestis in causa
testificari non
potest, v. Socin.
reg. 199.
o Hodie arbitri
non sunt eligendi
cum juramento.
Quid si electi?
Potest ab illo-
rum arbitrio re-
cedi. Nov. 82. c.
11. ubi v. Cujac.
p Scripturam re-
quiri in arbitrii
homologatione
hinc colligitur.
q Subscripserit
α μη αντίλογα
τά διορισθέντα
διδόναι. Hal.
r Cujacius vide-
tur legisse πλη-
ρυν 17. obs. 16.
s Causa dubitandi
ex eo videtur o-
riri: quod infiniti-
vivi εμμένειν,
πληροφωρεῖν,
διδόναι, & simi-
les, nullam animi
inclinacionem o-
stendant. Infiniti-
vi namque ea est
natura, ut omnes
ipse sequatur
modos, atque
cum ipsis ad si-
gnificandum coa-
lescat. Itaque Græ-
ci recte ἀπα-
ρτίματον appellant, quippe quod nihil indicet aut finiat: suus non est, sed aliorum. v.
Scaliger c. 114. de caus. ling. Latina. Quod cum ita sit, hujusmodi infinitivi desinunt aliter
modi verbo, nihil significare videntur, & consequenter non obligare iis utentem. Ratio
vero decidendi in eo est, repeti verbum διότι κοινόν. Eodem modo testamentum non mi-
nus valet, quod in nuncupando hærede omisum sit verbum directum, Effo. l. 7. inf. de Te-
stam. l. 1. ff. de hered. inst. Idem dicendum in fideicommissis, si omisum sit Volo. l. 10. §. de fi-
deic. Sic omisum verbum Dare, non vitiat legatum, l. 106. ff. de leg. 1. si constat de voluntate,
debetur legatum, licet minus scriptum sit. l. 67. §. 9. ff. de leg. 2. t. Inde homologatio
& homologandi verbum practice usitatum: ejus loco Barbari, Emologare dicunt.
u Subtiles & minus onerosæ verborum formulæ, in judiciis, arbitriis, & stipulationibus
defectus, v. tit. 58. inf. eod. x Ab aula concessit, id est, non est in usu.

sunt, intercessit; adversus filiam & tuam agentem ex stipu-
lato, exceptione a doli mali uti poteris: sed ex doli mali
clausula, quæ compromissi stipulationi subijci solet, filiam
tuam convenire non poteris. P. P. 3. Idus Januarii, ipse
Augustus Conf. 293.

De jurejurando. 6. De verborum subtilitate negligenda.

4. Imp. b Justinianus A. Demostheni P. P.

NE in arbitris cum sacramenti religione eligendis per-
jurium committatur, & detur licentia c perfidis ho-
minibus passim definitiones Judicum eludere: sanctissi-
mo d arbitrio & hujusmodi rem censum esse componen-
dam. 1 ¶ Si igitur inter actorem & reum, nec non ipsum
Judicem fuerit consensus e, ut cum sacramenti religio-
ne lis procedat, & f ipsi quidem litigatores || in scriptis ||
hoc suis manibus g, vel per publicas personas || scripserint ||,
vel apud ipsum arbitrum in actis propria voce deposue-
rint, quod sacramentis præstitis arbitri electus est, hoc
etiam addito, quod & ipse h arbitri juramentum præstiterit
super lite cum omni veritate dirimenda: ejus definitionem
validam i omnimodo custodiri censemus. || & || neque
reum, neque actorem posse discedere, sed tenere omni-
fariam, quatenus obedire ei compellantur. 2 ¶ Sin
autem de k arbitro quidem nihil tale fuerit vel compo-
situm, vel scriptum, ipsæ autem partes literis hoc manifesta-
verint, quod juramenti nexibus se illigaverint, ut arbitri
sententia stetur, & in præsentis casu omnimodo definitio-
nem arbitri immutatam servari, literis videlicet eorum
similem vim obtinentibus, sive ab initio hoc fuerit ab his
scriptum, vel præfato modo depositum, dum arbitri eli-
gebatur, sive post definitivam sententiam hoc scriptum
invenitur, quod || cum || sacramenti religione ejus audien-
tiam amplexi sint: Vel, Quod ea, quæ statuta sunt, adimplere
juraverint. 3 ¶ Sed & si ipse solus arbitri hoc litigatoribus
poscentibus vel scriptis vel depositionibus (ut dictum
est) manifestum facientibus, præstiterit juramentum, quod
cum omni veritate liti libramenta imponat: similem esse
|| etiam || in præsentis casu prioribus ejus definitionem, &
eam omnimodo legibus esse vallatam. 4 ¶ Et in his
omnibus casibus liceat vel in factum, vel conditionem
ex lege, vel in rem utilem instituire actionem, secundum
quod facti qualitas postulaverit. 5 ¶ Sin autem in scri-
ptura quidem aut depositione nihil l tale apparuerit m,
una autem pars dicat, juramentum esse præstitum, quate-
nus arbitrali stetur sententia: hujusmodi litigatorum, vel
solius n arbitri sermones minime esse credendos: cum
& si quis juramentum datum esse non iudice supposito,
nec hoc scriptura partium testante concesserit: incerti
certaminis compositio (quæ inter homines imperitos sæ-
pe accidit) non aliquid vigoris rebus judicatis inferat,
sed in hujusmodi casu hæc obtineant, quæ Veteres super
arbitris eligendis sanxerunt.

In auth. de Judicibus. §. quia vero multæ. col. 6. tit. 11.
al. 10. seu Nov. 82. c. 11.

DECERNIT JUS NOVUM, nullum sit o fieri posse arbitrum, ut
cum sacramenti religione iudicet: sed penam statuat,
quæ præstita liceat a iudicatis recedere. Si contra hoc iudicatum
fuerit, iudex, qui male iudicat, si dolo facit, penam a Deo ex-
spectet: si ignorantia, nihil præter sacramentum ei erit, neque
litigatores rursus damno afficiantur.

Finis Auth. Sequitur textus L. Codicis.

6 ¶ Si autem post p arbitri definitionem subscripse-
rit q εμμένειν (id est, permanere) vel πληροφωρεῖν, r (id est,
implere) vel δίδοναι, id est, dare. (Græcis enim vocabulis
hoc enarrare propter consuetudinem utilius visum est)
et si s non adjecerit ομολογᾷ t, id est, spendo: & sic omni-
modo per actionem in factum eum compelli ea facere,
quibus consensit: Qualis enim differentia est, si hujus-
modi verbis etiam ομολογᾷ adjiciatur, vel hujusmodi
vocabulum omnino omittatur? si enim verba consueta
stipulationem, & subtilis, imo magis supervacua u ob-
servatio ab x aula concessit, & nos quidem nuper le-
gibus a nobis scriptis, multa vitia stipulationum, multas-
que ambages, scrupulososque circuitus correximus: cur
non & hujusmodi scriptura totam formidinem Veteris ju-
ris amputamus: ut, si quis hæc scripserit, vel unum ex
his, acquiescere eis compellatur, & ea ad effectum omni-
modo perducere? Cum non sit verisimile, hæc propter hoc
scripsisse, ut tantum non contradicat, sed ut etiam ea im-
pleat, adversus quæ obviam ire non potest. Dat. 3. Kal.
Nov. Decio V. C. Conf. 529.

φίματον appellant, quippe quod nihil indicet aut finiat: suus non est, sed aliorum. v.
Scaliger c. 114. de caus. ling. Latina. Quod cum ita sit, hujusmodi infinitivi desinunt aliter
modi verbo, nihil significare videntur, & consequenter non obligare iis utentem. Ratio
vero decidendi in eo est, repeti verbum διότι κοινόν. Eodem modo testamentum non mi-
nus valet, quod in nuncupando hærede omisum sit verbum directum, Effo. l. 7. inf. de Te-
stam. l. 1. ff. de hered. inst. Idem dicendum in fideicommissis, si omisum sit Volo. l. 10. §. de fi-
deic. Sic omisum verbum Dare, non vitiat legatum, l. 106. ff. de leg. 1. si constat de voluntate,
debetur legatum, licet minus scriptum sit. l. 67. §. 9. ff. de leg. 2. t. Inde homologatio
& homologandi verbum practice usitatum: ejus loco Barbari, Emologare dicunt.
u Subtiles & minus onerosæ verborum formulæ, in judiciis, arbitriis, & stipulationibus
defectus, v. tit. 58. inf. eod. x Ab aula concessit, id est, non est in usu.

De exceptione, & actione. 1. De temporis interruptione.
2. Ut his, quæ apud compromissarios facta sunt, in ordinariis
judiciis uti liceat.

5. Idem A. Juliano P. P.

Cum antea sancitum fuerat in arbitris eligendis, quos
neque a poena compromissi vallabat, neque iudex de-
derat, sed nulla sententia præcedente communis electio,
ut illorum sententia staretur, procreabat; si quidem pro
parte pulsata forma arbitralis procederet, exceptionem
ei veluti pacti generari: sin autem pro actore calculus po-
neretur, nihil ex eo procedere ei præsidii: sancimus in eos
arbitros b, quos prædiximus, & quos talis consensus elegerit
sub eo pacto i vel || in scriptis, vel non in scriptis habi-
to, ut eorum definitioni stetur: si quidem subscripserint e,
postquam definitio processerit, Quod non displiceat am-
babus partibus eorum sententia: non solum || reo || ex-
ceptionem d veluti pacti generari, sed etiam actori ex nostro
numine in factum actionem, quatenus possit sententia ejus
executioni mandari, in hac quidem Regia civitate ab offi-
cio eminentissimæ Præfecturæ, vel ejus, cujus e forum
pars persequitur fugientis: in provinciis autem tam per
Moderatores, quam per apparitores eorum, vel per judi-
ces, quorum regimen || pars || pertimescit pulsata. Sin
autem post sententiam minime quidem subscripserint
|| se || arbitri formam amplecti, sed silentio f eam robor-
averint, & non intra decem g dies proximos attestatio h
missa fuerit vel iudici vel adversario ab alterutra parte,
per quam manifestum fiat, definitionem non esse ample-
ctendam: tunc silentio partium sententiam roboratam esse,
& fugienti exceptionem, & agenti memoratam actionem
competere. Altera autem parte recusante secundum præ-
fatum modum, & implere statuta minime cupiente: ni-
hil fieri præiudicii, neque parari vel exceptionem reo, vel
actori actionem: neque videlicet arbitris, qui cum sa-
cramenti religione electi sunt, secundum novellam i no-
stri numinis constitutionem: tunc etenim ea omnia ser-
vari || oportet ||, quæ lege nostra super hujusmodi audien-
tia definita sunt. 1 ¶ Licet non ignoremus Julii Pauli
opinionem, & aliorum certorum prudentium, qui tetige-
runt || quidem || hujusmodi questionem, quam in præsentis
aggreddimur, non autem peritissime peregerunt, sed usque
ad quasdam actiones temporales standum esse existimave-
runt: plenius tamen & generaliter definimus, conventum
in scriptis apud compromissarium iudicem factum, ita
temporis k interruptionem inducere, quasi in ordinario
iudicio lis fuisset inchoata. 2 ¶ Ad hæc generaliter san-
cimus, in his, quæ apud compromissarios facta sunt, si
aliquid in factum respiciens, vel professum est, vel at-
testatum, posse eo & l in ordinariis uti iudiciis. Dat. 6.
Kal. * Lampadio & Oreste VV. CC. Conf. 530.

De mulieribus.

6. Idem A. Joanni P. P.

Sancimus, mulieres m suæ pudicitie memores, & ope-
rum, quæ eis natura permisit, & a quibus eas iussit ab-
stinere, licet summa atque optima opinionis constituta
in se arbitrium susceperint, vel si fuerint patronæ, etiam si
inter libertos suam interposuerint audientiam, ab omni
judiciali n agnine separari, ut ex earum electione nulla
poena, nulla pacti exceptio adversus iustos earum con-
temptores habeatur. Dat. Kal. Sept. Constantinop. Lampa-
dio & Oreste Conf. 530.

DE SATISDANDO o.
TIT. LVII.

Procurator actoris factus apud acta non tenetur satisfacere de
rato, sed de defendendo. Bart.

1. Imp. Dioclet. & Maximian. Augusti & CC.

Non est incerti juris, cum, qui apud acta p factus
est agentis procurator, non compelli, ratam rem
dominum habiturum satisfacere: hoc enim casu
veluti præsentis q procuratorem intervenire in-
telligendum est. Itaque etsi postea mutata r voluntate
procuratorem esse noluerit, tamen iudicium, quo quasi
procurator expertus est, iudex ratum habere debet. Sin
autem ei ab adversario suo opposita s fuerit in ipso litis
exordio defensionis allegatio: etiam ipse quasi absentis in
hac parte procurator satisfactionem super excipienda lite
præstare cogitur: qua non præcedente, lis, quæ ei data est,
ulterius procedere a iudice non conceditur. Rei autem

manetur. c. dilecti. de arbit. n l. 21. sup. de procur. l. 2. §. 1. sup. de his, qui veniam
asati. adde l. 2. ff. de curat. furios. l. 2. ff. de reg. iur.
o 4. Inst. 11. c. 2. ff. 8. 9. 11. c. 7. ff. 9. c. 39. ff. 1. 2. 3. c. 46. ff. 6. 7. & Paul. 1. sent. 11. Satisfacit
actor, reus, eorumque procuratores, Actor de lite persequenda, & expensis litis & decima
litis, si succubuerit, id ut observetur in Gallia, ostendi in Auth. generaliss. l. 25. §. de
episc. Reus præfatus satisfacit iudicio liti, §. 2. Inst. de satisf. v. VVurmf. 1. præf. 10. obs. 1. Procura-
tor actoris & rei satisfacit quoque, ut inf. dicitur. p Procurator datus ab actore apud
acta, non satisfacit ratam rem dominum habiturum, sed si datus ab absente & de ejus manda-
to dubitatur. l. 1. sup. de procur. §. 3. Inst. de satisf. satisfacit rem ratam, v. Oldend. class. 1. a. 6.
7. De satisfactione procuratoris actoris v. VVurmf. 1. præf. 10. obs. 1. q Procurator
præfatus non caret de rato. r Mutatio procuratoris clandestina nocet adversario.
f Procurator actoris tenetur cavere de defendendo in causa reconventionis. l. 25. in fin. ff.
de procurat. Bart. & merito, cum in ea partes rei subsint.

procu-

a Quoties sine
poena compro-
missum est, sen-
tentia arbitri est
inutilis, nisi taci-
turnitate vel sub-
scriptione confir-
mata sit, v. Olden-
dorp. c. 8. de ex-
cept. num. 9.

b Arbitri, vel
mutuo partium
Consensu accipi-
untur, vel a ju-
dice dantur.

c Ex sententia ar-
bitri nudo pacto
cum poena & illa
clausula: Ratio
maioris pacis,
acceptata expresse
vel tacite a parti-
bus oritur actio &
exceptio. Quid si
vel nudo pacto
vel stipulatione
poenalis citra su-
periorum clausu-
lam compromis-
sum esse dicitur?

d Ad poenam ager-
etur. Quid si nuda
stipulatione? ad
interesse sive id
quod interest.
Bartolus hic &
VVurmf. 1. præf.
22. obs. 4.

e De exceptione
compromissarii
pronunciationis.
v. Oldend. cap. 40.
de except. Interim
notandum est, acta
coram arbitro
non valere, nisi
scripta sint: vide
Socin. reg. 5.

f Sententia arbitri
executioni man-
datur per iudicem
rei, nec respicitur
locus arbitrii.

g Exemplum v.
in l. 5. §. de re jud.
h Decem dierum
silentio, sententia
approbata intel-
ligitur.

i Clandestina at-
testatio, non in-
firmat arbitri
sententiam.

k Citatio facta
coram arbitro in-
terruptit præ-
scriptionem.

l Confessiones &
attestationes co-
ram arbitro va-
lent etiam sine
compromisso.

m Mulier non
potest esse arbitri.
Ante hanc consti-
tutionem v. Cui-
13. obs. 22. putat
mulieribus inter-
græ famæ id li-
cuisset. Nam & Ho-
meri 8. Odys. Are-
ta uxor Alcinoi
dicitur etiam in-
ter viros lites di-
scipulare: & mori-
bus Gallie muli-
er inter beneficia-
rios, aut subditos
suos, ordinariam
jurisdictionem
habere potest, qui
mores confir-

2. Procurator rei
satisfacit de judica-
to solvendo, l. 46.
5. 2. ff. de procur.
De cuius actionis
formula vide Ol-
dendorp. cl. 1. 1.
al. 7. ff. judica-
tum solvi. 5. 4. 5.
5. Infr. de satisf.
De satisfactione
procuratoris rei
v. VVurms. 1.
pract. 3.

a. l. 1. j. cod. vide
antem ad Heren.
lib. 1. Causa cade-
bat, qui non
quodammodum
oportet, egisset.
Erant autem for-
mula omnium re-
rum apud veteres.
Cicero pro Roscio
Comedo.

b. l. 2. j. cod.
a. l. 2. de formulis
in actionibus uti-
tatis sublati. Sunt
etiam scrupulose
hujusmodi solen-
nitates in stipula-
tionibus, 5. 1. Infr.
de verb. obl. dona-
tionibus, l. ult. ff.
de donat. & arbi-
trariis, l. 4. in fin. 8.
de arbit. testamen-
tis, l. quoniam, 15.
Infr. de test. bono-
rum possessioni-
bus, l. ult. Infr. de
bon. poss. denun-
tiationibus, l. si
quis, l. Theod. de de-
nuntiatione inter-
dictis, l. ult. Infr. de
interdictis adoptio-
nibus, l. 2. Infr. de
adopt. emancipa-
tionibus, l. ult. j.
de emancip. subla-
ta.

d. non tamen a-
diones sunt sub-
lati. l. 2. Infr. cod.
Aliud enim actio,
aliud actionis for-
mula. Illa ad
agendi substantiam,
hæc ad for-
mam, & quidem
verbalis, eamque
scrupulosam ni-
mis refertur.
e. ita ut hodie
actiones ex legi-
bus & edictis no-
bis ipso jure com-
petant, etiam si
non postulantur.
f. de hoc jure ju-
rando calumnia
v. Socin. reg. 208.
209. Dixi plura in
pract. civil. cit. de
jurisjur.

g. nec remitten-
do, l. 2. j. cod. c. ce-
terum, de juram.
calumnia & c. 1. 5. 1.
de juram. calumnia in 6. & 22. Eclog. 6. Nov. 49. Nov. Leonis 97. 107. v. VVurms. 1. pract. 14. Hoc
non servatur in Gallia, quia non solent, Galli uti calumnia. Hodie tamen hoc ob-
servari esset utile, v. Rebuff. in proem. consil. gl. 5. num. 50. Non servatur etiam jure Feudi-
tico, 2. Feud. 33. 5. 1. h. 1. 9. Infr. de reb. credit. ult. Infr. de fideicommissis, l. 34. l. 37. ff. de ju-
risjur. l. 1. 1. 5. pen. ff. ver. amot. i. Cur inventam juramentum calumnia. k. hinc
colligitur, in causis voluntarie jurisdictionis, puta cum agitur de impetrando privilegio vel
impetranda dispensatione hoc juramentum locum non habere. l. Demus judicem ex
officio aliquid facere, num (quasi litigantem) jurabit de calumnia? non jurabit. Cur? cum
inquirat ex officio, non litigat. Bald. m. Qui servus in quaestione petit, jurat de ca-
lumnia: sed & alius se probationibus destituit. Tormenta probationum reliquarum subsidia
sunt. Infr. cod. l. ult. Infr. de quast. n. Qui jurat, corporaliter jurat. o. Quæstio non
expofitur, nisi desperatis aliis probationibus. p. Judices non admittunt litigatorum
causas, nisi prius litigatores juraverint. q. Nov. 90. c. ult. in fin. r. l. 13. 5. 4. Infr.
tit. prox. 7. Eccl. 8. ex tit. 14. c. 16. f. Advocatus munere suo fungi non potest, antequam
juret. l. Leges imperatoris non obligant extraneos, dixi l. 1. sup. de sum. Trinis.
u. Leges dant formam futuris negotiis, l. 7. sup. de leg. x. Jurare de calumnia princi-
pales ipse personæ tenentur, v. Soc. reg. 207. y. i. e. reum, qui ut sapius judicium solet
desugere, l. 5. sup. de arb. ob id fugiens dicitur. z. Petitio actoris, reique responsum,
precedere solet exactionem juramenti. Quid, hujusmodi omisso vitiatum processum? v.
Rol. a Valle l. conf. 71. n. 7. 8. 32. Potestne remitti parentibus & patronis? remitti potest, v. For-
ner. 2. sect. 4. Cujac. 9. obf. 37. l. 34. 5. 4. ff. de jurisjur. Alii ita remitti non potest, quin ju-
dices ex officio possint exigere. Bald. h. c. v. 5. 4. j. cod. a. id est, litis
contentationem. b. Confessio de credulitate æque præjudicat, ac confessio de veritate,
v. Soc. reg. 63. c. Nota ordinem jurandi. Priore loco, actor; secundo, reus; tertio
advocati jurant.

procurator vel defensor, etiam sub gestorum testificatio-
ne factus in ipso litis limine judicatum & solvi satisfatio-
nem in omnibus causis præstare cogitur. Dat. 9. Kal. No-
vemb. CC. Conf. 294.

DE FORMULIS & IMPETRATIONIBUS b ACTIONUM c SUBLATIS.

TIT. LIIX.

De formulis.

1. Imp. Constant. A. Marcellino Præsidi Phœnicæ.

Juris formulæ d aucupatione syllabarum insidiantes
cunctorum actibus radicatus amputentur. Dat. 10.
Kal. Febr. Constantio 3. & Constante 2. AA. Conf. 342.

De impetratione actionis.

2. Imp. Theod. & Valent. AA. Hierio P. urbi.

Nulli prorsus non e impetrata actionis in majore vel
minore judicio agenti opponatur exceptio, si aptam-
rei & proposito negotio competentem eam esse constite-
rit. Dat. 10. Kal. Maji, Felice & Tauro Conf. 428.

DE JURE JURANDO PROPTER f CA- LUMNIAM DANDO g.

TIT. LIX.

De probationibus. 1. De quaestionibus.

1. Imp. Justinianus A. Demostheni P. P.

In omnibus causis, si ve propter literas fuerit apud te
certatum, si ve propter instrumenta, si ve propter quic-
quam aliud, in quo necessitas probationis incumbit:
lancimus, non h aliter easdem probationes præstare
compelli, nisi prius, qui eas exposcit, juramentum de ca-
lumniâ præstiterit, quod non causa differendi hujusmodi pro-
positis allegationes: nam sacramenti timore i contentiosa k
litigantium l instantia compescitur. i ¶ Ne autem
perperam in quaestionem m servorum quidam venientes,
sui animi crudelitatem exerceant: non aliter concedi eis,
qui quaestionem servorum exposcunt, ad hoc venire, vel
a judicibus audiri, nisi prius tactis n sacrosanctis scripturis
deponant, quod non odio servorum, vel propter offensas cohære-
dum ad hoc venerint: sed quia aliter o rerum hereditariam
veritatem exquirere vel ostendere non possunt. Dat. 12. Kal.
Octobris Constantinop. Decio V. C. Conf. 529.

In authent. de his, qui ingred. ad appell. §. fin. col. 5.
tit. 4. al. tit. 11. seu Nov. 49. c. 3.

Hoc sacramentum hodie remittitur, cum in initio juret nihil
se calumniose in toto negotio exigere.

De litigatoribus, & patronis causarum. Quid jurandum.

1. Ubi jurandum. 2. De administrantibus res alienas. Quid
jurandum. De alius juramentis. 3. De absente. 4. De sacra-
mento non remittendo. 5. Si mandatum esse non constet. 6. Si actor,
7. Vel reus jurare noluerit. 8. De utilitate & usu hujus legis.
9. De litibus tempore hujus legis lata pendentibus vel futuris.

2. Idem A. Joanni Præfeto prætorio.

Cum ¶ & ¶ judices p non q aliter causas dirimere con-
cesserimus, nisi sacrosanctis r Evangeliiis propositis:
& patronos s causarum in omni orbe terrarum, qui i
Romano imp-rio suppositus est, prius jurare, & ita perfer-
re causas disposuerimus: necessarium duximus præsentem
legem ponere, per quam sancimus, in omnibus litibus,
quæ fuerint post u præsentem legem inchoata, non aliter
neque x actorem, neque fugientem y in primordio litis ex-
ercere certamina, nisi post narrationem z & responsio-
nem a, antequam utriusque partis advocati, sacramentum
legitimum præstent, & ipse principales personæ subeant
jusjurandum. Et actor quidem juret non calumniandi ani-
mo ¶ litem se ¶ movisse, sed existimando bonam causam habere:
Reus autem non aliter suis allegationibus utatur, nisi
prius & ipse juraverit, quod putans b se bona instantia uti,
ad relucendum pervenerit, & postea c utriusque partis vi-

ros disertissimos Advocatos (¶ secundum ¶ quod jam dis-
positum est a nobis) juramentum præstare, sacrosanctis a
videlicet Evangeliiis ante judicem positis.

Quid jurandum. In authent. De his qui ingred. ad appell.

§. fin. col. 5. tit. 4. al. 11. seu Nov. 49. c. 3.

In isto juramento adjiciendum est, Nullam in tota lite exa-
laturum probationem, nisi quam pro veritate putat quis
necessario esse exhibendam: ne sapius juretur in causa.

Ubi & coram quibus jurandum. In authent. ut litigantes
jurent. §. 1. col. 9. tit. 7. al. 5. seu Nov. 124. c. 1.

Principales personæ, vel illæ, ad quas negotium in medio mi-
graverit, coram judicibus jurent. Quod nihil penitus causa
patrocini judicibus, vel aliis cuicunque personæ pro hac
causa dederint, vel promiserint, vel postea dabunt, vel per
se, vel per aliam mediam personam: exceptu his, quæ pro-
prie advocatis pro patrocini præstant, aliisque personis, quibus
nostra leges, dari disponunt. 1 ¶ Sed si in sacro consistorio
lites vel consultationes intromittantur, sub præsentia sacri Sena-
tus prædictum jusjurandum præstetur. 2 ¶ Sed si qui
litigantium ad judicem venire nequeunt, prædictum jusjurand-
um præstent coram officiis ab administrantibus directis ad eos
cum adversa parte. 3 ¶ Mulier honesta vitæ absente ad-
versario juret coram Officialibus. 4 ¶ Sed si partes in aliis
locis abesse contingat, vel una earum absens fuerit: juret sub
gestis monumentorum apud judicem provincia vel apud defenso-
rem locorum. 5 ¶ Si quis autem litigantium prædictum
jusjurandum præstare noluerit: per sententiam judicis actor ca-
sum actionis, reus condemnationem sustineat. 6 ¶ Tuto-
res & curatores in causis, quas agunt, prædictum jusjurandum
præstabunt.

Finis Authentica. Sequitur textus legis Codicis.

1 ¶ Sin autem vel dignitas, vel sexus personæ non con-
cesserit eam ad judicem pervenire, in domo b litigatoris
sacramentum procedere: altera videlicet parte vel procu-
ratore ejus præsentem. 2 ¶ Quod observari oportet,
& si c tutores, vel curatores, vel alia d quædam sint per-
sonæ, quæ administrationem alienarum rerum auctoritate
legitima gerunt. Convenit enim & ipsos jure urando affi-
ci e: Quia ipsi causam scientes, ita ad eam perveniunt: ne-
que enim pupillus f, neque adultus, vel alia hujusmodi
personæ: sed ipsi, qui pro eis tutelam, vel curam, vel aliam
legitimam gerunt administrationem, scire g possunt cau-
sam, & ita ad judicium pervenire: eo quod ex animi sui
scientia h jurent. Et licet veræ causæ natura, alia forsitan
est: tamen, quod i quisque credit & existimat, hoc est ju-
randum. Omnibus aliis juramentis, quæ vel ex præteritis
descendunt legibus, vel a nobis disposita sunt, in sua firmi-
tate duraturis. 3 ¶ Sin autem abfuerit k alterutra
pars, & per procuratorem causa ejus agitur: non ante
licentiam habeat actor litem exercendam suo procuratori
mandare, nisi prius actis intervenientibus in l provincia,
in qua degit, sacramentum calumniæ subeat. Similique mo-
do si reus abfuerit, & forsitan per judicatum solvi stipulatio-
nem procuratorem ordinaverit, vel defensor m pro eo in-
tervenierit: & ipse vel præsentem actore per se, vel per n in-
structum procuratorem o: vel etiam absente eo (si hoc ju-
dex perspexerit) inter acta juramentum præstet, quod reum
dare antea dispositum est. 4 ¶ Sed quia veremur, ne
forsitan quidam collusionem aliqua utentes, remittere p vi-
deantur inter se hujusmodi sacramentum, & ex prædicta
dissimulatio nostram sanctionem deludant: sancimus,
omnes judices, licet ex compromisso q cognoscant, vigo-
rem suum exerceant (quia non pro commodo privato-
rum, sed pro r communi utilitate præsentem legem posui-
mus) minime s pati tale sacramentum remitti, sed omni-
modo hoc & ab actore, & a fugiente exigere: ne paulatim
videatur hujusmodi res defraudari, & sacramentum vel
principalium personarum, vel advocatorum ex quacunque
parte mutilari. 5 ¶ Hoc etiam huic legi addendum
esse censuimus: ut si quis pro alio litem movere t voluerit,
& nullo mandato prolato, sed per fidejussionem ratam rem
dominum habiturum, suam personam firmaverit: ne vel
ex hac machinatione lex circumscripti videatur: sancimus,
si quid tale in posterum emerferit (sive pro una persona
quis litem movere voluerit, sive pro aliquo corpore u, vel
vico, vel alia universitate) fidejussionem quidem x soli-

Finis Authentica. Sequitur textus legis Codicis.

n dixi superius de hac re. o An jurare de calumnia domini procurator possit, vide
quæ notavi l. 34. §. 3. ff. de jurisjur. utique jurare posse hic ostenditur, & est exem-
plum apud Livium 31. Demus principalem seu dominum jurasse de calumnia, an iterum procurator
de calumnia jurare cogitur? hoc interpretes volunt: eo tamen casu tantum, quo procuratoris
confessio & contumacia noceret domino, v. VVurms. 1. Pract. 5. obf. 8. Quid? hæredi potestne
deferri juramentum calumniæ? v. l. 12. Infr. de reb. cred. p Juramentum calumniæ utrum
remitti possit, v. Gail. 1. obf. 84. q Coram compromissario judice juratur de calumnia.
r Quod ad communem utilitatem immediate pertinet ac refertur, patris privatorum re-
mitteri non potest. f Juramentum de calumnia non est remittendum, dixi superius de hac quaestione, adde For-
ner. 2. sect. 4. Ferrariensis tamen putat remitti & partem allegare, hoc est, dicere posse, se
simplici dicto adversarii stare velle. Ferrariensis in forma libelli de opposit. contra testis 2. in
verb. & non jurat. 9. t id est, agere. u Procurator admittitur ad jurandum de rato in causa privatorum, sed & in causa corpo-
rum, vicorum, universitatum. x id est, de rato.

a in pr. 7. cod.
b Nov. 123. c. 7.
124. c. 1. De denun-
tiationibus ad do-
mum vide Cuj. 7.
obf. 15. v. Nov. 124.
c. 1. l. 15. ff. de ju-
risjur.
c Nov. 124. c. 2.
Legitimi admini-
stratores jurare
debent de calu-
mnia.
d etiam procu-
ratores ex officio
dati & fisci. Gail.
1. obf. 88. & 89.
e sic Suetonius
in Caligula c. 13.
circ. med. ut omni-
bus juramentis
adherentur: ubi
tamen vulgo le-
gitur adficeretur.
f Pupilli jura
ignorantia præ-
sumitur. Sciens
non præsumitur
pejorare aut fal-
lere, l. 26. ff. de ju-
risjur. Nihil posse
scire intelligitur,
l. ult. ff. de jur. &
fact. Hinc colligit
Bald. Perfonam
in qua nulla est
discretio juris &
facti, non jurare
de calumnia; &
tamen admitti ad
testimoniū, quod
in eo ferendo non
exigatur scientia
juris, sed facti,
quæ sensu corpo-
rali illi innotet-
cit.
g l. 7. 8. de in in-
tegr. restit.
h sui sententia,
Cujac. 12. obf. 21. &
ita sunt locuti ve-
teres. Liv. 22. Cic.
in Acad. 6. 3. of-
fit. Gell. 4. c. ult.
l. 3. §. 2. ff. de test.
i & ita, qui ju-
rat, potest excusa-
ri a perjurio, si id
juraverit, quod
crediderit, jura-
mentum de calu-
mnia est creduli-
tatis: de quo &
ejus forma usitata
in quibusdam
Germanis locis,
v. VVurms. 1.
pract. 14. obf. 5.
k Nov. 124. c. 1.
l Jurari alibi pot-
est de calumnia
quam in foro, in
quo litigat reus,
id est, actor de ca-
lumnia jurare
potest in loco sui
domicilii, non in
foro judicis apud
quem experitur.
m Quid si sit con-
juncta persona?
quid si ignoretur,
ubi reus vivat?
curator bonis da-
bitur juraturus de
calumnia, facit
l. 15. ff. ex quibus
causis major. vide
Bald. hic.

a id est, ultra li-
tis contestatio-
nem.

b §. 3. §. eod.

c Actor jurare
potest de calu-
mnia: vel reo
præfente vel ab-
fente & absente
vel præfente ejus
procuratore, vel
apud acta.

d Et in privato-
rum, & in univer-
sitatum causis ju-
randum est de ca-
lumniâ, v. l. ult. ff.
ad municip.

e Juramentum
calumniæ non
committi ipso ju-
re hinc colligitur,
v. Gail. l. ult. §. 8.
f. Poenam actor-
is, nolentis jura-
re de calumniâ,
observa.

g Actor nolens
jurare de calu-
mnia, præfumi-
tur improbus litigator.

h id est, severitas.

i Reus juramentum calumniæ re-
cusans, habetur pro confesso, l. 38. ff. de jur. jur. & §. 1. Instit. de pena temere litig.

k Judicia cum recte procedunt, æquitatis delubra: cum depravantur, foveæ fallaces &
cœcæ. Ammian. 30.

l in princ. sup. eod.

tam præstare; litem autem ulterius a minime proce-
dere, nisi intra a iudice statuendum tempus faciat perso-
nas principales b sacramentum subire, vel præfente ad-
versario, si hoc maluerit, vel alio pro eo agente, vel c peni-
tus altera parte cessante, inter acta apud defensorem loco-
rum hujusmodi sacramentum || calumniæ ||, vel ab ipso, pro
quo agitur, vel || a || plurima d parte vel idonea universi-
tatis procedat. 6 ¶ Quod si actor noluerit sacramen-
tum calumniæ subire, & hoc legitime fuerit approbatum e:
non liceat ei penitus ad litem pervenire, sed f cadat ab in-
stituta actione, quasi g improbus litigator, & tristitia h ju-
dicum ei cum summa interminatione occurrat, & a iudicio
eum quam longissime expellat. 7 ¶ Sin autem reus
hoc sacramentum subire recusaverit: in his capitulis, quæ
narratione comprehensa sunt, pro i confesso habeatur, &
liceat iudici sententiam proferre, quemadmodum ei ipsa
rei qualitas suggererit. 8 ¶ Sic enim non lites solum
sed etiam calumniatores minuentur: sic pro iudiciis pu-
tabant sese homines in sacriis k fisti. Si enim & ipsæ
principales litantium partes per juramentum lites exer-
ceant, & causarum patroni præbent sacramentum, &
ipsi l iudices propositis sacrosanctis scripturistam causæ
torius faciant examinationem, quam suum proferant ar-
bitrium: quid aliud, nisi pro hominibus Deum in omni-
bus causis iudicem esse, credendum est? Antiqua itaque

calumniæ a quiescente, & ejus ambagibus, Constitutio
nostra dilucida & compendiosa in terris clareat omnibus,
& sit maximum dirimendarum b causarum remedium.

9 ¶ Sed prædictum sacramentum in litibus quidem,
quæ necdum sunt inchoatæ, præstari volumus in ipso c litis
primordio. Sin autem cautæ adhuc pendentes invenian-
tur: vel post litem contestatam, & post solitas judiciales
cautelâs jam præstas: si quidem præsto fuerit utraque
persona, & in eadem civitate, vel in territorio ejus mora-
tur, & in his litibus sacramentum locum habere, & in pri-
mo post hanc legem ingressum eum compelli iusjuran-
dum præstare. ¶ Sin autem una pars abfuerit, ne videatur
propter absentiam personæ lis differri, & aliquod contra-
rium eveniat nostro proposito, & quod pro d compendio
litium introductum est, || protinus || hoc in adversariam
figuram transformetur: jubemus præsentem quidem per-
sonam omnimodo dare sacramentum, absenti e autem in
pendentibus duntaxat litibus (secundum quod prædictum
est) hoc concedi. Sin autem utraque principalis persona
abfuerit, ne diutius lites protelentur, etiam sine datione
sacramenti lites pendentes suo decurrant tramite. P. P. 4.
Kal. August. Justiniano A. 4. & Paulino V. C. Conf. 334.

3. Idem *.

Pateat omnibus nostram rempublicam procurantibus conventiculam seu
conspirationem iurijurandi religione, vel quoquo modo compositam,
a nostra maiestate prohiberi & detestari: Unde hujus rei fautores & socios
ab omni publico honore sibi commissio infamiae nota privamus: non haben-
tibus autem ad ullum publici honoris gradum accedendi licentiam peni-
tus amputamus.

a id est, calu-
mniæ actionem,
de qua Instit. de po-
na temere litigan-
tium. §. utriusque.
b Juramentum,
remedium maxi-
mum expedien-
darum litium. l. 1.
ff. de jur. jur. Paul.
2. sent. 1. §. 1.

c Juramentum
de calumniâ, in
ipso litis primor-
dio præstandum.
d Ut litium com-
pendia sunt quæ-
renda, ita earum
fugienda est com-
perendinatio, five
delatio.

e vide quæ seri-
psi ad l. 15. ff. de ju-
rejurando.

CODICIS LIBER TERTIUS DE JUDICIIS a.

TITULUS I.

De stipulatione usurarum.

1. Imp. Severus & Anton. AA. Clementi.

Judicio accepto b, usurarum c stipulatio non est perem-
pta: Superest igitur, ut debitorem ejus temporis, quod d
non est in iudicio deductum, convenire possis. PP.
Kal. April. Antonino 2. & Geta 2. Conf. 206.

Si sapius tutela agatur.

2. Idem AA. Valerio.

Licet iudice accepto e, cum tutore tuo egisti, ipso || ta-
litem || jure actio tutela sublata non est: & ideo si rursus
eundem f iudicem petieris, contra g utilem exceptio-
nem rei judicata, si de specie h, de qua agis, in iudicio
prior tractatum non esse allegas, non inutiliter replica-
tione doli mali uteris i. PP. 6. Kal. Jan. Faustino & Ru-
finiano Conf. 211.

Si questio status bonorum disceptationi concurrat.

3. Imp. Alexand. A. Faustina.

Quoties questio status k bonorum disceptationi con-
currit, nihil prohibet, quo l magis apud m eum quo-
que, qui alioquin n super causa status cognoscere non pos-
sit, disceptatio terminetur. PP. 6. Id. Febr. Juliano 2. &
Crispino Conf. 225.

De questione evictionis omissa.

4. Idem A. Popilio.

Si, cum tibi pretium prædiorum a curatoribus comparato-
rum reputaretur o, & instrumenta emptionis traderentur p,

a Sen cognitio-
nibus iudicium
da. orum a magi-
stratu vel princi-
pe. §. ff. 1. & 2. C.
Th. 18. & 7. Syn.
Bas. 1. & 2. De-
cret. 1. & 2. Sect. 1.
& 2. C. em. 1. &
2. Extrav. 1.

b Stridi juris se-
linge usuras sti-
pulationi promi-
sas, & ita concilia
hanc l. cum l. 13.
in fin. J. de usur.
Ceterum, iudi-
cium acceptum di-
citur interdum,
licet contestata, in-
terdum sola cita-
tione.

c lite contestata
usure currunt.
l. 35. ff. de usur.
Sortis obligatione
(adde & præteri-
tarum usurarum)
in iudicium dedu-
ta, poena crescit.
l. 99. ff. de verb. obl.

d Petitio sortis non impedit cursum usurarum pendente iudicio. Bald.
Usuræ, quæ pendente iudicio emergunt, si non eodem iudicio, vel a principio litis petita sint,
alio iudicio sunt petenda. e iudex acceptus delegatus ab ordinario. l. 5. inf. eod. l. 15. ff.
de re jud. Zaf. non ordinarius, ut vult Odofredus. f Cause continentia non est dividen-
da. l. 16. inf. eod. Quæri potest, quemadmodum hic ad eundem iudicem sit eundem, cum
constet eum iudicasse, acque ita officio suo jam functum esse. l. 42. ff. de re jud. Aliter hic spe-
cies nobis est fingenda. Datus enim hic iudex fuit generaliter ad finiendam tutelæ actionem,
unicam antea tantum ejus speciem hic definit ac decidit, ideoque officium ejus non extrin-
secum. l. 43. ff. de recept. arbit. g Contra utilem exceptionem datur replicatio doli.
h Si petitio generalis, prosecutio specialis sit, & postea sententia generaliter feratur, ea
utique restringetur ad prosecuta & allegata tantum, non ad ea, quæ in iudicium non deducta
fuerint, adde l. 3. sup. de transact. l. 43. ff. de arb. i nisi cum generaliter petisses, de una
tantum specie probaveris. l. 29. §. de transact. nisi id, quod nunc petis, continebatur prin-
cipali, ut sunt fructus, usuræ & evictiones. l. 4. J. eod. k Si questio status in contro-
versiam motam incidit, neglecta principali, causa status priori loco cognoscitur. l. 6. inf.
de ord. cogn. l. id est, quo minus. Azo & Glossa interlinearis. Cuj. ad l. 7. §. 2. ff. pro emp.

m Qui de re aliqua principaliter non potest cognoscere, si incidenter ea movebitur, de ea
cognoscet. n a contrario collige, Eundem iudicem questionis principalis, iudicem esse
causæ & emergentis seu incidentis. Bald. o dum illi rationem tutelæ tui redderent:
possunt enim tutores & curatores contrario iudicio tutelæ pupillis suis reputare, quod eorum
nomine impenderint. l. 1. §. 4. inf. de contraria. p tentus est, Popilium curatori suo
litem movisse, curatorem ei reputasse pretium fundi comparati, eamque emptionem ut pro-
baret, instrumenta emptionis in iudicium protulisse: mox, Popilium sententia iudicis damna-
tum, eam impensam curatoris agnoscere, curatorem emptionis instrumenta Popilio tradi-
disse: finita mox lite, Popilio fundum evictum fuisse: venditore non solvendo, mox adver-
sus curatorem egisse, eo scilicet nomina, quod cum supradictum fundum emeret, cautionem
omississet evictionis. Curator hujusmodi negligentiam nunquam sibi reputaram fuisse a Po-
pilio, vel in ipso iudicio, vel cum ei instrumenta emptionis traderentur negat. Contem-
taque, hoc negotium & sententia iudicis, & spontaneo Popilii consensu finitum: semel fini-

questionem omissa evictionis a non movisti: intelligis,
semel finitam litem instaurari non posse. PP. Kal. Aug.
Modesto & Probo Conf. 229.

De iudice delegato.

5. Imp. Gord. A. Marcello.

A iudice b iudex delegatus c, iudicis dandi potestatem
non habet d, cum ipse iudiciario munere fungatur e:
nisi a Principe iudex datus fuerit. PP. 4. Non. Septemb.
Ulpio & Pontiano Conf. 239.

Quid sit iudex per se vel per Consiliarios expediendum.

In auth. ut defun. seu fun. eor. non injur. a cred. §. il-
lud. col. 5. tit. 15. al. 13. seu Nov. 60. c. 2.

Ad hac, si administrator sit, & publicis occupationibus impe-
diatur, litem apud se agendam saltem in contestatione au-
diat: & rursus in medio semel, & in fine omnia etiam, quæ sunt
examinata, consequenter audiat, & sic ferat sententiam: & ap-
pellationem, si fiat, suscipiat: cetera licet expediri per consilia-
rios. Item iudex appellationis rem per se audiat. Delegatus
atem omnino per se litem una cum consiliariis examinet: Sed si
contra hoc factum fuerit, graves poenæ sequuntur. nam Admi-
nistratores & delegati viginti librarum auri multam præstabunt:
Consiliarii, si quidem Advocati sint, ab advocacione expelluntur,
si vero non sint, sed cingulum habeant: cingulo privabuntur, &
decem libras auri præstabunt.

De servis.

6. Idem A. Junix.

Servus f in iudicio interesse g non h potest: nec, si
scondemnatio aliqua in personam ejus facta sit, quod
statutum est, subsistit. Dat. 15. Kal. Sept. Gordiano A. &
Aviola Conf. 240.

7 Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Hyrinz.

accessorii fiet mentio, accessorium intelligitur remissum, & ita finitum, ut postea ejus nomi-
ne questio moveri non possit. b jurisdictionem habente, i. e. a magistratu. Liv. 3.
& J. de iurisdic. c Pedaneus iudex delegatus a iudice non a Principe, iudicem dare
non potest. l. ult. ff. de off. ejus, cui mandata. l. 5. ff. de iur. Cur tam varie? Principis delega-
tus habet apparitores, executores proprios, & adfessores, ad instar magistratus: quod ceteri
delegati non habent. v. Nov. 60. Cuj. 12. obs. 1. adde Hartmann. 2. præf. 1. obs. 8. d Imo
habet, ut legatus Proconsulis, l. 12. §. 1. ff. eod. l. 12. ff. de off. Proc. solve, Speciale est in Procon-
sule. Accurs. Bald. Zaf. hic. An perpetuo verum est a delegato iudice non subdelegari? Zafius
ait hic n 15. Idque ita verum esse, ut ne quidem ex causis necessariis impediendi, vel post li-
tis contestationem, vel partium consensu, subdelegare possit. e loco alterius sc. non
proprio. l. 3. ff. de off. ejus, cui mand. Quod proprium non habemus, dare alteri non possumus. At
Proconsulis legatus nihil proprii habet, l. 13. ff. de off. Proc. & tamen subdelegat, l. 12. d. dir. solve.
In legato Proconsulis vestigia quædam sunt magistratus, ex quo lex ita censuit ac voluit, ut
mandare suam jurisdictionem & subdelegare possit. Ideoque Proconsul dicitur propriam ju-
risdictionem legatis dare, l. 4. ff. de off. ejus, cui mand. lex illa conciliari ita potest cum l. 13. ff. de
off. Proc. ut sit sensus: Legatus Proconsulis subdelegare potest: quia jurisdictionem habet, qua
uti potest, quasi jure proprio: quod non ex autoritate ipsius Proconsulis, d. l. 13. sed legis id ita
statuentis ac volentis dependet. Itaque propriam non habet, si conditionem Proconsulis spe-
ctaveris: habet propriam, si legis vim ac potestatem consideraveris: cui id ita constituere li-
cet. Deinde cum dicimus: Propriam jurisdictionem a Proconsule legato conferri, ne intelligas
eam conferri in individuo, quam habet Proconsul (alioquin ea data nihil apud cum remane-
ret) sed eandem in specie: ut semper sit ea propria legati, eaque quasi jure proprio uti possit,
non voluntate ipsius Proconsulis, sed vi ac potestate legis id ita statuentis. f Servus non
litigat, nec facta in eum condemnatio subsistit. Syn. Bas. 7. t. 6. c. 1. d. & l. 60. §. 6. & l. 14. §. 7.
g fisti tamen potest iudicio. l. 31. ff. de verb. obl. h l. 13. ff. si quis cautionem. l. 107. ff. de reg. jur.

tam litem non
instaurari. Quo
jure procuratore
iudicatum est.
Quo jure, inqui-
es? cum minor
adversus rem ju-
dicatam restituat-
ur, si se dece-
ptum lesumve
probaverit. sup. si
adversus rem ju-
dicatam, & mino-
res juris ignora-
tione decepti re-
stituuntur. l. 11. §.
de iur. & facti-
gner. Zafius res-
ca movit hic
num. 4. ut diceret:
minorem esse re-
stituendum, cui
non illibenter ac-
cedo, nisi dicas,
Popilium jam
majorem viginti
quinque annis
curatoribus iudi-
cium dictasse.

a Evictio, est de
appendicibus &
appendix vendi-
tionis. Qui de
principali egit,
omisso accessori-
o, si postea in sen-
tentia nulla ac-
cessorii fiet mentio,
accessorium intelligitur remissum, & ita finitum, ut postea ejus nomi-
ne questio moveri non possit.

b jurisdictionem habente, i. e. a magistratu. Liv. 3.
& J. de iurisdic. c Pedaneus iudex delegatus a iudice non a Principe, iudicem dare
non potest. l. ult. ff. de off. ejus, cui mandata. l. 5. ff. de iur. Cur tam varie? Principis delega-
tus habet apparitores, executores proprios, & adfessores, ad instar magistratus: quod ceteri
delegati non habent. v. Nov. 60. Cuj. 12. obs. 1. adde Hartmann. 2. præf. 1. obs. 8. d Imo
habet, ut legatus Proconsulis, l. 12. §. 1. ff. eod. l. 12. ff. de off. Proc. solve, Speciale est in Procon-
sule. Accurs. Bald. Zaf. hic. An perpetuo verum est a delegato iudice non subdelegari? Zafius
ait hic n 15. Idque ita verum esse, ut ne quidem ex causis necessariis impediendi, vel post li-
tis contestationem, vel partium consensu, subdelegare possit. e loco alterius sc. non
proprio. l. 3. ff. de off. ejus, cui mand. Quod proprium non habemus, dare alteri non possumus. At
Proconsulis legatus nihil proprii habet, l. 13. ff. de off. Proc. & tamen subdelegat, l. 12. d. dir. solve.
In legato Proconsulis vestigia quædam sunt magistratus, ex quo lex ita censuit ac voluit, ut
mandare suam jurisdictionem & subdelegare possit. Ideoque Proconsul dicitur propriam ju-
risdictionem legatis dare, l. 4. ff. de off. ejus, cui mand. lex illa conciliari ita potest cum l. 13. ff. de
off. Proc. ut sit sensus: Legatus Proconsulis subdelegare potest: quia jurisdictionem habet, qua
uti potest, quasi jure proprio: quod non ex autoritate ipsius Proconsulis, d. l. 13. sed legis id ita
statuentis ac volentis dependet. Itaque propriam non habet, si conditionem Proconsulis spe-
ctaveris: habet propriam, si legis vim ac potestatem consideraveris: cui id ita constituere li-
cet. Deinde cum dicimus: Propriam jurisdictionem a Proconsule legato conferri, ne intelligas
eam conferri in individuo, quam habet Proconsul (alioquin ea data nihil apud cum remane-
ret) sed eandem in specie: ut semper sit ea propria legati, eaque quasi jure proprio uti possit,
non voluntate ipsius Proconsulis, sed vi ac potestate legis id ita statuentis. f Servus non
litigat, nec facta in eum condemnatio subsistit. Syn. Bas. 7. t. 6. c. 1. d. & l. 60. §. 6. & l. 14. §. 7.
g fisti tamen potest iudicio. l. 31. ff. de verb. obl. h l. 13. ff. si quis cautionem. l. 107. ff. de reg. jur.

Cum

a Sibona debito-
ris tui defuncti ab
eiusdem servo
occupantur, non
debes illi ser-
vum convenire,
ut hic: l. 6. §. 3.
ad. sed heredes
defuncti aut
quocumque homi-
nem causam ha-
reditatis defen-
dentem. Quod si
neque heres sit,
neque curator a-
liquis bonorum,
potes a iudice pe-
tere, ut te ex of-
ficio suo in pos-
sessionem bono-
rum defuncti im-
mittat, unde col-
ligunt: Possessio-
nem ex primo
decreto peti pos-
se, & obtineri si-
ne aliqua citatio-
ne contra here-
ditatem jacen-
tem, vel bona va-
cantia: ex secun-
do vero decreto,
quo jus domini
constituitur, non
posse, nisi curato-
re bonis dato. ff.
de curat. bon.
dando.
b l. ult. §. de no-
val. ult.
c 7. Eclog. 3. ex
tit. 6. c. 8.

d Imo non in o-
mnibus: non in
legatis, l. 69. ff. de
leg. 3. non in con-
traheb. l. 1. §. 20.
vers. sed si sciens.
ff. de exercitoria.
non in causis li-
bertatis (utcumque
sint favorabiles)

l. 12. ff. qui & a quib. non in sententiis aut iudiciis. l. 1. §. de legib. Nullo igitur casu? Imo
in omnibus, sed quae lege palam non sunt definita. e hinc aequitas vocatur summa ratio
in l. 43. in fin. ff. de relig. f Cur? num iudicibus: si iudicibus, an omnibus? dixi
ad l. 1. §. de legib. g l. 57. §. de episcopis. l. 90. ff. de reg. jur. Aequitas, iustitia, ut hic, verum
jus, germana iustitia. Cic. bona fides, l. 29. §. 4. ff. mandati. naturalis iustitia, l. 13. §. 7. ff. de
extus. sentor. humanitas, benignitas, æquum, bonum, bonum & æquum, l. 1. ff. de iustitia. l.
91. §. 3. ff. de verb. obl. dicitur. Syn. d. loco, utilitas communis, l. 51. §. 2. ff. ad leg. Aquil.
Tō ēticitēs, iustum quidem, sed non semper scriptum, & ita opponitur iusto legitimum ab
Aristotele 5. Ethic. 10. Aequitas rationem personarum habet, l. 14. §. 6. ff. de religiosis. edu-
citur ex ipsarum rerum natura, l. 14. §. 13. ff. de religiosis. iudici ante oculos esse debet, l. 4.
in fin. de eo, quod certo, unde religio iudicantis dicitur, l. 13. ff. de testibus. juris scripti du-
ritiem & asperitatem, habita ratione circumstantiarum mitigat. Quia via? veluti si depre-
hensens neque plus aut minus in facto esse quam in lege scripta, dixeris, scriptam legem
facto controverso proprie convenire: si tamen legislatoris mentem, ipsamque facti contro-
versiam attentius spectaveris, legem facto consentire negaveris. Huc utique spectat ars boni
& æqui, l. 1. in princip. ff. de iustitia & iure. vera philosophia non simulata, quæ sui studio-
sos sacerdotes facit, ibid. §. 1. De æquitate alibi etiam dixi ad l. 21. ff. de interrog. Obiter
interos notandum est, originem æqui oriri ex universali lege: quippe legislatores non o-
mnes casus definiunt, sed eos, qui plerumque accidunt. Arist. 5. Ethic. 8. Decisio casus
omissi in lege universali, petenda non ex ipsa lege, sed ex eo, quod bonum & æquum dixi-
mus, ut æquitatem ipsam possumus appellare, scriptæ legis supplementum. h Aequitas,
dicitur: ius scriptum, dicitur. Syn. Bas. 7. tit. 3. ex tit. 6. c. 8. i Jus strictum
hic, non est ius scriptum, sed ius scripti prædura & ad humanitatis regulam aliena interpre-
tatio: stricta ratio, l. 43. in fin. ff. de relig. Jus summum Cicero ait, apices juris, l. 29. §. 4.
ff. mandati. mera cognitio, l. 14. §. 13. ff. de religiosis. subtilitas verborum, l. 20. in fin. ff. de
reb. cred. Opponitur æquitati (de qua supra dixi) ut homini politico & humano barbarus:
ut spiritui litera dicitur & scrupulositas, nimisque subtilitas, l. 12. §. de in ius. cavillatio,
subtilitas juris, l. 17. ff. de in ius. autoritas juris scientiæ, l. 91. §. 3. ff. de verb. obl. ratio dis-
putandi, l. 51. §. 2. ff. ad leg. Aquil. dicitur. Syn. d. loco. summum ius summa injuria.
Terent. Heautontimorumenos. summum ius summa cruas: Columell. 1. Eam ob causam Coriolanus
in exilium missus, ut nimis exactor legum, Halicarnass. 5. ius nimis scrupulosum, & ideo
non admittendum, l. 33. ff. de ex usat. ius. subtilis ratio, l. 51 in fin. ff. ad l. Aquil. subtilis
regula & humanitas opponuntur in l. 13. ff. de liber. & posthum. k Imo ista magis
quam æquitatis, d. l. 20. d. l. 20. d. l. 12. d. l. 17. dixi superius & ad legem primam.

l. hinc lex interpolata ex l. 1. c. Th. cod. lib. 2. tit. 18. m hoc locum non habet in re-
bus minimi momenti, & aliis causis, quæ moram non admittunt, ut alimentorum & simi-
lium, de quibus v. Rebussum tome 1. tract. de sens. præjudicialibus seu provisionibus.
n id est, cuncta terminari, l. iudicantem. l. 1. c. Th. lib. 2. tit. 18. quam vide & c. iudicantem.
ult. §. 9. q. 5. o ex officio, parte etiam non petente, vid. l. 1. ff. de interrog. ult.

p l. 2. c. Th. de iudiciis lib. 2. tit. 18. q l. 2. §. cod. ubi exptum iudicium, ibi finem
accipere debet, l. 30. ff. cod. neque hodie in huius, cras in alterius foro lis finienda. v. quæ
notavi ad legem 5. j. arbitrium antela.
r l. 2. §. cod. Cur id fieri non oporteat, dixi ad l. 1. ff. quibus de reb. ad eundem iudic.
f Alia est enim proprietatis, alia possessionis causa, ut hic. In hac, de erepta possessione:
in illa de proprietate agitur, utra, ut in uno eodemque iudicio debet cognosci. Greg. 7.
epist. 100. & hoc prius quam illa. An & simul? Symmachus 1. epist. refert id ab impera-
toribus constitutum, iudices ad id non cogi: sed tamen, si velint, de possessione cogno-
scentes posse etiam continuo, si casus rulerit, de proprietate cognoscere, quæ de re plenius
vide Cujac. 2. obs. 35. Superior quæstioni subcontraria est ea. An pendente iudicio pe-
titorio, agi possessorio liceat, & a rei vindicatione ad possessionis causam progredi? de qua
vide l. 13. j. de rei vind. l. 37. ff. de iudiciis. Rotom. quæst. 29.

li a quæstione iudicem postulaverit. Dat. 3. Kal. Aug. Pau-
lino & Juliano Conf. 325.

Ut iudex leges, non verba principis attendat.

ii. b Græca huius Constitutionis argumentum ex indice
Basilicorum & Theod. Hermopolita.

Subtilitatem & legum iudex curæ d habeat: non autem
his, quæ præter jus dicta, vel prolata sunt ab Imperatore,
attendens.

De dilationibus. 1. De recusatione iudicis.

12. c Imp. Zeno.*

O mnes f magistratus & divini iudices compendiose li-
tes decident: & si quis litigantium crebro competen-
tem iudicem adiens, sine iusta causa differatur, adeat
Principem, auxilium ab eo expectans. i ¶ Sin recuset
quis iudicem bona fide ante litis contestationem, iudex ali-
us ei ex divina additione dabitur: Quod si & iuste reculare g
videbitur, post contestationem iudex alius aut conjudex
ne h petatur: apud unum enim iudicem omne moveatur
causæ negotium; & si incompetens ille super aliquo vi-
deatur causæ capitulo, ex propria sententia ad competen-
tem iudicem illud capitulum remittatur. Secundo enim
aut sapius conventus seu expertus quis: & ex secunda
causa in duplum reponet damnum, & sine fidei iuribus,
aut ejectione ex secunda conventionem apud primum in-
tendet iudicem.

De litibus triennio finiendis. De eremodicio & de sumptibus litis.

13. Imp. Justinian. A. Juliano P. P.

P roperandum: nobis visum est, ne lites fiant pene im-
mortales k, & vitæ hominum modum excedant: (cum
criminales quidem causas jam nostra lex l biennio con-
cluserit: & pecuniaria causæ frequentiores m sunt, & sæpe
ipsa materiam n criminibus creare noscuntur) præsentem
legem super his per orbem terrarum, nullis locorum vel
temporum angustis coarctandam, ponere. i ¶ Cense-
mus itaq; omnes lites super pecuniis, quantacumque quan-
tatis, five super conditionibus, five super iure civitatum,
five privatorum fuerint illata, five super possessione, vel
dominio, vel hypotheca, seu super servitutibus, vel pro aliis
quibusdam causis, pro quibus hominibus inter se litigan-
dum est, (exceptis tantummodo causis, quæ ad jus fiscale o
pertinent, vel quæ ad publicas respiciunt functiones) non
ultra triennii p metas post litem contestatam esse protra-
hendas: sed omnes iudices five in hac alma Urbe, five in
provinciis majorem seu minorem peragant administratio-
nem, five in Magistratibus positi, vel ex aula nostra
dati, vel a nostris proceribus delegati: non esse eis conce-
dendum ulterius lites, quam trienni spatio, extendere.
Hoc etenim judicialis magis esse potestatis, nemo est, qui
ignoret: Nam si ipsi noluerint, nullus tam audax invenitur,
qui possit invito q iudice litem protelare. 2 ¶ Et si qui-
pam pars actoris cessaverit, quatenus multiplicitate dilato-
reus fatigaretur, & triennii metæ post r litem contestatam
jam prope s finem veniant. ut semestre tempus tantum
ei super sit: licentia erit iudici r per executores negotii
actorem requirere, parte fugiente u ex una x parte acto-
ris absentiam incusante y: & iudicibus omnimodo suas
aures huiusmodi quæstionibus referantibus: & si per z tres
vices hoc fuerit subsecutum, decem a dierum spatio per
unumquemque b introitum c destinato, & nec ita pais

parva temere litigant.

1 Instantia causarum criminalium non durat ultra biennium.

l. 2. §. j. ut intra cert. temp. crim. qu. lib. 9. c. 44. m Pecuniaria causæ criminalibus fre-

quentiores. n Pecuniaria lites sæpe in criminales degenerant. o Causæ fisci-

ales & pertinentes ad publicam munera, intra sex menses a lite contestata finiendæ, v. l. n. c. 7.

de iure fise. p Lites civiles (quæ tamen non pertinent ad fiscum & publicas fun-

ctiones, §. cod. & ad legata, fideicommissa, & libertates: sunt enim tales causæ intra annum

finiendæ. Nov. 1. ubi v. Cujac. triennio finiendæ, ut hic: quod & Manuelli Commenci No-

vella quadam confirmati est. De triennio v. Cuj. c. 22. de præf. Hoc tempus legitimum

appellatur in l. 32. in fin. ff. cod. Ubique gentium inveterato ad omnibus se. v. l. morbo i lites

diutius vivunt. Illud interim notandum. In Gallia sic instantiam perimam triennii spa-

tio, computando a die ultimi termini de la dernière procedure, ut ab eo tempore nemo sine

litis regis litem possit prosecui, vide Rebuff. in proom. consil. 2. gloss. n. 51. q Invi-

to iudice neutra pars litigant am litem prorogare potest. At iudex post triennium senten-

tiam ferre possit? non potest. Cur ita? triennio perimitur instantia: ea perempta, cessat

citatio. Si jus diceretur, hoc fieret sine citatione. Est autem sine citatione sententia nlla.

Post peremptam igitur instantiam, sententia nulla est. vide Oldend. c. 8. de sent. & re iu-

dicata. r Tempus instantiæ incipit currere post litem contestatam. s Prope-

triennium esse dicitur, quod a triennio, solo semestri distat. Proximæ temporis, hic se-

ministri definitur. v. Cujac. 17. obs. 4. in fin. t vide Jafredum decis. 333. u Uno

litigatorum absente, lites persecutio continuanda ad alterius præsentis petitionem.

x provocatio. v. Cujac. Nov. 9. y hinc colligunt, iudicem nunquam nisi ad

instantiam partium procedere, quod nimis sane generale: iudex enim plerumque ex officio

procedit. Hinc etiam colligunt, Absentem non prius contumacem censeri, quam ejus absen-

tia ab adversario præsentis fuerit accusata. z vide l. 8. §. quomodo & quando iudex.

a l. 69. ff. cod. hodie triginta dierum ex Nov. 112. c. 3. b Mos hic erat iudiciorum, ut si

litem ceptam pars una deseruisset, altera iudicium ingrederetur ac postulare adversus ab-

sentem Edictum primum: quod impetratum denunciabatur absenti, dato ei termino decem

dierum. Eo non comparente, secundum Edictum postulabatur, quod mox eidem absenti de-

nunciabatur, additis rursus aliis decem diebus. Eo rursus non comparente, tertium Edictum

postulabatur dari, quod absenti denovo denunciabatur (tria enim denunciationse habent) §.

cod. ibi, per tres vices addito decennio. Eo non comparente, postulabatur Edictum quartum

& peremptorium. Interdum tamen omisso quarto edicto, absens condemnabatur, l. 2. §. j. quo-

modo & quando iudex: & ita reddebatur lites fidei iuribus sive iuramentis dicitur. v. Cuj. 9. obs. 21.

c Introitus est, quo præfens adversarius absentem accusat, & de sumptibus litis, quos inte-

rim fecit, conquisitur atque deplorat, qui tertio fieri solebat. v. Cujac. d. loco.

a Causa princi-
palis, id est, pro-
prietatis, l. 1. c. Th.
unde v. i. quæ &
negotium princi-
palis, l. 7. in fin. j.
ad l. Jul. de vi.
Cathodor. 4. va-
riar. Si in causa
momentaria (id
est, possessionis)
vel principis ju-
sticiam a iudice co-
gnosceret, v. Cujac.
5. obs. 19. in fin.
b Cujacius hanc
legem restituit, 9.
obs. 20.
c Interpretatio
Conti: sententia
hæc est, iudices
sequi ius strictum
legum debere, at
non ea, quæ ple-
rumque a Principe
dicta prolatave
magistratus,
præter jus Syn.
Bas. 7. tit. 6. c. 11.
d l. 3. §. de senten-
tiis ex periculo.
l. 20. j. de peni-
tentiis. e Cujacius hanc
legem restituit 9.
obs. 20. statat 7.
Syn. Bas. 6. c. 12.
f Interpretatio
Conti.
g c. 6. de off. leg.
in 6. Nov. 53. c. 3.
h adde causam, l.
ult. §. de in ius
vocand.
i Causæ crimi-
nales biennio fi-
niendæ; Pecunia-
ria vero cujus-
cunque fuerint
quantitatis, &
quacunque per-
sona, in quacumque
causa (excepta
duntaxat causa
fisci publicarum-
que functionum)
solo triennio ab
omnibus iudici-
bus quicunque
fuerint finiendæ,
Syn. Bas. 7. tit. 6.
c. 3.
k Litium im-
mortalitas vitan-
da. l. 4. §. 1. ff. de
alien. iud. man.
caus. l. 21. in fin. ff.
de v. b. cred. l. 1. §. 5.
l. 10. ff. de operi no-
vi adæ. inst. de

a Non est absens, qui per procuratorem comparet. b Index ex actis & allegatis iudicare debet. An ex conscientia dicatur in l. i. ff. de offic. Presid. c Pars fugiens, reus. Græcis ita φεύγων dicitur. Hinc Aleibiades, teste Aliano 13. dicebat: Stultum esse reum, qui licet injuste accusatus sit, non fugiat, cum possit fugere. Idem cui-dam interroganti, cur iudicio patris dissideret? Imo & matris, inquit: Fieri enim potest nonnunquam, ut errore induta, nigrum calculum pro albo inferat.

d Actor præfens, absente reo interdum (puta quando actoris libellus est ineptus, aut non sunt sufficientes ejus probationes) condemnari potest, idque iudicis officio, ut hic: & ita iudex absentem potest non tantum absolvere ab observatione iudicii, sed & præsentem condemnare in expensis. Expensis, inquam, quas reus fecisse iuraverit. Porro, quando absolutoria ab observatione iudicii fieri debeat, vide VVurmser, l. Pract. 22. obs. 15. & 24. obs. 14.

e Præfens reus interdum absenti condemnatur, id est: Interdum causa potior est absentis, quam præsentis. Absens per contumaciam, si bonam causam habuerit, non ideo minus vincit. l. 73. ff. eod.

f Pœnam absentis actoris observa. Quantumvis contingat secundum eum iudicari, non tamen reus ei condemnatur in expensis: quinimo, expensas factas a reo solvere tenetur, & ita hoc casu victor victo damnatur: & victor, sumptusque litis exsolvit. g In quam non incidit, qui culpa levi non dolo non comparuit: puta quia dum veniret ad iudicem passus est interese a ludibundis detineri forte non male: quia animum iudicii contemnendi non habuit. Jafredus decis. 333. h Actor fugitivus, i. e. absens & contumax. i Absenti contumaci, nulla redintegrandæ sententiæ per appellationem ratio est. k Similis modus attenditur in reo, qui in actore. l i. e. trina denunciatio, per quam quis sit contumax. l. 8. J. quomodo & quando iudex. m Eremodicum, litis desertio. J. 4. J. eod. l. 13. ff. iudicatum solvi. n In eremodicis agitur causa μονομερής. o Absens indefensus (si malam causam habeat) præfenti condemnandus. p Vana est sententia, quæ executione destituitur. q Sententia condemnatoria in bonis condemnati executioni mandari debet. r Demus res fugientis, ac contumacis sitas esse extra territorium iudicis. s Si id evenierit, ut res victi, i. e. iudicio condemnati, extra territorium sita sint, minor ad maiorem (idem dicendum in æquali) referre sententiam solet: & ab eo petere, ut sententiam exequi velit, v. quæ not. ad l. ult. ff. de iurisd. v. l. 15. §. 1. ff. de re iud. l. 12. §. 1. ff. de reb. aut. iud. t Tercium excipe, opponentem de suo iure, ac de suis hypothecis agentem, v. l. 2. J. ne uxore pro mar. u Victor in victi contumacis bonorum possessionem mitti solet. Latitantis bona possideri solent. l. 1. §. 2. ff. quib. ex caus. in poss. x Privatus possessione bonorum ex contumacia ea non recuperat oblatione fideiussoris & sumptuum, sed sola satisfactione: quid, si in ipsam rem facta est executio? nunquam auditur. v. Bald. hic. y Litis desertio fit tam ab actore quam a reo. z i. e. sacra scriptura. l. 14. §. 1. J. eod.

a Litigatoris absentia Dei & iudicis præsentia suppletur.

b l. 40. §. 1. ff. de pælis, qui Græcis uno vocabulo ἐπέτης appellatur, unde ἐπετησιάζειν dicitur ἡ δίκη. Iudicium appellationis.

c Verus contumax non appellatur. Quid, si appellaverit? iudex appellationis de contumacia ipsa ejusque veritate cognoscet. d hodie anni. Nov. 112. in fin.

e Lis moritur, cum legitimis temporibus transactis perit: cum intra legitima tempora neglecta desertaque prorsus fuerit. l. 18. §. 4. ff. de dolo. l. 3. §. 1. ff. que in fraud. l. 2. ff. iudic. solvi. E contrario l. i. vivere dicitur. l. penult. in fin. J. de fid. instrum.

f μονομερής. §. 3. §. eod. g Victus victori expensas debet, v. l. 4. J. de fructib. & lit. exen. l. 78. §. 2. ff. de legat. 2.

actoris fuerit inventa, & neque per se, neque per a procuratorem instructum pervenerit: tunc iudicem negotii acta 6 apud se confecta conspiciere || censemus. || Et si quidem nihil sufficiens actitatum est, ex quo possit termino causæ certa fieri conjectura: volumus non solum partem fugientem c ab observatione iudicii relaxare, sed etiam in omnes expensas, quæ consueto modo circa lites expendantur, eum condemnare, vera quantitate earum sacramento fugientis manifestanda, & omni cautela, quam super lite reus exposuit, reddenda: quæ & si remanserint, viribus evacuabitur. Sin autem ex gestis apud se habitis, parte actoris minime inventa, possit inveniri viam, qua manifestum ei fiat, quid statuendum sit, etiam absente d actore, si eum meliorem causam habere perspexerit, pro eo ferre sententiam non moretur, & præsentem e reum absenti actori condemnare, expensis tantummodo litis, quas reus legitime se expendisse iuraverit, condemnatione excipiendo, quia hanc pœnam f actori & meliorem causam habenti propter solam absentiam contumaciam g imponimus, nullo penitus ei regressu ad eandem litem conferendo. Sed actor contumax cadat omnino de lite, si reus absolvatur. Sin vero aliqua condemnatio contra reum pro absente actore proferatur, quam forsitan non sufficientem sibi actor putaverit fugitivus h: nullo modo iterum eandem litem resuscitare i concedimus, & hæc quidem pœna actori fiat imposita. 3 ¶ Sin autem reus abfuerit, & similis k ejus processerit requisitio l, quemadmodum pro persona actoris diximus, etiam absente eo ere modicum m contrahatur, & iudex (secundum quod veteribus legibus cautum est) ex una n parte cum omni subtilitate causam requirat: & si obnoxius fuerit inventus, etiam o contra abientem promere condemnationem non cesset, quæ ad effectum p perducatur, & per res q & facultates fugientis victori satisfiat: si ipse iudex ex sua jurisdictione hoc facere potest r, si per legationem s ad maiorem iudicem hoc referatur, & ex eo legitima via contra res contumacis aperiatur: nulla licentia ei, vel alii t personam ejus solam prætendenti concedenda contradicendi, cum in u possessionem ex huiusmodi causa actor mittitur: nec x si reversus ipse fuerit, & voluerit fideiussores dare, & possessionem recuperare audiat: in huiusmodi etenim casibus omnem ei contradictionem excludimus.

4 ¶ Cum autem ere modicum ventiletur si ve y pro actore, si ve pro reo: examinatio causæ sine ullo obstaculo celebretur. Cum enim testibiles z in medio proponuntur scripturæ, litigatoris absentia Dei præsentia repleatur a, nec pertimescat iudex appellationis b obstaculum, cum ei, qui contumaciter c abesse noluit, nullas sit provocacionis licentia: quod & in veteribus legibus esse statutum, manifestissimum iuris est. 5 ¶ Huiusmodi autem sententia prope finem triennii d proferatur, pro quo & præsentem legem induximus. Si enim in anteriori tempore, in quo larga temporis superest dilatio, & spes absentis relicta fuerit revertendi, alterutra pars cessaverit: in sola expensarum datione & absoluteione forsitan præsterit pœnalis sententia, non autem tunc mors e litis & condemnatio in absentem introducatur, quæ in his tantummodo casibus accidit, in quibus triennii effluentis imminet formido. 6 ¶ Sive autem alterutra f parte absente, si ve utraque præsentis lis fuerit decisa: omnes iudices, qui sub imperio nostro constituti sunt, sciant || victum || in g expensarum causa victori esse condemnandum, quantum pro so-

litis expensis litium iuraverit: non ignorantes, quod, si hoc prætermiserint a, ipsi de proprio huiusmodi pœnæ subiacebunt, & reddere eam parti læsæ coartabuntur.

7 ¶ Et hæc de alterutra parte litigantium contumaciter abiente hobis statuere visum est, ad æquitatis rationem omnia corrigentibus. 8 ¶ Sin autem utraque parte imminente, & litem peragere cupiente, iudex eam accipere noluerit: vel b, propter amicitias, || vel inimicitias c || vel turpissimi lucris gratia, vel propter aliud quodpiam vitium, quod miserrimis animis huiusmodi iudicium innasci potest, litem ipse ausus fuerit protelare d, & propter hoc triennium fuerit transactum: iudex, si quidem in magistratu positus est, vel in maiori dignitate usque ad illustratus gradum, decem e libras auri privatis nostris largitionibus inferre per scholam f Palatinam compelletur: Sin autem iudex minor fuerit, trium librarum auri multa plectetur, per eandem g scholam exigenda, & nostro ærario applicanda: & eo removendo, alter iudex in locum ejus subrogabitur h sub similis pœnæ formidine: his omnibus locum habentibus cum unus iudex unam causam ab initio peragit. ¶ Sin autem in medio || triennii, || vel morte i iudicis, vel alia irrecusabili occasione iudicium fuerit mutatum, tunc, si quidem ex triennio annale tempus, vel amplius refidet, in quo alius iudex || ei || causæ imponitur, intra reliquum tempus causa finiatur. Sin autem minus, quam annale sit: tunc omne, quod deest, repleatur, ut non in minore || quam perfecti anni tempore litem possit subrogatus iudex tam discutere, quam terminare. 9 ¶ Illo proculdubio observando, ut, si neque per alterutram litigantium partem, nec per iudicem steterit, quo minus lis suo Marte decurrat, sed per patronos causarum: licentia detur iudici & eos k duarum librarum auri pœna attingere per scholam l Palatinam exigenda, & similiter publicis rationibus aggreganda: ipso videlicet iudice in sua sententia hoc ipsum manifestante, Quod per patronos causarum, vel fugientis, vel agentis, dilatio facta est, vel per omnes vel per quosdam ex his: Necessitate advocatis imponenda, ex quo litem peragendam susceperint, eam usque ad terminum (nisi lex, vel iusta m causa impediatur) implere, ne ex eorum recusatione fiat causæ dilatio: honorariis n sc. a clientibus, qui dare possunt, disertissimis togatis omnimodo præstandis: & si cessaverint, per o executores negotiorum exigendis, ne per huiusmodi machinationem causæ merita protrahantur: nisi ipse litigator alium pro alio patronum eligere maluerit.

10 ¶ Hæc autem omnia in his omnibus a nobis cauta sunt, quibus perfecta ætatis constitutis arbitrium suum pro omnibus causis sufficit. 11 ¶ Sin vero causæ vel pupillorum, vel adultorum sint, vel aliorum sub cura agentium, masculorum vel foeminarum: ut per tutores, vel curatores, vel actores, vel eorum procuratores agantur: & eorum desidia p triennium fuerit elapsum, & causa ceciderint, litem quidem nihilo q minus r suum habere vigorem, omnem autem iacturam, quæ ex hac causa oritur, ad tutores, & curatores, aut eorum fideiussores, hæredesque & res s eorum, & ad omnes, quorum in hac causa legitime interest, redundare. Sin autem non sufficiat pupillis vel minoribus eorum substantia, tunc t in id, in quo fuerint detrimentum perpeffi, placuit in integrum restitutionis auxilium eis superesse. Dat. 6. Kalend. Apr. Lampadio & Oreste VV. CC. Conss. 530.

De iurejurando a iudice, 1. Vel ab advocatis præstando: & si advocatus iurare vel patrocinari noluerit.

14. Idem A. Juliano P. F. P.

Rem non u novam neque insolitam aggredimur, sed antiquis quidem legislatoribus placitam: cum vero contempra x sit, non leve detrimentum causis inferentem, cui enim non est cognitum, antiquos y iudices non aliter iudicalem calculum z accepisse, nisi prius sacramentum præstitissent, Omnimodo sese cum veritate & legum observatione iudicium esse disposituros? Cum igitur & viam non inusitatam invenimus ambulandam, & anteriores leges nostræ, quæ de iuramentis posita sunt, non minimam suæ utilitatis experientiam litigantibus præbuerunt, & ideo ab omnibus merito collaudantur: ad hanc in perpetuum valituram legem pervenimus, per quam sancimus, Omnes a iudices, si ve maiores, si ve minores, qui in administrationibus positi sunt vel in hac Regia civitate, vel in orbe terrarum, qui nostris gubernaculis regitur, si ve eos, quibus nos audientiam committimus, vel qui a maioribus iudicibus dantur, vel qui ex jurisdictione sua iudicandi habent facultatem, vel qui ex recepto, id est, c mprmissio b (quod iudicium imitatur) causas dirimendas suscipiunt, vel qui arbitrium peragunt, vel ex auctoritate sententiarum, & partium consensu electi sunt, & generaliter omnes c

consequente, hanc legem, Rem non novam, cœpissit auditoribus suis publice legere.

x Desuetæ leges, si sint optimæ, in usum revocandæ. y i. e. ante Caji. Cæs. tempora, qui forte eligebantur, in singulis causis iurjurandum præstabant. v. Acon. & Cic.

z Calculus iudicialis est sententia definitiva. a ut omnes iudices quicunque tandem fuerint, ab ipsius litis primordiis usque ad sententiam, & in ipsa sententiæ recitatione, collocatis ante se sanctis Evangelii, iudicent. Syn. d. l. co.

b Compromissa, iudicia imitantur. l. 1. l. 32. §. 9. ff. de arb. c Iudices (qualescunque illi sint) iurant propositis sacrosanctis scripturis, se litem dirimpturos cum veritate: jurant in leges.

omni-

r nullo modo, Cui. ad l. 7. §. 2. ff. pro emptore. adde, quæ scripti ad l. 2. §. 1. ff. vi hororum raptor.

s Iudicii tempora minoribus curruat, regressu in tutores & curatores suos dato. Iis non solvendo ex iustitibus, restitui possunt.

t In subsidium, minores possunt restitui in integrum.

u 7. Syn. Bas. 6. c. 14. & 115. 2. c. 16. adde l. 2. §. 5. de iur. iur. propter eam.

v Accur. notat, Bulgaram hic de iur. fuisse a suis auditoribus, quod cum pridie viduam duxisset, man-

a Iudex, qui hoc casu non condemnatur victum in expensas, earum nomine victori tenetur.

b ultra iudicium, c vide Harm. in i. o. operis quasi. quatuor. 21. di. 3. 3.

d Pœnam iudicis observa litem intra diecipium malitiose producentis si ve protrahentis.

e In pœnis pecuniariis gravius puniuntur potentiores: in corporalibus mitius. l. 4. §. 1. ff. de incendio.

f §. 9. J. eod. De schola palatino-

rum alibi dicam.

g Id est, palatino-

rum, de quibus alio dicemus loco.

h Subrogatus iisdem conditionibus, subrogari intelli-

gitur, quæ principali si ve antecessori præscripse præstantque e-

rant.

i l. 60. ff. eod.

k Pœnam advocati observa, cuius mora sit, quo minus lis definia-

tur.

l §. 8. J. eod.

m l. 8. ff. de pro-

curatoribus.

n Si propter sa-

larium non solu-

tum lis retardat-

ur, iudicis offi-

cio pars solvere compellitur.

o Litigatores co-

gi possunt ad ho-

norarium advo-

cato præstandum.

p Cujac. 12. obs. 21.

q Notat ex hoc pa-

ragrapho, Pl. pe-

tritionem tutoris

& curatoris pu-

pillis non nocere.

q hinc colligit

Bald. Bona tutoris

& curatoris ad li-

tem, tacite obli-

gari. Iactantura-

que genus hypo-

thecæ observa.

i.e. salarii, quæ conventus reus dat executoribus. Cur hæc salaria ita appellentur? v. Budzum ad l. si mulier. ff. de donat. inter vir. Alciat. 3. diff. 17. Cujac. hic. & lib. 17. obs. 12. l. 6. §. 1. ff. de decurionib. 7. syn. Basil. q. Ab iis præstatis si- fectus est immunitas; hinc enim sem- per litigat gratis, per litem ad Nov. 17. & 21. J. & epi- scopi. Nov. 123. & personæ tenui- ores, l. ult. J. de fruct. & lit. ex- pens. Nov. 17.

b i. e. ductus ad iudicium.

c id est, qui alium ἐκτελεστικὸν seu executorem de- derit. Synops. Ba- sil. 7. tit. 4. cap. πρὸς τὰς ἐκτελεστικὰς.

d Hæc constitu- tio ex Basilicis re- stricta a Cuj. 12. obs. 22.

e Latina inter- pretatio.

f nota quantita- tem sportularum. Cum hac consti- tutione convenit constitutio Anta- latici apud Cassi- odorum lib. 9.

g Executores duo singulis iudicibus attributi erant. v. Cuj. ad Nov. 82.

h Executor, ob negligentiam offi- cio suo potest privari.

i Multæ dicendæ jus usque ad sex & tres solidos.

k Executor de- linquens, in offi- cio corporali multa puniri a maiore iudice potest.

l Hanc legem ex Basilicis restituit Cuj. 12. obs. 22.

m Latina inter- pretatio.

n Pedanei iudic- es, quasi plano pede aut stantes iudicabant, non pro tribunali aut sedentes: imo collatio aut fortuito scæmo vel cespiti. Nov. 71. c. 1. unde & a Græcis χα- μαινομενοι dicuntur & δῆλαι ἵπταται κληρονομοί, vide Nov. 32. & ibid. Cujac. Pedanei singulæ cau- sæ cognoscendæ a magistratibus de- legabantur: co- gnitionem habu- erunt, non juris- dictionem, l. ult. sup. ubi & apud quem cognis. re- stit. adde l. 5. ff. de re iudic. l. 99. ff. de verbor. signifi- cationibus cau- sas disceptabant, l. ult. inf. cod.

tunc enim ipse, qui iudicem antea dedit, qui suspectus vi- sus est, appellatione trutinata, formam causæ imponat le- gitimam. Dat. Id. Nov. Lampadio & Oreste Conf. 530.

DE SPORTULIS, ET SUMPTIBUS IN DIVERSIS JUDICIIS FACIENDIS, ET DE EXECUTORIBUS LITUM.

TIT. II.

Ut exhibitus ab apparitore, a quo traditus fuit, observeatur.

1. Imppp. Gratianus, Valent. & Theodosius AAA.

ad Potum Vicarium.

Quicquid fuerit exhibitus b usque ad negotii ter- minum ab eo apparitore, cui primum traditus fuit, observari eum decemimus: Si qua præsumptio fuerit hæc mansuetudinis nostræ posthabita præ- ceptio, primiscripio, qui iussa temeraverit c, quinque li- brarum auri condemnatione multando. Dat. Kal. Jul. Me- diolani, Ausonio & Olybrio Conf. 379.

De his, qui edita perferunt in provincias.

2. d.

Qui e sacra pragmatica aut Edicta perferunt eorum, qui gesturi sunt magistratum civilem aut militare, quin- decim f solos aureos ex provincia referunt, & nihil am- plius: quod si plures recipiant, quadruplum reddant, non valentes ad sui defensionem proponere, quod a volentibus id, quod amplius est, acceperunt. Sed huc usque genera- lis est constitutio: postea vero propriam definit poenam, contra ducem Thebaidos, ad quem rescripta est, & eos, qui post hanc eundem adipiscuntur magistratum, nisi a trans- gressoribus legis definitam exegerint poenam.

De executoribus exonerandis & puniendis.

3. Iidem AAA. Juliano P. P.

Omnes iudicibus licentiam præstamus, sive his, quibus a nostro numine lites mandantur. Illustribus, vel Spectabilibus, vel Clarissimis, vel togatis fori cujusque præfecturæ, vel aliis quibusque: vel his, qui ex nostris iudicibus delegandas lites accipiunt, executores g, si cessaverint, causas eis instructas offerre, & removere h ab executione eos, & alios idoneos supponere, vel etiam mul- tis afficere: si quidem illustres sunt iudices, usque ad sex solidorum summam: si autem alii, usque ad tres tantum- modo aureos: & ad iudices, quorum interest referre, qua- tenus implicitia exuri poenas lites corporales. Nostris au- tem amplissimis iudicibus licentia sit & majores poenas, & corporales k maculas executoribus imponere, si male fu- erint circa lites versati: ut sciant, non esse causas a se de- ludendas, nec lucri gratia aliquod eis vitium imponendum. Dat. 5. Kal. April. Lampadio & Oreste Conf. 530.

De insinuatione, de edendo. 1. De cautione iudicio sisti.

2. De solatio ob editionem accipiendam.

4. l. Imp. Justinianus.

Is m, cui commissæ sunt publicæ aut privæ commodi- tates (sententiæ aut iussiones forte hoc loco) a Principe vel aliquo illusterrimorum magistratuum, conveniat qui- dem reum, & priusquam insinuet illi huiusmodi iussiones, (Interdum enim oportet eas ignorari) neq; consuetas spor- tulas accipiat ab ipso, neq; exigit ipsum, nisi exemplum di- vine aut maximæ iussionis ediderit ipse, ex qua comonuit ipsum. Si vero alterius cuiuspiam magistratus, publi- cam aut privatam præceptionem habeat aut Præfidis ejus loci, ne exigit conventum, neq; consuetas accipiat: nisi in- sinuaverit prius. Præfidi provinciarum, ut inde possint assumere exemplum hi, qui conventi sunt, & libellus eis edatur aut inscriptio, in criminalibus. Si vero non observatis his con- ventionem obtulerit, aut consuetas exegerit executor, liceat convento repellere eum. 1. ¶ Neque vero prætextu fide- iussionum sine causa damno adficiantur provinciales ab ex- actoribus vel pro constitutione procuratoris: sed si quidem immobilem possessionem habent, iuratoriā emittant scri- pturam: si vero non habent, fideiussorem usq; ad quinquaginta aut libras præsentent indemnitate gratia. ¶ Contro- versia autem orta de persona fideiussoris vel de tenore iu- dicii cautionis: apud Episcopum civitatis & Patrem, & Ec- clicum seu defensorum, ea dirimatur, necessitate habente exactore accipere idoneum ab illis iudicatum fideiussorem, aut cautionem acceptam. Si vero ex divina iussione aut ma- xima præceptione moneatur omnimodo ipsam personam abducere, nec ipsam fideiussori credere, tunc liceat ipsi non accipere fideiussorem, sed ducere personam sine damno & cum omni moderatione. ¶ Deo vero amabilis locorum Epi- scopus, si permiserit conciliari legem aut non minatus fu- erit adversus transgressorem, & Dei offensionem incurrat, & Imperiali experietur animi motum. Similiter vero & Præses provinciarum si negligat legem, & carebit magistratu & publi- catus in perpetuum relegabitur. 2. ¶ Ne accipiant autē ex- actores, qui edunt libellos, aut inscriptiones, aut conventio- nes, aut instrumēta, ultra quam sequente constitutione per- missum est solatii loco, aut, si transgressi fuerint, subiaceant ei-9 poenis. V. *** Dat. Kal. Jun. CP. DN. Just. perp. A. 3. Conf. 533.

DE PEDANEIS JUDICIBUS.

TIT. III.

De procuratore Caesaris.

1. Imp. Gordianus A. Vicaris.

Procuratori nostro non a vice Præfidis agenti, dandi iudices inter privatas personas non competere fa- cultatem, manifestum est: & ideo si (ut allegastis) inter privatas personas is, cuius meministis, arbi- tros dandos putavit: sententia ab eis prolata, nullo b jure subsistit. PP. Kal. Febr. Attico & Prætextato Conf. 243.

In quibus causis possunt Præfides iudices dare.

2. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. & CC. Vicariis.

Placet nobis, Præfides de his causis, in quibus, quod ipsi non possent cognoscere, antehac pedaneos iudices da- bant, notionis suæ examen adhibere: ita tamen, ut si vel propter occupationes publicas, vel propter causarum mul- titudinem omnia huiusmodi negotia non potuerint co- gnoscere, iudices dandi habeant potestatem. Quod non ita accipi convenit, ut in his etiam causis, in quibus sole- bant ex officio suo cognoscere, dandi iudices licentia eis permissa credatur. Quod usque adeo in Præfidorum cog- nitione retinendum est, ut eorum iudicia non diminuta vi- deantur dum tamen & de ingenuitate c, super qua pote- rant d etiam ante e cognoscere, & de libertinitate Præsi- des ipsi dijudicent f. Dat. 15. Kal. Aug. CC. Conf. 294.

Ut iudex datus cognoscat, non ad iudicium Præfide remit- tat. De appellatione.

3. Exemplum sacrum literarum eorum AA. & CC. ad Scapionem.

Placet, ut iudicibus (si quos Gravitas tua disceptatores dederit) insinues, ut delegata sibi negotia lata sententia terminent: nec g in his causis, in quibus pronunciare de- bent, & possunt, facultatem sibi patere remittendi ad iudi- cium Præfide cognoscant: maxime cum, & si iudicatio alicui litigatorum parti iniusta videatur, interponenda provocacionis potestas a sententia ex omni causa prolata libera litigatoribus tribuatur. Dat. 8. Kalend. April. An- tiochia, CC. Conf. 294.

De iudice subrogando.

4. Iidem AA. & CC. Firmino.

Placuit, quoties pedanei iudices dati, post litem conte- statam, vel ad aliud iudicium necessario h diriguntur, vel publicæ utilitatis ratione in alias provincias profici- scuntur, vel diem i obierint, atque his rationibus negotiis ceptis finis non potuit adhiberi, alium in locum eorum iudicem tribui, qui negotium examine ne huiusmodi ca- sibus intervenientibus, impedimentum aliquod in perse- quendis litibus afferatur. Dat. 10. Kal. Tiberio & Maximo Conf. 295.

In quibus causis Præfides possunt iudices dare.

5. Imp. Julianus A. Secundo P. P.

Quædam sunt negotia, in quibus superfluum est, Mo- deratorem expectare provinciarum: Ideoque pedaneos iudices (hoc est, qui k negotia humiliora l disceptant) constituendi damus Præfidis potestatem. Dat. 5. Kal. Aug. Antiochia, Mamertino & Nevira Conf. 364.

Constitutio Græca Zenonis de pedaneis iudicibus, quæ certum numerum pedaneorum iudicum introducebat, quos dixetas vo- cabat i. e. (ut Latino vocabulo exprimam) arbitros. Sed non valde deploranda est ejus jactura, ut quam Justinianus in universum sustulerit, alii 12. pedaneis iudicibus in Zenonianum locum in- stituit. Nov. 82. de iudicibus. §. vetus. Antoninus Contius.

QUI PRO SUA JURISDICTIONE JUDICES DARE, DARIVE M POSSUNT.

TITULUS IV.

1. Impp. Theodosius & Valentinianus AA. Cyro P. P.

In causarum delegationibus illud consultissime præci- pimus observari, ut ita valeant, si n ad jurisdictionem pertineant delegantis. Quod si quis alienæ jurisdictio- nis causam crediderit delegandam, nec præcepto co- gnitorum datum parientiam & accommodare censemus. Et si contra leges obtemperaverit deleganti: omnia, quæ ab ea delegatione geruntur, ita pro p infectis haberi præ- cipimus, ac si ipsi, qui delegaverant, alienæ jurisdictionis iudices resedissent: ut ne q appellandi quidem necessitas victis adversus eas sententias imponatur. ¶ Hæc teneant, ¶ nisi iudices a r nobis specialiter delegantibus dari, alii causas delegaverint iudicandas: nam his delegantibus, nullo personarum causarumve habito tractatu, appellatio- nem ad eos jure iudicia remeabunt. Dat. 13. Kal. Jan. Va- lentiniano A. & Anatolio Conf. 440.

Delegati a Principe possunt subdelegare, vide l. 5. inf. de iudiciis.

a vide l. 23. §. 1. ff. de appellat.

b Sententia ejus, qui delegatus est ad incompetenti iudice, ipso jure nulla est, facit l. ult. in fin. ff. de ju- risdict.

c adde l. 32. §. 7. ff. de arbitrio.

d l. 2. J. de libe- ritate & cor. l. 6. J. de verbor. signifi- cationibus.

e v. Plin. lib. 10. epist. ad Trajan.

f non pedanei: ut hinc possis colligere, Pedaneos iudices humilio- rum litium esse iudices. l. ult. inf. cod. vide tamen l. 6. inf. de verbor. signifi. l. 2. J. de li- bertate & cor. l. 6. J. de verbor. signifi- cationibus.

g Delegati causas sibi delegatas de- bent iudicare, nec eas ad delegan- tem remittere.

h Revocatione delegati, non fini- tur instantia, g i morte delegati, delegatio non fi- nitur, sed ex eis- dem actis per sub- rogarum iudica- tur.

k facit l. 2. in fin. §. 1. cod.

l Humiliora ne- gotia, puta tre- centorum aut eo- rum, eoque iudi- cianus vult eos disceptare.

m Infamis pot- estate iudex dari? non potest, l. 2. ff. de senatorib. l. 12. §. 2. ff. de iudiciis: potest tamen esse arbitri. v. vide VVurm. 1. præf. l. 1. obs. 14.

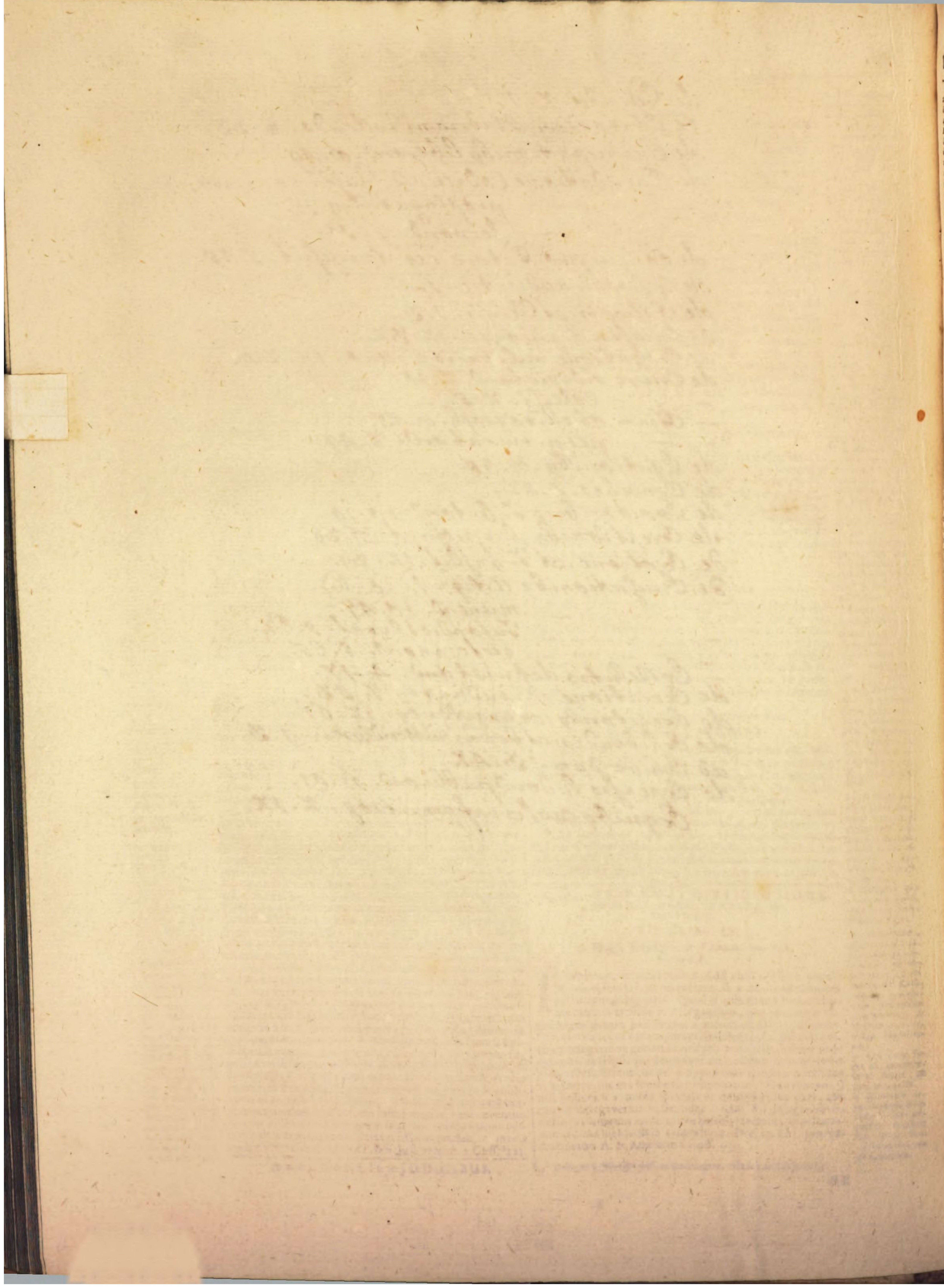
n Delegare quis ea tantum potest, quæ in sua juris- dictione habet.

o Parientiam, Cujac. 1. obs. 6 pa- rientiam accom- modare, est ob- temperare, & ita locutus est Cassi- odor. 7. formula- rum, parientiam commodare. & Cellius 1. cap. 13. culpa imparien- tia.

p Delegatio fa- cta ab incompe- tenti iudice, est ipso jure nulla.

q De merito: ap- pellationes enim remedia sunt ad- versus injustam sententiam. Sen- tentia nulla, non est sententia.

de Edendo. 2. 1.
 de Edicto Divi Hadriani Tollendo. 6. 33.
 de Emancipationibus liberorum. 11. 49.
 de Emendatione Codicis D. Justiniani. ante pag. 1.
 — — — propinquorum. 9. 13.
 — — — servorum. 9. 24.
 de eo qui pro Tutore negotia gessit. 5. 45.
 de Episcopali audentia. 1. 4.
 de Episcopis, et Clericis. 1. 3.
 de Epistoli dignitate. 12. 32.
 de Exogatione militaris aëonis. 12. 30.
 de Emore Advocatorum. 2. 10.
 — — — Calculi. 2. 5.
 — — — Etiam ob chirograph. 11. 24.
 — — — per procuratorem. 2. 49.
 de Exactionibus. 11. 45.
 de Exmuhis. 4. 42.
 de Exactoribus Tributorum. 10. 19.
 de Exactionibus seu proscriptis. 11. 36.
 de Exactione, et Translat. 12. 39.
 de Exactionibus Artificum. 10. 64.
 — — — munerum. 10. 44.
 — — — Tutorum, et Curatorum. 5. 62.
 — — — veteranorum. 5. 65.
 — — — Ex Relictis defunctorum. 4. 14.
 de Exactione rei iudicata. 4. 53.
 de Executoribus, et exactoribus. 12. 61.
 de Exhibendis, et transmittendis. 9. 3.
 ad Exhibendam. 3. 42.
 de Expensis ludorum publicorum. 11. 41.
 Ex quibus causis infam. iuror. 2. 12.

a Libellus estne necessarius in omnibus causis? non est: potest enim sine scripto procedi, praesertim summaris in causis. Roland. d. loco num. 37. 38. dixi plenius ad l. ult. in j. de privilegia scholarum, adde alias exceptiones ex Socino reg. 233. Requiritur tamen in omni iudicio saltem verbalis petitio. Alterutra tam est necessaria in iudiciis, ut nullo modo possit remitti consensu partium. Quid, si remissa sit? iudicium cessat, nec ullo petente, nullo contradicente sententia ferri potest.

b aut ei, qui vocatus defenditur. **c** aut ad arbitrium. Bald. **d** de quibus v. §. de spoliis. **e** Reus cavere tenetur iudicio fisci, nec tamen ea satisfactione in iudicem consentit: est enim necessaria; ideoque consensum non inducit. Bald. hic, t. in causis civilibus: in criminalibus aliud tempus datur. l. 2. §. de exhiben. rei. Quid? ea dilatio potestne a iudice minui? non potest, datur enim a lege, si minueretur, contra iudicem sententia, sup. §. contra j. Potest autem ea dilatio minui, quae ab officio iudicis dependet. **g** Reo terminus ad deliberandum datur. **h** Nota formam agendi: Peto non procedi sine iudice ad socium vel adiuncto. Lex non ad socium vel ad socium, nisi petatur. Bald. **i** Qui aliquem iudicem petit, eum postea recusare non potest. **k** De lapsu termini potest constare partis confessione. **l** Iudex de lite non cognoscit intra tempus dilationis datum reo. **m** Conspici intelligitur etiam is, qui subscripsit, ut hic. adde l. 26. §. 1. ff. de pignoris. Possimus quoque hanc verba referre ad subscriptionem aduarii. **n** Forma requisita omnia, actus sit nullus: invalida contestatio nihil operatur. VVurmser. i. pract. 13. obf. 2. **o** Per publicum officialem alteri queritur actio in eo, quod pertinet ad eius officium. §. 3. Inst. de adoptione. **p** Intra duos menses lites contestandae.

q Plus qui petebant, olim causa cadebant. Cic. 1. de oratore & pro Roscio Comodo. item pro Roscio Amerino. Hic tu si amplius HS. nummo petisti, quam tibi debitum esset, causam perdidisti. Sueton. in Claudio 14. His, qui apud privatos iudices plus petendo formula excidissent, restituitur actiones. Paul. 3. sent. ult. Quoties de modo quartae retinenda queritur, propter periculum plus petendo, officio iudicis omnibus actum quartae faciendae est, quae apud aequum remaneat. Idem 2. sent. §. si totum peti, plus petendo causa cadet. Hoc etiam plus petitionis periculum a Majoriano in Novellis perstringitur: cuius extant quoque exempla. l. 1. ff. de interrogat. in iure faciendis. l. 36. ff. de solutionibus §. si quis agens. 33. Inst. de act. apud Paul. 1. sentent. 10. l. 1. §. 2. C. Hermogen. de calumniatoribus. Emissionum Homilia de Paschate. **r** Paul. 1. sent. 10. §. 2. Decret. 11. §. 33. Inst. de actionibus. **s** hanc lex a Cujacio restituta fuit 12. obf. 21. extat vero 7. Synop. Basil. c. πρεσβερεσ & παρθενα. c. 22. **t** Latina interpretatio. **u** Omnes qui agunt, sive masculi, sive feminae sunt, si ante definitum debiti tempus petierint, & hoc ipso damnum reo dederint, tantum temporis expedient: (usuras interea nullas accipientes) quanto ipsi praestitutum tempus anticipare conati sunt. Quod si tempus etiam hoc praeterlabatur, aliter litem ne suscipiant, nisi sumptus primae additionis in litem factos adversario refuderint. Synop. Basil. 7. tit. 6. ubi scholiales excipit eum, qui debet inopi fisci debitori, ut a quo possit fisci etiam ante tempus debitum exigere. l. 1. §. de condition. ex lege. adde J. de conveniendis fisci debitoribus. lib. 10. tit. 2. **x** Penam plus petentis tempore observa. §. 23. in fin. Inst. de actionibus. **y** Plus petere in iudicio non licet. §. 34. Inst. de actionibus. **z** Penam plus petentis quantitate nota. §. 33. in fin. Inst. de actionibus. **a** restituta a Cujacio 12. obf. 21. **b** Latina interpretatio.

In auth. de exhib. & introdu. reis. §. Sancimus. col. 5. tit. 8. al. 9. seu Nov. 53. cap. 3.

Offeratur a ei b, qui vocatur ad iudicium c libellus: & exinde praebitis sportulis d, & data fidei iussione e, viginti f dierum gaudeat induciis: quibus deliberet g, cedatne an contendat: aut iudicem alium ad sociari h petat, vel recusat eum: nisi ille sit is, quem ipse alio recusato jam petierit i. **†** Denique praesens interrogetur k, an l hoc tempus lites transferat: quod non modo ex ipsius responsione, sed etiam ex libelli subscriptione manifestetur: quem in initio facere debet. Litis ergo contestatio contra hoc indultum habita, pro nihilo n habenda est.

In auth. de executoribus. §. 1. col. 7. tit. 8. al. 2. seu Nov. 96. c. 1. **L**ibellum vero non alias actor dirigat, nisi prius & in ipsum, quem dixi obnoxium, & in negotii executorem o exponat cautionem, se scil. vel intra p duos menses litem contestaturum, vel omne damnum ei, qui convenitur, contingens restitutum in duplum, cautione tamen non transcendente triginta sex aureos.

DE q PLUS PETITIONIBUS r.

TIT. X.

1. f Imp. Zeno.

Omnis actor t sive u masculus sive foemina ante definitam dilationem debiti agens & per hoc reum damno adiciens, aliud tantum expectet tempus, nullam usuram in medio accipiens, quantum ipse praevenerit definitum solutioni diem conatus est: & hoc vero tempore elapso, non aliter agat, quam si impendia primae instantiae circa lites praemonitionem facta, adversario solvar. **1** Si vero tutores aut curatores tempore aut quantitate in plus enisi fuerint exigere, eorum, qui suae curae commisi sunt debitores in nullo laedantur, ut qui sub aliorum tutela & cura sint; sed ipsi tutores & curatores agnoscant subinde contingens damnum. **2** Qui vero hereditarias res petunt, aut rationes tutelae aut curae exigunt, & qui contra minores aut maiores de negotiis gestis (seu de gesta) intendunt, aut deposita ab aliis data exigunt, ut eorum, qui deposuerunt, successores facti, nihil ex plus petitione damnicentur, veluti qui iustam habeant ignorantiae causam. **†** Tunc vero is, qui plus petit, damnicetur, quando manifeste convictus fuerit per avaritiam delinquere. **3** Si vero quis minus quam re vera sit, taxaverit suam litem, nec ad hoc respiciat iudex, sed in veram quantitatem calculum ferat.

2. Justinianus A. *

Zenonis Divae memoriae vestigiis insistentes, praesenti lege decernimus; ut quicumque ante tempus debitum exegerit, tanto x tempore ultra constitutum tempus manifestata plus petitione sine usurarum acceptione expectet: nec tunc agere ante potest, quam omnia damna parti diversa restituat. Tutores vel curatores talia perpetrantes, ipsi damnabuntur: exceptis his, qui res hereditarias petunt aut rationes tutelae vel curae, sive negotiorum gestorum agunt contra minores, seu maiores, vel qui depositum repetunt, quasi ex successione. **1** Qui autem minus y petit in iudicio, in nullo laeditur. **2** Si quis vero majorem, quam sibi debetur, quantitatem in libello conventionis inseruerit, in triplum z parti adversae restituere compellatur, quicquid ex hac causa sportularum nomine executoribus amplius dedit.

Superioris constitutionis Epitome ex Basilicis a.

Si quis b actor in missio a se libello, majore quantitate inserta, majoris damni causa fuerit ei, quem in jus provocat: in triplum reddat damnum, quod propter eum passus fuerit.

k De lapsu termini potest constare partis confessione. **l** Iudex de lite non cognoscit intra tempus dilationis datum reo. **m** Conspici intelligitur etiam is, qui subscripsit, ut hic. adde l. 26. §. 1. ff. de pignoris. Possimus quoque hanc verba referre ad subscriptionem aduarii. **n** Forma requisita omnia, actus sit nullus: invalida contestatio nihil operatur. VVurmser. i. pract. 13. obf. 2. **o** Per publicum officialem alteri queritur actio in eo, quod pertinet ad eius officium. §. 3. Inst. de adoptione. **p** Intra duos menses lites contestandae.

q Plus qui petebant, olim causa cadebant. Cic. 1. de oratore & pro Roscio Comodo. item pro Roscio Amerino. Hic tu si amplius HS. nummo petisti, quam tibi debitum esset, causam perdidisti. Sueton. in Claudio 14. His, qui apud privatos iudices plus petendo formula excidissent, restituitur actiones. Paul. 3. sent. ult. Quoties de modo quartae retinenda queritur, propter periculum plus petendo, officio iudicis omnibus actum quartae faciendae est, quae apud aequum remaneat. Idem 2. sent. §. si totum peti, plus petendo causa cadet. Hoc etiam plus petitionis periculum a Majoriano in Novellis perstringitur: cuius extant quoque exempla. l. 1. ff. de interrogat. in iure faciendis. l. 36. ff. de solutionibus §. si quis agens. 33. Inst. de act. apud Paul. 1. sentent. 10. l. 1. §. 2. C. Hermogen. de calumniatoribus. Emissionum Homilia de Paschate. **r** Paul. 1. sent. 10. §. 2. Decret. 11. §. 33. Inst. de actionibus. **s** hanc lex a Cujacio restituta fuit 12. obf. 21. extat vero 7. Synop. Basil. c. πρεσβερεσ & παρθενα. c. 22. **t** Latina interpretatio. **u** Omnes qui agunt, sive masculi, sive feminae sunt, si ante definitum debiti tempus petierint, & hoc ipso damnum reo dederint, tantum temporis expedient: (usuras interea nullas accipientes) quanto ipsi praestitutum tempus anticipare conati sunt. Quod si tempus etiam hoc praeterlabatur, aliter litem ne suscipiant, nisi sumptus primae additionis in litem factos adversario refuderint. Synop. Basil. 7. tit. 6. ubi scholiales excipit eum, qui debet inopi fisci debitori, ut a quo possit fisci etiam ante tempus debitum exigere. l. 1. §. de condition. ex lege. adde J. de conveniendis fisci debitoribus. lib. 10. tit. 2. **x** Penam plus petentis tempore observa. §. 23. in fin. Inst. de actionibus. **y** Plus petere in iudicio non licet. §. 34. Inst. de actionibus. **z** Penam plus petentis quantitate nota. §. 33. in fin. Inst. de actionibus. **a** restituta a Cujacio 12. obf. 21. **b** Latina interpretatio.

sus fuerit adversarius. Vera autem quantitas actionis intelligatur, in quam iudex tulerit sententiam.

3. Imp. Justinianus A. Joanni P. P.

Odiosas contrahentium calliditates amputare prope- rantes, censemus: Ut si quis, certa quantitate libimet debita, super ampliore z pecunia per dolum & machinationem cautionem exegerit, & ad iudicium debitorem vocaverit: siquidem a ante inchoatam litem calliditatis eum poeniteat b, & debiti veram quantitatem confessus fuerit, nullo eum dispendio praegravari: sin autem liti praebuit exordium, & in certaminibus negotii permanens arguatur de adiecta falsa quantitate: non solum ea, sed etiam toto d. cito eum fraudari: transactionibus c sc. & secundis confessionibus, sive insinuata sint, sive non, etiam in hoc casu suam obtinentibus firmitatem: talibus enim cautionibus hoc obicere non oportet. Dat. 15. Kal. Nov. Lampadio & Oreste VV. CC. Confl. 530.

DE DILATIONIBUS d.

TIT. XI.

De causa & spatio.

1. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. dicunt:

Quoniam e plerumque evenit, ut iudex instrumentorum f vel personarum gratia dilationem dare rerum necessitate cogatur; spatium instructionis exhibendae postulatum dari convenit. Quod hac ratione arbitramur esse moderandum: ut, si ex ea g provincia, ubi lis agitur, vel persona, vel instrumenta poscantur, non amplius quam tres h menses indulgeantur: si vero ex continentibus provinciis, sex i menses custodiri, iustitiae est. In transmarina k autem dilatione novem l menses computari oportebit. **†** Quod ita constitutum iudicantes sentire debebunt, ut hac ratione non sibi concessum intelligant danda dilationis arbitrium m, sed eandem dilationem, si rerum urgentissima n ratio flagitaverit, & necessitas desideratae instructionis exegerit, non facile o amplius, quam semel, nec ulla trahendi p arte sciant esse tribuendam. Dat. 15. Kal. Apr. CC. Confl. 294.

De rescripto, quo quis ad extraordinarium Iudicem trahitur.

2. Imp. Constantinus A. ad Ursium Vicarium.

Si q quando quis Rescriptum r ad extraordinarium Iudicem reportaverit: dilatio ei penitus deneganda est. Illi t autem, qui u in iudicium vocatur, danda est ad improbanda precum mendacia, vel proferenda aliqua instrumenta, vel testes: quoniam instructus esse non potuit, qui praeter spem ad alienum iudicium trahitur. Dat. 2. Non. Mart. Volusiano & Aniano Confl. 314.

De satisfactione ab actore praestanda. Si actor reo non occurrat.

Auth. ex Nov. 53. c. 1.

Quod fieri non debet, nisi x actor satisfecerit y, certam promittens quantitatem se daturum, si litem non exequatur: aut exequens non vineat causam. Si igitur post tempus a se constitutum intra decem dies reo praesente non occurrat: dimittatur z reus, exalto eo, quod promissum est, & si quid circa litem plus impendisse cum taxatione iudicis juraverit.

De cessatione officii iudicis. De feriis.

3. Idem A. Profuturo Praefecto Pannoniae.

Sive pars, sive integra dilatio fuerit data, eo usque iudicis officium conquiescat a, donec petiti temporis defluerint curricula. Feriae autem, sive repentinae b, sive solemnes c sint, dilationum temporibus non excipiantur, sed his connumerentur. Dat. 7. Id. Febr. Sirmii, Licinio & Crispo Confl. 319.

De iudice procedente vel confidente.

4. Idem A. ad Catullianum Proconsulem Africae.

Aprocedente d iudice dilationem non convenit postulari, etiam si utraq; parte praesente tribuatur: cum non alias nisi causa cognita, indulgeri queat: & cognitio cau-

h Dilatio testium vel instrumentorum ex eadem provincia exhibendorum causa, non plus quam ad tres usque menses proroganda, quae tribus mensibus petiti oporteat, vide Cujac. c. 14. de praescript. i de sex mensibus v. Cujac. c. 19. de praescript. k l. 7. §. cod.

l De novem mensibus vide Cujac. cap. 19. de praescript. **m** summum scilicet, ac plene voluntarium. Causa cognita, dilationem dari oportet. **n** l. 10. §. de feriis. **o** l. ult. ff. de feriis. aliud si iusta causa sit, l. 7. ff. de feriis. l. 45. ff. de iudiciis. adde alias exceptiones ex Socino reg. 312. **p** Dilationibus nimis causae non trahendae. **q** l. 2. C. Th. cod. Syn. d. loco. **r** puta Principis. Impetrato rescripto, non datur dilatio ad illud exhibendum. Actor venire debet instructior, quam reus. **s** id est, delegatum. Extraordinarius iudex delegatus, Jurisdictio delegata extraordinaria can. inducia. 3. quast. 3. **t** Dilationes plures dantur reo quam actori. v. l. 125. ff. de reg. jur. **u** Melior est causa excipient s. l. 42. in fin. ff. de reg. jur. **x** hanc formam consuetudine non servatur. Bald. **y** l. ult. ff. de stip. prat. **z** Reo absoluto ab observatione iudicii, actor in expensis condemnatur. **a** Pendente dilatione nihil innovandum, adde l. unie. ff. nihil innovari appellatione interposita, v. Socino reg. 93. **b** Hujusmodi feriae res ob bene gestas, a solo Imperatore indicuntur: ob id imperiales dicuntur, v. l. 4. §. tit. prox. extra ordinem indicuntur. l. 26. §. 7. ff. ex quibus causis majores. **c** l. 26. §. 7. ff. ex quibus causis majores, ut dies divino cultui dedicati, ut messes & vindemiae. l. 5. §. tit. prox. **d** 3. quast. 3. can. induciae, ver. a iudice. Cur ita? qui procedit, vix est ut causam recte dijudicare possit. hic autem requiritur causae cognitio, alii volunt a procedente iudice sententiam proferri non posse: quod sententia iudice stante lata, nulla sit, §. cod. ibi. sed confidente. v. Oldendorpium cap. 9. de sentent. & re jud. Non idem in manumissionibus est, quae magistratu in balneo vel theatro ineunte, possunt perferri, §. 1. Inst. de liberis. manumissio in transitu fieri potest, nec requiri tribunal. l. 78. ff. de manumiss. vindict. **fa** non

z Quamvis concurrere necesse est, ut huius legis poena locum habeat? Primo necesse est, ut cautio sit exacta majoris summa: 2. ut per dolum. 3. ut reus sit vocatus in iudicium & lis contestata. 4. quod convincatur. Syn. Basil. 7. tit. 6. c. 22. & lib. 9. tit. 4. ex lib. 7. tit. 6. c. 23. **a** Nota quibus modis huius legis poena evitetur. **b** huic poenitentiae locus non est iure Canonico. v. Socino reg. 44. **c** Transactio facta bona fide (licet super cautione dolo extorta) valet. Bart.

d dilatio est prolatio diebus refer 2. ff. 12. c. Th. 7. **e** prope ut praesentibus. **f** de iur. 7. c. Th. 7. **g** c. 7. c. Th. 7. **h** c. 7. c. Th. 7. **i** c. 7. c. Th. 7. **k** c. 7. c. Th. 7. **l** c. 7. c. Th. 7. **m** c. 7. c. Th. 7. **n** c. 7. c. Th. 7. **o** c. 7. c. Th. 7. **p** c. 7. c. Th. 7. **q** c. 7. c. Th. 7. **r** c. 7. c. Th. 7. **s** c. 7. c. Th. 7. **t** c. 7. c. Th. 7. **u** c. 7. c. Th. 7. **v** c. 7. c. Th. 7. **w** c. 7. c. Th. 7. **x** c. 7. c. Th. 7. **y** c. 7. c. Th. 7. **z** c. 7. c. Th. 7. **a** c. 7. c. Th. 7. **b** c. 7. c. Th. 7. **c** c. 7. c. Th. 7. **d** c. 7. c. Th. 7. **e** c. 7. c. Th. 7. **f** c. 7. c. Th. 7. **g** c. 7. c. Th. 7. **h** c. 7. c. Th. 7. **i** c. 7. c. Th. 7. **k** c. 7. c. Th. 7. **l** c. 7. c. Th. 7. **m** c. 7. c. Th. 7. **n** c. 7. c. Th. 7. **o** c. 7. c. Th. 7. **p** c. 7. c. Th. 7. **q** c. 7. c. Th. 7. **r** c. 7. c. Th. 7. **s** c. 7. c. Th. 7. **t** c. 7. c. Th. 7. **u** c. 7. c. Th. 7. **v** c. 7. c. Th. 7. **w** c. 7. c. Th. 7. **x** c. 7. c. Th. 7. **y** c. 7. c. Th. 7. **z** c. 7. c. Th. 7. **a** c. 7. c. Th. 7. **b** c. 7. c. Th. 7. **c** c. 7. c. Th. 7. **d** c. 7. c. Th. 7. **e** c. 7. c. Th. 7. **f** c. 7. c. Th. 7. **g** c. 7. c. Th. 7. **h** c. 7. c. Th. 7. **i** c. 7. c. Th. 7. **k** c. 7. c. Th. 7. **l** c. 7. c. Th. 7. **m** c. 7. c. Th. 7. **n** c. 7. c. Th. 7. **o** c. 7. c. Th. 7. **p** c. 7. c. Th. 7. **q** c. 7. c. Th. 7. **r** c. 7. c. Th. 7. **s** c. 7. c. Th. 7. **t** c. 7. c. Th. 7. **u** c. 7. c. Th. 7. **v** c. 7. c. Th. 7. **w** c. 7. c. Th. 7. **x** c. 7. c. Th. 7. **y** c. 7. c. Th. 7. **z** c. 7. c. Th. 7. **a** c. 7. c. Th. 7. **b** c. 7. c. Th. 7. **c** c. 7. c. Th. 7. **d** c. 7. c. Th. 7. **e** c. 7. c. Th. 7. **f** c. 7. c. Th. 7. **g** c. 7. c. Th. 7. **h** c. 7. c. Th. 7. **i** c. 7. c. Th. 7. **k** c. 7. c. Th. 7. **l** c. 7. c. Th. 7. **m** c. 7. c. Th. 7. **n** c. 7. c. Th. 7. **o** c. 7. c. Th. 7. **p** c. 7. c. Th. 7. **q** c. 7. c. Th. 7. **r** c. 7. c. Th. 7. **s** c. 7. c. Th. 7. **t** c. 7. c. Th. 7. **u** c. 7. c. Th. 7. **v** c. 7. c. Th. 7. **w** c. 7. c. Th. 7. **x** c. 7. c. Th. 7. **y** c. 7. c. Th. 7. **z** c. 7. c. Th. 7. **a** c. 7. c. Th. 7. **b** c. 7. c. Th. 7. **c** c. 7. c. Th. 7. **d** c. 7. c. Th. 7. **e** c. 7. c. Th. 7. **f** c. 7. c. Th. 7. **g** c. 7. c. Th. 7. **h** c. 7. c. Th. 7. **i** c. 7. c. Th. 7. **k** c. 7. c. Th. 7. **l** c. 7. c. Th. 7. **m** c. 7. c. Th. 7. **n** c. 7. c. Th. 7. **o** c. 7. c. Th. 7. **p** c. 7. c. Th. 7. **q** c. 7. c. Th. 7. **r** c. 7. c. Th. 7. **s** c. 7. c. Th. 7. **t** c. 7. c. Th. 7. **u** c. 7. c. Th. 7. **v** c. 7. c. Th. 7. **w** c. 7. c. Th. 7. **x** c. 7. c. Th. 7. **y** c. 7. c. Th. 7. **z** c. 7. c. Th. 7. **a** c. 7. c. Th. 7. **b** c. 7. c. Th. 7. **c** c. 7. c. Th. 7. **d** c. 7. c. Th. 7. **e** c. 7. c. Th. 7. **f** c. 7. c. Th. 7. **g** c. 7. c. Th. 7. **h** c. 7. c. Th. 7. **i** c. 7. c. Th. 7. **k** c. 7. c. Th. 7. **l** c. 7. c. Th. 7. **m** c. 7. c. Th. 7. **n** c. 7. c. Th. 7. **o** c. 7. c. Th. 7. **p** c. 7. c. Th. 7. **q** c. 7. c. Th. 7. **r** c. 7. c. Th. 7. **s** c. 7. c. Th. 7. **t** c. 7. c. Th. 7. **u** c. 7. c. Th. 7. **v** c. 7. c. Th. 7. **w** c. 7. c. Th. 7. **x** c. 7. c. Th. 7. **y** c. 7. c. Th. 7. **z** c. 7. c. Th. 7. **a** c. 7. c. Th. 7. **b** c. 7. c. Th. 7. **c** c. 7. c. Th. 7. **d** c. 7. c. Th. 7. **e** c. 7. c. Th. 7. **f** c. 7. c. Th. 7. **g** c. 7. c. Th. 7. **h** c. 7. c. Th. 7. **i** c. 7. c. Th. 7. **k** c. 7. c. Th. 7. **l** c. 7. c. Th. 7. **m** c. 7. c. Th. 7. **n** c. 7. c. Th. 7. **o** c. 7. c. Th. 7. **p** c. 7. c. Th. 7. **q** c. 7. c. Th. 7. **r** c. 7. c. Th. 7. **s** c. 7. c. Th. 7. **t** c. 7. c. Th. 7. **u** c. 7. c. Th. 7. **v** c. 7. c. Th. 7. **w** c. 7. c. Th. 7. **x** c. 7. c. Th. 7. **y** c. 7. c. Th. 7. **z** c. 7. c. Th. 7. **a** c. 7. c. Th. 7. **b** c. 7. c. Th. 7. **c** c. 7. c. Th. 7. **d** c. 7. c. Th. 7. **e** c. 7. c. Th. 7. **f** c. 7. c. Th. 7. **g** c. 7. c. Th. 7. **h** c. 7. c. Th. 7. **i** c. 7. c. Th. 7. **k** c. 7. c. Th. 7. **l** c. 7. c. Th. 7. **m** c. 7. c. Th. 7. **n** c. 7. c. Th. 7. **o** c. 7. c. Th. 7. **p** c. 7. c. Th. 7. **q** c. 7. c. Th. 7. **r** c. 7. c. Th. 7. **s** c. 7. c. Th. 7. **t** c. 7. c. Th. 7. **u** c. 7. c. Th. 7. **v** c. 7. c. Th. 7. **w** c. 7. c. Th. 7. **x** c. 7. c. Th. 7. **y** c. 7. c. Th. 7. **z** c. 7. c. Th. 7. **a** c. 7. c. Th. 7. **b** c. 7. c. Th. 7. **c** c. 7. c. Th. 7. **d** c. 7. c. Th. 7. **e** c. 7. c. Th. 7. **f** c. 7. c. Th. 7. **g** c. 7. c. Th. 7. **h** c. 7. c. Th. 7. **i** c. 7. c. Th. 7. **k** c. 7. c. Th. 7. **l** c. 7. c. Th. 7. **m** c. 7. c. Th. 7. **n** c. 7. c. Th. 7. **o** c. 7. c. Th. 7. **p** c. 7. c. Th. 7. **q** c. 7. c. Th. 7. **r** c. 7. c. Th. 7. **s** c. 7. c. Th. 7. **t** c. 7. c. Th. 7. **u** c. 7. c. Th. 7. **v** c. 7. c. Th. 7. **w** c. 7. c. Th. 7. **x** c. 7. c. Th. 7. **y** c. 7. c. Th. 7. **z** c. 7. c. Th. 7. **a** c. 7. c. Th. 7. **b** c. 7. c. Th. 7. **c** c. 7. c. Th. 7. **d** c. 7. c. Th. 7. **e** c. 7. c. Th. 7. **f** c. 7. c. Th. 7. **g** c. 7. c. Th. 7. **h** c. 7. c. Th. 7. **i** c. 7. c. Th. 7. **k** c. 7. c. Th. 7. **l** c. 7. c. Th. 7. **m** c. 7. c. Th. 7. **n** c. 7. c. Th. 7. **o** c. 7. c. Th. 7. **p** c. 7. c. Th. 7. **q** c. 7. c. Th. 7. **r** c. 7. c. Th. 7. **s** c. 7. c. Th. 7. **t** c. 7. c. Th. 7. **u** c. 7. c. Th. 7. **v** c. 7. c. Th. 7. **w** c. 7. c. Th. 7. **x** c. 7. c. Th. 7. **y** c. 7. c. Th. 7. **z** c. 7. c. Th. 7. **a** c. 7. c. Th. 7. **b** c. 7. c. Th. 7. **c** c. 7. c. Th. 7. **d** c. 7. c. Th. 7. **e** c. 7. c. Th. 7. **f** c. 7. c. Th. 7. **g** c. 7. c. Th. 7. **h** c. 7. c. Th. 7. **i** c. 7. c. Th. 7. **k** c. 7. c. Th. 7. **l** c. 7. c. Th. 7. **m** c. 7. c. Th. 7. **n** c. 7. c. Th. 7. **o** c. 7. c. Th. 7. **p** c. 7. c. Th. 7. **q** c. 7. c. Th. 7. **r** c. 7. c. Th. 7. **s** c. 7. c. Th. 7. **t** c. 7. c. Th. 7. **u** c. 7. c. Th. 7. **v** c. 7. c. Th. 7. **w** c. 7. c. Th. 7. **x** c. 7. c. Th. 7. **y** c. 7. c. Th. 7. **z** c. 7. c. Th. 7. **a** c. 7. c. Th. 7. **b** c. 7. c. Th. 7. **c** c. 7. c. Th. 7. **d** c. 7. c. Th. 7. **e** c. 7. c. Th. 7. **f** c. 7. c. Th. 7. **g** c. 7. c. Th. 7. **h** c. 7

a planaria. Hal.
planaria cogni-
tio, quæ sit de pla-
no, circa tribu-
nal.

b pro tribunali sc.
Tribunal sedile
judicis.

c In confistorio
Principis, dilatio-
nes non dantur.
Cur ita? quia im-
parati ad cogni-
tionem Principis,
necdum instructi
sunt, non admit-
tuntur. l. 1. §. de re-
lationib.

d l. 1. c. 7. eod.

e i. c. & privato
& fisco.

f l. 4. c. Theod.

g l. 1. in fin. sup.

h l. unie. c. Theod.

i l. 3. c. Theod. de

jure pñ. l. 4. c. C.

Theod. de appell. l.

n. c. Theod. de re-
par. appellat.

i 2. ff. 12. c. 7. Ecl.

17. c. 2. c. Theod. 8.

2. Decret. 9.

Nov. Leon. 54. v.

constitutionem 2.

Emanuelis Com-
muni de feriis,

ubi recensentur di-
es feriati apud

Græcos: & to-
mum 1. des orden-

nances royaux tit.

16. du temps des

vacations. ubi de

feriis agit apud

Gallos receptis.

Oldend. c. 31. de

exceptionib. ubi

tractat de exce-
ptione feriarum,

& feriis Augustæ

constitutis a Ca-
rolo V. anno 1548.

adde VVurmser.

1. præf. 11. Feriæ

porro dies quieti

a litibus induciæ

licitum sunt: Quæ

feriis agere liceat,

vide apud Macro-

bium 1. saturna-

liorum 16. Vir-

gilium Georgi-

ca. 1.

k Hujusmodi fe-

riæ repetuntur di-

cuntur. l. 3. §. tit.

prox.

l Tempore feria-

rum appellatio

potest interponi.

m Feriæ die ad

aliquem actum

judicium proce-

dedi non potest.

Fallit tamen in

appellatione, quæ

die feriati potest

interponi, ut hic:

plures exceptio-

nes vide apud So-

crum regulæ 92.

n actionem. Hal.

o Contius hic,

negat hanc con-

stitutionem in ve-

non interpellatione plenaria a, sed confidente b ma-
gis Judice legitime colligatur: ut, si forte dilationis pe-
titiō fuerit improbatā, suscepta quæstio per sententiam
judicis dirimatur. Dat. 5. Id. Febr. Sirmsi, Licinio 5. &
Crispo Confl. 318.

De rescripto Principis. Quando deneganda
dilatio.

5. Idem A. ad Maximum Præfectum Urbis.

Cum a nobis fuerit ad appellationem consultationem-
ve rescriptum: siue sit primo iudicio petita dilatio, &
ea tributa non sit, siue ne petita quidem, eam dare cui-
quam non licebit, eadem ratione, quæ ne in iudiciis c qui-
dem cognitionum nostrarum dilatio tribui solet. PP. Roma,
8. Kal. April. Probianus & Juliano Confl. 322.

De lite inter privatos & fiscum.

6. Imppp. Constantinus & Constantius, & Constans, AAA.
ad Petronium Vicarium
Africæ.

Inter d privatos & fiscum si aliqua lis mota fuerit, utri-
que e parti petendæ dilationis, per defensores suos co-
pia deneganda non est, si hoc commoditatis ratio postula-
verit. Dat. 5. Id. April. Aquileja, Acyndino & Proculo
Confl. 340.

De spatio.

7. Impp. Arcad. & Honor. AA. Messalæ P.P.

Nec f de statu ac patrimonio litigantibus in transma-
rina g etiam dilatione mensium novem h spatia egre-
di concedatur. Dat. 6. Kal. Decemb. Eutropio & Theo-
doro Confl. 399.

DE FERIIS i.

TIT. XII

De appellationibus.

1. Impp. Constantinus & Maximian. AA. Severus &
Maximian. Nobb. CC. Verino.

Quoniam consulis, an similis observantia a nobis
adiciendarum feriarum, quæ rebus k feliciter
gestis proveniunt, ad appellationum quoque tem-
pora porrigenda sit, Verine charissime: rescribi
placuit experientia tua, ut / in causis provocationum ju-
giter m & sine additamento hujuscemodi dierum tem-
pora scias servari debere, & supradictorum dierum // ob-
servationi // in appellationum causis minime fieri adiectio-
nem n.

Enumeratio feriarum solemnium.

2. Imp. Theod. A. Viceno.

UT o in Die dominico p emancipare q ac manumittere r
liceat, reliquæ causæ vel lites s quiescant: & a die
octavo Kalendarum Julii t usque in Kalendarum Augusti
messis feria concedatur: & a Kal. Augusti usque in decim-
um Kalendarum Septembris agendarum causarum tri-
buatur licentia. A decimo autem Kalendarum Sept. us-
que in Idus Octobris vindemialis feria concedatur. San-
ctum quoque diem Paschæ u, & diem Natalis x Domini
& Epiphaniæ, septem qui præcedunt, & septem qui se-
quuntur, sine strepitu volumus observari. Et quod contra
hoc factum fuerit, omnibus modis irritatur.

De Die Dominico.

3. Imp. Constant. A. Elpidio.

Omnēs iudices, urbanæque plebes, & cunctorum artium
officia venerabilis die Solis y quiescant. Ruri tamen
positi agrorum culturæ libere licenterque inserviant x.
quoniam frequenter evenit, ut a non aptius alio die
frumenta sulcis, aut vineæ serobibus mandentur, ne

occasione momenti z pereat commoditas cœlesti provi-
sione concessa. Datum Non. Mart. Crisp. 2. & Constanti-
no 2. Confl. 321.

Qui possit ferias indicere.

4. Idem A. ad Severum.

Nullus iudice præsumi // debet // ut auctoritate sua fe-
rias aliquas a condant. Nec enim Imperiales b ferias
vocari oportet, quas c administrator edixerit: ac per hoc,
si nomine eximuntur, etiam fructu carebunt. Dat. Id.
April. Sirmsi. *

De causis publicis ac fiscalibus. 1. De causis
pistoriis.

5. Imppp. Valent. Valens & Grat. AAA. ad Olybrium.

Publicas d ac fiscales causas tua sinceritas etiam feriatis
geminis e mensibus, hoc est, sine aliqua intermissione,
distinguat. i Pistoriis f quoque causis iisdem die-
bus ratum in futurum examen adhibebit. Datum 4. Non.
Maji, Tiberiade, Valentiniano N. P. Confl. 368.

De tempore quadragesimæ.

6. Idem AAA. Luciano Vicario Macedoniæ.

Quadragesima g diebus, qui auspicio ceremoniarum
Paschale tempus anticipant, omnis cognitio inhibea-
tur h criminalium quæstionum. Dat. Kal. April. Thessalo-
nicæ. *

Enumeratio feriarum solemnium.

7. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. Albino
Præfect. // Urb. //

Omnēs i dies jubemus esse juridicos k. Illos tantum
manere feriarum dies fas erit, quos geminis l mensi-
bus ad requiem m laboris indulgentior annus excepit:
æstivos n fervoribus mitigandis & autumnos o fructibus
decerpendis: Kalendarum quoque Januariarum consue-
tos dies otio p mancipamus. His adicimus Natalitios q
dies urbium maximarum Romæ r atque Constantinopo-
lis: in quibus debent jura differri, quia s & ab ipsis nata
sunt. Sacros t quoque Paschæ u dies, qui septeno x nu-
mero vel præcedunt, vel sequuntur. Dies etiam Nata-
lis atque Epiphaniarum y Christi & z quo tempore com-
memoratio Apostolica passionis totius Christianitatis ma-
gistræ a a cunctis iure celebratur: in quibus etiam præ-
dictis sanctissimis diebus neque spectaculorum b copia
referamus. † In eadem observatione numeramus &
dies solis c quos Dominicos rite dixere majores, qui re-
petito in sese calculo revolvuntur: in quibus parem ne-
cesse est habere reverentiam: ut nec apud ipsos arbi-

bus pristinorum, qui Novell. 80. dicuntur *δορυτῶτες τῶν ἀποποιῶν ἐργαστηρίων*.
g 7. Syn. Basil. 17. c. 12. 1. Harm. 4. De quadragesima diebus v. Cujac. c. 11. de præscript. ceterum
serva, ceremonias hic esse jejunium.

h Usus hanc legem antiquavit.

i Eclog. ibid. c. 13. l. 2. c. Theod. eod. v. ad hanc legem Brisson. in repet. leg. dominico. c. Theod.
de spectacul. sub finem. Qui ferias allegat, eas tenetur probare. Jurisdictio est rerum permis-

k Dies Juridicus, *ἡμεραν*. 7. Eclog. 17. c. 13.

l l. 5. sup. eod.

m Theod. ad Senatum Nov. de decurionib. *Οἱ τοὺς ἑαυτῶν χρόνον ἑαυτοῖς καταλείποντες, οὐκ ἐν τῷ*

n æstivis fervoribus, l. 2. c. Theod. hæc sunt messium, & vindemiarum.

o autumnis fortibus decerpendis, l. 1. c. Theod. eod. sic Asclepiades, ex autumnali redolet
vindemia fortis. Hic sunt vindemiarum ferie: Minutius Felix in Ollavio, Sane & ad vin-

p Dies otio mancipati. *ἀποεργαστοί, ἀργαὶ ἡμέραι, χρόνός τε καὶ τὸ δικαστήριον*.
Novell. 8.

q *γενεθλιακὰς*. Syn. ibid. Natalitia urbium suarum celebrabant veteres, Cicero 4. ad
Att. ut & coloniarum deductarum, ibid. & ædium dedicatarum, ibid. porro festus dies na-
talis Romæ palatia vel porilia. v. Plutarchum in Remulo, Ciceronem 2. de divinatione, Fe-
stum in Parilibus & in Populæ sacra. Ceterum Natalium (ut opinor privatorum) sacra
pule illa consilia solita refert Plin. 8. c. 18. die natali merum Genio fundebant, non autem ul-
la hostia faciebant: hoc ideo, quod (ut Varro in libro, cui Titulus est *Asiculus*), cum
munus annale Genio suo solvebant & manum eade ac sanguine abstinebant, ne die qua ipsi
lucem acceperant, alius demerent. Inde Deli ad Apollinis genitoris aram, ut Timæus au-
dit est, nemo hostiam exdebat, Censorinus c. 3. de die natali, ubi refert moris fuisse quem-
que suo tantummodo proprios coluisse natales. adde Martianum Cappellam 2. Philologia,
ubi de genio speciali & populari. r Paria.

s deferre. l. 2. c. Theod. eod. & male Græci *ἀργεῖν*, ut sit sensus, Equum esse diebus natali-
tiis utriusque Romæ jura differri ac quiescere, quoniam ab hisce duabus urbibus jura fun-

t inventa. Ecl. d. c. 4.

t Notitiam sacrarum feriarum v. in Nov. 1. Manuelis Comneni & c. 158. legum Francicarum.

u v. l. 2. sup. eod.

x De septem diebus v. Cujac. c. 6. de præscript. De numero septenario v. Forcatulum in

sphæra legali fol. 120.

y l. 2. sup. eod. *ὁπφορῶν*. Eclog. d. loc. qui & τῶν φέρων dicuntur. v. Cujac. cap. 3. de

præscript. Ammiānus de Juliano apostata illicite populi favore speciem Christianæ pro-
fessionis loquens lib. 24. Ut interim (inquit) hæc celebrantur, feriarum die, quem celebra-
nt mense Januario Christiani, Epiphaniam dicunt, progressus in eorum ecclesiam sole-

z Festos dies Apostolorum memorie dicatos (ut opinor) intelligit: quibus apostolorum
πασηµατα & mortem præcipue commemorabant Christiani.

a Apostolorum passio, Christianitatis totius magistra. Apostoli hinc magistri nationum
a Tertulliano lib. de resurrex. & martyrii, Idem in scorpiano. Sanguis etiam martyrum di-
citur serere & rigare ecclesiam. b 7. Eclog. 17. c. 13. v. d. n. 5. 1. 7. eod.

c l. 3. §. eod. Dies solis, dies Dominicus, ut hic & l. 3. c. Theod. de executorib. & exat. lib. 8.

rit. 3. l. 13. c. Theod. de exat. lib. 11. tit. 17. Græci *κυριακὴν ἡμέραν* vocant. 7. Eclog. 17. c. 13.

cujus sit mentio Apoc. 1. v. 10. Eundem diem *μὴν σαββάτων*, i. e. primam, Paulus
Apostolus vocat 1. Corinth. 16. v. 2.

z Momenti occa-
sione perit com-
moditas fructuum,
unde in ipsis col-
legendis fructibus
vel momenti ha-
betur ratio.

a repentinas fe-
riarum tamen ju-
dices statas & so-
lemnes indicere.
b 4. ff. eod. l. 7. ff. de
off. Proconsul. In
regno Franciæ so-
li regi competie
jus feriarum ac
nundinarum sub-
ditis indulgere,
quod uti fiat, v.
Papon. 3. Nov. 8.
c. des lettres de fe-
ries & marches.

b i. e. repentinas.
l. 1. §. eod. dixi et-
iam ad l. 3. §. tit.
prox. Imperiales
appellatur; mu-
tato nomine Im-
perativarum, Ma-
crob. 1. saturna-
li. 16. quæ a Consul-
ibus aut Prætori-
bus imperabantur.
l. 26. §. 7. ff. ex
quib. caus. major.

c Quod Impera-
toris administra-
tori magistratus
constituit, impe-
riale non est: nisi
jussus aut consen-
sus Principis ac-
cedat.

d Publicæ & fi-
scales causæ non
admittunt ferias,
e v. l. 7. §. eod.

f vide Cujac. in
hunc locum, c. 13.
de Præscr. ubi tra-
ctat de trapi-
bus seu curatorii-

a Hoc est, dies dominicus plerumque reperitur aptior *ὁρὴς ἀποποιῶν*, ἢ *ὁρὴς τῆς*
τῶν ἀμπελων χειρῶν, ad arandum vel ad culturam vitium. Synops. Basil. 7. tit. 17. c. 9.
1. Harmenop. 4. §. 6.

Codex

n

TROS 4

a. v. l. ult. §. 1. J. eod.

b. l. 2. in fin. C. de.

c. l. 2. in fin. C. de.

d. l. 2. in fin. C. de.

e. l. 2. in fin. C. de.

f. l. 2. in fin. C. de.

g. l. 2. in fin. C. de.

h. l. 2. in fin. C. de.

i. l. 2. in fin. C. de.

k. l. 2. in fin. C. de.

l. l. 2. in fin. C. de.

m. l. 2. in fin. C. de.

n. l. 2. in fin. C. de.

o. l. 2. in fin. C. de.

p. l. 2. in fin. C. de.

q. l. 2. in fin. C. de.

r. l. 2. in fin. C. de.

s. l. 2. in fin. C. de.

t. l. 2. in fin. C. de.

u. l. 2. in fin. C. de.

v. l. 2. in fin. C. de.

w. l. 2. in fin. C. de.

x. l. 2. in fin. C. de.

y. l. 2. in fin. C. de.

z. l. 2. in fin. C. de.

aa. l. 2. in fin. C. de.

ab. l. 2. in fin. C. de.

ac. l. 2. in fin. C. de.

ad. l. 2. in fin. C. de.

ae. l. 2. in fin. C. de.

af. l. 2. in fin. C. de.

ag. l. 2. in fin. C. de.

ah. l. 2. in fin. C. de.

ai. l. 2. in fin. C. de.

aj. l. 2. in fin. C. de.

ak. l. 2. in fin. C. de.

al. l. 2. in fin. C. de.

am. l. 2. in fin. C. de.

an. l. 2. in fin. C. de.

ao. l. 2. in fin. C. de.

ap. l. 2. in fin. C. de.

aq. l. 2. in fin. C. de.

ar. l. 2. in fin. C. de.

as. l. 2. in fin. C. de.

at. l. 2. in fin. C. de.

au. l. 2. in fin. C. de.

av. l. 2. in fin. C. de.

aw. l. 2. in fin. C. de.

ax. l. 2. in fin. C. de.

ay. l. 2. in fin. C. de.

az. l. 2. in fin. C. de.

ba. l. 2. in fin. C. de.

bb. l. 2. in fin. C. de.

bc. l. 2. in fin. C. de.

bd. l. 2. in fin. C. de.

be. l. 2. in fin. C. de.

bf. l. 2. in fin. C. de.

bg. l. 2. in fin. C. de.

bh. l. 2. in fin. C. de.

bi. l. 2. in fin. C. de.

bj. l. 2. in fin. C. de.

bk. l. 2. in fin. C. de.

bl. l. 2. in fin. C. de.

bm. l. 2. in fin. C. de.

bn. l. 2. in fin. C. de.

bo. l. 2. in fin. C. de.

bp. l. 2. in fin. C. de.

bq. l. 2. in fin. C. de.

br. l. 2. in fin. C. de.

bs. l. 2. in fin. C. de.

bt. l. 2. in fin. C. de.

tros a vel a iudicibus flagitatos, vel sponte electos, ulla sit cognitio iurgiorum. Nostris etiam diebus, qui vel lucis b auspicia, vel ortus c imperii protulerunt. In quindecim d autem Paschalibus diebus compulsio annona- riae e functionis, & omnium publicorum privatorumque debitorum differatur exactio. Dat. 2. Id. Aug. Roma Timasio & Promoto Confl. 389.

De quindecim diebus Paschalibus.

8. Idem AAA. Tatiano P.P.

ACTUS f omnes seu publici sunt, seu privati: diebus quindecim g Paschalibus conquiescant. † In h his tamen & emancipandi i & manumittendi k cuncti licentiam habeant: & super his acta non prohibeantur. Dat. Kalend. Jan. Arcadio A. 2. Rufino Confl. 392.

9. * Graeca constitutio.

Ejus epitomen restituit Ant. Augustinus. Quia tamen is putat eam potius esse epitomen l. 3. Latina supra de episcopali audientia, & nos idem arbitramur, ideo eam pratermissimus.

De latronibus & Isauris.

10. Imp. Menor. & Theod. AA. Anthemio Praefecto praetorio.

PROVINCIAE l Praesides moneantur, ut in quaestio- nibus latronum m, & maxime Isaurorum n, nullum quadragesimae || tempus || nec venerabilem Paschae diem existiment excipiendum o: ne differatur sceleratorum proditio p consiliorum, quae per latronum tormenta q quaerenda est: cum r facillime, & in hoc summi numinis speretur venia, per quod multorum salus & incolumitas procuratur. Dat. 5. Kal. Mart. Basilio & Philippo Confl. 408.

De diebus festis. 1. De die dominico.

11. Imp. Leo & Anthemius AA. Armasio Praefecto praet.

Dies festos maiestati s altissimae dedicatos, nullis vo- lumus voluptatibus occupari, nec uilis exactionum z vexationibus profanari.

1. Dominicum u itaque diem ita semper honorabi- lem decernimus & venerandum, ut a cunctis executioni- bus x excusetur: nulla quinquam urgeat admonitio, nul- la fideiussionis flagiretur exactio, taceat apparitio, advoca- tio delitescat, sit ille dies a cognitionibus alienus, praconis horrida y vox sileat, respirent a controuersis litigantes, & habeant foederis intervallum, ad sese simul veniant adver- sarii non timentes, subeat animos vicaria z poenitudo, pacta conferant, transactiones loquantur. Nec hujus tamen religiosi diei ora relaxantes, obscenis quen- quam patimur voluptatibus desineri. Nihil eodem die sibi vindicet scena a theatralis, aut Circense b certamen, aut ferarum c lachrymosa spectacula: & si in nostrum ortum d aut natalem celebranda solemnitas inciderit, differatur. Amissionem militiae, proscriptio- nemque patrimonii sustinebit, si quis unquam hoc die fe- sto spectaculis e interesse, vel cujuscunque judicis appa-

p Socius crimi- nis adversus socium ejusdem criminis auditur hoc casu. l. 6. J. de custodia reor.

q l. per. ff. eod.

r Dei venia speranda, ubi multorum salus & incolumitas procuratur.

s eis tñy rñ des tñmñ. 7. Eclog. 17. c. 17.

t l. 1. l. 3. C. Theod. de executionibus & exactionibus lib. 8. tit. 8. l. 10. C. Theod. de exactionibus u.

vis. 7.

u Nota quae diebus dominicis fieri vetita.

x Die dominica nulla executio, adminitio, fideiussionis exactio, apparitio, advocatio, cog- nitio, subhastatio, controuersia disceptatio fieri debet, ut hic. Igitur die dominico nulla fore executio? y. Guidonem Papae decis. 210. De debitorum fugiente & an die dominico possit capi, vide Socinum regul. 78. An & propria auctoritate suo apparitore possit capi? collige ex l. 54. de decurio. l. 10. §. 16. ff. de his qui in fraud. cred. Huc referenda lex vetus Francica d.

e. l. 3. legum Francicarum. ut mercatus die dominico in nullo loco habeatur.

y Subhastationes opinor vetari, quae habent praconis voce: quae quia nexis & debitoribus molesta, horrida vox praconis hic dicitur: vel quia pracones ut sapienter eliguntur, homi- nes stentorea & horrida voce praediri: vocalissimi denique.

z Vicariam poenitudinem videtur vocare, quod per vices redire debeat: per vices, h. e. per dies dominicos: vel vicaria est poenitudo, quam ab alio vicissim expectas.

a l. ult. C. Theod. de spectaculis lib. 15. tit. 5.

b l. 1. in fin. C. de. equorum certamina.

c xvñmñ. Eclog. lib. 1. venatio ferarum.

d l. 7. in fin. sup. eod. Dignum attrahit ad se minus dignum.

e Die dominico spectaculis interesse vetitum. De deestatione munerum & ludi gladiato- rii v. Tertullianum lib. de spectaculis, Cyprianum Epist. 1. 1. Lipsum c. 12. Salm.

ritor a, prae-textu negotii publici seu privati, haec, quae hac lege statuta sunt, crediderit temeranda. Dat. Id. Decemb. Constantinop. Zenone & Marciano Confl. 469.

DE JURISDICTIONE b OMNIUM JU- DICUM, ET DE FORO COMPE- TENTI c.

TIT. XIII.

De consensu litigatorum.

1. Imp. Antoninus A. Severo & aliis.

Non quidem fuit competens iudex Procurator d noster in lite privatorum: sed, cum ipsi eum iudi- cem elegeritis e, & is consentientibus adversariis sententiam tulerit, intelligitis, vos acquiescere f debere rei consensu vestro iudicata g: cum & Procurator iudicandi potestatem inter certas habeat personas: & vos incongruum eum esse vobis iudicem scientes, tamen audi- entiam ejus elegeritis. Quod & in aliis similibus iudiciis tam in actionem proponentis, quam in exceptionem op- ponentis persona locum habebit. Dat. 2. Id. Jan. Messala & Sabino Confl. 215.

Ut actor forum rei sequatur.

2. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. Alexandro.

Juris ordinem converti postulas, ut non actor h rei fo- rum, sed reus actoris sequatur. nam ubi domicilium reus habet, vel tempore contractus i habuit, licet hoc postea transtulerit, ibi tantum k eum conveniri oportet. Dat. 6. Id. Oct. *

De consensu privatorum.

3. Idem AA. Judez.

PRIVATORUM l consensus iudicem non facit eum, qui m nulli praestit iudicio: nec, quod is statuit n, rei iudicatae continet auctoritatem. Dat. 6. Kal. Jan. AA. Confl. 293.

Ne post litem contestatam ordinariae sedis decline- tur examen.

4. Imp. Constantinus A. ad universos provinciales.

Nemo o post p litem contestatam Ordinariae q sedis de- clinet examen: nec || prius || Praefecti praetorio, aut Co- mitis Orientis, vel alterius Spectabilis iudicis, imploret auxilium: sed appellatione legibus facta ad sacrum audi- torium r veniat. Dat. Kal. Octob. Basilio & Ablabio Confl. 331.

apud eum contestatus est, d. l. 18. aut in continenti contractus alicujus, se interposita etiam scriptura, subiecit. d. l. 29.

h Privatorum consensus iudicem quavis incompetentem & incongruum, competentem facit, si modo eum adierint. Hujusmodi aditione vel facto, definit esse adeundum iudicis conventio.

i Actor rei forum sequitur. l. 5. J. eod. 1. Harm. 2. §. 1. §. 2. §. 3. ubi vide l. 4. Cod. Theod. de Ju- risdictione lib. 2. l. 3. J. ubi in rem act. l. unic. J. ubi de heredit. l. 2. J. ubi de crim. l. 3. J. ubi cau- sa statuit. Syn. Basilic. 7. tit. 5. §. 1. §. 2. §. 3. §. 4. §. 5. §. 6. §. 7. §. 8. §. 9. §. 10. §. 11. §. 12. §. 13. §. 14. §. 15. §. 16. §. 17. §. 18. §. 19. §. 20. §. 21. §. 22. §. 23. §. 24. §. 25. §. 26. §. 27. §. 28. §. 29. §. 30. §. 31. §. 32. §. 33. §. 34. §. 35. §. 36. §. 37. §. 38. §. 39. §. 40. §. 41. §. 42. §. 43. §. 44. §. 45. §. 46. §. 47. §. 48. §. 49. §. 50. §. 51. §. 52. §. 53. §. 54. §. 55. §. 56. §. 57. §. 58. §. 59. §. 60. §. 61. §. 62. §. 63. §. 64. §. 65. §. 66. §. 67. §. 68. §. 69. §. 70. §. 71. §. 72. §. 73. §. 74. §. 75. §. 76. §. 77. §. 78. §. 79. §. 80. §. 81. §. 82. §. 83. §. 84. §. 85. §. 86. §. 87. §. 88. §. 89. §. 90. §. 91. §. 92. §. 93. §. 94. §. 95. §. 96. §. 97. §. 98. §. 99. §. 100. §. 101. §. 102. §. 103. §. 104. §. 105. §. 106. §. 107. §. 108. §. 109. §. 110. §. 111. §. 112. §. 113. §. 114. §. 115. §. 116. §. 117. §. 118. §. 119. §. 120. §. 121. §. 122. §. 123. §. 124. §. 125. §. 126. §. 127. §. 128. §. 129. §. 130. §. 131. §. 132. §. 133. §. 134. §. 135. §. 136. §. 137. §. 138. §. 139. §. 140. §. 141. §. 142. §. 143. §. 144. §. 145. §. 146. §. 147. §. 148. §. 149. §. 150. §. 151. §. 152. §. 153. §. 154. §. 155. §. 156. §. 157. §. 158. §. 159. §. 160. §. 161. §. 162. §. 163. §. 164. §. 165. §. 166. §. 167. §. 168. §. 169. §. 170. §. 171. §. 172. §. 173. §. 174. §. 175. §. 176. §. 177. §. 178. §. 179. §. 180. §. 181. §. 182. §. 183. §. 184. §. 185. §. 186. §. 187. §. 188. §. 189. §. 190. §. 191. §. 192. §. 193. §. 194. §. 195. §. 196. §. 197. §. 198. §. 199. §. 200. §. 201. §. 202. §. 203. §. 204. §. 205. §. 206. §. 207. §. 208. §. 209. §. 210. §. 211. §. 212. §. 213. §. 214. §. 215. §. 216. §. 217. §. 218. §. 219. §. 220. §. 221. §. 222. §. 223. §. 224. §. 225. §. 226. §. 227. §. 228. §. 229. §. 230. §. 231. §. 232. §. 233. §. 234. §. 235. §. 236. §. 237. §. 238. §. 239. §. 240. §. 241. §. 242. §. 243. §. 244. §. 245. §. 246. §. 247. §. 248. §. 249. §. 250. §. 251. §. 252. §. 253. §. 254. §. 255. §. 256. §. 257. §. 258. §. 259. §. 260. §. 261. §. 262. §. 263. §. 264. §. 265. §. 266. §. 267. §. 268. §. 269. §. 270. §. 271. §. 272. §. 273. §. 274. §. 275. §. 276. §. 277. §. 278. §. 279. §. 280. §. 281. §. 282. §. 283. §. 284. §. 285. §. 286. §. 287. §. 288. §. 289. §. 290. §. 291. §. 292. §. 293. §. 294. §. 295. §. 296. §. 297. §. 298. §. 299. §. 300. §. 301. §. 302. §. 303. §. 304. §. 305. §. 306. §. 307. §. 308. §. 309. §. 310. §. 311. §. 312. §. 313. §. 314. §. 315. §. 316. §. 317. §. 318. §. 319. §. 320. §. 321. §. 322. §. 323. §. 324. §. 325. §. 326. §. 327. §. 328. §. 329. §. 330. §. 331. §. 332. §. 333. §. 334. §. 335. §. 336. §. 337. §. 338. §. 339. §. 340. §. 341. §. 342. §. 343. §. 344. §. 345. §. 346. §. 347. §. 348. §. 349. §. 350. §. 351. §. 352. §. 353. §. 354. §. 355. §. 356. §. 357. §. 358. §. 359. §. 360. §. 361. §. 362. §. 363. §. 364. §. 365. §. 366. §. 367. §. 368. §. 369. §. 370. §. 371. §. 372. §. 373. §. 374. §. 375. §. 376. §. 377. §. 378. §. 379. §. 380. §. 381. §. 382. §. 383. §. 384. §. 385. §. 386. §. 387. §. 388. §. 389. §. 390. §. 391. §. 392. §. 393. §. 394. §. 395. §. 396. §. 397. §. 398. §. 399. §. 400. §. 401. §. 402. §. 403. §. 404. §. 405. §. 406. §. 407. §. 408. §. 409. §. 410. §. 411. §. 412. §. 413. §. 414. §. 415. §. 416. §. 417. §. 418. §. 419. §. 420. §. 421. §. 422. §. 423. §. 424. §. 425. §. 426. §. 427. §. 428. §. 429. §. 430. §. 431. §. 432. §. 433. §. 434. §. 435. §. 436. §. 437. §. 438. §. 439. §. 440. §. 441. §. 442. §. 443. §. 444. §. 445. §. 446. §. 447. §. 448. §. 449. §. 450. §. 451. §. 452. §. 453. §. 454. §. 455. §. 456. §. 457. §. 458. §. 459. §. 460. §. 461. §. 462. §. 463. §. 464. §. 465. §. 466. §. 467. §. 468. §. 469. §. 470. §. 471. §. 472. §. 473. §. 474. §. 475. §. 476. §. 477. §. 478. §. 479. §. 480. §. 481. §. 482. §. 483. §. 484. §. 485. §. 486. §. 487. §. 488. §. 489. §. 490. §. 491. §. 492. §. 493. §. 494. §. 495. §. 496. §. 497. §. 498. §. 499. §. 500. §. 501. §. 502. §. 503. §. 504. §. 505. §. 506. §. 507. §. 508. §. 509. §. 510. §. 511. §. 512. §. 513. §. 514. §. 515. §. 516. §. 517. §. 518. §. 519. §. 520. §. 521. §. 522. §. 523. §. 524. §. 525. §. 526. §. 527. §. 528. §. 529. §. 530. §. 531. §. 532. §. 533. §. 534. §. 535. §. 536. §. 537. §. 538. §. 539. §. 540. §. 541. §. 542. §. 543. §. 544. §. 545. §. 546. §. 547. §. 548. §. 549. §. 550. §. 551. §. 552. §. 553. §. 554. §. 555. §. 556. §. 557. §. 558. §. 559. §. 560. §. 561. §. 562. §. 563. §. 564. §. 565. §. 566. §. 567. §. 568. §. 569. §. 570. §. 571. §. 572. §. 573. §. 574. §. 575. §. 576. §. 577. §. 578. §. 579. §. 580. §. 581. §. 582. §. 583. §. 584. §. 585. §. 586. §. 587. §. 588. §. 589. §. 590. §. 591. §. 592. §. 593. §. 594. §. 595. §. 596. §. 597. §. 598. §. 599. §. 600. §. 601. §. 602. §. 603. §. 604. §. 605. §. 606. §. 607. §. 608. §. 609. §. 610. §. 611. §. 612. §. 613. §. 614. §. 615. §. 616. §. 617. §. 618. §. 619. §. 620. §. 621. §. 622. §. 623. §. 624. §. 625. §. 626. §. 627. §. 628. §. 629. §. 630. §. 631. §. 632. §. 633. §. 634. §. 635. §. 636. §. 637. §. 638. §. 639. §. 640. §. 641. §. 642. §. 643. §. 644. §. 645. §. 646. §. 647. §. 648. §. 649. §. 650. §. 651. §. 652. §. 653. §. 654. §. 655. §. 656. §. 657. §. 658. §. 659. §. 660. §. 661. §. 662. §. 663. §. 664. §. 665. §. 666. §. 667. §. 668. §. 669. §. 670. §. 671. §. 672. §. 673. §. 674. §. 675. §. 676. §. 677. §. 678. §. 679. §. 680. §. 681. §. 682. §.

a idem in civili.
l. 2. sup. cod.

b vide l. 29. sup.
de episc. aud.

c l. 9. C. Theod. cod.

d Evocari re-
scripto Principis
causa ad incom-
petentem judi-
cem potest. l. 2. §.
de dilationib. No-
v. 53. c. 1.

e Evocantis seu
trahentis ali-
quem ad forum
incompetentem
potest observari.
l. 13. §. 2. sup. de
iura & factis.

f Militia non de-
bet fungi officio
executoris. add. l.
6. §. de off. Recla-
m. provinc.

g Verbum futuri
temporis non in-
telligitur ipso
iure: nisi addatur
hanc causam
& irriteretur.

Bald. Romanus
sup. 1. Idem in
verbo pueri &
caveat, si a testa-
tore proferatur.
Bald. ad l. 1. inf.
de his, qui per. c.
ad omnes de re-
scriptis. vide plura
apud Socin. reg.
360. Mathesi-
lanum sup. 112.
Clementem sup.
7. Tribuni.

h ad hunc, vica-
rium refer. l. ult.
inf. de exco. mi-
lit. annona. l. 1. §.
de commens. ubi
vide Cujac. adde
Vegetium 4.

i v. supra de off.
magistr. milit. l.
29. lib. 1. adde l.
17. §. de iudicis.
l. 1. inf. ad exhib.
l. 9. ff. de custo-
dia. l. 4. §. 5. ff.
de re milit.

k Collegia pos-
sunt habere pro-
prios iudices ut
hic l. 1. §. de
monopolis quos
si habuerint, eo-
rum iurisdic-
tio declinetur a colle-
giato non pote-
rit.

l sensus est, apud
quem iudicem
pupilli, viduæ,
hujusmodi perso-
næ conveniunt.

m puta debiles, valetudinarios. l. 1. inf. cod.

n l. e. ne invite trahantur ad Principis auditorium extra suam provinciam.

o l. 2. C. cod. d. tit. de officiis iudicum omnium. lib. 1.

p Casus prior legis: Pupilli, viduæ, miserabiles personæ, rescripto Principis evocare,
non evocari possunt. in fin. inf. cod. Est enim absurdum hujusmodi personas trahi ad
aud. add. l. 2. sup. de off. di. v. jud. lib. 2. C. Theod. de off. judic. omni.

q Diuturnus morbus fonticus.

r Casus posterior legis: personis (quarum hic fit mentio) licet adversarios suos, impe-
trato rescripto, evocare in aulam sive comitatum Principis. Cujus rei exemplum est in
Epistola Theodorici regis apud Cass. 4. Varia. 9. Innocentii professio & nostram legis.
se presentiam: ubi nec violentie locus datur, nec avaritiae vitia formidantur: ubi & in-
nocentia profugium, & calumniatores jus possunt invenire districtum.

De negotio criminali. 1. Si quis in vetito vocet
examine.

5. Imp. Arcad. & Honor. AA. Vincentio Praefecto prae-
torio Galliarum.

IN criminali a negotio rei b forum accusator seque-
tur.

i Is c vero, qui suam causam sive criminalem sive ci-
vilem sine d coelesti oraculo, in e vetito vocavit examine,
aut executionem poposcit militarem f: actor quidem
propositi negotii actione mulctetur g: reus vero pro con-
demnato habeatur: & Tribuni sive Vicarii h capitalem sibi
animadversionem subeundam esse cognoscant, si vel suam
vel militum executionem interdictam praeberint. Da-
tum 5. Kalend. Januar. Mediolani, Caesario & Attico
Coss. 397.

De magistris militum.

6. Imp. Honor. & Theod. AA. Anthemio P. P.

Magisteria i potestati, inter militares viros, vel priva-
tum actorem & reum militarem, etiam civilium qua-
stionum audiendi concedimus facultatem: praesertim cum
id ipsum || de || more litigantium esse videatur, constetque
militarem reum, nisi a suo iudice, nec exhiberi posse, nec
si in culpa fuerit, coerceri. Datum 5. Kalend. Maji, Lucio
V. C. Coss. 412.

De his, qui professiones aliquas seu negotiationes exercent.

7. Imp. Anastasius A. Constantino P. P.

PERiniquum & temerarium esse perspicimus, eos, qui
professiones aliquas seu negotiationes exercere no-
scuntur, iudicium, ad quos earum professionem seu nego-
tiationum & cura pertinet, iurisdictionem & praecep-
tionem declinare conari. Quapropter jubemus, hujusmodi
hominibus nec cujuslibet militum, seu cinguli, vel dignita-
tis praerogativam in hac parte suppetere: sed eos, qui statu-
tis in quacunque militia connumerati sunt, vel fuerint,
|| vel || qui dignitatem aliquam praetendunt, sine aliqua fo-
ri praescriptione his iudicibus tam in publicis, quam in pri-
vatis causis obedire compelli, ad quorum sollicitudinem
professionis seu negotiationis, quam praeter militiam (ut
dictum est) exercent, gubernatio videtur respicere: ita ta-
men, ut ipsis nihilominus iudicibus, sub quorum iurisdic-
tione militia sive dignitas eorum constituta est, procul-
dubio respondeant: his videlicet, qui contra hujus teno-
rem legis venire tentaverint, militiam cingulo seu dignitatis
honore pro tali conamine spoliandis.

QUANDO IMPERATOR INTER PUPIL-
LOS VEL VIDUAS, VEL (ALIAS) MISERA-
BILES PERSONAS COGNOSCAT: ET NE
EXHIBEANTUR.

TITULUS XIV.

1. Imp. Constant. A. ad Andronicum.

SI o contra p pupillos, vel viduas, vel || diuturno q ||
morbis fatigatos & debiles impetratum fuerit leni-
tatis nostrae iudicium; memorati a nullo nostrorum
iudicum compellantur comitatu nostro sui copiam
facere: quinimo intra provinciam, in qua litigator & tes-
tes vel instrumenta sunt, experiantur iurgandi fortunam;
atque omnis cautela servetur, ne terminos provinciarum
suarum cogantur excedere. Quod si r pupilli vel viduæ,
alique fortunæ injuria miserabiles, iudicium nostrae Se-
renitatis oraverint, praesertim cum alicujus potentiam
perhorrescunt: cogantur eorum adversarii examini no-

stro sui copiam facere. Dat. 15. Kal. Jul. Constantinop. Opta-
to & Paulino Coss. 334.

UBI a DE CRIMINIBUS b AGI OPOR-
TEAT.

TITULUS XV.

1. Imp. Severus & Antoninus. AA.
Laurina.

Q Uaestiones eorum criminum, quæ legibus, aut c
extra ordinem coercentur, ubi d commissæ e,
vel inchoatæ f sunt, vel ubi g reperiuntur, qui
rei esse perhibentur criminis, perfici debere satis
notum est. PP. 4. Non. Octob. Dextro & Fusco Coss.
197.

De plagio cognoscitur apud quemlibet iudicem
competentem. Bald.

2. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Niceæ.

SCIens liberum b venundando, plagii crimen committit.
Ab eo itaque, qui super hoc queri potest, aditus compe-
tens iudex, si is, quem puerum ingenuum vendidisse p o-
ponis, ibi i degit, ibi causam cognoscet. Dat. 2. Non. Fe-
bruar. Sinis, CC. Coss. 294.

In auth. ut omnes obedi. iudici provin. h. hæc considerantes.
col. 5. tit. 24. al. 10. Nov. 69. c. 1.

Q Ua in provincia quis deliquit, aut k in qua pecuniarum,
aut criminum reus sit: sive de terra, sive de terminis, sive
de possessione, sive de proprietate, sive de hypotheca, aut de alia
qualibet occasione, vel de qualibet re fuerit reus: illic etiam ju-
ri subiaceat, quod jus perpetuum est. Si ergo ambo & actor &
reus sint in provincia: illic, omni privilegio cessante, rei expedian-
tur.

+ Eo autem absente, ex cuius domo iniquum quid patior ipsum
qui id admisit, vel ejus curatorem conveniam, cui datus indu-
ctus l, licet denunciare domino cui a: qui si neque per se veniat,
neque mittat, is qui primo conventus est, praesentatus conde-
mnatur, in quo sit obnoxius: insuper & is, qui mittere nolu-
it, tamen omnino apparent obnoxius, nam & de rebus ejus satis fiet,
si m, qui praesens est, non sit solvendo. Sed si nec i, se qui domi-
nium praesentare debuit, compareat, praeterea voce vocatus con-
demnetur, quia contumacia ejus pro praesentia est. Quod si de-
f, actor, cum reus venerit sive miserit: absolvendus est, ut & da-
mna ei resarciantur.

+ Excipitur hic, si forma pragmatica occasione publica causa
procedens praecerit, Quenquam principali comitatu exhibe-
ri, aut ex lege hoc faciat, quale est super appellationibus.

+ Induciarum vero tempus nova constitutione varium prae-
nitum est ex diversitate locorum, quatuor sc. mensum, si vicina
est provincia, in qua hoc agitur, una aut duabus mansionibus in
medio provinciarum constitutis: si vero majus sit spatium, sex:
si vero ex Palestina, aut Aegypto, aut gentium longinquarum,
octo menses sufficiant: si vero ex Hesperii gentibus aut Scy-
thionibus, aut Libya, sufficiens visum est tempus novem men-
sium.

UBI DE POSSESSIONE AGI OPOR-
TEAT.

TITULUS XVI.

1. Imp. Valent. & Valens AA. ad Festum Pro-
consulem Africae.

U Bi x aut vis facta dicitur, aut momentaria possessio
postulanda est, ibi loci iudicem adversus eum, qui
possessionem turbavit, convenit iudicare. Dat. 8.
Kal. Jun. Gratiano & Dagalaipho, Coss. 366.

UBI FIDEICOMMISSUM PETI O-
PORTEAT.

TITULUS XVII.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Demetrio.

F ideicommissum ibi petendum esse, ubi hereditas o
relicta est, dubitari non oportet. PP. 8. Kal. Sept.
Chitone & Libone Coss. 205.

o l. 38. ff. de iud. l. 47. l. 108. ff. de leg. 1. vel pars ejus major, l. 50. l. 52. §. 3. ff. de
iudic. vel ubi fideicommissarius domicilium habet, vide Cujac. hic. nisi testator alibi
praestari voluit, d. l. 47. d. l. 108. d. l. 50. nisi per fraudem hæres alio rem transfudit
d. l. 38. hic, adde Hottom. 3. obs. 7.

a adde l. 11. l. 12.
C. Theod. de ju-
rid.

b Clarus hunc ti-
tulum multis ex-
plicat. §. sent. 5.
ult. quæst. 33. 36.
ubi inter cetera
querit, quis iudex
sit futurus Papæ,
Principis, Cardi-
nalis, Episcopi,
Clerici, delin-
quentis: adde
eundem quæst. 37.
38. 39. 40. 41. 42.
43. & 45. ubi qua-
rit, an poena loci,
originis, domici-
lii, vel delicti, reo
sit imponenda. An
etiam l. ci lris
contestatur vide
Gaudium de
Maleficiis rubr.
ubi puniatur de-
linquens.

c Crimina legi-
bus aut extra or-
dinem coercentur.
l. 13. ff. de pæ-
ni.

d Ultra provin-
cia terminus ac-
cusandi licentia
non progredia-
tur: ut illic cri-
minum iudicia
agantur, ubi fa-
cinus dicatur ad-
missum, peregre
nis iudicis pro-
hibetur. l. 10. l. 6.
C. Theod. de accus.
libro 9.

e omnia, Hal.

f Remissio in
causis regulariter
locum non habet,
ut hic, vide ta-
men Socin. reg.
336.

g l. 1. ubi senato-
res. l. 1. §. de adul-
terio, l. 7. in fin.
ff. de accus. l. 7. de
custodia.

h l. 15. §. de ad l.
Fab. de plagariis.

i l. 5. §. de iuried.
Remissio etiam
locum habet in
delictis. v. Socin.
reg. 337.

k Reus delicti,
tres in se iudices
sortitur: delictis,
l. 1. §. cod. l. 7.
l. 1. de off. Præf.
domicilii, lris
contestatur, d. l. 1.

l Dilatio datur
ad denunciandum
absenti.

m Bona prae-
sentis prius excuti
debent, quam ab-
sentis.

n l. ult. in fin. §.
ubi in rem.

a adde 13. ff. 4.
b l. ult. ff. de
eo, quod certo loco.
c Debitor, ob
moram solvendi
promisso loco, u-
bivis conveniri
potest.
d Nota formulam
actionis creditori
competentis ad-
versus debitorem
promisso loco
non solventem. l.
2. 8. ff. de eo, quod
certo loco.
e l. 2. ff. de eo, quod
certo loco.

f sub, rei alienæ.
Synopsis Basilicor.
7. tit. 5. c. 81.
g Rei vindicatio
contra possiden-
tem datur. l. ult.
j. cod. l. 24. 36. l.
ult. ff. de rei vind.
h Puta emptorem.
Synopsis ibi.
i qui possidet sc.
k i.e. venditor, a
quo rem emisti.
l Emptor con-
ventus a vero rei
domino denun-
ciare venditori &
auctori suo actio-
nem debet, ut evi-
sionis ita teneat-
tur. Quid si non
denunciavit? v.
que notavi ad
l. 2. 8. de pactis.
m sensus est, ven-
ditorem sequi fo-
rum rei venditæ,
l. ult. j. de præ-
scriptione longi
temporis. vel ita
venditor empto-
ris iudicem sequi
solet l. 49. ff. de
iudiciis. l. 19. ff.
de rei vind.
n Possumus alte-
rius nomine rem
possidere, verbi
gratia velut co-
loni, depositarii,
l. 7. 8. 11. ff. comm.
divid. procurato-
res, actores, custo-
des.
o Possessor rei
alienæ, conveniri
potest rei vindic-
atione.

p Nominare au-
ctorem suum de-
bet rei alienæ
possessor. Posses-
sor rei alienæ,
conventus, non
tantum potest, sed
etiam tenetur rei
dominum nomi-
nare, Nov. 69. c. 2.
ut & proprio no-
mine conventus
auctorem suum
laudare, de diffæ-
rentia & v. utri-
usque laudationis
& nominationis
an & quando ante
litem contesta-
tam fieri debeant, & in quibus rebus & actionibus locum habeant, v. Marantam in praxi par-
te 6. membro 5. & 6. de ea laudatione auctoris dixi l. 7. j. de evict.
q d. l. 2. l. 1. ult. 8. de dilationib. l. 3. C. Theod. de iure fisci. l. 41. C. Theod. de appell.
r Possessor rei alienæ, dilationem petere potest, ad nominandum seu vocandum autorem,
puta venditorem, a quo causam habet, dixi ad Nov. 69. c. 2.
s Non comparens habetur pro contestato, ideoque interruptitur ejus præscriptio.
t l. 8. j. quomodo & quando iudex. l. 73. ff. de iudiciis. u Nov. 53. c. 3.
x l. 3. 8. de procuratorib. Porro hic in Glossa interlinear, possessio accipitur pro proprietate.
y Contumax privatus possessione, postea comparens eam non recuperat: auditur tamen
de principali quaestione de dominio actionem instituens, & sic contumaciæ suæ causa ex reo
est actor.
z Synop. Basil. 7. tit. 5. c. 32. & 1. Harm. 2. §. 1. 2. 3.
a l. 2. 8. de iurisdic. b l. 38. 8. ff. de iudiciis.
c l. 1. 8. cod. adde l. unic. j. de possi.
d Messia. Cujac. 5. obs. 19.

UBI CONVENIATUR, QUI CERTO A LO- CO DARE PROMISIT.

TIT. XVIII.

1. Imp. Alexander A. Heraclidæ.

Qui certo loco sese soluturum pecuniam obligat, si so-
lutioni satis non fecerit: arbitraria b actione &
in alio c loco potest conveniri, in qua venit æsti-
matio, quod d alterutrius e interfuit suo lo-
co potius quam in eo, in quo petitur, solvi. Dat. 6. Id.
Mart. Fusco & Dextro Conf.

UBI IN REM ACTIO EXERCERI DE- BEAT.

TIT. XIX.

De eo, qui rem emit, & de ejus auctore.

1. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Pancratio.

In rem actio f non contra venditorem, sed contra g
possidentem h competit. Frustra itaque desideras, non
tecum i congredi, sed cum auctore k tuo dominum
vindicantem, cum te possideres contendas. Nam si de-
nunciasti l ei, qui tibi vendidit, intelligis evictione illi
periculum imminere. Nec enim jurisdictionis forma, in m
eadem provincia constitutis tam petitorum quam posses-
sore, ob auctoris personam, quem in alia provincia dicis
consistere, debet immutari. Datum Id. Ap. AA. Conf.
293.

Si quis alterius nomine possideat.

2. Imp. Constantinus A. ad universos provinciales.

Si quis alterius n nomine quolibet modo possidens im-
mobilem rem, litem ab aliquo per in rem o actionem
sustineat, debet statim in iudicio dominum nominare p:
ut si in eadem civitate degat, si in agro: si in aia
provincia sit; certo q dierum spatio a iudice definiendo,
eoque ad notionem r ejus perducendo, vel ipse in loca,
in quibus prædium situm est, perveniens, vel procurato-
rem mittens, actoris intentiones excipiat. † Si vero post
huiusmodi indulgum tempus minime hoc quod dispositum
est, facere maluerit: tanquam lite, quæ ei ingeritur,
ex eo die, quo possessor ad iudicium vocatus est ad inter-
rumpendam f longi temporis præscriptionem, contestata:
iudex utpote domino possessionis nec post huiusmodi hu-
manitatem sui præsentiam faciente, edictis l legitimis pro-
ponendis eum citare curabit; & tunc in eadem voluntate eo
permanente, negotium summam t u discutiens, in pos-
sessionem x rerum actorem mitti non differet: omni al-
legatione absenti de principali y quaestione servata. Dat.
10. Kal. August. Basio & Ablabio Conf. 331.

Ut actor sequatur forum rei.

3. Imp. Valens. Theod. & Arcad. AAA.

Actor z rei a forum b, si in rem si in personam sit
actio, sequitur. † Sed & in locis, in quibus res, pro-
pter quas contenditur, constituta sunt, jubemus in rem
actionem adversus c possidentem moveri. Dat. 10. Kal.
Jul. Arcadio & Bautone Conf. 385.

UBI DE HÆREDITATE AGATUR, VEL UBI HÆREDES SCRIPTI IN POSSESSIONEM MITTI POSTULARE DEBE- ANT.

TITULUS XX.

1. Imp. Valerian. & Gallien. AA. Messalæ. d

tam fieri debeant, & in quibus rebus & actionibus locum habeant, v. Marantam in praxi par-
te 6. membro 5. & 6. de ea laudatione auctoris dixi l. 7. j. de evict.
q d. l. 2. l. 1. ult. 8. de dilationib. l. 3. C. Theod. de iure fisci. l. 41. C. Theod. de appell.
r Possessor rei alienæ, dilationem petere potest, ad nominandum seu vocandum autorem,
puta venditorem, a quo causam habet, dixi ad Nov. 69. c. 2.
s Non comparens habetur pro contestato, ideoque interruptitur ejus præscriptio.
t l. 8. j. quomodo & quando iudex. l. 73. ff. de iudiciis. u Nov. 53. c. 3.
x l. 3. 8. de procuratorib. Porro hic in Glossa interlinear, possessio accipitur pro proprietate.
y Contumax privatus possessione, postea comparens eam non recuperat: auditur tamen
de principali quaestione de dominio actionem instituens, & sic contumaciæ suæ causa ex reo
est actor.
z Synop. Basil. 7. tit. 5. c. 32. & 1. Harm. 2. §. 1. 2. 3.
a l. 2. 8. de iurisdic. b l. 38. 8. ff. de iudiciis.
c l. 1. 8. cod. adde l. unic. j. de possi.
d Messia. Cujac. 5. obs. 19.

Illi, ubi res hæreditarias esse proponis, hæredes in
possessionem rerum hæreditariarum mitti postulandum
est. Ubi autem domicilium habet, qui convenitur, vel a
si ibi, ubi res hæreditaria sita sunt, degit: hæredita-
tis erit controversia terminanda. Dat. 7. Kal. Maji, Secula-
ri & Donato Conf. 261.

UBI DE RATIOCINIIS b TAM PUBLI- CIS QUAM PRIVATIS AGI OPOR- TET.

TITULUS XXI.

1. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Gerontio.

Eum c, qui aliena negotia siye ex tutela d, siye ex
quocunque alio titulo administravit: ubi e hæc
gestit, rationem oportet reddere. Dat. 7. Kal. Aug.
Annibalione & Asclepiodoto Conf. 292.

Ibi debet reddi ratio publica administrationis, ubi administratio
gesta est. Bald.

2. Imp. Honor. & Theod. Macedonio Ma-
gistro militum.

Nemo post f depositum cingulum || suæ || privatae g vi-
tae redditus, ob negotium, quod militis causa est ei
exoritur, præstandi ratiocini gratia ejus Numeri, in quo
militavit, vel eum ipse gessit, a quocunque pulsatus, fo-
ri præscriptionibus utatur. Unumquemque enim super
huiusmodi causis publicis, quas dum militaret, exercu-
it h, vel super ratiociniis militaribus, per quæ suos contu-
bernales afflixisse asseritur, in militari oportet iudicio re-
spondere: in quo & instructio i sufficiens, & nota testi-
monia & verissima possunt documenta præstari. Dat. 2.
Id. Jun. * Conf. *

UBI CAUSA STATUS k AGI DE- BEAT.

TITULUS XXII.

De fugitiva.

1. Imp. Alexander A. Aurelio Aristocrati.

Ea, quæ a te, cum tibi serviret, fugit l, & in aliam pro-
vinciam se contulit libertatem sibi vindicans, non
injuria eo loco litigare compellenda est, unde m
quasi fugitiva recessit. Ideoque remittere eam in
provinciam, in qua servivit. Præses provincia, qui in eo lo-
co jus repræsentat, curæ habebit: sed non ubi deprehensa
est, audiri debet. PP. 13. Kal. Sept. Pompejano & Peli-
gno Conf. 232.

De procuratore Caesaris.

2. Imp. Decius A. Felici.

Procuratores n nostros status causas examinare non
posse, omnibus notum est. PP. Kal. Decemb. Decio
A. 2. & Grato Conf. 251.

De ea, quæ in possessione libertatis constituta est.

3. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Zenonix.

Si in possessione libertatis constituta es, cum in o status
etiam quaestione actor p rei q forum sequi debeat: ibi
causam liberalem agi oportet, ubi consistit, quæ ancilla
dicitur, licet r senatoria dignitate actor decoretur. Dat.
2. Id. Maji, AA. Conf. 290.

De eo, qui est in possessione servitutis.

4. Idem AA. & CC. Sifinnix.

Si ex possessione f servitutis in libertatem quis procla-
met: ibi agi oportere status causam, ubi domicilium t
constitutum habet, qui se dominum dicit, non est ambigui
juris. Datum 2. Nonas Martii Byzantii, CC. Conf. 294.

De causis, quæ in provinciis moventur.

5. Idem AA. & CC. Diogeni Præsidi insularum.

Jamdudum a nobis statutum est: Ut si quæ causæ li-
bertinitatis u & servitutis in provinciis inter x fi-
scum & privatos exorirentur, ad Rationalem y vel

libertinitate in ingenuitatem sit proclamatio. r Quilibet actor etiam Senator in
causa status forum rei sortitur.
f l. 21. inf. de liberali. t Qui proclamat in libertatem forum ejus sortitur, qui se do-
minum dicit. u Libertatis, Cujacius ita emendat hoc tit. x alias Simplex
procurator Caesaris non cognoscit de causis status. l. 2. sup. cod. y ad procuratorem
Caesaris, in urbe vero ad Consulem, l. 27. ff. de liberali. l. 4. ff. si ingen. vel Prætorum
liberalem. d. l. 4. l. 36. in fin. ff. de fideicom. libery.

Magistrum

a sensus est, Pos-
sessorum hæredi-
tatis proponitur,
ubi res sita. l. 2. j.
de interd. Pe-
torum vero in
domicilio con-
venti. l. 2. 8. de
iurisd. Salye.

b Ratiociniis ob-
noxii sunt tuto-
res, negotiorum
gestores, procura-
tores, socii.
c In cum, qui de
administratione
convenitur, in iis
locis agitur, ubi
res ipsas admini-
stravit. Syn. Basil.
7. tit. 5. c. 84.
d l. 54. in fin. ff.
de procurat. l. 2. 3.
3. 4. l. 19. 8. 2. 4. 36.
in fin. l. 45. ff. de
iudiciis. Nov. 69.
e. 1.
f Vbi gesta ad-
ministratio ibi
ratio reddenda.
l. 18. l. 19. 8. 1. ff.
de iudiciis. Nov.
51. c. 1. in fin.
g Quid si in Jus
vocatus, postea
miles factus est,
aut alterius cu-
juspiam fori non
potest de eadem
causa ad propri-
um forum appel-
lare. Harmenop. 2.
§. 5. l. 1. si quis post-
eaquam. 7. ff. de
iudiciis.

h Ratio dubitan-
di hinc sumitur.
Iniquum enim
videretur, eum, qui
jam sit defunctus
militia, cogi ra-
tiones apud iudicem
militarem reddere.
i Contractus, ne-
gotia & delicta
militaria, fori
præscriptionibus
leges subrahunt.
Miles eo loci co-
gitur rationes
reddere, ubi eas
exercuit, etiam si
alterius fori fa-
ctus sit.
j Ubi suppetit
totius rei inkru-
ctio amplior, ibi
reddenda ratio.

k id est, libertatis
præjudicialis.
l refugit. Hal.
m Servus fugi-
vus ad eum judi-
cem revocandus
est, e cuius foro
fugisse dicitur.
n vide l. 5. j. cod.

o Status quaestio
πρεβυτις δι-
κην. Synopsis Basil.
7. tit. 5. c. 87.
p vide l. 2. sup.
de iurisdic.
q Reus in causa
status est is, qui
in servitutem vel
libertinitatem
petitur, vel etiam
adversus quem
ex servitute in
libertatem, vel ex

Magister rei privatae, id est, procurator fisci. l. 1. §. de annona. & capitis. l. dandum. C. Theod. de iure fisci: Vide Cujac. ad l. 5. inf. de iure fisci. vide quæ scripti ad fisci Digestorum, de officio Procuratoris Cæsaris. a id est, Præfide, l. 2. in fin. §. de piden. adde quæ notari ad l. 1. sup. de ordine iud. b quinquennii dimissionem. Hal. c adde l. 2. ff. si ingenuus liber esse dicatur. d & ita abrogatur lex 2. §. 1. l. 4. ff. si ingenuus liber esse.

e Cause status exigunt maximos iudices, l. 32. §. 7. ff. de arbitria, & deo, ut nec pedibus delegari possint, nec compromissariis, quia vel Præsidum olim de statu non fuit cognitio, l. 1. sup. de Ord. iud. Cuj. hic, v. tamen quæ scripti ad l. 1. Qui de libertate olim iudicarent, v. apud Forner. 2. fe. l. 230.

f Curiales curiæ muneribus adscripti: cohortales, ex cohorte Præfidis, apparitores, officiales. l. 34 ff. de reb. cred.

g puta corporis alieni, veluti naviariorum, pistorum. h hinc colligunt, licere propria auctoritate fugitivum capere. i Fugitivus ubicunque invenitur, ibi iudicari potest. k Corporibus quibusdam civitatum obnoxii conveniendi sunt coram Præfide. l. obnoxios militum & civitatis alicujus corpori, duos habet iudices, Præfidem & Magistrum militum: ad hunc tamen per illum remittitur, vide Bald.

m Ubi de functionibus publicis agitur, nemini datur fori præscriptio. n Præfides, judex est generalis totius provinciae. o Qui declinat jurisdictionem competitis iudicibus, pro contumacia ponitur. p l. 1. C. Th. de accusat. lib. 9.

Magistrum & rei privatae, hoc est, unde motæ essent quaestiones, remitterentur: si quæ vero ingenuitatis essent, a Rectore a provinciae examinarentur. Dat. 4. Non. Aug. CC. Confl. 294.

De quinquennii præscriptione sublata; de causis, quæ in provinciis vel in urbe Constantinopolitana oriuntur; De personis clarissimis.

6. Imp. Justinianus A. Mennæ Præfecto prætorio.

IN litibus, in quibus, utrum ingenuus an libertinus sit aliquis, quaeritur, quinquennii b præscriptionem (post quod divino adiutorio opus esse veteres & leges præcipiebant) in posterum cessare d sancimus: & huiusmodi lites etiam post memoratum tempus, ad exemplum cæterarum, vel in provinciis apud earum moderatores, vel in hac alma urbe apud competentes maximos e iudices examinari. Quod, etiam si clarissima persona super tali conditione vel etiam servili quaestione patiatur, tenere censemur. Dat. 3. Non. August.

UBI QUIS DE CURIALI S VEL COHORTALI, ALIAVE g CONDI-TIONE CONVENIATUR.

TIT. XXIII.

1. Imp. Arcad. & Honor. AA. Floro P. F. P.

SI quis vel curiæ, vel officiis iudicum, aut aliis quibuscunque corporibus obnoxius, intra provinciam ab his erit, quos aufugit, comprehensus h, non expectata ejusdem iudicis notione, sub quo per ambirum coeperat militare, penitusque emendicati honoris præscriptione summta, a iudice, qui i in locis aditus fuerit, audiatur: manifestarumque rerum probatione convictus, eorum societati, quos declinaverat, aggregetur. Dat. 12. Kalend. August. Mediolani, Cæsario & Attico Confl. 399.

Homines, qui pro exactionibus vel concussionibus conveniuntur, non possunt fori præscriptionem opponere.

2. Imp. Theod. & Valent. AA. Cyro P. P.

HAC perpetua lege sancimus, provincialibus iudiciis non posse fori præscriptionem opponere eos, qui ad curias vocantur, vel cohortalibus debentur officiis, vel aliis corporibus k obnoxii sunt: Eos etiam, qui super exactiones vel concussiones perpetrassent firmentur: exceptis videlicet his, qui armata militia præditi sunt, vel alias speciali beneficio Principali sese defendunt: ita tamen, ut cui ex militibus viris curiæ nomen vel cohortalis officii quaestio ingeratur, Rector provinciae super ejus nomine tam l ad Sedem tuæ magnificentiae, quam ad Magisteriam vel competentem referat potestatem, ut hi qui velut debiti postulantur, provinciali iudicio destinati, ibi eventum iudicii expectent, ubi jura moveri præcipiunt huiusmodi quaestiones.

† Super publicis m autem functionibus & debitis nemini liceat fori præscriptionem opponere, præter eos, qui specialiter excepti sunt. Cæteros n Excelsæ tuæ Sedis, & Rectorum provinciarum in quolibet negotio declinare minime posse iudicium decernimus: ita ut qui tam saluberrimam legem pertinaciter violare tentaverint, sciant a moderatoribus provinciarum adversus se tanquam contumaces o sententiam proferendam. Dat. 12. Kal. Octobr. Cyro V. C. Confl. 441.

UBI SENATORES VEL CLARISSIMI CIVILITER VEL CRIMINALITER CONVENIANTUR.

TIT. XXIV.

De Causis criminalibus.

1. Imperator Constantinus A. ad Octavianum Comit. Hispan.

Quicumque p non Illustri sed Clarissima dignitate tantum præditus virginem rapuerit, vel fines aliquos invaserit, vel in aliqua culpa seu crimine fuerit deprehensus: intra provinciam, in qua faci-

nus perpetravit, publicis legibus subijgetur, nec fori præscriptione utatur. Omnem enim huiusmodi a honorem reatus excludit. Dat. 2. Non. Dec. Gallicano & Basilio Confl. 317.

De causis pecuniariis.

2. Imp. Valens, Gratian. & Valentinian. AAA. ad Senatum.

Senatores in pecuniariis causis, sive in hac || alma || urbe, sive in suburbaniis degunt, in iudicio tam Prætorianæ b quam Urbicariæ c præfectura, nec non Magistri officiorum, (quoties tamen ad eum nostræ pietatis emanaverit iussio:) in provinciis vero, ubi larem d foveant, aut ubi majorem bonorum partem possident, & assidue versantur, respondebunt. Dat. Kal. Mart. Valentiniano A. & Neoterio Confl. 369. vel 390.

De causis Criminalibus.

3. Imp. Zeno A. Arcadio Præfecto prætorio.

Quotiens viro forte Patrio ex Patrio e, vel ei, quem Prætorianæ vel Urbicariæ amplissimæ Sedis administratio illustravit, vel Consulari viro, quem f tam ordinaria professio, quam sacra nostræ pietatis patiter sublimavit oratio, quive Magisteria, g potestatis sudoribus clarus factus est, vel ei, qui Magistri h officiorum vel Quaestoris i officio functus, aut iacris k nostræ pietatis cubiculo Præpositus, post depositam administrationem, Senatorio l ordini sociatus est, aut m cui nostra Serenitas Domesticorum Scholam regendam mandavit, cuive n sacros nostri numinis Thesaurus o, aut p res privatas nostræ pietatis vel serenissimæ Augustæ nostræ cor regis gubernandas injunxit: post q depositam videlicet administrationem, crimen publicum privatumve, cui tamen non r per procuratorem respondere liceat, in hac alma f urbe vel in provinciis commorante ingeratur: nullius t alterius iudicis, nisi nostræ pietatis huiusmodi cognitionem, vel sacri tantummodo cognitoris, cui nostra Serenitas huiusmodi negotii audientiam vice sua sacris apicibus mittendis mandaverit: ita tamen, ut apud talem iudicem nullius officii vel scholæ intercedente ministerio, more atque habitu sacrarum consultationum, absque ulla videlicet observatione u dierum fatalium introductæ causæ, viris devotissimis sacri nostri serinii libellensibus x solennia implentibus audiantur: eo, qui in crimen vocatus erit, (ne quas ante y probationes injurias patiat) sedendi z quoque in aliqua secretarii a parte, quæ iudicibus inferior b, altercantibus c vero superior esse videatur, habituro licentiam.

i ¶ Adeo autem tantarum honores dignitatum duximus augendos, ut ne sacro quidem cognitori d nostro, postquam crimen fuerit patetactum, contra huiusmodi

g σπερχηλάτης. Synops. ibid. h μάγιστρος τῶν δέων ὁφειλῶν, magister sacrorum officiorum. Syn. Basil.

i ἡ κομιστὴς τῶν δέων παλατίου, quaestor sacri palatii. Syn. Basil. ibid.

k περιπόσιτος tantum dicitur apud autorem. Syn. ibid.

l v. l. 1. inf. de quaestoribus.

m ὁ ἀρχὴς τῶν δωμαστικῶν σχολῶν. Syn. ibid.

n κόμης παροχῶν, comes largitionum. Syn. Basil. ibid.

o v. Cujac. ad l. 9. inf. de iure fisci.

p κόμης τῶν ἰδικῶν τῶν δισποτῶν ἢ δισποιστῶν. Synops. Basil. ibid. Comes re-

rum privatarum Principis vel Augustæ.

q v. quæ notari ad l. 48. ff. de iudiciis.

r Aliud in criminalibus causis. l. 25. ff. de procuratoribus: excepta criminali injuriarum causa. v. l. ult. inf. de injuriis.

f ἐν τῇ βασιλείᾳ πόλει, in urbe regia seu imperatoria. Syn. eod.

e Jurisdictioni huiusmodi negativis verbis adhibere renunciari non potest. adde l. 4. J. de Castrensi. lib. 11.

u Magnus privilegium est, si alicui tempora fatalia non currant.

x Libellenses hic & l. 32. §. 4. J. de appellationibus, eadem forma dicuntur, quæ Thesaur-

enses, l. 2. J. de palat. sac. largit. Comitenses, l. 7. d. tit. Fabricenses, J. de hered. decurion. Pseudo-Comitenses. l. 14. inf. de re militari.

y Accusatus, ante probatum crimen injuriam pati non debet.

z Illustribus ordinis competit hoc privilegium, ut in criminalibus causis habeant jus se-

dedendi in secretariis iudicium inferiori parte, tam in urbe quam in provinciis: honorariis vero in provinciis tantum: hinc colligunt Clarissimis personis accusatis eum honorem de-

ferri, ut sedentes etiam respondeant.

a §. ult. inf. eod. Secretarium, aula in quam iudices conveniunt, eadem forma & signifi-

catione, qua auditorium, l. 40. ff. de reb. cred. Græce hic ἐν τῇ μίσει τῶ δικαστηρίου.

Synops. Basil. ibid.

b τῶν δικαζομένων, litigantibus. Syn. Basil.

c Erant in auditoriis iudicium tres veluti gradus: unus, iudicium: alius, illustrium: po-

stremus, altercantium, ut hic, Symmachus. Epist. in uno subcellorum capite regulariter,

litigatores stant l. 1. §. de offic. ci. v. iud. & caudici: l. 6. in fin. §. de postulando. Vltio. Epist.

in tribunatu abstinui causis agendis, quod deforme arbitrabar, cui loco cedere omnes oport-

eret, hunc omnibus sedentibus stare, & ingens utrinque advocatorum universa subcella

præstantium corona. v. Cujac. ad Nov. 71. in fin. Huc referri potest, quod Lucius scriptus de

ordine sedendi in Curia Parisiensi 4. Placit. 6.

d Cognitor sacer, id est, Principis delegatus, vice Principis auditurus, inf. eod. cui audientia

vice Principis, sacris apicibus mittendis mandata, in princ. §. eodem. Iudex vice numinis

Imperatoris auditurus. §. ult. inf. eod.

a Honor non servatur indigno. l. 47. ff. de ritu. b id est, Præfidi prætorio.

c adde l. 8. J. de incolis. l. pen. ff. de senatoribus. l. 22. §. 5. §. 6. ff. ad municip.

d i.e. domicilium. Græci ἡ οὐρα διαγχοῖν, ubi consistunt. Synops. Basil. 7. tit. 3. ex tit. 5. c. 90. Domicilium, pars major bonorum, & assidue loci alicujus frequentatio, fori iustitiam.

e ἀπὸ πατρικίων, ἢ ἀπὸ ἐπαρχικίων, τῶν ἐκ τῶν ἀπὸ ἐπαρχικίων πόλεων. ex patribus, ex præfectis prætorio, ex præfectis urbi. Synops. ibid. c. 91.

f ὑπατικὸν ἔμπρακτον, vocat author Syn. d. l. Consulare in actu constitutum & ordinarium. ibidem tamen apud Scholiast. ita legitur hic locus ὑπατικὸς ἔμπρακτος ἢ μόνον τῇ τάξει ταμιευμένη, consularis in actu constitutus, vel dignitate tantum honoratus, ut hi sint, qui hic dicuntur in ordinaria possessione & sacra imperatoris pietatis sublimi oratione.

De actore rerum privatarum seu procuratore Caesaris.

9. Imppp. Valent. & Valens AA. ad Philippum Virum clarissimum.

Univerſi fiduciam gerant, ut, ſi a quis eorum ab actore rerum privatarum noſtrarum, ſive a procuratore vexatus fuerit [injuriis], ſuper ejus contumeliis vel depradationibus deferri querimoniam [ſinceritati tuæ, vel Reſtori provincie] [non dubitet], & ad publicæ ſententiæ vindictæ ſine aliqua trepidatione convolare: quæ res cum fuerit certis probationibus declarata, ſancimus, & edicimus, ut ſi in provinciale hanc audaciam quicquam moliri auſus fuerit, publice vivus concremetur. Dat. 3. Non. Jul. Heractia, Valent. & Valente AA. Conſſ. 368.

De officialibus Rationalis.

10. Imppp. Gratian. Valentin. & Theod. AAA. ad Polonium P.P.

Nullum ex officio Rationalis, qui exactioni vel chartis d. inferuat, in aliud iudicium adduci oportet: niſi forte cujuſpiam caput accuſatio legibus inſtituta pulſaverit. Dat. 3. Kal. Maji, Arcad. & Bautoſe Conſſ. 385.

De conductore aut ſervo Caesaris.

11. Imppp. Theodoſius & Valentinianus AA. Artaxi Præpoſito ſacri cubiculi.

Ac lege ſancimus, ut, ſive agat domorum noſtrarum colonus, inquilinusve aut ſervus, ſive pulſetur ab aliquo ſuper criminali ſeu civili negotio, non alterius, quam tui culmini ac viri ſpectabilis Comitibus domorum petatur examen: nullius allegatione ſuper fori præſcriptione penitus admittenda. Dat. 5. Id. April.

QUANDO LICET UNICUIQUE SINE IUDICE SE VINDICARE, VEL PUBLICAM & DEVOTIO. NEM.

TIT. XXVII.

De nocturnis depopulatoribus & aggreſſoribus itinerum.

1. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. ad provinciales.

Liberam reſiſtendi in cunctis tribuimus facultatem: ut quicumque militum vel privatorum agros nocturnus populator intraverit, aut itinera frequentata inſidiis aggreſſionis obſederit, permiſſa cuicumque licentia digno illico ſupplicio ſubjagetur: ac mortem, quam minabatur, excipiat, & id quod intendebat, incurrat. Melius enim eſt occurrere in tempore, quam poſt exitum vindicare. Veſtram igitur vobis permiſſimus ultionem, & quod ſerum eſt punire iudicio, ſubjagamus edicto: ut nullus parcat militi, cui obviare reſe oporteat, ut latroni. Dat. Kal. Jul. Tariano & Symmacho Conſſ. 391.

De deſertoribus. De latronibus publicis.

2. Imppp. Arcad. Honor. & Theod. AAA. Hadriano P.P.

Opprimendorum p. deſertorum q. facultatem provincialibus jure permiſſimus. Qui ſi reſiſtere auſi fuerint, in his velox ubique jubemus eſſe ſupplicium. Cuncti etenim adverſus latrones publicos deſertoresque militiæ, juſ ſibi ſciant pro quiete communi exercendæ publicæ ultionis indultum. Dat. 5. Non. Octob. Theodoſio A. & Rumoridio Conſſ. 403.

DE SINOFFICIOSO & TESTAMENTO.

TIT. XXVIII.

De fideicommiſſario.

1. Imppp. Severus & Antoninus AA. Victorino.

a. l. 1. C. Theod. de actorib. lib. 10.
b. l. 1. C. Theod. de actor. & procur. & conductorebus rei privata. lib. 10. tit. 4.
c. v. l. unie. J. de conductorebus præd. ſcial. de vivicom. burio, v. l. unie. J. de Nili aggreſſorib. d. Charularius, chartis inferuit eaſque tractat. e. l. 6. C. de eod. f. de quo dixi ad epigraphem hujuſtuli.

g. hic titulus eſt exceptio tituli 5. 3. ad. Ne quis in ſuæ cauſa. h. V. Dambouderum cap. 13. & 14. præd. civiſis. De quo dixi in præd. civili Titulo de juſtitia & jure. i. l. e. ulcifici, ac ſibi quodammodo juſ dicere. k. Publica devotio, id eſt, publice devoti, ac milites. Dicuntur enim devotiſſimi. l. 17. inſ. de exhib. militum. ſacramento militiæ obſtricti. Miles deſertor publicæ devotionis a quovis obſideri, prehendi, & ſi ſe reſe defendit, occidi poteſt. l. 1. 2. C. Theod. ad l. Cornel. de ſicariis.

m. hoc etiam jure naturali permiſſum. l. 3. ff. de J. & J. adde l. ult. verſ. neque. J. de diſpenſationibus. n. Quid in urbe? Legib. 12. Tabul. id permiſſum fuit. Quæſi diceret: Olim licuit furem nocturnum quocumque modo occidere, cum in agro, tum in urbe: hodie vero in agris tantum id permiſſum eſt, quocumque modo, ſive ei parere non poteris ſine viæ periculo, ſive poteris, quæ de re v. hic Cujac. 14. obſ. 15. o. l. ult. in fin. 5. in quib. cauſ. in inſurg.

p. Tranſugas, i. e. qui a Romanis ad hoſes tranſgunt, eos tanquam hoſes licet cuique citra periculum occidere. 5. Harm. 8. 5. 5. q. 1. 2. J. de deſertorib. 6. Harm. 8. adde Nov. Theod. 44. de tyrannib. & deſertorib.

r. Tertullianus in Apologetico. In reos majestatis & publicos hoſes omnis homo miles eſt, & ea eſt, cuique his cauſibus reum capiendi eumque interficiendi juſ permiſſum.

s. 2. inſ. lib. 5. ff. 2. & 2. C. Theod. 17. de inofficioſa querela. Paulus 4. ſent. 5. c. 1. τὰς κατὰ δὲ τὴν πρῶτην, id eſt, de querela adverſus teſtamentum, & quando & a quibus ea poſſit inſtitui, vel non poſſit, 39. Eclog. 1. vide formulam hujus actionis apud Oldendorpium Claſſ. 5. tit. 2.

t. quo jure introducta eſt hæc querela? non a Præſtore, ſed lege Glicia. Cujacius 2. obſ. 21. Moveretur autem inſcriptione l. 4. ff. de iſt.

u. Inofficioſum eſt teſtamentum, in quo parens, filius, vel frater ſui offici oblitus, in quo liberi vel parentes, vel fratres perempti inſtituto exheredati, præteriti vel ita inſtituti, ut pro exheredatis habeantur. Nov. 1. De formulâ hujus actionis dicam ad l. 22. J. eod. An hodie locum habeat, dixi ad l. 1. ff. eod. Interim, quæ ſunt hodie mutata circa hæc querelam, apud Oldendorpium Claſſ. 5. tit. 2. num. 17.

Cum de inofficioſo matris ſuæ teſtamento filius dicere velit adverſus eam, qui ex cauſa fideicommiſſi hæreditatem tenet b: non eſt iniquum, hoc ei accommodari c, ut perinde d fideicommiſſarius teneatur, ac ſi pro hærede, aut pro poſſeſſore poſſideret. PP. 5. Kalend. Jul. Falcone & Claro Conſſ. 194.

De bonorum poſſeſſione litis ordinanda gratia.

2. Idem AA. Lucretio.

Quamvis de inofficioſo teſtamento acturum e te bonorum poſſeſſionem f accepiſſe proponas, tamen ſcriptis hæredibus auferri poſſeſſionem incivile eſt. Datum 4. Kal. Decemb. Dextro & Priſco Conſſ. 197.

De poſthumo præterito a matre.

3. Idem AA. Januario.

Si mater filiis duobus hæredibus inſtitutis, tertio poſt g teſtamentum ſuſcepto, cum mutare idem teſtamentum potuiſſet, hæc facere neglexiſſet: merito utpote non juſtis rationibus neglectis h de inofficioſo querelam inſtituere poterit. Sed cum eam in puerperio i vita deceſſiſſe proponas: repentinus caſus iniquitas per conjecturam maternæ pietatis emendanda eſt. Quare filio tuo, cui nihil præter maternum fatum imputari poteſt, perinde virilem k portionem tribuendam eſſe cenſemus, ac ſi omnes filios hæredes inſtituiſſet. Sin autem hæredes ſcripti extranei erant: tunc de inofficioſo teſtamento actionem inſtituere non prohibetur. PP. 8. Kalend. Jul. Laterano & Ruſino Conſſ. 198.

De libertate fideicommiſſi.

4. Idem AA. Soterico & aliis.

Cum ex cauſa fideicommiſſi ſecundum Prætoris decretum in libertate l morati ſitis, filios etiam ſuſceperitis: quamvis poſtea domini veſtri teſtamentum inofficioſum ſit pronuntiatum agente filio: non eſt æquum, fieri vobis libertatis quaſtionem. PP. 6. Id. Mart. Antonino 2. & Geta 2. Conſſ. 206.

An querela tranſmittatur ad hæredem.

5. Imp. Anton. A. Helio.

Si pater tuus poſt litem conteſtatam, vel poſtquam propoſitum habuiſſet inofficioſum fratris teſtamentum dicere, te hærede reſecto deceſſit: cauſam ceptam m vel quocumque modo illi placitam exequi non prohiberis. PP. 2. Non. Octob. Gentiano & Baſſo Conſſ. 212.

De legitima portione.

6. Idem A. Ingenuo.

Cum n quæritur, an filii de inofficioſo patris teſtamento poſſint dicere: ſi o quartam bonorum partem mortis tempore teſtator reliquit, inſpicitur. PP. 7. Kal. Jul. Roma, Duobus Aſpriſ Conſſ. 213.

quentem rejici. Exiſtimo hujus legis ſententiâ hanc eſſe: Querelam inofficioſi dari adverſus hæredem, & eum, qui pro hærede aut pro poſſeſſore poſſidet, in alios vero non dari. argument. l. 10. J. eod. l. 7. §. 2. d. ff. de hæred. petiti. l. 20. in fin. princ. ff. de bon. poſſeſſ. contra tab. Cæterum fideicommiſſarius proprie non eſt hæreditatis dominum (nam ex cauſis fideicommiſſi dominia non tranſferuntur, l. 3. in fin. ff. de inſtituti. perat.) pro hærede quoque non poſſidet iſ, qui non putat ſe hæredem, quique ſcit ſe alium eſſe ab hærede, l. 1. ff. de hæred. pet. pro poſſeſſore non eſt etiam: nec enim eſt præd. d. l. 11. in fin. Ex his ſequitur ſubtili jure filios hic excludi. Verum ſubtilitas hæc negligenda nobis eſt. Fideicommiſſarius enim eſt, eſt hæres: æquum eſt igitur filiis actionem in fideicommiſſarium adaccommodari. Quid, querela inofficioſi & petitio hæreditatis, poſſunt una & eadem actione unoque iudicio proponi? Angelus negat, Zuſius ait, vide quæ notavi ad l. 20. ff. eod. idque ita ſenſit Cujacius hic. Olim tamen non fuit neceſſitas: nam inofficioſi querela moveri ſeparatim poterat. Paul. 4. ſent. 5. §. 4. hodie poteſt ſimul & conſecutive, Ferrarientiſ ex communi opinione in formula reſtationis in integr. 31. verſe dimittendum. 15. num. 2.

e. id eſt, quamvis, cum eſſes acturus, litis ordinandæ gratia bonorum poſſeſſionem accepiſti. l. 8. ff. eod.

f. Hæc bonorum poſſeſſio gratia litis ordinandæ dicitur in l. Papinianum. 8. in pr. ff. eod. g. Poſt matris teſtamentum natus, præteritus (a matre præteritus, habetur pro exheredato) querelam recte inſtituit. vide Paul. 4. ſentent. 5. §. 2.

h. id eſt, præteritus. Præteritus a matre habetur pro exheredato.

i. Quæ in puerperio deceſſit, teſtamenti mutandi facultatem non habuiſſe præſumitur. k. ſenſus hujus legis hic eſt. Poſthumus præteritus a matre (quæ mutandi teſtamenti facultatem non habuit (quod in puerperio deceſſit) videtur cum aliis fratribus utiliter inſtitutus: ideoque teſtamentum non rumpit. Quid, ſi extranei fuerint inſtituti? rumpetur teſtamentum.

l. Reſciſſo teſtamento per querelam, libertates non revocantur.

m. Querela præparata tranſmittitur ad hæredem.

n. Poteſt filius adverſus patris teſtamentum, vel donationem ab eo factam, querelam inſtituere, niſi quod ei reſectum eſt, omnino ad explendum tricentum ſatis ſit. Synopſis Baſſi. 41. tit. 4. c. 17. & 5. Harm. 9. §. 24.

o. Habens legitimam, querelam movere non poteſt. l. 30. J. eod. l. 8. §. 3. ff. eod. Paul. 4. ſentent. 5. §. 6.

a. Querela adverſus fideicommiſſarium moveri poteſt.

b. id eſt, poſſidet. Atqui in querela agitur de hæreditate. Petitio autem hæreditatis non datur contra titulo poſſidentem. l. 4. J. in quibus cauſis ceſſat longi temporis. Fideicommiſſarius vero titulo poſſidet: dicam, inſ. eod. de vera ſententiâ hujus legis.

c. Accommodari verbum obſervatum: Accommodari dicuntur ea, quæ proprie ac vere non competunt.

d. ut exinde, Salyerius, Faber, Caſtreſis, ita hæc legem emendant: eo ſenſu: Querelam primo, ſubſequenter vero petitionem hæreditatis moveri. Guilielmus veteris interpretis putat, proponendam querelam, proponere hæreditatis petitionem. Goveanus 1. variat. §. nullam ſibi videri in toto Codice obſcuriorem Conſtitutionem adſerit: nec tamen ſuperiores ſententias probat. Putat ergo hic agi de petitione hæreditatis, non inofficioſi querela: ſilium porro laudandum eſſe, qui hæc neglecta illam proponat. Nec enim hæreditatis petitione honorem parentum ſuggillari. Eo nomine juſtum eſſe tam moſtoſo filio portionem hæreditatis accommodari. Si ita eſt, debuit hæc conſtitutio in titulum ſequenti inſerui.

a Nota quantita-
tem legitimæ li-
beris relinquen-
dæ, adde Nov. 22.
c. 43. Nov. 39. c. 1.
b Aere alieno
deducto sc. d. l. 8.
§. 5.
c id est, quatuor
uncias.
d Legitima libe-
ris quoquo reli-
cti titulo relinqui
potest, ut hic, Imo
non potest quo-
quo titulo relin-
qui: jure namque
institutionis re-
linqui debet. No-
vell. 115. cap. 3. v.
Socium reg. 152.
Gratum lib. sent.
§. legitima. q. 32.
et §. testam. q. 35.
e In legitima bo-
norum, singulis
liberis virilis por-
tio competit.
f Legitima libe-
rorum gravari
non potest, etiam
in usufructu. adde
l. 30. §. cod.
g Immensa dona-
tio in unum ex li-
beris collata, per
alios ad legiti-
mam usque revo-
catur: non ul-
tra.
h Filius donatio-
ne a patre inter
vivos accepta, e-
jus hæreditate
potest abstinere.
Quid, si illa dona-
tio legitimam re-
liquorum libero-
rum exhauret?
Hujusmodi dona-
tio legitimæ re-
liquorum fraudi
esse non debet:
ideoque ex bonis
donatione acce-
ptis, fratribus le-
gitima supplicat.
i Neptis ex filio
(etiam emanci-
pato) querelam
inofficiosi potest
movere adversus
testamentum avi.
k Pater hæredi-
tatem inter filios
dividere potest,
dum tamen (ei
quem minus dili-
git) legitimam
relinquat. l. 10. §.
famil.
l l. 35. §. 1. §. cod.
m Querelam in-
officiosi movere
adversus patris
testamentum non
potest, qui testa-
mentum ejus a-
gnoovit, ut hic,
Synopsis Basil. 45.
tit. 4. c. 17. §. Har-
mon. 6. §. 24.
n Tacite agno-
scere & adproba-
re testamentum
defuncti censetur,
qui ex eo testamento debita solvit. l. 35. §. 1. §. cod. adde l. 23. §. 1. ff. cod. l. 43. ff. de hered. pet.
& ita testamentum non tantum expresse, sed tacite probari potest vel admitti.
o v. l. 2. inf. de jure delib.
p Qui testamentum defuncti semel probavit, querelam inofficiosi amittit. vide l. 20. inf.
de opion.
q Querela inofficiosi locum non habet in militis testamento: v. tamen Novell. 123. c. 19. &
l. 34. & Auth. presbyteros. in fin. §. de Episc. & Cleric.
r Querela inofficiosi institui potest adversus fiscum occupantem bona defuncti.
s Nov. 115. c. 3. §. 10. Parens filium arenarium aut mimum potest exheredare, nisi ipse ejus-
dem conditionis sit.
t Mores quos quis in se approbat, in liberis reprobare non potest.
u Plena & pura esse debet legitima portio. Pura (inquam) ab omni onere fideicommissi,
legati & usufructus. Authent. novissima sup. cod. Qui si facta est mutua & reciproca sub-
stitutio? onerosa non censetur. Equitas suspensionem fraudis tollit. inf. cod. ibi, cum ex hu-
jusmodi. Itaque neuter querelam habiturus est, quia neuter in legitima est gravatus. Ma-
ter etiam potest vulgare substitui filio, etiam in legitima. l. 33. ff. de vulg. An pupillari-
ter? Negat Bart. d. l. 33.

In authent. de triente & semisse. §. 1. coll. 3. tit. 5. Nov. 18.
c. 1. Authent. ex Nov. 18. cap. 1.

Novissima a lege cautum est, ut si quatuor sint filii vel pau-
ciores, ex substantia b deficientis triens c: si plures sint,
semis debeat eis quoquo d relictis titulo ex æquo e scilicet in-
ter eos dividendus: cuius portionis nec f usufructu defraudari
liberi a parentibus possunt.

In authent. de immensis donati. §. 1. coll. 7. tit. 4. al. 3.
Novell. 92. cap. 1.

Unde & si parens in quendam liberorum vel in quosdam do-
nationem g immensam fecerit: quisque tantum feret ex
h hereditate nomine Falcidie, quantum poterat ante donationem
debere. Licet autem ei, qui largitatem h meruit, abstinere ab
hereditate, dum modo suppleat ex donatione (si opus sit) cete-
rorum portionem.

De nepte ex filio emancipato.

7. Idem A. Secundo.

Neptem i defuncti actione de inofficioso testamento,
quamvis pater ejus emancipatus fuerit defunctus, ex-
periri posse, ignorare non debes. PP. 6. Kal. Jul. Roma,
Lato & Cereali Confl. 216.

De hereditate a patre inter filios divisa. 1. De eo, qui
agnovit judicium defuncti,

8. Imp. Alexander A. Florentino.

Parentibus arbitrium k dividendæ hereditatis inter libe-
ros adimendum non est: dummodo l non minus is,
qui pietatis sibi conscius est, partis, quæ intestato defun-
cto potuit ad eum pertinere, quartam ex judicio parentis
obtineat. 1. Qui m autem agnovit judicium de-
functi, eo n quod debitum paternum pro hereditaria par-
te persolvit o, vel alio legitimo modo lausfecit: etiam si
minus, quam ei debebatur, relictum est, si is major vi-
ginti quinque annis est, accusare ut inofficiosam volunta-
tem patris, quam p probavit, non potest. PP. 7. Id. Febr.
Maximo 2. & Aeliano Confl. 224.

De testamento militis.

9. Idem A. Romanæ.

De inofficioso testamento militis q, vel jure militari,
vel civili facto, vel Centurionis, vel Tribuni numeri,
nec filios posse queri, jus certum est. PP. Idus Maji, Maxi-
mo 2. & Aeliano Confl. 224.

De fisco.

10. Idem A. Quintiniano.

Si hæredum Quintiniani, quem patrem tuum esse dicis,
adversus quos de inofficioso testamento acturus eras,
jure successionis bona ad fiscum pertinent, vel ipsius
Quintiniani bona, utpote vacantia, fiscus r tenet: causam
apud Procuratorem nostrum agere potes. PP. 2. Id. Aug.
Maximo 2. & Aeliano Confl. 224.

De arenariis.

11. Idem A. Ingenuo.

In arenam non damnato, sed sua sponte arenario consti-
tuto, legitimæ successiones integræ sunt, sicuti civitas
& libertas manet. Sed si testamentum parens ejus fecit:
neque de inofficioso testamento accusatio, neque bono-
rum possessio ei competit: nam talem filium merito quis
indignum || sua || successionem judicat: nisi t & ipse simi-
lis conditionis sit. PP. 4. Kal. Jan. Juliano & Crispino
Confl. 225.

De fideicommissis.

12. Idem A. Liciniano & Diogeni.

Si pater puellæ (cujus vos curatores esse dicitis) fi-
lio ex semisse, ipsa autem ex triente, & uxore ex
reliquo sextante scriptis hæredibus, fidei filiorum
commisit, ut si u quis eorum intra 25. annis ætatis decede-

ret superstitibus portionem || suam || restitueret, præterea uxo-
ri, ut id quod ex causa hereditatis ad eam pervenisset, filius post
mortem suam restitueret, fideicommissit: calumniosam in-
officiosi actionem adversus justum judicium testatoris in-
stituere non debetis: cum a ex hujusmodi fideicommissa-
ria restitutione tam matris quam fratris ejus portio ad eam
poterat pervenire, PP. Non. Dec. Alexand. A. 3. & Dione
Confl. 230.

De testamento rescisso pro parte.

13. Imp. Gordianus A. Prisciano.

Cum duobus hæredibus institutis, uno ex quinque, al-
tero ex septem unciis, adversus eum, qui ex septem
unciis hæres scriptus fuerat, iusta querela contendisse, ab
altero autem victum b te fuisse alleges: pro ea parte, qua
resolutum est testamentum; cum jure intestari, qui obti-
nuit, succedat, neque c legata, neque fideicommissa deben-
tur: quamvis libertates & directæ competant, & fideicom-
missaria præstari debeant. PP. 3. Kal. Febr. Gordiano A.
& Aviola Confl. 240.

De falsi accusatione.

14. Idem A. Prisco.

Eum d, qui inofficiosi querelam delatam non tenuit e,
falsi accusatione non summo veri placuit. Idem obser-
vatur, & si f e contrario falsi crimine instituto victus,
postea de inofficioso actionem exercere maluerit. PP. 6.
Kal. Dec. Gordiano A. & Aviola Confl. 240.

De filia præterita a matre.

15. Imp. Philippus A. Aphrodisiæ.

Filiam g præteritam h a matre, ad successionem ejus
citra i inofficiosi querelam adspirare non posse, explo-
rari juris est. PP. 5. Kal. Aug. Philippo A. & Titiano Confl.
246.

Si testamentum non jure factum dicatur.

16. Imp. Valerian. & Galien. AA. Valerian N.
Cæf. Theodora.

Contra majores 25. annis duplicem k actionem inferen-
tes, primam, quasi testamentum non sit jure perfectum,
alteram quasi inofficiosum, licet l jure perfectum, præ-
scriptio ex prioris m judicii mora quinquennalis n tempo-
ris non nascitur, quæ officere non o cessantibus non potest.
PP. Id. Aug. Tufco & Basilio Confl. 259.

De matre a filio præterita.

17. Imp. Carinus & Numerianus AA. Floræ.

Cum p filium q tuum, te præterita, sororem hæredem
instituisse proponas: inofficiosi querelam apud r præsi-
dem provincie persequi potes. PP. Id. Febr. Carino 2. &
Numeriano AA. Confl. 284.

De exheredata, quia noluit a viro divertere.

18. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. Faustina.

Cum te pietatis r religionem non violasse, sed mariti
conjugium, quod fueras sortita s, distrahere noluisse,
ac propterea r offensum u atque iratum patrem ad ex-
heredationis notam prolapsum esse dicas: inofficiosi te-
stamenti querelam inferre non vetaberis. S. Kal. Maji,
Maximo 2. & Aquilino Confl. 286.

relam non amittit. l. 8. §. 12 ff. cod. n Post quinquennium querela inofficiosi moveri
non potest, ut hic, adde §. Harm. 9. §. 24. hoc enim temporis decursu patris testamentum con-
firmasse liberi videntur. Syn. Basil. 41. tit. 4. c. 17.
o Non cessanti præscriptio non nocet. Non cessat in querela proponenda, qui in injuri
testamenti probatione occupatus est, & merito. Quoties enim competunt duo auxilia, qui
in uno vigilat, alterum non amittit.
p Querelam inofficiosi adversus filii testamentum mater instituere potest, tamen defun-
ctus sororem suam instituerit. Syn. cod. c. 42.
q Frater sororem instituere non potest, matre præterita.
r Uxor summa pietas est a marito suo non avelli. f patre volente. arg. l. 10. §. cod.
t Parentibus in quibusdam citra mentem vitiumve ingratitude non obtemperamus, Fi-
lia non divertens a marito, parentis jussu, non meretur exheredari. adde Nov. 115. c. 3. l. 5. §.
de repud. u l. 23. inf. cod.

De filia

a Equitas om-
nem fraudis su-
spicionem tollit.
ff. quod quisque
juris.
b Varietas per-
sonarum & meri-
torum efficit, ut
actor in uno jure
vincat: vincatur
autem in altero,
l. 15. in fin. l. 24. ff.
cod. l. 76. ff. de leg.
2, ut idem testa-
mentum pro parte
rescindatur, pro
parte confirme-
tur. Idque a judi-
ce statui ex com-
muni opinione
Hormanus refert
conf. 2. fo. 51. ad-
de Cujac. 10. obs.
20. in fin.
c i. e. hæres ab
intestato succe-
dit.
d Querelam in-
officiosi testamen-
ti movere potest,
qui falsi testamen-
tum accusavit, nec
obtinuit: & e con-
tra, Synops. Basil. 39.
tit. 1. cap. 37.
e i. e. non obti-
nuit, l. ult. ff. de ex-
cept. rei jud. sen-
tus est, Is etiam
potest testamen-
tum falsum dice-
re, qui inofficio-
sum non proba-
vit, ut hic, & l. 3.
in fin. §. de per.
hæred. adde ca-
sus l. 47. in fin. ff.
de per. hav.
f v. l. 47. ff. de
per. hæred.
g Querelam in-
officiosi recte in-
stituit filia a ma-
tre præterita, ut
hic, Synops. 10. c.
38.
h Liberi a matre
præteriti, habent
tur pro exherede-
datis.
i Querela inof-
ficiosi, remedium
est adversus præ-
teritionem factam
a matre. Nec e-
nim præteritis a
matre datur bo-
norum possessio
contra tabulas.
adde l. 4. §. 2. ff.
contra tabulas.
k Alia est causa
injuri, alia inof-
ficiosi testamen-
ti.
l Inofficiosum te-
stamentum jus ci-
vile non tam fa-
cit, quam natura.
Querela inofficio-
si non impugnatur
solemnitatem, sed
inordinatam &
ceteram defuncti
voluntatem, per-
sonam non juris
solemnia respi-
cit.
m Victus injuri
testamenti actio-
ne, inofficiosi que-
relam non amittit. l. 8. §. 12 ff. cod. n Post quinquennium querela inofficiosi moveri
non potest, ut hic, adde §. Harm. 9. §. 24. hoc enim temporis decursu patris testamentum con-
firmasse liberi videntur. Syn. Basil. 41. tit. 4. c. 17.
o Non cessanti præscriptio non nocet. Non cessat in querela proponenda, qui in injuri
testamenti probatione occupatus est, & merito. Quoties enim competunt duo auxilia, qui
in uno vigilat, alterum non amittit.
p Querelam inofficiosi adversus filii testamentum mater instituere potest, tamen defun-
ctus sororem suam instituerit. Syn. cod. c. 42.
q Frater sororem instituere non potest, matre præterita.
r Uxor summa pietas est a marito suo non avelli. f patre volente. arg. l. 10. §. cod.
t Parentibus in quibusdam citra mentem vitiumve ingratitude non obtemperamus, Fi-
lia non divertens a marito, parentis jussu, non meretur exheredari. adde Nov. 115. c. 3. l. 5. §.
de repud. u l. 23. inf. cod.

De filia turpiter vivente.

19. Idem AA. Apollinari.

SI filiam tuam, eo quod turpiter a, & cum flagitiosa foeditate vivit, a successione tua excludendam putes: si non inconsulto b calore, sed ex meritis c ejus ad id odium incitatus es, postremi iudicii liberum arbitrium habebis d. Dat. 15. Kal. Sirmii, iplis AA. Confl. 293.

In auth. ut cum de ap. cog. §. Si vero usque ad viginti quinque. col. 8. tit. 16. al. 12. Nov. 115. c. 3.

SEd si e post 25. annos te differente filiam marito copulare, ea in suum corpus peccaverit, vel sine consensu tuo, marito se, libero tamen, copulaverit, eam exheredare non potes f.

De filia nolente divertere.

20. Idem AA. & CC. Saviano.

Filia in orbitate patris relicta, cum marito, cui matre volente g nupsit, colens concordiam h, iustas i offensionis post ejusdem matris k pœnitentiam causas non præstat, nec ex momentariis l voluntatibus matris nupta atque vidua iure esse compellitur. Dat. Non. Jan. Sirmii, CC. Confl. 294.

De transversalibus.

21. Idem AA. & CC. Alexandro.

FRatris m, vel sororis filii, patru vel avunculi, amitz etiam & materteræ testamentum inofficiosum frustrat dicunt: cum nemo n eorum, qui ex transversa linea veniunt, exceptis fratre & sorore o, ad inofficiosi querelam admittatur.

† De falso sane per accusationem criminis queri non prohibentur. Dat. * CC. Confl. 294.

De filia exheredata. De effectu rescissionis.

22. Idem AA. & CC. Tantillæ.

SI maritus tuus facto testamento te quidem ex asse scripsit heredem, filia autem, quam habuit in potestate, exheredata || iure || facta minime perhibetur, nihilque ei relictum est, neque iustas p offensa causas præstitisse || expresse || convincitur: eam de inofficioso testamento patris quarentem, totam hereditatem obtinere posse non ambigitur. Quod si jam obtinuit, vel postea evincat, quodcumque maritus mortis suæ tempore debuisset q tibi perhibetur, id ab ea reddi oportet. Dat. Id. Febr. Sirmii, CC. Confl. 294.

De eo, qui impedit testari.

23. Idem AA. & CC. Philippo & aliis.

TESTamenti factionem per testationem vos interdixisse r matris profitentes, iustam s causam offensa manifeste testamini. Dat. 5. Id. Sept. CC. Confl. 294.

De testamento militis.

24. Idem AA. & CC. Successo.

TESTamentum militis t filiifamilias in castrensi peculio factum, neque a patre, neque a liberis ejus per inofficiosi querelam rescindi potest. Dat. 3. Non. Dec. Nicomedia, CC. Confl. 294.

De filiis a matre instituendis sub hac conditione, si a patre emancipati fuerint.

25. Idem AA. & CC. Menodoro.

Filiis u matrem, quæ de mariti moribus secus x suspicatur, ita posse consulere y jure compertum est, ut eos sub hac conditione z instituat heredes, si a patre emancipati fuerint, atque eo pacto secundum tabulas bonorum possessionem patrem cum re a accipere non videri, qui conditioni minime obtemperavit.

sed utrinque tantum conjunctus. v. l. 27. inf. eod.

p in hoc officioso iudicio, hæ plerumque formulæ sententiæ dicendæ fuerunt, iustas causas offensa, l. 18. l. 20. sup. eod. l. 23. l. 28. inf. eod. us & in epistolis. Plin. l. epist. 5. Iustas irascendi causas patrem habuisse videri aut non videri.

q Rescissa aditione hereditatis per querelam, reviviscunt actiones per aditionem confusæ. Cessante causa confusionis, cessat confusio.

r Qui parentem testari prohibet, iuste potest exheredari. Quid si a patre non exheredatus sit? hereditas velut indigno aufertur. vide l. 2. inf. §. qui aliquem testari.

s l. 22. sup. eod.

t l. 9. sup. eod.

u vide Cujac. in hanc l. 4. observ. 24.

x Secus suspicari, est male suspicari.

y Liberi de matre conqueri non possunt, si nullam mater eis facit injuriam, sed providet. Hinc collige, Posse bona mente conditionem & diem adjici testamento. Eadem ratione excusabitur substitutio pupillaris. l. 26. inf. eod. alias defendi vel excusari non poterit. l. 36. inf. eod.

z vide l. ult. ff. de hered. per.

a id est, hereditate, vide quæ scripti ad l. 8. ff. si tab. testam. null.

Codex

neque ei nomine filiorum inofficiosi a eo modo actionem posse competere, quibus nullam injuriam fecerit mater, sed potius putaverit providendum, & ideo restituere debet. Dat. 4. Non. Jul. Antiochia, Titiano & Nepot. Confl. 301.

De filio impubere.

26. Idem AA. & CC. Serapioni suo salutem dicit.

EX b tribus unciiis hærede instituto filio, intra c pubertatis annos directam non d in iuriliter a patre fieri substitutionem, certum est. Dat. 5. Kal. Septemb. Nicomedia, CC. Confl. 302.

De fratribus & sororibus.

27. Imperator Constantinus A. Verino.

FRatres e vel sorores uterini f ab inofficiosi actione contra testamentum fratris vel sororis penitus g arceantur: consanguinei h autem durante agnitione || vel non || contra testamentum fratris sui vel sororis de inofficioso quæstionem movere possunt, si i scripti hæredes infamiae k vel l turpitudinis, vel m levis notæ macula adspersantur, vel n liberi, qui o perperam & non bene merentes, maximisque beneficiis suum patronum adsecuti, instituti sunt: excepto p servo q necessario hærede instituto r. Dat. Id. August. Sirmii, Constantino A. 5. & Licinio Cæs. Confl. 319.

De onere probandi, & de causis exheredationis.

28. Idem A. ad Claudium Præsidem provincie Daciz.

LIBeri s de inofficioso querelam contra testamentum lparentum moventes, probationem debent t præstare, Quod obsequium debitum iugiter u, prout ipsius natura x religio flagitabat, parentibus adhibuerint: nisi scripti hæredes ostendere maluerint y ingratos liberos contra parentes extitisse. Sin autem mater contra filii testamentum inofficiosi actionem instituat, inquiri diligenter jubemus, utrum filius nulla ex iusta causa laesus matrem || in || novissima læserit voluntate, || eo quod || neque lucuosam z ei & legitimam reliquerit portionem, ut testamento rescisso, matris successio deferatur.

† Si tamen mater inhonestis factis, atque indecentibus machinationibus filium forte obsedit, invidiisque a cum vel clandestinis vel manifestis appetit, vel inimicis b ejus suas amicitias copulavit, atque in aliis sic versata est, ut inimica ejus potius quam mater crederetur: hoc probato etiam invita acquiescat filii voluntati. Dat. 3. Id. Febr. Crispo 2. & Constantino Cæs. 1. Confl. 321.

De dote & donatione ante nuptias.

29. Imp. Zeno A. Sebastiano Præf. Præt.

QUoniam novella Constitutio divi Leonis c ante d nuptias donationem a filio conferri ad similitudinem e dotu, quæ a filia confertur f, præcepit: etiam ante nuptias donationem filio in g quartam præcipimus imputari. Eodemque modo cum pater vel mater pro filio dotem, vel pro filio ante nuptias donationem, vel avus h paternus aut mater-nus, vel avia paterna aut materna pro sua nepte, aut pro suo nepote, vel proavus itidem paternus aut maternus, vel

m hic secundus casus pertinet ad infamiam facti. hinc colligitur, Infamiam quatuor fortiri effectus. Repellit enim a dignitate, testimonio & querela: quia inducit querelam. v. Bald. hic. n Tercius casus, libertus ingratus patrono, habetur pro vili persona.

o Ingrati inter personas notatas hic recensentur.

p Querela inofficiosi fratres experiuntur adversus fratris testamentum, persona infami, turpi, notata, vel liberto ingrato hereditibus institutis. f. eod. Quid, si a defuncto servus hæres institutus fuerit? cessabit querela, ut hic. Synops. d. c. 47. adde l. ult. §. de necessariis hæredibus. l. 3. C. Theod. de inofficioso.

q Dominus vilitatem servi purgat, cum eum hæredem instituit, eo scilicet casu, quo suum hæredem non solvendo esse videt: & ita hanc legem intelligo: Alias, si frater præteritus fuerit a fratre, in bonis testati fratris præfertur liberto hæredi instituto, nisi patronum, qui eum instituit, maximis beneficiis adsecutus sit: & præferri eum quoque erit æquius liberto orfino, nisi agatur de conservanda fama & estimatione defuncti fratris. v. Cujac. 17. observ. ult. r puta propter suspectam hereditatem. f. l. 2. C. Theod. eod.

t Exheredatus olim præsumebatur ingratus defuncto, nisi merentem se probaverit, & ita præsumitur, pro iudicio defuncti, l. 5. ff. eod. hodie hereditibus incumbit probatio. l. 30. §. eod.

u Continuis obsequiis meritum probatur. x Natura debetur parentibus obsequium, y id hodie non est positum in eorum arbitrio: copiantur enim probare iuste exheredatos, d. l. 30. z v. l. ult. §. de instit. & substit. vide ad hunc locum elegantem præscriptionem apud Cujac. 8. observ. 23.

a Dolus insidiis ita probatur. l. 6. sup. de dolo.

b Amicus in mici mei, inimicus meus præsumitur. l. 1. §. 10. ff. de off. Præf. urbi. l. 3. ff. de testib. v. tamen l. 47. in fin. ff. de reg. iur. adde 2. Feudor. 57. v. Senec. §. contrav. 2. c. repellatur. extra de accusat. c. l. 17. §. de collat.

c Donatio propter nuptias dotem imitatur.

f Dos a filia conferenda.

g Quod filius a patre accepit donationis ante nuptias causa, id in suam quartam tenetur imputare. h Collationi locus non est, præterquam in sola adfendentium successione,

a Ulp. in fragm.

tit. de bon. poss.

Ambros. 75. Epist.

b Ex 4. unciiis

impuberi filio hæ-

redi instituto, pa-

ter substituere di-

recto potest: nec

id esse detractio

videtur. Ita Gra-

ci hunc locum le-

gunt, 41. Synops. §.

ex lib. 39. tit. 1.

cap. 46.

c dixi ad l. 25.

sup. eod. Constitutio

favorabilis in-

stituta filio, locum

inofficiosi querelæ

non facit.

d aliud dicen-

dum videbatur:

quæ filius hic

substitutionem

patitur in legiti-

ma, quæ pura esse

debet ab omni

onere legati & fi-

deicommissi. au-

thent. novissima.

sup. eod.

e l. 1. C. Theod. de

inoffic. testam.

lib. 2. Synops. 19.

tit. 1. c. 47. Thale-

lei Scholion.

f Fratres uterini

tantum, non ha-

bent querelam in-

officiosi, Thale-

leus tamen ad d.

cap. 47. Synops.

differentiam non

facit inter Uteri-

nos & Germanos:

illi ὁμομητέροι.

Hi ὁμοπατέροι.

eodem autore.

g Etiam infami

persona instituta.

h germani. l. 1. C.

Theod. eod. Fratres

ex eodem patre,

vel utrinque con-

iuncti querelam

inofficiosi move-

re possunt tribus

casibus, §. eod. co-

que casu consan-

guineis magis fa-

vetur, quam ute-

rinis: adgnationi

quam cognationi

simplici.

i hic primus casus

pertinet ad in-

fantiam juris.

k adde l. 3. ff. de

parente qui ma-

numissus.

l Infamia, turpi-

tudo, levis nota,

ingratitude, hic

conjuguntur.

a Conferuntur ea tantum bona, quæ ab eo ascenden-
te (de cujus successione agitur) sunt accepta.
b De conditio-
ne ex hac lege &
l. 36. inf. eod. qua
agitur ad supple-
mentum vide Ol-
dendorp. class. 5.
a. l. 3.

c Olim filius ha-
bens minus legiti-
ma, querela in-
officiosi utebatur
ad testamenti re-
fessionem, hodie
non rescindit, sed
tantum agit ad le-
gitimam aut ad
ejus supplementum,
ut hic.

d Qui minus le-
gitima consecutus
est agit ad il-
lius supplementum.
Nov. 115. c. 5.

e Legitima, ple-
na, & sine ullo
nec relinquenda.
Authent. novis-
sima sup. eod.

f Ingratus non
agit ad supple-
mentum legiti-
mæ.

g & merito.

Præsumuntur e-
nim injuste liberi.
a parentibus ex-
hereditati cum na-
tura ad amandos
liberos feramur.
v. Alciat. T. gra-
sumpt. 16.

h l. 36. inf. eod.
Paganus testa-
mento patris le-
gatum accipiens
non censetur ex-
hereditatus: aliud
in milite. v. l. 10.
inf. de test. mil.

i Liberi præter-
iti agere possunt
ad testamenti re-
fessionem, quo
subsecuto ab inte-
stato succedunt.
Novell. 115. c. 3.
non promodo le-
gitimæ, sed in
universum, vide
VVurm. in præf.
39. obs. 14.

k Filius in suam
legitimam impu-
tat, quæcumque a
patre occasione
militiæ, (alterius
quam silentiatio-
rum) eod. & l. 5.
J. qui militare.)
accepit, i. e. for-
tem & ejus redi-
tus, v. Papon. l.
Notar. 7. c. de nul-
lis.

l Legitimæ non
alia imputantur,
quam quæ fue-
runt in bono & de-
fundis.

m Militarium
alia vendi pote-
rant, alia non po-
terant.

n Id scholæ pla-
cium vel mili-
tari casus dicitur.
Nov. 97. c. 6.

o l. 7. l. 1. inf. de prox. sacror. scrip-
p. dixi sup. eod.

q l. ult. inf. de silentiariis.

r l. 30. in pr. sup. eod.

s d. l. 30.

t nota de quarta ab intestato successione, l. 8. sup. eod. Est ea legitimæ (omnibus liberis debita)

pars, §. 3. inf. eod. debita portio quartæ, l. 8. §. 2. ff. eod.

u d. l. 30.

x Quæ de institutione & supplemento quartæ dictæ sunt, habent locum in quovis testamen-
to, si scripto l. 30. si non scripto, ut hic.

proavia paterna aut materna pro sua pronepte, vel pro suo pronepote dederit: non tantum eandem dotem vel dona-
tionem conferri, verum etiam in quartam partem ad
excludendam inofficiosam querelam, tam dotem datam,
quam ante nuptias donationem, præfato modo volumus
imputari, si ex a substantia ejus profecta sit, de cujus hæ-
reditate agitur. Datum Kalend. Maji ipso A. 2. Cos. 481.

De his quibus aliquid, 1. vel nihil relictum est. 2. De militis
in legitimam portionem imputandis.

30. Imp. Justinianus A. Mennæ.

Omnimodo b testatorum voluntatibus prospicientes,
magnam & innumerabilem occasionem subvertendæ
eorum dispositionis amputare censemus: & in certis casu-
bus, in quibus de inofficiosis defunctorum testamentis,
vel alio c modo subvertendis moveri solebat actio, certa
& statuta lege tam mortuis consulere, quam liberis eorum,
vel aliis personis, quibus eadem actio competere poterat:
ut, sive adjiciatur in testamento de adimplenda legitima
portione, sive non, firmum quidem sit testamentum, liceat
vero his personis, quæ testamentum quasi inofficiosum,
vel alio modo subvertendum queri poterant, id quod mi-
nus portione legitima sibi relictum est, ad implendam d
eam sine e ullo gravamine vel mora exigere, si tamen non
ingrati f legitimis modis arguantur g, cum eos scilicet in-
gratos circa se fuisse testator dixerit. Nam si nullam eorum
quasi ingratorum fecerit mentionem, non licebit ejus hæ-
reditibus ingratos eos nominare, & hujusmodi quæstionem
introducere.

† Et hæc quidem de his personis statuimus, quarum
mentionem testantes fecerint: & aliquam eis quantita-
tem in hæreditate vel legato h, vel fideicommissio, licet
minorem legitimæ portione, reliquerint.

1 ¶ Sin vero vel præterierint i aliquam eorum perso-
nam jam natam, vel ante testamentum quidem conce-
ptam, adhuc vero in ventre constitutam, vel exheredita-
tione, vel alia eorum mentione facta, nihil eis penitus reli-
querint: tunc vetera jura locum habere sancimus, nullam
ex præsentis promulgatione novationem vel permutatio-
nem acceptura.

2 ¶ Imputari vero filiis aliisque personis, quæ dudum
ad inofficiosi testamenti querelam vocabantur, in legiti-
mam portionem & illa volumus, quæ occasione k mili-
tiæ ex l pecuniis mortui iisdem personis acquisita, posse
lucrari eas manifestum est: eo quod talis m sit militis, ut
vendatur, vel mortuo militante certa n pecunia ad ejus
hæredes o perveniat: ita tamen, ut ille gradus ejusdem
militiæ inspicatur, quem in morte testatoris militans ob-
tinet: ut tanta ei pecunia in legitimam portionem com-
putetur, quantum dari constitutum est, si in eo gradu
mortuus esset is, qui militiam ex pecuniis testatoris ade-
ptus est: exceptis solis Viris Spectabilibus Silentariis p
sacri nostri palatii, quibus præstita jara specialia benefi-
cia q tam de aliis capitulis, quam de pecuniis super me-
morata militia a parentibus eorum datis, ne in legitimam
portionem eis computentur, rata esse præcipimus: in cæ-
teris vero personis prædictam observationem tenere volu-
mus. Dat. Kal. Jun. Constantinop. Justiniano A. 2. Cos. 528.

Productio superioris legis ad testamenta nuncupativa.

31. Idem A. Mennæ Præf. præf.

Quæ nuper ad testamenta conservanda nec facile retra-
standa sancivimus, ut ratione Falcidie minime illis
personis derelictæ, quæ ad inofficiosi testamenti querelam
ex prioribus vocabantur legibus, non periclitentur r tes-
tamenta, sed quod deest f legitimæ portioni, id est t,
quartæ parti scilicet ab intestato successione, tantum re-
pleatur: exceptis u illis, quibus nihil in testamento dere-
lictum est, in quibus præfata jura illibata servamus: etiam
ad testamentum sine x scriptis faciendum locum habere sanc-
imus. Dat. 2. Id. Dec. D. N. Justiniano A. 2. Cos. 528.

De gravamine tollendo.

32. Idem A. Mennæ Præf. Pr.

Quoniam in prioribus sanctionibus illud statuimus, ut
si quid minus legitima portione his derelictum sit, qui
ex antiquis legibus de inofficioso testamento actionem
movere poterant, hoc repleatur z, ne occasione minoris
quantitatis testamentum rescindatur, hoc in præsentia ad-
dendum esse censuimus: Ut, si conditionibus a quibusdam,
vel dilationibus aut aliqua dispositione moram vel mor-
dum, vel aliud gravamen introducente, eorum jura, qui
ad memoratam actionem vocabantur, imminuta esse vide-
antur, ipsa conditio vel dilatio, vel alia dispositio moram
vel quodcumque onus introducens, tollatur b: & ita res
procedat, quasi nihil eorum testamento additum esset.
Dat. 2. Kal. April. Decio V. C. Cos. 529.

Pæna hæredis nolentis legitimam filio solvere. 1. De in-
fante, ne quis ex persona alterius ingratus
dicatur.

33. Idem A. Demostheni Præf. præf.

Si quis suo testamento maximam quidem portionem li-
bero c relinquat, minusculem autem alii vel aliis de stir-
pe || sua || progenitis, ipsam tamen legitimam sive in hære-
ditate, sive in legato, vel fideicommissio, ut non possit lo-
cus inofficiosi testamenti querelæ fieri, & ille quidem, qui
ex parvulo genitoris sui consequitur substantiam, eam sus-
cipere maluerit: qui autem ex majore parte eam amplexus
est) sive unus, sive plures sint) non statim & sine conten-
tioso proposito, vel ulla mora eam restituere voluerit;
sed expectato judiciorum strepitu, & multis variisque
certaminibus habitis, post longum tempus ex sententia
judicis vix eam reddiderit, crudelitatem ejus compe-
tenti pæna aggredimur: ut, si hæc fuerint subsecuta,
non d tantum in id, quod testator voluit eum restituere
e, condemnemur; || sed etiam aliam tertiam || partem
quantitatis, quæ fuerat in testamento derelicta, modis
omnibus reddere cogatur: ut avaritia f ejus legitimis
ictibus feriatur: aliis omnibus, quæ in eodem testamento
vel elogio scripta sunt, pro sui tenore ad effectum perdu-
cendis.

1 ¶ Legis autem veteris iniquitatem tollentes, ut non
diutius erubescat lex posita (quam Julius Paulus in suis
scriptis quæstionibus) hanc pessimam aggredimur san-
ctionem. Cum enim infantem g suum non posse ingra-
tum a matre sua vocari scripsit, neque propter hoc ab ul-
tima suæ matris hæreditate repelli, nisi hoc odio h fece-
rit sui mariti, ex quo infans progenitus est, hoc iniquum
judicantes, ut alieno i odio alius prægravetur, penitus
delendum esse sancimus: & hujusmodi causam k liberis
non tantum infantibus, sed etiam quæcumque ætatem
agentibus opponi minime concedimus: cum possit sub l
conditione emancipationis hæreditatem suam mater filio
derelinquens & patris odium punire, & juri filii sui mini-
me nocere, nec suam naturam fallere. Satis enim cru-
dele nobis esse videtur, eum, qui m non sentit, ingratum
existimari. Datum 12. Kalend. Octob. Decio V. C. Cos. 529.

An querela transmittatur ad hæredem.

34. Idem A. Joanni Præfecto prætorio.

Si quis filium suum exhereditatum fecerit, alio scripto
Sharede; reliquerit autem ex eo nepotem || vel || vi-
vum, vel n in ventre natus suæ constitutum: delibe-
rante vero scripto hærede filius || exhereditatus || decesse-
rit, nulla hæreditatis petitione ex o nomine de inoffi-
cioso constituta vel præparata, omne adiutorium nepo-
tem dereliquit p, neque enim pater nepoti aliquod jus,
cum decesserit, contra patris sui testamentum dereliquit:
quia postea & adita est ab extraneo hæreditas, & super-
vixit avo pater ejus: ut neque ex lege Velleja q possit in
locum patris sui succedere & rescindere testamentum.
Et hoc nonnulli Jurisconsulti r in medium proponentes,
inhumane reliquerunt. Sed nos, (qui omnes subjectos
nostros & filios & nepotes habere existimamus s affe-
ctione paterna & imitatione) secundum quod possibile
est, omnium commodis prospicientes, jubemus, in

pationis potest filium instituisse. v. l. 25. sup. eod.

m Consensu ita non videtur, qui ne sentire quidem potest, l. 8. §. 2. ff. de optione. nec in-
juriam fecisse dici potest, quod sensu caret. Infir. si quadra. in fin. pr. Ingratitudo scientiam &
sensum præsupponit atque exigit.

n l. 9. §. 2. ff. de liber. & posthum. l. 6. ff. de in iusto.

o i. e. ex causa de inofficioso, &c.

p l. 6. §. 2. l. 7. ff. eod. hoc infra emendatur.

q v. l. Callus. ff. de lib. & posthum.

r ut Papinianus. l. 7. ff. unde liberi.

f Patres non soli, sed & avi ac omnes ascendentes ex seipsis descendentes liberos diligere
præsumuntur.

z actione ad sup-
plementum legiti-
mæ. & ita pater
hijum legitima
privare non pot-
est, ut hic. & l. 5.
35. §. 1. sup. eod. v.
tamen Socin. reg.
28.

a Legitima libe-
rorum (dic idem
in legitima patro-
nis debita, l. 21. §.
1. 2. ff. de jur. pa-
tron) gravari non
potest conditione,
dilatione moræ,
modo aut alio
quovis gravami-
ne. v. Auth. no-
vissima. sup. eod.
Potest tamen gra-
vari quod est su-
pra legitimam, v.
Pap. 20. Arrêt. 3.
num. 3. Fura igitur
esse debet le-
gitima a die &
conditionis, hic,
l. 30. sup. eod. nisi
peculiari quadam
ratione testator
alterutrum adje-
cerit. v. l. 25. sup.
eod.

b v. ad hunc lo-
cum jus novum
apud Harm. §. 11.
9. §. 8. ubi refert,
externo quidem
hærede scripto, si-
lium puram ha-
bere Falcid. id est,
non deminutam:
alio filio instituto,
Falcid. suam par-
tem cum fratre in-
stituto.

c i. e. filio, vide
quæ scripsi ad
l. 34. ff. de pactis.
d Pænam nota
hæredis nolentis
legitimam filio
relictam solvere.
a v. quæ notat
l. 5. inf. de quib. ut
indign.

e Pæna avari.
g Infans ingra-
tus dici non pot-
est, ut hic. sic ali-
bi in parvulo nul-
la deprehenditur
culpa. l. 55. in fin.
ff. de fidei. lib. v.
Innocentia consi-
lii in eo est. l. 12.
ff. de fidei. lib. v.

h Merito hæc
Pauli sententia
est explosa. Est
enim iniquum
odio patris filium
prægravari. l. 26.
de pænis.
i l. 22. §. de pom.
l. 74. ff. de reg. jur.
l. 22. de regul. in 6.
k ingratus esse
qui non potest,
exhereditari non
potest, ideoque
nec infans exha-
redari potest. Et
hodie quoque le-
gitimæ causæ esse
debent ingrati-
tudinis, Nov. 115. c. 3.
§. 4. quæ nullæ
sunt in infante.

l Mater sub con-
ditione emanci-

a Utcunque pater meus ab avo meo exheredatus, querelam inofficiosi adversus ejus testamentum non preparaverit, & in ea negligentia decederit, mihi tamen nepoti querela inofficiosi competit. l. per. in p. j. cod.

b Hæredis scripti est, probare liberos jure exheredatos.

c Vis est querela inofficiosi, ut qui ex vivo, non successit ex testamento, sed ab intestato. Multum autem interest, an hoc vel illo modo succedatur. Nec enim ab intestato ulla debetur legata.

d Nepoti non competit querela adversus avi testamentum, si patri minus legitima sit relicta: tunc enim agit ad supplementum legitimæ: proinde non tantum liberis prioris gradus, sed & ultioris, actio ad supplementum legitimæ competit.

e l. 30. §. cod.

f i. e. veteribus jurisconsultis.

g Parente querelam inofficiosi repudiante, vel quinquennio taxante (adde & de ea transigente, l. 6. §. de transig. 3) nullum jus querelæ nepoti competit. Hinc constat, quinquennio jus querelæ inofficiosi testamenti, ut hic, & inofficiosæ donationis, l. ult. j. ult. prox. præscribi. An & jus legitimæ vel supplementum quartæ? Bart. ait. Baldus negat, quem interpretes pene sequuntur omnes, negantes hujusmodi jura tolli minori quam 30. annorum spatio: cum ea petantur actione personalis, cui 30. tantum annis præscribitur facit l. 8. j. de jure deliber. Doctores. Ang. in l. Papinianus. §. si conditione. ff. de inofficioso. Alex. l. conf. 18. §. 3. conf. 8. Aret. in princ. Inst. de inoffic. ubi dicunt communem opinionem esse. Et ita Camera Spirense judicavit non tantum pro supplemento legitimæ, sed etiam pro ipsa legitimâ jure naturæ debita, Myaling. 2. observ. 72. v. Grassum lib. sent. §. legit. quæst. 47. v. Balbum tract. de præst. 4. parte 4. q. 23.

h l. 8. §. 1. l. 15. §. 1. ff. cod.

i vide quæ scripti ad l. 9. j. de test. ordin.

k puta libertino, ut is sensus sit, Principe dante libertino liberam testamenti factionem, remittere ei tantum videri legem Papiam, & edictum Prætoris de bonis libertorum, l. 3. §. 2. ff. de bon. lib. non autem inunitatem servandi juris communis. Non enim omnia uno verbo solemnari juris remitti. v. Cujac. 8. obs. 2.

l Principe, verbis generalibus non præsumitur id concedere, quod est iniquum, v. l. penult. §. de mand. princ. adde l. 2. §. si quis a princ. ff. de quid in loco publico.

m Princeps jura xeri præsumitur.

n Princeps juris custos.

o Quæ multis vigiliis excogitata sunt, retinenda.

p Falcidia adhuc vivis parentibus dari non potest, neque pactione aut stipulatione ulla teneat filius ad hujusmodi conventionem habitam, servandam, v. §. Harm. 9. §. 1.

q Parenta filio efficaciter pacisci non potest, ne unquam de inofficioso conqueratur, l. 8. §. cod. Paul. 4. sent. §. 5. §. 8. adde Cujac. ad l. 26. ff. de verb. oblig. Quid si filia renuntiavit jurejurando interposito hæreditati paternæ? succedere eam non posse jure Canonico statutum est. cap. quamvis. ext. de pactis, vide tamen Socin. reg. 150. dixi ad l. 3. j. de test.

r Renunciatio bonis paternis tacite hoc promittere intelligitur, si se vivo successio delata fuerit. l. 3. j. de collat.

s Nota rationem decidendi.

t Meritis & beneficiis filii, non pactionibus ad paterna obsequia alligandi. Est enim meriti beneficium: ut in illo versu Virgilii, Quisq. sui memores alios fecere merendo.

u facit lex 3. j. de collat. ibi l. ult. j. de sum.

x Filius, patre mortuo, hæreditibus paternis jus quod per querelam inofficiosi consequi potuisset, transactione potest remittere. j. cod.

y Donare liberis pater eo nomine non præsumitur, ut res donatas in legitimam impotent. v. tamen Socin. reg. 287.

z quoniam in quartam impotentur, vide Grassum lib. sent. §. legitima. qu. 19.

a Quid si vivo patre id fiat, patre præseente? v. l. ult. §. de pact.

b Qui simpliciter summam aliquam paternæ hæreditatis agnoscit, alias sibi debitis, tacite non renunciat. Olim qualiscunque agnitio nocebat, l. 2. in p. §. cod. l. 12. §. 2. ff. cod.

c Quod legitimæ deest, pacto & transactione remittere possumus.

nem: tunc enim, omni exclusâ querela, paternum amplecti compelletur judicium.

3 ¶ Quæ omnis sanctio suas radices extendat, non solum ad filium vel filiam, sed etiam ad omnes a personas, quæ de inofficioso querelam contra mortuorum ultima elogia, possunt movere. Dat. Kal. Sept. Lampadio & Oreste Consil. 530.

De legitima ab initio, vel ex postfacto supplenda. 1. De fideicommissio conditionali vel in diem. 2. De tempore hujus actionis, & ad eundem vel repudiandam hæreditatis: an querela transmittatur ad hæredes.

36. Idem A. Joanni P. P.

Scimus, antea Constitutionem b relata fuisse: quæ cautum est: Si pater minorem debita portione filio suo reliquisset, omnimodo, etsi c non adjiciatur, viri boni arbitrari repleti filio, attamen ipso d jure inesse eandem repletionem. Quærebatur itaque, si quis rem donatam vel inter vivos vel mortis causa // vel in legatis e // vel in testamento relictam agnoverit, & pro parte sua habuerit: deinde eadem res evicta vel tota, vel pro parte fuerit: an debeat ex nostra Constitutione pars legitima post evictionem suppleri: vel si ex lege Falcidia minuantur legata, vel fideicommissa, vel mortis causa donationes, debeat tamen ex hoc casu supplementum introduci; ne dum totam Falcidiam accipere hæres nititur, etiam totum commodum hæreditatis amittatur. Sancimus itaque in omnibus istis casibus, siue in totum evictio f subsequatur, siue in partem, emendari vitium, // & // vel aliam rem vel pecunias restitui, vel repletionem fieri, nulla Falcidia g interveniente: ut siue ab initio minus fuerit derelictum: siue extrinsecus qualiscunque causa interveniens, aliquid gravamen h imponat vel in quantitate i vel in tempore: hoc modis omnibus repleti, & nostrum juvamen purum filiis inferri. Repletionem autem fieri ex ipsa substantia k patris, non si quid ex aliis l causis filius lucratus est, vel ex substitutione, vel ex jure accrescendi, // ut // puta usufructus: Humanitatis etenim gratia sancimus, ea quidem omnia quasi m jure adventitio // eum // lucrari, repletionem autem ex rebus substantia // patris // fieri.

¶ Cum autem quis, extraneo hærede instituto, restitueret cum filio suo h hæreditatem suam, cum moriatur, disposuerit, vel in tempus certum restitutionem distulerit: quia nostra Constitutio n, quæ antea composita est, omnem dilationem, omnemq; moram censuit esse subtrahendam, ut quarta pars pura o mox filio restituatur, in hujusmodi specie, quid faciendum sit, dubitatur. Sancimus p itaque quartæ quidem partis restitutionem jam nunc celebrari, non expectata nec morte hæredis, nec temporis intervallo: reliquum autem, quod post q legitimam portionem restat, tunc restitui, quando r testator disposuit. Sic etenim filius suam habebit portionem integram, & qualem leges, & nostra Constitutio definivit, & scriptus hæres commodum, quod ei testator dereliquit, cum

2. observ. 122. num. 11. Quin, quamvis statuto possit feudum ad agnatos deferri, licet tamen eo casu filiabus agere ad alimenta & dotem, quæ liberis, jure naturæ incommutabili, debentur, vide VVurm. 1. præst. 39. cap. 10. & breviter, Statutum est iniquum, quod ita legitimam liberorum minuit, ut quod eis sit legitimæ vice, non relinquat. Gail. d. l. num. 13. & seq. Quid, si liberi aliunde quam ex bonis paternis habent, unde vivere & se alere possint? Joannes Cyrensis, Covarruvias, Vasquius & Grassus lib. sent. §. legit. qu. 42. num. 2. ajunt, eo casu statuto posse omnimodo legitimam tolli: quod tamen minus probandum videtur. Vix est enim, ut statutum & sic jus civile dici mereatur, per quod jus naturæ impugnetur. Quid? potestne parens actu inter vivos legitimam liberis defraudare? Donatione non potest, vide j. de inoff. donation. l. 8. j. de revocanda donationibus, nec delicto, l. 7. in fin. princ. ff. de bon. dona. nisi certis casibus, v. l. 5. j. ad leg. Jul. majest. Potestne lusu? sic sentio, & ludentis animum & ludi qualitatem & modum substantiæ deperditæ spectari oportere. Potest esse patri animus l oeris nocendi: potest esse & alicubi ludus, non improbat: potest una alea universa patris substantia disperdi atque everti. Quid contra? utique: nisi manifestam in liberorum fraudem, cum tertio colludente, imitus a patre sit contractus. Quid, si cum legitimo emptore contractus est? venditio jure revocari non poterit, ne quidem ad legitimamque: sed tamen ex æquo & bono dicendum aliud videtur inf. non usque. 2. ff. si a parente quis. Claro 4. sent. §. donatio. quæst. 24. vers. & hac quidem: & Grassus lib. sent. §. legitima. quæst. 14. num. 4. ubi uterque refert, hunc casum Cæsarea decisione indigere. A quo igitur jure, consuetudo Parisiensis alienationem bonorum ab ascendentibus acceptorum, a parentibus factam liberorum causa rescindit.

i quomodo aut quando id fiet? Gravamen quantitatis tollitur per suppletionem temporis, per repræsentationem.

k l. 8. §. 11. ff. cod. id est, pactione, rebus hæreditariis.

l Duobus modis hæc sententia potest intelligi: Primo, Bona patri relicta ea lege, ut ad substitutionem filium deferrentur, non cogi filium imputare in suam legitimam. Idem dicendum, si usufructus patri legatus; propter eas filio accrescens non imputatur in ejus legitimam. Altero, Bona in quibus filius a patre substitutus est, aut quæ jure accrescendi accepit a coheredibus suis paternis ei non imputari in legitimam: sed hujusmodi bona cum quali jure adventitio lucrari. Quæ adventitio jure filius acquirit, ea in ejus legitimam non imputantur. m id est, aliunde quam ex paternis bonis. n v. l. 32. §. cod.

o Legitima liberorum pura esse debet. Purum est, quod huc die, sine conditione debetur, quæ de re vide Grass. lib. sent. §. legit. q. 35.

p Querelæ inofficiosi movetur tempus quinquennio tollitur idque non a morte testatoris currit, sed ab adita hæreditate per scriptum hæredem. Syn. Basil. 39 tit. l. c. 53 & 5 Harm. 6. §. 5. q non ultra, ut sit sensus: Quantumvis conjunctum hæredem, coheredi non præstare legata supra portionem legitimam. r sensus est. De fideicommissis universali relicto alio sub conditione, vel in diem, usque ad legitimam sibi delatam, detrahi conditionem vel tempus; ab inde conditionem & tempus expectari.

a non ante. l. 8. §. 10. ff. eod. & ita tempus querelæ incipit currere ab adita hæreditate.

b Observa diligentissime, legitimam esse aliquam, quæ jure naturæ debita sit. Quidam enim negant in toto jure civili fieri mentionem legitimæ jure naturali debite. adde Nov. 1. in princ. §. 2.

c Tempus scripto hæredi statutum ad adeundam hæreditatem defuncti, hoc est, ut si in eadem sit provincia, hæreditatem adire debeat intra sex menses: si in alia, intra annum continuum a morte testatoris. Quod si intra id spatium non adeat, adire cogatur officio judicis. Syn. Basil. d. c. 53. in fin.

d Querela etiam non præparata, transmittitur ad hæredes suos.

e v. l. 7. ff. eod.

f l. 9. l. 24. §. eod. l. 50. §. de episc. & cleric.

g Peculii triplex causa. Aliud pagani, aliud castrense, aliud quasi castrense.

h l. ult. §. qui testam. §. ult. Inst. de milit. testam.

i Milites possunt testari, quo voluerint modo. v. l. 15. §. de test. milit. Inst. de milit. test.

k & Præsidum legatis. Contius Proconsulum legatis. Cujac. in Nov. Inst. de milit. testam. Movetur non esse hic legendum Præsidum legionum, ex eo, quod præfidi legionum militent, l. 2. ff. qui notant, ac proinde nihil cause sit jus, ut quasi castrense tributur. Placent, qui ita legunt consulibus proconsulibus, legatis & præfidibus, &c.

l Quasi castrensis peculii jus quibus datum sit observa.

m De quasi castrensi peculio suo filii familias testari possunt. l. ult. §. qui testam.

n id est, an.

o Testari de castrensi peculio militibus & veteranis licet.

p Militari privilegio testantur milites in expeditione.

q Quasi castrense peculium patronis, memorialibus, agentibus in rebus, magistris studiorum liberalium, archiatris & aliis, qui salaria vel stipendia percipiunt publica, datum est.

r Theoph. §. ult. Inst. de milit. test.

s de archiatris dixi tis, Cod. de professor. & medicis lib. 10.

legitimo moderamine sentiet.

z ¶ Illud præterea sancimus, ut tempora inofficiosi querelæ ab adita hæreditate secundum Ulpiani opinionem currant, Herennii Modestini sententia recusata, qui a morte testatoris illico cursum de inofficioso querelæ temporibus dabat: ut non liceat hæredi, quando voluerit adire: ne per hujusmodi tramitem interim filius defrauderetur debito b naturali. Sancimus itaque, ubi testator decesserit alio scripto hærede, & speratur de inofficioso querela, necessitatem e habere scriptum hæredem, si quidem præsto est in eadem commanens provincia, intra sex mensium spatium: sin autem seorsum utraque pars in diversis provinciis degit, tunc intra annale tantummodo spatium simili modo per continuum a morte testatoris numerandum, omnimodo adire hujusmodi hæreditatem, vel manifestare suam sententiam, quod hæreditatem minime admittat: expeditus etenim ita tractat9 inducitur filio memoratam movere querelam. Sin vero scriptus hæres intra statuta tempora minime adierit: per officium quidem judicis hæredem scriptum compelli hoc facere: in medio tamen tempore, id est, a morte quidem testatoris, sed ante aditam hæreditatem, si decesserit filius, hujusmodi querelam (licet se non præparaverit d) ad suam posteritatem transmittet: ad extraneos vero hæredes tunc tantummodo, quando antiquis libris e insertam faciet præparationem. Dat. Kal. Sept. Constantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis. VV. CC. 531.

De quasi castrensi peculio.

37. Idem A Joanni P. P.

Cum antiquis legibus declaratum est, Ut militaria f testamenta de inofficioso querelam evadant: multi alii casus emergunt, in quibus dubitationes exortas sopiri necesse est. In castrensis etenim peculii introducta est & alia subdivisio, & peculii triplex g invenitur causa. Vel enim pagani est peculium, vel castrense, vel quod medietatem inter utrumque obtinet, quod quasi b castrense nuncupatur. ¶ In tali igitur peculio quod quasi castrense appellatur, quibusdam personis licentia conceditur condere quidem testamenta, sed non quasi militibus quo i voluerint modo, sed communi & licito & consueto ordine observando, quemadmodum constitutum fuerat in Proconsulibus, & k Præfidis legionum, & Præfidibus provinciarum, & omnibus l generaliter, qui in diversis dignitatibus vel administrationibus positi a nostra consequuntur manu, vel ex publicis salariis quasdam largitates. ¶ Sed hæc quidem personæ testamenti faciendi habent potestatem in m ipsis tantummodo peculii, quæ jam enumerata sunt, id est, quasi castrensis.

¶ Sed & veterani, qui tempore quidem militiæ sibi peculium acquisierunt, militiam autem depofuerunt, testari, licito tamen modo, non prohibentur. In his itaque omnibus quasi castrensis peculii dubitabatur, si n contra hujusmodi testamenta de inofficioso querelam extendi oporteret. Sed prior questio erat, si omnes, qui quasi castrense peculium habeant, testari in hoc possint: quia non omnibus passim, sed quibusdam personis hoc privilegii loco concessum est: quia militibus o quidem & veteranis testamenta facere in castrensi peculio undique concessum fuerat: sed militibus quidem in p expeditione constitutis jure suo; veteranis autem jure communi: de alijs autem personis omnibus quæ non per speciale privilegium hoc acceperunt, si possint testari, dubitatum fuerat: ut puta q viris disertissimis patronis causarum r, virisque devotissimis memorialibus, & Agentibus in rebus, nec non Magistris studiorum liberalium, Archiatris s quoque & alijs omnibus omnino, qui salaria vel stipendia percipiunt publica. ¶ In his itaque omnibus sancimus, (quia ad imitationem peculii castrensis quasi castrense peculium supervenit) omnes, qui tale peculium possident, super ipsis tantummodo rebus, quæ quasi castrensis peculii sunt, ultima condere

(secundum a leges tamen) posse elogia: hoc nihilominus ei addito privilegio, ut neque b eorum testamenta inofficiosi querela expungentur. Si c enim patronus adversus d res, quas libertus ejus ex castris acquisivit, sui juris indubitanter constitutus, et si præteritus fuerit ab ingrato liberti; tamen contra hujusmodi peculium contra tabulas bonorum possessionem non habet secundum veterum legum sanctionem: quemadmodum oportet præfata peculia, quæ ad instar castrensis peculii introducta sunt, de inofficioso querelæ esse supposita.

z ¶ Sed hoc obtinere oportet, donec in sacris parentum suorum constituti sunt hi, qui quasi castrense peculium possident. Si e enim sui juris efficiantur f, proculdubio est, eorum testamenta, & pro ipsis rebus, quas antea ex quasi castrensi peculio habebant, posse de inofficioso querelam sustinere, cum neque nomen g peculii permanet, sed alijs rebus confunditur, & similem fortunam recipit, quemadmodum & ceteræ res eorum, quæ in unum congregantur ex omnibus patrimonium. Dat. Kal. Sept. Constantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. anno secundo 532.

DE INOFFICIOSIS h DONATIONIBUS.

TIT. XXIX.

Si mater filiis vel extraneis donaverit.

1. Imp. Philippus A. Nicanori & Papianæ.

SI (ut allegatis) mater vestra ad eludendam i inofficiosi querelam, pene k universas facultates suas, dum l ageret in rebus humanis, factis donationibus five in quosdam liberos m, five in extraneos n exhaustit, ac postea vos ex duabus uncis fecit hæredes, easque legatis & fideicommissis exinanire o gestivit: non injuria juxta formam de inofficioso testamento constitutam subveniri vobis, utpote quartam partem non habentibus, desideratis. PP. 14. Kal. Sept. Philipp. A. & Titiano Confl. 246.

Si pater filio in potestate, vel emancipato donaverit.

2. Imp. Valer. & Gallien. AA. Acridæ.

SI pater omne patrimonium suum impetu quodam immensæ liberalitatis in filiam effudit, aut p in potestate l ejus l is permansit, & arbitrii familiæ eriscundæ officio congruit, ut tibi quartam q l partem l debita ab intestato portionis præstet incolumem: aut si emancipatus r is fuit: l l quia donatio non s indiget alieno adminiculo, sed suis viribus nititur juxta constitutiones: is, qui provinciam regit, ad similitudinem t inofficiosi testamenti querelæ, auxilium tibi æquitatis impertiet. PP. 6. Kal. August. Maximo 2. & Glabrione Confl. 257.

De testato vel intestato.

3. Idem AA. Aliano.

PRECIBUS quidem tuis proposita Rescripta eos parentes denotant, qui l cum l testamento facto vivi patrimonium suum immensis donationibus exinanissent, inane u nomen hæredum liberis reliquerunt: sed x ad intestatos y quoque eadem ratio æquitatis extenditur. PP. 10. Kal. Nov. ipsis 4. & 3. AA. Confl. 258.

Si sit locus restitutioni in integrum.

4. Imperatores Diocletian. & Maximian. AA. Aristinæ.

SI filius z tuus immoderate liberalitatis effusione spatrimonium suum exhaustit, Præfides a provincia auxilio uteris: qui discussa fide veri, si b in integrum restitutionem ex filii persona tibi competere ob im-

te. v. Covarruviam 2 Variar. resolut. 4. q Quartam portionis debita ab intestato observa: quæ est alia a portione debita omnibus liberis ab intestato. Hæc, ut ita dicam, stirpis & descendendum simul conjunctorum est: illa, singulorum capitum five singulorum personarum, vel singulorum liberorum est.

r Nihil refert, donatio inofficiosa a parente facta fuerit extraneo vel uni ex suis in potestate posito, vel emancipato. l. 5. §. eod.

s vide Cujac. l. 3. obs. 33.

t Donatio inter vivos immensa revocatur, ad similitudinem inofficiosi testamenti ut hic, u Inane nomen hæredis habetur, cum hæreditas relinquatur immensis donationibus exhausta.

x Testati causa ad intestati causam ex æquo & bono producitur.

y Sive parens mortuus sit testatus five intestatus, revocari potest ejus immensa donatio.

z Parentibus licet revocare immensas donationes a liberis factas.

a Adversus donationem immensam, Præfides solent restituere, non ipsi Principes.

b Querelæ inofficiosa donationis non competit adversus inofficiosam donationem si adversus eam donationem restitutio in integrum impetrari potest: atque ita restitutionis in integrum subsidia hæc erit ætio.

probabi-

a v. l. 15. §. eod. b adde l. 9. l. 24. §. eod. c v. Everardum in Topicis in loco. d v. ad hunc locum Cujacium 8. obs. 52. adde l. 3. §. 6. D. de bon. liberis. e Peculium proprie dicitur: habere, qui sui juris non est: itaque sui juris factus, quod antea peculium erat castrense vel quasi, peculium esse definit, adde quæ scripti ad l. 1. §. 22 ff. de collat. f Murato statu personæ, rei statum mutari convenit. g Cessante nomine, cessat privilegium nominis.

h Nov. 92. & 41. Synop. Basil. 5. & 2. c. 79. 20. Cujac. 5 obs. 14. ad hujus Tituli leges prope singulas vide Anton. Fabr. 3. Confl. 17.

i Qui universas pene facultates donat, inofficiosa (respectu liberorum) donat.

k Ad intervertendam inofficiosa querelam patris suum patrimonium exinanire, cuius donatio non potest. l. 87. §. 3. ff. de leg. 2. adde l. 16. in fin. ff. de jure patron. l. in eo differt hic titulus a superiore.

m l. 2. §. eod. vide Clar 4. sent. 5. de natio. quasi. 24. n Immensa donatio inter vivos a quovis parente, cuius facta, revocari potest a donatoris liberis.

o d. §. 3.

p Donatio facta a patre, filio in potestate, non valet, v. tamen Socin. reg. 103. Valebit igitur facta filio emancipato, vel a matre facta, vel filio naturali, vel filio conjugis, si loci consuetudine, conjuges pro emancipatis habeantur: valet præterea donatio, si confirmetur morte.

s neque possibi-
le. Accurf. Bald.
b Senfus est, ut ad
revocandum in-
officiosum testa-
mentum, sic & ad
donationes inoffi-
ciosas a Præfide
restitui sufficiat.
c l. 2. §. eodem.
d Inofficiosa do-
natio propter li-
beros revocatur,
non in universum
sed ad finem legiti-
mæ liberis de-
bitæ, ut hic. Cur
non in solidum?
Quod licet patri
per testamentum,
hoc eidem licet
per contractum.
Testamento au-
tem plus legitima
relinquere non
cogitur. Quid?
Iple pater pote-
rit a donatario
eatenus donatio-
nem revocare?
Quidam ita pu-
tant, Baldus ne-
gat: ne aliqui
tempore plus pe-
tatur, proinde a
donatoris liberis
donationem ea-
tenus revocari:
eiusque partis do-
minium ad ipsius
donatoris patri-
monium reverti.
ut hic.
e parens immen-
sam donationem
a se factam pro-
pter liberos re-
vocare potest. Li-
beri tamen non
consentunt, qui
sunt ingrati. Pos-
sis etiam collige-
re, Ingratis libe-
ris non permitti
donationem a
patre factam re-
vocare.
f subaudi patre
eorum mortuo.
Propter natum
nepotem, parens
inofficiosam do-
nationem revo-
care potest. Pos-
sis etiam colligere,
Suis, etiam secundi
gradus & ulterius,
juxta revocandæ im-
mensæ patrum
donationis competere.
g Propter illegitimos
liberos, parens do-
nationem factam re-
vocare non potest.
Possis etiam colligere,
illegitimis liberis,
juxta revocandæ do-
nationis paternæ non
competere.
h Legitima portio
debitum bonorum
subsidiū, ut hic,
debitum, Novell. 13.
v. ὑπομνημα. Sub-
sidiū dicitur, quia
iudicium patris lex
supplet. Debitum vero
subsidiū, quia vel jure
naturæ debetur, l. 36.
§. 2. §. de inoff. hinc
etiam colligitur, Do-
nationes inofficiosas,
non in solidum, sed ad
finem tantum modumque
legiti-
mæ revocari, idque etiam
innot. l. 2. l. 8. hoc Titulo.
Imo totum, quicquid
largitus est parens, id
revocare potest, & ad
ejus patrimonium rever-
tetur, l. 8. infra de revo-
candis do-
nationibus. Solve, Mul-
tum interest pater ex-
traneis donaverit, an
filiis quibusdam. Mul-
tum etiam refert, dona-
verit ante liberos susce-
ptos, vel post. Dicta lex
octava locum habet in
donatione ante liberos
susceptos, & extraneis
facta. Hæc lex & lex
octava inf. cod. & lex
87. §. 3. ff. de leg. 2.
agunt de donatione
propriis liberis facta,
& fortassis in defectu
seu decrepita prioris ætatis.
Licet autem superiores
leges ita possint conciliari,
vide tamen Cujacium Novell. 92.
Paponem 1. Notar. 6. cap.
des donations fol. 357. 358.
Notabis inter-
im, inofficiosas dona-
tiones in eo differre ab
inofficioso testamento:
quod in hoc donata re-
vocantur in solidum? In
illis autem id tantum
rescindatur & revocetur,
quo portio debita liberis
minuitur.
i Qui iudicium defuncti
post mortem ejus compro-
bavit, qui divisioni bono-
rum a patre factæ minor
consensit, qui tantum in
dote aut fideicommissio
habet, quantum valet
legitima, donationes a
patre cuius factas non
revocat. Hanc igitur
querelam excludit ad-
gnitio seu comprobatio
voluntatis defuncti, alia
actio, legitimæ adeptio,
ut hic. Quid, si legatū
agnovit? Non excluditur
hæc querela, nisi renun-
ciandi vel compensandi
animo agnove-
rit, vel si querela exclu-
di dixeris, poteris addere,
juxta ad supplementum
agendi, non excludi.
Bald.
k l. 2. in fin. sup. cod.
l ex hoc loco legem 87. §. 3.
in fin. ff. de leg. 2. expone.
m Collatas donationes in
liberos, liberi postea
suscepti non revocant in
solidum: sed pro ratione
Falcidie tantum d. §. 3. l. 5. l. 7. sup. cod.
n Donatio inofficiosa revo-
catur quatenus, aut ea
tantum parte, qua inoffi-
ciosa est.
o Donatio inofficiosa in
fraudem ejus, quod testa-
mento liberis coguntur
parentes relin-
quere, fieri non debet.
p v. l. 9. inf. cod. l. 1. inf.
tit. prox.
q Constante matrimonio vir
uxori donare non potest.
r Dominium rei a marito
uxori donatæ constante
matrimonio ab ipso marito
non discedit. l. 6. §. de
don. inter vir.

probabilem donationis enormitatem animadverterit, in removendis his, quæ perperam gesta sunt, tibi subveniet: ideoque non est tibi necessarium a adversus immodicas donationes auxilium ad b instar inofficiosi testamenti. Dat. 6. Id. Feb. Maximo 2. & Aquilino Conf. 286.

De donatione in filios emancipatos collata & de liberis supervenientibus.

5. lidem AA. Cottabeo.

SI totas facultates tuas per donationes vacuas fecisti, quas in emancipatos c filios contulisti: id d quod ad summovendam inoff. test. querelam non ingratias e liberis relinqui necesse est, ex factis donationibus detractum, ut filii vel nepotes f postea ex quocunque g legitimo matrimonio nati, debitum h bonorum subsidium consequantur, ad patrimonium tuum revertetur. Dat. Kalend. 2. Mart. Maximo 2. & Aquilino Conf. 286.

De eo, qui voluntatem agnovit. De restitutione in integrum. De legitima portione.

6. lidem AA. Demetrianæ.

CUM donationibus in fratrem tuum collatis facultates patris tui exhaustas esse, eundemque patrem vestrum ea, quæ superfuerant codicillis inter vos divisisse proponas: si i voluntatem ejus non agnovisti, nec beneficio ætatis adversus hæc juvari poteris, nec tantum dos a patre data & fideicommissum continent, quantum ad summovendam querelam sufficiat, de enormitate donationum ad k exemplum inofficiosi testamenti Præses provincie jurisdictionis suæ partes exhibebit. PP. Kal. Maji, Conf. ut supra 286.

Quatenus donatio revocatur.

7. lidem AA. Ammiano.

SI mater tua patrimonium suum ita profunda liberalitate in fratrem tuum evisceratis l opibus suis exhaustis, ut quartæ partis dimidium m, quod ad excludendam inofficiosi testamenti querelam adversus te sufficeret, in his donationibus, quas tibi largita est, non habeas n, quod immoderate gestum est, revocabitur. PP. 5. Id. Maji, Conf. ut supra 286.

De eo, quod uxor a marito sibi donatum filio communi donavit.

8. lidem AA. Auxanoni.

SI liqueat, matrem tuam intervertendæ quæstionis inofficiosi causa patrimonium suum donationibus in unum filium collatis exhaustisse, cum adversus eorum cogitationes, qui consiliis supremum iudicium anticipare o contendunt, & actiones filiorum exhauriunt, aditum querelæ ratio deponat: quod donatum est pro p ratione quartæ ad instar inofficiosi testamenti convicti diminuetur.

i ¶ Nam quod uxor a marito in se matrimonii q tempore donationis causa r collatum, emancipato filio

communi, consentiente domino a donavit: velut b ex bonis patris (de cuius substantia prohibente matrimonio c non potuit exire) datum accipi, rationis est: in cuius bonis, si idem consilium & eventus comprehendatur, lex, quam de patrimonio matris ediximus, observabitur. PP. Id. Sept. CC. Conf. 294.

De tempore querelæ.

9. Imp. Constant. A. & Julian. Cæf. Olybrio.

NON d convenit dubitari, quod immodicarum donationum omnibus querelæ ad e similitudinem inofficiosi testamenti legibus fuerit introducta: ut sit in hoc actionis utriusque vel una f causa, vel similis existimanda, vel idem || & || temporibus g & moribus h. Dat. 14. Kalend. Jul. Tauro & Florentio Conf. 36r.

DE INOFFICIOSIS DOTIBUS i. TIT. XXX.

1. Imp. Constantinus A. ad Maximum Præsidem Ciliciæ.

CUM k omnia l bona a matre tua in dotem dicantur exhausta, || leges || legibus concordare promptum est: ut ad m exemplum inofficiosi testamenti adversus dotem immodicam exercendæ actionis copia tribuatur, & filiis conquerentibus emolumenta debita n conferantur. Dat. 4. Kalend. Junii, Tatiano & Cereale Conf. 358.

DE PETITIONE HÆREDITATIS o. TIT. XXXI.

De fisco & privatis. 1. De usuris & fructibus.

1. Imp. M. Aelius Ant. A. Augurino Proconsuli Africæ.

SENATUSCONSULTUM p auctore Divo Hadriano avo meo factum, quo cautum est, quid & ex quo tempore evicta q hæreditate restitui debeat, non solum ad fisci causas r, sed etiam ad privatos hæreditatis petitores pertinet. i ¶ Usuras s vero pecuniarum ante litis contestationem ex die venditionis t hæreditariarum rerum ab eo factæ, qui antea possidebat, collectas, nec non etiam fructus bonæ fidei possessores reddere cogendi non sunt, nisi ex his locupletiores u extiterint. Post x item autem contestatam tam fructus || non || venditarum rerum, non solum quos perceperunt, sed y etiam quos percipere poterant, quam usuras pretii rerum ante litis contestationem venditarum, ex die contestationis z computandas, omnimodo reddere compellantur. PP. 6. Kalend. Febr. Claro & Cethego Conf. 171.

De emptore hæreditatis & fructibus.

2. Imp. Severus & Anton. AA. Marcello militi.

SI post motam controversiam Menecratis bonorum Spartem dimidiam Musæus ab hærede scripto quæstionis illatæ non a gnarus comparavit: tam ipse quasi malæ fidei possessor, quam hæredes b ejus fructus restituere co-

quius, qua de re alibi dicam plenius.

i 2. C. Theod. 21. adde quæ notavi ad tit. de adversus dotem sup. Dos inofficiosa quando dicatur, ut apud Campegium tract. de dose parte 1. §. 55.

k l. 1. C. Theod. cod. l Dos omnium bonorum, propter liberos postea natos aut legitimatos, adde l. 29. §. 1. ff. de inoff. revocari potest: non in solidum, sed pro ratione legitimæ. in fin. inf. cod. Nam quæ jam liberos habet, non potest nisi certa quantitate, dotem secundo marito constituere. l. 6. inf. de secund. nups.

m Dotis inofficiosa, & testamenti inofficiosi, ut hic, & inofficiosa donationis similitudo, ut l. ult. sup. tit. prox.

n i. e. Falcidia, quarta, legitima, ut l. 5. §. 3. tit. prox. ibi. debitum bonorum subsidium.

o 5. ff. 3. 2. C. Th. 22. v. Oldend. class. 5. act. 5. Ea est generalis patrimonii vindictio, quæ datur hæredi scripto, & ab intestato, adversus eum, qui pro hærede vel possessore possidet. p Nota de Senatusc. Hadriani. l. 17. l. 20. §. 6. l. 25. §. 19. ff. cod. q d. l. 17.

r d. l. 20. §. 9. Fiscus & privatus interdum eorum jure utuntur. l. 1. §. 1. ff. quod cuiusque. In dubio, utitur, jure communi fisco, Martin. Laudensis tract. de fise. num. 14. interdum minus quam communi, ut cedat privato. l. 10. ff. de jure fise.

s Hæreditariarum rerum usuras possessor bonæ fidei non præstat ante litis contestationem: sed nec fructus, nisi locupletior factus sit. Post litem vero contestatam fructus rerum hæreditariarum non venditarum præstat, non modo eos quos percepit, sed & quos percipere potuit: usuras vero rerum venditarum, ex die contestationis litis. Syn. Basil. 35. tit. 20. ex lib. 42. tit. 1. c. 57.

t sensus est, Eum qui hæreditatem bona fide vendidit, non teneri ad fructus & usuras perceptas ex pretio venditionis earundem rerum hæreditariarum a se factas ante litem contestatam, nisi quatenus est locupletior. Post litem vero contestatam teneri fructus restituere, quos percepit, quosque potuit percipere, sed & usuras proferre rerum hæreditariarum a se venditarum, computandas tamen, non a die venditæ hæreditatis, sed ejus ei evictæ.

u Quomodo id iudicabitur? puto computandos fructus ab eo perceptos, cum usuris pecuniæ, emptoris causa numeratæ. Quando id spectandum? tempore rei iudicandæ. l. 36. §. 4. ff. cod. x l. 22. inf. de rei vind.

y l. 25. §. 4. ff. cod. l. 78. ff. de regulis juris.

z Nota effectum contestationis emptoris factæ. l. 20. §. 11. l. 25. §. 7. ff. cod.

a Qui hæreditatem litigiosam sciens comparat, cum ipse, tum ejus hæres fructus ex ea perceptos restituit. l. 13. §. 2. ff. cod. l. 2. §. 17. ff. pro empt. l. 38. §. 7. in fin. ff. de usur. l. 8. ff. de rei iudic. b l. 13. §. 3. ff. cod. v. Cujac. 9. obs. 25.

a Uxores maritos solebant appellare dominos. Potest etiam dominus appellari rei respectu, ut J. dicam.

b Si uxor rem acceptam a marito, constante matrimonio alteri donaverit, non tam ipsa, quam ipse maritus donasse intelligitur. Arque ita, non donat is modo, qui verbis donat, sed qui consensit, unde colligas in hujus generis donationis insinuatione non loquentis, sed consentientis præsentiam & nomen requiri.

c Male quidam legunt, patrimonium.

d d. l. 1. v. C. Th. cod. lib. 2. tit. 20.

e Argumentum seu extensio inofficiosi testamenti ad inofficiosam donationem: inofficiosi testamenti & inofficiosa donationis similitudo hæc est, ut adversus ea competat querela.

f C. Th. 2. tit. 20.

g Querela inofficiosi, quinquennio expirat. l. 34. in fin. l. 36. §. 2. §. de inoff. ergo & inofficiosa donationis, quæ ei ex æquata, ut hic.

h i. e. conditione.

Quid? inofficiosum testamentum revocari posse certum est a fratribus defuncti, certis casibus. l. 21. §. tit. prox.

Poterit ergo iisdem casibus revocari inofficiosa inter vivos donatio a fratre facta? Puto id esse æ-

quum.

guntur.

mentum

a Lex, in repræsentanda libertate, hanc iniecit conditionem. b id est, qui ex testamento, vel ab intestato præstat libertatem de bonis, si secundum eum pronuntia- tum sit. Cujac. d. loco.

c Petitio hæreditatis a Justiano fit bonæ fidei. §. 28. *Inst. de acq. v. Cuj. 3. obs. 17.* id proprium est constitutio- num. Idem 17. obs. 4.

d §. 12. C. Th. 23. *Præp. 8. Arres. 13. Oldend. class. 3. obs. 2.* Datur autem rei vindicatio domino di- recto vel utili adversus posses- sores.

e l. 10. 23. ff. de acq. rer. l. 1. §. 6. ff. de acq. poss. *Inst. per quas personas cui- que. in pr. §. 1. Inst. per quas person. nob.*

f l. 21. D. de acq. rer. l. 1. §. 6. D. de acq. poss. l. 14. l. 34. in fin. ff. de sti- pul. serv.

g l. 20. in fin. §. 1. cod.

h Hoc anno Se- verus auctor hu- jus legis vallum crebris turribus munitum in Bri- tannia per cen- tum triginta duo- millia passuum de mari ad mare perduxit, ut par- tem provincie

gravissimis præ- lio receptam se- curiorem faceret: & hinc primum leguntur inscri- ptiones, quibus Severus appella- tur Britannicus.

Max. Trib. Ponti- fex XVIII. & An- toninus Britan- nicus & P. Sept. Geta pius Augu- stus Britannicus, ex uno latere & altera parte vi- ctoris Britannie.

Calliodor. in Chronico. Beda hist. Ecclesiæ. 1. 1. 25. Paulus Dia- conus 8. cap. 1. Spart. Herodian. Dion. in Severo.

i Synops. Basil. 15. tit. 1. c. 84. 2. Har- menop. 18. 45. & 12.

k Pars superior ædificii cedit inferiori. v. l. 28. ff. de acq. rer. l. 1. §. 54. & 55.

l Adificium solo cedit. v. tamen exceptiones apud Socinum. reg. 11. m & re im- mobili. l. 2. in fin. J. de servitutibus. Adificium cedit solo §. 29. *Inst. de rerum divis.*

n An expensas deducit qui ædificavit: ita judicatum a senatu Parisiensis refert Lucius 11. Plac. 16. *Arres. 2. & Bugnonius in legib. abrogatis.*

o Solutio ædificii, materia redit ad priorem dominum. d. §. 29.

p Imo diruto ædificio non fit ejus materia, l. 7. §. 12. ff. de acq. rer. v. quæ notavi ad l. 38. ff. de hered. per. adde Molin. in consuet. Paris. tit. 1. gloss. 5. num. 101. ad 110. Cujac. 10. obs. 1. 13. obs. 6.

q id non præsumitur, nisi probetur, adde l. 14. ff. de donat. r. v. tit. J. de reb. alien. non alienand. f. l. 11. ff. de reg. jur. l. 4. J. de reb. alien. non alienand. t. l. 23. J. cod.

u Venditio nulla ratihabitione fit utilis. adde l. 17. J. quod cum eo. x l. 1. in eam venditionem consenti. y l. 1. J. de reb. alien. non alienand.

z Res aliena a bonæ fidei emptore potest usucapi, v. l. 3. J. de præscr. longi temp. 2 usucapere potest, qui a malæ fidei possessore bona fide rem comparavit, ut hic & *Inst. de usucap. pr. & ibi. §. quod autem ad eas res. Synops. Basil. 15. tit. 1. c. 84. 3. Harmenop. 18. 45. & 12.*

mentum approbetur: sub ea sc. conditione, ut si actores sint vel alias rationibus suppositi, etiam postquam per- veniant in libertatem, necessitas eis imponatur res hære- ditarias & rationes reddere: jure patronatus videlicet competere ei b, qui ex legibus ad id possit vocari.

3 ¶ Illo (ne n. posterum dubitetur) observando, ut ¶ & ipsa hæreditatis petitio omnimodo bonæ c fidei iudicis connumeretur. Datum Kal. Sept. Constantinop. Lampa- dio & Oreste Confl. 530.

DE REI d VINDICATIONE.

TIT. XXXII.

De mancipiis bona, 1. vel mala fide possessis.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Cæcilie.

Etiam per alienum servum bona e fide possessum, ex re ejus, qui eum possidet, vel ex operis servi acquiri dominium, vel obligationem placuit. Quare si tu quoque bona fide possidisti eundem servum, & ex nummis tuis mancipia eo tempore compa- ravit, potes secundum juris formam uti defensionibus tuis.

1 ¶ Mancipium autem alienum mala f fide possidenti nihil potest acquirere: sed qui tenet, non tan- tum ipsum, sed etiam operas ejus nec non ancillarum par- tus g & animalium fœtus reddere cogitur. PP. 3. Non. Maji, Eboraci h, Faustino & Rufo Confl. 211.

De ædificio.

2. Imp. Antoninus A. Aristeneto.

Si in inferiorem k partem ædificii, quæ solum contingit. Sed te pertinere probare potes, eam quam vicinus, l tu- us ¶ imposuit, accessisse dominio tuo non ambigitur. Sed & id l quod in solo m tuo ædificatum est, quoad in eadem causa manet, jure ad te pertinet n. Si vero fuerit dissolutum o, ejus materia ad pristinum dominum redit: si bona fide, si mala p ædificium extructum sit: si q non donandi animo ædificia alieno solo imposita sint. PP. 12. Kal. Nov. Antonino A. 4. & Balbino Confl. 214.

De venditione rei alienæ.

3. Imp. Alexander A. Dominiæ.

Mater tua, vel maritus fundum tuum r invita vel igno- rante te vendere jure non f potuit, sed rem tuam a possessore vindicare etiam t non oblato pretio poteris. Sin autem postea u de x ea venditione consensisti, vel alio modo proprietatem ejus amisisti: adversus emptorem quidem nullam habes actionem: adversus y venditorem vero de pretio negotiorum gestorum actionem exercere non prohiberis. PP. 3. Kal. Novemb. Alexandro A. 2. & Marcello Confl. 227.

4. Imp. Gordianus A. Muniano militi Africæ.

Adversus eos qui a malæ fidei possessoribus fundū bo- na fide comparaverunt, ita tibi actio competit, si prius z quam usucapionem a implerent, vel longæ possessio- nis præscriptionem adipiscerentur dominium ad b te per- venerit. PP. 12. Kal. Novemb. Pio & Pontiano Confl. 299.

De mala fidei possessione.

5. Idem A. Heracliano.

Domum c quam ex matris successione ad te per- tinere, & ab adversa parte injuria occupatam es- se ostendis: Præfex provincie cum d pensionibus, quas percepit, aut percipere e poterat, & omni cau- sa damni dati restitui jubebit. Ejus f autem, quod im-

k Pars superior ædificii cedit inferiori. v. l. 28. ff. de acq. rer. l. 1. §. 54. & 55. l Adificium solo cedit. v. tamen exceptiones apud Socinum. reg. 11. m & re im- mobili. l. 2. in fin. J. de servitutibus. Adificium cedit solo §. 29. *Inst. de rerum divis.*

n An expensas deducit qui ædificavit: ita judicatum a senatu Parisiensis refert Lucius 11. Plac. 16. *Arres. 2. & Bugnonius in legib. abrogatis.*

o Solutio ædificii, materia redit ad priorem dominum. d. §. 29.

p Imo diruto ædificio non fit ejus materia, l. 7. §. 12. ff. de acq. rer. v. quæ notavi ad l. 38. ff. de hered. per. adde Molin. in consuet. Paris. tit. 1. gloss. 5. num. 101. ad 110. Cujac. 10. obs. 1. 13. obs. 6.

q id non præsumitur, nisi probetur, adde l. 14. ff. de donat. r. v. tit. J. de reb. alien. non alienand. f. l. 11. ff. de reg. jur. l. 4. J. de reb. alien. non alienand. t. l. 23. J. cod.

u Venditio nulla ratihabitione fit utilis. adde l. 17. J. quod cum eo. x l. 1. in eam venditionem consenti. y l. 1. J. de reb. alien. non alienand.

z Res aliena a bonæ fidei emptore potest usucapi, v. l. 3. J. de præscr. longi temp. 2 usucapere potest, qui a malæ fidei possessore bona fide rem comparavit, ut hic & *Inst. de usucap. pr. & ibi. §. quod autem ad eas res. Synops. Basil. 15. tit. 1. c. 84. 3. Harmenop. 18. 45. & 12.*

pendit, rationem haberi non a posse merito rescriptum est: cum mala fidei possessores, ejus, quod in rem alie- nam impendunt, non eorum negotium gerentes, quo- rum res est, nullam habeant repetitionem, nisi b neces- sarios sumptus fecerint. Sin autem utiles, licentia eis per- mittitur sine c latione prioris status rei eos auferre. PP. 2. Id. Febr. Gordiano A. & Aviola Confl. 240.

De rebus emptis ex pecunia de posita.

6. Idem A. Ustronio.

Si ex ¶ ea d pecunia, quam deposueras, is apud quem collocata fuerat, sibi possessiones comparavit, iplique tradita sunt, tibi vel omnes tradi, vel quasdam ex his compensationis causa ab invito eo in te transferri, inju- riosum est. PP. 5. Julii Gordiano A. & Aviola Confl. 240.

De partu ancilla.

7. Imp. Philippus A. & Philippus N. Cæf. Antonio.

Partum e ancillæ matris sequi conditionem, nec statum patris in hac specie considerari, explorati juris est. PP. 13. Kal. Novemb. Philippo A. & Titiano Confl. 246.

De re emptæ ex pecunia militis.

8. Idem A. & C. Philippo militi.

Si (ut proponis) pars adversa pecunia tua quædam nomi- ne suo comparavit, Præfex provincie utilem vindica- tionem obtentu militiæ f tibi eo nomine impertiri de- sideranti, partes æquitatis non negabit. Idem mandati quoque, seu negotiorum gestorum actionem inferenti ti- bi jurisdictionem præbebit. PP. 2. Non. Mart. Præsente & Albino Confl. 247.

De re dotali.

9. Imp. Carus, Carinus & Numerianus AAA. An- tonio.

Doce ancillam, de qua supplicas, dotalem g fuisse h in notione Præfidis: Quo patefacto, dubium non erit vindicari ab uxore tua nequissime. PP. 3. Kalend. Mart. Caro & Carino AA. Confl. 283.

De servis & de probationibus.

10. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Ja- nuario.

Cum super vernis mancipiis nulla instrumenta te habe- re adseveres, in judicio, in quo negotium coeptum esse proponitur, id, quod in precem contulisti, postulare debuisti. Judex enim non ignorat servorum dominia i etiam citra instrumentorum exhibitionem aliis proba- tionibus vel ipsorum interrogatione posse ostendi. PP. G. 2. Id. Febr. ipsis 4. & 3. AA. Confl. 290.

De satis, de plantis.

11. Idem AA. & CC. Gallano.

Si quis sciens alienum agrum sevit k, vel plantas l im- posuit, postquam ¶ hæ ¶ radicibus terram fuerint am- plexæ, solo cedere rationis est. Domini enim magis se- getem vel plantas, quam per hujusmodi factum, solum suum facit. Sane eum, qui bona fide possidens hoc fece- rit, per doli m mali exceptionem contra vindicantem dominium servare sumptus, juris auctoritate significatum est. Datum Kal. Mart. Sirmii, AA. Confl. 293.

De ancilla vendita & partu ejus.

12. Idem AA. & CC. Alexandro.

Incivile n atque inusitatum ¶ est, quod postulas, ut Mancipium, quod tradidisti, & eo o modo domi- nium ejus transfudisti invito eo, ex nostro Rescripto p tibi assignetur. Unde intelligis, ancillæ semel emptor- is factæ filios, etiam postea natos, ejus q dominium sequi, cujus mater eorum eo tempore fuerit.

nio sunt mariti, v. l. 7. §. 3. ff. de jure dot. adde l. 13. §. 10. ff. de hered. pet. sed vide l. in rebus. 30. J. de jure dotum. ideoque constante matrimonio, rem dotalem uxor vindicare non potest: Quod? num idem in rebus paraphernalibus? vide l. ult. J. de pact. convent. vide VV. transfer. 1. præf. 37. cap. 7. h forte ita legendum, fuisse: in notione Præ- fidi, quo patefacto.

i Dominium potest probari per testes, vel per instrumenta: interdum per tormenta, l. 4. J. de probat. & interrogationes. Synops. Basil. 15. tit. 1. cap. 90.

k Sata & plantata solo cedunt. l. 53. ff. cod. l. 9. ff. de acq. rer. §. 31. 32. *Inst. de rer. di- vis.* Amittuntur autem ab eo, qui mala fide sevit vel plantavit: ab eo vero, qui bona fide, servantur exceptione doli mali. Synops. Basil. d. loco cap. 9.

l d. §. 31. d. l. 9. d. §. 5. §. 5. ff. eodem.

m l. 17. §. 5. l. 48. ff. cod.

n Synops. Basil. 15. tit. 1. c. 92.

o Traditione dominium transfertur, l. 20. §. 3. de pactis. v. l. 9. §. 3. ff. de acq. rer.

p v. l. 35. J. de donat. Alienatio seu res vendita non revocatur ex rescripto, licet ap- possit ad pretium solum. Syn. Basil. ibid.

q v. l. 7. §. 3. cod. l. ult. ff. de acq. rer.

Sane

a Imo potest. l. 38. ff. de hered. pet. d. c. ult. J. cod. o Malæ fidei pos- sessores necessa- riarum impensa- rum rationem habent. v. Cujac. 20. obs. 1. c. l. 38. in fin. ff. cod. l. 32. §. 5. ff. de adm. int.

d Res emptæ ex pecunia de posita, non est depen- dens: nisi de depo- sito apud argen- tarium agatur, & ita res non succe- dit loco pecunie. v. l. 8. J. quæ pbi vel alteri. l. 3. in fin. ff. de impens. in rem. l. 8. J. cod. Itaque prædia ipsa ex pecunia nummisque de- positis compara- ta, actori resti- tuere non cogi- tur, sed nummos ipsos. Synops. Ba- sil. 15. tit. 1. cap. 86. hoc est tantum- dem.

e Partus ventris conditionem se- quitur, quod ad ingenuitatem at- tinet. l. ult. J. de liberali. vel ser- vitut. m. ut hic Synops. cod. cap. 27. l. Gregoriano. l. 3. tit. de rei vindic. quod ad honores, & alia quædam onera, patris. l. ult. J. de fugitivis. l. 22. §. 6. 44 J. de decurio- ribus. v. l. ult. J. de mu- riles. Huc refer l. 19. ff. de statu. ad- de casum legis 5. §. 2. de rei vind. l. 52. §. 20. ff. de furt. l. 19. §. 7. ff. locati. v. l. ult. ff. de acq. rer.

f Emptum pecu- nia militis (idem est in minore, l. 51. vers. plantæ. ff. de peculio. adde quæ notavi ad l. 5. §. 17. ff. de rei vind. l. 3. J. arbitri- um iuscula.) ejus est, speciali favo- re, ut hic: regu- lariter, secus. l. 6. §. 1. cod. An idem in re emptæ pecu- nia dotalis? v. l. 12. J. de jure dot. l. 55. in fin. ff. de donat. inter vir.

g Res dotales constante matrimo- nio, in domi- nio sunt mariti, v. l. 7. §. 3. ff. de jure dot. adde l. 13. §. 10. ff. de hered. pet. sed vide l. in rebus. 30. J. de jure dotum. ideoque constante matrimonio, rem dotalem uxor vindicare non potest: Quod? num idem in rebus paraphernalibus? vide l. ult. J. de pact. convent. vide VV. transfer. 1. præf. 37. cap. 7. h forte ita legendum, fuisse: in notione Præ- fidi, quo patefacto.

i Dominium potest probari per testes, vel per instrumenta: interdum per tormenta, l. 4. J. de probat. & interrogationes. Synops. Basil. 15. tit. 1. cap. 90.

k Sata & plantata solo cedunt. l. 53. ff. cod. l. 9. ff. de acq. rer. §. 31. 32. *Inst. de rer. di- vis.* Amittuntur autem ab eo, qui mala fide sevit vel plantavit: ab eo vero, qui bona fide, servantur exceptione doli mali. Synops. Basil. d. loco cap. 9.

l d. §. 31. d. l. 9. d. §. 5. §. 5. ff. eodem.

m l. 17. §. 5. l. 48. ff. cod.

n Synops. Basil. 15. tit. 1. c. 92.

o Traditione dominium transfertur, l. 20. §. 3. de pactis. v. l. 9. §. 3. ff. de acq. rer.

p v. l. 35. J. de donat. Alienatio seu res vendita non revocatur ex rescripto, licet ap- possit ad pretium solum. Syn. Basil. ibid.

q v. l. 7. §. 3. cod. l. ult. ff. de acq. rer.

a Nondum tibi numerato : ut quia emptori si dem habuisti de pretio. v. l. 19. ff. de contrah. empt. §. 41. Inst. de rer. divis. v. Vvrmf. l. 1. praef. 31. cap. 3. b Possessorium praefertur petitorio. v. l. 3. j. de interdicto.

c rem alienam comparans rei vendicatione tenetur. Quid, si rei dominus venditori successit? pro qua parte haeres est, ratam venditionem habere cogitur, Synops. eod. cap. 94. Harmon. 3. tit. 3. §. 99. d Fundi dominus, ejusdem venditori succedens, facto ejus obligatur, aliud si non succedit, l. 3. j. de reb. alien. l. 14. j. de eversionib. l. 15. l. 24. j. de donationibus. l. 73. j. de eversionib. l. 1. §. 1. D. de except. rei vend. l. 149. ff. de reg. jur. & ita haeres factum defuncti improbare non potest. 2. feud. §. 8. §. 2.

e v. quæ not. ad l. 56. §. 1. ff. de ver. oblig.

f l. 4. C. Greg. eod. Prior in traditione emptor vel donatarius, potior est in dominio rei : et si neque pretium solvit, neque instrumenta rei consecutus est. Syn. Basil. 25. tit. 1.

g *πρὸς πρᾶξιόντος εἰς δύο πρᾶξιόντος ἀγῶς.* i. e. de pradio duobus vendito. c. 95. 3. Harmon. 3. §. 93. Paul. sent. 11. §. 4. Aurelia Philoxena prior rem emerat, pretium solverat, traditione fundum acceperat, nondum tamen instrumentum fundi receperat. Quid juris in re tibi vendita habeat quæri potest? Erit in ejus arbitrio fundum retinere vel pretium quod dedit cum usuris recipere, & fructus cum sumptibus compensare. Recte dixi, retinere. Nam is cui prior tradita est possessio, potior est. h Duobus si res simul vendita est, vel ab uno, duobusve non dominis (l. 9. §. 4. ff. de publician. cui tamen opponitur lex 14. C. qui potiores. l. 31. in fin. ff. de act. empt.) vel a vero rei domino, in ejus rei dominio praferendus is erit, cui res prius erit tradita. §. eod. adde l. 98. ff. de reg. jur. fin. diversis temporibus, qui prior traditione fuerit, licet emptione posterior, is erit jure potior. l. 6. j. de hered. vend. nec interest eo casu, verus dominus res distrahat, an non dominus. l. 9. §. 4. ff. de public. Quid, si duobus simul vendita est, sed tamen res uni tradita, alteri vero ejus instrumentum, quis potior? An is qui rem accepit, an qui instrumentum? Utique is, qui rem accepit : & hic sensus genuinus videtur hujus legis, quem & Graeci confirmant. Syn. & Harmon. d. loco. quod etiam ostensum legis hujusce principio : nisi & speciem ponas, ut paulo ante subjeci. Alium tamen v. apud Cujac. 18. obs. 31. Causa dubitanti nascitur ex l. 1. j. de donat. in qua tradito instrumento res ipsa censetur tradita. Quid, si Titius nondum rei dominus rem tibi tradidit : factus postea dominus, eandem alteri vendidit? Tunc illo potior, ut in transferendo dominio magis traditio tibi facta a venditore, quam dominium rei venditæ competens ei spectetur? Utique tu potior es. l. 72. ff. eod. Quid, si mihi a non domino res sit vendita & tradita : tibi a domino eadem vendita sit nec tradita? tu potior. l. 31. in fin. ff. de act. empt. Quid, si duobus donata? ut §. eod. Quid si duobus locata? v. quæ scripti ad l. 9. j. de locato. Quid, si duobus pignoratæ? Contrarium jus est : semper enim potior est is in pignore, cum quo primum de pignore convenit. Nec habetur ratio traditionis prioris factæ vel creditoris vel emptori. l. 12. in fin. l. 14. ff. qui potiores. Cur tam varie? Pignus solo consensu contrahitur, l. 4. ff. de pignorib. dominia vero non consensu, sed traditionibus transferuntur. l. 20. §. de pign. Ideoque in pignoribus consensus, non traditionis : in dominis v. traditionis, non conventionis tempus spectatur. l. 3. j. qui potiores. Estne perpetuo verum in dominii causa, eum cui res prius tradita est, potior esse? non est verum. Quid enim, si scivit rem esse jam venditam? Roland. a Valles. conf. 9. num. 27. Quid si res primo emptori vendita fuerit cum hypotheca sine traditione? Tiracuellus de retract. conventional. §. 3. n. 5. Quid, si priori jus quaesitum est a notario? hoc enim casu volunt interpretes adquiri priori actionem ipso jure sine cessione. v. Roland. a Valle 1. conf. 19. n. 16. & seq. Idem dicendum, si res vendita sit Ecclesie. l. ult. j. de sacros. eccles. Alias exceptiones adde ex Socino regula 118. Limita quoque hanc regulam in feudis, in persona Ecclesiastica vendente. Item quoties venditor potioris emptoris nomine constituit se precario possidere, vel si res vendita sit personæ privilegiatæ : quales ecclesiam esse, & ecclesiasticam personam & Christi pauperes, notat Marfilus singulari 82. i Re duobus vendita in ejus (cui ea tradita est) arbitrio positum est, eam vel retinere vel restituere. Postremo casu, ut pretium ejusque usuras & sumptus potest petere : ita fructus ex re perceptos venditori restituit. k v. Paul. 5. sent. 11. §. 4. l. pen. C. Greg. de donat. Cujac. ibi. & ad l. 6. ff. de divers. tempor. praescript. 9. ad Afric. in fin. l Quod in communi fundo socius ædificat, commune facit, sumptus tamen partem a socio potest repetere. v. l. 4. j. de adif. privas. m Emens fundum a non domino, ipso domino denunciante ne emeret, fundum una cum fructibus restituere cogitur. Syn. eod. c. 97 n. v. l. 10. §. 3. ff. qui in fraud. cred.

Sane de pretio a, si non hoc ante probatum fuerit te recepisse, conveni adversarium tuum. G. Id. April. CC. Conf. 293.

De judicio petitorio & possessorio.

13. Idem AA. & CC. Cytichio.

Ordinarij juris est, ut, mancipiorum orta quaestione, prius exhibitis mancipiis de b possessione judicetur; ac tunc demum proprietatis causa ab eodem judice decidatur. Dat. Id. April. AA. Conf. 293.

De domo filii emptæ a matre.

14. Idem AA. & CC. Septianæ.

Cum c a matre domum filii, te sciente, comparasse proponas, adversus eum dominium vindicantem, si matri non d successit, nulla te exceptione tueri potes. Quod si venditricis obtinet hæreditatem, doli mali exceptione, pro e qua portione ad eum hæreditas pertinet, uti non prohiberis. Datum 3. Kal. Jul. AA. Conf. 293.

De duobus emptoribus in solidum.

15. Idem AA. & CC. Aureliæ Philoxenæ.

Quotiens f duobus in solidum prædium jure distrahitur : manifesti juris est, eum, cui priori traditum est, in detinendo dominio esse potiorum. Si igitur antecedente g tempore te possessionem emissem, ac pretium exolvisses apud Præsidem provinciæ probaveris : obtentu h non datorum instrumentorum expelli te || a || possessione non patietur. Erit sane in arbitrio i tuo, pretium quod dedisti, cum usuris recipere : ita tamen, ut perceptorum fructuum ac sumptuum ratio habeatur : cum, & si ex causa donationis k utrique dominium rei vindicetis, eum cui priori possessio soli tradita est, haberi potiorum conveniat. Dat. 2. Kal. Octob. AA. Conf. 293.

De ædificato in area communi.

16. Idem AA. & CC. Januario.

Si in area communi l domum aliquis extruxit, hanc vobis communem juris fecit ratio : cujus portionem ab eo, qui bona fide possidens ædificavit, si velis vindicare, sumptus offerre debes, ne doli mali possis exceptione submoveri. Dat. Id. Nov. Sirmii, AA. Conf. 293.

De eo, cui a domino denunciatum est, ne emeret.

17. Idem AA. & CC. Sabino & aliis.

Si m fundum vestrum, vobis per denunciationem n admonentibus volentem ad emptionem accedere, quod distrahentis non fuerit, non recte is, contra

quem preces funditis, comparavit, vel alio modo mala fide contraxit : tam fundum vestrum constitutum probantibus, quam fructus a, quos eum mala fide percepisse b fuerit probatum, aditus Præses provinciæ restitui jubebit. Datum 12. Kal. Decemb. Sirmii, AA. Conf. 293.

De errore.

18. Idem AA. & CC. Claro.

Re c tua apud alium manente, proprietatis error d nihil tibi nocere potuit, nisi alia contra te causa intervenerit. G. 3. Kal. Jan. AA. Conf. 293.

De probationibus.

19. Idem AA. & CC. Callistrato.

Indicia e certa f, quæ jure non respuuntur, non minorem probationis, quam instrumenta, continent fidem : Quo jure, si de proprietate domus ambigis, negotiumque ingrum est, uti non prohiberis. G. 2. Kal. Jan. Sirmii, CC. Conf. 293.

Si servus detineat.

20. Idem AA. & CC. Quartillæ.

Non servum g, quem res tuas detinere adseveras, sed ejus dominum h de rebus repetendis conveniendum esse perspicis. G. Kal. Mart. CC. Conf. 293.

De in litem jurando.

21. Idem AA. & CC. Heroell.

A Possidentibus vindicata mancipia, quorum dominium ad vos pertinere intenditis, si i, posteaquam impleveritis intentionem, hæc non restituantur, jurisjurandi k solemnitate secuta condemnationi procedere debet. Petita 6. Id. Octob. CC. Conf. 294.

De fructibus.

22. Idem AA. & CC. Diodotæ.

Certum est, mala fidei possessores omnes l fructus solere cum ipsa re præstare : bonæ fidei vero, extantes m : post autem litis contestationem, universos. Datum 3. Kal. Novemb. CC. Conf. 294.

Si emptor conveniatur.

23. Idem AA. & CC. Magnifero.

Si n mancipium tuum per vim, vel furtum ablatum, alij sex nulla justa causa distraxerunt, vindicanti tibi dominium solvendi o pretii nulla necessitas irrogetur. 10. Kal. Decemb. CC. Conf. 294.

De possessione sine justo titulo.

24. Idem AA. & CC. Juliano.

Nulla p justo titulo præcedente possidentes ratio juris Nquære dominium prohibet. Idcirco cum etiam usucapio q cesset, intentio domini nunquam absumitur. Unde hoc casu postliminio r reversio citra beneficium actionis s rescissoriæ directæ permanet integra vindicatio. G. 10. Kal. Decemb. AA. Conf. 294.

ff. de rei vindic. extantes, l. 22. §. 2. ff. de pignorat. perceptos, si sint, non sint consumpti, §. 35. inst. de ver. divis. quos percipere potuit, l. 1. in fin. j. de fide & jure hactenus. §. 2. Inst. de off. jud. ante & post litem contestatam, l. 1. in fin. §. de per. har. omnes denique. l. 25. ff. de usuru. Sed tamen expensæ in colligendis fructibus factæ ei restituntur. ut & omnes sumptus, quibus res ipsa facta est melior. vide quæ scripti ad l. 38. ff. de per. har. m Lex est difficilis, si quæ hoc titulo alia. Contrarias sententias ita conciliabo paucis. Bonæ fidei possessor fructus extantes, ut hic : stantes, l. 27. ff. de usufr. & quem adm. pendentes, l. 44. ff. de rei vindic. restituit. v. quæ not. ad l. 8. in fin. ff. de annu. at non eos, quos percipere potuit, §. 2. Inst. de off. jud. hoc sit dictum generaliter. Si magis specialia quaerimus. Naturales jam consumptos suos facit, & ita l. 48. ff. de acquir. rer. accipe, quæ ait bonæ fidei possessorem suos facere, non modo artificiales, sed omnes (eam tamen vocem nota a quibusdam referri, ad fructus ab alio factos, alterius opera provenientes) sed cum jurisconsultus particulam, omnes, opponat industrialibus, necesse est, ea intelligi naturales : Naturales enim artificialibus opponuntur, non facti, nisi locupletior factus sit. & huc etiam refer l. 1. §. 1. §. de per. har. Naturales v. perceptos tantum, nondum tamen consumptos suos non facit : ad hunc casum refer l. 45. in fin. ff. de usuru. Quid artificiales quos cultura & cura, §. 35. inst. de ver. divis. diligentia, opera, l. 48. ff. de acq. rer. factoque suo percepit, l. 45. in fin. ff. de usuru. eos lucratur : eisdem simul atque a solo separati sunt l. 78. ff. eod. l. 48. ff. de acquir. rer. neque refert a quo separati sint. Satis est enim, ut quoquo modo fuerint a solo separati. l. 25. §. 1. ff. de usuru. Quid, si a solo separavit fructus ab aliquo tertio factos? idem dicendum fuerit. l. 25. §. 1. ff. de usuru. Et hæc quidem de fructibus perceptis ante litis contestationem. Post litis vero contestationem perceptos, universos restituit, ut hic : l. 1. in fin. §. de per. har. Quid? superiori sententia num intelligimus fructus dotis mariti fieri, simul atque percepti sunt? minime. Dividuntur enim soluto matrimonio, inter maritum & uxorem, ejusve hæredes pro rata temporis, quo matrimonium constitit. l. 7. §. 1. ff. solus. n Vindicare rem suam vi vel furto ablatam dominus potest, etiam pretio rei possessori, non restituto. ut hic, adde Syn. Bas. 15. tit. 1. c. 103. o Qui rem vindicat, pretium possidenti non restituit. l. 3. §. eod. l. 2. j. de furtis. l. 2. j. ne rei dom. l. 1. in fin. j. de præscr. 30. an. adde speciem legis 32. §. 4. ff. de ann. tui. v. tamen exceptiones apud Socinum regula 439. p Titulus injustus usucapiendi conditionem vel dominium non confert. Injusto titulo usucapimus, nec dominium adquirimus. l. 7. j. de adq. poss. l. ult. j. ne de statu. q Prohibita usucapio dominium rei non absumit. r Cujacius hinc adversus Govezanum colligit : Absentibus reipublicæ causa actionem rescissoriæ dari. 7. obs. 31. f v. l. 18. infra de postliminio. Actio rescissoria, directæ subsidiaria. hæc ubi competit, illa non est necessaria.

De pen-

a. Dominium rei non hoc solo adquiremus, quod pro re aut rei nomine pensiones publicas solvamus: sed cum de eodem cum res non sit erit vendita: ut hic. Synops. cod. 4. 1. 5. Atque ita, qui pro re aliena pensiones publicas solvit, non interveniente venditione, dominium non acquirit.

b. Qui ab aliquo pensionem vel censum, rei alicuius nomine percipit, non continuo eum facit rei dominum esse.

c. Litis contestatio futuram impedit, non praeteritam adde l. 10. in fin. de adq. poss. vide ad hunc locum Socin. regul. 304.

d. l. 10. in fin. inf. de praescript. longi temporis.

e. Non si res praesens tibi vendita est, ideo tibi censetur tradita. Aliud est enim rem tibi praesentem tempore venditionis esse, aliud rem ipsam tibi tradi. Rei traditio dominium transfert, non sola rei praesentia: adde l. 8. de acq. emp. ergo sola traditio non usucapio dominium transfert: res Minime. l. 20. §. de pact. Num id in causa traditionis requiritur semper, ut realis traditio facta sit? ne id quidem, dixi ad l. 15. §. eod.

adde quod notavi ad l. 1. §. 21. l. 3. §. 1. ff. de acq. poss.

f. quod & in aliis omnibus rebus obtinet. Emptor enim sit dominus, non per conventionem sed per traditionem. Syn. Bas. 15. tit. 8. c. 107. 3. Harm. §. 18. adde l. 50. ff. eod. l. 40. ff. de acq. emp.

g. non quod mens non est, statim tunc est: nec id ut tunc potes vindicare. l. 4. sup. de adq. Th. §. 2. de acq. Harm. 2. §. 49. Nam adversus extraneos etiam vitiosa possessio prodesse solat. l. ult. ff. de acq. poss. §. 4. inf. de interd. §. 1.

h. nisi penes causam, ut in specie l. 1. §. 1. ff. de acq. poss. §. 1. ff. de legat. l. 2. in fin. ff. de vol. l. 1. §. 1. ff. de Carbonian. Nov. 18. c. 10.

i. 7. ff. l. 2. §. 4. §. 5. §. 6. §. 9. & 2. inf. §. 4. Old. Class. 3. tit. 6.

k. 7. ff. §. 8. & 2. inf. §. 1. l. 1. l. 13. inf. eod.

l. 7. ff. §. 7. adde l. 2. inf. eod.

m. Testator non potest remittere legatario usufructus cautionem de utendo fruendo ex bona fide. l. 4. §. 2. de leg. 1. §. 1. in poss. leg. l. 2. ff. usufr. quemadmodum. Eaque opinionem communem esse refert Clarus 3. sent. §. 1. §. 64. idque favore haeredis receptum, ne legatariis utendi male praebatur occasio, & consequenter delinquendi. v. Roland. a Valle l. conf. 92.

n. l. 2. Quod etiam locum habere, non modo in immobilium sed & mobilium usufructu ad vestus Petrum & Guidonem Papae conf. 6. 3. Clarus refert d. loca. nullum juris textum allegat, quem tamen ostendit in l. 1. §. 1. ff. usufr. quemadmodum. cau. l. 6. ff. ut in poss. Aliud erit, si quis omnia bona reservato usufructu donaverit. Eo enim casu donator ad cautionem praestandam non cogitur. Aliud etiam fuerit in vasallo, quem dominus de usufructu investivit aliquo. & hoc dicitur casus excipi Mynsingerus ait §. 6. §. 38. Idem dicendum, si certum sit proprietatem ad usufructum certo rediturum: veluti si testator potestatem ei fecerit, res usufructuarias non restituendi, vide Josephum Ludovicum 2. decisumum 61. num. 33. Quid haeres huiusmodi cautionem potest remittere? possit videtur, arg. l. 7. ff. ad l. Falcid. in fin. Quae tunc amplius, num testator remittere usufructuario cautionem inventarii possit? Johannes Ancharanus non posse existimat §. 22. m. 4. §. 5. 6. 7. 8. 9. 10. l. 1. §. 4. D. usufr. quemadmodum. cau. Roland. a Valle l. conf. 92. n. 5. & tamen inventarii remitti necessitas potest tutori: v. quae scripti ad l. ult. in fin. §. 1. arbitrium tutoris & l. 55. D. de leg. 1. ubi pluradixi de his, quae a testatore prohiberi possunt, vel non possunt.

o. Usufructuario cautionem remittere testator etiam non potest, ut hic. quod in cautione de utendo fruendo arbitrium boni viri sit manifestum: cum enim cautio non remittitur testator, videtur ipsum usufructuarius ad male utendum malamque fidem pellicere, velut ante dictum est. Maior sane quaestio est, an idem sit in cautione verum ipsarum restituendarum, post finem usufructum.

p. Proprietarius proprietatem potest obli. are, salvo usufructu alteri debito.

q. Pat. is usufructus non transit ad filium, quantumvis patris sui haerem.

r. l. 10. l. 2. §. 1. eod. l. 3. in fin. D. eod. v. l. 3. in fin. D. quib. mod. usufr. amitt. l. 8. D. de annu. l. 2. §. 2. D. de usu & usufr. leg. §. 3. inf. de usufr.

s. In usufructu mittendo, mors non debitoris, sed ejus, cui debetur, spectatur. adde l. 8. in fin. ff. de peric. & comm.

Codex

De pensionibus rei pro alio solutis.

25. Idem AA. & CC. Eugnomio.

Solemnibus a pensionibus rei pro alio satisfaciendum, non interveniente venditione, solutionis b causa minime dominum facit. Dat. 16. Kal. Decemb. Nicomediae, CC. Conf. 294.

De litis contestatione.

26. Idem AA. & CC. Heliodoro.

Mora litis causam possessoris non instruat ad inducendam longae possessionis praescriptionem, quae c post litem contestatam in d praeteritum assumatur. Dat. Idib. Decemb. CC. Conf. 294.

De emptore.

27. Idem AA. & CC. Philadelpho.

Servum emptor non traditum sibi praesentem a vindicare non potest f. G. 12. Kal. Jan. Nicomediae, CC. Conf. 294.

De probatione.

28. Idem AA. & CC. Sopatro.

Res alienas possidens, licet iustam tenendi causam nullam habeat, non g nisi suam intentionem implenti restituere cogitur b. Dat. 8. Kal. Jan. CC. Conf. 294.

DE USUFRUCTU, ET HABITATIONE, ET MINISTERIO SERVORUM.

TIT. XXXIII.

De usufructu. De cautione ab usufructuario praestanda.

1. Imp. Severus & Antoninus AA.

Posidonio.

Si usufructus omnium bonorum testamento uxoris marito relictus est: quamvis cautionem m a te roboraverit n exigi, || tamen || non aliter a debitoribus solutam pecuniam accipere poteris, quam oblata secundum formam Senatusconsulti cautione. PP. G. Kal. Octob. Anulino & Frontone Conf. 209.

De obligatione proprietatis.

2. Idem AA. Felici.

Verbis testamenti, quae precibus inseruisti, usufructum legatum tibi animadvertimus. Quae res non impedit proprietatis o dominum obligare creditori proprietatem, manente scil. integro usufructu tui juris. PP. 6. Id. Maji, Antonino A. 2. & Geta 2. Conf. 206.

De morte usufructuarii, 1. vel proprietarii.

3. Imp. Antoninus A. Antoniano.

Si patri p tuo usufructus legatus est, defuncto eo nihil ad te pertinet: cum morte q ejus, cui fuerat legatus, vel alio modo acquisitus, ad proprietatem regredi so- leat. || U || usufructuario autem superstitite, licet r do- minus proprietatis rebus humanis eximatur, jus utendi

adde quod notavi ad l. 1. §. 21. l. 3. §. 1. ff. de acq. poss.

f. quod & in aliis omnibus rebus obtinet. Emptor enim sit dominus, non per conventionem sed per traditionem. Syn. Bas. 15. tit. 8. c. 107. 3. Harm. §. 18. adde l. 50. ff. eod. l. 40. ff. de acq. emp.

g. non quod mens non est, statim tunc est: nec id ut tunc potes vindicare. l. 4. sup. de adq. Th. §. 2. de acq. Harm. 2. §. 49. Nam adversus extraneos etiam vitiosa possessio prodesse solat. l. ult. ff. de acq. poss. §. 4. inf. de interd. §. 1.

h. nisi penes causam, ut in specie l. 1. §. 1. ff. de acq. poss. §. 1. ff. de legat. l. 2. in fin. ff. de vol. l. 1. §. 1. ff. de Carbonian. Nov. 18. c. 10.

i. 7. ff. l. 2. §. 4. §. 5. §. 6. §. 9. & 2. inf. §. 4. Old. Class. 3. tit. 6.

k. 7. ff. §. 8. & 2. inf. §. 1. l. 1. l. 13. inf. eod.

l. 7. ff. §. 7. adde l. 2. inf. eod.

m. Testator non potest remittere legatario usufructus cautionem de utendo fruendo ex bona fide. l. 4. §. 2. de leg. 1. §. 1. in poss. leg. l. 2. ff. usufr. quemadmodum. Eaque opinionem communem esse refert Clarus 3. sent. §. 1. §. 64. idque favore haeredis receptum, ne legatariis utendi male praebatur occasio, & consequenter delinquendi. v. Roland. a Valle l. conf. 92.

n. l. 2. Quod etiam locum habere, non modo in immobilium sed & mobilium usufructu ad vestus Petrum & Guidonem Papae conf. 6. 3. Clarus refert d. loca. nullum juris textum allegat, quem tamen ostendit in l. 1. §. 1. ff. usufr. quemadmodum. cau. l. 6. ff. ut in poss. Aliud erit, si quis omnia bona reservato usufructu donaverit. Eo enim casu donator ad cautionem praestandam non cogitur. Aliud etiam fuerit in vasallo, quem dominus de usufructu investivit aliquo. & hoc dicitur casus excipi Mynsingerus ait §. 6. §. 38. Idem dicendum, si certum sit proprietatem ad usufructum certo rediturum: veluti si testator potestatem ei fecerit, res usufructuarias non restituendi, vide Josephum Ludovicum 2. decisumum 61. num. 33. Quid haeres huiusmodi cautionem potest remittere? possit videtur, arg. l. 7. ff. ad l. Falcid. in fin. Quae tunc amplius, num testator remittere usufructuario cautionem inventarii possit? Johannes Ancharanus non posse existimat §. 22. m. 4. §. 5. 6. 7. 8. 9. 10. l. 1. §. 4. D. usufr. quemadmodum. cau. Roland. a Valle l. conf. 92. n. 5. & tamen inventarii remitti necessitas potest tutori: v. quae scripti ad l. ult. in fin. §. 1. arbitrium tutoris & l. 55. D. de leg. 1. ubi pluradixi de his, quae a testatore prohiberi possunt, vel non possunt.

o. Usufructuario cautionem remittere testator etiam non potest, ut hic. quod in cautione de utendo fruendo arbitrium boni viri sit manifestum: cum enim cautio non remittitur testator, videtur ipsum usufructuarius ad male utendum malamque fidem pellicere, velut ante dictum est. Maior sane quaestio est, an idem sit in cautione verum ipsarum restituendarum, post finem usufructum.

p. Proprietarius proprietatem potest obli. are, salvo usufructu alteri debito.

q. Pat. is usufructus non transit ad filium, quantumvis patris sui haerem.

r. l. 10. l. 2. §. 1. eod. l. 3. in fin. D. eod. v. l. 3. in fin. D. quib. mod. usufr. amitt. l. 8. D. de annu. l. 2. §. 2. D. de usu & usufr. leg. §. 3. inf. de usufr.

s. In usufructu mittendo, mors non debitoris, sed ejus, cui debetur, spectatur. adde l. 8. in fin. ff. de peric. & comm.

fructu non tollitur. PP. 3. Kal. August. Antonino A. 4. & Balbino Conf. 214.

De cautione ab usufructuario praestanda.

4. Imp. Alexander A. Verbicio.

Usufructu constituto, consequens est, ut satisfactio boni a viri arbitrata praebatur ab eo, ad quem id commodum pervenit, quod nullam lesionem ex usu proprietatis asferat. Nec b interest, si ex testamento, si ex voluntario contractu usufructus constitutus est. PP. G. Id. Mart. Alexandro A. 2. & Marcello Conf. 227.

De fructibus post finem usufructum perceptis.

5. Idem A. Evocato & aliis.

Si pater usufructum praediorum in d tempus vestrae pubertatis matri vestrae reliquit; finito usufructu postquam vos adolevistis, posterioris temporis fructus perceptos ab ea reperere potestis, quos nulla ratione sciens de e alieno percepit. PP. Kal. April. Alexandro A. 2. & Marcello Conf. 227.

De marito oppignorante.

6. Idem A. Stratonice.

Interest, usufructum solum maritus tuus in dotem accepit, an proprietatem quidem doti data sit, verum pactum intercessit, ut moriente eo tibi eadem possessio f redderetur; nam g usufructuarius quidem proprietatem pignora- re b non potuit: qui autem proprietatem aestimata in dotem accepit, non ideo minus obligare eam potuit, quoniam soluto matrimonio restituenda tibi aestimatio ejus fuit. PP. Kal. Jul. Agricola & Clementino Conf. 231.

De impensis.

7. Imp. Gordianus A. Ulpiano militi.

Eum, ad quem usufructus pertinet, facta k testat l suis sumptibus praestare debere, explorati juris est. Proinde si m quid ultra n quam impendi debeat, erogatum potes docere, solemniter repoces o. PP. Kal. Febr. Ariano & Pappo Conf. 224.

De temporis praescriptione.

8. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Etheroni.

Neque fructuarius p ad obtinendam proprietatem re- rum, quarum usufructum habet, neque successores ejus, ulla temporis ex ea causa tenentes praescriptio munit. 6. Kal. Jul. AA. Conf. 293.

De jure alienandi vel manumittendi. De ministerio servorum relicto.

9. Idem AA. & CC. Auxanusa.

Usufructu matri tuae praediorum & mancipiorum relicto tam alienatio q, quam manumissio r interdicta est. Sane mancipia, quorum testamento ministerium f matri relictum est, cum in his dominium non habeat, nec tradendum cuiquam, nec manumittendo ad testatoris haerem pertinentia, quicquam facit. Dat. Kal. Decembr. AA. Conf. 293.

De morte ejus, quae usufructum conduxit.

10. Idem AA. & CC. Pomponio.

Si domina proprietatis uxori tuae usufructum locavit sub certa annua praestatione, morte t conductricis, ei quae locavit, etiam utendi fruendi causa non est deneganda. 13. Kal. Jan. Sirmii, AA. Conf. 293.

De habitatione. De morte.

11. Idem AA. & CC. Theodoro.

Habitatione morte u finitur: nec proprietatem, qui habitationem habuit, legando, domini vindicationem excludit. Dat. 15. Novemb. Constantinop. post consulatum Lampadii & Orestis VV. & CC. 531.

De usufructu relicto sub certo tempore, in quod quis pervenerit.

12. Imp. Justinianus A. Juliano P. P.

Ambiguitatem a antiqui juris decedentes, sancimus, live quis uxori suae, siue alii cuicumque usufructum

non potest. l. 6. sup. eod. Alienat, qui manumittit. l. 1. vers. fin. autem usufr. inf. com. de success.

t. l. 4. §. de hui, qui non a dominis.

f. Aliud est ministerium servi consequi: aliud ejus dominium.

t. Nudae proprietatis dominus usufructum locare non potest. l. 2. in fin. §. eod. Plene proprietatis dominus, potest, ut hic. Quid si moritur is, qui ab eo conduxit? usufructus ad locatorem redibit, ut hic. Quid, si qui locavit? non finitur. & ita legitur a quibusdam hic: conduxit morte ejus, qui locavit. Quid, si fructuarius locavit. (id enim potest, §. 1. in fin. inf. de usufr. ut & alienare. l. 67. D. de usufr.) Si jus sibi competens locavit, conductoris haeres fructus: fin minus, jus speciale sumendum ex verbis locationis.

u. l. 10. ff. de capite minus l. 10. ff. de usu.

x. Ambiguitas ex eo nascitur, usufructu in tempus pubertatis filii relicto, filii pubertate usufructum extinguat: in tempus vero quo furor ejus cessaverit, furor per mortem filii cessante non extinguit. Verum, decidendi ratio consistit in eo, priore casu, usufructum relictum esse in tempus seu curriculum aliquod vitae (quod cum sit, relinquatur sane usufructus in tempus certum. est enim curriculum pubertatis lege certum) posteriore vero, in vitam fructuarii. Nam qui alicui usufructum in tempus furoris in filio finiri legat, in tempus vitae fructuarii legasse intelligitur: quia incerta furoris cessatio est.

a. dixi ad l. 1. §. eod. l. 13. ff. eod. ad de Paul. 1. sent. 11. §. ult. l. 1. ff. usufr. quemadmodum. cau. v. l. 13. in fin. ff. eod. l. 1. §. 2. D. usufr. quemadmodum. cau. v. l. 3. D. eod.

c. Usufructus constituitur vel testamento, vel contractu potest. l. 8. in fin. D. de peric. & comm. d. Usufructus ad certum tempus constitui potest. l. 12. vers. fin. autem talis §. eod. l. 3. D. quib. mod. usufr. c. Qui habito usufructu fructus percipit, alieno non suo nomine fruitur. f. ejusdem aestimatio. Cujac. ad l. 3. D. de fundo dotali. 9. ad Afric. folio 204.

g. i. e. priore casu.

h. Usufructuarius proprietatem pignora non potest.

i. Proprietatem vendere, vel eam aestimata dare, paria. Qui alterutro titulo rem accipit, eam pignora potest. k. v. l. 7. §. 1. ff. de usufr. & quem. adm.

l. τὰ κατὰ-εξουσίαν ὁρίσας ποιεῖν τὴν διατάξιν. Ita Syn. Bas. 16. tit. 8. c. 15. 2. Har. 10. §. 8. Glossa κατὰεξουσίαν: nisi malis sacra scripta legere. m. l. 10. in fin. D. de damno.

n. Non continuo qui in alieno edificat, impensas donare videtur. l. 2. in fin. §. eod.

o. v. l. 38. in fin. D. de her. per mal. to magis retentione uteris. l. 14. D. de doli mali excep.

p. Fructuarius ejusque haeres usufructum capere non potest. Cui ita? v. §. 4. vers. fructuarius. inf. per quae personae capere l. 10. in fin. ff. de adq. ver.

q. sensus est, Rei fructuariae proprietatem usufructuarius alienare

p

ctum

z. Constituitur
et nata proda
hac species: Usus-
fructus Titio reli-
ctus est in certum
tempus, puta pu-
bertatis filii vel
Sempronii. Dic,
filio vel Sempro-
nio puberibus fa-
ctis usufructum
extingui, ibi stare.
Quid, si filius an-
te pubertatem vel
certum illud
tempus mortuus
sit? non perit u-
susfructus ante
eum diem, quo
filius pubes, si
viveret, heret:
ibi, siue persona.
Atqui usufructu
ob hominis vitam
relictus, vita, fini-
ta, usufructus in-
terit? interit sa-
ne. Verum hic
usufructus non
tam ad vitam al-
terius relictus
est, quam ad cer-
tum curriculum
vitae vel aetatis:
ut in hac specie
curriculum illud
expectari opor-
teat: neque inter-
eat usufructus
antequam curri-
culum illud certe
venerit, ibi: ne-
que enim. Quid, si
filius nondum pu-
bere & illud cer-
tum tempus non
absolutum fructu-
arius mortuus sit?
interit usufruc-
tus: neque ad
haeredem ejus
transmittitur, li-
cet curriculum
aetatis, in quod
usufructus relictus est, nondum praeterierit. Cur tam varie? nempe quod juris indubitati
sit, morte fructuarii usufructum extingui, ibi: nisi ipse. Et haec obtruncat quod ad cer-
tum tempus usufructus relinquatur. Quid, si ad incertum: & Titio usufructus ita relictus
est, Donec filius vel alius in furore remanserit? Furore eorum personarum finito, alio quam
per mortem casu, usufructus finitur, vers. fin. autem talis. Quid, si per mortem furor in
illis personis cessaverit, & personae illae in furore decesserint? nondum interit usufruc-
tus dicendum est, cum hoc casu in ipsam ipsius usufructuarii vitam, usufructus relictus
videatur. Fructuario igitur tunc vivo, supererit usufructus, cum in ejus vitam relictus in-
telligatur, vers. fin. autem adhuc. Diversitatis ratio, die primum fieri potuisse, filius ut per
omnem usufructuarii vitam, furiosus esset: igitur humanissimum esse, ut in ipsius fructua-
rii vitam usufructus eo casu extendatur. Dices denique hanc humaniorem sententiam esse,
ut fructuario ad ejus vitam relictus usufructus videatur, non simpliciter ad vitam furiosi ut
non, quid furioso acciderit, sed quid ei accidere potuerit inspicimus, vers. cum enim possi-
bile. Id alia quoque ratione colligitur. Quemadmodum enim superius diximus, usufructua-
rio ante impletam furoris conditionem seu furoris cessationem decedente, extingui usufruc-
tum, vers. quemadmodum, ita humanum est, usufructum extendi in vitam fructuarii, li-
cet ante furiosum decesserit, vers. ita humanum est. Hac speciei distributione puto vel ipsi
Justiniano satisfactum plenissime esse.

etum reliquerit sub 2. certo a tempore in quod vel filius ejus,
vel quinquam alius pervenerit, stare usufructum in 6 annos
|| singulos ||, in quos testator statuit: siue persona, de cu-
jus aetate compositum est, ad eam pervenerit, siue non.
Neque enim ad e vitam hominis respexit, sed ad certa cur-
ricula: nisi d ipse, cui usufructus legatus, ab hac luce
fuerit substractus. Tunc etenim ad posteritatem ejus
usufructum transmitti non est || penitus || possibile: cum
morte e usufructum penitus extingui, juris indubitati
sit. + Sin autem talis fuerit inserta conditio f, donec in fu-
rore filius, vel alius quinquam remanserit, vel in aliis simili-
bus casibus, quorum eventus g in incerto sit: si quidem
respuerit filius, vel alius, pro quo hoc dictum est, vel
conditio extiterit: usufructum finiri: Sin autem adhuc
is in furore constitutus decesserit: tunc quasi in usufruc-
tuarii vitam eo relictus, manere usufructum apud eum.
Cum enim possibile erat usque ad omne vitam tempus usu-
fructuarii non ad suam mentem venire furem, vel con-
ditionem impleri, humanissimum est, ad vitam eorum
usufructum extendi. Quemadmodum etenim si deces-
serit usufructuarii ante impletam conditionem, vel furo-
rem finitum, extinguitur b usufructus: ita humanum est,
extendi eum in usufructuarii vitam, etsi ante decesserit
furiosus, vel alia conditio defecerit. Dat. Kal. August.
Constantinop. Lampadio & Oreste VV. CC. Conf. 530.

De habitatione. De jure locandi.

13. Idem A. Juliano P.P.

Cum i antiquitas k dubitabat, usufructu habitationis
legato, & primo quidem, cui similis esset, utrumne
usui, vel usufructui, an neutri eorum, sed jus proprium, &
specialem naturam sortita esset habitatio; postea autem,
si posset is, cui habitatio legata esset, eandem locare, vel
dominium sibi vindicare, auctorum jurgium decidentis l,
compendioso responso omnem hujusmodi dubitatio-
nem rescamus. + Et si quidem habitationem m || quis ||
reliquerit, ad humaniorem declinare sententiam nobis
visum est, & dare legatario etiam locationis n licen-
tiam. Quid o enim distat p siue ipse legatarius maneat,
siue alii cedat, ut mercedem accipiat? Et multo q ma-
gis, si habitationis usufructum reliquerit: cum r & nimia
subtilitati satisfactum videatur, etiam nomine usufruc-
tus addito. In tantum s etenim valere habitationem
volumus, ut non antecellat usufructum: nec t do-

minium habitationis speret legatarius, nisi a specialiter
evidentissimis b probationibus ipse legatarius possit osten-
dere, & dominium ejus domus || sibi || esse relictum; tunc
etenim voluntati testatoris per omnia obediendum est.
+ Quam decisionem locum habere censemus in omni-
bus locis, quibus habitatio constitui potest. Dat. 18. Kal.
Octob. Lampadio & Oreste VV. CC. Conf. 530.

De usufructu. De nuda proprietate legata.

14. Idem A. Juliano P. P.

Antiquitas c dubitabat, si quis fundum d vel aliam
rem cuidam testamento relinqueret, quatenus usufruc-
tus apud haeredem maneret, si hujusmodi constaret legatum?
Et quidam inutile legatum esse existimabant: quia usus-
fructus nunquam ad suam rediret proprietatem, sed sem-
per apud haeredem remaneret e, || & forsitan hoc existi-
mabant, quia & secundus haeres, & deinceps, successo-
res unius esse videantur: || nec possit hujusmodi usufruc-
tus secundum veterem distinctionem solitis modis ex-
tingui. Alii autem hujusmodi legatum non esse respu-
endum existimaverunt. Tales altercationes decidentes,
sancimus & hujusmodi legatum firmum esse, & talem f
usufructum una cum haerede finiri: & illo moriente,
vel aliis legitimis modis eum amittente, expirare. Qua-
re enim iste usufructus sibi tale vindicet privilegium, &
|| a || generali interemptione usufructus ipse solus excipia-
tur? quod ex nulla induci rationabili sententia manife-
stissimum est. Et propter hoc & usufructum finiri, &
ad proprietatem suam redire, & utile esse legatum sancien-
tes, hujusmodi paucissimis verbis totam eorum ambi-
guum delevimus. Dat. 15. Kal. Octob. Lampadio &
Oreste VV. CC. Conf. 530.

Si pars servi, per quem usufructus acquisitus est,
alienetur.

15. Idem A. eidem Juliano Praefecto praetorio.

Inter antiquam prudentiam dissensio incidit, si g per
servum usufructus domino fuerit acquisitus, & ex qui-
busdam casibus (multi h enim || casus ||) rebus incidunt
mortalium) pars hujus servi ad alium perveniat: utrum
omnis usufructus, qui antea per servum ad aliquem per-
venerit, apud eum remaneat, an totus tollatur, vel ex parte
diminuat, ex parte autem apud eum resideat? Et super
hujusmodi dubitatione tres i sententiae vertebantur.
Una k, quae dicebat, ex particulari alienatione servi to-
tum || usufructum || diminui. Alia l, in tantum usufruc-
tum diminui, in quantum & servus alienaretur. Ter-
tia m, quae definebat partem || quidem || servi posse alie-
nari: totum autem usufructum apud eum remanere,
qui antea servum in solidum habebat. Et in novissima sen-
tentia summum auctorem juris scientiae Salvium Julianum
esse invenimus. Nobis autem hac decidentibus placuit
Salvii Juliani admitti sententiam, & aliorum, qui in eadem
fuerunt opinione, quibus humanus visum est, non inter-
emptionem usufructus studiosam n esse, sed magis re-
tentionem: quatenus, etsi pars servi alienetur: tamen ne-
que pars usufructus depereat, sed maneat secundum suam
naturam integer atque incorruptus: & quemadmodum
ab initio fixus est, ita & conservetur, ex hujusmodi casu
nullo deterioratus modo. Dat. 10. Kal. Octob. Lampadio
& Oreste VV. CC. Conf. 530.

Quibus modis usufructus vel actio de usufructu tollitur.

16. Idem A. Juliano P.P.

Corruptionem o usufructus multiplicem esse veteribus
placuit, vel morte p usufructuarii, vel capitis q diminutione,
vel non r utendo, vel aliis s quibusdam non igno-
ratis modis. Sed de usufructu quidem hoc indubitatum fue-
rat: de personali autem actione, quae super usufructu nasci-
tur, siue in stipulationem usufructus deductus sit, siue t
ex testamento relictus dubitabatur: morte quidem usu-
fructuarii, & capitis diminutione eam tolli omnibus
concedentibus. Non utendo autem, si per annum vel
biennium forsitan || eundem || usufructum non pe-

1. 1. 5. sup. cod. l. 4. ff. de usufr. b 1. 37. ff. de usufr. l. 3. ff. quib. modis usufr. amitt. c Usufructus, non ad vitam hominis relictus, sed ad certa curricula, morte non finitur: sed curriculum tantum elapso. d Titio usufructus relictus in tempus pubertatis filii, Titius ante pubertatem filii mortuus est, quaeritur quid juris sit? interit usufructus, neque ad ejus haeredem transmittitur, ut hic. Cur non ipsum impubertem? cum ejus contemplatione, ejusque alendi in ipsa impuberis aetate usufructus relictus videatur: quod sane colligas ex ipsa formula relictus usufructus, in qua fieri ideo pubertatis filii mentio videtur, ut sciat pater ideo sibi relinqui usufructum, ut ad pubertatem usque filium aleret. e v. l. 3. sup. cod. f 1. 5. sup. g Eventus respicientem in furioso incertus. h recte, si personam fructuarii spectes. Possis tamen quaerere, cui non usufructus ipse ad furiosum superstitem usque porrigatur, cujus contemplatione usufructus ejus patri relictus videtur: ut furiosum filium, quamdiu in furore esset, aleret? usufructum in persona filii furiosi manere humanius videtur. arg. l. ult. in fin. inf. cod. i Habitationis usufructus neque usus simplex est, nec usufructus, sed jus proprium. k Nota veterum controversias circa jus habitationis motas. l Nota jus novum in jure habitationis. m Χρησιν οὐκ ὁσέως usum habitationis, syn. 16. tit. 2. c. 30. vel ei opponatur usufructus habitationis, vers. & multo magis inf. cod. n Habitatio cui relictus, eam locare potest, §. 5. inf. inf. de usufr. o Paria sunt quoties de habitationis jure quaeritur, per se uti habitatione & per alium ea-
dem uti, exque ea pensiones recipere. p Actor non auditur, si ejus non interfit. q Plus enim licet usufructum habitationis, quam ejus nudum usum habenti. r Usufructus habitationis relictus, quaeritur an legatarius possit eum usufructum locare? Possit locare, certius est. Dixeris habitationis jus esse personale? Possis quoque respondere, in hac specie, non simpliciter habitationem, sed usufructum habitationis esse. Qui usufructum posuerit, eundem locare posse idem quoque fatebitur. Quoties enim sit usufructus mentio, locationem legatario permittam consequenter esse intelligere debemus. Et tamen utcumque ponas habitationis usum relictum alicui fuisse, legatarium eum usum locare posse verius fue-
rit, vers. & si quidem supra cod. f Idem effectus est habitationis domus & ejus usufructus, ut hic. vel usufr. l. 32. in fin. ff. de usufr. l. 10. ff. de usufr. t Habitationis legatarius, non est ejus dominus.

a Habitatione le-
gata, non censetur
rei dominium le-
gatum: nisi pro-
betur testatorem
proprietatem lega-
se, ut hic, Ex
inde colligas, Ha-
bitationis verbo,
plerumque ipsam
proprietatem
contineri posse.

b A consueta a-
ctus conditione,
tacite possimus
recedere. Tacita
voluntas proba-
tur, evidenti-
ssimis probatio-
nibus.

c Usufructu de-
ducto, legatis adi-
bus, quaeritur
quid juris sit pe-
nes haeredem,
quidve penes le-
gatarium? Qui-
dam putabant, &
dium usufruc-
tum perpetuo
fieri haeredis, ejus-
ve successorum.
Alii putabant id
genus legati, le-
gatario non esse
inutile. Justinia-
nus decidit: lega-
tis adibus deducto
usufructu: lega-
tarius vivo ha-
rede nudam pro-
prietatem adium
consequitur: ex mor-
tuo, usufructum
eorum ad eum re-
dire.

d deducto fr. u-
sufuctu. l. 6. ff. de
usufr. l. 4. ff. de
usufr. perat. §. 1. inf.
de usu. Id nisi sup-
pleveris, vix hanc
legem bene no-
veris.

e inclusa defunt
in quibusdam
manuscriptis.

f i. e. quoties re-
lictus est fundus
deducto usufruc-
tu: ut sit sensus,
Si fundus legatur
deducto usufruc-
tu, legatarius nu-
dam habet pro-
prietatem, haeres
usufructum. §. 3.
inf. de usufr. Ha-
jusmodi usufruc-
tus una cum ha-
rede finitur, §. cod.
g Quaezlio.

h v. l. ult. inf. de
praes. 30. annor.

i Usufructu per
servum adquisito,
servus pro parte
alienatus est, qua-
ritur quid juris
sit? Alii solidum
interit usufruc-
tum putabant.
vers. una. Alii
pro parte. vers.
Alia. Alii nullo
modo interire, sed
solidum servari,
& in hac sententia
Juliani, Justinia-
nus acquiescit hac
leg. vers. Tertia.

vers. & in novissima.

k Prima veterum opinio.

l Secunda veterum opinio.

m Tertia veterum opinio, quae est Iuliani & Justiniani.

n i. e. expensam, aut admittendam, sic alibi in proemio digestorum nihil tam su-

dictum.

o §. 3. inf. de usufr. & quib. mod. usufr. amitt.

p 1. 3. sup. cod.

q 1. 1. ff. quib. mod. usufr.

r d. §. 3. l. 25. l. 28. inf. quib. mod. usufr.

s v. d. §. 3. vers. item. Paul. 3. sent. 6. §. 28. & seq.

t Constituitur coim usufructus vel testamento vel contractu. l. 4. in fin. sup. cod. §. 1. inf. de usufr. l. 3. ff. de usufr.

tierit

a Ususfructus, e-
jusque nomine
actio morte per-
it: non utendo,
non perit, ut hic.
Cur ita? v. *vers.*
cum multis. J. *cod.*
b Ratio deciden-
di.

c Ususfructus e-
jusque actio sola
morte usufruc-
tuarii, & rei in-
teritu perit. An
& non utendo?
non perit, nisi
longi temporis
spatio, ut hic. *et*
l. 13. J. *tit. prox.*
adde Paul. 3. *sent.*
6. §. 28. & 30.

d sed per mediam
& maximam, non
minimam. §. 1.
p. *legit. de ad-*
quis. per adrog.
e Ususfructum
in castrensi pecu-
nia filii pater non
habet.
f est enim eman-
cipatio capitis
diminutionis
species.

g Ususfructus ex-
tinguitur morte
usufructuarii, re per-
empta & ea capi-
tis diminutione,
qua vel libertas
vel civitas amittitur.

h Minima capi-
tis diminutione,
familiam tan-
tum: Media fa-
miliam & civita-
tem: Maxima fa-
miliam, civita-
tem & quod ma-
jus est, liberta-
tem amittimus.
l. ult. ff. de cap. mi-
nus.

i v. Paul. 3. *sent.*
6. §. 29.

k Ususfructus
quæstus per ser-
vum vel filium,
servi vel filii ca-
pitis diminutione
non extinguitur,
ut hic. Quid, si pa-
ter servus aut
peregrinus factus
fuerit, aut mor-
tuus sit? apud fi-
lium talis usus-
fructus manet, et
iam si hæres a pa-
tre relictus non
fuerit. *vers.* Ne-
que si. Cur ita?
v. *vers.* cum plerumque.

m Paul. 1. *sent.* 17. *et* 2. *l. 1. §. 1. et* 3. *et* 4. *et* 5. *et* 6. *et* 7. *et* 8. *et* 9. *et* 10. *et* 11. *et* 12. *et* 13. *et* 14. *et* 15. *et* 16. *et* 17. *et* 18. *et* 19. *et* 20. *et* 21. *et* 22. *et* 23. *et* 24. *et* 25. *et* 26. *et* 27. *et* 28. *et* 29. *et* 30. *et* 31. *et* 32. *et* 33. *et* 34. *et* 35. *et* 36. *et* 37. *et* 38. *et* 39. *et* 40. *et* 41. *et* 42. *et* 43. *et* 44. *et* 45. *et* 46. *et* 47. *et* 48. *et* 49. *et* 50. *et* 51. *et* 52. *et* 53. *et* 54. *et* 55. *et* 56. *et* 57. *et* 58. *et* 59. *et* 60. *et* 61. *et* 62. *et* 63. *et* 64. *et* 65. *et* 66. *et* 67. *et* 68. *et* 69. *et* 70. *et* 71. *et* 72. *et* 73. *et* 74. *et* 75. *et* 76. *et* 77. *et* 78. *et* 79. *et* 80. *et* 81. *et* 82. *et* 83. *et* 84. *et* 85. *et* 86. *et* 87. *et* 88. *et* 89. *et* 90. *et* 91. *et* 92. *et* 93. *et* 94. *et* 95. *et* 96. *et* 97. *et* 98. *et* 99. *et* 100. *et* 101. *et* 102. *et* 103. *et* 104. *et* 105. *et* 106. *et* 107. *et* 108. *et* 109. *et* 110. *et* 111. *et* 112. *et* 113. *et* 114. *et* 115. *et* 116. *et* 117. *et* 118. *et* 119. *et* 120. *et* 121. *et* 122. *et* 123. *et* 124. *et* 125. *et* 126. *et* 127. *et* 128. *et* 129. *et* 130. *et* 131. *et* 132. *et* 133. *et* 134. *et* 135. *et* 136. *et* 137. *et* 138. *et* 139. *et* 140. *et* 141. *et* 142. *et* 143. *et* 144. *et* 145. *et* 146. *et* 147. *et* 148. *et* 149. *et* 150. *et* 151. *et* 152. *et* 153. *et* 154. *et* 155. *et* 156. *et* 157. *et* 158. *et* 159. *et* 160. *et* 161. *et* 162. *et* 163. *et* 164. *et* 165. *et* 166. *et* 167. *et* 168. *et* 169. *et* 170. *et* 171. *et* 172. *et* 173. *et* 174. *et* 175. *et* 176. *et* 177. *et* 178. *et* 179. *et* 180. *et* 181. *et* 182. *et* 183. *et* 184. *et* 185. *et* 186. *et* 187. *et* 188. *et* 189. *et* 190. *et* 191. *et* 192. *et* 193. *et* 194. *et* 195. *et* 196. *et* 197. *et* 198. *et* 199. *et* 200. *et* 201. *et* 202. *et* 203. *et* 204. *et* 205. *et* 206. *et* 207. *et* 208. *et* 209. *et* 210. *et* 211. *et* 212. *et* 213. *et* 214. *et* 215. *et* 216. *et* 217. *et* 218. *et* 219. *et* 220. *et* 221. *et* 222. *et* 223. *et* 224. *et* 225. *et* 226. *et* 227. *et* 228. *et* 229. *et* 230. *et* 231. *et* 232. *et* 233. *et* 234. *et* 235. *et* 236. *et* 237. *et* 238. *et* 239. *et* 240. *et* 241. *et* 242. *et* 243. *et* 244. *et* 245. *et* 246. *et* 247. *et* 248. *et* 249. *et* 250. *et* 251. *et* 252. *et* 253. *et* 254. *et* 255. *et* 256. *et* 257. *et* 258. *et* 259. *et* 260. *et* 261. *et* 262. *et* 263. *et* 264. *et* 265. *et* 266. *et* 267. *et* 268. *et* 269. *et* 270. *et* 271. *et* 272. *et* 273. *et* 274. *et* 275. *et* 276. *et* 277. *et* 278. *et* 279. *et* 280. *et* 281. *et* 282. *et* 283. *et* 284. *et* 285. *et* 286. *et* 287. *et* 288. *et* 289. *et* 290. *et* 291. *et* 292. *et* 293. *et* 294. *et* 295. *et* 296. *et* 297. *et* 298. *et* 299. *et* 300. *et* 301. *et* 302. *et* 303. *et* 304. *et* 305. *et* 306. *et* 307. *et* 308. *et* 309. *et* 310. *et* 311. *et* 312. *et* 313. *et* 314. *et* 315. *et* 316. *et* 317. *et* 318. *et* 319. *et* 320. *et* 321. *et* 322. *et* 323. *et* 324. *et* 325. *et* 326. *et* 327. *et* 328. *et* 329. *et* 330. *et* 331. *et* 332. *et* 333. *et* 334. *et* 335. *et* 336. *et* 337. *et* 338. *et* 339. *et* 340. *et* 341. *et* 342. *et* 343. *et* 344. *et* 345. *et* 346. *et* 347. *et* 348. *et* 349. *et* 350. *et* 351. *et* 352. *et* 353. *et* 354. *et* 355. *et* 356. *et* 357. *et* 358. *et* 359. *et* 360. *et* 361. *et* 362. *et* 363. *et* 364. *et* 365. *et* 366. *et* 367. *et* 368. *et* 369. *et* 370. *et* 371. *et* 372. *et* 373. *et* 374. *et* 375. *et* 376. *et* 377. *et* 378. *et* 379. *et* 380. *et* 381. *et* 382. *et* 383. *et* 384. *et* 385. *et* 386. *et* 387. *et* 388. *et* 389. *et* 390. *et* 391. *et* 392. *et* 393. *et* 394. *et* 395. *et* 396. *et* 397. *et* 398. *et* 399. *et* 400. *et* 401. *et* 402. *et* 403. *et* 404. *et* 405. *et* 406. *et* 407. *et* 408. *et* 409. *et* 410. *et* 411. *et* 412. *et* 413. *et* 414. *et* 415. *et* 416. *et* 417. *et* 418. *et* 419. *et* 420. *et* 421. *et* 422. *et* 423. *et* 424. *et* 425. *et* 426. *et* 427. *et* 428. *et* 429. *et* 430. *et* 431. *et* 432. *et* 433. *et* 434. *et* 435. *et* 436. *et* 437. *et* 438. *et* 439. *et* 440. *et* 441. *et* 442. *et* 443. *et* 444. *et* 445. *et* 446. *et* 447. *et* 448. *et* 449. *et* 450. *et* 451. *et* 452. *et* 453. *et* 454. *et* 455. *et* 456. *et* 457. *et* 458. *et* 459. *et* 460. *et* 461. *et* 462. *et* 463. *et* 464. *et* 465. *et* 466. *et* 467. *et* 468. *et* 469. *et* 470. *et* 471. *et* 472. *et* 473. *et* 474. *et* 475. *et* 476. *et* 477. *et* 478. *et* 479. *et* 480. *et* 481. *et* 482. *et* 483. *et* 484. *et* 485. *et* 486. *et* 487. *et* 488. *et* 489. *et* 490. *et* 491. *et* 492. *et* 493. *et* 494. *et* 495. *et* 496. *et* 497. *et* 498. *et* 499. *et* 500. *et* 501. *et* 502. *et* 503. *et* 504. *et* 505. *et* 506. *et* 507. *et* 508. *et* 509. *et* 510. *et* 511. *et* 512. *et* 513. *et* 514. *et* 515. *et* 516. *et* 517. *et* 518. *et* 519. *et* 520. *et* 521. *et* 522. *et* 523. *et* 524. *et* 525. *et* 526. *et* 527. *et* 528. *et* 529. *et* 530. *et* 531. *et* 532. *et* 533. *et* 534. *et* 535. *et* 536. *et* 537. *et* 538. *et* 539. *et* 540. *et* 541. *et* 542. *et* 543. *et* 544. *et* 545. *et* 546. *et* 547. *et* 548. *et* 549. *et* 550. *et* 551. *et* 552. *et* 553. *et* 554. *et* 555. *et* 556. *et* 557. *et* 558. *et* 559. *et* 560. *et* 561. *et* 562. *et* 563. *et* 564. *et* 565. *et* 566. *et* 567. *et* 568. *et* 569. *et* 570. *et* 571. *et* 572. *et* 573. *et* 574. *et* 575. *et* 576. *et* 577. *et* 578. *et* 579. *et* 580. *et* 581. *et* 582. *et* 583. *et* 584. *et* 585. *et* 586. *et* 587. *et* 588. *et* 589. *et* 590. *et* 591. *et* 592. *et* 593. *et* 594. *et* 595. *et* 596. *et* 597. *et* 598. *et* 599. *et* 600. *et* 601. *et* 602. *et* 603. *et* 604. *et* 605. *et* 606. *et* 607. *et* 608. *et* 609. *et* 610. *et* 611. *et* 612. *et* 613. *et* 614. *et* 615. *et* 616. *et* 617. *et* 618. *et* 619. *et* 620. *et* 621. *et* 622. *et* 623. *et* 624. *et* 625. *et* 626. *et* 627. *et* 628. *et* 629. *et* 630. *et* 631. *et* 632. *et* 633. *et* 634. *et* 635. *et* 636. *et* 637. *et* 638. *et* 639. *et* 640. *et* 641. *et* 642. *et* 643. *et* 644. *et* 645. *et* 646. *et* 647. *et* 648. *et* 649. *et* 650. *et* 651. *et* 652. *et* 653. *et* 654. *et* 655. *et* 656. *et* 657. *et* 658. *et* 659. *et* 660. *et* 661. *et* 662. *et* 663. *et* 664. *et* 665. *et* 666. *et* 667. *et* 668. *et* 669. *et* 670. *et* 671. *et* 672. *et* 673. *et* 674. *et* 675. *et* 676. *et* 677. *et* 678. *et* 679. *et* 680. *et* 681. *et* 682. *et* 683. *et* 684. *et* 685. *et* 686. *et* 687. *et* 688. *et* 689. *et* 690. *et* 691. *et* 692. *et* 693. *et* 694. *et* 695. *et* 696. *et* 697. *et* 698. *et* 699. *et* 700. *et* 701. *et* 702. *et* 703. *et* 704. *et* 705. *et* 706. *et* 707. *et* 708. *et* 709. *et* 710. *et* 711. *et* 712. *et* 713. *et* 714. *et* 715. *et* 716. *et* 717. *et* 718. *et* 719. *et* 720. *et* 721. *et* 722. *et* 723. *et* 724. *et* 725. *et* 726. *et* 727. *et* 728. *et* 729. *et* 730. *et* 731. *et* 732. *et* 733. *et* 734. *et* 735. *et* 736. *et* 737. *et* 738. *et* 739. *et* 740. *et* 741. *et* 742. *et* 743. *et* 744. *et* 745. *et* 746. *et* 747. *et* 748. *et* 749. *et* 750. *et* 751. *et* 752. *et* 753. *et* 754. *et* 755. *et* 756. *et* 757. *et* 758. *et* 759. *et* 760. *et* 761. *et* 762. *et* 763. *et* 764. *et* 765. *et* 766. *et* 767. *et* 768. *et* 769. *et* 770. *et* 771. *et* 772. *et* 773. *et* 774. *et* 775. *et* 776. *et* 777. *et* 778. *et* 779. *et* 780. *et* 781. *et* 782. *et* 783. *et* 784. *et* 785. *et* 786. *et* 787. *et* 788. *et* 789. *et* 790. *et* 791. *et* 792. *et* 793. *et* 794. *et* 795. *et* 796. *et* 797. *et* 798. *et* 799. *et* 800. *et* 801. *et* 802. *et* 803. *et* 804. *et* 805. *et* 806. *et* 807. *et* 808. *et* 809. *et* 810. *et* 811. *et* 812. *et* 813. *et* 814. *et* 815. *et* 816. *et* 817. *et* 818. *et* 819. *et* 820. *et* 821. *et* 822. *et* 823. *et* 824. *et* 825. *et* 826. *et* 827. *et* 828. *et* 829. *et* 830. *et* 831. *et* 832. *et* 833. *et* 834. *et* 835. *et* 836. *et* 837. *et* 838. *et* 839. *et* 840. *et* 841. *et* 842. *et* 843. *et* 844. *et* 845. *et* 846. *et* 847. *et* 848. *et* 849. *et* 850. *et* 851. *et* 852. *et* 853. *et* 854. *et* 855. *et* 856. *et* 857. *et* 858. *et* 859. *et* 860. *et* 861. *et* 862. *et* 863. *et* 864. *et* 865. *et* 866. *et* 867. *et* 868. *et* 869. *et* 870. *et* 871. *et* 872. *et* 873. *et* 874. *et* 875. *et* 876. *et* 877. *et* 878. *et* 879. *et* 880. *et* 881. *et* 882. *et* 883. *et* 884. *et* 885. *et* 886. *et* 887. *et* 888. *et* 889. *et* 890. *et* 891. *et* 892. *et* 893. *et* 894. *et* 895. *et* 896. *et* 897. *et* 898. *et* 899. *et* 900. *et* 901. *et* 902. *et* 903. *et* 904. *et* 905. *et* 906. *et* 907. *et* 908. *et* 909. *et* 910. *et* 911. *et* 912. *et* 913. *et* 914. *et* 915. *et* 916. *et* 917. *et* 918. *et* 919. *et* 920. *et* 921. *et* 922. *et* 923. *et* 924. *et* 925. *et* 926. *et* 927. *et* 928. *et* 929. *et* 930. *et* 931. *et* 932. *et* 933. *et* 934. *et* 935. *et* 936. *et* 937. *et* 938. *et* 939. *et* 940. *et* 941. *et* 942. *et* 943. *et* 944. *et* 945. *et* 946. *et* 947. *et* 948. *et* 949. *et* 950. *et* 951. *et* 952. *et*

De veteri consuetudine.

7. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC.
Juliano [P. P.]

Si manifeste doceri possit, jus aquæ ex veteri a more atque observatione per certa loca profluentis utilitatem certis fundis b irrigandi causa exhibere; Procurator c noster, ne quid contra veterem [formam] atque solemnem morem innovetur, providebit. PP. 4. Non. Maji, Maximo 2. & Aquil. Conf. 286.

De edificio altius sublato. De fenestra in pariete vicini facta.
8. Idem AA. & CC. Aniceto.

Altius quidem ædificia tollere d, si e domus servitutem non debeat, dominus ejus minime prohibetur f. In pariete vero tuo si fenestram Julianus vi vel clam fecisse convincatur: sumptibus suis opus tollere g, & integrum parietem restituere compellitur. Datum Kal. Januarii. Sirmii, AA. Conf. 293.

De edificio altius sublato.

9. Idem AA. & CC. Zosimo.

Si in ædibus vicini tibi debita servitute, parietem altius ædificavit Heraclius: novum opus suis sumptibus per Præsidem provincie tollere h, compellitur. Sed si te servitutem habuisse non probetur, tollendi altius ædificium vicino non i est interdictum. PP. 5. Kal. Julii, Sirmii, AA. Conf. 293.

Si servitus aquæ ducenda deberi negetur.

10. Idem AA. & CC. Nymphidio.

Si tibi servitutem aquæ k [ducenda] deberi Præfex Sanimadvertit, nec hac te non utentem spatio l temporis amisisse perspexerit, uti te iterum jure proprio videbit. Nam si hoc minime probetur loco proprio facto opere, dominus fundi continere aquam, & facere m, quo minus ager tuus irrigari possit, non prohibetur. PP. 11. Kal. Febr. Sirmii, CC. Conf. 294.

De itinere, actu, via.

11. Idem AA. & CC. Aureliano.

Per agrum quidem alienum, qui servitutem non debet, ire vel agere, n vicino minime licet: Uti autem via publica o nemo recte prohibetur. Dat. 11. Kal. Nov. Sirmii, CC. Conf. 294.

De termino aquæ ducendæ.

12. Idem AA. & CC. Valerio.

Non p modus q prædiorum r, sed servitus aquæ ducendæ s terminum t facit. PP. 3. Kal. Jan. CC. Conf. 294.

An servitus non utendo amittatur.

13. Imp. Justinianus A. Joanni Præfecto prætorio.

Sicut usufructum u, qui non x utendo per biennium in soli rebus, per annale autem y tempus z in mobilibus vel se y moventibus diminuatur, non passi sumus hujusmodi sustinere compendiosum interitum, sed ei decennii z vel viginti annorum dedimus spatium: ita a &

h d. l. 5. §. 8. J. cod. i dixi ad l. 8. k Aquæ ductus, ut & stillicidii servitus, cum primum est constituta, quasi continua est. Continuatur enim factio naturæ circa factum hominis. Tigni & oneris ferendi, continua: ut quidem continuo naturæ factio circa factum hominis. Iter, actus, via & similes servitutes, discontinuæ: in his enim requiritur factum hominis, non tamen perpetuum, v. VVurm. l. 1. præf. 27. obs. 1. l. quod v. l. 13. §. 14. J. cod. m v. l. 6. §. 1. cod. v. l. 10. ff. de damno. n ut & accipari l. 16. D. de servit. rustic. piscari, ingredi l. 13. in fin. D. de injuriis. o alia exempla vide ind. l. 13. §. 1. & l. 2. §. 9. D. de no. quid in loco publico. p Aquæ concessio modum eam ducendo excedere non debemus, Syn. Basil. 58. tit. 7. c. 10. q i. e. quantitas, spatium quantitas agri. D. si mensur. falsum modum. l. 40. D. de contrah. empt. l. 4. in fin. D. de aed. arbor. l. 64. D. de eviction. r de novo adquisitorum, post constitutam uni fundo servitutem.

f ab initio scilicet constituta. t limitat jus aquæ ducendæ ut sit sensus: Non, si meus fundus novis emptioribus auctus est, ideo amplioris aquæ modum, alia parte in agros de novo comparatos ducere per agrum vicini licebit. l. 24. D. de servit. rustic. l. 1. §. 15. D. de aqua quotid. nec enim possumus servitutem deteriore facere. u Nota: jus verus de prescriptione usufructus. x l. 16. §. 1. tit. prox. v. Paul. 3. sent. 6. §. 30.

y v. l. 93. D. de verb. sign. z Usfructus & servitutes urbanae & rustice, decennio inter præsentem, vicennio inter absentes, non utendo amittuntur, ut hic l. 14. J. cod. l. 16. §. 1. in fin. §. 1. tit. prox. §. 3. Inst. de usufr. Quid si servitus discontinua sit? Idem dicendum fuerit, modo constituta sit sine aliquo temporis, mensium, vel annorum intervallo: Secus si intervallo annorum, mensium & temporum habuerit. l. 14. in pr. J. cod. l. 7. D. quemad. servit. amit. Eo casu interpretes ex d. l. 14. veniunt, tam inter præsentem, quam inter absentes, hujusmodi servitutes 20. annis præscribi. v. Ferrar. in forma libelli servitutis confessoria 30. in verb. servitus aquæ ductus. 6. num. 27. VVurmserum 91. præf. 27. obs. 3. Schneidvini §. fin. num. 27. Inst. de servit. rustic. Cujacius ad l. 4. D. de usufr. fol. 169. distinctionem adhibet inter servitutes urbanas & rusticas, atque rusticas non utendo amitti usufructu libertatis. In urbanis opus esse factio ejus qui servit. In rusticis ejus cui servit ut cessationem sufficere. l. 6. D. de servit. urb. l. 14. in fin. D. quemad. servit.

a ex quo Justinianus hæc servitutem & usufructus, ut usufructus & servitutes non utendo decennio inter præsentem, vicennio inter absentes amittantur: rejecta biennii, utriusque servitutis prescriptione ut hic. adde Synop. 7. c. 10. & 2. Harm. 4. §. 137.

in ceteris servitutibus obtinendum esse censuimus, ut omnes servitutes non utendo amittantur, non biennio, (quia tantummodo soli rebus annexæ sunt) sed decennio contra præsentem, vel viginti spatio annorum contra absentes. ut sit in omnibus hujusmodi rebus causa similis, differentis a explosis. Dat. 15. Kal. Novemb. Constantin. post Consulatum Lampadii & Orestis, VV. CC. Conf. 531.

Ne ita adificetur, ut accessus venti ad aream & conculcatio fructuum impediatur.

14. Idem A. Joanni P. P.

Cum talis quæstio in libris Sabinianis verteretur: quidam enim pactus erat cum vicino suo, Ut b liceret ei, vel per se, vel per suos homines, per agrum vicini transitum facere, iterque habere uno c tantummodo die per quinquennium, quatenus d ei licentia esset in suam sylvam inde transire, & arbores excidere, vel facere, quicquid i necessarium i ei visum fuisset: & quæreretur, quando hujusmodi servitus non utendo amitteretur? Et quidam putarent, si in primo vel secundo quinquennio per eam viam iterum non esset, eandem servitutem penitus tolli quasi per biennium ea non utendo deperdita, singulis die quinquenni pro anno numerando: Alii [autem] aliam sententiam eligentibus, nobis placuit ita causam dirimere, ut quia jam per legem e latam a nobis prospectum est, ne servitutes per biennium non utendo deperiant, sed per decem vel 20. annorum curricula & in proposita specie, si per quatuor f quinquennia, nec uno die, vel ipse, vel homines ejus eadem servitute uti sunt, tunc eam penitus amittat 20. annorum desidia. Qui enim in tam longo prolixoque spatio suum jus minime consecutus est, sera poenitentia ad pristinam servitutem reverti desiderat.

i. Cum autem apertissimi juris est, fructus aridos g conculcatione, quæ in area h fit, suam i naturam & k utilitatem ostendere: aliquis vicinum suum verbat, ita adificium extollere juxta aream suam, ut ventus excluderetur, & paleæ ex hujusmodi obstaculis secerni a frugibus non possent, quasi verito vento suam vim per omnem locum inferre ex hujusmodi ædificatione, cum secundum situm regionis, l. & l. auxilium venti aream accedit. Sancimus itaque nemini licere sic ædificare, vel alio modo versari, ut idoneum l ventum & sufficientem ad præfatum opus infringat, & inutilem domino aream, & fructuum inutilitatem faciat. Dat. 11. Kal. Nov. Constantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

DE LEGE AQUILIA m.
TIT. XXXV.

De sylva combusta vel excisa.

1. Imp. Alexander A. Glyconidi.

Dannum per injuriam n datum, immisso o in sylvam igne, vel excisa ea p, si probare potes, actione q legis Aquiliæ utere. PP. 7. Id. Nov. Alex. A. 2. & Marcello Coll. 227.

De domo deposita vel concremata. De aqua alio derivata.

2. Imp. Gordianus A. Mutiano.

Legis Aquiliæ actione expertus adversus eum, quem domum suam deposuisse r, vel incendio concremasse s damnoque te affixisse proponis, ut id damnum faciat, competentis judicis auctoritate consequeris.

t Quin etiam, si aqua per injuriam alio z derivata sit, ut in priorem statum restituatur, ejusdem judicis cura imptabis. PP. 8. Id. Nov. Gordiano A. & Aviola Conf. 240.

non potest. Nemo denique sic ædificare debet, ut eo ventum in aream vicini tendentem impedit. Syn. Basil. 58. tit. præf. καὶ ὁμοῦ ἐκ τῆς 7. c. 11. in fin. 2. Harm. 4. §. 26. in fin. Idem dicendum de Sole vide Joannem Ancharanum 3. q. 23. ubi notat, in prædio rustico non posse ædificari in damnum vicini, propter fructuum ipsorum utilitatem.

m. 4. Inst. 3. q. 9. ff. 2. Eccl. 19. tit. 10. c. πρὸς ὑμῶν τὸν ἀνδρῶν, &c. l. 28. §. 12. ff. de pen. 6. Harmen. 1. πρὸς ὑμῶν, &c. in Gregor. 6. tit. 5. & 5. Extra 36. Oldend. c. 6. ad l. 12. n ne dicas affectam: Hujusmodi namque injuriam qui dedit, ut incendiarius puniatur. Injuria est, incuria, Paul. 5. sent. 3. §. ult. potest enim accidere, ut per incuriam, ignem in sylvam vicini immittamus. Deut. 22. eamque incendamus.

o l. 2. J. cod. l. 27. §. 7. 3. q. 10. l. 30. §. 3. ff. cod. 6. Har. 12. p l. 27. §. 15. 26. ff. cod.

q lege vero Moysi, æstimatione, Deut. 22. cap. 11. Colla. leg. Moysæ. i. e. ad duplum. Paul. ibi. quæ actio civilis est, l. 28. §. 12. ff. de pen. quæ incendiarium ædium (ob incensas ædes) actio. l. 7. §. 13. ff. de patris.

r diruisse, l. 27. §. 31. in fin. ff. cod. devolvit. l. 50. ff. cod. Nunquam igitur licebit impune domum alterius demoliri, deponere? Imo, certis casibus licet impune. v. l. 3. §. 7. D. de incendio.

s v. l. 1. §. cod. An conductor domus de incendio teneatur, dixi ad l. 11. in fin. ff. de periculo & comm. An vicinus vicino de incendio teneatur? Teneatur: si incendium ipsius vel domesticorum culpa accidit. v. Gail. 2. obs. 22.

t Aquam vicini alio derivare non licet, adde l. 27. §. 32. ff. cod.

a i. e. vel eomaxime, ut nullam aliam rationem adferamus, hæc tamen sufficit, ut non minore spatio amittantur.

b Pactus cum vicino suo, ut ei liceat in sylvam suam per agrum vicini semel tantum per quinquennium transire: si neque per seipsum neque per homines suos ea servitute uti, continuis annis usus est, jus amittit, ut hic. Synop. Basil. 58. tit. 7. c. 11.

c Hujusmodi servitutes discontinuam causam temporis habent.

d Sylvas quoque quinquennio ex di solitas hic locus indicio est.

e l. 13. §. cod. f i. e. vicennio, de quo dixi ad l. 13. sup. cod. in verb. decennii. l. 7. D. quemad. serv. amit.

g vide l. ult. D. de jure fisci.

h De area adde l. 14. in fin. D. de alimentis.

i hoc est, aridi fructus tritura-tione exprimentur ex spicis: ut eruti, naturam suam, vim, & utilitatem hominibus exhibeant.

k inutilitatem, Cujac. ad l. 2. c. de fide & jure hæc: & 16. obs. 29.

& ita quoque extat in l. 1. §. 4. in fin. D. de positi. eo nomine a Roberto reprehenditur.

l. recep. 31. 2. animad. 26. Defenditur tamen ab Antonio Mercatore 2. notat. 26.

Verbum inutilitatis reperitur apud Ciceroem, Cassiodorum, & Lucretium.

l Ventum areæ vicini sui auferre, vicinus jure non potest, & eam in inutile reddere. Ventus necessarius & solius ad tritura-tionem frumenti colli

l. 2. Harm. 4. §. 26. in fin. Idem dicendum de Sole vide Joannem Ancharanum 3. q. 23. ubi notat, in prædio rustico non posse ædificari in damnum vicini, propter fructuum ipsorum utilitatem.

m. 4. Inst. 3. q. 9. ff. 2. Eccl. 19. tit. 10. c. πρὸς ὑμῶν τὸν ἀνδρῶν, &c. l. 28. §. 12. ff. de pen. 6. Harmen. 1. πρὸς ὑμῶν, &c. in Gregor. 6. tit. 5. & 5. Extra 36. Oldend. c. 6. ad l. 12. n ne dicas affectam: Hujusmodi namque injuriam qui dedit, ut incendiarius puniatur. Injuria est, incuria, Paul. 5. sent. 3. §. ult. potest enim accidere, ut per incuriam, ignem in sylvam vicini immittamus. Deut. 22. eamque incendamus.

o l. 2. J. cod. l. 27. §. 7. 3. q. 10. l. 30. §. 3. ff. cod. 6. Har. 12. p l. 27. §. 15. 26. ff. cod.

q lege vero Moysi, æstimatione, Deut. 22. cap. 11. Colla. leg. Moysæ. i. e. ad duplum. Paul. ibi. quæ actio civilis est, l. 28. §. 12. ff. de pen. quæ incendiarium ædium (ob incensas ædes) actio. l. 7. §. 13. ff. de patris.

r diruisse, l. 27. §. 31. in fin. ff. cod. devolvit. l. 50. ff. cod. Nunquam igitur licebit impune domum alterius demoliri, deponere? Imo, certis casibus licet impune. v. l. 3. §. 7. D. de incendio.

s v. l. 1. §. cod. An conductor domus de incendio teneatur, dixi ad l. 11. in fin. ff. de periculo & comm. An vicinus vicino de incendio teneatur? Teneatur: si incendium ipsius vel domesticorum culpa accidit. v. Gail. 2. obs. 22.

t Aquam vicini alio derivare non licet, adde l. 27. §. 32. ff. cod.

De

2 Nota actionem
eandem, ut
damnum sarcia-
tur, addit. 2. sup.
ead.

3. l. 23. §. 9. ff. eod.
§. 11. inf. eod.

b Imbertus ne-
gat, hanc legem
servari in Gallia.
in Enchir. in vir-
bis Peires pecu-
niarum. Autogari
etiam videtur per
Nov. 13. c. 8.

c v. l. 2. §. 1. ff.
eod. addit. Paul. 1.
fent. 19. §. 1. Nov.
13. c. 8.

d l. 14. in fin. ff.
de prescript. ver-
bu. dixi ad legem
su. Tabl. ris. de
pelo.

e §. 16. inf. eod. l.
9. §. 3. qui homi-
nem. l. 29. §. 1. per.
l. 39. §. 1. ubi di-
xi ff. eod.

f §. 16. inf. eod.
l. 9. §. 2. l. 29. §. 7.
ff. eod. addit. l. 4. ff.
de agnosc. l. 2. §.
5. 20. in fin. ff. de
hon. 6. Har. 14. c.

g §. 16. inf. eod.
l. 9. §. 2. l. 29. §. 7.
ff. eod. addit. l. 4. ff.
de agnosc. l. 2. §.
5. 20. in fin. ff. de
hon. 6. Har. 14. c.

h §. 16. inf. eod.
l. 9. §. 2. l. 29. §. 7.
ff. eod. addit. l. 4. ff.
de agnosc. l. 2. §.
5. 20. in fin. ff. de
hon. 6. Har. 14. c.

i §. 16. inf. eod.
l. 9. §. 2. l. 29. §. 7.
ff. eod. addit. l. 4. ff.
de agnosc. l. 2. §.
5. 20. in fin. ff. de
hon. 6. Har. 14. c.

k §. 16. inf. eod.
l. 9. §. 2. l. 29. §. 7.
ff. eod. addit. l. 4. ff.
de agnosc. l. 2. §.
5. 20. in fin. ff. de
hon. 6. Har. 14. c.

l §. 16. inf. eod.
l. 9. §. 2. l. 29. §. 7.
ff. eod. addit. l. 4. ff.
de agnosc. l. 2. §.
5. 20. in fin. ff. de
hon. 6. Har. 14. c.

m §. 16. inf. eod.
l. 9. §. 2. l. 29. §. 7.
ff. eod. addit. l. 4. ff.
de agnosc. l. 2. §.
5. 20. in fin. ff. de
hon. 6. Har. 14. c.

n §. 16. inf. eod.
l. 9. §. 2. l. 29. §. 7.
ff. eod. addit. l. 4. ff.
de agnosc. l. 2. §.
5. 20. in fin. ff. de
hon. 6. Har. 14. c.

o §. 16. inf. eod.
l. 9. §. 2. l. 29. §. 7.
ff. eod. addit. l. 4. ff.
de agnosc. l. 2. §.
5. 20. in fin. ff. de
hon. 6. Har. 14. c.

p §. 16. inf. eod.
l. 9. §. 2. l. 29. §. 7.
ff. eod. addit. l. 4. ff.
de agnosc. l. 2. §.
5. 20. in fin. ff. de
hon. 6. Har. 14. c.

q §. 16. inf. eod.
l. 9. §. 2. l. 29. §. 7.
ff. eod. addit. l. 4. ff.
de agnosc. l. 2. §.
5. 20. in fin. ff. de
hon. 6. Har. 14. c.

r §. 16. inf. eod.
l. 9. §. 2. l. 29. §. 7.
ff. eod. addit. l. 4. ff.
de agnosc. l. 2. §.
5. 20. in fin. ff. de
hon. 6. Har. 14. c.

s §. 16. inf. eod.
l. 9. §. 2. l. 29. §. 7.
ff. eod. addit. l. 4. ff.
de agnosc. l. 2. §.
5. 20. in fin. ff. de
hon. 6. Har. 14. c.

t §. 16. inf. eod.
l. 9. §. 2. l. 29. §. 7.
ff. eod. addit. l. 4. ff.
de agnosc. l. 2. §.
5. 20. in fin. ff. de
hon. 6. Har. 14. c.

u §. 16. inf. eod.
l. 9. §. 2. l. 29. §. 7.
ff. eod. addit. l. 4. ff.
de agnosc. l. 2. §.
5. 20. in fin. ff. de
hon. 6. Har. 14. c.

De ancilla occisa.

3. Idem A. Dolenti.

EX morte ancillæ, quam casam conquestus es, tam legis Aquiliæ damni & sarcendi gratia actionem, quam criminalem & accusationem adversus obnoxium competere || tibi || posse non ambigitur. PP. §. Kal. April. Gordiano A. 2. & Pompeiano. Confl. 242.

Pana inficiantur.

4. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Zoilo.

CONtra negantem b. ex lege Aquilia, si damnum per injuriam dedisse probetur, dupli c. procedit condemnatio. Dat. 15. Kalend. Maji, Heraclea, AA. Confl. 293.

De pecoribus inclusis & fame necatis, vel interfectis.

5. Idem AA. & CC. Claudio.

DE pecoribus d. tuis, quæ per injuriam inclusa e fame necata sunt, vel interfecta, legis Aquiliæ actione in duplum agere potes. Dat. 15. Kal. Nov. AA. Confl. 293.

De passu.

6. Idem AA. & CC. Plenio.

DE his, quæ per injuriam depasta f. contendis, ex sententia g. legis Aquiliæ agere minime prohiberis b. PP. §. Kal. Nov. CC. Confl. 294.

FAMILIA ERDISCUNDÆ.

TIT. XXXVI.

Si non omnis paterna hereditas divisa est. De sententia. De transatione.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Martiano.

SI non k. omnem paternam hereditatem ex consensu divisisti, nec super ea re sententia dicta, vel transactio subsecuta est, iudicio familiæ erciscundæ experiri potes. PP. 8. Kal. Oct. Laterano & Rufino. Confl. 198.

De dote.

2. Imp. Antoninus A. Vitiano.

UXor tua, si mortuo patre tuo, cui dotem numeraverat, cum hæres ei extiteris, adhuc in matrimonio tuo fuerit: familiæ erciscundæ actionem ad exequendam l. dotem secundum juris || pridem || placitum, adversus cohæredes tuos nactus es: eamque retines, etiam si postea dum tibi nupta est, decesserit. PP. 2. Id. Feb. *

De rebus a cohærede sublati.

3. Idem A. Rufo.

ADversus cohæredes tuos dividendæ m. hereditatis iudicio secundum juris formam experire. Iudex datus, si quid a cohærede etiam tuæ portionis ex hereditate sublatum n. fuerit probatum, factis adjudicationibus secundum juris formam eum tibi condemnabit. Expilata enim hereditatis crimen frustra cohæredi intenditur, cum o iudicio familiæ erciscundæ indemnitati ejus prospiciatur.

De castrensi peculio.

4. Imp. Alexander A. Antonio.

SI p. filius familias fuisse, & res mobiles vel se q. moventes, quæ castrensis peculii esse possunt, donata tibi a patre sunt, eas quoque in cætero peculio castrensi non communes cum fratribus tuis habes.

+ Prædialia f. autem licet eundi t. tibi in castra filio pater donaverit, peculii tamen castrensis non sunt. + Diverso n. jure ea prædialia habentur, quæ ex occasione militiæ filii familias obveniunt, hæc enim castrensi peculio cedunt.

De mutatione ultimæ voluntatis.

5. Idem A. Statiliæ.

IN ipsius mariti tui fuit potestate mutare, quod in servos suos iratus x. testamento caverat, Ut unus quidem

m. huc enim spectat hæc actio. l. 2. ff. eod. n. l. 12. inf. eod. §.

o. l. 1. ult. inf. de crim. expil.

p. Donata a patre filio familias militatum abeundi mobilia, castrensis peculii sunt, neque fratribus conferuntur, Synop. Basil. 31. tit. 20. c. 57. Quid si immobilia sint? dic. n. inf. eod.

q. v. l. 2. ff. de verb. sign.

r. v. l. 3. de cast. pec.

s. Immobilia donata a patre, filio familias militatum abeundi, castrensis non sunt.

t. Castrensis peculium est, quod in castris acquiritur: vel quod proficiscens in militiam datur. Paul. 3. fent. 4. §. 3.

u. Immobilia aliunde quam a patre quaesita filio familias occasione militiæ castrensis sunt.

x. Testator potest suo testamento purgare officium servorum, v. l. 2. ff. de Silaniis: Hinc colligat, Dicto morientis credi oportere, & merito: agitur enim de liberandis servis.

Alind futurum, si de iis onerandis ageretur, v. l. 3. §. 3. ff. de Silaniis. Quid? confessio facta intestamento de debito solvendo, potestne tanquam per errorem facta, vel ad inhar. le.

gati, per testatorem revocari? Potest, nisi talis confessio fuerit jurata, vel fuerit facta notario stipulante, vel presenti, & acceptanti, v. Joann. Ancharanum t. quæst. 58. m. 2.

Idem refert, librum seu codicem defuncti etiam privati fidei facere pro scribere, juramento tamen interposito in iis, quæ sunt verisimilia, quæst. 35. maxime si defunctus honestus virque laudatus ac famæ fuerit: tunc enim præsumptionem facit & probat, adjutus aliis ad minicula, addit. Gallium 2. obf. 20. num. 4. lib. mortui hominis, quando probetur, addit. l. 6. inf. de testam. Nov. 48.

in perpetuis vinculis a moretur, alter vero exportandus venten-
daretur. Proinde si offensam istam clementia flexit: (quod
licet scriptura b. non probetur, aliis tamen rationibus do-
ceri nihil impedit, præsertim c. cum posteriora eorum ta-
lia merita deprehenduntur, ut ira domini potuerit mitiga-
ri) novissimam ejus voluntatem arbitri familiæ erciscun-
dæ sequetur.

De nominibus.

6. Imp. Gordianus A. Pomponio militi.

EA d. quæ in nominibus sunt, non e. recipiunt divisio-
nem: cum ipso f. jure in portiones hereditarias ex le-
ge duodecim tabularum divisa sint.

De fideicommissis.

7. Idem A. Aelianus.

SI qua fideicommissorum g. petitio inter cohæredes con-
sistat: Prætor vel Præses provinciæ ejus rei disceptator
constitutus, vel iudex familiæ erciscundæ iudicio aditus,
ut voluntas testatricis servetur, suas partes accommodare
debet.

De bonis paternis vel maternis.

8. Idem A. Telephoro.

Bona quæcunque b. tibi sunt communia cum fratre tuo
Bex hereditaria successione patris vel matris, cum eodem
familiæ erciscundæ iudicio experiens, ut dividantur, im-
petrabis.

De bona fide. De fructibus.

9. Idem A. Verino.

NON est ambiguum, cum familiæ erciscundæ titulus in-
ter bonæ fidei iudicia numeretur, portionem heredita-
tis, si qua ad te pertinet, incremento fructuum k. augeri.

De divisione a testatore facta.

10. Idem A. Telephoro.

QUotiens inter omnes hæredes testator successionem
|| tuam || dividit: ac singulos certis possessionibus cum man-
cipiis, quæ in eadem sunt constituta, jubet esse contentos, vo-
luntati m. ejus (salva legis Falcidie auctoritate) obtem-
perandum esse manifestum est. Nec mutat, quod in se-
quentibus verbis mancipia sua universa, nulla facta eorum
discretione, commendanda putaverit hæredibus: cum
utique his ea videtur insinuas, quibus etiam testamento
relinquenda esse decrevit.

De bonis parentum intestatorum.

11. Imp. Philippus A. & Philippus C. Antonio.

INTER filios & filias bona intestatorum parentum pro vi-
ribus portionibus a quo n. jure dividi oportere, explo-
tati juris est.

De divisione sine scriptura.

12. Imp. Gallienus & Valerianus AA. Rufo.

NON ideo divisio inter te, & fratrem tuum (ut proponi-
) facta, irrita habenda est, quod eam scriptura o. secu-
ta non est, cum fides rei gesta ratam divisionem satis affir-
met.

De peculio.

13. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. Saturnino.

Certum est p. liberorum peculia q. post mortem patris
in hereditatem dividendam, ad communionem esse
revocanda. Frater autem & cohæres tuus, ob contractus,
quibus vivente patre etiam ignorante ipso obligatus fuit,
convenire te & alterum fratrem tuum cohæredem vestrum
ultra r. non potest f., quam t. ut de peculio tuo recipiat
tantam quantitatem, in quantum condemnatus est his,
cum quibus ipse contraxit.

De evulsionem.

14. Idem AA. Hermiano.

SI n. familiæ erciscundæ iudicio, quo bona paterna
sinter te, ac fratrem tuum, a quo x. jure divisa sunt,

l. 1. inf. eod. de successione. Feudalis consuetudo aliud admittit.

dicat non requirit scripturam, dixi ad l. 17. sup. de pactis.

p. Familiæ erciscundæ iudicio peculia paganica liberorum cum bonis paternis communi-
cantur seu conferuntur (Græcis κατασφραγισται.) Quid, si unus liberorum patre vivente &
ignorante quid debeat, & conventus eo nomine damnatus fuerit? tantum ex peculio a suis
cohæredibus accipere debet, in quantum condemnatus est, iis, cum quibus contraxit. Syn.

Basil. 35. tit. 20. c. 65.

q. profectitia non castrensis. l. 4. sup. eod. l. 12. in fin. 7. de collationib.

r. nisi fuerit in rem patris versum, aut ejus jussu contractum: tunc enim solidum ex pa-
tris substantia præstandum. l. 20. §. 1. ff. eod.

f. potest tamen peculio tenus. l. 18. §. 5. ff. eod.

t. Frater a fratribus cohæredibus suis tantum iudicio familiæ erciscundæ recuperat, quan-
tum ab his creditor actione de peculio consequi potuisset. l. 38. ff. de cond. ind.

u. Iudicio familiæ erciscundæ, omnia evulsionis stipulato præstatur hæredi a cohærede.

Syn. Basil. eod. c. 66.

x. l. 11. sup. eod.

a l. 18. §. 2. ff.
eod. l. 17. §. 19. ff. de
adil.

b Maleficium scri-
ptura non proba-
tur. Fallit in fal-
so & mandato de-
linquendi.

c alius, olim ami-
cus, hodie inimi-
cus præsumitur.
v. Alciat. 2. præ-
sumpt. 11.

d τὰ κληρο-
νομαία χεῖρα,
etc. Hereditaria
nomina in iudi-
cium communi
dividendo non
deducuntur, nam
ipso jure in por-
tiones heredita-
rias dividuntur,
Syn. Basil. eod. c. 58.
addit. l. 25. §. 9. §.
13. ff. eod. l. 1. 7. de
except. l. ult. 7. de
hæred. act. dixi ad
l. 11. tabb. hoc
tit.

e Nomina, indi-
vidua.

f Nomina ipso
jure inter hære-
des divisa. l. 51.
ff. eod. l. 11. l. ult.
ff. de dist. pign.

g Iudex dividen-
dæ hereditatis, de
prælegatis cognos-
cit. addit. l. 89. §.
4. ff. de leg. 2.

h v. l. 1. §. eod.

i §. 28. inf. de
act.

k Fructus augent
hereditatem, l. 17.
inf. eod. l. 56. ff.
eod. l. 2. sup. de
per. hæred. hinc
colligunt: Hære-
dem scriptum te-
neri restituere li-
beris defuncti le-
gitimam, ejusque
fructus, a tempo-
re mortis testato-
ris.

l Id enim potest.
l. 8. §. de inoff.

m v. l. 16. in fin.
inf. eod.

n Jure Romano
liberi an intestato
parentibus succe-
dunt æqualibus
portionibus, l. 21.
inf. eod. l. 31. ff.
eod. l. 3. 7. comm.

o Divisio hære-

a Cohæres cohæredi suo tenetur de evizione par-
tis hereditariae. l. 25. §. 2. ff. eod. 35.
Ecl. 27. ex tit. 3. c. 66. nisi speciali-
ter in divisione convenierit, ut u-
nusquisque even-
tum rei in se reci-
peret.

b cur præscriptis
verbis? quia di-
visio est permu-
tationis species.
l. 20. §. 3. ff. eod.
c l. 20. §. 3. de pact.
d traditio tra-
ditio. Ecl. d. l.
c 66.

e Nuda pactio di-
visionis, rerum
divisum non
transfert domi-
nium.

f usque ad pa-
trum stare placi-
tum divisionis di-
citur, cum nulla
traditio secuta est
divisionem. Syn.
d. loco.

g Familiz divi-
dendæ causa, ar-
bitrari solitus.

h Testamentum
patris solemnne
rescindi potest
per querelam in-
officij.

i i.e. si minus so-
lemniter testa-
mentum fecit, aut
codicillos.

k De solemnibus
testamenti inter
liberos, dicam in
l. ult. §. eod.

l ne hinc collig-
es, ex minus so-
lemniter testamen-
to patri succedi ab
intestato, quia
quolibet volun-
tas patris inter li-
beros servanda.

Sententia hujus
legis petenda est
ex l. 21. §. eodem.
adde l. 32. ff. eod.

m l. 21. §. eod.
n Divisionem do-
norum, a patre
qualitercumque,
& minus solem-
niter factam in-
ter liberos, arbi-
trari familiæ sequi
debet, adde l. 10.

o l. 21. §. eod.
p Præsentium di-
visio absentibus
& ignorantibus
non nocet. v. l.
74. ff. de reg. jur.
q l. 9. §. eod.

r In non emanci-
pata tantum, hoc
locum habere, pu-
tat Cujacius 13.
observ. 13.

s quasi diceret,
Quod filio eman-
cipato a patre donatum fuerit, statim valet, nec indiget confirmatione, l. 2. §. de inoff. dona-
tionib. nec tenetur conferre reliquis fratribus, si tamen abstinerit hereditate. l. penult.
inf. eod. At quod nomine non emancipati pater comparavit, eique tradidit, nec moriens
revocavit, mortuo patre donatarii erit, si modo hereditate patris abstineat. Quid si pa-
ter traditum revocavit? donatarii præcipuum esse desinit, ut hic. & ita intellige l. 13. inf.
de collationib. quæ ita accepta, cum hac non pugnabit. Aliam solutionem vide in l. 13. inf.
de collat.

t i.e. si nondum res sint divisæ, nec transactum, l. 1. sup. eod. possumus etiam intelligere,
si nondum res donatario traditæ.

u l. 13. l. 3. l. 25. §. 19. l. 39. l. 44. §. 7. 8. ff. eod.

x l. 3. §. de neg. l. 31. ff. de procur.

y Re hereditaria, velut comomni, vendita, pretii partem cohæres petit actione mandati (si
mandavit) vel negotiorum gestorum, si venditionem ratam habuit. l. 31. ff. de procur.

z Cohæres nomine proprio rem hereditariam distrahens, cohæredi tenetur petitione her-
editatis, ut hic: vel familiæ eriscundæ, l. 44. §. 2. in fin. ff. eod.

a Cohæres cohæ-
redi suo tenetur
de evizione par-
tis hereditariae. l.
25. §. 2. ff. eod. 35.
Ecl. 27. ex tit. 3.
c. 66. nisi speciali-
ter in divisione
convenierit, ut u-
nusquisque even-
tum rei in se reci-
peret.

b cur præscriptis
verbis? quia di-
visio est permu-
tationis species.
l. 20. §. 3. ff. eod.
c l. 20. §. 3. de pact.
d traditio tra-
ditio. Ecl. d. l.
c 66.

e Nuda pactio di-
visionis, rerum
divisum non
transfert domi-
nium.

f usque ad pa-
trum stare placi-
tum divisionis di-
citur, cum nulla
traditio secuta est
divisionem. Syn.
d. loco.

g Familiz divi-
dendæ causa, ar-
bitrari solitus.

h Testamentum
patris solemnne
rescindi potest
per querelam in-
officij.

nilhil super evizione rerum singulis adjudicatarum specia-
liter inter vos convenit: i.e. ut unusquisque eventum rei su-
scipiat: recte possessionis evictæ detrimentum fratrem a
& cohæredem tuum, pro parte agnoscere, Præses provin-
ciæ per actionem præscriptis verbis b compellet. Dat. 8.
Kal. Sept. AA. Confl. 293.

De conventionem quam possessio secuta est, & de
pacto nudo.

15. Iidem AA. Theophilo.

Si divisionem conventionem c factam etiam possessio d
consensu secuta, pro solido dominium rerum, quas per-
tinere ad patrem tuum placuit, || ei firmavit, || earum vin-
dicationem habere potes, si patri tuo successisti. Si vero
placitum divisionis usque e ad f pactum stetit, arbiter g
familiæ eriscundæ judicio vobis datus, communionem
inter vos finiri providebit.

De voluntate patris defuncti servanda.

16. Iidem AA. Heraclio.

Filii patris testamentum h rescindendi, si hoc inofficio-
sum probare non possunt, nullam habent facultatem.
Sed & si tam circa testamentum, quam etiam codicillos
judicium ejus deficiat i, verum quibuscunque k verbis
voluntas ejus declarata sit: licet ab intestato l ei fuerit
successum, ex SC. retentionis m modo servato, familiæ
eriscundæ judicio aditum judicem sequi voluntatem n
|| patris || oportere, juris auctoritate significatur.

De absente.

17. Iidem AA. & CC. Commodiano.

Cohæredibus divisionem inter se facientibus o, juri ab-
sentis p & ignorantis minime derogari, ac pro indiviso
portionem eam, quæ initio ipsius fuit, in omnibus com-
munibus rebus eum retinere, certissimum est. Unde
portionem tuam cum redditibus q arbitrio familiæ eris-
cundæ percipere potes, ex facta inter cohæredes divisione
nullum præjudicium timens. Datum 7. Kal. Dec. Sirmii,
CC. Confl. 293.

De his, quæ pater unius filia nomine comparavit.
1. De sumptibus.

18. Iidem AA. & CC. Domina.

Filiæ r cuius nomine pater res comparavit, si non postea
contrarium ejus judicium probetur, per arbitrium divi-
dendæ hereditatis præcipuas s adjudicari sæpe rescri-
ptum est. His itaque, si patri successisti, quem nomine
tuo quadam comparasse dicis, adversus sororem tuam
apud Præsidem provinciæ, si res integra t est, uti potes.

i ¶ In communi autem hereditate quin sumptus u ab
uno facti bona fide, familiæ eriscundæ judicio, vel nego-
tiorum x gestorum actione servari possint, non est ambi-
guum.

De rebus absumptis, vel deterioratis.

19. Iidem AA. & CC. Lyciatrici.

Incerti juris non est, in familiæ eriscundæ judicio earum
rerum, quas ex cohæredibus quidam de communibus
absumpserunt, vel deteriores y fecerunt, rationem || esse ||
habendam, ejusque rei ceteris præstandam indemnitate.
Datum 18. Kalend. Jan. AA. Confl. 293.

De re distracta.

20. Iidem AA. & CC. Paetuelæ.

In familiæ eriscundæ judicio ab uno pro solido rei
veluti communis z venundatæ pretium non venit:
sed mandati, si præcessit, cohæres venditoris agere por-
est: vel negotiorum gestorum, si ratam fecerit ven-
ditionem. Nam si velut propriam a unus distraxerit, ac

pretium possideat, hereditas ab eo petenda est * 3. * Feb.
CC. Confl. 294.

De voluntate patris defuncti servanda.

21. Iidem AA. & CC. Fortunato.

Si a, cogitatione futuræ successionis, officium arbitri di-
videndæ hereditatis præveniendū b, pater communis
judicio suo, qualicumque indicio c suam declaraverit vo-
luntatem; inter eos, qui ei successerunt, exemplo Falcidie d
retentionis e habita ratione, familiæ dividendæ causa da-
tus arbiter, pro virili f præterea portione eorum, quæ
nulli generaliter g vel specialiter h assignavit, facta di-
visione, in adjudicando patris sequetur voluntatem.

De errore cohæredum.

22. Iidem AA. & CC. Dionysio.

Servum communem non consentientibus cohæredibus,
sed per errorem i ad eum, qui possidet, pertinere cre-
dentibus k tenens, cum omnis verus titulus l deficiat,
suum non facit: sed in eo portiones hereditarias assigna-
tas penes singulos successores remanere manifestum est.
PP. 5. Nonas Januar.

De pacto divisionis & stipulatione.

23. Iidem AA. & CC. Hermogeni.

¶ Licet pacto m divisionis adversus singulos actio pro hæ-
reditariis portionibus creditori parata mutari non pos-
sit: tamen ad exhibendam fidem his, quæ conveniant,
stipulationis & juris adhibito remedio, qui placitum exce-
dit, urgeri potest: cum & hoc omisso, si non contrarium
convenisse probaretur, præscriptis n verbis conveniri po-
tuisset.

De hereditate restituenda, & de his, quæ imputantur
in quartam.

24. Iidem AA. & CC. Socrati.

Filius o quem p habentem fundum, portionem hære-
ditatis q fratribus & quibusdam aliis r sub conditio-
ne verbis precatis restituere sanxit testator, post ejus con-
ditionis eventum s, hereditaria parte prædii in quarta t
ratione retenta, compensato u præterea quod a cohæredi-
bus vice mutua percepit, || & || si quid deest, in supplemen-
tum deducto, quod a ceteris in eo fundo solvitur, supra x
quartam habens, reddere compellitur. Dat. 5. Non. Januar.
CC. Confl. 294.

De collatione.

25. Iidem AA. & CC. Diocli.

Ex causa donationis vel aliunde tibi y quasita, si avi suc-
cessionem respueris, conferre fratribus compelli non
potes. Datum Id. April. Tusco & Anulino Confl. 295.

De voluntate defuncti, quamvis non solemniter, servanda inter
liberos, non quoad extraneos.

26. Imp. Constantinus A. ad Bassum P.P.

Inter omnes duntaxat hæredes suos z, qui ex quoli-
bet venientes gradu, tamen pares videntur esse, vel
emancipatos, quos Prætor ad successionem vocat: si-
ve a captum neque b impletum testamentum, vel
codicillus, seu epistola parentis esse memoretur, siue

m Cohæredum pactiones creditoribus non nocent. l. 25. sup. de pactis.

n l. 20. §. 3. vers. plane. ff. eod.

o Cujacius hanc legem ex Ferrario interpretatur ad l. 78. in fin. ff. de hered. instit.

p Filium quem: pro, filium quem. σὺν ᾧ, de qua v. quæ dixi ad l. 17. §. solutus.

q quam ut hæres consequutus est.

r extraneis scilicet.

s Eventu conditio vires capit,

t Lex est obscura, quam paucis sic explico: Ad filium (oneratum portionis restitutione,
certa conditione existente, eaque lege, ut aliquid vicissim ab iis, quibus hereditatem resti-
tuit, accipiat) quatuor referuntur termini, Retinere, Compensare, Deducere, Reddere. Fun-
dum restituere tenetur, sed ex eo quartam deducit, ibi, Retinere: si tantum a fideicommis-
sario accepit, quantum satis est ad quartam, id in eam imputabit, ibi, Compensatio: si mi-
nus, ex fundo fideicommissario deducit quantum satis ad suppleendam quartam fuerit, ibi,
In supplementum deducto: si plus, reddere compellitur, ibi, Reddere. Possis ex hac postre-
ma sententia necessario colligere, jure civili, filium oneratum fideicommissio, unam tantum
quartam retinuisse. v. Cujac. 8. observ. 3. 4. Verum huic postremæ sententiæ obijciunt lex
91. ff. ad l. Falc.

u hinc colligunt (juncto verbo, deducto. inf. eod.) aliud esse compensationem, aliud dedu-
ctionem. Compensationem ipso jure fieri: deductionem vero exceptione tantum opposita.

x l. 15. ff. ratam rem. v. Cujac. 2. obs. 3. in fin. 15. obs. 12.

y Hoc innuitur, Quod a cohærede legatari titulo accipimus, in quartam Trebellianicam id
imputamus, ut hic. & §. eod. ibi compensatio. Imo non imputamus: quia extra quartam
est, quod ab hærede accipimus. l. 91. ff. ad l. Falc. Aliud in Falcidia: aliud in Trebellianica:
causam dixi d. l. 91. Imo non aliud. Nam quod hæres titulo prælegati a cohærede accepit,
id non restituit. l. 18. in fin. ff. ad Treb. Dic, non restitui nisi supra quartam fuerit, vide hanc
legem.

z emancipato sc. Id enim Græci ad hanc legem supplent, v. Cujac. 13. obs. 33.
qua de re dixi ad l. 18. sup. eod.

a videtur hæc lex interpolata ex l. 1. c. Theod. eod.

b l. 21. §. 1. inf. de testam.

a si pater quas-
das res ex rebus
suis inter liberos
diviserit, quas-
dam non divise-
rit, & ita vel ab
intestato vel te-
stamento facto
mortuus fuerit,
familiæ eriscun-
dæ arbiter, res
quidem divisas,
sicut eas divisit
pater, liberis di-
tribuet: indivisas
vero pro legitima-
rum partium
ratione. Syn. Bas.
35. tit. 20. c. 72.

b v. l. 8. sup. de
inoff.

c i.e. quibuscun-
que verbis. l. 16.
§. eod. quibuscun-
que judicis, l. ult.
§. eod. apud Halo-
andrum legitur
male, Judicio.

d idem error acci-
dit aliis legibus,
puta l. 7. §. de re-
pud. l. 2. §. ut in
possi. §. 1. 17. §. de
collationib. adde
l. 77. in fin. ff. de
cond. & demonst.

e v. Cujac. ad Nov.
22.

d l. 10. §. eod.

e l. 16. in fin. §.
eod.

f l. 11. §. eod.

g l. 32. ff. familia.

h hinc colligunt,
Patrem posse rem
unam eligere de
qua vel in qua
testatur: nec eam
liberos eligere
posse legitimæ lo-
co, si modo rebus
in aliis legiti-
mam suam serva-
re potuerint, v.
Roland. a Valle 1.

conf. 12. num. 1. A-
liud puto futurum
si pater eum fun-
dum eamve do-
mum elegerit,
quam statum
primogenito de-
stinat vel addidit.

l. 55. ff. de leg. 1.

i l. 13. sup. de rei
vind.

k l. ult. ff. pro
dore.

l Socius, rem
communem possi-
dendo, eam suam
non facit. l. 3. in
fin. inf. in qui-
bus cessat.

m Cohæredum pactiones creditoribus non nocent. l. 25. sup. de pactis.

n l. 20. §. 3. vers. plane. ff. eod.

o Cujacius hanc legem ex Ferrario interpretatur ad l. 78. in fin. ff. de hered. instit.

p Filium quem: pro, filium quem. σὺν ᾧ, de qua v. quæ dixi ad l. 17. §. solutus.

q quam ut hæres consequutus est.

r extraneis scilicet.

s Eventu conditio vires capit,

t Lex est obscura, quam paucis sic explico: Ad filium (oneratum portionis restitutione,
certa conditione existente, eaque lege, ut aliquid vicissim ab iis, quibus hereditatem resti-
tuit, accipiat) quatuor referuntur termini, Retinere, Compensare, Deducere, Reddere. Fun-
dum restituere tenetur, sed ex eo quartam deducit, ibi, Retinere: si tantum a fideicommis-
sario accepit, quantum satis est ad quartam, id in eam imputabit, ibi, Compensatio: si mi-
nus, ex fundo fideicommissario deducit quantum satis ad suppleendam quartam fuerit, ibi,
In supplementum deducto: si plus, reddere compellitur, ibi, Reddere. Possis ex hac postre-
ma sententia necessario colligere, jure civili, filium oneratum fideicommissio, unam tantum
quartam retinuisse. v. Cujac. 8. observ. 3. 4. Verum huic postremæ sententiæ obijciunt lex
91. ff. ad l. Falc.

u hinc colligunt (juncto verbo, deducto. inf. eod.) aliud esse compensationem, aliud dedu-
ctionem. Compensationem ipso jure fieri: deductionem vero exceptione tantum opposita.

x l. 15. ff. ratam rem. v. Cujac. 2. obs. 3. in fin. 15. obs. 12.

y Hoc innuitur, Quod a cohærede legatari titulo accipimus, in quartam Trebellianicam id
imputamus, ut hic. & §. eod. ibi compensatio. Imo non imputamus: quia extra quartam
est, quod ab hærede accipimus. l. 91. ff. ad l. Falc. Aliud in Falcidia: aliud in Trebellianica:
causam dixi d. l. 91. Imo non aliud. Nam quod hæres titulo prælegati a cohærede accepit,
id non restituit. l. 18. in fin. ff. ad Treb. Dic, non restitui nisi supra quartam fuerit, vide hanc
legem.

z emancipato sc. Id enim Græci ad hanc legem supplent, v. Cujac. 13. obs. 33.
qua de re dixi ad l. 18. sup. eod.

a videtur hæc lex interpolata ex l. 1. c. Theod. eod.

b l. 21. §. 1. inf. de testam.

De instrumentis communibus.

5. Idem AA. & CC. Frontino & Gafirioni.

a Apud quem instrumenta esse oporteat, vide quæ scripti ad l. 5. ff. fam.

b Perjurus & fraudator divisione quantumvis juramento conficta, non jura- tur. Ideoque ad res nondum cum eo divisas agi poterit.

c v. l. un. inf. si comm. ver. pig. l. 3. ff. qui possit.

d l. 27. inf. de evict.

e Pacta non sunt solennibus ver- bis.

f v. l. 15. §. fam. l. 45. ff. de pact. κατὰ τὴν φύσιν τῆς πράξεως τῆς νόμιμης Syn. 12. tit. 3. c. 8.

g Ubi non est communio, ibi nec cadit divisio.

h Scriptura testamenti non probat adversus tertium, v. quæ not. ad l. 5. sup. fam. l. 2. inf. arb. tut.

i Nihil officit veri- tati, quod defun- ctus modum pa- trimonii sui de- claravit, v. Nov. 46. de eo, qui mo- riens juravit, quantum haberet in bonis.

j i. e. quæ conti- net, omnia divisa esse: hoc sensu, scriptura testa- menti, quæ conti- net quod omnia divisa sint, nihil impedit, quo mi- nus non divisa- rum in testamen- to rerum divisio fiat. Syn. Bas. 11. tit. 1. ex lib. 12. tit. 3. c. 10.

k i. e. quæ non divisi ex sociis communia, iudex æstimare debet. Syn. Bas. 12. tit. 3. c. 5.

l l. un. C. Theod. C. comm. divid.

m v. quæ not. ad l. 41. §. 1. 2. ff. de leg. 3. l. 6. l. 7. l. 8. ff. de pig. Matrem & fratres in amo- re pares esse hinc nonnulli collige- re possunt: sed or- do literæ demon- strat, matrem in amore primam esse, ac proinde pupillos apud matrem suam po- tius quam apud eorum fratres a- dultos, alendos esse hinc colligit Menoch. 2. de ar- bitr. cas. 162. n. 6.

n Publio O- prato.

o id evenit, quoties pater filiam emancipatam elocat.

p id accidit, quando filia est in potestate, qua de re dicam plenius ad l. 4. §. soluto.

q v. l. 34. de reg. jur.

DE instrumentis, quæ communia fratrem vestrum tene- re proponitis, Rector provinciae aditus apud a quem hæc collocari debeant, existimabit. PP. 6. Id. Febr. Sir- mii, AA. Confl. 293.

De conditione iurijurandi.

6. Idem AA. & CC. Thesidianæ & aliis.

SI cum patruo vestro hac conditione divisionem fecistis, ut se nullum dolum malum adhibuisse juraret b, nec fidem placitis exhibuit: quo minus res indivisas requiratis, eorum placitum, quæ in divisionem venerunt, nihil vobis nocere potest. Datum 5. Kalend. April. Sirmii, CC. Confl. 294.

De evictione.

7. Idem AA. & CC. Severiano & Flaviano.

SI fratres vestri pro indiviso commune prædium citra c svestram voluntatem obligaverunt, & hoc ad vos secun- dum pactum divisionis, nulla pignoris facta mentione, per- venit: evictis partibus, quæ ante divisionem sociorum fuerunt, in quibus obligatio tantum consistit, ex stipulatu, si intercessit; alioquin quanti interest, præscriptis ver- bis contra fratres agere potestis. Nam si fundi, scientes obligationem, dominum suscepistis: tantum evictio- nis d promissionem solemnitate verborum, vel e pacto promissam probantes, eos conveniendi facultatem ha- bebitis. Datum 2. Non. Decemb. Nicomedia, CC. Confl. 294.

De possessione relicta vel translata.

8. Idem AA. & CC. Nicomacho & aliis.

SI inter vos majores annis vigintiquinque rerum com- munitum divisio, relicta f vel translata possessione, fi- nem accepit, instaurari muro bona fide terminata con- sensu minime possunt. Datum Non. Decembr. CC. Confl. 294.

Si corpora maneat communia, vel non.

9. Idem AA. & CC. Demetrisano.

Familia eriscunda, vel communi dividendo judicio ita g demum, si corpora maneat communia, agi pot- est. Dat. 6. Id. Dec. Nicomedia, CC. Confl. 294.

Si in testamento omnia esse divisa scriptum sit.

10. Idem AA. & CC. Gallicano.

SCRIPTURA testamenti h, qua i specialiter omnia divisa continentur, quo minus res, quarum k testator non fe- cit mentionem, hæredes inquirere possunt, nihil impedit. Sine die & consule.

De familiis non separandis.

11. Imp. Constantinus A. Cæculo Rationali trium provinciarum.

POSSESSIONUM l divisiones ita fieri oportet, ut integra a- pud successorem unumquemque servorum, vel colo- norum adscriptitæ conditionis, seu inquilinorum proxi- morum agnatio vel adfinitas permaneat. Quis enim fe- rat liberos m a parentibus, a fratribus sorores, a viris conjuges segregari? || Igitur || si qui || sic sociata || in jus diversum mancipia || vel colonos || distraxerint, in unum eadem redigere cogantur. Dat. 3. Kal. Maji, Proculo n & Paulino Confl. 334.

De dote, & donatione propter nuptias.

12. Imp. Justinianus A. ad Senatum.

ILLUD æquitatis fovere rationibus, bene nobis apparuit: Si quis etenim pro filio suo ante nuptias donationem conscripserit, vel dederit, vel pro filia sua dotem, & hoc quod dedit, iterum ad eum revertatur, vel stipulatione o vel lege p hoc faciente: vel || & si || alio dotem vel ante nuptias donationem dante, stipulationis paternæ tenor q vel forte legis hoc induxerit: ille autem testamento con- dito, vel filios suos, vel extraneos scripserit hæredes, & nihil de hujusmodi rebus, quæ ad eam reversæ sunt, vel pervenerunt, disposuerit, inventiantur autem alii liberi ejus res a paterna substantia lucrati, vel per ante nuptias donationem, vel dotes, vel militiæ cau-

sa, quas (utpote testamento a existente) non coguntur conferre: tunc filius vel filia easdem res, quæ ad patrem reversæ sunt, vel pervenerunt, habeant præcipuas, ad si- mile tamen lucrum computandas, ut in præsentis casu tan- tum a habeat ipse vel ipsa, quantum ejus fratres a patre sunt consecuti, secundum eos modos, quos supra diximus, & quos conferre propter testamentum non coarctantur. Sin autem nihil tale penitus in fratres eorum a parte colla- tum est: neque ipsos sibi præcipue hanc partem vindica- re, sed quasi paternæ facta substantiæ b sit, inter omnes secundum institutionis tenorem dividi: & hæc quidem, si inter fratres patris elogium compositum sit. † Sin autem extranei c sint scripti hæredes, & nihil in testamento suo, neque in hac parte testator dixerit: tunc omnimodo præ- cipuum habeat filius vel filia, quod ad patrem revertitur, vel pervenit. Si tamen minus in fratres collatum est, am- plius autem ex hujusmodi causa ad patrem pervenit, illo, quod ad similem d quantitatem concutrit, excepto, cætera quasi paternæ substantiæ facta, secundum modum institu- tionum dividantur. Illo proculdubio observando, quod si minus sit id, quod pater ex hujusmodi causa habuit, ea quantitate, quæ in fratres collata est, tota e hujusmodi portio ad eas personas perveniat, quarum occasione res ad patrem revertitur. Ea igitur, quæ in paterna persona diximus, obtinere volumus etiam in avo & proavo pater- no vel materno, & in matre, & in avia, & proavia paterna vel materna. Dat. 2. Kal. Aug. Constantinop. Lampadio & Oreste VV. CC. Confl. 330.

FINIUM f REGUNDORUM g.

TIT. XXXIX.

De venditione.

1. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Nicephoro.

REGIONEM certam fundi h, propriis finibus ejus mu- tatis i, dominus ejus distrahere ac residuum reti- nere non prohibetur. Nec amplius emptor, quam quod ratione k secundum venditionis fidem ad se pervenit, vindicare potest prætextu terminorum tempo- ris antecedentis l venditionem. Datum Id. Dec. Nicome- dia, AA. Confl. 293.

De successionum varietate & vicinorum novo consensu.

2. Idem AA. & CC. Tariano.

SUCCESSIONUM m varietas, & vicinorum novi n consen- sus, additis vel detractis agris alterutro, determinatio- nis veteris monumenta sæpe o permutant. Datum 9. Kal. Jan. Nicomedia, AA. Confl. 293.

De proprietate & possessione. De agrimensore adhibendo.

3. Imp. Constantinus A. ad Tertullianum p V. P. Comitem dioceseos Asianæ.

SI q quis super sui juris locis prior || de finibus || de- stulerit querimoniam, quæ proprietatis r contro- versia cohæret: prius f possessionis r questio finia- tur, & tunc u agrimensor ire præcipiatur ad loca x, ut patefacta veritate, hujusmodi litigium termine-

idem in dote profectitia revertente ad matrem, ad avum, abavum, proavum patremque vel matrem, in fin. inf. eod. Ideoque dos hujusmodi, vel ab intestato, vel testamento æqua- liter liberis institutis, inter eos divi litur. c Extraneus hæres institutus agere volens iudicio familiæ eriscundæ adversus filiam testatoris cohæredem, dotem ad defunctum rever- sam dividi petit, estne audendus? non est, cum ea sit filia defunctæ.

d ei scilicet, quam habent reliqui cohæredes.

e puto legendum, sola, idque hypothesis a me superius allata evidenter innuit.

f 5. 20. Inst. de arb. §. 6. Inst. de offic. jud. 10. ff. l. 2. C. Theod. 26. Paul. 1. sentent. 16. adde 8. Eclog.

g 1. Harm. 3. c. 2. §. 1. C. p. 1. Oldend. cl. ff. 4. arb. 14.

h dicitur etiam vix eriscundæ ab Apulejo.

i fundi proprii Cujac. 13. obs. 33.

j arbitrio venditoris & possessoris, fines possunt permutari. l. 2. inf. eod. l. 1. 12. ff. eod. §. Rel. 9. c. 14. l. 24. §. 2. ff. de leg. 1. facit l. ult. in fin. inf. de temporib. & reparat. l. 43. ff. de pact. l. 23. 27. ff. de regulis.

k traditione. Cujac. lib. 1. arg. l. 3. ff. de arb. empt.

l Statut antiquis terminis, nisi novi probentur: probantur autem, si alii in venditione designati fuerint.

m l. 11. ff. eod. Harm. d. 108.

n Novus consensus, novos fines potest inducere. l. 12. in fin. ff. eod.

o Mutatio finium seu terminorum non præsumitur. v. Alciat. 2. præsumpt. 3. Menochium 6. præsumpt. 43. & l. 1. in fin. ff. finium regund.

p Hæc integra constitutio, Julii Frontini libris, de limitibus agrorum reperitur inserta: hic tamen nonnihil a Justiniano interpolata est.

q si quis super invasis sui juris locis, &c. l. 1. C. Th. eod.

r In causa finali de proprietate contenditur. Apul. 6. Metam.

s l. 1. inf. de appell.

t Nunquam de proprietate questio est, aut finibus, quin etiam de possessione queratur. l. 12. §. de rei vind. Causa finium vindicationi cohæret. Cujac. notat 5. obs. 21. tres arbitros sumi solitos in hac questione ex legibus 12. tabb.

u hoc innuit, Ad agrimensorum disciplinam non pertinere questionem possessionis, sed finium. vide Cujac. 10. obs. 2. Plaut. prolog. Pænuli: Eius quæ regiones, limites, confinia determinabo, si rei ego sum finis finitor. Astronomia & musica d scuntur ad scientiam solam, Agrimensori vero finium his orta committitur, ut contentionum propter vitas absin- datur. Jodex est artis suæ: Forum ipius, agri deserti sunt, More vastissimi fluminis: alius spacia tollit, alius rura concedit. Caliod. 3. Variar. 52.

x l. 8. in fin. ff. eod. v. Cujac. 19. obs. 16.

z Hoc hodie mu- tatum. Nov. 18. c. 6.

a Partem dotis a se acceptæ, & ad patrem reversæ nobiscum divide. Actio. Aut ea pe- titio abstinere, aut vestras vicis- sim dotes, aut do- nationes propter nuptias conferte. Exceptio. Parens nobis eas præci- puas testamentis dedit: vel sic: nulla nobis neque dos data, neque donatio propter nuptias a patre facta. Replicatio. Quid hic statui oportet? Dos de quo hic agitur, hisce casibus in- ter liberos æqua- liter dividenda. vers. Sin autem. ibi. Dividi inf. eod. Quid, si casus superiores defi- ciunt? Vidua do- tem percipiet, & hic. Quid si major vel forte minor sit fratrum cohæ- redum dote vel donatione propter nuptias? si minor, ferat id patrem- ter, vers. Ille pro- cul dubio, ibi: quod si minor. J. eod. si major, quanta dos est, aut donatio propter nuptias cohære- dum, tantam quantitatem ex ipsa dote, de qua hic agitur, perci- plet. Superfluum vero æqualiter inter eam ejusque cohæredes divi- detur, pro modo institutionum, v. si tamen minor. ibi: amplius au- tem. &c. J. eod.

b Dos profecti- tia ad patrem re- versa, paternæ fæ substantiæ (dic

de fabricenfibus . ij . 9 .
 de falsa causa adjecta legato . 6 . 44 .
 - moneta . 9 . 24 .
 - familias erisundo . 3 . 36 .
 de famosis libellis . 9 . 36 .
 de feriis . 3 . 12 .
 de fide , et jure hasto fiscalis . 10 . 3 .
 de fideicomissariis libertatibz . 7 . 4 .
 de fideicomissis . 6 . 42 .
 de fide instrumenton . 4 . 21 .
 de fidejussoribz , et mandat . 11 . 41 .
 - - - - - minor . 11 . 24 .
 - - - - - Tutor , et curat . 9 . 57 .
 de filiis familias , et quemadmodum . 10 . 60 .
 de filiis officialium militarium . 12 . 40 .
 de filiis familias minore . 11 . 23 .
 - finium regandorum . 3 . 39 .
 de fiscalibus usuris . 10 . 11 .
 de fructibus , et redditibus . 11 . 51 .
 de frumento alexandrino . 11 . 24 .
 - - - - - urbis constantinop . 11 . 23 .
 de fugitivis colonis patrimon . 11 . 63 .
 de fundis , et saltibus rei dom . 11 . 66 .
 - - - - - limitrophis . 11 . 59 .
 - - - - - patrimonialibus . 11 . 67 .
 - - - - - rei privatae . 11 . 65 .
 de fundo dotali . 5 . 23 .
 de furtis , et servo corrupto . 6 . 11 .

12. 1/2 lb. of each of the following

This image shows a blank, aged, cream-colored page, likely an endpaper or flyleaf of a book. The paper has a slightly textured appearance with some faint smudges and discoloration, characteristic of old paper. There is no text or other markings on the page.

1870

This image shows a blank, aged, cream-colored page, likely an endpaper or flyleaf from an old book. The paper has a slightly textured appearance with some minor discoloration and faint, dark spots, possibly due to age or handling. There is no text or other markings on the page.

1870

1875

a Solus, una par-
te latitante mo-
vosper. l. 13.
§. 3. de jud.

b Pars observans
hic, est pars præ-
sens seu litigato-
tor qui præsens
est, cuius adversa-
rius est absens.

c Plenior extat
in d. l. 1. C. Theod.
ead.

d l. 1. C. Theod.
ead. v. l. 5. J. unde
vi.

e l. 2. ff. eod.
f tantum spatil.
Interpret. d. l. 2. §. 8.
Elog. 9. c. 18. G.

h. m. 7. c. 1. ff.
de iur. episc. & cl.
§. 1. de iur. & iur.
§. 1. de iur. & iur.

g Hinc interpo-
lata lex C. Theod.
ead. Quænam es-
set hæc quinque
pedum præscrip-
tio. Petrus Bay-
lardus (qui sanum
eiusque legis in-
tellectum ætate
sua iactabat) hic
dixit, Nescio. Ac-
curat. hic. Male li-
dorus c. 25. putat
non permissum
fuisse apud vete-
res litigium quin-
que pedum, pro-
pter rei vilitate-
tem. Nam & re-
rum modicarum
fuit apud veteres
quæstio. §. 16. ff.
de rerum divisi.
Criminus 25. de ho-
nesta disciplina q.
patet sumptum
hoc fuisse Solonis
ex legibus. Mo-
verit l. 13. ff. eod.
& Plutarchi loco
in Solone. ubi ta-
men quidam le-
gant duo non
trivis. Cic. 1. de
legib. huius præ-
scriptionis ita me-
minit: Usucapio-
nem 12. tab. intra
quinque pedes es-
se voluerunt. sed
hic quoque locus
indiget interpre-
te. Sciendum est ergo, legibus duodecim tabularum cautum fuisse, ut inter vicinorum præ-
dia constituta finibus, quinque pedum (qui fines finium dici potuerunt) spatium vellet quere-
tur, ut eo spatio ire, agere uterque dominus posset. Itemque, ut circum verti aratrum saltu
cavens sulco posset. (Hinc Varro 4. de lingua. Fines agrorum termini: quod hæc partes
propter limitare iter maxime servantur) id spatium usucapi lex vetas. Servitus itineris,
hoc est, iter ad culturam usucapi potest: iter limitaneum seu limitare, ut Varro ait, non
potest. Lex Manilia, de qua dixi ad leges XII. tabul. deinde lata est, qua cautum fuit, ut
quoties de his quoque pedibus controversia moveretur, agrimensor eligeretur, qui fines eos
regeret. Ultra quinque pedes, his non erat finalis, sed proprietatis, ideoque non agrimen-
sor, sed Prætor adestundus erat. Idem ostendit Appianus Urbicus, & Junius Nymphius: reliqua
vide apud Alciatum lib. de quinque pedum præscriptione.

h. m. 7. c. 1. ff.
de iur. episc. & cl.
§. 1. de iur. & iur.
§. 1. de iur. & iur.

i Aliæ quæstio, de fine: alia de loco. Prior est de fine intra quinque pedes: Posterior,
ultra: cum de loco in confinio vel in medio agri, quam ad partem pertineat, queritur. Fi-
nis, usucapi non potest: locus potest. Utraque controversia est de latitudine. l. ult. D. de
pignoratitia. Est & alia quæstio de modo: de qua vide Cui. 10. obs. 2. h. d. 4. D. eod.

j Quænam servitus olim in hac præscriptione fuit, quæ hodie libertas? non observatur
longi temporis præscriptio, cuius fit mentio in l. ult. C. Th. eod. Sed hæc sola præscriptio
ad hoc hodie repellitur, si veteribus finem cum signis lineis inclusus congruum evadit arte
præfiteris. d. l. ult. vel ut in concilio Spalensi II. Si veteribus signis lineis præfixus monstra-
verit res sua esse retentionis. v. Cuiac. hic.

k Quinque vel sex pedum latitudo lege Manilia præscribitur. Intra latitudinem eam non
erat usucapio, neque præscriptio, id est, diuturna acquisitio. vide quæ scripsi ad l. ult. D. de
termino mozo.

l Aliæ quæstio, de fine: alia de loco. Prior est de fine intra quinque pedes: Posterior,
ultra: cum de loco in confinio vel in medio agri, quam ad partem pertineat, queritur. Fi-
nis, usucapi non potest: locus potest. Utraque controversia est de latitudine. l. ult. D. de
pignoratitia. Est & alia quæstio de modo: de qua vide Cui. 10. obs. 2. h. d. 4. D. eod.

m Reliqua huius legis vide apud Aggenum. n. al. motionibus. l. 5. C. Th. eod.

o Finalis quæstio triginta tantum annis præscribitur. §. 8. Elog. 9. cap. 20. & 1. Harm. 7.
c. 1. de iur. & iur.

p Quæstio huius legis vide apud Aggenum. n. al. motionibus. l. 5. C. Th. eod.

q Confortes ejusdem litis sunt, socii inter quos communis est res, & de qua litem simul
omnes contestantur, vel unus eorum tantum.

r l. ult. C. Theod. de dominio rei, que possidet.

s Habens confortem ratione partis suæ potest agere & convenire. Olim, si egisset, hanc
exceptionem audiebat. Quod ageres non admodum personam confortis. Si conveniebatur, hæc
exceptione tueri se poterat, Quod haberes confortes. Sidonius 4. epist. Nec est, cur dicere
incipias, habeo confortes, necdum celebrata divisio est: quod creditoribus malis dicitur be-
ne. vide Cuiac. hic. t. l. 4. in fin. l. 85. §. 4. D. de verb. oblig.

u l. 2. C. Theod. de cognitoribus ac procuratoribus. 2. tit. 12.

x Communi nomine, sive mandato, agere (oblata cautione de rato, l. 1. §. de procuratori-
bus) & conveniri (oblata cautione iudicatum solvi) possumus. l. 2. C. Theod. de cognitoribus
lib. 2.

y d. l. 1.

z Communi nomine, sive mandato, agere (oblata cautione de rato, l. 1. §. de procuratori-
bus) & conveniri (oblata cautione iudicatum solvi) possumus. l. 2. C. Theod. de cognitoribus
lib. 2.

aa Communi nomine, sive mandato, agere (oblata cautione de rato, l. 1. §. de procuratori-
bus) & conveniri (oblata cautione iudicatum solvi) possumus. l. 2. C. Theod. de cognitoribus
lib. 2.

ab Communi nomine, sive mandato, agere (oblata cautione de rato, l. 1. §. de procuratori-
bus) & conveniri (oblata cautione iudicatum solvi) possumus. l. 2. C. Theod. de cognitoribus
lib. 2.

ac Communi nomine, sive mandato, agere (oblata cautione de rato, l. 1. §. de procuratori-
bus) & conveniri (oblata cautione iudicatum solvi) possumus. l. 2. C. Theod. de cognitoribus
lib. 2.

ad Communi nomine, sive mandato, agere (oblata cautione de rato, l. 1. §. de procuratori-
bus) & conveniri (oblata cautione iudicatum solvi) possumus. l. 2. C. Theod. de cognitoribus
lib. 2.

ae Communi nomine, sive mandato, agere (oblata cautione de rato, l. 1. §. de procuratori-
bus) & conveniri (oblata cautione iudicatum solvi) possumus. l. 2. C. Theod. de cognitoribus
lib. 2.

af Communi nomine, sive mandato, agere (oblata cautione de rato, l. 1. §. de procuratori-
bus) & conveniri (oblata cautione iudicatum solvi) possumus. l. 2. C. Theod. de cognitoribus
lib. 2.

ag Communi nomine, sive mandato, agere (oblata cautione de rato, l. 1. §. de procuratori-
bus) & conveniri (oblata cautione iudicatum solvi) possumus. l. 2. C. Theod. de cognitoribus
lib. 2.

ah Communi nomine, sive mandato, agere (oblata cautione de rato, l. 1. §. de procuratori-
bus) & conveniri (oblata cautione iudicatum solvi) possumus. l. 2. C. Theod. de cognitoribus
lib. 2.

ai Communi nomine, sive mandato, agere (oblata cautione de rato, l. 1. §. de procuratori-
bus) & conveniri (oblata cautione iudicatum solvi) possumus. l. 2. C. Theod. de cognitoribus
lib. 2.

aj Communi nomine, sive mandato, agere (oblata cautione de rato, l. 1. §. de procuratori-
bus) & conveniri (oblata cautione iudicatum solvi) possumus. l. 2. C. Theod. de cognitoribus
lib. 2.

tur. Quod si altera pars, ne huiusmodi quæstio termine-
tur, se subtraxerit, nihilominus agrimensor a in ipsis
locis iussione Reëtoris provincie una cum observante b
parte hoc ipsum faciens c perveniet. Datum 16. Kalend.
Mart. Verona. Gallicano & Symmacho Confl. 330.

De eo, qui iudicio pendente occupat de alieno.

4. Idem A. ad Bassum Præfectum urbi.

SI d constiterit eum, qui finalem detulerit quæstionem,
Spriusquam aliquid sententia determinetur, rem sibi alic-
nam usurpare voluisse: non solum id, quod male petebat,
amittat, sed (quo magis unusquisque contentus suo, rem
non expetat e juris alieni) qui irreptor agrorum fuerit in
lite superatus, tantum f agri modum, quantum adimere
tentavit, amittat. Lecta apud acta 13. Kal. Jul. Gallicano &
Symmacho Confl. 330.

De quinque pedum præscriptione.

5. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. AAA.
Neotherio P.P.

Quinque g pedum præscriptione h summta, finalis
iurgi vel i. locorum k libera l peragatur intentio m.
PP. 7. Kalend. Jul. August. Arcadio A. 2. & Rufino Confl.
392.

De temporis præscriptione.

6. Imppp. Theod. Arcad. & Honor. AAA. Rufino P.P.

Cunctis molitionibus n & machinationibus amputa-
tis, decernimus, in finali quæstione non longi tempo-
ris, sed triginta o tantummodo annorum præscriptionem
locum habere. Dat. 3. Non. Nov. Arcad. A. 2. & Rufino
Confl. 392.

DE CONSORTIBUS EJUSDEM LITIS.

TIT. XL.

1. Imp. Julianus A. Secundo P.P.

Explosis r atque reiectis præscriptionibus, quas liti-
gatores sub s obtentu consortium, studio protra-
henda disceptationis excogitare consueverunt: sive
unius fori omnes sint, sive in diversis provinciis
versentur, nec adjuncta præsentia consortis vel consorti-
um, agendi vel respondendi iurgantibus licentia pro r parte
pandatur. Dat. 3. Non. Septemb. Mamertino & Nevita
Confl. 362.

2. Impp. Valent. & Valens AA. Sallustio P.P.

Coniune u negotium post litem legitime ordinatam
etiam quibusdam absentibus // in solidum // agi sine x
mandato potest, si præsentem rem y ratam dominum habitu-
rum cavere parati sint, vel si quid ab his petitur, iudicatum
solvi satisfactione firmaverint. PP. 6. Id. Decemb. Divo
Joviano // A. // & Varroniano Confl. 364.

3. Impp. Valent. & Valens AA. Sallustio P.P.

Coniune u negotium post litem legitime ordinatam
etiam quibusdam absentibus // in solidum // agi sine x
mandato potest, si præsentem rem y ratam dominum habitu-
rum cavere parati sint, vel si quid ab his petitur, iudicatum
solvi satisfactione firmaverint. PP. 6. Id. Decemb. Divo
Joviano // A. // & Varroniano Confl. 364.

4. Impp. Valent. & Valens AA. Sallustio P.P.

Coniune u negotium post litem legitime ordinatam
etiam quibusdam absentibus // in solidum // agi sine x
mandato potest, si præsentem rem y ratam dominum habitu-
rum cavere parati sint, vel si quid ab his petitur, iudicatum
solvi satisfactione firmaverint. PP. 6. Id. Decemb. Divo
Joviano // A. // & Varroniano Confl. 364.

5. Impp. Valent. & Valens AA. Sallustio P.P.

Coniune u negotium post litem legitime ordinatam
etiam quibusdam absentibus // in solidum // agi sine x
mandato potest, si præsentem rem y ratam dominum habitu-
rum cavere parati sint, vel si quid ab his petitur, iudicatum
solvi satisfactione firmaverint. PP. 6. Id. Decemb. Divo
Joviano // A. // & Varroniano Confl. 364.

6. Impp. Valent. & Valens AA. Sallustio P.P.

Coniune u negotium post litem legitime ordinatam
etiam quibusdam absentibus // in solidum // agi sine x
mandato potest, si præsentem rem y ratam dominum habitu-
rum cavere parati sint, vel si quid ab his petitur, iudicatum
solvi satisfactione firmaverint. PP. 6. Id. Decemb. Divo
Joviano // A. // & Varroniano Confl. 364.

7. Impp. Valent. & Valens AA. Sallustio P.P.

Coniune u negotium post litem legitime ordinatam
etiam quibusdam absentibus // in solidum // agi sine x
mandato potest, si præsentem rem y ratam dominum habitu-
rum cavere parati sint, vel si quid ab his petitur, iudicatum
solvi satisfactione firmaverint. PP. 6. Id. Decemb. Divo
Joviano // A. // & Varroniano Confl. 364.

8. Impp. Valent. & Valens AA. Sallustio P.P.

Coniune u negotium post litem legitime ordinatam
etiam quibusdam absentibus // in solidum // agi sine x
mandato potest, si præsentem rem y ratam dominum habitu-
rum cavere parati sint, vel si quid ab his petitur, iudicatum
solvi satisfactione firmaverint. PP. 6. Id. Decemb. Divo
Joviano // A. // & Varroniano Confl. 364.

9. Impp. Valent. & Valens AA. Sallustio P.P.

Coniune u negotium post litem legitime ordinatam
etiam quibusdam absentibus // in solidum // agi sine x
mandato potest, si præsentem rem y ratam dominum habitu-
rum cavere parati sint, vel si quid ab his petitur, iudicatum
solvi satisfactione firmaverint. PP. 6. Id. Decemb. Divo
Joviano // A. // & Varroniano Confl. 364.

10. Impp. Valent. & Valens AA. Sallustio P.P.

DE NOXALIBUS ACTIONIBUS.

TITULUS XLI.

De furto.

1. Imp. Alexand. A. Marcello.

SI extat corpus nummorum, quos ablatos ex patris
tui hæreditate ab eo, quem liberum esse constiterit,
allegas: vindicare eos, vel ad exhibendum agere
non prohiberis. Nam quamvis alias noxa b caput se-
quatur, & manumissus furti actione teneatur, quæ in hære-
dem non competit: cum tamen servus c a domino aliquid
fert, quamvis furtum committat, furti tamen actio non
est nata: neque adversus ipsum, si d postea manumissus
est, locum habet, nisi furtivas res & post manumissio-
nem contrectet. PP. 13. Kal. Decemb. Maximo 2. & A-
liano Confl. 224.

De arboribus furtim casis, & de ignorantia & prohibi-
tione domini.

2. Imp. Gord. A. Quintiliano & aliis.

SI servi vestri, nescientibus vobis, vel etiam prohiben-
tibus, furtim arbores ceciderunt, quibus etiam propria
pœna juxta legem saltui datam fuerat præstituta: frustra
veremini, ne ex persona eorum ultra e noxa deditionem
sitis obstricti: cum ex delictis servorum domini ignoran-
tes, vel prohibentes, si noxali actione conveniantur, ita
condemnari debeant, ut aut noxa dedere, aut conde-
nationem f sufferre habeant in sua potestate. PP. 3.
Non. Junii, Gordiano & Aviola Confl. 240.

De plagio.

3. Impp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Eutychio.

Sive servum plagii paras accusare solenniter, Præsidem
provincia adire non prohiberis: sive dominum ejus so-
licitati servi noxali iudicio, sive furti malueris conveni-
re: suam tibi notionem Præsides // provincie // commoda-
bit: non ignorans, quod si dominum elegeris, & g eo
non consentiente, quod intendis, commissum probaveris,
vel noxa dedenda, vel damni farciendi, ac pœnæ præstan-
dæ habeat facultatem. PP. 5. Non. Octobr. Sirmii, AA.
Confl. 293.

De rapina, De scientia, vel ignorantia domini. De
iudicio publico.

4. Idem AA. & CC. Sofio.

SI servus ignorante domino, vel sciente & prohibere ne-
squeunte h, res tuas vi rapuerit, dominum ejus apud
Præsidem provincie, si necdum utilis annus excessit, qua-
drupli: quod si hoc effluxit tempus, simpli i noxali iudi-
cio convenire potes: Qui si noxa maluerit servum dede-
re, nihilominus cum ipso, quantum ad eum pervenit, ex-
periri non prohiberis.

† Nam si eo conscio, & prohibere valente, detracta no-
xa deditione conventus, ad k summam condemnationis
solvendam omnino compellendus est.

† Sane, si criminis publici l accusationem propter ux-
orem tuam a servo raptam intendendam putaveris: non m
contra dominum, sed contra eum servum, quem facinus
commississe proponis, hanc instituere debes. PP. 18. Kal.
Septemb. Sirmii, AA. Confl. 299.

De furto, & ope consilioque domini.

5. Idem AA. & CC. Menophilo.

SI tibi per furtum nec manifestum ancillam servus ope n
consilioque domini cum aliis rebus subtraxerit, cum
inter servum & liberum civile iudicium consistere non
possit, cum ob hoc delictum dupli pœnali actione, & de
rebus propriis vindicatione vel o conditione convenire
potes. S. 5. Kal. April. CC. Confl. 294.

AD EXHIBENDUM P.

TIT. XLII.

De vindicta ancillam.

1. Imp. Alexander A. Crescenti militi.

SI dominum q ancillæ, de qua agis, ad matrem
tuam pertinuit, nec jure a patre tuo venundata est,
ejusque proprietatem tibi vindicare paratus es:

a 4. Instit. 8. &
9. ff. 4. & 18. Pa-
log. 8. & lib. 60.
lib. 5.

b 5. 5. Instit. eod.
dixi ad l. 1. in fin.
ff. de privar. de-
lict.

c 5. 6. Instit. eod.
vide l. 16. ff. de
furt.

d dixi ad l. 1. §. 1.
ff. si in, qui testam.
lib.

e 5. 2. in fin. Instit.
ead. vide l. 2. ff. eod.
l. 7. §. 1. ff. de da-
mno. l. 1. §. 15. ff. de
vi & vi.

f l. 19. §. 18. ff. de
adilicio.

g & non eo con-
sentiente. Cujaci-
us hunc locum ita
restituit ex Græ-
cis 5. observ. ult. &
reede. Gravior est
enim in consenti-
ente, quam in i-
gnorante actio.

h adde l. 1. ff. eod.
adde l. 45. ff. ad l.
Aquil.

i i. e. in sym-
plum. hoc est, ut
servus noxa de-
datur, & dominus
ejus in id teneat-
ur, quod ad eum
pervenit, ita Græ-
ci Synops. Basil.
ead. c. 42.

k in id, quod in-
terest seu in qua-
druplum. Synops.
d. loco.

l Raptus, crimen
publicum v. §. 8.
Instit. de publicis
iudiciis.

m Ex servi de-
lictis dominus non
obligatur.

n vide l. 50. §. 8.
ff. de furtis. l. 53. in
fin. ff. de verb. sign.
vide Cuiac. 6. obs.
ubi tract. de va-
riis furtis gene-
ribus.

o vide l. 7. ff. de
cond. furt.

p 5. 3. Instit. de off.
jud. & 12. ff. 4.
de iur. pænesta-
tionis. h. d. 4. D. eod.
Oldendorp. class. 3.
aff. 1. Quid sit ex-
hibere, vide l. 2.
ff. eod. l. 3. §. 2. ff. de
hom. lib. exhib. l.
22. l. 246. ff. de
verb. sign.

q Ad exhiben-
dum actio, vindi-
cationis præpara-
toria. vide l. 1. §. 3.
§. 3. ff. eod. l. 3. §. 1.
ff. de liber. exhib.
l. 1. ff. de privar.
delictis. Datur vin-
dicatio, interdici-
turo utrobi, o-
pæratio & noxali
iudicio acturo. v.
Cui. 9. obs. 7.

a milit. rem.
b Ratione cri-
minis, persona ex-
hibenda. adde l.
ul. ff. eod.

c Liberatus, quia
non pollebat,
non liberatur, si
de novo polleat.
l. 12. §. ff. eod.

d Paterno.
e vide l. 6. §. eod.

f Ob rem non ex-
hibitam, iuratur
in litem. l. per. ff.
eod. l. 21. §. de rei
vind. 7. Syn. 18. ex
lib. 15. tit. 4. §. 24.

g Ad exhiben-
dum actio datur
adversus possi-
dentem & eum
qui dolo desit
possidere. Synop. 1
d. loco.

h l. 7. §. eod. l. 9. in
prin. & §. 2. ff.
eod.

i Modestinus,
non contemnenda
auctoritas, iur. s.
consultus.

k an? Gordia-
nus,
l. 4. §. eod. l. 7. §.
24. ff. eod. l. 7. §. de
act. emp. ff. de tab.
exhib.

m Invasor instru-
mentorum crimi-
naliter accusari
potest, & civiliter
ad exhibendum
cogit.

n accusatoris.
Cuj. 13. obs. 35.
o l. 8. §. eod.

p l. 9. §. 3. ff. eod.
q l. 3. §. 14. ff. eod.

r Exhibito re-
rum commodata-
rum aut deposita-
rum peti potest.
l. 13. ff. de ob-
lig. & act.

s Depositarius,
deponendi utiliter
pacisci potest. ad-
de quae notavi ad
l. 53. in fin. ff. de
act. emp.

t aliud ex equo.
i Utilis actio non
stricto iure, sed
ex equo datur.

y Ad exhiben-
dum agit debitor
solutus, quia de-
betur: agit, in-
quam, ad chiro-
graphum & in-
strumenta cetera,
quae ad contra-
ctum pertinent. 7.
Syn. 18. §. 2. ff. de
act. emp. l. 2. §. 28.

z Naturaliter li-
beratus, instru-
mentum potest
condicere. v. l. 2.
§. de cond. ex lege.
l. 18. ff. eod.

a puta l. luro-
ne. d. l. 18. l. 2. §. de
cond. ex lege.

b n. d. §. 3.
Eclog. 2.

c n. d. §. Legem
de alea latam fu-
isse restat Cicero
Philip. 2. Alea
nomen, omnem
fortuna lufum
complectitur, non
tantum talorum
vel tessarum ex
pyxide, id est, fri-
zillo vel phimo,
quam pyxidem
appellari opinor
illo versu Iuven-
alis 13. paries gladio vel pyxide nummos. v. Cujac. hic.

d l. 1. §. 1. ff. de
act. emp. l. 2. §. 28.

e l. 1. §. 1. ff. de
act. emp. l. 2. §. 28.

f l. 1. §. 1. ff. de
act. emp. l. 2. §. 28.

g l. 1. §. 1. ff. de
act. emp. l. 2. §. 28.

h l. 1. §. 1. ff. de
act. emp. l. 2. §. 28.

i l. 1. §. 1. ff. de
act. emp. l. 2. §. 28.

k l. 1. §. 1. ff. de
act. emp. l. 2. §. 28.

l l. 1. §. 1. ff. de
act. emp. l. 2. §. 28.

Præfes provinciae exhiberi eam jubebit, ut apud iudicem a
de rei veritate quærat. PP. Kal. Maji, Alexandro A.
Confl. 227.

De serva rea criminis.

2. Idem A. Syro.

SI criminis b alicujus reus servus postulat, per ad ex-
hibendum actionem produci a domino, non cessari debet.
PP. 2. Kal. Decemb. Alexandro A. Confl. 227.

De exceptione rei judicate.

3. Idem A. Felicissimæ.

NEQUE ad exhibendum actio, neque proprietatis vindi-
catio, si nunc competit, propterea perempta est,
quod c aliquando adversus te ad exhibendum actione ali-
ter pronunciatum est: quia commutatione litis alia res
esse incipit. PP. Kalend. Septemb. Maximo 2. & Aliano d
Confl. 234.

De instrumentis & de in litem iurando.

4. Idem A. Flacillæ.

NON ignorabit iudex, si instrumenta e tui juris, quæ
penes diversam partem fuisse probaveris, ab eisdem
non exhibeantur, iurjurandi f in litem facultatem de-
ferri tibi oportere. PP. 3. Kal. Mart. Agricola & Clemen-
tino Confl. 231.

De possessore, & eo qui dolo desit possidere.

5. Imp. Gord. A. Sabiniano militi.

AD exhibendum actione non g tantum eum, qui pos-
sedit, sed etiam eum teneri, qui b dolo fecit, quo-
minis exhiberet, merito tibi a non contemnenda auctori-
tatis jurisconsulto Modestino i responsum est. PP. 2. Id.
Feb. Gordiano A. & Aviola Confl. 240.

De instrumentis.

6. Imp. Philippus & A. Palemonidi.

INstrumenta l ad ius tuum pertinentia, partem diver-
sam invasit adseverans, si quidem crimen m intendis,
solemnibus accusationibus n impletis, iidem adseveratio-
ni tuæ facito: si vero ad exhibendum intendis, iudiciorum
more experire. PP. 2. Id. Mart. Peregrino & Amiliano
Confl. 245.

De culpa & dolo & re deteriorata.

7. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC.

Vitalianis.

EXhibitionis necessitate tenetur, qui facultatem ha-
bens, culpam vel dolum o in explendo præcepto com-
mittit: ita ut si rem deteriorat p exhibuit, aequitas q
exhibitionis perficiat, ut quamvis ad exhibendum agi non
possit: in factum tamen actio contra eum detur. PP. 16.
Kal. Junii, Maximo 2. & Aquilino Confl. 286.

De commodato & deposito.

8. Idem AA. & CC. Photino.

SI res tuas commodavit r aut deposuit is, cujus in pre-
scribis meministi, adversus tenentem ad exhibendum,
vel vindicatione s uti potes. Quod si pactus t sit, ut tibi
restituatur: si quidem ei, qui deposuit, successisti iure
hereditario, depositi actione uti non prohiberis: si vero
nec civili nec honorario iure ad te hereditas ejus pertinet,
intelligis nullam te ex ejus pacto, contra quem supplicas,
actionem stricto u jure habere: utilis x autem tibi pro-
pter æquitatis rationem dabitur depositi actio. S. 5. Kal.
Maji, Heraclia, AA. Confl. 293.

De chirographis & instrumentis ad debitum solutum
pertinentibus.

9. Idem AA. & CC. Faustino.

SI ex y quocunque contractu apud Præsidem provinciae
iure debitum, cui oportuerat, te reddidisse probaveris:
chirographa tua, ex quibus jam nihil z peti potest, &
instrumenta ad eum contractum pertinentia, tibi natura-
liter a liberationem consecuto, exhiberi ac reddi jubebit.
S. 8. Kal. Sept. CC. Confl. 294.

DE b ALEATORIBUS c ET ALEA- RUM LUSU.

TITULUS XLIII.

1. Const. argumentum ex βασιλικῶν lib. 60. tit. 8. de
aleatoribus, Jacobo Cujacio interprete.

CONstitutio prohibet ludos, exceptis quinque: definit etiam
multam in aleatores, permittens Præfecto urbi & Præsi-
bus provinciarum & Episcopis ea inquirere & prohibere, & in

in iis habitos contractus rescindere. Dat & actionem ex quinque
concessis ludis, & repetitionem eorum, quæ ex ea causa debentur,
& statuit decem librarum multam in eos, qui constitutionem vio-
lari permiserint.

Aliud argumentum ex Nomocanone.

1. a Imp. Justinianus A. Joanni P. P.

V Ictum in alea lusu, non posse conveniri b: & si
solverit, habere repetitionem c tam ipsum, quam
hæredes ejus adversus victorem & ejus hæredes,
idque perpetuo, & etiam post triginta annos d.
Quod si vel ipse vel ejus hæredes repetere neglexerint, il-
liceat cuicunque volenti, & præcipue civitatis, in qua id
factum est, Primati, vel defensori e, repetere, & in opera
civitatis id expendere. Data autem super alea lusu cau-
tio f sit irrita, & condici possit.

† Sed & si quis sub specie alearum victus sit lupinis g,
vel alia quavis materia, cesset etiam adversus eum omnis
exactio.

† Data licentia Episcopis hac inquirendi: debentibus
etiam Præsidibus, & primatibus & defensoribus civitatum
eos hac in re adjuvare.

† Duntaxat autem ludere liceat μονόβολον h, liceat item
ludere κοντομονόβολον i, κοντανόν κέντανα k, & item li-
ceat ludere χωρίς της πόλεως, id est, ludere vibratione:
Quintiana l, absque spiculo sive aculeo aut ferro, a quo-
dam Quinto ita nominata hac lusus specie. Liceat item
ludere l περιχρῆν, id est, exerceri lucta m, liceat vero
etiam exerceri hyppace n, id est, equorum cursu, seu hip-
podromo, absque dolo & circumventionem. Et liceat qui-
dem ditioribus ad singulas commisiones, seu ad singulos
congressus aut vices unum assem seu numisma seu soli-
dum deponere & ludere, ceteris autem longe minori pe-
cunia. Quod si plus lusum fuerit: neque repetitio detur,
& solum repetatur. Curent vero ista Præsides, decem
librarum poena imposita, si hanc legem contempserint,
vel contemni permiserint.

2. Const. argumentum ex βασιλικῶν lib. 60. tit. 8. de alea-
toribus, Jacobo Cujacio interprete.

CONstitutio prohibet ea, quæ dicuntur ἐύλαα ἱππικά ο,
periculi repetitione proposita in lufores, & publicatione do-
morum, in quibus hujusmodi lusus peracti sunt. Datur & re-
petitio ei, qui superatus est & solvit: quid si nolit repetere, id ju-
bet in opera publica ejus civitatis erogari.

Aliud argumentum ex Nomocanone.

2. Αὐτοκράτωρ Ἰουστίνος. Ιουάννι P. P.

Η Διάταξις καλεῖται τὰ παίγνια κ, πέντε ὑπεξαίρεται, ἡ
ῥίσις κ, τὴν ἐπιτίμια κατὰ τὴν νουθεσίαν, ἐπιτέ-
πιστα, καὶ τὴν ἐπὶ τῶν πόλεων καὶ τοῖς ἀρχαῖς τῶν
ἐπαρχιῶν καὶ τοῖς ἐπισκόποις ζητεῖν καὶ καλεῖν, καὶ πᾶν-
τα τὰ ἐν αὐτοῖς γινόμενα παύματα ἀποκρίπειν. διδο-
σι δὲ ἀργαλὲς ἐν τῶν ἐπιτετραμμένων παίγνιων καὶ ἀπαί-
τησιν, τῶν ἐντεῦθεν χρεωστηθέντων, δέκα λιτρῶν ἐπιτίμιον
ὀρίζεται κατὰ τὴν συγχρόνως παρεσθῆναι τὴν διάταξιν.

Aliud argumentum Latine.

NON licere ludere his, qui vocantur equi lignei p, neque ulla
quavis alea specie, exceptis ludis, quos in anteriore constitu-
tione permisimus. Loca vero in quibus hujusmodi equi lignei
lusum fuerit, publicentur: & soluta q hujusmodi occasione re-
petantur: vel si repetere nolent, qui perdidit, repetitio fiet
per Præfectum & Præsides provinciarum & applicabitur r hu-
jusmodi pecunia publicis operibus. Prohibeant etiam cetera,
quæ in hujusmodi ludis sunt illicita, ut blasphemias s, & si qua
taliam.

Balsamon notat de equi lignei significatione incidisse apud

ludi explicati a Nicephoro Gregora lib. 10. Porro Troja sive Pyrrhica simulachrum est pugnae
equestris quæ πύλλαι & ἱππασία Dioni, idque ex Suetonii lib. de lufibus puerorum
Servius & Donatus scribunt in 5. Aeneid. Sed transit etiam usus Pyrrhicae, in pedestris pugnae
simulachrum, adhibitis numeris & concentu musico. Marius Plotius lib. de Metris, Pyrrhi-
cius pes a Pyrrhica, lusus genere nomen accepit, quia hoc sono militis usi sub armis, per
ludum ciunt simulachra pugnae: ipsa tamen Pyrrhica dicta est a Pyrrho Cydoneo, qui pri-
mus Cretenses sub armis saltare, ad hujus pedis sonum instituit. Alii a Pyrrho Achilles si-
llo, quem primum in tumulo patris sui armatum honoris gratia saltasse dicunt. Aristo-
teles autem ait Achillem hujus lusus inventorem fuisse. Quibusdam placet ab ardore, i. e. a
velocitate sui soni nomen accepisse hunc pedem: cognatus enim sensus ardoris & velocitatis
est. unde, instant ardentem Tyrii, id est, festinantes. Et, ardet abire fuga. Hæc Plotius
nondum excusus apud Cujac. 13. obs. 10. cui in eo quod scribit de Pyrrho Cydoneo consen-
sit Nicolaus apud Stobæam.

o cadit enim iste lusus magis in alea, quam virtutis speciem, de quo vide inf. eod. libi,
Balsamon notat. Est autem alea vitiosa, hinc Seneca, vel Publius mimus. Aleator quan-
to in arte est melior, tanto est nequior.

p τὰ παίγνια.

q Solutum ludi vetiti occasione condicatur. l. ult. inf. eod.

r Multæ interdum solent applicari publicis operibus. l. ult. §. eod.

s l. ult. §. 1. sup. de episc. ord.

a Interpretatio
Latina.

b habet enim ex-
ceptionem adver-
sus agentem. l. 19.
in fin. D. de pro-
bat. l. ult. §. 1. J.
quæ ver. act.

c Olim in qua-
druplum, hodie
in simplum. Ad
autem famola?

d Cujac. putat hic.
Aleatorum enim
nomen infame
unde & tessariorum
se appellari male-
bant. Anm. Mar-
celli. 29. ut laro-
nes: πορροτάς
se vocari: Lentu-
culam alea da-
mantum quasi in-
famem notat Ci-
cero 2. Philip.

e Differunt autem
aleatores a tessa-
rariis, quantum
fures a latroci-
bus.

f vel 50. ut est
apud Eustachium
libro de temporibus,
sistulo dicitur

g Χρόν. 5. Ana-
tolius 13. Noma-
can. 24. 29. Cujac.
cap. 32. de iust. ver-
gen.

h Olim Adili.
Martialis 4. epigr.
85. Adilem rogat
num aleator? &
14. Epigr. 1. Nec
timeat Adilem mo-
sto sse Aleare simi-
lo: & Seneca c. 7.
de brevitate vite.

i loca adilem me-
tuentia, poploz,
ubi plerumque a-
lea ludetur.

k excipe casus
infra scriptos, &
l. 3. §. eod.

l Sepmion. Lu-
pini, argentum co-
mum in vicem
pecunie verapoli-
ca persolvenda
victori.

m i. e. singulari
saltu.

n salu conto sus-
fulto.

o alii legunt,
κατ' ἀμφοῖν,
vel Catampo vel
Catabo, quod ge-
nus ludi est Te-
ro.

p l ab inventore sic
dicta.

q seu collucta-
tione.

r ἱππική
Troja sive Pyrrhi-
ca, curriculum
equorum, cui si-
miles sunt: κινου-
ζῶβες & τῶν
ζῶβων

s ἱππική
Troja sive Pyrrhi-
ca, curriculum
equorum, cui si-
miles sunt: κινου-
ζῶβες & τῶν
ζῶβων

t Troja sive Pyrrhi-
ca, curriculum
equorum, cui si-
miles sunt: κινου-
ζῶβες & τῶν
ζῶβων

u Troja sive Pyrrhi-
ca, curriculum
equorum, cui si-
miles sunt: κινου-
ζῶβες & τῶν
ζῶβων

v Troja sive Pyrrhi-
ca, curriculum
equorum, cui si-
miles sunt: κινου-
ζῶβες & τῶν
ζῶβων

w Troja sive Pyrrhi-
ca, curriculum
equorum, cui si-
miles sunt: κινου-
ζῶβες & τῶν
ζῶβων

x Troja sive Pyrrhi-
ca, curriculum
equorum, cui si-
miles sunt: κινου-
ζῶβες & τῶν
ζῶβων

y Troja sive Pyrrhi-
ca, curriculum
equorum, cui si-
miles sunt: κινου-
ζῶβες & τῶν
ζῶβων

z Troja sive Pyrrhi-
ca, curriculum
equorum, cui si-
miles sunt: κινου-
ζῶβες & τῶν
ζῶβων

TIT. IV.

1. Imp. Honor. & Theod. AA. Joanni P.P.

Quotiens a ex quolibet contractu pecunia postulat, sequestrationis necessitas conquiretur. Oportet enim debitorem primo b convinci, & sic deinde ad solutionem pulsari: Quam rem non tantum juris ratio, sed & ipsa æquitas persuadet, ut probationes secum adferat, debitoremque convincat pecuniam petiturus. Dat. 6. Id Julii, Ravenna, Honorio 13. & Theodosio 10. AA. Conf. 422.

DE CONDICTIONE INDEBITI.

TIT. V.

De causa judicati, de herede, de usuris.

1. Imp. Antoninus A. Mutiano.

Pecunia indebita per errorem, non ex causa judicati d soluta, esse repetitionem jure conditionis, non ambigitur. Si quid igitur probare potueris patrem tuum, cui hæres exististi, amplius debito creditori suo persolvisse, repetere potes. Usuras e autem ejus summæ præstari tibi frustra desideras: actione enim conditionis ea sola f quantitas repetitur, quæ indebita soluta est. PP. 3. Kalend. August. Antonino A. 4. & Balbino Conf. 223.

De delegatione.

2. Idem A. Secundina.

Si citra ullam transactionem g pecuniam indebitam alieno creditori promittere delegata h es, adversus eam, quæ te delegavit, conditionem habere potes. PP. 14. Kal. Januar. Anton. A. 4. & Balbino Conf. 223.

De quantitate. De cautione.

3. Imperatores Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Pamphilo.

Cum & soluta indebita quantitas ab ignorante repeti possit: multo i facilius quantitas indebita interposita scriptura k conditionem competit, vel doli l exceptio m agentis opponitur. S. 3. Non. April. Byzantii, AA. Conf. 293.

De his quæ per inficiationem in lite crescunt.

4. Idem AA. & CC. Heraclio.

Ea, quæ per inficiationem in lite crescunt n, ab ignorante etiam o indebita soluta repeti non p posse, certissimi juris est. Sed si cautio indebita pecunia ex eadem causa interponatur, conditioni locum non esse constat. S. 5. Id. April. Byzantii AA. Conf. 294.

De herede.

5. Idem AA. & CC. Attalo.

Si a patre emancipatus, ei non intra tempora præstituta jure honorario q successisti: quidquid indebitum postea per errorem r (ut s pote patris successor) dedisti, ejus conditionem tibi competere, non est incerti juris. S. 14. Kalend. Maji, AA. Conf. 293.

De solutione pro alio.

6. Idem AA. & CC. Mnaseæ.

Si per ignorantiam facti non debitam quantitatem pro alio solvisti t, & hoc, adito Rectore provinciae, fuerit probatum, hanc u ei, cujus nomine soluta est restitui eo agente providebit. S. 6. Id. August. AA. Conf. 293.

De fideicommissis vel legato.

7. Idem AA. & CC. Dionysia.

Fideicommissum a vel legatum indebitum per errorem b facti c solutum, repeti posse c, explorari juris est. S. 5. Idus Sept. AA. Conf. 293.

De falso procuratore.

8. Idem AA. & CC. Zyparo.

Creditoris falso d procuratori solvendi, adversus eum indebiti repetitio, non obligationis liberatio competit. S. Petit. 15. Kal. Novemb. AA. Conf. 293.

De eo, qui indebitum sciens solvit, de re a non domino distracta.

9. Idem AA. & CC. Gratianæ.

Indebitum solutum sciens e, non || recte || repetit. i || Citra mandatum autem ab alio re distracta, dominus evicta re, vel ob præcedens vitium satis f emptori faciens, non indebitum prætere || potest ||, sed per ejusmodi factum ratum contractum habuisse probans, a se debitum ostendit esse solutum. S. 4. Non. Decemb. Nicomedia, CC. Conf. 293.

De debitore rei alternatæ, qui utrumque solvit.

10. Imp. Justinianus A. Juliano Præfecto prætorio.

Si quis servum certi nominis, aut g quandam solidorum quantitatem, vel aliam rem promiserit; & cum licentia || ei || fuerat unum ex his solvendo liberari, utrumque per ignorantiam dependerit: dubitabatur, cujus rei daretur a legibus ei repetitio, utrumne servi, an pecuniæ, & utrum stipulator, an promissor habeat hujus rei facultatem? Et Ulpianus b quidem electionem ei præstat, qui utrumque accepit, ut hoc reddat, quod sibi placuerit, & tam Marcellum quam Celsum sibi consonantes refert. Papinianus autem ipsi, qui utrumque persolvit, electionem donat, qui & antequam dependat, ipsam habet electionem, quod velit præstare, & hujus sententiæ sublimissimum testem adducit Salvium Julianum i summæ auctoritatis hominem, & Prætorii Edicti || perpetui || ordinatorem. Nobis hæc decidentibus, Juliani & Papiniani k sententia placet, ut ipse || habeat || electionem recipiendi, qui & dandi habuit. Dat. Kal. August. Constantinop. Lamp. & Oreste, VV. CC. Conf. 530.

De eo, qui mente titubante & ancipiti solvit.

11. Idem A. Juliano Præf. prætor.

Pro dubietate eorum, qui mente l titubante indebitam solverint pecuniam, certamen legumlatoribus incidit, idne quod ancipiti animo persolverint, possint repetere, an non: Quod nos decidentes, sancimus, omnibus, qui incerto m animo indebitam dederint pecuniam, vel aliam quandam speciem persolverint, repetitionem non denegari, & præsumptionem n transactionis non contra eos induci: nisi hoc specialiter ab altera parte approbetur. Dat. Kal. Octobr. Constantinop. Lampadio & Oreste VV. CC. Conf. 550.

DE CONDICTIONE OB CAUSAM o DATORUM.

TITULUS VI.

De causa dotis.

1. Imp. Anton. A. Callisthenidi.

Pecuniam, quam te ob dotem accepisse pacto interposito (ut fieri, quum jure matrimonium contrahitur, adsolet) proponis, impediens p quocunque modo juris auctoritate matrimonium || constare ||, nullam q de dote actionem habes: & propterea pecuniam, quam eo nomine accepisti, || jure conditionis restituere debes r: & pactum, quod ita interpositum est, perinde ac si interpositum non esset, haberi oportet. PP. 6. Kal. August. Læto 2. & Cereale Conf. 216.

ob causam, causa non secuta, revocari potest. vide Clarum 4. sent. §. donatio. quasi. ult. adde Oldendorp. classe 6. art. 4.

p Deficiente causa ad effectum producendum necessaria, deficit effectus.

q Solutio matrimonii, mulieri competit, dotis nomine, actio de dote: Impedito vero matrimonio propter juris auctoritatem, conditio ob causam.

r Imo non debes auctori restituere, ut hic, sed fisco. l. 4. J. de incestu.

a l. un. C. Theod.

b Possessio reo competens, non est ei auferenda, nisi convicto: Decem exceptiones vide apud Ferrarensem d. l.

c 5. l. Inst. quibus modis re. & 12. ff. 6. & 52. Eclog. 3. Formulam hujus actionis vide ap. Oldendorp. class. 6. art. 6.

d Indebiti per errorem, non ex causa judicati soluti repetitio est. Synops. Basil. 52. tit. 3. ex lib. 24. tit. 1. cap. 17. l. 29.

e 5. ff. mandati. Sententia facit, ut indebitum debeatur, nec condici possit, de quo vide Molin. 16. de usu. qu. 186.

f Promutui usurarum non debentur. v. Cujac. 8. observ. 14. Indebitum solutum promutuum est. Promutuum, quasi mutuum.

g Non quid hac actione petatur.

h Indebitum transactionis causa datum non repetitur. l. 65. §. 1. ff. eod.

i 6. sup. de juri. facti ignor. l. 1. sup. de pact. l. 16.

k 27. §. de transactionibus. l. 78. ff. ad Treb.

l Solvit, qui delegat. Ideoque, ut indebiti soluti, ita indebiti delegati conditio est.

m Argumentum a majori ad minus observat. Cui soluti repetitio est, ejus multo magis tantum cauti conditio est, aut petiti exceptio. l. 31. ff. eod.

n Cautiones, & chirographa indebiti condici possunt, excipe l. 4. in fin. ff. eod.

o l. 5. in fin. ff. de act. empt.

p Favetur, magis exceptioni, quam actioni. l. 125. ff. de regul.

q ut ea, quæ duplicantur, vide Paul. 1. sent. 19. §. ult.

r Cur indebita vocant? nempe quia per inficiationem debiti, poenæ loco debentur. Ea igitur, quæ per inficiationem duplicantur, licet indebita soluta fuerint, non repetuntur. Syn. Basil. ibid. c. 20.

s 5. ult. Inst. de oblig. quæ quasi ex contractu.

t Honorarium jus, prætorium est. 7. Inst. de jure naturali.

u Debitum hæreditarium per errorem a non succedente solutum repetitur.

f legendum est, ut patris, quasi dicat; Quod quis (quasi ipsam ob successionem deberet) solvit, repetere potest. l. 65. in fin. ff. eod. Et vere Græci hunc locum ita exprimunt. Qui non est hæres, si tanquam hæres solverit, repetere solutum potest, sicut & legata revertuntur & repetuntur. Syn. ibid. c. 22. adde l. 7. ff. eod.

g vel ex ejusdem pecunia, l. 46. ff. eod. vel per errorem facti tibi demandati.

h Ideoque debitor non auditur si dixerit, male se conveniri ab eo cujus nomine facta fuerit indebiti solutio: alias distinctiones v. apud Cujac. 8. obs. 9.

a Dixi ad l. 4. §.

cod.

b non juris. l. 10. ff. de juri. & facti.

c 9. J. ad l. fidei. l. 9. §. 5. ff. de juri. & facti.

d Imo non potest. v. 24. Ulp. ult.

e Quod solvit debitor falso procuratori, solvendum non liberat. Id tamen potest condicere.

f Qui sciens indebitum solvit, non repetit. Synops. eod. c. 25. 3. Harm. 5. §. 73. v. l. ult. J. eod. l. 1. §. 50.

g eod. l. 21. §. 1. ff. de inoff. l. 6. ff. de condici. ob caus. l. 43. ff. de adm. int. l. 29. ff. de donat. l. 53. ff. de reg. juri.

h Aliud si animo condicendi. l. 2. ff. eod. l. 14. J. de sol. l. 1.

i Dominus solvens ex contractu falsi procuratoris, contractum ejus probasse præsumitur.

j Debitor obligatus alternative ad duo solvenda, solvens utrumque, electionem repetendi quod eorum voluerit habet: sicut habebat antequam solveret. Salycet.

k l. 26. §. 13. ff. eod.

l ejus sententiæ vestigium extat. l. 32. ff. eod.

m & ita pro Juliano & Papiniano adversus Ulpianum, Marcellum, & Celsi sententias respondet Imperator. De Juliano, & Celsi dissensione vide Cujacium 8. obs. 15.

n Dubitans, melius est inter scientem & ignorantem. Negat quidem, sed erranter & inficienter. l. si quis testamentum. 41. ff. ad leg. Aquil. Ideoque pro errante, & ignorante habetur, ut hic, & l. 2. ff. qui ordi. in honor. poss. non habetur pro inficiatore.

o Dubitans, non præsumitur donare vel transigere, sicut nec errans. l. 2. ff. eod. l. 14. ff. de solutio. n. b.

p Præsumi transactionis actio vel donatio non solet, nisi probetur.

q honestam sci. licet, ut hic titulus differat a situ. l. 7. §. 1. eod. nec tamen secutam, 12. ff. 4. Donatio.

r Imo non debes auctori restituere, ut hic, sed fisco. l. 4. J. de incestu.

De do-

a Mora in rem facta quid sit ob-
serva. l. 8. §. 1. ult.
ff. de condit. furt.

in rem a mora fiat. Dat. 5. Kal. Decemb. Nicomedia, AA.
Confl. 299.

DE CONDICTIONE FURTIVA b.

TIT. VIII.

De pluribus delinquentibus.

1. Imp. Dioclet. & Maximian. Augusti & CC.
Hermogeni.

Praeses provinciae sciens furti quidem actione singu-
los c quosque in solidum teneri, conditionis vero
nummorum furtim subtractorum electionem esse:
ac tum demum, si ab uno satisfactum fuerit, ceteros
liberari d, jure proferre sententiam curabit. Dat. Kal.
Majis, CC. Confl. 294.

De rei interitu.

2. Iidem Augusti & CC. Aristaneto.

Ante oblationem interemptae rei furtivae damnum ad
furem pertinere, certissimi juris est. Dat. Kalend. Ma-
ji, CC. Confl. 294.

DE CONDICTIONE EX LEGE f ET SINE g CAUSA, VEL INJUSTA h

CAUSA.

TITULUS IX.

De fisco.

1. Imp. Dioclet. & Maximian. Augusti Ulpio.

Licet ante i tempus debita exigi non possunt: tamen
si te ex primipilo k debitorem constitutum fisci, ac
patrimonium tuum exhaustum Praeses provinciae
compererit, ut ad solutionis securitatem solum fœ-
nebris pecuniae subsidium superesse videatur: commone-
bit debitorem l tuum, si saltem ipse sit solvendo, ut ante
definitum tempus debita repraesentet: ut fisco, cujus ob m
necessitates publicas causam potiore esse oportet, debita
pecunia exsolvatur. S. 13. Kal. August. Sirmii, CC.
Confl. 294.

De instrumento quantitatis solutae.

2. Iidem Augusti & CC. Sculatio.

Dissoluta n quantitatis retentum instrumentum, inef-
ficax penes creditorem remanere, & ideo per condi-
tionem reddi oportere, non est ambigui juris. S. 3. Non.
April. CC. Confl. 300.

De mala fidei possessore, & de fructibus.

3. Iidem AA. & CC. Galatiae.

Mala fide possidens, de proprietate victus, || de || extan-
tibus o fructibus || rei || vindicatione, || de || consump-
tis p vero conditione conventus, eorum restitutioni
parere compellitur. Dat. Id. Febr. CC. Confl. 302.

De cautione non numerata pecunia.

4. Iidem AA. & CC. Alexandro.

Si non q est numeratum, quod velut acceptum te
sumpsisse mutuo scripsisti, & necdum transisse tempus
statutum, vel intra hunc diem habitam contestationem
monstrando, reddi r tibi cautionem Praefidali notione po-
stulare potes. Dat. 17. Kal. Jan. CC. Confl. 302.

DE OBLIGATIONIBUS f, ET ACTIONIBUS i.

TIT. X.

De actionibus ei, qui pro alio solvit, mandatis.

1. Imp. Gordianus A. Valeriae.

Data certa u pecuniae quantitate ei, cujus memini-
sti x, in vicem y debiti z actionem a tibi adver-
sus debitorem, pro quo solvisti, dicis esse

inf. quando fiscus vel privat. m Propter utilitatem publicam, ante tempus agi potest.

n Solutio debito, cautio est apud creditorem sine causa: ideoque hac conditione repetitur.

v. ult. sup. ad exhib. l. ult. inf. de solutionib. adde l. 2. ff. de act. empt.

o v. l. 2. §. de rei vind. l. 22. §. 2. ff. de pignorat.

p d. §. 2. Consumpti fructus condicuntur: extantes, vindicantur.

q Non numerata pecuniae chirographum condicuntur. v. j. de non numer.

r l. 7. §. de non numerata.

f 44 ff. 7. & 3. Inst. 14. & 52. Ecl. 11. t 4. Inst. 6.

u 41. cert. & ita videtur legisse Azo in summa.

x i. e. creditori Titii: Nec tamen colligas, Mulierem hic pro debitore obligatam fuisse. Quae
hic solvit mulier non fidejussoris nomine, sed ut quaevis solvit. Obligatus mulieribus non pro
alio solventibus Vellejanum opitulatur. v. l. 4. in fin. l. 7. inf. ad Vellejan.

y non tam solutionis nomine quam quasi pretii loco. l. 2. inf. eod.

z al. debiti actiones mandatas, ita Haloand.

2 l. 9. sup. de procurat. Accurs. in l. 1. sup. ne liceat potentioribus patrocinium litig. prestare.

mandatam: & antequam eo nomine litem a contestare-
ris, sine b hærede creditorem fari munus implevisse propo-
nis c: Quae si ita sunt, utilis d actio tibi competit. PP. 5.
Kal. Maji, Attico & Praxepto Confl. 243.

De nominibus in dotem datis.

2. Imp. Valerianus & Gallienus AA. Celfo.

Nominibus e in dotem datis, quamvis nec delegatio
praeceperit, nec litis contestatio subsequuta sit; uti-
lem f tamen marito actionem ad g similitudinem ejus h,
qui nomen emetit, dari oportere, saepe rescriptum est. PP.
14. Kal. Feb. Seculari & Donato Confl. 261.

De colonis ob debita locatoris non conveniendis.

3. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Rusticiano.

Ob i causam proprii debiti k locatoris conveniri colo-
nos pensionibus l ex placito satisfaciens, perquam
injuriosum est m. PP. Prid. Kal. Jan. Tyberiad. Maximo 2.
& Aquilino Confl. 286.

De bona fide.

4. Iidem Augusti & CC. Liciniae.

Bonam fidem n in contractibus o considerari p æquum
est. 3. Non. Octob. AA. Confl. 287.

De obligatione contrahenda vel dissolvenda.

5. Iidem AA. & CC. Camerino & Martiano.

Sicut q initio libera r potestas unicuique est habendi vel
non habendi contractus: ita renunciare f semel consti-
tuta obligationi t, adversario non consentiente u, nemo x
potest. Quapropter intelligere debetis, voluntariae obli-
gationi semel vos nexos, ab hac, non consentiente altera
parte, cujus precibus fecistis mentionem, minime posse
discedere. Dat. Non. Apr. Byzantii, AA. & CC. Confl. 290.

De nomine dato in solutum, & de pignoribus.

6. Iidem AA. & CC. Mauricio.

Si y in solutum nomen debitoris sui debitor tibi dedit
stius, ac te in rem tuam procuratorem fecit: pignora,
quae z specialiter, vel generaliter habes obligata, perse-
quere a. Quod si ab his, quibus fuerant obligata, cum
potiores b erant c, distracta probentur, emptoribus avo-
cari non posse perspicis. Dat. 9. Kal. Jul. Sirmii AA. Confl.
293.

verb. actione. sup. de negotiis & l. 6. sup. ad exhib. Forcatulum Dialog. 65. Neryem.

e Nomen in dotem dari potest, ut hic. & l. 41. §. 3. ff. de jure dotium. l. 44. ff. solut. matri-
monio.

f Cur ita? collige ex his, quae dixi ad l. 1. sup. eod.

g l. 19. ff. eod.

h l. 1. sup. eod. l. 5. inf. quando fiscus. l. 7. l. 8. inf. de heredit. vel actione.

i Speciem ita ponit autor Syn. 7. tit. 6. ex lib. 24. tit. 3. c. 7. debitor fundum locat & a colo-
no pensiones accipit. Debitor creditores a colono pensiones ita solutas exigere non
possunt.

k hinc etiam colligunt, Vassallum non cogi ad exsolvenda patroni debita: sed nec ob 23
Principis alienum, subditum ejus sibi: quam sententiam confirmare lex videtur 7. §. 1. ff. quod
eiusque jus tamen repessalium hac non admittit, de quo dicam ad Nov. 52. adde Peckium
c. 4. de jure sistenti num. 17. addi potest, colonum & inquilinum ad constituendas cogi posse
vias publicas: sed eo casu computare dispendium in mercedem, l. 1. §. 3. in fin. ff. de via publi-
ca. Event etiam per se, ut patronos captivos vassalli cogantur redimere: sed & pro eo pra-
stent plivium, id est, dent obides. Plivium, Pleige v. Cuj. 8. observ. 14.

l τοῖς κατόπιν τῆς συναψῆς αὐτῆς μισθώματι, &c. Synops. ibid. id est, pensionibus
& legi locationis satisfaciens.

m & e contra. l. 11. inf. eod.

n l. 31. ff. de pignori. Possis hinc colligere, Non ita magni momenti videri differentiam con-
tractuum stricti juris & bonae fidei.

o An & in donationibus & testamentis? adde l. 22. ff. de don. l. 16. de cond. & demonst.

p ὑπὲρ ἑαυτοῦ. Synops. Basil. 1. tit. 1. ex lib. 24. tit. 1. c. 8.

q Syn. ibid. vide Gloss. Accurs. ad l. 3. ff. de reg. jur. & ad l. 10. sup. f. certam pet.

r Nemo compellitur contrahere. v. l. 15. inf. de jur. delib. v. l. 8. inf. de don.

s v. l. 58. ff. de pactis. & i. inf. quando liceat ab empt.

t proinde a sequestro semel suscepto, non liceat recedere, l. 9. in fin. ff. de pign. excipe l. 14.
§. si convenerit. ff. comm. di. vid. l. 4. ff. de pignorat. l. 12. ff. de precario. l. 2. inf. de inutilib. stipu-
lat. ubi licet adversus contractum venire: adde casus, quos Accursus notat in l. si quis in
conscribendo. 29. sup. de pactis.

u aliud si consentiat, ut hic, aliud si in re integra, §. 11. Inst. de mand. l. 36. ff. de pact. aliud
etiam interdum adversario invito, ut in deposito. l. 1. §. 46. ff. de pign. precario. l. 12. ff. de pre-
cario, & locato, certis casibus, l. 3. inf. de locato. & dato ob causam, qua de re dixi ad l. 5. ff.
de condit. causa data.

x Contractus ab initio voluntatis, ex post facto necessitati. l. 8. inf. eod. l. 39. sup. de trans-
actionib. l. 12. in fin. inf. de contr. empt. l. 3. l. 7. inf. de rescind. l. 35. §. pen. inf. de donat. l. 1. §. 1. ff.
manu. cap. l. 36. in fin. ff. de judic. l. 17. §. 3. ff. comm. l. 22. in fin. ff. mandati. l. 9. ff. de curat.
fur. adde l. 22. inf. ad Pellej. c. quod semel placuit. 21. de reg. in 6 & vide ibidem Dynum.

y Creditor, qui in solutum accipit a debitore suo, non en alterius cujusdam ipsi debentis
habet & hypothecarias actiones: si vero prior creditores hypothecas, quas habebant, dis-
traxerunt, emptoribus ea res non adiungitur. Syn. ibi c. 10.

z etiam tacite: volunt enim interpretes, Cella personali actione, etiam hypothecariam
& ejus accessariam, cessam intelligi.

a Nomine empto, in emptorem transfertur jus pignoris, hypothecae & vindicandi & dis-
trahendi, vide l. 6. ff. de hereditate vel act.

b l. 7. inf. eod. l. ult. inf. quando fiscus. l. 1. inf. si quis quior cred. pign. vend.

c Potior jure creditor pignus debitoris sui jure si vendidit, posterior id emptori avocare
non potest.

De em-

De emptione nominis, & de pignoribus.

7. Item AA. & CC. Dionysio.

Si a creditore nomen & comparasti, ea pignora, quæ venditor nominis persequi possit, apud præsidem provincæ vindica: nam si debitum ex ejus persona res || tibi || obligatas tenentes non transferant, jure communi pignora distrahere non prohiberis. Sane si creditoribus in ordine pignorum antecedentibus & venundantibus, qui possident, comparaverunt, vel longi temporis præscriptione muniti perhibentur, pignorum distrahendorum & facultatem re non habere perspicis. Subscript. 3. Kalend. Jan. Sirmii, AA. Confli. 293.

De donatione. De mandato. De mutuo.

8. Item AA. & CC. Crescentio.

Si quidem donationis causa ei, quem adfectione d patris te dilexisse proponis, tuam accipere pecuniam permisisti, & hanc tuam liberalitatem || ille || remunerans e te a procuratore suo aliam pecuniam sumere præcepit f, rebusque humanis g ante perceptionem fuit exemptus h, nec quod dederas, recuperare cum perfectam i habuit donationem: nec & quod || tibi || dari mandavit, necdum tibi traditum petere potes a procuratore. † Quod si mutuo dedisti, nec a / delegato dari novandi causa stipulatus es, successores ejus solutioni parere compellantur. Dat. 13. Kal. Feb. CC. Confli. 294.

De exactione.

9. Item AA. & CC. Glyconi.

Negantes debitores, non oportet armata vi n terri, sed petitor quidem non o implente suam intentionem, vel exceptione submoto, absolvi: convictos autem condemnari, ac juris remediis ad solutionem urgeri convenit. Dat. Id. Feb. CC. Confli. 294.

De pignore.

10. Item AA. & CC. Ruffino.

Adversus p debitorem electis q pignoribus i personalis actio non tollitur: sed eo, quod de pretio servari poruit, in debitum computato, de residuo r manet integra. Dat. 3. Non. Aprilis, CC. Confli. 294.

An dominus ex persona coloni teneatur.

11. Item AA. & CC. Paulz.

Nimiam credulitate i circumventa es, cum, quod colonis in rem suam mutuo dedisti, a domino prædii postulare te posse credidisti u: Nec ad eum obligandum actio rum x ipsius adjuvat te præsentia y. Datum 8. Kal. August. CC. Confli. 294.

Ne quis ob as alienum servire cogatur.

12. Item AA. & CC. Jovino.

Obas z alienum servire a liberos b creditoribus, jura compelli non patiuntur. Dat. 13. Kalen. Novemb. CC. Confli. 294.

In auth. ut nulli judi. lice. habere lo. Servat. §. quia vero. col. 9. tit. 17. al. 9. Nov. 134. c. 7.

Imo a debito creditor cadit, tantundem dando, vel retento, vel ejus parentibus: ipso quoque creditore corporalibus poenis subdendo.

q Electio unius, non est alterius repudiatio, qui pignorat tiam eligit, non renunciat personali actioni.

r l. 3. l. 9. J. de distract. pign. l. 3. §. 4. J. de jure domini. l. 26. ff. de solutionib.

s Colonis, quod mutuum datur, ab eorum dominis non potest exigi, etiam si ipsi dominis præsentibus mutuum datum sit. Syn. cod. cap. 13. l. 4. vers. sane. J. de agricolis.

t Credulis nimis facile decipiuntur. vide Accursum l. 14. sup. si certum.

u & c contra l. 3. §. 8. cod.

x i. e. etiam si actores ejus præsentis fuerint. Synopsi vero Basilic. ibidem. ita habet, etiam si præsentis domino.

y dixi ad l. 14. sup. si cert. per.

z As alienum est, quod quis debet: qui in xre alieno, ἀπορος χρεώστας Græcis dicuntur, Synop. Basil. cod. c. 15. c. 3. Harmon. 3. §. 70. Igitur qui solvendo non sunt, creditoribus suis servire non coguntur: Neminem enim ingenuorum lex ea facere vult, quæ sunt servilia. Synopsi & Scholiast. ibid. unde colligitur, hoc jure, debiti causa neminem manu injecta capi posse, nisi aliud expresse sit conventum. vide Socium reg. 174.

a hinc colligitur, Neminem posse ad præcisam servitutem se obligare: & obligationem ad carceres non valere, nisi consuetudo id permittat. vide Molinæum de usuv. quaestione tri-gesima sexta num. 27.

b Novella 134. cap. sept. Ambrosius lib. de Tobia. Vidi, inquit, miserabile spectaculum, liberos pro patris debito in actionem deduci, id est, auctionem. & Basilus Psal. 14.

c l. 3. inf. de primip. non alia ejus bona, l. 1. inf. de priv. fise. Sic maritus ob culpam uxoris interdum tenetur. l. 4. §. 2. D. de off. Procons.

d Rationalis, procurator Cæsaris. q non dotales. d. l. 1.

e & ita auditur tertius opponens, de quo dixi ad l. 13. §. 3. §. de jud.

f l. 3. inf. de primip. non alia ejus bona, l. 1. inf. de priv. fise. Sic maritus ob culpam uxoris interdum tenetur. l. 4. §. 2. D. de off. Procons.

g l. 3. inf. de primip. non alia ejus bona, l. 1. inf. de priv. fise. Sic maritus ob culpam uxoris interdum tenetur. l. 4. §. 2. D. de off. Procons.

h l. 3. inf. de primip. non alia ejus bona, l. 1. inf. de priv. fise. Sic maritus ob culpam uxoris interdum tenetur. l. 4. §. 2. D. de off. Procons.

i l. 3. inf. de primip. non alia ejus bona, l. 1. inf. de priv. fise. Sic maritus ob culpam uxoris interdum tenetur. l. 4. §. 2. D. de off. Procons.

j l. 3. inf. de primip. non alia ejus bona, l. 1. inf. de priv. fise. Sic maritus ob culpam uxoris interdum tenetur. l. 4. §. 2. D. de off. Procons.

k l. 3. inf. de primip. non alia ejus bona, l. 1. inf. de priv. fise. Sic maritus ob culpam uxoris interdum tenetur. l. 4. §. 2. D. de off. Procons.

l l. 3. inf. de primip. non alia ejus bona, l. 1. inf. de priv. fise. Sic maritus ob culpam uxoris interdum tenetur. l. 4. §. 2. D. de off. Procons.

m l. 3. inf. de primip. non alia ejus bona, l. 1. inf. de priv. fise. Sic maritus ob culpam uxoris interdum tenetur. l. 4. §. 2. D. de off. Procons.

n l. 3. inf. de primip. non alia ejus bona, l. 1. inf. de priv. fise. Sic maritus ob culpam uxoris interdum tenetur. l. 4. §. 2. D. de off. Procons.

o l. 3. inf. de primip. non alia ejus bona, l. 1. inf. de priv. fise. Sic maritus ob culpam uxoris interdum tenetur. l. 4. §. 2. D. de off. Procons.

p l. 3. inf. de primip. non alia ejus bona, l. 1. inf. de priv. fise. Sic maritus ob culpam uxoris interdum tenetur. l. 4. §. 2. D. de off. Procons.

q l. 3. inf. de primip. non alia ejus bona, l. 1. inf. de priv. fise. Sic maritus ob culpam uxoris interdum tenetur. l. 4. §. 2. D. de off. Procons.

r l. 3. inf. de primip. non alia ejus bona, l. 1. inf. de priv. fise. Sic maritus ob culpam uxoris interdum tenetur. l. 4. §. 2. D. de off. Procons.

s l. 3. inf. de primip. non alia ejus bona, l. 1. inf. de priv. fise. Sic maritus ob culpam uxoris interdum tenetur. l. 4. §. 2. D. de off. Procons.

t l. 3. inf. de primip. non alia ejus bona, l. 1. inf. de priv. fise. Sic maritus ob culpam uxoris interdum tenetur. l. 4. §. 2. D. de off. Procons.

De mutuo.

13. Item AA. & CC. Barsumio.

Eum, cui mutuum dedisti pecuniam, ad solutionem urgere competenti debes actione: nam adversus negotiatores y, quos ex mercibus pecunias abstulisse tuo debitori proponis, nullam habes actionem. Dat. 11. Kal. Apr. CC. Confli. 300.

De concurrentibus actionibus.

14. Item AA. & CC. Hermodoro & Nicomacho.

Est & in arbitrio vestro, personali debitoris hæredes actione, an eum, qui ab his distracta sibi tradita pignora tenet, in rem Serviana, si non a longi temporis præscriptione munitus sit, an utroque conveniat. Dat. 5. Kal. Decemb. Nicomedia, CC. Confli. 300.

In auth. de fidejuss. §. sed neque ad res. coll. 1. tit. 4. Nov. 4. c. 3.

Sed hodie novo jure prius b conveniendi sunt omnes fidejussores c, & mandatores, & sponsores, quam ad pignorum per-veniat possessoribus.

UT D ACTIONES & ET AB HÆREDIBUS, ET CONTRA HÆREDES INCIPIANT.

TITULUS XI.

1. Imp. Justinianus A. Joanni P. P.

Cum stipulationes f, & legata g & alios contractus post mortem compositos, antiquitas quidem respuebat, nos autem pro communi hominum utilitate recipimus: consentaneum erat etiam illam regulam h, qua vetustas utebatur, more humano emendare: Ab hæredibus enim incipere actiones, vel contra hæredes, veteres non concedebant, contemplatione stipulationum cæterarumque causarum post mortem conceptarum. Sed nobis necesse est, ne prioris vitii materiam relinquamus, & ipsam regulam de medio tollere: Ut liceat & ab hæredibus, & contra hæredes incipere actiones || & obligationes i: || ne propter nimiam subtilitatem verborum latitudo voluntatis contrahentium impediatur. Dat. 15. Kal. Novemb. Constantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

NE UXOR PRO MARITO & VEL MARI-TUS PRO UXORE, VEL MATER PRO FILIO CONVENIATUR.

TITULUS XII.

Ne uxor pro marito: ex contractu.

1. Imperatores Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Asclepiodotz.

Frustra disputas de contractibus cum marito tuo habitis, utrumne jure steterint, an minime: cum tibi sufficiat, si proprio l nomine nullum contractum habuisti, quo minus pro marito tuo conveniri possis: Quod nec si sponte pro eo intercessisses, quicquam a te propter Senatusconsultum m exigi jure potuisset. Dat. Prid. Id. April. Diocletiano 3. & Max. AA. Confli. 287.

Ex delicto.

2. Item AA. Terentia.

Omaritorum n culpam uxores inquietari o leges vetant. Proinde Rationalis p || nosceri || si res, quæ a fisco occupata sunt, domini tui g esse probaveris, jus publicum sequetur r. Datum 3. Non. Septemb. Dioclet. & Maximiano AA. Confli. 287.

Ne fover pro genere, ne mater pro filia, ne maritus pro uxore.

3. Item AA. & CC. Carpophoro f.

Cum t te possessiones non in dotem pro filia tua dedidisti, sed ad sustentandam u eam extra dotis

hac l. Cujus regulæ meminit etiam Theophil. §. 35. Inst. de leg. adde l. Fund. 3. e quæ non coeperunt a defuncto scil. vel contra defunctum.

f v. l. 1. u. J. de contrahenda stipul. g d. §. 35. h Hæc constitutio & regulæ contraria est veteri regulæ, de qua l. Dubium. 7. C. Theod. de divers. rescriptis. & Theoph.

in §. post mortem. 35. de leg. tollitque veterum differentiam verborum: Cum maritus, cum mortuus fuero, post mortem meam dari, vel pridie quam moriar, ut l. 11. J. de contr. stipul.

i Per pactum hæreditas post mortem dari potest. v. Guid. Pap. sing. 342.

k mariti contractu delictive. l. 1. l. 2. inf. cod. l. 1. i. e. utilitatem. l. 24. §. locati.

m Vellejanum. n Confiscatis mariti bonis, res uxoris ejus confiscata non intelli-guntur. Synopsi. Basil. 7. tit. 6. ex lib. 24. tit. 4. c. 2. l. 24. inf. de donat. int. div. l. 1. inf. ad l. Jul.

o l. 22. inf. de penis. uno tamen casu dos uxoris retinetur. l. 4. J. in quib. caus. pign. sacit.

p l. 3. inf. de primip. non alia ejus bona, l. 1. inf. de priv. fise. Sic maritus ob culpam uxoris interdum tenetur. l. 4. §. 2. D. de off. Procons.

q In bonis suis.

r Rationalis, procurator Cæsaris. q non dotales. d. l. 1.

s & ita auditur tertius opponens, de quo dixi ad l. 13. §. 3. §. de jud.

t l. 3. inf. de primip. non alia ejus bona, l. 1. inf. de priv. fise. Sic maritus ob culpam uxoris interdum tenetur. l. 4. §. 2. D. de off. Procons.

u Res tradita filix ad eam sustentandam, hoc est, alendam, non præsumuntur dotales.

r 2

causam

y i. e. mercatores, ad quos pecunia propter mercimonia pervenit. adde l. 15. §. si cert. per l. 8. J. depositi. adde l. 44. 49. ff. de cond. indub.

z l. 14. J. de pig. Hodie non est. Novell. 4. cap. 3. Auth. proximo. J. cod. & merito. Nam fiscus hanc electionem sibi non adrogabat. l. 1. inf. de convul. fise. debitor. l. 47. ff. de jure fisci.

a & ita restringuntur multe leges, quæ nimis generaliter tradunt, Usucapione jus pignoris non perimi. adde l. 7. in fin. §. cod. l. 1. §. 2. D. de pign. l. 2. D. pro empt. l. 2. D. pro har. l. 7. J. de pign.

b Primum conveniendus est reus, tum intercessor, deinde possessor hypothecharius & hoc beneficium discussionis appellatur, fidejussoribus utile. Aliud etiam habent, quod & divisionis & epistolæ divi Hadriani nuncupant, de quo v. l. ult. inf. de convul. Vix ullus contractus apud Notarios periclitatur, in quo fidejussores, utrique beneficium non renunciant. Et ita frequenter ob hujusmodi renunciations, hæc authentica parum utilis, de qua v. Oldend. tract. de jure sing. c. 6. ibi: de priv. fidejuss.

c Tertius possessor hypothecarius conveniri non potest, nisi discussio principali & ejus fidejussoribus, v. Negusantium tract. de pignor. parte 8. membr. 1. num. 2.

d Vetus regula abrogatur, qua cavebatur, actionem quæ adversus nos non coepisset, neque adversus hæredes nostros transire,

a adde l. 11. §. de decurionibus.
b v. l. 9. D. de mun.
c l. 4. J. eod.
d l. 11. inf. de damn.
e Fallit certis casibus vide Gailium. 2. obf. 90.
f Maritus pro uxore potest fidei iudicare, at non vice versa. l. 1. §. g. v. l. 3. §. eod.
h Partem debitorum filii si mater solvit, residuum partem solvere non cogitur, ut hic Synops. Basil. 7. tit. 6. ex lib. 24. c. 4. 4. Harm. 9. §. 25. 26. adde l. 7. §. 15. D. ad Maced. l. 28. §. de pactis. l. 7. inf. de usuris. v. tamen l. 1. inf. de fidei. Nov. 2. c. 3. l. 6. D. de in rem vers. l. 18. inf. de agri. colia. Cur ita collige ex l. 88. §. 5. D. de leg. 2. l. 20. §. de negot. i. Quia actione teneatur, qui personam aut alterius indebitum restituit, v. Periculum c. 18. de iure fidei. De repressaliis v. hic Baldum.
k Imo actionem tantum amittit. l. extat. D. quod metus causa. Imo & poenam corporalem sustinet. Novell. 53. c. 1.

l l. 2. 4. inf. eod. adde l. 7. in fin. l. 9. D. de sent. l. 8. in fin. D. de in ius vocando. l. 26. D. de penis.
m l. 1. l. 3. v. tamen lib. 10. tit. 60. J. eod.
n l. 5. J. eod.
o Ut quia credita pecunia est. l. 6. J. ad Maced.
p l. 57. D. de iudiciis. §. 10. Inf. de actionibus.
q l. 3. inf. qui bonis cedere.
r l. 4. inf. eod. f ob eius debitum. l. 5. §. 16. ff. de agnoscendis. idque vivo patre. l. 4. inf. eod. l. 1. §. de filiofam.
s Pater pro filii oneribus non tenetur. Synops. Basil. 52. tit. 1. ex lib. 24. tit. 4. c. 7. 4. Harm. 9. §. 26.
t l. 5. inf. de decurionibus. l. 1. inf. de filiofam. & quemadm. l. quoque. 2. ff. ad municip. l. 2. §. eod.
u l. 7. §. de iudiciis. l. 1. l. ult. §. de noxalibus. l. 14. ff. de oblig. l. 7. tutelae. §. 2. D. de ap. min. Synops. d. tit. 4. c. 9. Harm. d. loco.

2 De privilegiis, quae bonarum literarum professoribus & studiosis data sunt, v. Oldendorpium in tract. de iure singulari cap. 10. Idem hanc Authenticam repetit latissime som. r. fol. 580. Rebuffus hanc repetit etiam latius lib. 3. de privilegiis scholariorum. Eorundem privilegia ad 100. usque Horatius Lucius enumerat tract. de privilegiis scholariorum. Rebuffus vero 180. d. loco. Quando & in quibus cessat hoc privilegium, & an ei possit renunciari, v. Oldend. d. loco. num. 1. & sequentibus.
b Nuncii & consequenter Bidelli fruuntur studiosorum privilegiis.
c i. e. sint exempti a vectigalibus portorii, & aliis oneribus. alias non tantum studiosis, sed & omnibus secure vivendi, & habitandi datur potestas, & hoc primum caput privilegii scholastici est.

causam filiarum tuarum praedia assignasse proponas: civilium a munerum vel onerum municipalium b obtentu, ex persona mariti ejus, quomodo matres ex persona c filiorum, interpellari non d possunt: cum neque e maritum pro uxoris obligatione conveniri posse constet, nisi f ipse pro ea se obnoxium fecit. Certissimum enim est, ex alterius contractu neminem obligari. 3. Id. Septemb. Sirmii, AA. Conf. 293.

Ne mater pro filio.

4. Idem AA. & CC. Philotheta.

Cum te ideo ex persona filii g tui commemorares conveniri, quod pro debitis ejus aliquid h intulisse videaris: defensionibus tuis uti apud eum, cujus super ea re notio est, minime prohiberis, ut is ad solutionem alieni debiti urgeri te non patiat. Dat. 10. Kal. Septemb. Titiano, & Nepotiano Conf. 301.

Pena exigentis alium pro alio.

In auth. ut non fiant pig. pro aliis. §. 1. coll. 6. tit. 7.

al. Nov. 52. c. 1.

Sed omnino, qui alium pro i alio secundum formam pignorationis exigit, totum id ipsum, quidquid sit, in quadruplum k vim passio reddet: nec non & ab actione pro qua talia praesumit, cadet.

NE FILIUS PRO PATRE VEL PATER PRO FILIO EMANCIPATO, VEL LIBERTUS PRO PATRONE, VEL SERVUS PRO DOMINO CONVENIATUR.

TITULUS XIII.

Ne pater pro filio.

1. Imp. Gordianus A. Candido Militi.

Neque ex ejus filii persona, qui cum sui juris esset, mutuum pecuniam accepit, pater ejus, si non fidem suam obstrinxit, conveniri potest: neque ex ejus, quem in potestate habet: si sine iussu ejus contractum est: neque || si || contra o Senatusconsultum Macedonianum mutua || pecunia || data est, amplius p || quam || de peculio actionem sustinere cogitur. Quapropter pater tuus, si ei pecunia a creditore fratris tui extorta est, ad quam reddendam non tenebatur, Praefidis provinciae auctoritate eam recuperabit. PP. 3. Non. Octob. Pio & Pontiano Conf. 239.

Ne filius pro patre.

2. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. Neotherio & Eutolmi.

Ne contra juris auctoritatem ab eo, qui patrem vestrum, a quo emancipatos q vos dicitis, ad munus r civile devocaverat, inquietemini s. Praefes provinciae providebit. Dat. 8. Kal. Feb. Maximo 2. & Aquilino Conf. 286.

Ne pater pro filio.

3. Idem AA. & CC. Theogeni.

Si r filius familias invito patre decurio u creatus sit, pro Seo patrem inquietari non posse, iure manifestissimo cautum est. G. 10. Kal. Maji, CC. Conf. 294.

Ne filius pro patre.

4. Idem AA. & CC. Achivae.

Patris x nomine superstitis filium, nec munerum y civilium, nec debiti causa, personali posse conveniri actione constat. S. 12. Kal. Mart. Sirmii, CC. Conf. 300.

Ne libertus pro patrono. Ne servus pro domino.

5. Idem AA. & CC. Lampetio.

Ex patroni vel domini z contractu, liberti, vel servi conveniri non possunt. Dat. Id. Apr. CC. Conf. 300.

De Scholaribus.

Nova Constitutio Friderici a.

Habita quidem super hoc diligenti inquisitione Episcoporum, Abbatum, Ducum, omnium Judicum, & aliorum Procerum sacri nostri Palatii examinatione: omnibus, qui causa studiorum peregrinantur, Scholaribus & maxime divinarum atque sacrarum Legum Professoribus, hoc nostra pietatis beneficium indulgemus, ut ad loca, in quibus literarum exercentur studia tam ipsi quam eorum nuntii b veniant, & in eis secure c habitent. Dignum namque existimamus, ut, cum omnes bona facientes, nostram laudem & protectionem omnimodo

x Filii pro patris oneribus non tenentur. Synops. & Harm. d. loco.

y l. 2. §. eod.

z l. 7. §. de iudiciis. l. 1. l. ult. §. de noxalibus. l. 14. ff. de oblig. l. 7. tutelae. §. 2. D. de ap. min. Synops. d. tit. 4. c. 9. Harm. d. loco.

2 De privilegiis, quae bonarum literarum professoribus & studiosis data sunt, v. Oldendorpium in tract. de iure singulari cap. 10. Idem hanc Authenticam repetit latissime som. r. fol. 580. Rebuffus hanc repetit etiam latius lib. 3. de privilegiis scholariorum. Eorundem privilegia ad 100. usque Horatius Lucius enumerat tract. de privilegiis scholariorum. Rebuffus vero 180. d. loco. Quando & in quibus cessat hoc privilegium, & an ei possit renunciari, v. Oldend. d. loco. num. 1. & sequentibus.

b Nuntii & consequenter Bidelli fruuntur studiosorum privilegiis.

c i. e. sint exempti a vectigalibus portorii, & aliis oneribus. alias non tantum studiosis, sed & omnibus secure vivendi, & habitandi datur potestas, & hoc primum caput privilegii scholastici est.

mereantur: a quorum b scientia totus illuminatur mundus, & ad obediendum Deo & nobis ejus ministris, vita subditorum informatur: quadam speciali dilectione eos ab omni injuria defendamus. Quis enim eorum non misereatur, qui amore scientiae exules facti, de divitiis pauperes, semeti. so exinanunt, vitam suam multis periculis exponunt, & a vilissimis saepe hominibus (quod graviter ferendum est) corporales injurias sine causa perferunt? Hic igitur generali & in perpetuum valitura lege decernimus, Ut nullus de cetero tam audax inveniatur, qui aliquam Scholaribus injuriam inferre praesumat, nec c ob alterius cujusvis provinciae delictum sive debitum, (quod aliquando ex perversa consuetudine factum audivimus) aliquod dampnum eis inferat: scituris huiusmodi sacrae Constitutionis temerariis, & etiam ipsis locorum Recltoribus, qui hoc vindicare neglexerint, restitutionem rerum ablatarum ab omnibus exigendam in quadruplum: notaque infamia eis ipso iure irroganda, dignitate sua se carituros in perpetuum. Verum tamen si litem eis quispiam super aliquo negotio movere voluerit: huius rei optione d data Scholaribus eos coram e domino vel magistro suo, vel ipsius civitatis Episcopo (quibus hanc jurisdictionem dedimus) conveniat. Qui vero ad aliam judicem eos trahere tentaverit: etiam si causa iustissima fuerit, a tali conamine cadat. Hanc autem legem inter Imperiales Constitutiones, sc. sub titulo: Ne filius pro patre, &c. inseri iussimus. Datum apud Roncalias E. anno Domini 1158. mense Novemb.

AN g SERVUS PRO SUO FACTO POST h MANUMISSIONEM TENEATUR.

TIT. XIII.

De contractu cum statulibero.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Juventiano.

Quamvis cum statulibero contraxeris, tamen ex ante i gesto te non habere cum eo, post impletam conditionem libertatis, actionem, scire debes. PP. 4. Idus Decembr. Dextro 2. & Prisco Conf. 197.

De legato.

2. Imp. Antoninus A. Bexico.

Creditoribus k tuis, qui tibi in servitute || mutuum || pecuniam crediderunt, nulla adversus te actio competit. maxime cum l peculium m tibi non esse legatum proponas. PP. 3. Kal. Septemb. Lato & Cereale Conf. 216.

De pecunia ob libertatem promissa.

3. Imp. Alexander A. Herodi.

Promissa n tibi pecunia a servo tuo o, Ut eum manumitteres, si posteaquam manumissisti, stipulatus p ab eo non es, adversus eum petitionem per in factum actionem habes q. PP. Id. Septemb. Alexandro A. Conf. 227.

De furto.

4. Imp. Gordian. A. Hieroni.

Licet r servitutis tempore || ea, || quae pecuniam matris tuae surripuisse s dicitur, ob huiusmodi admissum conveniri non poterat: ad t libertatem tamen perducta, (nam caput u noxa x sequitur) furti actione tenetur y. PP. Id. Septemb. Pio & Pontiano Conf. 239.

De eo, qui fundos domini coluit.

5. Idem A. Chresto.

SI (ut allegas) antequam a domino manumitteris, fundos ejus coluisti z, posteaque adempto peculio, libertate donatus es: ob reliqua, si qua pridem a contracta sunt, res bonorum, quas postea propriis laboribus quae sisti, inquietari minime possunt. PP. 16. Cal. Decemb. Ariano & Pappo Conf. 244.

De delicto in dominum commissio.

6. Imp. Dioclet. & Max. AA. & CC. Feliciano.

Sive servi sint hi, quorum precibus fecisti mentionem, domi eos conveni: quia inter b dominos ac servos iudicium constare nullum potest: sive post delictum c manumissi sint: ex antecedentibus post datam libertatem eos nulla ratio juris a dominis quondam conveniri patitur d. Sane si post e manumissio-

n Syn. Basil. d. tit. 3. c. 3. o i. e. cum esset servus. l. 77. D. de solutionibus. Pecunia ob libertatem promissa, petitur per actionem in factum.

p l. 1. §. 4. D. quare. rev. adf. adde l. 104. D. de verb. oblig.

q Imo, non habet. l. 17. §. de negot.

r Ex contractibus in servitute gestis, post manumissionem nemo tenetur. Ob delicta tamen convenitur, propter regulam, Caput noxa sequitur. Syn. d. tit. 5. c. 4. 1. Harm. 18. §. 39.

f l. 14. D. de oblig.

t Servi delictum, quod non parit actionem in servitute, parit in libertate.

u l. 1. in fin. D. de privatis delictis. §. 5. Inf. de noxal. act.

x i. e. noxalis actio. d. §. 5.

y Imo non tenetur. l. ult. J. eod.

z Servus, qui coluit praedia dominica, liber factus, non tenetur.

a l. 1. §. eodem.

b v. l. 13. in fin. §. de transact.

c ex delicto in dominum commissio, servus non tenetur, liber factus.

d Imo patitur. l. 4. §. eod.

e l. 17. §. 1. vers. plane. D. de furto.

a Meritis praemia & honores debentur. l. 1. §. de assessoribus. Honor, premium virtutis. Aristotel. 4. Ethic. 3. Cicero 1. officior. & 3. de republ. 2. 5. Lactantius 19.

b Laus studiosorum.

c secundum caput huius privilegii est, ne possint capi iure represaliarum.

d Tertium caput privilegii studio.

us hic datur, ut eis sit optio, utrum apud praepotem iurum, an apud episcopum loci conveniantur.

Possumt etiam & tertium eligere.

§. 10. in fin. Const. ad Antecessoria.

e Forum sortimur ratione studii. v. Accursium in l. hares. 19. §. proinde. in verb. debetis. ff. de iudic.

f Roncalias, hic

& 2. Fendorum

33. §. 1. tit. 40. tit.

52. hinc Roncalias, campi, supra

Padum non procul a Placentia,

in quibus solebant olim imperatores convenire agere solentem. Roncalias

meminit Abbas Urspergensis, & Guntherus 2. Lyguri.

g Synops. Basil.

7. tit. 6. ex lib. 24.

tit. 5. & 52. tit. 1.

ex lib. 24. tit. 5.

adde Accursium ad l. 15. in verb.

ab initio. in fin.

ff. de negotiis. l. cum actum. 17. in verb. reddere. ff. de negotiis.

h l. 146. ff. de reg. iur.

i l. 2. l. 5. J. eod.

l. 21. §. de negot.

l. 4. J. de testam.

manumissio. l. 17. de negot. l. 28. §.

7. in fin. ff. de liber. legat.

k Synops. d. tit. 5.

c. 2.

l v. l. un. J. de peculio ejus, qui libertatem meruit.

m An libertus possit conveniri ex contractu in servitute facto, peculio ei legato, v. l. 1. §. 10. ff. de dos. proleg.

a Testis legiti-
mis adminiculis
causam non ap-
probat, qui dicit
sui causam non
reddidit. Quia si ita
testatur, sola est &
aude, i. e. qui ita
testatur, non pro-
bat, quia de re v.
Oldend. c. 7. de test.
num. 4. VVurms.
i. prae. i. obf. 1.
potest tamen in-
terrogari denuo.
Harm. obf. 2.

b Suspecti gratia
testes non audi-
untur. 5. Paul.
sent. 15. 5. 1. Ami-
cus gratusus te-
lis. l. 3. in princ.
tit. cod. quibus
probetur amicitia
dicam alibi, adde
& amici socios
non admitti. 1.
Harm. d. c. 5. 8.
c. Potentatus
d. v. a. 2. 1.
Eccl. c. 26. Poten-
tatus, vis species.
Etque mariti in
uxorem (vide Ol-
dend. cap. 4. de
test. n. 3. ubi pro-
bat, uxorem pro
marito testem es-
se non posse: quia
sunt una caro, &
una domus, nisi in
majestatis crimi-
ne. 1. Harmen. 6. c.
de test. n. 7. locupletioris in pauperem: iudicis in provincialem: quidam enim
potentatus est imperium, l. 6. ff. cod. In his tamen omnibus iudex potest rationem per-
sonarum aut testium habere, ut pro earum qualitate persuaderi sibi patiat & ad fidem
moveatur.
d. Parentum vocabulo ascendentes, cum masculos, tum feminas intellige. Eccl. d. loco.
e. l. 9. ff. cod. 5. Paul. sent. 15. 5. 3. 21. Eccl. c. 29. vide Oldend. 4. de testib. n. 1. & c. 66. de except.
num. 12.
f. An laicus adversus clericum testis esse potest? v. Socin. reg. 409.
g. fecus adversus alios. l. 17. ff. cod. l. 11. ff. de falsis. Imo liberi adversus parentes a quibusdam
audiri, ut dixi l. 3. sup. cod.
h. Eccl. d. loco. Renunciare igitur huic beneficio non possunt. Sunt & talia pleraque, quae
iure prohibita, fieri vel geri non possunt, etiam si maxime ea velimus ac permittamus. l. 7. ff.
de postul. l. si quis. 3. 5. v. iterum. 2. ff. de procurat.
i. l. 10. 5. 4. ff. de quaest. l. 4. sup. de eccl. d.
k. ne dicas, ad eos alendos, ut l. 11. inf. cod. sed ad producendos, unde Græci speciem huius
legis ita exponunt, Neminem cogi testes in seipsum πρὸς ἑαυτοὺς. Syn. 21. tit. 1. cap. 27. vel
πρὸς ἑαυτοὺς id est producere. 1. Harm. 6. 5. 57. & huius legis alioqui suis, hanc interpreta-
tionem admittit.
l. testium scilicet.
m. Nemo adversus se testes producere cogitur. d. 5. 4. Harm. d. loco.
n. in βαλῶναι Græci illo loco. Actor arbitratus suo probationes suas instituit debet.
o. d. 5. 4. Paul. 1. sent. 12. 5. 4. & 5. sent. 16. 5. 5.
p. in se scilicet. l. 15. inf. de quaest. l. 1. Paul. 2. sent. 17. 5. 13. in fin. & 5. sent. 15. 5. 1. l. 7. ff. de
probat.
q. l. 19. inf. cod. Quid jurant? de veritate dicenda non modo super articulis datis, sed & in
in omnibus, quæ ad causam faciunt. vide VVurms. l. prae. l. 18. obf. 9. alias eorum testimonium
nullum, vide Oldend. c. 5. de testib. n. 2. Juratur autem parte adversa citata & praesente. v. l. 18.
inf. de fide instrum. alias eorum testimonio careat fide. v. Oldend. ibi n. 3.
r. Testis injuratus fidem non facit. vide tamen Socin. reg. 424. unde notant, Testium depo-
sitionem duobus constare, ipso testimonio & juramento, quorum alterum sine altero non va-
let. c. fraternitatis. extr. de testib. & attest.
s. Unus testis, nullus testis. Unus testimonium non admittitur. Vox unius, vox nullus est.
Harm. 6. d. c. adde l. 20. ff. de quaest. l. 1. adde quæ dixi ad l. 14. ff. de dose preleg. l. 1. in fin. ff. de
verb. oblig. l. 1. 5. 4. l. 20. ff. de quaest. l. 1. adde Agid. Boll. in tract. oppos. contra testes n. 70. &
seq. vide Socin. reg. 421.
t. sic depositio unius testis, confirmata etiam sigillo non admittitur. Harm. d. c. idem tamen
ait, solum rebellionem sufficere ad ferendum testimonium super comparisonem eorum in-
strumentorum, quæ proferantur. l. 1. inf. de falsis. idem esse in nummulariorum rationibus, &
in emphyteusibus, ut unus testis illis casibus sufficiat.
u. Excepit l. 3. sup. de reb. cred. ubi creditur juramento debitoris. Adde, nisi testator ita volue-
rit. l. 3. ff. de dose. Item, si dubitatur de instrumento, an sit publicum, solus tabellio facit
fidem, l. 1. in fin. 3. de falsis. Nov. 77. Statut etiam de juramento creditoris super residuo pretii
pignoris veniendi, l. hic 5. 5. v. fin. aurem. 3. de iure domini impet. In terminis fundo appo-
sit statum depositioni venditoris. l. 12. ff. de reg. iud. Unus testis negans sigillum suum inducit
presumptionem, & facit instrumentum duorum. l. 2. in fin. 3. test. quemadmodum. ap. Confentire
quoque possumus in nudum juramentum adversari. l. 1. in fin. de fidei iur. n. 1. de sent. passis.
v. l. 1. in fin. 3. test. quemadmodum. ap. Confentire
quoque possumus in nudum juramentum adversari. l. 1. in fin. de fidei iur. n. 1. de sent. passis.
w. Militi ab hostibus reverso, creditur suffragantibus vitæ prioris meritis, l. 5. 5. 6. ff. de rem. it.
Creditur etiam uni extra iudicium seu tanquam iocundo, ubi nullus agitur præiudicium, 22. q.
4. c. innovent. 23. Val etiam creditur cum fama. Spec. tit. de test. 5. 11. v. fin.

Codex

mis & adminiculis causam approbatam, nullius esse mo-
menti, certum est. PP. 8. Kal. Decemb. Caro & Carino
AA. Confl. 283.

De qualitate testium.

5. Impp. Dioclet. & Maxim. AA. Candido.

Eos testes ad veritatem juvandam adhiberi oportet, qui
omni gratia & potentatui e fidem religioni iudicia-
ria debitam possint præponere. PP. 5. Kal. Maji, Maximo
2. & Aquilino Confl. 286.

De parentibus & liberis.

6. Idem AA. & CC. Tertullo.

Parentes d & e liberi f invicem adversus g se nec vo-
lentes h ad testimonium admittendi sunt. PP. 4. Non.
Dec. Nicomedia, CC. Confl. 294.

De exhibitione.

7. Idem AA. & CC. Diogeni & Ingenue.

Nimis i grave est, quod petitis, urgeri partem diver-
sam ad exhibitionem k eorum l, per quos sibi m ne-
gotium fiat: unde intelligitis, quod intentionis n vestra
propriis adferre debetis probationes, non adversus se ab
adversariis adduci. Dat. 6. Kal. Maji, CC. & Confl. 294.

De servo.

8. Idem AA. & Cæsares Deruloni.

Servos pro domino, quemadmodum o adversus eum,
interrogari non posse: pro facto autem suo p interro-
gari posse, non ambigitur. Datum Kal. Novemb. Nico-
media, CC. Confl. 294.

De iurejurando, de qualitate testium. 1. De uno teste.

9. Imp. Constantinus A. ad Julianum Praesidem.

Jurisjurandi q religione testes, prius r quam perhibe-
ant testimonium, jamdudum arctari præcipimus: & ut
honestioribus potius testibus fides adhibeatur.

i ¶ Simili modo sanximus, ut unius f testimonium
nemo iudicem in quacunque t causa facile patiat
admitti. Et nunc manifeste sancimus, ut unius o-
mnino testis responsio u non audiat, etiam si præcla-

do. c. 4. de testib. n. 7. locupletioris in pauperem: iudicis in provincialem: quidam enim
potentatus est imperium, l. 6. ff. cod. In his tamen omnibus iudex potest rationem per-
sonarum aut testium habere, ut pro earum qualitate persuaderi sibi patiat & ad fidem
moveatur.
d. Parentum vocabulo ascendentes, cum masculos, tum feminas intellige. Eccl. d. loco.
e. l. 9. ff. cod. 5. Paul. sent. 15. 5. 3. 21. Eccl. c. 29. vide Oldend. 4. de testib. n. 1. & c. 66. de except.
num. 12.
f. An laicus adversus clericum testis esse potest? v. Socin. reg. 409.
g. fecus adversus alios. l. 17. ff. cod. l. 11. ff. de falsis. Imo liberi adversus parentes a quibusdam
audiri, ut dixi l. 3. sup. cod.
h. Eccl. d. loco. Renunciare igitur huic beneficio non possunt. Sunt & talia pleraque, quæ
iure prohibita, fieri vel geri non possunt, etiam si maxime ea velimus ac permittamus. l. 7. ff.
de postul. l. si quis. 3. 5. v. iterum. 2. ff. de procurat.
i. l. 10. 5. 4. ff. de quaest. l. 4. sup. de eccl. d.
k. ne dicas, ad eos alendos, ut l. 11. inf. cod. sed ad producendos, unde Græci speciem huius
legis ita exponunt, Neminem cogi testes in seipsum πρὸς ἑαυτοὺς. Syn. 21. tit. 1. cap. 27. vel
πρὸς ἑαυτοὺς id est producere. 1. Harm. 6. 5. 57. & huius legis alioqui suis, hanc interpreta-
tionem admittit.
l. testium scilicet.
m. Nemo adversus se testes producere cogitur. d. 5. 4. Harm. d. loco.
n. in βαλῶναι Græci illo loco. Actor arbitratus suo probationes suas instituit debet.
o. d. 5. 4. Paul. 1. sent. 12. 5. 4. & 5. sent. 16. 5. 5.
p. in se scilicet. l. 15. inf. de quaest. l. 1. Paul. 2. sent. 17. 5. 13. in fin. & 5. sent. 15. 5. 1. l. 7. ff. de
probat.
q. l. 19. inf. cod. Quid jurant? de veritate dicenda non modo super articulis datis, sed & in
in omnibus, quæ ad causam faciunt. vide VVurms. l. prae. l. 18. obf. 9. alias eorum testimonium
nullum, vide Oldend. c. 5. de testib. n. 2. Juratur autem parte adversa citata & praesente. v. l. 18.
inf. de fide instrum. alias eorum testimonio careat fide. v. Oldend. ibi n. 3.
r. Testis injuratus fidem non facit. vide tamen Socin. reg. 424. unde notant, Testium depo-
sitionem duobus constare, ipso testimonio & juramento, quorum alterum sine altero non va-
let. c. fraternitatis. extr. de testib. & attest.
s. Unus testis, nullus testis. Unus testimonium non admittitur. Vox unius, vox nullus est.
Harm. 6. d. c. adde l. 20. ff. de quaest. l. 1. adde quæ dixi ad l. 14. ff. de dose preleg. l. 1. in fin. ff. de
verb. oblig. l. 1. 5. 4. l. 20. ff. de quaest. l. 1. adde Agid. Boll. in tract. oppos. contra testes n. 70. &
seq. vide Socin. reg. 421.
t. sic depositio unius testis, confirmata etiam sigillo non admittitur. Harm. d. c. idem tamen
ait, solum rebellionem sufficere ad ferendum testimonium super comparisonem eorum in-
strumentorum, quæ proferantur. l. 1. inf. de falsis. idem esse in nummulariorum rationibus, &
in emphyteusibus, ut unus testis illis casibus sufficiat.
u. Excepit l. 3. sup. de reb. cred. ubi creditur juramento debitoris. Adde, nisi testator ita volue-
rit. l. 3. ff. de dose. Item, si dubitatur de instrumento, an sit publicum, solus tabellio facit
fidem, l. 1. in fin. 3. de falsis. Nov. 77. Statut etiam de juramento creditoris super residuo pretii
pignoris veniendi, l. hic 5. 5. v. fin. aurem. 3. de iure domini impet. In terminis fundo appo-
sit statum depositioni venditoris. l. 12. ff. de reg. iud. Unus testis negans sigillum suum inducit
presumptionem, & facit instrumentum duorum. l. 2. in fin. 3. test. quemadmodum. ap. Confentire
quoque possumus in nudum juramentum adversari. l. 1. in fin. de fidei iur. n. 1. de sent. passis.
v. l. 1. in fin. 3. test. quemadmodum. ap. Confentire
quoque possumus in nudum juramentum adversari. l. 1. in fin. de fidei iur. n. 1. de sent. passis.
w. Militi ab hostibus reverso, creditur suffragantibus vitæ prioris meritis, l. 5. 5. 6. ff. de rem. it.
Creditur etiam uni extra iudicium seu tanquam iocundo, ubi nullus agitur præiudicium, 22. q.
4. c. innovent. 23. Val etiam creditur cum fama. Spec. tit. de test. 5. 11. v. fin.

do. c. 4. de testib. n. 7. locupletioris in pauperem: iudicis in provincialem: quidam enim
potentatus est imperium, l. 6. ff. cod. In his tamen omnibus iudex potest rationem per-
sonarum aut testium habere, ut pro earum qualitate persuaderi sibi patiat & ad fidem
moveatur.
d. Parentum vocabulo ascendentes, cum masculos, tum feminas intellige. Eccl. d. loco.
e. l. 9. ff. cod. 5. Paul. sent. 15. 5. 3. 21. Eccl. c. 29. vide Oldend. 4. de testib. n. 1. & c. 66. de except.
num. 12.
f. An laicus adversus clericum testis esse potest? v. Socin. reg. 409.
g. fecus adversus alios. l. 17. ff. cod. l. 11. ff. de falsis. Imo liberi adversus parentes a quibusdam
audiri, ut dixi l. 3. sup. cod.
h. Eccl. d. loco. Renunciare igitur huic beneficio non possunt. Sunt & talia pleraque, quæ
iure prohibita, fieri vel geri non possunt, etiam si maxime ea velimus ac permittamus. l. 7. ff.
de postul. l. si quis. 3. 5. v. iterum. 2. ff. de procurat.
i. l. 10. 5. 4. ff. de quaest. l. 4. sup. de eccl. d.
k. ne dicas, ad eos alendos, ut l. 11. inf. cod. sed ad producendos, unde Græci speciem huius
legis ita exponunt, Neminem cogi testes in seipsum πρὸς ἑαυτοὺς. Syn. 21. tit. 1. cap. 27. vel
πρὸς ἑαυτοὺς id est producere. 1. Harm. 6. 5. 57. & huius legis alioqui suis, hanc interpreta-
tionem admittit.
l. testium scilicet.
m. Nemo adversus se testes producere cogitur. d. 5. 4. Harm. d. loco.
n. in βαλῶναι Græci illo loco. Actor arbitratus suo probationes suas instituit debet.
o. d. 5. 4. Paul. 1. sent. 12. 5. 4. & 5. sent. 16. 5. 5.
p. in se scilicet. l. 15. inf. de quaest. l. 1. Paul. 2. sent. 17. 5. 13. in fin. & 5. sent. 15. 5. 1. l. 7. ff. de
probat.
q. l. 19. inf. cod. Quid jurant? de veritate dicenda non modo super articulis datis, sed & in
in omnibus, quæ ad causam faciunt. vide VVurms. l. prae. l. 18. obf. 9. alias eorum testimonium
nullum, vide Oldend. c. 5. de testib. n. 2. Juratur autem parte adversa citata & praesente. v. l. 18.
inf. de fide instrum. alias eorum testimonio careat fide. v. Oldend. ibi n. 3.
r. Testis injuratus fidem non facit. vide tamen Socin. reg. 424. unde notant, Testium depo-
sitionem duobus constare, ipso testimonio & juramento, quorum alterum sine altero non va-
let. c. fraternitatis. extr. de testib. & attest.
s. Unus testis, nullus testis. Unus testimonium non admittitur. Vox unius, vox nullus est.
Harm. 6. d. c. adde l. 20. ff. de quaest. l. 1. adde quæ dixi ad l. 14. ff. de dose preleg. l. 1. in fin. ff. de
verb. oblig. l. 1. 5. 4. l. 20. ff. de quaest. l. 1. adde Agid. Boll. in tract. oppos. contra testes n. 70. &
seq. vide Socin. reg. 421.
t. sic depositio unius testis, confirmata etiam sigillo non admittitur. Harm. d. c. idem tamen
ait, solum rebellionem sufficere ad ferendum testimonium super comparisonem eorum in-
strumentorum, quæ proferantur. l. 1. inf. de falsis. idem esse in nummulariorum rationibus, &
in emphyteusibus, ut unus testis illis casibus sufficiat.
u. Excepit l. 3. sup. de reb. cred. ubi creditur juramento debitoris. Adde, nisi testator ita volue-
rit. l. 3. ff. de dose. Item, si dubitatur de instrumento, an sit publicum, solus tabellio facit
fidem, l. 1. in fin. 3. de falsis. Nov. 77. Statut etiam de juramento creditoris super residuo pretii
pignoris veniendi, l. hic 5. 5. v. fin. aurem. 3. de iure domini impet. In terminis fundo appo-
sit statum depositioni venditoris. l. 12. ff. de reg. iud. Unus testis negans sigillum suum inducit
presumptionem, & facit instrumentum duorum. l. 2. in fin. 3. test. quemadmodum. ap. Confentire
quoque possumus in nudum juramentum adversari. l. 1. in fin. de fidei iur. n. 1. de sent. passis.
v. l. 1. in fin. 3. test. quemadmodum. ap. Confentire
quoque possumus in nudum juramentum adversari. l. 1. in fin. de fidei iur. n. 1. de sent. passis.
w. Militi ab hostibus reverso, creditur suffragantibus vitæ prioris meritis, l. 5. 5. 6. ff. de rem. it.
Creditur etiam uni extra iudicium seu tanquam iocundo, ubi nullus agitur præiudicium, 22. q.
4. c. innovent. 23. Val etiam creditur cum fama. Spec. tit. de test. 5. 11. v. fin.

do. c. 4. de testib. n. 7. locupletioris in pauperem: iudicis in provincialem: quidam enim
potentatus est imperium, l. 6. ff. cod. In his tamen omnibus iudex potest rationem per-
sonarum aut testium habere, ut pro earum qualitate persuaderi sibi patiat & ad fidem
moveatur.
d. Parentum vocabulo ascendentes, cum masculos, tum feminas intellige. Eccl. d. loco.
e. l. 9. ff. cod. 5. Paul. sent. 15. 5. 3. 21. Eccl. c. 29. vide Oldend. 4. de testib. n. 1. & c. 66. de except.
num. 12.
f. An laicus adversus clericum testis esse potest? v. Socin. reg. 409.
g. fecus adversus alios. l. 17. ff. cod. l. 11. ff. de falsis. Imo liberi adversus parentes a quibusdam
audiri, ut dixi l. 3. sup. cod.
h. Eccl. d. loco. Renunciare igitur huic beneficio non possunt. Sunt & talia pleraque, quæ
iure prohibita, fieri vel geri non possunt, etiam si maxime ea velimus ac permittamus. l. 7. ff.
de postul. l. si quis. 3. 5. v. iterum. 2. ff. de procurat.
i. l. 10. 5. 4. ff. de quaest. l. 4. sup. de eccl. d.
k. ne dicas, ad eos alendos, ut l. 11. inf. cod. sed ad producendos, unde Græci speciem huius
legis ita exponunt, Neminem cogi testes in seipsum πρὸς ἑαυτοὺς. Syn. 21. tit. 1. cap. 27. vel
πρὸς ἑαυτοὺς id est producere. 1. Harm. 6. 5. 57. & huius legis alioqui suis, hanc interpreta-
tionem admittit.
l. testium scilicet.
m. Nemo adversus se testes producere cogitur. d. 5. 4. Harm. d. loco.
n. in βαλῶναι Græci illo loco. Actor arbitratus suo probationes suas instituit debet.
o. d. 5. 4. Paul. 1. sent. 12. 5. 4. & 5. sent. 16. 5. 5.
p. in se scilicet. l. 15. inf. de quaest. l. 1. Paul. 2. sent. 17. 5. 13. in fin. & 5. sent. 15. 5. 1. l. 7. ff. de
probat.
q. l. 19. inf. cod. Quid jurant? de veritate dicenda non modo super articulis datis, sed & in
in omnibus, quæ ad causam faciunt. vide VVurms. l. prae. l. 18. obf. 9. alias eorum testimonium
nullum, vide Oldend. c. 5. de testib. n. 2. Juratur autem parte adversa citata & praesente. v. l. 18.
inf. de fide instrum. alias eorum testimonio careat fide. v. Oldend. ibi n. 3.
r. Testis injuratus fidem non facit. vide tamen Socin. reg. 424. unde notant, Testium depo-
sitionem duobus constare, ipso testimonio & juramento, quorum alterum sine altero non va-
let. c. fraternitatis. extr. de testib. & attest.
s. Unus testis, nullus testis. Unus testimonium non admittitur. Vox unius, vox nullus est.
Harm. 6. d. c. adde l. 20. ff. de quaest. l. 1. adde quæ dixi ad l. 14. ff. de dose preleg. l. 1. in fin. ff. de
verb. oblig. l. 1. 5. 4. l. 20. ff. de quaest. l. 1. adde Agid. Boll. in tract. oppos. contra testes n. 70. &
seq. vide Socin. reg. 421.
t. sic depositio unius testis, confirmata etiam sigillo non admittitur. Harm. d. c. idem tamen
ait, solum rebellionem sufficere ad ferendum testimonium super comparisonem eorum in-
strumentorum, quæ proferantur. l. 1. inf. de falsis. idem esse in nummulariorum rationibus, &
in emphyteusibus, ut unus testis illis casibus sufficiat.
u. Excepit l. 3. sup. de reb. cred. ubi creditur juramento debitoris. Adde, nisi testator ita volue-
rit. l. 3. ff. de dose. Item, si dubitatur de instrumento, an sit publicum, solus tabellio facit
fidem, l. 1. in fin. 3. de falsis. Nov. 77. Statut etiam de juramento creditoris super residuo pretii
pignoris veniendi, l. hic 5. 5. v. fin. aurem. 3. de iure domini impet. In terminis fundo appo-
sit statum depositioni venditoris. l. 12. ff. de reg. iud. Unus testis negans sigillum suum inducit
presumptionem, & facit instrumentum duorum. l. 2. in fin. 3. test. quemadmodum. ap. Confentire
quoque possumus in nudum juramentum adversari. l. 1. in fin. de fidei iur. n. 1. de sent. passis.
v. l. 1. in fin. 3. test. quemadmodum. ap. Confentire
quoque possumus in nudum juramentum adversari. l. 1. in fin. de fidei iur. n. 1. de sent. passis.
w. Militi ab hostibus reverso, creditur suffragantibus vitæ prioris meritis, l. 5. 5. 6. ff. de rem. it.
Creditur etiam uni extra iudicium seu tanquam iocundo, ubi nullus agitur præiudicium, 22. q.
4. c. innovent. 23. Val etiam creditur cum fama. Spec. tit. de test. 5. 11. v. fin.

do. c. 4. de testib. n. 7. locupletioris in pauperem: iudicis in provincialem: quidam enim
potentatus est imperium, l. 6. ff. cod. In his tamen omnibus iudex potest rationem per-
sonarum aut testium habere, ut pro earum qualitate persuaderi sibi patiat & ad fidem
moveatur.
d. Parentum vocabulo ascendentes, cum masculos, tum feminas intellige. Eccl. d. loco.
e. l. 9. ff. cod. 5. Paul. sent. 15. 5. 3. 21. Eccl. c. 29. vide Oldend. 4. de testib. n. 1. & c. 66. de except.
num. 12.
f. An laicus adversus clericum testis esse potest? v. Socin. reg. 409.
g. fecus adversus alios. l. 17. ff. cod. l. 11. ff. de falsis. Imo liberi adversus parentes a quibusdam
audiri, ut dixi l. 3. sup. cod.
h. Eccl. d. loco. Renunciare igitur huic beneficio non possunt. Sunt & talia pleraque, quæ
iure prohibita, fieri vel geri non possunt, etiam si maxime ea velimus ac permittamus. l. 7. ff.
de postul. l. si quis. 3. 5. v. iterum. 2. ff. de procurat.
i. l. 10. 5. 4. ff. de quaest. l. 4. sup. de eccl. d.
k. ne dicas, ad eos alendos, ut l. 11. inf. cod. sed ad producendos, unde Græci speciem huius
legis ita exponunt, Neminem cogi testes in seipsum πρὸς ἑαυτοὺς. Syn. 21. tit. 1. cap. 27. vel
πρὸς ἑαυτοὺς id est producere. 1. Harm. 6. 5. 57. & huius legis alioqui suis, hanc interpreta-
tionem admittit.
l. testium scilicet.
m. Nemo adversus se testes producere cogitur. d. 5. 4. Harm. d. loco.
n. in βαλῶναι Græci illo loco. Actor arbitratus suo probationes suas instituit debet.
o. d. 5. 4. Paul. 1. sent. 12. 5. 4. & 5. sent. 16. 5. 5.
p. in se scilicet. l. 15. inf. de quaest. l. 1. Paul. 2. sent. 17. 5. 13. in fin. & 5. sent. 15. 5. 1. l. 7. ff. de
probat.
q. l. 19. inf. cod. Quid jurant? de veritate dicenda non modo super articulis datis, sed & in
in omnibus, quæ ad causam faciunt. vide VVurms. l. prae. l. 18. obf. 9. alias eorum testimonium
nullum, vide Oldend. c. 5. de testib. n. 2. Juratur autem parte adversa citata & praesente. v. l. 18.
inf. de fide instrum. alias eorum testimonio careat fide. v. Oldend. ibi n. 3.
r. Testis injuratus fidem non facit. vide tamen Socin. reg. 424. unde notant, Testium depo-
sitionem duobus constare, ipso testimonio & juramento, quorum alterum sine altero non va-
let. c. fraternitatis. extr. de testib. & attest.
s. Unus testis, nullus testis. Unus testimonium non admittitur. Vox unius, vox nullus est.
Harm. 6. d. c. adde l. 20. ff. de quaest. l. 1. adde quæ dixi ad l. 14. ff. de dose preleg. l. 1. in fin. ff. de
verb. oblig. l. 1. 5. 4. l. 20. ff. de quaest. l. 1. adde Agid. Boll. in tract. oppos. contra testes n. 70. &
seq. vide Socin. reg. 421.
t. sic depositio unius testis, confirmata etiam sigillo non admittitur. Harm. d. c. idem tamen
ait, solum rebellionem sufficere ad ferendum testimonium super comparisonem eorum in-
strumentorum, quæ proferantur. l. 1. inf. de falsis. idem esse in nummulariorum rationibus, &
in emphyteusibus, ut unus testis illis casibus sufficiat.
u. Excepit l. 3. sup. de reb. cred. ubi creditur juramento debitoris. Adde, nisi testator ita volue-
rit. l. 3. ff. de dose. Item, si dubitatur de instrumento, an sit publicum, solus tabellio facit
fidem, l. 1. in fin. 3. de falsis. Nov. 77. Statut etiam de juramento creditoris super residuo pretii
pignoris veniendi, l. hic 5. 5. v. fin. aurem. 3. de iure domini impet. In terminis fundo appo-
sit statum depositioni venditoris. l. 12. ff. de reg. iud. Unus testis negans sigillum suum inducit
presumptionem, & facit instrumentum duorum. l. 2. in fin. 3. test. quemadmodum. ap. Confentire
quoque possumus in nudum juramentum adversari. l. 1. in fin. de fidei iur. n. 1. de sent. passis.
v. l. 1. in fin. 3. test. quemadmodum. ap. Confentire
quoque possumus in nudum juramentum adversari. l. 1. in fin. de fidei iur. n. 1. de sent. passis.
w. Militi ab hostibus reverso, creditur suffragantibus vitæ prioris meritis, l. 5. 5. 6. ff. de rem. it.
Creditur etiam uni extra iudicium seu tanquam iocundo, ubi nullus agitur præiudicium, 22. q.
4. c. innovent. 23. Val etiam creditur cum fama. Spec. tit. de test. 5. 11. v. fin.

do. c. 4. de testib. n. 7. locupletioris in pauperem: iudicis in provincialem: quidam enim
potentatus est imperium, l. 6. ff. cod. In his tamen omnibus iudex potest rationem per-
sonarum aut testium habere, ut pro earum qualitate persuaderi sibi patiat & ad fidem
moveatur.
d. Parentum vocabulo ascendentes, cum masculos, tum feminas intellige. Eccl. d. loco.
e. l. 9. ff. cod. 5. Paul. sent. 15. 5. 3. 21. Eccl. c. 29. vide Oldend. 4. de testib. n. 1. & c. 66. de except.
num. 12.
f. An laicus adversus clericum testis esse potest? v. Socin. reg. 409.
g. fecus adversus alios. l. 17. ff. cod. l. 11. ff. de falsis. Imo liberi adversus parentes a quibusdam
audiri, ut dixi l. 3. sup. cod.
h. Eccl. d. loco. Renunciare igitur huic beneficio non possunt. Sunt & talia pleraque, quæ
iure prohibita, fieri vel geri non possunt, etiam si maxime ea velimus ac permittamus. l. 7. ff.
de postul. l. si quis. 3. 5. v. iterum. 2. ff. de procurat.
i. l. 10. 5. 4. ff. de quaest. l. 4. sup. de eccl. d.
k. ne dicas, ad eos alendos, ut l. 11. inf. cod. sed ad producendos, unde Græci speciem huius
legis ita exponunt, Neminem cogi testes in seipsum πρὸς ἑαυτοὺς. Syn. 21. tit. 1. cap. 27. vel
πρὸς ἑαυτοὺς id est producere. 1. Harm. 6. 5. 57. & huius legis alioqui suis, hanc interpreta-
tionem admittit.
l. testium scilicet.
m. Nemo adversus se testes producere cogitur. d. 5. 4. Harm. d. loco.
n. in βαλῶναι Græci illo loco. Actor arbitratus suo probationes suas instituit debet.
o. d. 5. 4. Paul. 1. sent. 12. 5. 4. & 5. sent. 16. 5. 5.
p. in se scilicet. l. 15. inf. de quaest. l. 1. Paul. 2. sent. 17. 5. 13. in fin. & 5. sent. 15. 5. 1. l. 7. ff. de
probat.
q. l. 19. inf. cod. Quid jurant? de veritate dicenda non modo super articulis datis, sed & in
in omnibus, quæ ad causam faciunt. vide VVurms. l. prae. l. 18. obf. 9. alias eorum testimonium
nullum, vide Oldend. c. 5. de testib. n. 2. Juratur autem parte adversa citata & praesente. v. l. 18.
inf. de fide instrum. alias eorum testimonio careat fide. v. Oldend. ibi n. 3.
r. Testis injuratus fidem non facit. vide tamen Socin. reg. 424. unde notant, Testium depo-
sitionem duobus constare, ipso testimonio & juramento, quorum alterum sine altero non va-
let. c. fraternitatis. extr. de testib. & attest.
s. Unus testis, nullus testis. Unus testimonium non admittitur. Vox unius, vox nullus est.
Harm. 6. d. c. adde l. 20. ff. de quaest. l. 1. adde quæ dixi ad l. 14. ff. de dose preleg. l. 1. in fin. ff. de
verb. oblig. l. 1. 5. 4. l. 20. ff. de quaest. l. 1. adde Agid. Boll. in tract. oppos. contra testes n. 70. &
seq. vide Socin. reg. 421.
t. sic depositio unius testis, confirmata etiam sigillo non admittitur. Harm. d. c. idem tamen
ait, solum rebellionem sufficere ad ferendum testimonium super comparisonem eorum in-
strumentorum, quæ proferantur. l. 1. inf. de falsis. idem esse in nummulariorum rationibus, &
in emphyteusibus, ut unus testis illis casibus sufficiat.
u. Excepit l. 3. sup. de reb. cred. ubi creditur juramento debitoris. Adde, nisi testator ita volue-
rit. l. 3. ff. de dose. Item, si dubitatur de instrumento, an sit publicum, solus tabellio facit
fidem, l. 1. in fin. 3. de falsis. Nov. 77. Statut etiam de juramento creditoris super residuo pretii
pignoris veniendi

a Falsus testis non iuratur fori praescriptione.
b Testis non- quam interrogandus praesentibus partibus.
c aliam interpretationem Contii. v. in nova edizio- ne Parisiensis.

d Probari genus ubi nulla sunt in- strumenta, quin- que testibus pot- est: ubi adfuit in- strumenta priva- ta, tres testes suffi- ciunt, ubi instru- mentum publi- cum, nulli requi- runtur testes. Syn- ops. Basil. 21. tit. 1. c. 26.

e Testis instru- mentarius, cogi- tur de instrumen- to, quoties roga- tus eo nomine fuerit, testimo- nium dicere. Syn- ops.

f Hanc legem Cujacius restituit 13. obs. 38. ejusdem facit mentionem 8. obs. 13. exstat au- tem apud auto- rem Synopses 21. tit. 1. c. 27.

g Interpretatio Contii.

h adde Nov. 90. c. 8.

i id fallit in per- sonis legibus ex- ceptis.

k i. e. quae perce- pit sensu aliquo. Estne testis audi- endus deponens de actu mentali seu praesumpto, puta de voluntate alicujus? audiri potest. hujusmodi tamen testimo- nium minus firmum est. v. VVurm. 1. praef. 18. obs. 3.

Auditorne testis de credulitate de- ponens? auditor, dummodo credu- litas sit conjuncta sensui, & munita ratione, v. VVurm. d. loco. obs. 16. v. Socin. regula 429.

Ea nosse quis non dicitur, quae dun- taxat per transen- nam ac iter facien- s audivit. vide 1. Harm. 6. d. e.

l Testimonium inviti dicere, qui non coguntur.

m 1. 9. §. 1. cod. v. 1. 4. §. ff. cod.

n quid? in scri- ptis non depo- nent? possunt de ponere 7. cod. ibi, deponant: nisi praesente iudice uti eorum praesentia velit, quae ad ve- ritatem exploran- dam potissimum requiritur. 1. 3. §. 1. 2. 3. ff. cod.

o dixi sup. cod.

p αὐτῶν εἶναι, dixi ad 1. 11. in fin. sup.

q διαλαδίας καὶ τὰς παρὰ γῶγας. Synops. d. loco.

r 3. q. 2. c. §. quis testis.

s Recusare testes non possum, quibus antea usus sum: quorum fidem iis utendo, semel pro- bavi. hinc etiam colligitur, Non recte recusari ut iudicem, quem quis semel ut testem & ad vocatum probaverit. adde 1. 20. in fin. ff. de opt. vide exemplum elegans apud Ciceronem pro Roscio Comodo in fin.

t subaudi, ὡς ἐν τῇ εἰς, ἢ ὡς τοῦ αὐτοῦ, id est, quod viles, aut quid tale. Synops. Bas. ibid. c. 28. 1. Harm. 6. §. 35. adde Nov. 90.

u alias non praesumitur inimicitia, nisi probetur.

x Ob inimicitias ob supervenientes testes possumus excipere, ut hic: & 1. 3. ff. cod. sed & procuratorem, 1. 21. ff. de procuratorib. & tutorem, 1. 6. §. 17. ff. de excusat. iudicem, 1. 13. §. 2. in princ. 1. 16. C. de iudic. arbitrum, 1. 32. §. 14. ff. de arbit. accusatorem, c. repellantur. 7. de ac- cusat. adde Clarum §. sent. §. ult. q. 14. vers. ult. iudic. dixi.

causa suum praebent testimonium, separato, & tanquam ante iudicium interim deposito exceptionis fori a pri- vilegio, huiusmodi praesidio denudatos, ita ad iudican- tis intrare secretum b, ut quicunque aures ejus offende- rint, non dubitent sibi met formidandum, data cunctis iudicibus absque ullo praescriptionis obstaculo (sicut saepe dictum est) in testes, quorum voces falsitate, vel frau- de non carere perspexerint, pro qualitate videlicet delicti, animadvertendi licentia. Dat. 12. Kal. Jun. Decio & Lon- gino Conf. 486.

1. De cognitione & genere. 2. De fori praescriptione.

15. Imp. Zeno.

Hanc e legem restituit ex Basilicis Cujacius lib. 33. observ. c. 38. & illius argumentum his fere verbis explicat: XV. Graeca, quae dat in primis pedaneis iudicibus testes falsos corrigendi & tormentis subiiciendi, si plebeji sint, jus po- testatemque adhibito Praefecto vigilum. Quod si testes decuriones sint, vel in aliqua dignitate positi, ut non pos- sit in eos iudex pedaneus animadvertere, debet rem omnem ad Magistratum a quo datus est, referre, ita ut pro insinuatione relationis nihil inferatur; & si res aperta sit, sententiam a magistratu ferri de testium fide susci- pienda vel rejicienda oporteat: sin autem majori indagatio- ne indigere videatur, rursus ejus rei cognitionem iudici delegari, non obstante ulla praescriptione fori, ullove pri- vilegio. Nam cum ultro testimonium dixerint, suo privi- legio testes renunciassent videntur.

1 ¶ Qui falso negavit adversarium suum esse cognatum, exegitque ab eo probationes generis aut gentis, quam is se habere dicebat, non habeat jus vindicandorum bonorum intestati, (ejus scilicet quem suum esse cognatum negavit, cum intestatus decesserit.) Sed non audiatur, qui ab adversario probationes generis exigit, nisi prius ipse juret de calumnia, & jurato conservetur jus legiti- mae successionis. Requiritur d vero ad generis pro- bationem testes quinque, si defint instrumenta, vel tres, si illis instrumenta suffragentur. Quod si huiusmodi sint instrumenta, quae omnium probationum vice esse possint, illa etiam sine testibus sufficiunt.

2 ¶ Ultimum e autem huius constitutionis caput illud est, ut qui instrumento testis adfuit, & qui deposuit tan- quam testis quae sciebat, post, lite mota, non possit defu- gere testimonium, & uti praescriptione fori.

De testibus cogendis testimonium perhibere, vel non. 1. De sumptibus.

16. f Imp. Justinianus.

Constitutio g jubet non solum in criminalibus iudiciis sed etiam in pecuniariis h unumquemque i cogi testi- monium perhibere de his, quae novit k, cum sacramenti praestatione; vel jurare, se nihil compertum habere (exceptis i tamen personis, quae legibus m prohibentur ad testimo- nium cogi, & etiam illustribus, & his qui supra illustres sunt, nisi sacra forma interveniat) & si quidem in Regia urbe tes- tes habitent, cogit eos propria n voce testimonium fer- re: si vero non adfuerint, mitti ad eos jubet procuratores partium, ut apud eos deponant, quae o noverint, vel de- jeren, quae ignorant. Eodem proculdubio observando, & in testimonio quod in gestis fit, nempe ut eadem per- sona ab ejus necessitate excipiantur.

1 ¶ Omnibus autem testibus sine damno & inpen- dio p suo vult factas de his interlocutiones q & produ- ctiones procedere.

Si adversus eum, qui testibus usus fuerit, iidem testes in alia lite producantur.

17. Imp. Justinian. A. Mennæ P. P.

SI quis testibus usus r fuerit, iidemque testes adver- sus eum in alia lite producantur: non s licebit ei per- sonas eorum excipere t, nisi ostenderit u, inimiciti- as x inter se & illos postea emeruisse, ex quibus testes

repelli a leges praecipunt: non adimenda scilicet ei licen- tia, ex b iplis depositionibus testimonium eorum arguere.

† Sed & si liquidis probationibus datione e vel pro- missione d pecuniarum e eos corruptos esse ostenderit, etiam eam allegationem integram ei servari praecipimus. Dat. 7. Kal. Jun. D. N. Justin. A. 2. Conf. 528.

De solutione.

18. Idem A. Mennæ P. P.

Testium facilitatem f, per quos multa veritati contra- ria perpetrantur, prout possibile est, rescantes: o- mnibus praedicimus, ¶ ut ¶ qui g in scriptis a se debita re- tulerint, non h facile audiantur, si dicant omnis debiti vel partis solutionem sine scriptis se fecisse, velintque viles & for- titan redemptos i testes super huiusmodi solutione pro- ducere: nisi quinque k testes idonei, & summae atque in- tegræ opinionis praesto fuerint solutioni celebratae, hique cum sacramenti l religione deposuerint sub m praesentia sua debitum esse solutum: ut scientes omnes ita ea statuta esse, non aliter debitum, vel partem ejus persolvant, nisi vel securitatem in scriptis capiant, vel observaverint pra- fatam testium probationem: His scilicet qui jam n sine scriptis debitum vel partem ejus solverint, ¶ a ¶ praesenti sanctione merito excipiendis.

† Sin vero facta quidem ¶ per scripturam ¶ securitas sit, fortuito autem casu vel incendii, vel naufragii, vel al- terius infortunii perempta o, tunc liceat his, qui hoc per- pessi sunt, causam peremptionis probantibus, etiam ¶ de- biti ¶ solutionem per testem p probare, damnumque ex amissione instrumenti effugere. Dat. Kalend. Jun. D. N. Justin. A. 2. Conf. 528.

Ut testes rogati adhibeantur

in auth. de testib. §. & licet. collat. 7. tit. 2. Nov. 90. c. 2.

Rogati q, ut in testamentis, non fortuiti vel transeuntes r ve- niant l.

† Idem est, si post solutionem rogati interfuerint confessioni credi- toris, dicentis pecuniam sibi debitam solutam fuisse.

De testibus cogendis testimonium perhibere, & intra quindecim dies interrogandis.

19. Idem A. Juliano P. P.

SI quando invitos t testes in pecuniariis causis ex nostra u lege aliquis trahere maluerit, si quidem sua sponte fide- jussionem suae personae sine damno praestare velint, hoc fieri: sin autem noluerint, non x carcerali custodia de- trudi, sed sacramento eos committi censemus. Si enim pro toto litis certamine iurijurando testium credendum esse putaverint hi, qui eos prodixerint: multo magis praesentiam suam testibus sacramento eorum credere de- bent.

† Sed cum minime oporteat testes in huiusmodi ca- sibus protelari, & pro alienis commodis suas invenire dif- ficultates: disponimus, non amplius testes observare com- pelli iudices, postquam fuerint admoniti, nisi tantum quindecim y dies: intra quos iudices provideant quate- nus cognitionem suscipiant, in qua testes necessarii visi fuerint: ut omnino licentia eis concedatur, & alterutra z

impune dari posse, verum ut faciantur: cuique enim permitti parare sibi probationes, quod non probat. v. 1. 2. in fin. ff. de condi. et. ob. turpem causam.

d 1. 1. §. 1. ff. de falsis.

e Pecuniae vocabulum late patet. v. 1. 2. §. 1. ff. de pecunia constituta.

f Faciles ad testimonium ferendum, facile mentuntur. videntur enim operas suas ultro ingerere atque ita suspecti. 1. 25. ff. de procurat. 1. 21. in fin. ff. de tutorib. datis.

g Testibus quinque idoneis & juratis probare solutionem chirographi solidam, ejusve par- tem, possumus. Alias scripto obligatus, de scripto solutionem a se factam probare non co- gitur. Praesentes autem testes esse debent τῇ καταβολῇ ἢ τῇ καταθέσει, eo tem- pore quo solutio creditoris facta est: aut quo ipse creditor confessus fuit sibi satisfactum.

Quid si debitori facta fuit ἀπόδειξις ἐν ἑξαφῶ, hoc est, per scripturam liberatio aut recepti confessio, eaque scriptura casu fortuito veluti incendio perierit? Debitor solutio- nis a se factae ἀποδείξειαν, i. e. quantitatem scriptam sibi periisse casu fortuito probare poterit. Synops. Basil. ibid. c. 39. adde 1. Harm. 6. §. 3.

h Nov. 90. cap. 2. Cautionis scriptae dissolutio per apocam probanda est.

i Redempti testes: de quibus v. 1. 17. §. cod.

k Dixi ad 1. 1. §. cod. adde: quinque testes habere vim scripturae. Hac lege permotus Sena- tus Spirensis censuit, Quinque testibus rem quamlibet probari posse, quantumvis statutum prohibeat, probationes nisi scriptae sint admitti v. Mynsing. 1. obs. 5. adde Cujac. 13. obs. 38.

l 1. Harm. 6. in fin.

m ita ut sensu perceiverint. 1. 20. §. pen. ff. qui test. Testes tenentur deponere de sua praesentia in actu. Bald. n. 1. 7. sup. de legib.

o Apocha deperdita, fortuito vel casu, duobus testibus probare possumus solutam credito- ri fuisse pecuniam. p duos. l. ubi. ff. cod.

q Testis an praesumatur rogatus, vide Manticam 2. de consuetudinibus 21. §. 2.

r Vana aut per transennam, ἐκ τῆς παρήκοντος sumpta testimonia non valent. v. 1. Harm. 6. §. 37. Nov. 90. c. 2.

s subaudi quoties debitor scripto obligatus satisfacit creditori.

t Invitus quis cogitur etiam in pecuniaria causa testimonium dicere. u 1. 16. sup. cod.

x Testis in custodiam non conjicitur: sed ei iuramentum de exhi- bendo se in iudicio deferatur.

y Testes 15. duntaxat dierum spatio iudicio, ubi causae civiles sunt, assistere coguntur. 1. Harm. 5. §. 34. De 15. dierum praescriptione v. Cujac. c. 8. de tempor.

z Nov. 90. c. 2.

a Inimicam leg repellit a testimo- nio, ut hic, inimi- cum, inquam, non levem, sed capita- lem. v. 1. 3. ff. cod.

Quid, si testis ini- micitia, ab eo ipso, in quem testis producitur orta est? Bartolus putat eo casu tes- tem admitti pos- se. 1. 1. §. cum qua, ff. de quasi. adde VVurm. 1. praef. 18. obs. 12.

b Testis ex sua depositione potest argui: ut si va- rius, contrarius, perjurus, vacil- lans, repugnans deponens, singu- laris, non juratus, si in facto proprio testetur: si nullam testimonii ratio- nem reddat, si pu- blicatis testimo- niis receptus. v. Ferrar. formula opposita contra tes- tes 10.

c Satis est, ad e- levandam testis fi- dem, si probetur ei data vel pro- missa pecunia: ad- de 1. 2. ff. de consti- tutione. 1. q. 1. c. con- cussionis. 1. 1. §. 2. ff. de falsis. addunt nonnulli, prece- eo sensu, Corru- ptus testes pecu- nia vel precibus vel promissione, fidem amittere, etiam si suis in testimonio non mentiantur. v. Ol- dend. c. 66. except. 26. Galli con- cepta formula ita recusant testem quasi corruptum, par duntaxat, promi- ses, ou argent. Idem dicendum de tes- tibus instructis ab ipso litigatore, & procuratore, aut ejus advocato. v. Old. c. 4. de testib. n. 18. adde Hartm. 2. praef. 15. obs. 16.

ubi tamen scribit, testibus pecuniam

non probat. v. 1. 2. in fin. ff. de condi. et. ob. turpem causam.

d 1. 1. §. 1. ff. de falsis.

e Pecuniae vocabulum late patet. v. 1. 2. §. 1. ff. de pecunia constituta.

f Faciles ad testimonium ferendum, facile mentuntur. videntur enim operas suas ultro ingerere atque ita suspecti. 1. 25. ff. de procurat. 1. 21. in fin. ff. de tutorib. datis.

g Testibus quinque idoneis & juratis probare solutionem chirographi solidam, ejusve par- tem, possumus. Alias scripto obligatus, de scripto solutionem a se factam probare non co- gitur. Praesentes autem testes esse debent τῇ καταβολῇ ἢ τῇ καταθέσει, eo tem- pore quo solutio creditoris facta est: aut quo ipse creditor confessus fuit sibi satisfactum.

Quid si debitori facta fuit ἀπόδειξις ἐν ἑξαφῶ, hoc est, per scripturam liberatio aut recepti confessio, eaque scriptura casu fortuito veluti incendio perierit? Debitor solutio- nis a se factae ἀποδείξειαν, i. e. quantitatem scriptam sibi periisse casu fortuito probare poterit. Synops. Basil. ibid. c. 39. adde 1. Harm. 6. §. 3.

h Nov. 90. cap. 2. Cautionis scriptae dissolutio per apocam probanda est.

i Redempti testes: de quibus v. 1. 17. §. cod.

k Dixi ad 1. 1. §. cod. adde: quinque testes habere vim scripturae. Hac lege permotus Sena- tus Spirensis censuit, Quinque testibus rem quamlibet probari posse, quantumvis statutum prohibeat, probationes nisi scriptae sint admitti v. Mynsing. 1. obs. 5. adde Cujac. 13. obs. 38.

l 1. Harm. 6. in fin.

m ita ut sensu perceiverint. 1. 20. §. pen. ff. qui test. Testes tenentur deponere de sua praesentia in actu. Bald. n. 1. 7. sup. de legib.

o Apocha deperdita, fortuito vel casu, duobus testibus probare possumus solutam credito- ri fuisse pecuniam. p duos. l. ubi. ff. cod.

q Testis an praesumatur rogatus, vide Manticam 2. de consuetudinibus 21. §. 2.

r Vana aut per transennam, ἐκ τῆς παρήκοντος sumpta testimonia non valent. v. 1. Harm. 6. §. 37. Nov. 90. c. 2.

s subaudi quoties debitor scripto obligatus satisfacit creditori.

t Invitus quis cogitur etiam in pecuniaria causa testimonium dicere. u 1. 16. sup. cod.

x Testis in custodiam non conjicitur: sed ei iuramentum de exhi- bendo se in iudicio deferatur.

y Testes 15. duntaxat dierum spatio iudicio, ubi causae civiles sunt, assistere coguntur. 1. Harm. 5. §. 34. De 15. dierum praescriptione v. Cujac. c. 8. de tempor.

z Nov. 90. c. 2.

a Citanda pars est, quoties testium depositiones recipiuntur. vide Socin. reg. 406.

b Testium productio non fit per iuramentum, nisi altera pars ablit, d. cap. 9. pars praesens testes interrogari petere potest, non tamen praesens est interrogatio: cum in secreto fieri debeat interrogatio. l. 14. §. eod.

c Iudex negligens parti ad omnem iacturam actionis tenetur, nam ex qualitate iudicii, licet sumam facit, huius de oblig. ex quali de lito. l. ult. ff. de extr. cognis.

d Quando producenti testes, v. Oldend. c. 3. de testib.

e Publicatio testium quomodo fiat.

f I.e. ut stet testium depositioni compromissariae, etiam in ipso iudicio.

g Conventiones compromissariae servandae.

h subaudi omnes.

i Nemo tenetur stare depositioni testium factae coram arbitro, nisi sint mortui. §. eod.

j Ibi, ab hac luce subaudi. adde l. 5. in fin. §. de arbitris.

k I.e. petere.

l Testium igitur depositio facta in compromisso, invitato eo, qui testimonio oneratur, fidem in iudicio non facit, nisi conventum ita fuerit expresse, ut etiam in iudicio huiusmodi faceret item nisi omnes mortui sint. Quid si qui mortui sunt, alii non mortui?

adversus superstitum personas & testimonia excipi poterit: adversus autem mortuorum personas non poterit: sed adversus eorum testimonia tantum.

m dixi §. eod.

n 22. ff. 4. & 11. C. Theod. 14. Nov.

o 1. 1. C. de i. 2. §. 2. Harm. 8. & 2. Decret. 22. Quid?

p Ignorantia literarum & sigillis, estne fides statim adhibenda? est, si cum his plura concurrant: cujus sententiae vide exceptiones apud Socin. reg. 374.

q Apocha, quitantia, Antapocha, contra-promissa. l. 14. inf. eod. Prior debitor posterior creditor est utilis.

r 1. 9. 10. 11. 12.

s 1. 1. C. Gregoriano, tit. si amissus, vel debitori redditis instrumentis creditum petatur.

t & indicis. l. 19. §. de rei vind.

u Amissione instrumenti, debitum non perit creditori. adde l. 5. inf. de pign.

v 1. 1. l. 2. 3. 4. inf. quib. res iudicata non nocet.

w 1. 24. §. de probat.

x v. quae notavi ad l. 7. ff. de accus.

y 1. 5. ff. de appell.

parte cessante, & minime eos observare volente, si per executores admoniti a venire noluerint, testes accipere, & alterutra parte praesente b quae eos introducit, testimonia eorum capere.

† His autem diebus effluentibus, liceat quidem testibus discedere // a // iudice, nullam habente licentiam eos, postquam abfuerint, iterum retrahere. † Ipsum autem iudicem si per eum steterit quo minus testimonium praestetur, parti laesa omnem c iacturam pro huiusmodi causa illatam ex suis facultatibus resarcire // disponimus. // Dat. 12. Kal. April. Lampadio & Oreste Confl. 530.

An testium productio fieri debeat praesente adversario. In auth. de testib. §. & hoc vero quia multoties. col. 7. tit. 2. Novell. 90. c. 9.

Sed & si quis ab aliquo aliquid patitur contra leges, aut alter laesus, aut damnum patiens, & testes apud iudicem producere d voluerit, & eorum testimonia publicare e: adversarius moneatur a iudice, & sic eo praesente iudex attestaciones recipiat. Quod si venire noluerit, etiam eo absente attestaciones recipiat: & perinde valebunt, ac si eo praesente recepta fuissent: nec opponere poterit, quod ex una parte datae sunt.

De testibus apud compromissarios iudices productis. 20. Idem A. Juliano P. P.

Cum apud compromissarios iudices testes fuissent producti, variatum erat, utrum deberet eorum depositionibus in iudicio litigator uti, an non esset audiendus? Sancimus igitur, si quidem in compromissis aliquid pro f huiusmodi causa statutum g est, hoc observari. † Sin autem nihil conventum est in huiusmodi casibus: siquidem super sint testes h, licentiam habere eum contra quem depositiones eorum proferuntur, si eas recusaverit i, concedere k testes iterum adduci, & non l opponi eis quod iam testimonium suum dederint. Vel si hoc concedere minime maluerit, depositiones eorum quasi factas accipere: omni iure legitimo quod ei competit adversus eas, servato. † Sin autem ab hac luce omnes subtrahi m sint, tunc necessitatem ei imponi, fide scripturae approbata, in qua depositiones eorum referuntur, eas quasi factas accipere. † Si vero res permixtae fuerint, & quidam ex his mortui, alii viventes: tunc in superstitum quidem testimoniis eandem electionem servari litigatori, adversus quem testimonia proferuntur: in morientium autem personas depositiones eorum non esse respuendas: omni (secundum quod iam praediximus) adversus eas & testes legitimo iure, quod ei competit adversus quem proferuntur, integro reservato. Datum 6. Kal. April. Lampadio & Oreste Confl. 530.

DE FIDE INSTRUMENTORUM, ET AMISSIONE EORUM, (ET DE APOCHIS, ET ANTAPPOCHIS FACIENDIS, ET DE HIS QUAE SINE SCRIPTURA FIERI POSSUNT.

TITULUS XXL

De amissione instrumentorum.

1. Imp. Antoninus A. Septimiae Martiae.

Debitores r tuos quibuscunque rationibus f debere tibi pecuniam si probaveris, ad solutionem compellet aditus Praeses provinciae: nec oberit tibi amissio i instrumentorum, si modo manifestis probationibus eos debitores esse apparuerit. PP. 5. Id. Sept. Antonino A. 4. & Balbino Confl. 214.

Si quis utatur instrumento, de quo alius accusatus falsi videtur est.

2. Imp. Alexand. A. Mabiliano.

Si uteris instrumento, de quo alius accusatus falsi u videtur est, & paratus est (si ita visum fuerit) a quo pecuniam petis, ejusdem x criminis te reum facere, & discrimen y periculi // poena // legis Corneliae subire, non oberit sententia, a qua nec is contra quem data est, appellavit: nec tu, qui tunc crimini non eras subjectus, appellare z debuisti. PP. 3. Kalend. Octob. Maximo 2. & Aeliano Confl. 224.

o 1. 1. 4. 5. 6. 7. 8. 13. J.

p Apocha, quitantia, Antapocha, contra-promissa. l. 14. inf. eod. Prior debitor posterior creditor est utilis.

q 1. 9. 10. 11. 12.

r 1. 1. C. Gregoriano, tit. si amissus, vel debitori redditis instrumentis creditum petatur.

s & indicis. l. 19. §. de rei vind.

t Amissione instrumenti, debitum non perit creditori. adde l. 5. inf. de pign.

u 1. 1. l. 2. 3. 4. inf. quib. res iudicata non nocet.

w 1. 24. §. de probat.

x v. quae notavi ad l. 7. ff. de accus.

y 1. 5. ff. de appell.

De eo, qui non usum se instrumento contestatus est.

3. Idem A. Aeliano.

Si adversarius tuus apud acta Praesidis provinciae, cum fides instrumenti quod proferebat, in dubium revocaretur, non a usum se contestatus est: vereri non debes, ne ex ea scriptura, quam non esse veram etiam professione ejus constitit, negotium denuo repetatur. PP. 3. Non. Decemb. Maximo 2. & Aeliano Confl. 224.

De amissione instrumenti.

4. Imp. Gordian. A. Marciano.

Illata dispensatori b pecuniae, si ob amissionem instrumentorum casum probatione defeceris, inspectio rationum c fiscalium // fidem // demonstrabit. Dat. 2. Id. Febr. Gordiano A. & Aviola Confl. 240.

5. Idem A. Prisco & Marco militibus.

Sicut iniquum est, instrumentis vi d ignis consumptis, debitores quantitarum debitarum renuere solutionem: ita non e statim casum conquerentibus facile credendum est. Intelligere itaque debetis, non existentibus instrumentis, vel aliis argumentis, probare // debere // fidem precibus vestris adesse. PP. 3. Kal. Jun. Sabino 2. & Venusto Confl. 241.

6. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Lucido.

Statum tuum, natali f professione g perdita, mutilatum non esse, certi juris est. Dat. 12. Kal. Febr. Nicomediae, Maximo 2. & Aquilino Confl. 286.

7. Idem AA. & CC. Zinimae.

Si solemnibus stipendiis & honeste sacramento h solutus es, licet super huiusmodi re instrumenta i (ut dicis) facta perdita sint: tamen si aliis evidentibus probationibus veritas ostendi potest, veteranorum k privilegia etiam te usurpare posse, dubium non est. Dat. 15. Kal. Jun. Maximo 2. & Aquilino Confl. 286.

8. Idem AA. & CC. Alexandro.

Si constiterit proprietatem possessionis, de qua agitur, apud vos esse, providebit iudex ex persona fructuarii l, nullum praedictum dominio vestro comparari, propter amissionem instrumentorum. Dat. 15. Kal. Mart. Dioclet. 3. & Maximiano AA. Confl. 287.

De divisione.

9. Idem AA. & CC. Aristaneto.

Instrumentis etiam non m intervenientibus, semel divisio n recte facta non habetur irrita.

De venditione.

10. Idem AA. & CC. Victorino.

Cum instrumentis etiam non intervenientibus venditio o facta rata maneat: consequenter amissis etiam, quae intercesserant, non tolli substantiam veritatis placuit. Dat. 8. Kal. Novemb. Retinassi, AA. Confl. *

De emancipatione.

11. Idem AA. & CC. Theagenae.

Emanicipatione facta, etsi p actorum tenor non existat, et tamen aliis indubiis probationibus, vel ex personis, vel ex instrumentorum incorrupta fide factam esse emancipationem probari possit: actorum interitu veritas convelli non solet. Dat. 3. Id. Nov. AA. Confl. *

De inductione in vacuum possessionem donationis causa.

12. Idem AA. & CC. Dionysiae.

Non idcirco minus in vacuum q inductus praedicti possessionem donationis causa, quod ejus facti praetermissum instrumentum adseveratur, hanc obtinere potes. Dat. Id. Dec. Nicomediae, AA. Confl. *

De testatione amissionis instrumentorum.

13. Idem AA. & CC. Leontio.

Apud eos r, qui rem gestam signoraverunt, amissionis instrumentorum habita testatio t nihil ad probationem veritatis prodesse potest. Dat. 16. Kal. Jan. Nicomediae, AA. Confl. *

eod. l. 7. J. de praesc. long. m l. 25. inf. de liberali. n l. 17. §. de pact. l. 1. §. si major. factum est. o dixi ad l. 7. §. de pact. adde l. 3. J. de iure & fide huius. 2. Paul. 17. §. 14. l. 2. in fin. ff. de contrah. empt. l. 12. §. de probat. p Emancipatio scripturam non requirit: adde quae scripti ad l. 17. §. de pact. q Vacua possessionis traditio probari potest testibus. l. 15. §. de rei vind. l. 12. J. de contrah. empt. l. 2. J. de adquir. poss. l. 29. inf. de donat. r puta testes, vicini, iudices: vel ad quos negotium non pertinet. f id est, negotium quod mihi cum alio intervenit. t l. 12. §. de transact. l. 9. sup. de his, quae vi metuerent.

a Qui contestatur se non usum instrumentum, tacite contestatur instrumentum falsum esse, vel inutile.

b v. l. 1. sup. si adversus fidei.

c l. 5. §. de edem.

d l. 1. §. eod.

e l. 13. J. eod. l. 18. in fin. §. iis.

f Naturali professione perdita, status non amittitur. v. l. 5. J. de testamentis. l. 2. ff. de excus. tut.

g Professionum duae species apud Jurisconsultos, natales sc. & censuales libri. Natales, quibus natos sibi liberos apud acta parentes profitebantur, l. 13. sup. de probat.

h Apul. Apolog. 1. cujusmodi acta tabularia vocat Virg. 2. Georg. liberos actorum, juvenal. Satyr. 9.

i Reponebantur ea in templo Saturni quod $\phi\lambda\alpha\kappa\tau\eta\epsilon\iota\sigma\tau\alpha\iota$ $\tau\alpha\upsilon\sigma\mu\epsilon\lambda\lambda\alpha\omega\upsilon\tau$, dicebatur $\tau\epsilon\sigma\tau\epsilon$ Plutarcho. Censuales vero libri sunt, quibus census, patrimonium, & aetates apud censores & censitores profitebantur antiqui. l. 3. l. ult. J. sine censu. l. 4. ff. de censib. l. 15. l. 22. l. 39. inf. de lib. cens. l. 16. l. 29. §. ff. de probat. l. 7. J. de donat. l. ult. §. 16. ff. de muner. Siculus Flaccus lib. de const. agror. Hic genus de limitibus agror. ut & apud agrarium, Varro 4. de ling. in fin. Macrobi. 1. Saturnal. 8. Festus in Atrarii.

k I.e. petere.

l I.e. ut stet testium depositioni compromissariae, etiam in ipso iudicio.

m Interveniens.

n Divisio.

o Venditio.

p Emancipatio.

q Vacua possessio.

r Qui rem gestam signoraverunt.

t Testatio.

u Interveniens.

v Interveniens.

w Interveniens.

x Interveniens.

y Interveniens.

z Interveniens.

aa Interveniens.

ab Interveniens.

ac Interveniens.

ad Interveniens.

ae Interveniens.

af Interveniens.

ag Interveniens.

ah Interveniens.

ai Interveniens.

aj Interveniens.

ak Interveniens.

al Interveniens.

am Interveniens.

an Interveniens.

ao Interveniens.

ap Interveniens.

aq Interveniens.

ar Interveniens.

a Constantinus II.
c. Theod. 14. l. 1.
b Nemo potest
proferre de una
eademque re di-
versas senten-
tias: unam con-
demnatoriam,
absolutariam al-
teram vel unum
instrumentum
pure concipere,
alterum sub con-
ditione: vel con-
traxit. Kal. Jan.
Romae, & eadem
die Chartagini:
licet eisdem Ka-
lendis & Romae
possit contrahi, &
decimo ab ea mi-
liario. Sunt & hae
diversae, eundem
fundum, mihi so-
li emptum: & mi-
hi, & uxori.
c ab altera parte
prolata, &c. Cod.
Theod. cod.
d neutra scriptu-
ra, fidem facit.
e 3. Non. Maji
Constant. Val-
mario & Zenosilo
Coll. ita scripta
extat in c. Theod.
d. tit. si ita est,
hac lex lata est
an. 333.
f v. Zaf. 2. Re-
fponf. 23. ubi no-
tat quibus funda-
mentis instru-
menta firmentur
& inferuntur.
g id est, ad ju-
stam probatio-
nem.
h id est, ubi pra-
cise non requiri-
tur scriptura, ni-
hil interest, quid
probetur testibus
aut scripto. Eadē
enim est, & testis
& instrumentum.
Quid, si inter se
pugnant? distin-
gue, nam ei in-
strumento, ad
quod testes fue-
runt admissi, tes-
tes praefertuntur.
vide Nov. 73. c. 3.
i autoritas enim
instrumenti & fi-
des magis a tes-
tibus quam a nu-
do perscriptore
dependet. Quid, si
instrumentum,
testium subscri-
ptione sit muni-
tum? testibus pu-
ro non permitti-
factum id repro-
bare, cui semel subscripserint, l. 13. j. de non numerata pecunia. vide l. 75.
ff. de reg. jur. nisi se deceptum in subscribendo docuerit, l. ult. j. plus valere quod agitur.
l. 2. j. de reb. alienis non alienandis. quid si impugnandum sit instrumentum, per alios te-
stes, quam qui ei interfuerunt? Myfingeras parat testibus scripturam praeferi, merito
praesumitur enim in pari causa, & pro actus validitate, & pro ipso reo. Quid si testes vin-
cant numero? distingue, aut eorum agitur de his impugnandis, quae continentur in instru-
mento, aut de ipsa instrumenti fide. Priore casu, Testes qui juramento non inter-
fuerunt non admittuntur, l. 8. §. de testib. ibi: sub praesentia, & ita accipe, l. 1. §. de testib.
facit l. 13. in fin. j. de pecunia numerata. nisi post instrumentum perfectum, contrahentes
de contractu jam habito ejusque sententia inter se colloquentes plenissime audierint. Altero
possunt audiri, l. 14. in fin. j. de contrahend. stipulat. quemadmodum & de solutione facta,
dixi ad l. 1. §. de testib. Quid, testes suntne posteriores censuali bus liberis & monumentis? di-
xi ad l. 10. ff. de probationib. & dicam ad l. 1. j. de censib.
i Imo, non obtinent. d. l. 10.
k hanc legem Cujacius restituit. Io. observ. 8.
l Interpretatio Latina.

m *ἐν ἀρχῇ*, si reus. Synops. Basil. 22. tit. 1. c. 73. Agitur enim hac lege de po-
na rei ex proprio vel alieno contractu conventi, manum propriam negantis in pen. & §. 1.
Item de poena actoris negantis suam manum, §. 2. j. cod.
n Poena negantis propriam scripturam.
o *ὁ γράμματαις ἐν προκίῳ ἢ ἐτέρᾳ χάρτῃ*, &c. Synops. Basil. c. 22. tit. 1. c. 73.
in cautione, lotē, aut alia charta.
p v. l. 20. j. cod.
q i. e. de quibus in scriptu am redigendis convenit, alias quilibet actus sine scriptura perfi-
ci potest, nec requiritur in ullo contractu insinuatō. dixi ad l. 17. §. de pact. nisi lex vel
jus commune nominatim scripturam exigat, c. 1. de censib. vel conventio contrahentium.
j. cod. ibi. placuit, convenit.

De contrariis scripturis.

14. Item a AA. & CC. ad Severum Comitem Hispaniarum.

Scripturae diversae b fidem sibi invicem derogantes, ab e-
una eademque parte prolatae, nihil d firmitatis habere
poterunt. Datum 4. e. Kal. Maji, Viminacii, CC.
Consilii. *

Collatio instrumentorum & testium.

15. Imp. Constantinus A. ad populum.

IN f exercendis litibus g eandem vim h obtinent i
tam fides instrumentorum, quam depositiones testi-
um. Dat. Roma, 12. Kal. Aug. Gallicano & Basilio Consil.
317.

De his, qui scripturam suam inficiantur.

16. k.

SI l conventus m quis negaverit n manum propriam
prolata in libello o aut alia charta, si quidem ex com-
paratione is convincatur, hoc est, alia ejus prolata manu
& comparata cum ea, quae est in libello, det is poenae nomi-
ne actori pro mendacio solidos 24. Si vero aut tabellio pro-
ductus fuerit, apud quem instrumentum scriptum est, aut
alii quidem testes pro veritate deponentes, tunc ipse pra-
ter poenam 24. aureorum non possit habere licentiam ob-
ficienda: exceptionis pecuniae non numeratae, ut dicat,
quamvis instrumentum factum fuerit, ea tamen, quae in eo
scripta sunt non fuisse data: sed omnimodo condemnetur
etiam si nihil ipsi revera solutum est.

1 ¶ Hae quidem obtineant, si conveniatur quis ex pro-
prio contractu. Si vero tutor est, aut curator unius earum,
quae sub cura esse solent personarum, masculus aut foemina
secundum Constitutiones tuleram gerens propriorum
liberorum, & manum propriam prolata in contractu eo-
rum, qui sub tutela aut cura sunt, inficiatus fuerit, tunc si
quidem ex sola comparatione p convincantur mentiri,
praestent ipsi 24. aureos. Si vero ex productione tabellio-
nis aut testium, pecuniae quidem non numeratae exceptio-
ne adimatur his, qui sub tutela vel cura sunt (neque enim
peccarunt illi) sed ipsi tutores aut curatores alios 24. au-
reos poenae nomine dent actori, habentibus his, qui sub
tutela aut cura sunt, salvam sibi pecuniae non numeratae ex-
ceptionem. Neque enim aequum est ipsos ex alienis pec-
catis damno adfici.

2 ¶ Hae de reis conventis ubi dixit constitutio, transi-
tum fecit & ad agentium personam. Jubens ut si actor
manum propriam inficietur positam in charta contra ipsum
prolata, forte, in ea quae de suscepta dicitur confessione,
& ipse similiter, si quidem ex sola comparatione convin-
catur, praestet 24. aureos: si vero ex productione tabel-
lionis aut testium, tunc modis omnibus imputet & agnos-
cat contenta in illa charta, etiam si re vera non sunt ac-
cepta ab ipso. Hae si proprio nomine agat. Si vero tu-
tor est, aut curator, dat quidem duplam poenam 24. au-
reorum. Is vero qui sub tutela aut cura est, possit obijce-
re probationi exceptionem non numeratae pecuniae.

Si contractum vel transactionem in scriptis fieri placuit.

De arrhis.

17. Imp. Justinianus A. Mennae P. P.

Contractus venditionum, vel permutationum
vel donationum, quas intimari || non || est necessa-
rium q: dationis etiam arrharum, vel alterius cu-

juscunque causae, || quas tamen || in scriptis fieri placuit:
transactionum a etiam, quas in instrumento recipi
convenit: non b aliter vires habere sancimus, nisi instru-
menta in mundum c recepta, subscriptionibusque parti-
um d confirmata, etsi per tabellionem conscribantur,
etiam ab ipso completa, & postremo a partibus absolu-
ta sint: ut nulli liceat prius quam haec ita praecesserint, vel a
scheda e conscripta (licet literas unius partis vel amba-
rum habeat) vel ab ipso mundo, quod necdum est im-
pletum vel absolutum, aliquod jus sibi ex eodem contra-
ctu vel transactione vindicare: adeo ut nec illud in hujus-
modi venditionibus liceat dicere, quod pretio statuto f
necessitas venditori imponatur, vel contractum venditio-
nis perficere, vel g id quod temporis interest, ei perfol-
vere. Quae tam in postea conficiendis instrumentis, quam
in his quae jam scripta, nondum h absoluta sunt, lo-
cum habere praecipimus: nisi jam super his transactum
sit i vel judicatum, quae retractari non possunt, exceptis
emotionalibus tantum instrumentis jam vel in scheda, vel
in mundo conscriptis, ad quae praesentem functionem non
extendimus, sed praesca jura in his tenere concedimus. Il-
lud etiam adiciendum, ut & in posterum si quae arrhae super
facienda emptione cujuscunque rei datae sunt, siue in scri-
ptis, siue sine scriptis: licet non sit specialiter adjectum
quid super iisdem arrhis non procedente contractu fieri
oporteat, tamen & qui vendere pollicitus est, venditionem
recusans in duplum k eas reddere cogatur, & qui emere
pactus est, ab emptione recedens, datis a se arrhis cadat,
repetitione earum deneganda. Dat. Kal. Junii, D. N. Ju-
stiniano A. 2. Conf. 528.

De testium vel instrumentorum receptione committenda
judici alterius territorii.

18. Idem A. Mennae P. P.

Judices, siue in hac incluta urbe, siue in provinciis, || se-
cundum || ea quae disposuimus l, ut possint si hoc perspe-
xerint, occasione testium in alijs m locis degentium liti-
gantes vel procuratores eorum ibi destinare, ut depositio-
nibus n sub utriusque o partis praesentia factis, res ad eos
referatur p, etiam in illis servare volumus: qui prolatis
instrumentis fidem adhibere exiguntur, ut si poposcer-
int, in alijs locis id eis facere permittatur: & hoc si juste
peti iudex invenerit, similis proferatur sententia: ut post-
quam in locis opportunis fides instrumento data vel
minus data fuerit, referatur negotium ad priorem judi-
cem. Dat. 8. Id. Aprilis, Decio V. C. Conf. 529.

In authent. de testib. §. & quoniam. vers. hac omnia.
coll. 7. tit. 2. Nov. 90. c. 5.

A pud eloquentissimum aliquem judicem vel defensorem civi-
tatis, siue a provincia in provinciam, vel ab urbe in ur-
bem, siue ab urbe in provinciam hae petantur, sed hoc in civi-
libus tantummodo causis: Nam in criminalibus testes apud q
iudices representandi sunt, & cum res exegerit, tormentis i sub-
ficiendi.

De apochis & antapochis.

19. Idem A. Demostheni P. P.

PLures apochis, vel redituum vel usurarum perce-
ptis, si quando super his fuerit dubitatio exorta,
eas habere || se || negando, jus agentium faciunt vacil-
lare, cum coloni adversus dominum certantes, & sibi

emtionis, lege Rhodia. cap. 19. & in sponsalibus in quibus sponsus venditoris locum obti-
net, sponsa emptoris vicem tenente, l. ult. j. de sponsalib. (apud Thuriōs aliter obser-
vatum, teste Theophr. in lib. de legib. apud Stobaeum, apud quos venditor plebatur ex-
actione tantae pecuniae, quanta rem venderat.) Ergo dispar emptoris & venditoris con-
ditio, siue poena? non est. Quia venditor de suo dat tantumdem: alterum vero non dat,
sed reddit. Quare amplius, An arrhae imputentur venditori in pretii partem? imputan-
tur, si in nummis sint, adeo ut qui eas accepit, eas non reddat ad instar pignoris, sed de fide
ret plenitudinem. Idior. l. ult. ff. de lege commissor. plura vide apud Cujac. 11. obs. 17.

l. 16. §. tit. prox.

m Examinatio testium absentium potest committi judici illius territorii, in quo testes
degent. Id est, requirendus est vicinus iudex, ut testes in suo territorio degentes, inter-
roget. adde l. 7. ff. testam. quemadmodum. fallit in causis criminalibus. Authent. proxima.

n Hujusmodi depositiones Graeci ὑπομνήματα & καταθέσεις vocant.

o Testes jurant praesente parte adversa. v. VVurmf. 1. praef. 18. obs. 19. & ad eorum exa-
minationem pars citanda. Hartmann. 2. praef. 18. observ. 6.

p Iudex, cui examinatio committitur, non publicare, sed remittere allegationes clausas
debet.

q ut remissio examinationis testium fieri non debeat.

r Testis torqueri potest. l. 13. §. de testib. An id perpetuo verum est? non est verum in
civilibus causis & criminalibus, nisi certis tantum casibus, puta si vacillet, l. 15. ff. de quest. si
negotio aut delicto interfuisse dicatur, l. 18. §. 3. ff. de quest. Hartm. 3. praef. 8. obs. 9. addit,
si sponte dandum ad testimonium moveretur, Novell. 90. cap. 1. §. 1. non bene: nec enim
dicitur aliud ibi quam quod ignoti & corrumpere veritatem festinantes, torqueri possunt.
Idem dicit de arenario & similibus personis. l. 21. §. 2. ff. de testib.

iniquam

a v. l. 17. §. de pa-
tibus. l. 5. sup. de
transact.
b Ex contractu
scripto non ori-
tur jus, nisi scri-
ptura in mun-
dum sit recepta
& subscripta, &c.
l. 15. in fin. j. de
contr. empt.

c Χαράν κα-
τάει. Nov. 44.
c. 2. i. e. chartam
puram. Hierony-
mus adversus Ju-
stinum, Schedulis
nondum emenda-
tis, nondum ad
purum digestis.

d Quid, si partes
contrahentes
scribendi sint
ignarae? Quidam
ex Nov. 73. c. 8.
colligunt, duos
notarios exigi,
qui pro imperio
literarum sub-
scribant, v. Al-
ciat. 6. §. 8. pa-
rere. sed unus
sufficit. Nov. 44.
e Res ita habet:
Solent tabellio-
nes primum con-
tractum referre
extra ordinem in
schedam, & scheda
dicitur ἀπό τῆς

σχετῆς a scin-
dendo) deinde
eum redigunt in
mundum.

f i. e. convento.
g Agentes ex
empto, praestari
rem venditam
petimus, aut eo
deficiente id quod
nostra interest,
adde l. 11. §. 1. &
seq. ff. de act.
empt.

h Lex trahitur ad
actus praeteritos,
nondum plene
perfectos.

i Transacta, ju-
dicata, non re-
tractantur, v. l.
229. l. 230. j. de
verb. sign. l. 1. in
fin. j. ad Tertul.

k Non impleto
contractu culpa
venditoris, ven-
ditor restituit du-
plum: culpa em-
ptoris, emptor
arrhas amittit.
Idem in locatio-
ne, quae ἀντι-
στροφος est

a Cautionem: vel sic, ut si solve, Actio: neutrum tibi debetur. hunc enim modum triennio mihi possedi, vel sic: Agitur de mutua pecunia post triennium. Exceptio. Restituitur, sed eo intervallo tu fundi canonem: ille usuras mutui persolvit. Solutione usurarum, vel pensionum; praescriptio interrupta: parum te, utamque possessionem juvare potest. l. pen. §. ult. de praescript. 30. Replicatio: si ita est, doce pensionis & usurarum solutionem. Duplicatio: quid iuris? Utique solutio per antapocham commode probari potest, vel hinc potes colligere: Antapochas dominis & creditoribus necessarias. b Apocha, professio est pecuniae solutae, quae datur debitori a creditore. c Antapocha, est instrumentum solutionis, censuale probans debitum in futurum. Molin. de usur. q. 20. num. 208. vel sic, est professio pecuniae solutae, quae datur debitori a creditore. Antapocha v. e. m. sustinet, exemplar apochae, subscriptum datum creditori. formula antapochae potest ita concipi: Lucius Titius factor C. Sejo, aut illi, die illa tot solvisti annui redditus nomine, quem ei debeo ob fundum vel possessionem illam: vel tot usurarum nomine ob creditam mihi pecuniam. v. Cujac. hic. d Apocham, qui- tationem vocant, solutae pecuniae mihi fieri possunt. Adio. Non recuso si tu vicissim antapocham mihi non dederis, exceptio. Quid iuris? iusta est exceptio. e l. 6. §. de leg. l. §. in fin. §. de secund. nupt. l. 25. ff. de test. l. 3. §. 5. in fin. ff. de Carboniano. f Ad comparationes istas decurritur, quoties accidit debitorem syngrapham suam denegare. g Quid in ea scriptura quam quis in iudicio, iusto iudicis scriptis? Barolus ait, non fieri ex ea comparationem. Baldus ait fieri. Sed Barolus defendit Zalius 2. Respons. 25. h Actor postulat adversus reum. i Aliis scilicet ipsius debitoris in idio Xepoy. 1. Harm. 8. §. 10. k aliorum scilicet. l sic puto legendum, ut non prius l. e. f. i. quam ipsi hoc deponentibus, &c. m literas testium vocat, chirographum ab eis subscriptum. n Sic lego, quam ipsi hoc deponentibus, &c. o quid si te subscripsisse id chirographum, ex cuius comparatione arguitur chirographum contrarium in debitorem confectum. p Autor chirographi (cui plures testes interfuerunt) probari potest vel per duos eorum tantum. Inde colligunt, Testamenti solennitatem probari duobus testibus, licet in eius confectio septem requirantur: adde quae dicam ad l. ult. §. de B. P. secund. tabul. q Sic lego, ex his, & tunc comparatione litterarum testium procedente, ex huiusmodi chartula jam probata, comparatio fiat. &c. r Ideoque mortuis testibus non fiet comparatio. s utilem vero reo. t i. e. actor. u puta antapocham. x in τὴν ἀγοράν. Harm. d. l. Forensia & publica instrumenta ἀγοράν dicuntur. Novell. 40. §. 2. 71. 117. 142. diversa ab idio Xepoy quorum fit mentio in l. 11. §. qui prior. y Comparatio litterarum seu scripturarum fieri debet iurejurando prius praestito. Syn. Basil. 22. tit. 1. cap. 73. in fin. adde Novell. 49. cap. 2. in fin. z Id est, actoribus imponatur. a Idque fieri desiderant ac postulant. b Jurare arbitri seu iudex comparandarum litterarum debet, se iudicaturum non lucrum aut inimicitiam, aut gratiam causam. c Fie etiam comparatio scripturae judicialiter productae ab adversario, ut his, & desumptae ex archivio publico. §. eod. d de archivio alias dixi. e dicam ad Nov. 73. §. 8. & 9.

iniquam forte libertatem a vindicantes, vel debitores creditoribus suis temporalem praescriptionem opponere cupientes, ad easdem infirmitates perveniunt. Quod reserantes, jubemus, ut in praefatis casibus, vel aliis privatis similibus, si voluerit is qui apocham b conscripsit, vel exemplar cum subscriptione ejus, qui apocham suscepit, ab eo accipere, || vel antapocham c suscipere, || omnis ei licentia hoc facere concedatur, necessitate d imponenda apocham susceptori antapocham reddere: ita tamen, ut si hoc is, qui apocham conscripserit, facere neglexerit, vel non curaverit: nullum ei praesudicium ex eo quod antapocham non recepit, generetur, cum hoc quod pro quibusdam introductum e est, inferre eis iacturam minime rationi conveniat aequitatis. Dat. 12. Kalend. Octobr. Chalcedone, Decio V. C. Conf.

De comparatione litterarum.

20. Idem A. Juliano P. P.

Comparationes f litterarum ex chirographis fieri, & aliis instrumentis quae g non sunt publice confecta, satis abundeque occasionem criminis falsitatis dare, & in iudiciis, & in contractibus manifestum est. Ideoque sancimus non licere h comparationes litterarum ex chirographis i fieri, nisi trium k testium habuerint subscriptiones, ut prius l litteris m eorum fides imponatur n, vel || ex || ipsi hoc o deponentibus, sive cunctis, sive o-minimodo duobus p ex his q sine comparatione litterarum testium procedente: & tunc ex huiusmodi chartula jam probata comparatio fiat: aliter r etenim fieri comparationem nullo concedimus modo; licet in semetipsum s aliquis t chartam u conscriptam proferat, sed tantummodo ex forensibus x vel publicis instrumentis, vel huiusmodi chirographis quae enumeravimus, comparationem trutinandam. Omnes || autem || comparationes non aliter fieri concedimus, nisi y iuramento antea praestito ab his z, qui comparationem faciunt a, fuerit affirmatum, quod neque lucri b causa, neque inimicitiae, neque gratia tenti, huiusmodi faciunt comparationem: & hoc observari tam in omnibus sacris nostris scriptis, quam in apparitione omnis sublimissimae Praefecturae, nec non Magisteria potestatis, ceterisque omnibus iudiciis, quae in orbe nostro constituta sunt, his omnibus in posterum observandis. Comparationes enim jam antea factas retractari, extra periculum minime est. Dat. 14. Kal. April. Lampadio & Oreste Conf. 530.

In auth. de his, qui ingrediuntur ad appell. §. illud etiam iudicavimus. col. 5. tit. 4. al. 11. Nov. 49. c. 2.

Ad hac, ex his litteris quibus adversarius tuus utitur c, & aprofert: recte petis examinationem fieri. Item & charta qua profertur ex archivio d publico, testimonium publicum habet.

In auth. de instrumentor. caut. & fid. §. oportet vero. §. seq. col. 6. tit. 3. al. 2. Nov. 73. cap. 8. & 9.

At si contractus fiat in civitate e, & unam libram auri ex- accesserit, omnimodo collationi adfit argumentum quodlibet, nec credatur ei soli.

Adio. Non recuso si tu vicissim antapocham mihi non dederis, exceptio. Quid iuris? iusta est exceptio. e l. 6. §. de leg. l. §. in fin. §. de secund. nupt. l. 25. ff. de test. l. 3. §. 5. in fin. ff. de Carboniano. f Ad comparationes istas decurritur, quoties accidit debitorem syngrapham suam denegare. g Quid in ea scriptura quam quis in iudicio, iusto iudicis scriptis? Barolus ait, non fieri ex ea comparationem. Baldus ait fieri. Sed Barolus defendit Zalius 2. Respons. 25. h Actor postulat adversus reum. i Aliis scilicet ipsius debitoris in idio Xepoy. 1. Harm. 8. §. 10. k aliorum scilicet. l sic puto legendum, ut non prius l. e. f. i. quam ipsi hoc deponentibus, &c. m literas testium vocat, chirographum ab eis subscriptum. n Sic lego, quam ipsi hoc deponentibus, &c. o quid si te subscripsisse id chirographum, ex cuius comparatione arguitur chirographum contrarium in debitorem confectum. p Autor chirographi (cui plures testes interfuerunt) probari potest vel per duos eorum tantum. Inde colligunt, Testamenti solennitatem probari duobus testibus, licet in eius confectio septem requirantur: adde quae dicam ad l. ult. §. de B. P. secund. tabul. q Sic lego, ex his, & tunc comparatione litterarum testium procedente, ex huiusmodi chartula jam probata, comparatio fiat. &c. r Ideoque mortuis testibus non fiet comparatio. s utilem vero reo. t i. e. actor. u puta antapocham. x in τὴν ἀγοράν. Harm. d. l. Forensia & publica instrumenta ἀγοράν dicuntur. Novell. 40. §. 2. 71. 117. 142. diversa ab idio Xepoy quorum fit mentio in l. 11. §. qui prior. y Comparatio litterarum seu scripturarum fieri debet iurejurando prius praestito. Syn. Basil. 22. tit. 1. cap. 73. in fin. adde Novell. 49. cap. 2. in fin. z Id est, actoribus imponatur. a Idque fieri desiderant ac postulant. b Jurare arbitri seu iudex comparandarum litterarum debet, se iudicaturum non lucrum aut inimicitiam, aut gratiam causam. c Fie etiam comparatio scripturae judicialiter productae ab adversario, ut his, & desumptae ex archivio publico. §. eod. d de archivio alias dixi. e dicam ad Nov. 73. §. 8. & 9.

De instrumento iterum producendo.

21. Idem A. Juliano P. P.

Cum quidam a instrumentum protulerit, vel aliam chartulam, eique fidem imposuerit b, postea autem persona c contra quam ista chartula vel instrumentum prolaturum est, quali falsum hoc constitutum redarguerit: ne diutius dubitetur, utrum necessitate ei qui protulit, imponi oporteat repetita vice hoc proferre, an sufficiat ei fides iam approbata: sancimus, si quid tale eveniat, eum d qui petit iterum eam chartam proferri, prius sacramentum e praestare, quod existimans se posse falsum redarguere quod prolaturum est, ad huiusmodi venturam petitionem. Quid enim, si f cum nosset deperditam esse chartam, vel forte concrematam, vel alio modo deminutam, hanc requiri adsimulans, & ad difficultatem productionis respiciens, huiusmodi faciat petitionem?

† Et postquam hoc ab actore vel petitore fuerit iuratum & inscriptionum pagina apud competentem iudicem deposita g: tunc necessitatem h imponi ei qui protulit chartam de qua quaeritur, iterum eam apud iudicem criminis i proferre, quatenus possit apud eum crimen falsitatis ventilari. Sin autem dicat non esse sibi possibile eam ostendere, quia per fortuitos casus huius copia ei abrepta sit: tunc k subeat sacramentum, quod nec habeat eandem chartulam, nec alii eam dederit, nec apud alium voluntate ejus constituta sit, nec dolo malo fecerit, quo minus appareat || ea, || sed || re vera || ipsa chartula sine omni dolo sit deperdita, & productio ejus sibi impossibilis sit: & si tale subeat sacramentum, ab huiusmodi necessitate relaxetur.

† Quod si praedictum iusjurandum subire minime maluerit l: tunc quasi falsa chartula nullas habeat vires adversus eum contra quem prolata est, sed sit penitus evacuata. Neque enim ulterius poenam produci contra eos qui non iuraverint, volumus: cum forsitan quidam subtili m reverentia tenti, nec verum sacramentum praestare patiuntur.

† Eandem autem copiam ei praestamus, donec n causa apud iudicem ventilatur. Si enim jam plenissimum finem accepit, & neque per appellationem o suspensa est, neque per solitam tetractationem p adhuc lis vivere speratur: tunc satis durum est huiusmodi querelae indulgeri, ne in infinitum q causae retractentur, & sopita jam negotia per huiusmodi viam iterum aperiuntur, & contrarium aliquid nostro eveniat proposito. Dat. 5. Kalend. Mart. Lampadio & Oreste, VV. CC. Conf. 530.

De edendo.

22. Imp. r Justinianus.

SI s postuletur ab aliquo in iudicio, ut instrumentum non t adversus seipsum, sed alium quendam producat, quod alteri profit, idque producere recuset, ut qui damnum inde metuat; verum is qui exhiberi chartam petit, nequaquam eum laedendum dicat, sed pecuniam ipsum ab illis accepisse, qui per instrumentum exhibendum coarguendi sunt: vult Constitutio, ut is qui habet instrumentum, id ipsum proferat, siquidem ex illius prolatione nihil ipse damni sensurus sit. Sin reapse detrimentum ei prolaturum instrumentum adferat, nequaquam eum cogi ad proferendum debere: cum ei magis expediat, id occultare, quam publicare. Quod si affirmatis, cui opus est instrumento, nihil ei fraudis ex eo futurum: duntaxat iusjurandum praestet. Quod existimando se fidei suae detrimentum pati propter instrumenti exhibitionem, eam ipsam ob causam proferre chartam recuset: Et quoniam sibi damno id fore putat, curiosius sacramentum praestet atque dicat, Se non quia pecuniam acceperit, vel quid aliud, non proferenda charta causa, vel quid muneris promissionem habeat, nec metu illius, contra quem instrumentum requiratur, nec ejusdem amoris, charta exhibitionem recusare, sed quia nunc ex eo circa facultates suas detrimentum capiet. Nam quemadmodum is, qui quadam in causa verum scire putatur, invitatus u quoque testimonium dicere cogitur, neque x si pecuniam promissam habet ob non perhibendum testimonium, neque si y adversus amicos testimonium dicturus venit, re-

r Hanc legem Cujacius restituit 10. obs. 8. Eius etiam meminit Justinianus editio novo & Synops. Basil. 18. ex lib. 22. tit. 1. cap. 7. s Interpretatio Leunclavii. t adde l. 7. sup. de testib. u v. quae notavi ad l. 136. ff. de reg. x Testimonium etiam invitatus dicit is, qui pecunia corruptus fuit, ne testimonium diceret. y Testimonium etiam adversus amicum inviti dicere cogimur.

a puta actor.

b i. e. idque verum esse, neque confictum in iudicio semel probaverit.

c i. e. reus.

d In omni instrum. mento primum ab eo, qui protulit, ut hic: deinde vero ab eo, qui falsum arguit, probationes exigimus. vers. & postquam. inf. 1. Harm. 8. §. 4.

e vide l. 1. §. de iurejur. propter calumniam.

f reus scilicet.

g depositum, id est, iuratum.

h Si quis pro se instrumentum in iudicio produxerit, & exemplar apud acta reliquerit, licet illud exemplar fidei faciat: sitamen pars altera velit Authenticum cum falsi accusare, pars quae semel Authenticum produxit, teneatur authenticum iterum proferre: vel sic. Quando quis produxit instrumentum solenniter publicatum, ad exhibendum authenticum non cogitur, nisi petitor id ex inspectione velit falsi redarguere. vide Roland. a Valle 1. conf. 44. numer. 3.

i apud quem de falsi crimine agitur.

k vide quae notavi ad l. 6. §. 4. ff. de his, qui ad ecclesiam.

l Poena nolentis jurare.

m id est, metu divini numinis ad superstitionem usque. l. 8. ff. de cond. insti. Sunt his alii contrarii, qui contemptu religionis jurant facile. d. l. 8.

n Hanc restrictionem diligenter observa.

o Appellatio suspendit sententiam.

p de qua v. l. ult. inf. de tempor. & repar. appell.

q Litium infinitas vitanda. l. 13. §. de iudiciis.

cusare

b l. 21. §. eod.
c In quem testi-
monium dicere
possumus, in eum
possumus codi-
cem proferre.
d l. 4. §. 19. ff. de
testib.
e d. l. pen. in fin.
§. eod.
f Sumptibus peti-
toris edictum in-
strumentum, ut
hic & testimonium
em dicitur l. 11.
in fin. l. 16. in fin.
§. de testib.
g d. l. pen. in pr.

h De exceptione
simulationis, v.
Oldendorp. c. 60.
de exceptionibus:
Papon. 3. Notar.
9. de simulatione.
Non valent istae
simulationes cum
donatio sit sub
prætextu vendi-
tionis, l. 9. §. de
contrah. emp. pi-
gnus, sub colore
emtionis, l. 3. §.
eod. dotis datio
sub conventionem
depositi, l. 27. ff.
depositi. venditio,
sub specie inve-
stitionis, sit. de
prohib. fundo.
alienan. §. calli-
dis. illicita pactio
sub specie mutui,
l. 3. c. de posul. ad-
de quæ alibi scri-
psi de simulatione
ad l. 5. §. de legib.
l. 21. §. de trans-
act. l. 7. §. de con-
trah. emp. adde
l. 54. ff. de oblig.
i in instrumento
scilicet.

k ἡ τῶν πραγ-
μάτων ἀλη-
θεία rerum ve-
ritas. Syn. Raf. 22.
tit. 1. c. 79. §. 1.
Harm. 8. §. 2.
l. res gesta, l. 6. §.
si quis sibi: veri-
tatis substantia,
l. 2. §. eod. l. 17. in
fin. ad Sc. Velleja.
veritas rerum, l.
6. §. 1. ff. de offi-
cio Præs. fides
facti, interceden-
te veritate, l. 54.
ff. de oblig.
m in qua potest
esse error, l. 92.
ff. de reg. jur.
n Simulatio ab
una persona ad al-
iam non valet.
Prohibitus quid
facere, per uxore-
rem, id etiam ipse
facere non potest,
l. 6. §. si quis al-
teris. nec enim u-
xor nomine ab-
uti oportet, l. 11. in fin. §. de his, quæ vi metue-
re vel interposita uti persona, ad id effi-
ciendum quod legibus est prohibitum, l. 1. in fin. §. de contrah. judic. l. 46. ff. de contrah. emp. l. 5. §. 3. 4. §. ff. de aut. sut.

o Ex facto jus oritur, l. 52. §. 1. ad l. Aquil.

p Simulatio ab uno contractu ad alium non valet. Interim ne dicas cum Baldo, pignoris causa emptionem fieri, quoties creditoris gratia, res ei vendita, in instrumento refertur, quæ tantummodo ei pignoratæ est, ut emptionis prætextu creditor fructus rei lucratur, ut ille putat. Et enim hic contractus ἀντιχρηστικός, & quidem licitus, l. 11. §. 1. ff. de pignoris. Ne dicas cum Bartolo, non præsumi veram venditionem, cui est appositum pactum de retrovendendo. Idem expressam nec illicitam formam continet, cui statim oportet. Ne dicas cum Accursio, id pertinere ad legem commissariam pignoris, ex l. 1. 2. 3. inf. de pact. pign. quia nondum lex ea fuerat. Exemplum tituli emptionis pete ex l. 5. in fin. l. 6. ff. de distr. pign. adde Cuj. 16. obs. 16. obs. 26. v. tamen l. 3. l. 9. in fin. inf. de contrah. emp. Pignoris autem causa emptio sit, quoties re ipsa pignus accipimus: simulate emimus, sic in d. l. 3. & d. l. 9. donationis causa sit venditio, cum re ipsa donatur, simulate vero res venditur, sic in l. 23. inf. mandati. aut re ipsa venditur, pro parte vero donatio simu-
late sit.

q Simulatio ab una persona ad aliam non valet. Eo casu solent inspicere personæ, quæ re ipsa contrahunt, & quibus prodesset contractus, non ea, cujus nomen simulationis causa commodatur.

cusare testimonium potest: ita nec is recusare potest, a quo instrumenti exhibitio desideratur, vel propterea quod aliquid acceperit, aut accepturum se speret, vel ob amicitiam cum illo, cui damno futurum est instrumentum.

† Sed si quis juret, se instrumentum, quod desideratur, non habere: prorsus id proferre, quod non habet, haud b cogitur: sin ejusmodi sacramentum præstare non sustinet, omnino cogitur desideratum instrumentum exhibere. Quod si semet occultaverit, quasi qui nec jurare, nec instrumentum edere vellet: omne damnum, quod hinc emerget, ei cui opus est instrumento, de suo compenset: iisdem obtinentibus etiam in argentiorum aliorumque brevibus.

† Ceterum illi codices, vel instrumenta proferre cogantur, qui c & testimonium dicere adversus aliquem coguntur. Nam in quas personas invites quis testimonium non dicit, adversus easdem nec codices, vel instrumenta, vel quid aliud tale proferre cogitur. Notissimi sunt autem ex legibus, qui d adversus aliquos inviti testimonium dicere non coguntur, sicut & ii, contra quos aliqui testimonium perhibere non coguntur.

† Nec ulli licet aliter cogere ut exhibeantur instrumen-
ta, nisi eodem e in judicio, in quo causa agitur.

† Idque sumptibus f ejus, qui codicis, aut instrumen-
torum exhibitionem fieri desiderat.

† Oportet autem semel dumtaxat eorum ostensionem fieri: ac si prolato semel instrumento, desideret is, cui opus est, exhiberi denuo, siquidem rationi consentaneum vi-
sum fuerit judici, ut iterum quoque charta proferatur, ille vero qui eam jam protulit, secundam exhibitionem recu-
set g, quod se dicat chartam perdidisse, vel aliqui non habere facultatem ejus exhibendi: juramento tantum fidem faci-
to, nec amplius ad proferendum cogitor: lisdem obti-
nentibus non in urbe dumtaxat imperatrice, verum etiam in universa republica.

PLUS VALERE QUOD AGITUR, QUAM QUOD SIMULATE CONCIPITUR.

TITULUS XXII.

1. Imp. Valerian. & Gallien. AA. Ruffino.

IN contractibus rei k veritas l potius, quam scriptura m
inspicitur debet.

Cum obijcitur simulatio, debet inquiri veritas
facti. Bald.

2. Imp. Diocl. & Max. AA. & CC. Soteria.

A cta simulata, velut non ipse, sed n ejus uxor compa-
raverit, veritatis substantiam mutare non possunt.
Quæstio itaque facti o, per || Judicem vel || Præsidem pro-
vinciæ examinabitur. Datum 10. Kalend. Maji, CC.
Confl. 293.

3. Idem AA. & CC. Maximæ.

E mptione pignoris p causa facta, non quod scriptum,
sed quod gestum est, inspiciatur. Datum Kalend. Maji,
Sirmii, CC. Confl. 293.

4. Idem AA. & CC. Decio.

S i quis gestum a se, alium q egisse scribi fecerit, plus
factum, quam scriptum valet. Dat. 8. Kalend. Decemb.
CC. Confl. 293.

Si quis gestum a se, alium q egisse scribi fecerit, plus
factum, quam scriptum valet. Dat. 8. Kalend. Decemb.
CC. Confl. 293.

Si quis gestum a se, alium q egisse scribi fecerit, plus
factum, quam scriptum valet. Dat. 8. Kalend. Decemb.
CC. Confl. 293.

Si quis gestum a se, alium q egisse scribi fecerit, plus
factum, quam scriptum valet. Dat. 8. Kalend. Decemb.
CC. Confl. 293.

Si quis gestum a se, alium q egisse scribi fecerit, plus
factum, quam scriptum valet. Dat. 8. Kalend. Decemb.
CC. Confl. 293.

Si quis gestum a se, alium q egisse scribi fecerit, plus
factum, quam scriptum valet. Dat. 8. Kalend. Decemb.
CC. Confl. 293.

Si quis gestum a se, alium q egisse scribi fecerit, plus
factum, quam scriptum valet. Dat. 8. Kalend. Decemb.
CC. Confl. 293.

5. Idem AA. & CC. Victori.

SI falsum instrumentum emptionis conscriptum tibi ve-
luti a locationis, quam fieri tibi mandaveras, subscri-
bere non relegentem, sed fidem habentem, suavit: neu-
trum contractum (in utroque alterutrius consensu defici-
ente) constituisse, procul dubio est. Datum. 13. Kal. Jan.
CC. Confl. 294.

DE COMMODATO.

TIT. XXIII.

De vi majore & casu fortuito.

1. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Sciola.

E Aquidem, quæ vi c majore auferuntur, detrimento
eorum, quibus res commodantur, imputari non so-
lent. Sed cum is, qui a te commodari sibi bovem postu-
labat, hostilis incurfionis contemplatione periculum amis-
sionis, ac fortunam futuri damni in d se suscepisse e pro-
ponatur: Præsides provinciæ, si probaveris eum indemni-
tatem tibi promississe, placitum conventionis implere eum
compeller. Datum 6. Kalend. Jun. ipsis AA. Confl. 287.

De ancilla,

2. Idem Augusti Aulizano.

C um eum, qui temporalis f ministerii causa suscepit
Cancellam, ad restitutionem g ejus bona h fides urge-
at: consequens est, sperum tuum hujus rei causa tradi-
disse ancillam, adito Præsidi provinciæ, probare, ut fi-
dem i susceptam is, adversus quem supplicas, compell-
latur agnoscere. Datum Prid. Non. Novemb. ipsis AA.
Confl. 287.

De rebus datis ad pignrandum.

3. Idem AA. Soteria.

D E restituendis rebus, quas || marito || obligandas k pro-
se dederas, postquam debitum fuerit extenuatum,
commodata actionem etiam adversus hæredes ejus exer-
cere potes. Datum 3. Id. April. Sirmii, ipsis & Confl. 287.

De compensatione.

4. Idem AA. & CC. Faustina.

P Rætextu l debiti restitutio commodati m non pro-
babiliter recusatur. Datum 12. Kalend. Decemb. ipsis
AA. Confl. 293.

DE PIGNERATITIA ACTIONE.

TIT. XXIV.

De fructibus pignoris.

1. Imp. o Severus & Antoninus AA. ad Metrodorum.

E X p pignore percepti fructus imputantur q in debi-
tum: qui si sufficiunt ad totum debitum, solvitur actio,
& redditur pignus. Si debitum excedunt, qui supererunt
redduntur r, videlicet mora actione pigneratitia. PP. Id.
Octob. Apro & Maximo Confl. 208.

De operis ancillæ & de pensionibus domus.

2. Imp. Alexand. A. Demetrio.

Q uod ex operis f ancillæ, vel ex pensionibus domus,
quam pignori detineri dicis, perceptum est: debiti
quantitatem relevabit t. Dat. Kalend. Octob. Antonino
& Alexandro Confl. 223.

nz fidei, §. 28. Inst. de ad. adde l. 23. ff. de regul. jur. §. 2. inst. quib. mod. re contrah.

obl. i Fidem susceptam cogimur agnoscere.

k l. 5. §. 12. ff. eod.

l l. 18. in fin. ff. eod. Quid si expensæ in rem commodatam factæ sint? l. 18. §. 2. ff. eod. reten-

tionis locus esse potest, adde l. 7. in fin. ff. eod. l. 20. in fin. ff. de acqu. poss. l. 15. in fin. ff. de surr.

m Commendati, Cujac. apud Paul. 2. sent. 12. §. ult. reprehensus a Fornerio 2. select. 14.

a seipso defensus. 9. obs. 37.

n §. ult. Inst. quib. mod. re. & 13. ff. 7. & 3. Harm. 5. Hic titulus tantum differt a titulo

de pignoris. j. quantum rei traditio a conventionem rei traditæ, §. 7. in fin. Inst. de act.

dixi ad tit. ff. de pignor. De actione pigneratitia directa, v. Oldend. class. 3. aff. 12. con-

traria. aff. 13.

o hanc legem Cujacius restituit. 11. obs. 31.

p Interpretatio Latina.

q Pignoris fructus in debitum suum creditor imputare cogitur, ut hic. l. 11. §. de usura. Quid

si creditor, occasione creditæ pecuniæ, laboris operæque multum sustinuit? contemplatione

operarum fructus eum lucrari tradit Hostiensis in summa titulo. de usura. §. in aliquo. vers.

12. Joan. Andr. in c. conquestus. de usura. c. ad nostram. de reb. Ecclesiæ non alien. Panor.

tanus in d. c. conquestus. Romanus singulari. 538.

r v. l. 4. inf. eod.

f Operæ ex pignoro servo perceptæ a creditore, creditum minuant, 3. Harmonop. §. 5. 4.

v. l. 2. §. de pact. pign. vide Paul. 2. sentent. 13. §. 2. Hinc colligunt, extra sortem nihil

accipi jure posse, & usuras esse quidquid præter idem capitur, v. tamen Socin. reg. 3.

t i. e. minus.

a Sit hæc hypo-
thesis: Procurator
cum tuo man-
dato domum lo-
care posset, ven-
didit. Instrumēto
venditionis (cum
putares locatio-
nis esse instru-
mentum) ignarus
fraudis subscripsi-
sti. Quid juris?
negatur actus sub-
scribere. Non est
venditio, quia
locare voluisti: non
est locatio, quia
accipiens emere
voluit. Et sic
erronea subscri-
ptio vitiat actum,
nec obligat scri-
bentem: & actus
ab ipso subscri-
bente interdum
falsi potest argui.

b 2. Paul. sent. 4.

& 13. ff. 6. & 13.

Eclog. l. 1. & 2.

Harm. 10. Oldend.

class. 4. aff. 15.

c Casus regulari-

ter non præstat

a commodatario.

l. 5. §. 4. ff. eod.

v. Paul. 2. sent. 4.

§. 2. 3.

d Casus interdum

præstat ob con-

ventionem, ut

hic, & 2. Harm.

10. §. 1. l. 23. ff. de

reg. jur. adde l. 1.

§. 35. ff. de posul.

l. 22. §. de negot. l.

6. in fin. §. de pign.

aff. l. 7. §. 15. ff. de

pact. l. 5. §. 2. ff.

commodati. l. 39.

ff. mandati. ob

moram, l. 3. in fin.

ff. de act. emp. ob

culpam, d. l. 3. §.

7. & l. 18. §. hoc

tit. l. 22. §. de ne-

got. l. 4. §. 8. ff.

de deli mali ex-

ceptis. §. 2. ff. quib.

mod. re.

e Atqui hæc a

nullo præstat.

l. 23. in fin. ff. de

reg. jur.

f ut ad tempus

ministret. Finio

utendi tempore,

commodatum fi-

nium intelligi-

tur, l. 17. §. 3. ff.

eod.

g Commodatum

non est alienatio,

l. 9. ff. eod. tene-

tur enim commo-

datus de re

quam accepit re-

stituenda.

h Commodatum,

contractus est bo-

na.

i Commodatum

non est alienatio,

l. 9. ff. eod. tene-

tur enim commo-

datus de re

quam accepit re-

stituenda.

h Commodatum,

contractus est bo-

na.

i Commodatum

non est alienatio,

l. 9. ff. eod. tene-

tur enim commo-

datus de re

quam accepit re-

stituenda.

h Commodatum,

contractus est bo-

na.

i Commodatum

non est alienatio,

l. 9. ff. eod. tene-

tur enim commo-

datus de re

quam accepit re-

stituenda.

h Commodatum,

contractus est bo-

na.

i Commodatum

non est alienatio,

l. 9. ff. eod. tene-

tur enim commo-

datus de re

quam accepit re-

stituenda.

h Commodatum,

contractus est bo-

na.

i Commodatum

non est alienatio,

l. 9. ff. eod. tene-

tur enim commo-

datus de re

quam accepit re-

stituenda.

h Commodatum,

contractus est bo-

na.

i Commodatum

non est alienatio,

l. 9. ff. eod. tene-

tur enim commo-

datus de re

quam accepit re-

stituenda.

h Commodatum,

contractus est bo-

na.

i Commodatum

non est alienatio,

l. 9. ff. eod. tene-

tur enim commo-

datus de re

a 3. Harm. 8. §. 5.
b Fructus pignoris percepti a creditore, mutuum minuitur. v. l. 2. §. de pign. pign.
c Creditor de fructibus perceptis, & iis quos percipere debuit, tenetur.
d l. 7. §. cod.
e Vulgare dicitur, quod vulgo solet dici, ut in l. 3. §. de pign. pign. §. ult. quib. aliis. & ita pactum vulgare dicitur in alio casu. l. 30. D. de pign. dotal. v. Cujac. 4. obf. 34.
f Nam si pignus plus debito sit venditum, creditori lucro non cedet, sed debitori. l. 1. §. cod. l. 6. §. l. 1. §. D. de pign. §. 3. Harm. 8. §. 23.
h Creditor non tenetur de pignore perduto sine sua culpa, vitio rei. l. 13. ff. cod. l. 6. D. de mans. fec. nor. Et ita creditor debitum non prohibetur petere, etiam si pignus non reddat. §. ult. Inst. quibus modis re.

i Pignori quod casu fortuito accidit, debitoris, hoc est, domini, periculo est: non creditoris: itaque si quid tale pignori acciderit, neque pignus debitori creditor praestabit: neque a petitione debiti submovetur. 3. Harm. 5. §. 21.
k Fortuiti casus dicuntur, qui praevideri non possunt, ideoque nec pertinent ad creditorem. l. 9. §. cod. §. ult. in fin. l. 21. §. 2. D. de pign. l. 23. D. de reg. iur. adde l. 13. §. mandati. l. 5. §. 4. D. commod. l. 1. §. 35. in fin. ff. de pign. l. 41. D. locati. l. 12. in pr. D. de cust. l. 1. §. 7. D. de administr. rei. l. 135. in fin. D. de verb. sign. l. 1. Latronum aggressura (fortuitus casus) annumeratur.

m Casus ipso iure nullo bonae fidei iudicio praestantur. n §. ult. Inst. quib. mod. re. o cum nemine personalis actio ei competit. Synops. Basil. 25. tit. 1. cap. 42. 3. Harm. 5. §. 23.

p Pacto conveniri potest, ut pignoris amissionem creditor praestet: & pignore amisso liberetur debitor, atque iure conventionis casus praestari potest fortuitus, adde l. 1. §. commodari. l. 23. ff. de reg. iur. q In pignore dolum, culpam & custodiam creditor praestare cogitur. 3. Harm. 5. §. 22. §. 2. Inst. quib. mod. re. d. l. 23. ff. de reg. iur. r l. 3. in fin. §. cod. t is est effectus restitutionis. v. l. 38. §. 4. D. de usur. u l. 8. ff. cod. l. 6. §. de pign. non tamen immoderatos. l. 29. ff. cod. x l. 4. §. 8. ff. de deli. mali exceptis. y facit l. 10. §. de distract. pign. z l. 15. in fin. ff. cod. l. 6. §. de mans. favor. §. 1. Inst. quib. alien. l. 12. ff. de distract. pign. l. 17. §. 11. ff. de adilitio. a dixi ad l. 6. §. cod. l. 6. ff. de nautico sen. l. 29. ff. qui & a quib. manumiss. b v. quae de horreis scripti ad l. 7. ff. de instrum. l. 21. §. 6. ff. de furi. c i. e. usuratum. d atqui si res pignoratitia in iudicio locum fuisset delata, non perisset: tenetur itaque creditor. arg. l. 28. ff. de adm. int. l. 34. in fin. ff. de damno. Solve, Qui facit quod heri confectum est, non peccat. Exemplum & consuetudo in non delictis excusat.

e Creditor sine h vitio suo argentum pignori datum perdidit, restituere id non cogitur: sed si culpa reus deprehenditur, vel non probat manifestis rationibus se perdidisse: quanti debitoris interest, condemnari debet. PP. 13. Kal. Maji. Julian. 2. & Crispino Consil. 225.

f Nam si pignus plus debito sit venditum, creditori lucro non cedet, sed debitori. l. 1. §. cod. l. 6. §. l. 1. §. D. de pign. §. 3. Harm. 8. §. 23.
h Creditor non tenetur de pignore perduto sine sua culpa, vitio rei. l. 13. ff. cod. l. 6. D. de mans. fec. nor. Et ita creditor debitum non prohibetur petere, etiam si pignus non reddat. §. ult. Inst. quibus modis re.

i Pignori quod casu fortuito accidit, debitoris, hoc est, domini, periculo est: non creditoris: itaque si quid tale pignori acciderit, neque pignus debitori creditor praestabit: neque a petitione debiti submovetur. 3. Harm. 5. §. 21.
k Fortuiti casus dicuntur, qui praevideri non possunt, ideoque nec pertinent ad creditorem. l. 9. §. cod. §. ult. in fin. l. 21. §. 2. D. de pign. l. 23. D. de reg. iur. adde l. 13. §. mandati. l. 5. §. 4. D. commod. l. 1. §. 35. in fin. ff. de pign. l. 41. D. locati. l. 12. in pr. D. de cust. l. 1. §. 7. D. de administr. rei. l. 135. in fin. D. de verb. sign. l. 1. Latronum aggressura (fortuitus casus) annumeratur.

m Casus ipso iure nullo bonae fidei iudicio praestantur. n §. ult. Inst. quib. mod. re. o cum nemine personalis actio ei competit. Synops. Basil. 25. tit. 1. cap. 42. 3. Harm. 5. §. 23.

p Pacto conveniri potest, ut pignoris amissionem creditor praestet: & pignore amisso liberetur debitor, atque iure conventionis casus praestari potest fortuitus, adde l. 1. §. commodari. l. 23. ff. de reg. iur. q In pignore dolum, culpam & custodiam creditor praestare cogitur. 3. Harm. 5. §. 22. §. 2. Inst. quib. mod. re. d. l. 23. ff. de reg. iur. r l. 3. in fin. §. cod. t is est effectus restitutionis. v. l. 38. §. 4. D. de usur. u l. 8. ff. cod. l. 6. §. de pign. non tamen immoderatos. l. 29. ff. cod. x l. 4. §. 8. ff. de deli. mali exceptis. y facit l. 10. §. de distract. pign. z l. 15. in fin. ff. cod. l. 6. §. de mans. favor. §. 1. Inst. quib. alien. l. 12. ff. de distract. pign. l. 17. §. 11. ff. de adilitio. a dixi ad l. 6. §. cod. l. 6. ff. de nautico sen. l. 29. ff. qui & a quib. manumiss. b v. quae de horreis scripti ad l. 7. ff. de instrum. l. 21. §. 6. ff. de furi. c i. e. usuratum. d atqui si res pignoratitia in iudicio locum fuisset delata, non perisset: tenetur itaque creditor. arg. l. 28. ff. de adm. int. l. 34. in fin. ff. de damno. Solve, Qui facit quod heri confectum est, non peccat. Exemplum & consuetudo in non delictis excusat.

e Creditor sine h vitio suo argentum pignori datum perdidit, restituere id non cogitur: sed si culpa reus deprehenditur, vel non probat manifestis rationibus se perdidisse: quanti debitoris interest, condemnari debet. PP. 13. Kal. Maji. Julian. 2. & Crispino Consil. 225.

f Nam si pignus plus debito sit venditum, creditori lucro non cedet, sed debitori. l. 1. §. cod. l. 6. §. l. 1. §. D. de pign. §. 3. Harm. 8. §. 23.
h Creditor non tenetur de pignore perduto sine sua culpa, vitio rei. l. 13. ff. cod. l. 6. D. de mans. fec. nor. Et ita creditor debitum non prohibetur petere, etiam si pignus non reddat. §. ult. Inst. quibus modis re.

i Pignori quod casu fortuito accidit, debitoris, hoc est, domini, periculo est: non creditoris: itaque si quid tale pignori acciderit, neque pignus debitori creditor praestabit: neque a petitione debiti submovetur. 3. Harm. 5. §. 21.
k Fortuiti casus dicuntur, qui praevideri non possunt, ideoque nec pertinent ad creditorem. l. 9. §. cod. §. ult. in fin. l. 21. §. 2. D. de pign. l. 23. D. de reg. iur. adde l. 13. §. mandati. l. 5. §. 4. D. commod. l. 1. §. 35. in fin. ff. de pign. l. 41. D. locati. l. 12. in pr. D. de cust. l. 1. §. 7. D. de administr. rei. l. 135. in fin. D. de verb. sign. l. 1. Latronum aggressura (fortuitus casus) annumeratur.

m Casus ipso iure nullo bonae fidei iudicio praestantur. n §. ult. Inst. quib. mod. re. o cum nemine personalis actio ei competit. Synops. Basil. 25. tit. 1. cap. 42. 3. Harm. 5. §. 23.

3. Idem A. Victorino.

Pactum de venditione pignoris.

4. Idem A. Hermo & Maximilla.

Pactum vulgare e, quod proposuistis. Ut, si intra certum tempus pecunia solata non fuisset, praedia pignori vel hypotheca data vendere liceret: non adimit debitori adversus creditorem pignoratitiam actionem f. PP. 12. Kal. Maji. Maximo 2. & Aeliano Consil. 224.

De casu fortuito, de culpa, de probatione.

5. Idem A. Dioscorida.

SI g creditor sine h vitio suo argentum pignori datum perdidit, restituere id non cogitur: sed si culpa reus deprehenditur, vel non probat manifestis rationibus se perdidisse: quanti debitoris interest, condemnari debet. PP. 13. Kal. Maji. Julian. 2. & Crispino Consil. 225.

De casu fortuito.

6. Idem A. Trophima.

Quia i fortuitis & casibus accidunt, cum praevideri non potuerint, (in quibus etiam aggressura & latronum est) nullo m bonae fidei iudicio praestantur: & ideo creditor pignora, quae huiusmodi casu interierint, praestare non compellitur: nec n a petitione debiti o submovetur: nisi p inter contrahentes placuerit, ut amissio pignorum liberet debitorem. PP. Id. April. Rusco & Dextro Consil. 226.

De deterioratione & sumptibus.

7. Imp. Gordianus A. Juliano.

Creditor g, qui fundos & domos pignori vel hypothecae accepit, damnum r in decidendis arboribus domibusque destruendis ab eo datum, in rationem debiti deducere cogitur. Et si dolo vel culpa rem suppositam f deteriorem fecerit, eo quoque nomine pignoratitia actione tenebitur, ut talem r restituat, qualis fuerat tempore obligationis. Creditor autem necessarios u sumptus, quos circa res pignoratitias fecit, exigere non prohibetur. PP. 13. Kal. Aug. Gordiano A. 2. & Pompeiano Consil. 242.

De amissione pignoris vera, vel simulata.

8. Imp. Philippus A. & Philippus Caf. Saturnino.

SI nulla x culpa seu segnitia creditori imputari potest: pignorum amissionum dispendium ad periculum ejus minime pertinet.

+ Sane si simulata y amissione etiamnum eadem pignora (ut adseveras) a parte diversa possidentur: adversus eum experiri potes. PP. 8. Kal. Mart. Praesente & Albino Consil. 247.

De dominio & periculo pignoris.

9. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Georgio.

Pignus in x bonis debitoris permanere, ideoque ipsi a perire in dubium non venit. Cum igitur adseveras in horreis b pignora deposita, consequens est, secundum jus perpetuum c pignoribus debitori percuntibus (si tamen in horreis, quibus & alii solebant d publice uti, res deposita sint) personalem actionem debiti reposcendi causa integram te habere. PP. 6. Non. Maji, Mediolani, AA. Consil. 293.

Pactum conveniri potest, ut pignoris amissionem creditor praestet: & pignore amisso liberetur debitor, atque iure conventionis casus praestari potest fortuitus, adde l. 1. §. commodari. l. 23. ff. de reg. iur. q In pignore dolum, culpam & custodiam creditor praestare cogitur. 3. Harm. 5. §. 22. §. 2. Inst. quib. mod. re. d. l. 23. ff. de reg. iur. r l. 3. in fin. §. cod. t is est effectus restitutionis. v. l. 38. §. 4. D. de usur. u l. 8. ff. cod. l. 6. §. de pign. non tamen immoderatos. l. 29. ff. cod. x l. 4. §. 8. ff. de deli. mali exceptis. y facit l. 10. §. de distract. pign. z l. 15. in fin. ff. cod. l. 6. §. de mans. favor. §. 1. Inst. quib. alien. l. 12. ff. de distract. pign. l. 17. §. 11. ff. de adilitio. a dixi ad l. 6. §. cod. l. 6. ff. de nautico sen. l. 29. ff. qui & a quib. manumiss. b v. quae de horreis scripti ad l. 7. ff. de instrum. l. 21. §. 6. ff. de furi. c i. e. usuratum. d atqui si res pignoratitia in iudicio locum fuisset delata, non perisset: tenetur itaque creditor. arg. l. 28. ff. de adm. int. l. 34. in fin. ff. de damno. Solve, Qui facit quod heri confectum est, non peccat. Exemplum & consuetudo in non delictis excusat.

Pactum conveniri potest, ut pignoris amissionem creditor praestet: & pignore amisso liberetur debitor, atque iure conventionis casus praestari potest fortuitus, adde l. 1. §. commodari. l. 23. ff. de reg. iur. q In pignore dolum, culpam & custodiam creditor praestare cogitur. 3. Harm. 5. §. 22. §. 2. Inst. quib. mod. re. d. l. 23. ff. de reg. iur. r l. 3. in fin. §. cod. t is est effectus restitutionis. v. l. 38. §. 4. D. de usur. u l. 8. ff. cod. l. 6. §. de pign. non tamen immoderatos. l. 29. ff. cod. x l. 4. §. 8. ff. de deli. mali exceptis. y facit l. 10. §. de distract. pign. z l. 15. in fin. ff. cod. l. 6. §. de mans. favor. §. 1. Inst. quib. alien. l. 12. ff. de distract. pign. l. 17. §. 11. ff. de adilitio. a dixi ad l. 6. §. cod. l. 6. ff. de nautico sen. l. 29. ff. qui & a quib. manumiss. b v. quae de horreis scripti ad l. 7. ff. de instrum. l. 21. §. 6. ff. de furi. c i. e. usuratum. d atqui si res pignoratitia in iudicio locum fuisset delata, non perisset: tenetur itaque creditor. arg. l. 28. ff. de adm. int. l. 34. in fin. ff. de damno. Solve, Qui facit quod heri confectum est, non peccat. Exemplum & consuetudo in non delictis excusat.

Pactum conveniri potest, ut pignoris amissionem creditor praestet: & pignore amisso liberetur debitor, atque iure conventionis casus praestari potest fortuitus, adde l. 1. §. commodari. l. 23. ff. de reg. iur. q In pignore dolum, culpam & custodiam creditor praestare cogitur. 3. Harm. 5. §. 22. §. 2. Inst. quib. mod. re. d. l. 23. ff. de reg. iur. r l. 3. in fin. §. cod. t is est effectus restitutionis. v. l. 38. §. 4. D. de usur. u l. 8. ff. cod. l. 6. §. de pign. non tamen immoderatos. l. 29. ff. cod. x l. 4. §. 8. ff. de deli. mali exceptis. y facit l. 10. §. de distract. pign. z l. 15. in fin. ff. cod. l. 6. §. de mans. favor. §. 1. Inst. quib. alien. l. 12. ff. de distract. pign. l. 17. §. 11. ff. de adilitio. a dixi ad l. 6. §. cod. l. 6. ff. de nautico sen. l. 29. ff. qui & a quib. manumiss. b v. quae de horreis scripti ad l. 7. ff. de instrum. l. 21. §. 6. ff. de furi. c i. e. usuratum. d atqui si res pignoratitia in iudicio locum fuisset delata, non perisset: tenetur itaque creditor. arg. l. 28. ff. de adm. int. l. 34. in fin. ff. de damno. Solve, Qui facit quod heri confectum est, non peccat. Exemplum & consuetudo in non delictis excusat.

Pactum conveniri potest, ut pignoris amissionem creditor praestet: & pignore amisso liberetur debitor, atque iure conventionis casus praestari potest fortuitus, adde l. 1. §. commodari. l. 23. ff. de reg. iur. q In pignore dolum, culpam & custodiam creditor praestare cogitur. 3. Harm. 5. §. 22. §. 2. Inst. quib. mod. re. d. l. 23. ff. de reg. iur. r l. 3. in fin. §. cod. t is est effectus restitutionis. v. l. 38. §. 4. D. de usur. u l. 8. ff. cod. l. 6. §. de pign. non tamen immoderatos. l. 29. ff. cod. x l. 4. §. 8. ff. de deli. mali exceptis. y facit l. 10. §. de distract. pign. z l. 15. in fin. ff. cod. l. 6. §. de mans. favor. §. 1. Inst. quib. alien. l. 12. ff. de distract. pign. l. 17. §. 11. ff. de adilitio. a dixi ad l. 6. §. cod. l. 6. ff. de nautico sen. l. 29. ff. qui & a quib. manumiss. b v. quae de horreis scripti ad l. 7. ff. de instrum. l. 21. §. 6. ff. de furi. c i. e. usuratum. d atqui si res pignoratitia in iudicio locum fuisset delata, non perisset: tenetur itaque creditor. arg. l. 28. ff. de adm. int. l. 34. in fin. ff. de damno. Solve, Qui facit quod heri confectum est, non peccat. Exemplum & consuetudo in non delictis excusat.

Pactum conveniri potest, ut pignoris amissionem creditor praestet: & pignore amisso liberetur debitor, atque iure conventionis casus praestari potest fortuitus, adde l. 1. §. commodari. l. 23. ff. de reg. iur. q In pignore dolum, culpam & custodiam creditor praestare cogitur. 3. Harm. 5. §. 22. §. 2. Inst. quib. mod. re. d. l. 23. ff. de reg. iur. r l. 3. in fin. §. cod. t is est effectus restitutionis. v. l. 38. §. 4. D. de usur. u l. 8. ff. cod. l. 6. §. de pign. non tamen immoderatos. l. 29. ff. cod. x l. 4. §. 8. ff. de deli. mali exceptis. y facit l. 10. §. de distract. pign. z l. 15. in fin. ff. cod. l. 6. §. de mans. favor. §. 1. Inst. quib. alien. l. 12. ff. de distract. pign. l. 17. §. 11. ff. de adilitio. a dixi ad l. 6. §. cod. l. 6. ff. de nautico sen. l. 29. ff. qui & a quib. manumiss. b v. quae de horreis scripti ad l. 7. ff. de instrum. l. 21. §. 6. ff. de furi. c i. e. usuratum. d atqui si res pignoratitia in iudicio locum fuisset delata, non perisset: tenetur itaque creditor. arg. l. 28. ff. de adm. int. l. 34. in fin. ff. de damno. Solve, Qui facit quod heri confectum est, non peccat. Exemplum & consuetudo in non delictis excusat.

Pactum conveniri potest, ut pignoris amissionem creditor praestet: & pignore amisso liberetur debitor, atque iure conventionis casus praestari potest fortuitus, adde l. 1. §. commodari. l. 23. ff. de reg. iur. q In pignore dolum, culpam & custodiam creditor praestare cogitur. 3. Harm. 5. §. 22. §. 2. Inst. quib. mod. re. d. l. 23. ff. de reg. iur. r l. 3. in fin. §. cod. t is est effectus restitutionis. v. l. 38. §. 4. D. de usur. u l. 8. ff. cod. l. 6. §. de pign. non tamen immoderatos. l. 29. ff. cod. x l. 4. §. 8. ff. de deli. mali exceptis. y facit l. 10. §. de distract. pign. z l. 15. in fin. ff. cod. l. 6. §. de mans. favor. §. 1. Inst. quib. alien. l. 12. ff. de distract. pign. l. 17. §. 11. ff. de adilitio. a dixi ad l. 6. §. cod. l. 6. ff. de nautico sen. l. 29. ff. qui & a quib. manumiss. b v. quae de horreis scripti ad l. 7. ff. de instrum. l. 21. §. 6. ff. de furi. c i. e. usuratum. d atqui si res pignoratitia in iudicio locum fuisset delata, non perisset: tenetur itaque creditor. arg. l. 28. ff. de adm. int. l. 34. in fin. ff. de damno. Solve, Qui facit quod heri confectum est, non peccat. Exemplum & consuetudo in non delictis excusat.

Pactum conveniri potest, ut pignoris amissionem creditor praestet: & pignore amisso liberetur debitor, atque iure conventionis casus praestari potest fortuitus, adde l. 1. §. commodari. l. 23. ff. de reg. iur. q In pignore dolum, culpam & custodiam creditor praestare cogitur. 3. Harm. 5. §. 22. §. 2. Inst. quib. mod. re. d. l. 23. ff. de reg. iur. r l. 3. in fin. §. cod. t is est effectus restitutionis. v. l. 38. §. 4. D. de usur. u l. 8. ff. cod. l. 6. §. de pign. non tamen immoderatos. l. 29. ff. cod. x l. 4. §. 8. ff. de deli. mali exceptis. y facit l. 10. §. de distract. pign. z l. 15. in fin. ff. cod. l. 6. §. de mans. favor. §. 1. Inst. quib. alien. l. 12. ff. de distract. pign. l. 17. §. 11. ff. de adilitio. a dixi ad l. 6. §. cod. l. 6. ff. de nautico sen. l. 29. ff. qui & a quib. manumiss. b v. quae de horreis scripti ad l. 7. ff. de instrum. l. 21. §. 6. ff. de furi. c i. e. usuratum. d atqui si res pignoratitia in iudicio locum fuisset delata, non perisset: tenetur itaque creditor. arg. l. 28. ff. de adm. int. l. 34. in fin. ff. de damno. Solve, Qui facit quod heri confectum est, non peccat. Exemplum & consuetudo in non delictis excusat.

Pactum conveniri potest, ut pignoris amissionem creditor praestet: & pignore amisso liberetur debitor, atque iure conventionis casus praestari potest fortuitus, adde l. 1. §. commodari. l. 23. ff. de reg. iur. q In pignore dolum, culpam & custodiam creditor praestare cogitur. 3. Harm. 5. §. 22. §. 2. Inst. quib. mod. re. d. l. 23. ff. de reg. iur. r l. 3. in fin. §. cod. t is est effectus restitutionis. v. l. 38. §. 4. D. de usur. u l. 8. ff. cod. l. 6. §. de pign. non tamen immoderatos. l. 29. ff. cod. x l. 4. §. 8. ff. de deli. mali exceptis. y facit l. 10. §. de distract. pign. z l. 15. in fin. ff. cod. l. 6. §. de mans. favor. §. 1. Inst. quib. alien. l. 12. ff. de distract. pign. l. 17. §. 11. ff. de adilitio. a dixi ad l. 6. §. cod. l. 6. ff. de nautico sen. l. 29. ff. qui & a quib. manumiss. b v. quae de horreis scripti ad l. 7. ff. de instrum. l. 21. §. 6. ff. de furi. c i. e. usuratum. d atqui si res pignoratitia in iudicio locum fuisset delata, non perisset: tenetur itaque creditor. arg. l. 28. ff. de adm. int. l. 34. in fin. ff. de damno. Solve, Qui facit quod heri confectum est, non peccat. Exemplum & consuetudo in non delictis excusat.

Pactum conveniri potest, ut pignoris amissionem creditor praestet: & pignore amisso liberetur debitor, atque iure conventionis casus praestari potest fortuitus, adde l. 1. §. commodari. l. 23. ff. de reg. iur. q In pignore dolum, culpam & custodiam creditor praestare cogitur. 3. Harm. 5. §. 22. §. 2. Inst. quib. mod. re. d. l. 23. ff. de reg. iur. r l. 3. in fin. §. cod. t is est effectus restitutionis. v. l. 38. §. 4. D. de usur. u l. 8. ff. cod. l. 6. §. de pign. non tamen immoderatos. l. 29. ff. cod. x l. 4. §. 8. ff. de deli. mali exceptis. y facit l. 10. §. de distract. pign. z l. 15. in fin. ff. cod. l. 6. §. de mans. favor. §. 1. Inst. quib. alien. l. 12. ff. de distract. pign. l. 17. §. 11. ff. de adilitio. a dixi ad l. 6. §. cod. l. 6. ff. de nautico sen. l. 29. ff. qui & a quib. manumiss. b v. quae de horreis scripti ad l. 7. ff. de instrum. l. 21. §. 6. ff. de furi. c i. e. usuratum. d atqui si res pignoratitia in iudicio locum fuisset delata, non perisset: tenetur itaque creditor. arg. l. 28. ff. de adm. int. l. 34. in fin. ff. de damno. Solve, Qui facit quod heri confectum est, non peccat. Exemplum & consuetudo in non delictis excusat.

Pactum conveniri potest, ut pignoris amissionem creditor praestet: & pignore amisso liberetur debitor, atque iure conventionis casus praestari potest fortuitus, adde l. 1. §. commodari. l. 23. ff. de reg. iur. q In pignore dolum, culpam & custodiam creditor praestare cogitur. 3. Harm. 5. §. 22. §. 2. Inst. quib. mod. re. d. l. 23. ff. de reg. iur. r l. 3. in fin. §. cod. t is est effectus restitutionis. v. l. 38. §. 4. D. de usur. u l. 8. ff. cod. l. 6. §. de pign. non tamen immoderatos. l. 29. ff. cod. x l. 4. §. 8. ff. de deli. mali exceptis. y facit l. 10. §. de distract. pign. z l. 15. in fin. ff. cod. l. 6. §. de mans. favor. §. 1. Inst. quib. alien. l. 12. ff. de distract. pign. l. 17. §. 11. ff. de adilitio. a dixi ad l. 6. §. cod. l. 6. ff. de nautico sen. l. 29. ff. qui & a quib. manumiss. b v. quae de horreis scripti ad l. 7. ff. de instrum. l. 21. §. 6. ff. de furi. c i. e. usuratum. d atqui si res pignoratitia in iudicio locum fuisset delata, non perisset: tenetur itaque creditor. arg. l. 28. ff. de adm. int. l. 34. in fin. ff. de damno. Solve, Qui facit quod heri confectum est, non peccat. Exemplum & consuetudo in non delictis excusat.

Pactum conveniri potest, ut pignoris amissionem creditor praestet: & pignore amisso liberetur debitor, atque iure conventionis casus praestari potest fortuitus, adde l. 1. §. commodari. l. 23. ff. de reg. iur. q In pignore dolum, culpam & custodiam creditor praestare cogitur. 3. Harm. 5. §. 22. §. 2. Inst. quib. mod. re. d. l. 23. ff. de reg. iur. r l. 3. in fin. §. cod. t is est effectus restitutionis. v. l. 38. §. 4. D. de usur. u l. 8. ff. cod. l. 6. §. de pign. non tamen immoderatos. l. 29. ff. cod. x l. 4. §. 8. ff. de deli. mali exceptis. y facit l. 10. §. de distract. pign. z l. 15. in fin. ff. cod. l. 6. §. de mans. favor. §. 1. Inst. quib. alien. l. 12. ff. de distract. pign. l. 17. §. 11. ff. de adilitio. a dixi ad l. 6. §. cod. l. 6. ff. de nautico sen. l. 29. ff. qui & a quib. manumiss. b v. quae de horreis scripti ad l. 7. ff. de instrum. l. 21. §. 6. ff. de furi. c i. e. usuratum. d atqui si res pignoratitia in iudicio locum fuisset delata, non perisset: tenetur itaque creditor. arg. l. 28. ff. de adm. int. l. 34. in fin. ff. de damno. Solve, Qui facit quod heri confectum est, non peccat. Exemplum & consuetudo in non delictis excusat.

Pactum conveniri potest, ut pignoris amissionem creditor praestet: & pignore amisso liberetur debitor, atque iure conventionis casus praestari potest fortuitus, adde l. 1. §. commodari. l. 23. ff. de reg. iur. q In pignore dolum, culpam & custodiam creditor praestare cogitur. 3. Harm. 5. §. 22. §. 2. Inst. quib. mod. re. d. l. 23. ff. de reg. iur. r l. 3. in fin. §. cod. t is est effectus restitutionis. v. l. 38. §. 4. D. de usur. u l. 8. ff. cod. l. 6. §. de pign. non tamen immoderatos. l. 29. ff. cod. x l. 4. §. 8. ff. de deli. mali exceptis. y facit l. 10. §. de distract. pign. z l. 15. in fin. ff. cod. l. 6. §. de mans. favor. §. 1. Inst. quib. alien. l. 12. ff. de distract. pign. l. 17. §. 11. ff. de adilitio. a dixi ad l. 6. §. cod. l. 6. ff. de nautico sen. l. 29. ff. qui & a quib. manumiss. b v. quae de horreis scripti ad l. 7. ff. de instrum. l. 21. §. 6. ff. de furi. c i. e. usuratum. d atqui si res pignoratitia in iudicio locum fuisset delata, non perisset: tenetur itaque creditor. arg. l. 28. ff. de adm. int. l. 34. in fin. ff. de damno. Solve, Qui facit quod heri confectum est, non peccat. Exemplum & consuetudo in non delictis excusat.

De longi temporis praescriptione. De probatione & lutione pignoris.

10. Idem AA. & CC. Apollodora.

Nec creditores, nec qui his successerunt a, adversus debitores pignori quondam res nexas perentes, reddita b iure debiti quantitate, vel his non accipientibus, oblata c & consignata & deposita, longi temporis praescriptione muniri possunt. Unde intelligis, quod, si originem rei probare potes, adversario tenente vindicare dominium debes. Ut autem creditor pignoris defensione d se tueri possit, extorqueatur ei necessitas probandi debiti: vel si tu teneas, per vindicationem e pignoris, hoc idem inducitur: & tibi non erit difficultis, vel solutione, vel oblatione, atque solemnibus depositionibus pignoris liberatio. Dat. Non. Maji, ipsis & CC. & Consil. 294.

De debito soluto. Pignoratitia competit soluto debito.

11. Idem AA. & CC. Ammiano.

Pignoris causa res obligatas, soluto f debito restitui debere, pignoratitiae actionis natura declarat: Quo iure, si titulo pignoris obligasti mancipia, per eandem actionem uti potes: nec creditor citra g conventionem vel Praetorem iustionem debiti causa, res debitoris arbitrio suo auferre potest. Dat. 5. Kal. Jan. Sirmii, ipsis CC. & Consil. 294.

De longi temporis praescriptione.

a l. 19. ff. de insti-
roy.
b v. l. 2. in fin. §.
cod.

c 4. Inst. 7. &
14. ff. 5. adde Ol-
dend. cl. 4. ff. 4. ult.

7.
d 5. 4. Inst. quod
cens. 15. ff.

1. 2.
e 5. 1. Inst. quod
cens. 15. ff. 4.
f 5. m. 1. Inst. quod
cens. 15. ff. 3. &
18. Ecl. 7.

g & decurio. l. 1.
sup. ne filius pro
patre.

h secus, si invito.
d. j. 1.

i Imo de pecu-
lio tantum, & de
in rem verso. l. 3.

5. ult. ff. de pecul.
l. 1. in fin. ff. de
magist. convenc. l.

2. §. pen. D. ad
municip. Sed hic
tacite rem pupil-

li salvam fore:
ibi Remp. salvam
fore tantum pro-

missis, v. in hanc
avtvo. 1. 1. 1. 2.

Cujac. 13. obs. 34.
k l. 2. ff. cod. l. 49.
ff. de re judicata.

l. d. l. 2.
m Paria sunt,
mandare, jubere,
& subserbere.

His enim perinde
pariterque obli-

gamur: paria sunt
effectus; diversa,
nomine.

n Subscriptio
vim habet man-
dari. l. 1. §. 4. ff.

quod jussu.
o Nudas mini-
ster ac nuntius,
gerendo non ob-

ligatur.
p Filiusfamilias
major fidejube-
re potest pro alio. l.

3. §. 5. §. 9. D. de
peculio. facit l. 39.
D. de obligat.

q Quid si pro pa-
tre? v. l. 8. §. de
fidejussorib.

r de antichresi
vide l. 11. l. 14. l.

17. §. de usuris. l.
33. ff. de pign. act.

l. 11. §. 1. ff. de pi-
gnoribus. Cuj. 3.
obs. 35.

s Servus in præ-
judicium domi-
ni, non transfert
possessionem rei

dominice.
t Missum in pos-
sessionem facto
servi potest au-
toritate dominus
expellere.

Mandatum de mutua pecunia accipienda.

5. Idem AA. & CC. Cajo.

SI mutuam pecuniam accipere || a te || Demetrio Do-
mitiano mandavit, & hoc posse probare confidis, ad
exemplum institoris eundem || Domitianum || apud
competentem judicem potes convenire. Dat. 4. Kal. Nov.
ipsis CC. & Confl. 294.

De voluntate domini.

6. Idem AA. & CC. Onesimo.

QUI secutus domini voluntatem, cum servo ipsius ha-
buit contractum: ad instar || actionis || institoris recte
in solidum || dominum convenit. Dat. 14. Kal. Decemb.
CC. Confl. 293.

QUOD CUM EO, QUI IN ALIENA PO-
TESTATE EST, NEGOTIUM GESTUM ESSE DI-
CETUR, VEL DE PECULIO, SIVE QUOD JUS-
SU, AUT DE IN REM VERSO.

TIT. XXVI.

De filio, tutore, vel curatore.

1. Imp. Severus & Antoninus Augusti Aelio.

CUM filiusfamilias tutor g aut curator datur, pater
tutela, vel negotiorum gestorum judicio de pecu-
lio & de in rem verso conveniendus est. Quod si
voluntate h ejus filius decurio sit creatus, & a ma-
gistratibus tutor constitutus, pater in solidum i satisfacere
cogitur: cum id onus exemplo ceterorum munerum
civilium introductum intelligatur. Dat. 7. Id. Nov. Dex-
tro 2. & Prisco Confl. 197.

De filio, qui abstulit hereditate paterna.

2. Idem AA. Anpio.

EJUS rei nomine, de qua cum filiofamilias contractum
est, si voluntate, si ejus, in cuius potestate fuit,
si in peculium ipsius, si in rem patris ea pecunia reda-
cta est, si paterna hereditate abstulit, actionem, nisi in k
id, quod facere possit, non dari perpetui Edicti i inter-
pretatione declaratum est. PP. 8. Kal. Decemb. Dextro
2. & Prisco Confl. 197.

De mutuo.

3. Imp. Antoninus A. Artemoni.

ETiam si non mandante m, neque jubente, neque sub-
scribente n domina, pecuniam mutuam servo Prisco
dedisti, tamen ea quantitas, si in rem dominæ ejus justis
erogationibus versa est, de in rem verso apud suum judi-
cem eam conveni: consecuturus secundum juris formam
id quod tibi deberi apparuerit. Dat. 3. Kal. Jul. Læto &
Cereale Confl. 216.

De filio, qui abstulit hereditate paterna.

4. Idem A. Lucio.

SI ex contractu patris jussu o ejus mutuam pecuniam ac-
cepisti, teque ejus hereditate abstines, frustra vereris,
ne a creditoribus ejus conventaris. Dat. 5. Kal. Jan. Mes-
sala & Sabino Confl. 215.

De fidejussione.

5. Imp. Alexander A. Asclepiadi.

NULLA res prohibet filiosfamilias p, si pro aliis q majores
viginti quinque annis fidejusserint, actione com-
petenti adversus eos teneri. Sed si duntaxat de peculio te-
cum agatur, defensionibus, si quæ tibi competunt, uteris.
PP. Idus Decemb. Maximo 2. & Aeliano Confl. 224.

De habitatione a servo mutuum accipiente concessa.

6. Imp. Valer. & Gallien. AA. & Valerian.
Cæf. Matrono.

SERVUS tuus sine permisso tuo accepta pecunia mutua,
in i usum vicem habitandi facultatem || creditor || con-
cessit, nullo jure adversarius tuus hospitium s ex hac cau-
sa tibi vindicat: cum te servi factum non obligaverit, &
ingrediens i rem tuam, contra vim ejus, autoritate com-
petentis judicis protegeris. Dat. 12. Kal. Jul. Aemiliano
& Basilio Confl. 260.

De mutuo.

7. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC.
Crescenti.

ETa qui servo alieno dat pecuniam mutuam, quamdiu
superest b servus, item post mortem || ejus || intra an-
num de peculio in dominum competere actionem: vel, c
si in d rem domini versa sit hæc quantitas, post annum
etiam esse honorariam actionem, non est ambigui juris.
Quapropter si quidem in rem domini pecunia versa est:
hæredes e ejus convenire potes de ea summa, qua in rem
ipsius processit. Si vero hoc probari non poterit: conse-
quens est, ut superflite quidem servo dominum de pecu-
lio convenias: vel si jam servus rebus humanis exemptus
est, vel distractus: seu manumissus, nec annus excessit, de
peculio quondam adversus eum experiri possis.

i Alioquin f si cum libero res ejus agente, ejus
precibus meministi, contractum habuisti, & g ejus h per-
sonam elegisti: pervides contra dominum nullam te ha-
buisset actionem, nisi vel in rem ejus pecunia processit,
vel hunc contractum ratum i habuit. Dat. Non. April.
Byzantii, AA. Confl. 287.

Si pater mandavit, vel jussit, vel fidejussit.

8. Idem AA. & CC. Diogeni.

SI mandator k pro filio tuo exististi, vel jussu tuo cum eo,
quem in potestate tunc habuisti, contractum est: intel-
ligis & sorti & usuris te parere oportere, si te his omnibus
obligasti, ut res, quæ pignoris jure detinentur, liberati
possint. Quod si fidejussor creditæ pecuniæ intercessisti:
teneri te ex ea obligatione, explorati juris est. Dat. 3. Kal.
Maji, CC. Confl. 293.

De contractu filifam.

9. Idem AA. & CC. Isidoro.

SI ex l alio contractu, non ex illicita mutui datione de-
bitor exististi, vel quod patrem m tuum in fidem susce-
pisti: tam in patris potestate jure teneris, quam
etiam morte genitoris tui juris effectus. Et si quidem pa-
tri hæres exististi, in solidum i alioquin in quantum facere
potes, secundum Edicti formam. Sed & si per emancipa-
tionem n tui o juris effectus es: similiter conveniri te pos-
se, debes intelligere. Dat. 6. Idus April. Byzantii, CC.
Confl. 293.

De venditione.

10. Idem AA. & CC. Diogeni & Aphrodisio.

SI p liberam q peculii administrationem habentes, equas
de peculio cum foetu servi vendiderunt, reprobandi
contractum dominus nullam habet facultatem. Quod si
non habentes liberam peculii administrationem, rem do-
minicam eo ignorante distraxerunt: neque dominium,
quod r non habent, in alium transferre possunt, neque
conditionem eorum servilem scientibus || emptoribus ||
possessionis justum afferunt initium. Unde non immerito
nec longi temporis præscriptionem hujusmodi possessoribus
prodesse manifestum est.

† Ideoque res mobiles ementes || a servo || etiam furti s
actione tenentur. Dat. 5. Non. Octob. Sirmii, CC. Confl.
293.

De contractu cum ancilla.

11. Idem AA. & CC. Attalo.

CUM ancilla r contrahenti (quam jure non obligari || pos-
se || constat) adversus dominum in quantum locuple-
tus u ejus peculium factum est, ea superflite, ac post mor-
tem || ejus || intra utilem annum dandam actionem non
ambigitur. Dat. Prid. Kal. Decemb. CC. Confl. * 293.

m l. 8. §. de fidejuss. l. 10. §. 1. ff. de fidejussor. n v. l. 2. §. cod.

o Liberi per emancipationem sunt sui juris. vide l. ult. §. de emancipat.

p Liberam peculii administrationem servus qui habet, rem peculii vendere potest: secus
est in eo, qui non habet: quippe is ne justum quidem possessionis initium adfert ei, qui in
publico loco emit. Quod si res mobilis erat, etiam furti i duplicem actio adversus empto-
rem competit. ita Græci hanc legem reddunt. Synops. Basil. 7. tit. 6. πρὸς δ' ἀλλοῦ ex lib.

q adde l. 118. in fin. D. de pignorat. act.

r Res peculiaris, res domini est, potest enim per dominum adimi. l. 40. in fin. ff. de peculio.

s vide Cujac. 5. obs. 18.

t l. 56. §. 3. ff. de furtis.

u l. 5. §. 2. ff. de tribusor. l. 1. §. 3. l. 27. de pecul.

† i. e. eo detracto, quod domino debetur. l. 12. §. cod.

a Qui servo alie-
no mutuum dat,
superflite qui-
dem servo per-
petuo: post mor-
tem servi, intra
annum de pecu-
lio actionem ha-
bet. Quid si ser-
vus mutuum in
rem domini ver-
sit perpetuo, hoc
est, etiam post
mortem servi a-
get creditor. Sy-
nops. Basil. 18. tit.
2. c. 11.

b i. e. quamdiu
vivit. d. m. x. c. c.
id est, perpetuo.

c Synops. Basil. 18.
tit. 2. c. 11.

d Actio de pecu-
lio, interdum an-
nalis, interdum
annum excedit.

e est perpetua,
quamdiu servus
vivit. mortuo ve-
ro, alienato, vel
manumisso, est
annalis, adde l. 5.
§. ff. ad mactem-
nias.

f l. 41. ff. de pecu-
lio.

g Hæredes tenen-
tur de in rem
verso.

h Pars enim pri-
or hujus legis de
mutuo per ser-
vum accepto tra-
ctat.

i g. xxi. τῆς πρὸς
αὐτὸν τοῦ
φροντιστῆς

k diabolici id a-
veit. & adde-
ctione erga i-

psam procurato-
rem mutuum ac-
cepisti. Synops. ibid.

l h in rem versio-
ne, & rati habito-
ne, mutuum no-
stro nomine fa-
ctum conciliatur.

m l. 1. §. 6. ff. quod
jussu.

n Rati habito-
factum alienum,
nostrum facimus.

o l. 3. §. de rei vin-
dic. l. 7. §. ad ma-
cedon. l. 4. §. de
usucap. pro empt.

p l. 1. §. de evict. v.
l. 12. in pa. ff. de
solutio. l. 1.

q l. 1. §. 3. ff. quod
jussu.

r Filiusfamilias
licite mutuum
vel fidejussione
pro patre præsti-
ta, tam in pote-
state positus in
solidum tenetur,

quam post mor-
tem patris. Quod
si hæres scriptus
est, rursus in soli-
dum: si minor,
in quantum fac-
to re potest tenetur.

Synops. Basil. 18.
tit. 2. cap. 13.

s l. 1. §. 3. ff. quod
jussu.

t l. 1. §. 3. ff. quod
jussu.

u l. 1. §. 3. ff. quod
jussu.

v l. 1. §. 3. ff. quod
jussu.

w l. 1. §. 3. ff. quod
jussu.

x l. 1. §. 3. ff. quod
jussu.

y l. 1. §. 3. ff. quod
jussu.

z l. 1. §. 3. ff. quod
jussu.

aa l. 1. §. 3. ff. quod
jussu.

ab l. 1. §. 3. ff. quod
jussu.

ac l. 1. §. 3. ff. quod
jussu.

ad l. 1. §. 3. ff. quod
jussu.

ae l. 1. §. 3. ff. quod
jussu.

af l. 1. §. 3. ff. quod
jussu.

ag l. 1. §. 3. ff. quod
jussu.

An & quatenus dominus per servum obligetur.

12. Idem AA. & CC. Victori.

a Dominus suo nomine non obligatur, quoniam servus contraxit, sed actione de peculio tenetur, deducto scilicet eo, quod naturaliter ei servus debebat: de quo in rem verso. *Synops. Basil. 16. tit. 2. c. 17.*

b *l. 1. in fin. ff. de peculio. §. 10. inf. de ab.*

c Tunc dominus ex contractu servi tenetur, quoniam specialiter quantitas debetur, quod vel servo, vel conductori sive solvo vel auctori fundi (*δοικην-τῆς αὐτοῦ*) mutuo dari debet. Quippe non datur in eum actio, si per epistolam creditori servum suum vel conductorem vel auctorem fundi commendavit. *Syn. Basil. tit. 2. c. 17. add. & quod ibid. scholias an- notavit.*

d Actio quod ius su, pratoria.

e Dominus non obligatur per colonum in his, quae non pendent ex mandato domini.

f Commendati- tiz literae, in dubio non praesumuntur emisse, animo obligandi, sed commendandi tantum. de commendatione add. *l. 4. ff. de contrab. empt. l. 1. §. 5. si quis ita ff. de legat. 3.*

g *l. 2. inf. 9. & 3. inf. 19.*

h *l. 1. §. 6. ff. de pign. actio. l. 20. in fin. ff. de acquir. rer. §. 5. inf. per quas personas ac- quiritur.*

i Possessionis cau- sa, etne domi- nium? ut Azo (& post eum alij exi- stimant) An plus, hoc ostenditur, *volumus* motum possessionem so- lam nobis per li- beram personam quae sui juris sit, acquiri? ut Gracii hoc caput reddunt

apud auctorem Synops. 16. tit. 5. cap. 12.

k *Paul. 5. sent. 2. §. 2.*

l *l. 2. in fin. §. 2. ff. de reb. cred. l. 1. §. 2. ff. de verb. oblig.*

m *l. 1. §. 2. ff. de reb. cred. l. 1. §. 2. ff. de verb. oblig.*

n *l. 1. §. 2. ff. de reb. cred. l. 1. §. 2. ff. de verb. oblig.*

o *l. 1. §. 2. ff. de reb. cred. l. 1. §. 2. ff. de verb. oblig.*

p *l. 1. §. 2. ff. de reb. cred. l. 1. §. 2. ff. de verb. oblig.*

q *l. 1. §. 2. ff. de reb. cred. l. 1. §. 2. ff. de verb. oblig.*

r *l. 1. §. 2. ff. de reb. cred. l. 1. §. 2. ff. de verb. oblig.*

s *l. 1. §. 2. ff. de reb. cred. l. 1. §. 2. ff. de verb. oblig.*

Dominus a per servum obligari non posse, ac tan- tum b de peculio (deducto scilicet eo, quod naturaliter ser- vus domino debet) ejus creditoribus dari actionem, vel si quid in rem ejus verum proberetur, de in rem verso, Edi- cto perpetuo declaratur. Dat. 13. Kal. Feb. Sirmii, CC. Conf.

Quod jussu.

13. Imp. Honor. & Theodos. AA. Joanni P.P.

Dominos c ita constringi manifestum est actione Pra- toria d, quae appellatur, Quod jussu, si certam nu- merari praeceperint servo actorive pecuniam. Igitur h hac i in perpetuum edictali lege sancimus: ut qui servo, colono e, conductori, procuratori actorive possessionis, pecuniam mutuat dat; sciat dominos possessionum cul- toresve terrarum obligari non posse. Neque familiares epistolas, quibus homines plerumque commendant f ab- sentem, in id trahere convenit, ut pecuniam, quam ro- gatus non fuerat, impendisse pro pradiis mentiat: cam nisi specialiter, ut pecuniam praestet, a domino fuerit postu- latus, idem dominus teneri non possit: Creditaque quan- titate multari volumus creditores, si hujusmodi perso- nis non jubente domino, nec fidejussoribus specialiter ac- ceptis, fuerit credita pecunia.

† Sane creditoribus damus licentiam: ut si liber a i ra- tionibus, quas gerebat, fuerit inventus actor, servus, pro- curatorve pradiorum, utilis actio pateat de peculio. Dat. 5. Id. Jun. Ravenna, Honorio 10. & Theodosio 6. AA. Conf.

PER & QUAS PERSONAS NOBIS AC- QUIRATUR.

TITULUS XXVII.

1. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Marcella.

Excepta h possessionis i causa, per k liberam per- sonam, quae alterius juri non est subdita, nihil ac- quirere posse, indubitari l juris est. Si igitur procu- rator non sibi, sed ei, cujus negotia administrabat, redintegrata rei m vindicationem pactus est, idque pa- ctum etiam stipulatio insequuta est, nulla domino obli- gatio acquisita est. Servis autem res tradita, dominis ac- quiruntur. Dat. Kal. Jul. ipsis & Conf.

Quaestio personali sine cessione, similiter quaeritur hypo- thecaria. Bald.

2. Imp. Justinianus A. Juliano Praef. praet.

Cum per liberam personam, si pecunia alterius nomine fuisset numerata n, acquiratur quidem ei o, cujus no- mine pecunia credita est, per hujusmodi numerationem conditio; non autem hypotheca vel pignus eorum, quae procuratori data vel supposita sunt, dominis contractus acquiruntur: talem differentiam expellentes, sancimus & conditionem p & hypothecariam actionem vel pignus ipso q jure & sine aliqua cessione ad dominum contractus pervenire.

† Si enim procuratori r necessitas legibus imposita est, domino contractus cedere actionem: quare quemadmo- dum ab initio in personali actione cessio supervacua vide- batur, non etiam in pignoris & hypothecae simili mo- do dominus contractus habeat hypothecariam actionem, seu pignoris vinculum, vel retentionem sibi acquisitam? Datum Kalend. Novembr. Lampadio & Oreste VV. CC. Conf. 530.

3. Idem A. Juliano P. P.

SI s duo vel plures communem servum habeant, &

unus ex his jussu, ut suo nomine servus ab aliquo stipuletur decem (puta) aureos, vel aliam rem: ipse autem servus non ejus, qui jussu, sed alterius ex dominis suis fecit mentio- nem, & nomine illius stipulatus est: inter antiquam sa- pientiam querebatur, cui acquiratur actio, vel lucrum, quod ex hac causa accidit? utrum ei, qui jussu, an ei, cu- jus servus fecit mentionem: an ambobus? Cumque ex omni latere magna pars auctorum multum effuderit tra- ctatum: nobis verior eorum sententia videtur, qui do- mino, qui jussu a, asserunt stipulationem, & ei tantum- modo acquiri dixerunt, quam aliorum, qui in alias opi- niones deferuntur: neque enim b malignitati servorum indulgendum est: ut liceat eis, domini jussione contem- pra, sua libidine facere stipulationem, & ad alium domi- num, qui eum forsitan corrumpit, alienum lucrum trans- ferre: quod neque ferendum est, si servus impius domino quidem, qui jussu, minime obediendum existimaverit, alii autem, qui forsitan ignorat & nescit, repentinum ad- ducat solatium. Quod enim saepe apud antiquos diceba- tur, jussione c domini non esse ab similem nominationi: tunc debet obtinere, cum servus jussu ab uno ex dominis sti- pulationem facere sine nomine, stipulatus est. tunc enim ei soli acquiri, qui jussu. Sin autem exprefferit alium dominum: soli illi necesse est acquisitionem celebrari: multo enim amplius oportet valere dominici nominis mentionem, quam herilem jussione. Dat. 15. Kal. De- cemb. Lampadio & Oreste VV. CC. Conf. 530.

a Servus com- muni acquirere ei, qui jussu contra- hit, non ei, cujus nomine adquisi- vit, & ita jussu praevalet nomi- nationi. vide l. 5. ff. de stipul. serv.

b Malitiam non est indulgendum. l. 38. ff. de rei vind. c. avaritia. de c. l. 6. in 6.

c Jussio non ab- simile est nomi- nationi: Hoc est, cum unus domi- norum servum communem jubet suo, id est, juben- tis nomine stipu- lari, plus non va- let jussio, quam nomen: hoc est, servus, si alteri domino qui non jussu, stipuletur, ei acquiri, non ei qui jussu: ut plus valeat nomi- nis domini men- tio, quam sterile jussio, ut hic, in fin. plus valere nomen quam jus- sione. Quid si simpliciter ser- vus, nullo domi- norum nominato stipulatus est? tunc ei soli acqui- rit, qui jussu, ut hic. Quidam ta- men aliter hunc locum accipiunt: hoc sensu: cum unus dominorum servum commu- nem jubet suo, hoc est, jubentis nomine stipulari, plus valet jussio quam nomen. Cum jubet sim- pliciter stipulari, plus valet nomen quam jussio: & ita post Azonem hunc locum in- terpretantur.

d *l. 5. 7. inf. tit. quod cum eo. 14. ff. 6.*

e Qui se sui ju- ris affirmat, non juvatur Macedo- niano. l. 2. 19. ff. cod.

f De exceptione Macedoniana v. Oldendorp. c. 49. de except.

g *l. 3. ff. cod.*

h *l. 4. ff. cod.*

i Senatusconsul- tum Macedonia- num locum habet in mutuo filio- familias dato: i- gitur non in em- ptione per eos contracta: non denique, si quid mercati, vel si pretium cum usu- ris stipulanti pro- miserint: Quid-

AD SENATUSCONSULTUM MACE- DONIANUM d.

TITULUS XXVIII.

De eo, qui se patremfam. dixit.

1. Imp. Aelius Pertinax A. Atilio.

Si filius i familias j cum in potestate patris esset, mu- tuam a te pecuniam accepit, cum se e patremfam. lias diceret, ejusque adfirmationi credidisse te iusta ratione edocere potes: exceptio f ei denegabitur. PP. 10. Kal. April. Falcone & Claro Conf. 194.

Quibus casibus non est locus Senatusconsulto.

2. Imp. Severus & Antoninus AA. Sophiz.

Zenodorus si, cum g sui juris esse publice videretur, aut patris voluntate h contraxit, aut in eam rem pecuniam accepit, quae patris oneribus incumberet, vel sua potestatis constitutus novatione facta fidem suam obliga- vit, vel alias agnovit debitum: non esse locum decreto amplissimi ordinis, rationis est. PP. 5. Kal. Mart. Saturnino & Gallo Conf. 199.

De emptione & promissione pretii cum usuris.

3. Idem AA. Macrino.

Si i filiusfamilias aliquid mercatus, pretium stipulanti venditori cum usurarum accessione spondeat: non esse locum Senatusconsulto, quo foenerare filiisfamilias est prohibitum, nemini dubium est: Origo k enim potius obligationis, quam titulus actionis considerandus est. PP. Id. Mart. Saturnino & Gallo Conf. 199.

De consensu patris de pignore.

4. Idem AA. Cyrillaz.

Si, permittente l patre, filiofamilias pecuniam mutuam dedit: Senatusconsulti potestas non intervenit, & id- eo persecutio pignoris, quod in bonis patris fuit, non de- negabitur: praesertim cum & eidem filius haeres extiterit: modo si nullus alius jure conventionis, j vel j ratione temporis & ordinis potior apparuerit. PP. 12. Kal. Maji. Fabiano & Mutiano Conf. 202.

quid enim eo nomine promissum erit, recte ab iisdem percur. *Synops. Basil. & ibid. Theod. Scholias. 18. tit. 4. c. 16.*

k *l. 3. §. 3. ff. cod.*

l adde l. 2. sup. cod. l. 5. vers. sane ff. jussu. inf. cod.

De legationis vel studiorum causa; de jussu patris.

5. Imp. Alexander A. Septimiae Musae.

a. ἐλευθερίων
πρὸς ἀσφαλίαν
i. e. liberalium
studiorum. Synops.
d. tit. c. 13. l. 7. §. 13.
ff. cod. l. 47. in fin.
ff. de solutionibus.

b. & merito id re-
ceptum: nec enim
vento vivitur. v.
l. ult. j. de alim.
De expensis factis
in eruditionem
puerorum. v. l. 15.
ff. de negot. l. 27.
28. 29. §. ff. de rei
vindic. l. 25. ff. de
pignorat. act. vide
plenius, quae nota-
vi ad l. 79. §. 1. ff.
de verb. sign.

c. l. 2. §. j. cod. l. 7.
ff. quod cum eo.
d. l. 1. §. 1. 2. ff.
quando de pecu-
nio.

e. l. 1. ff. cod. l. 1. §.
ne filius pro pa-
tre.

f. l. 14. ff. cod. v.
l. 84. ff. de verb.
signif.

g. l. 7. §. 1. ff. cod.
h. Testimonium
paternum non
potest, nisi inque
respu. dixi l. 7.
§. ult. j. de curas.
furiis.

i. vide l. 7. in fin.
ff. quod cum eo. d.
l. 1. §. 14. ff. de vi
& vi.

k. Ratihabitio pa-
tris, Macedonia-
num excludit.

l. Ratihabitio re-
trahitur, l. 25.
in fin. j. de donat.
inter vir. de hac
regula dixi: & a-
lias dicam. adde
l. 16. §. 1. ff. de pign.

l. 44. §. 1. ff. de usu-
cap. cap. ratihabi-
tationem. de regul.
jur. in 6.

m. in Macedonia-
no, ut hic. & l. 1.
in fin. l. 2. ff. cod. in
testamento. l. ult.
j. de test. milit.

n. non ab similibus
praesumptio est in
l. 22. inf. ad Vel-
lejan.

o. hinc colligunt,
Maritum praesumi
mutuum accipere
in rem, utilita-
tem, commo-
dum & augmen-
tum societatis seu
communione.

Molin. de usur.
qu. 38. num. 292.

p. 16. ff. 1. & 2.
Paul. sent. 11. & 1.
Harm. 13. Oldend.
e. 48. de exception.

Papouius 12. Ar-
rest. 5. Moribus
Galliae, mulier
potest pro marito
mutuum accipi-
ente vel aliter se obligante, cum ejus auctoritate, etiam haereditas sua antiqua hypothecae sub-
jicere. Num inde Vellejanum in Gallia defunctum dixeris? Molinæus negat: sed id in Gal-
lia receptum ideo esse, quod inter virum & uxorem plerumque omnium bonorum commu-
nio sit. Hinc praesumi maritum obligari, & mutuum accipere in communis societatis aug-
mentum. Aliud fore, si inter eos communio patris quibusdam matrimonialibus vel dota-
libus non fuerit, vel si jam facta bonorum separatio sit, vel si mulier obligari pro tertio vo-
luerit, vel si pro viro intercesserit non societatis causa, sed in rem mariti, eorumque qui
marito sunt conjuncti, vel in aleam profutura. Vellejano mulier etiam non juvatur, si
mutuum maritus acceperit pro negotio uxoris gerendo: verbi gratia pro ejus haereditibus ex-
onerandis, vel a commisso liberandis, & similibus. Et ita Vellejanum retineri servarique
in Gallia, Molinæus censet: quem vide tractatu de usur. quæst. 38. num. 292. adde Papou. 12.
Arrestorum 9. num. 4.

q. i. e. qui contrahunt cum muliere.

r. Mulier solvens, non juvatur Vellejano, l. 4. in fin. inf. cod. l. 4. §. 1. §. 5. ff. cod.

Macedoniani Senatusconsulti auctoritas petitionem
ejus pecuniae non impedit, quae filiofamilias studio-
rum a vel legationis causa alibi degenti, ad necessarios
sumptus, quos patris pietas b non recusaret, credita est.
Sed ex contractu filii post mortem ejus de peculio actio
in patrem competere ita demum poterit, si anni utilis spa-
tium petitionem non impedit.

† Sane si jussu c patris datum mutuum probetur: nec
in quos usus versa sit pecunia, disquiri necesse est, sed
perpetua d in patrem etiam mortuo filio, est actio. PP.
Prid. Kal. Mart. Agricola & Clem. Conf. 231.

De peculio. 1. De nepotibus & pronepotibus.

6. Imp. Philippus A. & Philippus Cæs. Theopompo.

SI filius tuus in potestate tua agens, contra e Senatus-
consultum Macedonianum mutuum sumpsit pecuniam:
actio de peculio adversus te eo nomine, efficaciter dirigi
nequaquam potest.

1 ¶ Quod Senatusconsulti auxilium, licet filiisfamilias
meminerit, & ad nepotes f & pronepotes porrigitur. PP.
6. Non. Mart. Philippo A. & Titiano Conf. 246.

De ratihabitione patris. 1. De filiofam. milite.

7. Imp. Justinianus A. Juliano P. P.

SI filiusfamilias, citra g patris jussionem, vel mandatum
vel voluntatem, pecunias creditas acceperit, postea au-
tem pater ratum contractum habuerit: Veterum ambi-
guitatem decidentes, sancimus, quemadmodum, si ab ini-
tuo voluntate patris vel mandatu filiusfamilias pecuniam
creditam acceperit, obnoxius firmiter constitueretur; ita
& si postea ratum pater habuerit contractum, validum esse
hujusmodi contractum: cum testimonium h paternum
respuere, satis iniquum sit. Necesse est enim patris rati-
habitionem, vel principali i mandato patris, vel consen-
sui non esse ab similem: cum nostra novella lege genera-
liter omnis ratihabitio k prorsus retrahatur l & con-
firmet ea, quae ab initio subssecuta sunt. Et hæc quidem
de privatis hominibus sancienda sunt.

1 ¶ Sin autem miles filiusfamilias pecuniam creditam
acceperit, siue sine mandato, siue consensu vel voluntate
vel ratihabitione patris, stare oportet contractum: nulla
differentia introducenda, ob quæ causam pecuniae cre-
ditæ, vel ubi consumptæ sint? In pluribus m enim juris
articulis filiisfamilias milites non ab similes validum ho-
minibus, qui sui juris sunt: & ex præsumptione n omnis
miles o non creditur in aliud quidquam pecuniam accipe-
re & expendere, nisi in causas castrenses. Dat. 12. Kal.
Aug. Lampadio & Oreste VV. CC. Conf. 530.

AD SENATUSCONSULTUM
VELLEJANUM p.

TIT. XXIX.

De obligatione vel solutione pro alio.

1. Imp. Anton. A. Lucillæ.

Mulieribus ¶ quidem ¶, quæ alienam obligationem
suscipiunt, vel in se transferunt, si id contrahen-
tes q non ignorent, Senatusconsulto subvenitur:
Sed si pro aliis, cum obligatæ non essent, pecuni-
am exsolvent r: intercessione cessante, repetitio nulla
est. PP. Non. Dec. Gentiano & Bassio Conf. 212.

res, non hic. adde Papou. d. loco. num. 2. ibi, Femme qui est occasion du prêt, n'a l'exception
du Vellejan, & num. 3. ibi, Femme ayant pris le créancier de prêter n'a l'exception du Vel-
lejan. potest etiam hæc lex referri ad mulierem quæ fundum tanquam suos in usus vendi-
dit. m l. 7. j. cod. 8. ff. cod. n non ignorante res esse mulieris quæ pignori da-
rentur. l. 8. §. 7. ff. cod. o Res invix uxoris pignori non possunt. §. ibi: si sine vo-
luntate: nec volentis, ibi: si consensu. p Mulier decipiens non juvatur Velleja-
no. v. l. 18. j. cod. q Calliditati mulierum non succurritur, sed infirmitati. v. Papou-
nium d. loco. num. 11. r l. 8. §. 1. ff. cod. f Mulier suum negotium gerens non ju-
vatur Vellejano. v. l. 2. §. cod. Suum gerit negotium, cum res alterius administravit, veluti
si res liberorum gerat & eorum tutoribus securitatem promittat & fidejussorem det.
t Mulier cum effectu, i. e. utiliter & cum suo commo obligata, fidejussorem, resque ejus
recte obligat. u Aliud est, matrem filiorum tutoribus excusare se tutela volentibus
indemnitate promittere, ut hic: aliud ipsorum pupillorum negotia administrare & eorum
tutoribus securitatem promittere. §. cod. Priore casu, mulier Vellejano juvatur: altero
non juvatur. Hinc collige, corrigendum esse §. 2. apud Paul. 22. sent. 11.

x auctoritate juris tueretur. Cujac. ad l. 17. ff. de injus. ut verbum tueretur, accipiat passive.
y & ita malæ fidei.
z Ratio decidendi.

De principaliter debitrice.

2. Idem A. Nepotianæ.

FRustra a SC. exceptione, quod b de intercessionibus
fœminarum factum est, uti tentasti: quoniam princi-
paliter c ipsa debetrix fuisti, ejus enim SC. exceptio tunc
mulieri datur, cum principaliter ipsa nihil debet, sed pro
alio debitore apud creditorem ejus intercessit. Sin autem
pro creditore suo alii se obligaverit, vel ab eo se vel debi-
torem suum delegari passa est; hujus Senatusconsulti au-
xilium non debet. PP. 3. Id. Aug. Antonino A. 4. & Balbi-
no Conf. 214.

De matre intercedente pro filio.

3. Idem A. Servato.

SI d cum ipse mutuum pecuniam acciperes, mater e tua
contra amplissimi Ordinis consultum fidem suam inter-
posuit: exceptione se tueri potest. PP. 3. Id. Aug. Anto-
nino A. 4. & Balbino Conf. 214.

De obligatione vel solutione pro alio.

4. Imp. Alexander A. Alexandria.

Senatusconsultum locum habet; siue eam obligationem,
quæ in alterius persona constitit, mulier in se transtu-
lit f, vel participavit; siue, cum alius pecuniam acciperet,
ipsa se ab initio ream constituit: quod in rerum earum
|| habitis || pro aliis obligationibus admittum est.

† Sed si g prædia tua annis major viginti quinque ven-
didisti h, & pro i marito pecuniam solvisti k: deficit l
auxilium Senatusconsulti. PP. 6. Kal. Jan. Maximo 2. &
Aelianus Conf. 224.

De marito res uxoris op. ignorante.

5. Idem A. Popiliæ.

SI sine voluntate tua res tua a marito tuo pignori data
sunt, non tenentur. Quod si consensisti m obligationi,
sciente n creditrice: auxilio Senatusconsulti uti potes.
Quod si patientiam o præstitisti, || ut || quasi suas res ma-
ritus obligaret, decipere p voluisti mutuum pecuniam
dantem, & ideo tibi non succurritur Senatusconsulto;
quo infirmitati, non q calliditati mulierum consultum
est. Dat. 15. Kalend. Julii, Juliano 2. & Cispino Conf.
225.

De matre, quæ tutoribus filiorum promisit in-
demnitatem.

6. Idem A. Torquato.

SI mater, cum filiorum suorum patrimonium gereret,
tutoribus r eorum securitatem promiserit, & fidejusso-
rem præstitit, vel pignora dederit: quoniam quodam-
modo suum s negotium gessisse vide, Senatusconsulti
auxilio neque ipsa t, neque fidejussor ab ea præstitus, ne-
que res ejus pignoratæ adjuvantur.

1 ¶ Sin autem tutore se excusare volente, ipsa se inter-
posuit u, indemnitate ei repromittens, auxilio Senatus-
consulti uti minime prohibetur.

2 ¶ Si vero tutores petiit, & sponte periculum susce-
pit, quo minus teneatur, auctoritas x eam juris tueretur.
PP. 6. Idus Octob. Modesto & Probo Conf. 229.

Si maritus fundum uxoris obligaverit.

7. Imp. Gord. A. Viviano.

SI sciens y creditor a marito propter z proprium de-
bitum obligari fundum mulieris, licet ea consen-

refert, mulierem quæ acceptum ab aliquo argentum dederit, ut e custodia virum liberaret,
obligari, neque ei subveniri, quamvis causetur se intercessisse, vel in patris potestate fuis-
se. Hæc eo sententia defenditur: quod eam ob causam mulier dotem alienare possit. l. sed
est. 2. ff. solut. marim. i Si propter viri obligationem mulier in alieni contractus vin-
culum se conjecerit, propriisque facultatibus maritum obligatione liberare studuerit, si qui-
dem pollicita non solverit, ne solvere quidem cogetur: quod si solverit, solum condic-
tere non poterit: præsertim si absolute legitimeque sit ætatis. 1. Harm. 13. §. 17.
k l. 1. §. cod. l. Imo non deficit, l. 32. §. 2. ff. cod. solve, mulier ibi sollicitavit empto-
res, non hic. adde Papou. d. loco. num. 2. ibi, Femme qui est occasion du prêt, n'a l'exception
du Vellejan, & num. 3. ibi, Femme ayant pris le créancier de prêter n'a l'exception du Vel-
lejan. potest etiam hæc lex referri ad mulierem quæ fundum tanquam suos in usus vendi-
dit. m l. 7. j. cod. 8. ff. cod. n non ignorante res esse mulieris quæ pignori da-
rentur. l. 8. §. 7. ff. cod. o Res invix uxoris pignori non possunt. §. ibi: si sine vo-
luntate: nec volentis, ibi: si consensu. p Mulier decipiens non juvatur Velleja-
no. v. l. 18. j. cod. q Calliditati mulierum non succurritur, sed infirmitati. v. Papou-
nium d. loco. num. 11. r l. 8. §. 1. ff. cod. f Mulier suum negotium gerens non ju-
vatur Vellejano. v. l. 2. §. cod. Suum gerit negotium, cum res alterius administravit, veluti
si res liberorum gerat & eorum tutoribus securitatem promittat & fidejussorem det.
t Mulier cum effectu, i. e. utiliter & cum suo commo obligata, fidejussorem, resque ejus
recte obligat. u Aliud est, matrem filiorum tutoribus excusare se tutela volentibus
indemnitate promittere, ut hic: aliud ipsorum pupillorum negotia administrare & eorum
tutoribus securitatem promittere. §. cod. Priore casu, mulier Vellejano juvatur: altero
non juvatur. Hinc collige, corrigendum esse §. 2. apud Paul. 22. sent. 11.

tiente

a l. 5. §. 1. cod.
b Ex inutili alienatione, dominium non transfertur.
c Emptori rem alienam scienti, pretium non restituitur.
d l. 8. j. de fideiuss.

e Inter eos qui nominatim obligantur, dividitur in viriles partes obligatio.
f Quoties masculi & feminae permixti obligantur, obligatio pro parte feminarum non valet.
g Etiam contractus interdu pro parte tantum tenet, g coartate.

h Dubium ex eo nascitur, quod in obligatione posteriori ac noviore, pignus datum reperitur pro antecedente obligatione inutili. Quae igitur ratio decidendi est? Huiusmodi pignus magis ad causam, quam ad titulum obligationis referendum esse.

i rescissoria, ut in l. 16. j. cod.
k Mulier pro alio solvens, non iuvatur, ut hic: quemadmodum & si donat. l. 4. in fin. ff. cod.
l i. e. ob praecedentem obligationem. l. 8. §. 2. ff. cod.
m l. 2. §. 1. cod.
n Solvens ob non efficacem obligationem mulier iuvatur Vellejano.

o Si contrahitur principaliter cum muliere, negotium ad eam spectat, ideoque non iuvatur.
p Mulier conducentis praedia, obligatur: pro marito conducente fideiubens, non obligatur.

q quod mulieri competit in rebus mariti. l. 8. ff. cod.
l. 11. ff. quib. mod. pign. l. 1. §. 1. pen. j. de rei uxori. ad.

r Mulier potest remittere marito ius hypothecae.
s Hoc aliud est quam fideiubere.

t Mater se obligans pro dote filiae, non iuvatur Vellejano. Dotis favor Vellejanum excludit. l. ult. j. cod. l. 41. ff. de iure dotium. Mulier dotem pollicita non iuvatur Vellejano, sed eam praestare cogitur. 11. Har. 13. §. 21. & 32. Syn. Ras. 6. tit. 36. ex lib. 26. tit. 7. c. 87.

u Aliud si consiliorie, ut qui non obligatam sibi mulierem fore spondendo sciebat, mutuum dando eam obligaret. l. 11. 29. ff. cod. v. Papon. 12. Arvest. 5. num. 4. ibi: Septimo.

x v. Molinæum de usur. q. 30. num. 203. & l. 19. §. 5. ff. cod.
y Vellejani exceptione fideiussor iuvatur, l. 6. 30. in fin. ff. cod. nisi succederit principali.
z Mulier mandans fideiuberi, non tenetur ex mandato. Quid, qui promissit? ne is quidem tenetur, ut hic.

tiente a eum pignori acceperit: propter Senatusconsulti auxilium vendendo eum, dominium b mulieri auferre nequivit: nec tibi necesse est (praestito e pretio emptori) vindicare, si matri haeres extitisti. PP. 12. Kal. Octob. Pio & Pontiano Consl. 239.

Si paternam obligationem filii & filia in se receperunt.

8. Idem A. Triphoni.

SI a paternam obligationem non tantum masculini sexus filii verum etiam filia emancipata in se receperunt: quamvis filia virilibus e obligationibus eximantur propter exceptionem, quae ex Senatusconsulto Vellejano descendit; tamen f filios in id, quod se obligaverunt, teneri, filiarumque subducta persona patrem in id conveniri posse, in quo conveniretur, si filia non intercessisset, dubium non est. Pignora tamen patris et si in posteriore g obligatione accepta sunt, sine h dubio tenentur. Sed & si in priore fuerint obligatione, quatenus ad patrem per restitutoriam i actionem redit, eatenus tenebuntur. PP. Non. Octob. Pio & Pontiano Consl. 239.

De solutione,

9. Idem A. Proculo.

QUamvis mulier pro alio k solvere possit, tamen, si praecedente l obligatione, quam SC. m de intercessionibus efficacem n esse non sinit, solutionem fecerit, ejus SC. beneficio munitam se ignorans; locum habet repetitio. PP. Nonis Julii, Gordiano A. & Aviola Consl. 240.

De conductione,

10. Imp. Philippus A. & Philippus Cels. Triphonx.

SI adversarius tuus non cum marito q tuo, sed tecum p negotium gessit, reliqua conductionis, quae dicis esse contracta, obtentu huiusmodi obligationum non potes recusare. Enimvero si cum eisdem fundos non tibi, sed marito q tuo locaret, personam tuam ut idoneam secutus est: beneficio amplissimi ordinis, quod factum est de intercessionibus foeminarum, te tueri potes. PP. 18. Kal. Septemb. Peragrino & Aemiliano Consl. 245.

De iure hypothecario, seu pignoris remissione.

11. Idem A. Heborx.

ETiam constante matrimonio ius hypothecarum seu pignorum r marito s remitti posse, explorati juris est, PP. 8. Kal. Octob. Peregrino & Aemiliano Consl. 245.

De matre res suas obligante pro dote filia.

12. Imp. Valerianus & Gallien. AA. Sepidutx.

SI dotare t filiam volens, genero res tuas obligasti: perstinere ad te beneficium SC. falso putas. Hanc enim causam ab eo beneficio esse removendam, prudentes viri putaverunt. PP. 9. Kal. Martii, Tulco & Basso Consl. 259.

De sanore,

13. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. Condianx.

SI foenebris pecunia iuxta fidem veri u a creditore tibi data est: sive tota quantitas foenoris, sive pars ejus in usum mariti processisse proponatur: decreto patrum non adjuvaris, licet x creditor causam contractus non ignoraverit. Dat. 3. Kal. Septemb. ipsis AA. & Consl.

De muliere, & ejus fideiussore.

14. Idem AA. & CC. Batilissx.

Mulierem contra Senatusconsulti Vellejani auctoritatem non posse intercedere, eademque exceptione fideiussorem y ejus uti posse, juris auctoritas probat. Unde si mater tua marito quondam suo haeres non extitit, satis idonea exceptionis remedio tuta est. PP. 8. Kal. April. Byzantii, CC. Consl.

De eo, qui mandato mulieris promissit.

15. Idem AA. & CC. Agrippino.

SI uxor pro marito contra SC. intercessura, te rogavit z mandatario nomine, ut pro ea tuam fidem obstringeres: initio contractus per exceptionis auxilium obligationi tuae adhæsit securitas, qua conventus defendi potes. PP. 18. Kalend. Junii, Sirmii, CC. Consl.

De novatione.

16. Idem AA. & CC. Rufino.

SI mulier alienam suscepit obligationem: cum ei per exceptionem Vellejani SC. succurratur, creditori contra priores a debitores rescissoria actio datur. PP. 17. Kal. Febr. Sirmii, CC. Consl.

De simulate gestis.

17. Idem AA. & CC. Alexand. & aliis.

SI cum pater vester a Callistrato mutuam sumpsisset pecuniam, velut b hanc ejus uxor accepisset, instrumentum conscriptum est: nec ad exceptionis tractatum ex SC. venientem pervenire necesse est: cum eam veritatis c substantia constituta potius quam simulata gesta teneatur. 3. Idus Martii, CC. Consl.

De muliere decipiente.

18. Idem AA. & CC. Zotico.

FOeminis alienas l vel ll vereres d vel novas obligationes aliqua ratione suspicientibus subvenitur, nisi creditor aliqua ratione per mulierem deceptus e sit: nam tunc replicatione doli, SC. exceptionem removeri constitutum est. Dat. 5. Id. Novemb. Antiochia, CC. Consl.

De obligatione, quae ex persona mulieris initium sumpsit.

19. Idem AA. & CC. Faustinz.

Cum ad eas etiam obligationes, quae ex mulieris persona calliditate f creditoris sumpserunt primordium, decretum patrum, quod de intercellione foeminarum factum est, pertinere Edicto perpetuo declaratur: Si ll tamen ll creditor, qui contrahere cum alio proposuerat, mulieris g personam elegit: exceptione contra petitores h secundum ea, quae asseveras, defendi potes. Dat. 18. Kal. Januar. Nicomedia, CC. Consl.

De heredibus.

20. Idem AA. & CC. Theodotiano.

HAeredes quoque mulieris adversus creditores ll eadem ll exceptione, quae ex SC. introducta est, uti posse, dubium non est. Datum 9. Kal. Jan. ipsis CC. Consl.

De iure hypothecarum remisso.

21. Imp. Anastasius A. Celeri magistro officiorum.

Iubemus i licere mulieribus & pro uno contractu, vel certis contractibus: seu, pro una vel certis personis seu rebus, juri hypothecarum sibi competenti per consensum proprium renunciare k: quodque ita gestum sit, hac auctoritate nostra firmum illibatumque custodiri; ita tamen, ut ll & ll si generaliter l tali renunciatione pro uno (ut dictum est) contractu, seu certis contractibus, vel ad unam, vel ad certas res seu personas consensum proprium accommodantes usque sunt, vel fuerint: eadem renunciatio ad m illos contractus & illas res seu personas, quibus consensum ll suum ll proprium accommodaverunt vel accommodaverint, coarctetur, nec aliis quibusdam contractibus, quibus minime mulieres consenserunt vel consenserint, praetendentibus eam, opponendi licentia praebetur. His sc. omnibus, quae in praesenti per hanc consularissimam legem statuimus, ad praeiteritos n nihilominus contractus pro negotiis & controversiis necdum o transactionibus, vel definitivis sententiis, seu alio legitimo modo sopitis, locum habituris. Dat. Kal. April. Anatolio & Agapito Consl.

De donatione propter nuptias. 1. De dote.

In authent. ut immobilia antenuptial. donat. §. Si quis igitur. collat. 5. tit. 16. al. 14. Nov. 61. c. 1.

SIve a me, sive ab alio pro me fiat donatio propter nuptias: quod ea ex causa est immobile, neque p alienare valeo, neque obligare: In hoc ergo contractu mulieris consensus nihil proficit, quo minus demus mulieri in rem actionem in sponsalitia largitate soluto matrimonio: nisi & secundo q post biennium proficiatur, & alia res viro sint, ex quibus ei consuli possit. Absque his enim neque si frequenter consentiat, ladatur: vir tamen obligabitur in aliis rebus suis huius obligationis seu alienationis occasione: quae, quantum ad mulierem, pro non dicta, & pro non scripta habetur.

n Lex ad praeiteritos casus referri potest, si legislator expressim hoc voluerit.

o & ita lex ad imperfecta negotia tacite refertur.

p Res immobilis donata propter nuptias, alienari non potest, neque obligari, etiam muliere consentiente, nisi &c. j. cod. ibi: nisi. &c.

q dicam ad l. 22. in fin. j. cod.

a adde l. 8. §. 2. ff. cod.

b Si nomen uxoris simulate instrumento intertum pro mariti nomine fuerit, obligatio ipso iure nulla est, simulatio enim gratia: ideoque locus non est Vellejano, sed nullitati.

c v. l. 1. sup. plus valere, quod agitur.

d l. 2. §. 4. ff. cod.

e l. 5. §. 1. cod. l. 2. §. 2. l. 23. l. 30. ff. cod. l. 11. j. de distract. pign. l. 100. in fin. ff. de reg. jur.

f Adversus calliditatem creditoris mulieri subvenitur.

g l. 8. §. 14. l. 12. l. 28. in fin. l. 29. ff. cod.

h petitores.

i Huius legis fit mentio in l. un. §. licet enim. j. de rei uxoria.

k Renunciare Vellejano mulier potest. l. 11. sup. cod. l. 23. §. 2. j. cod. l. 32. §. 4. ff. cod.

l Renunciari generaliter potest Vellejano a muliere, fuerit tamen melius vim & naturam Vellejani mulieri a notario indicari. v. Papon. 12. Arvest. 5. n. 1. ibi: Renunciationis aut Vellejani sans declaration sufficit.

m Renunciatio generalis non extenditur ad extraneas personas: atque ita filia renuncians paternae successioni, non censetur renunciare frateris hereditatibus: videlicet, ut nevis & effectus renunciationis unius & quidem odiosae ad alium casum extendatur, quam qui expressus sit. arg. l. fudomus. 21. ff. de servis. urban. l. suum 13. de iure deliber. l. 1. §. sed videndum. 11. ff. de successoribus edicti. l. si ita stipulatus 126. §. Chrysogonus. ff. de verb. oblig. l. ad probationem. 22. §. de probat. Capella Tholozana, decis. ne 45. Ludov. Roman. consil. 168.

a Sive nulla, si-
ve minor pecu-
nia quantitas sit
numerata, potest
avayyupia op-
poni. Syn. Bapl.
ead. c. 60. §. 2.

b exceptionem
pecuniae non nu-
meratae obijcere
debitor potest, et
iam si pignora
jam vel hypothe-
cas creditori suo
dederit. Syn. eod. c.
61. Iam et si iura
verit. l. ult. inf.
tod.

c l. 10. in fin. J.
ead. l. 3. eod. in-
terim Cujac. Nov.
100. colligit, Con-
testatione trans-
ferri onus pro-
bandi ad eum.
Quidam etiam
cautionis vocabu-
lo hic intelligunt,
instrumentum pri-
vatum vel publi-
cum, in quo men-
tio sit receptae pec-
uniae, non tamen
numeratae.

d Exceptioni
tā avayyupias
renunciat, qui
cepit usuras, vel
partem foris sol-
vere. Synop. eod.
c. 63. 2. Harm. 1.
§. 3. vide Molin.
quæst. 20. de usur.
num. 308. ibi:
sento solvens ex
intervall.

e poena falso ne-
gantis propriam
scripturam, vel
numerationem.

f Pecuniam menti-
entis & inficiant-
is observa. Si
quis mutuum se
accepisse inficia-
tus convictus sit,
hanc poenam pa-
titur, ut univer-
sum debitum ex-
solvere cogatur,
licet cautiones
quasdam proferat
solutionis a se in
pactum debiti fa-
ctae. Harm. 5. §.
65. Et etiam per-
tinere potest,
quod apud eun-
dem Harmen. 5.
scholias 2. tit.
2. §. 10. scribit.

g Eum, qui partem
debiti inficiatur,
quod alteram so-
lutam esse excipi-
at, onus probati-
onis sustinere:
aliter quam si to-
tum debitum suis
se inficiatur.

h i. e. ubi vere
credita pecunia
petitur, ut hinc
colligere possis,
hanc exceptio-
nem locum tan-
tum habere in
mutuo: Et sunt
tamen quidam
non abfines ex-
ceptiones in pi-
gnore & dote.

i potest conditionis
re non numeratae pecuniae non potest. l. 4. J. de duobus reis.

k Cautio dati chirographi condici potest, si ex eo numerata non sit pecunia: & ita actio,
non tantum exceptio competit ei, cui non est numerata pecunia. l. 3. §. 8. de cond. indeb. l. ult.
de condit. ex lege. l. 35. J. de fidejuss. l. ult. J. de solution. l. 3. ff. de cond. sine causa. l. 2.
J. ad exhibendum. l. 1. l. 2. C. Gregoria. sit. §. debitor soluto.

l y. l. 14. J. eod.

m Exceptio non numeratae pecuniae transmittitur ad heredem, nisi tempus sit finitum.

n Contestatio locum facit perpetuae petitioni. l. 87. l. 139. ff. de reg. jur.

o Exceptio non numeratae pecuniae datur in heredem.

p Haec etiam pupillus tenetur debito pateris. dicit ad l. 4. §. de hered. act.

nebit, quam si de fide debiti constiterit. † Eademque
ratione veritas servetur, si te possidente pignus, adversa-
rius tuis agere coeperit. || PP. Kalend. Sept. Laterano, &
Ruino Consil. ||

De parte non numerata.

2. Imp. Antoninus A. Maturio.

Minorem pecuniam te accepisse, & majoris a cautio-
nem interposuisse, si apud eum, qui super ea te co-
gniturus est, constiterit: nihil ultra quam accepisti cum
usuris in stipularum deductis restituere te jubebit.

De hypotheca.

3. Idem A. Demetrio.

Si ex cautione tua, licet b Hypotheca data, conveniri co-
spicis exceptione opposita seu doli, seu non numeratae
pecuniae, compellitur e petitor probare pecuniam tibi es-
se numeratam: quo non impleto, absolutio sequetur.

De eo, qui solvit.

4. Idem A. Bassiano.

Cum fidem cautionis agnoscens, etiam d Solutionem
sponsionis debiti, vel usurarum feceris: intelligere te de
non numerata pecunia nimium tarde querelam deferre.

De eo, qui scripturam propriam vel numerationem negat. In
authent. de trien. & Semiss. §. studium v. coll. 3. tit. 5.
Nov. 18. c. 8.

Contra, qui propriam scripturam, qua convenitur, abnegat,
vel numerationem inficiatur, convictus in duplum e con-
demnetur, nisi sacramento illato confiteatur: tunc enim non pu-
nitur, nisi in expensis circa probationes factas, actoris juramen-
to declarandas. At si post numerationis inficiationem prae-
dat solutionem: omnino solidum exigitur, nec prodest jam sa-
cra solutio.

† Contra si actor literas suas a reo prolatas abneget, eadem sit
et poena et iururandi forma.

† Hac poena curatori infligenda, si de suis literis quaestionem
referat in causa ejus, quem curat.

De causa debiti precedente.

5. Imp. Alexand. A. Haustiano.

Adversus petitiones adversarii, si quid juris habes, uti
eo potes. Ignorare autem non debes, non numeratae
pecuniae exceptionem ibi locum habere, ubi quasi g cre-
dita pecunia petitur. Cum autem ex precedente causa
debiti h in chirographum quantitas redigitur, non requi-
ritur, an tunc, cum cavebatur, numerata sit: sed an iusta
causa debiti praecesserit.

De eo, qui obligationem alterius suscepit.

6. Idem A. Justino.

Frusta opinaris exceptione non numeratae pecuniae te
esse munitum, quando (ut fateris) in i ejus vicem,
qui erat obligatus, substitueris te debitorem.

De conditione & exceptione.

7. Idem A. Juliano & Ammiano.

Si quasi accepturi mutuam pecuniam adversario cavistis,
sive numerata non est: per Conditionem k obligatio-
nem repetere, || & || si actor non petat, vel Exceptione non
numeratae pecuniae adversus agentem uti potestis.

De heredibus.

8. Idem A. Materno.

Si intra legibus definitum l tempus, qui cautionem ex-
posuit, nulla querimonia usus defunctus est: residuum
tempus ejus Hares m habebit tam adversus creditorem,
quam adversus || ejus || heredem.

† Sin autem questus n est, exceptio non numeratae
pecuniae heredi & adversus o heredem ejus perpetuo com-
petit.

† Sin vero legitimum tempus excessit, in querimonia
creditore minime deducto, omnimodo hares ejus, etiam si
pupillus p sit, debitum solvere compellitur.

i Suscipiens alterius in se obligationem, exceptionem oppone-
re non numeratae pecuniae non potest. l. 4. J. de duobus reis.

k Cautio dati chirographi condici potest, si ex eo numerata non sit pecunia: & ita actio,
non tantum exceptio competit ei, cui non est numerata pecunia. l. 3. §. 8. de cond. indeb. l. ult.
de condit. ex lege. l. 35. J. de fidejuss. l. ult. J. de solution. l. 3. ff. de cond. sine causa. l. 2.
J. ad exhibendum. l. 1. l. 2. C. Gregoria. sit. §. debitor soluto.

l y. l. 14. J. eod.

m Exceptio non numeratae pecuniae transmittitur ad heredem, nisi tempus sit finitum.

n Contestatio locum facit perpetuae petitioni. l. 87. l. 139. ff. de reg. jur.

o Exceptio non numeratae pecuniae datur in heredem.

p Haec etiam pupillus tenetur debito pateris. dicit ad l. 4. §. de hered. act.

De parte non numerata.

9. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. Zoilo.

Cum ultra a hoc, quod accepit, re obligari neminem
posse constet, || & || si stipulatione interposita, placita
creditor non dederit: in factum || esse || dandam exceptio-
nem convenit. Si b necdum tempus intra quod hujus rei
querela deferri debet, transiit; vel c si intra hoc in te-
stando juri paritum sit; nihil ultra hoc, quod accepisti,
fortis a te nomine || aditus Rector vel || Praeses provinciae
exigi patietur.

De probatione & de longi temporis praescriptione.

10. Idem AA. Mezentio.

Adseveratio debitum d solum contententis, tempo-
ris diuturnitate non excluditur: Nec huic obloqui-
tur, quod exceptio non numeratae pecuniae certa die e
non delata querela prius evanescat: cum inter eum, qui
factum adseverans f, onus subiit probationis, & negan-
tem numerationem, (cujus naturali ratione probatio g
nulla est) & ob hoc ad h petitorum ejus rei necessitatem
transferentem, magna sit differentia.

De transactione.

11. Idem AA. Eutychiano.

Si transactionis i causa dare Palladio pecuniam stipula-
sti spopondisti: exceptione non numeratae pecuniae de-
fendi non potes.

De mandatore & fidejussore.

12. Idem AA. Severiano.

Tam mandatori k quam fidejussori non numeratae pe-
cuniae exceptio exemplo rei principalis competit.

De causa probatione & de confessione debitoris.

13. Imp. Justinus A. Theodoro P.P. l.

Generaliter sancimus: Ut, si quid scriptis cautum fue-
rit, pro quibuscumque pecuniis ex antecedente m cau-
sa descendentes, eamque causam specialiter promissor
edixerit, non jam ei licentia sit causae probationem stipu-
latorem exigere, cum suis n confessionibus acquiescere
debeat: nisi certe ipse e contrario per apertissima o re-
rum argumenta scriptis inserta, religionem iudicis possit
instruere, quod in alium quemquam modum, & non in
eum, quem cautio perhibet, negotium subsutum sit.
Nimis enim indignum p esse iudicamus, quod sua quis-
que voce dilucide protestatus est, id in eundem casum in-
firmare, testimonioque proprio resistere.

De tempore hujus exceptionis proponenda. 1. De deposito, de
securitatibus publicarum functionum vel dotis. 2. & ceteris. 3. de
jurejurando. 4. qua observanda sunt in hac querela proponenda.

14. Imp. Justinianus A. Mennae Praefecto pratorio.

In contractibus, in quibus q pecuniae vel aliae res nume-
ratae vel datae esse conscribuntur, non intra quinquen-
nium (quod antea constitutum erat) non numeratae pecu-
niae exceptionem obijcere possit, qui accepisse pecunias
vel alias res scriptus sit, vel successor ejus: sed r intra so-
lum biennium s continuum: ut eo elapso nullo modo
querela non numeratae pecuniae introduci possit: his scilicet,
qui propter aliquas causas specialiter legibus expres-
sas etiam elapso quinquennio in praeteritis temporibus ad-
juvabantur, etiam in posterum (licet biennium pro quin-
quennio statutum est) eodem auxilio potituris.

1 ¶ Sed quoniam securitatibus & instrumentis de-

confessionibus meis acquiescere debet. Tu non cogendus es probare mihi aliquid vendidis-
se, vel te centum illa mihi numerasse: sed ipse probare debeat, nihil te olim mihi vendi-
disse. Hoc (inquam) probare debeat, non perfunctorie, sed per apertissima tantum rerum
argumenta scriptis inserta. Tantisper dum id probaveris, confessioni meae praescriptae
itaque, ut hic: adde §. ult. Inst. de fidejussor. l. 30. ff. de verb. obl. l. 2. in fin. J. de qua-
drigen. praescript. l. 25. ff. de probat. ex reo partes actoris sustinet. l. 1. ff. de except. adde an-
thorem Synops. eod. c. 71. & §. Harm. 5. §. 74. Cujac. ad Nov. 100.

n Sive confessioni quisque debet acquiescere, confessionem legitime factam nemo potest
revocare. v. Dynum ad c. 21. de regul. in 6. v. etiam diligenter Molin. q. 29. de usur. num.
208. in pr.

o Falsitas instrumenti testibus potest argui. v. l. 3. in fin. §. si min. se maior.

p quibusdam casibus hoc non est indignum. v. Myasing. 4. obs. 51.

q i. e. non alius, quam in mutuo.

r Si avayyupia tñs avayyupias protestatio seu exceptio non numeratae pecuniae in-
tra biennium continuum opponi debet: olim quinquennio, hodie biennio continuum extin-
gitur: exceptis in, quibus iure speciali olim concessum erat, etiam post quinquennium
eam exceptionem opponere, ut hic. Synops. eod. c. 72. 2. Harm. 2. c. 8.

s Inst. de literarum obligationibus. §. 2. Inst. de except. Hodie semper in Gallia, auditur ex-
ceptionis non numeratae pecuniae, sed ei incumbit onus probandi. Rebuff. rom. 2. consil. in
proem. num. 52.

a Gratuitum hinc
colligunt mutu-
um esse, & mutui
debitorem non
obligari ultra id
quod accepit, l.
17. ff. de passu. l.
11. §. 1. ff. de reb.
cred. id. in pe-
cuniam constitu-
ente pro alio, l.
11. in fin. ff. de pe-
nis. consil. idem
in fidejussore. l.
8. §. 7. ff. de fide-
jussorib. An idem
in pactis & stipu-
lationibus v. quæ
dixi ad l. 13. sup.
de passu. An idem
in traditionibus
rerum v. l. 48.
ff. de passu.
b l. 14. J. eod.
c Negans nume-
ratam sibi pecu-
niam, exceptione
pecuniae non nu-
meratae intra bi-
ennium uti pot-
est. Imo, & post
biennium, si mo-
do intra illud
tempus duxerit
tñs tñs. i. e.
protestatione in-
terposuit, Synops.
et ibi scholias
23. tit. 1. c. 67. &
68. 2. Harm. 2.
§. 4. Protestatio-
ne igitur perpe-
tatur jus exce-
ptionis avayyup-
ias.

d Exceptio non
numeratae pecu-
niae, biennialis: so-
lutæ, perpetua.
e i. e. biennio. l.
14. J. eod.

f Qui factum ad-
severat, probare
tenetur: qui fa-
ctum negat, non
tenetur. l. 23. §. de
prob.

g dixi ad l. 23. in
fin. §. de probat.

h l. 3. §. cod. v. l.
13. J. eod.

i Petenti ex
transactione non
obijciatur exceptio
avayyupias.
Synops. eod. c. 69.

k Reus principa-
lis, mandator, &
fidejussor, avayy-
upias possunt
obijcere.

l Praefecto urbi.
Cujac. 3. obs. 1.

m Cavi me cen-
tum tibi debere
ex antecedente
causa aliqua, ver-
bi gratia emptio-
nis, & hoc specia-
liter edixi, id est,
scriptis: Probatio-
nem a te exigere
non possum. Curs

a Non numerata pecunia exceptio- nem nemo op- ponit adversus a- pocham seu in- strumentum, quo confectus est, se depositum acce- pisse: sed nec ad- versus securitatem (ἀπόδειξις ἢ ὁπόδειξις) Græci vocant) ἀποδείξις: id est de rebus fisci vel publicis fun- ctionibus & tri- butis, ἢ κατὰ ἐμολογίαν ἀ- ποδείξις ἢ κατὰ πρῶτον, hoc est, adversus cautio- nem scriptam, re- ceptoriam de do- te seu dotis rece- pit. Synops. v. Harm. d. loco.

b In deposito confesso, vel (ut loquuntur inter- pretes) confesio- nato non admit- titur exceptio non depositæ pecuniae, v. Roland. a Vall. i. consil. 17. n. 7. c. v. l. ult. inf. de apochis, adde l. 2. in fin. de qua- drigen. præscript.

d Exceptio non numeratæ pecuniae intra dies triginta potest opponere credi- tor adversus ἀ- πόδειξις seu a- pocham solutæ sibi pecuniae a se debitori factam, alio nomine quâ depositi, tributo- rum & dotis, at- que ita differt spatium 30. die- rum a biennio, de quo §. quod da- tur, quum quis habet chirogra- phum tanquam crediturus, & al- ter postea dicit se nihil accepisse. Triginta vero di- erum, cum cre- ditor securitatem fecerit, veluti qui solidum vel partem accepit, Syn. & Scholias- tes ibi. Dic apertius, Biennii exceptio competit reo seu debitori: Triginta dierum, credi- tori.

e Exceptionem non numeratæ pecuniae intra dies triginta potest opponere credi- tor adversus ἀ- πόδειξις seu a- pocham solutæ sibi pecuniae a se debitori factam, alio nomine quâ depositi, tributo- rum & dotis, at- que ita differt spatium 30. die- rum a biennio, de quo §. quod da- tur, quum quis habet chirogra- phum tanquam crediturus, & al- ter postea dicit se nihil accepisse. Triginta vero di- erum, cum cre- ditor securitatem fecerit, veluti qui solidum vel partem accepit, Syn. & Scholias- tes ibi. Dic apertius, Biennii exceptio competit reo seu debitori: Triginta dierum, credi- tori.

f in quibus non agitur de deposito de tributis, de do- te, ut §. 5. i. g. Spei futuræ sol- utionis si credi- tori apocham de- bitori tradidit, dabitur etiam ei exceptio non numeratæ. h. v. quæ not. ad l. 7. in fin. ff. de publ.

g In quibus causis pecuniae non numeratæ exceptio opponi non potest, aut intra 30. dies duntaxat potest, nec iurandum deferretur. 2. Harm. 2. §. 9. Synops. d. loco. k Excipere cui non licet, iurandum deferre non potest. v. l. 35. in fin. ff. de iur. iur. l. v. tamen. Novell. 136. c. 6.

m Exceptionem pecuniae non numeratæ qui habet, nec eam opponere, propter merum adversarii sui potest, protestatione (Græcis διαμαρτυρία) apud Præsidem vel apud Epi- scopum interposita, tempus interruptit. Scholias- tes Synops. d. loco.

n l. 14. §. de contrah. stipul. o l. 21. §. ac episc. aud. p v. inf. de dote non num.

positarum rerum vel pecuniarum talem exceptionem op- ponere litigatores conantur, iustum esse perspeximus, hu- jusmodi potestatem in certis quidem casibus prorsus am- putare, in aliis vero brevi tempore concludere. Ideoque sancimus instrumento a quidem depositionis b certarum rerum, vel certæ pecuniae, securitatibusque publicarum c functionum, sive in solidum sive ex parte soluta esse con- scribantur, illis etiam securitatibus, quæ post confectio- nem dotalem d instrumentorum de soluta dote ex parte vel in solidum exponuntur, nullam exceptionem non nu- meratæ pecuniae penitus opponi.

2 ¶ Super e ceteris f vero securitatibus, quæ super privatis debitis a creditore g conscribuntur, partem debiti sortis vel usurarum nomine solutam esse significantes, vel ad- huc fœneratitia cautione apud creditorem manente, soli- di tamen debiti solutionem factam esse demonstrantes, vel etiam futuram esse redhibitionem instrumenti fœneratitii promittentes, vel si qua alterius cujuscunque contractus gratia, in quo numeratio pecuniarum, vel datio certarum specierum scripta est, securitas similiter data sit, depensas esse pecunias, vel alias res, vel partem earum significan- tes: intra triginta h tantummodo dies post hujusmo- di securitatis expositionem connumerandos, exceptionem non numeratæ pecuniae posse objici: ut, si hi transacti fuerint, eadem securitas a iudicantibus omnibus modis admittatur: nec ei liceat, qui securitatem exposuit, post excessum memoratorum i triginta j dierum non esse sibi solutas pecunias vel alias res dicere.

3 ¶ Illo i videlicet j semper j observando: ut, in qui- bus non permittitur exceptionem non numeratæ pecuniae opponere, vel ab initio, vel post taxatum tempus elapsum: in his k nec iurandum offerre liceat l.

4 ¶ In m omni vero tempore, quod memoratæ excep- tionis taxatum est, ei licebit, cui talis exceptio competit vel denunciationibus scripto missis querelam non nume- ratæ pecuniae manifestare j ei j qui numerasse eam, vel alias res dedisse instrumento scriptus est: vel si n abesse eum his locis, in quibus contractus factus est, contigerit, in hac quidem alma urbe apud quemlibet ordinarium iudicem, in provinciis vero apud viros clarissimos rectores earum, vel defensores locorum eandem querelam mani- festare, eoque modo perpetuam sibi exceptionem efficere. Sed si præsens quidem sit, qui pecunias numerasse, vel alias res dedisse scriptus est, aliquam vero administrationem in hac alma urbe vel in provinciis gerat, ut difficile esse vi- deatur denunciationem ei mittere: licentiam damus ei, qui memorata exceptione uti velit, alios iudices adire vel in hac alma urbe, vel in provinciis, & per eos ei manifesta- re, cui exceptionem hujusmodi objicit, factam a se super non numerata pecunia querelam esse.

¶ Quod si in provinciis j vel j non sit alius administra- tor civilis vel militaris, vel propter aliquam causam diffi- cile sit ei, qui memoratam querelam opponit, adire eum, & ea, quæ dicta sunt, facere: licentiam ei damus per vi- rum reverendissimum Episcopum o eandem suam excep- tionem creditori manifestare, & ita tempus statutum in- terrumpere.

¶ Quæ etiam in exceptione non numeratæ dotis p lo- cum habere certum est. Dat. Kal. Jul. Constantinop. D. N. Just. A. 2. Consil.

In auth. de temp. non sol. pec. super dot. §. fin. autem. coll. 8. tit. 1. al. col. 7. tit. 11. Nov. 100. cap. 1.

Hanc autem querelam in scriptis fieri oportet, & si quis eam in iudicio faciat: oportet eam mulieri, vel omnimodo ei, qui dotem conscripsit, innotescere.

Qui possunt hac exceptione uti.

15. Idem A. Mennæ P. P.

SI cui non numeratæ pecuniae competere possit ex- ceptio: etiam eo supersedente tali auxilio uti, vel

h v. quæ not. ad l. 7. in fin. ff. de publ. i In quibus causis pecuniae non numeratæ exceptio opponi non potest, aut intra 30. dies duntaxat potest, nec iurandum deferretur. 2. Harm. 2. §. 9. Synops. d. loco.

k Excipere cui non licet, iurandum deferre non potest. v. l. 35. in fin. ff. de iur. iur. l. v. tamen. Novell. 136. c. 6.

m Exceptionem pecuniae non numeratæ qui habet, nec eam opponere, propter merum adversarii sui potest, protestatione (Græcis διαμαρτυρία) apud Præsidem vel apud Epi- scopum interposita, tempus interruptit. Scholias- tes Synops. d. loco.

n l. 14. §. de contrah. stipul. o l. 21. §. ac episc. aud.

p v. inf. de dote non num.

præsentem, vel absente, creditores ejus (sive ipsi coveniantur, utpote res ejus detinentes, ab his, qui debita ejus exigunt, cui competit hujusmodi exceptio, vel dotis vel alterius causæ nomine: sive contra alios possidentes aliquam actio- nem ipsi moveant) j possint j in examinando negotio suis adversariis eandem non numeratæ pecuniae exceptio- nem opponere: nec a eo prohibeantur, quod principalis debitor ea nunquam usus sit: ita tamen, ut neque princi- pali debitori, neque fidejussori ejus aliquod præjudicium generetur, si is, qui eam exceptionem opposuerit, victus fuerit: sed possint illi postea si conveniantur, intra statu- ta scilicet tempora, eadem se exceptione tueri.

De iurejurando.

16. Idem A. Joanni P. P.

Indubitati juris est, non numeratæ pecuniae exceptionem locum habere & in talibus nominibus, j vel j fœnera- titiis, vel aliis cautionibus, quæ etiam b sacramenti ha- bent mentionem.

¶ Quæ enim differentia est in hujusmodi exceptione, sive iurandum positum est, sive non, tam in fœnerati- tiis cautionibus, quam in aliis instrumentis, quæ talem exceptionem recipiunt,

DE COMPENSATIONIBUS c.

TIT. XXXI.

Fisco petenti, ex eadem non ex aliena statione sit compensatio.

1. Imp. Antoninus A. Dianensi.

ET Senatus censuit, & sæpe rescriptum est, compen- sationi in causa fiscali ita demum locum esse, si ea- dem d statio e quid debeat, quæ petit. Atque hoc juris propter confusionem diversorum officio- rum tenaciter servandum est. Si quid autem tibi ex ea statione, cujus mentionem fecisti, deberi constiterit: quam primum recipies,

Judicata rei solvenda non soluta compensatio recte petitur.

2. Idem A. Asclepiadæ.

EX f causa quidem iudicati j si debitum j solutum re- peti g non potest, ea h propter nec compensatio i ejus admitti potest.

¶ Eum vero, qui iudicati convenitur k, compensatio- nem pecuniae sibi debita implorare posse, nemini dubium est,

Reipublica debitor certis casibus compensationem non objicit.

3. Imp. Alexander A. Capitoni.

IN ea, quæ reipublicæ te debere fateris, compensari ea quæ j invicem j ab l eadem tibi debentur, is, cujus de ea re notio est, jubebit: si m neque ex Calendario, neque ex vectigalibus n, neque ex frumenti vel olei publici pecunia, neque tributorum, neque alimentorum, neque ejus, qui statutis sumptibus servit, neque fideicommissi civitatis debitor sis.

Quantitatis & pecuniae compensatio ipso jure fit & ad concur- rentem quantitatem usura jstuntur.

4. Idem A. Luciano.

SI constar pecuniam invicem a deberi, ipso p jure spro soluto q compensationem haberi oportet ex eo

24. observ. 37. non ipsas mansiones, in quibus officia fiscalia consistunt, vide Cujac. ad l. 1. §. ne fisco. non officium stationarii, sed ipsum stationarium, & curatorem fiscalem. His ita cognitis discamus, fisco agenti compensationem objici posse: sed tunc tantum, cum eadem ex statione debet, non alia. Nam cujusque stationis ratio separata est: verbi gratia καθολικός seu generalis Alexandriae debitum fiscale petit: Reus seu debitor contra, sibi tantundem a fisco Antiochie deberi ait: quum alia statio sit, exceptionem non habebit: si aliter com- pensationes petuntur, συγχέονται αἱ προτιδίδες καὶ οἱ λόγοι τῶν καθολικῶν cura- tiones ipsæ & rationes generalium confunduntur. Synops. Raf. & ibi Scholias- tes 7. tit. 6. extr. 10. c. 125. f Judicati ex causa qui convenitur, compensare potest: qui tamen si ex eadem causa jam solvit, quamvis iniqua sententia sit, neque solutum repetit, neque in com- pensationem alterius debiti: ejus nomine conventus, opponit se indebitum aliquod ante solvisse, ut hic: εἰ μὴ προτελεύσει χρηστὴς ἀναδύν τὰ τῆς δίκης γυμναδίη, i. e. nisi usus accessione, his jam antea quoque fuerit exercita. Synops. & ibi Scholias- tes c. 16. g Solutum iudicati causa non repetitur nec compensatur, licet iudicatum iniquum fuerit.

h Compensari non potest, quod solutum repeti non potest.

i Compensationis exceptio potest in executione sententiae opponi.

k i. e. dum sententia mandatur executioni.

l l. ult. ff. eod. l. 46. §. 5. ff. de iure fisci.

m Reipublicæ potest objici compensatio.

n Compensationis fisco objici non potest petenti tributa, ut hic. adde l. aufertur. 46. §. ut de- bitorib. §. ff. de iure fisci. Quid, decimas petentibus compensationem recte potest objici?

Negat objici posse Romanus singulari 547. argument. hujus legis, eo magis, quod decimæ Deo debeantur. c. tria nobis de decimis. Idem notat gl. 16. q. 1. c. decima. 66.

o l. 10. §. 2. ff. eod.

p l. 5. §. 2. ff. eod. l. 4. ff. eod. l. 7. §. de solutionib.

q Compensationis vis hæc est, ut solutionis similitudinem habeat. i. e. ut qui compensa- re possit, solvisse videatur. Proinde qui totius debiti compensationem habet, integrum debitum: qui partis, eam partem solvisse & ejusdem partis usuras legitime debitas solu- disse intelligitur. Syn. Raf. & ibi Scholias- tes 7. tit. 6. extr. 10. c. 27. Solvit qui compensat.

v. l. si debitor. 4. in fin. ff. qui potiores.

tem-

de Generali abolitione. 9. 48.
de Gladiatoribus penitus Tollendis. ii. 48.
de Grege Dominicis. ii. 45.

Page 111
The first of the
series of the
series of the
series of the

67

a quando sub-
stat. v. l. 88. D. de
reg. iur. & ibi De-
cium.

b Debitum ex te-
stamento potest
compensari.

c §. 29. Inst. de
act. Hoc quid est?
ipso iure fit com-
pensatio. l. 4. sup.
eod.

d Patris admit-
titur compensa-
tio, at non solu-
tio. l. 12. sup. eod.
v. Negantium
trahat. de pign.
mum. 5. pars. 3. n.
24.

e l. 13. inf. de so-
lar.

f Nuda mutui
cautio, destituta
numeratione, non
obligat.

g l. 8. inf. eod.
h Venditor (nisi
sit fidei) petens
pretium, patitur
compensationem.
l. 46. §. 5. ff. de iure
fidei. Syn. Bas. eod.
c. 31.

i Fructuum con-
sumptorum debi-
tor, compensatio-
nem patitur.
l. 1. §. 6. eod.

k Creditor com-
pensare non cogi-
tur, quod alii,
quam debitori
suo debet. l. 16.

l ibi, ab alio. l. 38.
ff. eod. v. tamen
l. 5. ff. eod. An
procurator in rem
suam compensare
possit, quod actor
domino debet, v.
Cujacium 24. ob-
serv. 37.

m Venditor te-
netur fundum lu-
ere & tradere li-
berum, non solum
a servitutibus, sed
etiam a credito-
ribus.

n Emptor quod
solvit, empti fun-
di liberandi cau-
sa, imputare pot-
est in id pretium
quod debet ven-
ditori.

o Quantum ad
te: deote, quan-
tum ad vendito-
rem attinet.

p Magistratus
potest onus no-
minandi tutoris,
alicui mandare.
q pupillis scil.
Idque absentibus
tutoribus quos
nominasti.

r v. l. 4. §. de pri-
mipilo.

s Qui tutorem
nominavit a pu-
pillo potest con-
veniri.

t Principalis
quod imputare
potuit, id ejus
successor ac sub-
diarius imputat.
u Qui tutorem
nominavit, ejus in
suam, in cum
quantitatem,
quam is debuit,
tenetur.

x Si tutor plus impendit quam accepit, pupillo imputat: ergo & is qui tutoris loco quid impendit, id imputabit.

y l. 2. sup. eod.

z l. 5. sup. eod.

a Partis qui compensationem petit, residuum offerre, consignare, & deponere tenetur.

b l. 10. in fin. l. 12. sup. de pign. l. 3. inf. de ius. pign.

c Quod solemnium ac publicum penstationum nomine debeo, compensare non possum

eum eo, quod mihi a curatore reipublice privatim debetur.

tempore, ex quo ab utraque parte debetur, utique quo-
ad concurrentes quantitates: ejusque solius, quod am-
plius apud alterum est, usura debetur: si modo petitio
earum subsistit a.

Ex testamento debitum ita compensari potest, ut ejus usura
non debeat, quod compensari potest.

5. Idem A. Honorata.

ETiam si fideicommissum tibi ex ejus bonis deberi
constat, cui debuisse te minorem quantitatem dicis:
aquitas & compensationis, usurarum excludit computa-
tionem: petitio autem ejus, quod amplius tibi deberi
probaveris, sola relinquitur.

Ut pecunia cautae non numerata, non est necesse compensatio-
nem opponi: ita rerum amotarum nomine recte petitur
compensatio.

6. Idem A. Pollidenti.

NEque scriptura e, qua cautum est accepta, quae f ne-
gas tradita, obligare te contra fidem veritatis potuit:
& compensationis aquitatem jure postulas. Non enim
prius exolvere, quod debere te constituerit, aequum est, quam
petitioni mutuae & responsam fuerit: eo magis, quod ea
te persequi dicis, quae a muliere divortii causa amota que-
reris. PP. Dat. Kalend. Decemb. Alex. A. 3. & Dione
Confl.

Venditor privatus pretium petens compensationem
patitur, non fiscus.

7. Idem A. Euzosio.

SI ex venditione pretium venditori debetur, compen-
sationis ratio opponitur. Adversus fiscum h enim solum-
modo emptores petitioni pretii compensationem objicere
prohibentur.

De fructibus perceptis, & de legato.

8. Imp. Gord. A. Emerito.

SI propter fructus i ex possessione tua perceptos vitricus
Stuus debitor tibi constitutus est: cum id, quod a matre
tua ei legatum est, a te petere coeperit: mutuo & debita
quantitatis apud eum, qui super ea re iudicaturus est, com-
pensationem non immerito objicies.

Alteri quod debes, non mihi, compensare mihi non cogeri.

9. Idem A. Eumenidi.

Ejus, quod non ei l debetur, qui convenitur, sed alii
compensatio fieri non potest.

De indebito soluto.

10. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Nicandro.

QUoniam liberum m fundum distractum tibi proponis:
post vero, veluti praecedente emptionem obligatione,
certum quid solvisse n: si debitum a te apud Praesidem
provinciae petatur: compensationem ejus, quod indebite o
solvisi, potes opponere.

De nominatoribus tutorum.

11. Idem AA. Juliano & Paulo.

SI tutores pupillis officio magistratus urgente nomina-
stis p, ac pro his q propter onus primipili r pecuniam
solvisi, superstitiosam geritis sollicitudinem, ne ab ipsis
conventi f hanc eis imputare t minime possitis, vel a
vobis quicquam amplius exigatur, si tantum u quantum
eis tutores debuerunt, vel vos nomine ipsorum majorem x
quantitatem dedisse probetur.

De parte compensata & de pignoribus.

12. Idem AA. Corneliano.

INVicem y debiti compensatione habita, si quid ampli-
us z debeas, solvens, vel accipere creditore nolente
offerens a, & consignatum deponens, de pignoribus agere
potes.

De publicis penstationibus.

13. Idem AA. & CC. Bassio.

SI velut in id debitum, quod solemnium b publicarum
penstationum nomine ||debueras||, compensatu-

ro tibi, nihil ||te|| petiturum postea Mutiano a scripsisti:
redditis b his, quae venerant in compensationem, non
indebiti soluti repetitio, sed ante debiti competit ex-
actio.

De actionibus in rem, vel in personam. 1. De debito liquido vel
non liquido. De deposito. 2. De possessione
occupata.

14. Imp. Justinian. A. Joanni P. P.

Compensationes c ex omnibus d actionibus ipso e jure
fieri sancimus, nulla differentia in rem f vel personali-
bus actionibus inter se observanda.

1 ¶ Ita tamen compensationes objici jubemus, si cau-
sa, ex qua compensatur, liquida sit g, & non multis amba-
gibus innodata, sed possit judici facilem exitum sui prae-
stare: satis enim miserabile est post multa forte variaque
certamina, cum res jam fuerit approbata, tunc ex altera
parte, quae jam pene convicta est, opponi compensatio-
nem jam certo & indubitato debito, & moratoris amba-
gibus spem condemnationis excludi. Hoc itaque iudices
observent, & non procliviores ad admittendas compen-
sationes existant: nec molli animo eas suscipiant: sed h
jure stricto utentes, si invenerint eas majorem & amplio-
rem exposcere indaginem, eas quidem alii iudicio refer-
rent; litem autem pristinam jam pene expeditam, sen-
tentia terminali i componant: excepta actione depositi k
secundum nostram sanctionem, in qua nec compensationi
locum esse disposuimus.

2 ¶ Possessionem autem alienam l perperam occu-
pantibus, compensatio non datur.

DE USURIS m.

TIT. XXXII.

Stipulatio parit usuras nec scripturam exigit.

1. Imp. Anton. Pius A. Evocato.

SI n interrogatione praecedente promissio usurarum
recte facta probetur: licet instrumento conscripta o
non sit, tamen optimo jure debentur.

Mora emptoris parit usuras venditori.

2. Imp. Severus & Anton. AA. Lucio.

USuras emptor, cui possessio rei tradita p est, si pretium
venditori non obtulerit q, quamvis pecuniam obli-
gnatam in r depositi causam habuerit, aequitatis ratione
praestare cogitur.

Nuda conventio parit interdum usuras, si vel soluta a sint,
vel pignus in eas datum.

3. Idem AA. Juliano.

QUamvis usura foenebris pecuniae citra f vinculum sti-
pulationis peti non possint: tamen ex pacti conven-
tione soluta, neque ut indebita repetuntur t, neque in
fortem accepto ferenda sunt.

De pignore.

4. Idem AA. Honorio.

PER retentionem u pignoris usuras servari posse, de
quibus praestandis convenit, licet x stipulatio inter-

Compensatio denique non fit nisi debiti liquidi, confessi, praesentis, non controversi, non
incerti, quod & ante Justinianum fuit. l. 22. ff. eod. l. 3. ff. de iur. & res. distrah. adde hunc loco
Socin. reg. 61.

h Non hoc dicit, Compensationes jure stricto niti, sed hoc potius, judi-
cum in compensationibus admittendis vel non admittendis magnam potestatem esse.

i Terminalis sententia est, quae causae terminum adfert: sic terminalis lapis, qui agrum, fi-
nit. Ammian. Marcell. 38. qui & finalis apud autores de limitib. agror.

k Res deposita non potest praetextu compensationis retineri: i. e. Ubi depositum repetitur,
non admittitur petitio compensationis, l. 11. ff. de pign. hoc etiam ante Justinianum fuit. Paul.
2. sent. tit. de deposito.

l Spoliato autem non objicitur compensatio. Spoliatus ante omnia
restituendus est, non obstante compensationis exceptione. v. Forn. 2. selest. 14. vel ita, in actio-
ne momenti, compensationi locus non est, quod olim quoque obtinuit. Nam momentanea
impediri possunt.

m 22. ff. 1. & 2. C. Theod. 33. & 2. Paul. sent. 14. & 23. Ecl. 3. & 3. Harm. 7. & 5. Extr. 39. v. Pap.

n Arrest. 7. des contraites usuraires, etc. adde de usuria rei iudicata lib. 7. tit. 54. §. de paut.

o 22. ff. 2. Nov. 121. Molin. in tract. de usur. De usuris pupillaribus v. lib. 5. tit. 56. An licitum
sit aliquid extra sortem accipere, dixi ad l. 2. sup. de de pign. action. & omnium maxime ad l.

p placuit, 29. ff. de usur. n Usura ex promissione non debetur, nisi stipulanti sint pro-
missa.

q Usurarum stipulatio scripturam non requirit. Stipulatio a g ex q q,

i. e. non scripta usurarum valet. 3. Harm. 7. §. 2. p Emptor usuras debet pretii, a die

traditionis rei ei factae. l. 5. inf. de act. empt. l. 13. §. 20. ff. de act. empt. q & eatenus fue-
rit in mora. Mora emptoris, in pretio solvendo parit usuras i. e. usuris eum subijcit.

r Sola destinatio & voluntas deponendi, emptorem, cui res jam tradita est, non excusat ab
usuris. Differunt haec depositum & deponere voluisse.

s Paul. 2. sent. 14. §. 1. excipe

t 4. inf. eod. usura ex pacto (hoc est, sine stipulatione promissa) soluta repeti non possunt:

nec in sortem a creditore computantur. Syn. Bas. eod. c. 47. 3. Harm. 7. §. 14. Quae verba intel-
ligenda sunt de legitimis usuris: nam illicitae usurae in sortem computantur. Schol. Syn. d. e.

u 47. l. 26. §. 1. in fin. inf. eod. t Nuda conventio parit usurarum solutarum retentionem

& ad usuras solutas retinendas sufficit. l. 26. sup. de cond. indeb. u Non modo sortis,
sed usurarum causa pignus potest retineri.

Retinere pignus possum mihi traditum in usuras

quod pacto mihi promissum.

x Ratio dubitandi sumpta ex l. 1. l. 3. sup. eod.

posita

a curatori Rei-
publicae.

b i. e. soluti: ut
sit sensus: Dicis
te debitorem pu-
blicarum functio-
num coactum fu-
isse a novo Rei-
publicae curatore
solvere quod an-
tea cum Mutiano
ejus decessore (pri-
vati ejus, non fi-
scalis debiti cau-
sa) compensave-
ras: & quare, num
a novo illo cura-
tore solutum pos-
sis repetere? non
potes. potes ta-
men a Mutiano
haec id quod
tibi debitum est,
exigere.

c Nihil novum
induci hac consti-
tutione notat Cu-
jac. 8. obs. 16.

d Compensatio-
nes ex omnibus a-
ctionibus ipso ju-
re fiunt, ut hic, ex
omni contractu
naturali vel civil-
i, l. 4. ff. eod. natu-
rali tantum, l. 6.
ff. eod. testamenti,
l. 5. sup. eod. con-
testatione judica-
li, l. 8. sup. eod.

e actionibus in rem
& in personam;
inf. eod. at non in
facti obligationi-
bus: est enim in-
ter artifices lon-
ga differentia,
l. 31. ff. de solut.

f nec facta functio-
nem solutionis
recipiunt. l. 2. §. 7.
ff. de eo, quod cer-
ro. De aliis ex-
ceptionibus dice-
tur alibi. His inter-
rim adde quae
scripsi ad l. 36. ff.
de admin. int.

g nempe compen-
sationem, quae fit
ipso jure, solas ad
usuras usurarum
odio restringi.

Accurs. in l. 10. ff.
eod.

h §. 30. Inst. de
act. l. 4. ff. eod. l. 10.
ff. eod.

i d. §. 30. v. Cuj.

j 15. obs. 12.

k non liquidi ad
liquidum non
fit compensatio.

a. Ratio deciden-
di. l. 22. §. eod.
b. Pactum de u-
suris traditioni
pignoris adun-
ctum ad usuras
petendas, valet.
l. 48. ff. de pactis.
Conventio nu-
da promissa usurae
non exiguntur, l.
3. §. eod. promissis
nudo pacto, & eo
nomine pignora
dato seu obligato,
pignus usurarum
ita promissarum
nomine retineri
potest, etiam si pi-
gnus debito vilius
sit. Syn. eod. c. 47.
c. ibi Anatolius
Scholasticus. l. 11.
§. 3. ff. de pign. act.
adde l. ult. debito-
rem venditionem
pignoris, atque ita
multa possunt per
retentionem ser-
vari, quae peti non
possunt. Alex. ad l.
non solum. §. 8. §.
merito. 6. ff. de no-
vi operu. nuntiat.
Garzias ad l. idem.
25. §. 2. ff. de pa-
ctis.

c. Casus diversus
a superiore.
d. i. e. post tem-
pus contractus.
e. i. e. cum pi-
gnus contrahere-
tur in sortem
duntaxat. Agitur
enim hic de chi-
rographariis usa-
ris. Usura chiro-
graphariae sunt,
cum pignus con-
tractum est in sor-
tem duntaxat. Hae
taxatio si defue-
rit, pignus datum
in pro κερδαιον
sortis ratione (Ca-
pitale Itali vocat
quod Galli se fort
principal) tacite
quoque usuris
subiicitur. Harm.
apud Cujac. §. ob-
serv. 28.

f. Usura, sortis
adfectio, ut hic
incrementum. l.

28. inf. eod. Huiusmodi augmentum, non ex ipsa pecuniae substantia (sicut foetus ovium aut
partus ancillae) sed ex usu rei oritur. v. l. 34. ff. eod. Aedificii urbani, & mobilia rerum
merces, usura dici potest, sed huiusmodi tamen, ut forti rei locata semper aliquid depe-
reat: in mutuo vero, non idem. g. Minimas usuras, qui per certos annos sciens ac-
cepit, tacite facitur maiores sibi non deberi. Imo non facit. l. 5. ff. de in rem verso.

h. v. l. 2. §. eod. l. 13. ff. eod. i. & ita remissio tacita aliquando valet, ut hic: quae alias
tacite non valeret, ut l. 37. ff. de pactis. nec ad praestandas majores obligatur. l. 102. inf. ff. de
solus. k. i. e. spatio triennii, arg. l. 1. §. de fideicom. vult enim Bald. hanc particulam
veram esse in triennio, vel saltem in decennio vel vicennio. Harm. ita hanc legem exponit

3. tit. 7. §. 9. Qui ex liberalitate longo tempore (ὅτι πολὺν χρόνον) usuras non petit,
non recte superioris temporis usuras exigit: adde 2. Feud. 2. §. 1. l. 1. §. de fidei.

l. Quinquaginta usura, l. 17. ff. eod. Cinq pour cent: estque 240. pars sortis: unde forti exaequa-
tur in 240. mensibus five 20. annis. v. Molin. tract. de usur. n. 53.

m. alias nudum propositum offerendi non excusat. l. 2. sup. eod.
n. In publico, vel de sacra. l. 19. §. eod. Plus est deponere quam offerre. Est enim ordine
hoc prius tempore: illud posterius. Porro, non hic agitur de oblatione verbali, quae non
est ad petendas usuras efficax: nec de reali, nuda tamen, sed de ea, quae duo habet adun-
cta: puta quae facta fuit coram testibus, & re ipsa, & quam secuta sit in publicum vel adem
sacram depositio. Aliter Molin. hanc explicat. quast. 39. de usur. n. 297.

o. hoc sc. modo, de quo hic agitur: quemque superius explicavi.

p. nota cautionem debitori utilem ad evitandas usuras.

q. h. e. καὶ τὸ χρεὶ καὶ τὴν τὸν κερδαιον ἐπαράτησιν, & sortem & usurarum stipula-
tionem. Synops. eod. c. 51. 3. Harm. 7. §. 15. r. ὅτι τινὰ χρόνον, per aliquod tempus.
Harm. ibi. Quod aliquando factum est, in perpetuum non trahitur necessitatem. l. 28. §. de
pactis. Quod longo tempore factum est, l. 6. ff. eod. aut per multos annos, l. 13. ff. eod. trahi-
tur & quidem adversus fiscum, l. 5. §. eod. ibi: semper. Et ita non continuo usuras promississe
intelligitur, qui eas aliquando solvit, nec a solutione brevis temporis, ad perpetuam pro-
missionem & obligationem inferitur. Minimum tempus non est modus adquirendae obliga-
tionis. l. 44. §. 1. ff. de oblig. & action. s. ὅτι ποιεῖ ποσὴν μὲν τὸν χρόνον.

u. l. 40. ff. de rebus creditis. Synops. d. c. 47. x. l. 1. §. 2. ff. de pign. & hypothec. l. 17. ff.
h. 1. y. i. e. minores. z. puto legendum, ac per hoc recessisse cum a majorum pra-
statione, ut sit sensus, Cui ex eodem contractu minores vel majores usurae debentur, si mi-
nores eligit, majores tacite remississe intelligitur. Si non ita legendum est, saltem legis
sententia huc refertur.

a. Hanc particulam legit Haloander; legerunt & veteres optimo sensu, Si debitor minores
usuras tempore congruo obtulit, cursum majorum evitat.

posita non sit, merito constitutum est, & rationem ha-
bet: cum a pignora conventionem b pacti etiam usuris ob-
stricta sint.

† Sed e enim in causa, de qua agis, hae ratio cessat,
siquidem tempore contractus de minoribus usuris petendis
convenit: postea d autem, cum se debitor praestitutum
majores repromissit, non potest videri rata pignoris reten-
tio: quando eo tempore, quo instrumenta e emitteban-
tur, non convenit, ut pignus etiam ad hanc adjectionem f
teneatur.

Remittit majores usuras, qui minores certis annis exegit.

5. Idem AA. & CC. Sabino & aliis.

Aversus creditorem usuras majores ex stipulatu pe-
tentem, si probetur per g certos annos minores h postea
consecutus, utilis est pacti exceptio: secundum quod tueri
causam potestis etiam adversus i defensores civitatis ma-
jores petentes ex cautione, si probaveritis semper k quin-
cunces l amitam pupillorum vestrorum, quae majores ca-
verat, dependisse.

Oblatio, obsequatio depositioque sortis & usurarum ut sa-
cienda sit & quam vim habeat.

6. Imp. Anton. A. Antixneo.

SI creditrici, quae ex causa pignoris obligatam sibi rem-
stenuit, pecuniam debitam cum usuris testibus praesenti-
bus m obtulisti; eaque non accipiente, obsequatam eam
deposuisti n, usuras ex eo tempore, quo obtulisti o, pra-
stare non cogeris: absente p vero creditrice, Praesidem
super hoc interpellare debueras.

Praestita aliquando usura perpetuam obligationem usurarum
non pariunt.

7. Idem A. Aristeo.

Creditor instrumentis suis probare debet, quae inten-
dit q, & usuras se stipulatum, si potest. Nec enim si
aliquando r ex consensu praestita sunt, obligationem f
constituunt.

Remittit majores usuras, qui minores sciens postea exegit.

8. Idem A. Theophoro.

Quamvis Bassa, cum pecuniam mutuam acciperet, mi-
niores usuras Menophani t sponduit; & nisi intra cer-
tum tempus eas solvisset, ampliores u (licitas & tamen) pro-
misit: tamen si post tempus cautioni praefinitum creditor
eandem y accepit, nec majores sibi dari postulavit, ac per a
hoc non recessisse eum a minorum praestatione probari
potest: eas usuras computari oportet, quarum in exactio-
ne creditor perseveravit.

Oblatio debiti facta tutori creditoris liberat a majoribus usu-
ris: depositio vero ab omnibus.

9. Idem A. Probo.

SI per te non stat, quominus intra tempora praefini-
sta pecuniam minorum solveres || usurarum a ||, sed

per te tutores filiorum creditoris, qui eam accipere nolue-
runt, idque apud judicem datum probaveris: ejus tempo-
ris, quo per te non stetit apparuerit, usurae majores non
exigentur.

† Quod si etiam sortem deposuisti, exinde ex quo id
factum apparuerit, in usuras a non convenieris.

De dupli computatione.

10. Idem A. Donato.

USURA per b tempora soluta c non proficiunt reo ad
dupli d computationem. Tunc enim ultra sortis
summam usurae e non exiguntur, quoties tempore solu-
tionis summa usurarum excedit eam computationem.

Post oblatum sibi debitum fructus pignori percipiens creditor
eos in sortem imputare cogitur.

11. Idem A. Popilio.

EX praediis pignori obligatis creditor post oblatam f si-
bi g jure pecuniam, quam non suscepit, si fructus h
accepit i, exonerari k sortis debitum, certum est l.

De nudo pacto.

12. Imp. Alexand. A. Tyranno.

FRUMENTI m vel hordei mutuo dati accessio, etiam ex
nudo n pacto praestanda est.

De judiciis bona fidei. De re judicata.

13. Idem A. Eustachia.

IN bonae fidei judiciis o (quale est negotiorum p[ro]ietiam)
Igestorum) usurarum rationem haberi certum est.

† Sed si finitum est iudicium sententia, quamvis mino-
ris condemnatio facta est, non q adiectis usuris, nec pro-
vocatio secuta est, finita retractanda non sunt: nec r ejus
temporis, quod post rem judicatam fluxerit, usurae ullo
jure postulantur, nisi ex causis iudicati.

De antichresi.

14. Idem A. Aurelio.

SI ea pactione uxor tua mutuam pecuniam dedit, ut f
suave t usurarum || domum || inhabitaret, pactoque ita, ut
convenit, usa est, non etiam locando domum pensionem
redegit: referri quaestionem, quali plus domus redigeret,
si locaretur, quam usurarum legitimarum ratio colligit,
minime oportet.

† Licet enim ubi sorte potuerit contrahi locatio:
non ideo tamen illicitum foenus esse contractum, sed vili-
us u conducta habitatio videtur.

De pana inserta in contractu mutui.

15. Imp. Gord. A. Claudio.

CUM allegas uxorem tuam ea venditione mille aureo-
rum || numero || quantitatem sumplisse, ut, si intra di-
em certum debito satis non fecisset, cum x pana quadrupli red-
deret, quod accepit: juris forma non patitur legem contra-
ctus istius ultra y poenam legitimarum usurarum posse
procedere.

usuras, nec permiserunt passim centesimas indultis levioribus. v. Molin. ibi. Ita quoque il-
dem id quod interest moderati. l. un. §. de sententiis, quae pro eo quod interest.

e. Usurae exiguntur, in vulgatis ita legebatur. f. a debitor se. De oblatione v. l. 9. §.
de solus. g. sibi in iure: quidam ita legunt. h. ἀντιχρησις solvitur oblatio-
ne debiti: hoc est, debitor sortem & usuras creditori offerendo efficit, ut creditor jus suum
ἀντιχρησις anittat: h. e. ut ne fructus pignoris suos faciat. Quid, si eos percipit? ex-
onerabitur sortis debitum. de antichresi adde l. 14. l. 17. §. eod. l. 11. §. 1. ff. de pign. & hypothec.

l. 6. §. quod cum eo. l. 33. ff. de pign. i. ἀντιχρησις sola oblatio solvit, ut hic: non
usuras. l. 6. §. eod. k. v. l. 2. de pact. pign. l. Cur ita? quia post non acceptam
debiti solutionem bona fide praedii alieni fructus suos facere non potest.

m. Pro fructibus aridis usuras pacisci licet, sed & pro liquidis, l. 23. §. eod. quin & pro ve-
ste. l. 2. §. eod. Et breviter pro fructibus mutuo datis etiam usura potest ex pacto peti. Synops.
eod. c. 54. Harm. eod. c. 23. n. atqui pecuniae usurae non debentur, nisi ex stipulatione.

l. 3. §. eod. suo iure id receptum, δὲ τὸ ἀδελφὸν τῶν καρπῶν, Syn. Bas. eod. c. 66. 3. Harm.
7. §. 4. ob incertum & inconstans frugum pretium, l. 17. §. eod. quod etiam efficit, ut majo-
res stipulemur usuras in frugibus, quam in pecunia. v. l. 23. §. eod.

o. l. 32. §. 2. ff. de usur. veluti locato. l. 54. ff. locati. p. Negotiorum gestorum actio bo-
nae fidei est: ideoque in ea usurae exiguntur. l. 24. §. eod. l. 19. §. 4. l. 31. §. 3. l. 37. §. 1. ff. de neg.

q. v. l. 3. vers. si enim no uatur. §. de usur. rei jud. r. l. 1. §. 2. in ff. eod. adde l. 1. §. de sent.
quae sine certa quant. s. ea est ἀντιχρησις, de qua vide l. 17. §. eod. l. 11. §. 1. ff. de pign.

3. Harm. 5. c. ἀντιχρησις, Antichresis, estne idem quod emptio reddituum, cujus sit
mentio in c. 1. & 2. Ext. de empt. Hor. 2. obs. 1. negat. movetur, quod ibi creditor fundum
pro domino possidet, ejusque periculo sit hic non sit.

t. Vice usurarium permissum est
michi abs te tuas aedes habitare. Sed ablocavi & plus redegi ex mercede, quam legitimus
modus usurarum ferret. quid juris? quod amplius erit forti imputato, ut hic. sumpto ar-
gumento a contrario sensu. adde 3. Harm. 5. c. ἀντιχρησις.

u. Quid, si deceptio sit ultra dimidium iustae mercedis? Accusatus putat debitori competere
remedium legis 2. §. de rescindenda. Idem sentit Paponius 3. Notar. j. c. de restitutione contra
louages & conditiones. adde l. 3. §. comm. nriusque jud. facit l. 16. in fin. ff. de minorib. l. 2.
l. 23. in fin. ff. locati d. e. de quo tamen dubitari potest propter incertum speciem mercedum, quae
solent decrescere. moveor l. 17. §. 23. §. eod. adde glossam Accursii, ubi fer. ph. in l. 14. §. de
locato.

x. v. quae not. ad l. 98. §. 5. ff. de solus. adde l. 44. ff. hoc tit. l. 13. §. 26. ff. de off.
emp. y. Poenam ultra legitimum usurarum modum stipulari non licet.

z. Mora tutoris
pupillo nocet.

a. i. e. in nulla
usuras, five mi-
nores dicas, five
majores. l. 7. §. 2.
ff. de minorib.

b. i. e. per partes,
diversis tempori-
bus per intervalla
temporum. l. 29.
l. 30. §. eod.

c. i. e. non con-
currunt nec in
duplum compa-
rantur. Nov. 121.
& 138. Cetera ad
hanc legem vide
apud Alciat. 1.
parerg. 33. Molin.

n. 46. 47. de usur.
Hor. 2. de usur. 16.
d. Lex vetus fuit,
etiam Aegyptio-
rum, teste Diodor.

2. ne creditor
κεφάλαιον, i. e.
caput aut sorte
majorem faceret
duplo. Idem Ro-
mani veterunt,
exigi usuras ultra
duplum, in quo
(duplo sc.) sim-
plum inerat, ita
ut cum usura se-
mel ad quantita-
tem sortis adscen-
dissent, non exi-
gerentur. Hinc il-
lud Harm. 3. tit. 7.
§. 6. τὸν τέκνον
τὸ κεφάλαιον
διπλασιαζόν-
των ὁ τόκος

πένεται. Usura-
rum sortem du-
plicatam, usura
cessat. v. Molin.
num. d. l. n. 43.

Et ita duplum il-
lud est alterum
tantum, sorte am-
plius. l. 26. §. 1. ff.
de cond. indeb. l. 4.
in fin. ff. de man-
feror. Edict. 9. l.

27. in fin. l. pen. l.
ult. §. eod. l. ult. §.
de fideicom. id-
que licitum voca-
tur in l. 19. inf. de
mandat. adde Cu-
jac. ad Nov. 121.

Eo pacto Romani
moderati sunt u-

derati sunt u-

derati sunt u-

derati sunt u-

derati sunt u-

derati sunt u-

derati sunt u-

derati sunt u-

derati sunt u-

derati sunt u-

derati sunt u-

derati sunt u-

derati sunt u-

derati sunt u-

derati sunt u-

derati sunt u-

derati sunt u-

derati sunt u-

derati sunt u-

derati sunt u-

derati sunt u-

derati sunt u-

derati sunt u-

derati sunt u-

derati sunt u-

derati sunt u-

derati sunt u-

derati sunt u-

1 Nota de rebus
specierum in vi-
no, frumento & si-
milibus data pe-
cunia constituitur.
Quoniam qua
proportione talis
reditus sit emen-
dum ut in pro-
xima Authentica.
b i.e. certus mo-
dus numerus.
c l. 23. inf. eod.
i.e. maiorem mo-
dum dationem. l. 44.
ff. eod.

d Sive usura con-
stituitur in nummis,
sive in fructibus,
ut his utrobique
ad legitimum
modum reduce-
tur. v. Molin. q. 2.
de usur. num. 68.
e q. 21. num. 219.
Papou. 12. Arrest.
17. num. 17.
f Fructus aridi,
ut melle. l. 1. c. Th.
eod. l. ult. in fin. ff.
de iure fisci. l. 15.
c. de susceptorib.
An idem in liqui-
dis? idem d. l. 1.
l. 13. ff. eod.

g Nota propor-
tionem ad quam
redigenda est em-
ptio redditus fru-
mentarii. Hodie
puro consideran-
dam esse ratio-
nem usurarum
receptarum in
singulis provinci-
is. Exemplum su-
mam a Gallis,
apud quos regis
constitutionibus
reditus constitui-
tur ad alia ana-
logiam au dunt
dunt. Itaque mo-
do valente 10.
aureos, redditus
modi emendus
erit 120. Quid, si

modi valor augeatur? Molin. 21. q. de usur. num. 122. Papou. 12. Arrest. 17. c. 17. refert de
bitori electionem permitti usuras ut solvat in pecunia: refertque ita iudicatum in Curia.
Admitto equidem favendum esse reo debitori. sed si ita est, requiritur etiam postulabit, ut
decrecente modi pretio, creditori iusta merces suppleatur a debitore, ne alioquin claudet
contractus. Sed ea de re dicam l. seq. inf. eod.

g Modus mutui dato debitori, usura vice, Octavam modi partem, i. e. duos sextarios,
possum ab eo stipulari, eaque usura est centesima, ut constat ex Nov. 130.

h i.e. pro singulis solidis 72. solidi libram auri efficiunt, 3. Harm. Zonar. c. 17. Synod. Nycena.

i Triens est usura, unam siliquam pro solido dari: tertia centesima, quae 300. mensibus
aut 25. annis forti exequatur: pariterque annuatim quatuor in centum, quatre pour cent. de
qua v. Nov. Leo 83. Cujac. tamen ad Nov. 12. refert, ob centenos aureos recte stipulari so-
lidos quatuor & siliquas quatuor: successisse postea maiorem usuram, quae reddat solidos 16.
semissem & 4. siliquas, id est, in libram auri solidos duodecim: & Nicephorum, usura nomi-
ne exegisse in singulis auri libras 12. solidos, id est, in singulos solidos quatuor siliquas, ad
rationem sc. centesimae.

k l. 11. §. 1. ff. de pign.

l dixi ad l. 14. sup. eod.

m i.e. praeiudicium. Ratio dubitandi pro debitore hinc sumitur.

n Ratio decidendi hinc sumitur pro creditore. Et tamen aliter iudicatum fuisse a Senatu
Parisensi ostendi ad l. 16. sup. eod. Sic sentio, in omni venditione (ergo & redditus annui, de
quo hic agitur, spectandam esse quantitatem iusti pretii, quod est tempore venditionis, l. 8.
in fin. inf. de res. sol. eoque admisso non esse quarendum, res empta creverit: an decreverit:
cum certo iure periculum & detrimentum rei ad emptorem pertineat.

o l. 3. inf. eod.

p Usurae indebitae solutae ante sortem, sortem minuunt. Quid, si post sortem solutam
depena fuerint? Stricto iure, sortem minuire non possunt (quia sort soluta hic proponitur)
ex quo tamen repeti possunt: nam sorte soluta nihil superest, in quod imputentur. Syn. eod.
c. 61. 2. Harm. 7. §. 6.

q Olim plerisque visum fuit; Usurarum indebitarum conditionem non esse, licet omnes
imputationem admitterent. Hodie & imputatio admittitur, & indebitae solutae condun-
tur. l. 26. §. 1. ff. de cond. indeb.

r Molin. 21. q. 297. de usur. negat hanc depositionem requiri. Moveretur l. 121. §. 5.

s in fin. ibid. iure ff. de verbor. oblig. de qua questione ibid. dixi, ut & in l. 6. sup. eod. quo no-
mine reprehenditur a Cujac. ad d. §. 5. Eandem sententiam probat etiam Rolandus a Valle r.

t conf. 33. n. 34. & seq. & ibi. conf. 63. num. 24. & seq. Sunt & alii loci juris apertissimi in l. 2.
ff. sup. eod. l. 7. in fin. ff. eod. l. 10. sup. de pign. l. 9. inf. de solut. l. 28. in fin. ff. de admin. tut. l. 82.
ff. de cond. & demonst. Aliter Cuj. d. loco distinguit, usuras ex mora, oblatione fisci, non eas,
quae ex stipulatione debentur.

t In publico deponere est in xda facta, vel ubi iudex super ea re aditus deponi iussit.

u Antiquum fuit, res communes, l. 4. in fin. ff. fam. vel aliter, ut hic, vel proprias in xde
facta deponere. hinc Euclo in Antiquaria ad. 4. Tu modo cave, cuiquam iudicasset aurum me-
um esse fidei. & post. Eides etiam atque etiam, nunc saltem ut Aulam ab te auferam,
Tae fidei contredidi aurum, in uno loco & sano modo est sumum.

v Publicus locus est, etiam iudicis dispositione: publicus, i. e. tutus. v. l. 9. §. de pign.

x Depositione legitima sortis & usurarum cursum sistit, periculum
retrahit a se depositarum in creditorem suum transfert, pignoratitiam acquirit, ut hic. anti-
chresim liberat. l. 11. sup. eod.

y de qua v. §. 7. inf. de att.

Codex

De pecunia data, ut triticum reddatur.

16. Idem A. Sulpitio.

Cum non frumentum, sed pecuniam foenori te accepis-
se alleges, Ut a certa modatio b tritici prestaretur, ac-
nisi i modum sua die fuisset oblatus, mensurarum additamentis c
in d fraudem legitimarum usurarum gravatum te esse con-
tendas: potes adversus improbam petitionem competenti
uti defensione.

De agricolis.

In auth. nullum credentem agricolae tenere. §. Sancimus
itaque. coll. 4. tit. 13. al. 5. Nov. 34. c. 1.

Ad hac, qui fructus aridos e creditur agricolae, vel pecu-
niam in unoquoque anno pro f medio octavam g partem
modii, pro solido h siliquam unam i usurarum nomine acci-
piens: terram, sive aliquid aliud, quod pignori accepit, omni-
modo reddat. Si aliquid prater hoc commiserit: ab actione ca-
dat omnimodo.

De fructibus.

17. Imp. Philippus A. Euxeno.

Si ea lege possessionem mater tua apud creditorem
suum obligavit, Ut fructus in l vicem usurarum conse-
queretur, obtentu m maioris percepti emolumenti pro-
pter n incertum o fructuum proventum rescindi placita
non possunt.

De solutione indebiti.

18. Idem A. Castori.

Indebitas usuras, etiam si ante sortem solutae non fue-
rint, ac p propterea minuire eam non potuerint, licet
post sortem redditam creditori fuerint datae, exclusae v
teris q juris q varietate repeti posse, perpena ratione fir-
matum est.

De oblatione debiti & consignatione & depositione.

19. Idem A. Hyrenia.

Acceptam mutuo sortem cum usuris licitis creditori-
bus post contestationem offeras: at si non suscipiant,
consignatam in publico deponere r, ut cursus legitimarum
usurarum inhibeatur: in hoc autem casu publicum f in-
telligi oportet, vel sacratissimas ades t, vel ubi compe-
tens u iudex super ea re aditus deponi eas disposuerit:
Quo subsecuto, etiam x periculo debitor liberabitur, &
jus pignorum tollitur: cum Serviana y etiam actio ma-
nifeste declaret, pignoris inhiberi persecutionem, vel so-
lutis pecuniis, vel si per creditorem steterit, quo minus
solvantur.

Quid, si
modi valor augeatur? Molin. 21. q. de usur. num. 122. Papou. 12. Arrest. 17. c. 17. refert de
bitori electionem permitti usuras ut solvat in pecunia: refertque ita iudicatum in Curia.
Admitto equidem favendum esse reo debitori. sed si ita est, requiritur etiam postulabit, ut
decrecente modi pretio, creditori iusta merces suppleatur a debitore, ne alioquin claudet
contractus. Sed ea de re dicam l. seq. inf. eod.

g Modus mutui dato debitori, usura vice, Octavam modi partem, i. e. duos sextarios,
possum ab eo stipulari, eaque usura est centesima, ut constat ex Nov. 130.

h i.e. pro singulis solidis 72. solidi libram auri efficiunt, 3. Harm. Zonar. c. 17. Synod. Nycena.

i Triens est usura, unam siliquam pro solido dari: tertia centesima, quae 300. mensibus
aut 25. annis forti exequatur: pariterque annuatim quatuor in centum, quatre pour cent. de
qua v. Nov. Leo 83. Cujac. tamen ad Nov. 12. refert, ob centenos aureos recte stipulari so-
lidos quatuor & siliquas quatuor: successisse postea maiorem usuram, quae reddat solidos 16.
semissem & 4. siliquas, id est, in libram auri solidos duodecim: & Nicephorum, usura nomi-
ne exegisse in singulis auri libras 12. solidos, id est, in singulos solidos quatuor siliquas, ad
rationem sc. centesimae.

k l. 11. §. 1. ff. de pign.

l dixi ad l. 14. sup. eod.

m i.e. praeiudicium. Ratio dubitandi pro debitore hinc sumitur.

n Ratio decidendi hinc sumitur pro creditore. Et tamen aliter iudicatum fuisse a Senatu
Parisensi ostendi ad l. 16. sup. eod. Sic sentio, in omni venditione (ergo & redditus annui, de
quo hic agitur, spectandam esse quantitatem iusti pretii, quod est tempore venditionis, l. 8.
in fin. inf. de res. sol. eoque admisso non esse quarendum, res empta creverit: an decreverit:
cum certo iure periculum & detrimentum rei ad emptorem pertineat.

o l. 3. inf. eod.

p Usurae indebitae solutae ante sortem, sortem minuunt. Quid, si post sortem solutam
depena fuerint? Stricto iure, sortem minuire non possunt (quia sort soluta hic proponitur)
ex quo tamen repeti possunt: nam sorte soluta nihil superest, in quod imputentur. Syn. eod.
c. 61. 2. Harm. 7. §. 6.

q Olim plerisque visum fuit; Usurarum indebitarum conditionem non esse, licet omnes
imputationem admitterent. Hodie & imputatio admittitur, & indebitae solutae condun-
tur. l. 26. §. 1. ff. de cond. indeb.

r Molin. 21. q. 297. de usur. negat hanc depositionem requiri. Moveretur l. 121. §. 5.

s in fin. ibid. iure ff. de verbor. oblig. de qua questione ibid. dixi, ut & in l. 6. sup. eod. quo no-
mine reprehenditur a Cujac. ad d. §. 5. Eandem sententiam probat etiam Rolandus a Valle r.

t conf. 33. n. 34. & seq. & ibi. conf. 63. num. 24. & seq. Sunt & alii loci juris apertissimi in l. 2.
ff. sup. eod. l. 7. in fin. ff. eod. l. 10. sup. de pign. l. 9. inf. de solut. l. 28. in fin. ff. de admin. tut. l. 82.
ff. de cond. & demonst. Aliter Cuj. d. loco distinguit, usuras ex mora, oblatione fisci, non eas,
quae ex stipulatione debentur.

t In publico deponere est in xda facta, vel ubi iudex super ea re aditus deponi iussit.

u Antiquum fuit, res communes, l. 4. in fin. ff. fam. vel aliter, ut hic, vel proprias in xde
facta deponere. hinc Euclo in Antiquaria ad. 4. Tu modo cave, cuiquam iudicasset aurum me-
um esse fidei. & post. Eides etiam atque etiam, nunc saltem ut Aulam ab te auferam,
Tae fidei contredidi aurum, in uno loco & sano modo est sumum.

v Publicus locus est, etiam iudicis dispositione: publicus, i. e. tutus. v. l. 9. §. de pign.

x Depositione legitima sortis & usurarum cursum sistit, periculum
retrahit a se depositarum in creditorem suum transfert, pignoratitiam acquirit, ut hic. anti-
chresim liberat. l. 11. sup. eod.

y de qua v. §. 7. inf. de att.

Codex

† Quod etiam in trajectitiis a servari oportet.

† Creditori scilicet actione utili ad exactionem earum,
non adversus debitorem, nisi forte eas receperit, sed con-
tra depositarium, vel ipsas competente pecunias.

De mandatoribus & fideiussoribus.

20. Idem A. Aelio.

Constitutionibus b sacris, quae ultra certum modum
usuras foenebris pecuniae exigi prohibent, mandatori-
bus c etiam vel fideiussoribus subventum est: quibus
quasi mandator vel fideiussor conventus uti potes.

De soluto simpliciter.

21. Idem A. Chresimo.

Si usuras praestari pignore dato convenerat, & in conti-
nenti numeratione facta, postea vel ante d, propter
quod debitum solutionem feceras, non e designasti: ha-
buit f creditor in usuras tibi accepto ferenda soluta
quantitatis facultatem.

De pignoribus.

22. Idem A. Carino.

Pignoribus quidem intervenientibus, usurae, quae sine g
stipulatione peri non poterant, pacto h retineri i pos-
sunt k.

† Verum hoc iure constituto, cum huiusmodi nullo in-
terposito pacto tantummodo certae summae praestari pec-
nam convenisse proponas: nec peti, nec retineri quic-
quam amplius potest, & ad pignoris solutionem urgeri te
disciplina juris perspicis.

De oleo & quibuscunque fructibus.

23. Idem A. Jafoni.

Oleo l quidem, vel quibuscunque fructibus mutuo
datis, incerti m pretii ratio additamenta n usurarum
ejusdem materiae suasit admitti.

De negotii gestis.

24. Idem A. Glauciae.

Si mater o tua major annis constituta, negotia p, quae
ad te pertinent, gesserit: cum omnem q d diligentiam r
praestare debeat: usuras f pecuniae tuae, quam admini-
strasse fuerit comprobata, praestare compelli potest.

De auro, argento, veste.

25. Imp. Constantinus A. ad Populum.

Pro t auro & argento & veste facto chirographo licitas
solvi vel promitti usuras iussimus.

De praescriptione triginta vel quadraginta annorum.

1. De modo usurarum.

26. Imp. Justinianus A. Mennae P.P.

EOS u, qui principali actione per exceptionem triginta x
vel quadraginta annorum, sive personali sive hypo-
thecaria ceciderunt, || jubemus || non posse super usuris,
vel fructibus praeteriti y temporis aliquam movere qua-
stionem, dicendo ex iisdem temporibus eas velle sibi per-
solvi, quae non ad triginta vel quadraginta praeteritos an-
nos referuntur, asserendo singulis annis earum actiones
nasci: principali z enim actione non subsistente, satis su-
pervacuum est, super usuris vel fructibus adhuc iudicem
cognoscere.

† Super usurarum vero quantitate etiam generalem
sanctionem facere necessarium a esse duximus, veterem
duram & gravissimam earum molem ad mediocritatem

maiores usuras stipulari, δὲ τὸ ἀδελφὸν τῶν καπνῶν, propter incertitudinem fructu-
um. Synops. l. 1. c. 66. 3. Harm. 7. §. 24. Quippe nonnunquam accidit, ut mutans certum mo-
dos, pactusim usurae nomine modum unum in singulos menses, quod usura est centesima:
sed fortasse cum mutuo darem 100. illos modios, uno aureo modi sex veniebant: verum fer-
tilitate sequuta, quum debitor mensuram mihi modum solvit, non centesimam, sed bes-
sem mihi centesimae praestat. Hoc enim facit aestimatio modii, propter inaequalem annorum
copiam. Ita Scholiast. Syn. ibi loco. dixi ad l. 17. sup. eod.

n l. 16. sup. eod. Cujac. hinc colligit, fruges recepisse immodicas usuras, adde Nov. 32. vel
supra legitimum modum, idque confirmat Graecorum autoritate 3. obs. 35. sed ea de re dixi ad
l. 17. sup. eod.

o Paul. sent. 4. §. 4.

p v. l. 13. sup. eod. Paul. ib. §. 3. §. 4.

q Paul. sent. 4. §. 4. dixi ad l. 3. §. 9. ff. de negot. gest.

r Paul. ib. §. 1.

s d. l. 13. d. §. 3. l. 37. §. 1. ff. eod.

t Omne debitum rei fungibilis sive mutabilis, nudo pacto, vel consensu, sive incont-
nenti, sive ex quocunque intervallo, mutuum fieri, seu in mutuum converti potest. Molin.
de usur. q. 85. n. 660. l. 12. sup. eod. l. 8. sup. p. eod.

u Sortis (ut & omnis actio personalis) triennio praescribitur. An & sortis usurae? o n pae
πραξις & i.e. heros patricius, putabat non praescribi triennio, quum usurae singulis an-
nis nascantur. Nam 30. annis sortis ratione elapsus, inveniuntur usurarum nomine anni pri-
mi, decurrisse anni, 29. secundi anni, 29. atque ita deinceps? Idem in fructibus censabat Pa-
tricius: verum hae sententia reprobatur hac constitutione: cum sit absurdum, causa princi-
pali sortis sublata, de usuris & fructibus contendere. Syn. Basil. eod. c. 69.

x Triginta vel quadraginta annis personales & hypothecariae actiones intereunt. l. 2. sup. de
pecunia constituta.

y l. 28. inf. eod.

z dixi ad l. 12. in fin. ff. de reg. jur. Actione sortis sublata, iniquum est de usuris & fructi-
bus contendere.

a fuerat enim incertus usurarum modus ante Justinianum, v. Molin. de usur. num. 42. aut
saltem gravis & durus, idem num. 54.

a i.e. nauticis.
b usuris modus
iure injectus est.
v. quae scripti ad
l. 1. §. 3. in fin. ff. de
pign.
c Beneficia debi-
toribus usurariis
concessa, ad eorum
mandatores & fi-
deiussores perti-
nent.

d hinc colligit
Cujac. 13. obs. 31.
ante gestum nego-
tium auctoritatem
interpositam tu-
toris valere.

e v. l. 11. §. de so-
lut. l. 5. §. 2. ff. de
solut.

f Sortem & usu-
ras debens, si quas
quantitates credi-
tori solvit, nulla
facta mentione,
quo nomine sol-
veret, facultatem
habet creditor, si
velit, in usuras
duntaxat acce-
ptam facere solu-
tionem. Syn. eod.

g l. 8. §. 4. ubi tamen
Scholiastes speci-
em hanc ponit,
sortem & usuras
debentem, si li-
bras 60. solvat,
pro rata 40. qui-
dem in sortem;
20. vero in usuras
dedisse videt.

h Usura sine sti-
pulatione ex cu-
do pacto non pe-
runtur, nisi & pi-
gnora in usuras
ex pacto dandas,
detineantur: Tunc
enim & sine sti-
pulatione petuntur,
ut hic, Scholiastes
Syn. Basil. 7. tit. 6. ex
lib. 26. tit. 5. c. 1.
l. 3. l. 4. sup. eod.

i l. 17. §. 4. ff. eod.
l. 24. ff. de pra-
scrip. verb.

k l. 4. §. 1. ff. eod. v.
Cujac. 8. obs. 17. in
fin.

l i per exceptio-
nem doli. l. 2. §. de
fiscalib. usur.

m modo legiti-
mae sint. l. 27. in
fin. ff. eod.

n i. e. re liquida,
idem in aridis, di-
xi ad l. 12. sup. eod.

o Fructibus mu-
tuo datis, licet &

u

dedu-

a Usurarum ratio ex hoc loco ex Scholiaste Syn. 23. tit. 32. c. 47. & 69. & Harm. 3. tit. 7. §. 25. hac est a Justiniano definita: In illustribus τρεῖς τριῶν centesimae, i. e. nummi quatuor. ὅτι τρεῖς τριῶν καὶ ἑκατομμύριον (qui ἀρροπορεῖται, ὁ ἐμπορεῖται Harm. d. loco.) id est, in nummulariis, ceterisque negotiatoribus διμοῖρον ἑκατομμύριον bes centesimae, hoc est, nummi octo. Legitima vero usura eorum, qui διαπορεύονται τοκίσας ἢ τοι ὀμνύντας: usuram trajecitiam nauticam, periculo suo capiunt, ἑκατομμύριον est centesima, hoc est, nummi duo-

decim: in aliis hominibus ἡμικατομμύριον, centesimae semis, i. e. nummi sex. Quid Ecclesiae & venerabiles domus? quadrantem centesimae, i. e. nummos tres accipiunt, Scholiastes d. loco. & praestant. Harm. d. loco.

b Illustribus personis trientes usurae permittuntur, ut hic. & J. eod. ibi, ultra tertiam partem, & sic minores. Sic trientium foenus etiam Alexander exercebat, teste Lampridio, quod tamen legis modo non dicitur. Fiscus enim medias stipulatur semisses sc. l. u. r. de fiscalib. usuris. Civitatum quoque usurae sunt semisses. l. 10. ff. de public. Ecclesiasticae vero quadrantem. v. Nov. 7.

c Tertia pars centesimae, triens usura, Quatre pour cent. l. 3. §. 1. ff. de contr. tut. d. Ergasterium, est negotiatio. Praestunt ergasterio trapezitae, argentarii, & ceteri institores. l. 26. sup. de episc. l. 9. inf. de oper. pub. l. 2. inf. de met. Est & locus ubi opus sit, officina. e. Justis negotiatoribus terrenis, mediterraneis aut terrestribus, beses usurae permittuntur, inf. ibi: ad bessem. Argentariis, licet stipulari beses usurae. Inter negotiatores usura legitima bes est, quin argentariis beses debentur, licet eas non fuerint stipulati. Nov. 136. Quid, si negotiarii desinant, aut nomen alteri cedant? beses usurae debentur. Molin. ibid. num. 60. 61.

f Licita est negotiatio, vel ea, quae vere foeneratitia est, qua funguntur ii, qui nullam etiam aliam exercent. g. Bes usura est ad centesimam, quod bes ad assem. Beses usurae sunt duae partes centesimae, 150. partem sortis quolibet mense pendens, integram vero sortem 12. annis & 6. mensibus. Annuatim solvuntur 8. in 100. hinc pour cent. Id foenus Antoninus Pius exercebat. Jul. Capitol. in ejus vita.

h Usura centesima, non major, maritimis & navigantibus permittitur. An centesima dicitur anni ratione, an vero certi duntaxat itineris, quod anno potest esse brevius? Prius ait Molin. num. 91. de usur.

i Centesima usura, douze pour cent. quae centesimo mense sortis quantitatem parit & reddit. Solebant enim veteres in menses, non in annos foenerari. Plutarchus in libello περὶ τῆς μὴ δαρεῖς: Ἀλκίνοος ἀνερῆς ἑσφηνόση. Horat. Epod. oda 2. Omnem re egit Idibus pecuniam, Quarit Kalendis ponere. Inde usura mensura Ciceroni 6. ad Attic. de duplici centesima. v. l. nihil interest. 4. ff. de nautico foenore.

k Non illustres, quique non sequuntur mercatorum terrestrem vel maritimam, dimidias centesimae possunt stipulari. Ergo & rustici? Possunt videntur, cum hic non excipiantur, quamvis & hi solas trientes possint promittere. Nov. 32. Quadrantes quoque accipiuntur ab ecclesia. Scholiast. 27. Eccl. 3. 3. Harm. 7. περὶ καρπῶν.

l. 2. in fin. J. de usuris rei jud. Dimidia centesimae seu semis usura parit annuatim sex in centum: Six pour cent. foenus aureos parit quotannis in centenos. Theod. 4. de alt.

m & ita qualitas foeneris ex qualitate foenerantis metienda: ut mercator eo pacto possit beses stipulari & capere ab illustri: illustri non possit capere ultra trientes a mercatore.

n Citra stipulationem & pactum expunguntur usurae, quae exiguntur propter moram. l. 32. ff. eod.

o Stipulationis verbo Molin. intelligit omnem conventionem. ibid. num. 56. Verum hunc locum autor Synops. d. c. 69. ita accipit, usuras majores accipi non posse, ne quidem per retentionem pignorum. l. 4. §. 3. vers. nec pignora: ff. de nautico foenore. Alias usurae legitimae non tantum stipulatione interposita promissae servantur, sed pignoris quoque retentione, licet nudo pacto & citra vinculum stipulationis promissae. l. 4. §. eod.

p In usuras majores legitimis iudex reum condemnare non potest praetextu consuetudinis locorum: hoc est, etiam si consuetudo loci sit usuras majores legitimis praestari. Syn. d. loco.

q quae sc. pertinet ad usuras debitas ex mora, non ad illas, quae debentur ex superiori stipulationis aliquam. r sensus est, praetextu consuetudinis usuras ex nuda mora debitas, semisses esse. Tres casus excipe: pupillares, v. l. 1. J. de usur. pup. sociorum, v. l. 4. J. de adif. rei judicatae. l. 3. J. de usuris rei judic.

s habet tamen citra superfluum, & ita utile per inutile non vitiatur. l. 15. §. eod. l. 20. ff. eod. l. 8. §. si certum. l. 26. ff. de cond. indeb. l. 10. 2. in fin. ff. de solut. Molin. addit, nullum casum in jure reperiri, in quo propter excessum vel administrationem illicitam, foenus totum vitietur, excepto casu singulari, Nov. 32. de saner. agr. v. tamen eundem q. 10. de usur. n. 139.

t Usurae legitimis majores acceptae, in sortem imputandae. u Creditori non licet a debitore aliquid accipere nomine siliquarum aut consuetudinis: si quid autem acceperit, id in sortem computabit.

x καρχηδὼν ἢ οὐνδρεῖον, 23. Eccl. 3. c. 69. Siliqua 24. pars solidi. y quas creditores sorte stipulabantur dari executoribus pro pecunia exigenda, vel tabellionibus pro cautione scribenda. z v. Molin. de usur. q. 13. n. 164.

a Illustri, cui trientes tantum stipulari permittitur, per argentarium, cui licitae sunt beses, i. e. majores stipulari non potest, hinc collige, Peccari etiam per intercedentem seu interpositam personam, dixi ad l. 5. c. de legib. atque ita, majores usuras stipulari non possumus. δια μέσου ἀγοράστου, per mediam personam. Syn. d. loco.

b hinc colligitur, quæstionem, causas, & leges usurarum non esse fori (ut vocant) ecclesiastici, sed imperialis, qua de re v. Molin. quæst. de usur. num. 70. 71.

deducentes. Ideoque a jubemus illustribus b quidem personis, siue eas praecedentibus minime licere ultra tertiam c partem centesimae, usurarum nomine in quocunque contractu viii vel maximo stipulari.

† Illos vero, qui ergasteriis d praestunt e, vel aliquam licitam f negotiationem gerunt, usque ad bessem g centesimae || usurarum nomine in quocunque contractu || suam stipulationem moderari.

† In trajecitibus h autem contractibus, vel specierum foenori dationibus, usque ad centesimam i tantummodo licere stipulari, nec eam excedere; licet veteribus legibus hoc erat concessum.

† Ceteros k autem || omnes || homines dimidiam l tantummodo centesimae usurarum || nomine || posse stipulari m: & eam quantitatem usurarum etiam in aliis omnibus casibus nullo modo ampliari, in quibus citra n stipulationem o exigi usurae solent. Nec p liceat iudici memoratam augere taxationem q occasione consuetudinis r in regione obtinentis.

† Si quis autem aliquid contra modum hujus fecerit constitutionis, nullam penitus de f superfluo habeat actionem: sed & si acceperit, in r sortem hoc imputare compelleretur.

† Interdicta u licentia creditoribus ex pecuniis foenori dandis aliquid detrahete vel retinere siliquarum x nomine, vel sportularum y, vel alterius cujuscunque causa gratia. Nam si quid hujusmodi factum fuerit, principale debitum ab initio ea quantitate minuetur z, ut tam ipsa minuenda pars, quam usurae ejus exigi prohibeantur.

† Machinationes etiam creditorum, qui ex hac lege prohibiti majores usuras stipulari alios medios a subiciunt, quibus hoc non ita interdictum est, rescantes jubemus b, si quid tale fuerit attentatum, ita usuras compu-

tari, ut necesse esset, tanquam si ipse, qui alium interposuit, fuisset stipulatus: in quo casu sacramenti a etiam illationem locum habere sancimus b. Datum Constantinop. Justiniano Col.

Ne usura ultra duplum currant.

27. Idem A. Mennae P. P.

DE usuris, quarum modum jam c statuimus, pravam d quorundam interpretationem penitus removens, jubemus, etiam eos, qui ante eandem sanctionem ampliores quam statuta sunt, usuras stipulati sunt, ad modum eadem sanctione taxatum ex e tempore lationis ejus suas moderari actiones: scilicet illius temporis, quod ante eam defluxit Legem, pro tenore stipulationis usuras exacturos.

1 ¶ Cursum insuper usurarum ultra f duplum minime procedere concedimus, nec si pignora g quadam pro debito creditori data sint, quorum occasione quadam veteres Leges & ultra duplum usuras exigi permittebant. Quod || & || in bonae fidei judiciis, ceterisque omnibus calibus, in quibus usurae exiguntur, servari censemus.

Ne usura in sortem convertantur, & ne usura usurarum exigantur.

28. Idem A. Demostheni P. P.

UT nullo modo usurae h usurarum a debitoribus exigantur, & veteribus quidem legibus constitutum fuerat, sed non perfectissime cautum: si enim usuras in sortem redigere fuerat concessum, & totius summae usuras stipulari: quæ differentia erat debitoribus, a quibus revera usurarum usurae exigebantur? hoc certe erat non rebns i, sed verbis tantummodo legem ponere. Quapropter hac aperitissima lege definimus, nullo k modo licere cuiquam usuras praeteriti temporis vel l futuri m in sortem redigere, & earum iterum usuras stipulari. Sed & si hoc fuerit subsecutum: usuras quidem semper usuras manere, & nullum usurarum aliarum incrementum sentire: forti autem antiquae tantummodo incrementum usurarum accedere.

De duplo.

29. n.

USURAE o minutim p & per q intervallum solutae cum duplo compensantur, etiam si non universa simul r solutae fuerint.

30. f.

PRÆSENS t Constitutio declarat, usuras particulatim u solutas, duplum debita sortis non excedere. Verum excipitur id, quod positum est in 160. Nov. de usuris pecuniae municipalis x.

DE y NAUTICO z FOENORE.

TIT. XXXIII.

z. Imp. Diocletianus & Maxim. AA. Honorato.

TRAJECTIAM a pecuniam, quæ periculo b creditoris datur, tamdiu c liberam esse ab observatione communium usurarum, quamdiu navis ad portum adplerit, manifestum est.

2. Idem AA. Chosimaniae. CUM dicas te pecuniam ea lege dedisse, Ut in sacra d Curbe tibi restitueretur, ne e incertum periculum, quod

ff. de magis. conveni. l. 1. inf. de fiscal. usur. fructuum usura. l. 15. ff. hoc tit.

1 Rebus, non verbis loquimur. v. Molin. d. loco n. 236. Cicero pro Caelina. Non ex verbis jus pendet, sed verba ferunt hominum consilii & autoritatis.

k Nec pro futuro temporis usuris, nec pro usuris annorum, qui praeterierunt, ullo modo pasci usuras quis potest: ne quidem, si juxta formam veteribus usitatam fiat. Syn. Bas. eod. c. 71.

l & sic omnis Anatocismus sublevis. Molin. ibid. n. 44. Est autem Anatocismus, quoties usura sorti conjuncta, alias usuras parit. l. 7. §. 12. l. 58. §. 1. §. 4. ff. de admin. tut. nec est simplex renovatio aut continuatio usurarum quam Plutarchus ἐν ἀλλήλοις: παλιντοκία. Cicero 3. ad Atticum. 20. ἀνατοκία nuncupat. Puto Anatocismus, de quo hic agitur, odio foeneratorum interdicti. Alias, si novam sortem debitori numerare licet, & ab eo novas alias usuras stipulari, cur non acceptas ab eodem usuras brevi manu, eidem remunerare sortis instar licebit? ut ex ea pecunia novas usuras praestet. d. §. 3. d. §. 1. & 4. Hoc adiciendum Novella Leonis in universum usuras vetari.

m Licet usuras in futurum accipere. l. 57. ff. de patris. l. 2. §. 6. ff. de deli. mali. l. 122. ff. de verb. obl. at eas acceptas in sortem redigere, & iis redactis usuras exigere non licet. n Syn. d. loco c. 72.

n Leunclavii interpretatio. p κατὰ μῆτρον adde Nov. 121. q καὶ κατὰ χρόνον hoc est, divetis tempore solutae. r κατὰ πᾶν & ὅφ' ἐν.

s Syn. d. loco. c. 73. t Interpretatio Leunclavii.

u κατὰ μέτρον.

x Usurae in universum currunt in debitis ad municipia pertinentibus & usuris publicis. Scholiast. Syn. d. c. 73. i. e. ultra duplum currunt.

y 22. ff. 2. Nov. 106. 110. z seu maritimo.

a i. e. quæ trans mare vehitur, l. 1. ff. eod. διαπρόντια χρήματα dicuntur Graecis, Syn. Bas. c. 7. tit. 7. ex lib. 53. tit. 5. c. 1. & passim 3. Harm. 7. §. 20. erat autem foenus nauticum, centesima: ut & si quis fructus credidisset. d. §. 20. Syn. eod. c. 15.

b l. 4. ff. eod. aliud in terrena. c non ulterius: difficulto periculo maris, die, aut conditione cellis, inter negotiatores bes usura debiti incipit & cessat centesima. v. Molin. de usur. n. 91. Cujac. d. Nov. 106.

d Sacra urbs non est Hierosolyma, ut quidam putant, sed vel Constantinopolis vel Roma. arg. l. 2. J. quæ res exportari. e Creditor ad quem periculum navigationis non pertinet, usuras majores non accipit. Syn. Bas. eod. c. 18.

a v. quæ notavi ad l. 6. §. 4. sup. de hys, qui ad eccles.

b Hoc apud autorem Synops. additur. Illos qui tabernis praestunt vel aliquam negotiationem licitam (quoniam qui illicitam exercent, ut tincturam purpuream & monetas, etiam puniri debent) exercent ad bessem usque, centesimae stipulationem suam moderari.

c i. e. l. 26. sup. eod.

d Ad majores ante hanc legem constitutas ac promissas usuras, foeneratores non putabant hanc legem pertinere.

e v. Molin. q. 10. de usur. num. 142. 153. & q. 16. n. 183. Papon. 12. Arreth. 7. num. 16. adde Nov. 73. c. 9. & 115. c. 1.

f Nov. 121. Nov. 138. Nov. 160. l. 12. J. mandati. l. 26. §. 1. D. de cond. indeb. l. 4. §. 1. ff. de nante. foenore.

g In usurarum causis aliquid juris pignoris & retentionis toleratur, sed intra legitimum modum: veteris usuris ultra duplum, etiam si creditor pignoris accepit sibi caverit, v. Molin. de usur. num. 47. 107.

h l. 24. §. 5. de hys, qui not. l. 28. §. 1. ff. de cond. indeb. l. 2. §. 5. de admin. rer. Non est accessio accessionis: ut usus seu usura usus, ut hic: pecuniae usus. l. ult.

i v. Molin. q. 10. de usur. num. 142. 153. & q. 16. n. 183. Papon. 12. Arreth. 7. num. 16. adde Nov. 73. c. 9. & 115. c. 1.

j Nov. 121. Nov. 138. Nov. 160. l. 12. J. mandati. l. 26. §. 1. D. de cond. indeb. l. 4. §. 1. ff. de nante. foenore.

k In usurarum causis aliquid juris pignoris & retentionis toleratur, sed intra legitimum modum: veteris usuris ultra duplum, etiam si creditor pignoris accepit sibi caverit, v. Molin. de usur. num. 47. 107.

l l. 24. §. 5. de hys, qui not. l. 28. §. 1. ff. de cond. indeb. l. 2. §. 5. de admin. rer. Non est accessio accessionis: ut usus seu usura usus, ut hic: pecuniae usus. l. ult.

m v. Molin. q. 10. de usur. num. 142. 153. & q. 16. n. 183. Papon. 12. Arreth. 7. num. 16. adde Nov. 73. c. 9. & 115. c. 1.

n Nov. 121. Nov. 138. Nov. 160. l. 12. J. mandati. l. 26. §. 1. D. de cond. indeb. l. 4. §. 1. ff. de nante. foenore.

o In usurarum causis aliquid juris pignoris & retentionis toleratur, sed intra legitimum modum: veteris usuris ultra duplum, etiam si creditor pignoris accepit sibi caverit, v. Molin. de usur. num. 47. 107.

p l. 24. §. 5. de hys, qui not. l. 28. §. 1. ff. de cond. indeb. l. 2. §. 5. de admin. rer. Non est accessio accessionis: ut usus seu usura usus, ut hic: pecuniae usus. l. ult.

q l. 24. §. 5. de hys, qui not. l. 28. §. 1. ff. de cond. indeb. l. 2. §. 5. de admin. rer. Non est accessio accessionis: ut usus seu usura usus, ut hic: pecuniae usus. l. ult.

r l. 24. §. 5. de hys, qui not. l. 28. §. 1. ff. de cond. indeb. l. 2. §. 5. de admin. rer. Non est accessio accessionis: ut usus seu usura usus, ut hic: pecuniae usus. l. ult.

s l. 24. §. 5. de hys, qui not. l. 28. §. 1. ff. de cond. indeb. l. 2. §. 5. de admin. rer. Non est accessio accessionis: ut usus seu usura usus, ut hic: pecuniae usus. l. ult.

t l. 24. §. 5. de hys, qui not. l. 28. §. 1. ff. de cond. indeb. l. 2. §. 5. de admin. rer. Non est accessio accessionis: ut usus seu usura usus, ut hic: pecuniae usus. l. ult.

u l. 24. §. 5. de hys, qui not. l. 28. §. 1. ff. de cond. indeb. l. 2. §. 5. de admin. rer. Non est accessio accessionis: ut usus seu usura usus, ut hic: pecuniae usus. l. ult.

x l. 24. §. 5. de hys, qui not. l. 28. §. 1. ff. de cond. indeb. l. 2. §. 5. de admin. rer. Non est accessio accessionis: ut usus seu usura usus, ut hic: pecuniae usus. l. ult.

y l. 24. §. 5. de hys, qui not. l. 28. §. 1. ff. de cond. indeb. l. 2. §. 5. de admin. rer. Non est accessio accessionis: ut usus seu usura usus, ut hic: pecuniae usus. l. ult.

z l. 24. §. 5. de hys, qui not. l. 28. §. 1. ff. de cond. indeb. l. 2. §. 5. de admin. rer. Non est accessio accessionis: ut usus seu usura usus, ut hic: pecuniae usus. l. ult.

a l. 24. §. 5. de hys, qui not. l. 28. §. 1. ff. de cond. indeb. l. 2. §. 5. de admin. rer. Non est accessio accessionis: ut usus seu usura usus, ut hic: pecuniae usus. l. ult.

b l. 24. §. 5. de hys, qui not. l. 28. §. 1. ff. de cond. indeb. l. 2. §. 5. de admin. rer. Non est accessio accessionis: ut usus seu usura usus, ut hic: pecuniae usus. l. ult.

c l. 24. §. 5. de hys, qui not. l. 28. §. 1. ff. de cond. indeb. l. 2. §. 5. de admin. rer. Non est accessio accessionis: ut usus seu usura usus, ut hic: pecuniae usus. l. ult.

d l. 24. §. 5. de hys, qui not. l. 28. §. 1. ff. de cond. indeb. l. 2. §. 5. de admin. rer. Non est accessio accessionis: ut usus seu usura usus, ut hic: pecuniae usus. l. ult.

e l. 24. §. 5. de hys, qui not. l. 28. §. 1. ff. de cond. indeb. l. 2. §. 5. de admin. rer. Non est accessio accessionis: ut usus seu usura usus, ut hic: pecuniae usus. l. ult.

f l. 24. §. 5. de hys, qui not. l. 28. §. 1. ff. de cond. indeb. l. 2. §. 5. de admin. rer. Non est accessio accessionis: ut usus seu usura usus, ut hic: pecuniae usus. l. ult.

g l. 24. §. 5. de hys, qui not. l. 28. §. 1. ff. de cond. indeb. l. 2. §. 5. de admin. rer. Non est accessio accessionis: ut usus seu usura usus, ut hic: pecuniae usus. l. ult.

h l. 24. §. 5. de hys, qui not. l. 28. §. 1. ff. de cond. indeb. l. 2. §. 5. de admin. rer. Non est accessio accessionis: ut usus seu usura usus, ut hic: pecuniae usus. l. ult.

i l. 24. §. 5. de hys, qui not. l. 28. §. 1. ff. de cond. indeb. l. 2. §. 5. de admin. rer. Non est accessio accessionis: ut usus seu usura usus, ut hic: pecuniae usus. l. ult.

j l. 24. §. 5. de hys, qui not. l. 28. §. 1. ff. de cond. indeb. l. 2. §. 5. de admin. rer. Non est accessio accessionis: ut usus seu usura usus, ut hic: pecuniae usus. l. ult.

k l. 24. §. 5. de hys, qui not. l. 28. §. 1. ff. de cond. indeb. l. 2. §. 5. de admin. rer. Non est accessio accessionis: ut usus seu usura usus, ut hic: pecuniae usus. l. ult.

l l. 24. §. 5. de hys, qui not. l. 28. §. 1. ff. de cond. indeb. l. 2. §. 5. de admin. rer. Non est accessio accessionis: ut usus seu usura usus, ut hic: pecuniae usus. l. ult.

a creditorem.
b ob pactum con-
tractum scilicet.
c alius personis
se ab his, quæ ma-
ri negotiantur.
d Salona, seu
Salona, navale
Dalmatiz. Stra-
bonem 7. nec enim
ad Saloniem me-
diterranea Bi-
thyniz hic locus
referendus, unde
Salonites casus
dictus. vide Stra-
bonem 2.
e illicite merces
confiscantur.
f si vitio debito-
ris pecunia nau-
tica confiscata
est, creditor non
competit in debi-
torem actio: &
merito. Nam cessat
maris periculum
in se suscepit, ca-
sus supervenien-
tes culpa debito-
ris non recipit.
g Trajectitæ seu
nauticæ pecuniæ,
periculo credito-
ris mutuo daban-
tur.

ex navigatione maris metui solet, ad te a pertinuisse b
profitearis, non est dubium, pecuniæ creditæ ultra lici-
tum c modum || te usuras exigere non posse.

3. Idem AA. Junia.

Cum proponas te nauticum fœnus ea conditione dedis-
se, Ut post navigium, quod in Africam dirigi debitor adse-
verabat, in Salontanorum d portum nave delata, fœnebris
pecunia tibi redderetur, ita ut navigii duntaxat, quod in
Africam destinabatur, periculum susciperes: perque
vitium debitoris, nec loco quidem navigii servato, illicitis
e comparatis mercibus, quæ navis continebat, fiscum
occupasse; amissarum f mercium detrimentum, quod
non ex marinæ tempestatis discrimine, sed ex præcipiti
avaritia, & incivili debitoris audacia accidisse adsevera-
tur, adscribi || tibi || juris publici ratio non permittit.

4. Idem AA. Eucharisto.

Trajectitæ quidem pecuniæ, quæ g periculo credito-
ris mutuo datur, casus, antequam ad destinatum lo-
cum navis perveniat, ad debitorem non pertinet. || Sine ||
hujusmodi vero conventionē, infortunio naufragii debi-
tor non liberabitur.

DEPOSITI h, VEL CONTRA.

TIT. XXXIV.

Dere iustitiz; de concurrentibus actionibus.

1. Imp. Alexander A. Mesteno.

Si i incursum latronum vel alio fortuito casu ornamen-
ta deposita apud interfectum perierint: detrimentum
ad heredem ejus, qui depositum accepit, qui dolum &
solum & latam l culpam (si m non aliud specialiter
convenit) præstare debuit, non pertinet. Quod si præ-
textu latrocinii commissi, vel alterius fortuiti casus, res,
quæ in potestate hæredis sunt, vel quas dolo desit possi-
dere, non restituuntur; tam depositi, quam n ad exhi-
bendum actio, sed & in rem vindicatio competit.

De usuris.

2. Imp. Gordianus A. Celso.

Usuræ in o depositi actione, sicut in ceteris bonæ fi-
dei judiciis p, ex mora q venire solent.

De usuris & de furti actione.

3. Idem A. Austerio.

Si depositi experiaris, non immerito || etiam || usuras r
tibi restitui flagitabis: cum tibi debeat gratulari, quod
furti s euni actione non facias obnoxium. Si quidem qui
rem depositam invito domino sciens prudensque in usus t
suos converterit, etiam furti delicto succedit.

De usuris.

4. Idem A. Timocrati.

Si u deposita pecunia is, qui eam suscepit, usus x est,
non dubium est, etiam usuras y debere præstare z.
Sed si cum depositi actione expertus es, tantummodo a
fortis facta condemnatio est: ultra non potes propter usu-
ras experiri. Non b enim duæ sunt actiones, alia fortis,
alia usurarium, sed una: ex qua condemnatione facta, ite-
rata actio rei iudicata exceptione e repellitur.

latarum, amotarum. Syn. Basil. eod. Dixi in Nomenclatore meo ad Harmonopolium 1. tit. 3.
§. 1. in voce ἀποκρύψης ὄρεος. o Ex mora, depositi usura, l. 24. in fin. ff. eod. &
fructus debentur. Paul. 2. sent. 12. §. 2. p l. 29. in fin. ff. eod. l. 32. §. 2. ff. de usur. puta
locati l. 54. ff. locati. pro socio, l. 60. ff. pro socio, negotiorum gestorum actione, l. 38. ff. de
neg. & alii, quorum sit mentio in §. 28. inf. de act. q Item dicendum si depositarius,
re deposita fuerit usus, v. l. 3. 4. inf. eod. r Humanitatis est, deteriore uti actione.

f Concursum actionis furti admittitur cum actione depositi, l. 29. ff. eod. pro socio, l. 45.
46. ff. pro socio, & mandato, l. 22. §. 7. ff. mand. vide Cujac. 17. obs. 12. x l. 4. J. eod. l. 28.
in fin. l. 25. §. 1. l. 29. D. eod. adde l. 1. §. 1. D. de usur.

u Depositarius, si ex deposito usuras accipit: si ipse deposito sit usus, usuras præstat.
3. Harm. 9. §. 4.

x vide l. 3. §. 2. l. 8. §. 5. ad exhibendum.
y Non tenetur etiam lucrum ex deposito factum restituere, potest enim fieri, ut lucrum ex
pecunia deposita fecerit? Teneri videtur, cum iniquum sit ex re mea fieri locupletiorē,
cum gratuitam, integram, & abstinentem ab omni lucro fidem debeat. l. 38. circa fin. D. de
negotio, & cum dolo faciat, qui id quod ad se pervenit, non reddat. l. 1. in fin. ff. eod. Sed
non ita est, nec enim statim meum est, quod ex mea pecunia comparatur. l. 1. inf. si quis
fibi vel alteri. Quia scholastici negant usurarium ad restituendum lucrum ex usuris ac-
ceptis factum, teneri: sed ad eas tantum pecunias, quas illicite exegit, quæ de re vide ple-
nius apud Molliæum de usuria quaest. 83. num. 627. 628. lucrum hujusmodi superlucrum
appellatur.

z etiam mea sit mora.

a adde l. 3. vers. si cui vis. inf. de usuria rei jud. l. 49. in fin. ff. de all. emp.

b Imo duæ sunt, l. 4. vers. ibi enim duæ. D. de eo, quod certo. Solve, Usurarum promif-
sorum ex sit pactione, duæ sunt obligationes: usurarum ex mora unica obligatio. Hæ per
non possunt, priores possunt. l. 23. D. ex op. rei jud.

c l. 5. 6. D. de except. rei jud.

De sequestro.

5. Imppp. Valent. & Gallienus. AA. & Valerianus
Cæsar Claudiano.

Propter instrumenta quidem, quæ te deposuisse cum
adversario tuo dicis, Ut a residua pecunia, quæ ex con-
ductione debebatur b soluta, ea reciperes: si e id, quod pla-
cuerat implesti, sequestrum d potes convenire. Quam-
vis e autem hæc redditā non fuerint: ramen adversus
eum, a quo fundum conduxeras, si omne, quod ex con-
tractu debebatur, reddidisti; ipsis solutionibus f tutus es.

6. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC.
Alexandro.

Is g, penes h quem utramque i partem transactionis
vel alia instrumenta commendasse k dicis, Legem, qua
hac suscepit, servare l necesse habet m.

De pecunia deposita & a depositario credita.

7. Idem AA. Attico.

Desiderium tuum cum rationibus juris non congruit:
nam n si custodiam o pecuniæ suscepisti, quam aliis a
te || mutuo || datam p, conscriptum instrumentum, quo
hanc tibi reddi prosteris, arguit q: solutionem ejus com-
petentem improbe reculas r.

8. Idem AA. Alexandro.

Si is, qui depositam a te pecuniam accepit, eam suo no-
mine vel cujuslibet alterius mutuo dedit, tam ipsum
de implenda suscepta fide, quam ejus successores s tene-
ri tibi certissimum est. Adversus eum autem, qui t accep-
pit, nulla actio tibi competit, nisi nummi extent: tunc
enim, contra possidentem uti || res || vindicatione u po-
tes.

De rebus commendatis a servo hæreditario.

9. Idem AA. Menophilo, & ceteris.

Cum x hæreditas personam y domini sustineat, ab hæ-
reditario z servo, priusquam patri vestro successerit-
is, res commendatas, secundum bonam fidem ab ejus,
qui suscepit, successoribus a apud Rectorem Provincie
petere potestis.

De infamia & condemnatione.

10. Idem AA. & CC. Septimæ.

Qui depositum non restituit, suo nomine conventus &
condemnatus ad ejus restitutionem cum infamia b
periculo urgetur. S. Id. Decemb. Nicomedia, CC. Coss.

De compensatione, deductione, doli exceptione. 1. De atto-
statione depositario ab alio facta, ne depositum
reddat.

11. Imp. Justinianus A. Demostheni P. P.

Si quis vel pecunias, vel res quasdam per depositionis
acceperit titulum c: eas volenti ei, qui deposuit, red-
dere illico d modis omnibus compellatur: nullamque e
compensationem f vel deductionem g, vel doli exceptio-
nem opponat: quasi & ipse quasdam contra eum, qui de-
posuit, actiones h personales vel in rem, vel hypotheca-
riam præstendens: cum non sub hoc modo depositum ac-
ceperit. Ut non concessa ei retentio generetur, & contractus,
qui i ex bona fide oritur, ad k perfidiam retrahatur. Sed &
si ex utraque parte aliquid fuerit depositum: nec in hoc
casu compensationis præpeditio oriatur: sed deposita
quidem res vel pecunia ab utraq; parte quam celerrime l
sine aliquo obstaculo restituantur, ei videlicet primum,
qui primus m hoc voluerit, & postea legitimæ actiones

o Depositarius, custos. p Nugatur, qui hac voce intelligit depositum. Reus hic co-
gitur ad solutionem. in fin. J. eod. ibi, solutionem. Depositarius non solvit, sed restituit.
q forte quia in eo adscriptum erat, pecuniam Titii, Sejo creditam fuisse ab Attico depositario.
r & ita, qui deposuit, si nullam depositi cautionem habet, potest in subsidium probationes
querere, etiam ex instrumento depositarii cum alio facto. Quod hic legimus depositarium
conveniri, an ideo excluditur actio adversus eum, qui meam pecuniam a depositario mutuo
accepit? l. 8. in fin. J. eod. l. 9. in fin. J. eod. l. 12. §. 1. l. 25. ff. eod. t dixi ad l. 13. §. de obl.
n v. l. 9. in fin. ff. de rei vind. x Depositum ab hæreditario servo, hæres actione conse-
qui & vindicare potest. 3. Harm. 9. §. 10. y vide l. 31. D. de har. inf. z l. 1. §.
29. D. eod. l. 16. D. de oblig. a l. 8. §. eod. b l. 1. l. 6. §. 6. D. de hui
qui notant. c l. e. de quibus depositum constat aliquo instrumento. Queritur autem
an id locum habeat in deposito confessorio locum habere ostendit Rol. a Valle. l. conf. 17. n. 2.
3. 4. 5. 49. seqq. quod consilium omnino videtur esse enim & perelegans & varia doctrina refertur.
d quam celerrime, vers. sed & ff. eod. prima fronte, vers. quod obtineat, in fin.
quam ocysime, in fin. hinc colligunt, Instrumentum depositi habere executionem paratam,
v. Rol. a Valle d. conf. num. 2. e Depositarius, deponenti suum depositum repertum,
objicere hæc non potest, compensationem, deductionem, doli exceptionem, actionem perso-
nalem, in rem hypothecariam. f Compensationis locus non est in causa depositi. Paul.
2. sent. 12. §. 3. l. 14. in fin. §. de compensationibus Nov. 84. c. 1. §. 30. vers. sed nostra, inf. de alio-
nib. 3. Harm. 9. §. 12. §. 1. in bona fide, inf. de all. g Deductio est partis: compensatio,
totius, interduo & partis. h d. l. 14. in pr. i Hæc verba significant, bonæ fidei
accessionem esse. v. Cujac. 17. obs. 4. k Quod bonæ fidei est, ad perfidiam non est tra-
hendum. l prima fronte, id est, illico, in pr. §. eod. & J. eod. quam ocysime.
m facit l. 29. D. de iudiciis.

a Sequester is est,
apud quem plu-
res in solidum
rem deposuerunt
certa conditione
custodiendam &
reddendam. l. 14.
Eclog. 2. cap.
περί μισθώ-
γῳ, id est,
de sequestris: ad-
de l. 6. inf. eod. l.
12. §. 1. l. 17. §. 1.
ff. de pos. l. 110.
ff. de reguli Jur.
b a te scilicet.
c ante conditio-
nem sequestri
impletam, agi
non potest. l. 1. §.
2. in fin. de pos.
d quid sequestrat
supra dixi.
e l. 4. 19. 23. inf. de
solutionibus. Ra-
tio ducit hinc
sumitur. nondum
enim plene libe-
ratus videbatur,
cui obligationis
instrumentum
nondum erat red-
ditum. sed non
ita est. constat e-
nim e contrario,
non continuo
censeri eum li-
beratum, etiam si
penes eum sit ob-
ligationis instru-
mentum. vide l.
20. §. de prob.
f Cur? solutione
extinguitur obli-
gatio. inf. quib.
mod. toll. oblig. l.
107. ff. de solut.
g l. e. sequestrat,
l. 5. §. eod.
h Qui ab utraque
parte vel transa-
ctionis vel ejus-
vis alterius con-
tractus instru-
menta depositi
nomine accepit,
necesse habet pa-
tis stare, quibus
ea suscepit. 3.
Harm. 9. §. 20.
i id est, actorem
& reum.
k l. e. deposuisse,
l. 1. §. 3. ff. de
dolo.
m nisi sponsio se
inhonestas. l. 17.
in fin. ff. de pref.
n Qui rem apud
se depositam apud
alium quempiam
adhibita scriptu-
ra deposuit, hanc
redde, quæ acce-
pit, restituere re-
cusat, cautionem
proferens, qua
se ostendit apud
alium deposuisse.
3. Harm. 9. §. 2.

a illico. §. eod.
b Profectione ter-
tio facta depolita-
rio, non potest
remorari vel im-
pedire depositi
mei restitutio-
nem.

c Illico. vide §. eod.

d in aliis causis
potest debitori
fieri denuncia-
tio, ne solvat cre-
ditori. vide l. 8.
D. de leg. commu-
for.

e Differentia vi-
detur in eo fuisse:
Pecuniam nu-
meratam depolita-
tam, pro parte
hereditaria res-
titui uni herede-
m deponentis
posse quidam ex-
stimabant: ne-
que eo nomine
coheredem a re-
liquis coheredi-
bus conveniri
posse, aliis parti-
bus pecuniae, casu
fortuito, apud
depositarium
peremptis, sibi
denique recte
partem suam ac-
cepisse: & in ea
accipienda vigi-
lasse. Massam ve-
ro auri, argenti
facti vel infecti,
massam, inquam,
vel speciem ar-
genti depositam
recte quidem re-
stitui pro parte
hereditaria hæ-
redi putabant:
verum si partes
reliquæ casu for-
tuito perissent
apud depositari-
um, censebant
eum heredem,
qui partem suam
in specie vel
massa ita accep-
isset, recte conve-
niri a coheredibus.
Hanc differenti-
am tollit Justinia-
nus, hoc con-
stitutum, ut ne qui
hæres sibi vigila-
verit in parte
sua depositi reci-
pienda, eo nomi-
ne a coheredibus
conveniat, aliis
partibus casu per-
emptis apud de-
positarium: si ve-
pars restituta de-
positi in pecunia,
sive in massa, sive
in specie consti-
tat: non hoc ma-
gis, quam illo
modo, heredem
coheredibus suis
obnoxium esse.

f l. 1. §. 36. D. eod.
g vide l. 1. §. eod.
h Sum qui re-
cepit, coheredi
aut socio non ob-
ligatur. l. 38. D.
familia. l. 62. D. pro socio. l. 31. D. locati: excipe. l. 22. D. familia.

i Quid si legamus, hæres. Est enim species hujus constitutionis, in hærede partem suam depositi recipiente.

k Industrii poenas negligentium non solvunt.

l vide 17. ff. I. adde 14. Ecl. 1. Oldend. class. 4. art. 24.

m Mandati directa competit ei, qui mandavit: Contraria, ei, cui mandatum est, vide l. 4. §. eod.

n Contraria mandati datur in mandatore. o Procurator potest a tertio quodam mutuum pecuniam accipere, explicandi mandati negotii causa.

p l. 12. §. 9. ff. eod. Paul. 2. sent. 15. §. 2. q. l. 17. §. eod. l. 7. ff. eod.

r Fidejussor pro reo potest solvere.

s Hæredibus fidejussoris competit contraria adversus reum principalem.

t i. e. detrimentum aut damnum datum pignoris, quæ creditor dederat debitoris prin-
cipalis causa.

u id est, ante litem contestatam. l. 16. ff. de procur.

integræ quoque ei reserventur. Quod obtinere (sicut jam dictum est) oportet, & si ex una parte depositio celebra est, ex altera autem compensatio fuerit opposita: ut, integra omni legitima ratione servata, depositæ res vel pecuniæ prima a fronte restituantur.

¶ Quod si in scriptis attestatio b non per dolum vel fraudem fuerit ei, qui depositum suscepit, ab alio transmissa, ut minime depositum restituat; hocque per jusjurandum affirmaverit: liceat ei, qui deposuit, sub defensionis cautela idonea præstita, res depositas quam c ocysime recuperare.

In auth. de deposito, & denunciation. inquilinorum. §.

1. col. 6. tit. fin. Nov. 88. c. 1.

Sed jam cautum est, ne quis extrinsecus depositario interdicat depositi restitutionem: qua subsecuta, depositor possidens pulsari poterit ab eo, qui interdixit.

† Si contra factum fuerit, damnum, quodcumque acciderit ei, qui vim passus est, præstabitur ab eo, qui interdixit, nec non & tertio centesima usurarum nomine, ex quo facta est hujusmodi contestatio.

† Quibus panis subjacet, qui vel inquilino d. dationem pen-
sionum, vel publica persona panis interdicit administrationem.

De hæredibus.

12. Idem A. Joanni P. P.

Supervacuum veterum differentiam e medio tollentes, si quis certum pondus auri vel argenti confecti vel in massa constituti deposuerit, & plures scripserit hæredes; & unus f ex his contingentem sibi portionem a depositario acceperit, alter superederit, vel alias fortuito casu impeditus hoc facere non potuerit; & postea depositarius in adversam inciderit fortunam, vel sine g dolo depositum perdidit: sancimus, non esse coheredi ejus licentiam venire contra eum coheredem suum, & ex ejus parte avellere, quod ipse ex sua parte consequi minime potuit, quasi eo, quod coheres accepit, communi constituto: cum si certæ pecuniæ depositæ fuerint, & suam partem unus ex hæredibus accepit, nemini veniat in dubium bene h eum accepisse partem suam, & non debere aliam partem attingere: nobis etenim non videtur esse homo i obnoxius, neque in massa, neque in specie, neque in pecunia numerata, qui suam partem suscepit, ne indu-
ctia k poenas desidia solvat: si enim & alius hæres tem-
pora opportuna, quemadmodum coheres ejus, obser-
vasset: & suam uterque reciperet, & sequentibus alter-
cationibus minime locus relinqueretur.

MANDATI VEL CONTRA m.

TIT. XXXV.

De sumptibus & de salario.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Leonida.

Aversus n eum, cujus negotia gesta sunt, de pecunia, quam de propriis opibus vel ab aliis o mutuo acceptam erogasti, mandati actionem pro forte & usuris p potes experiri. De salario q autem quod promisit, apud præsidem provinciae cognitio præbebitur.

2. Idem Augusti Marcello.

Cum ex causa fidejussionis pecuniam patrem tuum exsolvisse r proponas; habes s mandati actionem: qua non solum pecuniam, sed etiam pignora t in obligatio-
nem deducta, potes consequi.

Si is, qui actionem mandavit, egerit.

3. Idem AA. Germano.

SI pater tuus tibi sui juris constituto actionem adversus debitores suos mandavit: potuit & ipse præsens adver-
sus eos re u integra experiri. Si quid itaque ab eo apud
judicem actum est, rescindi nulla ratio patitur.

familia. l. 62. D. pro socio. l. 31. D. locati: excipe. l. 22. D. familia.

i Quid si legamus, hæres. Est enim species hujus constitutionis, in hærede partem suam depositi recipiente.

k Industrii poenas negligentium non solvunt.

l vide 17. ff. I. adde 14. Ecl. 1. Oldend. class. 4. art. 24.

m Mandati directa competit ei, qui mandavit: Contraria, ei, cui mandatum est, vide l. 4. §. eod.

n Contraria mandati datur in mandatore. o Procurator potest a tertio quodam mutuum pecuniam accipere, explicandi mandati negotii causa.

p l. 12. §. 9. ff. eod. Paul. 2. sent. 15. §. 2. q. l. 17. §. eod. l. 7. ff. eod.

r Fidejussor pro reo potest solvere.

s Hæredibus fidejussoris competit contraria adversus reum principalem.

t i. e. detrimentum aut damnum datum pignoris, quæ creditor dederat debitoris prin-
cipalis causa.

u id est, ante litem contestatam. l. 16. ff. de procur.

De sumptibus.

4. Imp. Alex. A. Vulnerato.

ETiam a si contrariam sententiam reportaverunt, qui te ad exercendas causas appellationis procuratorem constituerunt: si tamen nihil culpa tua factum est, sum-
ptus b, quos in litem probabili c ratione feceras, con-
traria d mandati actione petere potes.

De bonorum possessione a procuratore neglecta.

5. Idem A. Guliano.

SI maritus sororis tuæ tibi procurans petere bonorum possessionem noluerit, eum ipso tibi congregiendum est: quam querelam ita cum effectu habes, si mandasse te, ut peteretur bonorum possessio, eumque neglexisse e arguas.

De tacito mandato.

6. Imp. Gordian. A. Sosibio.

SI fidejussor pro reo patiente f fidem suam adstrinxerit, s mandati g cum eo post exolutam pecuniam vel factam condemnationem, potest actionem exercere.

De pecunia credita.

7. Idem A. Aureliano.

SI literas ejus secutus h, qui pecuniæ actor i fuerit, ei, qui tibi literas tradidit, pecunias credidisti: tam con-
dictio adversus eum, qui a te mutuam sumpsit pecuniam,
quam adversus eum, cujus mandatum secutus es, man-
dati actio tibi competit k.

De pecunia credita, & de pignoribus.

8. Imp. Valer. & Gallien. AA. & Valer. Cæf. Lucio.

SI tibi pupillorum pater, ut pecuniam in rem suam ser-
vis ejus cederes, mandavit l, & in hanc rem || æque ||
ipso præcipiente pignora m sunt obligata: & mandati
actione pupillos n post mortem patris convenire, & exe-
qui jus o obligationis pignorum poteris, si in solutione
cessabitur.

De causa per procuratorem laesa.

9. Imp. Dioclet. & Max. Augusti Marcello.

Cum per procuratorem causam tuam laesam p esse di-
cas, mandati actio adversus eum tibi competit.

An intercessor, qui nondum solvit, mandati agere possit.

10. Idem AA. Papio.

SI pro ea, contra quam supplicas, fidejussor seu man-
dator intercessisti; & neque condemnatus q es, neque
bona || sua || eam dilapidare || postea || cepisse comprobare
possis, ut || tibi || justam r metuendi causam præbeat; ne-
que ab initio ita te obligationem suscepisse, ut eam possis
& ante s solutionem convenire: nulla juris ratione, an-
tequam satis creditori pro ea feceris, eam ad solutionem
urgeti certum est. Fidejussorem vero seu mandatorem
exceptione munitum & injuria t judicis damnatum, &
appellatione u contra bonam fidem minime usum, non
posse mandati x agere, manifestum est.

De gestis vel non gestis, de dolo, & culpa, de sumptibus.

11. Idem Augusti Cajo.

PROcuratorem non tantum pro his, quæ gessit, sed et-
iam pro his, quæ gerenda suscepit y, & tam propter
exactam ex mandato pecuniam, quam non z exactam,
tam dolum a, quam culpam, sumptuum b ratione bo-
na c fide habita, præstare necesse est.

De tenore mandati servando.

12. Idem AA. Firmo.

Cum mandati negotii contractum certam d accepisse
legem adseveres: eam integram secundum bonam e
fidem custodiri convenit. Unde si contra mandati teno-
rem procurator tuus ad te pertinentem fundum vendidit,
nec venditionem postea ratam f habuisti: dominium tibi
auferre non potuit.

De dolo, culpa, casu.

13. Idem Augusti Zosimo.

A procuratore dolum g & omnem h culpam, non et-
iam improvisum i casum præstandum esse, juris
autoritate manifeste declaratur.

x Mandati agimus, adversus eum, cujus nomine fidejussimus.

y vide l. 5. in fin. §. eod. l. 21. in fin. §. eod.

z vide l. 13. inf. eod. b v. l. 4. §. eod. l. 14. §. eod. l. 10. §. 9. l. 27. §. 4. ff. eod.

c vide l. 122. §. eod. d i. e. aliam a vulgari & communi.

e l. 11. §. eod. l. 16. l. 59. §. 1. in fin. D. eod.

f Ratihabitione confirmatur alias inutilis venditio.

g l. 11. §. eod. h etiam levem dixi ad l. 23. D. de reg. jur.

i Casus a nemine præstatur. Hoc ut verum sit, dixi ad l. 6. §. de pignorat. §. l. 15.

§. 2. D. locati.

a Ratio dubitan-
di hæc fuit in l.
36 ff. eod. l. 10. §.
1. ff. de negot.

b d. l. 56. in fin. l.
46. §. 5. ff. de pro-
cur.

c l. 27. §. 4. ff.
eod. l. 38. ff. de rei.
vind. l. 3. ff. de
conserv. tut.

d l. 1. §. eod. l. 10.
§. 9. l. 12. §. 9. ff.
eod. l. 46. §. 5. ff. de
proc.

e Mandatarius, si
quid in rem do-
mini necessari-
um, aut jam con-
sumptum, neglexit,
tenetur. l. 11. §.
eod. l. 5. §. 1. in
fin. l. 8. §. 4. §. 10.

f l. 22. in fin. l. 27. §.
2. ff. eod. l. 17. §.
3. ff. commodati.

g qui patitur pro
se fidejungere, vi-
detur mandare,
l. 6. §. 2. ff. eod. pa-
tientia mandati
species est.

h l. 2. §. eod.
i qui mandavit
cred. l. 8. §. eod.

k l. 27. in fin. ff. eod.
l. 5. §. de exercit.
l. 13. ff. de fidejuss.

l qui simpliciter
commendanda
vit. l. 12. §. 12. ff.
eod. l. 12. §. 1. quod
cum eo. l. 65. ff. de
adquir. rer.

m id est, dispen-
sator.

n ordine tamen
servato discussio-
nis & divisionis.

Nov. 4. c. 1.
l. 17. §. eod.

o ut l. 2. in fin. §.
eod.

p hæredes sc. l.
4. in fin. ff. de fi-
dejussorib. dixi ad
l. 4. §. de her. act.

q vide l. 17. inf.
de fidejussorib.

r l. 8. §. 5. ff. eod.
l. 10. §. de procur.

s Fidejussor non
agit actione man-
dati, nisi conde-
mnatus sit, aut
reus bona sua di-
lapidet & ever-
tat. l. 38. in fin. ff.
eod. l. 45. ff. de fi-
dejussor.

t Fidejussionis
longæ pertaxus
ab ea se liberari
recte potest pete-
re: & eo nomine
adversus eum, cu-
jus causa fidejus-
sit, agere: ut fi-
dejussionis onere
liberetur: vide
Socin. reg. 147. l.
Lucius. 38. ff.
mandat.

u vide Socin. reg.
148.

v l. 67. ff. de fide-
jussorib.

w Fidejussor con-
demnatus appel-
lare debet: alias,
si citra appella-
tionem opposi-
tam solverit, non
repetet. l. 8. §. 8. l.
25. l. 48. ff. eod.

x adde, negligenti-
am.

y adde, negligenti-
am.

z adde, negligenti-
am.

a adde, negligenti-
am.

b adde, negligenti-
am.

c adde, negligenti-
am.

d adde, negligenti-
am.

e adde, negligenti-
am.

f adde, negligenti-
am.

g adde, negligenti-
am.

h adde, negligenti-
am.

i adde, negligenti-
am.

a Quod uni socio traditur alterius voluntate, etiam alteri illi videtur traditum. Salyc.

b Morte finitur mandatum re integra: dixi ad l. 26. §. 3. ff. de l. 8. §. de obl. l. ult. ff. de solutionib. §. item p. adhuc. Just.

c fallit in pia causa, arg. l. §. ego. §. 9. l. §. de iure dotium: si mandator tenebatur id facere, quod mandavit. Gloss. in l. fundi venditor. §. §. de acq. pos. §. §. ff. de super. §. §. de acq. de leg. §. §. in 6. fallit quoque favore pacis, unde Marfil. notat singul. 44. Procuratorem ejus, qui vulneratus fuit, constitutum ad pactum in eundem, vulnerato postea mortuo, cum adversario defuncti recte transigere & pacisci posse. Bald. in addit. Speculat. §. de homicidio. d. l. 8. §. 6. ff. de e. vide l. 1. in fin. §. cod. l. 56. §. 3. ff. de l. 1. r.

g putat duplicem, v. l. 27. §. de usur. h o e p o l a d e n s a s t a n d m o t p i a n d i k n v e r c. Qui alienam rem redemit, impleri promissa in hac causa recte non petit: nec enim mandati actionem habet. Qui vero mandati nomine, litem alicujus suscepit, sumptus factos repetere potest. Syn. Basil. 14. p. 1. §. §. de acq. pos. §. §. de acq. de leg. §. §. in 6. fallit quoque favore pacis, unde Marfil. notat singul. 44. Procuratorem ejus, qui vulneratus fuit, constitutum ad pactum in eundem, vulnerato postea mortuo, cum adversario defuncti recte transigere & pacisci posse. Bald. in addit. Speculat. §. de homicidio. d. l. 8. §. 6. ff. de e. vide l. 1. in fin. §. cod. l. 56. §. 3. ff. de l. 1. r.

h o e p o l a d e n s a s t a n d m o t p i a n d i k n v e r c. Qui alienam rem redemit, impleri promissa in hac causa recte non petit: nec enim mandati actionem habet. Qui vero mandati nomine, litem alicujus suscepit, sumptus factos repetere potest. Syn. Basil. 14. p. 1. §. §. de acq. pos. §. §. de acq. de leg. §. §. in 6. fallit quoque favore pacis, unde Marfil. notat singul. 44. Procuratorem ejus, qui vulneratus fuit, constitutum ad pactum in eundem, vulnerato postea mortuo, cum adversario defuncti recte transigere & pacisci posse. Bald. in addit. Speculat. §. de homicidio. d. l. 8. §. 6. ff. de e. vide l. 1. in fin. §. cod. l. 56. §. 3. ff. de l. 1. r.

i Colorata donatio non confirmat inutilem venditionem. k Res litigiosa in totum donari potest, pro parte vendi non potest, hoc ante Justinianum licuit. l Alia persona abuti in fraudem legis non possunt. m Utile per inutile non vitiatur. l. §. sup. §. certum. l. 20. l. 29. ff. de usuris. n Figurata donatio, ut hic, colorata. sup. cod. o In Gallia non est inutile, ut dixi supra ad l. penult. addit Paponius i. Notar. 2. cap. de venet. fol. 16. §. seq. hujusmodi cessiones in Gallia in quovis permitti, dummodo non sint potentiores, quod in nobilibus, scholasticis, officialibus regis, quibus fort privilegium competit, maxime apparet.

p Justianus hoc addit Constitutioni Anastasiana. Ea enim superfluum iusti pretii numerati ex re litigiosa, auferat emptori, non venditori. q pretii scilicet aut pecuniae. r dixi ad l. 7. sup. de legibus. s hanc Constitutionem restituit Cujac. 16. obs. 16. t Latina interpretatio.

u 3

De eo, quod duorum voluntate uni eorum datum est.

14. Idem Augusti Hermiano.

De morte domini.

15. Idem AA. Precatio.

De salario.

17. Idem AA. Gorgonio.

De usuris & pignoris.

18. Idem AA. Tusciano.

19. Idem Augusti Eugenio.

20. Idem AA. Epagatho.

21. Imp. Constantinus A. Vol. Lufiano P.F.P.

22. Imp. Anastasius A. Eustachio Praefecto pratorio.

23. Imp. Justinianus A. Joanni P.P.

24. f.

25. f.

26. f.

27. f.

28. f.

29. f.

30. f.

31. f.

32. f.

33. f.

De eo, quod duorum voluntate uni eorum datum est.

14. Idem Augusti Hermiano.

SI secundum mandatum Triphonis & Felicis equos tui Specunia comparatos, vel in solutum a proprio debitore tibi traditos, uni a de his utriusque voluntate dedisti: ad parendum placitis eos mandati iudicio conventos bona fides urget.

De morte domini.

15. Idem AA. Precatio.

Mandatum re integra domini morte b finitur c.

Si mandatarius fidem rumpat.

16. Idem Augusti Uranio.

AD comparandas merces data pecunia, qui mandatum suscepit, fide rupta, quanti d interest mandatoris, tenetur.

De salario.

17. Idem AA. Gorgonio.

Salarium e incertae pollicitationis peti non potest.

De eo, pro quo intercessum est, & de ejus successoribus. De mora, & de usuris.

18. Idem AA. Tusciano.

POST solutionem a se factam, qui dari muno mandavit, ab eo, pro quo intercessit, vel successoribus ejus, quod solutum est, etiam cum usuris f post moram recte postulat.

De usuris & pignoris.

19. Idem Augusti Eugenio.

PRETII rerum distractarum, quas venales praecedente mandato acceperas, ultra licitum g usuras ex stipulatione vel mora praestare (licet pignora data probentur) compelli non potes.

De eo, qui incertum litis redemit. 1. De sumptibus.

20. Idem AA. Epagatho.

SI contra licitum, litis h incertum redemisti: interdicta conventionis tibi fidem impleri frustra petis.

1 ¶ Quod si gratuitum mandatum suscepisti, secundum bonam fidem sumptus i recte postulas.

De pecunia, fama, & culpa.

21. Imp. Constantinus A. Vol. Lufiano P.F.P.

IN re mandata non pecunia solum, cujus est certissimum mandati iudicium, verum etiam existimationis & periculum est. Nam suae quidem quisque rei moderator l atque arbiter, non omnia negotia, sed pleraque ex proprio animo facit: aliena vero negotia exacto m officio geruntur: nec quicquam in eorum administratione neglectum n ac declinatum culpa vacuum est.

De redemptionibus litium.

22. Imp. Anastasius A. Eustachio Praefecto pratorio.

PER diversas interpellationes ad nos factas, comperimus quosdam alienis rebus fortunisque inhiantes o, cessiones aliis competentium actionum in semet exponi properare p: hocque modo diversis personas litigatorum vexationibus afficere: cum certum sit, pro indubitatis obligationibus eos magis, quibus antea suppetebant, ¶ jura ¶ sua vindicare, quam ad alios ea transferre velle. Per hanc itaque legem jubemus in posterum hujusmodi conamen inhiberi: nec enim dubium est redemptores q litium alienarum videri eos esse, qui tales cessiones in se confici cupiunt: ita tamen, ut si quis datis pecuniis hujusmodi subierit cessionem, usque r ad ipsam tantummodo solutarum f pecuniarum quantitatem, & usurarum ejus

n dixi l. 1. §. cod. o & quasi vorantes. vide

l. 2. sup. ne liceat potentiorib. p praeparare, vide Cujacium 16. obs. 24.

q Redemptores litium sunt, qui lites alienas sibi cedi faciunt. Res litigiosa vendi non potest. v. Cujacium 8. obs. 31. r Cessione empti nominis nemo ulterius uti potest, quam ad quantitatem soluti pretii, hoc est, Redemptor, sive is, in quem alieque litis facta cessione est, amplius recipere, quam pro pecuniarum praestitarum & usurarum competentium quantitate non potest. Syn. Basil. cod. cap. 83. In Gallia haec Constitutio locum non habet, ubi cessionarius integrum debitum potest petere. Imbertus in Enchiridio in verb. peines pecuniarum. addit Cujac. 10. obs. 2.

s Cessio juris non valet, nisi in instrumento causa cessionis adiciatur: puta venditionis, ut hic: hoc tamen locum habere negat Marfilus sing. 45. quoties debitor adversum quem ius cedo, praesens est, nec contradicit, ut eo casu non possit simulationis exceptionem objicere adversus hujusmodi cessionem: atque ita retulisse Baldum in l. cum essent. 33. in fin. ff. de servit. rustic. praedictum.

t hanc Constitutionem restituit Cujac. 16. obs. 16.

u 3

De eo, quod duorum voluntate uni eorum datum est.

14. Idem Augusti Hermiano.

De morte domini.

15. Idem AA. Precatio.

De salario.

17. Idem AA. Gorgonio.

De usuris & pignoris.

18. Idem AA. Tusciano.

19. Idem Augusti Eugenio.

20. Idem AA. Epagatho.

21. Imp. Constantinus A. Vol. Lufiano P.F.P.

22. Imp. Anastasius A. Eustachio Praefecto pratorio.

23. Imp. Justinianus A. Joanni P.P.

actiones exercere permittatur: licet a instrumento cessionis, venditionis b nomen insertum sit: exceptis c scilicet cessionibus, quas inter cohæredes pro actionibus hæreditariis fieri contingit: & his quascunque vel creditor, vel is, qui res aliquas possidet, pro debito, seu d rerum, apud se constitutarum mutimine ac tuitione accepit: nec e non his, quas inter legatarios seu fideicommissarios, quibus debita, vel actiones seu res alia relictæ sunt, pro his fieri necesse sit. Nulla etenim tali ratione intercedente, redemptor (sicuti superius declaratum est) magis existit, qui alienas pecunias praestitis subiit actiones. Si autem per donationem f cessio facta est: sciunt omnes hujusmodi legi locum non esse, sed antiqua jura esse servanda: ut cessiones tam pro exceptis & specialiter enumeratis, quam aliis causis factæ seu faciendæ secundum actionum, quæcunque cessæ sunt vel fuerint, tenorem, sine quadam imminutione obtineant.

23. Imp. Justinianus A. Joanni P.P.

AB Anastasio divæ memoriæ Principe justissima Constitutio g conscripta est tam humanitatis quam benevolentia plena: Ut ne quis alienum subeat debitum cessione in eum facta, & ne h amplius a debitore consequatur his quæ praestitit cessionis auctori, exceptis quibusdam casibus, qui specialiter illa sanctione continentur. Sed cum hi, qui circa lites morantur, eandem piam dispositionem in sua natura remanere nimis concesserint, inveniunt machinationem, ut partem quidem debiti venditionis titulo transferant in alium creditorem, reliquam autem partem i per coloratam cedant donationem: generaliter Anastasianæ Constitutioni subvenientes, sancimus, nulli licere partem quidem debiti cedere pecuniis acceptis. ¶ & ¶ venditione actionum habita, partem autem donationis titulo videri transferre: sed si voluerit debitum totum & pure donare, & per donationem actiones transferre: non occulte, nec per artes clandestinas pecunias suscipere, publice autem simulatam donationem celebrare, sed undique puram & non dissimulatam facere donationem: hujusmodi enim cessionibus non adversamur.

1 ¶ Si quis autem occulte aliud quidem agere conatur, & pecunias pro parte accipit, & vendit particulatim actiones, partem autem donare simulat, vel ipsi, qui emptorem actionis ¶ partim ¶ subit, vel forsitan alii per l suppositam personam: (quia & hoc sæpius perpetratum esse didicimus) hujusmodi machinationem penitus amputamus, ut nihil amplius accipiat, quam ipse vero contractu re ipsa persolvit: sed omne, quod superfluum m est, & per figuratam n donationem, translaturum, inutile o esse ex utraque p parte censemus: & neque ei, qui cessit actiones, neque ei, qui eas suscipere curavit, aliquid lucri vel fieri vel remanere, vel aliquam contra debitorem, vel res ad eum pertinentes, esse utrique eorum actionem.

2 ¶ Sed & si quis donationem quidem omnis debiti facere adsimulaverit, ut videatur esse tota donatio, aliquid q autem occulte susceperit: & ¶ in ¶ hoc casu tantummodo exactionem fortiri ¶ ejus ¶ quod datum esse comprobetur: & si hoc a debitore persolvatur, nulla contra eum vel substantiam ejus ex dissimulata donatione oriatur molestia.

3 ¶ Et justum quidem fuerat hoc remedium debitoribus ab Anastasianis temporibus impertiri, ex quibus etiam lex data est, quam homines astute lacerandam esse existimaverunt. Sed ne videamur in tanta temporum nostrorum benevolentia aliquid acerbius admittere: in futuris r post præsentem legem casibus ¶ hæc ¶ observari censemus: ut omne quod contra legem Anastasianam excogitatum est, hoc in posterum nostro perfruatur remedio.

24. f.

PRæfens t Constitutio mentionem facit Constitutionis Anastasii divæ memoriæ, quæ facta est de cessionibus, quæque vult ei, qui pecunias dederit, actiones cedi: nihil

p Justinianus hoc addit Constitutioni Anastasianæ. Ea enim superfluum iusti pretii numerati ex re litigiosa, auferat emptori, non venditori.

q pretii scilicet aut pecuniae.

r dixi ad l. 7. sup. de legibus.

s hanc Constitutionem restituit Cujac. 16. obs. 16.

t Latina interpretatio.

a De hujusmodi fraudibus dixi ad l. 5. sup. de legib. & ad l. 26. sup. de usuris.

b Venditio praesumitur fraudulenta, si de re litigiosa facta fuerit, hinc colligitur: non statim confessioni partium causa prohibitionis & suspicionis manente. v. Molin. de usuris. 34.

c Nota primam exceptionem regum, cujus sensus hic est. Res litigiosa inter hæredes potest dividi.

d Secunda exceptio ad pigora pertinet, hoc sensus: Res litigiosa pignori posse, & in solutum dari.

e Tertia exceptio, cujus hæc sententia est: Possessori rei alienæ inferenti æstimationem litis, dominum cedere actionibus suis posse, ut l. 6. ff. de rei vind. v. Cujac. 16. obs. 16.

f Quarta exceptio, cujus hæc sententia: Res litigiosa donari potest. Tres autem exceptiones enumerat Paponius i. Notar. 2. c. des ventes fol. 87. quæ meo iudicio in superiores includunt.

g l. 22. §. cod. h id ut observetur in Gallia, dixi ad l. 22. §. cod.

i Colorata donatio non confirmat inutilem venditionem.

k Res litigiosa in totum donari potest, pro parte vendi non potest, hoc ante Justinianum licuit.

l Alia persona abuti in fraudem legis non possunt.

m Utile per inutile non vitiatur. l. §. sup. §. certum. l. 20. l. 29. ff. de usuris.

n Figurata donatio, ut hic, colorata. sup. cod.

o In Gallia non est inutile, ut dixi supra ad l. penult. addit Paponius i. Notar. 2. cap. de venet. fol. 16. §. seq.

p hujusmodi cessiones in Gallia in quovis permitti, dummodo non sint potentiores, quod in nobilibus, scholasticis, officialibus regis, quibus fort privilegium competit, maxime apparet.

q Justianus hoc addit Constitutioni Anastasianæ. Ea enim superfluum iusti pretii numerati ex re litigiosa, auferat emptori, non venditori.

r pretii scilicet aut pecuniae.

s dixi ad l. 7. sup. de legibus.

t hanc Constitutionem restituit Cujac. 16. obs. 16.

u 3

De eo, quod duorum voluntate uni eorum datum est.

14. Idem Augusti Hermiano.

De morte domini.

15. Idem AA. Precatio.

De salario.

17. Idem AA. Gorgonio.

De usuris & pignoris.

18. Idem AA. Tusciano.

19. Idem Augusti Eugenio.

20. Idem AA. Epagatho.

21. Imp. Constantinus A. Vol. Lufiano P.F.P.

22. Imp. Anastasius A. Eustachio Praefecto pratorio.

23. Imp. Justinianus A. Joanni P.P.

24. f.

25. f.

26. f.

27. f.

28. f.

29. f.

30. f.

31. f.

32. f.

33. f.

a l. 54. D. eod.
b d. l. 54.

c hoc est, τῆς μὲν
ἐκείνης καὶ ἐκ
τῆς τῆς ἀγῶ-
γῆς ὅτι hoc est,
stricta quidem ra-
tione dominus a-
ctionem non ha-
bet, quoties ser-
vus alicui se
mandavit emen-
dum a domino &
emancipandum &
verum quia pro-
pter mandatum
alius contractus
nascitur, idcirco
emptor domino
solvens pretium
ex servi peculio,
ab empti actione
non liberatur,
quum servus de
suo solverit. Sed
in arbitrio domi-
ni est, utrumne
mancipium reci-
pere velit, an pre-
tium petere. Syn.
Basil. 7. tit. 6. ex
lib. 14. tit. 1. c.
84.
d l. 7. inf. de act.
empt.
e de exceptione
ineptæ cumula-
tionis vide Ol-
dendorpium c. 22.
de except.

f dixi 17. ff. 2.
adde Oldendorp.
class. 4. tit. 21.
Papon. 15. Arre-
stor. 2. de commu-
nante & societa-
eundem Notar. 2.
d. de societa. Pro
socio agere hic
dicitur non qui
defendit socium,
sed qui ex causa
societatis in so-
cium agit.
g §. 2. vers. nam
& ita. Inst. eod. l.
29 §. 1. ff. eod.
h Qui pradium
simul emunt, qui-
que in illud simul
inducuntur, taci-
tam inter se com-
munionem ha-
bent. l. 31. ff. eod.
Quid, si eorum
unus pretium nu-
meravit? quid si
solus fundi pen-
siones praestitit?
partem socio
condicet.
i l. 78. in fin. ff.
eod.
k l. 52. §. 4. in
fin. ff. eod.
l. 63. §. 8. ff.
eod.
m heredi scilicet:
Actio pro so-
cio datur etiam
heredi, & in her-
edem. d. 5. 8.
n sensus est, So-
cietatem non de-
siderare scriptu-
ram, aut verbo-
rum proprietate-
tem, id est, pro-
priam solennem-
que formulam. l.
2. ff. de oblig. &
act. quamquam &
res & verba in-
tervenire nihil
vetat.
o §. 4. Inst. eod.
l. 4. l. 63. in fin.
ff. eod.

tamen amplius exigi permittit, quam quod re ipsa dederit. Inveniens autem in ea quasdam personas exceptas, praecipit & in iisdem personis hanc legem observari, neque superioris legis exceptione uti, sed ut emptor pecunias recipiat aut utiuras. Quod si donatio simpliciter actionum fiat, lex jubet, cessionem donationum causa factam valere, nisi forte circumveniendi animo facta sit.

SI SERVUS A EXTERO SE EMI MANDAVERIT.

TITULUS XXXVI.

1. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC.
Dionysia.

SI servus b extero se mandaverit emendum, quamvis c nec ex persona servi (quia hoc liber mandare non potest) nec ex domini persona (quoniam qui mandat, ut a se res compararetur, inutiliter mandat) consistere credebatur actio; tamen optima ratione, quia non id agitur, ut ex ipso mandato, sed propter mandatum ex alio contractu nascatur actio, domino quari placuit obligationem. Si itaque domino ignorante eum te mandasti, ac te nummos subministrante d peculiare soluti sunt: emptori minime liberatio per huiusmodi factum potuit pervenire. Nec tamen si tradita, nec manumissa es, etiam mandati de ancilla, & empti de pretio consequendo contrarias e actiones ei exercere concedi placuit. Sane in arbitrio illius relictum est, utrumne mancipium, an pretium consequi velit, cum ex peculio, quod ejus fuit, solutio celebrata obligationis vinculo emptorem liberare non potuerit.

PRO SOCIO f.

TIT. XXXVII.

Si unus pecuniam, alius operam conferat.

1. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC.
Aurelio.

SOCIETATEM, uno g pecuniam conferente, alio operam, posse contrahi, magis obtinuit.

De pradio communi empto.

2. Idem AA. & CC. Pantonio.

Cum proponas, te pradium conjuncto dominio cum patrono tuo comparasse, in possessionemque tam te quam ipsum inductum h: juris ratio efficit, ut dominium fundi ad utrumque pertineat. Sane quia pretium a te solo numeratum, & solemnibus pensitationibus, cessante socio, satisfactum esse dicis: iudicio societatis id, quod eo nomine praestari oportuerit, consequeris.

De bona fide. De herede.

3. Idem AA. & CC. Victorino.

Cum in societatis contractibus fides i exuberet, conveniatque aequitatis rationibus etiam compendia k aequaliter inter socios dividi: Praeses provinciae, si patrem tuum salinarum l societatem participasse, & non recepta communis compendii portione rebus humanis exemptum esse perspexerit, commodum societatis, quod debet juxta fidem veri constiterit, restitui tibi m praecipiet.

De causa testati vel intestati.

4. Idem AA. & CC. Celeri.

Si societatis jure, vel transactionis stipulatione subdita obonorum omnium aequis partibus inter te & Faviam divisionem recte fieri placuit: quo minus hac rata serventur, nihil n interest, utrum testatus, qui fuerit obligatus, an intestatus, rebus sit humanis exemptus.

De consensu.

5. Idem AA. & CC. Theodoro.

Tamdiu societas durat, quamdiu o consensus partium integer perseverat. Proinde si jam tibi pro socio nata est actio, eam inferre apud eum, cujus super ea re notio est, non prohiberis.

De conditionibus.

6. Imp. Justin. A. Joanni P. P.

DE societate apud veteres dubitatum a est, si suo conditione contrahi potest: puta si ille consul fuerit, societatem esse contractam. Sed ne simili modo apud posteritatem, sicut apud antiquitatem, huiusmodi causa ventiletur: sancimus societatem contrahi posse non solum pueri, sed etiam sub b conditione c, voluntates etenim legitime contrahentium omnimodo conservanda sunt.

De curatore furiosi.

7. Idem AA. Joanni P. P.

Sancimus, veterum dubitatione remota, licentiam habere furiosi curatorem d dissolvere, si maluerit, si societatem furiosi, & sociis licere ei renunciare e. Et quemadmodum in omnibus contractibus aliis legitimam auctoritatem ei dedimus, ita & in hac parte eum permittimus competenter commodis furiosi providere. Dat. CP. post consulat. Lampad. & Orest.

DE CONTRAHENDA EMPTIONE f ET VENDITIONE.

TIT. XXXVIII.

De loco.

1. Imp. Valerian. & Gallien. AA. Paulo.

VENDITIONES, etsi in alio g loco, quam in illo quo possessiones constitutae sunt, siant, non ideo irritae esse creduntur.

De consensu & de furiosis.

2. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. Avito.

Emptionem & venditionem consensum h desiderare, nec furiosi ullum i esse consensum, manifestum est. Intermissionis k autem tempore furiosos majores vigin-
tinueque annis venditiones l & alios m quoslibet contractus n posse facere, non ambigitur.

De simulatione.

3. Idem AA. Valeria.

Si donationis o causa venditionis simulatus contractus fess: emptio in p sui deficit substantia q. Sane si in possessionem rei, sub specie venditionis, causa donationis, ut te aleret, induxisti: sicut perfecta donatio facile rescindi non potest; ita legi r quam tuis rebus donans dixisti, parere convenit.

De emptione rei propria vel sibi donata.

4. Idem AA. Luciano.

Cum res tibi donatas ab haerede donatricis in tibi l distrahatur, esse l proponas, intelligere debueras duplicari tibi titulum possessionis f non potuisse, sed ex donatione & traditione dominum t factum te l frustra emis-
se: cum rei propriae u emptio non possit consistere. At tunc demum tibi profuit x, si ex donatione te non fuisse dominum demonstraretur y.
† Sane quoniam omnia z bona tibi ab ea donata & tradita dicis: ad hoc & a filio facta venditio rerum maternas afferre perfecta etiam donatione a poterit defensionem, ne vel exemplo b inofficiosi testamenti possit hac avocare.

h l. 1. §. 2. l. 9. ff. eod. i proprie sumptum. l. 5. l. 40. ff. de reg. jur. tacite tamen consentire dicitur. l. 2. §. 3. ff. solus. de furioso dixi plenius ad l. 13. §. 1. ff. de offic. Praef. k Intermissio furiosi, innumbrata ejus quies. l. 7. §. 2. ff. de public. m verbi gratia matrimonium. l. 16. in fin. ff. de ritu. testamentum. l. 17. ff. de testam. n & testamenta l. 9. §. qui testamenta. o Donationis causa vel gratia emptio hic. & l. 9. in fin. §. perficitur, quoties re ipsa donandi animus est, venditionis tamen color & nomen queritur: quoties, inquam, id videri volumus vendidisse aut emisse, quod donamus ipsi, vel donatione ab aliis accepimus l. 55. ff. eod. l. 3. §. plus valere quod agitur, quam quod simulate concipitur. l. ab Anastasio. 23. §. mandati. p ανωστῶταθ, ανωστῶταθ. irrita est. Syn. Basil. 19. tit. 5. c. 12. §. 3. Harman. 3. §. 36. hoc sensu: Donationis causa facta venditio irrita est, si quis autem fundum ea lege vendidit, ut pretii loco emptor alimenta sibi praeretur, recte cogit eum pactis conventis stare. Syn. Basil. 19. tit. 5. c. 12. Idem dicendum, si remisisti pretium, vel res minoris vendidisti. l. 9. §. 1. eod. q l. 36. ff. eod. valebunt donatio? valebit l. 9. in fin. §. eod. & ita, si non valet quod ago ut ago, valet ut valere potest. Non valet ut venditio, valet ut donatio: inspicitur voluntas contrahentium, quibus animus fuit donare: ita ut veras contractus donationis praevalere simulatae venditioni, adde quae dixi §. plus valere. r Donatarius implere cogitur modum vel conditionem donationi adjectam. l. 22. in fin. ff. de donationib. s i. e. proprietatis. v. l. 78. ff. de verb. signif. nam ex pluribus causis possidere possumus. l. 3. §. 4. ff. de acq. poss. l. 159. ff. de reg. jur. t vide l. 43. §. de pactis. u l. 10. §. 1. eod. l. 16. ff. eod. l. 40. ff. de pignor. act. l. 37. ff. de constit. indeb. l. 28. ff. de acquir. poss. l. 45. ff. de regul. jur. potest tamen emi possessio rei suae, vel jus in eam competens alteri, l. 32. l. 34. §. 4. ff. eod. potest etiam emi sub conditione. l. 41. §. 2. ff. de legat. l. 1. §. 2. ff. de cond. & demonst. x emptio scilicet. y fingamus rem fuisse tibi donatam ab uxore, l. 1. §. de donat. inter vir. & ab ea revocatam. l. 25. in fin. §. de donat. inter virum. z Donatio hac bonorum omnium, est immensa. a inofficiosa se. ut sit sensus: Quod per inofficiosam donationis querelam nobis avocari potest, id emere possumus. b v. l. 1. in fin. l. 6. in fin. supra de inoffic. donat.

De

a Tutor si res pupillares palam potest emere, multo magis ejus uxor: Si jure non potest rem pupillarem emere, nec per uxorem id ei facere licet: vide l. 5. §. 3. ff. de auct. tut. v. l. 5. sup. de legi. hui. dixi ad an. sicut. Quibus. c. 14. sup. de sacros. eccl. v. l. ult. inf. de rescind.

b vel donationis. l. 2. ff. de don. tut. v. l. 1. §. 1. ff. de uxov. c. Donatio perfecta non vitatur, licet perveniat ad calum, a quo non potest oriri, d. l. 24.

c Fraudulenter admodum donat, qui rem propriam ab eo, cui donare studet, sibi donatam constituit.

d v. l. 1. §. 1. ff. de auct. tut. v. l. 5. sup. de legi. hui. dixi ad an. sicut.

e Venditio non ideo rescinditur, quod pretium solutum non sit: si ab initio, donationis causa facta sit. Synops. ff. l. 19. ff. de c. c. 26. §. 3. Harm. 3. §. 32. non enim rem repetere debet venditor, sed ad pretium agere. Schol. Syn. 16. v. l. 3. sup. eod. adde l. 9. in fin. J. eod.

f l. 12. in fin. §. de rei vind. l. 14. §. de rescind.

g retentio tamen potest competere. l. 19. D. eod.

k n tñs ayo-razias πιστης. Synops. eod. c. 16. Harm. eod. §. 39.

l i.e. sine pretio. l. 2. §. 1. D. eod. Infinit. eod. in fin. priv. Recte vocat Cujacius §.

ad Afric. fol. 192. ex Galeno. 11. de differentiis puls. Nummum esse σύμβολον ἀντὶς καὶ πρὸς αὐτὸν: & ex Platone 13. de repub. σύμβολον τῆς ἀλλαγῆς. Non idem in locutione, quia certa ponderatione aut modulatione fieri potest. Plin. 9. epist. non nummus, sed partibus locuti.

m Venditor emptori rei possessionem tradidit, de pretio inter contrahentes convenit: pretium venditori emptor non numeravit, potestne emptor irritam habere venditionem, invito adversario: eoque invito ab emptione discedere? Imo, potestne creditor ejus rem ab emptore avocare, quasi nondum plene perfecta venditio? non potest, hac l. in pr. Quin emptor, malæ fidei possessor eo casu non videtur, etiam si pretium non solvit. vers. nec idcirco. Quid, si donationis gratia seu donandi animo speciem vendidit, & rem tradidit? qui ita tradidit, ad pretium, quasi venditor, experiri non potest: cum re ipsa, ab initio non vendiderit, sed donaverit, adde Synops. eod. d. c. 16. Harm. d. §. 39.

n nec numerato: puto commodius ita legi.

o Solutio pretii non facit venditionem, sed consensus. potest enim fides haberi de pretio. l. 19. D. eod. adde l. 8. D. de periculo. p. dixi ad l. 3. §. eod. q. valet. v. l. ult. D. pro donato. l. 21. in fin. J. de transact.

p Nemo rem propriam emere potest: adeo ut, quamvis εἰκονικῶς, i. e. imaginariè videatur emere, nullum tamen præjudicium patiatur. Synops. eod. d. c. 16. §. dixi ad l. 4. §. eod. r. l. 2. §. plus valere.

u sensus est, ne rescripto quidem Principis posse impetrari, ut quis invitatus cogatur rem emere vel vendere, facit l. 13. in fin. l. 14. J. eod. ideo coacta venditio rescindi solet. v. l. 1. J. de rescind. potest tamen quis testamento damnari vendere, l. 66. D. de legat. 1. vel ad id ratione communionis cogi, l. 13. §. 17. D. de auct. empt. vel ut fami publicæ consulari, l. 1. §. 8. D. de off. Praefecti. urbi. sed & ratione sedititæ, §. ultim. luffit. de his, qui sunt sui. l. 2. D. de his, qui sunt sui. vel favore quodam speciali rei abalienatæ. l. 2. J. de parrib. qui fil. suos distrah. adde quæ dixi de invito ad l. 69. l. 196. de reg. jur. Hæc quidem dicimus, non tamen intelligamus res suas quæquam cogi injusto pretio distrahere. l. ult. D. de auct. empt.

x Fidejussor & instrumentum traditæ possessionis ad substantiam emptionis non pertinet: ut hæc non sint, potest ea subsistere, v. l. 12. §. de fide instrument. l. 17. §. de pact. Aliud est in venditionibus, quas de scripto fieri convenit. In his enim scriptura requiritur. luffit. eod. in pr. l. 17. §. de fide instrument. Venditio in scriptis non est, hoc ipso solo, quod scripta sit, ut hodie fere omnes scriptura manentur: sed quas scripto fieri conventum est, aut in quibus lex scripturam requirit. v. Ferrarient. in forma libelli causa venditionis. 37. in v. l. 1. vendit. 3. num. 2.

De tutore & ejus uxore.

5. lidem AA. Gratia.

Cum ipse tutor nihil ex bonis pupilli, quæ distrahi possunt, comparare palam & bona fide prohibetur: multo a magis uxor ejus hoc facere potest.

Si emptrix venditori nupserit.

6. lidem AA. Lucretio.

SI Gaudentius in matrem suam titulo venditionis b sine quadam fraude dominium mancipii transtulit: non idcirco, quod postea inter eos matrimonium & divortium secutum dicitur, juri ejus quicquam derogatum est: quod vindicare, te matri tuæ successisse probans, minime prohiberis.

De simulatione.

7. lidem AA. Pisoni.

SI ancillam ex emptione sibi quasitam mater tua donatione a secundo d marito postea e se simulavit accepisse, tituli falsi f figmentum, l donationis l dominium ei duplicare vel auferre non potuit.

Si pretium solutum non sit.

8. lidem AA. Diogeni.

SI non donationis g causa, sed vere vineas distaxisti, nec pretium numeratum est: actio tibi pretii h, non eorum, quæ dedisti, repetitio i competit.

De pretio.

9. lidem AA. Severo.

EMPTI k fides ac venditi sine quantitate l missa est. Placito m autem pretio non n numerato, sed solum tradita possessione, istiusmodi contractus non habetur irritus: nec idcirco is, qui comparavit, minus recte possidet, quod soluta o summa, quam dari convenerat, negatur. Sed l l si donationis p gratia prædii factam venditionem traditio sequatur: actione pretii nulla competente, perficitur q donatio.

De emptione simulata rei propria.

10. lidem AA. Georgio.

SI mater tua velut ex patris l sui l bonis prædium suum comparavit: cum rei r propria s non consistat emptio, & hanc simulatam proponas, hujusmodi placitum mutare substantiam t veritatis, & ei nocere non potuit.

De invito.

11. lidem AA. Paterio.

INVITUM comparare vel distrahere u postulantis desiderium, justam causam non continet.

De fidejussore, de instrumento, de petitione pretii, de penitentia.

12. lidem AA. Paterno.

NON idcirco minus emptio perfecta est, quod emptor fidejussorem x non accepit, vel instrumentum restitutionis vacuæ possessionis omisum est: nam secundum consensum auctoris in possessionem ingressus, recte possidet.

det: pretium sane, si eo nomine satisfactum a non probetur, peti potest: nec enim, licet b in continentia facta, penitentia c contestatio consensu finita rescindit.

De conditione collata in arbitrium contrahentis.

13. lidem AA. Juliano P. P.

IN vendentis d vel ementis voluntatem collata conditione comparandi, quia non adstringit e necessitate contrahentes, obligatio nulla est: idcirco dominus invitatus f ex hujusmodi conventionem rem propriam vel quilibet alius distrahere non compellitur.

An cuius persona vendi possit.

14. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. Fabiano P. P. Illyrici & Italia.

DUDUM g proximis confortibusque h concessum i erat, ut extraneus k ab emptione l removerent, neque homines suo arbitratu vendenda distraherent: sed quia gravis hæc videtur injuria, quæ inani honestatis colore velatur, ut homines de rebus suis facere aliquid cogantur inviti m: superiore lege cassata, Unusquisque suo arbitratu quærere vel probare possit emptorem: Inl n lex o specialiter quasdam p personas q hoc facere prohibuerit. l Dat. 6. Kalen. Junii, Vincentia, Tatiano & Symacho Coss. 391.

De quantitate pretii collata in arbitrium, vel declarationem tertii.

15. Imp. Justinianus A. Juliano P. P.

SUPER rebus venundandis r, si quis rem ita comparaverit, ut res vendita esset, quanti s Titius t aestimaverit, magna dubitatio exorta est multis antiquæ prudentiæ cultoribus u: quam decedentes sancimus x, cum hujusmodi conventio super venditione procedat, quanti ille aestimaverit, sub hac conditione stare venditionem, ut, si quidem ipse qui nominatus est, pretium definierit, omnimodo secundum ejus aestimationem & pretia perfolvi, & venditionem ad effectum

rotationem Friderici, inscriptam de jure προτιμήσεως adde Novell. Romani senioris c. 3. h Confortes dicti, qui eundem agrum sortiti, eundem postea regionibus diviserunt, dixi ad 3. Terrinam & 5. Feud. 13. Dicam & mox nonnulla alia.

i Interest nostra, res majorum nostrorum non nobis eripi. l. 22. J. de admin. tut. k Presumitur enim affectio in conjunctis pro retinenda possessione affini & gentilitia, quæ fuit majorum, adfinium, vel gentilium live agnatorum. v. Alciat. 1. præsumpt. 20. adde l. 35. ff. de minorib. Interim non puto hac lege derogari, leg. 3. J. de jure emphyt. qua dominus præfertur extraneo in emendis emponematis coloni: quemadmodum non puto quidquam derogari titulo, non licere habitatoribus metrocopia loca sua ad extraneum transferre. lib. 11. tit. 56.

l sic potior est propinquus extraneo in emphyteusi, conductione & rerum soli antichresi ex Nov. Cæsar. Romani & Manuelli 3. Har. 3. §. 118. ad §. 123. m dixi ad l. 11. §. eod. n Vendendi libertas, lege civili coarctari potest: ut ne cuique quisque possit pro animi sui sententia res vendere. Testator etiam potest prohibere, ne hæres alienet. l. 69. §. 3. l. 85. §. 15. ff. de legat. 2. Judex quoque potest prodigo interdicare alienationem. l. 18. D. qui testam.

o adde l. unio. J. non licere habitatoribus metrocopia, loca sua ad extraneos transferre: adde quæ scripti ad l. 2. §. de reb. creditis. p Novella Romani (cujus sit mentio 3. Harm. 3. §. 118.) & Constantini Porphyrogenne-iz, cognato rem immobilem vendente, ad eam comparandam primo ordine vocatur συγγενὲς ἀναμικτὸν κέρμενος ἢ συγγενὲς ἢτοι ἔχοντες μίμη μίμη κινότη-τα, &c. i. e. cognati promiscue conjuncti, habentes inter se rem (hoc refero ad rem ipsam de qua agitur) communem. Post cognatos admittuntur alii ἔχοντες κοινότητα καὶ συμπεπλεγμένους κοινῶς, qui rem communem habent seu confortes. Post hos οἱ μόνος ἀναμικτὸν κέρμενος εἰ καὶ ἔνοι, i. e. qui tantum permixti (cens qui ens levis terras esclaves dedans & parmy celle, qui se vend.) licet extranei sint. Post hos rursus (hac parte durior est Harmenopuli locus quam Nov. 1. Constantini, quæ ea parte lacunam habet) οἱ συμπεπλεγμένοι ἢ συμπαράκειμένοι ὁμοτελεῖς, i. e. simul conjuncti confortes. Post hos denique οἱ ἀπλῶς ἐν τινὶ μέρει συναπτῶς ἔνομοι, i. e. qui simpliciter aliquæ ex parte rei alienandæ uniti sunt & vicini (ὁμοτελεῖς autem illo loco lidem Græci interpretantur, omnes quotquot sub eodem censore, qui ὑποτί-τα γμίνοι, descripti, licet diversis in locis tributa sua solvant.) Et hoc quidem ordine & gradu ad rem venditoris privati, admittuntur hæ personæ: multo magis ἐπὶ τῆς ὁμά-δος τῶν καλεμένων χορίων ἢ ἀγριδίων, ubi agitur de venditione fundi alicujus, certæ corporis seu certæ universitatis: hoc enim casu οἱ κτήτορες αὐτῶν πρὸς ἀλ-λῆλας προτιμῶνται: illorum possessores, aliis (ita interpretor hunc locum) præferuntur: forte (ut opinor) quod eorum inter sit, prædium suæ universitatis sui que corporis, ad alterius universitatis homines transferri. Et hæc ratio veteribus illis fuit κατὰ τὰς ἐν προτιμήσεως, hoc est, prærogativæ suo gradu & ordine inter venditores & emptores, rerum immobilium servandæ. Hodie moribus quibusdam Gallorum, proximi agnati & cognati admittuntur intracertum tempus ad bona proximorum immobilia alienata, re-rahenda: de quo jure inter ceteros Tiraquellus plenissime scripsit libro de utroque retrahenda. Est enim alius a lignagerio, i. e. lineari gentilitio seu cognatitio, retractus prædii seu conventionalis. q Ut quibusdam casibus cogimur emere & vendere, v. quæ scripsi ad l. 11. §. eod. ita certis casibus cogimur non alienare, inviti non alienamus, nisi lex ve-let alienari, l. 1. §. ne Christian. mancip. potest etiam consistere prohibitio, rerum ipsarum intuitu, puta alienarum, l. ult. J. de reb. alien. communium, post litem contestatam. l. 1. in fin. §. commun. divid. l. 13. ff. familia.

r Emptionis pretium in alterius arbitrium conferri potest, ut & locationis, §. 1. luffit. de loca-tione. l. 25. ff. locat. sic in alterius arbitrium conferri potest rei restitutio, l. 43. ff. de verbor. oblig. matrimonium. c. sup. eod. §. de conditionib. apposis. divisio. l. 75. ff. pro socio.

s l. 1. vers. sed nostra decisio. luffit. eod.

t extraneus sc. non emptor, non venditor. l. 13. §. eod.

u qui & prudentes. l. 2. §. 5. ff. de origine juris.

x Nota regulam.

a v. d. l. 12. b l. 19. in fin. ff. eod.

c dixi ad l. 5. in fin. §. de oblig. l. 39. §. de transact.

d l. 7. ff. eod.

e Obligationis vis est in astrin-gendo seu vin-ciendo, l. obligati-onum. 44. ff. de oblig. unde obli-gatio juris vin-culum. luffit. de oblig. l. quidquid astringenda. 99.

f D. de verb. obl. ut hinc colligas obli-gationem im-propriam esse, quæ non adstringit necessitate, f dixi ad l. 11. §. eod.

g l. 6. c. Theod. de contrah. empt. lib. 3. i. e. olim nemo poterat rem im-mobilem extra-neæ personæ ven-dere extraneæ, i. e. non proximo, non conforti: quod hac lege abrogatur. postea tamen jus anti-quum revocatum in fendis, 2. feud. 13. f. altem excogitatum ex πρὸ-τιμήσεως seu retractus, de quo dicam ad consti-

h l. 6. c. Theod. de contrah. empt. lib. 3. i. e. olim nemo poterat rem im-mobilem extra-neæ personæ ven-dere extraneæ, i. e. non proximo, non conforti: quod hac lege abrogatur. postea tamen jus anti-quum revocatum in fendis, 2. feud. 13. f. altem excogitatum ex πρὸ-τιμήσεως seu retractus, de quo dicam ad consti-

i l. 6. c. Theod. de contrah. empt. lib. 3. i. e. olim nemo poterat rem im-mobilem extra-neæ personæ ven-dere extraneæ, i. e. non proximo, non conforti: quod hac lege abrogatur. postea tamen jus anti-quum revocatum in fendis, 2. feud. 13. f. altem excogitatum ex πρὸ-τιμήσεως seu retractus, de quo dicam ad consti-

j l. 6. c. Theod. de contrah. empt. lib. 3. i. e. olim nemo poterat rem im-mobilem extra-neæ personæ ven-dere extraneæ, i. e. non proximo, non conforti: quod hac lege abrogatur. postea tamen jus anti-quum revocatum in fendis, 2. feud. 13. f. altem excogitatum ex πρὸ-τιμήσεως seu retractus, de quo dicam ad consti-

k l. 6. c. Theod. de contrah. empt. lib. 3. i. e. olim nemo poterat rem im-mobilem extra-neæ personæ ven-dere extraneæ, i. e. non proximo, non conforti: quod hac lege abrogatur. postea tamen jus anti-quum revocatum in fendis, 2. feud. 13. f. altem excogitatum ex πρὸ-τιμήσεως seu retractus, de quo dicam ad consti-

l l. 6. c. Theod. de contrah. empt. lib. 3. i. e. olim nemo poterat rem im-mobilem extra-neæ personæ ven-dere extraneæ, i. e. non proximo, non conforti: quod hac lege abrogatur. postea tamen jus anti-quum revocatum in fendis, 2. feud. 13. f. altem excogitatum ex πρὸ-τιμήσεως seu retractus, de quo dicam ad consti-

m l. 6. c. Theod. de contrah. empt. lib. 3. i. e. olim nemo poterat rem im-mobilem extra-neæ personæ ven-dere extraneæ, i. e. non proximo, non conforti: quod hac lege abrogatur. postea tamen jus anti-quum revocatum in fendis, 2. feud. 13. f. altem excogitatum ex πρὸ-τιμήσεως seu retractus, de quo dicam ad consti-

n l. 6. c. Theod. de contrah. empt. lib. 3. i. e. olim nemo poterat rem im-mobilem extra-neæ personæ ven-dere extraneæ, i. e. non proximo, non conforti: quod hac lege abrogatur. postea tamen jus anti-quum revocatum in fendis, 2. feud. 13. f. altem excogitatum ex πρὸ-τιμήσεως seu retractus, de quo dicam ad consti-

o l. 6. c. Theod. de contrah. empt. lib. 3. i. e. olim nemo poterat rem im-mobilem extra-neæ personæ ven-dere extraneæ, i. e. non proximo, non conforti: quod hac lege abrogatur. postea tamen jus anti-quum revocatum in fendis, 2. feud. 13. f. altem excogitatum ex πρὸ-τιμήσεως seu retractus, de quo dicam ad consti-

p l. 6. c. Theod. de contrah. empt. lib. 3. i. e. olim nemo poterat rem im-mobilem extra-neæ personæ ven-dere extraneæ, i. e. non proximo, non conforti: quod hac lege abrogatur. postea tamen jus anti-quum revocatum in fendis, 2. feud. 13. f. altem excogitatum ex πρὸ-τιμήσεως seu retractus, de quo dicam ad consti-

q l. 6. c. Theod. de contrah. empt. lib. 3. i. e. olim nemo poterat rem im-mobilem extra-neæ personæ ven-dere extraneæ, i. e. non proximo, non conforti: quod hac lege abrogatur. postea tamen jus anti-quum revocatum in fendis, 2. feud. 13. f. altem excogitatum ex πρὸ-τιμήσεως seu retractus, de quo dicam ad consti-

r l. 6. c. Theod. de contrah. empt. lib. 3. i. e. olim nemo poterat rem im-mobilem extra-neæ personæ ven-dere extraneæ, i. e. non proximo, non conforti: quod hac lege abrogatur. postea tamen jus anti-quum revocatum in fendis, 2. feud. 13. f. altem excogitatum ex πρὸ-τιμήσεως seu retractus, de quo dicam ad consti-

s l. 6. c. Theod. de contrah. empt. lib. 3. i. e. olim nemo poterat rem im-mobilem extra-neæ personæ ven-dere extraneæ, i. e. non proximo, non conforti: quod hac lege abrogatur. postea tamen jus anti-quum revocatum in fendis, 2. feud. 13. f. altem excogitatum ex πρὸ-τιμήσεως seu retractus, de quo dicam ad consti-

t l. 6. c. Theod. de contrah. empt. lib. 3. i. e. olim nemo poterat rem im-mobilem extra-neæ personæ ven-dere extraneæ, i. e. non proximo, non conforti: quod hac lege abrogatur. postea tamen jus anti-quum revocatum in fendis, 2. feud. 13. f. altem excogitatum ex πρὸ-τιμήσεως seu retractus, de quo dicam ad consti-

u l. 6. c. Theod. de contrah. empt. lib. 3. i. e. olim nemo poterat rem im-mobilem extra-neæ personæ ven-dere extraneæ, i. e. non proximo, non conforti: quod hac lege abrogatur. postea tamen jus anti-quum revocatum in fendis, 2. feud. 13. f. altem excogitatum ex πρὸ-τιμήσεως seu retractus, de quo dicam ad consti-

x l. 6. c. Theod. de contrah. empt. lib. 3. i. e. olim nemo poterat rem im-mobilem extra-neæ personæ ven-dere extraneæ, i. e. non proximo, non conforti: quod hac lege abrogatur. postea tamen jus anti-quum revocatum in fendis, 2. feud. 13. f. altem excogitatum ex πρὸ-τιμήσεως seu retractus, de quo dicam ad consti-

y l. 6. c. Theod. de contrah. empt. lib. 3. i. e. olim nemo poterat rem im-mobilem extra-neæ personæ ven-dere extraneæ, i. e. non proximo, non conforti: quod hac lege abrogatur. postea tamen jus anti-quum revocatum in fendis, 2. feud. 13. f. altem excogitatum ex πρὸ-τιμήσεως seu retractus, de quo dicam ad consti-

z l. 6. c. Theod. de contrah. empt. lib. 3. i. e. olim nemo poterat rem im-mobilem extra-neæ personæ ven-dere extraneæ, i. e. non proximo, non conforti: quod hac lege abrogatur. postea tamen jus anti-quum revocatum in fendis, 2. feud. 13. f. altem excogitatum ex πρὸ-τιμήσεως seu retractus, de quo dicam ad consti-

aa l. 6. c. Theod. de contrah. empt. lib. 3. i. e. olim nemo poterat rem im-mobilem extra-neæ personæ ven-dere extraneæ, i. e. non proximo, non conforti: quod hac lege abrogatur. postea tamen jus anti-quum revocatum in fendis, 2. feud. 13. f. altem excogitatum ex πρὸ-τιμήσεως seu retractus, de quo dicam ad consti-

ab l. 6. c. Theod. de contrah. empt. lib. 3. i. e. olim nemo poterat rem im-mobilem extra-neæ personæ ven-dere extraneæ, i. e. non proximo, non conforti: quod hac lege abrogatur. postea tamen jus anti-quum revocatum in fendis, 2. feud. 13. f. altem excogitatum ex πρὸ-τιμήσεως seu retractus, de quo dicam ad consti-

ac l. 6. c. Theod. de contrah. empt. lib. 3. i. e. olim nemo poterat rem im-mobilem extra-neæ personæ ven-dere extraneæ, i. e. non proximo, non conforti: quod hac lege abrogatur. postea tamen jus anti-quum revocatum in fendis, 2. feud. 13. f. altem excogitatum ex πρὸ-τιμήσεως seu retractus, de quo dicam ad consti-

ad l. 6. c. Theod. de contrah. empt. lib. 3. i. e. olim nemo poterat rem im-mobilem extra-neæ personæ ven-dere extraneæ, i. e. non proximo, non conforti: quod hac lege abrogatur. postea tamen jus anti-quum revocatum in fendis, 2. feud. 13. f. altem excogitatum ex πρὸ-τιμήσεως seu retractus, de quo dicam ad consti-

ae l. 6. c. Theod. de contrah. empt. lib. 3. i. e. olim nemo poterat rem im-mobilem extra-neæ personæ ven-dere extraneæ, i. e. non proximo, non conforti: quod hac lege abrogatur. postea tamen jus anti-quum revocatum in fendis, 2. feud. 13. f. altem excogitatum ex πρὸ-τιμήσεως seu retractus, de quo dicam ad consti-

af l. 6. c. Theod. de contrah. empt. lib. 3. i. e. olim nemo poterat rem im-mobilem extra-neæ personæ ven-dere extraneæ, i. e. non proximo, non conforti: quod hac lege abrogatur. postea tamen jus anti-quum revocatum in fendis, 2. feud. 13. f. altem excogitatum ex πρὸ-τιμήσεως seu retractus, de quo dicam ad consti-

ag l. 6. c. Theod. de contrah. empt. lib. 3. i. e. olim nemo poterat rem im-mobilem extra-neæ personæ ven-dere extraneæ, i. e. non proximo, non conforti: quod hac lege abrogatur. postea tamen jus anti-quum revocatum in fendis, 2. feud. 13. f. altem excogitatum ex πρὸ-τιμήσεως seu retractus, de quo dicam ad consti-

ah l. 6. c. Theod. de contrah. empt. lib. 3. i. e. olim nemo poterat rem im-mobilem extra-neæ personæ ven-dere extraneæ, i. e. non proximo, non conforti: quod hac lege abrogatur. postea tamen jus anti-quum revocatum in fendis, 2. feud. 13. f. altem excogitatum ex πρὸ-τιμήσεως seu retractus, de quo dicam ad consti-

pervenire

30. Sed tamen Harm. ex Nov. Roman. Casar. 3. tit. 3. §. 80. & 83. refert, actionem ex hac lege intra quadriennium instituendam esse. Item non admitti propter auctum (a tempore venditionis) rei valorem, l. 8. in fin. J. Myling. 2. repons. 12. num. 30. vel si res iusta testatoris sit vendita, v. quæ scripta ad l. 49. §. 8. ff. de leg. 1. Tiraquell. de retractu. §. 4. gl. 1. num. 4. si trans actione res alienata. Idem ibi. gl. 9. num. 107. Idem Soc. reg. 226. & 436. adde l. 65. ff. de cond. indeb. l. 15. §. 3. ff. de re jud. quod ultimum non probat Speculator lib. 4. par. 2. v. ubi de rescind. vend. num. 14. Moverur autem, quod in transactionibus receptum sit, ut pro modico magnum amittamus, arg. l. 8. ff. de trans. act. Hoc etiam improbat ab Imberto in enchiridio. Moverur l. 26. in fin. ff. de verb. obl. adde l. 5. sup. de dolo. Tiraquell. sententia usus Gallie & edictum Caroli 9. accedit, l. 1. in fin. de test. Papo. 1563. teste Papo. 1563. c. de except. fol. 628. Vo-

lunt etiam non competere beneficium huius legis ei, qui rem alienavit, cum iuramento de re nunquam revocanda. l. 8. §. 3. ff. de cond. inst. Rol. a Valle l. conf. 59. num. 5. & num. 15. Soc. d. loco. sed nec ei, qui sciens verum reus suum valorem, deceptus sit ultra dimidium iusti pretii. Cur id ita receptum? vide eundem ibi. n. 10. & seq. sed nec ei, qui donavit emptori residuum pretii (Galli appellant, la plus value) Idem si ad publicum incantum, hoc est, publice & decursu habita res vendita sit, l. 6. l. 8. in fin. de re iud. super iudicem res debitoris creditoribus adjudicata, l. 15. §. 3. ff. de re iud. si ab alio, quam ipso rei domino, res ipsa vendita est: Idem esse, si venditor renunciavit beneficio huius constitutionis, arg. l. 14. in fin. ff. de adilitio. l. si quis in conscribendo. 29. sup. de pactis. Socin. d. reg. 226. & 436.

2. Alternativum libellum & alternativam petitionem observa, venditionem rescindi possunt. b. acceptum. c. Hæc particula, ut & l. 8. in fin. eod. innuit, Non quamvis rem venditionem, ob iniquitatem pretii rescindi; sed immobilium. An & mobilium? Cuius negat l. 6. obf. 18. in fin. Molin. §. 22. n. 47. consuet. hanc legem ait admitti in rebus mobilibus pretiosis duntaxat, non aliis. Quam sententiam usu Gallie receptam, etiam adversus minores, defendit Mercator elegantissime, Notar. 12. in fin. Robertus 2. in maduerf. 12. in omnibus rebus mobilibus locum habere ait. Fateor tamen propter rem vel summam minimam restitutionem non concedi. l. 4. ff. de res. in integr. l. 10. l. 11. l. 12. ff. de dolo l. 54. ff. de contrah. empr. d. Quid, si chalmate fundus perit aut deterior casu factus? non liberatur debitor sed agit emptor, si vult, ad supplementum iusti pretii. Abbas Siculus in cap. cum dilecti. ext. de emptio. Cremenhs singul. 34.

vel a pretium b te restituyente emptoribus, fundum c venundatum recipias d, auctoritate e iudicis intercedente: vel si emptor f elegerit g, quod deest iusto h pretio, recipias. * Minus autem pretium esse videtur, si nec i dimidia pars || veri || pretii soluta sit.

De alterutro contrahentium invito, & de fisco.

3. Idem Augusti Marrianæ.

DE contractu venditionis & emptionis iure perfecto, alterutro invito k, nullo recedi tempore bona fides patitur: nec ex Rescripto l nostro: Quo m iure fiscum nostrum uti, sape constitutum est.

Si quis fundum magno pretio comparatum minoris distaxerit.

4. Idem Augusti Eudoxio.

AD rescindendam venditionem, & mala fidei probationem, hoc solum non sufficit, quod n magno pretio fundum comparatum, minoris distaxatum esse commemoras.

De dolo, de bona fide, de majori 25. annis.

5. Idem Augusti Rufo.

SI dolo o adversarii deceptum venditionem prædii te fecisse Præses provincie aditus animadvertit, sciens contrarium p esse dolum bonæ fidei (quæ in q huiusmodi maxime contractibus exigitur) rescindi venditionem iubebit. Quod si iure perfecta venditio est a maiore r viginti quinque annis, intelligere debes, consensu mutuo perfectam venditionem rescindi non posse.

Si venditor duplum offerat pretii.

6. Idem AA. Gratiano.

Non t est probabilis causa, propter quam rescindi consensu factam venditionem desideras. Quamvis enim duplum u offeras pretium emptori: tamen invitatus ad rescindendam venditionem urgeri non debet.

De militibus.

7. Idem AA. Muracolo u, & aliis Militibus.

Ratas y manere semper factas iure venditiones, vestra etiam interest z: nam si oblato pretio rescindere venditionem facile permittatur: eveniet, ut || & || si quid vos || de || laboribus vestris a fisco a nostro vel a privato

comparaveritis, eadem a lege conveniamini quam vobis tribui postulatis.

De dolo, de metu, de quantitate pretii.

8. Idem AA. Euodia.

SI voluntate tua fundum b tuum filius tuus venundedit, dolo ex calliditate atque insidiis c emptoris argui debet, vel metus mortis, vel cruciatus corporis imminens detegi, ne habeatur rata venditio. Hoc enim solum, quod paulo d minore pretio fundum venditum significas, ad rescindendam venditionem invalidum est. Quod si videlicet contractus emptionis atque venditionis cogitasses substantiam e, & quod emptor viliori comparandi, venditor cariore, distrahendi votum f gerentes, ad hunc contractum accedant, vixque post multas contentiones, paulatim venditor de eo, quod petierat, detrahente, emptore autem huic, quod obtulerat addente, ad certum consentiant pretium: profecto perspiceres, neque bonam g fidem, quæ emptionis atque venditionis conventionem tuetur, pati, neque ullam rationem concedere, rescindi propter hoc consensu finitum contractum, vel statim, vel post pretii quantitatis disceptationem: nisi h minus dimidia iusti i pretii, quod fuerat tempore venditionis, datum esset, electione k || jam || emptori præstita servanda. Dat. Kal. Decembr. CC. Consil.

De pecoribus pro pecunia in solutum datis.

9. Idem AA. Donitio.

Pecorii causa non pecunia numerata, sed pro ea pecoribus l in solutum consentienti datis, contractus non constituitur irritus.

De dolo.

10. Idem AA. Severo.

Dolus emptoris qualitate m facti, non quantitate n pretii æstimatur o. Quem, si fuerit intercessisse probatum: non adversus eum, in quem emptor dominium transtulit, rei vindicatio venditori: sed contra illum, cum quo contraxerat, in integrum restitutio competit.

De pretio non soluto. De compensatione per errorem facta.

11. Idem AA. Magnæ.

Venditor p factum emptoris, quod eum tempore contractus latuit, post arguendo, non quod eo tempore scierit q, quo id ageretur, & consensit, de dolo quæri potest. Igitur cum patrem tuum, ut majus comprehenderetur instrumento pretium, quam rei, quæ distrahiebatur, esse convenerat, consensisse profitearis, propter hoc solum de circumscriptione frustra queritur.

1. ¶ Sane, si placitum pretium non probetur solutum, vel in quantitatem debiti per errorem facti compensari cautum fuerit: hoc reddi recte postulat.

De eo, qui urgente debito distaxit.

12. Idem AA. Antiocho.

Non idcirco minus venditio fundi, quod r hunc s ad munus sumptibus necessariis t urgentibus, non viliori pretio u, vel urgente x debito te distaxasse contendis, rata manere debet. || Ab || illicitis itaque petitionibus abstinendo, ac pretium, si non integrum solutum est, petendo, facies consultus.

Si socer venditoris ementi denunciaverit, ne compararet.

13. Idem AA. & CC. Nicæ.

procuratorem vendidit. v. Socin. reg. 226. 436. Bart in l si societatem. 76. v. v. arbitrorum. l. unde. 79. ff. pro soc. v. l. 3. sup. commun. utriusque iudicii.

i. de iusto pretio v. l. 50. ff. de furtis.

k. Augmentum rei venditæ post tempus venditionis emergens, restitutioni, siue rescissioni venditionis locum non facit: his adde quæ dixi ad l. 16. l. 23. sup. de usur. Facit etiam ad questionem augmenti & decrementi monetarum, quoties de mutuo reddendo, vel redditu annuo præstando in pecunia vel frumento agitur, ad de Rolandum a Valle l. conf. 49.

l. dixi ad l. 2. §. eodem.

m. v. l. 17. in fin. de solutionib.

n. v. l. 8. sup. eod.

o. i. e. utilitate pretii.

p. Imo æstimatur, v. l. 13. sup. de transact.

q. Venditor de dolo emptoris tum queri potest, quum dolum tempore contractus ignoravit: quippe si dolum sciens contraxit, non amplius ei succurri potest. Si vero pretium de quo convenit, non solutum probetur, vel cautum fuerit, ut in quantitatem debiti per errorem facti compensaretur, recte hoc reddi postulat. Synops. Basil. 19. tit. 10. c. 67.

r. Sciendi & consentienti non infertur injuria. l. 145. de R. J.

s. ¶ Et si xps in hactenus apud mædon pps exat, hoc est, Non potest venditor hoc prætextu irritam facere venditionem, si dicat, se debitis aut oneribus functionum publicarum urgentibus vendidisse. Synops. eod. c. 68.

t. Ita legem hanc locum, quod hunc non viliori pretio, sed ad munus, sumptibus necessariis urgentibus, vel urgente debito: ut muneris voce λετταρραττα intelligamus debiti voce χρεαττα.

u. Venditio facta viliori pretio propter munus publicum, vel urgens debitum, non rescinditur: ea tamen est causa propter quam solet restitutio indulgeri. l. 16. §. eod. l. 1. in fin. de præd. dicitur. l. 2. in fin. de censu. v. Cuiac. 16. obf. 18.

x. l. 4. in fin. de pignori.

a l. 5. §. cod.
b Denuntiatio e-
jus, cuius non in-
terest rem vendi,
venditioni non
officit.

c Venditio non
rescinditur ex eo,
quod emptor non
solvit tributum,
ut convenit.
d vide quæ nota-
vi ad l. 1. in p. ff.
cod. & l. 3. §. de
contr. empt. Imo
irritus constitui-
tur. l. 6. §. de pa-
ctis inter empt.

e Quid si minor?
restituatur in in-
tegrum, ut minor
deceptus etiam
infra dimidium.
f atque admini-
strandi familia-
rum suarum curis
idoneus compro-
batus. l. 4. C.
Theod. de contrah.
empt. & ibi in-
terpret.

g vide l. 1. §. de
contrah. empt.
h Venditio facta
paulo viltori pre-
tio, non rescindi-
tur. l. 1. §. de pref.
30. vel 40.
i interdum ta-
men vires facul-
tatum suarum
quis ignorat. §. 3.
vers. paravisse.
Inst. qui manu-
mittere.

k Bonus pater-
familias rerum
suarum nosse pre-
tia debet, etiam
procul sitarum;
neque ferendus
est, si dicat eorum
rerum æstimatio-
nem ignorasse,
cum eas vende-
ret: suarum, in-
quam, quas scilicet
diu possedit, diu
tractavit, non de
recenti habuit vel
acquisivit. arg. l.
4. §. de hered. l.
10. ff. qui & a
quib. manumissi.

l ad Magnillum
10 C. Theod. de fide
& iur. hasta tit.
17.
m l. 3. C. Theod. de
fide & iur. hasta
lib. 10. tit. 17.

n Qui debitorum
mole oppressus
distrabit, solo
pretextu coactæ
venditionis non iuvatur, 12. §. cod. iuvatur tamen, si res ejus, iniquo pretio venditæ sunt.

o Magnitudo. Syn. cod. c. 72.
p Reditum ex quantitate, quantitas
veripretii dignoscitur. Id autem ex iusta & æquabili proportionem fieri facile potest, v. Mo-
lin. de usur. num. 115. Ita rei reditus nota est ejuspretii.

q Restitutio adversus subhaftationem iniquam & fraudulentam initam, datur.
r d. 1. §. de iure hasta. gratiosa, inquam, i. e. iniqua.

s Itaque quum æris alieni venditio publica sit, verum pretium venditori præstari oportet. Synops. dist. cap. 72.
t u i. e. quantum res ipsa valuerit. x Gratiosa auditio.

ut hic, gratiosa emptio, d. l. 2. gratia. d. l. 3. y Gratianus, Valentinianus & Theodo-
lus l. 8. C. Theod. de contrah. empt. z l. 8. C. Theod. cod.

a Munera civitatum, debita curæ servitiæ & paritæ, Scholiastes d. l. 8. C. Theod. cod. inter-
pretatur. b civitatum, provinciarumque destituunt. l. 8. Cod. Theod. de contrah. empt.

c l. 51. C. de decur. l. 1. §. curial. vel. civis d. l. 15. ff. de don. v. l. 7. §. 2. ff. de
bon. damnat. & ita furtiva alienatio facta a curiali, refugee onera l. 1. patris revocatur.

e & se ad debita servitiæ revocandos. d. Scholiastes.
f Casum observa, in quo emptor cogitur rem emptam restituere, etiam si pretium rei non
reddatur. Idem fit in l. 1. §. de his, quæ vi. vide Cujac. 16. obs. 13.

g Palatini rem privatam Principis sub Comité rerum privatarum administrant. §. cod. in
epigrapha: Ideoque, Comites res Principis distrabere: Palatini Comitibus, sic emere vetan-
tur. Emere, inquam, extra auctionem. l. ult. §. de fide & iure hasta. Sic tutor ex au-
ctione pupilli res emere potest. l. 2. §. 8. ff. pro empt. l. 5. §. de contr. empt.

h l. 18. ff. §. 3. cap. πᾶσι συμφωνίαις.
i re integra, utriusque consensu scilicet.

SI major a annis vigintiquinque fundum distraxisti: pro-
pter hoc solum, quod ementi, ne compararet, iocer-
tuus denuntiavit b, emptionem || factam || a te rescindi
bona fides non patitur.

Si emptor pacto non satisfecit.

14. Idem AA. & CC. Basilicæ.

EA conditione distractis prædiis, ut quod reipubl. debe-
batur, qui comparavit, restitueret: venditor a se c
celebrata solutione, quanti interest, experiri potest:
non d ex eo, quod emptor non satis conventioni fecit,
contractus irritus constituitur.

De quantitate pretii.

15. Imppp. Gratian. Valentin. & Theod. AAA. ad Hypatium P. P.

QUIS major e ætate f prædia etiam g procul posita
distraxerit, paulo b viltoris pretii nomine, reper-
tionis rei venditæ copiam minime consequatur: Neque ||
enim || inanibus immorari sinatur objectis, ut vires loco-
rum sibimet causetur incognitas i, qui familiaris k rei sci-
re vires vel merita atque emolumenta || ante || debuerat.
Dat. 6. Kal. Maji, Merobaudes 2. & Saturnino Consil.

De subhaftatione ob publicæ rationis necessitatem.

16. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. ad Ma-
gillum l Vicarium Africa.

SI m quos debitorum n mole o depressos necessitas pu-
blica rationis adstringat proprias distrabere facultates,
rei qualitas & redituum p quantitas æstimeretur: nec sub q
nomine subhaftationis publicæ locus fraudibus relinqua-
tur, ut, possessionibus viliore || pretio || distractis, plus
exactor r ex gratia s, quam debitor ex pretio consequa-
tur t. Hic postremo, sub empti titulo, perpetuo domi-
nii jure potitur, qui tantum adnumeraverit fisco, quan-
tum u exegerit utilitas privatorum. Etenim periniquum
est, ut alienis bonis sub gratiosa x auctione distractis, pa-
rum accedat publico nomini. cum totum pereat debitori.
Dat. 13. Kal. Jul. Aquil. Acc. Id. Jan. Hadrumeti, post
Conf. Tatiani & Symmachii. VV. CC. 391.

De his, qui munera fega destituunt, vel contractus
furtim ineunt.

17. Impp. Arcad. y & Honor. AA. Messala.

HI z, qui imposita munera a civitatum b fuga c desti-
tuunt, vel ineundos furtim d existimant esse contra-
ctus: intelligant, sibi e nihil ha || profutura esse commen-
ta, & pretio f emptorem || fuga || conscium || mutandum
esse, quod dederit. Dat. 12. Kal. Septemb. Theodoro
V. C. Cos. 339.

De Palatinis.

18. Imppp. Arcad. Honor. & Theod. AAA. Nestorio
Comiti rerum privatarum.

VESTIUM, auri, & argenti, seu mancipiorum coemen-
dorum, si quando a privatis nostris ea contigerit ve-
nundari, Palatini g sciant sibi copiam denegatam: pœna
in eos amissionis pretii exercenda.

QUANDO b LICEAT AB EMPTIONE DISCEDERE i.

venditionis, vide quæ notavi ad l. 35. ff. de contrah. empt. Ut pars pretii intelligitur dari, si au-
rum seu pecunia numerata arrhæ nomine detur. l. ultim. ff. de lege commiss. Arrha, non ut
pars pretii datur, si aurum detur, ut hic: vel annulus, l. 5. §. 15. ff. de inst. l. 11. §. 6. ff. de
act. empt. Nec enim annulus in id est inventus, ut res ad instar pecuniæ æstimeret, cum id
quoque possit accidere, majoris ut pretii annulus detur arrhæ nomine, quam res emptæ va-
leat, adde quæ notavi ad l. 17. §. de fide instrum. k Arrhæ condicuntur conditione
sine causa. d. §. 6. l. 3. §. de act. empt. adde l. 3. de sponsal. l. de quibus vide l.
11. ff. de act. empt. m condicendum scilicet. Emptor post illatam pretii partem, eam con-
dicere non debet: sed agere ex empto. d. l. 11.

n Pensiones publicæ sunt, quæ sunt ob cessationem tributorum, l. 1. §. collationum, l. 2.
§. cod. vestium, auri argenteique debitorum, l. 3. §. cod. d. l. 2. §. de iur. delib. An
c. l. 1. §. ff. de act. empt. & lib. 10. tit. 21. §. de accipiendis & distrabendis pignoris tribus causis.

o d. l. 2. §. de iur. delib. Syn. Basil. 19. tit. 13. cap. 1. d. l. 2. §. de iur. delib. 3. Harm. 3. §. 95.
ob debitum vel debita fiscalia.

p Num biennii, ad instar ecclesiæ? Nov. 7. c. 3. §. 2. cui fisco comparatur. Nov. 6. Num ar-
bitrariæ, cum dies non definitur a lege? l. 21. ff. de iur. delib. l. 1. in fin. ff. de iure deliber. An
sex mensium? Ex l. 10. §. de annonis. An 30. dierum, ut l. 5. §. de erog. milit. annon. l. 7. in
fin. ff. de publican. Elacet secunda sententia. q l. 8. §. de remiss. pign. Oratione ta-
men D. Marci & Commodi intra quinquennium potest dominus vindicare. Harm. d. loco.

Theoph. §. 14. Inst. de usuc. Synop. Basil. 19. tit. 13. §. lib. 10. tit. 19. c. 2. ubi tamen Scholiastes
quadriennium tantum dari notat. Verum nova Zenonis constitutione, emptor statim secu-
ritatem consequitur: nec rei nomine convenitur amplius, nisi per collusionem & fraudem
emerit. Synops. ibi. l. 2. §. de quadr. præscr. l. 3. §. de iure psci. Ideoque Zenonis Consti-
tutio, tanquam posterior valere debet. Scholiastes ibi.

r Alind erit, si ante rem venditam debitum fisco obtulerit, & in ejus locum substitutus &
subrogatus fuerit. l. 2. §. de his, qui in prior. credit. c. πρῶτος τῶν ἐσθ' ὅτιν ὁ δὲ
μᾶλλον, omnibus potior est fisco. Synops. & Har. d. loco. u in ipsi bonis sc. tribu-
tariis. An in aliis? non potest: nisi debitor ante fuerit fisco obligatus. §. cod. l. 1. §. de pri-
vil. fise. & ita intellige. l. 1. §. si antiquior creditor. x Si quis res occupatas ejus,
qui in tributum solutionibus cessat, & apud iudicem eo nomine interpellatus fuerit, pu-
blice comparaverit, fisco eas retinet. Synops. Basil. cod. c. 3. y l. 8. in fin. §. de re-
miss. pign. z Bona debitoris fisci vendi non debent, sine autoritate Prædis, alias res
venditæ revocantur. l. 2. §. si venditio pign.

a In præjudicium possidentis, nudo facto, citra jus, agi nihil potest, nisi eo præsentem. Pos-
sessio, etiam iniusta, nemini auferenda sine causæ cognitione. b ad Egnatium Fausti-
num. l. 2. C. Theod. de distr. pign. lib. 11.

c l. 18. ff. §. 3. cap. πᾶσι συμφωνίαις.
i re integra, utriusque consensu scilicet.

TIT. XLV.

Re integra contrario consensu ab emptione disceditur: re vero
non integra, actus priori similis requiritur. Sal.

1. Imp. Gordianus A. Rufino.

RE quidem integra a ab emptione & venditione,
utriusque partis consensu recedi potest. Etenim
quod b consensu contractum est, contrariæ vo-
luntatis adminiculo dissolvitur e. At enim post
traditionem d interpositam nuda voluntas non resolvit
emptionem: si non actus quoque priori similis e retro
agens venditionem intercesserit.

2. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. Felici.

PERfectam f emptionem atque venditionem re integra
tantum pacto & consensu g posse dissolvi constat. Er-
go si b quidem arrhæ i nomine aurum datum sit, potes
hoc solum secundum fidem pacti recuperare k. Sin vero
partem pretii persolvisti: ad ea l, quæ venditorem ex ven-
ditione oportet præstare, magis actionem, quam ad pre-
tii quantitatem m, quam te dedisse significas, habes.

SI PROPTER PUBLICAS PENSITA- TIONES n VENDITIO FUERIT CELE- BRATA.

TITULUS XLVI.

1. Imp. Antoninus A. Materno.

VENDITIONEM ob o tributorum cessationem p fa-
ctam revocari non q oportet, neque priore do-
mino r pretium offerente, neque creditore ejus
jura hypothecæ sive pignoris || præsentente s. ||
Potior t est enim causa tributorum u, quibus priore loco
omnia bona cessantis obligata sunt.

Venditio legitime facta non retractatur.

2. Impp. Dioclet. & Maxim. AA. Plotio.

SI x deserta prædia, ob cessationem collationum vel
reliqua tributorum, ex permisso Prædis ab his, qui-
bus periculum exactionis tributorum imminet, distracta lin-
cera fide iusto pretio solenniter comparasti: venditio ob
solennes præstationes necessitate facta convelli y non de-
bet. Sin autem venditio nulla z autoritate Prædis
præcedente facta est, hanc ratam haberi jura non conce-
dunt. Id itaque quod frustra gestum est, revocari oportet:
ita ut indemnitati tributorum omnibus modis consu-
latur. Quæ omnia tractari convenit præsentem a eo, quem
emptorem extitisse proponis.

Convento debitorum convicto ob publicas pensiones non so-
lutas, debet solemniter celebrari venditio. Bald.

3. Imp. Constantinus A. Faustino b Prædis Beticæ,

venditionis, vide quæ notavi ad l. 35. ff. de contrah. empt. Ut pars pretii intelligitur dari, si au-
rum seu pecunia numerata arrhæ nomine detur. l. ultim. ff. de lege commiss. Arrha, non ut
pars pretii datur, si aurum detur, ut hic: vel annulus, l. 5. §. 15. ff. de inst. l. 11. §. 6. ff. de
act. empt. Nec enim annulus in id est inventus, ut res ad instar pecuniæ æstimeret, cum id
quoque possit accidere, majoris ut pretii annulus detur arrhæ nomine, quam res emptæ va-
leat, adde quæ notavi ad l. 17. §. de fide instrum. k Arrhæ condicuntur conditione
sine causa. d. §. 6. l. 3. §. de act. empt. adde l. 3. de sponsal. l. de quibus vide l.
11. ff. de act. empt. m condicendum scilicet. Emptor post illatam pretii partem, eam con-
dicere non debet: sed agere ex empto. d. l. 11.

n Pensiones publicæ sunt, quæ sunt ob cessationem tributorum, l. 1. §. collationum, l. 2.
§. cod. vestium, auri argenteique debitorum, l. 3. §. cod. d. l. 2. §. de iur. delib. An
c. l. 1. §. ff. de act. empt. & lib. 10. tit. 21. §. de accipiendis & distrabendis pignoris tribus causis.

o d. l. 2. §. de iur. delib. Syn. Basil. 19. tit. 13. cap. 1. d. l. 2. §. de iur. delib. 3. Harm. 3. §. 95.
ob debitum vel debita fiscalia.

p Num biennii, ad instar ecclesiæ? Nov. 7. c. 3. §. 2. cui fisco comparatur. Nov. 6. Num ar-
bitrariæ, cum dies non definitur a lege? l. 21. ff. de iur. delib. l. 1. in fin. ff. de iure deliber. An
sex mensium? Ex l. 10. §. de annonis. An 30. dierum, ut l. 5. §. de erog. milit. annon. l. 7. in
fin. ff. de publican. Elacet secunda sententia. q l. 8. §. de remiss. pign. Oratione ta-
men D. Marci & Commodi intra quinquennium potest dominus vindicare. Harm. d. loco.

Theoph. §. 14. Inst. de usuc. Synop. Basil. 19. tit. 13. §. lib. 10. tit. 19. c. 2. ubi tamen Scholiastes
quadriennium tantum dari notat. Verum nova Zenonis constitutione, emptor statim secu-
ritatem consequitur: nec rei nomine convenitur amplius, nisi per collusionem & fraudem
emerit. Synops. ibi. l. 2. §. de quadr. præscr. l. 3. §. de iure psci. Ideoque Zenonis Consti-
tutio, tanquam posterior valere debet. Scholiastes ibi.

r Alind erit, si ante rem venditam debitum fisco obtulerit, & in ejus locum substitutus &
subrogatus fuerit. l. 2. §. de his, qui in prior. credit. c. πρῶτος τῶν ἐσθ' ὅτιν ὁ δὲ
μᾶλλον, omnibus potior est fisco. Synops. & Har. d. loco. u in ipsi bonis sc. tribu-
tariis. An in aliis? non potest: nisi debitor ante fuerit fisco obligatus. §. cod. l. 1. §. de pri-
vil. fise. & ita intellige. l. 1. §. si antiquior creditor. x Si quis res occupatas ejus,
qui in tributum solutionibus cessat, & apud iudicem eo nomine interpellatus fuerit, pu-
blice comparaverit, fisco eas retinet. Synops. Basil. cod. c. 3. y l. 8. in fin. §. de re-
miss. pign. z Bona debitoris fisci vendi non debent, sine autoritate Prædis, alias res
venditæ revocantur. l. 2. §. si venditio pign.

a In præjudicium possidentis, nudo facto, citra jus, agi nihil potest, nisi eo præsentem. Pos-
sessio, etiam iniusta, nemini auferenda sine causæ cognitione. b ad Egnatium Fausti-
num. l. 2. C. Theod. de distr. pign. lib. 11.

c l. 18. ff. §. 3. cap. πᾶσι συμφωνίαις.
i re integra, utriusque consensu scilicet.

a l. 2. §. cod. l. 2.
ff. de rescind. in-
tegr. omnibus,
l. 58. ff. de pact. re
nondum secuta,
l. 7. §. 6. ff. de
pact. nondum tra-
dita. Fideiussoris
datio impeditur
quominus res sit
integra? non im-
pedit, l. 95. ff. de
solut. ex contra-
rio, contractus esse
potest sine fide-
iussore. l. 12. §. de
conser. empt. Quid
arrha? v. l. 2. §.
b v. l. 80. in fin.
de solut.

c nuptias excipe,
l. 4. §. de repud.
d vel post pre-
mium solutum. l.
2. ff. de rescind.
e Rei interven-
tu, quæ contra-
hantur, re debent
resolvi. Rei
traditio resolvit
traditionem: nu-
da verba non re-
solvunt. v. l. 35.
ff. de reg. iur. Con-
sensus consensu
collitur: ut & ver-
ba verbis contra-
riis tolluntur.

f Perfecta condi-
tio & emptio in-
telligitur simul
aque de pretio
convenitur. Inst.
de empt. in pr. l.
9. §. de contrah.
empt.

g mutuo scilicet
nō unus: cogitur
enim venditor
rem præstare et-
iam in ius. l. 12.
§. 2. ff. de act.
empt.

h Synops. Basil. 19.
tit. 5. cap. 22.

i Quod Arrhæ da-
tio num rem de-
integrat, vel effi-
cit, ut res non sit
integra? distin-
guendum est. Si da-
tur ut pars pretii,
res non est inte-
gra. Est integra, si
ut symbolum

h Synops. Basil. 19.
tit. 5. cap. 22.
i Quod Arrhæ da-
tio num rem de-
integrat, vel effi-
cit, ut res non sit
integra? distin-
guendum est. Si da-
tur ut pars pretii,
res non est inte-
gra. Est integra, si
ut symbolum

h Synops. Basil. 19.
tit. 5. cap. 22.
i Quod Arrhæ da-
tio num rem de-
integrat, vel effi-
cit, ut res non sit
integra? distin-
guendum est. Si da-
tur ut pars pretii,
res non est inte-
gra. Est integra, si
ut symbolum

h Synops. Basil. 19.
tit. 5. cap. 22.
i Quod Arrhæ da-
tio num rem de-
integrat, vel effi-
cit, ut res non sit
integra? distin-
guendum est. Si da-
tur ut pars pretii,
res non est inte-
gra. Est integra, si
ut symbolum

h Synops. Basil. 19.
tit. 5. cap. 22.
i Quod Arrhæ da-
tio num rem de-
integrat, vel effi-
cit, ut res non sit
integra? distin-
guendum est. Si da-
tur ut pars pretii,
res non est inte-
gra. Est integra, si
ut symbolum

h Synops. Basil. 19.
tit. 5. cap. 22.
i Quod Arrhæ da-
tio num rem de-
integrat, vel effi-
cit, ut res non sit
integra? distin-
guendum est. Si da-
tur ut pars pretii,
res non est inte-
gra. Est integra, si
ut symbolum

2. Rei venditæ periculum ad emptorem pertinet, nisi venditor in mora rei tradendæ fuit. *Syn. Basl. ibid. c. 14. & 3. Her. 3. §. 17. in fin. b. Includit de furtis in quibusdam de furtis forte ex l. 17. sup. de fide iurum.*

c. Moram committit venditor in tradendo, si die traditionis, signationis, mensurationis, ponderationis & similium non dicta, emptorem ad eas res persequendas non vocavit. *l. 1. §. 3. l. 4. in fin. l. 14. ff. eod. Vapumod. di denunciatione venditor moram excludit, & in eam incurrit emptor. d. l. 2. §. eod. d. Incendium rei emptæ, spectat ad emptorem: nisi incendium lata culpa vel dolo venditoris acciderit. *l. 1. ff. eod. e. Si ante conditionis eventum res sub conditione vendita perierit, venditori perit, nisi hoc ipsum convenit, ut res periculo emptoris servaretur. *l. 10. ff. eod. f. venditorum sc. g. Ancilla vendita, si necdum tradita moritur sine culpa venditoris, aut non ex vitio aliquo ante venditionem contracta, emptori perit, ejusque pretium a venditore emptori condicatur. *§. 3. Inst. de empt. Syn. Basl. eod. c. 16. & 3. Harm. 3. §. 17. h. Vicia rei venditionem præcedentia præstantur a venditore. *l. 1. ff. eod.*****

i dixi ad l. 12. ff. 1. eod. k. v. l. 11. ff. eod. l. v. l. 11. ff. eod. m. Venditor adversus emptorem actionem de pretio habet. Nam in rem actionem postrem emptori traditam habere non potest. *Syn. Basl. 19. tit. 8. c. 30. & 3. Harm. 3. §. 49. An saltem hypothecariam in rem ipsam venditam, adhuc extantem habet? Habere non videtur. *n. l. e. actione venditi, de qua v. l. 2. & 6. j. eod. l. 13. §. 2. ff. eod. o. Venditam sc. l. 8. sup. de contrah. empt. p. sed ad pretium. Venditor rem traditam non vindicat, sed ejus pretium. *l. 6. j. eod. d. l. 2. & 9. in fin. d. tit. q. Venditor agit ad pretium, l. 1. sup. eod. ergo & ad ejus residuum, quo nomine permittitur rei retentio. *l. 11. §. 8. D. eod. add. l. 21. in fin. §. de pact. l. 85. §. 6. D. de verb. obl. Rol. a Valle 1. conf. 53. num. 17. & seq. r. Compensatio per errorem approbata, non nocet venditori residuum pretii petenti. *f. Majoribus dolo deceptis subvenitur. ff. quibus ex causis major. t. Justus error excusat. u. Fraus adversario non prodest. x. Indebiti liberatio condicatur. *l. 51. D. de pact. y. Potest id evenire fructibus tempore venditionis a solo separatis, necdum collectis a venditore. *z. Hujusmodi enim fructus venditioni non accedunt: ut nec ruta & exsa. *l. 17. §. 6. ff. eod. a. seu arrabonico. b. i. e. contractu. Pactum arrhale, quod conditione arrharum sumptus effectum. *c. Arrharum repetuntur conditione sine causa. *l. 11. §. 6. ff. eod. v. l. ult. §. quando liceat ab empt. Arrha datio nobis etiam præparat personalem actionem, ut hic. d. Aliud est præparare, aliud parare: hoc illo majus est. v. Cujac. 10. obs. 24. e. Id est, contumaci mora. *l. 1. 10. 12. j. eod. l. 1. ff. eod. l. 61. in fin. ff. de contrah. empt. g. adde quæ notavi ad l. 6. ff. ut legatorum. h. Emptor a tempore rei sibi traditæ, usuras pretii debet. *Syn. Basl. eod. c. 54. 3. Harm. 3. §. 60. l. 2. sup. de usuris. i. Emptor percipiens fructus rei, tenetur venditori ad usuras pretii. *l. 13. §. 21. D. eod. l. 2. sup. de usur. k. l. 1. inf. in quibus caus. in ins. l. debentur usuræ ex cau recepto jure. d. l. 3.*************

De emptore qui ante totum pretium solutum fructus percipit.

3. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Serpodoro.

EX arrhali a pacto b personalis c duntaxat actio pacificis preparatur d.

Si venditor rem non tradat.

4. Ibidem AA. Mutiano.

SI traditio rei venditæ juxta emptionis contractum proscacia e venditoris non fiat: quanti interesse f compleri emptionem fuerit arbitratus Præses provincie, tantum in condemnationis taxationem g deducere curabit.

De emptore qui ante totum pretium solutum fructus percipit.

5. Ibidem AA. Decimæ.

CURabit Præses provincie compellere emptorem, qui contractus possessionem fructus percipit, partem pretii, quam penes se habet, cum b usaris restituere: quas & perceptorum i fructuum ratio, & minoris k atatis favor, licet nulla l mora intercesserit, generavit.

De emptore qui ante totum pretium solutum fructus percipit.

6. Ibidem AA. Decimæ.

SI traditio rei venditæ juxta emptionis contractum proscacia e venditoris non fiat: quanti interesse f compleri emptionem fuerit arbitratus Præses provincie, tantum in condemnationis taxationem g deducere curabit.

De emptore qui ante totum pretium solutum fructus percipit.

7. Ibidem AA. Decimæ.

SI traditio rei venditæ juxta emptionis contractum proscacia e venditoris non fiat: quanti interesse f compleri emptionem fuerit arbitratus Præses provincie, tantum in condemnationis taxationem g deducere curabit.

De emptore qui ante totum pretium solutum fructus percipit.

8. Ibidem AA. Decimæ.

SI traditio rei venditæ juxta emptionis contractum proscacia e venditoris non fiat: quanti interesse f compleri emptionem fuerit arbitratus Præses provincie, tantum in condemnationis taxationem g deducere curabit.

De emptione perfecta & de mora.

4. Imp. Gord. A. Siluro.

Cum a inter emptorem & venditorem b, contractu sine scriptis inito, de pretio convenit, moraue c venditoris in traditione non intercessit: periculo emptoris rem distractam esse, in dubium non venit.

De incendio.

5. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Leontio.

Cum speciem venditam per violentiam ignis d absumptam dicas: si venditionem nulla conditio e suspenderit, amissæ rei periculum te f non adstringit.

De morte ancille distractæ.

6. Ibidem AA. Cerulo.

Mortis casus ancillæ distractæ etiam ante g traditionem sine mora venditoris dilatam, non ad venditorem, sed ad emptorem pertinet: & hac non ex præterito h vitio rebus humanis exempla, solutionem pretii emptor non recte recusat.

DE ACTIONIBUS EMPTI & VENDITI I. TITULUS XLIX.

Utrum agendum sit in rem, an in personam.

1. Imp. Antoninus A. Delianæ.

ADversus m eum, cui agrum vendidisti, iudicio n venditi consistit. Nec enim tibi in rem o agitur, cum emptore, qui personaliter tibi sit obligatus, competit p.

De residuo pretii vel compensatione erronea, de fructibus.

2. Imp. Valerian. & Gallien. AA. & Valer. Cæli. Domitiano.

Venditi actionem ad recipiendum residuum q pretium intendere adversario tuo poteris. Nec quod in compensationem r venerit, quasi & tu invicem deberes, id obesse tibi poterit, si in bonæ fidei contractu (in quo majores s etiam 25. annis officio iudicis in his, quæ dolo commissæ sunt, adjuvantur) iusto t errore te ductum, vel fraude u adversarii captum, quasi debitum id esset, quod revera x non debebatur, pepigisse monstraveris.

† Fructus quoque perceptos ante y venditionem contractam, quos, cum venditioni non z accessissent, eundem emptorem inavisse proponis, eodem iudicio reposes.

De arrhali pacto.

3. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Serpodoro.

EX arrhali a pacto b personalis c duntaxat actio pacificis preparatur d.

Si venditor rem non tradat.

4. Ibidem AA. Mutiano.

SI traditio rei venditæ juxta emptionis contractum proscacia e venditoris non fiat: quanti interesse f compleri emptionem fuerit arbitratus Præses provincie, tantum in condemnationis taxationem g deducere curabit.

De emptore qui ante totum pretium solutum fructus percipit.

5. Ibidem AA. Decimæ.

CURabit Præses provincie compellere emptorem, qui contractus possessionem fructus percipit, partem pretii, quam penes se habet, cum b usaris restituere: quas & perceptorum i fructuum ratio, & minoris k atatis favor, licet nulla l mora intercesserit, generavit.

De emptore qui ante totum pretium solutum fructus percipit.

6. Ibidem AA. Decimæ.

SI traditio rei venditæ juxta emptionis contractum proscacia e venditoris non fiat: quanti interesse f compleri emptionem fuerit arbitratus Præses provincie, tantum in condemnationis taxationem g deducere curabit.

De emptore qui ante totum pretium solutum fructus percipit.

7. Ibidem AA. Decimæ.

SI traditio rei venditæ juxta emptionis contractum proscacia e venditoris non fiat: quanti interesse f compleri emptionem fuerit arbitratus Præses provincie, tantum in condemnationis taxationem g deducere curabit.

De emptore qui ante totum pretium solutum fructus percipit.

8. Ibidem AA. Decimæ.

SI traditio rei venditæ juxta emptionis contractum proscacia e venditoris non fiat: quanti interesse f compleri emptionem fuerit arbitratus Præses provincie, tantum in condemnationis taxationem g deducere curabit.

De emptore qui ante totum pretium solutum fructus percipit.

9. Ibidem AA. Decimæ.

SI traditio rei venditæ juxta emptionis contractum proscacia e venditoris non fiat: quanti interesse f compleri emptionem fuerit arbitratus Præses provincie, tantum in condemnationis taxationem g deducere curabit.

Quid veniat in actionem venditi.

6. Ibidem AA. Neratio.

Venditi actio, si non ab initio aliud convenit, non facile ad a rescindendam perfectam venditionem, sed ad pretium exigendum competit.

De nummis venditoris ei soluti.

7. Ibidem AA. Diodoro.

SI servos distraxisti, ac pretium de peculio b eorum, quod ad te pertinebat, nesciens unde solveretur, accepisti: consequens est, integram te habere actionem pretii: cum c proprii d venditoris nummi soluti non præstent emptori liberationem.

Si emptor re non tradita se pro domino gesserit.

8. Ibidem AA. Eusebio.

SI pater tuus venundedit portionem suam, nec e induxit f in vacuum g possessionem prædii, jus omne penes se cum retinuisse certum est. Neque enim velut traditionis facta vestigial h exolutum, si simulatum i factum intercessit, veritatem mutare potuit. Quapropter aditus Præses provincie, si animadverterit in vacuum k possessionem neque patrem l tuum, neque successores ejus emptorem m vel hæredes ipsius quocunque loco factos induxisse, non dubitabit nihil n esse translutum o pronunciare. Et si te p ex empto ad inducendum || eum || in vacuum possessionem prædii perspexerit conveniri: existimabit q, an pretium sit solutum: ac si repererit non esse pretio satisfactum, hoc r restitui tibi providebit.

De onere prædii venditi.

9. Ibidem AA. Antipatra.

SI minor a venditore five sciente five ignorante dicebatur f capitatio t prædii venditi, & major inventa sit: in tantum convenitur, in quantum, si u scisset emptor ab initio, minus x daret pretii. Sin vero hujusmodi onus & gravamen functionis cognovisset y, nullam adversus venditorem habet actionem z.

De carne tempore placito non tradita.

10. Ibidem AA. Attalo.

Cum venditorem carnis, fide conventionis rupta, tempore placito hanc non exhibuisse proponas: ex empto actione, eum, quanti a interfuit b tua, si tunc tibi præstita fuisset, apud Præsidentem provincie convenire potes.

De ancilla a venditore manumissa.

11. Ibidem AA. Bucarpia.

SI ancillam tibi ex causa venditionis traditam venditor s manumisit: libertatem alienæ factæ præstare non e potuit. Quod si d post venditionem ante traditionem manumisit, pleno jure dominus constitutus, Civem Romanam facere non prohibetur: tibi personali propter e ruptam fidem contra venditorem actione competente.

id est, quod ejus nomine tributum solverit. potuit enim rei nomine censum solvere, & tamen alieno nomine.

i. Simulatio veritatem mutare non potest. *l. 15. j. de liberali. sicut nec error. l. 6. §. 1. ff. de off. Præd. nec falsitas. l. 5. C. de juris & facti.*

k. In vacuum possessionem inducitur dominus. *l. 1. venditorum scil.*

m. Singularis successorem non potest propria autoritate possessionem ingredi, aliud est in hærede universali. v. Bald. hic.

n. hinc colligitur: Sententiam proferri posse verbis negativis.

o. Venditor emptorem in vacuum possessionem inducens transfert dominium.

p. hæredem sc. Datur enim empti actio adversus hæredem venditoris.

q. Judex actorem se induci in possessionem postulantem, ex officio condemnare potest, ut reo prius pretium exsolvat. *l. 13. §. 8. ff. eod. l. 31. in fin. ff. de reb. cred. Judex enim emptionis id omne facit, quod emptioni est annexum.*

r. i. e. residuum pretii.

s. hinc illa clausula contractibus emptionis adponi solita. *Et sera tenn ledi adqueretur payer le cens a toi seigneur, monia par chacun an a N.*

t. Venditor five scientes five ignorans ignoranti minorem fundi συντάλας, hoc est, capitulationem dixit, quam debeatur, in tantum ab emptore, qui ignorans ita emit, convenitur: quanto rem minoris empturus erat, si modum fecisset της συντάλας, i. e. capitulationis, sin autem minorem modum dici a venditore scivit, & tamen emit, nullam actionem habet. *Syn. Basl. 19. tit. 2. c. 53.*

u. nota finem actionis, Quanto minoris, de qua v. l. 39. ff. eod.

x. i. e. tenetur actione, Quanto minoris.

y. finge dominum colono quondam suo prædium vendidisse. Solent locationes prædiorum per se fieri ea lege, ut colonus tributa & census persolvat: eo casu colonus non præsumitur talium censuum ignarus fuisse emptionis tempore.

z. Cur ita? fraus non fit scienti. *l. 145. ff. de reg. juris. Certiorari non debuit, qui non ignoravit. l. 1. in fin. ff. eod. a. v. l. 4. sup. eod.*

b. emisse alias carnes ab alio sc. Alias, in hoc interesse, de quo hic agitur, lucrum non venit, quod emptor ex carne facere potuit: non venit etiam damnum, seu æstimatio servorum fame mortuorum ob non traditas carnes, sed illa tantum omnis utilitas, quæ circa rem consistit. *l. 21. §. 3. ff. eod.*

c. l. 5. j. de his, qui a non dom. d. l. 6. §. de hæred. vend. Venditor ancillam, quam nondum emptori tradidit, potest utiliter manumittere. Tenetur tamen emptori in quod ejus interest. *l. 2. j. de his, qui a non dom. Quid eo casu ejus quod interest appellatone continetur. v. l. 23. ff. eod. e. d. l. 6.*

d. l. 6. §. de hæred. vend. Venditor ancillam, quam nondum emptori tradidit, potest utiliter manumittere. Tenetur tamen emptori in quod ejus interest. *l. 2. j. de his, qui a non dom. Quid eo casu ejus quod interest appellatone continetur. v. l. 23. ff. eod. e. d. l. 6.*

e. d. l. 6.

f. l. 2. j. de his, qui a non dom. Quid eo casu ejus quod interest appellatone continetur. v. l. 23. ff. eod. e. d. l. 6.

g. l. 2. j. de his, qui a non dom. Quid eo casu ejus quod interest appellatone continetur. v. l. 23. ff. eod. e. d. l. 6.

h. l. 2. j. de his, qui a non dom. Quid eo casu ejus quod interest appellatone continetur. v. l. 23. ff. eod. e. d. l. 6.

i. l. 2. j. de his, qui a non dom. Quid eo casu ejus quod interest appellatone continetur. v. l. 23. ff. eod. e. d. l. 6.

j. l. 2. j. de his, qui a non dom. Quid eo casu ejus quod interest appellatone continetur. v. l. 23. ff. eod. e. d. l. 6.

k. l. 2. j. de his, qui a non dom. Quid eo casu ejus quod interest appellatone continetur. v. l. 23. ff. eod. e. d. l. 6.

l. l. 2. j. de his, qui a non dom. Quid eo casu ejus quod interest appellatone continetur. v. l. 23. ff. eod. e. d. l. 6.

m. l. 2. j. de his, qui a non dom. Quid eo casu ejus quod interest appellatone continetur. v. l. 23. ff. eod. e. d. l. 6.

a. Venditi actione (si id conventum est: puta pacto seu lege commissoria vel additionis in diem, vel si iudicis id officio jubeatur, *l. 2. sup. de rescind. agere possumus ad venditionem rescindendam.*

b. & ita de sua pecunia pretium receperit. *l. unic. vers. si itaque. §. si servus extero.*

c. Pretium rei non videtur acceptum, qui pecuniam suam ac propriam ignorans ab emptore accipit: idcirco hujusmodi solutio non aufert venditori actionem ad pretium emptori condicendum: adde *Synops. Basl. eod. c. 55.*

d. Nota regulam. Debitor venditori vel creditori solvens ex eorum pecunia, debito non liberatur, d. *vers. si itaque. l. 2. §. 5. l. 22. §. 8. in fin. l. 54. ff. mandati, merito.*

e. cum emptor nummos venditoris facere cogatur. *l. 11. §. 2. in fin. ff. eod. Quod est emptoris, ejus amplius fieri non potest. adde *l. 4. §. 1. D. de manumiss. e. l. 50. D. de rei vind.**

f. Libellus actionis ex empto formatur ad possessionem vacuum tradendam. *g. hoc quid sit. v. l. 2. in fin. D. eod. l. 52. in fin. D. de verb. obl.*

h. Non ideo quis rem suam facit, aut suam esse asserit, quod eam in censum deduxerit. *l. 25. sup. de rei vindic. v. l. 4. inf. de donat. l. 64. ff. de adq. rer.*

i. hoc quid sit. v. l. 2. in fin. D. eod. l. 52. in fin. D. de verb. obl.

j. hoc quid sit. v. l. 2. in fin. D. eod. l. 52. in fin. D. de verb. obl.

k. hoc quid sit. v. l. 2. in fin. D. eod. l. 52. in fin. D. de verb. obl.

l. hoc quid sit. v. l. 2. in fin. D. eod. l. 52. in fin. D. de verb. obl.

m. hoc quid sit. v. l. 2. in fin. D. eod. l. 52. in fin. D. de verb. obl.

n. hoc quid sit. v. l. 2. in fin. D. eod. l. 52. in fin. D. de verb. obl.

o. hoc quid sit. v. l. 2. in fin. D. eod. l. 52. in fin. D. de verb. obl.

p. hoc quid sit. v. l. 2. in fin. D. eod. l. 52. in fin. D. de verb. obl.

q. hoc quid sit. v. l. 2. in fin. D. eod. l. 52. in fin. D. de verb. obl.

r. hoc quid sit. v. l. 2. in fin. D. eod. l. 52. in fin. D. de verb. obl.

s. hoc quid sit. v. l. 2. in fin. D. eod. l. 52. in fin. D. de verb. obl.

t. hoc quid sit. v. l. 2. in fin. D. eod. l. 52. in fin. D. de verb. obl.

u. hoc quid sit. v. l. 2. in fin. D. eod. l. 52. in fin. D. de verb. obl.

v. hoc quid sit. v. l. 2. in fin. D. eod. l. 52. in fin. D. de verb. obl.

w. hoc quid sit. v. l. 2. in fin. D. eod. l. 52. in fin. D. de verb. obl.

De vino.

12. Iidem AA. Crispino.

a v. l. 1. §. de peri-
culo & commod.
b v. l. 2. §. de peri-
culo & commod.
c Commodum
aucti pretii ad
emptorem vini
pertinet.

d Eadem quanti-
tate & mensura
vinum tradi o-
porteret, qua ven-
ditum est.

e v. l. 4. sup. quo
nomine non id
venit, quod em-
ptor lucrari po-
tuit, si vinum ei
fuisse traditum.
l. 21. §. 3. ff. eod.
sed damnum, quod
emptor incurrit,
vinum ob id ma-
jore pretio ab al-
io emendo. v. l.
10. §. eod.

f Fructus penden-
tes, etiam manu-
ri, cedunt empto-
ri. l. 3. §. 1. l. 13.
§. 10. ff. eod. l. 38.
§. 2. ff. de usuris.

non separati a so-
lo, etiam si nec-
dum evecti sint. l.
66. in fin. ff. de
contrah. empt.

quos si emptor
perceperit, resti-
tuere venditori
cogitur. l. 2. in fin.
§. eod. Quid pen-
siones, cui cedunt
dixi ad l. ult. ff.

de jure fisci & hanc
de emptione. Fin-
gamus fundum
cedente stipula-
tori, fundi
fructus penden-
tes dixi ad l. 78.
in fin. ff. de verb.

obl.

g Cujus est fun-
dus, ejusdem est
& fructus.

h & sic lego, pre-
tium tantum, nisi
mora intercessisse
probetur, tunc e-
nim usuras officio
&c.

i Re tradita em-
ptor illico, & ipso
jure, usuras pretii
venditori debet.
l. 5. §. eod. l. 13. §.
20. ff. eod. l. 1. §. ff.
de periculo. l. 18.
in fin. ff. de usur.

Paul. 2. sent. 17.
§. 9. v. Molin. de
usur. n. 225.

k emptori servo-
rum, quid vendi-
tor prestare de-
beat.
l. 1. §. 11. §. 3. §. 4.
ff. eod.

m i. e. fugitivos
non esse. l. 11. §.
7. l. 17. ff. de adi-
litione.

n d. l. 11. §. 4. ff. eod.
ut plus emptori tribuatur,
quam sit ei venditum.

o d. l. 17. §. 14. p d. l. 11. §. 8. q Mora efficit,
ut plus emptori tribuatur,
quam sit ei venditum.

r Paul. 2. sent. 17. §. 9. de fructibus
alias dixi. adde l. 13. §. 18. ff. eod. l. 37. §. 6. ff. de adili-
eod. l. 40. §. 1. ff. de cond. & dem. t & re vobis violenter ablata. Syn. eod. c. 65. & 3.
Harms. 9. c. 64.

u De vi emptori illata venditor non tenetur: hoc est, emptor, cui
per vim res ablata est, nullam eo nomine adversus venditorem actionem habet. Syn. & Har.
d. loco, sicut, nec de injuria ei illata. l. 51. de evict. nec de casu, aut vi regia, fuit du e Prince,
l. 1. ff. de evict. sed nec de eo quod ei ablatum alio quam per sententiam modo. l. 57. ff.
d. tit.

x Possessionem reperimus per interdictum unde vi. y actionis promiss-
sa. Cujac. 17. obs. 6. actionis inquam. l. 1. §. 4. D. uti possid. forte in laetam, l. 4. §. 2. ff.
de damno. l. 3. §. 2. ff. ne vis fiat. vel incerti. Utriusque enim & interdicti & actionis,
idem effectus, licet formula diversa. v. Cujac. 5. obs. 17.

a puta uxoris, l. 1. §. 5. filiorum in potestate, l. 2. defuncti, l. 3. Cororis, l. 4. mariti. l. 6.
J. eod.

b puta communi. l. 8. §. 1. 4. §. 8. comm. utriusque. mandatoris. l. 7. inf.
c & ita uxoris ementis. l. 5. J. d Res ejus esse videtur, non cujus pecunia, sed cujus no-
mine empti est. Paul. 2. sent. 17. §. 15. cujus nomen in instrumento emptionis continetur.

e Accursus videtur legisse similiter. Similiter (inquit)
negotiorum gestorum actione, si gesta negotia: mandati, si ex mandato, &c.

f Patens frustra aliquid comparat filio in potestate posito, ut ei adquirat dominium: nam
quod filio in potestate posito adquiratur, patri adquiritur. Sed tamen inutilis illa emptio
convalescit, si rem emptam, filio jam emancipato tradit. adde l. 16. sup. de prob.

g v. l. 2. inf. de adquir. hered.

Sicut a periculum vini mutati, quod certum b fuerat
s comparatum, ad emptorem, ita commodum c aucti pre-
tium pertinet. Utque hoc verum est, sic certæ qualitatibus d
ac mensuræ distracto vino, fidem placiti servandam esse
convenit. Quo non restituto, non pretii quantitatis, sed
quanti interest e emptoris, competit actio.

De fructibus & onere functionis. De pretio & usuris.

13. Iidem AA. Alexandro.

FRuctus f post perfectum jure contractum, emptoris
spectare personam convenit, ad quem & functionum g
gravamen pertinet. Venditor quoque pretium tantum,
ac h si mora intercessisse probetur, usuras i officio judi-
cis exigere potest.

De servis.

14. Iidem AA. Rufoni.

EMptor k servorum certe de his tradendis l, & de eo-
rum fuga m, itemque sanitate n, erroneeque o non esse,
aut noxia p solutos, || repromitti sibi recte postulat.

De tritico.

15. Iidem AA. Antonio.

ULtra modum tritici distracti citra pactum, in solutione
mora q non facta, nihil emptor exigere potest.

De pecoribus.

16. Iidem AA. Cyrillo.

Post perfectam venditionem factus r quidem pecorum
emptori, venditori vero sumptus s, si quos bona fide
fecerit, restitui debere notissimum est,

De emptore expulso a tertio,

17. Iidem AA. Hermiano & Lupo.

EXPulso t vos de fundo per violentiam a Nerone,
equem habere jus in eo negatis, profitentes, nullam u
vobis adversus eum, ex cujus venditione fundum posside-
tis, actionem competere probatis. Igitur ad instar inter-
dicti x seu actionis y permissæ experiendum esse per-
spicitis.

SI z QUIS ALTERI VEL SIBI SUB
ALTERIUS NOMINE a, VEL ALI-
ENA b PECUNIA EMERIT.

TIT. L.

De re pecunia mariti, nomine uxoris empti.

1. Imp. Anton. A. Secundino.

SI pecunia patris fundus mancipiaque comparata sunt,
tamen, cum emptiones matris c tua nomine d factas
esse proponas, ignorare non debes traditione matrem
tuam dominam fuisse constitutam. Plane, si pecuniæ
petitionem competere tibi propter numerationem pretii
existimas, civiliter e contende.

Si pater nomine filiorum emerit.

2. Imp. Alexand. A. Septimæ & aliis.

SI emancipatis f vobis fundos, quos nomine vestro, cum
sin potestate ageratis, pater emerat, tradidit, vel in g
possessione eorum voluntate patris fuistis, dominium ac-
quisistis.

Si mater pro filius pecuniam numeraverit.

3. Idem A. Patrimo.

o d. l. 17. §. 14. p d. l. 11. §. 8. q Mora efficit,
ut plus emptori tribuatur, quam sit ei venditum. r Paul. 2. sent. 17. §. 9. de fructibus
alias dixi. adde l. 13. §. 18. ff. eod. l. 37. §. 6. ff. de adili-
eod. l. 40. §. 1. ff. de cond. & dem. t & re vobis violenter ablata. Syn. eod. c. 65. & 3.
Harms. 9. c. 64. u De vi emptori illata venditor non tenetur: hoc est, emptor, cui
per vim res ablata est, nullam eo nomine adversus venditorem actionem habet. Syn. & Har.
d. loco, sicut, nec de injuria ei illata. l. 51. de evict. nec de casu, aut vi regia, fuit du e Prince,
l. 1. ff. de evict. sed nec de eo quod ei ablatum alio quam per sententiam modo. l. 57. ff.
d. tit. x Possessionem reperimus per interdictum unde vi. y actionis promiss-
sa. Cujac. 17. obs. 6. actionis inquam. l. 1. §. 4. D. uti possid. forte in laetam, l. 4. §. 2. ff.
de damno. l. 3. §. 2. ff. ne vis fiat. vel incerti. Utriusque enim & interdicti & actionis,
idem effectus, licet formula diversa. v. Cujac. 5. obs. 17. a puta uxoris, l. 1. §. 5. filiorum in potestate, l. 2. defuncti, l. 3. Cororis, l. 4. mariti. l. 6.
J. eod. b puta communi. l. 8. §. 1. 4. §. 8. comm. utriusque. mandatoris. l. 7. inf. c & ita uxoris ementis. l. 5. J. d Res ejus esse videtur, non cujus pecunia, sed cujus no-
mine empti est. Paul. 2. sent. 17. §. 15. cujus nomen in instrumento emptionis continetur. e Accursus videtur legisse similiter. Similiter (inquit)
negotiorum gestorum actione, si gesta negotia: mandati, si ex mandato, &c. f Patens frustra aliquid comparat filio in potestate posito, ut ei adquirat dominium: nam
quod filio in potestate posito adquiratur, patri adquiritur. Sed tamen inutilis illa emptio
convalescit, si rem emptam, filio jam emancipato tradit. adde l. 16. sup. de prob. g v. l. 2. inf. de adquir. hered.

Mancipia, quorum meministi, si (ut proponis) nomine
tuo, itemque fratri tui, cui successisti, empti, vobis
tradita sunt: licet instrumento emptionis matrem tuam
pecunias numerasse a contineatur, persequi ea more ju-
dicialium non prohiberis.

De simulatione.

4. Imp. Valerian. & Gallien. AA. & Valer. Cæs. Cyrillo.

QUamvis instrumento emptionis sacrum nomen inscripse-
ris b: tamen, si c possessionem tenens dominus ef-
fectus es, ob eam rem frustra calumniam mulieris, quam-
vis ipsa d contractus tabulas habeat, reformidas.

De viro & uxore.

5. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Vero.

Cum propria pecunia tua te comparante possessionem,
quondam uxoris e tua nomen tantummodo accom-
modasse dicas, || eandemque occasione custodia suæ com-
missionum instrumentorum contra bonam fidem proprie-
tatem ejusdem fundi usurpasse dicas: Rector provinciae
pro sua exercitatione cognitum habens, donationem a
non f domina uxore tua in filiam suam collatam, nullum
præjudicium dominio tuo attulisse: docenti tibi verita-
tem g precibus tuis adflicte, restituere eandem posses-
sionem, habita etiam fructuum h taxatione i curabit.

6. Iidem AA. Dionysio.

Multum interest, utrumne uxore tua comparante pecu-
niam numerasti k, eique possessio tradita est: an
contractu emptionis a te nomine tuo habito, tantum uxo-
ris nomen post instrumentis inscribi feceris? Nam si qui-
dem uxor tua nomine suo emit, eique res tradita sunt, nec in te
quicquam de his processit, non nisi de pretio adversus eam
in quantum tu pauperior l, & illa locupletior facta est,
habet actionem.

+ Quod si m tu quidem emisisti, & tibi tradita est pos-
sessio, tantum autem nomen uxoris quondam tuæ instru-
mento inscriptum est, res n gesta potior quam scriptura
habetur. Si vero ab initio o negotium uxoris gerens
comparasti nomine ipsius empti actionem nec illi, nec tibi
quæstisti, dum || quæ || tibi non vis, nec illi potes.

+ Quare in domini questione ille potior p habetur,
cui possessio a domino tradita est.

Si emptor pretio suscepto fidem ruperit.

7. Iidem AA. Gerontio.

Cum per eos, qui negotia tua gerebant, olei materiam
te comparasse, contractusque fidem pretio suscepto
rupisse venditorem proponas: si quidem ex empto, his
qui juri tuo subiecti fuerant, contrahentibus: tibi quæ-
sita est actio, vel per te, || vel per eum || cui mandaveris:
sin q vero sui juris constituti, secundum mandatum tuum
hunc contractum habuerunt, ac sibi empti quæsierunt acti-
onem: per eos, vel quibus r illi dederint mandatum, adi-
competentem judicem, qui secundum bonam fidem s,
quæ in hujusmodi contractibus observari solet, satisfieri
providebit.

De eo, qui pecunia aliena vel communi emit.

8. Iidem AA. Valentina.

Qui aliena pecunia comparat, non ei, cujus nummi fu-
erunt, sed t sibi tam actionem empti, quam domi-
nium, si ei fuerit tradita possessio, quærit. Cum itaque,
de rebus communibus u fratrem patruelem tuum qua-
dam comparasse contendas: de tua pecunia hunc conve-
niendo, facies consultus. Nam in rem de rebus ab eo
comparatis, tibi contra eum petitio non competit.

xoris nomine concipitur. Cujus est res? mariti. Cur ita? quia constat ab initio maritum
proprium negotium gerere voluisse.
n Veritas rei scriptura potior.
o Maritus rem ab initio comparat uxoris nomine, cui res quæritur? ne dicas marito: quia
uxoris nomine adsumpto contraxit, ne dicas uxori, quia alteri nemo stipulari potest. Cui-
nam igitur? ei cui prius possessio a domino tradita fuerit: uxori vel marito scilicet.
p In domini questione ille potior habetur, cui possessio tradita est a vero domino.
q Non tantum sui juris constituti, ut hic: sed in potestate constituti, ut liberi, procura-
torio munere fungi possunt. sup. eod. ibi: qui juri tuo subiecti. adde l. 8. in fin. princ. D.
de procuratoribus. Procurator mandatoris potestati subiectus, mandatori non sibi actionem
acquirat: sui vero juris procurator, sibi actionem acquirit: per eum, tamen ejusve substi-
tutum dominus augere & rem petere potest.
r Procurator alium suo loco potest ad agendum substituere.
s Est enim emptio contractus bonæ fidei.
t Aliena pecunia quod comparatur, sit comperantis, non ejus cujus fuit pecunia, facit. l.
1. sup. eod. l. 7. inf. Paul. 2. sent. 17. §. 15. l. 21. sup. de probat. v. Socin. regula 141. Fallit
id in pecunia militis, l. 8. sup. de R. V. minoris, l. 3. inf. arbit. tut. uxoris seu dotali. v.
l. 54. ff. de jur. dot.
u Res emptæ communi pecunia, non sunt communes. l. 4. sup. comm. utriusque jud.
De

a Non e, qui nu-
meraverit preti-
um, sed ei cujus
nomine res em-
pta est, rei domi-
nium acquiritur,
i. e. ministro nu-
merationis pre-
tium, recepta non
adquiratur, sed
domino.

b simulate sc.
c recte hoc addi-
tum est. Nec e-
nim præsumitur
simulatio, nisi
probetur. Proin-
de cum dux res
hic pro pupilli
matre faciant pu-
ta, quod fundas e-
jus nomine em-
ptus reperitur, &
emtionis titulo
penes se habeat,
filius non præsu-
mitur rei domi-
nus, nisi simula-
tionem contra-
ctus probaverit.

d Tenor instru-
menti non juvat
recitantem vel
tabellarium, sed
eum tantum, quem
tenor scripturæ
designat. l. 21. §.
de probat.

e si vir nomen u-
xoris emptioni
accommodaverit.
f Is, cujus nomen
simulatur emptioni
instrumento
adscriptum est,
rem emptam al-
teri donare non
potest.

g Inest tacite hæc
conditio omnibus
rescriptis. l. 7. §.
de divers. res-
criptis.

h Fructus veni-
unt in actionem
rei vindicationis.
i de taxatione
v. quæ notavi ad
l. 6. ff. ut legat.

k Res ejus conti-
nuo non est, qui
pecuniam nume-
ravir. Notandum
est hic casus:
Uxor emit suo
nomine, vir pecu-
niam numerat,
res traditur uxori.
Cujus est res?

uxoris. Marito
tamen tenetur de
pretio, ut hic Syn.
Baf. 19. tit. 15.
cap. 6.

l Qui quid suo
nomine ex alte-
rius pecunia com-
parat, & quantum
ea re locupletior
factus est, & id
quo alter pauper-
ior factus est, re-
stituere debet.

m Maritus rem
emit, res marito
traditur, contra-
ctus emptionis u-

xoris nomine concipitur.

n Veritas rei scriptura potior.

o Maritus rem ab initio comparat uxoris nomine, cui res quæritur?

p In domini questione ille potior habetur, cui possessio tradita est a vero domino.

q Non tantum sui juris constituti, ut hic: sed in potestate constituti, ut liberi, procura-

r Procurator alium suo loco potest ad agendum substituere.

s Est enim emptio contractus bonæ fidei.

t Aliena pecunia quod comparatur, sit comperantis, non ejus cujus fuit pecunia, facit.

u Res emptæ communi pecunia, non sunt communes.

a. l. in fin. §. de
contrab. empt. l. 2.
§. 2. §. de oblig. &
actio.

b. Absentes emi-
mus, vel per epi-
scopum, vel per
nuncium, nudum
enim ministerium
præstat nuntius,
l. 15. ff. de consis.
pecun. fungiturq;
epistolæ vice: ut
& contra: Epi-
scopa mutus est
nuntius. Inde vo-
luit, nuncium in
personam domini
verba concipere:
procuratorem ve-
ro in personam
suum domino no-
minato. Bald. ad
l. 6. §. ad

c. l. 2. sup. de rei
vind. l. 5. §. de ad-
quir. poss. l. 20. ff.
de contrab. empt.
l. 15. ff. de reg. jur.
d. Alienam rem
qui sciens emit,
nunquam sit e jus
dominus: si in-
ignorans emit,
ipse quidem usu-
capit, verum is
qui rem vendidit,
domino tenetur.
Syn. Bas. 19. tit. 8.
c. 66. §. 3. Harm. 3.
§. 29. §. 1. 2. §. si
servus. l. 7. §. qui
bona fide. ff. pro
emptore.

e. Sciens rem
alienam, eam non
adquirat.
f. Sciens rem
alienam, eam non
usufructu: quin
restituere eam
domino cogitur:
ignoranter emens,
usufructu. Consul-
tum est tamen do-
mino adversus
venditorem præ-
tium nomine.

g. Re præscripta,
pretium a vendi-
tore condicatur:
ut quod succedat
loco rei. Bald. l.
15. §. de neg. l. 3. in
fin. §. de rei vind.
l. ult. ff. de nego-
tior. v. Varr. l. 1.
præf. l. 3. c. 7.

h. Marius rem
uxori (pau. deo-
xiamov adia-
tymov de, hoc est,
non dotalem, in-
estimabilem. Scholia-
st. Syn. 19. tit. 8. c. 68.) vendidit: uxor
decepta a marito venditionis instrumentum signavit,
quæritur utrum sibi præjudicet mul-
lier? non præjudicat: nam adhuc (soluta sc. matrimonio, vel marito ad iustitiam redacto,
d. Scholia. st.) emptori vel usufructu (si res mobilis vendita sit, d. Scholia. st.) vel longi tempo-
ris præscriptione (si res immobilis, d. Scholia. st.) opus est. Syn. ibi. adde 3. Har. 3. c. 65. Quid
si consensum præstitit mulier? rata est venditio: nisi fundus fuerit dotalis. Porro mulier
a marito ita decipi potuit, si mulieri chartam unam pro alia subsignandam obtulit. d.
Scholia. st.

i. Consensu videtur alias instrumentum, qui sigillum suum ei adponit.
k. v. l. 126. ff. de verb. obl. Signans igitur per errorem adum vel instrumentum, id confir-
mare non intelligitur: alias præsumitur instrumentum confirmare, qui signum ei adponit.
l. 126. §. 1. ff. de pign. quin signo nonnunquam ipsam possessionem apprehendimus. l. quod ff. l. 14.
ff. de pign. o.

l. v. exemplum (uit. sup. plus valere, quod agitur.
m. v. l. 3. inf. de præscrip. long. temp.
n. v. l. 19. inf. de evictioib.

o. Filius factum patris mutare non potest: vel ita, hæres non potest revocare factum defun-
cti, si vult esse hæres. l. 4. sup. de rei vind. l. 7. inf. de liberali. l. 7. ff. de evictio. Eodem
modo: Hæres necesse habet stare ei investituræ, quam pater fecerit. l. 7. c. Longobard. de ult.
volunt. 4. Feu 70. Quid, si pater legitimæ filii onus imposuit? Filius non cogitur onus illud
sustinere. Authent. Novissima. §. l. omnimodo. 30. sup. de inof. Nov. 118. c. 1. cum legitima filii
debeat legis, non solius parentis voluntate, eamque ut sibi debitam a patre accipere vide-
tur, non titulo penitus lucrativo, ut superior regula sit vera in eo, qui hæreditatem a de-
functo percipit sibi non debitam.

p. i. e. pro mercede debita fundi conducti.
q. l. 1. sup. de rei vind. l. 1. ff. de reg. jur.
r. Ratihabitio inutiliter gesta conciliat. v. l. 60. in fin. ff. de regulis.

s. Creditor mancipia iure pignoris sibi obligata vendere potest. l. 1. l. 2. Cod. ff. ad vers. vendit.
pign. l. 1. l. 2. l. 3. inf. si autem creditor pignus vendiderit, & inf. de distract. pignorum. l. 4.
ff. de pign. §. 1. inf. quibus alienare licet.

t. Defunctus rem successuri potest alienare, alias filius potest patris facto contradicere, iure
proprio, non hæreditario.
u. l. 3. inf. de præf. longi temporis.

De dominio in non numerantem transferendo, & de
absentibus.

9. litem AA. Rufinæ.

Nihil prohibet, altero pecuniam numerante, in alium
vel utriusque contrahentis consensu, vel certe vendi-
tore tantummodo volente, dominium transferri, eo et-
iam manifeste constituto, ut inter absentes a per mediam
personam, veluti per nuncium b vel per epistolam, talis
contractus perfici possit.

DE REBUS ALIENIS & NON ALIE- NANDIS, ET DE PROHIBITA RERUM ALIENATIONE VEL HYPO- THECA.

TIT. LI.

De re aliena vendita.

1. Imp. Alexand. A. Cantiano.

Si d Prædici Provinciæ probatum fuerit, Julianum
nullo iure munitum servos tuos scientibus e vendi-
disse: restituere tibi emptores servos iubebit. Quod f
si ignoraverint, & eorum facti sunt, pretium g eorum
Julianum tibi solvere iubebit.

Si marito rem uxoris distrahente, ea instrumentum
signaverit.

2. Imp. Gord. A. Græciæ.

Distrahente h marito rem tui juris, si consensum ei non
accommodasti: licet i sigillo k tuo venditionis in-
strumentum fraude l conquisita signaveris, huiusmodi
tamen commentum emptori usufructu m non subsecu-
ta, vel longi n temporis præscriptione minime munito,
nullam præstitisse securitatem potest.

De hærede.

3. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Valeriano.

Venditrici succedenti o hæreditario iure perfectam recte
venditionem rescindere, ac dominium revocare non
licet.

† Sed & si hæc ex persona sua vindicet: vel exceptio-
ne te doli mali, si hanc viam elegeris, tueri, vel evicta re,
si defensione monstrata uti nolueris, quanti tua interest,
poteris experiri.

De matre, qua rem filii in solutum dedit.

4. litem AA. Affabili.

Mancipia patris, qui fundum a Philippo conduxerat,
successione tibi quaesita, domino fundi pro debitis p
in solutum mater tua dando, nihil q tibi auferre potu-
it. Ideoque si tu major vigintiquinque annis effectus, ab
ea negotium gestum non fecisti ratum r: oblato debito,
si s non hæc locator iure pignoris sibi obligata vendidit,
petere poteris.

Si pater fundum filii emancipati vendiderit.

5. litem AA. Agro.

Si fundum tuum pater post emancipationem te non con-
sentiente venundedit, neque ei successisti t, neque possi-
dens longi u temporis præscriptione munitus est: tibi
agenti eum Rector provinciæ reddi efficiet.

De re aliena vendita.

6. litem AA. Rufo.

Nemo res ad te pertinentes, non obligatas a sibi, nec
ex officio b vendendi potestatem habens, distrahen-
do, quicquam tibi nocere potuit.

De prohibita alienatione.

7. Imp. Justinian. A. Joanni P. P.

Sancimus, si e lex d alienationem inhibuerit, si e
testator e hoc fecerit, si e pactio f contrahentium hoc
admisit, non solum domini g alienationem, vel manci-
piorum manumissionem h esse prohibendam, sed etiam
usufructus dationem, vel hypothecam, vel pignoris i
nexum penitus prohiberi. Similique modo & servitu-
tes k minime imponi, nec emphyteuseos l contractum,
nisi in his tantummodo casibus, in quibus Constitutio-
num auctoritas, vel testatoris voluntas vel pactio ten-
nor, qui alienationem interdixit, aliquid tale fieri per-
miserit.

DE COMMUNIUM m RERUM ALIENATIONE.

TIT. LII.

1. Imp. Antoninus A. Apollodoro.

Si n nulla usucapionis prærogativa, vel diuturni silen-
tii præscriptio emptorem possessionis, quam a cohæ-
redibus o parui tui distractam suggeris, pro portione
tua munit: in rem actio incolumis perseverat. At si
receptum ius p securitatem emptori præstitit, arbitrium
est tibi liberum conveniendi eos, qui pro portione tua satis
illicitam venditionem celebraverunt.

2. Idem A. Terentiano.

Multum interest, utrum cohæredes tui possessionem
communem distraxerunt: an vero fiscus q, cum par-
tis dominus esset, soliditatem juxta proprium r privile-
gium vendidit. Etenim si a fisco facta sit venditio, fidem
ejus infringi, minime rationis est. Si vero cohæredes f
soliditatem vendiderunt: licet r emptor ab his delega-
tus, partem pretii fisco solverit, alteramque in cautionem
deduxerit, tamen portioni tuæ ea venditio non potest
obstare.

3. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. Eusebio.

Falso tibi persuasum est, communis prædii portionem
pro indiviso u, antequam communi dividendo judi-
cium dictetur, tantum loco, non etiam extraneo posse
distrahi.

4. litem AA. Ulpiano militi.

Nov. 159. Prohibitio autem alienationis fit aut ratione personæ, aut rei respectu.
f v. l. 1. ff. mancipium ita fuerit alienat. ut manum. vel contra. adde l. 61. ff. de pact.
g Alienare non tantum is intelligitur, qui dominum alienat, sed etiam qui manumittit,
qui dat in usufructum, qui dat hypothecæ vel pignori, qui servitutem imponit, qui dat
in emptum.
h Manumissio est alienatio. l. 9. §. 1. ff. de autor. tutor.
i Argumentum observa: Qui non potest alienare, idem nec pignori dare potest. Et tamen
qui emere prohibetur, pignori accipere non prohibetur. l. 24. ff. de pign.
k fit enim servitutis constitutione deterior fundus.
l sed nec in feudum dare, v. Cuj. 2. Feud. tit. 4.

m de comuni. Hal. Communes sunt res, quas cum hæredibus, sociis, fratribus & simi-
libus communes habemus: in quibus cohæres, socius, frater vel similis partem aliquam
habet.

n Socius rem communem, totam prorsus, non recte vendit. Itaque socius alter, si em-
ptor, prædium dominus factus sit, usufructu vel præscriptione, in rem agere poterit. Synops.
Bas. 19. tit. 4. c. 73.

o Vendens rem communem, non præjudicat socio, qui partem suam possit vindicare: nisi
si res sit usucapta vel præscripta: tunc enim potest contra socium agere ad pretium. Salye.
adde quæ not. ad l. ult. pro dote.

p i. e. usufructu vel præscriptio.

q Fiscus si rem communem vendiderit, emptorem in solidum dominum facit, quamvis
enim prorsus rem alienam vendiderit, & ut ex Institutionibus disci potest. §. ult. Inst. de usuc.
dominium facit emptorem: tenetur tamen ei, qui jus domini vel hypothecæ in illa re ha-
bere se dicit, & quidem intra quadriennium. Quod autem alienæ rei pretium ad fiscum
proveniret, id venditionem firmam ratamque facit. Tunc enim hoc privilegium fiscus ha-
bet, quum speciali privilegio rem ipsam vendidit. Synops. Bas. ibid. c. 74.

r Ut a privato res aliena solida vendi non potest, ita nec pars ejus, i. e. communis. Pot-
est tamen fiscus singulari privilegio rem communem vendere, eo scilicet effectu, ut qui ab eo
rem communem emerit, statim securus fiat. vide l. unic. C. de vendit. rer. fiscal.

f Privati scilicet.

t Fiscus rem communem potest vendere, privatus non potest. Quid, si privatus vendide-
rit, & pretium fisco per emptorem solverit. Idemne hic erit dicendum in fisco pretium rei
communis percipiente, quod superius dictum est de fisco rem communem alienante, ejusque
pretium accipiente? non idem est.

u In iura res non tantum sociis, sed & extraneo vendi potest, vide l. 12. §. de donat. l. 1. l.
8. comm. divid. potest & in feudum dari, v. feud. §. 2. §. 2. donari, d. l. 12. legari, l. 5. §. 1. ff. de
legat. l. 1. obligari, l. 1. §. cod. merito: Nam quod mihi cum alio commune est, quasi meum
est. l. 46. ff. de iura. l. 5. §. 1. ff. de leg. 1.

a Res nobis ob-
ligatas, ex pacto
possumus aliena-
re. l. ult. §. de iura
domin. d. l. 4.

b Officii iure
rem alienam ven-
dere quis potest:
veluti tutor, cu-
rator, l. 56. §. 4.
ff. de furtis. ex-
cutor iudicii, l. 50.
ff. de evictioib.
procurator, spe-
cialis, l. 63. ff. de
procuratorib. cen-
sitor, l. 5. in fin.
ff. de censib. at
non maritus, in-
st. quibus alie-
nare. quia lex Ju-
lia fundum dota-
lem alienari ve-
tat.

c Le. testatoris
iussu, vel conven-
tione partium, res
inalienabilis effi-
ci potest.

d veluti favore
ecclesiæ, l. 14. sup.
de Sacros. Eccles.
Nov. 7. cap. 1.
vers. alienationis
dotis, Inst. de
quib. alien. licet.
vel non. minoris.
l. 1. ff. de rebus co-
muni.

e Testator rei a-
lienationem pro-
hibere potest. l. 7.
§. de adm. tut. l. 4.
§. de fideic. l. 7. §.
de test. maximo. l.
2. §. qui non pos-
sunt ad libertatem
perduc. l. 77. §. 27.
ff. de leg. 2. Nov.
119. c. 11. Nov. 120.
c. 9. Prohibitio
huiusmodi num-
effectum in infini-
tum tempus obtri-
net? Non obtrinet:
sed ad quartum
tantum gradum
ejus, qui alienare
prohibitus est.

a Si quis servum fugitivum prius vendiderit, tam in pretium quam in damnum exiis secus accidens convenitur: ut si mancipium aliud sollicitavit, aut re quadam subrepta aufugit. *Syn. Basf. 19. tit. 1. c. 52.*
 b l. 13. §. 1. ff. de ad. imp. l. 16. §. 2. ff. de evict.
 c l. 23. §. 1. ff. de adit.
 d d. l. 54. ff. cod.
 e Redhibitoria (Græci ἡ ἀναστροφὴ τοῦ πρῶτον ἀγορασθέντος) sex mensium spatium, vel quanti minoris (ἡ μείωσα καὶ ἐλαττωσα) annis excluditur. *Synopsi illo loco.*
 3. *Harm. 3. §. 62.* Currunt autem emptori sex menses, ex quo rei vitium cognovit aut cognoscere debuit. *Harm. ib. §. 69.*
 f l. 19. in fin. l. 55. ff. cod.
 g l. 54. ff. cod. Magna in servo præsumptio est integritatis, si apud priorem dominum non fugit.
 h Fuga post venditionem interveniens ad emptorem pertinet, nisi venditor, nunquam fugitivum fore servum se promissit, ut hic vel nisi ante venditionem fugisse enim probetur. *Syn. Basf. 19. tit. 10. c. 54.*
 i Servus fugitivus, vitiosus.
 k Temere quod quis promittit, suæ temeritati imputare debet.
 l Qui promittit servum fugitivum non fore, rem pene impossibilem promittere intelligitur, promittit enim factum alienum. hinc ratio dubitandi sumitur in hac lege ex §. 3. *Inst. de inst. stip.* Ratio decidendi potest adferri in eo. Dominum scilicet factum servi promittentem obligari, æque ac in proprium factum promissit.
 m Pacta contrarium antecedere & subsequi possunt. v. l. 27. ff. de pactis.
 n v. l. 1. §. 1. ut. §. de periculo & commodo.
 o i. e. ad venditorem. Si servus venditus ad venditorem revertitur, restituendus est.
 p l. 31. §. 22. ff. cod. l. 3. ff. de contrah. empt. adde Rol. a Valle 2. consil. 62. in fin.
 q l. 49. ff. cod. Cujac. legit, 16. obs. 24. pestilis fundus. Pestilis, i. e. pestibulus herbas, vel lethiferas habens. Pestibulus, naticum serpentumque pestes, ut loquitur Columella confectione, ex peste, ut nautibuli, ex navi, auctore Festo. *Odore solo fit pestilis locus.* vide quæ notavi ad l. 2. §. 29. ff. ne quid in loco publico: & ita Columella 18. Serpentis odorem pestilentem esse. Ita pestilens ager Salapinorum. Cicero 2. agraria, quem vide.
 r Pestibulus. Cujac. d. loco. ut sup. cod.
 s l. 19. §. 1. ff. locati.
 t l. un. C. Theod. cod. *Syn. cod. c. 56.*
 u Quid, si venditio non bona fide facta sit: & venditor sciens prudens servum fugitivum vendiderit? emptor a venditore pretium quidem recipit: præstare tamen cautionem duntaxat debet, ut si servum invenerit, eum reddat. *Scholasticus Synopses d. c. 56. l. 21. in fin. ff. de adit. adit.*
 x Redhibitoria agens emptor, fugitivum exhibere & restituere debet.
 y hunc numerum expunge, ut sit annus 386.

z sensus apud *Synopses* autorem hic est: De negotiatoribus, qui annonæ insidiantur, dum emunt & supprimunt merces, aut falsis ponderibus utuntur: & quod non liceat inter se pacisci de speciebus, ne minoris vendant, quam inter se statuerunt & ne sint monopolia. 19. *Eclog. 18.*

a Monopolii verbo utitur, & quidem Græco, deficiente Latino. Ita Suetonius c. 71. scribit, Tiberium in Senatu abstulisse sermone Græco: adeo ut monopolium nominaturus, prius veniam posculetur, quod sibi verbo peregrino utendum esset. Cæterum monopolium, est jus vendendæ certæ mercis, quod unus certive homines sibi vindicant, permissu Principis, sub vectigalis onere.
 b Pars secunda tituli de conventionibus, i. e. conventionibus & pactis negotiatorum illicitis.
 c Pars tertia tituli.
 d vel artificum ergolaborumque. Cujac. hic, artificum ergolaborum. Hal.
 e qui opus conducunt faciendam.

TIT. LIX.

1. Imp. Zeno A. Constantino P. P.

Tubemus a, ne quis cujusunque vestis vel piscis, vel pectinum b forte, aut echini c, vel cujuslibet alterius ad victum vel ad quemcunque usum pertinentis speciei, vel cujuslibet materiæ, pro sua autoritate, vel sacro jam elicto aut in posterum eliciendo Rescripto d, aut pragmatica sanctione, vel sacra nostræ pietatis adnotatione, monopolium audeat exercere: neve quis illicitis habitis conventionibus e conjuret, aut paciscatur, Ut f species diversorum corporum negotiationis, non minoris quam inter se statuerint, venundentur.

† Edificiorum quoque artifices, vel ergolabi g, aliorumque diversorum operum h professores, & balneatores penitus arceantur pacta inter se componere, Ut ne i quis, quod alteri commissum sit, opus impleat, aut injunctam alteri sollicitudinem alteri intercipiat: data licentia unicuique ab altero inchoatum & derelictum opus, per alterum sine aliquo timore dispensari implere, omniaque hujusmodi facinora denunciandi sine ulla formidine, & sine judiciali sumptibus.

† Si quis autem monopolium ausus fuerit exercere, bonis & propriis exspoliatus, perpetuitate damnetur exilii.

† Cæterarum præterea professionum l primates, si in posterum aut super taxandis rerum pretiis, aut super quibuslibet illicitis placitis, ausi fuerint convenientes hujusmodi sese pactis constringere, quadraginta librarum auri solutione percelli decernimus: officio tuæ sedis quinquaginta librarum auri condemnatione multando, si in prohibitis monopolis, & interdictis corporum actionibus commissas forte (si hoc evenit) saluberrimam nostræ dispositionis condemnationes, venalitate interdum, aut dissimulatione, vel quolibet vitio minus fuerit executum.

DE NUNDINIS m ET n
MERCATIONIBUS.

TIT. LX.

1. Imp. Valens & Valent. AA. ad Probum
Præfectum prætorio.

Qui exercendorum mercatum aut nundinarum licentiam vel veterum o indulto, vel nostra autoritate meruerunt: ita beneficio Rescripti potiantur, ut nullum in mercatibus atque nundinis ex negotiatorum mercibus conveniant, vel in venalitiis p aut locorum temporali quaestu & commodo privata exactione sectentur, vel sub prætextu privati q debiti aliquam ibidem r concurrentibus molestiam s possint inferre.

DE VECTIGALIBUS t ET
COMMISSIS u.

TITULUS LXI.

De manumissione.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Victorino.

Si x jure manumissus es ante y quaestionem commissi motam; statum tuum vectigalis nomine convelli non est æquum.

o Nundinae πανάγορις, statis temporibus sunt eis locis, in quibus eas habendi jus datum est, longa consuetudine, vel beneficio Principis, vel senatus, vel consulum: vel (ut est in Novella Valentiniani & Martiani de siliquarum actionibus) decreto ordinum, honoratorum, & civium præfente moderatore provinciarum. Ex his notari potest, quibus potestas jus nundinarum concedendi competat, quibus adde l. 1. ff. cod.

p venalibus: sensus est, Ne quid exigatur ex mercibus aut venalibus servis, & ex quaestu temporali locorum, in quibus exponuntur merces.

q Nundinae publicanae habent securitatem, v. Molin. de usuris. q. 3. n. 92. ut qui earum causa conveniunt, non interpellentur privati debiti causa, l. 3. in fin. ff. de feriis. publici tamen delicti causa possunt interpellari, d. l. 3. ut & banniri, arg. l. 4. ff. de pænis. etiam injuste, Bald. hic. sed & rei criminum. Nov. 17. c. 7. adde l. 2. vers. Et vero. in fin. ff. de exhib.

r & intra dies nundinarum, quos plures fuisse indicat l. 13. ff. de verb. oblig.

s Repressaliarum seu clarigationis jus cessat nundinarum tempore. Bald. hic.

t v. C. Theod. 11. c. 56. *Eclog. 4. c. κληρονομήματα* & 12. *Harm. 3. c. πάλαι τελευτῶν δὲ κομμάτια.* dixi ad 39. ff. 4. Vectigal quid sit, v. l. 6. inf. cod.

u Commissum, casus mercium improfezarum apud publicanum. Pæna omnia professio- nis, publicatio mercium, aut venalium improfezarum.

x Qui suis ex mercibus aliquid celare voluerit, ne vectigal pendat, & deprehensus fuerit, merces amittit. Similiter si servum celavit, dominum amittit. Sed si quis celatum servum manumissit, postquam libertas semel competere cepit, non amplius eum sicut vindicare potest. *Synopsi. Basf. 56. πάλαι κληρονομήματα*, tit. 4. c. 1.

y Servus improfezus manumissus potest ante quaestionem commissi meram.

De

De quinquennio elapso, de re non existente.

2. Idem AA. Linuo.

NEQUE commissum, quod ante quinquennium a falsum dicitur, si lite res anticipata non est, vindicari potest: neque pro re, quæ in commissi causam cecidit, si ipsa non existat, nec dolo supprimatur, pretium peti potest c.

De militibus.

3. Idem Augusti Ingenuo militi.

OMNIBUS militibus d nostris prospeximus, ne ob omnia professiones poena commissi tenerentur. Proinde deposito hoc metu, si qua portoria debere te apparuerit, exsolve.

De licitatione.

4. Imp. Constantinus A. ad Rufum.

PENES illum vectigalia manere oportet, qui superior in licitatione extiterit: ita ut non minus quam triennii g sine locatio concludatur, nec ullo modo interrumperetur tempore exigendis vectigalibus praestitutum. Quo peracto tempore licitationum iura conductionumque recreari oportet, ac simili modo aliis collocari. Dat. 10. Kal. Jul. Crispo Cæs. 2. & Constantino Consil. 321.

Pro quibus rebus vectigal solvitur vel non.

5. Idem A. Menandro.

UNIVERSI provinciales pro his rebus quas i ad usum proprium vel ad fiscum intendant, vel exercendi ruris gratia revehant, nullum vectigal a stationariis exigatur. Ea vero, quæ extra prædictas causas, vel negotiationis gratia portantur, solita || præstationi vel || pensationi subjugamus: capitali || poena proposita stationariis || & || urbanis || militibus, & cæteris personis, quorum avaritia id tentari firmatur.

De aequalitate in publicis functionibus servanda.

De naviculariis.

6. Imp. Valens & Valent. AA. ad Florentinum Comitem sacrarum largitionum.

OMNIUM rerum & ac personarum, quæ privatam degunt vitam, in publicis functionibus æqua debet esse inspectio. Hoc ideo dicimus, quia nonnulli privatorum elicatas p suffragio proferunt sanctiones, quibus vectigalia vel cætera huiusmodi, quæ inferri fisco moris est, sibi adserant esse concessa. Si quis ergo privatorum huiusmodi rescriptione nitatur, causa eadem sit. Vectigalium enim non parva functio est, quæ debet ab omnibus, qui negotiationis seu transferendarum q mercium habent curam, æqua ratione dependi: || exceptis naviculariis, || cum tibi gerere rem probabuntur. Dat. 10. Kal. Mart. Valentinian. & Valent. AA. Consil. 368.

De octava vectigalium nomine solvenda.

7. Idem AA. & Gratianus A. ad Archelaum Comitem Orientis.

EX præstatione vectigalium nullius omnino nomine quicquam minuat, quin octavas r more solito constitutas omne hominum genus, quod commerciis voluerit interesse, dependat: nulla super hoc militarium s personarum exceptione facienda.

De legatis.

8. Imp. Grat. Valent. & Theod. AAA. Palladio Comiti sacrarum largit.

LEGATIS gentium & devotarum, ex his tantum speciebus, quas de locis u propriis unde conveniant, huc deportant; octavarum a vectigal accipiant: quas vero ex

ο πάντα τὰ ἰδιωτικὰ πράγματα τελευτῶντων, &c. Omnium rerum privatarum nomine vectigalia exigantur: nec quisquam ullo patrocinii modo sanctionem profectat, quæ ipsam a vectigali liberet: sed si negotiator est, si mercem transferet (& ita distinguitur ἰδιωτὸς καὶ ὁ μεταφέρων φορτίον) vectigal dependat: exceptis naviculariis. Nam hi, quum sibi negotiantur, a præstatione vectigalis sunt immunes. Synops. Basil. 56. tit. 4. περί κομμηρέων c. 6. p. Immunitas vectigalium neque rescripto quidem Principis conceditur, vel ita. Nullus est immunis a vectigalium solutione, etiam si super immunitate proferat Principis rescriptum: quia præsumitur obreptitum. Salyc. adde l. 7. j. cod. q Vectigal proprie onus est mercium, quæ transferuntur, siue sint provinciales, siue peregrinæ, l. ult. §. 7. ff. cod. siue in provinciam deferantur, siue ad peregrinos: mercium, inquam, onus est, non mercatorum. nam & qui mercatores non sunt, si quid mercis vehant, vectigal solvunt: plerumque in itinere, l. 2. ff. de don. int. vir. plerumque in trans ita pontis l. 60. §. 8. ff. loc. In quibusdam portibus pro transitu datur. Seneca in sapientem non cadere injuriam. Gallis appellatur hoc vectigal pontonare. r Octava vectigalis exigitur per stationarios & urbanos milites, qui portibus bus & octavarum addunt, feruntque suppetias. Inde octavarum vectigal. l. 8. j. cod. Gallie de builitis. m. adde quædam ex Cujac. de vectigalibus centesimæ, quadragesimæ. 6. obs. 28. f. l. 1. §. cod. e. των ἀποφύλων εὐνῶν 56. syn. tit. 4. περί κομμηρέων cap. 8. & 2. Harm. §. c. περί προσδωμάτων, i. e. exterarum gentium. u ἀπὸ τῶ ἐθνῶν αὐτῶν. Est. d. loco Harm. d. loco. x V. l. 7. §. cod.

Romano solo, quæ sunt tamen lege concessa, ad propria deferunt, has habeant a præstatione immunes ac liberas.

De vectigali alabarchia per Egyptum & Augustanicam.

9. Idem AAA. eidem Comiti sacrarum largitionum.

USURPATIONEM totius licentiæ summovemus circa vectigal Arabarchia a per Egyptum atque Augustanicam b constitutum, nihilque super traductione animalium || quæ sine prohibitione c solita minime permittenda est || temerarie per licentiam vindicari concedimus.

De vectigalibus ad angustiarum solatia quasitis.

10. Imp. Arcad. & Honor. AA. Ruino P. P.

VECTIGALIA quacunque qualibet civitates sibi ac suis curiis ad angustiarum d suarum solatia quasierunt, si ve illa functionibus curialium ordinum profutura sunt, siue quibuscunque aliis earundem civitatum usibus designantur: firma his atque ad habendum perpetua manere præcipimus, neque ullam contrariam supplicantium super his molestiam formidari.

De salibus.

11. Idem AA. Lampadio P. P.

SI quis sine e persona mancipum f, (i. e. salinarum conductionum) sales emerit, vendere tentaverit, siue propria audacia, siue nostro munitus oraculo: sales ipsi || una || cum eorum precio mancipibus addicantur.

De rescriptis.

12. Imp. Honor. & Theod. Augusti Cusoni Comiti sacrarum largitionum.

QUIEQUID contra vectigales largitionum || titulorum || vel pragmaticis, vel sacris adnotationibus fuerit elicitum g, effectu & viribus carere censemus.

Quibus vectigal penditur, & de jure locandi.

13. Imp. Theod. & Valent. AA. Flaviano P. P.

EXCEPTIS his vectigalibus, quæ ad sacrum patrimonium nostrum quocunque tempore pervenerunt, cætera h Reipublicæ civitatum atq; ordinum, æstimatis dispendiis, quæ || pro || publicis necessitatibus tolerare non desinunt, referentur: cum duas i portiones ætario nostro conferri prisca institutio disposuerat: atque hanc tertiam jubemus adeo in ditione urbium municipumque consistere, ut proprii compendii curam non in alieno potius quam in suo arbitrio noverint constitutam. Designata igitur consortium portionis eatenus juri ordinum civitatumque obnoxium maneat, ut etiam locandi, quanti sua interest, licentiam sibi noverint contributam.

VECTIGALIA NOVA INSTITUI NON POSSE.

TITULUS LXII.

1. Imp. Severus & Anton. AA. Victorino.

NON quidem temere i permittenda est novorum vectigalium exactio, sed si adeo tenuis est patria tua, ut extraordinario auxilio juvari debeat, allega Præfidi provinciae, quæ in libellum contulisti: qui re diligenter inspecta, utilitatem communem intuitus, scribet nobis, quæ competerit. Et an habenda sit ratio vestri, & quatenus, existimabimus.

2. Idem AA. Callistiano.

VECTIGALIA nova nec decreto civitatum institui possunt.

3. Imp. Gallienus & Valerianus AA. Tufco & aliis.

NON solent nova vectigalia inconsultis Principibus m institui. Ergo & exigi n aliquid, quod illicite poscatur, competens iudex vetabit; & id, quod exactum videtur, si contra rationem juris extortum est, restitui iubebit.

4. Imp. Constant. A. ad Felicem P. P.

SI o provincialium nostrorum querela de conductionum aviditate extiterit, & probatum fuerit ultra

e Salernum a conductionibus salinarum singuli cogebantur. Unde & in libris feudorum, inter regalia salinarum redditus computantur, tit. qm sunt regalia. Salinas publicas intellege, nam privatis etiam salinas possidere licuit. v. l. 4. §. 7. ff. de censibus. adde Cujac. 3. obs. 31. f Publicani maximas familias in salinis habebant, l. 59. §. 1. ff. de hered. inst. l. 1. §. 1. ff. de publicanis. l. 17. in p. ff. de verb. sign. v. Cujac. 7. obs. 4. in fin. Damnantur etiam nonnulli ad salinas. l. 3. §. 8. ff. de panis. g l. 3. j. tit. prox. h cæterarum. i Vectigalis soluti duas partes habet fiscus: tertiam civitas seu municipium: nisi sit vectigal Principi reservatum. Salyc.

k l. 10. ff. de publicanis. l. ult. ff. ad l. Jul. de vi public Nov. 43. c. 1. §. 1. l. i. e. inconsulto Principe. l. 4. j. & d. l. 10. §. 6. l. 1. c. 9. m d. l. 10. in monarchica gubernatione se. in democratica vero, citra populi consensum. n l. ult. §. tit. prox. o περί τοσ. πρεσβυτας τελευτας, &c. Publicanus, qui amplius quam par sit, exegerit, exilio perpetuo punitur: & alius pro eo constituitur: licitatione (quæ Græcis υπερχρηματισμός) vectigalis in conspectibus Præfidis facta. Synops. Basil. 56. tit. 4. c. 10.

a Alabarchia ita emendat Cujac. 8. obs. 37. sic in editione Justiniani. τῶν κατὰ πόλιν ἐν ἀλαβάρχεια cap. 2. & paulo post cap. 3. περί σιωτῆς ἀλαβάρχων. Jo. supra. 17. δέταται τῶ ἀλαβάρχει & lib 20. πᾶς τῶ καὶ ἀλαβάρχων ἀνατῶ & ἀλαβάρχει & juven. Sat. 1. inter quos ausus habere Nec scio quis timentis Egyptum aut Alabarches. & ita Pompejus (Cujacius id refert ad Antonium) a Cicero 2. ad Attic. 7. Alabarches dicitur (non Arabarches, quasi Arabicam partem subegisset, ut putat id. Manutius) eo quod gloriaretur se vectigalia populi Romani auxiliare: ἀλαβάρχεις ἑσυχίον τοῦ μέλανος & ἑσυχίον. Alabarches, magister est scripturæ: scripti ad Varronem ubi de aratione, quæ fiebat pascendi pecoris causa. Siquidem pastores in saltibus publicis pecora pascunt, numerum capitum sui pecoris apud publicanos probebantur. v. Simon Bostum 2. ad Attic. 17. Sed tamen Cujacius ἀλαβάρχειαν interpretatur, vectigal, quod pro translatione pecorum inferebatur: cui lex hæc mirum ad modum favet. Idem adde, Arabarchia vocabulum pro Alabarchia usurpari in ἀλαβάρχεια ἀλαβάρχειον, φερχῶν, λῶν, φερχῶν, λῶν. b Augustanicam. c præstatione. Præstitio solita, id est, vectigal Alabarchia. d Civitas quilibet vectigalia sibi necessarias ad utilitates imponere potest.

a l. 4. in fin. l. 9. §. 6. ff. de publican.
b l. 3. §. 1. eod.
c Hi ἀρχοντες
Præfides, synops. d.
loco.
d Interpretatio
Leunclavii. Est
autem hæc lex
desumpta ex §6.
Ecl. 4. c. 17.

e Commertium
quid, v. ap. Ulp.
19. §. 5. Theoph.
§. 2. Inst. de inu-
sit. stipul.
f l. 5. C. Th. de lu-
strali collatione
lib. 13. tit. 1. l. 1.
§. de episc. aud.
g Hominum vo-
cabulo in iure
nonnunquam in-
telliguntur pro-
curatores, actores,
custodes, condu-
ctores, emphy-
teutarii, char-
tularii, vasalli.
vide l. 2. §. 1. §. de
episc. l. 1. §. 4. §. de
dignitatib. l. 1. §. de
condictorib. &
productoribus five
exactoribus. vide
Cujac. 8. obs. 14.
h adde quædam
ex oratione Cic.
pro L. Flacco.
i Negotiatores
pro mercibus
quas emunt &
τῶ βαρβαρικῶ,
in Barbarico, non
persolvant au-
rum, sed alias
species reddant:
qui secus faxit,
plectendus: Ju-
dex, qui id faci-
entem non punie-
rit, tanquam con-
scius punietur.
Quippe Barbaris
aurum non solum
non præbendum,
sed etiam quid-
quid apud eos
auri est, auferen-
dum. Syn. Basil.
36. tit. 12. περὶ
ἐκκαλυμμένων
εἰδών. cap. 20.
Nobis itaque cum
Barbaris (singe
Turcis & simili-
bus) permittitur vi-
detur tantum
permutatio, non
emptio.
k Negotiatores,
pro mercibus quas
emunt in Barba-
rico, non persol-
vunt aurum, sed
alias species red-
dunt §6. Eclog.
περὶ ἐκκαλυμμέ-
νων εἰδών. adde
l. 2. §. 1. quæ res ex-
portari.
l Judex sceleris
conscius punietur.
vide Bellovis. 2. præf. 6. n. 40. m Nobiliores arcentur a mercatura, non quod mer-
catuta sit res illicita (est enim contractus jure gentium) sed quia plebejo difficile est
commercium cum nobili. Molinæus de usur. n. 59. Quo quisque honestior est, eo minus
debet eum negotiari & fœnerari.
n Mercatura tribus hominum generibus interdici videtur, nobilibus, magistratu fungen-
tibus aut fundis, ditioribus: nempe ut facilius sit emendi vendendique commercium,
μεταχθὲ τῶ ἰδιώτῃ καὶ πλεβαιοῖς, inter plebejos & negotiatores. ut hic sy-
nop. Basil. 19. tit. 18. ex lib. 56. tit. 1. c. 21. quod postea sublatum videtur aut certe defec-
tum. Nam teste Harm. 2. tit. 5. §. 19. οἱ πάντες ὀφείλουσι κομμερικεῖν, omnibus
commercium exercendi potestas est.
o l. ult. §. eod. p Nisibis: quæ Philoni Nisibis (& columnas significat) Ouranio,
Nisibis, quæ vox Phœnicum lingua significat lapidum comportatorum cumulum, Stephanus
de urbibus.
q Gallinifus dicitur Ammiano 11. 23. id est, munimentum robustum, commercandi opi-
nitate gratissimum. r Artaxata Armeniæ urbs est, Strabo 11. ab Artaxia rege Arme-
niæ sic dicta. Stephan. de urbibus.
s Legatis, eorumque comitibus multa indulgentur.
t Legationis privilegio neminem abuti oportet.

antiquam a consuetudinem, & nostræ b terminos iustio-
nis aliquid eos profligasse, rei tanti criminis perpetuo exi-
lio puniantur. Sub conspectibus autem tuis vel eorum,
quæ tuæ gravitati succedunt c, licitationis cura servetur.

Illorum d, qui publica sive fiscalia debent, omnia bo-
na sunt obligata.

DE COMMERCIIIS e, ET MER- CATORIBUS.

TITULUS LXIII.

De debitis pensionibus agnoscendis.

1. Imp. Valens & Valent. AA. ad Julianum
Comitem Orientis.

Negotiatores, si qui s ad domum nostram pertinent,
potentiorum quoque homines g necessitatem de-
bitam pensionum (ut honestas postulat) agnosce-
re moneantur: ut per cunctos, qui emolumenta
negotiationibus captant, tolerabilis fiat agnoscenda de-
votionis effectus. Dat. 15. Kal. Maji. Constantinopoli, Di-
vo Joviano & Varroniano Conss. 364.

De barbaris.

2. Imp. Gratian. Valentin. & Theodos. Augusti
Tatiano Comiti sacri. larg.

Non h solum Barbaris aurum minime præbeatur: sed
etiam si apud eos inventum fuerit, subtili auferatur
ingenio. Sed i si ulterius aurum pro mancipiis vel qui-
buscunque speciebus ad Barbaricum k fuerit translatus a
mercatoribus: non jam damnis, sed suppliciis subjugen-
tur. Et si id iudex repertum non vindicat, tegere ut con-
scius l criminosa festinat.

De nobilioribus & ditioribus.

3. Imp. Honor. & Theod. Augusti Theodoro P. P.

Nobiliores m natalibus n, & honorum luce conspicuos,
& patrimonio ditiores, perniciosum urbibus mer-
cimonium exercere prohibemus, ut inter plebejos & ne-
gotiatores facilius sit emendi vendendique commercium.

De persis.

4. Idem Augusti Anthemio P. P.

Mercatores tam imperio nostro, quam Persarum Regi
subjectos, ultra o ea loca, in quibus fœderis tem-
pore cum memorata natione nobis convenit, nundinas
exercere minime oportet: ne alieni regni (quod non
convenit) scrutentur arcana. † Nullus igitur post-
hac Imperio nostro subjectus ultra Nisibin p, Calli-
nicum q, & Artaxatam r emendi seu vendendi species
causa proficisci audeat: nec præter memoratas civitates
cum Persa merces existimet commutandas. Sciente utro-
que qui contrahit, & species, quæ præter hæc loca fue-
rint venundata, vel comparata, sacro arario nostro vin-
dicandas: & præter earum rerum ac pretii amissionem,
quod fuerit numeratum, vel commutatum, exilii se-
pœnæ sempiternæ subdendum. Non defutura contra-
jures, eorumque apparitores, per singulos contractus,
qui extra memorata loca fuerint agitati, triginta libra-
rum auri condemnatione, per quorum limitem ad
inhibita loca mercandi gratia Romanus vel Persa com-
meaverint.

† Exceptis videlicet his, qui legatorum Persarum
quolibet tempore ad nostram Clementiam mittendorum
iter comitari merces duxerint commutandas: quibus
humanitatis & legationis s intuitu extra præfinita t et-
iam loca mercandi copiam non negamus: nisi sub specie

m Nobiliores arcentur a mercatura, non quod mer-
catuta sit res illicita (est enim contractus jure gentium) sed quia plebejo difficile est
commercium cum nobili. Molinæus de usur. n. 59. Quo quisque honestior est, eo minus
debet eum negotiari & fœnerari.
n Mercatura tribus hominum generibus interdici videtur, nobilibus, magistratu fungen-
tibus aut fundis, ditioribus: nempe ut facilius sit emendi vendendique commercium,
μεταχθὲ τῶ ἰδιώτῃ καὶ πλεβαιοῖς, inter plebejos & negotiatores. ut hic sy-
nop. Basil. 19. tit. 18. ex lib. 56. tit. 1. c. 21. quod postea sublatum videtur aut certe defec-
tum. Nam teste Harm. 2. tit. 5. §. 19. οἱ πάντες ὀφείλουσι κομμερικεῖν, omnibus
commercium exercendi potestas est.
o l. ult. §. eod. p Nisibis: quæ Philoni Nisibis (& columnas significat) Ouranio,
Nisibis, quæ vox Phœnicum lingua significat lapidum comportatorum cumulum, Stephanus
de urbibus.
q Gallinifus dicitur Ammiano 11. 23. id est, munimentum robustum, commercandi opi-
nitate gratissimum. r Artaxata Armeniæ urbs est, Strabo 11. ab Artaxia rege Arme-
niæ sic dicta. Stephan. de urbibus.
s Legatis, eorumque comitibus multa indulgentur.
t Legationis privilegio neminem abuti oportet.

legationis diutius a in qualibet provincia residentes, nec
legati reditum ad propria comitentur. Hos enim merca-
tura insistentes, non immerito una cum his, cum quibus
contraxerint seu resederint, pœna hujus sanctionis per-
sequetur.

De numero collegiatorum & substituendo aliquem
in locum defuncti.

5. Idem Augusti Aetio P. P.

Cessante omni ambitione, omni licentia, quingento-
rum || sexaginta trium || collegiatorum b numerus
maneant, nullique his addendi, mutandive, vel in de-
functi locum substituendi pateat copia: ita ut iudicio tuæ
sedis sub ipsorum præsentia corporatorum, in eorum lo-
cum, quos humani subtraxerint casus, ex c eodem, quo
illi fuerant, corpore, subrogentur: nulli alii corporato-
rum præter dictum numerum per patrocinia immunitate
concessa.

De civitates vetustis legibus inclitas transgredientibus vel
peregrinos negotiatores suscipientibus.

6. Idem AA. Maximo Comiti sacrar. largit.

Si qui inclitas nominatim vetustis legibus civitates d
transgredientes ipsi, vel peregrinos negotiatores sine
comite commerciorum suscipientes fuerint deprehensi:
nec proseriptionem bonorum, nec pœnam perennis exilii
ulterius evadent. Ergo omnes pariter, siue privati, siue
cujuspiam dignitatis, siue in militia constituti, sciant si-
bi, aut ab hujusmodi temeritate penitus abstinendum, aut
supradicta supplicia subeundum.

DE RERUM PERMUTATIONE e, ET PRÆSCRIPTIS f VERBIS.

TIT. LXIV.

De evitione.

1. Imp. Gord. A. Therasz.

Si, cum patruus tuus venalem possessionem haberet,
pater tuus pretii nomine (licet non taxata quantitate)
aliam possessionem dedit; idque || quod || comparavit,
non injuria iudicis, nec patris tui culpa evictum est:
ad exemplum ex empto actionis non immerito id, quod
tua interest, si in patris iura successisti, consequi desideras.
At enim si cum venalis possessio non esset, permutatio
facta est, idque quod ab adversario præstitutum est, evi-
ctum g est: quod datum est, si hoc elegeris, cum ratione
restitui h postulabis.

Collatio emptionis & permutationis.

2. Imp. Dioclet. & Maxim. Augusti Primitivæ.

Permutationem i, utpote || re ipsa || bonæ fidei consti-
tutam, sicut commemoras, vicem k emptionis obti-
nere, non est juris incogniti.

De actione.

3. Idem AA. & CC. Leontio.

Ex placito l permutationis, nulla re secuta, constat ne-
mini actionem competere m: nisi n stipulatio subje-
cta ex verborum obligatione quæsierit partibus actio-
nem.

Si is qui fundum causa permutationis accepit, eum ven-
diderit.

4. Idem AA. & CC. eidem Leontio.

Cum precibus tuis expresseris, placitum inter te & ali-
um permutationis intercessisse, eumque fundum a
te datum vendidisse: contra emptorem quidem te nullam
habere actionem perspicias, cum ab eo suscepit domini-
um, cui te tradidisse titulo permutationis non negas. Sed
si secundum fidem placiti stipulatio subiecta est: successores
ejusdem, cum quo contractum habuisti, convenire
non prohiberis. Si vero nulla stipulatio intercessit, præ-
scriptis verbis actio est, ut o vel fides placiti tibi servetur, vel
quod alterius accipiendi fundi gratia dedisti, causa p non
secuta restituatur.

De fundo dato ut accipiam domum.

5. Idem AA. & CC. Theodolanæ.

Quoniam adseveras, patrem tuum ei, contra quem præ-
ces fundis, hac conditione dedisse fundum, ut invicem
domum certam acciperet: aditus Præses provinciæ placitis
eum parere; vel si causam q propter quam fundus datus
est, sequi non perspexerit, conditionis ratione datum || ta-
te || restituere, sicut postulas, jubebit.

a Frequenti de-
lito pœnam au-
geri hinc colligi-
tur, quæ de re vi-
de Bellov. 3. præf.
16. num. 7.
b v. j. de colleg.
collegati hic sunt
copiæ, l. C. Th.
de iustit. collat.
c v. Forn. 2. §. 1.
l. 21.
d d. 4. §. eod.

e dixi ad 15. §. 4.
f dixi ad 19. §. 5.
g Permutata res
si evincitur, in
factum competit
actio, cui reservari
cur, l. 1. §. 1. ff.
de rer. perm. l.
5. §. 2. in fin. ff.
de præf. verb.
in quod interest.
l. 29. inf. de evi-
tione.
h vide Papen. 3.
notar. 9. de resis-
tus. contra eschana
36.
i Permutatio bo-
na fide contracta,
venditioni & em-
pioni assimilata.
Syn. d. tit. 3.
k Permutatio vi-
cina emptioni. l.
2. ff. de rer. per-
mut. instar em-
ptionis, Novell.
Valent. de confi-
sione administ.
quali emptio, l.
62. ff. de jur. dot.
Qui permutat,
emptori similis.
l. ult. c. quib. ex
causis in possess.
§. 19. Eclog. 3. c.
4. non tamen i-
dem, l. 1. ff. de re-
rum perm. Per-
mutatio sit rebu-
s. l. 1. non em-
ptio, l. pen. §. eod.
Interdum pecunia
cum facto per-
mutatur, l. ult. ff.
de condit. causa
data. veluti si
quis pecuniam
accipiat, ut ma-
numtrati. Hujus-
modi species non
est emptio, sed
vel permutatio
vel locatio. l. 5.
§. 2. ff. de præf.
l. v. Cuj. 11. obs. 17.
m Differt in eo
permutatio ab
emptione: Hæc,
nudo consensu
illa re perficitur.
l. 1. §. 2. ff. eod. l.
n Stipulatio ad-
nexa contractui
innominato, facit
ut non sit locus
pœnitentiæ. l. 5.
§. 1. de contrah. hi-
pul.
o l. 5. in fin. inf.
eod.
p l. 7. in fin. §.
eod. l. 1. in fin. ff.
de rer. permuat.
q l. 4. in fin. §.
eod.

De

De lege traditionis.

6. Idem Augusti & CC. Protogeni.

Rebus certa lege traditis, si huic non pareatur, præscriptis a verbis incertam civilem dandam actionem, juris autoritas demonstrat.

Do frumentum, ut accipiam oleum.

7. Idem AA. & CC. Timotheo.

Emptionem rebus fieri non esse posse, pridem placuit. Eligitur cum frumenti certam modulationem Callimacho & Acamato te dedisse, ut tibi representent olei designatum pondus, adseveres: si placitis citra stipulationis solennitatem non exhibeant fidem: quantum dedisti, causa non secuta condicere pro desiderio tuo potes.

De lege donationis.

8. Idem Augusti & CC. Paulinæ.

Ea lege e rebus donatis Candido, Ut, quod placuerat, menstruum seu annum tibi præstaret, cum huiusmodi conventio non nudi pacti nomine censetur, sed rebus propriis dictæ legis substantia muniatur: si ad implendum tibi placitum (sicut postulas) præscriptis verbis competit actio.

DE h LOCATO i ET CONDUCTO.

TITULUS LXV.

De rei interitu.

1. Imp. Antoninus A. Agrippino.

Dominus horreorum periculum vis majoris & vel effractionem / latronum conductori præstare non cogitur. His cessantibus, si quid extrinsecus ex depositis rebus illis horreis perierit, damnum depositarum rerum ei / resarcire debet.

De edificiis extruendis.

2. Idem Augustus Epicleto.

Adversus eos, a quibus extruenda ædificia conduxisti, ex conducto actione contendens, eo iudicio, quod est bonæ fidei, debitum cum q usuris solitis consequeris.

An inquilinus expelli possit.

3. Idem A. Callimorphonia.

Ede r, quam te conductam / habere dicis, si t pensionem domino in solidum x solvisti y, inv-

tam x te expelli a non oportet b: nisi c propriis d u-
sibus dominus eam necessariam e esse probaverit, aut f
corrigere g domum maluerit h, aut i tu male k in re
locata versata es l.

De horreis effractionis.

4. Imp. Alexand. A Sabino.

Ex Divi Antonini Pii literis certa forma est, ut domini horreorum effractionum, ejusmodi querelas deferentibus custodes exhibere necesse habeant, nec ultra periculo subiecti sunt. Quod vos quoque adito Præside provincie impetrabitis. Qui si majorem animadversionem exigere rem deprehenderit, ad Domitium Ulpianum Præfectum prætorio m, & parentem n meum, reos remittere cura-

Imbertus d. loco. Papon. 10. Arrest. 3. num. 6. in fin. Paponius refert, Senatusconsulto (quod tamen Imbertus dicto loco videtur negare) comprobatum fuisse factum ejus, qui conductorem, finito conductionis tempore excedere nolentem, vi expulerat. Arrest. 3. num. 6.

b Eo nomine actio competitne in quod interest? vide l. 15. inf. eod.

c Secundus casus, quo locator conductorem expellere potest. Propter inopinatos casus licitum est domino recedere a conventis. Bald.

d Propria commoda alienis antepone licet. Propria intellige, sua, suorumve, puta uxoris, liberorum, hoc enim videtur tacite excipi & porrigi ad liberos & uxorem propter summam ejusmodi personarum inter se conjunctionem. Quædam enim laxius ex æquo & bono intelliguntur, quod in usu relicto uxori vel marito perspicitur. l. 2. 3. 4. 5. ff. de usu & habit. Huc etiam facit, quod propter supervenientes liberos donatio revocari possit. l. 8. inf. de revocandis. ergo & locatio: neque sit injuria conductori, cum idem eidem in pari causa sit permittum. Debit quoque id intelligere, a parente nunquam locationem ita fieri, quin tacite liberorum necessitates excipiat. Huc aptari potest, quod scripti ad l. 13. in verb. Tam pro se quam pro filio. sup. de advoc. divers. jud.

e Necessitas facit aliquid esse licitum. Hujus necessitatis exemplum elegans vide apud Papon. 10. Arrest. 3. num. 3. f Tertius casus quo conductor expelli potest.

g necessario. sc. l. 35. ff. eod. (Græcis ἐκ τῆς ἀνάγκης. 3. Harm. 8. §. 36.) tunc dominus prædij pro rata temporis deducere ex mercede tenetur. Quid, si dominus insula citra necessitatem demolitus quid fuerit, ut melius tamen reponeret? præstare tenebitur, quanti conductori interfuerit non migrare. l. 30. ff. eod. Hoc tamen semper verum non videtur. Nam si quid transverfarium dominus reficit, idque conductori sit incommodum, nihil locator conductori ex mercede deducet. Aliud omnino futurum est, si necessariam conuacularem partem aperuerit. l. 27. ff. eod.

h Pone hoc casu, domum esse refectam & eo nomine inquilinum expulsum: quæri potest, utrum domo refecta possit inquilinus se in veterem locationem restituere jure postulare, inquilinum id jure petere posse notat Accursius in l. si duo. 3. §. 3. in verb. dominum. ff. de possessione. quod Bartolo notatu dignum videtur. ibid. ut & Romano singul. 234. & Cremenli singul. 71. Quid? in integrum tempus conventæ conductionis restituere conductor, initio tantum facto a domo refecta, an potius ab eo tempore, quo conductione expulsus est? hoc verius videtur. Legem enim permittente factum a locatore, penam ei inferre non debet. l. 26. ff. de damno. l. 55. l. 129. ff. de regulis. ut id damni conductoris, quam locatoris esse periculo sit æquius, emptionis exemplo, & qua perfecta, transit illico periculum in emptorem, l. 1. & passim D. & C. de periculo & commodo rei vendite. Rursus quæri potest, quam pensionem præstare inquilinus debeat, an quæ initio conventa est, an ampliore, habita ratione domus refectæ & in commodiores forte usus mutata? Id æquius esse videtur: ne cum alterius jactura locupletetur, l. 6. §. 3. ff. de negotiis. & alioqui constet, conductori mercedis deductionem fieri, si incommodior ejus habitatio refractione reddatur, l. 27. ff. eod. ut ex contrario debeat augeri merito, si commodior sit effecta.

i Quartus casus, quo conductor a locatore expelli potest.

k Nov. 120. c. 8. Symmachus in epist. Conductor ædibus ita abusus est, ut parvo licet tempore iisdem locis labem consulto intulisse dicatur. & post, geminum beneficium a vobis expostulat: primum, ut improbius inquilinus locorum intentione depelleretur. Deinde, ut habita deterioraret rei æstimatione, iuxta sumptus instaurationis agnoscat.

l Sane aliz causæ præter superiores? Certe sufficiens non est causa conductoris expellendi, quod alius uberior pensionem offerat, l. 21. inf. Cujac. 12. observ. 38. adjicit, conductorem malos ob mores, vel ob existimationem malam, vel si conventu difficilis sit, aut si nullum cum eo negotium agitur, quin cum eo lis sit aliqua, expelli posse: quod ad mulieres illaudatæ famæ & vitæ, veluti meretrices & lenones extendunt leges. Nov. 14. c. 1. l. 4. j. de spectat. Papon. 22. Arrest. 9. n. 14. ibi, Putain peut estre contrainte de quitter sa maison, & num. 25. Putain n'est venue en forme de maison. Zafius in l. 1. ff. soluto matrim. n. 39. 40. post Alexandrum, Anchazarum, Imolam, Speculatorem, hoc videtur etiam referre ad fabros & id genus artifices, quorum nimis violento artificio auditorii, vel templi quies turbari potest: & ad eos studiosos, qui fistulando, cantando, vel altiori voce legendo, vicinis studiosis sunt molesti: idque utilitati publicæ debere putat. An conductor possit expelli ante tempus ab emptore fundi, vide l. 9. inf. eod. An ab hæredibus locatoris? An conductor mortuo ejus hæres expelli possit? v. l. 10. inf. eod. An quia rem alteri locaverit? v. l. 6. inf. eod. Quid si prænumeravit integræ locationis universam pensionem? non potest expelli. vide Ferrarientem form. 42. §. 2. num. 9. Quid, si usufructuarius fructuarium suum locavit plures in annos, & isque sit mortuus? Proprietarius non cogitur stare locationi. l. 9. §. 1. ff. eod. Quid, si tacita reconductio secuta est? v. l. 16. inf. eod. Quid, si observandæ conductionis causa, juxta hypothecæ in rem conductam conductor habuerit? dicam ad l. 9. inf. eod. Quid, si plures in annos facta fuit locatio, verbi gratia, in decem annos? Paponius notat, SC. Parisiensi vetitum, ne huiusmodi conductorem liceret expellere, cum ei utile dominium competat, & ob naturalem possessionem interdictum possessorium. l. 1. ff. si ager vel hereditas. Gloss. fin. c. 5. §. si duobus. 15. ff. commodati. l. si quis ante. ff. de acquir. poss. v. Papon. 10. Arrest. 3. num. 2.

m ut & alibi ad Præfectum urbi. l. 3. §. 1. ff. de off. Præf. urbi.

n dixi ad l. 2. §. 5. ff. qui potant tutoris. expellat, ut l. 1. sup. de sacros. eccl. l. 4. ff. de adim. leg. non tacita, l. Pomponius. 5. ff. in quib. caus. pign. ut in eare differat prædium rusticum ab urbano: & illata in rusticum prædium, nunquam tacite obligentur, etiam si dominus sciverit (hoc adversus Accursium & receptam opinionem defendit Forcatulus 17. Necyomantia) illata in ædes tacite sunt obligata. l. 2. ff. in quib. caus. pign. vel hypot. Rationem differentie eam esse, quod in ædibus urbano ædificio nihil aliud sit conductoris quod locatori obligetur in rustico, etiam si illata non sint, pignori fructus sunt, l. eo jure. 4. l. in prædij. 7. ff. in quib. caus. pign. & breviter, illata in rusticum prædium, non aliter esse pignori, quam si expresse pignoriata sint, arg. l. 1. §. ult. ff. de Salviano, idque in Serviana, & quasi Serviana & Salviana interdicto esse, §. item Serviana. 7. not Theoph. l. debitor. 59. ff. ad Treb. 3. sequens. 2. Infi. de interdictis. l. 1. §. hoc interdictum. 1. ff. de migrando. Deinde hic non quæri, an in ædibus in rusticum prædium indistincte sint pignori locatori: sed an in ædibus a colonis seu servo aliquis sit conductor pignori. Hoc tandem definiri: in ædibus a servo, non esse pignori, nisi dominus ipse expresse consenserit.

y a bit.

a l. ult. inf. eod.
l. 18. ff. de præscr.
verb. l. 2. sup. de
pact. int. opp.
b sed pecunia au-
merata. l. 1. §. 1.
ff. de contrah.
empr. §. 2. inf. de
empr.
c Imo emptio
præcis temporis
bus etiam sine
nummo fuit. l. 1.
ff. de cont. empr.
Ubi veribus Ho-
mericis probatur
rebus facta em-
ptio, sic apud
Virg. Georg. e-
mptio verbum est
sine nummo, illo
verbu. Neque fuit
gratum Thetys
emasculibus un-
du. Et alioquin
Romæ primo præ-
tium pendebant
in trutina, & per
trutinam solve-
batur (cujus ve-
ligium trutina, in
æde Saturni) un-
de Ennius: Peni-
spendia pen-
dunt. Hinc li-
bripens in em-
ptionibus. Varro
4. de lingua. §. 1.
Infi. de rest. Per
contrarium per-
mutatio cum pec-
unia signata esse
potest. l. cum hie
8. §. 1. c. ff. de
transact. l. ita
constante. 26. ff. de
jure dot. l. si ma-
lier. 21. ff. de pa-
tiu dotat. §. con-
stituitur. Infi. de
usufr. Plinius 31.
c. 8. v. Forcatu-
lum Necyomantia
c. 48. & 49.
d l. 4. in fin. sup.
eod.
e Rebus certa le-
ge datis, ex ea le-
ge datur actio. l.
10. sup. de pactis.
l. 1. de pactis con-
ventis, non datur
autem ex nudo
pacto: ut hinc constet, pactum datione in contractum transire, seu potius, contractum esse
cui inest pactum: cum nihil referat, præcedat an sequatur pactum. l. 3. sup. de adilitis
adilitis. vide Cuj. 11. obs. 17. in fin.
f Pactum datione manitur, & transit in contractus nomen. v. Cujac. 11. obs. 17. in fin. &
14. obs. 17. in fin. & 14. obs. 28. in fin. g l. 6. §. eod.
h dixi ad l. 1. ff. 2.
i Locator non is est semper, qui mercedem accipit. nam qui locat
alterius operas, dat mercedem. Dici potest generalius: Locatorem esse eum, qui dat uten-
dum vel faciendum aliquid: Conductorem esse, qui quid accipit utendum vel faciendum:
ut locare nihil aliud sit, quam utendum vel faciendum aliquid dare, conducere, accipere.
v. Cujac. 2. obs. 23. k l. 35. in fin. ff. eod.
l aggressarius. l. 12. inf. eod. l. 34. l. 55. ff. eod. m nisi custodiam in se receperit. d.
l. 35. n Locator vim & casum non præstat, sed culpam.
o Conductor ædificii extruendi hic ipse opifex est & architectus, qui mercedem accipit:
qui locat ædificium extruendum, pecuniam numerat: & si conductori pecuniam tardius
quam par sit, numerat, usuras præstat. Harum vocum vim ignoravit cum Accursio vete-
res. p l. 17. inf. eod. q in locato veniunt usuras ex mora. Salve. Faber qui
præstat operam nec recipit mercedem, eam petit cum usuris. Bald. l. 17. inf. eod.
r Syn. Basil. 20. tit. 1. παρὶς ἐνοικίας. c. 34. & 3. Harm. 8. §. 36. Insula: quidam ita le-
gunt apud Accursium, quibus accedit l. 30. ff. eod. utur sit, hypothecis hujus legis adaptari potest
ad prædia rustica, vide Cujac. 10. obs. 38. quibus casibus colonus male versatur in re condu-
cta. vide Imbertum in Enchiridio in verb. Le fermier.
s Conductor casibus hac lege comprel ensis a locatore potest expelli. Quid emphyteutæ
f iisdem ex causis expelli poterit? non poterit: tamen si inter emptionem & emphyteu-
tism magna similitudo sit. l. 1. inf. de jure emphyt. Idque post Joan. And. & Jasonem notat
Ripolytus. Marfil sing. 94. t Inquilinus, quandiu pensionem solvit, a domino ex-
pelli non potest: nisi vel ad proprium usum, eumque necessarium domo egeat, eamve resi-
dere velit, vel inquilinus ea male sit usus. 23. Eccl. 2. c. παρὶς ἐνοικίας, 54. & 3. Harm. 8. c.
παρὶς ἐνοικίας.
u Partis enim solutio non sufficit. l. 41. §. 1. in fin. ff. de usur.
v vel paratus sit solvere. Offerens enim danti proximus est. Nov. 91. c. 2. in fin. Aliud
ergo fuerit, mora commissa in solvendo: Quid? eo casu cuius temporis mora spectatur?
die, triennii moram requirit in emphyteuta rei privatae, in ecclesiasticæ emphyteuta bi-
ennium. l. 2. inf. de jure emphyt. in conductionibus biennii moram requirit, si conductione non
apparebit. l. 36. ff. eod. aut si præsens sit, & pactum ei de non expellendo factum sit. l. 4. §.
1. ff. eod. His cessantibus, moram statim prima pensione committit. Alii d. l. 36. & l. 54.
relaxant eam, qui in lustum conducti: Cynus & Bald. hic. Cujac. Nov. 7. fol. 35. utram-
que legem referre ad quemlibet conductionem, hac sententia, Quemlibet condu-
ctorem expelli posse post biennii conductionem, & huc referre illud Martialis. in Epigr. 32. Vidi, Vacerra,
societate, vidi, quas non reversas pensione pro h ma portabat uxor.
y Primus casus, quo locator conductoris jure potest expellere, is est: Si mercedem vel pen-
sionem non solvit: etiam si pactum factum sit de non expellendo, vide Ferrar. in forma li-
bera, ne agitur ad facta præstationem 42. in verb. l. avehat. num. 7.

z conductorem m,
ergo a contrario,
invito locatore
conductor ante
tempus migrare
non potest, quod
perpetuo verum
non est. dixi ad l.
27. §. 1. l. 55. in
fin. ff. eod. addam
etiam quædam
alia ad l. 33. j. eod.
a Jure civili li-
cium forte loca-
tori, facto ipso
conductorem ex-
pellere. Jure Gal-
lico expellitur
officio judicis,

a v. l. 23. ff. de re-
gul. iur.

b 5. 5. Inst. eod.

c l. 25. §. 6. ff. eod.

d Destruenda per
conductorem, de-
bent per eundem
restitu. Salyc.

e v. l. 24. sup. eod.

f decurio. ex Nov.
Theod. de curialib.

g l. 34. C. decur.

h l. 14. ff. decur.

i etiam publica-
rum. l. 6. §. 2. ff. de
decur. l. 97. C. Th.
de decur. l. 2. §. 1.
ff. de administ.
ver. quod Adria-
num constituisse
Xiphilinus scri-
bit.

k Miles neque
conductor, neque
conductoris pro-
curator (διοικη-
της est Græcis,)
fideiussor, vel
mandator fieri
potest: ne & ipse
circa hæc occu-
petur: ac vicinis
ob singuli, id est,
militum privile-
gium gravis exi-
tat. Syn. Basil.
20. tit. 1. cap. 90.
adde 1. Harmon.
16. §. 3. l. ult. 7.
eod. l. 50. ff. eod.
20. Synops. Basil.
c. 90. l. 13. §. 16.
inf. ac re milita-
ri. Nov. 116. 2.
Tim. 2. vers. 4.
Ambr. 1. off. 36.
Sidonius 1. epist.
18. Vegetius, mi-
litibus privata
negotia non man-
dantur. Florus xi.
l. Posthumius
consularis, quo-
niam cum exerci-
tū suo præfesset o-
pera quorundam
militum usus es-
set, damnatus est.
Idem de federa-
tis constituitur l.
ult. inf. eod. Lege
Gallica, Nobiles
conductores esse
fundorum vetan-
tur.

l l. 8. §. 2. ff. de procur. Ambrosius 1. off. 36. Si is, qui Imperatori militat, a susceptionibus
litium, ac negotiorum forensium, venditione mercium prohibetur humanis legibus,
quanto magis qui hdei exercet militiam? Sidonius 1. epist. 8. Negotiatores militum, mi-
lites negotiantur, student pila senes, alex juvenes, adde c. un. J. Negotiatores ne militent.
m l. 8. §. 1. ff. qui sariantur. n Huc refer constitutionem Francisci I. 1540. Que
les gentils-hommes & gens d'ordonnance, ne peuvent prendre ne tenir aucune ferme. l. 10.
3. ordinat. Gall. 5. o Armorum peritos milites esse magis oportet, quam negotiatio-
nis, ut hie. vel legum. l. 1. C. de iur. & fact. ignor.

p ad quos remittantur. Nov. 116. c. 1.

q Ali a republica milites, æquum est, x id est, officinam.

f Nemo invitus res suas uni semper & eidem locare cogitur.

t Stipulatio hæc permessa est, ut locatori liceat fundum alteri relocare, quam conductori:
quin stipulari possum, ne tuum fundum vendas alteri, quam mihi. l. 75. ff. de contrah. empt.
l. 21. §. 5. ff. de act. empt. l. 122. §. 3. ff. de verb. obl. ut quo modo coerceri libertas alienan-
di. v. d. §. 3. eod. eodem & locandi possit.

u Rescripto Principis, jus privati mutari non potest.

x hanc constitutionem ex Basilicis restituit Cujacius 83. obs. 31. extat autem apud aucto-
rem Synops. Basil. 20. tit. 1. c. 93.

y Interpretatio Lennclavii 20. Ecl. 1. c. 93.

z ex hoc loco Cujacius probat ædilitium ædificum pertinere ad locationes 12. obs. 18. quod
tamen negat Ulpianus in l. 63. ff. de adilit.

2 Qui rem conduxerunt & post finitum conductionis tempus eam non restitunt ante con-
demnationem, sed usque ad definitivam sententiam expectant, & rem ipsam reddere, &
æstimationem præterea rei præstare tenentur. Syn. eod. c. 92.

De dolo, custodia, & casu.

28. Idem AA. & CC. eidem Neroni.

IN iudicio tam locati quam conducti, dolum a & custo-
diam, non etiam casum b cui c refusi non potest, ve-
nire constat.

De edificiis a conductore destructis.

29. Idem AA. & CC. Juliano.

Cum conductorem ædificia, quæ suscepit integra, de-
struxisse d proponis, hæc etiam hæredes e ejus Præ-
ses provinciæ instaurare, ædificiorum inter vos habita-
tione, jubebit.

De curialibus.

30. Imp. Theod. & Valent. AA. Florentio
Præf. præf.

Curialis f neque procurator g, neque conductor h ali-
enarum i rerum, nec fideiussor aut mandator condu-
ctoris existat: alioquin nullam obligationem neque loca-
tori, neque conductori ex hujusmodi contractu compete-
re, sancimus.

De militibus.

31. Imp. Leo Augustus Aspari Magistro militum.

Milites k nostros alienarum rerum conductores, seu
procuratores l, aut fideiussores m, vel mandatores
conductorum fieri prohibemus: ne, omisso armorum usu,
ad opus rustre n se conferant, & vicinis graves præsum-
ptione cinguli militaris existant. Armis o autem, non
privatis negotiis occupentur: ut numeris p & signis suis
jugiter inhaerentes, Rempublicam, a q qua aluntur, ab
omni bellorum necessitate defendant.

Dominus, finita locatione prioris, potest locare rem alteri,
nec potest primus secundo conductori molestiam vel
litum inferre. Salyc.

32. Imp. Zeno A. Adamantio Præf. præf.

Necui liceat, qui aliquam domum alienam, vel lo-
cum aut ergasterium r nomine conductionis accepit,
alteri, qui post eum domini voluntate ad eandem condu-
ctionem accessit, litum inferre, quasi rem illicitam, aut
agenti damnosam tentaverit: sed patere facultatem s do-
minis domos || suas || vel ergasteria vel loca, cui voluerint
locandi: ipsis nihilominus qui conduxerint, ab omni su-
per hoc molestia liberis conservandis: nisi t forte pacta
per scripturam specialiter inita cum dominis, vel cum his
qui postea conduxerint, legibus videlicet cognita, agentis
intentionibus suffragentur.

† Quod si quis hujusmodi controversiam sacris iussio-
nibus u interdictam, crediderit commovendam: si pri-
vatus est, acriter casus exilii subeat poenam; si militat,
decem librarum auri dispendio feriatur.

33 x.

Hæc y Constitutio permittit utrique, tam locatori
quam conductori, ut liceat intra z annum conductionem
solvere, tam in Italia, quam in omnibus provinciis:
ac ne poenam quidem velut ex transgressione præstare: ni-
si contractus initio specialiter huic legi valedixerint, aut
citra scripturam renunciarint.

De re aliena.

34. Idem Augustus Sebastiano Præf. præf.

Conductores a alienarum rerum, seu alienam eu-
juslibet rei possessionem precario detinentes, seu

hæredes a eorum, si non eam dominis recuperare volen-
tibus restituerint, sed item usque ad definitivam senten-
tiam expectaverint: non solum rem locatam, sed etiam
æstimationem ejus, victrici parti ad similitudinem inva-
soris b alienæ possessionis præbere compellantur.

De militibus.

35. Imp. Justin. Augustus ad Senatum.

Licet retro Principes multa de militibus c, qui alienas
possessiones vel domos conductionis titulo procuran-
das suscipiunt, sanxisse manifestum est: tamen quia res
sic est contempta, ut neque interminationis sacratissimæ
Constitutionis milites memores ad hujusmodi sordida d
audeant venire ministeria, & relictis studiis e publicis,
signisque victricibus, ad conductiones alienarum rerum
proflire, & armorum atrocitatem non in hostes ostende-
re: sed f contra vicinos, & forsitan etiam adversus ipsos
miseros colonos, quos procurandos susceperint, conver-
tere: necessarium duximus ad hanc sacratissimam venire
Constitutionem, altius & plenius hujusmodi causam
corrigentes. Jubemus itaque, omnes omnino, qui ar-
mis militant, sive majores, sive minores (Milites g au-
tem appellamus tam eos, qui sub excellis Magistris mili-
tium tolerare noscuntur militiam, quam qui in undecim h
devotissimis scholis i taxati sunt, nec non eos, qui sub di-
versis optionibus k Federatorum / nomine sunt decorati)
saltem in posterum ab omni conductione alienarum re-
rum temperare: scituros, quod ex ipso contractu ab ini-
tio sine aliquo facto vel aliqua sententia cadant m militiam,
& non sit regressus eis ad pristinum gradum, neque bene-
ficio Imperiali, neque consensu vel permisso iudicis, sub
quo tolerandam sortiti sunt militiam: ne, dum alienas
res conductionis titulo esse gubernandas existimant, suas
milicias suamque opinionem amittant, ex n militibus
pagani, ex decoratis infames o constituti: & quod post
hujusmodi conductionem (quam penitus interdiciamus) a
publico susceperint, & hoc sine aliqua mora, vel pro-
crastinatione reddere compellantur. Scitis & ipsis, qui su-
as facultates post hanc legem eis ad conductionem permi-
serint, nostra lege eorum conamine violata, quod nulla
eis exactio contra eas concedatur: || ut || qui p alieni ap-
petens, constitutus mili-em procuratorem q elegerit, &
|| a suis l cadat redditibus.

† Pateat autem omnibus hujusmodi copia apud com-
petentes iudices accusationis, ut qui in hac causa delator
existat, laudandus magis quam vituperandus intelligatur:
poena, quam contra milites nostrorum præceptorum con-
temptores, & ipsos, qui eis conductiones rerum ad se
pertinentium permiserint, statuimus, in futuris causis
obtinente.

DE JURE EMPHYTEUTICO.

TIT. LXVI.

1. Imp. Zeno Augustus Sebastiano Præf. præf.

Jus t emphyteuticarium u neque x con-
ductionis, neque alienationis esse titulis ad-
ciendum, sed hoc jus tertium esse consti-

contractum significat. Est ergo emphyteusis, contractus, quo dominus fundi sui, defe-
cti forte & squalidi, usum & fructum plenissimum & quasi dominium alteri concedit, ea le-
ge, ut inferendo, plantando, poliando, colendo meliorem faciat: proque eo pendat pre-
tium seu vestigial annuum. Cujac. hic. uta libellaria & contracta colonario seu tractatione
differat, dixi ad l. 24. §. 1. C. de sacros. escl. 10. ad Novell. 7. Hoc addendum in libellaria,
in introitu contractus, offerri summam quandam pecunie, quæ a Gallis entrage. v. Pap. in
d. loco in pr. Ut ad emphyteusim revertar, ejus species sunt variae. Nova est, quæ ha-
bet originem in ejus persona, quæ vult de ea disponere. Antiqua quæ ab aliquo ascendente.
Hæreditaria, quam quis stipulatus est pro se & hæredibus quibuscunque, vel pro se & hæ-
redibus si tamen est accepta a privato. Non hæreditaria, quam aliquis stipulatus est pro se
& descendibus nulla facta mentione hæredum. v. Clar. ib. q. 16.

2 Censualis contractus quid est? Differt ab emphyteusi, ideoque census, debitor, etiam si
non solvat census per biennium, imo per centum annos, jure suo vel re censu non ex-
cidit, text. cum glo. inc. constitutus, de velig. domib. Bald. in l. 2. §. 1. ff. de public. iura. &
rit. de pace Constantia, in verb. persolvere fctum. & Auth. q. qui. J. de bon. aut. judic.
Imol. in c. propriæ. extr. de locato. Jas. l. 2. hoc tit. Quibus addendum, eum, qui linga-
lis annis certam frumenti moderationem præstare teneatur, in dubio censuarium, non
emphyteutam censeri, ut ea ratione biennii mora jure suo non excidat. Alberici l. 2. hoc
tit. arg. d. c. constitutus. Hippolytus de Marf. sing. 94. de Censuario contractu vide Eve-
rardum in loco ab Emphyteusi ad censum 31.

u ἐμψυτεύσις neque conductionis, neque alienatio, sed jus proprium. Synops. Basil.
20. tit. 2. c. 1.

x definitio κατὰ ἀρχαίαν ἑρμηνείαν

tuimus

a l. 24. §. eod.
b l. 10. in fin. J.
unde vi.
c l. 21. §. eod.
d Militibus sor-
dida est possessio-
num alienarum
conductionis.
e Militia studium
publicum.
f Armorum atro-
citas non osten-
denda in vicinos,
sed in hostes.
g Milites qui,
h Scholæ sunt
undecim: videli-
cet scutariorum
pres: Agentium
in rebus: Arma-
turarum senio-
rum: Armatura-
rum juniorum:
Gentilium se-
niorum: Genti-
lium juniorum:
Scutariorum sa-
gittariorum: Scu-
tariorum cliba-
riorum: Fa-
bric. Novitia im-
perii.

i Scholares sub
primicerio sche-
larum.

k Auxilia federa-
torum optio-
nes.

l Federati sunt
sub optionibus.
vide Nov. 116.
m Poena militis
conducens alle-
nam possessio-
nem.

n Ex milite pa-
ganum fieri, ex
decorato infamem, nota est.

o de facto se.
p Poena delicti
similis.

q l. 31. §. eod.

r 5. 3. Inst. de loca-
to. 20. Ecl. c. 2.
πρεβ. ἐμψυτεύ-
σεως. 3. Harm. 3. 6.
πρεβ. ἐμψυτεύ-
σεως. & tit. 4.
Clar. lib. 4. §.
emphyt. Papen. 1.
Notar. 2. c. d. em-
phyteuse alberga-
tion, beneus, &
bault perpetuelle.

f ἐμψυτεύσις
ἐν τῇ ἐμψυ-
τεύσει, ab in-
tione. Inde Nov.
Valer. de prædi-
pist. inquisitionis
nomine hunc

a Pro emphyteusi conditio ex lege competit. Cur emphyteusis non sit contractus, perque potius, ut actionem vi sua pareret: nisi lex accessisset, vide Clar. ibid. 4. 47.

b & quidem nominatum. Clar. d. loco quæst. 2. ex communi opinione.

c Scriptura in contractu emphyteutico necessaria ab initio requiritur: alias non valet. Clar. d. l. 4. ex communi opinione. quod in aliis multis contractibus non requiritur. v. l. 17. §. de pact. Contrarium tamen putat Molinæus ad consuetudines Parisien. §. 33. num. 38.

d Hoc volunt interpretes, ob quamcumque sterilitatem, emphyteuticarium non excusari a canone, ob chasma, labem, & inundationem integre rei, non ob labem partis. inf. eod. ibid. ex qua non ipsa rei penitus laeditur substantia. Iudex tamen æquus poterit eo casu pensionis quantitatem cum fructibus, qui ex residua parte rei emphyteuticariæ colliguntur, conferre: & ita pensionis solutionem moderari. Cessante vero belli causa canonem solvere, excusari quidem a caducitate emphyteusos, at non a pensionis præstatione: præsertim si pensio exigua sit. Clar. dist. quæst. adde Gail. l. 2. observ. 23. num. 23. Quid, si domus & aliquot jugera agri in emphyteusi dentur, sitque domus incendio consumpta? Emphyteuta domum reherere cogitur & pensionem solvere, quia adhuc durat emphyteusis per aream remanentem, quæ est maxima rei pars, nisi pensio magna debeatur, eaque propter fructus solvatur: non autem modica propter utile dominium. vide Per. Anchar. 3. q. 78. num. 12.

finge me dedisse Ecclesie domum, ut me aleret: eandem domum exultam vel alio casu fortuito destructam? tametsi causa definat, ob quam Ecclesiam alere debebat, alere tamen adhuc teneretur: quia translatio dominii periculum est donatarii, seu accipientis. l. Lucius. ff. de vi et. l. necessario. §. ff. de periculo. l. si pecuniam. §. 5. l. ff. de condit. causa data. Aliud igitur est in emphyteusi, ut in qua res non transeat in accipientis dominium. Cremenfis sing. 1.

e Clades (Græcè βλάβη) totius rei emphyteuticariæ ad dominum rei ὅς ἐστι πρὸς τοῦ, sicut in venditione sit. Syn. d. c. 1. Igitur ad emphyteutam non pertinet.

f μερική βλάβη, cui opponitur κατὰ παντός τῆς περιουσίας, ut sit sensus: emphyteuticarii periculo accidere particulare damnum. eleganter autor Syn. d. c. 1. adjicit, ὅς ἐστι μερική βλάβη, sicut in locatione: ut in superiore casu totius rei interitum ὅς ἐστι πρὸς τοῦ: nisi alix conventiones speciales de rei damno intervenierint, d. c. 1.

g Quid si rei emphyteuticariæ per alluvionem aliquid accesserit? non augebitur pensio. Nam cum ad emphyteutam damnum pertineat, ad eundem deferri commoda oportet, vide Clar. d. loco q. 41.

h Pactiones in emphyteusi servandæ, si ad ipsam emphyteusim, si ad ipsum emphyteutam, ejusve rejectionem pertineant. Quid, si nihil de eo rejiciendo nominatim dictum sit? si per triennium canonem emphyteuticum non solvit, neque domino dederit τῶν δημοσίων ἀποχάς, publicorum tributorum apochas, nulla meliorationis vel emponematum, quæ dicuntur, ratione habita, omnibus modis, i. e. omnimodo rem ipsam amittit. Neque proferre ad sui defensionem poterit, quod, verbi gratia, propter emphyteuta non fuerit inquietatus. Nam hoc ipsum voluntate spontanea, non ex inquietatione præstitum oportuit. Syn. ibid. c. 2.

i τῶν δημοσίων ἀποχάς, v. inf. eod. Quid, si thesaurus sit repertus? est enim fortunæ, ut loquuntur, donum? l. 63. §. 1. ff. de acq. ver. dom. vel potius Dei beneficium. l. un. inf. de thesauro. Quidam putant emphyteutam fieri. Doctores in 5. Thesauro. §. 39. Inst. de reg. div. Choppinus 2. de dominio §. num. 20. Sed æquius est, ut emphyteuta tantum cedat pro dimidia parte, ac si in fundo dotali fuisset repertus. l. 7. §. 12. ff. soluto.

k l. 32. in fin. c. de episc. aud. olim biennium, ut in conductione, l. 56. ff. locati. Cujac Nov. 7. quod in emphyteusi ecclesiastica obtinet. Nov. 7. c. 3. §. 2. Nov. 120. c. 8. cap. Posuit. extr. de locat. 50. Emphyteuta cessans in solutione canonis per triennium, cadit ab Emphyteusi privati hominis: ecclesie vero, per biennium. vide Clar. d. loco q. 8. ex comm. opinione. per triennium dixi, non ante, etiam si emphyteuticarius juraverit se annuatim soluturum. Clar. ib. contra communem. Triennio vero elapso semper privari potest, etiam si pensio infestenda minimi sit pretii, cum eo casu, non tam de lucro vel commodo, quam de recognitione utilis domini agatur. Clar. ib. ex communi opinione. Idem dicendum, si sciens, non si ignorans, puta si successit defuncto, tunc enim juvenis est. l. 1. ibi, si qua mihi iusta causa. ff. quibus ex caus. major l. ult. in fin. ff. de leg. 2. adde Gail. 2. obs. 48. n. 4. nec paupertatis prætextu, minus dimidia pensioe intulit, tunc enim ab universa emphyteusi cadere dicitur. Clar. ibid. Non idem dicendum est, si aliud convenerit, aut tantundem emphyteuta debeat dominus, quam pensionis sit quantitas, tunc enim æquo jure admittitur compensatio. Socin. reg. 114.

l Ipse vel ejus procurator. l. 57. ff. de solutione. Quid, si re ipsa obtulit & consignavit satisfecisse intelligitur. Nov. 91. cap. 2. in fin. Quid, si unus hæredum tantum partem suam obtulit: omnes jure suo cadunt: alioquin præstatio emphyteusos confunderetur. l. 7. ff. comm. præd. ad eundem modum cessatio parentis nocet successoribus, si in eorum quoque gratiam emphyteusis data sit: nisi statim seu modico post triennium intervallo, obtulerit: idque æquius videtur in fin. §. 1. c. de Poinis. de locat. quod tamen Affilius non admittit decis. 74. m τῶν δημοσίων ἀποχάς 10. Ecl. tit. 1. cap. 3. ὅτι ἐμφύτεύσεως hinc constat, Emphyteutam, ad solutionem vectigalis, ratione prælii emphyteutici teneri. l. 3. ff. si ager vectigalis. v. Clar. ib. q. 4. An & ad rejectionem ædificii emphyteuticarii? teneatur. Per. Anchar. 3. quæst. 78. n. 2.

Codex

cere eum a prædiis emphyteuticariis repellere, nulla ei in posterum allegatione nomine meliorationis a, vel eorum, quæ emponemata dicuntur, vel pœna opponenda: sed omnimodo eo (si b dominus voluerit) repellendo c, neque prætendente quod non est super hac causa inquietatus: cum neminem oporteat conventionem vel admonitionem expectare, sed ultro sese offerre, & debitum spontanea voluntate persolvere, secundum quod & anteriore lege nostri numinis generaliter cautum est.

† Ne autem ex hac causa dominis facultas oriatur emphyteutas suos repellere, & redditum d minime e velle suscipere, ut ex hujusmodi machinatione triennio elapso, suo jure is, qui emphyteusim suscepit, cadat f: licentiam ei concedimus, attestatione præmissa, pecunias offerre g, hisque obsignatis, & secundum legem depositis, minime dejectionis timere periculum.

3. Idem A. Juliano P. P.

Cum dubitabatur, utrum emphyteuta debeat eum domini voluntate suas meliorationes, quæ Græco vocabulo ἐμποιήματα dicuntur, alienare, vel jus emphyteuticum in alium transferre, an ejus expectare consensum? Sancimus, si quidem emphyteuticum instrumentum super hoc || casu || aliquas pactiones habeat eas observari.

† Sin autem nullo || modo hujusmodi || pactio interposita est, vel forte instrumentum emphyteusos deperditum est: minime licere emphyteuta sine consensu domini meliorationes suas aliis vendere, vel jus h emphyteuticum transferre i.

† Sed ne hac occasione accepta, domini minime concedant emphyteutas suos accipere pretia meliorationum, quæ invenerunt, sed eos deludant, & ex hoc commodum emphyteuta depereat: disponimus k attestationem l domino transmitti, & prædicere, quantum pretium ab alio || revera || accipi potest. Et si quidem dominus hoc dare maluerit m, & tantam præstare quantitatem, quantum ipse revera emphyteuta ab alio recipere potest, ipsum

d qui solet communiter præstari in fine anni. arg. l. 42. ff. de verb. obl. l. 9. l. 17. ff. de reg. jur. Speculator de locato. Clar. ex comm. opin. quæst. 12.

e Quid, si emphyteuta trium annorum pensionem prærogare velit? dominus eam recipere cogi non potest, nec etiam debet, cum invito beneficium non detur. l. 69. ff. de reg. jur. facit l. 38. §. 16. l. 122. ff. de verb. obl.

f Emphyteuta, statim a triennio moram canonis non soluti purgans, auditur. cap. potuit. de locato. Nov. 91. c. 2. in fin. l. 7. sup. de pact. int. empha. l. 32. sup. de episc. aud. Cur? si oblatio emphyteutam purgat, purgabit multo magis ipsa canonis acceptilatio: ut in dubio censetur caducitas ei remissa, cum de injuria sibi facta dominus protestatus non fuerit, §. ult. Inst. de injur. priorior enim sumus ad reum liberandum. l. 47. ff. de oblig. & action. vide tamen Clar. quæst. 10.

g Emphyteusis finitur culpa emphyteuta, ut hic: adde, & tempore (ad quod data est) spatio, ut & extincta generatione, in cujus favorem concessa est. vide Clar. quæst. 42.

h Emphyteuta jus emphyteuticarium alienans sine consensu domini jure suo cadit: nec in eum sententia requiritur. sed tamen ante realem traditionem non dicitur perfecta alienatio: hoc est, nondum censetur emphyteusim alienasse. VVurm. l. præd. 34. observ. ult. ex comm. opin. (nisi clausula constituit vel præcarii sit adposita, idque stricto jure, non ex quo: quod Delphines sequuntur. Guid. decis. 101.) Idem dici volunt, si facta sit traditio sub hac protestatione salvo & reservato consensu domini & non aliter (nisi forte res emphyteutica magis sit momenti: ut castrum, & traditio facta sit potentioribus) vide Capollam cautela 22. Idem etiam dici volunt, si emphyteusim quis pro se acceperit, & pro his, quibus dederit. Idem, si emphyteuta prohibitus sit alienare in potentiorum: nam prohibitio in quibusdam, inducit tacitum consensum in reliquis: tunc enim volunt irrequisito domino alienare vel cedere posse emphyteusim inferioribus & æqualibus. Idem quoque dicendum erit, si alienandæ emphyteusos jus habuit, pacto in eam rem nominatim, cum ipso domino directo inito. Romanus sing. 471. Idem esse existimatur, si ignorans vendidit, arg. c. 1. de controvers. int. dom. l. ult. §. in autem. Auth. res qua. c. comm. de legat. l. ult. in fin. & ibi Gloss. & Bart. ff. de legat. 2. quemadmodum per contrarium, directus dominus per ignorantiam canonem recipiens post commissam emphyteusim, non remittit jus commissæ emphyteusos. Socin. reg. 115. Idem censetur, si alienatio non solemnitas: hoc est, si solemnitas statuto vel consuetudine requisita, in ea servata non fuerit. Socin. ibid. Plures exceptiones apud eundem v. in reg. Vasallus. 434. Quid, si partem tantum alienavit? emphyteutam cadere tantum parte alienata judicatum fuit in Consilio Neapolitano. Quid si integram emphyteusim alienatam emphyteuta recuperavit? pœnam caduci non evitat. Putant itaque colonum a tali injuria poenitentia sua nocentem esse non desinere. facit l. 1. §. 25. ff. de pign. l. 4. §. 10. ff. de usur. l. 65. ff. de furtis. idque communis probat opinio, de qua vide Clar. d. loco quæst. 13. a qua Myfingerus dissentit 3. Respons. 38. num. 27. 28.

i dic, ut infra eodem.

k Emphyteuta jus emphyteusos (agitur tamen hic de meliorationibus) vendere valet, tenetur διαμαρτυρίαν πῆμειν τῇ πρωτοτύπῳ δεσποτείᾳ. attestationem transmittere primario domino, eumque de pretio certiorare facere. Qui si emere noluerit, liberum est emphyteuta jus suum elapso bimestri spatio transferre. Quin & emptorem cogitur admittere dominus, ubi primum duo menses expleti fuerint. 3. Harmon. 3. §. 117.

l Nota & adde l. 32. c. de episc.

m Datur domino directo intra bimestre tempus jus προτιμήσεως (de quo dicam ad constitutionem Friderici, de jure προτιμήσεως.) vide interea Paponem 1. Notar. 2. cap. d' emphyteuse, ibi, droit de retenue au Seigneur direct: & ibi, le Prince n'a droit de résigner sans qu'en certain cas. jure Feudali intra annum. 2. Fend. 9. ubi vide Cujacium.

a Finita emphyteusi culpa emphyteuta, ipse emphyteuta emponemata seu meliorationes amittit. sin minus, non amittit: e jusque hæredibus eo nomine actio competit. Clar. ibid. quæst. 45. VVurm. l. præd. 34. observ. 2. & ita d' ferunt emphyteuticarii a colonis. l. 61. ff. locati. Quid, si domum ædificavit? in electione domini positum est, ædificii æstimationem solvere, vel ut ædificium tollatur pati. vide Clar. l. 4. §. 5. de fund. quæst. 88.

b Communi opinione dicitur, eo casu sufficere nudam voluntatem directi domini de ejiciendo emphyteuta, adeo ut emphyteuta statim ipso jure cadat, neque ulla requiratur judicis sententia. Clar. d. loco, quæst. 9.

c Officio tamen judicis, non privata autoritate: & ita communiter ab omnibus tenetur. v. Clar. q. 11. VVurm. l. præd. 34. observ. 1.

z

domi-

a potentioribus aut vetitis capere. l. 135. §. 3. ff. de verb. oblig.

b Emphyteuta jus emphyteuticum (domino tamen prius requisito) alienare potest, id est, non potest jus emphyteuticum simpliciter alienare, sed prohibetur, nisi adhibetur solennitas.

de qua inf. vide Roland. a Valle l. conf. 3. num. 85. Possunt tamen emphyteutae plures rem emphyteuticam inter se dividere, etiam irrequisito domino. Clar. ib. quast. 14. Idem quast. 17. (Sunt enim in solidum emphyteutae, nec de huiusmodi divisione directus dominus potest conquiri, cum ejus non inter sit, penes quem sit res emphyteutica, nec ulla recognitio nomine rei debeat. Clar. ib. quast. 14.) Potest etiam emphyteuta, nisi specialis consuetudo obstat, irrequisito domino, jus emphyteuticum extraneo capaci, non potentiori donare, vide Forner. 2. quast. 22. solut. 30. vel legare: salvo tamen jure directi domini. Eo casu donatarius vel legatarius sine consensu domini possessionem apprehendere potest: & praeterea eidem domino (dominum intellige etiam usufructuarium. Clar. ibid. quast. 23.) novus emphyteuta laudimias seu *quindenzia* solvere tenetur, pro nova investitura. Clar. q. 15. Laudimia, inquam, i. e. quinquagesimam partem pretii. Inf. eod. vers. *de avaritia*, quod onus locum etiam habet in rebus donatis, quarum solvenda est eo nomine ultimatio, etiam si emphyteuta licuerit emphyteutis alienare. Clar. quast. 23. Permutare (cui tamen rei strictum jus repugnare videtur. Clar. quast. 17.) pignori dare, vel hypothecae dare. idem q. 18. l. 16. in fin. ff. de pignoratitia. locare ad modicum tempus. quast. 19. E contrario: non post eandem rem in emphyteusim dare; est enim datio emphyteusos alienationis species, quast. 20. aut in ea servitutem constituere in praedictum domini. quast. 11. licet in sui praedictum possit, ut tantisper, dum emphyteusis durabit, teneatur eam servitutem pati. arg. l. 1. §. 5. pen. in fin. ff. de superficie. et arg. 5. quid ergo. de investitura de re aliena fabia. l. Statius Florent. 48. ff. de jure fisci. Capella Tholosana et ib. Auferius, decis. 461. intervertere possessionem ejusdem, quast. 25. aut rem deteriore facere, arg. Nov. 7. c. 3. Nov. 120. c. 8. Ausb. Qui rem. 14. c. de sacros. quibus casibus emphyteuta cadit jure suo. Clar. ib. quast. 26. ut & ardores excindendo, vel formam rei mutando. Gail. 2. pract. 67. n. 12. Restat dispicere, num emphyteuta possit jure testati, vel intestati, emphyteusim transferre. Quod ad testati causam attinet, potest emphyteuta novam emphyteusim, i. e. a se adquisitam pro se & quibus dederit, vel pro se & filiis, vel pro se, filiis & haeredibus, jure suo in quemcunque voluerit filiorum: quin in extraneum, dispositione testamentaria conferre. Antiquam autem, i. e. ab ascendentibus acceptam emphyteusim: acceptam, inquam, sub ea formula Pro adquirente ejusque liberis, parens tenetur filiis relinquere. Clar. ibid. quast. 16. Superest causa intestati: Emphyteusis indefinite accepta, ad filios adquirentis deferretur: ad certam generationem accepta, generationem conventionem non excedit: Ad certum tempus accepta potest ad extraneos etiam haeredes, i. e. ad non legitimos, transferri: ad conventum tamen tempus duntaxat. In perpetuum vero tempus collata, si ita concepta fuit Tenet pro se & filiis, ad solos descendentes deferretur: si ita, Pro se & haeredibus extraneis, etiam ad extraneos: si ita Pro se & haeredibus in extraneum quemcunque deferretur, nisi sit emphyteusis ecclesiastica Novell. 7. c. 3. Imo etiam si ecclesiastica, si modo solenniter facta fuerit, non a contradicere, sed novum emphyteutam in possessionem suscipere, non per conductorem, vel per procuratorem, sed ipsos dominos per se, vel per literas suas, vel (si hoc non potuerint vel noluerint) per depositionem in hac quidem civitate apud virum clarissimum magistrum censuum, vel praesentibus tabulariis per attestationem, in provinciis autem per Praesides, vel defensores celebrandam.

Et ne avaritia tenti domini, magnam molem pecuniarum propter hoc efflagitent: (quod usque ad praesens tempus perpetrari cognovimus) non amplius eis liceat pro subscriptione || tua || vel depositione, nisi quinquagesimam partem pretii, vel estimationis loci, qui ad aliam personam transfertur, accipere. Si autem novum emphyteutam, vel emptorem meliorationis suscipere minime dominus maluerit, & attestatione facta, intra duos menses hoc facere superfederit: licere emphyteuta, etiam non consentientibus dominis, ad alios suum jus, vel emphyteutam a transferre. Sin autem aliter fuerit verisatus, quam nostra Constitutio disposuit, jure emphyteutico cadat.

conditionis fuerit, ut ad extraneum transiret, delicti causa jus emphyteuticum ad fiscum deferretur, l. 4. §. de fundi patrim. nisi emphyteusis sit ecclesiastica, idque favore religionis, l. 17. ff. de usufr. Clar. ib. q. 29. Quod de fisco dictum est, ad correos accipiendam emphyteusos Clarus negat pertinere, inter quos jus adrecedendi non est, q. 39. sed nec ad ecclesiam extendi. Ideoque tamen emphyteuta monasterium ingrediatur, jus tamen emphyteuticum ad ecclesiam non transfertur. merito, Nulla namque spes caducitatis esset. v. Clar. d. loco q. 33. Dictum est superius, filios interdum succedere in jus emphyteusos. An naturales? si emphyteusis sit privata, naturales succedunt. Clar. quast. 30. ut & legitimati (nihil enim differunt a legitimis. Nov. 99. cap. 3. Clar. d. quast. 31.) & foeminae, nisi emphyteusis accepta pro filiis, l. 22. ff. de verb. sign. aut statuto repellantur foeminae a successione, stantibus masculis. Quid nepotes ex filia? Si emphyteusis accepta pro se & filiis & nepotibus masculis, vel pro descendibus suis virilis sexus, non succedunt, secus si accepta in tertiam generationem. Clar. quast. 36. Quid, filii abstinentes patris haereditate? succedunt, si emphyteusis accepta pro se, filiis, & haeredibus, vide Clar. d. loc. quast. 37. Gail. 2. pract. 123. n. 18. et obs. 154. n. 17. An emphyteusis transeat ad institutum in re certa. vide eundem ib. quast. 38.

a Quid si emphyteusis sit finita citra culpam emphyteutae, isque desideret renovari contractum emphyteuticarium? Clarus ex communi opinione refert, injuria affici, nisi renovetur ei emphyteusis: eoque nomine ad superiorem appellari posse. d. loco q. 43. Gail. 2. obs. 148. n. 23.

b Laudimia a novo emphyteuta, quae debeantur domino directo, observantur.

c de hoc jure *πρωτομίσθως* sup. dictum est. d. i. e. invitis.

e *ἐμφύτευμα*, sup. eod. meliorationes, sup. eod.

rit, ut communiter major pars interpretum scribit. qua de re vide Roland. a Valle i. confil. 96. n. 20. quod ultimum Clarus d. loco. q. 28. vers. *et quinquagesimam partem pretii*, non admittit, nisi expresse facta sit pro extraneis haeredibus aut in ipsa investitura talia verba sint adjecta, quae tantundem praesent, puta pro se & quibus dederit, vel pro se & haeredibus quibuscunque. Extraneos cum dico, fisco etiam intellige. Nam si emphyteusis ejus

D. JUSTINIANI SACRATISSIMI PRINCIPIS, PP. A.

CODICIS,

REPETITÆ PRÆLECTIONIS, LIBER QUINTUS.

DE a SPONSALIBUS b ET ARRHIS c SPONSA- LITIIS ET PROXENETICIS d.

TITULUS PRIMUS.

Si alii desponsata alii nupsit.

1. Imp. Dioclet. & Max. AA. CC. Annonaria.

Lii desponsata e renunciate conditioni, & nubere alii non prohibentur.

2. Imp. Constantinus & Constans C. ad Pacatianum Præf. f. Præf.

Alis, qui puellam suis nuptiis pactus est, intra g. biennium exequi nuptias in eadem provincia degens super-
sederit, ejusque spatii sine decursu, in alterius postea
conjunctionem puella pervenerit, nihil fraudis ei sit, qua
nuptias maturando, vota sua diutius eludi non passa est.
Dat. Præf. Id. Apr. Martiano Joli, Pacatiano & Hila-
riano Coss. 332.

De morte & de arrhis.

3. Imp. Gratian. Valent. & Theod. AAA.
Eutropio P. P.

Arrhis h sponsaliorum i nomine datis, si interea &
sponsus vel sponsa decesserit, quæ data sunt, ju-

bemus restitui, nisi causam a, ut nuptiæ non celebrarentur,
defuncta persona jam præbuit. Dat. 15. Kal. Jul. Theod.
Gratiano A. 5. & Theodos. A. 1. Coss. 380.

De pacto patris sponsæ, & de tutore vel curatore.

4. Imp. Honor. & Theodos. Augusti ad Marianum
Præfectum prætorio.

Si b pater pactum de filia nuptiis inierit, & humana for-
te consumptus, ad vota non e potuerit pervenire, id
inter sponsum & sponsam firmum ratumque permaneat,
quod a patre docebitur destinatum d: nihilque permit-
tatur habere momenti, quod cum defensore e, ad quem
minoris commoda pertinebant, docebitur fuisse transac-
tum. Periniquum est enim, ut contra f paternam vo-
luntatem, redempti forsitan tutoris aut curatoris admit-
tatur arbitrium: cum * plerumque etiam ipsius fœminæ g
adversus commoda propria inveniat laborare consilium.
Dat. 3. Non. Novembr. Honor. 13. & Theod. 10. Au-
gustis Coss. 422.

De arrhis.

5. Imp. Leo & Anthemius AA. Erythrio Præ-
fecto prætorio.

Mulier h juris sui constituta i, arrharum & sponsa-
lium nomine usque l ad duplum m teneatur, id
est n, in id, quod accepit, & aliud tantundem, nec am-
plius, si o post completum viciesimum quintum an-
num, vel p post impetratam veniam ætatis, atque in

veriorum & communiter receptam, Gaius probat 2. obs. 80. num. 3. Statutum scil. de lucro
doris, locum habere in sponsa. adde quæ dixi ad l. 1. ff. eod. idque etiam usurpari in dote
dicta seu promissa. Nihil enim interesse inter dotem datam & promissam: cum ex sola pro-
missione dos constituitur v. l. 4. ff. de collat. De dotalio quid dicendum? Cujac. negat dotalium
seu ὑποθήκων deberi uxori, nisi in marito concubitus venerit: & hoc esse quod dicitur,
An concubitus gigne in femine son domine 2. feud. 9. in fin.

a ut si in culpa suis, ne contrahi posset conjugium. 4. Har. 1. 5. 3. b l. 7. C. Theod. eod.
Sæpenumero pater susceptis pro filia sponsaliorum arrhis, vita defungitur, nec dum
contractus nuptiarum. Deinde post ejus mortem, aut tutor aut curator efficitur conator, ut diri-
mantur sponsalia. cavetur itaque hac Constitutione infringi & labefactari nequaquam opor-
tere, quæ superstiti patre probata & conventa sunt. 4. Har. 42. 5. 4. c Post spon-
salia mora injicitur nuptiis, vel expresse l. 1. 5. vel tacite l. 2. 8. vel nullo modo, puta
morte vel sponsi vel sponsæ. l. 3. 5. eod. eorumve parentis, ut hic: & l. 17. ff. eod.
d defunctum. l. 7. C. Theod. eod. Solebant enim parentes uxores liberis destinare. vide quæ
dixi ad l. 66. ff. de ritu. & ita patris destinatio, post mortem ejus effectum sortitur.
e Quod si pater eidem filiam destinaverit? potest utique eam ducere. l. 36. ff. de ritu.
f In elocanda filia patris defuncti arbitrium judices sequi debent.

g Familix. d. l. 7. C. Theod. eod. & male. Hoc innuit, fœminas plerumque laborare adversus proprium com-
modum. h ὁ ἀρχαῖος ὁ νόμος ἔχει τοιαύτην &c. Arrha sponsalitia eam vim
& naturam habet, ut si quidem, quæ eam accepit, si sponsalium silem non impleat, duplum
ejus quod accepit, præstet: qui vero de die, arrhis excidat. 4. Har. 2. 5. 1. i addunt
Græci ταλάντων ἀγῶσα τὸν ἡλικίαν ætatem perfectam agens. Synop. Bas. 28. tit. 2. cap.
2. 4. Har. 2. 5. 6. k jam datatum, sc. non promissum tantum, Tiraquellus de va-
traliu conventionali ad fin. tit. 236. ut hæc constitutio non pertineat ad arrhas promissas
tantum, vide Rol. a Valle. l. conf. 37. m. 4. l. 3. ff. de ritu. & ita hanc legem intellige: quantum-
vis diversa sit Græcorum interpretatio. 28. Ecl. 2. c. 1. n Duplum in legibus est res
ipsa principalis: & tantundem quod in pœnis, ut hic. Instit. de oblig. ex delict. usuris, l. 10.
sup. de usur. & eo quod interest, notandum. l. naic. C. de sent. qua pro eo, quod interest.

o Arrhas sibi datas, mulier sui juris constituta & ætatis perfectæ, nuptias recusans dupla-
tas restituit, ut hic. Quid, si minor ætatis cum esset, veniam ætatis impetravit, & arrhas
accepit? rursus duplas restituit, si recuset nuptias, ibi. vel post impetratam. Quid si mi-
nor veniam ætatis non impetravit? simplas tantum restituit. vers. in simplum. Synop. d.
tit. 2. c. 1. Har. ibid. p ætatis autem veniam viri a 20. fœminæ a 13. ætatis anno
impetrant a Principe: qua impetratione se curatorum potestate eximunt: & perinde ac si
sui juris essent, res suas administrant: hoc excepto, quod sine decreto nihil ex suis rebus alie-
nare possint. Har. ibid. 5. 7. vide l. 2. l. 3. sup. de his, qui veniam ætatis impetraverunt.

a Tractat de spon-
salibus ante nu-
ptias: ut quas præ-
cedant sponsalia,
arrharum datio:
nes, & proxenetici-
ca. De antenu-
ptialibus quædam
dicenda sunt ob-
iter ad quarun-
dam etiam legum
faciliorem intelli-
lectionem. Nuptia-
rum dies legitimi-
tres erant. l. 66. §.
1. ibi: ante diem
tertium. ff. de do-
nat. inter virum.
Primus dicebatur
a Græcis
ἀρχαῖος, i. e.
desponsalia. Ea
habebant auspicio.
Cicero l. de divi-
nat. Valerius 2.

cap. 1. optime a turtore & cornice, si par integrum apparuisset, quia utrumque animal adeo
sui conjugis studiosum, ut eo mortuo superstes nullus præterea conjunctionem appetat. Post
auspicia sacra faciebant. Secundus ἀναύλια, decubatio, eoque deducebatur sponsus in
domum fœceri a Paranymphe, quem nonnulli ὑμψαμένην, alii πύροχον vocabant, si
tu una uxor virgo fuisset: si viua, mulier ad sponsum deducebatur a Nymphagogo, seu
πυρομνηστρια, id est, pronuba. In limine ignis & aqua ponebatur, utrumque sponsus
& sponsa manu tangebant: ipsa nupta ejusdem aspersione lustrabatur. (eo pertinet lex 66.
in fin. de donat. inter virum.) Interdum recta via virgo in domum mariti (si forte per
viciniam nubebat) deducebatur. l. 5. l. 6. l. 7. ff. de ritu. Sub vespertam vel etiam noctu cele-
brabantur nuptiæ, facies accendebantur, virginis facies operiebatur (hinc nuptiæ) velo,
quod Græcis ἱμάς, & ἀδύπτεα seu flammæus, lutei coloris erat, ne pudor virginis
proderetur, ferreus annulus ei a viro dabatur. Sponsa vero tres asses, quorum primum in
manu, alterum in pede, tertium in face perito terebat. Primum sponsus dabat, quasi cum sibi
illo pretio coemptum esset habitura: alterum in foco diis laribus deponere. Tertium in
vicino compito fodiebat. Nonius c. 12. in Nubentes. Inde convivium apparabatur, mox
Hymenæus dicebatur cum choreis. Post hæc, pronuba sponsam ad gentilem lectum deduce-
bat. hanc antecederant ἀδελφοὶ, id est, faciferi, duoque eorum cum lana & fufis
ferentes, alii mundum muliebrem, & alia quæ ob id παρὰφάρμα. Sponsa ita deducta, a
sponso detegebatur, quo nomine dos a accipiebat, quæ ob id ἀνακαλυπτήρια, & quæ ab
eo primum videretur ὀπτήρια, & quod eam alloqueretur πύροφάκτηρια, adde Cuj.
2. feud. 9. His ita peractis, pronuba una ex facibus accendebat, pervigilem futuram: ex-
teras extinguere. mox sponsæ duobus digitis cingulum solvebat, quod Dianæ ob eam cau-
sam λυσιστήνη, a Latinis, Cinxie cognomento dicebatur. Festus in voc. Cinxie, dixi libro
primo, ad leges XII. Tabul. Cingulum illud erat ex ovilla lana contextum nodo, qui Her-
culeus vocabatur, propterea quod Hercules fœcundissimus creditus sit. Ubi omnes disces-
sissent, sponsus clausa janua quodam custodias foris, quarum opera muliercularum im-
portuna vel pietas, vel simulatio a foribus arcebat, si qua commoveretur virginis clamo-
re. Interea juvenis nucecum strepitu spargebat, Festus in Nuceis, & hæc de secundo nu-
ptiarum die. Tertius dies nuptiarum ἐπὶ ἀύλια, quasi nuptiarum appendix: Latini Repet-
tia. In eo, sponsi affines c. convivium instaurabant: eoque uxor in domum mariti deduce-
batur: Egre diens domo paternæ, nupta pedem tollebat, ne limen attingeret, idque ne
pharmacis magicis lædi posset, quæ sub limine ad destruendum conjugium, vel concordiam,
vel vim genitalem solent a veneficis poni. Plutarchus in Romanis Questionibus 29. Claves
mox ei dabantur, vel ut illa intelligeret, quod jus in familia mariti esset habitura, vel ad
significandam partus facilitatem. Festus in voc. Clavium. adde quæ scripsi ad l. 2. ff. de di-
vitiis. Plura vide apud Costanum Titulo de matrimonio, de ritu nuptiarum. Tulum Scali-
gerum 3. Poetices 101. b al. proxenetici. Alciat. 1. diupn. 22. v. l. 6. §.
c l. 1. l. 2. J. eod. dixi ad 23. ff. 1. 3. C. Theod. 5. d v. l. 3. l. 4. l. 5. J. eod. e Desponsata
i. l. 1. l. 2. J. eod. dixi ad 23. ff. 1. 3. C. Theod. 5. d Desponsata
e. l. 1. l. 2. J. eod. dixi ad 23. ff. 1. 3. C. Theod. 5. d Desponsata
f. l. 1. l. 2. J. eod. dixi ad 23. ff. 1. 3. C. Theod. 5. d Desponsata
g. l. 1. l. 2. J. eod. dixi ad 23. ff. 1. 3. C. Theod. 5. d Desponsata
h. l. 1. l. 2. J. eod. dixi ad 23. ff. 1. 3. C. Theod. 5. d Desponsata
i. l. 1. l. 2. J. eod. dixi ad 23. ff. 1. 3. C. Theod. 5. d Desponsata
k. l. 1. l. 2. J. eod. dixi ad 23. ff. 1. 3. C. Theod. 5. d Desponsata
l. l. 1. l. 2. J. eod. dixi ad 23. ff. 1. 3. C. Theod. 5. d Desponsata
m. l. 1. l. 2. J. eod. dixi ad 23. ff. 1. 3. C. Theod. 5. d Desponsata
n. l. 1. l. 2. J. eod. dixi ad 23. ff. 1. 3. C. Theod. 5. d Desponsata
o. l. 1. l. 2. J. eod. dixi ad 23. ff. 1. 3. C. Theod. 5. d Desponsata
p. l. 1. l. 2. J. eod. dixi ad 23. ff. 1. 3. C. Theod. 5. d Desponsata
q. l. 1. l. 2. J. eod. dixi ad 23. ff. 1. 3. C. Theod. 5. d Desponsata
r. l. 1. l. 2. J. eod. dixi ad 23. ff. 1. 3. C. Theod. 5. d Desponsata
s. l. 1. l. 2. J. eod. dixi ad 23. ff. 1. 3. C. Theod. 5. d Desponsata
t. l. 1. l. 2. J. eod. dixi ad 23. ff. 1. 3. C. Theod. 5. d Desponsata
u. l. 1. l. 2. J. eod. dixi ad 23. ff. 1. 3. C. Theod. 5. d Desponsata
v. l. 1. l. 2. J. eod. dixi ad 23. ff. 1. 3. C. Theod. 5. d Desponsata
w. l. 1. l. 2. J. eod. dixi ad 23. ff. 1. 3. C. Theod. 5. d Desponsata
x. l. 1. l. 2. J. eod. dixi ad 23. ff. 1. 3. C. Theod. 5. d Desponsata
y. l. 1. l. 2. J. eod. dixi ad 23. ff. 1. 3. C. Theod. 5. d Desponsata
z. l. 1. l. 2. J. eod. dixi ad 23. ff. 1. 3. C. Theod. 5. d Desponsata

a Arrhas pro filia vel nepte accipiens pater, mater vel avus, si matrimonium puel. l. impediverint, duplas arrhas præstant *ut hic*. Quid, si matrimonium non impediant, sed matrimonium aliter constare non possit? ipsas tantum arrhas restituant. *vers. qua ita. Syn. ibi.* Quid, si ante contracta sponsalia matrimonium iusta de causa contrahi non possit sciverint, & tamen arrhas receperunt? duplas arrhas quoque restituant. Est enim quod sibi imputent, qui scientes prudentes arrhas receperint ejus matrimonii nomine; quod contrahi non posse sciebant: fecus enim, si ignorabant. *vers. hic illud. Synop. ibi. Har. ib. §. 8.*

b Lege jubente, quæ dirimuntur sponsalia, poenam non merentur.

c Hæc verba extant in l. 16. §. de episc. aud.

d Repudii causas nota: adde Nov. 22. c. 15. & ita corporis, bonorum & animi ratione repudio locus est. Corporis, ut quia turpis sponsus, *ut hic*: l. 12. in fin. ff. eod. Bonorum, quia prodigus. Animi, quia impudicus, & improbatæ sex.

e d. l. 16. v. l. 15. J. de Judic. Nov. Leonis 93. f. adde l. 14. §. 7. ff. de adilitio, Nov. 117. c. 12. g. puta absentiam biennii, vel triennii, l. 2. §. eod. lepram, nisi sponsalia sint de presenti, extra de conjugio leproso. v. VVurmf. 1. præf. 35. obs. 2. vel quia virgo putabatur, quæ tamen mulier despondit. *arg. l. 11. in fin. ff. de act. empt.* h. Arrhas etiam dari a sponsa sponso hic locus inquit, quod & Accurs. notavit. J. *vers. qua omnia.* Id tamen Cujacius 4. obs. 26. negat: atque in sponsalibus sponsum, non sponsam arrhas dare. i. Arrhas acceptas sponsum quemadmodum restituit. k. Sciens prudens quæcum turpi, cum prodigo, cum hæretico, cum impotente vel simili, sponsalia contrahit, & arrhas ei dat, etiam si iustam repudii causam habeat, arrhas tamen non repetit *ut hic*: & d. l. 16. §. de episc. audientia: Sic creditores, qui scientes inopem hæredem passim sunt in hereditate morari, ab eo satisfactionem non exigunt. l. 31. §. 2. ff. de reb. auct. jud. Sic in emptionibus, scienti vitium non succurritur, l. 1. in fin. ff. de action. empt. Prudens emit vitiosum, dicta tibi est lex. Horat. Huic vicinum est, quod Jason ad l. 24. ff. soluto. negat, constante matrimonio, uxorem dotem repetere posse, quæ scienter cum viro inopem vel prodigo vel obnoxio contraxit aut mox non idoneo futuro: eamque opinionem Gaius probat 2. obs. 84. *arg. l. 145. ff. de reg. jur. c. Scienti, de reg. in l. 6. l. 34. C. de transact.* Idem dicendum esse de creditoribus minus idoneos fideiussores probantibus, v. l. 10. in fin. ff. qui satisd. l. 3. in fin. ff. ut in poss. sed & eo, qui sciens luminibus effosis hominem emit, l. 43. §. 1. ff. de contr. empt. quod ad uxorem attinet, superiora vix probare possum, Bartolum & Ripensem in eo secutus, quæ de re v. quæ dixi ad d. l. 24. l. Quæ de sponso dicta sunt, ad sponsam accommodantur. m. l. 6. C. Th. eod. l. un. C. Th. si provincia reddat. l. un. C. Th. si nuptia. n. Quadruplum regulariter ipsum principale seu ipsam rem principalem in poenis continet. o. atqui poenis legum contenti esse debemus. l. 19. ff. de verb. obl. Solve, Quadruplum hic licet stipulari, quia jure veteri, etiam in hanc rem legitima fuit poena quadrupli. d. l. 6. d. l. un. C. Th. si provincia. d. l. un. C. Th. si nuptia. Quadrupli poena hodie tantum ex conventionione valet. v. Cujac. 16. obs. 34. & 4. obs. 22. & 10. obs. 17. p. Liberæ nuptiæ esse debent. l. 12. l. 14. J. de nups. Quid? metus summo pudore patri exhibitus (reverentialem metum quidam appellant) vitiat nuptias? non vitiat. Talis enim metus non cadit in virum constantem, nisi causa cognita constet ob nimiam reverentiam parentum, liberos tacuisse. v. Gail. l. 2. obs. 39. Quid? hujusmodi matrimonium potestine convalescere? VVurmf. 1. præf. 36. obs. 1. ait, spontanea cohabitatione & copula matrimonium convalescere: eoque casu judicem quantitatem moræ, & amorem conjugum inter se considerare. c. ad id, quod de sponsalibus. c. discretione tuam. de eo, qui cognovit consanguineam. Hujusmodi subsequente copula novum consensum induci, metum tolli. l. 2. C. de his, quæ vi metusve. Idque maxime in eo perspicitur, qui a parentibus puellæ deprehensus, coactus est cum puella matrimonium contrahere. Gailius d. loco.

q. 4. tit. 3. §. ult. extat eadem constitutio apud autorem. Syn. Basil. 54. tit. 13. περί προξενίας. c. 4.

r interpretatio Leunclaj.

f. τὸν προξένον γάμον.

t. quid proxeneta. v. l. 3. ff. de proxenest.

competenti iudicio comprobata, hujusmodi arrhas suscepit. In simplum autem, i. e. tantummodo in id quod accepit, si minoris ætatis est: sive virgo, sive vidua sit, sive per se, sive per tutorem aut curatorem, vel aliam personam easdem arrhas acceperit.

† Patrem a vero vel matrem legitimæ ætatis constitutos, sive simul, sive separatim arrhas pro filia susceperint: avum etiam, vel proavum, sit pro nepte vel pronepte, in duplum tantummodo convenit teneri. Quæ ita custodiri censemus, si b non propter personam, vel conditionem, vel aliam causam, legibus vel generalibus constitutionibus interdictam, futurum matrimonium constare prohibetur: Tunc enim quasi nullo facto, utpote sine causa easdem arrhas præstas, tantummodo reddi consequens esse præcipimus.

† His illud quoque adjicimus: ut etiam si c legibus prohibita non sint sperata nuptiæ, post arrhas autem sponsalitates sponsa conjugium sponsi propter d turpem, vel prodigam vel impudicam conversationem, aut religionis e vel sectæ diversitatem recusaverit, vel eo quod quasi vir coitum f (ex quo spes sobolis oritur) facere non potuerit, vel ob aliam g iustam excusationis causam: si quidem probatum fuerit, ante datas easdem arrhas sponsalitates hoc idem mulierem h vel parentes ejus cognovisse, sibi debeant imputare. Sin vero horum ignari sponsalitates arrhas susceperint, vel post arrhas datas aliqua iusta causa poenitentia intercesserit, iisdem tantummodo redditis, super alterius simpli poena liberi custodiantur.

† Quæ i omnia simili modo k etiam l de sponsis super recipiendis necne arrhis præstitis custodiri censemus: quadrupli m videlicet poena, quæ in anterioribus legibus definita erat, in n qua & arrharum quantitas imputabatur, cessante: nisi o specialiter aliud ex communi consensu inter contrahentes de eadem quadrupli ratione placuerit.

† Extra definitionem autem hujus legis si cautio poenam stipulationis continens fuerit interposita, ex utraque parte nullas vires habebit: cum in contrahendis nuptiis libera p potestas esse debeat. Dat. Kal. Jul. Martiano & Zenone Consil. 469.

De proxeneticis.

Hujus legis epitomen retulerat ex Harmenopulo q Contius, sed eam integram ex Basilicis edidit Cujac. lib. 2. obs. c. 18.

6.

Constitutio t vult, ne s proxeneta seu conciliator t nuptiarum quidquam capiat. Si tamen omnino sustineat aliquid accipere, si quidem nihil de ea re convenit, nihil omnino consequatur: sin pactum intercesserit, non ultra vicesimam partem dotis & ante nuptias donatio-

nis exigit, si dos ad ducentas usque libras auri pertingit: minus autem, si quidem volet, ut accipiat, liberum ei facit.

† Sin vero cujuscunque majoris quantitatatis dos fuerit, ultra decem a libras auri proxenetam accipere non permittit, neque si perfecta est dos, vel ante nuptias donatio.

† Quod si præter hæc aliquis pactus sit, ne exigatur, sed & solum reddatur, sive pecuniam accepit, sive res, datave est ei confessio debiti, aut omnino accepit aliquid mobile, vel immobile, vel se movens: intentatis actionibus, non solum contra accipientem, sed etiam contra ejus hæredes: nec solum ab eo, qui dedit, sed etiam ab ejus hæredibus, poena decem librarum auri definita adversus eos, qui præter hæc aliquid agere tentaverint.

SI RECTOR 6 PROVINCIAE, VEL AD REM PERTINENTES SPONSALITIA DEDERINT.

TITULUS II.

1. Imppp. Gratian. Valent. & Theod. AAA. Eutropio P. P.

Si quis in potestate publica positus atque honore administrandarum provinciarum, qui parentibus, aut tutoribus, aut curatoribus, aut ipsis, quæ matrimonium contracturæ sunt, potest esse terribilis e, arrhas sponsalitates dederit, jubemus f, ut deinceps sive parentes sive eadem mutaverint voluntatem: non modo juris laqueis liberentur, poenæque || statuta || expertes sint: sed extrinsecus data pignora lucrativa g habeant h si ea non putent esse reddenda. Quod ita late patere volumus, ut non i solum circa administrantes, sed etiam circa administrantium filios k, nepotes ac propinquos, || & || participes l i. e. consiliarios || domesticosque locum habeat: quibus tamen administrator operam dederit.

† Impleri autem id postea matrimonium non vetamus, quod tempore potestatis ob eas personas, de quibus locuti sumus, arrhis fuerat obligatum, si sponsarum consensus accedat. Dat. 15. Kal. Jul. Theffalonica, DD. NN. Gratiano A. 5. & Theodosio A. 1. Consil. 380.

DE DONATIONIBUS ANTE N UPTIAS, VEL PROPTER N UPTIAS, ET SPONSALITIAS.

TITULUS III.

De muneribus sponsalitiis, si ea quæ donat vir futurus, tradiderit uxori, vel donandi animo dotem auxerit.

1. Impp. Severus & Anton. AA. Metrodoro.

e φοβερός. 4. Har. 2. §. 13. f. l. 38. l. 63. ff. de rit. l. un. J. si quacunq. præd. possit. g. καὶ καθάπερ τὰς ἀρχαῖων. 28. Ecl. 1. c. 20. h. Imo non lucratur. l. 38. ff. de rit. Quidam abrogari putant d. legem 38. Cyrillus Græcus interpretis legem 38. refert ad nuptias ab officiali Præsidum contractas, qui ut Præsidibus lege inferior nuptias contrahendo levius peccare præsumitur. Hanc vero legem refert ad ipsos Præsides, eorum filios, nepotes, propinquos, domesticos, participes ejus, seu adfessores, quibus ipse Præsides constituendis nuptiis operam navaverit. Alia hic, etiam adferunt emplastra, quæ Cuj. refutat hic & 4. obs. 21.

i. Sponsalia in sua provincia Præses contrahere non potest: quod si contraxerit, liberum est puellæ, ejus parentibus tutoribus & curatoribus nuptias rescire, & acceptas arrhas lucrari. Quid filii, nepotes, cognati, domestici, consiliarii ipsius Præsides? eadem ratione in eadem provincia sponsalia contrahere vetantur. *ut hic*. 4. Har. 2. §. 10. & 11. Quid dicendum de Præsidum filiabus? Idem ex Constitutione Leonis 23. Har. ib. §. 14. Quid si Præsides ipse potestate exiit & puella nuptias ejus detrectet? stabile conjugium ejus fuerit. *vers. impleri.* J. eod. Har. ib. §. 12. k. Nov. Leo. 23. addit filias. 4. Harm. 2. §. 14.

l. συγκατάθεσις Græci Ecl. d. loc. i. e. adfessores pertinentes. Cuj. hic, qui Græcis προσήκοντες, adde l. un. §. 3. §. de contrah. judicium. l. 3. sup. si cert. potat.

m. Donatio propter nuptias hodie est contractus specialis. Nov. 119. c. 1.

n. §. 3. Inst. de donat. 3. C. Th. 5. περί μνηστείας δωρεῶν. 8. Ecl. tit. 4.

o. Donatio ante nuptias vel propter nuptias. idem. Fit enim propter nuptias: plerunque ante nuptias: interdum post nuptias s. penult. Inst. de donat. Quod ita donatur a marito uxori in vicem dotis ἀντιδότην. l. ult. J. eod. Ejusdem juris est hæc donatio, cujus & dos, eadem pacta recipit, eandem quantitatem. Nov. 97. Eadem, quoniam supra dotem, mortuo marito, uxori redditur ὑπόβολον, i. e. dotis incrementum. Demetr. Charophylax 9.

55. & 4. Har. 10. Est enim Græcis ὑποβάλλειν, adjicere. Dotatitium dicitur in c. plurimque. extra de donat. int. vir. c. si autem. 36. q. 2. & Roberto in Chronicis. VVilhelmus, inquit, Rex Siciliæ fecit chartam Johanne Regio de dotatitio suo. In Constitutionibus Neapolitanis dotarium, a Longobardis Morgangheba. v. Cuj. 2. Feud. 9. a Gallis Donaire.

quod tamen Cujacius plene non probat 5. obs. 4. in fin. Ex Græcis alii reddidere dimidiam, alii tertiam, nisi aliud contrarium fuisset. 4. Harm. 10. Moribus Tholoanis redditur dimidia: more Longobardorum, quarta pars bonorum mariti. l. 11. C. Longobard. de his, quæ a viro. Romano jure, tertia dotis. 2. Feud. 8. §. 2. Constitutionibus Neapolitanis tertia bonorum mariti lib. 3. tit. 13. §. 16. & consuetudine Normanniæ. Gothorum jure, decima bonorum mariti. Porro, ὑπόβολον, non debeatur uxori, nisi in cubiculo mariti venisset, & hoc est, quod dicitur, Au coucher gage la femme son donaire. Virgini, ut Harm.

4. tit. 10. docet, non dicitur ὑπόβολον, quod erat tertia pars dotis: sed δέκατος μέρος, quod erat duodecima. Id Græci quoque dixerunt ἀνακαλύπτειν. v. Cujac. 2. Feud. 9.

Apud Gallos Donarium aliud est consuetudinarium, sive statutarium, aliud conventionale, seu præfixum. Hoc legem accipit a contrahentibus, illud a lege vel statuto: utrumque tamen plerunque conjungitur, daturque alterutro uxori electio. His adde Clar. 3. sent. §. donatio. q. 11.

a i. e. 720. aureos, & ita certus hic modus proxenetici nuptialibus datur, ut & advocato plerunque centum aurei. l. 1. §. 12. ff. de extra. ord. Interdicuntur omnino proxenetica Præpositis ecclesiasticis. Nov. 123. c. 6.

b ἀρχαῖον præses. 4. Har. 2. §. 10. Idem in quocunque magistrali, & administrante officium. l. un. §. si quacunq. possit. præd. l. 38. ff. de rit. Synop. Basil. 23. tit. 5. c. 39. 42. & similia 4. c. 19.

c sponsalia, Cod. Th. eod. lib. 3. tit. 6. Sponsalitates dederint arrhas, Hal. Sponsalitates hic, & l. ult. J. de ingenuis manumissis. pignora, l. 6. l. 1. Theod. de Sponsal. & annuunt. arrharum nomine data. l. un. J. si nuptia ex rescripto Græci μνηστὴρ. Hieronymus, in virginis nuptia laude: Homanorum sponsaliorum pignora subarrhantur. Arrhæ in sponsalibus non erant nummi, sed vel annulus pronubus, vel monilia, ut in Maximino juniore apud Capitolinum & apud Hesychium. Inde κατόρμα καὶ ἑσπόμενα, περιδμήματα ἀπὸ βονικῆ v. Cuj. 11. obs. 17.

d l. un. C. Th. eod.

e. l. un. C. Th. eod.

de Hereticis, et Manicheis. 2. 9.
 de Heredibus instituendis. 6. 24.
 — — Tutor, et curat. 5. 54.
 de Hereditariis actionibus. 4. 18.
 de Hereditate, vel act. vend. 4. 39.
 de Hereditatibus Reuersionum. 6. 62.
 de His, quæ ex publico collat. 10. 43.
 — — — proinde Noe. 6. 41.
 — — — sub modo legata. 6. 48.
 — — — vi, metusque causa. 2. 20.
 de His, qui amulare non possunt. 9. 1.
 — — — ad Culef. confug. 1. 2.
 — — — ad statuas confug. 1. 25.
 — — — a non domino man. 7. 10.
 — — — ante quas dabb. 6. 52.
 — — — a Principe vacat. 10. 44.
 de His, quibus ut indign. hered. 6. 35.
 de His, qui ex officio. 11. 30.
 — — — ex publicis rationibus. 10. 6.
 — — — ex Culef. man. 1. 13.
 — — — in Exilio dati. 10. 59.
 — — — in priore credit. 10. 19.
 — — — latronum vel aliorum. 9. 39.
 — — — non impletis stipendiis. 10. 54.
 — — — numero liberorum. 10. 51.
 — — — parentes vel liberi. 9. 14.
 — — — per metum iudic. 7. 64.
 — — — potentiorum. 2. 13.
 — — — se deferunt. 10. 13.
 — — — sibi adscribunt. 9. 23.
 — — — sponte publ. mun. 10. 43.
 — — — veniam oblatis imp. 2. 45.
 de Honoratione vehiculis. 11. 19.

a Dotem non acceptam potest maritus interduum utiliter in dotem convertere, veluti si ante nuptias contraxit mille uxori donavit, eaque etiam tradidit, maritus poterit eam summam a se ita profectam, ab uxore, dotis nomine rursus accipere: & dotis iudicio utiliter obligari.

Quid, si id tantum scripsit, animo dotis augendae, se mille ab uxore accepisse, cum vel nihil, vel centum tantum accepisset? Donatio hanc impeditur: nihil, inquam, actum est donatione.

Itaque hoc casu, id tantum, quod re ipsa in dotem datum fuerit, repetetur: quod datum non fuerit, non repetetur hac lege. Syn. Bas. 28.

Tit. 3. cap. 1. & 4. Harmen. 3. §. 1. Quid, si quidem non tradidit, sed conscripsit mille, citra animum augendae dotis, sed ut revera donaret, deinde eadem mille cautione comprehensa, mulier viro in dotem attulerit, una cum ceteris chirographis & nominibus, & vir sciens prudens, inter cetera dotis eam cautionem mille continentem, dotis nomine se accepisse conscripserit? Puto idem fore, ac si eadem mille re ipsa tradidisset.

Novo enim jure promissae animo donandi res, necessitatem traditionis continent, l. si quis argentum, 35. §. 1. de donat. hinc legi intelligendae omnino adde Constantinum Rogerium tract. de dote. c. Quinto oportet videre.

b i. e. sponsae nam quod uxori quis largitur, etsi donationis nomine tradiderit, debet maritus in eadem voluntate ad mortem usque permanere. Schol. Harm. 3. tit. 3. §. 4.

c hanc donatio contrahitur est specialis. Nov. 119. Idque ita colliges: donatio propter nuptias comparatur dote, §. penult. Instit. de donat. Dos autem est contractus. l. 65. ff. de iudicio. l. 23. ff. de reg. jur.

d Donationum antenuptias dominia ab ipso quidem initio donationis recte constituantur seu acquiruntur: sub conditione tamen revocantur, si non subsequatur fuerint nuptiae. Harm. ibid. §. 2.

e Res tantum promissas a suo sponso, sponsa in suam dotem redigere non potest. Papo. 1. Notar. 4. c. de contract. de marriage. Cur ita? v. l. 4. inf. eod. sibi donatas & traditas potest. l. 5. inf. de secund. nupt. ad se missas citra donationis animum (qui in dubio non presumitur) non potest, cum eas accepisse praesumatur, ut ornator ad virum accederet: non ut iis dotem suam augeret. Clar. 3. sent. §. donatio. quasi. 10.

f Constante vero matrimonio, quae ornamenta a marito usus sui necessarii causa mulier accepit, marito mortuo, in dubio, ea lucratur. Clar. ibid. Anton. Gail. 2. obs. 91. nisi contraria sit consuetudo. Rol. a Valle 1. consil. 10. n. 12.

g Donata sponsae parentibus a sponso, ut nuptiae fiant, nuptiis non secutis, ea recte repetuntur. Synop. ibid. c. 2. Harm. ibid. §. 7.

h Datum ob causam matrimonii futuri, causa non secuta, condicatur. Sponsalia. l. 8. inf. de prod. & alia res minor. Nov. Valentinian. de episc. Jud. seu ἀντιπρόβη, seu sponsalia largitas, l. 4. inf. de secund. nupt. dotis est, ἀντιπροβήτης. Scholiast. Syn. Basil. 26. tit. 1. πρὸς γαμικὴν, amissis, levamentum atque facoma.

i Stipulatio iustam pollicitationem non dolosam firmat.

j Sponsalia largitas, amplius dotis contemplatione facta condicatur, si dos est minor, quam promissa.

k Doli exceptio actorem repellit. l. 36. ff. de verb. oblig.

l i. e. in tempus matrimonii. l. 32. §. 2. ff. eod. l. 97. §. 2. ff. de verb. oblig. Donaturus aliquid uxori futurum, dominii translationem in tempus nuptiarum rejicere non debet. & ita, non inspicitur initium promissionis: sed tempus effectus & executionis. Bald. hic.

m Paria sunt, aliquid fieri tempore prohibito, vel conferri in tempus prohibitum, ut hic. Ratio igitur constitutionis huius hanc est: quod donatio referatur ad tempus matrimonii, quo tempore ratae non sunt donationes inter conjuges factae: multum igitur interest, quis ut sponsae donet, an ut uxori. 4. Harm. 3. §. 5. l. 5. §. 7. eod. Retro: paria sunt aliquid fieri tempore permissio, & conferri in tempus permissum. l. in tempus. 62. ff. de hered. instit.

n Cur ita? Ante matrimonium non transit dominium, quia non fuit res tradita. l. 2. sup. eod. Post matrimonium, etiam non transit, quia, licet tradit, transferre etiam non potuit. vide l. 8. inf. de donat. int. Quoties enim transferri dominium non potest, ex eo non oritur obligatio.

o Qui uxorem habens fingit se celibem, atque ita aliam despondens quid promissit, ex ea promissione conveniri non potest, si quid tamen dederit, non poterit repetere. 28. Eclog. 4. cap. 5.

p Potest enim nemo simul & uxorem domi habere, & alibi sponsam, vide quae dixi ad l. 7. in fin. sup. de Judaeis.

q Donare sponsae quis potest, nuptiae non potest. Quid, si ipso die nuptiarum donaverit? quiri potest, an ea donatio tanquam in sponsam collata valeat, an potius tanquam in uxorem facta non valeat? In hoc scrupulo pervestigandum est, ubinam mulier fuerit, cum in eam donatio esset collata. Nam si mulier tunc in sua domo erat, in sponsam videtur collata donatio: si vero erat in domo viri, tanquam in nuptiam censetur facta donatio. Jam enim ab eo tempore nuptiae, & non ultra sponsa fuisse videtur, ut hic: 4. Harm. 3. §. 9. Synop. Basil. l. 3. tit. 3. cap. 6.

Multum interest, si ea, quae donat vir futurus, tradiderit a uxori b & postea c in dotem acceperit: an vero donandi animo dotem auxerit, ut videatur accepisse, quod non accepit: priore enim casu donatio non impeditur, & res, quae in ea causa sunt dotis effectus, iudicio de dote peti possunt: posteriore || autem casu || nihil actum est donatione: & quod in dotem datum non est, repeti non potest.

De nuptiis non secutis.

2. Imp. Alexand. A. Attalo.

Si d Praefidi provinciae probaveris, ut e Eutychiam uxorem duceres, munera f te parentibus ejus dedisse: nisi Eutychia tibi nupserit, || tibi || restitui, quod dedisti, jubebit.

De dolo.

3. Idem A. Marcellae.

Pollicitatione a fratre quondam tuo sponsalium g causa facta, etsi h in stipulationem deducta sit, ideo praestanda non fuit, quoniam in dote uxor maritum fefellit i: Exceptionem k || itaque doli || adversus actionem ex stipulatu recte objicies.

De donatione collata in tempus nuptiarum.

4. Imp. Gordian. A. Marcello.

Quod sponsae ea lege l donatur, Ut || tunc || in dominium ejus adipiscatur, cum nuptiae fuerint secuta, sine effectu est n.

Si nuptiae sequi non possunt.

5. Imp. Valentin. & Gallien. AA. Theodorae.

Ea, quae tibi ut sponsae daturum se promissit is, qui te ffecto o celibatu, cum aliam matremfamilias domi reliquisset, sollicitavit ad nuptias, petere cum effectu non potes, cum tu sponsa uxore domi posita, non p fuisti.

De donatione die nuptiarum facta.

6. Imp. Aurelianus A. Donatze.

Cum q in te simplicem donationem dicas factam esse

die a nuptiarum, & in ambiguum possit venire, utrum a sponso, an a marito donatum sit: sic distinguendum est, ut, si in tua b domo donum acceptum est, ante nuptias videatur facta esse donatio: Quod si penes c se dedit sponso, retrahi possit: uxor enim fuisti d.

De verbo remanere.

7. Imppp. Carus, Carinus, & Numerianus AAA. Lucianae.

Si, cum ante nuptias munera darentur, ita conventum fuit, atque hujusmodi conscripta est pactio, ut, si qua fors extitisset contra voluntatem ejus, & matrimonium distraxisset, tunc qua data erat, apud eum, qui dedisset, haredemve remaneret c: potest, qui hereditatem ejus accepit, cui pacta puella munera lege praedicta susceperat, eadem jure postulare.

De jure alienandi.

8. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Euphrosynae.

Si ante matrimonium major 25. annis constitutus, sponsae suae, licet ante sponsalia, fundum donavit, eamque in vacuum induxit f possessionem: postea nullo titulo superstitem, vel testamento eundem relinquentem, alienare potuisse, certi ac manifesti juris est.

De rescriptis.

9. Idem AA. & CC. Juliano.

Cum te sponsae g filii tui quaedam donasse confitearis: perfectam donationem rescindi nec nostro oportet Rescripto h, quam tua voluntas jurisque auctoritas fecit ratam.

De nuptiis non secutis.

10. Idem AA. & CC. Dionysio.

Si i filiae tuae sponsus ei mancipium donavit, ac tu in eum sumenta liberalitatis ratione contulisti, nec nuptiis secutis, contra juris rationem, quod dederat, abstulisti k: non invicem datorum restitutio, sed ejus, quod illicite rapuit, repetitio competit l.

De morte sponsi, qui donavit.

11. Idem AA. & CC. Neae.

Si tibi res proprias liberalitatis causa sponsus tuus tradidit, eo, quod ab hostibus postea interfectus m est, irrita donatio fieri non potest.

De divortio.

12. Idem AA. & CC. Timotheae & Cleotimae.

Si n mater vestra filiae suae sponso vel marito praedia sine o Sulla repetendi lege donavit, & cum in vacuum possessionem induxit: nuptiis divortio solutis, perfecta non dissolvitur donatio.

De creditoribus donatoris.

13. Idem AA. & CC. Alexandro.

De rebus in sponsam donationis gratia collatis, credi-

tione donentur. Doctores in l. 21. ff. de leg. 1. Movetur etiam, quod donata reipublicae legatis, donentur occasione reipublicae. Doctores in l. 64. §. 5. ff. soluto. Movetur quoque, quod donatio facta uxori a consanguineis mariti, marito non quxratur, ut cui nulla facta sit promissio, nulla traditio. l. 20. Cod. de pact. Movetur etiam l. 12. inf. l. 7. sup. de condit. ob causam. In qua, quod simpliciter donatur alicui uxori, simpliciter donatum valet, neque praesumitur datum occasione mariti: alias septem objectiones vide apud Rolandum a Valle 1. consil. 10. n. 89. Donatum adrogato ab adrogatoris amico vel cognato, ipse adrogatus beneficium ipsius adrogatoris habere intelligitur, ideoque hujusmodi res donatae ad eum, quem adrogato suo adrogator substituerit, pertinebunt, l. 10. §. 6. ff. de vulgar. sic donatum vel promissum viro a cognato, vel ab alio, uxoris jussu, non fiat mariti. l. 7. ff. de condit. ob causam. Donatum a viro servis uxoris, non fit uxoris, aut servorum ejus, l. pen. §. 1. ff. soluto. sic donatum sponsae, vel uxori, ut cultiore esset, repeti potest. l. 5. §. 10. ff. commodat. Datum servo, non ut semper, sed ad certum usum certis temporibus utatur, non est peculii; l. id vestimentum. 25. ff. de peculio. sic vestimentum ex lana viri mulieri consecutum, ipsius etiam mulieris cura, viri est. l. sed si vir. 31. ff. de donat. inter virum.

h v. l. 5. inf. de revocandis donat. Neque enim decet Principem in alicujus detrimentum vana & inania conferre beneficia. 4. Harm. 3. §. 10.

i Sponsus sponsae quaedam donavit: vicissim quaedam a patre suae sponsae accepit. Nuptiis non secutis, sponsus res a se donatas abstulit: quxratur an sponsae pater eo nomine, donationem a se factam revocare possit? non potest: sed rapta a sponso filiae suae, quem generum fore sibi existimabat, repetere. ut hic. Synop. 28. tit. 3. c. 10. 4. Harm. 3. §. 12.

k de facto. l. 27. Eclog. 4. c. 10. Imo non competit. l. 15. inf. eod.

m Morte sponsi donatio propter nuptias non fit irrita.

n Donare genero suo socrus potest: adeo, ut etsi matrimonium solum fuerit cum donatrice filia, donatario non possint condici res donatae. Synop. Basil. 28. tit. 3. c. 12.

o l. 23. inf. de donat. inter vir. Quod simpliciter donatur, simpliciter valet. l. 7. sup. de condit. ob causam. Ideoque donata uxori a consanguineis mariti, uxoris fieri debent. dixi ad l. 9. sup. eod.

a Valet donatio facta uxori die nuptiarum, cum in sua domo esset: secus, si cum esset in mariti domo.

b Quod mulieri in ejus domo die nuptiarum donatur, nondum uxori donatur, sed sponsae, ut hic. 28. Eclog. 4. c. 6.

c Domus viri domicilium est matrimonii. l. 5. in fin. ff. de rit. In ea absenti mulier nubere potest per auctiū se, in sua non potest. vide Paul. 2. sent. 19. §. 5.

d Uxor censetur, quae in domum viri deducta, ut hic. licet virgo. l. 7. ff. de ritu. l. 3. inf. de incestu.

e Verbum remanere, hic sumitur, & ita mentem magis, quam verba spectamus.

f Perfecta donatio revocari non potest etiam testamento. Nov. 61.

g Quod socer aurui dedit, rescripto Principis revocare non potest, ut hic. 28. Syn. 4. c. 9. & ita donatio cedit in nurus commodum, nisi constet ipsam socerum vel consanguineos mariti alio animo donasse, quam ut nuri acquireretur. l. 12. inf. eod.

h Alias in dubio res donatae uxori a consanguineis mariti, sunt mariti, cum ejus contemplatione donatae sint. Bart. arg. l. 10. §. 6. ff. de vulgar. v. Rolan. a Valle 1. consil. 10. n. 10. 11. & passim eod. consilium. 8. 9.

i Clar. 4. sent. §. donatio. quasi. 10. vers. sed nunquid. quod Alciat. non probat 2. praesum. 18. Movetur, quod donata per avum nepoti, patri non adquirantur, licet patris contemplatione.

j Clar. 4. sent. §. donatio. quasi. 10. vers. sed nunquid. quod Alciat. non probat 2. praesum. 18. Movetur, quod donata per avum nepoti, patri non adquirantur, licet patris contemplatione.

k Clar. 4. sent. §. donatio. quasi. 10. vers. sed nunquid. quod Alciat. non probat 2. praesum. 18. Movetur, quod donata per avum nepoti, patri non adquirantur, licet patris contemplatione.

l Clar. 4. sent. §. donatio. quasi. 10. vers. sed nunquid. quod Alciat. non probat 2. praesum. 18. Movetur, quod donata per avum nepoti, patri non adquirantur, licet patris contemplatione.

m Clar. 4. sent. §. donatio. quasi. 10. vers. sed nunquid. quod Alciat. non probat 2. praesum. 18. Movetur, quod donata per avum nepoti, patri non adquirantur, licet patris contemplatione.

n Clar. 4. sent. §. donatio. quasi. 10. vers. sed nunquid. quod Alciat. non probat 2. praesum. 18. Movetur, quod donata per avum nepoti, patri non adquirantur, licet patris contemplatione.

o Clar. 4. sent. §. donatio. quasi. 10. vers. sed nunquid. quod Alciat. non probat 2. praesum. 18. Movetur, quod donata per avum nepoti, patri non adquirantur, licet patris contemplatione.

p Clar. 4. sent. §. donatio. quasi. 10. vers. sed nunquid. quod Alciat. non probat 2. praesum. 18. Movetur, quod donata per avum nepoti, patri non adquirantur, licet patris contemplatione.

q Clar. 4. sent. §. donatio. quasi. 10. vers. sed nunquid. quod Alciat. non probat 2. praesum. 18. Movetur, quod donata per avum nepoti, patri non adquirantur, licet patris contemplatione.

r Clar. 4. sent. §. donatio. quasi. 10. vers. sed nunquid. quod Alciat. non probat 2. praesum. 18. Movetur, quod donata per avum nepoti, patri non adquirantur, licet patris contemplatione.

s Clar. 4. sent. §. donatio. quasi. 10. vers. sed nunquid. quod Alciat. non probat 2. praesum. 18. Movetur, quod donata per avum nepoti, patri non adquirantur, licet patris contemplatione.

t Clar. 4. sent. §. donatio. quasi. 10. vers. sed nunquid. quod Alciat. non probat 2. praesum. 18. Movetur, quod donata per avum nepoti, patri non adquirantur, licet patris contemplatione.

u Clar. 4. sent. §. donatio. quasi. 10. vers. sed nunquid. quod Alciat. non probat 2. praesum. 18. Movetur, quod donata per avum nepoti, patri non adquirantur, licet patris contemplatione.

v Clar. 4. sent. §. donatio. quasi. 10. vers. sed nunquid. quod Alciat. non probat 2. praesum. 18. Movetur, quod donata per avum nepoti, patri non adquirantur, licet patris contemplatione.

w Clar. 4. sent. §. donatio. quasi. 10. vers. sed nunquid. quod Alciat. non probat 2. praesum. 18. Movetur, quod donata per avum nepoti, patri non adquirantur, licet patris contemplatione.

x Clar. 4. sent. §. donatio. quasi. 10. vers. sed nunquid. quod Alciat. non probat 2. praesum. 18. Movetur, quod donata per avum nepoti, patri non adquirantur, licet patris contemplatione.

y Clar. 4. sent. §. donatio. quasi. 10. vers. sed nunquid. quod Alciat. non probat 2. praesum. 18. Movetur, quod donata per avum nepoti, patri non adquirantur, licet patris contemplatione.

z Clar. 4. sent. §. donatio. quasi. 10. vers. sed nunquid. quod Alciat. non probat 2. praesum. 18. Movetur, quod donata per avum nepoti, patri non adquirantur, licet patris contemplatione.

aa Clar. 4. sent. §. donatio. quasi. 10. vers. sed nunquid. quod Alciat. non probat 2. praesum. 18. Movetur, quod donata per avum nepoti, patri non adquirantur, licet patris contemplatione.

ab Clar. 4. sent. §. donatio. quasi. 10. vers. sed nunquid. quod Alciat. non probat 2. praesum. 18. Movetur, quod donata per avum nepoti, patri non adquirantur, licet patris contemplatione.

ac Clar. 4. sent. §. donatio. quasi. 10. vers. sed nunquid. quod Alciat. non probat 2. praesum. 18. Movetur, quod donata per avum nepoti, patri non adquirantur, licet patris contemplatione.

ad Clar. 4. sent. §. donatio. quasi. 10. vers. sed nunquid. quod Alciat. non probat 2. praesum. 18. Movetur, quod donata per avum nepoti, patri non adquirantur, licet patris contemplatione.

ae Clar. 4. sent. §. donatio. quasi. 10. vers. sed nunquid. quod Alciat. non probat 2. praesum. 18. Movetur, quod donata per avum nepoti, patri non adquirantur, licet patris contemplatione.

af Clar. 4. sent. §. donatio. quasi. 10. vers. sed nunquid. quod Alciat. non probat 2. praesum. 18. Movetur, quod donata per avum nepoti, patri non adquirantur, licet patris contemplatione.

ag Clar. 4. sent. §. donatio. quasi. 10. vers. sed nunquid. quod Alciat. non probat 2. praesum. 18. Movetur, quod donata per avum nepoti, patri non adquirantur, licet patris contemplatione.

a Creditores vel hypothecarii antiquiores res sponsæ donatas avocare possunt. *Syn. d. loco c. 11. l. 2. §. de revoc. huius, quæ in fraudem. E contrario, res donatas sponsæ, maritus alteri obligare non potest. Fald. hic, vel ita, Donatum sponsæ a sponso anteriores sponsi creditores conferre non possunt, nisi hypothecam habeant: ut Harm. 4. tit. 3. §. 13. notat, nisi specialiter res ita donatas obligatas habuerint. Neque tamen hinc collige, mulierem in rebus ita donatione acceptis (ὡς πῶλον) Græci vocant) ius tacite hypothecæ habere. *Scholasticus Harm. ibid. §. 14. nec enim habet. l. affiduitas, in §. 8. qui potiores. b* Filius res matris donare propter nuptias potest, ea consentiente: res ita donatas, mater revocare non potest, etiam si pretium rei donatæ offerat. *f. de rei vind. Potest enim quædam in re donata esse utilitas, quæ pretio destituit, ut eo pacto pretium non semper rerum ipsarum vicem sustineat. c l. 1. §. 1. ff. de except. rei vend. d l. 2. c. Theod. de spons. e* Donationes in sponsam factæ parentum consensu, nuptiis non secutis culpa ipsius mulieris, restituendæ sponso, non secutis culpa donatoris, donatarius non modo rem ipsam retinere potest, (si eam jam habeat) sed & nondum acceptam aut sibi traditam potest condicere. *adde Syn. Basil. 23. tit. 3. c. 15. f* Imo repeti potest. *l. 2. in fin. sup. cod. g* Osculi sponsæ a sponso dati vim observa. Donavit sponsus sponsæ, eamque tempore sponsaliorum osculatus est: mortuo sponso, dimidiam partem rerum donatione acceptarum sponsa lucratur: alteram restituit sponsi hæredibus. Quod si eodem casu, sponsa præmortua est? sponsæ hæredes dimidiam partem rerum donatione acceptarum lucrantur, dimidiam restituunt sponso superstiti vel ejus hæredibus. *hæc lege in pr. Quid si osculum non intervenit? utrinque res donatione acceptæ restituntur. vers. osculo. Quid si sponsa sponso donavit, & alterutrum horum mori contigit? ἀναδίδοται πάντως ἡ δωρεὰ, i. e. omnino restituitur donatio: omnino, inquam, i. e. non querimus, in osculum intervenit, nec ne. Synop. d. loco, c. 16. 4. Harm. 4. παρὶ φιλήματος καὶ μυστήριον, de osculo sponso. §. 11. h* Osculi sponsæ a sponso dati vim observa. *28. Eclog. 4. c. 16. Per osculum & dexteras resignatur pudor spiritum Tertullianus lib. de velandis virginibus. Ovidius: Oscula si dederis spes manifestus amator. Beguinarum fuit error, osculum mortale esse peccatum, ut merito postea damnatus is error fuerit. c. ult. Clem. de hæresibus. Illud de osculo adiciendum est: Solo osculo non contrahi propinquitatem, c. lex divina 27. quest. 2. & jure Longobardico, propter solam osculationem uxoris domini, vasallum feudum amittere. tit. quib. modis feud. amitt. Sed hæc omnia locum apud Gallos non obtinent, apud quos osculo pudicitia delibari non creditur, ne quidem in sponsa: adeo ut sponsa Tholosano SC. anno 1575. Julii 12. sponsalicia munera restituisse iussa sit. Quod tamen in sponsalibus per verba de præsentia contrahis locum habere non videtur. v. Antonium Gubertum in tract. de spons. c. de effectu spons. in fin. Pollus in tit. de extr. crim. n. 3. refert, quem am capite plexum fuisse, quod osculum per vim nuptæ mulieri rapuisset. Benignius est tamen poenam in huiusmodi casibus arbitrio iudicis relinqui, quam tam severam sententiam imitari. v. Clar. 5. sent. §. ult. quest. 33. vers. osculum inferens. De osculo alienæ mulieri dato vindicato v. etiam Valer. 6. cap. 1. & vindicando, v. August. 21. de civit. 11. de eo præsertim, quod Græci κατὰ γλώττισμα (quoties vir) ἐκ καὶ τῆς συνάτιας τὴν γλῶτταν αὐτῆς τῶ τῆς γυναικὸς οὐδὲν στόματι, hoc est, osculum columbarum. Senec. 20. epist. 115. Quid, si quis formicæ labris columbarum? adde c. nec aliqua 27. quest. 1. De aliis ad osculum pertinentibus, v. Petrum Greg. 4. synag. 8. & 36. synag. 12. in fin. Petrum Costanum in Polyhistor. c. 4. Addamus & hæc raptum: Moris fuisse veteribus dexteras averfam osculari. Plin. 46. Caroni de provincia decedenti, mulieris manum osculata, quod genus honoris Imperatoribus modo, & quidem per paucis id temporis tribuebatur. Plutarch. in Cæsar. Principes Romani peregre profecturi, vel urbem repentes, Senatores osculo excipiebant, quod a Nerone neglectum. Sueton. in Nerone. & Diocletiano, qui pedes osculandos præbuit. Pomp. Letus in Dion. Osculum inter Christianos familiare fuisse, reperio apud veteres, cuius vel abstinencia, & subtractione agnoscebantur jejunes Christiani. Tertull. de oratione. Adorantes manum deosculari solitos, colligi potest ex illo loco Hieronymi: Qui adorant, inquit, manus solent deosculari & capita submittere, quod se Job beatus, elementis & idolis fecisse negat.**

tores a mariti facti, si non prius obligatas eas sibi probent, eam convenire minime possunt.

Si consentiente matre sponsus donaverit.

14. Idem AA. & CC. Aurelij.

SI consentiente b matre sua sponsus filia tuæ mancipia donavit: & his acceptis in dotem non æstimatis, in matrimonio post decessit: mater eademque hæres c ejus pretium offerens, restitutionem eorum improbe recusat.

De nuptiis non secutis.

15. Imp. Constantinus A. ad Maximum Præfectum urbi.

CUM d veterum sententia displiceat, quæ donationes e in sponsam nuptiis quoque non secutis decrevit valere, ea, quæ largiendi animo inter sponso & sponsas jure celebrantur, redigi ad huiusmodi conditiones jubemus: ut si ve || ad finitatis coeunda causa, si ve non ita, vel in potestate patris degentes, vel ullo modo proprii juris constituti, tanquam futuri causa matrimonii aliquid sibi ipsi, vel consensu parentum mutuo largiantur: si quidem sponsus, || vel || parentes ejus (fortiori) filium || noluerint || uxorem: id quod ab eo donatum fuerit, nec f repetatur traditum: & si quid apud donatorem resedit, ad sponsam || & hæredes ejus || summotis ambagibus transferatur. Quod si sponsa, vel is, in cuius agit potestate, causam non contrahendi matrimonii præbuerit, tunc sponso ejusque hæredibus sine aliqua deminutione || per conditionem aut per utilem actionem in rem || redhibeantur. Quæ similiter observari oportet, & si ex parte sponsæ in sponsum donatio facta sit. Dat. 16. Kal. Nov. PP. 16. Kal. Septemb. Roma, Constantino A. 5. & Licinio Consil. 319.

De morte & osculo.

16. Idem A. ad Tiberianum Vicarium Hispanicarum.

SI a sponso rebus sponsæ donatis interveniente g osculo h, ante nuptias hunc vel illam mori contigerit, dimidiam partem rerum donatarum ad superstitem pertinere præcipimus, dimidiam ad defuncti vel defunctæ hæredes, cuiuslibet gradus sint, & quocunque jure successerint: ut donatio stare || pro || parte dimidia, & resolvi pro parte dimidia videatur. Osculo vero non interveniente, si ve sponsus si ve sponsa obierit, totam infirmari donationem, & donatori sponso vel hæredibus ejus restitui. Quod si sponsa, interveniente vel non interveniente osculo; do-

nationis titulo (quod raro a accidit b) fuerit aliquid sponso largita, & ante nuptias hunc vel illam mori contigerit: omni donatione infirmata, ad donatricem sponsam, si ve ejus successores, donatarum rerum dominium transferatur. Accept. 13. Kal. Maji, Hispani, Nepotiano & Patro Consil. 336.

De donatione propter nuptias.

17. Imp. Theod. & Valent. AA. Hierio P. P.

MINORIBUS c ætate foeminis, etiam actorum testificatione d || in ante nuptias donatione ad eas facta omis- sa e, || si patris auxilio destituta sint, iuste consulitur, ut firma donatio sit. Dat. 10. Kal. Mart. Constantinop. Tauro & Felice Consil. 428.

18. Imp. Zeno A. Sebastiano P. P.

SI liberis ex priore matrimonio procreatis pater ad secundas migraverit nuptias, vel non migraverit: nihil omnino filiis prioris conjugii ex donatione f ante nuptias, quam ipse, vel alius pro ipso uxori quondam ejus matrimonium liberorum donaverit, servare cogitur: quoniam & mater liberis ex priore matrimonio extantibus, post secundas nuptias, multoque amplius si non fuerit alteri marito sociata, nihil iisdem filiis ex dote g, quam patri eorum ipsa, vel alius pro ea h obtulit, servare compellitur.

19. Imp. Justinus i A. Archelao P. P.

SI constante matrimonio consilium augenda dotis k ini- serit vel uxor forte, vel ejus nomine quilibet alius: nihilominus marito quoque liceat, seu pro marito quilibet alii, tanto donationem l ante nuptias additamento majorem facere, quanto dotis augetur titulus. Nec m oblit in huiusmodi munificentis interdicitur esse liberalitates n tempore nuptiarum. Indulgendum o est namque consensui communi partium: ne, cum negetur augenda potestas donationis, dotis etiam pigrius constituatur augmentum. Idemque licere præcipimus etiam in his matrimoniis, in quibus interdum p accidit ante nuptias quidem donationem nullam esse, solam vero dotem marito mulierem obtulisse: ut etiam tunc muliere dotem augente, liceat q marito quoque donationem in uxorem suam ejusdem r quantitatis facere, quantum aucta dos continere dignoscitur: pactis s videlicet de redhibitione vel retentione auctæ dotis, vel donationis (prout partes consenserint) pro jam statuto modo ineundis, si ve in iungen- dis veteribus t pactis, quæ initio nuptiarum de ante nuptias donatione & dote principaliter constituenda inita sunt. Jura etiam hypothecarum u, quæ in augenda dote vel donatione fuerint, ex eo tempore initium accipiant, ex quo eadem hypotheca contracta sunt, & non x ad prioris dotis vel ante nuptias donationis tempora referantur.

† Sed & si e contrario maritus & uxor ad deminuen- dam dotem & ante nuptias donationem consenserint: licere eis ad similitudinem y deminutionis, quæ in dote fit, etiam ante nuptias minuere donationem: ut pacta de amborum deminutionibus z ineunda, firma & legitima esse intelligantur: exceptis videlicet his casibus, in quibus aut maritus ex priore matrimonio liberos habens, ad secundas migraverit nuptias: aut uxor similiter ex anteriore matrimonio liberis extantibus, secundo marito se junxerit: in hoc enim secundo

tor appellatus est. k Dotem constante matrimonio mulier, vel alius ejus nomine augere & ampliare potest. Nov. 97. c. 2. Quid? statuta de dotis lucro, num locum habitura sunt, in huiusmodi dotis augmento facto constante matrimonio? ita putat Roland. a Valle, eamque sententiam novem rationibus confirmat tractat. de dot. quest. 100. l. Auctus quanto fuerit constante matrimonio titulus dotis, tanto donatio propter nuptias a marito potest augeri. l. 20. vers. facimus. J. cod. Nov. 97. c. 2. m Remota ratio dubitandi sumpta ex l. 1. ff. de donat. inter vir. & similib. n i. e. donationes. o Indulgendum est communi partium consensui. p Valet contractus dotis si ve donatione ante nuptias. q Mulierem dotem suam augente, non est necesse marito donationem propter nuptias augere, ut hic, & Nov. 22. c. 31. Hodie necesse est. Novell. 97. c. 2. vers. 1. ibi. sed utrumque celebrare omnino augmentum. adde Authenticam proximam. r non majoris, minoris secus. Cur autem major dote donatio propter nuptias fieri non possit, hæc est ratio, Ne fraus fiat legibus prohibentibus donationes inter virum & uxorem. s l. unic. §. 6. inf. de rei uxori. t pacta dotis vetera prorogari possunt. u Mulier potest renunciare juri hypothecæ. x Pacta in augmento dotis vel donationibus adposita valent: sed ab eo tantum tempore, quo fuerint interposita, non a prima dotis aut donationis propter nuptias constitutione. y Argumentum a dote ad donationes propter nuptias observa. adde l. 20. J. cod. z Dos & donatio propter nuptias constante primo matrimonio deminui, mutuo consensu potest: in secundo matrimonio liberis existentibus ex primo, deminui non potest: ne fraus fiat legibus. J. de secund. nupt.

mariti

a Mulieres raro donant, sunt enim avaræ. b accidit tamen. l. 10. ff. de condit. causa data. c 3. c. Theod. §. 1. 8. in fin. d olim donatio propter nuptias erat infirmunda, nisi collata fuisset in matremfamilias minorem, ut hic, & l. ult. §. 1. J. de jur. dot. l. 34. §. 1. J. de donat. aliud in dote fuit. v. l. 31. §. 1. inf. de jur. dot. Constitutionibus Gallicis etiam dos infirmari debet, ut falsitatis nulla sit occasio, quod est longe diversum a Novella Leonis 50. quæ remittit infirmationem cuius donationis scriptæ, vide quæ dixi ad Nov. 127. cap. 2. e Infirmandi tempus non currit minori, nec filiofamilias, qui patris auxilio destituitur. Bald. f Mater donationem propter nuptias servare cogitur liberis primi matrimonii. g Mater dotem liberis primi matrimonii servare non cogitur: ideoque potest ea dote in secundo matrimonio fungi, ut hic. nisi ex aliis bonis suis tantum præstiterit aut præstitura sit liberis, quantum dotis præstiterit secundo marito: sed si præter eam dotem nihil habet in bonis, virilem tantum ex ea conferre in secundum maritum potest, & ita accipienda est lex 6. in princ. J. de secund. nupt. h Paria sunt, fieri pro me & per me. Bald. i Justinianus tamen hanc legem fecisse prohibetur, l. ult. §. 1. J. sed jam imperantem cum patre: quo vivo nobilissimus Cæsar & Imperator appellatus est. k Dotem constante matrimonio mulier, vel alius ejus nomine augere & ampliare potest. Nov. 97. c. 2. Quid? statuta de dotis lucro, num locum habitura sunt, in huiusmodi dotis augmento facto constante matrimonio? ita putat Roland. a Valle, eamque sententiam novem rationibus confirmat tractat. de dot. quest. 100. l. Auctus quanto fuerit constante matrimonio titulus dotis, tanto donatio propter nuptias a marito potest augeri. l. 20. vers. facimus. J. cod. Nov. 97. c. 2. m Remota ratio dubitandi sumpta ex l. 1. ff. de donat. inter vir. & similib. n i. e. donationes. o Indulgendum est communi partium consensui. p Valet contractus dotis si ve donatione ante nuptias. q Mulierem dotem suam augente, non est necesse marito donationem propter nuptias augere, ut hic, & Nov. 22. c. 31. Hodie necesse est. Novell. 97. c. 2. vers. 1. ibi. sed utrumque celebrare omnino augmentum. adde Authenticam proximam. r non majoris, minoris secus. Cur autem major dote donatio propter nuptias fieri non possit, hæc est ratio, Ne fraus fiat legibus prohibentibus donationes inter virum & uxorem. s l. unic. §. 6. inf. de rei uxori. t pacta dotis vetera prorogari possunt. u Mulier potest renunciare juri hypothecæ. x Pacta in augmento dotis vel donationibus adposita valent: sed ab eo tantum tempore, quo fuerint interposita, non a prima dotis aut donationis propter nuptias constitutione. y Argumentum a dote ad donationes propter nuptias observa. adde l. 20. J. cod. z Dos & donatio propter nuptias constante primo matrimonio deminui, mutuo consensu potest: in secundo matrimonio liberis existentibus ex primo, deminui non potest: ne fraus fiat legibus. J. de secund. nupt.

z vide distam
l.6

a & ita abroga-
tur pars legi su-
perioris, ibi licet
marito.

b Viri facile de-
cipiunt uxores.

c Hodie propter
nuptias donatio
non dicitur. inf.
cod.

d Nominis e-
mendato, emen-
datur vitium,
quod ex qualitate
nominis nascebat-
ur.

e Quod olim do-
natio ante nuptias
dicebatur, hodie
propter nuptias
donatio appella-
tur. Nov. 97. c. 1.

f & quidem spe-
cialiter esse con-
stitutum. Nov. 119.
in princ.

g Argumentum
a dote ad dona-
tionem propter
nuptias observa-
tur. Licet dote con-
stituere constante
matrimonio, licet
ergo marito do-
nationem non
tamen ante nu-
ptias, sed post nu-
ptias facere. Quod
si post nuptias li-
cet & improprie
erit appellatio
donationis ante
nuptias. adde l. 19.
sup. cod.

h Mulieribus
magis indulgetur
propter fragilita-
tem sexus, quam
viris.

i Dos fit propter
nuptias.

k Dos non potest
esse sine matrimo-
nio.

l Matrimonium
potest esse sine
dote. l. 11. inf. de
repudiis, & meri-
to. Consensus
enim nuptias fa-
cit, non dos. d.
l. 11. Nov. 22. Ma-
jorianus tamen
omnino dote
exigit.

m Constante ma-
trimonio maritus
donare propter
nuptias potest.

n Quia dos
avtripsit dote
compensatio, qua-
si contraria dos ex
parte mariti. dixi
initio huius ti-
tuli.

o Quia fit remun-
erandi causa do-
natio, non est sim-
plex donatio.

p Dos ab antiquis inter donationes numeratur. Non est tamen simplex donatio, sed contractus & quidem specialis. Nov. 119. Cujus distinctionis utilitas summa est: Contractus non insinuantur, donationes insinuantur. l. sancimus. 34. inf. de donationibus.

q Donatio propter nuptias, ante & post nuptias celebrari potest.

r i. e. constante matrimonio, l. 19. sup. cod. ut hinc etiam tacite intelligas, donationem propter nuptias non esse simplicem donationem; quia si esset simpliciter donatio, prohiberetur constante matrimonio.

s Donatio propter nuptias non est simpliciter donatio, sed propter dote & nuptias facta.

t Donatio propter nuptias, propter dote dario.

u ergo mulieris propria, l. 1. ff. de rei vind. & tamen res donare propter nuptias, dicuntur obligare mulieri. l. 19. v. ff. de rei vind. Sup. vero rei nullum pignus constituit. l. 45. ff. de rei. jur. Solve: Fave dotis actiones contrarie admittuntur.

x Donationes simplices cur vetitæ sunt inter maritum & uxorem. v. l. 1. ff. de donat. int. vir.

y l. 11. inf. de naturalib. liber.

z Donatio propter nuptias constante matrimonio facta dotis quantitatem excedere non de-
bet. v. l. 10. inf. de pactis conventis.

a alias præsumeretur simplex donatio.

b adjiciatur.

matrimonio, vel a parte mariti, vel a parte mulieris, vel ab utraque (si hoc etiam acciderit) interdictam esse deminutionem dotis, vel ante nuptias donationis, ne & aliquid adversus filios prioris matrimonii machinari videatur, censemus.

In authent. De aqual. dot. & propter nupt. don. §. aliud. collat. 7. tit. 9. al. 8. Nov. 97. c. 2.

Sed jam necesse est, si alia pars augmentum præstat, alteram a quoque partem incrementum celebrare: & si quidem vir alieno ære non impediatur, in rebus quibuslibet procedat augmentum. At si debitor sit, ne fraudus erga creditores suspicio subesse possit, omnino res immobiles incremento dotis proficiant. Si enim mulier immobilis substantia domina, res mobiles in augmentum dederit: in hac parte dotis nullo utatur adversus alios creditores privilegio.

Donatio ante nuptias, seu potius propter nuptias, potest fieri constante etiam matrimonio.

16. Imp. Justinianus A. Joanni Præf. præf.

Cum multæ nobis interpellationes factæ sint adversus maritos, qui decipiendo b suas uxores, faciebant donationes, quas ante nuptias c antiquitas nominavit, insinuare autem eas actis intervenientibus superdebant, ut infectæ manerent, & ipsi quidem dotis commoda lucrentur, uxores autem sine nuptiali remedio relinquantur: Sancimus, nomine d prius emendato, ita rem corrigi, & non e ante nuptias donationem eandem vocari, sed propter nuptias || donationem f ||. Quare g enim dote quidem etiam constante matrimonio mulieri marito dare conceditur: donationem autem marito, nisi ante nuptias facere non permittatur? & quæ huius rei differentia rationabilis potest inveniri: cum melius erat mulieribus propter fragilitatem h sexus, quam maribus subveniri? sicut enim dos propter i nuptias fit, & sine k nuptiis quidem nulla dos intelligitur, sine l dote autem nuptiæ possunt celebrari: ita & in donationibus, quas mariti faciunt, vel pro his aliis, debet esse aperta licentia & constante m matrimonio talem donationem facere: quia quasi antiphrasa n hæc possunt intelligi, & non simplex o donatio. Ideo enim & antiqui juris conditores inter p donationes etiam dotes connumerant. Si igitur & nomine & substantia nihil distat a dote ante nuptias donatio: quare non etiam ea simili modo & matrimonio contracto dabitur? Sancimus itaque omnes licentiam habere, siue q prius quam matrimonia contraxerint, siue postea r, donationes mulieribus dare propter dotis donationem: ut non s simplices donationes intelligantur, sed propter dote & r propter nuptias factæ.

In authent. ut imo, ante nupt. dot. §. si quis. collat. 5. tit. 16. al. 14. Nov. 61. c. 1.

Permissa est & in rem u actio pro tali donatione mulieri adversus omnes possessores.

Finis Authentica.

Sequitur textus Legis Codicis.

+ Simples etiam donationes non x propter nuptias fiunt, sed propter nuptias vetitæ sunt: & propter alias causas, & libidines forsitan, vel unius partis egestatem, non propter ipsarum nuptiarum affectionem y efficiuntur. Si igitur dote jam præstita, maritus nulla ante nuptias donatione facta donare mulieri res maluerit, ita z tamen ut dotis quantitatem non excedant, & hoc ipsum significaverit a, Quod non simplicem faciat donationem, sed propter dote jam conscriptam, & ipse ad donationem venerit, licebit hoc ei facere, & supponatur b pactis dotalibus huiusmodi donatio: & si quidem hoc specialiter fuerit ex-

pressum, pacta conventa servari a oportet. + Sin || autem || donatio quidem talis facta sit, utpote dotali instrumento antecedente, nulla b autem pacta tali donatione post nuptias inferantur: re ipsa c videatur hoc esse pactum, ut secundum d dotalis conventiones intelligantur, & in tali donatione pacta fuisse conventa, ut æquis e passibus utraque ambulet, tam dos, quam donatio: ita tamen ut Leoniana Constitutio f (quæ super exæquatione pactum loquitur, non in quantitate, sed in partibus) maneat in his casibus intacta, & non solum ea immutata custodiatur, sed etiam nostra g quam de interpretatione ejus fecimus, ambiguitatem ejus tollentes; disparibus enim pactum factis, majorem lucti partem ad minorem deducendam esse censemus, ut eodem modo uterque minorem partem lucretur.

In authent. ut exact. iusta dot. §. illud. coll. 7. tit. 3. al. 5. Nov. 91. c. 2.

Dos data donationem propter nuptias meretur h: præterea si i pars mulieris dotem solvere sit parata, cum ex diverso recusetur, & mulier hoc contestetur: cumque sit res mobilis k, signaculo imposito recondat l, aut m ingrediens iudicium hoc petat fieri, ut parti viri denunciatur: & sic nequaquam declinanda est donationis exactio. At si per n dilationem dos viro non detur: etiam donatio prorsus denegetur.

Finis Authentica.

Sequitur textus Legis Codicis.

i || Similique modo, si facta quidem fuerit talis donatio, quæ antea o quidem ante nuptias vocabatur, nunc autem propter nuptias, non autem fuerit actis intervenientibus insinuata: licebit etiam constante matrimonio eam insinuare, nullo penitus obstaculo ex nuptiarum interveni faciendo. si p enim fieri eas post nuptias concedatur, multo magis insinuari. Similique modo, & ea q Constitutio, quam pro augendis tam dotibus, quam ante nuptias donationibus fecimus r, intacta illibataque conserve-
tur: Omnibus videlicet, quæ de simplicibus donationibus inter maritum & uxorem constante matrimonio, vel a veteribus, vel a nobis statuta sunt, in suo robore duraturis.

In authent. ut spon. lat. in pr. coll. 9. tit. 2. Nov. 119. c. 1. & in authent. ut frat. filii. §. illud quoque. col. 9. tit. 10. al. 7. Nov. 127. cap. 2.

EO decursus est, ut sponsalitia largitas s spectalis sit contractus, nec insinuationem desideret, etiam si ab alio detur, licet in viri personam donatio fiat, quatenus ipse in hunc contractum conscribat. hoc quantum ad mulierem. At si vir vel alius, qui dederit eam, non insinuet, cum ea sit quantitas, & pacta dotalium concedant parti viri: nullam super eis habeat vir actionem.

Pater donationem propter nuptias, quam contulit in uxorem, non cogitur servare liberis prioris matrimonii, etsi ad secundas nuptias migraverit: Aliud est, si apud maritum aliquid ex dote, vel apud mulierem ex donatione resedit. Illud enim servare liberis prioris matrimonii debet.

In authent. de aqualit. dot. §. aliud. col. 7. tit. 9. al. 8. Nov. 97. c. 2.

Nunc t inhibetur deminutio, ne fraus fiat liberis prioris matrimonii, quorum unicuique, etiam cui minus datum est, dare tantum cogitur, quantum secunda uxori: ita etiam a parte uxoris.

DE NUPTIIS u.

TIT. IV.

Si inter puella tutorem, & matrem, & propinqui non convenit.

1. Impp. Severus & Antoninus AA. Portio.

pacta de lucranda dote vel dotis parte. Superioribus tamen hæc addenda sunt, multis in locis non fieri tales donationes, uti notat Baldus hæc lege.

i Si mulier dote non dederit, sed tantum promiserit, eamque postea velit dare, maritus vero recuset: mulier dote, si ea consistit in rebus mobilibus, deponet ac consignabit: si minus, offeret tantum.

k si res sit immobilis.

l i. e. offerat. Nam immobilium oblatio habetur pro datione.

m Res mobilis ut offeratur.

n Mulier differens dotis præstationem, non meretur propter nuptias donationis præstationem. Bald. §. penult. inf. de donationibus.

o Donatio ex intervallo insinuat. valet a tempore donationis non insinuatæ, quasi retro factum trahatur ad præsens. v. Hot. 11. conf. in su.

p Si post nuptias donatio potest perferri, multo magis insinuari poterit.

q l. 19. sup. cod.

r d. lex 19. est Justinian. de ea re dixi ibid.

s i. e. donatio propter nuptias.

t & ita abrogatur l. 19. in fin. sup. cod.

u dixi ad l. 23. ff. 1.

a l. 7. §. 7. ff. de pactis.

b Dotis pactum extenditur ad donationem propter nuptias: hoc est, eadem pacta in donatione propter nuptias repetita intelliguntur, quæ in dote constituta continentur, ut hic Azo in summa tit. de don. ante nupt.

c i. e. tacite ex natura contractus.

d Pacta dotalia tacite repetita intelliguntur in donatione propter nuptias, nisi alia qua fuerint expressa in ipsa donatione. Expressum remouetur præsentia taciti: tacitum venit suppletive: expressum vero supplementationem non recipit.

e Receptum in uno correlativo. rum extenditur ad aliud. de rebus alibi dixim.

f l. 9. J. de pactis conventis.

g l. 10. inf. de pactis conventis.

h Dote data seu constituta mulier potest maritum cogere ad constituendam donationem æquali quantitate, qualitate & pactis. Quin, multi putant, donationem ipso jure constitutam intelligi: arg. huius authent. hac similitudine: ut quem admodum maritus dotis dominus est: ita mulier donationis propter nuptias (licet usufructum habeat maritus.) Item sicut dos soluto matrimonio uxori redditur. l. 2. ff. soluto. Ita hæc donatio. Nov. de æqualitate dotis. 97. §. 1. Item, quantum maritus ex pacto lucrari potest ex dote, tantumdem uxor lucretur ex dotali donatione, ut æqualitas in omnibus servetur, licet nullum pactum in lucro talis donationis interveniat, vel si autem donatio. sup. cod. Quæ si ita sunt, parum profuit

Cum

a d. 5. 5.
b g. 2. Inst. de
nupt. l. 35. §. 1. ff.
de verb. obl.

c l. 56. ff. de ritu.
l. 2. §. 1. nuptia ex
rescripto. l. 1. §. 1.
de incestu. Gajus
l. Inst. 4. §. 4.

d Neptem ex so-
rore tamen du-
cere plebiscito
quondam per-
missum fuisse re-
fert Plutarchus. Probi.
6. verum id post-
ea sublatum, ad-
eo ut ne prone-
ptem quidem so-
rore ducere li-
ceat. l. 19. ff. de ri-
tu: Alexius Co-
mnenus lib. juris
orientalis in con-
suetudine Alexii
et ipsi papae be-
atissimi ad sugges-
tione Provodri &
Esterarchi, Bar-
doe Zeti contri-
tuit, ut ne amica
nuptias contrahat
cum fratris filio;
fratris filia cum
patruo, tametsi
secundo gradu ex
cognitione con-
junganter: quae
constitutio ex Ni-
cola: quoque Pa-
trarchae Con-
stantinopolitani
subnotatione re-
cepta est. Suetonius
in Claudio c. 26. & Cornel.
Tacit. lib. 5. re-
fert, Claudium
Caesarem illece-
bris Agrippinae,
Germanici fra-
tris sui filiae, per
jus osculi & blan-
ditias in amorem
pellectum, sub-
ornasse primo in
senatu, qui cen-
sereat, Claudium
cogentem ad eam
uxorem ducen-
dam, quasi Rei-
publ. interesset,
dandamque cete-
ris veniam tali-
um conjugiorum,
quae ad id tem-
pus incesta habe-
bantur. Ac vix uno interposito die, Claudium
confecisse nuptias: non repertis, qui se-
querentur exemplum excepto libertino quodam & altero principali.

e Quae sequuntur a Triboniano addita sunt ex Constantini & Constantis lege.

f §. 3. Inst. de nupt. l. 2. §. 1. si nuptia ex rescripto. g Nuptia prohibita certis casibus
inter affines. §. 6. Inst. de nupt. Qui affines, v. l. 4. §. 3. ff. de gradib. h d. §. 6. l. 14. in fin. ff. de ritu. l. 1. §. 1. in fin. ff. de cond. sine causa. l. 38. ff. de adul.

i §. 7. Inst. de nupt. l. 14. §. 4. ver. quidam noverunt ff. de ritu. Nov. 115. c. 3. §. 6. & c. 4. §. 3. l. 5. ff. ad l. Pomp. de parricid. k d. §. 4. ver. nupt. §. 6. Inst. de nupt.

l §. 7. Inst. de nupt. d. §. 4. ver. itaque sacrum. l. 4. §. 6. ff. de gradib. m 3. c. Theod. 7. l. 1. Olim idem primum obtinuit in pupillis, deinde in virginibus puberibus. l. 20. §. 1. cod.

n alius erit, si majores 25. ann. o alius in filio emancipato. l. 25. ff. de ritu nupt. p matris: ita emendat Cujac. 3. obf. 5. q l. 1. §. 1. cod. r pupillarium, Cujac. d. loco ita legit.

s Pariter inter corvales mulier unum eligere potest. t Per-
sonae interdu proximiores in ordine succedendi proximo nocentiores, magisque metuende
sunt ac suspectae. facit l. 1. §. 1. ubi pup. u Duorum fratrum liberi inter se conjungi
possunt, ut hic. §. 4. Inst. de nupt. l. 2. §. 1. de inst. & subf. l. 3. ff. de ritu. adscripta tamen negatio
est apud Theoph. & Gaj. l. Inst. 4. §. 7. & ita quoque scriptum reperitur l. 1. c. Th. de incest.

v nupt. Sed & Harm. 4. tit. 6. §. 22. testatur non licere uxorem ducere τὴν ἐξ ἀδελφῆν, patruelem suam, i. e. filiam patris aut amicae. Poterant tamen conjungi rescripto Principis.

lun. c. Th. si nupt ex rescripto. Paul. Monach. in Theod. Ambr. 8. epist. ad Paternum. Call. 7. Var. 46. Qua ratione permotus Continus i. test. 5. scribit, hanc legem a Triboniano corrup-

tam. Ut sit, constat inter consobrinorum nuptias modo permissas, modo prohibitas fuisse.

his adde Canon. 18. Apost. Aug. 15. de civ. 16. x d. l. 3. y Inter consobrinorum ma-
trimonium permissum. z Hic advertendae leges de nubendo in familia & tribu. Num. 36. Tobia 7. de nubendo ei, qui primus esset genere, cuiusmodi lex Solonis fuit apud Athe-
nienses. Pollux. 3. Onomast. 3. Hujus legis meminit Terentius in Phormione: Lex est
(inquit) ut orba, qui sint genere proximi in nubant, & illos ducere eadem hac lex jubet:

Idem in Adelphi: Hae virgo orba est parve. Hic meus amicus illi genere est proximus. Hae leges cogunt nubere hanc. Fortunat. 1. Rhesor. Lex est, orba proximo nubant, vel si eam
noluerit in matrimonium ducere, decem millia. Verum, proximitatis nomine circum-

scripserat ac definitur legibus sunt nuptiae apud Romanos, vide l. 17. §. 1. cod. a adde l. 18. §. 1. b non sui juris. c Novell. 115. c. 3. §. 11. d l. 18. §. 1. cod.

e l. 18. §. 1. cod. f d. l. 1. & d. l. 18. §. 1. cod. g vide l. 8. §. 1. cod. h d. l. 8. in fin. i Verecundam & consequenter silentem decet esse mulierem. Propter Verecundiam natu-
rale est mulierem tacere. l. 1. §. 5. ff. de postulando. k d. l. 1. in fin. §. 1. cod.

tertera a, sorore b, sororis filia c, & ex ea nepte d: prae-
terea e fratris || tui || filia f, & ex ea nepte. itemque ex
affinibus g privigna h, noverca i, nuru k, socru l, cete-
risque quae jure antiquo prohibentur, a quibus cunctos
volumus || le || abstinere.

De vidua transeunte ad secundas nuptias.

18. Impp. Valent. Valens & Gratian. AAA.
ad Senatum.

Vidua m intra n quintum & vicesimum annum degen-
tes, etiam si o emancipationis libertate gaudent, ta-
men in secundas nuptias sine patris sententia non conveni-
ant.

† Quod si in conventionis delectu, mulieris voluntas
patris p repugnat sententiae, & propinquorum q; placet
admodum (ut in virginum r conjunctionibus sancitum
est) habendo examini auctoritatem quoque judicaria: co-
gnitionis adjungi: ut, si pares s sint genere ac moribus
competitores, is potior existimetur, quem sibi consulens
mulier approbaverit.

† Sed ne forte hi, qui gradu proximo t ad viduarum
successionem vocantur, etiam honestas nuptias impediunt,
si hujus rei suspicio praecesserit, eorum volumus auctori-
tatem judiciumque succedere, ad quos etiam si fatalis sors
intercesserit, tamen hereditatis commodum pervenire
non possit. Dat. 17. Kalend. Aug. Gratiano A. 2. &
Probo Confl. 371.

De consobrinis.

19. Impp. Arcadius & Honorius AA. Eu-
tychiano. P. P.

Celebrandis inter consobrinorum nuptiis licentia
legis hujus salubritate indulta est: ut revocata prisci x
juris auctoritate, restitutisque calumniarum fomentis,
matrimonium inter y consobrinorum z habeatur legitimum:
sive ex duobus fratribus, sive ex duabus sororibus, sive ex
fratre & sorore nati sunt: & ex eo matrimonio editi, legi-
timi, & suis patribus successores habeantur. Dat. Sti-
licone 2. & Anthemio Confl. 405.

De puellis.

20. Impp. Honor. & Theod. AA. ad Theodorum
Praefectum praetorio.

IN conjunctione filiarum a in sacris b positarum, patris c
expectetur arbitrium. Sed si sui juris puella sit intra d
quintum & vicesimum annum constituta, ipsius quoque
adventus exploretur. Si patris auxilio destituta, matris e
& propinquorum f, & ipsius g quoque requiratur adultae
judicium. Si || vero || utroque orbatu parente, sub cura-
toris h defensione constituta sit, & inter honestos com-
petitores matrimonii oriatur forte certamen, ut quaratur
cui potissimum puella jungenda sit, si puella cultu vere-
cundiae i propriam noluerit voluntatem depromere cor-
ram positis propinquis, judici k deliberare permissum est,
cui melius adulescentia societur.

De militibus.

21. Impp. Theod. & Valent. AA. Basso P. P.

A Caligato a milite usque ad Protectoris b personam
ingenuis duntaxat mulieribus contrahendi conjugii per-
mittimus facultatem.

De donatione ante nuptias. De instrumento dotis. De pompa & celebritate nuptiarum.

22. Idem AA. Hierio Praefecto praet.

SI e donationum ante nuptias, vel dotis d instrumenta
defuerint, pompa e etiam, aliaque nuptiarum celebra-
tas omittatur: nullus existimet ob id deesse recte alias f
inito matrimonio firmitatem, vel ex eo natis liberis jura
posse legitimorum auferri: inter g pares honestate perso-
nas nulla lege impediende consortium, quod ipsorum
consensu, atque amicorum fide firmatur. Dat. 10. Kal.
Mart. Constantinop. Felice & Tauro Confl. 428.

De scenicis mulieribus & eorum liberis. 7. De instrumentis do- talibus. 8. De casibus futuris vel praeiis.

23. Justinianus A. Demostheni P. P.

IMperialis benevolentiae proprium h hoc esse judicantes,
ut omni tempore subditorum commoda tam investiga-
re, quam eis mederi procuremus: lapsus quoque mulie-
rum, per quos indignam honore conversationem imbecil-
litate sexus elegerint, competenti moderatione suble-
vandos esse censuimus, minimeque eis spem melioris con-
ditionis adimere: ut ad eam respicientes, improvidam &
minus honestam electionem facilius derelinquant. Nam
ita credimus Dei benevolentiam, & circa genus huma-
num nimiam clementiam (quantum nostrae naturae possi-
bile est) imitari i, qui quotidianis hominum peccatis sem-
per ignoscere dignatur, & poenitentiam suscipere nostram.
& ad meliorem eam statum deducere. Quod si circa no-
stros subditos imperio nos etiam facere differamus: nul-
la venia digni esse videbimur.

1 ¶ Itaque cum injustum sit, servos quidem libertate
donatos posse per divinam indulgentiam natalibus k suis
restitui. postque hujusmodi Principale beneficium ita l
degere, quasi nunquam servissent, sed ingenui || nati || es-
sent: mulieres autem, quae scenicis || quidem || ludis se-
se || ante || immiscuerunt, postea vero sprete mala condi-
tione ad meliorem affatus sententiam, & inhonestam
professionem effugerunt, nullam spem Principalis habe-
re beneficii, quod eas ad illum statum reduceret, in quo
si nihil inhonesti peccatum esset, commorari potuerunt:
Praesenti sanctione clementissima Principale beneficium eis
sub ea lege condonamus, ut, si m derelicta mala & inho-
nesta conversatione commodiorem vitam amplexae fue-
rint, honestatque sese dederint, liceat eis nostro suppli-
care numini, ut divinos affatus sine dubio mereantur, ad
matrimonium eas venire permittentes legitimum: his, qui
eis conjungendi sunt nullo timore tenendis, ne scitis prae-
teritarum legum infirmum esse videatur || tale || conjugium,
sed ita validum hujusmodi permanere matrimonium con-
fidentibus, quasi nulla praecedente inhonesta vita uxores
eas duxerint, sive dignitate praediti sint, sive alio modo
scenicas in matrimonium ducere prohibeantur: dum n ta-
men dotalibus o omnimodo instrumentis non sine scri-
ptis tale probetur conjugium. Nam omni p macula peni-
tus direpta, & quasi suis natalibus hujusmodi mulieribus
redditis neque vocabulum inhonestum eis inhærere de-
cetero volumus, neque differentiam aliquam eas habere
cum his, quae nihil simile peccaverunt.

2 ¶ Sed & liberos ex tali matrimonio procrean-
dos, suos & legitimos patri esse: licet q alios ex
priori matrimonio legitimos habeat: ut bona ejus

Quod de scenica diximus, idem exigebatur in ancilla: Hieronymus ad Oceanum: Si ab Im-
peratore stolam illae, id est, ancillae, meruerint, inter uxores eas recipere cogentur, &c.

n Probatur conjugium seu matrimonium dotalibus instrumentis: ut inter quos dotis in-
strumentum intercessisse probatum erit, inter eosdem matrimonium intercessisse & contra-
ctum probetur, ut hic: Romanus fingit. 448. putat, dotis instrumentum plene ac perfecte
probari, dotis restitutionem faciendam esse: at non plene probari matrimonium, sed se-
miplene & praesumptive tantum. §. illud. Nov. ut fratrum filii. 127. Gloss. in l. in concubina-
tu. 3. ff. de concubina, & in l. pen. c. de fidejussoribus.

o Dotalia instrumenta requiruntur in nuptiis scenicae a Principe restitutae.

p Effectus restitutionis natalium inde colligitur, infamem famae restitutum a testimonio
dicendo non arceri.

q Legitimi succedunt cum legitime natis.

a i. e. vile. l. 9. §. 1.
fu. ff. de custod.

b Praefecti cohor-
tali. ita legit
Praefectus in voce
Caligatus. De
protektoribus di-
cam ad tit. de do-
mestico & prote-
ktoribus. J. cod.

c Donatio pro-
pter nuptias, ad
substantiam ma-
trimonii nihil
pertinet. l. 3. Cod.
Theod. de nupt. l.
8. c. Theod. de
sponsalib.

d Dotis instru-
menta non sunt
de substantia ma-
trimonii: dicam
plenius ad Au-
thent. dianimis.
J. cod.

e Pompa hujus-
modi, & nuptia-
rum celebratio
non est de sub-
stantia matrimo-
nii. adde quae di-
xi ad Nov. Leon.
89.

f Matrimonium
consistere potest,
sine donatione
propter nuptias,
sine dotis instru-
mento, sine pom-
pa.

g Hoc innuit, in-
ter impares hon-
estate personas
(veluti si senator
scenicam ducat
permissu Principis)
exigi tabulas
nuptiales.

h Proprium Prin-
cipis, subditorum
commodis pro-
spicere.

i Deum imita-
tur, qui ignoscit

k Servi natali-
bus restitui pos-
sunt a Principe.

l Effectus resti-
tutionis natali-
um.

m Scenicae mu-
lieres, vix poeni-
tentes, Principis
rescripto cuius,
etiam illustri,
possunt nubere.
Hodie non requi-
ritur Rescriptum.
Nov. 89. & Nov.
117. Antiqua por-
ro hujus rescri-
pti formula ex-
tat apud Cassio-
dorum epist. 8.

a Remittitur jus-
jurandum illegi-
timum, v. l. ult.
ff. qui facit dare.

b i.e. etiam si ces-
set causa finalis
privilegi impe-
trati.

c Dignitatis nu-
da adeptio, fa-
mam interdum
restituunt. Ratio
potest huc esse,
quod concessa di-
gnitate nobili, o-
mne impedimen-
tum famae subla-
tum videatur. In-
de putat Baldus,
Tacite famae re-
stitui, quem im-
perator suos in-
ter consiliarios
adscivit. Princi-
pis enim comita-
tum illustrem es-
se. l. 1. §. de propo-
sita laborum.
d de proprio mo-
tu. c. si motu pro-
prio de prebendis.
in 6. v. Bald. hic.

e ergo illicitum
matrimonium fa-
mam restitutione
non confirmatur.

f Privilegium ma-
tris non prodest
filix ante privi-
legium nati, hinc
concludit Baldus,
non dici filium
regis, qui natus
ante ejus coronati-
onem sit. arg. l.
25. ff. de test. mi-
lis. l. 2. §. 2. ff. de
decur. v. Hoto-
mannum Illustri-
um quaestiones 2.

g Interdum libe-
ri post mortem
parentum possunt
legitimari.

h l. 22. §. cod.
i nefarii coitus
damnati. v. Nov.
12.

k μέγας καί
τὸ πρῶτον πα-
τριάρχης ὁ ἁγίου
πνεύματος
4. πρὸς ἀλε-
ξανδρινὸν & sy-
nopsis 28. tit. 3.
c. 16.

l Olim tabulae nu-
ptiales require-
bantur, ut per nu-
ptias liberi, sui fi-
erent ut legitimi.
Nov. 12. Nov. 18. &
inter impares ho-
nestate personas,
l. 22. §. cod. Hodie
non exiguntur,
nisi illustri uxore
ducatur non
illustrem: nisi
sint barbari. Mi-
nus enim cum
Barbaris agitur
propter eorum
simplicitatem
Nov. 117. c. 4. in
reliquis nuptiis
non exiguntur
instrumenta do-
talitatis, sufficit enim
ut testator fiat a-
pud defensores
ecclesiae, quae ra-
tioni observatio
remitteretur tenentibus & gregariis militibus, & his, qui nuptias jurejurando confirmant
palam in x te sacra, vel tactis divinis scripturis. Nov. 74. m Confirmato matrimo-
nio confirmatur status liberorum, non e contra.

ram ab intestato quam ex testamento isti quoque sine ullo
impedimento percipere possint.

3 ¶ Sed & si tales mulieres post divinum Rescriptum
ad preces earum datum ad matrimonium venire distule-
rint, saltem eis nihilominus a existimationem fervare
præcipimus tam in aliis omnibus, quam ad transmitten-
dam, quibus voluerint, suam substantiam, & suscipien-
dam competentem sibi legibus ab aliis relictam, vel ab in-
testato delatam hereditatem.

In auth. Scenicas non solum si fidejussores. §. 2.
coll. 5. tit. 6. al. 4. Nov. 51.

Q uod eis permittetur, etiam si b juraverint in tali professione
se perseveraturas: quia legibus expressum est, illicita res jus-
jurandum servari non oportere: & poena perjurii, si qua est, in
eum convertenda est, qui exigit.

Finis Authentice, Sequitur textus Codicis.

4 ¶ Similes vero tale merentibus ab Imperatore bene-
ficiis mulieribus, illas etiam esse volumus, quæ digni-
tatem & aliquam habent, et si non Serenissimo Prin-
cipi supplicaverint, ultroque a tamen donationem ante
e matrimonium meruerint: ex qua dignitate & aliam
etiam omnem maculam, per quam certis hominibus le-
gitime conjungi mulieres prohibentur, aboleri penitus
oportet.

5 ¶ His illud adjungimus, ut & filia hujusmodi mulie-
rum, si quidem post expurgationem prioris vitæ ma-
tris suæ nata sint, non videantur scenicarum esse filia,
nec subiacere legibus, quæ prohibuerunt filias scenicarum
certes homines in matrimonium ducere. Sin vero ante
procreata sint, liceat eis preces offerentibus invictissimo
Principi, sacrum sine oblatulo ullo mereri Rescriptum:
per quod eis ita nubere permittatur, quasi non sint sceni-
cæ matris filia: nec jam prohibeantur illis copulari, qui-
bus scenicæ filias vel dignitatis vel alterius causæ gratia
uxores ducere interdicitur, ut tamen omnimodo dotalia
inter eos etiam instrumenta conficiantur.

6 ¶ Sed & si a scenica matre procreata, quæ usque ad
mortem suam in eadem professione duraverit, post g ejus
obitum preces Imperatoris clementiæ obtulerit, & divi-
nam indulgentiam meruerit, liberationem maternæ inju-
riæ, & nubendi licentiam sibi condonantem: istam quo-
que posse sine metu priorum legum in matrimonio illis
copulari, qui dudum scenicæ filiam uxorem ducere pro-
hibebantur.

7 ¶ Imo etiam illud removendum esse censemus, quod
in præcis legibus (licet obscurius) constitutum est: ut
matrimonia inter h impares honestate personas contra-
henda, non aliter quidem valeant, nisi dotalia instrumen-
ta confecta fuerint: his vero etiam non intercedenti-
bus, omnimodo firma sint, sine aliqua distinctione perso-
narum: si modo libera sint & ingenue mulieres, nulla-
que nefariarum vel incestuarum conjunctionum suberit su-
spicio. Nam nefarios i & incestos coitus omnibus mo-
dis amputamus, sicut & illos, qui præteritarum legum
sanctione specialiter vetiti sunt, exceptis videlicet his,
quos præsentis lege permittimus: legitimeque matrimo-
nii jure muniri præcipimus.

In auth. Ut lic. mat. & avia. §. quia vero legem. coll. 3.
tit. 18. Novell. 117. cap. 4.

M aximis decorati dignitatibus usque k ad Illustres, non
nisi dotalibus instrumentis l conscriptis, rite contrahunt
nuptias: licet ante contractas retineant: exceptis Barbaris reli-
qui omnes affectu solo recte contrahunt matrimonium.

Finis Auth. Sequitur textus Cod.

8 ¶ His itaque per hanc generalem legem ita constitu-
tis, & de cætero conservandis, præteritis etiam hujusmo-
di conjunctiones ex subiecto tempore factas secundum
prædictam dispositionem judicari præcipimus: ut si m
quis talem uxorem ab initio nostri imperii (prout dictum
est) jam duxerit, & liberos ab ea procreaverit, justos eos
& legitimos, & tam ab intestato quam ex testamento pa-
tris successores habeat, & legitima in posterum nihilomi-
nus ea uxore permanente, procreati quoque liberi legi-
timi sint.

9 ¶ His itaque per hanc generalem legem ita constitu-
tis, & de cætero conservandis, præteritis etiam hujusmo-
di conjunctiones ex subiecto tempore factas secundum
prædictam dispositionem judicari præcipimus: ut si m
quis talem uxorem ab initio nostri imperii (prout dictum
est) jam duxerit, & liberos ab ea procreaverit, justos eos
& legitimos, & tam ab intestato quam ex testamento pa-
tris successores habeat, & legitima in posterum nihilomi-
nus ea uxore permanente, procreati quoque liberi legi-
timi sint.

Verbum nuptiarum quomodo accipitur.

24. Idem A. ad Senatum.

Sancimus: si quis nuptiarum fecerit mentionem in quali-
cunque pacto a, quod ad dandum vel ad faciendum vel
non dandum vel non faciendum concipitur, & si ve nu-
ptiarum tempus dixerit, si ve nuptias nominaverit: non b
aliter intelligi conditionem esse adimplendam, vel non
extenuandam, nisi ipsa nuptiarum accedat festivitas c: &
non esse tempus inspiciendum, in quo nuptiarum ætas vel
fœminis post duodecimum annum accesserit, vel maribus
post 14. annum completum, sed ex quo vota nuptiarum
re ipsa d processerint. Sic enim & antiqui juris contentio
dirimeretur, & immensa librorum volumina ad mediocrem
modum tandem pervenirent.

De liberis furiosi vel mente capti.

25. Idem A. Juliano Praef. præf.

Si furiosi parentis liberi, in cujus potestate constituti
sunt, nuptias possint contrahere, apud veteres agitari-
batur: & quidem filiam e furiosi marito posse copulari,
omnes pene juris antiqui conditores admisserunt: suffice-
re enim putaverunt, si pater non contradicat. In filio au-
tem familias dubitabatur: & Ulpianus quidem retulit
Constitutionem Imperatoris Marci, quæ de furioso non lo-
quitur, sed generaliter de filiis mente f captis si ve masculi,
si ve fœminæ sint, qui nuptias contrahunt: ut hoc facere
possint etiam non adito Principe. Et aliam dubitationem
ex hoc emergentem, si hoc, quod de mente capto Consti-
tutio induxit, etiam in furiosis obtinendum sit, quasi ex-
emplo mente capti & furiosi filios adjuvantes. His ita-
que dubitatis, tales ambiguitates decedentes sancimus, hic
repleri, quod divi Marci Constitutioni deesse videtur,
ut g non h solum dementis, sed etiam furiosi liberi cu-
juscunque sexus i possint legitimis contrahere nuptias,
tam dote, quam ante nuptias donatione a curatore eo-
rum præstanda, æstimatione k tamen in hac regia urbe
excellentissimi Præfecti urbis, in provinciis autem viro-
rum clarissimorum earum Præsidum, vel locorum Anti-
stitum, tam opinione l personæ, quam moderatione do-
tis & ante nuptias donationis constituenda, præsentibus
tam curatoribus dementis vel furiosi, quam his, qui ex
genere eorum nobiliores m sunt: ita tamen, ut nulla ex
hac causa oriatur vel in hac regia urbe, vel in provinciis
jactura substantiæ furiosi, vel mente capti, sed gratis n
omnia procedant: ne tale hominum infortunium etiam
expensarum detrimento prægravetur.

De alumna, de suscepta a sacro baptisate.

26. Idem Augustus Juliano Praef.
præf.

Si quis alumnam o suam libertate donaverit, & in ma-
trimonio suo collocaverit: dubitabatur apud antiquos,
utrumne hujusmodi nuptiæ legitimæ esse videantur, an
non? Nos itaque vetustam ambiguitatem decedentes,
non esse vetitum matrimonium censemus: si enim ex
affectu omnes introducuntur nuptiæ, & nihil impium,
nec legibus contrarium in tali copula expectamus: quare
prædictas nuptias inhiendas existimemus: nec enim
homo sic impius invenitur, ut quam ab initio loco fi-
liæ p habuit, eam postea in suo collocet matrimonio:
sed ei credendum est, quia eam & ab initio non ut fi-
liam educavit, & libertate donavit, & dignam esse post-
ea suo putavit matrimonio.

+ Ea videlicet persona omnimodo ad nuptias venire
prohibenda, quam aliquis, si ve alumna sit, si ve non, a
sacro sancto suscepit baptismate q: cum nihil aliud sic in-
ducere potest paternam affectionem, & justam nuptiarum
prohibitionem, quam hujusmodi nexus, per quem Deo
mediante animæ eorum copulatæ sunt.

p Adoptio hæc anonyma est: quia nec vere adoptio, nec vere adrogatio est. v. Zasium. 2.
Responsorum 7. ubi de anonymis in jure tractat.

q Nemo eam ducere potest, quam ex sacro baptismate i suscepit. Ratio hic assertur, quasi
paternitatis, ut hic & 28. Syn. Bas. 5. c. 17. c. 53. Synodus in Trullo apud. 4. Harm. 6. præ-
tæm en τὸ ἀγίον βαπτισματός. Balsamon ad distum c. 52. Potest hæc etiam adferri,
ætatistatum discrimen. Quin Harmenopolus loco superiore negat contrahi posse nuptias
cum ejusce mulieris matre aut filia. Demetrius Chomatenus, Archiep. Bulgaria, lib. 3. Juris
Orientalis de Secul. cognat. ubi advers. c. 56. sext. Synodi. Quæ etiam hodie obtinent inter
Ruthenos & Moscos. Sig smund. L. B. ab Herb. in verum Moscov. commentario. Inter con-
firmatam & patrem ejus qui confirmationi ejus adhibetur, velut sponsor, & pater, cognatio
& prohibitio constituitur. cap. si quis filiasurum. 30. quasi. 1. ex concilio Tridentino 8. ses-
sione cap. 2. Hic etiam locus ostendit, pueros & infantes ad sacramentum baptismatis ob-
latos ab extraneis fuisse. An & a parentibus offerri justum est? v. August. epist. ad Ponifi-
cium. An baptismum in continentibus post delictum suscepto poena delicti minuenda sit? vid.
apud Tiraquell. præf. de patris caus. 26.

De ala-

a ut si ita pactum
sit: Dabis vel ta-
cies si nuptiæ?

b adde l. 30. §. 1.
ff. de fustulibari.

c puta sacra be-
nedictio. dixi ad
Nov. Leon. 89. ad-
de quæ scripti ad
l. 66. §. 1. ff. de do-
nat. inter vir.
Hottom 13. Illust.
d Condicio nu-
ptiarum impletur
per actum & rem
ipsam, non per
habitum & po-
tentiam. Salycet.

e v. Theoph. Inp.
de nuptiis.

f vide Festum in
mente capti.

g Argumentum a
mente capto ad
furiosum.

h Dementis &
furiosi filii, cu-
juscunque sexus
sint, nuptias con-
trahere possunt,
dorem constituere,
& donare pro-
pter nuptias, cu-
ratore & judice
adhibitis. l. 28. §.
de episc. aud.

i Inp. de nupt.
in princ.

k l. 43. ff. de la-
gat. 3.

l Quo quisque
dignioris est fa-
milie, majorem
dorem meretur.
l. 28. §. de episc.
aud. l. 60. ff. de ju-
re dot.

m Præsumitur
pro nobilioribus.
d. l. 28. l. 1. §. de
cond. in her.

n hinc conclu-
dunt, Panperum
advocatis nullum
deberi honora-
rium.

o Alumnam du-
cere possumus.
Collectaneam
verit interpres
Basilicon tit. de
nupt. & collecta-
neæ exemplum
ponit in ancilla
patris. Possis &
alumnam inter-
pretari eam quam
quis ab alio ex-
positam aluit. v.
Festum in Alie-
lue. adde de alu-
mino quæ scripti
ad l. 1. §. quare
pignus.

a Curator potest
adulto suo filiam
suam matrimo-
nio jungere. Fi-
lium autem adul-
tæ, cuius curam
gerit, acque jus-
tu Principis non
potest: alioquin
notatur infamia.

4. Harm. 6. §. 52.
adde l. 1. §. 1. cod.
b potest enim ad-
ultus sine ullo
metu rationem
rei suæ ab uxore
sua ejusque hære-
dibus exigere.

c Etiam tutor
curatori rationes
reddiderit: pupil-
lam tamen cuius
tutela gestit,
non potest ante-
quam 25. eta-
tis annum attinge-
rit, & concessum
restitutioni qua-
dringenti effluxe-
rit, uxorem ducere,
etiam ex al-
tero matrimonio
liberos suscipere.

4. Harm. 6. §. 50.
d Quod est pro-
hibitum tempore
minoris ætatis
idem durat tem-
pore utilis anni,

et ita restringit le-
gem 19. vers. item
que est in minore.
ff. de novationib.
e Exceptio regu-
læ superioris.
l. 1. §. ff. de ritu
nupt. l. 28. §. 3.
ff. de lib. & post-
hum. l. 7. ff. de
adult. l. 1. in fin.
inf. si nupt. ex re-
scripto.
g l. 36. ff. de ritu
nupt.

h l. 64. ff. de ritu
nupt.

i Prohibitio nu-
ptiarum ad tuto-
rem & curatorem
pertinens, non ex-
tenditur ad pro-
tutorem & pro-
curatorem seque-
ntem: alioquin
pauculum omnis,
qui rationibus
reddendis esset
obnoxius, prohi-
beretur sibi vel filio
suo conjugere
eam, cui obligatus
esset. l. 67. §. 5.
ff. de ritu nupt.

k Tentasse illicitum,
crimen est.
adde 28. Syn. 5. c.
39. & 3. C. Th. 11.

l Si quis quem-
cunque magistratu
gerens, quam-
cunque puellam
iuvitam, vel in-
vitis parentibus
ducere præsum-
perit: decem au-
ri librarum mul-
tas pro isto cona-
mine præstare co-
gitur. Syn. Basil.
28. tit. 5. c. 39. l.
unic. C. Theod.
cod. l. un. sup. si
Rat. provin. l.
38. l. 63. ff. de
ritu.

m Magistratus iustum metum infert.

n Conatus punitur. v. l. 5. inf. ad l. Jul.

o v. tit. de interdict.

p Regulatori, suspicionis ob causam, iudex ordinarius potest.

q Non si ordinarius iudex est, ideo vicarius ejus suspectus postulat.

r Ordinarius suspecto, itur ad ejus vicarium & e contra, ut hic. si uterque ad majus tribu-

modi nuptiis interdicendum putavit, pertinere, dubitari non oportet.

De filia curatoris.

5. Idem Philippus A. & Philippus Cæf. Apulejo.

Curatorem a adulto suo filiam suam nuptui collocare non posse, falso tibi persuasum est b.

De filio tutoris.

6. Imp. Valerianus & Gallienus AA. Lucio.

Si c patris tui pupillam nondum reddita tutela ratione, sive post redditam nondum exacto quinto & vicesimo anno, nec non utili d anno, uxorem duxisti: nec matrimonium cum ea habuisti, nec filium ex hujusmodi conjunctione procreasse videri potes. Sane e, si hoc pater puellæ, cum f decederet, postulat, & nuptiæ rite tractæ, & filius videtur jure susceptus.

De infamia & doti conditione.

7. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Paragonio.

Si tutor vel curator pupillam vel adultam quondam suam sibi g, vel filio h suo, nullo divino impetrato beneficio, in matrimonio collocaverit: manet infamia contra eum, veluti confessum de tutela: quia hujusmodi conjunctione fraudem administrationis tegere laboravit: & dos data per conditionem repeti potest.

De eo, qui pro tutore seu curatore vel negotiorum gestore administravit.

8. Imp. Leo & Anthemius AA. Erythrio P. P.

Si quis tutoris vel curatoris nomine usurpato, id est, spro i tutore seu curatore negotiorumve gestore res pupillæ administraverit, eamque sibi filiove suo copulaverit: tales nuptias stare, & non ad exemplum tutorum infirmari sancimus: ne ex hujusmodi subtili vel maligno tractatu matrimonia, seu proles ex his progenita, vel dos super his data, vel promissa aliquam læsionem vel calumniam patiantur.

SI QUACUNQUE PRÆDITUS POTE-
STATE, VEL AD EUM PERTINENTES
AD SUPPOSITARUM JURISDICTIONI
SUÆ ASPIRARE TENTA-
VERINT & NUPTIAS.

TIT. VII.

1. Imp. Gratian. Valent. & Theod. AAA. Theodoro P. P.

Si i quis ordinaria vel qualibet præditus potestate, circa nuptias invitis ipsis vel parentibus j earum j contrahendas (sive pupillæ, sive apud patrem virgines, sive viduæ erunt, sive sui juris viduæ, denique cujuscunque sortis) occasione potestatis utatur, & minacem m fervorem suum invitis his, quorum utilitas agitur, exhibere aut exhibuisse detegatur: hunc, licet prohibitas nuptias non peregerit, attamen pro tali conamine n multa librarum auri decem obnoxium statuimus: & cum honore abierit, peractam dignitatem usurpare prohibemus, tali scilicet poena, ut si circa honorem eum, quo male usus est, vindicandum, nostris statutis parere noluerit: eam provinciam in o qua sibi usurpaverit, habitare per iuge biennium non sinatur. Illo videlicet adjiciendo, ut & in potestate adhuc constituto, liceat personæ, quam hujusmodi ambitu circumvenire tentaverit, contestationem proposita, cum sua fuorumque domo jurisdictionem ejus evitare: curaturis hoc uniuscujusque civitatis defensoribus & ejusdem judicis apparitoribus. Et quidem si hæc privatas Ordinarii p judicis erit, universa domus ejus ratio, atque omnia vel civilia vel criminalia negotia, quamdiu idem in administratione fuerit, Vicario q competant. Sin autem Vicarius vel similis potestatis, vim j in j hujusmodi matrimonio contrahendo molietur: vicissim r Ordinarius iudex intercessor existat. Sin j autem j erunt utrique suspecti, ad illustrem Præfecturam specialiter talium domorum, quamdiu ibidem administraverint, tutio pertineat. Dat. 15. Kalend. Jul. Thessalonica, Gratiano A. 5. & Theod. A. 1. Conf. 380.

n Conatus punitur. v. l. 5. inf. ad l. Jul.

o v. tit. de interdict.

p Regulatori, suspicionis ob causam, iudex ordinarius potest.

q Non si ordinarius iudex est, ideo vicarius ejus suspectus postulat.

r Ordinarius suspecto, itur ad ejus vicarium & e contra, ut hic. si uterque ad majus tribu-

al. vers. fu. ap. inf.

SI NUPTIÆ EX 4 RESCRIPTO
PETANTUR 6.

TITULUS VIII.

1. Imp. Honor. & Theod. AA. Theodoro P. P.

Quidam c vetusti juris ordine prætermisso, obreptione d precum e nuptias, quas se intelligunt non mereri, a nobis existimant postulandas, sæpe habere j puellæ j consensum confingentes: Quapropter tale sponsalium genus præsentis legis definitione prohibemus. Si quis igitur contra hanc definitionem nuptias precum subreptione f meruerit: amissionem bonorum, & poenam deportationis subiturum se esse non ambigat, & amisso jure matrimonii, quod prohibita usurpatione meruerit, filios se ex hac conjunctione susceptos, justos non habiturum, nec unquam postulatæ indulgentiæ, annotationisve indulto efficacem se veniæ effectum meruisse: exceptis his, qui parentum g sponsonem de nuptiis filiarum implere desiderant, vel sponsalitia h, hoc est, artharum data nomine, reddi sibi præcepto legum cum statuta poena deposcunt. Dat. Kal. Febr. Honor. 8. & Theod. 3. A. Conf. 409.

2. Imp. Zeno Augustus Basilio P. P.

Nefandissimum scelus fratris sororisve filiarum i nuptiarum, quod sacratissimis Constitutionibus sub gravissimæ poenæ interminatione damnatum est, iterato præsentis divinæ sanctionis tenore modis omnibus prohibemus. Precandi quoque in posterum super tali conjugio (imo potius contagio) cunctis licentiam denegamus: ut unusquisque cognoscat impetrationem quoque rei, cuius est denegata petitio, nec si per subreptionem k post hanc diem obtinuerit, sibi met profuturam.

DE I SECUNDIS IN NUPTIIS.

TIT. IX.

Pana nubentis intra tempus luctus.

1. Imp. Gratianus, Valentin. & Theodosius Augusti Eutropio P. P.

Si n qua mulier nequaquam luctus o religionem priori viro nuptiarum festinatione præstiterit, ex jure quidem novissimo sit p infamis q: præterea q secundo viro ultra tertiam partem bonorum in dotem non det, neque ei ex f testamento plus quam tertiam partem relinquit. Omnium præterea r hæreditatum, legatorum, fideicommissorum, suprema voluntate relictorum, mortis causa donationum sit expers: hæc namque omnia ab hæredibus vel cohæredibus, aut ab intestato succedentibus vindicari jubemus: ne u in his, in quibus correctionem morum induximus, fisci videamur habere rationem. His etiam x amittendis, quæ prior maritus ei suprema voluntate reliquerit: quancumque hæc, quæ mulieri a priori viro relinquuntur, & per immaturum y matrimonium vacuata esse cœperunt, primo a decem personis Edicto Prætoris enumeratis, id est, ascendentibus, & descendantibus, ex latere autem usque ad secundum gradum, scilicet gradibus z servatis, deinde a præfumi a fisco jubemus. Eandem quoque mu-

Idem ego (inquit) nunc voce proclamo libera, non damari in ecclesia bigamiam, imo nec bigamiam, & ita licere quinto, & septimo & octavo. Hæc ille, adde 31. q. 1. can. apertius. 17. Gratian. 27. q. 2. can. additur. v. l. 4. §. de bon. qua lib. quod eo magis est notandum, quod nonnulli sint, qui secundas nuptias honestam fornicationem appellant, 17. q. 1. c. hac ratione. unde Tertullianus lib. de monogamia: Unum matrimonium novimus sicut unum Deum, sed & quidam (falso tamen) putant legatum reliquum uxori, si honeste nupserit, ei non deberi, si secundo vel tertio nupserit, quemadmodum & illi decipiuntur, qui legatum mulieribus elocandis reliquum, ad viduarum elocationem pertinere negant. Nam ut recte Phantius de Phantio in commentis. de luctu dotis. Gloss. 6. post Decium, Nevizanum, Angelum Castrensem & Raynerium scribit, poenæ contra secundo nubentes sunt hodie correat ex Apostoli auctoritate, testantis, Conjugium honorabile esse inter omnes, ubi cetera notat Romæ habitum honorem fuisse mulieri, quæ 22. viros: & marito, qui 20. mulieres extulisset. Hieron. 3. epist. 26. Boer. decis. 186. adde Hieronym. inc. additur. 27. q. 2. adde l. 4. §. de bon. qua lib. m Secundæ dicuntur, quæ post priores sive proprie secundæ sint, sive tertiz, sive quartæ: secundum dici potest, quod primum sequitur quoquo modo mediate vel immediate, denique quod iteratum, v. Rol. a Vall. 1. conf. 72. num. 20. & seq. n Eadem verba extant in l. 4. §. ad Tertul.

o dixi ad l. 15. §. ex quib. caus. infam. adde 4. Harm. 6. c. πρὸς μοιχείας, ubi inter cetera explicatur, quid sit τὸ πρῶτον & πρῶτον & χεῖρον. adde Nov. 22. c. 40. p Prima poenæ mulieris nubentis intra tempus luctus. q d. l. 15. d. l. 4. adde l. 2. §. cod. l. 1. in §. l. 2. & seq. ff. de his, qui nos. nisi impetraverit ius nubendi a Principe. l. 10. de his, qui nos. r secunda poenæ. f hinc constat, infames testamentum facere posse.

t Tertia poenæ. u v. l. 1. §. 14. inf. de caduc. tollend. x Quarta poenæ. y Immatrimonium ἀσέβη. Nov. 22. c. 40. Plin. 4. epist. Nuptias quorum alterum immaturum, alterum serum est.

z Quoties lex desert ius diversis gradibus, intelligit secundum ordinem graduum.

a Fiscus est post omnes. v. Nov. 1. c. 1. vers. inordinatum. l. 4. §. de bon. vacans.

a 3. C. Th. 10. 28.
Ecl. 5. c. 40.
b seu reconcili-
entur: quod Gra-
cis est πρῶτον &
τὸ χεῖρον Syn.
Eapl. 28. tit. 5.
cap. 40. 4. Harm.
4. §. 71.
c l. un. C. Theod.
cod. Nuptias sibi
concilians Prin-
cipis rescripto
proscribitur, li-
beri ex ea con-
junctione nati li-
beri non sunt, et-
iam si precibus
συγγνώμην
i. e. ut id sibi in-
dulgeretur, obti-
nuerit. d. c. 40.
et d. §. 17.
d Non valet re-
scriptum obre-
ptionem, vel illi-
cite impetratum.
l. ult. inf. cod. l.
ult. sup. de divo-
rescriptis. adde l.
29. ff. de fals.
e l. ult. sup. de
incest. nupt.

f Subreptionem
hic vocat, quam
superius obrepti-
onem: confun-
duntur tamen sæ-
pe illa duo inter
se. v. l. 29. ff. de
falsis.
g l. 6. in fin. §. de
interdict. matr.
h l. un. §. si Re-
ctor provincie vel
ad eum pertinet.
i dixi ad l. 17. §.
de nupt. l. ult. sup.
de incest. l. 39. ff. de
rit. §. 3. inf. de
nupt.

k v. l. 1. §. cod.

l 3. C. Theod. 3. &
28. Eclog. 12. cap.
πρὸς τὸν δὲ τὸν
ἐοικυμένον
&c. adde 4. Harm.
7. de panis secun-
darum nuptiarum
v. Nov. 22. c. 20.
23. & seq. Gall.
2. obs. 98. VVar.
1. præf. 36. c. 5. c.
9. de tertis &
quartis v. Nov. 22.
Leon. 90. Constan-
tini Porphyrogen-
eta c. 1. & quæ
ib. dixi. His illud
Hieron. ad Pam-
machium, con-
jungatur: Non
damus, inquit,
bigames, imo nec
trigames & si dicit
post, obligeat.

l 3. C. Theod. 3. &
28. Eclog. 12. cap.
πρὸς τὸν δὲ τὸν
ἐοικυμένον
&c. adde 4. Harm.
7. de panis secun-
darum nuptiarum
v. Nov. 22. c. 20.
23. & seq. Gall.
2. obs. 98. VVar.
1. præf. 36. c. 5. c.
9. de tertis &
quartis v. Nov. 22.
Leon. 90. Constan-
tini Porphyrogen-
eta c. 1. & quæ
ib. dixi. His illud
Hieron. ad Pam-
machium, con-
jungatur: Non
damus, inquit,
bigames, imo nec
trigames & si dicit
post, obligeat.

l 3. C. Theod. 3. &
28. Eclog. 12. cap.
πρὸς τὸν δὲ τὸν
ἐοικυμένον
&c. adde 4. Harm.
7. de panis secun-
darum nuptiarum
v. Nov. 22. c. 20.
23. & seq. Gall.
2. obs. 98. VVar.
1. præf. 36. c. 5. c.
9. de tertis &
quartis v. Nov. 22.
Leon. 90. Constan-
tini Porphyrogen-
eta c. 1. & quæ
ib. dixi. His illud
Hieron. ad Pam-
machium, con-
jungatur: Non
damus, inquit,
bigames, imo nec
trigames & si dicit
post, obligeat.

l 3. C. Theod. 3. &
28. Eclog. 12. cap.
πρὸς τὸν δὲ τὸν
ἐοικυμένον
&c. adde 4. Harm.
7. de panis secun-
darum nuptiarum
v. Nov. 22. c. 20.
23. & seq. Gall.
2. obs. 98. VVar.
1. præf. 36. c. 5. c.
9. de tertis &
quartis v. Nov. 22.
Leon. 90. Constan-
tini Porphyrogen-
eta c. 1. & quæ
ib. dixi. His illud
Hieron. ad Pam-
machium, con-
jungatur: Non
damus, inquit,
bigames, imo nec
trigames & si dicit
post, obligeat.

a Quinta poena,
b Baldus idem di-
cendum putat de
ea, quæ intra an-
num luctus cum
aliquo rem ha-
buit.

c De ea, quæ
parit undecimo
mense, dixi ad
Nov. 39.

d Negativa filia-
tionis probatur
tempore. l. 29 ff.
de liber. & posth.
e hoc delum-
ptum est ex Nov.
22. c. 40.

f Nov. 94. c. 2.
g l. 1. c. Th. eod.
h duorum scilicet
mensium, & ita
duo menses par-
vum tempus. l.
19. j. de legat.

i Lugendi legiti-
mum tempus an-
nus quidem fuit,
& tamen decem
menses, idque ad
Theodosii usque
tempora. Ovid. l.
Fastor. Romulus
anno constituit
menses quinque
bis esse suo: Per
totidem menses a
funere conjugis
uxor sustinet in
vidua tristitia si-
gna domo. Numa
quidem auxit an-
num duobus men-
sibus, at non an-
num luctus toti-
dem auxit. Ita
decem tantum
mensibus matro-
nz Brutum laxe-
re, Livius 2. Pli-
nius de viri illu-
stribus. Seneca 8.
epist. Annum foe-
minis ad lugen-
dum conducere
maiores. Idem
lib. de consolatio-
ne. Maiores de-
cem mensium spa-
tium lugentibus
viris dederunt.

Hand dubie hoc
postremo loco,
annum, priore il-
lo decem menses
intelligens. Post-
ea propter Cannensem cladem & frequentiam lugentium, institutum fuit, ut non amplius
30. diebus lugeretur. Festus in Græcia sacra. Valerius 1. cap. 1. quod spatium temporis in-
dubie ad habitum tristicium referendum, non ad id spatium, quod mulieribus vitæ san-
guinis perturbationi præscriptum. lugebatur maritus lugubribus, elugebatur anni spatio.
etiam sine lugubribus, ob sanguinis perturbationem. l. 8. c. l. 11. ff. de hie, qui notantur.
Mortuo marito intra legitimum tempus partum edens mulier, maritum lugebat, non eluge-
bat. d. l. 11. lugebantur parentes, non elugebantur, d. l. 11. de qua differentia lugendi &
elugendi scripsi ad d. l. 11.

k Olim luctui agendo præfixi erant decem menses. Ovid.
1. Fastor. Per totidem menses a funere conjugis uxor sustinet in vidua tristitia signa domo. Se-
neca de consolatione. Maiores decem mensium spatium lugentibus viris dederunt. Tempo-
re legis Julæ Miscellæ Nov. 22. c. 43. nondum præfixum erat annus. Primus Theodo-
sius annum præfixit, ut hic: quem qui secuti sunt auctores, non de decem mensium, sed
de annuo luctu loquuntur: & qui ante annum accipiunt pro decem mensibus. Sidonius 4.
epist. si decessisset ager, tribueret hereditibus anni luctus tempus immune. Apulejus 8. si lu-
ctus legitime miserrime famina necessarium concessisset tempus, quoad residuum mensibus spa-
tium aliquum compleretur anni. v. Cujac. c. 3. de præscriptionibus.

l Nudens intra tempus luctus, infamis est, & alias poenas patitur, de quib. hic: gloss. c.
omnes. 7. q. 1. nisi mulier consensu liberorum prioris matrimonii nubat. v. Nov. de non eli-
gendo, in verbo copulative. Angel. in l. mater. §. j. ad Tertullianum. vel consensu prioris
mariti: potest enim fieri ut testamento suo prior maritus uxori eam potestatem fecerit.
Bald. in l. filium. 24. §. familia. & in l. 1. c. eod. fallit quoque in mulierem inore 25. an.
Gloss. in l. 2. §. si ad vers. delict. argum. l. pen. §. de hie, qui nos. infam. fallit quoque hæc
sententia iure canonico. Glo. l. 1. sup. eod. & in l. liberorum. 11. §. non solent autem. 3. ff. de
hie, qui not. infam. licet contrarium teneat Gloss. in l. decreto. 15. sup. ex quibus causis in-
famia. c. cap. ultims. de secund. nupt. c. cap. ex parte. de appellat. Baldus in l. 1. sup. eod.
Socin. reg. 272.

m Id est, donationis propter nuptias, & ita accipitur in Novella Va-
lentiniani de epist. n. l. 2. c. Theod. eod. vide Guid. Papæ decis. 228. o Quid, si
alius pro viro quid mulieri dederit? idem dicendum. Authent. in donat. j. eod. p Lu-
erorum nuptialium, hoc est, eorum, quæ mulier titulo lucrativo consequitur ex bonis ma-
riti proprietatem, ad secundas nuptias transiens, tenetur servare liberis communibus, alic-
natione in extraneos penitus prohibita, ut hic. Quid, si mariti contemplatione res variz uxori
donatz sint eaque mortuo marito alteri nubat? Quidam putant huiusmodi quoque luctu
servanda liberis esse primi matrimonii: quia cum mariti contemplatione ejus uxori donata
hic constituantur, videntur ex bonis ipsius mariti profecta. l. sed si. 10. §. in arrogato. 6. ff.
de vulgar. l. additio. 45. ff. de adquirend. hered. l. cum oportet. 6. ubi glo. inf. de bon. que
liber. Contrarium tamen sentit Ludovicus Romanus conf. 473. Movetur autem, quod hæc
lex sit poenalis mulieri ei secundum nubenti; poena autem in ætæ filio locum non habet. l. 3.
§. hæc verba. ff. de negot. l. 1. §. hoc interdictum. ff. de fonte. Ad hæc poenas extendi non
debet, vide Cremensem singul. 82. q. luctum hoc æqualiter distribuitur inter li-
beros. Novell. 2. cap. 1. Novell. 22. cap. 25. inf. eod.

q Quid, si
alius pro viro quid mulieri dederit? idem dicendum. Authent. in donat. j. eod. p Lu-
erorum nuptialium, hoc est, eorum, quæ mulier titulo lucrativo consequitur ex bonis ma-
riti proprietatem, ad secundas nuptias transiens, tenetur servare liberis communibus, alic-
natione in extraneos penitus prohibita, ut hic. Quid, si mariti contemplatione res variz uxori
donatz sint eaque mortuo marito alteri nubat? Quidam putant huiusmodi quoque luctu
servanda liberis esse primi matrimonii: quia cum mariti contemplatione ejus uxori donata
hic constituantur, videntur ex bonis ipsius mariti profecta. l. sed si. 10. §. in arrogato. 6. ff.
de vulgar. l. additio. 45. ff. de adquirend. hered. l. cum oportet. 6. ubi glo. inf. de bon. que
liber. Contrarium tamen sentit Ludovicus Romanus conf. 473. Movetur autem, quod hæc
lex sit poenalis mulieri ei secundum nubenti; poena autem in ætæ filio locum non habet. l. 3.
§. hæc verba. ff. de negot. l. 1. §. hoc interdictum. ff. de fonte. Ad hæc poenas extendi non
debet, vide Cremensem singul. 82. q. luctum hoc æqualiter distribuitur inter li-
beros. Novell. 2. cap. 1. Novell. 22. cap. 25. inf. eod.

r Quid, si
alius pro viro quid mulieri dederit? idem dicendum. Authent. in donat. j. eod. p Lu-
erorum nuptialium, hoc est, eorum, quæ mulier titulo lucrativo consequitur ex bonis ma-
riti proprietatem, ad secundas nuptias transiens, tenetur servare liberis communibus, alic-
natione in extraneos penitus prohibita, ut hic. Quid, si mariti contemplatione res variz uxori
donatz sint eaque mortuo marito alteri nubat? Quidam putant huiusmodi quoque luctu
servanda liberis esse primi matrimonii: quia cum mariti contemplatione ejus uxori donata
hic constituantur, videntur ex bonis ipsius mariti profecta. l. sed si. 10. §. in arrogato. 6. ff.
de vulgar. l. additio. 45. ff. de adquirend. hered. l. cum oportet. 6. ubi glo. inf. de bon. que
liber. Contrarium tamen sentit Ludovicus Romanus conf. 473. Movetur autem, quod hæc
lex sit poenalis mulieri ei secundum nubenti; poena autem in ætæ filio locum non habet. l. 3.
§. hæc verba. ff. de negot. l. 1. §. hoc interdictum. ff. de fonte. Ad hæc poenas extendi non
debet, vide Cremensem singul. 82. q. luctum hoc æqualiter distribuitur inter li-
beros. Novell. 2. cap. 1. Novell. 22. cap. 25. inf. eod.

s Quid, si
alius pro viro quid mulieri dederit? idem dicendum. Authent. in donat. j. eod. p Lu-
erorum nuptialium, hoc est, eorum, quæ mulier titulo lucrativo consequitur ex bonis ma-
riti proprietatem, ad secundas nuptias transiens, tenetur servare liberis communibus, alic-
natione in extraneos penitus prohibita, ut hic. Quid, si mariti contemplatione res variz uxori
donatz sint eaque mortuo marito alteri nubat? Quidam putant huiusmodi quoque luctu
servanda liberis esse primi matrimonii: quia cum mariti contemplatione ejus uxori donata
hic constituantur, videntur ex bonis ipsius mariti profecta. l. sed si. 10. §. in arrogato. 6. ff.
de vulgar. l. additio. 45. ff. de adquirend. hered. l. cum oportet. 6. ubi glo. inf. de bon. que
liber. Contrarium tamen sentit Ludovicus Romanus conf. 473. Movetur autem, quod hæc
lex sit poenalis mulieri ei secundum nubenti; poena autem in ætæ filio locum non habet. l. 3.
§. hæc verba. ff. de negot. l. 1. §. hoc interdictum. ff. de fonte. Ad hæc poenas extendi non
debet, vide Cremensem singul. 82. q. luctum hoc æqualiter distribuitur inter li-
beros. Novell. 2. cap. 1. Novell. 22. cap. 25. inf. eod.

t Quid, si
alius pro viro quid mulieri dederit? idem dicendum. Authent. in donat. j. eod. p Lu-
erorum nuptialium, hoc est, eorum, quæ mulier titulo lucrativo consequitur ex bonis ma-
riti proprietatem, ad secundas nuptias transiens, tenetur servare liberis communibus, alic-
natione in extraneos penitus prohibita, ut hic. Quid, si mariti contemplatione res variz uxori
donatz sint eaque mortuo marito alteri nubat? Quidam putant huiusmodi quoque luctu
servanda liberis esse primi matrimonii: quia cum mariti contemplatione ejus uxori donata
hic constituantur, videntur ex bonis ipsius mariti profecta. l. sed si. 10. §. in arrogato. 6. ff.
de vulgar. l. additio. 45. ff. de adquirend. hered. l. cum oportet. 6. ubi glo. inf. de bon. que
liber. Contrarium tamen sentit Ludovicus Romanus conf. 473. Movetur autem, quod hæc
lex sit poenalis mulieri ei secundum nubenti; poena autem in ætæ filio locum non habet. l. 3.
§. hæc verba. ff. de negot. l. 1. §. hoc interdictum. ff. de fonte. Ad hæc poenas extendi non
debet, vide Cremensem singul. 82. q. luctum hoc æqualiter distribuitur inter li-
beros. Novell. 2. cap. 1. Novell. 22. cap. 25. inf. eod.

u Quid, si
alius pro viro quid mulieri dederit? idem dicendum. Authent. in donat. j. eod. p Lu-
erorum nuptialium, hoc est, eorum, quæ mulier titulo lucrativo consequitur ex bonis ma-
riti proprietatem, ad secundas nuptias transiens, tenetur servare liberis communibus, alic-
natione in extraneos penitus prohibita, ut hic. Quid, si mariti contemplatione res variz uxori
donatz sint eaque mortuo marito alteri nubat? Quidam putant huiusmodi quoque luctu
servanda liberis esse primi matrimonii: quia cum mariti contemplatione ejus uxori donata
hic constituantur, videntur ex bonis ipsius mariti profecta. l. sed si. 10. §. in arrogato. 6. ff.
de vulgar. l. additio. 45. ff. de adquirend. hered. l. cum oportet. 6. ubi glo. inf. de bon. que
liber. Contrarium tamen sentit Ludovicus Romanus conf. 473. Movetur autem, quod hæc
lex sit poenalis mulieri ei secundum nubenti; poena autem in ætæ filio locum non habet. l. 3.
§. hæc verba. ff. de negot. l. 1. §. hoc interdictum. ff. de fonte. Ad hæc poenas extendi non
debet, vide Cremensem singul. 82. q. luctum hoc æqualiter distribuitur inter li-
beros. Novell. 2. cap. 1. Novell. 22. cap. 25. inf. eod.

v Quid, si
alius pro viro quid mulieri dederit? idem dicendum. Authent. in donat. j. eod. p Lu-
erorum nuptialium, hoc est, eorum, quæ mulier titulo lucrativo consequitur ex bonis ma-
riti proprietatem, ad secundas nuptias transiens, tenetur servare liberis communibus, alic-
natione in extraneos penitus prohibita, ut hic. Quid, si mariti contemplatione res variz uxori
donatz sint eaque mortuo marito alteri nubat? Quidam putant huiusmodi quoque luctu
servanda liberis esse primi matrimonii: quia cum mariti contemplatione ejus uxori donata
hic constituantur, videntur ex bonis ipsius mariti profecta. l. sed si. 10. §. in arrogato. 6. ff.
de vulgar. l. additio. 45. ff. de adquirend. hered. l. cum oportet. 6. ubi glo. inf. de bon. que
liber. Contrarium tamen sentit Ludovicus Romanus conf. 473. Movetur autem, quod hæc
lex sit poenalis mulieri ei secundum nubenti; poena autem in ætæ filio locum non habet. l. 3.
§. hæc verba. ff. de negot. l. 1. §. hoc interdictum. ff. de fonte. Ad hæc poenas extendi non
debet, vide Cremensem singul. 82. q. luctum hoc æqualiter distribuitur inter li-
beros. Novell. 2. cap. 1. Novell. 22. cap. 25. inf. eod.

w Quid, si
alius pro viro quid mulieri dederit? idem dicendum. Authent. in donat. j. eod. p Lu-
erorum nuptialium, hoc est, eorum, quæ mulier titulo lucrativo consequitur ex bonis ma-
riti proprietatem, ad secundas nuptias transiens, tenetur servare liberis communibus, alic-
natione in extraneos penitus prohibita, ut hic. Quid, si mariti contemplatione res variz uxori
donatz sint eaque mortuo marito alteri nubat? Quidam putant huiusmodi quoque luctu
servanda liberis esse primi matrimonii: quia cum mariti contemplatione ejus uxori donata
hic constituantur, videntur ex bonis ipsius mariti profecta. l. sed si. 10. §. in arrogato. 6. ff.
de vulgar. l. additio. 45. ff. de adquirend. hered. l. cum oportet. 6. ubi glo. inf. de bon. que
liber. Contrarium tamen sentit Ludovicus Romanus conf. 473. Movetur autem, quod hæc
lex sit poenalis mulieri ei secundum nubenti; poena autem in ætæ filio locum non habet. l. 3.
§. hæc verba. ff. de negot. l. 1. §. hoc interdictum. ff. de fonte. Ad hæc poenas extendi non
debet, vide Cremensem singul. 82. q. luctum hoc æqualiter distribuitur inter li-
beros. Novell. 2. cap. 1. Novell. 22. cap. 25. inf. eod.

x Quid, si
alius pro viro quid mulieri dederit? idem dicendum. Authent. in donat. j. eod. p Lu-
erorum nuptialium, hoc est, eorum, quæ mulier titulo lucrativo consequitur ex bonis ma-
riti proprietatem, ad secundas nuptias transiens, tenetur servare liberis communibus, alic-
natione in extraneos penitus prohibita, ut hic. Quid, si mariti contemplatione res variz uxori
donatz sint eaque mortuo marito alteri nubat? Quidam putant huiusmodi quoque luctu
servanda liberis esse primi matrimonii: quia cum mariti contemplatione ejus uxori donata
hic constituantur, videntur ex bonis ipsius mariti profecta. l. sed si. 10. §. in arrogato. 6. ff.
de vulgar. l. additio. 45. ff. de adquirend. hered. l. cum oportet. 6. ubi glo. inf. de bon. que
liber. Contrarium tamen sentit Ludovicus Romanus conf. 473. Movetur autem, quod hæc
lex sit poenalis mulieri ei secundum nubenti; poena autem in ætæ filio locum non habet. l. 3.
§. hæc verba. ff. de negot. l. 1. §. hoc interdictum. ff. de fonte. Ad hæc poenas extendi non
debet, vide Cremensem singul. 82. q. luctum hoc æqualiter distribuitur inter li-
beros. Novell. 2. cap. 1. Novell. 22. cap. 25. inf. eod.

liorem infamem redditam, hereditates ab intestato a,
vel legitimas, vel honorarias, non ultra tertium gradum
finimus vindicare. PP. 15. Kal. Jan. Gratiano §. & Theod.
AA. Conf. 380.

In auth. de nupt. §. fin autem tutelam. coll. 4. tit. 1. Nov. 22.
cap. 40. & 2. pars hujus auth. habetur coll. 4. tit. 18. al. tit.
16. de restit. & ea quæ parit xi. mens. §. fin.
Nov. 39. cap. 2.

Eisdem poenis subicitur etiam ea, quæ b parit intra c luctus
annum, si modo indubitatum sit sobolem hanc ex defuncto non
existere d: nam & usufructu antenuptialis donationis privatur.
Item e & ea, quæ suscepta liberorum tutela, contra sacramen-
tum, secundo nubit, non prius tutorem petens, & rationem red-
dens, & exolvens omne quicquid debet. Sed hodie f ulteriore
jure sacramentum ab ea non exigitur, sed contractus nuptius a tu-
tela repellitur.

2. Idem Augusti Eutropio P. P.

Si g qua ex foeminis perditio marito, intra anni spatium
saltem festinaverit nubere, (parvum enim tempus h post
decem i mentes k servandum adijcimus: tamen li id-
ipsum exiguum putemus) probroli l inusta notis, ho-
nestioris nobilisque personæ decore & jure privetur: at-
que omnia, quæ de prioris mariti bonis, vel jure sponsa-
lium m, vel iudicio defuncti conjugis consecuta fuerat,
amittat. Dat. 3. Kal. Jun. Constantinop. Eucherio & Sya-
gio Conf. 381.

De his, quæ reservanda sunt liberis primi matrimonii, & de suc-
cessionem in bonis eorum, & quibus modis transientes ad se-
cundas nuptias cohercentur.

3. Idem AAA. Floro P. P.

Foemina n, quæ susceptis ex priore matrimonio filiis,
ad secundas || post tempus luctui statutum || transie-
rent nuptias, quicquid ex facultatibus priorum marito-
rum sponsalium jure, quicquid etiam nuptiarum solen-
nitate perceperint, aut quicquid mortis causa donationi-
bus factis, aut testamento jure directo, aut fideicommissi
vel legati titulo, vel cujuslibet munificæ liberalitatis præ-
mio ex bonis (ut dictum est) priorum maritorum o
fuerint adsecuta: id eorum ita ut perceperint, integrum
ad filios, quos p ex precedente conjugio habuerint,
transmittant, vel ad quemlibet ex filiis (dummodo ex
his tantum || sit, || quos tali successione dignissimos judi-
camus) in quem contemplatione meritorum liberalita-
tis suæ iudicium mater crediderit q dirigendum Nec
quicquam exdem foemina ex iisdem facultatibus alic-
nandum in quamlibet extraneam personam, vel succes-
sionem ex alterius matrimonii conjunctione suscep-
tam, præsumant: atque habeant potestatem possi-
dendi tantum || atque fruendi || in diem vitæ, non

etiam alienandi a facultate concessa. Nam si quid ex
iisdem rebus in alium quemlibet fuerit ab ea translaturum:
ex maternis redintegrabitur facultatibus, quo illibata ad
eos, quos statuimus liberos, bona & incorrupta perve-
niant.

1 || Illud etiam addimus || huic || legi, ut si aliquis ex
iisdem filiis, quos ex priore matrimonio susceptos esse
constabit, forte decesserit, matre jam secundis nuptiis fu-
nestata b, aliis etiam ex eodem matrimonio progenitis
liberis superstitibus, id, quod per eandem successionem
ab intestato, vel ex testamento suæ posteritatis mater vi-
debitur consecuta, in diem vitæ suæ pro tibi debita por-
tione sola c tantum possessione delata, omne his, qui su-
pererunt, ex priore susceptis matrimonio filiis relinquit:
nec super istiusmodi facultatibus testandi in quamlibet
extraneam personam, vel quicquam alienandi habeat po-
testatem.

† Quod si nullam ex priore matrimonio habuerit suc-
cessionem d, vel natus native decesserint: omne quod
quoquo modo perceperit, pleno proprietatis jure obtineat,
atque in his nanciscendi e dominii, & testandi circa quem
voluerit, liberam habeat facultatem. Dat. 6. Kal. Jun. Con-
stantinop. Antonio & Syagio Conf. 382.

In authent. de nupt. §. si vero expectet. coll. 4. tit. 1.
Novell. 22. cap. 23.

In donatione propter nuptias, etiam si alius pro viro dederit,
deserit eam proprietatem.

In authent. coll. constit. & §. quibus supra. versic. ve-
nient autem talia. Nov. ead. c. 25.

Utrum hoc æqualiter f inter liberos lege distribuitur, non
arbitrio parentis permittitur.

In authent. de nupt. §. hinc nos. collat. 4. tit. 1. Nov. 22. cap. 46. &
de non elig. secun. nuben. §. cum igitur. colla. 1. tit.
2. Novell. 2. cap. 3.

Ex testamento quidem succedit mater liberis suis, quæ con-
voluta ad secundas nuptias, sicut institutus quilibet. Ab in-
testato quoque vocatur, si ante mortem filii siue postea secundas
ineat nuptias: Sed ab intestato eorum solum usufructum perci-
pit, quæ ex g paterna substantia ad filium pervenerunt: Quan-
tum vero ad antenuptialem donationem pertinet, erit similiter,
ut in residuo: omnino ingratitudine & hoc contra matrem fra-
tresque inspecta.

In authent. de non elig. §. hoc autem. collat. 1. tit. 2. Nov. 2.
c. 2. & de nupt. collat. 4. tit. 1. §. quoniam autem
infirmas. Nov. 22. cap. 26.

Sed & si quis ex his præmoriatur absque progenie, redit ad ma-
trem dominium: quantum acquiratur ex pacto non existentium
liberorum: residuum autem conceditur quibuslibet defuncti ha-
redibus: Si quid ergo ex his alienaverit: pro superscripta por-
tione confirmatur alienatio: quare si sola heres existiterit, in soli-
dum ad ipsam redit, vel alienationem sequitur.

Ex quocunque conjugio suscepti filii, a suis parentibus colla-
tas sponsalium largitates sibi vindicant præ-
cipuas. Bald.

4. Imp. Honor. & Theod. AA. Mariniano P. P.

Cum aliis h sanctionibus iusserimus materna bona in-
tegra ad liberos pervenire, quod tamen mulier mariti
largitate percepit, || id || ex eo tantum liberi conjugio pro-
creati tibi speciale tanquam paternum noverint || patrio-
nium || vindicandum. Itaque si habens filios ad secundas
nuptias fortasse tranierit: sponsalium largitatem i, quam
vir secundus contulit in uxorem, tantummodo filii, qui ex
secundo matrimonio suscepti sunt, pro soliditate possi-
deant: nec pro sit liberis ex priore susceptis matrimonio,
quod mulier ad tertia minime vota migraverit. Quod si
posterior vi sine liberis ex eodem matrimonio susceptis
decesserit, quicquid ab eo ex sponsalium largitate uxor
fuerit consecuta, id sibi iurique suo sciat esse collatum,
etiam si ex priore matrimonio donator filios reliquisset do-
ceatur. Ad materne sane veniens vel ex hoc vel ex quo-
li-er alio titulo facultates omnis posteritas, ex quocunque
suscepta viro, pro debita sibi portione, ut a matre, vel spon-
tanea largitate, vel per testamentum ejus fuerit collata
possideat. Nos enim hac lege id præcipue custodiendum
esse decernimus, ut k ex quocunque conjugio suscepti filii, patrum suo-
rum sponsalium retineant facultates. Dat. 3. Non. Novembr. Ravenna,
Hon. 13. & Theod. 10. AA. Conf. 422.

Ut mater transiens ad secunda vota, lucra prioris matrimonii tenetur reservare fi-
liis ejusdem matrimonii: ita vir quoque transiens ad secunda vota, tenetur
reservare filiis ejusdem matrimonii lucra dotis. Bald.

5. Imp. Theod. & Valent. AA. Florentio P. P.

Generaliter censuimus, quocunque casu Constitutiones ante hanc
legem mulierem liberis communibus, morte mariti matrimo-
nio dissoluto, quæ de bonis mariti ad eam devoluta sunt, servare
sanxerunt: iisdem casibus maritum l quoque, quæ de bonis mulieris
ad eam

2 l. 6. §. 1. inf. de
eod. l. 2. inf. de
indicta viduata-
re. Novell. 22. c.
25.

b Parum honeste
de secundis nu-
ptiis id dicitur.
c Quod mater ex
filiis prioris ma-
rimonii successi-
one lucratur,
ejus proprietate
ceteris defuncti
fratribus tenetur
servare: si nulli
sint, potest id a-
lienare, deque co-
testari.

d Id est, nulli li-
beros.
e l. 6. §. 2. l. 2.
§. 3. inf. eod.

f Meritis omnia
sic intelligitur,
qui non est deme-
ritus. l. 24. l. 77.
§. 25. ff. de leg. 2.
g orig. bonorum
consideratur.

h quæ non ex-
tant:
i Id est, donatio-
nem propter nu-
ptias dixi ad l. 3.
sup. de donat. an-
te temp.

k Nov. 22. cap.
29. l. 4. ff. ad St.
Tertul.

l Nov. 2. cap. 2.
Nov. 22. c. 25.

m Nov. 22. cap.
29. l. 4. ff. ad St.
Tertul.

n Nov. 2. cap. 2.
Nov. 22. c. 25.

o Nov. 22. cap.
29. l. 4. ff. ad St.
Tertul.

p Nov. 22. cap.
29. l. 4. ff. ad St.
Tertul.

q Nov. 22. cap.
29. l. 4. ff. ad St.
Tertul.

r Nov. 22. cap.
29. l. 4. ff. ad St.
Tertul.

s Nov. 22. cap.
29. l. 4. ff. ad St.
Tertul.

t Nov. 22. cap.
29. l. 4. ff. ad St.
Tertul.

u Nov. 22. cap.
29. l. 4. ff. ad St.
Tertul.

v Nov. 22. cap.
29. l. 4. ff. ad St.
Tertul.

w Nov. 22. cap.
29. l. 4. ff. ad St.
Tertul.

x Nov. 22. cap.
29. l. 4. ff. ad St.
Tertul.

y Nov. 22. cap.
29. l. 4. ff. ad St.
Tertul.

z Nov. 22. cap.
29. l. 4. ff. ad St.
Tertul.

aa Nov. 22. cap.
29. l. 4. ff. ad St.
Tertul.

ab Nov. 22. cap.
29. l. 4. ff. ad St.
Tertul.

ac Nov. 22. cap.
29. l. 4. ff. ad St.
Tertul.

ad Nov. 22. cap.
29. l. 4. ff. ad St.
Tertul.

ae Nov. 22. cap.
29. l. 4. ff. ad St.
Tertul.

af Nov. 22. cap.
29. l. 4. ff. ad St.
Tertul.

ag Nov. 22. cap.
29. l. 4. ff. ad St.
Tertul.

ah Nov. 22. cap.
29. l. 4. ff. ad St.
Tertul.

ai Nov. 22. cap.
29. l. 4. ff. ad St.
Tertul.

aj Nov. 22. cap.
29. l. 4. ff. ad St.
Tertul.

a Pater lucra dotalia communibus liberis servare tenetur.

b Donata propter nuptias uxori, plerumque a muliere in dotem rediguntur.

c Pater, bonorum filii legitimus est administrator.

d l. 3. sup. eod. l. 8. inf. de repud. Ho. die adempta licentia est. Nov. 2. c. 1. Nov. 22. c. 35.

e l. 1. in fin. sup. de fid. infirm. c. 6. de reg. in 6.

f Secundas nuptias, qui non contrahunt, iurum nuptialium commodorum in solidum consequuntur, ut hic et l. 8. §. 5. inf. eod. Hodie pro virili portione. Nov. 127. c. 3.

g Albino.

h hanc legem Justinianus allegat. Nov. 22. c. 8.

i Potestne hanc legem statuto tolli? posse existimat & probat Rol. a Valle tract. de lucro nuptiali. g. 24. Quæ vera, si statuto cautum fuerit, ut maritus dotem lucretur, existens etiam liberis ex eo matrimonio. Quid si nominatum statuto id expressum non fuerit, sed ex sententia tantum statuti colligi poterit? Idem dicendum putat Rolandus quod superiore casu dictum est, posse enim non modo expresse, sed & tacite huic legi derogari. g. 25. Quid? huic legi tacite num videtur derogatum, si statuto cavebitur, maritum dotem lucrari, uxore proximioris sine liberis, hoc non addito ex primo vel secundo matrimonio? Idem autor putat, formula superiore, non derogari huic legi. g. 26. Quid? statutum lucranda dotis habetne locum in dote constituta secundo marito ab

ad eum devoluta sunt, morte mulieris matrimonio dissoluto, communibus & liberis servare. Nec interest, si alter pro marito donationem ante nuptias, vel pro muliere dotem crediderit offerendam. Hoc observare precipimus, licet res ante nuptias donata (ut adsolet fieri) in dotem a muliere redigantur. Dominium autem rerum, quæ liberis per huius legis, vel præteritarum Constitutionum auctoritatem servantur, ad liberos pertinere decernimus. Itaque defuncto eo, qui eas liberis servabat, extantes ab omni possessore liberi vindicabunt: consumptas || vero || ab hæredibus ejus exigent, qui eas servare debuerant. Alienandi sane, vel obligandi suo nomine eas res, quæ liberis servari præcepta sunt, eis, qui referantur sunt, adempta licentia est. Negotia vero liberorum & patri utiliter administrare concedimus. Dividendi quoque res inter eos liberos ipsius parentibus pro suo arbitrio, vel eligendi quem voluerint, licentiam & non denegamus.

¶ In his autem casibus, in quibus res ut paternas mater liberis communibus servare præcepta est, (hoc est, ubi morte mariti matrimonio dissoluto, mulier ad alias nuptias pervenerit) vel ubi || res || ut maternas patrem liberis communibus servare censuimus: (hoc est, ubi morte mulieris matrimonio dissoluto, vir ad alias nuptias venerit) si hæreditatem ejus parentis, qui prior mortuus est, non adierint liberi, licebit eis tanquam ejus tantum res fuerint, qui posterior moritur, eas sibi vindicare, scilicet si ejus, qui posterior moritur, hæreditatem crediderint adeundam: ne & quod favore liberorum indutum est, quibusdam casibus ad læsionem eorum videatur inventum.

In auth. de nupt. §. si vero expectet. & §. quoniam autem infirmas, & §. deinceps. vers. soluto. col. 4. t. 1. Nov. 22. c. 23. 26. & 20.

Hæres lucro cedunt liberis, licet hæredes non sint patris, aut matris, aut utriusque, nisi fuerint ingrati, & probetur ingratitudo.

Finis Authentica.

Sequitur textus Codicis.

¶ Illud etiam humanis sensibus huic legi credimus inferendum, ut eo quoque casu, quo lucratur vel mulier res, quæ ad eam a marito perveniunt, vel maritus eas, quæ ex bonis mulieris ad eum transeunt: hoc est, ubi primum matrimonium alterius morte dissolvitur, nec superstes ad secundas nuptias pervenit, si res vel maritus, vel uxor, hoc est, qui superstes est, non consumpserit, vel alienaverit, (quod eis ad secundas nuptias non venientibus, quasi rerum dominis f. concessum esse non dubium est) liberis liceat res a patre profectas, ut paternas, a matre, ut maternas accipere. Dat. 7. Id. Septemb. CP. Theod. A. 18. & Festo g, Consil. 444.

In auth. neque virum quod ex dote. §. propterea igitur. col. 7. tit. 10. al. col. 8. tit. 1. Novell. 98. c. 1.

Uxore mortua, quod vir ex dote lucratur, filiis communibus omnimodo reservatur, quantum ad proprietatem, usufructu patri concessio. Idem est ex parte mulieris, si lucretur ex sponsalitia largitate. Item si aliter matrimonium solvatur, super iisdem lucris loquitur hac etiam Constitutio.

In auth. ut fratrum filii. §. quia vero mulieres. col. 9. tit. 10. al. 7. Nov. 127. c. 3.

Si tamen abstineat mater a secundis nuptiis, habebit & ipsa proprietatis portionem pro numero liberorum. Idem in patre obtinet & in omnibus ascendentibus a secundis nuptiis abstinentibus.

6. Imp. Leo & Anthemius AA. Erythrio P.P.

Hac h. Edictali i Lege in perpetu-

extranea mulieris persona? locum habebit: nec liberis primi matrimonii revocatoria actio ex hac lege competet. Cur? Is qui dotem dat, potest dotis restitutionem stipulari uti velit, & cui velit. Ibid. quæst. 27. Quid? num præfertur secundus maritus prioris matrimonii, si statuto ita caveatur, ut maritus dotem uxoris omni casu lucretur? præfertur. Ibid. quæst. 23. Idem fuerit, si cautum ita fuerit, ut moriente uxore sine filiis ex eo matrimonio susceptis, maritus dotem lucretur, quæst. 29. ut nihil teneatur de dote restituere quæst. 30. ut uxore proximioris sine liberis communibus, quæst. 31. vel sine filiis amborum quæst. 32. si permittente ita statuto dotem integram marito dederit & tradiderit: secus si eo casu neque dederit, neque tradiderit. quæst. 34. Quid si statuto lucrum dimidia dotis deferatur marito, uxore sine liberis proximioris, & altero capite statutorum, jubentur statuta stricte intelligi. An hoc posteriore prius interpretandum erit: ut in lucro dotis superstiti marito deferendo, sequamur hanc legem civilem, quæ non vult maritum lucrari dotem extantibus liberis prioris matrimonii? Ita censet Rolandus a Valle ibi. quæst. 35. Pone, statutum maritum lucrum dotis deferre in præjudicium liberorum prioris matrimonii, quaeritur utrum statutum locum habeat adversus dictos filios in aliena juris-

um & valitura sancimus, si ex prioris matrimonio a procreatis liberis pater materve ad secunda, vel tertia, aut ulterius & repetiti matrimonii vota migraverit: non sit ei licitum novercæ, vel vitrico, testamento, vel sine scriptura, seu codicillis, hæreditariis jure, sive legati, sive fideicommissi titulo plus & relinquere, nec dotis, aut ante nuptias donationis nomine, seu mortis causa habita donatione, conferre, nec inter vivos conscribendis donationibus, (quæ etsi constante matrimonio civili jure interdicta sint, morte tamen donatoris ex certis causis confirmari solent) quam filio vel filia, si unus, vel una extiterit.

¶ Quod si plures liberi fuerint: singulis æquas partes habentibus, minime plus quam ad unumquemque eorum pervenerit, ad eorum liceat vitricum novercamve transferri. Sin autem non ex æquis portionibus ad eodem liberos memoratæ transierint facultates: tunc quod non liceat plus & eorum novercæ vel vitrico testamento relinquere vel donare, seu dotis vel ante nuptias donationis titulo conferre, quam filius vel filia habet, cui minor portio ultima voluntate derelicta vel data fuerit, aut donata: ita tamen, ut quarta pars, quæ eisdem liberis debetur ex legibus, nullo modo minuat, nisi ex his causis, quæ de inofficioso excludunt querelam. Quam observationem in personis etiam avi, || vel avia ||, proavi & proavia, nepotum vel neptum, item pronepotum vel proneptum, sive in potestate, sive emancipati emancipatæ sint, ex paterna, vel materna linea venientibus, custodiri censuimus.

¶ Sin vero plus quam statutum est, || aliquid || novercæ vel vitrico relictum, vel donatum, aut datum fuerit, id, quod plus relictum vel donatum aut datum fuerit, tanquam non scriptum neque derelictum, vel donatum, aut datum sit, ad personas deferri liberorum, & inter eas dividi jubemus: omni circumscriptione, si qua per interpositam personam, vel alio quocumque modo fuerit excogitata, cessante.

¶ His illud adjungimus, ut mulier in his casibus, in quibus ante nuptias donationes, ceteras etiam res a marito ad se devolutas, secundum priorum legum statuta liberis communibus & ut paternas, servare compellitur: hoc est, ubi morte f. mariti matrimonio dissoluto ad alias nuptias venerit, immobilium rerum & mancipiorum g, annuarum quoque c. vilium h usufructu duntaxat vitæ suæ temporibus potiat, alienatione earum penitus interdicta. Mobilium vero rerum, justis pretiis aestimatione i habita per eos, quos utraque pars elegerit arbitros judicatos, interposito sacramento, simili modo usufructum habeat, si & idoneam fidejussionem præbuerit, quod easdem res mobiles, vel earum precium filiis & filiabus ex eodem matrimonio procreatis, vel post mortem eorum nepotibus & neptibus ex iisdem liberis procreatis, sive omnibus, sive uno unave superstitite mori contigerit, secundum legum l modum restituat: vel certe si fidejussiones idoneas præstare distulerit, aut nequeverit: prædictæ res mobiles nondum matri a liberis traditæ, apud eosdem manebunt. Solutæ vero eidem matri, vel ab eadem detentæ restituentur liberis, si tamen ab his fidejussio idonea matri fuerit oblata, qua caveri debet, Quod eidem superstiti: ro usufructu earundem rerum mobilium, vel pretio, quo taxatæ sunt, usufructum nomine centesima partem tertiam in annuis quibuscumque temporibus præstare non different: ita || tamen ||, ut in eadem fidejussione hoc quoque caveatur, Quod a filiis filiabusve vel ex his progenitis liberis, si ante eandem

uni ex filiis primi matrimonii, cui minus reliquerit: & quod ultra reliquerit, & quod ultra reliquerit, non valet, sed inter liberos æqualiter dividitur. Salycet. Pone plus legatum esse marito ab uxore, & bonorum divisionem ex hac lege ad æqualitatem inter vitricum & privignos redigi: quaeritur, an in viriles partes inter eos bona defunctæ mulieris dividantur? An vero, liberi prioris matrimonii prius detrahere suam legitimam possint, ut ea detracta in eo, quod supererit, fiat inter eos & vitricum divisio? Rolandus a Valle tract. de lucro nupt. quæst. 17. num. 3. censet argum. Novell. de nupt. c. optime. 27. liberos prius detrahere legitimam: exinde bona defunctæ inter eos dividi & vitricum. Movetur etiam quod liberi unum auxilium habeant jure naturæ: alterum, quod mater secundo nubat: ubi plura vide apud eundem: quo loco & hanc sententiam multis confirmat & contrariam evertit.

d dixi ad l. 18. sup. de donat. quæ nupt.

e Liberis prioris matrimonii res ab eorum patre propter nuptias donante acceptas mater servare debet.

f Nov. 68.

g Rusticorum, ut in l. 3. ff. de di. vers. temp. præscript.

h Annona civiles comparantur rebus immobilibus, ut hic. Idem interpretes statunt in rebus annuis, nisi tempus ad modicum constituti sint: alias immobilibus comparari volunt, nec alienari sine decreto, v. Molin. de usur. quæst. 37. n. 173. adde Gail. 2. obs. v. 19.

i Aestimatio facit venditionem. l. 1. ff. de estim. ad l. 1. ff. de jur. dot.

k Nov. 22. c. 2.

l secundum legum moderationem. inf. eod.

m i. e. usuras trientes.

n i. e. fatidabunt se reddituros res omnes, quas ex causis a patre matre lucrat, cetera transmittuntur ad hæredes suos.

ditione existentes: locum non habet. Id. g. 36. Idem si maritus promissit dotem restituere in omnem casum & eventum dotis restitutionem, ibi. quæst. 37. vel totam & integram dotem, ibi. 38. aut si lucro dotis, etiam statuario renuntiaverit. g. 39. Cita ut huiusmodi renunciatio lucris dotis non possit ab ipsis mariti creditoribus revocari ex Edict. do. ff. de his, quæ in fraud. cred. g. 40. Idem, si maritus de dote testari uxori permiserit (adeo ut huiusmodi permissionem ipse maritus retractare non possit) ibi. g. 41. Idem fuerit, si lucrum dotis statuario juramento interposito maritus promiserit restituere in omnem casum & eventum dotis restitutionem, renunciando præterea omnibus iuris & legum auxiliis: hoc enim casu statuto de lucro dotis renunciante aperte intelligitur. Ibidem quæst. 42.

z Corrigitur hæc lex per statuta. v. Menoch. 6. præsumpt. 48. num. 31.

a Aliud si vulgo concepit: hæc enim authentica hæc parte locum non habet in filiis vulgo conceptis. Bald. in l. cum pater. 77. §. mater. 2. ff. de legat. 2. Roman. singul. 237. Cremenis singul. 88.

b vide Novellam Constantini Porphyrogenetæ, c. 2.

c Coniunx transiens ad secunda vota non potest ullo titulo in secundum conjugem transferre plus quam reliquerit, non valet, sed

a ut & supra se-
cundum legum
modum. Hæc ver-
ba videntur adje-
cta a Triboniano
propter constitu-
tionem Justinia-
ni, quæ vult deduc-
ci id, quod ex casu
mortis liberorum
mater lucratur.

b mater præfer-
tur filiis in admi-
nistratione rerum
donatarum pro-
pter nuptias.

c Tacitis hypo-
thecis continen-
tur etiam futura
bona. In tacitis
hypothecis veni-
unt etiam futura
seu adquirenda
bona, ut hic. An &
jura & nomina?
veniant. Cyn. &
Bald. hic.

d Lucra nuptia-
lia matres liberis
servare tenentur:
quin pro eorum
restitutione bona
ipsarum matrum
presentia & futu-
ra tacite obligata
sunt. Bona ma-
trum liberis sunt
obligata pro re-
bus ab eorum pa-
tre ad eam trans-
latis.

e v. l. 3. in fin. 5.
eod.

f Amat liberos
quæ ad secundas
nuptias non trans-
it.

g Secundas ad
nuptias, qui non
transit, potest pro
suo arbitrio de
lucris nuptialibus
disponere. Nov.
22. c. 1. non aliena-
ta tamen, perti-
nent ad liberos,
etiam si parentum
hæredes non exi-
stant.

h l. 3. in fin. sup.
eod.

i l. 8. §. 1. inf. eod.

k Proprietates re-
rum donatarum
propter nuptias a
matre ad liberos
transferenda.
Quid, si unus li-
berorum moritur?
ejus liberi patrem
representant &
in ea fratres de-
functi excludunt,
l. 8. inf. eod. & ita
præmortuis filiis,
si nepotes exi-
stunt, succedunt in
lucra nuptialia
jure hæreditario
in stirpes. Novell.
22. c. 25. l. 3. inf.
de bon. qua lib.

l Lucra nuptia-
lia parentes libe-
ris in infinitum
tenentur servare:
In liberis tamen
unum eligere pos-
sunt & in eum id genus lucris conferre.

m Datur electio filio, ut partem, quam habet in donatione propter nuptias matri facta, transferat in quem velit liberorum suorum.

n sed ad liberos, ut l. 7. sup. eod.

o Rerum propter nuptias matri donatarum proprietates spectat ad ejus liberos. Unus libe-
rorum moritur relicta matre & liberis, quid juris? liberi matrem, id est, suam aviam ex-
cludunt in ea parte.

p l. 1. inf. de bon. qua lib.

matrem omnes eos obire contigerit, omnes res prædictæ mobi-
les secundum legum moderationem a matre, ut ad eandem lu-
crum lucrum redeat, restituantur.

† Erit itaque licitum utrilibet parti, quæ fidejussio-
nem præbuerit, si sibi commodum esse perspexerit, his
rebus mobilibus uti frui, easdemque dare mutuo, vel
obligare, vel vendere, ut ex his maxime liberi acquiren-
tes possint materno affectui sine suo incommodo deser-
vire.

† Sin autem utraque pars prædictam fidejussio-
nem simulaverit, aut forte offerre nequiverit, eadem res apud
b mulierem usque in diem vitæ suæ manebunt.

In authent. de non eligen. §. aliud. colla. 1. tit. 2. Nov. 2.
cap. 4. & in auth. de nupt. §. & quia parum. col. 4.
tit. 1. Nov. 22. c. 45.

Sed si aurum fuerit in donatione propter nuptias scriptum:
Scautio usurarum exponitur, non autem aurum exigitur: ni-
si forte viri substantia habeat aurum, & cetera, quæ scripta
fuerint.

Finis Authentica.
Sequitur textus Codicis.

2 ¶ Omnibus videlicet iisdem maritalibus facultati-
bus, his etiam, quas habet habiturave c est tanquam si
jure pignoris d vel hypothecæ suppositæ sint, super ea-
dem ante nuptias donatione vel rebus aliis ad eam ex ma-
riti substantia devolutis, ex eo die, quo eadem res ad
eam pervenerint, liberis obligatis: ut si quis post tradi-
tas matri, vel detentas ab ea res (si ita contigerit) con-
tractum aliquem cum eadem muliere inierit, quæ se re-
petitis nuptiis copulaverit: in vindicandis e iisdem sup-
positis rebus posteriores habeantur: liberis, qui ex eodem
matrimonio procreati sunt, & nepotibus neptibusque, qui
ex iisdem liberis geniti sunt, sine dubio præponendis.

3 ¶ Sin vero liberorum suorum affectione f servata
pater, materve ad alias nuptias migrare noluerit: neque
vir his, quæ de bonis uxoris ad se transeunt, neque mulier
rebus, quæ ex substantia mariti ad se pervenerunt, pro g
suo arbitrio uti, vel eas vendere, aut quocunque jure
vel modo alienare, vel pignoris jure seu hypothecæ,
si voluerint, obligare, utpote domini earum, prohibebun-
tur. Extantes autem prædictas res, si non fuerint aliena-
tæ vel consumptæ, vel suppositæ, licebit liberis vindica-
re h, etiam i non adeuntibus hæreditatem parentum.
Dat. 2. Kal. Mart. Martino & Zenone Conf. 469.

Filius transmittit ad descendentes jus vindicandi lucrum sibi
proveniens propter secundas nuptias patris vel matris, ascen-
dentibus & collateralibus exclusis: sed electionem habet, in quem
velit liberorum suorum lucrum illud transferendi. Non est igitur
hæc lex abrogata Nov. 2. Justiniani, qua matri electionem
admit, non autem ejus filio. Char.

7. Imp. Zeno A. Sebastiano P.P.

IN quibus casibus pater dotem, mater ante nuptias do-
nationem, vel alias res ad se ex altera parte devolutas,
filiis utriusque sexus servare præcepti sunt: si quem ex fi-
liis vel filiabus ante patris vel matris obitum mori con-
tingerit, (sive ante secundas nuptias, sive postea) filio vel fi-
lia, nepote vel nepte, vel pluribus, patre suo adhuc vivo,
vel matre superstiti, derelictis: portionem quæ defuncto
filio vel filia debebatur, vel lucrum ex ea, non ad fratres
vel sorores mortui, sed ad k filios ejus, vel filias, vel ne-
potes utriusque sexus, aut l pronepotes, avis vel proavis
superstitibus, pervenire decernimus: eligendi m videli-
cet, quos voluerint ex liberis superstitibus, non adempta
licentia. Dat. Kalend. Mart. Ello V. C. Conf. 478.

8. Imp. Justinian. A. Mennæ P.P.

SI quis prioris matrimonii filiorum ante secundas nuptias
patris vel matris mortuus fuerit, filiis a se, vel nepoti-
bus, vel pronepotibus relictis, partem ejus non n ad fra-
tres, vel, si nullus alius frater vel soror sit, ad patrem o,
vel matrem ejus pervenire, sed p ad filios, vel nepotes, vel
l pronepotes l ejusdem mortuæ personæ, sancimus: ut si.

ve unus, sive plures sint, eam a tantummodo partem vin-
dicare possint, quæ mortuo competat.

1 ¶ Illud b etiam certa sanctione definire censuimus,
ut si quis vel si qua ex alio matrimonio filiis procreatis,
minime ad secundas c nuptias venerit, eodem modo li-
ceat quidem genitori l vel genitrici l res ex prioris conju-
gio sibi acquisitas, quomodo d voluerit, alienare vel ad-
ministrare: Si quæ vero earum minime sint alienatæ, pos-
sunt liberi etiam e non adeuntes paternam vel maternam
hæreditatem eas vindicare.

2 ¶ Certum esse sancimus, quod etiam illa de cætero
videbitur earundem fuisse rerum alienatio, quæ in f testa-
mento g genitoris, vel genitricis, vel specialiter relin-
quendo, vel generaliter hæredem instituendo, facta sit.

In authent. de nupt. §. deinceps. & §. solut. col. 4. tit. 1.
Nov. 22. cap. 20.

Nunc autem, nisi expressim h transponat in alios, præsumi-
tur ipsi conservare talia lucra.

Finis Authentica.
Sequitur textus Codicis.

3 ¶ Talem vero licentiam l datam l filiis, ut etiam
non i adeuntes paternam vel maternam hæreditatem, lu-
cra vindicarent, quæ parens eorum ex matrimonio quod
secundo toro minime mutavit, sibi acquisita non alienavit,
nullo modo eis concedimus, si paternam vel maternam
hæreditatem ab intestato ex parte (si forte alii etiam ex
anteriori matrimonio morienti parenti filii sunt) sibi ac-
quisierint.

4 ¶ In illo etiam veterem sanctionem adimplentes,
præcipimus exemplo k matris, cujus res post secundas
nuptias filiis ex prioris matrimonio natis l in hypotheca l
suppositæ sunt, ad conservanda eis lucra, quæ ex prioris
matrimonio ad eam pervenerunt: patris quoque bona,
quæ habet habiturusque est, filiis ex prioris matrimonio
natis post secundas ejus nuptias, ad ea conservanda, quæ
ex eorum matre lucratus est, supposita esse. §. 5. Illius et-
iam patris, qui in sua potestate talem liberum l vel libe-
ros habens, maternam eis substantiam, vel ex materna li-
nea ad eos devolutam servare compellitur: bona iisdem
liberis m supposita esse ad conservandas easdem maternas
res decernimus: ita tamen, ut occasione talium hypothe-
carum, neque patris, neque matris administrationem filii
valeant perferunt n, vel aliquam eis movere super hoc
questionem: cum perspicui sit juris, etiam si alienata fue-
rint eorum bona, quæ extra memorata lucra, vel mater-
nas res sunt, jus hypothecæ integrum iisdem manere filiis.
Dat. 3. Id. Decemb. DN. Justiniano A. 2. Conf. 528.

Totum, quod ultra modum secunda conjugi datur vel relinquitur,
tanquam non datum liberis utriusque matrimonii
applicatur. Bald.

9. Idem A. Mennæ P.P.

QUoniam præterita o leges omnia, quæ liberis ex prio-
re matrimonio procreatis, mulier quidem secundo
marito, vir autem secundæ uxori dotis vel ante nuptias do-
nationis nomine, vel alio quocunque modo dederit, vel
reliquerit, his ampliora, quæ uni filio, vel filia ex ante-
riori matrimonio progenitis danda vel relinquenda sunt,
revocata ad solos filios, l vel filias l ex anteriore matri-
monio natos pervenire constituerunt, nullaque in hac par-
te filiorum ex secundo matrimonio natorum mentio facta
est: hoc quoque corrigentes, omnia quæ memorato mo-
do revocantur, non solum ad filios prioris matrimonii,
sed p etiam ad eos, qui ex secundis nuptiis nati fuerint,
pertinere & in capita inter omnes dividenda sancimus.

1 ¶ Ad hæc lucra, quæ marito vel uxori ex dote,
vel ante nuptias donatione occasione repudii accedunt,
indistincte post secundas eorum nuptias liberis ex
prioris conjugio procreatis ad similitudinem q ma-

k Ut bona matris secundo nubentis liberis (quibus lucra nuptialia reservari debent) tacite
obligantur, l. 6. §. 2. sup. eod. ita & patris, ut hic. Hoc tamen speciale est, Patrem non cogi
ad reddendam liberis rationem superiorum nomine. inf. eod.

l Liberum dixi numero unitatis, ut l. 33. ff. de pact.

m l. 12. §. 1. vers. Exceptis. inf. qui prior.

n Nota casum, in quo parens non tenetur ad reddendam rationem.

o l. 6. sup. eod.

p abrogatur eo pacto lex 6. sup. eod. Verum hæc nostra lex postmodum abrogatur per au-
thent. Ad eos. inf. eod. reducto usu d. l. 6.

q Statuta de lucris nuptialibus, soluto per mortem matrimonio, locum etiam habent ma-
trimonio per divortium soluto. l. 6. l. ult. inf. de repud. Novell. 98. cap. 1.

trimonii

a Nepotes suc-
cedunt in stirpes.

b Subrogati me-
lioris non sunt
conditionis, quam
hi sunt, quibus
subrogantur.

c Qui non trans-
it ad secunda vo-
ta, potest de lucris
nuptialibus dispo-
nere. Bald. Est, qui
ita interpretatur:
Caja suscepit ex
Titio liberos, ea-
dem postea nu-
psit Sempronio, a
quo res variæ
donatione pro-
pter nuptias acce-
pit. Mortuo Sem-
pronio manet vi-
dua? Potest Caja
alienare, quo vo-
luerit modo, res
donatione pro-
pter nuptias a
Sempronio acce-
ptas, etiam si libe-
ros ex Titio nu-
psit habeat.

d etiam per te-
stamentum: quæ
de re vide §. 2. j.

e l. 6. in fin. 5. eod.

f Alienationis
verbo etiam in-
telligitur aliena-
tio per testamen-
tum, seu testa-
mentaria. l. 69. §.
3. ff. de leg. 2. l. 1. §.
de fundo dotali.
l. 28. l. 67. ff. de
verb. signifi. Imo
institutio non
concinetur. l. 38.
ff. de legat. 3.

g olim parens
non transiens ad
secunda vota, lu-
cra nuptialia alie-
nare poterat non
tantum inter vi-
vos, sed etiam te-
stamento, per le-
gatum aut fidei-
commissum aut
generalem insti-
tutionem. §. 1. f.
eod. l. 5. in fin. sup.
eod. Hodie spe-
cialiter tantum
non per genera-
lem institutio-
nem, Authent.
prox. inf. eod. & ita
hic §. abrogatur.

h Alciatus hinc
colligit, Parentes
alienantes bona,
generaliter præ-
sumi reservasse
lucra matrimonii
filiis suis: nisi ex-
pressim ea alie-
nent. i. præsumpt.
5.

i Liberi adven-
tes pro parte hæ-
reditatem patris
nam vel mater-
nam, lucra nu-
ptialia alienata
revocare non pos-
sunt.

a Qui injuriam passi sunt. Res ita habet: Qui ad secundum matrimonium transiit, non potest ad secundam conjugem, dotis vel sponsalicia donationis, vel quo alio titulo plus transferre, quam in unum ex liberis prioris matrimonii cui minus reliquerit. Quid, si plus datum sit? Id quod ultra modum erit, revocatur, pertinetque non ad liberos primi & secundi matrimonii, sed eos tantum liberos, qui offensi sunt pertransitum ad secunda vota, i. e. ad priores liberos. Bald.

b Ingrati liberi merito exheredantur.

c l. 6. sup. eod.

d Ingrati liberi non admittuntur ad lucra nuptialia liberis primi matrimonii a lege data. Ideoque iuste exheredati liberi in superflui partem non veniunt, neque ex parentis bonis tantum, quantum vitrico aut novercæ parens dedit: imo, nihil vindicare possunt. Exhereditatio enim extinguit omne jus filii, idque adjicitur l. 6. sup. eod. quæ vetat filio relinqui minus legitima: hæc vero ne minus quam vitrico aut novercæ utrumque admittitur exhereditato.

e Innocens po-
teritas nullis affi-
cienda est inju-
riis.

f Perspice id e-
venit, ut parentes
secundi, quam
prioris matrimo-
nii liberos magis
diligant.

g Ingratitudo in-
telligitur cum ef-
fectu. Novell. 22.
c. 27.

h Ingratum qui
dicit, probare te-
netur, Nov. 115.
nec enim statim
modo patris testa-
mento. arg. l. 4. ff.
de inofficio.

i Justinianus me-
minit hujus Con-
stitutionis Nov.
22. c. 68.

k Casus orbita-
us sive mortis li-
berorum, dotis
vel donationis
propter nuptias
lucrandæ pro par-
te vel in totum.

Casus ii sunt, di-
vortii, mortis, orbitatis, sive mortis liberorum. Inde casus absolute pro lucro nuptiali,
l. ult. inf. de jure dot. ut casus dotis, casus militiæ.

Codex

trimonii morte dissoluti servari, nec de cetero repudii causam requiri, vel aliam in ea re exquisitionem fieri. Datum Id. April. Constantinopol. Decio V. C. Conf. 486.

In auth. de nupt. §. 1. & §. nec illud, & §. optime.
col. 4. tit. 1. Novell. 22. cap. 1. 29.
c. 27.

Ad eos solos a etiam nunc pertinet: & si quis ex eis promo-
ritur relicta sobole, portio ejus ad eam defertur.

ro. Idem A. Demostheni P. P.

Cum apertissime legibus caveatur, ingratos & liberos a majorum suorum hæreditate merito esse repellendos, si hoc idem in suis elogiis conscripserint, & revera hoc fuerit revelatum: reclamare videtur hujusmodi sanctioni divalis Constitutio e Leonis inclytæ recordationis, quam super filiis ex priore matrimonio procreatis conscripsit. Nam cum necessitas est patri, vel matri, qui ad secunda vota migraverit, tantum præstare per quamcunque causam secundo marito, vel novercæ, quantum filio vel filia ex anterioribus nuptiis progenitis, qui partem minimam habiturus est, reliquerit: maxima iniquitas ex hac Sanctione contra genitores efficiebatur. Liberi etenim scientes, quod omnimodo aliquid sibi a genitoribus suis etiam nolentibus relinquendum est, & tantum, quantum secundus maritus, vel noverca acceperit, omni licentia & lascivia suos genitores injuriis adiciebant. Quapropter sancimus, ingratos & revera liberos neque hoc beneficium, quod divalis Constitutio Leonis Augustæ memoriæ eis præstitit, in posterum posse sibi vindicare, sed quasi ingratos ab omni hujusmodi lucro repelli.

† Quam observationem in personis etiam avi & avia, || proavi & proavia ||, nepotum, vel neptium, item pronepotum, vel proneptium, sive in potestate, sive emancipati emancipatæ sint: ex paterna vel materna linea venientibus, custodiri censemus.

† Sed quemadmodum genitoribus providemus, ita & innocuam e posteritatem nullis affici injuriis patimur: ut non genitores, qui sese secundis nuptiis devoverint, irrationabile odium ad priores f liberos forsitan habentes, sine justa ratione eos ingratos || vocare || concedantur.

† Eos etenim liberos hujusmodi beneficio defraudari volumus, qui re g ipsa ingrati circa suam antiquitatem ab hæredibus genitorum liquidis b & indubitatis probationibus convicti fuerint, ex ejusmodi casibus, qui antea priscis legibus enumerati sunt. Dat. 15. Kalend. Octob. Chalcedone, Decio V. C. Conf. 486.

In 28. lib. ΒΑΣΙΛΙΚΩΝ fit mentio XI. Constitutionis hujus tituli, quæ ipsius quidem est Justiniani, sed ab eo abrogata Novell. 2. in qua etiam illius meminit: illam vero cum ex ipso ΒΑΣΙΛ. libro, tum ex Novell. Justiniani fuisse constat de hæreditatibus filiorum, quorum matres ad secundas venerant nuptias, si ipsi ante eas intestati decesserint.

† In eodem ΒΑΣΙΛ. libro fit etiam mentio XIV. Constitutionis hujus tituli, quæ ipsius est Justiniani; eam Cujacius Latinam edidit in Comment. ad Nov. Justiniani: quem secuti, illam sic restitimus. Char.

II. Idem A. * i

SI filii, quorum parentes ad secundas venerant nuptias, ante eos decesserint, proprietates lucrorum nuptialium ad filiorum hæredes etiam extraneos testamento scriptos perveniet: deducto eo, quod in casum k orbitatis parentem lucrari convenit; quod etiam pro rata observatur uno ex pluribus filiis ante parentem mortuo. Sed si parens lucra nuptialia alienaverit, & ad secundas nuptias venerit, nec eum liberi hæredem instituerint, valebit alienatio ad finem ejus, quod in casum mortis liberorum lucrari parens, qui alienavit, debuit, & reliquum revocabitur ab hæredibus defunctorum liberorum. Dat. *.

Cum recitat primum hujus legis caput Cujacius, hæc adjicit quæ tamen potius pro interpretatione accipienda videntur: Nam pars, quæ ei competebar, transit ad hæredes ejus, sive fratres sint sive extranei, deducto tantum eo pro rata quod apud parentem ex casu orbitatis sive morte liberorum remanere debet.

Verum Græcam hujus Constitutionis epitomen ab Ant. Augustino editam relinquimus. Char.

Græca Constitutio. Ejus particulam hanc retulit
Ant. August.

Secundo nubens aut uxorem ducens, prioris matrimonii lucra ipsius liberis præmortuis habeat, & vindicet ab his, qui habent.

SI a SECUNDO NUPSERIT MULIER,
CUI MARITUS USUMFRUCTUM RE-
LIQUIT.

TITULUS X.

1. Imp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. ad Tatianum
Præfectum prætor.

SI usumfructum maritus rerum b suarum decedens uxori reliquerit, eaque in secundas nuptias confortiumque convenerit: usumfructum, quem ex prioris marito consecuta fuerit, amittat c: atque eum filii ex eo die, quo nupserit, mature restituant. Quod si liberos ex priore matrimonio adhuc imbecillitas habebit infantia, nec muniat || eos || tutoris auxilium, ac per hujusmodi occasionem mater, quæ relicta fuerant, usurpaverit, omnia legitime repetantur, || & || cum competentibus fructibus ad liquidum deducta ratione restituat. Hæc de usufructu, quem vir extremam constituens voluntatem, de rebus propriis uxori reliquerit.

† De usufructu vero rerum ante nuptias donatarum ea observari, quæ anteriores Constitutiones decreverunt, sancimus. Dat. Idib. Martii, Arcad. A. 2. & Rufino Conf. 392.

In authent. de nupt. §. si vero solum. col. 4. tit. 1. ex
Novell. 22. c. 32.

Hoc locum habet, si datus vel relictus fuerit ea lege, ut ex secundis nuptiis interiret: alioquin perseverat, sive relictus esset: sive donatus, quibus casibus licuit. Sed usufructus in dote, sive ante nuptias donatione lege permissus, non potest a testatore derogari.

DE DOTIS d PROMISSIONE e ET
NUDA POLlicitatione f.

TIT. XI.

De quantitate omiſſa.

1. Imp. Alexand. A. Claudiz g.

FRustra existimans actionem tibi competere, quasi promissa dos tibi, nec præstita sit, cum h neque species ulla, neque quantitas promissa sit, sed i hæc nuptiali instrumento adscriptum, Quod ea quæ nubebat, dotem dare promiserit. PP. Kal. Aug. Pompeiano & Peligno k Conf. 232.

De usuris.

2. Imp. Gord. A. Herodoto P. P.

SI pro dote promissa usuras l dare fover tuus sponndit: id, si quod deberi ostenderis, competens judex solvi tibi præcipiet. PP. 12. Kal. Septemb. Pio & Pontiano Conf. 239.

De quantitate commissa in arbitrium stipulatoris.

3. Idem A. Claudio || P. P. ||

SI cum ea, quæ tibi matrimonio copulata est, nuberet, sis m, cujus meministi, dotem tibi non addita quantitate, sed quodcumque n arbitratus fuisset, pro ea daturum se rite promissit, & interposita stipulationis fidem non exhibet: competentibus actionibus usus, ad repromissi emolumentum jure judiciorum pervenies. Videtur enim boni o viri arbitrium stipulationi insertum esse. PP. Kal. Jan. Sabino & Venusto Conf. 241.

Verum hæc sententia Accursio displicet & Forcatulo 2. Cupidin. n. 8. & 9. putat itaque matrimonium hac lege indefinitæ dotis promissionem ad omnium bonorum dotem extendere (cum id nulla lege prohibeatur. l. 4. ff. de jure dot.) voluisse: ac si Imperator diceret, valet promissio dotis: sed frustra nimiam dotem tibi esse præstandam opinaris. Alii putant hac lege id in-
aui, indefinitam dotis promissionem nullius fore momenti, nisi privilegio vel beneficii Principis adjuvetur promissio, sed Fajus apud Paponem, i. Notar. 4. cap. de contract. de marriage, Harmenopoli distinctionem tueretur, cujus hanc esse rationem putat: Interesse mulieris quoties ipsa dotem promissit, dotis promissionem ad quantitatem minimam redigere, ut reliqua bona sint ei paraphernalia. Contrarium eveniret, quoties aliquis dotem mulieris nomine marito promissit, ne alioquin indotata maneat. Sincerior est & æquior, meo judicio, Forcatuli sententia, minus tamen textui videtur respondere.

i Dotem promittere, & dotem dare promittere, seu solemniter dicere hic distinguuntur, adde Forcatulum in Cupidine Jurisperito, Costanum tractat. de dotibus, cap. 4. in fin.

k Feliciano, ita legi oportet. 1 Usuras dotis qui promittit, dotem ipsam promittere videtur. l. 31. §. 1. ff. de donat. inter virum. m subaudi, extractus ut Theodorus Græcus interpretatur. n vide l. 1. sup. eod. l. 69. §. 4. ff. de jure dot.

o l. 22. in fin. ff. de reg. jur.

a L. 1. n. 3. C. Theod.

dos, 9.

b Ususfructum rerum suarum maritus uxori relinquit, vel rerum ante nuptias donatarum. Priore casu veteri jure mulier secundo nubendo ususfructum amittit, qui ad filios defuncti revertitur. Posteriore, non amittit, sed post obitum ejus ad filios ejusdem defuncti redit. Hodie, ususfructum ita demum amittit mulier, si ita relicto accepit, ut per secundas nuptias eum amitteret. Auth. prox.

c Secundas qui olim auspiciis contrahat, relicto vel concessum sibi a priore conjugis ususfructum bonorum omnium amittebat, & liberis prioris matrimonii integrum restituebat. id quidem abrogatur Authentica proxima.

d de dotibus 3. C. Theod. 13. & 4. Herm. 8. Ulp. 6.

e De dictione dotis vide Ulp. 6. §. 2.

f ex qua nascitur actio. l. 4. l. pen. j. eod. l. 1. §. pen. C. de solut. dos.

g Claudio: ita legendum est. scribit enim ad maritum Imperator.

h Dos incerta, re & genere, ex pacto nudo peti non potest, etiam si nudum pactum in scriptis sit redactum, cum possit mulier vel vilissima quedam dotis nomine exhibere. vel ita: Dotem promittente muliere non adjecit quantitate, aut certa expressa, quæ in dotem datur, inutilis est promissio, cum possit mulier, vel vilissima quidpiam dotis loco dare.

4. Herm. 8. §. 44. Imo peti potest. l. 3. inf. eod. l. 69.

5. 4. ff. de jure dot. Harmenopulus 4.

§. 4. refert ad patrem pro filia dotem pollicentem: hanc legem ad ipsam filiam.

6. Herm. 8. §. 44. Imo peti potest. l. 3. inf. eod. l. 69.

7. 4. ff. de jure dot. Harmenopulus 4.

§. 4. refert ad patrem pro filia dotem pollicentem: hanc legem ad ipsam filiam.

8. Herm. 8. §. 44. Imo peti potest. l. 3. inf. eod. l. 69.

9. 4. ff. de jure dot. Harmenopulus 4.

§. 4. refert ad patrem pro filia dotem pollicentem: hanc legem ad ipsam filiam.

10. Herm. 8. §. 44. Imo peti potest. l. 3. inf. eod. l. 69.

11. 4. ff. de jure dot. Harmenopulus 4.

§. 4. refert ad patrem pro filia dotem pollicentem: hanc legem ad ipsam filiam.

12. Herm. 8. §. 44. Imo peti potest. l. 3. inf. eod. l. 69.

13. 4. ff. de jure dot. Harmenopulus 4.

bb

De

2 Plus ex causa dotis, qui se rece-
pisse confiteretur,
quam recepit ad
supplementum
dotis, agere potest.
v. *Synops. Basil. 29.*
tit. 1. cap. 38. &
4. Harm. 8. §. 15.
αὐτὸς τὸν εἰς
ἀπορία δὲ δὲ
τὸν.

b facit lex 12. §.
3. in fin. ff. de pact.
dot.

c Ex promissio-
ne dotis agi ma-
ritus non mulier,
secus in legato.
l. 69. §. 2. ff. de leg.
1. Ex nuda pro-
missione dotis pe-
tere dotem debet.
4. Harm. 8. §. 13.
ex quavis promissio-
ne petitionem
dos habet, etiam si
stipulatio non
præcedat. *Synops.*
ib. cap. 25.

d l. 3. c. Theod.
eod. adde Harm.
aloco.

e etiam si dictio
vel stipulatio, &c.
d. l. 3. Tribonianus
verbum, *dictio*,
fuit propter
sublatam solemnita-
tem dotis di-
cende. idem fa-
ctum in l. 1. §. de
jur. dot. Dos au-
tem dicebatur so-
lemnibus verbis
sine stipulatione.
v. l. 48. ff. de jur.
dot. veluti ita de-
cem doti tibi e-
runt, l. 59. ff. de ju-
re dot. aut, quod
mihi debes, doti
tibi erit. l. 44. §. 1.
l. 46. §. 1. l. 57. ff. de
jur. dot. & dixi ad
Ulp. §. 1. c. seq.
f l. 35. §. 5. inf. de
don.

g aliam distin-
ctionem vide in
Nov. Leon. 21.

h Pater dotans
filium vel donans
propter nuptias,
suis ex bonis in
dubio dotare aut
donare intelligi-
tur, non ex bonis
filii, filieve, cui
donat, quantum-
vis ipsi liberi sint
locupletes. l. 5.

§. 12. ff. de jure
dot. c. 4. Harm. 8.

i. *αὐτὸς τὸν εἰς*
ἀπορία δὲ δὲ
τὸν.

ii. *δὲ δὲ τὸν εἰς*
ἀπορία δὲ δὲ
τὸν.

iii. *δὲ δὲ τὸν εἰς*
ἀπορία δὲ δὲ
τὸν.

iv. *δὲ δὲ τὸν εἰς*
ἀπορία δὲ δὲ
τὸν.

v. *δὲ δὲ τὸν εἰς*
ἀπορία δὲ δὲ
τὸν.

vi. *δὲ δὲ τὸν εἰς*
ἀπορία δὲ δὲ
τὸν.

vii. *δὲ δὲ τὸν εἰς*
ἀπορία δὲ δὲ
τὸν.

viii. *δὲ δὲ τὸν εἰς*
ἀπορία δὲ δὲ
τὸν.

ix. *δὲ δὲ τὸν εἰς*
ἀπορία δὲ δὲ
τὸν.

x. *δὲ δὲ τὸν εἰς*
ἀπορία δὲ δὲ
τὸν.

xi. *δὲ δὲ τὸν εἰς*
ἀπορία δὲ δὲ
τὸν.

xii. *δὲ δὲ τὸν εἰς*
ἀπορία δὲ δὲ
τὸν.

xiii. *δὲ δὲ τὸν εἰς*
ἀπορία δὲ δὲ
τὸν.

xiv. *δὲ δὲ τὸν εἰς*
ἀπορία δὲ δὲ
τὸν.

xv. *δὲ δὲ τὸν εἰς*
ἀπορία δὲ δὲ
τὸν.

De parte non soluta.

4. Imp. Diocletian. & Maximian. AA. & CC. Rufo.

SI voluntate dotantis in dotali instrumento plura a tibi
stradita scripsisti, quam suscepisti: intelligis de b his
quæ defunt, petendis, pactum esse consecutum. S. Nonis
Aprilis, AA. Conss.

Cui datur actio.

5. Idem AA. & CC. Dasumianæ.

SI pater marito tuo stipulanti promiserit dotem, non tibi,
sed c marito contra successores soceri competit actio.
Dat. 8. Kal. Decemb. AA. Conss.

De verbis, de scriptura, de nudo pacto.

6. Imp. Theod. & Valent. AA. Hierio P.P. post alia.

AD d exactiorem dotis, quam semel præstari placuit,
aqualiacunque sufficere verba censemus, || si scripta
fuerint, si non, || etiam si e stipulatio f in pollicitatio-
ne rerum dotalem minime fuerit subsecuta. Dat. Kal.
Mart. Constantinop. Felice & Tauro Coss. 428.

Ex quibus bonis dotem filia dedisse pater intelligatur.

7. Imp. Justinus A. Joanni P.P.

SI pater dotem pro filia simpliciter dederit, vel || pro || fi-
lio ante nuptias donationem fecerit, habeat autem filius
vel in potestate constitutus, vel forte emancipatus res ma-
ternas, vel || ex || alio modo tales, quæ acquisitionem ef-
fugiant, quarum ususfructus solus apud patrem remanet,
vel quocumque modo poterat apud patrem actiones contra
patrem habere: dubitabatur apud veteres, utrumne vide-
retur pater ex ipso debito, dotis vel ante nuptias donatio-
nis fecisse promissionem vel donationem, ut sese ab hujus-
modi nexu liberaret; an debitum quidem remaneret in
sua natura, liberalitas autem paterna dotem vel ante nu-
ptias donationem dare suggesserit. Et in tali dubitatione
multa pars legumlatorum sese divisit: alio etiam incre-
mento hujusmodi quæstioni addito, si forte dixerit in in-
strumento dotali, ex rebus paternis & maternis dotem vel
ante nuptias donationem dare: utrum pro dimidia parte
videatur datio vel promissio facta esse, an pro rata portio-
ne utriusque substantiæ. Utamque igitur dubitationem
certo fini tradentes, sancimus, si g quidem nihil adden-
dum existimaverit, sed simpliciter h dotem vel ante nu-
ptias donationem dederit, vel promiserit: ex sua liberali-
tate hoc fecisse intelligi, debito in sua figura remanente.
Neque enim leges incognitæ sunt, quibus cautum est,
omnino paternum i esse officium, dotem vel ante nup-
tias donationem pro sua dare progenie. Liberalitas itaque
talit remaneat vera & irrevocabilis k, ut puro nomine &
liberalitas & debitum suam sequantur fortunam.

† Ubi l autem ex rebus tam suis, quam maternis, vel
aliis, quæ non acquiruntur: vel ex suis debitis dixerit se
fecisse hujusmodi liberalitates: tunc si quidem penitus
inopia tentus est: ex illis videri rebus dotem vel ante nu-
ptias donationem esse datam, quæ ad filios vel filias per-
tinent. Si vero & ipse substantiam idoneam possideret, in hoc
casu quasi de suo patrimonio dotem vel ante nuptias do-
nationem dedisse intelligatur. Poterat enim secundum
suas vires, dotem pro filia, vel ante nuptias donationem
pro filio dare, & consentire filiis suis, quando voluerint
partem, vel forte totam suam substantiam, quam ha-
bent, paternæ liberalitati pro dote, vel ante nuptias do-
natione aggregare: ut revera m appareat, quid ipse ve-
lit dare, & quid de substantia filiorum proficiatur: ne
dum effuso sermone sese jactet, in promptum incidat sui
periculum. Dat. Kal. Novemb. Lampadio & Oreste,
Conss. 530.

in fin. ff. soluto. & nomine curatorio. l. 34. ff. de neg. An id receptum est ideo, quod præsum-
atur pater se obligatione naturali voluisse liberare, ut vult Baldus? An potius, quod pater
dortus obligatur ex officio suo paterno, quod ex lege est, quam ex gestione & administratio-
ne bonorum filii? ut ita in duriorum casum videatur promittere & solvere, l. 4. §. 1. ff. de so-
lut. ut vult Myns. 5. obs. 32. An potius, quod inter conjunctissimas personas donatio facile
præsumitur? An quia dans vel promittens, in dubio intelligitur promississe de suo, ut vult
Alciatus 1. præsumpt. 26. Placet summopere definitio Leonis Nov. 21. Patrem solum conventi-
ri, quoties solus promiserit: si cum filio, æqualiter tenei, nisi inæqualiter promiserit.
Alii notant patrem in dubio præsumi suis ex bonis dotasse filiam, nisi inops sit, nisi filia le-
gitime consentiat, nisi pater gerat negotia filie, nisi pater sit naturalis tantum: his enim ca-
sibus præsumi, non ex propriis bonis, sed ipsius filie, filiam ipsam dotare, adde Campegius
tract. de dot. part. 1. §. 16. I Paternum officium est, dotare filias vel donationem propter
nuptias dare. v. quæ dixi ad legem 19. in fin. ff. de ritu. l. 8. ff. pro socio.
k Dos semel data revocari non potest. I Pater qui ex suis & maternis filie bonis fi-
liam dotat, dotis causa suo nomine tenetur, nisi sit inops. m v. Not. 8. conf.

DE a JURE b DOTIUM c.

TIT. XII.

De evizione & de dolo.

1. Imp. Severus & Anton. AA. Nicephoro.

VIsta d re, quæ fuerat in dotem data, si poll'cita-
tio e vel promissio fuerit interposita: gener contra
socerum vel mulierem, seu hæredes eorum f, con-
ditione, vel ex stipulatione agere potest. Sin au-
tem nulla pollicitatio vel promissio intercesserit: post evi-
ctionem ejus, si quidem res æstimata g fuerit, ex empto
competit actio. || Sin vero hoc non est factum: si quidem
bona h fide eadem res in dotem data est, nulla marito
competit actio ||. Dolo autem dantis interposito, de do-
lo actio adversus eum locum habebit, nisi a muliere dolo
interpositus sit: tunc enim, ne famosa actio adversus eam
detur, in factum actio competit. PP. Dat. Kalend. August.
Mutiano & Fabiano Coss. 202.

De eo, qui stipulatus est dotem sibi reddi.

2. Imp. Antoninus A. Allaviadi.

SI stipulatio de restituenda portione dotis data subjecta est,
Sconditioque i ejus extitit: habet ex ea actionem is, in
cujus personam utiliter concepta commissaque est: Se-
cundum quod si Polla soror tua de restituenda sibi parte
dotis habet actionem, eo quod mater vestra donandi ani-
mo passa est partem dimidiam dotis post obitum matris fi-
liam stipulari: metuere k non debet doli exceptionem,
quod matri suæ, quæ pactum interposuit, hæres ex mi-
nore quam dimidia portione extitit: nisi liquido proba-
tum fuerit, matrem ejus mutasse l dotis pacti volunta-
tem, contentamque esse || voluisse || filiam || suam || pro
portione hæreditatis prælegationibus, maritumque su-
um m exactione liberari voluisse. PP. Dat. 3. Kalend.
August. Antonino A. 4. & Balbino Coss. 214.

De manumissione servi dotali.

3. Imp. Alexand. A. Euphemio.

ET G dotis exactio n, defuncta in matrimonio filia, po-
tuerit ad patrem pertinere: dotalibus tamen servis
maritus o testamento directam & fideicommissam liber-
tatem jure dedit, & præstata revocari non debuit: cum &
inter vivos manumittendi mancipia dotalia constante ma-
trimonio, liberam habeat maritus facultatem. PP. 6. Id.
Decemb. Antonino & Alexandro Coss. 223.

De universis bonis mulieris.

4. Idem A. Valenti.

NULLA p lege prohibitum q est, universa r bona in dotem
marito foeminam dare. PP. 4. Id. Jul. Maximo 2. &
Aliano Coss. 224.

De æstimatione.

5. Idem A. Statix.

Q Uotiens res s æstimata r in dotem dantur: maritus
dominium consecutus, summæ velut pretii debitor
efficitur. Si itaque non convenit, ut soluto matrimonio resti-
tuerentur, & jure æstimata sunt: retinebit eas, si pecuniam
tibi offerat. Dat. 3. Id. April. Alexandro A. 2. Marcello
Coss. 227.

De nudo pacto.

Imp. Maximinus A. Sulpitio.

AVia tua eorum, quæ pro filia tua in dotem dedit, etfi
averborum obligatio non intercessit, actionem ex fide
conventionis ad te, si hæres extitisti, transmittere potuit.
Nec u enim eadem est causa patris & matris paciscentium:
quippe matris pactum actionem præscriptis verbis consti-

I Id enim potest l. 72. in fin. ff. eod. m v. l. 11. ff. de dot. præleg.

n Dotis exactio an ad patrem redeat, filia in matrimonio defuncta superstitibus liberis. v.

l. dos a patre. 4. inf. solut. matr.

o Dotalis servus potest per maritum in testamento & inter vivos manumitti, l. 21. ff. de ma-
numissionib. rataque ejusmodi libertas est, etiam si socero competat dotis exactio, filia in ma-
trimonio defuncta. *Synops. Basil. 38. tit. 1. c. 89.*

p Permissa intelligitur, quæ nulla lege prohibita sunt, v. l. 7. sup. de religiosis. proinde fa-
cile libertatem præsumimus.

q Imo, prohibitum minori, l. 9. §. 1. ff. de minorib. l. 1. §. 1. si advers. dot. & in fraudem alicujus
liberorum, sup. de inoff. dot. vel prioris matrimonii, l. 6. sup. de secund. nupt. idem dicendum
si mulier decepta. l. 6. in fin. l. 12. §. 1. in fin. ff. eod. adde Forcatul. 77. Necyman.

r l. 72. ff. eod. etiam immobilia, l. 62. ff. eod. v. (ult. in fin.) si major fact. alienat. non solum
præsentia, sed & futura. Bald. hic.

s Dotem æstimatam accipiens, non res ipsas, sed earum pretium consequutus intelligitur.
Ideoque soluto matrimonio non res ipsas, sed earum æstimationem reddere potest. *Synops.*
ibid. c. 92. & 4. Harm. 8. §. 1. modo nihil de electione conventum fuerit, ut hic. l. 10. §. ult. ff.

t u Pater dotans filiam, non potest sibi quærere actionem, nisi per stipulationem. ceteri et-
iam possunt nudo pacto, ut hic. Hodie videtur patri dari actio ex stipulatu, etiam si nulla
interposita sit stipulatio. Nam stipulationes & hypothecæ iussu dotibus intelliguntur. l. 1. in
§. 1. §. 6. j. de rei ux. act.

a dixi ad l. 23.

ff. 3.

b id est, causa,
conditione, natu-
ra.

c De dotium ori-
gine, notatione:
An dos sit quid
universale: An
dos promissa, vel
soluto matrimo-
nio, vel modica,
sit dos. vide Co-
stanum tract. de
dotib. c. 12. An
dos, filia tantum
naturali debetur,
& inhoneste
viventi: An pa-
ter filiam locuple-
tem dotare teneat-
ur: An dotanda
sit filia, quæ infcio
patre nupit, vel
patri ingrata fuit,
vide eundem ibi.

e. 3. Quid res ex-
traditorales, seu ex-
tra dotem, vel pæ-
raphernales? vide
l. 29. j. eod. l. 9. §. 3.

ff. de jure dot. 4.
Harm. 4. *Synops.*
Basil. 29. tit. 1.

d vide l. 6. ff. eod.
ut hinc colligas
esse actionem de
evizione ex doti,
ut hic. & l. 1. in §. 1.

j. de rei ux. act.
& ex venditione,
permutatione, in
solutum datione,
adjudicatione, ar-
ticulo Do ut fa-
cias, l. 52. ff. de e-
vis. & donatio-
ne, si ær. 277.

k d'apq quis dona-
verit, l. 2. Longa-
bar. de evict. est
& ex investitura,
2. Feud. §. ubi vide
Cuj.

e dictio: ita scri-
ptum fuisse Cui-
cius refert ad 6.
Ulp. causam dixi
ad l. 6. sup. de dos.
promiss. in p. l.
79. ff. de jure dot.

f l. 13. j. eod.
g sensus legis
hic est, Ubi consti-
tutio dotis incipit
a promissione, re-
evicta potest agi
de evizione: ubi
incipit a traditio-
ne, de evizione
non agitur, nisi
res æstimata data
sit, vel dolo dan-
tis vel tradentis
intercesserit.

h l. 69. §. 7. ff. de
jure dot.

i Conditionis e-
ventu nascitur a-
ctio.

k v. l. 9. ff. de reg.
jur.

tuit:

a Jus filix quas-
sum factum patris,
non potest patris
facto canon con-
sentiente mutari;
ut hic: l. 23.
ff. eod. l. 6. J. de
pact. convent. l.
7. ff. de pact. dot.
b Hic colligitur,
sensum magis
spectari quam
verba.

c Dotis augmen-
tum, eadem dos
constat, non alia
& nova, hoc est,
eandem dotem
esse huius, non ali-
am esse: ideo-
que velut pars
dotis, iudem pri-
vilegiis fruitur
quibus & ipsa
dos, five lacrum
species, five fa-
cultatem donandi
filix, five hypo-
thecae iudem pri-
vilegium, five jus
stipulationis in-
terpositae pro ea
reddenda, ut mul-
tis notat Rolan-
dus a Valle trañ.
de ludo dotis c.
100.

d Dotis stipula-
tio trahitur ad
augmentum do-
tis, ut hic: licet
stipulatio stricte
intelligi solet. l.
quidquid adstipula-
tionis. 99. ff. de
verb. obl.
e Dispositum in
principali, in au-
gmento intelli-
gitur tacite repe-
tendum. Bald. adde
l. 26. in pr. §. de
usufr.
f Inter fiscum &
mulierem prela-
tio inuitur ex
tempore. Bald. di-
cam ad l. 2. J. de
privil. fisci.
g l. 5. §. eod.
h Pacta dotalia
formant contra-
ctum. l. 1. J. de pact.
convent. l. 7. §. 5.
ff. de pact. dot.
vide Cuj. 2. obs. 15.
i Dotem estimatam
acceptam vir
tueri potest actio-
ne ex empto, &
cur?

k Estimata res
ubi datur in do-
tem, tenetur mu-
lier viro actione
ex empto.
l Solutio matri-
monio rerum ex-
stimatarum pre-
tium mulieri a
marito debetur.
m Dotis estimatam
periculum &
commodum ma-
ritum sequitur.

n Pro rebus dotalibus direptis agit maritus, non uxor. l. 49. in fin. ff. de furtis.
o Dotalibus rebus comparatum, non est in uxoris dominio: sed si partem dotis mulier
consequuta fuerit, neque transierit, de residuo dotis agere poterit. Quippe non debet ha-
rum rerum ita emptarum dominium vendicare. l. ult. ff. de servo pignus. dato. l. 55. in
fin. ff. de donat. inter vir. & uxor. l. 49. in fin. ff. de furtis. Synops. Basilic. eod. cap. 98. &
4. Harmenopolis 8. §. 29. & 37. Cujacius 5. obs. 29. Imo queritur, sique dotalis. l. 54.
ff. eod. & 4. Harmenop. 8. §. 29. Fit dotalis, si maritus non sit solvendo, dixi ad diñ.
l. 54. & sic in subsidium.

p Mater non potest dare rem filiorum pro dote sua. Bald. denique non potest dotem
sibi constituere ex bonis filiorum: licet hoc arvis ageretur naturale liberi videantur, quo-
dammodo matri debere, ut & alimenta.

q l. 1. §. eod.
r Mater non cogitur filiam dotare, nisi ex causis expressis in iure: ut hic, aliud in patre.

s Dotare filiam mater non cogitur: sed nec ex bonis uxoris filiam: dotare pater facul-
tatem habet. 4. Harm. 8. §. 49. Quinimo pater receptam dotem, quam pro filia dederat,
in secundas eius nuptias servare debet. ibid. §. 50. l. 19. ff. de ritu.

t Pater dotare filiam non potest de bonis uxoris suae iuvit.

tuit: patris dotis actionem profectitia nomine compe-
tentem conventionem simplici minime creditur innovare.
Dat. 3. Id. Febr. Maximino A. & Africano Conf. 237.

De parente, qui ex intervallo stipulatus est.
7. Imp. Gordianus A. Marco.

Cum a socero tuo pro uxore dos tibi daretur, si ea in
stipulationem deducta non est sub tempore dationis,
sed postea: fover tuus tecum paciscendo, si id non ex
voluntate filix suae fecit, conditionem ejus ledere a non
potuit. Quandoque enim sola de dote experiens, id pa-
ctum non debere ad sui dispendium operari, de jure defen-
ditur. PP. Dat. Kal. Oct. Pio & Pontiano Conf. 239.

De additamentis.

8. Idem A. Agrippina.

Etiam si non dotem reddi sibi mater, sed ea, qua in dotem
data sunt, ut b eam sequeventur, vel ad se perlinerent, in
matrimonio defuncta filia, stipulata sit: durante matrimo-
nio filia decedente, actionem ex stipulatu videri quæsitam
aquisitum esse judicamus. Cui consequens est, ut et-
iam e id d, quod additamenti e causa in dotem datum
est, eadem actione repetatur. PP. Kal. Febr. Sabino &
Venusto Conf. 241.

Qui potiores creditores habentur.

9. Imp. Decius A. & C. Urbicane.

Dotis tua potiore causam magis esse convenit, quam
reipublicæ, cui postea f idem maritus obnoxius fa-
ctus est. PP. 6. Id. Jun. Decio A. & Grato Conf. 251.

De estimatione.

10. Imp. Diocletianus & Maximianus AA. Ingenuo.

Cum dotem te estimatam accepisse profitearis: appa-
ret jure communi per pactum, quod doti insertum est,
formato h contractu ex i empto k actionem esse. Quis
enim dubitet estimationem l a te mulieri deberi, cum
periculo m tuo res deteriores fiant, vel augmenta lucro
tuo recipiantur? P.P. 12. Kal. Maji, Maximo 2. & Aqu-
lino Conf. 286.

De rebus dotalibus direptis.

11. Idem AA. & CC. Severæ.

De his, quæ in dotem data ac direpta n commemoras,
mariti tui esse actionem, nulla est dubitatio. Dat.
19. Kal. Maji, Heraclia, AA. Conf.

De fundo empto ex pecunia dotali.

12. Idem AA. & CC. Rufina.

Ex pecunia dotali fundus a marito tuo comparatus, non
eribi queritur o, cum neque maritus uxori actionem
empti possit acquirere: at dotis tantum actio tibi compe-
tit. Unde aditus Præses provinciae, si non || te || transe-
gisse repererit, sed ex maiore parte dotem consecutam,
residuum restitui providebit. Dat. 8. Kal. Maji, Heraclia
AA. Conf.

Si mater res filiae in dotem dederit.

13. Idem AA. & CC. Catula & Statia.

Si a matre vestra superstita aliquid ad p vos pertinens
in dotem scienti vitrico vestro datum est: intelligitis
nullam firmitatem juris dationem habere, si neque polli-
citatio q neque stipulatio intercessit. Dat. Frid. Kal.
Maji, Heraclia AA. Conf.

An de bonis maternis filia dotanda sit.

14. Idem AA. & CC. Basilissa.

Neque mater r pro filia dotem dare cogitur, nisi ex ma-
gna & probabili causa, vel lege specialiter s expressa:
neque pater t de bonis uxoris suae invitæ ullam dandi ha-
bet facultatem. Dat. Non. Nov. Philippopoli, AA. Conf.

De instrumento.

15. Idem AA. & CC. Ulpiano.

Cum citra a fidem etiam instrumentorum datam do-
tem aliunde probanti, post divortium quondam ux-
oris tuae secundum bonam fidem restitui debere constet:
amissis etiam instrumentis sine dubio cætera probationum
indicia b jure prodita non habentur irrita. Dat. 8. Kal.
Aug. Sirmii, AA. Conf.

De re communi.

16. Idem AA. & CC. Amilio.

Ante e divisionem soror tua intestato patri etiam ipsa
succedens, pro indiviso portionem fundi communis
in dotem dare non prohibetur. Dat. Non Julii, Sirmii,
CC. Conf.

De proprietate & usufructu.

17. Idem AA. & CC. Sabino.

Res, quas d usufructu sibi deducto socrus e in dotem
dedit, venundando auferre f tibi non potest. Dat.
Non. Julii, Sirmii, CC. Conf.

18. Idem Augusti Menestrato.

Si socrus tua fundum deducto usufructu uxori tuae dona-
vit, tibi que in dotem uxor quidem proprietatem g, so-
crus autem usufructum dedit: uxore tua rebus humanis
in matrimonio exempta, fundum apud te remansisse se-
cundum h placiti inter vos fidem, non ambigitur. Nam
si acceptum certum quid annuum, filia suæ usufructum
locavit: mortua i conductrice, usufructus extingui mi-
nime potuit. Dat. Kal. Jan. Sirmii, CC. Conf.

An actio filiae per patrem quaratur.

19. Idem AA. & CC. Achilli.

Cum patrem pro filia dotem tibi dantem, si post mortem
suam in matrimonio constituta rebus humanis eadem exima-
tur, partem dimidiam dotis Annia reddi, pactum proponas:
post vero testamento facto, cum aliis etiam Anniam hæ-
redem scripseris, nec Anniam quicquam ex stipulatu pe-
tere velle sanxisse: si quidem hanc sibi reddi secundum fi-
dem pacti stipulatam Anniam non probetur, ex k alieno
pacto non prorsus ei ulla competit actio. Si vero ex ea
verborum l conceptione sibi Annia quæsit obligatio-
nem, acti tibi testatorem prospexisse probetur: contra eam
ex stipulatu post eventum conditionis petentem, quate-
nus acceptis ex defuncti voluntate, quæ fuit stipulata, ex-
ceptione (salva Falcidia) uti potes. Dat. 13. Kalend.
Febr. Sirmii, CC. Conf.

De fructibus.

20. Idem AA. & CC. Tiberio.

Pro m oneribus matrimonii, mariti lucro fructus toti-
us dotis esse, quos ipse cepit: vel si uxori capere dona-
tionis n causa permisit, eum, in quantum locupletior o
facta est, posse agere, manifestissimi juris est. Dat. 5.
Kal. Maji, Sirmii, CC. Conf.

De estimatione.

21. Idem AA. & CC. ad Geminium.

Si inter virum & uxorem pactum sit interpositum, ut, si
matrimonium intra quinquennii sorte tempora quoquo modo
esset dissolutum, species p estimata doti data, pretii q, qui-
bus estimata sunt, redderentur r: manifestum est non s pre-
tia specierum dari, sed ipsas species debere restitui: cum
in placitis specierum reddendarum idcirco pretiorum no-
men videatur annexum, ne, si species aliqua deminuta
fuisset aut perdit, alio pretio, quam quo taxata fuerat,
reposceretur. Datum Non. August. Agrippina, CC.
Conf.

De alienatione.

22. Idem Augusti & Cæsares. Lybianæ.

Rem, quam pater in dotem genero pro filia dedit, nec
recepit, alienare t non potest. Datum 5. Kal. De-
cemb. iisdem CC. Conf.

23. Idem AA. & CC. Diogeni.

Si pradium uxor tua dotale u venundedit: sponte necne
contractum ratum habuerit, nihil interest: cum rei ti-
bi quæsitæ dominium x auferre nolenti minime potuerit.
Dat. 5. Kalend. Octob. Viminacii, CC. Conf.

t l. 17. §. eod. l. 21. J. de donat.

u uxor pradium dotale inestimatum non potest vendere, nec vendenti marito consentire.
Inf. quib. alienare licet. in pr. l. unic. §. 15. J. de rei ux. act. x Dotis dominium an
sit penes uxorem vel virum, v. l. 30. J. eod. & an res dotales percant aut sint periculo mariti
vel uxoris, vide Costanum trañ. de dos. cap. 5. d. l. 17.

bb 2

An

a Dos citra scri-
pturam dari pot-
est. Ideoque etia
data fuerit inter-
veniente scriptu-
ra, & instrumenta
perierint, nihilo-
minus dos peti-
tur, si modo pro-
betur datam fuis-
se. Syn. Basil. eod. c.
101. 4. Harmen. 8.
§. 27. Amisio in-
strumentorum
dotalium non
præjudicat doti.
adde l. un. §. 1.
ver. & nemo. Cod.
de rei ux. act.
b l. ult. §. de prob.
c Communio non
impedit patrem
pro indiviso dari
in dotem. l. 1. sup.
com. di. vid. l. 14. §.
de contrah. empt.
l. 3. §. de com. ver.
altem. l. ult. J. de
lisigiosis. l. 11. J.
de donationib.
d quarum. Accur.
Cujac. 17. obs. 6. ut
sit s. d. n. l. 15.
sicut in l. 24. sup.
familia. l. 14. J. de
fideicom. l. 1. c.
e tua sc.
f & ita auferendo
proprietatē. Hoc
innuitur, proprie-
tatem alienari
non posse invito
proprietario. l.
11. ff. de regulis ju-
ris.
g l. 22. l. 23. J. eod.
h Eiusdem rei
proprietatem in do-
tem dari potest ab
uxore, ejusdem
rei usufructus ab
uxoris matre.
i Morie condu-
centis non extrin-
guitur usus fer-
malis. Salyc.
k Pater filio e-
mancipato stipu-
lari non potest.
Nam aliena ex
pacto non datur
actio. l. 26. J. eod.
l. 27. §. 4. ff. de pa-
tis. l. 1. J. res in-
ter alias. adde
quæ notavi ad l.
38. §. 17. ff. de
verb. obl.
l Stipulatio est
verborum conce-
ptio. Paul. 2. sent.
3. §. unic.
m l. 21. §. 1. ff. de
donat. int. vir.
n Fructus dotis, a
marito uxori do-
nari possunt. Do-
nati tamen pos-
sunt repeti, qua
facta est uxor lo-
cupletior.
o l. 50. in fin. ff. de
donat. int. vir.
p l. 5. §. eod.
q l. ult. ff. de pact.
dotal. l. 50. ff. sol.
matrim.
r si modo extant.
l. 1. J. soluto.
s Estimaram
rem, qui restitue-
re sub eadem es-
timatione tene-
tur, de ipsa re, nō
de estimatione
tenetur: & ita hoc
casu, res est in
dote, non esti-
matio.

Ad dos revertatur ad eum, qui dedit.

24. *Idem AA. & CC. Aurelio & Lyfimacho.*

Si dotem marito liberta vestra dedistis, nec eam reddi soluto matrimonio vobis incontinenti pacto vel stipulatione prospexistis: hanc, culpa a uxoris dissoluto matrimonio penes maritum remansisse constitit: licet eam ingratam circa vos fuisse ostenderitis. Dat. 6. Kal. Nov. Antiochia, CC. Confl.

Si mulier stipuletur dotem sibi reddi, testandi causa.

25. *Idem AA. & CC. Eutychno.*

Si mulier dotem a viro dari stipuletur, ut b de eatestari possit: cum ordinationis testamenti cogitatio, mortis antecedens c tempus significet, nec d conditionem, sed causam contineat, intestata e quoque muliere defuncta, stipulationem committi proficiet. Dat. 3. Id. Novembr. Antiochia, CC. Confl.

Si pater dotans stipuletur extraneo.

26. *Idem AA. & CC. Demostheni.*

Si genero dotem dando pro filia pater communis f eam reddi tibi extraneo g constituto stipulatus est, nec sibi cessante voluntate, nec tibi prohibente jure, quærere potuit actionem. Dat. 6. Kal. Jan. iplis CC. & Confl.

De oneribus hereditariis.

27. *Idem AA. & CC. Pompejano.*

Licet dos jure penes maritum remanserit: pro rebus tamen hereditariis successores, non maritus b quondam, solemnibus pensationibus parere debent. S. 6. Kal. Januar. Sirmis, CC. Confl.

De muliere minore vigintiquinque annis.

28. *Imp. Zeno i A. Aliano Praefecto pratorio.*

Mulier in minori ætate constituta, dotem marito, consentiente generali k vel speciali curatore, recte dare & exigere l potest: licet ipse tempore creationis fidejussorem in minorem m, quam dos est, quantitatem dicitur præstitisse.

† Hoc idem observatur, & si minor ante nuptias donationem consentiente (ut dictum est) curatore fecerit. Dat. Kal. Jan. Basilio 2. & Armatio n Confl. 476.

De viro vergente ad inopiam.

29. *Imp. Justinianus A. Mennæ P.P.*

Ubi o adhuc p matrimonio constituto q maritus ad inopiam r sit deductus, & mulier sibi prospicere f velit, resque sibi suppositas pro dote, & ante nuptias donatione, rebusque extra t dotem constitutis tenere, non tantum mariti res ei tenenti u, & super his ad iudicium vocata, exceptionis x præsidium ad expellendum ab hypotheca

secundum creditorem præstamus: sed etiam si ipsa contra detentatores rerum ad maritum suum pertinentium, super iisdem hypothecis aliquam actionem a secundum legum distinctionem moveat, non b obesse ei matrimonium adhuc constitutum sancimus, sed ita eam posse e easdem res vindicare vel a creditoribus posterioribus d, vel ab aliis, qui non potiora jura legibus habere noscuntur, ut potuisset si matrimonium eo modo dissolutum esset, quo dotis & ante nuptias donationis exactio ei competere poterat: ita tamen, ut eadem mulier nullam habeat licentiam eas res alienandi vivente marito, & matrimonio inter eos constituto: sed fructibus earum ad sustentationem tam sui e, quam mariti f, filiorumque g, si quos habet, abutatur. Creditoribus sc. mariti contra eum ejusque res, si quas postea forte adquisierit, integra sua jura habentibus: ipsis etiam marito & uxore post matrimonii dissolutionem super dote, & ante nuptias donatione pro dotalium instrumentorum tenore integro suo jure posituris. Dat. b 3. Idus Decemb. DN. Justiniano A. 2. Confl. 528.

In auth. de æquali. dot. §. illud. Coll. 7. tit. 9. al. 8.

Nov. 97. c. 6.

Donationem quoque propter nuptias in hoc casu constante matrimonio vindicare potest i.

De rei venditione & donatione hypothecaria.

30. *Idem A. Demostheni P.P.*

In rebus dotalibus five mobilibus five immobilibus k seu se moventibus si tamen extant l, si five æstimata, five inæstimata sint, mulierem in his vindicandis omnem habere post dissolutum matrimonium prærogativam || jubemus, & neminem creditorum mariti, qui anteriores m sunt, posse sibi potiorum causam in his n per hypothecam vindicare, cum eadem res & ab initio uxoris fuerint, & naturaliter o in ejus p permanserint dominio. Non enim, quod legi subtilitate q transitus earum in patrimonium mariti videatur fieri; ideo rei r veritas delata vel confusa est. Volumus itaque eam in rem actionem in hujusmodi s rebus quasi propriis habere, & hypothecariam t omnibus anteriorem possidere: ut five ex naturali u jure ejusdem mulieris res esse intelligantur, five secundum legum subtilitatem ad mariti substantiam pervenisse videantur, || per utramque viam, five in rem, five hypothecariam, ei plenissime consulatur.

† Omnis autem temporalis exceptio, five per usucapionem inducta, five per decem, five per 20. annorum curricula, || five per 30. vel 40. annorum metas, || five ex alio quocunque tempore majore, vel minore sit introducta: ea mulieribus ex eo || tempore || opponatur, ex x quo possunt actiones movere, i. e. opulentes quidem maritis constitutis, post dissolutum matrimonium: minus autem idoneis, ex quo hoc infortunium eis illatum esse claruerit: cum constante etiam matrimonio posse mulieres contra maritorum parum y idoneorum bona hypothecas suas exercere, jam nostra lege humanitatis intuitu definitum sit:

habentibus? dixi ad Nov. 109. c. 1. & in l. effidius. 12. §. qui potiores. ris ab uxore præstandi observa, ut se maritum & liberos alat. Charitas bene ordinata incipit a seipsa.

f Siue dos sit apud virum, five apud mulierem, oneribus matrimonii debet inservire: *Femme séparée de biens, est tenue de nourrir la famille de son mari, si elle a de quoi.* g & merito. Nam licet separationem bonorum postulet, non renunciat tamen affectui materno, i. e. alendis liberis.

h Theodorus vetus interpres in l. 1. §. 1. §. de rei ux. act. refert in extremo hujus legis dici, mulierem posse renunciare his, quæ sibi competunt hypothecis: quo nomine Contius r. l. 7. monet superiora Theodori verba hic adjicienda, quod Cujacio displicet 13. obf. 25. Negat enim a Theodoro constitutionem, ut vocat *περὸς τὴν γυναῖκα* intelligi hanc legem, sed eam ipsam in quam scripsit, v. l. 1. §. 15. §. de rei ux. act. quæ circa finem ex Anastasiana constitutione tradit, mulieribus licere renunciare hypothecis, lege introductis propter causam dotis. i ut dominus. k v. l. 93. ff. de verbor. signif.

l Mulier res suas extantes vindicat.

m De prærogativa dotis dixi ad Nov. 97. c. 6.

n rebus sc. mulieris extantibus.

o i. e. naturali jure. §. eod. jure gentium. Dotis igitur dominium constante matrimonio naturaliter est uxoris.

p l. 75. ff. eod. l. 21. §. 4. ff. ad municipal.

q Res dotalis inæstimata manens uxoris: æstimata, subtili jure sunt mariti: naturali mulieris, si tamen extant, ut hic. Imo, jure naturali res hujusmodi sunt mariti, dominium earum rerum per traditionem adepti. l. 20. §. de pact. §. 40. Inst. de ver. divis. Si traditionis initium spectamus, res ita fuerit: si exitum, puta quod res dotalis plerumque redeant ad mulierem soluto matrimonio morte aut divortio, falsum. v. Cujac. 10. obf. 32.

r Fictio & subtilitas non mutat rei veritatem.

s extantibus sc.

t si res hujusmodi sunt mulieris, quæ pignori eidem mulieri esse possunt? l. 45. ff. de reg. jur. Favore dotis id receptum dicimus. Nam si juris subtilitatem spectamus, mulier hypothecaria utetur in res suas extantes, juris subtilitate (i. e. ætimatione earum) mariti factas: si jus naturæ, quo res ejus dotalis extantes ejus esse dicuntur, vindicatione: & ita diverso respectu diversis plane actionibus utetur mulier.

u naturaliter, ut §.

x Nulla dotis nomine currit præscriptio, antequam agi possit. l. 7. §. 4. in fin. §. de præscr. 30.

y l. 9. §. eod. l. 24. ff. soluto.

a Dos culpa mulieris amissa non revertitur ad eum qui dedit, nisi id sibi stipulatus sit, adde l. 69. §. 6. ff. de jure dot.

b Dedit mulier dotem, ut de ea testari posset, non est testata? committitur stipulatio: quia non fuit conditio superioribus verbis appositæ, sed causa efficiens & impulsiva. Defectus causæ impulsivæ jus agendi non impedit.

c Testamentum mortem antecedit, neque locum habet nisi mortuo testatore.

d Do tibi aliquid, ut de eo testari possis? Datio non est condicionalis, sed causalis, e vide l. 4. §. de contr. stipul.

f Titius, nomine Cajæ filiz, Sempronio genero dotem constituit, eamque reddi Demostheni emancipato stipulatur? non est utilis stipulatio, cum pater non possit stipulari filio emancipato. Nam emancipatus patri est extraneus. Extraneo non possumus stipulari. l. 19. §. eod. adde l. 4. l. 7. §. de pactis convens. l. 45. §. soluto.

g emancipato.

h Maritus dotem uxoris, pacto lucratus est: mortua uxore, hereditatis ejus nomine pensationes sunt præstandæ, uxoris hæredes conveniendi, non maritus, & ita opera hereditaria spectant ad hæredes uxoris, non ad maritum dotem uxoris lucrantem. adde l. 72. ff. eod.

i Hæc constitutio Zenonis ad Alianum scripta, discissa a Triboniano fuit in tres partes: quarum una hic continetur, altera in l. ult. §. de in integ. tertia in l. ult. §. de magistratib. convens. l. 45.

k Curator dotis constituendæ causa generalis vel specialis constitui potest. l. 61. ff. eod.

l & exigi. ita legendum esse Cujacius monet. 16. obf. 14.

m in eo minor mulier læditur: ut cui cautum non sit in integram dotem. visum hoc ne dicas accidisse dolo curatoris, sed scribz. l. ult. §. de magistratib. convens. Res ergo ita habet: Minor mulier centum dedit in dotem curatore adhibito & consentiente. Curatoris non vitio, sed scribz (hoc supplendum ex d. l. ult.) fidejussor accipitur a mulieris minoris marito in 80. & ita minorem in quantitatem. Minor dotem inutiliter datam esse contendit, petitque restitui? non est audienda, cum jure communi usa sit. l. ult. §. de in integ. l. 51. §. 4. in fin. ff. de fidejuss. l. 116. §. 1. ff. de reg. jur. dotem enim constituit adhibito curatore: & tamen subvenitur data ei actione inscribam, cujus vitio fidejussor in minorem quantitatem acceptus est. Ex his itaque tribus legibus coactis in unam, alia ex alia clarissimam lucem accipit: adde Cuj. 16. obf. 14.

n male adjungitur Basilio Armatus, quia non eum Basilio, sed cum Basilio fuit Consul, cujus memoria damnata. l. 16. §. de sacrosanctis: adeo ut solum Armatii nomen in inscriptione ponatur, non Basilisci. Scribe itaque Dat. Kal. Jan. CP. Basilio V. C. Cos. Nam is Basilius consul fuit solus. adde Cujac. 16. obf. 14.

o Dotis, donationis ante nuptias, & extra dotalium rerum nomine, mulier etiam constante matrimonio, res mariti inopis (hæc causa five circumstantia maxime hic servanda est) tanquam ex hypotheca tenere potest. Nam siue conveniatur a creditoribus mariti, exceptionem habet: siue agat, vincere debet. Neque ei obstat, quod nondum solutum sit matrimonium: nam hoc casu res mariti ita accipere potest: quasi si matrimonium solutum foret: atque ipsi, dotis petitio competisset. Cæterum creditores, si quas actiones habere se putant, vis experiri debent, adversus virum, vel res ipsius quas postea forte adquisivit. Mulier nihil interea potest alienare, dum maritus vivit: quippe nullam aliam ob causam res eas mulier consequitur, quam ut fructus earum percipiat, & se cum marito communibusque liberis alat. Syn. Basil. 29. tit. 1. c. 113. & 4. Harmen. 8. §. 38.

p Ante diem agi non potest. l. 1. §. de plus petit. c. unic. extra de plus petit. fallit si maritus ad inopiam vergat, ut hac lege, fallit si debitor fugit, l. ait Prætor. 10. §. si debitorem. 16. ff. de his, que in fraudem auct. suspectus est. l. si fidejussor. 7. in fin. ff. de his, qui satisdare Joan. Andr. in cap. unico de plus petit.

q id est, constante. Nov. 97. c. 6.

r Paraphernalia intelligit, de quibus v. l. 8. l. ult. §. de pactis convens. l. 9. §. 3. ff. de jure dot. Dos, donatio propter nuptias & res paraphernales, diverse.

u Voluntate etiam mariti. Nov. 22. c. 39.

x Uxor mariti res tenens, exceptione adversus agentes mariti creditores juyatur. Possidenti datur exceptio, non possidenti actio.

a Dotalis res etiam constante matrimonio, viro ad inopiam redacto, mulier actione instituta potest petere. An directam in rem? ut vult Harmen. 4. tit. 2. §. 29. An utilis? ut Cujac. 5. obf. 29. Hanc rationem Harmenopolus adfert, quod hypothecaria mulier res etiam viri avocet.

b Ratio dubitandi videbitur hæc esse, mulierem agere non posse dotis suæ nomine constante matrimonio.

c Mulier constante matrimonio, viro ejus vergeante ad inopiam, non modo contra eum, sed etiam contra tertios possessores bonorum mariti potest agere, ut consequatur dotem, donationem propter nuptias & res paraphernales collocat in tuto, ut his omnibus marito, filiis & familie possit prodesse, ut hic & l. 24. ff. soluto.

v. Roland. a Valle.

1. consil. 9. num.

12. Nec cogitur mulier, antequam agat, adversus creditores possessores, discedere mariti bona.

Idem ibid. num.

20. 21. 22. & seqq.

Quid, si creditor res mulieris dotis ætimationem offerunt? Idem Rolandus negat (num. 39. 40.) creditorem admitti: quin l. 1. §. 1. ff. anteq. credit. hac non pertinere cõstat.

d ergo non ab anterioribus expressam saltem e Gradus amoris bene ordinata incipit.

e Gradus amoris bene ordinata incipit.

f Siue dos sit apud virum, five apud mulierem, oneribus matrimonii debet inservire: *Femme séparée de biens, est tenue de nourrir la famille de son mari, si elle a de quoi.*

g & merito. Nam licet separationem bonorum postulet, non renunciat tamen affectui materno, i. e. alendis liberis.

h Theodorus vetus interpres in l. 1. §. 1. §. de rei ux. act. refert in extremo hujus legis dici, mulierem posse renunciare his, quæ sibi competunt hypothecis: quo nomine Contius r. l. 7. monet superiora Theodori verba hic adjicienda, quod Cujacio displicet 13. obf. 25.

Negat enim a Theodoro constitutionem, ut vocat *περὸς τὴν γυναῖκα* intelligi hanc legem, sed eam ipsam in quam scripsit, v. l. 1. §. 15. §. de rei ux. act. quæ circa finem ex Anastasiana constitutione tradit, mulieribus licere renunciare hypothecis, lege introductis propter causam dotis.

i ut dominus.

k v. l. 93. ff. de verbor. signif.

l Mulier res suas extantes vindicat.

m De prærogativa dotis dixi ad Nov. 97. c. 6.

n rebus sc. mulieris extantibus.

o i. e. naturali jure. §. eod. jure gentium. Dotis igitur dominium constante matrimonio naturaliter est uxoris.

p l. 75. ff. eod. l. 21. §. 4. ff. ad municipal.

q Res dotalis inæstimata manens uxoris: æstimata, subtili jure sunt mariti: naturali mulieris, si tamen extant, ut hic. Imo, jure naturali res hujusmodi sunt mariti, dominium earum rerum per traditionem adepti. l. 20. §. de pact. §. 40. Inst. de ver. divis. Si traditionis initium spectamus, res ita fuerit: si exitum, puta quod res dotalis plerumque redeant ad mulierem soluto matrimonio morte aut divortio, falsum. v. Cujac. 10. obf. 32.

r Fictio & subtilitas non mutat rei veritatem.

s extantibus sc.

t si res hujusmodi sunt mulieris, quæ pignori eidem mulieri esse possunt? l. 45. ff. de reg. jur. Favore dotis id receptum dicimus. Nam si juris subtilitatem spectamus, mulier hypothecaria utetur in res suas extantes, juris subtilitate (i. e. ætimatione earum) mariti factas: si jus naturæ, quo res ejus dotalis extantes ejus esse dicuntur, vindicatione: & ita diverso respectu diversis plane actionibus utetur mulier.

u naturaliter, ut §.

x Nulla dotis nomine currit præscriptio, antequam agi possit. l. 7. §. 4. in fin. §. de præscr. 30.

y l. 9. §. eod. l. 24. ff. soluto.

a Eum olim in finem, falsa dissimulatione divor-
tium utebantur con-
juges.

b Septimo milia-
rio urbis, ut l. 22.
in fin. sup. de sa-
crof. eccl. l. pen.
sup. de reb. cred.
v. l. ult. sup. de
legitima tutela. l.
19. inf. de iure
delib. l. 30. inf.
de fideicom. l. 6.
inf. de bon. qua-
lib. l. 3. inf. de
bon. lib. l. 20.
inf. de agric. &
cens. l. 13. inf. de
donat. Eadem
forte ratione di-
citur qua deci-
mum suburbium
Carthaginiis, quod
aureo Procopio
ab eadem distabat
stadiis 70. v. Cuj.
22. obf. 3.

c i. e. lucrum do-
tis vel donationis
propter nuptias.
dixi ad l. 14. sup.
de secund. nupt.

d Mulier indota-
ta infelix, ut quæ
nec se nec liberos
posse alere.

e Dos nunquam
insinuacione in-
dignit; aliud in
donacione pro-
pter nuptias. l. 17.
sup. de donat. ante
nupt. l. 19. sup. de
sacrof. eccl.

f Quoties extra-
neus dñs dotem
sibi stipulatur e-
am reddi, ex ea
stipulatione agi-
tur, existentibus
etiam liberis ex
eo matrimonio.

g Olim donatio
propter nuptias
fuit indistincte
insinuanda, nisi
collata fuisset in
matremfamilias
minorem 25. an-
nis. d. l. 17.

h Acta volunta-
ris jurisdictionis
nunquam exten-
duntur ad eum
cum quo non sunt,
celebrata, etiam si
ejus interfit.

i Promissor dotis,
post biennium
præstat ejus redi-
tus, pensionem &
usuras trientes,
quæ non solent
alias ex stipula-
tione deberi, nisi
in stipulationem
fuit deductæ, l. 1.
l. 2. l. 3. sup. de
usu. ut nec redi-
tus nisi post litem
contestatam.

k id est, usuras.

Interdum usura debentur sine stipulatione ex nudo pacto, veluti pecuniarum trajecitæ. l. 5. §. 1. ff. de nautico fœnore. l. etiam. 30. ff. de usu. pecuniarum civilis & earum rerum, quæ men-
tura constant. l. 12. l. 23. sup. de usura. interdum sine pacto duntaxat, ut hic & l. 3.
§. 2. ff. de usu. & in actione ex testamento, quamvis sit stricta, dixi ad Novell. 136. c. 6.

l Dotis sponfor, post biennium a contractu matrimonio usuras præstat ad tertiam usque
centesimam usurae partem. 4. Harmonop. 4. §. 25. quatuor pœnt cent.

m Coadunatio calculi multarum rerum, facit, ut res diversæ separatim æstimatæ sint una
tantum res. Distincta enim pretia rerum multarum in uno & eodem instrumento res di-
versas non constituunt. Bald. hic.

n Mora legibus introducta ei comparatur, quæ per litis contestationem inducitur.

ficti divortii falsa & dissimulatione in hujusmodi causa,
quam nostra lex amplexa est, stirpitus eruenda. Recitata
septies & in novo consistorio palatii Justiniani. Dat. 3. Kal.
Nov. Decio. V. C. Confl. 529.

Cum extraneus dat dotem pro muliere, ea datio respectu viri di-
citur donatio ob causam, respectu mulieris donatio simplex:
nec indiget insinuacione: licet olim secus.
Salyc.

De insinuacione dotis, & donationis ante nuptias.

2. De mora & de usuris.

31. Idem A. Juliano Præfecto prætorio.

Cum quidam dotes pro mulieribus dabant, sive matres,
sive alii cognati, sive extranei: recte quidem eas ma-
riti sine monumentorum observatione suscipiebant. Cum
autem mulier redhibitionem casus & stipulabatur, & hu-
jusmodi fortuitus casus, evenisset: ipsa mulier, utpote a
se non facta donatione, propter hoc quod monumenta de-
cerant, necessitatem habebat actiones in hujusmodi casu ad
eum, qui dotem dedit, per cessionem transferre, vel ipsas
res reddere: & ita inveniebatur forsitan post prolixa ma-
trimonii annorum curricula, & liberos forte editos infe-
lix & mulier indotata. Sancimus itaque in || omnibus
hujusmodi casibus || nullis monumentis & rem indigere,
sed in omni persona ratas esse hujusmodi donationes: &
mulierem ipsam dotem suam habere, (cum fortuitus casus
hoc lucrum ei addiderit) & firmiter hoc apud eam
permanere: nisi ipse, qui ab initio dotem dedit, sibi dari
in hujusmodi casum stipulatus sit: tunc etenim cum ne-
que ab initio suspicio aliqua liberorum concurrat, sed sibi
omnem f rem ille, qui dotem dedit, pepigerit, hujusmo-
di tractatus habere locum non potest: atqui in aliis omni-
bus casibus, in quibus ipse non est stipulatus, tristitia suæ
mulier hoc proprium habeat solatium per actionem do-
tis.

1 ¶ Simili quoque modo si quis extraneorum, (id est,
qui eum, pro quo dat, non in potestate habeat) pro alio
ante nuptias donationem nuptiarum mulieri dederit, & ne-
cessaria monumenta adhibuerit: cum excedat summam
legitimam donatio, vel non minor g materfamilias nu-
ptura sit, non solum ad eam, cui ante nuptias donatio
datur, monumenta suam adhibeant firmitatem, sed & et-
iam ad illum pro quo dedit: ut si lucrum ei ex dotalibus
pactis accesserit, hoc non cedat donatori, sed in suum lu-
crum hoc maritus convertat, firmumque & irrevocabile
habeat: nisi donator & hoc || sibi || reddi hujusmodi casu
fuerit stipulatus, ne & in præfato casu simile anteriori vi-
tium oriatur. Sin autem minor quantitas sit, vel ita res
gesta sit, ut monumentorum ex omni parte nulla sit utili-
tas: tunc & donatio ad utramque personam valeat, & ma-
ritus causam lucretur: nisi & hic donator eam sibi stipu-
latus sit.

2 ¶ Præterea sancimus, si quis in dotem vel prædia, vel
certum redditum, vel ædes, vel panes civiles sponderit
vel promiserit: si ex tempore matrimonii biennium
transactum sit, illico redditum vel pensionem, necnon
panis civilis questum k eum præstare, etiam si non fue-
rint adhuc res principales traditæ: & si tota dos in auro sit,
iridem post biennium usuras l usque ad tertiam partem
centesimæ præstari. Sin autem aliæ res præter immobi-
les vel aurum fuerint in dotem datæ, sive in argento, sive
in muliebribus ornamentis, sive in veste, sive in aliis qui-
buscunque, si quidem æstimatæ fuerint, simili modo post
biennium & earum usuras ex tertia parte centesimæ cur-
rere: æstimatione earum (quia & hoc apertius declarari
oportet) ea intelligenda, quæ pro singulis speciebus facta
est, vel pro uno quoque genere dotalium specierum, id
est, pro argento, vel ornamentis, vel veste, vel aliis spe-
ciebus, & non esse expectandam post singulas æstimatio-
nes unam m coadunationem totius calculi: quod satis
scrupulosum & per nimiam subtilitatem perniciosum est.
Sin autem minime res mobiles fuerint æstimatæ, ea post
biennium observari, quæ leges post litem n contestatam
pro omnibus hujusmodi rebus definiunt.

† Sin vero res permixtæ fuerint, & partim in auro,
partim in aliis rebus mobilibus vel immobilibus, pro jam
facta divisione & omnia procedere: licentia minime de-
neganda marito, quando voluerit, dotem petere.

† Nec is, qui debet b, putet sibi licentiam esse, redditus
vel pensiones vel usuras vel alias accessiones solventi c, do-
tis solutionem protelare: sed sive ante biennium, sive post-
ea voluerit: dotem pars mariti petere queat, & secundum
leges eam exigere. Dat. 12. Kal. April. Lampadio & Oreste
VV. CC. Confl. 530.

a i. e. ut de sin-
gulis secundum
naturam suam
judicaretur.

b i. e. promissor
dotis.

c Solvendo. De-
bitor non potest
offerendo annu-
um redditum, rem
retinere in tem-
pus futurum in-
vito creditore.
Bald.

d Doti repeten-
dæ tres actiones
jure civili com-
paratæ sunt: ex
stipulari, hypo-
thecaria, & vin-
dicatione, adde
Constantinum tra-
ct. de dote c. 6.

e Actio rei ux-
oriz Græcis η
τῆς ἀναλή-
ψας προκοῆς
ἀγωγή, de resti-
tutione dotis a-
ctio: ex stipulatu
actio, η τῆς
προκοῆς ἀπα-
τῆς ἀγωγῆς.
Dotem exigens a-
ctio. Synops. Basil.
29. tit. 1. c. 117.
et 4. Harm. 8. §.
50. quarum actio-
num adæquatio
fit nova hac lege.

f §. 29. Inst. de
actionib. seu de
repetitione dotis.

g ut rei uxoris
actio hodie sit
sublata. l. 12. §. 1.
inf. qui potior.

h Rei uxoris a-
ctio hodie subla-
ta.

i Pro dote com-
petit actio ex sti-
pulatione.

k Dos ita stipu-
latione constitui-
tur, ut etiam si
non intervenerit
stipulatio, singu-
tur tamen inter-
venisse, ut hic.
Quia nudo pacto
& simplici polli-
citatione promiss-
sa exigi potest iu-
re speciali. l. ad
exactionem. 6. §.
de dote promiss.

m Ex dotis inuti-

DE d REI UXORIÆ & ACTIONE f IN EX STIPULATU ACTIONEM TRANS- FUSA g, ET DE NATURA DOTI- BUS PRÆSTITA.

TITULUS XIII.

Pro dote bona sunt tacite obligata. Bald.

1. Imp. Justinian. A. ad Populum urbis Constantino-
politanae, & ad universos provinciales.

R Em in præfenti non minimam aggredimur, sed in
omni penè Corpore Juris effusam, tam super rei
uxoria actione, quam ex stipulatu: earum com-
munionem & differentias rescantes, & in unum
tramitem ex stipulatu actionis totum rei uxoria jus, quod
dignum esse valere censemus, concludentes. Rei uxoria
itaque actione sublata h, sancimus, omnes i dotes per ex
stipulatu actionem exigi, sive scripta fuerit stipulatio, sive
non: ut & intelligatur re l ipsa stipulatio esse subsecuta.
Eodemque modo & si m inutiliter n facta est stipulatio:
adjuvari enim eam magis, quam evanescere oportet. Si
enim cum una in instrumento stipulatio valida invenitur,
aliis etiam inutilibus suam noscitur præstare fortitudi-
nem o: quare p non ex nostra lege hujusmodi stipulatio-
nibus robur accedat legitimum? Est enim consentane-
um nobis, qui censemus, & ubi stipulatio supposita non
est, intelligi q eam fuisse adhibitam: & multo r magis,
etiam si inutilis est, validam eam effici.

1 ¶ Et ut plenius f dotibus subveniat: quemadmo-
dum in administratione t pupillarium rerum, & in aliis
multis juris articulis tacitas hypothecas inesse accipimus:
ita & in hujusmodi actione damus ex utroque latere hypo-
thecam, sive ex parte u mariti pro restitutione dotis, sive
ex parte x mulieris pro ipsa dote præstanda, vel rebus do-
talibus evictis y: sive & ipsæ principales personæ dotes
dederint vel promiserint, vel susceperint, sive aliæ pro
his personæ: & dos sive adventitia, sive profectitia sit, se-
cundum veteris juris nominationem. Ita enim & impe-
ritia hominum & rusticitas a nihil eis poterit afferre præ-
judicii: cum nos illis ignorantibus & nescientibus in hoc
casu nostram induxerimus providentiam. Sicut enim &
stipulationes & hypothecæ inesse b dotibus intelliguntur,
& inutiles c stipulationes emendantur: sic & in posterum
causa invenietur valida & perfecta, quasi omnibus dotali-
bus instrumentis a prudentissimis viris confectis.

† Et nemo putet nos hoc sancire in his tantummodo do-
tibus, quæ instrumentis receptæ sunt. Nihil enim pro-
hibet & si sine d scriptis dos vel detur, vel promittatur,
vel suscipiatur: simili modo intelligi factam stipulatio-
nem & hypothecam ex utraque parte, quasi e fuerit scri-
pta. Et natura f quidem ex stipulatu actionis hæc intel-

1 i. e. ipso jure. Stipulatio dotibus inesse intelligitur. v. §. 1. inf.

li stipulatione agi potest: quod omnino singulare.

n Inutilis dotis stipulatio habetur pro utili.

o Inutilis stipulatio per utilis stipulationis adjectionem confirmatur.

p Potest aliquid stipulatio, ergo & lex.

q v. §. 1. inf. eod.

r Ex inutili magis fieri potest quid utile, quam ex eo ipso quod penitus non est. Entis
enim ad id quod est, transitus facillimus est: difficilius enim est nunc primum aliquid de no-
vo inducere, quam in melius reformare.

s Dotibus subvenitur.

t l. 20. inf. de admim. tut.

u Bona mariti tacite obligata sunt uxori pro restituenda dote.

x Bona mulieris tacite obligata sunt uxori pro præstanda ei dote.

y Si res dotalis marito evincitur, uxor marito evictionis nomine tenetur. adde l. 1. sup.

de iure dot.

z Dos a quibus personis constituatur.

a Rusticitati lex succurrit. Provisio legis facit, ut error atque imprudentia non nocet
contractui. Provisio hominis inutilis non tollit utilem legis provisionem. Bald.

b vers. rei uxoria. vers. est enim. in pr. sup. eod. §. 6. inf. eod.

c d. vers. est enim.

d Dotis promissio, & susceptio dotis, scripturam non requirit. l. 6. sup. de dot. promiss. l.

15. sup. de iure dot.

e Ficta legitima stipulatio vim habet instrumenti & stipulationis.

f Natura actionis ex stipulatu.

a Rei uxoris a-
ctio sublata.

b Actio ex stipu-
latu stricti juris
est.

c Actio ex stipu-
latu pro dote, est
bonae fidei. §. 29.
Inst. de act.

d Quod utile e-
rat in actione rei
uxoris, id in a-
ctionem ex stipu-
latu transsumitur.

e Vetus, de-
cor suus inest.

f Edictum Prae-
toris de alterutro
observa. huius e-
dicti fit mentio in
l. ult. C. Th. de testi-
f. Sic mulier in
Edicto, quod de
alterutro est: cum
suum exponat ve-
rie opinionem, ne
penitentia possit
ad aliud transire,
etiam satisfactio-
ne cogitur praeca-
vere, nisi si atque
juvetur auxilio,
etc. Hoc autem
Edicto cavebatur,
ut si quid maritus
uxori heredita-
tis, vel legati, vel
fideicommissi ti-
tulo reliquisset,
alterutro conten-
ta esset mulier: re-
liquo scilicet vel dote,
actione ex testa-
mento, vel rei
uxoris actione.
qua in re deterio-
r erat mulieris
conditio, quam
creditorum qui-
bus quid legatum
erat. v. alia quae-
dam apud Cujac.
3. obs. 16.

g Vir legans u-
xori, in dubio non
intelligitur lega-
re pro dote. Cui
mulieri ita lega-
tur, ea non pot-
est ex testamento
& ex stipulatu a-
gere. Pro dote,
est animo dotis
compensandae le-
gare. l. 46. ff. solu-
to. l. 53. l. 77. §. 5.
ff. de legat. 2. ideo-
que in dubio mu-
lier utrumque
consequatur, do-
tem scilicet & reliquum.

h Quia in dubio non intelligitur esse onus, ex quo legatum est simplex. i Actio ex stipulatu actionem & promissionem transmittit in heredes. l. 6. sup. de iure dot. l. 27. ff. soluto. k Obmores retentio, ut hic. §. 6. Ulp. 9. l. Ob res donatas retentio, ut hic. §. d. 5. 9. m Ob res motas retentio, ut hic. §. d. 5. 9. n Ob liberos retentio, ut hic. §. d. 5. 9. o l. 1. §. 3. ff. de iustitia. p Ob impensas retentio, ut hic. §. d. 5. 9. l. 23. ff. soluto. l. 1. §. 2. l. 5. l. 15. ff. de impens. Ulp. 6. l. 9. 14. 15. 16. 17. Theoph. §. 37. Inst. de actionib. q Necessariae impensae do-tem minuunt. d. l. 5. d. l. 15. r Utiles impensae, voluntate mulieris factas, maritus servat mandata actione: citra voluntatem mulieris factas actione negotiorum gestorum. addel. 7. in fin. l. 8. ff. de impens. s i. e. ablatio. l. 9. ff. de impens. t dos ad mulieris heredes revertitur muliere mortua constante matrimonio: nisi sit aliud conventum. l. 19. §. 3. de donat. ante nupt. l. 18. de iure dot. u v. §. 1. sup. eod. x Dotem exigens actio olim & illico & in solidum dotem exigebat. De restitutione vero dotis actio (περὶ τῆς ἀναλήψεως προκὸς ἀγωγὴ) non illico, sed per tres annos peti οταδμῶμενα, ἀπιδμῶμενα, μετῆμμενα. non etiam in solidum, sed in quantum facere poterat, adversus maritum proponebatur. Verum hodie ἡ τὴν προκὸς ἀπαιτῆσα ἀγωγὴ, dotem exigens actio, seu ex stipulatu actio ad instar rei uxoris actionis non in solidum movetur, sed in quantum facere potest maritus: hac tamen lege, ut maritus uxori cautionem exponat, futurum, ut si quid adquisierit, ei satisfaciatur. Ex actio vero non per tres annos (ut in restitutione dotis seu rei uxoris actione) nec illico sit: sed annuo quidem die solvuntur ea, quae mensura constant: cetera vero statim. Quod si maritus illico vel post anni decursum restituere superfederit: etiam rerum mobilium usuras & immobilium fructus a soluti matrimonii tempore, cum pensionibus, navium vecturis (Græci ἐνόμισα, καὶ τὰ κῆλύα) & fructibus ceteris præstat. Syn. Basil. 29. tit. 1. c. 117. 4. Harm. 8. §. 52.

ligatur: re uxoria in posterum cessante a. 2 ¶ Sed et si non ignoramus ex stipulatu actionem stricto b iure esse vallatam, & non ex bona fide descendere: tamen quia novam naturam de dote stipulatio sibi invenit, accommodatur ei natura rei uxoris, & bonae c fidei beneficium: & omnes quidem eventus, quos dos ex stipulatu habet, maneat pro sua natura exercens. Si quid autem optimum d ex rei uxoris actione invenimus, hoc in præsentem specialiter ei addimus: ut sit & nova ista ex stipulatu, quam composuimus, & non propria tantum, sed etiam veteris actionis pulchritudine e decorata.

3 ¶ Primum itaque quid naturale sit ex stipulatu actionis, exponatur: ita si quid ex actione rei uxoris supervenerit, addatur. Sciendum itaque est, Edictum Praetoris, quod de f alterutro introductum est, in ex stipulatu actione cessare: ita ut uxor & a marito relicta recipiat, & dotem consequatur: nisi g specialiter pro dote ei maritus ea dereliquit: cum manifestissimum sit, testatorem, qui non hoc addiderit, voluisse eam utrumque consequi h.

4 ¶ Maneat ex stipulatu actionis ius ad i successores & sine mora transmissionis incorruptum.

5 ¶ Taceat in retentionem verboritas. Quid enim opus est inducere k ob mores retentionem, alio auxilio ex Constitutionibus introducto? vel ex qua causa ob l res donatas retentio introducat, cum sit donatori facultas per actionem in rem directam, vel per utilem, vel per conditionem suo iuri dari? Sed nec retentio ob m res amotas necessaria est, cum pateat omnibus maritis rerum amotarum iudicium. Sileat ob n liberos retentio, cum ipse naturalis o stimulus parentes ad liberorum suorum educationem hortetur: ne varium genus culpæ mariti contra uxores excogitent, ut possint eadem retentione contra eas uti, cum & iam imperialibus Constitutionibus statutum sit, cum uxore iam imperialibus Constitutionibus statutum sit, quid fieri oporteat. Sed nec ob p impensas in res dotis factas retentio nobis satis videtur esse idonea. Cum enim necessaria q quidem expensæ dotis minuant quantitatem, utiles autem non aliter in rei uxoris actione detinebantur, nisi ex voluntate mulieris: non abs re est, si quidem mulieris voluntas intercedat, mandati r actionem a nostra auctoritate marito contra uxorem indulgeri: quatenus possit per hanc, quod utiliter impensum est, adservari: vel si non intercedat mulieris voluntas, utiliter tamen res gesta est, negotiorum gestorum adversus eam sufficere actionem. Quod si voluptariae sint, licet ex voluntate ejus expensæ: deductio s operis quod fecit, sine latione tamen prioris speciei, marito relinquatur: ut sit omnium retentionum expeditus tractatus, & ex stipulatu actio merito secundum sui naturam nullam accipiat retentionem.

6 ¶ Illo proculdubio in ex stipulatu actione servando, ut si t decesserit mulier constante matrimonio, dos non in lucrum mariti cedat, nisi ex quibusdam pactationibus, sed ad mulieris heredes ex stipulatu actio secundum sui naturam transmittatur, si expressa fuerit, si ex hac lege inesse u intelligatur.

7 ¶ Cum autem in x exactione dotis ex stipulatu

quidem actio naturaliter restitutionem dotis a parte mariti uxori illico a & in solidum fieri jubebat, rei uxoris autem annua, bima, trima die in his, quæ pondere, numero, mensura consistunt, exactionem pollicebatur, & non in solidum, sed in quantum maritus facere potest, si non dolo malo suam deminuerit substantiam: in hac parte rudem figuram ex stipulatu damus actioni: ut si matrimonium fuerit dissolutum, nullo pacto adhibito: in tantum quidem maritus condemnatur, in quantum b facere potest: quia hoc æquissimum est, & reverentia debitum maritali, si c non dolo versatus est: cautione d videlicet ab eo exponenda, Quod si ad meliorem fortunam pervenerit, etiam quod minus persolvit, hoc restituere procuret.

† Exactio e autem dotis celebretur non annua, bima, trima die, sed omnimodo intra f annum in rebus mobilibus, vel se moventibus g, vel in corporalibus: ceteris videlicet rebus, quæ solo continentur, illico restituendis: quod commune h utriusque fuerat actionis.

† Sin autem superfederit res mobiles vel se moventes vel incorporales post annale tempus restituere, vel ceteras res statim post dissolutum matrimonium: etiam i usuras k æstimationem omnium rerum, quæ extra immobilis sint, usque ad tertiam partem centesimæ ex bona fide introducendas maritus præstat: fructibus l videlicet immobilium rerum parti mulieris ex tempore dissoluti matrimonii præstandis: similique modo pensionibus, vel vecturis navium siue jumentorum, vel operis servorum, vel quæstu civilium annonarum, & aliis, quæ sunt eis similia, parti mulieris restituendis.

8 ¶ Igitur & in sequenti capitulo sua ex stipulatu actio utatur natura: ut si mulier a marito fuerit hæres instituta m, & legis falcidia ratio emerferit, etiam dotis debitum liceat ei, sicut alia debita ex substantia marito subtrahere, & sic quartam partem deducere.

9 ¶ Cumque ex stipulatu actio in his casibus, quos enumeravimus, propriam naturam habeat: necessarium est in sequenti tractatu ea exponere, quæ || vel || communia sunt utriusque actionis, vel quæ in solam ex stipulatu actionem colligi oportet: vel propria quidem rei uxoris actionis, exinde || autem || ex stipulatu actioni accommodanda: Itaque partus n dotalium ancillarum, i. e. quæ æstimatæ non sunt, vel quæ servi dotalis ex quacunque causa (nisi ex re mariti, vel operis suis, acquisierunt: ad mulierem pertinere utraque actio similiter voluit. Fœtus o autem jumentorum, & omnia quæ fructuum nomine continentur, ad lucrum mariti pertineant pro tempore matrimonii, siue æstimata, siue non æstimata sint. Sed & novissimi p anni, in quo matrimonium solvitur, fructus pro rata temporis portione utrique parti debere designari, commune utriusque actionis est, in rebus scilicet non æstimatis. Æstimatarum enim rerum maritus quasi q emptor, & commodum sentiat, & dispendium subeat, & r periculum expectet.

10 ¶ Cautione videlicet defensionis in specie, in qua dotem suam s uxoris vel nurus t, in familia eriscunda iudicio præcipuam u filius defuncti detrahit, secundum propriam naturam ex stipulatu actionis cohæredibus suis præstanda.

milibus. m Uxor hæres instituta a marito legatis onerata ante omnia dotem deducit, de residuo vero solvit legata, deducta Falcidia. n Partus dotalium ancillarum in æstimatarum dotis sunt portio. l. 10. §. 2. l. 69. in fin. ff. de iure dot. o Fœtus dotalium jumentorum sunt mariti ut hic. §. l. 10. §. 3. D. de iure dot. Partus ancillarum dotalium, non sunt. v. ff. itaque. sup. eod. cur tam varie? partus ancillæ non est in fructu. l. 28. §. 1. ff. de usuris. p Fructus rerum non æstimatarum percepti, anno dirempti matrimonii pro rata dividuntur inter maritum & uxorem. l. 7. §. 1. l. 11. ff. soluto. ejusque heredes. v. Cujac. 14. obs. serv. 22. q Æstimatio, quasi emptio. l. 1. ff. de æstimatoria. Ideo fundus æstimatus proprie dotalis non est, ejusque omnes fructus etiam post divortium ad maritum pertinent: redditusque dotis æstimatione liberatur: ejus etiam commodum dispendium & periculum sustinet, vel ut dominus. r l. 10. l. 12. §. 1. ff. de iure dot. d. l. 1. t Finge patri tuo dotem uxoris tuæ numeratam, ut l. 2. sup. famil. f Finge patri tuo dotem uxoris tuæ numeratam, ut l. 7. ff. de dote præleg. u In familia paternæ eriscundæ iudicio, dotem uxoris, nurusque nostræ præcipuam deducimus, l. 20. §. 2. D. familia. v. l. 2. sup. familia.

a Differentiam actionis, ex stipulatu & Rei uxoris observat. Priore maritus cogitur dotem restituere illico & in solidum. Posteriore vero, annua, bima, trima die. Galli, Amandæ & trau payement, & in quantum maritus facere possit.

b Actione de dote maritus convenitur, in quantum facere potest. v. l. 173. ff. de reg. jur. nisi mala fide facere possit defecit.

c Dolus omnem reverentiam tollit. l. 1. sup. ubi servatores. l. 18. §. 1. ff. sol. l. 17. ff. de iure dot.

d Etiam si maritus convenitur id tantum quod facere potest, cavet tamen uxori de integrâ solutione: faciendâ, quoties ad meliorem fortunam pervenerit. facit l. 47. §. 2. de peculio.

e v. Socin. reg. 389.

f Mobilia, moventia, incorporalia, intra annum maritus restituere cogitur. Res soli, seu immobili, illico. Quod de anno dictum est, locum non habet, si dos mulieri legata sit: dotis enim legatum commodum representationis habet. l. 1. §. 2. ff. de dote prælegata. g l. 93. ff. de ver. sign.

h Similitudo & communio actionis, ex stipulatu & Rei uxoris.

i Pœna mariti res dotalis suo tempore non restituens.

k De usuris dotalis præstandis.

l De dotis fructibus, pensionibus, usuris, operis, quæstu civilium annonarum & similibus.

a Dotem a patre vel avo constitutam filia consequitur, etiam si sit exheredata vel emancipata: hoc est, dos cum restituitur, ad ipsam filiam redit, si emancipata sit: si sub potestate patris & dos a patre data sit, dos communis ei cum patre, ut hic. 4. Har. men. 5. 5. 3.

b Mulier dotem suam precipuam accipit, etiam si a patre emancipata vel exheredata sit vel cum heredibus scripta.

c Dos de inofficio actionem potest excludere, si sufficit ad quartam.

d Dos, quæ ad filiam revertitur, imputatur ei in legitimam.

e Filia hæres instituta a patre, dotem fratribus non confert, nisi pater specialiter hoc ipsum designarit. l. 7. §. de collationibus.

f Extraneus datus dotem, nisi sibi redditionem pascatur, donare confertur. ideoque dotis restitutio non fit extraneo, nisi redditionem sibi pactus sit. In iuste enim id repetitur, quod donatum esse præsumitur. l. 6. l. 31. l. 36. vers. sancimus. §. de iure dot. l. 9. §. 1. ita. prox. l. 43. vers. plane. ff. de iure dot.

g Adde l. ult. §. de dot. promiss.

h Dos ab extraneo data, citra stipulationem redditionis, mulieri reddenda; præsumitur cum eo casu mulier sibi dotis redditionem stipulari, nec videtur extraneus tacite stipulari. (Extraneus autem est, omnis persona extrajuridica, sive ascendens & eos, qui personam dotatam in potestate non habent.) Ascendentes masculi & in potestate dotatam filiam habentes, tacite stipulari intelliguntur: cum & olim rei uxoria actionem habuerint. Synopsi ibid. c. 117.

i Gratiosa & favorabilia in dispendium non vertenda. l. 6. §. de legib. v. c. 61. de reg. in 6.

k Extraneus dotem donare videtur. Pater qui in potestate habet, non videtur.

l Extraneus omnis citra parentem virilis sexus.

m Mater ergo extranea est, Extraneus non intelligitur stipulari §. eod.

n Si est in potestate filia, pater habet tacitam ex stipulatu actionem, tacitam dixi, quam tamen intendere debet, filia voluntate, quia communis res est. l. 2. l. 3. ff. soluto. l. 2. §. 5. ff. de solutio. si est emancipata, pater non habet, nisi expressam ex stipulatu actionem, alioquin sola emancipata agit. l. 22. §. 5. l. 34. ff. solut.

o v. l. 6. ff. de iure dot.

p Dotem soluto matrimonio mulier ipsa potest exigere. Syn. Bas. d. c. 117. in fin.

q v. l. 2. inf. solut.

r Actio de dote, patre mortuo etiam post contestationem, ad mulierem tota pertinet; igitur lre contestata interdum non transit actio ad hæredes. l. 2. inf. soluto. l. 29. ff. de oper. liber.

s l. 30. sup. de iure dot. l. 3. §. 5. in fin. ff. de minorib.

t post litem contestatam scilicet,

u non ad filiam filiam

x Patri non licet deminueret dotem filia ad se reversuram, nisi proprium patris patrimonium fortuito deminutum fuerit.

11 ¶ Videamus igitur, quali incremento ei de rei uxoria actione accedente, formari decet ex stipulatu actionem: Cumque juris certitque indubitati sit, si a parens per virilem sexum ascendens, dote pro filia vel nepte præstita emancipaverit eam, vel ipse decesserit, in rei uxoria actione dotem omnimodo ad mulierem pertinere, etiam si fuerit exheredata: (quod non erat in ex stipulatu actione: ibi etenim velut alia actiones in omnes cohæredes actio dividebatur) æquissimum nobis visum est, & in ex stipulatu actione mulierem b dotem suam precipuam accipere, etsi emancipata vel exheredata sit, vel cum aliis hæredibus scripta.

12 ¶ Quo a nobis recepto, & alia multa species proprium accipient exitum: cum dos c possit & de inofficio actionem excludere, (maxime si sufficit d ad quartam) & in collationem ferri, si intestatus paterfamilias decesserit, & testamento facto, quando e hoc testator dixerit, quæ omnia ex stipulatu actio a rei uxoria actione accipit.

13 ¶ Accedit ei & alia species ab rei uxoria actione, si quando etenim extraneus dotem dabit, nulla stipulatione vel pacto pro restitutione ejus in suam personam facto, quisquis is fuerit, mulier habebat rei uxoria actionem: quod antea in ex stipulatu actione non erat. Stipulatione autem, vel pacto interposito, stipulator, vel is, qui pacificebatur, habebat vel ex stipulatu, vel præscriptis verbis civilem actionem. In præsentem autem non sic esse volumus, sed si f non specialiter extraneus dotem dando in suam personam dotem stipulatus sit, vel pactum fecerit: tunc præsumatur g mulierem ipsam stipulationem h fecisse, ut dos ex hujusmodi casu accedat. Neque i enim i in hac specie volumus videri extraneum tacitam stipulationem fecisse: ne i quod pro mulieribus introduximus, hoc adversus mulieres convertatur.

† Imo magis in hujusmodi dotibus, quæ ab extraneis dantur, vel promittuntur, ipsa mulier fecisse videatur tacitam stipulationem: nisi expressim i extraneus i sibi dotem reddi pactus fuerit, vel stipulatus: cum donasse k magis mulieri, quam sibi aliquod jus servasse extraneus non stipulando videatur.

† Extraneum l autem intelligimus omnem citra parentem per virilem m sexum ascendentem, & in potestate n dotatam personam i non i habentem: parenti o enim tacitam ex stipulatu actionem damus.

14 ¶ Et hoc ex rei uxoria actione simili modo ex stipulatu actionem accomodandum est: si p quando etenim post dissolutum matrimonium dos a patre ejus petebatur: si quidem rei uxoria fuerat actio, non poterat solus pater sine q consensu filia suæ agere: & si necdum actione mota ab hac luce fuerat subtractus, & r si lis contestata esset, ad filiam quasi proprium s patrimonium dos revertebatur: quod non erat in ex stipulatu actione: ibi enim & solus actionem habebat, consensu filia non expectato: & si cedebat t, ad suos hæredes u transmittebat: Sed rei uxoria jus, & in ex stipulatu actionem transponere, satis humanum, satis pium, satis utile matrimonii est.

In authen. de aqual. dot. §. quia vero jam. col. 7. tit. 9. al. 8. Nov. 97. c. 5.

Sed quamvis dos potestatis sive patrimonii jure ad patrem redeat, non tamen licet ei, filia denuo nubente, deminueret x priorem dotis mensuram, nisi forte substantia sua decreverit aliqua fortuita clade: tunc enim amplius secundo marito in dotem præstare non cogitur, nisi quantum facultates ejus patiuntur.

habentes, tacite stipulari intelliguntur: cum & olim rei uxoria actionem habuerint. Synopsi ibid. c. 117.

i Gratiosa & favorabilia in dispendium non vertenda. l. 6. §. de legib. v. c. 61. de reg. in 6.

k Extraneus dotem donare videtur. Pater qui in potestate habet, non videtur.

l Extraneus omnis citra parentem virilis sexus.

m Mater ergo extranea est, Extraneus non intelligitur stipulari §. eod.

n Si est in potestate filia, pater habet tacitam ex stipulatu actionem, tacitam dixi, quam tamen intendere debet, filia voluntate, quia communis res est. l. 2. l. 3. ff. soluto. l. 2. §. 5. ff. de solutio. si est emancipata, pater non habet, nisi expressam ex stipulatu actionem, alioquin sola emancipata agit. l. 22. §. 5. l. 34. ff. solut.

o v. l. 6. ff. de iure dot.

p Dotem soluto matrimonio mulier ipsa potest exigere. Syn. Bas. d. c. 117. in fin.

q v. l. 2. inf. solut.

r Actio de dote, patre mortuo etiam post contestationem, ad mulierem tota pertinet; igitur lre contestata interdum non transit actio ad hæredes. l. 2. inf. soluto. l. 29. ff. de oper. liber.

s l. 30. sup. de iure dot. l. 3. §. 5. in fin. ff. de minorib.

t post litem contestatam scilicet,

u non ad filiam filiam

x Patri non licet deminueret dotem filia ad se reversuram, nisi proprium patris patrimonium fortuito deminutum fuerit.

Finis Authentice.

Sequitur textus legis Codicis.

15 ¶ Et cum lex Julia a fundi dotalis Italici alienationem prohibeat fieri a marito, non b consentiente muliere, hypothecam autem nec si mulier consentiebat: interrogasti sumus, si oporteat hujusmodi sanctionem non super Italicis tantummodo fundis, sed pro omnibus locum habere. Placet itaque nobis eandem observationem non tantum in Italicis fundis, sed e etiam in provincialibus extendi. Cum autem hypothecam d i ei i etiam ex hac lege donavimus, sufficiens habet remedium mulier & si maritus fundum alienare voluerit. Sed ne & consensu mulieris hypotheca ejus minuantur, necessarium est & in hac parte mulieribus subvenire: hoc tantummodo addito, ut fundum dotalem e non solum hypotheca titulo dare nec consentiente muliere maritus possit, sed nec alienare: ne fragilitate f naturæ suæ in repentinam deducatur inopiam. Licet enim Anastasiana g lex de consentientibus mulieribus, vel suo juri renunciantibus loquatur: tamen eam intelligi h oportet in rebus mariti, vel dotis quidem æstimatis, in quibus dominium & periculum mariti est. In fundo autem non æstimato, qui & dotalis proprie i nuncupatur, maneat jus intactum, ex lege quidem Julia imperfectum, ex nostra autem auctoritate plenum, atque in omnibus terris effusum, non tantum Italicis, & sola hypotheca conclusum.

16 ¶ Illud etiam generaliter præsentem addere sanctioni necessarium esse duximus, ut si qua pacta k interceserint vel pro restitutione dotis i vel i pro tempore l vel pro usuris m, vel pro alia quacunque causa, quæ nec contra n leges, nec contra constitutiones sunt, ea observentur. Sin autem repudio matrimonium fuerit dissolutum, omnia jura, quæ ex Theodosiana o vel nostra p lege descendunt, immutata custodiantur.

† Similique modo ea, quæ Anastasiana q lege pro his quæ bona gratia r separantur, enumerata sunt, firma illibataque permaneant. Et generaliter quicquid sacratissimis Constitutionibus, vel libris prudentium cautum est, quod non contrarium huic legi invenitur: & hoc in sua maneat firmitate, & ex stipulatu actioni aggregetur, licet in re uxoria tractatum est.

† Quæ omnia in his tantummodo dotibus locum habere censuimus, quæ post hanc legem data fuerint, vel promissa, vel etiam sine scriptis habitæ: instrumenta s enim jam confecta viribus carere non patimur, sed suum expectare eventum. Dat. Kalend. Novemb. Lampadio & Oreste Coss. 530.

DE PACTIS & CONVENTIS TAM SUPER DOTE, QUAM SUPER DONATIONE ANTE NUPTIAS, ET PARAPHERNIS.

TIT. XIV.

De lege dotis servanda.

1. Imp. Severus & Antoninus Augusti Nicæ.

Legem u, quam dixisti, cum dotem pro alumna dares, servari oportet; nec x obesse tibi debet, quod dici solet, ex pacto actionem non nasci: tunc y enim hoc dicimus, cum pactum nudum z est: alioquin a cum pecunia datur, & aliquid de reddenda ea convenit, utilis est conditio b. PP. 7. Kalend. Febr. Albino & Amiliano Coss. 207.

De fructibus.

2. Imp. Antoninus A. Theodotæ.

Fructus prædiorum in dotem datorum, si secundum

& Novell. 98. communi consensu, d. l. 9. dulciter, sine querela, sine libello repudi

met iuguias. Plutarch. Bona gratia matrimonium sine causa dissolvi non potest. Nov. 117.

Sunt autem bona gratia dissolventi matrimonii certæ causæ, ut repudi, certa causa sterilitas, l. 6. §. 1. ff. de donat. inter virum.

Lex Ausonia id verbat. Palladius 2. Epig. 2. d. v. a. m. a. d. a. l. o. x. e. t. h. c. a. n. s. p. o. m. a. x. a. n. a. x. a. p. e. i. s. e. i. p. p. e. i. s. q. d. x. a. p. r. u. s. n. a. i. v. o. m. o. A. u. s. o. n. i. a.

adde Cujac. ad Nov. 22.

f Lex nova non refertur ad instrumenta jam confecta. l. ult. inf. de prædii decurion. adde l. 27. sup. de usuris.

t v. 23. D. 4. adde Paul. 2. sent. 22.

u v. l. 10. §. de pact. i. n. l. §. de ver. permitt. l. un. in fin. §. de ux. act.

x Ratio dubitandi sumpta ex l. 7. §. 5. ff. de pactis. & similib.

y Pacta quæ de restituenda dote sunt, valent, quippe non nudum hoc pactum est, quod de rerum jam datorum & restitutione fit. Syn. Bas. 29. tit. 1. ex tit. §. 5. c. 30.

z Pactum nudum actionem non parit. Nudum esse desinit, quoties dat. one sumpsit effectum.

a L. 15. ff. eod. l. 8. §. de ver. permitt. b Hoc innuit. Rebus certa lege datis, ex ea lege dari actionem; datio, non conventio, facit hunc contractum pactumque iuste dationi vel contractui, non igitur nudum pactum, cum sit contractus.

a Cujus sit mentio multis locis. pr. Inst. quib. alienare licet. l. 1. §. de fundo dotali. l. 4. §. de fundo dotali. l. 16. ff. de milir. test. l. 77. §. 5. ff. de leg. 2. l. 42. ff. de usucapionib. Paul. 2. sent. 21. §. 2. lata fuit 26 Augusti. b l. 23. sup. de iur. dot.

c Fundus dotalis, ubicunque sit positus, alienari vel obligari a marito consentiente etiam muliere non potest.

d §. 1. §. eod.

e Inæstimatum scilicet.

f nam mulier facile a viro seducitur. Nov. 61. c. 1. §. 2.

g dixi ad l. 29. in fin. §. de iure dot. ante l. 21. sup. ad Vellejan.

h Lex Anastasii mulier juri suo renunciare potest d. l. 21. ergo & dotis inæstimatæ alienationi & hypothecæ consentire non ita est.

Io non pertinet Anastasii constitutio, sed ad dotem tantum æstimatam, & alias res mariti, quæ mariti periculo sunt. v. l. 11. §. ad Vellejanum.

i Fundus æstimatus non proprie dotalis, cujus etiam fructus ad maritum pertinent solum matrimonio.

k Pacta dotalia, quæ dotis causam non minuunt, sunt servanda. l. 1. inf. de pact. convent.

l Puta, ut ante annum reddatur res mobilis. §. 7. ver. exactio. sup. eod.

m Majoribus fortis, quo casu maritus sua die dotem non reddiderit.

n Talia enim pacta non valent. l. 6. §. de pactis.

o l. 2. §. de repudi.

p l. 11. §. de repudi.

q l. 9. §. de repudi.

r Bona gratia matrimonii dissolvi dicuntur hic

a Pacisci mulier potest, ut ex dotis fructibus se suamque familiam aliat. l. 4. in fin. l. 12. §. 1. D. eod. l. 21. in fin. ff. de donationib. inter vi- rum. Id si conve- nerit, fructus a marito condici non poterunt.

b Pactum cum socero initum, ut si constante ma- trimonio super- stitibus liberis se- se decedere con- tingerit dimidia duntaxat dos re- stituatur, inutile est. l. 1. Harm. 9. §. 35. Syn. 16. c. 32.

c e contrario conveniri potest, ut moriente filia, pars ejus liberis restituatur. l. 1. ff. de dote prelegata.

d Pactum patris non valet, ut filia mortuo ejus ma- rito, contenta sit certa dotis parte, neve integra ad eam revertatur, aut ut pars ejus cedat liberis ex eo matrimonio natis, & ita favor mulieris favori liberorum, quan- tumvis pacto in- terposito prefer- tur. l. 30. ff. eod. l. 2. l. 16. ff. eod. l. 1. ff. de dote pre- legata.

f Mater liberis e- mancipatis stipu- lari non potest. l. 1. ff. de iur. d. & ita hanc legem acci- pe. l. 7. inf. Paulo aliter Bald. id ex- primit, matrem non posse verbis directis liberis sti- pulari: obliquis, posse, quoties sci- licet sibi stipula- tur pro filiis.

g Cur ita? v. quæ dixi ad l. 38. §. 17. ff. de verb. oblig.

h Rite, ut quæ ab eo interponatur, qui stipulatur. non sit rite ab absente, l. 1. ff. de verb. oblig. sensus est ergo, Filiam emancipatam a patre stipulari sibi posse dotis maternæ restitu- tionem.

i Pactum ut præmortuæ uxori maritus succedat, irritum est. Neque enim pactis hereditas datur. Pactum non est modus jure civili introductus ad querendas aliorum hereditates: Id enim sit tantum vel testamento, vel lege ab intestato. adde 4. Harm. §. 2. §. 14. Extraneum porro hic intelligi, omnem, qui ab intestato succedit: & nota sponsum vel maritum hoc casu sponzæ & uxori extraneum censer.

k Non pactis. v. l. 30. sup. de pactis. l. 61. ff. de verb. oblig. adde quæ scripti ad l. 15. sup. de pactis.

l Pactus cum uxore, ut ejus defunctæ hæres esset, nihil paciscitur: hoc est, id genus pacti inutile est. Non enim pacto de hereditate nostra disponere possumus: quum extraneus sine testamento nequeat alterius hæres esse. Syn. eod. c. 15. Har. d. §. 34.

m Id est, parapherna, l. 8. inf. eod. quasi diceret: Pactum non valere, ut vir uxori in para- phernalibus succedat. Aliud est, si idem de dote convenerit.

n In Gallia id observari Paponius refert 20. Arrest. 2. §. 1. ibi, & sont journellement tant es pays de droict espris que de coutumes, futures institutions d'heritier legitiment faites en contrats de mariage, société de tous biens, & autres: & ainsi à esté souvent juré par arrest de Thoulouse & Paris: notamment entre nobles, abrogata hac lege & l. 15. §. de pactis. Challancus in consuet. Burgund. rub. 4. §. 7. in verb. constants. leur mariage: Ita judicatum quoque ab Assessoribus curiæ Spirensis, Myning. 2. observ. 3. adde Cynum, Baldum, Salycetum, Castren- sem ad l. si pater. 12. §. de inoffic. Masuer. Tit. de societate. n. 5. & 10. & tit. de successionib. n. 57. Benedictus in c. Rayn. 16. n. 198. ext. de test. Tirag. de jure primogenitorum q. 6. m. 8. Myning. 5. Refo. 49. Hippolytus de Marfilis singulari 50. & 333. Boer. in cons. Bituricensis. rub. des coutumes concernant les mariages §. 1. Valet autem maxime id pactum de succedendo si fa- ctum a patre liberis, Nov. 19. (abrogata, l. pact. 15. §. de pactis) si juratum. Gabr. 3. Commu- nium tit. de don. si vicissitudinarium, mutuum & reciprocum (hæc enim institutio captato- ria non est, ubi duorum similis est affectus l. captatorias. 70. ff. de hered. inst. v. Nov. Valent. de test. alioquin mutua donatio aliis privilegiis fruitur: neque insinuatione indiget, uti notat Marfil. d. sing. 333.) si tabulis nuptialibus adjectum (idque favore matrimonii & nuptiarum, quarum causa pater etiam filiarum familias donare potest.) Item si non omnis hereditas datur, sed pars tantum, vel usufructus. Challan. d. loco. Pactum vero de non succedendo etsi jure civili non valeat. l. si quando. 35. §. 1. §. de inoffic. l. pactum dotali. 3. §. de coll. l. ult. ff. de suis. jure tamen Canonico jurejurando confirmatum utile est. c. quamvis. de pact. in 6.

o Si pactum fuerit ut priore defuncta uxore dos apud virum permaneat, si modo a patre (hic enim non est extraneus) profecta dos est, valet pactum & excluditur pater. Nihil enim pro- hibet pacto deteriorem dotis causam, præsertim ubi ad solum patrem ejus repetitio pertinet, h. e. l. Harm. 9. §. 35. l. 9. l. 11. §. de hered. inst.

p Pater potest juri (quod in dote filiz profectitiz habet) renunciare.

q Quibus casibus dotis conditio deterior fieri possit.

r Avus maternus nepotibus dotem restitui utiliter pacisci potest. l. 45. ff. soluto.

f non directa, dixi ad l. 4. §. eod.

t Galli peculium vocant. v. l. 9. §. 3. ff. de jure dot.

u Nihil juris marito datur in paraphernis, nisi hæcenus quatenus patitur mulier. l. 5. sup. q. d. l. 11. §. eod. l. 17. §. de donat. inf. U. & U.

pactum & sumptibus tuis tuorumque servierunt, repeti non posse, ambigere non debes. Dat. 11. Kal. April. An- tonino A. 4. & Balbino Coss. 214.

An pactum patris noceat filiz.

3. Imp. Gord. A. Torquata,

Quamvis b pater tuus, cum te nuptui collocaret, pa- ctus sit, ut, si maritus c tuus superstitibus filiis communi- bus in matrimonio decessisset, pars d dotis liberorum nomine re- tineatur: ejusmodi e || tamen || conventio, quo minus actionem integræ dotis habeas, proficere non potest. Da- tum 6. Id. Januar. Gordiano A. & Aviola Coss. 204.

An pactum matris prodest filio.

4. Idem A. Agatho.

Pactum dotale, quo matrem convenisse cum patre tuo proponis, ut, si in matrimonio decessisset, tibi & fratribus tuis dos restitueretur: si stipulatio ex persona vestra, cum f in potestate patris constituti non essetis, minus legitima intercessit g, defuncta ea in matrimonio, actionem vobis querere non potuit. || Sed || si obligatione verborum ri- te h intercedente, dotis petitionem habere potuisti, ma- xime si adhuc vinculis potestatis patriæ non attigeris. pe- titionem exequi non prohiberis. PP. 5. Id. Jun. Sabino & Venusto Coss. 241

De pacto interposito vice testamenti.

5. Imp. Diocl. & Maxim. Augusti Claudio.

Hereditas extraneis i testamento k datur. Cum l Higitur adfirmes dotali instrumento pactum interposi- tum esse vice testamenti, || Ut || post mortem mulieris bona ejus ad te pertinerent, quæ m doti titulo tibi non sunt obligata: in- telligis nulla n || te actione || posse convenire hæredes seu successores ejus, ut tibi restituantur, quæ nullo modo de- bentur. PP. Non. Febr. ipsis AA. & Coss.

De pacto patris dotantis.

6. Idem AA. & CC. Rufo.

SI o convenit Ut in matrimonio uxore defuncta, dos penes maritum remaneret p: profectitiz dotis repetitionem hujusmodi pactum inhibuisse, explorati juris est: cum deteriorem causam dotis, in q quem casum soli patri re- petitio competit, pacto posse fieri, auctoritate juris sæpi- sime sit responsum. Dat. 5. Non. Maji, ipsis AA. Coss.

An pactum avi prodest nepotibus.

7. Idem AA. & CC. Phileto.

Pater pro filia dotem datam genero, ea prius in matri- monio defuncta, nepotibus r pactus restitui: licet his actionem querere non potuit, tamen utilis s eis ex æqui- tate accommodabitur actio. Dat. 14. Kal. Januar. Nicome- dia, CC. Coss.

De paraphernis.

8. Imp. Theod. & Valent. AA. Hormisdæ P.P.

Hac lege decernimus, ut vir in his rebus, quas extra dotē mulier habet, quas Græci parapherna t dicunt, nullam u

uxore prohibente habeat communionem, nec aliquam ei necessitatem imponat. Quamvis enim bonum erat mu- lierem, quæ seipsam a marito committit, res etiam ejus- dem pari arbitrio gubernari: attamen quoniam * condi- tores legum æquitatis b convenit esse fautores, nullo modo (ut dictum est) muliere prohibente virum in para- phernis se volumus immiscere. Dat. Idib.

De æqualitate dotis & donationis propter nuptias.

9. Imp. Leo c & Anthemius Augusti Nicostrato P.P.

Ex morte cujuscunque personæ, sive mariti, sive mulie- ris, eandem partem d, non pecuniæ quantitatem, tam virum ex dote, quam mulierem ex ante nuptias donatio- ne lucrari decernimus: veluti si maritus mille solidorum ante nuptias donationem confecerit, licebit e mulieri & minoris & amplioris quantitatis dotem offerre, & marito similiter ante nuptias donationem.

† Hoc autem observandum est, ut quantam partem mulier stipuletur sibi lucro cedere ex ante nuptias dona- tione, si priorem maritum mori contigerit, tantam & ma- ritus ex dote partem, non pecuniæ quantitatem f stipule- tur sibi, si constante matrimonio prior mulier in fata col- lapsa fuerit: & si pactum contra ventum fuerit subsecu- tum, infirmum atque invalidum hoc esse, ut nulla ex eo procedere possit exactio, præcipimus. Eadem custodiri censemus, sive pater pro filio, sive mater, sive ipse ductu- rus uxorem sui juris constitutus, sive quilibet alius pro eo ante nuptias donationem nupturæ dederit || seu pro- miserit ||.

† Similique modo sive pater pro filia, sive mater, sive ipsa pro se, sui juris videlicet constituta, sive quilibet alius pro ea uxorem ducturo dotem dederit, seu promise- rit, quoniam & alio g pro ea offerente dotem, ipsa eam pro se videtur offerre.

† Quod adeo verum est, ut || & || ipsa ab alio pro se oblatam dotem in lucrum suum repositat: nisi forte is, qui eam obtulerit, statim h (i. e. tempore oblationis seu promissionis) stipulatus vel pactus sit, ut sibi dos prædi- cta reddatur. Datum 15. Septembr. Anthemio A. 2. Coss. 468.

In auth. de æqual. dot. §. 1. coll. 7. tit. 9. al. 8. Nov. 97. c. 1.

Æqualitas i omnimodo servanda est k in dote & in donatio- ne antenuptiali: non tantum in lucris exinde proventuris, sed etiam in præstatione & constitutione utriusque.

† Augmentum quoque vel prorsus non fiat, vel ab utraque parte celebretur, pari sc. quantitate: ne vel eo modo subverta- tur æqualitas.

In authen. de non elig. secund. nub. §. fin. coll. 1. Tit. 2. Nov. 2. c. ult.

Sed quæ nihil ex dote conscripta præstitit, nihil omnino viro mortuo percipiet ex donatione.

† Item quæ minus quam profecta est, dedit: pro quantitate præstita & lucrum sentiat.

10. Imp. Justinianus A. Mennæ P.P.

Lege Leonis l divæ memoriæ, pacta lucrorum dotis & ante nuptias donationis paria esse sanciente, nec adjici- ente, quid fieri oporteat, si hoc minime observatum sit: nos omnia clara esse cupientes, præcipimus, disparibus eis factis, majorem lucris partem ad m minorem deduci, ut eo modo uterque minorem partem lucretur. Dat. 8. Idus April. Constantinop. Decio V. C. Coss. 529.

De paraphernis.

11. Idem A. Joanni P.P.

SI mulier marito suo nomina n (i. e. foeneratitias cau- siones) quæ extra o dotem sunt, dederit p, ut loco pa- raphernorum q apud maritum maneat, & hoc dotali in- strumento fuerit adscriptum: utrumne habeat ali- quas ex his actiones maritus, sive directas, sive utiles, an penes uxorem res omnes remaneant, & in quem eventum dandæ sint marito actiones, quærebatur? Sancimus itaque, si quid tale evenierit, actiones r qui-

inter virum & uxorem permitteretur, quod tamen prohibitum est, l. 1. ff. de don. inter virum. alias ante contractum matrimonium, hujusmodi pacta inæqualia valent. Innoc. in c. don. extr. de don. inter virum, & uxorem & ibi Butrigar. Angelus hic: Socin. reg. 106. k nisi alia sit, ut in Delphinatu patriæ consuetudo, Guido Pap. decisane 363. vel nisi ju- venis senex: nobilis ignobilem ducit: his enim casibus inæquale pactum & inæqualitas toleratur, velut adjecta a muliere ad mariti sui juventutem vel nobilitatem pensandam ac velut remunerandam. Guido d. loco.

l l. 9. sup. eod. l. 20. vers. fin. autem. ibi: ita tamen ut Leonina cons. 8. de don. ante nupt. Nov. 22. c. 20.

m inæqualis lucris portio ad æqualitatem reducitur.

n Nomina, i. e. foeneratitias cautiones.

o v. l. 9. sup. de rei vind.

p v. l. 8. sup. eod.

q Maritus cui tradidit uxor instrumenta, præsumitur procurator uxoris. Alciat. 1. præsumpt. 33.

r Maritus potest movere actiones paraphernalium bonorum, quarum tradita habet instru- menta, eaque debita exigere citra satisfactionem rati, v. tamen l. 21. ff. de procur. dem

a v. l. 2. inf. ne fa- de juss. dotum.

b Legum condi- tores, æquitatis fautores esse cou- venit.

c l. 20. vers. fin. autem. ibi: ita tamen ut Leonina consuetudo. sup. de donat. ante nupt. Nov. 117. c. 6.

d Ut quemadmo- dum vir tertiam, ita uxor tertiam consequatur. l. 19. inf. eod. vers. fin. autem.

e Dotis quantitas amplior aut mi- nor esse potuit do- nationis propter nuptias quantita- te, hodie æquales quantitates esse debent. Nov. 97. c. 1. Jul. ibi.

f Dos sit 6000. Donatio propter nuptias 2000. au- reorum? quanti- tates inæquales sunt, vir quartam dotis, i. e. 1500. uxor quartam do- nationis propter nuptias, i. e. 500. sibi stipulatur. Quotas sibi stipu- lantur & tamen inæquales, quia superius lucrum refertur ad prin- cipium inæquale, cujus effectus nisi inæqualis esse potest. Nov. Ju- stiniani 97. c. 1. id non probat. Vult ergo, ut quantam vir sti- pulatus sibi fuerit summam, tantam uxor sibi stipule- tur. Tentari pot- est, d. Nov. 97. ab- rogari, Nov. 117. c. 6. reducta hac lege: Equidem Baldus negat con- suetudine hanc legem & d. Nov. 97. servari.

g Quod quis no- stro nomine facit, ipsi facere vide- mur.

h Qui dotem pro- misit redditionem ejus statim sibi sti- pulari debet, alias non auditur red- ditionem stipula- ri volens post do- tem jam tradi- tam. l. ann. §. 13. §. de rei ux. act.

i Dotis & dona- tionis propter nu- ptias idem pa- ctum, & eadem in- pactis æqualitas esse debet, ut hic. id verum, si con- stante matrimo- nio factum fuerit: nam alioquin si inæqualia pacta essent, donatio-

a Usuras para-
phernalium bo-
norum maritus
potest in suam &
uxoris utilitatem
convertere: for-
tem vero tenetur
uxori servare.

b v. l. 8. §. eod.
c Pro restitu-
dis paraphernali-
bus, bona mariti
tacite uxori obli-
gantur. l. 29. §. de
jur. dot.

d Maritus in pa-
raphernalibus sibi
commissis ean-
dem diligentiam
quam in rebus suis
præstare debet.

e His adde titu-
lum de pecunia
non numerata, &
si pignori conven-
tione numeratio
pecunie secuta
non fuerit.

f Nov. 100. c. 23.
g l. 3. c. 1. §. 3.
h l. 4. c. 1. §. 3.
i l. 1. c. 1. §. 3.

j l. 1. c. 1. §. 3.
k l. 1. c. 1. §. 3.
l l. 1. c. 1. §. 3.

m l. 1. c. 1. §. 3.
n l. 1. c. 1. §. 3.
o l. 1. c. 1. §. 3.

p l. 1. c. 1. §. 3.
q l. 1. c. 1. §. 3.
r l. 1. c. 1. §. 3.

s l. 1. c. 1. §. 3.
t l. 1. c. 1. §. 3.
u l. 1. c. 1. §. 3.

v l. 1. c. 1. §. 3.
w l. 1. c. 1. §. 3.
x l. 1. c. 1. §. 3.

y l. 1. c. 1. §. 3.
z l. 1. c. 1. §. 3.
aa l. 1. c. 1. §. 3.

ab l. 1. c. 1. §. 3.
ac l. 1. c. 1. §. 3.
ad l. 1. c. 1. §. 3.

ae l. 1. c. 1. §. 3.
af l. 1. c. 1. §. 3.
ag l. 1. c. 1. §. 3.

ah l. 1. c. 1. §. 3.
ai l. 1. c. 1. §. 3.
aj l. 1. c. 1. §. 3.

ak l. 1. c. 1. §. 3.
al l. 1. c. 1. §. 3.
am l. 1. c. 1. §. 3.

an l. 1. c. 1. §. 3.
ao l. 1. c. 1. §. 3.
ap l. 1. c. 1. §. 3.

aq l. 1. c. 1. §. 3.
ar l. 1. c. 1. §. 3.
as l. 1. c. 1. §. 3.

at l. 1. c. 1. §. 3.
au l. 1. c. 1. §. 3.
av l. 1. c. 1. §. 3.

dem omnimodo apud uxorem manere, licentiam autem marito || dari || easdem actiones movere apud competen-
tes iudices, nulla rati habitatione ab eo exigenda: & usu-
ras a quidem eorum circa se & uxorem expendere: pe-
cunias autem sortis, quas exegerit, servare mulieri, vel in
causas || ad || quas ipsa b voluerit, distribuere: & si quidem
in dotali instrumento hypothecæ || pro his || nominatim a
marito scriptæ sint, his esse mulierem ad cautelam suam
contentam.

† Sin autem minime hoc scriptum inveniatur: ex præ-
fenti nostra lege habeat c hypothecam contra res mariti,
ex quo pecunias ille exegit. Ante enim habeat mulier
ipsa facultatem, si voluerit, five per maritum, five per
alias personas easdem movere actiones, & suas pecunias
|| percipere ||, & ipsas cautiones a marito recipere, securi-
tate ei competente facienda.

† Dum autem apud maritum remanent eadem cautio-
nes: & dolum, & d diligentiam maritus circa eas præ-
stare debet, qualem & circa suas res habere invenitur:
ne ex ejus malignitate vel desidia aliqua mulieri accedat
jaçtura. Quod si evenierit, ipse eandem de proprio resar-
cire compellatur. Dat. Kalend. Nov. Lampadio & Oreste
VV. CC. Coss. 530.

DE DOTE & CAUTA NON NUMERATA f.

TIT. XV.

De numeratione & scriptura.

1. Imp. Severus & Anton. AA. & CC. Dionysii.

Dotem numeratio g, non scriptura dotalis instru-
menti facit: & ideo non ignoras, ita demum te ad
petitionem dotis admitti posse, si dotem a te re h
ipsa datam probatura es. Dat. 13. Kalend. Augusti,
Chilone & Libone Coss. 205.

De donatione.

2. Imp. Alexand. A. Papinian.

Quod de suo maritus constante i matrimonio donandi
animo in dotem adscripsit: si eandem donationem le-
gitime confectam non revocavit k, qui incrementum doti
dedit, & durante matrimonio mortem l obiit: ab hære-
dibus mariti, quatenus liberalitas interposita munita est,
peti potest. PP. Nonis Decemb. Alexand. A. 3. & Dione
Coss. 230.

De tempore exceptionis.

3. Imp. Justinianus A. Mennæ P. P.

In dotibus, quas datas esse dotalibus instrumentis con-
scribi moris m est, cum adhuc nulla datio, sed pollicita-
tio tantum subsecuta sit, liceat non numerata pecuniarum
exceptionem opponere non solum marito contra uxorem,
vel ejus hæredes, morte mulieris vel repudio dissoluto
matrimonio, sed etiam hæredibus mariti, cujus morte dis-
solutum est matrimonium: socero etiam, vel ejus hære-
dibus, si cum filio suo dotem suscepisse dotalibus instru-
mentis scriptum sit: omnique personæ, quam dotem sus-
cepisse una cum marito conscribitur, & ejus similiter hæ-
redibus, ita tamen, ut intra n annum tantum continuum
a morte mariti, vel mulieris, vel missione repudii com-
putandum, ea licentia detur. Datum Kalend. Jun. DN.
Justiniano A. 2. Coss. 528.

In auth. de temp. non solut. pec. super dote. §. generaliter.
col. 8. tit. 1. al. coll. 7. tit. 10.
Nov. 100. c. 2.

Quod locum habet, si intra biennium solvatur matrimonium:
si autem ultra biennium usque ad decimum annum extenda-
tur: & ipsi marito, & heredi ejus intra tres menses querela per-
mittitur. Sed si decennium transcurrit, omnino querela dene-
gatur, permissa restitutione in integrum præfinita, & specialiter
si minor ætas interveniat.

DE DONATIONIBUS o INTER p VI- RUM ET UXOREM, ET A PARENTIBUS IN LIBEROS FACTIS, ET DE RATI- HABITIONE.

o Donationes simpliciter inter virum & uxorem prohibita constante ipso matrimonio, ut
hoc titulo. Quid mutux? hodie valent, ut notavi ad l. 5. §. de pactis conventis.
p dixi ad librum 24. ff. 1. adde Clar. 4. §. de donatio. q. 9.

Codex

TIT. XVI.

De bonis a fisco occupatis.

1. Imperator Antoninus A. Triphenæ.

Bona a quondam mariti tui fiscus b, si nemine || ei ||
successore existente, ut vacantia occupaverit: do-
nationes ab eo factæ, si usque c ad finem vitæ in
eadem voluntate permansit, revocari non possunt.
PP. 3. Idus Jan. Duobus & Aspris Coss. 223.

De militibus.

2. Idem A. Marco militi.

Si ancillani nummis tuis comparatam esse Præfidi pro-
vinciæ probaveris, donationisque causa focariæ d tuæ
nomine instrumentum emptionis esse conscriptum: eam
|| tibi || restitui jubebit. Nam licet cessante jure matrimo-
nii donatio perfici potuerit, milites tamen || meos || a fo-
cariis suis hac ratione fictisque adulationibus spoliari no-
lo. PP. 12. Kalend. Mart. Antonino A. 4. & Balbino Coss.
214.

De donatione facta ab uxore, aut socero.

3. Idem A. Epicteto.

Donatio mancipiorum aliarumque rerum, quas tibi ab
uxore tua donatas dicis: si modo suæ potestatis cum
donaret, fuit: vel patris || sui || voluntate id fecit, & || in ||
eadem voluntate donationis usque e ad ultimam diem
vitæ perseveravit: & ex mea & ex divi Severi Patris mei
Constitutione confirmata est. Sin autem post mortem fi-
liæ facta est donatio a quondam socero f tuo, etiam inter
vivos ea perfici potuit. PP. 4. Non. Mart. Antonino A. 4.
& Balbino Coss. 214.

De his, in quorum potestate sunt vir & uxor, quive in eo-
rum potestate fieri possunt.

4. Idem Augustus Claudiano.

Nec g inter h eas quidem personas, quarum juri sub-
jecti sunt vir & uxor, || qui || i quæve in eorum pote-
state sunt, donationes jure civili fieri possunt. PP. 3. Idus
Augusti. Duobus & Aspris Coss. 213.

De divortio.

5. Imp. Alexander Augustus Quintillæ.

Si (ut proponis) pater tuus, in cujus potestate fuisti, ma-
ritum tuo genero k suo instrumentum debitoris donatio-
nis causa dedit, isque matrimonio durante vita functus
est, ac postea a marito divertisti: quod gestum est, non
valet. PP. Idibus Februar. Albino & Maximo Coss.
228.

De morte uxoris donataria.

6. Idem A. Nepotiano.

Etiam si uxoris tuæ nomine l res, quæ tui juris fuerant,
depositæ sunt, causa proprietatis ea ratione mutari non
potuit, etsi donasse te uxori res tuas ex hoc quis intelligat,
cum donatio in matrimonio facta, prius m mortua ea, quæ
liberalitatem excepit, irrita sit: nec est ignotum, quod
cum probari non possit, unde uxor matrimonii tempore
honestè n quæsierit, de mariti bonis eam habuisse veteres
juris auctores merito crediderint. PP. Non. Decemb. Alex-
and. A. 3. & Dione Coss. 230.

potest. l. 3. §. 6. ff. eod. i l. 3. §. 2. ff. eod. k Morte socer non confirmatur donatio
genero facta ab eodem socero, si filia supervivat. Bart. l. 1. Vir deponens rem aliquam
nomine uxoris, non amittit rei depositæ dominium. l. 8. in fin. §. de inoff. donation.
m Morte donatarii extinguitur donatio, & ad eum res revertitur, qui donavit. l. 18. l. 20.
in fin. §. eod. l. 2. §. 14. ff. eod. l. 3. §. de reb. dub. n Præsumitur uxor constante matrimo-
nio quidquid adquisivit, de bonis mariti adquisivisse, turpis quæstus evitanda causa, ut hic.
l. 51. ff. eod. c. significavit. de donat. Plautus in Casina. Nam peculi probam nihil habere ad-
debet clam viro: & quod habet partum, ei haud commodum est. Quia viro aut subtrahat, aut
stupro invenerit. Hoc viri censeo omne, quidquid tuum est. Idem est in rerum ecclesia-
sticarum curatore. Hic enim præsumitur omnia parasse ex rebus ecclesiæ, quæ non pater ei
obvenisse jure cognationis. Nov. 123. Ea quoque ratione gassalus, i. e. actor præsumitur
ex re domini parasse, quod adquisivit. l. 1. legum Longobardic. tit. 3. de adq. alt. reg. Quid? Tu-
tor qui antea pauper, post administrationem rerum pupillarium, dives factus est? Præsu-
mitur tutor vel curator ex sua potius industria dives factus, quam ex bonis pupilli vel adul-
ti. l. 10. §. arbitrium tutela. Præsumitur enim quis ex sua potius industria quam ex alienis
bonis locupletari. Ad eundem modum, quidquid frater adquisit, præsumitur suo labore
potius, quam ex communibus bonis adquisivisse. dixi ad l. 51. ff. eod. adde Cremensem §. 6.
Quid, qui officio aliquo fungitur? tunc ex suo officio adquisivisse præsumitur? v. l. de sen-
tentia facit. §. 7. de jur. fisci lib. 10. Quid filia vel filiusfamilias? præsumitur filia patris ex
bonis adquisivisse, at non filius: nisi alix conjecturæ accedant, ut ex Bartolo refert Masue-
rius tit. de præsumpt. 19. num. 7. Aliud ergo, si longe post matrimonium, i. e. non intra an-
num ludus mulier quæsierit. (Nam ex his quæ in continenti fiunt, præsumptio colligitur.
l. 1. §. ventri. 24. §. in bonis. 2. ff. de rebus auctoritate judic. l. 1. §. qui posthac. §. de bonis præsum-
ptorum.) Aliud etiam si maritus inops fuit, uxor vero dives. major enim præsumptio mino-
rem debet vincere. Aliud autem est in concubina, v. Corraf. 3. Mistell. §. (Idem tamen
putat esse in concubina. Baldus. v. l. 1. §. de naturalibus liberis.) Aliud quoque si uxori bona
paraphernalia multa fuerint, aut si negotiatrix mulier erat. nam quæ in domo marito repe-
riuntur, ejus esse præsumuntur, non uxoris. Cetera quæ ad hanc regulam pertinent, vide
apud Alericum §. Præsumpt. 26. 2af. l. conf. §. num. 21. Mynsing. 2. obs. 91. ubi inter cetera no-
tat, hanc præsumptionem mulieri non tantum a marito ejusve hæredibus, sed & ab extraneo
posse objici.

a Si quum mari-
tus donasset, ad
finem usque vitæ
donationi adque-
verit, rata sit do-
natio: Quapro-
pter, si fiscus ma-
rito successerit,
tanquam nullos
hæredes habenti,
donationes factas
rescindere non
potest. Syn. Basf.
30. tit. 1. c. 50. &
4. Harm. 11. §. 4.

b Confiscatio
bonorum mariti
non infirmat fa-
ctas uxori dona-
tiones a marito.
c l. 14. §. eod. l. 32.
§. ff. eod.

d Miles focariæ
donare non pot-
est. Focariæ mili-
tum amicæ: quæ
focum eis struant.
dixi ad l. 12. §. 6.
ff. de instru. &
Paulus 3. sent. 6.
§. 37. adde quæ
scripsi ad l. 5. ff. de
donationib. Ro-
land. 2. Valle 1.
conf. 8. id ad cle-
ricos extendit: re-
cte, militum enim
clerici vel quasi
militant. v. l. 10.
sup. de Episcopis.

e Everardum in To-
pilis, loco amilite
armata militie
ad militem cele-
stis militie. c. 5. &
amilite ad Ecce-
lesiam 57.

f Donatio facta
ab uxore, morte
ejusdem, aut si ea
in potestate erat
patris, ejus morte
confirmatur.

g Socer quondam
genero donare
potest. l. 26. in fin.
ff. eod.

h Nec qui virum
& uxorem suæ
potestati subiectos
habet, nec qui
sunt in uxoris aut
viri potestate sibi
donare possunt,
hoc est, nec socer,
confoceri: nec fi-
lius viri servo
mulieris donare
possunt. Syn. Basf.
ibid. c. 39. adde 4.
Harm. 11. §. 7.

i Socer confoco-
ro donare non

j Vir deponens rem aliquam
nomine uxoris, non amittit rei depositæ dominium. l. 8. in fin. §. de inoff. donation.

k Morte donatarii extinguitur donatio, & ad eum res revertitur, qui donavit. l. 18. l. 20. in fin. §. eod. l. 2. §. 14. ff. eod. l. 3. §. de reb. dub.

n Præsumitur uxor constante matrimo-
nio quidquid adquisivit, de bonis mariti adquisivisse, turpis quæstus evitanda causa, ut hic. l. 51. ff. eod. c. significavit. de donat. Plautus in Casina. Nam peculi probam nihil habere addebet clam viro: & quod habet partum, ei haud commodum est. Quia viro aut subtrahat, aut stupro invenerit. Hoc viri censeo omne, quidquid tuum est. Idem est in rerum ecclesiasticarum curatore. Hic enim præsumitur omnia parasse ex rebus ecclesiæ, quæ non pater ei obvenisse jure cognationis. Nov. 123. Ea quoque ratione gassalus, i. e. actor præsumitur ex re domini parasse, quod adquisivit. l. 1. legum Longobardic. tit. 3. de adq. alt. reg. Quid? Tutor qui antea pauper, post administrationem rerum pupillarium, dives factus est? Præsumitur tutor vel curator ex sua potius industria dives factus, quam ex bonis pupilli vel adul- ti. l. 10. §. arbitrium tutela. Præsumitur enim quis ex sua potius industria quam ex alienis bonis locupletari. Ad eundem modum, quidquid frater adquisit, præsumitur suo labore potius, quam ex communibus bonis adquisivisse. dixi ad l. 51. ff. eod. adde Cremensem §. 6. Quid, qui officio aliquo fungitur? tunc ex suo officio adquisivisse præsumitur? v. l. de sen- tentia facit. §. 7. de jur. fisci lib. 10. Quid filia vel filiusfamilias? præsumitur filia patris ex bonis adquisivisse, at non filius: nisi alix conjecturæ accedant, ut ex Bartolo refert Masue- rius tit. de præsumpt. 19. num. 7. Aliud ergo, si longe post matrimonium, i. e. non intra an- num ludus mulier quæsierit. (Nam ex his quæ in continenti fiunt, præsumptio colligitur. l. 1. §. ventri. 24. §. in bonis. 2. ff. de rebus auctoritate judic. l. 1. §. qui posthac. §. de bonis præsum- ptorum.) Aliud etiam si maritus inops fuit, uxor vero dives. major enim præsumptio mino- rem debet vincere. Aliud autem est in concubina, v. Corraf. 3. Mistell. §. (Idem tamen putat esse in concubina. Baldus. v. l. 1. §. de naturalibus liberis.) Aliud quoque si uxori bona paraphernalia multa fuerint, aut si negotiatrix mulier erat. nam quæ in domo marito repe- riuntur, ejus esse præsumuntur, non uxoris. Cetera quæ ad hanc regulam pertinent, vide apud Alericum §. Præsumpt. 26. 2af. l. conf. §. num. 21. Mynsing. 2. obs. 91. ubi inter cetera no- tat, hanc præsumptionem mulieri non tantum a marito ejusve hæredibus, sed & ab extraneo posse objici.

cc

Sim-

a & ita iuste.

b v. l. 6. in fin. l. 7. §. de interd. ma. trim. l. 66. l. 67. ff. de ritu.

c quia donatio constante matrimonio facta, non valet etiam inter vivos conjuges, ut hoc casu.

d Donatio inter conjuges putatur, licet teneat ipso iure, non tenet tamen in effectu, potestque revocari. Uxor etiam illicita viro non donat.

e adde l. un. §. 2. in fin. J. de calu. cia.

f Fructuum etiam donatio non valet inter conjuges, nisi sint consumpti.

g Fructus uxori donati & consumpti non repetuntur, nisi facta sit locupletior. l. 28. §. 3. ff. eod.

h Eatenus revocatur donatio inter conjuges facta, quatenus recipiens locupletior efficiatur. l. 28. §. 3. l. 32. §. 9. l. 50 in fin. ff. eod.

i Maritus ex sua pecunia rem uxoris potest emere.

k Traditio transfert dominium. l. 20. §. de pactis.

l Licet maritus rem uxoris emat propria pecunia, res tamen uxoris est, si ei tradita sit.

m Rei uxori tradita pretium maritus condicere potest, vel ut gestor, vel ut donator.

n si tradidisti, ut gestor.

o si tradidisti, ut donator. l. 8. in fin. §. eod.

p Alias haec lex est xi. apud Hal. recte: ut ex die subscriptionis appareat.

q l. 32. §. 1. ff. eod.

r Spoliatus ante omnia restituendus est. l. 1. inf. si per vim. l. si quis ad se fundum. inf. ad l. Juliam de vi privata & 3. §. 1. c. redintegranda.

s venchensis.

t Etiam si reus qui spoliavit, crimen actori obijcere sit paratus, non per id tamen impeditur quominus actor spoliatus ante omnia restituatur. Causa spoliationis privilegiata est, nec protelari prae-textu criminis obijci debet.

u Separata est causa donationis ab actione criminis.

x Separatorum separata debet esse ratio, l. ult. ff. de calumniatoribus. l. 20. ff. de minoribus. l. 18. §. 1. in fin. ff. fam. l. c. i. c. i. c.

y De mensuri vel annui donatione inter conjuges non agitur: nec soluti repetitio datur.

z l. 28. in fin. l. 33. ff. eod.

a l. 31. §. 8 §. 9. ff. eod.

b v. l. 32. §. 1. ff. eod.

c Hodie mutatum hoc est, Nov. 162. c. 1. §. 1. quae negat, maritum rem donatam uxori pignori obligando mutasse voluntatem videri.

d Praecedens obligatio non impedit sequentem dominii translationem, obligationem impedit.

e Res obligata alienari solet salvo iure debiti.

f Donatio valida non praepjudicat creditori anteriori, sed sequenti.

Si matrimonium valuit, vel non.

7. Idem Augustus Theodora.

SI ex voluntate a patris tui filio b tutoris nupta es, collata in maritum donatio ipso iure irrita est c. Sed si matrimonium iure non d valuit; licet ipso iure donatio teneat: quia tamen indigna persona ejus fuit, qui nec maritus potest dici: utiles actiones super revocandis e his tibi comperunt. PP. Kalend. Octobr. Lupo & Maximo Conss. 233.

De fructibus.

8. Idem Augustus Leoni.

SI fructus f || eorum || praeiorum, quae in dotem accepisti, matrimonii tempore uxorem tuam percipere passus es, eosque uxor tua consumpsit g: restitui tibi post divortium oportere, nulla ratione contendis. Sin autem ex his locupletior h facta est, in tantum potest conveniri. PP. 5. Kalend. Octobr. Maximo & Paterno Conss. 234.

De rebus uxori comparatis ex pecunia mariti.

9. Imp. Gordian. Augustus Origeni.

ET si de tua i pecunia mancipia uxori tua comparata esunt: tamen si ei tradita k sunt, eorum dominium non ad te, sed ad eam pertinet: pecuniae autem tantummodo repetitionem habes, si ve l negotium ejus gerens numerationem fecisti, si ve in eam donationem conferens quantitatem pretii largitus es m. Etenim vel in solidum n, vel quatenus locupletior o facta est, actione cum ea competenti experiri poteris. PP. 7. Kalend. Octobr. Pio & Pontiano Conss. 239.

De confirmatione donationis, ne res donata iniuriöse auferatur.

10. p Idem A. Valeriano.

SI maritus quondam uxoris tuae, cum sui juris esset, in seam praedia vel donationis titulo contulit, & in ea voluntate usque ad mortem suam duravit: ex Oratore q Divi Severi confirmata est donatio. At si eas res pater defuncti iniuriöse abstulit: per Praesidem provinciae eas restituere r cogetur. Nec enim quasi maleficiis s ejus sit maritus extinctus, crimen intendens, sub praetextu t accusationis, quae donata sunt, auferre debuit: cum causa liberalitatis u a criminatione separata x sit. PP. 7. Kalend. Febr. Ariano & Pappo Conss. 244.

De petitione & repetitione.

11. Idem A. Maximo.

Sicut cessat petitio quantitatatis, quam de suo maritus uxori in y menses singulos, vel annos z || singulos || proprii a usus ejus gratia promittit: ita || & || ex ea causa nummi soluti erogatique non dari repetitionem manifestum est. PP. 5. Kalend. Jul. Gord. A. 2. & Pompeiano Conss. 242.

De obligatione rei donatae.

12. Idem Augustus Secundina.

SI maritus tuus creditores sortitus, post b factam in te donationem, fundum, quem ex donatione juri tuo vindicas, iisdem specialiter obligavit: eandem obligationem defensionis tuae firmitatem interrompere, intelligere debes: cum sit c manifestum, non solum hujusmodi obligatione, sed etiam donatione vel venditione vel alio quolibet modo rebus alienatis, revocatam esse a viro in mulierem factam donationem. PP. 3. Kal. Febr. Ariano & Pappo Conss. 244.

Donatio valida facta uxori non praepjudicat creditori anteriori, sed sequenti. Sal.

13. Imp. Dioclet. & Maxim. Augusti Rufina.

SI quidem ante donationem possessionis in te jure || ut discis || a marito collatam, praedium ab eodem creditori obligatum d fuerit: alienationem ejus salvo e jure debiti, si tamen juris ratio actionem ejus || creditoris || non excludit, factam esse non dubium est. Quod si donatione f jure celebrata, eo quod vel ante nuptias facta est, vel in iisdem casibus, in quibus etiam constante matrimonio donatio procedere potest, obligatio infirma est: factum mariti, quem diem suam obiisse memorasti, juri tuo offic-

re non posse, certum est a. PP. 12. Kal. Julias Maximo 2. & Aquilino Conss. 286.

De confirmatione donationis facta in testamento.

14. Idem Augusti Octavianae.

EX verbis, quae in postremis judiciis b inferuntur, licet ad fideicommissum vel legatum utilia sint, non tamen omnino legati vel fideicommissi persecutio datur: sed ita demum, si relinquendi studio hujusmodi verba fuerint adscripta. Unde te voluntatis c, non juris quaestionem in preces tuas contulisse, palam est. Cum igitur testamento lecto animadvertimus maritum tuum ex praecedente donatione dominium tibi reservasse, securitatisque tuae ad obtinendam proprietatem cavisse: inditorum verborum conceptio non fideicommissum relictum ostendit, sed ex SC. d auctoritate liberalitatem mariti tui, cui custodienda etiam moriens prospexerit, quatenus firmare potuit dominium, mortis tempore tibi esse addictam. PP. 3. Non Octobr. iplis & AA. Conss.

De venditione simulata, & de fisco creditore mariti donantis.

15. Idem Augusti Justiniae & aliis.

SI e non verum contractum pater vester gessit, sed sub f specie g venditionis donationem || possessionis || in matrem vestram contulit, nec ex bonis, quae in persona patris vestri permansisse videbantur, ob h principium indemnitati ficall i satisfieri potuit: licet in eadem donandi voluntate perseveraverit: ex eadem tamen possessione ad supplendam pecuniam, quae ex bonis ab eo relictis colligi nequiverit, conferendum est. Quod si liberalitatis tenorem mutata voluntate pater tuus interrupit k: in hereditate ejus dominium reledisse, nulli dubium est. PP. 4. Kal. Febr. Tyberiano & Dione Conss. 291.

De reempta ex pecunia mariti.

16. Idem Augusti Theodoro.

SI filii tui emancipati matris hereditatem sibi acquisierunt: proba l apud Praesidem provinciae non donandi animo te nomine uxoris tuae praedia comparasse, sed nominis duntaxat ejus titulo m || usum || per possessionem rerum a venditoribus tibi traditarum n dominum esse effectum, ut comprehensa filiorum tuorum injuria, proprietatis jus incolume perseveret. Nam si largiendi o proposito id te fecisse confiterit: pecuniae tibi persecutio competit. PP. Id. Mart. Tyberiano & Dione Conss. 291.

De paraphernis a marito consumptis.

17. Idem Augusti & CC. Capitolinae.

DE p his, quae q extra dotem || in domum || illata a marito erogata commemoras: si r quidem te donante consumpta sunt, intelligis adversus haeredes non nisi in quantum locupletior fuit, habere te actionem: Si s vero contra voluntatem tuam: omnia tibi restitui oportere. PP. 8. Kal. Mart. Heraclia AA. Conss.

An donatio initio vel ex post facto valeat.

18. Idem Augusti & CC. Maternae.

A marito in uxorem donatione collata matrimonii tempore, nec r initio dominium transferri potest: nec post, || si || divortium intercesserit u, vel prior persona, quae x liberalitatem accepit, rebus humanis fuerit exempta, vel ab eo qui donavit fuerit revocata y; potest convalescere. Dat. 4. Kal. Sept. AA. Conss.

Si mater donet filio communi.

19. Idem Augusti & CC. Dionysiae.

Syn. Bas. 19. tit. 5. ex lib. 30. tit. 1. c. 69.

f l. 20. inf. eod. l. 32. §. 5. ff. eod.

g εικονικῶς πωρῶσαν ἐδωρήσατο. i. e. imaginarie vendens donavit.

h ἀπὸ πριμιπίλου. Syn. ibi. ubi in ora legitur ἀπὸ δημοσίου. ex causa fiscali ex primipilo, v. inf. de primipilo. i Maritus in fraudem fisci, cui est obligatus, donare uxori non potest, aut donationem venditione simulata adumbrare.

k i. e. revocavit. Revocata donatione, res donata revocari in hereditatem donatoris intelliguntur. l prae-sumitur enim pro instrumento. l. 18. §. de probat.

m Si maritus honoris gratia uxoris adscribi curavit in instrumento emptionis quod fecit, ipsum fundum potest vindicare. Salycet. Praesumitur emptio simulata, si titulus in persona uxoris adjectus est, & traditio facta est ipsi marito, v. l. 4. l. 5. sup. si quis alteri vel sibi. Bald.

n Maritus rem emptam sibi traditam ait: uxor suo nomine rem emptam adfirmat, quis potior in dominio? mulier, etiam si maritus ex traditione sibi facta se usum duntaxat titulo ac nomine uxoris probare velit.

o Quod vir uxoris nomine comparavit, eique tradidit, non repetit, sed pretium tantum, nam quoties titulus & traditio in persona uxoris concurrunt, acquiritur uxori dominium.

p Syn. Bas. 29. tit. 1. ex lib. 30. tit. 1. c. 30. §. 4. 4. Har. 9. §. 22.

q Parapherna intelligit, de quibus l. 9. §. 3. ff. de jure dot. quae Gr. ἐξ ὀπίσθη.

r Parapherna uxoris si maritus ea consentiente consumit, praesumitur donatio, & repetit uxor, quatenus maritus est locupletior.

s Si maritus consumit uxoris parapherna, et invita, tenetur in solidum. l. 8. sup. de pact. convent.

t Rei donatae inter conjuges dominium non transfertur. facit l. 4. §. de don. ante nupt. l. 22. ff. de don. ant. vir.

u Donatio inter virum & uxorem divortio facto tacite evanescit.

x Res donata inter conjuges donatario praemortiente tacite sit irrita. l. 6. §. eod.

y Donatio facta constante matrimonio potest a donatore revocari. Quid, si jurata sit donatio? Roland. a Valle negat revocari posse. l. Conss. 77. §. 8. & pallium dict. conss.

a Cur ita? v. l. 2. inf. si aliena res pign.

b i. e. in testamentis: hoc innuit, Donatione inter vivos per maritum uxori facta, & in ejus testamento confir-

mata, rem ejusque aestimationem non deberi, sed rem tantum, ex dona-

tionem morte confirmata, ut confir-

matio donationis inter virum & u-

xorem facta in testamento, non in-

telligatur esse nova dispositio: sed

veteris tantum corroboratio, &

retrotrahatur. Id-

eoque si donator mihi legat, quod

antea mihi donavit, id confirma-

tionis jure capietur, non legari. ut

hinc coustet, verbum Lego, non

semper facere legatum, uti nec

verbum Dono, donationem, l. 15. §. 4. ff. locati. v. Cra-

vetam in repeti-

tione rubrica ff. de legatis.

c Voluntatis & juris quaestiones

diversae.

d l. 32. ff. eod.

e Donavit uxori maritus, ne tamen

donasse videatur, in instru-

mentum contulit se vendidisse: re-

apse igitur donatio fuit imagi-

naria, venditio: quaeritur, an hu-

jusmodi donatio subsistat? sic sane,

si res donatas ante mortem non re-

vocavit maritus. Pone, non revo-

casit, & cum deberet fisco ex causa

primipili, mortuum esse: & ad

solutionem reliquum ejus patri-

monium non sufficere? etiam si

fiscus in res ita donatas experiri

potest. Quid? si superstes, dona-

tionem revocavit? ne quidem

rei dominium alienavit, sed illud

moriens heredi reliquit, ut hic,

SICON-

a Donare filia-
suz constante e-
jus matrimonio,
mater potest. Syn.
Bas. 30. tit. 1. c.
73. & 4. Har. 11.
5.6.

b Donatum uxo-
ri alicujus con-
stante matrimo-
nio ab ejus con-
sanguineis, sicu-
xoris, non mariti.

c non mariti.

d l. 18. §. cod.

e l. 13. sup. cod.
Resitabat. Li-
bero meum pi-
gnus a meo cre-
ditore, eique fa-
ctis. Post-
modum clam ad-
simulo me pignus
creditori vendi-
disse, ut deinde
creditor uxori
meo pignus do-
neret: donatur pi-
gnus meo uxori:
talitudo in
fraudem legis ex-
cogitata non va-
let. Nam sicut non
possum donare ux-
ori, ita nec alii
rem meam do-
nanti colludendo
consentire.

f v. l. 6. §. cod.

g dixi ad l. 40.
42. ff. cod. v. Ulp.
7. §. 1.

h Donare servum
mulieri maritus
potest, ut accep-
tum manumit-
tat. Syn. Bas. ibi.
c. 75.

i Patronatus ju-
re non censetur
locupletior do-
natus factus. l.
7. in fin. ff. cod. l.
20. ff. de leg. 1.
Locupletior fa-
ctus non videtur,
qui libertum ad-
quisivit.

k l. 12. §. de don.
ante nupt.

l Donatio valet
inter socrum, &
nurum. l. 7. §. 3. ff.
cod. vel ita, Do-
nare socrum gene-
ro recte potest.
Syn. Bas. ibi. c.
76. vel ita, so-
crus nurui, &
nurui socru da-
nare non prohi-
betur: nec enim
juri hic potestatis
vertitur. 4. Har.
11. §. 13.

m in legitima
donatione pœni-
tere non licet.

n l. 1. c. Th. de bonis prescriptorum lib. 9. tit. 42.

o l. 13. §. 1. ff. cod.

p l. 13. §. 1. ff. cod.

q l. 13. §. 1. ff. cod.

r l. 13. §. 1. ff. cod.

s l. 13. §. 1. ff. cod.

t l. 13. §. 1. ff. cod.

u l. 13. §. 1. ff. cod.

v l. 13. §. 1. ff. cod.

w l. 13. §. 1. ff. cod.

x l. 13. §. 1. ff. cod.

y l. 13. §. 1. ff. cod.

z l. 13. §. 1. ff. cod.

SI a constante matrimonio tibi mater b domum tradi-
dit: hanc in tuis c bonis fecit. Datum Id. Jul. Philip-
popoli CC. Coll.

Si creditor mariti consentientis rem uxori donaverit.

20. Idem Augusti & CC. Claudia.

Creditor debito soluto de pignore liberato nihil ad uxo-
rem debitoris quondam transferre potuit. Sed nec
consensus ejusdem debitoris accedens per eum, || qui ||
creditor fuit, imaginaria d facta venditione ad domini-
um transferendum prodesse quicquam potuit: cum tam
ea, quæ simulate aguntur, quam quæ in uxorem a ma-
rito donationis causa tempore matrimonii procedunt, pro-
pter juris civilis interdictum e (cum proponas uxorem
superflite f marito rebus humanis exemptam) pro infe-
ctis habeantur. Dat. 5. Id. August. Viminacii, CC. Coll.

De uxore expendente pro marito.

21. Idem Augusti & CC. Maucalia.

SI propriis habitis contractibus, quam acceperas mutu-
sam pecuniam, pro marito donationis causa erogasti:
cum hæc ad dignitatem g profuerit, nec locupletior sit
factus: intelligis nullam tibi contra eum competere
actionem. Dat. 3. Id. August. Viminacii, CC. Coll.

De servo manumissionis causa donato.

22. Idem Augusti & CC. Archinox.

Martus h manumissionis i causa servum mulieri con-
stante matrimonio donare potest. S. Kal. Aug. Sir-
mii, CC. Coll.

Si socrus nurui donaverit.

23. Idem Augusti & CC. Cæcilianæ.

SI te in vacuum k possessionem prædii socrus l tua titu-
lo donationis ante matrimonium vel post induxit: ad
rescindendam donationem pœnitentia m nihil proficit. S.
Kal. Novemb. Brundisii, CC. Coll.

De condemnatione mariti donatoris.

24. Imp. Constant. Augustus Petronio Probrino.

RES n uxoris, quæ vel successione qualibet, vel em-
ptione, vel || etiam || largitione viri in eam ante o rea-
tum jure pervenerant, damnato p || ac mortuo ex pœna
marito, vel in servilem conditionem ex pœna qualitate
deducto, || illibatas esse præcipio, nec alteri q criminis infor-
tunio adstringi uxorem: cum paternis maternisve ac pro-
priis bonis frui eam integro legum statuto religiosum r
sit: & donatio maritalis ante f tempus criminis ac reatus
collata in uxorem, quia pudicitia r præmio cessit, ob-
servanda sit, tanquam si maritum ejus natura, non pœna
subduxerit. Sin autem aqua & igni || ei || interdictum
erit, vel deportatio illata, non tamen mors ex pœna sub-
secuta: donationes a viro in uxorem collatæ, adhuc
in pendentia maneat: quia nec x matrimonium in hu-
jusmodi casibus dissolvitur, ita ut si usque ad vitæ suæ
tempus maritus eas non revocaverit, ex morte ejus con-
firmantur: fisco nostro ad easdem res nullam in posterum
communione habituro. Dat. 3. Kal. Mart. Sardinia,
Crispo & Constantio Coll. 321.

In auth. de nupt. §. quod autem. coll. 4. tit. 1. Nov.

22. c. 8.

SEd hodie nemo bene natus a principio, ex supplicio fit servus,
& ideo matrimonium non dissolvitur.

De insinuatione & confirmatione donationum.

25. Imp. Justinian. Aug. Mennæ P. P.

DONATIONES, quas parentes y in liberos cujuscun-
que sexus in potestate sua constitutos confe-
runt, vel uxor in suum maritum, vel maritus in suam
uxorem vel alteruter eorum in aliam personam, cui
constante matrimonio donare non licet, vel alia per-

sona, in || eam || cui donare non poterant, ita firmas
esse per silentium a donatoris, vel donatricis sancimus,
si b usque ad quantitatem legitimam, vel eam exce-
dentes, actis fuerint intimatæ c. Nam amplioris d quan-
tatis donationem minime intimatam, nec per silentium e
ejus, qui donavit, confirmari concedimus. Sin vero spe-
cialiter eas in suprema voluntate donator vel donatrix
confirmaverit, sine ulla distinctione rata habebuntur: ita
tamen, ut si quidem ultra lege definitam quantitatem ex-
posita, minime in actis insinuata fuerint: specialis earum
confirmatio ex eo tempore vim habeat, ex quo eadem
donationes confirmatæ || sunt ||. Si vero vel non amplior
sit donatio, vel cum amplior esset, in actis insinuata sit:
tunc & silentium donatoris vel donatricis, & specialis
confirmatio ad f illud g tempus referatur, quo donatio
conscripta sit: sicut & alias ratihabitiones h negotiorum
gestorum ad illa reduci tempora oportet, in quibus con-
tracta sunt. Nec in ceterum subtilem divisionem facti
vel juris i introduci posse. Dat. Id. Decemb. DN. Ju-
stiniano A. 2. Col. 528.

De Imperatore vel Augusta.

26. Idem Augustus Mennæ Præfecto prætorio.

DONATIONES, quas divus Imperator k in piissimam Re-
ginam suam conjugem, vel illa in Serenissimum
maritum contulerit, illico l valere sancimus, & plenis-
simam habere firmitatem: utpote Imperialibus contra-
ctibus leges m vicem obtinentibus, minimeque opitula-
tione quadam extrinsecus egentibus. Datum 8. Idus
April. Decio V. C. Col. 529.

De captivitate.

27. Idem A. Joanni P. P.

SI unus ex his, qui matrimonio fuerant copulati, in alium
donatione facta, ab n hostibus captus esset, & in ser-
vitutem deductus, & postea ibi || morte || peremptus:
quarebatur, an hujusmodi liberalitas, quam ante fecit, ex
hoc robore videretur, an vacillare? & iterum si dona-
tor quidem in civitate Romana constitutus decessisset,
mortis autem ejus tempore is, qui donationem acceperat,
in captivitate degeret, & post reversus esset, an videretur
& tunc donatio rata haberi? Cum itaque in utroque ca-
su oporteat augusto remedio causam dirimi: cum nihil o
tam peculiare sit Imperiali majestatis, quam humanitas,
per quam solam Dei servatur imitatio p, in ambobus
casibus firmam esse donationem censemus. Dat. Kal.
Dec. Lamp. & Oreste VV. CC. Coll. 530.

DE q REPUDIIS r ET JUDICIO DE MORIBUS f SUBLATO.

etiam id verum esse, quoties ante mortem mariti intervenit traditio vera vel ficta: vel ali-
quid traditionis vice: veluti constitutum & confessio recepti alias, si sola promissio inter-
venit, morte non confirmatur. Clarus id ita communiter intelligi ab omnibus, interpreti-
bus notat. 4. sent. 5. donatio. q. 9. vers. scient. autem.

f l. 20. ff. cod. l. 20. ff. de pign. l. 40. ff. de mort. causa donat.

g Idem Clarus ibi. ex communi opinione refert, hujusmodi donationem morte mariti
confirmantis, respectu domini non retrotrahi ad tempus factæ donationis: sed fructuum
perceptorum respectu. Idem sentit Bald. hic.

h v. l. 7. in fin. pr. l. 1. §. de SC. Maced. l. 16. §. 1. ff. de pign. l. 20. ff. de pign. l. 44. ff. de
usu.

i Quæ juris sunt retrotrahuntur, non quæ sunt facti. arg. l. 7. ff. de jure codicill.

k Principes constante matrimonio uxori suæ donare potest.

l Ita ut mors Principis non expectetur, quod in ceteris non est.

m Contractus iniiti cum Imperatore & Augusta vicem legis obtinent, facit l. 7. J. de bon.

qua liber. l. ult. in fin. J. de quadr. præser.

n l. 32. §. 14. ff. cod.

o Principis nihil tam peculiare, quam humanitas.

p Humanitatem observantes, Deum imitantur.

q dixi ad l. 24. ff. 2. C. Th. lib. 3. tit. 16. de formulis repudiis v. l. 2. ff. de divor. de justis cau-
sis divor. v. Nov. 117. c. 8. 9.

r Repudium, divortium est sponsaliorum: Divortium, repudium matrimonii. Interdum
tamen confunditur vox utraque. l. 8. J. Divortium primus Romæ fecit Sp. Carvilius Ruga,
quod ejus uxor corporis vitio ei non pareret, & apud censes juraverat se liberorum
collendorum gratia uxorem ducere, anno urbis 523. 4. Gell. 3. ex eo tempore cautiones
rei uxoris necessariæ viis, ut ex Ser. Sulpicii libro de dotibus refert Gellius d. loc. Et
tamen Plutarchus in Romanis quæstionibus refert Domitianum primum repudia permisisse,
De divortio hoc etiam addatur, Flaminicæ, hoc est, uxori Flaminis non licuisse divortium
facere. Fest. in Flaminicæ. 10. Gell. 15. ibi Matrimonium Flaminia nisi morte divini sui
non est.

s propter mores retentio ex dote fiebat. Ulp. in frag. tit. 6. §. 9. mores, inquam præ-
vos & inhonestissimos uxori, de quibus l. 11. §. 2. J. cod. verum hoc iudicium postea sub-
latum, d. §. 2. ver. Iudicio, ut & retentio ob mores. l. un. §. 5. vers. quid enim opus est
inducere ob mores retentioem. §. de rei ux. De morum iudicio adde l. 5. ff. de pign.
dotal. l. 39. & l. 47. ff. solut. matr. Ulp. §. l. 11. in fin. ff. ad l. Jul. de adul. l. 8. ff. de
captiv. & post. revers. l. 1. C. Th. de dot. l. 4. C. Theod. de inc. nup. De censoribus morum
apud Romanos, v. Alconium erat. in Pifentum: autorem ad Herennium lib. 1. Donatum
in Trecentium. Varronem §. de lingua. & Gellium 4. c. 20.

a Donatio in con-
juges silentio do-
natoris confirma-
tur: hoc est, si eam
superstes non re-
vocavit, ut hic.
Quid, si donatio
sit reciproca &
mutua? Hipp.
Marsilius singula-
ri 50. notat id
genus donationis
morte confirma-
tionem non re-
quirere, valere
denique sine tra-
ditione, idque ita
notatum esse a
Cyno & Castren-
si in l. si pater. §. 3.
de inofficio.
b v. quæ scripti
ad l. 27. J. de don.
c Insinuationem
donationis inter
virum & uxorem
observa.

d Nota regulam:
Quid? hujusmodi
donatio nisi pro-
sus inutilis est? An
potius ad sum-
mam 500. solido-
rum sustinetur?
ex l. 34. J. de do-
nat. Salycetus ne-
gat: probat enim
in hujusmodi do-
natione defe-
ctum esse in re:
quod videlicet
insinuata non
fuerit, & in per-
sona, quod inter
conjuges non va-
leat donatio: sed
tamen Clarus 4.
sent. 4. §. donatio:
q. 17. vers. sed hic,
notat Salyceti o-
pinionem com-
muniter reproba-
ri, contrariamque
opinionem æqui-
orem esse.

e Sustinentur hu-
jusmodi donatio-
nes jure relicti
potius, quam con-
tractus, ideoque
ex illis detrahuntur
Falcidia, sicut de
legatis. additur

TIT. XVII.

De deportatione, & aqua & ignis interdictione.

1. Imp. Alexand. A. Abutinianz.

a Deportatione viri vel amissione civitatis, matrimonium non solvitur: dos tamen ex aquo potest repeti.

b v. quæ dixi ad l. 24. §. de dom. inst. vir. adde l. 5. ff. de bon. damnat. Nov. 22. c. 13. l. 13. §. 1. ff. de dom. inst. vir. c. actio. Hal.

d sed ex æquitate infra. Nam actio de dote constante matrimonio competit hoc casu, ut & alio. l. 24. ff. solut.

e Præfens sponsus expectatur per biennium, l. 2. §. de sponsalib. absens per triennium, ut hic.

f Oportuum nubendi tempus puellis non auctorandum.

g Sponsalibus renunciari potest. l. 2. §. 1. ff. eod. l. 1. §. de spons.

h Effectus consilii gelii. i ut l. 59. ff. solut. Nov. 22. c. 19.

k Fictum repudium, non impedit pactum in casum mortis collatum.

l Res ita habet: Stipulatus sum dotem tuæ uxoris mihi reddi in casum mortis, non divortii: matrimonium solutum est divortio, non morte? deficit conditio stipulationis: postea reintegratum est matrimonium: Aut etiam reintegratur stipulatio? sic sane, si fictum divortium fuit, non verum. l. 26. in fin. ff. de pactis dot. quia nec tali divortio solvitur matrimonium, nec extinguitur stipulatio, atque ideo ex morte committitur stipulatio, perinde ac si nullum divortium intercessisset, adde Cujac. l. 3. obs. 25.

m Calliditas fructum non meretur.

n Imaginarii nuntii, seu imaginaria repudia nullius sunt momenti.

o Continet l. 1. et l. 7. hoc addendum putat ex Gracis, unde si iterum conjuncti fuerint, non potest in secundis nuptiis locum habere stipulatio, quod Cujacio displicet l. 3. obs. 25.

p l. 20. §. de inoff. idem in patre. l. 5. §. eod.

q v. l. 32. §. 19. ff. de don. int. vir. de matre dictum est lege superiore.

r Parens bene concordans matrimonium liberorum in potestate positum dissolvere non potest, d. l. 20. d. §. 19. l. 18. §. de inoff. l. 1. in fin. ff. de liber. exhib. nisi sit magna causa. §. eod.

s ideo recte queritur filia apud Ennium in hunc modum, apud autorem ad Heren. lib. 1. Insuper abs te afficior indigna pater. Nam si improbum esse Cresiphontem existimaveras, Cur me huic locabas nuptias? Sin est probus, Cur talem invitum invitam cogis lingere? & in Plauti Stichis: filia ad patrem, aut alim (nisi tibi placebat) non datum oportuit: Aut nunc, non æquum est abduci, pater: adde Cujac. Nov. 22. t puta fu-

roris & similia. l. 4. l. 5. ff. eod. Nov. 22. c. 19. in fin. l. 22. §. 9. ff. solut.

u cui malitiam solet a iudicibus tribui. l. 1. in fin. l. 26. §. ult. ff. ex quib. causis major. x v. l. 69. ff. de reg. jur.

y Contra dum ab emancipato filio matrimonium pater dissolvere nullo modo potest.

z Cuius consensus requiritur in contrahendo matrimonio, ejus consensus etiam requiritur in dissolvendo.

a Factum filii patri non nocet.

b Sufficit repudium mitti per nuntium vel libellum conjugi datum, missumve ad domum ejus.

Matrimonium quidem deportatione a, vel aqua & ignis interdictione non b solvitur, si casus, in quem maritus incidit, non mutet uxoris affectionem. Ideoque dotis exactio c ipso d jure non competit: sed in dotatam eam esse, cujus laudandum propositum est, nec ratio æquitatis, nec exempla permittunt. PP. Nonis Novemb. Alexand. A. 3. & Dione Confl. 230.

De absentia sponsi.

2. Imp. Valerianus & Gallienus AA. & Valerian. Cæs. Paulinæ.

Liberum est filia tuæ, si sponsum suum post tres e peregrinationis annos expectandum sibi ultra non putet, omissa spe hujus conjunctionis, matrimonium facere: ne oportunitatem f nubendi tempus amittat: cum posset nuntium g remittere, etiam si præfente illo consilium mutare voluisset. PP. 7. Kal. April. Æmiliano & Bassio Confl. 260.

De ficto repudio in fraudem dotantis.

3. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Tullio.

Dubium non est, omnia omnino, quæ h consilio recte geruntur, jure meritoque effectu & firmitate niti. Quare si tu dotem pro muliere dedisti, & ex i morte ejus repetitionem stipulatus es, circumscribendi autem tui causa ficto k repudio matrimonium brevi l tempore rescissum est: res dotales, quas ante nuptias obtulisti, Præfens provinciæ recipere te non dubitabit. Certum est enim, datum operam Moderatorem provinciæ, ut quæ contra fas gesta sunt, fructum m calliditatis obtinere non possint: cum nobis hujusmodi commenta displiceant. Imaginarios n enim nuntios, id est, repudia nullius esse momenti, sive nuptiis fingant se renunciassse, sive sponsalibus, l etiam veteribus h juris auctoribus placuit o. Datum 2. Kal. Sept. Tyberiadæ, AA. & CC. Confl.

De potestate matris.

4. Idem Augusti & CC. Pisoni.

Filia divortium in potestate matris p non est. Dat. Kalend. Januar. Sirmii, CC. Confl.

De potestate patris.

5. Idem Augusti & CC. Schyroni.

Dissentientis patris q, qui initio consensit matrimonio, cum marito concordante r uxore filiafamilias s, ratam non haberi voluntatem, divus Marcus Pater noster, religiosissimus Imperator, constituit: nisi magna t & justa u causa interveniente hoc pater fecerit. Invitam x autem ad maritum redire, nulla juris præcipit Constitutio.

† Emancipata y vero filia pater divortium in arbitrio suo non habet. Dat. 5. Kal. Sept. Nicomedia CC. Confl.

In authent. de nupt. §. est quoque. coll. 4. tit. 1. Nov. 22. c. 19.

Econtra si filiafamilias distrahunt parente nolente z, quid juris sit, exprimit nova Constitutio de nuptiis, scilicet, ne matrimonia distrahantur in lesionem a parentum, qui dotem vel ante nuptias donationem obtulerint aut susceperint soli, aut cum filiis: quia sicut in contrahendo matrimonio consensus parentum exigitur, ita & in dissolvendo.

Si repudii libellus non fuerit traditus, vel cognitus marito.

6. Idem AA. & CC. Phæbo.

Licet repudii libellus non b fuerit traditus vel cognitus marito, dissolvitur matrimonium. Dat. 18. Kal. Januar. Nicom. CC. Confl.

q v. l. 32. §. 19. ff. de don. int. vir. de matre dictum est lege superiore.

r Parens bene concordans matrimonium liberorum in potestate positum dissolvere non potest, d. l. 20. d. §. 19. l. 18. §. de inoff. l. 1. in fin. ff. de liber. exhib. nisi sit magna causa. §. eod.

s ideo recte queritur filia apud Ennium in hunc modum, apud autorem ad Heren. lib. 1. Insuper abs te afficior indigna pater. Nam si improbum esse Cresiphontem existimaveras, Cur me huic locabas nuptias? Sin est probus, Cur talem invitum invitam cogis lingere? & in Plauti Stichis: filia ad patrem, aut alim (nisi tibi placebat) non datum oportuit: Aut nunc, non æquum est abduci, pater: adde Cujac. Nov. 22. t puta fu-

roris & similia. l. 4. l. 5. ff. eod. Nov. 22. c. 19. in fin. l. 22. §. 9. ff. solut.

u cui malitiam solet a iudicibus tribui. l. 1. in fin. l. 26. §. ult. ff. ex quib. causis major. x v. l. 69. ff. de reg. jur.

y Contra dum ab emancipato filio matrimonium pater dissolvere nullo modo potest.

z Cuius consensus requiritur in contrahendo matrimonio, ejus consensus etiam requiritur in dissolvendo.

De uxore militis.

7. Imp. Constantinus Augustus Dalmatio.

Uxor, quæ in militiam profecto marito, post intervencum annorum quatuor z, nullum sospitatis ejus potuit habere indicium a, atque ideo de nuptiis aliis cogitavit, nec tamen ante nuplit, quam libello Ducem super hoc suo || voto convenit; non videtur nuptias iniisse furtivas b, nec dotis amissionem sustinere, nec capitali c poenæ esse obnoxia, quæ post tam magni temporis jugitatem non temere, nec clanculo d, sed publice contestatione deposita nupuisse firmatur. Ideoque observandum est, ut, si adulterii suspicio nulla sit, nec conjunctio furtiva detegatur, nullum periculum ab his, quorum conjugio erant copulata, vereatur: cum, si conscientia maritalis tori furtim esset violata, disciplinæ ratio poenam congruam flagigaret. Datum Nesso e, Feliciano & Titiano Confl. 337.

In authent. ut lic. mat. & avia. §. quod autem a nobis. coll. 8. tit. ult. Nov. 117. c. 11.

Hodie quantiscumque annis maritus in expeditione manserit, mulier sustinere debet, licet neque literas neque responsum ab eo acceperit.

† Sed si mortuum audierit: non prius nubat, quam per se vel per alium, eum, sub quo militabat, adiens interrogaverit, si pro veritate mortuus est: ut apud gesta deponatur cum iurejurando, si mortuus sit: quo subsecuto, post annum nubat.

† Si vero præter hoc nupserit: tam ipsa, quam qui eam duxerit, veluti adulteri puniuntur. §. Sed qui juraverit, si falso jurasse convincatur: militiam nudatus, decem libras auri solvet illi, quem mortuum fuisse mentitus est: eo licentiam habente, si voluerit, suam uxorem recipere.

De modo contrahendi ac dissolvendi matrimonium. 1. De causis repudii 4. Pœna repudiantium sine causa. 8. De pactis.

8. Imp. Theodos. & Valent. AA. Hormisdæ Præfecto Prætorio.

Consensu f licita matrimonia posse contrahi, contra-cta g non nisi missio repudio dissolvi, præcipimus: Solutionem h etenim matrimonii difficiliorem i debere esse, favor & imperat liberorum.

1 ¶ Causas autem repudii l hac saluberrima lege aperius designamus. Sicut enim sine m justa causa dissolvi matrimonia iusto limite prohibemus: ita adversa necessitate n pressum vel pressam, quamvis infasto o, attamen necessario auxilio cupimus liberari.

2 ¶ Si qua p igitur maritum suum adulterum q, aut homicidam, aut veneficum, vel certe contra nostrum imperium aliquid molientem, vel falsitatis crimine condemnatum invenerit, si sepulchrorum dissolutorem, si sacris ædibus aliquid subtrahentem, si latronem, vel latronum susceptorem, vel abactorem, aut plagiarium, vel ad contemptum || sui || domusve suæ ipsa inspiciente cum impudicis mulieribus (quod maxime etiam castas r exasperat) cœtum ineuntem, si suæ vitæ veneno, aut gladio, aut alio simili modo insudantem, si se verberibus f (quæ ingenuis aliena sunt) afficientem probaverit, tunc repudii auxilio uti necessario ei permittimus libertatem, & causas dissidii legibus comprobare.

In authent. ut lic. mat. & avia. §. causas coll. 8. tit. ult. alias. §. quia vero quadam. in fin. Nov. 117. c. 9. al. c. 13.

Sed novo jure vir, qui sine causa hoc fecerit, ex alia substantia sua etiam constante matrimonio tantum dabit uxori, quantum tertia pars facit antenuptialis largitatis: sed matrimonium ob id non solvitur.

Finis Authentica.

Sequitur textus l. Codicis.

3 ¶ Vir t quoque pari fine claudetur, nec licebit ei sine causis apertius designatis propriam repudiare jugalem u. Nec ullo modo expellat nisi x adulteram, vel veneficam, aut homicidam, aut plagiarium, aut sepulchrorum dissolutricem, aut ex sacris ædibus aliquid subtrahentem, aut latronum faultricem, aut extraneorum virorum, se ignorante vel nolente, convivia appetentem; aut ipso invito sine justa & probabili causa foris scilicet pernoscantem, vel Circensibus, vel theatralibus ludis, vel || arenarum || spectaculis || in

q Plures hic causæ divortii enumerantur, quam in l. 1. c. Th. eod. ubi uxori licet repudium mittere marito homicidæ, medicamentario, (hoc est, venefico) & sepulchrorum dissolutori: sic ut si præter superiores causas repudium mittat, usque ad aculeum in domo mariti deponere debeat, & in insulam deportari.

r Nihil est, quod æque uxorem exasperet, quam viri impudicitia.

f Eam ob causam hodie matrimonium non dissolvitur. Nov. 117. c. 14. Quæ marito in uxorem sint permilla, v. apud Romanum, sing. 4.

t De causis repudii viro permilla, dixi ad Nov. 22. c. 15. §. 2. Nov. 117. c. 8.

u i. e. uxorem.

x Pauciores quoque causas in viro enumerat lex l. c. Th. eod. causas nimirum repudii in viro hæc esse, ut vel mœcham, vel medicamentariam, vel conciliatricem repudiet.

z v. quæ dixi de hujus loci abrogatione. Nov. 117. c. 11.

a σύμβολον Nov. 22. quidam legebant Judicium.

b Furtivæ nuptiæ.

c Furtivarum nuptiarum pœna capitalis.

d hinc colligere possumus, Nuptias palam fieri debere teste populo, Apulejus 6. Nuptiæ in villa sine testibus legitime non possunt videri. in villa, est in secellu & secreto

l. 8. ff. de manumiss. vind. In concubinarum idem vitium non notatur, nisi mulier sit ingenua, claraque, l. 3. ff. de concub. adde, quæ scripsi ad Nov. Leonis 89. Græci nuptias clandestinas κλεψιδάμους vocant.

e l. un. §. 16. §. de re uxori. al. f v. l. 30. ff. de reg. jur.

g Nov. 117. c. 10. & simplici consensu Nov. 140. adde l. 35. ff. de reg. jur.

h Plus est igitur repudio dissolvi matrimonium, quam consensu.

i Nuptias facile dissolvi non permittit favor liberorum.

k Liberis multum favetur.

l De repudii causis adde Nov. 22. c. 15. Nov. 117. c. 8. 9. Syn. Euf. 29. tit. 2. c. 1. & 4. Har. 12. §. 13. & seq. Zonar. & Balsam. in c. 5. apost.

m Matrimonia dissolvi sine legitima causa non possunt.

n Interest matrimonium dissolvi, si necesse sitas exigat.

o Divortii infantum auxilium.

p Quibus de causis maritus possit repudiari, dixi ad Nov. 22. c. 15. §. 1. Nov. 117. c. 9.

q Plures hic causæ divortii enumerantur, quam in l. 1. c. Th. eod. ubi uxori licet repudium mittere marito homicidæ, medicamentario, (hoc est, venefico) & sepulchrorum dissolutori: sic ut si præter superiores causas repudium mittat, usque ad aculeum in domo mariti deponere debeat, & in insulam deportari.

r Nihil est, quod æque uxorem exasperet, quam viri impudicitia.

f Eam ob causam hodie matrimonium non dissolvitur. Nov. 117. c. 14. Quæ marito in uxorem sint permilla, v. apud Romanum, sing. 4.

t De causis repudii viro permilla, dixi ad Nov. 22. c. 15. §. 2. Nov. 117. c. 8.

u i. e. uxorem.

x Pauciores quoque causas in viro enumerat lex l. c. Th. eod. causas nimirum repudii in viro hæc esse, ut vel mœcham, vel medicamentariam, vel conciliatricem repudiet.

ipfis

a Poena iniusti repudii. Non mittitur repudium, nisi iustus de causis: alioquin iniusti repudii actio est. Nov. 117. c. 13. l. 38. ff. solut. l. 8. in fin. ff. de captiv. v.

b Gravior interdum poena con- datur uxori de repudiio, si repudium mittenti: Nam in perpetua monasterii captivitate conijcitur. Nov. 117. c. 13. & omnia sua deponit in domo mariti, usque ad aculeum capitis, l. e. acum crina- lem l. 1. l. 2. c. 78. de repudiio.

c l. 7. inf. eod. d Si mulier intra annum luctus du- bit, de prole dubi- tatur. l. 1. l. 5. ff. de hu. qui nant. Eam ob causam inducitur illi lu- ctus annuus: quin & propter reve- rentiam & me- moriam mariti, quandoquidem et- iam intra an- num peperit, an- num luctus pera- gere debet, nisi hoc a Principe impetraverit. l. 10. ff. de hu. qui nant. infam. id quod praegnantem nunquam conce- dit Princeps. Ta- cit. l. 1. Dion. 48. Plutar. in Ant. 58.

E contrario re- mittitur luctus, si maritus luctu in- dignus fuerit. d. 5. l. adde Cui. 6. ob- serv. 32. ubi de lu- ctu mulierum & festinatione nuptiarum tractat. & ad Nov. 22. c. ad c. 20. de praescriptio- nib. Quid, si di- vortio, aut bona gratis matrimo- nium sit solutum? v. l. 10. in fin. inf. eod.

e Maritus secun- dam uxorem sta- rim ducere pot- est, quocunque divortio solutum sit matrimonium. l. 1. in fin. ff. de adulterio.

f Servus & ancil- lis creditur ad- versus dominos certos criminibus. l. 32. ff. de adulterio. l. 1. inf. de quaest. v. quae dixi ad Nov. Leon. 42. h d. l. 32. d. l. 1. i d. l. 1.

g v. 5. 2. sup. eod. l Domestici testes interdum admittuntur: interdum, i. e. in domesticis factis. dixi ad Nov. 20. c. 1. adde l. 3. ff. de naufragiis. adde l. 6. ff. qui militare.

m l. 11. §. 1. v. ff. filii autem. inf. eod. l. 9. in fin. sup. de secund. nupt.

n Azo & Hugolinus existimant hanc electionem denegari ex Nov. 2. c. 1. hoc est, ut lucrum nuptiale, quod acquiritur per matrimonium morte vel quasi morte (puta monachismi profes- sione, vel servitute) dissolutum, possit superfluo conjug in quem voluerit liberorum con- ferre: sed hinc vivos divorcium circa causas superiores acciderit: idque Cujacius probat. Nov. 2. c. 1. & Nov. 22. c. 25.

o alias si adisset, factum patris non posset reprobari. l. cum a matre. l. 4. sup. de rei vind. l. 1. in fin. C. de rei ux. aff.

p l. 1. in fin. C. de rei ux. aff. q Id abrogatur Nov. 117. c. 17. reducitur postea. Nov. 140.

r Quid, si mulier ante annum luctus peperit, potestne statim nubere? Cujacius ad Nov. 12. c. 20. de praescriptio- nibus & 6. observ. 37. putat posse, quoties matrimonium dissolvitur inter vivos, puta mutuo consensu, servitute, electione solitariae vitae; aliud fore, si morte matrimonium sit dissolutum.

f l. 1. in fin. C. de rei ux. aff. q Id abrogatur Nov. 117. c. 17. reducitur postea. Nov. 140.

g l. 1. in fin. C. de rei ux. aff. q Id abrogatur Nov. 117. c. 17. reducitur postea. Nov. 140.

ipsum locis, in quibus haec adsolent celebrari, se prohi- bente, gaudentem, vel sibi veneno, vel gladio, aut alio simili modo insidiatricem, vel contra nostrum imperium aliquid machinantibus consciam, seu falsitatis se crimini immiscentem invenerit, aut manus audaces sibi probave- rint ingerentem: tunc enim necessario ei discedendi per- mittimus facultatem, & causas dissidii legibus compro- bare.

4 ¶ Haec nisi vir & mulier observaverint, ultrice provi- dentissima legis poena a plebentur. Nam mulier si con- tempta lege repudium mittendum esse tentaverit, suam dotem, & ante nuptias donationem amittat, nec b intra quinquennium nubendi habeat denuo potestatem: æ- quum est enim eam interim carere connubio, quo se mon- stravit indignam. Quod si praeter haec nupserit, erit ipsa quidem infamis: connubium vero illud nolumus nuncupa- ri. Insuper etiam arguendi hoc ipsum volenti concedimus libertatem. Si vero causam probaverit intentatam, tunc eam & dotem recuperare & ante nuptias donationem lu- cro habere, aut legibus vindicare censemus, & nubendi post e annum [i]c[i] (ne d quis de prole dubitet) permitti- mus facultatem.

5 ¶ Virum etiam, si mulierem interdicta arguerit e at- tentantem, tam dotem, quam ante nuptias donationem sibi habere seu vindicare, uxoremque (si velit) statim f ducere, hac iusta definitione sancimus. Sin autem aliter uxori suae renunciare voluerit, dotem redhibeat, & ante nuptias donationem amittat.

6 ¶ Servis g etiam seu ancillis puberibus, si crimen adulterii h vel majestatis i ingeritur, tam viri quam mu- lieris, ad examinandam causam repudii, quo veritas aut facilius eruatur, aut liquidius detegatur, si tamen alia do- cumenta defecerint, quaestionibus subdendis. Super pla- gis etiam (ut dictum est) illatis ab alterutro commo- vendis, easdem probationes (quoniam non facile, quæ l domi geruntur, per alienos poterunt confiteri) volumus observari.

7 ¶ Si vero filio vel filiis, [i] filia [i] vel filiabus extanti- bus, repudium missum est, omne, quicquid ex nuptiis lu- cratum est, filio seu filiis, filia seu filiabus post mortem accipientis servari m: id est, si pater temere repudium mi- serit, donationem ante nuptias a matre servari: si mater, dotem, ipsam eidem [i] vel eidem [i] filio seu filia patre moriente dimitti censemus: patri videlicet vel matri in scribendis filiis hæredibus, [i] si] unum seu unam vel omnes scribere, vel uni ex his donare velit, electione n servata: nec ullam alienandi seu supponendi memoratas res per- mittimus facultatem. Sed si aliquid ex iisdem rebus de- fuerit, ab hæredibus seu earum detentatoribus (si tamen non ipsos hæredes scripserit, aut scripti filii non o adie- rint) refarciri præcipimus: ut etiam hoc modo inconsul- ti animi a repudio mittendo detrimento retrahantur.

8 ¶ Pañones p sane, si quæ adversus præsentia scita nostræ majestatis fuerint attentata, tanquam legibus con- trarias, nullam habere volumus firmitatem. Dat. 5. Id. Jan. Protogene & Actorio Conf. 449.

De communi consensu.

9. Imp. Anastasius A. Theodoro Præf. præf.

SI constante matrimonio, communi q consensu tam vi- ri, quam mulieris, repudium sit missum, quo nulla cau- sa continetur, quæ consultissima Constitutioni divæ me- moriæ Theodosii & Valentiniiani inserta est: licebit muli- eri non quinquennium expectare, sed post r annum ad se- cundas nuptias convolare. Dat. 15. Kal. Martii, Anastasio A. 2. Conf. 497.

In auth. ut lic. mat. & avia. §. quia vero ex consensu. coll. 8. tit. ult. Nov. 117. c. 10.

Q uod hodie non licet, nisi castitatis concupiscentia hoc fiat: tam dote, quam ante nuptias donatione filius conservatus:

Qua si alias postea nuptias contrahere, vel luxuriose vivere in- veniantur, liberis tradenda sunt earum facultates, delinquenti- bus earum proprietatem amittentibus: Filiis autem non extan- tibus fisco applicantur. Et qui talia deliquerint, legitimis subijciuntur pænis.

De impotentia coeundi.

10. Imp. Justinianus A. Mennæ P.P.

IN causis jamdudum specialiter definitis, ex quibus recte mittuntur repudia, illam addimus, ut, si maritus uxori ab initio matrimonii usque ad duos z annos continuos computandos coire a minime propter naturalem imbe- cillitatem valeat, possit mulier vel ejus parentes sine b pe- riculo dotis amittenda repudium marito mittere: ita ta- men, ut ante nuptias donatio eidem marito servetur. Dat. 3. Id. Decemb. DN. Justiniano A. 2. Conf. 528.

In auth. de nupt. §. per occasionem. coll. 4. tit. 1. Nov. 22. c. 6.

Sed hodie non biennium solum, sed triennium enumerari volu- mus ex ipso tempore copulationis computandum.

De matrimonio sine dote constituto, & iudicio de mo- ribus sublato.

11. Idem A. Hermogeni Magistro officiorum.

I ubemus, ut quicumque mulierem cum voluntate paren- tum: aut si parentes non habuerit, sua voluntate, ma- ritali affectione in matrimonium acceperit: etiam e si dotalia instrumenta non intercesserint, nec d dos data fuerit: tanquam si [i] cum [i] instrumentis dotalibus tale matrimonium processisset, firmum conjugium eorum ha- beat: non e enim dotibus, sed adfectu f matrimonia contrahuntur.

1 ¶ Si quis autem eam, quam g sine dote uxorem ac- ceperat, a conjugio suo repellere voluerit: non aliter ei hoc facere liceat, nisi talis culpa intercesserit, quæ nostris legibus condemnatur. Si vero sine culpa [i] eam [i] rejece- rit, vel ipse talem culpam contra innocentem mulierem commiserit: compellatur ei quartam h partem propriæ substantiæ pro rata portione persolvere: ut si quidem qua- dringentarum librarum auri vel amplius vir substantiam habeat, centum i libras auri mulieri præstet, & nihil am- plius, etsi quantamcumque substantiam possideat. Si ve- ro minus quadringentis libris auri pura substantia ejus fu- erit, tunc quarta k pars computatione facta puræ l sub- stantiæ ejus usque ad minimam quantitatem mulieri detur. Eodem modo servando & in mulieribus m, quæ in- dotata constituta, [i] si [i] sine culpa mariti Constitutioni- bus cognita eos repudiaverint, vel ipsæ culpam innocenti marito præbuerint: ut ex n utraque parte aqua lance & æquitas & poena fervetur. Hoc lucro quartæ partis, filiis quidem non extantibus, ipsi viro & mulieri competente, & ab his quomodo voluerint, disponendo: Filiis autem & deinceps personis ex eodem matrimonio intervenienti- bus, ei servando ad o similitudinem dotis, & propter nu- ptias donationis per omnia, quæ super his statuta sunt.

2 ¶ Inter culpas autem [i] viri & [i] uxoris Constitutioni- bus enumeratas, & has adjicimus, si forte uxor sua ope vel industria abortum p fecerit, vel ita luxuriosa q est, ut com- mune lavacrum r [i] cum [i] viri libidinis causa habere audeat: vel, dum f est in matrimonio, alium maritum sibi fieri conata fuerit: & in his enim casibus locum habere Constitutio- nes sancimus, quæ de culpa tam mariti quam uxoris lo- quuntur: ut quemadmodum dos vel donatio propter nu- ptias perit, ita & mulieres indotatae in quartam partem, quam & viris & mulieribus ex hac lege destinavimus, a- misisionis periculum sustineant: Iudicio de moribus t (quod antea quidem in antiquis legibus positum erat, non autem frequenter abuteretur) penitus abolito. Omnibus etenim cau- sis requisitis, & perfectis, quas antiquas introducebat, nihil validum præter eas, quas anteriores Constitutiones, & præfens Dispositio introduxit, invenimus. Dat. 12. Kal. Decemb. DN. Justin. A. 2. Conf. 528.

substantia est soluta tribuitur. l. 20. C. de agricolis & censitis.

m Mulier indotata discor- dia causam præstans, marito præstat quadrantem bonorum suorum liberis communibus ser- vandam.

n Poenarum æquitas. o l. 8. §. 7. §. eod. l. 6. in fin. ff. de secund. nupt.

p De uxore abortum procurante. v. Nov. Leon. 31. Nov. Iust. 22. c. 6.

q Mulier olim etiam poterat repudiari, si temetum, i. e. merum bibisset, v. quæ scripti ad Nov. 22. c. 16. & ad l. XII tab. lib. 2. c. 12. de nupt. §. 5.

r De uxore cum viris libidinis causa levante. v. Nov. 22. c. 16.

s De muliere, quæ vivo marito alios de matrimonio compellat v. c. 16. adde Nov. Leon. 30.

t Ulp. 6. §. 12. 13. Actio de moribus prænalis l. un. §. 5. v. ff. quid enim opus est inducere ob mores venient. §. de rei uxoria aff. d. 5. ff. de pallio dotal. l. 15. §. 1. l. 39. ff. solut. 20. l. di morib. q. C. Th. de incest. nupt. l. 3. C. Th. Viñum ei viliter agere criminaliter posse. Non dabatur hæredi & in hæredem. d. l. 4. l. 15. §. 1. Mores alii erant graviores, alii leviores. Ulp. d. l. §. 12. l. 2. 6. Theod. de repud.

z hodie res. Nov. 22. c. 6. Auth. prox. inf.

a dixi ad Nov. 22. c. 6. Nov. 117. c. 11. adde l. 63. §. 1. l. 61. l. 62. ff. de de- nat. inter vir.

b Causam obser- va, ex qua mulier repudium mittit sine dotis amissi- one.

c Dotalia instru- menta ad nuptia- rum substantiam nihil pertinent. l. 20. v. ff. quare. §. de don. ante nu- ptias. dixi ad l. 9. l. 12. l. 22. §. de nupt. v. tamen Nov. 74. c. 5. Nov. 117. c. 3. c. 4.

d Matrimonium sine dote esse pot- est. v. l. ult. §. ad Vellejan. adde Nov. 22. c. 18.

e Affectu, non do- tibus matrimonia contrahuntur.

f Nov. 74. c. 4. v. l. 30. ff. de reg. jur.

g Ob nullam ac- ceptam dotem u- xor a marito re- pudari non pot- est. Nov. 22. c. 18.

h Quod si promi- sam dotem mari- tus non accepit? dixi ad l. ult. §. ad Vellejan. Quid, si inopem uxorem maritus expulit & locupletis post- ea factam recipere velit. v. quæ scripsi ad l. 2. inf. Ne fideiuss. det.

i Qui sola affe- ctione indotatam uxorem accepit discordia q cau- sam dedit, præstat conjugii quartam partem bonorum suorum: ita ta- men ut non exce- dat ea pars cen- tum libras auri.

v. Nov. 22. c. 18. Idem quadrans debetur conjugii superstiti egono, vel egenæ morte soluto matrimo- nio, five extant liberi, five non extant. Nov. 53. c. 6. Nov. 74. c. 5.

j Dotis maximæ modus, centum auri libras, ut hic. Nov. 22. c. 18. qui fuit olim decies centenorum mil- lium nummum. l. 6. in fin. ff. de u- xoria. Martialis 2. epigr. 65. Centena decies, quæ tibi dedit dux. Ju- ven. Satyra 10. circa fin. Et vltu decies centena da- buntur antiqua.

k v. v. ff. si vero. §. eodem.

l i. e. soluto ære alieno, ut Nov. 22. alias, pura

l. 1. e. soluto ære alieno, ut Nov. 22. alias, pura

l. 1. e. soluto ære alieno, ut Nov. 22. alias, pura

l. 1. e. soluto ære alieno, ut Nov. 22. alias, pura

l. 1. e. soluto ære alieno, ut Nov. 22. alias, pura

l. 1. e. soluto ære alieno, ut Nov. 22. alias, pura

l. 1. e. soluto ære alieno, ut Nov. 22. alias, pura

l. 1. e. soluto ære alieno, ut Nov. 22. alias, pura

l. 1. e. soluto ære alieno, ut Nov. 22. alias, pura

l. 1. e. soluto ære alieno, ut Nov. 22. alias, pura

l. 1. e. soluto ære alieno, ut Nov. 22. alias, pura

l. 1. e. soluto ære alieno, ut Nov. 22. alias, pura

l. 1. e. soluto ære alieno, ut Nov. 22. alias, pura

l. 1. e. soluto ære alieno, ut Nov. 22. alias, pura

l. 1. e. soluto ære alieno, ut Nov. 22. alias, pura

l. 1. e. soluto ære alieno, ut Nov. 22. alias, pura

l. 1. e. soluto ære alieno, ut Nov. 22. alias, pura

l. 1. e. soluto ære alieno, ut Nov. 22. alias, pura

l. 1. e. soluto ære alieno, ut Nov. 22. alias, pura

l. 1. e. soluto ære alieno, ut Nov. 22. alias, pura

l. 1. e. soluto ære alieno, ut Nov. 22. alias, pura

l. 1. e. soluto ære alieno, ut Nov. 22. alias, pura

a ex veteri interprete, alia etiam circumfertur interpretatio.

b Hujus constitutionis meminit Justinianus. Nov. 22. c. 18. Exat autem lib. 28.

c pr. Inst. de nuptiis.

d Filii non possunt sine consensu patris matrimonium dirimere. d. Nov. 22. c. 18. e φιλοσοφία τῶν, quem & redigimus in possis interpretari. l. 5. sup. eod.

f dixi ad 24. ff. 3. g Dos soluto matrimonio quo tempore restituenda, & quz in restitutionem dotis veniant, v. apud Costanum tract. de dote c. 6.

h Dotis petitio certis casibus impeditur: ex pacto, l. si pater. 22. ff. de pactis dotal. l. un. 6. llo. proculdub. 6. de rei uxoria act. Nov. de sanct. epif. 123. c. 39. si maritus dotem non accepit, l. maritus. 52. ff. soluto matrim. si matrimonium distrahatur culpa mulieris ipsius, l. Lucius. 38. ff. eod. l. si dotem. 24. §. de jure dotium. l. consensu. 8. §. de repud. quoties sine causa mulier divertit, d. l. consensu. 8. si dos evicta sine culpa & dolo mariti, l. Marcia. 49. in fin. ff. eod. propter adulterium uxoris. d. l. consensu. 8. l. penult. in fin. ad l. Jul. de adult. c. plerique. de don. int. virum. l. miles. 11. §. socer. 3. ff. ad l. Jul. de adult. Quid? dos hoc ultimo casu potestne retineri ab heredibus mariti? non posse censet Bar. Bald. Raphael. Imola, Castrensis in l. rei. 15. §. 1. ff. eod. Campegi. de dote par. 3. q. 216. v.

i Costanum d. c. 6. n. 27. Quid, si mortuo marito, stuprum admisit mulier? Costanum d. loco. putat dotem retineri, ac non condici posse: ducta argumentatione a donatione antenuptiali, cum multa. 20. §. de don. ante nup. l. ult. §. de dote promiss. Quid? mulier num dotem amittit ob osculum alteri concessum? Bald. ita censet, quod eidem Costano displicet. d. c. 6. in fin. 1 Titia dedit marito ancillas æstimatas, ea lege, ut si soluto matrimonio extant, reddantur. Extant ancillæ, extant & earum partus, debentur ne etiam Titiz partus? debentur. k l. 31. ff. eod.

l Successor omnis mariti, etiam fiscus, dotis ad restitutionem tenetur.

m l. 7. j. eod. l. 34. ff. eod. l. un. §. 14. sup. de rei uxoria act. l. 14. ff. ad l. Falc. l. 34. §. 6. ff. de solut. dixi ad Ulp. 6. §. 4. n l. 22. in fin. ff. eod.

n nota ex hac lege quod uxor ducit virum.

p Spurius sunt, quibus pater est incertus. §. 12. Inst. de nupt. Incerta est patris conditio in hoc themate: igitur liberi spurii. Est tamen in voce Incertum, manifesta ὁμολογία.

q Nati ex libera, & ex eo qui liber esse existimabatur, spurii ingenui. v. l. 6. j. de suis.

r v. ad hanc legem Costanum tract. de dote. c. 6. n. 3.

s An & adventitia dicantur in l. 5. inf. t Nullis relictis liberis hanc additionem recepit usus, ut mox dicam.

u Idem in matrefamilias (i. e. filia emancipata) obtinet, ut Theodorus adnotavit, facit l. 5. §. 11. ff. de jure dos. l. 5. ff. de divorce. l. 10. l. 52. ff. sol. matr. Quidam etiam hic expungunt vocem familias.

x Soluta morte filia matrimonio, profectitia dos ad patrem, qui eam dedit, redire debet, l. ult. sup. commun. utriusque judicii. l. 6. ff. de jure dos. Quid, si filia relictis liberis mortua? Bulgarius ad patrem, qui dotem dedit, dotem ex casu reverti putat. Martinus negat: cuius opinio prævaluit, favore liberorum, quorum interest ali. de ea questione dixi ad Ulp. 6. §. 4. His adde Forcatulum 7. Cupidin. 2. 3. 4. Quid, si divorcio solutum est matrimonium? dixi ad Ulpianum d. loc.

Ne liberi matrimonium distrahant in fraudem parentum. 12. Imp. Justinian.

Vult a Constitutio b, neque sub potestate constitutos, neque sui juris filios, neque masculos, neque foeminas posse distrahare matrimonia in suorum læsionem patrum aut matrum, qui dotes aut antenuptiales donationes obtulerunt vel susceperunt. Sed sicut in contractu nutiarum expectamus patrum c consensum, ita neque transigere d matrimonia sinimus in parentum læsionem citra illorum voluntatem. Sed & si mittatur repudium, competere contra eos exactionem poenarum non sinimus, sive ipsi dederint hoc, vel susceperint, sive etiam cum aliis susceperint: parentem quidem contra voluntatem filii non posse transigere matrimonium, filiis autem permittere & in minori ætate constitutis & neque quid utile sit scientibus, citra patrum voluntatem solvere matrimonium, & ex hoc parentes lædere. Hoc autem bene quidem inchoans philosophissimus e sancivit Marcus: Diocletianus autem hunc secutus est: nos autem similiter approbavimus.

SOLUTO f MATRIMONIO QUEM- ADMODUM g DOS PETATUR h.

TIT. XVIII.

De ancilla & partu ejus.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Gemillæ.

Ubium non est, post æstimationem dotis, pactio-
ne vel stipulatione interposita, Ut i si ipsa res dis-
soluto matrimonio extaret, uxori reddantur: & an-
cillas cum partu ex stipulatu judicio restitui oportere. PP. 3. Idus Aprilis. Laterano & Rufino Conf. 198.

De patre mulieris, & de fisco.

2. Idem AA. Aquiliæ.

Secundum rationem juris existimas restitui tibi debere
dotem a fisco, qui bona damnata h patris tui suscepit. l.
Licet enim viro quondam tuo pater tuus hæres extiterit,
attamen juri tuo hoc derogare non potest: cum & ipse pater
sine m voluntate tua, nec exigere, nec accipere dotem
poterat. Dat. Prid. Non. April. Apro & Maximo Conf. 208.

De matrimonio opinato.

3. Imp. Antoninus A. Hostiliæ.

Si ignorans n statum Erotis, ut liberum duxisti o, & do-
tem dedisti, isque postea servus est judicatus; dotem
ex peculio recipies: & si quid præterea cum tibi debuisse
apparuerit. Filii autem tui, ut ex libera nati, incerto p
tamen patre, spurii q ingenui intelliguntur. PP. 3. Kal.
Septemb. Lato & Cereale Conf. 216.

De dote profectitia, & morte mulieris.

4. Imp. Alexand. A. Apollonio.

Dos r a patre profecta s, si in matrimonio decesserit r
mulier filiafamilias u, ad x patrem redire debet. PP.
18. Kalend. Septemb. Fulco & Dextro Conf. 226.

De captivitate uxoris, & morte ejus.

5. Imp. Valerian. & Gallien. AA. & Valer.
C. Tauro.

Si quidem vivit apud hostes uxor tua: nondum fra-
ter ejus quasi hæres dotem repetere potest. Si vero

diem functa est a, & hæreditatem ejus possit vindicare:
dotis quoque repetitio ei jure competit, cum b in stipu-
latum deducta sit. PP. 2. Non. Maji. Amiliano & Basilio
Conf. 260.

Tam marito quam uxori in rei dotalis æstimatione decepto
succurritur, Salyc.

6. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Alexandræ
& Neroni.

Si circumscripta matre vestra, vilior e pretio dotales
res æstimatae sunt: quid super hujusmodi contractuum
vitio statutum sit, vulgo pater d. Proinde si dolosis arti-
bus mariti circumventam matrem vestram, inque ea æsti-
matione || circumscriptam, || apud Præsidem provincie
evidentibus probationibus ostenderitis: quando vobis
possidentibus ad obtinenda prædia etiam doli mali excep-
tionis potestas opituletur: sciet quatenus religionem
judicationis suæ temperare debeat.

† Sin autem etiam maritus e in æstimatione gravatum
se alleget; veritate examinata, non amplius quam præ-
tium justum restituere compelletur. Hæc tum locum ha-
bent, cum res f in natura sunt: si tamen extincta sint,
pretium, quod dotali instrumento indicum est, considera-
bitur. PP. 7. Kalend. Novemb. iplis AA. Conf.

An pater possit pecuniam vel dotem adimere.

7. Idem AA. & CC. Erotio.

Filia pecuniam g adimere, quam habes in potestate,
minime prohiberis. Nam si pro ea dotem dedisti: hanc
constante matrimonio, ne h consentiente quidem ipsa:
matrimonio autem dissoluto || eadem || invita repetere
non i potes. S. 5. Id. Febr. Sirmii, CC. Conf.

In quantum maritus vel ejus hæres convenientur.

8. Idem AA. & CC. Salustia.

Nec maritus, licet post divortium, in quantum & face-
re possit, condemnandus est; postea l idoneus factus,
qui non reddiderat integrum, residui probabiliter solutio-
nem recusat. At cum ejus hæres m in solidum conveni-
endos non ambigat, ne cum his solvendo factis experi-
riri non possis, superstitiosam geris sollicitudinem. Dat.
13. Kalend. April. Sirmii, CC. Conf.

De successoribus mariti.

9. Idem AA. & CC. Martia.

Dotis actione successores n mariti super eo, quod ei
dotis nomine fuerat datum, convenire debes. Ingre-
diendi enim possessionem o rerum dotalium, hæredibus
mariti non consentientibus, sine p auctoritate compe-
tentis judicis, nullam q habes facultatem. S. Dat. 8. Kal.
Novemb. CC. Conf.

De dote focero data.

10. Idem Augusti & CC. Epigono.

Si focero r filia tua dotem dedisti: licet in ejus posi-
tus potestate gener tuus rebus humanis exem-

jac. p. observ. 4. c Deceptis in æstimatione dotis mulieribus succurritur. l. 12. ff. de jure dos. 28. Eclog. 1. c. 3. d datur enim beneficium legis 2. sup. de rescind. vendit. Nam qui rem dat æstimatam, vendit, & æstimatio venditio est. l. 1. ff. de æstimatoria. l. un. §. 9. in fin. sup. de rei uxoria act.

e Beneficium legis 2. sup. de rescindenda. datur emptori, ut hic, & l. 46. in fin. ff. de solut. emptori, inquam, seu marito, cui dos pluris æstimata data est. Nam qui rem æstimatam accipit, emptoris loco habendus est. l. 22. ff. ver. amotar. Est enim æstimatio venditioni similis. l. 7. §. 1. ff. de publician. Imo emptio est, l. 10. §. 4. ff. de jure dat. his adde quæ dixi ad l. 1. §. 13. ff. si quid in fraud. pat. Sed tamen Cujacius 17. observ. 1. negat simpliciter verum esse quod dicitur, Emptori dari beneficium legis 2. Concedit hoc nostra casu dari re-
stitutionem: in alii, negat, notatq; eo nomine differentiam hanc inter venditionem simplici-
cæ & venditionem dotis causa; datur enim hoc themate restitutio venditrici mulier i & emptori
marito non tantum ultra dimidium, sed etiam modice deceptis. vide eundem 16. obs. 13.

f Res in natura esse dicitur, quæ extat: alibi in rerum natura. l. 17. §. 2. ff. ver. amot. adde l. 26. ff. de statu. Galligenus hoc etiam loquendi observant. La chose est encore en nature.

g Peculium ut in l. 31. §. 2. ff. de donat. & ita legit Thalelæus: nisi pecunia singulariter hic accipitur pro peculio, v. Cujac. 17. observ. 6.

h Dotem profectitiam constante matrimonio pater repetere non potest etiam consentiente filia: dissoluto vero, ea invita.

i l. 28. ff. de jure dos. l. 34. §. 6. ff. de solution. k l. 12. ff. eod.

l Dotis residui nomine convenitur maritus locupletior factus: atque ita novæ facultates marito supervenientes efficiunt, ut ad residuum dotis denuo conveniri possit. Bald. adde l. un. §. 7. sup. de rei uxoria act. adde l. 63. §. 8. ff. pro socio.

m Executio, Ne quis teneatur ultra quam facere possit, ad hæredes non transit. l. 12. 13. ff. eod. l. 7. ff. de exceptionib. n dixi ad l. 3. sup. de hæred. act.

o Soluta matrimonio, dominium rei dotalis revertitur ipso jure, non possessio. p aliquid erit, si prædialis jussio vel conventio accessit. l. 11. sup. de pig. l. 3. inf. de pig. q l. 5. ff. de acquirend. possess. vide l. 6. §. 2. ff. de re judicat.

r Competit de dote actio adversus focerum, cui dos data est: competit, inquam, in solidum, non sui peculii, l. 22. §. 12. ff. eod.

ptus

a l. 3. C. Th. de dot.
b Mortuo marito, dos ad uxorem revertitur.

c Lex ultima superioris tituli, & lex istius tituli, partes dux sunt unius ejusdemque constitutionis, ut constat ex lege 3. C. Theod. de dotib. Lex superioris tituli est de marito mortuo: hæc de uxore mortuo.

d vel fœdero. l. 1. §. 9. ff. de dote præleg.

e Causas legitimas vide in Nov. 22. c. 39. & l. 73. §. 1. ff. de iure dot. l. 20. ff. soluto.

f l. 1. §. 9. ff. de dote prælegata.

g Manente matrimonio, vir uxori donare non potest, non potest igitur matrimonio constante dotem eidem restituere. Talis enim restitutio, donationis instar obtinet. Nov. 22. c. 39.

h Extraneus scilicet, ut mulier hoc themate videatur extraneos hæredes fecisse, liberis relicta portione legitima. Cujac. hic.

i Dos constante matrimonio, cum suis fructibus restituenda est marito. d. c. 39.

k Dotis fideiussorem, cum dotem accepit, maritus dare non cogitur, nisi antequam sponsalia contraherentur, id convenit, adde l. un. Cod. Theod. de fideiuss. dotium.

l vide C. Theod. de fideiuss. dot. adde l. 7. ff. de exception. Hinc illud Macrobi. 1. Saturn. 6. Cum a Principe gentis Cornelie Scipionum sponsalia poscerentur, athenum cum pecunia onere produxit in forum, quasi pro sponsalibus præfens pignus.

n Cur ita? vide l. 2. inf. cod.

o Fideiussorem dotis servandæ (ἐπὶ τῷ φυλάξαι τὴν προίκα) maritus dare non cogitur: etiam si maxime lex aut consuetudo id fieri permittat. Synops. Basilic. 29. tit. 1. ex lib. 29. tit. 9. c. 2. Nulla est huiusmodi satisfactio. l. 2. inf. cod. Putat tamen Duarenus tractatu de soluto matrimonio, cap. 4. fideiussorem datum obligari, & hoc Titulo dandi fideiussoris necessitatem tantum remitti. Sunt & qui existimant dotis servandæ fideiussorem non dari, ut hic, restituendæ tamen dotis fideiussorem utiliter dari: sed vide certiora apud Baldum Novellum tractatu de dote, parte 6. privilegio 21. & Campegium tractatu de dote quasi. 73. ad 73.

p five ex lege. Pet. Faber. Semest. 24. putat ita legendum esse.

q Dotis fideiussor vel mandator neque a marito, neque ab ejus patre datur. Synops. libid.

r Argumentum a majori ad minus. vide l. 23. ff. de regul. jur.

s Iniquum est, ut cum mulier suum animum suamque vitam marito credat, bona non committat: fidemque magis, alieno homini, id est, fideiussori habeat, quam amicitia fideique communis. l. 2. §. 7. Eadem ratio adfertur in l. 8. sup. de patris conventu. adde Molinæum de usu. r. num. 254. ubi scribit, fideiussorem dotium propter frequentiam matrimoniorum non admitti: quod his admittis, brevi possit contingere, civitatis unius vel provincie cives, aut incolae omnes, mutuis fideiussionibus institutos esse: quæ ex re lites in immensum, dubio procul orirentur.

t dixi ad 25. ff. 2. adde l. ult. in fin. inf. de furt. adde l. 52. ff. de furtis.

u hæc actio nascitur ex delicto, l. 21. §. 5. ff. cod. l. 52. ff. de re iudic. ex divortio, id est, a divortio. l. 17. ff. de repud.

ptus sit: tamen non de petulio, sed in solidum a te, consentiente filia, conventum cum satisfacere oportet. S. 7. Id. Nov. Heraclia, CC. Confl.

De morte mariti.

II. Imp. Honorius & Theodosius AA. Mariniano P. P.

SI a constante matrimonio maritus fatali fuerit sorte consumptus: dos, quæ data dicitur, vel promissa, ex ejus uxoris facultatibus, ad b eandem revertatur: nihilque sibi ex hoc defuncti hæres audeat vindicare, quod ad mulierem recurrere fecit obitus maritalis. Datum Non. Decembr. Ravennæ, Honorio 8. & Theodosio 3. AA. Confl. 409.

Hic notatur in vet. lib. manusc. Græcas Constitutiones desiderari, quod etiam ex 28. lib. βασιλ. constat: cum vero earum sententia nondum sit nobis satis perspecta, nec etiam ordo, satis est expectare a Cujacio ipsorum, quos habet. βασιλικών librorum editionem, ex quibus illa, ut alia plures, quæ in hoc Codice desunt, peti poterunt.

SI DOS CONSTATE MATRIMONIO SOLUTA FUERIT.

TIT. XIX.

I. Imp. Honor. & Theod. AA. Mariniano Præfecto prætorio.

SI c constante matrimonio a marito d uxori dos // sine e causa legitima // refusa est, (quod legibus stare non f potest, quia g donationis instar perspicitur obtinere) eadem uxore defuncta, ab ejus hæredibus h cum i fructibus ex die refusa dotis marito restitatur: ita ut proprietas ejusdem liberis ex eadem susceptis // competens // alienari contra leges a marito non possit. Dat. 5. Non. Nov. Honor. 8. & Theod. AA. 3. Confl. 409.

NE k FIDEIUSSORES l // VEL MANDATORES m DOTIUM DENTUR n.

TIT. XX.

I. Imp. Gratian. Valentinian. & Theod. Augusti Cynegio Præfecto prætorio.

SI o ex jure p, five // ex // consuetudine lex proficiat, ut vir uxori fideiussorem servandæ dotis exhibeat: // tamen // eam jubemus aboleri. Dat. 8. Nonas Septembr. Eucherio & Syagrio Confl. 381.

2. Imp. Justinianus Augustus Juliano Præfecto Prætorio.

GENERALI definitione constitutionem pristinam ampliantes, sancimus nullam esse satisfactionem, vel mandatum pro dote exigendum vel q a marito, vel a patre ejus, vel ab omnibus, qui dotem suscipiunt. Si r enim credendam s mulier sese, suamque dotem patri mariti existimavit: quare fideiussor, vel alius intercessor exigitur, ut causa perfidie in connubio eorum generetur? Dat. 10. Kal. August. Lampadio & Oreste VV. CC. Confl. 530.

RERUM: AMOTARUM n.

m Mandator dotis dicitur, cujus mandatu uxor dat viro dotem.

TIT. XXI.

I. Imp. Alexand. A. Polydeuca.

COMPENSATIONIS a æquitatem jure postulas: non enim prius exolveri, quod debere te constiterit, æquum est, quam petitioni mutuz b responsum fuerit: eo magis, quod ea te persequi dicis, quæ divortii causa amota quereris. Cum igitur apud competentem judicem ex stipulatu conveniaris: apud c eundem doce tui juris res ablatas esse. PP. Dat. 5. Kal. Decemb. Alexandro A. 3. & Dione Confl. 230.

Actio rerum amotarum non competit, nisi soluto matrimonio. Bald.

2. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Sereno.

DIVORTII d causa rebus uxoris a marito e amotis, vel ab uxore mariti, rerum amotarum Edicto perpetuo permittitur f actio. Constante g etenim matrimonio neutri eorum neque pænalis h neque i famosa actio competit, sed de damno k in factum datur actio. Datum 5. Kalend. Octobris ipsis AA. Confl.

3. Idem Augusti & CC. Quartino.

DE rebus, quas divortii causa quondam uxorem tuam abstulisse proponis, rerum amotarum actione contra l successores ejus non in solidum, sed in quantum ad eos pervenit: quod si res extent m, domini vindicatione uti non prohiberis. Dat. 5. Non. Decemb. ipsis AA. Confl.

NE PRO DOTE MULIERIS BONA QUONDAM MARITI ADDICANTUR n, ID EST, IN SOLIDUM DENTUR.

TIT. XXII.

I. Imp. Diocletian. & Maximian. Augusti Apollinaria.

U T uxori pro dote addicantur bona quondam mariti, jure prohibitum est. Sane si o nullo relicto successore non idoneus decessit: secundum juris formam p quatenus successionis modus patitur, indemnitati tuæ consulere non prohiberis. Dat. 5. Non. Dec. AA. Confl.

DE FUNDO q DOTALI.

TIT. XXIII.

I. Imp. Sever. & Anton. Augusti Didiz.

SI æstimata prædia in dotem data sunt, & convenit, Ut electio r mulieri servetur, nihilominus lex Julia s locum habet. Est autem alienatio t omnis actus, per quem dominium transfertur. PP. Dat. 12. Kal. Mart. Antonino A. 4. & Balbino Confl. 214.

2. Imp. Gordianus A. Domitiz.

MARITI, qui fundum communem cum alio in dotem inæstimatum acceperunt, ad communi dividundo judicium provocare non possunt u, licet ipsi possint provocari x. PP. 5. Non. Octob. Gordiano A. 2. & Pompejano Confl. 242.

DIVORTIO FACTO APUD QUEM LIBERI MORARI, VEL EDUCARI DEBEANT.

TIT. XXIV.

In arbitrio judicis est, apud quem alantur liberi facti divorzio. Salyc.

possid. P l. 12. ff. de rebus authoris. judicis.

q dixi ad 23. ff. 5.

r l. 11. ff. cod. l. 1. sup. soluto. aliud futurum est, si nihil de electione convenit. ult. ff. de pæ. Etis dotal.

s Lex Julia vetat fundum dotalem alienari. l. unie. §. 15. sup. de rei uxoria act. Alienationis verbo omnis actus intelligitur, per quem dominium transfertur, ut hic. adde l. 23. l. 67. ff. de verb. sign. quin continetur quoque testamentum. l. 8. §. 2. de secund. nupt.

u id etiam fit sponte & ad alienationem eo actu pervenitur. l. 18. §. 2. ff. de castrens. peculio.

x id fit necessario. Idem accidet in provocatione communi dividundo, quæ fit pupillarium rerum causa. l. 17. inf. de præd. assignat. l. 7. ff. de rep. her. ff. de in sol. l. ult. vide quædam in hunc locum apud Cujac. 7. obf. 23.

I. Imp.

a Compensatio- nes æquitatem ni- tuncur. l. 7. ff. cod. l. 24. §. 6. ff. soluto.

b Mutuz peti- tionis objectio compensatio est, & proinde qua- rum rerum inter se compensatio non est, nec re- tentio nec mutua petitio est.

c De mutuis pe- titionibus apud eundem judicem vide l. 11. §. 1. ff. de judicib. l. 34. ff. de procurat. l. 38. ff. mandati. l. 15. ff. de except. rei jud. l. 1. in fin. ff. de ex- traord. cognitio- nibus. Nov. 96.

d Rerum amo- tarum actio post divortium datur. l. 17. in fin. ff. de di- vortio.

e Actio rerum amotarum datur etiam in mari- tum. dixi ad Ulp. 7. §. 2.

f promittitur. Cujac. ita legit 17. obf. 6.

g l. 25. ff. cod. h idque in sim- plum. l. ult. in fin. ff. de servo cor- rupto.

i vide l. ult. in fin. §. de furtis.

k facit l. 27. §. 30. ff. ad leg. A- quili.

l In hæredem conditio furtiva pænalis non da- tur, sed in id tan- tum, quod ad eum pervenit. qua de re vide Cujac. 7. obf. 37. & 13. obf.

m si non extra- bunt, condicen- tur. l. 17. §. 2. l. 25. ff. cod.

n Addicere ver- bum est Prætoris: ut & do, dico: Addicere bona, est collocare pe- nes alium, eum- que bonorum possessorem face- re.

o Addici dotis causa bona mari- ti mulieri non de- bent, si relicta hæredibus mari- tus decesserit. Si vero nullo reli- cto hærede deces- serit, tunc secun- dum jus indemni- tati mulieris, quantum fieri potest, consulitur. Syn. Basil. 29. tit. 1. ex lib. 28. tit. 11. c. 23. & 4. Harm. 8. §. 42. dixi de hoc casu ad l. 6. inf. de bon. authoris. jud.

a Per sexus di-
visio fit, puta ut
mares apud ma-
trium, feminas
apud uxorem a-
luntur.

b In arbitrio ju-
dicis est, statuere
an apud patrem,
an apud matrem,
liberi sint edu-
candi. apud eum
tamen esse debe-
bunt semper, cui-
us innocentia
probata fuerit.
Nov. 117. cap. 7.
& apud matrem
interdum satis
fuerit liberos e-
ducari, quam a-
pud patrem. l. 1.
§. 3. ff. de liber.
exhibend. vel a-
pud fratrem. dixi
ad l. 11. §. com-
mun. utriusq; ju-
dicii. De his vide
plura apud Me-
nochium 2. de
arbitr. judic. ca-
su 168.

c adde Novell.
98. cap. 1.

d dixi ad 25. ff.
3. de agnos. & a-
lend. liber.

e alimentis. l. 2.
infr. l. 8. §. 5. inf.
de bon. qua liber.
l. 5. §. 1. de patria
postestate. Est e-
nim iniquissi-
mum patrem in-
digere, cum filius
sic in facultati-
bus. l. 5. §. 13. ff.
cod. l. 1. §. 4. ff. de
suzela & ratio-
nis. Non cogitur
tamen filius ad
alienum patris
dissolvere. l. 5. §.
16. ff. cod. l. 2. l.
4. C. de filius pro
patre. etiam si pro
patre in carcerem
conjecto fidejus-
sionem negare
impune non pos-
sit. Novell. 115. c. 3.
§. 8. An munda
nuptialia paren-
tibus pupilli tu-
tores possint mit-
tere. vide l. 12. §.
3. de adm. tut. l.
1. §. 5. ff. de tut.
& rat. adde Forc.
2.

f l. 1. §. 1. cod.

g Uxor agere
potest adversus
maritum pro ali-
mentis commu-
ni filio prastan-
dis.

h Pater tenetur
alere filium non
ingratum.

i Liberi a paren-
tibus alendi. l. 1. §.
5. ff. de filias. §.
de rei uxore. ad l.
l. 8. §. 5. §. 1. de
bon. qua liber.

k dixi ad 25. ff. 7.

Novell. 4. tit. 4. de m.
trimoniis Senatorum.

m Concubinatus jure
civili licita fuit consuetudo, ut hic. & l. 5. in fin. infr. ad Orph. &
ff. de concubin. l. 5. §. 1. de
nat. lib. non tamen constante matrimonio, id est, eo tempore, quo
quis uxorem habet. l. 1. ult. in fin. §. commun. de manumiss. Paul. 2. sent. 20. Novell. 18.
cap. 5. Novell. 99. cap. 12. §. 5. l. ult. in fin. ff. de repud. l. 121. ff. de verb. obligat. multo
minus duas uxores uno tempore habere licet. l. 7. C. de Judais. Leo Nov. 91. Constantinus
Porphyrogeneta apud Harpocraz. §. 4. tit. 7. in fin. praeterea agit: Concubinatus enim pe-
nitentia damnatur & vetatur. Quae tamen eo consuevit, qui uxorem habet, pellex dicitur, vide
l. 14. §. ff. de verb. signif. de con. cubinis. vide Cujac. 5. obs. 6.

n πρὸς τὸν αὐτὸν ποῦ τὸν 18. l. 1. §. 4. C. Th. 6. Papon. 3. notat. 6. c. des legitimations.

o dixi ad Novell. 74. 89. §. 4. C. Th. 6. Papon. 3. notat. 6. c. des legitimations.

p Novell. 89. cap. 15.

1. Impp. Diocletian. & Maximian. Augusti &
CC. Caesertinae.

Licet neque nostra, neque Divorum Parentum no-
strorum ulla Constitutione caveatur, ut per a se-
sum liberorum inter parentes divisio celebretur:
competens tamen iudex aestimabit b utrum apud
patrem, an apud matrem matrimonio separato filii mora-
ri ac nutririi debeant. S. 8. Kal. Jul. Verona, CC. Conf.

In authent. ut liceat matri & avia. §. illud. col. 8. Tit.
18. al. 13. Nov. 117. cap. 7.

Si c pater causam divortii prastiterit, apud matrem ad secun-
das nuptias non venientem liberi nutrantur patris ex-
pensis. Si vero contra, tunc apud patrem, matris locupletis expensis:
nisi pater minus idoneus sit: tunc apud matrem locupletem nu-
triantur. Nam quemadmodum locupletes filii matrem alere
coguntur egentem: ita iustum decernimus & a matre filios pasci.
† Quod de matre & filiis indigentibus dictum est, hoc quoque
in omnibus ascendentibus & descendibus personis utriusque
natura decernimus observari.

DE ALENDIS d LIBERIS AC PA- RENTIBUS.

TITULUS XXV.

De alendis parentibus.

1. Imperator Antoninus Pius Augustus
Basso.

Parentum necessitatibus e liberos succurrere iustum
est. Sine die & consule.

2. Divi fratres & AA. Celeri.

Competens iudex a f filio te ali jubeat, si in ea facul-
tate est, ut tibi alimenta prastare possit. Dat. Id.
April. iplis & Conf.

De alendis liberis.

3. Idem Augusti Titiana.

Si competenti iudici eum, quem g te ex Claudio enixam
esse dicis, filium ejus esse probaveris: alimenta ei pro
modo facultatum prastari jubeat. Idem, an apud eum
educari debeat, aestimabit. PP. 13. Kal. Mart. Roma, Ru-
stico & Aquilino Conf.

4. Impp. Sever. & Anton. AA. Sabino.

Si patrem tuum officio debito promerueris h: paternam
pietatem tibi non denegabit. Quod si sponte non fece-
rit: aditus || competens || iudex alimenta i pro modo fa-
cultatum prastari tibi jubeat. Quod si patrem se negabit:
questionem istam in primis idem iudex examinabit. PP.
Non. Febr. Laterano & Rufino Conf. 198.

DE CONCUBINIS k.

TIT. XXVI.

1. Imp. Constantinus Augustus ad Populum.

Nemini l licentia concedatur, constanter m matri-
monio concubinam penes se habere. Dat. 18.
Kalend. Jul. Constantinis, patre & filio, Conf.
321. aut 324.

DE NATURALIBUS n LIBERIS, ET MA- TRIBUS EORUM, ET EX QUIBUS CAU- SIS JUSTI o EFFICIENTUR.

TIT. XXVII.

De his, qui dignitate predicti sunt.

1. Imp. Constantinus Augustus ad p Gregorium.

I Hujus Constitutionis meminit Sozomenus 1. hist. 8. & Martianus
Novell. 4. tit. 4. de m. trimoniis Senatorum.
m Concubinatus jure civili licita fuit consuetudo, ut hic. & l. 5. in fin. infr. ad Orph. &
ff. de concubin. l. 5. §. 1. de
nat. lib. non tamen constante matrimonio, id est, eo tempore, quo
quis uxorem habet. l. 1. ult. in fin. §. commun. de manumiss. Paul. 2. sent. 20. Novell. 18.
cap. 5. Novell. 99. cap. 12. §. 5. l. ult. in fin. ff. de repud. l. 121. ff. de verb. obligat. multo
minus duas uxores uno tempore habere licet. l. 7. C. de Judais. Leo Nov. 91. Constantinus
Porphyrogeneta apud Harpocraz. §. 4. tit. 7. in fin. praeterea agit: Concubinatus enim pe-
nitentia damnatur & vetatur. Quae tamen eo consuevit, qui uxorem habet, pellex dicitur, vide
l. 14. §. ff. de verb. signif. de con. cubinis. vide Cujac. 5. obs. 6.

n πρὸς τὸν αὐτὸν ποῦ τὸν 18. l. 1. §. 4. C. Th. 6. Papon. 3. notat. 6. c. des legitimations.
o dixi ad Novell. 74. 89. §. 4. C. Th. 6. Papon. 3. notat. 6. c. des legitimations.

p Novell. 89. cap. 15.

Senatores y seu Praefectos z, vel quos in civitatibus
Duumviralitas, vel Sacerdotii a id est, Phoenici-
archia b, vel Syriarchia ornamenta condecorant; pla-
cet c maculam subire infamiae, & alienos a Romanis
legibus fieri, si ex ancilla, vel ancillae filia, vel liberta, vel
libertae filia, vel scenica d, vel scenica filia, vel taberna-
ria, vel tabernaria filia, vel humili, vel abjecta || persona, ||
vel lenonis aut arenarii filia, vel quae mercimoniis publi-
ce praeferit, susceptos filios in numero legitimorum habere
voluerint, aut proprio iudicio, aut nostri praerogativa
Rescripti e: ita ut quicquid talibus liberis pater donave-
rit, (seu illos legitimos, seu naturales dixerit) totum
retractum legitimae soboli reddatur, aut fratri, aut so-
rori, aut patri, aut matri.

† Sed & si uxori tali quodcumque datum quolibet ge-
nere fuerit, vel emptione collatum: etiam hoc retractum f
reddi praecipimus: ipsas etiam, quarum venenis g inficiuntur
animi perditorum (|| si || quid quaeritur h, vel commen-
datum dicitur, quod his reddendum est, quibus iussumus,
aut i fisco nostro) tormentis k subijci jubemus. Sive
itaque per ipsum donatum est, qui pater dicitur, vel per
alium, sive per interpositam personam, sive ab eo em-
ptum, vel ab alio, sive ipsorum l nomine comparatum:
statim retractum reddatur, quibus iussumus: aut si non
existant, fisci iuribus vindicetur. Quod si existant, &
in praesentia rerum constituti agere noluerint, pacto vel
jurejurando m exclusi: totum sine mora fisco invadat.
Quibus tacentibus & dissimulantibus ad defensionem fi-
scalem duorum mensium tempora limitentur: intra quae,
si non retraxerint, vel propter retrahendum Restorem
provinciae || non || interpellaverint; quicquid talibus filiis
vel uxoribus liberalitas n impura contulerit, fisco noster
invadat, donatas vel commodatas res sub poena quadri-
pli severa quaestione perquirens. Dat. 12. Kal. Augusti.
Carthagine, Nepotiano & Facundo Conf. 336.

In auth. ut lic. mat. & avia. §. quia vero legem. coll.
8. tit. 18. al. 13. Nov. 117. c. 4.

Sed novo jure hujusmodi mulieres cum omnibus hominibus con-
trahere nuptias possunt, etiam cum praeiis magnis dignita-
tibus, dum tamen dotalia instrumenta super hoc conficiantur ab
illustribus. Reliqui vero citra eos, qui majoribus decorati sunt
dignitatibus, solo adfetu nuptias contrahere possunt, dum ta-
men libera sint, cum quibus licet nuptias celebrare.

Quantum naturalibus liberis, vel eorum genitrici
relinqui possit.

2. Impp. Arcad. & Honorius Augusti Anthemio
Praefecto praetorio.

Matre, vel legitimis filiis, vel nepotibus, aut prone-
potibus, cujuscunque sexus, uno pluribusve exi-
stentibus: bonorum suorum unam o tantum p unciam
pater naturalibus filiis seu filiabus, eorumque genitrici:
vel si sola sit concubina, semunciam q largiendi vel re-
linquendi habeat potestatem. Quicquid vero ultra r
modum concessum relictum sit, legitimis filiis, vel ma-
tri, vel ceteris successoribus jure reddatur. Dat. Id.
Novemb. Stilichone 2. & Anthemio Conf. 403.

In auth. quib. mod. natur. eff. sui. §. neigitur. coll.
7. tit. 1. Novell. 89. cap. 12.

Nunc soli liberi naturales & legitimi ad hunc modum coar-
ctant: non etiam mater.

De legitimatione per oblationem curiae.

3. Impp. Theod. & Valent. Augusti ad Apollonium
Praefectum praetorio.

Si quis || naturalem f duntaxat foecunditatem for-
tatur, || seu liber ipso, seu Curiae sit nexibus ob-
ligatus: & tradendi filios naturales, vel omnes,
vel quos quemve maluerit: ejus civitatis Curiae t,
unde ipse oritur, & in solidum haeredes scribendi liberam
ei concedimus facultatem. † Quod si cui non ex urbe,

n Liberalitas impura. o Qui liberos legitimos habet, non potest liberis naturalibus
eorumque matri una plus uncia relinquere, ut hic. soli vero concubinae, semunciam. Idem
si solos parentes, nullos vero liberos legitimos habet, ut hic. Hodie, deducta portione paren-
tibus aut liberis debita, legitimi liberi eorumque mater reliquum capere possunt, Nov. 87.
si nullos liberos aut parentes habet, olim semunciam, l. 8. §. 1. cod. hodie assem. Nov. 89.
p vide Socinum reg. 285. q v. Nov. 89. c. 12.
r Relicta ultra modum revocatur.

f Inclusa videtur esse desumpta (& perperam) ex Novell. Theodosii de bonis dacionum
v. Cujac. Novell. 74. t Legitimantur liberi curiae oblatione: hoc est, si curiae a pa-
tre re ipsa oblata, aut ejus testamento curiae destinati fuerint. l. 2. in fin. §. 1. cod. Nov. 89.
c. 1. c. 3. Infr. de nupt. in fin. Offerrebantur autem Curiae civitatis, teste populo vel a
intervenientibus.

y id remissum se-
natorib. Nov. 117.
cap. 4. Authent.
prox. infr.

z perfectissimos,
Haloand. quam
lectionem probat
Antonius Augu-
stinus lib. ad dis-
cessum & Cujacius
ad 13. Ulp. & ita
extat in Novella
quodam Marcia-
ni, de maximo-
nim senatorum.
Perfectissimos
Graci, diacon-
morum.

a Sacerdotia haec
Gentilium Pha-
niciarchae & Sy-
riarchae observa-
re, de quibus alibi
diximus.

b dixi ad l. 1. §. 3.
de off. Comis. Ori-
ent. Nov. 89. tit. ult.
& adde l. 6. §. 14.
ff. de excus. tut. l.
8. ff. de vacat.
mun.

c Quod de Syri-
archis & Phoeni-
ciarchis dixit su-
perius, postea di-
splicuit Justinia-
no. Nov. 89. c. ult.

d l. 7. in fin. §. de
incestus.

e Rescripto jus
non confertur
spurio instituen-
di, nisi forte jus
id impetratum
fuerit & Princeps
adjecerit, se id
concedere non
obstante lege.

f De revocandis
donationibus in
concubinam fa-
ctis.

g i. e. illecebris.

h Praefatur
concubina res su-
as adquisisse ex
bonis ejus, cujus
concubina est.
Bald. Cremen-
singul. 6.

i Spurio quod an-
fertur, deficienti-
bus quibusdam
personis, appli-
catur fisco.

k Ut rerum ex-
pilarum quan-
titas agnoscat,
concubina tor-
queri potest.

l De emptionib.
factis a patre spu-
rii nomine.

m Jusjurandum
nihil adversus le-
ges potest: vide
l. 5. §. 1. §. de legib.

n Liberalitas impura. o Qui liberos legitimos habet, non potest liberis naturalibus
eorumque matri una plus uncia relinquere, ut hic. soli vero concubinae, semunciam. Idem
si solos parentes, nullos vero liberos legitimos habet, ut hic. Hodie, deducta portione paren-
tibus aut liberis debita, legitimi liberi eorumque mater reliquum capere possunt, Nov. 87.
si nullos liberos aut parentes habet, olim semunciam, l. 8. §. 1. cod. hodie assem. Nov. 89.
p vide Socinum reg. 285. q v. Nov. 89. c. 12.
r Relicta ultra modum revocatur.

f Inclusa videtur esse desumpta (& perperam) ex Novell. Theodosii de bonis dacionum
v. Cujac. Novell. 74. t Legitimantur liberi curiae oblatione: hoc est, si curiae a pa-
tre re ipsa oblata, aut ejus testamento curiae destinati fuerint. l. 2. in fin. §. 1. cod. Nov. 89.
c. 1. c. 3. Infr. de nupt. in fin. Offerrebantur autem Curiae civitatis, teste populo vel a
intervenientibus.

sed

de Imunitate nemini concedenda. jo. 25.
 de Imponenda lucrativa descriptione. jo. 35.
 de Impuberis et alius substitutionibus. 6. 26.
 de Incectis personis. 6. 40.
 de Incectis et inutilibus nuptiis. 5. 5.
 de Incolis, et ubi quis domicilius. jo. 39.
 de Inducta viduitate. 6. 40.
 de Inductionibus. jo. 37.
 de Infamibus. jo. 57.
 de Infantibus expositis. 11. 57.
 de Infirmandis personis. 11. 50.
 de Ingeniis nanumque. 7. 14.
 de Ingratis liberis. 11. 50.
 de In integrum restitut. 11. 22.
 de In integrum restitutione postulata. 11. 50.
 de Injuris. 9. 35.
 de In ius vocando. 11. 2.
 de In litem dando tutore. 5. 44.
 de In iurando. 5. 53.
 de Inofficiosis Donationibus. 3. 29.
 de Inofficiosis Potest. 3. 30.
 de Inofficiosis Testamentis. 3. 20.
 de In quibus casibus Tutor vel Curator. 5. 36.
 de In quibus causis cessat longi Temp. 7. 34.
 de In coloni. 11. 49.
 de In integri. 11. 41.
 de In militantes. 3. 25.
 de In pignus. 11. 15.
 de In iustitia, et exercit. actione. 4. 25.
 de Institutionibus, et substitutionibus. 6. 25.
 de Inter alios acta, vel iudicata. 7. 68.
 de Interdictis. 11. 2.
 de Interdicto Matrimonio. 5. 6.
 de Inutilibus stipulationibus. 11. 39.
 de Invenientis. jo. 42.
 de Iudicis, et Collocis. 1. 9.
 de Iudiciis. 3. 2.
 de Iure augendo anulorum. 6. 01.
 de Iure deliberandi. 6. 30.
 de Iure dominii impetrandi. 11. 34.
 de Iure dotis. 5. 17.
 de Iure emphyteutis. 4. 66.
 de Iure fisci. 11. 1.
 de Iure liberorum. 11. 59.
 de Iure Reipublice. 11. 29.
 de Iure iurando propter calumniam. 11. 59.
 de Iurisdictione omnium Iudicium. 3. 13.
 de Iuris, et facti ignorantia. 1. 10.
 de Iustiniano Codice confirmando.

2.
y.

a Interest reipublice, subditos esse locupletes.

b Castrum, possessio, resve civilis probatur aliquis esse territorii per solutionem censuum. Bald. adde Nov. 89. c. 2. §. 2. l. 4. §. 2. ff. de cens. lib.

c Probari solutione census castrum vel villam aliquis esse territorii, hinc colligit Baldus.

d Concubinatus licita consuetudo, l. 5. in fin. §. ad SC. Orphic. quin conjugium est, sed inaequale, ut hic inde concubina nuptiarum. Zonox dicitur, uxorem imitatur. Julian. adde Nov. 19. nec superduci potest. l. unic. sup. tit. prox. tenetur quoque lege Julia de adulteriis, l. 13. ff. de adulterio. c. 8. & quasi noverca, ejusque conjugatio liberis concubinarum non permittitur. l. 4. sup. de nupt.

e Testamento curia filios destinare poterat potest.

f Praesumitur fraus ex posteriore possessione.

g Legitimus filius naturalis, si a patre, viro curiali elocetur vel destinetur uxori.

h Metropolis dicitur, quae principatum totius provinciae tenet. l. 4. §. 5. ff. de off. Praef. cons.

i Novell. 89. cap. 2. §. 3. §. 13. in fin. de nupt.

k Generi nobis sunt liberorum loco: ut & soceri parentum.

l Civibus novis non minus favendum est, quam antiquis civibus.

m Acceptans vel admittens onus, commodum & connexum admittere intelligitur. Imo hoc nostro casu emolumentum repudiari non potest: hoc est, filius patris destinatione de curio factus, hereditatem ea conditione relictam repudiare non potest.

n Bona, ita legitur Novell. 89. c. 2. §. 1. o al. minuit, quae lectio, velut falsa rejicitur a Castrensi. & ita est, Constantinus Christiana fide Romanum Imperium munivit.

p Renovatur lex Constantini per Zenonem.

q Legitimi & sui sunt, nati in concubinato ex ingenua muliere, concubinato in matrimonium conversio. l. 6. §. cod. in fin. de nupt. in fin. Nov. 12. c. 4. Nov. 74. cap. 1. Nov. 87. c. 8.

sed ex vico vel possessione qualibet oriundo naturales liberi contigerint, eosque velit sub definitione praedicta Curiae splendore honestare, & hereditatis opibus adjuvare, ejus civitatis adscribendi sunt ordini, sub qua vicus ille ac possessio censetur. b. Quod si alterutram Regalium Civitatum patriam sortiatur, sit ei liberum suscipiam ex inaequali d conjugio sobolem, cujusunque civitatis decurionibus immiscere: dummodo civitas, quae eligitur, totius provinciae teneat principatum. Indignum enim est, ut qui sacratissima urbis ubere gloriatur, naturales suos non illustri ordine civitatis illuminet.

† Et hoc, sive postrema definiat voluntate, sive donatione cujuslibet quantitatis in liberos naturales pater conferat. Et quod de subeunda sorte curiali, seu testamento e seu actorum fide constituit, ita ratum esse, stabiliturque volumus observari, ut sive abstinendo ab hereditatibus, sive abdicando donationes naturales liberi curialem voluerint evitare fortunam, posteaque paternarum opum, vel in solidum, vel ex parte reperti fuerint possessores, licet eas alienaverint, omnimodo ad conditionem, in qua pater eos amplificatis opibus esse voluit, etiam inviti cogantur accedere. † Sed & si filiam g naturalem vel filias habuit, & eam vel eas curiali vel curialibus civitatis, ex qua oriundus est, vel sub qua vicus vel possessio, unde oritur, consistit, vel ejus civitatis quae h principatum totius provinciae tenet, matrimonio i collocavit: hac eadem in persona ejus vel earum ad exemplum marium obtinebunt. Quid enim interest k, utrum per filios, an per generos commoditatibus civitatum consulatur? & utrum novos l lex faciat curiales, aut foveat, quos invenit? Dat. 16. Kal. Jan. Constantinop. Eudoxio & Dioscoro Coss. 442.

4. Imp. Leo & Anthemius AA. Armasio P. P.

Quoniam desideria morientium ex arbitrio viventium non sine justa ratione colligimus: & is, qui naturalem filium habens, hortantibus legibus ultro ad instar legitimi filii municipalibus eum voluit aggregare muneribus, & donare patriae principalem: manifestavit notumque fecit sine dubio professione certissima facultatum suarum omnium elegisse se adfectione debita successorem: cum certe hujusmodi personis adeo sacratissima Constitutione subventum sit, ut nec m renunciandi eis, aut alienandi, vel repudiandi paternas hereditates aut donationes in fraudem Curiae concedatur facultas: sed muneribus patriae susceptis, patrimonium subire cogantur: nullam e diverso calumniantium vocem penitus patiemur admitti: sed ipsum Philocalum, & paternorum bonorum omnium ab intestato heredem, & nostrae n civitatis curiae principalem injuncta, vel injungenda sibi munera subire, ex eoque genitos vel nascituros filios similiter paternae conditioni subjacere praecipimus. Et hujusmodi formam in omnibus causis, quae similiter in quocunque civitatis ordine curiaque contigerint, in posterum decernimus observari. Datum Kal. Jan. Constantinop. Jordane & Severo Coss. 470.

De legitimatione per subsequens matrimonium.

5. Imp. Zeno A. Sebastiano P. P.

Divi Constantini (qui veneranda Christianorum fide Romanum munivit o imperium) super ingenuis concubinis ducendis uxoris, filiis quin etiam ex iisdem vel ante matrimonium, vel postea progenitis, suis ac legitimis habendis, sacratissimam Constitutionem renovantes p, jubemus eos, qui ante hanc legem, ingenuarum mulierum nuptiis minime intercedentibus, electo contubernio, cujuslibet sexus filios procreaverint: quibus nulla videlicet uxor est, nulla ex justo matrimonio legitima proles suscepta: si voluerint q eas uxores ducere, quae antea fuerant concubinae: tam conjugium legitimum hujusmodi mulieribus ingenuis (ut dictum est) posse contrahere, quam filios utriusque sexus ex earundem mulierum priore contubernio procreatos, mox postquam nuptiae cum matribus eorum fuerint celebratae, suos patri, & in potestate fieri: & cum his, qui postea ex eodem matrimonio suscepti fuerint, vel solos (si nullus alius deinde nascatur) tam ex testamento volentibus patribus etiam ex integro succedere, quam ab intestato petere hereditatem paternam: pactis, quae i matrimonii i tempore super dotibus vel ante nuptias donationis rebus subsecuta fuerint,

etiam a ad ipsorum personas pertinentibus: ut una cum fratribus suis postea ex eisdem parentibus forte progenitis, aut soli (si nullus alius sit procreatus) dotis & ante nuptias donationis pro tenore legum, nec minus pactorum emolumenta percipiant.

† Hi vero, qui tempore hujus sacratissimae jussionis necdum prolem aliquam ex ingenuarum concubinarum consortio meruerint, minime hujus legis beneficio perfruantur: cum liceat easdem mulieres sibi prius jure matrimonii copulare, non extantibus legitimis liberis, aut uxoris & legitimos filios (utpote nuptiis praecedentibus) procreare: nec audeant quos ex ingenua concubina dilato post hanc legem matrimonio nasci voluerint, ut iusti ac legitimi postea videantur, magnopere postulare. Datum 10. Kal. Mart. Basil. 2. & Armasio Coss. 476.

De arrogatione.

6. Imp. Anastasius b A. Sergio P. P.

Jubemus eos, quibus nullis legitimis existentibus liberis in praesenti aliqua mulieres uxoris loco habentur, ex his sibi progenitos seu procreandos, suos & in potestate legitimosque habere, propriasque substantias ad eos, vel per ultimas voluntates, vel per donationes, seu alios legitimosque titulos (si voluerint) transferre: Ab intestato quoque ad eorum hereditatem vocandos, nec aliquas quaestiones seu altercationes exercendi sub qualibet altutia subtilique legum vel constitutionum occasione super his, vel agnatis seu cognatis genitorum eorum, vel quibusdam aliis superesse facultatem: in posterum nihilominus quisquis hujusmodi mulierem uxoris loco dotibus instrumentis confectis habuerit, pro ejus sobole similem eandemque formam custodiri: ne adimatur ei licentia sibi quodammodo per liberos proprium suum patrimonium acquirendi.

† Filios insuper & filias jam per divinos adfatus a patribus suis in arrogationem c susceptos, vel susceptas, hujus providentissimae nostrae legis beneficio & juvamine potiri censuimus. Dat. Kal. April. Anastasio d A. 4. & Agapito Coss. 508.

Lex, quae cassatur, intelligitur cassari quoad futura, non quoad praeterita. Bald.

7. Imp. Justin. A. Marino P. P.

Legem Anastasii e divinarum recordationis, quae super naturalibus filiis emissae est, in f his valere tantum casibus concedimus, qui g nunc usque subsecuti sunt, pro ejusdem legis tenore in matrimoniis tunc constantibus, vel postea contractis: ita tamen, ut non aliunde progenitis subvenisse credatur, quam non ex nefario h nec incesto conjugio. Naturalibus insuper filiis vel filiabus ex cujuslibet mulieris cupidine non incesta, non nefaria procreatis, & in paterna per arrogationem seu per adoptionem sacra susceptis, ex divinis jussionibus, sive antequam eadem lex irrepserit, sive post eandem legem usque ad praesentem diem, non sine ratione duximus suffragandum: ut adoptio seu arrogatio firma permaneat, nullis prorsus improbanda quaestionibus: quasi quod impetrant, lege quadam interdictum sit: quoniam & si quae prius talis emergebat dubitatio, remittenda fuit, movente misericordia i: quae * indigni non sunt, qui alieno laborant vitio. Sint itaque post eandem arrogationem seu adoptionem sui, & in potestate patrum: successionesque tam ab intestato quam ex testamento capiant, prout in arrogatis seu adoptatis constitutum est. In posterum vero sciant omnes legitimis k matrimoniis legitimam sibi posteritatem quaerendam, ac si praedicta constitutio lata non esset. Injusta l namque libidinis desideria nulla de cetero venia defendet: nullum sublevari novum administrum praeter antiquorum dispositionum ordinem, non ante lata sanctio, quam ex hoc die rescandam pia suggerit ratio: non arrogationum vel adoptionum praetextus: quae ulterius m minime ferenda sunt: non astutiae, sive divinis adfectandae literis, sive quibusdam illicitis ambiendi machinationibus: cum nimis sit indignum, nimis item impium flagitiis n praedia quaerere, ut & petulantiae servire liceat, & jus nomenque patris, quod eis denegatum est, id o altero legis colore praesumant. Dat. 5. Id. Novembr. Justino A. & Euthero Coss. 519.

a Donatio primo filio nascituro ex tali matrimonio facta, valet, ut hic. §. l. 24. facit l. 5. ff. de operis libert. l. 24. ff. de pact. dot. talib. Imo non valet: quia persona non existenti donari videtur: & in non ab simili casu ususfructus si ne persona constitui non potest: ut hinc sequi videatur, donationem sine persona esse non posse. l. 26. ff. de stip. servorum. Vide Guid. Papae decis. 267.

b cujus sit mentio l. 7. j.

c Hac lege permissum est naturalibus liberis arrogando suos & legitimos facere, sed huic constitutioni derogat l. 7. j. cod. Nov. 89. c. 11. in fin. videtur tamen quasi reduci Constitutio Anastasiana, permissa per adoptionem legitimatio. Nov. 117. c. 2.

d Anatolio.

e i. e. l. 6. §. cod.

f abrogatur l. 6. §. cod.

g Lex Anastasii in futurum abrogatur. Nov. 89. c. 7.

h Utcunque in praeteritum legi Anastasii indulgeatur jus naturalibus liberis adoptandi, naturalium tamen nominum non intelliguntur nati ex nefario & incestuoso conjugio.

i l. 6. ff. de decurionibus.

k Novell. 89. c. 7. c. 12. in fin.

l Injustis desideriiis venia denegatur.

m v. tamen quae dixi ad Nov. 117. cap. 2.

n Flagitiis praedia non sunt quaerenda: nec vitia juvanda.

o c. 39. de reg. jur. in 6.

a. dixi ad l. 2. §. cod.

b. Dotes naturalium filiorum eis imputantur in legitimam? adde l. uxorem 41. §. pater. xi ff. de leg. 3.

c. Alimenta liberis naturalibus debentur non modo a patre, ejusve liberis legitimis aut legitimis, sed etiam a patris naturalis successoribus seu heredibus: & quidem ex bonis ipsius testatoris: adde l. cum habet. extra de eo, qui duxit in matr. quam polluit per adult.

d. Pater & filius pari jure tenentur in permissionibus & prohibitionibus: ut quemadmodum pater spiritum filium non instituit, ita nec pater filius.

e. Alimenta jure civili non debentur liberis ex damnato coitu procreatis, adde auct. ex complexu. §. de incestu.

f. Nov. 89. c. 2. c. 3. c. 4.

g. Legitimi per matrimonium liberis iustis con sanguine sunt, at non illi qui per oblationem tantum. Cur ita? Legitimi sunt, ut hic & Novell. 89. Illi omni cognationi omnibusque cog. atis legitimi sunt: hi legitimanti tantum, non aliis cognatis, cur? Prior legitimatio naturam imitatur, at non posterior. unde notat Bart. statuto civitatis legitimatum, non haberi pro legitimo, in bonis extra territorium positus. Cujus differentia vis hæc est: ut prior casu legitima, legitimi fratribus succedat, non posterior casu. Quid, si quis legitimatus est Principis re scripto? extra territorium quoque civitatis legitimatus censetur. Cur? propter summam Principis potestatem, si ve personas ipsas spectes, si ve res: hoc est, legitimatus habetur omnibus patris cognatis, & extra territorium quoque suæ civitatis, ut per Principem legitimatio ea parte, legitimationem, quæ matrimonio fit, imitetur: & eam superet, quæ fit tantum per curiæ oblationem: causam si quis siveris, hæc adferri poterit, quod potestas Principis non in unius civitatis tantum prætorium, sed in totius Principatus fultum sit & extensum.

h. hæc verba delenda. v. Cujac. 17 obs. 6.

i. hæc verba delenda esse Cujac. monet 27. observ. 6. est enim iniquum & falsum, patrem naturalem non succedere ascendentibus naturalibus: hoc est, patri suo vel proavo.

Quantum possint naturales capere.

8. Imp. Justin. A. Mennæ P. P.

Humanitatis intuitu naturalibus patribus hoc indulgemus, ut liceat eis nulla legitima sobole vel matre subsistente, naturalem vel naturales filios, matremque eorum non tantum ex tribus uncias, (quod præterita leges permittebant) sed etiam ex duplici portione, i. e. sex a uncias heredes scribere: ut licet ab intestato nullam communionem ad patris naturalis successionem habeant, ex suprema tamen ejus voluntate permittatur eis usque ad prædictas sex uncias (si hoc scilicet naturalis pater voluerit) hereditatem ejus capere: ita tamen ut memoratam sex unciarum quantitatem in omnibus naturalibus filiis & matre eorum minime testator excedat: quam & in legatis & in fideicommissis eis relinquendis, & dotibus b & donationibus tam aliis, quam ante nuptias usque ad sex unciarum æstimationem liberam, & similiter naturalibus eorum patribus damus potestatem.

† Hæc autem in futuris tantummodo testamentis, vel ultimis voluntatibus, vel dotibus, vel donationibus locum habebunt. Dat. Kal. Jan. Constantinop. DN. Justiniano. A. 2. Cof. 528.

In auct. quib. mod. naturales eff. sui. §. Si vero filios. & §. fin. ff. col. 6. tit. 1. Nov. 89. c. 12. & c. 15.

Licet patri sine legitima prole seu parente, cui relinqui necesse est, decedenti, naturalibus totam substantiam suam vel inter vivos largiri, vel in testamento transmittere. Quod si parentes duntaxat ei supersint: legitima parte parentibus relicta, reliquum inter naturales distribui permittitur. Ab intestato vero, cum desit soboles civilis, nec supersit conjux legitima: si naturales ex concubina extant, quæ sola fuerit ei indubitato affectu conjuncta, in duas paternæ substantiæ uncias succedant, ut matri inter eos virilis portio (si supersit) detur. Hujusmodi enim naturales filios pasci boni viri arbitrio est necesse, si ve legitimi extant, & succedunt: si ve conjuge viva quilibet alii c sint heredes. Hi ergo & parentibus parem d præstent, si opus sit, pietatem.

† Sed qui ex damnato e sunt coitu, omni prorsus beneficio secludantur.

De legitimatis per oblationem curiæ.

9. Idem A. Mennæ P. P.

Communium rerum esse utilitatem recte judicantes, lucidis & omni ambiguitate segregatis legibus uti nostro subjectos imperio, ad præsentem sanctionem venimus: per quam omni dubitatione amputata, quæ usque adhuc obtinebat, certissimum facimus, ut quoties naturales filii curiali fortuna patriæ suæ genitoris assignantur, vel adhuc vivente patre, vel post ejus obitum, pro dispositione testamenti ab eo conditi, & eo modo legitima jura in paternæ successionem adipiscantur, ut (quod recte fieri minime dubium est) licet illustrem dignitatem, ex qua curialis fortunæ liberatio competere non potest, naturales filii antea meruerint: ne permittatur eis contra substantiam ab eodem naturali patre descendenti g, vel ascendenti h, vel ex latere agnationis, vel cognationis jure eidem patri conjunctorum (licet ipsi legitimi successores eidem naturali patri per memoratam fortunam efficiantur) aliquod jus sibi vindicare.

† Quod & in his locum habebit, qui jam a naturali patre curiali conditioni traditi, & adhuc superstites sunt: eodem scilicet modo nec illis contra substantiam ejusdem naturalis filii, vel ex eo descendenti, vel i ascendenti, vel a latere conjunctorum, aliquod sibi jus vindicare valentibus. Sed si quidem iste naturalis filius, si ve postquam legitimus successor patri effectus sit, si ve in antecedente tempore, filios ex legitimo matrimonio, vel alios descendentes liberos habeat: eos modis omnibus ad ejus successionem, sine testamento morientis vocari, nec curiæ locum esse, præterquam si quarta portio bonorum ejus eidem curiæ debeat, eo quod nullus forte ex mortui liberis curialia munera peragere cogitur: illo videlicet observando, ut hi quos iste naturalis filius, postea

ut per Principem legitimatio ea parte, legitimationem, quæ matrimonio fit, imitetur: & eam superet, quæ fit tantum per curiæ oblationem: causam si quis siveris, hæc adferri poterit, quod potestas Principis non in unius civitatis tantum prætorium, sed in totius Principatus fultum sit & extensum.

h. hæc verba delenda. v. Cujac. 17 obs. 6.

i. hæc verba delenda esse Cujac. monet 27. observ. 6. est enim iniquum & falsum, patrem naturalem non succedere ascendentibus naturalibus: hoc est, patri suo vel proavo.

quam a fortunæ curiali datus est, procreaverit, & decuriones sine dubio sint, & curialia peragere munia compellantur.

1. Si vero sine liberis cujuscunque gradus intestatus decesserit: si quidem matre superstiti, tertiam quidem partem bonorum ejus matrem habere, duas vero alias partes curiam, cui a patre datus est. Sin autem mater quidem defuncti non superest, alii vero cognati ex materna linea descendentes, vel ascendentes, vel ex latere venientes ad ejus vocentur successionem: tunc ea quidem, quæ a patre naturali ad eum pervenerunt, eidem curiæ competere. Si quid vero filio postea legitimo successor effecto, vel a matre sua: vel aliunde quocunque legitimo modo acquisitum sit, hoc ad proximos maternos ejus cognatos pervenire. Illo videlicet observando, ut si ve matre ejus superstiti, si ve ea ante filium mortua, aliquis ex ejus genere ejusdem curiæ fortunam subire paratus sit: liceat ei offerenti se eidem curiæ, bona mortui, quæ de substantia patris ad eum pervenerunt, capere, muniaque peragere curialia: quo accidente, mater defuncti (si adhuc superstiti) non solum tertiam partem eorum, quæ extra paternam substantiam filius ejus aliunde acquisiverit, sed etiam omnia ea, vel ipsa sola, vel cum cohæredibus suis capiet.

2. Ea vero, quæ de successionem naturalis filii post curialem conditionem morientis constituimus, non tantum in his locum habere debent, qui postea a patre suo naturali curiæ dati fuerint: sed etiam in illis, qui jam dati sunt, si tamen adhuc supersunt. Quod si ante præsentem sanctionem mortui b sunt, minime ad eorum successionem eandem nostram sanctionem extendimus.

3. Et quoniam omnimodo favendum est curiis civitatum: illud etiam in hanc partem addendum esse censuimus, ut liceat c patribus naturales filios curiæ d patriæ suæ tradere, non e solum nulla f eis legitima sobole existente, sed etiam si filios, vel alios liberos ex legitimis matrimoniis procreatos habeant, & eo modo naturales quoque filios sibi legitimos successores efficere: ita tamen, ut g minime eisdem patribus liceat per donationem, vel ultimam voluntatem amplius h eidem filio naturali dare, vel relinquere, quam h uni filio ex legitimo matrimonio procreato dederit, vel reliquerit, cui minima portio data vel relicta sit. Dat. Kal. Jun. DN. Justiniano A. 2. Cof. 528.

De legitimatione per subsequens matrimonium.

10. Idem A. Demostheni P. P.

Cum quis a muliere libera, & cujus matrimonium non est legibus interdictum, cujusque consuetudine gaudebat, aliquos liberos habuerit, minime dotalibus instrumentis compositis, postea autem ex eadem affectione i, etiam ad nuptialia pervenerit instrumenta k, & alios iterum ex eodem matrimonio liberos procreaverit: ne posteriores liberi, qui post dotem editi sunt, sibi omne paternum patrimonium vindicare audeant, quasi iusti & in potestate effecti, fratres suos, qui ante dotem fuerant nati, ab hereditate paternæ repellentes: hujusmodi iniquitatem amputandam censuimus. Cum enim affectio prioris sobolis & ad dotalia instrumenta efficienda & ad posteriorem filiorum edendam progeniem præstiterit occasionem, quomodo non est iniquissimum, ipsam stirpem secundæ posteritatis || priorem || quasi injustam excludere: cum l gratias m agere fratribus suis posteriores debeant, quorum beneficio ipsi sunt iusti filii, & nomen & ordinem consecuti? Neque enim verisimile est, eum, qui postea vel donationem vel dotem conscripserit, ab initio talem affectionem circa mulierem non habuisse, quæ eam dignam esse uxoris nomine faciebat. Quapropter sancimus in hujusmodi casibus omnes n liberos, si ve ante dotalia instrumenta editi sint, si ve postea, una o eademque lance trutinari, & omnes || filios || suos in potestate suis existere genitoribus, ut nec prior nec junior ullo habeatur discrimine: sed qui ex iisdem matrimoniis procreati sunt, simili perfruantur fortuna. Dat. 15. Kal. Octob. Chalced. Decio. V. C. Cof. 529.

Per sequens matrimonium filii nati ex concubina legitimantur, etiam si ex eo matrimonio nullus postea nascatur: vel natus vivens non reperitur tempore mortis patris. Sal.

11. Idem

a. hoc jure patre facto curiali, liberi postea suscepti sunt curiales: ante suscepti non sunt, hodie etiam ante suscepti curiales sunt. Nov. 101. c. 4.

b. hæc Constitutio locum non habet in jam mortuis, sed moriuris.

c. l. 3. §. cod.

d. Legitimos habens liberos potest filios suos naturales, si quos habet, curiæ offerre: sed & eis relinquere & donare, non plus tamen, quam uni libero, cui minus dedit.

e. Legitimare per oblationem curiæ filios naturales pater potest, licet alios legitimos jam habeat.

f. Nov. 89. c. 2. §. 1.

g. Legitimato filio pater plus relinquere non potest, quam legitimis & legitime natis.

h. Nov. 74. & ita derogatur Novell. Theod. de bonis decur.

i. l. 11. §. cod. 20. vers. sancimus. §. de don. ante nupt. Justin. de nuptiis, in fin. Nov. 89. c. 3. in fin.

k. Legitimatio per matrimonium, tabulas & scripturam requirit jure civili, ut hic. & Inst. de nupt. in fin. non tamen jure canonico c. tanta. extra qui filii sunt legitimi.

l. Autor beneficii alteri conferendi ipse beneficio non est arcendus, sed adiuvandus potius, adde l. amicissimos. 36. §. Lucius, ff. de excusat. tut.

m. Hinc videtur defendi posse communis illa opinio: Legitimatum per nuptias non tantum legitimum fieri, sed jus primogenituræ etiam conferri, qui adversus fratres iustos nuptiis susceptos, dixi ad Nov. 89. c. ult.

n. d. §. ult. Inst. de nupt. in fin. Nov. 19.

o. Legitimati per matrimonium x. quali jure censentur, & succedunt patri una cum aliis ante & post matrimonium legitime susceptis.

11. Idem A. Juliano P.P.

Nuper legem conscripsimus, qua iussimus, si a quis mulierem in suo contubernio collocaverit, non ab initio adfectione b maritali (eam tamen cum qua poterat habere connubium), & ex ea liberos sustulerit, postea vero adfectione procedente, etiam nuptialia instrumenta cum ea fecerit, filiosque vel filias habuerit: non solum secundos liberos, qui post dotem editi sunt, iustos, & in potestate esse patribus: sed etiam anteriores, qui & his, qui postea nati sunt, occasionem legitimi nominis praestiterunt. Quam legem quidam putaverunt sic interpretari, siue non e progeniti fuerint post dotem conscriptam liberi, siue jam ab hac luce subtracti: non anteriores filios iustos haberi, nisi utroque tempore viventes & superstites liberi inveniantur: quorum supervacuum subtilitatem penitus inhibendam censemus. Sufficiat etenim talem adfectionem habuisse, ut post liberorum editionem & dotalia efficiant instrumenta, & spem d tollenda sobolis habeant: licet enim hoc, quod speratum est, ad effectum non pervenerit, nihil anterioribus liberis fortuitus e casus derogare concedatur: & multo magis si quis mulierem quam in contubernio suo habuerat, praegnantem f fecerit, postea autem adhuc gravida muliere constituta, dotalia fecerit instrumenta, & puer vel puella editus vel edita sit, iusta patri soboles nascatur, & in potestate efficiatur, & haeres existat morienti, siue ab intestato, siue ex testamento. Satis enim absurdum est, si filii post dotem progeniti anterioribus liberis adiutorium adferant, & ipsum puerum, vel puellam sibi opitulari non possit. Et generaliter definimus, & quod super huiusmodi casibus variabatur, definitione certa concludimus: ut semper in huiusmodi questionibus, in quibus de statu liberorum est dubitatio, non g conceptionis, sed partus tempus inspiciatur: & hoc favore facimus liberorum, ut editionis tempus statuamus esse inspectandum: exceptis his tantummodo casibus, in quibus conceptionem h magis approbari, infantium conditionis utilitas expostulat. Dat. 15. Kal. April. Lampadio & Oreste VV. CC. Consil. 530.

In auth. de incest. nupt. §. Dubitatum. col. 2.
tit. 7. al. Nov. 12. c. 4.

Quod jus locum habet & si ante hoc consortium legitimorum pater sit ex alia conjuge, a qua separatus sit legitime, vel ea mortua.

In auth. de trien. & semis. §. pen. col. 3. tit. 5. Nov.
18. c. ult.

Sed nova Constitutio non permittit hoc in ancilla, nisi ei, qui sine legitimis aliis reperitur.

In auth. ut liber. de cat. §. si quis autem. col. 6. tit. 7.
al. 6. Novell. 78. c. 3.

Nova alia constitutio hoc generaliter inducere videtur, & in his, qui ex ancilla sunt, ut ex ipsa dotis inscriptione simul & libertas tribuatur, & jus suorum.

De legitimatione per Principem.

In auth. quib. mod. nat. eff. legit. §. si vero is qui.
& §. sed & aliud. col. 6. tit. 3. al. 1. Nov. 74.

Praeterea qui legitimam non habet prolem, sed ex huiusmodi consuetudine duntaxat naturalem: potest ab eo precibus i Principi datus, legitimis sibi constituere, & sine & matrimonio, si mulier jam defuncta sit, vel deliquerit, vel occideretur, vel alias venire prohibeatur, vel quoquo modo matrimonium impediatur, ut sacerdotio.

De legitimatione ex testamento.

In auth. quib. mod. nat. eff. legit. §. illud autem. col. 6. tit. 3. al. 1. Nov. 74. c. 2.

Item sine legitimis decedens, in testamento l scribens velle se naturales filios fore legitimos successores, licentiam habeat, ut post mortem ejus filii Principi supplicent, testamentum ostendentes, & Principi & legis dono fiant haeredes: sita men filii voluntatem patris amplectantur. Quod generaliter observatur. Sed si alii quidem volunt legitimi fieri, alii non: volentes fiant, ceteri in jure naturali remaneant.

De eo, qui in aliquo instrumento nominatus est filius.

In auth. ut liceat matri & avia. §. ad hoc autem. col. 8.
tit. 18. al. 13. Nov. 117. c. 2.

Si quis liberos habens naturales ex muliere libera, qua uxor sei poterat esse, dicat in in instrumento siue publice siue pro-

pria manu conscripto habente subscriptionem trium testium si de dignorum, siue in testamento, siue in gestis monumentorum, hos suos esse, nec adjecerit naturales, huiusmodi filii ei legitimi successores erunt.

† Et si uni ex multis filiis testimonium quodlibet ex praedictis modis praeberit, ceteris ex eadem muliere natis ad legitima jura sufficiat.

De nepote naturali.

12. Idem A. Joanni P. P.

Cuidam, qui iustum filium habebat, a nepos accessit naturalis. Si nepotis b nomen huiusmodi soboli legibus accommodandum esset, quarebatur. Volebat enim tali c naturali nepoti ex suo legitimo filio jam defuncto progenito totam || suam || substantiam relinquere, quasi sacris Constitutionibus tantummodo in filiis naturalibus prohibentibus totum patrimonium, siue quantam partem voluerit, eis relinquere, & certo sine partes eorum concludentibus? Huiusmodi autem dubitatio & in alia || dubitationis || specie ventilata est. Quid enim, si ex naturali filio nepotem habeat avus legitimum patri suo, vel naturalem? In omnibus itaque talibus dubitationibus cum nulla legitima consequentia in huiusmodi personis custoditur, sed intervenit sobolis naturalis nullum d jus legitimum subesse potest, ut necessitas relinquendi aliquid eis ex legibus imminet: liceat eis, quantum voluerint suae substantiae in eos conferre: scilicet nulla legitima sobole subsistente. Filiis enim naturalibus relinqui Constitutiones, quantum voluerint, ideo prohibuerunt, quia e vitium paternum refranandum esse existimaverunt. In nepotibus autem non eadem observatio in praefatis speciebus custodienda est, ubi legitima soboles minime facit impedimentum. Ea enim subsistente: veterum Constitutionum tenorem in naturalibus filiis statutum, & in nepotes extendimus. Sed hoc in his tantummodo sancimus, in quibus voluntate aliquid consecuti sunt. Iura etenim ab intestato f in avi successionem nemini eorum penitus aperimus: & hac non solum eis accedere censemus a substantia avi paterni naturalis, sed etiam proavi, vel ejus cognationis: si quis saltem huiusmodi vocabulum in tam degeneres g homines extendere maluerit. Dat. Kal. Nov. Lampadio & Oreste VV. CC. Consil. 530.

DE TESTAMENTARIA TUTELA.

TIT. XXVIII.

De testamento patrona.

1. Imp. Sever. & Anton. A. Sperat.

Quem dicis tibi tutorem in testamento patronae datum, si administrationi se non commisit, nulla actione tibi tenetur: neque enim jure l datus tutor fuit. Quod si administraverit m sponte restuas, experiri adversus eum actione negotiorum gestorum potes. PP. Kal. Aug. Apro & Maximo Consil. 208.

De testamento & codicillis.

2. Imp. Antoninus A. Sabiniano.

Et si a patre tuo testamento jure tibi tutor datus, teo n tempore, quo haeres extitisti, in rebus humanis fuit: tamen codicillis alius tutor recte datus est, & uterque o propter voluntatem testatoris tutor erit: nisi testamento datum pater alium codicillis dando reprobaverit, tunc enim posterior solus tutor erit. Dat. Id. April. Duobus & Aspris Consil. 213.

Si ex pupillis unus in suam tutelam venerit.

3. Imp. Alexander A. Gordio & aliis.

Si tutores testamento p vobis dati sunt, quan-

7. J. eod. l. 1. in fin. ff. de confirmand. tutor. quia lex XII. tabularum de tutela loquitur, non de curatore. datus tamen confirmatur a Praetore. d. l. 1. adde Cujac. 7. observ. 6. An & adoptio? sic videtur. Vellejus Paternulus. Eutrop. 7. Sueton. in Tiber. Cicet. in Bruto. Nepos in Attico. Imo non recte, propter superioris legis XII. tabb. rationem: sed tamen confirmatur, dixi ad l. 63. §. 10. ff. ad Trebell. An & contractus? dixi ad l. 21. ff. qui test. Hoc interim notandum est, in Gallia neque lege, neque testamento tutores, sed tantum ex inquisitione dari. vide Lucium 8. Placis. 3. n. 1.

i Idem in patrono. l. 28. in fin. ff. eod.

k l. 1. in fin. ff. de eo, qui pro tutor.

l Cessatio injuncti perperam officii neminem obligat. l. 5. J. qui dant tutor.

m Tutor jure non datus, si se tutela miscuerit, actione gestorum tenetur.

n Eodem tempore quo confirmantur, simul fieri videntur. Bald. nihil prius aut posterius existimatur in his, quae fiunt eodem tempore.

o & ira pater dando posteriorem tutorem, non intelligitur priorem removisse. Bald. vel sic, tutor testamentarius non excluditur per codicillarem, sed ambo simul tutores sunt. Sal. addo l. ult. in fin. ff. eod.

p Tutor testamento datus, legitimum excludit: legitima tutela testamentaria cedit. l. 9. §. 1. in fin. ff. de inst. & rationib.

dd 2

quam

a Legitimus filius naturalis per subsequens matrimonium, ut hic. Cujus regulae extensiones viginti, exceptiones 14. v. apud Duennazium reg. 350.

b Affectio maritalis nuptias facit, ut hic. l. 10. §. 104.

c dixi ad Novell. 74. & Nov. 89. c. 1. d. Si ita est, qui mortis periculo instante, concubina, uxorem vocat, liberos ex ea susceptos non legitime habuit vel le videtur Baldus in hac lege.

d Anterioribus liberis fortuitus posteriorum casus nihil derogat. & ita per matrimonium legitime nascuntur liberi, etiam si post alii non nascantur, vel nascantur & moriantur.

e Ut sciri possit, quis legitime natus sit, non suspicitur tempus conceptionis, sed partus.

f Verbum procreanti non modo locum habet in natis, sed etiam in conceptis, & adhuc in utero existentibus, ut concepti & nondum nati, possint per rescriptum legitimari. vide Rol. 2. Valle 1. conf. 51. n. 37.

g De legitimis per rescriptum. & legitimis statuto, vel a Comitibus (quem Palatinum Comitum interpretes nostri appellant) liberi naturales succedere parentibus suis non possunt, existentibus legitimis, ut hic, nisi forte ipsi legitimi consentiant legitimationi: ne alioquin ipsi legitimis in jure successionis fiat praedictum.

h De legitimis per testamentum.

i Legitimari a patre videtur filius naturalis, si instrumento publico, vel scriptura manu propria percripta, & subscriptionem trium testium si de dignorum habente, filius nominatur seu appellatur, ut hic, quam sententiam quatuor exceptionibus proponit & docet & refutavit Duennazius. regul. 348.

j De trium testium subscriptione, e jusque vi & effectibus scripturas.

k Qui potiores.

a Utrum nepos naturalis avo succedat.

b Filii appellatione in odiosis nepos non continetur: si ratio odii, quae erat in filio, cessat in nepote: ut filii certa qualitate mentione facta, nepos alterius qualitate non continetur.

c Legitimo nepoti ex filio naturali vel naturali ex legitimo: vel, naturali ex naturali, legitimis non existentibus, potest avus universa bona relinquere: licet eorum parenti non posset nisi seminem relinquere. l. humanitatis. 3. §. eodem. forte quod nepos censetur jure extranei, vel pro extraneo habeatur: ut quod extraneo, & eodem testator possit relinquere.

d Legitima nulla debetur liberis naturalibus: Naturales tantum liberi, non agunt de inofficioso. addo l. 1. §. 1. ff. de bon. poss. contra tabul.

e fil. incontinentia.

f Nepos extraneusque liberi naturales, avo vel proavo nullo modo succedunt.

g Est hoc natis ex concubina vitium, ut degeneres sint, non & obliqui. Lucanus, obliqui maculat qui sanguine regnum. & Bastardi vulgo a Germanico bōg. Art. id est, degeneres humani. vide Cujac. ad Nov. 118.

h Dixi ad 26. ff. 2. Tutela alia legitima, alia data, alia testamentaria, ut hic, alia Atiliana, ut ut sit, tutor dari testamento potest. An & Curator? non datur, l.

a Sux atatis fieri, est puberem fieri. Dion. 57. 786 & 797. Puberes vocantur qui nondum pervenerunt ad annum 25. atatis, vide Cuj. 6. obs. 3. ubi variae atatis significationes explicat.

b Mater non dat tutorem filio, nisi eum heredem instituat: datum tamen iudex, cum inquisitione confirmat. Non confirmatus tenetur pro tutela, si gesserit. l. 4. ff. cod. de tutel. hanc negationem expungendam maver. Nunquam enim tutor datur a matre, nisi instituto. d. l. 4. l. 69. §. 2. ff. de legat. 2.

c Cuj. ad tit. Inst. de tutel. hanc negationem expungendam maver. Nunquam enim tutor datur a matre, nisi instituto. d. l. 4. l. 69. §. 2. ff. de legat. 2.

d l. 39. §. 9. ff. de administrat. tut.

e Si servus alienus cum libertate tutor datur, servus redimendus est, & ut curator vel tutor alteri adjungitur. Salyc.

f Tutor negligentiam praestat & de negligentia tenetur. l. 2. §. 3. ff. de tutor non gesserit. l. 60. §. 3. ff. de ritu. l. 1. ff. de administrat.

g Curator testamenti inutiliter datur, licet confirmetur. l. 1. in fin. ff. de confirmando tutor. l. 6. §. de negot. gest. vide Cuj. 6. obs. 6.

h Novella Theodosii, de testamentis.

i Tutor Gracis verbis dari potest, ut hic. Quinam actus Gracis verbis fieri possint, dixi ad l. 11. ff. de legat. 3.

k 26. ff. 3. l. 1. & ita inutiliter. l. 2. ff. cod.

m Tutor inutiliter datus, nisi a die confirmationis suae, excusatione non indiget.

n Cur magis inquiritur tutor a matre dat, quam a patre? matris, ut & omnium mulierum consilium fragile est. l. 4. ff. de testam. tut.

o Per epistolam dari tutor non potest, ut hic. ut nec hereditas (nam epistola ne vim quidem codicillorum habet. l. 17. ff. de iur. codicill.) sic epistola, qua quis sibi coheredem cavit, petitionem non habet. l. 52. ff. de parr. fideiussor tamen epistola dari potest. l. 22. §. de fideiussor. Quin epistola nonnunquam vicem instrumenti obtinet. l. 39. ff. de probat.

p Ratio dubitandi haec esse potuit, quod imperfectum patris testamentum inter liberos valeat. l. 21. §. 1. de testam.

q Excusationis tempus non creditur tutori inutiliter dato, antequam confirmetur. l. 1. l. 3. ff. cod. l. 58. §. 2. ff. de admin. tut.

r Antequam tutor inutiliter a patre datus confirmetur, potest per iudicem alius dari: interim dum tutor confirmetur, potest per iudicem alius dari, tutor confirmandus non impedit, quin alius possit dari. §. a iudice. a Le-gitime facta non revocantur. adde c. 73. de regul. in 6. d. 85. §. 1. ff. de reg. iur.

quam unus vestrum suae aetatis factus sit, i. e. pupillarem aetatem exceperit, tutela tamen vestra ad eum non pertinet. Dat. 5. Kal. Jan. Maximo 2. & Aliano Consil. 214.

De testamento matris.

4. Idem A. Felicianus.

Mater b testamento filii tutores dare non potest, nisi eos heredes instituerit.

† Quando autem eos heredes non c || instituerit, solet ex voluntate defunctae datus tutor a Praesidibus confirmari.

† Nullo vero ex his interveniente, si res pupillares, qui dati sunt, administraverint d: pro tutela actione tenentur. PP. 7. Kal. Jun. Juliano 2. & Crispino Consil. 225.

De servo alieno.

5. Imp. Valerian. & Gallien. AA. Daphnus.

SI pupillorum pater alienum e servum, de quo postulas, & tutorem esse voluerit, & liberum, manente tamen alio tutore pupillis || ante || dato: & redimi & manumitti hunc apud Praesidem provinciae, & curatorem adjungi oportet. PP. 3. Kal. Martii, Seculari & Donato Consil. 261.

De administratis & neglectis.

6. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Donna.

SI tibi pater avunculum testamento recte tutorem dedit, nec is excusatus est: eum tutela iudicio tam de administratis, quam de neglectis f (cum administrari deberent,) apud competentem iudicem conveni, secundum bonam fidem tibi satisfacere iussurum. Subscripta Non. April. Sirmii CC. Consil.

De differentia tutoris & curatoris.

7. Idem AA. & CC. Triphenus.

Tutela || actione || contra tutorem mota, quem || in || testamento patris, in cuius fuit potestate, datum proponis: reddi tibi, si quid debetur, competens iudex aditus iubeat. Curatorem g enim inutiliter || in || testamento dari non ambigitur. Datum 17. Kal. Maji, Sirmii, CC. Consil.

De verbis Gracis.

8. Imp. Theod. & Valent. AA. Florentio P. P.

Tutores b etiam Gracis i verbis licet in testamentis relinquere: ut ita tutores dati videantur, ac si legitimis verbis eos testator dedisset. Dat. Prid. Id. Sept. Theodosio A. 17. & Festo Consil. 439.

DE CONFIRMANDO & TUTORE.

TIT. XXIX.

De testamento matris.

1. Imp. Alexander A. Prisco.

Testamento matris l tutores dati, excusare m || se || necesse non habent, nisi decreto secundum voluntatem defunctae, & quidem inquisitione n habita, dati fuerint. PP. 3. Non. Mart. Juliano 2. & Crispino Consil. 225.

De epistola & imperfecto testamento.

2. Idem A. Valerio.

Neque per epistolam o, neque ex imperfecto p testamento tutorem recte dari, indubitati iuris est. Sed voluntas patris in constituendis tutoribus vel curatoribus in huiusmodi casibus a iudice, ad cuius officium haec respicit, servari solet. Secundum quae vereri non debes, ne tempus antequam q confirmareris, tibi cesserit. PP. Id. August. Alexandro A. 2. & Marcello Consil. 227.

Si ante confirmationem alius tutor datus fuerit.

3. Idem A. Sossiano P. P.

SI (ut proponis) pupillo, cuius meministi, pater inutiliter testamento tutores dedit; & priusquam r hi confirmarentur, alii ab eo, cuius interest, dati sunt, id quidem, quod t jure gestum est u, revocari non potest. † An autem qui iudicium patris habent,

codicill.) sic epistola, qua quis sibi coheredem cavit, petitionem non habet. l. 52. ff. de parr. fideiussor tamen epistola dari potest. l. 22. §. de fideiussor. Quin epistola nonnunquam vicem instrumenti obtinet. l. 39. ff. de probat.

p Ratio dubitandi haec esse potuit, quod imperfectum patris testamentum inter liberos valeat. l. 21. §. 1. de testam.

q Excusationis tempus non creditur tutori inutiliter dato, antequam confirmetur. l. 1. l. 3. ff. cod. l. 58. §. 2. ff. de admin. tut.

r Antequam tutor inutiliter a patre datus confirmetur, potest per iudicem alius dari: interim dum tutor confirmetur, potest per iudicem alius dari, tutor confirmandus non impedit, quin alius possit dari. §. a iudice. a Le-gitime facta non revocantur. adde c. 73. de regul. in 6. d. 85. §. 1. ff. de reg. iur.

curatores eidem pupillo constitui & debeant, aditus competens iudex perspectis a utilitatibus ejus aestimabit. PP. 3. Id. April. Modesto & Probo Consil. 229.

De parentibus naturalibus.

4. Imp. Justinianus A. Juliano Praef. prat.

Naturalibus b liberis providentes, damus licentiam patribus eorum in his rebus, quas quocunque modo eis dederint, vel reliquerint (|| scilicet || intra praefinitum nostris legibus modum) & tutorem eis relinquere: qui debet apte competentem iudicem confirmari, & ita res gerere pupillares. Dat. 15. Kal. April. Constantinop. Lampadio & Oreste Consil. 530.

z Tutor confirmandus, dato a iudicibus tutori ut curator adjungi potest.

a Confirmatio tutoris in iudicis deliberatione consistit.

b Pater naturalibus liberis tutorem dare potest, confirmandum tamen a iudice. l. 3. §. quando mul. tutel. Nov. 89. l. 14.

c dixi ad l. 26. ff. 4. & 1. Inst. 15. & 11. Ulp. 2. 3. & seq.

d Legitima tutela deferuntur ad agnatos, & ita ad patruos, non ad avunculos. §. 1. Inst. cod. l. 1. l. 6. ff. cod. Hodie cognati si modo proximiores sint, tutelam obtinent. Authent. prox. §. Nov. 113. c. 5.

e i. e. lege XII. tabul. Nam hic quibus testamento tutor datus non erat, ex lege XII. Tab. agnati erant tutores: itaque tutela ideo legitima dicebatur. Inst. cod. l. 1. §. 5. ff. de legitimis tutoribus. Ulp. 11. §. 3.

f Minima capitulis deminutio agnatum excludit a tutela. l. 5. in fin. ff. cod. §. ult. Inst. cod.

g l. 2. C. Theod. de tut. & curat. creand.

h de qua vide Ulp. 11. §. 8. in fin.

i v. Ulp. d. loc. k i. e. tantisper dum manet ius cognationis. l. 2. §. cod.

l Lex 2. C. Theod. de tutoribus ita habet, in familiis tutelam legitimam consanguineis patrum non recusat.

m Frater emancipatus vocatur auctoritas & tutelam fratris, ut hic: & l. 5. de curatore furios. quemadmodum, & ad legitimam ejus hereditatem ex constitutione Anastasii. §. 1. Inst. de success. cognat. §. ult. in fin. Inst. de servili cognat. §. ult. de legit. hered.

n quo vocabulo proprie intelliguntur fratres & sororesque ex eodem patre prognati, prognataeque, vide Cuj. 11. obs. 26.

o tutoris aut curatoris munere minor 25. annis fungi non potest.

DE LEGITIMA & TUTELA.

TIT. XXX.

De avunculis & patruis.

1. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. Firminus.

Avunculos d nec masculorum tutela ex lege duodecim Tabularum deferuntur: cum solummodo patruis, si non se excusaverint, id ius tributum sit. PP. 8. Kalend. Jun. iplis AA. 4. & 3. Consil. 290.

De agnatorum & cognatorum differentia sublata, de sexu, aetate & gradu.

In auth. de hered. ab intest. §. ex his. col. 9. tit. 1. Nov. 118. c. 5.

Sicut hereditas agnatione non inspecta proximis defertur, sic & tutela onus committitur emolumentum, si masculi & perfectae sint aetatis, & nulla lege prohibeantur suscipere. Quod si plures sint ejusdem gradus & ad tutelam vocantur: jubemus communiter apud iudicem convenientibus, unum vel plures eligi, & eum vel eos administrare: ut magis idoneo vel idoneis committatur tutela, periculo tutela omnibus imminente, qui ad tutelam vocantur: & substantiis eorum minoribus tacite subiacentibus pro huiusmodi gubernatione.

De capitis deminutione.

2. Idem AA. & CC. Asclepiodoto.

Ad agnatos pupilli iure e legitimo sollicitudinem tutela pertinere, nisi capitis f deminutionem sustinuerint, manifestissimum est. S. 3. Non. April. AA. Consil.

De feminis impuberibus.

3. Imp. Leo A. Erythrio P. P.

Constitutione divae memoriae Constantini g, lege Claudia b sublata, pro antiqui iuris auctoritate, salvo k manente agnationis iure, tam consanguineus, id est, frater, quam patruus l, ceterique legitimi ad pupillarum foeminarum tutelam vocantur. Dat. Kal. Jul. Martiano & Zenone Consil. 469.

De fratre emancipato.

4. Imp. Anastasius A. Polycarpo P. P.

Frater emancipatus m, qui in germani sui vel sororis successionem omnes inferiores seu prolixiores gradus non tantum cognatorum n, sed etiam agnatorum antecedere a nobis pro nostra dispositione iussus est; etiam ad legitimam fratrum & sororum, nec non liberorum fratrum tutelam; quasi minime patris potestate per jus emancipationis relaxatus, si non alia juri cognita excusatione munitus sit, vocari: nec sub praetextu capitis deminutionis alienum ab huiusmodi onere semetipsum esse contendere sancimus. Dat. Kal. April. Joanne & Paulino Consil. 498.

De minore vigintiquinque annis.

5. Imp. Justinianus A. Demostheni P. P.

Nemo neque frater, neque alius legitimus in tutelam sive ingenui, sive liberti vocetur, antequam o quintum & vicesimum suae aetatis annum impleat. Imineat enim cuique pro p sua tantummodo administratione periculum, ne alieno q onere alius praegravetur. Sic etenim & pupillis & adultis competens gubernatio inducetur, & naturalis r ordo per omnia conservabitur. Cui enim ferendum est eundem esse tutorem, & sub tutela constitui; & iterum, eundem esse curatorem, & sub cura agere; Hae certe & nominum & rerum foeda confusio r est. Difcretis itaque omnibus, vel dativi, vel legitimi fiant tutores

§. 17. Inst. de excus. tut. §. Harm. 11. §. 37. §. ult. Inst. de fiduciaria tutela.

p Quisque suae administrationis causa obligatur. q Onere alieno nemo gravatur.

r Naturalis ordo conservandus.

s Incivile est, eundem esse tutorem & in alterius tutela constitui. d. §. 13.

t Nominum & rerum foeda est confusio; verbi gratia, eundem tutorem vel curatorem esse, & sub tutela vel cura constitui.

vel

a hinc colligunt, Bona minoris viginti quinque annis non obligari, si forte tutelam alterius gesserit. Alii si decreto iudicis gesserit obligari putant: alii eo tantum casu, quo tutelae gestio- nem sacramento interposito suscep- perit.

b Bona tutoris pupillo tacite ob- ligati. l. 20. j. de administ. tut.

c Tutores maio- res omnino vi- ginti quinque an- nis esse debent, ut etiam res ipso- rum obligatæ sint, nullo hinc præjudicio suc- cessionibus patro- norum aut cognato- rum generan- do. Synops. Basil. 37. tit. 4. cap. 2.

d princ. Instit. de legitima patron. tutel.

e Ubi onus tute- læ, ibi successio- nis emolument- tum. vide l. 73. ff. de reg. jur.

f Septimo, dixi ad l. 30. sup. de jure det.

g 26. ff. 6. & 3. c. Theod. 18.

h subaudi, tu cre- ditor pariter, ut l. 7. inf. debitor. & contra minorem moneri debet uti curatorem ad li- tes postulet: qui si monitus non perierit, etiam absenti eidem & invito dabitur. Baldus.

i l. 2. §. 4. ff. cod.

k Curatores ad litem minores li- cet invito accipi- unt, ut hic, serva- to tamen hujus legis ordine.

l Id est, ut etiam invito curator detur.

m Libertus omite- tens petere tuto- res filiis patroni, periculo deserti obsequii subiacet. Salyc. l. 2. §. 1. ff. cod. l. 19. ff. de jure patron.

n l. 7. §. pen. j. de curator. suavis.

o de matre v. l. 6. §. 30. ult. j. cod.

p l. 5. j. qui dare tut. l. 3. ff. de tuto- ribus, & curato- ribus datæ ab his. l. 1. in fin. l. 13. in fin. ff. de excus. tut. q. Creditor in subsidium petit tutorem pupillo debitoris sui dari. l. 2. §. 3. ff. cod. l. ult. §. 2. inf. de administ. tutor.

r l. 1. §. inf. de legitim. hav.

s l. 3. sup. cod. l. 8. j. cod. l. 2. §. 1. ff. cod. l. ult. §. 2. j. de administ. tut. l. 2. §. 23. ff. ad Tertulian.

t Tutores a se petitis filio mater observare cogitur, at non legitimos au- testamentarios, ut notatur in l. matres. 3. inf. ad Tertulian. Cynus in l. ult. §. personis. 2. inf. de administ. tut.

u Mater punitur, si tutorem impuberi non petit, non si curatorem puberi non petit. l. 2. l. 29. ff. ad Tertulian. & in eo magnum discrimen est tutoris & curatoris. De reliquis disce- rentis v. Cujac. 17. obs. 7.

vel curatores hi, qui talis ætatis sunt, cui suarum rerum administratio committitur; quorumque res possunt a ple- nissimo jure hypothecarum b teneri. Omnibus c, quæ de successione tam ingenuorum, quam libertorum priori- bus legibus disposita sunt, in suo robore duraturis, nec ali- quam imminutionem ex præsentis legis sanctione acce- pturis: maxime in libertorum d successione: ne vi- deantur ex eo, quod ad e tutelæ gravamen non veniunt, successione emolumentum amittere. Recitata septies f in novo consistorio Palatii Justiniani. Dat. 3. Kal. No- vemb. Decio V. C. Consil. 529.

QUI PETANT & TUTORES VEL CURATORES.

TITULUS XXXI.

De litigatura cum minore.

1. Imp. Antoninus Aug. Chrysanthæ.

Admonere h adolescentem, adversus quem consiste- re vis, ut i curatores sibi dari postulet, cum qui- bus secundum juris formam consistas: qui si in pe- tendis his cessabit, potes tu competentem judicem adire, ut k in dandis curatoribus officio suo fungatur l. PP. 2. Non. Feb. Messala & Sabino Consil. 215.

De liberto.

2. Idem A. Epaphrodito.

Patroni tui filii si ejus ætatis sunt, ut res eorum per tu- tores administrari debeant: cura adire Præto- rem, & nomina edere, ex quibus tutores constituantur, ne, si ces- saveris, obsequii deserti periculum subeas m. PP. 3. Non. Jul. Messala & Sabino Consil. 215.

De matre.

3. Idem A. Atalantæ.

In locum tutoris defuncti n, vel in perpetuum relegati, alium dari tutorem filiis o tuis idoneum ex eadem p provincia a iudice competente postula: qui secundum Officium suum utilitatibus eorum providebit. PP. 4. Idib. Jul. Læto 2. & Cereale Consil. 216.

De creditoribus.

4. Idem A. Domnino.

Si filii debitoris q tui non sunt necessarii, qui tutores sperant, potes & ipse curare, ut accipiant, per quos legi- time defendantur. PP. 3. Id. Jul. Læto 2. & Cereale Consil. 216.

De amita.

5. Idem Alexander A. Fuscianæ.

Amita r tutores petere filiis fratris sui non prohibetur. APP. 5. Kal. Jul. Maximo 2. & Aliano Consil. 224.

De matre.

6. Idem A. Otaciliæ.

Matris s pietas instruere te potest, quos tutores filio tuo petere debes. Sed & observare r, ne quid secus quam oportet, in re || filii || tui pupilli agatur.

+ Petendi autem filiis curatores u necessitas matribus imposita non est, cum puberes minores annis viginti- quinque ipsi sibi curatores, si res eorum exigit, petere de- beant. PP. 10. Kalend. Octob. Juliano 2. & Crispino Consil. 225.

De tutore.

7. Imp. Gordianus A. Dionysio.

Admonere a eam, quæ quondam pupilla tua fuit, cum eam non tantum viripotentem esse, sed etiam nupsis- se proponas, ut sibi petat curatorem. Quod si ea petere neglexerit: quo maturius possis b rationem reddere ad- ministratiõis, adito eo, cujus super ea || re || notio est, petere curatorem non veraberis. PP. 6. Id. Januar. Gor- diano A. & Aviola Consil. 240.

De matre.

8. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Musico.

Cum a matribus c sedulum petendi tutoris officium exigatur, nec fortuiti d casus impedimenti e adscri- bantur; proponasque procuratorem f, qui ad petendum pupillo tutorem a matre fuerat constitutus, a latronibus interfestum g, petitionem ex necessitate demoratum es- se: ab hæreditatis successione matrem repelli, cujus h nullum vitium intercessisse asseris, perquam durum est. PP. 5. Id. Mart. Tiberiano & Dione Consil. 291.

De habente tutorem.

9. Idem AA. Asclepiodoto.

Cum jure habenti i tutorem tutor k dari non possit: Cintelligis l matrem m non officium pietatis in peten- do tutore deseruisse, sed jure munitam, merito filio suo tu- torem non postulare. S. 3. Non. April. Byzantii, AA. Consil.

De patruo magno.

10. Idem AA. & CC. Prisco.

Nepotibus fratris tui n si eorum mater in petendis tu- toribus debito non fungatur officio, petere tutores so- lenniter potes. S. prid. Kal. Maji, Sirmii, CC. Consil.

De matre.

11. Imp. Zeno A. Dioscoro P. P.

Matres naturalibus o || etiam || filiis ad similitudinem meorum, qui ex justis ac legitimis nuptiis sunt procrea- ti, petendorum tutorum necessitati subjaceant: nulla p eis ignorantia juris ad evitanda legibus vel sacris Constitu- tionibus definita, si petitionem tutorum minus curave- rint, profutura. Dat. Kal. Sept. Constantinop. Zenone A. 2. Consil. 479.

UBI & PETANTUR TUTORES, VEL CURATORES.

TIT. XXXII.

1. Imp. Antoninus A. Aristobulæ.

Magistratus ejus civitatis r, unde filii tui originem per conditionem patris ducunt, vel ubi s eorum sunt facultates, tutores vel curatores his quam- primum secundum formam perpetuam dare cu- rabunt. Quod si filii tui neque possident quicquam in provincia ubi morantur, neque inde originem ducunt, re- stituti r apud patriam suam, & ubi patrimonium habent,

ber, qui nullo vitio laborat. l. 22. j. de parv. i l. un. vers. quod tamen. inf. de tuto- ribus vel curatoribus illustr. l. 9. inf. qui dare tutor. l. 4. inf. in quibus causis tutor. habent. l. 27. ff. de testamen. tutel. l. 13. §. 5. ff. de excus. tutor. §. 5. Instit. de curato- ribus.

k curator tamen dari potest. l. 20. in fin. ff. de tutoribus dat.

l quia petitio adversus juris constitutionem fuit.

m Imputari matri non debet, si tutorem filio tutorem jam habenti non petit.

n Negligente matre, patruus magnus potest petere tutorem dari. facit l. 2. ff. cod.

o Moræ priorum & proximorum in petendo tutore proximo adgnato, vel cognato, primis & proximis non nocet. Mater naturalibus liberis, sicuti & legitimis, tutorem petere de- bet: alias eis non succedit.

p Error juris matrem non excusat, Juris sc. naturalis. l. 2. sup. de in jus vocand.

q 26. ff. 6.

r De pupillo, qui originem paternam habet in una civitate, in alia domicilium, in alia patrimonium: Si quæras, quis iudex sit competens in dando ei tutorem vel curatorem. Sic sen- tio, Originis & domicilii simul iudicem competentem esse, & originis ita hic vocabulum accipio: ut in l. 17. §. 2. ff. ad municip. domicilii vero, a patre ultro electi, non fortuito delati iudicem præferri iudici originis: multo magis, patrimonii iudici: ut ejus admini- stratio ad omnia bona extendatur, & tamen a rerum pupillarum iudicibus curatores bonis dari, ut quot iudices rerum pupillarum fuerint, totidem curatores possint constitui. ut l. 27. ff. de tutoribus & curatoribus datæ. l. 21. §. 2. ff. de excus. tutor. ad curatores referas. Quid, si datus tutor in loco domicilii, puta Romæ: idem alibi, puta in provincia, bonis pupillaribus curator datus fuerit, eoque præfente provincialium honorum alienatio Romæ facta sit? Judicium valet, l. 5. §. 12. ff. de reb. eorum, qui sub tut. ut hinc etiam colligas, præsentiam & interventum curatoris bonorum provincialium requiri, quoties de bonorum provincialium alienationibus domicilii in loco agatur. Solent autem in ea re iudices ur- bani literis utrique requisitis, de quibus dixi ad l. a d. v. 13. §. 1. ff. de re judicata. Cate- rum ut decretum de bonis provincialibus distrahendis Romæ fieri possit, hæc tamen solen- nitatem, apud rerum provincialium iudicem celebrari oportebit.

f Domicilium etiam patrimonii ratione pupillus habet.

g Nota de restituendis patriæ atque origini defunctorum liberis.

dd 3

mora-

a sub. tu debitor, (nam mox sequi- tur, quo maturus possis rationem reddere) ut in l. 1. & 4. sup. cod. cre- ditor.

b Tutor vel ven- ditor volens red- dere rationem administrationis, potest petere a- dulto curatorem dari, cui reddatur ratio. facit l. 7. §. 2. vers. permissi- tur etiam. ff. de minor. adde l. 2. §. 3. ff. qui per. tutor.

c l. 6. sup. cod.

d Fortuiti casus impedimenti non adscribuntur: ut casus fortuitus ei non obicit, qui quantam potuit diligentiam ne- gotio adhibuit, ut l. 2. §. 1. & seq. ff. qui cautionibus.

e i. e. fortuiti ca- sus inter impedi- menta voluntaria non censentur: alias fortuiti ca- sus impedi- mentum præstant, & quidem excusa- tione dignum, ut hic. Casus fortui- tus superveniens procuratori ex- cusat dominum a contumacia.

f Tutor peti pot- est per procura- torem. adde l. 2. in fin. ff. cod. l. mutuo. 43. §. 4. qui. 3. ff. de procurat.

g Impedimen- tum superveniens procuratori, ad tutorem petendū missio, matræ ex- cusat. Salyc. Dili- gentiam adhiben- ti quam adhibere debuit, casus for- titus non debet obesse. Bald. l. 2. §. 43. ff. ad Tert.

h Puniri non de- bet.

a. Huc pertinet lex 2. j. cod. l. 7. §. 6. vers. sed si. j. de curatore furiosi. Nov. 22. c. 40. in fin.

b. Clarissimarum personarum appellacione intelliguntur plerumque tres senatorum ordines, Illustres, Spectabiles & Clarissimi, ut l. 2. inf. quanta de mulier. Est enim clarissimum nomen generale & speciale, dixi l. 100. ff. de verb. sign.

c. Illustres Praef. & ita scriptum in l. 3. C. Theod. de tutorib. & curat.

d. d. vers. sed si l. 2. in fin. j. quanta de mulier. Praef. & urbis Principes erant senatus. Ceterum hoc primo capite legis agitur, de tutoribus creandis in urbe, ut & inf. in fia. in provinciis.

e. His fiebat consilium, j. ibi, qui consilio affuerint, de quo dixi ad Ulpian. l. 9. 13.

f. Praetor tutelaris.

g. Liberum judicium hic Baldus interpretatur rationibus reddendis non obnoxium: unde mox sequitur, experies damnis: post, remoti a metu.

h. Plures tutores & curatores dari possunt, unus ubi sufficere non potest.

i. Graecis προπαιδευτας & προαγωγοι dicuntur, qui ita plures eliguntur.

k. Idem fit in episcopo creando. Nov. 123. c. 1. l. 42. C. de episc. & clericis. Sic & apud Cornelium Tacitum 4. Annal. Patricii tres nominabantur, ex quibus unus Flamen dialis eligebatur. adde l. 23. ff. de tutoribus datis.

l. Ordo hic in tutore servatur, eligitur, confirmatur, decernitur ei administratio: quem adeo praefectus servandum post Accursum putat Baldus, ut is ordo nisi servetur, inutilis sit tutoris datio.

m. Hec lex agit de clarissimis ut & l. 2. inf. de illustribus, qui & nobiles. l. ult. §. 6. vers. sed si quidem nobilis. inf. de curatore furiosi.

n. Tutores & curatores clarissimis, hoc est, nobilibus, in urbe sic constituuntur. Si multi sunt testamentarii vel legitimi, ex quocunque ordine senatorio, vel equestri sumuntur ab illustri Praefecto urbi, qui est Princeps senatus, adhibitis in consilium decem Senatoribus & Praetore tutelari: plures nominantur: deinde unus idoneus pronuntiatur sententia Praefecti urbi: ut ille postea solenniter detur, decernatur, prodatur, inauguratur, confirmetur auctore Praetore tutelari: atque ita sententia Praefecti praecedat decretum Praetoris. l. ult. j. de magistr. conveniendis. l. tutoris. §. ff. de confirm. tutore.

o. l. 5. inf. tit. proxim.

p. In provincia clarissimis tutores vel procuratores dantur & nominantur a Praefidis decretis decurionum, & eorum periculo, qui adfuerint.

q. Sensus est, Ut ii tantum, qui Curiae civitatis suae obstricti non sunt, tutores dantur illustrium senatorum liberis impuberibus sui juris.

r. De illustrium tutoribus, vel curatoribus.

f. Nec enim omnium judicium est tutores dare. v. l. 26. ff. §. de tutoribus & curatoribus datis, ab his, qui ius dandi habent. l. 7. in fin. ff. de confirm. tut.

t. Subaudi, quibusque: alias tamen ab illustribus & clarissimis: de quibus dictum est titulo superiore, ad hanc questionem refert l. 1. l. 11. l. 22. ff. hoc titulo.

u. d. l. 7. in fin. Novell. 72.

x. v. l. 17. ff. de tut. datis.

morabuntur, & ibi defensores legitimos sortiantur. PP. Kal. Octob. Lato 2. & Cereale Consil. 216.

DE TUTORIBUS VEL CURATORIBUS ILLUSTRUM & VEL CLARISSIMARUM & PERSONARUM.

TIT. XXXIII.

1. Imp. Valent. Theod. & Arcad. Augusti Proculo Praefecto urbi.

Illustribus c Praefectus urbi d adhibitis decem e viris e numero Senatus amplissimi & Praetore f clarissimo viro, qui tutelaribus cognationibus praesidet, tutores || curatoresve || ex quolibet ordine idoneos faciat retentari: & sane id libero g iudicio, expertesque damni constituent judicantes. Et h si in regendis pupillaribus substantiis singuli creandorum pares esse non possunt, plures i ad hoc || secundum veteres leges || conveniet advocari: ut k quem ceterus ille administrandis negotiis pupillorum dignissimum iudicabit, sola sententia obtineat Praefectura, || super ejus nomine solennitate servata postea l per Praetorem interponatur decretum: || Itaque hoc modo remoti a metu, qui consilio affuerint, permanebunt: & parvulis adultisque Clarissimis m iusta defensio sub hac Prudentium deliberatione perveniet.

† Quod n tamen circa eorum personas censuisse nos palam est, quibus o neque testamentarii defensores, neque legitimi, vita, aetate, facultatibus suppetunt: Nam ubi forte huiusmodi homines offeruntur, si nihil ad defensionem suis privilegiis comparabunt, ut teneri possint, jure praescribimus.

† Ceterum alia quae in causis minorum antiquis legibus cauta sunt, manere intemerata decernimus.

† In provinciis p autem Curiales in nominandis tutoribus & curatoribus clarissimarum personarum exhibeant debitam cautionem, & discriminis sui memores cognoscant indemnitati minorum obnoxias etiam suas deinceps esse facultates. Dat. 3. Kal. Januar. Mediolani, Timasio & Promoto Consil. 389.

Occupati circa majora, non vocantur ad minora. Bald.

2. Imp. Valentinian. Theod. & Arcad. Augusti Aureliano Praefecto urbi.

Generali lege prospectum est, ne q qui ad illustrium r Senatorum tutelam curialibus occupati necessitatibus vocentur. Dat. 8. Kal. Aug. Theodosio A. 3. & Abundantio Consil. 393.

QUI DARE & TUTORES VEL CURATORES POSSUNT, ET QUIDARI NON POSSUNT.

TIT. XXXIV.

De status controversiam passo.

1. Imp. Alexander A. Amphibulo.

Cum tibi in ea aetate constituto, ut si de statu x || tuo || constaret, per tutores sive curatores negotia tua ad-

ministrari deberent, libertatis controversiam fieri alleges: non || ideo || oportuit impediri, quo magis a liberali causa ordinata, quia interim pro libero habebaris, curator tibi daretur, per quem defendi causa tua potest. PP. Kal. Nov. Alexandro A. Consil. 223.

De marito.

2. Idem A. Artemisia.

Maritus b, etsi rebus uxoris suae debet affectionem, tamen curator ei c creari non potest d. PP. Kal. Julii, Fusco 2. & Dextro Consil. 226.

De caco.

3. Imp. Philippus A. Dolenti.

Luminibus e captum curatorem haberi debere falso tibi persuasum est. PP. 13. Kal. August. Peregrino, & Aemiliano Consil. 245.

De milite.

4. Idem A. Emerito.

Militia f armatae muneribus occupatus, neque si legitimus sit, neque si ex testamento datus fuerit, nec alio modo, etsi voluerit, tutor vel curator fieri potest: sed si errore ductus, res administraverit; negotiorum g gestorum actione convenitur. PP. 10. Kalend. August. Peregrino & Aemiliano Consil. 245.

De eo, qui danti jurisdictioni subiectus non est.

5. Imp. Diocletianus & Max. AA. & CC. Aemilianae.

Neque a Praefide alterius h provincia, neque || a || magistratibus municipalibus tutorem ortum ex alia civitate, nec domicilium, ubi nominatur, habentem, jure dari posse ab eo, cujus jurisdictioni subiectus non est, certissimi juris est. Neque cessatio injuncti perperam i officii, ad periculum ejus pertinet. S. 12. Kal. Maji, AA. Consil.

De negligentia matris.

6. Idem AA. & CC. Leontio.

Quod dicis, matrem k filiis tutores nolle petere, super hac re adi Praefidem provinciae: qui si eam neglexisse perspexerit, etiam ipse magistratus dare tutores, vel nomina l mittere, ut ab ipso decreto tribui possint, jure non prohibetur. PP. 2. Kal. Maji, AA. Consil.

De servo.

7. Idem AA. & CC. Rufo.

In servili m conditione constitutum tutorem || vel curatorem || a Praefide n dari non posse, nullam habet juris dubitationem. S. 2. Non Jul. Philippopoli, AA. Consil.

De creditore pupilli.

8. Idem AA. & CC. Evelpisto.

Creditorem o debitoribus p tutorem datum, non tantum petitionem non amittere, sed etiam ipsum sibi posse solvere q, non ambigitur. PP. 5. Non. Jul. CC. Consil.

gistratus ex vicinis civitatibus honestissimum quemque inquirere, & nomen Praefidi provinciae mittere, non ipsum dandi arbitrium vindicare. l. 6. inf. cod. l. 24. ff. de tutoribus & curatoribus dat. Interdum etiam non municeps dari potest. l. 10. ff. de tutel. Fallit etiam lex nostra in testamentario tutore. Possumus enim alienae civitatis civem liberis tutorem dare l. 32. ff. de testament. tut. quanquam & eo casu tutori dato competit excusatio. l. 11. inf. de excusat. tutor.

i. l. 1. sup. de testam. tut. l. 8. ff. de fidejuss. tut.

k. dixi ad l. 3. l. 6. l. 8. inf. qui petant. tut. l. 2. §. 23. ff. ad Tertull.

l. v. l. 24. ff. de tutoribus datis.

m. Servus non potest dari a iudice tutor vel curator. Synops. d. tit. cap. 33.

n. nam a testatore potest. §. 1. Inst. qui test. dar. tut. poss.

o. Olim creditor debitori tutor dari poterat, ut hic. l. 7. inf. de excusat. tut. l. 78. §. 1. ff. de contrah. empt. l. 5. §. 5. ff. de administ. tutor. ut & is, qui litrem habebat cum pupillo vel adolescente, nisi lis esset de omnibus bonis, vel maxima parte, vel de statu. l. 6. §. 13. l. 20. l. 21. ff. de excusat. tut. §. 4. Inst. de excusat. tut. Hodie huiusmodi personae non modo excusantur, sed etiam remouentur, Nov. 72. c. 1. nisi sit mater vel avia, Nov. 94. etiam si post susceptam administrationem adquirant obligationem adversus pupillum. Quo nomine intellige non permitti tutoribus vel curatoribus cessionis jure obligationes in pupillum adquirere, uti olim licuit. l. 12. ff. de rebus eorum, qui sub. tut. dict. Nov. 72. In Gallia creditor vel debitor conditionem suam evulgare non copitur, si a testatore tutor datus fuerit, & ita iudicatum a Gratianopolitano Senatu anno 1461. Febr. 6. refert Bugnonius in legibus abrogatis.

p. Debitor potest etiam tutor esse pupilli creditoris. l. 5. §. 4. ff. de administ. tut.

q. d. l. 9. §. 5.

a id est, quominus: Cujacius ita interpretatur, uti scripti ad l. 7. ff. pro emptore.

b De tutela faminarum dictum est alias in l. 3. supra de legitim. tut. & ad Ulp. l. 1. §. 11. adde Cujac. 7. obs. 11. adde quaedam ex l. 2. §. de procuratorib.

c l. 4. j. de excusat. tut. §. 19. Inst. de excusat. tutor. pura furiosus. l. 14. ff. de curatoribus furiosis.

d quia si vir male gereret, tacite mulier ei negligentiam remitteret.

e Oculo utroque orbatus curator esse non potest. l. 1. §. 7. qui morbo, uno potest. l. 9. j. de excusat. tut.

f Miles armatae militiae neque tutor, neque curator dari potest. §. 14. Inst. de excusat. tutor. adde l. 8. ff. de excusat. tutor. procurator. l. 31. §. 8. de locato. l. 13. l. 8. j. de legat. §. 5. Harmen. l. 1. §. 30. Quid, si errore ductus res administraverit? negotiorum gestorum actione convenitur. Synops. Basil. 37. tit. 7. ex tit. 5. cap. 53.

g Pro tutore, qui negotia gessit etiam negotiorum gestorum actione conveniri potest. Paul. 1. sent. 4. §. ult. l. 1. in fin. §. de testam. tut. l. 6. sup. de negot. l. 3. §. 10. ff. de negotiis.

h In tutore dando, magistratum servare oportet fines territorii & jurisdictionis suae. l. 3. ff. de tutoribus dat. l. 3. §. qui petant tutores. Si tamen defuerint idonei, potest magistratus ex vicinis civitatibus honestissimum quemque inquirere, & nomen Praefidi provinciae mittere, non ipsum dandi arbitrium vindicare. l. 6. inf. cod. l. 24. ff. de tutoribus & curatoribus dat. Interdum etiam non municeps dari potest. l. 10. ff. de tutel. Fallit etiam lex nostra in testamentario tutore. Possumus enim alienae civitatis civem liberis tutorem dare l. 32. ff. de testament. tut. quanquam & eo casu tutori dato competit excusatio. l. 11. inf. de excusat. tutor.

i. l. 1. sup. de testam. tut. l. 8. ff. de fidejuss. tut.

k. dixi ad l. 3. l. 6. l. 8. inf. qui petant. tut. l. 2. §. 23. ff. ad Tertull.

l. v. l. 24. ff. de tutoribus datis.

m. Servus non potest dari a iudice tutor vel curator. Synops. d. tit. cap. 33.

n. nam a testatore potest. §. 1. Inst. qui test. dar. tut. poss.

o. Olim creditor debitori tutor dari poterat, ut hic. l. 7. inf. de excusat. tut. l. 78. §. 1. ff. de contrah. empt. l. 5. §. 5. ff. de administ. tutor. ut & is, qui litrem habebat cum pupillo vel adolescente, nisi lis esset de omnibus bonis, vel maxima parte, vel de statu. l. 6. §. 13. l. 20. l. 21. ff. de excusat. tut. §. 4. Inst. de excusat. tut. Hodie huiusmodi personae non modo excusantur, sed etiam remouentur, Nov. 72. c. 1. nisi sit mater vel avia, Nov. 94. etiam si post susceptam administrationem adquirant obligationem adversus pupillum. Quo nomine intellige non permitti tutoribus vel curatoribus cessionis jure obligationes in pupillum adquirere, uti olim licuit. l. 12. ff. de rebus eorum, qui sub. tut. dict. Nov. 72. In Gallia creditor vel debitor conditionem suam evulgare non copitur, si a testatore tutor datus fuerit, & ita iudicatum a Gratianopolitano Senatu anno 1461. Febr. 6. refert Bugnonius in legibus abrogatis.

p. Debitor potest etiam tutor esse pupilli creditoris. l. 5. §. 4. ff. de administ. tut.

q. d. l. 9. §. 5.

De

De creditore vel debitore ejus, qui in curatione est.

In auth. ut hi, qui obl. se hab. perh. §. sed & si quis. col. 6. tit. 1. al. 2. Nov. 72. c. 2.

a Creditor minoris, sive ipsum minorem, sive re ejus obligatus habeat, nulla ratione ad ejus res curandas admitti potest, etiam si legibus vocetur: ne forte vel cautionem aliquam subtrahat, vel aliquo modo eas, quæ apud minorem sunt probationes avertat, easque in minoris ipsius fraudem recitet. §. Harm. ii. §. 19. adde Novell. 72. §. 2.

b & ita abrogatur d. §. 4.

c & ita abrogatur d. §. 5. d. l. 7. d. §. 1.

d l. ult. §. de in litem dando.

e abrogata l. 12. ff. de reb. cor.

f Habenti tutorem legitimum, alius a iudice dari non potest, dixi ad l. 9. §. qui petant.

g hæc vox delenda. Nam miles ne volens quidem ad tutelam vel curam admittitur. Cuj. 17. obs. 6.

h Tutorem habenti: Cujacius ita emendat 17. obs. 6. Id etiam suadet quoddammodo hæc verba, Negotium pupillari- bus. eod. & est præterea falsum curatorem habenti curatorem dari non posse. l. 20. in fin. ff. de tutoribus datis.

i Curam habenti alius curator ad- iungi causa cogita potest. l. 20. in fin. ff. de tutoribus datis.

k Hæc lex intel- ligenda est de ab- sente sui negotii, non reipublice causa. Nam ab- sens reipublice causa, periculo medii temporis non obstringitur. §. tutor vel ca- rator reipub. causæ. cum in lo- cum ejus alius tutor datur. l. 12.

ff. de tutela. in locum absentis ex alia causa, neque tutor, neque curator datur. l. ii. ff. de tutoribus & curatoribus datis, quatenus in ea fuerit, id est, abfuerit. v. Cujac. d. loco.

l v. l. un. §. de actore a tutore.

m Constantinus l. i. c. Theod. de tutorib. & curatorib. creand.

n Excepta momentaria possessione. l. ult. sup. qui legitim. personam.

o Minori datur curator ad lites, alioquin legitimam personam in iudicio standi non sustinet. p. l. 4. §. si advers. rem iud. l. 2. §. qui legitim. person. l. 45. in fin. ff. de re iudicata.

q Generalis curator a lite desistere propter specialem curatorem datum ad lites non debet. Bart.

r Principis colonus, vel alius privilegiatus tutor dari non potest. vide l. 8. inf. de ex- casat. tutor.

s Ut miles. l. 4. sup. eod.

t Novell. 94. Nov. 118. c. 5. hoc autem adjectum videtur, quoniam ipse mulieres olim perpetua tutela aut potestate viri continebantur. dixi ad legem XII. tabul.

De tutorem habente.

9. Idem AA. & CC. Maximiano.

SI sororis tuæ filiis tutore legitimo patruo constituto, nec ullo excusato privilegio, tutor datus es: cum habenti f tutorem alium dari jura prohibeant: necessita- tem administrationis ad eum pertinere, nec te datione teneri, non ambigitur. S. 3. Kal. Feb. Sirmii, CC. Confl.

De habente curatorem.

10. Idem Augusti, & CC. Florentino. || militi || g.

CURATOREM h habenti neque adjungi nisi i causa co- gnita, neque in locum ejus alium substitui, nisi an- te priore remoto, ambigui juris non est: re quoque ab- futurum k, damni, quod medio tempore negotiis pupil- laribus commisit, esse succedaneum: cum actorem peri- culo l tuo constituere debueras: nec jure Magistratum in absentia tua alium creasse, certum est. PP. 3. Kal. A- pril. Cassi. Confl.

De litibus.

11. Impp. Constant. m A. & Constantin. Cæs. ad Bas- sum Præfectum urbi.

IN universis n litibus o placet non prius puberem ju- istam habere personam, nisi interposito decreto, aut administrandi patrimonii gratia, aut p in litem fuerit curator datus: ut juxta præcedentia nostra pietatis sta- tuta legitime initiata litis agitata in judiciis controver- sia finiatur. Dat. 3. Id. Octob. Aquileja, Constant. A. & Licinio Confl. 312.

12. Imppp. Valentinianus, Gratian. & Theod. Augusti Eutropio.

CURATOR adolescenti ordinatus, post inchoatam litem non potest sub q prætextu specialis curatoris a se no- minati aut litem contestatam deferere, aut ab admini- stratione se subtrahere. Dat. 4. Kalend. Octobr. Constau- tinop. Eucherio & Syagrio Confl. 381.

De Principis colono aliisque privilegium habentibus.

13. Impp. Honor. & Theod. AA. Monaxio Præfecto urbi.

NE Magistratum ulterius procedat licentia: plenius designamus, ne patrimoniale r colonum sive ali- um, qui privilegio s ab hac nuncupatione defenditur, tutelæ muneris adstringat officium. Dat. * Honorio 8. & Theodosio 3. AA. Confl. 409.

QUANDO MULIER TUTELÆ OFFICIO FUNGI POTEST.

TIT. XXXV.

Mulier de jure communi non potest tutela officio fungi. Salyc. i. Imp. Alexander A. Otacilia

Tutelam administrare virile a munus est b, & ultra sexum foemineæ infirmitatis tale officium est. PP. 10. Kalend. Octobr. Juliano 2. & Crispino Confl. 225.

2. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcad. AAA.

Tatiano P. P.

Matres c quæ amissis viris tutelam administrandorum negotiorum in liberos postulant, priusquam confir- matio officii talis in eas jure eveniat, fateantur actis || sa- cramento præstito d, || ad alias nuptias se non venire.

† Sane in optione hujuscemodi nulla cogatur, sed li- bera in conditiones, quas præstitimus, voluntate descen- dat: nam si malunt alia optare matrimonia, tutelam administrare non debent.

† Sed ne sit facilis in eas post tutelam jure susceptam irruptio, bona ejus primitus, qui tutelam gerentis affe- ctaverit nuptias, in obligationem e venire, & teneri obnoxia rationibus parvulorum præcipimus: ne quid incuria, ne quid fraude depereat.

† His illud adjungimus, ut mulier, si ætate major est, tunc demum petendæ tutelæ jus habeat, cum tutor || vel testamentarius vel || legitimus f defuerit, vel privilegio a tutela excusetur, vel suspecti genere summoveatur, vel ne suis quidem pro animi aut corporis valetudine admini- strandis facultatibus idoneus inveniarur.

† Quod si foeminae tutelam refugerint, & præoptaverint nuptias: tunc demum Vir illustis Præfectus urbi g, accito Pratore, qui impertiendis tutoribus præsidet, sive judi- ces, qui in provinciis jura restituant, de alio ordine per inquisitionem dari minoribus defensores jubebunt. Dat. 12. Kal. Febr. Mediolani, Valentiniano A. 4. & Neo- therio Confl. 390.

In auth. de hæred. ab intest. §. ex his. col. 9. tit. 1. Nov. 118. c. 5.

Matri h & avia i secundum k ordinem tutelam l etiam ante agnatos subire permittimus, si m inter gesta nuptiis aliis & SC. Vellejani auxilio renuntiaverit: solis testamentari- is tutoribus, eas præcedentibus, legitimis n & dativis postpo- sitis. Defuncti namque voluntatem præponi volumus. Præ- ter has autem aliis mulieribus interdiximus officium tutela subire.

In authent. ut sine prohib. mat. debit. §. propterea igitur. col. 7. tit. 6. al. 4. Nov. 94. c. 2.

Sacramentum quidem non o exigitur, sed contractis secun- dis nuptiis expellere am a tutela convenit: salva minoribus omni alia (prout juris est) cautela.

In authent. col. & const. ut supra.

Ad hac & si debitum inter ipsam & filios quoquomodo verti- tur, tutela materna non ideo minus admittitur, debito p in sua natura durante. Potest etiam mater naturalium filiorum tutelam agere, omnia q agens quacunque in legitimis definita sunt filiis.

3. Imp. Justinianus A. Juliano Præf. Præt.

Si pater secundum nostram Constitutionem naturali- bus r liberis in his rebus, quæ ab eo in eos profectæ sunt, tutorem non reliquerit, mater autem voluerit, eorum (sive masculi sint, sive foeminae) subire tutelam, ad ex- emplum legitimæ sobolis liceat ei hoc facere, quatenus actis sub competenti iudice intervenientibus, juramen- tum antea præstet, quod ad nuptias non perveniat, sed pudicitiam suam intactam conservet: & renunciet f Senatusconsulti Vellejani præsidio, omnique t alio legi.

verum novo jure secundis nuptiis renunciare non coguntur: cum tacite ipsi secundis nu- ptiis a tutela removeantur. Auth. prox.

n Derogatur legi 2. vers. Hic illud. ibi: vel legitimi defuerint. §. eod.

o Derogatur legi 2. in pr. ibi: Sacramento præstito. §. eod. & Nov. 22. c. 40.

p Exceptio ad l. 8. sup. tit. prox.

q Puta ut inventarium faciat. l. 24. §. de administ. tut.

r Naturalibus etiam liberis matres possunt esse tutrices. l. ult. inf. de confirmando tutore. Novell. 89.

s Mater tutelam liberorum adfectans, renunciare Vellejano cogitur. Nov. 118. cap. 5. In Gallia locum id non habet: & ita placito Senatus Burdegalenis decretum, anno 1521. Julii 26. uti Bugnonius in legibus abrogatis refert.

t Renunciationem quæ sit omni legum auxilio & juri introducant in favorem sexus

a l. 15. ff. de tute- lia.

b Regula est ge- neralis, quæ ex- ceptiones admit- tit: olim ita usi- tata, ut vel a ju- dice, l. 21. ff. de tu- torib. datis, vel patris testamento matri liberorum tutela inutiliter mandaretur. l. 26. ff. de test. tut.

c Nov. 94. cap. 7. Hodie extensum, id est, ad avias. Authent. Matræ & avia. inf.

d Hodie remis- sum hoc est. Au- thent. Sacramen- tum. inf.

e Mater si contra jurjurandi fi- dem iterum nu- bit, non redditur rationibus, nec petito alio tuto- re, filii habent tacitam hypothe- cam, tam in vi- trici, quam in ma- tris bonis. adde l. 5. §. in quibus causis pignus vel hypotheca taci- te contrahitur.

f Id hodie abro- gatur: præferun- tur enim matres & avia tutoribus datis & legitimis. Auth. matræ & avia. infra.

g l. 15. de tut. il- listr.

h Tutelam filio- rum matres si az ullo impedi. nen- ro gerere possunt, verum simul at- que ad secundas nuptias transie- rint, pelluntur a tutela. §. Harm. ii. §. 54.

i Ampliatur lex 2. in princ. sup. eod. ad avias.

k Mater præfer- tur avia in tute- la liberorum ad- ministranda, ut- pote propin- quior.

l In tutela libe- rorum gerenda mater præferitur quibuscunque ag- gnatis liberorum.

m Tutelam libe- rorum gerere matri & avia li- cet, dum SC. Velle- jano & secun- dis nuptiis re- nuntiant, ut hic l. Harm. i. §. 27.

observa: ea re-
nunciatio mul-
lieris rediguntur
ad iure commu-
nia masculorum,
nec habent ali-
quod beneficium
in præjudicium
pupillorum.

Quid, si talis re-
nunciatio fuerit
omissa? Baldus
in Auth. Matr.
et avia. §. negat
valere decretum
interpositum su-
per tutela matris
& avia, nec eas
præsumi rean-
ciasse, ideoque
juvari juris igno-
rantia. l. ult. §. de
iuris et facti.
quod paulo vide-
tur durius. A-
quiores existimo,
quibus id placet:
Mulieres tutelam
suscipiendo tacite
videri supradic-
tis iuribus re-
nunciasse: sed &
ea omnia præsti-
tisse, quibus ad
tutelam perveni-
tur. facit l. 77. ff.
de acquir. hered.
l. 30. ff. de verb.
oblig. Addit Ro-
landus a Valle l.
conf. 13. n. 6. &
seqq. ad 22. a
multis existima-
ri, ex clausula
(qua videlicet
renunciamus o-
mnijuris legum-
que auxilio) vi-
deri renunciata-
rum. l. 6. & 12. ff. de
transact. de non
visis & cognitis
verbis testamenti
(quam tamen o-
pinationem non
probat, n. 26.) ad
hanc beneficium iu-
ris municipalis,
item beneficium ne
in solidum con-
veniantur, bene-
ficio inventarii,
cedendarum, ex-
cussionis, ordi-
nis, divisionis,
beneficio non ab-
strahendi de do-
mo, revocandæ
donationis, ob
non factam infu-
nationem, beneficio non incarcerationis, simulationis. Ad hanc tolli purga-
tionem moræ, conductori denegari remissionem occasione belli supervenientis. Denique
his & similibus renunciata videri.

a Tutorem habenti cur non omnibus casibus tutor dari possit, dicam §. eod.
b Dic, in locum absentis Reipub. causa, l. 1. §. eod. excusati, l. 2. §. eod. suspecti, remoti,
defuncti, relegati. l. 4. §. eod.
c casus, tutorem habenti tutor vel curator dari potest. ut l. 4. §. eod.
d l. 1. l. 2. & l. 4. §. eod. l. 9. supra qui petant tutor. l. 9. qui dare tutor.
e l. 3. & l. 5. §. eod. l. 10. infra qui dare. l. 20. in fin. ff. de tutorib. datis.
f In locum absentis reipublicæ causa, licet is tutor esse non desinat, alius tutor dari potest.
hæc lex exceptio est ad l. 4. §. eod.
g l. 12. ff. de tutelis. l. 15. in fin. ff. de tutoribus datis ab his. l. 3. §. 10. ff. de suspectis. l. 45.
de excusationib. l. 9. ff. de tut. & rationib. distr. habent.
h Curator in locum datus absentis, eo reverso, seu finita absentia deponit officium, facit
l. 14. §. 1. ff. de tutelis.
i In locum tutoris excusati, potest curator dari. l. 4. in fin. §. eod. l. 11. §. 1. l. 28. ff. de te-
stam. tut. Ulp. 11. §. 23. & hæc vox exceptio est ad legem 4. §. eod.
k Imo tutorem ex SC. dare oportuit. l. si quis sub conditione. 11. ff. de testam. tut. Dic
curatorem hunc instar esse tutoris: cum ultra pubertatem non daret hæc lege. Unde tutela
five protutela cum teneri quidam existimabant. l. 3. §. arbis. tutela.
l l. 1. §. quando tutores vel curatores. l. 25. ff. de tutoribus datis. Inst. quibus modis tutela
finiatur. in princip. m Propter diffusum patrimonium, tutori curator adjungi potest.
Hæc lex exceptio est ad l. 4. §. eod. l. 11. in fin. §. de excusati. tut.
n l. 9. §. qui petant tutores. l. 9. §. qui dare tut. Paul. 4. sent. 13. §. 3.
o Curatorem habenti potest. l. 20. in fin. ff. de tut. & curat. datis. Cur tam varie? An
quia datio tutoris est ex inquisitione atque decreto, actus autem legitimi semel peragun-
tur, nec iterantur? An quod pupillus tutoris potestatem sit, & nemo possit in duorum pote-
statem esse, ita ut sit potestas ejusque in solidum, nisi pro uno habeatur, ut cum sunt conjun-
ctim dati duo, pluresve, curatoris autem nulla sit potestas in personam?
p Tutorem habenti certis ex causis alius substitui a iudice potest: puta in locum absentis
reipublicæ causa, l. 1. excusati propter diffusum patrimonium, l. 2. §. 3. §. eod. rerum alia-
rum. l. 21. in fin. ff. de excusati. tutor. in locum surdi, muti, furiosi. l. 17. ff. de tutelis: adde
casum legis 15. ff. de tutelis. & alium ex l. 17. in fin. ff. de appellationibus.

timo auxilio, suamque substantiam supponat: & ita filio-
rum suorum vel filiarum naturalium tutricem [eam] ex-
istere sancimus. Omnibus, quæ pro matribus & liberis
earum ex legitimo matrimonio progenitis, divalibus
Constitutionibus cautæ sunt, in hujusmodi matribus ob-
servandis. Si enim in filiis iustis, in quibus & testamen-
tariæ & legitimæ sunt tutelæ, & tamen matribus his de-
ficientibus, ad providentiam filiorum suorum venire con-
ceditur, multo magis in his casibus, ubi legitima tutela
evanesceat, saltem alias eis dare humanissimum est. Dat.
15. Kal. April. Constantinop. Lampadio & Oreste VV.
CC. Conf. 530.

IN a QUIBUS b CASIBUS c TUTOREM d
VEL CURATOREM e HABENTI TUTOR
VEL CURATOR DARI POTEST.

TIT. XXXVI.

De absentia & reversione tutoris.

1. Imp. Antoninus A. Tiberiano & Rufo.

SI in f locum ejus tutoris ad tempus dati estis, qui rei-
publicæ g causa aberat, isque jam finito munere,
quod ei iunctum est, abesse desit h: quin ad ejus
officium curamque pertineant negotia pupillæ, am-
bigere non debetis. Sed consultius feceritis, si Præsidem
provinciæ virum clarissimum adieritis, ut is administratio-
nem tutelæ compellatur. PP. 8. Kal. August. Antoni-
no A. 4. & Balbino Conf. 214.

De curatore dato impuberi.

2. Imp. Alexander A. Valentiniano.

POTUIT quidem & debuit competens iudex in locum ex-
cusati i tutoris, licet pupillus alios quoscunque ha-
beret tutores, curatorem k dare. Quamvis autem cu-
rator cum aliis in locum excusati tutoris substitutus sis:
tamen periculo administrationis ultra pubertatis l teni-
pora non adstringeris. PP. 5. Id. Jun. Modesto & Pro-
bo Conf. 229.

De curatore tutori adjungendo.

3. Idem A. Hylæ.

PROPTER m late diffusum, i. e. in diversis locis consti-
tutum patrimonium, vel quod solus administrationi
non sufficiat, an tibi tutelam administranti adjungi ali-
quos curatores oporteat, Præfes provinciæ, si te non
sufficientem deprehenderit, æstimabit. PP. 8. Id. De-
cemb. Pompeiano & Peligno Conf. 232.

De tutore suspecto, vel excusato, vel defuncto, vel relegato.

4. Imp. Valerianus & Gallienus, AA. Euplojo.

Licet tutorem n habenti tutor dari non potest o:
tamen certis p ex causis alius idoneus substitui
non factam infu-
nationem, beneficio non incarcerationis, simulationis. Ad hanc tolli purga-
tionem moræ, conductori denegari remissionem occasione belli supervenientis. Denique
his & similibus renunciata videri.

a Tutorem habenti cur non omnibus casibus tutor dari possit, dicam §. eod.
b Dic, in locum absentis Reipub. causa, l. 1. §. eod. excusati, l. 2. §. eod. suspecti, remoti,
defuncti, relegati. l. 4. §. eod.
c casus, tutorem habenti tutor vel curator dari potest. ut l. 4. §. eod.
d l. 1. l. 2. & l. 4. §. eod. l. 9. supra qui petant tutor. l. 9. qui dare tutor.
e l. 3. & l. 5. §. eod. l. 10. infra qui dare. l. 20. in fin. ff. de tutorib. datis.
f In locum absentis reipublicæ causa, licet is tutor esse non desinat, alius tutor dari potest.
hæc lex exceptio est ad l. 4. §. eod.
g l. 12. ff. de tutelis. l. 15. in fin. ff. de tutoribus datis ab his. l. 3. §. 10. ff. de suspectis. l. 45.
de excusationib. l. 9. ff. de tut. & rationib. distr. habent.
h Curator in locum datus absentis, eo reverso, seu finita absentia deponit officium, facit
l. 14. §. 1. ff. de tutelis.
i In locum tutoris excusati, potest curator dari. l. 4. in fin. §. eod. l. 11. §. 1. l. 28. ff. de te-
stam. tut. Ulp. 11. §. 23. & hæc vox exceptio est ad legem 4. §. eod.
k Imo tutorem ex SC. dare oportuit. l. si quis sub conditione. 11. ff. de testam. tut. Dic
curatorem hunc instar esse tutoris: cum ultra pubertatem non daret hæc lege. Unde tutela
five protutela cum teneri quidam existimabant. l. 3. §. arbis. tutela.
l l. 1. §. quando tutores vel curatores. l. 25. ff. de tutoribus datis. Inst. quibus modis tutela
finiatur. in princip. m Propter diffusum patrimonium, tutori curator adjungi potest.
Hæc lex exceptio est ad l. 4. §. eod. l. 11. in fin. §. de excusati. tut.
n l. 9. §. qui petant tutores. l. 9. §. qui dare tut. Paul. 4. sent. 13. §. 3.
o Curatorem habenti potest. l. 20. in fin. ff. de tut. & curat. datis. Cur tam varie? An
quia datio tutoris est ex inquisitione atque decreto, actus autem legitimi semel peragun-
tur, nec iterantur? An quod pupillus tutoris potestatem sit, & nemo possit in duorum pote-
statem esse, ita ut sit potestas ejusque in solidum, nisi pro uno habeatur, ut cum sunt conjun-
ctim dati duo, pluresve, curatoris autem nulla sit potestas in personam?
p Tutorem habenti certis ex causis alius substitui a iudice potest: puta in locum absentis
reipublicæ causa, l. 1. excusati propter diffusum patrimonium, l. 2. §. 3. §. eod. rerum alia-
rum. l. 21. in fin. ff. de excusati. tutor. in locum surdi, muti, furiosi. l. 17. ff. de tutelis: adde
casum legis 15. ff. de tutelis. & alium ex l. 17. in fin. ff. de appellationibus.

sententia competentis judicis solet in locum suspecti a,
qui convictus acremotus b est, & in locum excusati c,
vel defuncti d vel relegati e tutoris. PP. Id. Mart. Se-
culare 2. & Donato Conf. 261.

De tutore curatori adjuncto.

5. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC.
Zenoni.

Cum ob augmentum f facultatum curatores adjungi g
soleant, non prius dati tutores || ab || administratione
eorum liberantur. Sane si is, qui administravit, tempore
finitæ tutelæ fuit solvendo h: secum temporis pericu-
lum ad te pertinere non i potuisse, manifestum est. Dat.
3. Kal. April. CC. Coss.

DE ADMINISTRATIONE k TUTORUM,
VEL CURATORUM, ET PECUNIA PU-
PILLARI FOENERANDA, VEL DE-
PONENDA.

TIT. XXXVII.

De pecunia pupilli vel minoris.

In auth. ut hi, qui oblig. se hab. §. quoniam. col. 6. Tit.
1. ad. 2. Nov. 72. c. 6.

NOVISSE m cautum est, a curatore pecuniam pupil-
larem non esse foenerandam: Quod si fecerit, mutui
jacebit periculo: nisi mobilis sit ejus substantia, cujus
cura administratur: tunc enim curator illud solum
mutuare cogatur, quod ad dispensationem sufficit adolescentis,
ejusque rebus: quod vero plus est, caute recondatur: vel nisi
ex necessitate hoc fecerit, veluti propter expensas in pupillum
faciendas.

Curatorem non teneri pro tutoribus præcedentibus.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Modesto.

FRUSTRATIMES administrare res adolescentis, cujus cu-
rator es, ne ex hoc aliquis existimet commune
periculum prioris temporis te recepisse, sed ea quæ agen-
da putas, age: & (quod magis interest n omnium par-
tium) insta, ut iudex inter o te, & tutores datus p,
quam primum partibus suis fungatur. PP. 12. Kal. O-
ctob. Albino & Emiliano Conf. 207.

Curatorem administratione durante, collega non conveniri.

2. Idem Augusti Timoni & Elpidophoro.

ADVERSUS curatorem adolescentis, cui collega q dati
estis, quamdiu administratio communis durat, ex-
erceri iudicium non potest. PP. 2. Kal. Maji, Apro & Ma-
ximo Coss. 208.

De sumptibus.

3. Imp. Antoninus A. Eumoso.

SUMPTUS r in pupillum tuum necessario s, & ex iustis ho-
nestisque causis iudici, qui super ea re cogniturus
est, si probabuntur t || facti || accepto ferentur: etiam si u
Prætoris decretum de dandis eis non sit interpositum. Id
namque quod x a tutoribus five curatoribus bona fide
erogatur, potius iustitia y quam aliena auctoritate firma-
tur. 14. Kal. Septemb. Duobus & Aspris Coss. 213.

De liberto tutore.

4. Idem A. Proculæ.

NISI eam pecuniam, quam constiterit libertum z
paternum tutorem filia tuæ rationi ejus debere,
vel deposuerit a, vel in prædiorum comparationem
converterit, remittitur ad Præfectum urbi, secundum
ea, quæ constituta sunt, arbitrio ejus puniendus. PP.
12. Kal. Octobr. Antonino A. 4. & Balbino Coss. 214.

p datos, q Plures cum tutelam gerunt, alter in alterum non agit, ut universalis ad-
ministrationis ratio reddatur. l. 12. l. 18. l. 32. in fin. ff. eod. Pro universali curatione non
potest agi nisi finito officio. Bal. v. Cujac. 17. obs. 7. in fin.
r l. 33. in fin. ff. eod. Potestne tutor salarium exigere? potest d. l. 33. in fin. vide
VVurmsler. 1. præf. 38. obs. 17.

s Puta in alimenta. l. 2. §. de aliment. pupil.

t Probare sumptus debet is, qui sumptus se fecisse ait. facit l. si quis pro redemptione. 36.
§. de donat. l. 1. §. 3. ff. de tutelæ & vas. distr.

u nam expedit quodcumque non interponi. d. l. 2.

x Naturali iustitia quod confirmatur, non eget alia confirmatione. Bald.

y Probatione alia non indigent, quæ naturali iustitia confirmantur. l. 3. §. 7. ff. de condi-
causa data. l. 13. §. 7. ff. de excusati. tutorum.

z l. 10. inf. eod.

a Tutor debitor pupilli, pecuniam debitam pupillo deponere debet ad prædiorum compa-
rationem. Minus est deposuisse, quam comparasse, alterutrum tamen exigitur ut hic: adde
l. 5. §. 4. ff. eod.

a Vide l. ult. §. 10.
§. de curatore su-
piori.

b l. 2. §. eod.

c l. 11. §. 1. ff. de te-
stam. tutela.

d l. 3. §. qui pe-
tant tutores.

e Relegatio ex-
cusationis spe-
cies. d. l. 3. l. 11. in
fin. l. 3. §. 9. ff. de
legitim. tutorib.
Cuj. emendavit
deportari: nisi
forte vox Relega-
ti hinc accipienda
sit pro Deportari,
Cujac. ad l. 2. §. 9.
et c. ff. de excusat.
tutor. ab ea ta-
men emendatione
discedit. adde
Paul. 2. sent. 25.
§. 8.

f Propter auctas
pupilli facultates
tutori curator so-
let adjungi. l. 9.
in fin. ff. de admi-
nist. tutor.

g Alius licet tu-
tor adjungitur,
prior non libera-
tur.

h l. 39. §. 16. ff.
de administ. tut.

i Cur ita? collige
ex l. 1. in fin. §. de
dividen. tut.

k 26 ff. 7. & 3. c.
Theod. 19. Nov. 72.
c. 6. & 7.

l Tutorum admi-
nistrationis par-
tes sunt hæc: in-
ventarium face-
re: pecuniam o-
ciosam ad præ-
diorum rusticorum
deponere: si præ-
dia nulla occu-
runt emenda, fo-
nerari: ceteras
res diligenter cu-
stodire: in iudi-
ciis pupillos suos
& adultos defen-
dere.

m i. e. ex Novell.
72. c. 6.

n adde l. cum Sri-
chus. 29. ff. de so-
lus.

o Curator adulti
pro tutoribus an-
tecedentibus non
tenetur, nisi ne-
gligentiā in exi-
gendo possit ei
imputari. vide
§. quando ex fa-
cto tutoris.

De tutoribus condemnatis.

5. Idem Augustus Rufino.

Frustra tutores quondam adolescentium, quorum curam administras; iudicatum // facere // detrectant, cum exacta pecunia possit auctoritate Præsidis in depositum causam haberi. PP. Kal. Jun. Lato 2. & Cereale Coss. 216.

De calumniis actionibus non intentandis.

6. Imp. Alexander A. Pacionio.

Non est ignotum, tutores vel curatores // adolescentium, // si nomine pupillorum vel adultorum scientes calumniosas // instituunt actiones, eo nomine condemnari oportere: ne sub prætextu // nominis eorum propter suas similitudines secure // lites suas exercere possint existiment e. PP. 6. Id. Maji, Maximo 2. & Aeliano Coss. 224.

De forma alienandi testamento data.

7. Idem Augustus Valerio.

Tutelam pupillorum tuorum sic administrare debes, ne ædificium, quod his relictum est, contra formam // alienandi testamento datam vendas. PP. 6. Id. Jul. Maximo 2. & Aeliano Coss. 224.

De curatore, qui non administravit.

8. Idem Augustus Aprili.

Et si scisses // te curatorem datum nec administrasses: ceteris curatoribus, & administrationem peragentibus, & sufficientibus // damno præstando, contra te actio dari non potest. Sin // autem nescisses // te curatorem datum, etiam si solvendo ceteri non sint, damni periculum ad te non redundat. PP. 7. Kal. Decemb. Alexandro A. 3. & Dione Coss. 230.

De dote constituenda.

9. Idem Augustus Inclytæ.

Si curatores habes, hique dotare // te bonis tuis // cesant: adito Præside provincie impetrabis, ut quod moderatum // est honeste personæ, præstare cogantur. PP. 17. Kal. Maji, Agricola & Clementino Coss. 231.

De liberto curatore.

10. Idem Augustus Rufinæ.

Si liberti // ejusdemque curatoris culpa, vel fraude ratio vestra læsa sit: sarciri damnum ab eo, qui dedit, Præses provincie curabit: Non dubitaturus etiam gravio-rem executionem adhibere, si quid tam aperta fraude commissum est, ut puniendum in liberto crimen deprehendatur. PP. 2. Kal. Aug. Agricola & Clementino Coss. 231.

De tutore, qui non appellavit, vel appellationem non prosecutus est.

11. Imp. Gordianus Augustus Cæcilio.

Si bonam // causam ea, cujus tutor es, habuit, & adversus laicam sententiam non // appellasti, seu post appellationem provocationis solennia implere cessaveris: tutelæ iudicio indemnitate pupillæ præstare debes. PP. Id. August. Gordiano A. & Aviola Coss. 240.

De fraude tutorum, de negligentia curatorum, de fæmina minore viginti quinque annis.

12. Idem Augustus Octavianæ.

De his, quæ in fraudem administrationis a tutore gesta, vel negligenter acta a curatoribus eorum, quibus successisti, allegas, agere debes: si modo annos legitimæ ætatis implesti. Neque // enim // ignoras non // multum patrocinari fecunditatem liberorum forminis ad rerum suarum administrationem, si intra ætatem legitimam sint constitutæ. PP. 3. Non. Octobr. Gordiano A. 2. & Pompeiano Coss. 242.

Satisfactio de rato.

13. Idem Augustus Longino.

Tutores debita pupillaria, seu deposita reposcentes, ad satisfactionem // compelli non posse, manifestum est. PP. 8. Kalend. Maji, Ariano & Pappo Coss. 244.

De rationibus reddendis.

14. Imp. Philippus Augustus & Philippus C. Clementi.

Rationes // curæ // administratæ ante impletum quintum & vicesimum annum durante // officio posci jure non posse, manifestum est e. PP. Prid. Non. Aug. Philippo A. 2. & Titiano Coss. 249.

De eo, qui signavit ut curator.

15. Imp. Diocletian. & Maximian. AA. Licinio.

Si non subscripsisti // quasi fidejussor: frustra vereris, ne ex ea intercessione, qua signasti, ut curator // g, olim liberatus (ut affirmas) sententia Præsidis, ex officio curatoris conveniri possis. PP. Prid. Non. Mart. Diocletiano 3. & Maximiano AA. Coss. 287.

De alienatione rerum pupillarum.

16. Idem AA. & CC. Proculo.

Non omni // titulo res pupilli potestatem alienandi // tutores habent: sed administrationis tantum causa distrahentes, quæ eis venundare licet, justam causam // possidendi comparantibus præstant. Cum itaque donandi // nulla // ratione res eorum, quorum administrant negotia, potestatem habeant: vindicare dominium a possidentibus non prohiberis. Dat. 10. Kal. Maji, Heracleia, AA. Coss.

De testamenti factio vel donatione.

17. Idem AA. & CC. Martiali.

De successione sua // tutores frustra timent: cum his qui tutelam administraverunt, testamenti factio non denegetur, nec de bonis suis donare aliquid prohibeantur. S. 16. Kal. Novemb. Sirmii, AA. Coss.

De periculo nominum, & de pignoribus.

18. Idem AA. & CC. Soterico.

Debitoribus pupillæ pro officii ratione tutorem te constitutum adseverans, ad te nominum // periculo pertinente, parere solutioni // denuncia // Qui si satis non fecerint: in venditione // pignorum uti // communi // jure potes. S. prid. Kal. Jan. Sirmii, AA. Coss.

De absente tutore dato.

19. Idem AA. & CC. Vindiciano.

Tutor, licet absens // decreto datus, si sciens // solenniter se non excusaverit, administrationi constituitur obnoxius. S. 3. Id. Februar. Sirmii, CC. Coss.

De tacita hypotheca in bonis tutoris vel curatoris.

20. Imp. Constantinus Augustus Eusemianæ.

Pro // officio administrationis tutoris vel curatoris bona, si debitores existant, tanquam pignoris // titulo obligata, minores sibi vindicare minime prohibentur.

† Idem est, & si tutor, vel curator quis constitutus, res minorum non // administraverit. Dat. 7. Kal. April. Treveris, Volusiano & Anniano Coss. 314.

De donationum conditione neglecta.

21. Idem Augustus Maximo Præfecto prætorio.

licet, quominus tutor de suis testari suæque donari possit. l. un. sup. rem alienam gerentibus.

o Periculum nominum spectat ad tutorem.

p v. l. 2. j. arbitrium tutela.

q Officio tutoris incumbit debitoribus pupilli denunciare ut solvant.

r l. 14. inf. de distr. pign.

s Tutor absens potest dari. Bald.

t l. 8. sup. eod. l. 1. §. 1. l. 5. in fin. ff. eod.

u l. 1. c. Theod. eod.

x Bona tutoris & curatoris tacite pupillo & adolescenti obligantur. l. unica sup. rem alienam gerentibus. l. un. §. 1. sup. de rei ux. act. l. ult. vers. discretis. sup. de legiti. tut. Nov. 118. c. 5. v. Neguzantium 2. de pign. 4. num. 5. Quid, si ipse minor sit adhuc annis viginti? v. d. vers. discretis.

y Bona tutoris vel curatoris non modo pro male gestis, sed etiam pro non penitus gestis, tacite obligata sunt pupillo vel adulto.

a Summa liquidæ non potest tuto solvi minori propter metum refectionis, l. 1. c. si adus solut. non tamen eo prætextu potest tutor aut alius debitor pupilli vel minoris pecuniam penes se retinere. Cogitur enim pecuniam deponere vel consignare. l. 5. l. 7. §. 7. ff. eod. l. 73. in fin. ff. de procuratoribus. l. 56. §. 1. ff. mandati. l. 64. ff. de fidejussoribus. v. Molinæum de usur. q. 39. num. 293.

b Tutor calumniosam, vel supervacaneam actionem intendens proprio nomine obligatur. l. 9. §. 6. in fin. ff. eod. l. 78. ff. de leg. 2. bonam movere cogitur & appellare l. 11. inf. eod.

c Prætextu officii calumniam committeri non oportet.

d f. curi.

e existimentur.

f Contra formam datam a testatore non debet tutor rem pupilli vendere. l. ult. sup. de reb. alien. Imo potest vendere, & in ea re patris præceptum negligere. l. 5. §. 9. ff. eod.

g Sciens se tutorem, de neglecta tutela tenetur, si gerens solvendo non sit. l. 7. inf. de divid. tut. l. 4. §. 3. rem pupilli salvo. adde l. 19. j. eod.

h Exceptio exceptionis tutori vel curator, qui non gessit, adversus eum, qui gessit, competit.

i Ignorans se tutorem tutelæ non tenetur.

k vide l. 5. j. de periculo tut.

l Dotem sibi constitui, & eo nomine adversus curatores moram committentes agere adultæ sed & officium super ea re iudicis implorare potest. facit l. 52. ff. eod. l. 43. ff. de leg. 3.

m Dotare de suis & propriis bonis curator adultam non cogitur.

n d. l. 43. l. 60. ff. de jure dot. l. 22. §. 4. ff. ad Trebell.

o Libertus male administrans removetur a tutela, eaque privatur. l. 4. §. eod.

p Cui contraria est calumniosa & supervacanea. l. 6. sup. eod.

q Tutor in bona causa cogitur appellare & appellationem prosecutur, alioquin litis nomine tenetur. Est enim officium tutoris utilia non prætermittere, inutilia non admittere l. 27. sup. de epis. cop. audientia.

r Defectus ætatis non suppletur numero liberorum. l. 2. sup. de in integr. restit. l. 1. in fin. sup. qui & adversus quos. l. 2. ff. de minor.

a Tutor agens pupilli nomine non tenetur cavere de rato. l. 23. ff. eod.

b Rationes a curatore antequam 25. annum minor expleverit, non exiguntur tantisper dum curator gerit. §. Harm. 11. §. 37.

c Curator tenetur ad rationes reddendas, ut & quivis alienam administrationem suscipiens. vide Roland. à Valle 1. conf. 49.

d l. 2. §. eod.

e Imo non est manifestum, sed falsum. l. 4. in fin. l. 16. in fin. ff. de tut. & rationibus.

f vide quæ dixi ad l. 14. sup. si cert. per.

g De eo quod quis facit, ut tutor, vel curator vel procurator, vel gestor alterius, suo nomine conveniri non potest. l. ult. ff. de instit. act. vide VVurml. 1. præf. §. 10.

h ergo aliquo: sunt enim alienationis variae species & causæ.

i hoc innuit, Certis causis, alienandi facultatem tutoribus permitti in reliquis alienantes justam causam possidendi non transferre. Male autem alienat, qui donat, l. 22. in fin. l. 4. §. in fin. ff. eod. l. 1. ff. de tutel. & rationibus. nonnunquam tamen donare potest. l. 12. in fin. ff. eod.

k Tutor iusta de causa, hoc est, ex causis jure permittis res pupilli sui potest alienare.

l Non administrat, qui donat.

m Potest igitur iustis de causis donare. d. l. 12.

n Tutela non est

a l. 2. C. Th. cod.
l. 1. C. Th. de don.
l. 25. J. de donat.
b Pura faciendi
vel non faciendi,
v. l. 25. J. de don. &
ita tutor non im-
plens conditio-
nem utilem pu-
pillo, tenetur ei,
in quod interest.
c Donationes
pupillares non
sunt. d. xi. ad l. 25.
J. de donat.
d i. e. non quæsi-
ta. l. 7. J. arbit. tu-
rel.
e Orationem Se-
veri intelligit,
quæ extat in l. 1.
§. 2. ff. de reb. eor.
f Mobilia pre-
tiosa immobilibus
comparantur.
g v. l. 1. §. 2. ff. de
reb. eor.
h v. l. 3. J. de præd.
decur.
i mobilia sc. &
prædia urbana ac
rustica. Rustica
& suburbana a-
lienari non pos-
sunt, quod hic
vetatur. vide quæ-
dam ad hunc lo-
cum apud Cujac.
7. obs. 23.
k Tutor vel cu-
rator nihil ex re-
bus minorum
vendere potest
nisi ex iusta &
probabili causa.
Quin iusta causa
alienandi non
sufficit. Nec enim
res eas sine decre-
to iudicis alienare
potest, excepta
veste usu detrita,
& iis, quæ servan-
do servari non
possunt, exceptis
etiam animanti-
bus pupillorum
usui supervacuis.

Syn. Basil. 32. tit. 11. ex lib. 38. tit. 9. c. 30. & 5. Harm. 41. §. 49.
l Quibus ex causis prædia minorum alienari possunt.
m Lult. inf. si major fact. alienat.
n Quibus solennitatibus res minorum alienari oporteat.
o de qua v. l. 5. §. 9. ff. de reb. eor.
p De urbanis mancipiis non vendendis sine decreto, ut hic & vers. ult. inf. eod. de que eo-
rum utilitate. Quid rustica? Vendi multo minus possunt. Hac enim lege Constantinus ni-
hil mutat orationi Severi, quæ rustica mancipia vetabat alienari. sup. eod. in pr. facit l. 3. inf.
de præd. decur.
q Boni servi utilitas.
r l. 34. ff. eod. & ita per familiares & domesticos probantur ea quæ sunt in domo i. e. dome-
stica. v. l. 8. §. 6. sup. de repudiis.
s possunt enim res huiusmodi facile subtrahi ac mutari.
t Occurrit objectioni, ut ex duobus malis minus eligatur. l. 200. ff. de regulis.
u Præsumitur servus pupillaris fugisse ob negligentiam vel favorem tutoris.
x De ædibus paternis pupilli non distringendis a tutore sine decreto, ut hic & vers. ult. inf.
eod. facit l. 35. ff. de minor.
y adde l. 35. Interest nostra, res majorum nobis servari, facit l. dudum. 14. sup. de cont.
empr. l. 35. ff. de minor. l. 26. in fin. ff. de bonis libertorum. l. 1. §. 25. ff. si quis in fraudem patron. 3.
Regum 21. ubi de Naboth, & ejus vinea. Plinius 2. epist. ad Valerianum. De prædia mater-
na parum commode tractant, delectant tamen ut materna. Idem lib. 7. ad mabatum: Ma-
terna cedere, ne Cornelia quidem possunt. Ideo Brutus notatus est, quod paterina bona man-
cipasset. qua de re locus extat Crassi oppido elegans apud Cicero 2. de orat. & oratione
pro A. Cluentio. 6. Quintil. 3. Horat. l. 1. serm. 2. Rem parvis oblimare malum est, subicun-
que. Idem 1. epist. Mævius ut rebus maternis atque paternis forsiter absumptis, urbanus capis
habeti scurra. Cicero 6. in Verrem, Graci turpitudinem summam arbitrabantur referri in
litteras publicas pretio parvo ea quæ a majoribus quis accepisset vendidisse. Heraclides 1.
προνιτέων, refert turpe habitum apud Lacedæmonios, terram vendere: ut & apud Locros
teste Aristot. 2. politicis, §. unde lege Solonis τὰ πατρῶα κατὰ νότον, ἀτιμοί
qui bona paterna decoxiscent, ab administratione Reip. remoti. Laetius in Solone. his ad-
de Tiraquellum de reu. l. 9. §. 46.
z De rebus immobilibus pupillorum non alienandis sine decreto, ut hic & vers. ult. inf.
Porro immobilium appellatione, pecunia destinata in prædiorum emptionem continetur.
v. Romanum conf. 188. Forcatulum Neryomantia c. 39. num. 5.

a Immobilia minorum sine decreto tutor alienare non potest ut hic: ne quidem consensu
pupilli ipsius. Quid? adventitia filii potestne pater sine decreto alienare? vide Jasonem ad
l. singularia. ff. si certum. Ripam ad l. obligatione. 6. num. 56. ff. de pignor.
b Tutor domum pupilli prætextu infestationis, destruere non debet, ut materias dis-
trahat: nisi indubie ruinam minentur, & infestatione indigeant. Quid, si parens
pupilli, vel alius, qui hæreditatem suam ad pupillum transmisit, quum demoliri vel
reducere partem domus cepisset, decessit? Χρή τὸν ἐπιτρόπον περὶ τὰς δα-
μαρτυρίας χρήσασθαι de hoc ipso, attestacione uti tutor debet. Synopses Basili-
con d. c. 30.
c Quemadmodum tutores servis pupillaribus uti debeant.

**Pupillorum a seu minorum defensores, si per eos do-
nationum condicio neglecta est, reamissa d pe-
riculum præstent.** Dat. 3. Kal. Feb. Romæ Sabino & Ru-
fino Conf. 316.

De alienatione rerum pupillarum.

22. Idem A. ad Populum.

Ex e. quæ tutores curatoresque necessitate adstrinxit,
ut aurum, argentum, gemmas, vestes, ceteraque mo-
bilia pretiosa f, urbana etiam g prædia, & g mancipia, do-
mos, balnea, horrea, atque omnia, quæ intra civitatem
sunt, venderent, omniaque ad nummos redigerent, præ-
ter g prædia h rustica, multum minorum uti-
litate adversa est. Principimus itaque, ut hæc omnia i nul-
li tutorum curatorumve liceat vendere: nisi k hac forte
necessitate & lege, qua rusticum prædium atque manci-
pium vendere, vel pignori, vel in l donationem m pro-
pter nuptias m, vel in dotem dare in præteritum licebat:
scilicet per n inquisitionem o iudicis & probationem cau-
sa, interpositionemque decreti, ut fraudi locus non sit.

† Ante omnia igitur debent a, ut fraudi, quæ totius su-
pellestilis notitiam gerunt, semper in hæreditate & in do-
mo retineantur: nam boni q servi fraudem fieri prohibe-
bunt: mali, si res exegerit, sub quaestione r positi, pote-
runt prodere veritatem: atque ita omnia observabunt, ut
nec inventarium s minuere nec mutare, vel subtrahere
aliquid tutor valeat: Quod in veste, margaritis, gemmis,
& vasculis, ceteraque supellestili necessarium est. Et to-
lerabilius t est (si ita contigerit) servos mori suis domi-
nis, quam servire extraneis: quorum fuga u potius tutori
adscribitur, sive negligentia dissolutam esse patitur disci-
plinam, sive duritia, vel inedia atque verberibus eos affi-
ciat. Nec enim dominos execrantur, sed magis diligunt:
ita ut hæc lex per hoc quoque melior antiqua sit. Tunc
enim remota servorum custodia, etiam vita minorum sa-
pius probebatur.

† Nec vero domum x vendere liceat, in qua defecit pa-
ter, minor crevit, in qua majorum y imagines aut non g
videre fixas, aut revulsas videre, satis est lugubre. Ergo
& domus, & cetera omnia immobilia z in patrimonio mi-
norum permaneant a: nullumque b ædificii genus, quod
integrum hæreditas dabat, collapsum tutoris fraude depe-
reat. Sed & si parens vel ille, cuiuscumque hæres est mi-
nor, reliquerit deformatum ædificium; tutor testificatio-
ne operis ipsius, & multorum fide, id reficere cogatur: ita
enim annui redditus plus minoribus conferunt, quam per
fraudes pretia deminuta.

† Servi c etiam, qui aliqua sunt arte præditi, operas

suas commodo minoris inferant, & reliqui, qui in usu mi-
noris domini esse non poterunt, quibusque ars nulla est,
partim labore suo, partim alimoniarum taxatione pascan-
tur: lex enim non solum contra tutores, sed etiam con-
tra a fœminas immoderatas atque intemperantes prospe-
xit minoribus: quæ plerumque novis maritis non solum
res filiorum, sed etiam vitam b addicunt.

† Huic accedit, quod ipsius pecunia c (in d qua robur
omne patrimoniorum veteres posuerunt) fœnerandi e
usus vix diuturnus, vix continuus & stabilis est: quo sub-
secuto, intercedente sæpe pecunia, ad nihilum minorum
patrimoniorum deducuntur.

† Jam ergo venditio tutoris nulla sit sine f interposi-
tione decreti. Exceptis his duntaxat vestibus g, quæ de-
trita usu, seu corrupta servando h servari non potuerint.

† Animalia i quoque supervacua, quamvis minorum,
quin veneant, non veramus. Dat. Id. Mart. Constant.
A. 7. & Constantino C. Conf. 326.

De canone non soluto.

23. Idem Augustus Felici.

**SI k tutoris vel curatoris culpa vel dolo, eo quod vesti-
gal l prædio emphyteutico impositum minime depen-
dere voluissent, minoris m prædium n fuerit amissum: da-
mnum, quod ei contigit, ex substantia eorum refarciri
neceffe est.** Dat. 13. Kal. Maji, Constantinop. Dalmatio &
Xenophilo Conf. 333.

De inventario faciendo.

24. Imp. Arcad. & Honor. August. Eutychiano P. P.

**Tutores m vel curatores, mox n quam o fuerint ordi-
nati, sub p præsentia publicarum q personarum r
inventarium s rerum omnium t & instrumentorum so-
lenniter facere curabunt u.** Aurum, argentumque, &
quicquid vetustate x temporis non mutatur, si in pupil-
li substantia reperitur, in tutissima custodia y collocent:
ita tamen ut ex mobilibus aut prædia idonea comparen-
tur z; aut si forte (ut adolent) idonea non potuerint
inventiri, juxta antiqui juris formam usurarum a crescat b
accessio: quarum exactio ad periculum c tutorum per-
tinet. Dat. 7. Kal. Mart. Constantinop. Arcad. 4. & Ho-
norio 3. AA. Conf. 396.

Si debitor pupilli solvat.

25. Imp. Justinianus Augustus Joanni Præfecto pratorio.

**Sancimus: creatione tutorum & curatorum cum omni
precedente cautela, licere debitoribus pupillorum vel
adulorum ad eos solutionem facere: ita tamen, ut prius
sententia d judicialis sine omni damno celebrata hoc
permiserit: quo subsecuto, si & iudex h hoc l pronuncia-
verit, & debitor persolverit: sequitur huiusmodi causam
plenissima securitas, ut nemo e in posterum inquietetur:**

in fin. ff. eod. l. 78. §. 2. in fin. ff. de legat. 2.

m 4. C. Theod. eod. De inventario a tutoribus & curatoribus faciendo. l. 7. ff. eod. l. 27. inf. de
episc. aud. l. 13. inf. arbit. tut. l. 7. §. 6. in fin. inf. de cur. furios. Nov. 94.

n i. e. cum primo poterunt Accur. 6. hic. εἰσπράξιον μὴ πρὸς τὴν τελευτὴν
5. Harm. 11. §. 25. περὶ προσημιόσεως ἐπιτρόπων. Idem tempus hæredi præsentem ad in-
ventarium faciendum præferitur: absenti annus. lult. inf. de iure deliberandi. Idem spæ-
tium 3. mensium datur a Leone N. 110. inventario rerum dotialium faciend.

o Quo tempore inventarium rerum minoris a tutoribus & curatoribus inchoandum? Dic,
quaprimum potest fieri. l. tutor, qui repertorium. 7. ff. eod.

p Quibus præsentibus inventarium pupillare fieri oportet, an pluribus notariis præsen-
tibus id fieri necesse est? an vero uno tantum præsentem satis sit? Dic unus præsentem suffi-
cere. His addendum, in inventario minoris faciend. creditores non evocari: licet secus
sit in inventario, quod fit ab hærede, sed & illud observandum inventarium pupillare in ju-
dicio fieri oportere, ut notat Accur. Bart. & alii, hoc est, præsentem iudice: id enim in iure
fieri censetur. l. 11. in fin. ff. de iustitia. l. 4. in fin. ff. de inter. in iure faciend.

q i. e. tabulariorum. l. 32. sup. de episc.

r Ergo plures requiruntur tabelliones? Accur. unicum sufficere ait. In inventario hære-
dis præter tabularium tres requiruntur. Nov. 11.

s ἀπογραφὴν τῶν πραγμάτων τελευτήσαντων, Har. ib. descriptionem rerum
defuncti. adde l. 7. ff. eod.

t Quorum rerum fieri debeat inventarium.

u alioquin ut suspensæ remaneant, aliisque pœnis subjacent: nisi testator inventarii conse-
dionem specialiter remiserit. lult. inf. arbit. tutela.

x dixi ad l. 22. in fin. sup. eod.

y Pecuniarum pupillares, quæ commode servari possunt, custodiendæ a tutoribus, ut prædia
idonea comparentur, vel fœnori occupentur.

z De prædiis ex pecunia pupillari comparandis.

a De pecuniis pupillaribus fœnori occupandis.

b Hodie tutores non coguntur pecunias pupillares fœnori dare. Authen. novissimæ. sup.
eod. Nov. 72. c. 6.

c Quomodo periculum nominum ad tutores pertineat, v. l. 16. in fin. ff. eod.

d Iudicis decreto quævis pecunia solvi potest. §. ult. ibi: ut prius judicialis sent. Inst. quib.
alienare licet. l. 7. §. 2. ff. de minoribus. adde sup. si advers. solut.

e Cur ita? collige ex l. 4. in fin. inf. ad l. Jul. de adult.

a Tutorum no-
mine hac etiam
lege intelligen-
tur matres tute-
lam filiorum ad-
ministrantes.
b non tantum
liberorum, sed &
suam. l. 12. J. qui
postiores.
c De pecuniarum
utilitate dixi ad
N. Leonis 52.

d Imo in pecu-
diis robur veter-
um fuit. Vide pe-
culum & pecu-
nia. Festus. Col. 6.
Varro. Plin.
e Fœnerandi u-
sus vix diuturnus,
vix continuus, vix
stabilis.

f Nulla mino-
rum bona vendi
possunt sine de-
creto, sive mobi-
lia sint, sive im-
mobilia: nisi talia
dixeris, ut diu
commode servari
non possint, ut
sunt vestes detri-
tae & similes: ad
hæc animalia su-
pervacua. J. eod.

g l. 4. §. 5. quando
decur. opus non est.
l. 53. ff. de her. ge-
tit.

h Sine decreto
iudicis, minore,
mensam suam
mercatoriam i. e.
negotiationem, &
ut barbari quidam
loquuntur, trafi-
cam distringere
non possit, hinc
colligitur: cum
negotio dicatur
earum rerum, quæ
servando servari
possunt. v. Simon-
cellum 2. de decre-
tis. 6. in §. 4.

i l. 56. ff. de adm-
nat.

k l. 3. C. Th. eod.

l Imputatur tu-
tori, si res em-
phyteutica pro-
pter canonem
non solutum, ad
dominum redie-
rit, facit l. 5. §. 6.

a Recte facta non revocantur. *l. 73. de regulis. in 6.*

b Debitor sine iudicis decreto annuos redditus annuasque pensiones pupillo potest solvere. *l. 27. j. cod.*

c Fœneratitiaz pecuniæ pupillis citra iudicis decretum solvi non possunt. *d. 5. ult. Inst. quib. aliena. licet vel non.*

d i.e. exheredasset. Nam matris præteritio pro exheredatione habetur. *l. 7. Inst. de exheredat. lib.*

e Res ita habet: Titia Maxium filium, eundemque tutorem Gaji, in testamento præterit. Gajo hæredem instituit: quo se vertet hic Maxius? si Gajo auctoritatem suam vel consensum de adeunda hereditate præstiterit infelix, videbitur propriam exheredationem adprobasse, & matris hereditatem abdicasse. Si non præstiterit, verendum est ei, ne Gajo tutelæ iudicio utili obstringatur.

f Hoc dicit respectu pupilli. ut *j. cod.*

g y. Anton. Mercatorem *l. 1. not. 2.*

h Hoc dicitur respectu puberis. *j. cod.*

i Sine decreto iudicis, curatoris tamen consensu, adultus hereditatem adire potest, hac lege. vide Simonellum tract. de decretis 2. Tit. 6. inspectione 5.

k *l. 17. §. de negot.*

l *l. 12. l. ult. ff. de inofficiosa.*

m Observa hanc sententiam & addo *l. 1. §. quando ex facto tutoris. l. 1. §. in p. ff. si quis cautionibus.*

n Necessitas officii excusat. sic advocato non nocet necessitate facta accusatio. *l. 1. ff. de postulando. l. 14. §. 9. ff. de bon. lib.*

p Argumentum ita movetur: Finita tutela vel cura transiunt actiones in pupillum & adultum. Potest itaque pupillus vel adultus a suo tutore vel curatore, post hanc tutelam conveniri.

q Licet tutor consentiat ut tutor, non tenetur tamen jure proprio. *l. 14. §. 9. ff. de bon. lib.*

r *d. l. 25. in fin.*

s Tutor, ut curator, adultum in lite pupillum defendere tenetur. *l. 30. ff. cod.*

t Tut r item susceptam deferere non potest.

u *d. l. 30.*

y Potest tutoris vel curatoris pupillos vel adultos suos non defendentis.

Non enim debet, quod rite & a secundum leges ab initio actum est, ex alio eventu rescindatur.

† Non autem hanc legem extendimus etiam in his solutionibus, quæ vel ex redditibus b vel ex pensionibus vel aliis hujusmodi causis pupillo vel adulto accedunt: sed si extraneus debitor ex fœneratitia c forsitan cautione, vel aliis similibus causis solutionem facere, & se liberare desiderat: tunc enim eam subtilitatem observari censemus. Datum 10. Kal. Mart. Constantinop. post consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

Ne auctoritas interposita noceat tutori, vel curatori.

26. Idem Augustus Joanni P.P.

Cum quædam mulier testamento condito filium suum præterisset d, idem autem filius, qui præteritus erat, vel fratris vel extranei esset tutor vel curator, qui scriptus a matre tutoris fuerat hæres: in præsentis specie manifestissimum erat, stare tutorem vel curatorem in præcipiti e loco: si enim auctoritatem f suam vel g consensum h de adeunda i hereditate præstare pupillo aut adulto minime voluerit, ne ex hac causa sua jura aliquod patiatur præjudicium, (satis enim imminet periculum tutelæ, vel utilis negotiorum k gestorum actionis, ne pupillus vel adultus, utpote ex illius tarditate latus, litem ei ingerat) si hujusmodi timore perterritus auctor fuerit pupillo vel adulto, periculum emergebat: dum l enim alii consentit, ipse sua jura perdit: videbatur etenim confirmare matris suæ iudicium, quod oppugnandum esse existimabat: & multæ aliæ insuper species oriuntur m, ex quibus verendum est tutori vel curatori circa suas res præjudicium n parari: p puta in hypothecis, & aliis variis causis. Invenimus autem generaliter definitum, post officium depositum omnes actiones, quas tutor vel curator ex necessitate o officii subierit, in quodam pupillum vel adultum transferri o. Quare tam optimo exemplo argumentari p, || necnon || & aliis omnibus casibus, in quibus veretur tutor vel curator, ne præjudicium ei aliquod fiat, timorem ejus removemus. Damus igitur eis cum summa fiducia res pupillorum vel adultorum gubernare: scituris, quod lex nostra sua eis jura immutata reservat, nihil q ex hujusmodi auctoritate vel consensu præjudicii subituris. Dat. 10. Kal. Septemb. Constantinop. post consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

Ad l. 25. sup. h. t. de usuris.

27. Idem A. Joanni Præfecto prætorio.

Constitutionem, quam nuper r fecimus, disponentes, quemadmodum debent solutiones in contractibus minorum fieri, si ex redditibus s, si ex pensionibus, si ex aliis similibus causis, etiam in usuras extendimus: quæ tamen non summam neque ex multis annis collectæ jam debentur, biennales metas, & centum solidorum quantitatem minime excedentes. Dat. 10. Kal. Nov. Constantinop. post consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

De eo, qui in tutela vel curatione est defendendo, s. & de rerum ejus alienatione.

28. Idem A. Joanni Præfecto prætorio.

Sancimus, neminem tutorum vel curatorum pupilli, vel adulti, vel furiosi, aliarumque personarum, quibus tam ex veteribus, quam ex nostris || legibus vel || constitutionibus creantur curatores, defensionem t, quam pro lite u suscepunt, recusare: sed ab initio litis modis omnibus memoratas personas defendere, & litem præparatam secundum leges instruere: scientes, quod hoc munus necessarium x est tam tutelæ, quam curationi. Et si hoc recusaverint, vel subire distulerint: non solum utpote suspecti y amoveantur, amissa eorum existimatione, sed etiam ex substantia sua omne detrimentum, quod an-

tela personæ ex recusatione defensionis sustinent, rescindere cogantur.

1 ¶ Sed & si quis ex quadam interpellatione admonitus pro litis instructione consuetam cautelam exposuerit, vel post litem contestatam, quam per se, non per procuratorem susceperit, vel demens a vel furiosus factus fuerit: sancimus, continuo b curatorem ei in competenti iudicio c ordinari, cura & provisione tam iudicis, sub quo lis vertitur, quam cognatorum & propinquorum, & actoris, si voluerit: ut non ab eo instituta lis diutius protrahatur: necessitatem habente creato curatore defensionem subire, & cetera litis adimplere.

2 ¶ Personis d etiam, quæ periculo proprio vel suæ substantiæ tutores vel curatores petierunt (sive matres e || forte || fuerint, siue quidam alii) compellendis eos, quos ordinaverint f tutores vel curatores, præparare talem subire defensionem: vel si illi noluerint hoc facere, & propter hujusmodi defensionis recusationem a tutela vel curatione removeantur: necessitatem imponimus memoratis personis alios tutores vel curatores ordinare in ipsis gestis, in quibus tutores vel curatores creantur, ex sua confessione declarantes talem subire defensionem. Ne autem tales personæ sine provisione debita relinquantur, vel contra eos agentium jura diutius protelentur, sancimus, continuo, i. e. post recusationem defensionis, in casibus videlicet, in quibus (sicut dictum est) hoc fieri possit, creationem aliorum tutorum vel curatorum celebrari: cognatis g, aliisque propinquis & adfinibus, vel creditoribus h vel aliis quorum i interest adstantibus, vel admonentibus eos, qui secundum leges jus habent tutores vel curatores constituere.

3 ¶ Defensionem autem, & nomen ejus in hoc casu apertius declarantes, ne forte putaverint tutores vel curatores gravamen sibi imponi, illam decernimus defensionem eos subire, quæ non k satisfactione pro eventu litis constituitur, sed ut tantummodo litem secundum legum ordinem pro pupillo vel adulto aliisque personis instruant, licentiam ex hac nostra auctoritate habentes, si ne l decreto res, quarum gubernationem gerunt, pro cautela litis subsignare.

4 ¶ Omnem autem dubitationem pro defensione pupillorum & adultorum, aliarumque personarum penitus amputantes, sancimus m, omnes tutores vel curatores non n alias creare, nisi prius cum aliis solennibus verbis, quæ pro gubernatione rerum tam in gestis quam in cautionibus ab his conscribuntur, & hoc specialiter expresserint, quod omnimodo sine ulla dilatione defensionem pro pupillis & adultis aliisque supra memoratis personis, subire eos necesse est.

5 ¶ Hisque adjicimus, nullam, || neque || in hoc capitulo ambiguitatem relinquentes, tutoribus & omnibus curatoribus licere o fructus, siue qui ex redditibus prædiorum colliguntur, siue qui ex substantia personarum, quarum gubernationem habent, inventi fuerint, (id est, vinum, oleum, & frumentum, vel cujuscunque speciei sunt) sine decreto distrahere justo p pretio, quod in his q locis, in quibus venditio celebratur, tunc temporis noscitur obtinere, & quæ ex venditione eorundem fructuum colliguntur pecuniæ, cum alia pupillorum vel adultorum aliarumque personarum substantia administrantur. Dat. 12. Kalend. Novemb. Constantinop. post consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

DE PERICULO TUTORUM ET CURATORUM.

non cogitur: sed tantum iudicio listi. *l. 1. §. 2. ff. cod.* eoque nomine immobilia pupilli sine decreto obligare.

1 Observa casum, in quo per tutorem & curatorem possunt immobilia pupilli & adulti citra decretum obligari.

m Quædam cautio exigatur a tutoribus creandis.

n Tutela hac nominat in cautione deferri solent, nempe, ut tutor promittat, defensionem pupilli sui ultro & sponte suscipere, ut hic. Quid? hæc cautio estne nominatum instrumentum tutelari inferenda? Baldus ita putat.

o Tutores vel curatores possunt fructus pupillares, licet servando possint servari, sed & junda animalia superflua sine decreto distrahere, pretis tamen forensibus, & justis, id est, iustis, eo loco, in quo distrahantur, ut hic: neque cogitur ea parte tutor annuæ caritates expensare vel accipere, ut eos fructus carius vendat, sed nec tenetur in longinqua & remota loca fructus pupillares mittere, ut eos pretio majore distrahat: sufficit enim tutori, ut quo loco fuerit, eos iusto pretio divendat.

p adde *l. 2. §. de rescis.*

q *l. c. forensi pretio. l. 63. ff. ad l. Falcid.*

r *26. ff. 7. & Nov. 118. c. 5. in fin.*

a Tutoribus vel curatoribus licet coacti, furiosis factis, aliis subditur, qui lites exequatur.

b Lite etiam corrupta, curator ad lites indigentibus datur.

c Curator ad lites ab ipso causæ litisque iudice datur. facit *c. ult. de iudicio. in 6.*

d Ad curam eorum, qui tenentur pupillis tutoribus, pertinet, ut a tutoribus pupilli defendantur: & si fuerint remissi, alii constituuntur. adde *l. tutores vel curatores. 24. §. cod.*

e Matris officio atque muneri incumbit, non tantum tutores petere, sed etiam exequi, ut per eos pupilli recte defendantur. adde *Nov. 117. c. 1.*

f Cautio, quæ de hic agitur, non præstat a matribus, testamentariis & legitimis tutoribus gerentibus, sed datur, hoc est, non coguntur matres in id incumbere, vel in id curam suam intendere, tutores ut liberos omnes tutelam gerant, sed ut ii, quos libera suis tutores petierint, gerant: ut negligenter petita matre tutoris, ad ipsam matrem pertineat, at non testamentarii aut legitimi tutoris.

g *l. 10. j. qui petant tutor.*

h *l. 4. j. qui petant tutor.*

i vide *l. 7. j. qui petant tutor.*

k Tutor defensionem pupilli promittens, satisfare iudicatum solvi, vel de rato

a Tutor notitiæ causa datus, licet non administraret, teneatur tamen, si condutores non instruxit, aut suspectos postulat. Notitiæ causa datur plerumque si, qui adores fuerit, ut instruat tutores & curatores de fortunis pupilli. l. 32. §. 1. ff. de test. tut. l. 14. §. 1. §. 6. ff. de solutionib.

b Tutor in provincia, non tenetur de factis tutoris alterius provincie, Bald. Si administratio est divisa a testatore vel a iudice, periculum minus non spectat ad alium. Salyc. l. 2. inf. de divid. tut. l. 4. l. 47. in p. l. 51. ff. de administ. tut.

c Tutor qui servavit non servanda, tenetur de casu (Pote tutorem distulisse viam vendere, quod post acuit: quodque ante potuit commode vendere) hoc est, rei pretium præstat, alias non tenetur. l. 4. §. 1. cod.

d *ex tunc idem* in sua demo: ita Græci legunt, hac sententia: si tutor res eas, quas in horreo conditas aut venundatas esse oportuit, in domo sua servaverit, easque contigerit igni absumi: velut ex culpa segnitæque in sua convenitur. Syn. Basil. 17. tit. 7. cap. 79. Tutor cogitur res pupilli tuto in loco deponere. l. 9. §. de pign. l. 27. ff. de administ. tut. l. 34. ff. de dam.

e Tutor de casibus fortuitis non tenetur. l. 32. §. 1. l. 50. ff. de administ. tut.

f Excipe l. 3. §. cod.

g Negligentia remissior, est supina negligentia: privata denique, hoc est peculiaris & affectata, quæ non in alios, aut paucissimos saltem cadit.

h Iusta est ignorantia, quæ civis communiter accidere solet. Alias scientia arguitur ex illis, quæ communiter fieri solent. vide Roland. a Valle 1. conf. 19. num. 38. ad 44.

i Negligentia non adscribitur ignorantia. l. 8. §. de administ. tut.

k Probationes juris & de jure, liquidæ sunt: ut hinc colligas: Probare eum liquido, qui negotium vel litem præsumptionibus aut probationibus juris confirmat. adde Jacob. Arcetium in l. licet. 74. ff. de legat. 1. Probationis liquidissimæ exemplum ponunt interpretes in testimoniis & scripturis, quibus statim lex jubet. Id enim genus probationis (juris scilicet & de jure) certum ac liquidissimum est, si modo vox statim in probationum quæstione posita fuerit, non in quæstione dispositiva: hoc enim casu, adversus id genus probationis, probationem in contrarium admitti: tamam ita reprobari & reprobatam, nullius effectus esse: cum fama reprobatæ, fama censenda non sit.

l Onus probandi hic injungitur tutori, quod tamen pupillo injungitur in l. 6. ff. de administ. tut.

m Periculum temporis ignoti non præstat.

n Tutela finita, finitur periculum administrationis. l. 11. §. arbit. tutelæ.

o 26. ff. 9.

ET qui notitiæ a causa liberti tutores dantur, quamvis soli administrandorum negotiorum pupillorum sive adultorum facultatem interdum non accipiant, propter tenuitatem sui patrimonii, periculo tamen omnes sunt obligati: sive ea, quæ scire debent, ex utilitate eorum tutores sive curatores dissimulaverint, sive fraudem aliquam adhibuerint, vel cum aliis participaverint, aut cum suspectos facere deberent, vel in officio muneris, vel debito obsequio cessaverint. PP. 9. Kal. Febr. Alexander. A. 2. & Marcello Conf. 227.

De his, qui in diversis Provinciis administrant.

2. Idem A. Saturo.

AD eos, qui in alia provincia tutelam administrant, periculum administrationis ex persona tutorum, qui in alia provincia res pupilli gerunt, non porrigitur. PP. Non. Jul. Alexandro A. 2. & Marcello Conf. 227.

De his, quæ servari non debent.

3. Imp. Philippus A. & Philippus Cæf. Gratiano.

Si res pupillares, quas in horreo conditas habere, aut etiam venundare debuisti, in hospitio tuo (ut adseveras) vi ignis absumptæ sunt: culpam seu segnitiam tuam non ad tuum damnum, sed ad pupilli tui spectare dispendium, minus probabili ratione deposcis. PP. 3. Kalend. April. Philippo A. & Titiano Conf. 246.

De casibus fortuitis.

4. Idem AA. & CC. Floro.

Tutoribus vel curatoribus fortuitos & casus, adversus quos caveri non potuit, imputari non oportere, sæpe rescriptum est. PP. 12. Kal. Septemb. Philippo A. & Titiano Conf. 246.

De eo, qui se tutorem esse ignoravit.

5. Imp. Dioclet. & Maximian. Augusti Severo.

Si tutor petitus, vel testamento datus, tutorem te constitutum esse, non ex remissioris & negligentis vitio, sed iustæ ignorantie ratione non didicisti, idque liquidis & probationibus ostenderis: periculo ejus temporis, quod ignorante te transmissum est, non teneberis. PP. 3. Id. Septemb. ipsis 4. & 3. AA. Conf. 290.

De tempore post tutelam finitam.

6. Idem AA. & CC. Episteto.

Temporis, quod insequitur post tutelæ translationem, administrationis officio finito, ad eos, qui fuerunt, tutores, gerendæ rei non pertinere periculum, rationis est. S. 5. Kal. Decemb. CC. Conf.

QUANDO O EX FACTO TUTORIS VEL CURATORIS MINORES AGERE VEL CONVENIRI POSSUNT.

Juliana, cujus tibi curatores condemnati sunt, si 25. annum ætatis egressa est, actio a iudicati utilis adversus ipsam bonæque ejus tibi exercenda est. Nam tutores curatoresque finito officio non esse conveniendos ex administratione pupillorum vel adolescentium, sæpe decretum est. PP. 8. Kal. Jul. Roma, Antonino A. 4. & Balbino Conf. 214.

2. Imp. Alexander A. Sorarcho.

Et si tutores tui, cum pecuniam pupillarem crederent, ipsi stipulati sunt, utilis actio tibi dabitur.

3. Imp. Gordianus A. Prudentiano.

Si in rem minoris pecunia profecta sit, quæ curatori vel tutori ejus nomine minoris mutuo data est, merito personalis in eundem minorem actio danda est. PP. Non. Septemb. Gordiano A. & Aviola Conf. 240.

4. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Maximianæ.

Si hi, quæ in pupillari ætate constituta tutores fuerint, postea in administratione perseverantes, vel curatores constituti, tua prædia locaverint: eos competenter conveni: sed & ex eorum contractu utilis tibi queri potuit contra successores conductoris actio. S. 3. Non. Mart. AA. Conf.

5. Idem AA. & CC. Onesimæ.

Per g tutorem pupillo actio, nisi certis ex causis, hæc non potest. Dat. Id. Dec. Cæsarib. Conf.

SI EX PLURIBUS & TUTORIBUS VEL CURATORIBUS OMNES VEL UNUS AGERE PRO MINORE VEL CONVENIRI POSSINT.

TITULUS XL.

1. Imp. Antoninus A. Cassio militi.

Auno l ex tutoribus vel curatoribus causam posse minorum defendi, cum alii tutores vel curatores eam defendere noluerint, ignorare non debes. PP. Nonis Novembris, Messala & Sabino Conf.

215.

2. Imp. Constantinus A. & Licinius C. ad Symmachum.

Si n divisum administrationis periculum per provincias sit: his o tantum omnibus insinuari p convenit, & ab ipsis inferri litem, qui in ea provincia tutelæ vel curæ officium sustinent, ne de aliis q provinciis defensores minorum ad judicia perducantur. Dat. Prid. Non. Febr. Constantino A. 5. & Licinio Cæf. Conf. 319.

NE TUTOR VEL CURATOR VECTIGALIA CONDUCAT.

i. e. An ex Genus loquendi præcæsum. k Frustra hoc non dicitur. Nam simul plures tutores dari possunt. l. 23. ff. de tutoribus dat. l. 3. l. 24. in fin. ff. de administ. tut. Huc referri potest pars extrema epigraphæ tituli de administratione tutorum. D. & l. 3. in fin. & 4. d. tit. 1. Tutores enim in solidum sunt tutores. m Indivisa tutela (aliud si divisa. l. 4. ff. de administ. tutor.) rata causæ pupillaris defensio est, quam cessantibus aliis unus executus est. d. l. 3. l. 24. in fin. ut unus tutoris autoritas pro omnibus sufficiat, dixi ad l. 5. §. de autor. præstan. n pars posterior. l. 1. C. Theod. de denunciatione vel editione rescripti. o Si ita est, factio tutoris ius creditorum mutabitur, quod tamen negat l. 36. l. 47. in fin. ff. de administ. tut. Solve, Lex præfens agit de denunciatione apud veteres recepta, nunc explosa: ut nunc nemus, & ita Cujacius solvit Paravito C. & 17. obs. 8.

p i. e. denunciari. Olim qui actionem in personam impetrabat, eam confestim non poterat exercere: sed denunciationem litem sollemnem præcedere, & eam quidem fieri oportebat apud acta, vel editione rescripti, cum ex rescripto aliquis causam erat introducturus, & a denunciatione vel editione rescripti, utrique parti erant constituta tempora certa ad litem exequendam & contestandam. exceptæ erant causæ ecclesiasticæ, & modicæ, i. e. quæ non excedebant centum aureos, & momentariæ possessionis, tutelæ, negotiorum, & chirographis, de querela inofficiosa. l. 3. l. 5. §. 6. 7. Theod. d. vis. l. 1. C. Th. utrum vi. l. quicumque. C. Th. de iis, quæ administrantibus, vel publicum negotium gerentibus distracta sunt. Intra tempora superioribus constituta, qui non egerat, præscriptione temporis submovetur: post hunc tamen lapsum per indulgentiam Principis dabatur redintegratio denunciationis intra menses quatuor. Post hunc secundum lapsum non erat locus restitutioni. l. 2. C. Theod. de temp. & repar. denunc. Symmach. epist. ad Theodos. Hodie omnes causæ agendæ sunt statim, remotis denunciationum ambagibus. §. 15. Inf. de actionib. l. ult. §. de interdict. v. Cujac. 16. obs. 7. & 17. o. 8.

q l. 4. l. 47. §. 2. l. 51. ff. de administ. tut.

r adde l. ult. §. qui perant tut. l. 49. ff. locati. l. 9. ff. de confirmando tut. l. 9. §. 3. ff. de publicanis. l. 1. §. 9. ff. de falsis.

z Tutor pendente causa suspensus, res pupilli jure administrare non potest. Itaque alius ejus loco substituendus est. §. 7. *Inst. cod. l. 14. §. 1. in fin. ff. de sub. l. 1.*

a l. 4. §. 1. in quib. casib. tut. hab.

b Tutor durante adhuc tutela, non potest administrationis, id est, tutelae rationem a collega suo exigere, suspectum tamen eum postulare potest. l. 2. *sup. de adm. tut. l. 12. l. 32. in fin. ff. de adm. tut.*

c Suspectus tutor accusatus, si ob dolum remotus sit, infamia notatur: si ob negligentiam, non fit infamis. *Syn. d. tit. 10. c. 22. d. 5. 6. *Inst. cod. l. 7. §. 1. ff. cod. e.**

Quid, si tutor ob dolum suum iudicis tantum inquisitione, ac nemine eum accusante remotus est? non fit infamis: hoc est, condemnatus per inquisitionem, non est infamis, etiam si ex dolo condemnatus sit. l. 1. *in fin. ff. si tutor vel curator non gesserit. l. 3. §. 1. *praeerea. 4. ff. cod.**

f l. 19. ff. de auct. tutor. §. 5. ult. *Inst. de auct. tutor. §. 1. Ulpian. 11. §. 24.*

g. Hodie curator datur, non tutor praeceptoris, ut olim d. §. 3. d. §. 24. h. Altero tutore auctore, cum altero agi potest. Est igitur eo casu supervacuum curatorem litem causa postulari. l. 3. §. 2. d. de tutel. v. l. 24. d. de test. tutel.

i Tutoris haec esse cura debet, ut ne pupillus in poenam contractus incidat. k. Res ita habet, Tuus frater fundum communem vendidit, & dupl. nomine emptori repromisit. Fratre mortuo tutor liberorum ejus, partem tuam emptori evincit. Emptor a te conventus, dupl. sibi promissae nomine experitur in pupillos, quibus defensionem debes: Quid juris? Praestat te compensatione uti, i. e. te partem tuam a fratre tuo venditam fratris tui filius iudicio tutelae imputare, ne alioquin tui pupilli in poenam dupli incidant: si minus curator in litem pupillis tuis eligendus est, qui eos in causa evictionis defendat. l. 1. id est, venditoris fratris. m. l. 3. de contrav. jud. tut. l. 1. §. 4. d. de contr. tut. n. l. 5. *inf. o.* protegendum. *Ulp. Hal.*

p Curator certae rei vel liti datus, alterius rei litisve nomine non tenetur: quippe certa definita, fines suos non excedunt. q Curator in litem non subijcitur periculo administrationis. r Curator in litem sumptus repetit. s l. 3. *inf. de contr. jud. l. 30. d. de negot. t. l. 2. *sup. cod.**

u d. l. 2. l. 3. §. 2. d. de tutel. §. 3. *Inst. de auct. tut.* x Curator ad litem pupillis & minoribus constitutus est, tutore vel curatore adversus eos litigante. Dandus, inquam, curator ad litem est jure ordinario. l. 19. d. de auct. praestand. d. 17. in fin. d. de appellat. Jus enim legitimum non vult tutorem, nec simplicem curatorem. Ulp. 11. §. 24. v. Cujac. 17. obs. 7.

Eum, quem ut suspectum tutorem vel curatorem accusas, pendente z causa cognitionis abstinere ab administratione rerum || tuarum, || donec causa finiatur, Praeses provinciae jubebit. Alius tamen interea a in locum ejus in administratione rerum ordinandus est. PP. 7. Kalend. Mart. Sabino 2. & Venusto Conf. 241.

De administratione. De contutore.

8. Imp. Philippus A. & Philippus Cæs. Proculo.

SI b non suspectum contutorem tuum postulare ac removere ab administratione bonorum pupilli curaveris: admitti nequaquam potest ratio desiderii tui, jam nunc postulantis tutelam tibi nomine ejusdem pupilli restitui. PP. 14. Kal. Nov. Peregrino & Aemiliano Conf. 245.

De infamia.

9. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Ammiano.

Suspectos c tutores ex d dolo e non etiam eos, qui ob negligentiam remoti sunt, infames fieri, manifestum est. S. 8. Kal. Maji, CC. Conf.

DE IN F LITEM DANDO TUTORE VEL & CURATORE.

TIT. XLIV.

Tutor potest agere contra pupillum, alio contutore auctore. Salyc.

1. Imp. Antoninus A. Miltiadi.

SI quas petitiones adversus pupillos tuos habes, dirigere eas potes, adfidentibus causamque defendentibus contutoribus h tuis, cum & si alios tutores non haberent, ad hoc genus litis defendendae curatores accipere deberent. PP. 13. Kal. Aug. Antonino A. 4. & Balbino Conf. 214.

2. Imp. Alexand. A. Evaresto.

AN tibi partis fundi paterni vindicatio competat, is, cuius de ea re notio est, aestimabit. Respicere autem debes officium, in quo te esse tutorem dicis: ne i ob ejusmodi petitionem evictione k secuta, ultra pretii quantitatem auctoris l heredem pupillum tuum oneres, qui laudatus per te defendi debeat: cum aut compensationis m rationem habere, aut contrario tutelae iudicio experiri possis. Sed ne tuum jus (si quod habes) impediatur: ad eam rem defendendam, quæ n adversus te vindicantem agenda erit, curatores pupillo petantur. PP. 12. Kal. Maji, Juliano 2. Crispino Conf. 225.

3. Imp. Gallienus A. Valerio.

AD protegendam o causam tutor sive curator datus, aconveniri non p potest administrationis q periculo, cum sola suscepti negotii tutela mandata est. Si nihil igitur (ut allegas) praeter negotium gessisti, frustra convenitis. PP. Kalend. April. Valeriano & Luciano Conf. 266.

4. Idem A. Irenzo.

AD litem datus tutor, si quid bona fide erogasti r, a contutoribus s more solito exigere potes. PP. Kalend. Nov. Paterno & Arcesilao Conf. 263.

Ubi tutor testamentarius vel legitimus est cum pupillo litigaturus, debet ei de curatore ad litem facere provideri. Salyc.

5. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Tigrani.

Sive ex testamento, sive || ex || jure legitimo, fratri t tui filiorum tutelae onus ad te perveniat: vereri non debes de his quaestionibus, quas adversus fratrem tuum quondam tibi fuisse dicis: cum si u qua emerferit lis, procuratore dato, & illis curatore ad litem constituto, & solennitati x juris (ubi tutor exigitur) & indemn-

tati utriusque prospici possit. Script. 4. Kal. Maji, CC. Conf.

DE EO, QUI PRO TUTORE NEGOTIA GESSIT.

TIT. XLV.

1. Imp. Valerianus & Gallienus AA. Marcello.

ET iam mulieres b si res pupillares pro tutore administraverint, ad praestandam rationem tenentur. PP. Aemiliano & Bassio Conf. 260.

2. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Marco.

NON utiliter c nominatus tutor pupillorum nomine agendo, licet ex eorum persona injunctas impleat intentiones, exceptione d (si tutor non est) summovetur. Dat. Non. Decemb. CC. Conf.

SI MATER & INDEMNITATEM PROMISIT.

TITULUS XLVI.

1. Imp. Alexand. A. Brutiz.

SUO potius periculo magistratus tutores, quos petisti, dederunt, quam tu contra sexus conditionem alicui ex ea obligatione f obstricta es, quod tuo periculo tutores filius tuis dari postulasti. PP. 3. Id. Martii, Maximo 3. g & Urbano Conf. 235.

2. Imp. Philippus A. & Philippus C. Asclepiadi & Menandro.

QUAEDAM pupillorum vestrorum a matre, itemque avo materno administrata, eorumque nomine indemnitate vobis promissam adfaveratis: Quæ si ita sunt, & iidem pupilli legitimæ ætatis effecti, non adversus matrem suam, neque avum, sed contra vos congredi malunt h: non immerito indemnitate ab his praestari desiderabitis, quos & administrationem suo periculo pridem suscepisse proponitis. PP. 4. Idus Julii, Prasente & Albino Conf. 247.

3. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Cajano.

OB tutorem non idoneum a matre petatum, frustra vobis eam teneri contenditis, cum non nisi i specialiter ejus periculo dari decreto fuerit comprehensum, ex ea obligatione obstricta sit. S. Kal. Decemb. AA. Conf.

SI CONTRA & MATRIS VOLUNTATEM TUTOR DATUS SIT.

TIT. XLVII.

Contra matris voluntatem tutor dari non potest. Bald.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Tertio.

SI l contra matris ultimam m voluntatem Fuscium filio communi tutorem datum probaveris: cum sine damno existimationis a tutela removendum Prætor decerner: Quæ rescriptio, si n in fraude convictus fuerit, non suffragabitur o. PP. 13. Kalend. Mart. Laterano & Rufino Conf. 198.

UT p CAUSÆ POST q PUBERTATEM ADSIT TUTOR.

TIT. XLVIII.

1. Imp. Philippus A. Dextro.

ris. l. 9. *inf. arbit. tutela*: Quæ igitur actio? negotiorum gestorum actio. l. 24. §. 5. de usuris. & ita Paulus intelligendus est 2. sent. 11. §. 2. i dixi ad l. 1. *sup. cod.*

k Quemadmodum iudex tutorem confirmare solet, quem mater liberis heredibus institutis dedit. l. 4. §. 2. de testam. tut. item reprobare solet, quem mater reprobatum hic. cui convenit l. 21. §. 2. ff. de tutorib. dat. l. Tutor liberis contra matris ultimam voluntatem dari non debet. m. Quid, si vivens ac superstes mater tutorem aliquem liberis petiit Eum, qui petitus ita fuerit a matre, ceteris omnibus praeferratur, putat Baldus: magnam enim esse praesumptionem pro matre: cui superstiti ac sanæ merito id permittendum videtur, quod in extremis posuit aut testamento suo facere conceditur: ut nullum sit discrimen, an mater tutorem liberis testamento suo petierit, an vero superstes, vel alio actu, quam testamentario. n. Fraudis in tutela convictus, notatur. l. 1. ff. de his, qui notant. l. 2. *sup. de tut. vel curat. qui non satisd. l. ult. *sup. de suspect.**

o Subaudi, ut ne teneatur fraudis admittæ: nam tametsi removeatur citra infamiam, fraudis tamen admittæ teneat merito debet. Removeatur, at non liberatur. p l. 5. §. 6. ff. de adm. tut. q Causa dubitandi hæc esse potuit, Tutela pubertate finitur, ideoque post pubertatem causæ adesse tutor non cogitur.

a 27. ff. 5.

b Nov. 155. c. 1. quidam hanc vocem referunt ad mulieres tutelæ gerendæ capaces: ut ea ratione negent, non capaces tutelæ, si gesserint, teneri pro tutelæ. l. cum a matribus. l. 8. *sup. qui petunt tutores. verius est tamen omnem, qui res pupillares gerit pro tutore, rationibus reddendis obnoxium esse. Tacita hypotheca num eorum in bona competit. Vide Gl. in l. pro officio. 20. §. de administratione. l. 1. de bimatuque. 19. §. 1. ff. de verborum acceptione. iudic. possid. c. puta a matre. l. 47. §. 3. ff. de adm. tut.*

d Exceptio tutoris illegitimi, potest opponi in quacunque parte iudicii, sicut exceptio falsi procuratoris. adde l. Paulus. 221. ff. de v. s.

e Paul. 2. sent. 11. §. 2. l. 6. §. 8. ad Vellejan. l. 8. §. 1. ff. ad Vellejan. f Mater si suo periculo tutores filius suis dari postulat fidejubeat, ejus intercessio infirmatur Senatusconsulto Velleiano. l. 6. §. 1. ff. ad Vellejan. nisi specialiter decreto comprehensum sit, Periculo matris, quæ tutorem petit, tutorem dari. l. ult. *inf. cod.* Aliud futurum est, si ut res ipsa tutelam filiorum administraret, tutoribus filiorum repromissit. Sui enim non alterius causa repromissit. d. l. 6. *in princ.*

g Maximo III. Hal. & rede.

h Meus tutor matris meæ & avo meo materno rerum mearum administrationem permittit, exacta ab eis cautione indemnitate.

Quid dicendum? Est in arbitrio meo, agere adversus tutorem, ergo & adversus matrem? sic sane: non tamen ex stipulatu tuto-

Tuto-

Ut ad eundem judicem eatur.

5. Imp. Gordianus A. Victorino.

a Eundem ad judicem ire solet, si plures sunt tutores, ut hic. §. 1. de edend. l. 2. ff. quib. rebus ad eundem. quemadmodum si inter plures agitur, familiaris eriscundae, communidividendo, finium regundorum, l. 1. ff. de quib. reb. ad eundem. si plures correi ejusdem pecuniae, Novell. 56. si plures vindicent servi domanium, l. 8. §. 1. l. 9. ff. de lib. caus. si mutuae sint petitiones, dixi ad l. 1. sup. rer. amor. & breviter ad eundem judicem remittendi sunt, qui vel eodem jure, vel ratione ejusdem officii tenentur. b ne causa contentientia dividatur, l. 1. 2. ff. de quib. reb. ad eundem. c l. 1. ff. de reb. cor.

d Tutor fraudem fraude cumulat, qui non tantum praedia pupilli sine decreto distrahit, sed etiam ini quo ac minimo pretio ea vendit. e Ratam habens venditionem rei alienari legibus prohibita, non intelligitur ratam habere ejusdem rei iniquam seu non suo dignove pretio venditionem, ut hinc colligas, Pretium quidem venditionis ratum haberi posse, licet ejus qualitas rata non habeatur. proinde negotium unum & idem nonnunquam forma sua partim comprobati, partim non probati, quia nimirum forma non fuerit servata.

Hinc constat quoque, Aetum, qui mei contemplatione nullus sit, ratum haberi & confirmari posse. adde l. Julianus. 13. §. 27. & 29. ff. de act. empt. f Ratum habere contractum tutoris, & ex eo ejusve nomine experiri pupillus potest. g In electione minoris positum est, ratam habere venditionem invalidam a tutore factam. h Minor si venditionem tutoris invalidam confirmavit, potest pretium iure petere ab ipso tutore. i In his, quae jure communi sunt permissa, Principis scriptura supervacua est. supervacuo & frustra petitur a Principe, quod jure facere conceditur, l. 1. §. nam in suis. vers. ut superfluum inf. de thesauro. l. 30. ff. de reb. aut. jud. possid. k Tutor qui gessit, ejusque haeredes prius conveniendi sunt, quam qui non gesserunt. v. inf. de divid. tut. l. qui non gesserunt. sc. v. l. 1. inf. si tutor non gesser. m Quemadmodum sit agendum adversus eos, qui pariter tutelam administrant, melius explicatur in l. 1. §. 10. 11. 12. & seq. ff. de tut. & rationib. distrab. n Synops. Basil. 37. tit. 11. ex lib. 38. tit. 30. 30. o l. 2. sup. eod. p l. 7. ff. de admin. tut. l. 23. ff. de reg. jur. q l. 21. sup. de admin. tut. l. 4. ff. quando ex facto tut. r Damnum in amissis: in non quaesitis, lucrum consideratur: utrumque tutor pupillo praestat, quantum se minori abest, quantumque lucrari potuit. l. 13. ff. de rat. rem. licite sc. non illicite. arg. auth. novissime. sup. de admin. tut. dist. 46. c. sicut non suo. 10. c. d. l. 21. l. 15. in fin. l. 16. l. 17. l. 18. ff. locati. t Actio tutelae non praescribitur, i. e. Tutelae actio perpetua est. l. 5. in fin. inf. quibus non obicitur. l. 3. in fin. ff. de contr. tutel. Hodie praescribitur annis triginta. l. 3. in fin. inf. de praescript. 37. l. 2. sup. de constituta. u Si δὲ μεταβέσας, καὶ ἀποχῆς, libri Basilic. apud Cujac. 17. obs. 6. in fin. Haloander legit, transactioe atque acceptatione. Synops. Basil. d. tit. 3. c. 31. δὲ τὴν μεταβέσας καὶ ἀποχῆς. Liberandi modos interim observa, transactionem, novationem & acceptationem. x Minoribus competit in tutores actio ad rationes & reliqua, v. l. 22. in fin. ff. de cond. & demonst. y dixi ad l. 1. sup. si mater indemnitate. z Contra tutorem debet pupillus agere non adversus eum, qui indemnitate promisit.

O mnes tutores, seu haeredes eorum, qui administraverunt tutelam, ad eundem a judicem ire debere, jampridem constitutum est b. Cum igitur patrem tuum cum alio tutelam administrasse alleges: Praeses provinciae eundem judicem adversus te atque haeredes contutorum patris tui dare debet, quatenus quisque condemnari debeat, examinaturum. PP. 10. Kal. August. Pio & Pontiano Confl. 239.

Si minor contractum approbet.

6. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Cononi & aliis.

Cum interdicta e venditionis vitium, etiam pretii fraude tutor vestre cumulasse d proponatur: non dubitabit Praeses provinciae, quando venditionem e confirmare f voluistis g, residuum pretium cum usuris venditae a b tutore possessionis celeriter vobis restitui jubere. Quod autem petitis ab haeredibus ejus, qui vendidit, pretium vobis exolvere, superfluo i a nobis desideratis: quia nec Praesidis, experientiam possit hoc latere, tutores qui gesserunt, si eorum haeredes ob ea negotia, quae per eos administrata sunt, principali k loco conveniri debere: ceteris l ob culpa rationem non servati detrimenti periculo substitutis: vel si pariter m administrasse doceantur, etiam adversus unum, liberum experiendi arbitrium competere: ita ut actiones, quas adversus alios habetis, ad electum transferantur. PP. 4. Kal. Sept. ipsis 4. & 3. AA. Confl. 290.

De dolo & culpa tutoris.

7. lidem AA. & CC. Alexandro.

Quicquid n tutoris dolo vel lata o culpa p, aut levi seu curatoris, minores amiserint q, vel r, cum possent, non s adquisierint: hoc in tutelae seu negotiorum gestorum utile iudicium venire, non est incerti juris. S. Prid. Id. Apr. AA. Confl.

De longi temporis praescriptione.

8. lidem AA. & CC. Dalmatio.

Tutores tutelae conveniri, longi temporis praescriptio non prohibet: Unde si his transactione vel novatione u aut acceptatione liberationem non praestitisti: apud Rectorem provinciae, quacumque tibi debentur, repetere non prohiberis. S. 14. Kal. Maji, AA. Confl.

Utrum tutor an haeres promittentis indemnitate conveniri debeant.

9. lidem AA. & CC. Juliano.

Tutorem quondam, ut tam rationem, quam si quid reliquorum x nomine debet, reddat, apud Praetorem convenire potes: quamvis enim matrem tuam susceptis bonis vestris indemnitate y pro hac administratione tutoris s praestitutam promississe proponatur: tamen adversus tutorem tibi tutelae, non z adversus matris successores ex stipulatu competit actio. S. Prid. Kal. Jan. AA. Confl.

Qua actione tutor vel ejus haeredes conveniri debeant.

10. lidem AA. & CC. Pomponio.

Si defunctus tutelam vestram administravit: non rerum sejus dominium a vindicare vel tenere potes: sed tutelae contra ejus successores tibi competit actio.

† Debitum autem aliis indicibus comprobari oportet: nam quod b neque ipse neque uxor ejus quicquam ante administrationem habuerunt: non idoneum hujus continet indicium c. Nec enim pauperibus industria d vel augmentum patrimonii, quod e laboribus & multis casibus quaeritur, interdicendum est. S. 10. Kal. Febr. Sirmii, Caesarib. Confl.

De tempore post tutelam finitam.

11. lidem AA. & CC. Chrusiano.

Tutor post puberem aetatem puellae, si in administratione connexa f perseveraverit g, tutelae actione totius temporis rationem praestare cogitur. Sin autem post h finitam administrationem in isdem rebus minime se immiscuerit: temporis quod insequitur, periculum ad eum non pertinet. S. Kal. Decemb. Anchilae, Caesarib. Confl.

De successoribus.

12. lidem AA. & CC. Quintilia.

Tutelae actio tam haeredibus i, quam etiam j contra k successores l competit. S. 10. Kal. Decemb. Sirmii, Caesaribus Confl.

De confessione tutoris extra inventarium, & de inventario consiciendo.

13. Imp. Justinianus A. Juliano P. P.

Veteris juris dubitationem decidentes sancimus, si quidem tutor vel curator pro substantia pupilli vel adultum m aliquid ubicunque n dixerit ad majorem quantitatem eam reducens, si ve pro utilitate pupilli vel adulti, si ve per suam simplicitatem, si ve per aliam quancunque causam: nihil veritati praedjudicare, sed hoc obtinere, quod ipsius rei inducit natura, & mensura pupillaris vel adulti ostendit substantiae.

† Sin o autem inventario publice facto res pupillares vel adulti inscripserit p, & ipse per hujusmodi scripturam confessus fuerit amplio rem quantitatem q substantiae: non esse aliud inspiciendum, nisi hoc, quod inscripserit, & secundum vires ejusdem scripturae patrimonium pupilli vel adulti exigi: neque r enim sic homo simplex (imo magis stultus) invenitur, ut in publico inventario scribi contra se aliquid s patiatur.

tutelam administravit, adquisivisse. Nec obstat legem 1. sup. si quis alteri vel sibi, quae liberis negat vel vindicationem rei traditione patri quaerit, post mortem mariti, cum mater eo casu traditione dominium adquisierit. Superiorum opinionem confirmari, quod Accursius ad l. 6. inf. de jure fisci. & Bald. in l. 1. sup. de hered. vel abt. vend. scribat: Regios officarios praesumi res suas de bonis fisci quaesivisse. c non idoneum iudicium. d Sensus est: Quemque praesumi sua potius industria, quam alienis bonis ditari, qua de praesumptione vide Alciat. 2. praesumpt. 27. n. 3. adde quae scripti ad l. 6. sup. de don. int. vir. & ad d. l. 7. e facit l. 4. §. 1. ff. de numer. f Administrata post tutelam finitam prioribus connexa, veniunt in actionem tutelae, ut hic. adde l. unie. sup. ut causa post pubertatem. l. 27. ff. de negot. l. 5. §. 5. ff. de admin. tut. l. 13. ff. de tut. & rat. distrab. l. 27. ff. de appell. g Tutor vel curator tenetur perseverare in connexis ante translationem, non post. h v. l. 6. inf. de peric. tut. i l. 1. §. 17. ff. de tut. & rat. l. 2. §. com. de success. k l. 1. §. 16. l. 7. de tut. & rat. l. 42. §. 5. in fin. sup. de episc. l. 3. inf. de hered. tut. l. κατὰ κληρονομίαν contra haeredes. Synops. Basil. d. tit. 3. c. 35. §. 5. Harm. 11. §. 47. m Exemplum ponunt in curatore adulti sui facultates commendante, ut eo facilius ditarem uxorem reperiret. n Confessio tutoris profitentis (citra inventarium tamen) majorem quantitatem patrimonii pupilli, non praedjudicat veritati: non nocet denique ipsi contenti. Quid, si inventario facta hujusmodi confessio fuerit? praedjudicat tutori contenti: adeo ut contrarium probare deinceps non possit. vers. fin. autem. o Confessio rerum pupilli in inventario facta a tutore, adeo tutori praedjudicat, ut non possit contraria probatione uti. p Quid, si res proprias inventario pupilli tutor adscripserit? Salycetus existimat praesumptionem juris & de jure esse, res eas pupilli esse, aut saltem eas tutorem pupillo donasse, adeoque tutorem si in inventario descripserit rem sibi a patre pupilli legatam, videri legato renunciasse, quod Alciat. omnimodo non placet: quem vide parte 2. praesumpt. n. 11. q Aliud erit, si tutore ignorante tale quid adscriptum fuerit. r adde quae scripti ad l. ult. sup. ad Vellejan. s Mobile praesertim: id enim occultari facile potest. l. lex. 21. sup. de administ. tut. Quid, si immobile seu praedium aliquod inventario pupillari tutor adscripserit, quod pupilli non esset? Aetius putat id pupilli non fieri: negat denique ea re veritati praedjudicium fieri. arg. l. cum falsa. §. sup. de jur. & fact. ignor. quod rationi consentaneum videtur Baldo. Quid, si inventario quondam a scripserit tutor, hac protestatione adjecta, ut si pupilli non sint, pro adscriptis non habeantur? Protestatio haec tutorem non juvabit: nisi post causa cognita iudicis autoritate res ejusmodi in inventario dispunctae fuerint. Idem erit, si dubius, aut cum ita se credere diceret, aliquid aliud inventario pupilli adjecerit. Nam cum istiusmodi confessio apud acta in ipso iudicio fiat, idem praestat ac reddit credendi verbum, quod pura ac praecisa enuntiatio seu affirmatio. ut nos. l. 2. §. quod observari. §. de jure. propter calumniam. Quid, si testibus res ita inventario pupillari adscriptas, suas ac proprias, aut alterius esse probare velit? Raynerius Forlivianus putat, testes non admitti adversus hoc genus scripturae, juris & legis cautione interpositum: non ipsorum contrahentium voluntate. Contra Richardus Saliniensis putat testibus locum esse, arg. l. testium. 18. §. de testibus. atque ita Venetiis iudicatum, refert Baldus. facit gloss. l. pupillus. 4. inf. de usu. vis pupilli.

a Tutor quod acquirit, sibi, non pupillo, suaeque ex industria, non ex bonis pupilli adquisivisse praesumitur, b Nec hodie, nec semper recte pauper fuisse praesumitur, qui olim pauper fuit. vide Alciat. 2. praesumpt. 27. num. 3. Ideoque licet pauper bona divitiis administraret, non praesumatur tamen ex ejus bonis adquisivisse, sed ex sua potius industria, quod in tutore & quovis privati administratore locum habet: non tamen in publica rei administratione, ut notant in l. 7. inf. de jure fisci. An idem dicemus in matre tutrice? Alexand. consil. 26. vol. 4. ita putat. Nam ut lex non distinguit, ita videtur ad omnes omnino tutores pertinere. Idque evidenter apparet ex his, quae de bonis a vidua post mariti mortem quaesitis diximus ad l. 6. in fin. §. de don. int. vir. Corraffius 3. Misell. 5. n. 7. segat locum habere in ea matre, cui nulla fuit industria nullumque patrimonium. Hoc enim casu honestissimum esse, turpis quareus vitandi gratia dicere, eam praesumi ex eorum bonis, quorum liberis negat vel vindicationem rei traditione patri quaerit, post mortem mariti, cum mater eo casu traditione dominium adquisierit. Superiorum opinionem confirmari, quod Accursius ad l. 6. inf. de jure fisci. & Bald. in l. 1. sup. de hered. vel abt. vend. scribat: Regios officarios praesumi res suas de bonis fisci quaesivisse. c non idoneum iudicium. d Sensus est: Quemque praesumi sua potius industria, quam alienis bonis ditari, qua de praesumptione vide Alciat. 2. praesumpt. 27. n. 3. adde quae scripti ad l. 6. sup. de don. int. vir. & ad d. l. 7. e facit l. 4. §. 1. ff. de numer. f Administrata post tutelam finitam prioribus connexa, veniunt in actionem tutelae, ut hic. adde l. unie. sup. ut causa post pubertatem. l. 27. ff. de negot. l. 5. §. 5. ff. de admin. tut. l. 13. ff. de tut. & rat. distrab. l. 27. ff. de appell. g Tutor vel curator tenetur perseverare in connexis ante translationem, non post. h v. l. 6. inf. de peric. tut. i l. 1. §. 17. ff. de tut. & rat. l. 2. §. com. de success. k l. 1. §. 16. l. 7. de tut. & rat. l. 42. §. 5. in fin. sup. de episc. l. 3. inf. de hered. tut. l. κατὰ κληρονομίαν contra haeredes. Synops. Basil. d. tit. 3. c. 35. §. 5. Harm. 11. §. 47. m Exemplum ponunt in curatore adulti sui facultates commendante, ut eo facilius ditarem uxorem reperiret. n Confessio tutoris profitentis (citra inventarium tamen) majorem quantitatem patrimonii pupilli, non praedjudicat veritati: non nocet denique ipsi contenti. Quid, si inventario facta hujusmodi confessio fuerit? praedjudicat tutori contenti: adeo ut contrarium probare deinceps non possit. vers. fin. autem. o Confessio rerum pupilli in inventario facta a tutore, adeo tutori praedjudicat, ut non possit contraria probatione uti. p Quid, si res proprias inventario pupilli tutor adscripserit? Salycetus existimat praesumptionem juris & de jure esse, res eas pupilli esse, aut saltem eas tutorem pupillo donasse, adeoque tutorem si in inventario descripserit rem sibi a patre pupilli legatam, videri legato renunciasse, quod Alciat. omnimodo non placet: quem vide parte 2. praesumpt. n. 11. q Aliud erit, si tutore ignorante tale quid adscriptum fuerit. r adde quae scripti ad l. ult. sup. ad Vellejan. s Mobile praesertim: id enim occultari facile potest. l. lex. 21. sup. de administ. tut. Quid, si immobile seu praedium aliquod inventario pupillari tutor adscripserit, quod pupilli non esset? Aetius putat id pupilli non fieri: negat denique ea re veritati praedjudicium fieri. arg. l. cum falsa. §. sup. de jur. & fact. ignor. quod rationi consentaneum videtur Baldo. Quid, si inventario quondam a scripserit tutor, hac protestatione adjecta, ut si pupilli non sint, pro adscriptis non habeantur? Protestatio haec tutorem non juvabit: nisi post causa cognita iudicis autoritate res ejusmodi in inventario dispunctae fuerint. Idem erit, si dubius, aut cum ita se credere diceret, aliquid aliud inventario pupilli adjecerit. Nam cum istiusmodi confessio apud acta in ipso iudicio fiat, idem praestat ac reddit credendi verbum, quod pura ac praecisa enuntiatio seu affirmatio. ut nos. l. 2. §. quod observari. §. de jure. propter calumniam. Quid, si testibus res ita inventario pupillari adscriptas, suas ac proprias, aut alterius esse probare velit? Raynerius Forlivianus putat, testes non admitti adversus hoc genus scripturae, juris & legis cautione interpositum: non ipsorum contrahentium voluntate. Contra Richardus Saliniensis putat testibus locum esse, arg. l. testium. 18. §. de testibus. atque ita Venetiis iudicatum, refert Baldus. facit gloss. l. pupillus. 4. inf. de usu. vis pupilli.

2 Tutor ante-
quam inventari-
um rerum pupil-
larium fecerit: ni-
hil quod pupilli
sit, attingere vel
administrare pot-
est. & breviter tu-
toria administra-
tio tutori decerni
non potest, nisi in-
ventario solenni-
ter facto, & eo-
que precedente, *vers.*
nifi. j. cod. l. 24. §.
de admin. tut.
l. 7. j. de curatore
furiis.

3 Testator potest
tutori inventarii
faciendi necessi-
tatem remittere.
Idque procedit si-
ve expresse prohi-
bit, sive tutori
remittit. Verbalis
enim tantum dif-
ferentia est, utrum
quis dicat. Vero
feri inventari-
um: Vel, Remitto
confessionem in-
ventarii. Bart. ad
l. 55. ff. de legat. 1.
& ita communiter
sentiant interpre-
tes. Clarus §. *Te-
stamentum. q. 66.*
*vers. quod ad cer-
tium vers. sed*
hoc qui dicit. Quid
*voluntate testato-
ris non obstante,*
poteritne iudex, si
*minoris id expedi-
re deprehenderit,*
*tutorem ad in-
ventarii confe-
sionem cogere?*
Poterit. Bart. d.
*loc. eamque com-
munem esse opi-
nionem refert*
Covarruvias 2.
Variar. resolut.
*54. num. 4. & Cla-
rus d. loco vers.*
sed si qui. ubi no-
tat statuto Genu-
enium aliter re-
ceptum Quid iusu-
fructuario potest-
ne remitti a testa-
toris onus inven-
tarii conficiendi?
dixi ad l. 1. sup. de
usufructu. Quid?
heredi potestne
remitti? Posse ait
Cujacius ad Nov. 1. obf. 1.
Clarus paulo aliter distinguit: in prejudicium
videlicet creditorum non posse: in legatariorum, fideicommissariorum & coheredum preju-
dicium, posse. Idque pro communi opinione adversus Baldum Clarus defendit d. loco ver-
se. quod ad primum. Quid? testator potestne cuius tutori inventarii conficiendi necessita-
tem remittere? Cuius potest: etiam legitimo & dativo: nisi aliter causa cognita dehereditate
iudex. arg. l. tutores. 24. §. de admin. tut. l. 1. §. ubi pupilli educar. Quid, si statuto necessi-
tas inventarii faciendi, tutori mandetur? vel hoc etiam casu testatorem tutori, eam necessi-
tatem posse remittere censet Bald.
b. Sive expresse prohibeat fieri inventarium, sive remittat inventarii necessitatem.
c. l. 7. ff. de admin. tut.
d. Quid, si factum quidem inventarium est, ignorantia tamen quasdam res tutor non ad-
scripsit cum primum earum rerum notitiam tutor habuerit eas adiecit, non removebitur.
arg. l. cum ancilla. 3. §. de inest. i.
e. Poena tutoris non conficientis inventarium hæc est, ut removeatur tanquam suspectus,
ut hic: & poenis legitimis subiaceat & infamiae. j. cod. Juratur etiam adversus eum in li-
tem. d. l. 7. VVurm. i. praed. 38. num. 8.
f. Gravior animadversioni, l. 1. §. 7. ff. de off. Praef. urb. adde l. 3 §. 15. in fin. ff. de suspectis. in
vincula detruendi posse, VVurm. i. a. d. loco, modo conditionis humilis sit.
g. d. §. 7.
h. l. 10. j. de fidejussorib.
i. Tutor non tenetur ex facto contutorem, qui solvendo tempore finitæ tutelæ fuit. l. 3. §. de
probat. l. ult. §. in quib. causis tutor habenti l. 39. §. 10. l. 53. ff. de admin. tut. l. ult. ff. rem pu-
pil. sal. v.
k. l. ult. in fin. sup. in quib. causis tut. tab. l. 39. §. 10. l. 53. ff. de admin. tut.
l. non dum inter tutores facta, potest pupillus in solidum unum eligere, cessis actionibus ad-
versus alios. l. 6. in fin. sup. tit. prox. m. l. 2. j. de contrar. judicio tutelæ l. 1. §. 13. ff. de tut.
l. 1. var.
n. Si divisa est in partes, seu regiones, vel provincias tutelæ administratio, a
iudice vel testatore, pro ea quisque parte tantum convenitur, quæ ei attributa est, non pro
parte collegarum, nisi dolo aut magna culpa arguatur, quod collegam suspectum non
fecerit, aut fecerit quidem, sed vel lutorio vel everfis jam facultatibus.
o. Tutor de ea re, quæ extra suam regionem est, ad iudicium vocari non potest. l. 51. ff. de
admin. tut. l. 2. §. de periculo. p. puta everfis tutoris facultatibus.
q. i. e. cur suspectus sit.
r. Si divisa sit tutela, sola tutorum conventionione sine iudice, singuli tenentur in solidum
cum hac conditione, ut quem pupillus elegerit, ei cedat actiones suas adversus alios, adde
l. 5. ff. de magistratib. conventioniis.

1 ¶ Illo proculdubio observando, ut non audeat tutor
vel curator res pupillares vel adulti aliter attingere, vel
ullam sibi communionem ad eas vindicare, nisi & prius
inventario publice facto, secundum morem solitum res ei
tradantur: nisi testatores, qui substantiam transmittunt,
specialiter inventarium conscribi vetuerint a. Scituris
tutoribus & curatoribus, quod si inventarium b facere c
neglexerint: & quasi suspecti d || ab || officio removebun-
tur, & poenis legitimis e, quæ contra eos interminatæ sunt,
subjacebunt: & postea perpetua macula infamiae f nota-
buntur g, neque ab Imperiali beneficio absolutione hujus
notæ fruturi. Datum Id. Aug. Constantinop. Lampadio &
Oreste VV. CC. Confl. 530.

DE DIVIDENDA h TUTELA, ET PRO QUÀ PARTE QUISQUE TUTORUM CONVENIATUR.

TIT. LII.

*Si tutor, qui tenebatur, tempore officii depositi est solvendo,
collega non tenetur. Bald.*

1. Imp. Gordianus A. Optato.

SI post finitum administrationis officium, collega tui
indemnitati præstandæ idonei i fuerint, posteaque
dum non conveniuntur, minus idonei effecti sunt,
vitium alienæ & cessationis ad dispendium tuum per-
tinere, juris ratio non patitur. PP. 6. Idib. Mart. Gord.
A. 2. & Pompejano Confl. 242.

2. Imp. Carinus & Numerianus AA. Pri-
migenio.

SI divisio administrationis inter tutores sive curatores in
Seodem loco seu provincia constitutos facta necdum i
fuerit, licentiam habet adolescens & unum eorum elige-
re, & totum debitum exigere: cessione m videlicet ab eo
adversus ceteros tutores seu curatores actionum ei com-
petentium faciendâ.

† In divisionem autem administratione deducta, sive n
a Præside, sive testatoris voluntate: unumquemque pro
sua administratione convenire potest: periculum invicem
tutoribus || seu curatoribus || non o sustinentibus: nisi per
dolum aut culpam suspectum non removerunt, vel tarde p
suspicionis rationem q moverunt, cum alter eorum non
solvendo effectus sit, vel suspicionis causam agendo sua
sponte jura pupilli prodiderunt. Nec prodest eis dicenti-
bus || eum || contutorem suum non administrasse res pu-
pillares.

† Sin vero ipsi r inter se res administrationis diviserunt:
non prohibetur adolescens unum ex his in solidum conve-
nire, ita ut actiones, quas adversus alios habet, ad electum
transferat. PP. emissâ 12. Kalend. April. Carino 2. & Nu-
meriano. AA. Confl. 284.

Clarus paulo aliter distinguit: in prejudicium
videlicet creditorum non posse: in legatariorum, fideicommissariorum & coheredum preju-
dicium, posse. Idque pro communi opinione adversus Baldum Clarus defendit d. loco ver-
se. quod ad primum. Quid? testator potestne cuius tutori inventarii conficiendi necessita-
tem remittere? Cuius potest: etiam legitimo & dativo: nisi aliter causa cognita dehereditate
iudex. arg. l. tutores. 24. §. de admin. tut. l. 1. §. ubi pupilli educar. Quid, si statuto necessi-
tas inventarii faciendi, tutori mandetur? vel hoc etiam casu testatorem tutori, eam necessi-
tatem posse remittere censet Bald.
b. Sive expresse prohibeat fieri inventarium, sive remittat inventarii necessitatem.
c. l. 7. ff. de admin. tut.
d. Quid, si factum quidem inventarium est, ignorantia tamen quasdam res tutor non ad-
scripsit cum primum earum rerum notitiam tutor habuerit eas adiecit, non removebitur.
arg. l. cum ancilla. 3. §. de inest. i.
e. Poena tutoris non conficientis inventarium hæc est, ut removeatur tanquam suspectus,
ut hic: & poenis legitimis subiaceat & infamiae. j. cod. Juratur etiam adversus eum in li-
tem. d. l. 7. VVurm. i. praed. 38. num. 8.
f. Gravior animadversioni, l. 1. §. 7. ff. de off. Praef. urb. adde l. 3 §. 15. in fin. ff. de suspectis. in
vincula detruendi posse, VVurm. i. a. d. loco, modo conditionis humilis sit.
g. d. §. 7.
h. l. 10. j. de fidejussorib.
i. Tutor non tenetur ex facto contutorem, qui solvendo tempore finitæ tutelæ fuit. l. 3. §. de
probat. l. ult. §. in quib. causis tutor habenti l. 39. §. 10. l. 53. ff. de admin. tut. l. ult. ff. rem pu-
pil. sal. v.
k. l. ult. in fin. sup. in quib. causis tut. tab. l. 39. §. 10. l. 53. ff. de admin. tut.
l. non dum inter tutores facta, potest pupillus in solidum unum eligere, cessis actionibus ad-
versus alios. l. 6. in fin. sup. tit. prox. m. l. 2. j. de contrar. judicio tutelæ l. 1. §. 13. ff. de tut.
l. 1. var.
n. Si divisa est in partes, seu regiones, vel provincias tutelæ administratio, a
iudice vel testatore, pro ea quisque parte tantum convenitur, quæ ei attributa est, non pro
parte collegarum, nisi dolo aut magna culpa arguatur, quod collegam suspectum non
fecerit, aut fecerit quidem, sed vel lutorio vel everfis jam facultatibus.
o. Tutor de ea re, quæ extra suam regionem est, ad iudicium vocari non potest. l. 51. ff. de
admin. tut. l. 2. §. de periculo. p. puta everfis tutoris facultatibus.
q. i. e. cur suspectus sit.
r. Si divisa sit tutela, sola tutorum conventionione sine iudice, singuli tenentur in solidum
cum hac conditione, ut quem pupillus elegerit, ei cedat actiones suas adversus alios, adde
l. 5. ff. de magistratib. conventioniis.

3. Imp. Diocletian. & Maximian. AA. & CC.
Zorico.

Licet tutorum conventionione a mutuum periculum mi-
nime finiatur: tamen eum, qui administravit, si sol-
vendo sit, primo b loco, ejusque successores conveni-
endos esse, non ambigitur. S. 4. Kalend. Octob. CC.
Confl.

DE IN c LITEM JURANDO.

TIT. LIII.

*Contra heredem tutoris ob dolum vel latam culpam instru-
menta non restituentem, juratur in li-
tem. Salyc.*

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Asclepio.

Adversus hæredes tutoris ad transferendam tute-
lam iudicem accipiens, tempore litis instru-
menta d ad puberem pertinentia restitui desiderabis.
Quod si dolo non exhibeantur, in litem e jurandi
tibi facultas erit: modo si quondam pupillo debitam
adfectionem ad vincula f quoque religionis extendere
volueris. PP. Kalend. Aug. Antonino 2. & Geta 2. Confl.
206.

2. Imp. Antoninus A. Severo.

Is, qui rationem tutelæ seu curæ reposcit, invitus g in
litem jurare compelli non potest: sed volens ita demum
audiendus est, si hæres per b longam successionem tuto-
ris instrumenta pupillaria dolo vel circumveniendo pu-
pilli gratia exhibere non vult. Sin vero neque dolo i,
neque lata culpa, neque fraus hæredis convincitur, omnia
jurisjurandi facultate iudex de veritate cognoscet: quæ
etiam argumentis liquidis k investigari potest. PP. 11. Ka-
lend. Octobr. Duobus & Aspris Confl. 213.

*Pupillus vel adultus non potest liquidum debitum gratis re-
mittere. Bald.*

3. Idem A. Frisciano.

Summa sententia comprehensa l, quam cessantibus cu-
ratoribus quondam tuis iudex secutus jurisjurandi a te
prolati religionem, condemnationem deduxit, minui m
pacto non potuit. PP. Kal. Jul. Lato 2. & Cereale Confl.
216.

4. Imp. Gord. A. Mutiano.

Alio n jure est tutor, alio hæres ejus: Tutor o enim in-
ventarium ceteraque instrumenta p si non proferat in
litem jusjurandum adversus se potest admittere: at q enim
hæres ejus ita demum, si reperta in hereditate, dolo ma-
lo non exhibeat. Sed cum adversus ipsum tutorem litem r
contestatam esse dicatis: transferentibus vobis in heredi-
tate ejus actionem, Præses provincia partes suas exhibe-
bit: non ignorans, nisi exhibeantur instrumenta, quate-
nus juxta formam constitutionum partes suas debeat
moderari. PP. 7. Kalend. Octob. Pio & Pontiano Confl.
239.

Propter dolum defuncti non juratur contra hæredes. Bald.

5. Imp. Diocletian. & Maximian. AA. & CC.
Artemidoro.

Licet f adversus hæredes ob non factum inventarium
jusjurandum r in actione tutelæ prætermitti placuerit,
iudicem tamen || datum || velut ex dolo tutoris aliis indi-
ciis instructum, adversus eos ferre sententiam convenit.
S. 8. Kalend. Jan. Nicomedia, CC. Confl.

DE u HÆREDIBUS x TUTORUM VEL CURATORUM.

facere videtur, quum reperta in hereditate instrumenta suppressit. Si vero post litis con-
testationem tutore defuncto hæredes iudicium actionis tutelæ non impleverint, & ipsi in
litem jurando tenentur. Synops. Basil. 37. tit. 5. ex lib. 38. tit. 25. c. 4

p. l. 1. & 2. §. cod. l. 10. ff. cod. l. 4. §. ad exhibendum.

q. Res ita habet, in tutorem semper, id est, etiam ex levi culpa, in litem jurari ob non exhi-
bita instrumenta. In hæredem tutoris ob non exhibita instrumenta nunquam jurari in li-
tem, nisi dolo proprio vel lata culpa, l. 1. j. de hered. tutor. l. 4. §. 1. ff. de fidejussorib. tutor. in-
strumenta non exhibeat. Ex dolo defuncti non jurari, nisi lis contestata fuerit cum defuncto
An & ex levi culpa tutoris, lite cum eodem contestata in hæredem jurabitur? Salycet.
ait.

r. Effectus litis contestatæ. l. 1. inf. tit. prox.

f. Tutoris hæres ob non factum inventarium, non tenetur ille quidem, sed alio tamen
modo convenitur. Nam quia dolo malo tutoris factum videtur, quod nullum conscriptum
sit inventarium: velut ex dolo tutoris hæres tenetur. Synops. Basil. 37. tit. 5. ex lib. 38. tit.
3. cap. 36.

t. in litem.

u. vide l. 1. inf. tit. prox.

x. huc refer partem tituli de fidejussoribus, & nominatoribus & hæredibus tutorum vel cu-
ratorum. 27. ff. 7.

a Conventio tu-
torum non potest
in fraudem pupil-
li dividere offici-
um tutelæ pericu-
lumque commu-
ne. l. 25. l. 16. §. de
pactis. l. 1. §. 8. ff. de
adm. ver.

b Pacto tutorum
non obstante, pri-
us convenitur go-
rens, & ejus hæ-
redes, quam qui
non gessit. l. 8. §.
de admin. tut. l. 2.
j. si tutor non ges-
ser. l. 6. sup. tit.
prox. l. 55. ff. de ad-
min. tut.

c. 12. ff. 3. Propi-
opx ex dolo
pupilli. 22. Synops.
Basil. 6. c. 1.
d. adde l. 3. §. 3. ff.
de tutela & rati-
onibus.

e Contra hære-
dem tutoris jurari
in litem potest, ob
non restituta in-
strumenta. l. 2. j.
cod. l. 10. ff. cod.

f Jusjurandum,
religionis est vin-
culum.

g Invitus nemo
jurat in litem, vi-
de quæ notavi ad
l. 156. ff. de reg.
jur.

h Contra hære-
dem tutoris, ex-
ampli sit hæres hæ-
redis, jurari potest
in litem, si sit in
dolo vel lata cul-
pa. l. 1. §. cod.

i adde l. 5. §. 3. ff.
cod.

k l. 4. §. penult.
ff. de in lit. ju-
rand.

l & ita debitum
liquidum a pupil-
lo vel adulto re-
mitteri non potest.
m Minor non
potest pacto re-
mittere conde-
mnationem latam
ex juramento in
litem a se præsti-
to.

n Hæres & de-
fundus censetur
alio jure (unde
notant, fœderato-
ris hæredem codi-
ces defuncti fœ-
deratorios habe-
re non præsumi.
Clement. 1. de us-
u) nisi lis conte-
stata fuit cum de-
functo. l. quæsumus.
8. in fin. ff. de pre-
caris.

o Tutor, qui in-
ventarium non
fecit, in litem ju-
rejurando tene-
tur. similiter & is
qui instrumenta
non profert. Nam
hoc ipsum dolo

TIT. LIV.

Hæredes tutorum non tenentur ex levi culpa tutorum. Bald.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Fusciano.

a ἀπὸ μὲν
της ἀμελείας
Basilic. ideoque
hanc negativam
Cujacius expun-
git, hic & 13. obs.
39. eo sensu, Hæ-
redes tutorum ex
ejusdem levi cul-
pa teneri: & ita a
communis opinio-
ne dissentit. Mo-
vetur, quod hæres
tenetur ex con-
tractu defuncti:
ergo & levi cul-
pa, ad hæc, cum
receptum sit hæ-
redem tutoris ne-
gligentia propriæ
non teneri. l. 4. §.
1. ff. de fidejuss. tut.
l. 4. ff. de ma-
gis. conven. satis
id indicat propter
negligentiam de-
functi hæredem
obligari.
b Utili, non di-
recta, tenetur, qui
non gessit. l. 4. §.
3. ff. rem pupilli
salvum fore.
c De non gesto
a tutore vel cura-
tore, tenentur eo-
rum hæredes. ut
§. si tut. vel curat.
non gessit.
d l. 1. 2. sup. cod.
l. ult. §. cod. l. 1. §.
16 ff. de tutel. &
rationib. l. 12. §.
arbitr.
e Hæredes tuto-
ris tenentur ex eo
quod defunctus a
se vel ab alio non
exegit.
f Hæredes de-
functi tenentur id
quod ad eos per-
venit restituere.
g Hæres tutoris
tenetur de negle-
ctis a defuncto.
h l. 6. sup. arbit.
tut. l. 2. l. ult. in
fin. §. tit. prox.
i Tutor, qui tu-
telam non gessit, si
quidem is qui
eam gessit, idone-
us est, non conve-
nitur: fin ille fol-
vendo non est,
convenitur: pro-
pterea quod con-
tutorem ut susce-
pit non remo-
verit. Syn. Basil.
37. tit. II. ex tit.
16 cap. 1.
k l. 6. §. arbitri-
um tutela. l. 3. §.
2. l. 39. §. 11. ff. de
administ. tut. l. 4.
§. 3 ff. rem pupil.
l. Accusare ali-
um non videtur,
qui iudicis officio
advocat & implorat, ut iudex in eum de quo agitur, inquirat.
m l. 1. §. de obsequiis. l. 16. ff. de in ius voc.
n Libertus patronum accusare ita non potest, ut patronus infametur, potest tamen recte
iudicis officium implorare, ut in patronum inquirat. Pone tutorem, inquirentem iudice
suspectum repertum esse, damnatum ac remorum: eritne infamis? negant interpretes
infamem fieri: quod nimirum oblique postulante liberto, infamis fieret, unde notant,
infamem non fieri, qui inquirentem tantum iudice, officio tutelæ remorum sit. Gloss.
l. ult. sup. de suspectis. & l. 3. §. praterea. ff. de suspectis. adde Bart. in l. infamem. §. ff. de publ.
iudicat.
o v. l. 5. ff. de admin. tut. & seq.

Hæredes tutorum ob negligentiam, quæ non a la-
ta culpa comparari possit, condemnari non oportet,
si non contra tutorem lis inchoata est, neque
ex damno pupilli lucrum captatum, aut gratia præ-
stitum sit. PP. 6. Id. Mart. Laterano & Rubino Confil.
198.

De non gesto a tutore tenetur ejus hæres. Salyc.

2. Imp. Anton. A. Valentino & Materno.

Pater vester tutor vel curator datus, si se non excusa-
vit, non ideo vos minus hæredes ejus tutelæ vel utili
judicio conveniri potestis, quod eum tutelam seu curam
non administrasse dicitis: nam & cessationis & ratio red-
denda est. Prius tamen propter actum suum eos conve-
niendos esse, qui administraverunt, sæpe rescriptum est.
PP. 11. Kal. Mart. Antonino A. 4. & Balbino Confil. 214.

3. Idem A. Viræ.

Adversus & hæredes quondam tutoris tui tutelæ actio-
ne consistit. In iudicium autem veniet etiam id, quod
tibi tutor ex causa fidejussionis debuit. PP. 4. Non. Jul.
Antonino A. 4. & Balbino Confil. 214.

4. Imp. Alexand. A. Frontino.

Hæredes eorum, qui tutelam vel curam administrave-
runt, si quid ad eos ex re pupilli vel adulti pervene-
rit, restituere coguntur. In eo etiam quod tutor vel cu-
rator administrare debuit, nec administravit, rationem
reddere eos debere, non est ambigendum. PP. 8. Kal. Nov.
Alexandro A. 3. & Dione Confil. 230.

SI TUTOR VEL CURATOR NON
GESSERIT.

TIT. LV.

1. Imp. Alexand. A. Zotico.

Certum est non solum eos, qui gesserunt, sed etiam
etiam qui gerere debuerunt, tutelæ teneri, etiam
in ea, quæ a contutoribus servari non potue-
runt: si modo cum eos suspectos facere debe-
rent, id officium omiserunt. Tu autem etsi contra pa-
tronum tuum famosam actionem instituire non potui-
sti: providere tamen ne quid tutelæ deesset, necessa-
riis postulationibus apud eum, cujus de ea re jurisdictio
fuit, potuisti. PP. 2. Id. Decemb. Maximo 2. & Aliano
Confil. 224.

2. Idem A. Justo.

Qui se non immiscuerunt tutelæ vel curæ, ex persona
eorum, qui gesserunt, & idonei sunt, non one-
rantur. Si qua vero sunt, quæ cum geri debuerint,
omissa sunt, lata culpa ratio omnes æqualiter tenet.
PP. 8. Kalend. Maji, Juliano 2. & Crispino Confil. 225.

DE USURIS PUPILLARIBUS
TIT. LVI.

1. Imp. Antoninus A. Crescentino.

Tutorem vel curatorem pecuniæ quam in usus
suos convertit, legitimas usuras præstare debe-
re, olim placuit. PP. Non. Jun. Antonino A. 4.
& Balbino Confil. 214.

ut iudex in eum de quo agitur, inquirat.

l. 1. §. de obsequiis. l. 16. ff. de in ius voc.

Libertus patronum accusare ita non potest, ut patronus infametur, potest tamen recte
iudicis officium implorare, ut in patronum inquirat. Pone tutorem, inquirentem iudice
suspectum repertum esse, damnatum ac remorum: eritne infamis? negant interpretes
infamem fieri: quod nimirum oblique postulante liberto, infamis fieret, unde notant,
infamem non fieri, qui inquirentem tantum iudice, officio tutelæ remorum sit. Gloss.
l. ult. sup. de suspectis. & l. 3. §. praterea. ff. de suspectis. adde Bart. in l. infamem. §. ff. de publ.
iudicat.

v. l. 5. ff. de admin. tut. & seq.

l. 3. sup. arbit. tut. l. 7. §. 10. ff. de admin. tut.

Usuræ pupillares hic sunt, quas tutores pupillis suis præstant, si pecuniam pupilla-
rem suos in usus converterunt. l. 1. inf. cod. l. 38. ff. de negor. si quam pecuniam pupillis
suis debeant. l. 2. inf. cod. & eam a se non exigunt vel solvunt l. 4. inf. cod. si pecuniam pu-
pillarem cum possent idoneis hominibus non crediderunt, vel ex ea non emerunt prædicia,
l. 3. inf. cod.

l. 7. §. 4. ff. de admin. tut.

centesimas. Accurs. arg. l. 38. ff. de negor. bestes vel semisses. Notum. de usur. 7. Cujac.
hic Accursii opinionem sequitur Molinæ de usur. quæst. 76. num. 588. hic enim agi putat de
magnis usuris: nullas autem majores esse centesimas, verum autor Synopses Basilic. 37. tit.
21. ex tit. 7. c. 1. νόμιμος τόκος, h. e. legitimæ usuras hic interpretatur ημικατόκος, id est,
semisses centesimæ, ubi in ora quoque hoc præterea observatur, semisses centesimas præ-
stare eum, qui pecunia pupillari utatur, sed centesimas debitori ostendit. l. 38. ff. de negor.

2. Imp. Alexand. A. Ampliato.

Ejus, quod ex causa a tutelæ debetur, usuras b præ-
stari oportere, dubium non est: quamvis aliis pro
participe c muneris necessitas solutionis irrogetur: quia
non id alias contingit, quam si cessatio contutoris in sus-
pecto faciendo imputari possit. PP. 13. Kal. Jul. Juliano 2. &
Crispino Confil. 225.

3. Idem A. Vitalio.

Si pecuniam pupillarem neque idoneis d hominibus e
credere, neque f in emptionem possessionum conver-
tere potuisti: non ignorabit iudex usuras ejus a g te exi-
gi non oportere. PP. Id. April. Modesto & Probo Confil.
229.

4. Imp. Diocletian. & Maximian. AA. & CC. Di-
tatio & Aurelio.

Pupillus agere vobiscum actione tutelæ compelli non h
potest. Verum adversus futuram i calumniam, ut &
si quid ei debetis, cursus inhibeatur usurarum denun-
tiationibus k, frequenter interpositis, ad iudicium eum l
provocate m: ac, si rem dissimulatione proferat, actis
apud Præsidem provinciæ factis, voluntatis vestræ ratio-
nem declarare, quo facto tam vobis ipsis, quam securi-
tati filiorum vestrorum consulitis. Quod & in cura-
toribus locum habet. PP. 3. Kal. Sept. Sirmii, CC. Confil.

DE FIDEJUSSORIBUS n TUTORUM
VEL CURATORUM.

TIT. LVII.

1. Imp. Alexand. A. Felici.

Eligere o debes, utrum cum ipsis tutoribus vel cu-
ratoribus, seu hæredibus eorum, an cum his, qui
pro ipsis se obligaverunt, agere debeas, vel (si ita
malis) || dividere || actionem. Nam in p solidum
& q cum reo & cum fidejussoribus agi jure non r potest.
PP. 10. Kalend. Febr. Juliano 2. & Crispino Confil. 225.

Pro ea parte, quam tutor solvit, liberatur fidejussor.
Ex Salycet.

2. Idem A. Prisco.

Non est ambigui juris, electo f reo & solvente, fide-
jussorem liberari: & ideo si simpliciter r acceptus est
fidejussor in id, quod tutor seu curator debitorus esset,
cum u proponas tutorem seu curatorem condemnatum
solvisse, quid dubium est fidejussorem liberatum esse?
Plane x si stipulatio rem salvam || pupillo || fore, interposita
est, vel cautum est in id, quod a tutore vel a curatore ser-
vari non potest, manet fidejussor obligatus ad supplendam
tibi indemnitate y. PP. 8. Kal. August. Fusco 2. & Dex-
tro Confil. 226.

DE CONTRARIO z JUDICIO
TUTELÆ.

TIT. LVIII.

1. Imp. Severus & Anton. AA. Straton.

Si pro contutore iudicato pecuniam solvisti q: nul-
lum iudicium tibi contra pupillum competit, ut de-
legetur b tibi adversus liberatum actio. Quod si no-
men emisisti: in rem suam procurator datus, hæredes

pillo sine denuntiatione & depositione.

Molinæ de usur. d. loco. qu. 39. & num. 205. 206. id intelligit de adulto talium denun-
tiationum capace: capace, inquam, ex more regionis, cujus imbecillitatem supplendam
esse existimat propinquorum præsentia.

Agendi tempus adversario constitui a iudice recte postulamus. v. l. diffamari. §. inf. de in-
geniis.

Nov. 4. o l. 7. ff. cod. Hodie sublata est electio, cum principalis sit conveniendus.

Cum tutore & cum fidejussore non potest pupillus in solidum agere.

Libello uno & eodem reus ejusque fidejussor conveniri non potest. r nisi prote-
steris, te una solutione contentum esse. arg. l. 1. §. quod autem. ff. quod legat. Quid, si fi-
dejussor renunciavit beneficio novæ constitutionis? agi adversus eum potest. Bald.

An electo tutore fidejussor liberetur, t fidejussor tutoris duobus modis obligari
potest. Uno modo pure ac simpliciter: ut hic. Altero, si non idoneus sit tutor. v. l. f. plane.

Prior formula, pura est: Altera, conditionalis: utraque tamen recta est ac legitima.

Solvante reo, liberatur fidejussor. x Duobus modis fidejussor tutoris obligari pot-
est, vel simpliciter, vel in omnem causam.

Quid fidejussorem, si tunc citra novum iudicium, executio sic videtur. Nam qui
fidejussor apud acta iudicii, fidejussor est, etiam si voluntaria jurisdictione, non contentiosa
fidejussor sit. Tutius tamen est, ut id recte possit fieri, fidejussorem nominatim obligari, non
debito modo, sed etiam iudicatis nomine. arg. l. ult. inf. de usur. rei iudic.

De contrarii iudicii vide Cujac. 9. observ. 2.

ita extincta obligatione, hoc innuit: Extinguendam non jam extinctam actionem
cepi posse. b l. 36. ff. de fidejuss. l. 76. ff. de solus.

iudicati

a Tutor ob cen-
tutoris culpam
condemnatus, si
soluerit, actiones
in contutorem si-
bi cedi postulare
potest.
b h.e. non appel-
lasti.
c l. e. cedi. vide
l. 2. §. de div. l.
20. ff. de ius. &
rat. l. 4. §. de in-
lit. dando.
d Tutor adver-
sus contutorem
utilis est actio, ne
hic: & duum-
viro adversus
collegam. l. 2. §.
9. ff. de admin.
ver.
e Viricus privi-
gno tutor esse
potest. l. 2. §. de
interdictis ma-
rim. l. 32. ff. de
adops. dixi ad l.
1. §. ubi pupilli.
quod verum Bal-
dus existimat, si
ei curator ad jun-
gatur. Cur? vide
eundem.
f l. 6. §. de hered.
ad.

judicati poteris convenire. PP. 7. Kal. Mart. Fabiano
& Muriano Confl. 202.

2. Imp. Antoninus A. Primitivo.

SI non ex propria a culpa solus pupillæ condemnatus es
sed absens & indefensus acquievisti b: cum ex causa ju-
dicati satisfacere coeperis, actiones adversus contutores
tuos mandari tibi a pupilla desiderabis, vel utili d ac-
tione uteris. PP. 2. Id. Octob. Duobus & Aspris Confl.
213.

Pro illa parte, ad quam pupillus succedit tutori, extingui-
tur actio tutela. Ex Salyc.

3. Imp. Diocletianus & Maximianus AA.
Thesidi.

SI pater tuus, quem privigni e sui tutelam administrasse
proponis, testamento recte facto, pupillo etiam quon-
dam suo hærede instituto, decessit: quoniam non nisi f
pro portione hæreditaria tutelæ petitionem confusione
constet extingui, pro residua parte succedentem patri, tu-
telæ te continet apud competentem judicem reddere rati-
onem, qui secundum bonam fidem, eorum etiam, quæ
patrem tuum in rem ejus erogasse dicis, admissa compen-
satione, reliqui (si quid amplius debetur) faciet conde-
mnationem. Quod si sciens amplius in rem suam ero-
gatum, agendum propterea tutelæ non putaverit: eum
contrario judicio conveniri potes. S. 18. Kal. Jan. CC.
Confl.

DE AUCTORITATE & PRÆSTANDA.

TIT. LIX.

Imp. Diocletianus & Maximianus AA. & CC.
Antoniano.

NEque tutoris neque curatoris absentia quicquam
stipulationi h pro pupillo || vel i adulto || habitæ
nocet. Sine die, AA. Confl.

2. Iidem AA. & CC. Serenæ.

NEque actiones sine tutoris auctoritate in ætate pupil-
lari constituta remittendo k, quicquam amittere po-
teris. S. 17. Kal. Maji, CC. Confl.

3. Iidem AA. & CC. Cajo.

Eum, qui a pupillo sine tutoris auctoritate distrahente
comparavit l. longi temporis spatium non defendet. S.
3. Kal. Decemb. CC. Confl.

4. Imp. Justin. A. Joanni P. P.

CLarum posteritati facientes, sancimus: Omnino de-
bere & agentibus & pulsatis in criminalibus m causis
minoribus 25. annis adesse n tutores vel curatores, in
quibus o casibus || adultos & || pupillos leges accu-
sari concedunt: cum cautius & melius sit cum suasionem p
perfectissima & responsa facere minores, litemque inferre,
ne ex sua imperitia vel juvenili calore aliquid vel dicant q.

CLarum posteritati facientes, sancimus: Omnino de-
bere & agentibus & pulsatis in criminalibus m causis
minoribus 25. annis adesse n tutores vel curatores, in
quibus o casibus || adultos & || pupillos leges accu-
sari concedunt: cum cautius & melius sit cum suasionem p
perfectissima & responsa facere minores, litemque inferre,
ne ex sua imperitia vel juvenili calore aliquid vel dicant q.

CLarum posteritati facientes, sancimus: Omnino de-
bere & agentibus & pulsatis in criminalibus m causis
minoribus 25. annis adesse n tutores vel curatores, in
quibus o casibus || adultos & || pupillos leges accu-
sari concedunt: cum cautius & melius sit cum suasionem p
perfectissima & responsa facere minores, litemque inferre,
ne ex sua imperitia vel juvenili calore aliquid vel dicant q.

CLarum posteritati facientes, sancimus: Omnino de-
bere & agentibus & pulsatis in criminalibus m causis
minoribus 25. annis adesse n tutores vel curatores, in
quibus o casibus || adultos & || pupillos leges accu-
sari concedunt: cum cautius & melius sit cum suasionem p
perfectissima & responsa facere minores, litemque inferre,
ne ex sua imperitia vel juvenili calore aliquid vel dicant q.

vel taceant z quod si fuisset prolutum vel non expressum,
prodesse eis poterat, & a deteriore calculo eos eripere,
Dat. 10. Kal. Mart. Constantinop. post consulatum Lampa-
dii & Orestis VV. CC. 531.

In omnibus actibus sufficit auctoritas unius tutoris, nisi
administratio sit divisa. Bald.

6. Idem A. Joanni P. P.

VEterem dubitationem amputantes, per quam testa-
mentarii quidem vel per inquisitionem dati tutoris &
unius auctoritas sufficiebat, licet plures fuerant, non ta-
men diversis regionibus destinati: legitimi autem, vel
simpliciter dati omnes consentire compellebantur: sancimus,
si plures tutores fuerint ordinati, sive in testamen-
to a paterno, sive ex lege b vocati, || sive || a iudice c,
vel ex inquisitione vel simpliciter dati, unius d tutoris
auctoritatem || pro || omnibus tutoribus sufficere, ubi e
nondum divisa est administratio, vel pro regionibus, vel
pro substantiæ partibus. Ibi etenim necesse est singulos
pro suis partibus, vel regionibus auctoritatem pupillo
præstare: quia in hoc casu non f absimiles esse testamen-
tariis, & per inquisitionem datis legitimos, & simpliciter
datos jubemus: eo quod fidejussionis onere prægravantur,
& subsidiaria g actionis adminiculum speratur.

† Sed hæc omnia ita accipienda sunt, si non res quæ
agitur, solutionem h faciat ipsius tutelæ, ut puta si pu-
pillus in i arrogationem se dare desiderat. Etenim ab-
furdum est solvi tutelam non consentiente, sed forsitan
ignorante eo, qui tutor fuerat ordinatus. Tunc etenim,
sive testamentarii, sive per inquisitionem dati, sive legiti-
mi, sive simpliciter creati sunt: necesse est omnes suam
auctoritatem præstare: Ut quod k omnes similiter tangit, o-
mnibus comprobetur.

† Quæ omnia simili modo & in curatoribus observari
oportet. Dat. Kal. Septemb. Constantinop. post consu-
latum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

QUANDO TUTORES VEL CURA- TORES ESSE DESINANT I.

TIT. LX.

Finitur officium adjuncti simul cum officio ejus, cui
adjungitur. Bald.

1. Imp. Antoninus A. Hernulæ.

SI curatores tutoribus adjuncti sunt: pubertate m pu-
pilli, tam tutorum quam curatorum || adjunctorum n ||
officium finiri: ideoque alios propter ætatis infirmi-
tatem curatores esse dando, manifestissimum est.
PP. 4. Kal. Aug. Roma, Antonino A. 4. & Balbino
Confl. 214.

Pupillus non potest cassare tutorem. Salyc.

2. Imp. Diocletianus & Maximianus AA. & CC.
Menippo.

Tutoris officium ex sola voluntate pupilli non finiri,
certissimum o est. S. 13. Kalend. Feb. Cass. Confl.

3. Imp. Justinianus A. Mennæ P. P.

Indecoram p observationem in examinanda ma-
trium pubertate rescentes, jubemus quemadmo-

d In omnibus causis sufficit unius tutoris vel curatoris auctoritas: nisi auctoritas sit divisa,
vel adus sit, quo tutela finitur. l. 4. ff. eod. Ulp. 11. §. 26. l. 1. & 2. §. si ex pluribus. l. 3.
l. 24. ff. de administ. tut. l. 7. in fin. ff. de cur. fur. l. 5. §. 7. ff. judic. solvi. adde
Cujac. 17. observ. 83. e Prima exceptio.

f olim erant absimiles. v. Ulp. 11. §. 26.

g in magistratus municipales. h Secunda exceptio.

i l. 8. l. 17. ff. de adops. l. 14. ff. de tutel. §. 1. Inst. quibus mod. tut. finit. §. Gell. 19.

k facit l. 8. ff. de aqu. plu. c. quod omnes de reg. jur. in 6.

l Quibus modis tutela finitur. 1. Inst. 21.

m Tutela pubertate finitur, ut hic. & Inst. eod. in pr. l. 2. §. in quibus casibus tut. hab. l.
25. ff. de ius. dat. l. 4. ff. de tut. & rat. Sed tamen generali quadam locorum consuetudi-
ne præsertim Germaniæ, tutoris & administratoris officium, & per consequens ejus pericu-
lum, ad legitimam usque ætatem adultorum, puta 25. annum continuatur. cujus consuetu-
dinis rationem vide apud Gail. 2. præf. 96.

n Finito principalis officio, finitur officium adminiculi & adjuncti. adde l. quantum.
12. ff. de tutel.

o certis enim tantum modis, litemque per legem introductis finitur, facit l. 10. ff. de off. Præ-
conf. & inviti tutela continentur.

p de qua mox dicam.

cedentibus indi-
ciis putat Jacob.
Butrigarius, quod
non alias verum
putat Baldus,
quam si præsen-
te curatore cau-
sa cognita ante
quæstionem fue-
rit interrogatus.
In hac enim spe-
cie consequen-
tem quæstionem,
executionem
quandam antece-
denti cognitioni
visi videri. arg. l.
1. postulat. verit.
27. §. quæstioni. 7.
ff. de adops. Quid,
si non in se, sed in
alium minor in
judicio criminali
fagatur? non est
necessaria cura-
toris auctoritas.
arg. l. ult. J. ad
Silan. Quid, si ex-
tra judicium ve-
riusimiliter quid
in se minor con-
fessus est? In ea-
dem permanere
in judicio cogi
potest. l. quære.
58. in fin. ff. de ad.
l. 25. ff. de adops.
l. 1. J. si quis im-
perator. l. mili-
tes. §. 8. oportet. J.
de quæst. Quid, si
confessus sit co-
ram iudice in-
competenti? E-
andem confirma-
re coram iudice
competente. co-
gitur: si modo ex
tali confessione
orta est suspensio
vel fama. c. at. §.
extra de judic. c.
Innocent. cap. per
inquisitionem ex-
tra de elect. cap.
cum sup. de con-
fessis.

z Confessus aut
pro confesso mi-
nor ex contuma-
cia non habetur,
nisi interveniat
curatoris auctori-
tas, ut hic.

a Tutores testa-
mentarii.

b Legitimi tu-
tores a lege vo-
cantur.

c Dantur tuto-
res a iudicibus
vel ex inquisiti-
one vel simplici-
ter.

y Tutores excu-
satione prius uti
debent, quam res
administrent. Quod
si res minorum
jam administrare
coeperint, non
amplius se excu-
sare poterunt, nisi
certis ex causis, ut
cum Reipub. cau-
sa abfuerint. Syn.
Basil. 38. tit. 1. c.
71.

z Suscepta jam
administratione
futura quis se ex-
cusat. l. 17. §. 5.
ff. de excus. facit
l. 3. sup. tit. prox.
excipit. l. ult. inf. l.
30. l. 40. ff. de ex-
cus. l. 11. §. 2. ff. de
minor. l. 1. in fin.
ff. eod. §. 19. l. 1.
eod. l. 2. sup. qui
dare. v. VVurms.
1. prae. 38. obs. 7.

a Sententia con-
tra jus minoris
lata minori non
præjudicat. l. 2.
sup. eod. l. 6. sup.
tit. prox.

b Ambitiosa ex-
cusatio non ex-
cusat. adde l. 4. ff.
de decr. ab ordine.

c §. 2. Inst. de ex-
cus. l. 3. §. 10. ff.
de suspensio.

d Tutela excusa-
tur, qui Reipub.
causa abest.

e Absens reipub.
causa, periculo
medii temporis
non obstringitur,
si se excusavit. v.
quæ dixi ad l. 10.
§. qui dare tutor.

f Absentes rei-
publ. causa rever-
si a nova tutela
suscepta habent
anni vaca-
tionem. l. 10. ff.
de excus. tut.

g d. l. 10.

h l. 4. §. qui dare
tutor. Veterani
qui sint, v. l. 8. §. 6.
ff. de excus. tut. v.
tit. integr. inf. de
veteranis. l. 9. §. 1.
quando provoc.
non est necess.

i De sacramento
militari dixi ad l.
2. ff. de veteranis.

k l. 2. §. 2. ff. de
his, qui morant.

l Justum tempus
militie (20. anno-
rum sc.) præstat
munerum excu-
sationem, d. l. 9. l.

2. §. 2. ff. de excus. l. 3. §. 1. C. de professorib. v. quæ scripti ad l.

2. §. 1. de re militari.

m Nota genus privilegii veteranis dati.

n Nota aliud genus privilegii veteranis dati.

o Probare privilegium suum debet, qui eo nititur: atque ita præsumi non solet privile-
gium, nisi probetur.

p l. 2. §. 2. ff. de excus. Inst. de excus. tut. in prin. adde quæ notavi ad l. 7. §. 3. ff. de
bon. damn.

q d. §. 2. Inst. eod. d. loco. adde l. 3. inf. de his, qui num. lib.

r v. l. 2. §. 4. ff. de excus. & princ. Inst. de excus. tut. versic. Filii autem superstites.

s §. 7. Inst. de excus. x Dixi ad l. 3. §. qui dare tutores. l. 9. §. de excus. l. 1. §. 1.

t qui morbo se excusat. l. 40. ff. de excus. l. 16. ff. de aut. præst.

y De iurdo adde l. 7. §. 1. ff. de decurion.

z l. 10. §. ult. vers. si quis autem in insaniam. l. 12. versic. furor. ff. de excus. tut.

Tutores y, quos postea & quam bona pupillorum ad-
ministraverunt, a Præsidente provincie quasi re integra
excusari se impetrasse a adseveras, periculum admini-
strationis evitare minime posse, manifestum est. PP. 14.
Kalend. Jun. Philippo A. & Titiano Consil. 246.

3. Idem A. & C. Octavio.

SI (ut proponis) pars diversa ab administratione tutelæ
seu curæ tuæ, itemque fratris tui ambitione b potius
quam juris ratione se excusavit: periculo inuncti mune-
ris minime liberata est. Sine die & consule.

SI TUTOR VEL CURATOR REIPUB- LICÆ CAUSA ABERIT.

TIT. LXIV.

1. Imp. Gordianus A. Guttio.

QUI tutores || vel curatores || dati Reipub. d cau-
sa abfutura sunt, ad tempus se excusare debent
a tutela, ne etiam mediæ temporis periculo ob-
stringantur. Quod quidem si tu fecisti, ejus in-
tervalli quo abfuit, periculum non debes pertimescere.
Quod si id prætermisisti, ut priore loco is conveniatur, qui
administravit, || de || jure postulabis. PP. Id. Mart. Gordia-
no Aug. & Aviola Consil. 240.

2. Idem A. Reginio.

Certum est eos, qui Reipub. || causa || abesse desierunt,
ab omni nova f tutela anno g vacare debere. PP. 5.
Kal. Marr. Gordiano A. 2. & Pompejano Consil. 242.

DE EXCUSATIONIBUS VETE- RANORUM b.

TITULUS LXV.

1. Imp. Antoninus A. Saturnino.

QUI causaria i missione sacramento k post viginti l
|| annorum || stipendia solvuntur, & integram
famam retinent, ad publica privilegia m vetera-
nis concessa pertinent. PP. 7. Id. August. Anto-
nino A. 4. & Balbino Consil. 214.

2. Imp. Gordianus A. Celeri Veterano.

QUod placuit veteranos || tantummodo || conveterani n
filiorum seu militum, & quidem unam o tutelam
seu curam eodem tempore administrare compelli: eo p
pertinet, ut q si alius dati fuerint, intra solemnia tempora
causas excusationis ad competentem judicem deferant. PP.
3. Kal. Jul. Gordiano August. & Aviola Consil. 240.

QUI NUMERO LIBERORUM SE EXCUSANT.

TITULUS LXVI.

1. Imp. Sever. & Anton. AA. Herodiano.

QUI ad tutelam vel curam vocantur, Romæ quidem
trium f liberorum incolumium numero, de
quorum etiam statu non ambigitur: in Italia ve-
ro quatuor, in provinciis autem quinque, habent
excusationem. PP. Non. April. Geta & Plautiano Consil.
204.

2. Imp. Antoninus A. Marcello.

NEque filia amissa numero prodest ad declinanda mu-
nicipalia munera, neque nepotes numerantur, quo-
rum pater superest: cum suo nomine patris profint. Dat. Id.
Jun. Antonino A. 4. Balbino Consil. 214.

QUI MORBO u.

TIT. LXVII.

1. Imp. Philippus A. & Philippus C. Sabino.

LUMinibus captus x, aut surdus y, aut mutus, aut
furiosus z, aut perpetua a valetudine tentus, tute-
læ seu curæ excusationem habet. PP. 13. Kal. April.
Præsente & Albino Consil. 247.

QUI ETATE a.

TIT. LXVIII.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Severo.

Pater tuus si major est annis septuaginta b, ad tute-
læ seu curam evocatus, excusare se solenniter
potest. PP. 5. Id. Septemb. Chilone & Libone
Consil. 205.

QUI NUMERO c TUTELARUM.

TIT. LXIX.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Pompejano.

SITres d tutelæ vel curas eodem tempore non defun-
ctorie e susceptas administras: onere f quartæ tu-
telæ seu curationis pupillorum seu adolescentium
non gravaberis.

+ Finito g autem officio pubertate pupillorum, vel æ-
tate adolescentium, aliæ substitui possunt: licet nondum
ratio tutelæ seu curæ administratæ reddita sit: Sed imper-
fectæ h diversæ species vacationis, licet permixtæ, ad ex-
cusationem non proficiunt.

+ Scire igitur debes eum, qui duos filios habet, & duas
tutelæ administrat, excusationem non mereri. PP. 4. Id.
Octob. Antonino A. 2. & Geta 2. Consil. 206.

DE CURATORE FURIOSI i, VEL PRODIGI k.

TIT. LXX.

De atate prodigi vel furiosi.

1. Imp. Antoninus A. Mariniæ.

CURatores impleta l legitima ætate prodigis m vel
furiosis n solent tribui. PP. 4. Kalend. Aug. Mes-
sala & Sabino Consil. 215.

De rebus sine decreto non alienandis.

2. Imp. Gordianus A. Avitio.

ORationis o divi Severi beneficium, quo possessiones
rusticas sine decreto Præsidis pupillorum seu adole-
scentium distrahi vel obligari prohibitum est, non injuria
etiam ad agnatam p furiosi q porrigitur r. Si igitur ci-
tra decretum Præsidis fundus mente capti etiam ab agnato
ejus tibi pignori nexu est, vinculum pignoris in eo non
constitit: utilem tamen adversus eum personalem actio-
nem, si ob ejus utilitatem s pecunia mutua accepta est,
poteris habere. PP. Kal. Jan. Pio & Pontiano Consil. 239.

De patre mente capto.

3. Idem A. Aureliæ.

SI pater t tuus mentis compos non est, pete ei curatores,
per quos, si quid gestum est, quod revocari oporteat,
causa cognita in pristinum statum restitui possit. PP. 7. Id.
April. Gordiano & Aviola Consil. 240.

De matre furiosa.

4. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Asclepiodoto.

CUM repudiante furiosa u sui juris constituta maritum,
qui solus repudiare potuit, quadam matrem furiosam
marito quondam ejus instrumenta concessisse significes:
intelligis nihil x eam contra furiosam dispendere || potuis-
se, || cum ejus ad eam y jure non pertinuerit defensio. S.
Idib. April. Byzantii, AA. Consil.

De fratre furioso vel furiosa.

5. Imp. Anastasius A. ad Populum.

NE lucrum quidem antea indebitæ successionis emanci-
pato z vel emancipatis deputasse, nihil vero de one-
ribus tutelæ prospexisse videamur: curatores nihilominus
eos a pro duodecim tabularum lege furiosis fratribus &
sororibus utpote legitimos existere, hac legis sanctione
decernimus.

Inst. ult. m l. 1. ff. eod. de furoris speciebus dicam ad l. 6. §. eod.
parant mutum & surdum, quem intellectu carere ob superiora vitia contigerit: alias mutus
vel surdus curator non datur. l. 8. in fin. ff. de tut. dat. v. VVurms. 1. prae. 38. obs. 5.

o l. 1. ff. de reb. eor. qui sub tut. v. l. 12. §. de adm. tut. p agnato. Hal. & genera-
liter ad omnes administratores similibus personarum, ut hic ad hospitalarios, & similes.

Castrensis in l. Orphanotrophos. 32. sup. de episcopis. q Res furiosi alienari ab ejus ad-
gnato tutore non possunt, sicut nec res pupilli.

r Argumentum a minore ad furiosum
& prodigum observat, & jura in minoribus constituta ad furiosos & prodigos extendi. l. 3. §. 1. in fin. ff. de reb. eor. v. Oddum tract. de reb. eor. l. 1. §. 1. art. 4. adde Everhard.

s Topicis loco a minoribus ad furiosos &c. 73. l. 3. sup. quando ex factis tutoris.

t Filius potest petere curatorem patri furioso dari: quin patri ipse furioso dari curator
potest, dixi ad l. 1. in fin. l. 2. in fin. l. 4. ff. eod. adde Nov. 115. c. 3. §. 12.

u Senec. 3. controv. Nullum patri curatorem dari, quod iniquus pater sit & impius: sed quia furiosus.

x Qui tutor non est, res pupilli distrahere non potest. l. 8. ff. de reb. eor. y matrem sc. Ma-
ter jus administrationis bonorum liberis competentium non habet. l. 88. in fin. de solution.

z l. 4. §. de legis. a Fratres emancipati vocantur ad successionem fratrum fororumque
& ad tutelam, si minores illi sint, d. l. 4. live majores, furiosi tamen & prodigi.

De dilu-

a §. 13. Inst. de ex-
cusat. l. 2. ff. eod. l.
74. §. 1. ff. ad Trib.
b Anni 70. excu-
sant a muneribus
civilibus d. §. 13. d.
l. 2. d. §. 1. l. 10. §.
de decurionib. l. 3.
inf. qui atate vel
profess. l. 3. §. 6. §.
12. ff. de munerib.
l. 3. ff. de jure im-
munitat. l. 15. §.
11. ff. de excus.

c §. 5. Inst. de ex-
cusat. l. 2. in fin. l.
15. §. 15. ff. de ex-
cus.

d l. 4. §. 5. d. l. 2.
e Defunctorie est
imaginarie, simu-
late, affectate, in-
fraudem juris.

f Recte hac adje-
ctum. Nec enim
quolibet tutela
onus est.

g d. §. 5.

h Diversæ excu-
sationis species
imperfectæ, nihil
proficiunt, v. l. 15.
§. 1. ff. de excusat.
tut. l. 1. in fin. ff.
de vac. mun. unde
notant, Imperfe-
cta plura diversæ
generis & formæ,
unam perfectam
non constituere:
adde l. ubi fide-
jussor. 24. ff. de
solution. Secus si
ad eundem finem
tendant & collim-
ment. tunc enim
juncta & multa
juvant, quæ sin-
gula & disjuncta
non juvant. l. in-
strumenta. §. sup.
de probat. Quod
testes singulares
duo pluresve, si
demne faciunt?
non faciunt, nisi
in genere sint
concordes. v. l. ob
carmen. 21. in fin.
ff. de reb. veluti
si testis unus di-
xerit, se audivisse
Titium dicentem,
se in Deum non
credere: alius
eundem Titium
dixisse, se non
credere Ecclesiam
catholicam.

i dixi ad 27. ff. 10.

§. 3. Inst. de cura-
torib. Ulp. l. 2. §. 2.

et §. 1. §. 1. in fin. ff.
de tutorib. datis.

k i. e. etiam post
impletam legiti-
mam ætatem, li-
cet majores, §. 3.

Inst. eod.

l Prodigus quis
censeatur, v. l. 1.
ff. eod. Ulp. l. 5.

2. §. 3. Gajum 1.

n Cui com-

p agnato. Hal. & genera-
liter ad omnes administratores similibus personarum, ut hic ad hospitalarios, & similes.

q Res furiosi alienari ab ejus ad-
gnato tutore non possunt, sicut nec res pupilli.

r Argumentum a minore ad furiosum
& prodigum observat, & jura in minoribus constituta ad furiosos & prodigos extendi. l. 3. §. 1. in fin. ff. de reb. eor. v. Oddum tract. de reb. eor. l. 1. §. 1. art. 4. adde Everhard.

s Topicis loco a minoribus ad furiosos &c. 73. l. 3. sup. quando ex factis tutoris.

t Filius potest petere curatorem patri furioso dari: quin patri ipse furioso dari curator
potest, dixi ad l. 1. in fin. l. 2. in fin. l. 4. ff. eod. adde Nov. 115. c. 3. §. 12.

u Senec. 3. controv. Nullum patri curatorem dari, quod iniquus pater sit & impius: sed quia furiosus.

x Qui tutor non est, res pupilli distrahere non potest. l. 8. ff. de reb. eor. y matrem sc. Ma-
ter jus administrationis bonorum liberis competentium non habet. l. 88. in fin. de solution.

z l. 4. §. de legis. a Fratres emancipati vocantur ad successionem fratrum fororumque
& ad tutelam, si minores illi sint, d. l. 4. live majores, furiosi tamen & prodigi.

a Curator furiosi habentis dilucida seu sana intervalla, etiam tempore curator esse intelligitur, quo is, de quo agitur, dilucida aut sana intervalla habet, hoc est, quo non est in furore. Quid? ut sit tutor eo tempore, potestne eodem tempore ad ministrare? non potest. Fuit igitur in hac specie, cura ipsa, continua: administratio, discontinua. Interest autem hoc aspicere, curam esse necne: nam si furores essent, cura statim finiretur: furore redeunte vero curatoris opus esset, aut certe prior ille curator nova excusatione uti posset: posset & novum inventarium fieri, incerto admodum eventu: & sic cum summo furiosi discrimine extingueretur & restitueretur cura.

b Furor alius est perpetuus, ut hic, l. 7. in pr. §. 2. inf. eod. l. 14. ff. de off. Præsid. l. 12. §. 2. ff. de iudic. l. 22. §. 7. ff. soluto. alter habet intervalla, d. §. 7. dilucida intervalla. l. 9. §. qui testam fac. seu intermissionem, l. 20. §. 4. ff. qui testam. A demens separantur furiosi. l. 6. ff. eod. l. ult. §. 1. §. de administr. tut. l. 27. §. 5. ff. de arb. l. 2. §. de inoff. l. 8. §. 1. ff. de tut. dat. vide quæ de furioso dixi ad l. 13. ff. de off. Præsid.

c Dilucido furiosi pupilli in intervalla curatoris administratio suspenditur.

d Morbus ex antiqua causa renascens, sanatus esse non intelligitur, facit ad l. Martius. §. 9. ff. locat.

e Præsumitur semper furiosus, qui semel furiosus fuit, vide Alciat. 2. præsumpt. 18.

f Curatorem hic habet, & tamen omnia perinde agit, ac si non haberet: hoc ideo, quod curatoris (ut est hæc *ὁ νόμος*) habet tantum habet, non actum.

g Tempore dilucidi intervalli, furiosus sanis comparatur: sic interdicti & banni suspensi tempore, qui in eo statu sunt, ea omnia gerere possunt, quæ qui non interdicti.

h Ludibrio est frequens personæ mutatio.

i Perpetuum aliquid interdum constituitur, vitandæ nimis frequentis causæ.

k De furore perpetuo dixi ad l. 6. sup. eod.

l Sacra perpetua parentis. Hal. Filiis in sacris parentum erant, l. ult. sup. de inoff. l. 20. sup. de nup. l. 3. inf. de bon. matern. l. ult. inf. ad Tert. l. 2. inf. de bon. qua lib. l. 12. §. de collat. l. pen. inf. de adopt. ut & adoptati, §. Valer. 7. ut non emancipati, l. 33. inf. de fideicom. l. 1. inf. de annali except. l. 13. infra de legitim. hered. Sacra parentis, patria potestas. Hic addit, quæ dixi ad lib. 1. tit. 1. tab. c. de sacris privatis. Glossis, in sacris parentum esse, est *ὁ νόμος τῶν ἐκκλησιῶν τῶν πατρῶς ἐκκλησιῶν*.

m Pater filiofamilias furioso curator legitimus.

n Castrense hoc peculium filii pater non administrat ut pater, & usufructum in eo habens, sed ut curator filii furiosi.

o Nullus affectus vincit paternum, facit l. 27. §. de episc. aud. l. 9. §. de impub. & aliis. l. 67. §. 1. in fin. D. de ritu. l. quidam cum filius. 46. D. de hered. instit.

p Tertullianus is est (qui & Septimius Florens Tertullianus) natione Afer, patria Carthaginiensis, qui de religione Christiana complures libros antiquissimos scripsit: quemque & exercitarum in legibus Romanis fuisse scribit Eusebius 2. histor. 2. cujus rei ejusdem libri indices clari sunt, translationibus ex iure sumptis referuntur. Vixit autem sub Severo & Antonino: libros quæstionum octo composuit, ut ex indice colligere possumus *τὰ πρῶτα βιβλία*: Quæstionum *βιβλία* octo. Citatur quæstionum ejus liber primus in l. 27. ff. de leg. l. 23. ff. de acquir. poss. §. quartus in l. 30. §. 6. ff. de acquir. hered. Citatur etiam liber ejus de peculio, mox ut dicitur. Citantur & alii incerti in l. 3. §. 2. ff. de hered. instit. l. 2. §. 24. ff. ad Sc. Tert. Quidam consulem eum fuisse scribunt. Fuerunt præter Tertullianum alii jurisconsulti Christiani, veluti Licinius, Rufinus, & Aurelius Arcad. Charisius. v. Cujac. 7. observ. 2. in fin. Ant. August. lib. de nominibus propriis τῶν πατρῶν ἐκκλησιῶν Florentini.

q Citatur a nostris Tertulliani liber singularis de castrensi peculio in l. 23. ff. de testam. instit. l. 4. §. de castrensi peculio.

De dilucidis intervallis.

6. Imp. Justinian. A. Juliano Præf. præf.

Cum a aliis quidem hominibus continuum b furoris infortunium accidat, alios autem morbus non sine laxamento aggrediatur, sed in quibusdam temporibus quædam eis intermissio perveniat, & in hoc ipso multa sit differentia, ut quibusdam breves inducatur, aliis majores ab hujusmodi vitio inducantur: antiquitas disputabat, utrumne in mediis furoris intervallis permaneret eis curatoris intercessio, an cum furore quiescente finita, iterum morbo adveniente redintegraretur? Nos itaque ejus ambiguitatem decidentes, sancimus (cum incertum est in hujusmodi furiosis hominibus, quando resipuerint, sive ex longo, sive ex propinquo spatio, & impossibile est, & in confinio furoris & sanitatis eum sæpius constitui, & post longum tempus sub eadem esse varietate, ut in quibusdam videatur etiam pene furor esse remotus) curatoris creationem non esse finiendam, sed manere quidem eam, donec talis furiosus vivit: quia non d est pene tempus, in quo hujusmodi morbus deservatur: sed per intervalla, quæ perfectissima sunt, nihil curatorem agere, sed f ipsum posse g furiosum, dum sapit, & hereditatem adire, & omnia alia facere, quæ sanis hominibus competunt. Sin autem furor stimulis suis iterum eum accenderit: curatorem in contractu suo conjungi, ut nomen quidem curatoris in omne tempus habeat, effectum autem, quotiens morbus redierit: ne crebra vel quasi ludibrosa h fiat curatoris creatio, & frequenter tam nascatur i, quam definire videatur. Dat. Kal. Sept. Lampadio & Oreste VV. CC. Consil. 530.

De furioso in potestate patri constituto. 1. De hereditate furioso acquirenda. De curatore dando & cautione ab eo præstanda & inventario consiciendo.

7. Idem A. Juliano P. F.

Cum furiosus, quem morbus detinet perpetuus k, in sacris l parentis m sui constitutus est: indubitate curatorem habere non potest: quia sufficit ei ad gubernationem rerum, quæ ex castrensi n peculio, vel aliter ad eum pervenerunt, & vel i ante furorem i ei acquisita sunt, vel in furore obveniunt, vel in his, quorum proprietates ei tantummodo competit, paterna verecundia. Quis enim talis adfectus extraneus inveniat, ut vincat o paternum? vel cui alii credendum est res liberorum gubernandas, parentibus derelictis? Licet Tertullianus p iuris antiqui interpres, libro singulari, quem de castrensi q peculio condidit, tali tractatu proposito videatur obicere eandem attingere sententiam, nos tamen hoc apertissime introduximus.

1 ¶ Sin autem parentes ab

c Dilucido furiosi pupilli in

hac luce decedere contigerit: nostra Constitutio a, quam promulgavimus de his, quæ in testamento furioso b relinquenda sunt, vel substitutione c eorum, in suo robore permaneat.

2 ¶ Sin vero d perpetuo furiosus sui juris sit: tunc in paterna e quidem hereditate, quæ quasi debita f ad posteritatem suam devolvitur, nulla est juri veterum dubitatio: cum illico g appareat, & suus h hæres existat suis parentibus.

3 ¶ Sin autem ex alia quacunque causa hereditas ad eum vel successio perveniat: tunc magna & inextricabilis vetustissimo juri dubitatio exorta est: sive adire hereditatem, vel bonorum possessionem petere furiosus possit, sive non; & si curator ejus ad bonorum possessionem petendam admitti debeat; & juris auctores ex utroque latere magnum habere certamen. Nos itaque utramque auctorum aciem certo fœdere competentes, sancimus furiosum i quidem nullo modo posse vel hereditatem adire, vel bonorum possessionem agnoscere: curatori autem ejus licentiam damus (imo magis necessitatem imponimus,) si utilem j i esse successionem existimaverit, eam bonorum possessionem agnoscere, quæ antea ex decreto dabatur, & ad familiaritatem bonorum possessionis habere: cum k petitio bonorum possessionis Constantiniana l lege sublata m sit, & ab eo introducta observatio j quæ pro i antiqua sufficit petitione.

4 ¶ Sed cum antiquitas in curatore furiosi multas ambages constituit, quemadmodum ab eo cautio vel satisfactio detur: vel pro quibus rebus, & quibus personis, & si omnis curator talem præstet cautelam: necessarium nobis visum est, ut humano generi consulentes, omnem quidem obscuritatem, & inextricabilem circuitum n tollamus, compendioso autem & dilucido remedio totum completamur. Et prius de creatione curatoris, qui furiosis utriusque sexus datur, sancientes, tunc & aliis certum finem imponemus.

5 ¶ Et si quidem parens o curatorem furioso vel furiosæ in ultimo elogio hereditatis institutis vel exhereditatis dederit, ubi & fideiussionem p cessare necesse est, paterno q testimonio pro i ejus j satisfactione sufficiente: ipse, qui datus est, ad curationem perveniat: ita r tamen, ut in hac florentissima civitate apud Urbicariam Præfecturam deducatur: in provincia autem apud Præsidentem ejus, præsentem etiam tam viro religiosissimo locorum Antistite, quam tribus Primatibus, & actis intervenientibus, tactis sacrosanctis evangelii, edicatur omnia se recte & cum utilitate furiosi agere, & neque prætermittere ea, quæ utilia furioso esse putaverit, neque admittere, quæ inutilia existimaverit.

In auth. ut hi, qui obligat. §. pen. coll. 6. tit. 1. al. 2. Nov. 72. c. ult.

¶ Quod nunc generale est circa omnes curatores, ut jurent quidem, non tamen a rationibus sint exempti. ¶ Idem est in tutore.

Sequitur textus Codicis.

¶ Et i inventario f cum omni subtilitate publice scripto, res suscipiat, & eas secundum sui opinionem disponat sub hypotheca rerum ad eum pertinentium, ad similitudinem tutorum & curatorum adulti.

6 ¶ Sin autem testamentum quidem parens j ejus non confecerit, lex t autem curatorem utpote agnatum vocaverit, vel eo cessante, aut non idoneo forsitan existente, ex judiciali n electione curatorem ei dare necesse fuerit: tunc secundum præfatam divi-

verum Baldus putat furiosum recte hereditatem quoque transmitti: ut in l. apud. 8. inf. de suæ. Et tamen idem Baldus in §. sal. j. eod. differentiam facit hereditatis paternæ furioso delatæ, ab extraneæ successionem. Priorem transmitti putat, non posteriorem. Inquam, licet legata & fideicommissa transmittantur. Diversitatis in eo rationem constituit, quod hereditas extraneæ non acquiratur ipso jure: legata vero, ipso jure adquirantur: Ideoque, ubicunque hereditas ipso jure adquiritur (ut in sub) ibi transmissionem quoque fieri: & hanc communem interpretum opinionem esse.

i Si hereditas extraneæ delata est furioso, furiosus non petit bonorum possessionem: sed ejus curator. Idem in pupillo l. 9. §. 3. l. 11. ff. de aut. tut. §. 1. inf. de aut. tut.

k Formularis scil.

l l. 8. l. ult. j. qui admitti ad bon. poss. §. ult. Inst. de bon. poss.

m v. d. l. 8.

n Circuitus inextricabiles vitandi: sit enim male per plura, quod potuit fieri per pauciora.

o Parens liberis majoribus 25. annis furiosis, testamento curatorem dare potest.

p Curator testamentarius furiosi non satisfat. l. 27. sup. de episc. aud.

q d. l. 27. Testimonium paternum pro satisfactione sufficit. Inst. de satisf. tut. in pr. non potest honeste a liberis respici. l. ult. sup. de Senat. Macedon.

r Quam solennitates observandæ a curatore testamentario furioso.

s Inventarium exactum curator furiosi facere debet. d. l. 27. l. 7. D. de adm. tut.

t Lege XII. Tabularum furiosi sunt in agnatorum tutela, d. l. 27. vers. fin. autem. dixi ad leges XII. Tab. lib. 2. tit. de tutor. & curat. & de curatore furioso. 7.

u Post testamentarios, §. 5. sup. eod. & legitimos, sup. eod. dativi succedunt curatores.

sionem

a l. 9. inf. de impub. & aliis substitutis.

b Pater potest furioso substituer pupillariter eique curatorem relinquere.

c Substituere exemplariter filio furioso pater potest: sed & curatorem ei relinquere.

d Hereditas patris incestu defertur ad filios, quantumvis furiosos.

e In extranea non idem. l. 63. ff. de acq. hered.

f l. ult. §. pen. inf. de codicillis. l. 1. §. de imponend. l. 1. utat. de script. ad l. l. 7. princ. ff. de bonis damnat.

g l. 8. j. de jura delib.

h Suus hæres patre mortuo, filius etiam furiosus confectur, ut hic: adeo ut curatori testamenti a patre relicti, curam ejus gerat, neque opus sit novum a magistratu petere, nisi, ut Baldus notat, substitutum vulgarem, vel coheredem extraneum haberet: cum in pupillo ita sit. l. 1. sup. de testam. tut. Quid? furiosus filius, ut ita patri suus sit hæres, transmittit: hoc est, potestne moriens in furore, eam hereditatem transmittere? Accur-
sus negat: putat enim, filium furiosum in his suum heredem conferi, ut curator ejus possit administrare: sine immixtione: sic ut necesse non habeat bonorum possessionem nomine furiosi petere: ut in l. apud. 8. inf. de suæ. Et tamen idem Baldus in §. sal. j. eod. differentiam facit hereditatis paternæ furioso delatæ, ab extraneæ successionem. Priorem transmitti putat, non posteriorem. Inquam, licet legata & fideicommissa transmittantur. Diversitatis in eo rationem constituit, quod hereditas extraneæ non acquiratur ipso jure: legata vero, ipso jure adquirantur: Ideoque, ubicunque hereditas ipso jure adquiritur (ut in sub) ibi transmissionem quoque fieri: & hanc communem interpretum opinionem esse.

y v. l. un. §. de tut.
vel curat. illustr.

z Id ut fiat. v. d.
l. un. in pr.

a Idoneus atque
honestus non sa-
tisdat. l. 15. ff. qui
satisdat.

b Censur pro ho-
nis hic accipitur.

c Fideiubent da-
tivi curatores
quorum non est
idonea seu locu-
ples persona.

d Creatur cura-
tor sacris scri-
pturis propositis.

e Curatores ju-
rant de recta ad-
ministratioe &
re pupilli salva.

f Curator furiosi
inventarium re-
rum furiosi pu-
blice conferbere
tenetur. vers. in
provincia. in fin.
j. l. 27. in fin. §.
de episc. aud. l.
24. §. de admin.
str. l. 13. §. 1. §. ar-
bitr. tut. l. 7. ff.
de adm. tut. Nov.
94. in fin.

g Curatorem fu-
rioso sine prae-
sentia episcopi &
primatum hodie
recte dari notat
Bartolus ex §. fu-
rioso. 3. Instit. de
curator. quod li-
ber Institutionum
hoc Codice pos-
terior sit, hoc
amplius adjicit,
hac parte presen-
tem legem con-
suetudine non
servari. c. 2. ex-
tra de trega &
pace.

h Furiosi, in bo-
nis curatorum
suorum tacitam
habent hypothe-
cam. d. l. 27. in
fin. l. 20. §. de ad-
min. tut.

i Curator dela-
tam furioso ha-
reditatem potest
agnoscere.

k Curator in-
ventario tenetur
addere novas ha-
reditates furioso
delatas. facit l. 9.

l. 1. ff. de admin. tutor.

m §. 7. §. cod.

n Quid, si hereditas patri furioso suo delata est? ibidem dixi.

o v. l. 16. §. de iure deliber.

p l. 51. ff. de hered. pet.

q v. l. 12. in fin. ff. de bonor. possess.

r Proximus ut quis dicatur, mortis tempus spectatur, §. 6. Inst. de legitimis agnat. dixi ad leges X l. 1. Tabul. vis. de hered. ab intest.

s Furiosus legata sibi delata recta via ab intestato transmittit ad ha-
redes: hereditatem nisi aditam non transmittit. Ratio hac esse potest: recta via domi-
nium legati acquiritur. l. 64. in fin. ff. de furtis: in adeunda vero hereditate animo opus
est. Inst. de hered. qualis. in fin.

t Haeres furiosi, res ei delatas repudiare potest.

u In subrogato curatore furiosi constituendo, eadem solennitas requiritur, quae in eo ser-
vata est, cui sit substitutio: quod in subrogationum variis generibus (sunt enim multa &
varia) summe observandum.

y In locum mortui curatoris furiosi, creatur alius, adde l. 3. §. qui petant. tut. l. 4. §. in
quibus casibus tut. hab.

z l. 2. l. 3. l. 6. ff. de successio.

tionem in hac quidem florentissima civitate apud glorio-
sissimam Urbicariam Praefecturam creatio procedat. Sed
si quidem nobilis y sit furiosi persona: etiam florentissimo
Senatu z convocando, ut ex inquisitione curator optimae
atque integrae opinionis nominetur. Sin vero non talis
persona sit: etiam solo viro gloriosissimo Praefecto Urbi
praesidente hoc procedat. Et si quidem curator substanti-
am idoneam a possideat, eo sufficiente ad fidem guber-
nationis, & sine aliqua satisfactione nominationem ejus
procedere. Sin autem non talis ejus census b invenia-
tur: & tunc fideiussio c, in quantum possibile est, ab eo
exploretur, creatione omnimodo sacris Scripturis d pro-
positis in omni causa celebranda: ipso autem curatore,
cujuscunque vel substantiae vel dignitatis est, praefatum
sacramentum e pro utiliter rebus gerendis praestante, &
inventarium f publice conscribente, quatenus possint
undique res furiosi utiliter gubernari. Sin in provinciis
etiam his omnibus observandis, ut apud Praesidem ejus-
cunque provinciae, & virum g religiosissimum Episcopum
civitatis, necnon tres primates, memorata creatio proce-
dat: eadem observatione & pro iurejurando, & pro in-
ventario, & satisfactione & hypotheca h rerum curatoris,
modis omnibus adhibenda. 7 ¶ Tali itaque ordina-
tione in curatore furiosi disposita, si quid postea ad furio-
sum pervenerit, siue ex hereditate i, vel successione, vel
legato, vel fideicommissio, vel alio quocunque modo, hoc
furioso accedat: & cum alia ejus substantia manibus cu-
ratoris tradatur, inventatio etiam super k his omnibus
rebus l scilicet m faciendo: & sub ejus cura custodiatur,
quatenus si quidem respuerit furiosus, & acquisitionem
admisit l, ipsi restituatur.

8 ¶ Sin autem in furore diem suum finierit, vel ad su-
am sanitatem perveniens eam repudiaverit n: siquidem n
successio est, ad eos referatur (volentes a tamen) id est,
vel ad substitutum p, vel ab intestato haeredes, vel ad no-
strum ararium q: eo scilicet observando, ut hi veniant
ad successionem, qui mortis r tempore furiosi propin-
quiores existant ei, ad cujus bona vocabuntur, si non in
medio esset furiosus, omni satisfactione vel cautione, quam
per inextricabilem s circuitum veteris juris auctores in-
dlexerunt, radicitus excisa: legatis t autem proculdubio
& fideicommissis, ceterisque acquisitionibus furioso ac-
quirendis, & substantiae ejus aggregandis.

9 ¶ Sin autem ipse respuerit, & ea admittere nolue-
rit, & aperte hac respuerit, vel haeres u ejus hoc fecerit:
a substantia ejus illico separandis, quasi nec fuerint ab
initio ad eum devoluta: & per legitimum tramitem am-
bulantibus, substantiam furiosi neque praegravantibus
neque adjuvantibus.

10 ¶ Sin autem curator furiosi secundum nostram le-
gem nominatus decesserit: sub eodem modo, eademque
observatione alius y creabitur. quemadmodum & si su-
spectus z reperiatur, alter surrogetur: quod & veteri-
bus legibus placuit.

11 ¶ Hac autem omnia, quae de creationibus curato-
rum per novam definitionem introducta sunt, futuris a
casibus imponantur: & neque antea facti curatores remo-
veantur, neque aliquid eis novum accedat, sed antiquo
ordine statuti in antiquos (quantum ad creationem), per-
manent terminos: cautione videlicet, vel satisfactione,
quae antiquitus fuerat introducta, super postea venientibus
ad furiosos successionebus minime praestanda. Dat.
Kalend. Septemb. Constantinop. Lampadio & Oreste VV.
CC. Consil. 530.

1 Furiosus si respuerit, agnitam hereditatem a curatore
repudiare vel admittere potest, ut hic, & §. 8. j. Quid si non admisit, sed aurequam
admitteret, in furore decessit? dic ut §. 5. j. cod.

n Hereditatem extranei furioso delata, eo in furore moriente, deferatur ad
ejus substitutos: vel ad haeredes ab intestato extranei defuncti, ut hic. Quid legata & fi-
deicommissa? transmittuntur. vers. legatis. j. Cur tam varie? dixi ad §. 2. in fin. §. cod.

o Quid, si hereditas patri furioso suo delata est? ibidem dixi.

p l. 51. ff. de hered. pet.

q v. l. 12. in fin. ff. de bonor. possess.

r Proximus ut quis dicatur, mortis tempus spectatur, §. 6. Inst. de legitimis agnat. dixi ad leges X l. 1. Tabul. vis. de hered. ab intest.

s Furiosus legata sibi delata recta via ab intestato transmittit ad ha-
redes: hereditatem nisi aditam non transmittit. Ratio hac esse potest: recta via domi-
nium legati acquiritur. l. 64. in fin. ff. de furtis: in adeunda vero hereditate animo opus
est. Inst. de hered. qualis. in fin.

t Haeres furiosi, res ei delatas repudiare potest.

u In subrogato curatore furiosi constituendo, eadem solennitas requiritur, quae in eo ser-
vata est, cui sit substitutio: quod in subrogationum variis generibus (sunt enim multa &
varia) summe observandum.

y In locum mortui curatoris furiosi, creatur alius, adde l. 3. §. qui petant. tut. l. 4. §. in
quibus casibus tut. hab.

z l. 2. l. 3. l. 6. ff. de successio.

DE 4 PRAEDIIS b ET ALIIS c REBUS MINORUM SINE d DECRETO NON A- LIENANDIS e VEL OBLIGANDIS f.

TIT. LXXI.

De distractione pignoris.

1. Imp. Antoninus A. Minutiano.

Venditio quidem praedii, quod jure pignoris g, vel
in causa judicati h captum & distractum est, ad
Senatusconsultum i quod de non alienandis
praediis pupillorum vel adolescentium, nisi au-
ctore Praetore vel Praeside provinciae factum est, non per-
tinet: sed k si etiamnum in ea aetate es, cui subveniri so-
let, aditus competens iudex, ante in integrum restituere
debeat, praesente l diversa parte, causa m cognita di-
spiciet. PP. 13. Kal. Decembr. Duobus & Aspris
Consil. 213.

Si tutor vel curator sine decreto vendiderit.

2. Imp. Gord. Aug. Clearcho & aliis.

Non est vobis necessaria n in integrum restitutio, si
tutores o vel curatores vestri possessionem, licet pi-
gnorinem, vendiderunt p sine decreto. Quod si credi-
tores p id fecerunt: ita demum iuxta formam Edicti be-
neficium tibi impertietur, si fraudulenta q venditione,
participante r consilio emptoris, damnum tibi inflic-
tum esse doceatur. PP. 3. Kal. Feb. Gordiano A. & Aviola
Consil. 240.

Pater non potest alienare rem filii sine decreto. Bald.

3. Imp. Valer. & Gallien. AA. Theodo- siano & aliis.

Cum emancipatis vobis praedium acquisitum foret,
alienari a patre s eodemque curatore sine Praedis
auctoritate non potuit: maxime si tanquam p suum es-
set, non tanquam q pupillarem, vendiderit: itaque illibata
vobis persecutio u ejus in a et. PP. 3. Non. Jan. Tulco
& Basilio Consil. 259.

De venditione, transactione, permutatione, donatione, &
aliis modis alienandi.

4. Idem AA. Mithridati.

Non solum x per venditionem rustica praedia, vel sub-
urbana pupilli, vel adolescentes alienare prohiben-
tur: sed neque transactionis ratione, neque permutatio-
ne, & multo y magis donatione z, vel alio a quoquo
modo ea transferre sine decreto a dominio suo possunt.
Igitur & tu si fratribus tuis per transactionem fundum de-
disti, vindicare eum potes: ¶ sed & ¶ si quid invicem ab
eis ex eodem pacto consecutus es, id mutuo b restituere
debes. PP. 15. Kal. Maji, Seculari 2. & Donato Consil. 261.

De obreptione.

5. Idem AA. Sereno.

ET si Praeses provinciae decreverit alienandum vel obli-
gandum pupilli suburbanum c vel rusticum praedium:
tamen actionem pupillo, si falsis d allegationibus circum-
ventam religionem ejus probare possit, Senatus reserva-
vit: quam exercere tu quoque non veraberis. PP. 3. Kal.
Maji, Seculari 2. & Donato Consil. 261.

De causa alienationis probanda.

6. Imp. Carus, Carinus, & Numerianus AAA. Varo.

Minorum possessionis venditio, per procurato-
rem delato ad Praetorem vel Praesidem provin-
hit, ut mirum non sit decretum aliud non exigi, cum sufficiat semel, tempore obligatio-
nis scilicet cum res ei obligaretur, decretum interpositum fuisse. Hac ratio magis pro-
banda est. Nam si vera Vasquii ratio esset, ne quidem creditor sine decreto rem minoris
alienaret hac lege, quam tamen recte distrahit.

q aut si circa fraudem multum detrimenti passi sint minores. l. 1. sup. si adversus vend. pign.

l. 4. sup. de reb. alien.

r Fraudulenta venditio est, quoties venditor cum emptore colludit. l. 9. ff. eod. v. l. 46. ff.
de fideiussor.

s Curator (etiam si pater sit) filii praedia alienare sine decreto non pot-
est. l. 7. §. 2. ff. eod.

t Curator rem pupilli, nomine pupillari sine decreto alienare
non potest: multo minus proprio nomine.

u vindicatio. l. 2. j. si quis ignorans rem min.

x Alienationis verbo continetur
transactio, permutatio, donatio. l. 16. de fundo dotali. adde l. 28. l. 67. ff. de verb. signif.

y Cui non licet de praedio transigere, aut permutare, eidem praedium donare non licet.
z etiam propter nuptias, dotem, munus sponsalium. Ob has etiam causas curator alie-
nare non potest sine decreto. l. ult. j. si major facti alien.

a Renunciare juri hypothecae minorem non posse hinc colligitur.

a 27. ff. 9.

b Rusticis subur-
banis. l. 1. ff. eod.

c puta praediis
urbanis. l. 22. §. de
administ. tut.

d Mancipii urbanis
& rusticis, mobi-
libus pretiosis.

e dixi ad d. l. 22.

f l. 11. j. eod.

g l. 4. j. eod.

h l. 1. l. 2. j. eod.

i Contradictoria pa-
tre.

k Prohibitio a-
lienationis rerum
pupillarum ad
venditiones ne-
cessarias non per-
tinet. l. 2. §. 2. l. 1.

l. 1. ff. eod. l. 9. ff.
de minoribus. l. 1.

m si adversus vend.
pign.

n Cuius sit men-
tio in l. 7. j. eod.

o l. 1. §. 1. §. 2. ff. eod.

p Minor partur
etiam secundum
decretum, licet
adversus id resti-
tuatur. v. l. cum
& minoribus. §. 1.

q Adversus rem ju-
dicatam.

r l. 12. in fin. pri-
m. de minor.

s l. 1. §. 3. ff. de
minoribus.

t Quoties ipso
jure venditio nul-
la est, restitutio
minori non est
necessaria. l. 1. inf.

u Rem pupilli
creditoribus obli-
gatam, tutori vel
curatori vendere
sine decreto non
licet.

p Creditor rem
minoris sibi obli-
gatam jure potest
vendere. l. 1. §. 2. l. 1.

q §. 1. ff. eodem.

r vendere, inquam,
idque sine decre-
to, quod tamen
tutoribus & cura-
toribus non licet.

s Cur tam varie?

t An quia res de
qua hic agitur,
manserat in bonis
pupilli, ideo sine
decreto a tutori-
bus alienari non
potest: ut putat
Vasquius de suc-
cess. vis. de testam.

u An potius quod
tutores & curato-
res vendunt no-
mine ipsius mi-
noris: ut quem-
admodum ipse
minor sine decre-
to non potuit a-
lienare, ita nec
tutor. arg. l. mi-
nor. §. 1. ff. de pro-
cur.

x Creditor ve-
ro, rem minoris
vendendo, eam
jure suo distra-
hit.

y Vasquius de suc-
cess. vis. de testam.

z An potius quod
tutores & curato-
res vendunt no-
mine ipsius mi-
noris: ut quem-
admodum ipse
minor sine decre-
to non potuit a-
lienare, ita nec
tutor. arg. l. mi-
nor. §. 1. ff. de pro-
cur.

a Creditor ve-
ro, rem minoris
vendendo, eam
jure suo distra-
hit.

b l. un. §. de re-
putat.

c Quid in urbano? dixi ad l. 22. §. de administ. tut.

d l. 1. §. 1. ff. eod.

e falsa allegatio. Falsa allegatio, obreptio. l. 1. §. 2. in fin. l. 5. §. 15. ff. eod.

f l. 1. §. 1. ff. eod.

g l. 1. §. 1. ff. eod.

h l. 1. §. 1. ff. eod.

i l. 1. §. 1. ff. eod.

j l. 1. §. 1. ff. eod.

a Procurator non potest constitui ad petendum interponi decretum super alienatione rei minoris, Accursius, Baldus hic. & Rolandus a Valle 1. conf. 35. m. 27. facit l. 9. ff. de off. Procons. aliud est in petenda restitutione l. 25. in fin. ff. de minor. & excusatione tutoris proponenda. l. 25. ff. de excus. tutor.

b Alienationis causas proponi coram iudice non sufficit: est enim præterea necesse, ut apud acta causæ alienationis probentur. l. 5. §. 14. ff. eod.

c Causa cognita d. §. 14. l. 11. ff. eod. d. Idem, repudiandum. Quæ minor alienare non potest sine decreto, ea nec repudiare sine decreto potest. Sed verisimilius, imo verius est hic agi de pacto resolutorio donationis: hoc sensu, Filiusfamilias non potest ex intervallo se obligare sine consensu patris ad retro donationem faciendam donatori: quia cum semel ius quæritum minori fuerit in re immobili, ius aliud a se abdicandi sine decreto amplius non habet l. 1. in fin. l. sed si pecunia 3. §. si ius. 4. l. magis puto. §. 5. fundum. §. ff. de rebus eorum. e Cautio prædii donati, res immobilis: rei vero mobilis, inter mobilia refertur. Et ita actio, cautio, obligatio & instrumentum, res mobilis vel immobilis dici potest, ut res est, quæ in obligationem, nomen, cautionem vel instrumentum deducitur. f l. 1. sup. eod. Imo id tribuitur orationi D. Severi. l. 1. ff. eod. Senatus auctoritas etiam ab unius dominatu per Julium Cæsarem occupata valde fracta & immutata est, a bonis tamen Principibus interdum servata, quod quæ constitutus essent, oratione complexi, de his censendi arbitrium senatui relinquerent: quemadmodum videre possumus in variis Principum orationibus. l. 8. ff. de transact. l. 1. l. 2. D. de feriis. l. 1. ff. de fugitivis. l. 16. ff. de sponsalibus. l. 32. ff. de don. int. vir. l. 1. §. 3. ff. de statu defuncti. l. 4. ff. si libertus ingenuus esse dic. Eas orationes SC. sequebantur. dixi ad l. 16. ff. de ritu. Hinc fit, quod uno loco oratione inducitur traditur, id alio loco SC. introducitur dicitur: ut ne quis illis locis ullam auctoritatem putet. Sic oratione & SC. introducitur dicitur. Ne quis sine auctoritate Prætoris transigat de alimentis testamento relicto, l. 3. ff. de transact. l. 23. §. 2. ff. de cond. indebiti: ne res minorum distrahantur, ut hic. l. 1. in fin. l. 12. ff. eod. Ad eum modum oratione constituta, tribuuntur SC. Ulp. 26. l. pen. ff. ad Tert. & contra l. 1. C. de interdicto matrimonii. l. 4. §. de excus. int. l. SC. §. 9. l. libertum. 64. §. 1. l. si quis tutor. 60. §. quamvis. 5. l. non solum. 67. §. sed videamus. 3. ff. de ritu. g Immobilia minoris donari non possunt l. 4. §. eod. possunt tamen donari propter nuptias cum decreto Prætoris, l. 22. §. de adm. tut. l. ult. in fin. inf. si maior. fact. vend. sine decreto non possunt, ut hic: addit quæ dixi ad l. 3. §. de don. propter nupt. Quid? mobilia, possuntne donari propter nuptias sine decreto? possunt. moderate tamen, & ita accipe l. 1. sup. si ad vers. donat. Quippe d. lex cum nostra lege, unius constitutionis dux sunt partes: quarum hæc est de prædiis: altera de rebus mobilibus. His etiam congruit l. 1. C. Greg. si ad vers. donat. spont. fac. Potest & illud addi, Minori xxv. annis permitti donationem ejus, a quo hæres institutus est, ab hostibus redimendi causa. Nov. 115. a. l. de Cui 7. obf. 25. addit quæ scripsi ad l. 3. in fin. §. si maior factus. h l. 1. ff. eod. i Tutor rem pupilli sine decreto alienans, venditionis nomine res proprias obligat. Pupillus eo casu rem suam recte evincit: nec tamen curatoris obligatio dissolvitur. unde colligunt, Accessorium non sequi suum principale, ubi in accessorio eadem non est ratio. k i e. versum fuisse. l Minor vindicans sua prædia non jure alienata, pretium restituere tenetur, quatenus in ejus utilitatem versum probatur. l. 32. §. 4. ff. de adm. tut. m Versum fuisse, probare emptor tenetur: non fuisse versum dicere, ipsi minori satis est. addit l. 16. inf. eod. Apertius dicendum est, Emptori probationis onus incumbere, si tutori vel curator, ut hic: non si ipsi pupillo pecunia est soluta l. 16. §. 1. §. 4. ff. de jurejurando. Quod de emptore dictum est, locum non habet in creditore, cui sine distinctione probandi onus incumbit. l. 1. l. 2. sup. si ad vers. cred. Placet & illud, Si contractus ipso jure nullus fuit, creditoris esse probationem: si jure valuit, minoris. v. Molin. de usur. §. 38. n. 284. n Venditio quoties solennitate destituitur, non pretii dati utilitas spectatur: sed ipsius tantum venditionis viciū, v. l. 2. sup. eod. Venditorem, priori quam secundo casu restitui utilis est. o Solennitate prædii minoris venditio destituitur, quæ sit sine decreto. p Aliud est, venditionem jure non fieri, aliud minore pretio. q Minor adversus venditionem restituitur, l. 27. §. 1. ver. item ex di. vers. ff. de min. v. l. 1. l. 2. sup. si ad vers. vend.

cix libello a, fieri non potuit: cum ea res confici recte aliter non possit, nisi b apud acta causis probatis c, quæ venditionis necessitatem inferant, decretum solenniter interponatur. S. Non. Maji, Cato & Carino AA. Conf. 283.

De resolutione donationis.

7. Idem AAA. Isidoro.

SI ad resolvendam d donationem, quam in emancipationem te pater contulerat, minor || 25. || annis cautionem e ei emisisti: cum hujusmodi scriptura contra SC. f auctoritatem data sit, non oberit juri tuo. PP. 6. Idus Decembris, Caro & Carino AA. Conf. 283.

De donatione propter nuptias.

8. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Theodotæ.

PRædia rustica, quæ contra SC. data esse ante g nuptias sponsaliorum nomine, precum tuarum confessio ostendit: cum proprietates ad te propter juris interdictum transire non potuerit, in domino mariti permansisse palam est. PP. 3. Non. Novemb. Diocletiano & Aristobolo Conf. 285.

Si curator prædium distraxerit, & res sua evictionis nomine obligaverit.

9. Idem AA. Mutiano.

ET si is, quem prædium rusticum minoris distraxisse affirmas, curatoris officio functus id fecit: venditio tamen contra divi Severi h orationem facta, Præsidis sententia non immerito rescissa est. Pignora sane, quæ ob evictionis periculum idem curator, ex rebus propriis i tibi obligavit, non prohiberis persequi. PP. Non. Novemb. Diocletiano & Aristobolo Conf. 285.

De rei vendita vindicatione, & pretii restitutione.

10. Idem AA. Grato.

PRædiorum, quæ sine decreto alienata sunt, dominium tibi persequenti Præses opem feret: apud quem si illuxerit, non universa pretia, quæ curator tuo data sunt, in patrimonium tuum processisse k, pro l ea duntaxat pecuniarum parte || te || conveniri permittit, quam in facultates tuas erogatas esse confiterit m. S. 6. Id. Aug. ipsi AA. Conf.

De decreto & de pretii quantitate.

11. Idem AA. Trophimo.

SI quidem sine n decreto o minor annis patronus tuus rusticum prædium venundedit: supervacuum est de vili pretio tractare, cum Senatusconsulti auctoritas retento dominio alienandi viam obstruxerit. Si vero jure p interposito decreto venditionem q vili pretio ejus possessio-

nis, cuius vires ignorabat, fecit, juxta perpetui Edicti auctoritatem in integrum restitutio, causa || tamen || cognita, præbatur. S. 12. Kal. Dec. ipsi AA. & Conf.

De are alieno.

12. Idem AA. & CC. Leontio.

Ob a xs alienum b tantum c causa cognita Præsidiali decreto prædium rusticum minoris provinciale distrahi permittitur. Dat. 2. Kal. Maji, Heraclia, CC. Conf.

De prædio veltigali, vel patrimoniali sive emphyteutico.

13. Idem AA. & CC. Zenophila.

ETiam d veltigale e, vel patrimoniale f sive emphyteuticum g prædium sine decreto Præsidis distrahi non licet. Dat. 8. Kalend. Septemb. Sirmii, CC. Conf.

De pretio restituendo.

14. Idem AA. & CC. Phrominio.

UTere viri prudentissimi Papiniani responso, ceterorumque quorum precibus fecisti mentionem, sententiis, ac doli h mali exceptionem oppone, pretium ob i eorum k debitum solutum l probans, si sortem m cum n usuris, quæ fisco deberentur, pupilli non offerentes o, fundos || provinciales || citra decretum Præsidis venundatos cum fructibus petant. Dat. 9. Kal. Decemb. ipsi CC. Conf.

De prædio in solutum dato.

15. Idem AA. & CC. Sabino.

SI minor 25. annis prædium rusticum, cum aliud p deberes, sine decreto in solutum q dedisti: dominium a te discedere non permittit SC. auctoritas. Dat. 8. Kal. Dec. CC. Conf.

De rei vindicatione, vel conditione, & pretii restitutione.

16. Idem AA. & CC. Eutychia.

SI prædium rusticum vel suburbanum (quod ab urbanis r non loco, sed qualitate s discernitur) in pupillari ætate constituta, tutore autore; vel adulta sine decreto Præsidis provinciæ, in r qua situm est, venundedisti: secundum sententiam SC. dominium ejus, sive u jus a te discedere non potuit, sed vindicationem ejus, & fructuum x, vel his non existentibus y, conditionem competere constituit. Emptor autem si probare z potuerit ex ceteris facultatibus a obedire te muneribus b sive oneribus non potuisse, ad utilitates c præterea tuas cessisse pecuniam, quam pretii nomine sumpseras: doli d exceptionis auxilio pretium e cum usuris, quas præstitura esses, & sumptus meliorati prædij servare tantummodo potest. Dat. 6. Id. April. Anchiato, CC. Conf.

De prædio communi.

17. Idem AA. & CC. Philippo.

INTER omnes minores nec commune f prædium sine decreto g Præsidis sententia Senatusconsulti distrahi patitur h: nam ad divisionis i causam provocante tantummodo majore socio, ejus alienationem & sine decreto fieri jam pridem obtinuit. Datum 7. Idus Decem. CC. Conf.

ment. inf. de fund. patr. quorum alii privatis dantur in emphyteusm, alii locantur. g Emphyteuticarii fundi, qui emphyteutico jure privatis dantur a Principe, qui tamen patrimoniales sunt & dici possunt, quod ex patrimonio privato Principis sint. l. 12. §. de fund. patr. h Doli mali exceptio datur interdum adversus pupillum. l. 16. in fin. §. eod. i Si tutor ex pretio fundi pupilli creditoribus satisfecit, fundum alienatum pupilli vindicare non potest, nisi sortem cum usuris emptori restituat. l. pen. in fin. §. eod. k i. e. pupillorum. l. 13. in fin. §. eod. m quod se, pupillo profuit. n l. 16. in fin. inf. eod. o l. 4. in fin. sup. eod. p Immobilia pro alio debito non possunt in solutum dari sine decreto l. 4. sup. eod. q Qui solvit, alienat. r Prædium rusticum ab urbano, non loco, sed qualitate differt. f Qualitas prædij, quæ hic dicitur, alibi dicitur materia, v. l. 198. ff. de verb. sign. Ulp. 2. Fel. 2. c. 197. genus, v. l. 166. ff. de verb. sign. obscure: dicendum apertius, Qualitas est, quæ quales dicimur, id sit autem non ex qualitatibus omnibus, sed his tantum, quæ facile non mutantur. t Auctoritas interponenda est per judicem, ubi res sita est: interdum sufficit interposita a iudice domicili. l. 5. §. 12. ff. eod. u Non tantum domini pupillaris, sed & juris, puta servitutis vel emphyteusis, alienatio prohibetur, l. 3. §. 5. ff. eod. idque commune fundus pupillaris habet cum dotali, v. Cujac. 7. obf. 23. x Pupillaris fundus alienatus sine decreto iudicis non tantum petitur, sed & fundi fructus. y Condictio, vindicationis subsidiaria. z dixi ad l. 16. sup. eod. cui addit, negativam directio probari non posse. l. 23. §. de prob. a mobilibus l. 5. §. 9. ff. eod. b addit l. 1. in f. §. qui & ad vers. quos. c l. 14. §. eod. d d. l. 1. l. 7. §. 1. sup. de curat. fur. e d. l. 14. f l. 1. §. 2. in fin. l. 5. in f. l. 6. l. 7. ff. eod. g Sine decreto minor commune etiam prædium distrahere non potest: majore socio provocante, sine decreto dividere potest, ut hic. Quid, si major ad divisionem non provocet, & interim bona sua profundat? Possit etiam minorem immobilia sua dividere (etiam si non provocet a socio annis majore) putat post Cuncum Socin. reg. 228. Idem quoque existimat, quoties minor suam conditionem meliorem facit: facere autem meliorem intelligitur, quoties rixosum vel damnosum habet socium & cum eo nihil quidquam commercii habere vult. arg. l. si non venerit. 14. ff. pro socio. Bald. in l. 1. §. si ad v. transf. Quid? major ipse bonis interdictus poteritne minorem ad divisionem provocare? non poterit. l. ex castrensis. 13. ff. de cast. pec. Soc. d. loco. h passive sumitur hoc verbum. i d. l. 1. in fin. d. l. 7. l. 20. ff. de auct. tut.

a l. m. l. §. eod. l. 5. §. 9. §. 14. ff. eod. b sub. & similes casus, de quibus v. Accursius. Nec enim ut nostri loquuntur interpretes, taxative dictiones, excludunt casus similes, in quibus par aut major sit ratio.

c Imo, non sufficit, ut sit xs tantum alienum, sed etiam requiritur, ut creditoribus cum effectu, i. e. re ipsa solutionem urgent, ut usura ratio id exigat, ut iudici constet minori non extare res alias ex quibus possit satisfaceri, d. §. 9. §. 9. ut res minus damnose distrahantur: ne res magni momenti pro exiguo debito vendatur, l. 7. §. 8. D. de minor. tutoris quoque auctoritas requiritur, l. 2. l. 3. §. de auct. her. causa cognita, l. 6. §. eod. de decretum iudicis, l. 22. §. de adm. tut. & ut post decretum interveniant substationes, l. 7. §. 8. D. de minor. legitimo tempore factæ, arg. Auth. Hoc jure potest, sup. de sacrosan. Eccl. l. 4. §. de pde & jure hacten. v. Roland. a Valle. l. conf. 33.

d i. e. non modo minorum propria prædia, sed & veltigalia, i. e. emphyteutica a civitate vel a Principe in emphyteusm accepta vel condudenda, sine decreto alienari non possunt. e Veltigalia prædia civitatum prædia, emphyteutica, quæ quis in emphyteusm a civitate aliqua accepit. l. 1. §. si ager veltigalis. f Patrimoniales fundi sunt, qui ad Principis patrimonium pertinent.

g Emphyteuticarii fundi, qui emphyteutico jure privatis dantur a Principe, qui tamen patrimoniales sunt & dici possunt, quod ex patrimonio privato Principis sint. l. 12. §. de fund. patr. h Doli mali exceptio datur interdum adversus pupillum. l. 16. in fin. §. eod. i Si tutor ex pretio fundi pupilli creditoribus satisfecit, fundum alienatum pupilli vindicare non potest, nisi sortem cum usuris emptori restituat. l. pen. in fin. §. eod. k i. e. pupillorum. l. 13. in fin. §. eod. m quod se, pupillo profuit. n l. 16. in fin. inf. eod. o l. 4. in fin. sup. eod. p Immobilia pro alio debito non possunt in solutum dari sine decreto l. 4. sup. eod. q Qui solvit, alienat. r Prædium rusticum ab urbano, non loco, sed qualitate differt. f Qualitas prædij, quæ hic dicitur, alibi dicitur materia, v. l. 198. ff. de verb. sign. Ulp. 2. Fel. 2. c. 197. genus, v. l. 166. ff. de verb. sign. obscure: dicendum apertius, Qualitas est, quæ quales dicimur, id sit autem non ex qualitatibus omnibus, sed his tantum, quæ facile non mutantur. t Auctoritas interponenda est per judicem, ubi res sita est: interdum sufficit interposita a iudice domicili. l. 5. §. 12. ff. eod. u Non tantum domini pupillaris, sed & juris, puta servitutis vel emphyteusis, alienatio prohibetur, l. 3. §. 5. ff. eod. idque commune fundus pupillaris habet cum dotali, v. Cujac. 7. obf. 23. x Pupillaris fundus alienatus sine decreto iudicis non tantum petitur, sed & fundi fructus. y Condictio, vindicationis subsidiaria. z dixi ad l. 16. sup. eod. cui addit, negativam directio probari non posse. l. 23. §. de prob. a mobilibus l. 5. §. 9. ff. eod. b addit l. 1. in f. §. qui & ad vers. quos. c l. 14. §. eod. d d. l. 1. l. 7. §. 1. sup. de curat. fur. e d. l. 14. f l. 1. §. 2. in fin. l. 5. in f. l. 6. l. 7. ff. eod. g Sine decreto minor commune etiam prædium distrahere non potest: majore socio provocante, sine decreto dividere potest, ut hic. Quid, si major ad divisionem non provocet, & interim bona sua profundat? Possit etiam minorem immobilia sua dividere (etiam si non provocet a socio annis majore) putat post Cuncum Socin. reg. 228. Idem quoque existimat, quoties minor suam conditionem meliorem facit: facere autem meliorem intelligitur, quoties rixosum vel damnosum habet socium & cum eo nihil quidquam commercii habere vult. arg. l. si non venerit. 14. ff. pro socio. Bald. in l. 1. §. si ad v. transf. Quid? major ipse bonis interdictus poteritne minorem ad divisionem provocare? non poterit. l. ex castrensis. 13. ff. de cast. pec. Soc. d. loco. h passive sumitur hoc verbum. i d. l. 1. in fin. d. l. 7. l. 20. ff. de auct. tut.

2. Ad sever. Hal.
2. ut & l. 12. sup.
eod. tantum.

b. Decreto inter-
veniente res mi-
noris alienari
potest, propter fi-
scale debitum: pu-
ta, propter dacia
& collectas. Bald.
c. l. 5. §. 9. in fin.
ff. eod.

d. De Prætoribus
Constant. d. xi ad
l. 2. §. de off. Præb.
Decretorum in-
terpositio proprie
pertinebat ad
Constantinianum.

e. Conventione
patris, fundus hæ-
reditarius revendi
potest sine decre-
to. l. 3. §. eod. l. 7.
sup. de pact. ino.
emp. l. 5. §. 6. ff. de
reb. cor. qui sub
tut.

f. Speciali Prin-
cipis permissione,
res pupillaris non
est distrabi. hinc
Baldus: Rescri-
ptum Principis,
inquit, idem ope-
ratur, quod decre-
tum inferioris so-
lenniter annuncia-
tum: & Salyetus:
concessio Principis
specialis habet
vim decreti. adde
l. 2. ff. eod.
g. l. 1. §. eod.

h. Valer aliena-
tio sine decreto
facta testatoris
voluntate.

i. Pars legis 22. in
fin. §. de adm. tut.
d. l. 22.

k. Quid, si sciens?
v. speciem apud
Hermenopolum
§. tit. 1. §. 56.
m. Qui rem mi-
noris emit, non
prescribit: si tan-
quam majoris &
bona fide, quin-
quennio præscri-
bit.

n. Officium mor-
te finitur. l. 17. §.
de negot. Quædam
tamen hodie con-
suetudinibus non
nullis, hæredita-
ria facta sunt, vel
uti pincernarum,
dapiferorum &
his similia officia.
o. Qui rem alie-
nam ignorans
comparat, non fit
statim dominus.
p. l. 20. ff. de adq.
rer.

q. l. 2. §. 1. in prox.
r. Præsumi quæ
majorem esse, hoc
ipso quod mino-
rem se non con-
tendit, ex hoc loco
notat Baldus. Est
& hoc notandum,
veteri etiam jure
prescriptiones ad-
versus minores
non cucurrissent, nisi
majores factos,
hoc est, ab initio
non cucurrissent:
quod & ex hoc lo-
co & l. ult. §. eod.
l. 3. §. quibus non
obstat longi tem-
poris prescriptio, probari potest. licet Justinianus hoc sibi tribuat in l. ult. sup. in quibus cau-
sis in integrum restitutio non est necessaria. ubi post Placentinum Accursius: Justinianum, ea-
rum scribentem bibisse: neque hujus legis recordatum fuisse. v. plura apud Bald. §. de præf.
l. 1. num. 29.

s. Rem suam sine decreto alienatam, minor cum fructibus vindicat, nisi
emptor fuerit bonæ fidei. Is enim fructus lucratur, etiam si prescriptionis tempus non im-
pleverit. l. 48. ff. de adq. rer.

De debito fiscali.

18. Imp. Constant. A. & Const. C. ad Senatum 2.

SI minores vel ex patris nomine vel ex suo, debitis fiscalibus urgentibus, vel ex privatis con-
tractibus reperiantur obnoxii: decreti interpositio a
Constantiniano & Præatore celebranda est, probatis exami-
natisque causis: ut patefacta rerum fide, firma venditio
perseveret. Dat. 12. Kal. Jan. Probiano & Juliano Conss.
322.

QUANDO DECRETO OPUS NON EST.

TIT. LXXII.

De voluntate patris vel testatoris.

1. Imp. Severus & Anton. AA. Valentino.

SI probare potes, patrem & pupilli, cujus tutores con-
venisti, consensisse, ut reddito tibi prædium pretium
reciperet: id, quod convenit, servabitur. Neque
enim in ea re auctoritas Prædis necessaria est, ut tu-
torum sollicitudini consulatur, si voluntati defuncti pa-
reant. Dat. 6. Kal. Jan. Antonino & Geta Conss. 206.

De concessione Principis.

2. Imp. Aurelianus A. Pulchro.

Illud requirendum est, an adito Principe f Saturninus
Vir Clarissimus specialiter jus venditionis acceperit: Ad
instar enim prædialis decreti concessio Principis accedit.
Dat. 1d. Januarii.

De voluntate parentis vel testatoris.

3. Imp. Dioclet. & Max. AA. & CC. Strato-
niano.

Prædium rusticum vel suburbanum a minore viginti
quinque annis alienari sine decreto Prædis, nisi pa-
rentis & voluntas, vel testatoris, ex cujus bonis ad mi-
norem pervenit, super alienando eo aliquid mandasse de-
prehendatur, nulla ratione potest. Dat. 12. Kal. April.
Nicomedia, AA. Conss.

De vestibus detritis, & animalibus supervacuis.

4. Imp. Constantinus A. ad Populum.

Et si sine interpositione decreti tutores & curatores
quarumcunque personarum vestes detritas, & k su-
pervacua animalia vendere permittimus. Dat. 1d. Mart.
Constantino A. 7. & Constantio Cæs. 4. Conss.

SI QUIS IGNORANS REM MINO- RIS ESSE SINE DECRETO COMPA- RAVERIT.

TITULUS LXXIII.

De prescriptione.

1. Imp. Gordianus A. Felici.

Sic, quæ in jura tutoris hæreditario vel honorario ti-
tulo successit, possessionem tuam vendiderit: si ut
pupillarem distraxit; emptor, qui sciens a tutoris
hærede mercatus est, cum officium morte finitur,
alienam rem comparando, de temporis intervallo nullam
potuit acquirere defensionem. Si vero ut suam distraxit,
ignoransque rem alienam emptor comparavit, neque sta-
tim per traditionem possessionis dominus effectus est,
sed tantummodo adversus te statuti temporis (cum
te legitimæ ætatis esse non dissimulas) potest uti præscri-
ptione. Datum 5. Id. Septembr. Pio & Pontiano Conss.
239.

De vindicatione prædii, & de fructibus.

2. Idem A. Crispinæ.

Si contra amplissimi Ordinis decretum possessiones tuæ
distractæ sunt, conveni earum possessorem, ut (si ita
probaveris gestum) & possessio retrahatur, & fructus
universi revocentur, si non bona fide emptorem fuisse, qui
emit, confiterit. Dat. 16. Kalend. * Gordiano A. 2. &
Pompeiano Conss. 242.

De secundo emptore, & de prescriptione.

3. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Agathæ.

Possessiones tuæ rusticæ vel suburbanæ sine cogni-
tione causæ & interpositione decreti contra Senatuscon-
sultum alienatæ, nec a secundo emptore recte tenentur,
nisi statutum temporis spatium intercesserit. Dat. 1d.
Feb. Nicomedia, CC. Conss.

Si emens a donatario præscripserit.

4. Idem AA. & CC. Alexandro.

Quoniam & adversus emptorem, ad quem ex persona
ejus, cui contra Senatusconsultum donata res est,
justo titulo interveniente ea res, de qua lis est, transitum
fecit: requirere oportebit, an præterea prior domino, &
majore effecto, sine controversia bona fide decennio, vel
absente viginti annis, qui quæstionem patitur, possessor
fuisse monstratur. Quod si apud Gravitatem tuam mani-
feste confiterit: sine ulla cunctatione, habita longi tem-
poris præscriptione, petitorum oportet excludi. Dat. 6.
Id. Jun. Dorostoli, CC. Conss.

SI f MAJOR FACTUS ALIENATIO- NEM g FACTAM SINE DECRETO h RA- TAM HABUERIT.

TITULUS LXXIV.

1. Imp. Gordianus Augustus Licinæ.

Cum proponas curatorem patris tui non interposito
Prædis decreto prædium rusticum hæredi credi-
toris, seu tutori & us destinasse vendundæ, eamque
venditionem i deceptum patrem tuum ratam ha-
buisset, si minore pretio distractum est prædium, & incon-
sulto errore lapsum patrem tuum k, perperam venditioni
consensum dedisse confiterit, non abs re erit superfluum l
pretij in compensationem deduci, quod Prædis provisio-
ne fieri convenit, cujus solertia congruum est, si diversa
pars bonam fidem non amplectatur, in m arbitrio ejus
ponere, an velis possessionem cum fructibus restituere, ita
ut foenebris pecunia cum competentibus usuris restituatur.
Dat. Non. Octobr. Pio & Pontiano Conss. 239.

2. Idem A. Alexandro.

Si sine decreto Prædis prædia tua a tutore tuo alienata
sunt, nec speciali confirmatione, vel (si bona fide p
possessor fuisset) statuti temporis excursu id, quod per-
peram est actum, fuerat stabilium, Præses provinciæ pos-
sessionem in jus tuum retrahet. Dat. 7. Kal. Jan. Pio &
Pontiano Conss. 239.

3. Imp. Justinianus A. Menna P.P.

Si quando sine decreto, minorum, vel adhuc sub cura-
toribus constitutorum, vel per veniam ætatis eorum,
curam excedentium, res alienantur, vel supponuntur, &
ad perfectam ætatem iidem minores proventi, longo si-
lento querelam hujusmodi tradiderint, ut inutilis alie-
natio, vel suppositio diuturno silentio roboretur, certum
tempus ad talem confirmationem præfixum esse cen-
semus. Ideoque præcipimus, si per quinque continuos an-
nos post impletam minorem ætatem, id est, post u vigin-
ti quinque annos connumerandos, nihil conquestus x est
super tali alienatione vel suppositione is, qui eam fecit, vel
hæres ejus, minime posse retractari eam occasione præter-
missionis decreti, sed sic tenere, quasi ab initio legitimo
decreto fuisset res alienata vel supposita.

† Cum y autem donationes a minoribus nec cum
decreto celebrari possint, si minor vel post veniam æta-

ditionem ratam habuit, mox decessit: possum eo casu adversus creditorem agere, vel ad
supplementum justis pretij vel ut fundus cum fructibus restituatur, refusa ei sorte foenebris,
ejusque usuris: & ita patris ratihabitio venditionem ipso jure nullam confirmare potuit.
Patris confirmatio potestatem mihi ademit agendi jure minoris: jure majoris non ademit.
non dico venditionem omnino nullam, jus illud est minoris. Dico patrem deceptum fuisse
se ultra dimidium justis pretij: quod cuius majori licet dicere.

m dixi ad l. 2. sup. de rescind.
n Si sine decreto venditio facta est, & ne major quidem factus venditionem ratam habue-
rit minor, neque longo usu revocatur, proprie comparaverit emptor bonæ fidei, qui emens,
cum fructibus eam restituit. Syn. lib. c. 64.

o ut l. 1. sup. eod.

p l. 1. sup. tit. prox.

q l. 1. l. 3. sup. tit. prox. quinquennii. l. 3. inf. eod.

r Sine decreto res alienata pupilli vel minoris, cui vel curator est, vel ætatis venia con-
cessa est, rata est, si post 25. annum ætatis, ipse minor ejus hæres nullam confirmationem
nihil conquestus fuerit, ut hic. Syn. Bas. 10. tit. 25. c. 4. & l. 1. Harm. 12. §. 32.

s Longum silentium, quinque anni, ut hic.

t Tacitus consensus supplet defectum decreti.

u Prescriptio quinquennii minori curat ab anno 25. impleto.

x Hinc colligitur, simplicem querelam coram vicinis ratihabitionem impedire.

y Donare etiam cum decreto res suas minor non potest. Quid, si ætatis venia imperata
rem donavit, & post 25. ætatis annum, decennio præsens: vicennio absens, raterit? do-
natio confirmatur. Quid, si antequam id tempus expleretur, decesserit? intra residuum
tempus licet ejus hæredi donationem revocare: post completum tempus non licet. Quid,
si ipse minor nuptias donaverit? rata vel ab ipso donatio est, hac lege: Syn. Bas. 10. tit. 25.
c. 4. & l. 1. Harm. 12. §. 33. adde l. 16. ff. de minoribus: adde sup. tit. Si adversus donationem
v. tamen quæ scripti ad l. 8. sup. de prædii minorum.

a Minus legitime
alienata vindicat
minor etiam a se-
cundo emptore,
nisi secundus em-
ptor sit munitus
prescriptione.

b Quinquennii
sc. l. 1. in fin. §. eod.
l. 2. l. 3. in fin. tit.
prox.

c Minus res
donata est absque
sententia judicis:
donatarius eam
alteri cuidam
vendidit. Vult hæc
constitutio em-
ptorem rei mino-
ris, cum justum ri-
tulum habeat pos-
sessionis, eam rem
postquam minor
major factus fue-
rit, posse præscri-
bere decennio, si
minor ipse sit
præsens: vicennio,
si absens. Syn. Bas.
10. tit. 25. c. 62.

d Emens, qui ab
eo comparat, cui
minor donavit si-
ne decreto, contra
minorem præscri-
bit, a die qua ma-
jor factus est: de-
cennio eo præsen-
te: vicennio, eo
absente. l. 3. in fin.
§. si major factus
alien.

e v. quæ scripti ad
l. 1. in fin. §. eod.

f adde lib. 2. tit.
46. §. differunt ta-
men inter se. hic
enim titulus est
de causis, quæ ipso
jure nullæ sunt:
illæ de his, quæ,
nisi ratæ habean-
tur, rescindi pos-
sunt.

g venditionem.

h. Et ita hic ti-
tulus pertinet ad
causas, quæ ipso
jure nullæ sunt.

i Venditoribus

competit benefi-
cium legis 2. §. 8.

k Beneficium di-
ctæ legis 2. compe-
tit hæredibus.

l Res ita habet:

Patris mei curator

fundum dignum

40. paterno credi-
tari, cum ei tan-
tum decem debe-
rentur, in solu-
tum dedit. Pater

major factus, ven-
dicionem ratam habuit,

mo decessit: possum eo casu adversus creditorem agere, vel ad

supplementum justis pretij vel ut fundus cum fructibus restituatur, refusa ei sorte foenebris,

ejusque usuris: & ita patris ratihabitio venditionem ipso jure nullam confirmare potuit.

Patris confirmatio potestatem mihi ademit agendi jure minoris: jure majoris non ademit.

non dico venditionem omnino nullam, jus illud est minoris. Dico patrem deceptum fuisse

se ultra dimidium justis pretij: quod cuius majori licet dicere.

m dixi ad l. 2. sup. de rescind.

n Si sine decreto venditio facta est, & ne major quidem factus venditionem ratam habue-

rit minor, neque longo usu revocatur, proprie comparaverit emptor bonæ fidei, qui emens,

cum fructibus eam restituit. Syn. lib. c. 64.

o ut l. 1. sup. eod.

p l. 1. sup. tit. prox.

q l. 1. l. 3. sup. tit. prox. quinquennii. l. 3. inf. eod.

r Sine decreto res alienata pupilli vel minoris, cui vel curator est, vel ætatis venia con-

cessa est, rata est, si post 25. annum ætatis, ipse minor ejus hæres nullam confirmationem

nihil conquestus fuerit, ut hic. Syn. Bas. 10. tit. 25. c. 4. & l. 1. Harm. 12. §. 32.

s Longum silentium, quinque anni, ut hic.

t Tacitus consensus supplet defectum decreti.

u Prescriptio quinquennii minori curat ab anno 25. impleto.

x Hinc colligitur, simplicem querelam coram vicinis ratihabitionem impedire.

y Donare etiam cum decreto res suas minor non potest. Quid, si ætatis venia imperata

rem donavit, & post 25. ætatis annum, decennio præsens: vicennio absens, raterit? do-

natio confirmatur. Quid, si antequam id tempus expleretur, decesserit? intra residuum

tempus licet ejus hæredi donationem revocare: post completum tempus non licet. Quid,

si ipse minor nuptias donaverit? rata vel ab ipso donatio est, hac lege: Syn. Bas. 10. tit. 25.

c. 4. & l. 1. Harm. 12. §. 33. adde l. 16. ff. de minoribus: adde sup. tit. Si adversus donationem

v. tamen quæ scripti ad l. 8. sup. de prædii minorum.

a Prima exceptio regulari minor donare propter nuptias potest: ut possit, dixi ad l. 8. §. de pradiu. An & dotis causa minor sua pradia donare potest? dixi ad l. 4. §. de iure dot.

b Secunda exceptio, Donatio facta a minore silentio longi temporis firmatur, i. e. decennia inter praesentes: vicennia inter absentes computatione facta a maiori aetate donatoris.

c Silentium heredis idem operatur, quod silentium defuncti.

d Eiusdem aetatis heredi minoris silentio &c. & ita legitur: Accusatus: quod ita Graeci recte hic interpretantur, ἡνὰ τὸ λοιπὸν τῷ χροῖον διαστήματι δὲ ἀμὲν τῇ κληρονομίᾳ αὐτῆς σιωπῶντος. v. Cujacium apud Pauli, sent. 9. §. 4.

e v. 27. ff. 8.

f sub. municipalibus vel duumviris, qui tutores vel curatores dederunt, aut nominaverunt, nec ab iis satisfactionem exegerunt, rem minoris salvam fore: ut hinc constet, hanc actionem pertinere ad tutores & curatores qui satisfactionem tenentur, ut sunt legitimi & dati sine inquisitione: non ad testamentarios, eosque, qui inquisitione dati sunt. l. ult. §. de auctor. praestanda. Et haec in provinciis. Nam in urbe alia ratio est, dixi ad l. ult. §. cod.

g Non est hic titulus usitatus apud Gallos. vide Bugnon. in legibus abrogat. duobus locis.

h Subsidiaria est haec actio, quia priusquam eatur ad duumviros, discutitur oportet bona tutoris vel curatoris, & revocari actione Pauliana, si quae tutor vel curator alienavit in fraudem minoris: item excuti bona fideiussorum, & collegas tutorum, qui ipsos tutores suspectos non fecerunt, ut hic & l. 4. §. l. §. inf. cod.

i Iudicem non corrumpit, qui indemnitate ei pollicetur: per contrarium, iudex corruptus non censetur, qui indemnitate sibi praestari stipulatur. adde l. si quis uxori. 52. §. si fugitivum. 12. ff. de furtu. l. cum pro quo. 17. ff. de in ius vocando.

k Utilem actionem, legis cautio habens, directas quoque sibi mandari recte potest petere. l. 1. §. 1. vers. fin. autem ab alio. §. de superficies.

l v. quae not. ad l. 1. l. 4. ff. rem pupilli.

m l. 1. §. 7. l. 4. l. 6. ff. cod. §. 2. in fin. Inst. de satisf. tut.

n hanc negativam Cujacius 13. obs. 39. expungit: ut & in l. 2. sup. de hered. sue.

o Collega quid? v. l. 173. ff. de verb. sign.

tis rem immobilem donationis titulo in alium (excepta a propter nuptias donatione) transcripserit, non b aliter hoc firmitatem habebit, nisi post viginti quinque annos impletos, inter praesentes quidem decennium, inter absentes autem vicennium donatore acquiescente effluerit: ut tamen in heredis & persona illud tantummodo tempus accedat, quod post ejusdem d heredis minoris aetatem silentio transactum sit. Dat. Id. April. Decio V. C. Coll. 529.

DE MAGISTRATIBUS CONVENIENDIS.

TITULUS LXXV.

1. Imp. Antoninus A. Mutiano.

SI magistratus a tutoribus seu curatoribus, quos tibi dederint seu nominaverint, stipulati h sunt se eo nomine indemnes i futuros, & si quid praestitissent, repetituros, inque eam rem fideiussores acceperunt: extra rem salvam fore satisfactionem actio, quam adversus tutores seu curatores tuos instituiti, alienam obligationem non resolvit. Sed adversus Magistratus, qui curatorem dederunt, actio utilis ita k demum competit, si universis bonis excussis, revocatisque quae cum in fraudem alienasse constiterit, indemnitate tua in solidum satisfieri non potuit. Quam si exercueris, mandat tibi ab eis actionibus adversus fideiussores quos acceperunt, consistere potes, licet utilem actionem sine l cessione habeas. Accepta Non. Januar. Duobus & Aspris Coll. 213.

2. Imp. Alexand. A. Paterno.

In heredes m magistratus cujus non n lata culpa idonee cautum pupillo non est, non solet actio dari. PP. 3. Non. Jul. Juliano 2. & Crispino Coll. 225.

Magistratus qui sunt solvendo, habent beneficium divisionis.

3. Imp. Gordianus A. Probianus.

Si tu & collega o tuus cum magistratu fungeremini, minus idoneum tutorem dedistis, cautionemque idoneam non exegistis, nec alias servari pupillo

indemnitas potest, & utrique solvendo estis, pro a virili parte in vos actionem dari, non injuria postulabis. Dat. 8. Kal. Novemb. Pio & Pontiano Coll. 239.

Contra magistratum agitur in subsidium, id est, excussis tutoribus, collegis & fideiussoribus. Salyc.

4. Idem A. Aruntiano.

Adversus nominatorem tutoris vel curatoris minus idonei non ante perveniri potest, quam b si bonis nominati, itemque fideiussoris ejus, nec non collegarum ad quorum periculum consortium administrationis spectat, excussis, non sit indemnitate pupilli vel adulti satisfactum. PP. Id. Martii, Attico & Prætextato Coll. 243.

Sufficit tutores fuisse solvendo, tempore depositi officii, ut ad magistratum non possit perveniri.

5. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Eugeniz.

In Magistratus municipales & tutorum nominatores, si administrationis d finito tempore non fuerint solvendo, nec ex cautione fideiussoris solidum exigi possit, pupillis quondam in subsidium e indemnitate nomine actionem utilem competere ex Senatusconsulto, quod auctore Divo Trajano, Parente nostro, factum est, constituit. Dat. 7. Id. Decembr. iplis AA. Coll.

6. Imperator Zeno A. Aliano Praefecto pratorio.

Cum sit adjecta Prætoris f sententia, generalem curatori administrationem mandantis, & quod eam pro more sequitur g decretum pariter sit compositum: manifestum est non curatoris dationem fuisse invalidam: sed in æstimanda h adultæ substantia, scriba i vitium, qui tanquam non k amplius ducentis libris auri patrimonium valeret, fideiussorem acceperat, intercessisse: in quo casu non l curatoris erit ratio reprehendenda, si qua læsio rebus minoris illata fuisse adversus legum ordinem comprobetur: sed super negligentia m vel dolo scribae, qui veram substantiam taxationem passus est occultari, legibus n erit agendum. Dat. 5. Kal. Jan. Basilio V. C. Coll. 476.

datus fideiussor. Verum sciendum est hanc legem pertinere ad magistratus majores, puta Praetores & Praefides: in quos, tametsi a dato tutore vel curatore satisfactionem non exegerint, rem pupilli salvam fore, non datur tamen hæc subsidiaria actio: sed in scribam, qui non idonee satis exegerit: & in eo itaque Magistratus majores a municipalibus magistratibus differunt. h Si scriba (qui inventarium composuit) minorem æstimationem fecit, & ex ea fideiussorem recepit, tenebitur minori actione in factum, neque eo tamen datio curatoris vitabitur. facit l. 1. §. 8. ff. cod. dixi ad l. 28. sup. de iure dotium.

i Præfides vel Prætoris sc. non cujusvis iudicis: clarissimus enim appellatur in Nov. 94. in epil. & evidenti in Novella Constantini Porphyrogenetæ παρὶ τῶν συνθηκῶν τῶν σκρίβῶν v. Cujac. 16. obs. 14.

k Inventario rerum minoris, æstimationem earum adiciendam esse ex hoc loco norant. arg. l. si quis intra. J. de bonis proscriptis. Sed tamen Baldus æstimationem præcise non exigit, sed earum designationem certam tantum, forte quod in rebus minorum æstimandis, ipsi tutores possent decipi.

l Vendens curator rem sui pupilli, vel adulti, uti ea in inventario publica autoritate (hoc est, a personis publice ad id destinatis vel a iudice datis) æstimata est, non tenetur, licet eam minoris vendiderit, quam reipsa valeat, ut hic: nisi eam æstimationem injustam esse, ex publica vicinis & adjacentibus in locis fama constare ei potuit. arg. l. si tutor. §. 8. de periculo tutorum.

m Notarius de dolo & imperitia tenetur, n Notarius omittens describenda describere vel in inventarium referre, in id quod interest parti tenetur.

a Simul delinquentes collega, viriliter tenentur, si ambo sint solvendo: vel ita, Magistratus, qui sunt solvendo, habent beneficium divisionis. adde l. 1. §. 9. l. 7. in fin. ff. cod.

b Contra magistratum agitur in subsidium, i. e. excussis tutoribus, collegis & fideiussoribus. l. 5. J. cod.

c l. 2. ff. cod. l. 2. §. pen. ff. ad municipalem.

d Sufficit tutores fuisse solvendo tempore depositi officii, ut ad magistratum non possit perveniri: adde l. 5. in fin. ff. de confirm. tut. c. l. 4. §. cod.

f sub. tutularis, de quo vide quæ scripsi ad l. 1. sup. de tutoribus & curatoribus illa. finium.

g Præposteriori nem dubitationem facere in hac lege quidam putant, in quibus Baldus: quasi administrationis generallis ante decreta fuerit, quam inventarium factum fuerit, aut

D. JUSTINIANI SACRATISSIMI PRINCIPIS, PP. A. CODICIS,

REPETITÆ PRÆLECTIONIS,
LIBER SEXTUS.

DE
SERVIS FUGITIVIS *a* ET LIBERTIS *b* MANCIPIISQUE
CIVITATUM, ARTIFICIBUS *c*, ET AD DIVERSA OPERA *d* DE-
PUTATIS, ET AD REM PRIVATAM, VEL DOMINICAM *e*
PERTINENTIBUS.

TITULUS PRIMUS.

De furto, de usucapione, & longi temporis prescriptione.

1. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. Amilix.

Servum fugitivum sui furtum facere, & ideo non habere locum nec usucapionem *g*, nec longi temporis prescriptionem, manifestum est: ne servorum fuga dominis suis ex qualunque causa fiat damnosa. S. Id. Decemb. Maximo 2. & Aquilino Conf. 286.

De fugitivis requirendis.

2. Idem AA. & CC. Pompejano.

Requirendi fugitivos potestatem fieri dominis, Prædialis officii est. Dat. Kalend. Maji, Cass. Conf.

De servis transeuntibus ad barbaros.

3. Imp. Constantinus A. ad Probum.

Si fugitivi servi deprehendantur *i* ad *k* Barbaros *l* transeuntes: aut *m* pede *n* amputato *o* debilitentur. aut metallo dentur, aut qualibet alia *p* poena afficiantur. Sine die & Conf.

In auth. q. ut nulli iudicium. §. quia vero nos oportet.

coll. 9. tit. 17. al. 6. Nov. 134. c. ult.

Sed novo jure si criminis qualitas membri *x* abscissionem exigat, una sola manus *f* abscindetur; sed pro furto nec mo-

rietur *a*, nec aliquod membrum abscindetur, sed aliter castigabitur. Fures autem vocantur, qui occulte & sine armis huiusmodi delinquant. Qui autem violenter aggrediuntur, aut cum armis, aut sine armis, aut in domibus, aut in itineribus, aut in mari, poenis legalibus subjiciantur.

De servo fugitivo suscepto.

4. Imp. Constantinus A. ad Valerianum.

Quicumq; *b* fugitivum servum in domum vel in agrum inscio domino ejus suscepit *c*, eum *d* cum alio pari vel viginti solidis *e* reddat. Si vero secundo vel tertio *f* eum suscepit, prater ipsum duos vel tres alios vel prædictam estimationem pro unoquoque *||* servo *||* domino repræsentet. In minorum persona tutoribus vel curatoribus poena simili imminente. Quod si ad prædictam poenam solvendam is, qui suscepit, minime sufficiat, estimatione competentis iudicis castigatio *g* in eum procedat. Quod si servus fugitivus ingenuum se esse mentitus, sub *h* mercede *i* apud aliquem fuerit: nihil *k* is, qui eum habuit, poterit incusari. Sane mancipium torqueri *l* oportet, ut manifestet, utrum propter lucrum capiendum callide *||* a domino *||* ad domum vel ad agrum ejus, qui eum suscepit, immixtus sit, an non. Quod si qualisne factum esse ex servi interrogatione patuerit, servo etiam suo eum, qui hoc fecerit, privari oportet, & ad fiscum pertinere mancipium. Dat. 5. Kal. Jul. Gallicano & Basso Conf. 317.

De mancipiis libertisve artificibus pertinentibus ad rempub. & ad fugam sollicitatis.

5. Idem A. ad Januarium.

Mancipia *m* diversis artibus prædita, quæ ad rempublicam pertinent, in iisdem civitatibus placet permanere: ita ut si quis tale mancipium sollicitaverit *n*, vel avocandum crediderit, cum servo altero *||* sollicitatum *||* restituat, duodecim solidorum summa inferenda Reipublicæ illius civitatis, cujus mancipium abduxerit. Libertis quoque artificibus, si sollicitati fuerint, cum eadem forma civitati reddendis: ita ut pro fugitivo servo, si sollicitudine Defensoris *o* non fuerit requisitus & revocatus, idem Defensor duo vica-

propria superiorum vocum natura. *c* sub dolo malo. Nam ut qui puniri possit de recepto servo, dolus requiritur. est enim ipsa receptatio per se honesta, qua nimirum alius alium juvat. Dolus tamen præsumitur in eo, qui scire potest, ut quia res in publica fama est & notoria, in vicinia maxime. *d* Poena fugitivum servum recipientis. *e* Har. 13. *e* Estimatio hæc vulgaris fuit servi sive mancipii. *f* 1. 1. §. 5. *f*. *d* com. servo. *f* Geminata & iterata delicta gravius puniuntur. *g* Tiraquellum *||* 1. 1. *||* de poenis. *g* Poenam in corpore patitur, qui in ære nihil habet. *h* Errantem excusat contrarius licet. *h* Errantem excusat contrarius licet. *i* Cur ita? poena remittitur bona fide facientibus. *i* Titulus iustus excusat a dolo præsumpto. *k* Cur ita? poena remittitur bona fide facientibus. *k* Cur ita? poena remittitur bona fide facientibus. *l* Titulus iustus excusat a dolo præsumpto. *l* Titulus iustus excusat a dolo præsumpto. *m* i. c. libertas. *m* i. c. libertas. *n* sollicitans ad fugam. *n* sollicitans ad fugam. *o* 1. 1. §. de defensoribus civit. *o* 1. 1. §. de defensoribus civit.

a II. ff. 4. Fugitivus condemnatus comparatur, sicut accusator dicitur. *b* 1. 1. §. de probationibus. *c* Nov. 5. c. 4. princ. vers. illum vero. *d* 1. 7. §. 2. ff. de fustis. *e* 1. 28. in fin. ff. de bonis liberis. *f* adde l. ult. ff. de statu. *g* 1. 5. vers. liberis. *h* 1. 5. §. 1. cod. *i* 1. ult. §. cod. *j* 1. c. ad dominum Principis sive fisci. *k* 1. 7. §. cod. *l* 1. 60. ff. de furtis. *m* 7. Syn. Bas. 6. ex lib. 60. tit. 7. c. 6. *n* licet aliis in rebus, aliud sit fur, aliud res furtiva. *o* Cujac. 17. obs. 10. *p* §. 1. in fin. Inst. de usucap.

h Cæpolla hanc legem ad nauseam usque repetit, quem vide. *i* Barbari an hostes? an exteri? *l* 2. §. de commerciis. *l* 1. pen. in fin. *l* de captivis. *l* 1. nulli. 18. §. quod si. 3. §. de episc. *k* 1. 1. §. de episc. *l* 1. 8. ut & in l. 1. §. quæ res exportari. *l* Poenam deprehensum delicto nondum perfectum, etiam patiuntur, ut hic: quoties nimirum voluntas certa vel non conjecturata delicti perficiendi est, de quo v. quæ scripti in l. cogitationis. 18. ff. de pen. *m* Alternativa poenæ constitui possunt a lege: ut hic, tres poenæ alternativæ constituuntur. Quid, hoc casu, cuius erit electio, an debitoris seu rei, ut minimam possit eligere? an potius iudicis? hoc verius. Cynus: Jacob. de Ravenna. Pet. Neque distinctio Bartoli placet existimantis iudicis esse electionem, si ad eum legis verba poenæ imponentia, dirigantur; contra ei, si ad reum: si ad neutrum, in corporalibus poenis, iudicis: in pecuniariis, rei esse electionem. *l* 1. §. 1. ff. de offra. *l* 1. ult. ff. de injur. *l* 1. plerumque. 10. ff. de iure dot. *l* 1. in l. Lucio. 23. ff. de leg. 2. Nec Andreas Pisanus placet, existimans poenæ pluribus impositis, si pignus in illis servituti poenæ reo constituitur: reum, utpote servum poenæ, non posse eligere secus posse. Cæpolla aliter distinguit, unam eamque certam poenam, licet dura sit imposita a lege, iudicem imponere cogi: nisi magna admodum causa suadeat remittendam vel minuendam esse. Quid, si incerta poena est? arbitrio suo poenam iudex imponet ex æquo & bono, ex eo quod benignius est, non severius: ut ne capitalem faciat, quam ex æquo & bono pecuniariam esse sufficit. Quid, si plures sint lege impositæ? si utraque pecuniariae sunt, & verba referuntur ad iudicem, iudicis: si ad reum vel neutrum, rei erit electio: si utraque corporales vel una corporalis, alter pecuniaria, iudicis erit electio. *n* unico non duobus sic falsario manus amputatur Nov. 17. Nov. 42. Nec enim quis ita dampnari potest, ut utraque manus vel pes uterque ei abscindatur. *Novell. 134. cap. 13.* *o* Qua parte quis peccavit, eadem quoad ejus fieri potest, multari & puniri debet: Fugitivo pes hic ita amputatur: ut alibi manus falsario, blasphemio lingua. *p* simili velextraordinaria: capitali etiam interdum. *l* 3. in fin. ff. de furiis. *l* 38. §. 1. ff. de poenis. *l* 3. §. 10. ff. de re milit. Cur ita? in atrocissimis motus ad delictum habetur pro confecto. *l* 5. §. de episc. *l* 7. §. de furiis. *v*. tamen Nov. Leon. 67. *q* v. ad hanc authenticam Bartholomæi Cæpollæ repetitionem. *r* Membri appellatione manus continetur, ut hoc loco. *s* Poena manus amputationis imposita, quæri solet, quæ manus amputari debeat: an qua reus minus potest, puta sinistra, ut vult Accursius, Bartolus, Baldus, Cæpolla? An qua plus potest? arg. *l* 1. quæritur. 10. ff. de statu. An qua deliquit, ut Odofredus? Prima verior. arg. *l* 1. ff. de Prescrip. 32. *l* 1. interpretatio. 42. ff. de poenis. etiam si ea prorsus sit debilis, aut manui non similis, Castrensis, Angelus, Cæpolla, rejecta Baldi opinione. Quid, si res nulla sit manus? in alia parte corporis puniendum esse censet Baldus. Quid, si vulneranti poena manus imposita, reus autem duo vulnera intulit? manus unus amputatio sufficit: quia vulnera simul sunt illata, ideoque unicum tantum delictum censetur. Quid, si ex uno delicto manus amputationem meretur, ex alio poenam capitalem? manus prius abscindi: deinde capitis poena affici debet. Bart. Castr. Ang. Cæpoll. adde quæ scripti 2. *l* 1. de iur. 55. §. callidus. in verb. manum. In falsi scriptore singulare hoc videtur, ut ei dextra manus amputetur, ibid. dextra.

a Vicaria mancipia quæ vicem alterius repræsentant.

b Index in officio suo negligens, ne quidem Principis rescripto absolvi potest: ut & maxime sit absolutus, regressum tamen in eum, cui fave in iuste non habet & merito: ut ne quam proprio nomine poenam exsolvit, eam ab alio repetat.

c Hi servi, qui sunt in fuga, nec vendi possunt, nec donari. v. Cujac. 17. obs. 12. adde l. 6. j. de plag.

d Comes Hispania.

e An conditione ex l. 4. §. cod. An officio iudicis, ut vult Cynus? An rei vindicatione, ut vult Accursius? prior verior est: nam agitur hic ad poenam & illico. Rei autem vindictio neque poenalis est, neque ita momentaria.

f Domini quæstio agenti referri potest: & ut hinc colligitur de iure tertii potest excipi.

g Illico, ubi agitur, summarie agitur.

h Eadem vox repetitur in l. 1. §. de mulier. qua se propt. serv.

i l. 12. j. de agric. adde Cuj. 16. obs. 10.

k De poena servum fidelem occulantis.

l Atqui poena quadruplum excedere non potest. §. omnes. Inst. de act. v. Bald. hic. m De servis publicis populi Romani. n v. tit. de fabricianis lib. 11. o Poena servi publici P. Romani nuptias cum ancilla contrahentis. p Partus hic sequitur conditionem patris. Atqui matris conditionem sequi debet, l. partum. 7. §. de rei vind. hoc fit mediante per matrem, quæ ipsam virum sequitur: virum uxor: liberi matrem sequuntur, atque ideo patrem. q v. 47. ff. 2. optime coheret hic titulus superiori. Vix enim servus ut fugiat, quin secum rem aliquam pecuniamve domini auferat, ut dixi l. 12. j. ad l. Fab. de plagiaris. r v. 11. ff. 3. Inde est δολοπατείας δίκην. s Agi ex delicto & contractu simul non potest: nam contraria cumulari non possunt: & est iniquum rem & pretium simul consequi. t Ex pluribus actionibus contrariis una eligenda est: qua electa actor variare non potest. l. 28. ff. eod. Imo concursus furti & mandati admittitur. l. 22. §. 7. ff. mandati. v. Cujac. 17. obs. 12. sed & Baldus hic varios casus profert in quibus contraria cumulari posse demonstrat. u Mandatum intelligitur ita doctum ut actionem ex servi mandato adquirat. x Furto res subreptas, earum emptor vero domino restituere cogitur, etiam non recepto pretio: ut hic. 6. Harm. 6. §. 6.

y Possessor rei furtivæ, rem domino restituere cogitur etiam non recepto pretio, l. 23. §. de rei vind. facit l. 27. ff. de captivis. Imo pretium recipit, si quis rem alienam a latronibus emerit. l. 6. in fin. ff. de captivis. Idque volunt æquum ex eo esse, quod dominus nulla alia actione suam consequi a latronibus potuisset, atqui d. l. 27. negat servum ita emptum usucapi posse? Ut ita sit, eadem etiam negat pretium emptori restituendum, & ita d. l. 27. conculcanda esse. Ad hæc, emptori pretium a domino restitui volunt, si emptor tempore venditionis protestatus fuerit se rem ea mente comparasse, ut eam domino redderet, Cæpolla cautela 10. v. vult. l. 1. præf. 31. c. 1. a quo tamen Natta dissentit conf. 436. Clarus lib. 5. §. fur. tum. 6. v. sed hinc incidenter. dubius hæret inter utrumque. Natta sententiam Alciatus probat: quam & confirmat l. id quod nostrum. 11. ff. de reg. iur. quia protestatio emptoris, nimiam diligentiam continens, dolum ejus arguit. l. 7. ff. de cond. inst. cui sententia liberius accedo. Idem præterea volunt esse, si pretium rei venditæ in rem domini versum fuerit, l. 19. sup. de procur. si dominus ultro pretium restituerit, l. 36. ff. de cond. indeb. si consuetudo contraria existat. v. Alciat. 3. præsumpt. 29. Quid, si emptor auctorem laudaverit? v. l. 5. inf. eod. Quid, si in taberna publica, vel in foro, ubi res ejusmodi vulgo vendi solent, bona fide quis emerit? puto pretium restituendum emptori, arg. l. 3. ff. de senatus. l. 2. de cond. l. 52. §. 15. ff. de furt. quin, eo casu admittitur ad agendum cum ipso domino, si forte res ei subtrahatur sit, & huc refero l. 74. ff. de furt. Quid, si eo tantum nitatur emptor, quod imprudens emit, & alias laudatæ famæ sit? tali exceptione emptorem jvari non puto, ut quem caute negotiari lex velit. ut hic. Interex tamen sciendum, ei qui ignorans emit, dari actionem furti, non tamen adversus dominum. l. 52. §. 10. ff. de furt. & l. 19. ff. de reg. iur.

ria a mancipia exigatur: nec beneficio b Principali, nec venditione c in ejus persona || jam || de cætero valituris. Dat. 16. Kalend. Martii, Constantino Aug. 5. & Licinio C. Conf. 319.

Si repetenti servum fugitivum proprietatem opponatur.

6. Idem A. ad Tiberianum Comitem d Hispaniarum.

Cum servum quispiam repetit e fugitivum, & alius flevitandæ legis gratia, quæ in occultantes mancipia certam poenam statuit, proprietatem opponit, vel in vocem libertatis eum animaverit: illico g nequissimus verbero h, super quo ambigitur, tormentis subjiciatur, ut i aperta veritate, disceptationis terminus fiat. Quod non solum utrisque jurgantibus proderit, sed etiam servorum animos a fuga poterit detertere. Dat. 15. Kal. Septemb. Patriciano & Hilario Conf. 332.

De servo fiscali.

7. Imp. Valens, Valentin. & Gratian. AAA. ad Felicem Consularem.

Si quis servum fiscalem k putaverit occultandum, non solum eum restituere, sed etiam duodecim l libras argenti poenæ || nomine || fisci iuribus dependere compellatur. Dat. 2. Id. April. Gratiano 2. & Probo Conf. 371.

Si servus publicis operibus deputatus connubium contrahat cum ancilla.

8. Imp. Valens, Theod. & Arcad. AAA. Albino Præfecto urbi Romæ.

Si qui publicorum m servorum fabricis n, seu aliis operibus || publicis || deputati, tanquam propria conditionis immemores, domibus se alienis, & privatarum ancillarum confortiis adjunxerint, tam ipsi, quam uxores o eorum & liberi p, confestim conditioni pristinae laborique restituantur. Datum 8. Kal. August. Timasio & Promoto Conf. 389.

DE FURTIS q ET SERVO CORRUPTO r. TIT. II.

De concurrentibus actionibus.

1. Imp. Sever. & Antonin. AA. Theogeni.

Si pecunia tua mandantibus servis || tuis || quidam prædia comparaverunt: eligere f debes, utrum furti actionem || & conditionem, || an mandati potius inferre debeas: neque t enim aequitas patitur, ut || & || criminis causam persequaris, & bonæ u fidei contractum impleri postules. Dat. 11. Kal. Maji, Severo & Albino Conf. 195.

Si dominus pretium rei furtivæ non solvat.

2. Idem AA. Negotiatoribus.

In civilem x rem desideratis, ut agnitas res furtivas non prius reddatis, quam y pretium fuerit solutum a dominis. Curate igitur cautius z negotiari, ne

non tantum in damna hujusmodi, sed etiam in criminis suspicionem a incidatis. PP. Kal. Dec. Chilone & Libone Conf. 205.

De re nondum dedicata.

3. Imp. Antoninus A. Secundo.

Si nondum b rem templo divino dedicatam vitricus tuus furto abstulit: habes c adversus eum furti d actionem. PP. 6. Id. Septemb. Laro 2. & Cereale Conf. 216.

De servo sollicitato.

4. Imp. Alexander A. Aurelio || Herodi. ||

Adversus eum duntaxat, quem servum tuum sollicitasse e dicis, si eum deterioris animi fecerit, servi corrupti agere potes. Quod si sollicitatum f occultaverit, etiam furti cum eodem agere potes. Quas actiones etiam per g procuratorem exercere minime prohiberis. PP. Idib. Septemb. Alex. A. Conf. 223.

De venditore exhibendo.

5. Idem A. Cornelio.

Civile h est, quod i || a te || adversarius tuus exigit, ut crei, quam apud te fuisse k fateris, exhibeas l venditorem: nam a transeunte & ignoto m te emisse, dicere non convenit, volenti evitare alienam bono viro suspicionem n. PP. 3. Kal. Maji, Maximo 2. & Aliano Conf. 224.

De alienatione, contractatione, detentione servi alieni.

6. Idem A. Pythodoro.

Alienum o servum sine voluntate domini qui sciens avendiderit p, seu donaverit q, vel alio modo alienaverit r: nihil domino deminueri potest. Et si contractet s, vel apud se detinuerit, etiam furtum t facit. PP. Kal. Maji, Juliano 2. & Crispino Conf. 225.

De eo, qui pecuniam perferendam accepit & in suos usus convertit.

7. Idem A. Dato.

Si is, cui te pecuniam ad matrem tuam perferendam u dedisse proponis, parva quantitate numerata reliquam in usus suos x convertit, furtum fecit. PP. Idib. Jun. Modesto & Probo Conf. 229.

De exactore tributorum.

8. Idem A. Valentino.

Etiam furti actione y tributorum z exactor tenetur, si te non a cessante in tributaria exactione, sciens b, quod nihil debetur, ancillam tui juris abduxit, aut vendidit: quæ res facit, ut nec emptor usucapiat, vindictioque tibi || ipsius || competat. PP. 10. Kalend. Mart. Pompejano & Peligno Conf. 232.

De rei interitu.

9. Imp. Diocl. & Maxim. AA. Aedilio.

Subtracto furto, vel vi abrepto mancipio, quamvis hoc rebus humanis non c oblatum d fuerit exemptum e: tam ad raptorem, quam ad furem periculum redundabit, & uterque eorum poena legitima coercebitur. S. 7. Kal. Feb. Sirmii.

De usucapionibus, de successoribus.

10. Idem AA. & CC. Valerio.

Si abducta mancipia furto vel f plagio g, venundata Spræses provinciae perspexerit, cum nec ab emptore

f l. 2. in fin. ff. de privas. delict. l. 16. in fin. ff. de furtis. g Per procuratorem delictorum: actiones civiliter moveri possunt. l. 2. in fin. j. ad l. Fab. de plag. h at non necessarium. Accurs. hic. l. 4. §. 4. ff. de cond. ob. emp. Imo necessarium, si magistratus exhiberi jubeat. l. 12. ff. de off. Præf. i Titulum suæ possessionis in iure dicere quisque cogitur. k Confessio præteriti, præsumptionem in præsentem inducit. l & nomines. m Furti suspicionem non evitat, qui dicit se ab ignoto emisse. Da notum hominem judicatum fuisse, num pretium emptori restitui oportet? restituendum esse non puto, nisi patrocinetur aliud edixi ad l. 2. §. eod. n l. 2. §. eod. de furti indicis, v. Baertium apud Bellovianum 3. præf. 5. §. o §. 3. in fin. Inst. de usucap. p d. l. 16. j. eod. l. 1. §. 6. pro emptore. q l. 2. j. pro donato. r l. 54. §. 1. ff. eod. s l. 17. ff. eod. t & plagium. l. 12. de plagiaris. u Furti tenetur qui pecuniam, quam ad alium perferendam accepit, suos in usus convertit. l. 14. §. 9. l. 4. §. 1. ff. eod. l. 38. in fin. ff. de moralib. l. 22. §. 7. ff. mand. 15. Ecl. 2. ex lib. 60. tit. 6. c. 22. quo nomine furti competit actio mittenti, nisi recepturi magis interlit. l. 14. in fin. ff. eod. His sequentia conjugamus? Rem certo loco debuisse, tabellarius in itinere eam consumpsit, quid juris? tibi perit. arg. l. 2. ff. de eo, quod certo. l. 11. §. de reb. cred. Si certo loco non debuisse, live te monui, ut remitteres, live non monui, tibi non perit, si idoneo homini vel publico tabellario perferendam dedisti. l. 20. ff. commod. Num etiam idoneus is est, qui te monuit ut rem ad me mitteres? minime: nisi jussu ut ei rem ad me perferendam dares. l. 10. in fin. l. 11. & 12. in pr. & fin. ff. commod. x Quid, si cum tibi pecunia data esset, ut cui velles dares, & post eam consumpsisset? teneris mandati? l. 22. §. 7. ff. mandati. y Nisi conventus sit alia actione, puta in factum l. 2. §. ex quib. causis, in fin. alias furti actione conventus, sit infamis. l. 63. ff. eod. z Tributorum iniquus exactor, tenetur furti. 15. Ecl. 2. ex lib. 60. tit. 6. c. 21. & adde l. 73. ff. eod. a Aliud si ignorans, aut non vana persuasione ductus. l. 2. §. 20. ff. vi bon. c Rei furtivæ, vel vi possessæ periculum ad furam & raptorem pertinet, l. 4. §. 6. ff. eod. l. ult. §. de cond. furt. nisi moram purgaverit oblatione, ut hic & l. 17. ff. de cond. furt. vel novatione, d. l. 17. vel stipulatione, d. l. 17. l. 29. in fin. ff. de verb. obl. vel si intra judicari tempora res furtiva perierit, sine dolo malo furis condemnati, l. 14. §. 11. ff. de eo, quod met. alias, quivis raptor est in mora. d. l. ult. l. 1. §. 34. ff. de vi & vi. d Moram semper admittit, quisquis ex maleficio tenetur. e l. 50. ff. eod. f Plagio res exportata usucapi non potest. g hic & male, Græci videntur legisse Fuga pro Plagio, ut ostendit Cujac. 7. ad Africanum fol. 127. adde l. 60. ff. de furt.

de Latina libertate tollenda . 4. 6.
 de Legationibus . 10. 63.
 de Legatis . 6. 37.
 de Lege Aquilia . 3. 35.
 - Julia caninia tollenda . 4. 3.
 ad Legem corneliam de falsis . 9. 25.
 - - cornelia de Suaris . 9. 16.
 - - fabia de Plagiariis . 9. 20.
 - - falidia . 6. 58.
 - - Julia de Adult. et Stup. . 9. 9.
 - - - de Ambitu . 9. 26.
 - - - de vi publica . 9. 17.
 - - - Maiestatis . 9. 9.
 - - - repetundarum . 9. 24.
 ad Legem Viselliam . 9. 21.
 de Legibus et constitutionibus Principum . 1. 14.
 de Legitima Tutela . 3. 30.
 de Legitimis Heredibus . 6. 50.
 de Liberali causa . 4. 16.
 de Liberis exhibendis . 3. 3.
 - proteitis, vel exiles . 6. 20.
 de Libertinis . 10. 26.
 de Libertis, et cond. Liberis . 6. 7.
 de Litigiis . 3. 37.
 de Litis contestatione . 3. 9.
 de Litto, et itinere custodia . 11. 48.
 de Locatione pro ditione civilis . 11. 20.
 de Locato, et conducto . 4. 65.
 de Longi Temporis prescriptione . 4. 22.
 de Lucris Advocatorum . 11. 62.
 de Luctione pignoris . 3. 31.

[Faint, illegible handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

a Occasione rei nostrae orta, non semper nostra sunt.

b Papinianus variavit, ut hic: *l. 6. §. 1. ff. de servis exportand. variat. & alii jure consulti, v. quae scripti ad l. 75. ff. de reg. jur.*

c *l. 10. ff. de reg. jur.*

d Confinium dubitationum.

e Si marito res commodata ab uxore subtrahitur, uxor a rei domino furti conveniri potest: a marito, furti non potest: sed in factum actione.

f *l. 2. ff. rerum amot.*

g aliud est post divortium. *l. 3. ff. rer. amot.*

h Atrox actio furti.

i Atroces actiones in personas conjunctissimas non damus.

k Conjuncta persona viro mulier est: quod in accusationibus, atrocioribus actionibus & testimonio servandum.

l Commodatam rem marito ab extraneo quodam, uxor furto furripuit: quaeritur, an a domino rei mulier possit conveniri furti actione: An potius maritus ipse commodati conveniendus est? Potest alteruter conveniri: uti rei domino fedit, seu visum fuerit. Pone maritum conventum esse: poteritne maritus adversus uxorem, in hac specie, furti agere? Non poterit, sed rerum amotarum tantum propter matrimonii pudorem, ut hic.

Quod, si commodator maritum elegit, neque ab eo solidum possit consequi? furti actionem instituere adversus mulierem commodator non poterit, *vers. Dominus. j.*

m *l. 2. §. 1. ff. de m. n. §. 1. ff. de m. n.*

n Propter matrimonii pudorem uxor constante matrimonio furti a marito non convenitur.

o *l. 2. §. 3. ff. rerum amot.*

p Commodator furtum rei commodae ab uxore commodatarii passus, uxorem commodatarii prius convenire non potest, quam marito in idoneo iudicario. adde *l. 28. ff. rerum amot.*

q *38 ff. 1.*

r Operae tempore manumissionis impositae sunt praestandae. Tempore manumissionis dicuntur imponi, quoties nisi operae promissae essent, libertas data non esset. *l. 77. ff. de solutionib.*

s *l. 24. ff. eod.*

t i. e. aliquod pretium, ut inf.

u Pro futuris operis pretium non potest exigi a patrono, nisi conventum sit, vel necessitas id exigat. *l. 24. ff. eod.*

x Charitativum subsidium (sic enim nostri loquuntur interpretes passim) suis subditis necessitatis tempore dominum imponere posse hinc colligitur: & quidem per alium servitiorum loco, & ad eorum tantum aestimationem. *arg. l. si libertus. 17 ff. eod.*

y i. e. deminutis aut consumptis.

z Alere patronum in opem libertus cogitur. *l. 5. §. 18. ff. de agnoscend. lib. 49. Ecl. 3 c. 51.*

a *l. 32 ff. eod. l. 1. §. 5. ff. quorum rer. actio.*

b Cur ita? non praestat beneficium, qui debitum reddit. *l. 13. ff. eod.* Operae p. t. ff. imponere, qui ultro tantum, non ex necessitate manumissit.

c Erronea promissio operarum non valet.

d Qui manumissit, acceptis ab extraneo nummis, operas imponere non potest.

rei venerit omnem condemnationem accipere desiderans, utpote ex sua rei occasione a ortam: alia dubitatio incidit veteribus, utrumne rem tantum suam, vel ejus aestimationem consequatur, an etiam summam poenalem? Et licet ab antiquis variatum est, & ab ipso Papiniano in contrarias declinante sententias: tamen nobis hoc decidentibus, Papinianus, licet b variaverit, eligendus est, non in prima, sed in secunda ejus definitione, in qua lucrum statuit minime ad dominium rei pervenire: ubi c enim periculum, ibi & lucrum collocetur: ne sit damno tantum deditus, qui rem commodatam accepit, sed liceat ei etiam lucrum sperare.

4 ¶ Cum autem in confinio d earum dubitationum tertia e exorta est || quaestio ||: quare non & eam decidimus? Cum enim apertissimi juris sit, non f posse maritum constante g matrimonio furti actionem contra suam uxorem habere, quia lex || ita || atrocem b || actionem || dare in i personam ita sibi conjunctam k erubuit: ejusmodi incidit veterum sensibus quaestio. Quidam l et enim re sibi commodata, hujusmodi rei furtum a sua muliere passus est: & dubitabatur, utrumne domino rei furti actio contra mulierem praestaretur, an propter necessitatem causae, & maritus ejus, utpote actioni commodati suppositus, possit habere furti actionem? Et auctores quidem juris satis & in hac specie contra se jurgium exercentur. Ex praesenti autem lege & anterioribus nostris decisionibus, quae in ista positae sunt Constitutione, potest & haec species apertius dirimi. Si enim domino deditus m electionem ad quem voluerit pervenire: sive ad eum qui rem commodatam accepit, sive contra eum, qui furtum commisit, & in hac specie maritus quidem propter matrimonii n pudorem, non furti, sed rerum o amotarum actionem habeat, si ipsum dominus elegerit: Dominus autem omnem licentiam possideat, sive adversus maritum commodati, sive adversus mulierem furti actionem extendere: ita tamen, ut si ipse p, qui rem commodatam accepit, solvendo sit, nullo modo adversus mulierem furti actio extendatur: ne ex hujusmodi occasione inter maritum & uxorem, qui non bene secum vivunt, aliqua machinatio oriatur & forsitan marito volente uxor ejus extrahatur, & furti patitur poenalem condemnationem. Dat. 15. Kalend. Sept. Lampadio & Oreste VV. CC. Coss. 530.

DE OPERIS q LIBERTORUM. TIT. III.

De operis tempore manumissionis impositis. De pretio. De alimentis.

1. Imp. Severus & Anton. AA. Romano.

SI tempore r manumissionis operae tibi impositae sunt, scis te eas praestare debere. Solet s autem inter patronos & libertos convenire, ut pro operis ali- quid t praestetur, licet pretium u peti non possit, nisi x quando propter inopiam pro alimentis id extra ordinem peti necessitas fuerit: cum etsi operae non erant impositae, defectis y tamen facultatibus patroni, eum alere z coquebaris. PP. 3. Kalend. Jan. Chilone & Libane Coss. 205.

De manumissionis causa tradito.

2. Idem AA. Eutycheti.

Manumissionis causa traditus, neque a in servitutem reduci a manumissores potest b, neque impositas operas praestare cogitur c. PP. 6. Kalend. Maji, Antonino A. 2. & Geta 2. Coss. 206.

De eo, qui nummis acceptis manumissit.

3. Idem AA. Quintiano.

QUI nummis acceptis d ab extraneo, servum suum

manumissit, & pro operis pecuniam ab eo accepit: sive fuerant operae impositae, sive non, ut indebitam a solutam reddere cogitur. PP. Kal. Nov. Albino & Emiliano Coss. 207.

De venditione operarum.

4. Imp. Anton. A. Valeriano.

SI quam tibi pecuniam a liberto tuo ex venditione b operarum deberi probaveris: restitui tibi a liberto tuo Praeses jubebit: Ex hoc enim liberam c testamenti factionem libertus habet, modo si non oneranda d libertatis gratia emissam || esse || cautionem probabitur. PP. 14. Kal. Maji, Duobus & Aspris Coss. 213.

De manumittente ante tempus, quo tenetur manumittere.

5. Idem A. Terentio.

Mater tua ab eo, quem ex causa fideicommissi manumissit, operas impositas petere non e potest: nisi ejus tantum temporis, quo eum ante f manumissit g, quam dies fideicommissae libertatis existeret. sed nisi h ei honorem patroni debitum exhibuerit: adeat competentem iudicem pro modo admissi vindicaturum. PP. 3. Id. Maji, Duobus & Aspris Coss. 213.

De pecunia. 1. De duobus filiis.

6. Imp. Alexander A. Minicio.

Nec patronis pro operis mercedem accipere licet, quamvis si indictae operae praestitae non i sint, ad pecuniam exactionem obsequii non praestiti aestimatio convertatur.

1 ¶ Qui autem duos k filios in potestate, vel diversis temporibus habuit, lege Julia de maritandis ordinibus obligatione operarum liberatur. Dat. 12. Kal. Jun. Juliano 2. & Crispino Coss. 225.

De emptio suis nummis.

7. Idem A. Augustino.

SI tuis l nummis emptus es ab eo, a quo manumissus es: nec operas ei debes, nec puniri ab eo, ut ingratus, potes: patronum tamen tuum esse m eum, negari non oportet. Dat. 3. Idus Septemb. Juliano 2. & Crispino Coss. 225.

De liberta, qua patrono nupsit.

8. Idem A. Licitorio.

Liberta tua, ducendo n eam uxorem, dignitatem auxisti: & ideo non est cogenda operas tibi praestare, cum possis legis beneficio contentus esse. quod invito o te alii non possit iuste nubere. Dat. 10. Kalend. Mart. Fusco & Dextro Coss. 226.

Si cui relinquatur libertas in diem cum onere aliquid praestandi.

9. Idem A. Herculiano.

TIUS, si || cum || testamentum faceret, servo suo Cajo p libertatem cum conditione hac dedit, Cajo servum meum a die mortis meae annis tribus peractis manumitti volo: ita || tamen || ut praestet q haeredibus meis, sicut me vivo praestabat: & cum idem servus testatori diurnum quiddam praestaret, & post mortem ejus usque ad diem praestanda libertatis etiam haeredibus praestiterit: manifestum est, quod adeptus libertatem, ad eandem praestationem compelli non possit. Dat. 7. Id. August. Fusco & Dextro Coss. 226.

De extraneis haeredibus, & de maritis patronarum.

10. Imp. Alexander A. Caecilio.

Liberti libertaeque defunctorum, operas neque extraneis r haeredibus patronorum, neque maritis s patronarum debent. PP. Kal. Novemb. Alexandro A. Coss. 227.

De natis ex liberta. Si patronus liberta permiserit nubere.

11. Imp. Gordianus A. Africano.

Quod t ex liberta muliere nascitur, ingenuum est. 1 ¶ Is autem, qui liberta suae nubendi commodavit adfensum u, quamvis x operas ab ea exigere non possit, jura || tamen || patronatus non amittit. PP. 3. Non. Aug. Pio & Pontiano Coss. 239.

Ubi morandum. De ingratis libertis.

12. Imp. Diocl. & Maxim. AA. Veneria.

QUI manumittuntur, liberum y, ubi voluerint, commodandi arbitrium habent: nec a patronorum filiis, quibus solam z reverentiam debent, ad redibus.

f Patrona mortua, liberti ejus marito operas non debent: honorem tamen debent, dixi ad *l. 2. §. de in jus vocand.* t Ingenui sunt libertorum liberi. *Inst. de ingenuis. l. 9. inf. manumissis.* u *l. 2. inf. de obsequiis.* x Matrimonium potentius est, quam jus patronatus. y Libertus ubi voluerit, morari potest, dum tamen operas praestet, quas debet. z Patroni libertis liberti solum reverentiam debent, non operas.

serviendi

2 Operarum indebita praestatio condicatur.

b i. e. dum ei revenderes operas tibi debitas. *l. 37. ff. de bonis lib.*

c dixi ad *l. 1. 37.*

d *l. 5. §. hinc col. ligit Baldus, Rusticos & vasallos in libertatis suae praedictum obligari non posse, adde l. 6. ff. de off. Praesid.*

e *l. 95. in fin. ff. de leg. 1.*

f Manumittens ante tempus, quo manumittere tenetur, temporis anticipati ratione operas imponere potest, non ultra Salyc.

g *l. 32. ff. de dolo,* atqui videtur manumittere non posse. *l. 31. §. 1. ff. ad Treb.*

h v. *l. ult. j. de obsequiis.*

i Pro praeteritis operis mercedem accipere licet. *l. 13. §. 2. l. 24. ff. eod.*

k Duo filii ab operarum praestatione liberant. *l. 37. ff. de bon. lib. de jure libero. rum v. plurim. l. 1. l. 2. j. de jure liberorum.*

l *l. 4. ff. de manumissionib.*

m Imo non est. *l. 10. ff. de in jus vocand.*

n Liberta uxor patroni sui facta, non tenetur ad operas. *l. 46. ff. eod.*

o *l. 45. ff. de ritu nuptiarum.*

p Alciatus. *6. parerg. 9.* aliquando putavit hanc constitutionem adulterinam esse, quod Caji nomen hic servo tribuitur: quodque veteres consueverint Graecis non Latinis nominibus servos appellare.

q An in infinitum? an potius triennii tantum spatium postremum verius est, & ita tempus triennii adjectum libertatis praestationi, intelligitur restringere onus indefinitum servo impositum.

r Liberti operas non debent extraneis patroni ha-

a Ino cum pa-
trono morari co-
gi possunt, l. 33. in
fin. ff. eod. & ex
provincia Romam
venire cogi, ut o-
peras reddant, l.
20. in fin. ff. eod.
quo peregre cum
eo proficisci, d.
l. 35. si modo per
ordem terrarum
tenere non vage-
tur, d. l. 20. quod
ex longinquis &
brevibus exculsi-
onibus dehnitur,
l. 13. in fin. ff. de
anua legatio.
Quid si certo loco
morari iussu sint
servi libertate
donati? voluntati
defandi obtem-
perandum est, l. 18.
in fin. ff. de ali-
mentis, l. 44. ff. de
manumissis, l. 15.
Quid si extraneo
placeat ejusmo-
di conditio sit
relictum, ut certo
loco habitet? jus
libertatis ejus tali
iussione non pot-
est infringi, l. 71. §.
2. ff. de condit.
& demonstrat. Ad
certum domicili-
um & locum ad-
stringi servitutis
species est. Hoc
constat, sententia
iudicis certum ad-
signari posse reo
domicilium, l. 7.
§. 1. ff. de interdi-
ctis. An subdito
licet patriam mu-
tare, vide Papon.
3. Notar. 6. fol. 462.
de additis glebe
colonis & censibus
alibi dictum est.

b Qui alienum
libertum occupat,
loco ipsius tene-
tur ad operum
præstationem, l.
unic. in fin. J. de
colono, lib. 11.

c dixi ad 38. ff. 2.

d dixi ad 37. ff.
14. Jura patrona-
tus hæc præcipua
capita sunt. Ne a
liberto in patro-
num proponatur
turpis actio, l. 2.

l. 5. ff. de obsequiis. vel doli exceptio, l. 4. §. 16. ff. de except. doli. ut reverentia & offici-
um, l. 26. §. 12. ff. de condit. indeb. & alimenta præstantur, l. 5. §. 18. ff. de agnosc. & alend.
liber. ut ingratus libertus revocetur in servitutem, l. 3. vers. Reverentia. J. eod. ut patronus
liberto succedat, l. 4. J. eod.

e l. 4. J. de obsequiis.

f Qui servum meum ejusdem pecunia a me redemit & manumittit, jus in ejus bona succe-
dendi non habet.

g Etiam si a servo meo pecuniam manumissionis causa accepero, nihilominus tamen ei
succedo.

h Hostis publici bona fisco cedunt.

i l. 9. ff. ad leg. Jul. mar. est.

k v. quæ dixi ad d. l. 9.

l Dissimulans pro consentiente habetur, jusque suum remittere intelligitur.

m i. e. fiscalibus.

n & ita jus patronatus a patrono libertis remitti potest, ut hic. §. l. 3.

o Remittens jus patronatus, jus omne in libertum, reverentia excepta, amittit. Nov.

78. c. 2.

p Natalium restitutione jus omne patronatus tollitur, ita ut libertus nec obsequium, nec
honorem patrono debeat, nec ingratus accusari possit. Nov. cum etiam hæc. inf. eod. l. 10. §.

3. ff. de in iur. voc.

q Remissiones factæ in ultima voluntate & inter vivos inter se comparantur.

r hoc est, remissum jus patronatus.

s & libera testamenti factio, l. 47. §. 2. ff. de bon. libere. & ita abrogatur d. §. 2.

t Mera libertas.

u Ingenuis potius, quam libertis hominibus rempublicam frequentari interest.

x Remissione generali quædam tacite excipiuntur.

y Ingrati actio datur adversus eum, cui jus patronatus remissum est, l. 2. inf. de libere. Nov.

78. c. 2. non datur adversus restitutum natalium, dixi sup. eod. Plus est ergo natalibus
restitui, quam jura patronatus remissa habere. Quod ad actionem tamen ingrati attinet
datur adversus donatarium.

z Natalium restitutio pene inducit ingenuitatem, l. 2. l. 3. ff. de natalib. restituend.

Codex

serviendi necessitatem redigi possunt: nisi ingrati proben-
tur: cum neque cum a patrono habitare libertos jura com-
pellant. S. 9. Kal. Jun. ipsis AA. & Coss.

De eo, qui libertum alienum recepit.

13. Impp. Valent. Valens & Grat. AAA. ad Pro-
bum Præfectum prætorio.

IN redhibitione b operarum maneat pœna in eum, qui
libertum alienum recipiendum esse dixerit. Dat. 3. Id.
Jul. Gratiano A. 2. & Probo Coss. 371.

DE BONIS c LIBERTORUM, ET JU- RE d PATRONATUS.

TIT. IV.

1. Impp. Severus & Antoninus AA. Secundæ.

Multum e interest, utrum quis suis nummis em-
ptus ac manumissus sit ab emptore, an a domino
suo data pecunia mereatur libertatem? Priore f
enim casu ad || bona || ejus contra tabulas admitti
patronum non placet; posteriore g || vero || omnia jura
patronatus retinet. Et ideo cum Sabiniani patroni filii,
qui plenum || jus || habuit, ut hostis b publici bona fisco
vindicta sint: secundum ea, quæ divo Pertinaci placue-
runt, & nos secuti sumus, in i jura libertorum ejus fiscus
|| noster || successit k. PP. 5. Nonas Jul. Faustino & Rufino
Coss. 211.

2. Impp. Valens & Valentinian. AA. ad Florianum
Comitem rerum privatarum.

SI liberti convenientibus l patronis consortium cum
Sancillis colonisve nostris m elegerint: sciant || illi || se
deinceps comoda patronatus amissuros n. Dat. 3. Id.
Octob. Treveri, Lupicino & Jovino VV. CC. Coss. 367.

3. Imp. Justinianus A. Demostheni P. P.

SI quis patronorum in posterum hujusmodi narrationem
Sconceperit, vel in libertatibus, quæ inter vivos actitan-
tur, vel in his, quæ ex testamento vel codicillis scriptis
|| vel sine scriptis || habitis proficiscuntur, ut o liberti eo-
rum a jure patronatus liberentur: antiqua interpretatione se-
mota, non dubitet etiam patronatus jus ex sola tali ver-
borum conceptione libertis esse remittendum: nec || eo-
rum || successioneibus, quæ ab intestato descendunt, quas
veteres etiam post hujusmodi actus servari in libertorum
bonis decreverunt, a nobis patronis integris servandis.
Sed quemadmodum in natalium p restitutione omne jus
tollitur patronatus, ita & in hujusmodi verbis eandem
vim esse observandam omnes non ignorant. Idemque q
juris est, si inter vivos manumissione imposita, in ultimis
voluntatibus concessio r data fuerit patronatus s: ita ta-
men, ut in omnibus natalium restitutiones, ex quibus
pene solis ingenuitas mera t libertis competit, tam obti-
neant, quam in nostra Republica polleant: cum nobis cor-
di est, ingenuis u magis hominibus, quam libertis eam
frequentari. Reverentia x tamen, quæ a libertis || pa-
tronis || debetur, & jure quod adversus ingratos y liber-
tos patronis competit, integris reservandis, & si per ver-
borum conceptionem secundum a nobis inductum mo-
dum jus patronatus fuerit amissum: cum etiam hæc inge-
nuitatis præmio tollantur, quam pene z sola natalium

restitutio inducit: his videlicet casibus, per quos pœnali-
bus modis jus patronatus quasi ab indignis patronis eripi-
tur, in suo robore duraturus. Recitata septies a in novo
consistorio palatii Justiniani. Dat. 3. Kal. Novemb. Dec.
V. C. Coss. 529.

4. b Αυτοκράτωρ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΣ.
deest.

Varia capita Græce constitutionis Justiniani de jure patrona-
tus ex variis locis in unum congesta per Antonium
Contium.

1 ¶ Multi modi in ea enumerabantur, quibus cessat
jus patronatus, ut passim ajunt Græci interpretes.

2 ¶ Volens patronus remittit ei, qui manumittitur,
jura patronatus. lib. 48. βασιλ. tit. ult.

3 ¶ Qui suis nummis est emptus, liber fit, & so-
lutus omni jure patronatus etiam jure veteri, lib. 48.
βασιλ. ο κλέφας ἀποία πράγματα, καὶ διὰ τὰς ταύτων
κροπμαίων πραγμάτων II, σιωπαζόν, καὶ δὲ ταῦτα
ὑπὲρ τῆς ἐαυτοῦ ἐλευθερίας ἐλευθερεῖται. ο δὲ II, κλέφας, ὁ
δύναται δέσσει ταῦτα καὶ ἐλευθερεῖσθαι, ἀλλὰ δὲ οὐ μὲν,
καὶ τὰς αἰφαιρέσεις ἀπ' αὐτοῦ.

Id est,

Qui alienas res furatus est, & ex earum distractione de-
cem puta rededit, eaque dedit pro sua libertate, liber fit:
qui vero decem furatus est, non potest ipsa dare & liber
fieri, sed servus manet etiam iisdem decem ei ablatis.

4 ¶ Ο ἄπορνήσις ὁ ἐλευθερεῖται, ἀπορνήσις δὲ ἐστίν, ἡ
ὁ μὲν ἄνθρωπος τὸν πατρὸς κληρονομίαν αὐτοῦ, ἡ ὁ μὲν δυνάμειν ὁ
τὸ πατρὸς ἐστίν, ὁ ποῖος ἐστὶν ὁ πατρὸς καὶ ὁ μὲν ὁ μὲν.

5 ¶ Servus agrotus c nisi ejus curam dominus gerat,
fit liber, & dominus amittit in eo jus patronatus.

Item ne filii adoptivi patroni libertos patris adoptivi
habeant.

6 ¶ Δὲ οὐ στερεωμένῳ εἰδήσει τὸ οἰκείον δευτέρως
ἐλευθερεῖται.

Id est,

Servus sciente domino militiam adeptus, potestate do-
mini liberatur, & ingenuus fit cessante jure patronatus.

† Idem cautum fuisse videtur de servo Episcopatum,
vel clericatum, vel aliquam dignitatem sciente domino,
adepto, ut ita concipi debeathæc epitome: Δὲ οὐ στερεω-
μένῳ ἢ δὲ ἱεροματικὸς ἡ δυνάμειν εἰδήσει, &c.

7 ¶ Ancillas nostras in concubinato habere possumus.
Qui habet uxorem legitimam, non potest habere concu-
binam. Si quis sine uxore constitutus ancillam suam sub
nomine habeat concubinæ, & in eadem usque ad mor-
tem suam consuetudine perseveraverit: illa cum liberis
suis in ingenuitatem rapietur, & supra legitimam portio-
nem peculium, quod dominus, cum moreretur, habe-
bat, capiet: neque liberi aut hæredes, aut cognati defun-
cti in illam jus patronatus habebunt.

8 ¶ Intestato liberto mortuo, ad ejus successionem
primum vocantur descendentes, id est, veteri d quidem
jure liberi post libertatem parentum concepti; ex hac
vero lege etiam liberi in servitute parentum concepti,
& postea manumissi, & post liberos hujusmodi vocan-
tur, deinde ceteri ascendentes, & parentes liberti, &
fratres, si modo sint liberi, id est, manumissi, patronatus
jure in hac parte sopito.

9 ¶ Placebat e in eo genere percipiendum hæredi-
tatum (loquitur de legitimis hæreditatibus) successionem
non esse, id est, ut quamvis proximus, qui secundum
ea, quæ diximus, vocatur ad hæreditatem, aut spreve-
rit hæreditatem, aut antequam adeat, decesserit, nihilo
magis legitimo jure sequentes admittantur. Quod ite-
rum Prætores imperfecto jure corrigentes, non in totum
sine adminiculo relinquebant, sed ex cognatorum ordine
eos vocabant, utpote agnationis jure eis recluso. Sed
nos nihil perfectissimo juri deesse cupientes, nostra Con-
stitutione, quam de jure patronatus humanitate sugge-
rente protulimus: sancimus, successionem in agnato-
rum hæreditatibus non esse eis denegandam: cum satis
absurdum erat, quod cognatis a Prætoribus apertum est, hoc
agnatis esse reclusum: maxime cum in onere quidem
tutelarum & primo gradu deficiente sequens succedit:
& quod in onere obtinebat, non erat in lucro permis-
sum.

10 ¶ Illud f certum est, ad serviles cognationes illam
partem Edicti, qua proximitatis nomine bonorum pos-
sessio promittitur, non pertinere: nam nec ulla antiqua
lege talis cognatio computabatur. Sed nostra Constitu-
tione, quam pro jure patronatus fecimus (quod jus usque
ad nostra tempora satis obscurum, atque nube plenum &
undique confusum fuerat) & hoc humanitate suggerente
concessimus, ut si quis in servili constitutus consortio, libe-

h h rum

a Septimo. dixi
ad l. 30. S. de jure
dot.

b hanc constitu-
tionem Cujacius
20. obs. 34. resti-
tuit, partim ex
Latina quadam &
veteri translatio-
ne, partim ex Ba-
silicis.

c v. l. un. §. 3. J.
de Latina libere.
Nov. 153. c. 1. l. 2.
D. qui sunt manu-
missi.

d id est, lege xii.
tabb.

e Instit. de legiti-
ma agnat. success.

f Instit. de servi-
li cognatione.

a id est, filium,
ut l. 34. ff. de pa-
stis.

b An jure veteri
libertorum liberi
jus mutue succe-
ssionis habuerint
excluso suo patro-
no? Robertus vi-
detur hoc voluisse
2. recept. 24. quo
nomine reprehen-
sus a Cujac. 17. obs.
13. defenditur a se
ipso 3. Anim.
advers. 2. repre-
henditur iterum
ab Antonio Mer-
catore 3. Notas 25.
adde Cujac. 20.
obs. 34.

c Instit. de success.
libert.

d S. 4. vers. cum-
que. Instit. de boni.
8. ff.

rum & vel liberos habuerit, sive ex libera, sive ex servilis conditionis muliere, vel contra serva mulier ex libero vel servo habuerit liberos cujuscunque sexus, & ad libertatem his pervenientibus, & ii, qui ex servili ventre nati sunt, libertatem meruerint: vel dum mulieres liberae erant, ipsi in servitute eos habuerint, & postea ad libertatem pervenerint, ut hi omnes ad successionem patris vel matris veniant, patronatus jure in hac parte sopito. Hos enim liberos non solum in suorum successionem, sed etiam alterum in alterius successionem mutua *b* vocavimus, ex illa lege specialiter eos vocantes, sive soli inveniantur, qui in servitute nati, & postea manumissi sunt: sive una cum aliis, qui post libertatem parentum concepti sunt, sive ex eodem patre, vel eadem matre, sive ex aliis qualicunque copulatione nati sunt, ad similitudinem eorum, qui ex iustis nuptiis procreati sunt.

II. Sed & nostra Constitutio quam pro omni natione Graeca lingua compendioso tractatu habito composuimus, ita hujusmodi causam definit, ut si quidem libertus vel liberta minores centenariis sint, id est, minus centum aureis habeant substantiam (sic enim legis Papiae summam interpretati sumus, ut pro mille sestertiis unus aureus computetur) nullum locum habeat patronus in eorum successionem, si tamen testamentum fecerint. Sin autem intestati decesserint nullo liberorum relicto, tunc patronatus jus (quod erat ex Lege duodecim Tabularum) integrum reservavit. Cum vero majores centenariis sint, si haeredes vel bonorum possessores liberos habeant, sive unum, sive plures cujuscunque sexus, vel gradus, ad eos successiones parentum deduximus, patronis omnibus modis una cum sua progenie semotis. Sin autem sine liberis decesserint, si quidem intestati, ad omnem hereditatem patronos patronasque vocavimus. Si vero testamentum quidem fecerint, patronos autem & patronas praeiterint, cum nullos liberos haberent, vel habentes eos exheredaverint, vel mater sive avus maternus eos praeiterint, ita quod non possint argui inofficiosa eorum testamenta, tunc ex nostra Constitutione per bonorum possessionem contra tabulas non dimidium ut antea, sed tertiam partem bonorum liberti consequantur, vel quod deest, eis ex Constitutione nostra repleatur, si quando minus tertia parte bonorum suorum libertus vel liberta eis reliquerit, ita sine onere, ut nec liberis liberti libertave ex ea parte legata vel fideicommissa praestentur, sed ad cohæredes eorum hoc onus redundet: multis aliis casibus a nobis in praefata Constitutione congregatis, quos necessarios esse ad hujusmodi dispositionem juris perspeximus, ut tam patroni patronaeque quam liberi eorum, necnon qui ex transverso latere veniunt, usque ad quintum gradum ad successionem libertorum libertarumque vocentur, sicut ex ea Constitutione intelligendum est: & si ejusdem patroni vel patronae, vel duorum duarumque pluriumve liberi sint, qui proximior est, ad liberti vel libertae vocetur successione: & in capita, non in stirpes, dividatur successio: eodem modo & in iis, qui ex transverso latere veniunt, servando. Pene enim consonantia jura ingenuitatis & libertinitatis in successione fecimus.

Cumque d' ante fuerat septimo loco bonorum possessio, Tura quem ex familia: & octavo, unde patroni patronaeque & parentes eorum: utramque per Constitutionem nostram, quam de jure patronatus fecimus, penitus evacuavimus. Cum enim ad similitudinem successionis ingenuorum, libertinorum successiones posuimus, quas usque ad quintum gradum tantummodo coartavimus, ut sit aliqua inter ingenuos & libertinos differentia, sufficit eis, tam contra tabulas bonorum possessio, quam Undelegitimi & unde cognati: ex quibus possunt jura sua vindicare omni scrupulositate & inextricabili errore istarum duarum bonorum possessionum resoluta.

Contius. Videri posset & hac lege constitutum fuisse id, quod ait Justinianus Instit. quibus manumitti non licet. ne masculus in testamento manumittere posset, nisi decimumseptimum implevisset annum & decimumoctavum attigisset: & vice versa, ne femina testamento manumitteret, nisi decimum sextum implevisset, & decimumseptimum attigisset: ut utroque casu tam in masculo quam in femina media via electa sit inter annos pubertatis & viginti annorum aetatem. Sed quia Graeci nuncari hac in re depravati sunt, nec hanc constitutionem discrete expriment, nihil hic ea de re affirmare audeamus. Sequatur quisque quod probabile videtur, donec certiore confirmatione vel refutatione certior fiat, quid necessario sequi debeat.

SI IN y FRAUDEM PATRONI A LIBERTIS ALIENATIO & FACTA SIT.

TIT. V.

Alienata in fraudem patroni revocantur usque ad legitimam portionem. Bald.

1. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Claudio.

SI in fraudem patroni libertus aliquid alienaverit: quatenus legitima pars deminuta est, revocandi tributam convenit esse potestatem. Dat. Kal. Novemb. Sirmii, Caes. Conf.

2. Idem AA. & CC. Juliae.

Defuncto quidem liberto patronus intestato *b* succedens, per actionem Calvisianam in ejus fraudem alienata revocare potest. Verum cum patronum post liberti sui mortem ab eo fundi collatam donationem habuisse ratam & adseveras: manumissoris factum infirmare successores ejus minime possunt. Dat. 8. Kal. Jan. Sirmii, Caes. Conf.

DE OBSEQUIIS d PATRONO
PRÆSTANDIS.

TIT. VI.

De actione famosa.

1. Imp. Alexander A. Zotico.

Contra patronum tuum famosam & actionem instituere non potes. PP. 2. Idus Maji, Maximo 2. & Alian. Conf. 224.

De nuptiis.

2. Idem A. Leontogono.

Liberta, quæ voluntate patroni, aut jure nuptæ *f* sunt, non coguntur officium patronis suis præstare. Dat. 14. Kal. Aug. Maximo 2. & Aliano Conf. 224.

De his, qui pactione data manumittuntur.

3. Idem A. Xantho.

Etiam, qui pactione *g* data a dominis manumittuntur, Emero *h* jure omne eis obsequium debent.

De lites.

4. Idem A. Victorino.

Si manumissori tuo vim & audaciam objecisti, ei, qui te *sb* beneficio suo ex servitute liberando, ut adversarium *te* haberet, fecit: Praeses provinciae, quatenus coercere ejusmodi temerariam licentiam debeat, astimabit. Nam si qua tibi pecunia debebatur, sive de rebus adversus patronum disceptatio fuerat: non protinus ad litigandum currere debueras: maxime autem si hoc facere auderes, sine *k* atrocitate *l* certe *l* verborum aequitatem petitionis tuae commendare judici posuisti, omni honore patrono debito reservato. PP. 2. Kal. Octobr. Juliano 2. & Crispino Conf. 225.

De liberis damnatorum.

5. Imp. Gordianus A. Sulpitia.

Etiam liberis *l* damnatorum consuetum obsequium libertos paternos præstare debere *m*, in dubium non venit. Proinde si non agnoscunt reverentiae debitum minus: non immerito videntur ipsi adversus se provocare severitatem. PP. Non. Sept. Sabin. 2. & Venusto Conf. 241.

Quale obsequium præstandum, & de vinculis.

6. Idem A. Cornelio.

Libertos sive libertas, maxime quibus impositae operæ non sunt, consuetum *n* potius obsequium quam servile ministerium manumissoribus exhibere debere, neque vincula *o* perpeti, non est opinionis incertae. Dat. 3. Kal. April. Artico & Prætextato Conf. 243.

De privignis, & filiis patroni.

7. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Metrodoro.

Neque libertis noverca, injuriæ inferenda privignis *p* neque libera facultas esse debet, paternos etiam liberos (sicut dicis) injuriosos tibi fuisse, ferendum non est. Praeses igitur provinciae vindictam tibi personarum conditioni congruentem impetiri non dubitabit. Dat. 5. Id. Maji, Maximo 2. & Aquilino Conf. 286.

De patrona.

8. Idem AA. Hermiz.

y dixi ad 38. ff. s.
z Quid, si manu-
missio facta sit
ipso jure nulla
est.

a Alienata in
fraudem patroni
revocantur usque
ad legitimam. l. 1.
D. eod.

b Patronus, alie-
nata a liberto in-
testato mortuo re-
vocat per Calvi-
sianam. l. 3. §. 3. ff.
eod. l. 16. §. 6. D. de
pet. hered. testa-
to vero, per Fa-
bianam.

c Patronus alie-
nationem factam
a liberto, si ratam
habuerit, ipse e-
jusque haeredes
eam revocare non
possunt.

d dixi ad 37. ff. s.
e l. 1. in fin. sup. si
tutor non gesserit.
49. Fel. 2. c. 1.

f l. 1. in fin. sup.
de oper. lib. l. 43. ff.
de oper. lib.

g id est, canone.
Factum enim hic
sumitur pro ca-
none, ut Nov. 120.
c. 8.

h Jus merum.

i Libertus patro-
num in jus non
vocat sine venia.
l. 4. l. 8. §. 1. l. 9. &
seq. ff. de in jus
vocand.

k Libertas ad-
versus patronum
litigare sine atro-
citate verborum
debet. vide l. 11. §.
1. ff. de dolo.

l l. 5. §. 20. ff. de
agnoscend. liber.
Nov. 78. c. 2. §. 1.
l. 4. l. 19. in fin. ff.
de jure patronat.

m Imo non de-
bet. l. 3. ff. de in-
terdictis. l. 1. §. de
bon. liber.

n obsequio con-
trariae sunt operæ
non impositae,
durum servitium,
& similia.

o Vincula suis
libertis imponere
patronus non pot-
est, ut hic: nec
patris liberis, nec
maritus uxori.

p Baldus. adde quæ
dixi ad l. 12. sup. de
oper. lib.

q Liberti debent
reverentiam privi-
gnis patroni. l.
5. sup. eod. adde
quæ notavi de no-
verca l. 4. ff. de in-
offic. multo magis
libertis patroni. l.
7. in. ff. de oper.
libera.

Neque

Neque patronus a tuæ obsequiis refragari te fas est. Datum 12. Kal. Febr. Dioclet. & Maxim. AA. Conf.

DE LIBERTIS & EORUM LIBERIS.

TIT. VII.

1. Imp. Antoninus A. Daphno.

Non est ignotum, quod ea, quæ ex causa fideicommissi manumissit, ut ingratum & libertum accusare non potest: cum id iudicium extra ordinem prabeatur ei, qui voluntate servo libertatem gratuitam præstitit, non qui debitam restituit. PP. 5. Kal. Maji, Mesalla & Sabino Conf. 215.

2. Imp. Constantinus A. ad Maximum Praefectum urbi.

Si manumissus ingratus circa patronum suum extiterit, & quadam iactantia & vel contumacia cervicem adversus eum exerexit, aut levis offensæ contraxerit culpam: a patrono rursus & sub imperium ditionemque mittatur, si in iudicio vel apud pedaneos & iudices patroni querela extorta ingratus eum ostendat: filiis & etiam qui postea & nati fuerint, servitutis: quoniam illis delicta & parentum non nocent, quos tunc esse ortos constituerit, dum libertate illi potirentur. Sane si is, qui in nostro consilio vindicta liberatus est, post coercionem & ex poenitentia dignum se præstiterit, ut ei civitas Romana reddatur: non prius fruatur beneficio libertatis, quam si hoc patronus ejus oblati precibus impetraverit. Dat. Idib. n. Apr. Roma. Constant. A. 5. & Constante Cæs. Conf. 319.

3. Imp. Honor. & Theod. AA. ad Senatum.

Liberti non modo adversus patronos non audiantur, verum etiam eandem, quam patronis ipsis debent, reverentiam præstent hæredibus & patronorum: quibus ingrati actio, sicut ipsis manumissoribus deferretur, si illi data sibi libertatis immemores, nequitiam receperint & servilis ingenii. Dat. 8. Id. August. Ravenna. Mariniano & Asclepiodoto Conf. 423.

4. Imp. Honor. & Theod. AA. Basilio P. P.

Libertina conditionis homines, vel eorum filii, etiam si militantes & docebuntur ingratum: ad servitutis nexum proculdubio reducuntur. Dat. Kal. April. Raven. Theodos. 11. & Valent. AA. Conf. 427.

DE JURE AUREORUM & ANNULORUM, ET DE NATALIBUS, RESTITUTIS.

TITULUS VIII.

1. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Philadelpho.

Natales antiquos, & jus ingenuitatis non Ordo præstare Decurionum, sed a nobis & peti potuit. Dat. 15. Kal. April. Ravenna, ipsis AA. Conf.

2. Idem AA. & CC. Eumeni.

Aureorum usus annulorum beneficio Principali attributus, libertinitatis quoque vivunt imaginem, non statum ingenuitatis præstat. Natalibus

autem antiquis restituti liberti, ingenui a nostro constituuntur beneficio. Datum 43. Kal. Sirmii, CC. Conf.

In authent. ut liberti de cætero. §. 1. & §. illud. coll. 6. tit. 7. al. 6. Nov. 78. c. 1. & 2.

Sed hodie, quia manumittentes servos suos, cives denunciant Romanos: (non enim aliter licet) ex ipsa manumissione aureorum annulorum, & regenerationis jus habent: ut sint quidem liberti & ingenui, sed jure patronatus illo.

QUI ADMITTI AD BONORUM POSSESSIONEM & POSSUNT: ET INTRA QUOD TEMPUS.

TITULUS IX.

De filiofamilias.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Macrinæ.

Bonorum possessio filiofamilias delata, cum ignorante & quoque patre possit peri emolumentum etiam patri allatura, si ratam & petitionem pater habuerit, amittitur & transacto tempore. Sine die & consule.

De bonorum possessione, quæ desertur proximitatis nomine.

2. Idem AA. Crispino.

Si bonorum possessio tibi dumtaxat competit proximitatis nomine, habuisti spatium centum & dierum utilium, ex quo eum defunctum & scisti, ad bonorum possessionem amplectendam. Dat. 3. Non. Novemb. Geta Conf.

De infante.

3. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Crescentio.

Infantis in nomine agnitam bonorum possessionem, & antequam loqueretur diem functi, recte competere, nulla dubitatio est. S. Kal. Januar. Maximo 2. & Aquilino Conf. 286.

De emancipata.

4. Idem AA. & CC. Marcello.

Emancipata si non agnovit intra 9 annos unde liberi bonorum possessionem, nullam & ad hæredes vindicationem successionis transmittere potuit. Dat. 3. Kal. Maji, Heracleia, CC. Conf.

De ignorantia facti.

5. Idem AA. & CC. Maximo.

habito. l. 25. §. 4. ff. de acquir. hered. nihil saltem operari rati habitio dicitur, l. 6. §. 6. ff. de negotiis aliud in hereditate: aliud in bonorum possessione. Cur aliud? Ne dicas cum Accursio, hereditatis additionem juris esse civilis, quo patria potestas maxime attenditur. Bonorum possessiones, juris esse prætoris, eoque patriam potestatem negligi. Nam rati habitio, bonorum possessio acquiritur patri, jure prætorio, ut hic. Potest commodius dici, jure civili perpetuam & liberam esse potestatem adeundi. l. 8. §. de jure delib. In bonorum possessione petenda tempus angustius: & in eo, proinde filium privari: ut filio non sit necesse patris jussu præcedere: quemadmodum in plerisque aliis cernitur, ut ubi sit tempore peritura sit, a regulis discedamus: & habiles sunt personæ, quæ antea idoneæ non erant.

Renunciatio tacita facta per filium patri nocet, ut hic. Imo nocere non potest. l. 13. in fin. l. 14. ff. de acquir. hered. l. 8. §. de bon. qua lib. An cum Jafone dicemus idita heri, quod expressa renunciatio plus nocet, quam tacita? vel quod ex silentio, lapsu temporis intercedente pater filio consentire præsumatur, arg. e. illud. de præscr. c. qui taces. de reg. in 6. (de quo tamen vide l. 10. §. de petis. hered.) An potius jussu diversum, hereditatis: an vero bonorum possessioni renunciatur filius: ut leges contrariæ (de quibus paulo ante) loquantur derelicta hereditate: hæc nostra de bonorum possessione intelligenda sit: Hujus autem differentia hæc esse rationem, videlicet, ut hereditatem injussu patris repudiare non possit. quod eam patris injussu non possit adire. l. 86. ff. de acquir. hered. Injussu patris, eoque invito bonorum possessionem possit petere, proinde & repudiare: & ita patri obesse. hæc lege.

h legitimo, de quo vide l. 2. §. de bon. qua lib. Centum dies utiles dantur extraneo, puta cognatis & agnatis ad petendam bonorum possessionem, ut hic. l. 3. ff. unde cognati. l. 1. §. 8. ff. de successio. §. 4. in fin. Instit. de bon. poss. lib. annus datur, l. 1. §. 12. ff. de successio. edit. l. 4. in fin. ff. quis ordo in bon. poss. §. 4. in fin. Instit. de bon. poss. Ulp. 28. §. 10. Eodem centum dierum spatio plerumque adeunda hereditas erat ex solenni testatoris lege, Ulp. 22. §. 27. l. 3. §. 8. ff. de minorib. l. 22. §. 1. ff. quando dies legati. quod spatio, dies additionis dicitur in l. 9. §. 1. ff. de jure & fact. ignor. l. 46. ff. de acquir. hered. Hodie a Principe annus datur: a cæteris iudicibus, novem menses, l. ult. §. 13. in fin. §. de jure delib. in casu singulari dantur adversus exheredatam præsentem sex menses: absentem, duodecim. l. 36. in fin. §. de ineff. Inventario vero conficiendo tres menses, l. ult. §. 2. §. de jure delib. k De transmissionis jure vide quæ scripti ad l. un. §. 3. §. de caducis tollendis.

l Tempora bonorum possessionis, scientibus tantum, marie alterius debitam sibi hereditatem, currunt. l. 10. ff. de bon. poss. l. 2. ff. quis ordo. Quid, si tutor scivit? scientia tutoris nocet impuberi, l. ult. ff. de jure & fact. ignor. ut & aliis calibus. l. 3. in fin. ff. de tributoria. l. 22. §. 5. ff. de liberali. l. 4. §. 23. ff. de doti mali. Quid, si actor vel syndicus reipublicæ? nocet reipublicæ. l. 14. ff. ad municip. Quid si parens? non nocet filio. l. 1. ff. de honor. poss. §. juris. l. 3. ff. quis ordo. Major ergo erit in ea re tutoris autoritas quam patris? sic sane. Cur ille quædam dominus est? l. 27. ff. de administr. tut. potest etiam bonorum possessionem petere pupillo majiori infante, l. 3. §. de bon. poss. §. pater infanti tantum. d. l. 7. l. 18. §. de jure delib. Facina testamentum facere potest tutor auctore, Ulpian. l. 20. §. pen. at non pater auctore. l. 6. ff. qui testam. Pupilli obligantur tutore, non patre auctore. l. ult. §. 2. ff. de verb. oblig. adde Cujac. l. 4. obs. 9. m l. 7. §. 1. in fin. ff. de bon. poss. n Infanti, qui nondum loquitur. vid. l. si infanti. l. 18. §. de jure delib. o hæredi infanti. p emancipatidebent agnoscere intra annum bonorum possessionem unde liberi. q i.e. intra tempus legitimum. l. 69. in fin. ff. de acquir. hered. r Nisi liberi bonorum possessionem intra annum petierint, eam non transmittunt ad hæredes, l. ult. §. 13. in fin. de jure delib. Ulp. 28. §. 10.

h h 2

Quam-

a ut patrono, ita patronus debetur obsequium. l. 5. §. de oper. libert. l. ult. ff. de obsequiis. l. 7. in fin. ff. de oper. libert. b & eorum moribus. 4. c. 7. h. 11. c De actione ingrati, vide l. 3. §. de bon. lib. Nov. 78. cap. 2. d Ingrati enim actio legibus non est prodita: aut si prodita est, vel uti lege Alia Sentia, in defectu nem abuit, post illam legem Senatusconsultis & constitutionibus de ingratitudine liberorum agi extra ordinem coepit. ut hic. e l. un. c. 7. h. eod. f Ob levi offensam in violato obsequio, non deferro, commissam, non revocatur in servitutem liberti. g Liberti revocantur in servitutem ob vitium ingratum. l. pen. §. de oper. libert. l. 6. in fin. ff. de restitut. in integr. l. 6. ff. de agnos. l. 70. ff. de verb. signif. §. 1. Instit. de capis. dominus. Nov. 73. cap. 2. Tacit. l. 3. 2. Valer. 1. Ambr. de Jacob & beata vita. h Ingratitudo patris non nocet liberis ante ingratitudinem natis: post ingratitudinem natis nocet: Ideoque, qui ita nascuntur, cum parentibus in servitutem revocantur. i vide l. 2. §. de pædatis iudicib. k Natus ex ingrato, ut ingratus in servitutem reducitur. l. Delicta parentum regulariter liberis non nocent, vide tamen l. quisquis. §. 5. l. 7. ad l. Julianam ma. l. 4. m Cornelius Tacitus tamen lib. 13. ait (Neronis tempore) viandata liberatos non potuisse in servitutem retrahi. n Datum 6. Kal. August. Colonia Agrippina. c. The. eod. o Pauciano & Hilario Consulibus. p Liberti scil. l. 5. §. 1. prox. Novella Valentiniiani de libertis: etiam filiis actionem ingrati ademit. vide Cujac. ad Nov. 73. puto tamen id etiam ad extraneos hæredes pertinere. l. 2. §. de in jure vocando. q Servus, ergo nequam est & fur. vide Bald. hic. Ita solent libertini ad nequitiam servilis ingratum redire. Plautus in Persa. Alt. §. Ita pars liberorum est, nisi patrono, qui adversus. tus est. Nec satis liber sibi videtur, nec satis frugi, nec satis honestus. Ni quid esset, ni ei maledixit, ni grato ingratus repertus est. r facit. l. 1. §. 3. ff. de obsequiis. s Hinc, anno 1542. Tholosano Senatusconsulto cautum fuisse refert Paponius: Literas status in criminibus & delictis non concedi. Lettres, d' estat: ne s' octroyent delict, & en crim. met. 2. Notar. 8. c. des lettres d' estat. Idem 10. Arrest. 8 num. ult. de literis status & iustitiz alias diximus. t dixi ad 40. ff. 10. u Annulorum aureorum jus quid? dixi in l. 1. 2. §. eod. ex siculo ff. eod. x De annulis vide quæ scripti ad l. signatorius annulus. 74. ff. de verb. fig. y dixi ad 40. ff. 11. z l. 1. ff. eod. Hodie beneficium hoc cuiuslibet liberti ultro datum est a lege, Novell. 78. c. 1. His adde Paponis tractatum de nobilitate §. Arrest. 4. c. 3. Notar. 7. c. d' ennoblissement. a Annulorum jus tribuebatur habentibus in bonis 1400. qui census erat equester. Suetonius in Julio cap. 33. sic Arnobius 4. Pecunia donat annulos aureos, passim Plinii seculo lib. 31. c. 3. parvissime sub Vitellio. Sueton. c. 12. Nunquam aut rarissime sub Alexandro Severo, jus aureorum annulorum dabatur. Lamprid. b Libertas, quidam ita legunt. Cujac. ad l. 1. §. si servus aut libertus, legit libertis. c Imago ingenuitatis minus est, quam ingenuitatis status. d Imo præstat. l. 5. l. 6. ff. de jure aureor. Annulis enim aut donatus vivit ut ingenuus, mortuus ut libertus. l. 3. ff. de bonis libere.

a Natalibus restitutus sit ingenuus, ut hic. c. l. 2. §. 5. ff. de natalib. Qui jus aureorum impetrabat, non fiebat ingenuus, §. eod. ut deterioris sint conditionis hi, quam illi. Nov. 74. c. 1. l. 4. §. 6. §. de bonis libere. l. 6. §. ff. de bon. libere. l. 6. §. 7. de suis & legit. l. 3. ff. de bon. libere. horum honor augetur, conditio non mutatur. l. 33. §. 2. ff. de cond. & demon. str. Hodie juris utriusque sublata videtur differentia, saltem videtur confusio, dum utrumque liberti. nis omnibus a lege tribuitur Nov. 78. Ceterum, licet sic in libertis aboleretur omnimoda servitutis notitia, non continua tamen in tribus erant relati, l. 35. ff. de leg. 3.

b Pars prima tituli. c De bonorum possessoribus dixi ad 27. ff. 1. An hodie bonorum possessiones sint in usu, dicam ad l. ult. §. eod. d Pars altera tituli. e & invito. l. ult. §. 1. §. de bon. qua lib. f l. ult. de bonor. poss. l. 6. §. 1. ff. de acquir. hered. l. ult. §. 1. ff. quis ordo in bon. poss. Imo patris jussu præcedere debet, nec sufficit rati-

De facti igno-
rantia, adde l. 8. ff.
de bon. poss. l. 2. D.
qui ex do.
6. Ignorantia tem-
pus petendae bo-
norum possessio-
nis non cedit. l. 2.
S. eod.
c. l. 1. l. ult. sup.
de jur. & fact.
ignor. l. 8. D. de
jur. & fact. ignor.
d. id est, in lu-
cro mulieribus
non subvenitur
ignorantia lapsi:
in damno subve-
nitur, vide Cujac.
14. obs. 38. 39.
e. et non repu-
diare. l. 8. D. de
bonor. poss.
f. l. 7. §. 1. D. de
bon. poss.
g. l. 5. §. 1. de jur.
delib.
h. Impubes, cau-
sa cognita, bono-
rum possessionem
sine tutore po-
stulare potest. &
ita restringit §. 1.
Inst. de aut. int.
i. Impubes, con-
ditionem scilicet l. 7.
D. de bonor. poss. &
ita voluit, judi-
cem ex sua con-
scientia judicare
posse. l. 3. in fin. D.
de off. Prator. &
hic tam iudicis,
quam tutoris au-
toritatem pro-
desse. l. 7. §. 2. v.
quid tamen. D. de
minor.
k. Constantinus.
l. 7. §. 2. S. de en-
rat. furios.
l. i. e. juris impe-
ritiam. l. 3. §. 12. ff.
de Silianar.
ut vide l. 5. §. eod.
h. verba facti
vel absentiam
Cuj. expungit 17.
obs. 19. Graeci ita
legunt, ἐκ τῆς διὰ
ἀπορίας ἢ
ἀλλοῦ λόγου
μὴν.
n. hoc innuit,
nullum excludi
commodo bono-
rum possessionis
ob id solum, quod
intra tempora bo-
norum posses-
sionem solenniter
non petierit a
Pratore: modo
eam interim a-
gnoverit.
o. Constantinus scilicet l. 7. §. 3. de curat. fur.
petendis: idem in cessionibus. l. 17. §. de iure delib.
q. Bonorum possessio factum requirit.
r. Olim apud municipales magistratus peti bonorum possessio non poterat: municipa-
lis namque imperium non habuit: dario bonorum possessionis, misti est imperii. Dare bo-
norum possessionem erat pratorum vel praedialium, non duumvirale, v. Cujac. 17. obs. 19.
s. Olim solennis petitio darioque requirebatur. l. 1. §. com. de success. l. 20. in fin. ff. de
except.
t. Post Constantinum Theodosius & Valentinianus, etiam circa testationem existimant suf-
ficere quaecunque iudicium admittendae bonorum possessionis, l. 1. c. Theod. de cessionib. vel
bon. poss. sive ut Graeci interpretes ajunt ἐκ τῆς διὰ ἀπορίας ἢ κατὰ ὁχλὸς, quod
& Justinianus probat §. 6. Inst. de bon. poss.
u. Olim praeiudicium agnicio, i. e. facta intra tempus datum propinquiori cognato, eo defi-
ciente, recte facta non intelligebatur. l. 42. §. 2. ff. de bon. lib.
x. bonorum possessionem scilicet 40. Eclog. 7.
y. iure adiacendi portio deficientis alteri adiacet, i. e. adiungitur. l. 3. in fin. ff. de bo-
nor. poss. v. ff. de usufructu adiacendo. l. 20. ff. de leg. 2. l. 89. ff. de leg. 3. l. 142. ff. de
verb. s. m. l. 67. ff. de acquir. hered. l. 1. §. 10. §. 1. de cad. vid. Duarenum lib. 30. l. 1. & 2.
de iure adiacendi. vide Michaellem Grassum lib. sent. §. ius adiacendi.
z. i. e. non petentibus. Omittit bonorum possessionem & hereditatem, est ab ea tempore
excludi, id est, intra tempora constituta eam non accipere. Amittit, genus: Omittit,
species est: & hoc sensu semper hereditas aut bonorum possessio, omitti dicitur, non alio,
v. Anton. Mercatorem 3. Notar. 20. in fin. Graeci ita legunt, ἢ τινὲς παρατησάντων,
Eclog. d. loco. c. 1.

Quamdiu per facti a quaestionem incertum b est, u-
trumne secundum tabulas, an ab intestato, & ex quo
capite possessio sit delata, ne tibi tempus agnoscenda bo-
norum possessionis praefinitum cedat, superstitiosam geris
solicitudinem.

De ignorantia juris.

6. Idem AA. & CC. Frontinae.

Juris e ignorantiam nec mulieribus prodesse in Edicti
perpetui cursu de d agnoscenda bonorum possessione,
manifestum est. Dat. 3. Kal. Maji, Sirmii, Caesaribus
Consi.

De pupillo & tutore.

7. Pars epistolae Constantii & Maximiani Augustorum & Se-
veri & Maximiani Nobilissimorum
Caesarum.

Bonorum quidem possessionem pupilli nomine agno-
scere e tutorem f potuisse, aperte declaratur: ipse
autem pupillus g bonorum possessionem sine tutoris au-
toritate amplecti non potest, nisi etiam impuberi sine b
tutoris auctoritate hoc postulanti, sciens i hoc competens
iudex dederit bonorum possessionem: tunc enim emolu-
mentum successionis videtur ei || Pratorio jure quaesitum
esse. 6. Id. Sept. Constantio & Maximiano Consi. 306.

Derusticitate, ignorantia, absentia, vel alia ratione.

8. Imp. Constantius k A. ad Dionysium.

Quicumque res ex parentum vel proximorum successio-
ne iure sibi competere confidit: sciat sibi non obesse,
si per rusticitatem l vel ignorantiam || facti m, vel abse-
ntiam, || vel quamcunque aliam rationem intra praefinitum
tempus bonorum possessionem minime n petiisse noscatur:
quoniam hac sanctio hujusmodi consuetudinis necessita-
tem mutavit. Datum Prid. Idus Mart. Heliop. Constantio
A. & Constante Cas. Consi.

Quomodo & quando agnoscenda successio.

9. Idem o A. ad Populum.

UT verborum inanium excludimus p captiones: ita hoc
observari decernimus, ut q apud quemlibet r judi-
cem, vel || etiam || apud Duumviros, qualiscunque s tes-
tatio t amplectenda hereditatis ostendatur, statutis pri-
sco jure temporibus coarctanda: eo addito, u ut etiam si
intra alienam vicem, id est, prioris gradus, properantius
exeratur, nihilominus tamen efficaciam parem quasi suis
sit uia curricula, consequatur. Dat. Kal. Feb. Laodiceae.

QUANDO NON PETENTIUM x PARTES
PETENTIBUS ADCRESCANT y.

TIT. X.

In successione non petentium portiones accrescunt
petentibus. Alex.

1. Imp. Gordianus A. Marthanae.

Quotiens pluribus liberis, cessante legitima succes-
sione, bonorum possessio deferatur: || beneficium ||
Edicti perpetui quibusdam z omittentibus, his
solis, qui bonorum possessionem agnoverunt,
portionem non petentium accrescere, in dubium non ve-
nit. Datum Id. Jan. Peregrino & Amiliano Consi. 245.

o. Constantinus scilicet l. 7. §. 3. de curat. fur. p. In bonorum possessionibus
petendis: idem in cessionibus. l. 17. §. de iure delib.

q. Bonorum possessio factum requirit.
r. Olim apud municipales magistratus peti bonorum possessio non poterat: municipa-
lis namque imperium non habuit: dario bonorum possessionis, misti est imperii. Dare bo-
norum possessionem erat pratorum vel praedialium, non duumvirale, v. Cujac. 17. obs. 19.
s. Olim solennis petitio darioque requirebatur. l. 1. §. com. de success. l. 20. in fin. ff. de
except.
t. Post Constantinum Theodosius & Valentinianus, etiam circa testationem existimant suf-
ficere quaecunque iudicium admittendae bonorum possessionis, l. 1. c. Theod. de cessionib. vel
bon. poss. sive ut Graeci interpretes ajunt ἐκ τῆς διὰ ἀπορίας ἢ κατὰ ὁχλὸς, quod
& Justinianus probat §. 6. Inst. de bon. poss.
u. Olim praeiudicium agnicio, i. e. facta intra tempus datum propinquiori cognato, eo defi-
ciente, recte facta non intelligebatur. l. 42. §. 2. ff. de bon. lib.
x. bonorum possessionem scilicet 40. Eclog. 7.
y. iure adiacendi portio deficientis alteri adiacet, i. e. adiungitur. l. 3. in fin. ff. de bo-
nor. poss. v. ff. de usufructu adiacendo. l. 20. ff. de leg. 2. l. 89. ff. de leg. 3. l. 142. ff. de
verb. s. m. l. 67. ff. de acquir. hered. l. 1. §. 10. §. 1. de cad. vid. Duarenum lib. 30. l. 1. & 2.
de iure adiacendi. vide Michaellem Grassum lib. sent. §. ius adiacendi.
z. i. e. non petentibus. Omittit bonorum possessionem & hereditatem, est ab ea tempore
excludi, id est, intra tempora constituta eam non accipere. Amittit, genus: Omittit,
species est: & hoc sensu semper hereditas aut bonorum possessio, omitti dicitur, non alio,
v. Anton. Mercatorem 3. Notar. 20. in fin. Graeci ita legunt, ἢ τινὲς παρατησάντων,
Eclog. d. loco. c. 1.

DE BONORUM POSSESSIONE SECUN-
DUM a TABULAS b.

TIT. XI.

Donec causa falsi per appellationem discutitur, bonorum
possessio agnoscere non potest. Baldus.

1. Imp. Alexand. A. Vitali.

Pendente c appellatione a sententia, qua falsum d
testamentum pronunciatum est: incerto e adhuc,
an defunctus intestatus decesserit: proximitatis no-
mine bonorum possessioni locus non est. Dat. 3.
Kal. Maji, Maximo 2. & Aliano Consi. 224.

2. Imp. Gordian. A. Cornelio.

Bonorum quidem possessionem ex Edicto Pratoris
non nisi secundum eas f tabulas, quae septem g testi-
um signis signatae sunt, peti posse, in dubium non venit.
Verum si eundem numerum adfuisse sine h scriptis testa-
mento condito, doceri potest: jure civili testamentum
|| factum || videri, ac secundum nuncupationem i bono-
rum possessionem deferri, explorati juris est. PP. 12. Kal.
Mart. Attico & Praxetato Consi. 243.

DE BONORUM POSSESSIONE CON-
TRA k TABULAS, QUAM PRÆTOR
LIBERIS l POLLICETUR.

TIT. XII.

1. Imp. Alexand. A. Rufo.

Liberi, contra tabulas parentum bonorum possessio-
ne admissa, solis m parentibus & liberis legata pra-
stare secundum Edictum debent. PP. 4. Id. Octob.
Maximo 2. & Aliano Consi. 224.

2. Idem A. Clara.

Posthumus n nato, qui o neque haeres institutus a pa-
tre, neque nominatim exheredatus est, testamentum
rumpitur. Et si contra p tabulas bonorum possessio in-
fantis nomine a tutore petita est: secundum tabulas || bo-
norum || possessio locum habere non potest. Dat. Kalend.
Mart. Juliano 2. & Crispino Consi. 225.

DE BONORUM POSSESSIONE CON-
TRA TABULAS LIBERTI q, QUAE PA-
TRONIS LIBERISQUE r EORUM
DATUR.

TITULUS XIII.

1. Imp. Gordianus A. Herculiano.

Licet ex causa fideicommissi s manumissus sit || is ||,
quem ex voluntate patris cum sorore || tua || te ma-
numississe proponis: tamen, si extraneos scripsit
haeres, partis t legitimae contra tabulas ejus bo-
norum possessionem petendo, vel contra nuncupationem,
si testamentum sine scriptis conditum est, intra tempora
Edicto praestituta eam partem poteris obtinere. PP. 6. Kal.
Decemb. Gordiano A. & Aviola Consi. 240.

6. Imp. Anastasius u A. Asclepiodoro.

Patronus, liberti muneribus x electis y, & operis z, a
contra tabulas bonorum possessione repellitur. Dat.
13. Kal. Mart. Viatore a & Amiliano Consi.

haeredibus. l. 2. in fin. D. eod. l. ult. in fin. §. de codicill.
k dixi ad l. 37. D. q. adde 45. Eclog. 7. l. praeiudicium scilicet. m Petita bonorum
possessione contra tabulas, emancipati certis personis praestant legata, ut hic: sui nulli, l. 20.
§. 2. D. eod. l. 6. §. 9. D. eod. l. 2. D. de legat. praestandi. contra tab.
n Posthumus adagnatione testamentum rumpitur. l. 1. §. de posthum. l. 1. l. 3. §. 3. D. de inf. §. 5.
l. Inst. de exhered. lib.
o i. e. praetentus: eaque praetentio est definitio. Sic apud Festum Praetentus senatus
dicuntur neglecti a Censoribus, quod erat ignominiosum. sic ipsa quoque patris praetentio
ignominiosa. l. 31. §. de fideicom.
p Bonorum possessio contra tabulas datur praetentio, ut hic. Atqui testamentum, in quo
praetentus est filius, ipso jure nullum est? Nullum sane: sed stricto jure. l. 1. in fin. D. si
tabulae testamenti nulla extab. §. 1. Inst. de exhered. liber. ex quo tamen non est nullum
eum per filium approbati possit. l. 17. D. de inf. §. 5.

q l. 6. D. de bon. poss. l. 23. D. de bon. lib.
r Nam liberi patronorum, sunt patroni.
s l. 29. D. de bon. lib. l. 3. §. 1. D. de suis. & ita ex necessitate.
t d. l. 6. Interdum totorum bonorum possessio petitur: scripto scilicet haerede omittente.
u Theodosio cui haec lex tribuitur, l. ult. c. Theod. de testam. & codicill. nam & eadem lex
ultima extat interpolata in l. ult. §. de codicill. & ibi Theodosio adscribitur.
x l. 37. D. de bon. lib.
y Illeclus. l. ult. c. Theod. de testib. & codicill.
z quondam impositis. l. 20. D. de iure patron.
a Viatore V. C. consule: ita scriptum in l. ult. §. de codicill. & d. l. ult. c. Theod. ut su-
annus 424. 000 425.

UNDE

y al. portio. male.
nam mox sequi-
tur, adio.
2 legendum vide-
tur, eam.
2 l. 9. sup. de rei
vindic. l. 7. sup.
soluto, l. 20. ff.
famil.

Dotis quidem petitio y perseverante matrimonio tibi non competebat: quamvis enim eam z intestato patre defuncto, fratri conferre debueras; non a tamen eo nomine adversus maritum tibi actio potuit esse: cum eo minus b || in || partem tibi delata successione patris auferre potueris. Dat. Non. Septemb. Gordiano A. & Aviola Confl. 240.

In auct. de æqualitate dotis. §. illud quoque. coll. 7. tit. 9. al. 8. Nov. 97. cap. 6.

Quod locum habet sive c pars viri sit idonea, sive mulieri possit imputari, quare marito ad inopiam vergente ex lege Justiniani etiam constante matrimonio non exegeris dotem. Quod ei licet, cum b sui juris sit, & legitima atatis, & cum mater obtulerit dotem, & pater ei consensit agenti. His cessantibus solam actionem (licet inanem) conferens, partem ex hereditate ferret: hoc, cum dos parva sit. Sed dotem magnam, qua conferri speratur, invito etiam patre filia exigere potest. Hæc observantur, ubicumque collationis ratio emergit, etiam si avita sit successio.

Quæ conferat emancipatus.

6. Idem A. Claudio.

EA d' demum ab emancipatis fratribus, his, qui remanserunt in potestate c, conferri consueverunt; quæ in bonis eorum fuerunt f eo tempore g, quo pater fati minus implevit h: exceptis || his || videlicet, quæ ab ipsis aliis debentur i. Dat. 7. Kalend. Maji, Peregrino & Amiliano Confl. 245.

De dote.

7. Imp. Philippus A. Tyrannix.

Filiam testamento k patris institutam hæredem, fratribus iisdemque cohæredibus, dotem conferre non oportere, nisi pater hoc ipsum specialiter designaverit, explorati juris est. PP. 6. Kal. Maji, Præsente & Albino Confl. 247.

8. Imp. Dioclet. & Maximian. Augusti Calippo.

Si soror tua in paternorum bonorum divisione te fefellit l; nec dotem, quam acceperat a patre vestro intestato diem functo, contulit m: Præses provincie, examinatis partium allegationibus, cum bonis dotem confundi jubebit, & quod deducta ratione plus apud eam || esse || animadvertit, tibi restitui jubebit. Item est, & si arbitro n dato divisio celebrata est. S. 6. Id. Jul. ipsis AA. Confl.

Emancipati quibus conferunt.

9. Idem AA. & CC. Onesimo.

Si emancipati utrique o a patre fuistis, collatio cessat. Sin autem frater tuus in potestate p || patris || mortis tempore fuerat, nec ullum testamentum relictum est, vel novissimum judicium communis patris, teque emancipatum probatum fuerit: ab intestato || te || ad successionem paternam venientem, ad collationem forma Edicti perpetui certo jure provocat. S. 6. Kalend. Maji, Heraclia, CC. Confl.

De dote.

10. Idem AA. & CC. Hirenæ.

A patre verbis precariis in codicillis relictum q, extero r jure capiens filia, ad collationem dotis urgeri non potest. S. 6. Kal. Decemb. Sirmii, CC. Confl.

Quibus emancipatus confert.

11. Idem AA. & CC. Artemiæ.

Posthumus s || præterito || patris testamentum rumpenti, atque intestato succedenti, emancipatum petita bonorum possessione conferre debere bona sua perpetuo Edicto cavetur: cum his etiam, qui sui futuri essent, si vivo patre nati fuissent, conferre debere manifeste significatur: & emancipatis, si legidatæ collationis non pareant, denegandas t actiones, non est ambigui juris. S. Kal. Jan. ipsis AA. & CC. Confl.

Posthumus f. Extero jure a patre filia capit, quod ut extranea, non ut filia accipit. f. Posthumus f. collatio etiam ab emancipato. l. ult. ff. eod. c. Non conferenti, denegantur actiones hereditariæ. l. 14. inf. eod.

De dote & de peculio.

12. Idem AA. & CC. Philantæ.

Filia, licet maneat a in sacris b, si dotem c non conferat, quam mortis tempore communis patris habuit, fratribus in eadem familia constitutis, actiones d hæreditarias denegari non ambigitur. Unde consulte ac pro juris ratione collationem fratribus tuis, quos in patris communis mortis tempore fuisse potestate proponis, offeres. Cum autem fratres tui durantes in familia patris, peculium e (si hoc neque castrense f, neque relictum g eis doceatur) præcipuum habere non possint, sed in divisionem paternam veniat hæreditatis, nec quicquam muret, penes quem res ex hoc proficiscentes, & in eadem causa durantes, constitutæ reperiantur, absoluti manifestique juris est. Dat. 2. Kal. Feb. Sirmii, CC. Confl.

De qua sitis post vel ante mortem patris.

13. Idem AA. & CC. Antistix.

Si donatione tibi post h mortem patris fundum quæstisti: si soror || tua || portionem ejus vindicare non potest. Nam si is filia familias constituta i tibi a patre donatus est: cum sorore patri communi succedens k, eum præcipuum l habere contra jura postulas. Dat. 6. Id. Feb. Sirmii, iisdemque CC. Confl.

De hæredibus.

14. Idem AA. & CC. Stratonice.

Si maritus quondam || tuus || ab intestato patri suo hæres m exiit, & ei posthumus n a te editus successit: actiones hæreditarias amittæ o filii vestri, (quas habuit patris sui mortis tempore,) dotem non conferenti, denegare Præses non dubitabit. PP. 7. Kal. Mart. Trimontii, Tusco & Anulino Confl. 295.

De emancipatis.

15. Idem AA. & CC. Philippo.

Nec p emancipati q post mortem communis patris quæstita conferre coguntur: sed hæc retinentes, ejus bona pro hæreditaria dividunt portione. Dat. Id. Dec. ipsis CC. Confl.

De codicillis.

16. Idem AA. & CC. Socrati.

Filiam cum fratribus suis cohæredibus intestato patri succedentem, ultra r relictum codicillis s non conferentem dotem, judicio familie eriscunda nihil posse consequi, summa cum ratione placuit. Dat. 5. Kal. Jan. ipsis CC. & Confl.

De dote & ante nuptias donatione.

17. Imp. Leo A. Erythrio Præfeto prætorio.

Ut liberis tam masculini quam foemini sexus, sive sui juris t, sive in potestate constitutis, quocumque jure intestatæ successionis, id est, aut testamento penitus non condito, aut si factum fuerit contra tabulas bonorum possessione petita, vel inofficiosa querela u mota rescisso, æqua x lance parique modo prospici possit, hoc etiam æquitate studio præsentis legi credidimus inserendum, ut y in dividendis rebus ab intestato x defunctorum patrum, tam dos a: quam ante nuptias donatio b conferatur, quam c pater vel mater, avus vel avia, proavus vel proavia, paternus vel maternus, dederit vel promiserit pro filio vel filia, nepote vel nepte, pronepote vel pronepte, nulla d discretionem intercedente, utrum in ipsas sponfas pro

q l. e. & emancipati, ut hic r & sic l. 13. sup. eod. res post mortem patris quæstita non conferunt. l. 6. ff. eod. r. Hoc innuit, Filias ab intestato succedentes, et si cetera conferant, relictæ tamen in codicillis non conferre. f. l. 10. sup. eod. t. Omnes liberi, sive sui juris sint, sive in potestate, profectitiam a parentibus dotem vel donationem propter nuptias inter se conferunt. l. 4. sup. eod. u. Adrogatur. l. 6. l. 7. ff. de dot. coll. x. Aequalitas inter fratres servanda. vide. l. 4. sup. commun. divid. y. adde 5. Harm. 8. §. 36. z. vide Cujac. 17. obs. 3. a. Dos profectitia conferri debet. b. Donatio propter nuptias a parentibus profectia conferenda, l. 29. §. de ineffic. an & id quod Auditorum causa a patre impensum est? non conferitur, nisi credendi animo pater erogaverit, quod in dubio præsumitur. l. 50. ff. familia. Alciat. 1. præsumpt. 7. c. Profectitia quæ vide l. 4. sup. eod. l. 1. §. 1. & 7. ff. de dot. collat. d. Nihil inter-

a Solis nuptiis liberi non solvuntur patria potestate. l. 5. §. de condit. infert. l. 7. sup. de nupt. §. secunda. Inst. de SC. Tertull. l. 1. §. de bon. qua lib. Atque ita mulier sub duorum est potestate patris nimirum & mariti. Marito adquiret ex operis diurnis: patri vero usufructum ceterorum bonorum. inf. de bon. qua lib. b. Sacra paternæ & in sacris paternis esse, constitui, retineri, manere vel ab his dimitti, absolvi, dici plenissime ad l. 10. §. 1. §. de adopt. & ad l. ult. in fin. inf. ad SC. Tertull.

c. Filia dotes conferunt, alioquin denegatur eis ad hæreditatem paternam actio, adde l. 3. sup. eod. d. l. 11. in fin. sup. eod.

e. Peculium profectitium collationi obnoxium. l. 13. sup. familia. f. Peculium castrense non conferitur l. 21. in fin. inf. eod. l. 3. §. de castrensi peculio. g. Peculium a patre legatum non conferitur. l. 65. §. 1. ff. de rei vind. l. 38. vers. adeo ut si prælegatum. ff. de cond. indeb. h. Patre mortuo adquisita, liberi sui non conferunt ut hic: sed nec emancipati. l. 15. inf. vide l. 6. in fin. sup. eod.

i. Sui liberi res a patre inter vivos acceptas conferunt. k. Sui patri non succedens, donationem a patre factam non confert.

l. Sui ab intestato donationem simplicem conferunt, ut hic. ex testamento instituti præcipuum habent l. 18. §. familia. & ita utramque legem conciliat Cujacius 3. obs. 39.

m. Jus petendæ collationis trahit ad hæredem. n. Etiam posthumus sit collatio. facit l. 11. §. eod. l. 2. ff. eod.

o. Amittæ, fratrum filiis conferre debent. l. 19. §. eod. p. 5. Harm. 8. §. 33.

q. l. e. & emancipati, ut hic r & sic l. 13. sup. eod. res post mortem patris quæstita non conferunt. l. 6. ff. eod.

r. Hoc innuit, Filias ab intestato succedentes, et si cetera conferant, relictæ tamen in codicillis non conferre. f. l. 10. sup. eod.

t. Omnes liberi, sive sui juris sint, sive in potestate, profectitiam a parentibus dotem vel donationem propter nuptias inter se conferunt. l. 4. sup. eod.

u. Adrogatur. l. 6. l. 7. ff. de dot. coll. x. Aequalitas inter fratres servanda. vide. l. 4. sup. commun. divid.

liberis

z Forte legendū,
ut per eos eadem
in sponfos donatio
celebretur.

a In collationi-
bus bonorum non
considerantur ex-
tranee dotes &
donationes pro-
pter nuptias.

b Profectitia an-
te vel post eman-
cipationem quæ-
ritur, emancipati
conferunt.

c Correctio seu
mutatio legum
non presumitur.
dixi ad l. 32. inf.
de appellat.

d Solet pater in
emancipando fi-
lio aliquid dona-
re. l. ult. inf. de
emancip. liber. l.
8. inf. de bonis
proscriptis. l. 37. in
fin. ff. de negot.

e Profectitia post
emancipationem
conferunt eman-
cipati. Profecti-
tia, id est, res
donatas a patre
& ita simplex et-
iam profectitia
donatio confer-
tur. vide l. 20. j.
cod.

f Pars legis n. 7.
de legitimis hered.
l. pen. inf. de e-
mancip. Omnium
enim harum le-
gum una inscrip-
tio & subscrip-
tio.

g Filii emanci-
pati ex rescripto
Principis, refer-
vato jure legiti-
marum heredita-
tum (quod genus
emancipationis
introducit Ana-
stasius l. pen. inf.
de emancipat. au-
ctor hujus legis)
vocantur ad legiti-
mam heredita-
tem patris cum
fratribus in fami-
lia retentis: sic
tameo, ut bona
propria confe-
rant, vide Cui-
acium 18. observ.
18.

h id est, solenni-
bus veterum ad-
hibitis ex legibus
12. tabul. vide l.
ult. inf. de eman-
cip.

i ut ita quoquo
modo liberi sint
emancipati, ad
collationem vo-
centur.

k l. 9. ff. de suis.
5. 15. inf. de hered. quæ ab intest. vide Novell. 18. c. 4. l. 4. C. Theod. de legitim. hered.
5. 15. inf. de hered. ab intest.

l l. nepotes. C. Theod. de legitim. hered.

m Dos & donatio propter nuptias conferuntur. l. 17. sup. cod. l. 20. j.

n Patruus, & amita, avunculi & materteræ dotes & donationes propter nuptias liberis fra-
trum fororumve conferuntur. l. 14. sup. cod.

o Nepotes & neptes, suis patruis, avunculis, amitis & materteris dotem & donationem
propter nuptias conferunt.

p Collatione sit commixtio.

q Hodie id abrogatum. Novell. 18. c. 4.

liberis suis memorati parentes donationem contulerint,
an in ipsos sponfos earum, ut per eos & eadem in sponfos
donatio celebretur: ut in dividendis rebus ab intestato
defuncti parentis, cujus a de hereditate agitur, eadem
dos vel ante nuptias donatio ex substantia ejus profecta
conferatur: emancipatis b videlicet liberis utriusque se-
xus, pro c tenore præcedentium legum || ea || quæ in ipsa
emancipatione || a parentibus suis || (ut adfolet d fieri)
consequuntur, vel post e emancipationem ab eisdem
parentibus adquisierint, collaturis. Dat. 5. Kal. Mart.
Busæo & Joanne Conf. 467.

De emancipatis vel alio modo sui juris effectis.

18. Imp. Anastasius A. Constantino Præfecto
pratorio.

Liberos f. qui per nostræ legis auctoritatem, per ob-
lationem precum g & Imperiale Rescriptum sui
juris effecti fuerint, ad similitudinem ceterorum, qui e-
mancipati ex antiquo h jure sunt, collationes facere
jubemus i compelli secundum ea, quæ super ceteris e-
mancipatis statuta sunt. Dat. 12. Kal. August. Constanti-
nop. Probo & Avieno juniore Conf. 503.

De dote, & ante nuptias donatione.

19. Imp. Justinianus A. Mennæ P.P.

Illam merito dubitationem amputare duximus, quæ su-
per collatione dotis, vel ante nuptias donationis inter
certas personas satis jam ventilata est. Nam si intestatus
quis defunctus esset, filio vel filiis, || aut || filia vel filiabus
relictis, & ex mortua filia || vel filio || cujuscumque sexus
aut numeri nepotibus: vel si qua intestata defuncta esset,
filio quidem vel filiis, filia vel filiabus similiter relictis, ex
mortuo vero filio vel filia itidem nepotibus cujuscumque
sexus aut numeri: de modo quidem successionis minime
dubitabatur, sed palam erat, quod hujusmodi nepotes
duas k partes patris vel matris portionis tantum
haberent, tertiam partem patruis suis vel avunculis, vel
amitis vel materteris, pro jam posita constitutione con-
cedentes: de collatione vero dotis, vel ante nuptias dona-
tionis, quam defuncta persona pro filio vel filia supersti-
tibus, & pro mortuo vel mortua filio vel filia dedisset,
multa dubitatio orta est: superstitibus quidem filiis de-
functæ personæ non debere se dotem, vel ante nuptias dona-
tionem pro se datam a suo patre vel matre, conferre fi-
liis mortui fratris || sui ||, vel mortuæ sororis suæ conten-
dentibus, eo quod nulla constitutio super hujusmodi col-
latione posita esset: nepotibus vero mortuæ personæ non
tantum huic resistebat, sed etiam adferentibus, quod
onus collationis constitutione Arcadii & Honorii l di-
væ memoriæ sibi impositum, in personis tantummodo
suorum avunculorum, non etiam patruorum, vel amita-
rum, vel matertrarum locum habere posset. Talem
igitur subtilem dubitationem amputantes, præcipimus
tam filios vel filias defunctæ personæ dotem m vel ante
nuptias donationem a parentibus suis sibi datam conferre
nepotibus n vel neptibus mortuæ personæ: quam eosdem
nepotes o vel neptes patruis suis aut avunculis, amitis et-
iam & materteris dotem, vel ante nuptias donationem
patris sui, vel matris, quam pro eo vel ea mortua persona
dedit, similiter conferre: ut commixtis p hujusmodi
collationibus cum bonis mortuæ personæ, duas q qui-
dem || partes || nepotes vel neptes habeant illius portionis,
quæ patri vel matri eorum, si superesset, deferretur: ter-
tiam vero ejusdem portionis partem una cum || sibi || com-
petentibus portionibus filii vel filia defunctæ personæ, cu-
jus de hereditate agitur, capiant. Dat. Kal. Jun. Const-
antinopoli, DN. Justiniano. A. P.P. 2. Conf. 528.

In auth. de trien. & sem. §. neque illo. coll. 3. tit. 5.
No. 18. c. 4.

Qua tertia portionis diminutio correctionem novo jure capit,
ad æqualitatis justitiam redacta in omnibus talibus perso-
nis.

De his, quæ imputantur in quartam. 1. De dote & ante
nuptias donatione.

20. Idem A. Mennæ P.P.

Illud sine ratione a quibusdam in dubietatem deductū,
plana sanctione revelamus: ut omnia a quæ in quartam
portionem ab intestato successionis b computantur his, qui
ad actionem de inofficioso testamento vocantur: etiam si
intestatus is decesserit, ad cujus hereditatem veniunt: o-
mnimodo cohæredibus suis conferant. Quod tam in a-
liis, quam in his, quæ occasione militiæ c uni hæredum ex
defuncti pecuniis acquisitæ lucraturis, qui militiam me-
ruit, locum habebit: ut lucrum quod tempore mortis de-
functi ad eum pervenire poterat, non solum testamento
condito quartæ parti ab intestato successionis compute-
tur, sed etiam ab intestato conferatur. Hæc autem
regula, ut omnia quæ portioni quartæ computantur, etiam
ab intestato conferantur: minime e d contrario tenebit,
ut possit quis dicere etiam illa, quæ conferuntur omnimo-
do in quartam partem his computari, qui ad inofficiosi
querelam vocantur. Ea enim tantummodo ex his, quæ
conferuntur, memoratæ portioni computabuntur, pro
quibus specialiter legibus, ut hoc fieret, expressum
est.

1 ¶ Ad hæc cum ante nuptias donatio e vel dos a patre
data, vel matre vel aliis parentibus pro filio vel filia, nepote
vel nepte, ceterisque f descendens conferatur: si unus
vel una liberorum ante nuptias tantummodo donationem
vel dotem, non etiam simplicem g donationem accepit vel
accepit, alter vero vel altera neque dotem neque dona-
tionem ante nuptias a parente suo suscepit, vel suscepit,
sed simplicem tantummodo donationem: ne ex eo injus-
tum h aliquid oriatur, || si || ea quidem persona, quæ ante
nuptias donationem vel dotem suscepit, conferre eam co-
genda || sit || illa vero quæ simplicem tantummodo dona-
tionem meruit, ad collationem ejus minime coarctanda est:
si quid hujusmodi acciderit, jubemus ad i similitudinem
ejus k qui ante nuptias donationem vel dotem conferre
cogitur, etiam illam personam, quæ nulla dote vel ante nu-
ptias donatione data, solam simplicem donationem a pa-
rentibus suis accepit, conferre eam: nec l recusare colla-
tionem || ex || m eo quod simplex donatio non aliter con-
fertur, nisi hujusmodi legem donator tempore donationis
sua indulgentiæ imposuerit. Dat. 8. Id. Aug. Constantino-
poli, Decio V. C. Conf. 529.

De peculio adventitio.

21. Idem A. Joanni P.P.

UT nemini de cetero super collatione dubietas oriatur:
necessarium duximus Constitutioni n, quam jam fa-
vore liberorum fecimus, hoc addere: ut o res, quas pa-
rentibus acquirendas esse prohibuimus p, nec collationi
post obitum eorum inter liberos subjaceant. Ut enim ca-
strense q peculium in commune conferre in hereditate
dividenda, & ex prisci juris auctoritate minime cogeban-
tur: ita & alias res, quæ r minime parentibus acquiruntur,
propriis || liberis || manere censemus. Dat. 15. Kalend.
Novembr. Lampadio & Oreste VV. CC. Conf. anno 2.
530.

1 Simplex donatarius, etiam invitus, ad collationem cogitur. m Nota vanum ar-
gumentum donatarii. Ne dicatur itaque cum interpretibus, Donatarius ad collationem fa-
ciendam non obstringi, nisi expressim donator collationem veruerit, Nam sic fallitur hic
donatarius cum ita colligit: Ideo se ad collationem non teneri, quod lex collationis ei di-
cta non fuerit, ut hic: E contrario collige, Donatarius a collatione facienda prius non
excusari, quam expressim collatio ei remissa sit.

n l. 6. inf. de bon. quæ liber.

o Collationi non sunt obnoxie res, quæ parentibus per liberos non acquiruntur: quæ
autem sint illæ, quæ parentibus non acquirantur per liberos, v. inf. titul. de bonis, quæ
liberis in potestate patris constitutis, ex matrimonio vel alias acquiruntur & eorum admi-
nistratio.

p l. 6. l. 7. l. 8. inf. de bon. quæ lib.

q Castrense peculium non conferitur. l. 12. sup. cod. l. 1. §. 15. ff. cod. l. 3. inf. de castre.
pecul.

r Hinc collige adventitia non conferri, ut ita abrogetur l. 4. sup. cod. l. 1. §. 7. ff. de dot.
coll. nam adventitiorum nullus usufructus parentibus acquiritur. l. 6. sup. de bon. quæ lib.

a Quæcumque in
legitimam impu-
tari solent, ea-
dem ab intestato
conferri debent.

b Quam habitu-
rus esset ab inte-
stato.

c Militia confer-
tur. adde l. omni-
modo. 20. §. impu-
tari. sup. de inof-
ficioso. imo non
conferitur. l. 1. §.
16. ff. de collat.

d Quæ condito
testamento legi-
time imputantur,
ab intestato con-
feruntur: at non
e contra. Nam
quæ conferuntur
ab intestato in le-
gitimam, facta
testamento non
imputantur, nisi
id expresse cau-
tum reperiat.

e Dos & donatio
propter nuptias
profectitia, con-
feruntur.

f l. 19. in fin. j.
cod.

g De donationis
simplicis collati-
one, v. inf. cod.

h Si quis dotem
vel donationem
propter nuptias
profectitiam ha-
beret, eam simpli-
ci donatario con-
ferret: vicissim ju-
stum fuerit, ut
simplex donatari-
us donationem
simplicem eidem
conferat.

i Ut dos & dona-
tio propter nu-
ptias conferatur,
ita & simplex do-
natio: dicamus a-
perius, quem-
admodum cohæ-
res meus dotem
& donationem
propter nuptias,
profectitiam mi-
hi confert: ita &
simplicem dona-
tionem profecti-
tiam eidem con-
fero.

k Lex distinguit
liberorum condi-
tionem, ut hinc
colligas, Hodie
suis suis & eman-
cipatis: emanci-
patos emancipa-
tis, & suis profe-
ctitia conferre.

m Nota vanum ar-
gumentum donatarii. Ne dicatur itaque cum interpretibus, Donatarius ad collationem fa-
ciendam non obstringi, nisi expressim donator collationem veruerit, Nam sic fallitur hic
donatarius cum ita colligit: Ideo se ad collationem non teneri, quod lex collationis ei di-
cta non fuerit, ut hic: E contrario collige, Donatarius a collatione facienda prius non
excusari, quam expressim collatio ei remissa sit.

DE TESTAMENTO MILITIS
TIT. XXI.

De milite pro parte testato, pro parte intestato.

1. Imp. Antoninus A. Floro militi.

Fater tuus miles, si te specialiter in bonis, quæ in paganico habebat, hæredem fecit: bona, quæ in castris reliquit, petere non potes, etiam si is, qui eorum hæres institutus est, adire ea noluerit, sed ab intestato succedentes veniunt: modo si in ejus locum substitutus non es, & liquido probetur fratrem tuum castrensia bona ad te pertinere noluisse. Nam voluntas militis in expeditione occupati pro jure servatur. Accepta 5. Id. Septemb. Duobus & Aspris Conf. 213.

2. Idem A. Septimo militi.

Miles si castrensium tantummodo bonorum commilitonem suum instituit hæredem: cætera bona ejus, ut intestati defuncti, mater ejus jure possidebit. Quod si extraneum scripsit hæredem, isque adiit hæreditatem: bona ejus in te transferri non jure desideras. PP. 11. Kal. Mart. Antonino A. 4. & Balbino Conf. 214.

Utrum testamentum valeat jure communi, an jure militari.

3. Idem A. Vindiciano.

Quamquam militum testamenta juris & vinculis non subjiciantur, cum propter simplicitatem militarem, quomodo velint, & quomodo possint, ea facere his concedatur: tamen in Valeriani quondam centurionis testamento institutio etiam jure communi accepit auctoritatem. Nam cum paterfam. filiam ex duabus uncis, uxorem ex uncia hæredes scripserit, nec de residuis portionibus quicquam significaverit: in tres partes divisisse eum apparet hæreditatem, ut duas habeat, quæ sextantem accepit, tertiam, quæ ex uncia hæres est instituta. PP. Kal. Novemb. Antonino A. 4. & Balbino Conf. 214.

De manumissione.

4. Imp. Alexand. A. Junio.

Si Rufinus, vir clarissimus tribunus p. laticlavus q. major annis 1 lege definitis faciens testamentum, te manumisit: iustam tibi libertatem competisse, scire debes. Quod si minor annis ex lege constitutus fuerit, cum faceret testamentum: lege impediens nullam libertatem adeptus es, quæ in hac parte nec militibus remissa est. Quod si idem testator causam manumittendi te habuit, quæ probabilis vivo manumittente consilio futura esset: quia per fideicommissum data libertas a quolibet minore annis ei, cujus causa probari potuit, præstari debet: ex testamento militis hujusmodi servus iustam libertatem competere, consequens est. Dat. 16. Kal. Decemb. Alexandro A. Conf. 224.

Qui ex testamento militis capere possunt.

5. Idem A. Sozomeno.

Ex testamento militis, sive adhuc in militia, sive in-

tra 4 annum missus honeste decessit, hæreditas & legata omnibus, quibus relicta sunt, debentur: quia inter cætera, quæ militibus concessa sunt, liberum arbitrium, quibus velint, relinquendi supremis iudiciis suis concessum est: nisi lex specialiter eos prohibuerit. Dat. 17. Kal. Feb. Juliano 2. & Crispino CC. Conf. 225.

De substitutione.

6. Idem A. Valentino.

In testamento quidem ejus, qui non miles fuit, si duobus hæredibus institutis, altero cui potuit utque ad tempus pubertatis parens facere testamentum, altero cui posteaquam hæres extitit, substituere non potuit, invicem substitutio ejusdem verbis facta est: in eum solum casum eam locum habere sententiis prudentium virorum, & Constitutionibus Divorum Parentum meorum placet, quo utrique pari ratione potuit substitui. Sed cum ex testamento militis controversiam esse proponas, defuncta parvula ejus filia, posteaquam hæres extitit patri, cum qua simul aquis partibus hæres institutus eras, substitutione invicem facta: & mater quidem intestata filia sibi successionem defendat, tu autem ex substitutione ad te pertinere contendas, juris quidem ratio manifesta est, licere militibus proprio privilegio etiam hæredibus extraneis, posteaquam hæres extiterint, mortuis substituere: Sed tibi probandum est, an ita frater tuus senserit. PP. 11. Kal. Maji Fulco 2. & Dextro Conf. 226.

De verbis, Fortunato liberto meo do, lego.

7. Idem A. Fortunato.

Ex his verbis, Fortunato liberto meo, do, lego, vindicare tibi libertatem non potes, si pagani testamentum proponatur. At enim cum testatorem militem fuisse proponas: si non errore ductus libertum te crediderit, sed danda libertatis animum habuerit: libertatem equidem directam comperere tibi, sed & legati vindicationem habere te, prærogativa militaris privilegii præstat. Dat. 12. Kal. Jan. Alexandro A. 2. & Marcello Conf. 227.

De institutione ad tempus.

8. Imp. Gordianus A. Aeterno militi.

Certi juris est, militem p ad q tempus etiam hæredem instituere posse. PP. 3. Kal. Octobr. Pio & Pontiano Conf. 239.

De præteritione.

9. Idem A. Valerio.

Sicut certi juris est, militem, qui scit se filium habere, aliosque scripsit hæredes, tacite se eum exheredare intelligi: ita si ignorans se filium habere, alios scribat hæredes, non obesse filio ademptam hæreditatem, sed minime valente testamento, si sit in potestate, eum ad successionem venire, in dubiis non habetur. PP. 5. Non. Octobr. Pio & Pontiano Conf. 239.

Posthumus vel jam natus a milite ignorante præteritus, ab intestato ei succedit: eo sciente, habetur pro exheredato. Sal.

10. Impp. Philippus A. & Philippus u C. Justiniano militi.

Si cum vel in utero haberetur filia inscio patre & milite, ab eo præterita sit: vel cum in rebus humanis y eam non esse falso & rumore perlato pa-

1 Miles, verbis directis, etiam post pubertatem, liberis substituere potest. l. 8. inf. de impuber. paganus, per fideicommissum tantum & verbis fideicommissariis. l. 41. §. 3. ff. de vulgari. §. ult. Inst. de pupillari. v. Cujacium 12. observ. 27.

m Paganus servum cui legatum adscripsit, manumississe non videtur, ut hic. & l. 65. ff. de hered. Instit. aliud in milite. inf. cod.

n Miles servum, cui scienter ut liberto legatum adscripsit, manumississe videtur, ut hic. l. 40. §. 1. ff. cod. de acquir. Si miles servum suum sciens, libertum nuncupaverit, eique legatum adscripserit, manumittit. Novell. 78. c. 4. vers. si enim. Paganus non manumittit. l. 2. inf. de necessar. l. 65. ff. de hered. Instit. Quid, si Paganus sub appellatione liberorum, servos hæredes instituerit? manumittit. d. l. 2. Plus igitur in institutione est, quam in legato.

o Excidit sæpe nobis falsa demonstratio in hærede instituendo. l. 33. ff. de condit. & demonstrat.

p Aliud in pagano. l. 34. ff. de hered. Instit.

q l. 15. §. 4. l. 19. in fin. l. 41. ff. cod.

r l. 10. inf. cod. l. 36. §. 2. inf. cod. l. 16. §. 5. ff. de testam. tut.

f Militis, id est, facta a milite præteritio exhereditatio est, l. 47. in princ. ff. de bon. libere. §. 6. Inst. de exhered. liber.

c Miles ignorans se filium habere, non jure eum præterit.

u al. Gordianus.

x v. l. 9. sup. cod.

y Mortuus non est in rebus humanis: mortuus homo esse definit.

z Quid, si sciens nullam filiam in testamento mentionem fecit? patris silentium habebitur pro exheredatione, adde §. penult. Inst. de exhered. liberorum.

a l. 21. l. 26. l. 38. ff. cod. l. 40. l. 92. ff. ad l. Falc.

b l. 1. sup. cod.

c Exempla prohibitionum vide in l. 12. §. 3. l. 41. §. 1. ff. cod. l. ult. sup. de hereticis. l. 7. §. 1. ff. de legat. 3.

d Paganus filium impuberem & fratrem puberem hæredes instituit, eosque invicem substituit? mortuus impuberem succedet pubes.

e Puta filio vel filia, cui parentes possunt substituere pupillari-ter.

f v. Inst. de pupillari substituc.

g Puta fratrem, cui vulgariter substitui solet, non pupillari-ter.

h Severi & Antonini. l. 4. §. 2. ff. de vulgari. Parentes autem vocat, quos habuit imperii antecessores.

i Miles filiam impuberem & fratrem puberem instituit, eos invicem substituit, mortua intra pubertatem filia, mater filia, patruus ejus præfereatur, nisi patruus probaverit testatoris voluntatem mutari fuisse: ut etiam in pupillarem casum valeat substitutio. Alias, reciproca substitutio facit diversæ conditionis vel ætatis liberis, vel tantum in vulgari casu d. §. 2. l. ult. ff. de vulgari. v. Cujac. 17. observ. 20. adde l. 39. l. 45. ff. de vulgari.

k l. 5. l. 28. in fin. l. 41. §. 3. 4. ff. de vulgari.

a dixi ad l. 29. ff. r. adde 35. Eclog. 21. fol. 26.

b paganis hic opponuntur castrensia.

c id est, in bonis paganis, paganica opponuntur castris.

d Et ita hæredi instituto in paganis non adere scunt bona militaria defuncti. videntur enim quodammodo duæ duorum hominum hæreditates. l. 17. §. 1. ff. cod. Id. eoque, hærede militarium bonorum non adveniente, pars eorum ad hæredes ab intestato militis deferretur: Ut ita pro parte testatus, pro parte intestatus moriatur. l. 6. ff. cod.

e adire bona. Symmachus in epist. Additione bonorum successit, Lucianus in parricid. & ita quoque dicimus, Adire hæreditatis institutionem, nomen, testamentum, v. Cujac. 7. observ. 18.

f l. 5. l. 14. l. 15. ff. cod. l. 1. ff. cod.

g Si modo de ea confiter. l. 24. l. 25. in fin. ff. cod.

h Institutio facta in castris, ad se paganica non trahit. l. 6. l. 11. l. 12. ff. cod.

i Simpliciter, nam institutio simpliciter facta comprehendit omnia.

k Juris vinculis testamenta militum non subjiciuntur.

l Simpliciter militaris, ut hic: armatæ militæ, l. 1. sup. de jur. & fact. ignor. imperitia. l. 40. ff. de admim. tut. Armia magis quam leges scire miles præsumitur. l. ult. in fin. inf. de iure delib. Tacitus in agricola, Credunt plerique militaribus ingeniis subtilitatem deesse, quia castris iuridictio securæ & obusor, ac plura manu agens, calliditatem fori non exercet. adde l. pen. ff. de falsis.

m Miles quomodo vult & potest testatur, ut hic, & l. 15. inf. cod. prius arbitrii: alterum accessit & est.

n An privilegiatus testamentum faciens præsumatur in dubio potius uti jure communi, quam speciali, vide Alciatum 3. præsumpt. 36.

o Miles filiam ex duabus uncis: uxorem, ex unica uncia instituit, nec de residuis novem uncis quidquam disposuit: Queritur, cui cedant reliquæ novem uncie? jure communi paganorum receptum est, ut eo casu testator videatur filiam instituisse ex duabus partibus hæreditatis, uxorem ex tertia, l. 13. §. 2. l. 47. §. 1. ff. de hered. Instit. §. 5. Inst. de heredib. Instit. ergo & miles. Nam testamentum militis, quoad ejus fieri potest, salva ratione reducti sermonis ad jus commune reducitur, Bald. & institutio per quotam, trahitur ad omnia bona. Salicet.

p Horatius 1. Sermone. 6. Sumere depositum clavum, ferique tribunum.

q Laticlavi. Hal. Tribunorum alii laticlavii, alii angusticlavii. Senatores omnes, laticlavii, equites angusticlavii, ut merito hæc separantur in l. 42. ff. de donat. inter vir. latum clavum impetrare, vel equestri ordinis fieri. De lato & angusto clavo dixi ad d. l. 42. factum est alioqui, quod Accursius & Baldus hic nugantur de clava ferrea, a tribunis mediis inter hostes projici solita, ut ad eam hostibus eripiendam, sed & eos in fugam vertendos milites suos accederent.

r id est, major annis 20.

s Minor annis viginti, l. 5. inf. de fideicommiss. libert. l. 4. §. 18. ff. de fideicommiss. libert. quantumvis miles sit, servum testamento manumittere non potest, l. 29. §. 1. ff. cod. l. 3. ff. de manumiss. testament. nisi causa cognita, inf. cod. habetur ergo potior ratio legis prohibentis minorem manumittere: quam privilegii militibus quidvis permittentis.

t Quod inter vivos causa cognita fieri potest, idem & testamento fieri conceditur.

de causis v. l. 11. 12. 13. 14. ff. de manumiss. vind.

Codex

Ii

ter

Et ita abrogan-
tur antiqua le-
ges, quibus per-
mitteretur im-
puberi tribuno
numerorum tes-
tamenti factio.

licentia parentibus forte suis vel aliis propinquis nocere,
propriam substantiam extraneis relinquendo. Ideoque
hoc fieri nullo & modo concedimus. Dat. Kal. No-
vembr. post consulatum Lampadii & Orestis VV. CC.
anno 2. 532.

QUI TESTAMENTA FACERE POSSINT, VEL NON.

TIT. XXII.

De socio omnium bonorum.

1. Imp. Gordianus A. Petronio militi.

Quamquam omnium bonorum fover tuus, item-
que frater ejus, socii & fuerint: tamen non eo
minus idem frater ejus cum fati munus impleverit,
testamento suo potuit sibi heredem instituire
quem velle. Item non idcirco minus is testamenti
factionem habet, quod & indivisam successionem cum
sorore sua dicatur habuisse. P. P. 12. Kal. Aug. Ariano
& Pappo Conf. 244.

De eo, qui sibi mortem conscivit.

2. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Viatori & Pontia.

Si is, qui te cum uxore tua heredem scripsit, quando &
testamentum ordinavit, sana & mentis fuit, nec post-
ea alicuius sceleris & confectio obstrictus, sed & aut
impatiens & doloris, aut aliqua & furoris & rabie & con-
strictus, se precipitem dedit, ejusque innocentia liqui-
dis probationibus commendari potest a te, adscita mor-
tis obtentu, postremum ejus iudicium convelli non debet.
Quod si futura & poenae metu, voluntaria morte suppli-
cium antevertit, ratam voluntatem ejus conservari le-
ges vetant. P. P. Kal. Decemb. ipsis AA. & Conf.

De sene, de agrioto. 1. De filiofamilias.

3. Idem AA. & CC. Licinio.

Senium & quidem ætatis, vel ægritudinem & corporis,
sinceritatem mentis tenentibus, testamenti factionem
certum est non auferre.

¶ Filium autem qui in potestate est, testamen-
tum facere non posse, indubitati juris est. Dat. 4. Non.
April. Sirmii, CC. Conf.

l. 8. 12. ff. eod. cæco l. 8. J. eod. Nov. Leon. 69. de eo, qui rem indivisam cum alio
habet, l. 1. in fin. J. eod. damnato ad metallum, ad ferrum, ad bestias, l. 8. 5. 4. ff. eod. ad per-
petuos carceres, Clar. 3. sent. 5. testam. q. 2. 3. ad mortem (Clar. 3. sent. 5. testam. q. 21.
consuetudine receptum esse refert, ut is testari possit in illis bonis, in quibus omnium con-
fiscatio locum non habet, contra legem 6. 5. 6. ff. de injusto) ob carmen famosum, l. 18. ff.
eod. ex militari delicto l. 6. 5. 6. ff. de injusto. de deportato l. 8. 5. 2. ff. eod. de sui
status dubio, l. 15. ff. eod. Nov. Leon. 33. de eunuchis l. 5. J. de excommunicato nihil
definitur, potest itaque testari, vide Clar. 3. sent. 5. testam. q. 24. de filiofamilias l. 11.
et 12. J. eod. de furioso, l. 9. J. eod. de hæretico v. l. 17. l. 19. c. de hæret. Nov. 144.
et 1. v. l. 3. J. eod. de sui status incerto, l. 14. et 15. eod. de infami, l. 1. c. de secund. nup.
Clar. 3. sent. 5. testam. q. 25. de impubere, l. 4. J. eod. interdictio bonis seu pro-
digo, l. 18. ff. eod. de interdicto aqua & igni, l. 8. ff. eod. Inhabiles ad testamentum fa-
ciendum, an possint ad pias causas testari, dixi ad Ant. Similiter. J. ad l. Falc. de legato
l. 13. 5. 1. ff. eod. de leproso dicam ad l. 3. J. eod. majestatis reo, l. ult. J. ad l. Jul. majest.
manibus privato, l. 10. ff. eod. monacho, Nov. Leon. 5. v. Clar. 3. sent. 5. testamentum.
q. 28. 29. 30. muto, surdo a natura, l. 10. ff. eod. oblide. l. 11. ff. eod. de prælato & clerico
v. Clar. 3. sent. 5. testam. q. 27. Principe, l. 6. l. 7. J. eod. peregrino, l. 31. 32. ff. de
jure fisci. Ulp. 20. 5. 14. in fin. prodigo, l. 12. ff. eod. 2. Inst. quib. non est permissi. re-
legato, l. 8. 5. 3. ff. eod. sene, l. 3. J. eod. servo privati vel Principis, l. 16. ff. eod. Leon.
Nov. 36. locio omnium bonorum, l. 1. J. eod. furdo, muto, l. 10. J. eod. spurio, Nov. Leon. 89. c. 12. c.
15. Aut. licet. in fin. 5. de natur. lib. v. Clar. d. loco q. 31. sui interfectore l. 2. J. eod.
valedictorio, l. 3. eod. vafalio, c. 1. de success. feudi. usurario, c. ult. de usuris in 6. v.
Clar. 3. sent. 5. testam. q. 6.

c Socius omnium bonorum testari potest, l. 4. in fin. 5. pro socio, l. 52. 5. 2. ff. pro socio.
d Rem indivisam cum alio communem habens testari potest, d. l. 4. l. 3. 5. de commun.
rer. alien. 5. Harm. 1. 5. 36. Commune quippe mihi cum alio, meum est, meumque esse
dici potest: ut in ea parte jure domini uti possim. adde l. 51. 5. pro socio.
e Tunc enim requiritur sanitas mentis: neque superveniens ex irrito & nullo validum
facit. f Perfekte ac plene. Nec enim ceptum tantum testamentum, furore post
superveniente, pro perfecto habetur. l. 9. J. eod.
g Quod semper præsumitur. Sensus & ratio naturalis præsumitur in quolibet homine, nisi
probetur contrarium, v. Alciat. 1. præsumpt. 38.
h l. 32. 5. 7. ff. de don. inter virum.

i ἡ δὲ τὴν ζωὴν ἀποστρέφουσιν. i. e. qui quasi vitam averfaretur. Syn. Basil. 35.
tit. 3. c. 2. 5. Harm. 1. 5. 41. k l. 6. 5. 7. vers. quod si quis. ff. de injuri. l. 43. ff. de
adil. l. 5. J. si reus vel accusator. dixi ad l. 3. 5. 4. ff. de bonis eorum.

l ἡ μάστις ἢ λύπης, ἢ πολλὰ μέρη νόσος. hoc amplius addit 5. Harm. 1. 5. 41.

i. e. aut furore, vel rabie confectus, aut diuturno morbo detentus. Syn. d. loco.

m Furoris rabies. n aut pudore xris alieni. l. 45. 5. 2. ff. de jure fisci.

o Sui interfectore, ob metum poenæ futuræ, capitalis tamen, testari non potest, ut hic. v.
l. 13. 5. 1. 2. 3. 4. ff. de bon. eor. qui ante sent. Bellovisanum 3. præf. 38. in pr.

p De senibus dixi ad l. 5. ff. de jure immunit.

q l. 2. ff. eod. l. 27. 5. de trans. An & qui Elephantias seu lepra laborat potest: ut qui
expresse non prohibetur, & ita judicatum fuisse refert Papo. 29. Arrest. 1. n. 16.

r Filiusfamilias de profecticiis & adventitiis, ne quidem patre permittente testari potest,
l. 6. et 16. ff. eod. de adventitiis, quorum ususfructus patri non quæritur, potest. l. ult. 5. 5.
vers. filius. J. de bon. que lib. Nov. 98. c. 1. 5. 1. v. VVarmser. 1. præf. 30. obs. 16. Potest
etiam de cæstris & quibus, testari, l. 7. 5. 6. ff. de don. Paul. 3. sent. 4. 5. 3. ut & donare
causa mortis, patris consensu. l. 7. 5. 5. ff. de don.

De impubere.

4. Idem AA. & CC. Radoni.

Si frater patruelis tuus ante a decimum quartum
ætatis suæ annum decessit, cum facere non potuit
testamentum: nihil recte ex ejus postremo iudicio postu-
latur. Nam si hanc ætatem egressus, licet vigoris & non-
dum emerfissent vestigia, suum solenniter ordinavit ju-
diciu: hoc evellere frustra conaris. S. 6. Id. Novemb.
Pantichi, CC. Conf.

De Eunuchis.

5. Imp. Constantinus A. ad Rufinum PP.

Eunuchis d liceat & facere testamentum, componere
epistolas exemplo omnium & voluntates, conscribere
codicillos g, salva testamentorum observantia h. Dat.
5. Kal. Mart. Sirmii Constantin. A. 5. & Constante
Cæs. Conf. 339.

De eo, qui Imperatorem heredem instituit.

6. Idem A. ad Volusium Præfectum urbi.

Si quis Imperatorem forte heredem instituerit i, habe-
at & mutandi l iudicii facultatem, & quemcumque
voluerit, secundum leges in testamento suo heredem
scribendi. Dat. 12. Kal. Mart. Mediolani. Arbitione & Lol-
liano Conf. 355.

Si Imp. vel Augusta hæres instituitur, vel testetur.

7. Imp. Valens, Valent. & Grat. AAA. Maximo.

Cum hæredes instituuntur Imperator seu Augusta: jus
commune m cum cæteris habeant. Quod || & || in
codicillis & fideicommissariis n epistolis o jure scriptis
observandum erit. ¶ Et sicuti præcis legibus cautum
est, Imperatori quoque p & Augustæ testamentum fa-
cere liceat, & mutare q. Dat. 7. Id. Aug. Gratiano A.
2. & Probo Conf. 371.

De cæcis.

8. Imp. Justinus A. Demostheni Præfecto præf.

Hac consultissima lege sancimus, ut carentes oculis r,
seu morbo || vitiove ||, seu ita nati, per s nuncupatio-
nem t suæ condant moderamina voluntatis: || sc. || præ-
sentibus u septem x testibus, quos aliis quoque tes-
tamentis interesse juris est, tabulario etiam y, ut
cunctis ibidem collectis, primum ad se convocatos o-
mnes, ut sine scriptis & testentur, edoceant: a dein-
de exprimant nomina b specialiter heredum, & dignita-
tes c singulorum, & indicia, ne sola d nomen
commemoratio quicquam ambiguitatis pariat: & ex
quanta parte, vel ex quot uncis in successionem
admitti debeant: & quid unumquemque legata-

denegavit. 7. Val. 7. f i. e. eadem ætate. Olim anno 18. tantum eunuchis testari li-
cuit, cum eo tempore plerique pubescant. Paul. 3. sent. 4. 5. 2.

g Eunuchus testamentum facere potest, 5. eod. codicillos, ut hic. adoptare. Nov. Leon. 26.
Potest etiam episcopus esse, dixi c. 20. 21. Can. Apost. non potest uxorem ducere, Nov. Leon.
98. adde alia quædam de eunuchis ex lege 128. ff. de verb. sign. & ex tit. de eunuchis
supr.

h i. e. solennitate. Principes, licet indulgeant testamenti factionem, non ta-
men remittunt juris solennia, facit l. 3. 5. 2. ff. de bon. lib. l. 35. 5. de inoff. test.

i Potest enim Princeps hæres institui. l. 16. J. de testam. Possumus etiam jactare nos Prin-
cipem heredem facturos. cujusmodi jactatio pro institutione non habetur. l. ult. ff. qui tes-
tatur.

k Princeps in multis jure privatorum utitur, v. l. 7. J. eod. l. 3. J. de testam. l. 4.
J. ad l. Falcid. l. Harm. 5. 5. 19.

l Principem institutum a nobis heredem possumus revocare seu exheredare, l. 19. vers. ne
quid. J. de testam. tamen si ea inconstantia, Princeps videtur injuria quodammodo affici &
ludibrio haberi. m v. l. 6. 5. eod. n Ab imperatore hærede instituto fidei-

commissum & legatum dari potest. Paul. 4. sent. 1. 5. 3. o Per epistolam fideicom-
missum Principi relinqui potest, ut hic & l. 16. J. de test. Principes fideicommissa ex codi-
cillis, ex epistolis non admittunt. l. 2. c. Theod. de testam. & codicill. Justinianus hanc Va-

lensis prætulit. Quædam hic adjecta ex Symmacho v. apud Cujac. 5. obs. 7.
p Imperatori & Augustæ testamentum mutare licet. q Ratio dubitandi fortasse po-
tuit hæc esse, quod mutatio videatur Principe indigna. r Cæcus testamentum facere
potest, ut hic. Cur ita? quia accire potest adhibitos testes, & audire sibi testimonium
perhibentes, Paul. 3. sent. 4. 5. 4. v. quæ de cæco dixi ad Nov. Leon. 69.

t ἀγράφως, citra scripturam. Syn. Basil. 35. tit. 3. c. 8. c. Cæcus nuncupativum tes-
tamentum facere potest, si tamen fari potest, adde quæ dicam ad l. 21. J. de testam.

u Testari ad pias causas cæcus an possit hac forma non servata, v. apud Tiraquellum 20.
privilegio pia causa. x 5. 2. Inst. de testam. ἐπτα ἢ ἑ. i. e. septem aut quinque.

syn. Basil. 35. tit. 3. c. 8. & 5. Harm. 1. 5. 3.

y Ut si noster. Totidem enim requiruntur in cæci testamento. De numero testium in
testamento necessarium dixi ad Nov. Leon. 42.

z Cæcus sine scripto testari potest ut hic: Leonis vero constitutione secreto testamentum
facere potest. Nov. Leon. 69. ἐγράφως, 35. Synops. 3. c. 8. in fin. 5. Harm. 1. 5. 34.

a Formularum veterum verba hodie in testamentis non requiruntur, l. 26. in fin. J. de test.

b τὸ ὄνομα, καὶ τὰ σημεῖα, καὶ τὰ ἀξιώματα τῶν κληρονομῶν. i. e. no-
men, indicia & dignitates heredum. Synop. Basil. d. c. 8. Cæcus enim debet heredem
nuncupare κατὰ σημεῖα, διὰ τὸ μὴ πλάγχθηται hoc est, certis & indubitatis si-

gnis heredem exprimere, ut ne ullus error in ea institutione oboritur. 5. Harm. 1. 5. 31.
c adde l. 17. ff. de cond. & demonstr. l. 14. ff. de fideicom. lib. l. 37. in fin. ff. de stip. servor.

d Propter solum nomen potest ambiguitas oriri. l. 30. ff. de testam. tuncor. l. 106. ff.
de V. O.

a Ante puberta-
tem, i. e. pupillo
seu impuberi tes-
tari non licet. l.
5. l. 19. ff. eod. 5. 1.
Inst. eod. l. 1. 5. 8. ff.
secund. tab. l. 2.
J. quando provo-
care. 2. Gajus 2.
5. 3. Paul. 3. sent.
4. 5. 1.

b De pubertate
alias dixi.

c v. quæ dixi ad
l. ult. 5. quando
tut. esse des.

d l. 6. ff. de lib. &
posthum. Cujacius
17. obs. 24. hoc
verbum refertur
posse ait ad eubi-

cularios Princi-

pum, l. 2. inf. de
Præf. sacri cubi-

bis. l. 2. J. de præ-

vil. eor. qui in
palat. milit. ut
etiam si servi

sint, habeant tes-

tamenti factionem
(quemad-

modum Novella
Leonis 38. gene-

raliter de servis
Principis consti-

tutum est) vel ad
Eunuchianos spa-

dones, quibus l. 199
C. Theod. de hæres.

ademerat testa-

menti factionem:
cui rei magnum

argumentum præ-
bet l. 23. & 27. d.

ris.

e Causa dubita-
di fuit, quod solis
puberibus testan-

di facultas sit
permessa, eunu-

chi vero non ita
pubescant. Ideo-

que Alexander
Severus eunu-

chos, tertium ge-
nus hominum ap-

pellavit, teste
Lampidio. Ob

eandem causam
conful Mamercus

Genocul bono-
rum possessionem

secundum tabulas

a Palam quid sit, v. l. 21. ff. eod.

b i. e. sub præsencia.

c Humana fragilitas mortis cogitatione perturbatur.

d Morti vicinum non esse examinandum in testem hinc colligunt: quod tamen examinantis arbitrio præstat relinqui. Morientem quoque non recte testari, neque eam facultatem in mortis articulo constitutis permittendam esse, ut de suis testentur, hinc colligunt.

e Codicillos cæcus facere, ut & testamentum potest.

f Forte chartula depromatur, unde mox sequitur, quam susceptam.

g Testamentum animi sententia.

h Octo testes (si tabularius desit) requiruntur in cæci testamento. dicit ad Novellam Leonis 41.

i Unus testis hic subrogatur in locum tabellionis. An ideo dicendum est, tabellionem testem esse? Baldus negat tabellionem connumerari inter testes. Nam alioquin, uno teste adhibito, testis alterius vicem sustineret notarius: si tamen in iudicio de sua scriptura deponit, audiri potest ut testis, non ut tabellio.

k Testamentum uni testium custodiendum dari potest.

l Ea lege, ut quoties eo opus fuerit, id exhibeat. l. 24. j. de fideicommissis.

m Oculis & auribus.

n Hoc est, subscriptionibus.

o De furiosi testamento. v. De mente capto v. l. 17. ff. eod. Neuter enim, i. e. furiosus vel demens tempore adversæ valetudinis testari potest. l. 16. §. 1. l. 17. j. eod. l. 2. ff. de inoff. l. 1. §. 8. ff. de B. P. secund. tab.

p i. e. dilucidis intervallis. j. eod.

q Eo sensu antiqui animi dicuntur, quo veteres animi in l. 3. j. de posth. her. instit.

r ἐν αὐτῷ τῷ διατίθεσθαι. 33. Ecl. 3. c. 9.

f ἐν τοῖς διαλείμμασι. 35. Ecl. 3. c. 9. §. 5. Harmon. 1. §. 15. quæ & intervalla dicuntur simpliciter in l. 14. vers. Si vero. ff. de offic. Præsid. 2. Gajus 2. §. 4. §. 5. confinia furoris & sanitatis in l. 6. vers. Nos itaque. §. de curat. fur. tempus intermissi furoris a Paulo 3. sent. 4. §. 5. §. 1. & Inst. eod. inducitur. sup. eod.

t codicillos, mortis causa donationes.

u Solennitates intelligit in aliorum testamentis requisitas.

x Non habet quo referatur hæc oratio, nisi legas de discretis.

y Mutus & surdus simul a natura, testamentum, aut codicillos, aut mortis causa donationem facere non potest, imo nec libertatem conferre, ut hic. Syn. Basil. 35. tit. 3. c. 10. §. Harm. 1. §. 17. 18. Ne dicas cum interpretibus, Paganis testamenti factionem a Principe

rium seu fideicommissarium adsequi velint: omnia denique palam a edicant, quæ ultimatum capit dispositionum series lege concessa. Quibus omnibus ex ordine peroratis, uno eodemque loco & tempore, sed & tabularii manu conscriptis sub obrutu b septem (ut dictum est) testium, & eorundem testium manu subscriptis, dehinc consignatis tam ab eisdem testibus, quam a tabulario, plenum obtinebit robur testantis arbitrium. Quæ in eundem modum erunt observanda, quamvis non hæredes instituire, sed legata solum vel fideicommissa, & in summa, quæ codicillis habentur congrua, duxerint ordinanda. † At cum humana fragilitas mortis præcipue cogitatione perturbata c, minus d memoria possit res plures consequi: patebit eis licentia, voluntatem suam, sive in testamento, sive in codicilli e tenore compositam, cui velint scribendam credere: ut in eodem || loco || postea convocatis testibus & tabulario, re etiam (ut dictum est) patefacta cujus causa convocati sunt, etiani chartulæ f promatur, quam susceptam testatori recitabit tabularius, simul & testibus: ut ubi tenor eorum cunctis innotuerit, elogium ipse suum profiteatur agnoscere, & ex animi g sui quæ lecta sunt, disposuisse sententia; & in fine subscriptio sequatur testium, nec non omnium signacula tam testium (prout dictum est) quam tabularii. Sed quia tabulariorum copia non in omnibus locis datur quærentibus: jubemus, ubi tabularius reperiri non possit, octavum h adhiberi testem i: ut quod tabulario pro supradicto modo commisimus, id per octavum testem effectum capiat: libera potestate concedenda voluntates suas in prædictum modum ordinantibus. chartulam ita subscriptam, ita denique consignatam, ut antelata formæ declarant, cui k velint ex testibus custodiendam || mandare l. || Sic namque fieri confidimus, ut non recipiat se tantum in cæcis testandi licentia, sed ne locum quidem ullum relinquat insidiis, tot oculis spectata, tot insinuata sensibus m, tot insuper in tuto locata manibus n. Dat. Kal. Jun. Constantino poli Justiniano & Valerio Conss. 521.

De furiosis.

9. Imp. Justinianus Augustus Juliano P. P.

Furiosum o in suis induciis p ultimum condere elogium posse, licet ab antiquis dubitabatur, tamen & retro Principibus & nobis placuit. † Nunc autem hoc decidendum est, quod simili modo antiquos q animos movit, si cæpto testamento furor eum invasit. Sancimus itaque || tale || testamentum hominis, qui in ipso r actu testamenti adversa valetudine tentus est, pro nihilo esse. Si vero voluerit in dilucidis s intervallis aliquod condere testamentum, vel ultimam voluntatem, & hoc sana mente incoeperit facere, & consummaverit, nullo tali morbo interveniente: stare testamentum sive quancunque t ultimam voluntatem censemus: si & alia u omnia accesserint, quæ in hujusmodi actibus legitima observatio requirit. Datum Kal. Sept. Constantino poli Lampad. & Oreste VV. CC. Conss. 530.

De surdis & mutis.

10. Idem A. Joanni PP.

Discretis x furdo & muto, quia non semper hujusmodi vitia sibi concurrunt: sancimus, si quis utroque morbo simul laboret, i. e. ut neque audire, neque loqui possit, & hoc ex ipsa natura y habeat:

neque z testamentum facere a neque codicillos, neque fideicommissum b relinquere, neque mortis causa donationem celebrare concedatur, nec libertatem c sive vindicta d sive alio e modo imponere: eidem legi tam masculos quam foeminas obedire imperantes. † Ubi f autem & hujusmodi vitii non naturalis, sive masculo, sive foemina accidit calamitas, sed morbus g postea superveniens & h vocem i abstulit, & aures conclusit: si ponamus hujusmodi personam litteras scientem: omnia quæ priori interdiximus, hæc ei sua manu k scribentem permittimus. † Sin l autem infortunium discretum est, quod ita raro m contingit: & surdis, licet naturaliter hujusmodi sensus variatus est, tamen omnia facere & in testamento, & in codicillis, & in mortis causa donationibus & in libertatibus & in omnibus aliis permittimus. Si enim vox n articulata ei || a || natura concessa est: nihil prohibet eum omnia quæ voluerit facere: quia sci-mus quosdam jurisperitos & hoc subtilius cogitasse & nullum esse exposuisse, qui penitus non exaudiat, si o quis supra cerebrum illius loquatur, secundum quod Juben-tio Celsi placuit. In eo autem, cui morbus postea superveniens auditum p tantummodo abstulit, nec dubitari potest quin possit omnia sine aliquo obstaculo facere. Sin q vero aures quidem apertæ sint, & vocem recipientes, lingua autem ejus penitus præpedita: licet a veteribus auctoribus sapiens de hoc variatum est: attamen si hunc peritum r litterarum esse proponamus, nihil prohibet eum scribentem hæc omnia facere, sive naturaliter s, sive per interveniunt morbi hujusmodi infortunium ei accesserit: nullo t discrimine, neque in masculis neque in foeminis in omni ista constitutione servando. Dat. 15. Kal. Mart. Constantino p. post consulatum Lampadli & Orestis VV. CC. 531.

De filiisfamilias.

11. Idem A. Joanni Præfecto prætorio.

Nemo ex lege, quam nuper u promulgavimus, in x rebus quæ parentibus acquiri y non possunt, existimet aliquid esse innovandum, aut permissum

causas testamentum facere? Quidam ajunt: alii negant, de quo vide Tiraquellum privi-legio 9. pia causa.

a Nec ei interesse ut testis. v. Oldend. c. 4. de testib. 15. Est enim optima illatio, testi-monii dictionem ei denegari, cui testamentum facere non liceat. v. l. 18. vers. merito ff. eod. b Quidni possit, cum fideicommissum nunc relinqui possit? l. 21. ff. de leg. 3. Solve, Natura relinqui potest, ab eo, qui loqui non potest, non a muto simul & surdo a natura, ut hic. c Mutus & surdus a natura bona alienare inter vivos etiam non potest: ex quo libertatem servis inter vivos non confert. ideoque curator ei dari solet. arg. l. 2. ff. de curat. fur. d Simpliciter tamen surdus, non mutus, potest. l. 1. ff. qui & a quib. manum. e Olim inter amicos per epitulam licuit. Paul. 4. sent. 12. §. 2. sed præstat verba Pauli de eo intelligi, qui vitio aliquo surdus & mutus factus est, quippe qui natura talis est, scribere non potest.

f Surdus & mutus vitio vel morbo non natura, si litteras novit, literis testari potest.

g Paul. 4. sent. 12. §. 2. h Ut mutus sit & surdus.

i Vox ablata, mutum: aurium conclusio surdum efficit.

k Mutus & surdus vitio aliquo, sciens tamen litteras, testari sua manu potest.

l Surdus natura, non tamen eadem natura simul mutus, testari potest: Quid si vitio ta-

lis sit? idem; potest enim vel voce vel scriptura testari. m Leges interdum statuunt de his, quæ raro sunt: & ita restringitur l. 4. §. 6. ff. de legib. n Surdus, qui mutus a natura non est, testari potest. An id cuiquam accideret possit, mox dicetur.

o Surdus a natura nemo sic est, quin si supra cerebrum illius quis loquatur, non audiat, sed tamen Plin. 10. c. 69. refert, ei cui primo negatus sit auditus, hinc & sermonis usum ablatum, & ideo marina ostrea, quod surda sint, muta esse quoque natura. Alexander Aphrodisiensis in problematis putat, ideo fieri, quod una sit nervorum conjunctio, quæ ad lin-guam & aures pertineat, & ea ratione contingere, ut affecto aurium nervo, nervus quoque lingue afficiatur. Cur vero qui muti sunt non a natura, audiunt? Idem Alexander id ex eo fieri putat, quod oriatur proprium nervorum πείραξις: sive, ut Politianus vertit, lo-calis nervorum passio.

p Surdus ex morbo testari potest.

q Mutus tantum natura vel morbo non surdus testari scripto potest, si litterarum sit peritus.

r Mutus non surdus litterarum sciens testari potest.

s Natura vel morbo quidem muti esse possunt, non tamen surdi. exemplum extat apud Herodotum lib. 1. & Gallium 5. c. 9. de Cræsi filio, qui cum mutus a puero fuisset, articu-late ad hostis impetum exclamavit: ὦ ἀνδρῶν μὴ κτεῖνε Κροισόν: sed & quis-piam Samius Athleta, nomen illi fuit αἰγλῆς, cum antea loquens non fuisset, ob similem causam loqui cepit. Gell. d. loco. qui nunquam id potuisset, nisi auditu prius sermonem accepisset, didicissetque.

t De muto & surdo quod hac lege dictum est, idem obtinet in foeminis mutis & surdis.

u i. e. anno 529. intelligit autem l. 6. j. de bonis, quæ liber. intelligit etiam legem ult. de collat. quæ lata est anno 530.

x i. e. ne quidem in rebus, quæ parentibus acquiri non possunt, & ita Græci μὴ ἐν τοῖς ἀπροσποριστοῖς 35. Syn. 3. c. 11. ut hinc dubitandi ratio sumatur: sunt vero ἀπροσπό-ριστα adventitia, aliunde filio quam a patre vel patris liberalitate quærita, quorum pro-prietas liberis, ususfructus patri competit: imo & proprietas, si moriantur ipsi liberi: Scholiastes Synopses illo loco τῶν ἀπροσποριστῶν, quædam exempla ponit rerum, quæ liberis acquiruntur, veluti ex testamento alterius, vel ex militia, vel ex scientia, in quibus filiusfamilias possit testari: in cæteris non possit.

y d. l. ult. Filiusfamilias de adventitiis & propriis testari non potest, etiam si in illis pa-ter nullum habeat usufructum. v. Clarum 3. sent. §. testamentum. q. 18. de peculio ca-strensi vel quasi potest. Inst. princ. eod.

esse

eo casu permitti ex l. 7. ff. eod. ipso vero jure militis, §. 2. Inst. de milit. 24. utrobique enim agi existi-mandum est, de his, qui simplici-ter vel surdi vel muti sunt. Nam quæ ratione pa-ganus mutus & surdus a natura, Principi testa-menti facienti causa supplicave-ris? quo motu quibusve gesticu-lationibus mu-tus eodem casu hæredem institu-et? dicendum est igitur, Paganos mutos vel surdos simpliciter testa-menti factionem olim a Principe petere debuisse, d. l. 7. militibus a lege permissam fuisse, d. §. 2. luc autem, omnibus surdis vel mutis permitti. Quod de surdo dixi-mus, ne sumas de eo, qui tarde vel exaudiat, vel lo-quitur: sed de eo, qui nihil omnino natura exaudiat, quique nihil pe-nitus eloqui pot-est. §. 3. Inst. eod. adde Ulp. 20. §. 13. l. 3. ff. de ad-i-litio.

z Quid? surdus & mutus simul, potestne pias ad-

a. l. 1. §. 5. ff. de
her. inst. vide quæ
de ea re scripti ad
l. 4. in fin. sup.
de arbitrio.
b. facit l. 28. vers.
et si quidem. inf.
ead.

c. Legendum mihi
videtur, & adver-
sus. Nam hic ali-
quid de jure laxa-
tur casus majoris
& novi, & adver-
sus timorem con-
tagionis intuenti.
d. Puta pestis. Nul-
la enim alia fere
contagio est, quæ
testes adeo deter-
reat. Quid, in te-
stamento tempo-
re pestis facti,
quot testes requi-
runtur? Quidam
duos sufficere a-
junt, moti capis-
sum esse de testa-
mento de quo v.
Roland. a Valle i.
confil. 21. n. 44. &
ita iudicium re-
fert Guido Papæ
decis. 513. Sed &
Spiræ ita proba-
tum esse testa-
mentum refert
Myndingerus i. obs. 96. & cum in hostico testantibus duos testes sufficiant. l. 1. ff. de bon. pos-
sess. ex testam. militis. l. ult. ff. de testam. militis. Cum in rusticis testium numerus legiti-
mo minor requiratur, l. ult. §. eod. cum necessitas legem non habeat: Id privilegium dari
locis & temporibus, non personis: facti impedimenta non obstat actui minus solenni.
Eum qui contagioso morbo laborat, testari posse coram testibus eum tantum audientibus,
non tamen eum videntibus, ut hac lege: contra legem, si non specialis. l. eod. posse eundem
& testari coram testibus non rogatis. Boer. decis. 222. Posse huiusmodi hominis testamen-
tum per tabellionem nondum matriculæ insertum describi, Angel. in l. si vacante. §. c. de
bonis vacantibus. arg. l. ubi absunt. ff. de testibus. mulierem tempore pestis posse sine
consensu cognatorum testari, licet suo fortassis statuto sine consensu agnatorum testari pro-
hibeatur. 3. Paris. 3. confil. 33. Quinimo sanum in loco contagioso testari posse coram testibus
duobus rogatis. v. Boer. decis. 228. Alii contra septem exigunt. l. 12. inf. eod. Utrumque
nimis extremum & iniquum est. Clarus arduam quæstionem esse ait, quæ Cæsarea distin-
ctione egeat. 3. sent. si testamentum. quæst. 56. vers. & hac quidem. Placet media senten-
tia, quinque testes sufficere, si modo plures reperiri non possunt. Nam & is numerus suffi-
cit in codicillis & testamentis omnibus, quæ jure codicillorum valent, l. ult. vers. fin. au-
tem. inf. eod. (qualia sunt pene omnia testamentum, in quibus clausula codicillaris subin-
ligitur. & testamentum hominis rusticani. l. ult. inf. eod. Sed & si codicilli aliquid de jure
communis relaxari propter metum contagionis. Equissima est autem relaxatio, si duo tes-
tes remittantur de summi juris observatione. Ad hæc, Quinque testes sufficere dicuntur
in rusticis testamentis propter testium penuriam: ergo & hoc idem jus esse debet: & ita Bal-
dus putat hic. Roland. a Valle i. confil. 81. Clarus d. loco. Hotomann. 3. confil. 15. & breviter,
communis opinio eo inclinat. Roland. Clar. Hotom. d. loco: adde Papon. 20. Arrest. 1. §. 1.
Idetiam admitti potest, non quod duo non sufficiant ad fidem faciendam: sed quia grave
est duorum iudicio universam defuncti hereditatem extraneo deferri. Boer. decis. 218. &
Roland. a Valle i. confil. 81. eandem sententiam probant, quod ita possit testari, qui in ty-
ranni carcere detineatur: aut qui in castro sit aliquo, ubi nemini, hoc est, paucissimis, ac-
cessus pateat. Alii pestis genus distinguunt: ut si non magna aut vehemens sit, iustus ac le-
gitimus testium numerus requiratur, arg. l. 1. §. proinde de levig. ff. de adilitio. l. quæstionum. 60.
ff. de re iudicata: & ita iudicatum fuisse, refert Boer. decis. 221. si magna sit, in terris Ec-
clesiæ sufficere solennitatem, c. cum esset. 2. de testam. hoc est, ut quis testetur coram duo-
bus testibus & parochio seu plebano, ejusve vicario: in Urbe vero imperioque Romano, hoc
est, provincialis Imperii subditis, quinque testes exigi, arg. l. ult. infra eod. (& ita Burdi-
galz iudicium refert Boerius ibi.) si modo qui testatur est, contagiosus sit: quippe non
contagiosus in contagioso loco testari coram septem testibus debet: nisi desertis in agris sit:
tunc enim quinque testes videatur sufficere, l. ult. inf. eod. Pone testamentum a contagio-
so factum, jure illo speciali contagiosis permittum: quæro an ægroto convalescente & ad
sanitatem perducto deficiat id testamentum? Corneus 4. confil. 54. & Ripa existimant, tale
testamentum, etiam tum sustineri ac valere, etiam si testator alterius testamenti solenniter
faciendum potestatem habuerit. Hoc amplius notandum est ex Boerio decis. 228. contagiosos
ex fenestra vel cancellis coram præterentibus in via, testari posse. arg. l. est diffinitio. §.
ibi: per fenestram. ff. in quibus causis pignus. l. consuevit. 8. §. codicill. ff. de jure codi-
cill. l. si quæst. 3. ibi: per fenestram. ff. de pignoratitia.
e. lego & emendo, oppressis, manifestissima & apertissima sententia. Ideoque Græci hanc
legem ita interpretantur: Testes si metuerint propius ad testatorem accedere, ne morbi con-
tagione inficiantur, permittitur eis, ut separatim (καχωρομένους) ab eo testamen-
tum signent. Synopsis Basil. 35. tit. 2. c. 7.
g. Synopsis Basil. ibid. c. 8. est & hæc lex exceptio ad l. 12. inf. eod.
h. puta a Principe concessio cum hac clausula, non obstante. l. 35. sup. de inoff.
i. Jus commune, statuto & consuetudine mutari potest. l. 35. sup. de inoff. l. 27. ff. de
reg. jur. k. Ut si in conspectu testatoris testes sigilla non imponent. 35. Eclog. 2. c. 8.
l. 12. in pr. §. eod. hinc colligit Baldus, in testamento requiri ut testes videant testato-
rem: ideoque cœcum in testamento testem esse non posse. Quid si testes, alias oculati, in-
terpositi velo aut interjecta cortina testatorem loquentem audierint, non viderint tamen?
Quidam putant id genus testimonii fidem facere, dum testes notam habuerint vocem testa-
toris Gloss. in l. 2. §. idem Labeo. ff. de aqua pluvia. & in capis. præterea. extra. de testibus.
Alii in teste testamentario, visum requiri ex hac lege notant: eo magis, quod vocem alie-
nam periti possunt imitari. Notum enim illud Isaaci, vox Jacob, manus Esau: Idque Cœ-
polla cautela 220. in testamento omnino admittit (quod in codicillis & moris causa dona-
tione forte remittendum esse putat.) In matrimonii testes de auditu fidem plenam non
facere, si alia indicia sint, c. præterea. ext. de test. secus in contraditibus esse, vel quasi
Gloss. in c. 5. testes. 3. quæst. 9. Quid in delictis? testis de visu testimonium proferre cogitur.
Idem Cœpolla cautela 231. Porro nota vox loquentis testi fuerit necne, arbitrio iudicis fi-
nitur. His addendum testamentum noctu quidem signari posse, l. ad testium. 22. §. posse. 6.
ff. eod. non tamen absque luminibus: tunc enim falsum præsumi. Nocturnum factum tes-
tamentum absque luminibus non valet. Jac. 3. confil. 57. Tiber. Decian. 2. confil. 65.
m. Testium officio funguntur, si sigilla imponent. Eclog. d. loco.
n. Testamentum jure perfectum non rescinditur per rescriptum, facit l. 7. de præc. imp.

dito, quanquam a desit, hæres esto: consequens est, exi-
stente hærede: legata seu fideicommissa juxta voluntatem
testatoris oportere dari. PP. 17. Kal. Febr. iplis AA. 4. &
3. Confil. 290.

De timore contagionis.

8. Iidem AA. Marcellino.

Casus majoris ac novi b contingentis ratione, adversus a
timorem contagionis d, quæ testes deterret, licet ali-
quid de jure laxatum est: non tamen propter reliqua testa-
mentorum solennitas perempta est. Testes enim huius-
modi morbo oppressos e eo tempore jungi f atque sociari
remissum est: || non etiam || conveniendi numeri eorum
observatio sublata est. Dat. 16. Kal. Jul. iplis 4. & 3. AA.
Confil. 290.

Si testes non sint in conspectu testatoris.

9. Iidem AA. Patroclia.

Si g non speciali b privilegio i patriæ tuæ juris k obser-
vatio relaxata est, & testes non in conspectu l testatoris
testimoniorum m officio functi sunt: nullo jure testamen-
tum valet. PP. 10. Kal. Jul. iplis 4. & 3. AA. Confil. 290.

De Rescriptis.

10. Iidem AA. & CC. Menophelimō.

Si testamentum jure factum sit, & hæres sit capax, aucto-
ritate Rescripti n nostri rescindi non oportet. Dat. 15.
Kal. Aug. AA. Confil.

De testamento post mortem testatoris subtracto.

11. Iidem AA. & CC. Zenoni.

Cum in hostico testantibus duos testes sufficiant. l. 1. ff. de bon. pos-
sess. ex testam. militis. l. ult. ff. de testam. militis. Cum in rusticis testium numerus legiti-
mo minor requiratur, l. ult. §. eod. cum necessitas legem non habeat: Id privilegium dari
locis & temporibus, non personis: facti impedimenta non obstat actui minus solenni.
Eum qui contagioso morbo laborat, testari posse coram testibus eum tantum audientibus,
non tamen eum videntibus, ut hac lege: contra legem, si non specialis. l. eod. posse eundem
& testari coram testibus non rogatis. Boer. decis. 222. Posse huiusmodi hominis testamen-
tum per tabellionem nondum matriculæ insertum describi, Angel. in l. si vacante. §. c. de
bonis vacantibus. arg. l. ubi absunt. ff. de testibus. mulierem tempore pestis posse sine
consensu cognatorum testari, licet suo fortassis statuto sine consensu agnatorum testari pro-
hibeatur. 3. Paris. 3. confil. 33. Quinimo sanum in loco contagioso testari posse coram testibus
duobus rogatis. v. Boer. decis. 228. Alii contra septem exigunt. l. 12. inf. eod. Utrumque
nimis extremum & iniquum est. Clarus arduam quæstionem esse ait, quæ Cæsarea distin-
ctione egeat. 3. sent. si testamentum. quæst. 56. vers. & hac quidem. Placet media senten-
tia, quinque testes sufficere, si modo plures reperiri non possunt. Nam & is numerus suffi-
cit in codicillis & testamentis omnibus, quæ jure codicillorum valent, l. ult. vers. fin. au-
tem. inf. eod. (qualia sunt pene omnia testamentum, in quibus clausula codicillaris subin-
ligitur. & testamentum hominis rusticani. l. ult. inf. eod. Sed & si codicilli aliquid de jure
communis relaxari propter metum contagionis. Equissima est autem relaxatio, si duo tes-
tes remittantur de summi juris observatione. Ad hæc, Quinque testes sufficere dicuntur
in rusticis testamentis propter testium penuriam: ergo & hoc idem jus esse debet: & ita Bal-
dus putat hic. Roland. a Valle i. confil. 81. Clarus d. loco. Hotomann. 3. confil. 15. & breviter,
communis opinio eo inclinat. Roland. Clar. Hotom. d. loco: adde Papon. 20. Arrest. 1. §. 1.
Idetiam admitti potest, non quod duo non sufficiant ad fidem faciendam: sed quia grave
est duorum iudicio universam defuncti hereditatem extraneo deferri. Boer. decis. 218. &
Roland. a Valle i. confil. 81. eandem sententiam probant, quod ita possit testari, qui in ty-
ranni carcere detineatur: aut qui in castro sit aliquo, ubi nemini, hoc est, paucissimis, ac-
cessus pateat. Alii pestis genus distinguunt: ut si non magna aut vehemens sit, iustus ac le-
gitimus testium numerus requiratur, arg. l. 1. §. proinde de levig. ff. de adilitio. l. quæstionum. 60.
ff. de re iudicata: & ita iudicatum fuisse, refert Boer. decis. 221. si magna sit, in terris Ec-
clesiæ sufficere solennitatem, c. cum esset. 2. de testam. hoc est, ut quis testetur coram duo-
bus testibus & parochio seu plebano, ejusve vicario: in Urbe vero imperioque Romano, hoc
est, provincialis Imperii subditis, quinque testes exigi, arg. l. ult. infra eod. (& ita Burdi-
galz iudicium refert Boerius ibi.) si modo qui testatur est, contagiosus sit: quippe non
contagiosus in contagioso loco testari coram septem testibus debet: nisi desertis in agris sit:
tunc enim quinque testes videatur sufficere, l. ult. inf. eod. Pone testamentum a contagio-
so factum, jure illo speciali contagiosis permittum: quæro an ægroto convalescente & ad
sanitatem perducto deficiat id testamentum? Corneus 4. confil. 54. & Ripa existimant, tale
testamentum, etiam tum sustineri ac valere, etiam si testator alterius testamenti solenniter
faciendum potestatem habuerit. Hoc amplius notandum est ex Boerio decis. 228. contagiosos
ex fenestra vel cancellis coram præterentibus in via, testari posse. arg. l. est diffinitio. §.
ibi: per fenestram. ff. in quibus causis pignus. l. consuevit. 8. §. codicill. ff. de jure codi-
cill. l. si quæst. 3. ibi: per fenestram. ff. de pignoratitia.
e. lego & emendo, oppressis, manifestissima & apertissima sententia. Ideoque Græci hanc
legem ita interpretantur: Testes si metuerint propius ad testatorem accedere, ne morbi con-
tagione inficiantur, permittitur eis, ut separatim (καχωρομένους) ab eo testamen-
tum signent. Synopsis Basil. 35. tit. 2. c. 7.
g. Synopsis Basil. ibid. c. 8. est & hæc lex exceptio ad l. 12. inf. eod.
h. puta a Principe concessio cum hac clausula, non obstante. l. 35. sup. de inoff.
i. Jus commune, statuto & consuetudine mutari potest. l. 35. sup. de inoff. l. 27. ff. de
reg. jur. k. Ut si in conspectu testatoris testes sigilla non imponent. 35. Eclog. 2. c. 8.
l. 12. in pr. §. eod. hinc colligit Baldus, in testamento requiri ut testes videant testato-
rem: ideoque cœcum in testamento testem esse non posse. Quid si testes, alias oculati, in-
terpositi velo aut interjecta cortina testatorem loquentem audierint, non viderint tamen?
Quidam putant id genus testimonii fidem facere, dum testes notam habuerint vocem testa-
toris Gloss. in l. 2. §. idem Labeo. ff. de aqua pluvia. & in capis. præterea. extra. de testibus.
Alii in teste testamentario, visum requiri ex hac lege notant: eo magis, quod vocem alie-
nam periti possunt imitari. Notum enim illud Isaaci, vox Jacob, manus Esau: Idque Cœ-
polla cautela 220. in testamento omnino admittit (quod in codicillis & moris causa dona-
tione forte remittendum esse putat.) In matrimonii testes de auditu fidem plenam non
facere, si alia indicia sint, c. præterea. ext. de test. secus in contraditibus esse, vel quasi
Gloss. in c. 5. testes. 3. quæst. 9. Quid in delictis? testis de visu testimonium proferre cogitur.
Idem Cœpolla cautela 231. Porro nota vox loquentis testi fuerit necne, arbitrio iudicis fi-
nitur. His addendum testamentum noctu quidem signari posse, l. ad testium. 22. §. posse. 6.
ff. eod. non tamen absque luminibus: tunc enim falsum præsumi. Nocturnum factum tes-
tamentum absque luminibus non valet. Jac. 3. confil. 57. Tiber. Decian. 2. confil. 65.
m. Testium officio funguntur, si sigilla imponent. Eclog. d. loco.
n. Testamentum jure perfectum non rescinditur per rescriptum, facit l. 7. de præc. imp.

Non idcirco minus jure factum testamentum suas obri-
net vires, quod post mortem testatoris subtractum a
probat. S. Datum Prid. Id. Novembr. AA. Confil.

De numero testium, de signaculis, de deletis vel
supra scriptis.

12. Iidem AA. & CC. Matronæ.

Si unus b de septem c testibus d defuerit e, vel coram
testatore omnes f eodem g loco testes suo h vel alie-
no annulo non signaverint i, jure deficit testamentum. De
his autem, quæ interverint i, jure supra scripta k dicis, non
ad juris l solennitatem, sed ad fidei pertinent quæstio-
nem, ut appareat m, utrum testatoris voluntate n emen-
tationem o meruerint, vel ab altero inconsulte p deleta
sint, an ab aliquo falso q hæc fuerint commissa. S. Dat.
Prid. Non. Jul. Philippop. AA. Confil.

De effectu & viribus testandi.

13. Iidem AA. & CC. Euryphidæ.

Testandi || causa || de pecunia sua legibus certis r facul-
tas est || permittitur || non || autem || jurisdictionis muta-
re s formam, vel juri publico t derogare cuiquam per-
missum est.

De institutione & exheredatione.

14. Iidem AA. & CC. Achilleo.

Non u codicillum, sed testamentum aviam vestram
facere voluisse, institutio x & exheredatio facta pro-
bant y evidenter. Subsc. Id. Dec. CC. Confil.

De solennitate verborum sublata.

15. Imp. Constantinus A. ad Populum.

Quoniam indignum est ob inanem z observationem ir-
ritas fieri tabulas & judicia a mortuorum: placuit ad em-
ptis his, quorum imaginarius b usus est, institutioni c hære-
dis verborum non esse necessariam observantiam, utri im-
perativis d & directis verbis fiat, aut inflexis e. Nec enim in-
terest si dicatur, Hæredō facio g, vel instituo, vel volo, vel mado,

runtur. ut hic. §. 3. Instit. eod. l. 3. ff. unde liberi. l. 2. §. secund. tab. d. Testium nu-
merus est de solennitate substantiali testamenti. Bald. e. Defectus solennis numeri
testium testamentum vitiat, nisi in casibus exceptis, ut in l. 8. sup. eod. l. ult. inf. eod.
f. Coram testatore, testes sigilla debent imponere, ut hic. §. 3. Instit. eod. ex parte casum le-
gis 8. in fin. sup. eod. l. 9. sup. eod. g. Testes testamenti eodem loco esse oportet.
h. Testes & suo & alieno annulo signare possunt, §. 5. in fin. Instit. eod. i. Interlinere,
est variis locis delere, l. 42. in fin. ff. ad l. Aquil. l. 11. §. 1. ff. de servo corrupto. l. 67. ff.
de legat. 1. l. 2. ff. de falsis. k. Subscripta. l. 1 in testamento, aliud juris solenni-
tas: aliud fidei quæstio. m. Abrasio seu litura in testamento, seu in literis suspensio &
substantiali loco instrumentum vitiat. adde l. ult. inf. de Edicto D. Hadriani. Socin. reg.
1. nisi plura sint in instrumento capita: tunc enim litura, eam tantum partem vitiat: non
alia capita instrumenti, l. 42. sup. de transact. nisi ex antecedentibus & consequentibus cer-
to colligatur, lituram consulto ac necessario inductam: hoc est, instrumentum eam litu-
ram pati: vel sine ea litura consistere non posse. Idem dicendum, si qua parte litura est,
eadem testator aliquid manu propria adscripserit, ac de eo literarum comparatione facta
constiterit. l. 20. sup. de fide instrum. n. de consulto delictis. l. 2. §. 7. ff. secund. tab.
Consulto, i. e. voluntate. l. 8. §. 3. ff. d. iur. o. Interlineis & supra scriptis superiora
emendantur. p. De inconsulte deletis. l. 1. ff. de his, quæ in test. delent.
q. De falso deletis. l. 2. ff. de falsis. r. Legibus certis, i. e. non suo arbitrio.
s. l. 55. ff. de legat. 1. l. 15. §. 1. ff. ad l. Falcid. t. V. l. 27. ff. de reg. jur. l. 35. ff. de
inoffic. u. l. 13. in fin. ff. de jure codicill. §. 12. Instit. de testam. x. Institutio &
exheredatio, testamenti notæ. Neutra sit in codicillis, vide l. 7. inf. de codicill.
y. Probatur ex hæredis institutione & exheredatione, defunctum voluisse testari, non co-
dicillos facere. ut hic. Cur ita? quia codicillis hæreditas directo neque dari, neque adimi
potest. l. 2. l. si idem. 7. de codicill. l. quod per manus. 10. ff. de jure codicill. l. Scævola.
76. ff. ad Trebell. §. pen. Instit. de codic. quæ conjectura locum etiam habet, licet deficiat
solennitas in testamento necessaria, ut ea ratione defunctum dicamus testamentum non co-
dicillos facere voluisse; eum adum, de quo agitur, testamentum esse, non codicillos. tes-
tamentum, inquam, nullum, neque jure codicilli sustineri. Conjectura, quæ ducitur ex
solennitate, cedit præsumptioni, quæ ex ipsa rei substantia nascitur. Cur? Tolerabilius
est inutilem reddi testatoris voluntatem, quam aliqui admitti, quod adversus ejus volun-
tatem facit. Præsumitur quoque testator iustas solennitates omittens, iustus, id est, solen-
nis voluntatis poenituisse, & per lusorium adum facere voluisse. Quid si testator dixit se
nolle solennia testamenti servare? intelligitur id jure codicillorum valere voluisse, si so-
lennitas codicillorum adfuerit. Gloss. in l. nemo. 55. ff. de legat. 1. Quid si testator codicil-
los aut contractum se facere testatur est: & adum huiusmodi codicillos vel contractum ap-
pellavit, & nihilominus solennia testamenti necessaria servavit: verbi gratia, hæredis
institutionem & exheredationem in eo fecit? valebit adum huiusmodi jure testamenti, ut
hac lege l. 17. inf. eod. ac maxime quidem si ab aliquo quam testator scriptum fuerit tes-
tamentum: nam error notarii officere testamento non debet. l. errore. 7. sup. eod. l. si libe-
rius. 92. ff. de reg. jur. Quid si testamentariam solennitatem adhibuit, & tamen testatus est
velle eum adum jure codicillorum obtinere? Quidam jure testamenti valere putant. Alii
in electione hæredis positum esse, ut vel directo succedat ex testamento: vel pure fideicom-
missi ex codicillis: quorum prius Joan. Andreas concedit, si, qui proximi an intestato,
instituti sint, alterum, si extranei. Quid, si factum jam testamento, ex intervallo
hæredes scripti, & eum adum codicillos esse testatus est: neque testamentum expresse re-
vocavit? testamentum scilicet intelligitur: ut hinc constet, prius testamentum ruptum esse.
Socinus confil. 69. Alciat. 9. confil. 68. Et breviter in huius legis quæstione testatum dice-
mus, qui directis: codicillos fecisse, qui verbis inflexis usus sit. Quid si communibus usus
sit? codicillos fecisse dicemus, si ea dispositio non poterit ut testamentum valere, l. ult. §.
de codicill. fin. secus, testamentum fecisse, l. 1. inf. de codicill. & institutione, testamentum
præsumi: ejus defectu codicillum hac l. z. Inanis observatio.

a. Testamentum iudicium defuncti. b. Videtur aboleri testamentum per 21 & li-
bram, de quo §. 1. Instit. eod. Ulp. l. 19. §. 3. & 20. §. ult.
c. Institutionis, alii legunt Instituti: quod de institutione hic dicitur, idem est in le-
gatis. l. 2. inf. com. de leg.
d. Imperativa & directæ verba. v. Ulp. 24. §. 1.
e. verba inflexa.
f. olim intererat. Ulp. 21. §. ult.
g. d. §. ult.

a l. 48. ff. de ha-
red. inst.

b l. 17. ff. de liber.
& postum.

c etiam Græco.
l. 21. in fin. J. cod.

d Verba testato-
ris non attendun-
tur, dummodo
mens ejus & vo-
luntas constare
possit.

e Solennitates
verborum subla-
ta, ut l. 26. J. cod.
l. 1. sup. de formu-
lis.

f Testatoris vo-
luntas servanda,
licet improprie
verbus sit: ut
si verbo usufruc-
tus proprietatem
intellexerit, pro-
prietatem intelligen-
da erit. l. Procu-
lus. 19. ff. de usu-
fructu.

g Moriturus mox,
licet in articulo
mortis positus, li-
cet semineis &
lingua balbutiat,
testamentum ta-
men recte facere
potest, ut hinc l.
Marcellus. 15. l. 26.
J. cod. in fin. ibi,
moriturus dona-
re. ff. de mortis
causa donat. l. 5.
f. scriptura. &
inf. ad Trebell. l.
Pamphilo. 39. §.
propositum. ff. de
leg. 3. l. si pater.
47. in fin. ff. de fi-
deic. liber. Nov.
l. 1. c. si modo ar-
ticulate, hoc est,
cum sermonis in-
tellectu locutus
sit, potest enim
ita quis testari vel ad ultimum usque articulatæ vocis finem, nam qui articulate non loquitur, mortuo similis est. l. Jubeamus. 29. inf. hoc igitur, non illo impeditur testamentum, tantisper enim dum articulate quis loqui potest, neque memoria, neque intellectus, neque consilio destituit, vel infana mente praesumitur, tamen si ipse sit proximus. Quid si interroganti verbis ita testari vel legenti testamentum responderet sic? neque articulate loquutus, neque compos mentis, neque testandi consilium habuisse intelligitur: sed hoc dixisse potius, ut a circumstantiis interpellationibus se liberaret, quam ut de bonis suis testa- retur. arg. l. Labeo. 7. in fin. ff. de supell. Castr. in l. hac consiliosissima. §. ac cum. sup. tit. prox. Nisi forte quis sic interrogat, persona minime sit suspecta, sed a testatore vocata: vel alius pater indicis appareat, eum testari voluisse. Quid si testum nonnulli sana mente te- statorem fuisse referant: alii negent? His quam illis potius fides adhibenda: cum id quod verisimilius sit, deponant: licet alias affirmanti potius credatur, quam neganti. His ad- dendum, eum quoque inarticulate loqui intelligi, qui eam vocem proferat, quæ nullum sensum habeat.

h Semineis lingua, i. e. semimortua, v. Liv. 3. & 9. de bello Punico. Ovidium in Meta-
morph. Glossis semineis, ἡμιθανής; & alio loco ἡμιπνίχθ, semineis: & post
ἡμιπνίχθ, semineis. Sic iisdem semianimis, ἡμιψυχῶ, alio loco seminecem in-
terpretatur ἡμιψυχα καὶ ἡμιθανής.

i Testamentum, postremum judicium, dixi ad l. 1. ff. de testam.

k Formales observationes hæredis instituendi sublatæ. l. 26. inf. cod.

l §. 12. Inst. cod. & ibi Theoph. l. 1. & §. ff. secund. tab. Miles jure speciali in clypeo,
vagina & pulvere testatur, l. 1. sup. de testam. milit. idem in donatione. l. 25. inf. de donat.

m Imperatoris hæreditas, legatum & fideicommissum relinquere potest, ut l. 3. sup. cod. l. 6.
l. 7. §. qui testam. & ita dignitas infirmi vel legata: it, non vitiat institutionem vel legatum.

n l. 2. C. Theod. de testam. Paul. 4. sent. l. 5. 3. o Causa dubitandi potest ex eo sumi,
quod, ut inquit Terentius, inique comparatum sit, ut qui minus habent, aliquid addant
dioribus. facit ite. §. ne licet potestioribus. p Hæres minus solenne testamentum
adprobans, eo perinde tenetur, ac si solenne ab initio fuisset. l. 2. J. de fideicom.

q Ex l. 3. C. Theod. de testam. r moriens testator. s veluti si contractum i. e.
codicillos appellavit: ut paulo ante dixi. t Superflua non nocent, l. 17. J. de donat. l. 56.
ff. mandati. l. 12. §. 6. ff. de auro. l. 26. in fin. ff. de adm. legat. l. 65. ff. de verb. oblig. l. 81. l. 94. ff.
de regul. jur. Paul. 3. sent. l. 5. o. interdum tamen ex supernumerariis dolus praesumitur, l. 7.
ff. de cond. inst. aut si contra naturam actus adhibeatur. l. 8. §. 7. ff. de fideiuss. l. 77. ff. de reg. jur.

u Necessarium auctorum prætermissio, contractus & testamentum vitiat.

y l. mo abundans & insolita cautio fraudis suspicionem inducit, dixi ad l. 7. ff. de cond. inst.

z i. e. misistrum census. l. 23. J. cod. l. 4. C. Theod. 4. lib. 3.

1 l. 2. sup. cod. l. 1. J. cod. intimari d. l. 23. i. e. evulgari.

2 Publicatio facta coram nec impetente iudice, non tenet.

3 Mos fidelitatis vetustatis retinendus.

c i. e. bona & integra, l. 1. sup. de suffrag. sincera, l. 2. sup. f. propt. publ. pens. bona fide, sin-
ceriter, l. 10. inf. de distr. pig. ac non in meram voluntatem Principis: unde recte mox Impe-
rator adjicit, voluntates hominum audire volumus, non jubere.

d Observa novum testamenti genus, quod sit precibus Principi oblati, quodque Theodosia-
num dici potest, cujus sit etiam mentio in Nov. Theod.

vel cupio, vel esto a, vel eris b: sed quibuslibet confecta
sententiis, vel in quolibet c loquendi genere formata
institutio valeat: si modo per eam liquebit voluntatis d
intentio: nec necessaria sunt momenta e verborum, quæ f
forte g semineis h & balbutiens lingua profudit. Et
in postremis i ergo iudiciis ordinandis amota k erit l so-
lennium l verborum necessitas: ut qui facultates proprias
cupiunt ordinare, in quacunque instrumenti materia l con-
scribere, & quibuscumque verbis uti, liberam habeant
facultatem. S. Dat. Kal. Feb. Serdica, Constantio A. 2. &
Constante A. CC. Confl. 339.

De dignitate vel potestate ejus, cui relicta est. 1. De eo,
qui agnovit voluntatem defuncti.

16. Imp. Gratian. Valent. & Theod. AAA. Eutropio.

Non dubium nec incertum est, sicut Imperatoribus m,
ita qualibet dignitate vel potestate decoratis viris,
tam hæreditatem, quam legatum seu fideicommissum n
relinqui posse o. r illud etiam adjiciendum est, ut
qui ex testamento vel ab intestato hæres extiterit: etsi p
voluntas defuncti circa legata seu fideicommissa, seu li-
bertates legibus non sit subnixæ, tamen si sua sponte agno-
verit, implendi eam necessitatem habeat. S. Dat. 15. Kal. Jul.
Thessalonice, Gratiano 5. & Theodosio AA. Confl. 380.

De superfluis & necessariis omisiss.

17. Imp. Arcad. & Honor. AA. Aternali Pro-
consuli Asia.

Testamentum q non ideo infirmari debet, quod di-
versis hoc deficiens r nominibus s appellavit, cum
superflua t non noceant. Namque necessaria u præter-
missa imminuunt contractus, & testatoris officium volun-
tari, non x abundans cautela. Dat. 12. Kal. April. Arca-
dio 4. & Honorio 3. AA. Confl. 396.

De his, quæ apud officium censuale publicari solent.

18. Idem AA. Africano Præfecto urbi.

Testamenta omnia, ceteraque, quæ apud officium cen-
suale y publicari z solent, in eodem l loco l refer-
ventur, nec usquam permittatur fieri ulla translatio. a
Mos b namque retinendus est fidelis sive vetustatis; quem si quis
in hac urbe voluerit mutare, irritam mortuorum videri fa-
ciat voluntatem. Dat. 12. Kal. Octob. Constantinop. Cæsario
& Attico Confl. 397.

De precibus Principis oblati.

19. Imp. Honor & Theod. AA. Joanni PP.

Omnia testamentorum solennitatem superare vi-
detur, quod insertum mera c fide precibus d in-

ter tot nobiles probatasque personas etiam a conscrip-
tione Principis tenet. Sicut ergo securus b erit, qui actis c
cujuscunque d iudicis, aut municipum, aut auctoribus priva-
torum mentis suæ postremum publicavit e iudicium; ita
nec de ejus unquam successione tractabitur, qui nobis
mediis f, & toto g jure (quod in nostris est scriptis consti-
tutum) teste succedit: Nec sane illud hæredibus nocere
permittimus, si h rescripta nostra nihil de eadem volun-
tate responderint: Voluntas etenim hominum audire volu-
mus, non i jubere: ne post sententiam nostram inhibendum
videatur commutationis k arbitrium: cum hoc ipsum
quod per supplicationem l nostris auribus intimatur, ita
demum firmum sit, si ultimum m comprobetur, nec con-
tra iudicium suum defunctus postea venisse detegatur.
Ne quid sane prætermisisse credamur; hujusmodi insti-
tutionis, successoribus designatis, omnia n quæ scriptis
hæredibus competunt, jubemus eos habere, nec super
bonorum possessionis petitione ullam controversiam na-
sci: cum pro hærede agere cuncta sufficiat, & jus omne
ipsa complere o aditio videatur. Omnibus etenim præ-
standum esse censuimus, ut libero arbitrio, cui testandi fa-
cultas suppetit, successorem suum oblati precibus p pos-
sit declarare: & stabile sciat esse quod fecerit. Nec insti-
tutus hæres pertimescat, cum oblati preces secundum
voluntatem defuncti idoneis q testibus possit approbare,
si ei alia nocere non possunt. Dat. 12. Kal. Mart. Ravennæ
post Consulatum Honorii 8. r & Theodosii 5. AA. 499.

De posteriore voluntate non solenni.

20. Eorundem AA. Edictum ad Populum urbis Con-
stantinopolitana & omnes pro-
vinciales.

Nolumus s convelli deficientium scriptas t jure ac so-
lenniter voluntates, cum quoddam morientis supre-
mum, & non scriptum processisse confirmatur arbitrium,
tanquam patrimonium suum ad nos deficiens maluerit
pertinere. Omnibus enim privatis & militibus inter-
dicimus, ne hujusmodi perhibeant testimonia: & falsi
criminites reos teneri precipimus, si cum scripta jure ac so-
lenniter deficientium extiterint voluntates, non u scrip-
tum aliquid sub nostrorum Nominum mentione falso ad-
struere moliantur. Nemo itaque relictus x hæres,
vel legibus ad successionem vocatus y, nostrum vel poren-
tium nomen horrescat z: nemo forte testimonia in hunc
modum, vel suscipere l in l genis in hujusmodi voces a au-
deat nostro, vel etiam privatorum potentium nomine.
Dat. 7. Id. Mart. Confl. Theod. A. 7. & Palladio Confl. 407.

fide ac sincera Principem interrogat, quemadmodum de rebus suis disponat. Hoc cum acci-
dit, queri solet, utrum illa quasi interrogatio, illa quasi consultatio habeatur pro testa-
mento, five Princeps ad eam interrogationem rescribat, five non rescribat: & valere consti-
tuit Theodosius, etiam si Imperator non rescribat, vers. nec sane. Pone Principem ad hu-
jusmodi consultationem rescripsisse: licetne testatori testamentum id mutare? licet vers.
nec post sententiam nostram. Quid? Quot testibus oblati illi preces Principi probari pos-
sunt? idoneis. in fin. inf. Non uno igitur teste, ut putant multi: imo nec ipso quidem so-
lo Principe, ut recte Azo & Hugolinus notant ad hanc legem. Quid? si quis non Principi
sed iudici vel apud acta postremum suum iudicium publicavit, nullis testibus advocatis? va-
let testamentum. vers. si quis ergo. inf. cod.

b & ita testamentum factum in loco, ubi minor solennitas requiritur, valet & in eo, ubi
major requiritur. adde l. ult. inf. cod.

c De publicatione apud acta v. l. 13. sup. cod.

d sui tamen v. l. 13. sup. cod.

e Signum curis testamento adpositum, sciente testatore adpositum, præsumi hinc colligit
Boerius decis. 240. adde quæ scripti ad l. 3. sup. cod.

f i. e. præsentibus. Ferrarjenus in forma libelli, quæ patitur hæreditas ex testamento 48. in
verb. vallatus. 6. n. 4. hinc itaque male colligit, in testamento unicum testem sufficere,
quoties testamentum sit coram Principe, dixi sup. cod. & ad Nov. Leonis 41.

g Princeps, ius totum. Princeps iuris solennitatem supplet. Quæ coram Principe sit in-
stitutio, toto jure teste fieri intelligitur. Jure teste dixit, ut alibi ferro altiore. §. 5. inf. de
publ. iud.

h Coram Principe testari dicitur, qui Principem, libello oblato interrogat, quemadmo-
dum de rebus suis disponat, etiam si Princeps hujusmodi precibus nihil rescribat.

i Honestè: ne videatur privati voluntas ex aliena seu Imperatoris voluntate pendere.

k dixi ad l. 6. sup. qui testam. dicendum namque videbatur, Principis consensum in testa-
mento rogando exigi, quod in eo ordinando Principis consensus intervenerat: ut contra-
riorum sit eadem ratio.

l Libellus Principi datus si litis contestationem facit, l. 1. l. 2. sup. quando libellus. Nov. 82.
113. sed & procuratorem auctoris excusat ab onere satisfaciendi ratam rem donum habiturum.
l. 21. ff. de rem. ven.

m Testamentum ultimum ex eo satis probatur, quod nullum aliud profertur.

n Paria sunt, testamento scribi hæredem, & precibus Imperatori oblati.

o Aditio vis tota testamenti est. l. 19. in fin. ff. de stipul. servor.

p Scripto, ut hic. An & viva voce? sic est: si tamen duobus id testibus probabitur. Clar.
ex communi opinione 3. sent. 5. testamentum, quæst. 56. vers. est etiam.

q saltem duobus. l. 12. ff. de testibus.

r alii leunt ix.

s l. 5. C. Theod. de testam.

t Scriptum testamentum alio scripto solenniter facto tolli potest: nuncupativo, quantum-
vis solenni, non potest: etiam si in posteriore testamento Princeps hæres institutus sit, vide
l. 3. sup. cod.

u Non scriptum scripto non opponitur.

x testamento scil.

y i. e. legitimus.

z dixi ad Nov. 105. c. 2. in fin.

a Ex nuda voce Princeps hæredis nomen non admittit. §. ult. Inst. quib. mod. test. inf. sup.

a Summa est hanc constitutio ex Nov. Theod. de testamentis, quam v. apud Fornerium. 2. select. 12.
b De forma scripti testamenti.
c Testatori non est omnimodo necessarium, ut presentibus testibus dicat testamentum, quando ei liceat etiam ipsis absentibus eum dicere, tum scribere: sic tamen, ut illis presentibus ad signandum, suum esse testamentum profiteatur, & uno eodemque tempore testes signent ac subscribant. Nam testamentum non sic absolutum imperfectum est. 35. Synops. Basil. 2. c. 16. facit. §. 3. Instit. de pupill. 2. Gajus 4. §. 3.
d Testamentum configuratum, ligatum, clausum & involutum. vide Paul. 5. sent. 28. §. 5. 1. Harmen. 15. in fin. v. Fornerium 2. select. 12.
e Testator testamentum in scriptis clausum, sigillatum & subscriptum, ita ut voluntas ejus nulla alia nota sit, nisi eo mortuo, facere potest, ut hic: Quid, si vivo testatore, vel eo mortuo, ante tabulas ejus apertas unus testium moriatur? corruit testamentum, Bart. in l. 2. ff. testam. quemadmodum. apertantur, quod ut evitari possit, vide plures apud Socinum cautio- nes reg. 399.
f Testamentum alienum, i. e. alia quam testatoris manu scribi potest.
g hoc testamentum holographum dicitur.
h l. 21. §. 2. ff. eod. v. Novell. 90. c. 2. v. Forner. 2. select. 10. Quid? si sufficiens testator rogatus, vel ab herede vel ab extraneo? sufficit: modo presente testatore rogati sunt: tunc enim testator ipse eos rogasse intelligitur: sufficit itaque testes rogatos esse a testatore, aut eo, qui vice ejus fungatur. Quid? si satis est rogari testes in genere, hoc est, eo non commemorato, ut testes sint in testamento? Id satis esse putat Bald. Aretin. in l. Domitius. 27. ff. eod. Quid? præsumentur rogati, qui presentes fuisse scripti sunt a Notario? non præsumentur. nulla enim solennitas extrinseca, ut hic est, præsumentur, l. quicumque. 13. in fin. ff. de Publiciana. Testes igitur, ut testamento proficiat, & se presentes & rogatos fuisse referre debent. Quid, si testamento subscripserint? rogati præsumentur: si modo presente testatore subscripserint: quod in dubio præsumentur, Bart. in l. sciendum. 30. ff. de verb. oblig. (non tamen omnino necessarium est. Potest enim fieri quis ut subscribat, nec tamen sit rogatus: veluti si absente & ignorante testatore, vel presente testatore & tamen invito subscribat.) Quid, si testes ipsi sint sua nomina testamento adscribi, jubente vel patiente testatore? rogati quoque præsumentur. Quid, si iunctim dicuntur fuisse presentes adhibiti & vocati? Idem, (plus est enim adhiberi, quam adesse, vel collectos esse, idem est, quod rogari: præsertim ubi rogatio necessaria est.) Quid, si ita scriptum, testes presentes fuisse, &c. Dictio illa, &c. testes rogatos esse arguit. Quid, si testator & notarius juris sint periti? idem esse putant Baldus, Odofredus, Aretin. non idem autem Imola, Alexand. Aretinus quoque in eo sibi contrarius, & Jason. Quid, si eodem codice plura testamenta contineantur, & in prioribus sit adjectum, testes rogatos fuisse, num & in sequentibus testamentis testes præsumentur rogati? Ita putat Baldus, Angelus, Imola, Aretin. de quo vide Mantianam 2. de consuet. 11.
i l. 12. §. 5. eod. l. ult. in fin. J. eod. Quinque testes sufficere notat Harm. 5. tit. 1. §. 47. Quin bello vulneratum & in via obambulantem tribus adhibitis testibus, imo duobus fortuito inventis testari posse, propter eum, in quem incidit casum.
m Peregrinus, testis testamentarius esse non potest. l. 20. ff. qui testam. §. 6. Instit. eod.
n Impubes, testis testamentarius esse non potest. l. 20. ff. qui testam. §. 6. Instit. eod.
o nec enim sufficit quibusdam obtulisse, l. 13. §. eod. p Testes ipsi sunt signare debent in testamento.
q Aliud est signare, aliud subscribere: Mund. anulo: hoc calamus perficitur.
r De subscriptione testium §. 3. Instit. eod.
s De subscriptione testatoris. d. §. 3. Hæc non est necessaria in testamento holographo. l. 28. in fin. J. eod.
t Diem igitur testamento adici oportet. v. quæ dixi ad l. 2. §. 6. ff. testam. quemadmodum. l. 2. ff. de accusat. u v. J. eod. x Ratio dubitandi.
y Ignoti possunt subscribere. l. 90. ff. de legat. 3. v. quæ dixi ad l. 22. J. eod.
z Qua ratione testentur literarum ignari, observa. Literarum imperitos Græci ἀγραμμάτους, l. 6. in fin. ff. de excus. tutor. Theoph. §. 8. Instit. de excus. tut. quibus opponuntur γραμματισταὶ εἰδότες, 35. Eclog. 3. c. 10. hinc literas ignorare, ut hic, nec scire, l. 3. §. 2. ff. de accusat. §. 8. Instit. de excus. tut. l. 2. Sequæ 2. de Clementia, imperitia literarum. l. 30. in fin. J. eod. literati, scientes literas, l. ult. J. eod. γραμματισταὶ εἰδότες, Nov. 44. c. 1. γραμματισταὶ ἐκ ἐπιστάτου. Nov. 74. c. 8. Literarum igitur peritia, scribendi peritia est, non legendi simpliciter: ut merito possit defendi, ignaros legendi, secreto, vel aliter quam cæcos testari non posse. l. 9. §. 3. qui testam. Quid enim omnium bonorum hereditatem & abalienationem unum tantum tabulario vel subscrip- tori committat, reliquis testibus voluntatis defuncti ignaris contra præscripta legum, d. l. 8. l. ult. in fin. J. eod. l. 9. in fin. §. de testib. cum nec tam paucis fides etiam in codicillis adhibeatur, l. ult. in fin. J. de codicillis. aut in imperfecto inter liberos testamento dicam. §. prox. J. eod. Neque hic moveri debemus Novell. Leonis 69. quæ apud nos in usu non est. Nec moveamur etiam l. 14. in fin. ff. de dote preleg. l. 1. in fin. ff. de verb. oblig. quæ testimonium videntur unius admittere. Illis enim legibus non agitur de hereditate. Pertineat igitur hæc lex ad imperitos scribendi: peritostamen legendi. His enim tabula- rius facile non imponit: legendi vero imperitis facile potest imponi. Facilius legimus quam subscribimus. Facilius subscribimus, quam vel legimus vel scribimus. Nov. 73. c. 8.

a Octavus subscriptor vicem testatoris literarum ignari repræsentat.
b i. e. exigi, ut sit sensus: Non esse testatori necessarium, uno & eodem tempore testes adhibere, dicere testamentum, & finire.
c Alio tempore dicere vel scribere testamentum possumus: alio testes adhibere.
d Octavo subscriptori scilicet, de quo §. eod.
e a testatore scilicet. f §. eod. g dixi §. eod. adde l. 2. §. 6. ff. testam. quemadmodum. apert.
h l. 28. J. eod. l. 21. in fin. ff. eod.
i Testamentum diversis temporibus, neque subscribi neque signari potest.

De forma testandi in scriptis, 2. vel sine scriptis. 3. De posteriore testamento. 4. ut gratia testari liceat.

21. Imp. Theod. & Valent. AA. Florentio PP.

Hæc a consuetudine lege sancimus, licere per scriptu- ram b conficiendis testamentum, si c nullum sci- re volunt || ea || quæ in eo scripta sunt, consignatam d, vel ligatam, vel tantum clausam e, involutamque f pro- ferre scripturam, vel g ipsius h testatoris, vel cuiuslibet alterius i manu conscriptam, eamque rogatis k te- stibus septem l numero, civibus m Romanis, puberibus n omnibus o simul offerre signandam p & q sub- scribendam r: dum tamen testibus præsentibus testator suum esse testamentum dixerit quod offertur, eique ipse coram testibus sua manu in reliqua parte testamenti sub- scripserit s: quo facto & testibus uno eodemque die t ac tempore u subscribentibus & consignandis testamen- tum valere: nec x ideo infirmari, quod testes nesciant y, quæ in eo scripta sunt testamento. † Quod si literas z te- stator ignoret, vel subscribere nequeat, octavo a sub- scriptore pro eo adhibito, eadem servari decernimus. † In omnibus autem testamentis, quæ præsentibus vel absentibus testibus dicantur, superfluum est uno e- demque tempore exigere b testatorem & testes adhibere, & dicere suum arbitrium, & finire testamentum. Sed licet alio c tempore dictatum d scriptumve e proferatur testamentum: sufficit uno || tempore f || eodemque die g, nullo actu h || extraneo || interveniente, testes omnes, videlicet simul, nec diversis i || temporibus || scribere, si-

gnareque testamentum. Finem a autem testamenti sub- scriptiones & signacula testium esse decernimus. † Non subscriptum autem a testibus, ac || non || signatum testa- mentum pro infecto b haberi convenit.

1 ¶ Ex imperfecto c autem testamento d voluntatem e tenere defuncti, nisi f inter solos g liberos h || a paren- tibus utriusque sexus || habeatur, non volumus. || Si ve- ro in huiusmodi voluntate liberis alia sit extranea i mixta persona: certum est eam voluntatem defuncti, quan- tum ad illam duntaxat permixtam personam pro nullo haberi, sed liberis adcrefcere ||... ||

In Auth. de testam. imperfectis. §. nos igitur omnia. coll. 8. tit. 8. al. 3. Nov. 107. cap. 1.

Quod sine subscriptione ita procedit, si parens literas edoctus, manu k propria, non si n. 1, sed literarum consequentia declaret & tempus m, & liberorum nomina, item & uncia- rum numerum, seu signa rerum specialium: in quo & aliis legari, & fidei committi, & libertas relinqui potest.

In Auth. de testam. imperf. §. & siquidem. coll. 8. const. 3.

Hoc inter liberos testamentum ita infirmatur n, si parens septem testibus adhibitis declaret se nolle testamentum valere, & aliam o disponat voluntatem vel in testamento per- fecto, vel in non scripta perfecta voluntate.

Finis text. Authentica. Sequitur textus Codicis.

2 ¶ Per p nuncupationem quoque, hoc q est, sine scriptura, testamentum non r alias valere sancimus, quam si septem testes (ut supra dictum est) simul uno eodem- que tempore collecti, testatoris voluntatem, ut s testa- mentum sine scriptura facientis audierint.

3 ¶ Si quis autem testamento jure perfecto, postea

famil. An & simplex patris schedula? dicam ad authenticam proximam. J. eod. An & na- tis scriptum valet? olim valet, d. l. ult. hodie non valet. Nov. 107. cap. 1. An & captem tantum nec dum perfectum? non valet. Imperfectum testamentum ratione voluntatis inter liberos etiam non sustinetur: veluti, si cum aliquid legare quis cõperit, morte præ- ventus sit. vide Clarum 3. sent. §. testamentum, quæst. 9. ne ad pias causas quidem, My- nling. 5. observ. 28. imperfectum hoc casu non esset nuda epistola. l. 17. ff. de iure codicil. An testibus defitutum valet? non valet, vide Cujac. 1. consil. duos saltem interesse oportet, Clar. d. loco quæst. 8. vers. hinc inferre. Speculator de teste §. 11. num. 3. Paponius 20. Arrest. 1. §. 1. Hotomannus consil. 15. ac multo quidem magis, si cæcus pater inter liberos testabitur: cum in ejus testamento octo alias testes requirantur. l. 8. §. qui testam. Clar. d. loco quæst. 17. Quin scemiam eo casu testem esse posse communiter putant interpretes, Clarus d. loco quæst. 8. vers. secundo inferre: ad hæc, Non requiri testes, ut sit rogati, Clarus ibid. vers. sed quæro. quin semper in eo clausulam codicillarem subintelligi. Clarus ibid. vers. unum tamen. Aliud esse si liberorum unus in eo sit præteritus, Clarus ibid. vers. sed quæro. vel jure institutionis uni filiorum pars legitima non sit relicta. Idem ibid. vers. sed pone. ut si testamentum nuda conditum, Idem ibid. vers. finali. si quis in eo li- berorum exheredatus fuerit, vide Hotom. consil. 15. fol. 140.

f Ex imperfecto testamento nemo succedit, nisi descendentes utriusque sexus adscendenti- bus. Quid, si extranea persona mixta est? quantum ad eam personam attinet, testamen- tum nullius est momenti, ut hic: quantum ad liberos, ratum est testamentum, ut hic: Synops. 35. tit. 2. cap. 16. Quid? inter succedentes ab intestato, qui ex liberis non sint, testa- mentum imperfectum ratum non haberi oportet. Harmen. scribit §. tit. 10. §. 27. 28. 29. legata in huiusmodi testamento, ab heredibus ab intestato esse præstanda: quod ex §. 2. hu- jus legis interpolatum est.

g Forte pias ad causas valebit? dicam ad Auth. similiter. J. ad leg. Falcid. h Legitimos scilicet vel legitimatos: alias imperfectum testamentum non valet, inter li- beros naturales tantum & spurios, Paponius. 10. Arrest. 1. num. 2. Clarus 3. sent. §. testa- mentum, quæst. 12. nisi a matre inter liberos factum. Liberos cum dicimus, in infinitum intellige liberos: quin & filias statuto ab intestati successione exclusas. Clar. d. loco. Quid? inter parentes imperfectum filii testamentum non valebit? Clarus ex eadem communi opi- nione valere negat, d. loco. nam quod extra communes regulas constitutum est ad conse- quentias trahi non oportet. l. 141. ff. de R. J.

i Testamentum imperfectum inter liberos, favore personæ extraneæ non sustinetur, vide omnino Clarum 3. sentent. §. testamentum, quæst. 10. Extranea est autem, quæ non est ex liberis. Nov. 117. c. 1.

k hinc colligunt, Schedulam a patre scriptam nullis adhibitis testibus valere inter liberos. Baldus hic. vide Myning. 4. observ. 28. Quid, si tantum subscripserit? Clarus 3. sentent. §. testamentum, quæst. 14. idem esse putat, si tamen pater in subscriptione mentionem faciat testamentum esse, cui subscripserit. Quid, si talis schedula ab uno liberorum subscripta valet. vide Novell. 107. cap. 1. Quid, si neque a testatore vel liberis scripta (subscripta) non valet. Clarus d. loco. Quid, si a solo notario? non valet, Clarus d. loco. quemadmodum si dies desit, aut notis scripta sit. J. eod. Clarus d. loco. Quid si liberi ex partibus inæqualibus ibidem instituti? valet. Clarus d. loco. Quid? huiusmodi schedula locum- ne habet in legatis ad pias causas? non habet: ut ita favor liberorum piam causam superet. Clarus d. loco q. 7. His adde Hotomannum consil. 15. ubi tractat de testamento patris in- ter liberos.

l Testamentum signis regulariter scribi non potest, ut hic: ad pias tamen causas scribi ita posse censent nostri. Tiraquell. 12. privilegio pia causa. adde quæ scripti ad l. 8. §. 4. ff. de hered. instit.

m Testamenti substantia est, diem & tempus ei adici, ut hic: quod in testamento pias ad causas requiri, negat Tiraquellus in privilegio pia causa.

n Quæ forma testamentum inter liberos revocari oportet, dixi ad Nov. 107. c. 2. o Sola testamenti prioris revocatio nihil præstat, necesse est enim, ut qui revocat testa- mentum, aliud faciat, l. 36. §. 3. ff. de testam. milis. id etiam locum habere, in testamento inter extraneos facto Paponius refert 20. Arrest. 1. §. 3.

p Testamentum ἀγρῶδες extra scripturam ita sit, Qui vult ita testari coram iisdem te- stibus, uno eodemque tempore, audientibus testibus, testamentum facere debet, ut hic. Sy- nops. Basil. 35. tit. 12. cap. 27.

q Per nuncupationem testamentum, sine scriptura testamentum. r Nuncupativum testamentum quemadmodum fiat. §. ult. Instit. eod. 35. Eclog. 2. cap. 17. adde l. 26. J. eod. s abrogatur per l. 26. J. eod.

a subscriptio & signatio testa- menti finis.
b pro imperfe- cto. Nov. Theodo- si de testam. cui lectioni §. pro- ximus responder. hoc igitur de- monstrat imper- fectum testamen- tum esse, quod se- ptem testium si- gnis non sit ob- signatum: perfe- ctum, quod iusto numero testium sit signatum. His adde, quæ scripta ad l. 6. ff. de falsis.
c Imperfectum quid esset, dictum est §. eod.
d etiam nuncu- pativo. Clarus ex communi opinio- ne 3. sentent. §. testam. q. 12.
e Quævis defun- cti voluntas, qui- busvis verbis vel scriptis expressa inter liberos va- let. l. 10. l. 16. in fin. l. 21. in fin. §. familia. l. 2. J. de confirmando. tut. An & non subli- gnatum ab omni- bus septem testi- bus subscriptis valet ut hic. dixi etiam ad l. ult. §.

2 Posteriori te-
stamento, solenni
tamen (tres casus
excipe de quibus
in hac lege, inf.
eod.) prius testa-
mentum revoca-
ri potest, §. 2. Inst.
quibus modis test.
etiam si ex secun-
do testamento non
fuerit adita hæ-
reditas, v. Clar. 3.
sent. §. 5. testamen-
tum, §. 94. etiam si
testamento priori
omnia bona sua
hæredi donaverit
testator, quo casu
prius testamen-
tum revocaverit.
Clar. d. loco §. 95.
etiam si coram im-
peratore prius fa-
ctum fuerit, l. 19.
sup. sed. Quid, si
clausula derogato-
ria, vel quod ei
respondet iura-
mentum, priori
fuerit adpositum?
quidam volunt
non tantum ex-
presse prius testa-
mentum revocari
oportere, sed &
inferendam præ-
terea clausulam
derogatoriam ejusque expressam mentionem faciendam, arg. l. 22. ff. de leg. 3. Bar. Dynus
c. quod semel placuit, de reg. in fin. Clar. ex communi opinione 3. sent. §. 1. test. §. 94. n. 3. nisi for-
te iustam ignorantiam clausulæ derogatorie priori testamento inferre testator habuerit, v.
Papen. 20. Arrest. 1. §. 4. Cujacius 14. obs. 7. puta illa verba, si specialiter dixerit prioris vo-
luntatis sibi parituisse, &c. d. l. 22. Triboniani, non Hermogeniani esse. Tribonianum
enim ipso sermone satis prodi: confusa ibidem pene omnia: familiare esse Triboniano de-
siderare specialem voluntatem, ubi quilibet sufficit, l. ultim. inf. de novationib. Nov. 90.
Nimis etiam licenter subaudiri in l. 6. §. 2. ff. de iure codicil. l. ult. ff. de leg. 2. specialiter de-
fundum derogasse priori voluntati, qua de re plenius v. Clar. 3. sent. §. 5. test. quæst. 99. Testa-
mentum vero inter liberos, posteriore simpliciter non revocatur, neque revocatum intel-
ligitur, nisi factum fuerit coram septem testibus, & in eo pater expressam revocationis men-
tionem fecerit, Nov. 107. c. 2. v. Clar. d. loco §. 98. Quid, si duo profuerint testamenta eadem
die confecta? si non appareat quodnam eorum prius aut posterius fuerit, neutrum valere in-
telligitur gloss. in l. ultim. in verb. missus, inf. de Edicto D. Hadriani: Communis opinio
apud Clarum d. loco quæst. 100. sin minus, posteriori solenni stabitur.

ad aliud a venerit testamentum, non alias quod ante fa-
ctum est, infirmari decernimus, quam si id quod secun-
do facere testator instituit, jure fuerit consummatum.
Nisi e forte in priore testamento scriptis his, qui ab intesta-
to d ad testatoris hereditatem vel successionem venire
non poterant, in secunda voluntate testator eos scribere
instituit, qui ab intestato ad ejus hereditatem vocantur:
eo enim casu, licet imperfecta videatur scriptura posteri-
or, infirmato priore testamento, secundam ejus volunta-
tem non e quasi testamentum, sed quasi voluntatem ||
ultimam intestati valere sancimus: in qua voluntate quin-
que f testium juratorum depositiones sufficiunt: quo non
facto valebit primum testamentum, licet in eo scripti vi-
deantur extranei.

4 ¶ Illud etiam huic legi prospeximus inferendum, ut
etiam g Græce h omnibus liceat testari. Dat. Id. Se-
ptemb. Theodosio A. 17. & Festo Conf. 439.

Si distantibus ultimam voluntatem, vel testibus
relinquatur.

22. Imp. Zeno A. Sebastiano PP.

Distantibus i testamenta, vel aliam quamlibet ultimam
voluntatem, legatum, vel fideicommissum vel quod-
cunque aliud, quolibet legitimo titulo testatorem posse re-
linquere, minime dubitandum est.

† Testibus etiam ad efficiendam k voluntatem l ad-
hibitis pro suo libitu, quod voluerit testator relinquere non prohi-
betur. Dat. Kalen. Maji, Constantinop. Basilio Juniore V.
C. Conf. 480.

b Testamentum prius secundo testamento infirmari potest, non quovis, sed jure perfecto,
ut hic. Quid, si extranei prius in priore testamento scripti sint, in posteriore vero, imper-
fecto tamen, hæredes ab intestato hæredes scripti fuerint? posteriore hoc testamento, licet
imperfecto, prius jure perfectum infirmatur, vers. nisi. Quid? posterius hoc testamentum
quomodo valet? non quasi testamentum, sed quasi voluntas intestati vers. eo enim casu.
Quid? testes quor, qualesque in eo esse debent? ut quinquē in eo adhibitis fuisse sufficit, ita
juratos esse oportet, vers. in qua voluntate. Pone in posteriore testamento, hæredes ab in-
testato, quique ab intestato defuncto successuri erant, scriptos esse, & superiora non fuisse
servata: hoc est, posterius testamentum coram quinque testibus non juratis factum? Prius
testamentum valebit: etiam si in eo scripti sint extranei. vers. quo non factio. Synops. Basl. 35.
tit. 2. c. 17. §. Harm. 1. §. 40.

c Prius testamentum posteriore, solenni tamen, revocatur: nisi priore testamento extra-
nei instituti fuerint: ut hic. & l. 2. ff. de injusto: posteriore vero hæredes venientes ab inte-
stato: & posterius illud testamentum quinque testibus juratis probari possit, inf. eod. quæ ut
concurrant, posterior tamen illa testatio non valebit ut testamentum, sed ut voluntas inte-
stati. inf. eod. Quid, si in posteriore illa testatione, liberorum aliquis sit præteritus? non
valebit. Clar. 3. sent. §. 5. test. §. 97.

d l. 2.
e Observa casum specialem, in quo causa intestati trahit ad se causam testati. vide Clar.
d. l.

f Testamentum imperfectum dicitur, quod coram quinque tantum testibus etiam juratis,
factum est: si tamen in eo successuri ab intestato scripti hæredes fuerint prius, in quo mere
extranei scripti fuerant, infirmatur hoc posteriore, licet alias imperfecto, & ita hic casus est,
quo perfectum testamentum imperfecto tollitur.

g Synops. Basl. ibid. Ratio dubitandi esse potuit, quod ea, quæ juris gentium sunt, quavis
lingua posse expediri videantur: quæ vero juris civilis sunt (ut testamenta) non nisi Latine.
& ita olim Græce fidei committi potuit, legari non potuit. Ulp. 25. §. 9. hodie potest.
l. 14. inf. de manum. test.

h Quoties sermone testari possumus, l. 15. ibid. vel in quolibet loquendi genere. sup. eod. l.
ult. sup. de test. tunc. quovis sermone fideicommissimus, l. 11. ff. de leg. 3. legamus, l. 14. inf. de
manum. test. accepto sermone. d. l. 14. dixi ad l. 8. in fin. ff. de acceptil. testamentum in testa-
mento ferre possumus, l. 20. §. 9. ff. qui test. v. l. 8. ff. de fideiussoribus.

i Distantes testamenta quinam sunt? Possis hac voce intelligere ut testes, ita jurisperi-
tor, qui testamenta distant, l. 83. in fin. ff. de legat. 2. Nov. 158. c. 1. nisi malis intelligere scripto-
rem dictata excipientem, de quo l. 27. ff. qui testam.

k i. e. communiendam. l. 32. in fin. ff. de furtis.

l Legatarii quoque testamenta signant vel subscriptores. Olim legatarii testes esse non
poterant ex Senatusconsulto Liboniano (id enim ut improbissimum genus falsi Plinius no-
tat in epist. ult.) hodie possunt, ut hic: Idem etiam ante Scævola placuerat, l. 3. in fin. Cod.
Theod. de testam. ratio extat in l. 14. ff. de reb. dub. facit l. 20. ff. qui testam. l. 39. ff. de leg. 3. §. 11.
Inst. de testam. ordin. Symmachus 1. epist. Cum testamenti jure confecti fidem recitatio pu-
blicaret, calumnia inanis objecta est, quod signatores nescio quid legati ex eadem voluntate
cepissent. Adduntur etiam rescripta quædam divalia, quibus ad stipulationem ejusmodi remota
est, quæ suam juvenilem causam testimonio diceretur. Quasi verisimile esset exemplum, ut te-
nui honor, quo subscriptores ob amicitiam defunctus alpererat, legitimum possit abolere ju-
diciū. Nam si his legibus viveremus, inimici signatoribus tutius uteremur, quorum of-
fensa nihil de testatore humanitatis exigeret. potest & alia reddi ratio, quod qui obli-
gant

Codex

Ut testamenta apud magistrum census aperiuntur.

23. Imp. Justin. A. Archelao PP.

Consulta divalia, quibus considerare prospectum est, ne
voluntates ultimæ deficientium in hac Regia a Urbe
confecta, apud alium aperiiri b possint, quam || apud ||
Virum Clarissimum pro tempore census c Magistrum,
monumentis intervenientibus pro juris ordine: neve in
hereditate, cujus summa centum aureorum pretium non
excedit, mercedis quicquam, aut sumptuum, censum ad-
ministrantes, aut censualis apparitio super intimidandis
iisdem elogiis audeant adsequi, firma nunc quoque dici-
mus: ac repetita promulgatione, non d solum iudices
quorumlibet tribunalium e, verum etiam defensores ec-
clesiarum, quos turpissimum intimationis genus irrepre-
rat, præmonendos censemus, ne rem attingant, quæ ne-
mini prorsus omnium secundum Constitutionum præce-
pta, quam census magistro competit. Absurdum est
namque, si promiscuis f actibus rerum turbentur officia, &
alii creditum alius subtrahat: & præcipue clericis g, quibus
opprobrium est, si peritos se velint disceptationum esse forensi-
um. Poena etiam temeratoribus præsentis sanctionis feri-
endis quinquaginta h librarum auri. Nec enim conce-
dendum est, ut suprema vota deficientium i everisionis k
quicquam ex incongrua l insinuatione contrahant, dum
res ab incongruis usurpantur audacter. Dat. 3. Kal. Dec.
Constantinop. A. 2. & Opilione Conf. 524.

De ambiguitate & præposteratone.

24. Imp. Justinian. A. Mennæ Præf. præf.

Ambiguitates m, quæ vel imperitia vel desidia testamenta
conferentibus oriuntur, rescandæ esse censemus: & si ve
institutio hæredum post n legatorum donationes scripta
sit, vel alia prætermissa o sit observatio, non p ex mente
testatoris, sed vitio q tabellionis r, vel alterius, qui testa-
mentum scribit: nulli licentiam concedimus per eam oc-
casionem testatoris voluntatem subvertere vel minuire.
Dat. Kal. Jan. DN. Justiniano A. PP. 2. Conf. 528.

Transpositio verborum non vitiat contractum, nec ultimam
voluntatem. Baldus.

25. Idem A. Mennæ Præf. præf.

Præposteri s reprehensionem, quam novella Con-
stitutio || divi Leonis t || in dotalibus u instrumentis
sustulisse noscitur, in aliis quoque omnibus tam con-
tractibus x quam testamentis y tollimus: ut tali ex-
ceptione z cessante, & stipulatio a, & alii contra-
ctus, & testatoris voluntas indubitata valeant: ex-
ce re jubeat. Quædam enim in manibus habeo, quæ gestorum cupio allegatione roborari. De-
fensor & curiales dixerunt: Patens tibi codices publici, persequere quæ opæ. Prosecutor di-
xit: Gajus vir illustris mihi mandavit, testamentum, ut mos est, gestu municipalibus insi-
nuarem: Defensor dixit: Mandatum quidem recitatum est, sed testamentum quod præ mani-
bus te habere dicis, etiam præsentibus nobis recitetur, & ut postulas, gestu publico firmetur.
Post recitationem testamenti, defensor & curiales dixerunt: Testamentum quod recitatum est,
gestu publico inseratur. Prosecutor dixit: Hoc amplius peto, optime defensor, ut mihi ge-
sta publice edantur. Defensor & ordo curie dixerunt: Quia testamentum & mandatum vitæ
condita & bonorum virorum subscriptionibus firmata cognovimus, æquum est, ut gesta cum
a nobis fuerint subscripta & ab amanuensi edita, tibi ex more tradantur, eademque in actis
publicis conserventur. Pari modo acta in donationum insinuatione conficiebant. Quem-
admodum tabulæ testamenti mortuo testatore aperiuntur, dicam ad l. 2. inf. quemadmodum
test. aperiuntur.

c Apud magistrum census testamenta insinuantur. l. 18. sup. eod. Iudices interdum munus id
sibi adrogant, ut & defensores ecclesiarum, l. 41. sup. de episcopis, postea quæstoris munus
id delatum. Nov. Leo. 44. Ceterum apud eundem magistrum census, donationes insinuaban-
tur. l. 30. inf. de donationib.

d eadem verba extant in d. l. 41.

e pro tribunali. Cujac. ad l. 7. §. 13. in verb. si paciscar. ff. de pacis.

f Promiscuis actibus turbare officia, absurdum est.

g Clericum fori peritia atque disceptatio dedecet.

h Poena 50. librarum auri.

i Cujacius confute. 3. hinc colligit, Testamentum etiam insinuari post mortem testatoris.

Negat tamen idem in donatione esse. facit l. 30. inf. de don.

k Incongrua insinuatio testamento non præjudicat: ideoque testamentum coram compe-
tenti iudice postea insinuari potest.

l Incongrua insinuatio sit coram iudice incompetenti.

m Verborum ambiguitas, si a tabellionis errore procedit, non vitiat.

n Olim ante hæredis institutionem inutiliter legabatur, Ulp. 24. §. 15. Paul. 3. sent. 6. §. 2.

Hodie utiliter legatur. §. 34. Inst. de legat.

o l. 9. ff. de hered. inst.

p Tabellio non potest ea in testamento supplere, quæ testator omisit.

q v. l. 2. sup. de eunuchis.

r Tabellionis error testamento, ut hic, & contractui non nocet: ideoque mutari potest.

l. 92. ff. de regulis juris.

s Præposteratio verborum, neque contractus, neque ultimæ voluntates vitiat. Ceterum
de hoc præposteratone vitio vide l. 24. sup. eod.

t Num est l. 25. sup. de jure dos. Accurcius putat, & male: nihil enim ad rem pertinet, de-
tis præposteratæ mentio sit ex Leone §. 13. Inst. de inutil. sig.

u De præposteratone in dotalibus instrumentis vide hic. & §. 13. Inst. de inutil. sig.

x De præposteratone in contractibus.

y De præposteratone in testamento. facit l. 14. ff. de peculio legato.

z De exceptione præposteratone v. l. 5. sup. de hered. act.

a Vitium præposteratone non vitiat stipulationem. d. §. 15. l. 64. ff. de verb. obl.

kk

actioe

testamentum, quæ
in eo continen-
tur, sup. illius ig-
norem, l. 21. sup.
eod. nec ea sem-
per necesse sit re-
stituere edi. l. 29.
inf. eod. Testator
tabulas testamen-
ti tenens his ver-
bis utebatur: Hæ-
redi his tabulis ce-
duntur scripta sunt,
ita do, ita lego, ita
testor: itaque vos,
Quirites, testimo-
nium præbete,
Ulp. 20. §. 9. Hæc
ratio magis placet
quam quæ a Tri-
boniano additur,
ideo legatarios ad-
mitti, quod uni-
v. r. iuris success-
ores non sint, §.
11. Inst. de test. ord.
v. Forner. 2. select.
12. Cujac. y. obs.
37. in fin.

a In provinciis
vero apud Præsi-
des, vel magistra-
tus, vel defenso-
res.

b i. e. publicari,
insinuari. Formu-
las insinuationis,
vetustissimas hic
adjicere visum est
ex Marculphi mo-
nachi libris, Cu-
jacio ab Emara
Ranconetto com-
municatas. v. Cu-
jac. 4. sent. Paul. 6.
§. 1. Anna illa,
sub dæ illa, ad-
stante defensore &
omni curia illius
civitatis, Titius
prosecutor dixit:
Peto, optime de-
fensor, vosque
laudabiles, curia-
les atque munici-
pes, ut mihi codi-
ces publicos pate-
re jubeat.

2 Præpostera est stipulatio, quoties stipulamur nobis dari ante eventum conditionis aut diei, dixi ad l. 64. ff. de V. O. Hujusmodi præposterior actum non vitiat, ideoque post conditionem & diem ex ea agi poterit, ut hic.

b Sine scriptis quemadmodum testemur, adde l. 21. §. 2. supra eod.

c Formalis observatio hic est, quæ in testamentis scriptis exigebatur olim, v. hanc legem in fin.

d v. l. 15. sup. eod.

e l. 8. §. qui testemur.

f 35. Eccl. 2. c. 20. abrogatur per nuncupationem, l. 21. §. 1. sup. eod. ad in testamento cæci locum non habet. l. 8. §. tit. prox.

g Formalia verba, sic formale pretium. l. 63. in fin. ff. ad leg. Falcid. Eadem formalia verba, de quibus hic agitur in testamento scripto erant etiam adjungenda, ut ostendit lex 3. c. Theod. de testamentis.

h puto legendum conuocasse: nam apud autorem Synopsos 35. tit. 1. cap. 20. legitur μετακαλέσασθαι.

i 35. Eclog. 2. c. 21. olim decennio infirmabatur testamentum, l. 6. Cod. Theod. de testamentis. hodie non infirmatur, nisi testator aperte declarauerit se in eo non perseverare, ut hic: Nuda voluntate infirmatur, concurrente decennio. Nuda voluntas non est silentium, sed consensus quovis modo expressus, vel revocatio expressa, minus tamen sollemnis. Quemadmodum legata & fideicommissa revocari possunt, vide l. 3. ff. de adimend. leg.

k Stat, quod non mutatur. Permissum intelligitur, quod non prohibetur, l. 5. l. 7. sup. de religiosis.

l Testamento posteriore solemniori, prius quasi ad causam intestati redit.

m Paponius 20. Arrept. 1. num. 3. Hostiensis secutus & Arrestum quoddam Gratianopolitani putat, intermedio etiam decennii tempore, testamentum revocatum minus sollemniter, completo decennio omnino revocatum.

n hoc est, non nuda, adde §. 7. Inst. quibus modis test. infirm.

o Posteriore testamentum prius testamentum jure tollitur.

p Quæ sit tribus tantum presentibus testibus revocatio, minus est sollemnis: si tamen tali revocationi decennium accesserit, habebitur pro sollemni, tres alioqui testes non sufficiunt, nisi tempore etiam decennii antiquum fuerit testamentum.

q & ita abrogatur, l. 6. c. Theod. de testam.

r Nullus actus alienus testamento intermiscendus, l. 21. in fin. ff. qui testam. alio tempore testes adhiberi non possunt, alio subscriptores, §. 3. Inst. eod.

s Superflua dicuntur, quæ minime sunt necessaria.

t Necessarii actus testamento alienus usurpatus, testamenti consequentiam non vitiat, sic Umbro apud Macrob. 1. Saturn. 16. negat eum pollui, qui feriis opus vel ad deos pertinens, sacrorumve causa fecisset, vel aliquid ad urgentem vitæ utilitatem respiciens aditasset: unde Scævola consultus quid feriis agi liceret, respondit, quod prætermisum noceret. Quapropter si bos in specum decidisset, eumque paterfamilias adhibitis operis liberasset, non est visus ferias polluisse. nec ille, qui trabem testis fradam fulciendo, ab imminente vindicavit ruina. Qua ratione Virgilius Georg. 1. notat licuisse festis diebus ovem non lanx purgandæ, sed scabiei curandæ gratia, fluvio mersare salubri. ubi salubri dixit, avertendi morbi.

u Necessarii actus qui.

actione videlicet post a conditionem vel diem competentem. S. Dat. 7. Id. Decemb. DN. Justiniano A. PP. 2. Cof. 528.

De forma testandi sine scriptis.

26. Idem A. Mennæ Præf. præf.

IN testamentis sine b scriptis faciendis omnem formalem c observationem d penitus amputamus: ut postquam septem testes convenerint, satis sit voluntatem testatoris vel testatricis simul omnibus manifestari e, significantis ad quos substantiam || suam || pervenire velit, vel quibus legata || dare || vel fideicommissa, vel libertates disponere: etiam f si non ante hujusmodi dispositionem prædixerit testator vel testatrix illa formalia g verba, Ideo eosdem testes convenisse h, quod sine scriptis suam voluntatem vel testamentum componere censuit. S. D. 4. Id. Dec. Constantinop. DN. Justiniano A. PP. 2. Cof. 528.

Quibus modis testamenta infirmantur: non decennii lapsu.

27. Idem A. Juliano Præf. præf.

Sancimus, si quis legitimo modo condidit testamentum, & post ejus confectioem decennium i profuierit: si quidem nulla innovatio, vel contraria voluntas || testatoris || apparuerit, hoc esse firmum. Quod enim non mutatur k, quare stare prohibetur? Quemadmodum enim, qui testamentum fecit, & nihil voluit contrarium, intestatus l efficitur? Sin autem in medio m tempore contraria testatoris voluntas ostenditur: siquidem perfectissima n est secundi testamenti confectio: ipso o jure prius tollitur testamentum: sin autem testator tantummodo dixerit non voluisse prius stare testamentum, vel aliis verbis utendo contrariam aperuerit voluntatem, & hoc vel per testes idoneos non minus tribus p, vel inter acta manifestaverit, & decennium fuerit emensum: tunc irritum est testamentum, tam ex contraria voluntate, quam ex cursu temporali. Aliter etenim testamenta mortuorum per decennii transcurfionem evanescere nullo patimur modo: prioribus q Constitutionibus, quæ super hujusmodi testamentis evacuandis lata fuerant, penitus antiquandis. Dat. 15. Kal. Apr. Constantinop. Lampadio & Oreste VV. CC. Confl. 530.

De uno contextu, & de uno actu interveniente. 1. De subscriptione.

28. Idem A. Juliano Præf. præf.

CUM antiquitas testamenti fieri voluerit nullo actu r interveniente, & hujusmodi verborum compositio non rite interpretata pene in perniciem & testamentum & testamentorum processerit: sancimus in tempore, quo testamentum conditur, vel codicillus nascitur, vel ultima quædam dispositio secundum pristinam observationem celebratur, (nihil enim ex ea penitus immutandum esse censuimus) ea quidem, quæ minime necessaria sunt, nullo procedere modo: quippe causa subtilissima proposita, ea, quæ superflua s sunt, minime debent intercedere. Si quid autem necessarium t evenierit: & ipsum corpus laborantis respiciens contigerit; id est u, vel vitæ necessarii, vel port-

tionis oblatio, vel medicaminis datio, vel impositio, quibus relictis ipsa sanitas testatoris periclitetur, vel si quis necessarius natura usus ad depositionem superflui ponderis imminuat vel testatori vel testibus: non esse ex hac causa testamentum subvertendum, licet moribus comitialis (quod & factum esse comperimus) uni ex testibus contigerit: sed eo, quod urget & imminet, repleto, vel depolito, iterum solita per testamenti factionem adimpleri.

† Et si quidem a testatore aliquid fiat testibus paulisper separatim, cum coram his facere aliquid naturale testator erubescat: iterum introductis testibus, consequentia factionis testamenti procedere. Si tamen in quendam vel quosdam testium aliquid tale contingat: si quidem ex brevi a temporis intervallo necessitas potest transire: iterum eorundem testium reversum expectari b, & solemniter peragi || sancimus ||. Sin autem longiore spatio resectio fortuiti casus indigeat, || & || maxime si salus testatoris periclitantis imminet: tunc illo, vel illis testibus, circa quos aliquid tale eveniet, separatim, alios surrogari c, & ab eo vel ab eis tam testatorem, quam alios testes sciscitari, si ea quæ eorum præsentiam antecedunt, || omnia || coram his processissent. Et si hoc fuerit undique manifestum: jubemus tunc eos, vel eum una cum aliis testibus, ea, quæ oportet facere, etsi d in medio subscriptiones testium jam fuerant subsecutæ. Sic etenim & naturæ e medemur & mortuorum elogium in suo statu facimus permanere.

1 ¶ Cum autem Constitutione f, quæ de testamentis ordinandis processit, caveatur, quatenus septem testium præsentia in testamentis requiratur, & subscriptio a testatore fiat, vel ab aliquo pro eo, & Constitutio sic edixit, Oportet subscriptione adhibito: & quidam testamentum suum omne g manu propria conscripsit, & post ejus literas testes adhibiti || suas || subscriptiones supposuerunt, aliaque omnia solemniter in testamento peracta sunt, & testamentum ex hoc dubitabatur, an irritum factum esset? eandem Constitutionem corrigentes h sancimus si quis sua manu totum i testamentum vel codicillum conscripserit, & hoc specialiter in scriptura reposuerit, quod hac sua manu confectum sufficit ei totius testam. scriptura, & non k alia subscriptio requiratur || neque l ab eo || neque pro eo ab alio: sed sequantur hujusmodi scripturam & litteræ testium, & omnis quæ expectatur observatio: & sic testam. validum, & codicillus m, si quinque n testium litteræ testatoris scripturæ coadunentur, in sua firmitate remaneant, & nemo callidus machinator hujusmodi iniquitatis in posterum inveniat. Dat. 6. Kal. April. Constantinop. Lampadio & Oreste VV. CC. Confl. 530.

Ut hæredis nomen a testatore scribatur vel nuncupetur.

29. Idem A. Joanni P. P.

Jubemus, omnino testatorem, si o vires habeat ad scribendum, nomen hæredi vel hæredum in sua subscriptione, vel in quacunque parte testamenti ponere: ut sit manifestum secundum illius voluntatem hæreditatem esse transmissam. Sin autem forsitan ex morbi acerbitate, vel literarum imperitia p hoc facere minime potuerit: testibus testamenti presentibus, nomen vel nomina hæredis vel hæredum ab eo nuncupari, ut omnino sciant testes, qui sint scripti hæredes: & ita certo hæredis nomine successio procedat. Si enim talis est testator, qui neque scribere, neque articulate q loqui potest: mortuo r similis est, & falsitas in elogio committitur. Quam ut exul fiat a Repub. nostra maxime in testamentorum confectioe, cupientes, hanc edictalem legem in orbem terrarum ponimus. Quod si non fuerit observatum, & nomen hæredi vel hæredum i non fuerit manu testatoris scriptum, vel voce coram testibus nuncupatum, hoc testam. i stare || minime patimur: vel in totum, si tota hæredum nomina fuerint prætermissa: vel in ejus hæredis

k Holographo in testamento subscriptio testatoris non exigitur. In scriptura privata testatoris non requiritur subscriptio. Bald. adde 35. Eclog. 2. cap. 13. non exigebantur testes ex Nov. Valentiniani, quæ tamen non obtinuit.

l In testamento holographo non requiritur subscriptio testatoris aut alterius ejus loco.

m Codicillus dicitur in singulari, ut l. 14. sup. eod.

n Codicillus 5. testibus munitur.

o Hæredis nomen olim manu testium scribi potuit, §. 4. Instit. eod. manu testatoris, litterarum tamen periti, scribi hic jubetur, ut & Novell. 66. cap. 1. Hodie per quasvis personas potest subscribi hæredis nomen. Nov. 119. c. 9. Authent. proxim. inf.

p Hæredis nomen ab imperito testatore nuncupari debet. l. 21. ff. qui testam.

q Articulate loqui quid sit, vide in l. 7. ff. de suppellect. §. 2. dixi quædam ad l. 15. §. eod.

r Mortuo similis, qui neque scribere, neque articulate loqui potest. Talis est mutus & surdus natura, de quo dixi ad l. 10. sup. qui testam. Inde etiam colligitur, hæredem nuntia institui non posse. De nuntia dixi ad l. 52. §. 10. ff. de obligat. & action.

s vide l. 25. ff. qui testam.

t hoc abrogatum d. Nov. 119. cap. 9.

a Necessarius actus, qui intermiscetur, brevis esse debet, non longi spatii.

b Expectari possunt testes necessarii aliquæ naturali impediti.

c Testes alii subrogantur in locum testium, qui longiore spatio ob actum necessarium detinentur.

d Quinque ex septem testibus subrogantur, duo necessarii causa abesse coguntur, alii duo eorum loco subrogantur: et sine ab integro testamentum inchoandum? non est: subrogati, intermedii subscriptionibus præcedentium, signa sua possunt adjicere.

e i. e. necessariis impeditis.

f l. 12. vers. quod si litteras §. eod.

g Testamentum holographum est, quod testator omne manu propria conscripsit, ut hic & inf. eod. Isidorus 4. cap. 14. Valentin. Nov. 2. de testam. quod eleganter Græci vocant μυστικὴν διαθήκην. quia secretum testatoris testibus non enunciat. 35. Eclog. 2. μυστικὴν διαθήκην μυστικὴς 4. Harm. I. c. μυστικὴς διαθήκην: Leo. Novell. 69. κατὰ τὴν μυστικὴν διαθήκην πρὸς τὸν, & μυστικὴς διαθήκην, & διαθήκην ἐν μυστικῇ κερύβειν.

h emendatur l. 3. l. 21. sup. eod.

i Testamenti holographi descriptio.

a Testamenti scriptura in æternum probat.

b i.e. scriptura.

c Testamento.

d v. l. 7. §. de leg.

e Nov. 66. c. 1. §. 1.

f Testamentum non solemne falsum esse, juris & de iure præsumptione colligitur, Malumbra & Bar. in l. §. post. 4. §. de iur. & fact. ignor. Bald. in l. quæst. 9. ff. de her. inst. Cyn. & Angel. hic. falsum, inquam, sicut tabellio ob omissionem solennitatis, falsi puniri possit, ut hic. An idem in quovis alio instrumento non solemne factum non idem Alex. Riminald. Jaf. hic. Imola in d. l. quæst. 9. Ru. in. §. cons. 145.

g. Quid non solemne testamentum aliis in omnibus casibus esse falsum vel pro falso habetur? v. apud Mant. 2. de consensu. 3. ubi re- fert falsum, de quo hic, intelligi cum tabellio nomen hæredis scripsit, quod testator non voce, sed nutu indicavit: quod ut maxime hic sit verum, locum tamen non habere censet in testamento ad pias causas & codicillis: quod legata nutu polint relinquere, c. cum tibi. de testam. l. nutu. 21. ff. de leg. 3. l. 1. in epistola. 22. J. de iudic.

h. e. non cogitur hodie testator manu sua hæredis nomen scribere.

i. Testamentum a testatore consulto incisum, cuive signacula ablata, non valet, ut hic. l. 28. §. 1. ff. de liberat. l. 1. §. 8. ff. unde lib.

j. Aliud est, si casu, vel a maribus linum corrosum sit. l. 1. §. ult. ff. secund. test.

k. Quod ex ipsa cancellatione præsumitur. Bald. præsumitur etiam facta in continenti cancellatio. Bald. hic.

l. Ut eo casu hæreditas ad hæredes ab intestato deferatur: hoc enim velle videtur, qui testamenti tabulas incidit, Bald. hic: Quid, ipso iure, an ope exceptionis testamentum tollitur? ope exceptionis, l. 11. §. 2. ff. secund. tab. add. l. 35. §. 3. ff. de test. mil. Quid, si unicum tantum exemplar testamenti incisum? fides alterius non perit: nisi probetur ea mente testatorem incidisse, ut intestatus moreretur. d. §. 2. l. ult. ff. de his, qui in testam. de cur.

m. l. 29. sup. cod.

n. l. pen. §. qui admisit.

o. l. 3. §. 22. ff. de silan. quemadmodum rustici scripto & per nuncupationem testari possunt. Testamentis quæ rari sunt, diligens observatio remittitur.

p. Rusticani. Haloand.

institutionem, cuius nomen neque lingua neque manus testatoris significavit.

† Sed ne aliqua forsitan oblivio testium animis incumbat, pluribus interdum nominibus hæredum expressis: ipsi testes in suis subscriptionibus (cum testator hæc non scripserit, sed nuncupaverit) eorum nomina subscribere non differant ad æternam rei memoriam. Sin vero ipse testator in qualicumque parte testamenti nomina hæredum (sicut dictum est) scripserit: supervacuum est postea testes in sua subscriptione hæc exprimere, cum forsitan nec eos scire testator suos hæredes voluerit, & semel causa ex ipsius testatoris scriptura appareat. Oportet enim omnimodo vel ex literis testatoris, vel ex voce quidem testatoris, literis autem testium, qui ad elogiū conficiendum fuerint convocati, nomina manifestari hæredum. Quemadmodum enim in elogio e quod sine scriptura conficitur, necesse est testatorem voce exprimere nomen vel nomina hæredum: ita & in testamentis per scripturam conficiendis, cum ipse testator manu sua scribere hæredes vel noluerit, vel minime potuerit, vocē tamen ejus eos manifestari oportet. Quæ in posterum tantummodo observari censuimus: ut quæ testamenta post hanc Novellam nostri Numinis legem conficiuntur, hæc cum tali observatione procedant. Quid enim antiquitas peccavit, quæ præsentis legis infamia, pristinam secuta est observationem? Scituri & rebellantibus, & his qui conficienda testamenta procurant, quod si aliter facere ausi fuerint, poenam falsitatis non evitabunt, quasi dolose in tam necessaria causa versari. Dat. Kal. Mart. Constantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

In Auth. ut sponsal. larg. §. quia vero, coll. 9. tit. 2. Novell. 119. c. 9.

ET g non observato eo, subvenitur testamentis, si per se, si-
ve per alium quis inscribat nomen hæredis.

Si testator testamentum jure factum inciderit,
vel signa removerit.

30. Id. Aug. Joanni P. P.

NOstram provisionem maxime circa ultima elogia defunctorum, nunc etiam extendi properamus. Unde cum invenerimus quasdam controversias veteribus juris interpretatoribus exortas, propter testamentum, quod legitimo modo conditum, septemque testium signa habens, postea fortuito casu, vel per ipsius testatoris operam lino toto, vel plurima ejus parte incisa, in ambiguitatem incidit: solitum ei præbemus remedium, sancientes, si quidem testator linum h vel signacula inciderit, vel abstulerit, utpote ejus voluntate mutata, testamentum non valere. Sin autem ex alia quacunque causa contigerit: durante testamento scriptos hæredes ad hæreditatem vocari: maxime cum nostra Constitutio, quam pro tuitione testamentorum promulgavimus, testatorem disposuerit vel sua manu nomen hæredis scribere, vel si imperitia literarum vel adversa valetudine, seu alio modo hoc facere non possit: testes ipsos audito nomine hæredis, sub præsentia ipsius testatoris nomen hæredis suis subscriptionibus declarare. Dat. 15. Kal. Novemb. Constantinop. post Conf. Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

De rusticis.

31. Id. Aug. Joanni P. P.

ET ab antiquis legibus, & a diversis retro Principibus n semper rusticitati consultum est, & in multis Legum subtilitatibus stricta observatio eis remissa, quod ex ipsis rerum invenimus documentis. Cum enim testamentorum ordinatio sub certa definitione Legum instituta sit: homines rustici p, & quibus non est literarum peritia, quomodo possunt tantam legum subtilitatem custodire in ultimis suis vo-

luntatibus? Ideoque ad Dei humanitatem respicientes, necessarium duximus per hanc legem eorum simplicitati subvenire. Sancimus itaque in omnibus a quidem civitatibus & in castris Orbis Romani, ubi & Leges nostræ manifestæ sunt, & literarum viget scientia: omnia, quæ in libris nostrorum Digestorum, seu Institutionum, & Imperialibus Sanctionibus, nostrisque dispositionibus in condendis testamentis cautæ sunt, observari, nullamque ex præsentis Lege fieri novationem.

† In illis vero locis, in b quibustaro inveniuntur homines literati c: per præsentem legem rusticanis d concedimus antiquam eorum consuetudinem e legis vicem obtinere: ita tamen, ut ubi scientes literas inventi fuerint, septem testes (quos ad testimonium convocari necesse est) adhibeantur, & unusquisque pro sua persona subscribat. Ubi f autem non inveniuntur literati, septem g testes etiam sine scriptura testimonium adhibentes admitti. Sin autem in illo loco minime inventi fuerint septem testes: usque ad quinque h modis omnibus testes adhiberi jubemus: minus autem nullo modo concedimus i. Si vero unus, aut duo vel plures fuerint literati: liceat eis pro k ignorantibus literas, præsentibus tamen subscriptionem l suam interponere: sic m tamen, ut ipsi testes cognoscant testatoris voluntatem: & maxime quem vel quos hæredes sibi relinquere voluerit: & hoc post mortem testatoris jurati deponant. Quod igitur quisque rusticorum (sicut prædictum est) pro suis rebus disposuerit, hoc omnimodo, Legum subtilitate remissa, firmum validumque consistat. Dat. 3. Non. Jul. Constantinop. DN. Justiniano A. IV. & Paulino V. C. Coll. 534. * n

a 55. Eccl. 2. c. ult.

b in agris pauci reperiuntur scribendi periti. Nov. 73. c. 9. vers. Hac autem.

c quos Græci γράμματα ἰκανοτάτους vocant 35. Eccl. 2. c. ult. & J. scientes literas dicuntur.

d Puro hanc constitutionem non tantum pertinere ad ipsos rusticos, sed ad cives, si forte de scripto jure testari voluerint.

e Consuetudo rusticorum vicem legis obtinet.

f Puta in agris, in itineribus. Leo Nov. 41. Nov. 43. in fin. in agris vel itineribus tres testes sufficere ait.

g In testamento rusticani nuncupativo 7. testes requiruntur.

h Rusticani, scripto testari possunt 5 tantum testibus presentibus, si plures haberi non poterant.

i Idem numerus requiritur continuationis tempore. l. 8. §. cod.

k Ex Novella Leonis 43. per scribendi ignorantia testamentum confirmari possunt.

DE HÆREDIBUS INSTITUENDIS • ET QUÆ PERSONÆ HÆREDES INSTITUI NON POSSUNT.

TIT. XXIV.

De deportatis.

1. Imp. Titus Aelius Anton. A. Antefiano.

QUI deportantur p, si hæredes scribantur, tanquam peregrini q capere non possunt, sed hæreditas in ea causa est, in qua esset, si scripti non fuissent. Sine die & consule.

De residui appellatione.

2. Imp. Antoninus A. Cælitio.

1 Subscriptionis necessitas remissa est constitutione Leonis 42. m 35. Eccl. 2. c. ult.

n In quibusdam notatur hic deesse Græcam constitutionem.

o dixi ad 28. ff. §.

p Deportati institutio habetur pro non scripta.

q Peregrinus hæres institui non potest, ut hic. l. 6. §. 2. ff. cod. l. 10. §. 6. ff. de in suo vocand. l. 1. §. 2. & 3. ff. de leg. 3. Ulp. 17. §. 1. & 22. §. 2. adde quæ scripti de peregrino ad Ulp. §. 8. Testatorem, testes & hæredes, cives esse oportet. l. 36. C. Th. de hæred. l. 31. 32. ff. de iur. fsc. Peregrinus quoque testamentum facere in loco peregrino non potest, quod ad bona in eo loco sita, l. 1. in verb. qui cives. l. 2. ff. ad l. Falc. per fideicommissum tamen institui poterat. v. Theoph. Inst. de fideicom. har. Addantur & hæc, Peregrinos habitos fuisse, qui non cives Romani essent. v. l. 6. J. cod. & l. 6. §. 2. ff. cod. qui dediticiorum numero erant. Ulp. sit. 22. qui aqua & igni interdicti, Ulp. sit. 10. in certum locum deportati & ἀποδιδῶς. l. sunt quidam. 17. ff. de pen. l. 1. §. hi quibus. 2. ff. de leg. 3. Atque his quidem omnibus jus redditum a Prætoribus, qui peregrinus ideo dicebatur. l. 2. §. 28. ff. de orig. jur. Ceterum peregrini in his, quæ sequuntur differebant a civibus. Inter solos cives capiendi jus ex testamento civium erat: unde peregrinus nihil ex testamento civis Romani capere poterat, ut hic: civium duntaxat testamenta rata Romæ habebantur, arg. l. 1. ff. ad l. Falc. Ulp. 12. inter solos cives iuxta nuptiarum, princ. Inst. de nupt. concubinæ, Ulp. sit. 5. Boet. in Topic. Cicer. Sen. 4. de benef. 35. Jus patris potestatis, princ. Inst. de pat. potest. Jus patronatus, l. 10. §. 6. ff. de in suo voc. solennis per nexum abalienatio. Cic. in Topic. præscriptio, aut Justinianum tamen, & quidem ex veteri illa sententia ac regula: Adversus hostem (is erat peregrinus) æterna auctoritas esto. Cic. 1. offic. solives militabant, l. 6. l. 7. J. qui mil. poss. verberibus cædi non poterant & in crucem agi. Ali. apud. 22. Cic. 5. Varr. honores Romæ gerebant soli cives, l. Barbarius. 3. ff. de offic. Præf. suffragia ferebant, toga utebantur, dixi ad l. 32. ff. de iur. fsc. ac prætexta 2. Macrobi. 6. Præeminibus etiam carebant peregrini, quæ tum demum, cum in civitatem adsciscerentur, assumebant. Cic. 13. epist. ad Attic. unde gentilitia quoque Romanorum nomina peregrinos usurpare vetuit Claudius, & civitatem Romanam usurpantes in campo Esquilino securi percussit, Sueton. Claud. 25. permagni interesse existimans, ad decus & ornamentum civitatis, nominiū societate peregrinos Romanis civibus jungi. His adde, quæ de peregrino dixi ad Ulpian. §. 5. 8. Placet & hoc addi ex Cicer. 1. offic. Peregrini & incolæ officium esse, nihil præter suum negotium agere, nihil de alio inquirere, minimeque in aliena Repub. curiosum esse, & l. de orat. lex peregrinum vetat in murum ascendere. Peregrino jubemur dare vel vendere, ut comedat, Denter. 14. Jubebantur & Judæi cum non contristari vel affligere, Exod. 22. 23. nec convicio afficere: quinimo jubebantur eum diligere, Levit. 19. & circumcidere, cupientem Judæum fieri. Exod. 12. In Italia vero suscepti, nisi jus hospitii prius habuissent: unde nec ab Evandro Hercules susceptus est, antequam morte Caci virtutem suam probasset. Serv. Aenid. 8. Prætexta uti non poterant. Macrobi. 1. Saturn. 6. nec toga vide Sueton. Claud. 15. honores tamen eis habiti, si Pop. Romanus eorum opera usus fuisset. Liv. 22. & 27. Consul etiam quidam facti 7. Plin. 43. ubi de Cornelio Balbo, & in Senatum allekti. Suet. in Julio. 80. Poenæ species etiam fuit in peregrinitatem redigi. Sueton. Claud. 16. & 25. Hodie peregrini testati & intestati apud nos hæreditatem suam adscriptos hæredes vel agnatos aut cognatos transmittunt. Auth. omnes peregrini. J. comm. de success.

2 l. 78. in fin. D. eod.
 b l. 78. 79. & 80. ff. eod. l. 95. l. 160.
 D. de verb. sign.
 c Ubi quem quis instituit ut liberum, non alias instituitur, si is libertus non sit, omino inutilis institutio est. l. 7. §. de milis. res. l. 1. v. Cujac. 17. observ. 21.
 d Substitutionis vulgaris, non pupillaris hæc verba sunt. v. Cuj. 17. obs. 21. ad hos enim duos casus porrigitur substitutio vulgaris.
 e Substitutio vulgaris, si hæres non erit, intelligenda est si noluerit, vel non potuerit, ut hic: vide tamen exceptiones duas apud Soc. reg. 386. f Te ut libertum meum hæredem institui, communis eras: num recte institutus es? Si te ut meum certa opinione institui, non recte: si ut communem, recte institui.
 g l. 37. §. 2. ff. de legat. 3. v. Cujac. 10. obs. 40.
 h puta utrum institutus cum fuerit, si servum communem nosset.
 i Liber non est, nec institutio valet. l. 13. §. 3. ff. de testam. mil.
 k Imo non potuit. l. 21. j. de iure delib.
 l Institutio facta de aliquo tantumquam de filio, cum non sit filius, habetur pro non facta. v. l. 5. §. de i. siam. adde l. 9. ff. de hered. instis.
 m id est, suppositivum. l. 46. ff. de iure fisci.
 n non a fisco: sed ab hæredibus ab intestato, l. cum tabulis. 16. ff. de hie, quæ ut indiguit.

Pater tuus si ex residua parte hæres institutus est, quam alter hæres scriptus capere non poterat, isque ad nullam partem hæreditatis per conditionem suam admitti potuit: ex assè hæres extitit. Nam residui commemoratio etiam totum admittit. PP. 15. Kal. Julii, Roma Duobus & Aspris Coss. 213.

De errore testatoris in persona hæredis.

3. Imp. Alexand. A. Vitali militi.

Cum b proponas Alexandrum equitem testamento primo loco Julianum, ut c libertum suum hæredem instituisti, eique substituisse his verbis, Quod si ex aliqua causa primus hæres hæreditatem meam adire noluerit d, vel e non potuerit: tunc in f locum ejus secundum hæredem substituo Vitalem: post mortem autem testatoris Julianum servum communem g fuisse defuncti militis & Zoili fratris ejus apparuerit: an tu ex substitutione admittaris, voluntatis h est quaestio. Nam si credens eum proprium & suum libertum hæredem instituit, nec per eum ad alium quemquam hæreditatem pertinere voluit, extitit conditio substitutionis: tibi que hæreditas delata est i. Quod si verba substitutionis subscripta ad jus retulit, ut si nec per semetipsum alium fecisset hæredem, (potuit k enim, quamvis jubente domino, nolle adire) ita demum substitutus vocaretur, si tamen paruerit domino & adierit, substitutioni locus non est. PP. 6. Kal. Maji, Maximo 2. & Aliano Coss. 224.

4. Imp. Gordianus A. Ulpio.

Si pater tuus eum quasi l filium || suum || hæredem instituit, quem falsa opinione ductus suum esse credebat, non institutus si alienum m nosset, isque postea substitutus esse ostensus est: auferendam n ei successionem, Divorum Severi & Antonini placitis continetur. PP. Prædie Non. Octob. Pio & Pontiano Coss. 239.

Si uxor nominetur affinis.

5. Idem A. Cassiano.

Non ideo minus uxor tua jure hæres videtur instituta, quod non uxor, sed affinis o testamento nominata est. PP. 5. Kal. Octob. Gordiano A. 2. & Pompeiano Coss. 242.

De institutione facta animo compensandi.

6. Imp. Philippus A. & Philippus C. Antonio.

Si compensandi p debiti gratia uxor maritum fecit hæredem: desiderio tuo præter portionem hæreditatis debitum || quoque || restitui postulantis, non tantum juris severitas q, verum etiam defunctæ voluntas refragatur. PP. 12. Kal. Mart. Præsente & Albino Coss. 247.

De adoptato in locum fratris.

7. Imp. Dioclet. & Maxim. A A. Zinoni.

Nec r apud peregrinos s fratrem t || sibi || quisquam per adoptionem facere poterat. Cum igitur, quod patrem tuum voluisse facere dicis, irritum sit: portionem hæreditatis, quam is, adversus quem supplicas, velut adoptatus u frater hæres institutus tenet, restitui || tibi || x Præsides provinciarum curæ habeat. PP. 3. Non. Decemb. Diocletiano 2. & Aristobulo Coss. 285.

o Institutio non vitatur, si uxor appellatur adfuit, adde l. 4. & 5. §. de testam. merito: inter virum enim & uxorem constituitur quasi quædam affinitas. l. 8. ff. de cond. causa dat. p aliud erit, si quid relictum fuerit debitori non compensandi debiti animo. l. 7. §. de neg. l. 6. de hered. act. l. 7. j. de bon. au. sor. jud. v. l. 85. ff. de leg. 2. l. 12. ff. ad l. Falc. l. 20. ff. de condit. inst. q Legis Patris, quæ veterat conjuges inter se ex testamento capere, nisi compensandi causa Contusus. I adελφοποιία non admittitur, ne quidem inter externos. Nam adoptio naturam imitatur: at nemo sibi fratrem gignit. Pone, Peregrinum (qui mihi natura frater non erat) hæredem institui sub fratris nomine: hæredem propterea non facio, quod fratrem appellavi: quum lex, factam per adoptionem fraternitatem prohibeat, Syn Basil 35. tit. 13. c. 35. & ibid. Scholiastes. Quid, si peregrinum, mihi tamen cognatum adoptavi & hæredem institui? Scholiastes illo loco notat, valere adoptionem & institutionem. Quid, si adoptavi quasi fratrem, & hæredem institui? institutio non valet: ita ut hujusmodi adoptio & institutio possit per liberos adoptantis revocari: Synops. & Scholiastes illo loco. licet tamen fratris nomine adjecto instituere eum, qui non sit frater: cum denique quem fraternam charitate diligo. Graci ibi. l. 58. §. 1. ff. de hered. inst. Ceterum ut ad αδελφοποιαν reverrar, earum rerum numero habetur, quæ fieri nequeant aut non soleant, unde & matrimonium non impedit. adoptio enim naturam imitatur: at nemo sibi fratrem gignit. 4. Harm. 6. §. 20.

Γ παρὰ τοῖς ἔξω ῥόμης οἰκῶσι, apud eos qui extra Romam habitant. Syn. Basil. 35. tit. 13. c. 15. & 5. Harm. 8. §. 106.

e Adoptari nemo potest ut frater, l. 14. in fin. j. de fideicom. potest tamen quis ita hæres institui, ut nomen familiaris & arma seu insignia ferat. 1. Papon. 20. Arrest. 1. §. 15 v. l. 7. l. 63. §. 10. ff. ad Trebell. l. 19. ff. de donat. Ciceronem 7. ad Atticum 8. & 8. familiar. 26. & lib. offic. ubi de M. Satyro Suet. Julio 83. & Octavio cap. 101. Ovid. 15. Metamorph. Dionem 45.

u Institutus ut frater a fratre errante. recte non est institutus.

x & ita non applicatur fisco portio ejus, quem ut fratrem falso institui, ut hic. applicatur portio ejus, quem ut filium falso institui. Cur? in filio indignitas est, qui suppositus est: in fratre non est.

De collegiis.

8. Idem A A. Hadriano.

Collegium a, si b nullo speciali c privilegio subnixum sit, hæreditatem capere non posse d, dubium non est. PP. 10. Kalend. Jun. ipis 4. & 3. AA. Coss. 290.

De institutione, cum quis morietur.

9. Idem A A. & C C. Julia.

Extraneum e etiam, cum || quis || f moreretur, hæredem scribi || sibi || placuit. PP. 16. Kalend. Novemb. Sirmii, AA. Coss.

De his, quibuscum factio testamenti non est.

10. Idem A A. & C C. Asclepiada.

Neque g per se hæredes institutos, quibus hoc necessum h non est, neque per servos proprios hæreditatem posse quærere, juris dictat ratio. S. 16. Kalend. Sept. Sirmii, Cæf. Coss. 293.

De ignoto testatori.

11. Imp. Theod. & Valent. A A. Hierio Præf. præf.

Extraneum etiam penitus ignotum i, hæredem quis instituere potest. Dat. 11. Kal. Mart. Constantinop. Felice & Tauro Coss. 428.

De civitatibus.

12. Imp. Leo A. Erythrio PP.

Hæreditatis k, vel legati l, seu fideicommissi m, aut donationis titulis domus, aut annonæ civiles, aut quælibet ædificia, vel mancipia, ad jus inclatæ urbis, vel alterius cujuslibet civitatis pervenire possunt. Dat. 5. Kal. Mart. Martiano & Zenone Coss. 469.

De institutione ex re certa.

13. Imp. Justinianus A. Mennæ Præfesto pratorio.

Quoriam certi quidem ex n certa re o scripti sunt hæredes, vel certis rebus pro sua institutione contenti esse iussi sunt, quos legatariorum p loco haberi certum est: alii vero ex certa parte, vel sine parte, qui pro veterum Legum tenore ad certam unciam institutionem referuntur: eos tantummodo omnibus hæreditatis q actionibus uti vel conveniri decernimus, qui ex certa parte vel sine parte scripti fuerint, nec aliquam deminutionem earundem actionum occasione hæredum ex certa re scriptorum fieri. Dat. 8. Idus April. Constantinop. Decio V. C. Coss. 529.

De verbis, Sempronius Plotii hæres esto.

14. Idem A. Joanni Præfesto pratorio.

Cum in libris Ulpiani, quos ad Masurium Sabinum scripsit, talis species relata sit, hanc apertius expedire nobis visum est. Quidam testamentum faciens ita instituit, Sempronius Plotii r hæres esto. Veteres quidem existimabant errorem nominis esse, & sic institutionem valere, quasi testator Plotius nominaretur, & Sempronium || sibi || scripsisset hæredem. Sed hujusmodi sententiam crassiores esse existimamus: neque s enim sic homo lupinus r, imo magis stultus invenitur, ut suum nomen ignoret: sed si u quidem ipse testator Plotio cuidam hæres extitit: manifestum

Cum adoleveris. l. 33. ff. de vulgari. Cum morieris, ut hic: & ita sepe fit, ut quæ expressa non valent, tacita valeant. l. 9. §. 18. l. 38. ff. eod. l. 77. l. 195. ff. de reg. jur. v. Cujac. 3. obs. 34. g Hæres esse prohibitus, ne quidem per servum hæreditatem acquirere potest. Syn. Basil. 35. tit. 3. c. 18. h Per se qui capere non potest, per alium non potest. l. 31. ff. eod. §. 4. inst. de hered. qualitat. i Hæc lex de prompta est ex lege ult. C. Theod. de legis. har. ibi: Extraneis ac sepe ignorantibus donationibus successione tribuitur. l. 46. ff. eod. §. ult. inst. eod. sic tutor ignotus institui potest. §. 10. ff. de excus. tutor. Nov. 90. c. 1. l. 29. j. de donationibus. Sueton. August. cap. 66. Hæreditates sibi relictas ab ignorantibus non admittuntur. k Civitati relinqui hæreditas potest, olim non poterat. Ulpian. 22. §. 5. l. 73. in fin. v. l. 122. in fin. ff. de legat. 1. Ulp. 24. m Ulp. d. loco 22. §. 5. l. 26. ff. ad Trebell. n Institutus in re certa vicem sustinet legatarii, ut hic. nisi cohæres ei universitatis, vel ex parte datus, hæreditatem repudiaverit vel non adierit: tunc enim idem est per omnia, ac si ab initio universalis hæres institutus fuisset. Jafon hic. Quid, si cohæres datus adierit? Quidam volunt hæredis loco haberi, quod propria autoritate possit rem apprehendere: legatarius non possit, sed accipiat ab hærede, Menochius in tract. de adipis. heredit. Remedio 4. num. 134. Alii, partim hæredis, partim legatarii. Baldus ad l. 37. ff. eod. Alii putant, quod ad rem ipsam attinet, haberi pro legatario: ideoque Falcidiam pati, neque ei remedium competere. l. ult. j. de edict. Divi Hadriani. Volunt etiam cum non teneret: creditoribus hæreditatis, nisi testator eum hæredibus æquaverit. Filium vero institutum in re certa, haberi pro hærede: ut non possit quasi præteritus rumpere testamentum, vide Grassum lib. sent. §. har. quaest. 3. o Rerum hæres institui potest. l. 35. ff. eod. l. 16. §. 2. ff. ad Trebell. p Legatum & institutio particularis, ejusdem naturæ. v. Pap. 20. Arrest. 1. §. 8. q v. l. ult. §. de hered. act. r & ita extranei. l. 76. §. 1. ff. de legat. 2. Duobus modis hæc verba intelligi possunt. s Stupiditatem magis reprobari, quam vitiā subtilitatem, hinc colligit Tiraquellus tract. de penit. causa 12. t Supius ita nullus est, ut nomen suum ignoret, ut hic & Trebell. unde fatius præsumitur, qui in proprio nomine erat: & ex tali errore fatuitas præsumitur, ut hic. Eadem est ratio, si quis erret in nomine filii: cum censetur eadem persona. l. ult. j. de impub. & aliis subit. Alias error in nomine, cognomine & agnamine proprio non vitiat, si constet de corpore, l. si in nomine. 4. §. de test. Superioribus tamen exemplum Georgii Trapezuntii addatur, quem morbi asperitate proprii nominis obliti sunt refert Jovius in ejus vita. u Prima superioris formulæ interpretatio: Sempronius Plotii hæres esto. Plotius, pura cui successit testator. Si ita institutio intelligi potest, erit valida quantumvis improprie verba accipiantur.

a Collegiis illi-
 citis hæreditas
 relinqui non pot-
 est: illi. tit. puta
 Judæorum, l. 1. §.
 de Judæis. Chri-
 stianorum enim
 collegia licita, l.
 1. §. de sacros. ec-
 cles. his adde quæ
 not. ad l. 9. ff. de
 mor. caus. l. 2. ff.
 de reb. dub. l. 3. ff.
 de collegiis.
 b v. quæ scripti
 ad l. 1. §. de sacros.
 eccles. l. 1. ff. quod
 enjunque univ.
 c sub. Principis,
 dixi ad l. 1. §. 1. ff.
 quod enjunque u-
 ni-versis. Quid li-
 citum collegium
 v. l. 26. ff. ad
 Trebell.
 d Fieri posset a-
 liquo temporis
 decursu, ut uni-
 versa pene paga-
 norum bona col-
 legiis acquire-
 rentur. Nec enim
 mori dicuntur
 collegia, l. 76. ff.
 de Judæis. hanc
 apud Gallos jus
 Amortizationis,
 Admortissement,
 introductum, de
 quo vide Papon-
 nem l. Arrest. 14.
 eundem 3. Nor. c.
 des amortisse-
 mens. Peckium in
 tract. de amorti-
 zatione bonorum.
 e Extraneus ita
 potest institui,
 cum morietur, ut
 hic: at non filius:
 nam hæc institutio,
 præteritioni
 ob longam mo-
 ram similis est.
 f Extraneus ita
 potest institui, l.
 79. §. 1. ff. de cond.
 & demonst. Paul.
 3. sent. 6. §. 6. at-
 qui ex die & ad
 diem non datur
 hæreditas. l. 34.
 ff. de hered. inst.
 Ex die mortis da-
 ri non potest, vel-
 uti, Post quin-
 quennium quam
 moriar, tacite in
 diem conferri
 potest, veluti,
 Cum capere po-
 teris, l. 62. ff. eod.

est

a Antiqua regula.
b Hæres hæredis mei, mihi est hæres. l. 7. in fin. ff. de adq. hæred. v. l. 194. ff. de reg. iur.
c Secunda superioris formulæ interpretatio. Plotius hæredem instituit, mox adieci, Sempronius Plotii hæres esto: eo casu Sempronius Plotio substitutus intelligitur.
d Ex consequentia verborum ducitur interpretatio.
e Ubi non est institutio, ibi nulla est substitutio.
f Non est verisimile, in suum nomen quinquam errare, sup. eod. verisimilia, quæ non sunt, non attenduntur nec admittuntur. l. ult. ff. quod metus causa.

est sibi Sempronium hæredem instituisse, ut per mediam ipsius testatoris personam Plotii hæres efficiatur. Et hoc argumentatur ex antiqua a regula, quæ voluit, hæredem b hæredis, || testatoris || esse hæredem. Sin autem nihil tale factum est, supervacuum & inanem huiusmodi institutionem esse: nisi c prius hærede Plotio sibi instituto, sic adiecerit, Sempronius Plotii hæres esto: tunc etenim existimandum est eum dixisse, si non Plotius hæres sibi fuerit, tunc Sempronium in totum partemve Plotii ex substitutione vocari: ita, ut ex d consequentia verborum Plotius quidem institutus, Sempronius autem substitutus inveniarur. Sin autem neque ipse testator Plotio hæres extitit, neque e Plotium hæredem antea scripsit, & sic Sempronium Plotio hæredem esse voluit: nullius esse momentalem institutionem; cum non f est verisimile, in suum nomen || quemquam || errasse. Datum 3. Kalend. August. post consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

DE INSTITUTIONIBUS & ET SUBSTITUTIONIBUS, ET RESTITUTIONIBUS SUB CONDITIONE FACTIS.

TIT. XXV.

De conditione nuptiarum.

1. Impp. Severus & Antoninus AA. Alexandro.

Cum avum maternum ea conditione filiam tuam hæredem instituisse proponas, si h Anthylli filio nupsisset, non prius eam hæredem existere, quam conditioni paruerit, aut Anthylli filio recusante i, matrimonium impeditum fuerit, manifestum est. PP. Kalend. Octobr. Anulino & Frontone Conss. 200.

2. Imp. Antoninus A. Cassia.

Conditioni & sub qua testamento matris tuæ l hæres instituta es, si non paruisti: locum habet substitutio. Nec enim videri potest sub specie turpium m nuptiarum viduitatem n tibi indixisse, cum te filio o sororis suæ consobrina tuo probabili consilio matrimonio jungere voluerit. Nec extraordinario auxilio indiges: cum ex his || precibus ||, quas libello complexa es, declaratur, non p per eum stetitisse, quo minus supremæ voluntati matris tuæ testatrix satisfieret. PP. 8. Id. Mart. Roma, Antonino A. 4. & Balbino Conss. 214.

De conditione emancipationis.

3. Idem A. Maxentio & aliis.

Si mater vos sub conditione q emancipationis hæredes instituit, & prius quam voluntati defunctæ pareretur, sententiam || deportationis || r pater meruit, vel aliter defunctus est: morte ejus, vel alio modo patria potestate liberati, jus adeundæ hæreditatis cum sua causa quaesistis. S. Prid. Kal. Maji, Sabino & Anulino Conss. 217.

De filiofamilias instituto a patre sub conditione casuali, vel potestativa.

4. Imp. Alexander A. Emiliano.

Si pater filium, quem in potestate habebat, sub conditione, quæ f in ipsius potestate non erat, hæredem scripsit; nec in defectum ejus exhæredavit, jure testatus non videtur. † Cum autem trans mare & longe te a-

Quæ a matre scripta est hæres sub hac conditione, si consobrina nupsisset, omnino conditionem implere debet. (Non enim turpes hæ nuptiæ sunt) nisi forte per ipsum steterit, quo minus fiat. Synops. Basil. 35. tit. 12. cap. 30.

† Cum autem trans mare & longe te a-
Quæ a matre scripta est hæres sub hac conditione, si consobrina nupsisset, omnino conditionem implere debet. (Non enim turpes hæ nuptiæ sunt) nisi forte per ipsum steterit, quo minus fiat. Synops. Basil. 35. tit. 12. cap. 30.
p v. l. 1. in fin. sup. eod.
q Condicio hæc fuit, Liberos meos hæredes instituo, si pater eos emancipaverit, vel cum sui jura erunt per emancipationem, vel in tempus emancipationis. l. ult. inf. de don. quæ sub modo. l. 70. ff. de cond. & demonstr. Paul. 4. sent. 1. §. 12.
r Emancipationis conditio locum habet, patre deportato vel mortuo, ut hic. & l. 44. D. de jure dot. & contra, Condicio emancipationis per mortem patris locum habet, filio a patre emancipato. l. 11. §. 11. D. de leg. 3. l. 16. D. quando dies legat. Paul. 4. sent. 1. §. 12. Conditioni satisfieri æquipollens. adde l. 22. vers. Brasidas. D. ad Trebell. Morte patris qui emancipant. v. l. 20. §. 5. D. de lib. & postb.
f Filius institui non potest sub alia conditione quam potestativa. l. 4. D. de hæred. l. 23. D. de cond. & demonstr. l. 20. §. 4. vers. existimo. D. de bon. liberis. Igitur filius non potest hæres institui sub conditione casuali vel mixta, nisi sub contraria exhæredetur: alioquin testamentum est nullum, ut hic. adde l. 1. D. de iust. l. Lucius. 83. in verb. nullus est mortuus. D. de cond. & demonstr. Verum hanc legem hodie corrigi, ut talis conditio rejiciatur ad legitimam usque filii & valeat testamentum, Glossa & Bart. hic notant. arg. l. quoniam. 32. l. scimus. 36. §. cum autem. sup. de iustifico. Glossa in l. sum. 4. in verb. constat. ff. de hæred. inst. & hanc sententiam Barcolus ait esse communem, ut & Alexander. Jacobi. nus de S. Georgio terita judicatum fuisse refert. Idem tenet Ripa in rub. ff. de vulgari. Benedic. in cap. Raynarius in verb. deliquit. nu. 25. de iust. Bernardus de Luco reg. 727. Rodericus Suarez in repetit. d. l. quoniam in priorib. 32. Montalvus in Glossa l. 7. tit. 4. parte 6. Contrarium tenet Decius hic. & Coralius in rub. C. de impub. Sed tamen Duenazius reg. 368. refert Glossa & Bartoli opinionem communiorē esse.

gentem sub hac conditione hæredem scriptum esse dicas, si a in patriam, quæ in provincia Mauritania erat, regressus fuisset; nec exhæredatum te alleges, si b in eum locum non redisses: manifestum est multis casibus non voluntariis c, sed fortuitis evenire potuisse, ut eam implere non posses: & ideo adire hæreditatem non prohiberis. PP. Kal. Apr. Julian. 2. & Crisp. Conss. 225.

De conditione divortii.

5. Impp. Valer. & Gallien. Maximo.

Reprehendenda tu magis d es, quam mater tua. illa enim si hæredem te sibi esse velle. id, quod est inutile, matrimonium te dirimere e cum viro, non juberet: tu porro voluntatem ejus divortio comprobasti. Oportuerat autem, etsi conditio huiusmodi admitteretur, præferre f lucro concordiam g maritalem. Enimvero cum boni h mores hæc observari vetent: sine ullo damno conjunctionem i retinere potuisti. Redi k igitur ad maritum, sciens hæreditatem matris, etiamsi redieris, retenturam l: quippe quam retineres, licet prorsus ab eo non recessisses. PP. 12. Kal. Decemb. Valeriano 4. & Gallieno 3. AA. Conss. 258.

De conditione disjunctiva. De tacita conditione, si sine liberis decesserit.

* Græca Constitutio Justiniani.

6. Idem AA. ad Senatam.

Generaliter sancimus, si quis ita verba sua composuerit, ut edicat, Si filius vel filia intestatus in vel intestata, vel sine liberis || aut sine testamento n || vel sine nuptiis decesserit: & ipse vel ipsa liberos sustulerit, si nuptias contraxerit, si testamentum fecerit: firmiter res possideri, & non esse locum substitutioni eorum, vel restitutioni. Si enim nihil ex his fuerit subsecutum, tunc valere conditionem, & res secundum verba testamenti restitui, ut incertus successionis morientis exitus videatur certo substitutionis vel restitutionis fine concludi. Cui enim ferendus est intellectus, si forsitan testamentum quidem non fecerit, posteritatem autem habuerit: propter huiusmodi verborum angustias liberos ejus omni pene fructu paterno defraudari? Viam itaque impiam obstruentes, ut ne quis alius deviet, huiusmodi facimus sanctionem: & hanc legem in perpetuum valituram inducimus, tam patribus quam liberis gratam: quo exemplo etiam aliis personis, licet extraneæ o sint, de quibus huiusmodi aliquid scriptum fuerit, medemur.

† Cum autem invenimus excelsi ingenii Papinianum in huiusmodi casu, in quo pater filiis suis substituit, || nulla || liberorum ex his procreandorum || adjectione || habita optimo intellectu disposuisse, evanescere p substitutionem, si is, qui substitutione prægravatus est, pater efficiatur & liberos sustulerit: intelligentem non q esse verisimile, patrem, si de nepotibus cogitaverit, talem fecisse substitutionem: humanitatis intuitu hoc latius & pinguius interpretandum esse credidimus, || ut || etsi quis naturales r filios habeat, & partem eis reliquerit: vel dederit usque ad modum, quem nos statuimus & substitutioni eos subjugaverit, nulla liberorum eorum mentione facta: & hic intelligi evanescere substitutionem, liberis eam excludentibus, & intellectu optimo his, qui ad substitutionem vocantur, obstante, & non concedente ad eos eam partem venire: sed s ad filios vel filias, nepotes vel neptes, pronepotes vel proneptes morientis transmittente, & non aliter substitutione locum accipiente, nisi ipsi liberi sine justa r sobole decesserint: ut u quod inter justos liberos sancitum est, hoc & in naturales filios extendatur.

vas posita, resolvitur in conjunctivam Et, idque favore liberorum. Ideoque huiusmodi substitutioni locus non erit, nisi omnes conditiones defecerint, facit l. 85. ff. de hæred. insti. l. 4. inf. de verb. sign.

n Inclusa supersunt.

o Hæc Constitutio extensa est ad extraneos.

p Substitutio evanescit, si is, qui substitutione prægravatus est, liberos sustulit. l. 30. inf. de fideicommiss. l. 85. in fin. ff. de hæred. insti.

q Qui extraneis patrem præfert, ejus quoque liberos præferre intelligitur.

r Cajus Titio naturali filio Sempronium substituit. Titius liberos legitimos suscepit: non est locus substitutioni. Ergo in substitutione facta naturalibus liberis post eorum mortem, tacita intelligitur conditio, si decesserint sine legitimis liberis, ut hic, d. l. 41. ff. de vulgari. ut eo casu, minus scriptum quam dictum videatur. l. 102. ff. de cond. & demonstr.

s Liberi patris fideicommissio gravati excludunt substitutionem.

t Et ita naturales tantum liberi non excludunt substitutionem. Quid, si legitimari? excludunt: v. Arrêt. Parisense apud Paponem 20. Arrêt. 3. §. 5. nec enim differt legitimatus a legitimo. Nov. 35. cap. 3. adde l. 77. §. 13. ff. de legat. 2. l. 17. §. 4. ff. ad Trebell.

u Jus constitutum in liberis iusto matrimonio procreatis, interdum ad naturales tantum extendi potest.

a De institutione his verbis facia. Si in patriam regressus fuerit.

b Nam & hoc adieci potuit, Si in hunc locum redieris, exhæres esto.

c Potestativa conditio, voluntaria: Casualis extra voluntatem posita, pendet ex eventu vel fortuna.

d Qui facit, gravius peccat, quam qui juberet.

e De conditione, si a marito diverterit. Condicio divortii a lege remittitur, ut hic. & l. 8. in fin. D. de usu & habitis. repugnat enim utilitati publicæ, l. 2. §. 44. D. ad Tert. Nov. l. c. f. ei contraria est, si a marito non diverterit, v. l. 2. inf. de cond. insti.

f Lucro pecuniario concordia maritalis præferenda.

g & honestatem. l. 26. ff. si quis omnia causa test.

h Præceptum testatoris contra bonos mores non obligat.

i i. e. matrimonium.

k Honestè.

l Qui paret turpi conditioni, non propterea perdit relictum.

m Sempronius filius mihi hæres esto, quod si intestatus sine liberis, vel si sine nuptiis decesserit, substitutus ei sit Titius: Sempronius nuptias contraxit, liberos sustulit, testamentum etiam fecit, liberis substitutis. estne locus substitutioni? locus non est Titii substitutioni: omnes enim conditiones defecerunt. Quid, si tantum nuptias Sempronius contraxit? non est etiam locus substitutioni: quia disjunctiva particula vel, inter conditiones negati-

2 Hæc constitutio in legatis & fideicommissis etiam locum habet.

a l. 21. ff. quando dies.

b Sufficit conditionem casualem vel mixtam impletam fuisse vivo testatore, licet impleta non duraverit. l. 91. in fin. D. de cond. & demonstr.

c d. l. 91. l. 18. ff. de manumiss. testa.

d Subtilitate iudicia testamentum non sunt defraudanda.

e Hæc clausula conditionem facit, si conditiones postea exprimantur & adiunguntur.

f Etiam si destituta adiectio conditionis testamento non inferitur, testamentum non viciatur. l. 77. in fin. ff. de legat. 2. Accidit omnia testamentum non infirmant.

g Immo non est supervacuum, cum ita institutus habeatur pro non instituto. l. 9. §. 5. ff. de hered. inst.

h in d. l. 77. in fin.

i Nihil interest institutioni immediate conditioni adiciatur in qua vis parte testamenti, puta inferiore: ita ut conditio in fine testamenti adiecta reddat institutionem perinde conditionalem, ac si ab initio fuisset adposita.

k dixi ad l. 29. §. de inoff. §. 2. Inst. de SC. Tertull. l. 7. in fin. ff. unde liberi. l. 26. ff. si quis omiff. caus. l. 4. §. ad Tert. & l. 11. inf. comm. de success. l. 72. ff. de cond. & demonstr. inde etiam colligunt, Præsumi fœnem ante juvenem mori, v. Alciat. 1. præsumpt. 43.

l Voluntatis quæritio.

m tristem, §. 2. Inst. de SC. Tertull. l. 28. sup. de inoff. tristem lucrum. l. ult. inf. comm. de success.

n Uxorem ex una parte instituo, ventrem ex altera, & si posthumus natus non sit, Titium in ejus partem substituo. Nascitur posthumus, idem moritur impubes viva matre mater ei succedit, non substitutus: & ita Titius tacite non intelligitur posthumus impubes substitutus: Vulgari quidem substitutioni tacite inest pupillaris: sed effectum non habet adversus matrem, sive sit cohæres ipsa adiecta filio, ut hic, sive non sit. l. 8. §. 1. sit. prox. adde Cuj. 12. obs. 27.

o Impuberum substitutio, quæ pupillaris: de qua dixi ad l. 28. ff. 6. & 2. Inst. 16.

p Hæc substitutio est vulgaris, de qua etiam dixi ad l. 28. ff. 6. & 2. Inst. 15.

† Quæ omnia & in legatis & fideicommissis specialibus locum habere sancimus. Dat. 11. Kal. Augusti. Constantinop. Lampadio & Orestis VV. CC. Consil. 530.

De conditione vivo testatore vel post mortem ejus impleta.

7. Idem A. Joanni Præf. præf.

SI quis heredem scripserit sub tali conditione, si ille Consul factus fuerit vel Prætor a: vel ita filiam suam instituerit heredem, si nupta fuerit: vivo b autem testatore vel ille Consul processerit, vel Prætor fuerit factus, vel filia ejus nupta fuerit, vel adhuc vivo testatore Consulatum quidem, vel Prætorum ille deposuerit, filia autem ejus || a marito || diverterit: omni veterum dubitatione explosa, sancimus, quandocumque impleta fuerit conditio, sive c vivo eo, sive mortis tempore, sive post mortem; conditionem videri esse completam. † Quod & in legatis & fideicommissis & libertatibus obtinendum esse censemus, ne, dum nimia utimur circa hujusmodi sensus subtilitate d, iudicia testamentum defraudentur. Dat. 9. Kal. Aug. Constantinop. post Consulatum Lampad. & Orestis VV. CC. 531.

De institutione, secundum conditiones infra scriptas.

3. Idem A. Joanni P. P.

SI testamentum ita scriptum inveniatur, ille heres esto secundum e conditiones f infra scriptas, si quidem nihil est adjectum, neque aliqua conditio in testamento posita est: supervacuum g esse conditionum pollicitationem sancimus, & testamentum puram habere institutionem. Et argumento utimur, quod Papinianus respondit h: Viros Reipublicæ relictos, qui proprios fines habebant, non ideo ex fideicommissis minus debere, quod testator fines eorum, & certaminis formam, quod celebrari singulis annis voluit, alia scriptura se declaraturum promissit, ac postea morte præventus non fecit. Sin autem conditiones quasdam in quavis parte testamenti posuit: tunc videri ab initio conditionalem esse institutionem, & sic omnia compleri, tanquam i si testator ipsas institutiones eisdem conditionibus copulasset, quæ infra conscriptæ sunt. Dat. 6. Kal. Aug. Constantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

An in vulgari substitutione contineatur tacita pupillaris.

9. Idem A. Joanni P. P.

Cum quidam prægnantem habens conjugem, scripsit heredem ipsam quidem suam uxorem ex parte, ventrem vero ex alia parte, & adiecit, si non posthumus natus fuerit, alium sibi heredem esse: posthumus autem natus impubes k decessit: dubitabatur, quid juris sit, tam Ulpiano quam Papiniano viris disertissimis voluntatis l esse quæstionem scribentibus: cum opinabatur Papinianus eundem testatorem voluisse posthumum nato, & impubere defuncto, matrem magis ad ejus venire successionem, quam substitutum. Si enim suæ substantiæ partem uxori dereliquit: multo magis & luctuosam m hereditatem ad matrem venire curavit. Nos itaque in hac specie Papiniani dubitationem refecantes, substitutionem quidem in hujusmodi n casu, ubi posthumus natus adhuc impubes viva matre decesserit, respuendam esse censuimus. Tunc autem tantummodo substitutionem admittimus, cum posthumus minime editus fuerit, vel post ejus partum mater prior decesserit. Dat. 3. Kal. Aug. Constantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

DE IMPUBERUM O ET ALIIS P SUBSTITUTIONIBUS.

TIT. XXVI.

De partibus institutionis tacite repetitis in substitutione.

1. Imp. M. Aelius Antoninus A. Secundo.

n Uxorem ex una parte instituo, ventrem ex altera, & si posthumus natus non sit, Titium in ejus partem substituo. Nascitur posthumus, idem moritur impubes viva matre mater ei succedit, non substitutus: & ita Titius tacite non intelligitur posthumus impubes substitutus: Vulgari quidem substitutioni tacite inest pupillaris: sed effectum non habet adversus matrem, sive sit cohæres ipsa adiecta filio, ut hic, sive non sit. l. 8. §. 1. sit. prox. adde Cuj. 12. obs. 27.

o Impuberum substitutio, quæ pupillaris: de qua dixi ad l. 28. ff. 6. & 2. Inst. 16.

p Hæc substitutio est vulgaris, de qua etiam dixi ad l. 28. ff. 6. & 2. Inst. 15.

Cum hæres ex disparibus partibus instituti, & invicem substituti sunt, nec in substitutione facta est ullarum partium mentio: verum est, non b alias partes testatorem substitutioni tacite inseruisse, quam quæ manifeste || in || institutione expressæ sint. Dat. Claro 2. & Severo Consil. 171.

De substitutione reciproca.

2. Imp. Severus & Antoninus AA. Frontinæ.

Hæreditatem quidem defuncti intestati filii delatam tibi, dubitari non oportet: substitutio enim testamenti patris facta, ad pubertatis tempora porrigi non potest: quia ipso & aliis non c ejusdem conditionis hæredibus institutis, & invicem substitutis, propter eorum personam, quibus in unum casum duntaxat substitui potest, etiam in filio idem debere servari, & ratio suadet, & Divus Marcus pater d constituit. PP. 6. Kal. Aug. Chilone & Libone Consil. 205.

De vulgari.

3. Imp. Alexand. A. Achilla.

Hæres instituta matris testamento, si successionem ex testamento omisit, & ab intestato bonorum possessionis jus habere voluisti: substituto e locum quin feceris, in dubium non venit. Proinde, si substitutus hæreditatem amplexus est, actionibus quæ || tibi || adversus matrem competeant, ipsum convenire, non successionem ab intestato potes vindicare. PP. 2. Kal. Septemb. Maximo 2. & Aeliano Consil. 224.

An vulgaris expressa contineat tacitam pupillarem.

4. Idem A. Firmiano.

Quamvis placuerit substitutionem impuberi, qui in potestate testatoris fuerit, a parente factam ita, si hæres non erit f, porrigi g ad eum casum, quo postea quam hæres extitit, impubes decessit, si modo non contrariam h defuncti voluntatem extitisse probetur: cum tamen proponas ita substitutionem factam esse, Si mihi Firmianus filius, & Alia uxor mea (quod i abominor) hæres non erunt, in locum eorum Publius Firmianus hæres esto: manifestum est, in eum casum factam substitutionem, quo utrique k hæredem substitui potuit. PP. 4. Kalend. Jul. Fusco 2. & Dextro Consil. 226.

Quomodo substitutio expirat.

5. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Hadrianæ.

Post aditam l hereditatem directæ m substitutiones non n impuberibus filiis factæ, expirare solent. PP. 10. Kal. Jan. ipsi 4. & 3. AA. Consil. 290.

De jure accrescendi.

6. Idem AA. & CC. Quintiano.

Testamento || jure || facto, multis o institutis hæredibus, & invicem substitutis: adeuntibus suam portionem, etiam invitis p cohæredum repudiantium accrescit q portio. Sine die & consule.

Per substitutionem pupillarem succeditur pupillo ex testamento: & venientes ab intestato repelluntur.

Alex.

7. Idem AA. & CC. Feliciano.

SI testamento || jure || facto, intra pupillarem ætatem & in sua potestate constitutæ filia r, si intra pubertatem decesserit, directis verbis pater substituit: heredem te factum ex testamento s post eventum conditionis, intestati successionem exclusisse constat. S. Kal. Jan. Sirmii, AA. Consil. 293.

k Filio impuberi possum substitui pupillariter & vulgariter: uxori vulgariter tantum. His cognitivis fingamus substitutionis formulam fuisse, Filius & Alia uxor hæreses sunt, si hæreses non erunt, Publius hæres esto: filius in pupillari ætate decessit: pars filii ad Publium defertur, non ad Aliam, quæ pupillariter superiore casu filio non videretur substituta. Vulgaris substitutio eo casu pupillarem non continet. Nam si ad Aliam deferretur, substitutio esset inæqualis: Alia filio substituta esset vulgariter & pupillariter, filius vero Alie vulgariter tantum. Hinc constat, vulgarem duobus inæqualibus factam, in neutra pupillarem continere. Alex. Substitutionem in hoc casu locum habere non posse, nisi & in persona utriusque locum habeat. Barr.

l Additione vulgaris substitutio expirat. Hæres eo tempore proprie intelligitur. vide Grass. lib. sent. §. hæreditas. quasi. 5.

m Vulgares. l. 6. inf. de legat. n id est, puberibus. Substitui nemo potest puberi filio post aditam hereditatem, ut hic. Id tamen locum non habere in testamento pias ad causas scribit Tiraquellus 21. privilegio pias causas.

o Hæredibus pluribus institutis & invicem substitutis, repudiantium partes, hereditatem adeuntibus etiam invitis addicuntur, ut hic. Synops. Basil. 35. tit. 1. c. 26.

p Invitis quoque accrescit portio. l. 35. ff. de acquir. hered. l. unie. §. 10. §. de caducis tollend. Cur ita? v. l. 2. ff. de acquir. her.

q Accrescendi jus inter institutos & invicem substitutos locum habet. l. 1. inf. quando non petentium. l. 1. §. de successor. edicto. l. 9. ff. de suis. dixi ad Ulp. 26. §. 5.

r v. l. 2. ff. de vulgari. s l. 3. ff. de vulgari.

a Hæreses ex disparibus partibus instituti & invicem eos substituti, nec in substitutione partes expressæ: Ad substitutionem ita vocantur, sicut in institutione vocati sunt, ut hic, hoc est, in substitutione partes repetitæ tacite intelliguntur, quæ expresse in institutione commemoratæ sunt, ut hic. Synops. Basil. 35. tit. 13. cap. 23.

b v. l. 24. ff. de vulg. & pupill.

c Diversæ conditionis vel ætatis liberis facta substitutio reciproca, valet tantum in vulgari casu. l. 4. §. 2. ff. eod. l. 6. sup. de test. milit.

d Non quidem meus, sed Commodi. Est autem hæc Constitutio Severi & Antonini Caracallæ, cuius sit mentio, iud. d. §. 2.

e Resita sit: Si Achilla hæres non erit, Titius hæres esto. Achilla repudiat hereditatem ex testamento: & mavult ab intestato succedere: sit locus substituto. Hæc enim verba, si hæres non erit, ita solent accipi, si hæres non erit ex testamento, cum primum coepit Achilla hæres non esse ex testamento, factus est locus substitutioni. l. 60. vers. nam plius. ff. de acqu. her.

f Verba sunt substitutionis vulgaris.

g Vulgaris facta filio impuberi pupillarem comprehendit. l. 4. ff. eod.

h Vulgaris interdum pupillarem non includit ex tacita testatoris voluntate.

i l. 41. in fin. ff. eod.

Si miles

Si miles filio hæredi instituto substituerit.

8. Idem AA. & CC. Patronæ.

a dixi ad l. 6. in fin. sup. de testam. mili.

b l. 15. ff. cod.

c l. 2. §. 1. ff. cod. Substitutio in secundum casum, pupillaris vel compendiosa: in primum, vulgaris. In primum autem dicitur, quia providet, si hæres non sit: qui primus est eventus quo via substitutis aperitur. Primus dicitur, quia non esse præcedit esse, v. Bald. hic.

d id est, non expressa certa ætate.

e Militibus datum est, ut substituant puberem in secundum casum pupillariter vel compendiose, v. l. 6. sup. de testam. mili. v. Cuj. 12. ebf. 25. 26. & 27. Idem paganus datum est, cap. Rayn. extra de testam.

f v. l. 2. ff. cod. l. 1. in fin. ff. de confirmando tutor.

g Substitutio facta a milite puberi verbis civilibus valet jure fideicommissi: trahitur ad fideicommissum, v. Cujac. 11. ebf. 25.

h Fit mentio hujus constitutionis in l. 7. §. 1. sup. de curat. furios.

i Exemplaris substitutio humanitatis intuitu parentibus indulget: est enim humanitatis summa furiosi & mente capti curam suscipere. unde notant exemplariter substituenti jus parentibus concedi jure humanitatis, non potestatis: ut ob eam rationem videatur parens naturalis filio naturali furioso exemplariter posse substituere: licet secus sit in pupillari, quæ sit jure potestatis. De exemplari substitutione adde quæ scriptæ ad §. 1. Inst. de pupillari ad l. ex facto. 43. ff. de vulgari & pup.

k An naturalibus tantum? dicam inf. cod. Quid e converso, possuntne liberi parentibus furiosis exemplariter substituere? Potestne etiam mater liberis suis exemplariter substituere? Mox dicetur.

l Mente capis substituitur directo ad similitudinem pupillorum, §. 1. Inst. de pupillari. l. 51. ff. de hæred. petis. dic idem in furiosis & mutis, l. 43. ff. de vulgari. prodigo, & pleatori & similibus: & ita alter alteri interdum testari potest contra legem 32. ff. de hæred. inst. potest furiosus per patrem, quod per seipsum non potest, l. 10. sup. de hæredib. inst. potest pater bona filii testamentario alienare certa lege, l. 1. inf. de bon. mas. l. ult. §. 6. vers. finim. inf. de bon. qua liber.

m Olim id erat impetrandum, l. 43. ff. cod.

n Cum substituitur exemplariter, legitima saltem relinquenda, unde quidam colligunt, Naturalem parentem liberis non posse substituere, quod naturalibus liberis legitima non debeat, verum ea de re superius diximus. Imo ex hæredato potest etiam substitui, l. 1. §. 2. cod.

o πρὸς μίαν τὴν κατὰ δὲ μοῖραν dicitur Theoph.

p Exemplaris substitutio fit mente capis, §. 1. Inst. de pupill.

q Adversus exemplarem substitutionem querela inofficis non competit.

r Cessante causa finali exemplaris substitutionis, cessat ipsa substitutio.

s Exemplaris substitutio potest fieri etiam a matre, quantumvis pupillarem facere non possit, l. 33. ff. de vulg. etiam si bonorum filii administrationem nudam habeat, non jure alienandi, l. 31. §. 6. ff. de negot. Quid, si a matre & a patre simul substitutio facta sit? facta a patre substitutio præteritur. Bald. hic. ad eundem modum matris substitutio avitæ præferetur. Bald. hic. num. 48.

t l. 25. l. 42. ff. de vulg. §. 6. Inst. de pup.

u dist. 4. l. 25.

PRECIBUS tuis manifestius exprimere debueras, maritus quondam tuus miles a defunctus, quem testamento facto hæredem communem filium vestrum instituisse proponis, & secundum hæredem scripsisse: utrumne in primum casum, an in secundum filio suo, quem habuit in potestate mortis tempore, si intra decimum quartum suæ ætatis annum, aut postea b decesserit, substituerit. Nam non est incerti juris, quod si quidem in patris militis potestate: primo tantum casu habuit substitutum, & patri hæres extitit: eo defuncto ad te omnimodo [§] ejus pertineat successio. Si vero substitutio in secundum casum, vel expressa, vel compendio d, non usque ad certam ætatem facta reperiatur: si quidem intra pubertatem decesserit, eos habeat hæredes, quos pater ei constituit, & adierint hæreditatem. Si vero post e pubertatem f, [§] tunc] ejus te successionem obtinente, veluti ex causa g fideicommissi, bona, quæ cum moreretur, patris ejus fuerint, a te peti possunt. S. 5. Id. Apr. AA. Conf. 293.

De substitutione facta mente capis.

9. b Imp. Justinian. A. Mennæ P. P.

HUMANITATIS i intuitu parentibus k indulgemus, ut si filium, nepotem vel pronepotem cujuscunque sexus habeant, nec alia proles descendendum eis sit, iste tamen filius vel filia, nepos vel neptis, pronepos vel proneptis mente l captus vel mente capta perpetuo sit: vel si duo vel plures isti fuerint, nullus vero eorum sapiat, liceat m hisdem parentibus legitima n portione ei vel eis relicta, quos voluerint his substituere: ut occasione hujusmodi substitutionis ad o exemplum p pupillaris, querela q nulla contra testamentum eorum oriatur: ita tamen, ut si postea [§] resipuerit r, vel [§] resipuerint, talis substitutio cesset. Vel si filia aut alii descendentes ex hujusmodi mente capta persona sapientes sint: non liceat parenti, qui vel quæ s testatur, alios, quam ex eo descendentes, unum vel certos, vel omnes substituere.

† Sin vero etiam liberi testatori vel testatrici sint sapientes: ex his vero personis, quæ mente capte sunt, nullus descendat: ad fratres eorum unum, vel certos, vel omnes eandem fieri substitutionem oportet. Dat. 3. Id. Decembr. Constantinop. DN. Justiniano A. PP. 2. Conf. 528.

De substitutione facta duobus impuberibus filiis.

10. Idem A. Joanni Præf. præf.

CUM quidam duobus t impuberibus filiis suis hæredibus institutis adiecit, si uterque impubes decesserit, illum sibi hæredem esse: dubitabatur apud antiquos legum auctores, utrumne tunc voluerit substitutum admitti, cum uterque filius ejus in prima ætate decesserit: an alterutro decedente illico substitutum in ejus partem succedere. [§] Et placuit Sabino substitutionem tunc locum habere, cum u uterque decesserit: cogitasse enim patrem primo [§] filio] decedente, fratrem suum in ejus portionem succedere. Nos ejusdem Sabini verioris sententiam existimantes, non aliter substitutionem admittendam esse censu-

mus, nisi uterque eorum [§] in] prima ætate decesserit. Dat. 6. Kal. Aug. Constantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

Interpretatio verborum, quisquis mihi hæres erit, & Titius filio meo hæres esto: & verborum: Titius una cum filiis suis, & Sempronius hæres mihi sunt.

11. Idem A. Joanni PP.

SI quis duobus hæredibus institutis filio suo impuberi seos una cum alio tertio substituerit, & verba testamenti ita composuerit: quisquis mihi hæres erit, & Titius filio meo hæres esto, secundum quod apud Ulpianum invenimus, mortuo impubere filio, quærebatur, quomodo ad substitutionem vocentur tres substituti: utrumne duo priores, qui & patri hæredes fuerant scripi, in dimidiam vocentur, tertius in reliquam dimidiam? an tres substituti, unusquisque ex triente, ad substitutionem vocentur? Alia applicata dubitatione, si quis hæredem ita scripserit, Titius una a cum filiis [§] suis] & Sempronius hæres mihi sunt: & in præfenti [§] enim] specie quærebatur secundum Ulpianum, voluntas testantis utrumne Titium una cum filiis suis in dimidiam vocet & Sempronium in aliam dimidiam: an omnes [§] in] virilem b portionem? Nobis autem in prima quidem specie videtur tres substitutos, unumquemque in trientem c vocari: in secunda autem specie, cum & natura pater d & filius eadem esse persona pene intelligantur, dimidiam quidem partem [§] Titio] cum filiis suis, alteram autem partem Sempronio assignari. Dat. 7. Kal. Aug. Constantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

DE NECESSARIIS e [§] SERVIS] HÆREDIBUS INSTITUENDIS, VEL SUBSTITUENDIS.

TIT. XXVII.

De institutione in fraudem creditorum: de servo pignato.

1. Imp. Pertinax A. Lucretio.

IS, qui solvendo non est, hæredem necessarium etiam in fraudem creditorum relinquere potest f. Sed si pignori g datus fuit, & in eadem causa permansit: ne ab eo quidem debitore, qui solvendo non fuit, liber & hæres necessarius existere potuit. PP. 2. Kal. April. Falcone & Claro Conf. 194.

Si servus relinquatur sub appellatione libertorum.

2. Imp. Antoninus Aufidio & aliis.

CUM servi constituti sub h appellatione libertorum hæredes scripti essetis, ea scriptura benigna interpretatione perinde habenda est, ac si liberi & hæredes instituti fuissetis. † Quod in legato locum non habet i. Accepta 7. Kalend. Mart. Prisco & Apollinare Conf. 170.

De ancilla pupilli hærede a tutore instituta.

3. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Felici.

SI tutor k ancillam tuam contubernio suo conjunxit, ac post hæredem eam instituit: neque dominium ex hujusmodi facto tibi auferri potuit: & ut ejus additione jussu tuo tibi per hanc successio quærat, [§] jure] concessam habes facultatem. S. 16. Kal. Jan. Sirmii, AA. Conf. 293.

Si servus in primo gradu manumissus substituat pupillo.

4. Imp. Justinian. A. Juliano Præf. præf.

CUM quidam suum pupillum hæredem instituit, & servo directis verbis libertatem reliquit, & in secundo gradu, in quo pupillarem substitutionem faciebat, ipsum servum sine libertate pupillo suo substituit: Quærebatur inter Prudentes, si l ex hujusmodi substitutione hæres necessarius pupillo existe-

data vivo servo in fraudem creditorum, creditoribus non obligato specialiter, ut hic. & l. 83. ff. cod.

h l. 7. ff. de testam. mili. l. 5. sup. de test.

i nisi in militibus, l. 7. sup. de testam. mil. Nov. 78. cap. 4. Cur autem legatum servo proprio relicto sub appellatione liberti, non valet, institutio valet, ut hic, & l. 5. §. 2. ff. cod. causa hæc esse potest, quod hæreditates plenius honore tribuuntur. l. 5. §. 6. ff. de legat. præstand. adde l. pen. inf. cod.

k Tutor non potest ancillam pupillarem necessariam hæredem institui: seu, Tutor non potest testari de bonis pupilli. facit l. 7. §. 3. ff. pro emptore. l. 56. §. 4. ff. de juris. l. id est, an hujusmodi, ut l. 29. sup. de pactis.

a Quoties plures instituantur cum adiectione nominis distributivi, quilibet vocatur in virilem, ac si essent singulariter nominati. Bart.

b Instituto patre una cum liberis suis, ut hic, vel simul cum liberis vel cum liberis, una cum parente liberi vocatur seu admittuntur. vers. in secunda. inf. cod. Quid si ita? Filium & liberos ejus instituo? liberi ordinis successivo (quem charitatis ordinem interpretes vocant) admittuntur. l. 5. sup. de inst. l. 69. §. 3. l. 77. §. 32. ff. de leg. 2. Quid si ita? filium meum & hæredes ejus instituo? ordinata successio hoc casu facta seu imperata intelligitur: quia vivus filius hæredem non habet: ut hinc constat in formula superiore, filii instituti hæredes una cum ipso filio non admitti. Bartolus in l. Galus. 29. §. quidam velle. ff. de liberis. Quid, si ita institui. Neponem meum & patrem ejus instituo? Ordo necessitatis hic attenditur, non scriptura: hoc est, Neponi meo prætulisse patrem ejus videor. Filium non videor nepoti meo postposuisse. argum. l. 31. ff. de hæred. inst. Quid, si ita rem aliquam emi: mihi, filio, & nepoti cum hæredes mei erunt, pactus intelligor: nam qui filio paciscitur, et ut hæredi, non ut socio pacisci videtur. l. si tibi. 17. §. sed si. ff. de pact.

c adde l. 17. §. 3. ff. de hæred. inst. Imo in semissem. l. 9. ff. de vulg.

d Pater & filius eadem pene persona, adde l. 22. inf. de agricol. & censu.

e Et servus. Ha-loand.

f Imo non potest. l. 31. ff. de pign. §. 6. Inst. de a-ctio.

g Valet libertas ut hic. &

a Vetus regula.

b Servus necessarius est, cui in eodem gradu & hereditas & libertas relicta est.

c Servus potest ab instituto libertatem consequi & pupillo necessario heres existere.

d id est, iurgationem. Est enim altercatio iurgatio festo.

e Omnis testator affectat heredem ex testamento.

f Servus eo ipso, quod heres a domino scriptus est, liber censetur: licet expresse libertas ei data non sit, ut hic. Quid, si scriptum a se heredem servum, in continenti alii legaverit testator? inuoluntate legat, neque hereditatem servo relicta autem.

Quid igitur servo heres? & liber & heres efficitur, ut in princ. huius leg.

Quid, si dominus heredem servum scripserit, & codicillis libertatem ei reliquit?

Libertatis adiectio codicillis ita facta, nihil ei adijcit, cum ipsa institutione, antea tacite libertatem adeptus fuerit. §. 1. J. eod. Quid, si neque heredem scripserit in testamento, neque libertatem ei codicillis reliquit, sed vel legatum vel fideicommissum ei tantum reliquit? tacite cum legato libertas servo data non intelligitur. §. 2. Syn. Basil. 35.

§. 13. cap. 39. Quid? num saltem legatum ab hereditate testatoris servo præstandum erit? præstabitur. dict. §. 2. ibi: non tamen ita impii.

g Parendum testatoris voluntati.

h l. 9. inf. de fideic. lib. §. 1. inf. qui testam. sus. dari possunt. l. 10. in fin. l. 32. in fin. ff. de testam. tutel.

i Ipsa tutelæ datione servi consequuntur libertatem, puta, si a domino dati ejus liberis tutores fuerint. d. §. 1. d. l. 32. in fin.

k §. 2. inf. quibus manum. non licet. §. 1. inf. de hered. inf. adde Ulp. 22. §. 11.

l & ita abrogatur. Ulp. 22. §. 7. §. 11.

m Nemo ingenio supino esse præsumitur. Ut natura nihil frustra facit, ita homines sobrii & sani, qui naturam quasi ducem sequuntur, nihil unquam frustra facere existimandi sunt.

n De servo, cui hereditas in testamento, libertas in codicillis relicta est, hinc colligunt, Utiliter datum ex inutili confirmatione non infirmari.

o Codicillis hereditas dari non potest directo: oblique potest. v. l. 2. inf. de codicill. l. 14. sup. de testamentis.

p Hereditate servis relicta, quasi in iuncta libertas eis videtur: nec enim heredes esse possunt, nisi & liberi sint.

q v. l. 2. in fin. sup. eod. militem excipe, l. 49. §. 1. ff. de test. milit. l. 7. in fin. sup. de test. mil.

ret? Causa enim altercationis ex veteri a regula orta est, qua omnibus placuerat hunc servum necessariam heredem domino fieri, cui in eodem b gradu & hereditas & libertas relinquebatur. In presenti autem non in unum tam libertas quam substitutio congregata est, sed in alium c & alium gradum. Nobis itaque eandem altercationem d decidentibus mirabile visum est, si quis putet ex huiusmodi scrupulositate impediri testatoris voluntatem: maxime domini, & existimet non fieri servum heredem necessariam, sed ei licentiam præstet & libertatem consequi, & hereditatem respuere, & domini voluntati reclamare. Qui si hoc facere tentaverit, etiam puniendus est. Sit itaque & vivo pupillo liber, quia testator hoc voluit, & mortuo pupillo necessarius heres, quia e & hoc voluit testator. Dat. 15. Kal. Decemb. Constantinop. Lampadio & Oreste VV. CC. Confl. 530.

De servo testatoris.

5. Idem A. Joanni PP.

Quidam cum testamentum conderet, duobus heredibus scriptis, unum quidem ex parte instituit, servum f autem suum, cuius & nomen addidit, ex reliqua parte sine libertate scripsit heredem, & postea eundem servum alii legavit, vel post institutionem heredis, servum per legatum alii assignavit, & tunc heredem eum sine libertate instituit. Dubitabatur, si huiusmodi legatum vel institutio aliquas vires posset habere, & cui acquiratur legatum vel institutio? Dubitationis autem materia erat, quod adhuc servum suum constitutum heredem sine libertate scripserat: & tanta inter veteres exorta est contentio, ut vix possibile sit videri eandem decidere. Sed antiquitatem quidem hæc altercationem relinquo, nobis autem alius modus huius decisionis inventus est: quia semper vestigia g voluntatis sequimur // testatorum // Cum igitur invenimus nostrum iure hoc esse inductum, ut h si quis servum suum tutorem filiis suis reliquerit sine libertate, ex ipsa i tutelæ datione præsumatur, etiam libertatem ei favore pupillorum imposuisse: quare non hoc etiam in hereditate & humanius & favore libertatis inducimus, ut si k quis servum suum scripserit heredem sine l libertate, omnino civis Romanus efficiatur: quo inducto neque acquisitio, neque tam effusus veterum atque inextinguibilis tractatus locum habeat? Neque enim ferendum est supponere quosdam esse ita supinos m, ut eundem servum & heredem instituunt sine libertate, & iterum alii per legatum eundem servum assignent.

¶ Sed cum veteres & aliam proposuerunt ambiguitatem, dicentes, si quis servum suum in testamento quidem heredem ex parte sine libertate scripserit, in n codicillis autem libertatem ei reliquerit: si possit institutio valere, & ille tam heres quam liber fieri, ne videatur per codicillos hereditas confirmari, in o quibus // hereditas // dari secundum veteres regulas non potest. Nos // itaque // in tali dispositione, licet in codicillis fuerit scripta, & libertatem, // & // hereditatem simul servis per nostram liberalitatem & benignam interpretationem indulgemus, ut gratulentur, cum non servi remaneant, sed & liberi & heredes efficiantur: cum tanta in eos nostri Numinis benevolentia effusa est, ut // & // si libertas eis neque testamento neque codicillis data sit: tamen hereditate p servis relicta, quasi in iuncta esse libertatem videri // possit //.

¶ Illo videlicet observando, ut si legatum q, vel fideicommissum eis sine libertate relinquatur, ma-

neant in servitute: non tamen ita impii a heredes existant, ut liberalitatem testatoris, & serviles labores debita remuneratione defraudare conentur, & non derelictum, licet adhuc servis constitutis, donent.

¶ Quæ juris nostri definitio etiam ad aliam speciem dubitatum benigne extendatur. Si b quis etenim testamento principali servum suum cuidam legaverit c, in d pupillari autem substitutione eundem servum filio suo sine libertate substituerit: Quæbatur, siue utilis esset talis substitutio & per servum legatum substitutio post mortem pupilli legatario acquiratur: siue inutilis esset huiusmodi substitutio, quia sine libertate in servum proprium facta est? Melius itaque nobis videtur legatario eum non statim acquiri sancire, sed expectandum e esse substitutionis eventum: & si quidem pupillo mortuo, locus fuerit substitutioni, & liber & heres efficiatur: sin autem substitutio minime locum habuerit, forsitan pupillo jam in pubertatem perveniente: tunc ad legatarii dominium transeat. Quemadmodum enim veteres, si cum libertate substitutio fuisset, hoc inducebant, quatenus in suspensio fiat libertas, & statuliber f intelligatur; ita & ex nostra interpretatione, & sine adiectione libertatis in substitutione, & liber, & heres pupillo existat. Dat. 2. Kalend. Maji. Constantinop. post consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

De servo pure instituto a domino, cui relinquatur libertas sub conditione.

6. Idem A. Joanni PP.

Decisione g nostra, quam fecimus, sancientes eum, qui a domino suo sine libertate heres instituitur, videri libertatem accepisse, in propria firmitate durante: si quis servum suum pure quidem heredem instituerit, libertatem autem sub conditione ei donaverit: siquidem conditio talis sit, quæ in potestate h servi posita est, ille autem eam neglexerit, minimeque compleverit: & libertate eum & hereditate sua culpa defraudari. ¶ Sin autem casualis i conditio est, & ex fortunæ k insidiis defecerit: tunc humanitatis intuitu libertatem quidem ei omnimodo competere: hereditatem autem, siquidem solvendo l sit, ad alios venire, quos Leges vocant, si non aliquis fuisset substitutus m.

¶ Sin autem solvendo non sit: ut necessarius heres institutus, simul & libertatem & hereditatem obtineat. Tunc enim secundum definitionem tam veteris quam nostræ decisionis, & liber, & heres necessarius existat. Dat. 11. Kal. Aug. Constantinop. post consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

DE LIBERIS PRÆTERITIS VEL EXHEREDATIS.

TIT. XXVIII.

De exheredatione post omnes heredum gradus.

1. Imp. Antoninus A. Faviano.

Cum post o omnes heredum gradus exheredatio scribitur, si adiciat testator ab omnibus p se gradibus exheredare: non dubitatur juri satisfactum // esse //. Et ideo etiam si // id // non adiciatur, appareat tamen eum id eo consilio scripsisse, ut ab omnibus exheredaret: recte factum testamentum videtur. Proinde cum paterfamilias filiis institutis & invicem substitutis, filium exheredaverit, intelligendus q est, exheredationem ab utroque gradu fecisse. Nam cum iidem heredes instituti sint: nulla ratio reddi potest, quare videatur in posteriore tantum casu exheredare voluisse. PP. 6. Kal. Jul. Chitone & Libone Confl. 205.

legatus impuberi substitui. e Conditio expectanda. f Alii legunt, statim liberi, alii nec statim liberi: divisim tamen statim liberi, an conjunctim statuliber legas, nihil interest.

g Decisiones quinquaginta Justiniani huic Codici additæ hoc verbo vel simili deprehenduntur.

h Conditio potestativa.

i Conditio casualis.

k Casualis conditio fortunæ insidiis obnoxia.

l Hæc lex loquitur de hereditate quæ solvendo est, ut l. 57. ff. de hered. inf. de hereditate quæ solvendo non est. v. Cujac. 7. obs. ult.

m Servo præstetur substitutus. vide Cujac. dist. loco. Idem in l. 3. in verb. si servum. ff. de hered. inf. legit hic, institutus, adde l. 27. in fin. sup. de inoff.

n dixi ad 28. ff. 2.

o Clausula in fine (idem dicunt ab initio, l. 3. §. 3. ff. eod. vel in medio d. l. 3. §. 4. Bart. hic.) posita, refertur ad omnia antecedentia, si nulla ratione ad unum magis pertineat quam ad aliud. p Exheredatio debet fieri ab omni gradu.

q Qui filiis institutis & invicem substitutis, unum filiorum exheredat, ab institutione, & substitutione eum exheredasse intelligitur.

a Heres servo defuncti legatum vel fideicommissum summo jure non debet: quia sine libertate nihil ei legari potest. l. 76. in fin. ff. de her. inf. impius est tamen, nisi præter. Interdum aliquid præstandum ex urbanitate, quod non debetur obligationis necessitate. Bald. conivemus in huiusmodi rebus servis nostris, l. 17. in fin. ff. de alim. eadem coniventia servitute testamentum faciunt, Plin. 8. epist. 16. bona habent propria. l. 4. ff. de manum. dant etiam dominis suis munus (Seneca 7. de benef. Nunquid dubium est, quia servus cum peculio domini sit: dat tamen domino suo munus. adde l. 107. in fin. ff. de legat. 1. adde quæ dixi ad Ulp. §. 5. §. 5.) quasi dorem dat quoque. l. 39. ff. de iure dotum.

b Institui impuberem filium meum, servum meum legavi, eundem servum filio meo sine libertate substitui? Qui ita substitutus est, non est legatarii, liber est: ut eo loco habeatur, ac si impuberi morienti substitutus esset; ut liber sit sub conditione. Impubere in eo statu moriente, servus ita substitutus sit liber & heres. Quid, si heres post pubertatem moriatur? substitutio deficit: fietque legatarii servus ille, ut hic: Synop. Basil. 10. ex lib. 35. tit. 13. cap. 40.

c Sit & hæc hypothesi: Titio Pamphilum do, lego: Si filius impuberis moriatur, Pamphilum ei substituo, vide l. 38. ff. de hered. inf. l. 18. in fin. ff. de vulg. pendente conditione Pamphilus legatarii est.

d Potest servus

legatus impuberi substitui. e Conditio expectanda. f Alii legunt, statim liberi, alii nec statim liberi: divisim tamen statim liberi, an conjunctim statuliber legas, nihil interest.

g Decisiones quinquaginta Justiniani huic Codici additæ hoc verbo vel simili deprehenduntur.

h Conditio potestativa.

i Conditio casualis.

k Casualis conditio fortunæ insidiis obnoxia.

l Hæc lex loquitur de hereditate quæ solvendo est, ut l. 57. ff. de hered. inf. de hereditate quæ solvendo non est. v. Cujac. 7. obs. ult.

m Servo præstetur substitutus. vide Cujac. dist. loco. Idem in l. 3. in verb. si servum. ff. de hered. inf. legit hic, institutus, adde l. 27. in fin. sup. de inoff.

n dixi ad 28. ff. 2.

o Clausula in fine (idem dicunt ab initio, l. 3. §. 3. ff. eod. vel in medio d. l. 3. §. 4. Bart. hic.) posita, refertur ad omnia antecedentia, si nulla ratione ad unum magis pertineat quam ad aliud. p Exheredatio debet fieri ab omni gradu.

q Qui filiis institutis & invicem substitutis, unum filiorum exheredat, ab institutione, & substitutione eum exheredasse intelligitur.

De ne-

De nepote præterito.

2. Imp. Alexand. A. Heraclidæ.

SI avus tuus, qui patrem tuum & novercam æquis portionibus hæredes instituit, cum te a quoque haberet in potestate, testamento nominatim non exheredavit: mortuo patre tuo vivo avo, sine impedimento legis Vellejæ succedendo in patris tui locum, rupisti avi testamentum, & ad te hæreditas ejus tota pertinuit. PP. 6. Id. Apr. Fusco 2. & Dextro CC. 226.

De verbis, Ille filius meus alienus meæ substantiæ fiat.

3. Imp. Justinian. A. Joanni P.P.

SI quis filium proprium ita exheredaverit, *Ille filius meus alienus b mea substantia c fiat*: talis filius ex hujusmodi verborum conceptione non præteritus, sed exheredatus intelligitur. Cum enim manifestissimus est sensus d testatoris: verborum interpretatio nusquam tantum valeat, ut melior sensu existat. Dat. 10. Kal. Martii Constantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

De differentia inter mares & foeminas sublata.

4. Idem A. Joanni P.P.

MAXIMUM vitium antiquæ subtilitatis præsentis lege corrigimus e, quæ putavit alia f esse jura observanda in successione parentum, si ex testamento veniant, in masculis, & alia g in foeminis, cum ab intestato simile jus h utrique sexui servaverint. Et aliis g verbis exheredari filium debere sanxerunt, aliis filiam: & inter nepotes exheredandos alia jura civilia, alia prætoria introduxerunt: & si præteritus fuerat filius, vel ipso jure testamentum evertit, vel contra tabulas bonorum possessionem in totum accipiebat. Filia autem præterita h jus accrescendi ex jure vetere accipiebat, ut eodem momento & testamentum patris quodammodo ex parte jure accrescendi evertit, & ipsa quasi scripta legatis supponeretur: ex Prætoris autem habebat contra tabulas bonorum possessionem in totum.

† Constitutio autem magni Antonini eam in tantum coarctabat, in quantum jus accrescendi competeat. Qui enim tales differentias inducunt, quasi naturæ i accusatores existunt k, cur non totos l masculos generavit, ut unde generentur, non fiant m. Nam hoc corrigentes majorem nostrorum sequimur vestigia, qui eandem observationem colere manifestissime vult. Scimus etenim antea n simili modo & filium || & filiam || & alios || omnes inter ceteros o exheredatos scribere esse concessum. ¶ Tum etiam || centumviri p aliam differentiam introduxerunt: & ex hac iniquitate vitium emerit quale ex libris Ulpiani, quos ad Edictum Prætoris fecit, inventum a Triboniano Viro gloriosissimo nostro Quæstore ceterisque viris facundissimis, compositoribus juris enucleari ad nostras aures relatum est. Nam cum ultimum q adjutorium de inofficiosi querela positum esset: & nemo ex alio ortus præsidio ad hanc decurrere posset: inventa fuerat filia præterita minus habens, quam filia exheredata. Cum enim per r contra tabulas bonorum possessionem, vel jus accrescendi semissem substantiæ filia præterita accipiebat, & omnibus legata præstare compellebatur s, scilicet usque ad dodrantem suæ portionis, remanebat ei fescuncia || tantummodo || in successione. Quod si fuisset exheredata, quarta pars omnimodo totius substantiæ ei relinqui debebat: & quam injuria dignam pater existimabat, amplius habebat ea, quam taciturnitate in institutione præteritæ. Et si secundum nostræ Constitutionis t definitionem, quam de supplemento u quadrantis disposuimus, repletio fuerat introducta: simili modo exheredata in quartam || partem || repletio accedebat, & ita vitium permansit, ut nec ex nostra Constitutione emendationem aliquam sentiret.

† Sancimus itaque quemadmodum in successione parentum, quæ ab intestato x deferuntur, æqua lance &

mares & foemina vocantur: ita a & in scriptura testamentorum eas honorari, & similibus b verbis exheredationes nominatim procedere, & contra c tabulas bonorum possessionem talem habere, qualem filius, vel suus, vel emancipatus haberet: ut, & ipsa si fuerit præterita d, ad instar filii emancipati, vel sui, vel testamentum ipso jure evertat, vel per contra tabulas bonorum possessionem stare hoc non patiat. Et hæc non solum in filiabus obtinere, sed etiam in nepotibus e & neptibus, & deinceps observari censemus, si tamen ex masculis progeniti sunt.

† Sed quia & aliud vitium fuerat sub obtentu differentiarum introductum, & alia f jura exheredationis in posthumis, alia in jam natis observabantur: cum necesse fuerat posthumam inter g ceteros exheredatam etiam legato honorari, filiam autem jam progenitam etiam sine dario ne legati: & hoc brevissimo incremento verborum ad plenissimam definitionem deduximus, sancientes eadem jura obtinere & in posthumis h exheredandis i five masculini, five foemini sexus sint, quæ in filiis & filiabus jam statuimus: ut etiam ipsi vel ipsæ nominatim exheredentur, id est posthumam vel posthumæ facta mentione. Dat. Kal. Septemb. Constantinop. post Consul. Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

In authent. ut cum de app. cog. §. aliud quoque capitulum. cum sequentibus §§. col. 8. tit. 16. al. 12.

Novell. 115. cap. 3.

Non licet parenti aliquem ex liberis exheredare, vel præterire, nisi is probetur ingratus, & ingratitudinis causas nominatim inferat testamento. Causa vero ingratitudinis nova constitutione expressæ sunt quatuordecim.

In authent. ut cum de appell. cog. §. aliud & sequenti. & §. five igitur. & §. hæc autem. in fin. coll. 8. tit. 16. al. 12. Nov. 115. cap. 3.

Ex causa k exheredationis vel præteritionis irritum est testamentum, quantum ad institutiones: cetera l namque firma permanent.

DE POSTHUMIS HÆREDIBUS INSTITUENDIS m, (VEL EXHEREDANDIS, VEL PRÆTERITIS.)

TIT. XXIX.

Per natiuitatem posthumi præteriti, testamentum rumpitur, & legata non debentur.

Alexand.

1. Imp. Antonin. A. Brutatio.

SI post testamentum factum, quo posthumorum suorum nullam mentionem testator fecit, filium filiamve suscepit, intestato vita functus est: cum agnatos, cujus posthumi nominatim sit mentio: ut ceteris exheredatis, posthumus exheredatus non censetur: qui alius non censetur exheredatus, nisi posthumi appellatione specialiter designatus sit, ut hic. quanquam novo jure posthumus exheredari non possit, ut J. dicitur: cum exheredari liberi non possint, nisi ingrati: vitium autem ingrati in posthumum non cadit.

h Quæ remedia liberis, masculis & foeminis competunt contra tabulas parentum, eadem competunt posthumis.

i Hodie posthumi exheredari non possunt. Auth non licet. inf. eod. Nov. 115. c. 3. l. 33. §. 1. 5. de inoff.

k Testamentum, in quo liberi injuste vel exheredati vel præteriti sunt, uno respectu irritum est, altero non est irritum. Irritum est, quod ad institutos, non quod ad legatarios. An & quod ad fideicommissarios attinet? mox dicetur.

l Fideicommissum universale etiam debet, hoc est, restitui debere ex eo testamento, in quo filius fuerit injuste exheredatus vel præteritus, hinc colligitur. Nam ceterorum appellatione fideicommissa continentur. l. ita tamen. 27. §. quoties. 6. ff. ad Treb. Nov. 115. c. 2. unde auct. desumpta, ubi sit mentio non legatorum tantum, sed & fideicommissorum. Cum itaque generatim loquatur lex illa, generaliter intelligenda est, ut ne quis putet verbum fideicommissi, coercendum esse ad singulare fideicommissum. nam, ut paulo ante dictum est, lex in genere loquitur, ut merito in genere legem eam interpretari debeas. Deinde effectum nihil adiceretur: cum fideicommissa singularia exequata sint legatis. l. 1. ff. de leg. facit quoque ad hanc sententiam similis casus. l. si servum. 28. §. 1. ff. si quis omnia causa. Gloss. in l. eam quam. 14. inf. de fideic. Ad hæc, universale fideicommissum favorabilius est singulari, l. nam quid. 14. §. 1. ff. ad Treb. ut si singulare valeat, multo magis valere debeat universale. Idem quoque probat Bart. in l. pecuniam. 65. in fin. ff. de leg. 2. licet Angelus in tractatu de testamentis in verbo fideicommissum, contrariam sententiam defendat, & Martinus Silius v. Capell. Tholosan. decis. 454. Quid, si in hujusmodi testamento præteritionis causa ducto, clausula codicillaris adjecta est? Idem quod in fideicommissum universale superius diximus, obtinere vult Bartolus in l. 1. ff. de jure codicill. sed & paria esse, relinquere ab intestato venientibus, & hac formula uti, si non valet jure testamenti, valeat jure codicillorum, ut notatur in l. ex testamento. 29. inf. de fideic. Idem tenet Angel. inf. de codicill. Bart. & Bald. hic & in l. 2. ff. de leg. 3. Faber hic. Salyc. Cast. conf. 60. Roman. conf. 127. Quid, si testamentum nullum non est, ob præteritionem filii jam nati, sed posthumi? Bart. in d. l. 1. ita distinguit: clausulam codicillarem vim & effectum fideicommissi fortiri, si de posthumo testator cogitaverit: secus si nihil cogitaverit. arg. l. per ff. de jure codicill. l. certi juris. §. 5. de test. mil. l. si unquam. §. inf. de revoc. don. Verum Dynus, Jacobus, Bald. Paulus, Ludovicus verba testamenti in p. c. i. da existimant: ut si testator dixerit simpliciter tempore instanti, si non valet testamentum, rumpatur testamentum agnitione posthumi: nihil quidquam præter superior clausula. arg. l. si ita. 7. ff. de auro. l. cum stipulamur. 125. ff. de verb. obl. secus si ita dixerit in futuro, si non valet aut valebit jure testamenti, valeat jure codicillorum, & hanc communem esse opinionem ex ipso Bartolo, Angelo, Salyceto, Baldo, Imola, Raphaele, Fulgoso, Castreali refert Capella Tholosana decis. 455.

m Huc refer partem tituli 2. ff. lib. 28.

a Argumentum a successione legitima intestati, ad testamentariam.

b Non hoc air, Testatorem cogitorem unciæ foemina relinqueret, quot masculis: sed si in animo habuerit foeminas exheredare, isdem verbis esse exheredandas, quibus & masculis.

c Quæ masculis defuncti bonorum possessio, eadem foeminis etiam datur.

d Quæ remedia masculis a patre præteritis competunt, eadem & foeminis competent.

e Hæc Constitutio extenditur ad nepotes, neptes, & deinceps ex masculis progenitos.

f Exheredabatur olim aliter posthumæ, aliter filiarum jam natarum. Posthumæ inter ceteros exheredatæ, legati titulo aliquid relinqui oportebat: jam natarum aliquid relinqui necesse non erat. Hodie, ut jam natarum, ita posthumi & posthumæ exheredari debent, hoc est, similibus verbis, nominatim, non inter ceteros.

g Inter ceteros exheredatur posthumus, cujus mentio non fit. contra non exheredatur inter ceteros.

a Neptem scil. Nepos præteritus agnoscendo rumpit testamentum avi. l. 13. ff. de inoff. iust. §. 2. inf. de exhered. lib. aliud si post mortem avi. l. 9. §. 2. ff. de liber. & posth. l. 34. sup. de inoff.

b Formulam exheredationis observanda addantur & illæ, Filius meus exheres esto. l. 2. ff. de lib. & posth. Filius exheres sit, exheres erit. l. 17. dist. 20. Te exheredavi, quoniam te invenimus esse doctum. l. 61. ff. de heredi. inst. Titius filius meus exheres esto. v. nominatim. inf. de exhered. lib.

c Dubitandi ratio consistere in hac voce videtur: substantiæ enim appellat one videtur pecunia significari, non hæreditas. l. cog. 16. ff. ad Trebell.

d Sensu reperto verba negliguntur. Interpretatio non fit ad litteram, sed ad sensum qui verbis prævalet. his adde l. 15. sup. de testam. melius est sensum quam verba amplecti. l. 20. §. 9. in fin. sup. de testam. l. 3. §. 9. in fin. ff. de adinveniend.

e §. 5. inf. de exheredat. lib. Nov. 115. cap. 3. hoc invenit, masculos & foeminas æqualiter ab intestato succedere: nominatim testamento exheredari oportere.

f Olim alia jura foeminarum fuerunt & masculorum in successione: testamento, v. l. 14. inf. de legitimis hæredib.

g Olim verbis aliis exheredabatur filii, aliis filiarum.

h Olim masculis præteriti testamentum rumpebant: foemina non rumpebant, sed eis dabatur jus accrescendi. v. cum enim. inf. eod.

i Naturam accusare non licet. l. 14. J. de legitimis hæredib.

k Atqui jure divino videntur foemina masculis deteriores. Num. 27.

l i. e. omnes.

m non fiat.

n forte L. XII. tab. §. 3. inf. de exher. lib.

o Inter ceteros liberi testatoris exheredari hodie non possunt. v. in fin. J. eod.

p De centumviris & centumviralibus judiciis dixi ad l. 12. ff. de inoff.

q Querela inofficiosi, ultimum adjutorium. §. 2. inf. de inoff.

r ut s. eod. v. ff. filia autem.

s l. 6. §. pen. ff. si quis omnia causa test. l. 1. §. cons. tab.

t l. 30. §. de inoff.

u De supplemento legitimæ alius dixi.

x Foemina ab intestato cum masculis æqualiter succedat.

Codex

a Agnatione posthumi præteriti rumpitur testamentum. l. 1. inf. cod. quamvis natus illico decesserit. l. 2. l. 3. inf. cod. v. l. 2. inf. de bon. poss. contra sab.

b Ex rupto testamento nihil olim debebatur, neque peti poterat, ut hic: puta hereditas, l. 15. in fin. ff. de injusto. fideicommissum, l. 81. ff. de leg. 2. vel legatum. Hodie ex causa præteritionis irritum factum testamento, solæ institutiones pereunt, cetera firma permanent. Nov. 115. c. 3. authent. ex causa. sup. tit. prox. & consequenter legata siue fideicommissa.

c v. Ferrariensem in forma libelli, quo petitur hereditas ex testamento. 48. in verb. ac etiam. num. 11. 12. 13. & seqq.

d Abortivi agnatione non rumpitur testamentum: ut hic de l. 3. inf. cod. & merito. Abortivus enim vel abactus venter partum efficere non videtur. Paul. 4. sent. 9. §. 6. adde l. 129. ff. de verb. signif. Hinc fit etiam, ut abortu factum in possessionem missio finiatur. l. 1. in fin. ff. de ventre in poss. mitt. Non idem est in eo, qui exsecto ventre matris, si tamen aliquandiu vixerit, natus est, l. 6. in fin. ff. de inoff. l. 12. ff. de liberis & posthum. l. 141. ff. de verbor. sign.

His adde, quæ scripti ad Nov. 39. c. 2. v. Renatum Choppinum 3. de privilegiis rustic. §. num. 5.

e l. 3. in fin. inf. cod.

f Veteres animi, quidam ita legunt: dixi ad l. 9. sup. qui testam. adde Cujac. 18. obs. 9.

g Vox in partu edita, vitæ indicium.

h Posthumus, si vivus nascatur, rumpit testamentum, etiam si illico decessat. Vivus fuisse intelligitur, si v. e. m. emisit. sup. cod. vel si cum spiritu fuisse visus est. l. 12. in fin. ff. de liber. & posth. In mortuis non idem: nam qui mortui nascuntur, neque nati, neque procreati, neque liberi. l. 129. ff. de verb. sign. Synops. Basil. 35. tit. 20. ex tit. 8. c. 36. §. 5. Harm. 5. §. 27.

i In more positum fuit præficus seculis, natos infantes protinus in terram statuere. Statius l. 2. sylvar. tollere cadentem Accepi, forvique sinu: & l. 5. Meus ille meus, tollere cadentem Excipe. & lib. 2. Natum protinus atque humum per ipsam primo murmure dulce vagientem blando Calliope sinu recepit. Tert. lib. de anima: Prima constitutio infantis super terram statim Edæ (legendum Statina dæ) facit est. Statinam Varro deam facit pueritæ præsidem, quam inde nomen traxisse existimat 2. de vita populi Romani: quod natus puer simul ac sublatu erat ab obfetrice, statuebatur in terra, ut auspicaretur rectus esse. v. Cujac. 11. obs. 30. Forcat. 23. Cupid. in fin.

k Obfetrices, quasi iā pēyay a Græcis hic, de quib. alias dixi.

l Monstruosus partus testamentum non rumpit. l. 14. ff. de statu. l. 135. ff. de verb. sign. m. v. quæ dixi de partibus ad Nov. 39. c. 2. fuit hæc juris antiqui formula, qua partus legitimus significabatur. l. 29. ff. de liber. l. 3. in fin. ff. de iur. & legitimis.

n an pili eo vi vonati, hæc verba videntur hic desiderari, Cont. an hi qui vivo testatore nati sunt. Cujac. ita legit l. 10. ff. de liber. & posth. in fin. Qui mortuo testatore nascitur, ex iure antiquo instituendus erat, vel exheredandus. Qui vivotestatore ex lege Velleja. Ulp. 22. §. 19. Hoc igitur constituitur, Institutionem factam de posthumo in unum casum, porrigi ad alterum, ad quem testator verisimiliter processisset, si de eo cogitasset, Bart. vel, Institutionem factam de posthumo nascituro post mortem, trahi ad posthumum natum in vita, ut eo casu institutus posthumus, si post mortem nascatur, non rumpat testamentum, etiam si vivo testatore nascatur. Olim, si alteruter casus omisus fuisset, eo casu qui omisus erat, natus rumpebat testamentum l. 10. ff. de liber. quæ lex hac constitutione (quæ una ex 50. decisionibus est) videtur abrogari. Alias hujus Antinomix conciliationes v. apud Accurs. Bart. Bald. hic & Cujac. d. l. 10. Forcat. 21. Cupid. Papon. a. Notar. §. 11. d. infirmum. d. hereditas.

o Paul. 3. sent. 4. §. 22.

p Quod certatum est apud veteres, nos decidimus. Cum igitur is, qui in ventre portabatur, præteritus fuerat, qui si ad lucem fuisset redactus, suus hæres patri existeret, si non alius eum antecederet, & nascendo ruptum testamentum faceret: si posthumus in hunc quidem orbem devolutus est, voce autem non emissâ ab hac luce subtractus est, dubitabatur, si is posthumus ruptum facere testamentum posset? Et veterum f. animi turbati sunt, quid de paterno elogio statuendum sit. Cumque Sabiniani existimabant, si vivus natus esset, & si vocem g non emisit, rumpi testamentum: apparetque, quod & si mutus fuerat, hoc ipsum faciebat: eorum etiam nos laudamus sententiam: & sancimus, si vivus h perfecte natus est: licet illico postquam in terram i cecidit, vel in manibus obfetrices k decessit: nihilo minus testamentum rumpi, hoc tantummodo requirendo, si vivus ad orbem totus processit, ad nullum declinat monstrum l vel prodigium. Dat. 15. Kalend. Decemb. Constantinop. Lampadio & Oreste VV. CC. Conf. 530.

q Si filius vel filia intra decem m mensum spatium post mortem meam editi fuerint, hæreses sunt: vel ita dixit; Filius vel filia || qui || intra decem menses proximos mortis meæ nascuntur, hæreses sunt. jurgium antiquis interpretatoribus legum exortum est, an n videantur non contineri testamentum & hoc ruptum facere? Nobis itaque eorum sententiam decidentibus, cum frequentissimas leges posuimus testatorum voluntates adjuvantes: ex neutra hujusmodi verborum compositione ruptum fieri testamentum videtur: sed siue vivo o testatore, siue post mortem ejus intra decem menses a morte testatoris numerandos, filius, vel filia fuerint progeniti, maneat testatoris voluntas immutata, ne poenam patiatur præteritionis, qui suos || filios || non præterit. Dat. 12. Kalend. Decemb. Constantinop. Lampadio & Oreste VV. CC. Conf. 530.

r In ultimis voluntatibus casus omisus habetur pro expresso.

s Idem A. Joanni Præf. præf.

Uxor e abortu d testamentum mariti non solvi: posthumus vero præterito, quamvis natus illico & decesserit, non restitui ruptum, juris evidentissimi est. S. 12. Kal. Mart. Sirmii, Cæsarib. Conf.

2. Imp. Diocletian. & Maximian. AA. & CC. Soterico.

Posthumus natus vivus, licet illico decessat, rumpit testamentum, si ipse ad nullum declinat monstrum, vel prodigium. Sal.

3. Imp. Justinianus A. Joanni P. P.

Quod certatum est apud veteres, nos decidimus. Cum igitur is, qui in ventre portabatur, præteritus fuerat, qui si ad lucem fuisset redactus, suus hæres patri existeret, si non alius eum antecederet, & nascendo ruptum testamentum faceret: si posthumus in hunc quidem orbem devolutus est, voce autem non emissâ ab hac luce subtractus est, dubitabatur, si is posthumus ruptum facere testamentum posset? Et veterum f. animi turbati sunt, quid de paterno elogio statuendum sit. Cumque Sabiniani existimabant, si vivus natus esset, & si vocem g non emisit, rumpi testamentum: apparetque, quod & si mutus fuerat, hoc ipsum faciebat: eorum etiam nos laudamus sententiam: & sancimus, si vivus h perfecte natus est: licet illico postquam in terram i cecidit, vel in manibus obfetrices k decessit: nihilo minus testamentum rumpi, hoc tantummodo requirendo, si vivus ad orbem totus processit, ad nullum declinat monstrum l vel prodigium. Dat. 15. Kalend. Decemb. Constantinop. Lampadio & Oreste VV. CC. Conf. 530.

4. Imp. Decius A. Athenaidi.

Filios familias delata hereditate, si pater o pro herede voluntate p filii gessit, solennitati q juris satisfactum videri, sæpe rescriptum est. PP. 10. Kal. Mart. Decio A. & Grato Conf. 251.

De pupillo & tutore.

5. Imp. Valer. & Gallien. AA. Paulo.

Potuit pupillus r pro herede, tutore auctore, gerendo consequi successionem: sed ipsius actus & voluntas f fuit necessaria. Nam si t quid nesciente eo tutor egit, illi hereditatem non potuit acquirere. PP. 16. Kal. Jul. ipsi 4. & 3. AA. Conf. 258.

De animi destinatione & de eo, qui de hereditate sibi relicta testatur.

6. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Philippæ.

Si avia tua patrem tuum ex duabus uncis scripsit hereditatem ex sola u animi destinatione pater tuus hæres fieri poterat. Igitur si testamento || suo || easdem x uncias ad te pertinere decreverit, apud Rectorem provincie duarum unciarum jus persequi poteris. PP. 16. Kalend. August. Sirmii, ipsi 4. & 3. AA. Conf. 298.

De transmissione ad heredem.

7. Idem AA. & CC. Eufobino.

Quoniam sororem tuam prius defunctam esse proponis, quam cognosceret, an a fratre y || sibi || aliquid hereditatis fuisset relicta? manifestum atque evidens est, antequam z pro herede gereret, vel bonorum possessio-

se non immiscuerit: facit l. 30. ff. quibus ex caus. maj. l. 2. ff. de iur. l. 14. ff. de usurpat. Et hoc quidem est, quod a veteribus dicebatur: Existitiam sui heredis operari transmissionem hereditatis paternæ, etiam non agnita ad quoscunque. Bart. etiam extraneos. Bal. hic. num. 2.

h l. 1. in fin. ff. de iur. & facti.

i l. 3. j. cod. l. un. §. 5. j. de caduc.

k i. e. ante apertas tabulas.

l d. §. 5.

m Emancipatus non agnitam patris hereditatem non transmittit ad suos, ut hic, non emancipatus, transmittit, sup. cod. quod etiam hodie servari Baldus putat hic. num. 6.

n l. 4. §. qui admitti ad bon. poss.

o l. 18. j. cod. Pater hereditatem filiosfamilias delatam potest adire.

p Nihil interest ipse per me faciam, an per alium mea potestate quid fiat.

DE JURE DELIBERANDI a, ET DE ADEUNDA b, VEL ADQUIRENDA c HÆREDITATE.

TITULUS XXX.

De emancipata, quæ manumisit & quædam ob funeris impensam distraxit.

1. Imp. Antoninus A. Titiz.

SI a patre emancipata, eo defuncto bonorum possessionem non agnovisti: frustra vereris, ne hereditati paternæ sis obligata, quod d servum ejus nullo jure manumisisti, res quoque, & mancipia quædam propter funeris e impensas distraxisti. PP. Kal. Jul. Messala & Sabino Conf. 215.

De solutione.

2. Imp. Alexand. A. Florentino militi.

Cum debitum paternum te exsolvisse f alleges: proportionem hereditaria agnovisse te hereditatem defuncti non ambigitur. PP. 6. Id. Febr. Maximo 2. & Aliano Conf. 224.

Differentia filii in potestate & emancipati.

3. Imp. Gordianus A. Florentino militi.

SI fratris tui filius mortis tempore in g patris sui fuit potestate: siue ex asse h hæres institutus est, etiam i clausis k tabulis hæres potuit existere: siue l ex parte, nihilo minus statim suus ei hæres extitit: nec ea propter quod intra paucos dies mortis patris sui concessit in fatum, tu ad ejusdem fratris tui potes accedere successionem. Quod si cum juris m sui esset, ante aditam hereditatem decessit, tuque fratri tuo legitimus hæres extitisti: siue intra n tempora Edicto præfinita, bonorum possessionem agnovisti: quæ hereditariarum facultatum sunt, vel quæ ab alio injuria detinentur, Præsidis diligentia tibi restituentur. PP. 15. Kal. Sept. Gordiano A. 2. & Pompejano Conf. 242.

Si pater voluntate filii pro herede gesserit.

4. Imp. Decius A. Athenaidi.

Filiosfamilias delata hereditate, si pater o pro herede voluntate p filii gessit, solennitati q juris satisfactum videri, sæpe rescriptum est. PP. 10. Kal. Mart. Decio A. & Grato Conf. 251.

De pupillo & tutore.

5. Imp. Valer. & Gallien. AA. Paulo.

Potuit pupillus r pro herede, tutore auctore, gerendo consequi successionem: sed ipsius actus & voluntas f fuit necessaria. Nam si t quid nesciente eo tutor egit, illi hereditatem non potuit acquirere. PP. 16. Kal. Jul. ipsi 4. & 3. AA. Conf. 258.

De animi destinatione & de eo, qui de hereditate sibi relicta testatur.

6. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Philippæ.

Si avia tua patrem tuum ex duabus uncis scripsit hereditatem ex sola u animi destinatione pater tuus hæres fieri poterat. Igitur si testamento || suo || easdem x uncias ad te pertinere decreverit, apud Rectorem provincie duarum unciarum jus persequi poteris. PP. 16. Kalend. August. Sirmii, ipsi 4. & 3. AA. Conf. 298.

De transmissione ad heredem.

7. Idem AA. & CC. Eufobino.

Quoniam sororem tuam prius defunctam esse proponis, quam cognosceret, an a fratre y || sibi || aliquid hereditatis fuisset relicta? manifestum atque evidens est, antequam z pro herede gereret, vel bonorum possessio-

se non immiscuerit: facit l. 30. ff. quibus ex caus. maj. l. 2. ff. de iur. l. 14. ff. de usurpat. Et hoc quidem est, quod a veteribus dicebatur: Existitiam sui heredis operari transmissionem hereditatis paternæ, etiam non agnita ad quoscunque. Bart. etiam extraneos. Bal. hic. num. 2.

h l. 1. in fin. ff. de iur. & facti.

i l. 3. j. cod. l. un. §. 5. j. de caduc.

a Dixi ad 18. ff. 8. concessio hereditibus, intra certum tempus ut apud se deliberent, utrum velint hereditatem adire vel non.

b Hac voce satis innuitur hunc titulum ad voluntarios hæreses pertinere, quibus solis aditio necessaria est: suis enim non est necessaria. Ceterum, Adire hereditatem is etiam videtur, qui debitum paternum exsolvit. l. 2. inf. cod. qui de hereditate sibi delata testatur. l. 6. inf. cod.

c Dixi ad 29. ff. 2. Adquirendi verbum generalius comprehendit creationem, additionem, immisionem, gestionem pro herede, existentiam, quæ Græcis ἀνὰ πρὸς, & animi destinationem solam.

d Emancipatus servum paternum manumittendo, hereditati se immiscuisse non censetur, ut hic: aliud in filio non emancipato, l. 42. §. 2. ff. de acquir. heredit. militis tamen excepto. d. l. 42. §. ult. Hodie se immisceret, sublatâ differentia omni emancipationis. Bart. hic.

e l. 14. §. 7. ff. de religiosis. l. 20. §. 1. ff. de acquir. heredit. addo l. 1. inf. de repudianda vel abstinentia.

f Filius solvens simpliciter debitum patris defuncti, præsumitur solvere velut hæres. l. 8. in fin. §. de inoff. hoc est, pro rata parte, patris hereditatem agnovisse videtur. Synops. Basil. 35. tit. 14. c. 73.

g Quædam emancipatus patris hæres efficitur ipso jure & hereditatem transmittit, licet ipse paternis bonis

se non immiscuerit: facit l. 30. ff. quibus ex caus. maj. l. 2. ff. de iur. l. 14. ff. de usurpat. Et hoc quidem est, quod a veteribus dicebatur: Existitiam sui heredis operari transmissionem hereditatis paternæ, etiam non agnita ad quoscunque. Bart. etiam extraneos. Bal. hic. num. 2.

h l. 1. in fin. ff. de iur. & facti.

i l. 3. j. cod. l. un. §. 5. j. de caduc.

k i. e. ante apertas tabulas.

l d. §. 5.

m Emancipatus non agnitam patris hereditatem non transmittit ad suos, ut hic, non emancipatus, transmittit, sup. cod. quod etiam hodie servari Baldus putat hic. num. 6.

n l. 4. §. qui admitti ad bon. poss.

o l. 18. j. cod. Pater hereditatem filiosfamilias delatam potest adire.

p Nihil interest ipse per me faciam, an per alium mea potestate quid fiat.

q Hereditatem sibi delatam patris jussu adisse videtur, quo volente pater pro herede gessit, ut hic. Syn. Bas. d. tit. 14. cap. 74. Quid enim interest, ipse filius adeat delatam sibi hereditatem, an ejus pater eo volente?

r l. 18. in fin. j. cod.

s l. 7. §. qui admitti.

t Pupillus adit, tutore auctore, alter sine altero adire non potest.

u Hereditas sola animi destinatione aditur, ut hic & l. 14. j. cod. l. 4. §. unde legitimi. l. 20. l. 28. ff. de adq. her.

x De hereditate nobis relicta possumus testari, ut eo ipso actu, quo de ea testamur, defuncti hereditatem adisse videamur.

y Frater hereditas non adita, non transmittitur.

z v. l. un. §. 5. j. de caduc. l. 2. j. ad Orphitium.

de Magistratibus conveniendis. g. 49.
 - - - municipalibz. i. 56.
 de Magistris sacrorum finium. ix. 9.
 de Majuma. ii. 45.
 de Maleficiis, et Mathematicis. g. 10.
 de Mancipis. ii. 67.
 de Mandatis Principis. i. 18.
 - - - Mandati, vel contra. 4. 39.
 de Mendicantibus validis. ii. 79.
 de Mensuris. ix. 70.
 de Metallariis, et Metallis. ii. 6.
 de Metatis, et Epidemeticis. ix. 41.
 de Metropoli Benito. ii. 71.
 de Militari veste. ix. 40.
 de Modo mulctandi. i. 54.
 de Monopoliis. 4. 59.
 de Mulieribus, et in quodam munera. 10. 67.
 - - - quo se proprii. Ferris junxerunt. g. ii.
 de Muneribus, et honoribus. 10. 40.
 - - - patrimoniorum. 10. 41.
 de Municipibus, et originariis. 10. 300.
 de Murilegulis, et Gynociariis. ii. 7.
 de Mutatione Romanis. g. 75.

a l. 5. §. eod.
b §. 3. Inft. de ha-
red. qua ab intest.
l. 6. ff. de acquir.
hered. l. 11. ff. de
lib. & posthum.

c Jus adeundi
vel immiscendi,
longi temporis
spatio non tolli-
tur, longo silentio
nemo renunciat
hereditati pater-
nis. (De legitima
dixi ad l. 34. in
fin. §. de inoff.)
Longissimo nam-
que, i. e. 30. an-
nis praescribitur,
l. 1. §. de praes. 30.
ann. De tempore
bonorum possess.
vide quae scripti
ad l. 2. sup. qui
admit.

d Interrogari
potest instantibus
creditoribus is,
cui delata est ha-
reditas, hares ve-
lit esse necne?
adde l. 11. §. de ha-
red. per. l. de ara-
re. §. 1. §. 2. ff. de
interrog. & plura
vide apud Maran-
tam de his inter-
rogationib. pra-
paratoria in pra-
xi par. 6. membr.
7.

e Deliberatio
spatium modera-
tum concedi so-
let. L. ult. §. 13. J.
eod. l. 1. §. 2. ff. eod.
l. 5. ff. de interrog.
l. 34. ff. de jurejur.
l. 9. §. 1. ff. ad Treb.
f. subaudi, ut sa-
tis fiat creditoribus,
non ut tollatur
jus successoris,
vide quae scri-
psi ad l. 1. §. 12. ff.
de successorio e-
dit.

g Inopia testato-
ris non liberat
heredem.
h Licet ab alio
quis patitur lin-
guam: non ta-
men eo nomine
alii injuriosus es-
se debet. Non
ideo quis a suis
creditoribus li-
beratur, quod
proprius bonis
spoliatus sit. Vis
a tertio illata non
excusat debito-
rem.

i hoc est, non id-
eo minus a cre-
ditoribus defun-
cti, (cujus heredi-
tatem major 25.
annis adiit) con-
veniri potest,
quod vim a fratre
tuo tibi fieri pro-
ponas, & ab eo
dem portionem tuam,
patrum denique testamentum eripi, ut hic. Synops. Basil. 35. tit. 14.
cap. 79. §. 5. Harmen. 8. §. 26.

k i. e. leg. XII. tab. l. ult. §. de hered. act. l. 25. §. 13.
ff. familiae. l. Pater repudiare hereditatem filio delatam eo invito non potest. l. 26.
in fin. §. de fideicom. l. ult. vers. sancimus. J. de bon. qua lib. adde l. 10. ff. de transact.
l. 1. §. de acquir. hered. l. 8. ff. de bon. possess. m. l. 1. §. de his, qui a non dom.
l. 1. §. de agnosc. bonorum possessionem, pro herede gerit. Qui agnoscit jure pratorio, vide-
tur adire jure civili. o Omisso Prætoris beneficio, jure civili beneficium suis heredi-
bus est paratum, facit l. 30. ff. quibus ex causis major. l. 17. de adq. her. l. quoties duplici. 91.
ff. de reg. jur. p Adeundi non est necessaria rerum hereditariarum apprehensio. Aditio
facit heredem, non possessorem. q Qui adit, dominium acquirit, etiam si ei, cum fi-
lius familias esset, fuerit delata. Tempus aditæ hereditatis non delatæ inspicitur.

r dixi ad l. 5. §. de oblig. l. 11. §. de contrah. empt.
t Invito non est donatio, l. 69. ff. de reg. jur. vide exceptiones varias ad hunc locum apud
Socium reg. 453.

u Invitus nemo fit heres, ut hic et l. 6. in fin. l. 85. ff. de acquir. hered. vel bonorum
possess. l. ult. §. unde legitim. l. 3. §. 3. ff. de bonorum possess. Ceterum hanc legem ad
extraneos heredes, non ad necessarios referre nos oportet, id etiam constabit ex l. 149. c.
Theod. de decur. ex qua lex nostra desumpta est: facit lex 21. J. eod. l. ult. §. Cod. §. 1. Inft.
de hered. qualis. l. sed si plures. 10. §. filio. 2. ff. de vulgari.

nem admittit, defuncti successionem eam non potuisse
ad heredes suos transmittere. PP. Kalend. Māji, Thiralli,
AA. Confli.

De longi temporis prescriptione.

8. Iidem AA. & CC. Claudio.

Licet incontinenti sui a heredes se paternis non immi-
scuerint bonis: tamen ignorantes b delatam sibi esse
hereditatem: longi c temporis prescriptione, quo minus
hanc recte vindicent, excludi non possunt. S. 17. Kal.
Jan. Sirmii, AA. Confli.

De interrogatione in jure.

9. Iidem AA. & CC. Platoni.

Si curatoris quondam tui testamento jure facto; vel ab
intestato legitima delata est successio: hoc casu ei, qui
non repudiavit hereditatem, eam licet adire. Rector igitur
provinciae aditus, si hereditati nec dum sunt obligati, eos
an d heredes sint, interrogare debet: ac si tempus ad e
deliberandum petierint, moderatum statuet f. S. 16.
Kalend. Januar. Sirmii, AA. Confli.

De inopia defuncti & de rebus heredi vi ablati.

10. Iidem AA. & CC. Sabinæ.

Si te bonis paternis major quinque & viginti annis im-
miscuisti; neque inopia g patris te excusat, neque vis b
fratris portionem tuam vel testamentum eripientis, arce-
re i de exactione creditorum, qui jure civili k pro hære-
ditaria portione te conveniunt, potest. S. 16. Kal. Januar.
Sirm. Cæf. Confli.

De filiofam. & ejus patre.

11. Iidem AA. & CC. Philumenæ.

Renitente l te pater tuus, in cujus fuit potestate, ne-
que spem delatæ tibi legitimæ querendæ successionis
absumere, neque hereditarios m manumittendo servos,
his præstare libertatem potuit. S. 6. Id. Feb. Sirmii, CC.
Confli.

De bonorum possessione agnita.

12. Iidem AA. & CC. Antonino.

Puberem agnoscentem n bonorum possessionem, postea
quam ei fuerit hereditas delata, pro herede gerere non
ambigitur. S. 3. Kalend. Decemb. CC. Confli.

De suis heredibus.

13. Iidem AA. & CC. Sclepolidi.

Suum heredem omitta o bonorum possessione, pater-
nam successionem obtinere potuisse, certi juris est. S.
3. Id. Dec. Nicomedia. CC. Confli.

Si heres nondum possederit.

14. Iidem AA. & CC. Flavix.

Si sorori suæ frater tuus civili vel honorario successit jure:
Sicet p res ex ejus bonis descendentes. non probetur te-
nuisse, heres tamen effectus, contra q possidentes experi-
ri potest. S. 12. Kal. Jan. Nicomedia, CC. Confli.

De filiofam. sui juris effecto.

15. Imp. Constant. A. ad Leontium Comitem
Orientis.

Non est dubium, si priusquam r filius jussu patris adie-
rit hereditatem, propriæ potestatis effectus sit, arbitrio
suo eundem hanc sibi potuisse querere. Dat. 17. Kalend.
April. Limenio & Catulino Confli. 349.

De libero arbitrio.

16. Imp. Arcad. & Honor. AA. Annodio.

Nec emere f, nec donatum t adsequi, nec da-
mnosam quisquam hereditatem u adire compel-

litur. a. Dat. 7. Kalend. Januar. Olybrio & Probino
Confli. 395.

De cretionibus.

17. Iidem & Theod. AAA. Anthemio PP.

Cretionum b scrupulosam solemnitate hac lege pe-
nitentis amputari decernimus. Dat. 5. Kalend. April.
Constant. Honorio 7. & Theod. AA. Confli. 407.

De infante.

18. Imp. Theod. & Valent. AA. ad Senatorem.

Si infanti c, id d est, minori septem annis, in potesta-
te patris vel e avi vel proavi constituto vel constituta,
hereditas sit derelicta, vel ab intestato delata a matre,
vel linea, ex qua mater descendit, vel aliis quibuscunque
personis: licebit f parentibus ejus, sub quorum potestate
est, adire ejus nomine hereditatem, vel bonorum posses-
sionem petere.

1 ¶ Sed si hoc parens neglexerit, & in memorata æta-
te g infans decesserit: tunc parentem quidem supersti-
tem omnia ex quacunque successione ad eundem infan-
tem devoluta, jure patrio quasi jam infanti quaesita cape-
re.

2 ¶ Parente vero non subsistente, si quidem post ejus
obitum tutor b infanti sit, vel datus fuerit: posse || eum ||
etiam adhuc infante pupillo constituto, ejus nomine adire
hereditatem, si vivo parente si post mortem ejus
ad eum devolutam: vel bonorum possessionem petere, &
eo modo eidem infanti hereditatem querere.

3 ¶ Sin vero vel non sit tutor, vel cum sit, ea facere
neglexerit: tunc eodem infante in ea ætate defuncto i,
omnes hereditates ad eum devolutas, & non agnitas
ita intelligi, quasi ab initio non essent ad eum delatæ, &
eo k modo ad illas personas perveniant, quæ vocabantur,
si minime hereditas infanti fuisset delata. Ea vero, quæ
de infante in potestatem parentum constituto statuimus,
locum habebunt, & si quacunque causa sui juris || idem ||
infans inveniantur.

4 ¶ Si autem septem l annos ætatis pupillus excesserit,
& priore parente mortuo, in pupillari ætate fati mu-
nus impleverit: ea obtinere præcipimus, quæ veteribus
continentur legibus: nulla dubietate relicta, quin pupil-
lus post impletos septem annos suæ ætatis ipse adire hære-
ditatem, vel bonorum possessionem petere, consentiente
parente, si sub ejus potestate sit, vel cum tutoris auctori-
tate, si sui juris sit, possit: vel si non habeat tutorem, adire
Prætozem, & ejus decreto m hoc jus consequi. Datum
6. Id. Nov. Ravenna, Theodosio 12. & Valentiniano
2. AA. Confli. 426.

De jure deliberandi.

19. Imp. Justinian. A. Demostheni PP.

Cum in antiquioribus legibus, & præcipue in qua-
estione Julii Pauli invenimus filios familias pater-
nam hereditatem deliberantes posse & in suam posterita-
tem hanc transmittere: & aliis || etiam || quibusdam ad-
jectis, quæ in hujusmodi personis præcipua sunt: eam de-
liberationem & in omnes n successores, si cognatos,
si extraneos o, duximus esse p protelandam. Ideoque
sancimus, si quis vel ex testamento, vel ab intestato vo-
catus, deliberationem meruerit: vel si hoc quidem non
fecerit, non tamen successionem renunciaverit, ut ex hac cau-
sa deliberare videatur: sed nec q aliquid gesserit, quod
aditionem vel pro herede gestionem inducat: prædi-
ctum arbitrium in successionem suam transmittat: ita
tamen, ut unius r anni spatium eadem transmissio fuerit
conclusa. Et si quidem is, qui sciens f hereditatem ab in-
testato vel ex testamento sibi esse delatam, deliberatio-
ne minime petita, || intra annale tempus || decesserit: hoc
jus ad suam successionem intra annale tempus extendat.

l. un. §. 3. J. de caduc.

1 Delatam majori infante hereditatem, nec solus pater, nec
solus tutor adire potest. Quis igitur adibit? pupillus: patris tamen vel tutoris consensu,
l. 5. §. eod. l. 9. D. de adq. her. Quid si neque patrem neque tutorem habeat? Judicis au-
toritate adire poterit. in fin. J. eod.

m Major septennio, decreto Prætoris adire potest.

n Filius familias, jus deliberandi ad omnes successores transmittit. Nov. 158. Si tamen is
decesserit intra annum computandum a die scientiæ, eo elapso heredes, jure adeundi exclu-
dentur. Quid extraneus? transmittit. ut hac lege.

o §. 5. Inft. de her. qualis. An & in fscum transmittit? dixi ad l. 6. D. de jure fscii. ad-
de quæ scripti ad l. un. §. 3. J. de caduc.

p i. e. extendendam.

q Qui quid hereditarium gessit, renunciat deliberationi: ideoque jus eo casu deliberandi
ad successorem non transmittitur. §. 1. §. eod.

r l. 23. §. 13. J. eod.

s v. quæ dixi ad l. 13. §. 1. §. eod.

a Si tamen fue-
rit compulsus,
restituatur. l. 21. in
fin. ff. quæ metus
caus. adde l. 4. l.
13. §. 4. ff. ad Tre-
bellian.

b id est, cernendæ
hereditatis. facit
l. ultim. §. qui
admit. §. n. r.
Inft. de bon. poss.
De cretionibus &
earum solennita-
te dixi ad Ulp. 22.
§. 27. 28. 29. 30. 31.
32. adde C. Th. de
cretionib. vel bon.
poss. adde Var. §.
6. de lingua &
Plinium 10. epist.
l. 1. §. Cic. 13.
ad Attic. 46. &
1. de orat.

c dixi ad l. 2. &
3. §. qui admittit.
Nov. 158. Filio in-
fanti tantum pa-
ter bonorum pos-
sessionem peti-
t. l. 7. in fin. ff. de
bon. poss. l. 1. c. Th.
de cretionibus vel
bon. poss. tutor
majori infante. l.
6. l. 7. ff. de bon.
poss. dixi ad l. 2.
l. 3. §. qui admittit.
v. Cujac. 14.
obs. 8.

d Infans i. e. mi-
nor septem annis.
l. 14. ff. de spons.
qui fieri non pot-
est. l. 3. §. qui ad-
mittit. l. 1. §. 2. ff.
de adm. tut.

e Ascendentes
paterni descen-
dentis infantis
nomine heredi-
tatem adire pos-
sunt, si eo vi-
vo, si vivo mortuo.

f l. 4. §. eod. l. 6.
§. 3. ff. de adq. her.

g Post annum sc.
alias heres post
delatam heredi-
tatem annum ha-
bet ad delibera-
ndum. 19. J. eod.

h Tutor adire
potest pupilli in-
fantis heredita-
tem, tutorio no-
mine.

i Tutor, mortuo
infante pupillo,
hereditatem pu-
pilli defuncti adire
non potest.

k Transmittit
quoque ad extra-
neos heredita-
tem licet non a-
ditam filius in
potestate: de quo
plenius dixi ad

a Septimiliano, de quo dixi ad l. 30. §. de jure dos.

b Institutus in diversis partibus non potest unam partem amplecti, alteram repudiare. Defuncti voluntas sciendi non potest. J. eod.

c Idem institutus & pupillariter substitutus non potest institutionem amplecti & substitutionem repudiare. J. eod.

d v. l. a. D. de adq. hered.

e v. l. 55. ff. de adq. hered.

f Qui de suo statu litigat, si heres instituitur, tanquam servus illius, cum quo litigat, per judicem cogitur sine praejudicio litis adire hereditatem jussu ejus, quocum litigat, & ei adquirere.

g Non sine indignatione servi in vitis alienis dominis parent.

h Quod servo, domini ejus commemoratione facta, relinquatur, domino adquiri. tur.

i Quod intuitu domini relinquatur, domino adquiritur, non servo.

k v. l. 3. in fin. §. de her. inst.

l l. 59. ff. de ha. red. inst.

m l. 74. §. 2. D. de adq. hered.

n Qui de statu suo litigat, si tanquam liber ab aliquo instituitur, sibi acquirit, nisi servus pronuncietur. adde Cuj. 17. obs. 21.

o Syn. Bas. 35. tit. 24. c. 90. & eod. lib. tit. 13. c. 7.

p l. 19. §. eod.

q Quae hodie non extat.

r Cujus meminit Justinianus §. 5. de fin. inst. de ha. red. qual.

Si enim ipse, postquam testamentum fuerit inlinatum, vel ab intestato, vel ex testamento, vel aliter ei cognitum sit, heredem eum vocatum fuisse, annali tempore translapso nihil fecerit, ex quo vel adeundam vel renuntiandam hereditatem manifestaverit: is cum successione sua hujusmodi beneficio excludatur. Sin autem instante annali tempore decesserit, reliquum tempus pro adeunda hereditate suis successoribus sine aliqua dubietate relinquat: quo completo, nec heredibus ejus alius regressus in hereditatem habendam servabitur. Recitata septimo a in novo consistorio palatii Justiniani. Dat. 3. Kal. Nov. Decio V. C. Coss.

De instituto ex diversis portionibus, vel instituto & pupillariter substituto.

20. Idem A. Joanni P. P.

Quidam elogio condito heredem scripsit in certas uncias, & post certa verba testamenti eundem in alias uncias, vel tantas, vel quantascunque, & tertio vel in aliam partem hereditatis vel in quandam unciarum modum; ille autem unam institutionem b vel duas admittens, unam, vel duas, vel quantascunque respuendas esse censuit: quarebatur apud veteres, si hoc ei facere permittatur. † Similique modo dubitabatur, si impuberem quis filium suum heredem ex parte instituit, & quandam extraneum in aliam partem, quem pupillariter substituit c: & postquam testator decessit, pupillus quidem patri || ejus || heres extitit, extraneus autem hereditatem adiit: & postea adhuc in prima aetate pupillus constitutus ab hac luce subtractus est, & pupillaris substitutio locum sibi vindicavit: Cumque substitutus eandem partem admittere noluit, quassitum est, si potest jam heres ex principali testamento factus, pupillarem substitutionem repudiare? Ultramque igitur dubitationem simul decidendam esse censuimus. Placuit enim nobis si in institutione, si in pupillari substitutione, ut vel d omnia admittantur, vel omnia e repudientur, & necessitas imponatur heredi particulari facto, vel aliam aut alias partes hereditatis admittere, vel etiam substitutionem pupillarem. Dat. Prid. Kalend. Maji, Constantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

Si is, qui de statu suo litigat, heres instituitur.

21. Idem AA. Joanni PP.

Cum aliquis scripsit heredem eum f, qui de sua conditione ei, qui dominium ejus vindicabat, in judicio adversabatur: is autem, qui dominum se esse dicebat, adire eum hereditatem imperabat, ut acquisitio hereditatis per eum celebraretur. indignatus g est quasi domino ei parere: dubitatio veteribus exorta est, si qua poena imponatur hujusmodi insolentiae? Veteres in multis trahuntur sententias, sed nos eorum discordiam sic esse decidendam censuimus, ut distinctio subtilis causa || ei || imponatur: ut si quidem ita scripta est institutio, illum servum illius h heredem instituo: quia apertissimum est, intuitu i domini institutionem esse conscriptam, necesse sit omnimodo per competentem judicem eum compelli k adire quidem hereditatem, & eam acquirere; nulli autem ex post facto subjici gravamini, si liber pronuncietur: sed omne sive lucrum sive damnum ad eum redundare, qui in servitute eum trahebat, & denegari l ei & adversus m eum omnes hereditarias actiones, nullo ei ex hoc praedicio generando. † Sin autem quasi n liber institutus est, nulla domini vel servi mentione in institutione habita: tunc nullo compelli modo eum adire hereditatem: nec denegari ei liberale iudicium: sed || ei || hereditatem per suum jus decurrere, & liberale iudicium suam expectare sententiam, si agente eo, si sine pulsato: ut si quidem servus pronuncietur, tunc domino suo hereditatem acquirat: sin autem liber, eam adipiscatur: si adire maluerit. Dat. 2. Kal. Maji, Constantinopoli, post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

De tempore adeundae vel repudiandae hereditatis, de jure deliberandi & de inventario.

22. Idem A. ad Senatum.

Scimus o jam duas esse promulgatas a nostra Clementia Constitutiones: unam p quidem de his, qui deliberandum pro hereditate sibi delata existimaverint: aliam q autem de improvisis debitis, & incerto exitu per diversas species eis imposito. Sed & veterem Constitutionem r non ignoramus, quam

divus Gordianus a ad Platonem scripsit, de militibus, qui per ignorantiam hereditatem adierunt: quatenus pro his tantummodo b rebus conveniantur, quas in hereditate defuncti invenerint: ipsorum autem bona a creditoribus hereditariis non inquietentur. Cujus sensus ad unam praefatarum Constitutionum a nobis redactus est. Arma etenim magis, quam c iura scire milites, sacratissimus Legislator existimavit. Ex omnibus itaque istis unam legem colligere, nobis apparuit esse humanum: & non solum milites adjuvare hujusmodi beneficio, sed etiam ad omnes hoc extendere: non tantum si improvisum emerferit debitum, sed etiam si onerosam quis inveniat esse, quam adiit hereditatem: ita enim nec satis necessarium deliberationis erit auxilium, nisi hominibus formidolosis, qui d & ea timent, quae nulla digna sunt suspitione.

1 ¶ Cum igitur hereditas ad quandam sive e ex testam. sive ab intestato sit delata, sive ex asse, sive ex parte: si quidem recta via adire maluerit hereditatem, & spe f certissima hoc fecerit, vel sese immiscuerit, ut non postea eam repudiet: nullo indiget inventario, cum g omnibus creditoribus suppositus sit: utpote hereditate ei ex || sua || voluntate infixa.

† Similique modo si non h titubante animo respuendam, vel abstinendam esse crediderit hereditatem, & apertissime intra i trium mensium spatium, ex quo ei cognitum fuerit scriptum se esse, vel vocatum heredem, || ei || renunciet: nullo k nec inventario faciendo, nec alio circuitu expectando, sit alienus || ab || hujusmodi hereditate sive onerosa sive lucrosa sit.

2 ¶ Sin autem l dubius m est, utrumne admittenda sit necne defuncti hereditas, non putet sibi esse necessariam deliberationem, sed adeat hereditatem, vel sese immisceat: omni tamen modo inventarium n ab ipso conficiatur: ut intra 30. o dies post apertas tabulas, vel postquam nota fuerit ei apertura tabularum, vel delatam sibi ab intestato hereditatem cognoverit, numerandos, exordium capiat inventarium super his rebus, quas defunctus mortis tempore habebat: & hoc inventarium intra alios p 60. dies modis omnibus impleatur sub q praesentia tabulariorum, ceterorumque, qui ad hujusmodi confectionem necessarii sunt: subscriptionem r tamen supponere heredem necesse est, significantem & quantitatem s rerum, & quod nulla malignitate circa eas ab eo facta, vel faciendae res apud eum remaneant: vel si ignarus sit literarum, scribere praepediatur, speciali tabulario ad hoc solum adhibendo, ut pro eo literas supponat, venerabili t signo u antea manu heredis praeposito, testibus videlicet adsumendis, qui heredem cognoscant x, & jubente eo tabularium pro se subscribere, interfuerint. 3 ¶ Sin autem || a || locis in quibus res hereditariae, vel maxima pars earum posita est, heredes abesse y contigerit: tunc eis unus anni spatium a morte testatoris numerandum damus ad hujusmodi inventarii consummationem: sufficit enim praefatum tempus, etsi longissimis spatiis distant: tamen || placuit || dare eis facultatem inventarii conscribendi vel per se, vel per z instructos procuratores in a loca, ubi res posita sunt, mittendos.

d iavoia, titubante animo, Syn. d. c. 90. male: deest enim illo loco negatio. i Heres si intra spatium trium mensium quibus potuit adire ex inventario, hereditatem renunciaverit, nullo egebit inventario. Eustathius aliter hunc exprimit, quasi renunciationi hereditatis sive deliberationi sint praescripti tres menses, quod falsum est: v. Cujac. 14. de praescript.

k Inventarium facere non cogitur, qui repudiat hereditatem.

l Hereditatem cum dubitatione adeunti, non est necessaria adeundi deliberatio: Nam adire eam potest, facto inventario.

m Inventarium facere quibus heredibus utile sit.

n De inventario ab herede conficiendo. v. Nov. 1. c. 2. §. 1. rerum pupillarum, l. 24. §. de adm. tut. l. 13. §. arbit. tutela rerum dotalium, v. Nov. Leo. 110. ab usufructuario faciendo, l. 1. §. 4. ff. usufr. quemadm. carv.

o Inventarii inchoandi tempus 30. dies ab apertis tabulis: perficiendi trium mensium, ut hic: & J. eod. ibi: intra alios 60. dies. v. alia quae notavi ad Nov. Leon. 110. in fin. l. 24. §. de adm. tut.

p Inventario conficiendo trimestre tempus praestitutum. Contractus est tempus inventarii quam deliberationis. Est enim deliberationis tempus anni vel novem mensium. Sed vicissim utilis est ex inventario quam ex deliberatione adire: cum is qui ex inventario adierit, non teneatur in solidum, sed pro viribus tantum hereditatis, & Falcidiae beneficium habeat.

q Inventarii ad confectionem ab herede qui convocandi sint, adde Nov. 1. c. 2. §. 1.

r Inventario per se vel per tabellarium heres subscribere tenetur.

s Inventario quas res inscribi oporteat.

t πρὸς ἀπομνηνεύειν συνέχει. Syn. Bas. d. 90. Crucis scilicet, ut hinc colligas, Signum crucis inventario & instrumentis apponi solitum, v. quae dixi ad Nov. Leon. 72.

u Quid? omissio hujus signi, vitiatne inventarium? non vitiat. Est enim (ut hic ait Bart. num. 3.) levis solennitas, & minimi praedicii, quae omissa non vitiat. l. 1. ff. de ventris inspicendo.

x Testes inventario adhibiti, heredem debent cognoscere.

y Intra anni spatium heredes absentes inventarium faciunt. ut hic. §. 11. J. eod. Annus ille a morte testatoris numeratur.

z Procuratore ad inventarium faciendum uti possumus & quando.

a Inventarium quo loco res sitae sunt, fieri debet. Ideoque non est ferendus heres, si res rusticas in urbem inventarii conficiendi causa advehi jussit, cum in itinere multa facile possint perire vel subtrahi.

a d. 5. §.

b Miles pro his tantum rebus, quas in hereditate invenit, convenitur. l. 12. §. de rest. milit. & sic non in solidum.

c l. 9. §. 1. ff. de jur. & facti ignorantia. l. 1. ff. d. tit. l. 3. §. de rest. milit. ut dixi l. pen. J. de falsis. Scilicet arma magis quam fides a Romule, novae, Curiaque finisimos vincere majores. Ovid. l. Fastor.

d Formidolus est, qui vana inanisque metuit. Vanus timor non excusat.

e Heres sive testamentarius sive ab intestato sit, si ve ex asse, sive ex parte adire sine inventario potest: cujus additionis vis haec est, ut qui ita adit, obnoxius sit creditoribus defuncti, cum ultro adierit. 35. Ecl. 14. c. 90.

f Hereditatem ultro adeuntis spreto jure deliberandi & inventarii poena.

g Hereditatem defuncti qui adire nullo facto inventario, omnibus creditoribus obnoxius est. Poena haec est inventarii non facientis, ut ultra vires hereditarias teneatur: ejus sententiae variae exceptioes vindicanda apud Socrum. reg. 770.

h οὐκ ἔστιν vel οὐκ ἔστιν

i Heres si intra spatium trium mensium quibus potuit adire ex inventario, hereditatem renunciaverit, nullo egebit inventario. Eustathius aliter hunc exprimit, quasi renunciationi hereditatis sive deliberationi sint praescripti tres menses, quod falsum est: v. Cujac. 14. de praescript.

k Inventarium facere non cogitur, qui repudiat hereditatem.

l Hereditatem cum dubitatione adeunti, non est necessaria adeundi deliberatio: Nam adire eam potest, facto inventario.

m Inventarium facere quibus heredibus utile sit.

n De inventario ab herede conficiendo. v. Nov. 1. c. 2. §. 1. rerum pupillarum, l. 24. §. de adm. tut. l. 13. §. arbit. tutela rerum dotalium, v. Nov. Leo. 110. ab usufructuario faciendo, l. 1. §. 4. ff. usufr. quemadm. carv.

o Inventarii inchoandi tempus 30. dies ab apertis tabulis: perficiendi trium mensium, ut hic: & J. eod. ibi: intra alios 60. dies. v. alia quae notavi ad Nov. Leon. 110. in fin. l. 24. §. de adm. tut.

p Inventario conficiendo trimestre tempus praestitutum. Contractus est tempus inventarii quam deliberationis. Est enim deliberationis tempus anni vel novem mensium. Sed vicissim utilis est ex inventario quam ex deliberatione adire: cum is qui ex inventario adierit, non teneatur in solidum, sed pro viribus tantum hereditatis, & Falcidiae beneficium habeat.

q Inventarii ad confectionem ab herede qui convocandi sint, adde Nov. 1. c. 2. §. 1.

r Inventario per se vel per tabellarium heres subscribere tenetur.

s Inventario quas res inscribi oporteat.

t πρὸς ἀπομνηνεύειν συνέχει. Syn. Bas. d. 90. Crucis scilicet, ut hinc colligas, Signum crucis inventario & instrumentis apponi solitum, v. quae dixi ad Nov. Leon. 72.

u Quid? omissio hujus signi, vitiatne inventarium? non vitiat. Est enim (ut hic ait Bart. num. 3.) levis solennitas, & minimi praedicii, quae omissa non vitiat. l. 1. ff. de ventris inspicendo.

x Testes inventario adhibiti, heredem debent cognoscere.

y Intra anni spatium heredes absentes inventarium faciunt. ut hic. §. 11. J. eod. Annus ille a morte testatoris numeratur.

z Procuratore ad inventarium faciendum uti possumus & quando.

a Inventarium quo loco res sitae sunt, fieri debet. Ideoque non est ferendus heres, si res rusticas in urbem inventarii conficiendi causa advehi jussit, cum in itinere multa facile possint perire vel subtrahi.

4 ¶ Et

a Inventarium a-
liud hereditari-
um, aliud tutela-
re est: hoc pupil-
litas a tutore: il-
lud creditoribus
& legatariis sit
ab herede. Nunc,
Pone tutelare in-
ventarium factu
esse a tutore: quæ-
ri potest, an ut
pupillo tantum,
an etiam ut hæ-
redi prodesse de-
beat? non pro-
dest, ut heredi: u-
triusque enim in-
ventarii diversa
solennitas est, &
in multis dissen-
tanea, nisi forte
aliud consuetudo
indulgeat: aut si
non in tutelari
inventario, hære-
ditatis inventarii
solennitas serva-
ta quoque fuerit.
v. Cypollam
causula 226.

b Quia non ten-
entur in solu-
tum, de exceptio-
ne inventarii v.
Oldend. c. 17. de
except.

c Hæres, inven-
tario confecto,
Falcidiam dedu-
cit.

d Falcidia hæres,
facto inventario,
attitur adversus
legatarios, non
adversus credito-
res.

e Creditores le-
gatariis præfe-
runtur.

f Quo usque hæ-
res factio inven-
tario creditoribus
hereditariis te-
neatur.

g Creditoribus
primo venienti-
bus hæres potest
satisfacere bona
sua, i. e. si nesci-
erit alios tempo-
re potiores: ali-
as, si resciverit
id, primo venien-
tibus solvere non
debet, nisi ex-
acta cautione. l.
41. ff. ad l. Falc. &
ita hoc casu oc-
cupantis sit me-
lior conditio, v. l. 19. ff. de re jud. Melior, inquam, quoad jus possidendi attinet, non tamen
omnimodo. §. 6. inf. cod. h Negligentia creditori imputatur. i Stulta est ra-
tio, aut certe frigida.

k Legatariis satisfactis ex defuncti hereditate.

l Puta si res illis specialiter sunt legatæ: atque ita hoc casu legatariis, rebus ipsis seu re-
rum solutione satisfieri potest. m Hæres factio inventario, luendi xris hereditarii
causa, res hereditarias potest vendere. An quomodocunque, verbi gratia, sine subhasta-
tione? potest, Bald. quod minime ferendum videtur.

n i. e. quibus nec dum aut nondum plene satisfactum est. o eadem in milite. l. 12.
sup. de testamentis. milis. p Creditori hereditario adversus emptorem rei heredita-
ria, non datur evictio, ut hic. ut qui ab herede rem hereditariam emerit, securus fiat ne-
que possit eo nomine a creditoribus hereditariis conveniri. Quid, si res fuit aliena? Fa-
cto heredis domino præjudicium non adferet. Bar. hic. num. 2.

q Quid: jus ad beneficium hereditatis potestne vendi? potest. Tit. ff. de hereditate vel act.
vendita. An & jus ipsius inventarii seu beneficium inventarii? adde quæ scripti ad l. 78.
ff. ad Treb. r Hereditarium rerum emptor, ea cautione res hereditatis emere de-
bet, ut pretium rerum emptarum heredi, si possit, numeret præsentibus creditoribus vel
legatariis pretium recipientibus: utque numerationis ejusce contestatio fiat in ipso vendi-
tionis & emptionis instrumento: nec enim sufficit emptori res hereditarias ab herede ven-
ditas, ut creditoribus & legatariis satisfaceret: cum & pretium earum solvi quoque supe-
rioribus personis oporteat. Cypolla causula 225. Verum res hereditaria commodius &
tutius publice decursu hactenus comparantur.

s Creditores hereditarii, res hereditarias legatariis traditas ab herede possunt evincere,
quoties hereditas non est solvendo: facit l. 6. ff. de separationibus. non, si solvendo est, ut l.
41. ff. de hered. act. t si res extant.

u si res non extant, hypothecariis in rem ipsam competit conditio ad pretium.
x Melius est favere repetitioni quam adventitio lucro. l. 41. in fin. ff. de reg. jur.
y Legatum, titulus lucrativus. z Priores creditores, posteriores evincunt.
a v. l. 1. inf. qui potior. b §. 4. §. 5. sup. cod. c §. 5. sup. cod.

d §. 6. sup. cod. e §. 7. sup. cod. f Observa quas expensas hæres imputare
possit creditoribus. g Funeris expensa omne debitum præcedit. l. penult. ff. de religio.
h In i. in fin. ff. ad l. Falc. §. 4. inf. ad l. Falc.
i In i. in fin. ff. ad l. Falc. §. 4. inf. ad l. Falc.
k In i. in fin. ff. ad l. Falc. §. 4. inf. ad l. Falc.
l In i. in fin. ff. ad l. Falc. §. 4. inf. ad l. Falc.
m In i. in fin. ff. ad l. Falc. §. 4. inf. ad l. Falc.
n In i. in fin. ff. ad l. Falc. §. 4. inf. ad l. Falc.
o In i. in fin. ff. ad l. Falc. §. 4. inf. ad l. Falc.
p In i. in fin. ff. ad l. Falc. §. 4. inf. ad l. Falc.
q In i. in fin. ff. ad l. Falc. §. 4. inf. ad l. Falc.
r In i. in fin. ff. ad l. Falc. §. 4. inf. ad l. Falc.
s In i. in fin. ff. ad l. Falc. §. 4. inf. ad l. Falc.
t In i. in fin. ff. ad l. Falc. §. 4. inf. ad l. Falc.
u In i. in fin. ff. ad l. Falc. §. 4. inf. ad l. Falc.
v In i. in fin. ff. ad l. Falc. §. 4. inf. ad l. Falc.
w In i. in fin. ff. ad l. Falc. §. 4. inf. ad l. Falc.
x In i. in fin. ff. ad l. Falc. §. 4. inf. ad l. Falc.
y In i. in fin. ff. ad l. Falc. §. 4. inf. ad l. Falc.
z In i. in fin. ff. ad l. Falc. §. 4. inf. ad l. Falc.

4 ¶ Et si præfatam a observationem inventarii fa-
ciendi solidaverint: hereditatem sine b periculo ha-
beant, & legis c Falcidiam adversus d legatarios u-
tantur beneficio: ut in tantum hereditariis creditori-
bus e teneantur, in f quantum res substantia adeos
devoluta valeant: & eis satisfaciunt, qui primi g ve-
niant creditores: & si nihil reliquum est, posteriores h ve-
nientes repellantur: & nihil ex sua substantia penitus hæ-
redes amittant: ne i dum lucrum facere sperant, in
damnum incidant. Sed & si legatarii interea venerint: eis
satisfaciunt ex k hereditate defuncti, vel ex ipsis l re-
bus, vel ex earum forsitan venditione m.

5 ¶ Sin vero creditores, qui post emensum patrimo-
nium necdum completi sunt n, superveniant: neque
ipsum heredem o inquietare concedantur, neque eos,
qui ab eo comparaverint p res q, quarum pretia in
legata vel fideicommissa vel alios r creditores proces-
serunt. Licentia creditoribus s non deneganda adver-
sus legatarios venire, vel hypothecis t vel indebiti u
condictione uti, & hæc, quæ acceperint, recuperare: cum
satis absurdum sit, creditoribus quidem jus suum x per-
sequentibus legitimum auxilium denegari, legatariis ve-
ro, qui pro lucro y certant, suas partes leges accom-
modare.

6 ¶ Sin vero hæres res hereditarias creditoribus hæ-
reditariis pro debito dederint in solum: vel per datio-
nem pecuniarum satis eis fecerint: liceat aliis creditori-
bus, qui ex anterioribus z veniunt hypothecis, adversus
eos venire, & a posterioribus || creditoribus || secundum
leges eas abstrahere vel per hypothecariam actionem, vel
per condictionem ex lege, nisi voluerint debitum a eis
offerre.

7 ¶ Contra ipsum tamen heredem (secundum quod
sapius b dictum est), qui quantitatem rerum heredi-
tariarum expendit, nulla actio extendatur.

8 ¶ Sed nec adversus c emptores rerum heredita-
riarum, quas ipse || hæres || pro solvendis debitis vel legatis
vendidit, venire alii concedatur: cum satis anterioribus
creditoribus a nobis provisum est, vel ad posteriores d
creditores, vel ad e legatarios pervenientibus, & suum
jus persequentibus.

9 ¶ In computatione autem patrimonii damus ei || li-
centiam || excipere & retinere quicquid in f funus g
expendit, vel in testamenti insinuationem h, vel in in-
ventarii confectioem i, vel in alias necessarias causas
hereditatis approbaverit sese persolvisse. Si vero & ipse
aliquas contra defunctum habebat actiones: non hæ con-
fundantur k, sed similem || cum || aliis creditoribus per
omnia habeat fortunam: temporum l tamen præroga-
tiva inter creditores servanda.

10 ¶ Licentia danda creditoribus, seu legatariis,
vel fideicommissariis, si majorem putaverint esse

substantiam a defuncto derelictam, quam hæres || in || in-
ventario scripsit, quibus voluerint legitimis modis, quod
superfluum est, approbare a, vel per tormenta b forsitan
servorum hereditariorum c secundum anteriorem no-
stram legem, quæ de quaestione servorum loquitur: vel
per sacramentum illius, si d alia probationes defecerint:
ut undique veritate exquisita, neque lucrum, neque da-
num aliquod hæres ex hujusmodi sentiat hereditate: il-
lo videlicet observando, ut si ex hereditate aliquid hæ-
des surripierint e, vel celaverint, vel amovendum
curaverint, postquam fuerint convicti, in duplum f
hoc restituere vel hereditatis quantitati computare com-
pellantur.

11 ¶ Donec g tamen inventarium conscribitur: vel
si res præsto sint, intra tres menses: vel si abfuerint h,
intra annale spatium secundum anteriorem i distin-
ctionem, nulla k erit licentia neque creditoribus ne-
que legatariis vel fideicommissariis eos vel inquietare, vel
ad judicium vocare, vel res hereditarias quasi ex hypothe-
carum autoritate vindicare: sed sit hoc spatium ipso iure
pro l deliberatione hereditibus concessum: nullo
scilicet ex hoc intervallo creditoribus hereditariis circa
temporalem præscriptionem m præjudicio generan-
do.

12 ¶ Sin vero postquam adierint, vel sese immiscue-
rint, præsentibus n vel absentes inventarium facere distu-
lerint o, & datum jam a nobis tempus ad inventarii
confectioem effluerit: tunc ex eo ipso quod inventa-
rium secundum p formam præsentis constitutionis non
fecerint, & hæres esse omnimodo intelligantur: & de-
bitis hereditariis in solidum teneantur, nec legis nostræ
beneficio perfruantur, quam contemnendam esse cen-
suerunt.

13 ¶ Et hæc quidem de his sancimus, qui deliberatio-
nem nullam petendam || esse || curaverint: quam putamus
quidem penitus post hanc legem esse supervacuum, & de-
bere ei derogari. Cum enim liceat eis & adire heredita-
tem, & sine damno ab ea discedere ex præsentis legis au-
toritate: quis locus deliberationi relinquitur?

† Sed quia quidam vel vana formidine, vel callida ma-
chinatione, pro deliberando nobis supplicandum necessa-
rium esse existimant, quatenus eis liceat annale tempus
tergiversari, & hereditatem inspicere, & alias contra eam
machinationes excogitare & eandem deliberationem fle-
bilibus q adfectionibus repetita prece sapius accipere:
ne quis nos putaverit antiquitatis r penitus esse contem-
ptores, indulgemus quidem eis petere deliberationem,
vel s a nobis vel a nostris iudicibus: non tamen am-
plius ab Imperiali quidem culmine uno t anno, a no-
stris vero iudicibus novem mensibus: ut neque u ex
Imperiali largitate aliud tempus eis indulgeatur, sed & si
fuerit datum, pro x nihilo habeatur. Semel y enim,
& non sapius z eam peti concedimus.

14 ¶ Sin autem hoc aliquis fecerit, & inventarium
conscripserit (necesse est enim omnimodo delibe-
rantem inventarium cum a omni subtilitate facere)

ad causas, alimenta & funus exigi ab hærede: potest & suspectus facultatum vel fugæ hæres
eo tempore conveniri, potest & eodem tempore usurarum nomine conveniri & ad earum
restitutionem cogi, & ut commodati in eum agi. Bal. Castr. hic. Angel. in l. 1. §. hac stipu-
lazio. ff. si cui plus quam. Quæ omnia vera sunt, etiam si ipsa hereditas idonea sit. Quid,
eo tempore potestne hæres alios conveniri? potest. Bart. hic. Pausam igitur & dilationem
suam habet hæres adita etiam hereditate, tantisper dum inventarium facit, ut neque a cre-
ditoribus nec a legatariis possit eo tempore conveniri. Tricesimo ab adita hereditate die,
inventarium inchoare: 60. post primum illum mensem die, perficere debet, si res heredi-
taria sit præsentibus: si distinxit, anni spatium habet inventario perficiendo. Illo temporis
spatio invitis creditoribus & legatariis perfruetur, ut ab iis neque conveniri neque in jus
trahi aut hypothecaria actione conveniri possit, ut hic. Quid, si ante id spatium inventa-
rium perfecit? conveniri poterit: quod hereditibus summe notandum est.

h Inventarium in urbe, intra tres menses: in provinciis, intra annum fieri oportet. Græ-
ci apud Cujac. 14. obs. 39. i §. 3. sup. cod. k Quidam piam causam excipiunt. Volunt enim etiam nondum confecto inventario hæ-
redem conveniri posse præstandi legati causa, v. Tirac. 24. pri. privilegio causa. l Tempus deliberandi & inventarii faciendi datur: est tamen hoc illo contractibus dixi §.
2. sup. cod. m Intra tempus inventarii conficiendi creditoribus tempus agendi non
currit. Cur ita? quia intra id tempus iidem hæres conveniri non possunt. sup. cod. n §. 11. sup. cod. o Pœna heredis inventarium non conficientis intratempus legiti-
mum, teneri in solidum. p lege non juvantur, qui in legem committuntur.

q Lachrymæ supplicantibus communes.
r Princeps non est antiquitatis contemptor.
s Tempus deliberandi petitur vel a Principe, vel a iudice. l. 9. sup. cod. t Tempus deliberandi annum a Principe: novem mensium a magistratibus conceditur.
u Injusta dilatio a Principe concedi non solet.
x Injusta dilatio pro nulla habetur.
y Semel quod dari potest, frustra sapius postulat.
z Imo sapius. l. 3. D. cod.

a Id est, nullis rebus omittis. Nov. 1. c. 2. §. 2.

a Adversus in-
ventarium proba-
tiones admittun-
tur, alias in dubio
præsumitur pro
inventario, nisi
contrarium pro-
batur. v. Alc. 3.
presumpt. 20. in
solenni scriptura
nihil præsumitur
omissum. l. 17. ff.
de probat.
b v. Nov. 1. c. 2.
§. 1.
c Ad probanda
facta domestica,
domesticis uti-
mur. Domestica
domesticis pro-
bantur. l. 8. §. 6.
§. de repudiis.
d Jusjurandum
omnium proda-
tionum subsidium.
De sua quisque
conscientia iura-
te cogitur. l. 6. §.
4. vers. Sicubi.
inf. de his, qui ad
Eccl.

e v. l. 71. §. 6. ff.
de adq. her.
f Pœna heredis
rem hereditariam
occultantis du-
plum.

g Intra tempus
inventarii faci-
endi, hæres a cre-
ditoribus, & lega-
tariis conveniri
non potest, ut hic.

Hinc notant ex-
ceptionem hanc,
sum intra tempus
conficiendi in-
ventarii, in judi-
cio opponi posset
sed & litis conte-
stationem impe-
dit. Quid, si aga-
tur eo tempore
seu intra illud
tempus, non upo-
nita ea exceptio-
ne? Lis ipso iure
nulla non est.

Capella Tholosa-
na dec. 257. Quid,
num perpetuo
verum est, eam
exceptionem hæ-
redi competere
intra tempus con-
ficiendo inventa-
rio a lege præsti-
tutum, ut ne a
quoquam possit
conveniri? Verum
certis casibus
non est: possunt
enim vel eo tem-
pore legata pias

conveniri? Verum
certis casibus
non est: possunt
enim vel eo tem-
pore legata pias

conveniri? Verum
certis casibus
non est: possunt
enim vel eo tem-
pore legata pias

conveniri? Verum
certis casibus
non est: possunt
enim vel eo tem-
pore legata pias

conveniri? Verum
certis casibus
non est: possunt
enim vel eo tem-
pore legata pias

conveniri? Verum
certis casibus
non est: possunt
enim vel eo tem-
pore legata pias

conveniri? Verum
certis casibus
non est: possunt
enim vel eo tem-
pore legata pias

conveniri? Verum
certis casibus
non est: possunt
enim vel eo tem-
pore legata pias

conveniri? Verum
certis casibus
non est: possunt
enim vel eo tem-
pore legata pias

conveniri? Verum
certis casibus
non est: possunt
enim vel eo tem-
pore legata pias

a Petens tempus ad deliberandum, nisi repudiat, tunc adesse videtur: olim ita non fuit. l. 1. §. 1. cod. l. 69. ff. de adquir. hered.

b id est, exigua estimatio.

c Electio impuatur eligenti.

d nota regulam.

e Post deliberationem adire vel repudiare heres cogitur.

f Post deliberationem, qui non repudiat hereditatem, adesse videtur, & ut heres in solidum creditoribus hereditariis tenetur.

g In hypothecariis & petitione hereditatis iuratur in litem. l. 5. ff. de iur. litem.

h v. princip. huius legis §. 5. Inst. de hered. qualis.

i Inventarii commissio non obligat militem solvendo patri alieno. dixi ad Novell. 1. 6. 2.

non liceat ei post tempus praestitutum, si a non recuset hereditatem, sed adire maluerit, nostrae legis uti beneficio: sed in solidum secundum antiqua iura omnibus creditoribus teneatur. Cum enim gemini tramites inventi sint, unus quidem ex anterioribus, qui deliberationem dedit, alter autem rudis & novus a nostro numine reperiuntur, per quem adentes sine damno conservantur: electionem ei damus: vel nostram Constitutionem eligere, & beneficium ejus sentire: vel si eam aspernam existerimaverit, & ad deliberationis auxilium convolverit, ejus effectum habere: & si non intra datum tempus recusaverit hereditatem, omnibus in solidum debitis hereditariis teneatur: & non secundum modum patrimonii, sed etiam si exiguus sit census b hereditatis, tamen quasi heredem eum in totum obligari: & sibi imputet c, qui pro novo beneficio vetus elegerit gravamen: & ideo ad ipsam deliberationis dationem, & divinum Rescriptum super hac promulgatum, hoc adjici volumus, ut sciant omnes d, quod omnimodo e post petitam deliberationem, si adierint, vel pro herede gesserint, vel non recusaverint hereditatem, omnibus f in solidum hereditariis oneribus teneantur. Si quis autem temerario proposito deliberationem quidem petierit, inventarium autem minime conscripserit, & vel adierit hereditatem, vel minime eam repudiaverit: non solum creditoribus in solidum teneatur, sed etiam legis Falcidiae beneficio minime utatur. Quod si post deliberationem recusaverit inventario minime conscripto: tunc res hereditarias creditoribus, vel his, qui ad hereditatem vocantur, legibus reddere compellitur: quantitate earum sacramento res g accipientium manifestanda, cum taxatione tamen a iudice statuenda.

15 ¶ Notissimum autem est hac Constitutione, quae omnes casus continet, nostris Constitutionibus jam pro eisdem capitulis promulgatis esse derogatum, quarum altera etiam Gordianae b Constitutionis sensus continebatur. Cum enim ampliore tractatu habito, melior exitus inventus sit, & tribus Constitutionibus in unum congregatis, unus appareat & in milites & in alios omnes juris probabilis articulus: ea propter ex anterioribus inquietari nostros subjectos Imperio non patimur: scilicet ut milites i, etsi propter simplicitatem praesentis legis subtilitatem non observant, in tantum tamen teneantur, quantum in hereditate invenerint. Quam, Patres Conscripti, in huiusmodi casibus in posterum obtinere sancimus. Dat. 5. Kal. Dec. Constantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

k Paul. 4. sent. 4. Partis. 2. lib. 29. ibi: de omittenda hered. Repudiatio fit in iure. Recusatio quovis modo. Solus heres repudiat, non fideicommissarius.

l Abstinere sui, repudiant extranei. l. 1. 2. inf. cod. l. ult. §. 1. sup. tit. prox. ibi: repudiandam vel abstinendam.

m adde l. 3. inf. de revocand. his, quae in fraudem.

n Qui velut heres in domo paterna habitat, abstentionem revocare, immiscere se & gerere pro herede praesumitur. Ceterum, an quis ut heres aut extraneus gerat, ex indicis potest colligi. v. l. 4. sup. unde legitimi. l. 1. sup. de iure delib. l. 20. D. de adquir. hered. §. ult. Inst. de heredum qualis. Ulp. 22. §. 26. o Praesumitur heres esse velie, qui in domo paterna habitat. p Protestatione scilicet contraria. q Possidens ut emptor, non obligatur ut heres. r habet enim causam a creditoribus paternis, non a patre: non patri, sed creditoribus succedit.

s Quid, si a posterioribus creditoribus emit? Creditoribus prioribus tempore, tenetur hypothecaria. arg. l. ult. §. 6. sup. tit. prox. at non legatariis & fideicommissariis. l. ult. D. si quis omitt. causa test. t cui contrarium est, per suppositam personam emere, vel omnia bona paterna emere. l. 91. ff. cod. l. 21. D. de peculio. l. 54. D. de administ. tut. l. 17. §. 1. D. quae in fraudem credit. in continenti post abstentionem, l. 24. in fin. D. de reb. aut. jud. vicinitatis enim ratione praesumitur dolus. l. 15. ff. de donat.

De transactione inutili super hereditate qua sita.

3. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Theodosiano.

Suus heres exceptione pacti, qui testamentum injustum adseverans, postea nihil se de paterna successione petiturum non ex causa donationis, sed transigendi animo in iure a professus est: cum respuere b quasitam c nequiter d hereditatem, & transactio e nullo f dato vel retento seu promisso g minime h procedat, summo non potest. Sine die, Cass. Conf.

Nec repudiata hereditatem posse queri, nec quasitam repudiari: de confessione in iure.

4. Idem AA. & CC. Modestino militi.

Sicut i major k viginti quinque annis, antequam adeat, delatam repudians l successionem post querere non potest: ita quasitam m renunciando nihil agit, sed jus quod habuit, retinet: nec quod confessos n in iure pro iudicatis haberi placuit, ad vocem repudiantis hereditatem, sed ad certam quantitatem deberi confitentem o pertinet. S. Kal. Jan. Sirmii. AA. Conf.

De pupillo.

5. Idem AA. & CC. Claudianae.

Pupillorum repudiatio delatae hereditatis sine p tutore autore facta, nihil eis nocet. S. 2. Kal. Jan. Sirmii. AA. Conf.

De suis hereditibus.

6. Imp. Justinianus A. Joanni P.P.

SI quis suus q recusaverit paternam r hereditatem, deinde maluerit eam adire: cum fuerat indistincte ei remissum, donec res paterna in eodem statu f permanens, hoc facere, & post multum t temporis licebat ei ad eandem hereditatem redire: hoc corrigentes, sancimus u, si quidem res jam venditae x sunt, ut nullus aditus ei ad hereditatem servetur: quod & antiquitas observabat. Sin autem || res || alienatae non sunt: si quidem major annis constitutus est, & tempora restitutionis nulla ei supersunt, intra trium annorum spatium tantummodo huiusmodi ei detur licentia.

† Sin autem vel minor est, vel in utili tempore constitutus: tunc post impletum quadriennium y (quod spatium pro utili anno, qui restitutionibus dabatur, praestitutum est) aliud triennium ei indulgeri, intra quod potest rebus in suo statu manentibus adire hereditatem, & suam abdicationem z revocare. Quo tempore transacto, nullus aditus penitus ad paternam hereditatem || ei || reservetur: nisi forte || adhuc || eo in minore aetate constituto, res venditae sint. Tunc etenim per in integrum restitutionem non denegatur ei adire hereditatem, & res recuperare, & creditoribus paternis satisfacere. Dat. 15. Kal. Nov. Constantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. anno secundo 531.

i Semel heres, semper heres est. Nam ut semel repudiata adire amplius non potest: ita aditam postea repudiare non potest. k aliud in minore. §. 5. Inst. de hered. qualis. & impubere. l. 2. D. de off. Procur. Cas. l. Repudiatione hereditas amittitur. l. 13. ff. cod. m Major XXV. annis semel heres, semper heres esse cogitur, etiam si damna appareat hereditas. Paul. 3. sent. 4. §. ult. vide Dynum. ad c. 21. de regul. in 6. adde l. 75. D. de regulis iuris. n Confessus (id est qui confitetur debitum) in iure pro iudicato habetur. l. 29. ff. de donat. l. 56. ff. de re iud. l. 1. §. 7. ff. si quid in fraud. patron. l. 6. ff. de confessis. l. 4. in fin. princip. ff. ad l. Jul. Majest. & tamen agnita hereditatem in iudicio repudians, non habetur pro iudicato. Cur ita sit? Actus invalidus, licet fiat in iudicio, semper est invalidus. Agnita semel hereditas repudiari nunquam potest ab annis 25. majore, ne quidem in iudicio. o Legendum videtur confitens, hac sententia: Confessus in iure, pro iudicato licet habeatur: si quis tamen in iure repudiaverit hereditatem, confiteri non videtur. Superior enim sententia, quae de confesso in iure est, pertinet seu referenda est ad vocem contententis certam quantitatem deberi, non ad vocem repudiantis hereditatem. Confessio in iure non pertinet ad repudiationem, quibus non liberamur ab aliis: sed ad eas confessiones potius, quibus alteri possumus obligari, quibus certam denique nos quantitatem debere confitemur. & sic confiteri in iure & repudiare in iure differunt. p adde l. 1. §. 4. ff. de successorio. q quid, si emancipatus? idem l. 8. ff. de collationibus. & sublata est hodie differentia emancipationis. r Vel avitam. arg. l. 8. D. de collat. ibi: cum de bonis parentis inter fratres dispartitur. Accurf. Bart. Bald. hic. Quid, si maternam? potest intra annum admitti. l. 6. in fin. ff. ad Tertull. Imo nullo modo potest. l. 2. §. de iuris & facti, ignor. Potest intra annum, ut dixi ad d. l. 2. f Id est, dum non sunt venditae. l. 8. D. de iure delib. t Imo non post annum. l. 8. ff. de collat. u Suus abstentionem nunquam revocat, ubi res sunt alienatae: minor vero revocare potest usque ad triennium, quod ei currit post vicissimum nonum annum, adde l. 24. §. 2. ff. de minorib. x l. 8. ff. de iur. deliberan. y Quadriennium loco utilis anni minoribus datum. l. ult. sup. de temp. in integ. rest. z Minor omittam hereditatem revocare potest. sup. si ut omitt. hered. l. 7. §. 7. ff. de minorib.

QUEM.

QUEMADMODUM a TESTAMENTA b
APERIANTUR c, (INSPICIANTUR, ET
DESCRIBANTUR.)

TIT. XXXII.

1. Imp. Alexander A. Proculx.

UT testamentum, quod dicis factum, proferatur, & publice recitetur, competens iudex d jubebit. PP. 2. Kal. April. Maximo 2. & Aelio Conf. 224.

Testamenta debent aperiiri secundum consuetudinem loci, ubi sit apertio. Alex.

2. Imp. Valer. & Gallien. AA. Alexandro.

Testamenti tabulas ad hoc tibi a patre datas, ut in patriam perferantur, affirmans: potes illuc perferre, ut secundum e leges, moresque locorum insinuentur f: ita scil. ut testibus non presentibus g adire prius vel pro tribunali h vel per libellum Rectorem provincie procures, ac permittente eo, honestos viros i adesse facias, quibus presentibus aperiuntur, & ab his k rursus obsignentur. PP. 12. Kalend. Januar. Maximo 2. & Glabione Conf. 257.

3. Imp. Diocl. & Maxim. AA. & CC. Aristoteli.

Eius l, quod ad causam novissimi patris vestri iudicii pertinet, de calumnia m tibi juranti, prater partem quam aperiiri defunctus vetuit n, vel ad ignominiam o alicujus pertinere dicitur, inspiciendi ac describendi, prater diem p & consulem q, Rector provincie facultatem fieri jubebit. Dat. 6. Kalend. Maji. CC. Conf.

Eodem modo publicantur & aperiuntur codicilli, quo & testamentum. Bald.

4. Imp. Gratian. Valent. & Theod. AAA. ad Hesperium Præf. præf.

Codicillos r, seu scripturam quolibet tenore formatam s, ea oportebit observatione in publicum proferri, qua testamenta panduntur. Dat. 3. Kal. August. Mediolani, Aufonio & Olybrio Conf. 379.

DE EDICTO DIVI HADRIANI t TOL-
LENDO, ET QUEMADMODUM SCRIPTUS
HÆRES IN POSSESSIONEM
MITTATUR.

TIT. XXXIII.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Lucillo.

Cum u inter institutum & substitutum controversia moveatur: eum qui primo loco institutus est, induci in possessionem oportet. PP. 12. Kal. Dec. Dextro & Prisco Conf. 197.

Vitium testamenti invisibile non impedit heredem mitti in possessionem. Alex.

2. Imp. Alexander A. Eutactio.

Quamvis quis se filium defuncti præteritum esse alleget aut falsum x vel inofficiosum testamentum seu alio vitio subiectum, vel servus y defunctus esse dicatur: tamen z scriptus hæres in possessionem

& recitatur testamentum, describendi exempli habere potestas, ac deinde signo publico obfirmatum in archivum redigatur, ut si quando exemplum ejus intercidisset, foret unde peteretur. Paul. 4. sent. 6. §. 1. Coram postea recitatur præsentibus iisdem honestis viris in foro vel Basilica, inter horam secundam & decimam diei. Paul. ibid. §. 2. Hinc illud Augustini in Psal. 21. Tandem, inquit, contradicatur de hereditate mortuorum, quando testamentum proferatur in publicum, & cum testamentum fuerit prolatum in publicum, tacens omnes, ut tabula aperiatur & recitentur. Iudex intus audit, advocati silent, præcones silentium faciunt, universus populus suffensus est, ut legantur verba mortui.

k honestis viris scil. Paul. 4. sent. 6. §. 2. hoc ad magistratus videtur retulisse, his verbis, exemplo sublato ad iudem magistratibus testamenta obfirmari, quorum presentia constat apertam idque §. 1. ante vocaverat signum publicum.

l Verba hæc fuerant Prætoris tam in interdicto de tabulis exhibendis, quam in extraordinarii auxilii pollicitatione. Cujac. hic.

m Qui testamentum aperiiri seu publicari postulat, jurare de calumnia cogitur. l. 1. sup. de jurejur. propt. calumnia.

n Aut vetuisse intelligitur, quod ea parte sit substitutio pupillaris. l. 8. D. eod. §. 3. Inst. de pupill. l. 11. sup. de test. 2. Gajus 4. §. 3.

o veluti exheredationem vel præteritionem. & ita testamentum non vitatur, licet in eo quid famulosum sit descriptum. adde l. 54. D. de leg. 1.

p Diem & Consulem testamenti Prætor non patitur describi. l. 2. §. 6. D. eod.

q Hinc constat, diem & consulem testamentis adjici moris fuisse, de qua re alias dixi d. §. 6.

r l. 1. §. 2. D. de tab. exhib.

s Putei epistolam fideicommissariam, & omne omnino scriptum testamenti, etiam imperfectum, l. 2. §. 1. D. eod. l. 1. §. 3. & 5. D. de tab. exhib. principales & secundas tabulas, d. l. 2. §. 2.

t l. 26. C. Theod. quorum appell.

u Paul. 2. sent. 5. §. 2. In adipiscenda possessione institutus præfertur substituto. facit l. 8. §. 4. ff. de leg. 2.

x v. Paul. 3. sent. 5. §. 11. Vitium testamenti invisibile, heredem mitti in possessionem non impedit, nisi de vitio in continenti doceatur. Alex. Salyc. adde l. ult. inf. de codicillis, non si ab eo provocatum est. l. 6. inf. quorum appell. l. ult. ff. de appell. recip. Nov. Valentiniani de test. Aliud erit, si de petitione hereditatis agatur. Tunc enim de falso prius cognoscitur. l. 5. §. 1. ff. de hered. petis.

y l. 1. §. 6. ff. de Carboniano.

z Præsumitur solenne testamentum seu voluntas testatoris, solennis esse, perfecta, absoluta, formamque suam continere: quoad ejus fieri potest & ex verbis potest colligi, non in eo quod omnino vel silentio prætermisum. Gl. Bar. Bal. Jason. in l. si post divisionem. 2. sup. de jur. & fact. ignor. Alciat. l. 2. sup. de bon. poss. secund. tab. Bast. in l. si scriptum. 11. §. de prob.

mitti solet. PP. 6. Kalend. Nov. Maximo 2. & Aeliano Conf. 224.

3. Imp. Justinianus A. Juliano P.P.

Edicto divi Hadriani, quod sub occasione a vicefima b partis hereditatis introductum est, cum multis ambagibus, & difficultatibus, & indiscretis narrationibus penitus quiescente, quia & vicefima c hereditatis ex nostra recessit Republica: antiquatis nihilominus & aliis omnibus, quæ circa repletionem vel interpretationem ejusdem Edicti promulgata sunt, sancimus, ut si quis ex asse vel ex parte institutus d, competenti iudici testamentum ostenderit non e cancellatum, neque abolutum, neque ex quacunque sua forma parte vitiatum, sed quod l in l prima figura sine omni vituperatione appareat, & depositionibus testium legitimi numeri vallatum f sit: mittatur quidem in possessionem earum rerum, quæ testatoris mortis g tempore fuerunt, non autem legitimo modo ab alio detinentur, & eam testificatione publicarum personarum accipiat. Sin autem aliquis contradictor extiterit h, tunc in iudicio competentis i, causæ in possessionem missionis, & subsecutæ contradictionis ventilentur: & ei l possessio acquiratur, qui potiora k ex legitimis modis iura ostenderit l, sive qui missus est, sive qui antea detinens contradicendum putavit, nullis angustiis temporum hujusmodi missione coarctanda: sed sive tardius, sive præmature aliquis missus est, legis tantummodo arbitrium requiratur, & causæ, unde vel missio vel contradictio exoritur. Sive enim post m annale tempus, sive post majoris ævi curricula aliquis fuerit missus, si tamen ex legitime formato testamento missio procedat, nullum ei temporis obstaculum obiciatur: nisi n tantum temporis effluxerit, quod possit vel possessori plenissime securitatem super o dominio præstare, vel ipsi, qui missus est, omnem intentionem excludere. Si enim vel ex una parte, vel ex utroque latere temporis prolixitas occurrerit: manifestissimum est non solum missionem, sed etiam ipsam principalem causam esse sopitam. Dat. 12. Kal. April. Constantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

SI p QUIS ALIQUEM TESTARI PRO-
HIBUERIT q VEL COEGERIT.

TIT. XXXIV.

1. Imp. Alexand. A Severæ.

Civili disceptationi crimen adjungitur, si testator non r sua sponte testamentum fecit, sed compulsus ab eo, qui hæres est institutus, vel a quolibet alio, quos noluerit, scripsit hæredes. S. 15. Kalend. Jan. Alexand. A. & Conf. 223.

Privatus successione, qui impedit aliquem quo minus testetur. Sal.

2. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Nicagoræ.

Eos, qui ne f testamentum ordinaretur, impedimento fuisset monstrantur, velut r indignas personas a successionis compendio removeri, celeberrimi juris est. PP. Kalend. Januar. Diocletianp 2. & Aristobulo Conf. 285.

3. Iidem AA. & CC. Eutychidi.

Judicium uxoris u postremum in se provocare x maritali y sermone, non est criminofum. Dat. 5. Kalend. Jan. CC. Conf. 293.

f Non sit missio ex Edicto D. Hadriani nisi testamentum ut oportuerit, fuerit oblatum vel publice recitatum. Paul. 3. sent. 5. §. 14.

g Paul. 3. sent. 5. §. ult.

h Hinc colligitur, Pro legato consequendo via executiva agi non posse, ubi contradictor reperitur. vide Mynsing. 5. observ. 60. Nov. 1. c. 4.

i Competens iudicium hereditatis est, ubi res sunt hereditariae. l. 1. sup. ubi de hered. vide Ferraricus. in forma libelli, quo petitur hereditas ex testam. vide Hartman. 2. observ. 1. cap. 7.

k l. 1. sup. eod.

l Probari testibus missionem in possessionem, ut & cetera acta judiciaria hinc colligunt.

m Ex Edicto Divi Hadriani post annum scripti hæredes in possessionem rerum hereditariarum non mittuntur. Paul. 3. sent. 5. §. 13.

n dixi ad 29. ff. 6.

o Tempus igitur dominii transferendi causa est.

p 29. ff. 6.

q Crimen est aliquem testari prohibere vel cogere.

r Si quis quem testari coegerit. 35. Synops. 4. c. 4.

s Si quis quem testari prohibuerit. l. 1. §. 1. ff. eod. adde l. 23. inf. de inofficio. l. 19. ff. de his, quæ ut indign. Nov. 18. c. 3. §. 9. & 35. Ecl. 4. c. 1.

t Paul. 5. sent. 12. §. 2.

u Maritus per uxorem potest hæres institui. vide VVurm. 1. pract. 39. c. 18.

x At non suggerere testamentum.

y Blanditiis licet permovere testamentum, ut aliquid nobis testamento suo relinquit. Vis sola hac Constitutione prohibetur, non blanditiæ. Institutio facta blando sermone non est vitiosa. l. ult. ff. eod. v. l. 1. sup. de test. l. 70. ff. de hered. inst.

a Occasione vicefime hereditatis. Hal occasione hereditatis, veteris scriptura apud Cujac. 12. obs. 9.

b Lex de vicefima hereditatum, augendi ararii gratia, lege Julia primum irrogata est extraneis hereditibus, nec inopibus. Dion. 55. de inde Nervæ, Trajani, Adriani, Marci & aliorum Constitutionibus vel recita vel reducta: ad postremum, abolita, ne alioquin cum Alciato putes a Gratiano sublatam. At hanc vicefima Mæcer liberos duos scripsit. Eadem etiam lex de aperiendis tabulis testamenti cavit. l. 7. ff. de appellatio-nibus recipiendis. Paul. 4. sent. 6. §. ult. ibi: necessario vestig. adde Plin. in Panegyrico. de legibus vicefime adde l. 2. §. 44. D. de origine juris.

c Vicefima hereditatis sublata, ut hic.

d Vel scripto, vel per nuncupationem, sive id in scriptum redigatur, sive non redigatur. Quo tamen ultimo casu hæres petere potest, ut testum depositio-nes audiantur a iudice & in scriptum redigantur. Accursum hic, in ver-bo, depositionibus. Tiraq. de retract. gentil. §. 2. gloss. 1. num. 14. Quid? hoc Edictum non dabitur hereditibus ab intestato? Rolandus a Valle 1. conf. 2. §. 5. negat dari, nisi succedentibus ex testamento in totam hereditatem, vel quotam: at non venientibus ab intestato.

e Testamenti vi-tia.

a Lex quædam extat apud autorem Synopsos Basilicorum. 35. tit. 4. l. 7. quæ ad hunc locum videtur referenda, hoc sensu. Si quis aliquem testari prohibuerit, vel cum testari cõpisset, testamentum omni prohibuerit pericere: tunc etur quidem lasso, ex causa prohibitionis: si quid autem super fuerit, fisco applicatur & ipse relegatur.

b v. 34. ff. 9. c. a fisco scilicet, sed hoc in Gallia non servatur. Eugon. in legib. abrogatis.

d v. 29. ff. 5. Paul. 3. sent. 5. quando factum fuerit, dixi ff. eod. Illud adiciendum. Fuisse & aliud Senatusconsultum de questione familiarum factum, Nerone 2. & Pisonis Confessio, teste Tacito 13. 14. quod ideo Pisonianum l. 8. ff. eod. & Neronianum a Paul. 3. sent. 5. §. 5. Idem Claudianum dictum ff. de SC. Silanianum & Claudiano. Novum autem non est, ut Neronianum Senatusconsultum dicatur Claudiana, v. Cujac. l. 1. obs. 18. de Senatusconsultis & Edictis Claudianis v. plura apud Pet. Fabrum l. 1. Semestrium 25.

e l. 17. ff. de his, quæ ut indigni. f. Quod tempus requiritur, ut inultam necem omisisse dicantur? certum enim temporis spatium constitutum ad eam rem fuisse, videtur ex l. 1. §. in quibus causis in integrum restitutio necessaria non est.

g d. l. 17. §. 76. §. 7 ff. de leg. 2. h l. 18. ff. de his, quæ ut indigni.

i v. Cujac. 21. obs. 27.

k ut l. 17. §. 6. ff. de usur. v. Cujac. ad l. 3. §. de penis fiscalibus.

m Tutor pupilli nomine de falso testamentum accusare potest. Imo non potest. l. 2. §. qui accus. dixi ibi.

n Ergo de falso hic transcriptum fuit non ita est. l. 17. §. de falsis. l. 18. §. de transactis. Nam Polla in hac hypothesi transegit de testamento nondum suspecto. v. Hot. 22. l. 1. ff. v. tamen Cujac. 6. obs. 11. ubi notat & evincit de falso posse transigi.

o Dolus tutoris agentis nocet pupillo. Imo non nocet. l. 6. §. 1. §. unde ubi.

p Imo necesse non est, cum minori eodem casu ignoscatur. l. 5. §. 9. ff. de his, quæ ut indigni.

q Tutor de calumnia proprio nomine teneri potest. Si tamen citra calumniam bona fide egerit, tutori ignoscitur. l. 22. in fin. ff. eod.

r l. 6. l. 9. d. pen. l. ult. §. l. 1. & toto tit. ff. de SC. Silianiano. Paul. 3. sent. 5. §. 5.

s Epistola vel codicillis hæreditas adimi non potest. Injuste tamen non adimitur quod adimitur indigno, adde quæ scripsi ad l. 1. §. de codicillis.

t Epistola indigno hæreditas adimi potest. v. Pap. 1. Notar. 7. c. de nullitate.

u Pone testatorem coram notario, vel duobus tribusve testibus contestatum esse, metum sibi illatum a Titio, de quo conqueritur: metu ab eo illato, testamentum se fecisse, testamentum se lubenti animo mutatum fuisse, nisi metus aut timor Titii obstiteret. Hac contestatione defendi potest, Titio hæredi scripto tanquam indigno hæreditatem auferri, & fisco applicari. v. Mantica. 2. de conjecturis 7.

x Quod indigno adimitur, plerumque cedit fisco. v. Roland. a Valle. 1. conf. 36. n. 3.

y Libertas per epistolam conferri potest.

z Cur ita? collige ex l. 19. inf. ff. de reg. jur.

a Hæres ineptam defuncti voluntatem circa sepulturæ sumptus negligendo, indignus non intelligitur. l. 5. §. de religiosis. adde l. 14. §. 5. ff. de religiosis. l. 113. §. 5. ff. de leg. 1. l. 7. ff. de annu. l. 27. ff. de condit. inst. l. 16. ff. de usufr. leg. l. 4. ff. de adm. rer. ad civis. alias notatur, qui non ineptam defuncti voluntatem negligit. facit l. 33. §. 1. §. de inoff. Hodie negligentia eripitur hæreditas, non tamen quasi indigno. Nov. 1.

DE HIS a, QUIBUS UT INDIGNIS b, HÆREDITATES AUFERUNTUR c: ET AD SC. SILANIANUM d.

TIT. XXXV.

De nece testatoris inulta.

1. Imp. Severus & Anton. AA. Celeri.

Hæredes, quos necem testatoris inultam e omisisse f constiterit, fructus g integros cogantur reddere. Neque enim bona fidei possessores ante controversiam illatam videntur fuisse, qui debitum officium pietatis scientes omiserunt. Ex hæreditate autem rerum distractarum, vel a debitoribus accepta pecunia post motam litem bonorum, usuras h inferant. Quod in fructibus i quoque locum habere, quos in prædiis hæreditariis inventos, aut exinde perceptos vendiderint, proculdubio est. Usuras autem semisses k dependere, satis est. Dat. 15. Kal. April. Chilone & Libone Conf. 205.

De pupillo hærede, et si testamentum a tutore falsum dicatur.

2. Idem AA. Vero.

Polla quidem liberam habuit administrandi patrimonii sui potestatem: nec l idcirco, quod pupillus illi hæres extitit, ea, quæ ab ipsa finita sunt, revocari in disceptationem oportet. Sed si pupilli m nomine falsum dicere vis testamentum, de quo per Pollam transcriptum n est, potes experiri: dum memineris, si in causa non obtinueris, & portionem, quam ex eo testamento pupillus habet, te ei salvam facturum, (quam o adimi pupillo necesse erit p secundum juris formam), & de calumnia q tua Præsidem deliberaturum, quamvis pupilli nomine agere videaris, cum retractas ea, quæ finita sunt per cohæredem. PP. 7. Kal. Maji. Antonino A. 3. & Geta 3. Conf. 209.

De tabulis ante questionem de servis habitam apertis.

3. Imp. Alex. A. Antiochiano.

Si ea quæstio infertur filiis ejus, quam consobrinam tuam dicis, quod r tabulæ testamenti patris eorum, qui a familia interfectus dicebatur, priusquam quæstio de servis haberetur, aperta & recitata sunt: propter amplissimi ordinis consultum hæreditas a fisco vindicatur: & ideo agi causa apud Procuratorem meum debet: quia non eo tempore pupilli fuerunt. PP. 2. Non. April. Alexandro A. Conf. 223.

De epistola vel codicillis, de eo quem testator voluntatem suam non mereri declaravit.

4. Idem A. Philomuso.

Hæreditas in testamento data per epistolam s vel codicillos, adimi l verbis directis non potuit. Quia tamen testatrix voluntatem suam non t mereri unum ex hæredibus suis declaravit u, merito ejus portio non jure ad alium translata, fisco x vindicata est. Libertates autem in y eadem epistola data, peti poterunt z. PP. 2. Kalend. Decemb. Maximo 2. & Aliano Conf. 224.

De sepultura.

5. Idem A. Tyranno.

Non oportet ut indignis hæredibus successiones auferri prætextu, quod a in sepultura supremis l iudiciis vel voluntatibus ll defunctorum obtemperatum non fuisset. PP. 7. Id. Mart. Juliano II. & Crispino Conf. 225.

De nece vindicanda.

6. Idem A. Venusto & Clementino.

Minoribus a 25. annis hæredibus non obesse crimen b inultæ c mortis placuit. Cum vos autem etiam accusationem pertulisset, & quosdam ex reis punitos proponatis: licet is, qui mandasse eadem dicitur, provocaverit, vereri non debetis, ne quam hæreditatis paternæ quæstionem a fisco meo patiamini. Convenit d enim pietatis vestræ respondere causam appellationis reddenti. Quod si e majoris ætatis fuissetis, etiam ex necessitate provocationis certamen implere deberetis, ut possetis adire hæreditatem. PP. 15. Kalend. Jul. Alexandro A. 3. & Dione Conf. 230.

7. Idem A. Vitaliæ.

Si ideo ultio f necis testatoris non est desiderata, quia Scædis auctores reperiri g non potuerint: obesse hæredibus, ex quo nulla h eorum culpa detegitur, non oportet. PP. Id. Mart. Lupo & Maximo Conf. 233.

De falsi accusatione.

8. Imp. Gordianus A. Tatiz.

Alia causa est ejus, qui falsi instituta accusatione, ad finem usque, quod insimulabat, perduxit, & contrariam i sententiam meruit: alia ejus, qui inchoatam accusationem non k pertulit: cum in illius l quidem m partem succedat fisco, hic autem, qui contrariam judicis sententiam non sustinuit, suæ partis non perdat persecutionem. PP. 15. Kalend. Feb. Gordiano A. & Aviola Conf. 240.

Si occisores ignorantur, potest hæreditas adiri impune. Alex.

9. Imp. Diocl. & Maxim. AA. & CC. Alianæ.

Cum fratrem tuum veneno l peremptum esse adseveres, ut effectus successionis ejus tibi non auferatur, mortem ejus ulcisci m te necesse est. Licet enim hæreditatem eorum, qui clandestinis insidiis perimuntur, hi qui jure vocantur, adire non verantur: tamen si interitum non fuerint ultri, successionem obtinere non possunt. PP. * Tyberiano & Dione Conf. 291.

10. Idem AA. & CC. Sylvanæ.

Sororem n fratris necem jure licito vindicantem o, evincere ab uxore p recte q scripta successionem non convenit, secundum quæ si fiduciam innocentia geris, & neque dolo malo tuo maritum necatum, neque alias indignam te successionem probari r posse s confidis: adversus omnem calumniam maximam habes securitatem. Dat. 12. Kal. Maji, Sirmii, CC. Conf.

Dilatio ad vindicandam necem defuncti, non nocet hæredi interrim morienti, nec servis libertate donatis, nec aliis legatariis. Salye.

11. Imp. Justinianus A. Joanni PP.

Cum Silanianum Senatusconsultum a nobis tam laudandum, quam corroborandum est: necnon divi Marci Oratio, quæ circa p id facta est. invenimus autem nullam in ea mentionem libertatis factam, & veteres movit quædam de libertatibus q relictis in testamento necati testatoris quæstio: necessarium nobis visum est, & hanc dirimere. Hi enim qui libertate fuerant in hoc testamento donati, si eam acceperissent, lucrum, quod eis in medio r tempore s accidit, poterant sibi acquirere: Interea autem procrastinatione propter necis vindictam habita, hoc minime ad eos pervenit, & postea in libertatem deducti periclitabantur. Sed ne medium tempus fieret eis damnosum & maxime si ancilla in medio pepereant, & postea hæreditas adita sit: bellissimum nobis videtur, divi Marci prudentissimi Principis Orationem & in libertatibus producere, ne Princeps r philosophia plenius aliquid videatur imperfectum sanxisse: sed ita in hæreditatibus s, & legatis, & fideicommissis, & ma-

Castrensem, negat posse, & ita judicatum apud Burdegalenses refert 22. o. l. 6. 7. & 9. §. eod. adde l. 47. in fin. ff. de bon. libert.

p Fuit igitur Marci oratio post SC. Silanianum. Quando Silanianum factum fuerit, dixi in epigraphæ hujus sit. ad cir. ff. de SC. Silianiano. Fuit quoque hujusce quæstionis cura Adria-

no, ut Spare anus auctor est. Adeo curæ fuit Imperatoribus dominorum securitas.

q Mora hæredis non vindicantis necem defuncti, non officit libertatibus in testamento datis.

r Marcus Princeps philosophia plenus.

s Mora hæredis necem defuncti non vindicantis, non nocet legatariis.

a Minori non obicitur crimen inultæ mortis defuncti. l. 1. sup. in quibus causis in integr. rest.

b Crimen inultæ mortis, ut hic & l. 1. §. eod. l. 7. 9. 10. §. eod. crim. ingrat. hæredis. l. 22. in fin. ff. de Silianiano.

c Pertinet hæc Constitutio ad Silanianum ut & 9. & 10. §. eod.

d Non vindicatur. l. 10. §. eod.

e Non tamen est necessarium.

f Major XX. annis non potest adire hæreditatem defuncti, nisi & reo cadis postu-

lato, rem perduxerit ad sententiam unam atque alteram: inter-

posita appellatione a priori. l. 9. §. eod. v. Cujac. 18. obs. 6.

g Dixi ad l. 6. §. 5.

h Nemini impu-

tatur, qui quod potuit, præstitit.

l. 16. in fin. §. de inoff.

i Pena sine culpa non infligitur.

l. 47. ff. de her. per.

k Accusans te-

stamentum falsi,

ita demum quod in eo relictum est,

amittit, si in accusatione usque ad sententiam definitivam perseveraverit.

superatusque fuerit, secus si destitit. l. 8. §. 14. ff. de inoff.

l. 1. §. 1. ff. de inoff.

Is quem pœnitet ei quod per errorem fecit, venia dignus est. l. 8. §. 7. ff. de adult.

l. Hæres veneno interempti hæreditatem adire potest, antequam mortem ulciscatur, atque vindicet, ut hic. Aliud est, si occisus sit vi aperta. l. 6. §. eod. l. 1. §. 21. l. 5. in fin. l. 21. ff. de Silianiano.

Paul. 3. sentent. 5. §. 2. ut hinc colligas, hanc constitutionem ad Silanianum pertinere, ut & 6. §. eod.

m Dixi ad l. 6. §. 5. eod.

n Soror fratris necem potest vindicare ut hic. Potestne frater illam fratri injuriam vindicare, puta crimen adulterii in defuncti fratris uxorem persequi atque vindicare? Papo-

nus, Alexandrum securus adversus

Arrest. 9. n. 16.

xime

a Philosophia
libertates ample-
ditur.

b Nihil adum
credimus, dum a-
liquid addendum
superest. l. 1. D. de
orig. jur. adde
l. 139. in fin. ff. de
verb. sig.

c l. 1. §. 26. §. 27.
ff. eodem.

d Paul. 3. sent. 5.
§. 3.

e Paul. d. loco.

f l. 1. §. 28. ff. eod.
§. 11. §. 12.

g dixi ad 29. ff.
7. adde Gratium
lib. 1. §. 3. codicil-
lar.

h Codicilli rum-
pantur rupto te-
stamento, ut hic:
nisi venientes ab
testato, gravati
sunt restituere id,
quod eis relictum
est codicillis, tunc
enim valent codi-
cilli, licet testa-
mentum effectum
non habeat. l. 14.
l. 29. inf. de fidei-
commis. l. 1. ex ca
scriptura. 29. ff.
de testam. Idem
dicendum, quo-
ties heredes taci-
te, non expresse
rogati sunt de eo
restituendo, quod
in codicillis con-
tinetur, tunc enim
valent codicilli,
licet non testa-
mentum. l. 1. qui
fili. 38. §. 1. ff.
de hered. insti-
t. Idem est quoque
si testamentum ab
initio nullum fu-
it: ut puta, si prae-
teritus in eo fili-
us fuit. Dynus 2.
Bar. in l. legata. 19.
ff. de leg. 1. v. Soci-
num reg. 60.

i Posthumus ad-
gnatione rumpi-
tur testamentum,
ergo & codicilli
ex testamento de-
pendentes.

k Ruptum testamentum confirmari potest a testatore coram quinque testibus, valebitque eo
casu testamentum jure codicillorum. adde l. 38. ff. de cond. & demonst.

l Hereditas per fideicommissum dari vel adimi codicillis potest, ut hic & l. 22. inf. de fidei-
com. l. 75. ff. de leg. 2. directo non potest. l. 2. in fin. l. 10. ff. eod. §. 2. Inst. eod. l. 4. sup. tit. proxim. l. 5. §.
1. sup. de necess. l. 77. ff. de hered. insti. l. 27. in fin. ff. de cond. insti. l. 76. ff. ad Trebell. l. 14. sup. de
test. 2. Gajus 7. §. ult. nisi a milite, l. 19. ff. de test. milit. An idem inter liberos & venientes
ab intestato? l. 36. ff. de hered. insti. in ad pias causas voluntate? l. 1. c. de sacros. eccl. in in-
stitutione. l. 14. sup. de test. facta rei certae, vel si declarationis modo testamentum fecit testa-
tor? l. 1. §. 77. ff. de hered. insti. ita censet Socius regula 169. His adde, hereditatem liti-
ris non dari, l. 17. ff. de jur. codic. nec admi. l. 4. inf. de his, quib. ut indig. vide praeterea Hip-
polytum Marfilium singul. 49.

m Cur ita? ne jus testamentorum & codicillorum confundatur, adde l. 7. inf. eodem. l. non
codicillorum. 14. sup. de testam. §. pen. institut. de jure codicill. l. 1. Scavola. 76. ff. ad Trebel-
lianum.

n Quae & fideicommissaria & παρὰ κλητικὰ dicuntur, nusquam obliqua. Fideicommit-
teris verbis possumus: fideicommitto, peto, volo dari, Ulp. 25. §. ult. inst. de singulis reb. ut
per fidei. Paul. 4. sent. 1. §. 6. Volo hereditatem meam Titii esse, l. 118. D. de leg. 1. rogo, mando,
leg. d. loco. Paul. d. loco. deprecor, injungo, impero, Paul. 4. sent. 1. §. 6. capto, Paul. d. loco.
capto des. l. 115. ff. de leg. 1. opto, credo te daturum, d. l. 115. exigo, l. 118. ff. de leg. 1. desidero, Pau-
lus d. loco. desidero uti des, d. l. 118. scio hereditatem meam te restituendum Titio, d. l. 118. Ju-
lio. l. 28. §. pen. D. de liber. leg. Quid Relinquo? Paulus d. loco negat esse precarium. Scz-
vola precarium facere videtur. l. 78. §. 8. ff. ad Treb. Quid Commendo? Paulus etiam d. loco.
negat precarium verbum esse: quod & alio confirmatur, l. 12. inf. de fideicom. lib. l. 11. §. 2.
ff. de leg. 3. nisi forte probetur, testatorem eo verbo fideicommittere voluisse. Et haec qui-
dem Jurisconsulti Interpretes vero ita. Verborum alia sunt directa, alia obliqua, alia
communis seu mixta ex utrisque. Directa, non ab alio quis capit, sed a scripto: obli-
qua, ab alio. Mixta seu communia, quae utrique institutioni possunt adaptari. v. Gra-
tium in commun. opinione lib. sentent. §. substitutio, q. 4. Directa sunt, ut instituo, heres
esto, accipias, accersas, capias, dominus esto, reverteratur, moriatur. Obliqua, detur, lego,
restituas. Communia, competat, deveniat, devolvatur, habeat, pertineat, petat, re-
linquo, remaneat, substitui, succedat, veniat, Grat. lib. ex commun. opinione q. 3.

o Codicillus, novissimi judicii ordinatio est, h. e. species ultimae voluntatis.

Codex

xime in libertatibus, quas semper philosophia ample-
ditur, extendatur ejus oratio, ut & lucrum quod in me-
dio accidit, eis post libertatem acceptam restituatur: &
partus liber & ingenuus esse intelligatur: nullaque machi-
natione hujusmodi praepeditio damnum aliquid irrogare
concedatur, || ut || & libera eorum posteritas, si in medio
fuerint ab hac luce subtracti, suorum genitorum commo-
dum consequatur. Merito enim nobis sacratissimi Marci
per omnia Constitutionem replere placuit: nihil enim b
actura esse credimus, dum aliquid addendum superest. Dat. 2.
Kal. Maji, Constantinop. post Consulatum Lampadii & Ore-
stis VV. CC. 531.

De servis, qui auxilium domino occiso non praeberunt.

12. Idem Augustus Joanni P. P.

Talis de antiquo jure dubietas nostrae Serenitati sugge-
sta est propter SC. Silanianum, & servos, qui supplicio
afficiuntur, sub eodem testamento commorantes, & non solum
auxilium domino per insidias occiso praebentes. Veteres
enim certum non faciunt, quis intellectus e de verbis,
Sub eodem testamento, significatur: five in eodem cubiculo, five
in triclinio, vel porticu, vel in aula hac appellatio accipi
debeat: adjicientes, si dominus in via e, vel in agro fue-
rit interfectus, eos servos puniri, qui praesto erant, & non
auxilium ad prohibendum periculum praebuerunt, nulla
distinctione super qualitate praesentiae utentes. Nos igitur
omnem eis occasionem ad declinanda supplicia super
negligentia salutis domini sui amputantes, sancimus f
omnes servos, ex quocunque loco, five in domo, five
in via, || five in agro || possint clamorem exaudire, vel in-
sidias sentire, & non auxilium tulerint: supplicio SC.
subjacere.

† Oportet enim eos, ubicunque senserint dominum
periclitantem, ad prohibendas insidias concurrere. Dat.
15. Kalend. Novembr. Constantin. post Consulatum Lampa-
dii & Orestis VV. CC. anno 2. 531.

DE CODICILLIS §.

TIT. XXXVI.

De agnatione posthumi.

1. Imp. Alexander A. Mocimo, & aliis.

Rupto b quidem testamento posthumi agnatione,
codicillos i quoque ad testamentum pertinentes
non valere, in dubium non venit. Sed cum post
ruptum testamentum patrem pupillorum vestro-
rum literas k emisisset proponatis, quibus praecedens ju-
diciu confirmavit. Praetor nihil contra jus fecit, si no-
vissimam ejus voluntatem secutus, relictum testamento
Reipublicae fideicommissum, ut ex codicillis relictum, prae-
standum esse pronuntiavit. PP. 3. Kal. Jul. Maximo 3. &
Paterno Consil. 234.

De hereditate.

2. Imp. Philippus Augustus & Philippus C.
Asclepiodota.

Hereditatem l quidem neque dari neque adimi codi-
cillis posse manifestum est m. Verbis tamen preca-
riis n per hujusmodi etiam novissimi o judicii ordinatio-

nem jura non faciunt irritas voluntates. Unde a ineffi-
caciter te codicillis rogatum esse, ut quibusdam rebus conten-
ta, portionem, quam testamento fueras consequuta, alius restituere,
falso tibi persuasum est. PP. Id. Octob. Peregrino &
Amiliano Consil. 245.

De codicillis contrariis.

3. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Hyacintho & aliis.

Cum proponatis pupillorum vestrorum matrem diver-
sis temporibus ac dissionis voluntatibus duos b codi-
cillos ordinasse: in dubium non venit, id, quod priori co-
dicillo inscripserat, per eum, in quem postea secreta c
voluntatis suae contulerat, si a prioris tenore discrepat, &
contrariam d. voluntatem continet, revocatum e esse.
PP. 6. Id. Septemb. ipsis 4. & 3. AA. Consil.

De absentia onerati.

4. Idem AA. & CC. Stratonico.

Non idcirco minus, quod intestato f te absente g co-
dicillos mater tua fecit, hi, quibus precariis verbis ad-
scripta sunt, relicta capiunt. Sine die & consule.

De furioso.

5. Idem AA. & CC. Flavix.

NE codicillos quidem furentem h posse facere, certis-
simi juris est. Si igitur scriptura velut codicillorum pa-
tris tui fuit prolata, ut aliquid ex hac peti possit: adseve-
rationi tuae mentis cum compotem fuisse negantis, fidem
adesse i probari & convenit. Dat. 6. Kal. Decemb. Di-
velli, CC. Consil.

De confirmatione codicillorum.

6. Idem AA. & CC. Demostheni.

Sive l initio, quae fuerat codicillis relicturus generaliter,
sive novissime relicta servari mandaverit, confirmatio-
ne munitus, nullam justam gerere sollicitudinem potes.
Dat. 3. Idus Decemb. Nicomedia, CC. Consil.

Differentia testamenti & codicillorum.

7. Imp. Constantinus A. ad Maximum. P. P.

SI idem m codicilli, quod testamenta possent, cur diver-
sum n his instrumentis vocabulum mandaretur o, quae
vis ac potestas una socialis? Igitur specialiter codicillis
instituenti p ac substituendi potestas juris autoritate data
non est. Dat. 3. Jun. Pacatiano & Hilario Consil. 332.

Si quis ex eadem scriptura primum hereditatem ex testamento,
deinde fideicommissum petat: & de testamento imper-
fecto. 3. de testibus.

8. Imp. Theodosius A. Asclepiodoto P. P.

SI q quis agere ex testamento quolibet modo, five
scripto, five sine r scriptura confecto, de hereditate

ditate declarari posse, ut eo elogio codicillari, hereditas tanquam indigno e auferatur, &
ad fideum, non ad alios cohæredes ea perveniat. l. heredi. 15. ff. de his, quae ut indigna. De-
cius cons. 361. cujusmodi tamen adscriptio seu contestatio fieri potest favore ab intestato hæ-
redum. Cumanus in l. si filius. 7. ff. de liberis & posth. Pone, derogatoriā clausulam priori
testamento adjectam esse, posteriore vero non esse revocatam testamento, codicillis tamen
postea revocatam esse. Quæro, an secundum testamentum specialiter factum sine speciali
revocatione valeat? Valet: quia hoc casu hereditas neque datur, neque adimitur: quod
cum non sit prohibitum, permissum esse intelligendum est. l. nec non. 28. §. quod ejus. 2. ff. ex
quibus causis majores. & ita Salycetus & Alexander hic. Angelus §. pen. inst. de codicillis. Ja-
son in l. sancimus. 27. sup. de testam. b Plures codicillos facere possumus, l. 6. §. 1. ff.
eod. §. ult. inst. eod. Quid, si plures eadem die facti reperiantur: & in uno fundus Tusculanus
legetur Titio: altero, eidem non legatur? Codicillus cui legatum fuit adscriptum, prior
fuisse existimabitur. Nam praesumimus id semper prius fuisse, quod jure prius esse debuit.
Jure, priore loco legamus, posteriore adimimus: nec adimi quicquam potest, nisi antea
jam legatum. v. Alciat. 3. praesumpt. 42. c l. 70. ff. de heredibus instituendis. v. quæ
dixi ad l. 1. sup. de testam. militari.

d Codicillus postremo codicillo contrario tollitur. Posterior codicillus priori praefertur,
l. 19. inf. de fidei- & hoc quidem naturale est etiam in legibus l. ult. ff. de const. Princ. & te-
stamentis. §. 2. inst. quibus modis testam. 2. Gajus 3. §. 5.

e Codicillus codicillo mutatur. ut hic: ergo & suppleri etiam & emendari poterit. l. 8. in
fin. ff. eod. f Confiuntur codicilli etiam ab intestato, l. §. 1. 16. ff. eod. §. 1. inst. eod. l. 3.
inf. de sc. Trebelliano. l. 83. in fin. ff. de leg. 2. Imo non debentur fideicommissa ab intestato. l. 13.
in fin. ff. de inofficio. Videtur dicta lex 13. abrogari.

g Absente hærede ab intestato, codicillos facere possumus: Absentia hæredis non impedit
codicillos fieri. h Furiosus codicillos facere non potest. l. 2. §. 3. ff. eod.

i alias quilibet sanæ mentis fuisse praesumitur, nisi contrarium probetur: & merito. Qui-
libet enim talis esse praesumitur, qualis natura est debuit. Bald.

k Qui negat sanæ mentis hominem, probare debet, & ita negatio plerumque probanda est
plerumque, inquam. Nam mera negatio probari non potest. l. 23. in fin. §. de probationibus.

l Codicillos ante vel post testamentum facere possumus: utrovis tempore confirmantur,
valent. Imo, ut neutro confirmantur, valent, §. 1. in fin. inst. eod. cum & alioquin nullo
penitus, facto testamento valeant, i. e. cum valeant ab intestato. l. 4. sup. eod. Potest etiam
codicillus nuncupativi testamenti appendix esse. l. ult. ff. de jure codicillorum.

m Non idem codicilli possunt, quod testamentaria.

n Nomina quæ diversa habent, diversos etiam effectus habent.

o daretur. Cujac. 18. obs. 9. & ita legendum esse apud Ulpianum 22. §. 26. in fin. monet.

p Codicillis inscribere aut substituere hæredem non possumus. Institutiones tantum sunt
in testamentis. l. 2. sup. eod. l. 13. in fin. D. eod. §. pen. inst. eod. l. 4. sup. de test.

q l. 7. Cod. Theod. de testamentis & codicillis. Ex eadem scriptura non potest quis hereditatem
petere ex testamento directo & ex fideicommissio codicillis adscripto.

r Codicilliarum sine scriptura fieri possunt, ut hic. adde l. §. fin. §. inf. ad Treb. Gl. in l. nre
Prator. §. in fin. in verb. pronuntians ff. de re jud.

m m

voluerit:

a Codicillis hæ-
reditas directo
dari non potest:
precariis verbis
dari potest, ut hic.
eadem ratione
codicillis decla-
rari potest, quis,
aut quis ex pluri-
bus hæres sit in-
stitutus in testa-
mento l. asse. 1. 10. §.
77. ff. de her. insti.
Potest & codicil-
lis substitutio, du-
bia alioqui decla-
rari, ut directa sit,
non obliqua aut
fideicommissaria.
Bald. 2. cons. 249.
Hoc amplius no-
tandum est, Codi-
cillis, tametsi im-
perfectis, ambigua
verba testamenti
posse declarari,
arg. l. ult. ff. de reb.
eorum, qui sub tu-
tela. Pone: testator
decem filio reli-
quit codicillis:
post declarat, ea
se filio reliquisse
jure institutionis
queritur, utrum
ea declaratio co-
dicillis facta va-
leat? Bald. in l.
non codicillorum. 14.
sup. de testam. Sa-
lyc. & Jason ne-
gant in Auth. no-
vissima. §. de inof.
Romanus contra
valere putat, cons.
179. n. 7. Pone,
rursus testamen-
tum nuncupati-
vum factum, post-
ea vero testato-
rem codicillis ad-
scripsisse se testa-
mentum scriptum
fecisse? Hujusmo-
di codicillaris ad-
scriptio vim te-
stamenti nuncu-
pativi non sub-
vertit. Castrensis
1. cons. 93. Singu-
lare est hoc, codi-
cillis testamenta-
rium hæredem,
indignum hære-

a de hac clausula v. s. i. inf. eod.

b Unius electio-
ne, plerumque al-
terius aditum no-
bis praecludimus,
l. 1. in fin. ff. de leg.
2. adde l. 2. in fin.
D. de damno, licet
tamen conjunctis
personis variare.
S. 2. J. eod.

c Imperfectum
testamentum, l. 1.
ff. de hered. peti-
t. l. 4. l. 29. ff. qui
test. Inter extra-
neos sc. non suos,
l. 21. §. 1. sup. de tes-
tamentis, ut co-
dicillus non susti-
netur, ut hic. &
l. 1. ff. eodem l. 29.
ff. qui testamenta.
l. 11. §. 1. D. de le-
gatis 3. nisi testa-
tor pro codicillis
valere jussit.

d Codicillis ta-
men directa verba
adjecta, oblique
accipienda esse
notant, ut codi-
cillis filio impu-
beri in potestate
facta directa pu-
pillaris substitu-
tio trahatur ad fi-
deicommissum, ut
in l. 2. de vola. 76. ff.
ad Treb. Accurs.
Alexander, Aretius
in l. verba ci-
vilibus. 7. D. de
vulgar. sic codi-
cillis facta insti-
tutio trahitur ad
fideicommissum.
Imola in l. 1. D. de
inst. 194. Quid,
vulgaris & com-
pendiosa insti-
tutio directis verbis facta, vi codicillaris clausula trahitur ad fideicommissum? Hanc, non
illam trahi notant Decius conf. 205. Bartolus l. 1. D. de jure codicill.

e Codicillaris clausula non subintelligitur, nisi fuerit expressa: sic itaque testamentum, cui
hac clausula non fuerit adjecta, jure codicillorum non valebit, ut hic. & l. 1. D. eod. l. 1. co-
haredi. 41. §. cum filia. 2. D. de vulgari. l. 1. §. jure. 11. inf. de test. manum. Boer. decis. 33. Imo tacite
interdum hac clausula intelligitur. l. 38. D. de fideic. lib. sic sane: sed ducta tantum conje-
ctura ex affectione testatoris, quin subintelligitur in testamento militis. l. 3. D. de mil. test. ut
in testamento inter liberos, gl. in d. §. cum filia. in causis pia testamento, Baldus in d. l. §. ju-
re. 11. favore libertatis, ibi. Bald. ob vim summam justitiae honestique amoris. text. & gl. in l.
in testamento. D. de fideic. lib. (quod ultimum verum in legatis & fideicommissis, non in
instituzione) si adjecta sit a notario clausula, &c. si testator dixit, velle se testamentum ha-
beri pro legitimo, vel, ut valeat omni meliori modo, vel jure cuiuslibet ultimae volunta-
tis: vel si testator in eo actu duravit. Quae omnia veraciter sentienda sunt, modo deficiat ille
actus tantum in solennitate, ac non in substantia: dum etiam actus ille solennitatem habeat
salem in codicillis necessariam. Sed pone heredem jurare iustum, se praestitutum legata
ex minus solenni testamento? subintelligitur superior clausula codicillaris. l. 12. J. com. de
legatis. adde Mantica m. de conjecturis 9. His adiciendum, codicillarem clausulam, qui-
busdam videri quoque subintelligi, si adjecto distributivo, quisquis mihi heres est, haeres
ita nuncupatus dare damnatus fuerit. Baldus in l. duobus. 19. D. de except. rei judicatae. licet
contrarium videatur ex l. qui liberis. 8. §. hac verba. D. de vulgari. Idem traditur, si testator
voluerit legata debere, etiam si hereditas non adeatur ex testamento. v. Bald. in l. 1. inf. si
omissa sit causa testam. aut si in testamento vim & effectum testamenti prohibuerit, tunc enim
testamentum veniens ab intestato dare damnati. Imola in l. 1. D. de cond. inst. Idem quoque, si
testator dixerit, ut actus, quem agit, omni solennitate remota, valeat, ut perinde sit ac si
codicillarem clausulam adjecisset. Bald. in l. pen. in fin. D. de leg. 2. v. Soc. reg. 198. imo ut ex-
presse adiciatur hac clausula, testamentum inofficiosum non valet. l. 13. D. de inoff. Clau-
sula codicillaris minus potest adjecta inofficiosa, quam imperfecto testamento. Cur? Cu-
jus testamentum quasi inofficiosum condemnatur, pro demente habetur. Demens autem te-
stamenti factionem non habet. l. 36. D. de leg. 3.

f Hae est clausula quae vulgo codicillaris dicitur: cujus formulam vide in l. 29. in fin. D.
qui test. fit etiam ejus mentio in l. 41. §. 3. D. de vulgari. l. 3. D. de test. milit. l. 11. inf. de
test. manum.

g Personis conjunctis licet variare: aliis non licet, ut saepius dixi J. eod.
h i. e. usque ad abnepotes. v. Cujac. l. 4. obs. 11.
i Proximis personis hereditates quasi debentur, adde l. 7. §. 2. D. de curat. fur.

k puta codicillis, ut hic. & mortis causa donatione, in qua requiri volunt ideo quinque tes-
tes, cum in donatione inter vivos duo sufficiant. l. ult. J. de donation. causa mortis. v. Ro-
land. a Valle 1 conf. 8. n. 22.

l In omni ultima voluntate, excepto testamento, quinque testes sufficiunt, l. 28. §. 1. sup. de
testamento. ergo totidem testes in epistola fideicommissoria & mortis causa donatione inter-
cedere oportebit. v. Mantica m. de conjecturis tit. 11. §. 12.

m In testamento rogati esse debent testes: in codicillo possunt esse non rogati.

n Fortuiti testes esse possunt in codicillis.
o Datur etiam decretalis bonorum possessio secundum nuncupationem, ut hic. & l. 2. sup.
de B. P. secundum tabulas. l. 3. l. 8. D. de B. P. secundum tabulas.

p dixi ad 30. 31. 33. 34. D. 2. inf. 20. adde 3. Paul. sent. 6. Ulp. 24. & Gajum §. v. Graffum lib.

sententiar. §. legatum.

voluerit: ad fideicommissi perlecutionem adspirare cu-
piens, minime permittatur. Tantum enim abest, ut adi-
tum cuiquam pro suo migrandi desiderio concedamus:
ut etiam illud sanciamus, si testator faciens testamentum,
in eodem a pro codicillis etiam id valere complexus sit: qui
hereditatem petit ab ipsis intentionis exordiis, utrum ve-
lit, eligendi habeat potestatem, sciens se unius b electio-
ne alterius sibi aditum praeclusisse: ita ut si bonorum
possessionem secundum tabulas, siue secundum nuncupa-
tionem, ceterasque similes postulaverit, aut certe mitti se
in possessionem ex more petierit, statim inter ipsa hujus
juris auspicia propositum suae intentionis explanet.

1 ¶ Illud quoque pari ratione servandum est, ut te-
stator, qui decrevit facere testamentum, si id adimplere c
nequiverit, intestato videatur esse defunctus, nec d trans-
ducere liceat ad fideicommissi interpretationem, velut ex
codicillis ultimam voluntatem: nisi e id ille complexus
sit, ut f vim etiam codicillorum scriptura debeat obtinere: illo
electionis videlicet jure perdurante, ut qui ex testamento
agere voluerit, ad fideicommissum migrare non possit.

2 ¶ Si quis vero ex parentibus utriusque sexus, ac li-
beris g usque ad quartum gradum agnationis h vinculis
alligatus, vel cognationis nexu constrictus usque ad ter-
tium, scriptus haeres fuerit vel nuncupatus, in eo videli-
cet testamento, quod testator vicem quoque codicillorum
voluit obtinere: licebit ei, si de hereditate ex testamen-
to secundum mortui voluntatem agens fuerit superatus,
vel certe ipse sponte voluerit, ad fideicommissi subsidium
convolare: non enim par eademque ratio videtur, amit-
tere debita i, & lucra non capere.

3 ¶ In omni autem ultima voluntate, excepto k testa-
mento, quinque l testes vel rogati m, vel qui fortuito n
venerint, in uno eodemque tempore debent adhiberi: si-
ve in scriptis, siue sine o scriptis voluntas conficiatur: te-
stibus videlicet, quando in scriptis voluntas componitur.
subnotationem suam accommodantibus. Dat. 15. Kal.
Mart. Constantinop. Victore V. C. Coss. 424.

DE LEGATIS p.

TIT. XXXVII.

De alimentis & vestiario.

1. Imp. Antoninus Pius Augustus libertis Sextilii.

1 ¶ Illud quoque pari ratione servandum est, ut te-
stator, qui decrevit facere testamentum, si id adimplere c
nequiverit, intestato videatur esse defunctus, nec d trans-
ducere liceat ad fideicommissi interpretationem, velut ex
codicillis ultimam voluntatem: nisi e id ille complexus
sit, ut f vim etiam codicillorum scriptura debeat obtinere: illo
electionis videlicet jure perdurante, ut qui ex testamento
agere voluerit, ad fideicommissum migrare non possit.

2 ¶ Si quis vero ex parentibus utriusque sexus, ac li-
beris g usque ad quartum gradum agnationis h vinculis
alligatus, vel cognationis nexu constrictus usque ad ter-
tium, scriptus haeres fuerit vel nuncupatus, in eo videli-
cet testamento, quod testator vicem quoque codicillorum
voluit obtinere: licebit ei, si de hereditate ex testamen-
to secundum mortui voluntatem agens fuerit superatus,
vel certe ipse sponte voluerit, ad fideicommissi subsidium
convolare: non enim par eademque ratio videtur, amit-
tere debita i, & lucra non capere.

3 ¶ In omni autem ultima voluntate, excepto k testa-
mento, quinque l testes vel rogati m, vel qui fortuito n
venerint, in uno eodemque tempore debent adhiberi: si-
ve in scriptis, siue sine o scriptis voluntas conficiatur: te-
stibus videlicet, quando in scriptis voluntas componitur.
subnotationem suam accommodantibus. Dat. 15. Kal.
Mart. Constantinop. Victore V. C. Coss. 424.

4 ¶ Illud quoque pari ratione servandum est, ut te-
stator, qui decrevit facere testamentum, si id adimplere c
nequiverit, intestato videatur esse defunctus, nec d trans-
ducere liceat ad fideicommissi interpretationem, velut ex
codicillis ultimam voluntatem: nisi e id ille complexus
sit, ut f vim etiam codicillorum scriptura debeat obtinere: illo
electionis videlicet jure perdurante, ut qui ex testamento
agere voluerit, ad fideicommissum migrare non possit.

5 ¶ Si quis vero ex parentibus utriusque sexus, ac li-
beris g usque ad quartum gradum agnationis h vinculis
alligatus, vel cognationis nexu constrictus usque ad ter-
tium, scriptus haeres fuerit vel nuncupatus, in eo videli-
cet testamento, quod testator vicem quoque codicillorum
voluit obtinere: licebit ei, si de hereditate ex testamen-
to secundum mortui voluntatem agens fuerit superatus,
vel certe ipse sponte voluerit, ad fideicommissi subsidium
convolare: non enim par eademque ratio videtur, amit-
tere debita i, & lucra non capere.

6 ¶ In omni autem ultima voluntate, excepto k testa-
mento, quinque l testes vel rogati m, vel qui fortuito n
venerint, in uno eodemque tempore debent adhiberi: si-
ve in scriptis, siue sine o scriptis voluntas conficiatur: te-
stibus videlicet, quando in scriptis voluntas componitur.
subnotationem suam accommodantibus. Dat. 15. Kal.
Mart. Constantinop. Victore V. C. Coss. 424.

7 ¶ Illud quoque pari ratione servandum est, ut te-
stator, qui decrevit facere testamentum, si id adimplere c
nequiverit, intestato videatur esse defunctus, nec d trans-
ducere liceat ad fideicommissi interpretationem, velut ex
codicillis ultimam voluntatem: nisi e id ille complexus
sit, ut f vim etiam codicillorum scriptura debeat obtinere: illo
electionis videlicet jure perdurante, ut qui ex testamento
agere voluerit, ad fideicommissum migrare non possit.

8 ¶ Si quis vero ex parentibus utriusque sexus, ac li-
beris g usque ad quartum gradum agnationis h vinculis
alligatus, vel cognationis nexu constrictus usque ad ter-
tium, scriptus haeres fuerit vel nuncupatus, in eo videli-
cet testamento, quod testator vicem quoque codicillorum
voluit obtinere: licebit ei, si de hereditate ex testamen-
to secundum mortui voluntatem agens fuerit superatus,
vel certe ipse sponte voluerit, ad fideicommissi subsidium
convolare: non enim par eademque ratio videtur, amit-
tere debita i, & lucra non capere.

Quamvis verbis his, quoad a cum Claudio Justo mo-
rari essetis, alimenta vobis & vestiarius legatum
sit: tamen hanc fuisse defuncti cogitationem in-
terpretor, ut & b post mortem Justii c Claudii
eadem vobis praestari voluerit. Sine die & consule.

De venditione hereditatis.

2. Imp. Severus & Antoninus AA. Sabiniano.

Quamvis haeres institutus hereditatem vendiderit c, ta-
men legata & fideicommissa ab eo d peti possunt: &
quod eo nomine datum fuerit, venditor ab emptore vel fi-
dejussoribus ejus petere poterit. PP. 10. Kal. Septemb.
Laterano & Rufino Coss. 198.

De oppignorazione rei legata.

3. Idem e AA. Victorino.

Qui post testamentum factum praedia, quae legavit, pi-
gnori f vel hypotheca dedit, mutasse voluntatem
circa legatariorum personam non videtur g. Et ideo h et-
iam i si in personam actio b electa est: recte placuit ab
haerede praedia liberari. PP. 6. Kal. Maji, Gentiano & Bas-
so Coss. 212.

De relictis servo proprio sine libertate.

4. Imp. Antoninus A. Sulpitio.

Servus i testamento dominorum non k data libertate,
legatum seu fideicommissum l relictum non m valet:
nec convalescere potest, licet post n mortem testatoris
libertatem aliqua ratione consecuti sint. PP. 5. Kal. Jul.
Antonino A. 4. & Balbino Coss. 214.

Si legatarius rem legatam subtraxerit.

5. Idem A. Donato.

Non o est dubium denegari actionem legatorum ei pro
portione competentem p in his rebus, quas subtraxis-
se q eum de hereditate apparuerit. PP. 5. Id. Sept. An-
tonino A. 4. & Balbino Coss. 214.

De substitutione.

6. Idem A. Juliano.

SI legata relictis primus r legatarius agnovit, substitutio
eorum in persona Pontianae facta evanuit. PP. 8. Kal.
Maji, Roma, Lxto 2. & Cereale Coss. 216.

De conjunctis re. 1. De errore scriptura.

7. Idem A. Faustio.

SI Fortidianum fundum primo pater tuus fratribus per
praeceptionem, ac t mox u tibi legavit, concursu x do-
minium ejus tibi y quoque quaeritur.

1 ¶ Error z autem nominum in scriptura factus, si
modo de mancipiis vel possessionibus legatis non ambigi-
tur, jus legati dati non minuit. PP. 5. Id. Jul. Lxto 2. &
Cereale Coss. 216.

Si legatarius, quem testator tutorem dederat, tutor esse non possit.

8. Idem A. Demetrio.

in vita Tertulliani. Nam Severus pridie Nonas Februarii periit: haec autem 6. Kal. Maji,
diu post ejus obitum. adde quae scripti in l. 1. inf. de hic, quae sub modo.

f Testator rem a se legatam postea obligans, non revocat legatum, ut hic. & §. 12. inf. eod.
quemadmodum si urgente necessitate alienavit, l. u. §. 12. D. de leg. 3. donans revocat. l. 13. D. de
adim. Qui si rem suam alteri jam obligatam legat? si sciebat obligatam, luerit ab haerede:
si nesciebat, a legatario, v. l. 6. inf. de fideic.

g Imo videtur, l. 12. sup. de don. inter vir. l. 32. §. 15. ff. de don. int. vir. Dicitur leges abroga-
tae sunt per Nov. 162. c. 1. §. 1.

h Quam autor synopsos 44. tit. 4. c. 4. appellat τὴν ἐκ δαδ' ἑνὸς βούλεται, subsidium
ex testamento: hoc sensu legatum valere, licet id testator postea pignori vel hypotheca de-
derit. Ideoque si adversus haerem legatarius actionem personalem elegerit, hoc subsidium
ex testamento, legatum haeres a creditore liberare cogitur.

i Syn. 44. tit. 4. c. 28. §. 5. Harm. 10. §. 12.

k Sine libertate servus nihil legari potest l. 28. inf. de fideic. l. 76. in fin. l. 8. D. de hered. insti-
t. l. 15. ff. de op. l. 20. ff. de adm. l. 30. §. 15. ff. de fideic. lib.

l Servus institutus, nulla libertatis facta mentione liber intelligitur. v. l. 5. sup. de necessar.
si aliud autem, si res ei tantum legata vel fideicommissa, ut hic: l. 28. inf. de fideic. l. 28. §. 13. ff.
de legat. 2.

m Imo valet, d. l. 5. §. 2. l. 16. l. 17. l. 19. ff. de aliment. Valet ex quo & bono: valet quoque
ipso jure, si a milite relictum, l. 7. sup. de test. mil. vel si servus alteri legetur. l. 49. ff. ad
l. Falcid.

n aliud si vivo testatore. o Si cui pars aliqua bonorum legata sit, & is res ex heredi-
tate subtraxerit aliquas, excidit ea, quae sibi competebar rerum legatarum exactione, in his re-
bus, quas cum retinuisse apparuerit: harum si quidem partem exire non potest. 5. Harm.
10. §. 19.

p i. e. nomine rei ei legata. q merito, nam legatarius accipere debet,
l. 1. §. 2. ff. quod leg. alioquin si auctoritate propria, legatum amittit. l. 9. inf. unde vi: vide
Clarum 3. sent. §. Testam. q. 68. Aliud erit, si testatoris jussu, l. 55. ff. de leg. 1. l. 34. §. 1. ff. de leg. 2.
vel si testamenti fuerit executor, arg. l. 78. D. de contrah. empt. Quid si haeres possideat? ne-
gant interpretes propria auctoritate capere posse, & ita intellige, quod scripti ad d. l. 55. adde
Clarum d. loco.

r Legatariorum alii primi, alii secundi esse possunt: i. e. in legatis fieri
potest substitutio. l. 8. §. 4. D. de leg. 2. Primo legatario agnoscere, secundus petere non pot-
est, v. l. 5. §. 8. de impub. & aliis. f si quis cum praedium n. l. 7. §. 1. inf. de leg. 2. i. e. per praeceptionem
fratribus suis legati nomine reliquisset, idem postea praedium alii cuiuspiam legaverit, omnes
simul concurrentes legatarii praedium accipiunt. 5. Harm. 10. §. 3.

t Codicillis duobus
eadem die factis, si res uno legatur Titio, in altero res eadem legetur Cajo,ambo simul ex vo-
luntate defuncti concurrunt & admittuntur, & per concursum faciunt sibi partes, quia prae-
sumuntur re conjuncti. Accurs. in l. cum proponas. 2. in verb. contrar. §. de codicillis. arg. l. unic.
§. His ita. 10. vers. §. fin. autem J. de caducis. Jason d. l. cum proponas. & l. ult. de edicto Divi Ha-
driani.

u circa adimendi animum. §. 1. inf. de adempt. leg. x Re conjuncti faci-
unt sibi partes per concursum. y ita ut in hac hypothese legatarius fuisse fundi ha-
beat: instituti vero, iidemque legatarii alium fuisse.

z ut l. 4. §. 5. de testam. v. Ab

a Debuisti ali-
menta quoad cum
Claudio morarer,
Claudius mortuus
est: Debes alimen-
ta etiam post
mortem Claudii.
Nam simpliciter
alimenta relictas,
perpetuo relinqui
intelliguntur. l.
20. ff. de assensu
l. 13. §. 1. l. 30. in
fin. ff. de alimentis.
ut hinc constet,
Legatum post
mortem Claudii
remanere, non
tamen remanere
conditionem: ne-
minem enim ita
factum esse, ut
aliqui imperet
cum aliquo post
mortem habitare.
Ideoque cum ali-
quo morandi
conditio, intel-
ligitur eo vivo,
videlicet, ut ad
tempus vitae con-
ditio restringatur:
post mortem vero
expiret ex tacita
testatoris volun-
tate, non tamen
expiret legatum.

b Imo non de-
betur post mor-
tem, l. 3. l. 4. inf. de
cond. inst. l. 62. in
fin. ff. de cond. &
dem. non debetur,
si legatum factum
fuit ejus contem-
platione, quo cum
habitare legatari-
us jussus est.

c Venditio hae-
ditatis facta ab
haerede, jure suo
legatarios non ex-
uit.

d non ab empto-
re l. 2. sup. de her.
vend.

e Severi nomen
hic expungendum
putat Pamphilus

a Militaris. Qui propter militiam, l. 4. §. qui dare tutori. manda- tum testatoris ex- equi non pot- est, non propter- ea legatum a- mittit. facit. l. 11. in fin. ff. de adu- l. 2. ff. de vetera- ni. Conditio im- possibilis de jure, non vitiat, sed vitatur tantum. b d. l. 4. c Legata quoribus heres solvo, a le- gataris ejusmo- di cautionem ex- igere debet, ut si evicta fuerit hereditas, legata mihi restituant. d Heres tenetur solvere legata, licet questio de hereditate mo- veatur, praestita tamen ei cautio- ne a legatario. l. 6. ff. de hered. p. tit. l. 8. ff. si cui plus quam per leg. Fal. e Qua? an am- plius, quam per legem Falcidiam, ut volunt fere o- mnes? an evicta hereditate reddi- tum sit, ut vult Cujac. 9. obs. 23. f ea restituitur. Cujac. 18. obs. 9. hoc innuit, non quod interdum illa cautio pra- steatur, nulla mo- ra controversia hereditatis. l. ult. §. de pec. her. l. 3. §. l. 4. ff. si cui plus quam per leg. Fal. l. 9. §. 4. ff. ad exhib. Ideo minus, imo magis mora con- troversia & per- lata accusatione falsi testamenti, est praestanda. g Legare rem alienam scientes, arnon ignorantes possumus, nisi proximae perso- nae: quae exceptio notanda, dixi ad Theophilum §. 4. Inj. de leg. h Legatum rei a- lienae scienter fa- ctum valet. §. 4. Inj. eod. adde Paul. 4. sent. l. 5. §. 8. & l. Inj. de leg. reb. per si- deic. l. 57. §. 8. ff. de leg. 2. l. 10. in fin. ff. de auro. i Syn. Bas. 44. tit. 4. c. 34. k Proxima persona est, non quam nemo antecedit: sed quae jure sanguinis, licet remoto gradu, attingit. Tiraq. de retract. gent. §. 1. l. 1. m. 4. l. Si quis testamentum res filiae legaverit, & superstes adhuc post testamentum suum res eas in dotem pro filia dederit, posteaque mortuus fuerit, amplius filia legatum petere non potest: me Syn. ib. c. 35. m Filia 100. legavi, eidem post testamentum 100. in dotem dedi: me mortuo 200. non habet, sed centum, ut hic. Idem fuerit, si prius 100. in dotem dedi, postea centum eidem legavi, l. 24. §. 6. ff. de leg. 1. nisi filia probaverit patrem voluisse legatum du- plicare. l. 29. ff. de jure dot. n Legata vivo testatore praestari possunt. l. 22. ff. de leg. 2. l. 5. ff. de auro. at non hereditas. v. l. 1. ff. pro herede. o quidam familiae extant in l. 87. D. de leg. 1. p Antiquum morem observa: consuetum fuisse precibus sup- plicantis responsa prudentium inferere. q Omittenti hereditatem, praestari peticio est. l. 17. l. 18. l. 91. §. 2. D. de leg. 1. l. 77. in fin. D. de leg. 2. l. 4. §. 1. D. de soli mali. r Quid- dam tale extat in l. 67. D. de leg. 1. s Quoties heres in testamento etiam legatum habet, quo l. extra hereditatem praecipiat: potest & omnia parte sua hereditatis, legatum sibi relinquit capere. Syn. Bas. 44. tit. 4. c. 36. t Legari res mihi propria non potest, ut hic 2. nisi sub conditione. l. 99. ff. de cond. & dem. nisi commodatam aliquam mihi id le- gatum adferat. Cujac. & doctores l. 1. §. si sibi hom. 86. §. 1. ff. de leg. 1. nisi res mea, quae mihi legata est, alii debetur actione vel officio judicis l. 29. §. 2. ff. de leg. 1. l. non quocumque. 82. §. 6. de bonis. ff. de leg. 1. u l. 41. §. 2. ff. de leg. 1. l. 66. §. 3. ff. de leg. 2. §. 10. Inj. eod. x sed nec alienari & obligari. l. 2. in fin. §. de religiosis. permutari quoque monumentorum usus non potest. l. 12. §. 1. ff. de religiosis. y Jus inferendi mortui legari potest, monu- mentum non potest. Religiosas res legare non possumus, ius in ipsas possumus. z Testator qui solvendo non est, legat inutiliter: siquidem nemo potest relinquere quod non habet, & legata aliter praestari non possunt, quana deducere alieno. l. 12. §. de test. milit. l. 16. §. ad l. Falc. l. 1. §. 28. ff. ad Treb.

Ad administratione tutelae religio sacramenti a Marcel- lum, quem vobis a patre tutorem datum || testamen- to || proponitis, eripit. Quae res, quo minus legatum consequatur, non impedit. Nec enim iuste ab ea peti- tione repellitur: cum etiam si b vellet tutelam admini- strare, prohibeatur. PP. 8. Idus Martii, Roma, Sabino 2. & Aquilino Confl. 217.

De falsi accusatione.

9. Imp. Alexander A. Antiocho.

Si e in fraudem eorum, quae testamento relicta sunt, admissus est accusator, qui testamentorum falsum di- ceret: Praeses provinciae secundum jurisdictionis formam solvi d legata jubebit, interposita cautione e, si evicta fuerit hereditas, ea restitutum f: quamvis alias tunc cautio- ni locus sit, cum sine controversia legata solvantur. PP. 7. Id. Febr. Maximo 2. & Aliano Confl. 224.

De re aliena legata.

10. Idem A. Ingenux.

Cum g alienam h rem quis reliquerit, si quidem sci- ens: tam ex legato, quam ex fideicommissio ab eo, qui legatum seu fideicommissum meruit, peti potest. Quod si suam esse putavit: non aliter valet relictum, ni- si i proximae k personae, vel uxori, vel alii tali personae datum sit, cui legaturus esset, & si scisset rem alienam esse. PP. 5. Kalend. Febr. Albino & Maximo Confl. 228.

De rebus legatis in dotem datis.

11. Idem A. Albiniano.

Filia l legatorum non habet actionem, si m ea, quae ei || in || testamento reliquit || vivus n || pater, postea in dotem dederit. PP. 5. Non. Mart. Pompeiano & Peligno Confl. 232.

Si heres, cui praelegatum est, repudiet hereditatem.

12. Imp. Gordian. A. Mutiano.

Cum responso viri prudentissimi Papiniani quod precibus p insertum est, praecceptionis q legatum & omnia r parte hereditatis vindicari posse declaratur: in- telligis desiderio tuo juxta juris formam esse consultum. + Verba vero responsi s haec sunt: Filiae mater praedictum ita legavit; Praecipito, sumito extra partem hereditatis. Cum hereditati matris filia renunciasset, nihilominus eam recte legatum vindicare visum est. PP. Constitutio 5. Idus Jul. Sabino 2. & Venusto Confl. 241.

Si cui res propria relinquatur.

13. Imp. Diocl. & Max. AA. Severae.

Proprias tuas res legari vel fideicommissi tibi non potuisse, certum est. PP. 15. Kal. Maji, Maximo 2. & Aquilino Confl. 286.

De monumentis, & de jure inferendi mortuum.

14. Idem AA. Tatiano.

Monumenta quidem legari x non posse manifestum est: jus y autem mortuum inferendi, legare nemo prohibetur. PP. 2. Kal. Septemb. Maximo 2. & Aquilino Confl. 286.

De ere alieno.

15. Idem AA. Terentio & aliis.

Si universae facultates, quas pater vester reliquit, debito z fiscali aut privato absumuntur: nihil ex

his, quae testamento ejus adscripta sunt, valere potest. Quod si deducto debito, in relictis bonis superfluum est: libertates impediri juris ratio non permittit: quin etiam legata necnon fideicommissa, salva lege Falcidia, praestan- da sunt. PP. 3. Kal. Octob. iplis 4. & 3. AA. Confl. 290.

De pignore.

16. Idem AA. & CC. Sylla.

Creditor si a debitore suo rem, quam pignoris no- mine susceperat, legatam sibi contendit: etiam debi- to ab heredibus ejus oblato, quo minus restituat, defen- di potest. S. 18. Kal. Febr. Sirmii, CC. Confl.

Quibus modis legata adimuntur.

17. Idem AA. & CC. Eutychniano.

Datum legatum adimi b tam pure, quam sub condi- tione, non libertis tantum, sed etiam ingenuis, pla- cuit. Dat. 3. Non. Mart. CC. Confl.

De legato nominis.

18. Idem AA. & CC. Justino.

Ex legato nominis c, actionibus ab his || qui || succeffe- runt, non mandatis, directas quidem actiones legata- rius habere non potest: utilibus d autem suo nomine ex- perietur. Datum 6. Id. Dec. CC. Confl.

De viro & uxore.

19. Idem AA. & CC. Niconi.

Non tantum duorum e mensium, sed & minoris f temporis maritus uxori testamento scriptus succedit: nec legata vel fideicommissa seu donationes temporis hu- jus angustia capi prohibet. Datum 5. Id. Decemb. Ni- comedia, CC. Confl.

De usufructuario.

20. Idem AA. Eutychniano.

Uxor patri tui si testata decesserit, res tuas g, tantum h usum fructum earum habens, legare non potuit. Dat. 7. Kal. Jan. CC. Confl.

De verbis.

21. Imp. Constantinus, Constantius, & Constans, AAA. ad Populum.

In legatis vel fideicommissis necessaria non sit verbo- rum i observantia: ita ut nihil prorsus intersit, quis talem voluntatem verborum casus exceperit, aut quis loquendi usus effuderit. Dat. Febr. Constantio 2. & Constante Confl. 339.

De annalibus legatis.

22. Imp. Justinianus A. Mennae P. P.

In annalibus legatis vel fideicommissis, quae testator non solum certae personae, sed & ejus heredibus praestari voluit, eorum exactionem omnibus heredibus, & eorum heredum k heredibus servari pro voluntate te- statoris praecipimus. Dat. 3. Id. Decemb. Constantinop. DN. Justiniano A. P. P. Confl. 528.

Si uni totum, alteri pars relinquatur. 1. Si eadem res eidem sepius relinquatur.

23. Idem A. Juliano P. P.

Cum questio talis de significatione verborum || animos || veterum l movit, si quis cuidam agrum Cornelianum pura, vel alium quempiam in solidum legaverit, dein- de m alii partem ejus dimidiam: quantam portionem primus, quantam secundus legatarius consequitur? Simili dubitatione & in hereditate, & in fideicommissis ha- bita. Cumque computationes multae introducebantur, & multis ratiocinationibus dignae: nos hujusmodi compu- tationes quasi superfluas & contrarias voluntati testato- ris, omnes esse sopiendae censuimus. Cum enim mani- festum est, eum, qui ab initio duodecim uncias rei cui- dam reliquit, alii autem postea sex, recessisse n quid- dem a priore voluntate, voluisse o autem minui eam sex uncias, cum alii eas obtulit: & praesens casus exitum apertissimum inveniet. + Si quis itaque, vel agrum vel hereditatem reliquerit, primo p quidem in totum, secundo autem in partem dimidiam: utrumque in sex uncias esse, vel

alio, partem suam tantum legare intelligitur: ut hic, adde l. servi. §. 5. l. ff. de leg. 1. In- terdum solidam rem legat, ut si testator putavit rem suam esse in solidum, quam legavit. si disertis verbis communem sibi cum herede suo fundum legavit: si fundum simpliciter le- gavit: si proprietarius ipse fundum legavit, tunc enim usufructum legasse quoque intelli- gitur: Doctores in l. hac consultiissima. 21. §. de testam. l. qui se patris. 3. §. unde liberi. So- cin. reg. 224. h Usufructuarius usufructum legare non potest. v. l. 24. §. 1. ff. de leg. 1. i v. l. 2. §. comm. de leg. pars l. 15. §. de testam. l. ult. §. qui admitt. k Heredis ap- pellatione veniunt heredes in infinitum. l. 4. ff. de jure immu. l. 65. ff. de verb. sign. nisi legatur usufructus, l. 13. §. de usufruct. l. animos veteres. Cujac. 19. observ. 9. ut an- tiquos animos. l. 9. §. qui testam. m Totum si uni legatur, alteri pars totum, censetur pars illi de toto adempta. l. 6. ff. de adimendiis. n Tacita voluntatis revocatio. o l. 13. §. 4. ff. de hered. inst. p adde §. 7. Inj. de heredib. Inj. In.

a Creditori meo pignus lego, ha- res debitum ei offert, pignus sui restitui deside- rant? heres non auditur, ut hic. ut ita pignoris legatum valeat. Quid si creditor, praeter pignus, debitum petat? ju- sta petitio est, nisi testator animo compensandi pi- gnus legaverit. l. 85. & l. 82. ff. de leg. 2.

b v. tit. ff. de adi- mend. leg. & Inj. de adempta. leg.

c Nomen debito- ris, cui legatur, suo nomine uti- lem habet actio- nem, directam non habet, nisi sit mandata vel cessi. Directa, ex verbis legis est: utilis ex mente. l.

47. §. 1. ff. de ne- gatiis.

d Sex casibus uti- lis actio datur si- ne cessione, puta in legato, ut hic, & in dote, l. 2. §. de oblig. & ali. si nomen in solu- tum datum sit, l. ult. §. quando si- sem. emptori hereditatis, l. 5. §. de hered. vend. vel nominis, §. 7. d. tit. de hered. pensionis, l. 20. ff. de pignoris ad- de l. 1. §. de do- nat.

e Duum mensi- um, Kal. eodem prisco sermone utitur l. ex 2. C. Th. de decur. Ideo Cujac. 18. obs. 9. putat hanc verba delumpta fuisse ex aliqua lege prisca, forte Ju- lia & Papia, ne a- liter jus haberent capienti solidi novi nupti inter se, qui infra x- tatem essent ha- bendi liberos le- ge definitam, quam si vel du- um mensium spa- tio una fuissent, novi caloris co- ercendi causa, quo- adhaerentes facile sua omnia novo conjugii elargi- untur.

f Brevitas tem- poris, quo mari- monium duravit, non impedit, quo minus alter con- jugum alteri le- gare possit. facit l. 12. §. 1. in fin. ff. de leg. 1. v. l. 2. §. de secund. nupt.

g Legatus rem communem cum herede suo legavit, ut si testator putavit rem suam esse in solidum, quam legavit. si disertis verbis communem sibi cum herede suo fundum legavit: si fundum simpliciter le- gavit: si proprietarius ipse fundum legavit, tunc enim usufructum legasse quoque intelli- gitur: Doctores in l. hac consultiissima. 21. §. de testam. l. qui se patris. 3. §. unde liberi. So- cin. reg. 224. h Usufructuarius usufructum legare non potest. v. l. 24. §. 1. ff. de leg. 1. i v. l. 2. §. comm. de leg. pars l. 15. §. de testam. l. ult. §. qui admitt. k Heredis ap- pellatione veniunt heredes in infinitum. l. 4. ff. de jure immu. l. 65. ff. de verb. sign. nisi legatur usufructus, l. 13. §. de usufruct. l. animos veteres. Cujac. 19. observ. 9. ut an- tiquos animos. l. 9. §. qui testam. m Totum si uni legatur, alteri pars totum, censetur pars illi de toto adempta. l. 6. ff. de adimendiis. n Tacita voluntatis revocatio.

a vide l. 34. §. 1. ff. de legat. 1.

b l. 19. in fin. l. 84. §. 12. ff. de leg. 1.

c vide l. 16. infra de fideicommissis.

d Ironia, ut in l. 97. ff. de leg. 3.

e Exheredatio iniuriola.

f A substituto impuberis exheredati non potest legari, vel fideicommissi: etiam si exheredato pater aliquid legaverit.

g Legatarius celans testamentum privatur legato, idque heredi cedit, non quasi scriptum. §. Harmentul. 10. §. 36. Synops. Basil. 44. tit. 4. cap. 48.

h Fructum suæ calliditatis jure nemo percipit. Dolus suus nemini prodest.

i vide quæ dixi ad legem unicam §. 13. infra de caducis. Cur ita? quoties indignitas respicit favorem certæ personæ, quod reo auferatur, injuriæ passio deferatur.

k l. 32. ff. de excusat. tur. l. 5. §. 2. ff. de his, quæ ut indigni. l. 12. §. 4. ff. de relig. nisi tutor non idoneus sit, puta minor: & ita per eum non fiet. l. 76. §. 6. ff. de legat. 2.

l Valer legatum factum ad certum tempus, vel incertum: contra hereditas ex die vel in diem non datur, l. 34. ff. de hered. inst. nisi a miline, vide l. 8. §. de testam. milit. adde l. 2. §. de hered. inst.

m l. 1. 2. 3. §. de donationib. quæ sub modo.

dominum rei legatæ, vel heredem. Et si totare primo relicta, tertiam partem secundo reliquerit: secundum prædictum modum octo quidem uncias vel agri, vel hereditatis apud primum remanere, tertiam autem partem, vel quatuor uncias ad secundum migrare. Et sic in omnibus statuendum est, id est, in hereditatibus, vel legatis, vel fideicommissis: vestigia enim voluntatis testatoris non aliter nisi per hujusmodi viam æstimanda sunt.

I Sed & aliam disceptationem juris antiqui non absimilem constitutam decidere nobis humanum esse apparuit. Agitabatur enim, si quis agrum Cornelianum, vel forte alium, vel quandam rem cuidam legaverit, & postea iterum vel sæpius a eadem rem per legatum vel fideicommissum dederit, post talia autem verba testamenti, Sempronio eundem agrum vel aliam rem legaverit, ut sæpius quidem fuisset Titii mentio, semel autem Sempronii: quid statuendum est? & quid juris sit, si conjunctim, aut separatim eis relinquatur, si in legato hoc consistat, si in hereditate? Hujusmodi igitur decidentem antiquam controversiam, sancimus, cuicumque sit hereditas, vel ager, in memoratis casibus, si conjunctim, si soli, si sæpius eidem relicta: æqua b lance & hereditatem, & agrum, & aliam quamcunque rem dividi & ad dimidiam partem unumquemque vocari: nisi specialiter expresserit, & dixerit testator, tantas quidem partes velle unum, tantas autem alterum habere. In omnibus etenim testatoris voluntatem, quæ legitima est, dominari censemus. Dat. 15. Kal. Decemb. Lampadio & Orestis VV. CC. Coss. 530.

De eo, qui exheredato substitutus est.

24. Idem A. Joanni P. P.

Cum quidam suum filium familias impuberem exheredatum fecit, aliis heredibus scriptis, eidem autem pupillo alium substitutum reliquit, maximam scilicet ostendens ad filium suum affectionem, cui nihil quidem emolumenti reliquit, sed post exheredationis & injuriæ etiam substitutionem ei addidit, & a substituto legatum reliquit. Quærebatur, si hujusmodi legatum vel fideicommissum posset valere? Sed & si legatum eidem exheredato filio pater reliquerit, & substituerit ei exheredato facto aliquem extraneum: iterum certabatur, si saltem per eundem modum fideicommissum posset relinquere? Cum igitur antiquitas quidem hoc diverse tractare maluerit, nobis autem hujusmodi jurgia supervacua esse videantur: sancimus nullo legato, nullo fideicommissum hujusmodi substitutum, qui f exheredato pupillo datus est, prægravari, nec si ipsam rem, quam pupillo legavit, a substituto ejus vel legare vel fideicommittere voluit. Dat. 2. Kalend. Maji, Constantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC.

Legatarius celans testamentum, privatur legato & remanet heredi scripto. Salcyet.

25. Idem A. Joanni P. P.

Si legatarius, vel fideicommissarius celaverit g testamentum, & postea hoc in lucem emerferit, an possit legatum sibi relictum, is qui celaverit, ex eo testamentum vindicare, dubitabatur? Quod omnimodo inhibendum esse censemus, ut non accipiat fructum h suæ calliditatis, qui voluit heredem hereditate sua defraudare: sed hujusmodi legatum illi quidem auferatur, maneat autem quasi pro non scripto apud h heredem, ut qui alii nocendum esse existimavit, ipse suam sentiat jacturam: quemadmodum si legatarius, cui propter tutelam gerendam aliquid relictum sit, non k subierit tutelam: ei quidem legatum auferatur, pupillo autem assignatur, cui ille utilis esse noluit. Dat. Kal. Novemb. Constantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

De legatis vel fideicommissis temporalibus.

26. Idem A. Joanni P. P.

Illud, quod de legatis vel fideicommissis temporalibus l. utpote irritis, a legum conditoribus definitum est, emendare prospeximus: sancientes etiam talem legatorum vel fideicommissorum speciem valere, & firmitatem habere. Cum enim jam constitutum sit, fieri posse temporales donationes m, & contractus: conse-

quens a est etiam legata vel fideicommissa, quæ b ad tempus relicta sunt, ad eandem similitudinem confirmari: post completum videlicet tempus ad heredem iisdem legatis vel fideicommissis remeantibus c, necessitatem habente legatario vel fideicommissario cautionem in personam heredis exponere, ut l. ei post transactum tempus res non culpa ejus deterior facta restituatur. Dat. 15. Kalend. Novemb. Constantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. anno 2. 532.

DE VERBORUM d ET RERUM SIGNIFICATIONE.

TITULUS XXXVIII.

De prædiis instructis legatis.

1. Imp. Antoninus A. Antipatraz.

Prædiis instructis e legatis, quamvis ex fructibus vinum & oleum in eodem fundo habuit: tamen si id venale fuit: item ea, quæ ad tempus propter incursionem latronum tutelæ g causa in prædium translata sunt, legato non cedere, juris auctoribus placuit. Vinum vero quod in apothecis fuit, si ideo h illic habuit, ut cum in prædium venisset, materfamilias eo uteretur i, legato cedere, ignorare non debes. PP. 6. Id. August. Antonino A. 4. & Balbino Coss. 214.

De fundo instructo.

2. Imp. Diocletian. & Maximian. AA. & CC. Rufino.

Fundo, sicut k instructus l est, legato, si per fideicommissum relicto, villicum quidem, hominesque & omnia, quæ vel ipse paterfamilias cum ibiageret, vel ut fundus esset instructus, non m, temporis causa, in eo habuit, relicta esse, juris auctoritate definitum est: ea etiam, quæ tam fructuum colligendorum n, quam servandorum, item pecora o stercoreandi vel pascendi causa ibi constituta, ut de his fructus capiantur, vel ut fundus sit instructus: fideicommissum cedere, certi juris est. Dat. Non. Octob. Sirmii AA. Consulib.

De cautione Περὶ ἀσφαλείας.

3. Imp. Justinianus A. Juliano P. P.

Sancimus cautionis p nomine, vel ἀσφαλείας, id est, securitatis, non q esse fidejussoris dationem in-

h Vinum in apothecis duplici causa habetur: vel ut eo utamur, ut hic, vel ut in horreo; ut postea vendamus, ut in d. l. 12. d. §. 29.

i Illudque absumeret. Paul. 3. sentent. 6. §. 42. l. 1. sup. eod.

k l. 8. l. 12. §. 27. l. 16. §. 2. l. 20. §. 8. ff. de instructo.

m Fundi instructi legato, instrumenta tam fundi quam patrisfamilias veniunt, veluti pecora, instrumenta fructuum colligendorum, villici, homines.

n l. 8. ff. de instructo.

o l. 5. ff. de instructo. Paul. 3. sent. 6. §. 38.

p l. 188. in fin. ff. eod.

q Cautionis verbum a lege, vel a contrahentibus, vel a testatore, vel statuto, consuetudine, aut ordinatione prolatur, nudam promissionem continet, non fidejussorem, ut hic, nisi qui cavere debet, sit suspectus: alias inanis cautio creditori non prodesset, nisi is, qui promissit, cautione antea erat obligatus (alias secunda promissio priori nihil adferret utilitatis) nisi agatur de cautione prætoris, argum. l. 7. ff. de prætoris. nisi frustratoria esset nuda cautio: nisi cautio Burgensis (ut Galli dicunt) id est, sufficiens, & competens, l. 21. ff. de iudiciis. idonea, l. 41. ff. de pign. hared. l. 6. ff. de pign. action. l. 1. §. 36. ff. de pign. l. 59. in fin. ff. mandati. l. 4. §. de precibus imp. l. pen. in fin. inf. de pign. l. 3. inf. de pign. lib. 2. bona & plena debeatur. Socinus regula 43. nisi recte caveri oporteat, l. 2. ff. de usufructu. l. 1. §. 9. ff. de collat. honor. l. 73. ff. de verb. signif. multo magis, si conjunctim bonam, & sufficientem cautionem dari sit necesse. Copulationum namque vis hæc est, ut utrumque requiratur, & geminata qualitas cautionis, ejusdem naturam augeat: Ad hæc, fidejussore mortuo, vel non solvendo facto, alius peti potest. Superioribus casibus, idonea cautio non est simplex, quantumvis hominis divitis juramentum. Legis enim & statuti præceptum in forma specifica implendum est. Sufficiens etiam non est quivis ex plebe: religiosus, quantumvis vir probus: quia nihil habet. Authent. ingressi. sup. de sacrosanctis ecclesiis. usurarius, licet dives: infamis manifestus, l. 20. inf. ex quib. caus. infam. (quæ de re dubitari tamen potest) advocatus, procurator rixarum plenus, notarius fraudulentus, mulier. l. 1. & passim. ff. ad Vellejan. minor, furiosus, prodigus & similes, qui obligari non possunt. Infamis de inusit. stipul. l. 1. ff. de verb. oblig. milites & nobiles in eundem ordinem referunt. mobiliū tantum possessor etiam idonea cautio non est: sed nec is, qui se non obligat ad instar principalis, puta non personaliter: si pignus nudum offertur (sitamen de Prætoris cautione agitur. l. 7. ff. de prætoris): qui instrumento publico cavere non vult. Sufficiens vero d. ei potest, qui suarum opum laudatores seu certificatores apud iudicem arbitrum, vel commissarium in id delectum parte præsentem vel citata, l. 47. ff. de re iudic. proferat. Solent enim iudices idoneos probare etiam parte invita. Tenetur quoque laudator ille in subsidium, principali non solvendo. l. 4. in fin. ff. de fidejuss. inter. idoneus quoque intelligitur, qui non idoneus quidem est, sed tamen probatus a creatore est. l. 3. ff. de fidejuss. Quid, si quis fidejussorem non reperit, (est enim difficile fidejussorem reperire,) decurritur ad sequentem. vide l. 5. §. 1. ff. ut leg. Novell. 83. cap. 2. §. 1. 33. §. 2. §. de epis. Quid, si reus eo loci ubi petitur cautio, juret se satisfacere non posse, alibi posse? auditur l. 8. §. 5. ff. qui satisfacere. His adde Rebuffum tom. 2. tract. de sentent. execut. arsit. 1. gloss. 16. in verb. Bonæ & sufficientis cautionis.

a Argumentum valet a contrariis, bus ad ultimas voluntates, dixi ad l. 20. ff. de verb. signif. vide Mantica 3. de Conjecturis ultimarum voluntatum. 18. & Everardum Topicum loco a contrariis ad ultimas voluntates. 37.

b Ad tempus legari potest, ut hic. ut & vendi, donari. l. 1. ff. de in diem addit. l. 1. r. l. 2. ff. de lege commissoria. l. 1. 2. 3. J. de don qua sub modo, dos relinquere, in rebus. §. de jure dot. l. 1. supra soluto, emphyteusis dari, l. 2. §. de jure emphyt. vide Bertrand. 4. conf. 1. num. 4.

c Finito legati tempore, legatum ad heredem revertitur.

d dixi ad §. 50. ff. penult.

e instructis prædiis legatis, ea tantum cedunt, quæ fuerint ibi perpetui usus causa: ad tempus ibi reposita, venalia non cedunt.

f l. 12. §. 30. ff. de instructo.

g id est, custodix. l. 12. §. 29. ff. de instructo. vide Paul. 3. sent. 6. §. 39.

terpre-

Imo interpre-
tanda est. l. 59. in
fin. mandati. A-
liud est ad nu-
dam, aliud ad
idoneam cantio-
nem teneri.

b. puta in testa-
mento, ut l. 24. ff.
de leg. 1. l. 32. ff. ad
senatus. Treb.

c. Disjunctiva po-
fita inter perso-
nas honoratas vel
gravatas, tam in
ultima volunta-
tibus quam con-
tractibus pro con-
juncta capitur:
non si inter res sit
appofita.

d. ad l. 23. ff. de
testament. tut.

e. Aut pro Et ac-
cipitur & ita dis-
junctiva pro con-
junctiva sumitur.

f. 53. ff. eodem. & c.
contra d. l. 53. &
29. ff. ad l. 11. §. 5.

g. in p. ff. quod. vi.
f. Alciatus 9.

h. Per 12. legit
curia. & c.

i. male vide Cuiac.
ad l. 27. ff. de pa-
tri. & ad l. 133. ff.

de verb. obligat.

παράδειγμα
f. 53. ff. eodem. & c.

g. 1. 1. §. 5. in fin.
quod vi aut clam.

h. Disjunctiva in-
ter res diversas

posita, pro con-
junctiva non ha-
betur: inter per-
sonas posita, in-
terdum habetur.

inf. eod.

i. Illyriciana ad-
vocatio est co-
rum advocato-
rum, qui manere

istis fungebantur
apud Praefectum
Praetorio Illyrici,

cujus alibi quo-
que fit mentio.

k. Familiae reli-
ctum, gradatim
debetur personis
appellatione fa-
miliae compre-
henfis. De fami-
liis ad l. 195. §.

2. l. 196. ff. eod. l.

32. §. 6. ff. de leg. 2.

l. 14. ff. ad Trebell.

Tiraquell. libell.

De retrahit li-
quor §. 1. gloss.

9. num. 195. Sino-
monem de Pratis.

3. de interpretat.

ultima voluntat. 3. dubitatione 1. solutione 11.

num. 25.

l. vide quae scripti ad l. 108. ff. de cond. & demonstr.

m. De relicto familiae. Familia relinquo, ut hic: & l. 32. §. 6. ff. de leg. 2. familia volo

adquiri. inf. fin. inf. eod. addatur & illud, ne de nomine familia mea excat. l. 88. §. 6. ff. de leg. 2.

n. Gener & nurus numerantur in familia.

o. Gener & nurus dicuntur etiam dissoluto matrimonio. & sic affinitas dicitur durare disso-

luto quoque matrimonio, in Edicto de postulando, praesentes affinitates intelliguntur, non

quae fuerunt. l. 3. §. 1. ff. de postulando. in nuptiis etiam non praesentes intelliguntur. §. 8.

ibi: si quis nurus. Inst. de nupt. ita servus tutari non potest pro iis dominis, quorum antea fuerit. l. 14. inf. de quast. Quare quod a Gallis dicitur. Dicitur ma pte, morte est mori gendre:

refertur a amore potius quam ad pudorem & honestatem, morte filiae deminuitur quali-
tate filius, & non honestas & reverentia.

terpretandam a: nisi hoc specialiter, vel in Graecis vel in Latinis verbis scriptum fuerit, nisi enim vel generaliter de satisfactione vel fideiussione specialiter sit nominatum b, cautione, vel ἀσφαλείη minime fideiussione, sed nudam promissionem significari. Dat. Kalend. Mart. Constantinop. Lampadio & Oreite VV. CC. Conf. 530.

De verbo Aut.

4. Idem A. Joanni P. P.

Cum quidam sic vel institutionem, vel legatum, vel fideicommissum, vel libertatem vel tutelam scripserit, ille aut c ille mihi heres esto: vel illi aut illi do lego: vel dari volo: vel illum aut illum liberum: aut tutorem d esse volo, vel jubeo: dubitabatur, utrumne inutilis sit hujusmodi institutio & legatum, & fideicommissum, & libertas & tutoris datio: an occupantis melior conditio sit? an ambo in hujusmodi lucra vel munera vocentur? & an secundum aliquem ordinem admittantur? an uterque omnimodo? cum alii in institutionibus primum quasi institutum admetti, secundum quasi substitutum, alii in fideicommissis posteriorem solum accepturum fideicommissum existimaverint, quasi recentiore voluntate testatoris utentem. Et si quis eorum altercationes sigillatim exponere maluerit, nihil prohibet non leve libri volumen extendere, ut sic explicari possit tanta auctorum varietas: cum non solum juris auctores, sed etiam ipsae Principales Constitutiones, quas ipsi auctores retulerunt, inter se variasse videntur. Melius itaque nobis visum est, omni hujusmodi verbositate explosa, conjunctionem Aut c, pro Et accipi: ut videatur copulativo modo esse prolata, & magis sit παράδειγμα f. ut & primam personam inducat, & secundam non repellat. Quemadmodum enim (verbi gratia) in interdico g, Quod vi aut clam, aut conjunctio pro & aperta posita est: ita & in omnibus hujusmodi casibus, si ve institutionum, si ve legatorum, si ve fideicommissorum, vel libertatum, seu tutelarum, hoc est intelligendum, ut ambo veniant aequa lance ad hereditatem, ambo legata similiter accipiant: fideicommissum in utrumque dividatur: libertas utrumque capiat: tutoris ambo fungantur officio: || ut || sic nemo defraudet a commodo testatoris, & major providentia pupillis inferatur: ne dum dubitatur, apud quem debeat esse tutela, in medio res pupillorum depereant. Sed haec quidem sancimus, cum in personis hujusmodi proferatur scriptura. Sin autem una quidem est persona, res h autem ita derelictae sunt, Illam aut illam rem illi do lego, vel per fideicommissum relinquo: tunc secundum veteres regulas & antiquas definitiones, vetustatis jura maneat incorrupta, nulla innovatione eis ex hac constitutione introducenda. Quod etiam in Contractibus locum habere censemus. Dat. Prid. Kalend. Maji. Constantinop. post Consulatum Lampadii & Oreitis VV. CC. 531.

De nomine familiae.

5. Idem A. Joanni P. P.

Suggerenti Illyricianae Advocacionis respondentes, Sdecernimus, familiae k nomen talem habere vigorem, parentes & liberos, omnesque propinquos, & substantiam: liberos l etiam & patronos, necnon servos per hanc appellationem significari. Et si quis per suum elogium fideicommissum familiae m sua reliquerit, nulla speciali adjectione super quibusdam certis personis facta: non solum propinquos, sed etiam his deficientibus, generum n & nrum. Eos enim nobis humanum esse videtur ad fideicommissum vocari: ita videlicet, si matrimonium morte o filii vel filiae fuerit dissolutum: nullo etenim modo possunt gener vel nurus filii viventibus ad tale fideicommissum vocari: cum hi proculdubio eos antecedant: &

ut hi proculdubio eos antecedant: & cum hi proculdubio eos antecedant: &

ut hi proculdubio eos antecedant: & cum hi proculdubio eos antecedant: &

ut hi proculdubio eos antecedant: & cum hi proculdubio eos antecedant: &

ut hi proculdubio eos antecedant: & cum hi proculdubio eos antecedant: &

ut hi proculdubio eos antecedant: & cum hi proculdubio eos antecedant: &

ut hi proculdubio eos antecedant: & cum hi proculdubio eos antecedant: &

ut hi proculdubio eos antecedant: & cum hi proculdubio eos antecedant: &

hoc videlicet gradatim fieri, ut post eos liberti veniant.

† Hoc eodem valente & si quis rem immobilem cui-
dam legaverit vel fideicommissit, eamque alienare pro-
hibuerit a, adjiciens, ut si hoc fideicommissarius praterierit,
familia b sua res acquiratur.

† In aliis autem casibus nomen familia c pro substantia
oportet intelligi: quia & servi & aliae res in patrimonio
uniuscujusque esse putantur. Dat. 15. Kal. Novemb. Con-
stantinop. post Consulatum Lampadii & Oreitis VV. CC.
anno secundo 532.

SI OMISSA SIT CAUSA TESTAMENTI.

TITULUS XXXIX.

1. Imp. Sever. & Anton. AA. Januariæ.

SI in fraudem legatorum transmissam hereditatem ad
substitutum probatura es: utilis actio adversus eum,
cum quo fraudis consilium participatum est, || tibi ||
competit. Plane, si pecunia g accepta omisit h ad-
ditionem, legata & fideicommissa prestare cogitur. Accept.
Kal. Octob. Fusco & Dextro Conf. 226.

Si hereditas, qua adiri poterat, repudietur in fraudem legato-
rum, habet locum hoc Edictum. Bald.

2. Imp. Philippus A. & Philippus C. Victoriam.

Eum, qui cum testamento posset obtinere hereditatem,
ab intestato jus successionis voluit amplecti, libertati-
bus i eodem testamento datis obesse non posse, jampride-
niam placuit. Quod si cum jam neque adiri ex testamen-
to hereditas, neque bonorum possessio peti possit; judi-
cium defuncti non & usurpabitur, sed ad irritum juris ra-
tione revocatum est: petitio relictorum nullo jure proce-
dit. Si vero jure facto testamento, cessante herede scri-
pto, alter ab intestato adiit hereditatem, neque liberta-
tes l neque legata ex testamento posse praestari, manife-
stum est. PP. Kalend. Jan. Philippo A. & Titiano Conf.
246.

3. Imp. Diocletianus & Maximianus AA. & CC.
Apro & Pia.

SI Proculiana patri vestro, cujus estis heredes, testamen-
to quid reliquit, & scripti jure secundum ejus judicium,
vel omiffa causa testamenti successerunt ab intestato: adi-
tus competens judex, quatenus legis Falcidia m modus
patitur, vobis relicta restitui jubebit. Dat. 15. Kal. Jan.
Sirmii, AA. Conf.

DE INDICTA VIDUITATE n ET LE- GE JULIA MISCELLA o TOLLEND A p.

TITULUS XL.

1. Imp. Gordian. A. Bono.

LEGATUM alii q sub conditione sic relictum,
si uxor r nuptus se post mortem mariti non collocaverit f,
contractis nuptiis conditione deficit, ideoque peti
nequaquam potest. PP. 13. Kal. Aug. Gordiano A.
2. & Pompeiano Conf. 242.

Lex Julia Miscella cum juramento & cautione Muciana,
qua praestabatur, cessat. Salyc.

2. Imp. Justinianus A. Joanni P. P.

Ambiguitates legis Juliae r Miscellae generali lege tol-
lentes, nullam concedimus fieri juramentum secun-
dum praedictam legem, sed penitus ea una cum Muciana n
cautione super hac causa quiescente, licere mulieribus et-
iam maritorum x suorum y interminatione sprete, quae

ut vide l. 3. inf. eod. p. i. e. remittenda conditione viduitatis a
Hodie non remittitur. Novell. 22. c. 44. Hujus itaque tituli interpretatio
dicto capite 43. & 44.

q. extraneo scilicet. r mea.

f. id est, si uxor mea vidua permanferit, hoc igitur innuit: Si extraneo legavero sub con-
ditione, si uxor mea vidua permanferit, conditionem non remitti: quia nulla viduitas in-
jungitur. l. 74. ff. de cond. & demonstr. aliud erit, si uxori vel alii mulieri legavero sub hac

conditione, si vidua permanferit. Eoenim casu conditio remittitur. l. 2. sup. de inst.
& subst.

t. Lex Julia Miscella cavebatur, ut mulieres, quibus viri ac mariti vidui-
tatem indixissent, etiam si nuptias secundas contraxissent, relicta sibi legata consequerentur

praestito prius jurejurando se procreandae sobolis gratia secundas nuptias contrahere. Cui
legi, quod ad juramentum attinet, Justinianus abrogat, hac lege & Novella 22. c. 23.

u. vide l. 3. inf. eod. x Quidam hinc colligunt, Legem Juliam Miscellam pertinuisse
ad conditiones adscriptas solius mariti testamento. Sed Mercator i. Nor. 2. ait: etiam per-
tineret ad conditiones adscriptas extranei testamento: quod & evidenter ex Justiniani No-
vella confirmat 22. c. 44. in fin. y Robertus hinc colligit, Legem Juliam Miscellam
pertinere ad solas viduas. Mercator i. Nor. 2. ait pertinere etiam ad virgines: eo sensu co-
lloquatur aut viduitatis conditionem multo magis virginibus quam viduis remittendam esse.

a Plernumque te-
statores veniant,
res extero vendi,
vel in extero
alienari. l. ult. §.
de reb. alien. non
alienando.
b De relicto fa-
miliae dixi §. eod.
c Familiae nomen
pro substantia, ut
eo loco, Adgna-
tus proximus fa-
miliam habeto. l.
195. §. 1. ff. eod.

d 29. ff. 4. adde
44. Ecl. 26. Omit-
tere est negligere
judicium defun-
cti: repudiare, ab-
stinere, cessare.

e Causa testa-
menti ipsum te-
stamentum, seu
hereditas testa-
mento delata.

f l. 1. inf. de fideic.
liber. Substitutus
cui defertur ha-
reditas, legata
solvit.

g l. 3. 4. ff. eod.

h Tenetur, qui
omisit additionem,
licet non possideat.

i l. 22. ff. eod.

k non insuper
habitu, & c. Cui-
jac. 3. observ. 22.

l in fin. ubi notio-
nem verbi, insu-
per habere, expli-
cat. Insuper ha-
bere, ut idem au-
tor notat n. obs.

m est παροχὴν,
vel πλημμε-
λείην. Nam & c.

n Hieronymus in-
terpretatur, In-
super habebit: &
eodem sensu A-
gellius 1. Eam

confidentiam non
insuper habenda
intelligit. & c.

o Symmachus, scri-
bendi munus non
insuper habitum.

p his adde quae dixi
ad l. 43. in fin. ff.
de religiof. l. 17.

q ff. de her. qua ut
indig. adde alia
ex Mureto n. var.

r l. vide l. 17. ff. eod.

s m Falcidia decre-
bitur, etiam
quando legata ex
hoc Edicto de-
bentur. adde l. 6.

ff. eod.

n i. e. de legatis
viro aut mulieri
sub conditione
viduitatis & co-
libatus relicta.

o de qua dixi ad
Novellam 22. cap.

43. Cur ita dici-
testatore indicta.

desumenda est ex

a Hodie mulieres non possunt legatum accipere, si nupserint. Nov. 22. c. 44.

b l. 3. vers. nec quicquam. sup. de secund. nups.

c Ex colorato sacramento perjurium committitur.

d Mulieres ad id natura progenitæ, ut partus edant.

e v. l. 3. inf. eod.

f Rempublicam multis hominibus augeri int. rest.

g Legibus via perjuris non aperitur, cum perjuris legibus ipsa puniantur.

h Ideo lex Julia Miscella dici estimatur, quod pertineat tam ad mares, quam ad feminas, quibus viduitas injungitur. l. 79. inf. ff. de cond. & demonstr. dixi plenius ad Nov. 22. c. 43.

i ut alibi veteres animos & antiquos. l. 23. §. de legatis.

k Senatusconsultum, quæ circa eam facta sunt. Cujac. hic. ut intelligas Pernicianum & Calvisianum, de quibus vide Ulpianum.

l de qua l. 2. sup. eod. l. 72. §. 1. ff. de cond. & demonstr.

m Conditio, lego Mæviz, si vidua erit, cum vidua erit, vel, lego Titio, si uxorem amiserit. Cum coelebs erit, non remittitur: nec enim viduitatem indicit, sed solatium viduitatis præbet.

n Solatium tristitiz.

o vide 34. ff. 6. Ulpian. 24. §. 17. §. 36. §. ult. Inf. ff. de legat. l. 12. ff. de cond. & demonstr. hoc tantum constituit, valere omnia quæ testamento vel codicillis poenæ causa relinquuntur, ut suprema voluntas testatoris potior sit ratione juris, nisi si quid testator fieri jussit impossibile aut quasi.

o vide 34. ff. 6. Ulpian. 24. §. 17. §. 36. §. ult. Inf. ff. de legat. l. 12. ff. de cond. & demonstr. hoc tantum constituit, valere omnia quæ testamento vel codicillis poenæ causa relinquuntur, ut suprema voluntas testatoris potior sit ratione juris, nisi si quid testator fieri jussit impossibile aut quasi.

o vide 34. ff. 6. Ulpian. 24. §. 17. §. 36. §. ult. Inf. ff. de legat. l. 12. ff. de cond. & demonstr. hoc tantum constituit, valere omnia quæ testamento vel codicillis poenæ causa relinquuntur, ut suprema voluntas testatoris potior sit ratione juris, nisi si quid testator fieri jussit impossibile aut quasi.

o vide 34. ff. 6. Ulpian. 24. §. 17. §. 36. §. ult. Inf. ff. de legat. l. 12. ff. de cond. & demonstr. hoc tantum constituit, valere omnia quæ testamento vel codicillis poenæ causa relinquuntur, ut suprema voluntas testatoris potior sit ratione juris, nisi si quid testator fieri jussit impossibile aut quasi.

o vide 34. ff. 6. Ulpian. 24. §. 17. §. 36. §. ult. Inf. ff. de legat. l. 12. ff. de cond. & demonstr. hoc tantum constituit, valere omnia quæ testamento vel codicillis poenæ causa relinquuntur, ut suprema voluntas testatoris potior sit ratione juris, nisi si quid testator fieri jussit impossibile aut quasi.

o vide 34. ff. 6. Ulpian. 24. §. 17. §. 36. §. ult. Inf. ff. de legat. l. 12. ff. de cond. & demonstr. hoc tantum constituit, valere omnia quæ testamento vel codicillis poenæ causa relinquuntur, ut suprema voluntas testatoris potior sit ratione juris, nisi si quid testator fieri jussit impossibile aut quasi.

o vide 34. ff. 6. Ulpian. 24. §. 17. §. 36. §. ult. Inf. ff. de legat. l. 12. ff. de cond. & demonstr. hoc tantum constituit, valere omnia quæ testamento vel codicillis poenæ causa relinquuntur, ut suprema voluntas testatoris potior sit ratione juris, nisi si quid testator fieri jussit impossibile aut quasi.

o vide 34. ff. 6. Ulpian. 24. §. 17. §. 36. §. ult. Inf. ff. de legat. l. 12. ff. de cond. & demonstr. hoc tantum constituit, valere omnia quæ testamento vel codicillis poenæ causa relinquuntur, ut suprema voluntas testatoris potior sit ratione juris, nisi si quid testator fieri jussit impossibile aut quasi.

o vide 34. ff. 6. Ulpian. 24. §. 17. §. 36. §. ult. Inf. ff. de legat. l. 12. ff. de cond. & demonstr. hoc tantum constituit, valere omnia quæ testamento vel codicillis poenæ causa relinquuntur, ut suprema voluntas testatoris potior sit ratione juris, nisi si quid testator fieri jussit impossibile aut quasi.

o vide 34. ff. 6. Ulpian. 24. §. 17. §. 36. §. ult. Inf. ff. de legat. l. 12. ff. de cond. & demonstr. hoc tantum constituit, valere omnia quæ testamento vel codicillis poenæ causa relinquuntur, ut suprema voluntas testatoris potior sit ratione juris, nisi si quid testator fieri jussit impossibile aut quasi.

o vide 34. ff. 6. Ulpian. 24. §. 17. §. 36. §. ult. Inf. ff. de legat. l. 12. ff. de cond. & demonstr. hoc tantum constituit, valere omnia quæ testamento vel codicillis poenæ causa relinquuntur, ut suprema voluntas testatoris potior sit ratione juris, nisi si quid testator fieri jussit impossibile aut quasi.

o vide 34. ff. 6. Ulpian. 24. §. 17. §. 36. §. ult. Inf. ff. de legat. l. 12. ff. de cond. & demonstr. hoc tantum constituit, valere omnia quæ testamento vel codicillis poenæ causa relinquuntur, ut suprema voluntas testatoris potior sit ratione juris, nisi si quid testator fieri jussit impossibile aut quasi.

o vide 34. ff. 6. Ulpian. 24. §. 17. §. 36. §. ult. Inf. ff. de legat. l. 12. ff. de cond. & demonstr. hoc tantum constituit, valere omnia quæ testamento vel codicillis poenæ causa relinquuntur, ut suprema voluntas testatoris potior sit ratione juris, nisi si quid testator fieri jussit impossibile aut quasi.

o vide 34. ff. 6. Ulpian. 24. §. 17. §. 36. §. ult. Inf. ff. de legat. l. 12. ff. de cond. & demonstr. hoc tantum constituit, valere omnia quæ testamento vel codicillis poenæ causa relinquuntur, ut suprema voluntas testatoris potior sit ratione juris, nisi si quid testator fieri jussit impossibile aut quasi.

o vide 34. ff. 6. Ulpian. 24. §. 17. §. 36. §. ult. Inf. ff. de legat. l. 12. ff. de cond. & demonstr. hoc tantum constituit, valere omnia quæ testamento vel codicillis poenæ causa relinquuntur, ut suprema voluntas testatoris potior sit ratione juris, nisi si quid testator fieri jussit impossibile aut quasi.

o vide 34. ff. 6. Ulpian. 24. §. 17. §. 36. §. ult. Inf. ff. de legat. l. 12. ff. de cond. & demonstr. hoc tantum constituit, valere omnia quæ testamento vel codicillis poenæ causa relinquuntur, ut suprema voluntas testatoris potior sit ratione juris, nisi si quid testator fieri jussit impossibile aut quasi.

viduitatem eis indicit, & non dato sacramento, procreandæ sobolis gratia tantum ad secundas migrare nuptias, poenæ hujusmodi cessante, siue habeat liberos siue non: & ea percipere a, quæ maritus dereliquit. Quorum omnium manifestissimum est, dominium minimè eas liberis existentibus habere, usufructu b tantummodo apud eas remanente, & ad liberos prioris totius proprietate eorum deferenda, secundum ea, quæ de secundis nuptiis, & lucris, quæ ex his mulieribus obveniunt, || statuta sunt: ne ex necessitate legis & sacramento colorato c perjurium committatur. Cum enim mulieres ad d hoc natura progenuerit, ut partus edeant, & maxima eis cupiditas in hoc constituta sit: quare scientes prudentesque perjurium committi patimur? Tale igitur juramentum conquirecat, & lex Julia Miscella cedat cum Muciana e cautione super hoc introducta, a || nostra || Republica separata. Augerif etenim magis nostram Rempublicam, & multis hominibus legitime progenitis frequentari, quam implis perjuris affici volumus: cum satis esse inhumanum videatur, per leges g quæ perjuris puniunt, viam perjuris aperiri. Dat. 10. Kalend. Mart. Constantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

In authent. de nupt. §. quæ vero nunc sequitur. coll. 4. tit. 1. Nov. 22. cap. 43.

Ubi relictum quid fuerit a conjuge, vel a qualibet persona, ne secundas ineat nuptias: intra annum quidem non petat, nisi spes nuptiarum deficiat: post annum vero capiat, præstita cautione rei cum fructibus restituendæ, si contra fecerit. Pro re immobili iuratoria cautio fiat cum hypothecis: pro mobili (si persona sit idonea) eadem sit cautio: alioqui & fidejussor exigatur, si præstari potest. Contractus nuptius res data vindicari potest: quod sic admittitur, ac si ei relictum vel ordinatum non esset.

Lex Julia Miscella correctæ in muliere, est correctæ in viro, & conditio in viduitate appositæ, si perseverantiam non requirit, est expectandæ. Bald.

3. Idem A. Joanni P. P.

Legem Juliam Miscellam quemadmodum in foeminis sustulimus, ita & in h masculis esse sublata, pertinere quidem ad sensum nostræ legis, quam super hoc promulgavimus, non est incertum. Ne tamen quædam ambiguitas simplices i animos moveat, etiam expressim sancimus legem Juliam Miscellam, & Senatusconsultum k quod circa eam factum est, nec non Mucianam l cautionem, quæ super talibus nuptiis introducta est, non solum in foeminis, sed etiam in masculis cessare.

† Sed quia apud Ulpianum in libris Sabinianis invenimus quædam verba, quæ effugiunt legis Miscellæ observationem: ne quis & ea sublata esse putaverit, sancimus, cum hujusmodi verbis mulieribus aliquid relinquatur, si vidua m erit, vel quotiens vidua erit, vel cum vidua erit: vel e contrario maribus, si amiserint uxores, vel quando ad calibatum pervenerint: non vetari ea vindicare, vel legitimo modo sumere, quæ eis derelicta sunt. Neque enim ut permaneant vel foemina in viduitate, vel masculi in celibatu, videtur esse relictum, ut locum ante nostram legem habeat lex Julia Miscella quæ jam perempta est: sed cum primum hoc evenit, illico competat talibus personis ejus quod relictum est, persecutio: quia sub conditione relictum esse videtur, siue semel, siue in annos singulos hæc liberalitas fuerit conscripta, quasi pro solatio suæ tristitiæ n. Dat. Kal. Novemb. Constantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

DE HIS, QUÆ POENÆ o NOMINE IN TESTAMENTO VEL CODICILLIS || SCRIBUNTUR VEL || RELINQUUNTUR.

TIT. XLI.

Relictum vel in alium translatum poenæ nomine valet, nisi ob turpem causam vel impossibilem conditionem relinquatur.

1. Imp. Justinianus A. Mennæ P. P.

SUPER VACUAM observationem veterum || legum, || per quam testatorum voluntates ad effectum duci impediabantur, amputamus: præcipientes nulum valere dicendo poenæ nomine quædam esse

relicta a vel adempta in supremis testantium voluntatibus, eas infirmare: sed licere testanti pro implenda sua voluntate vel pecunias dari præcipere, vel aliam pecuniariam poenam inferre, quibus voluerit, tam in adimentis hereditatibus vel legatis vel fideicommissis, vel libertatibus, quam in præcipiendo ad alias personas eas transferri ab eo, cui relicta ab initio sunt, vel aliquid aliis ab eo dari, si minus dispositionibus suis hæres vel legatarius vel libertate donatus paruerit. Quod b si aliquid facere vel legibus c interdictum, vel alias probrosum, vel etiam impossibile d iussus aliquis eorum fuerit: tunc sine ullo damno, etiam neglecto testatoris præcepto, servabitur. Dat. Kalend. Jan. Constantinop. Domino nostro Justin. A. P. P. 2. Conf. 528.

DE FIDEICOMMISSIS e.

TIT. XLII.

De alimentis & vestiario.

1. Imp. Antoninus A.

Si probaveris Demetrium petiisse f de matre hæredeque sua, ut tibi alimenta menstrua, & vestiarius annuum præstaret, eamque secutam voluntatem filii sui per multum g temporis, id est, non minus in tali causa triennio h ea præstitisse: ut in i futurum quoque ea præstentur, & si qua in præteritum præstita non sunt, ut exolvantur, impetrabis. PP. 17. Kalend. Septemb. Duobus & Aspris Conf. 213.

De solutione fideicommissi inutiliter relictæ.

2. Idem A. Eupatrio.

ET si inutiliter l fideicommissum relictum sit: tamen si hæredes, comperta m voluntate defuncti, prædia ex causa fideicommissi avo tuo præstiterunt n: frustra ab hæredibus ejus de ea re quaestio tibi movetur, cum non ex ea sola scriptura, sed ex conscientia o relictæ fideicommissi defuncti voluntati satisfactum esse videatur. PP. 6. Kalend. August. Lato 2. & Cereale Conf. 216.

De morte manumissa ex causa fideicommissi, cui hæreditas quoque fideicommissa debebatur.

3. Idem A. Rufino.

Cum secundum voluntatem defunctæ, Chrysidem puellam ab hæredibus manumissam, eamque priusquam ei restitueretur hæreditas p, intestato vita functam proponas: ad manumissores q ejus successio pertinet. Qui si adierint ejus hæreditatem, confusis r actionibus, fideicommissi sunt liberati. PP. 5. Id. Dec. Lato 2. & Cereale Conf. 216.

De alienatione & oppignoratione extra familiam prohibita.

4. Imp. Alexand. A. Victorino.

VOLUNTAS f patris prohibentis t liberos fundos extra u familiam x vendere vel pignori dare, fratrem sorori y donare z prohibuisse non videtur. PP. 5. Kalend. Jul. Maximo 2. & Aliano Conf. 224.

Differentia substitutionis pupillaris & fideicommissariæ.

5. Idem A. Regina.

SI frater tuus, postquam patri hæres extitit, pubes a jam || factus, || sine liberis decessit: ex pupillari sub-

l. 16. sup. de testam. l. 38. ff. de fideic. libert. l. 9. §. 5. ff. de jur. & facti ignor. o Conscientia relictæ. p Fideicommissum universale transmittitur, licet non facta sit restitutio: ut hinc constet pertinere etiam hunc titulum ad fideicommissa universalia. adde l. 5. 12. 14. 15. 16. 30. & ult. ff. de leg. l. 17. ff. de bon. lib. Instit. de suc. lib. r Debitori succedente creditore, confunditur actio. l. 7. §. de pactis. l. 6. §. ad l. Falc. l. 95. §. 2. ff. de solut. f v. l. m. s. de reb. t Alienatione liberis interdicta, non prohibentur ipsi liberi inter se alienare, ut hic. Quid? liberis alienare prohibitis, an nepos alienare vetatur? prohibetur, ut & alii descendentes. Quid, si hæredem alienare prohibuit? hæres hæredis prohibitus quoque intelligitur. l. pater. 34. §. Julius. 4. ff. de leg. 3. u facit l. ult. §. de ver. & rer. sign. l. 88. §. 6. ff. de leg. 2. x Familix appellatione contineri fratres & sorores hinc colligitur: sed tamen verius est hic agi de familia testatoris. hoc sensu: Extra familiam alienare prohibetur, non videri extra familiam testatoris alienare, si sorori donaverit, v. Simonem de Præst. 3. de interpret. 3. dubit. 1. solus 10. Quid si nupta est soror? v. l. ult. §. de verb. sign. Quid, liberi alienare prohibiti extra familiam, an in infinitum alienare vetantur? hujusmodi prohibitio quartam gradum seu quartam generationem non egreditur. Nov. de rest. fideic. 39. §. pen. in verb. post quatuor demum generationes Socia, reg. 284. y Sorori quod donatur, non alienatur extra familiam. d. l. ult. in fin. z Si ita est: prohibitus alienare, poterit donare? non ita est. Nam de nuda donatione hic non agitur, sed de donatione facta sorori. Persona, non genus contractus huic constitutioni privilegium facit: alias, non quemadmodum donare licet quod vendi potest, l. 163. de reg. jur. ita donare possumus quod vendere prohibemur. a Directa pupillaris expirat pubertate, adde l. 8. §. de impub. & aliis.

litu.

a Fideicommissaria substitutio non expirat pueritate.

b Sic agitur de re obligata, postea legata vel fideicommissa, ut & a libi. l. 57. ff. de leg. 1. §. 5. Inst. de leg. ut & in l. 3. sup. de leg. de re legata postea obligata hoc tandem innuit. Res obligata si a sciente testatore relinquatur, ut hares tenetur eam lucere vel eius loco pretium solvere.

c Legatum (si forte res legata alicui obligata sit) hares lucere debet, ut id legatario praestet, ut hic. falli, si facta ipsius legatarii res ipsa obligata est, ut hic. & l. si res obligata. 57. ff. de leg. 1. arg. l. licet placeat. 15. ff. de det. praeterea. si legatum ipsum universale sit. (Huius enim legati luitio ad legatarium pertinet, quod una cum suo onere transeat. argum. dist. l. 15. l. cum pater. 77. ff. de leg. 2. si res ipsa legata obligata sit nomine extranei, hoc est, alterius quam ipsius testatoris vel heredis eius. Bart. hic. Socin. reg. 171. adde quae scripta apud Theoph. §. 5. Inst. de legat.)

d Praedia obligata, si legantur, ea cogitur hares lucere. Quod si iam a creditore distracta sunt, compellitur hominum estimationem legatario praestare. Syn. Basf. 44. tit. 1. c. 116. §. Remo. 10. §. 34.

e l. 15. J. de l. 95. D. de leg. 3. atque ita servanda voluntas defuncti causa verborum propria significatione recedere licet: quod quoties aut quibus casibus permittitur. v. apud Socin. reg. verborum propria significatione statuitur, nec ab ea recedendum est. 44.

f l. 15. in fin. l. 29. in fin. ff. de leg. 3. l. 168. in fin. ff. de reg. iur.

g Fideicommissum relictum servo, cui libertas est legata, cedit eo tempore, quo libertas: ut ita legatum non sit inutile. l. 91. §. 2. ff. de leg. 1. l. 9. l. 15. ff. de manumiss. test.

h Quem non honoro, gravare non possum. l. 1. §. 17. ff. ad Treb.

i A legatariis, fideicommissariis, donatariis mortis causa legare & fideicommittere possumus: eisdem possumus substituere. l. 50. l. 77. §. 32. ff. de leg. 2. l. 36. §. 1. l. 77. ff. de cond. & dem. l. 12. ff. de mort. caus. don. at.

k l. 8. §. 5. in fin. ff. de transact. l. 77. §. 1. ff. de leg. 2.

l dixi ad l. 4. §. 6. sup. de arbit.

m Legatum fortasse videtur. (ceteris additum perfectum sensum facit) pro adiecto habendum est.

n Sensus intellectus orationis defectum supplet.

o Si alienationi consentiunt hi, quorum interest rem non alienari, alienatio revocari non potest. l. 120. §. 1. ff. de legat. 1. l. 77. §. 27. ff. de leg. 2. Nov. 159. c. 3.

p Alienandi prohibitio sine causa facta, non valet: causa adiecta vel subintellecta valet, ut eo casu alienatione facta, sequentes admittantur, sequente alienante, alii rursus sequentes, ac non antecedens qui alienavit: ut hinc colligatur, Fideicommissum ex prohibitione alienandi subintelligi. v. Simonem de Prax. 3. de interpr. ult. volunt. 3. dubit. 1. solut. 10. ubi notat, rationem huiusmodi prohibitionum subintelligi ex re ipsa vel personis, puta quod res sit familiae omnino utilis: vel quod prohibitio facta sit infanti, prodigo, furioso, pupillo, & similibus.

q Pacto vel consensu fideicommissum remitti potest.

r Quod in diem debetur, ante diem solvi potest. l. 137. §. 2. in fin. ff. de verb. obl.

s vide l. 9. J. ad l. Falc.

stitutione tibi hereditas ejus delata non est. Sed a si verbis fideicommissi aliqua parte testamenti confirmata est: fideicommissum ab heredibus petere non prohiberis. PP. 15. Kal. Febr. Juliano 2. & Crispino Conf. 225.

Si res obligata relinquatur.

6. Idem A. Nilio.

Praedia obligata b, per legatum vel fideicommissum relictam, hares lucere debet: maxime cum testator conditionem eorum non ignoravit: aut si scisset, legaturus tibi aliud, quod non minus esset, fuisset. Si d vero a creditore distracta sunt, pretium hares exolvere cogitur, nisi contraria defuncti voluntas ab herede ostendatur. PP. 16. Kalend. Mart. Juliano 2. & Crispino Conf. 225.

Si queratur de voluntate defuncti.

7. Idem A. Septimo.

Voluntatis e defuncti quaestio in estimatione f iudicis est. PP. 15. Kalend. Mart. Fusco 2. & Dextro Conf. 226.

De relictis ei, qui fideicommissariam libertatem meruit.

8. Idem A. Masculo.

Qui fideicommissariam g libertatem meruit, legata seu fideicommissa a defuncto sibi data suo jure persequitur. PP. 15. Kal. Jun. Fusco 2. & Dextro Conf. 226.

Qui possunt onerari vel non.

9. Imp. Gordianus A. Paulinæ.

Ab eo, qui h neque legatum i neque fideicommissum, neque hereditatem vel mortis & causa donationem accepit, nihil per fideicommissum relinqui potest. PP. 17. Kalend. Octobr. Pio & Pontiano Conf. 239.

De verbo Volo.

10. Idem A. Firmo.

Verbum, volo l, licet desit, tamen m quia additum perfectum sensum facit, pro n adiecto habendum est. 3. Id. Decemb. Gordiano A. & Aviola Conf. 240.

Si alienationi consentiant fideicommissarii.

11. Idem A. Papyriano.

Quotiens ab omnibus o, qui alienatione p facta ad fideicommissi petitionem adspirare possunt, venditio celebratur, aut quibusdam vendentibus alii consenserint q: contractus auctoritas convelli nequaquam potest. PP. 2. Kal. Jan. Gordiano A. 2. & Pompeiano Conf. 242.

De rogato restituere post mortem.

12. Imp. Philippus A. & Philippus C. Rufino.

Post mortem suam rogatam restituere hereditatem, defuncti iudicio, & r antequam fati munus impleat, posse satisfacere, id est, restituere hereditatem quarta parte vel retenta vel omnia s, si voluerit, explorati juris est. PP. Id. Octobr. Peregrino & Amiliano Conf. 245.

De relictis a substituto.

13. Idem A. & C. Sempronio.

Quotiens principali a loco hares institutus testatori succedit: legata seu fideicommissa b substituto data posci jure non possunt. PP. 8. Kal. Mart. Prasente & Albino Conf. 246.

De substitutione facta impuberi verbis precariis: Verbis precariis substituti, si intra pubertatem hares institutus decessat, eo intra pubertatem mortuo, fideicommissum petere possunt ab ejus heredibus, si adita hereditate decesserit, vel a legitimis testatoris heredibus, si hares institutus decesserit non adita hereditate. Char.

14. Imp. Valer. & Gallien. AA. Falconi.

Eam e, quam frater tuus instituerat, sive quaesita, sive non quaesita hereditate decesserit: cum tamen simpliciter d antequam e duodecimum aetatis annum implevisset, verbis precariis f testamento facto nonnullos ei voluerit substitutos: nihil prohibet fideicommissum petere g, vel ab ipsius heredibus h i vel ab his i qui bona intestati tenent i. Tunc enim locum habet, quod regulariter k traditur, ea, quae in testamento relinquuntur, si ex testamento non adeatur hereditas, non valere: cum verbis relictam i directis i adiri potuit hereditas, non cum illa ipsa sic data est, ut esset ab intestato successoribus postulanda. Quod rescriptum sequentes adseverationem tuam, quasi scripta hares non fuerit jure adoptata l: alioquin si in familia relictam hares facta decesserit: & consequenter ipsius hares petitioni fideicommissi respondere coguntur. PP. 14. Kal. Sept. Valeriano 3. & Gallieno 2. AA. Conf. 259.

De patre rogato filium suum a rogante heredem institutum emancipare.

15. Idem AA. Philocrati.

Quamvis m simpliciter n te ac fratrem tuum aliquis instituerit hares, ejusque hereditatis commodum pater ex tua fratrisque persona pro portionibus vestris potestatis ratione quaeritur: tamen quia inferioribus o verbis testamenti vos sui p juris facere testator curavit, intelligi potest restituenda hereditatis commodum fideicommissum patrem obstrictum esse. PP. 6. Id. Octobr. Romæ, Max. 2. Glabrone. Conf. 257.

De herede rogato, quidquid ex hereditate ad eum pervenerit, post mortem suam restituere.

16. Imp. Carus, Carinus & Numerian. AAA. Isidore.

Cum q virum prudentissimum Papinianum respondisse non ignoremus, etiam legata huiusmodi fideicommissum contineri. i. e. ubi r hares rogatus fuerit: quidquid ex hereditate i ad eum i pervenerit, post mortem restituere: animadvertimus etiam praeceptionis s compendium

cupantem competit interdictum quorum legatorum, inf. quor. leg. nisi eam potestatem fecit testator legatario, ut legatum propria auctoritate caperet. text. & gl. in l. Titium testamento. 34. §. 1. ff. de leg. 2.

h Si adoptiva quaesita fuit hereditas,

i Si adoptiva quaesita non fuit hereditas,

k Non adita hereditate relicta non valet, v. l. 12. §. 5. ff. de bon. lib. l. 1. ff. de inst. nisi testator voluerit relicta solvi per hares suos ab intestato.

l Jure non adoptata, ut adoptata adire non potest. adde l. 1. inf. de her. inst.

m Si mulier filis suis instituit, patrem ipsorum rogaverit, ut eos manumittat, hoc dicere videtur, debere patrem liberis emancipatis hereditatem restituere: ac propterea quandoque fuerint emancipati, restituere tenetur. Syn. Basf. 45. tit. 6. cap. 125.

n Fideicommissum inducitur ratione adgnationis conservandae, v. Simonem de Prax. 3. de interpr. ult. volunt. 3. dubit. 1. solut. 11.

o vide quae scripta ad l. 44. in fin. ff. de manumiss. testam.

p Filium tuum heredem instituo, sicut emancipaveris, ut l. 70. l. 93. ff. de cond. & demonst. cuius debetur hereditas? An filio tuo qui hares institutus est: an tibi conditionem implenti? filio. Ideoque rogatus de emancipando filio, rogatus quoque intelligitur de restituenda ei hereditate. Salycetus, ut qui antecedens voluerit, consequens voluisse intelligatur. Bald.

q Quaestio huius constitutionis haec est, An praelegata veniant in fideicommissi restitutione.

r Nota regulam.

s His verbis, quidquid ex hereditate pervenerit, restituito, continetur quoque praeceptionis nis compendium seu legatum: seu id quod oneratus fideicommissio percepit a coheredibus: nisi contraria doceatur testatoris voluntas. isque ita statuitur propter verbum, Quidquid, ut hic. Hoc itaque casu, praelegata veniant in fideicommissum. Idem dicendum, si hares indefinite portionem suam (non hereditariam tamen) restituere iussus sit, l. 3. §. 4. ff. ad Treb. dixi non hereditariam: nam hereditatis appellatione legatum non continetur, l. 96. in fin. ff. de leg. 3. l. 91. ff. ad l. Falc. Ergo praelegata perpetuo ad substitutum deferuntur? Minime: deferuntur enim substitutione fideicommissaria ut hic. non tamen in vulgari, l. 32. in fin. ff. de leg. 3. in donatione inter vivos, l. 68. ff. de legat. 2. In iure adrecedendi, l. 15. ff. de legat. 1. l. 75. in fin. ff. de leg. 3. vel ita: His verbis, Quidquid ex hereditate mea ad te pervenerit, restituito: vel ea quae legatorum nomine a tui coheredibus percepisti, restituere debes. Idem dicendum, si ita scriptum fuerit: Centum a coheredibus praecipito, & p praemortuis, portionem coheredi restituito: quia eo casu praeceptionis legatum portioni hereditatis infinite inest. l. 3. §. 4. ff. ad Treb. Quid si ita pactum sit? centum a coherede praecipito: portionem hereditariam si praemortuis, eidem restituito. aliud dicendum, d. §. 4. quoniam admodum si hereditatem iussus restituere. l. 96. ff. de legat. 3. Quid si ita? Titio hereditatem restituito, quarta partem centum, & 100. a Cajo coherede tuo tibi legata sunt? Titius eo casu praelegata consequetur. l. 86. ff. ad l. Falc. Interest igitur damnetur quis restituere indefinite portionem aut quicquid ex hereditate ad eum pervenerit, vel hereditatem aut portionem hereditariam. l. 91. ff. ad l. Falc. l. 95. ff. de leg. 3.

testa-

a Imo non est: hereditas enim appellatione non continetur legatum. l. 56. in fin. ff. de leg. 3. l. 1. ff. ad l. fac.

b l. 7. §. eod. l. 23. §. de leg. 1. 7. in fin. ff. de supellect.

c Hoc recte additum est. Nam plerumque sola verba spectantur, l. 19. in fin. ff. de usufr. leg. nonnullam etiam utrumque consideratur, l. 67. in fin. ff. de leg. 2. l. 52. §. 4. ff. de leg. 3.

d Legata seu relicta in testamento solenni possunt retineri ope exceptionis adversus heredem, ut hic. An & relicta in testamento minus solenni? Covarruvias adversus communem interpretum opinionem aliud existimat. v. Grassum 1. §. 5. quæst. 1. num. 13.

e Liberatione legata, debitori competit actio & exceptio.

f Te agente sc. l. 7. in fin. ff. de lib. leg. §. 13. Inst. de leg.

g l. 3. §. 3. l. 22. ff. de liberat.

h l. 4. §. 10. ff. de doli mal.

i Rationis reddendæ necessitas testamento remitti potest, ut hic: si tamen legatarius dolo quid administraverit, non prodest ei liberatio l. 5. §. 7. ff. de adm. tut. l. 9. l. 20. in fin. l. 28. §. 9. ff. de liberat.

k Immutatam. Cujac. 18. obs. 1. l. 1. §. 3. de cond. & demonstr.

m pars legis §. 8. de reb. cred.

n Relictam a tutore, intelligitur relictam a pupillo. d. l. 5. l. 69. §. 2. ff. de leg. 2.

o Aliud, si non ei cessisset. l. 67. l. 75. §. 1. §. 6. ff. de leg. 2. l. 4. ff. de aliment. l. 3. in fin. quando dies legat. l. 1. §. 1. ff. si quis omnia causa test. l. 1. §. 7. in fin. de caduc.

p Dies fideicommissi vivente fideicommissario si cedit, fideicommissum transit ad ejus heredem, vel tunc in rerum natura non existentem.

q §. Harm. 10. §. 23. l. 75. ff. de leg. 2.

r l. 1. §. 8. de codicill. l. 75. ff. de legat. 2. aliud in hereditate. l. 17. ff. de jure codicill.

s Epistola, de qua hic, species est ultimæ voluntatis: parum differt, aut certe effectum non differt a codicillis: sic epistola fideicommissum relinqui potest. ut hic, l. epistola. m. 75. ff. ad Trebell. & si de fide ejus constet, debentur ea, quæ in ea scripta sunt, d. l. ult. ff. de leg. 2. Hinc epistola fideicommissaria dicitur in l. cum heredes. 7. sup. qui testamenta. Unde & a quinque testibus subscripam esse oportet: alioquin nullus est momenti. Accurf. in l. 1. sup. de codicill. Nam in qualibet specie ultimæ voluntatis quinque testes sunt necessarii. l. ult. sup. de codicill. ubi dixi. Alicubi tamen epistola species ultimæ voluntatis constituitur, differens a codicillis, l. miles. 75. l. ult. ff. de leg. 2. Nam epistola sine scriptura non perficitur: codicilli etiam sine scriptura possunt perfici. l. ult. in fin. sup. de codicill. l. 6. §. fine. in fin. ad Trebell. Accurf. in l. 1. Prator. §. in fin. ff. de re judic. Ceterum literæ, quibus animi affectus exprimitur, vim codicillorum non obtinent. l. literæ. 17. ff. de jure codicill. adde Mantica. de conjectur. 11.

t l. 32. in fin. cod. l. 5. in fin. de SC. Treb. l. 5. §. 1. ff. de re jud.

u Vide l. 21. ff. de leg. 3. Ulp. 25. §. 3. Nutu tamen possumus jubere hereditatem adiri, l. 93. ff. de acquir. heredit. l. 65. §. 3. ff. ad Trebell. & si hæres nutu institui non possit. l. 29. sup. de testam.

x Quæ nutu solent, alias retulit ad l. 52. in fin. ff. de obligat. & action.

y Ex minus solenni voluntate non debentur fideicommissa, nisi per heredem scienter fuerint præstita, vel transactionis causa stipulanti promissa.

z Vide l. 29. in fin. cod.

a Fideicommissum in stipulationem deduci potest. l. 62. ff. de cond. indeb.

b Instrumenta emptionis prædii per fideicommissum relictæ, apud heredem testatoris remanent, præstita cautione de illis exhibendis, quoties necessitas fuerit.

testatoris verbis comprehensum esse a. + Sane quoniam in fideicommissis voluntas b magis, quam verba plerumque c intuenda est: si quas pro rei veritate præterea probationes habes, ad commendandam hanc patris voluntatem quam fuisse adleveras, apud Præsidem ¶ provincia ¶ experiri non vetaris. PP. Prid. Id Novemb. Caro & Carino AA. Conf. 283.

De liberatione legata.

17. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Fortunato.

Si creditoris voluntas jure d subnixæ liberari e te debito volentis doceri potest: etiam antequam solenniter tibi liberatio a successore præstetur f, exceptionem g tibi h ex voluntate defuncti descendentem competere, manifestum est. PP. 12. Kal. Maji, Maximo 2. & Aquilino Conf. 286.

De necessitate reddendæ rationis remissa.

18. Idem AA. Apolauto.

Cum necessitatem reddendæ i rationis defunctus remittendam tibi esse petierit, manifesti juris est, voluntatem defuncti immutatam k esse debere. PP. Id. Mart. iplis 4. & 3. A. A. Conf.

De priore & posteriore voluntate.

19. Idem AA. Ampliato.

Clari & aperti juris est, in fideicommissis posteriores l voluntates esse firmiores. PP. 8. Id. Septemb. iplis AA. 4. & 3. Conf.

De relictis a tutore.

20. Idem AA. Juliano.

Etiam m a pupillorum tutoribus, velut ab ipsis n relictæ fideicommissa debentur. PP. 3. Non. Decemb. iplis 4. & 3. AA. Conf.

De transmissioe ad heredem.

21. Idem AA. & CC. Tiberio.

Si in personam patris tui, cui te successisse proponis, fideicommissi dies utiliter o cessit: licet tempore, quo fuerat datum, necdum p te natum ¶ fuisse ¶ probetur: uxorem patrui ¶ tui, ¶ quem contendis rogatum fuisse patri tuo, si sine liberis decesserit, ab avo ¶ tuo ¶ relictæ restituere: si ei successerit, de fideicommissio convenire debes. Nam si patrui etiam hereditas tibi quæsitæ est, non de fideicommissio quærendum, sed hereditas ab ea vindicanda est. Dat. 6. Id. Feb. AA. Conf.

De epistola, libello, scriptura, nutu, testibus.

22. Idem AA. & CC. Plautiano.

Et q in epistola r vel s libello vel sine t scriptura, imo etiam nutu u fideicommissum relinqui posse adhibitis testibus, nulla dubitatio est. Dat. Id. Apr. Byzantii, AA. Conf.

Si veritas vel solennitas juris desit.

23. Idem AA. & CC. Stratonico.

Si x veritas vel solennitas y juris deest, nec z amplexus parentis voluntatem relictæ dedisti, vel transactionis causa stipulantibus a promissisti, negotiumque integrum est: ad solutionem urgeri non potes. Dat. 5. Kal. Febr. AA. Conf.

De instrumentis relictorum prædiorum.

24. Idem AA. & CC. Menostrato.

Instrumenta b prædiorum per fideicommissum relictorum, quæ ad probationem originis eorum pertinent, hæredes præstare necesse non habent: cautio-

nem a tamen præstare debent: quod si opus fuerit legatario seu fideicommissario, ipsa, si habeant, proferant b. Dat. Kal. Dec. Sirmii, AA. Conf.

De re heredis.

25. Idem AA. & CC. Julianæ.

Hæredum c etiam res proprias per fideicommissum ¶ relinqui posse, non ambigitur. Dat. 2. Kal. Mart. CC. Conf.

De repudiatione.

26. Idem AA. & CC. Fortunato, alias, Cajano.

Ex repudiatione d fideicommissi, doli e mali exceptio iusta causa intercedente tunc opponitur, quando ipse, cui fideicommissum relictum est, repudiatione usus fuerit. Unde cum f hoc non te, sed g patrem fecisse adleveres, qui tibi nocere non potuit, nihil tibi obesse potest. Dat. 2. Id. April. Sirmii, CC. Conf.

De penitentia.

27. Idem AA. & CC. Olympiadi.

Fideicommissum ejus, qui reliquerat penitentia h probata, successores nunquam ¶ præstare compelluntur. Dat. 5. Kal. Octob. Viminacii, CC. Conf.

De fideicommissio servis propriis relictæ.

28. Idem AA. & CC. Tiberio.

Ex fideicommissio sub conditione sine i libertate servis propriis inutiliter dato, libertas peti non potest. Dat. 15. Kal. Novemb. Trans mare, CC. Conf.

De testamento, quod jure non valet.

29. Idem AA. & CC. Achilleo.

Ex testamento, quod jure k non valet, nec fideicommissum quidem, si non ab intestato l quoque succedentes rogati probentur, peti potest. Dat. 8. Kal. Dec. CC. Conf.

De tacita conditione, si sine liberis decesserit.

30. Imp. Justinianus A. Demostheni P.P.

Cum acutissimi ingenii vir, & merito ante alios excellens Papinianus in suis statuerit Responsis m, si quis filium n suum heredem instituit, & restitutionis post mortem onem subegit, non aliter hoc videri disposuisse, nisi o cum filius ejus sine sobole vitam suam reliquerit: nos hujus sensum merito mirati, plenissimum ei donamus eventum: ut p si quis hæc disposuerit, non tantum filium heredem instituens, sed etiam filiam, vel ab initio nepotem vel neptem, pronepotem, vel proneptem, vel aliam deinceps posteritatem, & eam restitutionis post obitum gravamini subjaverit: non aliter hoc sensisse videatur, nisi ii, qui restitutione onerati sunt, sine filiis vel filiabus, nepotibus vel neptibus, pronepotibus vel proneptibus fuerint defuncti: ne q videatur testator alienas successiones propriis antepone. Recitata septimo r in novo consistorio palatii Justiniani. Dat. 3. Kal. Novemb. Decio V. C. Conf. 529.

De relictis a filio præterito.

31. Idem A. Joanni P.P.

Quidam filium suum a sacris s paternis remisit, & postea testamento condito eum præterit t, nullo ei penitus relictæ, aliis hæredibus derelictis: Ipsum autem, quem neque heredem, neque exheredatum fecit, fideicommissio pragravavit: Quærebatur, si utile esset hujusmodi fideicommissum? Tota igitur antiqua dubietate super hoc explosa nobis in hoc casu placuit, ut emancipatus (utpote injuria u a patre adfectus x) non compellatur fideicommissum a sua persona relictum præstare.

+ Quod etiam in aliis personis, quas exheredari necesse est, locum habere censuimus. Datum Prid. Kal. Mart. Constantinop. post Consulatus Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

m Id est, libro 9. responsorum, ut constat ex l. 102. ff. de cond. & demonstr.

n Fideicommissi restitutioni post mortem suam filius obnoxius, intelligitur fideicommissum sub hac conditione restituere gravatus, si sine liberis decesserit, ut hic. hinc constat, huic sententiæ locum non esse: quoties extraneus fideicommissi restitutione oneratur. Gloss. in l. ex facto. 17. §. si quis rogatus. 4. ff. ad Treb. vide Socin. reg. 167.

o Liberi gravati hereditatem post mortem suam restituere, intelliguntur gravati si decesserint sine liberis, d. l. 102. l. C. §. de inst. vide Papon. 20. Arrest. 1. num. 1.

p Nota regulam.

q Filius quoties de restituenda hereditate gravatur, subintelligitur clausula, si decesserit sine liberis, ut eo casu testator plus dixisse, minus scripsisse præsumatur, ne videatur alioquin alienos & extraneos successores suis præposuisse, vide Alciat. 1. præsumpt. 9. Quid, si filius restituere piz causæ sit rogatus, & liberos reliquerit? Quidam putant eum cogi restituere, quod iniquissimum puto. Impius enim videtur pater, qui suorum curam non habet, ut Apostolus testatur. Huc etiam aureum dictum Augustini pertinet, quod in Jus Canonic. re-

latum est 17. q. 4. c. ult. vide plura apud Tiraq. privilegio 17. pia causa.

r vide quæ dixi ad l. 30. sup. de jure dot.

s v. l. ult. in fin. in fin. ad Tertull.

t Legata & fideicommissa relictæ a filio præterito non debentur, l. 2. ff. de leg. 3. dic idem a patrono præterito. l. 31. §. 3. ff. de fideic. libert.

u Præteritio patris ignominiosa. Sic præteriti a censore Senatores ignominiosi x vide Festum in præteriti in fin.

a Nota genus cautionis, de quo dicam inf. eod.

b Id est exhibent. l. 5. ff. familie l. 42. in fin. l. 52. in fin. princ. ff. de act. empt. Apud quem instrumen-

ta emptionis esse debeant. vide l. 7. sup. de eden. l. 4. in fin. ff. familie.

c ult. ff. de fide instrum. l. 15. ff. de reb. authorit. jud.

d Res hæredum per fideicommissum relinqueret possumus perinde ac proprias. §. 4. Inst. de leg. §. 1. Inst. de singul. reb. per fideicommissum. l. 67. §. 2. ff. de leg. 2.

e Dolo facit, qui legatum petit quod jam repudiavit. facit l. 36. ff. ad l. Aquil.

f Si legatum filiofamil. factum fuerit, & pater id repudiaverit, id ipse filius petere potest. 44. Synops. 2. c. 8. §. 3.

g Repudiatio patris filio non nocet. vide l. 11. sup. de jure delib. v. Hot. 8. conf.

h Penitentia fideicommissum revocari potest. vide l. 3. in fin. ff. de adm.

i Servis propriis circa libertatis dationem frustra fideicommissum.

mus. vide l. 4. sup. de leg. l. 88. §. 13. ff. de leg. 2.

k l. 23. §. eod. l. 2. §. 1. §. de codicill. l. 1. in fin. ff. de her. pet. l. 4. l. 29. ff. qui testam. l. 1. §. 1. ff. de fideic.

l Legata in testamento inutili non debentur, nisi repetita ab intestato fuerint. Salyc. l. 13. ff. de inoff. ab intestato dare dicimus, si testamento clausula codicillaris sit adjecta. vide l. 11. in fin. de testam. l. 41. §. 3. ff. de vulgari. v. ad hunc locum Paponem 20. Arrest. 1. num. 5.

a Potest enim si-
ne scriptura relin-
qui. l. 22. §. cod.

b Jurans hæres
relictum a defun-
cto aliquid esse, te-
netur ex minus et
iam solenni vo-
luntate relictum
præstare. v. Man-
ticam 1. de con-
fess. 2.

c Negans fidei-
commissum, copi-
tur jurare vel sol-
vere. §. 12. Inst. de
fideicom.

d Juramentum
defertens jurare
prius de calumnia
cogitur. vid. l. 1. §.
de jurjur. propter
causam. l. 9. sup. de
res. cred. l. 34. §. 4.
l. 37. ff. de jurjur.
l. 1. §. 1. §. 2. ff. ver.
amot.

e Quoties de ju-
dicandi munere
agitur, nemo si-
mul testis & iudex
esse debet. Hæc
tamen duo in ejus
personam, cujus
juramentum res
ab adversario
committitur, coi-
re posse videntur.
adde Cujac. 12.
obf. 19. verbi gra-
tia in causa pro-
pria potest quis
esse testis & iudex
consensu adver-
arii. Baldus hic.

f Testes ad so-
lennitatem testa-
menti pertinent,
ut hic. Quid nu-
merus testium? ad
solennitatem ex-
trinfecam perti-
nere possit dicere.
Numerus enim te-
stium forma est
testamenti acci-
dentialis, non sub-
stantialis: hæc
nulla lege vel
consuetudine mu-
tari potest. l. ult.
sup. de testam. mi-
lis. Illa, nimirum
accidentalit, pot-
est. Nam vel le-
ge vel statuto te-
stium numerus
potest augeri vel
minui. l. ult. §. de
test. l. 1. §. 1. §. 2. ff.
de testam. milite.
l. milites. 15. sup.
de testam. milis.

g In his, quæ te-
stibus necessario
probari oportet,
certos numerus & solennitas exigitur. adde l. ult. §. 1. ff. de testib.

h Testium solennitas inducta est, ne quid in testamentis falsi induceretur. unde colligitur, testamentum non solenne, injustum esse, & falso admittendo obnoxium, & ne quidem in foro conscientie observandum esse. Quid, si falsitatis suspicio cesset & confessum sit, seu in-
dubitatum testamentum ita factum, licet non solenniter? vide apud Mantice. 2. de conse-
ssariis 14.

i Testamentum duobus tantum testibus præsentibus compositum quasi falsum.
k Hanc vocem interpungit editio Haloandri: probatur tamen interpunctio a Cujac. 18.
obf. 9. ut hic sit sensus. Ne quid falsi testes fabricent & committant, quod facilius ex com-
posito facturi sunt duo testes quam plures: ideo plures testes desiderari in fideicommissis,
puta quinque, ut plures rem communicent, uti loquitur l. 32. ff. de furtis. ut efficiant volun-
tatem. l. 22. sup. de testam.

l Hæredi summa autoritas causa commissa.

m Nov. 1. c. 1. Nov. 48. c. 1.

n tanquam indignos. Paul. 3. sent. 5. §. 10. adde quæ dixi ad l. 4. c. de his, quæ indigni. Ho-
die quidem amittit, non tamen quasi indignus. Nov. 1.

o Ulp. 24. §. 3. §. 7.

p Ulp. 24. §. 5.

q puta ex damnatione, per perceptionem. Ulp. 24. §. 2. §. 4. §. 5. §. 8. §. 11.

De hærede jurare vel solvere cogendo.

32. Idem A. Joanni Præf. prætor.

Questionem ex facto emergentem resecantes, & vo-
luntati mortuorum prospicientes, sancimus, si sine a
scriptura & præsentia testium fideicommissio derelicto fi-
deicommissarius elegerit hæredis juramentum b, vel for-
sitam legatarii, vel fideicommissarii, quotiens ab eo reli-
ctum est fideicommissum, sive universalitatis, sive speciale:
necesse c habere hæredem, vel legatarium, seu fideicom-
missarium, prius jurejurando de calumnia d præstito, vel
sacramentum subire, & omni inquietudine sese relaxare:
vel si recusandum existimaverit sacramentum, aut certam
partem, vel quantitatē manifestare fideicommissario
derelictum noluerit, si forsitan majorem fideicommissa-
rius expetat: omnimodo exactioni fideicommissi subja-
cet, & eum ad satisfactionem compelli: cum ipse e sibi ju-
dex & testis inveniat, cujus religio & fides a fideicom-
missario electa est. nullis testibus, nullisque aliis adventi-
tiis probationibus requisitis. Sed si quinque sint testes,
sive minores, vel nemo: causam per illius sacramentum
vel dandum vel recusandum suam habere tam firmitatem,
quam exactionem, sive pater sit, qui fideicommissum de-
derit, sive extraneus: ut æquitatis ratio communiter in o-
mnem procedat. Cum enim res per testium f solennita-
tem ostenditur: tunc & numerus g testium, & nimia sub-
tilitas requirenda est. Lex etenim, ne quid falsitatis h
incurrat per duos i forte testes compositum testamen-
tum k, majorem numerum testium expostulat: ut per
ampliores homines perfectissima veritas reveletur. Cum
autem is, qui aliquid ex voluntate defuncti lucratur, (&
maxime ipse hæres l, cui summa auctoritas totius causæ
commissa est) dicere compellitur veritatem per sacra-
menti religionem: qualis locus testibus relinquatur, vel quem-
admodum ad extraneam fidem decurratur, propria & in-
dubitata fide l relictæ? cum & in leges respeximus, quæ
justis dispositionibus testatorum omnimodo hæredes obe-
dire m compellunt & sic strictius causam exigunt, ut etiam
amittere n lucrum hæreditatis sanciant eos, qui testato-
ribus suis minime paruerint.

Si hæres relictum solvere noluerit.

In authent. de hæredibus & falcid. §. si quis autem non
implens. collat. 1. tit. 1. Nov. 1.

Hoc amplius, qui defuncti iudicium lege non representatum
hominis a iudice intra annum non implet, excluditur eo,
quod præter debitum naturale perceperit ex eodem iudicio.

† Hoc autem cum onere suo, danda super hoc cautione, de-
fertur primo substitutis, mox ordine servato cohæredibus adven-
tibus, vel generali fideicommissario, vel legatario soli, vel ex plu-
ribus in parte potiori, vel speciali fideicommissario, vel legata-
rio majoris emolumenti, vel omnibus, vel volentibus, vel liber-
tate in testamento donatis, prout quisque eorum prior nominatus
est: ex hæredatis ne hic quidem respectis: postremo defertur ex-
traneo vel fisco.

COMMUNIA DE LEGATIS, ET FIDEI- COMMISSIS, ET DE IN REM MISSIONE TOLLENDÆ.

TITULUS XLIII.

Quæ actiones legatariis vel fideicommissariis competant, & de
legatorum differentiis sublati.

1. Imp. Justinianus A. Demosth. P.P.

Cum hi, qui legatis vel fideicommissis honorati
sunt, personalem actionem plerumque habere no-
scentur: quis vel vindicationis o, vel sine di p
modo, aliorumque q generum legatorum subri-

litate prono animo admittat, quam posteritas optimis
rationibus usa, nec facile suscepit, nec inextricabiles cir-
cuitus laudavit? quis in rem a missionis scrupulosius uta-
tur ambagibus? Rectius igitur esse censemus, in rem qui-
dem missionem penitus aboleri: omnibus vero tam lega-
tariis quam fideicommissariis unam b naturam imponere,
& non c solum personalem actionem præstare, sed & in
rem: quatenus eis liceat easdem res, sive per quodcun-
que genus legati, sive per fideicommissum fuerint dere-
lictæ, vindicare in rem actione instituenda, & insuper uti-
lem Servianam, id est, hypothecariam super his, quæ fue-
rint derelictæ, in res mortui præstare. Cum enim jam hoc
jure nostro increbuit, licere d testatori hypothecam re-
rum l suarum l in testamento quibus voluerit dare, & ite-
rum novellæ e Constitutiones in multis casibus & taci-
tis f hypothecas introduxerunt: non ab re est, etiam nos
in præfenti g casu hypothecariam donare l actionem l,
quæ l etiam l nullo verbo præcedente possit ab ipsa lege
induci. Si enim testator ideo legata vel fideicommissa re-
liquit, ut omnimodo personæ ab eo honoratæ ea perci-
pant: apparet ex ejus voluntate etiam præfatas actiones
contra res testatoris esse instituendas, ut omnibus modis
voluntati ejus satisfiat, & præcipue cum talia sint legata
vel fideicommissa, quæ piis h actibus sunt deputata. Et
hæc deposuimus non tantum si ab hærede fuerit legatum
derelictum vel fideicommissum, sed & si a i legatario vel
fideicommissario, vel alia k persona, quam gravare fidei-
commissio possumus, fideicommissum ejusdem relinqua-
tur. Cum enim non aliter valeat, nisi l aliquid lucris ad-
ferat ei, a quo derelictum est, nihil est grave, etiam ad-
versus eum, non tantum personalem, sed etiam in rem &
hypothecariam extendere actionem in rebus, quas a testa-
tore consecutus est.

† In omnibus autem hujusmodi casibus in tantum &
hypothecaria unumquemque conveniri volumus, in quan-
tum personalis actio adversus eum competit: & hypothe-
cam esse non m ipsius hæredis, vel alterius personæ, quæ
gravata est fideicommissio rerum, sed tantummodo earum,
quæ a testatore ad eum pervenerint. Dat. 15. Kalend.
Octob. Chalcedone, Decio viro clarissimo Consule 529.

Exaquis legatorum & fideicommissorum.

2. Idem A. Juliano P.P.

O mne n verbum significans testatoris legitimum sen-
sum, legare vel fideicommittere volentis, utile atque
validum est, sive directis o verbis, quale est Jubeo p forte:
sive q precariis utatur testator, quale r est rogo, volo, man-
do, fideicommitto: sive juramentum interposuerit: cum &
hoc nobis audientibus ventilatum est, testatore quidem
dicente ex opæo s: partibus autem hujusmodi verbum huc
atque illuc lacerantibus. Sit igitur (secundum quod di-
ximus) ex omni parte verborum non inefficax voluntas,
secundum verba legantis, vel fideicommittentis: & o-
mnia t, quæ naturaliter insunt legatis, & fideicommissis
inhære intelligantur: & contra quidquid fideicommitti-
tur, hoc intelligatur esse legatum, & si quid tale est, quod
non habet naturam legatorum, hoc ei ex fideicommissis
accommodetur: & sit omnibus perfectus eventus, & ex
omnibus nascantur in rem actiones, & ex omnibus hypo-
thecaræ, ex omniibus personales. Ubi autem aliquid
contrarium in legatis & fideicommissis eveniet, hoc fidei-
commissio quasi humaniori aggregetur, & secundum ejus
dirimatur naturam. Et nemo moriens putet legitimam

q Jurans aut jurare iussus a testatore hæres se præstaturum legata ex testamento minus so-
lenni, obligatur: ut hinc colligas, clausula codicillaris vim habere ejusmodi juramen-
tum: non debere quasi ex testamento, (sed quasi ex codicillis, vide Mantice. 1. de conse-
ssariis 9. Porro quibus casibus subintelligatur clausula superior, dictum est in l. ult. sup. de
codicillis.

r Verba precaria, §. ult. Inst. de sing. reb. per fideicom. Ulp. 25. §. 2. Paul. 4. sentent. 1.
§. 6.

s lege, ἐν ὁρκῷ, unica dictione, quod interpretari possumus, ad juro, vel jurejurando
convenio, eadem forma, qua ἐν ὁρκῷ, id est, liquido juro, & ita quoque Glossæ Græco-
tum exponunt. Est enim frequens testatori cum jurejurandi religione hæredes onerare la-
gati vel fideicommissi præstatione, l. 77. §. 23. ff. de legat. 2. ut in l. 3. ff. de jure fisci. per
D E U M rogo te. inf. c. 5. 1. Inst. de fideicom. lib. Tertull. de præscriptis. Ego sum hæres
Apostolorum: sicut caverunt testamento suo, sicut fideicommissum, sicut adjuraverunt.
Per salutem Principis: ut male Alciat. 4. disputat. 12. exemplum ponit hoc modo: Jur-
me daturum 100. Nam ex hac scriptura neque legati, neque fideicommissi petitio est. 1 t
hoc quoque perperam Accursius. Si hæres juraverit se daturum. Nam hæc conditio ju-
remittitur, vide Cujac. 16. obferv. 25. Neque ea adjuratio, per deos, in testamentis tar-
tum, sed & aliis negotiis inter vivos veteribus fieri solita, Cicer. 13. & 14. ad Bruto
subveni per deos: propterea per deos, & 16. ad Attic. 6. per deos expedit. Autor ad Herenn. 4.
per deos amplexare. Terentius Andria act. 5. scena 1. per ego te deos oro.

t l. 1. ff. de leg. 1. §. 3. Inst. de leg.

a In rem missio-
nis solennitas
sublata. l. ult. §. 2.
J. cod.

b Legata fidei-
commissis ex-
quantur. l. 1. ff. de
legat. 1.

c Legatario tres
comperunt actio-
nes, ex testamen-
to, rei vindicatio,
hypothecaria. l. 2.
J. cod. §. 2. Inst.
de leg. 1. ult. §. 2.
J. cod.

d Testator res
suas potest hypo-
thecæ subicere.

e l. 1. §. 1. §. 2. de vel
uxor. aff.

f tit. inf. in qui-
bus caus. pign. ta-
cite.

g Tacita hypo-
theca in bonis te-
statoris legatariis
competit.

h Legata piis a-
ctibus deputata,
favorabilia.

i Ab hærede, le-
gatario, fideicom-
missario fideicom-
mittere possumus:
vide l. 9. J. de fi-
deicom.

k puta donatario
mortis causa dixi
ad l. 9. adde l. um.
§. 7. J. de caducis.

l Inutile lega-
tum est, quod le-
gatario non pro-
dest. v. d. l. 9.

m l. 4. ff. de re-
parationib.

n l. 21. §. de legat.
adde 11. in pr. ff. de
leg. 3.

o De directis &
precariis dixi ad
l. 2. §. de codicill.
adde Cujac. 11. ob-
serv. 25.

p Jubeo est ver-
bum directum:
non omnino ta-
men. inf. cod. ibi,
forte: quasi dice-
ret, de hoc verbo
dubitari posse. l.
28. §. pen. ff. de lib.
leg. vide Cujac.
11. obf. 25.

z. Olim a legatario legari non potuit, a fideicommissario potuit. Gajus 2. tit. 7. §. 4. Ulp. 24. §. 20.

a. Non verbis, sed rebus leges imponuntur. l. 3. sup. de lib. prae. l. 1. inf. de lucina libertate. l. 3. §. 9. ff. de adm. l. 9. §. 7. quae res pignori. Cic. 2. de inveni- zione.

b. Sicut quidam privata finitur. Cic. 1. offic. in prime. Quoties plures, quibus opus est relicta, dissentiant in eligendo, forte res dirimitur, ut hic.

c. §. 23. Instit. de leg. ut & aliis casibus, puta si de ponendis apud aliquem instrumentis, l. 5. ff. de adm. l. 1. de divisione bonorum inter cohæredes facien- da apertur, l. 2. §. 7. quando & a quib.

quarta pars. lib. 10. si dubitatur quinam priores causam dicere debeant, l. 14. ff. de iud. si de servis manumittendis, l. 24. §. 17. ff. de fideic. hared. aut de liberis dividendis quæstio sit. Nov. 162. c. 3. in fin.

Olim quoque sortitione dabatur iudices. Contra, episcopus sortibus eligi prohibetur, l. 47. sup. de episc. His adde Mynsing. 4. obs. 37. ubi quærit, quemadmodum divisionem inter fratres fieri oporteat, An forte, An potius divisio seniori fra- tri committenda sit, electione ju- niori data?

c. Qui sine arte sunt servi majores decem annis, viginti solidis æstimatione: minores decem annis, decem solidis: Notarii quin- quaginta, Medici & obstetrices 60, reliqui artifices triginta. Eunuchi minores 10, annis, triginta: majores annis decem, sine artifice, quinquaginta: cum artifice septuaginta.

d. De pretio communi servorum dicam ad l. 1. §. 5. inf. de com. serv. man. e. Medicorum ad commendationem hic locus pertinet, quod plurimum æstimentur. Nam quod minus hic æstimentur, quam Eunuchi, vitium temporis fuit, non artis. adde Forner. 2. select. 8. Possit & hinc obiter etiam colligere: Servos medicinam exercuisse, de quo dixi ad l. 1. §. 5. inf. de com. serv. manum. qui tamen testes, l. 20. §. 7. ff. qui testant. & tabularii, l. 3. inf. de tabulis. patroni causarum, arg. l. 1. §. 5. vers. si autem sup. de postulando: & iudices esse non poterant. l. 3. ff. de offic. Præf. Puto usus medicæ perneceffario id datum fuisse, cum & alias mulieres medicæ esse possint. l. 2. inf. de com. serv. An servi episcopi, clerici & monachi esse potuerint. v. Nov. Leon. 9. 10. 11. De servis plura dixi ad l. 3. in fin. ff. de cap. minut. l. 12. l. 20. ff. de reg. jur.

f. De obstetricibus, medicis adde l. pen. sup. de posth. hær. l. 9. ff. ad l. Aquil. g. Eunuchorum pretia adde tit. sup. de Eunuchis.

h. Optio rei legatæ quoties committitur tertio: illo non eligente intra annum, vel morte prævento, electio transfertur in legatarium. ut l. 28. ff. de cond. & demonstr. l. 1.

i. Legatarius non rem optimam, sed modicæ æstimationis eligere debet. l. 37. ff. de legat. 1. l. 1. l. 2. sup. eod.

j. d. l. 1. Nov. 39 in princ. Paul. 4. sent. 1. §. 15. In rem missio fiebat fideicommissorum nomine, hærede non existente solvendo adversus extraneos rerum hæreditariarum possessores.

m. Rei institutioni subiectæ pure, vel certa die alienari; pignori & manumissio non tenet ipso jure, ut hic: nisi certis casibus jure novo. Auth. præf. inf. eod. Nov. 39. c. 1.

n. adde l. 17. ff. de reb. dub. l. 70. ff. ad Treb. o. v. sup. de reb. alien.

voluntatem reprobari, sed nostro semper utetur adjuto- rio: & quemadmodum viventibus providimus, ita & morientibus prospiciatur; & si specialiter legari tantum faciat testator mentionem, hoc & legatum & fideicommissum intelligatur, & si fidei hæredis vel legatarii z. aliquid committatur, hoc & legatum esse videatur. Nos enim a non verbis, sed ipsis rebus leges imponimus. Dat. 10. Kal. Mart. Constantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

De optione legata. 2. De non alienandis rebus restitutioni subiectis.

3. Idem A. Joanni P. P.

SI duobus vel tribus hominibus, vel pluribus forte optio servi vel alterius rei fuerit relicta, vel si uni quidem legatario optio servi vel alterius rei relicta est, ipse autem volens plures legari reliquerit hæredes: dubitatur inter moteris, si inter legatarios, vel hæredes legatarii fuerit certatum, & alter alterum servum, vel alteram rem eligere velit, quid sit statuendum?

† Sancimus itaque in omnibus hujusmodi casibus rei iudicem fortunam esse & sortem b inter altercantes adhibendam: ut quem fors prætulit, is quidem habeat potestatem eligendi, ceteris autem æstimationem præstet contingentium eis partium, id est, servis quidem & ancillis majoribus decem annis, si sine arte c sint, viginti d solidis æstimationis: minoribus vero decem annis, non amplius quam in decem solidos computandis: sin autem artifices sint, usque ad triginta solidos æstimatione eorum procedente, si masculi, si fœmina f sint: exceptis notariis, & medicis utriusque sexus: cum notariis quinquaginta solidos æstimationi velimus, medicos e autem & obstetrices f sexaginta. Eunuchis g minoribus quidem decem annis usque ad triginta solidos valentibus, majoribus vero usque ad quinquaginta: sin autem artifices sint, usque ad septuaginta.

1. ¶ Sed si quis optionem servi vel alterius rei reliquerit non ipsi legatario, sed b quem Titius forte elegerit, Titius autem vel noluerit eligere || vel non potuerit ||, vel morte fuerit præventus, & in hac specie dubitatur apud veteres quid statuendum sit: utrumne legatum expi- ret, an aliquod ei inducatur adjutorium, ut viri boni arbitratu procedat electio? Censemus itaque, si intra annale tempus ille, qui eligere iussus est, hoc facere superfederit, vel minime potuerit, vel quocumque decesserit: ipsi legatario videri esse delatam electionem: ita tamen, ut i non optimum ex servis, vel aliis rebus quidquam eligat, sed mediæ æstimationis, ne dum legatarium satis esse fovendum existimamus, hæredis commoda defraudentur.

2. ¶ Sed quia nostra majestas per multos casus legatariis, vel fideicommissariis prospexit, actionesque tam k personales, quam in rem & hypothecarias dedimus, & in rem missionis tenacissimus error abolitus est: & ad hanc legem pervenimus. Nemo m itaque || hæres || ea, quæ per legatum vel pure sub certo die relicta sunt, vel quæ restitui aliis disposita sunt, vel substitutioni supposita, secundum veterem dispositionem pure in posterum alienanda n, vel pignoris, vel hypothecæ titulo assignanda, vel mancipia manumittenda: sed sciat || hoc || quod alienum o est, non ei licere, utpote sui patrimonii existens, alieno juri applicare: quia satis absurdum est, & irrationabile, rem quam in suis bonis pure non possidet, eam ad alios

posse transferre, vel hypothecæ pignorisve nomine obligare vel manumittere, & alienam spem decipere.

3. ¶ Sin autem sub a conditione vel sub incerta die fuerit relictum legatum vel fideicommissum universitatis, vel speciale, vel substitutione, vel restitutione: melius quidem faciet, si & in his casibus caveat ab omni venditione, vel hypothecæ, ne se gravioribus oneribus evictionis nomine supponat.

† Sin autem avaritiæ cupidine propter spem conditionis minime implendæ, ad venditionem: vel hypothecam profuerit: sciat quod conditione impleta ab initio causa in irritum devocetur: & sic intelligenda est, quasi nec scripta, nec penitus præscripta celebrata: ut nec usucapio, nec longi temporis præscriptio contra legatarium vel fideicommissarium procedat.

† Quod similiter || obtinere || censemur in hujusmodi legatis si pure, si sub certo die, si sub conditione, si sub incerta die derelicta sint. Sed in his omnibus casibus legatario quidem, vel fideicommissario omnis licentia pateat rem vindicare, & sibi assignare, nullo obstaculo ei a derentoribus opponendo.

In auth. de restit. & ea, quæ part. 6. quamobrem præsentem. col. 4. tit. 18. al. 6. Nov. 39. c. 1.

R. Es, quæ subjacent restitutioni, prohibentur alienari quidem, vel obligari. Sed si b liberis portio legitima non sufficiat ad dotis c siue donationis d propter nuptias obligationem: permittitur res prædictas in eam causam alienare vel obligare pro modo honestati personarum congruo. Ea enim, quæ communiter omnibus prosunt, his quæ specialiter quibusdam utilia sunt, præponimus.

Finis Authentica.

Sequitur textus legis Codicis.

4. ¶ Emptor autem sciens e rei gravamen, adversus venditorem actionem habeat tantum ad f restitutionem pretii, neque duplæ stipulatione, neque melioratione g locum habente: cum sufficiat h ei saltem pro pretio, quod sciens dedit pro aliena re, sibi satisfieri. Creditori nihilominus pignoratitia contraria actione adversus debitorem competente: ut ex omni parte omnique studio id, quod semper properamus ad effectum perducatur, & ultima i elogia defunctorum legitimum finem sortiantur, bonæ k fidei proculdubio emptoribus integra jura, & nullo modo ex hac constitutione deminuta contra venditores habentibus. Dat. Kal. Sept. Constantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

DE FALSA CAUSA ADJECTA LEGATO VEL FIDEICOMMISSO.

TIT. XLIV.

1. Imp. Antoninus A. Septimo.

VERBA testamenti, quæ inseruisti, aut solutam pecuniam debitam testatori declarant, aut voluntatem ejus liberare volentis debitorem manifeste ostendunt. Et ideo aut peti, quod o solutum est, non potest: aut ex causa fideicommissi, ut debitor liberetur, agendum est: nisi p liquido probari possit eum non liberari debitorem voluisse, sed errore q lapsum.

hæredes putant: ut & ad eum, cui mulier cessit, jura dotalia: sed & in dote, in qua mulier habet fideiussorem obligatum: & in re emphyteutica restitutioni obnoxia, nimirum ut dotis & similium causa alienari possit etiam sine consensu domini. Perpetuum quoque hujus beneficii causam esse existimant, ut res dotis vel similis causa nomine detracta, ex fideicommissio, nunquam ad fideicommissarium revertatur. Accurs. Bart. Bald. Castrensis, Jason hic. Aliud censent, si alia bona extent, ex quibus dos aut donatio propter nuptias dari sit: si domini alienatio prohibita, si fœmina iusta sit restituere, si extraneus aut qui liberorum numero non sit, restituere sit iussus: ut ex Dyno, Jacobo de Arena, Salyet. Bald. Castrensi, Nicolao de Neapoli refert Socin. reg. 12. si res sui natura alienari non potest, veluti feudum v. Socin. reg. 324.

d. Alienari prohibita in dotem & propter nuptias donationem dari possunt, ut hic. sed & pro alimentis, redemptione sui vel aliorum captivorum, causa pia, Socin. reg. 3. & 324 exceptiones. v. sup. eod.

e. Scienter emens rem restitutioni subiectam, re evicta, habet actionem ad pretium tantum, non ad duplum, etiam si duplum promissum fuerit.

f. l. 27. inf. de evict.

g. Qui rem alienam sciens comparat, meliorationes factas amittit: quod & stricti juris est. dixi ad l. 38. ff. de perit. hær.

h. quasi dicat, potuit summo jure pretium ipsum quoque amittere.

i. Ultima elogia legitimum finem sortiri debent.

k. bonæ fidei emptor re evicta non modo duplam præmissam, sed ipsas quoque meliorationes recipit.

l. Falsa causa legandi, legata non vitiatur, l. 12. l. 17. §. 2. l. 72. §. 6. ff. de cond. & demonstr. §. 31. Instit. de leg. Ulp. 24. §. 19. nisi probetur testatorem, si sciisset causam falsam, non fuisse relicturum. v. Varrus. l. 1. præf. 3. obs. 20.

m. adde 35. ff. 1. Causa, est ratio legandi præteritum aliquid præsupponens, siue demonstrans. l. 12. in fin. ff. de cond. & demonstr. Quatuor hæc separantur: Condicio, Demonstratio, Causa, Modus, æstimationis d'élais, autia n' t'pōn. 44. Eclog. 29.

n. His verbis, Solus est mihi pecunia, liberatio relinquatur. l. 4. inf. eod. vide l. 31. ff. de lib. leg.

o. Quod solutum est, peti non potest.

p. alias præsumitur pro qualibet dispositione. v. Alciat. 3. præsumpt. 21.

q. Erronea testatoris confessio non nocet.

a. Res sub conditione, vel sub die incerta restituitio obnoxia, possunt interim alienari vel obligari: sed tamen, adveniente casu restitutionis, fingitur retro nulla alienatio vel obligatio. d. l. 15. l. 17. ff. quib. mod. usufr.

b. Restitutioni res obnoxia possunt hodie certis casibus perpetuo alienari. vide in hanc auth. Roland. a Valle 1. confil. 85. n. 5. & seq. et 4. conf. 27.

c. Dori seu in dotem dari possunt, etiam, quæ alienari prohibita, ut hic. quod non tantum de novo constituta habet, sed & in dote, quam filius accepit vivo patre restituendam: siue filia pro se, siue pro liberis (quos certis casibus dotare cogitur) dorem dare velit: siue inter vivos patet, siue testamento dorem velit filia constituere: siue filia elocata sit nulla vel exigua dote: si mulier maritum se dignum reperiatur, nisi omnia bona restitutioni obnoxia in dorem daret: siue tale fideicommissum universalis siue particularis & purum: siue alienatio expresse prohibita a testatore, vel statuto per juramentum firmata, siue privata, siue Ecclesiæ restitutio hujusmodi bonorum facienda sit: siue mulier de cuius dote agitur, secunda sit, siue sterilis, quin, beneficium id transire ad filii & filiarum.

d. Dori seu in dotem dari possunt, etiam, quæ alienari prohibita, ut hic. quod non tantum de novo constituta habet, sed & in dote, quam filius accepit vivo patre restituendam: siue filia pro se, siue pro liberis (quos certis casibus dotare cogitur) dorem dare velit: siue inter vivos patet, siue testamento dorem velit filia constituere: siue filia elocata sit nulla vel exigua dote: si mulier maritum se dignum reperiatur, nisi omnia bona restitutioni obnoxia in dorem daret: siue tale fideicommissum universalis siue particularis & purum: siue alienatio expresse prohibita a testatore, vel statuto per juramentum firmata, siue privata, siue Ecclesiæ restitutio hujusmodi bonorum facienda sit: siue mulier de cuius dote agitur, secunda sit, siue sterilis, quin, beneficium id transire ad filii & filiarum.

e. Dori seu in dotem dari possunt, etiam, quæ alienari prohibita, ut hic. quod non tantum de novo constituta habet, sed & in dote, quam filius accepit vivo patre restituendam: siue filia pro se, siue pro liberis (quos certis casibus dotare cogitur) dorem dare velit: siue inter vivos patet, siue testamento dorem velit filia constituere: siue filia elocata sit nulla vel exigua dote: si mulier maritum se dignum reperiatur, nisi omnia bona restitutioni obnoxia in dorem daret: siue tale fideicommissum universalis siue particularis & purum: siue alienatio expresse prohibita a testatore, vel statuto per juramentum firmata, siue privata, siue Ecclesiæ restitutio hujusmodi bonorum facienda sit: siue mulier de cuius dote agitur, secunda sit, siue sterilis, quin, beneficium id transire ad filii & filiarum.

f. Dori seu in dotem dari possunt, etiam, quæ alienari prohibita, ut hic. quod non tantum de novo constituta habet, sed & in dote, quam filius accepit vivo patre restituendam: siue filia pro se, siue pro liberis (quos certis casibus dotare cogitur) dorem dare velit: siue inter vivos patet, siue testamento dorem velit filia constituere: siue filia elocata sit nulla vel exigua dote: si mulier maritum se dignum reperiatur, nisi omnia bona restitutioni obnoxia in dorem daret: siue tale fideicommissum universalis siue particularis & purum: siue alienatio expresse prohibita a testatore, vel statuto per juramentum firmata, siue privata, siue Ecclesiæ restitutio hujusmodi bonorum facienda sit: siue mulier de cuius dote agitur, secunda sit, siue sterilis, quin, beneficium id transire ad filii & filiarum.

g. Dori seu in dotem dari possunt, etiam, quæ alienari prohibita, ut hic. quod non tantum de novo constituta habet, sed & in dote, quam filius accepit vivo patre restituendam: siue filia pro se, siue pro liberis (quos certis casibus dotare cogitur) dorem dare velit: siue inter vivos patet, siue testamento dorem velit filia constituere: siue filia elocata sit nulla vel exigua dote: si mulier maritum se dignum reperiatur, nisi omnia bona restitutioni obnoxia in dorem daret: siue tale fideicommissum universalis siue particularis & purum: siue alienatio expresse prohibita a testatore, vel statuto per juramentum firmata, siue privata, siue Ecclesiæ restitutio hujusmodi bonorum facienda sit: siue mulier de cuius dote agitur, secunda sit, siue sterilis, quin, beneficium id transire ad filii & filiarum.

h. Dori seu in dotem dari possunt, etiam, quæ alienari prohibita, ut hic. quod non tantum de novo constituta habet, sed & in dote, quam filius accepit vivo patre restituendam: siue filia pro se, siue pro liberis (quos certis casibus dotare cogitur) dorem dare velit: siue inter vivos patet, siue testamento dorem velit filia constituere: siue filia elocata sit nulla vel exigua dote: si mulier maritum se dignum reperiatur, nisi omnia bona restitutioni obnoxia in dorem daret: siue tale fideicommissum universalis siue particularis & purum: siue alienatio expresse prohibita a testatore, vel statuto per juramentum firmata, siue privata, siue Ecclesiæ restitutio hujusmodi bonorum facienda sit: siue mulier de cuius dote agitur, secunda sit, siue sterilis, quin, beneficium id transire ad filii & filiarum.

i. Dori seu in dotem dari possunt, etiam, quæ alienari prohibita, ut hic. quod non tantum de novo constituta habet, sed & in dote, quam filius accepit vivo patre restituendam: siue filia pro se, siue pro liberis (quos certis casibus dotare cogitur) dorem dare velit: siue inter vivos patet, siue testamento dorem velit filia constituere: siue filia elocata sit nulla vel exigua dote: si mulier maritum se dignum reperiatur, nisi omnia bona restitutioni obnoxia in dorem daret: siue tale fideicommissum universalis siue particularis & purum: siue alienatio expresse prohibita a testatore, vel statuto per juramentum firmata, siue privata, siue Ecclesiæ restitutio hujusmodi bonorum facienda sit: siue mulier de cuius dote agitur, secunda sit, siue sterilis, quin, beneficium id transire ad filii & filiarum.

j. Dori seu in dotem dari possunt, etiam, quæ alienari prohibita, ut hic. quod non tantum de novo constituta habet, sed & in dote, quam filius accepit vivo patre restituendam: siue filia pro se, siue pro liberis (quos certis casibus dotare cogitur) dorem dare velit: siue inter vivos patet, siue testamento dorem velit filia constituere: siue filia elocata sit nulla vel exigua dote: si mulier maritum se dignum reperiatur, nisi omnia bona restitutioni obnoxia in dorem daret: siue tale fideicommissum universalis siue particularis & purum: siue alienatio expresse prohibita a testatore, vel statuto per juramentum firmata, siue privata, siue Ecclesiæ restitutio hujusmodi bonorum facienda sit: siue mulier de cuius dote agitur, secunda sit, siue sterilis, quin, beneficium id transire ad filii & filiarum.

k. Dori seu in dotem dari possunt, etiam, quæ alienari prohibita, ut hic. quod non tantum de novo constituta habet, sed & in dote, quam filius accepit vivo patre restituendam: siue filia pro se, siue pro liberis (quos certis casibus dotare cogitur) dorem dare velit: siue inter vivos patet, siue testamento dorem velit filia constituere: siue filia elocata sit nulla vel exigua dote: si mulier maritum se dignum reperiatur, nisi omnia bona restitutioni obnoxia in dorem daret: siue tale fideicommissum universalis siue particularis & purum: siue alienatio expresse prohibita a testatore, vel statuto per juramentum firmata, siue privata, siue Ecclesiæ restitutio hujusmodi bonorum facienda sit: siue mulier de cuius dote agitur, secunda sit, siue sterilis, quin, beneficium id transire ad filii & filiarum.

l. Dori seu in dotem dari possunt, etiam, quæ alienari prohibita, ut hic. quod non tantum de novo constituta habet, sed & in dote, quam filius accepit vivo patre restituendam: siue filia pro se, siue pro liberis (quos certis casibus dotare cogitur) dorem dare velit: siue inter vivos patet, siue testamento dorem velit filia constituere: siue filia elocata sit nulla vel exigua dote: si mulier maritum se dignum reperiatur, nisi omnia bona restitutioni obnoxia in dorem daret: siue tale fideicommissum universalis siue particularis & purum: siue alienatio expresse prohibita a testatore, vel statuto per juramentum firmata, siue privata, siue Ecclesiæ restitutio hujusmodi bonorum facienda sit: siue mulier de cuius dote agitur, secunda sit, siue sterilis, quin, beneficium id transire ad filii & filiarum.

m. Dori seu in dotem dari possunt, etiam, quæ alienari prohibita, ut hic. quod non tantum de novo constituta habet, sed & in dote, quam filius accepit vivo patre restituendam: siue filia pro se, siue pro liberis (quos certis casibus dotare cogitur) dorem dare velit: siue inter vivos patet, siue testamento dorem velit filia constituere: siue filia elocata sit nulla vel exigua dote: si mulier maritum se dignum reperiatur, nisi omnia bona restitutioni obnoxia in dorem daret: siue tale fideicommissum universalis siue particularis & purum: siue alienatio expresse prohibita a testatore, vel statuto per juramentum firmata, siue privata, siue Ecclesiæ restitutio hujusmodi bonorum facienda sit: siue mulier de cuius dote agitur, secunda sit, siue sterilis, quin, beneficium id transire ad filii & filiarum.

n. Dori seu in dotem dari possunt, etiam, quæ alienari prohibita, ut hic. quod non tantum de novo constituta habet, sed & in dote, quam filius accepit vivo patre restituendam: siue filia pro se, siue pro liberis (quos certis casibus dotare cogitur) dorem dare velit: siue inter vivos patet, siue testamento dorem velit filia constituere: siue filia elocata sit nulla vel exigua dote: si mulier maritum se dignum reperiatur, nisi omnia bona restitutioni obnoxia in dorem daret: siue tale fideicommissum universalis siue particularis & purum: siue alienatio expresse prohibita a testatore, vel statuto per juramentum firmata, siue privata, siue Ecclesiæ restitutio hujusmodi bonorum facienda sit: siue mulier de cuius dote agitur, secunda sit, siue sterilis, quin, beneficium id transire ad filii & filiarum.

o. Dori seu in dotem dari possunt, etiam, quæ alienari prohibita, ut hic. quod non tantum de novo constituta habet, sed & in dote, quam filius accepit vivo patre restituendam: siue filia pro se, siue pro liberis (quos certis casibus dotare cogitur) dorem dare velit: siue inter vivos patet, siue testamento dorem velit filia constituere: siue filia elocata sit nulla vel exigua dote: si mulier maritum se dignum reperiatur, nisi omnia bona restitutioni obnoxia in dorem daret: siue tale fideicommissum universalis siue particularis & purum: siue alienatio expresse prohibita a testatore, vel statuto per juramentum firmata, siue privata, siue Ecclesiæ restitutio hujusmodi bonorum facienda sit: siue mulier de cuius dote agitur, secunda sit, siue sterilis, quin, beneficium id transire ad filii & filiarum.

p. Dori seu in dotem dari possunt, etiam, quæ alienari prohibita, ut hic. quod non tantum de novo constituta habet, sed & in dote, quam filius accepit vivo patre restituendam: siue filia pro se, siue pro liberis (quos certis casibus dotare cogitur) dorem dare velit: siue inter vivos patet, siue testamento dorem velit filia constituere: siue filia elocata sit nulla vel exigua dote: si mulier maritum se dignum reperiatur, nisi omnia bona restitutioni obnoxia in dorem daret: siue tale fideicommissum universalis siue particularis & purum: siue alienatio expresse prohibita a testatore, vel statuto per juramentum firmata, siue privata, siue Ecclesiæ restitutio hujusmodi bonorum facienda sit: siue mulier de cuius dote agitur, secunda sit, siue sterilis, quin, beneficium id transire ad filii & filiarum.

q. Dori seu in dotem dari possunt, etiam, quæ alienari prohibita, ut hic. quod non tantum de novo constituta habet, sed & in dote, quam filius accepit vivo patre restituendam: siue filia pro se, siue pro liberis (quos certis casibus dotare cogitur) dorem dare velit: siue inter vivos patet, siue testamento dorem velit filia constituere: siue filia elocata sit nulla vel exigua dote: si mulier maritum se dignum reperiatur, nisi omnia bona restitutioni obnoxia in dorem daret: siue tale fideicommissum universalis siue particularis & purum: siue alienatio expresse prohibita a testatore, vel statuto per juramentum firmata, siue privata, siue Ecclesiæ restitutio hujusmodi bonorum facienda sit: siue mulier de cuius dote agitur, secunda sit, siue sterilis, quin, beneficium id transire ad filii & filiarum.

r. Dori seu in dotem dari possunt, etiam, quæ alienari prohibita, ut hic. quod non tantum de novo constituta habet, sed & in dote, quam filius accepit vivo patre restituendam: siue filia pro se, siue pro liberis (quos certis casibus dotare cogitur) dorem dare velit: siue inter vivos patet, siue testamento dorem velit filia constituere: siue filia elocata sit nulla vel exigua dote: si mulier maritum se dignum reperiatur, nisi omnia bona restitutioni obnoxia in dorem daret: siue tale fideicommissum universalis siue particularis & purum: siue alienatio expresse prohibita a testatore, vel statuto per juramentum firmata, siue privata, siue Ecclesiæ restitutio hujusmodi bonorum facienda sit: siue mulier de cuius dote agitur, secunda sit, siue sterilis, quin, beneficium id transire ad filii & filiarum.

s. Dori seu in dotem dari possunt, etiam, quæ alienari prohibita, ut hic. quod non tantum de novo constituta habet, sed & in dote, quam filius accepit vivo patre restituendam: siue filia pro se, siue pro liberis (quos certis casibus dotare cogitur) dorem dare velit: siue inter vivos patet, siue testamento dorem velit filia constituere: siue filia elocata sit nulla vel exigua dote: si mulier maritum se dignum reperiatur, nisi omnia bona restitutioni obnoxia in dorem daret: siue tale fideicommissum universalis siue particularis & purum: siue alienatio expresse prohibita a testatore, vel statuto per juramentum firmata, siue privata, siue Ecclesiæ restitutio hujusmodi bonorum facienda sit: siue mulier de cuius dote agitur, secunda sit, siue sterilis, quin, beneficium id transire ad filii & filiarum.

t. Dori seu in dotem dari possunt, etiam, quæ alienari prohibita, ut hic. quod non tantum de novo constituta habet, sed & in dote, quam filius accepit vivo patre restituendam: siue filia pro se, siue pro liberis (quos certis casibus dotare cogitur) dorem dare velit: siue inter vivos patet, siue testamento dorem velit filia constituere: siue filia elocata sit nulla vel exigua dote: si mulier maritum se dignum reperiatur, nisi omnia bona restitutioni obnoxia in dorem daret: siue tale fideicommissum universalis siue particularis & purum: siue alienatio expresse prohibita a testatore, vel statuto per juramentum firmata, siue privata, siue Ecclesiæ restitutio hujusmodi bonorum facienda sit: siue mulier de cuius dote agitur, secunda sit, siue sterilis, quin, beneficium id transire ad filii & filiarum.

u. Dori seu in dotem dari possunt, etiam, quæ alienari prohibita, ut hic. quod non tantum de novo constituta habet, sed & in dote, quam filius accepit vivo patre restituendam: siue filia pro se, siue pro liberis (quos certis casibus dotare cogitur) dorem dare velit: siue inter vivos patet, siue testamento dorem velit filia constituere: siue filia elocata sit nulla vel exigua dote: si mulier maritum se dignum reperiatur, nisi omnia bona restitutioni obnoxia in dorem daret: siue tale fideicommissum universalis siue particularis & purum: siue alienatio expresse prohibita a testatore, vel statuto per juramentum firmata, siue privata, siue Ecclesiæ restitutio hujusmodi bonorum facienda sit: siue mulier de cuius dote agitur, secunda sit, siue sterilis, quin, beneficium id transire ad filii & filiarum.

v. Dori seu in dotem dari possunt, etiam, quæ alienari prohibita, ut hic. quod non tantum de novo constituta habet, sed & in dote, quam filius accepit vivo patre restituendam: siue filia pro se, siue pro liberis (quos certis casibus dotare cogitur) dorem dare velit: siue inter vivos patet, siue testamento dorem velit filia constituere: siue filia elocata sit nulla vel exigua dote: si mulier maritum se dignum reperiatur, nisi omnia bona restitutioni obnoxia in dorem daret: siue tale fideicommissum universalis siue particularis & purum: siue alienatio expresse prohibita a testatore, vel statuto per juramentum firmata, siue privata, siue Ecclesiæ restitutio hujusmodi bonorum facienda sit: siue mulier de cuius dote agitur, secunda sit, siue sterilis, quin, beneficium id transire ad filii & filiarum.

w. Dori seu in dotem dari possunt, etiam, quæ alienari prohibita, ut hic. quod non tantum de novo constituta habet, sed & in dote, quam filius accepit vivo patre restituendam: siue filia pro se, siue pro liberis (quos certis casibus dotare cogitur) dorem dare velit: siue inter vivos patet, siue testamento dorem velit filia constituere: siue filia elocata sit nulla vel exigua dote: si mulier maritum se dignum reperiatur, nisi omnia bona restitutioni obnoxia in dorem daret: siue tale fideicommissum universalis siue particularis & purum: siue alienatio expresse prohibita a testatore, vel statuto per juramentum firmata, siue privata, siue Ecclesiæ restitutio hujusmodi bonorum facienda sit: siue mulier de cuius dote agitur, secunda sit, siue sterilis, quin, beneficium id transire ad filii & filiarum.

x. Dori seu in dotem dari possunt, etiam, quæ alienari prohibita, ut hic. quod non tantum de novo constituta habet, sed & in dote, quam filius accepit vivo patre restituendam: siue filia pro se, siue pro liberis (quos certis casibus dotare cogitur) dorem dare velit: siue inter vivos patet, siue testamento dorem velit filia constituere: siue filia elocata sit nulla vel exigua dote: si mulier maritum se dignum reperiatur, nisi omnia bona restitutioni obnoxia in dorem daret: siue tale fideicommissum universalis siue particularis & purum: siue alienatio expresse prohibita a testatore, vel statuto per juramentum firmata, siue privata, siue Ecclesiæ restitutio hujusmodi bonorum facienda sit: siue mulier de cuius dote agitur, secunda sit, siue sterilis, quin, beneficium id transire ad filii & filiarum.

y. Dori seu in dotem dari possunt, etiam, quæ alienari prohibita, ut hic. quod non tantum de novo constituta habet, sed & in dote, quam filius accepit vivo patre restituendam: siue filia pro se, siue pro liberis (quos certis casibus dotare cogitur) dorem dare velit: siue inter vivos patet,

a Pluribus in-
iuncta conditio-
ne, impleta con-
ditio non pro-
dest, nisi impleti.
l. 44. in fin. ff. de
hared. instit. Fa-
ciendo, quisque
sibi conditionem
implet, non al-
teri. l. 13. ff. de ma-
nissi. testament.
Interdum necesse
est ab omnibus
conditionem im-
pleri, puta quo-
ties individuum
factum est. l. 13. §.
2. ff. de statulib.

b Hinc colligi-
tur, Eum, qui
quid deferre cre-
ditoris ad do-
mum tenetur,
proprio sumptu &
periculo deferre
teneri, non cre-
ditoris. v. Molin.
de usur. quest. 9.
n. 138.

c Et ita constat
casu fortuito non
excusari debito-
rem. Rei interitum
neminem libera-
ri ab implenda
conditione. adde
l. 11. §. si cert. pet.
l. 3. l. 20. ff. de
statulib.

d l. 3. §. 1. Ulp. 2.
§. 5.

e Semel repudia-
tum redintegrari
non potest.

f Estimatio rei
loco est.

g l. 35. §. 3. J. de
donat. de vulgari
servorum pretio.
v. l. 1. J. de comm.
servo.

h l. 3. in fin. ff. de
annu. Paul. 3.
sentent. §. 8. ult.
Gajus 2. tit. 7. in
fin. De usuris te-
stamentariis vide
Molin. q. 71. de
usur. Hotom. 2. de
usur. 4.

i Synop. Basil. 44.
tit. 2. c. 84.

k Usuræ legato-
rum debentur a
lite contestata, ut
hic. l. 4. §. 1. cod. l.
91. in fin. ff. de leg.
1. Mora fit ex die
litis contestatæ.
Mora fit, cum po-
tulanter non ca-
tur. Paul. 3. sent. 8.
§. ult. acque ita:
Quoties ex testa-
mento actione le-
gatum petitur,
fructus post litem
contestatam capti
& partus editi, &
servo legato

quæ sit, legatario restituuntur. Harmen. §. tit. 10. §. 31. I Anulino. m Hæredes se.
n i. c. legatario præstationem. o Paul. 3. sent. 8. §. 2. p Arbitr dabatur ad
ineundam Falcidiam. q Hæres legati solutionem denegat, veritus ne creditoribus ali-
quando imminentibus, non habeat, unde postea Falcidiam detrahat. Dupliciter eo casu le-
gataris consultum est: Primum enim cavere possunt se restitutos, quanto amplius quam per legem
per legem Falcidiam licuerit, acceperint. Secundo si cavere non potuerint, Prætor faci-
commisarius dabit arbitrum ad ineundam rationem legis Falcidie, & diem intra quem in-
eatur, partibus præsentibus: & secundum eam de fideicommissio pronuntiabit, vel hære-
de non veniente ad diem, damnabit eum, ut solidum legatum præstet cum onere usurarum
& fructuum a die litis contestatæ. l. 3. ff. de Usur. l. 78. ff. de legat. 2. l. 6. in fin. ff. si cui
plur, quam per leg. Falcid. l. pen. ff. de usur. l. 83. in fin. ad leg. Falcid.

rit, ac postea decesserit, superstitie patre & marito ac libe-
ris: actionem fideicommissi sibi competentem ad hæredes
suos transmisit. S. 6. Kal. Febr. Sirmii, Cæsariibus
Confl. 293.

De conditione pluribus personis in iuncta.

6. Imp. Justinianus A. Joanni P. P.

Si plures personæ unam conditionem implere fuerint
iustæ, apud Ulpianum dubitatur, utrumne omnes si-
mul eandem facere debeant, an singuli quasi soli implere
eam compellantur? Videtur autem nobis unumquem-
que a necessitate habere conditionem implere, & pro
portione sibi contingente accipere quicquid ex hoc com-
modi est: ut hi quidem, qui compleverint iusta, ad lucrum
vocentur: qui autem neglexerint, sibi imputent, si ab hu-
jusmodi commodo repellantur. Dat. 3. Kal. August.
Constantinop. post Consulatus Lampadii & Orestis VV.
CC. 531.

De eo, qui iussus est liber esse, si certum quid
hæredi dederit.

7. Idem A. Joanni P. P.

Cum quidam testamento condito libertatem servo suo
dereliquit sub conditione, si suo hæredi certum numerum
solidorum præstaret, vel aliam quandam speciem, vel vicari-
um servum: Ille autem servus non in eodem loco con-
stitutus, ubi etiam hæres fuerat, herili testamento cogno-
to properabat ad hæredem cum ipso, quod iussus erat da-
re hæredi, sed in medio latronum vel hostium incurso-
sione, vel alio fortuito casu peremptum est, quod
portabat: Quærebatur inter antiquos, si præpeditur li-
bertas, quia hoc dare servus non potest propter memora-
tum fortuitum casum? Itaque veterum dubietate qui-
escente, nobis placuit, ut & libertas omnimodo compe-
tat, & commodum, quod hæredi vel extraneo relinquitur,
non abstrahatur. Ex quacunque igitur causa impedia-
tur, si per hæredem, si per eum, cui dare aliquid
iussus est, si per fortuitos casus, in libertatem quidem
ipse omnimodo perveniat, nisi ipse servus noluerit adim-
plere conditionem: obnoxius tamen constituitur post li-
bertatem hæredi, vel ei, cui dare aliquid iussus est, (ni-
si d & ipse oblatas pecunias non susceperit: quod enim
semel & repudiatum ab eo est, redintegrari minime con-
cedimus) quatenus hoc, quod dare iussus est omnimodo
implere compellatur: vel ipso mancipio præstando si
existat: vel si in æstimatione ejus, non amplius, quam in
quindecim & solidos computanda: vel in alia re, si & ipsa
appareat: vel si non existat, vera ejus æstimatione præ-
standa. Dat. prid. Kal. Maji, Constantinop. post Consul-
lat. Lampadii & Orestis VV. CC. anno 2. 532.

DE USURIS & ET FRUCTIBUS LE-
GATORUM, SEU FIDEICOMMISSORUM.

TIT. XLVII.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Maximo.

Legatorum seu fideicommissorum usuræ ex eo
tempore, quo lis contestata est, exigere posse ma-
nifestum est: Sed & fructus rerum & mercedes ser-
vorum, qui ex testamento debentur, similiter præ-
stari solent. Proposita prid. Kal. Aug. Amiliano l &
Frontone Confl. 200.

2. Imp. Antoninus A. libertis Cassiani.

Adversus eos, qui sub obtentu legis Falcidie lega-
ta non morantur, notissimum est juris auxilium. Si
igitur proposita stipulatione cavere o cum satisfactione
potestis vos restitutos, quanto amplius quam per legem
licet, acceperitis: iudex, qui de fideicommissis jus dicit,
solida vobis legata præstare jubebit. Quod si satisfatio-
nem implere non potueritis: arbitrio p dato certum di-
em vobis præfiniet, intra quem altera parte cessante par-
tibus suis fungetur. Et si q constiterit legi Falcidie lo-

quæ sit, legatario restituuntur. Harmen. §. tit. 10. §. 31. I Anulino. m Hæredes se.
n i. c. legatario præstationem. o Paul. 3. sent. 8. §. 2. p Arbitr dabatur ad
ineundam Falcidiam. q Hæres legati solutionem denegat, veritus ne creditoribus ali-
quando imminentibus, non habeat, unde postea Falcidiam detrahat. Dupliciter eo casu le-
gataris consultum est: Primum enim cavere possunt se restitutos, quanto amplius quam per legem
per legem Falcidiam licuerit, acceperint. Secundo si cavere non potuerint, Prætor faci-
commisarius dabit arbitrum ad ineundam rationem legis Falcidie, & diem intra quem in-
eatur, partibus præsentibus: & secundum eam de fideicommissio pronuntiabit, vel hære-
de non veniente ad diem, damnabit eum, ut solidum legatum præstet cum onere usurarum
& fructuum a die litis contestatæ. l. 3. ff. de Usur. l. 78. ff. de legat. 2. l. 6. in fin. ff. si cui
plur, quam per leg. Falcid. l. pen. ff. de usur. l. 83. in fin. ad leg. Falcid.

cum non esse, & usuræ & fructus post litem contestatam
percipientis. P. P. Kalend. Jun. Duobus & Aspris Confl.
213.

3. Imp. Alexander A. Paterno.

Si homines certi per fideicommissum tibi relictæ fuerint,
post moram periculo a debitoris fideicommissi sunt.
Proposita 12. Kal. April. Juliano 2. & Crispino Confl.
225.

4. Imp. Gordianus A. Dionysio.

In legatis & fideicommissis fructus b post e litis conte-
stationem, non ex die mortis consequuntur d, si in
rem, si in personam agatur. P. P. Non. Sept. Gordiano
A. & Aviola Confl. 240.

DE INCERTIS & PERSONIS.

TIT. XLVIII.

1. ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΣ.

Hujus constitutionis meminit Justinianus Instit. de legatis.
§. posthumus. & Instit. De bon. poss. in princ. ex quibus
locis hoc argumentum confect. A. Cont.

Cum olim incertis personis nec legata f, nec fidei-
commissa relinqui possent, nec libertas, nec post-
humus g alieno, qui nec institui poterat, hæc
omnia correxit Justinianus: ita tamen, ut incer-
tus h tutor nec hodie dari possit.

Photius quoque & Balsamon in Nomocanone non uno in
loco ejus meminerunt, ajuntque esse tit. 48. lib. 6. constitutio-
nem unam. Ex his igitur & sequentes quoque epitomas confeci.

Numerat hæc Constitutio varia themata, variasque
species, quibus docet id, quod illicito i collegio re-
lictum est, non valere, nisi singulis & collegio legatum
sit: contra autem quidquid licito collegio legatur, valere.
Nomocanonis tit. 12. c. 9.

Item aliud argumentum.

Dicit Constitutio, valere, quod relinquitur licito col-
legio aut corpori k, vel clericis, vel collegiis, vel curiæ
vel cohorti Præsidis, vel medicis, vel doctoribus, vel
advocatis, vel militibus, vel ejusdem artificij opificibus,
seu artificibus, vel sacerdotibus, vel cuiquam alii corpori:
& ait, relictum dividi virim, & ex æquis partibus inter
eos, qui tempore mortis testatoris fuerint descripti in al-
bo, præterquam si certam quantitatem, testator unicui-
que attribuerit.

† Dicit quoque ad extremum ea constitutio, quod si
semel, aut annuum quid in pios usus relictum sit, aut ec-
clesiis, aut xenonibus, aut ptocliis, aut venerabilibus do-
mibus, aut communi clericorum, aut ad captivorum re-
demptionem, aut ipsis pauperibus, vel captivis, valeat
defuncti voluntas. Nomocan. tit. 2. c. 1.

Hæc excerpti ex utraque Nomocanonis Latina translatione,
in quibus editionibus & ceteris ejusdem farinae sunt permulta
nobis valde suspecta. Itaque pessime mihi videntur de nobis
omnibus mereri, benevole lector, qui cum Græca habeant, vel
Βασινικῶν, vel Nomocanonis exemplaria, & cetera ad jus
pertinentia, suppressis Græcis suis fuitiles & indoctas transla-
tiones duntaxat edunt, quo minus eorum sedisima pleraque
peccata ex Græcorum collatione coargui possint.

AD SENATUSCONSULTUM I
TREBELLIANUM m.

cleric. Nov. 113. c. 12. vers. Si autem legatum. Interea ex Harmenopulo §. tit. 10. §. 46. disci-
mus: Hæredem, si post iudicis sententiam, quadrimestre tempus in solvendo legato fecerit,
commoda ad sententiam usque præstare legatario.

e πρὸ ἀπαυτῶν προσαύτων 35. Eclog. 18. §. 25. §. 27. Instit. de legat. Ulp. 24. §. 18.
Paul. 3. sent. 6. §. 13. Incertæ personæ sunt, quas ne quidem testator novit: veluti si di-
xerit, Ei, qui filiam meam duxerit, vel qui primus Consul factus fuerit, centum de lego.
d. §. 25. 26. 27. Instit. de legat. ubi Theophil. Inter incertas etiam personas censentur post-
humi alieni. Inter incertas etiam personas videntur paulo post referri collegia & similia
corpora, adde l. 4. ff. de reb. dub.

f d. §. 25. d. §. 18. d. §. 13.
g Instit. de bon. poss. in princ. §. 28. Instit. de legat.
h d. §. 27. l. 20. l. 30. ff. de testam. tut.

i Illicito collegio legari non potest, ergo licito collegio legari potest. l. 1. §. de sacros.
eccl. l. 8. J. de hared. instit. vide l. 33. §. 6. ff. de legat. 3. l. 20. ff. de reb. dub. k d. l. 20.

l Quo tempore factum fuerit, vide l. 1. §. 1. ff. cod. Verba Senatusconsulti v. ibid. §. 2. Tre-
belliano recentius est Pegasianum, §. 5. Instit. cod. Trebelliano transferebantur actiones in
fideicommissarium. Pegasiano deducendæ quartæ ex fideicommissio jus datum est. Autore
Justiniano hodie Pegasianum in Trebellianum translatum est.
m dixi ad l. 36. ff. l. 2. Instit. 23.

TIT.

TIT. XLIX.

De oneribus hereditariis.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Probo.

SI ex Senatusconsulto quartam partem hereditatis retinueris, & dodrantem fideicommissario restitueris: quod creditoribus hereditariis pro b novem uncis praeferas, a fideicommissario petere potes, PP. 15. Kal. April. Laterano & Rufino Coss. 198.

De oneribus & legatis.

2. Imp. Philippus II A. II & Philipp. C. Juliano.

Ad eum, cui ex Trebelliano senatusconsulto pars hereditatis restituitur, successionis onera seu legatorum & praestationem pro competenti portione spectare, indubitati juris est. PP. 15. Kalend. Novemb. Peregrino & Aemiliano Coss. 245.

De republica.

3. Imp. Carus, Carin. & Numerian. AAA. Zoticus & aliis.

SI per fideicommissum hereditas Reipublicae relicta sit ex Trebelliano Senatusconsulto (quod ab intestato & quoque locum habet) quartae partis & fructus sejus vobis restitutio g. comperit. Sine die & consule.

De tacita repetitione fideicommissi.

4. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Quintianz.

Non h. justam te gerere sollicitudinem per fideicommissum relictae portiones hereditatis perspicimus, verentem ne fructum amittas relicti fideicommissi, quoniam avia testatoris ex parte haeres scripta, & tibi rogata restituere, calliditate ac fraude i. repudiavit, ut ad alium nepotem eundemque cohæredem devolvatur portio, a quo tibi nominatim non fuerat fideicommissum relictum, & coacta & suspectam hereditatem adire, priusquam pro l. hærede gereret, rebus sit humanis exempta: cum divo Antonino parenti nostro deberi etiam a m substitutis fideicommissum contemplatione iudicii testatoris, quasi tacite ab his repetiturum, jamdudum placuerit. Neque enim quartæ retentionem quam illa, quæ repudiavit, hereditatem adire coacta n, ut suspectam retinere non potuit, timere debes. S. 6. Id. Jul. Philippop. AA. Conf.

De scriptura. De succedentibus ab intestato.

5. Idem AA. & CC. Verissimo.

ET o sine scriptura per fideicommissum hereditas recte relinquitur. Igitur si uxor tua te & privignum suum in discrimine mortis constituta designavit velle successionem obtinere usque ad dodrantem, ejus voluntatem ratam servari convenit: cum || ab || intestato p. ei succedentes, de restituendo fideicommissio conventos, ultra quartam, ære alieno q. deducto, quantum penes eos sententia Senatusconsulti relinqui præcepit, tantum r. obtinere f. posse præstiterit. S. 5. Kal. Maji Sirmii, Cæs. Conf.

De filiis vel filiabus oneratis fideicommissio.

6. Imp. Zeno A. Dioscorio P. P.

Iubemus, quotiens pater vel mater, filio seu filia, filiis vel filiabus, ex æquis vel inæquis partibus hereditibus institutis, invicem seu simpliciter quosdam ex his t. aut quendam rogaverit, qui prior sine liberis decesserit, portionem hereditatis suæ superstiti seu superstitibus restituere: ut omnibus modis retenta u quarta pro auctoritate Trebelliani

Senatusconsulti, non x. per a. imputationem reddituum (licet & hoc testator rogaverit vel jussit) sed de ipsis rebus hereditariis, dodrans c. restituatur.

+ Idemque in retinenda legis Falcidiae portione obtinere jubemus: & si pater vel mater filio seu filia institutis (sicut supra dictum est) hereditibus, rogaverit eos earve nepotibus vel neptibus, pronepotibus vel proneptibus suis, ac deinceps restituere hereditatem.

1. ¶ In supradictis autem casibus fideicommissorum servandorum satisfactionem d. cessare jubemus, si non specialiter eandem satisfactionem testator exigi disposuerit, & cum pater vel mater secundis c. existimant nuptiis non abstinendum. In his enim duobus casibus, id est, cum testator specialiter satisfacere voluerit, vel cum secundis se pater vel mater matrimoniis junxerit, necesse est, ut eadem satisfactio pro legum ordine praebeatur.

2. ¶ Sin autem is, qui fideicommissoria restitutione gravatus est, uno f. filio superstitite, vel nepote ex filio seu filia nato, vel pronepote, vel posthumo relicto, decesserit: non g. videtur extitisse conditio, & ideo deficit fideicommissi petitio.

3. ¶ Illud etiam admonemus, ea quæ de Falcidiae portione non h. per redditus r, sed per ipsas res hereditarias retinenda, & de satisfactione fideicommissorum (sicut supra dictum est) concedenda diximus; non k. ulterius quam in his personis & casibus, quorum superius mentio facta est, oportere produci. PP. Kalend. Septemb. Constantinop. Probrino & Eusebio Coss. 489.

In auth. de sanct. episc. §. sed & hoc præsent. al. §. & si quis sub conditione, col. 9. tit. 6. al. 15.

Nov. 123. c. 37.

Nisi rogati, restituere datum dotis causa vel propter nuptias donationis, vel relicto sub conditione nuptiarum vel liberorum, monasterium l. vel alium locum venerabilem ingrediuntur: sive restitutio aut substitutio fiat sub prædictis conditionibus, sive in redemptionem captivorum, seu in egentium alimenta.

In auth. de restit. §. nobis ergo recte, col. 8. tit. 9. al. 4. Novell. 108. cap. 1.

Contra cum rogatus fuerit quis, ut sine liberis decedens, quod tunc ex hereditate superest, restituat, vel alius hujusmodi fideicommissi verbis gravatus, quartam m. institutionis fideicommissario restituere cogitur. Super hoc igitur & cautionem n, nisi o. a defuncto remissa sit, expenet. Quod si contingat eam deminui: aut ex ipsius substantia suppleretur, aut ea deficiente, in rem actione & hypothecaria fideicommissario uti permittitur adversus rerum acceptores. Ex p. causatamen d. su seu propter nuptias donationis, seu captivorum redemptionis, vel si non habeat unde faciat expensas, hujus quartæ permittitur deminutio.

De fideicommissio relicto pupillo vel furioso. 1. Quibus casibus ipso jure utiles actiones transferuntur in fideicommissarium.

utrigar. hic. Angl. in l. centurio. 15. ff. de vulg. v. Mantio. 7. de conjecturis. 10. b. Liberis interdum licet patris voluntatem negligere. c. Et ita novem uncias. Ergo penes liberos restitutionis onere gravatos, unica tantum quarta civili jure remanebit. Sed Rolan. a Valle 1. conf. 30. n. 7. negat eam opinionem communi usu receptam esse. Propter c. Raynandus. de testamentis. Subtiliter & illud adjicit d. loco. & 1. conf. 12. n. 8. hic dodrantem restitui ex eo, quod superest post jam deductam legitimam. Dodrante assis hic intelligit relicto post deductionem legitimæ. Contrariam opinionem defendit Hotomanus 30. Illust. adde Cujac. 8. obs. 3. ubi de duarum quartarum deductione. d. Filio meo mandavi ut hereditatem meam fratri suo restitueret: vel filium filiamve rogavi, ut hereditatem meam suis liberis restitueret. His duobus casibus filius & filia de fideicommissio restituendo satisfacere non coguntur, nisi nominatim eis ut satisfacerent injuncti, vel nisi secundas nuptias contraxerint, ut hic, adde Nov. 108. c. 2. l. 54. in fin. ff. ad Sc. Trebell. & quæ scripti ad l. 7. inf. ut in poss. legatorum. & Josephum Ludovicum decis. 63. num. 5. & Gloss. in l. 1. inf. ut in poss. e. dixi ad Nov. 22. c. 41. f. Non videtur sine liberis mortuus, qui vel unum tantum reliquit. l. 101. §. 1. ff. de cond. & demonst. l. 6. sup. de inst. l. 30. sup. de fideicom. l. 1. sup. de conditionibus inst. l. ult. ff. de pñcis l. 148. l. 149. ff. de reg. jur. g. v. d. 5.1. h. Hæres de restituenda hereditate gravatus, fructus quos ante moram restituendi percepit, restituere non tenetur, ut hic. & l. mulier 22. §. si hæres. 2. l. 18. ff. eod. fallit, si hereditas territorii vel casu fortuito deminuta sit, tunc enim hæres eam integram supplere ex fructibus hereditariis cogitur, pro rata nimirum hereditatis deminutione. Roman. in l. scribit Celsus. 33. ff. ad Treb. fallit quoque quoties testator hereditatem suam restituere jussit quodcumque ultra hereditatem acceperit: tunc enim hæres restituere fructus illos tenetur, l. ita tamen. 27. §. hæres ex ass. 16. ff. ad Treb. fallit quoque si fructus illi testatoris cura hæredi quæ fieri fuerint, de quo v. Socin. reg. 172.

i. dixi de hac imputatione initio hujus legis.

k. Privilegium concessum filiis, non extenditur ad nepotes.

l. Titus iussus sine liberis mortuus fuerit, hereditatem Cajo restituere, si monasterium postea ingressus, i. e. monachatum professus fuerit, hereditatem ipsam non restituit: quod ei monasterium, loco filii esse videtur.

m. Rogatus superfluum hereditatis restituere, quartam deducit.

n. Cautio a defuncto remitti potest.

o. Cautio remitti potest ei, qui oneratus est restitutione fideicommissi.

p. Titius, quod ex hereditate mea illi supererit, post mortem Cajo restituere jussus, ultra quartam deducere potest ex illa hereditate certis casibus, ut hic.

nn 3

7. Imp.

a Trebellianicam hæres deducit ex hereditate, hoc est, ex fideicommissio universalis hereditatis, ut hic. nisi institutus sit contemplatione fideicommissarii ipsius: tunc enim nulla quartam retinere notat Accursius in l. 12. in fin. ff. eod. & ibidem Bald. & Roman. Imola in l. 1. ff. de legat. l. 3. §. cum Poll. dicit. 3. ff. de usu.

b Deducta quarta hærede, onera creditorum dividuntur inter hæredem & fideicommissarium pro quadrante & dodrante, ut hic. non deducta, omnia transferuntur in fideicommissarium.

c Fideicommissarius pro rata tenetur ad onera & legata, ut hic, & l. 1. §. penult. §. ult. ff. eod. §. 5. §. 6. Inst. eod. l. 1. §. 19. l. 15. §. 2. ff. de leg. Pauli. 4. f. 3. §. 1.

d Etiam de hereditate reipublicæ restituenda quarta detrahatur, facit. l. 1. §. 5. l. 3. in fin. ff. ad l. Falc.

e Trebelliano & legi Falcidiae ab intestato etiam locus est. l. 5. inf. eod. l. 6. §. 1. ff. eod. l. 4. inf. de Codic. l. ult. inf. quando dies. l. 13. ff. de inoff. & merito, cum fideicommissum ab intestato relinqui possit. l. 5. inf. eod. l. 22. §. de fideicom. v. VVurm. l. 1. pñcis. 39. obs. 17.

f l. 22. §. 2. ff. eod. g Alii legunt in f. Cujac. 18. obs. 9. legit restitutor.

h v. Cuj. in hæc legem 18. obs. 12.

i i. e. in fraudem fideicommissarii. v. Cujac. d. loco.

k Hæres coactus adire hereditatem, Falcidiam amittit, ut hic, & inf. eod. in fin. quod ex Pegasus in Trebellianum translatus est. adde l. 14. §. 3. l. 28. ff. eod. l. Pro hærede gestio sequitur additionem. l. 14. §. 3. ff. eod. m l. 74. ff. de leg. l. 1. §. 6. in fin. ff. de leg. 2. n dixi sup. eod. o l. 22. inf. de fideicom.

p dixi ad l. 3. sup. eod.

q Quarta intelligitur deducta ære alieno.

r Nihil obtinere. Cujac. 18. obs. 19.

s i. e. retinere, ut in l. 9. ff. de hie, que ut indigno. l. 1. sup. de hie, que sub modo.

t Fratribus sc. & ita testator prohibere non potest, quo minus liberi primi gradus quartam Trebellianicam detrahant, Clar. 3. sent. 5. Testamentum. q. 63. (nisi forte testator hereditatem restitui jubet liberis & descendentes filii gravati, Clar. d. loco) live unam five duas quartas possint liberi primi gradus detrahere, Clar. d. loco ex communis opinionis. Rol. a Vall. conf. 12. num. 3. Quid si liberi secundi gradus possint prohiberi, quo minus quartam detrahant? possunt, ut ex hac constitutione colligunt interpretes, ergo & extranei multo magis, quibus nulla legitima debetur, Clar. ex communis opin. d. loco & q. 62. etiam si pupillo alias substituti sint. Clar. d. loco q. 72.

u Trebellianicam deductionem liberis suis inferre testator non potest, ut hic. An extranei? potest. Gloss. Nov. 1. de Hæred. & Falc.

S. ult. Inst. ad Treb. Cyn. Auth. sed cum testator. J. ad l. Falc.

z Liberis beneficio singulari datum est, ut in eorum Falcidiam non imputentur fructus medio tempore, i. e. pendente condicione fideicommissi percepti: quod olim non fuit. & ita abrogatur l. 13. l. 22. §. 4. ff. eod. Superior regula habetne locum quoties non aliqui testatoris descendenti, sed aliqui extraneo restituenda est hereditas? Rolan. 10. conf. 30. n. 7. & conf. 73. n. 11. & seqq. improbat Saiceti opinionem, negat. Movetur autem §. 3. inf. eod. ubi traditur, legis hujus beneficium ad alias personas aliosve casus, quam qui hac lege comprehensum non extendi. Movetur etiam, quod plenior usus trahi in fratrem permittatur quā in extraneum.

a Fructus non imputantur filiis in Trebellianicam ut hic. ergo multo minus in legitimam, quæ jure naturæ debetur, ut quæ longe favorabilior sit. Verum quæri potest de quibus fructibus hanc sententiam accipi oporteat. Et vero intelligi debet de fructibus inventis in hereditate testatoris, sed tamen perceptis post mortem ipsius testatoris. Nam fructus percepti ante mortem testatoris, conjuncti sunt ejus patrimonio, suntque pars ipsius hereditatis, & in legitimam liberorum imputantur.

7. Imp. Justinianus A. Juliano P.P.

a Hæreditas tutori vel curatori, l. 37. in fin. l. 38. l. 39. ff. eod. & e contra, ab iisdem restitui potest. in fin. hujus princ. 7. l. 1. §. 12. l. 35. l. 37. §. 1. ff. eod.

b l. ult. sup. de legib.

c Subtilitas pleurumque in perniciem utentis vertitur.

d d. §. 12. d. l. 35.

e Furiosus, sensu certaque voce caret.

f Tutoribus & curatoribus restituere hæreditatem pupillis relictam tutius est.

g d. §. 12. d. l. 35. d. §. 1.

h Adversus contumaces, vel absentes, vel mortuos hæredes fideicommissarii postulante decretum. l. 67. ff. eod. Paul. 4. sentent. 4. §. 3.

i l. 13. l. 14. ff. de testam. milit.

k sine cessione. adde l. 37. ff. eod.

l l. 44. ff. eod. l. 1. §. de ob. ig.

m Cujacius monet, Justinianum hic prohibitionem detrahendæ Falcidie veterante testatore parturire, quod biennio post hanc legem edidit, constitutione emissa ad eundem præfectum prætorio.

n Titius omnem meam hæreditatem Cajo restituit: & post, Sempronio centum dari volo. Quæritur a quo Sempronius centum recipere debeat? An a Titio hærede: an a Cajo fideicommissario universali? Respondum est, a Cajo.

o dixi ad 35. ff. 2.

p Lex Falcidia lata est ab Augusto, Suida teste, Trebellianum sub Nerone, l. 1. §. 1. ff. ad Treb. Pegasus sub Vespasiano, §. 5. Infit. de fideicom. hæred. l. 16. inf. eod. aliud quod a Duareno adfertur l. diffus. 58. non admittendum, ut quod secundi capitis ambitu contineatur.

q Indebitum non solvit, qui plenam fidem defuncto præstare maluit, l. 19. inf. eod. Paul. 4. sent. 3. §. ult. vel, Solvens scienter, quod potuit per Falcidiam retinere, non dicitur plus debitoolvere, l. 2. inf. eod. l. 5. §. 15. ff. de donat. inter vir. Falcidiam igitur non detrahens sequi voluntatem testatoris videtur. ut hic. & l. ult. inf. eod. Nam contra sententiam testatoris Falcidia deducitur, l. Titia. 26. ff. eod. Sententiam, inquam, tacitam & generalem: alias non dætur contra expressam ejus probationem. Auth. sed cum testator. inf. eod. Expressam non tantum apertissimam prohibitionem intelligimus, sed & ex verbis testamento adjectis collectam: veluti si prohibuerit alienationem rei legatæ, & eam voluerit manere apud successorem ejus, cui relictæ est: his enim verbis intelligitur Falcidiam prohibuisse: quia legatarius videtur alienare, si permittit quartam detrahi. Gloss. Aretinus, Galiaulus in l. centurio. 15. ff. de vulgari. Idem dicendum, si testator voluit tota & plena & integra vel sine diminutione legata præstari: vel integram solutionem legatorum fieri a suis executoribus: aut si noluerit hæredem plus petere habereve, quam ei relictum sit: vel si legatario rei legatæ propria auctoritate accipiendæ potestatem fecerit. An idem si pleno jure legata præstare jussit? vide Tiraq. ad leges comm. Gloss. §. num. 23. & 163. Quid? jure legata præstare jussit? ut superiores clausulæ in aliorum legatariorum non hæredis ipsius præjudicium additæ censeantur. vid. Mantica. de de consuet. ult. volunt.

Sancimus, licentiam esse etiam soli tutori a recte fieri fideicommissi nomine universitatis restitutionem, quod pupillo relictum est, & sine onere fideiussionis: ubi tamen pupillus fari non possit, vel abesse noscitur: ne dum nimia subtilitate utimur circa res pupillares, ipsa subtilitas ad perniciem eorum revertatur.

† Idemque juris esse oportet, & si furioso d fideicommissaria debeat hæreditas: ut restitutio curatori ejus soli nomine scilicet furiosi celebretur. Quis enim sensus e, quæ vox certa furioso esse intelligitur, cum || in || utroque casu restituentes f plenissimam consequantur ex nostra Lege securitatem? Hoc eodem observando & si ipsi pupilli vel furiosi restitutione gravati g sunt.

† Cum autem aliquis hæreditatem restituere jussus est, & dolo malo, vel post litem contestatam vel antea sese contumaciter celaverit: vel si suppositus fideicommissariæ restitutioni, antequam restitueret hæreditatem, ab hac luce subtractus est, nullo hærede vel successore || ei || existente: vel fideicommissarius, cui restituta est ex Trebelliano Senatusconsulto hæreditas, alii per fideicommissum restituere jussus fuerit res hæreditarias: quemadmodum actionum translatio celebretur in tribus istis casibus. apud veteres dubitabatur? & Domitius Ulpianus constituendum esse super his putavit. Sancimus itaque, ut si per contumaciam h abfuerit is, cui restitutio imposita est, si per morte i præventus nullo relicto successore fuerit, si per primo fideicommissario in secundum translatio celebrari iusta est, ipso k jure utiles actiones l transferantur. Dat. 10. Kalend. Nov. Constantinop. Lampadio & Oreste VV. CC. Coss. 530.

A quo solvendum sit speciale fideicommissum.

8. Idem A. Joanni P.P.

Quidam testamento condito, jussit hæredem omnem m hæreditatem, quam ei dereliquit, alii restituere: speciale etiam fideicommissum alteri adscripsit: & quærebatur, specialis fideicommissarius, id quod ei derelictum est, a quo consequi debeat: utrumne ab hærede, ut post restitutionem ejus alias res universitatis fideicommissarius accipiat: an una cum aliis rebus oporteat, & hoc generali fideicommissario aggregari, ut ipse speciali fideicommissario hoc tradat, si in rebus, si in pecuniis fideicommissum || relictum sit ||? Sancimus n itaque totam quidem substantiam secundum Senatusconsulti Trebelliani auctoritatem restitui generali fideicommissario: illum autem speciali fideicommissario id, quod ei derelictum est, dependere. Dat. 15. Kalend. Novemb. Constantinop. post Consulatum Lampad. & Orestis VV. CC. anno secundo 532.

AD O LEGEM FALCIDIAM p.

TIT. L.

De repetitione.

1. Imp. Sever. & Anton. AA. Prisco.

Scire debes, ommissa Falcidia, quo plenior q fidem restituendæ portionis exhiberes, non videri plus debito solutum esse. PP. 3. Id. Maji, Laterano & Rufino Coss. 198.

Hujus primū caput vide in l. 1. ff. eod. aliud in l. 81. ff. eod. aliud in l. 16. inf. eod. aliud quod a Duareno adfertur l. diffus. 58. non admittendum, ut quod secundi capitis ambitu contineatur.

q Indebitum non solvit, qui plenam fidem defuncto præstare maluit, l. 19. inf. eod. Paul. 4. sent. 3. §. ult. vel, Solvens scienter, quod potuit per Falcidiam retinere, non dicitur plus debitoolvere, l. 2. inf. eod. l. 5. §. 15. ff. de donat. inter vir. Falcidiam igitur non detrahens sequi voluntatem testatoris videtur. ut hic. & l. ult. inf. eod. Nam contra sententiam testatoris Falcidia deducitur, l. Titia. 26. ff. eod. Sententiam, inquam, tacitam & generalem: alias non dætur contra expressam ejus probationem. Auth. sed cum testator. inf. eod. Expressam non tantum apertissimam prohibitionem intelligimus, sed & ex verbis testamento adjectis collectam: veluti si prohibuerit alienationem rei legatæ, & eam voluerit manere apud successorem ejus, cui relictæ est: his enim verbis intelligitur Falcidiam prohibuisse: quia legatarius videtur alienare, si permittit quartam detrahi. Gloss. Aretinus, Galiaulus in l. centurio. 15. ff. de vulgari. Idem dicendum, si testator voluit tota & plena & integra vel sine diminutione legata præstari: vel integram solutionem legatorum fieri a suis executoribus: aut si noluerit hæredem plus petere habereve, quam ei relictum sit: vel si legatario rei legatæ propria auctoritate accipiendæ potestatem fecerit. An idem si pleno jure legata præstare jussit? vide Tiraq. ad leges comm. Gloss. §. num. 23. & 163. Quid? jure legata præstare jussit? ut superiores clausulæ in aliorum legatariorum non hæredis ipsius præjudicium additæ censeantur. vid. Mantica. de de consuet. ult. volunt.

Adversus quos, & pro qua portione locum habet Falcidia.

2. Idem A. Sactiano.

Falcidie rationem adversus omnes a pro modo legatorum & fideicommissorum locum habere, certi & explorati juris est. PP. Kalend. Jul. Laterano & Rufino Coss. 198.

De tacito fideicommissio.

3. Imp. Alexander A. Hermagoræ.

Etiam si tacitum b fideicommissum hæredem administrasse apparuerit, legata tamen, seu fideicommissa, quæ testamento relicta sunt, præstanda esse, ambigi non oportet: ad eum videlicet modum, quem lex Falcidia patitur: cum quartam, quæ aufertur c hæredi, qui contra d legem fidem suam obtulit, legatariis proficere non placuit. PP. Id. Octob. Alexandro A. Coss. 223.

De Principe.

4. Idem A. Philetiano.

Et in legatis Principi e datis legem Falcidiam locum habere merito Divo Hadriano placuit. PP. 5. Kalend. Jan. Alexandro A. Coss. 223.

De mortis causa donationibus.

5. Idem A. Damascoræ.

Si mortis f causa immodicas donationes in sororem tuam matrem contulisse probare potes: legis Falcidie ratione secundum Constitutionem divi Severi avi mei uti || merito || potes. PP. 15. Kalend. Nov. Maximo 2. & Aeliano Coss. 224.

De are alieno. 1. ex quibus legatis Falcidia deducitur. 2. Si quid ultra solidum hæres præstiterit aut fecerit.

6. Idem A. Secundinæ.

In imponenda ratione legis Falcidie, omne æs alienum deducitur, etiam g quod ipsi hæredi mortis tempore debitum fuerit, quamvis additione hæreditatis confusa h sint actiones.

† Omnia autem legata, quamvis i in operibus publicis conficiendis statuisque ponendis data sint, ad contributionem dodrantis pro rata suæ cujusque quantitatis revocantur.

† Nec si k quid ultra l solidum hæres præstiterit aut perfecit, legitimæ computationi præjudicatur. S. 5. Kal. Januar. Maximo 2. & Aeliano Coss. 224.

De testamento militis.

7. Idem A. || Primo & || P. Pomponio. ||

In testamento quidem militis m jus legis Falcidie cessat. Sed si ea, quæ ad n vos pertinent, defunctus tenuit, bonorum ejus videri minime possunt: & ideo recte rationem eorum, ut æris alieni, haberi desiderabitis. PP. Kal. Maji, Alexandro 2. & Marcello Coss. 227.

In authent. de hæred. & falcidia. §. hinc nobis. & §. seq. col. 1. tit. 1. Novell. 1. c. 2. & 3.

Sed o cum testator hoc expressim p vetuit, non ignarus quis smodus sit sui patrimonii, cessat Falcidia q: & si hæres in hoc defuncto non t pareat, desertur hæreditas personis enumeratis sub titulo de legatis & fideicommissis.

† Item si hæres quædam legata, substantia sua mensuram subtiliter agnosens, præstat in solidum: neque l ex his repetitis, nec ex aliis permittitur retentio, nisi inopinatum quid emergat.

† His cessantibus locus est Falcidia, si fiat r inventarium secundum modum tempusque statutum in additione: Hac quoque adhibita observatione, ut in u presentia omnium ipsius civitatis, in qua fiat, legatariorum, aut pro eis agentium, si persona ratio sit habenda, perficiatur: vel si quis absit ex ipsis, aut interesse no-

h l. 3. §. de fideicommiss. i De legatis ad opera publica & statuas publicas vel detrahatur Falcidia. k l. 15. §. 2. l. 16. l. 61. ff. eod. id hodie abrogatum. Nov. 1. cap. 3. l. ult. Cujac. ad Nov. 1. c. 3.

l ult. Cujac. ad Nov. 1. c. 3. m adde l. 2. §. de testam. milit. l. 1. §. 12. ff. si cui plus quam per l. Falc. n Et cessat Falcidia in testamento militis, potest tamen hæres deducere bona sua per defunctum possessa.

o Falcidia olim non poterat prohiberi l. 15. §. 1. ff. eod. hodie prohiberi potest, ut hic. dixi ad l. x. §. eod. Quid? liberi primi gradus, possuntne prohiberi Falcidiam deducere? non possunt.

p Hæres Falcidiam non detrahit, cum testator prohibuit.

q Quid? Trebellianicam potestne testator prohibere? potest: nisi sit primi gradus filius Bald. ad l. jubemus. 6. §. ad Treb. Socin. reg. 432. Mantica 7. de consuetur. 11.

r Poena hæredis non obsequentis testatori.

s & ita abrogatur. l. 6. §. ult. §. eod.

t Hæres inventarium etiam conficiens, Falcidiam detrahit.

u Solennitates inventarii conficiendi, quæ sunt, observa-

a Falcidia miuntur omnia legata pro rata. l. 32. §. 3. l. 39. ff. eod. §. ult. Infit. eod. §. 5. vers. Infit. de fideicom. hæred. excipe quosdam casus de quibus dixi ad Nov. 112. cap. ult.

b Hæres qui fidem suam tacite, i. e. clam dat testatori, de restituendo sibi relicto, personæ jure incapax, privatur omni commodum hæreditario, si feco applicando. l. 59. in fin. ff. eod. Fiscus eo casu tenetur ad legata, Falcidiamque detrahit ad instar hæredis. Salyc.

c Hæres ex tacito fideicommissio nihil retinet; solidum enim fisco vindicatur. v. ad hunc locum quædam apud Cujac. 7. obs. 31. in fin. ubi & Goveanum perstringit.

d In tacito fideicommissio hæres contra legem fidem suam offert.

e Princeps lege Falcidia solutus non est, ut hic: nec lege Glicia. l. 8. §. 2. ff. de m-offic. nec lege Voconia, qua de causa veniam legis Voconie in senatu Augustus petit apud Dionem. Solutus est tamen solennibus manumissionum, l. 14. in fin. ff. de manumiss. & teste Servio, lege quæ vetat in urbe mortuum sepeliri. Caducariis vero solutus est; sunt enim odio- l. 1. §. 6. ff. de leg. 2. adde Cujac. 15. obs. 30.

f De donatione mortis causa detrahitur Falcidia, l. 18. in fin. inf. eod. l. 2. in fin. inf. de mort. caus. l. 77. §. 2. ff. de leg. 2. ut hinc colligas, mortis causa donationem legatis comparari.

g Ante Falcidiam æs alienum deducitur, vel id etiam quod stricto jure additionis confusum videri potest. l. 8. in fin. l. 14. §. eod. l. 12. l. 39. l. 67. §. 2. ff. eod. §. 4. Infit. eod. l. 51. ff. ad Treb. l. 39. §. 1. ff. de verb. sig.

h Ante Falcidiam æs alienum deducitur, vel id etiam quod stricto jure additionis confusum videri potest. l. 8. in fin. l. 14. §. eod. l. 12. l. 39. l. 67. §. 2. ff. eod. §. 4. Infit. eod. l. 51. ff. ad Treb. l. 39. §. 1. ff. de verb. sig.

i De legatis ad opera publica & statuas publicas vel detrahatur Falcidia. k l. 15. §. 2. l. 16. l. 61. ff. eod. id hodie abrogatum. Nov. 1. cap. 3. l. ult. Cujac. ad Nov. 1. c. 3.

m adde l. 2. §. de testam. milit. l. 1. §. 12. ff. si cui plus quam per l. Falc.

n Et cessat Falcidia in testamento militis, potest tamen hæres deducere bona sua per defunctum possessa.

o Falcidia olim non poterat prohiberi l. 15. §. 1. ff. eod. hodie prohiberi potest, ut hic. dixi ad l. x. §. eod. Quid? liberi primi gradus, possuntne prohiberi Falcidiam deducere? non possunt.

p Hæres Falcidiam non detrahit, cum testator prohibuit.

q Quid? Trebellianicam potestne testator prohibere? potest: nisi sit primi gradus filius Bald. ad l. jubemus. 6. §. ad Treb. Socin. reg. 432. Mantica 7. de consuetur. 11.

a Pater heredis inventarium non conficitur.
b De re prohibita alienari, non detrahatur Falcidia.

c Hodie Falcidia cessat in his, quæ ad propositum sunt relicta ut hic. olim detrahenda fuit, l. 1. §. 5. ff. eod. cui tamen repugnat Paul. 4. sent. 3. §. 3. repugnat quoque Nov. 131. §. 12. repugnat etiam quod & 2. p. d. Paulum d. l. 1. Cujacius notat: Dei cultum postulare, ut nec in deorum donis valeat lex Falcidia, cum constitutio juris civilis quæ inter conjuges donationem prohibet, in deorum donis non valeat. l. 5. §. 12. ff. de donationibus inter vivos. Quæ sententia Forerio 2. sect. 25. displicet. Negat enim legatum Deo relictum ad modum legitimum revocatum aliquot viciis delibatur. l. 1. d. §. 12. mutuo amore conjuges non spoliari, quoties id quod donatur mox in Dei cultum confertur, nec donarii rem auget. Ad rem non pertinere, quod legatio libertatis quadrans heredis minuatur, l. 8. §. 5. ff. de inoff. aut quod libertatis immensa æstimatio sit. nec similem esse prælegatæ dotis causam, l. 81. ff. ad leg. Falc. cum sumum mulieri reddatur. Nov. 131. cap. 12. Non simpliciter denegari Falcidiam in piis legatis: sed ita demum si in his præstandis volumus heredes adhibere. Huc pertinere illud Augustini in vit. Cleric. c. 17. qu. 4. cap. ult. Quicumque vult, inquit, ex herede filio heredem facere Ecclesiam, quærat alterum, qui suscipiat, non Augustinum. Quando hic copta est de legatis ad pias causas aliquid paucis ex communi opinione interpretandum est. Unumquemque testari pias ad causas posse, non tamen pupillum, prodigum, furiosum: Filiumfamilias vero posse patris consensu, respectu solius pæ causæ, non aliarum. v. Clar. 3. sent. 5. Testamentum. q. 5. In testamento pias ad causas, duos testes sufficere: non requiri testes, ut in eo sint rogati: mulierem in eo testem esse posse: in eo valere dispositionem testatoris captatoriam: valere nutu conditum hujusmodi testamentum: liberis in eo relinquere posse extra institutionis titulum: eodem sustineri legata ad non pias causas laicis relicta. Clar. 7. sent. 5. Testamentum. q. 6. An testamentum imperfectum sustineatur propter pias causas, v. Clarum ibid. q. 7. adde l. 21. §. 1. §. 5. de testamentis. De privilegiis piarum causarum adde Oldendorpium cap. 14. de jur. singulavi.

d Pia causa quæ dicatur, maxime controversum est, v. l. 15. ibi: pie relinquere debet. ff. de inoffic. Cremenfem singulavi 9. Tiraquell. in initio tract. pia causa Grassum 5. Testamentum. quest. 7. & 18.

e Etiam si quis gravatus sit de restituendo, testari tamen potest.

f l. 6. §. 5. eod. l. 1. §. 12. ff. §. nisi plus quam per leg.

g Fideicommissum deducitur, tanquam æs alienum.

h Hæres per errorem facti solvens, non amittit conditionem Falcidiæ. l. 10. J. de jur. & facti ignor.

i Qui sciens solvit, non decipitur: ideoque non juvatur. l. 1. §. eod. l. 19. J. eod. l. 12. ff. de fideicommissis. l. 20. ff. de donationibus.

k Solvens indebitum per errorem juris, non condicit. l. 10. J. de jur. & facti ignor. l. 9. in pr. & §. ult. ff. de jur. & facti.

l hinc colligunt, Liberos gravatos restitutione fideicommissi, unicam tantum quartam detrahere. quæ de questione dixi l. 6. §. 5. sit. prox.

m Falcidiæ beneficium detrahendæ transmittitur ad heredem, ut hic & l. 41. §. 3. ff. de vulg. ut & Trebell. l. 1. J. quorum leg. Grass. 5. Trebell. q. 2.

n Testator olim non potuit Trebellianicam prohibere, ut hic: & l. 18. J. eod. hodie potest. Nov. 131. 2. in fin.

luerit, succedat presentia trium testium, iidem ipsius civitatis locupletum & bona opinionis, absque præjudicio tamen veritatis inquirendæ per servorum questionem, & heredis, testiumque jurandum. Quo non a observato, solida legata præstet, etsi fines exhereditarios excedant. Nulla autem questionum talium vel litium excedat annum. Anno enim culpa heredis transactio cadet a relictis.

In auth. ut spons. larg. §. si quando. coll. 9. tit. 2. Nov. 119. cap. 11.

Sed & in eare cessat Falcidia, quæ ita relicta est, ne b alienetur, sed permaneat apud successores ejus, cui relicta est.

In auth. de eccl. tit. §. si autem hæres. coll. 9. tit. 14. al. 6. Novell. 131. cap. 12.

Similiter Falcidia cessat c in his, quæ ad pias d causas relicta sunt.

Si hæres fideicommissarium heredem instituat. 8. Idem A. Aurelio.

Ititum quidem propterea e testamentum fratris tui esse non potest quod ex causa fideicommissi obligatus fuit, ut, si sine liberis prior decederet, paternam tibi hereditatem redderet. Sed licet te heredem scripserit, in imponenda tamen legatorum ratione, quibus te oneratum esse suggeris, fideicommissum debitum æris f alieni loco g deduci oportet: insuperque in residuo legis Falcidiæ beneficium vindicabis. PP. Id. Sept. Maximo 2. & Paterno Conf. 234.

De conditione indebiti.

9. Imp. Gordianus A. Mestriano.

Error facti h, quartæ ex causa fideicommissi non retentionem non impedit. Is autem, qui sciens se posse retinere, || universum restituit, || conditionem non habet: quin etiam si jus & ignoraverit, cessat repetitio. PP. 15. Kal. Nov. Pio & Pontiano Conf. 239.

An retentio Falcidiæ transmittatur ad heredem.

10. Idem A. Diogenio.

Quamquam pater tuus fratrem tuum rogaverit, ut si sine liberis diem suum fungeretur, portionem hereditatis tibi restitueret: tamen intestato eo diem suum functo, id, quod beneficio legis Falcidiæ l habere potuit, ad m successorem intestati pertinere: ideoque non immerito fororem tuam, quæ simul tecum ab intestato ei successit, e mumentum, quod retinere potuit, portionem sibi vindicare manifestum est. PP. 5. Id. Novembr. Gordiano A. 2. & Pompeiano Conf. 242.

Si testator filium certis rebus pro Falcidia jussit esse contentum.

11. Idem A. Maximæ.

SI (ut allegas) pater tuus eam portionem, ex qua te fecit heredem, fratribus tuis restituere jussit, certisque speciebus pro Falcidia præcepit n esse conten-

tam: auxilium legis Falcidiæ, quod imploras, apud sum judicem non & prohiberis flagitare. PP. 7. Kal. Novembr. Arriano & Pappo Conf. 244.

De donationibus inter virum & uxorem.

12. Imp. Diocl. & Maxim. AA. Justino.

IN donationibus inter a virum & uxorem factis || legem || Falcidiam habere locum, quando fideicommissi partibus funguntur nonnullis juris placitis comprehensum est. PP. 16. Kal. Jul. iplis AA. 4. & 3. Conf. 290.

De fideicommissaria libertate.

13. Idem AA. & CC. Zetho.

SI ea, cujus filium tuum servum significas, ex judicio defuncti, quem dicis fideicommissariam libertatem ei reliquisse, aliquid consecuta b est: ad restituendam fideicommissariam libertatem non immerito obnoxia constituta debet urgeri. Nam fideicommissum ei relictum usque ad eum modum potest petere, quem deducto pretio servorum, quos fuerat rogata manumittere, relictorum substantia patitur. S. Kal. Maji, Heraclia, AA. Conf.

Si creditor debitori successerit ex parte.

14. Idem AA. & CC. Faustina.

LIcet adieris patris hereditatem, & confusione e pro parte, qua eidem successeris, extingatur actio, quam tibi || adfens || competere, eo quod ex administratione tutelæ d multa eum debuisse e contendis, pro residuis tamen partibus cohæredes convenire non prohiberis: & fundum a f te relictum, eatenus, quoad deducta quarta residui substantia patitur, præstare necesse habes. Dat. 6. Kal. Octob. Viminacii, AA. Conf.

De instrumentis prædiorum.

Nec de dote prædiorum, nec de instrumentis Falcidia detrahatur. Bald.

15. Idem AA. & CC. Pomponio.

SI prædiorum g dotis apud te jure remanentis instrumenta verbis precariis vel testamento, vel codicillis uxor tibi dari mandavit, ejus judicium successores implete compellentur: cum instrumentis h prædiorum domino relictis Falcidiæ nulla possit intervenire questio. Supposita 16. Kal. Febr. Sirnii, CC. Conf.

Si testator non sit solvendo.

16. Idem AA. & CC. Diomedi.

SUCCESSORES legata vel fideicommissa, si æs alienum hereditarium defuncti substantiæ i fines occupaverit, legis Falcidiæ jussio peti, item Trebelliani Senatusconsulti præceptum exigere non concedit. S. 16. Kal. Febr. Sirnii, AA. Conf.

De legato præceptionis.

17. Idem AA. & CC. Cajo.

A Cohæredibus k relicta legata quatenus modus legis Falcidiæ præstitutus patitur, posse peti, certissimi juris est. S. 5. Kal. Novembr. Anchiali CC. Conf.

De eo quod hæres jussus est dare, antequam adeat.

18. Imp. Justinianus A. Joanni Præfecto prætorio.

SI quis quadringentorum forte solidorum habens substantiam, jussit heredem non l aliter adire hereditatem, nisi prius trecentos octoginta solidos eundem persolvat, vel aliam quantitatem, quæ deminueret Falcidiæ rationem potest sancimus heredem si adierit, legis Falcidiæ beneficio sustentatum, replere m quidem, quod ad Falcidiam deest: & prius eo dato vel retento, si ve una datio est, quæ celebrati disposita fuerit, si ve in multis dividitur personis, præfata legis immutatum habere beneficium. Si n enim cum mortis o causa donatio procedat, & hæc modum legis Falcidiæ excedat, hæres post aditionem

m Replet. Hal. hinc colligit Cujac. 15. obs. 2. Falcidiam, quæ deducebatur olim per exceptionem, hodie ipso jure minorā emicere legata.

n Argumentum a donatione mortis causa ad testamentum observat.

o De mortis causa donatione Falcidiæ detrahatur. l. 5. §. 5. eod.

z Hodie prohibetur. d. c. 2.

a In donationibus morte confirmatis locum habet Falcidia, ut hic: adde l. 15. §. 5. ff. eod. l. 32. §. 1. ff. de donat. inter vivos.

b Agnoscens sibi legatum sub ea conditione, ut servum manumittat, proprium servum manumittere cogitur: & tamen in legato Falcidiam patitur, licet minus justo servi pretio consequatur. adde l. 13. ff. de minorib. l. 24. §. 13. D. de fideicommiss. libert.

c v. l. 6. §. 5. cod. l. 6. §. 5. de hered. act.

d Pater emancipati filii pupilli tutor legitimus.

e Pro rata qua creditor & debitor succedit, confunditur actio.

f Creditor hæres sibi debitum deducit: si ab eodem postea quid relictum sit, ex eo quartam deducit, & ita legatum speciei per æs alienum minuitur. Bald.

g Prædiorum debitor, quid sit. l. 34. §. 1. D. de leg. 1. vide l. 2. in fin. D. de instrumentis. l. 52. §. 2. D. de fideiussoribus. h De instrumentis prædiorum, seu de instrumentis prædiorum dotis, non detrahatur Falcidia.

i As alienum si totam defuncti hereditatem absorbit, frustra de legatis, frustra de Falcidia, & Trebellianica queritur, vide l. 12. §. 1. de testam. mi i. l. 15. §. 1. de legat. §. ult. in p. de l. Falcid.

k Cohæres, id est, de prælegatis, detrahatur Falcidia, l. 35. §. 1. ff. de hered. instit. hoc est, Falcidiam cohæres gravatus supra portionis suæ dotantem, de prælegatis deducit, ut hic, & l. Nescimus. 22. ff. eod.

l Testator Falcidiam, nec directam, nec per indirectam prohibere potest. hodie posse videretur. Novell. 1. cap. 2.

nem

a l. 1. §. 5. ff. quod legatorum. id est, naturaliter. hoc innuit. Cum hodie retentionis modus nullus sit, vindicari Falcidiam, & revocari a donatario. l. 77. §. 2. §. 6. in fin. ff. de leg. 2. v. Cuj. 18. c. 2.

b y. l. 1. §. eod. ubi dixi.

c ἐμολογία confessionem, v. quæ notavi ad l. 25. ff. de probationibus. adde Nov. 1.

d Ut qui sciens solvit solida legata, Falcidiam non deducit, d. l. 1. ita & qui solida promittit, ut hic. §. l. 6. ff. eod. Id est, valet conventio, ne hæres Falcidia utatur: alia, si non solida promiserit: intelligitur promissæ deducta Falcidia, & ad leg. præscripta suam voluntatem adcommodasse. de qua præsumptione vide Alciat. 3. præsumpt. 32. & tamen patronus, qui legem Papiam se omisissum fideiussori cavit, non teneatur, l. 20. ff. de donationibus. quo exemplo defendi posse Cujac. putat Nov. 18. liberos, qui legem Gloriam se omisissuros caverunt, non teneri.

e Intelligi potest d. l. 20. quæ est Marcelli, cum forte nullum discrimen fuit inter legem Papiam & Falcidiam, ut dixi §. eod.

f Ulp. 17. Caducum legatum dicitur, quod a legatario cadit in fiscum, & sic, quod legatarius capere non potest. Ulp. d. loco.

g Dixi de etymo caduci. §. eod. h Lex Papia Poppea de caducis hæreditatibus & legatis lata fuit sub Augusto augendi ærarii gratia, quod bella civilia suscepta inter Pompejum & Cæsarem & inter Pompejum, Lepidum & Brutum exhauserant. Tacit. 3. Annal. l. 2. §. de veteri jure enucleando. ejusdem ærarii inopis augendi causa vicissima hæreditatum excogitata. Plin. in Panegyrico. Alia præterea causa fuit Papie caducariz: incitandi scilicet coelibes pœnis. Tacit. d. loco. ut pœnas caducitatis veriti, ænimum ad nuptias contrahendas adirent, augerentque civibus imperium, quorum numerus incredibilis civilibus bellis amissus fuerat: adeo ut Papius & Pompejus ipsimet orbi consules creati sint, non inventis patribus aut maritis, qui eis præponerentur. Dion. 56. dicam ad sis. de infirmis pœnis coelibatus. §.

i Hac oratione Justinianus legis Papie caducariz auctoritatem admodum rescindit, de bello & belli calamitatibus v. Pet. Gregorium 31. syntagm. 12.

k Cessante ratione legis, cessat legis dispositio. v. Everardum Topisii in loco 80. a cessatione rationis L. Valerius apud Livium 34. Quas tempora aliqua desiderant leges mortales, & temporibus ipsi mutatas video: quæ in pace lata sunt, plerumque bellum abrogant quæ in bello, pax.

m de qua superius dixi. n ne dicas cum Accursio l. 27. l. 28. sup. de nuptiis. sunt enim utraque leges Justiniani, non anteriorum Principum: sed ita: Legis Papie caput, quo præscripta ætas erat habendis liberis. Ulpian. 26. Severus emendavit, ut scribit Tertullianus in Apologetico. Sic Constantinus l. 1. §. de infirmis. pœnis coelibatus sustulit pœnam coelibatus & orbitatis, lege Papia introductam.

o Solent enim jurisconsulti in dubiis contra fiscum respondere, l. 10. ff. de jure fisci. hinc etiam constat jurisconsultos versatos in caducorum causis fuisse: quod & alibi quoque satis ostenditur. l. 6. in fin. ff. de jure coelic. l. 2. ff. de auro. l. ult. in fin. ff. de his, quæ indigni. l. 59. ff. de cond. & dem. l. 135. ff. de verb. sign.

p Conditores testamentorum qui hic dicuntur? Testatores ipsi: quinimo & jurisconsulti, quorum consilio testatores utebantur. l. 88. §. fin. ff. de leg. 2. adde l. 22. §. de testam.

q maxime reciprocas. l. miles. 75. §. ult. ff. de leg. 2. l. 5. ff. de vulgari. l. un. §. sis prox.

r Ulp. tit. 18.

s hoc ad omnes hæredes extenditur.

t quod se. præcessit legem Papiam caducariam. v. Ulpian. l. 1. §. 15. & tit. 17. §. 2. 25. 29. l. 25. ff. de vulgari. l. 29. in fin. ff. de legat. 2.

u Quæ legata aut portiones hæreditatis Papia lex noluit in fiscum recidere, sed apud liberos vel parentes instituti ad tertium usque gradum remanere, ad omnes hæredes extenduntur, hic.

nem repetit eam pecuniam, quæ ultra modum legis Falcidie corporaliter a quidem data est, lege autem in patrimonio testatoris permansit: quare non in presenti casu & viventibus & morientibus providemus, & eorum ultima elogia conservantes, & commodum hæreditarium non minuentes? Dat. Kal. Novembr. Constantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

Si hæres legata solverit vel promiserit.

19. Idem A. Joanni Præfecto pratorio.

Cum certum sit, hæredem, qui plenam b fidem testatori exhibet, in solidum legata dependentem, non posse postea rationem legis Falcidie præstendentem, repetitione uti, quia videtur voluntatem testatoris sequi: jubemus hoc simili modo firmum haberi, & si cautionem c super d integra legatorum solutione fecerit: quod veteribus legibus e in ambiguitatem deductum est. In utroque etenim casu, id est, sive solverit, sive super hoc cautionem fecerit, æquitatis ratio similia suadere videtur. Dat. 15. Kal. Novembr. Constantinop. post Consul. Lampadii & Orestis VV. CC. anno secundo 532.

DE CADUCIS f TOLLENDIS.

TIT. LI.

1. Imp. Justinianus A. Senatui urbis Constantinopolitane.

ET nomen g & materiam caducorum ex b bellis ortam & auctam civilibus, quæ in se populus Romanus movebat, necessarium duximus, Patres i Conscripti, in pacificis nostri Imperii temporibus ab Orbe Romano recludere: ut quod belli k calamitas introduxit, hoc l pacis lenitas sopiret. Et quemadmodum in multis capitulis lex Papia m ab anterioribus n Principibus emendata fuit, & per desuetudinem abolita: ita & a nobis circa caducorum observationem invidiosum suum amittat vigorem, qui & ipsis prudentissimis viris displicuit, multas inventientibus vias, per quas caducum non fieret o.

† Sed & ipsis testamentorum conditoribus p sic gravissima caducorum observatio visa est, ut & substitutiones q introducerent, ne fiant caduca: & si facta sint, ad certas personas recurrere disponent: vias recludentes, quas lex Papia posuit in caducis: quod & nos fieri concedimus. Et cum lex Papia jus antiquum, quod ante eam in omnibus simpliciter versabatur, suis machinationibus & angustis circumcludens, solis parentibus & liberis testatoris usque r ad tertium s gradum, si scripti fuerant hæredes, suum imponere jugum erubuit, jus antiquum t intactum eis conservans: nos omnibus u nostris subjectis sine differentia personarum || hoc || concedimus.

1 ¶ Cum igitur materiam & exordium caducorum lex Papia ab adiunctionibus, quæ circa defunctorum hæreditates procedebant, sumpsit, & ideo non a morte testatoris, sed ab apertura a tabularum dies cedere legatorum Senatusconsulta, quæ circa legem Papiam introducta sunt, censuerunt: ut quod in medio deficiat, hoc caducum fiat: primum hoc corrigentes, & antiquum statum renovantes, sancimus, omnes habere licentiam a b morte testatoris adire hæreditatem: similique modo legatorum vel fideicommissorum pue vel in diem || certam c || relictorum diem a morte testatoris cedere.

2 ¶ Et cum triplici d modo ea, quæ in ultimis elogiis relinquuntur, contingebat deficere: consentaneum est & tempora eorum & nomina manifeste exponere: ut quod vel tollitur vel reformatur, non sit incognitum.

† Ea etenim vel e his f relinquebantur, qui in rerum natura tunc g temporis, cum condebantur ultima elogia, non fuerant (forte hoc ignorantibus:) & ea pro non scriptis esse leges existimabant. Vel h vivo i testatore is, qui aliquid ex testamento habuit, post testamentum ab hac luce subtraheretur: vel ipsum relictum expirabat, (forte quadam conditione, sub qua relictum fuerat deficiente:) quod veteres appellabant In causa caduci: Vel k mortuo l jam testatore hoc quod relictum erat, deficiebat, quod aperta voce Caducum nuncupabatur.

3 ¶ In primo m itaque ordine, ubi Pro non scriptis efficiebantur ea, quæ personis jam ante testamentum mortuis testator donasset, statutum fuerat, ut ea omnia bona manerent apud eos n, a quibus fuerant derelicta: nisi vacuatis o vel substitutus suppositus, vel conjunctus fuerat aggregatus. tunc enim non deficiebant, sed ad illos perveniebant, nullo gravamine p (nisi perraro q) in hoc Pro non scripto superveniente: quod & nostra majestas quasi antiquæ benevolentiz consentaneum, & naturali ratione subnixum, intactum atque illibatum præcipit custodiri in omne ævum valiturum.

4 ¶ Pro secundo r vero ordine, in quo ea vertuntur quæ In causa caduci fieri contingebant, vetus jus corrigentes, sancimus, ea, quæ ita evenerint, simili quidem modo manere apud s eos a quibus sunt derelicta, hæredes forte, vel legatarios, vel alios, qui fideicommissio gravari possunt: nisi i in hunc casum vel substitutus t, vel conjunctus u eos antecedit. Sed omnes personas, quibus lucrum per hunc ordinem defertur, eas etiam gravamen x quod ab initio fuerat complexum omnimodo sentire: siue in dando sit constitutum, siue in quibusdam faciendis, vel in modo, vel conditionis implendæ gratia, vel alia quacunque via excogitatum. Neque enim ferendus est is, qui

f Pro non scripto dicitur, quod relinquitur ei, qui in rerum natura non est, tempore testamenti. g Primum tempus, de quo v. §. 3. §. eod. h In causa caduci dicebatur, quod relinquebatur ei, qui post testamentum factum moriebatur: aut quod deficiebat, conditione testamento adjecta deficiente.

i Secundum tempus, de quo v. §. 4. §. eod. k Caduca dicebantur, quæ mortuo testatore deficiebant.

l Tertium tempus vid. §. 5. inf. eod. adde l. 3. §. de condit. insert.

m ut olim §. 2. §. eod. ita & hodie, quæ deficiunt initio testamenti pro non scriptis habentur, neque recidunt in fiscum, nec ad ea pertinent leges caducariz. & eleganter Plinius 2. epist. In codicillis, quæ pro non scriptis habentur, delatori locum non esse, sed pertinere ad substitutum vel ad conjunctum, id est, cohæredem, vel collegatarium, vel si nullus sit substitutus aut conjunctus, apud hæredem scriptum vel legitimum, l. 55. in fin. ff. de legat. 2. vel a legatario retinentur, a quo relicta sunt, l. 88. §. 13. ff. de legat. 2. & quidem sine onere: quia cum principale pro non scripto habeatur, consequens & onus ei injunctum pro non scripto haberi: excipe tamen duos casus quibus legata apud eos relident cum onere. Unus est ex Sc. Liboniano i. §. in fin. ff. de his, quæ pro non scriptis alter exceptus est favore libertatis. l. 26. §. 6. ff. de fideicommiss. libert. De tertio vide l. 122. §. 1. ff. de legat. 1. quia non dicitur, Seji portionem esse pro non scripta: sed Sejum, qui repudiavit pro non scripto habendum.

n sub. hæredes.

o id est, personis, quarum portio deficit.

p i. e. onere. Onus est præstare legata, fideicommissa, libertatem: Onus est etiam modi conditionis, dandi, faciendi.

q i. e. duobus casibus, de quibus §. dixi.

r Olim quæ deficiebant post testamentum vivo testatore, in causa erant caduci, §. 2. §. eod. Deficiebant autem vel morte naturali hæredis vel legatarii, vel conditionis defectu. Ea hodie in causa caduci non sunt, sed pertinent ad substitutum, vel conjuncto adcreverunt, vel remanent apud hæredem vel legatarium, vel alium, a quo relicta sunt.

s Quæ in causa caduci, seu quæ deficiunt factis testamento ante mortem testatoris, ea apud eos manent, seu iis adcreverunt a quibus sunt relicta, siue hæredes sint siue legatarii. Quod si ei, cuius pars ita deficit, substitutus, aut conjunctus datus sit. Pars deficiens illis adcreverit, non hæredi vel legatario, a quibus nimirum res legata est.

t Substitutus in fideicommissio vel legato præferatur hæredi.

u Conjunctus in fideicommissio vel legato præferatur hæredi.

x In eo distat quæ sunt pro non scriptis, de quibus §. 3. §. ab his quæ sunt in causa caduci. Illa apud eos, a quibus relicta sunt, resident sine onere d. §. 3. hæc cum suis oneribus transeunt, ut hic.

a Hoc emendatur J. eod.

b Hodie quilibet hæres, statim a tempore mortis testatoris adire hæreditatem potest: est dies legatorum ab eo tempore cedit, nec expectatur apertura tabularum, & aditio hæreditatis, nec desideratur scientia legatarii, l. ult. §. quando dies legat.

c Non male hoc adjectum est, vel, ut nonnulli arbitrantur. Eorum enim, quæ sub conditione vel in diem incertum relicta sunt, dies cedit, cum conditio extitit: dies incertus ideo conditionem facit, quod possit non cedere.

d Triplici modo olim legata deferebantur, vel initio testamenti faciendi scilicet vel post testamentum vivo testatore, vel post mortem testatoris.

e Tribus temporibus distinguuntur inter se, quæ pro non scriptis, quæ in causa caduci, & caduca. Pro non scriptis sunt, quæ ipso testamenti tempore: In causa caduci, quæ post testamentum: Caduca, quæ post mortem testatoris deficiebant.

lucrum

z Id est, tertio: olim quæ deficiente post mortem testatoris nondum apertis tabulis, directo & proprio nomine sunt caduca. v. *vers. vel mortuo. sup. eod.* Hodie nihil eorum deficiente, cum apertis tabularum nulla habeatur ratio. l. *un. j. tis. prox.*

a & ita ante apertas tabulas hæres scriptus hæreditatem adire potest. l. *3. §. de jure delib.*

b & ita videtur adrogata l. *1. in fin. ff. de j. & fact.*

c Legatorum dies a morte testatoris cedit.

d §. *1. in fin. §. eod. excipe §. 6. j. eod.*

e Hæreditas nisi adita non transmittitur, ut hic. l. *7. §. de jure delib. excipe l. 12. §. de jure delib.*

f Transmissio- nem tres modi. Primus sit suita- tis jure, quo filius, qui in potestate defuncti erat, hæ- reditatem licet non aditam trans- mittit ad hæredes etiam extraneos, l. *ult. §. qui ad- mitti. §. qui suis*

ipso jure est hæ- res, et si non adeat, §. *su. 2. Inst. de hered. qualis. l. 1. §. 7. ff. de j. & fact. l. 1. in fin. ff. de libe- ra. §. Quid si re- pudiauit expres- se? aliud dicen- dum fuerit. l. *unic. j. tis. prox. j. al. in l. 4. §. qui admi- tti. Secundus modus transmissionis sanguinis jure fit, quo hæreditatem**

ascendentium cujusque sexus non aditam transmittimus ad solos descendentes. Tertius sit beneficio legis, l. *19. §. de jure delib. qua omnis hæres intra annum deliberandi moriens trans- mittit hæreditatem non aditam. quod genus transmissionis patet latissime: locum enim ha- bet in quavis hæreditate, etiam extranei, tam ex testamento, quam ab intestato. d. l. 19.*

g *unic. Inst. tis. prox. l. 1. §. de jure delib.*

h Liberi hæreditatem etiam non aditam transmittunt. l. *unic. j. tis. prox.*

i Legata vel fideicommissa pure, vel in diem certam relicta, cedunt a morte testatoris, ex- cepto legato libertatis, ut hic, & l. *8. ff. quando dies legat. sed & usufructu & quibusdam aliis, quæ cedunt a tempore aditæ hæreditatis.*

k Libertates ab adita hæreditate cedunt. l. *14. ff. qui testam. l. 74. in fin. ff. de acquir. hered. l. 34. ff. de cond. & demonst. l. 8. ff. quando dies legat. adde l. 14. §. 3. ff. qui & a quibus manumiss.*

hinc Cujacius 4. obs. 4. colligit, Cætonianam regulam non pertinere ad libertates, quæ de re diti ad l. *3. ff. de reg. Caton.*

l *17. in fin. ff. quando dies legat.*

m Usufructus ad hæredes non transit. l. *2. ff. quando dies.*

n Conditionum alia casualis, alia potestativa, alia mixta.

o Casualis conditio est hæc, si fulserit, si tonuerit.

p ea est potestativa, quæ & promiscua, l. *11. §. 1. ff. de cond. & demonst. non quod sit in facili, sed quia nulla fere potestativa est, quæ possit esse non potestativa.*

q ea est mixta seu communis, ut si quis ita dixerit, Si Titio reverso ab hostibus decem dede- rit, Si Titio consul Capitolium ascenderit.

r l. *5. §. 2. ff. quando dies legat.*

s Quid, si ante conditionem mortuus hæres sit? hæredem relinquit obligatum. l. *65. ff. de cond. & demonst. Quid si legatarius? ejus hæredi non cedit legatum, ut hic, & l. 42. ff. de oblig. aliter quam in stipulationibus, in quibus obligatio, quæ non extinguitur morte promi- soris, l. *57. ff. de verb. oblig. §. pen. Inst. de inus. lib. §. 3. q. 4. Inst. de verb. oblig. nec morte stipu- latoris extinguitur.**

t Legatarius vel fideicommissarius u hæredes.

x nota regulam. y v. l. *9. sup. de fideicom. l. 1. sup. comm. de leg.*

z §. *10. inst. eod.*

lucrum quidem amplectitur, onus autem ei annexum contemnit.

§ II In novissimo z autem articulo, ubi proprie Caduca fiebant, secundum quod prædiximus, etiam clausis a tabulis tam existere hæredes, quam posse adire, five ex parte b sint, five ex alio instituti, censemus, & dies c lega- torum & fideicommissorum (secundum quod prædixi- mus d) a morte defuncti cedere. Hæreditatem etenim, nisi e fuerit adita, transmitti f nec veteres concedebant, nec nos patimur: exceptis g videlicet liberorum perso- nis, de quibus Theodosiana lex h super hujusmodi casibus introducta loquitur: his nihilominus, quæ super his, qui deliberantes ab hac luce migrant, a nobis constituta sunt, in suo robore mansuris.

§ III Libertatibus i proculdubio || & || post præsentem sanctionem propter sui naturam, quæ aditionem hæredis expectant, ab k adita hæreditate una cum aliis, quæ l servis in testamento manumissis, vel aliis legatis relicta sunt, competentibus.

† Excepto etiam usufructu m, qui sui natura ad hæ- res legatarii transmitti non patitur: quia neque a morte testatoris, neque ab adita hæreditate, quantum ad trans- missionem, dies ejus cedit.

† Sed hæc omnia in his observari sancimus secundum præfatam dispositionem, quæ pure, vel in diem certum relicta fuerint.

§ IV Sin autem aliquid sub conditione relinquatur vel ca- suali n, vel potestativa, vel mixta, quarum eventus ex fortuna o, vel ex honorata persona voluntate p, vel in utroque q pendeat, vel sub incerto die; expectari r oportet conditionis eventum, sub qua fuerit derelictum, vel diem: ut tunc cedat, cum vel conditio s impleatur, vel dies incertus extiterit. Quod si in medio s, qui t ex testamento lucrum sortitus est, decedat, vel eo superstitie conditio defecerit, hoc, quod ideo non prævaluit, manere disponimus simili modo apud eos u, a quibus relictum est: nisi & hic vel substitutus relictum accipiat, vel con- junctus, five hæres, five legatarius hoc sibi acquirat: cum certi juris sit, & in x institutionibus & legatis & fidei- commissis, mortis y causa donationibus posse substitui.

§ V Sed ut manifestetur pro qua parte manere oportet hoc, quod fuerit defectum, apud eos, a quibus sit dereli- ctum: sancimus, si quidem ad hæredes lucrum perveniat, pro z parte hæreditaria fieri ejus distributionem: cum & ab ipsis simili modo si valuisse, præstaretur, nisi nomina- tim ab uno vel a certis hæredibus fuerit derelictum: tunc enim quemadmodum solus vel soli præstarent, ita & lu- crum sentient. Sin autem legatarii vel fideicommissarii sint, vel mortis causa donatione honorati, vel alia forte persona, quæ fideicommissio prægraviari potest, & hoc eva- nescat: manere hoc apud enumeratas personas sancimus pro virili a omnimodo portione, id est, pro numero per- sonarum.

ascendentium cujusque sexus non aditam transmittimus ad solos descendentes. Tertius sit beneficio legis, l. *19. §. de jure delib. qua omnis hæres intra annum deliberandi moriens trans- mittit hæreditatem non aditam. quod genus transmissionis patet latissime: locum enim ha- bet in quavis hæreditate, etiam extranei, tam ex testamento, quam ab intestato. d. l. 19.*

g *unic. Inst. tis. prox. l. 1. §. de jure delib.*

h Liberi hæreditatem etiam non aditam transmittunt. l. *unic. j. tis. prox.*

i Legata vel fideicommissa pure, vel in diem certam relicta, cedunt a morte testatoris, ex- cepto legato libertatis, ut hic, & l. *8. ff. quando dies legat. sed & usufructu & quibusdam aliis, quæ cedunt a tempore aditæ hæreditatis.*

k Libertates ab adita hæreditate cedunt. l. *14. ff. qui testam. l. 74. in fin. ff. de acquir. hered. l. 34. ff. de cond. & demonst. l. 8. ff. quando dies legat. adde l. 14. §. 3. ff. qui & a quibus manumiss.*

hinc Cujacius 4. obs. 4. colligit, Cætonianam regulam non pertinere ad libertates, quæ de re diti ad l. *3. ff. de reg. Caton.*

l *17. in fin. ff. quando dies legat.*

m Usufructus ad hæredes non transit. l. *2. ff. quando dies.*

n Conditionum alia casualis, alia potestativa, alia mixta.

o Casualis conditio est hæc, si fulserit, si tonuerit.

p ea est potestativa, quæ & promiscua, l. *11. §. 1. ff. de cond. & demonst. non quod sit in facili, sed quia nulla fere potestativa est, quæ possit esse non potestativa.*

q ea est mixta seu communis, ut si quis ita dixerit, Si Titio reverso ab hostibus decem dede- rit, Si Titio consul Capitolium ascenderit.

§ VI Ne autem hoc, quod non ineleganter summi inge- nii vir a Ulpianus in hac parte cum omni subtilitate dis- posuit, prætereatur, sanctione nostra hoc apertius indu- cimus. Cum enim jam statuimus b hoc cum suis oneri- bus ad eum, qui lperatur, pervenire: sancimus, siquidem conditio, vel aliud gravamen in dando c sit constitutum: hoc omnimodo lucrantes pro modo lucri agnoscere. Sin autem in faciendo d aliquid impositum est: si e quidem hoc per alium impleri possit, simili modo & a lucrante agnoscere: puta si honorata persona jubeatur insulam, vel monumentum, vel aliud tale suis sumptibus facere, vel hæredi, vel legatario, vel alii forte cui testator voluerit: vel rem ab hærede testatoris emere, vel locationem vel fidejussionem subire, & si quid hujusmodi facti simile sit: nihil enim refert, five per eum, de quo testator locutus est, five per alium ejusdem lucri successorem adimpleatur. Sin vero talis est verborum conceptio, & facti natura, ut quod relictum est, ab alio impleri non f possit: tunc etsi lucrum ad aliquem pervenerit, non tamen & gravamen sequi: quia hoc neque ipsa natura concedit, neque testa- tor voluit. Quid enim si || testator || jusserit eum in cer- tum locum abire, vel liberalibus studiis imbui, vel do- mum suis manibus extruere, vel pingere, vel uxorem du- cere? quæ omnia testatoris voluntas in ipsius solius per- sona intelligitur conclusisse, cui & suam munificentiam relinquebat. Hoc videlicet in omnibus obtinente, ut pro simili parte & lucrum sentiant, & gravamen, ubi hoc pos- sit procedere, subeant. Et || hoc || locum habente omni quidem modo in his, quæ in g causa caduci vel caduca h (secundum quod supra dictum est) fiebant: in Pro i non scriptis autem non omnibus, sed quibusdam: quia eorum quædam etsi talia sint, & tamen cum suo onere veniebant: quæ || & || nos in novi juris compositione specialiter enu- merari iussimus, ne quis veteris juris prolixitatem quasi rebus necessariam, vel pro eorum revolvat scientia.

§ VII His ita definitis cum in superiore parte nostra sanctionis in plurimis k locis Conjuncti l fecimus mentio- nem: necessarium esse duximus omnem inspectionem hujus articuli latius & cum subtiliori tractatu dirimere, ut sit omnibus & hoc apertissime constitutum. Non enim tantum conjunctivo m modo quædam relinquuntur, sed etiam disjunctivo n.

† In his itaque, si o quidem cohæredes sunt omnes conjunctim, vel omnes disjunctim, & vel instituti, vel substituti: hoc, quod fuerit quoquo modo evacuatum, si in parte hæreditatis vel partibus consistat, aliis cohæ- redibus cum suo gravamine pro p hæreditaria parte, etiam si jam defuncti sunt, acquiratur: & || hoc || nolentibus q ipso jure accrescat r, si suas portiones jam agnoverint: cum sit absurdum s, ejusdem hæreditatis partem quidem agnoscere, partem vero respuere, secundum quod in di- vini nostri numinis decisionibus statutum est.

† Sin t vero quidam ex hæredibus instituti || vel sub- stituti || permixti sunt, & alii conjunctim, alii disjunctim nuncupati: tunc u siquidem ex conjunctis aliquis defici- at, hoc omnimodo ad solos conjunctos cum x suo veniat onere, i. e. pro parte hæreditatis, quæ ad eos pervenit.

† Sin y autem ex his, qui disjunctim scripti sunt, aliquid evanescat: hoc non ad solos disjunctos, sed ad omnes tam conjunctos quam etiam disjunctos similiter cum suo onere pro portione hæreditatis perveniat. Hoc ita tam varie, quia conjuncti z quidem propter unitatem sermonis quasi in unum corpus redacti sunt, & partem conjunctorum sibi hæredum quasi suam a præoccupant:

fecer, inquam, pro hæreditaria parte. Postremo pars deficiens interdum invitis illis adre- scit ipso jure, quoties nimirum hæreditatem jam adierunt: est enim absurdum ejusdem hæ- reditatis partem agnoscere, partem repudiare.

p §. 8. sup. eod.

q Cohæredi conjuncto vel disjuncto pars adresecit etiam invito & ignoranti. l. 35. Dig. de acquir. hered.

r Adresecendi jus parte unius deficiente, locum habet: ejus sententia plures exceptio- nes vide apud Socin. reg. 213.

s l. 20. in fin. sup. de jure delib. l. 1. ff. de acquir. hered.

t Hæredibus conjunctis & disjunctis simul permixtis, si conjunctorum aliquis deficiat, pars ejus ad conjunctos: si disjunctorum aliquis deficiat, pars ejus ad disjunctos & conjunctos de- fertur.

u Adresecit conjunctis, quod in uno conjunctorum hæredum deficiat.

x Adresecit pars deficiens cum suo onere.

y Adresecit non tantum disjunctis, sed & conjunctis, quod in uno disjunctorum hæredum deficiat.

z Hæredes conjuncti, quasi in unum corpus redacti.

a Pars conjuncti hæredis quodammodo alterius est defuncti. Partem cohæredis, sibi con- juncti quasi suam percipiunt.

a De Ulpiano di- xi ad l. 2. §. 5. ff. qui petant tutor.

b §. 4. §. eod.

c adde l. 6. §. 7. ff. de statulib. Con- ditio dandi per alium impleri potest. l. 15. in fin. ff. de statulib. l. 1. ult. ff. de cond. in- sit.

d de faciendi o- nere, quod ab alio præstari potest.

e Conditio fa- ciendi regulariter per alium impleri potest, aut potius factorum quædam per alium impleri possunt, quædam non possunt. l. im- ter arvisces. 31. ff. de solution.

f de faciendi o- nere, quod ab alio præstari non pot- est.

g §. 1. vers. vel vivo. in fin. §. 4. §. eod.

h d. §. 2. in fin. §. 5.

i d. §. 2. in pr. §. 3.

k d. §. 3. §. 4. §. 7. in fin.

l l. 80. l. 89. ff. de legat. 3. l. 14. ff. de verb. sign. l. unit. sup. quando non petent.

m De relictis conjunctivo mo- do. l. 81. ff. de leg. 3. hi re & verbis conjuncti.

n De relictis dis- junctivo modo. Hi re tantum con- juncti.

o Quoties omnes conjuncti, vel o- mnes disjuncti sunt in institutio- ne vel substitu- tione, & unus eo- rum pars deficiat, toties pars defi- ciens ceteris co- hæredibus adre- scit hoc modo: cum suo onere primum: deinde si cohæredes illi, hæredes alios re- liquerint, pars deficiens illis hæ- redibus: adre- scit.

a Hæredes dis-
juncti sunt, ser-
mone, non re. Re-
quidem conjun-
cti, sermone dis-
juncti. Conjuncti
vero hic dicuntur
re, & verbis con-
juncti, neutro mo-
do disjuncti.

b Non habent:
ita legunt non-
nulli.

c Hic paragra-
phus ad hæredes
tantum pertinet:
ut & proximus
ad legatarios.

d dixi superiori
§. de hæredibus,
seu de jure ad-
crendi inter
hæredes.

e Conjunctim re-
lictæ duobus lega-
tariis, æqualiter
inter eos divi-
duntur: pars va-
cans, volentibus
cum suo onere
adcrevit. Colle-
gatio pars non
adcrevit invito.

f Collegatio
disjuncto pars dis-
juncti adcrevit
invito, ut hic, con-
juncti non adcre-
vit invito, §. eod.
coheredi adcre-
vit etiam invito.
§. 10. j. eod.

g l. 7. §. 2. ff. de re-
bus dubiis.

h l. 6. in fin. ff. de
legat. 2.

i Pars collegata-
rii collegatio
adcrevit, si dis-
juncti fuerint:
sublatæ veteri dif-
ferentia legato-
rum per damna-
tionem & per vin-
dicationem, de
qua vide Ulp. 24.
§. 12. & 13.

k Una legatorum
& fideicommissio-
rum est natura.
l. 1. ff. de leg. 1.

l Legari res uni,
alteri rei æstima-
tio potest. l. 33. l.
82. §. 5. ff. de leg. 1.
l. 13. in fin. l. 20. ff.
de leg. 2. l. 14. ff. de
usu & usufructu.

m l. 1. §. pen. ff. de
usu. adcrevendo.

n Jus non decre-
scendi.

o Disjunctim legamus, ut unusquisque suum onus, non alienum agnoscat.

p v. tit. de his, quæ ut indignis.

q Indignis, quæ eripiuntur certis casibus fisco cedunt: aliis casibus, privato seu privatis.

r alienus: quidem ita legunt. adde l. 7. §. de dom. inter virum. l. pen. §. de leg. hinc etiam
observa. Non omne, quod aufertur indigno, fisco cedere.

s Transmitti hæreditas non adita, nisi in certas personas non potest. §. 5. §. eod. l. 7. sup. de
jure deliberandi.

t dixi ad d. §. 5. adde l. unic. §. sit. prox.

u Adcrevit substituto volenti, capaci tamen, aut eo deficiente, hæredibus ab intestato: iis
rursus deficientibus, fisco pars defuncti ante aditam hæreditatem: si modo defunctus fuit
ex his personis, quæ non aditam hæreditatem transmittant. Quid, si hæres nullum substiti-
utum habuit, sed coheredem? coheredi pars deficiens adcrevit, ut sup. Quid, si legata-
rium, vel universalem fideicommissarium? Idem dixeris. Nov. l. c. 1. §. 1. 2. 3.

x l. 2. §. 4. ff. de B. P. secund. tab.

y Adcrevendi jus locum habet in omni testamento, sive scripto sive non scripto.

z Jus adcrevendi locum habet etiam in codicillis.

2 Adcrevendi jus locum habet in omni ultimo elogio, hoc est, testamento, codicillis,
epistola fideicommissaria, mortis causa donatione. Sunt etiam hæc species voluntatis ul-
timæ.

disjuncti vero ab ipso testatoris sermone a apertissime
sunt discreti, ut suum quidem habeant b: alienam autem
non soli appetant, sed cum omnibus hæredibus suis acci-
pant. Et hæc in hæredibus c tantummodo statuenda
sunt.

11 ¶ Ubi autem d legatarii vel fideicommissarii duo
forte vel plures sunt, quibus aliquid relictum sit; siqui-
dem hoc conjunctim e relinquatur: & omnes veniant ad
legatum, & pro sua portione quisque hoc habeat. Si ve-
ro pars quadam ex his deficiat f, sancimus eam omni-
bus, si habere maluerint, pro virili g portione cum omni
suo onere accrescere: vel si omnes noluerint, tunc apud
eos remanere, a quibus derelictum est. Cum vero qui-
dam voluerint, quidam noluerint: volentibus solum-
modo id totum accedere. Sin autem disjunctim h fuerit
relictum: siquidem omnes hoc accipere & potuerint &
maluerint, suam quisque partem pro virili portione acci-
piat: & non sibi blandiantur, ut unus quidem rem, alii
autem singuli solidam ejus rei æstimationem accipere de-
siderent: cum hujusmodi legatariorum avaritiam anti-
quitas varia mente susceperit, in uno i tantummodo
|| genere || legati eam accipiens, in aliis respuendam esse
existimans. Nos autem omnimodo repellimus, unam k
omnibus naturam legatis & fideicommissis imponentes,
& antiquam dissonantiam in unam trahentes concordiam.
Hoc autem ita fieri sancimus, nisi testator apertissime &
expressim disposuerit l, ut uni quidem res solida, aliis autem
æstimationis rei singulis in solidum præstetur. Sin vero non omnes
legatarii quibus m separatim res relictæ sit, in ejus acqui-
sitionem concurrant, sed unus forte eam accipiat: hæc so-
lida ejus sit: quia sermo testatoris omnibus prima facie
solidum assignare videtur, aliis supervenientibus partes a
priori abstrahentibus, ut ex aliorum quidem concursu
prioris legatum minuatur. Sin vero nemo alius veniat,
vel venire potuerit: tunc non n vacuatur pars quæ defi-
cit, nec aliis adcrevit, ut ejus, qui primus accepit, lega-
rum augere videatur: sed apud ipsum qui habet, solida
remaneat: nullius concursu deminuta. Et ideo si onus
fuerit in persona ejus, apud quem remanet legatum ad-
scriptum: hoc omnimodo impleat, ut voluntati testato-
ris pareatur.

† Sin autem ad deficientis personam || hoc || onus fue-
rit collatum: hoc non sentiat is, qui non alienum, sed
suum || tantum || legatum imminutum habet. Sed & va-
rietatis non in occulto sit ratio: cum ideo videatur testator
disjunctim o hoc reliquisse, ut unusquisque suum onus,
non alienum agnoscat. Nam si contrarium volebat, nulla
erat difficultas conjunctim ea disponere.

12 ¶ Quæ autem antiquis legibus dicta sunt de his, quæ
ut indignis p aufertur, & nos simili modo intacta serva-
mus: sive in nostrum fisco, sive in q alias r personas
perveniant.

13 ¶ Cum autem in superiore parte legis non s adita-
tam hæreditatem minime, nisi t quibusdam personis, ad
hæredes || defuncti || transmitti disposuimus: necesse est,
si u quis solidam hæreditatem non adierit, hanc, si æ
quidem habeat substitutum, ad eum, si voluerit & po-
tuerit, pervenire. Quod si hoc non sit: vel ab intestato
successores eam suscipiant: vel si nulli sint, vel accipere
nolint, vel aliquo modo non capiant: tunc ad nostrum
ærarium devolvatur.

14 ¶ Hæc autem omnia locum habere censemus tam
in testamentis, sive in scriptis, sive y sine scriptis habi-
tis, quam in codicillis z & omni a ultimo elogio,

vel a si quid ab intestato fuerit derelictum, nec non in
mortis causa donationibus. Tantum etenim nobis super-
est clementiæ, quod scientes etiam fisco nostrum ulti-
mum b ad caducorum vindicationem vocari, tamen nec c
illi peperimus d, nec Augustum privilegium exerce-
mus: sed quod a communiter omnibus prodest, hoc
|| rei || privata nostra utilitati præferendum f esse cense-
mus, nostrum esse proprium subjectorum commodum
imperialiter existimantes.

15 ¶ Locum autem huic legi constituimus in his de-
functorum elogiis, quæ posthæc g composita fuerint:
anteriores etenim casus suo Marte discurre concedi-
mus.

16 ¶ Hæc omnia ad vos, Patres Conscripti, duximus
esse sancienda: || scilicet || ut nemini maneat incognitus
nostra benevolentia labor: sed Edictis ex solennitate a
nostris magistratibus propositis, omnibus innotescat. Dat.
Kal. Jun. Constantinop. D. N. Justin. A. P. P. 4. & Paul, V. C.
Coff. 534.

DE HIS h QUI ANTE APERTAS TABULAS HÆREDITATEM TRANSMIT- TUNT.

TITULUS LII.

Hæreditas ascendendum etiam non adita, transmittitur ad po-
steros per liberos institutos morientis, etiamsi clausis
tabulis: quod obtinet in legatis & fideicom-
missis. Salycet.

1. Imp. Theod. i & Valent. A. Hormisdæ Præ-
fecto prætorio.

P Er hanc jubemus sanctionem in posterum || valitu-
ram ||, filios k, seu filias, nepotes, aut nepes,
pronepotes aut proneptes a patre vel matre, avo,
vel avia, proavo, vel proavia scriptos hæredes: li-
cet non l sint invicem substituti, seu cum extraneis m. seu
soli sint instituti, & ante apertas tabulas defuncti (sive se
noverint scriptos hæredes, live ignoraverint) in n liberos
suos cujusque o sint sextus vel gradus, derelictam sibi hæ-
reditariam portionem posse transmittere: memoratasque
personas (si p tamen hæreditatem non recusant) nulla
hujusmodi præscriptione sibi obstante, eam tanquam de-
bitam q vindicare. Quod scilicet etiam super legatis seu
fideicommissis a patre vel a matre; avo, vel avia, proavo,
vel proavia derelictis, locum habet. Siquidem perindig-
num r est, fortuitas ob causas, vel casus humanos, ne-
potes aut nepes, pronepotes aut proneptes, avia vel
proavia successione fraudari, aliosque adversus s avitum
vel proavitum desiderium vel institutum in sperato t legati
commodo vel hæreditatis gaudere. Habeant vero so-
latium tristitiæ u suæ, quibus est merito consulendum.
Dat. 3. Non. Aprilis post Consulatum Protogenis & As-
ticii 450.

QUANDO * DIES LEGATI VEL FIDEICOMMISSI CEDIT.

TIT. LIII.

De annuis legatis vel fideicommissis.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Agrippæ.

S I competenti judici annua y legata vel fideicommissa
tibi relictæ probaveris, ab initio z cujusque anni exi-
gendi ea habebis facultatem. Supposita 3. Kal. Jun.
Saturnino & Gallo Confl. 199.

Si agro pluribus relicto, cautum sit, ut ad eum, qui super-
fuisset, pertineret.

2. Idem AA. Prisco.

jusque jus tollitur. Bart. in l. 24. ff. de adquir. hered. Jason in l. 4. sup. qui admittit.

q Parentum hæreditas liberis debita.

r Fortuitus casus liberis nocere non debet.

s Contra desiderium parentum hæreditas ad extraneos deferri intelligitur.

t Extranei nihil habent, quod sperent in ejus hæreditate, qui liberos habet.

u id est, mortis paternæ, quæ naturaliter liberis tristis & molesta esse solet.

x dixi ad 36. ff. 2. & 44. Eclog. 27. adde Ulpian. 24. §. 30.

y Annua quo tempore solvenda.

z Annua legata ab initio cujusque anni peti possunt, suntque solvenda, l. 12. §. 4. ff. eod. aliud
in stipulationibus, l. 13. l. 42. l. 138. ff. de verb. oblig.

a Adcrevendi jus
locum habet in
omnibus ultima-
rum voluntatum
successionibus ut
& ab intestato.

b Lex Julia ca-
ducaria ultimum
locum fisco dedie.
Bonus princeps
post omnes est.
Callio. in formula
Comitia privata.
adde l. 1. in fin. §.
de secund. nupt. l.
10. ff. de jure fisci.
In compendii cau-
sis Antoninus Im-
perator judicans
nunquam favit.
Capitolinus in e-
jus vita. vide
Nov. 105. Arist. 3.
politic. 4.

c l. 9. ff. de Silas.

d Proximus.
Mal.

e l. 10. ff. de jure
fisci: vide quæ di-
xi ad Nov. 109. c. 1.

f Communiter
quæ profunt & pu-
blice utilia sunt,
utilitati privatæ
bonus princeps
anteponit.

g l. 7. §. de legib.

h puta liberis.

i l. 1. §. 5. §. de ca-
ducis.

k Transmittitur
hæreditas ascen-
dendum, etiam
non adita, ad po-
steros institutos
morientis quan-
tumvis clausis ta-
bulis: quod & in
legatis & fidei-
commissis obti-
net, vide quæ scri-
psi ad l. unic. §. 5.
§. 13. §. sit. prox. l.
1. §. 8. ff. de collat.
bonor.

l Inter liberos
non præsumitur
reciproca substiti-
tutio.

m Donatione co-
heredis extranei,
jus transmittendi
non impeditur.

n Transmittit
hæreditatem non
aditam parens ad
liberos in potesta-
te positos, ut hic.
d. §. 5. l. 18. §. 3. §. de
jure delib.

o l. 24. in fin. ff.
de leg. 2.

p Hæreditatem
recusans, nihil ad
suos transmittit:
hæc enim recusa-
tione, sinitas, &

Agrum

A Grum pluribus relictum nominatim animadvertimus: & cautum esse, ut ad eum, qui a superfuisse b, pertineret. Quicunque igitur is fuerit: ad heredem suum c dominium transmittit, nec tali d fideicommissum adstringitur e. PP. 5. Kal. August. Chilone & Libone Coss. 205.

a. 187. §. 2. ff. de leg. 2.

b. supervixisse.

c. etiam extraneum. l. 78. §. 3. ff. de leg. 2.

d. alii. Cujac. 18. obs. 16.

e. constringitur. In quibusdam codicibus adicitur hoc quod sequitur, ut heredes eorum restituant, sicut sunt restituta ab aliis.

f. Legatum relictum alicui cum ad certam aetatem pervenit, impletur aetate transmittitur ad heredes. Bald. l. 9. ff. de verbi gratia, relictum est puellae cuiusdam legatum his verbis: Cum quinquaginta annorum aetate quam aetatem cum pervenisset, decessisset ante quam legatum exegisset: constitutio haec defuit, licet legatum non petierit, si tamen ad eam aetatem perveniret, ad heredes suos id eam transmissio. Syn. Basil. 44. tit. 16. cap. 105.

g. aere relictum, Bald. delegatum, Cujac. 18. obs. 16. sic Egeppus 2. Solomae delegatum servavit.

h. Vestigium juris veteris hic observandum, quo uxori non habenti solidi capacitatem, licebat legare usufructum tertiae partis bonorum: & cum liberos habuisset, ejusdem partis proprietatem, ut l. 73. §. 24. ff. ad Trebell. Ulp. tit. 15. vers. prater decimam. l. 10. ff. de praescript. verb. l. 48. ff. de usur. l. 24. ff. de adimendis. l. ult. ff. de usufructu. legat. adde Cujac. 10. obs. 17. & 18. obs. 16. i. quandoque liberos habuerit, Ulp. 15. quandoque liberos habebit, l. 25. ff. de cond. & dem. cum liberos habuisset, l. 42. de usur. sublati liberis, l. 24. ff. de adimendis. ad tempus liberorum, l. 61. ff. de cond. & dem. in tempus liberorum, l. 4. d. tit. k. etiam unico, l. 1. §. de cond. inserta. Nec interest natus sit vivo an mortuo testatore, dum post testamentum, l. 9. l. 61. ff. de cond. & dem. neque ex alio matrimonio, l. 25. ff. de cond. & dem. l. licet mulier filium, propter quem consequuta est legatum, amiserit, non propterea legatum amittit. m. l. 22. ff. eod. n. Haec verba, cum ad statum legitimum pervenisset, legatum mora, non conditione suspendunt, l. 46. in fin. ff. ad Trebell. l. 26. §. 1. ff. quando dies. Tempus certae aetatis adiectum legato, legatum conditionale non facit. Ideoque licet legatarius ante aetatem moritur, petitio legati ad ejus heredes transmittitur. adde Hotom. conf. 21. An idem erit, si ita legatum sit: Cum nupserit v. l. 10. ff. de cond. & dem. v. Hotom. ibidem. o. Aliud mora, aliud condicio ut hic, l. 6. §. 1. ff. eod. l. 1. ff. de leg. 2. l. 66. ff. de cond. & dem. p. l. 13. ff. de probationibus. l. 77. §. 14. ff. de leg. 2. Græci ἀκμάν, i. e. juveniam aetatem, quæ & virilis vigor, l. 1. ff. de minoribus. ad differentiam vigoris pubertatis, l. 4. §. qui testam. & breviter status, ætas plena, perfecta, integra, viginti quinque annorum, v. Cujac. 29. de praescript. adde quæ de legitima ætate scripti ad l. 27. ff. de negot. q. An & quando annus coeptus pro completo haberi debeat, dixi ad l. 3. §. 3. ff. de minoribus. l. 5. ff. qui testam. l. 46. ff. de cond. & dem. l. 74. §. 1. ff. ad Trebell. l. 8. ff. de mancipiis. r. l. 49. ff. de leg. 1. f. Fideicommissum ab intestato relinqui potest, v. l. 3. §. ad Trebell. t. Legatorum codicillis relictorum dies perinde cedit atque testamentorum relictorum, l. 6. in fin. ff. eod. u. l. 77. §. 3. ff. de leg. 2. x. Fideicommissum etiam ab intestato post diem transmittitur ad heredem etiam ignorantem: unde colligitur: Interdum dominium acquiritur sine traditione, ut hic, l. 64. in fin. ff. de furtis. v. Ferraricensem in forma libelli actionis ream 2. in verb. iure domipii. 9. num. 27.

y. dixi ad 36. ff. 4.

z. dixi ad 36. ff. 3. adde 44. Eclog. 21. 22. 31.

De conditione, cum ad certam aetatem pervenerit.

3. Idem AA. Aelia.

S I Pontionilla ad f eam aetatem pervenerit, cui legatum vel fideicommissum relictum g erat; petitionem ad heredes transmittit, licet ante decesserit, quam consequeretur legatum vel fideicommissum. PP. 5. Kal. August. Chilone & Libone Coss. 205.

De conditione, cum liberos habuerit.

4. Idem AA. Ammia.

C Um uxori usufructus h fundi legatur, & ejus proprietatis legati dies cedit: nec l quicquam obest, si is decedat. PP. Kal. August. Antonino A. 3. & Geta item 3. Coss. 209.

De petitione in tempus dilata.

5. Imp. Alexand. A. Maximo.

E X his verbis, Do lego Aelia Severina filia mea, & Secundam decem: quæ legata accipere debet, cum m ad legitimum statum n pervenerit: non conditio fideicommissum vel legato inserta, sed petitio in o tempus legitimæ p ætatis dilata videtur. Et ideo si Aelia Severina filia testatoris cui legatum relictum est, die legati cedente, vita functa est: ad heredem suum actionem transmittit; scilicet ut eo tempore solutio fiat, quo Severina, si rebus humanis subtrahita non fuisset, vicissimum quintum annum ætatis impleisset. Non coeptum q enim annum, sed impletum r, si de emolumento relictum fideicommissum tractetur, expectandum esse || juris || prudentibus placuit. PP. 13. Kal. Jan. Alexandro A. 2. & Marcello Coss. 227.

De fideicommissum relictum ab intestato.

6. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Eusebio.

S I fideicommissum ab intestato f fuerit sorori tuæ relictum codicillis t, & posteaquam dies fideicommissi cessit, || rebus humanis, licet || ignorans u fideicommissum, excesserit: actionem hujusmodi acquiri & potuisse, dissimulare non poteris: salva scilicet ab intestato succedenti quarta portione. Sup. Kal. Maji, Trajano, AA. Coss.

UT IN POSSESSIONEM y LEGATORUM VEL FIDEICOMMISSORUM SERVANDORUM CAUSA MITTATUR ET QUANDO SATISDARI z DEBEAT.

TIT. LIV.

De cognitione an debeatur fideicommissum.

1. Divus Anton. Pius Salvio.

Q uoniam nihil actor amplius a postulat quam ut fideicommissi nomine satisfidetur: non debet is, qui iuri dicundo præest, subtiliter b cognoscere, debeat necne fideicommissum, sed tantum decernere, ut satisfidetur. Sine die & consule.

De cautione remissa.

2. Divus Marcus & Stratonice.

I psis rerum experimentis cognovimus ad publicam utilitatem pertinere, ut satisfactiones, quæ voluntatis defunctorum tuendæ gratia in legatis & fideicommissis introductæ sunt, eorundem voluntate remitti d possint. Quocumque enim iudicio e voluntatis, cautio legati vel fideicommissi remitti potest. Sine die & consule.

De pignore.

3. Imp. Sever. & Anton. AA. Symphoro.

S i postquam f servandi legati seu fideicommissi gratia in possessionem inductus es, pignoris obligatio aut venditio ab hærede intervenit: præcedere g causam tuam h, quam iure prætorio i veluti pignus habuisti, manifestum est. PP. 11. Kal. Decembr. Dextro & Prisco Coss. 197.

De rogata restituere hereditatem, cum morietur.

4. Imp. Antoninus A. Protagora.

C um Arthemidoram patri pupillorum tuorum heredem extitisse proponas: quamvis ut fideicommissam hereditatem his, cum k moreretur, restitueret, petita sit: nullam tamen adversus debitores hereditarios habent pupilli tui actionem. Plane, ut satis fideicommissorum nomine Arthemidora det, (si l modo testator id fieri non prohibuerit) apud suum iudicem conveni. PP. 3. Kal. Julii, Læto 2. & Cereale Coss. 216.

De iure missi in possessionem.

5. Imp. Alexander A. Paulina.

Q ui legatarii fideicommissi servandi causa in possessionem mittuntur, non m proprietatem nanciscuntur, sed jus pignoris n. Ut autem & post acceptum pignus satisfiat defuncti voluntati, competens iudex te ad eunte providebit. PP. 3. Id. August. Juliano 2. & Crispino Coss. 225.

De fideicommissario in possessionem mittendo.

6. Idem A. Donato.

C erta est forma jurisdictionis, qua fideicommissi servandi causa in possessionem rerum, quæ in causa hereditaria sunt, aut dolo malo esse desierint, is, cui legatum vel fideicommissum nomine satis non datur, mittitur, vel in proprias o res heredis, si fideicommissum satis non sit post p sex menses quam peti coeperit, secundum Divi Antonini q patris mei constitutionem. PP. 6. Id. Jan. Fulco 2. & Dextro Coss. 226.

An cautio possit remitti.

7. Idem A. Proculiano.

S cire debetis, fideicommissum || quidem || & legati satisfidationem remitti r posse, Divum Marcum & Divum Commodum constituisse. Ut autem boni f viri arbitratu is, cui usufructus relictus est, utatur fruatur: minime satisfactionem remitti testamento posse. PP. 10. Kal. Martii, Fulco 2. & Dextro Coss. 226.

De relicto civitati.

8. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Zenodoro.

k Ante eventum diei incerti, fideicommissum peti non potest: fideicommissi vero sua die præstandi cautio peti potest: nisi cautio a testatore sit remissa & merito, causa enim cognita; ante diem & conditionem cavere quis cogitur. l. 1. in fin. ff. qui satisfid. l. 1. §. eod. l. 7. §. eod. m. l. 5. ff. eod.

n prætorii. Prætorium enim pignus est, quod missio in possessionem constituit. J. de prætorio pign. l. 3. §. 1. ff. de reb. eorum. l. 12. ff. pro empt.

o v. l. 5. §. 16. ff. eod.

p Legatarius in res heredis mittitur, si post sex menses quam adiit Prætorium, hæres neque satisfidit neque satisfecit.

q d. §. 16.

r Remittere satisfactionem ei, quem gravavit legato vel fideicommissum, testator potest, ut hic. l. 2. §. eod. l. 12. ff. ut leg. l. 77. in fin. ff. de cond. & dem. Remittitur quoque hæc satisfidatio fratri gravato restituere alteri fratri: & matri gravatæ restituere suis filiis, nisi ad secunda vota transierit. l. 6. §. 1. §. ad Trebell. v. Joseph. Ludovic. decis. 63. num. 4.

f Satisfidatio legati, hæredi quidem remitti potest, sed non illa, qua caveat se recte usufructum fructuum: quumque huius fuerit usufructus rem restituendum. Syn. Basil. 44. tit. 21. c. 7. dixi ad l. 1. §. de usufr.

a Etiam si nondum dies legati venerit, cautio nem legatarius ab hærede petere potest, quæ de re Prætor summam cognoscit. Summam, de iure legati non inquiri, sed simpliciter au legatum sit.

b J. e. summam. l. 3. §. 1. ff. eod. tit. l. 14. in fin. ff. ut legator. nominatim.

c sit hujus constitutionis mentio in l. 46. ff. de minorib.

d Satisfidatio legati vel fideicommissi causa, hæredi a testatore remitti potest ut hic, & l. 4. in fin. l. 7. §. eod. & Nov. 159. in princ. vers. si vero in universum. Potest etiam remittere testator: ne hæres bona hypothecæ sine subiecta legatarii. v. Clarum 3. sent. §. 3. restam. q. 70.

e indicio. Idem error multis aliis locis irrepit, vide Cuj. ad Nov. 22. hinc etiam constat in remittenda cautione vulgari fideicommissario, sufficere quodlibet indicium. l. 77. in fin. ff. de cond. & dem. l. 2. §. qui potiores.

g Habens pignus prætorium in re aliqua, præferitur posterioribus, emptionis etiam titulum habentibus.

h causam emptorum scilicet, ac non creditorum anteriorum. l. 5. §. 4. ff. eod.

i Pignus prætorium dicitur, quod iure prætorio, id est, ex edicto constituitur, vide J. de prætorio pign. v. Cujac. 5. obs. 38.

a Pro legato reipublice teneatur ejus administratores satisfactio nem ab hærede petere, alias negligentes tenentur in id quod reipublice interest, facit l. 1. 2. 3. de magistratib. conveniend. l. 2. J. de adm. rer. l. ult. ff. de magistratib. conveniend. facit l. 26. ff. de neg.

b dixi ad 38. ff. 16.

c Hæc lex non est de liberis, sed de agnatis ex transverso, hoc tamen ideo factum esse potuit, ut intelligeremus in successione inter fratrum, quod collata & conjuncta, l. 2. J. qui admitti. apparet statim. Jus prætorium, per se temperatum est, l. 35. ff. de oblig. Inst. de perpetuo & temporal. action. civil. le. perpetuum. d. Hæres legitimus succedendi jure non excluditur centum diebus.

e Cur ita? quia tempus centum dierum bonorum possessionibus præfixum est, non hæreditatibus. Syn. Basil. 41. tit. 2. c. 24.

f Nepotes ex diversis filiis avo succedunt ex stirpibus ut hic. i. e. in stirpes, §. 6. Inst. de hæredit. que ab intest. Nov. 118. c. 1. in fin. in stirpem, Gaj. 2. tit. 8. §. 3. in fin. seu portionem patris sui, non in capita.

g Cum filiis defuncti vocantur defuncti nepotes.

h v. l. ult. in fin. J. ad Terryll.

i Si tamen nepos unicus sit: alioquin si filius unus sit, quatuor nepotes: hæreditas non in quinque, sed in duas partes dividitur. v. Nov. 18. c. 1. Ideoque si nepotes patris concurrant, ut hic: si patrum liberis, in stirpes semper succedunt. l. 2. §. eod.

k Posthumus admittitur ad hæreditatem defuncti, l. 3. §. 9. ff. de suis. & forori defuncti præfertur, ut hic.

l d. §. 9.

m Adoptivus admittitur ad successionem cum filiis legitimis & naturalibus, si ante, si post adoptionem nati sint. Synops. Basil. 45. tit. 2. cap. 26. & 5. Harm. 3. §. 85. l. 1. §. 6. ff. unde liberi. §. 2. Inst. de hæred. que ab intestato.

n πρὸς τοὺς υἱοὺς 45. Eclog. 2. c. 28. l. 1. §. soluto.

o dixi ad l. 2. §. de jure auctor.

p Nihil impedit, quominus libertus filiis possit succedere, cum eos habeat in potestate.

q Sui hæredes etiam si ignorantes se hæredes esse, naturæ concesserint, hæreditatem parentum transmittunt ad hæredes suos.

r Transmittit hæreditatem etiam non aditam hæres suis ad quoscunque hæredes licet extraneos, ut hic. Cujus sententia varias exceptiones v. apud Socinum reg. 73. adde, quæ de transmissione dixi ad l. ult. §. 5. §. de caduc. tollend.

Contra eos, siue successores eorum, qui Rempubli-
cam administrantes a per officii necessitate civitati
sub conditione relictæ fideicommissi satis accipere debue-
runt: quanti Reipublicæ intererit satis acceptum non esse,
dirigendam certum est actionem. S. 7. Kal. Mart. CC.
Coff.

DE SUIIS & ET LEGITIMIS LIBERIS, ET EX FILIA NEPOTIBUS AB INTESTA- TO VENIENTIBUS.

TIT. LV.

De sorore consanguinea.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Crispinæ.

Si fratri tuo legitima hæres esse potes, centum d-
dierum præfixione non excluderis ab acquirenda
hæreditate. PP. 3. Non. Novemb. Antonino A.
2. & Geta 2. Conf. 206.

De nepotibus ex diversis filiis.

2. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Avix.

Nepotes ex diversis filiis varii numeri avo succedentes
ab intestato, non pro virilibus portionibus, sed ex f-
stirpibus succedunt. S. 3. Kal. Martii, Hadrianopoli, iplis
AA. 4. & 3. Conf. 290.

3. Idem AA. & CC. Frontoni.

UT intestato defuncti filius g ac nepos ex alio, qui mor-
tis ejus tempore in rebus humanis non invenitur, ma-
nentes in sacris h pariter i succedant, evidenter Lege
duodecim tabularum cavetur. Quod & honorarii juris
observatio sequitur. S. 15. Kal. Jul. AA. Conf.

De posthumo filio & sorore defuncti.

4. Idem AA. & CC. Marcellæ.

Intestato || quidem || defuncto posthumum k suum hæ-
redem, quam sororem, licet consanguineam, haberi
potiorem, ordo successionum Lege l duodecim tabula-
rum factus, nimis evidenter demonstrat. S. 6. Id. Dec.
AA. Conf.

De adoptato.

5. Idem AA. & CC. Appiano.

SI te parens, in ejus fuisti potestate, solenniter in ado-
ptionem m dedit: cum filiis naturalibus adoptivi pa-
tris ante vel post quæsitis, defuncto intestato succedere
potes. Dat. 6. Kal. Mart. Cæsaribus Conf.

De nato ex libera & servo.

6. Idem AA. & CC. Posidonio.

EX libera conceptus & servo, velut n spurius habetur:
nec ut decurionis filius (quamvis pater ejus || natura-
lis || manumissus, & natalibus o suis restitutus hunc a-
deptus fuit honorem) defendi potest. Supposita 6. Id.
Febr. CC. Conf.

De filio libertini.

7. Idem AA. & CC. Æmilianæ.

Filius habere suum libertus p in potestate non prohi-
beretur, cum ob præteritum statum ex legitimis nuptiis
ingenuorum exemplo filios habere liberti non sit interdi-
ctum. S. 16. Kal. Mart. CC. Conf.

De filia defuncti apud hostes.

8. Idem AA. & CC. Catonæ.

APud hostes patre defuncto, filia communis vobis, quo
casu mortis scientia q non postulat, hæres extitit
sua, & ad te transmisit r successionem. S. 2. Kal. De-
cemb. Nicomedia, Cæs. Conf.

De filiis seu filiabus, & nepotibus seu neptibus
ex filia.

AVO vel avia ab intestato morienti succedunt nepotes ex fi-
lia cum avunculis & materteris, cum deminutione tertie par-
tis ejus portionis, in qua parens succederet, si viveret. Salyc.

9. Imp. Valentin. Theod. & Arcad. AAA. Con-
stantino Præfecto prætorio.

SI defunctus cujuscunque sexus, aut numeri reliquerit
filios, & ex filia diem functa, cujuscunque sexus aut
numeri nepotes, ejus partis, quam defuncta filia super-
stes patri inter fratres suos fuisset habitura, duas partes
consequantur nepotes ex eadem filia: tertia z pars fratri-
bus sororibusve ejus, quæ defuncta est, id est, filiis, fi-
liabusque ejus, de cujus bonis agitur, avunculis scilicet, si-
ve materteris eorum, quorum commodo legem fanci-
mus, accrescat a.

† Hæc eadem, quæ de avi materni bonis constituimus,
& de avia b maternæ siue etiam paternæ simili æquitate
fancimus: nisi forte avia elogia inurenda c impiis nepoti-
bus iusta semotis ratione dixerit, || & hoc fuerit legibus ap-
probaturum ||. Non solum autem si intestatus avus aviæ
decesserit d, hæc nepotibus, quæ fancimus, jura servamus:
sed & si avus vel avia, quibus hujusmodi nepotes erunt,
testati obierint, & præterierint e nepotes, aut exhære-
daverint. Eadem f & de injusto avorum testamento.
Et si quæ filia poterant vel de re g vel de lite h compe-
tere actiones, nepotibus deferimus secundum justum no-
stra legis modum, quæ de parentum inofficiosis testamen-
tis competunt filiis. Dat. 5. Kal. Mart. Mediolani, Ti-
masio & Promoto Conf. 389.

De capitis deminutione.

10. Imperatores Theod. & Valentin. AA.
Maximo i P.P.

UBi aviarum successio morte interveniente discutitur,
capitis deminutio k paternæ l querenda non est. Tunc
enim in hujusmodi hæreditatibus filiorum status aut per-
sona spectatur, quotiens de ejus bonis, qui potestatem
familia potuit habere, tractatur. Dat. 15. Kal. Octob.
Ravennæ, Theodosio 13. & Valentiniano 3. AA. Conf. 430.

De parentibus & liberis defuncti vel defunctæ.

11. Imp. Theodos. & Valentin. AA. ad Senatam
Urbis Romæ.

SI matre m superstiti filius vel filia, qui quæve moritur,
filios dereliquerit: omnimodo patri suo matrive || suæ ||
ipso n jure succedant: quod sine dubio & de pronepoti-
bus observandum || esse || censuimus. Dat. Id. Novemb.
Theod. 15. & Valentin. || 3. || AA. Conf. 435.

De liberis & transversalibus.

12. Imp. Justinianus A. Mennæ Præfecto
prætorio.

QUotiens aliquis vel aliqua intestatus vel intestata, mor-
tuus vel mortua fuerit, nepotibus vel pronepotibus
cujuscunque sexus, vel deinceps aliis descendantibus de-
relictis, quibus Unde liberi bonorum possessio minime
competit, & insuper ex latere quibuscunque agnatis, mi-
nime o possint iidem agnati quartam partem hæreditatis
mortuæ personæ sibi vindicare, sed descendentes p
vel avia, adde

d detulerit, d. l. 4. c. Theod. e Nepotes ex filia præteriti, rumpunt testamentum
aut injuste exhæredati querela inofficiosi utuntur.

f hæc vox deest in C. Theod. dicto loco.

g de hæreditatis petitione.

h de querela inofficiosi.

i Maximio Præfecto urbi. l. 5. c. Theod. de legitim. hæred.

k adde l. 1. §. 4. ff. de suis.

l materna ita extat in C. Theod. d. l. 5. & ita legi in Basilicis lib. 45. Cujac. 18. obs. 1. notat, &
rectius ut sit sensus: Natum post emancipationem matris, jure civili avo materno succedere,
avia paternæ vel maternæ non succedere ad hæc frustra queri: mater au fuerit emancipata:
quia avia (ut & quævis mulier) familia potestatem non habet, l. 13. ff. de suis. l. 8. J. de
præscript. longi tempor. Leon. Nov. 25. De emancipatione adde l. 7. c. Theod. cod.

m In successione ab intestato, descendentes ascendentibus præferuntur ut hic, & 45. Eclog.
2. c. 32. l. 2. §. 6. ff. ad Terryll. c. 3. Inst. de SC. Terryll. Novell. 118. c. 1. l. 8. in fin. Cod.
Theod. de legitim. etque hæc lex pars legis §. J. ad Terryll.

n Liberi ipso jure parentibus succedunt.

o Abrogatur pars legis §. 8. eod. & similes, de quibus ibi dixi.

p Descendentium appellatione in infinitum descendentes intelliguntur: ut hac voce fi-
deicommissi progressum in infinitum intelligamus. vide Simonem de Præstis §. de inter-
pretatione 3. dubitatione 1. solutione 10. veluti si dixerit: Bona mea ad descendentes
meos pervenire volo, & ideo alienari veto, longissimo etiam gradu descendentes co-
mmissio continebuntur. Bellovisanus Novell. de restitutionibus 39. §. nos igitur.
Alex. 1. Compl. 56. Natta Conf. 437.

z Nepos ex filia
avo materno suc-
cedit cum avun-
culis, & mater-
teris, cum deminutione tertie ejus
portionis, in qua
mater ejus succe-
deret, si viveret,
ut hic, & l. 19. §.
de collat. l. 4. c.
Theod. de legiti-
mis hæredib. §.
15. in fin. Inst. de
hæred. que ab in-
test. Hodie sine
deminutione suc-
cedit, l. ult. J. eod.
Nov. 18. c. 4. &
119. c. 1. licet ne-
que sui neque le-
gitimi sint. Ideo-
que hæc lex, e-
jusque similes
abrogantur: abro-
gatur etiam jus
vetus, quo ex filia
nati, post lineam
agnatorum voca-
bantur. §. 15. Inst.
de hæred. que ab
intest.

a Hic integra
sententia C. Theod.
d. loco. præter-
missa est. Ea ita
habet: Quod si hic
defunctus, de cujus
bonis loquimur,
hæredes ex filia
nepotes, sed præ-
terea filios non
hæredes, sed qui
præferri nepotibus
possunt, hæredes
agnatos, in quan-
dam Valerianam &
in doctorem ne-
potes, jure succe-
dant.

b Nepotes ut suc-
cedunt avia ma-
ternæ.

c Ne dicas cum
Accursio, Nepo-
tes ex filio justis
de causis posse
exhæredari ab a-
via. nam agitur
hic de successio-
nibus ab intesta-
to, nemo vero
exhæredatur ab
intestato, sed ne-
potem exhæreda-
tam a patre vel
matre non re-
præsentare vicem
sui parentis in
successione avi
vel avia, adde
Cujac. 18. obs. 17.

a Novell. 18. c. 4.
b l. 7. §. de legib.
c In successione
defuncti, liberi o-
mnibus prae-
feruntur.
d Primo gradu li-
beri inter se a-
qualiter succe-
dunt.
e Nepotes inter
se vel cum patru-
is vel cum amicis
succedunt in stir-
pes. l. 2. §. 3. eod.
f Confirmatur
lex ult. sup. eod.
g id adiectum vi-
detur propter le-
gem 10. §. eod.

h dixi ad 38 ff. 17.
quo mores succe-
dunt liberis ab in-
testato mortuis
nulla relicta pro-
le.

i Theodosio vi-
detur hanc legem tri-
bui. Nov. 159.
k Major infante
per se matris hae-
reditatem potest
petere. vid. l. 18.
§. de iure delib.
l hoc innuit, Et-
iam si filius in-
fans ex SC. Or-
phitiano matri
non succedebat,
nisi per patrem
aut tutorem: ex
Tertylliano ta-
men, matrem cu-
jusque xiatas filio
succedere.

m Parentes, filiis
sine liberis & fra-
tribus mortuis
succedunt, ut hic.
Verum lege Hi-
spanica patrem
succedere filio
notat Duenazius
regul. 364. fratre
defuncti excluso.
Ubi etiam notat
alia lege Hispani-
ca, filium, qui
nullos habeat li-
beros, patrem vel
matrem onerare
non posse, nisi ad
tertium bonorum
partem, prae-
quam in locis &
civitatis, quae
bona radici, hoc
est, genti addi-
cunt.

n In successione
filii pater prae-
fertur matri, ut hic,
et l. 2. §. 15. ff. eod.
§. 3. l. 1. ff. eod. l. 10.
ff. de suis. hodie
non praefertur. l.
ult. §. 1. ff. eod.
o l. 10. ff. de suis,
manumittit fili-
um, qui emancipat.

p Mater, quae filio tutorem non petit, filio non succedit, si qui-
deni is impubes decessit: si pubes, succedit. l. 6. §. 1. ff. eod. l. 4. ff. de leg. 1. c. 32. adde l. 2. §. 1. l. 4.
§. 2. ff. qui petant tut. l. 2. §. si advers. delict. et §. 5. Harm. 8. §. 92.

q De praescriptione, id est, exceptione, non petiti tutoris: Praescriptio enim exceptio.
hinc liber Tertyllianus de praescriptionibus adversus haereticos: id est, de defensionibus & excep-
tionibus adversus haereticos.

r Religionem viro mortuo uxor debet, hoc est, intra
annum luctu alteri nubere non debet. l. intra annum luctus scilicet. v. l. 1. §. de secun-
d. nupt. Nuptiarum festinationem hanc est matri praesentia, ut fiat infamis (nisi Princeps ei infami-
am remittat) quin ut Princeps remittat, dimidium bonorum, quae tempore nuptiarum ha-
buerit, amittit, liberis acquirendam, ne retento quidem usufructu. & eo quidem amplius,
ut si unus liberorum decedat, fratres superstitibus ei defuncto succedant, quod si universi in-
testato mortui sint, dux fortunae ad matrem solatia revertentur: hoc est, successio libero-
rum ad matrem revertitur. Synops. Basil. 45. tit. 1. c. 33.

t Novell. 22. c. 22, adde quae dixi ad l. 15. §. ex quibus caus. infam.

u Princeps notam infamiae potest remittere.

v Mortem intelligit, quam prudentiores non fati, sed DEI providentiae attribuunt.

y & ita fratres matres excludunt, ut hic: et §. 3. vers. frater. Instit. eod. hodie non ex-
cludunt, l. 7. inf. eod.

z vide l. 28. §. de iur. f. l. ult. §. de inst. l. 15. ff. de iur. f. l. 7. in fin. ff. unde liberi. l.
16. in fin. ff. si quis omiff. caus. test. l. 78. ff. de cond. et demonstr.

foli a ad mortui successionem vocentur. Quod tantum
in futuris b, non etiam praeteritis negotiis servari decer-
nimus. Dat. Kal. Jul. Constantinop. DN. Justiniano A. P. P.
2. Consil. 528.

De liberis.

In auth. de haeredibus ab intestato. §. 1. coll. 9. tit. 1.
ex Nov. 118. c. 1.

In successione mortui patrisfamilias, sive filiifamilias, libe-
ri c ejus, si sunt, omnibus aliis praelati succedunt. Primi qui-
dem gradus aequaliter d succedunt: nepotes & posteriores in e
stirpes: non distinguendo sexum f vel jura g potestatem, sed
sola naturali causa inspecta.

AD SENATUSCONSULTUM TERTYLLIANUM h.

TIT. LVI.

De infantibus.

1. Imp. Dioclet. i & Maximian. AA. & CC.
Vivianæ.

Licet liberi matribus ab intestato ita demum per se
haeredes existant, si fari & possint: tamen matres
liberis, etiam si infantes l naturae concesserint, posse
succedere, nulla dubitatio est. PP. 10. Kal. April.
Tiberiano & Dione Consil. 291.

Patrem matri praefertur.

2. Iidem AA. & CC. Rheseæ.

In successione filii vel filiae communis sine liberis & fra-
tribus m & sororibus morientis, pater n manumissor o,
quia ei sit vetus jus servatum, matri praefertur. S. 6. Id.
Decemb. CC. Consil.

De praescriptione tutoris non petiti.

3. Imp. Constantinus A. Catulino Proconsuli
Africae.

Matres, quae puberes amiserunt filios, licet impuberi-
bus || eis || tutores p non perierint, praescriptione q
|| tamen || non petiti tutoris ad excludendam eorum suc-
cessionem minime debere praescribi, certum est. Dat. 6.
Kal. August. Constantio A. 7. & Constante Consil. 354.

De secundo nubentibus.

4. Imp. Gratian. Valent. & Theod. AAA.
Eutropio P. P.

Si qua mulier nequaquam religionem v priori viro, ex
quo filios seu filias non habet, nuptiarum festinatione f
praestiterit, ex jure quidem notissimo infamis sit, nisi r hu-
jusmodi maculam imperiale beneficium ei remittat: sin
autem ei filii erunt seu filiae, & impetraverit indulgentiam,
infamiae u abolitionem permittimus, & ceterarum poe-
narum antiquationem, si facultatem omnium, quae fue-
runt tempore nuptiarum, medietatem filio vel filiae, filiis
seu filiabus donaverit, quos habebat ex viro priore susce-
ptos, pure scilicet & omni donationis solennitate comple-
ta, nec retento quidem usufructu. Quem quidem semis-
sem si duobus filiis seu filiabus pluribusve donaverit, &
forte fatali x unus vel una, seu alius vel alia ex iisdem in-
testatus vel intestata obierit: semper ad y superstitibus fra-
tres vel sorores volumus pertinere. + Sin autem universi
vel universae intestati diem obierint, dux fortunae ad
matrem solatia ex integro revertantur: ita scilicet, ut hunc
semissem, quem filiis vel filiabus donaverat, intesta-

p Mater, quae filio tutorem non petit, filio non succedit, si qui-
deni is impubes decessit: si pubes, succedit. l. 6. §. 1. ff. eod. l. 4. ff. de leg. 1. c. 32. adde l. 2. §. 1. l. 4.
§. 2. ff. qui petant tut. l. 2. §. si advers. delict. et §. 5. Harm. 8. §. 92.

q De praescriptione, id est, exceptione, non petiti tutoris: Praescriptio enim exceptio.
hinc liber Tertyllianus de praescriptionibus adversus haereticos: id est, de defensionibus & excep-
tionibus adversus haereticos.

r Religionem viro mortuo uxor debet, hoc est, intra
annum luctu alteri nubere non debet. l. intra annum luctus scilicet. v. l. 1. §. de secun-
d. nupt. Nuptiarum festinationem hanc est matri praesentia, ut fiat infamis (nisi Princeps ei infami-
am remittat) quin ut Princeps remittat, dimidium bonorum, quae tempore nuptiarum ha-
buerit, amittit, liberis acquirendam, ne retento quidem usufructu. & eo quidem amplius,
ut si unus liberorum decedat, fratres superstitibus ei defuncto succedant, quod si universi in-
testato mortui sint, dux fortunae ad matrem solatia revertentur: hoc est, successio libero-
rum ad matrem revertitur. Synops. Basil. 45. tit. 1. c. 33.

t Novell. 22. c. 22, adde quae dixi ad l. 15. §. ex quibus caus. infam.

u Princeps notam infamiae potest remittere.

v Mortem intelligit, quam prudentiores non fati, sed DEI providentiae attribuunt.

y & ita fratres matres excludunt, ut hic: et §. 3. vers. frater. Instit. eod. hodie non ex-
cludunt, l. 7. inf. eod.

z vide l. 28. §. de iur. f. l. ult. §. de inst. l. 15. ff. de iur. f. l. 7. in fin. ff. unde liberi. l.
16. in fin. ff. si quis omiff. caus. test. l. 78. ff. de cond. et demonstr.

to diem obeuntibus, rursus ipsa separatim ab ultimi filii
vel filiae hereditate praesumat. PP. 15. Kalend. Januar.
Gratiano 5. & Theodosio AA. Consil. 380.

5. Imp. Theodosius & Valent. AA. Senatui
Urbis Romae.

Mater a, quae b defuncto filio filiaeve sine liberis, ex
testamento vel ab intestato, succedit, si matrimonium
secundum post c mortem filii vel filiae non contraxerit,
omnia filii || seu filiae || morte delata vel derelicta, pleno
jure acquirat. Sin vero alterius d mariti conjugium ele-
gerit, extrinsecus e quidem quaesita filio filiaeve, simili
firmitate possideat: rerum vero paternarum f defuncti
solo usufructu humanitatis contemplatione potitur, pro-
prietatem || & sororibus & || fratribus g transmissura de-
functi. Datum 7. Id. Novemb. Ravenna, Theodosio 12. &
Valentiniano 2. AA. Consil. 426.

Mater tutrix filii privatur ejus hereditate, si transiit ad secun-
da vota, antequam tutorem alium ei fecerit or-
dinari. Salyc.

6. Iidem AA. Florentino Praefecto praetorio.

Omnes h || matri || sive ab intestato, sive jure substi-
tutionis, si filius impubes moritur, denegandam vo-
luimus successionem, si ea legitima liberorum tutela susce-
pra, ad secundas contra sacramentum praestitum aspiravit
nuptias, antequam i ei tutorem alium fecerit ordinari, ei-
que quod debetur ex ratione tutelae gestae, persolverit. Da-
tum 7. Id. Julii Constantinopoli, Theodosio A. 16. & Festo
Consil. 438.

De defuncti, vel defunctae matre, fratribus, sororibus, patruo,
patrueli & patrueli filio. 1. De patre, matre, fratri-
bus & sororibus. De secundo
nubente.

7. Imp. Justinianus A. Mennæ Praefecto
praetorio.

Si quis, vel si qua, matre superstiti & fratre, vel legiti-
mo, vel sola cognationis iura habente, intestatus vel in-
testata decesserit: non excludi a filii successionem matrem,
sed una k cum fratre mortui vel mortuae, si superstitis vel
filius vel privignus l ipsius sit, ad eam pervenire, ad simi-
litudinem sororum mortui vel mortuae: ita tamen, ut si
quidem sola m sorores agnatae vel cognatae, & mater de-
functi vel defunctae superstitis: pro veterum legum tenore
dimidiam quidem mater, alteram vero dimidiam || par-
tem || omnes sorores habeant. Sin vero matre superstiti
& fratre, vel n fratribus solis, vel etiam cum sororibus
intestatus quis, vel intestata moriatur, in capita distribu-
tur ejus hereditas: nec liceat matri occasione sororum
mortui vel mortuae ampliorem partem sibi vendicare,
quam rata portio caput exigit: patruo scilicet mortui
vel mortuae, & ejus filio vel nepote, nullum jus ad ejus
hereditatem (matre || ejus || haerede existente) habenti-
bus: nec ex veteribus legibus, vel ex constitutionibus
partem matris minui.

1 ¶ Sin autem defuncta persona non solum matrem, &
fratres, & sorores superstitis habeat, sed etiam o patrem:
si quidem sui juris decessit, quia patris persona interveni-
ens, matris iura superare videtur: omnibus pio animo
providentes, sancimus fratres quidem, & sorores mortuae
personae ad successionem proprietatis solos pro p virili
portione vocari: patri autem & matri usufructum q to-
tius successionis pro besse competere, æqua lance inter r
patrem & matrem dividendum, reliqua parte usufructus

40. et d. l. 10. adde l. 6. inf. in quib. caus. pign.

k Olim frater defuncti ejus matrem
excluebat. l. 4. vers. quem quidem. §. eod. §. 3. vers. frater. Instit. eod. hodie non exclu-
dit, ut hic. et Nov. 22. c. 47. §. 2. Novell. 118. c. 2. l. vide Cujac 12. obs. 17.

m Si defuncti mater & solae sorores extant, mater in semissem succedebat, reliquae so-
rores in alium semissem, ut hic: hodie in virilem. Nov. 22. c. 47. Auth. et cum solis. §. eod.

n Si defuncto mater & fratres; vel mater, fratres, & sorores, fuerint, mater virilem ob-
tinet. o Si defuncto pater, mater, fratres & sorores extiterint, quomodo succeditur? Si

defunctus sui juris fuit, integra proprietate ad fratres, dimidia usufructus ad patrem & ma-
trem defuncti: ut hic: altera dimidia ad reliquos fratres defuncti deferrebat. ut hic. Pau-
lo post, integer usufructus patri adtributus fuit. l. 23. inf. de legit. Tandem usus loco vi-
rilis proprietatis patri data est. Novell. 118. c. 2. Si vero defunctus sui juris non fuit, usus-

fructus integer patri soli adquirebatur, ut hic: quod tamen immutatum est, ut mox dicam.

Proprietate vero adquirebatur matri & dimidia usufructus, si solis sororibus defuncti con-
currit: virilis, si cum fratribus solis, aut cum fratribus simul & sororibus defuncti concur-

rebat.

p l. 11. sup. fam. ercise.

q al. Usufructus totius successionis semissem competere, quae lectio est sincera.

r olim pater matri praeterebatur, & ita abrogatur l. 2. §. 15. ff. eod. §. 3. vers. pater. Instit.
eod. l. 2. sup. eod. l. 10. sup. de suis et legit.

a Synops. Basil. 45.
tit. 1. c. 34.
b quae habet jus
liberorum defun-
ctorum, &c. l. 8.
c Theod. de legit.
har.

c Quid, si ante
mortem filii? o-
lim in omnibus
bonis filii, cum
profecit cum
adventitiis solum
habebat usufruc-
tum. l. 3. in fin.
sup. de sec. nupt.
Hodie id immu-
tatum est, ut mox
dicetur.

d Mater nubens
post mortem filii,
pro sua parte ad-
ventitiis filii bona
pleno jure capie-
bat, profecit a
patre, usufructus
tantum jure, ut
hic: Hodie ma-
ter cum fratribus
& sororibus de-
functi succedit in
virilem pleno ju-
re, in bonis ad-
ventitiis & pro-
fecit, sive in
viduitate per-
manferit, sive ad
secundas nuptias
venit ante vel
post mortem filii.
v. Nov. 2. c. 3.

e i. e. adventitia
filii.

f Nov. 22. c. 40.
l. 10. §. de leg. har.

g vox fratribus,
deest in C. Theod.

quod a Tribonia-
no mutatum: pla-
cuit enim Justinia-
no, ut & cum so-
roribus mater ve-
niret in virilem.

h Si mater non
iteraturam se nu-
ptias promiserit,
legitimaque filii
tutela suscepta,
secundum postea
matrimonium con-
traxerit: filio qui
decedit impubes,
non succedet, ne
quidem a patre
substituta: nisi
prius ei tutorem
perierit, & quae-
cunque debentur
ex ratione gestae
tutela persolve-
rit. Synops. Basil.
45. tit. 1. c. 35. v.

l. 3. §. eod. l. 10.

§. de legit. heredu.

5. Harm. 8. §. 92.

i l. 3. §. eod. Ma-
ter tutrix filii pri-
vatur ejus haere-
ditate, si nupit
iterum antequam
ei tutorem petie-
rit, & ita cessat
Tertyllianum, ut
hic, et Nov. 12. c.

6. Harm. 8. §. 92.

j l. 3. §. eod. Ma-
ter tutrix filii pri-
vatur ejus haere-
ditate, si nupit
iterum antequam
ei tutorem petie-
rit, & ita cessat
Tertyllianum, ut
hic, et Nov. 12. c.

6. Harm. 8. §. 92.

k Olim frater defuncti ejus matrem
excluebat. l. 4. vers. quem quidem. §. eod. §. 3. vers. frater. Instit. eod. hodie non exclu-
dit, ut hic. et Nov. 22. c. 47. §. 2. Novell. 118. c. 2. l. vide Cujac 12. obs. 17.

m Si defuncti mater & solae sorores extant, mater in semissem succedebat, reliquae so-
rores in alium semissem, ut hic: hodie in virilem. Nov. 22. c. 47. Auth. et cum solis. §. eod.

n Si defuncto mater & fratres; vel mater, fratres, & sorores, fuerint, mater virilem ob-
tinet. o Si defuncto pater, mater, fratres & sorores extiterint, quomodo succeditur? Si

defunctus sui juris fuit, integra proprietate ad fratres, dimidia usufructus ad patrem & ma-
trem defuncti: ut hic: altera dimidia ad reliquos fratres defuncti deferrebat. ut hic. Pau-
lo post, integer usufructus patri adtributus fuit. l. 23. inf. de legit. Tandem usus loco vi-
rilis proprietatis patri data est. Novell. 118. c. 2. Si vero defunctus sui juris non fuit, usus-

fructus integer patri soli adquirebatur, ut hic: quod tamen immutatum est, ut mox dicam.

Proprietate vero adquirebatur matri & dimidia usufructus, si solis sororibus defuncti con-
currit: virilis, si cum fratribus solis, aut cum fratribus simul & sororibus defuncti concur-

rebat.

p l. 11. sup. fam. ercise.

q al. Usufructus totius successionis semissem competere, quae lectio est sincera.

r olim pater matri praeterebatur, & ita abrogatur l. 2. §. 15. ff. eod. §. 3. vers. pater. Instit.
eod. l. 2. sup. eod. l. 10. sup. de suis et legit.

a Sacra paterna
quid, dixi plenius
time in l. 10. §. 1.
J. de adoptione ad
de l. ult. §. de cu-
rat. furios. l. 3. §.
de iur. l. 3. J. de
bonis mater. l. 31.
§. de fideicom. l.
1. §. ult. J. de an-
nali except. l. 12.
§. de collat. Habe-
bant veteres sa-
cra propria & pri-
vata. Cic. 2. de le-
gib. 7. Valer. 7.
b in dimidiam,
Hal. hodie in vi-
rilem. Auth. &
cum solis. J. eod.
c i. e. si matri
concurrunt fra-
tres simul & soro-
res defuncti.
d Olim cum solis
sororibus vocaba-
tur, & ita abroga-
tur pars legis su-
terioris.
e i. e. legatis &
fideicommissis,
dixi ad Nov. 115.
c. 3. in fin.
f Olim ita non
fuit, dixi ad d. c. 3.
g ut qui prior
gradu fuerit,
prior succedat,
h Pares gradu pa-
riter succedunt.
i Filio filiae de-
functi, una dimi-
dia paternis pa-
rentibus, altera
maternis cedat:
Mirum, quod non
dixerit: Paterna
paternis, materna
maternis cedere,
ut l. 13. J. de legi-
tim. hered.
k dixi ad l. 38. ff.
17. Paul. 4. sent.
10. quo filii & fi-
liae succedunt ma-
tri intestatæ.
l In successione
matris filia, ma-
tris consanguine-
is fratribus, & a-
gnatis ex trans-
verso omnibus
defunctæ præfer-
tur, adde l. 1. ff.
eod. Inst. eod. in
prin. a. e. Descen-
dentes præferun-
tur ascendentibus
l. 4. J. eod. succes-
sio magis descen-
dit, quam ascen-
dit, si mulier ex-
tantibus matre &
filia decedit, ad fi-
liam defunctæ
hereditas perti-
net. Synops. Basil.
45. tit. 1. c. 36.
m l. 7. sup. de
iure delib.
n Deficiente por-
tio adcrevit, reli-
quis adeuntibus.
o Liberi citra bo-
norum possessio-
nem matri succe-
dunt, facit l. 4. J.
sit. prox. Cur ita?
quia non præto-
ris, sed Senatus-
consulti beneficio
admittuntur ad
successionem. l. 1.
C. Theod. de legi-
tim. hered. l. 1. C. Th. de
exhered. bonor.
sublat. l. 3. ff. unde
legis.
p sola additione.
Paul. 4. sent. 10.
§. ult.
q l. 3. C. Th. de le-
git. hered.
r Descendentes
præferuntur ascen-
dentibus. l. 1. §. eod.

apud fratres & sorores remanente. Sin vero defuncta persona in sacris a patris constituta decesserit: pater quidem usufructum, quem & vivente filio habebat, te- neat, donec vivat, incorruptum: mater autem, quia || hunc || usufructum habere, vivente patre non potest, totum apud patrem constitutum, una cum fratribus de- functæ personæ ad proprietatem vocetur, scilicet cum so- roribus sola in dimidiam b, cum fratribus vel promiscui c generis secundum supradictam distributionem in virilem portionem. Omnibus videlicet, quæ de mulieribus ad se- cundas nuptias migrantibus sancita sunt, in suo statu du- rantibus. Dat. Kalend. Jun. Constantinop. DN. Justiniano Aug. PP. 2. Consil. 528.

In authent. de nupt. §. & quoniam mater. coll. 4. tit. 1. Nov. 22. cap. 47.

ET cum solis fratribus & cum solis sororibus, & cum permix- tis, vocantur matres in virilem d portionem.

De exheredatione.

In authent. ut cum de appellat. cogn. §. sancimus ita- que. §. si vero contigerit. coll. 8. tit. 16. al. 12. Nov. 115. cap. 4.

IN testamento quoque non licet liberis parentes excludere, nisi iusta causa exheredationis inseratur, quæ septenario numero nova constitutione distribuitur: alioquin rescinditur testamentum circa institutiones: nam in ceteris c perseverat f.

De parentibus, fratribus, sororibus defuncti.

In authent. de hered. ab intestat. venient. §. consequens. & §. sequenti. collat. 9. tit. 1. Novell. 118. cap. 2.

DEFUNCTO sine liberis filio, parentes, si soli sunt, succedunt salvi gradus g sui prerogativa: si pari h gradu sunt, pariter succedunt: paternis i quidem dimidia, maternis vero alia dimidia delata, licet sit dispar eorum numerus.

† Sed si cum parentibus fratres & sorores utrinque defuncto conjuncti supersint: vocantur cum ascendentibus gradu proxi- mus, ut ut viriles portiones fiant, exclusa prorsus omni diffe- rentia sexus & patriæ potestatis, ubi nulla secularum nuptia- rum sit mentio.

AD SENATUSCONSULTUM ORPHITIANUM &

TIT. LVII.

De consanguineis, & matre, & filia defunctæ.

1. Imp. Alexander A. Evangelo.

SI intestatæ mulieri consanguinei existant, & mater l, & filia, ad solam filiam ex Senatusconsulto Orphitiano hereditas pertinet. PP. 15. Kal. Febr. Fulc. 2. & Dextro Consil. 226.

De portionibus.

2. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Metrodora.

NON pro numero superstitum mortis matris tempore, sed succedentium, materna scinditur hereditas. Qua- propter si mater vestra te & uno fratre emancipatis, duo- bus autem aliis in patria positis potestate superstitibus di- em functa est: & hi, qui in potestate patris fuerant, prius- quam m maternam hereditatem sibi quærerent, rebus humanis exempti n sunt: inter duos tantum viriles non ambigitur factas portiones. S. 7. Kal. Apr. Sirmii, AA. Consil.

Pro herede gestio.

3. Idem AA. & CC. Julianæ.

Matri intestato defunctæ secundum Orphitianum Sena- tusconsultum, citra o bonorum possessionem filia pro herede gerendo p, succedere non prohibetur. S. 12. Kal. Nov. AA. Consil.

De liberis & parentibus defuncti, defunctæve.

4. Imp. Gratian. Valentinian. & Theod. AAA. ad Hilarianum P. V.

QUOTiens q de emancipati filii filiaque successione tra- ctatur: filii ex his genitis deferatur intacta pro so- lido successio; neque r ulla || defuncti || defunctæve patri matrive concedatur intestatæ successiois hereditas. Dat. 15. Kal. Mart. Mediolani, Meraubaude 2. & Saturnino Consil.

De muliere illustri.

5. Imp. Justinianus A. Demostheni Præfecto pratorio.

SI qua illustris a mulier filium ex iustis nuptiis procrea- verit, & alterum spurium habuerit, cui b pater incer- tus sit: quemadmodum res maternæ ad eos perveniant, sive tantummodo ad liberos iustos, sive etiam || ad || spu- rios, dubitabatur. Sancimus itaque, ut c neque ex te- stamento, neque ab intestato, neque ex liberalitate inter vivos habita, iustis liberis existentibus, aliquid penitus ab illustribus matribus ad spurios perveniat: cum in mulieribus ingenuis d & illustribus (quibus castitatis e obser- vatio præcipuum debitum est) nominari spurios, satis in- iuriosum f, satisque acerbum, & nostris temporibus in- dignum esse iudicemus. Et hanc legem ipsi pudicitia g, quam semper colendam censemus, merito dedicamus.

† Sin autem concubina liberæ conditionis constituta, filium vel filiam ex licita h consuetudine ab homine li- bero i habita procreaverit: eos k etiam cum legitimis liberis ad materna venire bona, quæ iure legitimo in suo patrimonio possidet, nulla dubitatio est. Dat. 15. Kalend. Octob. Chalcedone, Decio V. C. Consil. 251.

De mora in libertate præstanda,

6. Idem A. Juliano P. P.

QUIDAM ancillæ suæ per fideicommissum libertatem re- liquit; eo autem, a quo libertas relicta est, moram l in libertate præstanda faciente, peperit ancilla, & esse || eum || quidem ingenuum puerum, vel puellam, qui post moram nati sunt, omnes veteris juris auctores consenti- unt; dubitabatur autem inter eos, si matri morienti pos- set succedere. Huiusmodi itaque dubitationem eorum de- cidentes, ulterius eam procedere non patimur: sed sancimus eandem m matris progeniem heredem ab intestato ei posse existere: salvo iure legitimo ex auctoritate Sena- tusconsulti Orphitiani proli servando, & tam matre ex Se- natusconsulto Tertulliano, quam prole ex Orphitiano Sena- tusconsulto invicem ad suas hereditates venientibus. Dat. Kalend. Octob. Constantinop. Lampadio & Oreste, VV. CC. Consil.

DE LEGITIMIS o HEREDIBUS.

TIT. LVIII.

De fratribus & sororibus.

1. Imp. Alexander A. Cassio & Hermionæ.

IN successione, quæ titulo consanguinitatis, vel in bo- norum possessione, quæ proximitatis nomine compe- tit, tam fratres p quam sorores pari iure esse, licet q non || ex || eadem matre suscepti sunt, ius certum est. Nec huic derogatur, quod r amitas vestras ab avo vestro dotatas f fuisse proponitis. PP. Non. Majis, Maximo 2. & Aliano Consil. 224.

De separatione bonorum.

2. Imp. Gordianus A. Tatianæ, & aliis.

SI ejus, quæ vos heredes instituit, patri hereditatem non quæsitis, posteaque mortuo patre, ac repudiata t ejus hereditate, defuncta successionem agnovistis: ea, quæ bonorum sunt defunctæ, ab his separari, quæ patris vestri fuerint, Præses Provincia non ignorabit. PP. 6. Id. April. Gordiano A. & Avioia Consil. 240.

De sorore consanguineæ & filiis fratris.

Soror fratris filio antefertur civili ac pratorio iure ex gradus prioritate. Bald.

3. Imp. Decius A. Asclepiodotæ.

CONSANGUNITATIS iure & foeminas u ad intestato- rum successionem admitti posse, explorati x ju- ris est. Proinde cum fratris tui intestato y mortui ad te consanguinitatis iure hereditas pertineat: nulla

res ad successionem pariter admittuntur. q Hodie consanguinei, & uterini simul po- tiores sunt aliis, qui solummodo consanguinei, vel solummodo uterini. Nov. 84. c. 1. §. 1. r v. Cujac. 18. obs. ult. f Dotem non conferunt sorores, cum agitur de hereditate fratris, sed cum de hereditate patrum. t post repudiata hereditate patris, filius eam sibi vivente patre delatam, adire potest: & separationem bonorum petere. ut hic, & l. 21. ff. de acquir. hered. u non tamen ultra consanguineorum gradum, idque lege Vo- conia. v. Cujac. hic. x & quidem lege 12. tabularum, dixi ad l. 12. tab. lib. 2. tit. 20. §. 13. y Intestato fratri, soror potest succedere.

ratione

a Spurius nulla in parte matri il- lustri, cui legiti- mi alii liberi sunt, ab intestato succedit: quin ne quidem inter vi- vos donatione quidquam ab ea accipere potest: matri vero con- cubinae libe- ræ conditionis, una cum ejus ali- is liberis ex nu- ptis legitimis procreatis succe- dit, qui ex ea concubina natus, ut hic. Synops. Ba- sil. 45. tit. 1. cap. 36. l. 3. §. soluta, b Spurius, cui pa- ter incertus, dixi ad Nov. 39. c. 15. c Matri illustri, cui legitimi sunt liberi, non succe- dit spurius, ut hic, non illustri succe- dit. vers. Sin qu- tem. J. eod. d aliud in inge- nuis & vilibus, Roland. a Valle, consil. 74. n. 21. e Quid mulier il- lustrior, eo ca- stior esse debet. f Injuriosum fa- ctum est illustri mu- lieri, spurios ha- bere. g Pudicitia cul- tus. h Concubinatus Romanis licita fuit consuetudo atque conjunctio, dixi ad l. 1. §. de concub. adde l. 3. ff. de concub. i aliud si ab ho- mine servilis conditionis, aut libero quidem, sed uxorem ha- bente. dixi ad Nov. 39. cap. 15. quod camen Ro- landus a Valle non admittit l. consil. 74. n. 32. k Quid: vulgo quæsitio filio, pot- estne mater do- nare? posse ex hoc loco notatur. Ca- pella Tholosana quæst. 192. l Qui post moram fideicommissariz matri libertati factam nascuntur, ingenui sunt. ut hic. l. 1. §. 3. l. 2. §. 3. ff. ad Tertull. l. 1. J. i. ff. de iur. ideoque matri succedunt. vers. fra. J. & l. 2. §. 3. ff. ad Tertull. m i. e. ita natam, ita susceptam post moram fideicom- missariz liberta- tis matri factam.

n Pares secund. tit. 16. ff. lib. 38. No- vell. 118. c. 3. o id est, agnatis, quo nomine, pri- mo intellige fra- tres consangui- neos.

p Fratres & soro- res.

de Naturalibus liberis. 9. 27.
 de Naufragiis. 11. 5.
 de Navibus non excusandis. 11. 3.
 de Naviculariis, seu Navecleris. 11. 1.
 de Nautico honore. 4. 33.
 de Nautis Syberimis. 11. 26.
 de Necessariis feris hereditibus. 6. 27.
 Ne Christianus mancipius. 1. 10.
 - de statu defunctorum. 7. 21.
 - fideiussores, seu mandatores. 5. 28.
 - filius pro patre. 4. 13.
 - filius rei, quod vendidit. 10. 5.
 - filius, vel Respublica. 7. 10.
 Negotiatores, ne militent. 18. 35.
 de Negotiis gestis. 2. 19.
 Ne liceat in una, eademque causa. 9. 48.
 - potentioribus. 7. 14.
 Nemini licere signum Salvatoris. 1. 01.
 Ne opus d'collatoribus exigantur. 10. 24.
 - pro dote mulieris bona. 5. 22.
 - quid oneri publicis imponatur. 11. 4.
 - quis in sua causa iudicet. 3. 5.
 - quis liber inivit actus Reipubl. 11. 36.
 - rei dominus, vel Legilator. 7. 30.
 - rei militaris comitibus. 1. 44.
 - rustici ad ultimum obsequium. 11. 54.
 - Sanctus Baptisma reiteretur. 0. 6.
 - sine iussu Principis. 9. 40.
 - Tutor, vel Curator vectigalia. 5. 41.
 - uxor, pro marito. 4. 17.
 de Nili aggeribus non rumpendis. 9. 30.
 Non licere habitatoribus. 11. 55.
 de Non numerata pecunia. 4. 30.
 de Novationibus, et Delegationibus. 01. 47.
 de Novi operis nunciatione. 01. 11.
 de Novo Codice faciendis.
 de Noxialibus actionibus. 3. 41.
 de Nudo iure Quiritu tollendo. 7. 25.
 Nulli licere infrenis. 11. 11.
 de Numerariis ~~et~~ Actuariis. 18. 58.
 de Nundinis, et mercationibus. 4. 60.
 de Nuptiis. 5. 4.

[Faint, illegible handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

2 Olim fratres vel sorores defuncti præferebantur alterius fratris aut sororis liberis. ut hic, l. 1. §. 1. d. Hodie representationis beneficium fratribus filiis concessum est. Novell. Justin. 127.

a i.e. si multi sint defuncto descendentes aut ascendentes, quemadmodum succedatur.

b Frater (quo vocabulo sororem intellige) fratri succedit. Fratres defuncti, fratrumque præmortuorum filii in stirpes concurrunt: fratres intellige ex utroque parente conjunctos: fratrum vero filios, fratrum ex utroque parente conjunctos vel heredes. id est, si non concurrant ascendentes, si concurrant.

d Frater ex utroque parente mihi conjuncti filius, fratri meo uterino vel paterno tantum, meam evincit hæreditatem, i.e. Fratri uterino vel paterno potior est, quod ad jus mihi succedendi, ut hoc casu, qui tertio gradu fuerit, eo sit potior, qui secundo fuerit. Tanta vis est representationis, ut cujus parens uterinum mihi fratrem semel antecesserit, eundem filius antecedit. Non ab similiter plerisque in locis fieri solet, inter nobiles, præsertim illustres, apud quos primogenito natus in linea collateralis, patruos etiam proximiores defuncto excludit.

e Post liberos, post ascendentes, post fratres ex utroque latere conjunctos, post nepotes ex fratre utroque latere conjunctos, fratres, sororesve ex uno tantum parente fratris sororisve uterini vel

ratione alterius & fratris tui filii ad eandem successionem adspirare desiderant: nam & cessante jure agnationis in persona omnium, Prætorii juris beneficio ad te potius, quæ secundum gradum obtines, hæreditas pertinet quam ad fratris tui filios, qui in tertio gradu constituti sunt. PP. 2. Non. Dec. Decio A. & Grato Conf. 251.

De fratribus & filiis fratrum & his, qui post eos vocantur.

In auth. de hæred. ab intestato ven. §. reliquum. coll. 9. tit. 1. Nov. 118. c. 2. & ut frat. fil. §. 1. coll. 9. tit. 10. al. 7. Nov. 127. c. 1.

Cessante a successione linea descendens, & ejus quæ sola sit ascendens, vocantur primo b fratres, fratrisque præmortui filii in stirpes nunc. Dico autem de fratre, ejusque fratris filio, qui ex utroque parente contingunt eum, de cujus hæreditate agitur: quæ personæ veniunt & c sine defuncto nunc personæ parentulæ, & cum proximis gradu ascendentes. Et quidem prædicti fratris filius & si d tertio gradu sit, præfertur fratribus defuncti, qui ex uno tantum parente cognati sunt. In hac successione omnis differentia sexus & emancipationis cessat.

In authent. de hæred. ab intest. §. his autem non. & §. illud. coll. 9. tit. 1. Nov. 118. c. 3.

Post fratres autem ex utroque parente & eorum filios admittuntur ex uno e latere fratres sororesve: cum quibus & filii eorum, si qui ex eis jam decesserint.

† Hi autem fratrum filii, cum pares sint defuncti fratribus, præferuntur & proculdubio ejusdem defuncti patris, & aliis similibus: & in his successione omnino cessat sexus & agnationis ratio.

In authent. de hæred. ab intest. venient. §. Si vero neque. coll. 9. tit. 1. Nov. 118. c. 3.

Post fratres fratrumque filios vocantur, quicumque gradu sunt proximiores g: ut pares h in gradu pariter admittantur, sublata differentia masculorum i & feminarum. Sola namque cognatio spectatur in talibus. Fiet autem divisio k in capita l, & non in stirpes m.

Si testamentum non valet.

4 Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Cæcilio.

SI aut nullum n testamentum nepos patrui tui ordinavit, aut intra quatuordecim annos constitutus fecit, & agnationis jure successio ejus tibi delata est: etiam citra o bonorum possessionis subsidium legitimo jure subnixus es. PP. Idib. Jul. ipsi AA. 4. & 3. Conf. 290.

De agnatione & cognatione.

5. Idem AA. & CC. Cupillæ.

AD intestati successionem agnationis p quam proximitatis jure venientes haberi potiores, eertum est. Supp. 16. Kal. Jul. Sirmii, AA. Conf.

Si suus hæres abstineat vel repudiet.

6. Idem AA. & CC. Claudianæ.

DEFUNCTIS, suis extantibus hæredibus, & abstinentibus vel repudiantibus hæreditatem, frater q jure consanguinitatis succedere potest. Sup. Kalend. Jan. AA. Conf.

De patrno & matertera.

7. Idem AA. & CC. Amiano.

PATRUO ac matertera tertio constitutis gradu non pariter intestati successio deferretur: sed patris r frater agnationis jure sorori matris antepositur. Supp. 17. Kal. Mart. Sirmii, CC. Conf.

De defunctis apud hostes.

8. Idem AA. & CC. Silano.

SI his, de quorum successione agitur, apud s hostes defunctis, secundum legis Corneliæ beneficium jure agna-

tionis adita hæreditate, vel petita bonorum possessione successisti, eorum substantiam vindicare non prohiberis. S. Non. Jul. Sirmii, AA. Conf.

De sorore & avia.

9. Idem AA. & CC. Demagoræ.

IN successione intestata, sororem & quam aviam vel avum maternum, haberi potiores, non ambigitur. S. 6. Kal. Jul. Nicomedia, CC. Conf.

De tutore non petito.

10. Imp. Theod. & Valent. AA. ad Florentium P. P.

SCiant, qui ad successionem vocantur pupilli mortui, si defuncto ejus patre, tutorem a ei secundum legem non petierint intra annum, omnem eis, si ab intestato, si jure substitutionis, successionem ejus, si impubes moritur, denegandam esse. Dat. 5. Id. Jul. Constantinop. Theod. A. 17. & Festo Conf. 439.

De emancipatis.

11. Imp. Anastasius A. Constantino P. P.

SI ab eo, qui ex b sacro Rescripto secundum nostram Constitutionem c fieri postulaverit emancipationem liberorum, petiti sunt, quatenus ei, qui emancipandus emancipandave est, minime legitima jura per emancipationem extinguantur: eadem jura tam emancipato vel emancipata contra personas alias hoc modo sibi conjunctas, quam d aliis idem contra eum vel eam in hæreditatibus, vel in successionebus & tutelis nec non ceteris serventur intacta e: collationibus f tamen ab his secundum ea, quæ super emancipatis statuta sunt, quotiens talis casus emerferit, utpote peracta emancipatione faciendis. Dat. 15. Kal. August. Probo & Avieno Jun. Conf. 503.

De nato ex majore quinquagenaria.

12. Imp. Justinianus A. Joanni P. P.

SI major quinquagenaria g partum ediderit, si h debet hujusmodi soboles suo patri succedere, & hæreditatem ejus nancisci, a Casariana i advocacione interrogati sumus. Et sancimus, licet mirabilis k hujusmodi partus inveniatur, & raro l contingat, nihil tamen eorum, quæ probabiliter m a natura nascuntur esse producta, respici; sed omne jus, quod ex quacunque lege liberis præstitum est, hoc merum atque immutatum hujusmodi n filiis vel filiabus servari in omnibus successionebus, si ex testamento, si ab intestato: & summam, non ab similes aliis fiant, quos similes natura efficit, maxime cum & anteriore o nostra lege hujusmodi nuptias permittimus, impares p eas videri minime concedentes. Dat. 9. Kal. Novemb. Constantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. anno secundo 532.

Qui succedunt emancipatis.

13. Idem A. Joanni P. P.

DE emancipatis filiis, qui || ex || sacro q Rescripto patribus imperito hoc a suis genitoribus meruerunt, dubitatum est.

1 ¶ Cum || enim || Anastasiana lex r jura fratribus legitima noscitur servare: si quis ex his sine testamento & liberis decesserit, utrumne ad fratrem vel ad sororem ejus successio devolvatur, an ad superstitem patrem, || dubitabatur, || hujusmodi dubitationem compendioso responso duximus esse finiendam. Ideoque sancimus ad similitudinem maternarum rerum aliarumque, de quibus jam a nobis lex s posita est, etiam hujusmodi hæreditatem jure quidem domini ad fratres vel sorores in totum pervenire, usumfructum t autem || ejus || patri totum u, si priorum torum servaverit, si ad secundas migraverit nuptias, acquirit: si per sacrum

ea ætate contra nuptias, minus juxta ac legitimæ. l. 27. §. de nuptiis. proinde & ex ea conjunctione nati, injusti liberi & a successione matrum alieni.

i De Casariana advocacione, ad quam Justinianus noster multas Constitutiones conscripsit, adde l. ult. §. de patris. sunt, qui Cappadociæ Casarcam hic accipiunt, quæ Charondæ legibus primum usque doctissimosque interpretes habuit, de qua Strabo 12. sed tamen videtur Palæstinæ fuisse. arg. l. penult. §. de fidejuss.

k Nam mulier eo tempore pro sterili habetur. l. 21. ff. de ac. empt.

l De his, quæ raro sunt, communiter jus aut lex constitui non solet, l. 3. ff. de legib. l. 64. ff. de reg. jur. sit tamen interdum. l. 12. ff. de senatorib. l. 7. §. 3. ff. de adq. rer.

m Probabilia jurisconsultus admittit.

n Patris natus ex muliere etiam quinquagenaria, est legitimus, & ideo ad successionem admittitur.

o l. 27. §. de nuptiis. dixi ad Ulp. 16. §. 3.

p seu impar matrimonium. Ulp. d. loco.

q v. l. 11. §. cod.

r l. 5. §. de emancipationib. & d. l. 11.

s l. ult. §. comm. de successione. t Hodie pater virilem proprietatis cum fratribus defuncti concurrentes obtinet. Nov. 118. c. 2. vers. si viret.

u olim semis acquirebatur. l. 7. §. ad Tert.

2 Hodie sorores non antepositur avo & avia maternis. Novell. 118. c. 2. Auth. defuncti. sup. ad Tert.

a Persona hæc est cognata, intra annum cognato pupillo tutorem non petentis, ut ei impuberi morienti, si ab intestato, si jure substitutionis non succedat. Syn. Basil. 45. tit. 1. c. 42. §. Harmen. 8. §. 92. sumptum autem hoc est, ex Nov. Theodosii de tut. §. 1. 6. in fin. sup. ad Tert. l. 6. §. in quibus caus. pignus. l. 2. §. quando mul. tut. adde Novell. 22. c. 40.

b De emancipatione ex sacro rescripto, dixi ad l. 18. §. de collat. adde l. 13. §. cod. c. l. 5. §. de emancipatione.

d Rescriptum Principis referens emancipato jura agnationis siue succedendi, intelligitur reservare tam acti-ve quam passive. Salyc.

e l. ult. §. cod. §. ult. Inst. de legit. agnat. success. l. 4. §. de legit. tut. l. 5. §. de curat. fur.

f hæc verba ad finem usque legis Accursius non agnoscit & absque quoque ab interpretatione præterit.

g de partu quinquagenario, adde exemplum Constantiæ uxoris Henrici 5. Imperatoris, quæ ea ætate peperit. v. Fazellum §. verum singularum, adde l. 15. §. 2. ff. de adopt. 16. Ulp. ult. l. 27. ff. de nuptiis.

h Ratio dubitandi fortassis videbatur, quod hujusmodi partus insolitus & quasi contra naturam, & idem de eo dicendum videretur, quod de natis contra naturam. Quibusdam etiam videbantur

a De sacris patris dixi plenius ad l. 10. §. 1. de adoptionib.

b l. 2. §. 2. in fin. ff. de bon. liber.

c Hodie virilem proprietatis d. c. 2. dixi ad l. ult. §. de suis.

d In maternis rebus uterini praeferuntur.

e Hinc illa regula, Paterna paternis, materna maternis. Nov. 84. c. 1. §. 2. quam immutat Nov. 118. cap. 2. vult enim fratres conjunctos ex utroque latere uterinis vel paternis tantum praeferri. Exantibus uterinis tantum & paternis tantum, dividi hereditatem defuncti in semissem, nulla habita ratione originis bonorum: quin cognatus, si proximior fuerit, excludit agnatum. Novell. 118. cap. 3. Auth. post fratres. sup. eod. quod & in Gallia regionibus juri scripto subiectis servatur. Hocem. consil. 23.

f In aliis regionibus Gallia, paterna paternis, materna maternis deferuntur, v. Hor. ibi. Pone igitur patruelis mei filio bona quaedam paterna fuisse: eadem, Franciscum nepotem ex fratre uterino susceptum fuisse: uter potior in illius paternis? Egone, an vero nepos ex defuncti fratre uterino Franciscus? Papinianus 21. Arrest. n. 17. & Lucius 8. Arrest. 10. n. 4. referunt contra nepotem judicatum fuisse, cum hic agatur de bonis paternis. Idque ita judicant Galli ex hac lege. Quod ut plenius intelligamus, rem paucis explicemus. Titius ex Mavia suscepit AB. Mavia ex Sempronio CD. Sempronius ex Caja EF. Quod ad hujusmodi personas attinet, AB. sunt inter se consanguinei: CD. inter se quoque consanguinei: EF. inter se quoque consanguinei. AB. ad CD. uterini: ad EF. nihil: CD. ad EF. paterni. Pone C. mortuum, relictis bonis paternis, maternis & adventitiis. D. ut frater consanguineus excludat AB. uterinos tantum, & EF. paternos tantum. Finge D. postmodum mori relictis bonis paternis, maternis & adventitiis? AB. colligerent materna ex hac lege: EF. paterna. Hodie res agitur simplicius. Tota hereditas defuncti D. inter paternos & uterinos aequaliter dividitur, ut unam mediam ferant paterni, alteram materni. Nov. 118. c. 2.

g Lex duodecim tabularum nulla discretionem sexus, successionem defert. Paul. 4. sent. 8. §. 3. adde §. 3. vers. & hac quidem. Instit. de legitim. agnator. dixi ad leges XII. tabb. lib. 2. tit. 20. §. 6. & 21. tit. 1. §. 4. sup. de praeferitis.

h Huic legi contraria est lex Salica Francica tit. de Allode. qua cautum fuit, ut ne ulla portio terrae Salicae ad feminas deferretur. de qua vide, quae in utramque partem disputat Pyrrhus diff. 3. de Lege Salica & regni successionem.

i Nov. 21. Nov. 118. c. 4. & §. 5. 3. Instit. de legitim. agnator.

j Paria naturae, jus idem exigunt.

k Laus nuptiarum, facit Nov. 22. adde Nov. 33. in fin. pr. vide Augustin. de bono conjugii. Martialem epistol. ad Tholosanos. & Columellam lib. 12. Musonium apud Stobaeum serm. 65.

l Vir uxoris auxilio indiget. Genesios 2.

m Nimia subtilitas impia.

n Hoc innuit, jure veteri filias successisse parentibus: sorores etiam fratribus: at non consobrinis consobrinis: & feminas ad hereditates legitimas ultra consanguineas, ad successionem non admittebantur. Paul. 4. sent. 8. §. 3. dixi ad leges XII. tabul.

o Antiquitas reducta novitati anteponitur.

p Feminas jure agnationis pariter ut masculi admittuntur.

q ut qui proximior sit, semper praeferatur.

r Natura, id est, jus naturae offenditur: naturam offendere non licet. l. ult. sup. de lib. prae.

s Masculi succedunt feminis, ut hic, & l. 15. §. eod.

oraculum emancipatio procedat, sive alio legitimo modo a sacris a paternis fuerint absoluti.

2 ¶ Cum enim & pater utitur usufructu, & votum ejus est, ad alios filios suas res pervenire: ea propter, cum ex lege Anastasiana in alium articulum fratribus prospectum est, nunc a nobis in hac specie plenius || eis || subvenitur: ut pater habeat usufructum e, fratres autem vel sorores dominium rerum relictarum; exceptis maternis d rebus, in quibus, si ex eadem matre fratres vel sorores sint, eos solos e vocari oportet. Sin autem non supersint, tunc ad similitudinem aliarum rerum in totam fraternitatem dominium earum cedere, ut sit apertissimus in omnibus tractatus, & non per differentiam personarum vel rerum vacillare noscatur. Dat. Kal. Nov. Constantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. anno secundo 532.

De differentia inter masculos & feminas sublata.
De filiis sororis.

14. Idem A Joanni P. P.

Legem f duodecim g tabularum bene humano generi prospectum est, quae unam consonantiam tam in maribus quam in foeminis legitimis, & in eorum successionebus, nec non & in liberis observandum esse existimavit: nullo h discrimine in successionebus habito, cum natura i utrumque corpus ediderit, ut maneat suis vicibus immortale k & alterum l alterius auxilio egeat, & uno semoto & alterum corrumpatur. Sed posteritas dum nimia utitur subtilitate m, non piam induxit differentiam, sicut Julius Paulus in ipso principio libri singularis, quem ad senatusconsultum Tertullianum fecit, apertissime docuit. Cui enim ferendum est, ab intestato successionebus suas quidem filias ad similitudinem masculae sobolis in parentis vocari successionem, & iterum n germanas jure consanguinitatis eandem sibi vindicare prerogativam, deinceps autem legitimas foeminarum personas, si jura consanguinitatis non possident || a || successionem legitimam repelli, cum maribus eadem successio pateat? Quare enim patris soror non ad successionem filii fratris sui una cum masculis vocatur, sed aliud jus in amitis, aliud in patruis observatur? Vel qua ratione fratris filius ad successionem patris vocatur, germana autem ejus ab eadem successione recluditur? Hujusmodi itaque legis antiquae reverentiam & nos anteponi o novitati legis censuimus: & sancimus p omnes legitimas personas (id est per virilem sexum descendentes) sive masculini sive foeminini generis sint, simili modo ad jura legitimae successionis ab intestato vocari secundum gradum q sui prerogativam: non ideo excludendas, quia consanguinitatis jura secundum germanae observationem non habeant. Cum enim unius sanguinis jura remaneant per virilem sexum incorrupta: quare naturam r offendimus & legitimo juri derogamus? cum & aliam maximam injuriam res in se continet, plerisque quasi vulnus intestinum incognitum. Cum enim & ad f ipsarum mulierum successionem masculi jure agnationis

vocantur: quis patiat eorum quidem hereditatem ad eos legitimo jure deferri: ipsas vero nec invicem sibi, nec masculis eodem jure posse succedere, sed propter hoc solum puniri, quod s foeminae natae sunt, & paterno b vitio (si c hoc vitium est) prolem innocentem gravari?

1 ¶ In his igitur casibus Legem d duodecim tabularum sequentes, & novum e jus f novissimo jure corrigentes, etiam unum g gradum pietatis intuitu transferri a jure agnationis in legitimam volumus successionem: ut non solum fratris filius & filia (secundum quod jam definivimus) ad successionem patris sui vocentur, sed etiam germanae consanguineae, vel sororis uterinae filius & filia soli, & non deinceps personae una cum his ad jura avunculi sui perveniant: & mortuo eo, qui patruus quidem est fratris sui filius, avunculus autem sororis suae soboli, simili modo ex utroque latere succedant, tanquam || si || omnes legitimo jure veniant: scilicet ubi h frater & soror supersint non sunt. His enim personis praecedentibus & hereditatem admittentibus, ceteri gradus remaneant penitus semoti i.

† Illo proculdubio observando, ut successio non in stirpes, sed k in capita dividatur, & is gradus in ordinem legitimum transferatur: ceteris omnibus successionebus secundum jus usque ad praesens tempus observatum in suo statu manentibus. Si qui autem casus jam evenerunt: secundum quod pristina jura volebant, eorum fiat distributio. Datum 5. Kal. Decemb. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 532.

Præfatio & confirmatio superioris Constitutionis. 1. De filiis emancipatorum. 2. De fratribus & sororibus uterinis. 3. De tertio gradu. 4. De tutela. 5. De casibus praeteritis.

15. Idem A Joanni Praef. præ.

Meminimus antea l divinam || nos || promulgasse Constitutionem, per quam ad vestigia legis duodecim m tabularum totam progeniem ex legitima sobole descendente, sive masculinam, sive foemininam, legitimo jure hereditatem adipisci sanximus: ut quemadmodum n ipsi a legitimis personis succedunt, ita & ipsae legitimarum personarum amplectantur successionem. In qua Constitutione unum gradum ex cognatis in jus legitimum reduximus o, id est, germanae || consanguineae || filios & filias, & sororis uterinae filios ac filias. Quam Constitutionem p in suo robore permanere censuimus, cum & in nostris q Institutionibus r tenor ejus a nobis relatus est. Sed subtiliore tractatu habito, necessarium duximus, & si quid ex pratoria jurisdictione s frugi inventum est, & hoc cum perfectissima definitione disposito nostras leges ampliari.

1 ¶ Cum igitur Prætorum t filium emancipatum, licet subtili u jure capite fuerat deminutus, attamen in patris successionem sine ulla deminutione vocare manifestum est: non eodem autem jure etiam ad fratrum suorum successiones ab eo vocabatur, sed nec filii ejus jure legitimo suis patruis succedebant: necessarium duximus hoc primum corrigere, & legem Anastasianam juxta incrementum perfectam ostendere: ut emancipati x filius & filia, non solum in paternis || bonis || ad suorum similitudinem succedant, sed etiam in fratrum vel sororum suorum successionem (siue omnes sui, siue omnes emancipati sint, siue mixti) y aquo y jure invicem sibi succedant, & non secundum legem Anastasianam z parte aliqua deminuta. Et hæc quidem de filiis emancipatis sancire bellissimum nobis visum est.

2 ¶ Sed nec fratrem vel sororem uterinos a concedimus in agnationis || loco || relinquere b: cum enim tam proximo gradu sunt, merito eos sine ulla differentia, tanquam si consanguinei fuerant cum legitimis fratribus & sororibus vocandos esse sancimus: ut secundo gradu constituti, & legitima successionem digni reperti aliis omnibus qui sunt ulterioris gradus, licet legitimi sint, praeclant. Et hæc quidem de secundi gradus successionem satis abundeque a nobis cum summa utilitate disposita sunt.

3 ¶ Cum autem tertio gradui ex transversa linea

y l. 1. §. 1. tit. prox. z §. 1. Instit. de success. agnat. l. 4. sup. de legitim. tutor. a Uterini fratri succedunt, l. ult. sup. ad Tertull. si tamen defuncto fratri non fuerint fratres utroque parente conjuncti: vel hujusmodi fratrum filii, hi enim praeferuntur & uterinos excludunt. Nov. 113. c. 3. b Ut succedant tanquam cognati.

a Non ideo mulieres puniendae, quod foeminae.

b Paternum vitium (fuit hæc Stoicorum sententia) ipsi prodi non nocet.

c Nullum vitium est in foemina, quod sit foemina.

d dixi ad l. xii. tabularum 2. tit. 20. §. 13. adde §. 4. Instit. de legitim. agnat. success.

e Novissimis nova corriguntur.

f Jus videtur hic sumi pro errore: aut certe legem Voconiam intelligit, quam hic colligit, de qua v. Paul. 4. sent. 8. §. 3.

g l. 15. inf. eod.

h Olim fratris filius & filia ad successionem patris sui vocabantur, si tamen defuncto fratre & sorore superstitibus non erant, ut hic, & l. 3. sup. eod. Hodie succedunt etiam si defuncto sint fratres. Nov. 12. c. 1.

i Hodie non sunt semoti fratrum filii. d. c. 1.

k Plures fratrum filii in patris successionem inter se concurrentes succedunt in capita. Nov. 118. c. 3. in fin. cum reliquis patruis concurrentes, in stirpes, ut dixi ad d. cap. 3. adde Rebuff. in præm. consil. gloss. 5. n. 81.

l i. e. l. 14. §. eod.

m d. l. 14. in princ. & §. 1. in pr.

n diff. l. 14. vers. cum enim.

o d. §. 1. in princ.

p d. l. 14.

q Observa hunc Codicem editum fuisse post Institutionum libros.

r §. 4. Instit. de legitim. agnat. success.

s Ex prætoris Edictis.

t l. 1. sup. de jure delib. l. 6. §. 1. ff. de bonor. poss. l. 1. in fin. ff. quis ordo.

u Jus subtile.

x Emancipatus una cum suis, patri, fratri, sorori succedit.

fuerit

Filii fratrum emancipatorum succedunt omni-
no cum filiis fra-
trum relictorum
in familia, ut hic,
et §. 1. vers. nec
interest. Inst. de
servili cognat.

Legibus XII.
tabularum sc.

Primis repu-
diantibus, aut non
extantibus proxi-
miores succe-
dunt.

d. d. ad l. 14. in
fin. et d. Nov. 118.

e. §. 1. in fin. l. 2. §. de
suis.

e. agnatici, Nov.
118, quia ita in-
scripta est, de a-
gnatitate agnatici
juris.

f. Ubi hereditas,
ibi iure, nisi ex-
tus vel sexus im-
pediat. ad l. 73.

ff. de reg. iur.

g. l. 1. §. de legi-
tate.

h. ibi gravamen,
ubi lucrum. v. l.

23. §. 3. de furtis.

l. 149. ff. de regul.
iur.

i. Legis virtus
non extenditur ad
lites sententia vel
transactio definit.

k. Amicabilis
transactio.

l. Intestati scilicet,
quæ deferuntur,
vel jure civili
vel pretorio.

m. Emancipato
sui & emancipati
fratres simul suc-
cedunt. ad l. ult.

§. 1. §. eod.

n. Idemissum est.
l. ult. §. qui admis-

ad bon.

o. Propior: qui-
dam ita legunt.

p. Solennitas ea
recessa est. d. l.

q. Sicut hereditas
per bonorum pos-
sessionem quæ sita
transmittitur, ita
& adita. jure no-

stro quoque ad trans-
missionem attri-

buetur, nihil interest
inter jus civile &
pretorium.

r. Hereditas pu-
pilli datur actio
tutela. l. 12. sup.

arbitr. iur.

s. Vitrico privi-
gatus est aditus.

arg. §. 6. Inst. de
nupt. Adfinitatis
autem jure nulla
successio ei defer-

tur. l. 7. §. eod. hoc
est, vitricus pri-

vigno ab intestato
non succedit, sy-

nops. Basil. 42. tit.
1. c. 46. ergo nec
vitrico privignus,
ut hic.

t. Aut alteri suc-
cedere, vel domi-

nus per eum cognatis servi.
l. 9. inf. eod.

u. Nisi certis casibus.
Certis casibus servus
successorem habet, l. pen. inf. de his, quibus ut
indigo. l. 3. sup. de suis. l. ult. sup. ad Orphitiam. l. 3. sup. tit. pro. l. 1. in princ. et §. 3. ff. de suis.

quemadmodum & in Gallia hæc lex locum non obtinet,
ut in qua nulli sint proprie servi.

Quibus enim hodie utimur, liberi sunt.
Est etiam plurimum locorum consuetudo, ut filii
relinquatur peculium, quod patris habuit. Gl. in c. illud. 13. q. 2. in fin.

x. Causæ constitutionem ad hanc legem difficilem v. apud Cujacium 12. observ. 7. & Hoto-
man. 6. observ. 9.

y. l. ff. de suis. Nov. 113. c. 3.

Codex

fuerit locus, ubi patris & filii fratrum & sororum || lo-
cum || antiquitas dedicavit: una cum illis tam emancipa-
ti & fratris, quam emancipata sororis filium, tantummo-
do & filiam, sive emancipatos sive suos patribus || suis ||
constitutos, & neminem alium ulterius: nec non fratris
uterini & sororis germanæ, vel uterinæ filium & filiam
tantummodo ex legitima linea invicem vocari censemus,
sicut jam sanximus: ut omnes, qui vel ab antiquo b jure,
vel a nostra liberalitate in legitimorum quidem positi sunt
prærogativa, & eodem tertio gradu sunt, simili jure vo-
centur. Successionis videlicet jure & in hac parte servan-
do: ut & si c qui ex secundo gradu vocati renuntiaverint
hæreditati, & noluerint eam adire, nullusque alius sit in
secundo gradu, qui succedere potest, & vult: tunc hi,
quos præfenti lege enumeravimus ex tertio gradu, in lo-
cum recusantium succedant.

† Illo etiam observando, ut successio non in stirpes,
sed in d capita dividatur: ceteris omnibus successioni-
bus secundum jus usque ad præfens tempus observatum
precedentibus, & nullo ex cognatis supra memoratos
gradus ad juris agnatiui e formam redigendo, sed suum
ordinem suamque proximitatem retinente incorruptam.

4 ¶ Quas autem personas ex jure cognationis in legi-
timas successiones transveximus, eas f etiam tutelæ gra-
vaminis vicissim supponimus, scilicet si masculi sint & per-
fectæ ætatis, secundum g nostræ constitutionis tenorem:
ut non solum lucrum h sentiant, sed etiam gravamini sub-
jugentur.

5 ¶ Si qui autem casus jam evenerunt, & per judicia-
lem sententiam i, vel amicabilem k transactionem sopiti
sunt, nullam sentiant ex hac lege retractationem. Dat.
Idib. Octobr. Constantinop. DN. Justiniano A. P. P. 4. & Pau-
lino V. C. Const. 534.

COMMUNIA DE SUCCESSIONIBUS I.

TIT. LIX.

De his, qui succedunt fratri emancipato.

1. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Varianæ.

Scire debuisti, fratre emancipato potiore eam, quæ
in familia mansit, in m alterius emancipati bonis
non haberi: sed eos pariter, si n solenniter petierint
bonorum possessionem, succedere. S. 15. Kal. Jun. Sir-
mii, CC. Const.

De tutela actione & hærede hæredis.

2. Idem AA. & CC. Apollinatis.

Si pater tuus propius o sobrino tuo agnato constituto, &
intestato defuncto, civili jure adita hæreditate; vel hoc
ab initio non interveniente, seu capitis deminutione per-
empto, solenniter p bonorum possessione q admittit, suc-
cessit; ac tibi patris tui quæ sita hæreditas est: adire Præ-
sidem provincie debes, ac tutorem r ejus de tutela con-
venire. Dat. 14. Kalend. Jun. Verone, AA. Const.

An vitricus privigno succedat.

3. Idem AA. & CC. Ulpianæ.

Vitrico s privigni successionem intestato civili, vel ho-
norario jure non deberi, certissimum est. S. 15. Kalend.
Mart. Sirmii, CC. Const.

De servis.

4. Idem AA. & CC. Asterio.

Servus successores habere r non potest u. Datum Non.
April. CC. Const.

Privignus noverca non per se, sed per fratres succedere.

5. Idem AA. & CC. Justinæ.

Amitæ, cui successisse filios suos proponis, hæredita-
tem tuo nomine non recte petis. Sed quoniam hos
|| etiam || intestatos diem functos adseveras: liquidem hi,
quos privignos x ejusdem amitæ dicis, eorum consan-
guinei y fuerint, fratres tam agnationis quam cognatio-

nis jure secundo gradu constitutos, tibi præferri non am-
bigitur. Nam si amitinis a tuis alio etiam patre natis,
nunquam b eorum matris c privigni sunt: admittisse te
bonorum possessionem probans, eorum vindica successio-
nem. S. 12. Kal. Mart. CC. Const.

De avunculo & consobrino.

6. Idem AA. & CC. Publiciano.

Avunculo d priori, qui est || in || tertio gradu, quam
a consobrino e, qui sequentem occupat, deferri suc-
cessionem intestati, certi juris est. S. Kalend. Octobr. CC.
Const.

De adfinibus.

7. Idem AA. & CC. Nicolao.

Adfinitis f jure nulla successio permittitur, g. S. Idib.
Octobr. CC. Const.

Si spes testamentaria successionis duret.

8. Idem AA. & CC. Justæ.

Antequam scriptus || hæres || cujuscunque portionis
a capax repudiet hæreditatem, vel alia ratione quæren-
dæ facultatem amittat: ei b, qui testamentum reliquit,
intestato nemo succedit. Igitur perspicis, quod testamen-
tariæ i successionis spe durante, intestato bona defuncti
non recte vindicentur. S. 6. Idib. Mart. Retiariæ, CC.
Const.

De domino ancilla, quæ cum defuncto contubernium habuit.

9. Idem AA. & CC. Sopatro.

Ancillæ k dominus, liberi hominis, cum quo contu-
bernium hæc habuit, per hanc conjunctionem succes-
sionem vindicare non potest. S. 15. Kal. Jan. Nicomedia,
CC. Const.

De nutritoribus.

10. Idem AA. & CC. Danubio.

Nutritoribus l hoc nomine nec civili, nec honorario
jure defertur hæreditas. S. 6. Kalend. Jan. CC. Const.

De peregrinis & advenis.

In authent. De statu & consuet. §. omnes peregrini.
col. 10. const. fin.

Omnes peregrini & advenæ libere m hospitentur, ubi volue-
rint. Et hospitati, si testari voluerint, de rebus suis libe-
ram ordinandi habeant facultatem, quorum ordinatio incon-
sa servetur. Si vero intestati decesserint, ad hospitem n nihil o
perveniet; sed bona ipsorum per manus episcopi loci, si fieri
potest, hereditibus p tradantur, vel in prias causas erogentur.
Hospes vero, si aliquid ex talium bonis contra hanc Constitutionem
nostram habuerit: Episcopo triplum restituat, quibus visum ei
fuerit, assignandum, non obstante statuto aliquo aut consuetudi-
ne, seu privilegio, quæ hactenus contrarium inducebant. Si qui
autem contra hanc nostram Constitutionem venire p presumperint,
eis de rebus suis testandi interdiciamus facultatem, ut in eo pu-
niantur, in quo deliquerint: aliam, prout culpa qualitas exi-
gerit, puniendi.

De lucris nuptialibus & de bonis maternis.

11. Imp. Justinianus A. Demostheni P. P.

Sancimus, quemadmodum de his rebus, quæ liberis in
sacris constitutis ex occasione maritali acquisitæ sunt,
certus destinatus q est ordo; ut si quis ex his ab hac luce
fuerit subtractus, pars ejus quam lucratus fuerit, ad libe-
ros ejus vel nepotes concedatur; quibus non extantibus,
ad fratres suos ex eodem matrimonio progenitos; vel si
etiam non supersint, ad fratres ex aliis nuptiis procreatos:
cumque nemo eorum fuerit relictus, tunc ad patrem per-
veniet: ita & de his, quæ materna r linea per quancun-
que occasionem, vel inter vivos, vel per ultimas disposi-
tiones, vel ab intestato descendunt, similis ordo serve-
tur: primo in filii vel filia successionem posteritate ejus
vocanda: eaque non inventa, fraterno s consortio ejus-
dem vel alieni matrimonii, secundum prædictum ordi-
nem arcessito: tunc ad ultimum t locum pater a legibus
conclametur, & sui filii non gratam hæreditatem reli-
ctam, sed triste u lucrum sibi luceat acquisitum. In

Juris existimans, omnibus deficientibus tutorem pupillo suo succedere.

o Ut quibusdam locis fiebat.

p Peregrini intestati bona hæredibus ab intestato conservantur. In Gallia Rex jure Albi-
nagii peregrinorum bona occupat, nisi scholastici fuerint, vel albinagii jure privilegio quo-
dam exempti, ut Scoti, Helvetii & similes. v. Rebuff. in proem. const. gloss. 5. num 82. vide
Papon. 5. Arrest. 1. du droit d'aubaine et 3. Notar. 5. des lettres de naturalité.

q Leone scilicet. l. 4. §. de bonis, quæ liber.

r Matri succedunt liberi.

s In maternis etiam bonis frater fratri succedit.

t Nov. 48. c. 1. Hodie fratres defuncti non præferuntur ejusdem parentibus.

u Patri filii hæreditas triste lucrum. v. l. ult. §. de inst. & subst.

pp

omni-

a I.e. filiis ami-
tæ.

b Non consan-
guinei eorum, &c.

c Cujac. 12. obs. 7.

d Matri Horom.

e obs. 3. eo sensu.

f Si nunquam eo-
rum matri ex no-
vo matrimonio
communes liberi
nati: sed privigni
tantum quæ sita
sunt.

g d Mibi avuncu-
lus est & conso-
brinus quis eorum
potior ut mihi
succedat? avun-
culus.

h v. l. 2. §. unde
legitimi.

i v. l. 3. §. eod. ex-
cipe casum legis
§. 5. eod.

k Promittitur.

l Cujac. 17. obs. 6.

m Dicitur j. eod.

n Quamdiu ex te-
stamento succedi
potest, non succe-
ditur ab intestato,
ut hic. et l. 3. §. ff.

o de adq. hæ.

p Ancilla cum
Titio libero ho-
mine contuber-
nium habuit? an-
cillæ dominus Ti-
tio non succedet.

q Nam ut bonorum
possessione peti pos-
sit, justum matri-
monium esse o-
portet. l. 1. ff. unde
vir & uxor.

r Nutritor non
succedit ab inte-
stato ei quem nu-
trivit, hoc videli-
cet solo, quod eum
nutraverit. facit
l. ult. §. de infan-
tibus expositis. l.

s 24. sup. de epis-
taudientia. v. et-
iam de alumnis,
quæ dicam ad l. 1.

t quæ res pignori-
fic nec hospes ho-
spiti, Authent. o-
mnes. §. eod. nec
socius socio. l. 4.

u §. pro socio. l. 1. §.

qui testam.

m Liberi homi-
nes ire & habita-
re possunt, quæ
voluerint. l. 12. §.

o de oper. libere. l. 7.

p §. 2. ff. de cond. &
demonst. adeo ut
mutata habitati-
onis causa Prin-

ceps bona confis-
care non possit.

n Peregrini te-
stari quovis loco
possunt, & hære-
dem suum etiam
ab intestato ha-
bent. Olim qui-
busdam in locis
jus successionis
hospites sibi vin-

dicabant hospitii
jure, quod hæc
authentica tollit.

Non etiam proba-
tur a Bartolo hic
Accursius in l. quo
tutela. 73. de ff. reg.

a Quæ filiusfamiliæ, C. Theod. lib. 8. tit. 19.

b puta ex casu dotis, vel donationis propter nuptias, hæreditate, legato uxoris vel mariti, l. 2. J. cod.

c l. 2. sup. tit. prox.

d d. l. 1. § 2.

e ut idem sit in lucris nuptialibus quæ liberis in potestate positis acquiruntur, quod in bonis eorum maternis: utriusque namque generis bonorum proprietates liberis ipsi acquiruntur, non patri.

f Lucra nuptialia liberorum non queruntur patri, 45. Ecl. 4. c. 5. An usufructu tantum acquiruntur? adquiruntur, l. 2. J. cod.

g Patria potestas nuptias non tollit, nuptiæ seu matrimonium non est modus tollendæ patris potestatis.

h si proprietatem spectes: secus, si usufructum, v. l. 12. §. de collat.

i videtur esse pars legis ultimæ §. de sponsalibus.

k i. e. præcedentis.

l Restrictio legis superioris quædictum fuit, dotem vel donationem propter nuptias a patre profecta, nam utrumque, hoc est, & donatio propter nuptias & dos profecta, i. e. a parente filio & filia constituta, soluto matrimonio, ad ipsum patrem qui dedit reuertitur ut hic.

Miror ab autore Synopses 45. tit. 4. cap. 6. hoc addi ex τὸ ὑποκείμενον ἔχει τὴν ἀρχὴν si ita conventum sit. Nam hoc ipso jure ad patrem reverti constat, ut hic, in verb. revertatur. Prospiciendum est enim, &c.

m Lucra nuptialia liberorum soluto matrimonio, patri non acquiruntur, nisi usufructu tantum. Quid, si filium vel filiam, cui hujusmodi lucra proprietatis obvenit pater emancipare velit, & pro emancipationis præmio, dimidiam ejus proprietatis retinere? non poterit, sed dimidiam tantum usufructus, ut & in bonis maternis liberorum dimidiam usufructus retinere potest. l. 3. sup. tit. prox.

n Sacra paternæ quid, dixi plenius in l. 10. §. 1. J. de adoptionib.

o Rine colligunt lucra nuptialia filio vel filia familias delati usufructum ad patrem de terri. p. l. 3. sup. tit. prox.

q Ex Novella de paternis & maternis bonis, tit. 7. Ecl. d. l. c. 7.

r Lucra nuptialia, mortuo eorum proprietario deferuntur hoc ordine: liberis primum defuncti: deinde patri: post avo. Sic tamen, ut cum patri acquiruntur, avus in illis usufructum habeat. Synopses ibid. c. 7.

s Filiisfamilias in lucris nuptialibus liberis suis habent hæredes, i. e. ad liberos transferunt ejusmodi bona jure hæreditatis potius, quam ad patrem jure peculii.

t Bona materna eodem ordine deferuntur liberis, patri & avo, quo lucra nuptialia, paulo ante diximus: hoc est, liberis primum, deinde patri, post avo, sic ut avus in illis usufructum habeat, quoties ea bona patri defuncti acquiruntur.

bio habere debebant: nec ullam filius, vel quibuslibet ex persona eorum contra patres improbam vocem accusationemque posse competere. Dat. Kalend. Septembr. Anthemio Augutt. 2. Conf. 468.

DE BONIS, QUÆ LIBERIS A IN POTESTATE PATRIS CONSTITUTIS EX MATRIMONIO, VEL ALIAS ADQUIRUNTUR, ET EORUM ADMINISTRATIONE.

TITULUS LXI.

De bonis maternis & de lucris nuptialibus.

1. Imp. Theod. & Valent. AA. ad Senatum Urbis Romæ, post alia.

Cum venerandæ leges & vetuerint patribus jure potestatis acquiri, quicquid eorum filiis avus, avia, proavus, proavia, a linea & materna venientes quocunque titulo contulissent: hoc & quoque convenit observari, ut quidquid f. vel uxor marito non emancipato, vel maritus uxori in g potestate posita, quocunque titulo vel jure contulerit, sive transierit; hoc patri nullatenus b acquiratur: atque ideo in ejus tantum, cui delatum est, jure durabit. Dat. 3. Id. Nov. Ravenna, Theodosio 12. & Valentiniano 2. AA. Conf. 426.

De profectis.

2. Idem AA. Hierio P. P.

Constitutionis i novæ & capitulum clariore interpretatione sancimus, ut quæ per filios, nepotes, pronepotes, itemque filias, neptes, proneptes, quamvis in potestate sint, minime acquiri patri decrevimus a marito vel uxore quocunque titulo collata, sive ultimata transmissa voluntate: nullus ad id quoque pertinere existimet, quod i ab ipso parente datum, vel dotis vel ante nuptias donationis causa, pro una ex memoratis personis præstitum fuerat, ut minime ad eum, si casus tulerit, revertatur. Præcipiendum est enim, ne hac injecta formidine, parentum circa liberos munificentia retardetur: sed ut m his potestatis jure ad parentes reversis, ceterarum rerum, quæ ex substantia speciali conjugis ad superstitem devenerant, quamvis idem in sacris n sit, fructu o tamen solo atque usu parentibus deputato, dominium ei, qui a conjuge, vel quæ a marito meruit, referatur: parente propter emancipationis beneficium, si voluerit, sicut in maternis rebus, vel quæ per eandem lineam veniunt, præmium p habituro. Dat. 10. Kal. Mart. Felice & Tauro Conf.

Filiisfamilias in lucris nuptialibus liberis suis habent hæredes. Bald.

3. Idem AA. Florentio P. P.

Quod q scitis prioribus continetur, nec a filia, quæ in potestate est, donationem ante nuptias patri, nec a filio dotem acquiri, eo addito confirmamus, ut r defunctis his adhuc in potestate patris, si liberis extantibus moriantur, ad liberos s eorum eadem res jure hæreditatis, non ad patres jure peculii transmittantur, nec per nepotes avo videlicet acquirenda.

† Sin autem idem nepos superstites tam patre quam avo paterno diem suum sine liberis obierit: eorum dominium, quæ ad ipsum ex t matre, vel ab ejus linea pervene-

rint, non ad avum, sed ad patrem ejus perveniat: usufructu a videlicet in hujusmodi casibus avo (dum supererit) reservando. Dat. 7. Id. Septemb. Constantinop. Theodosio A. & Festo Conf. 439.

De bonis ex matrimonio quæsitis.

4. Imp. Leo & Anthemius AA. Etythrio P. P.

Quicumque res ad filium vel filiam, nepotes, sive pronepotes utriusque sexus in potestate constitutos, ex priore, vel b secundo, aut tertio, seu numerosiore c conjugio d pervenerint, ex e dote, vel quacunque donatione, seu hæreditate, vel legato vel fideicommissio: earum f rerum usque in diem vitæ suæ pater, vel avus, vel proavus usufructum habeant, easdem res quocunque g modo alienandi h vel pignoris seu hypothecæ iure obligandi facultate eis penitus interdicta: dominio videlicet earum apud filios & nepotes sive pronepotes utriusque sexus permanente, etiam si ex eodem matrimonio procreati non sint, ex quo eadem res ad parentes eorum, qui quæve in potestate sunt, fuerint devolutæ: Eo videlicet observando, ut morientium fratrum sororumve portiones, qui quæve ex eodem matrimonio progeniti vel progenitæ sunt, primo i quidem ad liberos k eorum (ut dictum est) si tamen fuerint, deinde his non extantibus, ad superstites tantummodo fratres l vel sorores eorum perveniant, aut ad superstitem, si ex iisdem fratribus aut sororibus unus unave remanserit. Omnibus autem, qui ex eodem conjugio fuerint procreati, defunctis: tunc demum ad eos, qui ex alio m sunt matrimonio editi, easdem res pro virili pervenire statuimus: nulla autem ex memoratis personis existente parentes n eorum eas percipere. Parentibus vero, quorum sub potestate sunt, usufructum duntaxat habiturus, memoratas res jure potestatis alienandi vel obligandi licentiam denegamus: non prohibendis iisdem liberis quocunque sui juris fuerint, nulla temporali præscriptione obistente easdem res omnibus modis vindicare: nisi o forte postquam potestate parentum eos contigerit liberari, tantum p temporis effluerit, ut ex continua & inconcussa tenentis possessione eorum intentio excludatur. Dat. 5. Kal. Mart. Martino & Zenone Conf. 469.

De bonis ex sponsalibus quæsitis.

Sicut quæsitæ a marito uxor non acquirunt patri, nisi quoad usufructum, sic nec quæsitæ a sponso. Salyc.

5. Idem AA. Nepotiano Magistro militum Dalmatæ.

Non q sine ratione de negotio, quod inter matremfamilias, cujus vestra suggestio meminit, & germanum ejus veritur, magnitudo tua diversis legibus ex utraque parte prolatis, nostram credidit consulendam esse Clementiam: cum mulier diversis juris lectionibus idem intelligi maritum, & sponsum r nitetur probare: germanus l autem l mariti nomen illi soli, qui nuptias contraxisset, ex recitatione Constitutionis s divorum retro Principum Theodosii & Valentiniani (qua cavetur, quicquid i maritus vel uxor in potestate constitui, invicem sibi reliquerint, non patri acquiri, sed ad eorum jus pertinere) imponere. Quamvis ergo significatione u nominis, maritus vel uxor post cœptum matrimonium intelligatur, ex quo videlicet inducta est dubietas: attamen quia consequens est ambiguas atque legum diversis interpretationibus titubantes causas benigne x atque naturalis juris moderamine temperare: non piget nos in præsentis quoque negotio, de quo sublimitas tua suggestit, æquitati convenientem Juliani tantæ existimationis viri atque disertissimi jurisperiti opinionem sequi: qui quidem de dotali prædicio tractatu proposito; idem jus tam de uxore quam de y sponsa observari arbitratus est, licet lex Julia de uxore tantum loquatur. Qua ratione tam sponsalitiæ z donationem, quam hæreditatem, quam memoratus sponsus suam sponsam lucrari voluit, non acquiri patri, sed ad eam pervenire benignius esse perspicimus. Dat. Kal. Jun. Leone A. 5. Cons. 471.

x In ambiguo pro eo, quod benignius est, judicatur. l. 1. sup. de legatis. l. 168. ff. de regulis juris.

y Dotis nomen etiam extenditur ad sponsæ dotes. l. 14. J. de fideic. libere. l. 18. 25. ff. de legib. l. 11. ff. de servit. rustic. l. 10. in fin. ff. de reb. dubiis. l. 3. ff. de his, quæ in testam. l. 42. ff. de penus. l. 192. §. 1. l. 155. §. 2. ff. de reg. jur.

z Quædammodum res quæsitæ a marito uxor non acquirunt patri nisi usufructu tantum: ita & quæsitæ a sponso, addo l. 4. ff. de fundo dot. hoc est, ut lucra nuptialia filia patri non acquirunt, ita nec lucra sponsalia.

a Avus paternus lucra nuptialia filiofamilias suo delati usufructum habet, maternus proprietatem.

b adde l. 4. §. 1. prox.

c Nuptiæ secundæ, tertie & quartæ: numerosiores denique permixtæ, ut hic.

d De bonis, quæ ex matrimonio filii acquiruntur.

e l. 11. §. com. de success.

f Lucra nuptialia vel aliunde liberis acquiruntur, proprietate liberis ipsis acquiruntur: usufructu eorum patri, avo, proav.

g Usufructuarius domitium rei alienare, pignori aut hypothecæ dare non potest.

h vers. parentis. inf. cod. l. 6. §. 2. J. cod. l. 2. §. de bonis maternis. Nov. 22. c. 24.

i Ad quos, & quo ordine deferantur lucra nuptialia, l. 7. in fin. l. 8. sup. de secund. nups. Nov. 22. c. 26.

k De liberis.

l De fratribus & sororibus consanguineis tantum & uterinis simul.

m De fratribus consanguineis tantum & uterinis.

n De parentibus.

o l. 1. §. ult. J. de annali præfer.

p Nov. 22. c. 24.

q Synops. Bas. 45. tit. 45. §. 7.

r De bonis, quæ ex sponsalibus filii acquiruntur.

s l. 1. sup. cod.

t Lucra nuptialia liberi in potestate positi patri non acquirunt.

u Mariti propria significatione sponsus: nuptiarum, sponsalia non continentur.

a Lucra non ex patris substantia sed vel fortuito vel labore quaesita liberi in potestate positi sibi adquirunt proprietate: patri usufructu, ut sit rerum ita quaesitarum eadem ratio, quae rerum maternarum & lucrorum nuptialium, ut hic, ibi, quemadmodum, ibi, ad exemplum & § 1. J. eod. Quid, si filiusfamilias in castris bona quaesiverit aliqua? ea ne quidem usufructu patri adquirant, ibi, exceptis castrensis. Quid si in quasi castris? idem, ut sit eadem ratio quasi castrensis peculii & vere castrensis, ibi, eodem observando. Quid si quae vis ac potestas est usufructus ita parenti competentis? nempe ut plenissimam potestatem in eo habeat pater: ut eo uti, frui, res eas tenere & quo voluerit modo gubernare possit, & rursus ut liberi eo nomine nullam hypothecam in bonis patris superstitis vel mortui habeant, nullas rationes ab eo possint exigere, non eum prohibere res eas tenere vel administrare: denique ut earum rerum administratio patri impunita sit: nisi ea bona vel alienet vel hypothecae subiciat. § 2. Quid, si quid ex fructu talium rerum parens adquisierit? potest ita quaesita parens pro animi sui sententia dispo- nere, & abalienare: in alios denique heredes transmittere: sed & res mobiles, immobiles, se moventes ex iis quaesitas, in quacunque voluerit personam liberorum vel extraneam transferre. § 2. ver. & si quid. b l. 1. §. eod. c l. 1. in fin. l. 2. l. 3. l. 4. l. 5. sup. eod. d Filiifamilias adventitiorum usufructum patri adquirunt, adventitiorum, inquam, exceptis castrensis, & quasi sui; namque domini & patrimonii res eas faciunt, § 1. verfic. Quod nobis. verfic. Quae enim invidia est? Instis per quas person. § 1. verfic. e Jus vetus abrogatur, de quo in l. 2. J. de patr. potest. f § 12. Instis. de acqu. per adreg. g Exceptio regulae superioris de castrensis, adde l. 7. J. eod. h Secunda exceptio de quasi castrensis. i Filiifamilias relictum ne ad eius patrem perveniret, patri non quaeritur. k Quoties pater consortium proprietatis cum filiofamilias habet, toties usufructum in filii portione non habet. l i. c. adventitiorum. m l. 1. sup. eod. n l. 1. 2. 3. 4. 5. 6. sup. eod. o Pro rebus filii, quas pater velut fructuarius administravit, filius hypothecam non habet. p Imo sperare audent ut disertis verbis ponitur in §. ult. huius legis. q hinc colligunt. Patrem habere plenam administrationem actu & habitu: habitu quia administrat: actu, quia rationem non reddit. Num pater rationes, seu inventarium bonorum filii facere teneatur, v. Mynsing. 2. observ. 39. r Parentes bona liberorum non possunt alienare suo nomine: filiorum nomine possunt. s Quid si bona liberorum evortant? si ultro dissipet: videntur auferenda, arg. l. 22. §. 8. verfic. si vero dorem. ff. soluto. l. 50. ff. ad Trebell. & in negligentia, non nisi magna ex causa patri administratio adimenda. t Patria potestas exercenda.

De bonis, quae extrinsecus ad filiosfamilias veniunt.

6. Imp. Justinianus A. Demosth. P. P.

Cum oportet similem providentiam tam patribus quam liberis deferri: invenimus autem in veteris juris observatione multas esse res, quae extrinsecus a filiisfamilias veniunt, & minime patribus acquiruntur: quemadmodum in maternis b bonis, vel quae ex maritali c lucro ad eos perveniunt, ita & in his, quae ex aliis causis filiisfamilias acquiruntur, certam introducimus definitionem. Si quis itaque filiusfamilias, vel patris sui vel avi vel proavi in potestate constitutus, aliquid sibi adquisierit d, non ex eius substantia, cuius in potestate sit, ab aliis quibuscunque causis, quae ex liberalitate fortunae, vel laboribus suis ad eum perveniunt, eas suis parentibus non e in plenum, sicut antea fuerat sancitum, sed usque ad usumfructum solum f acquirat, & eorum usufructus quidem apud patrem vel avum vel proavum, quorum in sacris sit constitutus, permaneat: dominium autem filiisfamilias inhareat, ad exemplum tam maternarum, quam ex nuptialibus causis filiisfamilias adquisitarum rerum. Sic etenim & parenti nihil derogabitur, usufructum rerum possidenti: & filii non lugebunt, quae ex suis laboribus sibi possessa sunt ad alios transferenda aspicientes, vel ad extraneos, vel ad fratres suos, quod etiam gravius multis esse videtur: exceptis g castrensis peculii, quorum nec usufructum patrem vel avum vel proavum habere veteres leges concedunt: in his enim nihil innovamus, sed vetera iura intacta servamus: eadem observando etiam in his peculii, quae quasi h castrensis peculia ad instar castrensis peculii accesserunt.

In auth. ut lic. mat. & avia, in prin. coll. 8. tit. 18. al. 13. Nov. 117. c. 1.

Excipitur, quod eis datur, vel relinquitur ab aliquo parentum, conditione hac adjecta, ne i ad patrem perveniat usufructus.

In authent. de hereditibus ab intest. ven. §. si vero cum. coll. 9. tit. 1. Nov. 118. cap. 2.

Item hereditas fratris sororisve, ad quam una k cum patre admittitur, & forsam si aliunde quaratur lege praedicta.

In authent. ut nulli jud. §. quia vero. coll. 9. tit. 17. al. 9. Nov. 134. cap. 11.

Idem est in his, quae ex lege deferuntur liberis, parentibus praesentibus solvere matrimonium si e causis lege definitis.

Finis Authentica.

Sequitur textus Legis Codicis.

¶ Sub hac tamen definitione hunc legis articulum inducimus, ||ur|| in successione quidem earundem rerum quae extrinsecus l filiisfamilias acquiruntur, iura eadem observentur, quae in maternis m & nuptialibus n rebus statuta sunt.

¶ Non autem hypothecam o filiisfamilias adversus res patris viventis adhuc, seu iam mortui sperare audeant p, nec q ratiocinia ei super administratione inferre: sed tantummodo alienatione vel hypotheca suo r nomine patribus denegata, rerum habeat parens plenissimam potestatem, uti fruique his rebus, quae per filiosfamilias secundum praedictum modum acquiruntur, & gubernatio || rerum || earum sit penitus impunita s: & nullo modo audeat filiusfamilias vel filia vel deinceps persona, veterem eum, in cuius potestate sunt, easdem res tenere, aut quomodo voluerit gubernare: vel si hoc fecerint, patria t

neam transferre. § 2. ver. & si quid. b l. 1. §. eod. c l. 1. in fin. l. 2. l. 3. l. 4. l. 5. sup. eod. d Filiifamilias adventitiorum usufructum patri adquirunt, adventitiorum, inquam, exceptis castrensis, & quasi sui; namque domini & patrimonii res eas faciunt, § 1. verfic. Quod nobis. verfic. Quae enim invidia est? Instis per quas person. § 1. verfic. e Jus vetus abrogatur, de quo in l. 2. J. de patr. potest. f § 12. Instis. de acqu. per adreg. g Exceptio regulae superioris de castrensis, adde l. 7. J. eod. h Secunda exceptio de quasi castrensis. i Filiifamilias relictum ne ad eius patrem perveniret, patri non quaeritur. k Quoties pater consortium proprietatis cum filiofamilias habet, toties usufructum in filii portione non habet. l i. c. adventitiorum. m l. 1. sup. eod. n l. 1. 2. 3. 4. 5. 6. sup. eod. o Pro rebus filii, quas pater velut fructuarius administravit, filius hypothecam non habet. p Imo sperare audent ut disertis verbis ponitur in §. ult. huius legis. q hinc colligunt. Patrem habere plenam administrationem actu & habitu: habitu quia administrat: actu, quia rationem non reddit. Num pater rationes, seu inventarium bonorum filii facere teneatur, v. Mynsing. 2. observ. 39. r Parentes bona liberorum non possunt alienare suo nomine: filiorum nomine possunt. s Quid si bona liberorum evortant? si ultro dissipet: videntur auferenda, arg. l. 22. §. 8. verfic. si vero dorem. ff. soluto. l. 50. ff. ad Trebell. & in negligentia, non nisi magna ex causa patri administratio adimenda. t Patria potestas exercenda.

potestas in eos exercenda est: sed habeat pater vel alia personae, quae superius enumerata sunt, plenissimam potestatem uti frui, gubernareque res praedicto modo acquisitas.

¶ Et si quid || ex || usu earum pater, avus, vel proavus collegerit a: habeat licentiam, quemadmodum cupit, hoc disponere, & in alios heredes transmittere: vel si ex earum || rerum || fructibus res mobiles b vel immobiles, vel se moventes comparaverit, eas etiam quomodo voluerit, habeat, & transmittat & in alios transferat, si- ve extraneos, si-ve liberos suos, seu quamlibet personam.

¶ Sin c autem res sibi memorato modo acquisitas parens noluerit retinere, sed d apud filium aut filiam vel deinceps personam reliquerit, nullam post e obitum ejus licentiam habeant heredes alii patris vel avi vel proavi eundem usufructum, vel quod ex hoc ad filiosfamilias pervenit (utpote f patri debitum) sibi vindicare: sed quasi diuturna g donatione in filium celebranda, qui usufructum detinuit, quem patrem || ejus || habere oportuerat: ita causa intelligatur, ut eundem usufructum post obitum patris ipse lucretur, parente jus exactionis quasi sibi debita a filio, qui usufructum consensu ejus possidebat, suae posteritati vel successioni minime transmittente: quatenus in omni h pace inter se successio ejus permaneat, nec altercationis cujusdam (maxime i inter fratres) oriatur occasio.

¶ Cum autem Constantiniana lege k cautum erat, si filiifamilias ab his, qui eos in potestate habent, nexu paterno per emancipationem l liberentur, debere m patrem tertiam n partem bonorum, quae acquiri non solent, quasi o remunerationis p gratia a filio accipere vel retinere, & ex hac causa iterum pars non q minima substantiae liberorum adimebatur: sancimus huiusmodi casu interveniente, & emancipatione liberis imposita, non tertiam r partem domini rerum minime adquisitarum, sed dimidiam s usufructus apud majores, qui emancipationem donant, residere: exceptis & in hoc casu castrensis, & quasi castrensis tantummodo peculii, quibus nihil ex hac causa diminuitur. Sic enim nec liberis cujuscunque sexus aliquid domini auferetur, & patribus amplioris patrimonii usufructus assignabitur. Hoc obtinente & si t in emancipatione sibi parentes hoc minime servaverint u: sed nisi specialiter vel in emancipatione huic praemio renunciaverint, vel donatione facta sese & ab huiusmodi beneficio alienaverint, & in liberos hoc transtulerint: manere apud eos etiam tacentes jus & beneficium usufructus retinent: ut post obitum x eorum usufructus in omnibus memoratis causis ad eos perveniat, quorum dominium est: scilicet, secundum quod jam diximus: in successione eorum omnibus servandis, quae || de || maternis & nuptialibus bonis consuetissimis legibus definita sunt.

¶ Sed cum tacitas hypothecas tam veteres leges in quibusdam certis calibus introduxerunt, quam nos in maternis y caterisque donationibus, quas servare necesse z est, & dubitabatur: ex quo tempore hypothecas competere oportet, utrumne a ab initio, an ex eo || tempore || ex quo male aliquid gestum est? copendiosa narratione interpretamur, initium b gerendae vel deferendae administrationis

hic quidem secundus est casus (de priore paulo antea dictum est, §. eod.) quo pater filiofamilias donare possit. Tertius est de dote & donatione propter nuptias. l. 35. ff. familia. Quartus, quando donat filio id quod donaturus esset extraneo Nov. 92. cap. 1. Quintus si filii iorum causa. Bald hic. h Ea parentis est voluntas, ut liberi post mortem vivant unanimiter. i Concordia inter fratres servanda, v. l. 4. §. comm. di-vid. k Cujus pars extat l. 1. §. sit prox. l Emancipatio libertatis species. m Usufructum rerum maternarum, §. tit. prox. lucrorum nuptialium, l. 4. sup. eod. sponsaliorum, l. 5. sup. eod. quae situm denique casu vel labore alibi quam in castris vel quasi castris liberis in potestate positus patres obtinent. Quid si eos liberos velint emancipare? usufructus ille liberos ita emancipatos tacite sequitur: verfic. hoc obtinente: potest tamen parens pro praemio emancipationis liberis ita collata, non tertiam partem bonorum, ut olim, retinere, sed dimidium usufructus, hoc est, praemium emancipationis, quod pater eo casu retinere sibi potest ut hic ibi, non tertiam. n v. l. 1. §. de bonis mater §. 2. Inst. per quas personas cuique. o l. 1. l. 2. C. Theod. de bonis maternis: non enim potest estimari emancipatio, unde quasi pro pretio emancipationis dicitur id dari. §. 2. Inst. per quas personas. p v. l. 2. §. de bonis mater. q Tertia scilicet: unde colligunt, tertiam partem minimam non esse, & quidem eo magis quo dividi possit. r ut olim. l. 2. C. Theod. de bonis mater. s Hodie praemium emancipationis patri debitum, est semis usufructus bonorum filii: olim triens erat pro o jure. l. 1. l. 2. C. Theod. de bon. mater. t Supervacue id protestatione quaeri nobis putamus, quod jure sacris quaeritur. u i. e. exceptis. x Omnino ita ut pater revocare non possit id, quod semel donaverit. y l. 12. §. 1. verfic. exceptis. J. qui potiores. z Imo necesse non videtur, cum nulla hypotheca in bonis liberis competat. §. 2. §. eod. a Hypothecam tacitam in bonis patrum liberi habent. Patrum, inquam, a quibus res ipsorum liberorum materae & similes administrantur. b Hypothecae in bonis patris liberis competentis initium est, non a male gesta administratione, sed a ipso initio gestiois. l. 6. §. 2. ibi. ex eo die quo eadem res ad eum pervenerint. §. de secund. nupt.

vel

a Adquisita per patrem ex usufructu bonorum filii ad eundem delato, filio non acquiruntur. id- eoque pater potest res ita adquisitas prout voluerit ad quoscunque alienare, b Gracis Kiv. ra, dixvta, avtoxiwta

npdy mata dicuntur syn. Basil. 45. tit. 4. c. 10.

c Sententia huius loci admodum turbata & perplexa est. Scilicet diximus in rebus maternis, in lucris nuptialibus & sponsalitiis, in quaesitis casu vel labore praeterquam in castris vel quasi castris, a liberis in potestate, usufructum patri competere.

Quid, si cum usufructu pater sibi non retinuit: sed eum superstitis apud filium (cujus ea bona fuerint) esse passus fuerit? Pater diuturno illo silentio usufructum filio donasse videtur: ut a coheredibus suis, mortuo patre, eo nomine huiusconveniri non possit: Petito talis usufructus a patre in vita omitti, ad eum heredes minime transmittetur.

d Pater usufructum sibi debitum filiofamilias potest remittere, ut hic.

e Usufructum adventitiorum sibi a patre donatum filius non confert.

f i. e. quasi debitum.

g Bald. hic nu. 4. videtur legisse diuturnam, eo sensu, Patrem filiofamilias suum diuturnum & diuturnum donare posse: &

h quo pater filiofamilias donare possit. Tertius est de dote & donatione propter nuptias. l. 35. ff. familia.

Quartus, quando donat filio id quod donaturus esset extraneo Nov. 92. cap. 1. Quintus si filii iorum causa. Bald hic.

h Ea parentis est voluntas, ut liberi post mortem vivant unanimiter.

i Concordia inter fratres servanda, v. l. 4. §. comm. di-vid.

k Cujus pars extat l. 1. §. sit prox.

l Emancipatio libertatis species.

m Usufructum rerum maternarum, §. tit. prox. lucrorum nuptialium, l. 4. sup. eod. sponsaliorum, l. 5. sup. eod. quae situm denique casu vel labore alibi quam in castris vel quasi castris liberis in potestate positus patres obtinent.

Quid si eos liberos velint emancipare? usufructus ille liberos ita emancipatos tacite sequitur: verfic. hoc obtinente: potest tamen parens pro praemio emancipationis liberis ita collata, non tertiam partem bonorum, ut olim, retinere, sed dimidium usufructus, hoc est, praemium emancipationis, quod pater eo casu retinere sibi potest ut hic ibi, non tertiam.

n v. l. 1. §. de bonis mater §. 2. Inst. per quas personas cuique.

o l. 1. l. 2. C. Theod. de bonis maternis: non enim potest estimari emancipatio, unde quasi pro pretio emancipationis dicitur id dari. §. 2. Inst. per quas personas.

p v. l. 2. §. de bonis mater.

q Tertia scilicet: unde colligunt, tertiam partem minimam non esse, & quidem eo magis quo dividi possit.

r ut olim. l. 2. C. Theod. de bonis mater.

s Hodie praemium emancipationis patri debitum, est semis usufructus bonorum filii: olim triens erat pro o jure. l. 1. l. 2. C. Theod. de bon. mater.

t Supervacue id protestatione quaeri nobis putamus, quod jure sacris quaeritur.

u i. e. exceptis.

x Omnino ita ut pater revocare non possit id, quod semel donaverit.

y l. 12. §. 1. verfic. exceptis. J. qui potiores.

z Imo necesse non videtur, cum nulla hypotheca in bonis liberis competat. §. 2. §. eod.

a Hypothecam tacitam in bonis patrum liberi habent. Patrum, inquam, a quibus res ipsorum liberorum materae & similes administrantur.

b Hypothecae in bonis patris liberis competentis initium est, non a male gesta administratione, sed a ipso initio gestiois.

l. 6. §. 2. ibi. ex eo die quo eadem res ad eum pervenerint. §. de secund. nupt.

a v. quædixi ad l. 30. §. de iure dot. b Donata a Principe vel Augusta, non quærentur patri, etiam quod ad usum fructum. adde l. 26. sup. de donation. inter virum & uxorem. Syn. Bas. l. 1. c. 13.

c Filiusfamilias quod a Principe accepit, quasi castrense est. d l. 6. sup. eod. e Imperialis fortuna, ut omnes alias supereminet: ita donationes a Principe vel Augusta præstata privilegium merentur.

f Omnium fere rerum, quarum ususfructus patri acquiritur, liberi proprietatem habent: exceptis iis rebus, quæ ex rebus patrie proveniunt. Syn. Bas. l. 45. tit. 4. c. 14.

g l. 6. sup. eod. h Si filius res sibi delatas non vult acquirere, pater plena jure eas acquirere potest, ut hic: & e contra vers. si ve e contrario. inf. eod.

i Cur ita? v. l. 1. §. 1. ff. de successione. l. 1. ff. de iure delictorum. l. 2. sup. de repudianda.

k derogatur. l. 6. l. 13. in fin. l. 14. ff. de adq. hered. l. Adventitiorum nomine agere vel conveniri filius non potest, si ve pro iis agat si ve conveniatur, ut hic. An & ea acquirere potest sine iussu patris? potest: nam & pater etiam invito & contradicente adire potest. vers. si ve. §. eod.

m Filiusfamilias in iudicio sine consensu patris esse non potest: ut hic. Quid num hoc perpetuo verum est? fallit in causa criminali, l. 5. §. 2. ff. de caducis: ut & spirituali seu divina vel religionis: sed & in iis, quæ voluntarie jurisdictionis sunt: ut & quoties pater legitimus non est administrator rerum filii. Potest quoque filius coram arbitratore litigare. In causis beneficiorum Eccl.lesiasticorum idem effe censetur: ut & quoties iudicis officium implo-

rat: fallit quoque in reconventionis & appellationis causa, vel quoties rescriptum impetrat, ut & in casibus quibus minor in iudicio esse potest sine auctoritate tutoris, vel si alieno nomine comparat, aut in iudicio certam pecuniam confessus a iudice damnatus est. vide Socin. reg. 151.

n Pater officio iudicis cogitur consentire causa cognita. o Iussu magistratus quod sit in iudicio, metu fieri non dicitur. l. 13. §. 1. l. 33. ff. de iniuriis. p Iudicium redditur in invitum etiam actorem.

q Filiusfamilias non habet integram personam standi in iudicio sine consensu patris ut hic. v. l. 2. l. 13. l. 37. ff. de oblig. ut nec pupillus nec adultus. l. 6. §. 2. ff. de adulter. sine tutoris vel curatoris auctoritate. l. 1. l. 2. §. qui legitimam personam standi in iudicio.

r Plena ætas, non impubes.

s Prima ætas impuberis. §. 3. inf. eod. Secunda, minoris 25. annis. Thalesius hic.

vel observationis esse spectandum, & non tempus, ex quo male aliquid gestum fuerit. Recitata in a novo consistorio palatii DN. Justiniani. Dat. 3. Kalend. Novemb. Decio viro clarissimo Consil. 529.

De donatis a Principe vel ab Augusta.

7. Idem A. Juliano Præf. præf.

Cum multa privilegia Imperialibus donationibus jam præstata sunt, dignum incrementum & his conferre nostra dignata est Clementia. Si quis igitur a b Serenissimo Principe vel a piissima Augusta si ve masculus si ve foemina donationes sit consecutus vel consecuta, si ve mobilium, si ve immobilium, si ve se moventium rerum, filiusfamilias tamen constitutus vel constituta, habeat huiusmodi res omni acquisitione absolutas & nemini eas acquirat, neque earum ususfructum pater vel avus vel proavus sibi vindicet, sed ad e similitudinem castrensis & peculii omnem facultatem in eas filii vel filiafamilias habeant. Ut enim Imperialis e fortuna omnes supereminet alias, ita oportet & principales liberalitates culmen habere præcipuum. Dat. proposita 12. Kalend. Apr. Constantino pol. Lampadio & Oreste PP. CC. Consil. 530.

De hereditate delata filiofam.

8. Idem A. Joanni Præf. præf.

Cum non f solum in maternis rebus, quæ filiusfamilias deferuntur, sed etiam de aliis omnibus, quæ acquisitionem effugiunt (& maxime post novellam nostri numinis legem g, || quæ || omnia, quæ extrinsecus ad filiosfamilias perveniunt, || & || non ex paterna substantia || sunt, || non esse acquirenda patribus statuit, nisi tantummodo ad ususfructum) variæ altercationes exorta sint, & varius eventus variusque continetur tractatus, & semper in iudiciis versantur: necesse est utiliter & apertissime omnia dirimere.

† Sancimus itaque, in omnibus rebus, quæ effugiunt quidem dominii acquisitionem, sed ususfructus tantummodo patri offeritur, vel aliis parentibus a filiofamilias cujuscunque gradus vel sexus, si ve pater adire filiumfamilias integræ ætatis compellit, & ille reclamandum b existimat, si ve filiusfamilias adire cupit, & pater in contrarium inclinatur: liberam habere licentiam, & patrem ipsum sibi adire hereditatem recusante filio, & omne si ve damnum si ve lucrum in suam habere fortunam, nullo i ex hoc præjudicio, filio generando.

† Si ve e contrario patre recusante k filius adire hereditatem voluerit: nullam acquisitionem, nec ususfructum patri offerri, sed ipsum filium sibi imputare, si quid ex hoc contigerit: nulla actione neque contra patrem danda, ubi adversus ejus voluntatem filius hereditatem, vel legatum, vel fideicommissum, vel aliud quicquam ex quocunque titulo si ve donationis, si ve contractus || alterius || sibi acquirere maluerit: neque adversus filium simili modo actione extendenda, ubi recusante eo, pater sua auctoritate hæc sibi vindicet: huiusmodi additionis tramite ex præsentis lege patri competente: sed habeat pater omnem licentiam & actiones movere & ab aliis pulsari, ubi ad eum totum commodum advenit: Et filius simili modo in l agendo & pulsando solus habeat & detrimentum & commodum. Necessitate m per officium n || iudicis || patri imponenda o tantummodo filio consentire vel agentis p, vel fugienti, ne iudicium sine q patris voluntate videatur consistere. Et hoc quidem si plenæ r ætatis filius est, qui paternam voluntatem sequi non patitur.

1 ¶ Sin autem in secunda s ætate adhuc filius est, & hereditate ei delata pater consentire adeundi hereditatem noluerit, vel patre volente ipse reclamaverit: si quidem recusaverit filius, licentiam damus patri simili modo hereditatem adire, & eam pleno jure habere, his omnibus, quæ superius diximus, locum habentibus. Sin autem

patre recusante filius adire maluerit: damus quidem licentiam ei hoc facere. Nolente autem patre res filii gubernare propter causam necessitatem, habeat a facultatem filius adire competentem iudicem, & ab eo petere b curatorem c hereditati dari, per quem gubernatio rerum ad eum delatarum procedat: in utroque casu in integrum restitutionis auxilio minime ei denegando.

2 ¶ Similique modo & in milite filiofam. qui recusaverit additionem hereditatis, quæ ei ex d castrensisbus occasionibus veniat; patri danda licentia adire hereditatem, ut ad ipsum perveniat pleno jure, tam per ususfructum, quam per dominium eandem hereditatem possiderum, quasi ipse pater ab initio fuisset hæres institutus: eo videlicet subjacente omnibus oneribus hereditariis, & omnia commoda habituro, & ad filium nullo periculo redundante. Et hæc quidem in his casibus observanda sunt, quibus discordia inter patrem & filium vertitur.

3 ¶ Ubi e autem in unum voluntas eorum concurrat, & pater ususfructum, & filius habeat proprietatem: & in agentibus & fugientibus pater quidem suscipiat actiones, & moveat, cujuscunque ætatis filius invenitur. Adhibeatur autem etiam filiorum consensus, nisi adhuc in prima f ætate sunt constituti, vel longe g absunt: sumptibus h videlicet a patre propter rerum incrementa faciendis: cum i enim nuda proprietas apud filium invenitur, ex qua substantia possibile est eum sumptus litis dependere.

4 ¶ Sin autem res alienum k ex defuncti persona descendit, cum etiam apud Veteres hæc esse substantia l intelligatur, quæ post deductum m res alienum superfederit: habeat pater licentiam ex rebus hereditariis (primum quidem mobilibus n, sin autem non sufficiunt, ex immobilibus o) sufficientem partem nomine filii vendicare, ut illico reddatur res alienum, & non usuratum onere pragravetur. Quod si pater hoc facere superfederit, ipse usuras p vel ex redditibus, vel ex substantia sua omnimodo dare compellitur. Sin autem legata vel fideicommissa, si ve annalia, si ve semel relicta imminent huiusmodi personis: si quidem tales q redditus sunt, qui sufficient ad annalia legata, pater ex huiusmodi redditibus hoc dependere compellitur. Sin autem non habeat substantia sufficientem redditum ad legatorum vel fideicommissorum præstationem, vel minime redditus, vel alias accessiones contineat, sint tamen res mobiles vel immobiles, steriles r quidem, non tamen inutiles, veluti domus in provinciis pretiosa s vel ubicunque posita || ædificia, vel || suburbana, ex quibus huiusmodi legata possint explicari: licentia dabitur patri sufficientem partem eorum similiter filii t nomine vendere, & satisfacere legatis.

† Hoc proculdubio observando, ut & mancipia u ipse usufructuarius alere debeat, & omnia circa ususfructum facere, quæ nullo modo proprietatem possint deteriores x facere: paternam reverentia y eum excusante & a ratione, & a cautionibus, & ab aliis omnibus, quæ ab usufructuariis extraneis z a legibus exiguntur secundum nostræ Constitutionis tenorem, quam super huiusmodi casibus tulimus.

5 ¶ Ipsum autem filium vel filiam, filios vel filias, & deinceps, alere a patri necesse est, non b propter hereditatem, sed propter ipsam naturam & leges, quæ a parentibus alendos esse liberos imperaverunt, & ab e ipsis liberis parentes, si inopia ex utraque d parte vertitur. Sed pater quidem in prædictis tantummodo causis habeat licentiam || rite e || res filiorumfamilias vendere filii nomine: vel si emptorem non invenerit || rite pignori || supponere, nullo modo licentia concedenda filius eadem venditiones vel hypothecas retractare. Non autem licentia parentibus danda extra f memoratas causas, res quarum dominium apud eorum posteritatem est, alienare, vel pignori vel hypothecæ titulo dare: sed si hoc fecerit

x Usufructuarius deteriores proprietatem facere non debet. l. 7. §. 12. ff. de usufr.

y Pater a rationibus reddendis reverentia paternæ excusatur, l. 6. §. 2. §. eod. item in orphanotropho. l. 32. §. de episc. adde Nov. 131. cap. 11. in fin.

z Usufructuarius rationibus obnoxius, adde l. 1. sup. de usufr.

a v. l. 3. sup. de alend. lib.

b Non propter luctum, quod a liberis parens accepit, sed propter ipsam naturam & leges liberi a parentibus alendi sunt.

c Liberi, parentes inopes alere coguntur, l. 5. §. 13. ff. de agnosc. & alend. liberum.

d alterutra. Hal.

e adhibitis solennitatibus. v. inf. eod.

f Quibus de causis parentes res liberorum non possunt alienare si ve solennitate.

a l. 8. vers. ad defendendam ff. de procuratoribus.

b Etiam auctore patre.

c Nota de curatore hereditati dato.

d Castrensem hereditatem a filio repudiatam pater adire potest.

e In his rebus, in quibus pater ususfructum habet, filius proprietatem, pater proprietatis filio competentis administrationem habet. l. 1. vers. parentes. sup. de bonis maternis.

f Prima ætas, cui secunda subopponitur. §. 1. §. eod.

g Absent, quis maxime, cum longissime absit.

h Pater usufructuarius proprietatis bonorum filio competentis, actiones suscipere & excipere suis sumptibus tenetur.

i In particulari usufructuario id locum non habet, quemadmodum in universali, de quo hac constitutione agitur.

k Usufructuarius universalis, res alienam dissolvere cogitur.

l Substantia vocabulo hic bona intellige, alias pro hereditate, l. 3. sup. de lib. præter. aliis pro pecunia non pro hereditate sumitur.

m Bona intelliguntur, detractis res alienis. l. 19. §. 1. ff. de verb. signif.

n Ordinem rerum alienarum distrahendarum observare.

o Immobilia a mobilibus distrahenda.

p Usufructuarius universalis, ex usufructu proprietatem liberare cogitur.

q Usufructuarius universalis legata præstare cogitur ex redditibus.

r A sterilibus rerum alienatione inchoamus.

s quæ damnosis similes.

t Usufructuarius ad onera injuncta exsolvenda non sufficientem proprietatem delibari potest.

u Usufructuarius mancipia in quibus ususfructum habet, alere tenetur.

a Mobilia & immobilia onerosa & damnosa, patens sine solennitate potest vendere.

b Pietatis est patrem bona filiorum non distrahere.

c Quas in causis precia rerum ad filiumfam. pertinentium veri oporteat.

d Filiifamilias de rebus suis, quarum proprietas patri non acquiritur (excipe castrenses, vel quasi castrenses) testari etiam non possunt l. 3. l. 11. §. qui testam. fac. l. 3. inf. de patria potest.

e Juveniles colores coercere melius est.

f i. e. eversum.

g §. cod. in prin. h l. 1. in fin. §. de filiofam. min.

i l. 41. ff. de minorib. Imo datur. l. 7. §. 9. ff. de minorib.

k Ludibrio leges esse non oportet.

l Restitui adversus factum patris filius potest, ut hic. Atqui restituitur liberis adversus parentes, ut & libertis adversus patronos denegatur, l. ult. §. qui & adversus quos in integrum restitui non possunt. possit dicere non restitui officio iudicis, sed jure actionis, l. 5. §. de dolo. Imo actionis restituitur rebus & personis coheret, ex obligatione & officio iudicis, extra personas, extra obligationem denique, ut Castrensis recte notat in dist. l. ult. Quia liberi restituntur adversus factum patris, tui factum patris sit immixtum. l. 2. sup. si adversus rem iudicatam. Datur quoque adversus patrem indire& oblique restitutio, ut hic, l. ult. si adversus donationem. Quin & adversus turpes personas parentum restitutio liberis datur maxime: aut sane actio instituitur, qua etiam sacris paternis ipsi liberi solvuntur, arg. l. lenones. §. inf. de spectaculis. l. si lenones. 12. sup. de episcopali audientia. sed ex iusta & magna causa, arg. l. 1. in fin. D. de in integr. restit. Interpretes in d. l. ult. qui & adversus quos. Datur quoque restitutio liberis, si, quod a parente gestum fuit, ipso jure nullum sit. l. 2. sup. si adversus donationem. Eadem ratione restitui possunt adversus ea, quæ nimio vel pudore vel nimia reverentia cum parentibus gesserint, arg. l. 1. §. qua contraria. D. quæ rerum actio. l. pen. D. de fure. Interpretes in d. l. ult. sed & verbis temperatis & honestis actione in factum, adversus patrem experiri possunt, ut de se potius queri, suamque facilitatem accusare, quam vel fidem, pudorem & estimationem patris accusare videantur, l. non debet. 11. §. 1. ff. de dolo. suis quoque ut & suorum injurias adversus parentes defendunt recte, si vili actione, non atroci, non criminali, l. 11. §. 1. D. de accusat. l. 5. §. ad legem Corn. de falsis. ut & venia petita a Prætoribus, parentes in jus vocant, l. ult. §. de in jus vocand. His tot modis liberi adversus parentes directa vel actione, vel restituta experiri possunt.

m l. 1. sup. si us omi. ff.

rint, scituris quod necesse est eos in legum laqueos incidere, quibus hujusmodi venditiones, vel hypothecæ sunt interdictæ: exceptis a videlicet || rebus || mobilibus vel immobilibus illis, quæ onerosæ hæreditati sunt, vel quocunque || modo || damnosæ, quas sine periculo vendere patri cum paterna b pietate licet: ut pretium earum vel in res c vel in causas hæreditarias procedat, vel filio servetur.

† Filiis autem familias in his || duntaxat || casibus, in quibus ususfructus apud parentes constitutus est, donec parentes vivunt, nec de hisdem rebus testari d permittimus, neque citra voluntatem eorum, quorum in potestate sunt, ulla licentia eis concedenda dominium rei ad eos pertinentis alienare, vel hypothecæ titulo dare, vel pignori assignare. Melius enim est coarctare juveniles e. colores, ne cupidini dediti tristem exitum sentiant, qui eos post dispersum f expectat patrimonium. Cum enim (sicut dictum g est) parentes alere eos secundum leges & naturam compellantur, quare ad venditionem rerum suarum profluere desiderant?

6. ¶ Ubi autem puerilis ætas patri licentiam præstat etiam sine consensu filii hæreditatem nomine ejus adire: si hoc fecerit || pater damus b, || quidem filio in integrum restitutionem, postquam patria fuerit potestate liberatus, vel adoleverit: patrem autem || omnibus || oneribus hæreditariis, licet nomine filii adiit, modis omnibus illigamus. Quare enim talem hæreditatem adiit, qualem nec ipse, nec nunc filius idoneam sibi esse existimat? Non autem filio damus i licentiam, si in integrum restitutionem petat, respuendam credens esse hæreditatem, adhuc minoribus curriculum instantibus, iterum per aliam restitutionem adire præfatam hæreditatem, ne ludibrio k leges ei fiant: sapius eandem & amplecti & respuere hæreditatem cupienti. Si enim quod pater fecit || filius || ratum non habuit, & propter hoc restitutus l est: quomodo ferendus videatur iterum iudicium amplectens, quod post patris voluntatem contraria affectione aspernandum esse existimavit?

† Sin vero pater quidem hæreditatem repudiaverit m infante filio constituto, ipse autem filius postea vel adhuc in sacris constitutus, vel patria potestate liberatus, adeundam esse crediderit eandem hæreditatem: licentiam damus ei, vel si sui juris efficiatur, tutoribus ejus vel curatoribus hæreditatem adire, nullo præjudicio ex recusatione paterna ei generando: simili modo & in hac parte nulla ei vel tutoribus, vel curatoribus ejus licentia concedenda contra priorem suam voluntatem in integrum restitutionem petere.

† Sin vero pater quidem hæreditatem repudiaverit m infante filio constituto, ipse autem filius postea vel adhuc in sacris constitutus, vel patria potestate liberatus, adeundam esse crediderit eandem hæreditatem: licentiam damus ei, vel si sui juris efficiatur, tutoribus ejus vel curatoribus hæreditatem adire, nullo præjudicio ex recusatione paterna ei generando: simili modo & in hac parte nulla ei vel tutoribus, vel curatoribus ejus licentia concedenda contra priorem suam voluntatem in integrum restitutionem petere.

† Quæ & in legatis a, & in fideicommissis tam specialibus quam per universitatem relictis, & in aliis causis, quas supra enumeravimus, similibusque eis, observanda sunt. In servis autem, qui filiis || vel filiabusfamilias || donantur, si constante matrimonio, si ab extraneis sub ea conditione, ut statim eos in libertatem perducant: nullum impedimentum paterna faciat auctoritas. Qualis enim ususfructus potest ei acquiri, qui momentarius b esse ostenditur? Si enim in ipso momento necesse habeat eum & possidere, & libertate donare, in talem hominem qualis ususfructus patri potest acquiri?

DE HÆREDITATIBUS DECURIONUM c || NAVICULARIORUM d, COHORTALIUM e MILITUM f, ET FABRICENSIVM g. ||

TIT. LXII.

1. Imp. Constantinus A. Maltichiano Præfecto annonæ h.

SI quis navicularius i sine testamento & liberis vel successoribus defunctus sit: hæreditatem ejus non ad fiscum, sed ad corpus naviculariorum, ex quo fatali sorte subtractus est, deferri præcipimus. PP. decimo quinto Kalend. Lastrona Constantio A. 7. Constante Cl. Cæs. Consulibus 354.

2. Idem Augustus Bonoso Magistro Equitum.

UNiversis k tam legionibus l, quam vexillationibus comitatensibus seu cuneis insinuare m debebis, ut cognoscant, cum || eorum || aliquis fuerit rebus humanis exemptus, atque intestatus, || si || sine legitimo hærede decesserit, ad vexillationem, in qua militavit, res ejusdem necessario pervenire. Dat. 7. Id. Maji Hierapoli, Rufino & Eusebio Cons. 347.

3. Idem A. Rufino P. P.

SI quis cohortalis n conditione gravatus, sine testamento vel quolibet successore ultimam diem obierit; successionem ejus non ad fiscum, sed ad ceteros cohortales ejusdem Provinciæ pertinere jubemus. Dat. 5. Kalend. Jan. Linenio & Catulino Cons. 349.

4. Imp. Theodos. & Valent. AA. Florentio P. P.

INtestatorum curialium o bona, si sine hærede moriantur, ordinibus patriæ eorum adipisci præcipimus. Dat. 5. Id. Mart. Florentio & Dionysio Cons. 429.

5. Idem AA. & CC. Aureliano Comiti rerum privatarum.

SI quis fabricensis p sine liberis vel legitimo hærede decesserit non condito testamento: ejus bona, cujuscunque summa sint, ad eos pertinere || sancimus ||, qui velut creditores q decedentium attinentur, qui fisco pro intercepto respondere coguntur. Hoc enim facto contingit, ut & Republicæ ratio salva permaneat: & fabricenses collegarum suorum solatiis perfruantur, qui damnis ac detrimentis retinentur obnoxii.

ciis: sed vulgares & gregarii. Cohortalis apud autorem Synop. 45. tit. 1. c. 32. & Harmenopolim s. piz. 8. §. 107. ΕΥΡΕΛΗΣ dicitur: quo loco Harmenopolis interpretes vertit, vilem & abjectum.

o De decurione.

p De fabricensi. Fabricensis autem est, qui in publicis fabricis militat. v. inf. de fabricensibus.

q Nominatores Græci χειροτονηται. Cujac. hic. & d. l. 59. inf. de decur.

a i. e. in lucro. l. 7. §. 6. ff. de minoribus. b Momentarius ususfructus viz est ususfructus. Quasi paria sunt, non esse, aut mox deficere. De momento v. Cujacium c. 1. de præscriptionibus ad de l. 127. ff. de reg. jur.

c l. 4. inf. cod. d l. 1. inf. cod. e l. 3. inf. cod. f l. 2. inf. cod. g l. ult. inf. cod. adde & Ecclesiasticorum, l. 20. §. de episcopis. Præfecti prætorio, l. 3. inf. de appar. Præf. prætorum, qui consortes liberalitatis Principis. l. 1. §. si liber. imper. far. Harum eam personarum conjunctio fisco quoque excludit.

h Merito hæc constitutio scripta est ad Præfectum annonæ, quoniam sub cura & dispositione ejus erat corpus naviculariorum. Novella Valentiani de naviculariis.

i De naviculariis.

k l. unic. c. 76. de bon. milit. l. De eo, qui in legione, vexillatione, comitatensibus, aut cuneo militat. l. 6. §. 7. in fin. ff. de injusto.

m Hinc librarii caducationum in castis, l. ult. ff. de jure immunit. qui rationes conscribunt eorum, quæ morte militum in legionem cadunt.

n De cohortali, seu officiali Præside. Cohortales perpetui quidam erant in provinciis.

o De decurione.

p De fabricensi. Fabricensis autem est, qui in publicis fabricis militat. v. inf. de fabricensibus.

q Nominatores Græci χειροτονηται. Cujac. hic. & d. l. 59. inf. de decur.

D. JUSTINIANI SACRATISSIMI PRINCIPIS, PP. A. CODICIS,

REPETITÆ PRÆLECTIONIS,

LIBER SEPTIMUS.

DE VINDICTA ^a [LIBERTATE], ET APUD CONCILIIUM ^b MANUMISSIONE.

TITULUS PRIMUS.

Decretum ex falsa causa interpositum, favore libertatis non rescinditur. Salyc.

1. Imp. Antoninus A. Tertio.

Eorum, qui apud concilium manumittuntur, post causam ^c a iudicibus probatam, & manumissionem secutam, non solet statas in dubium revocari si dicantur falsa ^d demonstratione liberari.

2. Imp. Diocletia & Maximian.

AA. & CC. Sallustio.

Nihil civitati Romanae fene! prætita, vel addere, vel detrudere secundam ^e manumissionem potuisse, certissimum est. Datum Prid. Kalend. Maji, AA. CC.

3. Idem AA. & CC. Attonitæ.

Nec mulierem per maritum, nec alium per ^f procuratorem ^g vindicta ^h manumittere posse, non est ambigui juris ⁱ.

Apud Præsides & Magistratus manumissio fieri potest. Salycet.

4. Imp. Constantius A. Maximo P. P.

Apud concilium ^b ^h nostrum ⁱ vel apud Consules ^j, Prætores ^k, ^l Præsides ^m, Magistratusve earum civitatum, quibus huiusmodi jus ⁿ est, adipisci potest patronorum iudicio sedula servitus libertatem.

DE TESTAMENTARIA ⁿ MANU-
MISSIONE.

TITULUS II.

De codicillis.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Primo.

Si codicillos ^o major viginti annis fecisset, confirmationis tempus libertati non nocere, certum est: nec enim potestas juris, sed iudicii consideratur.

*De titulo de successione sublatâ. Strabo. l. 3. Hinc conventus agere, Cicero 5. Ver-
rina. 5. ad Attic. 16. & Cæsar. 6. Livius. 28. Festus in Conventus, quod & forum agere. Cic. 3.
epist. 7. Festus in forum agere. Virg. 5. Bucid. Atia Apostolor.
c. l. 2. 5. 1. l. 16. ff. cod.*

*d Falsa demonstratio manumissioni non nocet. facit d. 5. 1. adde 5. 6. Instit. quibus ex causa
manumitt.*

*e Vindicta manumissio non iteratur hoc loco: (ut hinc colligas, Manumissionem vindicta,
olim legis actionem fuisse. l. ult. j. cod. l. ult. j. de huius, qui a non domino) nec fit etiam per pro-
curatorem. l. 3. j. cod. Hodie non numeratur inter actus legitimos, seu legis actiones in l. 77.
ff. de reg. jur. & merito: sublato quippe usu imponendæ vindictæ, & verbis solennibus, l. 8.
l. 23. ff. cod. circumductionibus & alapis sublatâ. l. ult. inf. de emancip. liber. adde l. 2. inf. de
ingenuis.*

*f Vindicta manumissio non fit per procuratorem, simplicem scilicet: fit tamen recte per
procuratorem in rem suam, l. 4. 5. de dolo. l. 7. in fin. ff. de don. int. vir. l. 63. ff. soluto. licet in
antiqua inscriptione, Priscus manumissus ad consilium procuratoris nomine apud Domitia-
nam Imperatorem. Causa quoque manumissionis per procuratorem reddi potest. l. 15. 5. 3.
ff. cod.*

g Cur ita? Nemo alieno nomine lege agere potest. v. Cujac. 7. obf. 17.

h l. 1. sup. cod.

i l. 1. ff. de offic. consulis. l. 4. 5. 5. de advoc. di. vers. j. ind.

k l. 1. ff. de offic. Prætoris.

*l Deest in multis, & ita disjungenda vox Ecclesia, apud Gajum 1. tit. 1. 5. 2. legendum est
forte, Proconsula, ut l. 17. ff. cod. l. 2. 5. de off. Proconsul. Ulp. 1. 5. 7. nisi referas id ad eas manu-
missiones, quæ in ecclesia fiebant. l. 1. j. de huius, quæ in ecclesia manumitt. l. ult. C. Th. d. manumiss.
in ecclesia.*

*m l. e. qui legis actionem habent. Paul. 2. sent. 25. 5. 4. habent, inquam, non quia munici-
pales sunt magistratus: sed quia Lege vel Senatusconsulto, vel Constitutione eis data est,
l. 6. 5. 2. ff. de tutelâ: ut adversus Robertum scribit Mercator 1. Ner. 21. apud eosdem magi-
stratus municipales lege municipali alienigenæ liberos suos potuerunt emancipare, l. 1. j. de
emancipat. liber. quomodo & Ulp. in peregrinis manumittendis legem peregrinam spectat,
dixi ad l. 2. sup. cod.*

n dixi ad 40. ff. 4. adde Ulp. 1. 5. 9. Gajus 1. 5. 1. adde 5. 2. Instit. de libert.

o adde l. 43. ff. cod.

*De hereditate non adita; de memoria defuncti
damnata.*

2. Idem AA. Phileto.

Ex testamento defuncti libertates præstari non possunt
hereditate ^a non adita, vel si rei memoria propter cri-
men, quod morte non intercidit, damnata est.

De in integrum restitutione.

3. Idem AA. Euphrosyno.

Libertas testamento ^h defuncti ⁱ data, adita hereditate
contingit, & licet hæres scriptus per in integrum resti-
tutionem abstinerit ^b hereditate, tamen ^h nihil ea res li-
bertati obest ^c. S. 17. Kalend. Maji, Apro & Maximo
Consil. 208.

De rationibus reddendis vel non.

4. Idem AA. Archelao.

Cum testamento directam libertatem pater tuus sit
consecutus: quamvis ei hæres extiteris, frustra tamen
rationes, quas ^d tempore servitutis gessit, ut reddas, com-
pelleris, cum non ea conditione acceperit libertatem. Is
autem, cui libertas seu fideicommissaria, seu directa, si
rationes reddidisset, relicta est: ante reliqua illata, & ea,
quæ malo consilio amota sunt, ad libertatem non potest
pervenire. Sin autem non debitor ex rationibus fuerit
reperitus: post aditam hereditatem quasi puram liberta-
tem consequitur. Proposita ^f 7. Kalend. Dec. Lato 2.
& Cereale Consulibus 216.

De manumissione in fraudem creditorum.

5. Imp. Alexand. A. Quintiliano.

In ^g fraudem creditorum testamento data libertates,
quamvis debitori hæres, qui ^h solvendo est extiterit, per
legem Æliam Sentiam non valent.

De additione bonorum.

6. Imp. Gordianus A. Pisistrato.

Si hereditas ejus, a quo testamento dicis te esse manu-
missum, ob æs alienum spernitur ⁱ ab hæredibus: con-
servandæ ^k libertatis gratia non injusta ratione creditori-
bus hereditariis satis ^l offerens, iudicium testatoris ob-
servari tibi postulabis: maxime cum id etiam a divo Mar-
co ^m consultissimo Principe sit constitutum, quod in ex-
tranei ⁿ quoque persona observari oportet.

De prohibito manumitti.

7. Idem A. Justa.

Contra ^o voluntatem matris tuæ, libertatem in eum
conferre, quem illa liberum fieri prohibuit ^p, non de-
bes, ne videaris jura pietatis violare.

De libertate collata in diem incertum.

8. Imp. Philippus A. & Philippus

Cæli Tremellio.

Cum testator libertatem tempore ^q nuptiarum filii sui
vel filiarum, servo dari iussit: non tempus præstandæ liber-
tatis præstituit: sed potius conditioni ^r locum fecit, ut
non infecutis nuptiis libertas jure posci non possit.

k l. 15. 5. 5. j. cod. l. 40. in fin. ff. cod. l. 2. in fin. l. 3. l. 4. ff. de fideic. liber.

l v. Inst. de eo, cui liber. caus.

m l. 15. inf. cod.

n l. 50. ff. cod.

o Manumittere servum contra voluntatem matris, filius non potest. Syn. Bas. 48. tit. 3. 4. 6.

p Contra defuncti voluntatem, servus manumitti non potest. v. l. 5. 5. si mancip. ita fuerit.

q alien. ut manumitt. vel e contra.

r Libertas in tempus nuptiarum relicta, debetur veris tantum nuptiis secutis: non si sub-

placiter legatarius ad tempus nuptiarum idoneum venerit.

q quam re ipsa evenire oportet. l. 30. 5. 4. ff. de leg. 1.

a l. 23. ff. cod. l. 1. j. de fideic. liberat.

b l. 32. ff. cod.

c nec revocatur. d. l. 32. l. 4. 5. 2. ff. de fideic. liberat.

*d Sicut liber fa-
ctus de ante gesto
non tenetur rati-
onem reddere,
ita nec ejus hæres,
l. 1. 5. an servus ex
suo facto. nisi ex
conditione liber-
tatem accepit, ut
rationes redderet.
Syn. Bas. 48. tit. 3.
cap. 62.*

*e l. 41. 5. 1. ff. de
fideic. liberatib.*

*f aut falsa in-
scriptio, aut vi-
tiosa subscriptio.
Hi enim consules
fuerunt Antonino
solo imperante.*

*g Libertas in
fraudem credito-
rum relicta revo-
catur. Quid, si
hæres ejus, qui li-
bertates ita reli-
quit, sit locuples?
etiam revocari li-
bertas potest, ut
hic, Syn. Bas. 48.
tit. 26. ex tit. 30 c.
63. Spectamus in-
guit libertates in
fraudem datas,
non additionem
hereditatis non
idoneæ ab hærede
locuplete factam.
Denique specta-
mus facultates de-
functi non hære-
dis.*

*h l. 57. ff. cod. l. 5.
l. 18. ff. qui & a
quibus manu.*

*i Qualitas heredis
non facit conva-
lescere testamen-
tum.*

*j Hereditatem
defuncti spernen-
tibus hæredibus,
servus libertate
donatus petere
potest bona sibi
addici.*

De servo

a per fideicom-
missum potest. l.
9. §. de fideic. lib.
b Etiam haredis:
hinc illud Ter-
tulliani §. a ver-
sus Marcionem:
Alienos servos
nec Galba manu-
misi. Ab eo præ-
statur libertas a-
pud quem servi-
tus est legis.
c Imo potest. l. 7.
§. de liberati. l. 31.
ff. de liberati.
d Pileus liberta-
tis insignis, vide
quæ dixi ad l. u-
nic. §. de latina
libert.
e l. 23. ff. cod.
f quibusdam Or-
thini dicuntur.
De orcinis scilicet
dixi. Accursius le-
git Orthinum, i. e.
directum manumis-
sum.
g Testamento ir-
rito facto, ne qui-
dem libertates in
eo data valent,
nisi fuerit adje-
ctum, ut pro co-
dicillis valeret.
Syn. Bas. 48. tit. 3.
c. 67.
h d. l. 23. l. 24. §.
11. ff. de fideicom-
missis.
i Cur clausula
codicillaris testa-
mentum sustinet.
v. Papon. 20. Ar-
rest. 1. Arrest. 5.
k Hæc est clau-
sula codicillaris.
l. ult. §. 1. §. de co-
dicillis. adde l. 29.
ff. ad Sc. Trebell.
l. Imo constat va-
lere. l. 38. ff. de
fideic. libert.
m Solennitas ad-
eundi sublata. l.
ult. §. qui admit-
ti.
n l. 10. §. cod. l. 25.
ff. cod.
o Collusio hæ-
redis, non præju-
dicat libertati. l.
5. §. 1. l. 14. ff. de
appellationibus.
p d. §. 1. d. l. 14.
q l. 7. l. 32. §. de li-
berati. l. 3. ff. de
statuliberis.
r Imo alienari
potest. l. 30. ff. de
statuliber. dixi ad
Ulp. 2. §. 3.
s v. quæ dixi ad
l. 1. ff. de leg. 3. &
ad l. 21. §. de test.
adde Nov. Theod.
de testament.
t Ratio dubitan-
di esse potuit,
quod olim Græce
legari non pote-
rat. Ulp. 23. §. 9.
u de qua l. 6. sup.
v Insit. de eo, cui
libert. caus.
x d. l. 6. §. 5. J.
cod.
y d. l. 6. §. 5. &
test. de eo, cui li-
bert. caus. bona.
z l. 4. §. 8. ff. de fi-
deic. libert.
a Annalis rescis-
sio.

De servo haredis.

9. Impp. Carus, Carinus & Numerianus Augu-
sti Mauro.

Servo tuo defunctus, licet te haredem scripseris propo-
nitur, directam tamen libertatem non potuit dare: ju-
re enim directo a libertatem servis alienis b nemo po-
test c dare.

De impositione pilei & de aditione hereditatis.

10. Impp. Diocletian. & Maximian. AA. & CC.
Germano.

Directis verbis jure data libertate, non solum imposi-
tione pilei d, sed & adita e hereditate. (si nulla iu-
ris impediatur constitutio) liberti constituuntur Orcini f.

Si testamentum non valeat.

11. Idem AA. & CC. Laurinæ.

Si g jure non h subsistit testamentum: in hoc nec liber-
tates (cum i non fuisset adjectum, ut k pro codicillis
scriptum valeret, proponas) recte datas constabit l.

De hereditate adita vel repudiata, & de collusione.

12. Idem AA. & CC. Rhyso.

Si haredes jure facto testamento solenniter m adierint n
hereditatem: ex testamento tibi libertas quæ sita, post-
ea colludentibus o tam scriptis haredibus, quam ab in-
testato vindicantibus successionem, adimi non potuit.
Quod si sponte repudiaverint sibi delatam successionem:
omnia quæ in testamento fuerant scripta, defecisse con-
venit. Si vero, ut vos defraudarent haredes p libertate,
collusisse eos Præses animadverterit, secundum hæc, quæ
D. Pius p Antoninus constituit, libertatibus consuli pro-
videbit.

De statuliberis.

13. Idem AA. & CC. Martiali.

Statuliberis datam libertatem adimi q ab hærede non
posse, certum est: nec alienatio r nec usucapio statu-
libero, quo minus existente conditione libertatem conse-
quatur, nocere potest.

De verbis græcis.

14. Impp. Theodos. & Valentin. AA. Florentio
Præfecto pratorio.

Directas libertates Græcis s verbis liceat in testamen-
tis relinquere t, ut ita libertates directe data vide-
antur, ac si legitimis verbis eas testator dari jussisset.

Ad constitutionem Divi Marci.

15. Imp. Justinianus A. Joanni P. P.

Cum Constitutio divi Marci u declarat, si quis || con-
dito || testamento, vel sine testamento moriens, ut
locus fiat ab intestato successioni, libertates reliquerit,
nemo autem adire velit defuncti hereditatem, eo quod
suspecta esse videatur, & fuerint libertates forsitan & si-
ne scriptis fideicommissariæ relicte: licere vel cuilibet ex-
traneo x, vel uni y ex servis, qui & ipse libertate donatus
est, & pro sua periclitatur conditione: adire hereditatem
sub || hac || conditione & satisfactione z, quod & credito-
ribus omnibus satisfiat, & libertates imponat his, qui-
bus voluit testator: varix dubitationes ex hac Constitu-
tione emerferunt: nam si res hereditaria hærede minime
invento venierint, an & post venditionem earundem re-
rum possibile sit, vel servum vel quemlibet alium adire, &
recuperare quidem ab emptoribus res, satisfacere autem
libertatibus & creditoribus, quærebatur: & licet D. Se-
verus semel rebus venditis hoc non admisit, nobis tamen
Ulpiani sententia admodum placuit. maxime propter li-
bertates, ne depereant, & post venditionem rerum anna-
le remedium dare divi Marci Constitutioni, intra quod &
creditoribus omnibus satisfiat, & emptores nihil novi pa-
tiantur, qui annalem a fape sentiebant rescissionem || & ||
libero servo, qui libertate donatus est, vel alii cuidam extraneo,
vel ante venditionem rerum, vel post venditionem, intra anna-
le tamen tempus adire hereditatem, & res recuperare, prius
satisfactione danda, ut tam libertatibus quam creditoribus
satisfiat.

r ¶ Sin autem libertatibus quidem omnibus satisfacere
quis polliceatur, creditoribus autem non in solidum,

sed in partem solvere creditum, illi autem hujusmodi pa-
ctionem a admiserint: sancimus & in hujusmodi casu
consultissimi Principis locum habere Constitutionem, &
eum modis omnibus admittendum || esse || censemus: ma-
xime cum ex voluntate creditorum hæc interponitur; no-
lentibus b etenim creditoribus, admitti talem pactionem
nullo modo concedimus.

2 ¶ Sin vero quidam ex servis libertatem amplexi fue-
rint, alii autem censuerint esse respuendam, & in hunc
casum extendenda est divi Marci Oratio: & proculdubio
& in hac specie audiendus est petitor hereditatis: & ma-
neat liberum arbitrium servorum, siue ad libertatem ve-
nire volunt, siue in servitute remanere. Licet enim Ro-
manam civitatem recusare c nemini servorum licitum
sit d: tamen in hoc casu, ne propter quorundam indevo-
tionem alii manent in servitute, volentibus quidem omni-
bus servis licere in libertatem pervenire, nolentibus au-
tem quibusdam, vel recusantibus, spontaneam servitu-
tem imminere oportet, & quem patronum habere nolue-
rint, dominum suum & forsitan acerbum sentiant.

3 ¶ Sin vero non omnes libertates adimplere pollicitus
fuerit, sed certum numerum servorum ex his, qui ad li-
bertatem venire || jure || sunt jussi: melius est, si quidem
res hereditaria sufficiunt ad implendos e creditores, et-
iam omnibus servis dare libertatem, etsi hoc pollicitus
non est. Sin autem deest || aliquid || in exolvendis cre-
ditoribus, humanius est, ut pauci saltem perveniant ad
libertatem.

4 ¶ Sed hoc quidem antiquis dubitationibus remedi-
um invenimus: bellissimam autem repletionem præfata
Constitutioni donantes, sancimus, ut si non unus veniat
hereditatis petitor, sed plures quidem uno f monumento,
uterque g vel ampliores: omnibus detur licentia com-
muniter hereditatem adire, prius satisfactione ab omni-
bus danda, ut creditoribus & libertatibus satisfiant.
Sin autem per intervalla temporum hoc fiat: qui primus
venit, habeat prærogativam, si etiam satisfactionem præ-
stare potest. Illo autem cessante hoc facere, alii gradatim
secundum tempora petitionis succedant, & hoc intra an-
nale tempus observetur.

5 ¶ Sin autem uno pollicente quosdam liberos facere,
non autem totos, alius emerferit, satisfactionem paratus
idoneam præstare, quod omnibus h creditoribus &
omnibus libertatibus satisfiat: a quissimum est eum ad-
mitti, ut omnes libertates indistincte celebrentur: quod
privilegium damus non solum servo i, qui libertate dona-
tus est, sed etiam ei k, cui nulla libertas relicta est, ut
aliquid venustum eveniat: ut per eum, cui relicta libertas
non est, libertas imponatur.

6 ¶ Sed si quidem antequam prior hereditarias res &
libertatem accipiat, hoc eveniat: secundo petitori, vel
tertio, vel deinceps ampliores libertates pollicentibus
fieri locum censemus. Sin autem jam rebus servo, qui
primus petiit hereditatem datis, & libertatibus ab eo
quibusdam servis hereditariis impositis, quidam servus
alius hereditarius, vel liber extraneus hoc facere malue-
rit: licebit quidem || hoc || ei impetrare, & sub majoribus
pollicitationibus & satisfactionibus hereditatem accipere.
Sed prior in libertate petitor maneat, licet res ab eo di-
strahantur, his omnibus intra annum (secundum quod
dictum est) celebrandis, ex quo prior petitor judicem
adierit.

DE LEGE FUSIA / CANINIA
TOLLENDÆ.

TITULUS III.

1. Imp. Justinianus A. Mennæ P. P.

Servorum libertates in testamento relictas, tam dire-
ctas, quam fideicommissarias ad exemplum m in-
ter vivos libertatem indistincte valere censemus, le-
ge Fusia Caninia de cætero cessante, nec impediante
testantium pro servis clementes dispositiones effectui
mancipari. Dat. Kal. Jun. * AA. Conf.

bus in demonstr. quæ inscripta est, Ad legem Fusiam Caniniam. & l. 22. §. 1. ff. de fideic. libert.
vbi testator servat modum legis Caniniae. m Argumentum a contractu ad ultimas
voluntates, id est, favor contractibus concessus ad ultimas voluntates potest extendi.

a Pacifici possu-
mus cum credito-
re, ut minus debi-
to solvamus.

b potest tamen
dilatio debri
solvendi a Prin-
cipe postulari. l.
4. §. de precib.
imp.

c Libertas invi-
to datur ut hie
liberatio invito
contingit. l. 53.
l. 91. ff. de solut.
hic servus in Qua-
rulo fuit Anula-
ria Plauri: Nobis
(inquit) quotidia-
na nuptia, natales
debachationes,
ancillarum serie,
propter hoc qui-
dem nec manu-
misi voluit. At
invito beneficium
non datur. l. 69.
ff. de reg. jur. In-
vito etiam filio
libertas non da-
tur. Nov. 89. c. 11.
l. 5. in fin. ff. de
emancip. Paul.
2. sent. 25. §. ult.
Cur in jure sui,
est commodum,
quod eriperetur
filio, si emanci-
paretur invitum,
v. Cujac. ad l. 6.
ff. de verb. obl.

d Cur ita ne vi-
deatur libertas
tantæ civitatis
spem: quam alii
magno redimunt,
& impetrant æ-
gre: Nec inele-
ganter Leo ait
Nov. 102. duplex
beneficium acci-
pere eum, qui co-
gitur beneficium
accipere.

e i. e. ut satisfiat
creditoribus.

f Plures uno mo-
mento heredita-
tem possunt pe-
tere.

g utique.

h Omnibus qui
libertatem offert
ei præfertur, qui
certis duntaxat.

i in pr. §. cod. l. 6.
§. cod.

k l. 50. in fin. ff.
cod.

l de lege Fusia
Caninia dixi l.
Inst. 7. adde Paul.
4. sent. 14. Ulp. 1.
§. 24. adde l. pen.
C. Theod. de Judai.
ubi loquitur de
numero manu-
mittendorum.
Plautus in Qua-
rulo ait: Ad le-
gem Porciam, Ca-
niniam, Furiam
Fusiam & Vopi-
scum in Tacito, ibi:
Servorum manumissi
intra centum ta-
men, ne Canini-
am transisse vi-
deretur. adde l. 37.
ff. de conditioni-
bus.

DE FIDEICOMMISSARIIS
LIBERTATIBUS.

TIT. IV.

De hereditate non adita.

1. Imp. Sever. & Antonin. AA. Primo.

Cum proponas hereditatem ejus || testatoris || aditam non esse, a quo tibi fideicommissariam libertatem relictam dicis, & ab intestato c alium, quam qui scriptus est, hereditatem possidisse: si non d a legitimo quoque herede fideicommissaria libertas repetita est, nullo jure præstari eam ab eo, qui rogatus non est, desideras. Plane si pecunia accepta heredem institutum omisisse hereditatem docueris, libertatem tibi præstare cogetur. PP. 13. Kal. Mart. Laterano & Rufino Conf. 198.

Si legatarius manumiserit, deinde codicilli falsi pronuntiati sunt.

2. Imp. Antoninus A. Valerio.

Quamvis codicilli e, quibus avunculo defunctæ legatus esse videris, falsi pronuntiati sunt: tamen si ante mortem criminis questionem, justam libertatem es a legatario consecutus, posterior eventus non infirmat ita datam libertatem. Plane secundum D. Hadriani Constitutionem datur heredi viginti f aureorum repetitio.

De natis ex statulibera.

3. Imp. Alexand. A. Lucio.

Cum g libertatem mulieribus sub conditione datam proponas: quid dubium est, eos, qui ex his ante h impletam eam eduntur, servos nasci, & pertinere ad heredes jure domini? His enim demum succursum est, qui post i moram præstandæ libertatis progeniti sunt, ut liberi || & || ingenui nati videantur.

De ea, quæ voluntate domini in libertate morata est, & ea quæ nunquam fideicommissariam libertatem petiit.

4. Idem A. Hadriano.

Si voluntate domini in libertate est morata, cui k fideicommissaria libertas relictæ fuit, secundum Senatusconsultum l & Constitutiones ad id pertinentes civis Romana facta ingenuos m peperit. Sed si n nunquam ab ea libertas petita est, sibi met imputare debet, cur interea progeniti ex ea servi sunt.

De minore.

5. Idem A. Dionysio.

Minor o annis lege definitis, nec per fideicommissum libertatem supremis suis || elogiis p || relinquere potest, nisi his, quorum causam probare potest.

De aliena ancilla.

6. Idem A. Maximo.

Deberi etiam alienæ ancillæ fideicommissariam libertatem placuit, nec q deficit hoc debitum, si r interim domina (si modo nihil ex judicio ejus, qui quæve reliquit libertatem, perceperit) noluit vendere: quia possit tempore procedente, ubicunque occasio redimendæ ancillæ fuerit, præstari libertas.

Manumissi quorum sunt liberti.

7. Idem A. Nicomedi.

Hi s, quibus per fideicommissum libertas supremis judiciis herelinquitur, eorum t liberti efficiuntur, a quibus manumittuntur. PP. Kal. April. Fusco & Dextro Conf. 226.

De libertate collata in heredis, qui non adiit, arbitrium.

8. Idem A. Eurycheri.

Cum proponas fideicommissariam libertatem ita tibi datam, si u uxori testatoris placuisset: licet || ea || non adeunte hereditatem, pertinere coeperit ad filium solidam hereditas: non refragante tamen uxore testatoris, potes petere libertatem.

m Natus ex ea, quæ in libertate morata est. i.e. minus solenniter manumissa, ingenuus est: inde colligunt, ex serva ingenuum nasci posse, ut hic. & l. 1. §. 1. ff. de suis.
n Hodie non cogitur petere, cum ipso jure sit libera. l. 15. §. 1. ff. de suis.
o l. 13. ff. de cod. dixi ad l. 4. §. 1. de test. manum.
p i.e. in testamento, testamentum hominis supremum elogium.
q & ita abrogatur §. 11. apud Ulpianum titulo 2.
r Alieno servo libertas relinqui potest. Quid, si dominus eum noluit vendere? Legatum non extinguitur, sed in futurum tempus differitur, tantisper dum dominus voluntatem mutet, ut hic. & l. 1. §. 1. ff. de sing. reb. per fideic.
s Servus mihi relictus est, & a me per fideicommissum statuliber factus? Liber factus, meus libertus est, ut hic. Syn. 48. tit. 12. c. 2. non ejus qui mihi eum reliquit, ejusve heredum.
t Manumissus ex fideicommissio sit libertus manumittentis, ut hic. & d. §. 2. vers. qui autem.
u l. 1. §. 1. ff. de cod.

Si servus non adscripta libertate tutor detur.

9. Imp. Valerian. & Gallien. AA. Daphnidi.

Et si non adscripta libertate testator servum suum tutorem filiis suis dederit: receptum y est || tamen || & libertatis & pupillorum favore, ut per z fideicommissum a manumissis eum videatur. Et si non suum proprium, sed alienum b servum, conditionem ejus sciens, tutorem adscripserit: æque fideicommissariam libertatem datam (nisi aliud evidenter defunctum sensisse appareat) Prudentibus placuit.

De libertate in tempus dilata.

10. Idem AA. Mercuriali.

Fideicommissaria quidem libertas ita tibi relictæ, cum o testatoris filius ad annum 25. pervenerit, non intercidit, licet heredem intra præstitutam ætatem decessisse proponas: tempore quippe quo si viveret, præfinitam ætatem impleturus foret, spem libertatis non intercidere, vetus placitum est.

Manumissionem necessariam esse.

11. Imp. Diocletian. & Maximian. AA. || & CC. || Flaviano.

Si servus fuisti, ac tibi per fideicommissum libertas relictæ fuit, pervides sine d manumissione te ad libertatem pervenire non potuisse: quapropter si verbis precariis constitutus servus libertatem accepisti, adire Præsidem provincie te oportet, ut causâ cognita, si tibi deberi libertatem perspexerit, ad manumittendum eum, qui debet, urgeat; vel si latitet, contra e latitantem interposito decreto tibi prospiciat.

De verbo, commendo.

12. Idem AA. & CC. Hyrenio.

Ex verbo, Commendo f, testamento vel codicillis non videri fideicommissariam libertatem relictam || esse ||, auctoritate juris declaratur.

De aliena ancilla, & de eo, qui judicium testatoris agnovit.

13. Idem AA. & CC. Pythagoridæ.

Si te donatam ante matrimonium uxori suæ, postea ei legato, relicto, testamento manumitti. seu codicillis, seu verbis precariis a successoribus voluit: tam eos ad redemptionem & manumissionem, quam eam, quæ in capiendis g relictis defuncti consentit judicio, teneri, tibi que fideicommissariam deberi libertatem, non ambigitur.

De manumissione eorum, qui sunt in utero.

14. Imp. Justinianus A. Juliano P.P.

Cum inter veteres dubitabatur, si fideicommissariam libertatem possibile esset relinqui servo, qui adhuc h in ventre portaretur, & homo fieri speraretur? Nos vetus jurgium decidentes, libertatis i favore censemus & fideicommissariam, necnon directam libertatem suam firmitatem habere, si in masculo, si in femina, qui quæve adhuc in ventre vehitur, ut cum k libertate solem respiciat, etsi mater sua adhuc l in servitute constans eum vel eam ediderit: Sin autem plures m creati vel creatæ sint, siue unius fecit mentionem, siue pluraliter nuncupavit: nihilo minus omnes ad libertatem a primis veniant cunabulis: cum in ambiguis n sensibus melius sit (& maxime in libertate, favore ejus) humaniorem amplecti sententiam. Datum Kal. Octob. Lampadio & Oreste VV. CC. Conf. 330.

De mora.

15. Idem A. Juliano P.P.

Ancillam siue servum, cum fideicommissaria libertas ei relictæ sit, sancimus, si mora libertatis a debitore facta fuerit, sententia o Præsidis eripi in libertatem, & nullo facto, aut voluntate ab herede expectanda: sed talem habere eos libertatem, quasi p ab ipso testatore directis verbis fuerint libertatem consecuti, cum satis impium atque absurdum sit, heredes testatoris differre voluntatem, maxime q cum ad libertatem respiciat.

m Libertatis favore pluralis numerus pro singulari, & econtra accipitur.

n l. 1. §. 1. de bon. qua liberis. l. 20. l. 179. D. de regulis juris.

o & ita sine manumissione heredis, inf. cod. quod olim exigebatur. l. 4. in fin. l. 11. ff. de cod.

p Propter moram heredis, fideicommissaria libertas in quasi directam mutatur, & ex fideicommissario fit Orcinus libertus.

q Voluntas defuncti non est differenda, præsertim cum de libertate agitur.

y Cur receptum hoc dicitur nempe, quia stricto jure utroque casu non idem est, aut non eadem est ratio. Qui servum liberis suis dat tutorem, servo dedisse libertatem intelligitur: duplici favore libertatis & pupilli: qui servum heredem facit, præsumitur quidem libertatem eum fecisse, libertatis favore, ac nullius pupilli causa. Priore casu duplex ratio libertatem collatam esse suadet: posteriore, una tantum ratio libertatem confirmat.

z l. 10. in fin. ff. de test. tut. add. l. 24. §. 10. D. de fideic. lib.

a hodie directæ, §. 1. ff. qui test. l. 5. vers. cum i. i. tur. §. de necessar. vel potius utraque. Cuj. 18. obs. 5. Alii putant directam ex testamento, si tutor in eo datus sit, competere: fideicommissariam, si in codicillis vel alia ultima voluntate. v. Anton. Fab. 6. Conf. 16.

b v. l. 5. ff. de test. tut. c Libertas legatarii non perit heredis morte.

d Hodie etiam sine manumissione. ne. v. l. 15. §. 1. ff. de test. tut. e Contra latitantem decretum interponitur.

f Verbum, Commendo, non satis exprimit fideicommissum, aut preces arbitrium permittit potius quam preces adhibet, quæ in testamentis necessarii permittuntur.

g Agnoscens legatum, judicio defuncti parere tenetur, ut hic & l. 40. in fin. pr. D. de cod.

h v. l. 24. D. de cod. i Cujus causa favorabilis.

k Cum libertate solem respicere, i. e. ingenuum & in ipsa ingenuitate nasci.

l Ex ancilla potest nasci ingenuus, ut hic. ut & l. 1. §. 1. D. de suis.

a de quo v. l. 1. ff. qui pte manumissio. & Suetonium.

b Nov. 22. c. 12. Nov. 153. c. 1. l. 2. §. 3. de bon. lib. adde l. 2. §. de infantib. expost. l. 1. ff. pro derelicto. l. 13. ff. de p. in homin.

c Servus pger a domino expostus, illico fit civis, ut hic in iudicio tamen reliquus non fit. l. 13. §. de statu homin.

d v. l. 1. §. mancip. ita venier. ne proficiatur.

e Pileus libertatis insignis, ut hic. §. 3. ad. adde l. 1. §. de test. manum. moris erat servus, simul atque manumissus essent, demere capillos & capiti calvo pileum imponere, ut eo quasi symbolo temperatam servitutis videretur effingisse, ut aufragio libertatis solent Nonius. Hoc alludere Paulus Aetor. 27. v. 34. videtur, in summo naufragio constitutus, ἀδύος & τῆς, inquit, ἐν τῆς ἀσφαλῆς περὶ τῆς. Juvenalis Satyra 12. gaudere ibi versice raso Garrula securi narrare pericula nauta. Plautus in Amphitruone: ut ego hodie raso capite calvus capiam pileum. Contra, coma apud Spartanos libertatis erat insignis. Aristoteles Rhetoricorum 1. ut apud Gallos ingenuitatis, unde Gallia comata, libera. Alii igitur putant, caput manumissis ad rasum, ut earatione significarent se mutatos; & quasi novos homines factos. id enim vel apud Athenienses servabatur teste Suida in ἀνδοπαροδῶν τῆς. Porro ad id quod de pileo dixi, referenda est hae clausula Cuspidii testamenti inserta: Tauri pileum do. Ita directo manumissus funus defuncti praecedere solebant, ut Appian. indicat in διήγησι, dum Prusiam Bythiniae regem gestasse pileum refert, ὁ τῶν πῶτος πῶτος τῶν ἐν ταῖς διαθήκαις ἐλευθέρων. Persius 5. Hec merā libertas, hac nobis pilea donant, & a Plauto in Capivell. & in Aurelii Victoris breviario dicuntur pilei manumissionis, i. e. libertatis, Sueton. in Tib. v. hinc ad pileum vocare, Livius 3. decad. 3. §. 10. & 4. decad. 8. §. 5. adde Senec. 6. epist. 47. adde Livium 24. 29. 34. 45. 48. De pileo hoc adiacere visum est, pileatos servos venum ire solitos. v. 7. Gell. 4. Porro an & quomodo pileati Romani alias diximus. Hoc etiam notandum est, videri manumissos solitos fuisse albas vestes sumere, Tert. de resurrex. carnus: si filiam tuam libertate mutaveris, & vestis alba nitore. v. Cujac. 3. obs. 24. adde Antonium Cuthierum in Polyhistore c. 1. ubi de veteribus nudo capite pro palam incedentibus, sed & manumissis quoque sumebant plerumque patronorum nomina, ut auctor est Artemidorus in ἐνερρητισμοῖς dixi ad l. 9. §. de liberali causa. De pileo plura nos aliquando, Deo dante, in nostris ad hunc locum Commentariis dicimus.

f Le di praeferebantur in funere, Tacit. lib. 16. Tres igitur lectulos ad suprema vestierunt Iulius. Cicero 2. de legib. Ne lecti plures inferrentur lege sancitum est. adde Halicarn. lib. 4. §. Servi pileati cadaver domini antecedentes, vel in lecto cadaveris stantes liberi efficiuntur, dixi superius. & in Commentariis dicimus quoque plenius.

g Non attenditur voluntas testatoris Latini facere gestantis.

i Jus publicum testamento mutari non potest. ut hic, & l. 55. ff. de leg. 1. l. 5. §. 7. ff. de admin. tue. l. 42. ff. de oper. liber.

k Si haeres manumittit servum pendente conditione libertatis sibi relicta, tenet libertas: sed casus si libertus, eventus ostendit. l. 1. §. 15. ff. de statutis.

m atqui nemo contra defuncti voluntatem manumittendus, l. 22. §. 1. D. ad Treb.

n dixi ad Ulp. 2. §. 8.

3 ¶ Sed scimus hoc etiam esse in antiqua Latinitate ex Edicto a divi Claudii introductum, quod si quis servum suum agitudine b periclitantem a sua domo publice egerit, neque ipse eum procurans neque alii eum commendans, cum erat ei libera facultas, si non ipse ad ejus curam sufficeret, in Xenonem eum mittere, vel quo poterat modo eum adjuvare: hujusmodi servus in libertate Latina antea morabatur, & quem ille morientem antea dereliquit, ejus bona iterum, cum moreretur, accipiebat. Talis itaque servus libertate necessaria, domino etiam nolente, re ipsa donatus, fiat illico c civis Romanus, nec aditus in jura patronatus quondam domino reserveatur. Quem enim a sua domo suaeque familia publice repulit, neque ipse eum procurans, neque alii commendans, neque eum in venerabilem Xenonem mittens, neque consueta ei praebens salaria: maneat ab eo ejusque substantia penitus segregatus, tam in omni tempore vitae liberti, quam cum moriatur, nec non postquam jam in fata sua concesserit.

4 ¶ Similique modo, si quis ancillam suam sub hac conditione alienaverit, ne d prostituatur, novus autem dominus impia mercede eam prostituendam esse tentaverit, vel si pristinus dominus iniectionem manus in tali alienatione sibi reservaverit, & cum ad eum fuerit reversa, ipse ancillam prostituat: illico in libertatem Romanam eripitur, & qui eam prostituat, ab omni jure Patronatus repellatur. Qui enim ita demum degener & impius constitutus est, ut talem exerceat mercedem, quomodo dignus est vel ancillam vel libertam eam habere?

5 ¶ Sed & qui domini sunt pileati e antecedunt, vel in ipso lectulo f stantes cadaver ventilare videntur, si hoc ex voluntate fiat, vel testatoris, vel haeredis: fiant illico civis Romani. Et ne quis vana liberalitate jactare se concedatur, ut populus quidem eum quasi humanum respiciat, multos pileatos g in funus procedentes aspiciens, omnibus autem deceptis maneat illi in pristina servitute, publico testimonio defraudati: fiant itaque & hi civis Romani, jure tamen Patronatus Patronis integro reservato.

6 ¶ Illo proculdubio observando, ut si quis sive in testamento, sive vindicta quendam manumiserit, licet h hoc dixerit vel scripserit, quod voluerit eum esse Latinum; supervacua adjectio Latinitatis aboleatur, & ita fiat civis Romanus: ne modi qui ab antiqua observatione in civitatem Romanam homines perducebant, per privatorum i voluntates diminui videantur.

7 ¶ Sed & si sub k conditione quidem libertatem servo suo reliquerit, & adhuc pendente conditione extraneus haeres libertatem ei imposuerit: non ut antea Latinus, sed civis i fiat Romanus. Et si quidem conditio defecerit, ipsius haeredis, qui libertatem imposuerit, maneat libertus. Sin autem fuerit adimpleta conditio ne eripiat libertis fortitan & cognatis jus patronatus, Orcinus n libertus videatur, & ad eum jura patronatus perveniant, cui leges concedunt.

8 ¶ Illud etiam satis acerbum nobis visum est, quod putabat antiquitas, si in liberali iudicio superatus fuerat

servus a domino, deinde servi a pretium ab aliquo ei persolutum est, in Latinitate eum remorari: quemadmodum enim rationabile est, & pretio eum perfriti & mortis liberti tempore denuo eum in servitutem deducere, cum non sint ambo casus sibi consentanei? Et in praesenti igitur ea si libertas Romana ei accedat, jure patronatus minime ei subnixo: quia ipse quodammodo sibi libertus invenitur.

9 ¶ Sed & si quis homini libero suam ancillam b in matrimonium collocaverit, & dotem pro ea conscripserit, (quod solitum est in liberis personis solum procedere) ancilla non Latina, sed civis efficiatur Romana. Si enim hoc quod frequentissime in cives Romanos, & maxime in nobiles personas fieri solet, id est, dotalis instrumenti conscriptio, & in hac persona adhibita est: necessarium est, consentaneum effectum hujus scripturae observari.

In auth. de nupt. §. si vero ab initio: & §. adscriptio. coll. 4. tit. 1. Nov. 22. c. 10. & 17.

Ad hoc qui suam ancillam credenti tradidit in matrimonium tanquam liberam: sive confecerit dotalia instrumenta, sive non; aut sciens eam duci, tacuit ex studio: dominum ejus amittit, eaque ad ingenuitatem rapitur. Id manifestum de servo. Si vero nec domini voluntas, nec taciturnitas studiosa interveniat, & quis credidit liberam se jungi per sona, illa vero famula existere declaratur: ipso jure matrimonium non tenet. Adscriptio autem alieno nubere liberam non licet, ignorante vel sciente nec consentiente domino: imo datur licentia domino per se vel per Praesidem abstrahere adscriptitium suum, & plagis medicis eum castigare.

Finis Authentica;

Sequitur textus Codicis.

10 ¶ Similique modo si dominus inter acta quendam servum filium suum nominaverit c, voci ejus quantum ad liberam conditionem, credendum est: si enim ipse tali affectione fuerit accensus, ut etiam filium suum servum nominare non indignetur; & hoc non secreto, neque inter solos amicos, sed etiam actis intervenientibus, & quasi in iudicii figura nominaverit: quomodo potest eum servum iterum saltem morientem habere? sed perducatur & ipse in civitatem Romanam, vera libertate, & non falso sermone domini sui sustentatus.

11 ¶ Ille autem novissimus antiquae Latinitatis modus in civitatem Romanam translatus eligendus est, si quis instrumenta d, ex quibus servus ostendebatur, vel dederit servo, vel corruerit. Sed ne furandi occasio servis fortitan detur, & sua malignitate in libertatem perveniant: talis modus certa & indubitata probatione manifestetur, ut testibus praesentibus non minus quinque dominus instrumenta vel det famulo suo vel debeat, aut alio modo corrumperat. Et ex eo igitur modo civitatem Romanam ei competere censemus, salvo jure patronatus, tam in hac specie quam in ceteris, nisi ubi specialiter hoc patronus denegavimus.

12 ¶ His tantummodo casibus ex omni jure Latinitatis antiquae electis, ceteri e omnes modi, qui in libris Prudentium, vel Constitutionibus enumerati sunt, penitus conqueant: nec Latini ab eis procedant, sed maneat (ut dictum est) servi in sua conditione, nec tali remedio abuti concedantur: & ne in posterum aliquod jus Latinae libertatis nostris legibus incuriat, lex Junia taceat: Largiano SC. cessante, liceat Edictum divi Trajani, quod lex ea sequebatur & si qua alia lex, vel Senatusconsultum, vel etiam Constitutio loquitur de Latinis, ea inefficax, quantum ad eam partem, remaneat: & triplex antea via libertatis, quae multiplices introducebat ambages, uno directo tramite discat ambulare. Quod si aliqua lex vel Constitutio libertatis faciat mentionem, non autem Latinitatis, ea pro civitate Romana loqui intelligatur.

13 ¶ Sed si quidam liberti jam mortui f sunt, & bona eorum quasi Latinorum his, quorum intererat, aggregata sunt vel adhuc vivunt: nihil ex hac lege innovetur, sed maneat apud eos jure antiquo firmiter detenta & vindicanda. In futuris autem libertis praesens Constitutio locum sibi vindicet. Dat. Kal. Nov. Constantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis 4. Conf.

DE COMMUNI SERVO MANUMISSO.

TIT. VII.

1. Imp. Justinianus A. Juliano P. P.

IN communes servos, eorumque libertates, & quando cuidam domino pars libertatem imponens accersit, necne, & maxime inter milites, qui hujusmodi imponunt libertates, ambiguitas multa exorta est apud veteres juris auctores: & inventa est Constitutio apud Martianum in Constitutionibus b

a Si pretium recipit dominus, ut servus in libertate moreretur, vel ut manumitteretur, non fit libertus Latinus, sed libertus tantum.

b Si dominus jungit ancillam libero, licet efficitur, adde Novell. 22. c. 17.

c Servus apud a. si filius a domino nominatus, non fit quidem filius, sed libertus. Inst. de adopt. in p. & ibi Theophil.

d Servitutis instrumentum servus tradito, vel corrupto, & tam quinque testibus, servus fit liber.

e Leges de Latina libertate abrogantur.

f hae constitutio non pertinet ad libertos jam mortuos.

g Paul. 4. sent. 12. §. 1. Ulp. 1. §. 18. §. 12.

h Institutionibus Cujac. hic.

a v. l. 16. ff. qui
a quibus ma-
num. l. 33. in fin.
D. de pen.
b Turpitudinem
suam ejusve, cui
succesit, allegans,
nemo auditur. l.
30. sup. de trans-
act.

c Servi a tutore,
pupilli pecunia
comparati, pu-
pillo specialiter
obligati intelli-
guntur: ideoque
a tutore non pos-
sunt manumitti.
d Pupillus in re,
sua pecunia com-
parata, tacitam
habet hypothe-
cam. ad l. 6. ff.
ex quib. caus. pig-
n. adde Negu-
lanti-um 2. de pignori-
bus. q. 1. 162.

e Quæritur. l.
3. §. de rebus eo-
rum, qui sub tute-
la.

f Servos ex pe-
cunia dotali com-
paratos, maritus
manumittere po-
test.

g l. 12. inf. de ju-
re dot.
h l. 21. ff. de ma-
numiss.

i dixi ad 40. D. 3.
Servi reipublicæ,
servi populi Ro-
mani, vel alterius
civitatis. l. penult.
J. de tabulariis.
ad id deputati
erant, ut servi-
rent tabulario ci-
vitat. Per eos-
dem servos pu-
blicos plerumque
stipulabantur. l. 3.
J. de postlim. re-
vers. l. 18. D. de
adop. l. 2. D. rem
pupill.

k Forma manu-
mittendi servos
publicos in pro-
vinciis cautâ fuit
legibus municipi-
alibus.

l i. e. decreto or-
dinis. l. 2. inf. eo-
dem. l. 1. infra ne
quis liber invi-
tus.

m Tria concu-
rebant in manu-
missione servi pu-
blici, decretum
ordinis, sup. cod.
consensus Præsi-
dis, ut hic: vicarii substitutio. inf. eodem.

n dixi sup. o l. 1. sup. cod.
p l. 8. J. de patria potestate.

q l. 6. J. de ingen. manum. l. 1. §. de jur. aur.

r Vettii Libici, Contius Vettii Libici. Cujac. hic. fuit Vettiorum familia Romæ: ita Vet-
tium Rufinum legimus. l. 1. §. de bon. matern. & Vettium Atticum, & Vettium Valentem,
& Vettium Priscum, & Vettium Chilonem (cujus nomen Lipsius apud Tacitum 1. historia-
rum declarat) & alium in oratione pro M. Cælio: & L. Vettium, qui detexit conjuratio-
nem Catilinæ apud Dionem. Antonius tamen Augustinus legit, Vestibuliziam, putatque
ealege concessum municipiis, quæ in Italia erant, ut servos suos publicos possent manu-
mittere, idque jus postea porrectum & ad provincias & ad collegia Constitutione D. Marci.
Sed ut hæreditates libertorum & extraneorum capere ex testamento atque ab intestato recta
via non per fideicommissum municipales possent, SC. Aproniano & aliis opus fuit. l. unic. ff.
de libertis universis. l. omnibus. 26. ff. ad Treb. l. hæreditatis. 12. §. de hered. instis.

s Familias fuit Marcellorum, & Marcellusque Jurisconsultum fratrem habuit. l. 12. §. 43.
ff. de instis. t Juberius Celsus & Neratius Marcellus jurisconsulti insignes fue-
runt & Consules sub Hadriano.

u Leges urbanæ plerumque extenduntur ad provincias & municipia, ut lex Vettii Libici
hæc Constitutione, qua servi reipublicæ manumissi, cives sunt. Ita lex Attilia de tutoribus
exodis in urbe ex lege Julia & Titia ad provincias porrecta. Inst. de Attiliano tutore. lex
Julia de cessione honorum. l. 4. ff. qui bon. cedere & lex Fannia ex lege Didia porrecta est
in totam Italiam auctore Macrobio 3. Saturnaliorum 17.

x Tabularia, munus tabula-
rii civitatis, hoc innuit. Servos publicos semel manumissos, ob id in servitutem publicam
non reduci, quod sua sponte tabulario civitatis servierint, vel alium actum pro civitate ge-
serint, nullo alio iusto titulo servitutis præcedente.

y Ratio dubitandi fuit, quod tabulariæ administratio videatur actus servilis, v. l. pen. J.
de tab. sed tamen hic satis ostenditur, liberum hominem tabulariam ultro posse gerere sal-
va libertate. Id etiam confirmat Liv. 43. hic ubi consules signatis tabellis publicis, clauso
tabulario & dimissis servis publicis, negarunt se quidquam publici negotii gesturos. Sed &
ad istos intervenit Capitolinus indicat in Gordiano.

tore manumissus es: potuisti ad libertatem pervenire. PP.
6. Id. Maji, Alexandro A. Conf. 223.

5. Idem A. Extratiano.

SI creditoribus satisfactum a fuerit: ancillæ, quæ pi-
gnori obligata a debitore manumissæ erant, liberæ fi-
unt. Nam ipse manumissor si fraudem se fecisse credito-
ribus, ut revocet libertates, audeat dicere: audiri b non
debet, nec hæredes ejus.

6. Idem A. Auctioni.

SI tutor tuus de c pecunia tua servos emptos manumi-
ssit: quoniam hujusmodi servi, sicut ceteræ res pupil-
laribus pecuniis emptæ, jure d pignoris ex Constitutio-
ne e divorum Parentum meorum obligati sunt, favore
pupillorum liberi facti non sunt.

*Servi dotales, sive empti de pecunia dotali, possunt a marito
jure manumitti. Salyc.*

7. Imp. Gordianus A. Julianæ.

Sive cum nupsisses, mancipia in dotem dedisti, sive post
datam dotem de f pecunia dotis matris tuus quædam
comparavit: justis rationibus dominia eorum ad eum per-
venerunt: ideoque frustra quæstionem super statu manu-
missorum conaris inferre: qui ejus g facti, qui compara-
vit, vel in h dotem accepit, ab eo jure potuerunt manu-
mitti.

DE SERVIS REIPUBLICÆ MANUMITTENDIS.

TIT. IX.

1. Imp. Gordianus A. Epigono.

Sita ut lege k municipali, constitutionibusque Prin-
cipum comprehenditur, cum servus publicus esses,
ab ordine l (consentiente m etiam Præside Provin-
ciæ) manumissus es: non ex eo, quod is quem dede-
ras vicarium n, in fugam se convertit, iugo servitutis
quod manumissione evasisti, iterato cogaris succedere.

*Manumissus solenniter a civitate, potest matrimonium
contrahere. Salyc.*

2. Idem A. Hadrianæ.

Si decretum o ordinis auctoritas Rectoris Provinciæ com-
probavit, quo is libertatem acceperat, cui postea fueras
(ut proponis) matrimonio copulata: natam ex hujus-
modi matrimonio, & civem Romanam esse, & in p patris
potestate, non est opinionis incertæ.

3. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC.
Philadelpho.

Titulis q non præcedentibus quibus dominia servorum
quæri solent, municipium libertus servus non effici-
tur. Si itaque secundum legem Vestibulici r, (cujus
|| legis || potestatem Senatusconsulto Juberio Celfo ite-
rum, & Neratio Marcello s consulibus t facto, ad u Pro-
vincias porrectam constitit) manumissus, civitatem Ro-
manam consecutus es: post vero ut libertus tabulariam x
administrando, libertatem, quam fueras consecutus, non
amissisti y: nec actus tuus filio ex liberis ingenuo susce-
pto, quo minus decurio esse possit, obfuit.

n dixi sup. o l. 1. sup. cod.
p l. 8. J. de patria potestate.
q l. 6. J. de ingen. manum. l. 1. §. de jur. aur.
r Vettii Libici, Contius Vettii Libici. Cujac. hic. fuit Vettiorum familia Romæ: ita Vet-
tium Rufinum legimus. l. 1. §. de bon. matern. & Vettium Atticum, & Vettium Valentem,
& Vettium Priscum, & Vettium Chilonem (cujus nomen Lipsius apud Tacitum 1. historia-
rum declarat) & alium in oratione pro M. Cælio: & L. Vettium, qui detexit conjuratio-
nem Catilinæ apud Dionem. Antonius tamen Augustinus legit, Vestibuliziam, putatque
ealege concessum municipiis, quæ in Italia erant, ut servos suos publicos possent manu-
mittere, idque jus postea porrectum & ad provincias & ad collegia Constitutione D. Marci.
Sed ut hæreditates libertorum & extraneorum capere ex testamento atque ab intestato recta
via non per fideicommissum municipales possent, SC. Aproniano & aliis opus fuit. l. unic. ff.
de libertis universis. l. omnibus. 26. ff. ad Treb. l. hæreditatis. 12. §. de hered. instis.

s Familias fuit Marcellorum, & Marcellusque Jurisconsultum fratrem habuit. l. 12. §. 43.
ff. de instis. t Juberius Celsus & Neratius Marcellus jurisconsulti insignes fue-
runt & Consules sub Hadriano.

u Leges urbanæ plerumque extenduntur ad provincias & municipia, ut lex Vettii Libici
hæc Constitutione, qua servi reipublicæ manumissi, cives sunt. Ita lex Attilia de tutoribus
exodis in urbe ex lege Julia & Titia ad provincias porrecta. Inst. de Attiliano tutore. lex
Julia de cessione honorum. l. 4. ff. qui bon. cedere & lex Fannia ex lege Didia porrecta est
in totam Italiam auctore Macrobio 3. Saturnaliorum 17.

x Tabularia, munus tabula-
rii civitatis, hoc innuit. Servos publicos semel manumissos, ob id in servitutem publicam
non reduci, quod sua sponte tabulario civitatis servierint, vel alium actum pro civitate ge-
serint, nullo alio iusto titulo servitutis præcedente.

y Ratio dubitandi fuit, quod tabulariæ administratio videatur actus servilis, v. l. pen. J.
de tab. sed tamen hic satis ostenditur, liberum hominem tabulariam ultro posse gerere sal-
va libertate. Id etiam confirmat Liv. 43. hic ubi consules signatis tabellis publicis, clauso
tabulario & dimissis servis publicis, negarunt se quidquam publici negotii gesturos. Sed &
ad istos intervenit Capitolinus indicat in Gordiano.

DE HIS, QUI A NON A DOMINO MANUMISSI SUNT.

TIT. X.

1. Imp. Antoninus A. Cornelio.

EUM, qui servos alienos ac b si suos manumittit, ut c
pretium eorum dominis, si hoc elegerint d, depen-
dat, || vel || quanti e sua interest f, sæpe rescriptum
est, teneri. PP. Kalend. Mart. Anton. A. & Balbino
Conf. 214.

2. Imp. Alexand. A. Mercuriali.

Felicissima, quam mandante g te servum emisisse dicis,
si dominium servi, quem manumisit, nondum h ad te
transfuserat: frustra petis ut denegata libertate ejus,
quem manumissum dicis, possessio tibi tradatur.

3. Idem A. Pompejo.

Qui tibi hæreditatem vendidit, antequam i res hære-
ditarias traderet k, dominus earum perseveravit: &
ideo l manumittendo, libertatem servo hæreditario præ-
stitit. PP. 6. Kal. Aug. Agricola & Clemente Conf. 231.

Teneus servum precario, non manumittit. Salyc.

4. Imp. Valer. & Gallien. AA. Zoilo.

Si non proprietatem donaveras, sed ministerium m an-
scillæ dederas: libertatem mancipio dando, ea quæ pre-
carium usum habebat, dominio tuo nihil n præjudicavit.
Nemo enim alienum servum quamvis ut proprium ma-
numittat, ad libertatem perducere potest.

5. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC.
Marcellinæ.

Si tradita sunt ex donatione o mancipia, jus manumit-
tendi donatrix non habuit.

6. Idem AA. & CC. Milio & aliis.

Si pater servum vestrum p licet vobis minoribus viginti
annis q consentientibus manumisit: ei libertatem præ-
stare non potuit.

*Libertas præstita servo alieno cum Judicii vel Principis
decreto non præjudicat domino vero.
Salyc.*

7. Imp. Constantinus A. ad Bassum P. P.

Si r a non dominis libertas detur mancipio alieno: si
quidem ab his iudiciis impetrabitur, quibus dandi s
jus est: sine ulla trepidatione pœnæ facilis dissolutio est.
Si vero jubentibus nobis quicquam lege t actum esse do-
ceatur, & non dominus ut alienum mancipium manumit-
teretur, petisse || probetur || tunc eodem, qui in conspe-
ctu u nostro libertatem monstrabitur || a non domino ||
consequutus, ei protinus, ad cujus proprietatem pertinet,
restituito: is qui mancipium alienum fallendo x Principi
conscientiam manumisit, mancipia duo cogatur domi-
no ejus dare, ejusdem sexus, ætatis, atque artis, || cujus ||
constiterit esse manumissum, & alia tria || fisco || eadem
ratione similia. Quæ multa non semper imponitur, sed
potius quiescit, si forte manumissus inferentem sibi
quæstionem status, objecta legitima præscriptione y po-
tuerit excludere: cum sibi amissi mancipii damna debeat
imputare || is || qui in perniciem suam gesta taciturnitate z
firmavit. PP. Id. Jul. Constantinop. A. 5. & Licinio Cæss.
Conf. 313.

QUI MANUMITTERE NON A POSSUNT, ET NE IN FRAUDEM b CREDITO- RUM MANUMITTATUR.

TIT. XI.

*Creditor intelligitur etiam, cui ex ultima voluntate ad libertatem
præstandam debetur. Salyc.*

1. Imp. Alexand. A. Antiocho.

Certum c jus est, non alias directas libertates per
legem Aliam Sentiam d, quæ sunt in fraudem cre-
ditorum manumissorum || data || revocari e, nisi
f consilium f fraudis, hoc est, animus manumittentis, &
eventus damni suum recipere volentium sequatur. + In-

hinc colligunt. v. Roland. a Valle. 1. Conf. 31. n. 8.

b §. 3. Inst. quibus ex caus. manumit. c Libertates in fraudem creditorum data re-

vocantur. Syn. Basil. 48. tit. 26. ex tit. 7. c. 34.

d v. Cujac. 8. obs. 25. e Ipso jure.

f l. 23. ff. qui & a quib. manumit.

a 4. C. Th. 9.
b l. 11. §. de jure
deliberandi.
c l. 31. in fin. ff.
de fideicommiss.
libert.

d Conservatur
libertas servo a-
lieno collata, si
dominus conten-
tus sit pretio ser-
vi.

e Id quod inter-
est pretio decla-
ratur.

f Idem est rei
pretium & id
quod interest, ut
Thaleus hic no-
tat apud Cujac.

g obs. 31.
h Procurator ser-
vos a se emptos
domini mandato,
antequam eos
mandatori credi-
derit, potest ma-
numittere.

i l. 3. J. cod. v. l. 8.
j de ad. empt.
k v. l. 2. §. cod.
l. 11. inf. de ad.
empt. l. 2. inf. de
mancip. & colon.

k Non venditio-
ne, sed traditione
dominium trans-
fertur. l. 20. §. de
pact.

l l. 18. J. de ma-
numiss.

m i. e. usum pre-
carium. J. cod. sol-
ve, fructuarius,
inutiliter servum
manumittit. l. 9.
§. de usufr. & e
contra.

n l. 5. ff. pro donat.
o Et quidem Ca-
pitolina.

p Hic ratio dubi-
tandi sumitur ex
lege Alia Sentia.
v. 48. Ecl. 1. c. 16.

q l. 11. §. C. Th.
r Manumissionem
apud iudicem fa-
ctam a non domi-
no revocare ve-
rus dominus pot-
est: nulla pœna
multando eo qui
manumisit, ut hic
in pr. Quid, si a-
pud Principem
quis alienum ser-
vum manumisit?

s servum ita manu-
missum verus do-
minus in servi-
tutem potest re-
trahere, sed & qui
ita manumisit,
vero domino duo
alia mancipia
præstare cogitur,
ætat, sexu, in-
dole atque arte
similia: eoque
amplius fisco tria
eadem ratione si-
milia. Syn. Basil.
48. t. 15. c. 7.

t v. l. ult. §. de ma-
numiss. vindict.
u Hinc legis actio.

v Principis con-
spectus delictum
auget. l. 16. §. 6. ff.
de penis.

x Decretum ob-
reptitium non
valet.

y Obreptitia ma-
numissio præscri-
bi potest.

z Redimendi jus
præscribi posse

a dixi ad 40. ff. 9. l. Inst. 6.

b §. 3. Inst. quibus ex caus. manumit.

c Libertates in fraudem creditorum data re-

vocantur. Syn. Basil. 48. tit. 26. ex tit. 7. c. 34.

d v. Cujac. 8. obs. 25. e Ipso jure.

f l. 23. ff. qui & a quib. manumit.

a l. 3. §. 1. ff. de in-
geniis.
b l. 3. §. 1. de in-
fanti expulso.
c l. 1. §. 1. de libe-
rali.
l. 3. de servit. reip.
l. 22. §. 1. de probat.
d l. 3. §. 1. de vide
l. 2. §. 1. de vindict.
manumiss.
e l. 2. §. 1. de
f Peritiores con-
solendi.
g Ingenium sa-
crum ex Palmy-
renae factionis
velut captivum
disfructum, &c.
Cujus ita re-
demptio emendat.
20. §. 22.
h motz scilicet
sub Gallieno, Va-
leriano & Oden-
tiano Palmyreno-
rum Rege, Tre-
bell. Post. (seu,
ut Sertus Rufus
ait, Decurione) &
Zenobia ejus u-
xor, quam devi-
cit Aurelianus:
his adde quæ de
tyrannide Basilii-
ci, & Avidii Cas-
si dixi ad l. 16. §.
de sacr. eccl.
i Ingenium, qui
ex Odenati vel
Zenobie tyrannide
redemptus fuit,
retinetur
quidem veluti
jure pignoris:
non tamen recte
disfructus velut
captivus, eaque
disfructio inge-
nuitati ejus nihil
præjudicat, facit
l. 12. §. 1. de
d. Recte hoc ad-
ditum est. Nam
factio, rebellio
vel bellum civile
captivum non
faciunt. l. 21. in
fin. ff. de capt.
l. vide repetitio-
nem Blauren ad
hanc legem.

m Quid? compe-
tens iudex in hy-
pothesi seu specie
hujus constitu-
tionis, quis futu-
rus est? Quidam,
diffamantem judi-
cem putant judi-
cem fore. arg. l.
de iur. ordinem. 2.
§. de iurisdictione.
ne. l. ult. §. ubi in
rem alio. Con-
trariam tamen
sententiam com-
munem magis &
veriorum refert
Blauren in re-
petitione hujus
legis. c. 4. nam. 2. hoc est, competentem iudicem in hac specie fore iudicem diffamati,
non diffamantis. Quinimo diffamantem ubique posse conveniri refert, arg. l. 32. ff. de of-
ficio Praefid. l. 1. §. ubi de criminibus: Alexand. §. cons. 103. Causam hanc adferunt, quod
qui ex hac lege agit, non sit actor, sed reus: agit enim, ut alius agat, & ut ejus actionem exer-
piat.
n Invitus agere nemo cogitur, l. 1. §. ut nemo in ius l. ult. §. de usur. pupillar.
nisi alium diffamet quovis modo civiliter, ut hic, vel criminaliter, l. 7. §. qui accus. l. 3. §. 7. ff.
de re milit. aut sibi jus vel obligationem aliquam in fundo, domo & bonis alterius compe-
tere adferat, dixi quædam ad l. 13. §. 30. ff. de alt. empr. vide Ferrar. in forma respons. libelli
in actione hypoth. 4. in verb. & renunciationis 10. n. 2. v. Myns. 3. §. 78. adde l. 40. ff.
ad leg. Aquil. His enim casibus cogitur adversarius intra certum tempus experiri, ac nisi
id faciat perpetuum illi silentium a iudice indicitur.
o Ministerium exhibitum etiam per longum tempus ingenuum servum non facit. l. 2. §. 1. de
p l. 3. §. 1. de long. temp.
q l. ult. sup. de servit. reip.
r Natalium veritas ingenuum tuetur.
f Renunciatio liti statui, non facit omnino adversarium ingenuum esse, quantumvis ipse
sibi præjudicet. Renunciatio liti non facit cum ingenuum, qui ingenuus non est.
l. 27. §. 1. ff. de liberali.
t Ingenium nascuntur: libertini sunt. Inst. de ingenuis.
u l. 3. §. 1. ff. de iur. x l. 2. §. de collat. de regenda.
y Patris aut transactionibus absens & ignorans causæ nemo præjudicat.
z vide l. 11. sup. de oper. lib.

centuisse, ut qui post manumissionem originem repe-
runt, ea, quæ de domo manumissionis habent, ibi relin-
quant a. In qua causâ etiam legata, ut liberti data esse,
Jurisprudentialibus placuit.

2. Imp. Gordianus A. Pompeja.

Ingeniam natam, neque nutrimentorum sumptus b, ne-
que servitutis obsequium c faciunt ancillam, neque
manumissio d libertinam. PP. 5. Id. Maji, Sabino 2.
& Venusto Confl.

3. Imp. Philippus A. Felicissimo.

Si aviam tuam uti ancillam manumissam e, postea inge-
nuam f esse solenniter constiterit, statumque ejus iusta
sententia tuæ auctoritas: filios ejus, quamvis ante sen-
tentiam susceptos, ingenuam libertatem non immerito
flagitare, si cum peritioribus f tractatum habuisses, faci-
le cognoscere.

4. Imp. Diocletianus & Maximianus AA.
& CC. Agrippæ.

Cum cognatum tuum ingenuum g natum h ex i Palmy-
renæ b factionis dominatione redemptum i, velut
captivum distractum esse dicas, Praefes provinciae ingenui-
tati suæ reddi eum efficit.

Contra diffamantem aliquem de servitute, potest iudex ad
instantiam diffamati, tempus illi præfigere, intra quod debeat
agere. Salyc.

5. Idem AA. & CC. Crescenti.

Diffamari l statum ingenuorum seu errore, seu mali-
gnitate quorundam, peritumque est: præsertim cum
affirmes diu Praefidem unum atque alterum interpellatum
a te, vocitasse m diversam partem, ut n contradictio-
nem faceret, si defensionibus suis consideret; unde con-
stat merito Rectorem provinciae commotum allegationi-
bus tuis sententiam dedisse, ne de cetero inquietudinem
sustineres. Si igitur adhuc diversa pars perleverat in e-
adem obstinatione: aditus Praefes provinciae ab injuria tem-
perari præcipit. Dat. Frid. Non.

Famulus liberi hominis, etiam per tempus longum, non
facit eum servum. Salyc.

6. Idem AA. & CC. Dionysio.

Scientis conditionem liberum non posse fieri servum
evidentissimi juris est. Cum igitur proponas patrem
pupillorum, quorum precibus fecisti mentionem, velut
liberum te penes se habuisse in ministerium o licet in
actu p longi temporis: non præcedente vero titulo q, quo
dominia quæri solent, mutare tuam conditionem minime
potuit. S. 7. Kal. Maji, AA. Confl.

7. Idem AA. & CC. Matronæ.

Si te & filios tuos ingenuos esse constat, natalium r ve-
ritas vos tuetur. Nam qui servitutis moverat quæstio-
nem, apud acta causæ renunciando s, ad ingenuitatis
probationem nec nocere quicquam, nec prodesse po-
test.

8. Idem AA. & CC. Callimorpho.

Ingenium nascuntur t, libertini u manumissione tantum
constituuntur: pactum x autem nec servis nec liberti-
nis ingenuitatem addignat: nec his, qui transactioni non y
consenserunt, quicquam præjudicare potest.

Ex libertina matre natus est ingenuus: nec ei reverso obest,
quod in captivitate hostium fuit. Salyc.

9. Idem AA. & CC. Potamoni.

Libertina matre procreata z, ingenuam nasci
natalibus, evidentis ac manifesti juris est. Cum
igitur te matre libertina editam, deinde ab hostibus

captam, postliminio a reversam proponas, & nunc tibi
servitutis moveri quæstionem: consequens est adiri Prae-
fide provinciae b, qui de causa liberali cognoscat, iure
laturus sententiam: sciens neque hujusmodi c matris con-
ditionem, neque captivitatem reversis de statu pristino
quicquam posse detrudere.

10. Idem AA. CC. Athenodora.

Ad recognoscendos singulos nomina d comparata, pu-
blico consensu, ob celandos natales ingentis, si mu-
tentur e, minime nocet: natosque (licet in ministerio f
servitutis) libera conditionis, non servos possessio, sed sta-
tus ingenuos edi perficit.

11. Idem AA. & CC. Maximæ.

Si vestram possessionem nullus præcessit titulus g, sed in-
genium constituti operas h mercede placita locastis i:
nec statui vestro l quicquam derogatum est, nec ad con-
ventionis implendam fidem solenniter agere prohibemi-
ni. S. Non. Mart. CC. Confl.

12. Idem AA. & CC. Quietæ.

Ad mutandum liberæ statum, commissum plagii k nihil
promover: sed abductam natales, quibus nata est,
post hunc etiam casum obtinere convenit. S. 3. Kal. De-
cemb. AA. CC.

13. Idem AA. & CC. Melandro.

Ingenium quis se l contendendo, nec probando, non
amittit libertinitatem. S. 7. Id. Dec.

14. Idem AA. & CC. Aristoteli.

Statui ingenuæ ex eo solo, quod velut ancilla sponsalio-
rum m nomine data proponitur, præjudicari nulla ra-
tione potest. S. 6. Kal. Jan.

COMMUNIA DE MANUMISSIO- NIBUS.

TITULUS XV.

Si proprietarius & usufructuarius simul libertatem servo
imponant, pleno jure liber efficitur. Salyc.

1. Imp. Justinianus A. Juliano P. P.

Sancimus, si proprietarius servo, cujus usufructus ad
alium pertinebat, libertatem imposuerit, non secun-
dum antiquam o observationem p, & libertate carere,
& eum sine q domino esse intelligi: sed nec inveniri
personam, cui res ad se venientes acquirat. Sed si tam
proprietarius quam usufructuarius libertatem ei l con-
sentientes r imponerint, pleno jure liberum l eum l
effici: & si quid postea l sibi l adquisierit, hoc in bonis suis
habere. Sin autem proprietarius solus libertatem impo-
nuerit, usufructuario s minime consentiente: sit quidem
ille, qui libertatem a proprietario accepit, inter libertos
propriarii connumeratus: & si quid in medio possidet,
hoc sibi acquirat, sibi que habeat, & suæ posteritati relin-
quat, salvo patronatus jure per omnia custodiendo, nisi
& hoc ei legibus fuerit remissum. Ipse tamen libertus
quali t servus apud usufructuarium permaneat, donec
usufructuarius vivit, vel usufructus legitimo modo per-
emptus est. Etenim si finem usufructus quocunque mo-
do accipiat: tunc facultas ei tribuatur, quo maluerit dege-
re modo. Si vero adhuc supersit usufructuario ab hac
luce fuerit libertus exemptus: hæreditas ejus legitimam
tramitem sequatur. Sin autem usufructuarius u tan-
tummodo libertatem imposuerit: si quidem hoc modo,
ut cedat usufructum proprietario: plenissimum jus ha-
bet in servo proprietarius: ut omnia ei servus acquirat se-
cundum ea, quæ generaliter in servos & dominos consti-
tuta sunt. Sin vero gratias agendo usufructuarius eum ab
usufructu liberaverit, & libertate donaverit: tunc maneat
quidem servus proprietario suo annexus: sed non x neces-
sitas ei imponatur, donec vivit usufructuarius, vel usuf-
ructus constare potest, observare proprietarium, & quæ-

usufr. adde l. 6. ff. de manumiss. test.

f De servo a nudo proprietario manumisso.

e Servus manumissus a proprietario, liber fit, & tamen servit usufructuario. Quo jure id
fieri posse dixeris? servit ut liber. l. 11. §. de ingenuis. Multum differunt, servum esse &
servire, illud juris est, hoc facti. u De servo a nudo usufructuario manumisso adde
l. 2. ff. de manumiss. vindict. l. 9. sup. de usufruct. x Manumissus ab usufructuario
non est liber, nec tamen servit proprietario.

a Postliminio li-
bertas recipitur.
b Praefides co-
gnoscat de cau-
sa libertatis.
c i. e. libertinæ.
d Nomina ad sin-
gulos recogno-
scendos, iuventis.
e i. g. de liberali.
f. 29. Inst. de leg.
vide l. ult. §. de
servit. reip.
g Nomini mu-
tatio non efficit
dens servitutis
juxta argumen-
tum. Non est igitur
justa collectio:
Nomen mu-
tavit, ergo & ser-
vus fuit.
h l. 2. l. 6. §. 1. de
servit. reipub.
i l. 2. l. 6. §. 10.
§. 1. de
i Ingenium ope-
ras locare potest.
k Plagio abducta
libertatem non
amittit, facit l. 3.
§. 1. de l. 2. §. 1. de
2. §. ubi de crimi-
nibus. Quid, si a
plagario vendi-
ta? ne tunc qui-
dem libertatem
amittit, l. 11. §. ad
l. 1. de l. 1. de plagia-
rio. Quid, si fisco
plagiarium bona
commissa? ne tunc
quoque, ut hic,
l. Reuunciasse li-
bertinitatis pro-
bationi non vi-
detur, qui se in-
genium dixit,
nec obtinuit, ne
hic. Ad eundem
modum putant u-
tile dominum e-
um etiam vindic-
care posse, qui di-
recto succubue-
rit. l. 39. §. 1. ff. de
evict. & velut
feudatarius ex-
periri posse, qui
ut proprietarius
non obtinuit.
Bald. hic.
m vide l. 16. §. de
lib. adde sup. in re-
cator provincia.

n Possis dicere,
xoyd uay uay-
va. Hujus enim
tituli constitutio-
nes, ad omne ge-
nus manumissio-
nis referuntur:
His denique Ju-
stiniani novis
constitutionibus,
vetus jus abroga-
tur.

o Nota jus vetus
receptum in ser-
vis a propieta-
rio manumissis.
p i. e. ut ab anti-
quis usitatum. e-
rat. Ulpian. l. 5.
19.

q l. 23. ff. de li-
berali causâ.

r De servo con-
sentiente propi-
etario simul & u-
usufructuario ma-
numisso, vide l.
13. ff. quib. mod.

dam

De pactis & administrationibus.

10. Iidem AA. & CC. Stratonico.

Liberos privatis pactis a, vel actu b quocunque administrationis, non posse mutata conditione servos fieri, certi juris est.

Si servus honores gesserit.

11. Iidem AA. & CC. Faustino.

Non e mutant servi statum, si ad civiles honores illicite Natque improbe adspiraverint. Unde si status moveatur questio, intelligere vobis licet, nihil prodesse posse, quod d pater vester civiles honores gessit. Solennibus itaque ordinatis, apud Præsidentem provinciae de statu vestro cognoscetur.

De venditione.

12. Iidem AA. & CC. Proculo.

Si ex liberta te natum aliquis comparaverit e, statum retinet, quem antea habuisti. Si vero ex ancilla editum naturalis pater, idemque dominus distraxerit, ac post emptori pretium f solvisti: non idcirco libertatem consecutus es g. PP. 18. Kal. Maji.

De statu defuncti.

13. Iidem AA. & CC. Paulo.

Proculiter de h statu defuncti agi non potest. Si vero ex peculio quondam ejus, quem tu bona reliquisset commemoras, res vindicentur, vel ejus filiis moveatur status questio: hac omnia solenniter Prædiali i notione decidi debent. Dat. 5. Kal. Maji.

De effectu litis ordinatæ.

14. Iidem AA. & CC. Quintiano.

Lite ordinata k in possessione libertatis, is, de cujus libertate queritur, constituitur. & interim pro libero habetur. Dat. 4. Kal. Maji, Heracleæ, AA. Conf.

De probationibus.

15. Iidem AA. & CC. Palladio.

Nec ommissa professio l probationem generis excludit. Nec falsa simulatio veritatem m minuit. Cum itaque ad n examinationem veri, omnis jure prodita debeat admitti probatio: aditus Præses provinciae, solennibus ordinatis, prout juris ratio patitur, causam liberalem inter vos decidi providebit.

De minore in dotem data.

16. Iidem AA. & CC. Diogenia.

Si ministerium o tuum quasi libera exhibuisti, ac te nesciente quasi ancilla in dotem data, conscriptum instrumentum est: nihil hac libertati tuæ nocere potuerunt: maxime cum te minorem ætate fuisse commemoras, & placuerit minores p viginti annis nulla ratione mutare statum || posse ||, ac pro liberis servos fieri: ne ante q libertatem inconsulte amittant, quam alii propter ætatis rationem sine consilio præstare non possunt. PP. 6. Id. Maji, Hadrianop. AA. Conf.

Si quibusdam ex pluribus fratribus questio moveatur.

17. Iidem AA. & CC. Resino.

Multis rationibus natalibus ingenuis fratribus natis, post delictis vel casibus intervenientibus, singulorum causæ status separantur. Nil itaque prohibet eundem & tibi non r movere questionem || status || & eos, quos fratres tuos adseveras, in servitutem vindicare, sive retinere. Igitur ad demonstrandam fratrum tuorum libertatem, alia sunt probationes necessariae: nam quod f tibi non moveretur questio libertatis, eorum non idoneam constar habere probationem.

De locatione.

18. Iidem AA. & CC. Zotico.

Ad probationem ingenuitatis ab eo, contra cujus successores postulas, facta tibi i locatio non sufficit: nec tamen hoc solum ad servitutis vinculum argumentum est idoneum. S. Id. Jul. Philippopol. AA. Conf.

Si ab alio manumissus, ab alio servus dicatur.

19. Iidem AA. & CC. Paulo.

Proculiter causam ejus, de quo supplicas, esse, quam tuam perspicimus: nam cum te eum ad libertatem perduxisse profitearis, illius interest x magis solenniter suum tueri statum: & consequenter y tua etiam agitur causa: nam si ab eo, contra quem fundis preces, servus

dicatur, eique libertas ex manumissione tua vindicetur: probatio servitutis originis, & beneficium manumissionis libertatem illi assignans, tuum etiam jus patronatus tueatur. Si vero consentiat servituti, tunc jure concessio, adito Præsidente provinciae, eum invitum etiam defendere poteris.

De libertate non revocanda. De his, quæ non manumittendi causa fiunt.

20. Iidem AA. & CC. Aternali.

Sicut a semel præstitam libertatem revocari b non licet: sic per ea, quæ non c manumittendi causa domini cum servis || propriis || agunt, nihil sibi detrahunt. S. 6. Kal. Sept. AA. Conf.

Esse in possessione servitutis vel libertatis.

21. Iidem AA. & CC. Thrasyllæ.

Eam, quæ in possessione d libertatis non sine dolo e malo reperitur, in servitute constituta simile f habere præjudicium, Edicto perpetuo caveatur. || Sed || si controversia erit, utrum ex servitute in libertatem petatur, an ex libertate in servitutem, sui g conceptione manifeste probatur: nec quicquam juris ancillæ dolus propriis dominis aufert. S. Non. Octob. Sirmii, AA. Conf.

De natalibus, & de confessione.

22. Iidem AA. & CC. Pardalæ.

Parentes natales h non confessio assignat. Quapropter si ex ancilla nata, post ad libertatem manumissa pervenisti: te i servam professam k velut ex ancilla altera natam, hujusmodi simulatione l vel errore questitam manumissione libertatem amittere minime potuisti: cum servi m nascantur ratione certa, non confessione constituentur. Dat. 5. Kal. Dec. AA. Conf.

De obsequio præstito.

23. Iidem AA. & CC. Musciæ.

Si tibi testamento directa libertas a domino relicta est, & sex eo successerunt scriptæ n: non idcirco quod secundum ejus voluntatem, vel contra de filiabus o uni præstas obsequium p, ceteræ filia tuam rescindere possunt libertatem.

De confessione apud acta.

24. Iidem AA. & CC. Sebastiano.

Interrogata & professam apud acta se esse ancillam, hujusmodi factum defensionem libertatis non excludit q.

De instrumentis manumissionis.

25. Iidem AA. & CC. Licentiano.

Sicut instrumenta r prætermissa s manumissionis rectæ factæ nullum adferunt præstitæ libertati præjudicium t: ita si servum ad libertatem perduxisti, instrumentorum amissio nihil ei nocere potest. S. 5. Id. Febr. CC. Conf.

De libertate non adimenda, de instrumento manumissionis.

26. Iidem AA. & CC. Modesto.

Sicut datam libertatem manumissis adimere u patronus non potest: ita manumissionis x instrumentum præstare cogitur.

De re judicata. De collusionibus & confessione ejus, qui controversiam passus successit.

27. Iidem AA. & CC. Austerio.

Arrianus mota sibi questione a Leonide, liber fuit pronuntiatus y: in servitutem a victo iterum non recte petitus est. Cohæres z etiam tibi ab Arriano datus, colludens cum eo, sive hæredibus ipsius, qui status || ei || moverat questionem, nihil tibi obfuit: nec ea, quæ in confessione inter eos venerunt, statum veritatis, vel nomen substantiæ defuncti mutare potuerunt.

m Servitus confessione nuda non contrahitur, sed vel natura, ut hic, vel lege.

n scripti. ita legitur in libro Basilicæ.

o Filiæ libri Basilicæ.

p Ex obsequio uni hæredum præstito a servo, libertate donato, præjudicium libertati non fit, v. l. 2. sup. eodem.

q Si modo metu & impressione alicujus terroris confessio apud acta facta sit. Paul. 5. sent. 1.

r Facit l. 10. in fin. inf. de fide instrum. l. 15. sup. de jure dotium.

s Mos fuit apud veteres manumissu instrumenta manumissionis tradere, ut hic, & l. 26. J. cod. eadem status instrumenta appellari puto, in l. 8. §. 1. D. quod met. caus.

t Vitiū. quidam ita legunt, eamque lectionem Græci probant, apud quos legitur ἐλάττωμα. Cuj. 18. obs. 22.

u l. 20. sup. eod. x l. 25. sup. eod. vide quæ notavi ad l. 9. D. de novat.

y Liber pronuntiatus ab adversario nunquam in servitutem peti potest: ab alio posse videtur. arg. l. 63. D. de re judic.

z Cohæredis confessio super statu defuncti non præjudicat cohæredi contrarium adferenti.

Salyc.

a Semel præstita servo a domino libertas, amplius ab eodem domino revocari non potest, ut hic. Synops. Basil. 48. tit. 20. c. 20.

b Nihil difficilius revocatur, quam libertas, l. 26. inf. eod.

c v. l. 24. §. 8. D. de fideicom. liber. l. 17. §. 1. D. qui ex a quib. manumiss.

d l. 14. §. eod. l. 4. ubi caus. stat.

e l. 7. in fin. ff. eod. l. 15. §. de prob.

f Paria sunt in servitute constitutum esse, & do-

lo malo in possessione libertatis.

se.

g l. 22. in fin. J. de evict.

h Parens is proprie est ac vere,

ex quo nos geniti,

non qui nos filios

ac liberos appellat.

Parentem enim natales faciunt, non confessio, ut hic, hac

ratione servi nascuntur: confessio non constituitur, in fin. J.

cod. Quod autem hic dicuntur natales nobis paren-

tem assignare, nihil aliud est, quam

nos eam fortiri conditionem, quam

parens habuit, cum ei nascere-

mur. Ceterum non ut natalibus nostris continetur vel liberi vel ser-

vi dicimur: ita natalibus patris, liberi continui videmur. l. 10. inf.

de probat.

i Te velut ex altera natam ancillam, servam professam questitam manumissione libertatem, hujusmodi simulatione vel errore amittere, &c. quidam ita legunt.

k Mutatio hæc multiplex. Ancilla nata ex Arethusa manumissa est: manumissa postea se ancillam quasi ex Dorcade confessa est, hujusmodi confessione si ve simulationem voces, sive erro-

rem, questitam semel manumissione libertatem non eripit.

l d. l. 15. §. eod.

a l. 37. ff. eod.
b l. 2. §. de in-e-
nais manumiss.
Cujac. legit, vel
actus cujuscunque
administrationis
rationem, & ita quo-
que Græci legunt.
c l. 28. l. 38. inf.
eod. l. 10. §. de pro-
bat. l. ult. J. ser-
vus aut libert. l. 16.
10. tit. 32. l. 3. D. de
offic. Præf. his ad-
de, quæ scripsi ad
Nov. 117. c. 11. ad
eundem modum
Tertullianus lib.
de præscript. ori-
ginis & successio-
nis apostolicæ, ja-
datores negat
continuo Aposto-
licos esse: tamen
recte cum hujus-
modi hominibus
ab ignorante con-
trahitur. arg. l. 3.
de Macedonia.
d v. l. 11. J. ad leg.
Fab. de plagiar. l.
ult. J. de fugis.
e l. 4. §. 2. D. de
manumiss.
f Imo consequi
debet. l. 1. §. eod.
g inf. ut de statu
defuncti.
h l. 3. J. ne de stat.
i Vindicat dan-
tur secundum li-
bertatem. l. 24. 25.
J. ult. D. eod. l. 1. §.
qui dare tutor. l. 2.
§. 24. D. de orig.
Jur. adde l. 21. inf.
eod. dixi ad leges
111. tabul. est. 22.
§. 2. de ordinatio-
ne libertatis, vide
Cuj. 18. obs. 23.
k l. 37. J. eod. hoc
itaque referen-
dum videtur ad
propositiones na-
taliū, de quibus
dixi ad l. 6. §. de fi-
de instrum. de.
l. Falsa simula-
tio veritatem non
minuit, ut hic &
l. 5. sup. de Jur. &
fact. ignor. l. 6. D.
ad mun.
m Ad examina-
tionem veri o-
mnis justa proba-
tio admittenda.
n Liber ministe-
rium alteri exhi-
bere potest. l. 2. 6.
et u. §. de ingenuis
manum.
o l. ult. §. de in-
geniis manum.
p l. 5. §. eod. l. 7.
§. 1. D. eod.
q Absurdum est,
ut quis ultro li-
bertatem suam a-
mittere possit ea
re, quæ alii li-
bertatem conferre
non potest.
r l. 7. §. de inge-
nuis. l. 17. sup. de
probat.
s d. l. 17.
t Etiam si servus
rem aliquam a
domino conducit,
non ideo fit li-
ber.
u facit l. 22. §. de
probat.
x Causa dicitur
principaliter per-
tinere ad eum cu-
jus magis interest.
Bald. facit l. 3. 4. 5.
Dig. eod.
y d. l. 5.

De statu & dignitate parentum.

28. Idem AA. & CC. Eurimedonri.

A Vi paterni magistratu functi dignitas a, ad libertatis probationem nihil nepoti prodest: si quidem in liberali causa matris b non patris inspicitur conditio. Sed nec materni c avi sola sufficit: cum licet avia quoque libera probari possit, multis tamen ex causis status mutari consuevit. *Sirmii*, 4. Id. April. AA. Confil.

De redempta ab eo, in cuius fuit contubernio.

29. Idem AA. & CC. Troilla.

D E ancilla matre natam, & ab eo redemptam, in cuius fuit contubernio d, si non manumittitur, in servitute permanere non ambigitur.

De obsequio non praestito.

30. Idem AA. & CC. Eutychie.

S olo obsequii e non praestiti velamento, data libertas rescindi non potest.

De quaestione improbe mota.

31. Idem AA. & CC. Cassian.

S tibi servitutis improbe moveatur quaestio: solennibus ordinatis, de calumnia f, vel injuria (prout vindicta viam elegeris) habita contestatione, posteaquam servus non esse fueris pronunciatus, adversus eam sententiam postulare potes: tunc demum etiam de his, quae direpta probaveris, restitutionem (cum pro libertate fuerit pronuntiatum) petiturus. S. 5. Id. Octob. CC. Confil.

De subscriptione filiorum domini manumittentis.

32. Idem AA. & CC. Athenaidi.

S ubscriptio g filii h domini manumittentis, nec addere secuta, nec omissa detrudere libertati quicquam potest.

De eo, qui accepta pecunia manumissit.

33. Idem AA. & CC. Melitiana.

L icet accepta i pecunia dominus te manumissit, tamen tributa libertas rescindi non potuit. S. 4. Id. Novemb. CC. Confil.

De concubinato.

34. Idem AA. & CC. Eremonia.

L ibera, concubinitus ratione non constituitur ancilla k. *Dat.* Id. Nov. CC. Confil.

De eo, qui pupilli res velut tutor administravit.

35. Idem AA. & CC. Attalo.

N on idcirco minus, quod pupilli res velut l tutor administrasse dicitur, ex ejus persona servitutis pati quaestione potest.

De pactis.

36. Idem AA. & CC. Theodoro.

P ost m certi temporis ministerium ancillae, liberam eam esse cum ea paciscendo, conventionis obtemperandi legi domina nullam habet necessitatem: utque hoc verum est, ita n e contrario si filios suos constituta cum his, libera o in ministerium tibi tradere promississe p probetur, parere placitis non compellitur.

De venditione hominis liberi.

37. Idem AA. & CC. Olympio.

S i filium q tuum liberam genero vendidisti r, qui tam proxima s necessitudine conjunctus, conditionis ignorantiam simulare non potest, utrisque t sociis criminis accusator deest.

De Limenarchis.

38. Idem AA. & CC. Philefarphe.

N on u idcirco minus, quod te Limenarcha x creato nemo contradixit reipublicae nomine, moveri tibi status quaestio potest. *Dat.* 16. Kalend. Jan. Nicomed. CC. Confil.

De professione.

39. Idem AA. & CC. Potesentico.

L iberos, velut servos se professentes a, statum eorum mutare non posse constat. S. 6. Kalend. Jan. Sirmii, CC. Confil.

De altera parte absente.

40. Exemplum sacrarum literarum AA. & CC. ad Verutum.

Juxta Edicti nostri continentiam b in liberalibus quoque negotiis, sive de libertinitate, sive de ingenuitate l quaestio moveatur, absente c nihilominus una parte causam discuti, & pro iustitia ratione sententiam preferri, nihil prohibet.

De epistolis.

41. Impp. Constantinus & Licinius AA. ad Eutyrium Praesidem Cappadociae.

Iubemus omnes epistolas d actricis, quas ad Aelium tanquam e principalem f fecerat, inanes ac vacuas esse, atque in irritum devocari, ac de ingenuitate ejusdem Aelii requiri, nec mulieri id obesse, quod ad eum tanquam g decurionem ac principalem scripserit, vel id, quod idem se finxerit decurionem, vel principalem: maxime cum non solum testium professione, & cognationis ejus jugum servile cognoscitur, verum etiam voce h propria ejusdem Aelii apud aliud i judicium patuerat, quod conditionis servilis videretur.

De filiis natis ante vel post litem contestatam super statu matris.

42. Imp. Constantinus A. ad Maximum P.P.

Placuit eos, qui nascuntur, matrum k conditionibus uti, quarum mox l visceribus exponuntur. Ante m vero litem nati suo nomine omnes in quaestione vocentur: quoniam hos solos, qui in n lite nati erunt, omnem fortunam matrum complecti oportet, aut iustis tradi dominis, aut libertate cum lucis o auctoribus frui. *D. prid. Idus Julii.*

DE ADsertione p TOLLENDa q. TIT. XVII.

Qui de possessione libertatis in servitutem provocatur, per procuratorem potest respondere.
Salyc.

r. Imp. Justinianus A. Menna P.P.

Lites super servili conditione movendas, ad clementiorem tam examinationem quam terminum transferimus: jubentes, si quis vel adhuc serviens liberum se esse dixerit, vel in libertate commorans, ad servitutem vocatus fuerit: adfertoris difficultatem in utroque casu cessare r, ipsumque per se l & ad intentionem ejus, qui dominum sese adserit, respondere: & si ex possessione libertatis ad servitutem ducitur, etiam procuratorem dare minime prohiberi: quod his, qui ex servitute ad libertatem profuerint, penitus interdicimus: illis legibus,

de his, quae super relat. l. 39. C. Theod. de episc. & cleric. Idem viri principales, Apuleius 8. de Asino. principales civitatum dicuntur, l. 27. §. 1. D. de pennis. l. 2. §. 1. quando & quibus quaeritur pars. Firmicus 5. Matthes. 2. Salvianus 5. de verb. Del. judicio. Hinc principes Antiochenos, l. 2. §. de excus. mun. Alexandrini principales, l. 5. §. 7. de decurionib. qui & summatibus ordinis Alexandria. l. 57. d. tit.

g Si dominus ad servum tanquam ad decurionem litras misert, eum liberum non facit.

h Voce propria condemnari, damnatio maxima est.

i Confessio facta in uno iudicio, nocet in alio.

k l. 28. sup. cod. l. 7. sup. de rei vind.

l Partes, viscerum matris portio.

m De liberis ante litem natis.

n De liberis post litem natis. v. l. 10. D. de usur.

o id est, cum parentibus, sunt enim nobis parentes lucis autores.

p Adversio, est defensio ejus, qui status controversiam patitur. Adfertor, vindex athenae vindex libertatis. Theoph. Inst. de his, per quos agere. dixi in Topicis Ciceronis in loco Notationis. Ideo admittatur adfertor, quia is (cujus status vocabatur in dubium) videbatur ea de re per se agere non posse, sed per adfertorem tantum: ne alioquin videretur servus egisse in dominum. vide l. 2. §. 4. C. Theod. de liberali causa. vide Paul. §. sent. l. 5. ult. Martialis 1. epigramm. 53. Adfertor venias satisque praestes. Et cum se dominum vocabis ille, dicas esse meos manumque missus. Haec si quis quaterque clamitavit: imponas plagiaris pudentem. adde Quintil. lib. 5. c. 2. & 48. Eclog. 20. *adde de exor. exor.* id est, adfertione in servitutem, vide Suetonium in Domitiano, ubi de persuasoris adfertionibus.

q Cur tollitur adfertoris usus? quia diu trahitur iudicium liberale. Quod jus hodie fit, mox dicam.

r Hodie in causa libertatis non est necessarius adfertor. Nam ipse aut per se causam agit, cui sit status controversia, aut per procuratorem, si ex libertate in servitutem peritur: non si ex servitute in libertatem, §. cod. quia servus esse praesumitur, qui est in possessione servitutis, & servus habere ad litem procuratorem non potest. In hoc autem differt procurator ab adfertore, quod adfertor suo periculo causam agit, & facit praestare iudicio liti, & res salvas fore quas tenet is, qui servus dicitur. l. 1. §. 2. C. Theod. de liberali causa. Et si defecerit in causa (quod non debet, l. 2. §. cod.) tenetur poenali actione. Ita omnia cessant in procuratore.

qua

a l. 10. §. de prob. l. 11. sup. cod.

b In libertatis causa, matris non patris inspicitur conditio, ut hic. & l. ult. inf. cod. in nobilitatis causa contrarium hodie observatur. vide quae dixi ad Ulp. §. 5. 8.

c Avi paterni vel materni ingenuitate, nemo probatur omnino esse ingenuus.

d Qui ancillam redimit, ut ea concubina utatur, eam non liberat. l. 34. §. cod. vide l. ult. sup. comm. de manumiss.

e Non necessarij, aliud si alimenta denegant. l. 6. §. de agnos. liber.

f Qui per calumpniam dicitur servus, probata causa liberali, potest injuriarum experiri. l. 39. §. 1. D. cod. vide l. 9. l. 10. §. de injur.

g Tenet manumissio a domino facta, licet manumissioni filius non subscripserit.

h Puta heredis. l. 13. §. de testam. manumiss.

i Dominus, accepta pecunia potest servum manumittere, ut hic. ut pater filium. l. 107. §. de verb. oblig. dicendum alias videbatur manumissionem gravito fieri, vel omnino non fieri.

k l. 29. §. cod. v. l. 12. §. de SC. Claud. l. Pupillus tutozem quondam suum servum potest dicere, id est, Etiam si servus titulum domini administraverit, non tamen efficitur liberus.

m Pactum inter dominum & ancillam non adstringit, l. 13. in fin. §. de transact. igitur ex pacto libera non erit, quae se liberam pacta fuerit: cum ancilla esset: quem admodum per contrarium ei, quae cum filio est libera, pactum non nocet, quo se ancillam esse patet. *est. Syn. Basil.*

n v. §. cod.

o Cum iudex libertate, &c. ita emendo, hoc nimirum sensu: Servus cum domino stipulari non potest, ut certi temporis ministerio alicui exhibito fiat liber: ita nec filius, ut certi temporis obsequio alicui exhibito emancipetur. Priori pacto dominus non tenetur, & ita quadrat comparatio, nisi malis ita cum Graecis, Ancilla pacto non fit libera. Libera pacto non fit serva, &c. Eclog. 20. c. 34. vel melius dic: Pacto non potest effici, ut post certi temporis ministerium suam liber: & versa, pacto non potest effici, ut post certi temporis ministerium suam servus una cum liberis meis, & priori pacto adversus te agere non possum; & posteriori, adversus me vel liberos meos agere non potes.

p l. 1. sup. cod.

q l. 1. §. cod. l. 1. §. de patrib. qui filios suos distraxerunt.

r Qui sciens liberum hominem vendit, pligium committit.

s Inter proximos & cognatos praesumitur scientia. v. l. 7. §. de in integrum rest. min.

t Participes ejusdem criminis, invicem se non excusant. l. 16. in fin. §. de quaest.

u v. l. 1. sup. cod.

x De limenarcha dixi ad l. 4. §. de fugitiis, l. 18. §. 10. D. de tempor.

a Hodie igitur liberale iudicium iterari prohibetur sublati adfectionibus profusioribus: id est, his, quæ dicis causa instituebantur, non strenua opera: alias re tractatio cause, veluti ex oratione Divi Marci non est sublata. *l. ff. de statu.*

b Proclamatio in libertatem, præ iudicium, ob id dicitur, quod iteratur terq; quaterque. Martialis *l. epig. 33. si servus* quæ quaterque clamaris. Apud Græcos in hac lege est *ἐν τῇ ὁπῇ καὶ ἐν τῇ ὁπῇ* servitus non iteratur. *l. 4. §. de liberali causa.*

c Pecunia bona-ve ejus, qui de statu suo litigat, sequestro non debent deponi, nisi ex servitute proclamaverit in libertatem, quod intelligitur ex *l. 1. §. si. prox. & l. ult. §. de ordine cogn.*

d Is, qui servus dicitur, ob solam contumaciam servus prohibetur. cum tamen in omnibus aliis causis contumax, si bonam causam habuerit, vincere solet. idque fit ob causam perjurii. *l. 41. §. de transact.*

e Apud quem status controversia incepta, apud eandem finitur: alias, qui servum vindicat, causa cadit.

f Si servus venditus ante litem contestatam in causa liberali moritur, non debetur evictio: si post, debetur, nisi venditor doceat de dominio.

g Emptionale instrumentum.

h Evictio pacti debetur, vel natura contractus.

i *l. 1. §. cod.*

k Iudicii forma destruitur, si unus litigantium principalis de medio subtrahitur.

l Venditor, non presumitur dominus, nisi probet.

m presumitur liber, qui servus non probatur.

n dixi ad 40. ff. 13.

o Sola pretii participatio proclamationem ad libertatem impedit: at non nuda venditio sine participatione, quamvis scienter facta, ex æquo tamen admittitur. vide *l. 5. §. de liberali.*

p *l. 4. ff. cod.*

q meritisimo, quidam ita legunt.

quæ dudum & secunda a & tertia b vice adfertorias lites examinari præcipiebant, in posterum conquiescentibus: cum sit iustum primam definitionem in suis manere viribus, cum provocatio nulla oblata fuerit: qua porrecta, ad similitudinem aliorum negotiorum iudex, ad quem res ex provocatione deducitur, eam examinabit: cujus & ipsius iudicium ad secundam exquisitionem minime deducetur occasione legum, quæ super adfertoriis litibus posita sunt.

1 ¶ Super peculio c etiam eorum, vel aliis rebus aut causis veterem defensionis observationem tollimus: præcipientes illorum tantummodo peculia, qui ex possessione servitutis super libera conditione litigant, aliasque res, quæ vindicantur, in tuto pro dispositione iudicis collocari.

2 ¶ Omnes vero, qui pro libertate periclitantur, si quidem possunt fideiussorem dare, eum exigunt. Sin vero revera datio ejus impossibilis eis sit, hocque iudici manifeste ostendatur: juratoria cautioni committi. Scientes quod si post huiusmodi expositionem abfuerint, & Edictis citati d, in absentia nihilominus per unum annum dureverint, omnimodo servituti obnoxii erunt, & ejus dominio, qui litem eis intulit, sine ulla dubitatione assignabuntur.

3 ¶ Scite vero eos volumus, qui aliquem ad servitutem vocant, quod si post primam accusationem in quocunque iudicio vel ex divali iussione factam, & post admonitionem ei oblata, qui servus esse dicitur, in alio e iudicio eum accusaverint: præterquam si ejus occasionem ipse, qui servus esse dicitur, præstiterit: etsi domini sint, suo jure privabuntur. Dat. 3. Id. Dec. Dom.

Si is, qui de servitute proclamavit in libertatem, moriatur lite pendente, finitur causa. Salyc.

2. Idem A. Joanni P. P.

Expeditam antea quaestionem, in præsentem autem ex nostra lege, quam de adfertione tollenda posuimus, in quandam difficultatem incidere periclitantem, compendioso remedio fulciendam esse censuimus. Cum etenim per adfertores super libertate iudicium agitabatur, si in medio adfertore litem agente, adfertus ab hac luce fuerat subtractus, necessitas imponebatur nihilominus adfertori litem implere: ut emptor, si victus erat, & pro libertate fuerat pronuntiatum, habeat regressum adversus venditorem: ut ei quasi libera personæ venditor reddat id, quod emptionali g instrumento continebatur, vel b natura contractus exigebat. In præsentem autem, quia adfertorum vana nomina rejecta i sunt: si persona pro cuius conditione lis agitur, mortua fuerit: quemadmodum iudicium potest adimpleri, una & tantum persona in iudicio veniente? Sancimus itaque in præsentem casu licentiam esse emptori adversus suum auctorem venire, quatenus vel ostendat venditor servum se vendidisse: vel si non m potuerit, quasi libera persona vendita, evictionis periculum ad eum revertatur.

QUIBUS AD LIBERTATEM PROCLAMARE NON LICET: ET DE REBUS EORUM, QUI AD LIBERTATEM PROCLAMARE NON PROHIBENTUR.

TITULUS XVIII.

Si venditus non est pretium participatus, in libertatem se proclamavit, alias secus. Salyc.

1. Imp. Gordianus A. Proculo.

Dispar o causa est ejus, qui dissimulata conditione sua distrahi se passus est, & ejus, qui pretium participatus est. Nam superiori quidem non denegatur libertatis defensio: posteriori autem, & si civis Romanus sit, & participatus est pretium, libertas denegatur.

¶ Eandemque ¶ & ¶ in eo distinctionem adhibendam, cui p fideicommissaria libertas debetur, meritisimi q juris auctores responderunt. PP. Kal. Maji, Gordiano A. & Aviola Confl. 240.

2. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Melanæ.

De latronum familia a descendentes, ex largitione Principali b, vel auctoritate fiscali servis factis, retro Principes libertatem denegari decreverunt.

3. Imp. Constantinus A. ad Maximum P. P.

Si quis c in libertatem proclamaverit, id, quod apud se esse ejus, qui se dominum dicit, profitebitur, quoniam non de eo dubitabatur, reddi d ac referri Iudex protinus pronuntiabit.

¶ Quod vero petitur, si fuerit negatione dubium e, per cautionem conservabitur ac petitio differetur: ut si fuerit approbata libertas (quoniam & ipsi, qui hunc rem commiserunt, medendum est) gestarum rerum ab eodem ratio, atque omne quod debetur, reposcatur: ut servitute depulsa, qui pro domino quondam fuerat, habeat, quod ut servo domini jure largitus est, & quæ ex earum rerum quaestu ac fructibus congregata sunt, & quæ de furtivis compendiis obscure capta ac parata sunt: cum liberum esse non oportet, quod apud servum dominus peculii nomine collocaverat. Ea vero, quæ testamento vel donatione quaesita sunt, aut quæ ex earum rerum emolumentis empta confecta sunt, eidem ingenuo deputentur: quæ tamen universa exacto libertatis iudicio, quatenus a supradictis rebus discernuntur, in sequestro fesse oportet: ut his ab utroque deductis, atque in medio g collocatis, ad eorum proprietatem uterque contendat. Dat. 15. Kal. Mart. Thessalonica, Severo & Rufino, Confl. 324.

DE ORDINE h COGNITIONUM i.

TIT. XIX.

Pendente lite super statu, non potest servus de crimine suum accusare adversarium. Salyc.

1. Imp. Alexander A. Vitalio.

Cum & ipse confessus es, status te controversiam pati: qua ratione postulas, priusquam de conditione constaret tua, accusandi k tibi tribui potestatem contra eum, qui te servum esse contendit? Cum igitur (sicut allegas) statu tui generis fretus es: juxta jus ordinarium Præsidem l pete, qui cognita prius m liberali causa, ex eventu iudicii, quid de crimine n statuere debeat, non dubitabit. PP. 5. Id. * Maximo 2. & Aliano Confl. 224.

2. Idem A. Gallo.

Si de hereditate o & libertate controversia est: [prius] p agi causa libertatis debet. Sed si de hereditate agitur: ordinanda prius quidem est causa libertatis: sed sufficit q ei, qui libertate utitur, advictoriam de hereditate secundum eum esse pronuntiatum. PP. 5. Id. August. Max. 2. Cos.

3. Idem A. Valerio.

Si r crimen aliquod inferatur ei, quam ingenuam esse dicis: ante liberalis causa suo ordine agi debet, cognitio nem suam Præside præbente: quoniam necesse est ante sciri, si delictum probatum fuerit, [utrum] s ¶ ut in libera & ingenuam, an ut in ancillam constitui oporteat (iudicium.)

Si sit quaestio de statu accusati, prius de statu debet cognosci, quam super crimine pronunciari. Salyc.

4. Imp. Gordianus A. Menedemo.

Si status controversiam pateris: lite prius liberali terminata, si pro te fuerit pronuntiatum, agere etiam adversus eum, qui se dominum tuum esse contendit, non prohiberis. Quod si ideo te ab accusatione t elidat, quasi servum non proprium, sed alienum: liberale quidem iudicium cessat; causa autem examinatio apud eum, qui iudicat, ostendit, utrumne accusatio induci debeat propter statum personæ, an evanescat. Dat. 10. Kal. Decemb. Gordiano A. & Aviola Confl. 240.

5. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. ¶ & CC. ¶ Alpheno.

Cum status quaestionem tibi moveri, & te debita u velle petere commemoras: ordinarius est,

¶ Quoties unus & idem ab uno criminis, ab alio status quaestionem patitur: prius de statu quaerendum est, quam de crimine: ut sciamus utrum ut in ancillam, an ut in liberam crimen constituendum sit, ut hic. Synop. Basil. 48. tit. 26. ¶ *Si quis servum suum exst. 12. c. 3.* ¶ Poena quoties inferenda a qualitate delicti dependet, quaestio status prius deciditur, ut hic. aliter enim puniuntur servi, aliter liberi.

¶ vide *l. 1. §. cod.*

¶ Status cui sit controversia, sibi debitum petere non potest, potest enim accidere, ut servus actor pronuncietur: ideoque status causa prius decidenda. Vel ita: Qui sibi debet dicit, & status controversiam patitur, prius liber declarari debet, ac tum debita sibi petere. Syn. Basil. d. tit. 22. c. 1.

rr 2

prius

a i.e. secta, factio: ne: hoc innuit. Latronis familia: res captos, & munificentia Principis capienti donatos pro premio; aut fisci factos in libertatem proclamare non posse. **b** Premio servi sunt. *l. pen. c. Th. de lib. caus.* **c** *l. 2. c. Theod. de lib. caus.* **d** vide *l. 34. ff. de liberali.* **e** Negatione res sit dubia. **f** dixi ad *l. 1. §. 1. §. si. prox.* **g** sequenti. *d. l. 2. c. Theod. medio jure d. l. 2. Cujac. 12. obs. 6.*

h i.e. iudiciorum liberalium, statos libertatis, ingenuitatis, servitutis, adde *lib. 3. tit. 8. §. de ordine jud.* **i** *49. Eclog. 22.* **k** Pendente lite status servi, servus de crimine suum adversarium accusare non potest, ut hic & *l. 4. §. cod.* **l** His verbis numerus Præsidii cognoscendi imponitur? Goveanus non putat *lib. variat. 3.* quem vide. Røvardus quoque *3. var. 20.* negat Præsidem vel Prætorum de causa status cognovisse, vide tamen *l. 5. §. cod. l. 5. §. ubi causa status.*

m *l. 7. §. Ne de statu defunctorum. l. 4. §. de ingenuis.* vide etiam quæ notavi ad *l. 2. §. de pedan. & ad l. 1. §. de ordine judic.*

n Liberalia iudicia prius decideri oportet, quam criminalia vel civilia. *l. 2. §. 4. §. & 7. cod. l. 18. §. de evictionibus. l. 26. §. de adult.*

o Injuria scilicet. Nam qui per calumniam status controversiam movet, criminaliter accusari potest, *l. 31. §. de liberali.* ut eo pacto sententia expressa tacitam includat.

p *l. 7. ff. de per. h. hered.*

q Quotiescunque quis in causa principali vincit, omnia incidentia sunt sopita. Bald. adde *l. 10. ff. de his, qui sunt sui.*

a Raptas. Cuj. 28. obf. 2. estque verbum legis A. quilibet huic loco optime conveniens, in quo de rebus furto subreptis agitur: de raptu tamen agitur in l. 7. J. cod.

b Causa status criminalem præcedit. l. 1. l. 4. §. 5. cod.

c l. 6. §. 5. cod.

d Si de possessione rei recuperanda & petitorio super libertate simul agitur ab eodem, petitorium prius deciditur, ejusque eventus ad possessionem revertitur: si a diversis, possessionis causa prius deciditur.

e Major questio mineri præferatur.

f dixi ad l. r. §. 1. §. de adfess. sol. l. 3. §. quib. ad libertat.

g v. l. pen. ff. ut in poss. l. 9. ff. de jure deliber.

h Collusionem Græci συµπικνωσις vocant 48. dig. 12. dixi ad 40. ff. 16.

i Intra quinquennium, l. 2. ff. cod.

k v. l. 2. 4. D. cod.

l Perlusoria sententia pro re judicata non habetur. l. 27. ff. de liberal. caus. l. 50. §. 1. ff. de legat. l. 1. l. 14. D. de appell.

m Cui simile est in l. 9. §. de ingenuis.

n v. l. 8. §. de ingenuis manumissi.

o Noniano, Hal. alii Juniano, alii Viriano in aliis, Numano: lege Ninniano. Cujac. hic. & ita Græci, τὰ τῶν νυνίων δόγματα ἐν τῷ νόμῳ ὀφείλονται: ac fortasse Ninnius is fuit, qui in Fastis sub Domitiano Nonnius dictus est, vel L. Ninnius tribunus plebis, qui iniquis rogationibus Claudii intercessit. Dion. 39. v. Cujac. hic. manum fuit Domitiani temporibus. l. 1. ff. cod.

q dixi ad l. 40. ff. 15. n. l. J. cod. de statu defuncti non queritur, ut hic. Ita ex Senatusconsulto intra quinquennium post manumissionem proclamare ad ingenuitatem libertus non potest. l. 2. l. 4. D. si ingenuus esse dicitur. Eadem ratione intra quinquennium collusio domini detegenda. l. 2. D. de collusione deteg. l. 1. l. ult. J. cod. v. l. 4. l. ult. J. cod.

prius solennibus interpositis (si hoc juris admiserit ratio) causam liberalem apud Præsidem provinciæ decidi: ut si liber fueris, vel servus non esse pronunciatus: tunc tibi iure debita restitui jubeat: cum hoc incerto, utrumne tibi libero constituto: an domino tuo (si servum te sententia declaraverit) debeat, ad solutionem debitorem tuum urgeri non oporteat. S. Prid. Kal. Maji. Beraci, AA. Conf.

6. Iidem AA. & CC. Alexandria.

SI res tuas raptas a vel amotas b esse dicis ab his, quos servos tuos esse contendis, hique in libertate proclamaverint: causa liberalis prius adversus eos, & tunc damni dati, rerumque amotarum lis apud Præsidem provinciæ contestanda est: ut si quidem liberi vel servi non esse pronuncientur, tunc demum damni dati, & amotarum rerum procedere possit adhibita probatione condemnatio. Si vero secus, questio rerum amotarum evanescat. Dat. 3. Jan. Sirmii, AA. Conf.

7. Imp. Constantinus A. ad Bassum P. P.

SI quando negotium status fuerit exortum: si si quidem ab ejus parte, qui dicitur servus, aliquid dicatur dominus abripuisse: c prius considerari placet, utrum de possessione d servitutis in libertatem reclamandum putet, an vero ex possessione libertatis in servitutem vocetur. At si eum de obsequiis servilibus libertatem constitit flagitare: ante e decidi status convenit causam, atque ita præberi directorum negotiorum (si res exegerit) audientiam: Quod si ei, qui ad servitutem vocatur, quicquam direptum esse memoretur: universa, quæ constitit ablata, ita demum reddi convenit ei, qui servus esse contenditur, si modo salvam rem futuram per idoneos fidejussores promiserit. Nam si tales dare non potuerit: tunc ea convenit, de quibus in iudicio tractabitur, sequestrari in eum diem in quo controversia sopiatur: ita ut ex iisdem (si aliqua alia facultas esse non poterit) tantum litis sumptus g & alimoniarum homini subministratur, quantum moderato iudicis arbitrio fuerit æstimatum. Cum autem necdum lite de statu mota, res ab aliquo direpta sint, & sententia de restituenda possessione rerum lata, ille ne huic sententia satisfieret, de statu controversiam movit: necessitatem habebit & sine satisfactione easdem res reddere & tunc causam liberalem secundum juris ordinem exercere.

DE COLLUSIONE h DETEGENDA. i.

TIT. XX.

Servus colludendo cum domina, non efficietur ingenuus, nec ex Rescripto ex falsa causa impetrato. Salyc.

1. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. || & CC. || Theodoro.

Cum servum matris tuæ, & stupro violasse dominam suam, & turpis conjunctionis maculam, excogitandæ ingenuitatis collusione, ac falsæ captivitatis velamento, apud competentem Judicem k obtegere voluisse proponas, nec libertatem ei matrem tuam dedisse, sed in solam ingenuitatem eum nudæ voluntatis mendacio l perducere niam adseveres, servum esse palam est: quando etiam divi Pii rescriptum m super captivitate emissum, quam non intercessisse significas, ingenuum fecisse non videatur: nec asseveratio consensui ingenuitatis jus tribuere potuerit. PP. 4. Kalend. Julii, Dioclet. 5. & Maxim. 4. Conf. 293.

2. Iidem AA. & CC. Milefio.

Libertina conditionis constitutis privatis n pactis immutare statum suum non licere, Numiano o Senatusconsulto p, contra collusorem poena statuta, præmioque detegenti promissio, manifeste declaratur. Dat. 5. Kal. Decemb. CC. Conf.

NE q DE STATU DEFUNCTORUM POST QUINQUENNIIUM t QUÆRATUR u.

p Senatusconsultum Numianum fuit Domitiani temporibus. l. 1. ff. cod.

r Post quinquennium ex Senatusconsulto, de quo l. 4. & ult. J. cod. de statu defuncti non queritur, ut hic. Ita ex Senatusconsulto intra quinquennium post manumissionem proclamare ad ingenuitatem libertus non potest. l. 2. l. 4. D. si ingenuus esse dicitur. Eadem ratione intra quinquennium collusio domini detegenda. l. 2. D. de collusione deteg. l. 1. l. ult. J. cod. t mortis scil. u Quoniam Senatusconsulto id fuerit cautum.

TIT. XXI.

Si de statu manumissoris defuncti non potest queri, nec etiam de statu ab eo manumissi. Salyc.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Niconi.

A ditus competens Judex causam præscriptionis examinet: & si Domitia patronum, qui ut a || civis Romanus || usque || in diem mortis vixit, annos quinque antequam lis bonorum mulieris inchoaretur, vita decessisset constitit: libertas status ex persona manumissoris b non retractabitur.

2. Iidem AA. & CC. Maximo.

SI is, qui te heredem fecit, propter matris c conditionem servus dicitur, & mater ante quinque annos litis mota vita decessit, præscriptioni locus erit: cum quæri de statu non possit, nisi de conditione matris tractetur. Hoc ita, si quando vixit, sine interpellatione, ut civis Romana egit. P. D. S. Antonino A. 2. & Geta Cæsare 2. Conf. 206.

3. Imp. Alexander A. Olympiadi.

Quamvis defunctus sit maritus quondam tuus, cui status quæstio inferebatur: causa tamen || etiam || post d obitum ejus propter e emolumentum successionis durat, eamque apud eum, qui de hereditate vel singulis rebus iudicaturus est, decidi oportet.

Qui ut civis Romanus vixit per quinquennium: ejus successio non potest in dubium revocari.

4. Idem A. Martiano.

SI is, quem servum tuum fuisse & a fratre tuo manumissum, atque heredem scriptum esse || proponis, ut f civis Romanus vixit, nec intra quinquennium post mortem ejus, status quæstionem movere coepisti: intelligis, neque hæredibus ab eo scriptis, neque his, quos liberos esse voluit, controversiam || te || contra formam Senatusconsulti g facere posse. Quod si prius h quam id temporis ipatium excederet, agere coepisti: & peculium ejus more iudiciorum persequi, & cum manumissis ordinata lite, secundum formam Edicti experiri non prohiberis. PP. Jun. Modesto & Probo Conf. 229.

5. Imp. Gordianus A. Severo.

Quod est constitutum, post quinquennium de statu defunctorum quæstionem incipere i non posse, ad speciem emancipationis k jure, necne perfecta sit, minime pertinet.

An defunctus vixerit ut ingenuus, inspicitur tempus mortis ejus.

6. Imp. Valerianus & Gallienus AA. Pollæ.

SI mater tua quasi ingenua communi l opinione vixit, & quinquennium a die mortis ejus excessit: potes Rempublicam, & pupillos m, si tibi status quæstionem movere tentaverint, nota præscriptione repellere. An autem pro ingenua in die mortis egerit, in iudicio requiretur. Quod si varietas interveniat, posteriora n tempora spectari convenit. PP. 6. Id. Jun. Seculare & Donato Conf. 261.

Etiam contra fiscum currit hac præscriptio quinquennalis.

7. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. || & CC. || Heliodoro.

SI pater tuus velut ingenuus vixit, nec status controversiam, quasi fisci servus esset, apud Præsidem provinciæ, qui super hujusmodi quæstionibus judicare solet, sed apud Procuratorem o Reipublicæ non p competentem q judicem passus est, postque ejus mortem quinquennium effluxerit: status tuus ex præscriptione, quæ ex Senatusconsulto emanat, protectus est.

8. Iidem AA. Theodoræ.

REpetitio peculii rerum servi tui, si r nullo iusto titulo intercedente corpora possideantur ab aliquo, nulla temporis præscriptione mutabitur. Nec enim Senatusconsultum, s quod super non retractandis defunctorum statibus sancitum est, intervenit, si defunctus in fugam t conversus atque latitans decessit. Datum 10. Kal. Decemb. Mediolani, Dioclet. & Maximian. AA. Conf.

re iudicata: & J. si a non competente.

q Judices quinquam competentes olim fuerunt libertatisque status, v. §. ubi causa status, adde Fornerium 1. select. 23. Ruardum 3. variat. 20. Goveanum 1. variat. 33. adde quæ dixi ad l. 1. §. & l. 5. §. de ordine cognit. t Quæ nullo titulo possidentur, non præscribuntur. l. 24. §. de rei vind. c de quo vide l. 4. §. cod.

u Fuga nocet, adde l. 1. §. iiz. prox.

a l. 4. J. cod. b Si de statu manumissoris queri non potest, nec de statu ab eo manumissi.

c Si de statu matris quæri non potest, nec de filii statu quæri poterit, hoc est, si pater meus materve mea vita decesserunt ante quinque annos, nulla eis de statu lite mota, nec mihi moveri litis quæstio poterit: ut hic, Synop. Basil. 48. tit. 11. c. 3. d Mota status quæstio post obitum rei durat.

e i. e. ut scire possit, quem habiturus sit successorum.

f l. 1. §. 5. cod.

g de quo l. ult. J. cod. fuit vero verus. Senatusconsultum. Suetonius in Tit. c. 8. vetuit inter cetera quæri de cujusquam defunctorum statu ultra certos annos.

h Si intra quinquennium amor te defuncti de statu ejus fuerit quæstio, & de peculio ejus, & de manumissis ab eo quæri poterit.

i l. 1. ff. cod.

k Quæstio status servilis post quinquennium incipere non potest: emancipationis potest: est enim minima status quæstio, quoties dubitatur, filius familias vel paterfamilias quis fuerit.

l Communis opinio probat.

m v. l. ult. §. qui & adversus quos, & l. ult. J. quibus non obicitur longi temp. præscript. n l. 14. §. 2. in fin. ff. de alim.

o Procuratorem rei privatae. Cui. 1. obf. 24. in fin. id est rationalem. id ita legisse Græcos idem autor testatur in l. 30. J. de decur. De procuratoribus Cælaris dixi ad Titulum de officio procuratoris Cæsaris.

p Incompetens condemnatio pro non facta habetur. l. 4. §. 6. ff. de

a Longi temporis præscriptio quid est? continui decennii inter præfentes: vicennii inter abfentes.

b Moratus in libertate mala fide, non juvatur longi temporis præscriptione.

c Diu moratur, qui vicennio moratur. l. 2. inf. cod.

d l. 1. §. ubi ea ff. stat. l. 20. in ff. de liberali. cas. l. 15. §. 1. Digst. de usurp. adde l. n. ff. de iur. p. r. x. Fugitivus malæ fidei præsumitur, vide quæ scripta ad l. 12. inf. ad l. Fab. de plagiar.

e Favor libertati debetur.

f l. 12. Digst. de liberali.

g Servus vicennio libertatem bona fide præscribit: hoc est, moratus in libertate per vicennium bona fide, amplius inquietari non potest: secus si in fuga per vicennium quasi liber vixerit: nullum enim servituti ejus præjudicium accedit. Syn. Bas. 48. tit. 26. ex tit. 24. c. 1.

h Servitute sexagenaria libertas non amittitur, adde l. 6. sup. de iur. genis. l. 21. §. de evulsionibus.

i adde 37. ff. 8.

k Cur ita? plenior interpretatio sumitur adversus unum manumissorem: quia adversus eum, ejusque heredem simul.

l Manumisso servo in testamento peculium non videtur concessum, nisi nominatim sit relictum, ut hic. l. pen. sup. an servus pro suo factio possit manumissus. tenetur & l. 1. sup. de commun. servo manumisso. 10. Eclog. in fin. §. 20. vers. peculium. Inst. de legat. l. 3.

ff. de manumissionibus, quæ servit. Manumissio inter vivos videtur concessum, nisi nominatim sit ademptum, l. 53. D. de peculio, nisi quis manumittatur a pupillo. l. penult. ff. de manumissionibus vindicta. Synops. Bas. 10. in fin. libri.

m Senatusconsulto Claudiano locus fuit, quoties mulier libera contra domini denunciationem se alieno servo jungebat. Ex hoc SC. ejus fiebat ancilla, cujus ille servus erat: ut eo non denunciante, libera. Tacit. 12. Idem jus servatum a Longobardis & Francis. Quid si libere alienæ ancillæ jungebatur? huic SC. locus non fuit. l. 9. sup. commun. de successio. n. l. 3. sup. de liberali. Est & hoc adjiciendum, liberam concubinatui ratione non hori ancillam. l. 34. sup. de liberali.

n 3. Inst. 13. §. 1. Ulp. 11. §. 11. l. 27. D. de positi. l. 9. l. ult. C. Theod. de liberali causa. l. 20. C. Th. de mulieribus. a D. Claudio. Tacitus. non a Vespasiano, ut scribit Suetonius in Vespasiano. c. 11.

o Extat integra apud autorem. Syn. 48. tit. 26. ex tit. 25. c. 1.

p Servitus contra naturam. l. 4. §. 1. ff. de statu hominum.

q Trina opus erat denunciatione.

r Dedecus cognatum servit facit. l. 1. 2. 3. ff. de liberali causa.

DE LONGI & TEMPORIS PRÆSCRIPTIO- NE, QUÆ PRO LIBERTATE, ET NON AD- VERSUS LIBERTATEM OPPONITUR.

TIT. XXII.

1. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Mutiano.

Mala & fide morato in libertate diu e, prodesse non potest: longi temporis præscriptio: Unde cum confitearis fuga d te ab eo, cujus meministi, recessisse: intelligis ex hoc solo sine dolo malo in possessione te libertatis non esse.

2. Idem AA. & CC. Carcinæ.

Præstat firmam defensionem libertatis ex justo initio longo tempore obtenta possessio: Favor e enim libertati debetur, & salubris jam pridem ratio suavit, ut his, qui bona fide in possessione libertatis per viginti g annorum spatium sine interpellatione morati essent, præscriptio adversus inquietudinem status eorum prodesse debeat, ut & liberi & cives Romani fiant. Dat. Kal. Jul. Antiochiæ, Constantio 3. & Max. Coss. 300.

3. Exemplum sacrarum literarum Constantini & Licinii AA. ad Dionysium Vicariam Præfecturam agentem.

Sola temporis longinquitate, etiam si sexaginta h annorum curricula excesserit, libertatis jura minime mutilari oportere, congruit æquitati. Dat. 4. Kal. Maji, Volusiano & Anniano Coss. 314.

DE PECULIO EJUS, QUI LIBERTATEM MERUIT.

TIT. XXIII.

1. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. Rufino.

Longe diversam & causam eorum, quia superstitionibus manumittuntur, item illorum, quibus testamento libertas relinquitur, esse, dissimulare non debueras: cum superiore quidem casu concessum taceat peculium, si non adimatur: posteriore vero, nisi specialiter fuerit datum, penes successores remanere, juris sit evidentissimi.

DE SENATUSCONSULTO m CLAUDIANO n TOLLENDO.

TIT. XXIV.

Mulier libera servili amore capta, nec bona perdit, nec amaris servore libera esse desinit. Bald.

1. Imp. Justinianus A. Hermogeni magistro officiorum.

Cum o in nostris temporibus, in quibus multos labores pro libertate subceptorum sustinimus, satis esse impium credidimus, quasdam mulieres libertate sua fraudari, & quod ab hostium ferocitate contra p naturalem libertatem inductum est, hoc ad libidinem nequissimorum hominum inferri: Claudianum Senatusconsultum, & omnem ejus observationem circa denunciations q & Judicium sententias conquirere in posterum volumus: ne ea quæ libera constituta est, semel decepta, vel infelici cupidine capta, vel alio quocunque modo contra natalium suorum ingenuitatem deducatur in servitutem, & sit pessimum dedecus r cognationis suæ fulgori: ut quæ forsitan decoratos dignitatibus habeat cognatos, hac in alienum cadat dominium, & dominum pertimescat forsitan cognatis suis inferiorem. † Quod & in libertis observari oportet: semel etenim libertate potitam, per tale dedecus in

servitutem deduci, religio temporum meorum nullo patitur modo.

† Sed ne servi vel adscriptitii a putent sibi impunitum esse tale conamen: (quod maxime in adscriptitio b adferendum est, ne liberarum mulierum nuptiis ab his exco-gitatis, paulatim hujusmodi hominum conditio decre-scat) sancimus, si quid tale fuerit vel a servo vel ab adscri-ptitio perpetratum, habere liberam potestatem dominum ejus, sive per se, sive per Præsidem provincie, talem ser-vum vel adscriptitium castigatione competenti corrigere, & abstrahere a muliere tali. Quod si neglexerit: sciat in suum damnum hujusmodi desidiam reversuram.

DE NUDO & JURE QUIRITUM d TOLLENDO.

TITULUS XXV.

Nudum nomen quod quis in servis habebat, per hanc legem tollitur, & plenum dominium in servis conceditur. Salyc.

1. Imp. Justinianus A. Juliano P.P.

Antiquæ subtilitatis e ludibrium per hanc decisio-nem expellentes, nullam esse differentiam patimur inter dominos, apud quos vel nudum ex jure Qui-rutum nomen, vel tantum in bonis reperitur: quia nec hujusmodi volumus esse distinctionem, nec ex jure Qui-rutum nomen, quod nihil ab ænigmatate f discrepat, nec un-quam videtur, nec in rebus apparet, sed vacuum est & superfluum verbum, per quod animi juvenum, qui ad pri-mam legem veniunt audientiam, perterriti, ex primis eo-rum cunabulis inutiles legis antiquæ dispositiones acci-piunt: sed sit plenissimus & legitimus quisque dominus, sive servi, sive aliarum rerum ad se pertinentium.

DE USUCAPIONE PRO EMPTORE g VEL TRANSACTIONE h.

TIT. XXVI.

1. Imp. Antoninus A. Flaviano.

Mancipia i tua si ab eis distracta sunt, qui k jus ven-dendi non habuerunt, vindicare ea potes. Nec enim usucapi ab emptoribus potuerunt, cum illi-cita venditione furtum l contractum sit. Prid. Id. Aug. Antonino A. 4. & Balbino Coss. 214.

2. Imp. Alexand. A. Marcellino.

Si contra defuncti voluntatem servos, quos propter perfe-ctæ artis peritiam hæredibus suis defunctus servari m testa-mento præcepit n, tutores vendiderunt o, usucapi non potuerunt. Dat. 5. Non. Mart. Juliano 2. & Crispino Coss. 223.

3. Idem A. Nepotilla.

Si matrem ejus, cujus nomine te p quæstionem pati di-scis, bona fide emptam possidere cœpisti: etiam si ipsa in causam furtivam inciderit, tamen postea conceptum p apud te partum usucapere potuisti.

Consensus domini, vel usucapio e mentis bona fide, præjudi-cat ei. Salyc.

4. Idem A. Achilleo.

Venditioni ancillæ q si consensum r dedisse diver-sam partem probaveris: retractando s contractum,

d Ulpian. 1. §. 16. & 19. §. 20. adde Theophil. tit. de libertin. quæ ludibrium. Subtiles inter sum fuerant antiqui, sed inaniter & inepte plerumque.

e Anigma & ab ænigmatate non differre.

g dixi ad 41. D. 4. h l. 8. inf. cod.

i l. 4. l. 6. l. 7. inf. cod.

k Qui aliena mancipia distrahit, furtum contrahit: ideoque longa possessione non capi-untur. Synops. Basil. 50. tit. 4. c. 15.

l Res furtiva usucapi non potest, adde l. 2. §. pro donato. præscribi tamen potest triennio,

m 1. §. 1. inf. de annali except. l. cum querebatur. 11. inf. unde vi.

n Justa prohibitio alienationis facta per defunctum impedit usucapionem.

o Testator certarum rerum alienationem vetare potest.

p Quod servari debet, vendi non potest.

q Conceptum apud se partum bonæ fidei possessor usucapit. l. 33. ff. de usucap.

r l. 1. §. 1. inf. cod. l. 6. l. 7. inf. cod.

s Qui domini consensu possidet, non indiget usucapione.

t Contractus invito adversario non retractatur. l. 5. sup. de oblig.

a Hi ἀνδρα-
γοί & εὐατό-
2 ex qoi.

b l. ult. §. de agri-
colis.

c Hoc, ut apertius intelligamus, no-tandum est, Tri-plex veteribus dominium fuisse, naturale, legiti-mum, & plenum. Naturale habet, qui in bonis ha-bet. unde Bonita-rius dicebatur do-minus. Legiti-mum dominium habet, qui jure Quiritum domi-nium habet: Ple-num, qui & legi-timum & natura-le dominium si-mul habet. Theo-phil. Inst. de li-bertin. Naturale & in bonis domi-nium servi is ha-bebat, cui civi servus a cive quo-que emptione traditus, non ta-men eiemancia-pus aut in jure cessus, aut si non anno ab eo pos-sessus. Quandi-quid horum dec-rat, servus in bo-nis emporis erat: venditoris vero, ex jure Quiritum, hoc est, uno eo-demque tempore duorum erat do-minorum. Ulp. 1. §. 16. Unius na-men horum domi-nii effectus, al-tero potior erat. Nam servus quid-que adquirebat, suo domino Bo-nitario adquire-bat, i. e. ei in cu-jus bonis erat, non ei qui jus do-minii habebat ex jure Quiritum: unde cum nomen inane juris Qui-ritum esset, me-rito sublatum hac constitutione. Por-ro jure Quiritum adquirebatur do-minio hæredita-tis additione, man-cipio, acceptione, ista usucapione, sub corona em-ptione, Varro 2. de re rustica 10. sine his causis res non abalienabatur jure Quiritum. Cicero in Topicis, Ulpian. 19. idque dominium sibi as-sumebat is, qui vindicabat, hac formula: Hanc ego hominem ex jure Quiritum meum esse aio. Ci-cero 4. Verrina.

e Subtilitatis anti-

a l. 7. in fin. §. quod cum eo.

b Circa domini consensum, longi temporis spatio bona fidei possessor praescribit. l. 1. inf. tit. prox. l. 3. inf. de long. temp.

c Quod (vi tamē non possessor) bona fide a mala fidei possessor possidemus, usucapimus. l. 4. sup. de rei vind. quod ipse possidet, non usucapit.

d Possessor mala fidei fructus restituit.

e Sciens alienum non usucapit. l. 7. J. cod.

f Nondum impleta usucapione, bona fidei etiam possessori res auferri potest.

g Rerum vi possessorum usucapio non est.

h l. 4. sup. de rei vind. §. 3. Inf. de usucap. ubi de vi compulsiva agitur, non de ex-

pulsiva, ut hic. id necesse non est. l. 3. sup. de his, quae vi mes.

i Cum concilio: alii cum consilio ut in A. Apostolorum 25. v. 12.

συνάλησας μετὰ τὸ συμβουλίου ἀποκρίσθαι. quae verba, cum Concilio collocutus, moris erat ita exprimi CCC. ut ex antiqua sententia Senecio CCC. dixit, vide Cuj. 12. obs. 32.

k Princeps sententiam dicit. l. 1. inf. de appellat. l. penult. ff. de his, quae in testam. de-

latur. l. 3. J. de quaestioibus.

l Usucapi, quasi furtiva, res non potest, quae obligata alteri, comparata est, hoc est, rei pignori obligata distraeta, quasi furtiva usucapi ea res non potest. Syn. ibid. c. 20.

m In usucapione rei immobilis sufficit bona fides emptoris, nisi res a venditore vel ejus autore vi sit possessa, ut l. 5. §. cod. in mobili & emptoris & venditoris requiritur, ut hic. l. 3. l. 4. §. cod. & l. 7. J. cod.

n Imo potest. l. 5. ff. cod. l. 4. §. 21. D. de usucap.

o dixi ad l. 6. cod.

p l. 5. in fin. sup. cod.

q Usucapere potest qui ex causa transactionis bona fide rem alienam accipit, cum iustam causam usucapiendi habeat. Syn. ibid. c. 21.

r l. 29. D. de usucapionib.

s Usucapere longi temporis spatio non potest rem pupilli, qui eam a pupillo sine tutoris ejus auctoritate comparavit, si tamen probaverit pupillum ex pecunia emptionis ei numerata locupletiore factum esse, post pubertatem ab ipso conventus, doli mali exceptione eum summoveat. Syn. ibid. c. 23.

t l. 27. ff. de contrab. empt.

u l. 17. ff. de institoria.

x dixi ad 41. ff. 6.

y Res a non domino bona fide nobis donatas usucapimus, ut hic. & 50. Eclog. 60. c. 7.

z Usucapione quaesita semel res aliena, donatione a non domino tradita, bona fide accepta, auferri usucapienti non potest, ut hic. Syn. Bas. 50. tit. 6. c. 7.

a Usucapio prodest adversus rei vindicationem. l. 4. in fin. sup. tit. prox.

b Donare aliena non possumus. l. 6. sup. de furtis.

c Furtum est contractatio rei alienae invito domino.

quem ipsa ratum a habuit, non audietur: || sed || & hac probatione cessante b, si bona fide emptam ancillam a venditore bona fide distrahente || longi || temporis spatio usuceperis, intentio proprietatem vindicantis tenere non potest.

5. Imp. Gordianus A. Marino.

SI partem c possessionis mala fidei possessor vendidit: si quidem, quod ab ipso tenetur, omnino cum fructibus d recipi potest: portio autem quae distraeta est, ita demum recte petitur a possidente, si sciens e alienam comparavit, vel bona fide emptor nondum f implevit usucapionem. Violenter g enim possessione amissa, priusquam h in domini potestate perveniat, usucapio emptori (et si bona fide mercatus est) non competit.

6. Idem Philippus A. cum Caelio i collocutus dixit k.

Cum sit probatum rem l pignori m fuisse obligatam, & postea a debitore distraeta: palam est non n potuisse eam quasi furtivam usucapi. Sine die & consule.

7. Idem A. & C. Compedi.

SCIENS servum o alienum contra domini voluntatem svenundans, furtum committit. Quod rei vitium priusquam p ad dominum ejus revertatur possessio, non permittit usucapionem fieri, licet bona fide possideatur. Dat. 5. Id. Febr. CC. Consil.

8. Idem A. & C. Severo.

EX q causa transactionis r habentes iustam causam possessionis, usucapere possunt.

9. Idem A. & C. Cajo.

EUM f qui a r pupillo sine tutoris auctoritate distrahente comparavit, nullum temporis || longi || spatium defendit. Sed si locupletior u emptoris pecunia factus, post pubertatem occasionem juris ad iniquum trahat compendium: doli mali summoveatur exceptione. CC. Consil.

DE USUCAPIONE PRO DONATO.

TIT. XXVII.

Traditione & usucapione pro donato dominium quaritur. Bald.

1. Imp. Alexander A. Macedonio.

SIve fuerit dominus y, qui tibi loca, de quibus supplicasti, donavit: si ve a z non domino bona fide donata suscepisti, eaque usucepisti, auferri a tibi, quod jure quaesitum est, non potest. P. 5. Id. Mart.

2. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. Capitonio.

DONATEM ancillam alienam b nihil domino deminueret, non est ambigui juris: furtum etiam contrahere citra c voluntatem domini contrectantem, ut ejus rei nec usucapio possit procedere. S. 5. Id. April. AA. Consil.

Ex donatione putativa si ve erronea non procedit usucapio. Salyc.

3. Idem AA. & CC. Rhodano.

IN usucapione rei immobilis sufficit bona fides emptoris, nisi res a venditore vel ejus autore vi sit possessa, ut l. 5. §. cod. in mobili & emptoris & venditoris requiritur, ut hic. l. 3. l. 4. §. cod. & l. 7. J. cod.

n Imo potest. l. 5. ff. cod. l. 4. §. 21. D. de usucap.

o dixi ad l. 6. cod.

p l. 5. in fin. sup. cod.

q Usucapere potest qui ex causa transactionis bona fide rem alienam accipit, cum iustam causam usucapiendi habeat. Syn. ibid. c. 21.

r l. 29. D. de usucapionib.

s Usucapere longi temporis spatio non potest rem pupilli, qui eam a pupillo sine tutoris ejus auctoritate comparavit, si tamen probaverit pupillum ex pecunia emptionis ei numerata locupletiore factum esse, post pubertatem ab ipso conventus, doli mali exceptione eum summoveat. Syn. ibid. c. 23.

t l. 27. ff. de contrab. empt.

u l. 17. ff. de institoria.

Itam a facere donationem perfectam nemini licet. Utique hoc verum est, si error b fallax causa ratione bonae fidei non defenditur. Quod & in dominio pro usucapione quaerendo servatur.

DE USUCAPIONE PRO DOTE.

TIT. XXVIII.

1. Imp. Alexand. A. Taurino.

RES mobiles d in dotem datae, quamvis alienae, si sine vitio tamen fuerint, a bona fide accipiente e pro dote acceptae, usucapiuntur f.

DE USUCAPIONE PRO HAEREDE.

TIT. XXIX.

1. Imp. Antoninus A. Theophilo.

Cum pro haerede usucapio locum non habeat: intelligis neque matrem tuam, cui haeres b exististi, neque te usu mancipia ex ea causa capere posse. PP. 7. Kal. Jul. Roma, Lato & Cereale Consil. 216.

2. Imp. Diocletianus & Maximianus AA. & CC. Maurina.

Nihil pro haerede posse usucapi, suis haeredibus existentibus i, magis obtinuit.

3. Idem AA. & CC. Diodoro.

OPINIO falsa k mortis pro haerede possessio rerum absentis procedere non potest.

Usucapio requirit titulum praecedentem. Bald.

4. Idem AA. & CC. Serapioni.

USUCAPIO non praecedente vero l titulo procedere non potest: nec prodesse neque tenenti, neque haeredi ejus potest: nec obrentu velut ex haereditate esset, quod alienum fuit, domini intentio ullo temporis longi spatio absumitur. Dat. 7. Kal. Januar. CC. Consil.

COMMUNIA DE USUCAPIONIBUS.

TITULUS XXX.

Colonus corporaliter tenet, sed non possidet sibi, sed domino: & ideo non praescribit. Bald.

1. Imp. Alexand. A. Sabino.

QUI ex conducto n possidet, quamvis corporaliter o teneat, non tamen sibi, sed domino rei creditur possidere: neque enim colonus p, vel conductori praediorum longa possessionis praescriptio acquiritur. PP. 7. Kal. April. Alexandro A. 2. & Marcello Consil. 227.

2. Idem A. Onesima.

Jampridem quidem mancipium, de quo supplicas, comparasse te dicis: sed si cogitaveris rem fisci q mei usucapi non posse, respondere te actionibus fisci mei intelligis: nec alias posse || rei || proprietatem obtinere, quam si non ex ancilla fiscali natum fuisse constiterit.

3. Imp. Philippus A. & C. Pantino.

SI r mala fide servum tuum sciens Antiochus tenuit, intentionem tuam contra successorem s ejus,

nato. l. 4. ff. de praescript. long. temp. §. 11. Infir. de usucap.

m dixi ad 41. ff. 3.

n Quod alteri possidemus, non usucapimus: Conductor alteri possidet, ut hic: colonus, inf. cod. & l. 1. in fin. in quibus causis cessat, qui praestat mercedem, l. 2. inf. de praes. 30. annor. emphyteuta, l. 7. in fin. dict. tit. creditor pignus. l. 13. ff. de usucap. adde l. 36. ff. de adquir. possess.

o Conductor corporaliter rem tenet: jure tamen civili sibi non possidet, ideoque nec rem usucapit.

p l. 1. J. in quib. caus. cessat. q Res fisci usucapi non potest. l. 4. inf. de praescript. 30. l. 1. 2. 3. in fin. J. ne rei dominica vel templor. §. 9. Infir. de usucapio. l. 18. l. 24. in fin. l. 45. ff. de usucap. Syn. Bas. 50. tit. 1. cap. 2.

r Praescribere longi temporis spatio rem non potest haeres ejus, qui mala fide possidet, licet ipse bonam fidem habeat: Vitia enim defuncti ad haerem transeunt. 2. Harman. l. 5. §. 44.

s Vitium defuncti transeat in haerem etiam bonae fidei. l. 4. §. 15. D. de usucap.

licet

a Perfecta donatio irrita fieri non potest invito donatario. Eccl. d. loco c. 9. l. 4. in fin. J. de revocand. donationibus.

b Falsus titulus ad usucapionem non prodest. Falsus titulus est, quoties quis sibi donatum putat §. 11. Infir. de usucap. l. 1. Digest. pro donato. Itaque usucapere pro donato is non potest, qui putat sibi donatum esse cum donatum non sit. Syn. Bas. 50. tit. 6. c. 9.

c dixi ad 41. D. 9.

d Quaecunque etiam mancipia. v. Cujac. 14. obs. 9. In rebus soli, aliud. Nam in immobilibus non facile vitium procedit, quod in eis furtum non fiat. 50. Eclog. 8. c. 4. Fundus dotalis usucapi non potest. l. 16. D. de fundo dotali.

e pura marito.

f Res mobilis a bona in dotem data, ab accipiente potest usucapi. l. 1. ff. cod. v. Cuj. d. loco.

g dixi ad 41. ff. 5. Si defunctus rem aliquam sine vitio possidet, haeres usucapere potest.

h Quod defunctus usucapere non potuit, haeres etiam si bonam fidem habeat, usucapere non potest. Nam vitia defuncti in haerem transeunt. l. 11. D. de divers. & tempor. 50. Eccl. 5. c. 5.

i Non extantibus tamen, id est, abstinentibus: quia sui haeres manent, etiam si abstinuerint: suis existentibus, agnati venire non possunt. Sed quia jure pratorio venire possunt, & pro possessore usucapiunt.

k Usucapiendi titulum verum esse oportet, hic. & l. 4. J. cod. l. 1. Digest. cod. l. 3. §. pro donato. l. 3. sup. cod.

a De rebus man-
cipi, & non man-
cipi v. Ulp. 19.
b v. legem usuc-
sup. de rebus man-
cipi. 1. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

c Res Italice o-
lim biennio usu-
capiebantur.

d Jure veteri, id
est, XII. tab. res
mobilis anno u-
suepuebatur, ut
hic. & vers. cum
ante. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

e Hodie res o-
mnino sunt I-
talice, sive pro-
vinciales immo-
biles prescribun-
tur decennio in-
ter presentes, vi-
centio inter ab-
sentes.

f De annali usu-
capione, dixi 5.

g Usucapimus
res omnes mobi-
les aut se moven-
tes bona fide per
triennium: im-
mobiles, ubique
ex sita sint,
decem annis ad-
versus presentes:
viginti annis ad-
versus absentes,
ut hic. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

h Res mobiles
triennio usuca-
piuntur, sicut de
usucap. cum Ti-
mulo & bona fide:
Immobiles vero
decem annis in-
ter presentes, vi-
ginti inter ab-
sentes cum titulo &
bona fide, adde l.
2. inf. de prescrip-
tione, sive
longi temporis, si-
ne titulo vero
annis 30. & eo
modo acquiruntur
dominium utile,
l. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

i In usucapione
satis est, si posses-
sionis initio bo-
na fides interve-
nerit, l. 49. D. de
adquir. ver. domi-
nio. l. 44. 5. 2. D.
de usurpat. quod
tamen Latra-
nense consilium
non admittit. cap. 47.

k Bona fides requiritur in usucapionem & prescriptionum
initio & de bona & mala fide, vide Balbum 3. de prescrip. & ad eam rem 15. quaestio.

l Continuatur possessio in successorem: 5. 12. Inst. de usuc. adde l. 24. D. de usurpat. hoc
est, in duntaxat possessione connumeratur etiam tempus anterioris possessoris. 2. Harm. 1.
5. 72. Syn. Ensl. 50. 112. 11. cap. 10.

m Titulus in usucapione requiritur. vide Balbum 3. de prescrip. quaest. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7.

n dixi ad 41. D. 2.

o Paul. 5. sent. 2. 5. 2.

p l. 34. 5. 1. l. 49. in fin. D. cod. l. 13. D. de adquir. ver. 5. 5. vers. & hoc est, Inst. per quas
personas cuique acq.

q Liber ignoranti possessionem: scienti usucapionem adquisita

licet bona fide possideret, propter initii vitium usucapio non
absumpsit.

DE USUCAPIONE TRANSFORMANDA, ET DE SUBLATA DIFFERENTIA RE- RUM MANCIPI ET NEC MAN- CIPI.

TIT. XXXI.

1. Imp. Justinianus A. Joanni P. P.

Cum nostri animi vigilantia ex jure Quiritum nomen
& substantiam sustulerit, & communes exce-
ptiones in omni loco valeant: decem vel viginti
vel triginta annorum, vel si quae sunt alia majoris
arvi, continentes proximitatem: satis inutile est usuca-
pionem in Italicis quidem soli rebus admittere, in provin-
cialibus autem recludere. Sed & si quis res alienas, Ita-
licas tamen, bona fide possidebat per biennium, & miseri-
rerum domini excluderentur: & nullus eis ad eas refer-
vabatur regressus: quae & nescientibus dominis procede-
bant, quo nihil inhumanius erat, si homo ablitens & nesciens
tam angusto tempore suis cadebat possessionibus. Ideo
per praesentem Legem & in Italicis soli rebus, quae immo-
biles sunt, vel esse intelliguntur, sicut annalem d. exce-
ptionem, ita & usucapionem transformandam esse cense-
mus: ut tantummodo & his decem, & vel viginti, vel tri-
ginta annorum & aliarum exceptionum tempora currant,
huiusmodi angustis penitus semotis. Cum autem an-
tiqui & in rebus mobilibus, vel se moventibus, quae fue-
rant alienatae, vel quocunque modo (bona fide tamen)
detentae, usucapionem extendebant non tantum in Italico
solo nexu, sed in omni orbe terrarum, & hanc annali f
tempore concludebant: & eam duximus esse corrigendam:
ut si quis alienam rem mobilem, seu se moventem in
quacunque terra, sive in Italica, sive provinciali bona fide
per continuum triennium b detinuerit: is firmo jure eam
possideat, quasi per usucapionem eam acquisitam.

¶ Hoc tantummodo observando, ut in his omnibus
casibus ab initio eam bona fide capiat, secundum k quod
exigit longi temporis praescriptio: & ut continetur l ei
possessio etiam anterioris iusti possessoris, & connumere-
tur in decennium, vel xx. annorum spatium, vel tricennium.
Quod & in rebus mobilibus observandum esse censuimus,
ut in omnibus iusto titulo m possessionis antecessoris iusta
detentio, quam in re habuit, non interrumpatur ex poste-
riore forsitan alienae rei scientia, licet ex titulo lucrativo
ea coepta est. Ita etenim ampliatur quidem longi tempo-
ris materia, quae ei subdita est: minuitur autem usucapio-
num compendiosa dominis iactura, & ejus jura nocentia:
cum l etiam res dividi mancipi & nec mancipi sane anti-
quum est: & merito antiquari oportet, ut sit rebus & locis
omnibus similis ordo, inutilibus ambiguitatibus & diffe-
rentiis: sublatis. Dat. Kal. Nov. Constantinop. post Consul-
lat. Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

DE ACQUIRENDA ET RETINENDA POSSESSIONE.

TITULUS XXXII.

De acquisitione per liberam personam.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. & CC.
Attico.

Per liberam o personam ignorantem p quoque acquiri
possessionem: & postquam scientia q intervenerit,
usucapionis conditionem inchoari posse, tam ratio-
ne utilitatis, quam juris prudentia receptum est.
PP. 6. Kal. Dec. Rufo & Dextro Coss. 226.

k Bona fides requiritur in usucapionem & prescriptionum
initio & de bona & mala fide, vide Balbum 3. de prescrip. & ad eam rem 15. quaestio.

l Continuatur possessio in successorem: 5. 12. Inst. de usuc. adde l. 24. D. de usurpat. hoc
est, in duntaxat possessione connumeratur etiam tempus anterioris possessoris. 2. Harm. 1.
5. 72. Syn. Ensl. 50. 112. 11. cap. 10.

m Titulus in usucapione requiritur. vide Balbum 3. de prescrip. quaest. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7.

n dixi ad 41. D. 2.

o Paul. 5. sent. 2. 5. 2.

p l. 34. 5. 1. l. 49. in fin. D. cod. l. 13. D. de adquir. ver. 5. 5. vers. & hoc est, Inst. per quas
personas cuique acq.

q Liber ignoranti possessionem: scienti usucapionem adquisita

Si emptor sciente venditore in possessione
fuerit.

2. Imp. Alexander A. Mauro.

Minus instructus est, qui te sollicitum reddidit, quasi
in vacuum a possessionem ejus, quod per procurato-
rem emisti, non sis inductus: cum ipse proponas te diu b
in possessione l ejus l fuisse, omniaque ut dominum ges-
sisse. Licet enim instramento non sit comprehensum,
quod tibi tradita sit possessio: ipsa tamen rei d veritate id
consecutus es, si sciente e venditore in possessione
fuisse.

De infante.

3. Imp. Decius A. Rufino.

Donatarum rerum a quacunque persona infanti f va-
cua g possessio tradita, corpore b quaritur. Quamvis
enim sint auctorum sententiae dissentientes: tamen con-
sultius videtur interim (licet animi plenus non fuisset
adfectus i) possessionem per traditionem esse quasitam:
alioquin (sicuti consultissimi viri Papiniani responso con-
tinetur) nec quidem per tutorem possessio infanti pote-
rit acquiri. PP. 5. Kalend. April. Decio A. 5. & Grato
Coss. 251.

De animo solo.

4. Imp. Diocletian. & Maximian. AA.
Nepotiano.

Licet possessio nudo k animo acquiri non possit, tamen
solo animo retineri potest. Si ergo praediorum de-
sertam possessionem non derelinquendi affectu trans-
acto tempore non coluisti l, sed merus m necessitate cul-
turam eorum distulisti: praedictum tibi ex transmissi
temporis injuria generari non potest. PP. Kalend. Au-
gust. iplis 4. & 3. AA. Coss. 290.

De causa possessionis sibi non mutanda.

5. Idem AA. & CC. Mennoni.

Cum nemo causam n sibi possessionis mutare possit,
proponasque colonum nulla extrinsecus accedente
causa excolendi occasione ad iniquam venditionis o viti-
um esse prolapsam: Praeses provinciae inquisita fide veri
dominii tui jus convelli non sinet.

De eo, qui sine causa ingressus est in fundum alienum.

6. Idem AA. & CC. Valerio.

SI nulla iusta ex causa p ingressum q agrum l tuum l
sive vineas, eum, cujus meministi, Praeses repererit,
nec ulla praescriptione tua interpellatur petitio: restitu-
re tibi possessionem cum omni causa r non dubitabit. S.
Idib. April. AA. Coss.

De improba possessione.

7. Idem AA. & CC. Asyncrito.

Improbapossessio firmum titulum f possidenti praestare
nullum potest. Unde ingredientem in vacuum s pos-
sessionem alieni fundi non consentiente domino, vel
actore, qui ejus rei concedendae potestatem habuit, cau-
sam justam possessionis adipisci non potuisse, certum est.
PP. 5. Idus Decemb. AA. Coss.

De procuratore.

8. Idem AA. & CC. Cyrillo.

Per procuratorem utilitatis u causa possessionem x
peti proprietatem ab hac separari non y possit, domini-
um etiam quaxi placuit. PP. 18. Kalend. Mart. Sirmii,
CC. Coss.

De improba possessione.

9. Idem AA. & CC. Sergio.

Nec ex vera venditione possessionem, quam non fuerat
emptor z adeptus, improbe retinere potest: ac mul-
to minus is, qui adlevatione falsa velut a emptor, cum
sine obligatione pignoris pecuniam mutuo dedisset, fun-
dum irrumpens alienum, retinendi justam causam habet.
PP. 3. Non. April. Sirmii, CC. Coss.

De divisione & interruptione usucapionis.

f Injusta possessio non est titulus. Sine titulo non est locus praescriptionis. l. 24. 5. de res
vind. 5. 2. Inst. de usuc.

g l. 2. l. 3. 8. cod.

h Cui multum tribui solet.

i Per procuratorem possessio & dominium acquiri potest. l. 1. 3. per quas personas. l. 1.

j cod. l. 20. D. de adq. ver. dominio.

k Imo potest. l. 12. 5. 1. D. cod.

l verus se. l. 5. D. cod. de falso mox dicitur.

m Fallus emptor melioris conditionis esse non debet quam verus.

10. Inst.

a De vacua pos-
sessione agitur in
l. 3. & 7. 5. cod. vi-
de l. 2. in fin. ff. de
act. empt.

b Paria sunt in
vacuam posses-
sionem induci, &
scientie vendito-
re diu in posses-
sione fuisse. l. 12.
5. de contrah.
empt. l. 2. 5. si quis
aliter.

c Hinc colligit
Alciat. 2. pra-
sump. 23. quem-
quam praesumi
possidere ex titu-
lo praebulo, i. e.
ex antecedente
aliquo titulo, di-
xi ad l. 12. sup. de
fide instrumens-
rum.

d Re vera possi-
det qui sciente
venditore possi-
det.

e l. 60. D. de reg.
jur. aliud nesci-
ente. l. 5. D. cod.
l. 14. 5. 1. D. de
furtu.

f l. 32. 5. 2. D.
cod. 50. Eclog. 2.
c. 1.

g l. 2. 5. cod. l. 7.
7. cod.

h suo, sc.

i affectus. Hal.

k Nudo animo
possessio retine-
tur, non acquiri-
tur. vide l. 44. in
fin. D. cod.

l Culturam o-
mittens, posses-
sionem non a-
mittit.

m vide, quae no-
tavi ad l. 1. 5. 8. D.
cod.

n i. e. titulum
posidendi. vide
l. 1. 5. 19. D. cod.

o Colono facta
venditio domino
non nocet.

p sine vi. l. 1. 5. 8.
unde vi.

q Ingressu va-
cua possessionis
vitium personale
non reale con-
trahitur, ideo
que poterit res u-
suecap.

r i. e. cum fructi-
bus. Causa est
quidquid a re
prohiscitur, vel
rei coheret. l. 3.
5. 1. 8. D. de usa-
rio & fructibus
et causis.

a Naturalem, sc. vel civilem: nulla est tertia. v. Cuj. 9. obs. 33.
b Jus & corpus opponuntur.
c Possessio iure consistens, est civilis possessio.
d Possessio corpore consistens, est naturalis possessio.
e Legitima dicitur, quod defenditur legibus & interdicitis possessionibus.
f Interruptio vitiat iustam usucapiendi causam, adeo ut si ad diem res possessa non fuerit, videatur possessio ad verum dominum recurrere, atque ipsa interruptio ne dominum renovaret. *Harm. l. 1. §. 67.*
g Possessor non intelligitur, qui licet possessionem corpore teneat, interposita contestatione & causa in iudicium deducta: super jure possessionis vacillat ac dubitat.
h *l. 26 sup. de rei vindicatione. l. 2. circa finem. l. 10. §. de præs. longi temp.*
i Realis sc. *l. 24. §. 1. D. de usucap. l. 5. in fin. C. Th. unde vi. etque pars postrema legis 2. §. si per vim.*
k omnem sc.
l Per servum, procuratorem, colonum, & inquilinum possidemus.
m Qui alteri non sibi possidet, si possessionem dederit, vel alteri tradit, domino non præjudicat. *l. 31. §. 40. §. 1. D. eod. l. 31. D. de dolo. l. 6. in fin. inf. unde vi. l. unic. §. si per vim. l. ult. inf. de delatoribus. l. 133. D. de reg. jur.*
n Malitia soli auctori nocere debet.
o In querenda possessione potest quisque negligentia sua obesse ei, cui querere debuit: & tamen in id quod interest, ei teneatur.
p Possessor naturalem & civilem possessionem amittit, si ille, per quem possidet, possessionem expellitur: æque ac si possessionem ipsam traderet. Accurf. Bart. Angel. hic Gloss. in *olim causam. l. 2. ext. de restit. spoliat.* quod tamen in Ecclesia, per Doctores in *d. cap. olim. fisco & pupillo fallit. cap. 1. extr. de in integr. adde aliam exceptionem ex Socino regula 297.*
q Possessio facta sub manibus procuratoris.
r Mala electio eligenti nocet.
s *l. 133. D. de reg. jur.*
t *l. 27. D. ad Vellejan.*
u i. e. custodi possessionis. *l. 1. sup. si per vim. l. 6. inf. unde vi. adde l. ult. inf. de delatoribus.*
x *50. Eclog. 11. Præscribimus hoc spatio, res immobiles cum titulo, & bona fide.*
y adversus præsentem. v. *l. 12. inf. eod. Nov. 119. cap. 7. & 50. Eclog. 14. 15. & 2. Instit. 6. in princ.*
z adversus absentes. v. *l. 12. inf. eod.*

10. Imp. Constantinus A. ad Maternum.

Nemo ambigit possessionis duplicem a esse rationem: aliam b, quæ iure c consistit, aliam quæ corpore d: utramque autem ita demum esse legitimam e, cum omnium adversariorum silentio & taciturnitate firmatur: interpellatione f vero & controversia progressa, non g posse cum intelligi possessorem, qui licet || possessionem || corpore teneat, tamen ex interposita h contestatione, & causa in iudicium deducta super jure possessionis vacillet ac dubitet. PP. 11. Kal. Febr. Tribon. Volusiano & Anniano Consl. 314.

De successoribus.

11. Imp. Arcadius & Honorius AA. Petronio Vicario Hispaniarum.

Vltia i possessionum a maioribus contracta perdurant, & successorem k auctoris sui culpa comitatur. Dat. 5. Kal. Jan. Casario & Artico Consl. 399.

Si is, per quem possidebatur, possessionem reliquerit.

12. Imp. Justinianus A. Joanni Præfecto prætorio.

EX libris Sabinianis quæstionem in divinas nostri humilis aures relatum tollentes, definimus, ut si servus l sive procurator, vel colonus, vel inquilinus, vel quispiam alius, per quem licentia est nobis possidere, corporaliter nactam possessionem cujuscunque rei dereliquerit m, vel alii prodiderit, desidia forte vel dolo, ut locus aperiatur alii eandem possessionem detinere: nihil penitus domino præjudicii generetur; ne ex aliena n malignitate alienum damnum emergat: sed & ipse, si libera conditionis est, competentibus actionibus subjugetur; omni jactura ab eo restituenda domino rei, vel ei, circa quem negligenter o vel dolo se versatus est. Sin autem nec dum sub p manibus procuratoris, vel coloni, vel inquilini, vel servi possessio facta est q, sed ipse eam accipere desidia vel dolo superfedit: tunc & ipse, qui eum transmisit, ex mala r sua electione præjudicium circa eam possessionem patitur, ex memoratarum personarum vel machinatione vel negligentia accedens. Hoc etenim tantum sancimus, ut dominus nullo modo aliquid discrimen sustineat ab his quos transmiserit: non ut etiam lucrum sibi per eos aliquod acquirat; cum & antiqua f regula || juris || quæ definivit deteriorem conditionem per servum domino nullo modo fieri, tunc locum habeat, cum dominus de damno r periclitetur, non cum sibi lucrum per servum acquiri desiderat.

† Salva videlicet in hoc casu domino rei, vel ei u, qui ad eam detinendam præfatas transmiserit personas, adversus eas omni actione (si qua ex legibus ei competit) servata.

DE PRÆSCRIPTIONE LONGI & TEMPORIS DECEM, VEL VIGINTI & ANNORUM.

TIT. XXXIII.

Civilis interruptio præscriptionis non operatur, nisi contra eum, contra quem interruptio facta est: & in hypothecaria non contrahitur vitium litigiosæ.

Bald.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Juliano P.P.

CUM a post motam & omissam quæstionem res ad nova dominia bona fide transferint, & exinde novi viginti anni intercesserint sine b interpellatione, non est inquietanda, quæ nunc

p possessor naturalem & civilem possessionem amittit, si ille, per quem possidet, possessionem expellitur: æque ac si possessionem ipsam traderet. Accurf. Bart. Angel. hic Gloss. in *olim causam. l. 2. ext. de restit. spoliat.* quod tamen in Ecclesia, per Doctores in *d. cap. olim. fisco & pupillo fallit. cap. 1. extr. de in integr. adde aliam exceptionem ex Socino regula 297.*
q Possessio facta sub manibus procuratoris.
r Mala electio eligenti nocet.
s *l. 133. D. de reg. jur.*
t *l. 27. D. ad Vellejan.*
u i. e. custodi possessionis. *l. 1. sup. si per vim. l. 6. inf. unde vi. adde l. ult. inf. de delatoribus.*
x *50. Eclog. 11. Præscribimus hoc spatio, res immobiles cum titulo, & bona fide.*
y adversus præsentem. v. *l. 12. inf. eod. Nov. 119. cap. 7. & 50. Eclog. 14. 15. & 2. Instit. 6. in princ.*
z adversus absentes. v. *l. 12. inf. eod.*

a eadem extat sententia apud Paulum 5. sent. 2. §. 5.
b hanc restrictionem adde *l. unica. sup. de usuc. transformanda.*

possidet, persona: quæ sicut accessione prioris domini non unitur, qui est inquietatus: ita nec impedienda est, quod ei mota controversia sit. Quod si prior possessor inquietatus est: etsi postea per longum tempus sine aliqua interpellatione in possessione remansit: tamen non potest uti longi temporis præscriptione, quod etiam in republica a servari oportet.

In auth. ut spons. larg. §. rursus. col. 9. tit. 2. Nov. 119. cap. 7.

Mala b fidei possessore alienante c, cessat longi d temporis præscriptio e, si verus dominus ignoret f suum jus, & alienationem factam: spectatur ergo triginta annorum defensio. Si vero is, qui putabat easdem res sibi competere, hoc cognoscens, intra decem annos inter præsentem, & viginti inter absentes litem non fuerit contestatus: possessor præscriptione munitus, firmiter eas habebit.

In auth. ut spons. larg. §. De præscriptione. col. 9. tit. 2. Novel. 119. cap. 8.

Q UOD si quis quibusdam annis præsens sit, quibusdam absens, adjiciuntur ei super decennium tot anni, quot annis ex decennio fuit absens.

2. Imp. Diocletian. & Maximian. AA. & CC.

LONGI g temporis præscriptio his, qui bona h fide acceptam possessionem, & continuatam i, nec interruptam k inquietudine l litis tenuerunt, solet patrocinari. PP. 5. Kalend. Decemb. Maximo 2. & Aquilino Consl. 286.

3. Idem AA. & CC. Antonio.

SI vineæ, quas mater tua vitrico tuo in m dotem dedit, strux proprietatis sunt, nec n ulla præscriptio || ex || transacti temporis prolixitate adolevit: Præses provincie restitui tibi eas efficiet.

Sine titulo non procedit usucapio longi temporis. Bald.

4. Idem AA. & CC. Hermogeni.

D IUTINA possessio tantum jure o successionis sine iusto titulo p obtenta, prodesse ad præscriptionem hac sola ratione non potest. PP. Sirmii, 4. Idus April. AA. Consl.

5. Idem AA. & CC. Soterico.

N EC petentem dominium ab eo, cui petentis solus error q causam possessionis sine vero titulo præstitit, silentii longi temporis præscriptione repelli, juris evidentiissimi est. S. Sirmii, 11. Kal. Maji, AA. Consl.

6. Pars ex epistola eorundem AA. & CC. ad Primosum Præsidem Syriae.

cum possit res mobilis mala fide, sine furto distrahi. *l. alienum. 6 ubi Glossa sup. de furtis. vide alias exceptiones apud Bart. Angel. & Bald. ibid. adde Socin. regul. 431.* Idem dicendum in secundo emptore: ut hæc Authent. locum tantum adversus primum emptorem habeat. Bart. in *d. §. cum quis.* Idem censet, quoties venditor non in ipsa traditione, sed post malam fidem habuit. Nam si mala fides superveniens non nocet ipsi possessori mala fidei, multo minus nocere debet singulari successori. *Gloss. l. item si res. 4. D. de alienat. jud.* Aliud quoque existimant, si de fructibus adquirendis tractetur, cum hic de dominio adquirendo agatur. *Gloss. in l. vitia. 11. sup. de acqu. poss.* Aliud etiam existimant in actionum præscriptione. Aret. hic, ut & si agatur de mala fidei possessore facto vel præsumpto tantum. Quid, si successor præscriptionem velit ex sua persona inchoare? Quid, si venditor non mala prorsus fide, sed dubitans vendat? Quid, si perfecta præscriptione superveniat mala fides? idem esse censent. Bald. in *l. nihil. 2. sup. pro herede. Castr. in l. ancilla. 12. sup. de furtis.* Innocentius in *c. diligenti. de præscr. Bart. in l. naturaliter. 5. D. de usucap. e. cum dilectus. de majoritate. adde Socin. reg. 33.*

c Voluntate sua ac sponte: secus si necessario. *l. Pomponius. 13. §. si iussu. 9. D. de acqu. poss.*

d aliud in præscriptione longissimi temporis, quia mala fides tempore longissimo non nocet. *l. 3. l. 4. §. de præscr. 30.*

e Præscribere longo tempore non potest, qui titulum habet a mala fidei possessore, ut hic. An mobilia usucapere potest? hæc enim Authentica de præscriptione immobilium est. Bart. in *d. l. Pomponius. 13.*

f ergo cum scit, neque ignorat, longissimum tempus non requiretur, sed longum tempus tantum. *l. 1. sup.*

g Præscriptio longi temporis prodest his, qui bona fide possederunt, nec ullam contestationem litis sustinuerunt. *Syn. Basil. 50. tit. 11. cap. 2.* ubi Scholiastes separat *δίκην* seu *δικήν* & *δὲ χάριτιν*, litem siue contestationem ab inquietatione. ut prior usucapionem interrumpat, non posterior.

h *l. 27. D. de contrahend. empt. & vend.*

i *l. 3. D. de usurpat.*

k *l. 1. sup. eod. l. 1. inf. tit. prox.*

l Præscriptio interrumpitur litis contestatione. *l. 1. r. sup. eod. l. 10. sup. eod. l. 10. sup. tit. prox.*

m Res aliena in dotem dari non potest: si tamen data fuerit, usucapi poterit.

n *l. 4. §. de rei vindic. l. 2. l. 5. §. de reb. alien. l. 4. §. de usuc. pro empt.*

o *l. 4. sup. de usucap. pro herede.*

p Sine titulo non est usucapio. adde *l. unic. §. de usucap. transfor.*

q Si per errorem causam possessionis meæ tibi præstiti, possum nihilominus rem meam vindicare, neque mihi oberit longi temporis præscriptio.

a Adversus rem publicam, etiam viginti annorum præscriptio prodest ei, qui iustum initium possidendi habuit: nec medio interpellatus est. Paul. *d. l. §. 4.*

b Præscribere longo tempore non potest, titulum habens a mala fidei possessore, ut hic, nisi alienatio ab initio bonæ fidei fuerit. Angelus in *l. sequitur. 4. ff. de usucap. Gl. in d. l. item si res. 4. ff. de alien. judic. nisi debitor alienet rem alteri pignoratam: tunc enim emptor bonæ fidei præscribit adversus hypothecariam: hæc quippe Auth. de præscriptione dominii, non hypothecæ constituta est. Aret. & Cynus hic. fallit etiam quoties habens titulum a mala fidei possessore dominium non præscribit: fallit, etiam quoties præscribitur res, in qua non requiritur titulus, puta servitus, *l. si quis diuturno. 10. ff. si servitus vindicetur.* sed & si procurator mala fide vendidit, & dominus rei Bonam fidem habebit. *l. qui fundum. 7. §. procurator. ff. pro emptore.* Idem esse putat Bart. in *l. Pomponius. 13. §. 1. D. de acqu. poss. Angel. in l. sequitur. 4. D. de usucap. Bald. in l. ancilla. 12. sup. de furtis.* in usucapione rei mobilis:*

c Adversus rem publicam, etiam viginti annorum præscriptio prodest ei, qui iustum initium possidendi habuit: nec medio interpellatus est. Paul. *d. l. §. 4.*

b Præscribere longo tempore non potest, titulum habens a mala fidei possessore dominium non præscribit: fallit, etiam quoties præscribitur res, in qua non requiritur titulus, puta servitus, *l. si quis diuturno. 10. ff. si servitus vindicetur.* sed & si procurator mala fide vendidit, & dominus rei Bonam fidem habebit. *l. qui fundum. 7. §. procurator. ff. pro emptore.* Idem esse putat Bart. in *l. Pomponius. 13. §. 1. D. de acqu. poss. Angel. in l. sequitur. 4. D. de usucap. Bald. in l. ancilla. 12. sup. de furtis.* in usucapione rei mobilis:

c Adversus rem publicam, etiam viginti annorum præscriptio prodest ei, qui iustum initium possidendi habuit: nec medio interpellatus est. Paul. *d. l. §. 4.*

b Præscribere longo tempore non potest, titulum habens a mala fidei possessore dominium non præscribit: fallit, etiam quoties præscribitur res, in qua non requiritur titulus, puta servitus, *l. si quis diuturno. 10. ff. si servitus vindicetur.* sed & si procurator mala fide vendidit, & dominus rei Bonam fidem habebit. *l. qui fundum. 7. §. procurator. ff. pro emptore.* Idem esse putat Bart. in *l. Pomponius. 13. §. 1. D. de acqu. poss. Angel. in l. sequitur. 4. D. de usucap. Bald. in l. ancilla. 12. sup. de furtis.* in usucapione rei mobilis:

c Adversus rem publicam, etiam viginti annorum præscriptio prodest ei, qui iustum initium possidendi habuit: nec medio interpellatus est. Paul. *d. l. §. 4.*

b Præscribere longo tempore non potest, titulum habens a mala fidei possessore dominium non præscribit: fallit, etiam quoties præscribitur res, in qua non requiritur titulus, puta servitus, *l. si quis diuturno. 10. ff. si servitus vindicetur.* sed & si procurator mala fide vendidit, & dominus rei Bonam fidem habebit. *l. qui fundum. 7. §. procurator. ff. pro emptore.* Idem esse putat Bart. in *l. Pomponius. 13. §. 1. D. de acqu. poss. Angel. in l. sequitur. 4. D. de usucap. Bald. in l. ancilla. 12. sup. de furtis.* in usucapione rei mobilis:

c Adversus rem publicam, etiam viginti annorum præscriptio prodest ei, qui iustum initium possidendi habuit: nec medio interpellatus est. Paul. *d. l. §. 4.*

Si

de Obligatione Votorum. 12. 49.
de Obligationibus et actionibus. 4. 10.
de Obsequiis Patrono prestandis. 6. 6.
de Officiis civilibus Judicum. 1. 45.

- - - Comitibus Orientis. 1. 36.
- - - - - vero privatarum. 1. 33.
- - - - - sacrarum largit. 1. 32.
- - - - - sacri Palatii. 1. 34.
- - - - - sacri Patrimonij. pag. 109.

de Officiis diversorum Judicum. 1. 40.

- - - eius qui vicem aliumus. 1. 58.

- - - iuridici Alexandris. 1. 59.

- - - Magistris militum. 1. 29.

- - - Magistris officiorum. 1. 37.

- - - militarium Judicum. 1. 46.

- - - Praefati Annonae. 1. 44.

- - - Augustalis. 1. 37.

- - - Praetoris Africae. 1. 27.

- - - Praetorium Orientis. 1. 26.

- - - vigiliis. 1. 43.

- - - Vrbis. 1. 20.

de Officiis Praetorum. 1. 39.

- - - Praetoribus. 1. 35.

- - - Quaestoris. 1. 30.

- - - Praetoris Provinciae. 1. 40.

- - - Vicarij. 1. 30.

de Omni agro deserto. 11. 50.

de Operis Libertorum. 6. 3.

de Operibus publicis. 11. 12.

de Ordine cognitionum. 7. 19.

judiciorum. 3. 11.

11

[Faint, illegible handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

^a Præscriptio longi temporis emptionem dolo factam confirmare non potest: quum mala fide possidere quis incipiat. *Synops. ib. c. 6.*
^b Contractus bonæ fidei, titulus est: nisi dolo causam illi dederit. Tunc enim titulus non est, ac proinde ex illo non præscribitur.
^c Dixi ad l. 1. sup. de rescind. d. Mala fidei possessor non præscribit, vide cap. 2. et ibi D.ynam de sig. in 6.
^e Instrumenti amissio non nocet præscriptioni, si modo de jure possessionis aliter probari potest. l. 6. l. 8. l. 10. in fin. sup. de fide instrum. l. 1. inf. in quibus causis cessat longi temporis, f. i. e. instrumenti fraudulenta subtrahitio.
^g l. 10. §. de suis. h. Mulieres non adoptant. vide tamen l. 5. inf. de adopt. §. 10. inf. de adopt. nec enim liberos habent in potestate. dixi ad Nov. Leon. 28. & ita quod possident illegitime adoptati, non præscribunt.
ⁱ Præscriptione longi temporis bonæ fidei emptor munitus a doli exceptionem obijciens, postea quam petitor dominium suum probaverit, adhibita probatione iustæ possessionis absolvendus est. *Synops. ib. c. 9.*
^k Inf. de usucap. l. 1. un. de usucap. transform. l. 7. inf. quibus non obijciatur.
^l Exceptio præscriptionis initio litis opponitur, post litem contestatam probatur.
^m Præscriptio litis contestatione interruptitur. l. 1. l. 2. §. 1. ad.
ⁿ v. l. 10. sup. tit. prox.
^o l. 26. in fin. §. de rei vind. ad est, prorogatur.
^p In causis etiam lucrativis præscriptio, & longa possessio possessorem defendit. l. 26. ff. de acquir. poss.
^q l. 2. §. 20. ff. pro emptore. hinc colligitur præsumi medio tempore possedisse, qui hodie & ante decennium possederit. Probatis enim extremis probantur media. vide Alciat. 2. præsumpt. 21.
^r In præscriptione longi temporis decem vel viginti annorum, etiam tempus prioris possessoris computatur. *Synops. Basil. 50. tit. 12. c. 10. & 2. Harm. l. 1. §. 71.*
^s l. 1. ff. de divers. & tempor.
^t De rebus.
^u De personis.
^x De præsentibus.
^y Præsentibus dicuntur, qui in eadem civitate domicilium habent.
^z Domicilium urbe non circumscriptur, sed provincia.

SI a fraude & dolo (licet inter majores viginti quinque annis) facta venditio est, hanc confirmare & non potuit consequens tempus: cum longi temporis præscriptio in mala & fidei contractibus locum non habeat.

7. Idem AA. & CC. Antea.

Longi temporis possessione munitis, instrumentorum amissio & nihil juris aufert: nec diuturnitate possessionis partam securitatem maleficium f. alterius turbare potest. Dat. prid. Kal. Jan. AA. Conf.

Adoptio invalida, vel error juris non est sufficiens ad præscriptionem longi temporis. Salycetus.

8. Idem AA. & CC. Celso.

SI is, contra quem supplicas, matris tuæ quondam mancipia quasi filius ex causa tantum adoptionis & defendit: affectio destinata ac illicita b adoptionis ad horum dominium ei querendum sola non sufficit: Quapropter mancipia petere non prohiberis, nullam timens || temporis || præscriptionem: si hoc tantum initio præcedente, is, contra quem supplicas, horum possessionem adeptus est.

9. Idem AA. & CC. Demostheni.

EMPTOR i bona fide contra præsentem & decennii præscriptione, || in || cuius initio l contestationem haberi sufficit, posteaquam suam impleverit intentionem petitor, adhibita probatione iustæ possessionis defensio, absolvi recte postulat.

10. Idem AA. & CC. Rhegino.

Nec bona fide possessionem adeptis longi temporis præscriptio post moram litis contestatæ completa proficit m: cum post a moram controversiam in præteritum o æstimetur. Datum Id. Decemb. Cass. Conf.

11. Imp. Justinianus A. Mennæ Præfecto pratorio.

SUPER longi temporis præscriptione, quæ ex decem vel viginti annis introducit, perspicuo jure sancimus, ut si ex donatione, si ex alia lucrativa p causa, bona fide quis per decem vel viginti annos rem detinuisse probetur, adjecto q || scil. || tempore etiam r prioris f possessoris: memorata longi temporis exceptio sine dubio ei competat, nec occasione lucrativæ causæ repellatur. Dat. Kal. Jul. Dom. Justin. PP. A. Conf. 528.

Præscriptio longi temporis inter præsentem completur decennio: inter absentes vicennio, & præsentibus dicuntur, quando uterque habet domicilium in eadem provincia, licet non in eadem civitate. Salyc.

12. Idem A. Joanni P. P.

CUM in longi temporis præscriptione tres emergant veteribus ambiguitates: prima propter res t, ubi posita sunt: secunda propter personas u, siue utriusque siue alterutrius præsentiam exigimus: & tertia, si in x eadem provincia vel in eadem civitate debent esse personæ, tam petentis, quam possidentis, & res, pro quibus certatur: omnes || eas || præsentis legis amplectimur definitione, ut nihil citra eam relinquatur.

† Sancimus itaque debere in hujusmodi specie utriusque personæ, tam petentis, quam possidentis spectari domicilium: ut tam is, qui domini vel hypothecæ quæstionem inducit, quam is, qui res possidet, domicilium habeat in uno loco, id est, in una provincia y: hoc etenim nobis eligendum videtur: ut non z || in || civitate concludatur domicilium, sed magis provincia: & si uterque domicilium in eadem habeat provincia, causam inter præsentem esse videri, & decennii || magis || præscriptione agentem excludi.

q l. 2. §. 20. ff. pro emptore. hinc colligitur præsumi medio tempore possedisse, qui hodie & ante decennium possederit. Probatis enim extremis probantur media. vide Alciat. 2. præsumpt. 21.

r In præscriptione longi temporis decem vel viginti annorum, etiam tempus prioris possessoris computatur. *Synops. Basil. 50. tit. 12. c. 10. & 2. Harm. l. 1. §. 71.*
^s l. 1. ff. de divers. & tempor.
^t De rebus.
^u De personis.
^x De præsentibus.
^y Præsentibus dicuntur, qui in eadem civitate domicilium habent.
^z Domicilium urbe non circumscriptur, sed provincia.

Codex

† De rebus autem de quibus dubitatio est, nulla erit differentia, siue a in eadem provincia sint, siue in vicinia, vel trans mare posita vel longo spatio separata. Sin autem non b in eadem provincia uterque domicilium habeat, sed alter in alia, alius in altera: tunc ut inter absentes causam disceptari, & locum c esse viginti annorum exceptioni. Nihil enim prohibet, siue in eadem provincia res constituta sint, siue in alia, super his controversiam in judicio provinciali moveri, & multo magis in hac florentissima civitate. Quid enim prodest in ipsa provincia esse possessionem, an in alia: cum jus vindicationis incorporale est, & ubicunque d res posita sunt, & dominium earum & vinculum ad dominum vel creditorem possit reverti? Ideo enim nostri majores subtilissimo animo & divino quodam motu ad actiones & earum jura pervenerunt, ut incorporales e constituta possint ubicunque jus suum & effectum corporalem extendere. Sit igitur secundum hanc definitionem causa perfectissime composita, & nemo posthac dubitet. neque inter præsentem, neque inter absentes, quid statuendum sit: ut bono initio possessionem tenentis, & utriusque partis domicilio requisito sit expectata quæstio pro rebus ubicunque positis: nulla f scientia vel ignorantia expectanda, ne altera dubitationis inextricabilis oriatur occasio.

† Eodem observando & si res non soli sint, sed incorporales, quæ in jure g consistunt, veluti usufructus, & ceteræ servitutes.

IN QUIBUS CAUSIS CESSAT b LONGI TEMPORIS PRÆSCRIPTIO.

TIT. XXXIV.

1. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Marcellina.

SI is, cui colendum i fundum dedisti, post instrumenta, quibus dominium ad te pertinere probari posset, per novercam tuam subtraxit k: hoc sola præscriptione || longi || temporis defendi non potest.

2. Idem AA. & CC. Dionysio.

IN servorum l proprietatis negotio cum usucapio locum habeat, ad quæstionem longi temporis præscriptionis superfluo pervenitur.

Actio familia eriscunda, vel communi dividundo, non tollitur tempore. Salycet.

3. Idem AA. & CC. Apollinari.

UNUS individuum m commune n pro solido possidens, intervallo || longi || temporis, quo minus socius portionem vindicare, vel eum communi dividundo judicio provocare, possit, non defenditur: cum neque familia eriscunda o judicium, neque communi dividundo actio excludatur longi p temporis præscriptione. 3. Kal. April. Sirmii, CC. Conf.

4. Idem AA. & CC. Libro.

HEREDITATEM q quidem petentibus longi r temporis præscriptio nocere non potest: verum his, qui nec pro hærede, nec pro possessore, sed pro empto vel donato seu alio titulo res, quæ ex hereditate sunt, vel fuerunt, possident, cum ab s his successio vindicari non possit, nihil hæc juris definitio nocet. 3. Id. Septemb.

usucap. l. 3. inf. de præsc. 20. vel 40. annor. k. x. l. 7. sup. de præsc. longi temporis.

l Mobilia, ut servi (nisi coluntur in fundo, ut mancipia rustica: tunc enim servus pro parte ruris & fundi habetur. l. 3. ff. de divers. & tempor. l. 9. ff. cod. Sunt immobilia quæcunque rebus immobilibus adherent usucapiuntur triennio. Ideoque cessat quæstio præscriptionis, ubi de re mobili agitur: utque ita de præscriptione longi temporis in rebus mobilibus querere superfluum est, quum in illis usucapio triennii locum habeat. *Synops. tit. 12.*

m id est, nondum divisum.

n Actioni mixtæ non præscribitur longo tempore.

o l. un. c. 5. 1. vers. nemo. inf. de annali præsc. l. 22. sup. familia. l. 1. §. ff. pro dote. excipe l. 1. sup. de com. rer. alien.

p Præscriptione longi temporis, hoc est, decem vel viginti annorum non excluditur actio familia eriscunda & communi dividundo, sed triginta tantum annorum præscriptione. *Synops. Basil. 50. tit. 12. c. 3. 2. Harm. l. 1. §. 53.*

q Petitio hæreditatis non præscribitur longo tempore, l. 8. sup. de jure de lib. *Synops. Basil. 50. tit. 22. c. 4. 2. Harm. l. 2. §. 8.* nisi possessor cum titulo & bona fide dominium usuceperit: hoc est, si quis alio titulo possidens usuceperit, tutus est: nec enim actione petitionis hæreditatis conveniri potest. *Synops. Basil. 50. tit. 12. c. 4.*

r Decennii spatio inter præsentem, vicennio inter absentes. l. 12. §. tit. prox.

s Petitio hæreditatis non datur contra titulo possidentem, ut hic & l. 1. sup. de inoffic. nisi quinque casibus, puta si venditor hæreditatis absit, nec compareat, l. 13. §. 4. ff. de hæred. per si hæreditas modico distracta sit, d. l. 13. §. 5. si sciente emptore comparata d. l. 13. §. 8. si impra sit a fisco, d. l. 13. §. 9. si titulus habetur pro non titulo d. l. 13. §. 1. Datur itaque petitio hæreditatis, quæ mixta est actio, adversus eum, qui sine titulo possidet, nec tollitur longi temporis præscriptione.

^a In præscriptio. ne litis rerum non habetur ratio: nam & procul distans præscribitur.
^b Absentes dicuntur, qui non sunt in eadem provincia.
^c Præscriptio igitur currit contra ignorantem, ut hic. Immo non currit. l. 7. inf. quæ militare. Solve. Non currit, quod ad incommodum, secus quod ad commodum. d. l. 7. Alii putant currere, sed restitutionem dari. Bart. in l. 1. §. si quis autem. ff. de restituere. Quid si iusta sit ignorantia? currit quidem præscriptio: datur tamen restitutio adversus præscribentem. Bart. in l. 1. §. si quis propter. ff. de restituere. Quid si de servitute præscribens agit & non currit adversus ignorantem præscriptio: cum in servitutibus præscribendis requiratur scientia domini. Gl. in l. 2. §. de servit. Aliam exceptionem vide apud Socinum reg. 205.

^d facit l. 1. §. de contrahenda emptione. l. 15. sup. de rescind.
^e Incorporalia jura, etiam longe distans præscribuntur.
^f Uno casu id inducitur, Nov. 119. puta, si a malæ fidei possessore quis rem bona fide accepit. Nam si sciente domino, locum habet præscriptio: si ignorante, cessat.
^g In jure consistunt usufructus & servitutes.

^h i. e. in quibus actionibus majorem temporis quam longi præscriptio requiritur.
ⁱ v. l. 1. §. de usucap. transform. da. l. 1. sup. com. de

^k i. e. in quibus actionibus majorem temporis quam longi præscriptio requiritur.

^l i. e. in quibus actionibus majorem temporis quam longi præscriptio requiritur.

^m id est, nondum divisum.

ⁿ Actioni mixtæ non præscribitur longo tempore.

^o l. un. c. 5. 1. vers. nemo. inf. de annali præsc. l. 22. sup. familia. l. 1. §. ff. pro dote. excipe l. 1. sup. de com. rer. alien.

^p Præscriptione longi temporis, hoc est, decem vel viginti annorum non excluditur actio familia eriscunda & communi dividundo, sed triginta tantum annorum præscriptione. *Synops. Basil. 50. tit. 12. c. 3. 2. Harm. l. 1. §. 53.*

^q Petitio hæreditatis non præscribitur longo tempore, l. 8. sup. de jure de lib. *Synops. Basil. 50. tit. 22. c. 4. 2. Harm. l. 2. §. 8.* nisi possessor cum titulo & bona fide dominium usuceperit: hoc est, si quis alio titulo possidens usuceperit, tutus est: nec enim actione petitionis hæreditatis conveniri potest. *Synops. Basil. 50. tit. 12. c. 4.*

^r Decennii spatio inter præsentem, vicennio inter absentes. l. 12. §. tit. prox.

^s Petitio hæreditatis non datur contra titulo possidentem, ut hic & l. 1. sup. de inoffic. nisi quinque casibus, puta si venditor hæreditatis absit, nec compareat, l. 13. §. 4. ff. de hæred. per si hæreditas modico distracta sit, d. l. 13. §. 5. si sciente emptore comparata d. l. 13. §. 8. si impra sit a fisco, d. l. 13. §. 9. si titulus habetur pro non titulo d. l. 13. §. 1. Datur itaque petitio hæreditatis, quæ mixta est actio, adversus eum, qui sine titulo possidet, nec tollitur longi temporis præscriptione.

5. Idem AA. & CC. Hosimo.

a Qui puerum alienum vulneratum curat, cum possidet non animo domini, qui ita possidet, non praescribit adversus dominum.

b alias, nisi offerret expensas, locus esset retentioni.

c 50. Ecl. 12.

d Militibus non obicitur longi temporis praescriptio. v. 8. de restit. milit.

e Archiatrum qui fuit, dixi l. 6. §. 10. J. de professoribus & medicis. adde l. 3. §. de metatis.

f Absenti necessaria & publica de causa non obicitur praescriptio longi temporis.

g Qui sunt in comitatu Principis medici, absunt necessaria de causa.

h Frustra praescribitur a Principe impetratur, quod per restitutionem iure communi conceditur.

i l. 1. in fin. l. ult. sup. si quis ignorans rem minoris, ut mirum sit, Justinianum huiusmodi juris constitutionem sibi adrogare. l. ult. sup. in quibus causis in integrum restitutio.

k Cum decem vel viginti annorum tempore non computatur id tempus, quo quis minor viginti quinque annis fuit. Nam praescriptio tunc incipit currere, quando ad maiorem aetatem devenit, hoc est, cum annum viceimum compleverit. Syn. Basl. 52. tit. 12. §. 7.

l Minori non obicitur praescriptio longi temporis.

m Quando incipit currere praescriptio adversus minorem, v. l. 5. sup. in quibus causis in integrum restitutio non est necessaria. l. 3. inf. de praescript. 30. annorum.

n Absenti reipublicae causa vel fortuito casu, non obstat praescriptio longi temporis, ut hic. Synops. Basl. ibid. c. 7. in princ.

o Praescriptio longi temporis non obstat mutuo, commodato, deposito, legato, fideicommissio, tutelae, nec alii cuilibet actioni personali, ut hic. Synops. d. loco. ut plenius mox dicetur.

p Hodie personales actiones praescribuntur 30. annis. l. 3. vers. ult. inf. de praescript. 30. annorum. l. 1. §. 1. inf. de annali.

q Captus ab hostibus & ab iisdem reversus, adversus praescriptionem restituitur.

r Adversus eum, qui restitui potest, praescriptio non juvat.

SI puerum non pro derelicto habitum, sed ab hostibus vulneratum, sumptibus tuis (sicut adseveras) liberum existimans curasti a: longi temporis praescriptione, quominus dominus ejus offerens erogata recte b vindicet, defendi non potes.

QUIBUS c NON OBJICITUR LONGI TEMPORIS PRÆSCRIPTIO.

TIT. XXXV.

1. Imp. Alexander A. Venulejo.

Tempus expeditionis d adversus petitiones, si qua competisse iuste probari possunt, praescriptionem non parit. 6. Non. Jul. Julianus & Crispo Confl. 225.

Frustra praescribitur impetratur, quod per restitutionem in integrum conceditur.

2. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Aurelio || Archiatro e. ||

Cum per absentiam f tuam eos, de quibus queris, in res juris tui irruisse adseveras, teque ob medendi g curam a Comitatu nostro discedere non posse palam sit, Praefectus praetorio noster accersitis his, quos causa contingit, inter vos cognoscet. Non h necessario autem petis ex longi temporis diuturnitate praescriptionem tibi non opponi, quando iusta absentiae ratio, & necessitatis publica obsequium ab huiusmodi praedicio te defendat. PP. 15. Kal. Mart. Nicomediae, Max. 2. & Aquil. Confl. 286.

Praescriptio longi temporis non currit minori. Salycet.

3. Idem AA. & CC. Numidio Correctori Italici.

Non i est incognitum, id k temporis, quod in minore l aetate transmissum est, longi temporis praescriptioni non imputari: ea enim tunc m currere incipit, quando ad maiorem aetatem dominus rei pervenerit. PP. 4. Id. Septemb. ipsi 4. & 3. AA. Confl. 290.

4. Idem AA. & CC. Crispino.

Si possessio inconcussa sine controversia perseveravit: firmitatem suam teneat obiecta praescriptio, quam contra absentes vel Reipublicae n causa vel maxime fortuito casu, nequaquam valere, decernimus. PP. 6. Kalend. Mart. Anibaliano & Asclepiodoto Confl. 292.

5. Idem AA. & CC. Januario.

Neque o mutui, neque commodati, aut depositi, seu legati, vel fideicommissi, vel tutelae, seu alii cuilibet personali p actioni longi temporis praescriptionem obijci posse, certi juris est. S. Kalend. Febr. AA. Confl.

6. Idem AA. & CC. Dulcio.

Ab hostibus captus q, ac postliminio reversus, actione in rem directa, vel qualibet alia dominium vindicando, temporis adversarii possessionem frustra times: cum adversus r eos, qui restitutionem auxilium quacunque ratione juvantur, huiusmodi factum non opituletur.

Praescriptio longi temporis contra presentem, finitur annis decem: contra absentem annis viginti.

7. Idem AA. & CC. Cassandro.

Praescriptione bona fide possidentes adversus praesentes annorum decem a, absentes autem viginti mununtur. Quod si ex alicujus persona b de petitorum patre restitutionis praetendatur auxilium: deducto eo, quo, si quid fuerit gestum, succurri solet, residuum computari, rationis est.

8. Imp. Justinianus A. Mennae P.P.

Sancimus his solis militibus, qui expeditionibus occupati sunt, ea tantummodo tempora, quae in eadem expeditione percurrunt, in exceptionibus declinandis optulari: illis temporibus, per quae citra c expeditionum necessitatem in aliis locis vel in suis aedibus d degunt, minime eos ad vindicandum hoc privilegium adjuvantibus. Dat. Kal. April. Constantinop. Decio Cos. 529.

SI ADVERSUS CREDITOREM PRÆSCRIPTIO OPPONATUR.

TIT. XXXVI.

1. Imp. Gordianus A. Veneriae.

Duturnum silentium longi temporis praescriptione corroboratum, creditoribus pignus e persequentibus inefficacem actionem constituit: praeterquam f si debitores, vel qui in eorum iura successerunt, obligata rei possessioni incumbant. Ubi autem creditori a possessore longi temporis praescriptio obijciatur, personalis actio adversus debitorem salva ei competit.

2. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. || & CC. || Marcellae.

Si debitori hares g non existit, sed iusta viginti annorum possessione collata in te donatio h corroborata est: neque personali i actione, quia debitori non successit, conveniri te iuris ratio permittit: neque data pignori praedia post intervallum longi temporis tibi auferenda sunt: quando etiam praesentibus creditoribus decem annorum praescriptionem opponi posse, tam Rescriptis nostris, quam priorum Principum statutis probatum sit.

DE QUADRIENNIII & PRÆSCRIPTIO.

TITULUS XXXVII.

1. Imp. Constantinus A. ad Orphitum P.V.

Notum est, a fisco quaestionem post quadriennium || continuum || super bonis vacantibus l inchoandam non esse. Additum est & eos, qui

domesticis & praetoribus lib. 6. tit. 24. ut mihi suspicio magna iustaque sit hic & in l. ult. sup. de restitut. militum. (ubi haec constitutio totidem verbis repetitur.) & ver sic illi autem temporibus: & apud Theoph. Inst. de militari testamentis, legendum: milites non juvari: eos jure denique militari in testando non frui: cum citra expeditionis necessitatem, in aliis locis quam in suis aedibus h in τοῖς λαγεμείοις αὐτῶν ἐν σεδέσιν, degunt: ut loco τῶν vel legamus ἐν μὴ, id est, quam. Quod & Theophilus satis indicat, cum sedera exponit, ἐν τῶν διαγινόμενῶν αὐτῶν, loca in quibus milites agere necesse sit. Quid, quod vis a pagani differant milites, si in expeditione tantum militari eo beneficio fruerebantur: cum pagani ipsi in expeditione etiam jure militari testari possint, l. ult. ff. de testam. milit. propter memoriam legum, ceterarumque disciplinarum, locis illis intermortui. ut defendi merito posse videatur, milites cum in aedibus suis positi, hoc est, cum in fossatis, stationibus & castris militares annonas accipiunt, & necessario abesse dicuntur, ibidem eos jure militari testari posse, praescriptionem adversus eos non currere, restitutionis beneficio dignos esse, ut a pagani vel in eo differant, neve beneficium militare ad id tantum tempus referatur, quo in procinctu & expeditione sunt, quod nimis exiguum & breve est, & alioquin placet quod a Baldo notatum est. l. ult. sup. de restit. milit. militiam nudam ac solam, non praebere beneficium restitutionis in integrum, sed occupationem: occupationem, inquam, circa res militares: quarum pars non minima est, in hybernis, stationibus, sedibus seu aedibus, castris denique ipsis & fossatis, excubatione atque mora. Possis tamen & hunc locum sic accipere: Miles non fruitur privilegio militari, quoties in non militaribus locis vel quoties in suis aedibus citra expeditionis necessitatem moratur.

e Praescriptio longi temporis excludit non tantum in rem actionem, sed & hypothecariam, ut hic. l. ult. vers. sancimus. sup. de praescript. long. tempor. l. 7. l. ult. sup. de obl. & action. l. 19. inf. de evict.

f Extraneus pignoris possessor, titulo & bona fide pignus longo tempore potest praescribere: personali contra debitorem manente. Debitor vero haresve ejus ut hic. & l. 2. inf. eod. pignus non praescribit etiam longo tempore. g v. l. 1. sup. eod.

h Donatarius longo tempore pignus potest praescribere.

i Personalis actio non competit adversus extraneum pignoris possessorem: sed hypothecariam.

k 50. Ecl. 13. v. Cujac. c. 23. de praescript. & 5. obs. 30.

l Vacantium bonorum perfectionem fisco quadriennii silentio amittit, ut hic & l. 6. §. 7. ff. si quis omis. caus. l. 18. ff. de usuc. l. 10. ff. de divers. & temp. praescript. l. 1. §. 2. ff. de jure fisci. Praescribimus quadriennium rem fisci adversus ipsum fiscum, rem fisci puta res vacantes, quae gratis περιγματοι σχολάζοντα. Syn. 50. tit. 12. §. 1.

nostra

a Vacantia bona, qui ex benefici-
cio Principis
promeriti sunt,
statim domini
sunt & securi ad-
versus fiscum. *Et l.*
d. loco.

b Hujus consti-
tutionis meminit
Justinianus §. 13.
verf. constitutio
autem diva me-
morie Zenonis.
Epist. de usucap.
autor. Syn. 19. tit.
25. c. 5.

c *vid. l. 93. ff. de
verb. sign.*

d De his qui e-
munt a fisco agi-
tur hac lege, ut &
sequenti de his
qui emunt ab Au-
gusto vel Princi-
pe, & de procu-
ratoribus.

e Pars major
hujus consti-
tutionis est de eo,
qui rem alienam
a fisco emit.

f Si cui res alie-
na a fisco fuerit
donata.

g Qui rem alie-
nam a fisco com-
parat, a quo quis
alio titulo habet,
statim securus est
adversus domi-
num, vel tradi-
torem hypothec-
arium. Olim
necessaria erat ei
præscriptio quin-
quaginta ex edito
divi Marci ut l. 3.
§. si adversus fisco.

h *Har. 3. §. 95.
Syn. l. c. 5. dabo-
tur quoque utilis
actio. l. 13. §. 9. ff.
de per. hared. At
enim dices etiam
hodie emptores
conveniri. l. 1. §. 1.
de har. vel. att.*

i Quidam pu-
tant hic præscribi
adversus domi-
num & hypothec-
arias actiones,
non adversus res
alienas. Puta-
rim dictam legem
primam abroga-
ri. Nam si hic
præscribitur hy-
pothecariz, res a-
lienam utiq; præ-
scribitur. Quid
enim aliud hypo-
thecari credito-
ris peremptio,
quam res alieni
actio? Quid fisco?
mox dicitur.

k Adio in rem
dominium vel hypothecam persequitur.

l *Serviana. §. uti. ff. de iur. Thoph. de usucap.*

m Adiones in personam sunt vel civiles vel prætoriz, vel ex legibus vel constitutionibus
descendunt.

n *v. Cujac. 10. obs. 12.*

o Post quadriennium quam fisco rem alienam distinxit, vel donavit, vel dominus & cre-
ditoribus in fisco denegatur actio.

p Confessio procuratoris fisci inter scripturas, statim fisco præjudicat.

q *§. ult. verf. n. str. autem constitutio. Instit. de usucap.*

r Principis ex domo vel ejus privata substantia, ex dominicis denique ejus rebus si quid
alienabatur, id fiebat per Comitum rerum privatarum & curatorem dominicæ domus:
Habeat & Augusta curatorem divinx seu dominicæ domus suæ & quidem illustrem, ut hic
quod notandum.

s *l. 2. sup. eod.*

t Peremptio enim d. lex 2. ad factas a fisco alienationes.

u Emptori aufertur non potest res aliena ei a Principe vel fisco vendita, ut hic t. Quid si
Principis inferior & superiorem recognoscens quid vendidit? aliud dicendum, nisi in ter-
ritorio suo Regalia & jura fiscalia exerceat: multo magis, si superiorem non agnoscit & ju-
ra regalia & fiscalia possidet a tempore, cujus memoria non existit. *c. super. 26. de verb. sign.*

v Quid si Principis mala fide vendidit: veluti scies rem alienam esse? superiorem sententi-
am locum habere non putat Bartol. in l. ult. §. si contra jus: ut & quoties res Ecclesiæ vel
minoris vendita est a fisco: his n. casibus minores & Ecclesiæ restitui. *Ol. 12. q. 2. c. quon-
que. l. 1. §. si adversus fisco.* Idem patet h. Principis alienavit, nondum tamen rem tradidit.
Bald. in c. 1. inf. de nova forma fidelit. v. Soc. reg. 342.

nostra largitate a nituntur, nulla inquietudine laceffen-
dos: nec his a fisco nostro controversiam commoven-
dam, qui quoquo modo aut titulo easdem res possede-
runt.

*Qui rem alienam emit a fisco illam vendente ut propriam, vel
qui eam consecutus est a Principe ut fiscalem, non potest a
domino, nec ab aliis, jus in re prætendentibus, in-
quietari. Salyc.*

2. Imp. Zeno b A. Aeneæ Comiti rerum privatarum.

OMnes, qui quascunque res mobiles, vel immobiles,
seu se c moventes, vel in actionibus, aut quocunque
jure constitutas, a sacratissimo arario d comparaverint: eos
quin etiam quibuscunque res mobiles, seu immobiles,
seu se moventes, aut in actionibus, vel quocunque jure
constitutæ, munificentia f Principis nomine datæ fue-
runt: omnibus pariter privilegiis, quæ ex divinis sanctioni-
bus inelytæ recordationis Leonis & nostræ pietatis su-
per certis patrimoniis antea emptores consecuti sunt, per-
potiri sancimus: & ita cunctos hujusmodi beneficiis seu
privilegiis perfrui, tanquam si super singulis substantiis
seu patrimoniis etiam nunc, vel postea data fuisset hujus-
modi dispositio: nec g posse contra emptores prædicta-
rum rerum factos jam, vel futuros, vel contra eos, quibus
super hujusmodi rebus largitas nostra delata est vel fuerit,
aliquas actiones in rem b domini vel hypothecæ i gratia,
vel in personam k civiles, seu prætorias, vel ex legibus
vel sacratissimis Constitutionibus, descendentes, vel
quaslibet alias (licet l nominatim præsentis sanctione non
sint comprehensæ) moveri: data volentibus licentia intra
quadriennium contra sacratissimum ararium, si quas
sibi competere actiones existimant, exercere: ita tamen,
ut post elapsum quadriennium, nec m sacratissimum
fiscum elicere sibi met quibuslibet actionibus pulsare cog-
noscant.

1. ¶ Ad hæc fiscalium rerum emptoribus cum ratione
justitiæ consulentes, jubemus quoties competens scini-
um n gestis intervenientibus distractarum rerum pretia
fesse deposuerit suscepisse: minime post hujusmodi solutæ
pecuniæ depositionem emptores quasi non numeratis pe-
cuniis molestari, vel necessitatem eisdem emptoribus im-
poni (licet non solennem consecuti fuerint securitatem)
soluta fuisse pretia probare. Sed cum sit in arbitrio pretia
susipientis, minime deponere, sese, quod non acceperit,
suscepisse: ita convenit nec emptores plenissimam ex hu-
jusmodi depositione super pretii solutione securitatem
consecutos, ullum (licet dictum est) ulterius probationis
gravamen penitus formidare.

*Fiscus vel procurator Caesaris non tenetur de Evictione
promittere. Salyc.*

3. Imp. Justinianus o A. Floro Comiti rerum privatarum, &
Curatori dominicæ p domus, & Petro viro illustri Cu-
ratori divinx domus serenissimæ Augustæ, & Macedo-
nio viro illustri Curatori & ipsi dominicæ domus serene-
ssimæ Augustæ ||.

Bene a Zenone q divæ memoriæ fiscalibus r alie-
nationibus prospectum est, ne s homines, qui

ex nostro arario donationis vel emptionis, vel cujuslibet
alienationis titulo quicquam accipiant, si quid circa con-
tractum contrarium emerferit, vel evictionis, vel alterius
inquietudinis gratia, ad dominium, vel hypothecam
respicens, aliquid sustineant detrimentum, sed adversus
emptores quidem, vel donationem accipientes, vel per
alios titulos alienationis quicquam detinentes, minime
quæcunque actiones moveantur: sed tantummodo con-
tra ararium usque ad quadriennium tantum: quo trans-
lapso neque adversus fiscum aliqua remaneat actio. Sed
scimus hoc quidem in fiscalibus alienationibus graviter
observari: sed non simili modo rem fuisse observatam cir-
ca eas res, quæ a sacratissimis Imperatoribus a, non a
fiscalibus rebus, sed ex privata b eorum substantia pro-
cedunt: quod satis irrationabile est. Quæ enim differen-
tia introducit, cum omnia c Principis esse intelligan-
tur, sive ex sua substantia, sive ex fiscali fuerit ali-
quid alienatum? Eodemque modo & si a serenissima
Augusta d aliquid alienetur, quare non eadem e utatur
prærogativa? sed Curatores nostri, per quos solemus sub-
stantiam nostram gubernare, necesse habeant in venditio-
nibus rerum & evictionem f, & alia, quæ sunt privata
utilitatis pacta, emptionalibus instrumentis addere, vel
quasdam tales obligationes in alienationum instrumentis
agnoscere, vel in permutationibus vel in transactionibus,
si & hoc fuerit celebratum: hoc enim est eorum, qui nec
majestatem Imperialem agnoscunt, nec quantum inter g
privatam fortunam & regale culmen medium est, & qui
nostros Curatores, per quos res divinarum domuum
aguntur, aliquibus injuriis vel damnis afficere conantur.
Quæ omnia refecantes, per hanc generalem & in perpetu-
um valituram legem sancimus h, omnes alienationes
de aula procedentes, sive a nostra clementia, sive a se-
renissima Augusta conjuge nostra, sive ab his qui postea
digni fuerint nomine Imperiali, sive jam alienatum quid-
dam est, sive postea fuerit, sine omni inquietudine per-
manere, sive res eis per nosmetipsos, sive per procura-
tores (ex i epistalmate tamen nostro) fuerint assignata.
Et nemo audeat eos, qui res accipiunt per quemcunque
titulum alienationis, sive mobiles, sive immobiles, seu
se k moventes, vel jura incorporalia, vel panes l civiles,
judiciis adficere, vel sperare aliquam contra eos esse sibi
viam apertam: sed omnis aditus præcludatur, omnis mo-
tus & spes hujus petulantia. Sed adversus domos no-
stras habeant intra quadriennium tantum secundum imi-
tationem fisci, quas existimant posse sibi competere actio-
nes in rem, vel hypothecariam: ut ex nostra jussione m
causa moveatur, & competentem mereatur effectum.
Quod si quadriennium fuerit emensum: nec adversus do-
mum nostram habeat quis quæcunque actionem. Quia
igitur multa scimus tam nosmetipsos, quam serenissi-
mam Augustam conjugem nostram variis personis jam
donasse, & vendidisse, & per alios titulos assignasse &
maxime n sacrosanctis Ecclesiis, & xenonibus, & pro-
chorophis, & Episcopis, & monachis, & aliis innume-
rabilibus personis: & eandem liberalitatem ex nostra sub-
stantia sive Serenissimæ conjugis nostræ esse consecutam:
sancimus etiam eos firmo jure habere quod consecuti
sunt: ita ut contra illos quidem nulla moveatur actio:
intra quadriennium autem ex præsentis die numerandum
pateat omnibus aditus contra nostras divinas domos suas
actiones super eisdem rebus movere, scituris, quod præ-
fato quadriennio finito, neque adversus domos nostras
aliquis eis reservetur regressus. Cum enim multa pri-
vilegia o Augusta fortuna meruit, & in donationibus p
sine insinuatione gestorum omnem firmitatem habenti-
bus, & super rebus, quas pro tempore serenissimus Prin-
ceps divinx Augustæ constante q matrimonio donaverit,
vel ipse a serenissima Augusta per donationis titulum con-
sequatur, ut maneat illico donato plena, nullo alio con-
firmationis tempore expectando: ita & hoc videatur Im-
periale esse privilegium. Qui enim r suis consiliis suisque
laboribus pro toto orbe terrarum die noctuque laborant,
quare non habeant dignam sua prærogativa fortunam?

o Principes habent multa privilegia.

p l. 34. inf. de donationibus.

q l. penult. sup. de donat. inter vir. l. 7. sup. de bon. qualibetis.

r Privilegiorum causa.

a Idem locum ha-
bet in Principibus
inferioribus su-
periores non re-
cognoscunt. v.
Rel. a Val. Conf.
29. n. 17.

b Observa quibus
de rebus hac con-
stitutione agitur.

c dixi de hac sen-
tentia ad Nov. 105.
c. 2. §. 4. circa fin.
ut breviter inter-
ca notamus, Ni-
hil hic aliud dici,
quæ quod omnia
tam fiscalia quam
patrimonialia (de
his enim tantum
hac lege agitur)
Principis esse in-
telligantur: alise
quæ quisque pri-
vatus possidet,
Principis sunt nu-
do imperio, non
dominio. Scite
Tertull. lib. de I-
dololatria, hanc
adulatorum fero-
cem sententiam
pie sic eludit:
Quid erit, inquit,
Dei, si omnia sunt
Caesaris?

d l. 31. ff. de leg. 1.
6. in fin. ff. de jure
fisci.

e Imo non eadem
utitur. l. 56. de 57.
ff. de legat. 2.

f Curatores vel
Procuratores re-
rum Principis
non cavent de e-
victione rerum a
Principe distra-
ctarum: & merito,
cum emptores
statim securi sint.
l. 13. §. de non nu-
merata. l. 2. §. de
diffusorib. l. 11.
§. de suscepto-
rib.

g Magnum me-
dium est inter
privatam fortu-
nam & regale
culmen.

h observa regu-
lam.

i i. e. jussu, qui-
dam legunt epita-
gmata.

k v. l. 93. ff. de
verb. sign.

l de quibus ali-
as dixi

m Privatus ad-
versus fiscum li-
tigaturus, ab eo-
dem fisco (sicut
libertus a patro-
no veniam pete-
re debet. Bald.
conf. 432. Bart.
conf. 18. Roman.
singul. 9.

n Principes locis
& personis reli-
giolis maxime
donare solent.

id est, Principis
privata.
l. 2. j. eod. Tem-
pla paganorum
intellige, quæ
Principes & Im-
peratores Chri-
stiani nonnun-
quam vendebant
ut & eorum jura.
ut l. 7. de fund.
patrimonial. l. 6.
j. de omni agro.
et j. de di-
visione pred. urban.
et rust. empl. l. 1.
C. Theod. de fide
custod. l. 1.
et Servi liberi &
coloni Principis
ab ejus possessione
ne recedentes, &
ad aliquam di-
gnitatem obre-
pentes, ad statum
pristinum retra-
hantur omni
prescriptione se-
mota, vide l. 2. S.
comm. de usua-
pionibus.
d. Dominici, rei
publica, ita le-
gunt veteres Cu-
jac. 18. observ. 22.
Emphyteuticarii,
dominici, i. e. rei
privata.
et vide l. 6. inf. de
operibus publicis.
f. Hæc vox abest
a veteribus li-
bris, ut Cujac.
monet hoc tit. et
18. observ. 22.
g. l. 2. j. de rei
vindict. v. l. 1. in
fin. j. de proxi-
m. l. 1. Cod. Theod.
10. tit. 1. l. 2. inf. de
fundis, et subib.
rei dominice.
i. vide Pap. 3. No-
tar. c. de letritis
de fess. fol. de as-
signation. et l. 1.
inf. de annoni.
k. Incubare (ut
& habere) est na-
turalis & civilis
possessionis: Te-
nere naturalis:
Possidere civi-
lis. In malam ve-
ro pattem incu-
bare, est mala fide
possidere. & Ser-
vio recte tyran-
nus incubator
imperi, qui &
subessor. Rex
possessor, Augu-
stinus homil. 30.
quæ notavi. d. l. 38. ff. de peculio. & Cujac. 42. d. l. 38. et 8. ad Afric. fol. 106.
l. IV. d. l. 37. C. Theod.

m. 50. Eclog. 14. 15. v. Cujac. 30. de prescript. et 9. observ. 24. His spatii temporum
res immobiles prescribimus sine titulo, cum bona tamen fide. Hujus prescriptionis au-
tor fuit Theodosius Magnus Nov. Valent. & Theod. de 30. ann. prescript. in qua hoc jus Valen-
tiniannus tribuit patri suo, ne aliquin colligas Theodosio patri, i. e. antecessori. v. l. 1. inf. S.
de edendo. His an contraria sit lex 1. et 2. j. eod. dicimus ibid. Ceterum hanc prescrip-
tionem legem Cassiodorus lib. 5. vocat patronam humani generis. Sidorius quoque lib. 8.
omnem litem ea aboliri dicit. His adde Procop. 1. et 3. de bello Vandal. Suidam in pri-
sco Emiseno.

n. Eclog. d. loco. Cujac. c. 31. de prescriptionibus. Autor prescriptionis 40. annorum Ana-
stasius. l. 4. 5. 6. j. eod. v. tamen l. 1. et 2. j. eod.

o. Suntne majores prescriptiones, quam 30. vel 40. annorum? sunt sane, & quidem
centum annorum Ecclesiis inducitur, de quo tamen v. Nov. 9. & Cujacium cap. 34. de pra-
script. sed & Basilii, Porphyrogeneta vocat inopes damno a potentioribus affectos repelli
prescriptione 40. annorum. l. 1. Harm. 3. 5. 75.

p. Superius dixi Theodosium magnum autorem fuisse prescriptionis xxx. annorum: Ana-
stasium XL. Si ita est, quo jure hæc constitutio prescriptione 30. vel 40. annorum ad Dio-
eletianum pertinebit? Justinianus hic legitimum, seu longum tempus inflectit ad trienni-
um v. Cujac. 18. obs. 27.

q. Oculis prædiis alienis hic imponit, qui captata occasione absentia debitoris, con-
tra legem interdicti emit viliori pretio in fraudem fidei & debitoris fidei. Ab hujus-
modi emptore dominus intra longum tempus, l. 7. infra de agricolis & censu. (quod
hic inflectitur ad triennium) prædiis sua vindicare potest, ne quidem restituito etiam
pretio.

Quæ ergo pro Augusto honore, & cautela res accipientium
um, nostra statuit æternitas, hæc tam sublimitas tua quam
ceteri omnes Judices nostri observare festinent, ex eo
tempore valitura, quo nutu divino Imperiales suscepimus
insulas. Dat. 5. Kal. Dec. Constantinop. post Consulatum
Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

NE REI DOMINICÆ VEL TEMPLO- RUM VINDICATIO TEMPORIS PRÆSCRI- PTIONE SUBMOVEATUR.

TIT. XXXVIII.

1. Imp. Valens & Valentin. AA. ad Probum Præ-
fectum Prætorio Galliarum.

Sæpenuero præceptum est, ut servi & atque liberti,
coloni que præterea rei nostræ, necnon etiam eorum
soboles, ac nepotes, quicunque de nostris possessionibus
recessissent, ac se ad diversa militaria genera consuli-
tissent: cingulo in quod obrepserant fraudulenter, exuti,
si ad aliquas fortasse transcendere dignitates, omni
temporis definitione submota, nostro patrimonio red-
dantur.

2. Imp. Valens & Valentin. AA. ad Probum Præ-
fectum Prætorio Galliarum.

Universas terras, quæ a colonis sive emphyteuticariis
dominici d. juris, Reipublicæ e, vel juris sacrorum f
templorum, in qualibet provincia venditæ, vel ullo alio
pacto alienatæ sunt, ab his qui perperam atque contra leges
eas detinent, nulla longi temporis prescriptione offi-
ciente, jubemus restitui: ita ut nec g. pretium quidem ini-
quis comparatoribus reposcere liceat. Dat. 5. Nonas Jul.
Constantinop. Valens. A. 4. & Eutropio Consil. 387.

Deminutio census soluti ad modum consuetum reducitur,
Rescripto obtento illicito non obstante.
Jacob. But.

3. Imp. Arcadius & Honor. AA. ad Paulinum
Com. dominicæ rei.

Si qua b. || unquam || loca ad sacrum dominium pertinen-
tia cujuslibet temeritas occupaverit: secundum veteris
census fidem in sua jura retrahantur. Rescripta i. igitur
obreptionibus impetrata, cum prescriptione longi tempo-
ris, & novi census præjudicio submovebit auctoritas tua:
atque ita omnia suo corpori, quæ sunt avulsæ, restituer:
neque enim incubatio k. diuturna, aut novella professio,
proprietas nostræ privilegium abolere poterit. Dat. 5.
Kal. April. Arcadio 5. l. & Honor. 3. AA. Consil. 396.

DE PRÆSCRIPTIONE xxx. m. VEL xl. n. ANNORUM.

TITULUS XXXIX.

1. Imp. Dioclet. p. & Maxim. AA. Arianæ.

Cum adseveres, te absente, eos qui oculos
prædiis tuis imposuerant, operam dedisse, ut
Nec erit vox justis possessoris, sed impudentis incubatoris improbitas, vide
quæ notavi. d. l. 38. ff. de peculio. & Cujac. 42. d. l. 38. et 8. ad Afric. fol. 106.
l. IV. d. l. 37. C. Theod.

annonariæ a collationis prætextu, vili pretio ab officio
Prædiali prædia tua distraherentur: si legitimi b. tempo-
ris spatium ex venditionis die fluxit: qui provinciam re-
git, inter vos cognoscat, & quod publico jure præscriptum
est, statuet. Sin autem nondum ex die publicæ venditi-
onis legitimum c. tempus transmissum sit: Judex exami-
natis allegationibus tuis, quod rei qualitas dictaverit, se-
quetur: non ignarus si injustam esse emptionem perspe-
xerit, pretium quod pro vitioso contractu datum est, se-
cundum principalem statutorum tenorem malæ fidei
emptoribus restitui d. non oportere.

2. Imp. Valens. e. & Valens AA. ad Volusia-
num P. P.

Male agitur cum dominis prædiorum, si tanta precario f
possidentibus prærogativa defertur, ut eos post g. qua-
draginta annorum spatia qualibet ratione decursa inquie-
tare non liceat: cum lex Constantiniana jubeat ab h. his
possessoribus initium non requiri, qui i. sibi potius quam
alteri possederunt k. Eos autem possessores non convenit
appellari, qui ita tenent, ut ob hoc ipsum solitam debeant
præstare mercedem. Nemo igitur, qui ad possessionem
conductor l. accedit: diu alienas res tenendo, jus sibi
proprietas usurpet: ne cogantur domini aut amittere
quæ locaverunt, aut conductores utiles sibi fortassis ex-
cludere, aut annis omnibus super dominio suo publi-
ce protestari. Dat. 8. Kalend. Aug. Valentin. & Valens.
AA. Consil. 365.

Omnes actiones, quæ minori tempore non sunt limitatæ, tri-
ginta annorum præscriptione tolluntur.
Salyc.

3. Imp. Honor. m. & Theod. n. AA. Asclepio-
doto P. P.

Sicut o in rem speciales, ita de p. universitate, ac perso-
nales actiones ultra triginta annorum spatium minime
protequantur: sed si qua res, vel jus aliquod postuletur,
vel persona qualicunque actione vel persequutione pulse-
tur: nihilominus erit agenti triginta annorum præscriptio
metuenda.

† Eodem g. etiam || jure || in ejus persona valente, qui
pignus vel hypothecam non a suo debitore, sed ab alio
per longum tempus || possidente nititur vindicare.

† Quæ ergo antea non motæ sunt actiones, triginta an-
norum jungi silentio, ex r. quo jure competere coeperunt,
vivendi f. ulterius non habeant facultatem: nec sufficiat
precibus & oblati speciale quoddam (licet per annotatio-
nem) promeruisse responsum, vel etiam || in || iudiciis al-
legare: nisi allegato sacro Rescripto, aut in iudicio postu-
latione deposita, fuerit subsecuta || per executores || con-
ventio: non sextus fragilitate, non absentia, non militia
contra hanc legem defendenda, sed pupillari ætate dun-
taxat u. (quamvis sub tutoris defensione consistat) huic
eximenda sanctioni. Nam & cum ad eos annos pervene-
rint, qui ad sollicitudinem pertinent curatoris, necessario
eis similiter, ut aliis annorum triginta intervalla servanda
sunt.

† Hæc y autem actiones annis triginta continuis extin-
guantur, quæ perpetuæ videbantur, non illæ, quæ antiquis
temporibus limitabantur. Post hanc vero temporis defi-
nitionem nulli movendi ulterius facultatem patere cense-
mus, etiam si se legis ignorantia & excusare tentaverit.
Dat. 8. Kalend. Decemb. Constantinop. Victore & Sym-
macho Consil.

magnus, cujus constitutionem non habemus, Cujac. hic. et 18. obs. 26.
p. 30. annorum autor Theodosius magnus, ut sæpius diximus.

o. Actiones in rem personales, & mixtæ tolluntur 30. annis, v. Cujac. c. 30. de prescript.

p. qua præscriptio tollitur. ut in rem id. l. 1. Syn. Basil. d. tit. 15. c. 5.

q. Prescriptio igitur 30. ann. non currit adversus pupillos, sed adultos.

r. l. 1. in fin. j. de annali except.

s. Actiones vivere dicantur. Actionibus sua vita est.

t. l. 2. S. quando libell. princip. oblat.

u. Prescriptio 30. annorum non currit adversus pupillos, etiam si currat adversus minores
25. annis, v. tamen l. 3. S. quib. ex caus. maj. restit. in integ.

x. Pignus & hypothecam a tertio possessore creditor post longum tempus avocare non pot-
est, ut hic. Synops. Basil. d. c. 5. v. l. 7. ff. eod.

y. Prescribuntur annis triginta hæc actiones, quæ olim perpetuæ erant: non quæ antiquis
temporibus circumscriptæ.

z. Juris ignorantia nocet, i. e. non prodest. v. Cujac. 30. obs. 30.

Omnes

Omnes actiones, etiam si ius publicum concernant, quæ triginta annis vel paucioribus non tolluntur, quadraginta annis excluduntur. Salyc.

4. Imp. Anastasius a A. Matroniano P. P.

OMnes nocendi quibuslibet modis artes omnibus amputantes, cunctas quidem temporales *b* exceptiones, quæ ex veteri jure, vel ex Principalibus decretis descendunt, tanquam si per hanc legem specialiter ac *c* nominatim fuissent enumerata, cum suo robore durare, & sum cunctis quibus competunt, vel in posterum competere valuerint, pro suo videlicet tenore præsidium in perpetuum deferre decernimus. Quicquid autem præteritarum præscriptionum vel verbis vel sensibus minus continetur, implentes, per hanc in perpetuum valituram legem sancimus *d*. Ut si quis contractus vel si qua sit actio, quæ cum non esset expressum supradictis temporalibus præscriptionibus concepta, quorundam tamen vel fortuita *e* vel excogitata *f* interpretatione sæpe dictarum exceptionum laqueos evadere posse videatur, huic saluberrimæ nostræ sanctioni succumbat, & quadraginta annorum curriculum proculdubio sopiatur: nullumque *g* jus privatum vel publicum *h* in quacumque causa, vel quacunque persona *i*, quod prædictorum quadraginta annorum extinctum est iugis silentio, moveatur: sed quicunque super quolibet jure, quod per memoratum tempus inconcussum, & sine ulla re ipsa illata judiciaria contentione possedit, superque sua conditione *k*, qua per idem tempus absque ulla judiciali sententia simili munitione potius est, sit liber, & præsentis saluberrimæ legis plenissima munitione securus. Datum 4. Kalend. * Constantinop. * Olyb. V. C. Coss.

5. Idem A. ad Thomam Præfectum Prætorio per Illyricum.

PRæscriptionem quadraginta annorum ab his, qui ad curialem *l* conditionem vocantur, opponi non patimur, sed gentilem statum semper eos agnoscere compelli sancimus. Sacra etenim nostræ pietatis lex de aliis loquitur conditionibus, nec anterioribus constitutionibus, per eandem novellam legem derogatur, quæ manifestissime curiales *m* & liberos eorum, explosis temporalibus præscriptionibus, patriis suis reddi præcipiunt.

Prædii tributarii dominium præscribi potest, canon ejus non potest.

6. Idem A. Leoni P. P.

Comperit nostra Serenitas, quosdam sacratissimam nostræ pietatis Constitutionem *n* quæ de annorum quadraginta loquitur præscriptione, ad præjudicium etiam publicarum *o* functionum solutionis trahere conari: & si quid per tanti vel amplioris temporis lapsum minime, vel minus quam oportuerat tributorum nomine solutum est, non posse requiri, seu profligari contendere: cum hujusmodi conamen manifestissime sensui propositoque nostræ legis obviare noscatur: ideoque jubemus eos, qui rem aliquam per continuum annorum quadraginta curriculum sine quadam legitima interpellatione possederint, de possessione quidem rei seu dominio nequaquam removeri: functiones *p* autem, seu civilem canonem, vel aliam quampiam publicam collationem eis impositam dependere *q* compelli, nec huic parti cujuscunque temporis præscriptionem oppositam admitti.

Actioni hypothecaria ab extraneo possessore triginta annis præscribitur. Bart.

7. Imp. Justinus A. Archelao P. P.

Cum notissimi juris sit, actionem hypothecariam in

o præscribi quadraginta annis publicæ functiones (quas Græci *δημοσίας συντελέας* & πολιτικὸν κανόνα appellant) non possunt. *Synop. d. c. 6. in fin. l. 1. Herm. 3. 5. 58. & 74. & 2. tit. 1. 5. 52.* Imo possunt præterita tributa non exacta præscriptione quadraginta annorum adquiri. *l. ult. inf. de fundis patrimonialibus. Scholiast. Synop. d. cap. 6. l. Herm. 3. 5. 57.* Distinguenda præterita sunt a futuris: Nam futuri temporis functiones possunt etiam exigi post quadraginta annos, nisi fuerint possessori a Principe donata. *Scholiast. ibi loco.*
p Lex 4. sup. cod. qua dictum fuit juri publico quadraginta annis præscribi, non pertinet ad publicas functiones: ut hic: sed ad possessiones & dominia, *sup. cod. sed tamen Cujac. c. 31. de præscript. notat ex Theodoro & Accursio, & ex l. ult. inf. de fundis rei privata. Eum, qui sine Canone agrum Principis acceperit, & quadraginta annis possederit, nullo Canone soluto, nec de agro nec de fundo conveniri posse.*
q *l. 2. sup. comm. de usus.*

extraneos *a* quidem suppositæ rei detentatores triginta annorum finiri spatiis *b*, si non interruptum erit silentium, ut lege cautum est, id est, etiam per solam conventionem, aut si ætas impubes excipienda monstratur, in ipsos vero debitores, aut hæredes eorum primos vel ultiores nullis exspirare lustrorum cursibus: nostræ provisionis esse perpeximus, hoc quoque emendare, ne possessores ejusmodi prope immortali timore teneantur.

1 ¶ Quamobrem jubemus hypothecarum *c* persecutionem, quæ rerum movetur gratia, vel apud debitores consistentium, vel apud debitorum hæredes, non ultra quadraginta annos, ex quo competere coepit, prorogari *d*, nisi conventio *e*, aut ætas (sicut dictum est) intercesserit: ut diversitas utriusque rerum persecutionis, quæ in debitorem, aut hæredes ejus, quæque movetur in extraneos, in solo sit annorum numero: verum in aliis omnibus ambæ similes sint: in actione scilicet personali his custodiendis, quæ prædicta Constitutionum sanxit justitia.

2 ¶ Sed cum illud, etiam in forensibus controversiis ventilabatur, an creditor anteriora jura præterens potest posteriorem creditorem hypothecam tenentem etiam ultra triginta annos inquietare, utpote imaginem *f* debitoris obtinentem, eique possidentem: necessarium duximus & hoc dirimere. Et sancimus *g*, donec *h* communis debitor vivit, non posse creditori anteriori quadraginta annorum *m* exceptionem opponi, sed locum esse quadraginta annorum præscriptioni: quia dum ille vivit, merito anterior creditor confidit, utpote apud debitorem ejus possessione per posteriorem creditorem constituta. Ex quo autem in fata sua debitor decesserit, ex eo quasi suo nomine possidentem posteriorem creditorem merito posse triginta annorum opponere præscriptionem: & secundum hanc distinctionem computationem temporum adhibendam, ut ex persona quidem sua posterior creditor triginta annos, *per* quos ipse post mortem debitoris possedit, opponat. Sin autem conjungere voluerit suæ possessioni, quam post mortem debitoris habuit, etiam tempus, quo vivente debitore vel ipse creditor, vel communis debitor, detinuit, tunc quadraginta annorum exceptionis jura tractari, & quantum deest, ad quadraginta annorum possessionem, per quam & ipse debitor creditorem repellere poterat, hoc se possedisse ostendat.

3 ¶ Eodem jure pro temporum computatione observando, & si posterior creditor anteriori creditori offerre *i* debitum paratus est, & is creditor longævam possessionis præscriptionem ei opponere conatur.

4 ¶ Illud autem plus quam manifestum est, quod in omnibus contractibus, in *k* quibus sub aliqua conditione, vel sub die certa vel incerta, stipulationes & promissiones vel pacta ponuntur: post conditionis exitum, vel post instituta diei certa vel incerta lapsum, præscriptiones triginta vel quadraginta annorum, quæ personalibus, vel hypothecariis actionibus opponuntur, initium accipiunt. Unde evenit, ut *l* in matrimoniis, in quibus redhibitio dotis *m*, vel ante nuptias donationis in diem incertam mortis vel repudii differri solet, post conjugii dissolutionem earundem curricula præscriptionum personalibus itidem actionibus vel hypothecariis opponendarum initium accipiant.

5 ¶ Imo & illud proculdubio est, quod, si *n* quis eorum, quibus aliquid debetur, res sibi suppositas sine *o* violentia tenuerit *p*: per hanc detentionem interruptio fit præteriti temporis, si minus effluxit triginta vel quadraginta annis: & multo magis, quam si esset interruptio per conventionem *q* introducta: cum litis *r* contestationem imitetur ea detentio. Sed & si quis debitorum ad

obligationibus conditionalibus & in diem, incipit currere adveniente conditione vel die, *ut hic. id est, postquam conditio exitit, & dies lapsa est. Syn. Basil. d. c. 7. non ante. Cur præscriptio non currit ætate quam incipiat actio competere. l. 8. in fin. §. cod. v. Balbum 6. de præscript. 1. num. 16.*

1 Præscriptio dotis & donationis propter nuptias, mulieri currere incipit post conjugii dissolutionem. *Synop. d. cap. 7.*

m *l. 20. sup. de jure dot. l. 43. in fin. ff. de jure dot.*

n Præscriptio non opponitur ei, qui sine vi res sibi pignoratatas tenet. *ut hic. Synop. d. c. 7. Quid, si debitor secundum cautionem exposuerit ad debitum suum recognoscendum? præscriptio tempus rursus interruptum.*

o *l. 5. inf. de exceptionibus.*

p per adprehensionem rei obligatæ interruptitur præscriptio.

q quæ *ἐχλυσίς* Græcis, ut dixi *sup.*

r Litis contestationem imitatur detentio.

s *l. 18. §. 1. ff. de consensu pecunia.*

a Hypothecariam creditor movere potest intra quadraginta annos adversus debitorem: intra decem vel viginti, adversus extraneos bona fide possidentes: intra triginta, si mala fide possideant. *Synop. Basil. §. 1. tit. 15. cap. 7. Scholiast. Synop. 6. tit. 6. ex lib. 5. tit. 2. cap. 7. & 1. Harmen. 7. c. 63.*

b dixi ut *inf. cod. §. 1.*

c Jus hypothecæ quadraginta annis præscribitur, *ut hic. & ita citius perit personalis, quam hypothecaria: principalis quam accessoria.*

d Hypothecæ præscriptio conventionem, ut & ætate impediri potest.

e *ἐχλυσίς* vocant Græci interruptionem. *Syn. d. cap. 7.*

f Posterior creditor rem pignoratam priori creditori tenens, imaginem principalis debitoris obtinet.

g Quanto tempore secundus creditor rem priori creditori pignoratam tenens præscribat adversus priorem, vide apud VVurmser. *1. præf. 18. c. 3.*

h Hypothecariam actionem secundus creditor hypothecam tenens, adversus primum creditorem, hoc est, adversus creditorem priorem tempore, seu a quo tempore sumperatur, præscribere quadraginta annis potest, donec communis debitor vivit: triginta annis vero, debitore mortuo. *Syn. & Scholiast. Harm. dictum loco.*

i Jus offerendi præscribitur quadraginta annis, adde *l. ult. inf. de his, qui in prior. cred. locum.*

k Præscriptio in obligationibus conditionalibus & in diem, incipit currere adveniente conditione vel die, *ut hic. id est, postquam conditio exitit, & dies lapsa est. Syn. Basil. d. c. 7. non ante. Cur præscriptio non currit ætate quam incipiat actio competere. l. 8. in fin. §. cod. v. Balbum 6. de præscript. 1. num. 16.*

a Iteratam cautionem Græci vocant *ὑποθήκη*. *ὑποθήκη* ἀσφαλείαν. Ac similiter in l. 4. de ad. voc. diu. iud. 2. apud patrum si sci fieri acta τῶν ὑποστημάτων. v. Cuj. 13. observ. 4. Debiti nova cautione interruptitur præscriptio. b nec debitoris, sed ne sub accusa- tione mora fiat, ita legit Cuj. 18. obs. 21. in fin. c debitoris. Cuj. d. loco. d moræ. Cujac. d. loco. e In obligationibus annuis, vel mensuris, non initium obligationis, sed cessatio- nis inspicitur, hoc est, in annuis legatis computatur tempus, non ex quo relicta fuerint, sed ex quo instituta fuerit actio: quæ quidem in singulos annos nascitur. Syn. d. e. 7. in fin. f Teneas ut emphyteuta vel colonus non præscribitur. v. l. 1. §. in quibus causis cessat. l. 1. sup. comm. de usufructu. g Syn. illo loco. c. 8. h Qui rem longo tempore præscripsit, jus habet vindicandi. i De exceptione præscriptionis v. Oldend. cap. 43. de exceptionibus. k l. 1. ff. de public. in rem. l. Nam si sponte sua rem possidere desierit non amplius exceptionem habuerit. Schol. d. cap. 8. in Bonam fidem qui ab initio habuit, jus rei detinendæ & vindicandæ longissimo tempore præscribit. Vindicandæ, inquam, adversus omnes, ne quidem excepto domino & creditore. Malæ fidei namque possessor adversus dominum rei non præscribit. Sine titulos immobiles annis triginta præscribimus, & utile dominium rei adquirimus, si tamen bonam fidem habuerimus. Et hæc præscriptio longissimi temporis dicitur. n. Malam fidem ab initio qui habuit, non tantum jus retinendæ rei habet, ut hic. sed & vindicandæ certis casibus: puta a violento scilicet possessore. §. 2. J. eod. & in casu. §. 3. inf. eod. o Ob contumaciam possessoris malæ fidei actor missus est in possessionem rei. Intra annum potest malæ fidei possessor rem recuperare. p De exceptione contumaciæ. vide Oldend. c. 29. de exceptionibus. q l. 1. ff. ex quibus causis major. r Synops. ibid. c. 9. s Præscriptio usufructuum incipit currere ab eo tempore, quo deberi incipiunt.

agnoscendum suum debitum secundam a cautionem in creditorem exposuerit: tempora memoratarum præscriptionum interrupta esse videbuntur, quantum ad priorem cautionem pertinet, quæ scilicet innovata permansit tam in personalibus, quam in hypothecariis actionibus. Namque improbam est, debitorem hunc contradicere, qui ne sub accusatione creditoris c more d debitoris fiat, secundam in eum super eodem debito cautionem exposuit.

6 ¶ In his etiam promissionibus, vel legatis, vel aliis obligationibus, quæ dationem per singulos annos e, vel menses aut aliquod singulare tempus continent, tempora memoratarum præscriptionum non ab exordio talis obligationis, sed ab initio cuiusque anni, vel mensis, vel alterius singularis temporis computari manifestum est: nulla scilicet danda licentia, vel ei, qui jure emphyteutico rem aliquam per quadraginta, vel quoscunque alios annos detinuerit, dicendi ex transacto tempore dominium sibi in iisdem rebus quæsitum esse: cum in eodem statu semper manere datas jure emphyteutico f res oporteat: vel conductori seu procuratori rerum alienarum dicendi ex quocunque temporum curriculo non debere se domino volenti post completa conductionis tempora possessionem recipere, eandem reddere. Dat. Kalend. Dec. Philoxeno & Probo Cosl. 525.

Præscriptio longi temporis quaritur præscriptori jus rem vindicandi a quocunque possessore.
Salyc.

8. Imp. Justinianus A. Mennæ P. P.

SI quis emptionis, vel donationis, vel alterius cujus- cunque contractus titulo rem aliquam bona fide per decem vel viginti annos possederit, & longi h temporis exceptionem i contra dominos ejus, vel creditores k hypothecam ejus prætendentes sibi acquisiverit, posteaque fortuito l casu possessionem ejus rei perdiderit: posse eum etiam actionem ad vindicandam rem eandem habere sancimus: hoc enim & veteres leges (si quis eas recte inspexerit) sanciebant.

1 ¶ Quod si quis eam rem desierit possidere, cujus dominus, vel is, qui suppositam eam habebat, exceptione triginta vel quadraginta annorum expulsus est: prædictum auxilium non indifere, sed cum moderata divisione ei præstari censemus: ut si quidem bona m fide ab initio eam rem tenuerit, simili possit uti præsidio: sin vero mala n fide eam adeptus est, indignus eo videatur: ita tamen, ut novus possessor, si quidem ipse rei dominus ab initio fuit, vel suppositam eam habebat, & memorata exceptionis necessitate expulsus est: commodum detentionis sibi acquirat. Sin vero nullum jus in eadem re quocunque tempore habuit, tunc licentia sit priori domino, vel creditori, qui nomine hypothecæ rem obligatam habuit, & hæredibus eorum ab injusto detentatore eam vindicare: non obstante ei, quod prior possessor triginta, vel quadraginta annorum exceptione eum removerat: nisi ipse injustus possessor triginta vel quadraginta annorum ex eo tempore computandorum, ex quo prior possessor, qui evincit, ea possessione excidit, exceptione munitus est.

2 ¶ Sed hæc super illis detentatoribus censemus, qui sine violentia eandem rem nacti sunt. Nam si quis violententer o eam abstulerit, omnimodo licebit priori possessori sine ulla distinctione eam vindicare.

3 ¶ Sed & si quis non per vim, sed per sententiam iudicis eam obtinuerit, ea tantum occasione, quod absens p prior possessor ad litem vocatus minime q responderit: licebit ei, & ad similitudinem cæterorum, qui rei dominum habent, intra annum se offerenti, cautionemque suscipiendæ litis danti, eandem rem recipere, superque ea cognitionalia subire certamina.

4 ¶ Exceptionem r etiam triginta vel quadraginta annorum in illis contractibus, in quibus usura s promissa sunt, ex illo tempore initium capere sancimus, ex quo debitor usuras minime persolvit. Datum 3. Id. Decemb. Constantinop. DN. Justin.

Ob contumaciam possessoris malæ fidei actor missus est in possessionem rei. Intra annum potest malæ fidei possessor rem recuperare.

De exceptione contumaciæ. vide Oldend. c. 29. de exceptionibus.

l. 1. ff. ex quibus causis major.

r Synops. ibid. c. 9.

s Præscriptio usufructuum incipit currere ab eo tempore, quo deberi incipiunt.

Actio etiam temporalis perpetua efficitur, & in annos 40. perpetuatur. Bald.

9. Idem A. Demostheni P. P.

SÆpe quidam suos obnoxios a in iudicium vocantes, & iudiciariis certaminibus ventilatis b, non ad certum finem lites perducebant: sed taciturnitate in medio tempore adhibita, propter potentiam forte fugientium, vel suam imbecillitatem, vel alios quoscunque casus (cum sortes c humana multa sint) qui nec dici nec numerari possunt, deinde jure suo lapsi esse videbantur, eo quod post cognitionem novissimam d triginta annorum spatium effluerit, & hujusmodi exceptione opposita, suas fortunas ad alios translatis videntes, merito quidem sine remedio ante lugebant. Quod nos corrigentes, eandem exceptionem, quæ ex triginta annis oritur, in hujusmodi casu opponi minime patimur. Sed licet personalis actio ab initio fuerit instituta e, eam tamen in quadragimum annum extendimus: cum non f similis sit, qui penitus ab initio tacuit, ei, qui & postulationem deposuit, & in iudicium venit, & sub iis certamina, litem autem implere per quosdam casus prædixit est. Sed licet ipse actor defecerit, tamen suæ posteritati hujus causæ cursum eum relinquere posse definimus, ut ejus hæredibus vel successoribus liceat eam adimplere, nullo modo triginta annorum exceptione sublata. Quod tempus (id est, quadraginta annorum spatium) ex eo numerari decernimus, ex quo novissima processit cognitio, postquam utraque pars cessavit.

DE ANNALI & EXCEPTIONE ITALICI CONTRACTUS TOLLENDÆ, ET DE DIVERSIS h TEMPORIBUS, ET EXCEPTIONIBUS, ET I PRÆSCRIPTIONIBUS, ET INTERRUPTIONIBUS EARUM.

TIT. XL.

Exceptione annali sublata omnes personales actiones triginta annorum spatio tolluntur.
Bart.

1. Imp. Justinianus A. Julianus P. P.

SUPER annali k exceptione, quæ ex Italicis contractibus oritur, tantæ moles altercationum in omnibus iudiciis exorta sunt, quantas & enumerari difficile, & explanari impossibile est.

† Primum etenim natura ejus observationis cum omni scrupulositate & difficultate composita est, cum multa concurrere debeant, ut ea nascatur. Deinde illud spatium annale aliquid ita effuse interpretabantur, ut l possit usque ad decennium extendi. Alii judicantes usque ad quinquennium standum esse putaverunt. Et in nostris temporibus sapius super hujusmodi calculo a iudicibus variarum est: unde nec facile suum effectum in litigiis ostendere hujusmodi exceptio valuit. Cum itaque nobis aliæ temporales exceptiones vel præscriptiones, sufficient: hujusmodi difficultatibus illigari nostro subjectos in imperio minime patimur. Ideoque memorata annali exceptione penitus quiescente, aliæ omnes legitimæ exceptiones & præscriptiones in iudiciis suum vigorem ostendant: sive quæ super decennio vel viginti vel triginta vel quadraginta annis introductæ sunt, sive quæ minoribus spatiis concluduntur.

1 ¶ Ad hæc cum nihil prohibet etiam ea, quæ aliquam dubitationem acceperunt, clarioribus & com-

judeque sedisset, sique copiam fecisset actoris, distinguendi erant a cæteris, ut & feriati a factis, nefasti & interdicti, ut hæc constarent: quærebatur amplius, an actor, reusve potestatem eo tempore non habuisset juris sui persequendi, sive id per Prætorum non licuisset, sive per occupationes proprias, morbi, justæ absentia & similes. Nec enim sufficiebat Prætorum sedisse illis diebus, hoc est, dies sessionum fuisse (dies sessionum erant, quibus Prætor pro tribunali sedebat, l. 2. §. dies. ff. qui ordo in bonorum possess.). sed & præterea requirebatur actorem illis ipsis sessionum diebus agere potuisse, generis hujus causam fuisse, ut decrederetur & causæ cognitionem requireret: ut ea ratione dies utiles, sessionum diebus non continuo adnumerarentur: nam ex contrario adnumerabantur, si causa levis ac de plano intuitui poterat, l. miles. ff. ad l. Jul. de adult. unde plerumque fiebat, ut annus ille utilis decennium fieret. v. ff. deinde. J. eod. Hæc cum absurda essent, Constantinus, in reformationibus petendis & amittendis, pro unico anno plures; pro utili continuos annos substituit: varios tamen pro locorum & regionum varietate. Nam ubi vicissim sexus anni dies illuxisset, in integrum restitutionibus petendis, quinque annos Romæ: quatuor in Italia: tres in provinciis præscripsit. l. 2. C. Theod. de integ. restit. lib. 2. tit. 6. Sed prædicta Justiniano displicuerunt. Nam ubique locorum minoribus restituendis quadriennium constituit, diuturnius ex die, ex quo dies 26. illucescere illis incipit: majoribus vero, ex quo abfentes Reipublicæ causa esse desierint, l. ult. §. de temp. in integ. restit. l. Effusa interpretatio est, quoties annus sic ampliatur, ut ad decennium usque possit extendi.

a i. e. debitores. b i. e. motis. Syn. ibid. c. 10. c Sortes humanae mulæ. l. 15. l. 16. §. 1. §. de usufr. d Cognitio novissima, i. e. ultima. v. Nov. 60. e. 2. e Per litem contestationem perpetuatur actio ad quadragimum usque annum, v. Cuj. c. 1. de præscriptionibus. & 18. obs. 29. ad l. 1. §. de præscriptionibus. longi temporis. f Aliud est ab initio tacere, & ex post facto. Paria non sunt ab initio nullam actionem movere, & ad institutionem continuandam casu impediri, adde Syn. d. cap. 10.

g Actiones personales in Italia, præscriptione anni utilis summovebatur. Hæc præscriptio a Justiniano tollitur: ut paulo post plenius dicitur: ad Syn. Basil. 59. tit. 15. c. 1. h dixi ad 44. ff. §. i vel, ut l. 1. vers. cum itaque inf. eod. Cujac. hic. k Annus triplex nobis observandus, utilis, continuus (qui & Constantinus) Justinianus, utilis utilis: & continuus continuus diebus constat: Justinianus, certis annis finitus est. Utiles dies dicebantur, quibus quæ sepeperi, atque agere potuit. talibus diebus (utilibus) §. 363. annus utilis constabat, l. 1. ff. de diversis temporibus præscript. l. 1. §. 5. ff. ad l. Jul. de adult. l. 5. §. ad l. Jul. de adult. sic electionum dies seu cernendæ & aduendæ hæreditatis, iis diebus constabat, quibus quis se potestque cernere. Cicer. l. de orat. Vlp. in frag. Quia in enumeratione acquisitionis varia & anxietas summa occurrebat. Primum enim dies, quibus Prætor

pendiosus

a Prescribuntur omnes actiones personales (excepta hypothecaria) triginta annorum spatio. Quid si lis contestata est? a. l. i. ibi: excepta.

b Hypothecaria 40. annis durat contra debitorem vel ejus heredem. v. Cujac. 2. obs. 13.

c Prescribi res furivae a fure & vi rapta a praedone 30. annorum spatio potest. ut hic. adde quae scripsi ad l. ult. j. unde vi.

d 13. s. de praescrip. 30. ann. vide l. 5. s. quib. non obstat.

e Adionis vitia l. 3. s. de praescrip. 30. ann.

f l. 1. in fin. s. de bon. matern.

g Sacra paterna quid dixi l. 10. s. 2. j. de adop.

h Filios familias non valenti agere non imputatur praescriptio. Bald.

i l. 3. s. de praescrip. 30. l. 4. s. de bon. que lib. vide Vurm. 1. praescrip.

k 6. obs. 17. adde Pap. 3. not. 9.

l Lege impeditate agi non potest.

m v. l. 1. ff. si mulier ventr. nomin.

n Desides a vigilantibus distinguendi: hi poenas illorum pati non debent. l. 3. in fin. j. eod. vid.

o l. 24. in fin. ff. quia in fraud. credit. vide l. ult. sup. de praescrip.

p vide l. 31. s. de episc. aud.

q l. 2. in fin. ff. ex quib. caus. major. p. l. 4. s. 3. ff. de damn. dixi ad Nov. 112. c. 3. Cujac. 7. obs. 15.

r Libellus Principi datus litis contestationem in aliis causis, quam annalibus facit.

s Si quis multas actiones habens, de aliquibus libellum obtulerit, omnes perpetuas reddit. Quin qui personales & de praescrip. & hypothecarias actiones habet, & libellum offert, quo continetur, cum personales actiones instituat, vel de proprietate, vel hypothecarias, non tamen ei nocebit aliarum omisio, ut hic. Synop. Praef. 50. l. 15. c. 1.

pendiosis sanctionibus renovari: jubemus omnes personales a actiones, quas verborum quorundam interpretatio extendere extra metas triginta annorum conabatur, triginta annorum spatio concludi: nisi legitimus modus: qui & veteribus & nostris legibus enumeratus est, interruptionem temporis introduxerit, sola b hypothecaria // actione // quadraginta annorum utente curriculum. Nemo itaque audeat, neque actionis familiae resciscenda, neque communi dividendo, neque finium regundorum, neque pro socio, neque e furti, neque vi bonorum raptorum, neque d alterius cujuscunque personalis actionis vitam e longiorem esse triginta annis interpretari: sed ex quo ab initio competit, & semel nata est, & non iteratis fabulis saepe recreata, quemadmodum in furti actione dicebatur, post memoratum tempus finiri: exceptis omnibus actionibus, licet personales sint, quae in iudicium deductae sunt, & cognitionalia acceperunt certamina, & postea silentio traditae sunt, in quibus non triginta sed quadraginta annos esse expectandos: ex quo novissimum litigatores tacuerunt, lex nostra antea promulgavit.

2. ¶ Ne autem imperfecta sanctio videatur, cum in matris f quidem rebus filiis familias tempora exceptionum currere dispositum erat, ex quo sacris g paternis absoluti sunt; in aliis autem, quae minime acquiri possunt, hoc non fuerat specialiter constitutum: apertissima definitione sancimus, filiis familias b in omnibus his casibus, in quibus habent res minime patribus suis acquisitas, nullam temporalem exceptionem opponi, nisi i ex quo actionem movere poterunt, id est, postquam manu paterna, vel ejus, in cuius potestate erant constituti, fuerint liberati. Quis enim incusare eos poterit, si hoc non fecerint, quod etsi maluerint, minime adimplere lege obviante k valebant? Dat. 15. Kal. Apr. Constantinop. Lampad. & Oreste VV. CC. Conf. 530.

Si possessor praescribens conveniri non potest propter absentiam, potentiam, infantiam, vel furorem, potest fieri interruptio praescriptionis per denunciationem factam praesidi, vel episcopo, vel defensori loci. Bald.

2. Idem A. Joanni P. P.

UT perfectius omnibus consulamus, & nemini absentia l, vel potentia, vel infantia penitus adversarii sui noceat, sed sit aliqua inter desides m & vigilantes differentia: sancimus, si n quando abfuerit is, qui res alienas, vel creditor obnoxias detinet, & desiderat dominus rei vel creditor suam intentionem proponere, & non ei licentia sit absente suo adversario, qui rem detinet, vel infantia o, vel furore laborante, & neminem tutorem vel curatorem habente, vel in magna potestate constituto, sua auctoritate // eas res usurpare: // licentia ei detur adire Praesidem // provinciae, // vel libellum ei porrigere, & hoc in querimoniam deducere intra constituta tempora, & interruptionem temporis facere, & sufficere hoc ad plenissimam interruptionem. Sin autem nullo potuerit modo Praesidem adire, saltem ad locorum Episcopum eat, vel Defensorem civitatis, & suam manifestare voluntatem in scriptis deproperet. Sin autem abfuerit vel Praeses, vel Episcopus, // vel Defensor civitatis: // liceat ei proponere p publice, ubi domicilium habet possessor, seu cum Tabulariorum subscriptione: vel si civitas Tabularios non habeat, cum trium testium subscriptione: & hoc sufficere ad omnem temporalem interruptionem, sive triennii, sive longi temporis, sive triginta vel quadraginta annorum sit. Omnibus aliis, quae de longi temporis praescriptione, vel triginta vel quadraginta annorum curriculum constituta sunt, sive ab antiquis legum conditoribus, sive a nostra q majestate, in suo robore duraturis.

Generalis petitio re, quantitate, vel causa, citatione secuta sufficit ad interruptendam praescriptionem in omnibus, quae sub illa petitione possunt includi. Salyc.

3. Idem A. Joanni P. P.

SI r ex multis causis quidam obnoxium habens, & maxime ex similibus quantitatibus, in unius quidem causa summa libellum conventionis composuerit, causam tamen non expresse: apud veteres agitabatur, an videatur omnes causas in iudicium deduxisse an vetustissimam earum, aut // omnino // nihil fecisse, cum ejus sensus incertus esse apparebat? Sed & in iudiciis in

multis casibus tales altercationes ventilatas invenimus, & maxime propter longi temporis interruptionem. Si enim personalis forte fuerat mota actio, hypothecaria autem actionis nulla mentio procedebat: quidam putabant personalem quidem esse temporis interruptione perpetuatam, hypothecariam autem evanescere taciturnitate sopitam. Et si quis generaliter dixerat obnoxium sibi aliquem constitutum a, aliae dubitationes emergebant, si omnes eis competentes actiones hujusmodi narratione contineri credantur: an vero quasi silentio circa eas habito tempore expirare, nullo ex incerta libelli confectio- ne adminiculo ei adquisito. Sancimus itaque nullam in iudiciis in posterum locum habere talem confusionem: sed qui b obnoxium suum in iudicium clamaverit c, & libellum conventionis ei transmiserit, licet d generaliter nullius causa mentionem habentem, vel unius quidem specialiter, tantummodo autem personales actiones vel hypothecarias continenter, nihilominus videri jus suum omne eum in iudicium deduxisse, & esse interrupta temporum curricula: cum contra desides e homines & sui juris contemptores, odiosae f exceptiones opposita sunt. Dat. Constantinopol. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

DE ALLUVIONIBUS g, ET PALUDIBUS, ET PASCUIS h, AD ALIUM STATUM TRANSLATIS.

TITULUS XLI.

Flumen alio avertere est prohibitum: ripam autem praemunire est permixtum. Salyc.

1. Impp. Gordianus A. Marco.

Quamvis fluminis naturalem cursum opere manu- facto alio non liceat avertere i, tamen ripam k suam adversus rapidi amnis impetum munire prohibitum non est. Et cum fluvius priore alveo derelicto, alium sibi facit: ager, quem circumit l, prioris domini manet. Quod si paulatim m ita auferat, ut alteri parti applicet: id alluvionis jure ei quaeritur, cujus fundo accrescit.

2. Imppp. Arcad. Honor. & Theod. AAA. Cæf. P. P.

Hi quos inundatio Nili fluminis reddidit ditiores n, pro- teritis, quas possident, tributorum praestationem agnos- cant. Et qui suum deplorant patrimonium deminutum o, alieno saltem functionis onere liberentur, & nostra Sere- nitatis largitate defensi, locorum etiam possessione con- tenti, pro agitando census examine respondeant devo- tioni.

Latentia incrementa ad fiscum non pertinent, nec separatim pro his census exiguntur. Bald.

3. Impp. Theod. & Valent. AA. Cyro P. P.

Ea p, quae per alluvionem q, // sive in A. gypto per Ni- lum, sive in aliis provinciis per diversa flumina // pos- sessoribus acquiruntur, neque ab arario vendi, neque a quolibet peti, nec separatim censeri, vel functiones r exigi, hac perpetuo valitura lege, sancimus: ne vel alluvio- num ignorare vitia, vel rem noxiam possessoribus videamur inducere.

+ Similiter s nec ea quidem, quae paludibus antea vel pascuis videbantur adscripta, si sumptibus possessorum nunc ad frugum fertilitatem t translata sunt, vel vendi, vel peti, vel quasi fertilia separatim censeri, vel functio- nes exigi concedimus: ne doleant diligentes operam suam agri dedisse culturae, nec diligentiam suam sibi damno- sam // judicantes // intelligant. Cujus legis temeratores quinquaginta librarum auri condemnatione coerceri de- cernimus. Inter quos habendum est Officium quoque tuæ Sedis excellæ, si aliquid hujusmodi casus suggererit disponendum, vel si preces introduxerit petitoris. Dat. 11. Kal. Octobr. Constantinop. Valent. A. 5. & Anathol. V. C. Conf. 440.

DE SENTENTIIS PRAEFECTORUM u PRÆTORIO.

TIT. XLII.

1. Impp. Dioclet. & Maxim. AA. Thalassio P. P. Illyrici.

f Paludibus obruta loca, vel pascuis adscripta, possessorum sumptibus fertilissima facta, a functionibus immunitatem habent: poena 50. librarum auri in temeratores hujus legis constituta. Syn. d. c. 2. t Qui agrum aliquem palustrem & inutilem exsiccat, ex- aravit & excoluit, tributis statim non est onerandus. ut hic.

u A Praefectis Praetorio non appellatur. l. 19. l. 30. l. 35. j. de appellat. & consulti. l. unie. s. 1. de off. Praef. Praet. l. 3. s. de episc. aud. Syn. Basil. y. Mis. l. c. 53. ut nec a Principe vel Senatu. l. 1. s. 1. s. 2. ff. a quib. appellare.

Liti-

a Nulla qualitate adjecta.

b regulam ob- serva.

c proclamaverit i. e. vocaverit.

d Petitio genera- lis, citatione se- cuta ad inter- rumpendam praescriptionem in omnibus, quae sub illa petitione possunt includi, sufficit.

e Praescriptiones inventae adver- sus desides & sui juris contem- ptores. l. 2. in pr. s. eod. adde l. ult. s. de praescrip.

f Odiosae sunt praescriptiones.

g 50. Eclog. 12 & 5. 20. Insist. de ver. divis. l. 7. s. 1. l. 30. s. 2. 3. ff. de acquir. rer. dom. adde Nov. 12. de alluvionib.

h adde l. 30. inf. ff. de verb. sign. l. 11. l. 60. 61.

i Naturales cur- sus fluminis aver- tere non licet. v. ff. de fluminib.

k Ripam suam adversus impe- tum fluminis mu- nire permixtum.

l Insulam, fa- cit l. 7. s. 4. l. 30. s. 2. ff. de adq. ver.

m l. 7. s. 1. ff. de acquir. rer.

n Alluvione cui emolumentum adjicitur, eidem onus tributi ad- crescit.

o Deluvione cui quid deminuitur, eidem tributi o- nus decrevit. l. 4. s. 1. ff. de censib.

p Hæc lex extat apud Aggenum Urbicum lib. de limit. agror. ci- taturque ex C. Theod. integro.

q Alluvionis in- crementum per se non est censu- dum, sed unum corpus cum eo, cui coheret judi- candum.

r Alluvione qui quocunque loco terras quæsi- runt, ejus domini sunt, nec ipsius nomine functio- nes hico praestant, ut hic. Synop. Ba- sil. 50. s. 12. c. 20.

A Praefecto pratorio Principi supplicare licet. l. 5. sup. de precib. imper. offerend. Ea supplicatio dicitur ad Praefectum, id est, retractatio: dixi ad Novell. 82. cap. 12. in fin. Novell. 123. cap. 1. dicitur ad Praefectum, Nov. 119. c. 5. & retractatio dicta est. l. ult. §. de fide instrum. l. ult. §. de temporib. appellat. Quoties autem a sententia P. Praetorio Principi supplicatur, ipsa sententia ad Principem una cum precibus mittenda: licet ea pro republica lata sit, & quidem intra sententiae latae biennium. ut hic. Syn. ibi. c. 53.

b Supplicatio, quae fit Principi, genus est remedii adversus sententiam, ut hic. ut & ad superiorem iudicem appellatio, inf. de appellat. apud alium remissio: accusatio seu querela falsi, sup. si ex falsis instrumentis. erroris propositio: ut & nullitatis seu invaliditatis. l. si se non oblit. 4. §. condemnatum. ff. de re iudic. Reversio in integrum, qualis minoribus ob aetatem, maioribus etiam, ob absentiam iustam conceditur. l. cum & minores. 4. §. si advers. rem iudicatam. l. si qui re. publica. 39. ff. ex quib. causis major. Porro supplicatio, de qua hic & l. si quid adversus. 5. §. de precib. imper. offertur, differt ab appellatione: quia appellatio iniquitatem iudicis arguit: supplicatione vero errorem quisque proprium fatetur. l. praefect. 17. l. minor. 18. ff. de minoribus. Nov. in medio lit. is non fieri sacras formas. 113. c. 1.

c Intra biennium postquam Praefectus pratorio deposuit praturam, & ejus dignitati successit alter, supplicari ab ejus sententia potest, oblato libello Principi. Hodie ipsum Praefectum pratorio intra decem dies late sententiae supplicari potest. Nov. 119. c. 5. ubi v. Cuj. & Nov. 82. in fin.

d l. 47. ff. de re iudicata.

e Sumptum hoc est ex legibus XII. tabularum, de quibus dixi ad eandem lib. 2. tit. 7. §. 10. adde 7. Gell. 2.

f vide l. 13. ff. de iudiciis.

g & ita pro absente iudicari potest.

h De peremptorio vide l. 68. l. 69. l. 70. de iudiciis.

i Sententia ut valeat, citatio peremptoria requiritur. ut hic. Cujus sententiae viginti septem exceptiones vide apud Socin. reg. 352.

k a iudice, unde colligitur: Simplicem iudicis iustum vim peremptorii consequi, & in vera contumacia reum constituere, Mihi, tamen videtur id Imperator innuere, Cessante interduo quarto Edicto seu peremptorio absentes condemnari. dixi ad l. 13. §. 2. §. de iudiciis, vel, Non semper requiri, ut peremptorium palam proponatur: sufficere, si in notitiam rei venerit, cum & literae & denunciations sufficiant. ut hic. & l. 9. §. cod. l. 1. c. Theod. de petit. & de fide. Denique satis esse quoquo modo reus conventus fuerit. l. 47. in fin. ff. de re iudicata.

l Dat. 3. Id. Aug. Constant. Theod. 17. & Festo 5. Coss. Qui ita censent subscriptionem restituunt, ne avitropia laborent. Hujus enim tituli series, huiusque legis inscriptio id non patitur.

m Si adversus absentem prolata sententia fuerit, is vero, cum primum cognovit, non appellaverit, non potest amplius absentiae praetextu rescindi, ut hic, Synops. Basil. 3. tit. 1. ex lib. 9. tit. 1. c. 55. & l. Harm. 4. §. 52.

n Contumax alias non est, qui se vocatum in ius esse nescivit.

o Non potest sententiam impugnare, qui legitimo tempore non appellavit: quia videtur ei acquiescere, dixi ad l. 9. sup. de liber. ali.

p Die feriato sententia non profertur: prolata, vitatur. l. 1. ff. de feriis. v. Oldend. c. 23. de sententiis.

q v. Cujac. 8. observ. 30.

r Sententia lata contra contumacem, qui non erat contumax, ipso iure nulla est.

s Per sententiam nullam delati iudicis, extinguitur ejus jurisdictio, ut hic, & l. ult. §. de sent. quae sine certa quantitate. Quid ordinari? non extinguitur, v. VVurm. l. praefect. 22. obs. 3.

t Am. liano.

u Si alio loco, quam quo debeat, iudex iudicet, sententia nulla est, l. 21. §. 10. ff. de arbitrio. l. 6. §. de sententiis & in ius locis. dic idem de loco non tuto. v. Olacend. c. 24. de sententiis.

Litigantibus in amplissimo Praetorianae praefecturae iudicio, si contra ius se laesos affirmant, || non a provocandi, sed || supplicandi b licentiam ministramus: licet pro curia, vel qualibet publica utilitate, || seu alia causa || dicatur prolata sententia: nec enim publice prodest singulis legum adminicula denegari: ita videlicet, ut intra biennium tantum nostro numini contra cognitionales sedis Praetorianae praefecturae sententias post successione c iudicis numerandum, supplicandi eis tribuatur facultas. Dat. 3. Aug. Constantinop. Theod. 17. & Festo V. C. Coss. 439.

QUOMODO d ET QUANDO JUDEX SENTENTIAM PROFERRE DEBEAT PRÆSENTIBUS e PARTIBUS, VEL UNA PARTE ABSENTE.

TIT. XLIII.

An iudex possit vel cogatur absentem damnare.

1. Imp. M. Aelius Antoninus A. Publicio.

Non semper compelleris, ut adversus absentem pronuncies, propter subscriptionem Patris mei, qua significavit, etiam contra absentes sententiam dari solere. Id enim eo pertinet, ut etiam absentem damnare possis, non ut omnimodo necesse f habeas g.

De causa peremptorii edicti cessante.

2. Imp. Gordianus A. Severo.

Cessante quoque causa peremptorii h edicti i, adversus eos, qui admoniti k iudicio adesse noluerunt, sententiam a iudice posse proferri certum est. 4. Kal. April. A. & Pont. Coss. l. 239.

An sententia contra absentem lata firmitatem habeat.

3. Idem A. Antistio.

AB eo iudicato recedi non potest, quod vobis absentibus & ignorantibus n atque indefensis dicitis esse prolatum, si ubi primum cognovistis, non o illico de statutis querelam detulistis. Ita enim firmitatem sententiae, quae ita prolata est, non habebit, si ei non sit commodatus adensus. PP. 4. Idib. Jun. Gord. A. & Aviola Coss. 240.

De die feriato.

4. Imp. Philippus A. Domitiano.

Si (ut proponis) pars diversa die feriato p, absente vel q signorante te, a iudice dato, ferri sententiam pro partibus suis, quasi r contumaciter deesses, impetravit: non immerito Praeses denuo negotium alterius s iudicis notationi terminandum commisit. PP. 5. Id. Octob. Peregrino & Aeliano i Coss. 245.

De loco.

5. Idem A. & Philippus Cae. Longino.

Si (ut proponis) Praeses provinciae, cum certum locum u causae cognoscendae dedisset, alibi per obreptionem aditus sententiam adversus te absentem pro-

tulit: quod ita gestum est, ad effectum juris spectare minime oportet.

De minoribus curatore carentibus.

6. Imp. Valerianus & Gallienus AA. Domitiano.

Si Praeses quasi desertam a ab adultis tuis causam appellationis b, quae ab adiutore c suo facta fuerat, circumduxit d eo tempore, quo adulti curatores non habebant: repetitus notionem suam exhibebit e. Neque enim debet adultis nocere, quidquid eo tempore statutum est, quo defensione f iusta, & curatoris auxilio fuerant destituti.

De his, qui denunciationibus conventi non sunt.

7. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Marino.

EA, quae statuuntur adversus absentes g non per contumaciam, scilicet denunciationibus h nequaquam ex more i conventos, iudicatae rei firmitatem non obtinere certum est. PP. 3. Kalend. April. ipsis 5. & 4. AA. Coss. 293.

Qua observanda sunt parte absente.

8. Idem AA. Claudia.

Consentaneum k juri fuit, temporibus ad praesentiam partis adversae praescriptis, Praesidem provinciae implere juris solennitate l, & adversario tuo ternis m literis, vel uno n pro omnibus peremptorio edicto, Ut praesentiam sui faceret, commonefacto, si in eadem contumacia perseveraverit, praesentis allegationes audire: quod vel successore ejus facere curabit. A quo ter o citatus, si contumaciter praesentiam sui facere neglexerit: non abs re erit, vel ad cogendum eum, ut sese repraesentet p, vel possessionem q bonorum, cui incumbit, ad re transferre, & adversarium petitorum constituere: vel auditis defensionibus tuis, id, quod juris ratio exegerit, iudicare. P. P. 3. Kal. Octob.

In authent. de litigiosis. §. omnem. coll. 8. tit. 13. al. 8.

Novell. 112. cap. 3.

Qui semel actionem r proponit, siue conventione iudiciali siue precibus Principi oblatis, iudicium insinuat, & per eum adversario cognitis: necesse habet usque ad finem litem exercere. Qui si causam persequi differat, reo postulante, tribus edictis citetur per intervalla triginta dierum, quia vox praconis l paucis innotescit. Qua citatio & per Principem delegatis permittitur: quod locum habet, & si lis capta non sit. Quod si vocatus litem detrectet: ei aliud anni spatium indulgetur, intra quod si cessat, iudex auditis allegationibus praesentis, & perquisita veritate, pronunciet. Sed nec intra annum veniens auditur, nisi prius reo litis expensae, quas sustinuerit, inferat. His quoque praestitis, si interrupto duntaxat anno denuo litem deserit, post trium edictorum & anni unius spatii observationem ab omni cadat actione.

De tribus denunciationibus.

9. Idem AA. Leontio.

Tres denunciations t ad peremptorii edicti vicem u adversus contumaces convalescere, salubriter statutum est. PP. 11. Kal. Nov. ipsis 4. & 3. AA. Coss. 290.

De causa absentiae necessaria.

10. Idem AA. Blebio.

Cum non x voluntatis tuae arbitrio, sed necessitate y profectus sis, quicquid contra te absentem statutum fuerit, quando absentiae causa necessaria fuit, officere tibi juris ratio non permittit. PP. 3. Id. Maji, Tiberiano & Dione Coss. 291.

De eo, qui non appellavit.

11. Idem AA. & CC. Valerio.

Cum praesentibus z partibus litem inchoatam proponas: si posteaquam contra te (licet absentem) pronuntiatur est, intra praefinitum diem non appellasti: latam a sententiam rescindi b postulant, multae sacrae Constitutiones refragantur.

n d. §. 6. d. §. 1. l. 72. ff. de iudic.

o iterum. Cuj. 13. observ. 30. ita legitur hoc verbum referatur ad successorem iudicantis.

p haec enim via humanior est.

q Nov. 53. cap. 4. §. 1. l. 1. in fin. §. de procuratoribus. l. 13. §. 3. §. de iudiciis. l. 2. ff. quib. ex causa in poss. vide l. 15. §. 6. ff. de damno.

r Actor ad finem usque litem exercere cogitur: cujus sententiae octo exceptiones v. apud Socin. reg. 32.

s i. e. praconis.

t l. 7. sup. cod.

u dixi ad l. 13. §. 2. sup. de iudiciis.

x Absenti ex causa probabili & necessaria sententia non nocet. l. 4. §. de procurat. l. 1. §. ex quib. causis major. l. 7. in fin. ff. de minor. l. 53. §. 2. ff. de re iudic. Synops. Basil. 8. tit. 1. ex lib. 9. tit. 1. cap. 60.

y l. 26. in fin. ff. ex quib. causis major.

z Solemniter condemnatus intra legitima tempora non appellans, amplius non auditur.

a legitime scilicet.

b vide l. ult. §. sententiae rescindi non posse.

a Res ita habet. Minor condemnatur. Curator & curatoris adiutor appellant: postea moriuntur: cum nemo appellationem prosequeretur, quasi desertam appellationis causam Praeses circumduxit. Quid juris? Sine restitutione eremodicii vel appellationis, ipso iure nullus est minor viginti quinque annis indefensus, ut hic. l. 45. in fin. ff. de re iudicata.

b A sententia desertae appellationis appellari potest. v. VVurm. l. 1. praefect. 24. obs. 17. 20. 21. 22. ubi de desertae appellationis causa Praeses circumduxit. Quid juris? Sine restitutione eremodicii vel appellationis, ipso iure nullus est minor viginti quinque annis indefensus, ut hic. l. 45. in fin. ff. de re iudicata.

c A sententia desertae appellationis appellari potest. v. VVurm. l. 1. praefect. 24. obs. 17. 20. 21. 22. ubi de desertae appellationis causa Praeses circumduxit. Quid juris? Sine restitutione eremodicii vel appellationis, ipso iure nullus est minor viginti quinque annis indefensus, ut hic. l. 45. in fin. ff. de re iudicata.

DE SENTENTIIS a EX PERICULO b
RECITANDIS c.

TIT. XLIV.

Non sufficit sententiam latam esse in scriptis, si non fuit recitata.
Paul. de Cast.

1. Imp. Valerian. & Gallian. AA. Quinto.

Arbiter nulla sententia est, quam scriptam edidit litigatoribus, si d non ipse recitavit. Si igitur nihil fallis: omissa provocacionis mora, ex integro iudicari impetrabis a Rectore provinciae.

Sententia primo scripta, & postea recitata, non potest corrigi vel mutari. Bald.

2. Imp. Valens, Valentin. & Gratian. AAA. ad Probum P. P.

Hac lege perpetuo credimus ordinandum, ut iudices quos cognoscendi & pronunciandi necessitas tener, non e subitas, sed deliberatione habita post negotium sententias ponderatas sibi ante forment, & emendatas statim in libellum secuta fidelitate conferant, scriptasque ex libello f partibus legant. Sed nec sit eis post hac copia corrigendi, vel mutandi g: exceptis h tam viris eminentissimis Praefectis praetorio i, quam aliis illustrem administrationem gerentibus, ceterisque illustribus iudicibus, quibus licentia conceditur etiam per officium k suum, & eos, qui ministerium suum ejus accommodant, sententias definitivas recitare. Dat. 12. Kal. Feb. Grat. A. 2. & Probo Coss. 371.

Non sufficit sententiam scribi, nisi legatur, & verbis proferatur. Bald.

3. Idem AA. ad Probum P. P.

Statutis generalibus iussimus, ut universi iudices, quibus rediendi juris in provinciis permixtus facultatem, cognitis causis, ultimas l definitiones de scriptis m recitatione n proferant. Huic adjicimus sanctionem, ut sententia, quae dicta fuerit, cum scripta non esset, nec nomen quidem sententiae habere mereatur, nec o ad rescissionem perperam decretorum, appellacionis sollicitas requiratur. Dat. 3. Nov. Decemb. Tribus, Grat. A. 3. & Equitio Coss. 374.

In auth. de mandat. Princ. §. sit tibi. coll. 3. tit. 4. Nov. 17. c. 3. & col. 6. tit. 12. al. 11. ut clerici apud §. 1. Nov. 83. in princ.

Nisi breves sint lites, & maxime vilium personarum, vel causarum (tunc enim sine scriptis & sine aliqua expensa cognoscere Praesidem oportet) & nisi Episcopus cognoscat inter suos subditos.

DE SENTENTIIS p ET INTERLOCUTIONIBUS q OMNIUM JUDICUM.

in Epaminonda & Alcibiade periculum vocat. Cicer. 1. de legib. Qui in isto periculo non ut poeta veritatem exigit: & in fragmentaria Pericula magistratum, & in antiquissimis. nosarum, quem idem Cuiacius habet, Hac ita scripta sunt, DP. de periculo, DL. de libello. Adde l. 15. §. qui accusare. Hae tamen interpretatio Hotomannus 3. obs. 20. non probatur: putat namque Hotomannus Periculum superioribus locis non ea significatione accipi, sed pro iudicii discrimine & dubio lites eventus: absurdum alioquin fore constitui, ut per iudicium, id est, summam tantum sententiae recitatur, & non potius integra, ut res sit. Certum est hoc inopi, Sententiam sine scripto latam nullam esse, & est, si dicta non lecta. v. l. ult. §. communis, epist. progrech Nov. Leon. 45. Oldend. cap. 20. de sentent. Ex periculo igitur est, ex tabella, ex libello, ex scripti recitatione. v. l. 2. §. cod. Est qui, sententiam ex periculo recitare, interpretetur, de memoria, seu memoriter doto tās ptege a testamentato. Ferrand. 2. Explic. 11.

d Arbitri sententia nulla est, si dicta tantum, non lecta, vel scripta, l. 6. sup. de modo mal. tarum. l. 8. inf. de priv. agent. in rebus.

e l. 6. in fin. de modo mal. tar. l. 1. §. d. requir. res. l. 20. §. de par. l. 1. §. de iudic. f ex breviculo, ex periculo. §. in epigrapha huius tit. De scripti recitatione, l. 3. §. cod. ex tabella, ex pila. g ideoque quod iudex correxerit vel mutaverit, ipso iure nullum fuerit. Seneca in letam & contraversi. Iudex quam tuleris de res tabellam, revocare non potest. Quasi non mutet prononciationem. Apul. 1. Florid. Tabella semel lecta, nec auferi licet, nec minui potest. Non idem est in interlocutione, l. 14. §. de re iudic.

h Sententiam per alium recitare iudici non licet, nisi sit illustris, ut hic: nisi unus ex pluribus iudicibus recitet sententiam ex mandato & aliorum praesentia, c. cum ab uno de sentent. & re iud. in 6. nisi sententia sit interlocutoria. Bald. l. ult. inf. cod. nisi quum casus valet sententia sine scriptura, d. c. ultim. de re iud. v. Socin. reg. 101.

i Qui sine scripto sententiam proferre possunt. Cassiod. de sent. Praef. praef. verb. sententiam dicat.

k aut praenomen.

l Sententia definitiva scripturam requirit, ut hic: Interlocutio non requirit, quin & definitiva sententia certis casibus non requirit. Auth. prox. inf. cod. ut & super incidenti sententia. l. pen. §. de auct. tutor.

m v. l. 2. sup. cod. ibi: ex libello.

n Sententiam dici non sufficit, nisi scripta prius legatur, ut hic. Syn. Basil. 8. tit. 1. ex lib. 9. tit. 1. cap. 64. 1. Harm. 4. §. 41. o Lule inf. sent. vestina non poss.

p 42. ff. 1. Sententia quid est? Decretum a iudice interpositum servato iudiciorum ordine, de summa aut capite quodam lites, quod absolutionem rei continet vel condemnationem eorum actoris vel rei.

q Interlocutio quid est? praecceptum iudicis in principio vel medio lites interpositum, quod ad audiend. lites preparationem spectat: nec enim finit aut perimit litem: dicitur & praedictum, iustum, articulus, suasio. l. 7. inf. cod. improprie sententia.

Codex

TIT. XLV.

De eo, qui per procuratorem litigavit.

1. Imp. Severus & Anton. AA. Quintiliano.

Non videtur nobis rationem a habere sententia decessoris tui: qui cum cognovisset inter peritorem & procuratorem, non b procuratorem, sed ipsam dominam lites condemnavit c, ejus persona in iudicio non fuit. Potes igitur, ut re integra de causa cognoscere. Dat. 4. Kal. Jun. Anton. A. 3. Geta Cae. Coss. 209.

De statu arbitri.

2. Imp. Antoninus A Sextilio.

Si arbitri datus a Magistratibus, cum sententiam dixit, in libertate morabatur, quamvis d postea in servitutem depulsus sit, sententia tamen ab eo dicta habet rei iudicata auctoritatem e.

De sententia definitiva.

3. Imp. Alexander A. Vectio.

Praeses provinciae non ignorat definitivam sententiam, quae condemnationem f vel absolutionem non continet, pro iusta non haberi. PP. Kal. Octob. Maximo 2. & Aliano Coss. 224.

De ordine iudiciorum servando.

4. Idem A. Severo.

Prolatam a Praefide sententiam contra g solitum iudiciorum ordinem h, auctoritatem rei iudicata non obtinere certum est. PP. 15. Kal. Jan. Alexand. A. & Dione Coss. 230.

De sententia lata sub modo.

5. Imp. Philippus A. & Philip. Cae. Monrano.

Cum eorum, qui principaliter fisco tenebantur, bona ea lege fideiussoribus Procurator tradi iussent, ut i ipsi indemnitate k fisco praestarent, nec a sententia ejus intercesserit provocatio: consequens est data formae obtemperari.

De loco & de officio praesentia adhibenda.

6. Imp. Carus, Carinus & Numerianus AAA. Zorlo.

Cum sententiam Praefidis irritam esse dicis, quod non publice, sed m in secreto n loco, officio ejus non praesente, sententiam suam dixit: nullum tibi ex his, quae ab eo decreta sunt, praedictum generandum esse conitat. PP. 5. Kal. Dec. Caro & Carino Coss. 283.

Si Praeses pacisci suaserit.

7. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Isidora.

Ex stipulatione parta actione, pacisci proximis personis suadendo o Praeses provinciae verborum obligationem, quam certo iure tolli tantum licet, extinguere non potest: nec vox p omnis iudicis iudicati continet auctoritatem: cum potestatem sententiae certis q finibus conclusit, saepe constitutum sit. Quapropter si r nihil causa cognita secundum juris rationem tuam pronunciatum est: vox pacisci suadentis Praefidis actionem perimere, si quam habuisti, minime potuit.

Si empti evincatur in libertatem.

8. Idem AA. & CC. Licinio.

Libera quidem Theodora, quam ex emptionis causa, vel in solutum creditori traditam proponis, pronunciata s: citra provocationis auxilium sententia rescindi non potest. Verum t si mora quaestione praemissa denunciatione ei, qui auctor n huiusmodi mulieris fuit, iudicatum processit: quanti tua interest, empti, si emisti: vel ob debitum reddendum, si in solutum data est, repetere non prohiberis.

f Sententia absolutionem vel condemnationem requirit: alioquin ipso iure nulla est. l. 7. §. 1. cod.

g Sententia contra ordinem iudiciorum lata nulla est. l. 7. §. cod. l. 12. §. de appell. v. Oldend. c. 11. de sent.

h qui & tūc q. Syn. Basil. 2. ex lib. 9. tit. 1. c. 68. 1. Harm. 4. §. 42.

i Modus ita concipi solet: Si sententia lata est sub modo, valet & servandus est modus, si non est appellatum.

k Rationem dubitandi collige ex l. 2. §. de sentent. qua sine certa quantitate.

l id est, publico loco.

m Sententia dicta secreto irrita est. Syn. Basil. 9. tit. 10. ex lib. 9. tit. 1. cap. 70.

n dixi ad l. 5. §. sit. praef. puta inconsuetum. v. Oldendorp. c. 15. de sentent.

o Iudex pacisci suadens, sententiam non fert, neque actionem tollit. Iudicis suasio inter propinquos, ut transigant, vim transactionis aut sententiae non habet. Adde l. 1. §. comminationes, epist.

p Iudicis vox omnis auctoritatem iudicati non continet.

q l. 9. §. cod. certa decisione, certa qualitate, certa & plena cognitione.

r l. 4. sup. cod. l. 11. §. cod.

s vide quae notavi ad l. 46. §. de verbor. signif. & ita emptori evicta per sententiam.

t Si ancilla in solutum mihi data est, caque libera pronunciata sit, agam actione primitiva: si mihi vendita fuerit, utili ex empto.

u id est, qui vendidit, vel in solutum dedit.

et

De

a Sententia rationem non habens nulla est.

b Sententia nulla est, si litigante procuratore sententia in personam domini con-

cipitur. Cur? Pro-

curator live ab

initio litem exer-

cuit, live lite com-

posita, sententia

damandus est. l.

31. in fin. ff. de ne-

got. l. 20. ff. judi-

cat. sol. vi. l. inter.

2. in fin. ff. de in-

tegr. repit. l. 42.

§. 6. ff. de procur. l.

milit. 20. sup. de

proc. Oldend. c. 35.

de sent. quod qui-

dem VVurml. 1.

pract. 22. c. 7. &

tit. 1. §. 2. notat

verum esse iure

civilis, non iure

canonico ex gloss.

& Abbate in c.

seisciat. de in in-

reg. restit. c. c.

querelam. 24. de

elect. Negat etiam

id locum habere

in tutore, curato-

re, & syndico: c.

cum possit senten-

tia in pupillum,

minorem, & Ec-

clesiam ferri, tam-

et in iudicio non

fuerit, sed per

conjunctas perso-

nas litigaverint.

Idem quoque esse,

si procurator lite

concessa, ad u-

num tantum a-

ctum substitutus

sit. Bald. hic. ut

& in sententia in-

terlocutoria mi-

nus praedicti.

Item si dominus

praesens in iudicio

sit, si illustris per-

sona condemnan-

da sit: aut si de

causa matrimonii

agatur, d. l. nihil.

20. postremo in

servitute reali s

sententia enim

praedio dicitur. l.

liberto. 31. in fin.

ff. de negot. Socin.

reg. 36.

c Sententia con-

demnatoria ad-

versus procurato-

rem ferenda est, ut

hic. An & absol-

utoria ferenda est:

ut notavi ad Ac-

cur. l. 6. §. Mar. 1.

7. ff. mandati. Adde

Romanum fing.

499.

d Excit l. 3. ff. de

offic. Praef. l. 1. §.

de resam.

e Communis e-

nim error excu-

sat.

De retractatione.

9. Idem AA. & CC. Domino.

Post sententiam, quæ finibus a certis concluditur, ab eo, qui pronunciaverat, vel ejus successore, de quaestione, quæ jam b decisa est, statuta rei judicata non obtinent auctoritatem: Nam nec de e possessione pronuntiata proprietati ullum præjudicium afferunt, nec causam ullam interlocutiones d plerumque e perimunt. S. Non. April. CC. Coss.

Qui possunt patria interdicare, vel non.

10. Idem AA. & CC. Menodoro.

Nulli, qui statuendi f non habet facultatem, interdicare patria cuiquam permittitur. 3. Non. *

De iurejurando.

11. Idem AA. & CC. Luciano.

Cum Judex in definitiva sententia iurjurandum g solummodo præstari præcipiat, non tamen addat, quid ex recusatione, vel præstatione sacramenti fieri oportet: hujusmodi sententiam h nullam vim obtinere palam est.

De Latina & Græca lingua.

12. Imp. Arcad. & Honor. AA. Juliano Procons. Asia.

Judices tam i Latina quam Græca lingua sententias proferre k possunt l. Dat. 5. Id. Jan. Cæsario & Attico Coss. 397.

Ne exemplis sed legibus judicetur. Bart.

13. Imp. Justinian. A. Demostheni Præfecto Prætorio.

Nemo m judex, vel arbiter existimet neque consultationes, quas non rite judicatas esse putaverit, sequendum, & multo magis sententias eminentissimorum Præfectorum, vel aliorum procerum (non enim si quid non bene dirimatur, hoc & in aliorum judicium vitium extendi oportet, cum non exemplis n sed legibus judicandum o sit) neque si cognitionales sint amplissimæ Præfecturæ, vel alius maximi magistratus prolata sententia: sed omnes judices nostros veritatem, & legem, & justitiæ sequi vestigia sancimus. Dat. 3. Kal. Novemb.

De reconventione.

14. Idem A. Demostheni Præf. Prætor.

Cum Papinianus summi ingenii vir, in quaestionibus suis rite disposuerit, non p solum judicem de absolutione rei judicatæ q, sed r & s ipsum actorem, si e contrario obnoxius fuerit inventus, condemnare: hujusmodi sententiam non solum roborandam, sed etiam augendam esse sancimus: ut liceat judici vel contra actorem ferre sententiam, & aliquid eum daturum vel facturum pronunciare: nulla ei opponenda exceptione, quod non competens judex agentis esse cognoscatur. Cujus r enim in agendo observat arbitrium, eum habere & contra se judicem in eodem u negotio non dedignetur. Dat. 15. Kal. Decemb. Lampadio & Oreste VV. CC. Coss. 530.

In authent. De executoribus. §. fin. coll. 7. tit. 8. al. 7. Novell. 96. cap. 2.

Et consequenter ego ab aliquo conventus, si vicissim ipsum pulsare velim: statim quidem hoc non licet, nisi apud x eundem judicem. Qui si duplicat, intra viginti dies recusari potest, aliusque mereri, apud quem rursus utrumque negotium ventiletur. Alioqui lite contra me mota prius ventilata & terminata, tunc demum & ego admittar.

An etiam inter Latinæ gentis homines, hoc est, Latinæ nationis five linguæ? Forcatulus in sphaera legali, ita putat. Notat enim Romæ, ubi lingua Græca satis familiaris fuit per multas sententias Græcis verbis latas fuisse l. 17. sup. ex quibus causis infam. l. 13. in fin. ff. de iur. jur. l. 9. §. 8. ff. de pen. adde l. 2. in fin. ff. de verb. obl.

k & ita derogatur legi 48. D. de re judicata.

m Sententiam ab alio dictam judex appellationis sequi non debet: sed quod legibus con-

sentaneum. Syn. Bas. 8. tit. 1. ex lib. 9. tit. 1. c. 75. & 1. Harm. 4. §. 40.

n Legibus non exemplis judicandum est. l. 12. D. de off. Præf. d. l. 1. C. de veteri jure enuel. §. ult. Inff. de satisfact. fallit nisi sint exempla publicæ cujusdam personæ, velut Principis, vel plurium publicarum personarum: aut si jus deficit: tunc enim exemplis judicari potest, vide Socin. Reg. 225.

o vivitur tamen exemplo Nov. 22. c. 21. in princ.

p Sententia absolutionem vel condemnationem continere debet.

q al. judicare.

r Reconveniri actor a reo potest apud eum judicem, ad quem in jus vocatus est ab ipse actor: licet alias non sit competens: licet quoque causa sit diversa & separata, ut hic. Cujus sententiæ octodecim exceptiones vide apud Socin. Reg. 332.

s l. 22. D. de judic. Nov. 96. c. 2. Nov. 123. c. 25. adde 3. quæst. 8. can. accusatores. vers. c. 2. in agendo.

t male hinc colligitur: Eundem advocatum & judicem esse posse, cum hic de mutuis petitionibus agatur, eo sensu, in causa reconventionis non habere locum exceptionem judicis incompetens.

u i. e. in eadem lite, non diversa.

x Coram eodem judice reconventionem fieri oportet.

De lite habente plura capita.

In Aureliani libro notatur hic deesse Græcam constitutionem: eam ex Basilicis edidit Cujacius l. 12. observ. cap. 2. eamque Justiniani esse tradit.

15. Imp. Justinianus *.

Constitutio jubet, ut si multa sint in lite capita a, possit Judex super quibusdam eorum sententiam definitivam ferre, tuncque iterum de aliis querere & sententiam proferre, quæ ipsi videatur: neque compellatur unam sententiam de omnibus capitibus simul dicere.

De appellatione, & de judicis recusatione.

16. Idem A. Juliano P. P.

Cum solitum est in sententiis judicum sic interlocutionem proferri, ut non liceat partibus ante definitivam sententiam ad appellationem vel b recusationem venire auxilium: quidam putabant c non licere ante litem contestatam, nec judicem recusare, quemadmodum nec ab eo appellare. Cum enim simul utrumque vocabulum ponitur, tam appellationis, quam recusationis, provocatio autem ante litem contestatam non potest porrigi: putabant quod nec recusare quidem Judicem cuiquam concedatur ante litem contestatam: quod minime verum est. Caveant itaque Judices hujusmodi sermonem simul & sine certa distinctione proferre.

DE SENTENTIA d, QUÆ SINE CERTA e QUANTITATE PROFERTUR f.

TIT. XLVI.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Æliana.

Cum judicem, quoad g pecunia condemnationis soluta fuisset, de h pendendis usuris: i legem dixisse profitearis: non k contra juris formam sententiam datam, palam est.

2. Imp. Alexand. A. Marcellino.

Quamquam pecuniæ quantitas sententia Curatoris l reipublicæ non continetur: sententia tamen ejus rata est, quoniam indemnitate m Reipublicæ præstari jussit.

3. Imp. Gordianus A. Æmilio.

Hæc sententia, omnem n debiti quantitatem cum usuris competentibus o solve, Judicati actionem præstare non potest: cum apud judices ita demum sine certa quantitate facta condemnatio, auctoritate rei judicatæ censeatur, si q parte aliqua actorum certa sit quantitas comprehensa.

Ubi sententia incerta est ipso jure nulla, non prohibetur judex aliam certam proferre, etiam contrariam prima.

Salyc.

4. Idem Augustus Saturnina.

Hæc sententia, Quæ bona r accepisti, solve: cum incertum esset, quid accepisset: quantumque ab eo petere- tur f, præsertim cum ipse, qui extra ordinem judicabat, interlocutus sit r dotem datam, qua repeteretur, non u liquidam esse: judicari auctoritate non nititur. Cum igitur is, qui postea judicabat, contra te certam sententiam protulerit, neque a statutis provocaveris: ipsa tuo facto confirmasti judicatum.

DE x SENTENTIIS, QUÆ PRO EO QUOD INTEREST y PROFERUNTUR.

TIT. XLVII.

Id quod interest in casibus certis duplum excedere non debet: in aliis autem, qui incerti esse videntur quod revera interest, præstatur: illud autem locum habet non solum in damno, sed etiam in lucro. Charon.

1. Imperator Justinianus A. Joanni P. P.

q Certa sententia est quoties ejus certitudo, vel ex libello conventionis, vel instrumente obligationis, vel parte aliqua actorum repeti potest. l. 5. in fin. l. 95. ff. de re judicata. Usurarium rei judicem quantitas satis intelligitur ex jure & sis. de usuris rei judicata.

r bona fide accepisti, &c. Hal.

s l. 59. §. 1. D. de re judic.

t Ne quidem favore dotis valet sententia sine certa quantitate.

u Sententia sine certa quantitate nulla, ut hic.

x De eo, quod interest, vid. Alciat. Donellum hic. Hotom. 2. obs. 12. & 13. Forcatulum Noy-

manzi 33. & Fumeum tract. de eo, quod interest. Fumeus d. tract. damni

dati vel lucri cessantis estimationem definit: Cujac. ita §. ad Africanum. Utilitatem quam habere vel habere possem, si mihi damnum datum, vel lucrum interceptum non fuisset, rem qua mihi abest, quamque lucrari potui ex causa, qua de agitur. Id denique quo sit nostrum deterior, aut certo non melius factum est. Ceterum: an interesse vox sit Latina?

v l. debitor decem. 82. D. de legat. 2. in notis ad verb. interserimus.

Cum

3. Испр.

m l. 9. §. de sen-
sent. Sententia
prior posteriore
potior: lex vero
posterior priore
potior.
n d. l. 9.
o l. 3. §. comen.
epist.
p l. 4. §. de ex-
cept. l. 23. §. 3. ff. de
cond. indeb.
q An & post? Mi-
nime: nisi a mili-
te. l. 1. §. de juris
& facti. Quid si
ipsa exceptio no-
toria sit? quid, si
quiescitur, in
continenti pro-
bationem offerat?
v. Socin. reg. 127.
r Adversus sen-
tentiam datur in-
tegrum restituti-
o & appellatio,
ut hic.
s Id est, exceptio-
nis.

a Rescripto non potest rescindi sententia, si qua non est appellatum. l. 2. in fin. l. 3. in fine penultimo. l. ult. s. de err. adv. l. ult. s. quomodo & quare. da Index. v. Pa. pon. 3. notat. 14. cides rescriptis con. are iuges.

b Limitat judiciorum. Vulg. Hal.

c Litis. C. Theod. lib. 4. tit. 17.

d Præstatis vi. dori a victo, v. l. 79. ff. de iudicis. l. 6. §. 2. ff. de ap. pell.

e Fructus intel. ligitur, quod ius sumptibus de. deductis superest.

f l. 36. in fin. ff. de hered. pet.

g Mala fidei possessor, non rem tantum reddibit & fructus quos percipit: sed etiam eos quos percipere potuisset litem contestata. A. l. iud. in hereditatis petitione: in qua fructus etiam ante litem contestationem percipit, deducuntur. Quin si relicto herede moritur, etiam ab herede, qui in eius vitium successit, fit repetitio eorumdem fructuum. Synops. Basil. 9. tit. 3. παρὰ τὴν ἀποκρίσιν. c. 66.

h Incubant, l. 1. c. Theod. cod. quæ vox mala fidei possessionis index, dixi l. ult. s. Ne rei dominica vel templorum.

i l. 22. §. de rei vind. l. 10. de u. fur. §. 2. in fin. Inst. ff. de offic. iudic.

k d. l. 22. v. l. 25. §. 7. ff. de heredit. pet.

l Hares posses. foris tenetur de fructibus. l. 2. c. Th. cod.

m Post sententiam definitivam de sumptibus litem non agitur, nisi iudex sumptuum taxationem reservaverit.

n Expensæ ante litem contestatam & post factæ, officio iudicis petuntur, ut hic. Gloss. & DD. in c. fin. extra de dolo. nisi promissæ in instrumento fuerint: hoc enim casu iure actionis peti possunt, etiam post sententiam in principali latam. l. 3. in fin. ff. de leg. 3. Item nisi statuto debeantur: tunc enim conditione ex statuto peti possunt. Bart. in d. l. 3. Socin. reg. 140. Idem si nihil sit, quod actori imputetur, ob expensas non petitas, l. utique. 16. ubi Accurs. ff. de rei vind. Idem in sententia interlocutoria, aut si iudex sententiam supplere velit. Idem & in specio. l. cum. §. 5. Julian. D. de const. pecun.

p l. 10. §. de transact.

q Post pecuniaria dissidia, post sumptus: sic enim veteribus ut Novella Martiani, & prima omnium editione Moguntina hic locus restituendus est, & ex Basilicis, in quibus hæc duo leguntur. τὰ δαπανήματα καὶ τὰ ἐπιδικήματα. v. Cujac. hic.

r l. 13. §. 6. l. 15. §. 1. 79. D. de iudicis. §. 1. vers. hac autem omnia. Inst. de p. r. r. sentent. litig.

s Cujacius hanc legem rexit, 12. observ. 21. sumpta est ex 9. Syn. Basil. 3. c. 70.

t Interpretatio Leuclavii.

u l. ult. §. quando prov. non est necess. d. vers. hac autem.

3. Imp. Constantin. A. ad Proculum.

Impetrata rescripta non placet admitti, si a decisa semel causa fuerint iudiciali sententia, quam provocatio nulla suspendit: sed eos qui talia rescripta meruerunt, etiam lumine & iudiciorum expelli. Dat. 6. Kal. Jan. Constant. & Licinio AA. Conf. 312.

DE FRUCTIBUS ET LITUM c)

expensis d.

TIT. LI.

1. Imp. Diocletian. & Maximian. AA. & CC. Alexandro.

Hoc fructuum & nomine continetur, quod iustis sumptibus deductis superest. 3. Non. April. CC. Conf.

Factus mala fidei possessor per litem contestatam, tenetur de perceptis, & de percipiendis: & vitium ejus transit in heredem. Salyc.

2. Imp. Valens & Valent. AA. Olybrio Præfecto pratorio.

Litigator & victus, qui post conventionem rei incumbit aliena, non in sola rei redhibitione teneatur, nec tantum fructuum præstationem eorum, quos ipse percipit, agnoscat: sed etiam eos, quos percipere potuisset, non quos eum redegitte constat, exolvat, ex eo tempore ex quo re in iudicium deducta, scientiam & mala fidei possessionis accepit. Heredis quoque succedentis in vitium par habenda fortuna est. Dat. 7. Kal. Maji, Trev. Valent. N.P. & Victore Consulibus 369.

3. Imp. Honor. & Theod. AA. Asclepiodoto Præfecto Pratorio.

Terminato in transactioque negotio, posthac nulli actio neque ex Rescripto super sumptuum petitione præstetur, nisi iudex, qui de principali negotio sententiam promulgavit, comminus partibus constitutis, iudiciali pronuntiatione significaverit victori cause restitui debere expensas, aut super his querelam iure competere. Post p absolutum enim dimissumque iudicium, nefas est litem alteram confurgere ex litem prima materia. Dat. 3. Kal. April. Constant. Asclepiodoto & Mariniano Conf. 423.

4. Imp. Valens. Theod. & Arca d. AAA. Edictum ad populum.

Non ignoret is, cuius ex interpellatione aliquis secundum datam formam in longinqua protractus fuerit examina, quod si culpa sua fuerit dilata cognitio, vel minime actioni suæ adfuerit, vel delata non probaverit: pro calumnia quidem poenam luat legibus constitutam, pro pecuniaria vero causa, post & sumptus, considerata quantitate postulatorum, vel medii itineris intervallo, condemnationem pro æstimatione iudicis sustinebit. Dat. 5. Id. Novemb. Constantinopol. Valent. A. 7. & Avieno Conf. 452.

5. Imp. Zeno s.

Constitutio præcipit, ut quis iudex in sententia sua jubrat victum & factos in iudicio sumptus præstare. Habet & potestatem iudex transcendendi sumptum ad decimam usque partem eorum, quæ impensa sunt, si eum ad hoc partis ejus, quæ sumptum profudit, impudentia permoverit: ita ut ea, quæ impensas excedunt, ad fiscales rationes pertineant, nisi forte iudex detrimentum partis victoris fardire volens, partem aliquam horum ei assignet. Neque tantum actor atque reus (in expensas) condemnatur, quum iudex utrique competens est: verum etiam quum non est iudex actoris competens: qui tamen ex re-conventionem victus sit, nec eum iudicem recusare possit: si vero adeo Præfides, si vero dati a principe arbitri, iudices fue-

n repetitione. d. l. 2.

o Expensæ ante litem contestatam & post factæ, officio iudicis petuntur, ut hic. Gloss. & DD. in c. fin. extra de dolo. nisi promissæ in instrumento fuerint: hoc enim casu iure actionis peti possunt, etiam post sententiam in principali latam. l. 3. in fin. ff. de leg. 3. Item nisi statuto debeantur: tunc enim conditione ex statuto peti possunt. Bart. in d. l. 3. Socin. reg. 140. Idem si nihil sit, quod actori imputetur, ob expensas non petitas, l. utique. 16. ubi Accurs. ff. de rei vind. Idem in sententia interlocutoria, aut si iudex sententiam supplere velit. Idem & in specio. l. cum. §. 5. Julian. D. de const. pecun.

p l. 10. §. de transact.

q Post pecuniaria dissidia, post sumptus: sic enim veteribus ut Novella Martiani, & prima omnium editione Moguntina hic locus restituendus est, & ex Basilicis, in quibus hæc duo leguntur. τὰ δαπανήματα καὶ τὰ ἐπιδικήματα. v. Cujac. hic.

r l. 13. §. 6. l. 15. §. 1. 79. D. de iudicis. §. 1. vers. hac autem omnia. Inst. de p. r. r. sentent. litig.

s Cujacius hanc legem rexit, 12. observ. 21. sumpta est ex 9. Syn. Basil. 3. c. 70.

t Interpretatio Leuclavii.

u l. ult. §. quando prov. non est necess. d. vers. hac autem.

rint. Nam & hi suos executores & atque compulsores habent. Quod si iudex hoc non fecerit, ipse parti victrici damnum illud compensare cogitur.

1. Si quis vero conventus bona fide solverit, aut actor lite deslitterit, aut etiam iudex inveniat eum non calumniatorem, sed de re dubia litigantem: hic evitabit impensarum condemnationem.

2. Manifestum est autem, quod in iudicibus pedaneis Præfetes (seu magistratus) est, qui debet eis assignare officialem (seu apparitorem) hæc tractantem (seu dirigentem.) Dat. 7. Kalend. April. post Consulatum Longini.

Privilegium concessum super litis expensis in totum vel in parte non agnoscendus extenditur ad adversarium propter equalitatem servandam in iudiciis.

6. Imp. Anastas. A Stephano Magistro militum.

Cum quidam per leges sacrasque constitutiones, alii per speciales largitates sibi præstita privilegia prætendunt, tam super sportulis & pro conventionibus usque ad certam quantitatem præbendis, quam super expensis litium vel minuendis, vel penitus non agnoscendis: per hanc legem decernimus, ut quicumque huiusmodi privilegio munitus est, vel postea talem prærogativam quolibet modo meruerit, sciat & si quos ipse, utpote obnoxios sibi pro quacumque criminali vel civili causa constitutos, in accusationem deduxerit, hos nihilominus hisdem privilegiis potituros: quoniam non est ferendum, eos, qui præstas prærogativas (ut jam ante latum est) prætendunt, aliquid plus ab adversariis suis querere concedi, quam ipsi ab aliis pulsati facere patiantur: ita scilicet, ut hæc quidem forma modis omnibus observetur super privilegiis per liberalitates, vel generaliter quibusdam officiis, aut scholis seu dignitatibus, vel specialiter certis personis præstitis, vel postea præbendis: si hoc ipsum expressim principalibus dispositionibus, vel assatibus insertum, si vero prætermisum sit, vel fuerit.

DE RE JUDICATA s.

TIT. LII.

Rebus iudicatis paretur, nisi petatur quod jam habetur. Salyc.

1. Imp. Antoninus A. Stellatori.

Rebus quidem iudicatis standum est. Sed si probare poteris eum, cui condemnatus es, id, quod furto amississe videbatur, recepisse: adversus iudicati agentem, doli exceptione opposita tueri te poteris. 12. Kal. Mart. Ant. A. 4. & Balbino Conf.

2. Idem A. Pacatiano.

Res iudicata si sub prætextu Computationis & instaurationis, nullus erit litium & finis. PP. prid. Non. Roma, Lato & Cereale Conf. 216.

3. Idem A. Demetrio & aliis.

Si pecuniam, quam mala ratione intercepisse vos apparuerit, iussi sitis inferre cum poena, & comperto præcepto Præfidis non provocaveritis: universam quantitatem debetis inferre.

4. Imp. Gordianus A. Antonino.

Sub specie novorum instrumentorum postea repertorum, res iudicatas restaurari o, exemplo grave est. Dat. 8. Id. Mart.

5. Imp. Diocletian. & Maximian. AA. & CC. Valentino.

Ad p solutionem dilationem q petentem, acquievissè sententia manifeste probatur: sicut eum, qui quolibet modo sententia acquieverit. Nec enim instaurari finita, rerum iudicarum patitur auctoritas.

Idem si instrumento sic reperto, constabit sententiam latam ex falsis instrumentis vel probationibus esse. l. pen. s. de transact. l. pen. ff. de confessis. Fallit quoque in sententia condemnatoria: ut & si testamentum repertum est. Gloss. in l. 1. §. ratio. ff. quemadmodum testamentum. l. si mater. ff. de except. rei iudicata. licet contrarium sentiat in l. 3. §. si legatarius. ff. si cui plus quam per legem Falc. v. Socin. regul. 361. His ex causis restitutio datur adversus rem iudicatam ob instrumenta de novo reperta. v. Sforziam Oddum 2. de resit. qn. 75.

O d. d. d. d. d. Syn. Basil. 8. ex l. 9. tit. 3. c. 75. 1. Harm. 3. §. 75.

p Syn. Basil. d. lit. 3. c. 76. 1. Harm. 3. §. 92. q Dilationem solvendi qui petit tacite sortem debere facere, & sententia acquiescit, silentio sententia approbatur, v. l. 5. §. de arbitris. l. 40. D. de p. r. r.

6. Imp.

cessé

a. *supra* q. d. *reus*,
v. quæ notavi ad
l. 36. D. de adili-
tio.

b. Fidejussor olim
tenebatur & ex-
pi. statim poterat,
licet reo data e-
rat, vel esset di-
latio, quæ res
pessimi exempli
fuit, adde l. 27. §.
1. D. de pæc. l. 1.
21. §. 5. Digest. de
arbitrio. Marili-
um tractatu de fi-
dejussorib. ibi,
Quare sexto.

c. Tempus quadri-
mestre quod da-
tur reo principalibus
datur & eo-
rum fidejussori-
bus, ut hic. Syn.
Basil. 7. tit. 17. ex
lib. 9. tit. 3. cap.

g. 9.
Fidejussori pro-
dest dilatio, quæ
reo principali
concessa est.
e. adde l. 31. ff. de
re jud.

f. Singuli pro vi-
rili portione te-
nentur. l. 1. inf.
eod.

g. Plures simpli-
citer condemnati,
censentur in par-
tes æquales da-
minati, nisi sit al-
iud expressum.
Judicatio non fi-
nitur duo rei, nisi
hoc nominatim
expressum fuerit.
l. 31. in fin. D. de
jure fisci.

h. l. 2. inf. eod. l.
43. ff. de re judic.
l. 10. §. 3. D. de
appell.

i. Sententia ad-
versus plures tu-
tores data, in vi-
riles intelligitur
divisa.

k. vide l. 1. sup.
eod.

l. Res inter alios
judicata aliis non
nocet, l. 2. §. eod.
vide l. 63. D. de re
judicata.

m. Etiam si sen-
tentia contra con-
junctam perso-
nam lata sit, non
propterea mihi
præjudicat, si non
mandavi vel ra-
tum habui.

n. Inter alios res
judicatæ, nec e-
molumentum, nec
dammum absenti
adferunt. Ideo-
que nec uno li-
redum conde-
mnato, alteri
præjudicatur. Syn.
Basil. 7. tit. 3. c.

93. 1. Harmenop.
4. §. 32. in fin. d.
l. 63. vide inf. in
ter alios ad l. 7.

14. 22. & 27. Dig.
de except. rei jud.
vid. l. 14. in fin.

D. de probat. Ex-
ceptiones hujus regulæ vide apud Accurs. hic.

o. l. 1. D. de except.

p. l. 2. sup. de fide instrumen.

q. id est, in causis criminalibus. l. 9. inf. de accusat. Etiam in criminibus ea, quæ inter alios judicata sunt, aliis non officiunt. Syn. ibid. cap. 94. adde d. l. 2.

r. Quæ in judicio sunt judicata, quamvis aliis quispiam in eandem causam inciderit, ta-
men in eo valere non debent. Nec enim absenti ex rebus judicatis præjudicium nasci de-
bet. Synops. Basil. ibid. cap. 95.

s. Exemplis non est judicandum, sed legibus. l. 13. sup. de sentent.

t. l. 2. sup. eod. vide inf. inter alios ad l.

cesse est usurarum quidem, quæ anterioris contractus sunt,
cursum post sententiam inhiberi: alias autem usuras ex
judicati actione tantummodo fortis procedere, & non id-
eo quod forsitan consummata a est quantitas fortis, &
usurarum, totius summa usuras postea colligi, sed fortis
tantummodo.

Tempus quadrimestre, quod datur reis principalibus, datur
& eorum fidejussoribus. Salyc.

1. Et cum antiquitas pessimo exemplo reis quidem
condemnatis laxamentum duorum mensium præstabat:
fidejussores b autem eorum eodem uti beneficio non con-
cedebat, ut liceret victoribus, relictis propter legem con-
demnatis personis, a fidejussoribus eorum, vel mandatori-
bus statim pecunias vel res, in condemnatione positas exi-
gere: hujusmodi acerbiteriam refecantes, sancimus qua-
drimestres c inducias, quas dedimus condemnatis, etiam d
ad fidejussores eorum & mandatores extendi, ne legi fiat
derogatum. Cum enim interventor solvere compelleba-
tur, & ipse reum coarcebat ad invitam solutionem, nul-
lum condemnatus habebat sensum nostræ humanitatis:
quia per e medium fidejussorem statim pecunias persol-
vere compellebatur.

SI PLURES UNA SENTENTIA CONDEMNATI SUNT f.

TIT. LV.

1. Imp. Alexand. A. Victori.

Si non singuli in solidum, sed generaliter tu, & colle-
ga tuus una, & certa quantitate condemnati estis:
nec g additum est, ut quod ab altero servari non posset,
id alter suppleret: effectus sententiæ || pro || virilibus h
portionibus discretus est. Ideoque parens pro tua portio-
ne sententiæ, ob cessationem alterius ex causa judicati
conveniri non potest.

Sententia contra plures tutores lata, in viriles intelli-
gitur divisa. Salyc.

2. Imp. Gordianus A. Anniano.

Quoties a tutoribus i singulis procuratoribus datis,
sequitur in omnium persona condemnatio, pericu-
lum sententiæ videtur esse divisum k: ideoque quod ab
uno servari non poterit, a ceteris exigere non posse, explo-
rati juris est.

QUIBUS 1 RES JUDICATA NON NOCET.

TITULUS LVI.

1. Imp. Alexander A. Masculino.

Si neque mandasti m fratri tuo defensionem rei tuæ,
neque quod gestum est, ratum habuisti: præscriptio
rei judicatæ tibi non oberit. Et ideo non prohiberis
causam tuam agere sine præjudicio rerum judicata-
rum. PP. Non. Maji, Alexand. A. Conf.

2. Imp. Gordianus A. Athemio.

Res inter n alios judicata, neque emolumentum afferre his,
qui judicio non interfuerunt, neque præjudicium o solent
irrogare: ideoque nepti tuæ præjudicare non potest, quod
adversus cohæredes ejus judicatum est, si p nihil adversus
ipsam statutum est.

3. Imp. Diocletian. & Maximian. A. & CC.
Honorato.

Juris manifestissimi est, & in accusationibus q his, qui
congressi || in || judicio non sunt, officere non posse, si
quid forte præjudicii videatur oblatum.

4. Idem AA. & CC. Soteriano.

Nec r in simili s negotio res inter t alios actas, absenti
præjudicare, sæpe constitutum est. Dat. Sirmii, 6.
Kalend. Dec. Cæf. Cof.

Exceptiones hujus regulæ vide apud Accurs. hic.

p. l. 2. sup. de fide instrumen.

q. id est, in causis criminalibus. l. 9. inf. de accusat. Etiam in criminibus ea, quæ inter alios judicata sunt, aliis non officiunt. Syn. ibid. cap. 94. adde d. l. 2.

r. Quæ in judicio sunt judicata, quamvis aliis quispiam in eandem causam inciderit, ta-
men in eo valere non debent. Nec enim absenti ex rebus judicatis præjudicium nasci de-
bet. Synops. Basil. ibid. cap. 95.

s. Exemplis non est judicandum, sed legibus. l. 13. sup. de sentent.

t. l. 2. sup. eod. vide inf. inter alios ad l.

COMMINATIONES a, EPISTOLAS b, PROGRAMMATA c, SUBSCRIPTIO- NES d, AUCTORITATEM REI JUDI- CATÆ NON HABERE.

TIT. LVII.

1. Imp. Antoninus A. Rogatiano.

Nec vim stipulationis obtinere potest comminatio e
Judicis, qui Certas f usuras præstaturas eos dixit, qui
intra certum diem debitum non exolvissent. Prid.
Id. Januar. Anton. A. 4. & Balbino Cof. 214.

2. Imp. Alexand. A. Maximo.

Rei judicatæ effectum non habet, quod per epistolam g
Rector provinciae solvere vos pecuniam Reipublicæ
jussit. 4. Id. Marr. Maxim. 2. & Aliano Cof. 224.

3. Idem A. Zotico.

Ea, quæ causa cognita statuuntur, subscriptionibus h re-
vocari non posse, sæpe rescriptum est. PP. 6. Id. Septemb.
Albino & Maximo Cof. 228.

Verbum judicis indistincte prolatum, necessitatem non importat,
etiam scriptum in actis. Bald.

4. Imp. Gordianus A. Asclepiodoto.

Interlocutio i Præsidis apud acta signata, || ut || nisi solu-
tioni debiti u, qui convenitur, obsequium præstiterit, duplum
sen quadruplum inserat: voluntas potius comminantis k
quam sententiæ judicantis est: cum placitum hujusmodi,
ne rei judicatæ auctoritatem obtineat, juris ratio declarat.

Fulminatio judicis statim libellum exequentis, non habet au-
thoritatem rei judicatæ. Salyc.

5. Idem A. Jucundo.

Judex, qui disceptationi locum dederat, partium allega-
tiones audire & examinare debuit: nam subscriptio-
nem l ad libellum datam talem, quæ diversam partem in
possessionem fundi mitteret, vicem rei judicatæ non obti-
nere, non ambigitur. PP. 12. Kal. Febr. Gordiano A. 5. &
Pompejano Cof. 242.

6. Imp. Philippus A. & Philippus C. Cassiano.

Programma, si quod a Præside provinciae propositum est,
vim rei judicatæ nequaquam obtinere potest: nec com-
minationem m vim rei judicatæ obtinere manifestum est.

7. Imp. Constantinus A. ad Bassum Præfectum
Prætorio.

Quod magno conflictu sententia decerni solet, id pau-
cis litteris temere n descriptis definiri fas non est. Dat.
15. Kal. April. Constant. A. 6. & Maxim. Cof. 306.

SI EX FALSIS o INSTRUMENTIS VEL TESTIMONIIS p, JUDICATUM SIT.

TIT. LVIII.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. ad Bassianum.

Si q tabulas testamenti, quas secutus Proconsul Vir
Clarissimus sententiam dixit, falsas dicere vis, præ-
bebit notionem suam non obstante præscriptione rei
judicatæ, quia nondum r de falso quæsitum est.

2. Imp. Alexand. A. Opatro.

ET qui non s provocaverunt, si instrumentis fal-
sis se victos esse probare possunt, cum de crimine

bello clarius præscripto literis recitatur.

o Falsis ex instrumentis vel testi-
moniis lata sententia rei judicatæ exceptionem non inducit, l. 1. l. 3. inf. eod. non nocet non
appellanti l. 2. §. eod. judicati executionem suspendit & soluti repetitionem parit. l. 1. inf.
eod. Paul. 5. sentent. 5. §. ult. v. Oldendorp. cap. 13. de sent. & cap. 63. de except. l. 1. 2. 3.
inf. eod.

p. l. 3. inf. eod. adde l. pen. sup. de transact. l. 33. ff. de re judic. falso jurejurando, l. 31. ff. de
jurejurand. falsis allegationibus, v. l. 2. l. 3. sup. si tutor vel curator falsis allegationibus excu-
satus sit. adde l. 75. D. de judiciis.

q. Si judex quasi probato testamento sententiam dixit, & secundum ea testamentum illud
falsum deprehensum fuerit: de novo judicium constituitur præscriptione rei judicatæ ni-
hil obstante. Syn. ibid. c. 113.

r. Aliud est judicium de falsis instrumentis cognovisse: aliud ex falsis instrumentis judica-
se. Posterius, non priore casu sententia non revocatur sententia ex falsis instrumentis
revocatur, nisi de falso sit cognitum.

s. Sententia ex falsis instrumentis lata citra appellationem, citra prætoriam restitutionem
ipso jure rescinditur. ut hic. Synops. d. c. 113. Imo restitutio in integrum est necessaria l. 33.
D. de re judic. Solve, Restitutio in integrum, d. loco, est παλινδραχία, ut & l. 3. §. 9. ff.
de jure fisci. non juris amissi redintegratio: quia nihil amissum intelligi potest, re judicatum
ex falsis instrumentis. Quid, si ex falsis probationibus sententia lata sit in absentem? in
minorem? in fidei? ipso jure nulla est. l. si Prætor. 75. vers. Marcellus. D. de judic. l. 1. 2.
sup. si ex falsis allegat. l. unie. §. de sens. advers. fisci. Quid, si falsa illa instrumenta, de qui-
bus quæritur ad instantiam partis sint confecta? ipso jure nulla est ipsa sententia, l. si quis
obrepserit. 29. D. de falsis. fallit quoque in decreto quolibet, quod sententiæ nomine con-
tineri potest: v. Socium regula 364.

docuerint.

a. l. 1. 4. & 6. in
fin. inf. eod.

b. l. 2. inf. eod.

c. l. 6. inf. eod.

d. l. 3. & 5. §. eod.

e. Comminatio
judicis, vim sti-
pulationis non
habet, ut hic. &
l. 4. l. 6. §. 1. 7. §. de
sent. Symmachus
in epistola. Sen-
tentia sub com-
minatione de-
prompta, effectum
atque executione
vacuatur. Specus
ita proponitur a
Græcis: Judex
cum condemna-
set quendam, ut
centum aureos
præstaret, postea
quali minitans
ait. Ni solveris
intra certum di-
em, usuras dimi-
dis veluti cea-
telimæ præstacu-
rum. Hæc con-
stitutio, neque
sententiam neque
stipulationem es-
se ait. Syn. Basil. 8.
Titul. 1. ex lib. 9.
tit. 3. c. 96.

f. Interlocutio i
Præsidis apud acta
signata, || ut || nisi solu-
tioni debiti u, qui
convenitur, obsequium
præstiterit, duplum
sen quadruplum
insetat: voluntas
potius comminantis
quam sententiæ
judicantis est: cum
placitum hujusmodi,
ne rei judicatæ
auctoritatem obtineat,
juris ratio declarat.

g. Per epistolam
sententia ferri
non potest etiam
in reipublicæ fa-
vorem, adde quæ
scripti ad l. 13. §.
de donat.

h. Sententia non
revocatur judicis
subscriptione. l. 5.
§. eod. l. 1. §. sent.
rescind. non posse.
vide l. 45. ff. de re
judic.

i. Si præses inter-
loquendo, cen-
tum, verbi gratia,
solidos dari jussit,
& ni centum
intra diem dati
fuerint, dari de-
bere duplum vel
quadruplum ad-
jecerit, ea potius
est comminatio
quam sententia.
Synops. ibi. c. 98.

k. Verba commi-
natoria vim non
habent rei judica-
tæ. vide l. 1. §. eod.

l. l. 3. sup. eod.

m. v. l. 1. l. 4. §.
eod.

n. Non omnis
vox, non omnis
voluntas judicis
sententia est: sed
ea tantum quæ
causa cognita ab
ipso judice de li-
bello clarius præscripto literis recitatur.

o. Falsis ex instrumentis vel testi-
moniis lata sententia rei judicatæ exceptionem non inducit, l. 1. l. 3. inf. eod. non nocet non
appellanti l. 2. §. eod. judicati executionem suspendit & soluti repetitionem parit. l. 1. inf.
eod. Paul. 5. sentent. 5. §. ult. v. Oldendorp. cap. 13. de sent. & cap. 63. de except. l. 1. 2. 3.
inf. eod.

p. l. 3. inf. eod. adde l. pen. sup. de transact. l. 33. ff. de re judic. falso jurejurando, l. 31. ff. de
jurejurand. falsis allegationibus, v. l. 2. l. 3. sup. si tutor vel curator falsis allegationibus excu-
satus sit. adde l. 75. D. de judiciis.

q. Si judex quasi probato testamento sententiam dixit, & secundum ea testamentum illud
falsum deprehensum fuerit: de novo judicium constituitur præscriptione rei judicatæ ni-
hil obstante. Syn. ibid. c. 113.

r. Aliud est judicium de falsis instrumentis cognovisse: aliud ex falsis instrumentis judica-
se. Posterius, non priore casu sententia non revocatur sententia ex falsis instrumentis
revocatur, nisi de falso sit cognitum.

s. Sententia ex falsis instrumentis lata citra appellationem, citra prætoriam restitutionem
ipso jure rescinditur. ut hic. Synops. d. c. 113. Imo restitutio in integrum est necessaria l. 33.
D. de re judic. Solve, Restitutio in integrum, d. loco, est παλινδραχία, ut & l. 3. §. 9. ff.
de jure fisci. non juris amissi redintegratio: quia nihil amissum intelligi potest, re judicatum
ex falsis instrumentis. Quid, si ex falsis probationibus sententia lata sit in absentem? in
minorem? in fidei? ipso jure nulla est. l. si Prætor. 75. vers. Marcellus. D. de judic. l. 1. 2.
sup. si ex falsis allegat. l. unie. §. de sens. advers. fisci. Quid, si falsa illa instrumenta, de qui-
bus quæritur ad instantiam partis sint confecta? ipso jure nulla est ipsa sententia, l. si quis
obrepserit. 29. D. de falsis. fallit quoque in decreto quolibet, quod sententiæ nomine con-
tineri potest: v. Socium regula 364.

t. l. 2. sup. eod. vide inf. inter alios ad l.

u. Interlocutio i
Præsidis apud acta
signata, || ut || nisi solu-
tioni debiti u, qui
convenitur, obsequium
præstiterit, duplum
sen quadruplum
insetat: voluntas
potius comminantis
quam sententiæ
judicantis est: cum
placitum hujusmodi,
ne rei judicatæ
auctoritatem obtineat,
juris ratio declarat.

u. Interlocutio i
Præsidis apud acta
signata, || ut || nisi solu-
tioni debiti u, qui
convenitur, obsequium
præstiterit, duplum
sen quadruplum
insetat: voluntas
potius comminantis
quam sententiæ
judicantis est: cum
placitum hujusmodi,
ne rei judicatæ
auctoritatem obtineat,
juris ratio declarat.

v. Interlocutio i
Præsidis apud acta
signata, || ut || nisi solu-
tioni debiti u, qui
convenitur, obsequium
præstiterit, duplum
sen quadruplum
insetat: voluntas
potius comminantis
quam sententiæ
judicantis est: cum
placitum hujusmodi,
ne rei judicatæ
auctoritatem obtineat,
juris ratio declarat.

w. Interlocutio i
Præsidis apud acta
signata, || ut || nisi solu-
tioni debiti u, qui
convenitur, obsequium
præstiterit, duplum
sen quadruplum
insetat: voluntas
potius comminantis
quam sententiæ
judicantis est: cum
placitum hujusmodi,
ne rei judicatæ
auctoritatem obtineat,
juris ratio declarat.

x. Interlocutio i
Præsidis apud acta
signata, || ut || nisi solu-
tioni debiti u, qui
convenitur, obsequium
præstiterit, duplum
sen quadruplum
insetat: voluntas
potius comminantis
quam sententiæ
judicantis est: cum
placitum hujusmodi,
ne rei judicatæ
auctoritatem obtineat,
juris ratio declarat.

y. Interlocutio i
Præsidis apud acta
signata, || ut || nisi solu-
tioni debiti u, qui
convenitur, obsequium
præstiterit, duplum
sen quadruplum
insetat: voluntas
potius comminantis
quam sententiæ
judicantis est: cum
placitum hujusmodi,
ne rei judicatæ
auctoritatem obtineat,
juris ratio declarat.

z. Interlocutio i
Præsidis apud acta
signata, || ut || nisi solu-
tioni debiti u, qui
convenitur, obsequium
præstiterit, duplum
sen quadruplum
insetat: voluntas
potius comminantis
quam sententiæ
judicantis est: cum
placitum hujusmodi,
ne rei judicatæ
auctoritatem obtineat,
juris ratio declarat.

aa. Interlocutio i
Præsidis apud acta
signata, || ut || nisi solu-
tioni debiti u, qui
convenitur, obsequium
præstiterit, duplum
sen quadruplum
insetat: voluntas
potius comminantis
quam sententiæ
judicantis est: cum
placitum hujusmodi,
ne rei judicatæ
auctoritatem obtineat,
juris ratio declarat.

ab. Interlocutio i
Præsidis apud acta
signata, || ut || nisi solu-
tioni debiti u, qui
convenitur, obsequium
præstiterit, duplum
sen quadruplum
insetat: voluntas
potius comminantis
quam sententiæ
judicantis est: cum
placitum hujusmodi,
ne rei judicatæ
auctoritatem obtineat,
juris ratio declarat.

ac. Interlocutio i
Præsidis apud acta
signata, || ut || nisi solu-
tioni debiti u, qui
convenitur, obsequium
præstiterit, duplum
sen quadruplum
insetat: voluntas
potius comminantis
quam sententiæ
judicantis est: cum
placitum hujusmodi,
ne rei judicatæ
auctoritatem obtineat,
juris ratio declarat.

ad. Interlocutio i
Præsidis apud acta
signata, || ut || nisi solu-
tioni debiti u, qui
convenitur, obsequium
præstiterit, duplum
sen quadruplum
insetat: voluntas
potius comminantis
quam sententiæ
judicantis est: cum
placitum hujusmodi,
ne rei judicatæ
auctoritatem obtineat,
juris ratio declarat.

ae. Interlocutio i
Præsidis apud acta
signata, || ut || nisi solu-
tioni debiti u, qui
convenitur, obsequium
præstiterit, duplum
sen quadruplum
insetat: voluntas
potius comminantis
quam sententiæ
judicantis est: cum
placitum hujusmodi,
ne rei judicatæ
auctoritatem obtineat,
juris ratio declarat.

af. Interlocutio i
Præsidis apud acta
signata, || ut || nisi solu-
tioni debiti u, qui
convenitur, obsequium
præstiterit, duplum
sen quadruplum
insetat: voluntas
potius comminantis
quam sententiæ
judicantis est: cum
placitum hujusmodi,
ne rei judicatæ
auctoritatem obtineat,
juris ratio declarat.

ag. Interlocutio i
Præsidis apud acta
signata, || ut || nisi solu-
tioni debiti u, qui
convenitur, obsequium
præstiterit, duplum
sen quadruplum
insetat: voluntas
potius comminantis
quam sententiæ
judicantis est: cum
placitum hujusmodi,
ne rei judicatæ
auctoritatem obtineat,
juris ratio declarat.

ah. Interlocutio i
Præsidis apud acta
signata, || ut || nisi solu-
tioni debiti u, qui
convenitur, obsequium
præstiterit, duplum
sen quadruplum
insetat: voluntas
potius comminantis
quam sententiæ
judicantis est: cum
placitum hujusmodi,
ne rei judicatæ
auctoritatem obtineat,
juris ratio declarat.

ai. Interlocutio i
Præsidis apud acta
signata, || ut || nisi solu-
tioni debiti u, qui
convenitur, obsequium
præstiterit, duplum
sen quadruplum
insetat: voluntas
potius comminantis
quam sententiæ
judicantis est: cum
placitum hujusmodi,
ne rei judicatæ
auctoritatem obtineat,
juris ratio declarat.

aj. Interlocutio i
Præsidis apud acta
signata, || ut || nisi solu-
tioni debiti u, qui
convenitur, obsequium
præstiterit, duplum
sen quadruplum
insetat: voluntas
potius comminantis
quam sententiæ
judicantis est: cum
placitum hujusmodi,
ne rei judicatæ
auctoritatem obtineat,
juris ratio declarat.

ak. Interlocutio i
Præsidis apud acta
signata, || ut || nisi solu-
tioni debiti u, qui
convenitur, obsequium
præstiterit, duplum
sen quadruplum
insetat: voluntas
potius comminantis
quam sententiæ
judicantis est: cum
placitum hujusmodi,
ne rei judicatæ
auctoritatem obtineat,
juris ratio declarat.

al. Interlocutio i
Præsidis apud acta
signata, || ut || nisi solu-
tioni debiti u, qui
convenitur, obsequium
præstiterit, duplum
sen quadruplum
insetat: voluntas
potius comminantis
quam sententiæ
judicantis est: cum
placitum hujusmodi,
ne rei judicatæ
auctoritatem obtineat,
juris ratio declarat.

am. Interlocutio i
Præsidis apud acta
signata, || ut || nisi solu-
tioni debiti u, qui
convenitur, obsequium

a Ea est *pa-*
lydixia.
 b Tameñ ma-
 xime quis instru-
 mentum falsum
 in iudicio prola-
 tum esse docere
 possit, non aliter
 tamen sententi-
 am rescindet,
 quam si probave-
 rit iudicem se-
 quutum illud in-
 strumentum con-
 demnas-
 se. *Syn. d. c. 193.*
 c v. l. 33. ff. de
 re iud.
 d Suspenditur
 executio rei iudi-
 catis ex falsis in-
 strumentis vel te-
 stimoniis.
 e l. l. 5. cod.
 l. 11. ff. de except.

docuerint, ex integro a de causa audiuntur. PP. 16. Kal.
 Octobr. Juliano 2. & Crispino Consil. 225.

Sententia lata prae-textu falsarum attestacionum rescinditur,
 dummodo probetur iudex illis fuisse usus.

Bald.

3. Idem A. Clementi.

Falsam b quidem testationem e qua diversa pars in iudi-
 cio adversus te usa est, ut proponis, solito more arguere
 non prohiberis; sed causa iudicati in irritum non devo-
 catur, nisi probare poteris, eum, qui iudicaverat, secutum
 ejus instrumenti fidem, quod falsum esse confiterit, ad-
 versus te pronunciasse. PP. 7. Kal. Sept.

4. Imp. Gordianus A. Herennio.

Iudicati executio solet suspendi d, & soluti dari repeti-
 tio, si falsis instrumentis e circumventam esse religio-
 nem iudicantis, crimine postea falsi illato, manifestis pro-
 bationibus fuerit ostensum. PP. 5. Idus Sept.

DE CONFESSIS f.

TIT. LIX.

1. Imp. Antonin. A. Juliano.

CONFESSOS in iure pro g iudicatis haberi placet.
 quare sine b causa desideras recedi i a confessio-
 ne tua, cum & solvere cogeris. Accept. 3. Kal.
 Octobr. Gentiano & Basilio Consil.

INTER & ALIOS ACTA I VEL IN JUDI- CATA, ALIIS NON NOCERE.

TIT. LX.

1. Imp. Diocletian. & Maximian. AA. & CC.
 Epicrati.

INTER o alios res gestas, aliis non posse praejudicium fa-
 cere saepe constitutum est. Unde licet, quosdam de ha-
 redibus ejus, quem debitorem tuum fuisse significas,
 solvisse p commemores: tamen ceteri non alias ad
 solutionem urgentur, nisi debitum probatum fuerit. 5.
 Kal. April. Byzantio, AA. Consil.

Transactio cum uno facta, alteri non praejudicat.

Sal.

2. Idem AA. & CC. Epicrati.

INTER alios factam transactionem q absenti non posse face-
 re praejudicium, notissimi juris est. Quapropter adito
 Praefide provinciae, aviam tuam nancipium tibi donasse
 proba: ac si hoc iure ad te pertinere perspexerit, restitui
 tibi providebit. Neque enim si te absente divisionem r
 ejus fecerunt, aliquid juri tuo derogari potuit. S. Idib. Apr.

3. Idem AA. & CC. Fortunatae.

Si cum fratre tuo matris successisti: frater pro portione
 tua cum debitoribus hereditariis paciscendo s vel agen-
 do, non ex tua voluntate, pro hereditaria parte tibi quæ-
 sitam obligationem extinguere non potuit. 5. Id. Octobr.
 Retria, AA. Consil.

DE RELATIONIBUS f.

TIT. LXI.

Habens referre, pronunciare non potest. Bald.

1. Imp. Constantin. A. Profuturo P. F. annonæ.

Si quis u iudicium duxerit esse referendum, nihil inter
 partes pronunciet: sed magis super quo hantian-
 dum putaverit, nostram consulat scientiam; aut si aule-
 rit sententiam, minime postea, ne a se provocetur,

fas personas non probant, ut hic: successores & heredes excipe, l. si a te. 9. in fin. de ex-
 cept. rei iudicatae. sed & eos, quibus noceret vel proderet sententia. Adde alias exceptiones
 in cap. tam literis vestris. extr. de testibus. Socin. regula 6. o Gestæ res inter alios,
 aliis praejudicium non faciunt. l. 2. l. 3. ff. de i. l. 26. §. de transact. l. 14. §. de iur. dor. l. 2.
 l. ult. §. quando res iudic. l. 2. §. de except. l. 27. §. 4. in fin. ff. de pact. l. 3. Digest. de trans-
 actionibus. l. 63. D. de re iudic. l. 7. §. 2. D. de accusat. p Cohæres solvendo, cohæredi
 non praejudicat, facit l. 19. §. locati. l. 31. D. de iudicio. q Unius transactio alteri
 non nocet. l. 1. l. 26. §. de transact. l. 3. D. de transact. r Donator rem donatam cum
 alio dividens in praejudicium donatarii, nihil agit. f Fratres fratri non praejudicant
 paciscendo vel agendo sine mandato.

e Il. C. Th. 29. & 49. ff. 1. Symmachus 1. epist. Relatio a iudicibus fiebat ad Principem: Appel-
 latio vero ab ipsis partibus. l. 2. §. ut si pendente i Opratus 1. Relatio missa est, rescriptum
 venit, & 2. ut de calibus factis ab illius temporis iudicibus relatio mitteretur. adde Nov.
 reg. cap. 1. Hodie genus id relationis sublatum. Nov. 125. u Referre qui ad Principem
 iudex coepit, iudicare non potest. l. 2. C. Theod. eodem. x Referre qui ad Principem
 iudex coepit, si iudicaverit, appellari poterit.

relatione præmissa a terreat litigantes: sciens quod si
 hoc fecerit, nihilominus iure appellationis res agitabitur.
 Sed nec ad nos mittatur aliquid, quod plena b instructio-
 ne indigeat. Quoties autem ad nostram scientiam iudex
 se polliceatur reaturum, consultationis exemplum c liti-
 gatoribus illico d edi apud acta jubeat: ut si cui forte re-
 latio minus plena, vel contraria videatur, is refutatorias e
 preces similiter apud acta sine f aliqua frustratoria dila-
 tione offerat. Dat. 4. Kal. Febr. Sirmii, Const. A. 5. & Li-
 cinio Coss. 312.

In auth. ut iudices non expectent sacras iussiones. §. 1.

Jubemus. 1. coll. 9. tit. 8. al. 4. Nov. 125.

c. 1.

Novo iure causa perfecte examinata, sententia terminetur:
 qua executioni legitima demandatur, nisi ab ea fueris ap-
 pellatum.

In causa criminali relatio est permissa.

2. Imp. Valentinianus & Valens AA. ad Viven-
 tium P. P.

Super g delictis provincialium nunquam Rectores pro-
 vinciarum ad scientiam Principum putent esse referen-
 dum, nisi ediderint prius consultationis exemplum: quip-
 pe tunc h demum relationibus plena veritas i est, cum
 vel allegationibus repelluntur k, vel probantur assensu.
 Dat. 3. Kal. Jan. Trev. Valentiniano & Valente AA.
 Coss. 365.

Pendente relatione, iudicis officium conquiescit.

Bald.

3. Idem AA. & Gratianus A. ad Apo-
 demium.

SI l quando ratio, aut necessitas est in negotiis nostra ju-
 dicia requirendi, expectandique responsa: omnes m
 omnino causas relationis series comprehendat: ut reci-
 tata consultatione, quæ ita est dirigenda, propemodum
 actorum n recensione non o sit opus: actis etiam neces-
 sario sociandis. Dat. 6. Idus Maji, Trev. Valentiniano NB.
 P. p & Victore Coss. 369.

DE APPELLATIONIBUS q ET CON- SULTATIONIBUS f.

TITULUS LXII.

De possessione & vi.

1. Sententia Divi Severi A. data in persona Marci
 Prisci Idibus Jan. Pompeiano & Avito.
 Coss. 1. 210.

Prius u de possessione pronunciare, & ita crimen
 violentiæ excutere x Praeses provinciae debuit: quod
 cum non fecerit, || iuste ab eo || provocatum est.

De rescriptis.

2. Imp. Alexand. A. Plautiano.

Novum quod postulas, non est, quod etsi rescripti y mei
 auctoritas intercesserit, provocandi tamen facultas xi-
 bi non denegetur.

De effectu appellationis.

3. Imp. Gordianus A. Victori.

Appellatione z interposita, licet a a iudice repudiata
 sit, in praejudicium deliberationis nihil fieri debere, &
 in b eo statu omnia esse, quo tempore pronunciationis
 fuerunt, sapissime constitutum est. PP. 4.

De nominato ad Scribatum.

q Dixi ad 49. ff. 1. adde Nov. 23. 75. 126.

r Et panis eorum & consultationibus: in Cod. Theod. ita legitur 11. lib. 30.

s Quas Princeps cum suo conventu & consilio collocutus facere solet. Huiusmodi consul-
 tatio συνέλευσις, septuaginta: Psalm. i. vertunt συνέλευ, vide quæ dixi ad inscript. l. 6. §. de
 usucap. pro emptore. t Coss. Severus A. dixit. ita habent veteres, ut in formula legis
 penultimæ C. de his, qui in testam. decessunt. & l. 3. §. de questionibus. scripsi. adde l. 6.

u l. 3. §. finiam regund. vide in hanc legem Cuj. 5. observ. 15. adde l. 37. D. de iudicio. l. 7. §. ad l.
 iud. de vi. x Sententiæ rationem inferendam esse, hinc colligunt, l. 122. in fin. ff. de
 verb. oblig. Hinc Servius 10. Aeneidos: Antequam dicatur sententia, ejus præmittitur
 ratio. y Appellatio vim etiam suam exerceat adversus sententiam rescripto Principis
 accommodatam, l. 1. §. 1. ff. eodem. l. 48. ff. de iure fisci. vel ita: Appellari potest etiam sine re-
 scripto Principis.

z Appellatione interposita suspenditur jurisdictio iudicis a quo appellatum est, & sic inte-
 rim nihil innovandum, ut hic: & l. 1. D. nihil novari appellatione pendente. Cujus sen-
 tentiæ vide sex exceptiones apud Socinum reg. 21. quinque alias vide apud Corsetum singu-
 lari Appellatione. Adde Ludovicum Romanum singulari 161. Catellianum Cottam in verbis
 Appellatio: adde 23. exceptiones: ex Duenazio reg. 42.

a Appellatio sententiam extinguit, invito etiam eo iudice, qui sententiam pronunciarat.

b Appellatione interposita, lis in suo statu perdurat.

4. Imp.

a Promissa. Hal.
 Symmachus: Pro-
 missa relatione
 discedo.

b Relatio iudi-
 cis ad Principem
 plena esse debet,
 l. 2. §. eodem. l. 15.
 inf. iis. prox. dixi
 ad l. 5. in fin. §. de
 dilationibus.

c Relationis ex-
 emplum partibus
 edi debet. Cur
 ita? vide J. cod.

d Intra decem
 dies. l. 1. Cod.
 Theod. de appella-
 tionibus.

e Refutatoriæ
 preces, quæ iudi-
 cis relationem
 refutant, Refuta-
 toria etiam di-
 cuntur in l. 5. C.
 eodem. adde l. 39.
 §. 1. J. de appella-
 t.

f Hoc est, sine
 dilatione offero.
 l. 6. in fin. J. de
 appella-
 t.

g Relatio in cau-
 sa criminali est
 permissa. l. 3. Cod.
 Theod. eod.

h Plena relatio
 quid.

i Maturitas. diff.
 leg. 3.

k Refelluntur,
 d. l. 3.

l l. 4. Cod. Theod.
 eod.

m Appellatione
 vel in integrum
 restitutione pen-
 dente, omnia in
 suo statu manere
 debent. l. 1. §. cod.
 l. 6. §. 1. ff. de
 interdict. & re-
 legat. Synopsi. Ba-
 fil. 8. tit. 1. ex lib.
 5. tit. 32. c. 1. ad-
 de leg. 1. sup. de im-
 integr.

n Auctoritas. d.
 l. 4.

o v. l. ult. §. 1. J.
 de appellationib.
 fieri itaque debet
 brevi sermone
 relatio.

p i. e. nobili
 puero.

l. 7. C. Th. cod.
b Quando illico appellari potest, sine libello viva voce. *l. 2. l. 5. in fin. D. de d.*
c *v. l. 3. in fin. D. de rem.*
d *l. 9. C. Th. cod.*
e A Principe non appellatur. *l. 1. §. 1. D. de quibus appellari non liceat.*
f *l. 24. J. cod. l. 1. l. ult. §. de relationibus.*
g Judex omnia, qui litis acta ad Principem cognoscuntur non remittit, si infamis. Saly. Judex non plene referens notatur. Bald.
h A delegato Principis potest appellari, licet representet imaginem Principis, a quo appellari non potest, ut hic *l. 11. vers. sane etiam. C. Th. cod.*
i A Praetore ad Praetorem urbi appellatur, ut hic *l. 1. C. Th. cod. l. 14. C. Th. cod. l. 19. J. cod.*
m *l. ult. §. 1. inf. cod. l. 1. §. de relationibus.*
n *l. 2. in fin. l. 5. J. de temporibus & reparat. appell. l. 3. in fin. J. quando provoc. non est necesse. v. Vurm. i. praet. 24. obs. 23.*
o Appellatio habetur pro defecta, si reus intra legitimum tempus apoloos non petat.
p *l. 36. C. Th. cod.*
A quibus iudicibus appellari possit.
q *v. l. 34. J. cod. l. 6. §. 3. l. 18. §. cod.*
r *v. l. ult. §. 1. J. cod.*
t A Praefecto praetorio non appellatur. *l. 8. sup. de episc. aud. l. 1. §. de sentent. Praef. Episcopi.*
u Qui soli vice, sacra cognoscere vere dicendi sunt: hoc additur in *d. l. 16. C. Th. cod.*
v Atqui a rescripto Principis non appellatur. *l. 2. §. cod.*
y *l. 5. ff. de appell. recip.*
z Infamia scilicet & haec quidem poena ei tantum imponitur, cuius appellatio non fuit recepta, alias mitius punitur. *l. 5. in fin. inf. quorum appell. non recip.*

tis more expleto, gesta ad comitatum omnia dirigitur, &c. Datum Id. August. Arelato PP. Id. Octobr. Thebaste, Sabino & Rufino Conf. 316.

Si illico viva voce appellatur.

14. Idem A. ad Bassum P. V.

Litigatoribus a copia est etiam non scriptis libellis illi-
 co b appellare voce, cum res poposcerit iudicata || tam
 in civilibus c quam in criminalibus causis ||. Datum 8. Id.
 Jun. Sirmii, Gallicano & Basio Conf. 317.

De actis ad iudicem appellationis mittendis.

15. Idem A. ad Severum Vicarium.

Ne d causas, quae in nostram venerint scientiam, rur-
 sus e transferri ad iudicia necesse sit: instructiones
 necessarias f plene actis inter praecipimus: nam cogimur
 a proferenda sententia temperare: quoniam verendum
 est, ne lis incognito negotio dirimatur, adempta copia
 conquerendi. Quare perennibus inuretur g iudex notis,
 si cuncta, quae litigatores instructionis probationisque
 causa recitaverint, indita actis, vel subiecta non potuerint
 inveniri. Dat. 10. Kalend. Jul. Aquileja, Constantino §.
 & Licinio Cae. Conf. 319.

De iudicibus delegatis a Principe.

16. Idem A. ad Maximum post alia.

Eos etiam, qui imaginem h principalis disceptationis
 accipiunt, appellationum adminicula necesse est acci-
 pere. Dat. Prid. Id. Jan. Sirmio, Crispo 2. & Constantino
 2. Coll. 321.

De sententiis Pratorum.

17. Idem Augustus ad Julianum Praefectum urbi.

Si apud utrumque Praetorem, dum quaestio ventilatur,
 Sab aliqua parte auxilium provocationis fuerit obiectum:
 Praefectura i urbis iudicium sacrum appellator observet.
 Dat. 3. Non. Aug. Heraclea Constantino A. 7. & Constantio
 Cae. 3. Coll. 326.

De debitoribus fisci.

18. Idem A. Victori Rationali urbis
 Romae.

Quoniam k nonnulli fisci debitores, cum iussi fuerint
 debitam summam exolvere, interposito provocatio-
 nis auxilio vim executionis eludunt; nec iam opinionis l
 exemplum, nec refutatorias m preces curant petere vel
 offerre: placuit, ut, si n intra dies solennitatis praestitu-
 tos ad faciendam hanc appellationis cura defuerit, deferta o
 ab eo provocatio existimetur, moxque debitum exigatur.
 Datum Prid. Kalend. August. Constantio & Maximo
 Conf. 327.

A quorum sententiis appellare licet, vel non.

19. Idem A. ad universos provinciales.

Ap Proconsulibus, & Comitibus, & his, qui vice Prae-
 fectorum cognoscunt, si ex appellatione, si ex de-
 legatione, si ex ordine q iudicaverint, provocari per-
 mittimus: ita ut appellanti iudex praebeat opinionis r
 exemplum, & acta cum refutatoriis s parium suisque
 literis ad nos dirigat. A Praefectis t autem praetorio u,
 provocare non x sinimus. Quod si y victus oblatam,
 nec receptam a iudice appellationem affirmit: Praefectos
 adeat, ut apud eos de integro litiget, tanquam appellatione
 suscepta. Superatus enim si injuste appellare videbitur,
 lite perdit notatus z abscedet. At si vicerit, contra
 eum iudicem, qui appellationem non receperit, ad nos
 referri necesse est, ut digno supplicio puniatur. Datum
 Kalend. Aug. PP. Kalend. Septemb. Constantinop. Basio &
 Ablavio Conf. 331.

De maioribus vel minoribus negotiis.

20. Idem A. Albino.

Et a in maioribus b & c in minoribus negotiis ap-
 pellandi facultas est. Nec d enim iudicem oportet
 injuriam sibi fieri existimare, eo quod litigator ad

a Appellatio in qualibet causa permittitur, ut hic. Cujus sententiae vide viginti novem exceptiones apud Socinum reg. 24.

b *l. 20. C. Th. cod. criminalibus.*

c Appellari ab omnibus iudicibus tam ordinariis, quam delegatis potest, ut hinc colligitur c. a. omnes. c. ad Romanam. 2. q. 6. Cujus sententiae centum viginti exceptiones vide apud Antonium Nicellum in tract. de concordantiis Glossarum concordia 6. Bernardum de Luca reg. 15. Marantam in tract. de ordine iudiciorum parte 6. art. 2. num. 255. Ducnazi um reg. 45.

d *l. 18. C. Th. injuria non sit iudici, si ab eo appellatur.*

Codex

provocationis auxilium convolvit. Dat. 7. Id. April. Marcellino & Probino Conf. Dat. Kalend. August. PP. Kalend. Septembr. Constantinop. Basio & Balbino Conf. 333.

De appellatione recipienda.

21. Impp. Constantius & Constans AA. ad
 Lollianum.

Quoniam z iudices ordinarii provocationes existimant
 respuendas: placet, ut si quis appellationem suscipe-
 re recusaverit a, quae non contra executionem b, sed ad-
 versus sententiam intentionem iurgiumque terminantem
 fuerit interposita, triginta c auri pondo cogatur largitio-
 nibus nostris inferre: triginta alia officio d ejus itidem so-
 luturo, nisi ei pertinaciter restiterit, atque actis contradi-
 xerit, & quid iure sit constitutum, ostenderit. Datum 8.
 Kalend. August. Messadensi, PP. Capua, Arbitione & Lol-
 liano Conf. 355.

De bonis vacantibus, & de his, quae ut indigni auferuntur.

22. Idem AA. ad Volusianum P. P. post alia.

Lea e sententia, quae f pertinet ad bona vacantia & ad
 ea, quae || ut || indignis g, legibus cogentibus, aufe-
 runtur, si quis putaverit provocandum, vox ejus debet
 admitti. Dat. 3. Kal. August. Arbitiane & Lolliano Conf.
 355.

*De provinciis, ex quibus appellatur ad Praefectum
 urbis Constantinopolitanam.*

23. Idem AA. ad Senatum.

Cum appellatio interposita fuerit per h Bithyniam, Pa-
 phlagoniam, Lydiam, Hellepontum, insulas etiam,
 ac Phrygiam salutarem, Europam, ac Rhodopen & He-
 num i montem, Praefectura hujus urbis iudicium sacrum
 appellator observet.

*De appellatione recipienda, & gestis una cum relatione liti-
 gatoribus praestandis.*

24. Impp. Valentin. & Valens AA. salutem & dicunt Ordini
 civitatis Carthagenensis l.

Judicibus non solum appellationis suscipiendae necessi-
 tas videtur imposita, verum etiam triginta m dierum
 spatia || ex die sententiae || definita sunt. intra quae gesta n
 una cum relatione o litigatoribus convenit praestari: Ju-
 dice & officio ejus, si statuta fuerint aliqua parte mutila-
 ta, multae subiacentibus. Datum Prid. Non. Febr. Mediol.
 Divo Joviano & Varroiano Conf. 364.

De multis.

25. Imppp. Gratian. Valentin. & Theodos. AAA. ad
 Syagrium P. P. post alia.

Et in multis p a iudicibus inferendis appellationes ju-
 bemus admitti. Dat. 14. Kalend. Jul. Gratiano §. &
 Theod. I. AA. Conf. 380.

De sententia Discussoris vel Rationalis.

26. Idem AAA. ad Pelagium Com. R. P. post alia.

Cum q post sententiam Discussoris r vel Rationalis
 fuerit provocatum, ad sinceritatem s tuam negotium
 transferatur: ut si mediocritas t negotii, aut longinqui-
 tas regionis ad iudicium tuum litigatores venire non pa-
 tiatur, iudicio Reitoris u provinciae, quem ipse probaveris,
 negotium delegates. Datum 15. Kalend. Mart. Mediol. Ar-
 cad. A. 1. & Bauto Conf. 385.

De nominationibus.

27. Impp. Arcad. & Honor. AA. Ennoio Proconsuli
 Aphricae post alia.

Nominationes libellis x vel edictis factae citra y conci-
 lium publicum non valent: de quibus nec appellare
 necesse est, si solennitas deest. Dat. 17. Kal. Jun. Mediol. O-
 lybrio & Probino Conf. 395.

De revocatione appellationis.

28. Idem AA. Nebridio Proconsuli Asiae.

Si z quis libellos appellatorios ingesserit, sciat se habe-
 re licentiam arbitrium commutandi a, & suos libellos
 recuperandi, ne iusta poenitudinis b humanitas ampute-

c. praesentium. 2. de testibus in 6to. nisi adversarii jam interfu (puta propter impensas vel quid simile) & qui protestationem revocare postulat, impensas non refundat. c. cum interposita, de appell. Tres alias exceptiones v. apud Socinum reg. 327.

b Poenitenti paritur, facit l. 4. sup. de haer. Nov. 12. Nov. 13. c. 8. l. 1. D. de in jure vocando tur.

z *l. 25. C. Theod. cod.*

a Judex non deferens appellationem punitur.

b Ab executione sententiae non appellatur, ideoque iudex executioni deferre non cogitur. *l. 4. ff. cod. l. 5. inf. quorum appell.*

c Hodie Judex appellationem non recipiens, damnum litis sustinet, & praeterea decem libris auri multatur. Nov. 126. c. 3.

d i. e. officiali. *l. 58. in fin. C. Th. cod.*

e *l. 26. C. Th. cod.*
 f A sententia lata fisci nomine appellari potest. adde *l. 18. §. cod.*

g v. §. de his, quae ut indigni.

h Quibus ex provinciis appellatur ad Praefectum urbis.

i Hemi mon. rem. v. Cujac. 1. obs. 26.

k *l. 32. C. Th. cod.*
 l Karthagenis. d. *l. 32.*

m Intra tricesimum diem dan-

nur apostoli. *n* *l. 15. l. 19. §. cod. l. 32. §. 2. inf. cod.*

Nov. 134. c. 3. Nov. 126. c. 3. l. 5. §. 2. J. de temp. & repar. appell.

o Cum sua subscriptione. v. Nov. 126.

p in C. Th. cod. *l. 38.* ita legitur: In condemnationibus appellationes jubemus ad-

mitti: hoc autem innuit. Ab in-

justa iudicis multa posse appellari. adde *l. 29. C. Theod. quor. appell.*

q *l. 45. C. Th. cod.*
 r *l. 7. J. quor. ap-*

pellas. *l. ult. J. de discussoribus.*

s A Procuratore Cae. ad Praefectum praetorio ap-

pellatur.

t Mediocritas ne-

gotii vel regionis intercapdo facit,

ut iudex appella-

tionis litigantes in suam provinci-

am ad delegatum aliquem remittat.

u Iudici pro-

vinciae. d. *l. 45. C. Th. cod.*

x *l. 53. C. Th. cod.*
 y *l. 54. J. de decur-*

tionibus.

z Ab electione & nominatione invalida non est necesse appellare.

z *l. 56. C. Theod. cod.*

a appellationem revocare licet. ad-

de Mynting. 10. ab-

seruat. 7. An & protestationem revocare ? licet.

a Ad Eutychia-
num P. post alia.
l. 57. C. Th. cod.
b Dammati ad
supplicium, per
viam eximendi
non sunt. l. 30. in
fin. inf. cod. l. 6.
sup. de episc. aud.
l. 6. ff. cod. 57. C. Th.
cod. & l. 16. C. Th. de
panis.
c Etiam clericus
vel monachus. l. 6.
sup. de episcopi
audientia.
d Pro damnato
ad supplicium
intra tempus ap-
pellare licet. l. 6.
ff. de appellat.
e Causæ salutis
graviorem me-
rentur considera-
tionem.
f Errori & gra-
tiaz iustitia oppo-
nitur.
g Ad principem
non appellatur
omisso medio.
h Id est, Præfe-
ctum prætorio,
quæstorem sacri
palatii. l. 32. in fin.
j. cod.
i Iudex appella-
tionis, etiam in
criminalibus, su-
am exequitur sen-
tentiam.
k l. 58. C. Th. cod.
l vide l. un. C. de
sens. Præf. præ-
tor.
m In qualibet
causa capitali ap-
pellare licet. l. 19.
sup. cod.
n l. pen. C. Theod.
cod.
o Querela ap-
pellationis aut
apostolorum de-
legatorum pro
diversitate judi-
cium aliis atque
aliis temporibus
proponitur.
p l. 5. in fin. ff. de
appell. non recip.
q Hinc collig-
unt: Statuto ius
appellationis pro-
hiberi non posse.
vide VVurm. l.
præf. 24. observ.
29.
r Ex Novella
Theodosii, quæ
non extat. Novant
no. nulli ad hanc
legem, A delegato
Principis ejusve
subdelegato, ad
Principem appel-
lari. v. VVurm. l.
præf. 24. observ.
5.
s Princeps nego-
tiis occupatus pro-
vocationis cogni-
tionem alii com-
mittit.
t Novell. 126. v.
Cuj. ad Nov. 22.
u l. 38. in fin. s.
cod. d. Nov. 126.
x Hinc, Ducia-
num iudicium.
l. 38. j. cod.
y Hodie magi-
ster officiorum.
l. 38. j. cod.
z l. 6. in fin. sup.
cod.

Dat. 11. Kal. Aug. Constant. Arcad. 4. & Honorio 3. AA.
Confl. 396.

De causis criminalibus.

29. Idem AA. Cæsario a P.P.

Addictos b supplicio, & pro criminum immanitate
damnatos, nulli c per vim atque usurpationem vin-
dicare liceat ac tenere: quibus in causa criminali humani-
tatis d consideratione, si tempora suffragantur, interpo-
nenda provocationis copiam non negamus: ut ibi dili-
gentius examinentur, ubi e contra hominis salutem per
errorem f vel gratiam Cognitoris oppressa putatur esse
iustitia: ea conditione, ut si Proconsul, vel Comes Ori-
entis, vel || Præfectus || Augustalis, vel Vicarii fuerint
cognitores, non tam ad clementiam nostram g, quam ad
amplissimas h potestates sciant esse referendum. Eorum
enim de his plenum volumus esse iudicium, (qui si ita res
est, & crimen exegerit) rectius possint i punire damnatos.
Dat. 6. Kalend. Aug. Mnizo, Honorio A. 4. & Eutychiano
Confl. 398.

*De suspectis Judicibus, a quorum sententiis ap-
pellare liceat.*

30. Idem AA. Theodoro P.P.

Si quis provocatione interposita suspecti iudicis velit
|| prolatam || evitare sententiam: in hac voce liberam
habeat potestatem: nec timeat contumeliam iudiciorum:
cum & ab ipsa injuria possit facile provocare: & maxime
cum a solo tantum Præfecto l prætorio non sine dispendio
causa provocare permissum sit. Sciant igitur cuncti
sibi ab injuriis, & suspectis iudicibus, & in capitali m
supplicio ac fortunarum dispendio provocationem esse
concessam. Datum 7. Id. Jun. Mediol. Theodoro V.C. Col.
399.

*De appellatione non suscepta, vel apostolorum copia
denegata.*

31. Imp. Theod. & Honor. AA. ad Asclepiodotum
Præfectum prætor. post alia.

Si n appellationem oblatam, in qua vel tua amplitu-
dinis, vel Urbicariæ Præfecturæ sacrum auditorium po-
stulatur, iudex non o suscepit, vel suscepta appella-
tione apostolorum copiam denegaverit: ad deponendam
super hac iniquitate, querimoniam, necnon etiam con-
veniendum adversarium ex sententia prolata, juxta anti-
quum p jus anni metas litigator: vel si hujusmodi ap-
pellatio suscepta non fuerit, in qua inferiorum iudicum
sacra desideratur auditio, ad hæc eadem facienda sex men-
ses habeat litigator.

† Si vero arbiter appellationem suscipere, aut relatio-
nem dare contempserit q, quatuor mensium tempora ob-
servantur: ut his, quæ statuimus, actitatis, pareat ap-
pellator temporibus quæ de appellationibus definita no-
scentur. Datum 3. Kal. April. Constantinop. Asclepiodoro
& Mariniano Confl. 425.

De appellationibus ad Principem.

32. Imp. Theod. & Valent. AA. Cyro P.P.

Precipimus r ex appellationibus Spectabilium Iudicum,
quæ per consultationes nostri numinis disceptationem
imploant, non nostram ulterius audientiam expectari:
ne nostris occupationibus s, quibus pro utilitate mundi a
singulorum nonnunquam negotiis avocamur, aliena de-
fraudari commoda videantur. Sed si a Proconsulibus, vel
Augustali, vel Comite Orientis, vel Vicariis fuerit appel-
latum: virum r illustrem Præfectum prætorio qui in no-
stro est comitatu, virum etiam illustrem u Quæstorem
nostri palatii, sacris iudiciis præfidentes disceptationem,
jubemus arripere eo ordine, ea observatione usdemque
temporibus, quibus cætera quoque lites fatali die post
appellationem in sacris auditoriis terminantur: || & ||
hoc, licet quidam prædictorum Spectabilium iudicum
jure concessio, ut sacri iudices, appellationes accepe-
rint.

1 ¶ Quod si a Duce x fuerit appellatum, si idem &
Præses sit, Præfectura y necessario tantum jure ordinario
in sacro auditorio iudicabit.

2 ¶ In his autem omnibus iudiciis, quæ consultatio-
nem introduximus loco, vel apostolos z vel ea, quæ apud

eum gesta sunt, contra cuius sententiam dicitur appella-
tum, suscipere ab appellatoribus, & cognitiones inducere
apud viros illustres prædictos Iudices, & ea, quæ gerun-
tur, excipere, scribere, scriptaque litigatoribus edere no-
stros epistolares præcipimus: officiis videlicet eorum cum
quibus vir illustris Quæstor iudicat, exequentibus judi-
cata.

3 ¶ Hæc si appellatio fuerit oblata Iudici, qui non ex
delegatione cognoscit: eorum enim sententiis appella-
tione suspensis, qui ex delegatione cognoscunt: necesse
est eos a æstimare, iuste necne fuerit appellatum, qui
causas delegaverint iudicandas.

4 ¶ Huic saluberrima legi illud etiam consultissi-
me credidimus inferendum, ut si privato non illustri uni
pluribusve (ut assolet) nostra serenitas adita delegave-
rit causam, & ejus, eorumve definitio fuerit appellatione
suspensa: vir quidem magnificus Præfectus prætorio, qui
in nostro est comitatu, cum viro illustri Quæstore tem-
porali b iudicet die. Nostri vero libellenfes c, quæ
apud arbitros gesta sunt, suscipiant, cognitiones indu-
cant, & ea quæ geruntur, excipiant, scribant, scriptaque
litigatoribus edant: qui etiam apud arbitros (licet illu-
stres sint) ex delegatione nostra cognoscunt, excipiunt,
si in sacratissimo nostri numinis comitatu causa dicant-
tur.

5 ¶ Sane si illustrium ac magnificorum iudicum sen-
tentia fuerint appellatione suspensa, eorum videlicet,
quorum sententias licet appellatione suspendi, per con-
sultationem nostram volumus audientiam expectari, li-
cet antea privato homini (id est, non illustri) lite a no-
bis delegata, is postea tempore definitionis illustri deco-
ratus dignitate reperitur. Eodem observando & si alter
ei conjunctus sit arbiter, qui non illustrem meruit digni-
tatem.

6 ¶ Quicquid autem hac lege specialiter d non vide-
tur expressum, id veterum legum constitutionumque re-
gulis omnes relictum intelligant.

De sententia lata super statu curialium.

33. Idem AA. Cypro P.P.

Eo casu, quo apparitor Magisteriæ potestatis de curia e,
vel officio cohortali, de statu in provincia patitur con-
troversiam, vel ut tributa vel functiones debens in pro-
vincia detinetur: si sententia Rectoris provincie fuerit
appellatione suspensa: cum tua sublimitate viro quoque
magnifico Magistro militum cognoscente, causæ jubemus
merita ponderari: licet Magister militum Rectori provin-
cie causam delegaverit, perorandam.

De suggestionibus & relationibus.

34. Imp. Justinianus A. Demostheni P.P.

Jubemus, si f qua suggestio majoris, vel minoris Ju-
dicis ad nostram referatur clementiam de negotio,
quod iudicandum ei tradidimus, vel de quo pro sua ju-
risdictione g iudicaverit, petentis a nostro numine finem
eidem imponi negotio, quod ab eo d sceptatum est: sive
additum sit eidem suggestioni, quod referenti placeat
(dum id partibus per sententiæ suæ recitationem mani-
festum non fecit) sive nihil hujusmodi adjectum sit, sed
simpliciter nostri numinis responsum expectat: non pri-
us causam discerni, quam per sacram pragmaticam nostri
numinis iussionem duo magnifici viri, vel patricii, vel
Consulares, vel Præfectorii, quos || pro tempore || nos
elegerimus, jubeantur adungi viro illustri pro tempore
Quæstori nostri palatii, & una cum eo in scriptis relatio-
nem discernere (sive præsentibus partibus hoc perspexe-
rint, sive absentibus) & responsum relationi dandum sua
sententia manifestare: ut tamen dispositio hujusmodi
excellenssimorum iudicum omnimodo rata sit, nulli
danda licentia contra provocationem eorum proferre sen-
tentiam vel aliam quamcunque dubitationem introduce-
re. Quam observationem non solum si unus iudex sug-
gestionem, vel relationem usus fuerit, tenere censemus: sed
etiam si duobus, vel amplioribus datis iudicibus, in unam
sententiam minime omnes convenerint: sed diversas su-
as sententias unusquisque nostræ mansuetudini retulerit,
vel omnes eos consulerint quid decernendum sit.

De sententiis Præfectorum prætorio.

35. b Imp. i Justinianus*.

Jam tricesima secunda Constitutione dicente, de o-
mnibus magistratibus illustribus a quibusdam est
appellatio; Principem fore appellationis Iudicem, præ-
sens constitutio inveniens ius certum, quod adver-
sus sententiam Præfectorum prætorio appellatio qui-
dem non est, retractatio vero est: & si alius qui-
dem sit Præfectus, credibile est, quia rescindet,

a l. 1. l. 3. ff. quis
e a quo appellat.
si pedaneus datus
est a magistratu,
ad magistratum
appellatur: si a
Principe ad ma-
gistrum officio-
rum vel Præfe-
ctum prætorio &
Quæstorem, Nov.
23. Hoc interim
notandum est,
duobus casibus a
pedaneis non ap-
pellari. l. 1. inf.
quorum appell. l.
un. inf. ne licet
in una eademque
causa ter provocet.

b Dies tempora-
lis, fatalis, l. 2.
l. 5. inf. de temp.
appellat. l. 6. C.
Theod. de appellat.
l. ult. C. Theod. de
reparat. appell.

c dixi ad d. ult.
in f. pr. ubi sen-
tores.

d Correctio &
mutatio legum
non præsumitur,
ut hic: l. 19. 5. de
collat. c. cum expe-
diat. de elect. in 6.
v. Roland. a Valle.
i. conf. 68. num. 30.
e conf. 72. n. 44.
Molin. de usuf.
num. 58. Menochi-
um 6. præsumpti-
onum. 48.

e De statu curia-
lis vel cohortalis
a Præfide ad Præ-
fectum prætorio
& magistrum mi-
litum appellatur,
etiam si magister
militum causam
Præfidi delegave-
rit.

f Consultatio-
nibus Principes
respondent, ad-
hibito suorum
concilio.

g Ex ordine, l. 19.
sup. cod. ex qua-
litate iudicis, l. 38.
inf. cod. v. Cuj. ad
Nov. 20.

h Hanc legem
restituit Cujas.
12. obs. 3.

i Interpretatio
Confl.

a Hanc legem
restituit Cujac. 12.
obf. 3.

b Interpretatio
Contii.

c Syn. Bas. l. c. 103.

d Si lis, cujus ad
confistorium pro-
vocatio pertinet,
10. libras auri
non excedit, unus
tantum iudex ne-
gotium disceptat
non duo ut olim:
si decem libras
auri excedit, duo
iudices designant:
quibus epistola-
res duo sive no-
tarii subservient:
qui si dissentient,
quartum adhi-
beant: si vigin-
ti libras auri lis
excedit, in com-
mune auditorium
senatorum lis in-
troducitur, ut li-
tate victo in
priori iudicio,
iura biennium
vel uni vel duo-
bus iudicibus vel
omnibus senato-
ribus appellatio-
nem intimare.
Nec ulla appel-
latione, quæ ab
eis decreta fue-
rint, suspendatur:
ut nec factæ ap-
ud Principem
examinationes
retractantur. Syn.
d. c. 123.

e Contestatio.

f Pro varietate
summarum, de
quibus agitur, ad
alios atque alios
iudices appella-
tur. Nov. 21. c. 1.
& sic alius atque
alio causa com-
mittitur in con-
fistorio Principis,
ad quem provo-
catum est.

g Discernendam.
h l. 1. §. de sen-
tent. Praef. prae.
i Hodie anni. l.
als. §. 2. §. sit. pr.

k l. 4. §. de temp.
et reparat. appel-
lat.

l Appellatur a
duce ad Magi-
strum officiorum,
& quaestorem sa-
cri palatii.
m l. 19. l. 32. §.
1. l. 14. §. cod.
n Olim apud
Praefectum prae-
torio l. 32. §. 1.
l. cod.

quæ fuerint ab altero iudicata: si vero idem ipse fiat Praefectus iterum, is qui iam sententiam tulit, contra cuius calculum & supplicationes oblata sunt, quia praesumitur pro vetere sua sententia dicturus, jubet Constitutio, ut Quaestor una audiat cum ipso iterum aut tertium Praefecto creato, & examinante suas in prioribus magistratu dictas sententias, statuens, ut nulla sit contra huiusmodi sententias retractatio.

De sententiis definitivis, & interlocutionibus.
36. a Imp. b Justinianus.

Oportet post omnem litem finitam tunc appellationem reddi: neque enim laeditur quis, si interea facta fuerit interlocutio, quæ illi denegat ius competens, id est, vel testium productionem aut relectionem instrumenti: potest enim in appellationem omnia denudare seu exercere, ne contra medii temporis interlocutionem, data appellatione, mora injiciatur dilationibus, sapius in eadem causa data appellatione, & examinata, iterum alio capitulo ventilato, & iterum contra etiam ipsum porrecta appellatione. Si vero dixit est is, qui in media interlocutione ius aliquod ipsis denegavit, jubet scripto istud insinuent, ut ita in appellatione servant sibi suam de hoc allegationem impræiudicam: si vero contra hæc fiat, neque recipiat appellationem iudex: & ipse, qui appellavit, pro transgressione quinquaginta libras argenti præstet.

De varietate iudicium appellationis pro varietate
summarum.

37. Idem A. Mennæ P. P.

IN offerendis provocationibus, ex quibus consultatio-
num more negotium in sacrum nostrum palatium intro-
duci solebat, hoc addendum esse censuimus: ut si qui-
dem non excedat litis æstimatio e decem f librarum au-
ri quantitatem, ex ipsa sc. sententia iudicis decernendam
non duobus (sicut antea) magnificis iudicibus, sed uni
tantummodo disceptatio negotii deputetur. Sin vero
memorata excedens quantitatem, viginti libris auri ter-
minetur: duobus tradatur || disceptatio || magnificis iudi-
cibus, viris sc. devotis epistolaribus cognitionalia certa-
mina excipientibus: ita tamen, ut si dissentiant, virum illu-
strem pro tempore Quaestorem adhibeant, ut eo dubieta-
tem dirimente finiatur negotium. His videlicet litibus,
quarum æstimatio viginti librarum auri quantitatem ex-
cedit, in commune auditorium florentissimorum sacri no-
stri palatii Procerum introducendis: ut tamen secundum
iam statuta h liceat quidem non solum victo, sed etiam
victori consultationem ad unum, vel duobus iudices mit-
tendam, intra biennii i tempus ei, vel eis intimare. Post
excessum enim memorati temporis huiusmodi, licentiam
amputamus. Quæ vero fuerint ab eo, vel eis decreta, nul-
la provocatione suspendantur. Novas & etiam adsertio-
nes a patribus apud eundem, vel eosdem iudices addi, ad
exemplum consultationis ad sacrum nostrum palatium
introducendæ permittimus. Dat. 8. Id. April. Constantinop.
Decio Conf. 529.

De Duciano iudicio.

38. Idem A. Demostheni P. P.

SI quando Duciano iudicio appellatio fuerit oblata: si-
ve ab ipsa m qualitate iudicis, five ex divina delega-
tione viro spectabili Duci destinata, five inter spectabiles
idem Dux connumeretur, five illustri dignitate decoretur,
five etiam maiore (cum etiam Magisteriæ potestatis ho-
mines, necnon Consulares saepe utilitate publica poscente
ad huiusmodi curam perveniant) nullo discrimine habito,
non dignitatem, sed ducatus magistratuum spectari: & ap-
pellationem ex quoque duce pervenientem, non ut
antea erat dispositum, sed apud n virum sublimissimum
Magistrum officiorum, nec non virum excellentissimum
nostri palatii Quaestorem, communi audientia proposita,
in sacro auditorio more consultationum, viris devotis
epistolaribus excipientibus ventilari || sancimus: || nulla
veteris legis in hac causa observatione custodienda, sed
apud eosdem tantummodo excellentissimos iudices cau-
sa trutinanda.

De sententia oppugnanla etiam ab adversario appellatoris. 1. De
libelli refutatoriis. Ad l. 37. sup. h. t.

39. Idem A. Juliano P. P.

Ampliorem providentiam subiectis conferentes,
Aquam forsitan ipsi vigilantes inventiunt, an-
tiquam observationem emendamus: cum in appel-
lationum auditoriis, is solus post sententiam iudicis

emendationem meruerat, qui ad provocationis convo-
cationem auxilium, altera parte, quæ hoc non fecisset, senten-
tiam sequi (qualiscunque fuisset) compellenda. Sancimus
itaque, si appellatus semel in iudicium venerit, & cau-
sas appellationis suæ proposuerit, habere licentiam, & ad-
versarium a ejus, si quid iudicatis opponere maluerit, si
præsto fuerit, hoc facere, & iudiciale mereri præsidium.
Sin autem absens fuerit: nihilominus iudicem per suam
vigorem ejus partes adimplere.

1. ¶ In refutatoriis b autem libellis, qui solent maxi-
me in sacro auditorio prudentissimorum nostrorum pro-
cerum recitari, caveant tam litigatores, quam libellorum
dictatores, verbosis c uti adsertionibus, & ea quæ jam per-
orata sunt, iterum resuscitare: sed hæc sola eis inscribere,
quæ compendiosa d narratione causas provocationis pos-
sunt explanare, vel aliquid novi continent, vel addere
quod derelictum est: scituri, quod si hoc fuerit præter-
missum, non deest adversus libellorum e conditores am-
plissimi iudicii competens indignatio, quod sufficiant ge-
storum volumina introducta, & virorum spectabilium
Magistrorum scriptorum breves omnia apertissime osten-
dere.

2. ¶ Sed enim scimus legem nostram f esse promulga-
tam, per quam more consultationum in causis quidem,
quæ usque ad decem libras auri extenduntur, unam iudi-
cem sancimus supponi: viginti autem duos sublimissimos
iudices. Sed cum prima quidem facie videbatur non tan-
tam summam excedere: in definitiva g autem sententia
apparebat iudici, vel iudicibus etiam maiorem quantita-
tem debere imponere: non erat eis possibile, formam qua
erant conclusi, excedere. Sed nos definimus, & omnem
eis damus facultatem, si hoc ita fuerit subsecutum, licere
eis, & ampliorem summam præfata quantitate in qua da-
ti sunt iudices, excedere: & non ad modum suæ rationis,
sed ad veritatis indaginem ferre sententiam: ne tanti ju-
dices, quasi vinculis prædicti non possint legum veritati
& iudiciali vigori per omnia satisfacere. Dat. 6. Kal. April.
Constantinop. Lampadio & Oreste Conf. 530.

DE TEMPORIBUS h ET REPARATIO-
NIBUS i APPELLATIONUM seu CONSULTA-
TIONUM.

TITULUS LXIII.

1. Imp. Constantin. A. ad Crispinum.

SI quis per absentiam nominatus, || vel ad Duum-
viratus l, aliorumque honorum infulas, vel munus
aliquod evocatus || ad provocationis auxilium cucur-
rerit: ex eo die interponendæ appellationis, duo-
rum m mensium spacia ei computanda sunt, ex quo con-
tra se celebratam nominationem didicisse monstraverit.
Nam præsentis, qui factam nominationem cognoverit, &
appellare voluerit: statim n debent duorum mensium
spacia computari. Dat. 8. Id. Jul. Constantino A. 6. Con-
stantino CC. Conf. 320.

Si appellatur ab ordinario, ad appellationis prosecutionem in-
choandam, primum fatale est sex mensium: & dentur alia
tria unius mensis pro quolibet. Petr. de Caltr.

2. Imp. Theod. o & Valent. AA. Cyro P. P.

Tempora p fatalium q dierum pro seculi nostri r bea-
titudine credimus emendanda, ubique dilationum
materias amputantes.

† Et primi quidem fatalis diei tempora post appella-
tionem, five a viro clarissimo f Refore provinciar, five a
spectabili iudice fuerit appellatum, sex t mensium esse ju-
bemus. Quod si primo fatali die lapsus u est appellator,
tricesimum primum diem alterum volumus esse fatalem.
Quod si eo quoque appellator exciderit: tertium simi-
liter totidem diebus intermissis fatalem observari decer-
nimus. Quod si tertius x quoque lapsus fuerit temporalis,

m Ei, qui ad honorem vel munera nominatur, datur duo menses exequendæ appellationis
causa, ut hic. Mensis autem hic non numeratur ex initio Kalendarum, sed ex numero die-
rum: i. e. ut 30. dies habeantur pro uno mense. l. 1. C. Th. de decur.

o Ex Nov. Theodosii, quæ non extat. p Syn. Bas. l. c. 126.
q v. l. 5. §. 1. cod. De fatalibus diebus dixi ad Nov. 49. c. 1. r v. Cujac. 12. obf. 4.

t De fatalibus sententiis latæ ab aliquo clarissimo vel spectabili.
u Appellare a Praefide vel spectabili iudice licet intra sex menses: ut qui ab eis appellet
sex mensium diem habeat. Synops. Bas. 9. tit. 2. c. 126. Quod si nihil præstiterit intra sex
hæc menses, dies alios triginta & unum habeat. Si exciderit & illo tempore, tertio die
alios triginta & unum habeat, si rursus & illi fuerint elapsi, totidem quarto dies impetret.
Quod si tot diebus exciderit, tunc intra tres alios menses Principem adest, & reparationem
appellationis petat: qua reparatione concessa, præcipitur, ne dies alius sex mensium ei con-
cedatur, sed trium duntaxat mensium intervallum, numerandorum ex quo fatalis dies quar-
tus præterit. ibi Synops.

x De secundo lapsu n. C. Th. 23. v. Cujac. 16. obf. 7.

z Tertius lapsus.

a Is, qui victor
hoc est, adversa-
rius ejus, qui ap-
pellavit, potest
petere sententiam
reformati. l. 10. §.
quando provoca-
re.

b l. 6. §. 3. l. 19. §.
cod. l. 1. l. ult. §. de
re actionibus.

c Libellorum
forma verbosa es-
se non debet.

d Symmachus in
epist. ad Th. Ego in
referendo protu-
sus esse non debui.

e Libellus gene-
ralis esse non de-
bet. facit l. 7. l. 10.

f f. com. prædior. l.
40. ff. de iura psc.
l. doctum. §. 5. de
rei vindica. l.

g verbum, dicit ff. de
ver. sign. l. 2. §.
circa. D. de dol.
mali except. No.

h de test. 107. §. non
ignitur. c. cum cla-
mor. ext. de test. c.
litura. 3. ext. de
dilation.

i Dixi in Pandectis
prædictis civilibus
sic de edendo.

k l. 37. §. cod.
g Si tempore
sententiæ summa
reperitur major,

quam litis initio
videbatur, non
impeditur iudex
sententiam pro-
ferre. Crescente
lite crescit iuris-
dictio.

h dixi ad 49. D.
4. & ad l. ult. §.
4. §. cod. De tem-
poribus appella-
tionum hæc ad-
dantur. In pro-
pria causa bidu-
um: in aliena,
triduum olim fu-
isse. l. 1. §. 12. ff.

quando appellan-
tum: Postea de-
cem dierum spa-
tium a recitatio-
ne sententiæ con-
stitutum est a Ju-
stiniano, & sic Ju-
stiniani constituti-
one hodie ap-
pellandum est in-
tra decem dies a
recitatione sen-
tentiæ. No. 23. In-
tra 5. diem libel-
li appellatorii pe-
tebantur. Paul. §.
sent. 34. quod a
Gratiano tran-
scriptum in c. 48
cod. 2. §. 6. Pera-
gendæ vero ap-
pellationi, bieu-
nium. l. ult. §. 4.
7. cod.

i 11. C. Th. 31. 32.
33.

k l. 10. C. Th. de
appell.

l l. 19. C. Th. de
appell.

n v. l. 2. §. de
decur.

o Ex Nov. Theodosii, quæ non extat.

p Syn. Bas. l. c. 126.

q v. l. 5. §. 1. cod.

r v. Cujac. 12. obf. 4.

s De fatalibus diebus dixi ad Nov. 49. c. 1.

t Appellare a Praefide vel spectabili iudice licet intra sex menses: ut qui ab eis appellet

sex mensium diem habeat. Synops. Bas. 9. tit. 2. c. 126. Quod si nihil præstiterit intra sex

hæc menses, dies alios triginta & unum habeat. Si exciderit & illo tempore, tertio die

alios triginta & unum habeat, si rursus & illi fuerint elapsi, totidem quarto dies impetret.

Quod si tot diebus exciderit, tunc intra tres alios menses Principem adest, & reparationem

appellationis petat: qua reparatione concessa, præcipitur, ne dies alius sex mensium ei con-

cedatur, sed trium duntaxat mensium intervallum, numerandorum ex quo fatalis dies quar-

tus præterit. ibi Synops.

x De secundo lapsu n. C. Th. 23. v. Cujac. 16. obf. 7.

z Tertius lapsus.

a Quatuor fatales dies.
b Quartum fatale.

c Notæ dilationes minus nocent.

d De fatalibus in arbitris delegatis a P. Prætorio, magistro officiorum, illustribus.

e Si iudex vel a Præfectis vel a magistris officiorum, vel ab alio quodam illustri magistro officiorum in urbe Constantinopoli delegatus fuerit, & appellatio contra eius sententiam subsequatur: *h. præf. de appell. l. 1. §. 1.*

f De fatalibus in sententiis illustrium.

g Appellandi eadem ratio ab arbitro delegato, quæ a delegatis iudicibus, de quibus paulo ante dictum est. *Syn. ibi.*

h dixi ad l. 32. §. 4. §. de appell.

i l. 18. §. de appellat.

k Tempus exercendæ & finiendæ appellations annuum est, nisi impedimentum aliquod subit: tunc enim biennium est.

l Si de causa appellations committitur, tempora interim non currunt.

m Si stat per Principem quominus iudicetur, non currunt tempora appellations, donec princeps constituat, quis cognoscat.

n Si stat per iudicem appellations, non currunt fatales.

o non ipso iure de reparatione ab aula concedi solita, v. quædam apud Cujac. c. 16. de præscr.

p Pro quinquæ fatalibus diebus, qui per l. 2. §. cod. introducebantur, hic unus tantum introducitur decem dierum propter labilem hominum memoriam: vel ita: Fatales dies, non ii omnino, quibus factum completur, sed decem dies fatalem præcedentes, cum ipso fatali & aliis quinque. Nam fortassis in calculo dierum erravit. Igitur ubicunque fatalis dies mentionem invenimus, decem dies præstabitur. *Syn. d. c. 128.*

q Appellationes ad consistorium pertinentes nunquam ultra statutum tempus fiunt: siue quis preces offerat, siue sacra Principis referantur: non a quo denique prætextu: sed ut omni modo quisque suam provocationem innotare studeat, & gesta in illo iudicio, contra quod provocavit, vel statim, vel omnino citius dimidio appellations tempore tradat. Qui hoc tempus præterlabi fuerit, dispendio suo multabitur. *Syn. Bas. 9. tit. 8. c. 127. b. utendi. Synops. Basiliensis, & male: aut sane non necessario. Redit dicitur actio vivere. Inst. de perpet. & temp. act. l. 1. §. de annali excep. v. Cuj. 18. obs. 37.*

r Appellatio a defuncti causa produci & probari possunt non deducta vel probata in causa principalis. *hic.* Quid, si qui appellat, sciens noluit ea in iudicio deducere? in causa principali non audietur. *Bal. hic.* Quid si iudex inquisitione facta sententiam tulit? sententiam suam tueri atque defendere non poterit, novarum probationum prætextu. *Bal. hic.* adde alium casum ex Socino reg. 323. *Soc. d. loco c. 128. & l. 6. §. 1. l. 37. §. de appell.*

s Appellatio a defuncti causa produci & probari possunt non deducta vel probata in causa principalis. *hic.* Quid, si qui appellat, sciens noluit ea in iudicio deducere? in causa principali non audietur. *Bal. hic.* Quid si iudex inquisitione facta sententiam tulit? sententiam suam tueri atque defendere non poterit, novarum probationum prætextu. *Bal. hic.* adde alium casum ex Socino reg. 323. *Soc. d. loco c. 128. & l. 6. §. 1. l. 37. §. de appell.*

t Appellatio a defuncti causa produci & probari possunt non deducta vel probata in causa principalis. *hic.* Quid, si qui appellat, sciens noluit ea in iudicio deducere? in causa principali non audietur. *Bal. hic.* Quid si iudex inquisitione facta sententiam tulit? sententiam suam tueri atque defendere non poterit, novarum probationum prætextu. *Bal. hic.* adde alium casum ex Socino reg. 323. *Soc. d. loco c. 128. & l. 6. §. 1. l. 37. §. de appell.*

u Appellatio a defuncti causa produci & probari possunt non deducta vel probata in causa principalis. *hic.* Quid, si qui appellat, sciens noluit ea in iudicio deducere? in causa principali non audietur. *Bal. hic.* Quid si iudex inquisitione facta sententiam tulit? sententiam suam tueri atque defendere non poterit, novarum probationum prætextu. *Bal. hic.* adde alium casum ex Socino reg. 323. *Soc. d. loco c. 128. & l. 6. §. 1. l. 37. §. de appell.*

v Appellatio a defuncti causa produci & probari possunt non deducta vel probata in causa principalis. *hic.* Quid, si qui appellat, sciens noluit ea in iudicio deducere? in causa principali non audietur. *Bal. hic.* Quid si iudex inquisitione facta sententiam tulit? sententiam suam tueri atque defendere non poterit, novarum probationum prætextu. *Bal. hic.* adde alium casum ex Socino reg. 323. *Soc. d. loco c. 128. & l. 6. §. 1. l. 37. §. de appell.*

w Appellatio a defuncti causa produci & probari possunt non deducta vel probata in causa principalis. *hic.* Quid, si qui appellat, sciens noluit ea in iudicio deducere? in causa principali non audietur. *Bal. hic.* Quid si iudex inquisitione facta sententiam tulit? sententiam suam tueri atque defendere non poterit, novarum probationum prætextu. *Bal. hic.* adde alium casum ex Socino reg. 323. *Soc. d. loco c. 128. & l. 6. §. 1. l. 37. §. de appell.*

x Appellatio a defuncti causa produci & probari possunt non deducta vel probata in causa principalis. *hic.* Quid, si qui appellat, sciens noluit ea in iudicio deducere? in causa principali non audietur. *Bal. hic.* Quid si iudex inquisitione facta sententiam tulit? sententiam suam tueri atque defendere non poterit, novarum probationum prætextu. *Bal. hic.* adde alium casum ex Socino reg. 323. *Soc. d. loco c. 128. & l. 6. §. 1. l. 37. §. de appell.*

y Appellatio a defuncti causa produci & probari possunt non deducta vel probata in causa principalis. *hic.* Quid, si qui appellat, sciens noluit ea in iudicio deducere? in causa principali non audietur. *Bal. hic.* Quid si iudex inquisitione facta sententiam tulit? sententiam suam tueri atque defendere non poterit, novarum probationum prætextu. *Bal. hic.* adde alium casum ex Socino reg. 323. *Soc. d. loco c. 128. & l. 6. §. 1. l. 37. §. de appell.*

z Appellatio a defuncti causa produci & probari possunt non deducta vel probata in causa principalis. *hic.* Quid, si qui appellat, sciens noluit ea in iudicio deducere? in causa principali non audietur. *Bal. hic.* Quid si iudex inquisitione facta sententiam tulit? sententiam suam tueri atque defendere non poterit, novarum probationum prætextu. *Bal. hic.* adde alium casum ex Socino reg. 323. *Soc. d. loco c. 128. & l. 6. §. 1. l. 37. §. de appell.*

aa Appellatio a defuncti causa produci & probari possunt non deducta vel probata in causa principalis. *hic.* Quid, si qui appellat, sciens noluit ea in iudicio deducere? in causa principali non audietur. *Bal. hic.* Quid si iudex inquisitione facta sententiam tulit? sententiam suam tueri atque defendere non poterit, novarum probationum prætextu. *Bal. hic.* adde alium casum ex Socino reg. 323. *Soc. d. loco c. 128. & l. 6. §. 1. l. 37. §. de appell.*

ab Appellatio a defuncti causa produci & probari possunt non deducta vel probata in causa principalis. *hic.* Quid, si qui appellat, sciens noluit ea in iudicio deducere? in causa principali non audietur. *Bal. hic.* Quid si iudex inquisitione facta sententiam tulit? sententiam suam tueri atque defendere non poterit, novarum probationum prætextu. *Bal. hic.* adde alium casum ex Socino reg. 323. *Soc. d. loco c. 128. & l. 6. §. 1. l. 37. §. de appell.*

ac Appellatio a defuncti causa produci & probari possunt non deducta vel probata in causa principalis. *hic.* Quid, si qui appellat, sciens noluit ea in iudicio deducere? in causa principali non audietur. *Bal. hic.* Quid si iudex inquisitione facta sententiam tulit? sententiam suam tueri atque defendere non poterit, novarum probationum prætextu. *Bal. hic.* adde alium casum ex Socino reg. 323. *Soc. d. loco c. 128. & l. 6. §. 1. l. 37. §. de appell.*

ad Appellatio a defuncti causa produci & probari possunt non deducta vel probata in causa principalis. *hic.* Quid, si qui appellat, sciens noluit ea in iudicio deducere? in causa principali non audietur. *Bal. hic.* Quid si iudex inquisitione facta sententiam tulit? sententiam suam tueri atque defendere non poterit, novarum probationum prætextu. *Bal. hic.* adde alium casum ex Socino reg. 323. *Soc. d. loco c. 128. & l. 6. §. 1. l. 37. §. de appell.*

ae Appellatio a defuncti causa produci & probari possunt non deducta vel probata in causa principalis. *hic.* Quid, si qui appellat, sciens noluit ea in iudicio deducere? in causa principali non audietur. *Bal. hic.* Quid si iudex inquisitione facta sententiam tulit? sententiam suam tueri atque defendere non poterit, novarum probationum prætextu. *Bal. hic.* adde alium casum ex Socino reg. 323. *Soc. d. loco c. 128. & l. 6. §. 1. l. 37. §. de appell.*

af Appellatio a defuncti causa produci & probari possunt non deducta vel probata in causa principalis. *hic.* Quid, si qui appellat, sciens noluit ea in iudicio deducere? in causa principali non audietur. *Bal. hic.* Quid si iudex inquisitione facta sententiam tulit? sententiam suam tueri atque defendere non poterit, novarum probationum prætextu. *Bal. hic.* adde alium casum ex Socino reg. 323. *Soc. d. loco c. 128. & l. 6. §. 1. l. 37. §. de appell.*

ag Appellatio a defuncti causa produci & probari possunt non deducta vel probata in causa principalis. *hic.* Quid, si qui appellat, sciens noluit ea in iudicio deducere? in causa principali non audietur. *Bal. hic.* Quid si iudex inquisitione facta sententiam tulit? sententiam suam tueri atque defendere non poterit, novarum probationum prætextu. *Bal. hic.* adde alium casum ex Socino reg. 323. *Soc. d. loco c. 128. & l. 6. §. 1. l. 37. §. de appell.*

ah Appellatio a defuncti causa produci & probari possunt non deducta vel probata in causa principalis. *hic.* Quid, si qui appellat, sciens noluit ea in iudicio deducere? in causa principali non audietur. *Bal. hic.* Quid si iudex inquisitione facta sententiam tulit? sententiam suam tueri atque defendere non poterit, novarum probationum prætextu. *Bal. hic.* adde alium casum ex Socino reg. 323. *Soc. d. loco c. 128. & l. 6. §. 1. l. 37. §. de appell.*

quartum etiam fatalem post tricesimum primum diem similiter observari decernimus. Quod si ita contigerit, ut quatuor a fatalibus diebus, qui appellavit, exciderit, tunc intra trium aliorum mensium spatium a nostro numine reparationem peti præcipimus: qua petita nec adversarium decernimus admoneri nec temporalem diem ad petitionem reparationis numerari, sed trium mensium spatio ex quarto b fatali numerando causam induci præcipimus, licet ante unum diem reparatio fuerit impetrata, licet allegata in iudicio virorum illustrium Præfectorum non fuerit. Nec hoc parti nocebit adversa: cum non dubius, sed e notus omnibus dies fatalis appareat. Et hoc si adversus viri clarissimi Rectoris provincie, vel spectabilium iudicum sententias fuerit appellatum. † Quod si ab Arbitro d in provincia ex delegatione sacra disceptante appellatio subsequatur: post priorem fatalem lapsum, tres alii tantum fatales dies similiter (ut supra dictum est) servabuntur, nulla reparatione a nostro numine postulanda: ita ut nonaginta tribus diebus elapsis, iudicata congrua executioni mandentur. † Sine autem ex sententia Prætoriana f præfectura, vel Magistri officiorum, vel ab alio illustri dignitate decorato arbitri in hac sacratissima civitate fuerit delegatus, & appellatio contra definitionem, vel sententiam eius subsecuta fuerit: primus quidem fatalis dies duorum mensium, alii vero tres ad similitudinem supradictorum fatalium numerentur. † Qui vero delegatum g vel a Spectabili iudice seu Præsede provincie arbitrum appellaverit: primum quidem fatalem diem duorum mensium, tres vero alios ad similitudinem prædictorum fatalium dierum habeat. † Illud etiam circa observationem fatalium dierum custodiri decernimus, ut si forte temporales h in feriatis dies quoquo modo inciderint: præcedentes eos dies, ut temporales a litigantibus observentur. † Quod si quis secus ac iura præcipiunt i, lapsus dies fuerit temporalis, & hoc primo loco vel a præfente adversario, vel etiam a iudice, si solus litigat appellator, fuerit oppositum probatumque, pro eo habebitur appellator, ac si sententiam quoquo modo non coactus suscepit. Dat. 12. Kalend. Maji, Valent. A. 5. & Anatolio Conf. 440.

In auth. de his, qui ingred. ad appell. §. 1. coll. 5. tit. 4. al. 11. Nov. 49. in princ.

EI, qui appellat, impertitur annus k, intra quem secundum se communiterv eum adversario litem exequatur, aut si iusta causa intercesserit, alius annus indulgeatur: quo transacto lite non completa, rata manet sententia. Appellatore cessante, cum unus mensis superest ex biennio: licet victori ingredi, ut reus queratur: quo si invento, siue non, suas afferat allegationes, & vel confirmetur, vel rescindatur sententia: in omni casu absente in expensis condemnando secundum tempora fatalium dierum. Neutro vero occurrente, post secundum fatalem permanet sententia rata.

In auth. de appell. §. 1. col. 7. tit. 5. al. col. 8. tit. 2. Nov. 93. cap. 1.

Si tamen in medio causa apud Iudicem appellations, vel mota, vel non mota aliqui eligantur arbitri l, & propterea biennium transeat, intra quod oporteat appellations finiri, & per quamlibet occasionem ad iudicem appellations causa revertatur: non latur ex cursu temporis, sed exerceatur, & terminum legitimum suscipiat, etsi decies milies plus quam biennium tempus transierit, nisi biennium cesserit, postquam arbitrium fuerit desertum.

In auth. de appell. & intra quæ tempora. §. ad hæc sancimus. col. 4. tit. 5. al. 2. Nov. 23. c. 2.

Sed & lis, quæ speratur in consistorium Principis m inferri, absque damno mora maneat intacta, donec ipse faciat eum introduci, & a proceribus secundum morem dirimi.

In auth. ut sponsal. larg. §. hoc quoque. col. 9. tit. 2. Nov. 119. cap. 4.

Si appellatione secuta, novissimo induciarum die aut pars utraque, aut solus, qui appellatione usus est, occurrerit, & suam presentiam manifestaverit iudici futuro appellations examini negotium, vel ejus consiliariis, aut his, qui lites intromittunt, & Iudex n in definitis diebus eum suscipere differat, nullum præjudicium partibus, aut uni earum ex hoc penitus volumus fieri, sed post hoc examinari appellationes hujusmodi, & legitima sententia terminari.

Ad appellationem exercendam post tempora statuta, non conceduntur alia. Salyc.

3. Imp. Justinianus A. Appioni P. P.

Nemo a arbitretur in posterum licentiam futuram consultationibus ultra statuti temporis vivendi b spatia, neque c per oblationem precum, neque per sacrum scriptum super reparatione temporum indulgendum, neque sub prætextu quodam altero, sed omnibus incumbendum esse vigilantia diligentia, quo provocationes eorum intra statutum tempus introducantur: ita ut d etiam gesta in iudicio, contra quod provocatum est, non prope finem temporis tradantur scrinio sacrarum epistolarum: ne præpediatur per astutias fatalis rei terminus, sed aut statim postquam appellatum sit, aut non minus quam ante dimidiam temporis præbeantur scrinio, ne (quod per angustias e contingit temporum) tardus appellations fautor suo dispendio refutetur.

4. Idem A. Tatiano Magistro officiorum.

Per hanc divinam sanctionem decernimus, ut licentia quidem pateat in exercendis consultationibus f, tam appellatori, quam adversæ parti novis g etiam adlectionibus h utendi, vel exceptionibus, quæ non i ad novum capitulum pertinent, sed ex k illis oriuntur, & illis conjunctæ sunt, quæ apud anteriorem iudicem noscuntur propositæ. Sed & si qua dicta quidem allegatio monstrabitur, vel instrumentum aliquod prolatum, probationes tamen illo quidem defuerint tempore, verum apud sacros cognitores sine procrastinatione præberi poterunt: id quoque eos admittere, quo exercitatis jam negotiis plenior subveniarur veritatis lumine l.

Tempus appellations intimanda, quod per l. 2. supra eod. erat variatum ex diversitate iudicium, hic variatur ex diversitate locorum. Salyc.

5. Idem A. Triboniano Quæstori sacri palatii.

Cum anterioribus legibus ex omni provincia ad hunc nostrum sacratissimum comitatum similis cursus ad appellations exercendas impertitus est, necessarium nobis vilius est hujusmodi spatiis iustum imponere libramentum.

† Sancimus itaque, si m quidem ab Ægyptiaco n, vel Libyco limite, vel Orientali tractu usque ad utrasque Cilicias numerando, vel || Armeniis gentibus ||, & omni || lyrico causa fuerit more appellations transmissa: primum semestre spatium in antiqua definitione permanere, & nihil penitus neque diminui, neque accrescere.

† Sin autem ex aliis nostri imperii partibus, siue Asianæ, siue Ponticæ, siue Thraciæ dioceseos lis provocatione suspensa in hanc regiam urbem perveniat: pro semestri spatio trium tantummodo mensium spatium eis indulgeri, aliis trium mensium spatiis, id est, nonaginta & tribus diebus simili modo sequentibus: siue semestre tempus, siue tres priores menses, secundum locorum definitionem, quam designavimus. Sed & aliis tribus mensibus, qui ex reparatione ab o aula concedi solent, in suo robore duraturis, & prioribus accedentibus: ut partim annale numeretur, partim novem mensium || spatium || consequatur.

† Et cum antea in fine cujuscunque temporis unus fatalis dies ex antiquis legibus constitutus esset, & sæpe eveniebat, cum multa sint occasiones mortales appellations, vel agitudine, vel spatii prolixitate, vel per alias causas, quas nec dici, nec enumerari facile sit: eundem diem fatalem non observari, & lites expirare, & hujusmodi luctuosus infelicitatibus patrimonia hominum titubare: propter hoc fortunæ relevantes insidias, sancimus non p in unum diem fatalem standum esse in posterum: sed siue ante quartum diem fatalis luminis, & ipsum fatale, siue post

alia re sint? Quid, si exceptio dilatoriæ proponatur? Quid, si probationes a scientie omis-
sæ? aliud dicendum fuerit, ut notat Duenazius reg. 48.
h adstructionibus.

i Appellatio ab interlocutoria ex iisdem actis defendi debet. adde Clemen. c. appellantis. de appell. Quid, si lata contra absentem? Quid? si in causa principali, iudex probatione admittere noluit? Quid si interlocutoria in iuriam, cujus nulla reparatio sit, continetur? Quid, si appellatio ex ipsius adversarii facto descendat? appellari potest. Socino reg. 22.

k Appellatio cum exercetur, licentia est utrique parti novis adlectionibus, quæ in prior iudicio usurpatæ non sunt, & exceptionibus utendi, modo ad ipsum caput pertineant, & jam in prior iudicio motæ sint. *Syn. Bas. 9. tit. 1. c. 128.*

l Probatio, veritatis lumen, v. quæ notavi ad tit. de probat.

m Tempus appellations inchoanda, quod per l. 2. §. eod. erat variatum ex diversitate iudicium, hic variatur ex diversitate locorum.

n *Syn. d. loco c. 128. vers. constitutio jubet.*

o non ipso iure de reparatione ab aula concedi solita, v. quædam apud Cujac. c. 16. de præscr.

p Pro quinquæ fatalibus diebus, qui per l. 2. §. cod. introducebantur, hic unus tantum introducitur decem dierum propter labilem hominum memoriam: vel ita: Fatales dies, non ii omnino, quibus factum completur, sed decem dies fatalem præcedentes, cum ipso fatali & aliis quinque. Nam fortassis in calculo dierum erravit. Igitur ubicunque fatalis dies mentionem invenimus, decem dies præstabitur. *Syn. d. c. 128.*

quinque

a Appellationes ad consistorium pertinentes nunquam ultra statutum tempus fiunt: siue quis preces offerat, siue sacra Principis referantur: non a quo denique prætextu: sed ut omni modo quisque suam provocationem innotare studeat, & gesta in illo iudicio, contra quod provocavit, vel statim, vel omnino citius dimidio appellations tempore tradat. Qui hoc tempus præterlabi fuerit, dispendio suo multabitur. *Syn. Bas. 9. tit. 8. c. 127. b. utendi. Synops. Basiliensis, & male: aut sane non necessario. Redit dicitur actio vivere. Inst. de perpet. & temp. act. l. 1. §. de annali excep. v. Cuj. 18. obs. 37.*

c Appellatio a defuncti causa produci & probari possunt non deducta vel probata in causa principalis. *hic.* Quid, si qui appellat, sciens noluit ea in iudicio deducere? in causa principali non audietur. *Bal. hic.* Quid si iudex inquisitione facta sententiam tulit? sententiam suam tueri atque defendere non poterit, novarum probationum prætextu. *Bal. hic.* adde alium casum ex Socino reg. 323. *Soc. d. loco c. 128. & l. 6. §. 1. l. 37. §. de appell.*

d Appellatio a defuncti causa produci & probari possunt non deducta vel probata in causa principalis. *hic.* Quid, si qui appellat, sciens noluit ea in iudicio deducere? in causa principali non audietur. *Bal. hic.* Quid si iudex inquisitione facta sententiam tulit? sententiam suam tueri atque defendere non poterit, novarum probationum prætextu. *Bal. hic.* adde alium casum ex Socino reg. 323. *Soc. d. loco c. 128. & l. 6. §. 1. l. 37. §. de appell.*

e Appellatio a defuncti causa produci & probari possunt non deducta vel probata in causa principalis. *hic.* Quid, si qui appellat, sciens noluit ea in iudicio deducere? in causa principali non audietur. *Bal. hic.* Quid si iudex inquisitione facta sententiam tulit? sententiam suam tueri atque defendere non poterit, novarum probationum prætextu. *Bal. hic.* adde alium casum ex Socino reg. 323. *Soc. d. loco c. 128. & l. 6. §. 1. l. 37. §. de appell.*

f Appellatio a defuncti causa produci & probari possunt non deducta vel probata in causa principalis. *hic.* Quid, si qui appellat, sciens noluit ea in iudicio deducere? in causa principali non audietur. *Bal. hic.* Quid si iudex inquisitione facta sententiam tulit? sententiam suam tueri atque defendere non poterit, novarum probationum prætextu. *Bal. hic.* adde alium casum ex Socino reg. 323. *Soc. d. loco c. 128. & l. 6. §. 1. l. 37. §. de appell.*

g Appellatio a defuncti causa produci & probari possunt non deducta vel probata in causa principalis. *hic.* Quid, si qui appellat, sciens noluit ea in iudicio deducere? in causa principali non audietur. *Bal. hic.* Quid si iudex inquisitione facta sententiam tulit? sententiam suam tueri atque defendere non poterit, novarum probationum prætextu. *Bal. hic.* adde alium casum ex Socino reg. 323. *Soc. d. loco c. 128. & l. 6. §. 1. l. 37. §. de appell.*

h Appellatio a defuncti causa produci & probari possunt non deducta vel probata in causa principalis. *hic.* Quid, si qui appellat, sciens noluit ea in iudicio deducere? in causa principali non audietur. *Bal. hic.* Quid si iudex inquisitione facta sententiam tulit? sententiam suam tueri atque defendere non poterit, novarum probationum prætextu. *Bal. hic.* adde alium casum ex Socino reg. 323. *Soc. d. loco c. 128. & l. 6. §. 1. l. 37. §. de appell.*

i Appellatio a defuncti causa produci & probari possunt non deducta vel probata in causa principalis. *hic.* Quid, si qui appellat, sciens noluit ea in iudicio deducere? in causa principali non audietur. *Bal. hic.* Quid si iudex inquisitione facta sententiam tulit? sententiam suam tueri atque defendere non poterit, novarum probationum prætextu. *Bal. hic.* adde alium casum ex Socino reg. 323. *Soc. d. loco c. 128. & l. 6. §. 1. l. 37. §. de appell.*

k Appellatio a defuncti causa produci & probari possunt non deducta vel probata in causa principalis. *hic.* Quid, si qui appellat, sciens noluit ea in iudicio deducere? in causa principali non audietur. *Bal. hic.* Quid si iudex inquisitione facta sententiam tulit? sententiam suam tueri atque defendere non poterit, novarum probationum prætextu. *Bal. hic.* adde alium casum ex Socino reg. 323. *Soc. d. loco c. 128. & l. 6. §. 1. l. 37. §. de appell.*

l Appellatio a defuncti causa produci & probari possunt non deducta vel probata in causa principalis. *hic.* Quid, si qui appellat, sciens noluit ea in iudicio deducere? in causa principali non audietur. *Bal. hic.* Quid si iudex inquisitione facta sententiam tulit? sententiam suam tueri atque defendere non poterit, novarum probationum prætextu. *Bal. hic.* adde alium casum ex Socino reg. 323. *Soc. d. loco c. 128. & l. 6. §. 1. l. 37. §. de appell.*

m Appellatio a defuncti causa produci & probari possunt non deducta vel probata in causa principalis. *hic.* Quid, si qui appellat, sciens noluit ea in iudicio deducere? in causa principali non audietur. *Bal. hic.* Quid si iudex inquisitione facta sententiam tulit? sententiam suam tueri atque defendere non poterit, novarum probationum prætextu. *Bal. hic.* adde alium casum ex Socino reg. 323. *Soc. d. loco c. 128. & l. 6. §. 1. l. 37. §. de appell.*

n Appellatio a defuncti causa produci & probari possunt non deducta vel probata in causa principalis. *hic.* Quid, si qui appellat, sciens noluit ea in iudicio deducere? in causa principali non audietur. *Bal. hic.* Quid si iudex inquisitione facta sententiam tulit? sententiam suam tueri atque defendere non poterit, novarum probationum prætextu. *Bal. hic.* adde alium casum ex Socino reg. 323. *Soc. d. loco c. 128. & l. 6. §. 1. l. 37. §. de appell.*

o Appellatio a defuncti causa produci & probari possunt non deducta vel probata in causa principalis. *hic.* Quid, si qui appellat, sciens noluit ea in iudicio deducere? in causa principali non audietur. *Bal. hic.* Quid si iudex inquisitione facta sententiam tulit? sententiam suam tueri atque defendere non poterit, novarum probationum prætextu. *Bal. hic.* adde alium casum ex Socino reg. 323. *Soc. d. loco c. 128. & l. 6. §. 1. l. 37. §. de appell.*

p Appellatio a defuncti causa produci & probari possunt non deducta vel probata in causa principalis. *hic.* Quid, si qui appellat, sciens noluit ea in iudicio deducere? in causa principali non audietur. *Bal. hic.* Quid si iudex inquisitione facta sententiam tulit? sententiam suam tueri atque defendere non poterit, novarum probationum prætextu. *Bal. hic.* adde alium casum ex Socino reg. 323. *Soc. d. loco c. 128. & l. 6. §. 1. l. 37. §. de appell.*

q Appellatio a defuncti causa produci & probari possunt non deducta vel probata in causa principalis. *hic.* Quid, si qui appellat, sciens noluit ea in iudicio deducere? in causa principali non audietur. *Bal. hic.* Quid si iudex inquisitione facta sententiam tulit? sententiam suam tueri atque defendere non poterit, novarum probationum prætextu. *Bal. hic.* adde alium casum ex Socino reg. 323. *Soc. d. loco c. 128. & l. 6. §. 1. l. 37. §. de appell.*

r Appellatio a defuncti causa produci & probari possunt non deducta vel probata in causa principalis. *hic.* Quid, si qui appellat, sciens noluit ea in iudicio deducere? in causa principali non audietur. *Bal. hic.* Quid si iudex inquisitione facta sententiam tulit? sententiam suam tueri atque defendere non poterit, novarum probationum prætextu. *Bal. hic.* adde alium

2 Appellationis causa unius anni spatium finitur, ut tamen nihilominus altera pars, quæ victrix in provinciali iudicio fuit, potestatem habeat, si quidem velit, etiam citius introducendæ causæ, & ita peragendæ, ut etiam absente parte, quæ provocavit, lis decidatur. *Syn. d. cap. 129.*

3 Ubi olim biennium dabatur ad introducendam appellationem in consistorio principali, per hanc legem datur annus, tum appellatori quam appellato, si voluerit causam introducere.

4 Epistolares, qui cancellarii. l. 8. §. de adfessor. c. l. ult. §. l. 5. de appell. d. Nov. 123. cap. 1.

5 Tempora quibus jus non reditur in consistorio principali, ipso jure non currunt. f. Nov. 93.

6 l. 12. sup. de legib. l. 4. §. de accus. l. 3. §. de quest. adde Novell. 49. Nov. 126. Cuj. 4. obf. 32. 20. obf. 11.

7 Appellationis causa ob omisam in ea liti contestationem non vitari, si modo in prima liti instantia contestata sit fuerit. Eadem enim liti contestationis durat post sententiam in causa appellationis, neque per eam extinguitur aut suspenditur. Decius in c. per iur. de appell. Rota decis. 107. Guido Papæ decis. 58. Bellamera decis. 697. Neque distinguatur pars sit præfens vel absens: ut si non necessaria sit liti contestatio in causa appellationis parte absente, præfente sit necessaria: & ita iudicatum in Camera Sprendi refert Mynsingerus l. obf. 1.

8 Idque movetur. Nov. 49. An appellationis processus vitetur ob missam liti contestationem, vide Mynsinger. l. obf. 1.

9 Lite non contestata ad sententiam definitivam perveniri non potest, ut hic: Doctores in exp. quoniam frequenter. ut lite non contestata. fallit in causa appellationis, nullitatis adnexa appellationi, si actor iudicium fugit, si officio iudicis cogitur in causa criminali, si iudicium non dirigitur adversus talem personam, si de libertate obtinenda agitur. l. 1. sup. de adfessione. in beneficiorum causis, cap. 1. de eo, qui missus in possess. in 6. vide Socin. reg. 239.

10 Defensor excusatur causa cognita. m. v. Cujac. ad Nov. 49. & 93.

11 Tarditas sive mora iudicis in querelam deduci potest.

12 Statuta in causis appellationis, locum habent in causa supplicationis interpositæ a Præfeto prætorio.

13 v. l. pen. §. de fide instrum. v. Cujac. ad Nov. 82.

14 juri appellandi potest pacto renunciari. l. 1. §. 3. d. a quib. appell. Pactum valet, ut dies fatales non observentur. *Syn. Basf. d. c. 128. in fin.*

15 Potest conveniri, ne ullum fatale servetur.

16 Imo est infirma, v. Rolan. a Valle l. conf. 27. n. 7. 28. 29.

quinque dies, ex quo ortus fatalis effluxerit, appellator venerit, & litem instituendam curaverit, & eam in competens iudicium deduxerit, legi videri satisfactum: nec ingemiscat mortuæ causæ dispendio, sed nostro gaudeat beneficio: cum nobis cognitum sit, etiam ex errore calculi dierum, quem officium habuit, sæpe esse causas periclitatas: quod in posterum non fieri ex remedio legis præsentis sperandum est. Eodem beneficio & in omnibus fatalibus aliis, qui vel a pedaneis iudicibus, vel ab aliis dantur, quos leges suis sanctionibus enumeraverunt, custodiendo, vel observando: ut decem fatales dies pro uno ubique instituantur.

2 ¶ In 2 his autem casibus, in 4 quibus biennium constitutum est, quatenus more consultationum in regia urbe sub communi audientia florentissimorum sacri nostri palatii procerum ventilentur: biennii metas, unius anni termino coartamus: ut intra eum & gesta colligere, & ea viris devotis epistolaribus b tradere, & refutatorios c libellos (si voluerint) offerre, & litem in sacrum nostrum consistorium introducere cogantur. Nulli licentia deneganda victrici parti, si voluerit, secundum quod jam constitutum est, etiam præmaturæ causam inducere: neque annali spatio expectato.

3 ¶ Si tamen in d sacro nostro consistorio lis exordium coeperit, etiam si non fuerit in eodem die completa, tamen perpetuari eam concedimus: cum iniquum sit propter occupationes e florentissimi ordinis, quas circa nostra pietatis ministeria habere noscitur, causas hominum deperire.

4 ¶ Illud f etiam merito addendum huic legi censemus, ut si quis fatali die apud appellationis iudicem introductus, sive ex parte una g. sive cognitionaliter causæ appellationis imponat h exordium, deinde relicta ea discedat, & in desidia reliquum tempus permaneat, & annale tempus post inchoatam litem præterierit, victore neque sententiam ad effectum perducere valente, propter litem jam inchoatam, neque jam terminum accipere inveniēte, cum appellatoris absentia eam finiri non facile concedat: huiusmodi iniquitatem amputantes, cum adversarius potest etiam minime præfente appellatore i litem exercere, quia hoc speciale privilegium ejus est, qui appellationi examinanda præfidet, posse & ex una parte causam dirimere: jubemus eundem appellatorem, nisi observaverit iudicium, & causam usque ad finem peregerit, sed & si per eum steterit, quo k minus omnia liti certamina impleantur, appellatione defraudari, & sententiam contra eum latam in suo robore durare, & ad effectum perducere, tanquam si ab initio minime fuerit provocatum: nisi ipse appellator evidentissimis probationibus l possit ostendere, se quidem summa ope nsum, voluisse litem exercere; per m iudicem autem stetit, vel aliam inexorabilem causam subsecutam, propter quam hoc facere minime valuit. Tunc etenim aliud ei annale tempus indulgemus, quo effluente, & lite minime finem accipiente, cadere eum de appellatorio iuvamine disponimus: cum ei sit apertissima facultas & nostram adire maiestatem, & tarditatem n iudicis, in querelam deducere, & nostro beneficio perpotiri.

5 ¶ Cui consentaneum est, ut & in sententiis omnium amplissimorum Præfectorum prætorio o ex divino oraculo retractandis p eadem observatio, quæ supra dicta est, post ingressum unius, vel utriusque partis, tam propter absentiam personarum, quam propter statuta tempora teneat.

6 ¶ Sin autem partes inter se scriptura interveniente paciscendum q esse crediderint, nemini parti licere ad provocationis auxilium pervenire, vel ullum fatale r observare: eorum pactum firmam s esse

censemus. Legum etenim austeritatem in hoc casu volumus pactis & litigantium mitigari. Datum 15. Kalend. Decemb. Chalcedone, Decio V. C. Cos. 529.

QUANDO PROVOCARE NON EST NECESSE 4.

TITULUS LXIV.

De sententia lata contra res judicatas, a quibus appellatum non est.

1. Imp. Alexand. A. Apollinari & aliis.

L Atam b sententiam dicitis, quam ideo vires non habere contenditis, quod c contra d res prius judicatas, a quibus provocatum non est, lata sit. Cuius rei probationem si promptam habetis, etiam citra provocationis adminiculum, quod ita pronunciatum est, sententiæ auctoritatem non obtrinebit. PP. 8. Kalend. April. Alexand. A. Cos. 223.

De sententia lata contra ius institutionis, vel contra ius litigatoris.

2. Idem A. Capitaneis.

Si cum inter te & aviam defuncti quaestio de successione sesset, iudex datus a Præfide provincie pronunciat e, potuisse f defunctum etiam minorem 14. annis testamentum facere, & per hoc aviam potius esse: sententiam ejus contra tam manifesti juris formam datam, nullas habere vires palam est: & ideo in hac specie nec provocationis auxilium necessarium fuit. Quod si cum de ætate quaeretur, implevisse defunctum quartum decimum g annum, & per hoc iure factum testamentum pronunciat, nec provocasti, aut post appellationis impleam causam destitisti: rem judicatam retractare non debes.

De Decurionatu & Duumviratu.

3. Imp. Gordianus A. Ingenuo.

Si (ut proponis) suspensa apud Amplissimos Iudices cognitione provocationis, quam te ob id interposuisse dicis, quod decurio h nominatus esses, ad Duumviratum vocatus es: manifestum est præiudicium futuræ i notioni memoratorum iudicum fieri non potuisse.

Si Magistratus dentur iudices.

4. Imp. Valerianus & Gallienus, AA. & Valerian. C. Juliano.

Cum magistratus datos Iudices, & k unum l ex his pronunciasse proponas: non videtur appellandi necessitas fuisse, cum sententia iure non teneat.

De multis.

5. Imp. Carus, Carinus & Numerianus AAA. Domitiano.

Certa ratione & fine m multare Præsides possunt. Quod si aliter, & contra n legis statutum modum provincie Præsides multam vobis irrogaverit: dubium non est, id quod contra o jus gestum videtur, firmitatem non tenere, & sine appellatione posse rescindi. PP. Id. Januar. Caro & Carino Consil. 283.

De die sententia.

6. Idem AAA. Germano.

Cum non p eo die, quo Præsides provincie præcepit, Iudex ab eodem datus pronunciat, sed ductis diebus alieniore tempore sententiam dedisse proponatur: ne ambages frustra interpositæ provocationis ulterius negotium protrahant, Præsides provincie superstitiosa appellatione submota, ex integro inter vos cognoscet.

De sententiis venalibus.

7. Imp. Diocletianus & Maximianus, AA. Nicagoræ.

Venales q sententias, quæ in mercedem a corruptis Iudicibus r proferuntur, etiam citra interpositæ provocationis auxilium jam pridem a Divis Principibus infirmas esse decretum est.

re? Quid, si qui sententiam non tulit, juret sibi non liquere? valere sententiam ab uno latam refert Socinus. reg. 355. l. tantum siue aliis. Pluribus simul delegatis, sententia non valet ab uno tantum lata. l. 39. ff. de re jud. v. Oldend. cap. 12. de sent. m. Iudex ultra modum suæ jurisdictionis multare non potest, l. 20. d. de iurid. v. §. de modo multarum. Old. cap. 29. de sentent. n. l. 2. sup. eod. o Quod contra jus geritur, firmitatem non habet. c. 64. & 82. de reg. in 6. p Non valet sententia lata per iudicem delegatum extra delegationis tempus, ut hic, nisi consensu partium dies prorogatus fuerit. l. 2. §. 2. ff. de iudic. q Venalis sententia ipso jure nulla. v. Old. c. 7. de sent. & re judic. l. ult. sup. de pona jud. l. 15. in fin. ff. de iud. Quid, si arbitraria sit sententia, hoc est, a compromissario lata? Quid si ab uno ex pluribus iudicibus pecunia corrupto lata? valet. Socinus reg. 356. r Quid si ab arbitro paulo ante dixi.

z l. 43. ff. de pact. l. 25. l. 27. ff. de reg. jur. l. 1. §. fin. regundor.

a v. 49. ff. 8. In regno Gallie hic titulus non servatur: quia necessaria est appellatio, etiam in casibus, ubi sententia est ipso jure nulla. Rebuff. in præf. l. consil. §. 5. num. 90.

b Sententia, si adversus aliam sententiam lata sit, ad eam rescindendam appellatio non est opus. *Syn. ibid. cap. 128. in fin.*

c v. quæ scripta ad l. 2. §. eod.

d Una & eadem res non admittit contrarias sententias, i. e. contra sententiam, quæ in rem judicatam transit, provocari non potest: & si pronunciatum fuerit, appellare non erit necesse. 29. Ecl. 1. c. 128. in fin. v. Oldend. cap. 21. de sent. si contra rem judicatam iterum pronuncietur.

e Sententia contra jus expresse lata, ipso jure non valet, ut hic & l. si expresse. 19. ff. de appell. Cujus sententiæ sedecim exceptiones v. apud Socinum reg. 354.

f Jure scilicet & male, cum id contra leges sit. l. 5. inf. eod. l. 19. ff. de appell. l. 1. §. 2. ff. quæ sent. sine appell. Error juris in sententia expressus, sententiam vitiat: facti, non vitiat: ideoque appellandum est. v. VVarmf. l. pract. 22. c. 12.

g l. 5. ff. qui test. h Causa præjudicialis impedit electionem ad munera. v. Nov. 134. c. 3. adde l. 7. §. 1. ff. de decurionibus.

i Suspendo genere, suspenditur quilibet ejus species.

k Sententia ab uno ex pluribus delegatis lata, non valet, & nulla est. Quid, si potestas ea facta est ipsis delegatis, ut alter sine altero posset judicare?

De Decurionatu.

8. Iidem AA. Constantino.

a l. 1. §. ne filius
propterea. l. 1. §.
quod cum eo, qui
in aliena.

b Minor ætate,
vocatus ad decu-
rionatum, rursus
est ipso jure sine
appellatione: ma-
xime si pater non
consentit. l. 6. l.
11. ff. de decurioni.
l. 2. ff. de vacat. &
excus. mun. l. 3. ff.
de muneribus. l. 2.
in fin. ff. de juve-
nimmunit. l. 2. in
fin. ff. de reg. jur.

c Veteranus ha-
bens immunita-
tem, vocatus ad
munera persona-
lia, non tenetur
appellare. v. l. ult.
§. de veteran. ad-
de l. 2. §. de remi-
lit. l. 3. §. 5. §. 6. ff.
de excus. l. ult.

d de his, qui non
implet stipendia.
Tacit. l. Suidas 2.
v. Cuj. 9. obs. 35.
d Vicefima sti-
pendia militum,
de quibus v. quæ
scripsi ad l. 2. inf.
de re judic.

e l. 2. §. 2. D. de
his, qui voluntur.
f & Haloand.

g hda devotio
militum.

h Honor judici
præstandus.

i Victor, victo
appellante, ne-
cesse non habet &
ipse appellare ob
hanc unam cau-
sam, quod vide-
licet nulla vel
minor expensa-
rum litis, & de-
trimentorum ra-
tio habita sit, quo-
niam hoc senten-
tia judicis, ad
quem victus ap-
pellavit, suppleri
potest.

k sup. de fructi-
bus & litium ex-
pensis.

l Judici appella-
tionis data licen-
tia est, appella-
tem in sumptos
non condemna-
tum, condemnau-
di. l. 39. vers. san-
cimus. sup. de ap-
pellat.

m l. 11. C. Th. 36.
dixi 49. ff. 5.
n Hic titulus ra-
rius in Gallia ser-
vatur: cum omni
appellationi, pro-
pter superioris
reverentiam de-
feratur: nisi sen-
tentia ex confi-
tutione regia, ex-
ecutioni mandari
possit, non ob-
stante provoca-
tione. gl. 5. l.
vers. injuste. de
frivoli appellat.
in Pragm. Rebus.
in proam. consl.
gl. 3. n. 59. Bugn.
in legib. abrogat.
duobus locis.

o Contumax non audietur appellans. l. 4. in fin. inf. l. 13. §. 2. sup. de judiciu. Nov. 82. c. 5.

p l. 7. C. Th. eod.

q Convincendorum reorum res modi, argumenta, testes, confessio.

r Convictus & sponte confessus non appellat. Convictus non confessus: aut confessus qui-
dem, sed vi tormentorum appellat. d. l. 244. ff. de vers. sign.

s Confessus appellat.

t l. 17. C. Th. eod.

u Officialis delicti in officio suo commissi, a suo iudice condemnatus non appellat, ut hic.

Quid, si in causa rei suæ sive patrimonii sui damnatus sit? potest appellare, ut hic.

Si pater tuus, cum decurio creareris, non a consensit, & decimum quintum annum ætatis agis: aditus Præses provinciae, si inhabilem te ad eundem Decurionatus honorem esse perspexerit: quando huiusmodi ætati etiam prætermissa appellatione subveniat, iniquam nominationem removebit.

De vacatione onerum & munerum veteranis concessa.

9. Iidem AA. & CC. Rufina.

Veteranis c, qui in legione, vel vexillatione militantes, post vicinia d stipendia honestam, vel causam e missionem consequuti sunt, onerum vel f munerum personalium vacationem concessimus. Huiusmodi autem indulgentiæ nostræ tenore remunerantes fidam g devotionem militum nostrorum, etiam provocandi necessitatem remisimus.

De condemnatione impensarum omiſſa.

10. Imp. Justinianus A. Mennæ P. P.

Omne honorem b saluum Judicibus reservantes, si quando una pars quasi læsa per definitivam eorum sententiam, provocatione usa fuerit, interdiciamus alteri parti, quæ vicit i, pro hoc tantummodo, quod nihil capere pro sumptibus k litis, vel detrimentis, vel minus quam oportuerat, iusta est, provocationem offerre: cum & ipsa decisionem litis recte factam esse confiteatur: Judicibus scilicet sive florentissimis proceribus sacri nostri palatii, sive his quibus pro minore litium æstimatione consulta- tiones delegantur, (si perspexerint adjuvandum l esse victorem sumptuum perceptione) etiam sine provocatio- ne ejus, hoc statuentibus, & iustam eorumdem sumptuum quantitatem definiuntibus. Sed nec occasione consulta- tionis introducendæ victori provocare concedimus: cum & prisca legib. liceat ei & sine provocationis auxilio eandem consultationem differente suo adversario introduce- re: & nos ei nihilominus hoc permittimus, injuriam ex supervacua provocatione judicibus fieri prohibentes. Dat. 7. Id. April. Constantinop. Decio V. C. Conf. 529.

QUORUM APPELLATIONES NON m
RECIPIUNTUR n.

TIT. LXV.

De absente per contumaciam.

1. Imp. Antoninus A. Sabino.

Ejus, qui per contumaciam o absens, || cum || ad agendam causam vocatus esset, condemnatus est, negotio prius summatim perscrutato, appellatio reci- pi non potest. PP. Non. Jul. Anton. A. 4. & Balbi- no Conf. 214.

De criminibus.

2. Imp. Constantinus & Constant AA. ad Hieroclem
Conf. Syria Cœles.

Observare p curabis, Ne quis homicidarum, venefico- rum, maleficorum, adulterorum, itemque || eorum, qui manifestam violentiam commiserunt || argumentis q convictus r, testibus superatus, voce etiam propria vi- tium scelusque confessus s audiaur appellans. Sicut enim hoc observari disposuimus, ita æquum est testibus productis, instrumentisque prolatis, aliisque argumentis præstitis, si sententia contra eum lata sit, & ipse, qui con- demnatus est, aut minime voce sua confessus sit, aut for- midine tormentorum territus, contra se aliquid dixerit, provocandi licentiam ei non denegari. Dat. 5. Id. Decemb. Leontio & Sallustio Conf. 344.

De officialibus.

3. Imp. Valentinianus & Valens AA. ad Modestum
Præfectum prætorio.

Nulli t officialium a sententia proprii judicis provoca- tio tribuatur: nisi u in eo tantum negotio, quod

Contumax non audietur appellans. l. 4. in fin. inf. l. 13. §. 2. sup. de judiciu. Nov. 82. c. 5.

l. 7. C. Th. eod.

Convincendorum reorum res modi, argumenta, testes, confessio.

Convictus & sponte confessus non appellat. Convictus non confessus: aut confessus qui-
dem, sed vi tormentorum appellat. d. l. 244. ff. de vers. sign.

Confessus appellat.

l. 17. C. Th. eod.

Officialis delicti in officio suo commissi, a suo iudice condemnatus non appellat, ut hic.

Quid, si in causa rei suæ sive patrimonii sui damnatus sit? potest appellare, ut hic.

ratione civili super patrimonio forte apud proprium judicem inchoaverit: scilicet ut in eo tantum negotio a sententia ejus, cui parer, iudicis, quisquis velit Officialis appellet: quod per procuratorem z etiam persequi jure tribuitur. Datum 4. Id. Jun. Cyzici, Valentiniano & Va- lente AA. Conf. 365.

De causa fisci vel Principis.

4. Imp. Valentinianus, Valens, & Gratianus AAA.
ad Olymbrium P. V.

Abstinentum a proſus || ab || appellatione sancimus, quoties fiscalis b calculi satisfactio postulatur, aut tri- butaria functionis solenne munus exposcitur, aut publici vel etiam privati (dummodo evidenti atque convicti c) redhibitio debiti flagitur: || ut || necessario in contuma- cem d vigor judiciarius excitetur. PP. Roma, 15. Kalend. Sept. Valentiniano & Valente 2. AA. Conf. 368.

De executione sententia.

5. Imp. Valens, Grat. & Valentin. AAA. ad Tha-
lassium Proconsulem Africa.

Ab executione appellari non posse, satis & jure & constitutionibus cautum est, nisi forte executor sen- tentiæ modum judicationis excedat. A quo si fuerit ap- pellatum, executione suspensa decernendum putamus, ut si res mobilis f est, ad quam restituendam executoris opera fuerit indulta: appellatione suscepta, possessori res eadem detraharur, & || sequestro g || idoneo collocetur, reddenda ei parti, pro qua sacer cognitor judicaverit.

† Quod si de possessione vel de fundis executio || cessa- verit ||, & eam suspenderit provocatio, fructus omnes, qui tempore interpositæ provocationis capti, vel postea nati erunt, in deposito h collocentur jure fundi penes eum, qui appellaverit, constituto.

† Sciant autem provocatores, se vel ab executione ap- pellantes, vel ab articulo i, si eos perperam k intentio- nem cognitoris suspendisse claruerit, 50. l. librarum ar- genti animadversione multandos. Dat. 3. Kalend. Febr. Trev. Valente 6. & Valentiniano 2. AA. Conf. 378.

De testamenti aperiendū, & de hæredibus in possessio-
nem mittendis.6. Imp. Grat. Valens, & Theod. AAA. ad Hy-
patium P. V.

Quisquis m, ne voluntas defuncti n testamento scri- pra o, referretur, vel ne hi, quos scriptos patuerit hæredes p, || in possessionem q mittantur || ausus fuerit provocare, interpositamque appellationem is, ejus de ea re notio erit, recipiendam esse crediderit, viginti libra- rum argenti r multa, & litigatorem, qui tam importu- ne s appellaverit, & judicem, qui tam ignavam t conni- ventiam u adhibuerit, involvat. Dat. Non. April. Trev. Ausonio 10. & Olybrio Conf. 379.

De Discussore & Rationali.

7. Iidem AA. & Arcad. ad Pelagium Comitem
rerum privatarum.

Ante x sententiæ tempus, & ordinem y eventus, nec z a Discussore a, nec a Rationali appellare liceat. Dat. 15. Kal. Mart. Med. Arcad. A. 1. & Bautone Conf. 385.

tus appellaverit, fructus sequestrantur. Symmachus in epistolis: Constitutionis memor se- questravi mobilia, fructusque percepi, ne abutantur indebitis. Quid, si petitor sive actor appellaverit? non ita sit, nisi fructus populenter ab adversario, l. imperatores. 21. §. ult. D. de appell. i. e. interlocutione. Jure canonico a quacunque interlocutione ex causa appellari potest. C. Non ita. 2. quæst. 6. eoque jure utimur. k Poena injusti appellatoris 50. auri librar. l. 10. l. 25. C. Th. eod. l. 6. §. 4. sup. de appellat. adde VVurms. l. præst. 24. c. 24. l. d. l. 10. d. l. 25.

m Appellari non potest ab iniquo statuto, licet a sententia dicta ex huiusmodi statuto ap- pellare liceat. Bald. hic. & in c. cessante. extr. de appell. Socin. reg. 20.

n Diem funditi. l. 26. C. Th. eod.

o l. 26. C. Th. eod. ne testamentum referretur & aperiatur. l. ult. ff. de appell. recip.

p editi per D. Adrianum conditi beneficium consequantur, ausus fuerit, &c. & ita scri- ptum est in u. l. 26. de hoc edito v. l. 2. §. de edito D. Hadrian. l. ult. §. de codicill.

q Ne scriptus hæres in possessionem mittatur, non appellatur: & punitur, tam appellans, quam appellatum deferens, v. l. unic. §. si de momentanea possessione: v. VVurms. l. præst. 24. cap. 12. r auri d. l. 26. f Importuna appellatio, ut hic, callida, l. ult. inf. eod. moratoria, l. 1. C. Th. eod. superstitiosa. l. 42. C. Th. de appellat.

t ignave. d. l. 26. u cohibentiam. d. l. 26. x ante certum sententiæ, &c. l. 29. C. Th. eod. πρὸς ἀποφάσεις. §. l. c. 73. adde l. 6. §. 3. sup. de appell. v. Myling. 4. obs. 43.

y Appellari a sententia interlocutoria jure civili non posse hinc colligunt, ut ex l. ante. 2. ff. de appell. recipiendis. nisi appelletur a carcere vel a quæstione, vel ab ex- communicatione, vel a cæteris denique omnibus, quæ citra appellationem reparari non possunt, aut sane non nisi cumculer reparari possunt. Idem censent, quoties in interlocuto- ria ad negotium principale & substantiam negotii referretur: aut si iudex actorum copiam de- neget. l. 2. C. ut lite pendente. Idem etiam putant, si excusatio tutoris sententiæ rejecta fuerit. l. 1. §. si quis tutor. ff. quando appellandum, ut & si sententia super legitimatione per- sonæ lata: si iudex fidei iudicem idoneum esse pronuntiavit, l. arbitro. §. ff. qui servat. si minori sine curator. solvi jubeat, l. ait Prator. 7. §. 2. vers. permittitur ff. de minorib. aut probationes admittat vel denegat: si interlocutoria executionem meretur: si sententia lata in causa momentanea possessionis sit. Bart. hic. v. Duennazum reg. 54.

z Imo licet ab interlocutoria appellare. l. 2. ff. de appell. recip.

a l. 26. sup. de appellat. v. l. ult. inf. de discussoribus.

z adde l. 2. §. de
procurat. l. 10. §.
de appellat. vide
l. 1. ff. de per alium
causâ appellat.

a l. 19. C. Th. eod.

b In causa fiscali
condemnatus non
appellat: adde l.
8. in fin. §. eod.

c Convictus non
est, qui negat, nisi
contrarium pro-
batur. v. Myling.
4. obs. 50.

d l. 1. sup. eod.

e Ab executione
& excoctore, nisi
modum excedat,
non appellatur. l.
25. C. Th. eod. Sym-
machus 1. epist.

f l. 21. §. de ap-
pellat. l. ab ex-
coctore 4. ff. de ap-
pellat. v. Rol. 2.
Valle 1. conf. 43.
n. 5. VVurms. l.
præst. 24. cap. 10.

g l. 2. sup. de epist.

h audientia. Quid, si
executionis ipsius
injuria reparari
non potest, nisi
appellatur? Quid,
si non executio,
sed interlocuto-
ria sit, quæ vim
definitivæ habe-
at? Quid, si nul-
la definitiva post
sperecur? Quid, si
iudex ab ipsa in-
terlocutoria ap-
pellari permittat?

Quid, si pronun-
ciatio de exe-
quendo nuda sit?

appellari posse
notat Socius reg.
26.

i in executioni-
bus, res mobilis
(si ab executoris
injuria appella-
tur) non traditur
actori, sed apud
tertium deponit-
ur: immobiles
vero fructus se-
questrantur.

g dixi sup. de se-
questratione.

h & pater & r
dixi Græci:
hic adde l. ult. C.
quibus ad libert.
proclam. Cujac.
12. obs. 6. Paul. 5.
sens. 36. §. si pos-
sessor condemnatus

h & pater & r
dixi Græci:
hic adde l. ult. C.
quibus ad libert.
proclam. Cujac.
12. obs. 6. Paul. 5.
sens. 36. §. si pos-
sessor condemnatus

h & pater & r
dixi Græci:
hic adde l. ult. C.
quibus ad libert.
proclam. Cujac.
12. obs. 6. Paul. 5.
sens. 36. §. si pos-
sessor condemnatus

h & pater & r
dixi Græci:
hic adde l. ult. C.
quibus ad libert.
proclam. Cujac.
12. obs. 6. Paul. 5.
sens. 36. §. si pos-
sessor condemnatus

h & pater & r
dixi Græci:
hic adde l. ult. C.
quibus ad libert.
proclam. Cujac.
12. obs. 6. Paul. 5.
sens. 36. §. si pos-
sessor condemnatus

h & pater & r
dixi Græci:
hic adde l. ult. C.
quibus ad libert.
proclam. Cujac.
12. obs. 6. Paul. 5.
sens. 36. §. si pos-
sessor condemnatus

h & pater & r
dixi Græci:
hic adde l. ult. C.
quibus ad libert.
proclam. Cujac.
12. obs. 6. Paul. 5.
sens. 36. §. si pos-
sessor condemnatus

h & pater & r
dixi Græci:
hic adde l. ult. C.
quibus ad libert.
proclam. Cujac.
12. obs. 6. Paul. 5.
sens. 36. §. si pos-
sessor condemnatus

h & pater & r
dixi Græci:
hic adde l. ult. C.
quibus ad libert.
proclam. Cujac.
12. obs. 6. Paul. 5.
sens. 36. §. si pos-
sessor condemnatus

h & pater & r
dixi Græci:
hic adde l. ult. C.
quibus ad libert.
proclam. Cujac.
12. obs. 6. Paul. 5.
sens. 36. §. si pos-
sessor condemnatus

h & pater & r
dixi Græci:
hic adde l. ult. C.
quibus ad libert.
proclam. Cujac.
12. obs. 6. Paul. 5.
sens. 36. §. si pos-
sessor condemnatus

h & pater & r
dixi Græci:
hic adde l. ult. C.
quibus ad libert.
proclam. Cujac.
12. obs. 6. Paul. 5.
sens. 36. §. si pos-
sessor condemnatus

h & pater & r
dixi Græci:
hic adde l. ult. C.
quibus ad libert.
proclam. Cujac.
12. obs. 6. Paul. 5.
sens. 36. §. si pos-
sessor condemnatus

h & pater & r
dixi Græci:
hic adde l. ult. C.
quibus ad libert.
proclam. Cujac.
12. obs. 6. Paul. 5.
sens. 36. §. si pos-
sessor condemnatus

h & pater & r
dixi Græci:
hic adde l. ult. C.
quibus ad libert.
proclam. Cujac.
12. obs. 6. Paul. 5.
sens. 36. §. si pos-
sessor condemnatus

h & pater & r
dixi Græci:
hic adde l. ult. C.
quibus ad libert.
proclam. Cujac.
12. obs. 6. Paul. 5.
sens. 36. §. si pos-
sessor condemnatus

h & pater & r
dixi Græci:
hic adde l. ult. C.
quibus ad libert.
proclam. Cujac.
12. obs. 6. Paul. 5.
sens. 36. §. si pos-
sessor condemnatus

h & pater & r
dixi Græci:
hic adde l. ult. C.
quibus ad libert.
proclam. Cujac.
12. obs. 6. Paul. 5.
sens. 36. §. si pos-
sessor condemnatus

h & pater & r
dixi Græci:
hic adde l. ult. C.
quibus ad libert.
proclam. Cujac.
12. obs. 6. Paul. 5.
sens. 36. §. si pos-
sessor condemnatus

h & pater & r
dixi Græci:
hic adde l. ult. C.
quibus ad libert.
proclam. Cujac.
12. obs. 6. Paul. 5.
sens. 36. §. si pos-
sessor condemnatus

h & pater & r
dixi Græci:
hic adde l. ult. C.
quibus ad libert.
proclam. Cujac.
12. obs. 6. Paul. 5.
sens. 36. §. si pos-
sessor condemnatus

h & pater & r
dixi Græci:
hic adde l. ult. C.
quibus ad libert.
proclam. Cujac.
12. obs. 6. Paul. 5.
sens. 36. §. si pos-
sessor condemnatus

h & pater & r
dixi Græci:
hic adde l. ult. C.
quibus ad libert.
proclam. Cujac.
12. obs. 6. Paul. 5.
sens. 36. §. si pos-
sessor condemnatus

h & pater & r
dixi Græci:
hic adde l. ult. C.
quibus ad libert.
proclam. Cujac.
12. obs. 6. Paul. 5.
sens. 36. §. si pos-
sessor condemnatus

h & pater & r
dixi Græci:
hic adde l. ult. C.
quibus ad libert.
proclam. Cujac.
12. obs. 6. Paul. 5.
sens. 36. §. si pos-
sessor condemnatus

h & pater & r
dixi Græci:
hic adde l. ult. C.
quibus ad libert.
proclam. Cujac.
12. obs. 6. Paul. 5.
sens. 36. §. si pos-
sessor condemnatus

h & pater & r
dixi Græci:
hic adde l. ult. C.
quibus ad libert.
proclam. Cujac.
12. obs. 6. Paul. 5.
sens. 36. §. si pos-
sessor condemnatus

h & pater & r
dixi Græci:
hic adde l. ult. C.
quibus ad libert.
proclam. Cujac.
12. obs. 6. Paul. 5.
sens. 36. §. si pos-
sessor condemnatus

h & pater & r
dixi Græci:
hic adde l. ult. C.
quibus ad libert.
proclam. Cujac.
12. obs. 6. Paul. 5.
sens. 36. §. si pos-
sessor condemnatus

h & pater & r
dixi Græci:
hic adde l. ult. C.
quibus ad libert.
proclam. Cujac.
12. obs. 6. Paul. 5.
sens. 36. §. si pos-
sessor condemnatus

h & pater & r
dixi Græci:
hic adde l. ult. C.
quibus ad libert.
proclam. Cujac.
12. obs. 6. Paul. 5.
sens. 36. §. si pos-
sessor condemnatus

h & pater & r
dixi Græci:
hic adde l. ult. C.
quibus ad libert.
proclam. Cujac.
12. obs. 6. Paul. 5.
sens. 36. §. si pos-
sessor condemnatus

h & pater & r
dixi Græci:
hic adde l. ult. C.
quibus ad libert.
proclam. Cujac.
12. obs. 6. Paul. 5.
sens. 36. §. si pos-
sessor condemnatus

h & pater & r
dixi Græci:
hic adde l. ult. C.
quibus ad libert.
proclam. Cujac.
12. obs. 6. Paul. 5.
sens. 36. §. si pos-
sessor condemnatus

h & pater & r
dixi Græci:
hic adde l. ult. C.
quibus ad libert.
proclam. Cujac.
12. obs. 6. Paul. 5.
sens. 36. §. si pos-
sessor condemnatus

h & pater & r
dixi Græci:
hic adde l. ult. C.
quibus ad libert.
proclam. Cujac.
12. obs. 6. Paul. 5.
sens. 36. §. si pos-
sessor condemnatus

h & pater & r
dixi Græci:
hic adde l. ult. C.
quibus ad libert.
proclam. Cujac.
12. obs. 6. Paul. 5.
sens. 36. §. si pos-
sessor condemnatus

h & pater & r
dixi Græci:
hic adde l. ult. C.
quibus ad libert.
proclam. Cujac.
12. obs. 6. Paul. 5.
sens. 36. §. si pos-
sessor condemnatus

h & pater & r
dixi Græci:
hic adde l. ult. C.
quibus ad libert.
proclam. Cujac.
12. obs. 6. Paul.

De publico debitore.

8. Imp. Arcadius & Honorius AA. Comitum rerum privatarum.

ET a publicarum necessitatum, & privati ararii depositi utilitas, ne commoda, quæ domui nostræ debentur calidis debitorum b artibus differantur. Quamobrem appellatione eorum rejecta, qui aperte manifesteque convicti sunt: hoc observari præcepti hujus auctoritate censuimus, ut ei quem constiterit esse publicum c debitorem, appellationis beneficium denegetur. Dat. 3. August. Med. Arcadio 4. & Honorio 3. AA. Coss. 396.

SI PENDENTE d APPELLATIONE MORS e INTERVENERIT.

TIT. LXVI.

1. Imp. Alexand. A. Juliano.

ETiam post mortem ejus, qui f appellavit, necesse est hæredibus ejus vel reddere causam provocationis, vel statuti acquiescere. PP. 3. Non. Decemb. Alexand. Coss. 223.

2. Idem A. Marcellinæ.

EJus, qui requirendus g annoratus appellavit, & ante actam causam mortuus est, bona h ad successorem pertinere, parentibus meis placuit. PP. 3. Non. Decemb. Alex. Coss. 223.

Expressa ademptio bonorum morte appellantis non perimitur: secus in tacita. Bart.

3. Idem A. Ulpio.

SI is, qui ademptis bonis in exilium datus est, appellaverit, ac pendente provocatione defunctus est: quamvis crimen in persona ejus evanuerit, tamen causam bonorum agi oportet. Nam multum i interest, utrum capitalis poena irrogata bona reo quoque adimat, quo casu morte ejus extincto crimine, nulla quaestio superesse potest, an vero non ex damnatione || capitis || sed speciali Prædis sententia bona auferantur: tunc etenim subducto reo, sola capitis causa perimitur, bonorum remanente quaestione. PP. 6. Id. Mart. Modesto & Probo Coss. 229.

4. Imp. Gordianus A. Alexandro.

SI pater tuus ad decurionatum k evocatus appellationem interposuit, eaque pendente concessit in fatum: honoris ejus quaestio morte finita est.

5. Idem A. Felici.

Quamvis ancilla l, de cujus dominio disceptabatur, & a Rectore provinciae contra te jus dictatum fuerat, in fatum concesserit: tamen cum appellationem super ea re interpositam fuisse, & in numero m cognitionum pendere proponas, ea provocatio suo ordine n propter peculium ancillæ audiri debet.

6. Imp. Constantinus A. ad Bassum Præf. urbi post alia.

SI o unus ex litigatoribus adhuc pendente appellatione p defunctus sit: non residuum tantum temporis hæredes ejus habeant, sed etiam alios quatuor q menses. Sin autem ad deliberationem hæreditatis certum tempus indulgetur, post lapsum ejus temporis quatuor r mensium numerabitur || spatium ||: ne ignorantes negotium, vel etiam super adeunda hæreditate dubitantes, priusquam aliquod commodum sentiant, damnis affici compellantur. PP. 13. Kalend. Jun. Sirmii, Crispo 2. & Constantino 2. CC. Coss. 321.

DE HIS, QUI PER s METUM JUDICIS NON APPELLARUNT.

TIT. LXVII.

1. Imp. Diocletian. & Maximian. AA. & CC. Dorophani.

n id est, servato ordine introductionum.
o Appellatum uno defuncto, hæredes ejus quatuor alios menses habent. Nam de hæreditate adeunda deliberare possunt, ac deinceps vel accipere & exercere appellationem, vel non accipere, ut hic. Syn. Basil. 9. tit. 1. c. 148.
p l. 5. sup. de appell.
q v. l. 29. ff. de re jud.
r Ultra tempus concessum appellanti ad exercendam appellationem, hæres ejus quatuor menses habet, qui non currunt ex morte defuncti: sed ex quo finitum est hæredi deliberandi causa datum, v. omnino ad hanc constitutionem Cujac. d. c. 16. de præscript. vers. Quintum est, ubi de temporibus exequenda & agenda appellationis.

l. 11. C. Theod. 34. propter. Hal.

SI contra te jure pronunciatum est, nec appellationis auxilium imploratum est, intelligis acquiescere te statuti oportere. In sacro a enim comitatu nostro timere nihil potuisti. S. 15. Kalend. Jun. Philippopol. AA. Coss.

Qui propter timorem vanum omittit appellare, videtur sententia acquiescere. Paul. de Castr.

2. Imp. Julianus A. Geminiano b.

His c, qui tempore competenti non appellant, redintegrandæ audientiæ facultas denegetur. Omnes igitur, qui contra Præfectos urbi, || Magistros officiorum, || vel Magistros militum, seu Proconsules, seu Comites d, seu Præfectos Orientis, || seu Vicarios Augustales, || vel alium judicem sub e specie formidinis provocationem non arbitrantur interponendam, a revocanda lite repellantur f.

† Qui vero vim sustinuerunt, contestatione g publice proposita: intra dies videlicet legitimos, quibus appellari h licet, causas appellationis evidenti affirmatione distinguunt: ut hoc facto tanquam interposita appellatione isdem aquiratis adminicula tribuantur. Emissa 15. Kal. Jul. i Mamertino & Nevita Coss. 362.

SI UNUS EX PLURIBUS APPELLAVIT k.

TIT. LXVIII.

1. Imp. Alexand. A. Licinio.

SI iudici probatum fuerit, unam l eandemque condemnationem eorum quoque, quorum appellatio iusta pronuntiata est, fuisse, nec diversitate factorum separationem accipere, emolumentum victoriæ secundum ea, quæ || sapè || constituta sunt, ad te quoque || qui nec provocasti, || pertinere non ignorabit. PP. 14. Kal. Septemb. 2.*.

2. Idem A. Sereno.

SI in una m eademque causa unus appellaverit ejusque iusta appellatio pronuntiata est: ei quoque prodest n, qui non appellaverit. Quod si ætatis auxilio unus contra sententiam restitutionem impetraverit: majori, qui suo iure non appellaverit, hoc rescriptum non prodest.

SI DE MOMENTANEA o POSSESSIONE FUERIT APPELLATUM p.

TIT. LXIX.

1. Imp. Valentinian. Theod. & Arcad. AAA. ad Eulignium P.P.

Cum q de possessione r, & || ejus || momento causa dicitur, etsi f appellatio interposita fuerit, tamen lata sententia sortitur effectum. Ita tamen possessionis reformationem t fieri oportet, ut integra omnis proprietatis causa servetur. Datum 14. Kal. Decemb. Mediolan. Honor. N. P. & Evodio Coss. 386.

NE LICEAT IN UNA EADEMQUE CAUSA TERTIO u PROVOCARE x, VEL POST DUAS y SENTENTIAS JUDICUM, QUAS DEFINITIO PRÆFECTORUM ROBORAVERIT, EAS RETRACTARE.

interpellandæ. vide l. 5. de iur. iur. adde l. 8. inf. unde vi.

p Possuntne iudices de causa proprietatis & possessionis simul cognoscere? possunt, si casus ita tulerit: non tamen coguntur. v. Cujac. 2. obs. 35.

q l. 1. C. Theod. cod.

r Mitti in possessionem si quis velit, contradicere in jus vocare cogitur: qui si compareat, & millionis tempore expulsus, non appellaverit, ad contradicendum postea non admittitur. ut hic. de quo v. Socin. reg. 163.

s Ita celeris est momenti reformatio, l. 14. inf. de agricolis. ut appellatione retardari non possit. Symmachus 1. epist. In causis, quibus momenti reformatio postulat, appellationes recipi non oportet. A sententia, quæ causam possessionis dirimit, non licet appellare: ne quod beneficio celeritatis inventum est, subdatur injuriis tarditatis, l. 12. C. Theod. quorum appellationes. Hodie jure canonico appellari potest a possessione. c. cum ad sedem. de resist. foliat. vide VVurmserum 1. præf. 24. observ. 12. Sic appellare licet a causa momentaneæ possessionis, ubi notoria est injuria: sed & injuria per sententiam illata reparari non potest: quoties melior est causa possidentis (ut in turpi causa: ubi missio facta est ex secundo decreto: ubi sententia super fructibus & eo, quod interest, lata, vide Socin. reg. 38. In Gallia sententia possessorii (recedensiam vocant) executioni mandari potest, non obstante appellatione. Imbert. in Eucherid. in vers. Un mineur. Rebuff. in proem. mss. gl. 5. num. 101.

t Reformari id dicitur, quod restituitur.

u Titulus ita conceptus est in Codice Theodosiano, De possessione ab eo, qui bis provocatus sit, transmissenda. l. 11. tit. 38. adde l. 122. § 5. ff. de verb. obl. Nov. 82. c. 5.

x In eodem articulo se. v. VVurmserum 1. præf. 24. c. 25.

y Veluti si appellavero a duumviro ad Præsidem, a Præsede ad Præfectum urbi.

TIT.

a Ubi Princeps, ubi securitas: ibi etiam cessat justitioris præsumptio. l. 1. m. 8. quod metus causa.
b Ad Germanianum. l. 30. C. Theod. de appell.
c l. 30. C. Theod. de appellat.
d Metathesis. ita legendum est, Comitibus Orientis, seu Præfectos Augustales seu vicarios vel alium judicem. d. l. 30. v. Cuj. 8. obs. 21.
e Qui vano timore non appellat, sententia videtur acquiescere.
f alde ex diff. l. 30. Nobis enim moderantibus Rempublicam, nullus audet iudex provocationis periculum iurantibus denegare.
g Qui iusto metu ductus non appellat, intra tempora appellationis coram notario protestari debet, per se non stare, quo minus appellet. Hujusmodi protestatio vim habet appellationis legitimæ. v. Mynsing. 4. obs. 44. 45.
h appellare. d. l. 30.
i Jm. d. l. 30.

k & obtinuerit in causa appellationis, ejus victoria coram prodest.
l l. 2. Theod. l. 10. § 2. ff. de appell. l. 1. ff. de divers. re. scripta.
m l. 1. Theod.
n in Gallia non prodest. Nam qui libet tenetur appellare. v. Rebuffum in proemio cons. gloss. 5. num. 98.

o momentaria, Hal. si de momento fuerit appellatum. 11. C. Th. 37. Momentum est celeris reformatio, & restitutio possessionis per vim aut alio modo ablata, aut

TIT. LXX.

Qui succubuit in duplici appellatione, non potest tertio appellare super eadem articulis, & etiam supplicare. Bart.

1. Imperator Justinianus A Mennæ P. P.

SI quis in quacunque lite iterum provocaverit, non liceat ei tertio in eadem lite super iisdem capitulis provocatione uti, vel sententias excellentissimorum Praefectorum pratorio retractare: licentia danda litigatoribus, arbitro dato, ipsius audientiam, qui eum dedit, ante d. litem contestatam invocare: & huiusmodi petitione minime provocationis vim obtinente.

QUI e BONIS CEDERE POSSUNT.

TIT. LXXI.

De effectu cessionis.

1. Imp. Alexand. Aug. Irenæo.

Qui bonis cesserint, nisi h. solidum creditor receperit, non sunt liberati. In eo enim tantummodo hoc beneficium eis prodest, ne iudicati detrahantur in carcerem. PP. 12. Kal. Decemb. Maximo 2. & Aliano Confl. 224.

De eo, qui solvere paratus est.

2. Imp. Philippus A. & Philippus Cæf. Abascanto.

Si quantitatem, quam licet reipublicæ condemnatus debebas, inferre paratus es: frustra vereris, ne k. verbum / bonorum cessionis temere a te prolatum, privare te, necdum m. distractis n. facultatibus, juris rationibus possit. PP. 13. Kal. Feb. Philippo A. & Retiano Confl. 246.

Si pater bonis cesserit.

3. Imp. Valer. & Gallienus, & Valerianus Nobilissimus Cæsar AA. Juliano Lenisæ.

Si pater tuus bonis cessit propter onera civilia p, ipsius facultates oportet inquiri: non patrimonium, quod tibi emancipato quasitum dicis, inquietari. Quod ut fiat, implorare æquitatem Præsidis debes.

De provinciis & de effectu cessionis.

4. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Chiloni.

Legis Julæ q de bonis cedendis beneficium, constitutio- nibus Divorum nostrorum Parentum ad provincias porrectum esse, ut cessio bonorum admittatur, notum est: non tamen creditoribus sua auctoritate dividere hæc bona, & jure domini detinere, sed venditionis s. remedio, quatenus substantia patitur, indemnitati suæ consulere permittum est. Cum itaque contra juris rationem res jure n. domini teneas, ejus, qui bonis cessit, te creditorem dicens: longi x. temporis præscriptione petitorum submo- veri non posse manifestum est. Quod si non bonis eum cessisse, sed res suas in y. solutum tibi dedisse monstretur, Præses provincie poterit de proprietate tibi accommodare notionem.

De muneribus & honoribus.

5. Idem AA. & CC. Myroni.

Propter x. honorem municipale, vel munus a, bonis cedentium invidiosam admitti cessionem minime con- venit: sed his obnoxios pro modo substantiæ fungi.

De professione.

6. Imp. Theod. A. apud acta dixit:

In b. omni cessione // bonorum // ex qualibet causa // facienda, scrupulositate c. priorum legum explosa,

tum quatenus facere possit: tenetur. Cum eo quoque. 40. Inst. de act. Excipe qua- tuor casus, de quibus v. Socin. reg. 47. i. Vincula & verba proposita erant iis, qui creditoribus suis satis non facerent. ut hic. & l. ult. j. l. i. C. Theod. eod. v. que scripti ad leges XII. Tab. tit. de herod. ab intest. in fin. k. Bonorum facta cessio, si res adhuc est integra, revocari potest. l. 3. l. 5. ff. eod. l. 8. j. de distract. pign. Ponit in ea licet rebus adhuc integris. l. adde l. 7. ff. ad l. Jul. majest. m. i. e. re integra. n. Qui cecit bonis, distractionem bonorum patitur. l. 3. l. 5. j. eod. l. 11. s. ex quibus caus. in fam. adde Nov. 135. dixi ad leges 12. tab. lib. 2. tit. 20. §. 27. o. Cessio bonorum facta a patre, ad bona liberorum ejus non extenditur. p. Debitor Principis, bonis potest ce- dere, ut hic. & l. 2. in pr. §. eod. q. Lege Julia beneficium bonorum cessionis intro- ductum. C. Th. eod. v. Alciat. 2. Parerg. 4. r. Facta bonorum cessione creditores au- toritate sua jure domini detinere non possunt. f. publice. t. i. e. si modo res propria debitoris fuerit. u. l. 9. j. tit. prox. x. v. l. 31. ff. de usucap. y. Debitoris bona creditoribus in solutum dari possunt. z. facit l. 12. in fin. §. de episc. l. 17. §. de rescind. vend. l. 16. ff. de munerib. l. 9. j. de excus. munerum. a. evitandum sc. b. l. 2. C. Th. eod. c. videtur cessio bonorum olim facta so- lenibus verbis.

professio a sola quærenda est. i. ¶ Idem dixit, in omni cessione sufficit voluntatis sola professio. Dat. Kal. Maji, Honor. N. P. & Evodio Confl. 386.

De filiisfamilias.

7. Imp. Justinianus A. Juliano P. P.

Cum & filiisfamilias b. possint habere substantias, quæ patribus acquiri vetitæ sunt, necnon peculium c. vel ca- strense, vel quod patre volente possident: quare cessio bo- norum eis deneganda sit? cum & l. si nihil in suo censu hi, qui in potestate parentum sunt, habeant: tamen ne pa- tiantur injuriam, debet bonorum cessio admitti. Si enim & paterfamilias admittendus est, propter injuriam ti- morem ad cessionis d. debile veniens adiutorium; quare filiisfamilias utriusque e. sexus hoc jus denegamus? cum apertissimi juris est, & inter patresfamilias & inter alieno juri subjectos, si quid postea se is pinguius accesserit, hoc iterum usque ad modum debiti posse a creditoribus legiti- timo modo avelli. Dat. 10. Kalend. Mart. Constantin. post Consul. Lampad. & Orestis, VV. CC. 531.

Si quidam ex creditoribus inducias dare & alii co sionem bonorum accipere velint.

8. Idem A. Ioanni P. P.

Cum g. solito more a nostra majestate petitur, ut ad mise- rabile h. cessionis bonorum homines veniant auxilium, & ele- ctio detur creditoribus, vel quinquennale i. spatium eis indulgere, vel bonorum accipere cessionem, salva k. eorum videlicet existimatione & omni corporali cruciata l. semoto: quotidie dubitabatur, si quidam ex creditoribus voluerint quin- quennales dare inducias, alii autem jam nunc cessionem accipere velint, qui audiendi sint? In tali itaque dubita- tione nemini putamus esse ambiguum quod sentimus, & quod humaniorem sententiam m. pro duriore eligimus, & sancimus, ut vel ex cumulo debiti, vel ex numero credi- torum causa judicetur.

† Et si quidem unus creditor aliis omnibus gravior n. in summa debiti inveniat, ut omnibus in unum co- adunatis, & debitis eorum computatis, ipse alios antecel- lat: ipsius sententia obtineat, sive indulgere tempus, si- ve cessionem accipere desiderat. Si vero plures quidem sint creditores, ex diversis autem quantitativis: etiam nunc amplior debiti cumulus minori summa præferatur, si- ve par, si- ve discrepans numerus est creditorum: cum non ex frequentissimo ordine fœneratorum, sed ex quan- titate debiti causa trutinetur. Pari autem quantitate de- biti inventa, dispari vero creditorum numero: tunc am- plior pars creditorum obtineat: ita ut quod pluribus o. placeat, hoc statuatur. Sin vero undique æqualitas emer- gat tam debiti quam numeri creditorum; tunc eos ante- poni, qui ad humaniorem p. declinant sententiam, non cessionem exigentes sed inducias: Nulla quidem diffe- rentia inter hypothecarios, & alios creditores, quantum ad hanc electionem q. observanda. In rebus autem offi- cio Judicis partiendis, suam vim singulis creditoribus ha- bentibus, quam eis legum præstabit regula: Nullo præ- judicio creditorum cuiquam ex quinquennii dilatione circa temporalem r. præscriptionem generando.

DE BONIS s. AUTORITATE JUDICIS POSSIDENDIS, SEU VENUNDANDIS, ET DE SEPARATIONIBUS BONORUM.

TIT. LXXII.

1. Imp. Antoninus A. Atticz.

In bonis mortui potiorum esse causam legatariorum, qui eum (utpote hæredem) convenire potuerunt u: quam eorum x. quibus ipse // hæres // legavit, manife- stum est: cum prius legatum quasi y. æs alienum exi- gatur: legatum autem a mortuo relictum, post x. debiti detractionem inducatur.

r. Dilatione pendente præscriptio adversus creditores non currit.

f. de rebus 42. ff. 5. t. In Gallia non mittuntur actores in possessionem bonorum, maxime in causis beneficiaribus, uti Rebuffus notat proemio const. gl. 5. n. 10. u. l. 11. in fin. ff. ut in possess. x. Legatarii defuncti potiores sunt legatariis hære- dis: atque ita ordo est inter legatarios diversorum testamentorum: quia legatarii prioris testamenti, respectu legatariorum secundi testamenti, quasi creditores censentur. y. Legatum, quasi æs alienum. z. Legatum detractio ære alieno solvitur.

Credi-

a Appellare ter- tio in una ea- demq; causa non licet, ut hic. Quid, si iudex secundus appellati nis re- um expensis o- neravit? tertio appellare posse retenti Angel. 61. Quid, si consensu partium tertio, quatuorve appel- letur? Id permissi notat Bart. hic. v. Socin. reg. 328. b Retractatio, est pro appellatione. c A sententia ju- dicis dati appel- latur ad eum, qui dedit. l. 1. ff. quis & a quo appell. d Retractatio ju- dicis non est appellatio.

e An formina bo- nis cedere potest? v. l. 7. j. eod. An ecclesia, minor, obligatus ad fa- ctum, mercator, qui foro cessit, hæres, qui non conficit inventa- rium, debitor nulla molestia a creditoribus affe- ctus, excommu- nicatus, subditus ob vestigalia & collectas non so- lutas: Ductor, mi- les, obligatus in specie deoitor, si creditorem habe- at pauperiorem: spoliatus bonis in bello vel propter bellum; bannitus bonis restitutus: Debitor dives condemnatus pro delicto v. apud Matich. Brumum tract. de cessione bonorum 4. q. 1. ubi alias quoque quaestiones pro- ponit. adde Socin. reg. 46. ubi sede- cim casus enume- rat, in quibus ces- sio bonorum non admittitur. f Qui bonis ex lege Julia cedere possunt. 4. C. Th. 19. legis Julæ meminit lex 4. j. eod. g dixi 42. ff. 3. Nov. 135.

h Qui bonis ce- dit, debito ipso non liberatur i- pso jure, sed solo carere: potest enim rursus a creditoribus con- veniri. l. 7. ff. eod. Synf. Basf. 7. tit. 6. ex tit. 5. c. 8. Quid tenetur tan-

a Nuda volun- tas. l. 2. l. ult. ff. eod. v. Fornerium 2. sect. 27. b Filiisfamilias pos- sis. Hal. etiam fi- liisfamilias bonis possunt cedere, c v. Cujac. 13. obs. 18. d Cessionis bo- norum debile auxilium est. e Cedere bonis multar potest, v. Marthæum Bru- num tract. cesso- num. 4. quæst. 1. Quid Ecclesia? potest quoque. Nov. ut determi- netur. 11. §. si quis autem. f l. 4. 6. 7. ff. eod. l. 3. j. tit. prox. §. ult. Inst. de act.

g Si creditorum alii dilationem dare debitori vo- lunt ea lege, ne cedat bonis & in- tegrum solvat: a- lii præsentem bo- norum cessionem admittunt: qui potiores? Nume- rus creditorum inspicitur.

h Miserabile bo- norum cessionis auxilium.

i v. l. 4. §. de pre- cibus. imper. off. v. Papon. 10. Arrest. 9. des respis & quinquennales & 3. notat. 8. Cujac. 2. obs. 10. Rebuff. in tract. de liberis dilatoris. Spa- tium hoc quin- quennii a Prince- pe impetrabatur, ac non beneficium cessionis bono- rum.

k v. l. 11. j. ex quib. causis in- fam. v. Not. 24. Illust.

l l. 1. in fin. §. eod. adde Nov. 135. & ibid. Cujac. For- nerium. 2. sect. 27.

m Humanior sententia duriore rejecta, præferenda est & eligenda.

n facit l. 10. ff. de pallio.

o Quod pluri- bus in bonorum cessione conce- denda placet, ad- mittendum.

p l. 3. in fin. ff. de his, qui in testa- mentis dixi ad l. 56. ff. de reg. jur.

q secus quod ad jus debitis conse- quendi. l. 1. ff. eod. l. 6. j. tit. prox.

a l. 6. in fin. de
hered. ad.

b l. 1. §. 1. ff. de se-
parationib.

c Creditores de-
fundi sep-ratione
nem a bonis ha-
redis impetrant:
nisi heredis fidem
sunt secuti. Cur
itaque qui fidem
heredis sequitur,
cum herede con-
trahit: ideoque
creditor est hære-
dis.

d Necessitate qui
litigat, adversa-
rium non probat.
e l. 1. §. 1. ff. de se-
parationib. v. Cujac.
20. obs. 25.

f l. 7. §. 1. ff. prox.

g Exceptio ces-
sionis. §. ult. im-
p. de replicat.

h d. l. 7.

i Quid in hypo-
thecis? idem.

k l. 2. §. 3. ff. de
curatore bon. dan-
do.

l Mortuus si ha-
redem non habet,
creditor in pos-
sessionem mittun-
tur. v. l. 6. in fin. J.
l. 4. ff. cod. l. 1. §. 1. de
pro dose mulieris
bona. Aliæ sunt
causæ possessionis
bonorum, rei ser-
vandæ causæ, puta
si quis fraudatio-
nis causa latitet,
ne in jus vocetur
v. l. 9. §. 1. cod. aut
vocatus non veni-
at, nec defendatur,
l. 2. ff. quib. ex
caus. in poss. si exi-
lii causa solum
verterit, nec de-
fendatur. l. 12. d.
tit. si heres satis-
dare iussus, non
satisdat. l. 15. ff. de
rebus aut. adde Cu-
jac. 10. obs. 31.
ni statim sc.

m l. 1. §. 1. de iure
dominii impe-
trando. l. 4. §. 1. ff.
prox. l. 14. §. 1. de pa-
t. ad.

n Hypothecarii
creditorum præse-
runtur chirogra-
phariis. v. quæ dixi
ad l. ult. in fin.
§. 1. ff. prox. l. 9. J.
qui possit.

o l. 5. §. 1. cod.

p Pro rata debi-
ti, chirographarii
creditorum præti-
um ex bonis debi-
toris redactum in-
ter se partiuntur.

r Heredes particularis non repræsentat defunctum, nisi quatenus est hæres: ut non in ma-
jorem quantitatem confundatur actio.

s Pro rata, qua creditor succedit, confunditur actio.

t l. 6. sup. de hered. instit.

u l. 1. §. 1. ff. de hered. ad.

y Confusio habetur ratio hinc ne duo contraria sint in eodem subiecto.

z l. 1. §. 1. ff. de separ.

a Missus in possessionem ex primo decreto, dominium non acquirit. l. 4. §. 1. qui bon. ced. poss.

b Missio ut fiat, hæc intercedere prius oportet. Oportet enim debitorem primum latira-

re, i. e. abesse corpore, & quidem in fraudem creditorum: deinde non defendi: tum con-

ferre eum debitorem esse ipsius actoris, summamque saltem. Inde petitur bonorum possessio

& si missio: Tempus postea aliquod labi & interjici necesse est, ut ad venditionem bonorum

perveniantur, (quod spatium arbitrio iudicis definitur) ut ex pretio redacto satisfiat credi-

toribus.

c Decretum primum vel secundum ut interponatur, reum latitare necesse est, ut hic: nisi

adversus reum jam damnatum agatur, & in ejus bona fiat eo nomine executio, l. 1. prope-

rum. l. 5. §. 1. ff. autem ven. §. 8. de iudiciis. nisi quis absens sit dolo malo reipublicæ causa, l. 1. Et

qui data opera. §. 1. ff. ex quib. caus. majores, nisi reus ipse fisco debeat, & a fisco conveniatur.

l. 1. §. 1. ff. si propter publicas causas.

d l. 19. ff. de in ius vocand. l. 7. §. 1. ff. quibus ex causis in poss. adde quæ dixi ad l. 5. §. 1. cod.

e l. 1. §. 1. ff. de in ius vocand. l. 7. §. 1. ff. quibus ex causis in poss. adde quæ dixi ad l. 5. §. 1. cod.

f l. 1. §. 1. ff. de in ius vocand. l. 7. §. 1. ff. quibus ex causis in poss. adde quæ dixi ad l. 5. §. 1. cod.

g l. 1. §. 1. ff. de in ius vocand. l. 7. §. 1. ff. quibus ex causis in poss. adde quæ dixi ad l. 5. §. 1. cod.

h l. 1. §. 1. ff. de in ius vocand. l. 7. §. 1. ff. quibus ex causis in poss. adde quæ dixi ad l. 5. §. 1. cod.

i l. 1. §. 1. ff. de in ius vocand. l. 7. §. 1. ff. quibus ex causis in poss. adde quæ dixi ad l. 5. §. 1. cod.

k l. 1. §. 1. ff. de in ius vocand. l. 7. §. 1. ff. quibus ex causis in poss. adde quæ dixi ad l. 5. §. 1. cod.

l l. 1. §. 1. ff. de in ius vocand. l. 7. §. 1. ff. quibus ex causis in poss. adde quæ dixi ad l. 5. §. 1. cod.

m l. 1. §. 1. ff. de in ius vocand. l. 7. §. 1. ff. quibus ex causis in poss. adde quæ dixi ad l. 5. §. 1. cod.

n l. 1. §. 1. ff. de in ius vocand. l. 7. §. 1. ff. quibus ex causis in poss. adde quæ dixi ad l. 5. §. 1. cod.

o l. 1. §. 1. ff. de in ius vocand. l. 7. §. 1. ff. quibus ex causis in poss. adde quæ dixi ad l. 5. §. 1. cod.

p l. 1. §. 1. ff. de in ius vocand. l. 7. §. 1. ff. quibus ex causis in poss. adde quæ dixi ad l. 5. §. 1. cod.

q l. 1. §. 1. ff. de in ius vocand. l. 7. §. 1. ff. quibus ex causis in poss. adde quæ dixi ad l. 5. §. 1. cod.

r l. 1. §. 1. ff. de in ius vocand. l. 7. §. 1. ff. quibus ex causis in poss. adde quæ dixi ad l. 5. §. 1. cod.

s l. 1. §. 1. ff. de in ius vocand. l. 7. §. 1. ff. quibus ex causis in poss. adde quæ dixi ad l. 5. §. 1. cod.

t l. 1. §. 1. ff. de in ius vocand. l. 7. §. 1. ff. quibus ex causis in poss. adde quæ dixi ad l. 5. §. 1. cod.

Creditores defuncti impetrant separationem a bonis, si fidem ha-
redis non sunt secuti. Paul. de Cast.

2. Imp. Gordianus A. Aristoni.

Et si juris dictionis tenor promptissimus, indemnitaris que
remedium Edicto Prætoris creditoribus hereditariis a
demonstratum, ut quoties separationem b bonorum po-
stulant, causa cognita impetrent. Reportabis igitur con-
venientem desiderii tui fructum, si te non heredum fi-
dem c secutum, sed ex d necessitate e ad iudicium eos
provocare demonstraveris.

3. Idem A. Claudianæ.

Ex contractu, qui cessionem rerum anteceperit f, debito-
rem contra juris rationem convenies, cum eum æquitas
auxilio exceptionis g muniat. At tunc demum iterato
possis desiderare conventionem, cum h tantum postea
qualis sit, quod Præsidem ad ejus rei licentiam debeat pro-
movere.

4. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC.
Clarianæ.

In civile est, quod postulas, ut unus ex chirographariis i
creditoribus debitoris bona compellatur k suscipere,
satis || ceteris || ejus creditoribus facturus.

5. Idem AA. & CC. Acyndino.

Si bona debitoris tui vacare l constet, & hæc a fisco non
sagnoscantur, in possessionem eorum mitti te a compe-
tenti iudice, recte postulabis. 17. Kal. Jan. * Coss.

Creditores hypothecarii chirographariis præferuntur.
Bald.

6. Idem AA. & CC. Agathomaro.

Pro debito creditores addici m sibi bona sui debitoris,
non jure postulant n. Unde, si quidem debitoris tui
ceteri creditores pignori res acceperunt: potiores eos,
quam o te chirographarium creditorem haberi non am-
bigitur. Quod si specialiter, vel generaliter nemini pro-
bentur obligata, ac sine p successore communis debitor
vel ejus hæres decessit: non dominii rerum vindicatione,
sed possessione bonorum, itemque venditione, æquali
portione, pro q rata debiti quantitate omnibus credito-
ribus consuli potest.

7. Idem AA. & CC. Domno.

Si uxor tua pro r triente patris suo hæres s existit, nec r
ab eo quicquam exigere prohibita est: debitum a co-
hæredibus pro u esse petere non prohibetur: cum ul-
tra x eam portionem, qua successit, actio non confunda-
tur y. Sin autem cohæredes solvendo z non sint, sepa-
ratione postulata, nullum ei damnum fieri patiat. Dat.
Kalend. Dec. AA. Coss.

8. Idem AA. & CC. Alida.

In possessionem rei servandæ uxor defuncti, vel alii cre-
ditores missi, dominium a ex ea causa tenentes adipi-
sci minime possunt.

9. Idem AA. & CC. Teruncio.

Cum proponas, eum, contra quem supplicas, ex admi-
nistratione negotiorum tibi obligatum, hunc secun-
dum juris rationem adito Rectore provincie potes conve-
nire. Nam si b ad circumscriptiorem c tui juris latitat,
nec defenditur, & eum tuum esse debitorem constat: ad
exemplum Edicti, bonorum d ejus possessionem poteris
impetrare. Tempore autem transacto, etiam venditio-

tem quantitate confundatur actio.

f Pro rata, qua creditor succedit, confunditur actio.

g l. 6. sup. de hered. instit.

h l. 1. §. 1. ff. de hered. ad.

i Confusio habetur ratio hinc ne duo contraria sint in eodem subiecto.

k l. 1. §. 1. ff. de separ.

l Missus in possessionem ex primo decreto, dominium non acquirit. l. 4. §. 1. qui bon. ced. poss.

m Missio ut fiat, hæc intercedere prius oportet. Oportet enim debitorem primum latira-

re, i. e. abesse corpore, & quidem in fraudem creditorum: deinde non defendi: tum con-

ferre eum debitorem esse ipsius actoris, summamque saltem. Inde petitur bonorum possessio

& si missio: Tempus postea aliquod labi & interjici necesse est, ut ad venditionem bonorum

perveniantur, (quod spatium arbitrio iudicis definitur) ut ex pretio redacto satisfiat credi-

toribus.

c Decretum primum vel secundum ut interponatur, reum latitare necesse est, ut hic: nisi

adversus reum jam damnatum agatur, & in ejus bona fiat eo nomine executio, l. 1. prope-

rum. l. 5. §. 1. ff. autem ven. §. 8. de iudiciis. nisi quis absens sit dolo malo reipublicæ causa, l. 1. Et

nem eorum a competenti iudice postulare non prohiberis.
Dat. 14. Kal. Sept. Dioclet. & Maxim. AA. Coss.

In auth. de exhib. & introducend. reis. §. si vero semel.
col. 5. tit. 8. al. 6. Novell. 53.

cap. 4.

ET qui jurat z se venturum ad iudicem, si se subtraxerit,
iudex ipse si administrator sit, vel is, qui iudicem dedit, ju-
beat eum exhiberi. Si vero omnino absit, examinet iudex, ubi
sit, induci a datis: intra quas si non occurrat, secundum
unam partem examinato negotio mittet actorem in possessionem
rerum ejus juxta b mensuram declarati debiti c. Quod si
redeat d, antequam prosequatur causam, resarciat actori omne
damnum, præstabitque fidejussorem de lite prosequenda, & res
suas suscipiet.

Missio uno ex creditoribus in possessionem ex primo decreto, ceteri
venientes debito modo, & congruo tempore, videntur
in possessionem missi.
Bald.

10. Imp. Justinianus A. Joanni P.P.

Cum apud veteres quæstionem ortam invenimus super
pecuniis debitis, pro quibus hypotheca non sunt con-
stitutæ, propter res ad debitorem pertinentes, dum is se-
veriores creditores formidans, sese celaverit, & illi de re-
bus ad eum pertinentibus competentia ingrediantur ju-
dicia, postulentque in possessionem rerum sese transmi-
ti: si etiam alii creditores, quibus obnoxius esse videtur,
possint quandam habere communionem in rerum posses-
sione: hujusmodi dubitationem amputantes, censumus
per præsentem divinam generalem Constitutionem, ut si
non omnes hujusmodi debita prætendentes, sed ex his
certi ab iudiciali sententia in possessionem rerum mit-
tantur: non solum hi, sed etiam e alii omnes talia debi-
ta prætendentes, eadem commoditate potiantur, ut pos-
sint cum prioribus rerum detentatoribus communionem
habere in rebus, de quibus (sicut superius declaratur)
prolata fuerit sententia. Quid enim justius est, quam f
omnes, qui ad res debitoris mitti debent, esse participes
hujusmodi commoditatis? Ut autem non in perpetuum
aliorum negligentia illis, qui pro suis debitis alacriores
creditoribus aliis ostenduntur fuisse, prægraventur: re-
ctius nobis esse videtur, tunc communionem habere in
possessione rerum alios creditores, qui non hoc pere-
gisse noscuntur: cum præsentibus g quidem in una eadem-
que degentes provincia, in qua & possessores rerum com-
morantur, intra duorum annorum spatia: absentes h au-
tem intra quadriennium creditoribus possessionem an-
telato modo detinentibus suum debitum certum i fa-
ciant, & expensas k secundum quantitatem debitoris
persolvant eis, qui sententias consecuti sunt, per sacra-
mentum l eorum manifestandas, qui eas adipiscenda
gratia possessionis rerum sustinuerunt: quia & secundum
debita satis eis fieri, explorati juris est. Post m comple-
tum autem memoratum tempus nullam eis esse licen-
tiam, eos, qui possessionem adepti sunt, molestare, vel
aliquibus damnis afficere: actiones autem, quas ex legi-
bus sibi competere putaverint, contra suos exercere de-
bitores.

¶ Sin autem hi, qui detinent possessiones, vel ex
sententia iudicis res vendiderint, vel alio quocunque le-
gitimo modo omne jus, quod in iisdem rebus habere
noscuntur, in alias personas post definitum a nobis n
tempus transtulerint o, & certas pecunias acceperint:
quicquid superfluum inventum fuerit, & amplius, quam
eis debetur, hoc modis omnibus necesse est eos præsen-
tibus tabulariis signare, & in cimeliarchio p sanctæ eccle-
siæ illius civitatis, in qua hujusmodi contractus celebra-
tur, deponere: attestatone videlicet prius per memora-
tos tabularios conscribenda: præsentem etiam eo, qui res
eas vendiderit, vel in alias personas transtulerit, ut per
eam manifestetur tam quantitas pecuniarum, quæ pro
venditione rerum, vel translatione præstita sunt: quam
earum, quæ superflue post dissolutum debitum inven-
iuntur: ut si quis postea creditor apparuerit, & debiti cau-
tionem ostenderit, possit ex his satis sibi facere: prius sci-
licet Rectore provincie sine aliquo damno causa faciente
examinationem, & non concedente nec viros reveren-
dissimos æconomos, vel cimeliarchas q sanctæ ecclesiæ,
in qua pecuniæ deponuntur, aliquod detrimentum, vel
dupendum sustinere: per suam autem interlocutionem
creditorum præcipiente secundum modum debiti ex de-
positis pecuniis suum accipere debitum. Ut autem non
liceat creditoribus in || venditione vel || translatione
rerum

z Perjurus, qui
juravit iudicio si-
sti, nec compa-
ruit, adhuc citan-
dus est, antequam
missio fiat in ejus
bona.

a Inducit dan-
tur absenti.

b non in omnia
bona, ut ol. m. l. 1.
D. quib. e caus.
in poss.

c quo nomine et-
iam expensas &
damna intellige.

d Contumax re-
versus re integra,
rerum suarum
possessionem cor-
ta lege revocat,
ut hic.

e Si creditorum
unus missus fuerit
in possessionem
ex primo decreto,
ejus missio pro-
derit omnibus a-
liis creditoribus
præsentibus, & in-
tra biennium ve-
nientibus, & de-
bitum ostendentibus,
& expensas
pro rata refun-
dentibus: absen-
tibus vero, si in-
tra quadriennium
venierint & supe-
riora præstite-
rint.

f l. 12. D. de rebus
autor. judic.

g de creditoribus
præsentibus.

h de creditoribus
absentibus.

i de qualitate
debiti.

k de præstatis
expensis.

l Missus in pos-
sessionem jurat de
expensis.

m Intra quod
tempus creditores
admittuntur ad
veritas missum in
possessionem.

n Hæc verba a
nobis, Alciatus oc-
cupavit, diffinit.
15.

o Missionis vei-
litas alteri cedi
potest.

p cimeliarcho,
quidam etiam ita
legunt, & male:
de cimeliarchis
adde l. 20. §. 1. inf.
de agricolis. vide
quæ dixi ad l. 9. §. 5.
6. D. de pign. Nov. 74. c. 4. §. 2.
l. 30. sup. de episc.
aud. adde Theoph.
in §. sacra. §. 1. inf.
de rerum divisio-
ne.

q Cimeliarches.
Nov. 40. in pref.
§. 1.

2 Filii non revo-
cant alienata in
fraudem, ne pa-
tris aliquis tur-
pitudinem dete-
gant.

3 utilis anni. l.
ult. j. cod. l. 6. in
fin. j. cod. l. 10. §.
19. ff. cod.
c. adde l. 1. l. 6.
§. 8. l. 10. ff. cod.

Hares non revocat alienata in fraudem a defuncto. Salyc.

4. Idem AA. & CC. Epagatho.

Filios a debitoris, ei succedentes, veluti in creditorum
fraudem alienatorum facultatem revocandi non habe-
re, notissimi juris est. Subscripta 10. Kal. Maji, AA. Conf.

5. Idem Augusti & CC. Crescentio.

Ignoti juris non est, adversus eum, qui sententia conde-
mnatus intra statutum tempus b satis non fecit, nec defen-
ditur, bonis possessis, itemque distractis: per actionem in
factum contra emptorem, qui sciens c fraudem compara-

vit, & eum, qui ex lucrativo a titulo possidet, scientia
mentionem detracta, creditoribus suis esse consultum. S.
10. Kal. Novemb. AA. Conf.

6. Idem AA. & CC. Menandri.

Si actu b solenni c praecedentem obligationem peremi-
tti: perspicis adversus fraudatorem intra d annum e in
quantum facere potest, vel dolo malo fecit, quo minus
possit, Edicto perpetuo tantum actionem perimitti.

hicit: Sin vero oneroso, dantis simul & accipientis intervenisse necesse est. l. 6. §. 11. ff. cod.
b Actus solennis stipulatio. c puta acceptilazione. l. 1. in fin. ff. cod. d vide l. 5. in prin. ff. cod.

2 Revocatoria
quoties ad one
agimus, qualitas
alienationis spe-
ctanda: quippe si
titulo lucrativo
res alienata est,
fraudem dantis
intervenisse, sub-
stantia non ali-
ter. l. 1. ff. cod.

D. JUSTINIANI SACRATISSIMI PRINCIPIS, PP. A. CODICIS,

REPETITAE PRAELECTIONIS, LIBER OCTAVUS. DE INTERDICTIS a.

TITULUS PRIMUS.

Interdictum arborum noceant, per identitatem rationis ex-
tenduntur, ne earum radices officiant.
Bart.

1. Imp. Alexander A. Evocato.

Cum b proponas radicibus c arborum in vi-
cina Agathangeli area d positus crescenti-
bus, fundamentis domus tuae periculum
afferri: Praeses, ad exemplum interdicto-
rum, quae in albo e proposita habet || Prae-
tor, || Si arbor in alienas ades impendebit:
item, Si in alienum agrum impendebit: qui-
bus ostenditur, nec f per arboris quidem
occasionem vicino nocere oportere: rem
ad suam aequitatem rediget. PP. 6. Kal. April. Jul. 2. &
Crispino Conf. 225.

2. Imp. Valerianus & Gallienus AA.
Messia g.

Praeses provinciae in eum, qui ejusdem h provinciae non
est, nec ex interdicto i potest cognoscere. PP. 7. Kal.
Maji, Seculare & Donato Conf. 261.

Possessorium praefertur petitorio, cum de utroque simul est quae-
stio. Et succumbens in eo, debet probare in petitorio,
& agitur interdictorum exemplo.
Salyc.

3. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Pompe-
jano Praef. Prat.

Incerti juris non est, orta proprietatis & possessionis lite,
prius k possessionis decidi oportere quaestionem com-
petentibus actionibus, ut ex hoc ordine facto, de domini
disceptatione probationes ab eo, qui de possessione victus
est, exigantur. Interdicta autem licet in extraordinariis l
judiciis proprie locum non habent, tamen ad exem-
plum m eorum res agitur. Subscripta Kal. Jan. Sirmii,
ipsis AA. Conf.

i de possessione scilicet, plerumque enim interdicta
sunt de possessione vel quasi. vide Cujac. 5. obs. 19. k Causa possessionis ante pro-
prietatis causam deciditur. Possessorium praefertur petitorio, id est, petitorium causamque
proprietatis praecedat. §. 4. Inst. de rei vind. l. 3. §. fin. regund. l. 37. ff. de iudiciis. l. 13. §. de rei
vind. l. 35. ff. de acquir. poss. l. 1. §. 3. ff. uti possidetis. 2. Feud. 4. §. 20. & 82. Unde colligi-
tur, Interdictum retinendum possessionis, cum petitorio proponi simul non posse: ne sibi
contrarius actor videatur. facit l. ult. ff. de iud. l. ordinarii. 13. §. de rei vind. fallit, si agi-
tur de re incorporali. c. pastoralis. de causa poss. & propriet. aut diversis possessionibus:
potest enim quis petitorio experiri ad possessionem naturalem adipiscendam: ut & reti-
nendam interdicto agere, ad civilem defendendam. Bart. l. naturaliter. 12. §. nihil commu-
ne. l. 1. ff. de acquir. poss. Quid? interdictum recuperandae vel adipiscendae, potestne simul
una cum petitorio proponi? potest. l. 13. ff. de vi. l. 10. §. de iudic. ubi dixi Cujac. 7. obs. 35.
adde Socin. reg. 187.

l. quae non concepta a Praetore formula impetrabantur. Frontinus & Aggenus in lib. de
limitib. agror. ostendunt, jure ordinario ex interdicto factum fuisse. adde l. 47. ff. de nego-
tiis. m Hodie ex interdictis non agimus veteri more per formulam: sed extra or-
dinem, non directo, sed utiliter, non directe, sed quasi interdicto, sive exemplo interdicti,
ut hic. & l. ult. j. cod. l. ult. j. de liber. exhib. l. 2. §. 4. j. unde vi. i. e. actione in factum.
§. ult. Inst. cod. Inde titulus Pandectarum, De interdictis sive extraordinariis acti. quae pro
haec competunt.

Ille, qui proponit interdictum in limine iudicii, tenetur
actionem exprimere. Bald.

4. Imp. Arcadio & Honor. AA. Aemiliano P. P.

Si quis quodlibet interdictum efflagitet: ruptis veteri-
bus ambagibus a, inter ipsa cognitionum auspicia b
actionem c exprimere d, ac suas allegationes jubeatur pro-
ponere. Dat. 13. Kal. Aug. Constantinop. Arcadio A. 6. &
Probo Conf. 406.

QUORUM BONORUM e.

TIT. II.

Qui habet bonorum possessionem, non possidet: ideo pro adipi-
scenda possessione debet illud interdictum proponere, &
de suo jure docere.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Justo.

Hereditatem f ejus, quem patrem tuum fuisse di-
cis, petiturus, iudicibus, qui super ea re cognituri
erunt, de fide intentionis g allega. Quamvis enim
bonorum possessionem ut praeteritis agnovisti,
tamen h interdicto, quorum bonorum, non aliter possessor
constitui poteris, quam si i te defuncti filium esse, & ad
hereditatem vel k bonorum possessionem admissum pro-
baveris. PP. 8. Kal. Jan. Laterano & Rufino Conf. 198.

2. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Marco.

Stex edicto sororis patruelis intestatae l sine liberis de-
functae, recte petita bonorum possessione quaesisti suc-
cessionem ac negotium integrum m est: quae cum more-
rerur, ejus fuerunt, secundum interdicti, quorum bonorum,
tenorem ab n his, qui pro o hærede vel pro possessore pos-
sident, dolo malo fecerint, quo magis defierint possidere,
tibi Rector provinciae restitui efficiet. PP. 6. Kal. April.
CC. Conf.

3. Imp. Arcadio & Honor. AA. Petronio Vicario
Hispan.

Constat p virum q a bonis intestatae uxoris su-
perstitibus consanguineis esse extraneum: cum
prudentium omnia responsa, & lex ipsa naturae suc-
cessores eos faciant. Ergo jubemus, ut omnibus

ter adipiscitur bonorum possessionem, quam si iudici probaverit se filium esse, si tanquam
filius praeteritis petierit bonorum possessionem contra tabulas. k hac particula ad-
jecta est ea τὴν παραλλήλῃ. nam hoc interdictum datur bonorum possessori, non hære-
di, qui jure civili hares extiterit.

l Interdictum hoc competit etiam ab intestato.

m Hoc interdicto usus, probare debet se bonorum possessionem agnovisse cum re. vide
Cujac. hic.

n in quos datur hoc interdictum. o l. 1. ff. cod.

p l. un. C. Theod. cod. q Consanguinei defuncti in successione praefertuntur defun-
cto marito. l. un. §. unde vir. & un.

a Remota denun-
tiatione solenni,
& observatione
temporis. l. 4. §.
de interdict.

b Quod legata-
rum. 43. D. 3.

c Legatarius
propria autorita-
te ante aditam
hereditatem oc-
cupans rem lega-
tam, tenetur rem
restituere heredi,
ut Falcidiam de-
trahat, v. l. 1. D.
eod.

d Executionem
sententiae vel in-
strumenti in sin-
gularem successo-
rem non dari, sed
heredes tantum
obligari, licet in
ipsa sententia
nulla facta sit eo-
rum mentio.
Bald. ad hanc le-
gem notat: ut, &
Accursius in l. ca.
lege. 3. §. de con-
dict. ob caus. An-
gel. l. §. debitori.
2. §. si adversus
creditorum pra-
scriptio opponat-
ur, nisi reus prin-
cipalis nomine
creditoris, in in-
strumento con-
fessus sit se possi-
dere, hoc enim
casu singularem
etiam successorem
conveniri, notat
Socius reg. 235.

e Lege Falcidia
datur quartae re-
tentio, exhausta
legatis successio-
ne, v. Cujac. 2. obs.
2. & 10. obs. 29.

f Interdictum
quorum legato-
rum datur scriptis
heredibus adver-
sus legatarios, &
fideicommissarios
non consensuen-
tibus heredibus
legata vel fidei-
commissa deti-
nentes.

g Offerre satis-
factionem legata-
rio bonorum pos-
sessorem non co-
gi, sed satis esse, ut
moram non ad-
mittat legatario
satisfactionem pe-
tenti, hoc ex loco
notant: & brevi-
ter in facti obli-
gationibus, nemi-
nem offerre cogi,
cum sufficiat interpellatum moram non facere: quod tamen negant verum esse, quoties dies
legato adjecta est: quoties heres iurejurando interposito aut geminatis verbis a testatore le-
gatum praestare damnatus est: quoties denique in ipso actus, qui geritur, momento, obla-
tio praefixe requiritur: his enim casibus offerendam esse satisfactionem, notat Socin. reg. 299.

h v. l. 10. §. ad l. Falcid.

i §. 6. Inst. de interdict. 4. C. Theod. 21. adde tit. de vi & vi armata. 43. ff. 15. Hoc inter-
dictum recuperandae possessionis est: Cujus causa, Praetor: materia, res immobiles: For-
ma, vi dejectio: Effectus, restitutio possessionis & ejus, quod interest.

k Inculcata tutela aequabilis, & remota ab omni culpa, quae defendendo, non ulciscendo
servatur. vide Cujac. 5. obs. 18. Quid si quis modum in se defendendo excessit: & occidit,
cum posset effugere? Bartol. in c. de pace Constantiae, & post eum Romanus singul. 2. negant,
eum teneri de occiso, sed ut reum puniri, arbitrio iudicis. arg. l. 4. §. ad leg. Jul. de adulz.
l. 1. §. 27. l. 17. ff. de vi & vi. l. 3. ff. de iusticia.

m l. 1. §. 27. l. 17. ff. de vi & vi. l. 3. ff. de iusticia. n Indecelligit voluit, Praesu-
mi pro vivente adversus interdictum: hunc scilicet adpressorem fuisse, v. Alciatum 3. pra-
sumpt. 39.

o Vi dejectus de possessione, interdictum unde vi restituitur intra annum: In heredes vero
non agitur, nisi in quantum ad eos pervenit. Synop. Bas. 10. tit. 2. ex lib. 10. tit. 3. c. 51. & 1.
Harm. 11. §. 9. p. l. 1. §. 3. D. de vi & vi. §. 6. Inst. de interdict. q. l. 4. §. 1. 3. & 4.

r l. 1. §. 39. D. eod. s. l. 1. in fin. ff. eod. t. l. 38. ff. de reg.
jur. u Violenta possessio, ne quidem rescripto confirmari potest. l. 6. §. 1. D. de reg.
§. de precib. imper. l. 4. §. de emancip. l. 2. §. 10. ff. ne quid in loco publico. Synop. d. loco cap. 32.
& 1. Harm. 11. §. 11. x l. 1. §. 3. ff. eod. §. 6. vers. qui autem. Inst. de interdict.

y v. l. 2. §. eod. l. 4. §. de lib. exhib. l. 3. l. 4. §. de interdictis, idque criminaliter. l. 1. §. quan-
do civil. ad v. Cujac. 5. obs. 15. z l. 6. ff. eod. a l. 1. §. 40. ff. eod.

frustrationibus a amputatis, per interdictum quorum bono-
rum in petitorum corpora transferantur, secunda actione
proprietas non exclusa. Dat. 6. Kal. Aug. Mediolani,
Olybrio & Probino Coss. 395.

QUORUM b LEGATORUM c.

TIT. III.

Heres contra legatarium possidentem habet hoc interdictum, ut
sibi possessionem restituat, ut possit Falcidiam
retinere. Bart.

1. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Latina.

Heredi d scripto satis idonee lege e Falcidia, si ex-
hausta legatis successio probetur, per quartae re-
tentionem prospectum est. Unde si legatarius,
vel fideicommissarius non consentiente patre tuo,
quem adseveras testatori successisse, & bonorum posses-
sionem accepisse, relicta sibi legata vel fideicommissa
derinuit, secundum sententiam interdicti f, quod adver-
sus legatarios scriptis heredibus propositum est, oblata g
satisfactione, quam praestari oportet, in possessionem
te constituit, ut ita retentione h competenti utaris, expe-
riri potes. Dat. 16. Kal. Jun. AA. Coss.

UNDE i VI.

TIT. IV.

De vi propulsanda.

1. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Theodoro.

Recte possidenti, ad defendendam possessionem,
quam sine vitio tenebat, inculcata k tutela mode-
ratione illatam vim l propulsare m licet n. PP. 15.
Kal. Decemb. ipsis 4. & 3. AA. Coss. 290.

De anno, de heredibus.

2. Iidem AA. & CC. Alexandro.

Vio pulsos restituendos p esse interdicti exemplo q, si
nec dum util s r annus excessit, certissimi juris est: &
heredes f teneri in tantum, quantum t ad eos pervenit.
S. AA. Coss.

De violenta possessione non tenenda.

3. Iidem AA. & CC. Ulpia & Proculina.

Auctoritatem vobis Rescripti u nostri tenenda: posses-
sionis, quam vos per violentiam adeptam prontemi-
ni, accommodari, nimis improbe postulatis. S. 8. Id.
April. CC. Coss.

De criminali & civili iudicio.

De fructibus.

4. Iidem AA. & CC. Hygino.

Si de possessione vi dejectus es, eum & lege Julia x vis
privata reum postulare, & ad instar y interdicti unde vi
convenire potes, quo reum causam z omnem praestare
oportet: in qua fructus a etiam, quos vetus possessor per-
cipere potuit, non || tantum || quos prado percepit, veni-
re non ambigitur. S. 6. Id. April. Sirmii, CC. Coss.

De vi, errore, & domini incuria.

5. Imp. Constantinus A. ad Tertullianum.

i §. 6. Inst. de interdict. 4. C. Theod. 21. adde tit. de vi & vi armata. 43. ff. 15. Hoc inter-
dictum recuperandae possessionis est: Cujus causa, Praetor: materia, res immobiles: For-
ma, vi dejectio: Effectus, restitutio possessionis & ejus, quod interest.

k Inculcata tutela aequabilis, & remota ab omni culpa, quae defendendo, non ulciscendo
servatur. vide Cujac. 5. obs. 18. Quid si quis modum in se defendendo excessit: & occidit,
cum posset effugere? Bartol. in c. de pace Constantiae, & post eum Romanus singul. 2. negant,
eum teneri de occiso, sed ut reum puniri, arbitrio iudicis. arg. l. 4. §. ad leg. Jul. de adulz.
l. 1. §. 27. l. 17. ff. de vi & vi. l. 3. ff. de iusticia.

m l. 1. §. 27. l. 17. ff. de vi & vi. l. 3. ff. de iusticia. n Indecelligit voluit, Praesu-
mi pro vivente adversus interdictum: hunc scilicet adpressorem fuisse, v. Alciatum 3. pra-
sumpt. 39.

o Vi dejectus de possessione, interdictum unde vi restituitur intra annum: In heredes vero
non agitur, nisi in quantum ad eos pervenit. Synop. Bas. 10. tit. 2. ex lib. 10. tit. 3. c. 51. & 1.
Harm. 11. §. 9. p. l. 1. §. 3. D. de vi & vi. §. 6. Inst. de interdict. q. l. 4. §. 1. 3. & 4.

r l. 1. §. 39. D. eod. s. l. 1. in fin. ff. eod. t. l. 38. ff. de reg.
jur. u Violenta possessio, ne quidem rescripto confirmari potest. l. 6. §. 1. D. de reg.
§. de precib. imper. l. 4. §. de emancip. l. 2. §. 10. ff. ne quid in loco publico. Synop. d. loco cap. 32.
& 1. Harm. 11. §. 11. x l. 1. §. 3. ff. eod. §. 6. vers. qui autem. Inst. de interdict.

y v. l. 2. §. eod. l. 4. §. de lib. exhib. l. 3. l. 4. §. de interdictis, idque criminaliter. l. 1. §. quan-
do civil. ad v. Cujac. 5. obs. 15. z l. 6. ff. eod. a l. 1. §. 40. ff. eod.

Invasor a locorum poena teneatur legitima b, si tamen
vi loca eadem c invasisse constiterit: Nam si per errorem
aut incuriam d domini loca e ab aliis possessa sunt, sine
poena possessio restitui f debet. Dat. 6. Kal. Maji, Galli-
cano & Symmacho Coss. 330.

De rescriptis & sententiis.

1. De tutoribus & curatoribus.

6. Imp. Grat. Valent. & Theod. AAA. Potito P. V.

Meminerint cuncti, si ve vulgato g Rescripto h mansue-
tudinis nostrae, si ve i sententia cujuslibet iudicis utan-
tur in causis, conveniendos k dominos locorum esse: aut
si forte defuerint, eorum actores, ad insinuandas sententi-
as, procuratoresque esse quarendos, ne inde l injuriarum
nascatur occasio, unde jura nascuntur. Quod si praecpta
nostra implere neglexerint: omni negotio, de quo iurga-
re coeperant, privabuntur.

1 || Sin autem habito plerumque colludio m, cura-
tores vel tutores minorum his rem debitam ea occasione
pervadant: ut pupillis vel adultis iurgandi copia & fructus
adimatur: his eatenus subvenimus, ut eosdem non n atter-
rat damno culpa temeritatis alienae: sed illico o quidem
possessio ei, a quo est ablata, reddatur: curatores autem
vel tutores aeterna deportatione punitos, bonorum quo-
que publicatio persequatur. Datum 2. Non. April. An-
ton. & Syagrio Coss. 382.

De poena invasorum.

7. Imp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. ad Messia-
num Com. rerum privatarum.

Si quis q in tantam furoris r pervenerit audaciam, ut
possessionem rerum apud fiscum, vel apud homines
quoslibet s constitutarum ante adventum Judicialis arbi-
trii violenter invaserit, dominus quidem constitutus pos-
sessionem, quam abstulit u, restituat x possessori, & do-
minium ejusdem rei amittat y. Si vero alienarum rerum
possessionem invaserit: non solum eam possidentibus red-
dat z, verum etiam estimationem earundem rerum re-
stituere compellatur. Dat. 17. Kal. Jun. Treveris, Timasio
& Promoto Coss. 391.

De momentaria possessione.

8. Imp. Arcad. & Honor. AA. Pasiphilo a.

Momentaria b possessionis interdictum c, quod non
semper ad vim publicam pertinet d, vel privatam,
mox audiri, interdum etiam sine inscriptione meretur.
Dat. 6. Id. Jun. Mediolani, Olybrio & Probino Coss. 395.

De iurejurando.

9. Imp. Zeno A. Sebastiano P. P.

Si e quando vis in iudicio fuerit patefacta, deinde super
rebus abreptis, vel invasis f vel damno dato tempore im-
petus qualis proponatur: si g non potuerit, qui vim susti-
nuit, quae perdidit, singula comprobare, taxatione h a Iudice
facta pro personarum atq; negotii i qualitate, sacramento k
estimationem rerum, quas perdidit, manifestet l: nec liceat

alicujus possidentis, absque iussu iudicis ademerit, siquidem dominus est, rem amittit: no
aliene res erat, non solum eam reddit ei, qui rapinam passus est, verum etiam ipsius esti-
mationem. Synop. Bas. 10. tit. 2. ex lib. 50. tit. 3. c. 57. vel ita. De finibus litigans si nondum
hinc ita locum, de quo est controversia, occupaverit, & postea victus fuerit, alterum
tantum victori praestat: si locus ipsius proprius fuerit, sufficit eum loco ipso excedere. Sy-
nop. 38. tit. 9. ex lib. 60. tit. 31. c. 3.

q l. 3. vers. illi vero. C. Theod. unde vi. r De furoris audacia, l. 2. §. de aqued. dixi
l. 6. §. 1. §. de appell. t Au idem jus est in rebus Ecclesiasticis? negat Socinus reg. 292.
in duobus casibus. u l. 5. §. eod. u Autoritate propria rem ipsam controver-

sam nemo iure capere potest, ut hic. Quid, si debitor ipse fugiat, ut in l. ait. 10. §. §. quis
debitorum. 16. ff. qua in fraud. Quid, si nocturnus sit depopulator? ut in l. 1. ff. quando li-
ceat. Quid, si ita conventum, ut liceret propria auctoritate capere? vide l. 2. §. de pign.

Quid, si de legato controversia sit? vide l. 5. §. de legatis. Actori jus prehendiendi esse,
notat Socin. reg. 34. x Prima poena invasoris. adde l. 10. §. eod. l. 13. in fin. ff. de re,
quod metus caus. l. 1. in fin. §. de suffrag. l. 54. §. de decur. l. 176. ff. de reg. jur. §. 1. vers.

sed ne, dum. Inst. de vi bonor. §. 6. Inst. de interdictis, 2. §. eod. 27. §. 2. in fin.
y Altera poena. z Imo non reddit. l. 55. ff. de furtis. a Passio. l. 8. vers. ma-
mentaria etiam possessionis. C. Theod. de iurisdic. qua ex constitutione tres leges desum-

pta sunt, hac scilicet. pen. §. de accus. l. 1. §. de abig. qua de re vide Cujacium 1. obs. 30.
b adde l. 1. §. §. de momentanea. l. 1. ut. §. qui legitimam.

c Hoc interdictum hodie vocatur redintegranda possessionis: cuius videtur usus ex hac le-
ge deductus & l. 5. §. eod.

d Nam & alia ex causa, quam ex vi publica hoc interdictum unde vi ad possessiones
ablata pertinet, veluti si sub specie & terrore rescripti aut iudicati ablata possessio. l. 6. §.
eod. l. ult. §. eod. l. 2. §. si per vim vel alio mod. ad occupatam possessionem vacantem, ab-

sente domino sine auctoritate iudicis a non creditore, pertinet quoque hoc interdictum.
e 1. Harm. 6. §. 69.

f vide quae notavi ad l. 15. §. 9. in fin. ff. quod vi.

g l. 3. l. 7. §. eod.

h de taxationis verbo vide Cujac. 2. obs. 12.

i Pervestigat etiam iudex locum, ubi iactura facta fuerit. Harm. d. loco.

k Si damnum ab invasore illatum liquido probari non potest, iudex habita personae quali-
tate & ratione negotii, potest damnum definire, & postea iuramentum actori deferre.
Quid? heredi spoliati, num iuramentum quoque deferret? Myasius, negat 4. obs. 12.
l v. Cujac. ad Nov. 18. 161. Quinta pars.

a l. 7. §. eod. l. 3. §.
finium regund.
Est autem haec lex
interpolata a Tri-
boniano, ut ex
Frontino constat,
adde Cujac. 19.
obs. 16. ubi de lo-
cis alienis invasis
agitur.

b l. e. legibus Ju-
liis, l. 4. §. eod. vel
lege ejusdem
Constantini, l. 6. l.

7. §. ad l. Jul. de
vi. poena capitis,
vel deportatio-
nis, quae differtur
post negotii to-
tius exitum, ut ait
lex 14. Cod. Theod.

quorum appellat-
e Eundem.

d Dum segnis est
in inspectione &
conservatione lo-
corum suorum.

e Loca, data ab
aliis, &c. Cujac.
1. obs. 16.

f Interdictio re-
stitutorio mo-
mentaria pos-
sessionis, de quo vi-
de l. 8. §. eod.

g l. 3. §. eod.

h l. 2. C. Th. eod.

i Rescripto vel
interlocutoria ju-
dicis nemini con-
cessum est alie-
nam possessionem
ingredi.

k Sententia, li-
belli conventio-
ne, ut hic, & l.
pen. §. de dignita-
tib. vide Cujac.

Now. 1.

l Inde injuria
nasci non debet,
unde jus nascitur.

add. l. 1. in fin. §.
de hi, qui ven-
tat. l. 2. §. de in-
terdictis. viduit. l.

19. §. de repam.
16. §. 6. c. 2.

m Colludium
tutoris.

n imo atterit. l.
2. §. de his, qui an-
indiga.

o l. 12. ff. de
adq. poss.

p Si quis vi res
fisci vel alterius

amittit: no
aliene res erat, non solum eam reddit ei, qui rapinam passus est, verum etiam ipsius esti-
mationem. Synop. Bas. 10. tit. 2. ex lib. 50. tit. 3. c. 57. vel ita. De finibus litigans si nondum
hinc ita locum, de quo est controversia, occupaverit, & postea victus fuerit, alterum
tantum victori praestat: si locus ipsius proprius fuerit, sufficit eum loco ipso excedere. Sy-
nop. 38. tit. 9. ex lib. 60. tit. 31. c. 3.

q l. 3. vers. illi vero. C. Theod. unde vi.

r De furoris audacia, l. 2. §. de aqued. dixi
l. 6. §. 1. §. de appell. t Au idem jus est in rebus Ecclesiasticis? negat Socinus reg. 292.
in duobus casibus. u l. 5. §. eod. u Autoritate propria rem ipsam controver-

sam nemo iure capere potest, ut hic. Quid, si debitor ipse fugiat, ut in l. ait. 10. §. §. quis
debitorum. 16. ff. qua in fraud. Quid, si nocturnus sit depopulator? ut in l. 1. ff. quando li-
ceat. Quid, si ita conventum, ut liceret propria auctoritate capere? vide l. 2. §. de pign.

Quid, si de legato controversia sit? vide l. 5. §. de legatis. Actori jus prehendiendi esse,
notat Socin. reg. 34. x Prima poena invasoris. adde l. 10. §. eod. l. 13. in fin. ff. de re,
quod metus caus. l. 1. in fin. §. de suffrag. l. 54. §. de decur. l. 176. ff. de reg. jur. §. 1. vers.

sed ne, dum. Inst. de vi bonor. §. 6. Inst. de interdictis, 2. §. eod. 27. §. 2. in fin.
y Altera poena. z Imo non reddit. l. 55. ff. de furtis. a Passio. l. 8. vers. ma-
mentaria etiam possessionis. C. Theod. de iurisdic. qua ex constitutione tres leges desum-

pta sunt, hac scilicet. pen. §. de accus. l. 1. §. de abig. qua de re vide Cujacium 1. obs. 30.
b adde l. 1. §. §. de momentanea. l. 1. ut. §. qui legitimam.

c Hoc interdictum hodie vocatur redintegranda possessionis: cuius videtur usus ex hac le-
ge deductus & l. 5. §. eod.

d Nam & alia ex causa, quam ex vi publica hoc interdictum unde vi ad possessiones
ablata pertinet, veluti si sub specie & terrore rescripti aut iudicati ablata possessio. l. 6. §.
eod. l. ult. §. eod. l. 2. §. si per vim vel alio mod. ad occupatam possessionem vacantem, ab-

sente domino sine auctoritate iudicis a non creditore, pertinet quoque hoc interdictum.
e 1. Harm. 6. §. 69.

f vide quae notavi ad l. 15. §. 9. in fin. ff. quod vi.

g l. 3. l. 7. §. eod.

h de taxationis verbo vide Cujac. 2. obs. 12.

i Pervestigat etiam iudex locum, ubi iactura facta fuerit. Harm. d. loco.

k Si damnum ab invasore illatum liquido probari non potest, iudex habita personae quali-
tate & ratione negotii, potest damnum definire, & postea iuramentum actori deferre.
Quid? heredi spoliati, num iuramentum quoque deferret? Myasius, negat 4. obs. 12.
l v. Cujac. ad Nov. 18. 161. Quinta pars.

de pactis. 4. 3.
 - - - conventis. 5. 14.
 - - - inter Emptorē, et vendit. 4. 54.
 - - - pignori. 4. 36.
 de paganiis, et sacrificiis. 5. 5.
 de Palatiis, et domibus Dominis. 11. 46.
 de Palatiis sacrarum largitionum. 12. 24.
 de partu pignoris, et omni causa. 11. 45.
 de personis publicis, et privatis. 11. 60.
 de patria potestate. 11. 47.
 de Patribus, qui filios suos distinx. 4. 43.
 de Pupillis eius, qui libertatem meruit. 4. 23.
 de Pedaneis iudiciis. 3. 3.
 de Perfectissimatus dignitate. 12. 33.
 de Periculo cond. qui pro magist. 11. 34.
 - - - et comoda rei vendit. 4. 40.
 - - - nominatō. 11. 33.
 - - - successore parentis. 10. 61.
 - - - Tutoris, et curatoris. 5. 30.
 - Per quas personas nobis acquiratur. 4. 24.
 de Petitionibus bonorum sublati. 10. 12.
 de Petitione hereditatis. 3. 31.
 de Pignoratitia actione. 4. 24.
 de Pignoribus, et Hypothecis. 11. 14.
 de Pluribus. 11. 13.
 de Plus petitionibus. 3. 10.
 Plus valere, quod agitur, quā quod. 4. 22.
 de Pona Indiciis, qui male iudic. 4. 49.
 de Poni. 9. 44.
 Poni fiscalibus creditoribus. 10. 4.
 de Ponderationibus. 10. 41.
 de Posthumis hereditibus instit. 6. 29.
 de Postliminio receptis. 11. 51.
 de Postulando. 11. 6.
 de Potioribus ad munera. 10. 65.
 de Probando salario. 10. 36.
 de Prodiis Pecuniarum. 10. 33.
 - - - et aliis rebus minoribus. 5. 41.
 - - - et omnibus rebus nauticis. 11. 2.
 - - - tamiasis. 11. 60.
 de Profectis Protorio. 12. 4.
 de Propositis agentium. 12. 21.
 - - - Laborum. 12. 10.
 - - - sacri cubiculi. 12. 5.
 de Proscriptione longi temporis. 4. 33.
 - - - XXX vel. XL. annis. 4. 39.
 - - - ventatus

de Protoribz, et honore Protura. 17.
de Protorio pignore. 17. 22.
de Procurator, et Salvario interdicto. 17. 9.
de Procurator Imperatori offerendis. 17. 19.
de Primicerio, et Secundicerio. 17. 7.
de Primipilo. 17. 63.
de Primipilibz agentibus in rebus. 17. 22.
de Primipilis careribus inhibendis. 9. 5.
de Privilegiis Corporatorum ubi Romae. 11. 14.
- domus Augustae. 11. 74.
- eorum qui in sacris Palat. 17. 89.
- scolarum. 17. 30.
- urbis Constantinopol. 17. 15.
de Privilegiis Patris. 7. 74.
- filii. 7. 75.
de Probationibus. 4. 19.
de Procuratoribus. 17. 13.
de Professoribus, et Medicis. 10. 57.
- qui in urbe Constantinopol. 17. 15.
de Prohibita sequestratione. 4. 4.
- de quibus causis fieri. 7. 13.
- de suis. 4. 37.
de Proximis sacrorum Sermonum. 17. 19.
- Publicis lotitiis, vel consulis. 17. 64.

a Interdictum competit primis heredibus vel secundis, existente causa substitutionis, ut hic: competit etiam legatariis aut fideicommissariis, quorum interest, l. 3. §. 10. ff. cod.

b Quodnam intra tempus? Robertus 2. recept. 39. et 2. animad. 14. putat perperuo dari & post annum. Nam & hic anni nulla fictio, & casus substitutionis in hac lege potest annum excedere, quo nomine reprehenditur a Cujacio 16. obs. 18. & Antonio Mercatore, 2. Notat. 24. Notant itaque ex Paulo 4. sent. 7. §. 6. Interdictum de tabulis exhibendis annum esse. Annum interdicti non cedere hac constitutione a morte patris, sed pupillorum: a qua primum hereditas ad substitutos pertinere cepit, cum superstitibus pupilli ad eos pertinere non potuerit, l. 2. §. 2. ff. de vulg.

c Hoc interdictum de liberis exhibendis competit adversus deponentem dolo malo liberos secessus & potestatis sint.

d §. 1. vers. Exhibitoria. Inst. de interdictis, v. 43. ff. 30.

e vide 43. ff. 29. f. Pater emancipatum filium hoc interdicto abducit.

g Etiam foeminis competit interdictum de liberis exhibendis, ut hic & l. 3. §. 11. ff. de hom. lib. exhib.

h Evodio, quidam ita legunt, putantque hic agi de uxore marito exhibenda & ab eoducenda, l. 11. §. de nuptiis, l. 2. ff. de liberis exhibendis, vide Cuj. hic, & apud Paul. §. sent. 6. §. 15.

i v. quz dixi ad l. 2. §. 4. unde vi.

k Transit ad interdicta adipsi scendz possessionis.

l Interdicto dixi ad 43. D. ult.

m Contra pignoris emptorem creditor experitur Serviana vel quasi, seu hypothecaria, non Salviana interdicto.

n Interdictum hoc Salvianum, Cujus causa efficiens, Salvius Julianus Prætor: Materia, res iudicata & investitæ in prædium rusticum vel urbanum, quæ locatori pro pensione tacite sint obligatæ. Forma, ut petatur revocatio rerum invito domino a conductore distractarum, Effectus, earum adeptio: Affinitas, actio Serviana, l. 1. §. cod.

p Imo & adversus extraneum quemque datur, l. 1. §. 1. ff. de Salviano, dixi ibi.

q Datur prorevocandis rebus hypothecæ subiectis, dixi ad Theophilum §. 7. Inst. de actionib.

r quasi Servianam intelligit, v. §. 7. Inst. de act.

s hoc est, habitacionem.

t de precario, quod restitutorium est.

u Imo non tenetur, l. 11. D. de divers. & tempor.

v huc refer 2. Harm. 4.

z v. Harm. d. loco cap. παρὶ βαλανείας κτίσματος, Vitruvium §. c. 10. de balneo, adde l. 5. §. cod.

a Forma ædificiorum veterum, reficienti servanda, ut neque luminibus aut vicinorum prospectui officiat, nisi hujusmodi servitutem habeat pacto aut stipulatione sibi concessam, 2. Harm. 4. §. 58.

Si in potestate patris fuerunt impuberes filii, & vos eis essis substituti a, atque ita ad vos intra pubertatem illis decedentibus cepit hereditas pertinere: de exhibendis testamenti tabulis interdicto uti potestis b. PP. 7. Kal. Maji. Seculari & Donato Coss. 261.

DE c LIBERIS d EXHIBENDIS, SEU DEDUCENDIS, ET DE LIBERO e HOMINE EXHIBENDO.

TIT. VIII.

Filio, cui non infertur questio status, competit hereditatis petitio contra possidentem bona materna. Bald.

1. Imp. Antoninus A. Justino.

Si (ut proponis) cum tuæ potestatis esses, super rebus maternis obtinuisti: potes eos, qui tibi condemnati sunt, convenire. Quod si extiterit, qui f te filium, & in sua potestate esse contendit: interdicto in eam rem proposito, de fide intentionis ejus quaeritur. PP. 6. Id. April. Duobus & Aspris Coss. 213.

2. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Cyrillæ g.

Ad Præsidem provinciarum, ac postula filios tuos exhiberi. AS. §. Id. Apr. Byzantii, AA. Coss.

3. Idem AA. & CC. Evodiar b.

Si ad instar i interdicti de exhibenda filia Philippi cum conveniendum putaveris: Rector provinciarum aditus sum vobis accommodabit notionem. S. 12. Kal. Decemb. Nicomedia, AA. Coss.

DE k PRECARIO l, ET SALVIANO m INTERDICTO.

TITULUS IX.

1. Imp. Gordianus A. Ariston.

Si te non remittente pignus, debitor tuus ea, quæ tibi obnoxia sunt, venundedit n, integrum tibi jus est ea persequi, non interdicto Salviano o (id enim tantummodo p adversus conductorem debitoremve competit) sed Serviana q actione, vel quæ ad exemplum r ejus instituitur, utilis adversus emptorem exercenda est. PP. 6. Id. Septemb. Pio & Pontiano Coss. 239.

2. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Fabricio.

Habitantis precario hæredes f ad restituendum habitaculum t teneri u, contra eos interdicto x proposito, manifeste declaratur. S. Kal. Dec. Sirmii, AA. Coss.

DE æDIFICIIS PRIVATIS y.

TITULUS X.

De balneis.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Tauro.

Et balneum z (ut desideras) exstruere, & ædificium ei superponere potes: observata tamen forma a, qua cæteris super balneum ædificare permittitur,

l De precario interdicto dixi ad 43. ff. 26.

m De Salviano

n Contra pignoris emptorem creditor experitur Serviana vel quasi, seu hypothecaria, non Salviana interdicto.

o Interdictum hoc Salvianum, Cujus causa efficiens, Salvius Julianus Prætor: Materia, res iudicata & investitæ in prædium rusticum vel urbanum, quæ locatori pro pensione tacite sint obligatæ. Forma, ut petatur revocatio rerum invito domino a conductore distractarum, Effectus, earum adeptio: Affinitas, actio Serviana, l. 1. §. cod.

p Imo & adversus extraneum quemque datur, l. 1. §. 1. ff. de Salviano, dixi ibi.

q Datur prorevocandis rebus hypothecæ subiectis, dixi ad Theophilum §. 7. Inst. de actionib.

r quasi Servianam intelligit, v. §. 7. Inst. de act.

s hoc est, habitacionem.

t de precario, quod restitutorium est.

u Imo non tenetur, l. 11. D. de divers. & tempor.

v huc refer 2. Harm. 4.

z v. Harm. d. loco cap. παρὶ βαλανείας κτίσματος, Vitruvium §. c. 10. de balneo, adde l. 5. §. cod.

a Forma ædificiorum veterum, reficienti servanda, ut neque luminibus aut vicinorum prospectui officiat, nisi hujusmodi servitutem habeat pacto aut stipulatione sibi concessam, 2. Harm. 4. §. 58.

id est, ut concameratis a superinstruas, & ipsum concamerer, nec modum b usitatum altitudinis excedas, PP. sine die & consule.

De ædificiis non demoliendis.

2. Imp. Alexander A. Diogeni.

Negotiandi c causa ædificia demoliri, & marmora detrahere, Edicto divi Vespasiani & Senatusconsulto d vetitum est e. Cæterum de f alia domo in aliam transferre quædam licere, exceptum est: sed nec dominis ita g transferre licet, ut integris h ædificiis depositis, publicus deformetur i aspectus. PP. 11. Kalend. Jan. Alexandro A. Coss. 223.

De ruinis.

3. Idem A. Evocato.

An in totum ex ruina domus licuerit non eandem faciem in civitate restituere, sed in k hortum convertere, & an hoc consensu tunc Magistratum non prohibentium, item vicinorum factum sit: Præses probatis his, quæ in oppido l frequenter in eodem genere controversiarum servata sunt, causa cognita statuet. PP. 7. Kalend. April. Juliano 2. & Crispino Coss. 225.

De ædificio communi.

4. Imp. Philippus A. Philipp. Cæs. Victori.

Si m (ut proponis) socius n ædificii ad refectionem ejus sumptus conferre detrectat: non necessario extra o ordinem tibi subveniri desideras. Etenim si solus ædificaveris, nec intra quatuor mensium tempora cum centesimis p nummus pro portione socii erogatus constitutus fuerit, vel quo minus id fieret, per socium stetit constitutur: jus q domini pro solido vindicare vel obtinere juxta placitum r antiquitatis poteris. PP. 4. Kal. April. Philippo A. & Titiano Coss. 246.

De balneis extructis in solo communi.

5. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Octavio.

Si is, contra quem preces fundis, sciens prudensque soli Spartem ad te pertinere, non quasi socius vel collega communis operis sollicitudine, solidam balnearum f exstructionem ea t mente. ut sumptus pro portione tua || non || reciperet, aggressus est, sed ut totius loci dominium usurparet, & collapsum balneum refabricare enisus est: cum ædificia u, quæ alieno loco imponuntur, solo cedant, nec impense x his, qui improbe id fecerint, restitui debeant: antiquato divi Hadriani y Edicto, Præses provinciarum memor juris publici, in dirimenda disceptatione legum placita custodiet. PP. 6. Non. Octob. ipis 4. & 3. AA. Coss. 290.

tuconsultis confirmari solebant, l. 1. D. in quibus caus. pign. vel errorem hic esse in Imperatoris nomine: eo magis, quod hujus legis sententia Adriano tribuatur, d. §. 1. e vide l. 6. 7. 7. cod. Imo potest distrahere. l. 43. §. 1. ff. de legat. 1. f De alia in aliam domum transferre licet, quum integra non est: nam aliqui prohibent est propter organum & aspectum urbis. Syn. Bas. ibid.

g Aliud si non integra ædificia deponantur. d. §. 5.

i Publicis urbis aspectus non deformandus.

k Edes ruinosis in hortum convertere interdum non licet. Licet autem necne, iudicis arbitrio relinquatur.

l Ex his, quæ in oppido frequenter servantur, iudicari potest.

m Si socius ad refectionem ædificii sumptus fecit, non necessario, extra ordinem ei subvenitur: sic autem solus ædificasti, nec cum centesima τὸ ἀναλογικῶν μέρος, ratam portionem receperis ubi quadrimestre præterierit, dominium ejus in solidum conlequeris: nisi quominus tibi solveretur per socium non steterit. Syn. Bas. 12. tit. 1. in fin.

n Socius ædificii expensas repetit, ut hic: & l. 16. §. de rei vindicat. id oratione D. Marci constitutum fuit, l. 52. §. 10. D. pro socio. De sumptibus ædificii repetendis, adde l. 33. in fin. ff. de condiq. indeb. l. 45. §. 1. ff. de act. empt. l. 29. §. 2. D. de pign. l. 14. ff. de doli mali. §. 30. vers. certe. Inst. de rerum divis.

o Εἰς τὸν διαταγμένον. Synops. 11. tit. 1. in fin.

p Id est, centesimas usuras: vide Molinæ de usur. num. 57. ubi duos alios casus specialiter usurarum centesimarum ex l. 1. §. de usuris pupillaribus, & l. ult. §. de usur. rei jud.

q Socius moram quadrimestrem committens in sumptibus socio, qui ædificavit, restituitur, dominium rei communis amittit.

r Orationem Divi Marci. l. 52. §. 10. D. pro socio.

s De Balneo adde l. 1. §. cod.

t Qui sciens nomine proprio commune ædificium reedificat, sumptus non repetit, ut hic & l. 6. §. 2. ff. commun. dividundo. vide quæ dicam §. cod.

u Ædificium solo cedit.

x vide tamen quæ de eare aliis dixi ad l. 23. Dig. de hered. pos. adde l. ult. sup. de negot. l. 5. sup. de rei vindicat. l. 37. ff. de rei vindicat. l. 46. in fin. D. de damno. aliud æquitatis esse videtur.

y Vespasianus idem edixerat. Suetonius. Deformis urbs veteribus incendiis ac ruinis erat, vacuas areas occupare & ædificare, si possideres cessarent, cuique permitti. & V. & R. Romanæ deformem in eandem veteribus ac ruinis reparavit, permitti, si domini decessent, ædificandi copia. Vespasianus & A.rianus dominum dederunt instauratori statim: Divus Marcus æ quatuor mensibus, vide l. 1. ff. in quibus causis pignus, l. 52. §. 10. D. pro socio. adde Cujacium 19. obs. 20.

a Concamerare, est ad fornica morem ædificare, l. 31. Dig. de leg. 3. hinc arca concamerata in l. 19. §. 5. D. locati.

b v. l. 11. Dig. de servit. urb. l. 1. §. 17. D. de oper. novi nuntiat. De modo altitudinis ædificiorum Rutilius Florens statutionem habuit. Quis modus fuerit præscriptus, incertum, sub Augusto 60. pedum altitudo finita, Strabo 5. hanc altitudinem postea cohibuit Nero. Tacit. lib. 15. quem tamen ad modum non constat, Certe Augusti constitutionem Trajanus postea revocavit teste Sexto Aurelio Victor. adde 2. Vitruvium 9. Senecam 1. controvers. 3. De crassitudine parietum dixi ad l. 52. §. 13. D. pro socio.

c l. 41. §. 9. D. de legat. 1. l. 45. in fin. D. de donat. inter virum. l. ult. ff. de damno. Syn. Bas. 19. tit. 1. ex lib. 58. tit. 11. cap. 2. l. 52. D. de contrah. empt.

d Conius putat hoc senatusconsultum factum fuisse anno 5. Imperii Adriani, Avioia & Panfa consulis, ex l. 41. §. 1. ff. de leg. 1. Sed Cuj. 5. obs. 26. putat aliud senatusconsultum fuisse, quod Edictum D. Adriani subsecutum sit.

e Nam Edicta senatusconsultis confirmari solebant, l. 1. D. in quibus caus. pign. vel errorem hic esse in Imperatoris nomine: eo magis, quod hujus legis sententia Adriano tribuatur, d. §. 1.

f De alia in aliam domum transferre licet, quum integra non est: nam aliqui prohibent est propter organum & aspectum urbis. Syn. Bas. ibid.

g Aliud si non integra ædificia deponantur. d. §. 5.

i Publicis urbis aspectus non deformandus.

k Edes ruinosis in hortum convertere interdum non licet. Licet autem necne, iudicis arbitrio relinquatur.

l Ex his, quæ in oppido frequenter servantur, iudicari potest.

m Si socius ad refectionem ædificii sumptus fecit, non necessario, extra ordinem ei subvenitur: sic autem solus ædificasti, nec cum centesima τὸ ἀναλογικῶν μέρος, ratam portionem receperis ubi quadrimestre præterierit, dominium ejus in solidum conlequeris: nisi quominus tibi solveretur per socium non steterit. Syn. Bas. 12. tit. 1. in fin.

n Socius ædificii expensas repetit, ut hic: & l. 16. §. de rei vindicat. id oratione D. Marci constitutum fuit, l. 52. §. 10. D. pro socio. De sumptibus ædificii repetendis, adde l. 33. in fin. ff. de condiq. indeb. l. 45. §. 1. ff. de act. empt. l. 29. §. 2. D. de pign. l. 14. ff. de doli mali. §. 30. vers. certe. Inst. de rerum divis.

o Εἰς τὸν διαταγμένον. Synops. 11. tit. 1. in fin.

p Id est, centesimas usuras: vide Molinæ de usur. num. 57. ubi duos alios casus specialiter usurarum centesimarum ex l. 1. §. de usuris pupillaribus, & l. ult. §. de usur. rei jud.

q Socius moram quadrimestrem committens in sumptibus socio, qui ædificavit, restituitur, dominium rei communis amittit.

r Orationem Divi Marci. l. 52. §. 10. D. pro socio.

s De Balneo adde l. 1. §. cod.

t Qui sciens nomine proprio commune ædificium reedificat, sumptus non repetit, ut hic & l. 6. §. 2. ff. commun. dividundo. vide quæ dicam §. cod.

u Ædificium solo cedit.

x vide tamen quæ de eare aliis dixi ad l. 23. Dig. de hered. pos. adde l. ult. sup. de negot. l. 5. sup. de rei vindicat. l. 37. ff. de rei vindicat. l. 46. in fin. D. de damno. aliud æquitatis esse videtur.

y Vespasianus idem edixerat. Suetonius. Deformis urbs veteribus incendiis ac ruinis erat, vacuas areas occupare & ædificare, si possideres cessarent, cuique permitti. & V. & R. Romanæ deformem in eandem veteribus ac ruinis reparavit, permitti, si domini decessent, ædificandi copia. Vespasianus & A.rianus dominum dederunt instauratori statim: Divus Marcus æ quatuor mensibus, vide l. 1. ff. in quibus causis pignus, l. 52. §. 10. D. pro socio. adde Cujacium 19. obs. 20.

a Concamerare, est ad fornica morem ædificare, l. 31. Dig. de leg. 3. hinc arca concamerata in l. 19. §. 5. D. locati.

b v. l. 11. Dig. de servit. urb. l. 1. §. 17. D. de oper. novi nuntiat. De modo altitudinis ædificiorum Rutilius Florens statutionem habuit. Quis modus fuerit præscriptus, incertum, sub Augusto 60. pedum altitudo finita, Strabo 5. hanc altitudinem postea cohibuit Nero. Tacit. lib. 15. quem tamen ad modum non constat, Certe Augusti constitutionem Trajanus postea revocavit teste Sexto Aurelio Victor. adde 2. Vitruvium 9. Senecam 1. controvers. 3. De crassitudine parietum dixi ad l. 52. §. 13. D. pro socio.

c l. 41. §. 9. D. de legat. 1. l. 45. in fin. D. de donat. inter virum. l. ult. ff. de damno. Syn. Bas. 19. tit. 1. ex lib. 58. tit. 11. cap. 2. l. 52. D. de contrah. empt.

d Conius putat hoc senatusconsultum factum fuisse anno 5. Imperii Adriani, Avioia & Panfa consulis, ex l. 41. §. 1. ff. de leg. 1. Sed Cuj. 5. obs. 26. putat aliud senatusconsultum fuisse, quod Edictum D. Adriani subsecutum sit.

e Nam Edicta senatusconsultis confirmari solebant, l. 1. D. in quibus caus. pign. vel errorem hic esse in Imperatoris nomine: eo magis, quod hujus legis sententia Adriano tribuatur, d. §. 1.

f De alia in aliam domum transferre licet, quum integra non est: nam aliqui prohibent est propter organum & aspectum urbis. Syn. Bas. ibid.

g Aliud si non integra ædificia deponantur. d. §. 5.

i Publicis urbis aspectus non deformandus.

k Edes ruinosis in hortum convertere interdum non licet. Licet autem necne, iudicis arbitrio relinquatur.

l Ex his, quæ in oppido frequenter servantur, iudicari potest.

m Si socius ad refectionem ædificii sumptus fecit, non necessario, extra ordinem ei subvenitur: sic autem solus ædificasti, nec cum centesima τὸ ἀναλογικῶν μέρος, ratam portionem receperis ubi quadrimestre præterierit, dominium ejus in solidum conlequeris: nisi quominus tibi solveretur per socium non steterit. Syn. Bas. 12. tit. 1. in fin.

n Socius ædificii expensas repetit, ut hic: & l. 16. §. de rei vindicat. id oratione D. Marci constitutum fuit, l. 52. §. 10. D. pro socio. De sumptibus ædificii repetendis, adde l. 33. in fin. ff. de condiq. indeb. l. 45. §. 1. ff. de act. empt. l. 29. §. 2. D. de pign. l. 14. ff. de doli mali. §. 30. vers. certe. Inst. de rerum divis.

o Εἰς τὸν διαταγμένον. Synops. 11. tit. 1. in fin.

p Id est, centesimas usuras: vide Molinæ de usur. num. 57. ubi duos alios casus specialiter usurarum centesimarum ex l. 1. §. de usuris pupillaribus, & l. ult. §. de usur. rei jud.

q Socius moram quadrimestrem committens in sumptibus socio, qui ædificavit, restituitur, dominium rei communis amittit.

r Orationem Divi Marci. l. 52. §. 10. D. pro socio.

s De Balneo adde l. 1. §. cod.

t Qui sciens nomine proprio commune ædificium reedificat, sumptus non repetit, ut hic & l. 6. §. 2. ff. commun. dividundo. vide quæ dicam §. cod.

u Ædificium solo cedit.

x vide tamen quæ de eare aliis dixi ad l. 23. Dig. de hered. pos. adde l. ult. sup. de negot. l. 5. sup. de rei vindicat. l. 37. ff. de rei vindicat. l. 46. in fin. D. de damno. aliud æquitatis esse videtur.

y Vespasianus idem edixerat. Suetonius. Deformis urbs veteribus incendiis ac ruinis erat, vacuas areas occupare & ædificare, si possideres cessarent, cuique permitti. & V. & R. Romanæ deformem in eandem veteribus ac ruinis reparavit, permitti, si domini decessent, ædificandi copia. Vespasianus & A.rianus dominum dederunt instauratori statim: Divus Marcus æ quatuor mensibus, vide l. 1. ff. in quibus causis pignus, l. 52. §. 10. D. pro socio. adde Cujacium 19. obs. 20.

De translatione.

6. Imp. Constantinus Aug. Elpidio agenti vicem
Præfecti prætorio.

Si quis post hanc legem civitate a spoliata, ornatum (hoc est, marmora vel columnas) ad rura transtulerit, privetur ea possessione, quam ita ornaverit. Si quis autem ex alia in aliam civitatem labentium parietum marmora vel columnas de propriis domibus in proprias transferre voluerit: quoniam utrobique hæc esse publicum decus est, licenter hoc faciat. Data similiter facultate etiam de possessione b ornatum huiusmodi ad possessionem aliam transferendi, quamvis c per muros, vel etiam per mediam civitatem ea transferri necesse sit: ita ut ea solummodo, quæ illata fuerint civitatibus, exportentur. Datum 6. Kalend. Jun. Viminacii, Crispo 2. & Constantino 2. Confl. 321.

7. Imp. Julianus A. ad Vitianum d Vicarium
Africæ.

Nemini columnas, vel statuas cujuscunque materiæ ex alia eademque provincia vel offerre e liceat f, vel movere. Datum 6. Kalend. Novemb. Juliano A. 4. & Salustio Confl. 363.

Differentia curialium & non curialium.

8. Imppp. Valens, Gratian. & Valent. AAA. Modesto
Præfecto prætorio.

Singularum urbium Curiales g etiam inviti, vel reparare intra civitates, quas olim habuerunt domos, vel de novo ædificare cogantur, illic semper muniis inservituri, & aucturi propriam frequentiam civitatum. Possessores vero, qui non erunt Curiales h, in urbibus, in quibus domos possident, easdem domos dirutas i neglectasque reparent: judiciaria ad conservandum hoc præceptum auctoritate retinendi. Datum 13. Kalend. Novemb. Gratiano 4. & Merobauda Confl. 377.

De spatio inter novum ædificium & publicas ades
relinquendo.9. Imppp. Arcad. Honor. & Theod. AAA. Æmiliano
Præfecto urbi.

Si cui loci proprietas ædificandi juxta publicas ades, animum dederit; is quindecim k pedum spatio interjecto inter publica ac privata ædificia, ita sibi noverit fabricandum, ut tali intervallo, & publicæ ades a periculo vindicentur, & privatus ædificator velut perperam fabricato loco, destructionis quandoque futura non timeat detrimentum. Datum 10. Kalend. Novemb. Arcad. A. 6. & Probo Confl. 406.

De murali ambitu constructione.

10. Imp. Honor. & Theod. AA. Monaxio
P. P.

Per provincias Mesopotamiam, Osdroenam, Euphratensem, Syriam secundam, Phoeniciam, Libanensem, Ciliciam secundam, utramque Armeniam, utramque Cappadociam, Pontum Polemoniacum, atque Hellespontum, ubi magis hoc desideratur, ceterasque provincias cunctis volentibus permittatur murali l ambitu fundos proprios seu loca sui domini constituta vallare. Dat. 13. Non. Maji, Constantinop. Theod. A. 9. & Constantio 3. Confl. 422.

Legitimum spatium novi ædificii ab ædibus publicis, quindecim pedes, ut hic, & l. 46. C. Theod. de operib. public. & 56. Synops. 2. cap. πειραχῆς ex sis. 11. l. 7. 2. Harm. 4. 5. 76. add. l. 11. in fin. j. eod. & l. 14. de servis. urb.

Muris seu murali ambitu fundos cingere cuius licet, ut hic: unde notant, Fortalicium, vel castrum in suo quemque jure ædificare. (est enim jus ædificiorum, juris gentium, l. ex hoc jure. ff. de iustis.) nisi huiusmodi ædificia ad æmulationem vel injuriam alterius fierent, l. opus novum. 3. D. de oper. publicis, aut in limitibus imperii, l. quicunque castellorum. 2. inf. de fundis limitrophis. vel materiam præberent seditionis vel offensionis. (Tunc enim merito publica utilitas privatæ anteponenda est. l. Lucius. 11. D. de evict. l. item si verberatum. 15. D. de rei vindicatis. etiam si privilegio Principis id fieret, cap. suggestum. de decimis.) Eadem est ratio, si quis ædificat non contentus ædificio, jurisdictionem inde vel jus civitatis aut municipii usurpare voluerit: id enim sine Principis permisso non licet, Bart. in l. ult. D. de collegiis. Eadem quoque ratio si sententia iudicis muri disseci sint. Joannes Faber in l. servus. 10. inf. de pænis. Chassanæus in consuet. Burg. tit. des forêts. §. y. num. 4. facit l. sacra. loc. 9. §. muros. 4. D. de rerum divisione. Idem si vel consuetudo, Chassanæus illo loco, vel constitutio Principis contraria sit, ut & apud Hispanos est. l. 7. tit. 7. lib. 4. Ordinationum, & l. 47. Tauri. in fin. & in Pragmatica. 70. in antiqua. ubi habetur: Neminem posse sine licentia Principis ædificare aut retere castella.

De menianis.

11. Idem AA. Severino Præfecto prætorio.

Meniana z, quæ Græco vocabulo τεχνιστὰς 4 appellant, sive olim constructa sive in posterum in provinciis b construenda; nisi spatium inter se per decem c pedes liberi aeris habuerint, modis omnibus detruncantur. In his vero locis in quibus ædificia privatorum horreis publicis videntur obiecta obstructione menianorum, quindecim pedum intervalla servantur: Quam intercapedinis d modum ædificaturis quoque proponimus: ita ut si quis intra definitum spatium, id est, decem e pedum meniam f, ædificare, vel intra quindecim g pedum meniam possidere tentaverit: sciat non solum fabricata demolienda, sed etiam ipsam domum fisco nostro adscribendam. Dat. 3. Kal. Octob. Asclepiodoro & Mariano Confl. 423.

Præfatio. 1. De spatio ab eo, qui ædificat relinquendo. 2. In quantum liceat domum attollere. 3. De fenestris. 4. De prospectu. 5. De solaris, menianis & scalis. 6. De columnis & publicis porticibus ac stationibus. 7. Si ædificatio lis moveatur. 8. De opere inchoato perficiendo.

12. Imp. Zeno h A. Adamantio Præfecto
urbis.

Ex i quo pace frui cœpimus, & litibus & externis bellis populos nostros eximere studentes, variis legibus condendis animum applicuimus: inter quas & hanc quoque referri volumus, dilucide demonstrantem, & quæ tua magnificencia suggestit, & cautissime omne ambiguum definientem: Non multum autem a civilibus verbis recessimus, sed vulgo k notioribus uti maluimus, ut ita quicunque in eam inciderint, alterius interpretis non egeant auxilio. Ex relatione igitur magnitudinis tuæ cognovimus, divinam legem immortalis memoriæ patris l nostri Leonis, quam super his posuit, qui in hac gloriosa civitate ædificare voluerint, quibusdam sui partibus propter pravas interpretantium opiniones ambiguum esse.

1 ¶ Et nos itaque præcipimus, ut qui proprias domos renovare cupiunt, non solum veterem m formam n non excedant, (sicut nec hi, qui novas ædificant) aut lumen vel prospectum o vicinis auferant, adversus ea, quæ pridem constituta sunt: verum etiam addimus, quale jus is qui ædificat, habere debeat, cum facultatem habet ex pacto vel stipulatione mutandæ, si velit, veteris formæ. Tunc enim sancimus, ut si p pactum vel stipulatio ædificantis suffragetur, liceat ipsi secundum vim pacti & stipulationis ædificare, etiam si officere vicinis, quibus pactum adversatur, ita ædificando videatur.

2 ¶ Sed cum nostra Constitutio dicat duodecim q pedes oportere relinqui ab eo, qui ædificaturus est, inter propriam & vicini domum, & P L U S vel M I N U S adjiciat, quod magnam sane ædificantibus

nostris ibid. cap. 9. 2. Harmenop. 4. §. 65.

d De intercapedinis modo dixi ad l. 14. D. de servis. Urbanorum.

e Inter ædificia privatorum Theodosium reliquisse intervallum decem pedum, leges Gumbaldi Burgundionum docent, & jus hoc fuisse vetus Leo scribit Novell. ult. hodie xii. l. 12. inf. eod.

f Mensuram vel intra XV. pedes ædificare vel menianum possidere sententia veris, &c. Cujac. ita restituit. l. 19. obs. 21.

g l. 9. sup. eod. add. l. ult. D. fin. regundor.

h add. Novell. 63. 165. & 2. Harm. 4. §. 59.

i Interpretatio Contil.

k v. Gell. 1. c. 10.

l id est, antecessoris.

m 58. Eclog. 2. cap. πειραχῆς ex sis. 11. cap. 10. & 2. Harm. cap. 4. πειραχῆς ex sis. 11. sup. de servis. urb. l. 11. D. de servis. urb. l. 8. §. 3. D. de oper. nov. l. 17. §. 1. D. de aqua & aqua pluvia.

n de forma dicam inf. eod.

o Quo nomine Constantinopoli duos inter vicinos controversia fuit, Anthemium mathematicum, & Zenonem rhetorem de prospectu iustitio contra veterem morem, & de servitute altius non tollendi, & non offendi luminibus. Agathias Scholasticus lib. 5. hist. Similem quoque in urbe refert Zonaras fuisse querelam mulieris cujusdam adversus Petronam Præfectum vigillum vicinum suum, τὰς εὐαὶς διατάξας ὡς ἔτα καὶ τῇ δὲ τῆς οἰκείας ἐπισκοπῆς. add. Cujac. 17. observ. 35.

p Harm. dist. loco. Eclog. §. 3. in fin. j. eod. §. ult. inf. de servis. urb.

q Ædificaturus xii. pedes relinquit inter propriam & vicini domum, & ita abrogatur l. 11. vers. quem intercapedinis, sup. eod. & Harmenopuli locus 2. tit. 4. cap. de domum extruendis: cap. de domum elevationibus. Reducitur tamen a Leone Novell. ult. Le. gibus duodecim tabularum sufficiebat intra vicinorum domos spatium duorum pedum, dimidii interdum, ut ait Festus & Isidorus 15. Etymol. ult. dixi ad leges xii. tabularum. lib. 2. tit. 11. §. 6.

z De Menianis l. 242. §. 1. D. de verb. signif.

3 πρὸς τὰς. Haloand. ita legunt. σκιδνας, alii ὀρθοῦντες: alii ὀρθας. Vetusissimi habent ἑξάστας, uti Cajacius monet lib. 4. Instit. de æd. & l. obs. 30. ἑξάστας, sunt projectiones ἀπὸ τῶν ἑξωθενιδίων, quod est expellere & projicere. Eam quoque lectionem confirmat autor Synops. ibid. cap. 9. Harmenopulus 2. 1. 4. c. πειραχῆς ex sis. §. 65. dicitur etiam ἑξάστας, a quibusdam ἡλιακὸς Harmenopulus ibid. cap. πειραχῆς ex sis. §. 65. solarium. Novell. Leon. ult. & Harmenop. d. loc. cap. πειραχῆς ex sis. l. 12. inf. eod.

b Recte hoc additum. Nam in provinciis permissum erat ædificare Meniana, non tamen in urbe semper. Ammian 27. Nam & Meniana Prætextatus præfectus urbi sustulit omnia, fabricari Romæ præfiscis quoque vetita legibus.

c Menianum seu solarium a privati ædificio extruere quis potest, relicto decem pedum spatio: a publico ædificio, quindecim pedibus. &

a Dubium ambiguitatem non tollit.

b Principium intervalli a vicini edificio relinquendo sumendum est a fundamentis. Est enim fundamenti altitudinis norma.

c Licet in infinitum aedes suas tollere intra legitimum spatium. Augusti lege non licebat 70. pedibus altius tollere. Strabo 5. Traiani 60. Sextus Aurelius Victor in Traiano. Leonis 100. v. 5. 4. J. eod.

d παρακλιπτικός καὶ φωταγωγός hic. & 5. 3. J. eod. Glossis Transenna, κερματός φωταγωγός, Har. d. l. 1. co. παρακλιπτικός tantum fecit mentionem. Ecloga, fenestrarum tantum, τοξικαὶ vero aliud genus fenestrarum est apud Harmenopolim d. l. cap. περί τοξικῶν. Galli videntur appellare, archieres & barbaricantes.

e Fenestrae prospectivae & luciferae.

f Directus in mare prospectus nemini tollendus, nisi intermisso spatio centum pedum, obliquus tolli potest intermisso spatio duodecim pedum. Hodie etiam in obliquum servatur spatium centum pedum.

Novell. 63. 105. Har. d. loco cap. περί ἀπόψεως in fin. idque Harmen. d. cap. περί ἀπόψεως ὁρῶν, ex Papiniani lib. 3. quaestio. porrigit ad prospectum montium. Synops. Basil. d. loco. negat ullo modo etiam per obliquum adimi posse.

g Obliquus prospectus maris, ἐν πλαγίᾳ. Eclog. d. loco.

h Hortorum atque arborum nulla servitus esse debet: Graeci id ita explicant, Eclog. d. loco. apud Har. d. loc. c. περί κήπων καὶ φυτῶν, licet horum prospectum impedire interpositis quinquaginta pedibus.

i ἐν στενοπῶ Synops. & Har. illa loco.

k vide Eclog. d. loco.

l παρακλιπτικός. ut sup. 5. 2.

m φωταγωγός ut 5. 5. 2. Har. d. loco c. περί φωταγωγῶν θυρίδων. ubi in otis & nomenclatore quid essent φωταγωγοὶ & παρακλιπτικαὶ θυρίδες exposui.

n ψευδόπατον.

o σοφίζομαι τὸν νόμον.

p Fenestrae luciferae prospectivis minus utiles: illis lumen tantum; his prospectum percipimus.

q Fenestris prospectivis nocetur vicino.

r 5. 1. 5. eod.

s Centum pedum spatio intermisso prospectum etiam directum vicino possumus adimere. Eclog. d. loco. Har. d. loc. cap. περί ἀπόψεως.

securitatem praestat, (nihil autem dubium a aptum est ad tollendam ambiguitatem) diserte, ac perspicue jubemus, duodecim pedes relinqui intermedios inter utramque domum, incipientes b a superposita fundamentis aedificii parte: eademque observatione perseverante ad summum usque altitudinis culmen. Erei, qui hoc in posterum observaverit, licere domum in quantum voluerit altitudinem excitare, & attollere, & fenestras fabricare, tam quae prospectivae d dicuntur, quam quae luciferae e, secundum divinam constitutionem, live novam domum velit extruere, live veterem instaurare, five ex incendio collapsam exaedificare: Nulla licentia, ex hoc spatio concessa tollendi vicino directum f & omni ex latere domus inviolatum in mare prospectum: quem domi stans vel sedens habet, non autem detorquendi hunc ipsum prospectum, ita ut cogatur vicinus ex obliquo g mare aspicere. Quod autem ad hortos h atque arbores attinet: nec aliquid in superioribus constitutionibus comprehensum est, nec de his hic aliquid addetur: neque enim convenit.

3 ¶ Nulli autem liceat aedificandi domum juxta i compitum forte aut angiportum k vel plateam duodecim pedibus latiore aufferre partem plateae vel compiti & proprio superaddere aedificio. Non enim, quae ad rem publicam pertinent, minuere, & aedificantibus dividere volentes, duodecim pedum intervallum in medio domorum definimus, sed ne angustiora sint domorum intervalla. Si autem majus sit spatium, maneat vetus distantia: non enim eam minui concedimus, sed servari urbi propria jura. Si autem verus aedificium secundum veterem formam tale erat, ut minus esset domorum abs se invicem spatio duodecim pedum intervallum, ne liceat praeter veterem formam in altitudinem aedificium erigere vel fenestras facere, nisi decem pedes in medio intercedant. Tunc enim prospectivas l is, qui aedificabit, non poterit facere, nisi antea quoque fuerint, ut dictum est. Luciferas m vero faciet utique sex pedum servato ab imo pavimento in altum intervallo: eo tamen non audente ullo modo facere id quod vocatur pseudopatum n (id est, falsum aut fictitium tabulatum aut pavementum in ipso aedificio) & ita ab hoc pseudopato ad sex pedum altitudinem luciferas fenestras excitare, & sophisticè o legem interpretari, & cavillari. Si enim hoc liceat: eveniet iterum ut luciferae p aequent prospectivarum utilitatem, & nihil distent a prospectivis, & vicino q noceant: quod quidem fieri prohibemus, nullatenus competens aedificantibus, vel ex pacto r, vel ex stipulatione jus tollentes, si quod tale prorsus competat.

4 ¶ Insuper cum priore lege cautum sit, centum s pedes alias domos combustas instaurare licere, etiam si alteri prospectum in mare prohibeant: hanc etiam tollentes ambiguitatem, constituimus hoc obtinere tam in his, quae post conflagrationem renovatae sunt, quam quae nunquam antea fuerunt, & nunc primum extruuntur. Sed & in his, quae nullam ignis injuriam senserunt, vetustate autem, aut alia qua-

cunque causa defecerunt, & in omnibus omnino domibus, quae aedificantur, si centum pedum spatium relinquatur inter circumjacentia loca, omni impedimento cessante fiant aedificia, etiam si aliis domibus prospectum in mare adimant. Prospectum autem hunc liceat auferre a a solis culinis b, vel latrinis, vel secessibus, vel scalis c, vel trajectibus ad sola diverticula vicorum pertinentibus, vel basternis d, quamvis, & intra centum pedes velit quis aedificare, si modo tamen duodecim pedes in medio intercedant. Haec autem observari volumus, quando nullum adest pactum e, quod aedificare volentem adjuvet. Qui autem ex pacto vicini aedificant, intra definitum ab eis modum aedificent. tunc enim & eo non custodito spatio permittimus attollere aedificia, etiam si prospectum adimant iis, qui consenserunt, & pacti sunt, aut qui in eorum domos successerunt: quandoquidem competentia jam quibusdam ex conventionem jura, per generalem auferri legem non oportet.

5 ¶ Item illud etiam statuimus, ne ea, quae vocantur solaria f, post hanc legem ex solis lignis & tabulis construantur, sed ad eorum, quae Romanensia g dicuntur, modum & figuram aedificentur, & inter duo solaria ex adverso se respiciant, decem pedes relinquantur. Sin hoc praeter loci angustiam fieri non possit, tunc solaria fiant in παραλλήλῃς, hoc est, ut se invicem ex adverso vel ἐκ παραλλήλῃς respiciant, sed alternis, & ex obliquo atque transverso. Si vero spatium medium decem pedes non excedat, tunc nulla ex parte nec adversa nec transversa liceat solaria aut meniana h fabricare. Quae vero secundum superscriptam formam aedificabuntur, jubemus alta esse ab imo solo pedes quindecim, & eorum quidem columnas lapideas aut ligneas ita solo imponi jubemus, ut non ad cathetum i five perpendiculum stent, sicuti nec muros, ut nec aer, qui est sub illis in superiore parte, ut dictum est, constitutis solariis, obturetur, nec ex hoc angustior fiat angiportus, & publicum iter. Prohibemus autem & scalas k a solo angiportus inchoare, & ad solaria ducere, ita ut tam ex impensa & praeparatione firmiore, quam quod non ita proxima sint inter se solaria, breviora & rariora & extinctu faciliora ex igne pericula civitati, & his qui domos habent, imminuant. Sin autem contra nostram hanc legem fiat solarium vel scala: non id solum quod factum fuerit, detruncabitur, sed etiam aedificii dominus decem auri librarum poenam expectabit, & qui designavit architectus, aut qui opus recepit, alias decem auri libras persolveret, & qui fabricaverit artifex, si per inopiam l non potuerit poenam solvere, corpore luens a civitate fiat extorris.

6 ¶ Praeterea jubemus nemini m licere multas ex ordine collocatas columnas in publicis porticibus & stationibus ab eo, quod vocatur Milium n, usque ad Capitolium obstruere aedificiis, vel solis etiam tabulis, vel aliis quibusvis rebus in medio columnarum extractis: sed ipsa quidem aedificia non excedant in latitudine pedes sex, comprehensis etiam parietibus plateam versus: in altitudine vero pedes septem. Omnimodo autem volumus per quatuor columnarum ordines relinqui a porticibus ad plateas liberum iter, decorari quoque huiusmodi taber-

nis per latera civitatis cuncta discurrunt, adde Cujac. 13. obs. 30. 5. ult. Inst. de servit.

f Σολάρια hic, σολαριῶν. Eclog. d. loco. Har. d. loco. περί σολαριῶν.

g ῥωμαῖνίσια Graeci hic & Eclog. d. loco.

h ἥτοι ἐξέστας Graeci hic. adde Har. d. loco. περί ἡλιακῆς καὶ ἐξέστας. ibi ἡλιακῆς καὶ ἐξέστας ibi ἡλιακὸν παρὰ τινῶν ἐξέσστην καλεῖται. dixi ad l. 11. 5. eod. adde Novell. Leo. ult. ubi περί ἡλιακῆς.

i κατὰ καθετόν. Sic κατὰ πῶν. Eclog. d. loco. Har. d. loco.

k Eclog. d. loco. Har. d. loco. Scalae trajectus maritimi Novell. 159. siue portus aut stationes navium auctore Moschopulo περί σχεδῶν. Alciatus perperam crenacula interpretatur.

l dixi l. 1. in fin. ff. de pec.

m 58. Eclog. 1. cap. περί παραγγελίας ex tit. 12. c. 22.

n ἀπὸ τῆς καλεμένης μιλίας hic. ἀπὸ τῆς μιλίας. Eclog. d. loco. ubi Leunclavius miliarium vertit. Miliarium columna Romae posita in foro ab Augusto, a qua omnes vix Italiae initium & finem capiebant. dixi ad l. 154. D. de verbor. signif. adde Suet. in Oshome.

naacula

a Intra minus spatium quam centum pedum scilicet minus, puta intra duodecim pedes.

b μαγειρίαν hic. Eclog. d. loco. μαγειρίαν. Har. d. loco.

c κλιμακός hic. κλιμακός. Har. d. loco.

d ἡ διαβάσις πρὸς παρόδον μόνῃ χρησίμῳ ἢ τῶν ἀκατάστατον οἱ πόλιν βασιλείαν hic: ἡ ἀποβασιλείαν ἢ γὰρ τῶν λεγομένων παρόδων, ἢ τοῦ διαβάσιον. Har. d. loco. quidam legunt διαβάσιον. Porro, basterna sunt transenna, siue protecia, quae habentur in aedibus transeundi vel spatiosi gratia. Alio sensu, basterna vehicula sunt, siue lecticae, vel, ut est in Glossis veterum. Ecloga, quae (quod plerumque speculari lapide clauderentur) exdem Glossis illo loco Juvenalis: Quae vehitur clausulae. is specularibus antra, recte interpretantur basternas. Antrum dixit & Hieronymus caveam basternarum. Palladio Amices basternarum, sunt porticae, quibus ea vehicula sustinentur. Servius Honoratus, Pileata sunt vehicula, sicuti nunc basternas videmus. Lampadius in Helio Gallo: Dedit basternas & rhedas. Ammian. 14. Basternae.

e 5. 2. 5. 3. 5. eod.

a De regionibus
urbis alias dixi.
adde l. 1. §. 11.
ff. de off. Praef.
urbis.

b τὰ δὲ με-
σότητα, &c.
Tabernae quae in
medio columnarum
constituntur,
prout existimant
praefectus urbi,
struantur: qui
parem in omni-
bus modum ser-
vabit. Synops. Ba-
sil. §. 8. tit. 21. ex
tit. 11. c. 10.

c Aequalitas est,
quoties quod uni
permittitur ceteris
non negatur.

d §. Eclog. 2. cap.
παραγλυ-
πίας ex tit. 11.
c. 11.

e Praefectum ur-
bis intellige ex
inscriptione hu-
jus constitutionis.

f Hic παρέρ-
ισσι τὰς μα-
κρὰς τὴν ἐμπε-
δομένην ἔχοντες.
Graeci hic. μὴ
ἀναμένειν τὰς
κρίσεις. Eclog. d.
loco. ubi alii le-
gunt κρείας eas.
quae definiuntur
ἐμπεδομένης
ἡμέρας, quae de
re dixi ad Nov.
49. cap. 11.

g Hic constat li-
cuisse appellare a
Praefecto urbi.
quod tamen ali-
quando prohibi-
tum fuit, sed post-
ea iterum permis-
sum. l. 23. C. Th. de
appell. l. 2. D. de
hui, qui propter
met. jud. ut in ea
re minor fuerit
auctoritas Praefecti
urbi, quam Prae-
fecti praetorio. l.
dem significat
Symmachus &
ipse Praefectus ur-
bis, lib. 1. epist.
41.

h τὴν καλῶ-
μένην κοινο-
πρατίαν.

i Eclog. d. loco in
fin.

k Eclog. d. loco.

l l. unic. sup. de
monopolis.

m d. l. unic.

n adde §. 5. in fin.
sup. cod. l. 1. in fin.
D. de pecu.

o Perficere id
nemo prohibetur,
quod ab alio in-
ceptum.

macula sive officinas exterius saltem marmore: ut & civi-
tati sint decori, & transeuntibus voluptati. In reliquis
autem civitatis regionibus a extructas in b mediis
columnis officinas, prout urbi esse utile, & quatenus &
quomodo existimaveris, extrui sancimus, omni c aequa-
litate servata, ne quod uni permittitur, ceteris prohibea-
tur.

7 ¶ Et hoc quidem constituimus, ut ne calumnian-
tium dolis & machinationibus, aequis & bonis viris pe-
riculum struatur. Multi enim aedificaturis lites, non ex
injuria aliqua accepta, sed per invidiam subintrantes,
intermissionum illis causam praebent: ut eum, qui jam
coeperat aedificare, prohibitum, & opus imperfectum re-
linquere coactum, & in jus tractum, pecuniam ad aedi-
ficationem repositam, litigando consumere cogant: &
(quod omnium incommodissimum est) postquam victri-
cem sententiam retulit, adhuc quasi indissolubilibus vin-
culis obligari contingit, dum appellationis praetextu fa-
tales dies expectare cogitur, & ex hac frustratione, &
aedificationis interruptione voluptatem capit ejus adver-
sarius.

† Adiciamus itaque in hujusmodi casibus, ut si d ap-
pellatio ab his, quae ab arbitro definita sunt, intercesse-
rit, simul atque missa fuerit ad judicem relatio vel forma
scriptis redacta, licere victori & victo, non observato le-
gitimo appellationis introducenda tempore, una cum ad-
versario, vel soli ad tuam e magnificentiam tribunal accede-
re, & adversario ex more vocato, si absit, terminum rei
controversae facere: ut omni mora abscissa, legitime
liti finis imponatur, ne hyeme, si ita acciderit, praesente
vel imminente, dum longos appellationum dies f statos
expectare cogitur is, qui iniuste ab incepto aedificio prohi-
bitus est, damna intolerabilia sustineat.

† Quod autem est proximum, si etiam quis in hujusmo-
di controversiis appellare g voluerit, Conquerens de
magnitudinis tuae sententia, illico eam, quam dicunt con-
sultationem h fieri jubemus, & dari tam victo quam vi-
ctori, ut de more sententiam ipsam accuratius expendant
in sacro nostro palatio, omni mora cessante. Noverint au-
tem quicunque aedificantes impedire praesumpserint, quod
si victi fuerint, & omne i quodcunque contigerit damnum
resarciant, & materiae pretia, quam probabile erit cor-
ruptam aut deterioratam esse inter litium moras repen-
dent.

† Quod autem ad eos, qui iniuste aedificare tentaverint,
attinet, & hi si victi fuerint, damna ei, qui aedificium
prohibuerit, & causae ideo adesse coactus fuerit, refun-
dent.

† Omnem autem hujusmodi controversiam in solo
magnitudinis tuae iudicio decidi praecipimus, & neque
ulli cuiquam illustrium magistratum audire hujusmodi
causas, neque ex hac causa litigantes, militiae, vel fori
praescriptione ad detrectandum k iudicium, vel sumptum,
& damnum, quae sententia gloriosissimi Praefecti
urbis, aut ab ipso dati cognitoris continebuntur, solutio-
nem detrectandam permittimus: sed exactioni eos subijci
volumus, qui ex decreto magnificentiae tuae victi fuerint,
nemine ab hoc fori praescriptione utente.

8 ¶ Provideat autem magnificentia tua, ne l quis
redemptorum aut fabrorum, aut artificum opus a se in-
choatum relinquit imperfectum m, sed ut accepta mer-
cede opus, quod inceptit, perficere cogatur: vel omne
damnum, quod inde aedificare volens acceperit, & quid-
quid omnino dispendii sensit ex eo, quod opus perfectum
non fuerit, faciat. Si autem penuria n labore, qui ita
deliquerit, fustibus caesus civitate ejiciatur. Nullus o
autem id perficere prohibeatur, quod ab altero ceptum
opus fuerit: quod praesumi cognovimus a quibusdam ar-
tificibus, vel redemptoribus, nec iis, quae ipsi coeperint,
finem imponentibus, nec alios id perficere sinentibus, at-
que inde damnum intolerabile inferentibus iis, qui domos
suas fabricari cupiunt. Qui itaque hoc solo recusat
opus perficere, quod ab alio ante inchoatum sit, is
eandem poenam excipiat, quam is exceperit, qui opus
reliquit.

Antonius Contius Juri studiosus. Quid in hac lege resti-
tuenda, vel in Latinum sermonem transferenda praestiterimus,
experiemini, si hanc nostram operam cum editione Portana &
Scrimgeriana contuleritis. Nam in utraque sequens constitutio
erat acephala, & in altera ita corrupta & translata, ut magna
ex parte ajeret, quae hac negat; negaret, quae hac asserit. En
quanta in legibus vel edendo, vel transferendis cautio. Utraque
etiam editio prima istius constitutionis verba in inscriptionem
ipsius transtulit: altera sic. Αδμαντιο ἐπαρχῶ πόλεως ἡ
δικῶν Εἰρήνης ἀπολαύοντες, &c. Altera vero sic, Αδ-
μαντιο ἐπαρχῶ πόλεως ἡ δικῶν εἰρήνης ἀπολαύοντι. Τῶν
παρόντων, &c. Qui error ei contrarius est, qui ante Haloand.
obtinuerat in principio constitutionis de Justiniano Cod. confir-
mando: ut illa verba inscriptionis, Ex praefecto hujus almae
urbis, in textum ipsius constitutionis, irreperant, hoc modo:
Ex praefecto hujus almae urbis &c. Quis autem unquam
appellari audire Praefectum urbis, Praefectum judiciorum, aut
judiciorum pacis? Itaque quamvis sola conjectura adjutus sim,
in hujus legis principio restituendo: omnibus tamen vobis pro-
batum iri iudicium meum spero. Est autem elegantissima lex,
& ad multos juris articulos controversos, si qua alia, apprimē
utilis.

Ad superiorem legem Zenonis.

13. Imp. Justinianus A. Joanni P.P.

Cum dubitabatur, utrum Constitutio Zenonis a diva
memoriae ad b Amantium Praefectum urbi scripta,
quae de servitutibus loquitur, localis esset, & huic floren-
tissimae urbi dedicata, deberent illius quidem iura in hac
observari: antiqua vero, quae contraria sunt, locum habe-
re in provinciis, indignum esse nostro tempore putantes,
aliud j ius c || in hac regia civitate de hujusmodi observa-
ri, aliud apud nostros esse provinciales: sancimus eandem
constitutionem in omnibus urbibus Romani Imperii ob-
tinere, & secundum ejus definitionem omnia procedere:
& si quod jus ex ea lege innovatum est a vetere dispositio-
ne, hoc & in provinciis a Praesidibus earum observari:
ceteris d videlicet omnibus quae non per Zenonianam le-
gem innovata sunt, sed veteribus legibus comprehen-
sa, in sua firmitate in omni loco manentibus. Dat. Kal.
Septemb. Constant. post Consulatum Lampadii & Orestis
VV. CC. 531.

DE NOVI OPERIS & NUNCIATIONE.

TIT. XI.

Si nunciator novi operis sit paratus statim de jure suo docere, de-
bet audiri, & de causa cognosci, & intra tres menses
terminari. Salyc.

1. Imp. Justinianus A. Joanni P.P.

D E operis novi nunciatione quandam antiquis or-
tam fuisse dubitationem nostra cognovit tranqui-
litas: dicentibus, si quis denunciationem ad in-
hibendum opus miserit, non posse eum post an-
num elapsum ex quo denunciatio missa est, iterum aedi-
ficationem prohibere. Quod dupliciter iniquum nobis esse
videtur: sive etenim non recte opus prohibuerit, decet
non per totum annum hoc impediri: sive recte denun-
tiationem emisit, etiam post annum licentiam habere
aedificationem prohibere. Talem igitur iniquitatem in-
hibentes, sancimus, si quis denunciationem emisit, in
hac quidem regia urbe Praefectum urbi festinare: in provin-
cia vero Rectorem ejus intra trium f mensium spatium cau-
sam dirimere: sin vero aliquod fuerit quocunque modo ad
decisionem ambiguitatis impedimentum, licentiam ha-
bere eum qui aedificationem deproperat, opus, de quo agi-
tur, efficere, prius fidejussore ab eo dato officio Urbica-
ria Praefectura, vel provinciali, Ut si non recte aedificaverit,
omne opus, quod post denunciationem fecerit, suis sumptibus de-
struat. Sic enim & opera non per inanes denunciations
prohibebuntur, & recte denunciantibus consulatur. Dat.
2. Kal. Novemb. Constantinop. post Consulatum Lampadii
& Orestis VV. CC. anno secundo 532.

DE OPERIBUS PUBLICIS 3.

TITULUS XII.

De immunitate.

yy

1. ImpP.

a Have Catuline,
Karissime no-
bis. l. 5. Cod. Theod.
eod. vide l. 6. inf.
eod.

b d. l. 5. C. Theod.
eod.

c Iudex immu-
nitatem ab opere
publico concedere
non potest.

d l. 6. Cod. Theod.
eod. Quæ operi
publico vere im-
pensa confiterit

Præfæctis operum
(ἐργασίας) accepto
ferri debent. Syn.

Basil. 54. tit. 12. ex
lib. 58. tit. 12. c. 1.

e Impensas in
operibus publicis
accepto ferri o-
porter. 54. Ecl. 12.

c. 5. ex lib. 58. tit.
12. c. 2.

f Cujacius hic
negat Græcam es-
se constitutio-
nem, sed potius
Latinam esse ait

ex l. 26. §. de epi-
scop. & cleric.
2. d. l. 26.

h l. 8. C. Theod.
Syraculis, præto-
rium erat domus
quondam Hiero-
nis regis Siciliæ.

Gic. 5. in Verrem.
Prætoria autem
dicta quod Præto-
res Romani in
provincias Ro-

manas missi ea
loca inhabita-
bant: five quia a
regibus quondam
earum provincia-
rum commode

ædificata, five
quia ad majesta-
tem populi Ro-
mani conservan-

dam, pertinere
putabant, magi-
stratus Romanos
in hujusmodi
ædibus vivere, in
quibus olim Re-

ges visissent, vel
domicilium suum
habuissent.

i domos judi-
ciarias. d. l. 8.

k non in priva-
torum usu.

l l. 11. C. Theod.
m i. e. Constan-
tinopolim. vetus
enim Roma non
est Constantino-
polis, sed quæ a
Romulo ædifica-

ta.

n sumptus pu-
blici.

o 54. Ecl. 12. c. 5.

p Iudex, sua pe-
cunia sine Rescri-
pto Principis, no-
vum opus potest
ædificare.

q Have Proculo K. N. (i. e. Karissime nobis) l. 22. C. Theod. adde l. 1. sup. eod.

r Præscriptio temporis defendi non potest, qui ita ædificavit in loco publico, ut inde da-

mnium civitati daret: ne quidem si Princeps ei potestatem ædificandi fecerit. Syn. 58. tit. 27.

ex tit. 11. cap. 6.

s l. 9. l. 45. ff. de usuc. l. 2. sup. Ne rei dominica. adde 5. 9. Inf. de usuc. Nov. 30. c. 7.

t l. 3. sup. de precib. imperat.

u 58. Ecl. 22. cap. 2. & παρρησιας, ex tit. 12. c. 6. & ibi tit. 12. ex lib. 58. tit. 12. c. 7.

x Contra ornatum urbium ædificare non permittitur.

y l. 23. C. Theod. eod. 54. Ecl. 12. c. 7. l. 6. sup. de sacros. eccles. adde Nov. 38. Nov. 149. c. 3.

z Instaurare. Hal.

l. 24. C. Theod. eod. Ecl. d. loto, cap. 8.

b Curator operis publici, vel qui pecuniam ad extructionem accepit, tenetur de operis vi-

cio intra 15. annos, nec is tantum, sed & ejus hæredes, ut si quid ab operis vitium acciderit (non

tamen fortuito casu) ex ejus patrimonio reformetur. Syn. Basil. 54. tit. 12. ex lib. 58. tit. 12. cap. 8.

Decem annorum tantum spatium meminit Harmer. 9. tit. 8. §. ult. quod verisimile est in operibus

privatis servatum.

1. Impp. Constantinus & Constans AA. a ad Catulinum.

Purimi b immunitates operum publicorum concessione c Judicium adepti sunt: & ideo jubemus in posterum elicitas immunitates nullius esse momenti. Dat. 6. Kal. August. Sirmii, Urso || Lupu-
lo || & Polemio Coss. 338.

De impensis accepto ferendis.

2. Iidem AA. ad Marcellinum Comitem Orientis.

Quæ d operibus publicis impensa e confiterit, acce-
pto ferri oportere cognoscas. Dat. 5. Non. Octobr.
Constantinop. Limenio & Catulino Coss. 349.

De cruce & sanctis reliquiis.

3. Græca constitutionis epitome f.

Neque monachus, neque alius quivis in loco publico,
vel ubi spectacula fiunt, crucem g imponat, aut re-
liquias sanctas.

De prætoria & publicis domibus.

4. Iidem AA. Ecdicio Præfæcto Ægypti.

Prætoria b Judicium & domus publicas i oportet
publico juri atque usui k || semper || vindicari. PP.
Non. Decembr. Antiochia, Mamertino & Nevita Coss.
362.

De Judiciis.

5. Impp. Valentin. & Valens AA. ad Symmachum Præfæctum urbis.

Inter l urbem Romam || veterem & novam m || nullus
Judicium novum opus informet n, quoties serenitatis
nostra o arbitria cessabunt, || nisi p ex suis pecuniis hujus-
modi opus construere voluerit. || Ea tamen instaurandi,
quæ jam deformibus ruinis intercidiisse dicuntur, univer-
sis licentiam damus. Dat. 8. Kal. Jun. Philippis, divo Jo-
viano & Varroniano Coss. 364.

De temporis præscriptione & de rescriptis.

6. Imppp. Gratian. Valens. & Theod. AAA. ad q Proculum.

Præscriptio r temporis s juri publico non debet obfiste-
re: Sed nec rescripta t quidem: atque ideo diruenda
sunt u omnia, quæ per diversas urbes, vel in foro, vel in
publico quocunque loco || contra x ornam, & com-
modum, ac decoram faciem || civitatis extructa noscun-
tur. Dat. 3. Idus Jun. Constantinopoli Merobaudes 2. & Sa-
turnino Coss. 383.

A quibus operibus dignitas non eximit.

7. Iidem AAA. Cynegio P.P.

Ad y portus, & aqueductus || & murorum || instaura-
tionem five extructionem, omnes certatim facta ope-
rarum collatione instare z debent: neque aliquis ab hu-
jusmodi consortio dignitatis privilegiis excusari. Dat. 15.
Kalend. Febr. Constantinop. Richomere & Clearcho Coss.
384.

De operis vitio.

8. Iidem Augusti Cynegio P.P.

Omnes a, quibus vel cura mandata fuerit operum
publicorum, vel pecunia ad extructionem solito
more credita, usque ad annos quindecim b ab opere

perfecto cum suis hæredibus teneantur obnoxii: ita ut si
quid vitii in ædificatione intra præstitutum tempus perve-
nerit, de eorum patrimonio (exceptis tamen his casibus,
qui sunt fortuiti) reformetur. Datum 3. Non. Febr. Con-
stantinop. Arcadio A. 1. & Bauto Coss. 385.

An domus diruenda sint inchoanda publica fabrica
gratia.

9. Imppp. Theod. Arcad. & Honor. Augusti Aureliano Præfæcto urbi.

Si a quando concessa a nobis licentia fuerit extruen-
di: id sublimis magnificentia tua sciat esse servan-
dum, ut b nulla domus inchoanda publicæ fabricæ
gratia diruatur: nisi usque ad L. libras argenti pretii
æstimatione taxabitur. De ædificiis vero majoris pre-
tii ad nostram scientiam referatur: ut ubi amplior po-
scitur quantitas, Imperialis extet auctoritas. Dat. 3. Kal.
Mart. Constantinop. Theodosio A. 3. & Abundantio Coss.
393.

De inscriptione nominis.

10. Iidem Augusti Rufino P.P.

Si e qui judices perfecto || publicis pecuniis || ope-
ri suum d nomen sine nostri numinis mentione in-
scripserint, majestatis teneantur obnoxii. Dat. 3. Non.
Jul. Constantinop. Arcadio 3. & Honorio 2. AA. Coss.
394.

De refectioe publicorum manium & thermarum.

11. Impp. Arcad. & Honor. AA. Eusebio Comit. sacrarum largitionum.

Ne splendidissimæ urbes, vel oppida vetustate labantur,
de f redditibus fundorum juris reip. tertiam g partem
reparationi h publicorum mœnium, & thermarum sub-
stitutioni i deputamus. Dat. 11. Kal. Jul. Mediolani, Oly-
brio & Probino Coss. 395.

De muris urbium.

12. Iidem AA. Casario Præf. præf.

Omnes k provinciarum Rectores literis moneantur,
ut sciant ordines. atque incolas urbium singularum
muros, vel novos debere facere, vel veteres firmitus re-
novare, scilicet hoc pacto impendiis ordinandis, ut ad-
scriptio currat pro viribus singulorum, deinde adscriban-
tur pro æstimatione operis futuri territoria civium: ne
plus poscatur aliquid, quam necessitas impetraverit, neve
minus: ne instans impediatur effectus. Oportet nam-
que per singula || non sterilia || iuga l certa quoque
distribui, ut par cunctis præbendorum sumptuum
necessitas imponatur: || nemini excusatione vel alia
præsumptione ab hujusmodi immunitate præbenda. ||
Datum 9. Kal. April. Arcadio 4. & Honorio 3. AA.
Coss. 396.

De judiciis & ordinibus civitatum.

13. Iidem AA. Theodoro Præfæcto prætorio.

Nemo m Judicium in id temeritatis erumpat, ut,
inconsulta pietate nostra, novi aliquid operis existi-
met inchoandum: vel ex diversis operibus ornamenta n,
aut marmora, vel quamlibet speciem, quæ fuisse in usu
& ornatu probabitur civitatis, eripere, vel alio trans-
ferre sine jussu sublimitatis tuæ audeat. Etenim si quis
contra fecerit, sex libris auri multabitur. Similis autem
condemnatio ordines civitatum manebit, nisi orna-
mentum genitalis o patriæ decreti hujusmodi au-
dioritate defenderint. Horreorum autem, vel stabulo-
rum fabricas arbitrari proprio provinciarum Judices
studio laudanda devotionis arripiant. Datum || 3. ||
Kalend. Jan. Mediolani, Honorio 4. & Eutychiano Coss.
398.

Quæ ædificia dirui debeant.

14. Iidem AA. Severo P. V.

Ædificia p, quæ vulgo q parapetasia r nuncu-
pantur, vel si qua alia opera s mœnibus, vel
publicis operibus ita sociata coherent, ut ex his in-
cendium vel insidias vicinitas reformidet aut an-
gustent.

a l. 30. C. Theod.

eod.

b Domus sum-

mam 50. librarum

argenti exceden-

tes, etiam ad opus

publicum ædifi-

candum non di-

ruenda, ut hic

potest tamen ex-

cipi casus legis 14.

J. eod.

c l. 31. C. Theod.

eod.

d de nomine in-

scribendo ædifi-

ciis vel operibus

publicis, adde l. 3.

in fin. ff. eod.

e l. 32. C. Theod.

eod.

f Unde sumptus

reparandis ædifi-

ciis publicis sa-

mantur adde l. 3.

J. de vend. reb. ci-

vil. l. 3. J. de di-

versis præditi-

adde l. 17. inf. hoc

tit.

g Ecl. d. lib.

cap. 11.

h eis rati dy-

moria epia h

tas cædætes

τῶν δημοσίων:

βαλανεῖον, in

opera publica pu-

blicorumque bal-

neorum exitus.

Syn. ibid. cap. sed

haud dubie legen-

dum est ἐπαυ-

σεις non cædæ-

σεις, ut sunt bal-

nearum calefacti-

ones. Juber enim

Arcadius, in ope-

ra publica & pu-

blicorum balneo-

rum calefactiones

tertiam partem

fundorum repu-

blicæ impendi.

i submissi, d. l.

32. ἐπαυσεις,

male in Synopsi

Ecl. d. l. c. 11.

legitur ἐκδασεις

v. Cujac. 18. obs.

37.

k l. 34. C. Theod.

eod.

l Quidam legunt

jugera: & male.

m l. 37. C. Theod.

eod. adde l. 5. l. 6.

3. eod.

n aramen. dist.

l. 37.

o generalis pa-

tria.

p l. 39. C. Theod.

eod.

q vulgi more, d.

l. 39.

r d. l. 39. parame-

na. Hal. παρ-

ητορία. Basil.

παρρησία

Cujac. hic. id est,

adplicita vel ad-

fixa muris vel a-

liis operibus pu-

blicis. Parapeta-

sis vero, qualia ad-

tenia.

s opera publici

mœnibus, vel pri-

vatis sociata, &c.

d. l. 39.

a Nota.
b l. 40. c. Theod.
qua hic admodum
immutata est

c Concellio ge-
nerali de opere
publico, intelli-
gitur de destru-
cto & diruto,
quod tamen non
sit in usu publi-
co.

d Praefecto urbi
l. 44. c. Theod. cod.

e d. l. 44.
f Imago princi-
pis reponenda.

De honore prin-
cipum imaginibus
adhibito di-
xi l. 7. in fin. ff.

g Praefectum ur-
bi l. 47. c. Theod.
cod.

h d. l. 47.
i Palatii loca,
privatorum aedi-
ficiorum occupari
non oportet.

k Imperio ma-
gna secreta de-
beantur.

l l. 51. c. Th. cod.
m Muri novi
Constantinopolita-
nae urbis a
Theodosio juniori
aedificati, dixi
Nov. 59. cap. 5. ad-
de l. 7. j. de me-
tatis. l. 18. s. de
sacrof. ecclesi.

n Turre & mu-
ri pro munitione
civitatum in a-
gris privatorum
aedificati, eorum
sumptu reparan-
tur.

o Praefecto urbi.
l. 54. c. Theod. cod.

p d. l. 52.
q De sumptibus
ad praebenda lu-
minaria, aedificia
& loca reparan-
da, adde l. 11. sup-
ra, adde quae
scripti ad l. 2. s. de
alcatorib.

r reparanda gra-
tia urbis hujus
lavacro d. l. 52.
s & consili de-
signato. Novell.
Theod. tit. 10.

t 53. Eclog. 2. cap.
πρὶ πρῶτον
γὰρ ἐξ ἑστῆς π.
cap. 19. i. Har.
4. s. 136.

u στήλην πρὸν ἢ
στοὰν ἀντιπορ-
τὸν vel portu-
cum, synops. l. 54.
l. 60. πρὸν ἢ
στόα ἢ πρῶτον
τῶν αὐτῶν: multos
vicos aut horum
partes. Harm. d.
l. 60.

x l. 4. s. cod. l. 21.
ing

gustentur a spatia platearum, vel minuatur porticibus la-
titudine; dirui ac prosterni praecipimus. Dat. 6. Id. Octob.
Constantinop. Honor. A. 4. & Eutychiano Consil.

Si Princeps opus Publicum alicui concesserit.

15. Iidem AA. Eutychiano Praefecto
pratorio.

SI aliquando homines emergant, qui a nostra Clemen-
tia opus publicum sibi praebere postulaverint: non nisi
diruta & penitusque destructa, & quae parum sunt in usu
civitatum, percipiant: intimandis huiusmodi rescriptis
iudicio amplissimae tuae sedis. Datum Idib. Decemb. Ho-
norio A. 4. & Eutychiano Consil. 393.

De imagine Principis.

16. Iidem AA. Aemiliano Praef. d. prat.

SI quando usus exegerit vel porticus, vel quaslibet aedes
statu senio seu fortuitis concussas casibus reparari: li-
ceat, etiam inconsulta Clementia nostra, cum reverentia
sui, imaginem f. deponere, vel nostram, vel retro Principum
reportatamque post refecta aedificia loco proprio de-
nuo collocare. Dat. 3. Kalend. Jul. Constantinop. Arcadio
A. 6. & Probo Consil. 406.

Ne locus in publico palatio privatis aedificiis
occupetur.

17. Imp. Honorius & Theodosius AA. Monaxio
P. P. g.

Quicumque h. locus in palatio i. huius urbis privatis
aedificiis incommode occupatus est: is quamprimum
subiunctis omnibus, quae in eo sunt, aedificiis, Palatio re-
formetur: quod privatorum non est parietibus coarctan-
dum. Nam imperio magna ab universis secreta & de-
bentur, ut hi tantum locum habeant habitandi, quos le-
gitimus maiestatis nostrae usus, & reipublicae disciplina
delegit, in futurum etiam universis ab huiusmodi usurpa-
tione prohibendis. Dat. 9. Kal. Mart. Constantinop. Hono-
rio s. & Theodosio 3. AA. Consil. 409.

De turribus novi muri ad munitionem urbis ex-
structi.

18. Iidem AA. Anthemio P. P.

TURRES l. novi m. muri, qui ad munitionem splendidis-
simae urbis exstructus est, completo opere praecipimus
eorum usui deputari, per quorum terras idem murus stu-
dio ac provisione tuae magnitudinis ex nostrae Serenitatis
arbitrio celebratur: Eadem lege in perpetuum, & condi-
tione servanda, ut annis singulis hi, ad quorum iura ter-
rulae demigraverint, proprio n. sumptu eorum instaurationem
sibi met intelligant procurandam, eorumque usu pu-
blico beneficio potentes, curam reparationis ac sollicitu-
dinem ad se non ambigant pertinere. Ita enim splendor
operis, & civitatis munitio, cum privatorum usu & utili-
tate servabitur. Datum prid. Non. April. Lucio V. C.
Consil. 413.

De redditibus domuum & officinarum, quae sunt in porticibus
Zeuxippi.

19. Iidem AA. Severino Praef. o prat.

QUIA plurimae domus cum officinis suis in porticibus
Zeuxippi esse memorantur: redditus memoratorum
locorum pro quantitate, quae placuit, ad praebenda lumi-
naria q. & aedificia ac tecta reparanda r, regia huius ur-
bis lavacro sine aliqua jubemus excusatione conferri. Dat.
5. Id. Jan. Victore V. C. Cos. 424.

De angiportis & porticibus.

20. Imp. Theodosius & Valentinianus AA. Cyro Praefecto
urbis.

QUI sine auctoritate divini Rescripti ad iudicium tuae
celsitudinis destinandi, angiportus n. integros, vel
partes suis domibus incluserunt, seu porticus usurpa-
runt x: proculdubio iura pristina sacratissima reddere ci-
vitati jubemus: || multa || auri || 50. librarum non defutura,
si quis posthac in similem audaciam prodire tentaverit.
Dat. Kal. Nov. Theodosio A. 17. & Festo Consil. 439.

De Basilica.

21. Iidem AA. Cyro P. V.

BASILICAM a inauratam & marmoribus decoratam, li-
beram in perpetuum manere, neque alicujus imagi-
nis, aut picturarum cujuslibet honoris tabularum obumbrati-
one fuscari jubemus, neque in aliqua parte ejusdem basi-
licae tabulato quidquam opere stationes b, ergasteriave
constitui sancimus. Illud quoque decernimus, ne in
eam eosque c liceat intromitti, vel nuptias celebrari. Dat.
11. Kal. Febr. Constantinop. Valentinian. A. 5. & Anatolio
Consil. 400.

De novis operibus non inchoandis, antequam imperfecta
perficiantur d.

22. Imp. Leo A. Erythrio.

NEmini Judicium liceat in hac inclita urbe, vel in pro-
vinciis nova opera inchoare, priusquam e ea, quae in-
cepta invenerit a decessore vel praedecessoribus suis, vetu-
state diruta, aut desidia derelicta, diligenti studio instan-
tiae compleverit: cum ex hoc plurimum laudis acqui-
rat, si ea culta & perfecta reddiderit, quae vetusta sunt, &
instaurationem requirunt, quaeque ab aliis initiata & im-
perfecta resederant. Dat. 2. Kal. Martii, Constantinop.
Martiano & Zenone Consil. 469.

Desiderata Graeca constitutio id continens, quod primo C. l.
26. supra de episcop. aud. cavetur, quod miror Ant. Aug. non
advertisse: illius ergo constitutionis prior pars hic videatur.

DE RATIOCINIIS OPERUM PUBLICORUM, ET DE PATRIBUS & CIVILITATUM.

TIT. XIII.

1. Imp. Zeno A. Arcadio Praef. prat.

JUBEMUS provinciarum quidem rectores h, & singu-
larum Dioeceseos viros spectabiles iudices, id est, Prae-
fectum Augustalem, & Comitem Orientis, & utrosque
Proconsules, & Vicarios, una cum suis apparitoribus
pro tenore generalium magnificae tuae sedis dispositio-
num, discutiendis i. publicis operibus, vel aqueductibus,
qui ex civilibus redditibus, vel a quolibet spontanea muni-
ficientia facti sunt, vel fuerint, modis omnibus abstinere:
nec aliquid quolibet modo, vel quolibet tempore in
discutiendo civiles redditus, vel facta opera, vel quae fieri
ad solent, unam filiquam sibi ex singulis erogandis soli-
dis vindicando, aut quodcumque lucrum captando, cum
huiusmodi rebus habere commune, utpote patribus k
civitatum & cura eorum deputatis. Qui vero opus ali-
quod pro sua liberalitate se facturos promiserint, licet
certum sit eos ex sola l. || pollicitatione vel pactione ad im-
plendum suae munificentiae opus necessitate juris teneri:
nullum tamen eos vel haeredes eorum super facto opere
ratiocinium, vel discussionem aliquam, utpote, non in-
tegram promissam quantitatem ad id opus erogatam, vel
inutiliter facto opere, aut alia quacunque ratione quocun-
que modo, quocunque tempore inquietudinem sustinere
concedimus. Quod si vir clarissimus provinciae moderator,
vel ejus officium, redditus publicos, vel opera publica, con-
tra vetitum discutiendo, vel unam filiquam, aut quodli-
bet ex iisdem redditibus, vel operibus vindicando, sacra-
tissimae nostrae legis praeccepta transierit, quinque quidem
officii primates exilio damnati perpetuo, bona sua civitati
quam laeserint, non dubitem vindicanda: Rector vero
provinciae quinquaginta librarum auri ferietur dispendio:
Hac eadem poena spectabilibus quoque iudicibus (licet
illustri dignitate fuerint decorati) & eorum officiis (sicut
superius dictum est) imminente. Dat. %.

DE PIGNORIBUS m ET HYPO- THECIS.

TIT. XIV.

De pignoris cessione.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Timotheo.
DEBITOR, qui pignoribus profitetur se creditoribus
cedere n, nihilo magis liberabitur. PP. 5. Kal.
Mart. Severo A. 2. & Albino Consil. 195.

De eo, cui quadam specialiter & universa bona generaliter
obligata sunt.

2. Iidem AA. Lucio.
QUIAMVIS constet specialiter o quadam & universa bona
generali-

a Quae opera in
Basilica inaurata
fieri non liceat.

b l. 7. s. 13. ff. ex
quib. caus. in per-
seff.

c adde l. 4. s. de
Judaicis.
d huc refer l. 1.
c. Theod. cod.

e d. l. 3.

f l. 2. s. sit. prax.

g Patres civita-
tum curam ha-
bent operum pu-
blicorum, l. 1. s. j.
cod. corundem
fit mentio in Ne-
vell. 17. 75. 84.
104. 128. 160. Ca-
ram quoque ar-
mamentariorum
habent. dd. Nov.
17. 128. (quae & i-
pla numerantur
inter publica o-
pera) & pecuniae
publicae. l. 1. s. de
alcas. adde l. ult.
j. de infantib. ex-
pos. adde l. 3. j.
de his, qui sponte.
l. 1. j. quibus mu-
ner. excus. l. 2. j.
de debitor. civi-
l. 1. j. de solutione,
& liberat. debite.
l. 46. ff. de dan-
mno.

h Nov. 17. cap.

i l. c. curandis

k dixi in epigra-
phe. s. cod.

l l. ult. j. de du-
cissoribus v. l. 1. s.
l. 3. ff. de politici-
tas. adde 54. Eccl.
12. ex tit. 13. c.
πρὶ τῶν ἀπα-
γμένων
δυσμυσίων τῶ
ἐξ ὧν πείσιν.

m dixi ad 20. ff. 1.

n Pignoris ces-
sio non liberat
debitorem, l. 8. in
fin. s. si certum.
l. 24. ff. de reb.
creditis.

o adde l. 2. ff. qui
postior. Cujac. 11.
obs. 32. in fin.

a Pignore specia-
li idoneo, credi-
tor ex generali
sua hypotheca re-
cte non agit. Spe-
cialis hypotheca
secundi credito-
ris praefertur spe-
ciali prioris ido-
neo, i.e. jus reti-
nendi tribuit,
quandiu prima
idonea est.

b i.e. specialiter.

c Secundo credi-
tori: haec enim
exceptio datur se-
cundis creditori-
bus, non tertiis
quibuscunque
possessoribus, vide
Negusantium
tract. de pignori-
bus. 1. membro, parte
8. num. 9. dixi ad
l. ult. §. de obliga-
tionibus.

d ut non obster.
l. 2. §. qui posio-
ret.

e Pacto pignus
propria auctori-
tate capi potest
ut hic. l. 1. in fin.
§. de pignorat. l.
9. sup. soluto. l.
56. ff. de contr.
empr. facit l. 1. §.
2. ff. de arboribus
cadend. vide
Vurmser. 1. pr.
30. c. 9. vel ita, pa-
ctum de ingre-
diendis & occu-
pandis bonis au-
toritate propria
valet, & proinde
creditor occupan-
tem a poena
bonorum raptori-
is excusat. vide
Negusantium
tract. de pignori-
bus. 3. parte
4. n. 9. vel ita,
Creditor, qui ex
pacto pignus ac-
cipit, vim tamen
facere non debet, sed autoritate Praefidis possessionem adipisci. *Synops. Basil. 25. tit. 2. c. 37.*
f Conventionis legem exercere, est sequi conventionem, utique conventionem.
g Pactum, ut debitor a creditore possit etiam capi, num valet? ita putat Zasius 2. Re-
ponsor. 8.
h Quae mihi licet exigere meo jure honestius, melius ac tutius est exigere per judicem.
l. 7. §. 1. ff. de rebus eorum, qui sub tus. l. 7. §. 3. in fin. ff. quod vi. l. 81. in fin. ff. de solu-
tionib. facit l. 10. §. cod. ita Celsus Herodi licentiam dedit in liberos, sed consilium adjun-
xit, afferens, melius consultum, si proximiores reges eorumque qui praesent provincialis,
concilium congregaret. Josephus, Egesippus: adde Cujac. 17. obs. 12.
i Qui pignus dedit creditori, non aliter mutare volenti: non dicitur vim pati. l. 12. §.
de rescind. vendit.
k v. quae notavi ad l. 7. §. cod.
l Victoria tertii adversus debitorem non nocet creditori litis contestationem ignoranti, ut
hic. l. 3. ff. cod. l. 63. vers. scientibus. ff. de re judic. l. 4. in fin. ff. de appellacion. Secus est,
si pignoris conventionem, sententia praecesserit. l. 29. in fin. ff. de except. rei judicatae.
m Pignus debitor per collusionem judicariam alienans, creditori non nocet: ut & sen-
tentia adversus eum contumacem lata. Bartol. in l. 3. ff. cod.
n l. 7. §. cod.
o dixi ad l. 27. §. 3. ff. de usufructu.
p l. 8. l. 25. ff. de pignoratitia.
q Creditor sumptus necessarios circa pignus factos repetit. l. 7. in fin. §. de pignorat. l. 8.
ff. de pignorat. l. 32. §. 5. in fin. ff. de admin. tus.
r l. 1. §. 2. ff. cod. l. 44. §. 5. ff. de usucap. n. Χρὸνία νόμῳ. 25. Ecl. 2. c. 41. & 3. Harm.
5. §. 35. id est, longi temporis possessio. l. ult. in fin. §. de oblig.
s puta pignoriati servi.

t An id innuitur, usucapionem pignoris non perfici, si conventum ita sit, ut ne unquam pi-
gnus usucaperetur, seu conventionem impediri posse facultatem usucapiendi: vel usucapio-
nem pignoris conventionem impediri? An id potius, praescriptionem pignoris dominii cur-
rere adversus debitorem posse, at non hypothecariam?

u & ita usucapto servo jus pignoris aut usufructus non perimitur: ut hic. l. 17. §. 2. ff. de
usufructu. Curia: cum operae mihi legatæ perimantur? l. 2. ff. de usufruct. legato.
Operæ jus dominii sequuntur, pignus & usufructus non item. v. Cujac. 29. obs. 23.

x Debitor actione personali conventus & ob eam causam condemnatus, non ideo jus pi-
gnoris amittit. l. 13. §. 4. ff. cod. l. un. §. etiam ob chirographum.

y facere condemnationem, est vincere: hoc denique efficere, ut adversarius condemne-
tur.

z & merito: constat enim pecuniam creditori solutam non esse. l. 11. ff. de pignori-
bus. l. 13. §. 1. ff. ad Sc. Vellejan.

a Persecutio pignoris, ejusdem vindictio. vide Cujac. 15. obs. 21.

generaliter adversarium tuum pignori accepisse, & æquale
jus in omnibus habere: jurisdictio tamen temperanda est.
Ideoq; si a certum est, posse eum ex his, quæ nominatim b
ei pignori obligata sunt, universum redigere debitum: ea,
quæ postea ex eisdem bonis pignori accepisti, interim tibi
c non d auferri Praefes [provincia] jubebit. PP. 2. Kal.
Jul. Chilone & Libone Coss. 205.

De acquirenda possessione.

3. Iidem AA. Maximo.

Creditores, qui non reddita sibi pecunia, conventionis e
legem f, ingressi possessionem g, exercent, vim qui-
dem facere non videntur: attamen h auctoritate Praefi-
dis possessionem adipisci debent. PP. Kal. Maji, Antonino
A. 2. & Geta 2. Coss. 206.

Si debitor se dicat vi coactum pignori dare.

4. Iidem AA. Bellio.

Cum te pecuniam accepisse, & agros tuos obligasse fa-
ctearis: non habet rationem, quod quereris vi i te co-
actum pignori dare. Si igitur recipere vis rem tuam, solve
creditori [tuo] pecuniam debitam. Dat. 3. Kal. Junii, An-
tonino A. 3. & Geta 3. Coss. 209.

An sententia lata contra debitorem praedictet
creditori.

5. Imp. Antoninus A. Domitio.

Praefes k provincia vir clarissimus jus pignoris tui exse-
quentem te audiet. * nec l tibi oberit sententia ad-
versus debitorem tuum dicta, si eum colluisse m cum ad-
versario tuo, aut (ut dicis) non causa cognita, sed præ-
scriptione n superatum esse constiterit. PP. Id. Majis, Ro-
ma, Duobus & Aspris Coss. 213.

De eo, quod propter pignus debitor solvit.

6. Iidem A. Quinto.

In summa debiti computabitur etiam id, quod propter
possessiones pignori datas ad collationem o viam mu-
niendarum, vel quodlibet aliud necessarium p obsequi-
um praestitisse q creditorem constiterit. PP. 3. Kalend.
August. Antonino A. 4. & Balbino Coss. 214.

De usucapione.

7. Imp. Gordianus A. Martiano.

Usucapio r pignoris s conventionem t non extinguit u.
PP. Non. Septemb. Pio & Pontiano Coss. 234.

8. Iidem A. Festo.

Quamvis personali x actione expertus adversus reum
vel fidejussores seu mandatores ejus feceris y conde-
mnationem: pignoris tamen adhuc habes z persecutio-
nem. a. PP. Idib. Mart. Gordiano A. & Aviola Coss. 240.

Quamvis personali x actione expertus adversus reum
vel fidejussores seu mandatores ejus feceris y conde-
mnationem: pignoris tamen adhuc habes z persecutio-
nem. a. PP. Idib. Mart. Gordiano A. & Aviola Coss. 240.

Quamvis personali x actione expertus adversus reum
vel fidejussores seu mandatores ejus feceris y conde-
mnationem: pignoris tamen adhuc habes z persecutio-
nem. a. PP. Idib. Mart. Gordiano A. & Aviola Coss. 240.

Quamvis personali x actione expertus adversus reum
vel fidejussores seu mandatores ejus feceris y conde-
mnationem: pignoris tamen adhuc habes z persecutio-
nem. a. PP. Idib. Mart. Gordiano A. & Aviola Coss. 240.

Quamvis personali x actione expertus adversus reum
vel fidejussores seu mandatores ejus feceris y conde-
mnationem: pignoris tamen adhuc habes z persecutio-
nem. a. PP. Idib. Mart. Gordiano A. & Aviola Coss. 240.

Quamvis personali x actione expertus adversus reum
vel fidejussores seu mandatores ejus feceris y conde-
mnationem: pignoris tamen adhuc habes z persecutio-
nem. a. PP. Idib. Mart. Gordiano A. & Aviola Coss. 240.

Quamvis personali x actione expertus adversus reum
vel fidejussores seu mandatores ejus feceris y conde-
mnationem: pignoris tamen adhuc habes z persecutio-
nem. a. PP. Idib. Mart. Gordiano A. & Aviola Coss. 240.

Quamvis personali x actione expertus adversus reum
vel fidejussores seu mandatores ejus feceris y conde-
mnationem: pignoris tamen adhuc habes z persecutio-
nem. a. PP. Idib. Mart. Gordiano A. & Aviola Coss. 240.

Quamvis personali x actione expertus adversus reum
vel fidejussores seu mandatores ejus feceris y conde-
mnationem: pignoris tamen adhuc habes z persecutio-
nem. a. PP. Idib. Mart. Gordiano A. & Aviola Coss. 240.

Quamvis personali x actione expertus adversus reum
vel fidejussores seu mandatores ejus feceris y conde-
mnationem: pignoris tamen adhuc habes z persecutio-
nem. a. PP. Idib. Mart. Gordiano A. & Aviola Coss. 240.

Quamvis personali x actione expertus adversus reum
vel fidejussores seu mandatores ejus feceris y conde-
mnationem: pignoris tamen adhuc habes z persecutio-
nem. a. PP. Idib. Mart. Gordiano A. & Aviola Coss. 240.

Quamvis personali x actione expertus adversus reum
vel fidejussores seu mandatores ejus feceris y conde-
mnationem: pignoris tamen adhuc habes z persecutio-
nem. a. PP. Idib. Mart. Gordiano A. & Aviola Coss. 240.

Quamvis personali x actione expertus adversus reum
vel fidejussores seu mandatores ejus feceris y conde-
mnationem: pignoris tamen adhuc habes z persecutio-
nem. a. PP. Idib. Mart. Gordiano A. & Aviola Coss. 240.

Quamvis personali x actione expertus adversus reum
vel fidejussores seu mandatores ejus feceris y conde-
mnationem: pignoris tamen adhuc habes z persecutio-
nem. a. PP. Idib. Mart. Gordiano A. & Aviola Coss. 240.

Quamvis personali x actione expertus adversus reum
vel fidejussores seu mandatores ejus feceris y conde-
mnationem: pignoris tamen adhuc habes z persecutio-
nem. a. PP. Idib. Mart. Gordiano A. & Aviola Coss. 240.

Quamvis personali x actione expertus adversus reum
vel fidejussores seu mandatores ejus feceris y conde-
mnationem: pignoris tamen adhuc habes z persecutio-
nem. a. PP. Idib. Mart. Gordiano A. & Aviola Coss. 240.

Quamvis personali x actione expertus adversus reum
vel fidejussores seu mandatores ejus feceris y conde-
mnationem: pignoris tamen adhuc habes z persecutio-
nem. a. PP. Idib. Mart. Gordiano A. & Aviola Coss. 240.

Quamvis personali x actione expertus adversus reum
vel fidejussores seu mandatores ejus feceris y conde-
mnationem: pignoris tamen adhuc habes z persecutio-
nem. a. PP. Idib. Mart. Gordiano A. & Aviola Coss. 240.

Quamvis personali x actione expertus adversus reum
vel fidejussores seu mandatores ejus feceris y conde-
mnationem: pignoris tamen adhuc habes z persecutio-
nem. a. PP. Idib. Mart. Gordiano A. & Aviola Coss. 240.

Quamvis personali x actione expertus adversus reum
vel fidejussores seu mandatores ejus feceris y conde-
mnationem: pignoris tamen adhuc habes z persecutio-
nem. a. PP. Idib. Mart. Gordiano A. & Aviola Coss. 240.

Quamvis personali x actione expertus adversus reum
vel fidejussores seu mandatores ejus feceris y conde-
mnationem: pignoris tamen adhuc habes z persecutio-
nem. a. PP. Idib. Mart. Gordiano A. & Aviola Coss. 240.

Quamvis personali x actione expertus adversus reum
vel fidejussores seu mandatores ejus feceris y conde-
mnationem: pignoris tamen adhuc habes z persecutio-
nem. a. PP. Idib. Mart. Gordiano A. & Aviola Coss. 240.

Quamvis personali x actione expertus adversus reum
vel fidejussores seu mandatores ejus feceris y conde-
mnationem: pignoris tamen adhuc habes z persecutio-
nem. a. PP. Idib. Mart. Gordiano A. & Aviola Coss. 240.

Quamvis personali x actione expertus adversus reum
vel fidejussores seu mandatores ejus feceris y conde-
mnationem: pignoris tamen adhuc habes z persecutio-
nem. a. PP. Idib. Mart. Gordiano A. & Aviola Coss. 240.

Quamvis personali x actione expertus adversus reum
vel fidejussores seu mandatores ejus feceris y conde-
mnationem: pignoris tamen adhuc habes z persecutio-
nem. a. PP. Idib. Mart. Gordiano A. & Aviola Coss. 240.

Quamvis personali x actione expertus adversus reum
vel fidejussores seu mandatores ejus feceris y conde-
mnationem: pignoris tamen adhuc habes z persecutio-
nem. a. PP. Idib. Mart. Gordiano A. & Aviola Coss. 240.

Quamvis personali x actione expertus adversus reum
vel fidejussores seu mandatores ejus feceris y conde-
mnationem: pignoris tamen adhuc habes z persecutio-
nem. a. PP. Idib. Mart. Gordiano A. & Aviola Coss. 240.

Quamvis personali x actione expertus adversus reum
vel fidejussores seu mandatores ejus feceris y conde-
mnationem: pignoris tamen adhuc habes z persecutio-
nem. a. PP. Idib. Mart. Gordiano A. & Aviola Coss. 240.

Quamvis personali x actione expertus adversus reum
vel fidejussores seu mandatores ejus feceris y conde-
mnationem: pignoris tamen adhuc habes z persecutio-
nem. a. PP. Idib. Mart. Gordiano A. & Aviola Coss. 240.

Quamvis personali x actione expertus adversus reum
vel fidejussores seu mandatores ejus feceris y conde-
mnationem: pignoris tamen adhuc habes z persecutio-
nem. a. PP. Idib. Mart. Gordiano A. & Aviola Coss. 240.

Quamvis personali x actione expertus adversus reum
vel fidejussores seu mandatores ejus feceris y conde-
mnationem: pignoris tamen adhuc habes z persecutio-
nem. a. PP. Idib. Mart. Gordiano A. & Aviola Coss. 240.

De eo, ad quem pignoris dominium transla-
tum est.

9. Iidem A. Attico.

SI dominium ejus possessionis, quæ pignori data esset, a
debitrice domina ad te translatus est, eamque postea
creditor, vel ejus haeredes detinere coeperunt: vindice eam
rem, Praefide provinciae curante, ut fructuum a deducta b
ratione, residuoque a te oblato, si c fuerit satisfactum, ea
possessio tibi reddatur. PP. 3. Kalend. Octob. Gordiano
A. & Aviola Coss. 240.

De debitore conveniendo.

10. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC.
Alexandro.

Debitores praesentes prius d denunciationibus conveni-
endi sunt. Igitur si e conventi debito satis non fece-
rint, persequenti tibi pignora seu hypothecas, quas in-
strumento specialiter comprehensas esse dicis, competen-
tibus actionibus, Rector provinciae auctoritatis suae auxili-
um impartiri non dubitabit. Datum 14. Kal. Febr. ipis 4.
& 3. AA. Coss. 290.

De nominatoribus.

11. Iidem AA. & CC. Euphrosino.

Nominatori f pignori capere sine g Praefidis auctori-
tate res nominati non licet. S. 3. Id. Mart. AA. & Coss.

De instrumento non confecto.

12. Iidem AA. & CC. Eusebio.

SI uxor tua pro pecunia, quam accepit mutuo, res propri-
as obligavit pignori, eique tu successisti h: licet instru-
mento ejus facti testimonium collatum non sit: soluto
i tamen j debito, creditorem de his tibi reddendis solenni
jure convenies. S. 5. Kalend. April. AA. Coss.

De pignore dato in solutum.

13. Iidem AA. & CC. Matronæ.

Cum dominam non i minorem vigintiquinque annis
ea, quæ obligaverat tibi jure k dominii possidere per-
misse, & in solutum dedisse, precibus significes, domi-
nae contractus & voluntas ad firmitatem tibi sufficiat. S.
3. Kal. Maji, Heraclia, AA. Coss.

De concurrentibus actionibus.

14. Iidem AA. & CC. Apiano.

DIstractis l a debitore pignoribus, creditores potesta-
tem habere m, utrumne personali obligatos sibi, an pi-
gnora possidentes in rem actione convenire velint, non est
incerti juris. S. Kal. Maji, Heraclia, AA. Coss.

In auth. de litigiosis. §. ab hoc autem. coll. 8. tit. 13. al.
28. Novell. 112. cap. 1.

Hoc ita, si n debitor ei non satisfaciat ex pretio rei vendita:
quod ut fiat, permittitur ei vendere.

Debitorem non posse deteriorem facere creditoris con-
ditionem.

15. Iidem AA. & CC. Basilidæ.

Debitorem neque o vendentem, neque donantem,
neque legantem, vel fideicommissum relinquentem,
posse deteriorem p facere creditoribus conditionem, cer-
tissimum est. Unde si tibi obligatum rem probare posse
confidis, pignora persequi debes. S. 5. Non. Maji, Hera-
clia, AA. Coss.

De eo, qui pecuniam alienam credidit.

16. Iidem AA. & CC. Heroidi.

ET si frater tuus non suam, sed ad te pertinentem q pe-
cuniam mutuum suo nomine dedit, ac pignus accepit:
tamen tibi pignoris obligationem querere non potuit.
Subscripta 3. Idus Maji, Hadrianapoli, AA. Coss.

Quo fit, ut ipsum pignus creditor possit persequi. *Synops. Basil. 25. tit. 2. cap. 48. vide l. 12. §. de distract. pign.*

p Debitor nullo jure deteriorem creditoris conditionem facere potest.

q id est, alienam. Mutuus alienam pecuniam (non tamen minoris. l. 7. ff. qui posio-
ret.) in dubio sibi, non pecuniae domino, jus pignoris acquirit. l. 2. §. si certum posat. l. 19. §. de
distract. pign. adde l. 52. §. 13. ff. de furtis.

a Creditor fru-
ctus perceptos in
sortem imputat.
Quid si non duntaxat
debitum, aut ejus
vicem sustinenti
residuum offe-
renti pignus red-
dere cogitur.

b Fructus debi-
tum extingunt.
c l. 9. §. 3. ff. de
pignoratitia.
d Si convenit,
ne pignus debito-
ris distrahatur, &
perpetuam mo-
ram solvendi fa-
ciat, solenniter
ac testibus de-
nunciare eidem
possum, ut pignus
luat, ut hic: Paul.
2. sent. 5. §. 1. l. 4.
ff. de pignorat. a-
ctionib. eo moram
faciente, iussu ju-
dicis pignus ven-
di potest, l. 18. in
fin. ff. de admi-
nistr. tut. alias
denunciatio præ-
cise non requiri-
tur, §. 15. in fin.
Instit. de act. ut
male quidam hic
asserunt. adde l.
12. ff. de serv. ur-
ban. praedict. adde
l. 3. in fin. §. cod.
adde quæ scripsi
ad l. pen. ff. de dis-
tract. pign. Cuj.
3. obs. 31.

e Debitore mo-
ram faciente, pi-
gnoratitia agi-
mus.
f l. 9. ff. de mu-
nerib.

g Cetera pactum
vel iustum judi-
cis, rem alienam
pignori non capi-
mus.

h Qui pignus ac-
cipit, non modo
debitori, sed &
ejus haeredi pi-
gnoris nomine
tenetur, licet in
instrumento nullo
la sit haereditas fa-
cta mentio, nam
tacite id conven-
tum intelligitur,
ut haeredi soluto
tamen debito pi-
gnus redderetur.
S. ult. Instit. quib.
modis re contrah.
i vide l. 44. ff. de
solut.

k Creditor pi-
gnus jure domi-
nii possidere pot-
est.

l vide l. 12. §. de
distract. pign.

m hodie non ha-
bet, vide quæ
dicam l. 24. inf.
cod.

n Debito rece-
pto creditor jus
pignoris amit-
tit.

o Pignus ven-
dendo, donando
vel legando, de-
bitore deterio-
rem causam cre-
ditoris non facit.

p Debito rece-
pto creditor jus
pignoris amit-
tit.

q id est, alienam. Mutuus alienam pecuniam (non tamen minoris. l. 7. ff. qui posio-
ret.) in dubio sibi, non pecuniae domino, jus pignoris acquirit. l. 2. §. si certum posat. l. 19. §. de
distract. pign. adde l. 52. §. 13. ff. de furtis.

r De

De re empti ex pecunia credita.

17. Iidem AA. & CC. Pontia.

Quamvis ea pecunia, quam a te mutuo a frater tuus accepit, comparaverit pradium: tamen nisi b specialiter vel generaliter hoc tibi obligaverit, tua pecuniarum numeratio in causam pignoris non deduxit: Sane personali actione debitum apud Praesidem petere non prohiberis. S. 12. Kal. Jun. AA. Coss.

Actionem hypothecariam esse in rem.

18. Iidem AA. & CC. Eyodio.

Pignoris vel hypothecae persecutio in e rem est. S. Kal. Decemb. Sirmii, AA. Coss.

De vi maiore, dolo, culpa, & custodia.

19. Iidem AA. & CC. Maximo.

Sicut d vim e maiorem pignorum creditor praestare non habet necesse: ita dolum f & culpam, sed & custodiam g exhibere cogitur. Dat. 17. Kal. Jan. AA. Coss.

Si creditor non petat.

20. Iidem AA. & CC. Alexandro.

Creditor ad petitionem h debiti i urgeri iure minime h potest. Quapropter eo, quod vos heredibus Eyodia- ni debere confiditis, oblato i, & si non velint accipere, consignato atque deposito: de reddendo pignore hos praesidali notione convenite. PP. 17. Kalend. Feb. AA. Coss.

Si extraneus debitum solverit.

21. Iidem AA. & CC. Vieto.

Res obligatas exterius k debito soluto liberando, datum petere, non earum dominium adipisci potest. Dat. 2. Kal. Nov. Retiaria, CC. Coss.

De secundo creditore.

22. Iidem AA. CC. Antiochiano.

Secundus l creditor offerendo priori debitum, confirmat sibi pignus, & a debitore sortem, ejusque tantum usuras, quae fuissent praestandae, non etiam usurarum usuras accipere potest. PP. 3. Id. Decemb. Nicomedia, CC. Coss.

De remissione pignoris.

23. Iidem AA. & CC. Macedoniano.

Major annis 25. pignoris conventionem remissam, cum hoc solum m pactum, vel jurisdictio n secundum ipsius voluntatem taceatur, persequi non potest. S. 18. Kal. Jan. Nicomedia, CC. Coss.

De concurrentibus actionibus.

24. Iidem AA. & CC. Marco.

Persecutione pignoris ommissa o, debitores actione personali convenire creditor urgeri non potest. S. 15. Kal. Jan. Nicomedia, CC. Coss.

In auth. de fidejuss. S. sed neque ad res. col. 1. tit. 4. Nov. 4. c. 2.

Hoc si p debitor possideat: alio vero possidente i. inhibetur hypothecaria, donec personaliter actum sit cum reo & intercessore. Et si nec ex hypotheca debitoris satisfiat, tunc demum intercessoris hypotheca, si qua sunt, petantur: quod jus & in heredibus locum habet.

De morte servi pignori.

25. Iidem AA. & CC. Dracontio.

Servo, qui fuerat pignori obligatus, defuncto q, debiti permanet integra petitio. Dat. 6. Kalend. Jan. Nicomedia, CC. Coss.

De servo pignori abrepto.

26. Iidem AA. & CC. Mauritio.

Si tibi notarium r pignoris titulo debitor tuus obligavit: Seum, a quo mancipium abreptum s proponis, apud Rectorem provinciae conveni. S. 4. Kalend. Jan. Sirmii, CC. Coss.

De militia.

27. Imp. Justinianus A. Mennae P.P.

Super t hypothecis, quas argenti distractores vel sinetaxarii u, vel alii, quarumcunque specierum ne-

gotiatores, pecunias sibi credentibus dare solent, hoc specialiter super amputanda omni machinatione sancimus, ut si post huiusmodi contractum liberis suis, vel alio modo cognatis, quamcunque militiam z iidem negotiatores, acquirerint (eam tamen, quae vendi a vel ad haeredes b sub certa definitione transmitti potest) liceat e creditoribus eorum etiam non probantibus ex pecuniis eorum negotiatorum liberos eorum, vel cognatos nullitasse (dum tamen contrarium non probetur, alios ex suo patrimonio dedisse pecunias) creditum ab his, qui militaverint, exigere: vel tantum eos efflagitare, quanti vendi eadem militia possit. Quod ita obtinere sancimus, & si extraneis d quibusdam iidem negotiatores de suis pecuniis huiusmodi militiam acquisisse probentur: ut quod generaliter in ipsis debitoribus militantis talem militiam, quae vendi, vel ad haeredes transmitti potest, permittitur est, ut liceat creditoribus, & adhuc viventium debitorum iure hypothecae vindicare militias, nisi sibi satisfiat: & post mortem eorum exigere, quod pro hisdem militiis pro tenore communis militantis e placiti, vel divinae sanctionis tale praestantis beneficium, dari solet: hoc in negotiatorum personis, licet ipsi militantes minime debito obnoxii sint, integrum creditoribus eorum servetur. Quod scilicet in futuris militiis, non etiam in his, quas liberi, vel cognati eorum negotiatorum vel extranei pecuniis eorum meruerunt, tenere sancimus. Dat. Kal. Jun. DN. Justiniano A. PP. 2. Coss. 528.

In auth. de exhib. & introducend. reis. S. optimum quoque. col. 5. tit. 8. al. 6. Nov. 53. cap. 5. est etiam ex titulo de aequalitate dotis & propter nuptias don. col. 7. tit. 9. al. 8. S. quia vero & huiusmodi. Nov. 97. cap. 4.

Quod obtinet f, si g ad hoc h mutuaverit pecuniam, ut militia emeretur, alioquin filii aut uxor defuncti omnibus proponuntur i. Sed & si nullus praedictorum fuerit, tunc aliis creditoribus hoc damus.

IN QUIBUS CAUSIS PIGNUS VEL HYPOTHECA TACITE & CONTRAHITUR.

TITULUS XV.

De tributis.

1. Imp. Antoninus A. Sperato.

Universa l bona eorum, qui consentur, vice pignorum tributis m obligata sunt. PP. Kalend. Jun. Antonino A. 4. & Balbino Coss. 214.

De contrahentibus cum fisco.

2. Idem A. Proculo.

Certum est ejus, qui cum fisco n contrahit, bona veluti pignoris titulo obligari, quamvis specialiter id non exprinatur. Datum 6. Kalend. Mart. Messala & Sabino Coss. 215.

De fructibus praedii pignori, & praedii empti ex fructuum pretio.

3. Pars ex rescripto Alexandri A. ad Demosthenem.

Quamvis fructus o pignori datorum praediorum, etsi id aperte non sit expressum & ipsi pignori credantur tacita pactione inesse: praedia tamen p, quae emuntur q ex fructuum pretio, ad eandem causam venire, nulli Prudentium placuit. PP. Id. Octobr. Maximo 2. & Aliano Coss. 224.

De debito primipili, & bonis dotalibus.

4. Imp. Carus, Carinus & Numerian. AAA. Africano.

Atis notum est, & ratione constitutum, bona earum sin dotem r data, quae nuptiae sunt his, qui primipili s sarcinam subeunt, obnoxia necessitati ejus teneri: verum certo ordine, ut scilicet tunc demum ad hoc periculum mulieris patrimonium respiciat, si universis

v. quae dixi ad l. 1. in fin. S. si propt. public. pens. in Fisco tacitam habet hypothecam ex causa tributorum. n. Fisco tacitam habet hypothecam ex causa suorum contractuum, & tra accipe l. 46. S. 3. ff. de jure fisci. ut hic: non si privato alicui succedit. l. 10. in pr. ff. de pactis. l. 2. D. de rebus eorum, qui sub tutela. o. Fructus rei obligatae, tacite obligari intelliguntur, ut haec fi exant: alias consumpti ab emptore non condicuntur. l. 16. S. 4. ff. de pign. p. Ratio dubitandi. q. Emptum ex fructibus reipignorat non est in causa pignoris. r. dixi ad l. 2. S. ne uxor pro marito, aliud est in rebus non dotalibus & paraphernis. l. 1. S. de priv. fisci. f. Si maritus ex administratione primipili, fisci debitor factus est, res uxoris dotales tacite fisco obligantur, marito idoneo non existente, atque ita hae lex exceptio est ad titulum: ne uxor pro marito.

quodvis fericum, sed rude d'v'ro- quae neque tin- etum, neque in fia deducum: se- paratur a nemate serico, l. ult. S. 7. ff. de publican. & hic l. 1. inf. de murilegula, a se- ricoblata, id est, serico in purpu- reum colorem verso.

z Militiam liber- ris vel cognatis emere licet, ut hic. An & extre- ris? licet. vers. quod ita J. cod. a Militia non o- mnis emi potest: dixi ad Nov. 53. c. 5. S. 1. addel. S. J. qui militare: l. 52. S. 2. ff. de act. empt. l. 3. S. 7. ff. de mun.

b Militia non o- mnis ad haeredes transmitti potest. c Argentarii si militiam liberis aut cognatis, ut hic: & extraneis vers. quod ita J. cod. comparant, militia credito- ribus argentario- rum obligata in- telligitur: quia praesumitur in dubio comparata ex pecunia credi- ta, ut hic. Quid, si argentarii pecu- nia militiam li- beris vel cognatis emero? militia argentario aqua vicissitudine ob- ligata erit. Nov. 136. c. 2. & ibi Julianus. Credi- torem cum hic di- cimus, eum tan- tum creditorem intellige, qui spe- cialiter ea lege credidit, ut mili- tia emeretur.

Auth. pro. adde quae scripsi ad Nov. 136. c. 2. d. Extraneis etiam militiam emere possumus.

e Placitum mili- tantium, quod & casus militiae & schola placitum in Novellis. f i. e. jus hypo- thecae acquiritur.

g qui scilicet ar- gentario succedit aut ipse argenta- rius, qui alteri credidit.

h idque nomina- rim. i. Observa gradus hypothecae. Prior re loco constitui- tur, qui speciali- ter credidit, ut militia emeretur: deinde dotis cau- sa: tertio reliqui creditores.

k dixi ad 20. ff. 2. l. 1. S. comm. de leg. l. Tributaria scil.

l. Tributaria scil.

m Fisco tacitam habet hypothecam ex causa suorum contra-

ctuum, & tra accipe l. 46. S. 3. ff. de jure fisci. ut hic: non si privato alicui succedit. l. 10.

n. Fisco tacitam habet hypothecam ex causa suorum contra-

ctuum, & tra accipe l. 46. S. 3. ff. de jure fisci. ut hic: non si privato alicui succedit. l. 10.

o. Fructus rei obligatae, tacite obligari intelliguntur, ut haec fi exant: alias consumpti ab emptore non condicuntur. l. 16. S. 4. ff. de pign. p. Ratio dubitandi.

q. Emptum ex fructibus reipignorat non est in causa pignoris.

r. dixi ad l. 2. S. ne uxor pro marito, aliud est in rebus non dotalibus & paraphernis. l. 1. S. de priv. fisci.

f. Si maritus ex administratione primipili, fisci debitor factus est, res uxoris dotales tacite fisco obligantur, marito idoneo non existente, atque ita hae lex exceptio est ad titulum: ne uxor pro marito.

a Fructus coloni tacite obligantur pro mercede: ac non inuenta & illata, nisi id nominatum convenerit. l. 7. D. cod. l. 32. D. de pign. & hyp. l. 5. sup. de locato. Contra in urbanis, inuenta & illata tacite obligantur intelliguntur locatori. l. 4. D. de pact. adde l. 7. inf. eod. b dixi ad l. 6. §. ad Tert. adde l. 14. §. de legis. hered. l. 3. Ex Novell. Theod. de tut. §. ult. 25. Eclog. cap. περὶ ἐπιτροπῆς υἱοῦς μητρός. tit. 2. c. 60. c Matro nubente non redditis rationibus, liberi ex priore ejus matrimonio nati in ejus, ejusque mariti, id est, vitrici sui bonis tacitam habent hypothecam, ut hic. dixi ad Nov. 22. cap. 40. §. l. 2. §. quando mulier tutela offic. fungi possit. d l. 5. sup. eod. e l. 4. D. de pact. l. 4. D. cod. l. 5. §. de locat. adde l. 5. §. eod. f Lex de tacita hypotheca invectorum & illatorum, locum etiam habet in provinciis. g adde l. 6. in fin. inf. tit. prox. l. 1. in fin. D. de pign. & hypothec. l. 2. D. de pignor. act. adde §. tit. de reb. alien. non alienan. h l. ult. §. eod. i In rem domini versio pignus conciliat, alias invalidum a procuratore constitutum, k i. e. retentio. l. 1. in fin. D. de pign. l. 1. D. quib. mod. pign. l. un. §. etiam ob chirograph. l. 26. §. 4. in fin. D. de cond. indeb. l. Invito domino res obligari non potest, l. 6. in fin. §. eod. sciente & dissimulante, potest, ut hic. l. 11. §. de distrab. pign. l. 30. D. de rei vind. res tamen aliena sub conditione, si debitor fuerit, potest obligari. l. 16. §. 7. D. de pign. m Tutor pupilli, Curator rem adulti proprio nomine inutiliter obligant, adde l. 56. §. 4. D. de jur. l. 7. §. eod. l. 7. §. 3. D. pro empt. l. 22. sup. de pact. n l. 16. D. de pign. act. adde tit. de praed. & aliis reb. min. §. o Filii rem patris invito obligare non potest, adde l. 1. §. l. D. que res pign. l. 23. §. de pact. l. 7. §. de reb. cred. inf. de her. qualis. D. de pign. ut & emptio. l. 72. §. de rei vind. c v. quæ notavi ad l. 22. D. de pign.

vir ac nominatorum facultatibus exhaustis, nihil residuum inveniatur. Datum 5. Id. Aug. Caro & Carino AA. Coss. 283.

De induitis & illatis in fundum.

5. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Corinthia.

SI non a inducta, & illata in fundum, quæ pignoris teneri causa placuerat, mancipia fuissent, nec hæc specialiter obligata monstrantur: Rector provinciae ea restituere jubebit. Nec enim prætextu debiti pensionum, restitutionem eorum morari potest: cum, si quid sibi deberi domina fundi ex pensionibus, vel quacunque ratione probare possit, hujus solutionem solenniter fieri conveniat. Subscripta 12. Kal. Febr. CC. Coss.

Si tutor secundo nubat, non reddit ratione.

6. Imp. Theod. & Valent. AA. ad Florentium P. P.

SI mater legitime liberorum tutela suscepta, ad secundas contra sacramentum præstitum adspiraverit nuptias, antequam h eis tutorem alium fecerit ordinari, eisque quod debetur ex ratione tutelæ gestæ, persolverit: mariti quoque ejus præteritæ tutelæ gestæ ratiociniis bona jure pignoris tenebuntur obnoxia. Dat. 6. Id. * Theod. * A. 17. & Festo Coss. 439.

De invectoris, illatis.

7. Imp. Justinianus A. Joanni P. P.

Sancimus, de invectoris d a conductore e rebus, & illatis, quæ domino pro pensionibus tacite obligantur, non solum in utraque Roma & territorio earum hoc jus locum habere, sed f etiam in nostris provinciis. Tali enim iusta præsumptione etiam omnes nostros provinciales perpotiri desideramus. Datum 15. Kal. Novemb. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. anno secundo 532.

SI ALIENA & RES PIGNORI DATA SIT.

TITULUS XVI.

De procuratore.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Carpo.

PROcurator h citra domini voluntatem domum pignori frustra dedit: Si tamen pecuniam creditoris in rem domini versam i constabit, non inutilis erit exceptio k, duntaxat quod numeratum est, exolvere desideranti. PP. 11. Kalend. Novemb. Severo A. 2. & Albino Coss. 195.

De scientia vel ignorantia domini.

2. Iidem AA. Latina.

SI probaveris Præfidi l prædia vel l hortos, de quibus ageretur, tuos esse, intelligis obligari eos creditori ab alio non potuisse, si l non sciens hoc agi, in fraudem creditoris ignorantis dissimulasti. PP. Id. Octob. Antonino A. 2. & Geta 2. Coss. 206.

De tutore vel curatore.

3. Imp. Antoninus A. Martia.

CURator m adulti, vel tutor pupilli, propriam rem mobilem ejus, cujus negotia tuetur, pignoris jure non obligare potest: nisi in n rem ejus pecuniam mutuam accipiat. PP. 6. Kal. Febr. Duobus & Aspris Coss. 213.

De filio.

4. Imp. Alexander A. Secundo.

Nec si major annis 25. fuisset filius o tuus, qui in potestate tua erat, te invito rem tuam obligare potuit p. PP. 5. Kal. Novemb. Maximo 2. & Aliano Coss. 224.

Si is, qui pignora vit, postea dominus esse coeperit.

5. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Eutychio.

Cum res, quæ necdum in bonis debitoris est, pignori data ab eo, postea q in bonis ejus esse incipiat: ordinariam quidem actionem super pignore non competere, manifestum est: sed tamen æquitatem r facere, ut facile utilis f persecutio exemplo

p licet quodammodo dominus videatur. §. 2. vers. sed sui. q Adeptione domini, pignus rei alienæ convalescit, l. 16. §. 7. D. de pign. ut & emptio. l. 72. §. de rei vind. r quasi diceret aliud videri stricto jure. c v. quæ notavi ad l. 22. D. de pign.

pignoratitia detur. PP. 13. Kal. Jun. Maximo 2. & Aquilino Coss. 286.

De prædio, quod mater filio donavit.

6. Iidem AA. & CC. Zosimo.

QUæ a prædium in filios a se titulo donationis translatum, creditori suo dat pignori: se magis contrario pignoratitio obligat iudicio, quam quicquam dominis noceat: cum Serviana b etiam actio declaret evidenter, jure pignoris teneri non posse, nisi quæ obligantis in bonis fuerint: & per alium rem alienam invito domino pignori obligari non posse, certissimum est. S. 5. Id. Jul. Philippop. AA. Coss.

De tutore.

7. Iidem AA. & CC. Cornelia.

SI in rem suam accepta pecunia mutua tutor e mancipium tuum pignori dedit, nec huic post d perfectam atatem consensum accommodasti, pignori res obligari non potuit. S. 6. Kal. Jan. AA. Coss.

De servo, procuratore, colono, conductore, actore.

8. Imp. Honor. & Theod. AA. Joanni P. P.

NEXum e non facit prædiorum, nisi persona, quæ jure potuit obligare. Per servum f autem, aut per procuratorem g, colonumve h, actorem, seu conductorem i ullum j præjudicium possessioni invito, vel infcio domino imponi non posse, & jure, & legum auctoritatibus declaratur i. Dat. Id. Jul. Ravennæ, Honorio 13. & Theodosio 10. AA. Coss. 424.

QUÆ & RES PIGNORI OBLIGARI POSSUNT VEL NON, ET QUALITER l PIGNUS CONTRAHATUR.

TIT. XVII.

De his, quæ non continentur generali hypotheca.

1. Imp. Severus & Anton. AA. Optato.

ALumnos m tuos, & ceteras res, quas neminem credibile n est pignori specialiter daturum fuisse, generali o pacti conventionem, qua de bonis tuis facta est, in causa pignoris non fuisse rationis est. PP. 7. Kalend. April. Laterano & Rufino Coss. 198.

De emptionibus agrorum pignoris.

2. Iidem AA. Rogato.

Cum constet pignus consensu p contrahi: non dubitamus, eum, qui emptiones q agrorum suorum pignori posuit, de ipsis agris obligandis cogitasse. PP. 5. Kal. Jul. Apro & Maximo Coss. 208.

De religiosis.

3. Imp. Anton. A. Restituto.

SI monumento r corpus filiar tuar intulisti, religiosum f si id fecisti: quo facto obligari a quopiam, prohibente juris religione non posse, in dubium non venit. PP. 3. Kal. April. Læto 2. & Cereale Coss. 216.

De nominibus.

4. Imp. Alexand. A. Evocato.

Nomen r quoque debitoris pignori, & generaliter & specialiter posse, jam pridem placuit. Quare si debitor is satis non fecerit, cui tu credidisti: ille, cujus nomen tibi pignori datum est, nisi l ei l, cui debuit, solvit, nondum u certior a te de obligatione tua factus, utilibus actionibus satis tibi facere usque ad id, quod tibi deberi a creditore ejus probaveris, compellitur: quatenus x tamen ipse debet. PP. prid. Kalend. Mart. Fusco 2. & Dextro Coss. 226.

niam responsam est tamen non venire, l. 10. §. eod. de success. an sit cum alumna connubium? responsum est esse, l. 26. §. de nupt. Eisdem ex testamento imperfecto hæreditas conservatur, l. 38. D. de fidei. lib. dati tutores confirmantur. l. 32. D. de excus. tut. v. Cujac. apud Paul. d. loco. v. l. 34. §. 1. D. de usufr. leg.

n Non credibile non attenditur. o Generali obligatione alumni & ea, quæ nemo verisimiliter obligat, non continentur, l. 40. l. 7. l. 8. D. de pign.

p Pignus consensu contrahitur, ut hic. §. l. 2. in fin. §. de remiss. pign. Imo re. §. ult. Inf. quib. mod. re. Hæc inter se non sunt contraria. 25. Eclog. 1. c. 1.

q i. e. instrumenta emptionis. Qui instrumenta emptionis obligat, rem emptam seu rem instrumenti obligare videtur. adde l. 1. §. de donat.

r Monumentum obligari non potest. f Res religiosæ non possunt obligari.

t Nomen generaliter & specialiter obligari potest. l. 3. l. 7. sup. de hered. vel act. vend. l. 18. D. de pign. act.

u Pignus pignori dari potest. l. 13. §. 2. D. de pign. Qui pignus meum a meo creditore accipit, pignoris acquisitionem mihi denuciare statim debet: alioquin ignoranter creditori meo solvens, pignus evincam.

x Titio dedi pignus in decem: Titius Maxio dat idem pignus in viginti: non teneor, nisi in decem. Quatenus, id est, quandiu utraque pecunia debetur, pignus Maxio secundo creditori tenetur, l. 13. §. 2. D. de pign. & tamen pignus, quatenus tantum debeo, tenetur. ut hic.

De

a Quod mater filio donavit obligare non potest. b Serviana actio. nis effectus. c v. l. 3. §. eod. d Rati habitione pignus inutile confirmatur. e l. 2. C. Theod. de pign. Obligare nemo rem potest, nisi quis obligare potest, & c. Synops. Basil. 25. tit. 4. c. 12.

f Servus, promotor, colonus, actor, conductor, domino invito rem obligare non possunt. g l. 1. §. eod. h d. i. c. de iur. d. i. c. iur. auctore. Syn. ibi.

i decantatur. d l. 2. k dixi ad 20. D. 3. conjunge rit. quæ res venire non possunt. l consensu. l. 2. §. eod. adde l. ult. §. eod. l. 4. D. de pign. m l. 8. D. de pign. Paul. 5. sent. 6. §. ult. Alumni, d. p. 25. Eclog. 2. c. 6. dixi ad Festum in Altilius 7. Eclog. 1. c. 1. Alumni potro dicuntur, quia Latini non habent nomen, quod nutritori opponatur Servius 10. Aeneid. ibi. Chara datus erat alumnus. Ostendit itaque Servius Nutritii nomen Latini non esse, vel ad alumnus exprimentum non sufficere. Id merito de alumnis constitutum. Ne in generale obligationem accedent: sunt enim pene liberorum loco, & a nutritore vel nutrice non separantur, l. 3. §. 4. D. de homine libero, & ex nomine educatoris sunt. l. 88. §. 6. l. 19. de legat. 2. a minore viginti annis manumitti possunt. §. 5. Inf. quibus ex causis manumitti. l. 13. l. 14. D. de manum. vind. Et dubitatur, an sit in eis locus SC. Silaniano, l. 1. §. 10. D. de SC. Silan. & ad eorum successione educator vel

De spe pramiu athletic.

5. Idem A. Septimio.

SPem a eorum pramiorum b, quæ pro coronis c athle-
tis pensanda sunt, privata pactione d pignori mini-
me admittendum est: & ideo, nec si generale pactum de
omnibus bonis pignori obligandis intervenerit, tenet. PP.
Kal. Maji, Maximo 2. & Paterno Confl. 234.

De filiis, & aliis liberis hominibus.

6. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC.
Rufo.

Qui filios e vestros, vel f liberos homines pro pecunia,
quam vobis credebatur, pignoris titulo accepit, dissimu-
latione se juris circumvenit: cum sit manifestum, obli-
gationem pignoris non consistere, nisi g in his, quæ quis
de bonis suis facit obnoxia. S. Kalend. Maji, Heraclia, AA.
Coff.

De his, quæ ad culturam agri pertinent.

7. Imp. Constantinus A. ad universos provincia-
les.

Executores h a quocunque iudice dati ad exigenda de-
bita ea, quæ civiliter i possunt, servos k aratores l,
aut boves aratorios m, || aut instrumentum aratorium n ||
pignoris causa de possessionibus non abstrahant, ex o quo
tributorum p illatio retardatur. Si quis igitur interces-
sor, aut creditor, vel præfectus q pagi r || vel vici ||, vel
decurio in hac re fuerit detectus: æstimando a iudice sup-
plicio subijgetur. Datum 3. Non. Jun. Sirmii, Constan-
tino A. & Licinio Confl. 312.

8. Imp. Honor. & Theod. AA. Probo Com.
sacr. larg.

Pignorum f gratia aliquid, quod ad culturam t agri
pertinet, asferri non convenit. Dat. 6. Id. Jun. Con-
stante & Constantio Coff. 414.

In auth. col. 10. de statutis & consuetudin. contra ecclesiam
libertatem editis. §. agricultores. Et est Constitutio
Friderici.

Agricultores circa rem rusticam occupati, dum villis insident,
ita ut nullus inveniantur tam audax, ut personas u, boves, &
agrorum instrumenta x, aut si quid aliud sit, quod ad agrorum
operam rusticam pertineat, invadere, aut capere, aut vjolenter
auferre presumat. Si quis autem hujusmodi statutum ausu te-
merario violare presumpserit, in quadruplum ablata restituat:
& infamia notam ipso jure incurrat: Imperiali animadversione
nihilominus puniendus.

De generali hypotheca & de bonis presentibus ac
futuris.

9. Imp. Justinianus A. Mennæ P.P.

SI quis in cujuscunque contractus instrumento eo ver-
ba y posuerit, Fide, & periculo rerum ad me pertinenti-
um z, vel, per earum exactionem satisfieri tibi promitto:

aliud in debito
fiscali. Et ita qui-
dem in Gallia ser-
vatur. v. Renatum Choppinum I. de privileg. rustic. 7. num. 1. aliud etiam, si per quadri-
me tempus a die sententiae moram fecerit in solvendis decimis, & ita Arresto Parisiensis ju-
dicatum 8. Kalend. Decemb. anno 1573. refert idem Choppinus ibi. num. 2. 3.

k Servi, boves aratorii, instrumentum aratorium, puta vomeres & aratra, a creditoribus &
executoribus sententiarum, aut exactoribus tributorum capi non possunt, propter rei rusti-
ce & agriculturæ utilitatem omnium communem, l. 8. §. cod. Auth. Agricultores. J. cod. & fisci
tributa, ut hic. Vix est, ut hodie hæc constitutio servetur. In Normania Gallica locum non
habet, quoties de fisci debito agitur. v. Francisci I. constit. anni 1544. Jan. 8. Et ita judica-
tum fuisse Parisiensis Arresto Bugonius refert in legib. abrogatis. Novissime 1571. lege lata
§. Id. Octob. confirmata a senatu Prid. Non. Febr. anno 1572. Personis rusticorum indultum,
ut ob æs alienum qualescunque privatum abducerentur in carcerem. Quia re legislatores
Galli Græcos superant, qui aratra quidem vetabant ob scænas addici creditori: corpora ta-
men his utentia, necesse permittebant. 2. Diodor. 3. Hu adde Ripens. ad l. 6. & 9. D. de pignor.
num. 57 & in vlt. de pign. par. 6. vemed. vers. item boves.

l. Idem d. l. 1. m. quidam hoc extendunt ad instrumenta, quo-
rumvis artificum necessaria. Ad rusticos revertor. Quid, si rustico nulla alia sint bona? capi
possunt. Accurf. hic. Quid, si rusticus fundum habeat? una cum fundo possunt distrahi. Cy-
nus, Perticensis, Rosatensis, Choppinus 1. de privileg. rustic. §. num. ult.

n. Ob civilia debita boves aratorii capti non possunt. Eadem ratione lege Attica mactari
boves aratorios non licuit, tanquam & ipsius agricolæ & hominis socios, atque participes la-
boris. Alian. 5. Aristoteles in Oeconom. Bæc avti oikete tois pignoris eotiv. Refert
& Plin. 8. c. 45. Juristio populi Romani in exilium actum eum, qui bovem aratorium occi-
disset, tanquam colono suo interempto: & Varro 2. de re rustic. 5. socium laboris agricultu-
ræ, & quasi colono occidi, dum bos occiditur: Capitale denique fuisse bovem occidi feri-
bit. quo loco forte legem quandam Phrygiæ intelligit, vide Stobæum serm. 42. Constan-
tinus quoque veruit, ne boves aratorii deficientibus his etiam, qui cursui publico destinati
sunt, ab his, qui iter faciunt, abstraherentur. l. 1. C. Theod. de cursu publico. Eo spectat quoque
constitutio quædam Valentis, ne quis vitulorum caribus vescatur. 1. Hier. 2. ad versum Jovi-
no, adde de bove aratore Hesiodum in lib. opera & dies: Aristotelem 1. Polit. Arct. consil.
158. boves aratorios, instrumenta fundi esse refert: quod confirmatur l. 4. D. de instru-
to. adde Cujac. 4. obs. 20.

o Ratio decidendi alia est in l. 9. inf. cod.
p. Fisci debita, tributaque minuuntur, si ablatis aratoribus agricultura cesset.

q. eipvapx. Syn. Mas. 25. in fin. r. pacis d. l. 1. f. Syn. Mas. 25. in fin.
t. dixi ad l. 7. sup. cod. u. servos aratorios. d. l. 7. x. l. 8. D. de instru-
to.

y. Quibusvisque verbis pignus constitui potest. l. 2. sup. cod. l. 4. D. de pign.
z. Obligatio rerum ad nos pertinentium, res etiam futura comprehendit. Idem si quis res
quas obligaverit, Idem in obligatione tacita. Ripens. ad l. 1. m. 3. de pign.

sufficere ea verba ad rerum tam earum, quas in presenti
debitor habet, quam futurarum a hypothecam sancimus:
nec ex prioribus sanctionibus minus habere specialis hy-
pothecæ memoriam videri: cum sit justum voluntates b
contrahentium magis, quam verborum conceptionem in-
spicere. Super qua generali hypotheca illud quoque ad
conservandam contrahentium voluntatem sancimus, ut si
res suas c supponere debitor dixerit non adjecto, tam
presentes quam futuras: jus tamen generalis hypothecæ et-
iam ad futuras d res producat. Dat. 3. Id. Decemb.
Constantinop. DN. Justiniano A. PP. 2. Cof. 528.

QUI POTIORES IN PIGNORE HA-
BEANTUR.

TITULUS XVIII.

Quibus modis secundus creditor jus suum confirmat.

1. Imp. Severus & Anton. AA. Secundo.

Qui pignus secundo f loco acceperit, ita jus suum
confirmare potest, si priori creditori debitam pe-
cuniam solverit, aut cum obtulisset g, isque ac-
cipere noluisse, eam obsignavit, & deposuit, nec
in usus suos convertit. PP. Kal. Feb. Laterano & Rufino
Confl. 198.

De prioribus tempore.

2. Imp. Antoninus A. Chresto & aliis.

SI decreto Prætoris, qui h de fideicommissio jus dixit, in
possessionem fundi hæreditarii fideicommissi i condi-
tionalis servandi gratia prius induci estis, quam adver-
sarius vester in causam judicati k ejusdem fundi pignus oc-
cupaverit: jussu ejus, qui jure sententiam exequabatur,
tempore potiores estis. Nam cum de pignore utraque
pars contendit, prævalet l jure, qui prævenit tempore.
PP. 5. Idus Maji, Duobus & Aspris Coff. 213.

De prioribus Republica.

3. Idem A. Varo.

SI fundum pignori accepisti, antequam q Reipublica
obligaretur: sicut prior r es tempore, ita potior es
jure. PP. 5. Id. Octob. Antonino A. 4. & Balbino Coff.
214.

Rempubicam missam in possessionem præferri creditori,
qui contraxerat cum defuncto.

4. Idem A. Sylvano.

Cum Rempubicam Heliopolitanorum propter emolu-
mentum sententiæ in rerum tam hæredis, quam hæ-
reditariarum possessionem missam m esse proponas: in-
telligis, quamvis pater tuus cum Sofiano contraxerit, ta-
men si n personali actione eum habuit obligatum præ-
poni Rempubicam o jure pignoris || in || his, qui ex au-
thoritate ejus, qui jubere potuit, servandi judicati p cau-
sa occupavit. PP. 2. Idus Decemb. Lato 2. & Cereale
Coff. 216.

De oblatione debiti.

5. Imp. Alexander A. Septimio.

Prior quidem creditor compelli non potest f tibi, qui
posteriore loco pignus accepisti, debitum offerre: sed
si tu illi || id || omne, quod debetur, solveris: || pignoris ||
tui causa firmabitur. PP. 3. Kal. Maji, Maximo 2. & Pa-
terno Confl. 234.

obligationis & depositionis. Paul. d. loco. adde l. ult. §. 6. sup. de jur. delib.

h. De Prætoris fideicommissario dixi ad Ulp. 25. §. 12.

i. Missio fit in universa bona pro modo judicati, i. e. judicati servandi causa, ut hic: & l. 3.
in fin. J. cod. ut & alibi debiti live crediti, l. 1. §. 1. D. si quis omnia causa. & alibi dotis servan-
de causa. l. 9. vers. dext. que. D. de rei vindic. l. 35. §. 4. D. de divers. & tempor. l. 26. in fin. D.
ad municip.

k. Chrestus pignus prætorium fideicommissi servandi causa habet: Titius creditor in ejus-
dem pignoris possessionem missus est. diversi hic tituli sunt pignoris. Quid juris? Etiam
in pignoribus prætoris qui prior tempore, prior est jure.

l. Prævalet jure, qui prævalet tempore. Prior tempore potior jure, l. u. D. cod.

m. Missio in possessionem est prætorium pignus.

n. Republica missa in possessionem judicati servandi causa, præfertur chirographario credi-
tori pignus non habenti, ut hic: quia & non missa idem privilegium habet, l. pen. D. de reb.
antiqu. jud. vide Cujac. 9. obs. 39. est enim republica in actione personali privilegiata, adde
l. 8. l. 10. D. cod. adde Fornerium 20. sect. 7. in fin.

o. l. 3. inf. de primipilo.

p. dixi ad l. 2. sup. cod.

q. Privatus prior tempore in causa pignoris, præfertur reipublicæ tempore posteriori. l. 8.
D. cod.

r. l. 2. in fin. sup. cod.

s. Potest tamen offerre, ut possessionem retineat. Paul. 2. sent. 13. §. pen.

t. Prior posteriori pignus tenenti debitum offerre res cogitur. Posterior priori offerens,
sibi pignus conservat, ut hic: & l. 1. sup. cod.a Generali obli-
gatione, futura
etiam continen-
tur. vide Roma-
num sup. 607. Ad-
de Socin. reg. 247.
ubi notat ex hac
lege, Indefinitam
orationem ad fu-
tura quoque ex-
tendi, in jura-
mento tamen &
odiosis eam sen-
tentiam non obtri-
nere, ut quæ stri-
cti juris sint.b Voluntatem
contrahentium
magis, quam ver-
ba inspicere oportet.
l. 2. in fin. §. 5.
comm. de legat.
l. 34. D. de reg.
jur.c Obligatione re-
rum indefinita,
res futuræ etiam
intelliguntur ob-
ligatæ, & quidem
omnes, siue sint
mobiles & immo-
biles, jura, actio-
nes, l. 4. sup. cod.
merces, l. 34. D. de
pignorib. Ripens.
d. loco num. 8.d bona emphyteu-
tica adquisita &
adquirenda, l. 16.
in fin. D. de pign.
act. l. 31. D. de pign.
Ripens. d. loco
num. 10. & seqq.e An peculium ser-
vi obligati? vide
l. 1. §. 1. D. de pi-
gnorib. & hyp. An
fructus? v. l. 1. §. 2.
D. de pign. & hyp.f Casus ad hanc le-
gem explicandam
vide in l. 1. §. cod.
& l. 6. l. 7. l. 8. D.
de pignoribus. ad-
de quæ scripti ini-
tio legis ex Ro-
mano & Socino.g Futura etiam
obligari posse hinc
colligit: censent
tamen factam obli-
gationem sub ea
conditione, si no-
stra futura sunt.h Dixi ad 20. ff.
i Prior tempo-
re, potior est pi-
gnore, nisi poste-
rior priori debi-
tum offerat. l. 2.
l. 3. l. 4. l. 8. J. cod.
l. 11. D. cod. l. 3. sup.
ut in possess. legat.
l. 5. sup. de privi-
leg. Paul. 2. sent.
13. §. 8.j Vis oblationis,
prior tempore,
potior est pi-
gnore, nisi poste-
rior priori debi-
tum offerat. l. 2.
l. 3. l. 4. l. 8. J. cod.
l. 11. D. cod. l. 3. sup.
ut in possess. legat.
l. 5. sup. de privi-
leg. Paul. 2. sent.
13. §. 8.k Prior tempo-
re, potior est pi-
gnore, nisi poste-
rior priori debi-
tum offerat. l. 2.
l. 3. l. 4. l. 8. J. cod.
l. 11. D. cod. l. 3. sup.
ut in possess. legat.
l. 5. sup. de privi-
leg. Paul. 2. sent.
13. §. 8.l. Prior tempo-
re, potior est pi-
gnore, nisi poste-
rior priori debi-
tum offerat. l. 2.
l. 3. l. 4. l. 8. J. cod.
l. 11. D. cod. l. 3. sup.
ut in possess. legat.
l. 5. sup. de privi-
leg. Paul. 2. sent.
13. §. 8.m. Prior tempo-
re, potior est pi-
gnore, nisi poste-
rior priori debi-
tum offerat. l. 2.
l. 3. l. 4. l. 8. J. cod.
l. 11. D. cod. l. 3. sup.
ut in possess. legat.
l. 5. sup. de privi-
leg. Paul. 2. sent.
13. §. 8.n. Prior tempo-
re, potior est pi-
gnore, nisi poste-
rior priori debi-
tum offerat. l. 2.
l. 3. l. 4. l. 8. J. cod.
l. 11. D. cod. l. 3. sup.
ut in possess. legat.
l. 5. sup. de privi-
leg. Paul. 2. sent.
13. §. 8.o. Prior tempo-
re, potior est pi-
gnore, nisi poste-
rior priori debi-
tum offerat. l. 2.
l. 3. l. 4. l. 8. J. cod.
l. 11. D. cod. l. 3. sup.
ut in possess. legat.
l. 5. sup. de privi-
leg. Paul. 2. sent.
13. §. 8.

a Generalis hypotheca anterioris, generali vel speciali posterioris praefertur, ut hic. *Synops. Basil.* 9. tit. 5. ex tit. 10. c. 34. dixi ad Nov. 112. c. 1. vers. Si autem. l. 2. ff. eod. adde quendam ex Cujac. 11. obs. 32. b Causam habens a creditore tempore prioris, jus privilegii habet. v. l. 1. §. si antiqui credit. pign. vend.

c Creditor in speciali hypotheca rei (sive sit mobilis sive immobilis) pecunia sua comparatur, praefertur etiam antiquioribus creditoribus hypothecariis, adde l. 5. c. 7. ff. eod. Nov. 136. c. 3. *Syn.* ibid. c. 35. & 3. *Harm.* 5. §. 42. d l. 17. §. de pign. Generalis igitur hypotheca non sufficeret, adde quae scripti ad l. 5. in fin. ff. eod. e Prior creditor negans improbe rem ejus esse a quo causam habet, ex prioris sit posterior: ex possessore petitor. f Secundus creditor in praedictum prioris creditoris, pignus distringere non potest, adde l. 1. ff. de distract. pign. g l. 1. §. 5. c. 1. l. 22. §. de pign. h Jus hypothecae praefertur omnibus privilegiis personalibus, ut & jus reale personali. l. 11. ff. eod. v. l. 6. §. de bon. auth. jud. i l. 18. §. de pign. & hyp. k id est, praefertur omnibus, qui privilegium in actionibus personalibus habent. *Synops. ibi* c. 37. l. Creditores posteriores etiam bona uxori pro dote obligata advocant, si dotis debitum ei offerant. m Hypothecaria & in rem actio datur in successorem. n Puta epistolae. l. 34. §. 1. ff. de pign. & hyp.

o *id est* *hypotheca*, de quibus hic & apud *Harm.* 1. tit. 8. §. 10. praedictant scribebant, et non tertio. plena sunt *id est* *hypotheca*, quae trium testium subscriptionem habent, ut hic. v. *Ancharanum*. 2. q. 9. p l. 17. §. de fide instrum.

q Conditionales tabularii, l. 7. §. de jure fisci. l. 3. §. 7. 8. C. *Theod.* de numerariis, actuar. quasi huic conditioni additi. r Publico instrumento jus hypothecae probari potest, privato non potest. Privatum, licet tempore prius publico quantumvis posteriori, cedit: & merito. Nam privata ratio non probat adversus tertium, l. 6. §. de probationib. facile quoque dies praefertur posse in fraudem antiquioris. v. *Tiraquell.* de retractu. §. 1. gloss. 5. num. 43. Ideoque *Gallius* 2. obs. 15. n. 9. commendat *Viennae* Austriae statutum, quo jus hypothecae constituitur tantum apud acta, in ipso iudicio & publice. Privatum vero instrumentum non censetur, quod trium testium subscriptione munitum est. ut hic: & etiam si summa excedat auri libras quinquaginta, l. ult. §. si certum. nisi forte de literarum imperito obligando agatur: tunc enim quinque testes requiruntur, si contractus auri libram excedat. Nov. 73. cap. 8. Reperio interdum instrumenta publica agere trium testium subscriptione. l. 23. §. ad Sc. *Vellesan.* v. *Cujac.* 8. obs. 13. l. 22. §. de fide instrum.

De prioris hypotheca generali, & posteriore speciali.

6. Imp. *Valerian.* & *Gallien.* AA. *Philoxeno.*

Si generaliter bona sint obligata, & postea res alii specialiter pignori dentur: quoniam ex a generali obligatione potior habetur creditor, qui antea contraxit, si b ab illo prioris tempore tu comparasti: non oportet te ab eo, qui postea credidit, inquietari. PP. 2. Id. *Maji*, *Seculare* 2. & *Donato* Coss. 261.

De pradio empto pecunia creditoris.

7. Imp. *Dioclet.* & *Maxim.* AA. & CC. *Juliano.*

Inter iisdem pignoribus multis creditoribus diversis temporibus datis priores habeantur potiores: tamen eum, cuius c pecunia praedium comparatum probatur, quod ei pignori esse specialiter obligatum statim convenit, omnibus antefertur iuris auctoritate declaratur. Subscripta 16. Kalend. Febr. AA. Coss.

De improba exceptione.

In auth. de trien. & semiss. §. illud quoque in iudiciis. col. 3. tit. 5. Nov. 18. c. 10.

Item possessor pignoris negans e rem ejus, cuius actor eam esse adseverat: si probata ea intentione nitatur rem retinere, dicens ex hypotheca, vel alia causa in eandem personam delata, se propinquioris esse, quam qui movet causam: prius transferat possessionem, quam jus suum proponat.

De prioribus, & posterioribus tempore.

8. Idem AA. & CC. *Fabricio.*

Diversis temporibus eadem re duobus jure pignoris obligata, eum, qui prior data mutua pecunia pignus accepit, potioris haberi certi ac manifesti juris est: nec alias secundum || creditorem || distrahendi f potestatem huius pignoris consequi, nisi g priori creditori debita fuerit soluta quantitas. S. *Prid.* Kal. *Maji*, *Heraclea*, AA. Coss.

De jure pignoris, & privilegiis personarum actionum.

9. Idem AA. & CC. *Arsilepidoto.*

Eos h, qui acceperunt pignora, cum in i rem actionem habeant, privilegiis k omnibus, quae personalibus actionibus competunt, praefertur constar. Dat. 3. Non. Decemb. CC. Coss. 293.

De dote.

10. Idem AA. & CC. *Pollipeuca.*

Cum tibi pro dote l, quam acceperat maritus, res obligavit: eo mortuo, hi, quibus easdem pignori dederat, non offerentes debitum, nulla possunt persequi ratione. Nam chirographarios creditores, nec in rem, nec in personam eos, qui debitori non probantur successisse m ulla ratione conveniri posse, manifestum est. PP. Non. Decemb. CC. Coss. 293.

De scripturis.

11. Imp. *Leo* A. *Erythrio* P. P.

Scripturas, quae saepe assolent a quibusdam secrete n fieri, intervenientibus amicis necne, transigendi, vel paciscendi, seu foenerandi, vel societatis coeundae gratia, seu de aliis quibuscunque causis vel contractibus conficiuntur, (quae *id est* *hypotheca* o Graece appellantur) sive tota series earum contrahentium, vel notarii, vel alterius cujuslibet scripta fuerit, ipsorum tamen habeant subscriptiones p, sive testibus adhibitis, sive non: licet conditionales q sint, (quos vulgo *Tabularios* appellant,) sive non: quasi publice conscriptas, si personalis actio exerceatur, suum robur habere || decernimus. || Sin autem jus pignoris vel hypothecae ex huiusmodi instrumentis vindicare quis sibi contenderit: eum, qui instrumentis publice r confectis nititur, praeponi || decernimus, || etiam si posterior is contineatur: nisi forte probata atque integræ opinionis trium s vel amplius virorum sub-

scriptiones eisdem idiochiris contineantur: tunc enim quasi a publice confecta accipiuntur. Datum Kal. Jul. *Constantinop.* *Martiano* & *Zenone* Coss. 469.

In auth. de instrument. cautela & fide. §. si quis igitur. & §. sed & si quis. coll. 6. tit. 2. al. 3. Nov. 73. c. 1. & 2: quam posuit hic *Albericus*.

Si quis vult caute deponere b, non soli credat accipientis scripturæ, sed advocet etiam testes idoneos, & fide dignos non pauciores tribus. Sed & si quis aut mutui c instrumentum, aut alterius cujuspiam contractus fecerit, & noluerit hoc specialiter in publico confiteri: non ex ipso videatur credibile, quod scribatur super mutuo documentum, nisi etiam trium testium adhibeatur p r sentia fide dignorum, ut sive veniant, & subscriptionibus propriis attestentur, sive alii quidem testificentur, quia eis p r sentibus confectum est documentum: fidem eandem ex utraque causa percipiat. Si tamen quisquam aut deponens, aut mutans aut alias contrahens, contentus sit sola scriptura ejus, cum quo contrahit, sciet scripturam non d sufficere ad probationem.

De dote & donatione ante nuptias.

12. Imp. *Justinianus* A. *Joanni* P. P.

Asiduis e aditionibus mulierum inquietati sumus, per quas suas dotes deperditas esse lugebant, & ab anterioribus creditoribus substantias maritorum detentas. Nos itaque ad antiquas leges respeximus, in personalibus actionibus rei uxoriae actioni (quam in praesenti sustulimus f) magnam prerogativam praestantes, ut contra g omnes pene personales actiones habeant privilegia, & creditores alios h antecedant, licet fuerint anteriores. Et hoc cum in personalibus statuerant actionibus, si hypothecam respiciebant, illico iustitiae vigorem relaxabant, & senioribus hypothecis novas mulierum hypothecas, si habebant, actiones expellebant: nec ad fragilitatem i muliebrem respicientes, nec quod & corpore k, & substantia, & omni vita sua maritus fungitur: cum pene l mulieribus tota substantia in dote constituta est. Oportebat enim disponi maritos creditoribus suis ex sua substantia satisfacere, non de dote mulieris, quam ad suos victus, suasque alimonias mulier possidet, vel m a semetipsa datam, vel pro ea ab alio.

x ¶ Ad || hac || omnia respicientes, & reminiscentes, quod & alias duas n constitutiones fecimus pro dotibus o, mulieribus subvenientes, & hac omnia in unum colligentes, sancimus, ex p stipulatu actionem, quam mulieribus jam pro dote q instituenda r dedimus s, cuique etiam tacitam donavimus inesse hypothecam, potiora jura contra omnes t habere mariti creditores, licet anteriores sint temporis privilegio vallati. ¶ Cum u enim in personalibus actionibus (secundum quod diximus) tali privilegio utebatur res uxoria: quapropter non in hypotheca hoc mulieri etiam nunc indulgemus beneficium, licet x

ram & numeratam dotem merito restringenda est. Postremo ordinis privilegium datur hic actioni ex stipulatu, et non conditioni ex lege, quando dos cauta seu confessa tantum exigitur. Quid, si dotis non numeratae exceptioni maritus ipse renunciavit: aut eidem transacta tempora sunt opponenda exceptionis dotis non numeratae? inter virum & uxorem hac nocebunt vel proderunt, non tamen creditoribus anterioribus oberunt. l. 14. in fin. l. 23. §. 1. §. de his, qui in fraud. cred. Periniquum est enim hanc dotem, hoc est, confessam tantum: aut ad quam exigendam jus quaeritur non ex numeratione, sed vel ex renunciatione tantum, vel lapsu temporis anterioribus creditoribus praefertur, & ut loquuntur, aequalem numerationem probantibus. Quid, si creditores non alio jure nitantur? Dos confessa, cautaque tantum, anterioribus creditoribus creditum confessum tantum probantibus non numeratum praefertur. Quid, si confessio dotis facta sit non constante matrimonio, sed ante jam contractum matrimonium? Omnibus quibuscunque creditoribus dotem ita confessam praefertur putant, cum pro vera & numerata dos ita confessa habeatur? Quid, si confectis probatur numerata? Quid, si statutum dotis confesse instrumentum, v. in atque auctoritatem rei iudicatae habere velit? Idem esse refert *Socin.* reg. 109. Cynus tamen & Angelus ita distinguunt. Mulier & tertius creditor concurrunt, expressam atque hypothecam habentes: quaeritur, quis in re potior sit? Horum, qui prior tempore fuerit, potior erit jure. Quid, si uterque & mulier & tertius creditor tacitam habent hypothecam? Potior est mulier, licet posterior tempore, ut hic: licet fiscus eodem casu anteriori non praefertur. l. si pignus. 8. ff. qui potiores. Quid, si tacitam habeat mulier, Tertius expressam anteriorem? potior est muliere tertius: & hanc Accursii quoque sententiam communis opinionione & in praxi receptam refert apud *Capellam* *Tholosanam* *decis.* 217. *Aufrelius*, Quid, si fisco tacitam habenti, concurrat mulier tacitam habens hypothecam? fisco anteriori non praefertur, sed posteriori tantum. *Gloss.* & *dd.* in l. 2. §. de privileg. fisci. p actio ex stipulatu. q re ipsa numerata, in dote cauta, aliud *gloss.* *Barr.* *Bald.* *Roland.* *l. de ass. fil.* 17. n. 10. r restituenda. *Hal.* l. 1. un. §. de rei ux. act. t tacitam tantum habentes, dixi ad Nov. 109. cap. 1. *Glossa* hic communiter probata. *Socin.* reg. 109. *Capell.* *Tholos.* *decis.* 217. quin dos uxoris cedit posterioribus militum emendae causa creditibus, Nov. 97. c. 3. cedit & anteriori dote, ut ante dixi. u Mulier, sive personali actione, in princ. §. eod. sive hypothecaria agat, praefertur omnibus prioribus tacitam hypothecam habentibus, ut hic: eo excepto, qui militum emendae causa credidit. *Authent.* quo jure. §. eod. x Dotis causa mulier anterioribus licet hypothecis praefertur: tamen res mulieris dissipatae sunt, ut hic: & liberos ipsa nullos suscepit. vers. & ideo. §. eod. Quid, praefertur anteriori cuidam dote? non praefertur. vers. *Exceptio.* §. eod. Idemne donationis propter nuptias, quod dotis, privilegium est? non est. §. 2. §. eod. Cur tam varie? Quae dote rem petit, de damno vitando sollicita est, quae de donationis propter nuptias, lucrum affectat seu prosequitur, minus autem hic faveretur, quam illic.

a Scriptura a tribus testibus subscripta, quasi publice confecta accipitur.

b Instrumentum depositi caute sit, tribus testibus adhibitis.

c Mutui instrumentum caute sit, tribus testibus adhibitis, ut hic: & l. ult. §. si certum.

d Privata scriptura non probat adversus tertium. l. 6. §. de probat.

e Sententiam huius legis v. in §. 1. vers. cum enim. inf. eod. adde *Syn.* 8. tit. 5. ex tit. 10. c. 40. & 3. *Harm.* §. 5. §. 57.

f Rei uxoriae actio sublata, ut hic §. de rei ux. act.

g dixi ad Nov. 97. c. 2. in princ. & Nov. 109. c. 1. h tacitam tantum hypothecam habentes sc. dixi d. c. 1.

i Fragilitas muliebri.

k Uxores earumque substantia additur maritis. l. 21. in fin. §. de admin. tut.

l hoc alidit propter bona paraphernalia.

m Dos datur marito vel ab uxore, vel alio uxoris loco.

n l. 30. §. de jure dot. l. un. §. de rei ux. act.

o re ipsa numerata, non cautis tantum, seu confectis.

p Nam in confessa dote potest esse simulatio: Deinde cum sententia huius constitutionis a jure communi deiret, ad ve-

a Mulieres com-
miseratione di-
gnae.
b Partus pericu-
lum, §. 2. *Inst. de*
SE. Tertul. Nov.
156. c. 3. Novell.
156. c. 1. Novell.
Leon. 17. l. 2. §. 4.
ff. si quis cantio-
ni. quod ad Illy-
ricas vix perti-
net. Varro 2. de
ra rustica 10. in
fin. in llyrico, in-
quit, hoc ampli-
us, Pragmaticis
familia, cum ve-
nis parienti tem-
pus, non longe ab
opere discedere,
ibi que animum
patrum referre,
quem non pepe-
risse, sed invenisse
putat. Idem de
liberis mulieri-
bus refert Cle-
ment. 4.
c Liberorum pro-
creatio favorabi-
lis.
d v. l. 1. ff. solus.
e mer. co hoc ad-
jectum. hoc enim
privilegium da-
tur uxoris, non
maritis.
f Dux si mulie-
res sunt, quae de
dote sua agant,
antiquior causa
dotis praefertur,
dicitur apertius: Fi-
lii prioris matri-
monii dotis ma-
teriam causa praef-
eruntur nover-
ca ejusve liberis
dotem suam re-
petentibus: nisi
res secundae dotis
adhuc extant.
Auth. si quis. j.
cod. de hic. &
Nov. 91. Praef-
ertur ergo prior u-
xor secundae: Prae-
fertur socer nu-
rui, in declarat.
Quintil. 360.
g Adde l. 3. in fin.
h de secun. nupt.
l. 6. in fin. §. de
bon. qua lib. No-
vell. 22. c. 24.
i Dotis actio
privilegiaria est,
at non donatio
propter nuptias,
ut hic. Novell. 97.
Theoph. in §. fue-
rat. 25. *Inst. de act.*
in alio tamen ca-
su donatio pro-
pter nuptias doti
comparatur. No-
vell. 61.
j Gracius Scho-
liastes apud auto-
rem Synopses. 9. tit. 5. ex tit. 10. c. 40. hunc ita locum exponit: Ante nuptias donatio
ante res uxoris *χρὸς ἐξουσίαν*, pro suis temporibus examinatur, verbi gra-
tia, si anterior fuerit, praefertur posterioribus creditoribus: si posterior, posteriore loco
habetur. Nam ea mulieris lucrum est. In dote seu dotis iudicio mulieres exigunt eas
res, quas maritus attulerunt: In ante nuptias donatione eas potius exigunt, quae sunt eis
donatae pro tempore praesenti, non in futurum tempus, vel ne secundus creditor adversus
antiores veniat.

res dotales, vel ex his alia comparata non extent: sed quocunque modo vel dissipata, vel consumpta sint, si tamen re ipsa fuerint parti mariti datae: Quis enim earum non misereatur a propter obsequia, quae maritis praestant, propter partus b periculum, & ipsam liberorum c procreationem, pro quibus multa nostris legibus d inventa sunt privilegia.

† Et ideo, quod antiquitas quidem dare incepit, ad effectum autem non pertulit, nos pleno legis articulo consummavimus: & si ve e liberos habeat mulier, si ve ab initio non habuit, si ve progenitos amisit, hoc ei privilegium indulgemus.

† Exceptis videlicet contra novercas anterioris f matrimonii filiis, quibus pro dote matris suae jam quidem dedimus hypothecam g contra paternas res, vel ejus creditores: in praesenti autem similem eis praerogativam servamus, ne huiusmodi quod posteriori datum est uxori, hoc anteriori denegetur: sed sic maneat eis jus incorruptum, quasi adhuc vivente matre eorum. Duabus enim dotibus ab eadem substantia debitis ex tempore praerogativam manere volumus.

2 ¶ Hae autem tantum ad dotem sancimus, non h ad ante nuptias donationem, quam suo i tempore servite disponimus, & habere inter creditores sui temporis ordinem. Non enim pro h lucro fovemus mulieres, sed ne damnum patiantur, suisque rebus defraudentur, curamus.

3 ¶ Quam legem ex praesenti tempore locum habere sancimus, & non l retrosum referimus. Dat. 5. Kal. Decemb. Constantinop. post consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

In auth. de aequal. dot. & propter nupt. don. §. his consequens. & §. seq. col. 7. tit. 9. al. 8. Nov. 97. c. 3.

Quo iure utatur & adversus eos, qui personali privilegio muniuntur, veluti quorum pecunia res empta sunt, si ve referta: nisi qui nova constitutione sunt excepti, sicut qui emenda militum causa marito in scriptis mutuantur.

In auth. ut exact. instan. dot. §. his igitur. col. 7. tit. 3. al. 5. Nov. 91. cap. 1.

Si quid ex rebus ipsius dotis in apparet: mulieri, cui & in rem actio competit, vel filius ejus servetur: alioqui si ve super sint, amba mulieres, si ve defecerint, si ve altera duntaxat exet, prior omnino seu qualibet sobole ejus superior habeatur: quod nova constitutione factum est apertius.

DE HIS, QUI IN PRIORUM CREDITORUM LOCUM SUCCEDUNT.

TIT. XIX.

Secundus creditor, cujus pecunia pervenit ad priorem, non succedit in hypotheca prioris creditoris, nisi actum sit, quod succedat in ipsa. Bald.

1. Imp. Sever. & Anton. AA. Marcellinae.

Non omnino succedunt in locum hypothecarii creditoris hi, quorum pecunia ad creditorem transit. Hoc enim tunc p observatur, cum is, qui pecuniam postea dat, sub hoc pacto credat, Ut idem pignus ei obligetur & in locum ejus succedat, Quod cum in persona tua factum non sit: (judicatum est q enim te pignora non accepisse) frustra putas tibi auxilio opus esse constitutionis nostrae r ad eam rem pertinentis. PP. Id. Jul. Pompeiano & Avito Coss. 210.

2. Imp. Antoninus A. Felici.

hunc ita locum exponit: Ante nuptias donatio ante res uxoris *χρὸς ἐξουσίαν*, pro suis temporibus examinatur, verbi gratia, si anterior fuerit, praefertur posterioribus creditoribus: si posterior, posteriore loco habetur. Nam ea mulieris lucrum est. In dote seu dotis iudicio mulieres exigunt eas res, quas maritus attulerunt: In ante nuptias donatione eas potius exigunt, quae sunt eis donatae pro tempore praesenti, non in futurum tempus, vel ne secundus creditor adversus anteriores veniat.

k Ratio diversitatis haec est: In dotis repetitione mulier certat de damno vitando: in donatione propter nuptias de lucro captando. Lucrum petentis, quam vitantis damnum semper causa durior est. l. 33. l. 41. §. 1. ff. de reg. jur.

l i. e. ad dotes jam constitutas.

m secundae scil.

n pars tituli 4. ff. lib. 20.

o si ve fortuito, si ve ab extraneo.

p Extraneus (i. e. non hypothecarius, sed chirographarius tantum. Molina. de usur. num. 276.) cujus pecunia priorem ad creditorem pervenit, ejus in locum non succedit, nisi sub hoc pacto ei crediderit, ut hic: & l. 21. §. de pignor. hypothecariis offerens succedere. l. ult. j. cod. l. 1. sup. qui prior. l. 21. in fin. ff. qui prior.

q & ita post sententiam Marcellinae supplicat.

r l. 1. sup. tit. prox.

Codex

Cum pro patre, in cujus potestate non eras, pecuniam fisco intuleris: & jure a privilegio ejus successisti, & ejus locum, cui pecuniam numerasti, consecutus es: nec hi creditores patris tui, qui personalem habuerunt, actionem, vel cum eo postea sub pignoribus contraxerunt, pignora tua te ignorante b distrahendo, juri tuo aliquid derogaverunt. Unde intelligis, si quid tuo c nomine te absente ab actoribus tuis solum est: ut indebitum numeratum restitui, pignoraque tibi nexa persequi te possit. PP. Kalend. Octob. Roma, Sabino 2. & Anulino Coss. 217.

3. Imp. Alexand. A. Valenti.

Si d potiores creditores pecunia e tua dimissi sunt, quibus obligata fuit possessio, quam emisse te dicis, ita fut pretium perveniret ad eosdem priores creditores: in jus eorum successisti: & contra eos, qui inferiores illis fuerunt, justa defensione te tueri potes. PP. Kal. Feb. Juliano 2. & Crispino Coss. 225.

De Republica.

4. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. Carpophoro.

Si prior republ. g contraxit, fundusque ei est obligatus, tibi secundo creditori offerenti pecuniam potestas est, ut h succedas etiam in jus republ. PP. 15. Kal. Jun. Maximo 2. & Aquilino Coss. 286.

SI ANTIQUIOR CREDITOR PIGNUS VENDIDERIT.

TIT. XX.

Emens a priore creditore, a secundo inquietari non potest: sed si primus creditor emit a debitore, conveniri potest hypothecaria per creditorem secundum, oblato debito.

1. Imp. Alexander A. Athenioni.

Si vendidisset, qui ante h pignus accepit: persecutio tibi hypothecaria superesse non posset. Cum autem debitor ipsi priori creditori eadem pignora in solum l dederit vel vendiderit, non magis tibi persecutio adempta est, quam si aliis easdem res debitor vendidisset. Sed ita persequens res obligatas audieris, si quod eidem possessori propter praecedentis contractus auctoritatem debitum est, obtuleris. PP. Id. Maji, Agricola & Clementino Coss. 231.

2. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Eudemix.

Obligata pignoris jure creditore recte distrahente, post m debitor emptori pretium offerens, vel creditori quod debuit, vincere non potest. S. 16. Kal. Jan. AA. Coss.

3. Idem AA. & CC. Theophilus.

Quo minus creditor, qui antea n pignus accepit, distrahat: non o offerendo secundus priori debitum, interpellare non potest. Dat. 6. Kal. April. CC. Coss.

SI COMMUNIS RES PIGNORI DATA SIT.

TITULUS XXI.

Frater unus non potest obligare alterius fratris portionem, sed suam propriam potest. Bald.

1. Imp. Antoninus A. Venusto.

Frater p vester, sicut vobis invitis portionem vobis competentem obligare non potuit q ita suam dando, obligationem creditori quaelivit. Unde intelligitis contractum ejus nullum praedictum domini vestro facere potuisse. Accep. 3. Kalend. Decemb. Mes-Sala & Sabino Coss. 215.

m Post pignus a creditore legitime distractum, creditori vel emptori sero pretium offeratur, ut hic: & l. 7. j. de distract. pign. l. 1. §. si propri. publ. pensit. l. 2. in fin. j. si pignus pign.

n l. 1. §. cod.

o Secundus creditor offerens debitum priori creditori, impedire venditorem pignoris potest: non offerendo, non potest.

p Socius partem socii obligare non potest, ut hic: & l. 2. §. commun. divid. l. 7. §. commun. utriusque judic. l. 3. in fin. D. qui prior. adde l. 2. D. de Salviano interditi. etiam si totum bonorum socius sit. l. 68. D. pro socio. Quid fisco rem communem habens cum privato? rem etiam integram potest vendere, l. 2. §. de commun. rer. alien. l. 1. j. de vend. rer. fise. ergo & pignori subdicere? Accurrit, putat, quod Ripensi non placet in l. 1. num. 16. D. de pign. q Ratio dubitandi potest esse, quod commune, quasi meum videatur. l. 5. in fin. D. de reg. l. 1. 239. in fin. D. de verb. sign.

a i. e. cessione, & translatione: eo sensu, filius pignus nominatum factum auctore iudice fisco pro parte solvens ea conditione, ut in fisci locum succedat, jus fisci & praelationis consequitur. l. ult. in fin. j. cod. l. 11. j. de fidejuss. l. 3. l. ult. §. de privil. fisci. idem dicendum, si consensu debitoris f. l. v. l. 3. D. que res pignori. Ex superioribus coustat nominatum transscribi oportere jus fisci in eum, qui pro debitore fiscali solverit. Cui tamen sententia obijciuntur lex 2. D. de cess. bon. l. 24. §. 2. j. D. de rebus auct. jud. qua de re v. Cujac. 18. obs. 40. b Ignorante creditore pignus in ejus praedictum vendi non potest a quocunque creditore: l. 4. j. de distract. pign. l. 1. ff. de distract. pign. c v. Cujac. 8. obs. 9. d Pignus a priori creditore comparans, quoniam in jus venditoris succedit, adversus alios defenditur. Syn. Basil. 25. tit. 4. c. 25. e l. 6. l. 12. §. 8. l. 16. l. 17. l. 21. D. qui prior. l. 3. D. de distract. pign. f Valet conventio, ut ex pretio venditi pignoris pignus dimittatur. g Etiam reipubl. debitum a secundo creditore potest offerri. h dixi ad l. 2. §. cod. i Quid, si pignori deditur? vide j. si pignus pignori datum sit. k Antiquissimus creditor in praedictum pignus recte distrahit. l. 3. j. cod. l. 6. §. qui prior. l. 6. §. de obl. & act. l. 3. D. de distract. pign. l. 1. Debitor creditori priori pignus vendendo, jus offerendi debet p. f. l. 1. §. de distract. pign. m Post pignus a creditore legitime distractum, creditori vel emptori sero pretium offeratur, ut hic: & l. 7. j. de distract. pign. l. 1. §. si propri. publ. pensit. l. 2. in fin. j. si pignus pign. n l. 1. §. cod. o Secundus creditor offerens debitum priori creditori, impedire venditorem pignoris potest: non offerendo, non potest. p Socius partem socii obligare non potest, ut hic: & l. 2. §. commun. divid. l. 7. §. commun. utriusque judic. l. 3. in fin. D. qui prior. adde l. 2. D. de Salviano interditi. etiam si totum bonorum socius sit. l. 68. D. pro socio. Quid fisco rem communem habens cum privato? rem etiam integram potest vendere, l. 2. §. de commun. rer. alien. l. 1. j. de vend. rer. fise. ergo & pignori subdicere? Accurrit, putat, quod Ripensi non placet in l. 1. num. 16. D. de pign. q Ratio dubitandi potest esse, quod commune, quasi meum videatur. l. 5. in fin. D. de reg. l. 1. 239. in fin. D. de verb. sign.

a Prætorium pignus dicitur, non quia jubente Prætoris constituitur, alioquin quod ab executoribus rei iudicæ jubente Prætoris capitur, prætorium dicitur: sed quia iure prætorio, i. e. Edicto, constituitur. l. 3. §. 1. ff. de pign. legat.

b Auctioibus. c Prætorium pignus est, quod missio in possessionem constituit. l. 12. ff. pro emptore. l. 3. §. 1. ff. de reb. eor. adde Cujac. s. obf. 30.

d Pignus prætorium in universa bona & iura constituitur.

e Pignus prætorium in nominibus potest consistere.

f Pignus aliud conventionale, aliud iudiciale & prætorium.

g Argumentum a pignore conventionali ad prætorium observatur.

h Pignus conventionale & prætorium recuperatur per hypothecarium, si forte missus a possessione ceciderit. l. 11. §. 1. in fin. ff. de pign. legat.

i Negligentia possessio facilius amittitur, quam ius reale.

k Favetur creditoribus ius suum persequentibus. l. 1. §. 1. ff. de pign. legat.

l v. l. 56. d. 192. in fin. ff. de reg. iur. c. 49. de reg. in 6.

m Pignus ex causa iudicati acceptum, distrahere quis potest. Nam pignori ex causa contractus accepto assimilatur, & eandem vicem obtinet. Sym. Bas. 25. tit. 7. cap. 16. 3. Harm. s. c. 18. l. 25. ff. de pign.

n Ut consensu partium, sic auctoritate iudicis pignus vendi potest. l. 3. §. 1. ff. de pign. legat.

o Pignus ex causa iudicati captum, ab officio solet distrahi, quod si nullus emptor extiterit, aut extiterit quidem, sed pretium offeratur ac voluerit creditor licitatione facta rem comparare, perinde hoc illi facere atque extraneo licebit. Sym. Bas. 25. tit. 7. cap. 16. 3. Harm. s. c. 17.

p Ad licitandum creditor qui pignus cepit admittitur. d. l. 3. §. 2. l. 16. ff. de reb. auct. iud. sup. de usur. l. 3. in fin. ff. de pign. l. 1. inf. de distract. pign. l. 10. §. 9. ff. mandati.

q Vice extranei, creditor pignus emere licet. r Emptore non reperto iure domini creditor pignus possidere solet. Subsidius emptio, domini additio. d. §. 2.

1 Pignus pignori creditor dare potest. l. 13. §. 2. ff. de pign. adde l. 4. §. 1. que res pign. l. 40. in fin. ff. de pign. legat. at. quod Græcis est *μὲν πρὸς τὴν πρῶτην*.

2 d. §. 2. d. l. 4. u. i. e. creditoris creditor.

3 Pignus a te mihi obligatum possum alteri pignori dare, quando mihi obligatus fueris, tamen alter ille pignus tenere poterit.

DE PRÆTORIO & PIGNORE. ET UT IN ACTIONIBUS & DEBITORUM MISSIO PRÆTORII PIGNORIS PROCEDAT.

TITULUS XXII.

1. Imp. Justinianus A. Mennæ P.P.

SI prætorium pignus quicumque iudices dandum alii cui perspexerint, non solum super mobilibus rebus, & immobilibus, & se moventibus, sed & etiam super actionibus, quæ debitori competunt, præcipimus hos eis licere decernere. Dat. Kal. April. Constantinop. Decio 5. Conf. 529.

Sicut pignus conventionale recuperatur per hypothecarium, si creditor cadat a possessione: ita & pignus prætorium. Salyc.

2. A. Idem Juliano.

Veteris juris dubitationem decedentes, ad duplum fgenus hypothecarum respeximus: unum quidem, quod ex conventionibus & pactis hominum nascitur: aliud quod a iudicibus datur, & Prætorium nuncupatur. Et cum invenimus in conventionalibus pignoribus, vel hypothecis, non solum tenentem creditorem adjuvari, sed etiam si ab ea possessione cadat, siue sua culpa, siue non, siue fortuito casu: humanius esse perspeximus, & in prætorio pignore dare recuperationem creditori, quocumque modo possessionem amittat, siue culpa sua, siue non, siue fortuito casu. Licet enim debuerat, & incumbere suo pignori, ne aliquam patiatur inde iacturam: tamen ne quid amarum & in creditoribus consequatur: benignius causam interpretamur, & ei recuperationem donamus. Datum. Kal. August. Constantinop. Lampadio & Oreste V. CC. Conf. 530.

SI IN CAUSA JUDICATI PIGNUS CAPTUM SIT.

TITULUS XXIII.

1. Imp. Antoninus A. Gabinio.

Res ob causam iudicati datas ejus jussu, cui ius jubendi fuit, pignori iure teneri, ac distrahi posse, sæpe rescriptum est. Nam in vicem iustæ obligationis succedit ex causa contractus auctoritas jubentis. PP. 5. Kal. August. Roma, Antonino A. 4. & Balbino Conf. 214.

2. Imp. Alexand. A. Valeriano.

Cum o in causa iudicati aliqua res pignori capitur, per officium ejus, qui ita decrevit, venditari solet, non per eum, qui iudicatum fieri postulavit. Et si alio emptore non existente; vel existente quidem, sed non dignum pretium offerente, is, cui iudicatus satis non fecit, ad p licitationem secundum constituta fuerit admissus, cujuslibet alterius q vice ex officio emere debet. PP. 6. Kal. Maji, Maximo 2. & Aeliano Conf. 224.

3. Imp. Gordianus A. Antigono.

In causa iudicati pignora ex auctoritate Præsidis capta, potius r distrahi, quam iure domini possideri consueverunt: Si tamen per calliditatem condemnati emptor inveniri non potest, tunc auctoritate Principis dominium creditori addici solet. PP. Id. Aug. Gordiano A. & Avio-la Conf. 240.

SI PIGNUS & PIGNORI DATUM SIT.

TIT. XXIV.

1. Imp. Gordianus A. Lamponi & aliis.

Etiam id, quod pignori obligatum est, a creditore pignori obstringi posse, jamdudum placuit: scil. ut sequenti u creditori utilis & actio deat, tamdiuque eum is,

Ad licitandum creditor qui pignus cepit admittitur. d. l. 3. §. 2. l. 16. ff. de reb. auct. iud. sup. de usur. l. 3. in fin. ff. de pign. l. 1. inf. de distract. pign. l. 10. §. 9. ff. mandati.

Vice extranei, creditor pignus emere licet. r Emptore non reperto iure domini creditor pignus possidere solet. Subsidius emptio, domini additio. d. §. 2.

Pignus a te mihi obligatum possum alteri pignori dare, quando mihi obligatus fueris, tamen alter ille pignus tenere poterit.

qui a ius repræsentat, teneatur, quamdiu in causa pignoris manet ejus b, qui dedit. Sed si vos usumfructum c possessionis tantummodo pignori dedistis, isque, qui accepit, alii d eam possessionem, ejus usumfructum nexum habebat, sine vestra voluntate pignorerit: creditor ejus id, in quo pignoris vinculum non constituit, distrahens, dominio vos privare nequivit. Quod si non fuit vestro creditori usumfructus, sed ipsa possessio e pignoriata, & ante exolutam a domino pecuniam creditor secundus pignus acceptum vendidit, non posse venditionem post f solutam pecuniam rescindi, divorum Principum placitis continetur. PP. Id. Septemb. Pio & Pontiano Conf. 230.

Hares debitoris rem recuperat a secundo creditore, debito soluto vel oblato. Salycet.

2. Imp. Diocletian. & Maximian. AA. Gemello.

Si creditor possessionem, quæ a parentibus tuis pignoris juri fuerat obligata, non vendidit, sed alii creditori pignori dedit: examinata fide veri, poteris eam soluto g eo quod ex hac causa creditori h debetur, intercessu Præsidis provincie recuperare. PP. 13. Kal. Jan. ipis 4. & 3. AA. Conf. 290.

DE PARTU PIGNORIS ET OMNI CAUSA.

TITULUS XXV.

1. Imp. Alexand. A. Mestriano.

Partus i pignoratæ k ancilla in pari causa esse, quam mater est, olim placuit. PP. Id. Maji, Agricola & Clementino Conf. 231.

2. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. Anoso & Antonino.

Cum pignoris titulo mancipia vos obligasse pro mutua quam accepistis, pecunia proponatis, horum mancipiorum operis l, quas creditor accepit, vel quas percipere m potuit, in usuras computatis, & post in fortem, extenuato debito residuum offerentibus, vel si non accipiat, consignatum deponentibus, mancipia vobis Præses provincie restitui jubebit. S. 5. Kal. Jan. AA. Conf.

DE REMISSIONE & PIGNORIS. TIT. XXVI.

Si servus manumittatur sciente creditore.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Proculo.

Si te manumissum, & in libertate moratum o, sciente ea, cui pignoris nomine obligatus diceris, Præsidis probaveris, ex consensu creditricis remissionem pignoris obligationem apparebit: & per hoc iure manumissum, nec ab hærede creditricis in servitutem peri posse, certum est. PP. 12. Kal. Maji, Antonino A. 2. & Geta 2. Conf. 206.

Si creditor consentiat alienationi fundi obligati.

2. Idem AA. Materno.

Si probaveris te fundum mercatum, possessionemque ejus tibi traditam p, sciente & consentiente ea, quæ tibi eum a venditore obligatum dicit, exceptione || eam || removebis. Nam obligatio pignoris, consensu & contrahitur q & dissolvitur. PP. 2. Id. Feb. Antonino A. 3. & Geta 3. Conf. 209.

Si creditor cum republica contraxerit.

3. Imp. Alexand. A. Tauro.

Si ignorantem, vel invito te debitor tuus, qui universa bona sua ob pecuniam debitam tibi obligaverat, cum republica postea r contraxit, ius tuum non læsit. PP. 3. Id. Apr. Albino & Maximo Conf. 228.

Si creditor alienationi pignoris consenserit.

4. Imp. Gordianus A. Aquilino.

Cum te a debitore mercatum proponas eam rem, quæ alii pignoriata erat, si sciente eo, ac pignus

Si editus. d. §. 1. in fin. Editus apud debitorem est pignori: apud emptorem, seu tertium possessorem non est. l. 1. Creditor, quas operas servi pignori percipit aut percipere debuit, in usuras primum imputat; deinde in fortem, ut hic. l. 1. §. 1. ff. de pign. l. 10. §. 9. ff. mandati.

n Pignoris remissione, ius pignoris perimitur. adde 20. ff. 6. Ignoratum servum sciens manumitti & in libertate morari patitur, ius pignoris remittit, facit l. 4. ff. de servo pign. dato. p Qui rem pignoriatam vendi & eradi parit ut con-

a Jus repræsentans, iudex.

b i. e. primi creditoris, ut sit sententia: Tandem secundum creditorem pignus possidere, quamdiu primus creditor pignus obligatum habet. Sym. 25. tit.

c Usumfructum fundi tibi obligati: eundem Titio obligati: Titius eundem fundum vendidit, quid juris? venditio non valet.

d Nam pignoris nudus usufructus proprietatem obligare vel alienare non potest: solum usufructum potest.

e Ususfructus rei pignori potest. l. 1. ff. de usur.

f Fundum pignori creditore eundem fundum pignorat. Novus ille creditor ex causa iudicati fundum distrahit, novo creditore pecunia ab emptore solvitur, quid juris? sero emptori, fundum evinco, ut hic. l. 2. ff. de pign. legat.

g Id est, re non amplius integra.

h Fundum a parentibus tuis pignori mihi datum Titio pignori, potest a Titio pignus recuperare.

i debito mihi soluto vel oblato, ut hic. l. 40. in fin. ff. de pign. legat.

k l. 13. §. 2. ff. de pign. legat. v. l. 4. ff. de pign. legat. v. l. 4. ff. de pign. legat. v. l. 4. ff. de pign. legat.

l quæ res pignori, ut hoc modo, Resoluto iure dantis, resolvitur ius accipientis. l. 1. ff. de pign. legat. l. 1. ff. de pign. legat.

m l. 13. & 2. Funder. & tit. 9. h. tuos fil.

n v. l. 13. l. 26. in fin. l. 29. §. 1. ff. de pign. l. 1. d. de satisfactione interdict.

o i. e. partus editus ante ancillam pignoratam non est pignori, nisi expresse convenit. & ita intelligitur, quod Paulus scribit 2. ff. de pign. legat. l. 2. ff. de pign. legat.

p ut hic. l. 15. in pr. ff. de pign. legat. l. 1. ff. de pign. legat.

q l. 1. §. 1. in fin. ff. de pign. legat. l. 1. §. 1. in fin. ff. de pign. legat.

r l. 1. §. 1. in fin. ff. de pign. legat. l. 1. §. 1. in fin. ff. de pign. legat.

s l. 1. §. 1. in fin. ff. de pign. legat. l. 1. §. 1. in fin. ff. de pign. legat.

t l. 1. §. 1. in fin. ff. de pign. legat. l. 1. §. 1. in fin. ff. de pign. legat.

u l. 1. §. 1. in fin. ff. de pign. legat. l. 1. §. 1. in fin. ff. de pign. legat.

v l. 1. §. 1. in fin. ff. de pign. legat. l. 1. §. 1. in fin. ff. de pign. legat.

w l. 1. §. 1. in fin. ff. de pign. legat. l. 1. §. 1. in fin. ff. de pign. legat.

x l. 1. §. 1. in fin. ff. de pign. legat. l. 1. §. 1. in fin. ff. de pign. legat.

y l. 1. §. 1. in fin. ff. de pign. legat. l. 1. §. 1. in fin. ff. de pign. legat.

z l. 1. §. 1. in fin. ff. de pign. legat. l. 1. §. 1. in fin. ff. de pign. legat.

aa l. 1. §. 1. in fin. ff. de pign. legat. l. 1. §. 1. in fin. ff. de pign. legat.

bb l. 1. §. 1. in fin. ff. de pign. legat. l. 1. §. 1. in fin. ff. de pign. legat.

cc l. 1. §. 1. in fin. ff. de pign. legat. l. 1. §. 1. in fin. ff. de pign. legat.

gerere

Si sunt, qui emere prædia tibi obligata velint, non impediuntur scriptura a testamenti, qua complexus est debitor nulla a se prædia venditari, & poenam addidit, ut b fisci fierent. Nec enim potuisse eum huiusmodi lege jus creditoris facere deterius, manifestum est. Datum 6. Kalend. Maji, Apro & Maximo Confl. 208.

Nisi debitor universum debitum offerat, non habet potestatem denunciandi creditori, ne pignora vendat, nec emptori ne emat. Salyc.

2. Imp. Gordianus A. Nepoti.

Debitoris e denunciatio d, qui creditori suo, ne sibi rem pignori obligatam distrahat, vel his, qui ab eo volunt comparare, denunciat: ita demum efficax est, si universum e tam sortis, quam usurarum offerat debitum creditori: eoque non accipiente, idonea fide probationis (ita ut oportet) depositum ostendat. Nam si vel f modicum de sorte vel usuris g in debito perseveret: distractio rei obligata non potest impediri: neque ea ratione emptor, tamen sciat interpositam a debitore creditori h denunciationem, mala fidei sit possessor. PP. 3. Non. August. Gordiano A. & Aviola Confl. 240.

SI VENDITO PIGNORE AGATUR.

TIT. XXX.

Si creditor per fraudem minori pretio pignus vendidit, ad interesse debitoris tenetur. Salyc.

1. Imp. Alexander A. Agrippæ.

Praes provinciae aditus, si fuerit probatum, tuum creditorem, cui jus distrahendi pignora fuit, dolo malo fundum vendidisse: quanti tua interest, restituere tibi eundem creditorem jubebit. Quod si de bonis creditoris condemnati solvi pecunia non potuerit, & probatum fuerit, emptorem mala fide emisse: offerente l te pecuniam cum usuris, quanti fundus venit, restituere tibi fundum cum fructibus mala fidei emptorem jubebit. PP. Kal. Sept. Alexand. A. Confl. 223.

2. Idem A. Æmilio.

Servos, quos nullo m jure a creditore venisse dicis, pater tuus, vel n tu, si hæreditas ejus ad te pertinet, a possessoribus petere potes. Quod si usucapti o sunt, perat pater tuus pretium eorum a creditore, qui non jure eos vendidit. PP. 3. Kal. Jan. Alexand. A. Confl. 223.

3. Idem A. Claudio.

Si uxor tua Præsidi provinciae probaverit, cum aureis triginta deberet, servos suos amplioris pretii per gratiam p autem viginti q creditorem vendidisse, eumque solvendo r non fuisse: jubebit f emptores recepto pretio restituere servos. PP. 16. Kalend. Octobr. Maximo 2. & Æliano Confl. 224.

Debitor pignus jure non distractum potest a possessoribus vindicare, vel pignoratitia cum creditore agere. Salyc.

4. Imp. Gordianus A. Eudemo.

Cum t contra bonam fidem venditionem obligata possessionis a creditore factam alleges, non observatis u, quæ in distrahendis pignoribus celebrari consueverunt, adito Præsidi provinciae experire actione competenti non tantum adversus creditorem, verum etiam x adversus possessorem, si fraudem eum participasse y cum creditore docere potueris: ut revocatis, quæ mala fide gesta contingerit, & fructuum ratio, & damni, quod irrogatum apparuerit, haberi possit. PP. Kal. April. Sabino 2. & Venuito Confl. 241.

5. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Nonia.

Si creditore pignus, priusquam ei satisfaceret, distrahente, non per collusionem emptor comparaverit: successor z ejus de superfluo a, non emptoris hæres, qui rem possidet, conveniendus est. S. 16. Kalend. Januar. Nico-medie, CC. Confl.

Actio de superfluo datur in hæredem venditoris, non emptoris.

Actio de superfluo datur in hæredem venditoris, non emptoris.

DE ALIATIONE & PIGNORIS.

TIT. XXXI.

1. Imp. Severus & Antoninus AA. Antiochia.

Qui pro parte hæres extitit, nisi e totum debitum exolvat, suam portionem ex pignoribus recipere non potest. PP. 3. Kalend. April. Albino & Æmiliano Confl. 207.

2. Imp. Gordianus A. Domitio.

Intelligere debes vincula pignoris durare d personali actione submota e. PP. 12. Kalend. Jun. Sabino & Venuito Confl. 241.

Solutio debito, vel aliter satisfactio, potest creditor pignoratitia conveniri. Bald.

3. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Floro.

Si reddita f debita quantitate, vel rebus g in solutum datis sive distractis, & compensato pretio, satis ei, contra quem supplicas, factum esse adito Præsidi provinciae probaveris: vel si quod residuum h debetur, obtuleris, ac, si non acceperit, deposueris consignatum: restitui tibi res pacto pignoris obligatas providebit: cum etiam Edicto perpetuo actione proposita, pecunia soluta creditori, vel si per i eum factum sit, quominus solveretur: ad reddenda k ea, quæ pignori acceperat, jure cum satis evidenter urgeri manifestum est. S. 6. Id. Octobr. AA. Confl.

SI UNUS EX PLURIBUS HÆREDIBUS CREDITORIS VEL DEBITORIS I PARTEM SUAM DEBITI SOLVERIT VEL ACCEPERIT.

TITULUS XXXII.

1. Imp. Valerian. & Gallien. AA. Tauro.

Manifesti, & indubitati juris est, defuncto creditore m multis relictis hæredibus, actionem quidem personalem inter eos ex Lege n XII. tabularum dividi o: pignus vero in solidum cuique teneri. Dat. 12. Kalend. Maji, iplis AA. 4. & 3. Confl. 258.

2. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Claudia.

Actio quidem personalis inter hæres p pro q singulis portionibus qua sita scinditur r: pignoris autem jure multis obligatis rebus, quas diversi possident: cum ejus vindicatio non f personam obliget, sed rem sequatur: qui possident, tenentes non pro modo singularum rerum substantia conveniuntur, sed in solidum: ut vel totum debitum t reddant, vel eo, quod detinent, cedant. Subscript. 5. Nov. Antiochia.

SI PIGNORIS CONVENTIONEM NUMERATIO PECUNIA SECUTA NON FUERIT.

TITULUS XXXIII.

Debitor potest creditorem, qui pecuniam non numeravit, ad restitutionem pignori convenire. Salyc.

vel prescriptione triginta annorum ex l. scilicet. 3. de prescript. 30. annorum. Bald. Salyc. hic. Castrensis in l. eos. 26. de usur. vel confusione successionum. l. debitor. 7. de pactis. & ibi Alexand. l. debitor. 59. ad Trebellian. text. & gloss. in leg. ex sextante. 30. §. Latinius. 1. D. de except. rei jud. Quinimo sublata fidejussoria actione durat etiam hypothecaria. l. cum quis. 38. in fi. & ibi Bart. D. de solut. Nam fidejussoria obligatio, neq; initio, neq; ex post facto sine principali potest consistere. l. si hæres. 73. D. ad Trebellian. hypothecaria, ex post facto sine principali potest subsistere. Doctores hic. Castrensis in l. ult. §. de fide instrum. Quid, si sententia absolutoria lata est pro debitore adversus creditorem? Quid, si iurejurando sibi a creditore delato, debitor juravit se debitorem non esse? Quid, si principalis ipsa obligatio pacto seu conventionem sublata est? Quid, si quoquo iusto modo satisfactum est creditori? hypothecaria superioribus casibus una cum ipsa principali actione sublata intelligitur. l. 1. in pr. & Sult. l. solvitur. 5. in fin. & §. 1. item liberatur. 6. ff. quibus modis pign. l. cum solvenda. 4. ff. de distract. pign. Quid? quæ vita, quodque spatium est personalis & hypothecaria? Personalis, triginta annorum: hypothecaria adversus debitorem, & hæres ejus & adversus posteriores creditores debitoris superfluo quadraginta annorum est. l. cum notissimi. 7. de prescript. 30. annor. Citius perit iis casibus personalis quam hypothecaria, ut hic. l. qui occidit. §. 1. ff. ad l. Aquil. l. debitor. 59. ff. ad Trebell. vide Balbum tractatum de prescript. 4. part. 4. num. 2. Bart. in l. 17. ff. de fidejuss. f Solutio, satisfactio, aut compensato debito, pignus peritur, ut hic. l. 1. §. de pign. l. 7. ff. de distract. pign. l. 4. §. 1. D. de reb. cred. l. 1. §. 3. §. 5. ff. de pignorat. act. l. 1. §. 2. ff. de pign. l. 6. D. quibus modis pign. §. ult. Instit. quib. mod. re. sed & instrum. l. ult. §. ad exhib. l. 2. §. de condit. ex lege. l. ult. §. de solut. l. 18. ff. ad exhib. g Res in solutum dari potest. h de residui oblatione adde l. 7. sup. de pign. i Mora factum repræsentat. k l. 1. §. 6. ff. de obligat. l. 1. §. 4. de distract. pign. l. 1. inf. de exceptionib. m De creditoris hæredibus adde l. 11. §. 4. ff. de pign. act. n dixi ad leg. XII. tab. l. 2. §. 2. §. 3. §. 4. §. 5. §. 13. ff. familia adde l. 6. sup. familia. o personalis actio divisa: pignoratitia, seu hypothecaria actio indivisa, ut hic. & l. 2. §. 1. §. 6. D. de evictionib. p debitoris se. q v. l. 1. ff. si cert. r dixi ad l. 1. §. 1. §. 2. de act. hæred. f Pignus non personam, sed rem sequitur. l. 18. §. de pign. ad hyp. l. 17. ff. de pign. & hyp. t Hæc lex pertinet ad hæres debitoris, ut superior ad hæres creditoris. u Adde titulum de non numerata pecunia: & de dote causa non numerata.

An jus luendi pignoris præferatur, dixi ad l. 13. ff. de usufructu. b i.e. quibus modis pignus solvitur, 20. ff. 6. est enim luere,olvere, Varro 4. & 5. de lingua. hinc revolvere, resolvere, Fest. in Reluere, sic Festo, reluis, est, solvit. c l. 16. §. de distr. pign. l. 8. §. 2. & l. 9. §. 3. ff. de pign. act. d Quod hic dicit, Actio personalis tempore sublata durare posse hypothecariam, contra juris principia est: Nam subdita principali non remanet hypothecaria. v. Cuj. 15. obs. 23. Sed conjungenda est lex superiori hoc modo. Debitori pignoris duo hæreses fuerunt, si pro sua parte illi solverint omni jure actio personalis tollitur: ut non hypothecaria, qua hæreses tenentur in solidum propter indivisam pignoris causam. l. 65. D. de evict. v. Cuj. 5. obs. 32. Aliis quoque casibus finita etiam personalis actione, durat hypothecaria, ut si creditor non merito causæ, sed culpa sua principalem litē amiserit, forte quia male instituit, plus petiit, iudicio non adfuit. l. 30. §. 1. D. ad leg. Aquil. l. 27. D. de pign. l. 75. §. 5. ff. de solutionib. Nam in causa hypothecaria nullum simile vitium arguitur. vide Cuj. hic. e Hypothecaria durat, sublata personali ut hic, quod verum esse dicitur, etiam si personalis actio sit sublata.

1. l. 1. sup. de non

num. pecun.

b l. e. exceptio,
cujus hac fuit
formula, *ad ei*

ma d' h' m' n' s' r' o

X' p' o' s' G' r' e' c' i' h' i' c'

h' a' c' e' s' t' e' x' c' e' p' t' i' o

d' a' t' i' p' i' g' n' o' r' i' s'

C' r' e' d' i' t' o' r' e' a' d' e'

t' e' n' t' i' o' n' e' p' i' g' n' o' r' i' s'

n' u' m' e' r' a' t' a' m' a' s' e'

p' e' c' u' n' i' a' m' c' o' l' l' i'

g' e' b' a' t' , n' o' c' d' u' m

s' i' b' i' r' e' d' d' i' t' a' m' a'

d' e' b' i' t' o' r' e' . C' o' n'

c' l' u' s' i' o' e' s' t' i' n' f' i' r' m' a' :

r' e' c' u' r' r' e' n' d' u' m' e' s' t'

e' o' i' m' a' d' i' p' s' a' m' r' e' i'

g' e' s' s' i' t' v' e' r' i' t' a' t' e' m' ,

i' d' e' o' q' u' e' n' o' n' c' o' n'

t' i' n' u' o' v' e' r' u' s' c' r' e'

d' i' t' o' r' c' e' n' s' e' b' i' t' u' r' ,

q' u' i' p' i' g' n' u' s' p' o' s' s'

e' d' i' t' a' u' t' p' o' s' s' i' d'

e' b' i' t' , q' u' i' d' e' b' i' t' o' r' d' i'

c' e' r' i' s' , s' c' . i' d' e' o' q' u' e'

n' u' d' a' c' o' n' v' e' n' t' i' o'

p' i' g' n' o' r' i' s' c' a' u' s' a'

p' i' g' n' o' r' i' s' c' o' n' s' i' .

t' u' t' i' n' o' n' s' e' c' u' r' a' ,

n' i' h' i' l' e' s' s' i' c' i' t' ,

d' i' n' a' n' i' s' h' y' p' o'

t' h' e' c' a' e' s' t' , p' e' c' u' n' i' a'

n' o' n' n' u' m' e' r' a' t' a' .

e' a' d' d' e' l' . 24 . ff . de

p' i' g' n' . a' d' l' . 63 . i' n' f' i' n' .

ff . de a' d' q' u' i' r' .

ver . dom .

J' u' s' i' d'

dom' n' i' q' u' e' m' a' d'

mod' u' m' i' m' p' e' t'

t' u' r' , v' i' d' e' i' n' l' . ult' .

7 . eod' . l' . 63 . i' n' f' i' n' .

ff . de a' d' q' u' i' r' . ver .

dom' .

f' v' . B' r' i' s' s' o' n' i' u' m

4 . s' e' c' t' . 9 . R' e' b' u' s'

f' u' s' m' o' u' e' t' s' o' l' e' n'

n' i' a' h' u' j' u' s' t' i' t' u' l' i

n' o' n' s' e' r' v' a' r' i' i' n

G' a' l' l' i' a' , p' r' o' c' o' n' s' i' .

gl' . 5 . n' . 103 .

g' l' . 3 . i' n' f' . eod' . h' i' s

s' o' l' e' n' n' i' b' u' s' c' o' n' t'

n' e' t' u' r' d' e' n' u' n' c' i' a'

t' i' o' d' e' b' i' t' o' r' i' f' a' c' t' a' ,

l' . 4 . s' . de d' i' s' t' r' a' c' t' .

p' i' g' n' . P' a' u' l' . 2 . s' e' n' t' .

13 . s' . 5 . l' . 78 . s' . 6 .

ff . ad T' r' e' b' e' l' l' . p' r' o'

s' c' r' i' p' t' i' o' , P' l' i' n' . 7 .

ep' i' s' t' . 11 . l' . 3 . 7 . eod' .

h' i' s' t' a' r' u' m' s' o' l' e'

m' i' n' i' s' , a' d' d' e' l' . 6 .

s' . de r' e' m' i' s' s' i' . p' i' g' n' .

h' s' p' e' c' i' a' l' i' s' h' y'

p' o' t' h' e' c' a' d' o' m' i' n' i'

u' m' P' r' i' n' c' i' p' e' s' p' o'

t' e' s' t' a' d' d' i' c' e' r' e' , n' o' n'

a' u' t' e' m' g' e' n' e' r' a' l' i' s' .

i' l' u' l' t' i' m' . 8 . s' . i' n'

c' a' u' s' . j' u' d' i' c' . l' . 24 .

ff . de p' i' g' n' o' r' a' t' .

a' d' l' . 59 . ff . ad

T' r' e' b' . l' . 63 . i' n' f' i' n' .

ff . de a' d' q' u' i' r' .

sup . de p' a' t' i' s' i' n' t' e' r' e' m' p' t' . l' . 8 . sup . de u' s' u' r' . l' . 7 . s' . 1 . v' e' r' s' . q' u' o' r' i' e' s' i' n' f' i' n' . ff . de p' o' s' i' t' i' . A' c' t' u' e' n' i' m'

c' o' n' t' r' a' r' i' u' b' e' n' e' f' i' c' i' u' m' a' m' i' t' u' r' . l' . 2 . s' . de h' i' s' , q' u' a' v' i' m' e' t' u' r' v' e' c' a' u' s' . l' . 4 . s' . 2 . i' n' f' i' n' . l' . 7 . ff . de

l' e' g' e' c' o' m' m' i' s' s' i' . l' . 13 . ff . de u' s' u' r' .

l' . F' i' t' h' a' j' u' s' l' e' g' i' s' m' e' n' t' i' o' s' . 1 . l' a' s' t' . q' u' i' b' . a' l' i' e' n' . l' i' c' e' s' .

m' d' i' x' i' a' d' l' . 1 . sup . eod' .

n' P' l' i' n' . 7 . ep' i' s' t' . 1 . l' . 4 . sup . de d' i' s' t' r' a' c' t' . p' i' g' n' .

o' l' . 63 . i' n' f' i' n' . ff . de a' d' q' u' i' r' . ver . dom' .

p' s' y' n' o' p' s' . B' a' s' i' l' . 25 . s' i' t' . 7 . cap . 57 .

q' l' . 4 . sup . de p' i' g' n' . a' d' d' .

r' P' a' c' t' a' p' i' g' n' o' r' i' b' u' s' a' d' j' e' c' t' a' s' e' r' v' a' n' d' a' . Q' u' i' d' , s' i' n' i' h' i' l' c' o' n' v' e' n' i' e' r' i' t' , s' e' d' p' o' s' t' r' e' m' j' u' d' i' c' a' t' a' m' v' e' l'

d' e' n' u' n' c' i' a' t' i' o' n' e' m' b' i' e' n' n' i' u' m' p' r' a' t' e' r' i' t' : p' i' g' n' u' s' v' e' n' d' e' r' e' l' i' c' e' b' i' t' . v' e' r' s' . s' i' n' a' n' t' e' m' . Q' u' i' d' s' i' c' r' e'

d' i' t' o' r' e' m' p' t' o' r' e' m' n' o' n' i' n' v' e' n' i' a' t' , a' d' e' o' q' u' e' n' e' c' e' s' s' e' s' i' t' , c' r' e' d' i' t' o' r' e' m' j' u' r' e' d' o' m' i' n' i' i' r' e' m' p' o' s' s' i' d' e' r' e' :

P' r' a' s' e' n' t' i' d' e' b' i' t' o' r' i' , d' e' n' u' n' c' i' a' b' i' t' u' r' : a' b' s' e' n' s' j' u' d' i' c' i' s' d' e' c' r' e' t' o' a' t' q' u' e' o' f' f' i' c' i' o' i' n' t' r' a' c' e' r' t' u' m' t' e' m' p' u' s'

r' e' q' u' i' r' e' t' u' r' : s' i' i' n' v' e' n' t' u' s' d' e' b' i' t' u' m' s' o' l' v' e' r' i' t' , p' i' g' n' u' s' r' e' c' u' p' e' r' a' b' i' t' , s' . 2 . i' n' f' . eod' . s' i' n' u' s' q' u' a' m' a' p'

p' a' r' u' e' r' i' t' , r' u' r' s' u' m' j' u' d' e' x' t' e' m' p' o' s' i' t' u' e' t' , i' n' t' r' a' q' u' o' d' v' e' n' i' a' t' , & d' e' b' i' t' u' m' s' o' l' v' e' r' a' t' , & p' i' g' n' u' s' r' e'

c' u' p' e' r' e' t' . Q' u' i' d' s' i' n' e' t' u' m' q' u' i' d' e' m' c' o' m' p' a' r' e' a' t' : a' u' t' c' e' r' t' e' c' o' m' p' a' r' e' a' t' , q' u' a' z' t' a' n' t' u' m' d' e' b' i' t' u' m' d' e' b' i'

o' f' f' e' r' e' a' s' : a' d' i' t' o' P' r' i' n' c' i' p' e' , c' r' e' d' i' t' o' r' p' i' g' n' u' s' j' u' r' e' d' o' m' i' n' i' i' i' m' p' e' t' r' a' r' e' p' o' t' e' r' i' t' . s' . 3 . 7 . eod' . Q' u' i' d' ?

d' e' b' i' t' o' r' n' u' m' p' e' r' p' e' r' i' t' u' s' d' o' m' i' n' i' i' i' t' a' a' m' i' t' i' t' : n' o' n' a' m' i' t' u' r' . N' a' m' i' n' t' r' a' b' i' e' n' n' i' u' m' , j' u' s' e' i'

e' s' t' d' e' b' i' t' i' o' f' o' r' e' n' d' u' m' c' u' m' u' s' a' . 1 . s' . & d' a' m' n' i' s' c' r' e' d' i' t' o' r' i' d' a' t' i' s' , q' u' a' z' j' u' r' a' t' u' s' c' r' e' d' i' t' o' r' i' n' d' i' c' a' b' i' t' .

s' . 3 . v' e' r' s' . d' e' p' o' s' i' t' i' o' n' e' . Q' u' i' d' , s' i' h' o' c' r' u' s' u' s' b' i' e' n' n' i' u' m' e' l' a' p' s' u' m' f' u' e' r' i' t' : j' u' s' o' m' n' i' u' s' s' u' u' m'

a' m' i' t' t' e' t' s' i' n' e' u' l' l' a' r' e' i' r' e' c' u' p' e' r' a' n' d' a' s' p' e' . s' y' n' o' p' . B' a' s' i' l' . 25 . s' i' t' . 7 . cap . 57 . (H' i' s' a' d' d' e' q' u' a' d' a' m' e' x'

H' a' r' m' e' n' o' p' u' l' o' 3 . s' i' t' . s' . 34 .) E' x' h' i' s' q' u' i' d' e' m' m' o' d' i' s' j' u' s' d' o' m' i' n' i' i' i' m' p' e' t' r' a' r' i' o' l' i' m' s' o' l' i' t' u' m'

f' u' i' t' . C' r' e' d' i' t' o' r' p' r' i' m' u' m' p' i' g' n' u' s' p' o' s' s' i' d' e' b' a' t' , a' c' v' e' n' a' l' e' p' r' o' p' o' n' e' b' a' t' . N' a' m' i' n' v' e' n' t' o' e' m' p' t' o' r' e'

v' e' l' m' i' n' u' s' i' d' o' n' e' o' , a' P' r' i' n' c' i' p' e' i' m' p' e' t' r' a' b' a' t' , u' t' s' i' b' i' j' u' r' e' d' o' m' i' n' i' i' t' e' n' e' r' e' h' a' b' e' r' e' q' u' e' l' i' c' e' r' e' t' : d' a'

t' o' a' n' n' i' s' p' a' t' i' o' d' e' b' i' t' o' r' i' p' i' g' n' o' r' i' s' l' u' e' n' d' i' a' c' r' e' v' o' c' a' n' d' i' . A' n' n' o' e' l' a' p' s' o' c' r' e' d' i' t' o' r' d' e' i' n' c' e' p' s' e' x'

r' e' s' c' r' i' p' t' o' P' r' i' n' c' i' p' i' s' p' r' o' d' o' m' i' n' i' o' p' i' g' n' u' s' p' o' s' s' i' d' e' b' a' t' . a' d' d' e' B' r' i' s' s' o' n' i' u' m' 4 . s' e' c' t' . 9 .

f' d' i' s' t' . s' . 1 .

t' P' a' u' l' . 2 . s' e' n' t' . 13 . s' . 5 .

1. Imp. Severus & Anton. AA. Illaro.

Specuniam 4 tibi non esse numeratam, atque ideo frustra cautionem emissam adferis, & pignus datum probaturus es, in rem experiri potes: nam intentio 6 dati pignoris, neque redditus pecuniae, non aliter tenebit, quam si de fide debiti constiterit. Eademque ratione veritas servetur, si te 7 possidente pignus adversarius tuus agere coeperit. PP. Kalend. Sept. Laterano & Rufino Consil. 193.

2. Imp. Alexand. A. Peregrino.

Si (ut nunc adseveras) nihil creditor numeravit uxori tuae, quae pignus dedit, sed inanem 4 extorsit cautionem: mendaci scriptura contra fidem veritatis obligari ejus res non potest. Sine die & consule.

DE JURE DOMINII IMPETRANDO f.

TITULUS XXXIV.

1. Imp. Alexander A. Nicolz.

Dominii jure pignora possidere desiderans, nomina debitorum, quos in solutione cessare dicis, exprimere, & an solennia 7 peregristi, significare debueris: dummodo scias omnia bona 6 debitoris, quae pignori dedit, ut universa dominio tuo generaliter addicantur, impetrare te non posse. PP. 14. Kal. Dec. Alex. Aug. 3. & Dionē Consil. 230.

2. Imp. Gordianus A. Justz.

Sicreditor pignus jure dominii a nostra 1 serenitate possidere petiit, & post formam Rescripti alio anno usuras 4 a vobis accepit, a beneficio impetrato recessisse videtur. PP. prid. Non. Decemb. Pio & Pontiano Consil. 239.

Antiqua observatione sublata, debitor moneatur, ut certo tempore solvat: quo elapso, a Principe dominium impetratur. Bart.

3. Imp. Justinianus 1 A. Demostheni P.P.

Vetustissimam observationem 7, quae nullatenus in ipsis rerum claruit documentis, penitus esse duximus amputandam, imo magis clarioribus remediis corrigendam. Igitur in pignoribus, quae jure dominii possidere aliquis cupiebat, proscriptio 7 publica, & annus 6 luitio- nis antiquitus introducti sunt: pignus autem publice proscriptum, neque vidimus, neque (nisi tantummodo ex librorum recitatione) audivimus.

1 ¶ Sancimus 7 itaque, si quis rem creditori suo pignorerit, si quidem in 9 actione 7 cautum est, quemadmodum debet pignus distrahi, siue in tempore, siue in aliis conventionibus, ea observari 7, de quibus inter creditorem & debitorem conventum est. Sin autem nulla pactio intercesserit, licentia dabitur foeneratori ex denunciatione 7, vel

k Dominio impetrato renunciat, qui usuras a debitore recipit. l. 4. sup. de patris inter empt. l. 8. sup. de usur. l. 7. s. 1. v. s. quor. in fin. ff. de positi. Actum enim contrarium beneficium amittitur. l. 2. s. de his, quae vi metuentur caus. l. 4. s. 2. in fin. l. 7. ff. de lege commiss. l. 13. ff. de usur.

l Fit huius legis mentio s. 1. Inst. quib. alien. liceat.

m dixi ad l. 1. sup. eod.

n Plin. 7. epist. 1. l. 4. sup. de distract. pign.

o l. 63. in fin. ff. de adq. ver. dom.

p Synops. Basil. 25. s. 7. cap. 57.

q l. 4. sup. de pign. act.

r Pacta pignoris adjecta servanda. Quid, si nihil convenerit, sed post rem judicatam vel denunciationem biennium praeterierit: pignus vendere licebit. v. s. in antem. Quid si cre-

ditor emptorem non inveniat, adeoque nec esse sit, creditorem jure dominii rem possidere? Praesenti debitori, denunciabitur: absens iudicis decreto atque officio intra certum tempus requiretur: si inventus debitum solverit, pignus recuperabit, s. 2. in f. eod. si nusquam apparuerit, rursus iudex tempus statuet, intra quod veniat, & debitum solvat, & pignus recuperet. Quid si ne tum quidem compareat: aut certe compareat, partem tantum debiti offeras? Adito Principe, creditor pignus jure dominii impetrare poterit, s. 3. 7. eod. Quid?

debitum num perperit? ius dominii ita amittit? non amittit. Nam intra biennium, jusei est debiti offerendi cum usa. 1. s. & damnis creditori datis, quae juratus creditor indicabit.

s. 3. v. s. de postquam. Quid, si hoc rursus biennium elapsum fuerit? ius omnino suum amittet sine ulla rei recuperandae spe. Synops. Basil. 25. s. 7. cap. 57. (His adde quaedam ex

Harmonopulo 3. s. 5. s. 34.) Ex his quidem modis ius dominii impetrari olim solitum fuit. Creditor primum pignus possidebat, ac venale proponebat. Nam invento emptore vel minus idoneo, a Principe impetrabat, ut sibi jure dominii tenere habereque liceret: dato anni spatio debitori pignoris luendi ac revocandi. Anno elapso creditor deinceps ex rescripto Principis pro dominio pignus possidebat. adde Brissonium 4. s. eod. 9.

f. dist. s. 1.

t. Paul. 2. sent. 13. s. 5.

ex sententia judiciali 4, post 6 biennium, ex quo attestatio missa, vel sententia prolata est, numerandum, eam vendere 7.

2 ¶ Sin vero nemo 4 est, qui comparare eam maluerit, & necessarium fiat creditori saltem sibi eam jure dominii 6 possidere: in huiusmodi casibus 7 hanc 7 causam esse observandam censuimus, ut siue praesens sit debitor, denunciatio ei scilicet post biennium mittatur: siue abfuerit, provinciale tribunal creditor petat, & iudicem certiorare 7 festinet, quatenus ille eum requisierit, certo tempore super hoc ab eo statuendo: ut fiat debitori manifestum per apparitionem 7 iudicis, quod a creditore petitum est: & certum tempus statuatur, intra quod si fuerit inventus debitor, debet is, qui pecunias creditas accepit, debitum offerre & pignus recuperare.

3 ¶ Sin autem nullatenus fuerit inventus, iudex certum tempus definiat, intra quod ei licentia dabitur sese manifestare, & offerre pecuniam & pignus, a pignoratione liberare. Sin autem tempore statuto vel minime fuerit inventus, vel creditam pecuniam totam offerre noluerit: tunc creditor adeat culmen Principale, & precibus porrectis, jure dominii 7 a nostra Serenitate 7 habere eandem rem expetat, habeatque ex divino oraculo eam in suo dominio.

† Et postquam hoc fuerit subsecutum, pietatis intuitu habeat debitor intra 6 biennii tempus in suam rem humanum regressum 1, ex die sacri oraculi numerandum: & liceat ei creditori, qui jam dominus factus est, offerre debitum cum usuris & damnis vitio ejus creditori illatis: quorum quantitatem creditor debet suo juramento

a d. 5. q. d. c. 2.
 b d. 5. q. 4.
 c Pudor naturalis
 in muliere, ut hic.
 l. ult. sup. arbitri-
 tris.
 d Scatur scriptu-
 ra, & instrumen-
 to, nisi contra-
 rium probetur. l. 1.
 sup. cod. præsū-
 mti pro instru-
 mento. l. 18. sup.
 de probas. §. 11.
 Instituit. de inut.
 stipul.
 e Hinc colligunt,
 præsūmi quemi-
 liet ex ea civitate
 esse in qua reperi-
 tur. v. Alciat. 2.
 praescript. 15.
 f v. l. 3. in fin. §.
 minor si major.
 g Plures quam
 instrumento con-
 vincantur. v. l. 1. §.
 de testibus.
 h Id est, post mor-
 tem. §. 12. Instit.
 i inutilibus sti-
 pul.
 l. 17. §. cod.
 k Promissio fa-
 cendi, cum quis
 oritur utilis
 l. 13. §. cod.
 l. Momento xxi.
 m ium perfici non
 rest.
 n Morientis o-
 ra morte fini-
 ur.
 o vide Lunic. §.
 p aliones & ab
 q & contra.
 v. d. l. 17.
 r Non discrepat
 um a datio-
 Extensio con-
 tum ad lega-
 Instit. 20.
 s Quid si pubes
 ad l. 101. ff. de
 t obli. adde l. 7.
 t contrahend.
 u l.
 v eo es. l. 101. ff.
 w obli. Sol.
 x mpubes, non
 y tunc hic : Pu-
 z teth, ne dista-
 opera matri-
 esse oport.
 l. 134. ff. de
 bl.
 aa Num te li-
 di versere.
 ab let. l. 19. ff.
 ac obli. l. 71.
 ad de cond. &
 ae In ma-
 io nemo
 ar inuitus.
 as detinentur
 at nec libera
 au nt divor.
 av 22.
 aw f. cod. §.
 ax sent. §. 2.
 ay princ. de
 az ig.
 ba inf. cod.
 bb cod. l. 38.
 bc de verb.
 bd
 be Instit. cod.
 bf p. ff. de

a Quoties de eo, quod interest, agitur, petito incerta admittitur per sententiam definiturum.

b Quantum vile quæ notavi ad l. ult. in p. ff. de stip. p. r. s.

c Stipulatio contra bonos mores inutilis. l. 6. §. de pactis. l. 26. l. 123. D. de verb. oblig.

d De stipulatione mutua successione, seu ἀλλήλων προνομία, dixi ad l. 19. l. 30. §. de pactis.

e Si qui stipulati fuerint, ut prior ex eis moriens alteri det patrimonium suum, inutile pactum est. Synops. Basil. 24. tit. 9. ex lib. 44. tit. 6. c. 4. ubi in ora dicitur, hoc pactum esse τῆς ἀλλήλων προνομίας.

f l. 9. §. de pactis. l. 3. §. de collat. l. 7. §. 7. ff. de pact. l. 36. ff. de verb. oblig. §. 1. Inst. de exceptis. §. 1. 9. §. de contrah. & comm. stipulat. h l. 3. §. cod. l. 38. §. 17. ff. de verb. oblig.

i dixi ad 2. Inst. 17. & 45. ff. 2. Novell. 95.

k Cujacius 5. obs. 35. monet hanc legem delendam esse non inique. Nam nec Accursius nec veteres eam cognoverunt. Absit etiam de veteribus, ut idem monet.

l Traditionem, quidam ita legunt, eo sensu, Duos ejusdem rei vindicationem habere in solidum, quod est falsum: hoc potius innuitur, Re tradita, si convenerint duo sibi vicissim aliquid in solidum dari vel fieri, singulos querere in solidum.

m Hæc etiam verba suspensa Cujacio videntur. d. l. Inde putat hanc constitutionem damnandam delendamque esse. n Hodie diminutum est. Auth. proxim. §. cod.

o Correo solvendi, datur regressus in correum.

p Duo rei in solidum specialiter debent constitui: si minus, in dubio pro parte tenentur, nisi alter sit absens aut non solvendo.

q Pro parte obligati, in solidum conventi non possunt.

r Rescripto jus litigantium adimi non potest.

s add. l. ult. inf. cod.

ras, reddi tibi desideras: super stipulatu a tuo adi Præsidem provinciæ, ut examinatis partium allegationibus quanti b constiterit interesse tua juxta placiti fidem dotis portionem Juliano fuisse restitutam, ob incertam actionis effectum concludat condemnationem taxatam quantitatis. PP. Id. Decemb. ipsis 4. & 3. AA. Confl. 290.

De successione futura, & omnino de his, quæ sunt contra bonos mores.

4. Idem AA. & CC. Domina.

EX eo instrumento nullam vos habere actionem, || in quo || contra c bonos mores de successione d futura e interposita fuit stipulatio, manifestum est: cum omnia, quæ contra bonos mores, vel in pactum, vel in stipulationem deducuntur, nullius momenti sint. PP. 3. Kal. Maji, AA. Confl.

De dolo & metu.

5. Idem AA. & CC. Aquilina.

Dolo f vel metu g adhibito, actio quidem nascitur, si subdita stipulatio sit: per doli tamen vel metus exceptionem summo petiti debet. S. 13. Kal. Octob. AA. Confl.

Si quis alteri stipuletur.

6. Idem AA. & CC. Septimio.

SI avia vestra sibi & Eustolio, quam mutuum dederat pecuniam, dari fuerat stipulata: nihil ei h, cujus subiecta juri non fuerit, querere potuit. Sane, si ipse, quod ei solvi placuerat, in stipulationem suo nomine deduxerit, obligationem in ejus etiam personam constituisse non ambigitur. S. 5. Kal. Octob. CC. Confl.

DE DUOBUS i REIS STIPULANDI, ET PROMITTENDI.

TIT. XL.

1. Imp. Diocletian. & Maximian. AA. Paulina.

SI k duo pluresve rei cujusdam traditione l conventionem in solidum inierint: cuicumque eorum, quando m res in eadem causa permanerit: si casus obtulerit, actio in solidum competit. PP. 3. Non. Decemb. Maximo 2. & Aquilino Confl. 286.

2. Idem AA. Diogeni.

CReditor prohiberi non potest exigere debitum, cum sint duo rei promittendi ejusdem pecuniæ, a quo n velit. Et ideo si probaveris te convenit in solidum exolvisse, Rector provinciæ juvare te adversus o eum, cum quo communiter mutuum pecuniam accepisti, non cunctabitur. S. 5. Kal. Mart. Diocletiano 3. & Maximiano AA. Confl. 287.

In auth. de duobus reis. in princ. & §. seq. col. 7. tit. 13. al. 9. Nov. 99. cap. 1.

Hoc ita, si pactum fuerit speciale p, unumquemque teneri in solidum: & si alter inops sit in solidum, vel in partem, ut id saltem ab altero petatur: vel si absens sit. Cum enim ambo adsunt per Judicem producuntur, negotiumque communiter examinatur, & sententia communiter infertur. Quod fiet per administratorem, si judex sit delegatus. Sin autem non convenerint specialiter, ex æquo sustinebunt onus. Sed & si convenerint, ut uterque eorum sit obligatus: si ambo presentes sint, & idonei, simul cogendi sunt ad solutionem.

3. Idem AA. & CC. Fabiano.

EXprimere debueras tuis precibus, utrumne in partem, an in solidum singuli vos obligaveritis, ac duo rei promittendi extiteritis: cum si quidem ab initio unusquisque pro q parte sit obligatus, egressi contractus fidem non possit. Si vero in solidum, electio rescripto r adimi non debeat. S. Id. April. Byzantii, AA. Confl.

4. Idem AA. & CC. Andronico.

PROpter mutuum uni s datam t pecuniam aliis reis

promittendi factis, ob a non numeratam sibi pecuniam obligationem remitti desiderio postulantium jura refragantur. S. 5. Idus Febr. Sirmii, CC. Confl.

Interpellatio facta ab uno de correis credendi, interruptit præscriptionem etiam quoad ceteros. Salycet.

5. Imp. Justinian. A. Joanni P. P.

Cum quidam rei stipulandi certos habebant reos promittendi, vel unus forte creditor duos, vel plures debitores habebat, vel e contrario multi creditores unum debitorem, & alii ex reis promittendi ad certos creditores debitum agnoverunt, vel per solutionem, vel per alios modos, quos in anterioribus sanctionibus interruptionis invenimus positos: & nos ampliavimus, vel forte ad unum creditorem quidam ex debitoribus devotionem suam ostenderunt: vel cum plures essent creditores, debitor qui solus existeret, ad unum ex his, vel quosdam debitum agnovit: & quarebatur, si eis vel ei daretur licentia adversus alios in devotionem suam exercere, & quasi tempore emenso exactionem recusare, vel quibusdam ex debitoribus debitum agnoscentibus, vel in judicio pulsatis, deberent & alii ab omni contradictione repelli: nobis b pietate suggerente videtur esse humanum, semel in uno eodemque contractu qualicunque interruptione c vel agnitione d adhibita, omnes simul compelli ad persolvendum debitum, si plures sint rei, si unus: si plures sint creditores, si non amplius quam unus: sancimusque in omnibus casibus, quos noster sermo complexus est aliorum devotionem vel agnitionem, vel ex libello admonitionem aliis debitoribus præjudicare, & aliis prodesse creditoribus. Sit itaque generalis devotio, & nemini liceat alienam indevotionem sequi, cum ex una stirpe unoque fonte unus effluxit contractus, vel debiti causa ex eadem actione apparuit. Dat. Kal. Sept. Constantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

DE FIDEJUSSORIBUS e, ET MANDATORIBUS f.

TITULUS XLI.

De publicatione bonorum.

1. Imp. Severus & Anton. AA. Lyfia.

SI Lyfias adempta parte bonorum exulare g iussus est: non nisi pro parte, quam retinuit, creditoribus obligatus est. Verum qui pro eo h fidem suam adstrinxerunt, jure pristino conveniri possunt. PP. Idib. Octobr. Severo A. 3. & Victorino Confl. 201.

De pignoribus.

2. Idem AA. Plotio.

CReditori i, qui pro eodem debito, & k pignora, & fidejussorem accepit, licet, si malit, fidejussorem convenire in eam pecuniam, in qua se obligaverit; quod cum facit, debet ius pignorum in eum transferre. Sed cum in alia quoque causa eadem pignora vel hypothecas habet obligatas, non prius l compellendus est transferre pignora, quam omne debitum exolvatur. Dat. 5. Kal. Feb. Apro 2. & Maximo Confl. 208.

De electione & beneficio divisionis.

3. Idem AA. Maximo.

NON recte procuratores nostri, si allegationi tuæ fides n adesset, audire te noluerunt ex bonis fidejussoris, quæ ad fiscum pervenerunt, pecuniam repetentem, sed reum principalem convenire iusserunt: cum electionis potestas permittitur m creditori. Sed cum duos fidejussores accepisse te proponas: si alter idoneus est, intelligis te divisa quantitate partem competentem a procuratore || nostro || petere debere, & adversus alium fidejussorem || ejus || experiri. Nam licet significes adjectum esse in obligatione, ut singuli in solidum tenerentur: tamen nihil hæc res mutat conditionem juris & constitutionem. Nam & cum hoc non adjiciatur n, singuli o tamen in solidum tenentur: sed ubi sunt omnes idonei, in portionem obligatio dividitur. PP. 17. Kal. Septemb. Antonino A. 3. & Geta 3. Confl. 209.

In auth. de fidejuss. & mandat. §. si quis igitur, & §. non solum, col. 1. tit. 4. Nov. 4. c. 1.

a v. l. 6. §. de num.

b Nota regulam.

c Interpellatio unius correorum debendi impedit præscribi adversus ceteros.

d Agnitio unius correorum alteri correos nocet, ad de l. pignus. sup. cod.

e dixi ad 46. ff. & 3. Inst. al. Novell. 4.

f d. tit. 1.

g Publicatio bonorum debitoris fidejussorem non liberat, ut hic. & l. 20. §. cod. l. 53. ff. cod. Ceterum hoc verbo exulandi proprie significatur deportatio. vide Cujac. 15. obs. serv. 35.

h l. 3. ff. de minor.

i Licet creditori habenti pignora agere adversus fidejussorem: debet tamen ei pignora cedere, nisi in aliud debitum possit venire.

k l. 32. D. de negotiis.

l v. l. 2. §. debitor pign.

m l. 5. l. 16. inf. cod. §. 4. Inst. cod. l. 59. §. 3. ff. mandati. hodie non permittitur, nisi absente correo vel inidoneo. Novell. 4. c. 1.

n Supervacua adjecta non nocent. l. 22. §. 1. ff. quando dies.

o Etiam si centum aut plures sint fidejussores, competit tamen eis divisionis beneficium.

x Hodie potest. *Authen. Praesent. sup. cod.*

y dixi ad *dist. l. 2. sup. cod.*

z Hoc hodie cor-
rectum. *dist. An-
thens.*

a De cessione a-
ctionum dixi ad
l. 11. sup.

b Speciem ita
constitue: Her-
mianus mandavit
credi XX. Mavix.
X. duntaxat nu-
merata sunt Mav-
ix? Hermianus
ultra id quod ac-
cepit Mavix, con-
veniri non potest
ut hanc constitui-
tio pertineat ad
*l. 15. sup. cod. adde
l. 17. ff. de pactis.*
alia species pro-
ponitur a Cujacio
l. 9. obs. 35. alia ab
interpretibus.

c Hodie in dubio
fidejussorem ante
principalem eli-
gere non licet.
*Authentic. Prae-
sente. sup. cod.*

d Epistola fide-
jussor & manda-
tor potest consti-
tui, ut hic, ut &
pignus. *l. 34. §. 1.
idem. ff. de pign.*

e Qui ab uno
reorum debitum
petit, non divi-
dit obligationem.
Sola petitio non
est divisio. *v. l. 2.
§. 3. ff. de verb.
obl.*

f vide *l. 4. in fin.
l. 5. ff. cod. An &
in delictis? vide
l. 26. §. cod. v. Ro-
land. a Vall. 1.
cons. 57. n. 4.*

g Haec fidejus-
soris reo princi-
pali succedens,
convenitur ut
principalis, non
ut fidejussor.

h Actio de resi-
duo datur etiam
in fidejussorem. *l.
36. ff. mandati.*

i Fidejussor ho-
minis sistendi sub
poena, intra se-
mestre tempus
(ponamus hoc
spatium tempo-
ris conventum)
si intra id spa-
tium hominem
non exhibuerit,
tantundem infu-
per ipsi temporis
conceditur. Sin
longius ab initio tempus constitutum fuerit, sex tantum mensium spatium habet, ut eum
sistat, quem promittit. *ut hic. Synops. Basil. 7. tit. 16. cap. 87. 3. Harmonop. 6. §. 25.*

k puta sex, septem, vel octo menses, adde *l. 27. 28. J. cod.*

l Si quis fidejusserit reum iudicio sisti intra certum tempus, hodie poena statim non exi-
gitur, sed datur fidejussori sex menses, intra quos sistendo, reus evitet poenam ipso jure
commisam ex prior lapsu: vel brevius: Fidejussor intra sex menses, moram ei exhibendi
vel sistendi evitat: adde quae scripti ad *l. 4. ff. de custod.* Id spatium usus non adprobavit
Clar. 5. sent. 5. ult. §. 46. coguntur enim fidejussores reum exhibere toties quoties (ut
illi loquuntur.) De hoc remedio fidejussorum v. Cujac. *l. 9. obs. 34.*

m Primo lapsu reus iudicio sistendi, personam rei sistere debet, non poenam numerare.

n Secundo lapsu reus iudicio sistendi, poenam solvit.

sisti, non a posse creditorem urgeri, eum, qui mutuam
accepit pecuniam, magis quam te convenire, scire de-
bueras: cum, si hoc initio contractus specialiter non
placuit, habeat liberam electionem. S. 2. Kal. Maji. AA.
Conff.

20. Idem August. & Casares Aureliano.

Sententia y bonorum omnium ademptionem continen-
te, rei damnati principalis intercessores eligendi credi-
tori potestas non adimitur.

De electione & de actionibus cedendis.

21. Idem AA. & CC. Juliano.

Sicut eligendi a fidejussores creditor habet potestatem,
ita intercessorem postulantem cedi a sibi hypothecae, si-
ve pignoris obligata jure, non prius ad solutionem (nisi
mandata super hac re fuerit persecutio) convenit urgeri.
S. 11. Kal. Novemb. AA. Conff.

De quantitate debiti.

22. Idem. Augusti & Casares Hermiano.

Sultra b hoc, quod accepit ea, pro qua te mandatorio
nomine intercessisse commemoras, daturum te scripsi-
sti c: Praeses provinciae ex hoc, quod ultra mandatum tu-
um numeratum est, a te nihil exigi patietur. S. 12. Kal.
Maji, CC. Conff.

De electione.

23. Idem AA. & CC. Antipatro.

Reos principales, vel mandatores simpliciter acceptos
Religere d, vel pro parte convenire, vel satis non faciente,
contra quem egeras primo, post illum ad alium rever-
ti (cum nullus de his electione e liberetur) licet. S. Non.
Decembr. Nicomedia, CC. Conff.

De successoribus.

24. Idem AA. & CC. Pergamio.

Fidejussoris quidem haeres f exemplo rei principalis te-
netur. Sed si idem utrisque g succedat, intercessionis
obligatione finita, velut principalis tantum debitoris ha-
eres conveniri potest. S. 11. Kal. Jan. CC. Conff.

De pignoribus.

25. Idem AA. & CC. Philippo.

Pignoribus datis a reo principali distractis, nec post lon-
gi temporis intervallum residuum h a fidejussore cre-
ditor petere prohibetur. S. 6. Kal. Jan. CC. Conff.

*De eo, qui promittit, se traditurum aliquem, vel certam
summam, nisi id fecerit.*

26. Imper. Justinianus A. Juliano Praefecto
Praetorio.

Sancimus i, si quis pro alio sponderit, quatenus eum
intra certum k tempus tradat, vel certam quantitatem
pecuniarum pro eo inferat, & tempore statuto jam effluente,
non poterit eum repraesentare, non l statim pecunias pro
eo stipulatas, inferre, sed competere quidem post tem-
poris lapsum omnimodo poenalem actionem: non autem
statim summam, pro qua fidejussor admissus est, profliga-
ri. Sed si quidem usque ad sex l mensium spatium tem-
pus statutum sit, aliud tantum ei indulgeri sancimus, in-
tra quod si possit personam exhibere, & eam tradere,
poena sit liberatus. Sin autem amplius quam sex mensium
tempus ab initio constitutum est: tunc quantacunque
temporis curricula data sunt, tamen post lapsum eorum
semestres tantum habere eum inducias, intra quas sit ei
licentia personam, & m non pecunias reddere. Sin au-
tem & secunda n adjectio temporis excedat, tunc o-
mnimodo poenam pecuniariam persolvat. Sed si quidem
post statutum ab initio tempus completum malue-

rit reum, pro quo convenitur, defendere: licere ei hoc fa-
cere, nisi pacti tenor ad hoc reclamaverit, si forsitan si-
ne a defensione facienda pro eo fidejussit. Sed si defen-
sionem subierit b, eam usque ad finem implere: nulla ei
licentia concedenda in medio personam tradere, & pecu-
niarum dationem effugere. Sin autem & secundum tem-
pus effluerit, nullo modo ei licentia concedatur, nec ad
defensionis venire praesidium: sed omnimodo poenam
conferat, nisi intra primum tempus, quod statutum est,
reus principalis ab hac luce l fuerit subtrahendus c: tunc enim
penitus ab exactione poenae liberum eum custodiri oportet.
Quod si secundo tempore instante mortuus fuerit,
nihilominus poena jam commissa a fidejussore exigatur:
omnibus, quae in fidejussores, quando tali poenae fuerint il-
ligati, statuimus, & in haeredes d pro utilitate eorum ob-
tinentibus. Datum 6. Kal. April. Constantinop. Lampa-
dio & Oreste VV. CC. Conff. 530.

*De eo, qui sine scriptis promittit, aliquem exhibere,
vel iudicio sistere.*

27. Idem August. Joanni P. P.

Si fidejussor nullam quidem cautionem e faciat, osten-
dens f se fidejussorem extitisse, praesentibus g autem ta-
bulariis hoc confessus est, Quod in fide sua eum suscepit: du-
bitabatur a Palastina h advocatione; Utrumne post duos
menses liberetur, quasi sine scriptis fidejussione facta se-
cundum i generalia edicta sublimissima Praetorianae se-
dis: an, utpote scriptura interveniente, teneatur. Et di-
visio alia introducebatur, si idem juris esse debeat tam in
publicis k causis, quam in privatis.

† Sancimus itaque, nisi confessio litteris exposita fue-
rit a fidejussoribus l ex repraesentatione personarum, licet
attestatio m super hoc processerit, attamen n adhuc si-
ne scriptis esse fidejussionem, videlicet in o causis priva-
tis existimari: & duobus p mensibus effluentibus, ab hu-
jusmodi nexu fidejussores liberari: nisi in tempus certum
data est fidejussio. Tunc enim in tantum eam extendi, in
quantum etiam attestatio fuerit expressa. Sin autem in
publica causa l necessitas interveniat, tunc omnimodo
attestationem pro scriptura haberi. Multis etenim pri-
vilegiis propter publicas necessitates publico juri praestitis,
non abs re est, & nos hujusmodi praerogativam ei condo-
nare. Dat. 12. Kal. Mart. Constantinopoli, post Consula-
tum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

De electione.

28. Idem August. Joanni P. P.

Generaliter sancimus, quemadmodum in mandatoribus q
statutum est, ut contestatione contra unum ex his
facta, alter non liberetur: ita & s in fidejussoribus obser-
vari.

† Invenimus etenim, & in fidejussorum cautionibus ple-
rumque ex pacto hujusmodi causae esse prospectum: &
ideo generali lege sancimus, nullo modo electione t unius
ex fidejussoribus, vel ipsius rei alterum liberari: vel
ipsum reum fidejussoribus, vel uno ex his electo, li-
berationem mereri, nisi satisfiat creditori: sed ma-

m Attestatio, quae hic dicitur, nihil aliud est, quam cautio non scripta confessio coram
tabulariis facta.

n Fidejussio, confessio vel attestatio facta in privata causa, etiam coram tabulario, sine
scriptis est fidejussio: non meretur denique nomen cautionis scriptae, licet coram notario,
instrumentorum & scripturarum opifice facta sit. In publica vero causa facta hanc in modum
fidejussio vel confessio apud notarium pro scriptura est: propter publicam necessitatem
privilegia, ut hic. Diversitatis autem haec ratio est, quod fidejussio sine scriptis indefini-
ta duorum mensium spatio praescribitur: post bimestre tempus expirat, definit esse fide-
jussio: fidejussio scripta, eademque indefinita (indefinitam dicimus fidejussionem, cui nul-
lum certum tempus adjectum est) etiam ultra duorum mensium spatium excurrit acque pro-
tenditur. Dubitandi ratio priore casu fuit, quod fidejussio facta apud tabularium dicatur: ta-
bularii autem munus sit actio gestae apud se in instrumentum, commentarium & scripturam re-
ferre: ut nisi retulerit, errasse videatur, suoque errore, contrahentibus non obesse. arg.
l. 7. J. de testam.

o dixi §. cod. vers. & diviso.

p Fidejussor iudicio sistendi sine scripto acceptus duos ultra menses non tenetur. Qui
vero scripto se obligavit, in perpetuum convenitur, i. e. ad finem usque triennii: tanquam
sit majus vinculum fidejussionis scriptae, quam non scriptae. Praesumunt enim auctores
hujus beneficii, eum qui ex scripto fidem suam obsequare noluit, se in longum tempus ob-
ligare noluisse: quod & Ildorus Graecus adnotat ad l. 8. J. de donationibus, & alii ad l. 36. ff.
de fideicom. libens. l. 3. in fin. ff. de adimendis leg. l. 12. ff. de his, quant. indig. & Scholiae apud
Harmonop. 3. tit. 6. §. 30. v. Cujac. d. loco & c. 13. de praeser. n. 13. adde Nov. 12. c. 2.

q l. 23. §. cod. l. 71. §. 2. ff. cod. Paul. 2. sent. 17. §. ult.

r Fidejussoris, mandatoris & correi similitudo haec est, ut ne unius eorum electione seu
conventionem, alter liberatus intelligatur.

s Olim electo reo principali fidejussor, ejusve haeres liberabatur, d. §. ult. hodie sublata est
superior differentia.

t Unius fidejussoris vel rei electione alter liberatur. Hodie jus electionis sublatum est.
Nov. 4. c. 1.

a Reus alterius
sistendi quis esse
potest, etiam si
eum defendere
non cogatur.

b ultro sc.

c i. e. mortuus.
Reo intra pri-
mum lapsum mo-
rante, fidejussor
non tenetur, ut
hic: intra secun-
dum, tenetur,
vers. quod si se-
cundo. J. cod. adde
l. 4. l. 5. ff. qui sa-
tisdat.

d Jus purgandae
morae fidejussori
competens, ade-
jus haereses trans-
mittitur.

e Subaudi scri-
ptam. vers. san-
cimus. ibi: liti-
vis exposita. J. cod.
f Legendum vi-
detur. ostenden-
tem: ut coherce-
at antecedenti
suo, cautionem.

g Confessio vel
contestatio non
scripta, coram ta-
bulariis facta, u-
trum vim habeat
scripturae cautio-
nis.

h Palastina ad-
vocatio, quae &
Calariensis a Ca-
sarea Palastinae
advocatione dixi
ad l. 30. sup. de pa-
ctis. & l. 12. sup.
de legitimis ha-
redibus, ubi dixi
plenius.

i v. l. 2. sup. de
off. Praef. pr.

k Fidejussor ju-
dicio liti sine
scripto accipitur
in privatis causis,
etiam si apud ta-
bularium fideju-
beat, ut ex na-
tura rei velut
cum attestazione
3. Harm. 6. §. 29.
in publicis causis
haec depositio pro
scriptura est, adde
l. 17. ff. de in ju-
vocando.

l Fidejussores ex
repraesentatione
personarum bar-
bare hic dican-
tur, qui fidejusse-
runt aliquem ju-
dicio liti.

DE SOLUTIONIBUS a ET LI-
BERATIONIBUS.

TITULUS XLIII.

In quam causam solutum imputetur.

I. Imp. Antoninus A. Aristeneto.

a dixi ad 46. ff. 3.
 b Ecl. 6. & lib.
 26. ff. 5.
 c Ecl. d. loco c. l. l.
 101. in fin. ff. eod.
 d l. 1. D. eod. & l. 1.
 1. sup. de usur.
 e v. l. 5. §. pen.
 ff. eod.

f Ratio. Hal.
 & male: Statio
 quid esset, dixi l.
 10. §. de compen-
 sationib. hoc in-
 terim innuit: Fi-
 sco succedente de-
 bitori & creditori
 diversarum stati-
 onum, seu ex di-
 versis stationibus
 liberari fidejusso-
 rem: his adde quæ
 ad Accurs. scripsi.

g Servo ante ad-
 emptum pecuni-
 um, ex contractu
 peculiari solvi
 potest: post adem-
 ptum etiam sed
 ab ignorante, ut
 hic: & l. 35. ff.
 eod. adde l. 21. D.
 de iurejur. l. 11. D.
 de positi.

h aut iustu. l. 42.
 D. eod. l. 22. §. 12.
 D. soluto.
 i Non peculiare
 etiam debitum
 volente creditore
 ejusdem servo
 solvi potest.
 k Solutione tutus
 quis esse potest,
 etiam si debitor in-
 strumentum non
 recipiat, v. l. 5. §.
 de positi.

l Nemo cogitur
 invitatus extraneo
 debitum cedere,
 Extraneum voco,
 alium a debitore.
 m Ratio dubitan-
 di. Invitus de-
 bitor liberatur, l.
 17. §. 1. ff. eod.
 l. 39. ff. de neg. inst.
 quib. mod. toll. obl.
 in pr. erga & cre-
 ditori invito sol-
 vi potest.

n Transactio fit
 de lite dubia l. 1.
 ff. de trans. adde
 l. 21. §. eod.

o Confessio ro-
 tius recepti per
 errorem facta, ad
 id quod receptum
 non est, sed ad id
 quod non proba-
 tur redditum, non
 porrigitur. l. 13. §.
 eod. l. 7. §. de ex-
 cept. l. 24. l. 31.
 §. de trans. l. 67.
 §. 3. ff. de cond.
 ind.

p Hæc adjectio
 donationis hype-
 roches aut super-
 flui, ab his præ-
 ferri qui non
 ita bona fide cum
 alio contrahunt,
 omitti non solet.

Donatio hyperoches, Galli est donation. plus value. dixi ad d. 5. §. 3.

q hanc legem inter-
 pretari potes ex l. 4. sup. de compens.

r v. d. l. 4. in fin.

s Loci utilitas, debitori arbitraria actione potest eripi. l. 1. §. 2. §. 10. ff. de eo, quod certo loco. §. 33. vers. loco. Inst. de act.

t Permittere, quidam ita legunt apud Accursium.

u deservi: quidam ita legunt.

x alias pura actione loci utilitatem nemo creditori auferre potest. §. 33. vers. si quis tamen. Inst. de act. l. 2. §. de eo, quod certo loco.

y de qua v. d. §. 33. vers. propter quam causam, vers. que utilitas.

z l. 39. ff. eod. l. 19. §. de usur. l. 56. §. 1. ff. mandati.

a nisi forte id, quod non offertur, liquidum non sit, sed incertum. arg. l. 21. D. de reb. cred.

IN b potestate ejus est, qui ex pluribus contractibus pecuniam debet, tempore solutionis exprimere, in quam causam reddat. Quod si c debitor id non fecit, convertitur electio ad eum, qui accepit d; si neuter voluntatem suam expressit, prius e in usuras id quod solvitur, deinde in sortem accepto feretur, PP. 2. Non. Nov. Duobus & Aspris, Coss. 213.

Si fiscus tam debitori, quam creditori successeris.

2. Imp. Alexander A. Bassæ.

Liberari fidejussores, quoties fiscus tam debitori quam creditori (licet diversis stationibus f) succedit, jus certum est. Quod & in tua persona procuratores mei custodient. PP. Kal. Jul. Lupo & Maximo Coss. 233.

Si servo solvatur.

3. Imp. Gordianus A. Apollonio.

SI cum servo liberam peculii administrationem haberet, Simutuum ab eo acceptum pecuniam, eique ante g ademptum peculium, vel prius quam ademptum cognoscere, eam exsolvis, ea solutione liberatus es. PP. 5. Kalend. Octob. Pio & Pontiano Coss. 239.

Si servo solvatur. De instrumento non reddito.

4. Idem A. Rufinæ.

Nihil interest, utrum creditori mutuum pecuniam solveris, an ex ejus voluntate h servo i numeraveris. Nec enim ex eo, quod creditor concepit in farum, priusquam instrumenta k redderet, evacuatæ obligationis vires reparari queunt. PP. 2. Idus Octob. Pio & Pontiano Coss. 239.

De eo, qui quantitatem ab alio debitam creditori offert aut solvit.

5. Idem A. Celso.

Nulla tibi adversus l creditorem alienum actio superest, eo quod ei debitam quantitatem offerens, jus obligationis in te transferri desideras: cum ab eo te nomen comparasse non suggeras: licet m solutione ab alio facta nomine debitoris, evanescere soleat obligatio. PP. 15. Kal. Nov. Pio & Pontiano Coss. 239.

De errore apocha.

6. Idem A. Alexandro.

SI inter patrem tuum, eosque quos debitores esse dicebas, non de n dubia lite transactio facta est: sed parte tantummodo recuperata, unum o se recepisse cavit, nec de superfluo eos, quos verbis obligavit, per acceptilationem liberavit, nec donationis p causa id factum est: exuberantis debiti integra ei repetitio competit. PP. Id. Febr. Gordiano A. & Aviola Coss. 240.

De usuris.

7. Imp. Philippus A. & Philippus C. Antiocho.

Ejus quantitatis, cujus petitionem ratio compensatio-
 nis q excludit, usuras r non posse reposci manifestum est. PP. 5. Kal. August. Peregrino & Amiliano Coss. 245.

8. Idem A. & C. Rufino.

Usuras, quæ quotannis in s urbe numerandæ sunt promittere alio t loco dependi u, nisi x ex justa causa y, exempli ratio minime finit. PP. 5. Id. Maji, Philippo A. & Titiano Coss. 246.

De oblatione & consignatione pecunia debita.

9. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Cassio.

Obligatione z totius a debita pecuniæ solen-

niter a facta, liberationem b contingere manifestum est. Sed ita demum oblatio debiti liberationem parit, si eo loco c, quo debetur, solutio d fuerit celebrata. PP. 5. Id. Maji, Maximo 2. & Aquilino Coss. 286.

De datu in solutum.

10. Idem AA. & CC. Ambrosio.

Successores ejus, qui major viginquingue annis in solutum e pro debito jure mancipia f dedit, hæc revocare non posse constat. S. 5. Idus April. Byzantii, AA. Coss.

Si marito solvatur, quod uxori debetur.

11. Idem AA. & CC. Capitolinæ.

Cum g maritum h tuum a debitoribus tuis minoris 25. annis constituta, velut ex causa tibi debiti aliquas accepisse quantitates, nec tamen te consensum accommodasse significes: nullum tibi præjudicium potuit fieri, nisi factam solutionem post majorem i ætatem ratam k feceris. S. 5. Kal. Maji, Heraclea, AA. Coss.

Si extraneo solvatur.

12. Idem AA. & CC. Eutychio.

Invito vel ignorante creditore qui solvit alii l, se non liberat obligatione. Quod si hoc, vel mandante m vel ratum habente eo, fecerit: non minus liberationem consequitur, quam si eidem creditori solvisset. S. 3. Id. Maji, AA. & CC. Coss.

De simulata liberatione.

13. Idem AA. & CC. Philotimo.

SI obligatum hominem ex causa mandati, non per stipulationem facta novatione n post acceptilationem liberasti, sed o tantum receptam ex p eadem causa debitam quantitatem falso q scripsisti: figmento veritatis extingui non potuit obligatio. S. 6. Kalend. Jun. AA. Coss.

Collatio apocha, & redditu chirographi.

14. Idem AA. & CC. Cohortæ.

Pecuniæ r soluta professio s collata instrumento, majorem rei gestæ probationem continet, quam t si chirographum acceptæ pecuniæ mutua fuisset redditum u. S. 5. Id. Jul. AA. Coss.

De chirographo reddito contra voluntatem creditoris.

15. Idem AA. & CC. Quartino.

Quod debitori tuo chirographum x redditum y contra z voluntatem tuam adseveras a, nihil de jure tuo deminutum est. Quibuscunque itaque argumentis jure proditis hanc obligationem tibi probanti, eum pro hujusmodi facto liberationem minime consecutum, iudex ad solutionem debiti jure compellet. S. 5. Kalend. Septemb. AA. Coss.

Quid solvendum sit.

16. Idem AA. & CC. Charidemo.

Euna, a quo mutuam sumpisti pecuniam, in solutum Enolentem suscipere nomen b debitoris tui compelli juris ratio non permittit.

de reb. alien. non alien.

13. sup. de pign. & hyp.

h Uxori quod debetur, marito solvi non potest citra consensum uxoris etiam minoris XXV. annis, l. 39. ff. de negotiis. adde l. 8. in fin. ff. de novationib.

i Ea ætas Τέλεια Græcis Harmenopulo & auctori Synopses, de quo mox dicemus.

k Rati habitatione, major inutili solutionem confirmat, ut hic. Ratum habere hic quid est? aut quo sensu ratum habere ipsa mulier dicitur? Scholiastes Græcus Synopses Bas. 7. tit. 6. ex l. 26. tit. 3. cap. 112. Ratum haberi scribit, quoties ipsa mulier accepit συγχρησάμενη ή καταναλώσασα ας κύρια και μη υποκειμένη τω άγρι, i. e. quoties ipsa mulier non tantum accepit, sed acceptum unum cum marito consumpsit, ut domina, non ut marito subiecta, ut alias consuevit non intelligatur. Nam viro petenti non contradicere, creditorem non inquirere, pro consensu non habetur, quum in viro petentis potestate sit.

l Puta procuratori. l. 34. §. 4. ff. eod.

m Justus aut rati habitatione creditoris, alii solvi potest. l. 19. l. 49. ff. eod.

n Novatione, post acceptilationem liberasti. Hal. qua lectione nihil facilius.

o Differentia hæc est apocha & acceptilationis, de qua v. l. 1. §. 1. D. de acceptil.

p l. 6. sup. eod. l. 23. §. eod. l. 6. §. de compens. v. l. ult. §. 3. D. de cond. indeb.

q Confessio recepti per errorem facta, veritatem non extinguit. Erronea liberatio, liberatio non est.

r Apocha practica dicitur quæstantia.

s Professio recepti probat veram numerationem. v. l. 2. §. de apoch. Rol. a Val. 1. conf. 17. u. 8.

t Professio interdum fit tribus testibus presentibus. l. ult. §. si cert.

u An hoc innuit, chirographi minorem esse fidem quam instrumenti? An potius si de solutione facta probanda agatur, majorem auctoritatem esse Apocha debitori conscriptæ ac traditæ, quam chirographi redditu?

v Chirographi redditu minus probat quam confessio recepti. Non plene liberat debitorem. Imolibrat. l. 7. §. de remiss. pign. liberat, quoties constat chirographum ab ipso creditore redditum: sin minus, non plene liberat. l. 15. §. eod.

x dixi ad l. 14. sup. eod.

y Redditio instrumenti, facta est.

z Probare id tenetur is, qui ait.

a Quid, si debitor redditam sibi non a creditore, sed ab alio dixerit? Debitori probatio incumbit.

b Nomen pecuniæ loco, invito creditore non solvitur: volenti solvi potest. l. 17. §. eod.

aut si debitor aliunde non potest solvere. Anth. prox.

a Obligatione debiti solenniter fieri intelligitur, quæ jure fit. Non est nuda, l. 1. §. de usur. quæ sit oportuno tempore & loco, §. eod. si eo loco, d. l. 39. quæ pure, quæ circa conditionem, quæ totius debiti. sup. eod. ibi: totius debiti pecunia. Quid, si incerta debiti sit summa? fidejussores dari volunt, qui de eo quod obscurus est, spondeant. Alex. conf. 24. u. 9. arg. l. 5. l. 34. in fin. D. de pign. lib. Quid, verbalis oblatio sufficitne? Interpretes dissentiant: in l. qui Roma. 122. D. de verb. obl. noi v. Cuj. 8. ad Afr. ad l. 39. D. de solutionib. Nonnulli ajunt, alii negant, adeo ut realis in solle non sufficiat, l. 82. D. de cond. & dem. potest tamen pecunia ex sacculo exhiberi testibus presentibus, postea oblati, l. ult. D. de leg. com. miss. ac deponi in publicum. l. 19. §. de usur. l. 20. §. de pign. v. Ferrar. ent. in forma libelli compromiss. 23. in verb. legissime obtuleris. 17. b Adeo ut postea pecunia creditore pereat. l. 39. D. de usur. c l. 32. ff. de usur. d hæc vox meo iudicio superest. Hic enim agitur de effectu oblationis non solutionis: aut legendum oblatio: vel ita legendum est: si eo loco quo debetur solutio fieri, fuerit celebrata. e Solutio legitime facta a defuncto, revocari non potest, adde l. 3. §.

a Solvere quisvis debitoris loco potest. l. 23. l. 104. ff. de solut. inst. quib. mod. soluitur obligatio in pr. & ib. Theophilus.

b fundo. l. 24. j. cod. mancipiis. l. 10. sup. cod. nominibus. l. 16. sup. cod. pecoribus. l. 9. sup. de rescind. vino. l. 10. sup. si cert. per. jumentis. l. 8. sup. si cert. aureis. l. 2. inf. de veter. numismat. & ita. Res pro pecunia velenti solvi potest. l. 10. l. 16. sup. l. 20. l. 24. inf. cod. l. 9. sup. de rescind. l. 10. l. 4. ff. de cond. indeb. adde l. 2. inf. de veter. numism. & quæ dixi ad l. 3. ff. de reb. cred.

c al. pariatam. i. e. pariem redditam. Tertull. 5. ad. versus Marcionem: non rapinam existimavit paritari Deo (dixit Paulus ad Phil. 2. εἰς τὴν ἰσὴν Θεοῦ) Tractum est autem hoc a veterum more, qui suas expensæ & accepti tabulas habebant, in quarum una parte expensa, altera vero accepta notabantur. Ita solutione patriabatur obligatio: paritari & paria facere dicebantur. l. 67. §. 3. ff. de cond. indeb. l. 40. ff. de statulib. l. 5. §. 10. ff. de iure iuramentis. l. 4. §. 1. ff. de manumiss. Seneca epist. lib. 11. & 17. Tertull. 4. aduers. Marcionem.

d Procurator subscribens, nihil debet creditoribus ejus, cuius negotia gerit, non continuo fatetur creditoribus satisfactum fuisse dominum pecunia: neque sibi vel hæredibus tollit ius agendi. In dubio quid dicendum? Lex jubet veritatem inquiri sup. cod. puto præsumptionem procuratori prodesse. Hinc etiam colligunt, in generali sermone non contineri personam loquentis. l. 30. in fin. ff. locati. verum, duxerit satis. Nam hoc procurator subscripsit, nihil debet creditoribus ejus, cuius gerebat negotia, non autem subscripsit, nihil sibi debet. Procurator denique, subscripta a creditoribus chirographa accepit, acceptis subscripsit & ipse, nihil creditoribus (a quibus nimirum ea chirographa acceperat) debet, eam subscriptionem retulit ad illos creditores, quorum erant chirographa, non ad seipsum.

e l. 4. sup. cod. l. 49. vers. tutori. ibi. vel seruo alicui. ff. cod.

f Recipiendarum pecuniarum præposito recte solvitur.

g Solutione chirographum sit inane. adde l. 5. in fin. sup. de positi. l. ult. sup. ad exhib. l. 2. sup. de cond. ex lege.

h Opera pro pecunia solvi potest consentienti creditori. v. l. 17. sup. cod.

i Spe futuræ solutionis emissæ totius debiti liberatio, non præjudicat parti non solutæ. v. l. 6. sup. cod.

k Transactionis causa si creditor se totum recepisse scripserit, nihil amplius petere potest, ut hic, & d. l. 6. l. 24. l. 31. sup. de transact.

l v. l. ff. de his, quæ in test. delentur.

m Cancellatione instrumenti licet præsumptione debitor liberatur, l. 24. D. de probation. non tamen semper exigitur cancellatio vel inducio instrumenti. Potest enim quis solutio liberari, licet instrumentum neque sit inducium neque cancellatum.

n vestrum. Hal. vestra, Cujac. 19. obf. 37. ut sit, vestra nihil interest,

In auth. de fidejussor. & mandator. §. quod autem. coll. 1. tit. 4. Nov. 4. c. 3.

Hoc, nisi debitor in pecunia vel alia re mobili solvere nequeat: tunc enim vel immobilis quam debitor habet meliorem, solvi potest, facta per Judicem subtili ejus causa estimatione, ut rem prædictam & debitori solvere, & creditori liceat petere, præstanda creditori cautela de evictione, quæ debitori possibilis sit: quod est in omni actione. At si creditor paratus sit eruptorem rei præstare, oportet debitorem cautela Judicis arbitrio creditori præbita, rem tunc distrabere, ut satisfiat creditori.

Si alius pro debitore solverit. De rebus pro numerata pecunia in solutum datus.

17. Idem AA. & CC. Cassio.

Manifesti juris est, tam alio a pro debitore solvente, quam rebus b pro numerata pecunia consentiente creditore datus, tolli paratam c obligationem. S. Kalend. Dec. Sirmii, AA. Conf.

De chirographis debitori redditus cum subscriptione procuratoris significanti, nihil creditoribus debet.

18. Idem AA. & CC. Domitio.

Inquisitio veritatis tolli non potuit, quod chirographa, quæ fecerat procurator tuus, recepta, tibi que restituta ab ipsius hærede proponas cum subscriptione procuratoris significante, Quod d nihil creditoribus debetur: cum nihil prohibeat & creditoribus satisfactum esse, & non vestra pecuniæ, sed ipsius, cui negotium gerendum mandaveras, processisse solutionem. S. Id. Feb. CC. Conf.

Si seruo solvatur.

19. Idem AA. & CC. Diogeni.

Si auctore e || seruo || tam mutuis dandis pecuniis, quam debitis accipiendis præposito f, in hoc quod suscepas ejus dominæ per ipsum satisfecisti: instrumentum inane g solutione celebrata nihil tibi nocere potest. Aliter enim solventes seruo, de actione dominæ liberare se minime possunt. S. 5. Id. Octob. CC. Conf.

De operis servi in solutum concessis.

20. Idem AA. & CC. Eucrati.

Si operas h certi servi pro pecunia sumpta sibi in debitum compensare placuit creditori: hic secundum conventionis fidem præstitis, de mancipio restituendo pacti tenor servari debet. S. 5. Kal. Nov. Hadrianopoli, CC. Conf.

De eo, qui scripsit se recepisse plus quam recepit.

21. Idem AA. & CC. Rufo.

Interest multum, utrumne spe i futuræ numerationis suscepisse te, quod instrumento continetur, scripsisti, an accepta minore quantitate tantum, quantum lectio probat, in scriptura conferri placuit. Nam superiore quidem casu residui petiti debiti manet integra: posteriore vero consensu transactionis k finitis stare convenit. S. 3. Non. Dec. CC. Conf.

Si chirographum cancellatum sit, vel non.

22. Idem AA. & CC. Grato.

Inductum l, || id est cancellatum m, || necne sit chirographum, vestram n solutionem semel debiti causa factam ei, qui exigendi potestatem habuit, probantium, nihil interest. S. 5. Id. Decemb. CC. Conf.

De causa confessionis non secuta.

23. Idem AA. & CC. Vatio.

Si literarum a Auxenonis contemplatione, quas ad Aristonem de numeranda tibi pecunia dederat, recepisse te scripsisti debitum ab Aristone, mandato non impleto, cum petitio debiti maneat integra, nihil legitimam exactionem impedire potest. S. 15. Kal. Jan. Nicomedia, CC. Conf.

De fundo in solutum dato.

24. Idem AA. & CC. Rufino.

Cum b pro pecunia, quam || mutuo || acceperas, secundum placitum Evandro te fundum c dedisse profitearis: ejus industriam d, vel eventum meliorem tibi non ipsi prodesse, contrarium non postulaturus, si minoris distaxisset, non jute peris. S. 7. Kal. Jan. Nicomedia, CC. Conf.

De probatione.

25. Idem AA. & CC. Aureliano.

Solutionem asseveranti e probationis onus incumbit: quo facto, chirographum condicere f potest g. S. 3. Kal. Jan. Nicomedia, CC. Conf.

DE ACCEPTILATIONIBUS h.

TIT. XLIV.

Pupillus cum tutoris auctoritate potest per acceptilationem liberare: nec potest conveniri, nisi ex causa legitima. Salyc.

1. Imp. Antoninus A. Apronio.

Jam tibi scripsi, posse apud judicem quæri, an solennibus i verbis tutoris k auctoritate interveniente, soror tua acceptilatione debitorem suum liberavit: quare si in repetenda pecunia, quam exolvit, diversa pars perseveraverit: uteris defensionibus competentibus. PP. 3. Id. Feb. Duobus & Aspris Conf. 213.

2. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Claro.

Si donationis l gratia novatione facta per acceptilationem præstitisti liberationem, omnis agendi via perempta est. S. Kal. Jan. AA. & CC. Conf.

3. Idem AA. & CC. Demetriæ.

Per Aquilianam m stipulationem pacto subditam, obligatione præcedente sublata, & acceptilatione, quæ fuit inducta, perempta: ei, qui ex nulla causa restitui potest n, omnis agendi via præcluditur. S. 5. Kal. Dec. CC. Conf.

DE EVICTIONIBUS o.

TIT. XLV.

De hereditate vendita.

1. Imp. Sever. & Anton. AA. Munitio.

Empor hereditatis rem a possessoribus sumptu ac periculo suo p persequi debet. Evictio quoque non præstat in singulis q || rebus, || cum hereditatem jure venisse constet, nisi aliud nominatim inter contrahentes convenit. PP. 6. Kal. Mart. Severo A. 3. & Victorino Conf. 201.

De donatione.

2. Idem AA. Quartæ.

Quoniam avus tuus, cum r prædia tibi donaret, de evictione eorum cavet: potes adversus cohæredes tuos ex causa stipulationis consistere ob evictionem prædiorum, pro portione sc. hereditaria. † Nudo s autem pacto interveniente, minime donatorem hac actione teneri certum est. PP. 2. Kal. Mart. Antonino A. 2. & Geta 2. Conf. 206.

causa. l. 9. ff. de præscr. verb. m l. 13. §. tit. præx. l. 4. l. 15. l. 32. l. 40. §. de transact. l. 27. D. de donat. cujus formula ab Aquilio condita. §. 2. Inst. quib. mod. toll. obl. stipulationi Aquilianæ adjuncta, ipso jure liberat, ut hic, & l. 4. l. 5. D. de transact.

o dixi ad 21. D. 2. p Empor universitatis res singulas suo periculo ac sumptu persequitur. q Evictio rerum singularum non præstat emptori universitatis, hoc est, rerum universarum. Hereditatis venditor, de evictione rerum singularum non tenetur, nisi aliud sit conventum: Rei singularis, tenetur. l. 66. de contrah. empt.

r Donator, evictionis ex nuda promissione non tenetur: ex stipulatione tenetur. adde l. 18. in fin. D. de don. Paul. 5. §. tit. 11. §. 5. f De nudo pacto v. l. 7. D. de pactis.

a Spe futuræ numerationis plerumque debitores liberamus. l. 4. §. 2. §. de non numerat. pecunia. Numeratione reipsa non secuta, non valet liberatio. l. 13. l. 21. §. cod. b Si in optione (Græci εἰς ὅτι-λογῶν) fundum pro pecunia dedisti, & deinde pluris eum vendidisti, lucrum hoc ipsi cedit, qui & damnum sensurus fuerat, si minoris vendidisset. Syn. Basil. 7. tit. 6. ex lib. 26. l. 5. c. 125. c Fundus pro pecunia, & si aliud sit genere, in solutum dari potest volenti. l. 17. sup. cod. adde Nov. 4. c. 3.

d Si fundus in solutum datus industria accipientis melior factus est, non propterea debet restitui etiam minori, facit l. 2. l. 8. §. de rescind. vend. e Probare debet solutam esse pecuniam, qui solutam fuisse asserit. l. 1. §. de prob. l. 2. l. 8. ff. de prob. f de conditione chirographi dixi ad l. 7. sup. de non numer. l. 9. sup. ad exhib. l. 2. sup. de cond. ex leg. g Solutionem igitur recusare seu negare potest debitor creditori, si non ab eo vel tantisper dum ab eo non accipit apocham solutionis, l. 9. ff. de novationib. ut per contrarium creditor apocham recusare, nisi integrum debitum a debitore recipiat. l. 19. §. de fide instrum. mentorum.

h dixi ad 46. D. 4. quid sit acceptilatio. v. l. 1. D. cod. i de quib. vide §. 1. Inst. quib. mod. tollit. & schol. 27. Ecl. 6. ΤΕΠΙΚΟΙΣ ἰν ἡμαῖ. Theoph. tit. quib. mod. toll. k Pupillus, tutoris auctoritate, accepto ferre potest. l. 13. §. 10. ff. cod. sine causa non potest. l. 27. §. 2. ff. de minorib.

l Donationis gratia accepto ferri potest, ut hic, interdu etiam ex

Ante evictio-
nem non agitur
de evictioe, l. 74.
§. 2. ff. cod. l. 1. in
princ. vers. ita-
que ff. de rer.
perm. nisi con-
tractus initio rei
evictio immine-
at. l. 24. J. cod. lmo
agitur, l. 20. in fin.
ff. de act. emp.
utique agitur, si
modo venditor
rem alienam sci-
verit.
b v. l. 17. sup. de
solus.
c Debitor pignus
alienum in solu-
tum dando, pi-
gnoris causam
non mutat.
d Utilis de evi-
ctione actio datur
quasi emptori, ut
hic, directa vero
emptori.
e In solutum da-
tio, quasi emptio.
l. 44. ff. de solu-
tion. adde Nov. 4.
f Ante rem tradi-
tam solutumve
pretium agi pot-
est de evictione.
g Libera res est
emptori traden-
da. l. 41. ff. de
contr. l. 1. l. 52. §. 1.
ff. de act. emp. l.
61. ff. de ad. l. 30.
l. 29. §. 3. ff. de leg.
3. & transigent.
(potest alias ad
primam actio-
nem reverti. v.
l. 28. in fin. l. 33. §.
de trans. Ludovi-
cus decis. 101. l. 30.
§. 1. ff. de except.
rei judic.) ut &
creditori. l. 46. ff.
de solus.
h Actio ex ven-
dito venditori
competit. l. 13. §.
19. ff. de act. emp.
i Venditori pre-
tium petenti op-
ponitur de re non
tradita. l. 25. l.
41. in fin. ff. de
act. emp.
k Evictionis ven-
diti etiam circa
conventionem ex
ipsa contractus
natura tenetur. l. 25. inf. cod. l. 2. l. 19. ff. cod. l. ult. sup. de com. re. alien. adde l. 12. sup.
de contr. empt. 19. Ecl. 11. ex tit. 15. c. 6. l. Laudare prisca lingua, est denunciare, no-
minatim appellare. 6. Gel. 6. de Laudatione auctoris. v. Marantam in praxi parte 6. lib. 4.
ut differat a nominatione auctoris dixi l. 2. sup. ubi in rem actio. m Evictus vendi-
tori fundus fideiussori evictus intelligitur. Reo principali facta denuntiatio, nocet fidei-
jussori etiam ignorant. adde l. 18. in fin. J. cod. l. 41. §. 2. ff. cod. n Evictio tribus
casibus hic emptori a venditore non praestatur. Primus casus est, si venditor evictionem
non denunciavit: secundus, si emptor ipse iudicio non adfuit: tertius, si iudicis injuria res
ei fuerit evicta: idem dicitur, si evincens, nimia sedulitate quarendi rei domini provo-
cavit, vel sibi accessit. l. si dictum 56. §. simili modo. 5. ff. cod. si ius aliquod universum emit,
puta hereditatem, & res quaedam hereditaria ei fuerit evicta. l. 1. §. cod. Idem quoque si sci-
ens rem alienam comparavit, tunc enim neque evictionis neque ad pretium rei agit, l. si
fundum sciens. 27. J. cod. si ancillae vendit, partem fuerit evictus, l. si pragnans. 42. ff. cod.
Quindecim casus, quibus superior sententia locum non habeat, enumerat Montal. lib. 3.
ser. i. 10. l. 7. quadraginta vero duos Matthaeus de Afflictis in c. 1. §. rursus. quib. modis
fundum emittatur. o Primus casus, adde l. 9. l. 20. J. cod. l. 53. in fin. ff. cod.
p l. 20. in fin. J. cod. q Evictionis causam venditori, etiam ante litem motam den-
unciare emptor cogitur, ut hic Bart. in l. denuntiatio. 17. ff. de adulteris. l. non solum.
3. D. solus. l. nomen. 4. sup. qua res pignori. nisi venditor sciens, rem alienam vendidit,
l. servus. 30. §. sciens. 1. D. de act. emp. nisi minor vel creditor sit, qui emit: tunc enim
mora sine denunciatione committitur, l. in minorum. 3. sup. in quibus causis in integr. re-
stit. nisi venditor sciens litem emptori motam esse, instrumenta & auctoritates rei venditae
non tradidit, cum posset tradere. l. Titius. 48. D. de action. emp. nisi denique ipsi venditori
prorsus contra litem motam esse, Glossa in l. 21. J. cod. nisi iuri denunciandi renuncia-
verit venditor, l. Merennius. 63. D. cod. aut si juravit, se in lite emptorem defensurum,
& litem motam non ignoravit. c. brevis. de iur. iurando. Socinus reg. 117. Quid? in qui-
bus casibus denunciare venditori emptor cogitur, an necesse habet libellum ei offerre? te-
neri putant interpretes, si modo venditor petierit: aliud tamen consuetudine posse consti-
tui? vide plura apud Duenazium. reg. 243. r Secundus casus. l. 55. D. cod. l. 1. §. de pe-
riculo & commod. s Tertius casus. l. 15. J. cod. l. 51. D. cod. t v. l. 15. J. cod. nota
πλάων η ἀγνοία, η ρυπαρία, per errorem vel impudentiam, vel sordes. Syn. Bas.
19. tit. 11. c. 43. u l. 2. sup. cod. x Videt emptori debetur evictio, vers. fin. au-
tem. J. cod. non vincit, ut hic. c. l. 17. J. cod. y adde Syn. 9. tit. 11. c. 51. & 3. Har.
3. §. 89. z Actio de evictione datur in successorem. l. 13. l. 14. l. 20. l. 21. l. 23. J. cod.
l. 70. D. cod. l. ult. D. de except. rei vendit. l. 14. sup. de rei vind.
a In evictione, petitur quanti nostra interest, l. 17. l. 21. in fin. l. 29. in fin. J. cod. quo
etiam continetur pretium numeratum.

De re empti nondum evicta.

3. Idem AA. Aureliano.

Qui rem emit, & post possidet, quamdiu a evicta non
est, auctorem suum propterea, quod aliena vel obli-
gata res dicatur, convenire non potest. PP. 8. Kalend. Aug.
Faustino & Rufino Coss. 211.

De datione in solutum.

4. Imp. Antoninus A. Georgio.

SI pradium b tibi pro soluto datum // est, quod // aliis
creditoribus fuerat obligatum: causa c pignoris muta-
ta non est. Igitur si hoc iure fuerit evictum, utilis d tibi
actio contra debitorem competit. Nam huiusmodi con-
tractus vicem e venditionis obtinet. PP. 11. Kal. August.
Duobus & Aspris Coss. 213.

De re vendita, & nondum tradita.

5. Idem A. Petronia.

EX his // pradiis, quae mercata es, si aliqua a venditore
obligata, & necdum f tibi tradita sunt: ex empto actio-
ne consequeris, ut g ea a creditore liberentur. Idem et-
iam fiet, si adversus venditorem ex vendito b actione pre-
tium i petentem doli exceptionem opposueris. PP. 15.
Kal. Octob. Duob. & Aspris Coss. 213.

Si specialiter venditor evictionem non promiserit.

6. Imp. Alexander A. Octavio.

NON dubitatur, & k si specialiter venditor evictionem
non promiserit, re evicta ex empto competere actio-
nem. PP. 8. Id. Mart. Alexandro A. Coss. 223.

De fideiussore.

7. Idem A. Hilario.

Auctore laudato l, si evicta res est, fideiussorem (etiam m
si agi causam ignoraverit) conveniri evictionis no-
mine posse non ambigitur. PP. 3. Non. April. Alexan-
dro A. Coss. 223.

Quae requiruntur, ut evictio praestetur.

8. Idem A. Clementino.

EMPTOR n fundi, nisi o auctori aut haeredi p ejus denun-
tiaverit: evictio q pradio, neque ex stipulatu, neque ex
dupla, neque ex empto actionem contra venditorem vel
fideiussorem ejus habet. Sed & si r iudicio emptor non ad-
fuit, aut s praesens per injuriam t iudicis victus est, absen-
te auctore vel fideiussore, regressum adversus eum non
habet. PP. 8. Id. Dec. Alexandro A. Coss. 223.

De denunciatione facienda. Quid praestandum ei, cui
res evicta est.

9. Idem A. Terentio.

SI controversia tibi possessionis, quam bona fide te emis-
se allegas, ab aliquo movetur: auctori haeredive ejus
denuncia u; & si quidem obtinueris x, habebis y quod emis-
isti. Sin autem evictum fuerit, a venditore successoreve z
ejus consequeris, quanti a tua interest: In quo contine-

tur etiam eorum persecutio, quae in rem emptam a te, ut
melior fieret, erogata a sunt. PP. 11. Kal. Jan. Alexandro
A. Coss. 223.

De finibus.

10. Idem A. Largo.

SI fines b agri venditor demonstravit, & legem dixit, intra
seos neminem ingressurum, si quid inde evincatur, pericu-
lo fit auctoris. Quod si finibus suis c, quos demonstravit,
agrum vendidit: lis d finalis ad venditorem non perti-
net. PP. 7. Kal. Dec. Maximo 2. & Aliano Coss. 224.

Si is agat, qui de evictione tenetur

11. Idem A. Clementi.

EXceptione doli recte cum e submovebis, quem ab au-
ctore tuo fideiussorem accepisti: si ejus nomine contro-
versiam refert, quasi per uxorem suam antequam tu emer-
res, comparaverit: qui venditioni adeo consensum f de-
dit, ut se etiam pro evictione obligaverit. PP. Non. Feb.
Pompeiano & Peligno Coss. 232.

De servo in libertatem evicto: & de pacto, ut quaestione mo-
ta ante evictionem pretium reddatur.

12. Imp. Gordianus Augustus Philippo.

Sive in libertatem evictus est servus, quem mercatus es,
sive, cum comparares, convenit g, ut si qua quaestio nomi-
ejus relata esset, & si necdum evictus esset, tu pretium recupe-
raret: Praeses provinciae, quod tibi praestandum animad-
verterit, restitui jubebit. PP. 7. Id. Mart. Gordiano A. &
Aviola Coss. 240.

De causa judicati.

13. Idem A. Zoilo.

SI ob causam judicati h pignora capta sunt ex ejus au-
thoritate, cui i praecipendi jus fuit, eaque, de quibus
complecteris, tu mercatus es: frustra ab k ea, quae conde-
mnata est, vel quae in ejus locum successit l, eorum refer-
tur quaestio: quandoquidem m & si evictio eorum ab alio
subsecuta fuisset, adversus eos debuisti dari actionem,
quibus pretii solutio proficit, rectissime responsum est.
PP. 16. Kal. Jun. Gordiano A. & Aviola Coss. 240.

De filio eodemque haerede venditoris.

14. Idem A. Secundino.

Sive possessio venditoris fuit, filius n ejusdemque patris
shares frustra quaestione movet: sive non patris, sed
filii ejus possessio fuit, de qua jure haereditario o auctor
laudari p potest, controversiam movere non potest. PP.
14. Kal. Aug. Gordiano A. & Aviola Coss. 240.

De pignore ob evictionem accepto.

15. Imper. Philippus A. & Philippus Cael.
Menandro.

SI non injuria q Judicantis, sed juris r ratione superatus
ses s, pignus ob evictionem acceptum solenniter
persequi t potes. PP. Kal. Aug.

Quid & a quo praestatur ei, cui res est evicta.

16. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Alexandro
& Diogeni.

SUPER empti agri quaestione disceptabit Praeses provinciae:
& si portionem u diversae partis esse cognoverit, im-
pensas x, quas ad meliorandam rem vos erogasse consti-
terit, habita fructuum y ratione restitui vobis jubebit.
Nam super pretio evictae portionis non z eum, qui domi-
nium evicerit, sed auctricem conveniri a consequens est.
PP. 10. Kalend. Jul. ipsis 4. & 3. AA. CC. 290.

Quid praestat autor certioratus evictionem
passo.

17. Idem AA. Mutiano.

f Pignus amittit creditor, injuria iudicis condemnatus. adde l. 3. §. 1. D. de pignori.

t l. 2. sup. de partu pignori. l. 2. in fin. sup. de pradiis min. Pignus, subsidium rei.

u Etiam evicta parte, venditor tenetur de evictione. l. 10. sup. cod.

x l. 9. in fin. sup. cod. l. 45. §. 1. D. de act. emp.

y Perceptorum scilicet.

z Evincens, pretium restituere non tenetur.

a Id est, venditricem, eadem ratione dicitur, qua ab Ammiano 25. Amestris: ab Africano
adfestrix, possestrix, impulsatrix, curatrix, palustrix, & in legibus nostris, l. 74. in fin. ad Tre-
bellian. Petrix, & Venditrix, l. 8. D. de commiss. Testatrix, l. 20. D. de servit. vindic.

Si cum

a i.e. impensas. l.
40. §. 1. D. de cond.
& demonstr.
b adde l. 45. D.
cod.
c Aliud est fun-
dum vendere
specialiter ex-
pressis finibus, ut
sup. cod. aliud
suis finibus ven-
dere. Priori casu
si quid evincitur,
venditor obliga-
tur: altero, non
obligatur. facit l.
74. in fin. D. cod.
expressis fines de-
bentur convec-
tionis lege: sui
fines agrorum an-
teriore seu anti-
quiore lege. Pie-
norem pete hy-
pothesin huius le-
gis ex Harm. 3.
tit. 3. §. 66.
d Finium vindi-
catio, a vindica-
tione domini se-
paratur. l. qui-
que pedum 5. §. fi-
nium regund.
e Quam de evi-
ctione tenet actio,
eundem agentem
repellit exceptio,
l. 13. 14. J. cod. l. 17.
D. cod. excip. l.
ult. J. cod.
f Consentit ven-
dicioni, qui fidei-
juber, ut l. 7. in
fin. §. quod cum
eo.
g Valet conven-
tio, ut lite dunta-
taxat mota preti-
um restituatur
emptori, alias ci-
tra pactum non
agitur ante evi-
ctionem, dixi ad
l. 3. §. cod.
h l. 74. §. 1. D.
cod. l. 46. D. de ad-
quir. rerum.
i Alias pignoris
venditio facta
jussu iudicis in-
competentis, nul-
la.
k Emensa iudice
judicatum exe-
quente, debito-
rem habet obliga-
tum: ideoque de-
bitor agens non
auditor.
l v. l. 9. sup. cod.
m Ratio dubitan-
di sumpta ex
communis regulae
Quem de evictio-
ne tenet actio, &
dixi ad l. 11. sup.
cod.
n Filius non e-
vincit rem a pa-
tre venditam.
o v. l. 9. sup. cod.
p dixi ad l. 11.
q v. l. 8. in fin. §.
cod. 19. Ecl. 11. c.
43.
r i.e. re legitime
evicta.

Debetur evictio emptori, non ultro, sed ex sententia rei restituendi. v. l. 56. §. 1. ff. evd.
b i.e. nominati. l. 8. §. 1. ff. evd.
c i.e. non ultro. d dixi ad l. 9. §. 1. ff. evd.
e Jus antiquum forte adferendi intelligit, de quo sup. de adferendi tenenda.
f Emptor servi, si servus liber pronunciatus, agit de evictione, ut hic: si servus, non agit. vers. quod §. 1. ff. evd. Cur ita? emptori videtur non vincit, venditor evictio nem praestat. l. 9. §. 1. ff. evd. l. 21. in fin. §. 1. ff. evd.
g Emptoris praescriptio creditorum eidemque venditori prodest. adde l. 54. ff. evd. l. 2. in fin. §. 1. ff. evd. l. 19. §. 1. ff. evd. l. 11. ex iit. §. 1. ff. evd.
i Agitur de evictio in haeredem venditoris. dixi ad l. 9. §. 1. ff. evd.
k Semel quod evictum est defuncto, ab haerede non potest retrahari: vel ita. Venditor, cum evictio sit, adesse potest: ubi ea facta est, licet in haereditate nequit, nisi appellavit. Eclog. d. l. c. 20. in princ.
l Denuncianda est etiam venditoris successoribus evictio. l. 8. §. 1. ff. evd. cuiusque gradus sint. l. 13. in fin. §. 1. ff. evd.
m Dux emptori actiones praecipue de evictione, una emptoris, ut hic. §. 1. ff. evd. l. 27. in fin. §. 1. ff. evd. altera ex stipulatione dupla.
n Et d. loco c. 20. in fin. tmo summo movetur. l. 19. §. 1. ff. evd. non summo movetur in his, quae praescribi non possunt, ut hic. §. 1. ff. evd. de longi temp. praescrip. quae pro libere.
o l. 18. sup. evd.
p dixi ad l. 9. §. 1. ff. evd.
q Stipulatus de indemnitate, hypothecaria conventus, creditor ultra debitum offerre potest, non expectata evictione sententia: quo secuto, ex empto agitur ad indemnitate promissam.
r v. l. 21. in fin. §. 1. ff. de liberali.
s dixi ad l. 9. vers. fin. autem §. 1. ff. evd.
t d. vers. fin. autem. u i.e. non id tantum quod. x l. 18. in fin. §. 1. ff. de periculo & commoda. y In limine venditionis evictio imminente, pretii vel residui nomine, emptor citra fideiussionem conveniri non potest. z l. ult. ff. de rescind. l. pen. ff. de peric. & commoda. rei vend.

**Si cum quaestio a tibi super eo, quem comparaveras, mo-
S**veretur, auctorem tuum certum fecisti, nec citra iudicis disceptationem eum, quem emerat, tradidisti: Praeses provinciae in damnis d, quae te tolerasse meministi, medelam juris adhibebit. PP. 5. Idus Nov. ipsi 4. & 3. AA. Coss. 290.

De homine vendito.

18. Idem AA. & CC. Eutychio.

Si status tibi super homine venundato mota quaestio est, sollemibus e, quae juris admittit ratio, interpositis: si secundum libertatem fuerit lata sententia, poteris de evictione || ejus, quem comparaveras, || si nesciens ejus conditionem, comparasti, sine aliqua dubitatione auctorem, vel ejus fideiussorem, haeredesve eorum convenire. Quod si fuisse servum sententia declaraverit, intelligis ad venditorem te reverti non posse.

Si emptores praescriptione se tueri possint.

19. Idem AA. & CC. Theodoro.

Si obligata praedia venundedisti, & longi temporis praescriptione g solita emptores h se tueri possunt: evictionis periculum timere non potes. S. 2. Kal. Maji, AA. Coss.

Re evicta agitur de evictione etiam contra venditoris haeredem.
Bald.

20. Idem AA. & CC. Solidio & aliis.

Si parentes i vestri mancipia venundederunt, & quaestio dominii mota est, emptoribus adesse, ac defendere causam non prohibemini. Quod si eis k haec etiam evicta sunt, instauratio litis ex persona vestra, si appellationem non interposuistis, contra jus desideratur. Empti sane iudicio pro evictione si conveniri coeperitis, nec l vobis negotium, ut defendatis denunciatum probetur: intelligitis quatenus vosmetipsos tueri debeatis. S. 6. Kal. Jul. AA. Coss.

De re post longum tempus evicta.

21. Idem AA. & CC. Heliodoro.

Empti m actio longi temporis praescriptione non submovetur n, licet post multa spatia rem evictam emptori fuerit comprobata. Si itaque is, quem te comparasse commemoras, nunc in libertatem proclamet, interpellare venditorem, sive successorem ejus debes, ut tibi assistant, causamque instruant. Quem si liberum o esse, vel servum non esse, fuerit pronunciatum: nec te conventionem remisisse periculum evictionis fuerit comprobatum, Praeses provinciae, si res integra est, quanti tua p interest, restitui tibi providebit. S. 11. Kalend. Aug. Serdica, AA. Coss.

Stipulatio de indemnitate.

22. Idem AA. & CC. Julio.

Cum tibi liberum venundatum fundum ab auctore proponas; si ex antecedente obligatione, quod debebatur, jure solvistis q, stipulationem, quam subjectam emptori de indemnitate proponis, ipsius conceptio r commissam manifeste declarat. S. 7. Kal. Sept. Viminacii, AA. Coss.

De praesentia vel absentia haeredum auctoris, quibus denunciatum est. Quid praestatur evictionem passio.

23. Idem AA. & CC. Eustochia.

Cum successores s etiam venditoris pro evictione teneri possint, si velut obligata sibi Respublica Thessalonicensium pignoris instituatur jure persequi, quae comparasti, auctoris haeredibus quocunque gradu constitutis adfistere negotio denuncia. Quod si praesentibus his fundus, quem emisti, fuerit evictus, sive absentibus postea, quanti t tua interest rem evictam non esse, teneri, non quantum u pretii nomine dedisti, si aliud non placuit, publice notum est. S. 2. Kal. Jan. Sirmii, AA. CC.

Si in limine contractus imminet evictio.

24. Idem AA. & CC. Eutychio.

Si post perfectam venditionem ante x pretium numeratum rei venundatae mota fuerit quaestio, vel mancipia vendita proclamant in libertatem, cum in y ipso limine contractus imminet evictio, emptorem, si z satis ei non offeratur, ad totius vel residui pretii solutionem non compelli, juris auctoritate monstratur. Unde cum parte pretii numerata, domus quam emisti, tibi velut pignoris

jure obligata, ne ad emptionem accederes, denuncia-
tum ab aliquo proponas, iudex tibi, quae ex emptione
veniunt, praestari providebit. S. 6. Kal. Febr. Sirmii, CC.
Coss.

Si is, qui liberam vendidit, eam evincat in libertatem.

25. Idem AA. & CC. Saturnina.

Si tibi liberam Saturninus, conditionem ejus ignorans distraxit, ac nunc eam defendit in libertatem, hac libera pronuntiata. venditorem vel ex stipulatione dupla, quantum a in hanc deductum est, vel empti b actione, quanti c tua interest, convenire potes. S. Idib. Febr. AA. Coss.

De rei interitu.

26. Idem AA. & CC. Neoni.

Si quis tibi servum vendidit, postquam is rebus humanis exemptus d est, cum evictionis periculum finitum sit, a te conveniri non potest. S. 2. Kal. April. Sirmii, CC. Coss.

De scientia vel ignorantia emptoris.

27. Idem AA. & CC. Theophilo.

Si fundum sciens e alienum, vel obligatum comparavit Athenocles, neque quicquam de evictione convenit f: quod eo nomine dedit, contra g juris poscit rationem. Nam si ignorans, desiderio tuo juris forma negantis hoc reddi refragatur. S. 15. Kal. Oct. CC. Coss.

Quibus defensoribus emptor uti potest.

28. Idem AA. & CC. Maximiano & aliis.

Emptori etiam venditoris h jura prodesse non ambigitur. Si igitur vobis propter rei proprietatem mota fuerit quaestio: tam propriis quam venditoris defensionibus uti poteritis. S. 3. Non. Octob. Scuppi, CC. Coss.

De permutatione.

29. Idem AA. & CC. Rheso.

Si permutationis i gratia praedia curatoribus quondam fratris tui mater tua dedit: his, quae in eorum vicem accepit, posteaquam ad defensionem fuerit denunciatum k, vel cum eorum non haberet facultatem, evictis, quanti l interest, eos conveniri posse, rationis est. S. Idib. Dec. Nicomedia, CC. Coss.

De stipulatione dupla, & probatione mala fidei emptoris.

30. Idem AA. & CC. Hastio.

Non m ex eo, quod duplum || is || qui a matre || tua || mancipium comparavit, evictionis nomine stipulatus est, alienae rei scientia vincitur: nec opinio ejus ex hoc laeditur, ut mala fidei emptor existimetur. Aliis itaque hoc indicium, si vis, probare debes. S. Id. Dec. AA. Coss.

De haerede fideiussoris.

31. Idem AA. & CC. Agathon.

Haeredem n fideiussoris rerum, pro quibus defunctus apud emptorem intercesserat pro venditore, factum ejus, cui successit, ex sua persona dominium vindicare non impedit: scilicet evictionis causa durante actione. S. 18. Kal. Jan. CC. Coss.

CREDITOREM EVICTIONEM (PI- GNORIS) NON DEBERE.

TIT. XLVI.

Creditor vendens jure creditoris rem, quam putabat esse debitoris, non tenetur de evictione, nisi expresse promiserit.

1. Imp. Alexander A. Publicio.

Cum jure p creditoris propter fisci debita praedium obligatum Procurator meus venundedit, evictio non debetur: quia & privatus creditor eodem jure utitur: nisi nominatim hoc repromissum a privato fuerit creditore. Si tamen fiscus in jus alterius creditoris successit, emptori non iusta nomine fisci movetur controversia: sive quia potior fuerat, quando vendebat, sive quia infirmior: quoniam hoc q utique praestare debet, qui pignoris jure vendit, potiorum se cateris esse creditoribus. PP. 15. Kal. Nov. Maximo 2. & Aliano Coss. 224.

2. Imp. Gordianus A. Sabin.

Si a creditrice jure pignoris fundos obligatos pater tuus comparaverat: evictis praediis, ita demum petitionem

bbb

adver-

a v. l. 74. ff. evd.

b v. l. 6. l. 21. sup. evd.

c v. l. 9. sup. evd.

d Re ante litem perempta, cessat evictio. l. 21. ff. evd.

e Mala fidei emptor de evictione actionem non habet. Non datur ei de evictione actio, qui sciens prudens fundum alienum comparavit, nisi evictio specialiter sit promissa, ut hic. l. 7. in fin. §. commun. iudic. l. ult. §. 4. §. 5. comm. de leg.

f d. l. 7. l. 4. §. 5. ff. de dol. mali.

g Imo non contra. l. 1. §. si vend. pign.

h Jus venditoris emptori prodest, ut hic. §. 1. ff. evd. l. 156. §. 2. §. 3. ff. de reg. jur. & contra, praescriptio emptoris venditori prodest. l. 19. sup. evd.

i Permutanti debetur evictio. l. 1. in fin. §. de rerum permutat. facit l. 4. in fin. §. 1. ff. evd.

k adde l. 8. §. 1. ff. evd.

l l. 9. sup. evd.

m Stipulatio duplex propter evictionem, non arguit emptorem mala fidei, ut hic. Praesumitur bona fides in possidente. v. Alciat. praesumpt. 5.

n exceptio est ad l. 11. sup. evd. eo sensu, in fideiussoris haerede cessat regula: Quem de evictione tenet actio, eundem agentem repellit exceptio, l. 17. ff. evd. si nomine proprio agit.

o Hae vox sumpta est in editione Haloandri.

p l. 11. §. 16. ff. de act. empt. l. 10. ff. de distract. pign. l. 50. ff. de evict.

q Creditor jure pignoris vendens, potiorum se ceteris creditoribus esse praestat, et non evictionem. adde l. 11. §. 15. ff. de act. empt.

- 786
- de Quadrienii proscriptioe. 7. 37.
 - de Quadrienii proscriptioe brevibus. 7. 42.
 - Quod res exportari non debeant. 4. 41.
 - pignori obligari possunt. 7. 17.
 - venire non possunt. 4. 40.
 - de Quastionibus. 9. 41.
 - de Quastionibus et Magistris officii. 17. 6.
 - Quando civilis actio criminali prejudicat. 9. 31.
 - decreto opus non est. 5. 42.
 - dies legati vel fidei. 6. 53.
 - et quibus quarta pars. 10. 34.
 - ex facto tutoris. 5. 39.
 - fidei, vel privatus. 4. 13.
 - Imperator inter pupillos. 3. 14.
 - libellus criminis datur. 5. 20.
 - liceat ab emptione discedere. 4. 45.
 - mulier tutela officio fungi potest. 5. 35.
 - liceat unicuique sine iudice. 3. 44.
 - non petentium partes. 6. 10.
 - provocare non est necesse. 7. 64.
 - Tutorer, vel curat. 5. 60.
 - Quemadmodum civilia munera. 10. 42.
 - Testamenta querantur. 6. 37.
 - Qui admitti ad bonorum possessionem. 6. 9.
 - state. 5. 62.
 - state vel possessione se excusant. 10. 49.
 - bonis cedere possunt. 4. 41.
 - Quibus ad conductionem proditionis. 11. 92.
 - ad libertatem proclamare non licet. 7. 107.
 - ex causis maiores in integrum. 7. 54.
 - muneribus excusantur hi, qui. 10. 55.
 - non obicitur longitudo. 7. 35.
 - res iudicata non nocet. 7. 56.
 - de Quibus muneribus. 10. 40.
 - Qui dare tutores, vel curatores possunt. 5. 34.
 - et adversus quos in integrum. 7. 42.
 - legitima personam standi in iudicio. 3. 6.
 - manumittere non possunt. 7. 17.
 - militare possunt. 11. 34.
 - morbo. 5. 67.
 - morbo se excusant. 10. 50.
 - non possunt ad libertatem pervenire. 7. 17.
 - numero liberorum se excusant. 5. 66.
 - numero tutelae. 5. 69.
 - petant tutores, vel curat. 5. 31.
 - potiores in pignore habent. 7. 10.
 - pro sua iurisdictione. 3. 4.
 - Testamenta facere possunt. 6. 22.
 - Quod uideatur qui in aliena possessione. 4. 26. *possessio*
 - Quomodo, et quando iudex. 7. 48.
 - Quo quique ordine conveniatur. 11. 35.
 - Quorum appellationes non recipiuntur. 7. 65.
 - bonorum. 7.
 - legatorum. 7.

Small rectangular label on the left margin.

[Faint, illegible handwritten text covering the majority of the page, likely bleed-through from the reverse side.]

z Adrogantur, qui
sui juris sunt l. 1.
in fin. D. eod.

a Olim fiebant
adrogationes
tantum Romæ:
adoptio, ubique
Ulp. 8. §. 4.

b adrogatio fit ex
rescripto, ut hinc
et l. 9. §. 1. eod. l. 1.
d. loco. c. 47.

c Civis alienæ
civitatis adoptari
potest.

d i. e. angetur ad-
de l. 35. D. eod. l. 1.
15. §. 3. l. 17. §. 9.
D. ad municip.

e originis scilicet
f Ex liberta fili-
am adoptare
possumus. l. 3. §. 5.
eod.

g Adoptatus,
Principis rescrip-
to etiam eman-
cipari potest: ne
quis alioquin
putet, adoptatos
Principis rescrip-
to, perpetuo in
adoptione manere
cogi.

h v. §. de eman-
cip. §. 6. Instit.
quib. mod. ius
patriæ.

i addatur & hæc
arum juriscon-
sultorum diver-
sas his, quæ dixi
ad Ulp. 11. §. ult.
l. 32. §. 1. D. de li-
beras. leg.

k Adoptatus ab
extraneo succedit
etiam patri natu-
rali. §. 2. Instit.
eod. §. 5. in fin.
Instit. de exher. lib.
et §. 14. vers. hoc
solutio. Instit. de
hæred. ab intest.

l Fragilitas adop-
tionis summæ
olim fuit. Poterat
enim quis olim
eandem die filius
per adoptionem
fieri: & eandem
rursus die per e-
manicipationem
extraneus reddi.

m Jura naturalis
patriæ nexu divi-
no copulata.

n Filius inter-
dum iuste patri
suo potest con-
tradicare. §. 8.
Instit. quib. mod.
ius patr. potest.

o Filius inter-
dum iuste patri
suo potest con-
tradicare. §. 8. In-
stit. quib. mod.
ius patr. potest.

p Filius invitus
non datur in ad-
optionem, ut hic.
l. 5. D. eod.

q §. 1. Instit. de in-
offic.

r Adoptivus et-
iam patri natura-
li prodest.

s §. 2. vers. si ve-
ro. Instit. eod.

t Adoptatus ab
avo materno pa-
tri naturali non
succedit.

u Patens non
præsumitur libe-
ros decipere vel-
le. l. penult. D.
de iure des.

Quomodo fit arrogatio.

6. Iidem AA. & CC. Meliano.

Arrogationes eorum, qui sui & juris sunt, nec in Regia
Urbe, nec in provinciis, nisi ex Rescripto Princi-
pali fieri possunt. PP. 6. Non. April. Byzantii, CC. Conf.

Si quis adoptetur a cive alterius civitatis.

7. Iidem AA. & CC. Attico.

In adoptionem quidem alienæ civitatis & civi recte dato
additur d, non mutatur patria e: ac propterea jus ori-
ginis in honorum ac munerum obsequio per adoptionem
non minui perspicis. PP. 11. Kal. Feb. Sirmii, CC. Conf.

Si patronus adoptet filiam libertæ.

8. Iidem AA. & CC. Isoni.

In adoptionem patre, in cuius est potestate, filiam dante,
matris f patronus adoptare non prohibetur. Nam sui
iuris arrogatio foemina nisi ex nostro Rescripto nunquam
procedit. S. 5. Id. Feb. CC. Conf.

De emancipatione.

9. Iidem AA. & CC. Marino.

Adoptatum g, licet ex beneficio nostro, emancipatione h
solemni, separare a familia sua pater adoptivus mini-
me prohibetur.

Qui possunt adoptare; vel arrogare.

10. Imp. Justinianus A. Juliano P. P.

Cum in adoptivis filiis, qui filifamilias constituti, a
patribus naturalibus aliis in adoptionem dantur, anti-
quæ sapientiæ incidit quædam dubitatio, si oporteret ta-
lem filium, qui præteritus a naturali patre fuerat, habere
contra ejus testamentum de inofficioso actionem (quam
Papinianus i quidem negat, Paulus autem sine effectu de-
relinquit, Martianus vero distinguit, ne ex hac causa utri-
usque patris perderet successionem, naturalis quidem, vo-
luntate ejus circumventus, adoptivi propter egestatem,
quam forte habebat) & iterum aliud vitium erat exortum:
(si enim post patris naturalis obitum pater adoptivus per
emancipationis modum jus adoptionis dissolvisset, nulla
spes ei remanebat: neque enim contra patris naturalis
voluntatem, quia mortis ejus tempore in aliena fuerat
familia constitutus: neque contra adoptivum patrem,
quia per emancipationem ejus familia exemptus est) ideo
talem dubitationem // refecantes, // & tale vitium corri-
gentes, sancimus k per adoptionem quidem ad extraneam
personam factam, jura naturalis patris minime dissolvi, sed
ita cum permanere, quasi non fuisset in alienam familiam
translatus. Cum enim tanta fragilitas l est adoptionis,
ut possit in ipso die & filius fieri, & extraneus per eman-
cipationem inveni: quis patiatur jura patris naturalis ne-
xu divino m copulata, ludibrio defraudari? cum in hoc
casu & contradicendi filio n ex jure veteri detur licentia,
& invitus o transire ad aliam non cogitur familiam. Om-
nia igitur (secundum quod jam disposuimus, cum ad ex-
traneum patrem filius per adoptionem transferretur) mane-
ant integra jura, sive ad p inofficiosi querelam, sive ad
alias omnes successiones, sive ab intestato, sive ex testa-
mento, quæ liberis deferuntur: ut ipse possit & prodesse q
patri naturali, & ab eo naturalia debita percipere. Si
vero pater naturalis avo materno r filii sui, vel si ipse fue-
rit emancipatus, // etiam // avo paterno, vel proavo, simili-
modo paterno vel materno filium suum dederit in ado-
ptionem: in hoc casu, quia in unam personam concurrunt
& naturalia & adoptionis jura, maneat stabile jus patris
adoptivi, & naturali vinculo copulatum, & legitimo ado-
ptionis nodo constrictum: & ad eum solum respiciat fi-
lius, cui eum & natura aggregavit, & lex per adoptionem
assignavit: & Papiniani sententia in hac specie procedat,
& ad eam tantummodo filius adoptivus spem rotam exten-
dat, & non f patris naturalis successionis molestare
concedatur: sed avita & proavita tantummodo reverentia
protegatur: eique acquirat, quæ possunt acquiri & pro-
desse. Et is ei solus pater intelligatur, quem lex fecit &
natura non dereliquit. Neque enim Mariani distinctioni
locum esse in hoc casu invenimus, ubi nullus circumven-
tionis t suspicio potest aliquam sibi vindicare licentiam,
avita & proavita affectione hæc omnia refecante: sed hæc
omnia manere integra, nisi avus & proavus emancipatum

fecerint filium adoptivum: tunc etenim necesse est iterum
ad patrem naturalem eum reverti: cum emancipationis
interventu adoptio in quacunque persona facta dissolvitur.

1. ¶ Sed ne articulum adoptionis in extraneam per-
sonam factæ sine lege relinquamus: licentiam damus tali
adoptivo patri, id est, extraneo, si voluerit, nihil ei testa-
mento suo relinquere, sed quicquid ei reliquerit, hoc li-
beraliter sit // & // non legitimo vinculo adstrictum. Cum
enim per omnia naturæ suæ filium aggregaverimus: ma-
nifestissimum est, quod & acquisitiones omnium rerum,
quæ ad filium familias pervenerint, secundum leges no-
stras, non adoptivo extraneo patri, sed naturali a usque ad
modum ususfructus perveniant, & permaneant in sacris b
patris naturalis, quasi imaginaria c quadam & nova affe-
ctione ei acquisita, non pristina cognationis diminutione
introducenda. Sed si quidem remaneat in tali adoptione:
nulla interveniente emancipatione, in hoc tantummodo
prodesse ei volumus adoptionem, ut non successione ab
intestato patris extranei adoptivi defraudetur, sed habeat
accessionem fortunæ // ex patris naturalis sibi voluntate
acquisitam. // Neque enim ex veteri jure cognationis
nexus naturalis patris per adoptionem filio dissolvebatur,
sed accedebant jura adoptiva, certis reliquiis ex jure na-
turali remanentibus: & qui legitimus erat familia adopti-
væ, is naturali fuerat cognatus. Quis enim materna d
jura posset abolere, cum videbatur, & ex antiquo jure
patrem quidem habere adoptivum, matrem autem eam,
quam natura cognoscit? Et ideo sancimus, etsi habeat
hujusmodi filius jura integra naturæ, attamen, si intesta-
tus pater // extraneus // adoptivus decesserit, habere eum
etiam sui hæredis jus ad ejus tantummodo successionem:
ut non etiam legitima jura ad familiam extranei patris
adoptivi habeat, nec ipsa ad eum communionem ali-
quam habeat, sed quasi extraneus ita ad illam familiam
inveniat.

2. ¶ Sin autem per emancipationem jura adoptiva
fuerint dissoluta, tunc nullus ei penitus regressus ad ado-
ptivum extraneum patrem, etsi moriatur intestatus e, re-
linquatur: sed maneat tantummodo patrem naturalem
cognoscens, tanquam non fuisset ab initio in adoptionem
translatus.

3. ¶ Quæ autem de aliis adoptivis diximus, hæc san-
cimus etiam de his, qui ex Sabiniano Senatusconsulto f ex
tribus g maribus fuerant ab extraneo adoptati, nulla
penitus differentia inter alios adoptivos & eos introdu-
cenda.

4. ¶ Quæ in filio diximus in adoptionem a patre
dato, hæc & in filia h & in nepote, // & // nepte & dein-
ceps personis utriusque sexus in sacris patris constitutis
extendimus: si tamen tempore mortis avi sui parentes eos
vel eas non antecedant: si enim patres eos anteced-
ant: (ubi nec imponitur necessitas avo aliquid nepoti vel
nepti relinquere) maneant omnia jura adoptiva // ei // in-
tacta. Hæc enim omnis sanctio de filio & filia, de nepo-
te & nepte, & deinceps personis in sacris constitutis in-
troducenda est, ubi dubitabatur, quid statuendum esset,
quasi duobus patribus ei, uno ex natura, & altero ex lege
impositis.

5. ¶ Ubi autem homo sui juris constitutus, per arroga-
tionem i ex Augusta liberalitate sese dederit in adoptio-
nem, tunc omnia jura patris adoptivi habeat intacta. Cum
enim nullum inter patres inducitur discrimen, sit suus
hæres adoptivus patri arrogatori, & familiæ ejus aggre-
getur: & omnia, quæ ad filium arrogatum veteres legum-
latores introduxerunt, intacta illibataque in eorum per-
sonis reserventur. Dat. Kal. Sept. Constant. Lampadio
& Oreste VV. CC. Conf. 530.

Quomodo fit adoptio?

11. Idem A. Juliano P. P.

Veteres circuitus in adoptionibus, quæ per tres
emancipationes k & duas l manumissiones in

ut hic agatur de ejus privilegio, qui tres mares filios suscepit, l. 122. c. 7. de decur. Erat
que hoc jus parentis habentis tres mares liberos, ut uni dato senatui, curia liberatio contin-
geret, d. l. ult. uni in adoptionem dato, quarta omnium bonorum adoptatoris ex SC. Sa-
biniano deferretur: sicut impuberi arrogato ex Constitutione Antonini, v. Cuj. ad d. l. ult.
h De filia, nepote, nepte. i De arrogato.

k i. e. venditiones. Nam emancipare est vendere §. 1. Instit. de test. ordinand. §. Valer. §. 6.
adde §. 6. Instit. quib. mod. ius patr. potest. l. 3. D. de cap. min. Nov. 81. l. ult. §. tit. 1. pro.

l Filiifamilias trina emancipatione duabus manumissionibus: ceteri una emancipatione
una manumissione adoptabantur. v. Ulp. 10. §. 1.

a Adoptatus,
quod ab extraneo
adquirat, patri
naturali acqui-
rit usufructu
tantum.

b Sacra privata
fuerunt cuique
genti, quæ diis
penatibus pater-
familias faciebant.

c Cicer. 2. de legi-
bus. filifamilias
in his sacris dice-
bantur esse. l. 2. §. 5.
de bonis, quæ libe-
ris. l. 12. §. de coll.

d i. e. permanere,
ut hic. constituti,
l. ult. §. de inoffic.
l. ult. §. ad Testam.
l. ult. §. de curat.

e furiosus, postea, l.
20. §. de nuptis.
retenti, l. 3. §. de
bonis maternis.

f Adoptati quo-
que, qui in alte-
rius gentem
transibant in ejus
gentis sacra simul
transibant. 7. Va-
ler. 7. Emancipa-
ti vero suo aro-

g tratu sacra sub
privata faciebant
per emancipatio-
nem a sacris pa-
ternis dimitti &
absolvi diceban-
tur. l. 31. §. de fi-
deic. l. 5. de an-
nali except. l. 13.
§. de legi. hæred.

h imaginatio ab-
fectu.

i Materna jura
non possunt abo-
leri.

k §. 10. Instit. de hæ-
red. ab intestato.

l Sabinianorum
sententia: Re-
vardus c. 6. de au-
toris. prudent. in
fin.

m §. 14. vers. test.
Instit. de hæred. quæ
ab intestato. l. ult.
in fin. §. de dona-
tionib. l. 2. §. 1.

n Theoph. d. §. 14.
tribus maribus.

o Alciat. 4. parerg.
3. quod de patris
naturalis manu
in fiduciariam
manum traderetur,
qui deinde in
manum & in
potestatem ado-
ptivi datur.

p Trib. mancipa-
tionibus. Revard.
cap. 6. de auct.

q proutem in p.
errore ut putat,
creato ex hujus-
modi notis TRIB.

r MA. uterque ma-
le. Peior est hæc
interpretatio A.

s curus divinitas.
Tres parentes in-
ter se certare de
filio in adoptio-
nem dando, vel
de aliquo ado-
ptando: Coni-

t modus est nihil
hic mutari & ita
legi Trib. marib.

a Vetus observatio emancipationum & manumissionum sublata.

b De formulis adoptionis & adoptionis. v. apud Gell. 5. c. 19. Vopiscum in Augustiano.

c In adoptione requiruntur acta, requiruntur scriptura, ut hic et in emancipatione. l. 2. §. tit. prox. d. l. 24. §. D. cod. e. l. 10. §. cod. l. 5. D. cod. v. Ulp. 10. Festum in emancipatione.

d l. 9. §. tit. prox. dixi ad l. D. ad de l. Harm. 17. πᾶσι διαλύσεις ἡ περὶ ἐξουσίῃς, l. 1. §. 12. §. 6. Novell. 81. §. 1. Gaj. 6. Paul. 2. §. 25. Ulp. 10. §. 1. l. 5. §. de dolo. Novell. Leon. 25.

e Hinc colligitur: Cujuscunque municipii leges ad suum territorium restringi. Actus civiles ex eo, quo gerantur loco vires capere, non futuro. Jus contrarium & testamentorum ex regione, in qua sunt, estimari. v. Rotom. 2. conf. 2. Sed & illud, consuetudine ea praescribi, quae sunt jurisdictionis. Cynus hic: Bart. in l. 1. D. de aqua pluvia. Quid si jus id, de quo agitur, ex eorum numero sit, quae Principi reservata sunt? Quid si jus id, quod vel supremae potestatis, vel inter regalia refertur, aut meri imperii sit? Id generis jura consuetudine praescribi non posse, notant. arg. d. comperit. 6. §. de praes. 30. ann. v. Socin. reg. 307. h. Jurisdictionem habens ex lege municipali, potest eam exercere etiam inter non subditos consentientes. Salyc.

f Donaciones fiebant a patre filio emancipato, ut vitam suam tolleretur, id est, ut se aleret. l. ult. §. cod. ult. C. Theod. de revoc. don. l. 8. §. de bon. prostr. Nov. Leon. 25.

g Scriptura in emancipationibus exigitur, ut hic l. 5. §. cod. v. Gulielm. Onciacum l. 9. §. 64. (quod remittere videtur Nov. Leon. 25.) ut & in adoptione, l. ult. §. tit. prox. in nuptiis senatorum, Nov. 74. c. 4. in mutuo emendae militiae, Nov. 97. c. 4. in praerogativa hypothecae postulanda, Nov. 126. c. 3. in arbitraria probatione, l. 4. §. 5. §. 6. sup. de arbitrio. contestatione non numerata pecuniae, l. 4. §. 4. D. de non num. Nov. 100. cap. 1. His adde quae scripta ad l. 17. §. de pact.

h Ex Nov. Leon. 25. in fin. nudo consensu perficitur adoptio, veluti si pater patriatur filium seorsum vivere resque suas gerere: quamvis nondum ad aetatem nuptiis vel matrimonio aptam pervenerit. Hujus constitutionis meminit Harm. l. 17. In Gallia, filii per matrimonium emancipantur, aut aetate 25. annor. Boer. decis. 197. negotiatione a patre separata, dignitate, furore patris, aut ejusdem contestatione simplici apud judicem & ita sex modis solvantur apud Gallos liberi patria potestate. v. Pap. 3. Nov. 10. tit. des lettres incidentes en civil.

i de quo vide l. ult. §. cod. n. i. e. morte. Inst. quib. mod. jus patr. in pr. deportatione. §. 1. d. tit. o. Invitus iusta de causa emancipari potest. p. Inviti parentes non coguntur emancipare liberos, l. 31. D. de adopt. l. 92. D. de cond. & dem. l. ult. D. si quis a par. man. l. pen. D. unde liberi. §. ult. Inst. quibus modis jus patr. Cic. pro Cluentio. excipe casum l. 6. §. de specul. l. 12. §. de episc. aud. fallit & hoc, si iusta emancipationis subit causa. Bart. in l. quidam cum filium. 32. D. de verb. oblig. potest & invitatus filius emancipari malos ob mores, ut ne deinceps ejus nomine pater teneatur, quod plerumque statuto fieri posset. v. Socin. reg. 158.

q v. l. 3. unde vi. r. l. 1. §. de legis. hered. dixi ad l. 19. §. de collat. f. Emancipatus rescripto Principis reservato jure legitimarum hereditatum, vocatur ad legitimam hereditatem patris cum fratribus in familia retentis: hoc genus emancipationis ex imperiali rescripto appellatur in §. 6. Inst. quib. mod. jus patr. adde Roland. a Valle l. conf. 61. n. 4. e. Emancipatio non apud quemcunque judicem expediri potest.

filii, aut per unam emancipationem in ceteris liberis fieri solebant, corrigentes sive tollentes, censemus licere parenti, qui liberos in potestate sua constitutos in adoptionem dare desiderat, sine veteri a observatione emancipationum & manumissionum hoc ipsum actis b intervenientibus c apud competentem judicem manifestare, praesente d eo, qui adoptatur, & non contradicente e, necnon eo, qui eum adoptat. Dat. Kal. Novembr. Constantinopoli Lampadio & Oreste VV. CC. Conf. 530.

DE EMANCIPATIONIBUS f LIBERORUM.

TIT. XLIX.

1. Imp. Dioclet. & Maximin. AA. & CC. Herennio.

Sillex g municipii, in quo te pater emancipavit, potestatem Duum viris dedit, ut etiam alienigena h liberos suos emancipare possint: id quod a patre factum est, suam obinet firmitatem. PP. 3. Non. Decemb. ipis 4. & 3. AA. Conf. 290.

2. Idem AA. & CC. Gennadii.

In emancipationibus liberorum, nec non donationibus i non tam scriptura k, quam veritas considerari solet. PP. 5. Id. Mart. Tiberiano & Dione Conf. 291.

3. Idem AA. & CC. Heliodoro.

Non l nudo consensu patria liberi potestate, sed actu solenni m, vel casu n liberantur: nec causa o quibus motus pater emancipavit filium, sed actus solennitas quatur. S. 15. Kal. Octob. AA. Conf.

4. Idem AA. & CC. Colonz.

Nec avus neptem suam liberare potestate cogitur p, nec q in cujusquam injuriam beneficia tribuere, moris est nostri. Dat. Id. Octobr.

Per rescriptum Principis judici apud acta intimatum, possunt parentes eorum liberos emancipare: accedente antea vel postea eorum voluntate, nisi fuerint infantes, quorum consensus non requiritur. Salyc.

5. Imp. Anastasius r Constantino P. P.

Jubemus licere parentibus, id est, patri, avo paterno [seu] proavo, ceterisque; ulterius per masculini sexus personas continua generis serie conjunctis, si liberos, quos habent in potestate propria, id est, filium vel filiam, nepotem seu neptem ex filio, pronepotem seu proneptem, ceterosque itidem per masculini sexus personas continua generis linea sibi conjunctos, per emancipationem, vel absentes, & peregre degentes, vel in iisdem locis, seu regionibus, vel civitatibus commorantes, in iudicio vero non praesentes, juris sui constituere maluerint: supplicationibus f porrectis mereri super hoc divinum oraculum: hocque apud competentem judicem, ad i cujus jurisdictionem actus emancipationis pertinet

municipali, potest eam exercere etiam inter non subditos consentientes. Salyc. i Donaciones fiebant a patre filio emancipato, ut vitam suam tolleretur, id est, ut se aleret. l. ult. §. cod. ult. C. Theod. de revoc. don. l. 8. §. de bon. prostr. Nov. Leon. 25. k Scriptura in emancipationibus exigitur, ut hic l. 5. §. cod. v. Gulielm. Onciacum l. 9. §. 64. (quod remittere videtur Nov. Leon. 25.) ut & in adoptione, l. ult. §. tit. prox. in nuptiis senatorum, Nov. 74. c. 4. in mutuo emendae militiae, Nov. 97. c. 4. in praerogativa hypothecae postulanda, Nov. 126. c. 3. in arbitraria probatione, l. 4. §. 5. §. 6. sup. de arbitrio. contestatione non numerata pecuniae, l. 4. §. 4. D. de non num. Nov. 100. cap. 1. His adde quae scripta ad l. 17. §. de pact.

l Ex Nov. Leon. 25. in fin. nudo consensu perficitur adoptio, veluti si pater patriatur filium seorsum vivere resque suas gerere: quamvis nondum ad aetatem nuptiis vel matrimonio aptam pervenerit. Hujus constitutionis meminit Harm. l. 17. In Gallia, filii per matrimonium emancipantur, aut aetate 25. annor. Boer. decis. 197. negotiatione a patre separata, dignitate, furore patris, aut ejusdem contestatione simplici apud judicem & ita sex modis solvantur apud Gallos liberi patria potestate. v. Pap. 3. Nov. 10. tit. des lettres incidentes en civil.

m de quo vide l. ult. §. cod. n. i. e. morte. Inst. quib. mod. jus patr. in pr. deportatione. §. 1. d. tit. o. Invitus iusta de causa emancipari potest. p. Inviti parentes non coguntur emancipare liberos, l. 31. D. de adopt. l. 92. D. de cond. & dem. l. ult. D. si quis a par. man. l. pen. D. unde liberi. §. ult. Inst. quibus modis jus patr. Cic. pro Cluentio. excipe casum l. 6. §. de specul. l. 12. §. de episc. aud. fallit & hoc, si iusta emancipationis subit causa. Bart. in l. quidam cum filium. 32. D. de verb. oblig. potest & invitatus filius emancipari malos ob mores, ut ne deinceps ejus nomine pater teneatur, quod plerumque statuto fieri posset. v. Socin. reg. 158.

q v. l. 3. unde vi. r. l. 1. §. de legis. hered. dixi ad l. 19. §. de collat. f. Emancipatus rescripto Principis reservato jure legitimarum hereditatum, vocatur ad legitimam hereditatem patris cum fratribus in familia retentis: hoc genus emancipationis ex imperiali rescripto appellatur in §. 6. Inst. quib. mod. jus patr. adde Roland. a Valle l. conf. 61. n. 4. e. Emancipatio non apud quemcunque judicem expediri potest.

insinuare a, superque precibus a b semet oblati apud eum deponere: ut hoc subsecuto, & auctoritate praecedente Principali plenissimum robur emancipatio c fortia-tur: & personae, in quas talis liberalitas collata sit, de aliena potestate quasi a parentibus ex emancipatione manumissae liberentur: si tamen ipsae nihilominus sub gestorum d testificatione, vel apud eundem judicem, vel apud alium quemlibet proposito parentum suam etiam voluntatem consonare e, vel ante preces oblatas & sacros apices promulgatos, vel postea deposuerunt, nisi infantes f sint, qui & sine consensu etiam hoc modo sui juris efficiuntur. Dat. 2. Kal. August. Constantin. Probo & Avieno Jun. Conf. 503.

Vana observatione sublata emancipationes possunt fieri coram iudicibus competentibus, & emancipatis potest etiam donari: & per emancipationem non solvuntur jura agnationis. Bald.

6. Imp. Justinianus A. Joanni P. P.

Cum inspeximus in emancipationibus vanam observatio-nem custodiri, venditiones g in liberas personas figuratas h, & circumductiones i inextricabiles & injuriosa rhapsomata k, quorum nullus rationabilis invenitur exitus: jubemus hujusmodi circuitu in posterum quiescente, licentiam ei esse, qui emancipare vult, vel ex lege Anastasiana l hoc facere, vel sine sacro rescripto intrate competentis m iudicis tribunal, vel eos adire magistratus, quibus n hoc facere vel legibus, vel ex longa o consuetudine permissum est: & filios suos, vel filias, nepotes vel neptes, vel deinceps progeniem in potestate sua constitutam, a sua manu dimittere: & legitima p jura omnimodo habere, et si q non specialiter hoc sibi servaverit: & peculium donare, vel alias res liberalitatis r titulo in eos transferre: & eas res, quae acquiri indignantur, per usufructum secundum nostrae Constitutionis modum detinere, & omnia facere: vana tantummodo (secundum quod jam dictum est) observatione f sublata. Dat. Kal. Nov. Constantin. post Consulatam Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

DE INGRATIS & LIBERIS.

TIT. L.

1. Imp. Valent. Valens & Gratian. AAA. ad Praxetatum P. P.

possunt. l. 1. ff. de contrah. empt. Epistola vel nuncio cum manumissis dominus, ipse manumittit: cum per procuratorem, ipse procurator: hic enim negotium in suam ipsius personam concipit, non ille, l. qui autem. 14. D. de pecunia constituta. At per procuratorem in servitute revocari servus potest, ut sup. dictum est: hoc ideo forte permissum est, quod in adquirendo servo jus magis connivet domino, quam in alienando. Quidam tamen putant hoc inducitur, quod in manumisso in servitute revocando pecuniarium commodum versetur.

c hoc interpretes ad legitimam transferunt: volunt enim ab emancipatione ad legitimam valere argumentum, v. Roland. a Valle. d. loco. d. dixi ad l. 2. §. cod. e. Invito filio non datur libertas. Nov. 89. Paul. 2. §. 25. datur servo invito. dixi. l. penult. §. 1. §. de necess. serv.

f Infans consensus non habet. g Olim fiebat manumissio quinque testibus praesentibus & libripende staretam & areum numum ferente, & medio aliquo intercedente, medio illi filius a patre mancipabatur, id est, vendebatur. Patri in vicem pretii nummus ab emptore tradebatur. Filius ita emptus emptori quasi servus erat, sed tamen mox ab emptore vindicta manumittebatur: manumissus tacito jure in patris potestatem revertebatur. Id iterum atque tertio fiebat. Hinc Ulpian. 10. §. 1. Filius, inquit, ter mancipatus, ter manumissus sui juris fit. id enim lex XII. tabularum jubet. Si pater filium ter vendiderit, filius a patre liber esto. His omnino adde Gajum l. 1. inst. §. 4. ubi genus id manumissionis filius explicat.

h εἰκονικὰ πρᾶξις vocat Theophil. d. loco. imaginaria. §. 6. Inst. quibus mod. pat. potest. hinc servitus imaginaria. l. 3. D. de cap. min.

i Vindicta manumissione licet Pratoris, servum praemisissis solennibus verbis tangebatur, mox dextera vertebatur. Persius Satyr. 5. Quibus una Quiritem vertigo facit. & post. vertebatur hunc dominus momento turbinis exit Marcus Dama. Quintil. in ea declamatione, cui tit. est. Ancilla in Archipirata nuptiis manumissa. An vero in hoc purum esse manumissum, si vindicta servus & circumverteretur mancipium, aut si una voce liberum esse jusserit? Cornutus in Persium. Quoties servos manumittebant, eor etiam alapa percussos manumittebant. Seneca l. epist. 8. §. 2. Controvers. Qui se Philosophia subiecit, statim circumducitur, id est, fit liber. Hujusmodi servus, ambaustus dicitur. Festo in Am. Verum circumductiones istae ad servorum manumissiones pertinebant. An similes fuerint in emancipationibus liberorum, alio loco tractabitur.

k hinc illa verba, Novell. 91. μετ' ὧρων κ' ῥαπισμάτων: alapas licet manu infestas manumisso intelligit; de quo more vide Iudorum 9. c. 4. de quo etiam dixi ad Nov. 81. alii ῥαπίσαι, virga cadere. Est enim ῥαπίς Helychio virga.

l l. 5. sup. cod. m nam apud incompetentem judicem non fit manumissio.

n Non apud quemvis judicem manumittitur.

o Longa consuetudo jus manumittendi tribuit.

p v. l. 3. §. de bonis maternis. q l. 17. §. de collat.

r Brevem manumittendi formulam exprimit Harmenop. l. 1. tit. 7. ὅτι τὸνδε ποῖον αὐτὸς εἶπον (Theophilus in §. διαλύει. Inst. quib. mod. jus patr. potest. legit εἰμυκισ-πᾶτον) καὶ τῆς αὐτῆς (Theophilus εἰμυκισ-πᾶτον) ἀφίμυ χειρὸς, id est, Hunc sui juris esse patior, meaque manu mitto.

s 8. C. Theod. l. 7. §. 31. Eclog. 3. Ingratitudinis ob causam liberi in potestatem parentum revertuntur, adde Nov. 115. c. 3. ubi de exheredandis iusta de causa liberis agitur, de ingratitudine dixi ad Nov. Leonis 25.

Filios

z. l. 1. c. Theod. eod.
a. Antiqua, puta Romuli, dixi ad leges duodecim tabularum lib. 2. tit. 27. §. 7. ubi hoc addendum est, Divitiarum parentum sacrum fieri, nihil aliud esse, quam in sacra & potestatem parentum reverteri: ut filius ita reversus a parente impune possit occidi: videlicet si manus impias ei intulerit.

Filios & filias, ceterosque liberos contumaces, qui parentes vel acerbitate convicii, vel cujuscunque atrocis injuriæ dolore pulsassent, leges a emancipatione rescissa damno libertatis immerita multari voluerunt. Datum 12. Kalend. Septemb. Mediolani, Lupicino & Jo- viano Coss. 367.

DE POSTLIMINIO REVERSIS, ET RED- EMPTIS AB HOSTIBUS.

TIT. LI.

De natis ex duobus captivis.

1. Imp. Sever. & Anton. AA. Ovinio.

Ex duobus d captivis Sarmatia nata patris originem ita secuta videtur, si e ambo parentes in civitatem nostram rediissent. Quamquam enim jure proprio postliminium habere non possit, quæ f capti non est, tamen parentum restitutio reddet patri filiam: qui cum ab hostibus interfectus sit, matris g duntaxat conditionem, quæ secum filiam duxit, videtur necessario secuta: nam hñtio legis Corneliæ, quæ legitimos apud hostes defuncto constituit hæredes: ad eam quæ illic suscepta est, non pertinet: cum eo tempore, quo captus est, diem suum pater obisse existimetur. PP. sine die & consule.

De redemptis ab hostibus.

2. Imp. Gordianus A. Publiciano.

Ab hostibus redempti, quoad exolvatur pretium, magis in causam pignoris & constituti, quam in servilem conditionem esse detrufi videntur: & ideo si nummi eo nomine expensæ donatio m intercedat, pristina conditioni eos reddi, manifestum est.

Proinde si ab hostibus redemptam, post dissolutum veluti naturalis n pignoris vinculum habere in o matrimonio p cœpisti: nihil est quod de statu ejus, seu liberorum communium debeas perimere. PP. Id. Jun. Gordiano A. 2. & Pompeiano Coss. 242.

De curatore dando.

3. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Varo.

Cum cognatos tuos nondum postliminio regressos affirmes, sed adhuc in rebus esse humanis, & bona eorum fraudibus diversæ partis dissipari: interpellatus Rector provinciæ providebit q eum sub observatione consuetæ constituere, qui stipulante servo publico satis idonee dederit. PP. 5. Kalend. Septemb. Diocletiano 3. & Maximiano Coss. 287.

De hereditate.

4. Idem AA. & CC. Hermogeni, & aliis.

Nec nos præterit, hereditatem ejus, quam incognitum r erat ab hostibus interfectam, an captam esse, a filio adiri non potuisse, quoniam eorum bona, qui in hostium potestatem rediguntur, eo demum tempore successionis s jure acquiri possunt, cum captos apud hostes mortuos esse cognoscitur. Nec super facultatibus ejus, cujus t incerta vita ac fortuna fuit transigi u vel judicari x potuit. Unde posteaquam apud hostes ma-

revertatur, liber intelligitur & hæres parentum. e Imo sufficit ut unus redierit. l. 16. inf. eod.

Quæ capta non est, postliminium non habet. l. 9. ff. eod.

l. 16. inf. l. 9. 26. ff. eod. l. 6. ff. de statulib.

l. 16. inf. l. 9. 26. ff. eod. l. 6. ff. de statulib.

l. 16. inf. l. 9. 26. ff. eod. l. 6. ff. de statulib.

l. 16. inf. l. 9. 26. ff. eod. l. 6. ff. de statulib.

l. 16. inf. l. 9. 26. ff. eod. l. 6. ff. de statulib.

l. 16. inf. l. 9. 26. ff. eod. l. 6. ff. de statulib.

l. 16. inf. l. 9. 26. ff. eod. l. 6. ff. de statulib.

l. 16. inf. l. 9. 26. ff. eod. l. 6. ff. de statulib.

l. 16. inf. l. 9. 26. ff. eod. l. 6. ff. de statulib.

l. 16. inf. l. 9. 26. ff. eod. l. 6. ff. de statulib.

l. 16. inf. l. 9. 26. ff. eod. l. 6. ff. de statulib.

l. 16. inf. l. 9. 26. ff. eod. l. 6. ff. de statulib.

l. 16. inf. l. 9. 26. ff. eod. l. 6. ff. de statulib.

l. 16. inf. l. 9. 26. ff. eod. l. 6. ff. de statulib.

l. 16. inf. l. 9. 26. ff. eod. l. 6. ff. de statulib.

l. 16. inf. l. 9. 26. ff. eod. l. 6. ff. de statulib.

l. 16. inf. l. 9. 26. ff. eod. l. 6. ff. de statulib.

l. 16. inf. l. 9. 26. ff. eod. l. 6. ff. de statulib.

l. 16. inf. l. 9. 26. ff. eod. l. 6. ff. de statulib.

l. 16. inf. l. 9. 26. ff. eod. l. 6. ff. de statulib.

l. 16. inf. l. 9. 26. ff. eod. l. 6. ff. de statulib.

l. 16. inf. l. 9. 26. ff. eod. l. 6. ff. de statulib.

l. 16. inf. l. 9. 26. ff. eod. l. 6. ff. de statulib.

l. 16. inf. l. 9. 26. ff. eod. l. 6. ff. de statulib.

l. 16. inf. l. 9. 26. ff. eod. l. 6. ff. de statulib.

l. 16. inf. l. 9. 26. ff. eod. l. 6. ff. de statulib.

l. 16. inf. l. 9. 26. ff. eod. l. 6. ff. de statulib.

l. 16. inf. l. 9. 26. ff. eod. l. 6. ff. de statulib.

l. 16. inf. l. 9. 26. ff. eod. l. 6. ff. de statulib.

l. 16. inf. l. 9. 26. ff. eod. l. 6. ff. de statulib.

l. 16. inf. l. 9. 26. ff. eod. l. 6. ff. de statulib.

terteram vestram, fati munus implese innotuit, tunc vobis licentia permittitur agnoscenda per bonorum possessionem a successionis: non efficientibus enim his quæ perperam gesta sunt, si priorem gradum obtineris, successionis compendium ad vos pertinet. PP. 5. Kalend. Jun. ipsis AA. 4. & 3. Coss. 290.

De tradito a Barbaris.

5. Idem AA. & CC. Urfa.

Cum non redemptum ab hostibus filium tuum, sed sine b jullo contractu e traditum d a Barbaris Præfecto e legionis dicas, postliminii jus locum habuit: & illico ingenuitati suæ reddi eum Præses provinciæ jubebit. PP. 16. Kal. Jun. ipsis AA. 4. & 3. Coss. 290.

De redemptis ab hostibus.

6. Idem AA. & CC. Justo.

Cum & postliminii jus, & communis f utilitatis ratio exigat, ut si qui captos ab hostibus redemerint, accepto g pretio redemptos suæ ingenuitati restituant, proponasque redemptorem tuum noluisse h oblatum pretium a te vel ab alio recipere: Præses provinciæ efficaciter instantia compellet eum legibus obtemperare, & percepto eo, quod pretii nomine dependitur, status securitatem i non inquietare. PP. Kalend. Februar. Tiberiano & Dione Coss. 291.

De puella redempta, & prostituta.

7. Idem AA. & CC. Claudio.

Fœdissima mulieris nequitia permovemur. Cum igitur filiam tuam ab hostibus captam, ac prostitutam & ab ea, quæ eam redemerat, obretinenda pudicitia cultum ac servandam natalium honestatem ad te confugisse l proponas: Præses provinciæ, si filia tuæ supradictam injuriam ab ea, quæ sciebat ingenuam esse, inflicta cognoverit: cum hujuscemodi persona indigna sit pretium recipere propter odium m detestabilis quæstus n: etiam si pretium compensatum non est, ex necessitate miserabili custodita ingenuitate nata tuæ adversus flagitiosæ mulieris turpitudinem tutam eam defensamque præstabit. PP. 3. Non. Feb. Tiberiano & Dione Coss. 291.

De natis ex redempta.

8. Idem AA. & CC. Matronæ.

Præses provinciæ, ne ulterius in servitutis iugo detinearis, curæ habebit, qui pro solertia sua parum ignorat filiorum tuorum statum tueri, quos posteaquam o redempta es, enixam te esse significas: cum eos, qui post redemptionem nascuntur, ne pignoris p quidem vinculo ob pretium, quod pro his datum non est, teneri, nullis auctoribus visum est. PP. 5. Id. Febr. Tiberiano & Dione Coss. 291.

An filius reversus succedat patri.

9. Idem AA. & CC. Gregorio.

Captum ab hostibus filium, patre mortuo medio tempore, lex Cornelia reversum q, si in potestate patris tempore, quo capiebatur, fuit, suum facit hæredem, unde si ex testamento r ad te, si ab i testato f successionem patris tui pertinere apud Præsidem provinciæ probaveris: restitui tibi res hæreditarias jubebit, si non tantum, postquam reversus es, tempus effluxit, quantum intentionem tuam temporis prolixitate conquiescere faciat. PP. 5. Id. April. AA. Coss.

De servo reverso ab hostibus.

10. Idem AA. & CC. Apollodoræ.

Sicut liberis captis ab hostibus, ac postliminio reversis status pristinus restituitur, sic servi t domino. Unde si hæc, cujus meministi, ancilla patris tui fuit, nec commercio redempta u est: reversa dominum, vel ejus sequitur successorem, qui per captivitatem hanc amiserant. S. 3. Kalend. Maji, Hadrianopolis, AA. Coss.

De redempto & gratis dimisso.

11. Idem AA. & CC. Eutychio.

Si liberum captum te ab hostibus commercio x redemit Sabinus, & cum vinculum pignoris y superstitem remisisse z tibi probetur: non libertus effectus, sed ingenuitati, quam amiseras, restitutus, nullum filiis ejus obsequium debes. S. 15. Kal. Jan. AA. Coss.

De liberatis virtute militum.

12. Idem AA. & CC. Quintianæ.

a vide l. 1. §. 9. D. de B. P. s. c. n. d. tab. b arque ideo gratis. c Cum hoste contractus iniiri potest, adde l. 3. in fin. D. de pact. l. 2. D. de negotiis. d sine stipulatione ne pretii, sine commercio, l. 17. eod. e Præses legionis. f Utilitas ac necessitas postliminii. l. 19. ff. eod. g v. l. 17. inf. eod. adde l. 2. §. 1. eod. h Redemptor oblatum a redempto pretium invitus accipere cogitur. i Securitas status. k Qui redemptam prostituit, pretium jusque pignoris amittit, adde l. 12. sup. de episcop. aud. 34. h. l. 2. c. 6. l. Redempta a redemptore prostituta, justam fugiendi rationem habet. m Nov. 14. in pr. n Lenocini quæstus detestabilis. o Nam ex redempta, liberi sunt: ideoque, ne pignoris, quidem loco a redemptore possunt retineri, hic: ut & ipsi redempti. l. 2. sup. eod. l. 15. ff. eod. p Ratio dubitandi ex d. l. 2. d. l. 15. q Reversus fingitur nunquam captus. r vide Paulum 3. sent. 4. §. 8. s l. 14. j. eod. §. 4. inf. de hered. ab intest. t Etiam servi postliminii jus habent, ut hic. l. 12. vers. servi. j. eod. Festus in postliminium. dixi quoque in epigraphis. u l. 11. 12. & 16. j. eod. x l. 17. j. eod. adde quæ scripti ad l. 12. §. 7. ff. eod. y de quo l. 2. sup. eod. l. 15. ff. eod. z l. 2. sup. eod.

a Captivi, rece-
pi ab hoste vir-
tute militari &
citra precium, re-
cipiens non fi-
unt servi: sunt
liberi. Si qui ta-
men servi recepti
sint, dominis suis
restituendi ut hic.
Syn. Basil. 34. tit.
2. c. 11. v. 1. 10.
S. eod. 2. de qua
scripti ad l. 12. §.
17. ff. eod.

b i.e. fortitudine.
l. 21. vers. quod si.
ff. eod.

c vide l. 10. sup.
eod.

d Qui ab hosti-
bus captam rede-
mit, & cum ea
tanquam uxore,
congressus est,
cum videatur, eo
quod ipsam insu-
per uxorem as-
sumpsit, pretium
ei ac velut pigno-
ris vinculum re-
misse, efficit pro-
culdubio, ut &
ipsa pristinis re-
stituatur natali-
bus, & ex ea su-
cepti liberi, le-
gitimi sint arque
ingenui. l. Harm.
13. §. 31. & 4. tit.
5. S. ult.

e Redemptor nu-
ptis cum redem-
pta contractis, ta-
cite eam liberat
nexu pignoris.

f id sit, prae-
sumptione quadam, sic
Graeci de pro-
prietate domus
autem, συγχω-
ρεῖν τὴν γαμήλια.
adde l. 2. in fin. §.
eod. adde 34. ff.
1. c. 18. & Schol.
ibid.

g Reversus ab
hostibus, matri
succedit, vide l. 9.
sup. l. 15. inf. eod.

h Macrotraulo,
Cujac. ad l. 4. §.
de iure fisci.

i v. l. 10. in fin.
sup. eod.

k Ratio dubitan-
di.

l Redempti suc-
cedunt. v. l. 9. §.
eod.

m l. 10. in fin. l.
21. l. 12. l. 15. §.
eod.

n Matre redem-
pta, natus in ca-
ptivitate sit liber,
ut hic & ex No-
vell. Leonis 36.
etiam si non re-
vertitur.

o Redemptus ab hostibus non sit servus redimentis, sed pignoris tantum jure ei tenetur.
l. Harm. 18. §. 33.

p vide l. 1. sup. eod. l. 12. §. 7. §. 14. ff. eod.

q Judicia. Cujac. Nov. 22. dixi de hac lectione ad l. 21. sup. familia.

r A matre redemptus nullum matri debet redemptionis pretium.

s Donatio quandoque praesumitur ratione proximitatis & adfinitatis, vide Alciat. 1. praf.

t adde quae dixi ad l. 11. sup. de negot.

u Absentes captivi reversi, res amissas recuperant directo: usurpatas, actione rescissoria,
ut hic.

x Rescissoria actio datur absentibus reipublicae causa, l. 24. in fin. §. de rei vind. l. 2. §. 1. ff.

y quibus ex caus. major. l. 82. §. 1. ff. de leg. 1.

AB hostibus capti, & non commercio a redempti, sed
a vitute b militum nostrorum liberati, illico statum,
quem captivitatis casu amiserant, recipiunt: servi e au-
tem dominis suis restituentur. Receptos enim eos, non
captos judicare debemus: & militem nostrum defenso-
rem eorum decet esse, non dominum. S. 5. Kalend. Jan.
AA. Coss.

Si redempta redemptori nubat.

13. Idem AA. & CC. Quartina.

SI d is, qui te ab hostibus ingenuam captam commer-
cio redemit, sibi matrimonio e conjunxit: dignitate f
nuptiarum, & voto futurae justae sobolis, vinculo pignoris
tibi remisso, reddi natales pristinos, rationis est. S. 5. Id.
Martii, CC. Coss.

An filia reversa succedat matri.

14. Idem AA. & CC. Severa.

Jus postliminii filiam (rebus humanis exempta matre,
dum in servitutis ipsa necessitate per captivitatis causam
fuit) eventus purgato vigore, ad ejus legitimam g invi-
tat hereditatem, nec tibi medii temporis fortuna, quo
minus res maternas successione quaesitas persequi possis,
injuriam fieri patimur. S. 16. Kal. April. CC. Coss.

De redemptis ab hostibus.

15. Idem AA. & CC. Macrotraulo h.

Is, qui liber constitutus captus ab hostibus commercio i
redimitur, etiam k antequam restituatur, pro eo data
pecunia, successione l jura sibi vindicare favere ingenui-
tatis potest: ut ex ea possit pretium pro se datum exol-
vere.

De natis ex redempta.

16. Idem AA. & CC. Basilida.

Commercio m redempta n foemina filios, licet ex ser-
vo medio susceptos tempore, origini ingenuitatis ma-
tris, juxta ea, quae benigne placuerunt, reddi convenit. S.
5. Kalend. Sept. Viminacii, AA. Coss.

An redemptus debeat pretium emptori.

17. Idem AA. & CC. Diogenia.

Liber o captus ab hostibus, & commercio redemptus,
lunc demum, cum p pretium solverit, vel ei hoc qua-
luncque remittatur iudicio q, statum pristinum recipit:
quo genere matre r filium redimente, cum hujusmodi
contractus non de mercede, sed de tristitia repudianda co-
gitatur, voti recipiendi filium cogitatio cum optabili con-
ditione filium illico matri restituit: ita ut || a || civilium
obsequio munerum propter casum praeteritum || filius ||
non excusetur. Pro f pietatis itaque ratione ab hostibus
redempto filio, facti te poenitere, ac de pretio quicquam
tractare non convenit: dotem tamen ab eo debitam jure
concesso reddi postulas. S. 3. Kalend. Nov. Develio CC.
Coss.

De actionibus, quae competunt reversis.

18. Idem AA. & CC. Trypliniano.

Ab hostibus captis, ac postliminio reversis, pro hujus-
modi casu amissa r, quae in eadem causa quidem du-
rant, omnimodo directa: quae vero per usucapionem, vel
liberationem ex bonis subtracta, vel non utendo finita es-
se videntur, intra annum utilem experientibus actione re-
scissoria u restituuntur. PP. 12. Kalend. Decemb. CC.
Coss.

Quibus competit jus postliminii.

19. Imppp. Gratian. Valent. & Theod. AAA. ad Se-
verinum Ducem.

SI x quos forte necessitas captivitatis abduxit: sciant, si
non transferint, sed hostilis irruptionis necessitate trans-
ducti sunt, ad proprias terras festinare || se || debere: rece-
pturos y jure postliminii ea, quae in agris vel mancipiis
|| seu aliis rebus || ante tenuerunt, et si a fisco nostro posside-
antur. Nec timeat quisquam alicujus contradictionis mo-
ram: cum hoc solum requirendum sit, utrum || forsitan ||

aliquis cum barbaris voluntate a fuerit, an coactus. Da-
tum 5. Kal. Jul. Romae b, Gratian. A. 5. & Dagalaifo Coss.
366.

De redemptis ab hostibus.

20. Impp. Honor. & Theod. AA. Theodoro Praefe-
cto Praetorio.

Diversarum c homines provinciarum cujuslibet sexus,
conditionis, aetatis, quos barbarica feritas captivitatis
necessitate transvererat, invitos d nemo retineat: sed ad
propria e redire cupientibus libera sit facultas: (quib-
us si quicquam in f usum vestium vel alimoniarum impen-
sum est, humanitati sit praestitum, nec maneat victualis
sumptus repetitio:) exceptis his, quos barbaris venden-
tibus emptor g esse docebitur: a quibus status sui pre-
tium propter utilitatem publicam emptoribus aequum est
redhiberi. Ne quando enim damni consideratio in tali
necessitate positus negari faciat emptionem, decet redem-
ptos, aut h datum pro se pretium emptoribus restituere,
aut laboris obsequio, vel opere quinquennii i, vicem re-
ferre beneficii, habituros incolumem (si in ea nati sunt)
libertatem. Reddantur igitur adibus k propriis sub mo-
deratione quam jussimus: quibus jure postliminii etiam
veterum responsis incolumia cuncta servanda sunt. Si quis
itaque huic praepcepto fuerit conatus obistere, actor, con-
ductor, procuratorque dari l se metallis cum poena de-
portationis non ambigat: si vero post sessionis dominus,
rem suam || a || fisco noverit vindicandam, seque deportan-
dum, & ut facilis executio perveniat, Christianos m pro-
ximorum locorum volumus hujusmodi rei sollicitudinem
gerere. Curiales quoque proximorum civitatum placuit
admoneri, ut emergentibus talibus causis, sciant legis no-
strae auxilium deferendum: ita ut noverint rectores uni-
versis decem libras auri a se, & tantumdem a suis appariti-
onibus exigendum, si praepceptum || nostrum || neglexerint.
Datum 3. Id. Decemb. Ravenna, Honorio 8. & Theodosio.
3. AA. Coss. 409.

DE INFANTIBUS n EXPOSITIS o LI-
BERIS ET SERVIS, ET DE HIS, QUI SANGUI-
NOLENTOS p NUTRIENDOS ACCE-
PERUNT.

TITULUS LII.

Partus ancillae domino ignorante expositus, repeti potest: ad
expensas tamen restituendas tenetur, nisi sine
falsa a fure. Salyc.

1. Imp. Alexander A. Claudio.

Si initio q vel ignorante te partus ancillae, vel adseri-
ptitiae r tuae expositus sit, repetere eum non prohibe-
ris. Sed restitutio ejus (si non a fure s vindicave-
ris) ita fiet, ut si qua in t alendo eo, vel forte ad di-
scendum artificium u juste consumpta fuerint, restituas x.
PP. 3. Kal. Jan. Juliano 2. & Crispino Coss. 225.

Exponens sobolem propriam, quam nutrire tenetur, venit puni-
endus: nec dominus recuperat servum, quem
exposuit. Salyc.

2. Imppp. Valentin. Valens & Gratian. AAA. ad Pro-
bum Praefectum praetorio.

Harmen. ult. §. 30. quasi neglectus, adde Novell. 54. περί τῶν χαμαίπετον βρεφῶν
& 5. extravag. 12. dicitur Depr. Plinius ad Trajanum: Magna questio est de condi-
tione & alimentis eorum quos Depr. vocant. adde quae scripti ad Festum in voce Le-
ventalia & voce Nutricina.

p Sanguinolentos emptor vel nutriendos, C. Theod. eod. sanguinolentos, id est, recens
natos, l. 1. in fin. C. Theod. eod. de quibus dixi ad l. 1. sup. de patribus, qui filios suos distan-
xerunt.

q Quid, si te volente r dominum amittis l. 2. inf. eod.

r Partum adscriptitiae expositum dominus vindicare potest.

s Fur expensas non deducit.

t l. 16. sup. de nupt. l. 4. §. 9. ff. de dol. mal. ob praestita alimenta, corpus educati rei-
neri potest. Hae conditio est bene de pensis, vide Forner. 2. select. 34.

u Eruditionis artificii atque disciplinarum expensae condicuntur.

x Quid si dominus aliunde solvere non potest? non restituet: melius erit possessorem ca-
rere sua pecunia, quam dominum suo servo. Nihil etiam hic est, quod tollat possessor,
quia eruditio avelli non potest: est enim habitus δειξιμῶν ἄρεσος. l. 27. in fin. ff. de rei
vind. Duo sunt tamen casus, quibus impensis deducio est, etiam si plus pretii laturus sol-
vere non possit, unus, si institutum dominus mox venditurus sit, & alius pretii laturus pro-
pter eruditionem, l. 29. l. 38. in fin. ff. de rei vind. alter, si scieat domino eruditus sit. l.
30. ff. d. sis. Quid, si fructus pueri petuntur? compensantur cum hujusmodi expensis.
Operarum autem aestimatio incipit esse quinto anno. l. 32. ff. de rei vind. l. ult. ff. de oper.
ser. l. 37. ff. de oper. liber. adde Cujac. y. observ. 38.

a & ita fuerit
transfuga. Trans-
fuga nullum jus
postliminii com-
petit. l. 19. §. 4.
l. 20. ff. de captiv.
& postlim.

b Remis. d. l. 1. c.
Th. eod.

c l. 2. c. Th. eod.
d l. 11. §. de episc.
aud.

e id est, ad suas
& proprias ades
f. eod.

f Quod ab ho-
stibus revertenti
in usum vestium
aut alimentorum
datum, non repe-
titur.

g Expensas factas
circa hominem a
barbaris redem-
ptum repetimus.

h Quousque redem-
pti obligentur.

i Redempti ab
hostibus redem-
pti pretii red-
dere debent, aut
quinquennium
servire, ut hic 34.

j Eccl. 3. c. 18. Har.
1. tit. ult. §. 27.
Idem tamen §. 33.
triennium meminit
tantum, non quin-
quennium.

k Sedibus. d. l. 2.
C. Theod.

l Dari metalli,
est ad metallum
damnari.

m vide l. 11. §. de
episc. aud.

n Expositi pleri-
que, magna Re-
gina vel Imperia
condidere. Hujus-
modi sane fuit
Moses, 2. Exod. 3.
talit. Cyr. Justin.

o talit. Romulus,
Livius 1. ille Ju-
dorum: alter
Persarum: postre-
mus Romanorum
Imperii auctor.

p Talis etiam Semi-
ramis Assyriaci
imperii fundam-
entrix: & si veri hi-
storici, a colum-
bis nutrita, Dio-
dor. 2. ut Romu-
lus a lupa, Livius
1. Cyrus a cane.
Justin. 1.

q o. 5. C. Th. 7. & l.
4. ff. de lib. agnosce.

r l. 1. §. 2. ff. de
iure & facti
pateri vultu &
τὴν πατρὶν ἡλικίαν
πατρὶν ἡλικίαν 33.

s Eccl. 2. Expositus
dicitur etiam
ἀποβόντος 1.

t o. 5. C. Th. 7. & l.
4. ff. de lib. agnosce.

u l. 1. §. 2. ff. de
iure & facti
pateri vultu &
τὴν πατρὶν ἡλικίαν
πατρὶν ἡλικίαν 33.

x Eccl. 2. Expositus
dicitur etiam
ἀποβόντος 1.

y l. 1. §. 2. ff. de
iure & facti
pateri vultu &
τὴν πατρὶν ἡλικίαν
πατρὶν ἡλικίαν 33.

z l. 1. §. 2. ff. de
iure & facti
pateri vultu &
τὴν πατρὶν ἡλικίαν
πατρὶν ἡλικίαν 33.

aa l. 1. §. 2. ff. de
iure & facti
pateri vultu &
τὴν πατρὶν ἡλικίαν
πατρὶν ἡλικίαν 33.

bb l. 1. §. 2. ff. de
iure & facti
pateri vultu &
τὴν πατρὶν ἡλικίαν
πατρὶν ἡλικίαν 33.

cc l. 1. §. 2. ff. de
iure & facti
pateri vultu &
τὴν πατρὶν ἡλικίαν
πατρὶν ἡλικίαν 33.

dd l. 1. §. 2. ff. de
iure & facti
pateri vultu &
τὴν πατρὶν ἡλικίαν
πατρὶν ἡλικίαν 33.

ee l. 1. §. 2. ff. de
iure & facti
pateri vultu &
τὴν πατρὶν ἡλικίαν
πατρὶν ἡλικίαν 33.

ff l. 1. §. 2. ff. de
iure & facti
pateri vultu &
τὴν πατρὶν ἡλικίαν
πατρὶν ἡλικίαν 33.

gg l. 1. §. 2. ff. de
iure & facti
pateri vultu &
τὴν πατρὶν ἡλικίαν
πατρὶν ἡλικίαν 33.

a Spes futura actionis potest donari, ut hic, spes, ut conditionalis stipulatio, l. 7. l. 11. ff. de her. vend. l. 54. D. de verb. signif. §. 4. in fin. Instit. de verb. oblig. vide quæ scripti ad Accurs. in l. 25. D. de adm. minist. tut. adde Tiraquellum præf. de retrat. l. 25. Gloss. 3. b Nuda solutio functionum nec solventem, ut hic, nec eum, cuius nomine censui solvitur, rei dominiū facit, vide l. 8. J. cod. adde l. 2. §. pro facio. l. 2. §. de act. empt. c Confessio testamentaria facta inter vivos donationis, transit in fideicommissum, quoties de instrumento inter vivos non apparet, ut hic, §. l. 16. ff. cod. d Absenti facta donatio valet, l. 4. l. 10. ff. cod. ante ratihabitionem, vide Clar. 4. sent. §. donatio. qu. 12. 13. & Roland. a Vall. i. conf. 19. num. 2. e i.e. rei in censum delatæ scilicet, de qua dixi ad l. 6. §. de fide instrumentorum. f de cuius forma vide l. 4. ff. de censibus. g facta scilicet ab extraneo, nam a vero domino facta confessio, nocet, l. 10. ff. de probat. h confessio censualis facta a non domino, non nocet domino, nisi dominus consentiat, eo enim casu donare videtur, si simulato consensu non perficitur donatio, vide l. 1. l. 6. l. 7. l. 8. l. 10. sup. de contr. empt. k dixi ad l. 4. sup. cod. adde l. 8. §. de act. empt. l. 54. ff. de acquir. rer. l. 4. §. 4. ff. de censib. l. Lex donationis servanda. m incerti. Hal. adde l. 22. in fin. J. cod. n v. l. 2. §. de pæcis int. empt. o ignorans non donat. 47. Ecl. i. c. 25. §. 3. Harmon. i. p Invitus non donat. d. c. 45. d. rit. i. l. 29. D. cod. dixi l. 82. ff. de reg. jur. q l. 18. §. de probat. l. 14. §. de contr. empt. r Veritas instrumenti narrationi præfertur. l. 10. sup. de contr. empt. s l. 1. sup. plus valere, facit l. 7. sup. cod. t Pars bonorum dari potest, u Donatio, facta filio in potestate posito, donandi potestius est destinatio, quam perfecta donatio. y Rerum incorporalium, veluti nominum sive obligationum donatio perficitur celsis actionibus. z Pater filio emancipato recte donat. a Pars pro indiviso seu indivisi donari potest. Socius pro indiviso portionem suam donare potest. 47. Ecl. i. cap. 46. non tamen a lite contestata, dixi l. 1. sup. comm. di vid. l. 3. sup. de com. rer. alien. adde l. 16. sup. de iure dot.

De spe futura actionis.

3. Imp. Decius A. Marcellino.

Spem a futura actionis plena intercedente donatoris voluntate posse transferri, non immerito placuit. PP. Non. Mart. Decio A. 1. & Grato Confl. 251.

De functionibus, exactionibus vel tributis.

4. Imp. Probus A. Marfia.

SI functiones b, || exactiones, vel tributa || per eum, cui donata res non erat, vel ab actoribus ipsius nomine celebrata sunt, tibi obesse non potest. PP. 5. Kal. Jac. Mesala & Grato Confl. 280.

De ultima voluntate.

5. Imp. Carinus & Numerianus AA. Flaconilla.

SI donatio per epistolam, c facta non apparet: verba testamenti, quibus liberalitas testatrix confirmata est, fideicommissum continere non ambigitur. PP. 6. Kal. Feb. Roma Carino 2. & Numeriano AA. Confl. 284.

De absentibus.

6. Imp. Dioclet & Maxim. AA. Christiana.

Nec ambigi oportet, donationes etiam inter d absentes (& maxime si ex voluntate donantium possessiones hi, quibus donatum est l. nanciscantur) validas esse. PP. 2. Id. Febr. Maximo 2. & Aquilino Confl. 286.

De censuali professione.

7. Idem AA. & CC. Julio.

Censualis e quidem professio f domino præjudicare non solet g. Sed si in censum velut sua mancipia deferenti privigino tuo consensisti b, donationem in eum contulisse videris. PP. Id. Jul. iplis AA. 4. & 3. Confl. 290.

8. Idem AA. & CC. Floræ.

SI Præses provincie non i donandi voluntate filiorum tuorum nomine prædia in k censum detulisse te manifestis probationibus cognoverit, quod fides veri suggererit, id statuet. PP. 8. Id. Sept. iplis AA. 4. & 3. Confl. 290.

De lege donationis.

9. Idem AA. & CC. Augustianæ.

Legem l, quam rebus tuis donando dixisti, siue stipulatione tibi prospexisti, ex stipulatu, siue non: incerto m iudicio, id est, præscriptis n verbis apud Præsidem provincie debes agere, ut hanc impleri provideat. PP. 16. Kal. Maji, AA. Confl.

De ignorante vel invito.

10. Idem AA. & CC. Hermonia.

Nec o ignorans, nec invitatus p quisquam donat. Unde si de hoc fundo non cogitasti, cuius velut q donationi te consensisse continetur instrumento: majores r veritate s rei, quam scriptura vires obtinente, intelligis, de quo non cogitasti, nec specialiter subscripsisti, nihil te perdidisse. S. 5. Kal. Maji, AA. Confl.

Si pater filio donaverit.

11. Idem AA. & CC. Sabino.

Cum de bonis tuis partem e quidem penes te retinuisse, partem vero in eum, quem in potestate u habes, donationis titulo contulisse commemores: non est incerti juris, in eum, qui in sacris familiaribus tuarum remanet, destinationem x magis paternæ voluntatis factam, quam perfectam donationem pervenisse.

† Delegationes y autem nominum in emancipatum z collatæ, perfectam donationem actionum efficiunt. S. 2. Kal. Maji, AA. Confl.

De rebus communibus.

12. Idem AA. & CC. Aureliano.

Portionem propriam, rebus nondum a divisis, nemo prohibetur titulo donationis in alium transferre. Dat. 17. Kal. Jun. AA. Confl.

q l. 18. §. de probat. l. 14. §. de contr. empt.

r Veritas instrumenti narrationi præfertur. l. 10. sup. de contr. empt.

s l. 1. sup. plus valere, facit l. 7. sup. cod.

t Pars bonorum dari potest, u Donatio, facta filio in potestate posito, donandi potestius est destinatio, quam perfecta donatio.

y Rerum incorporalium, veluti nominum sive obligationum donatio perficitur celsis actionibus.

z Pater filio emancipato recte donat.

a Pars pro indiviso seu indivisi donari potest. Socius pro indiviso portionem suam donare potest. 47. Ecl. i. cap. 46. non tamen a lite contestata, dixi l. 1. sup. comm. di vid. l. 3. sup. de com. rer. alien. adde l. 16. sup. de iure dot.

De brevi epistola.

13. Idem AA. & CC. Urania.

SI aliquid per epistolam, a donatum tibi probetur, brevitas b chartulæ, donationi (si hæc recte facta probetur) nihil quicquam derogat. Dat. 15. Kal. Jun. Sirmii, AA. Confl.

Si filius familias sponsa donet.

14. Idem AA. & CC. Ideo.

SI filius tuus res ad te e pertinentes sponsa suæ te non consentiente donavit: ad eam, quod non habuit, transferre non potuit. S. 13. Kalend. Octob. AA. Confl.

De are alieno.

15. Idem AA. & CC. Severæ.

ARis d alieni e, quod ex hereditaria causa venit, non f ejus g, qui donationis titulo possidet, sed totius juris successoris onus est. Si itaque nemini obligata h prædia per donationem consequuta es, supervacuum geris sollicitudinem, ne vel hæredes donatricis vel ejus creditores te jure possint convenire. S. 15. Kal. Decemb. AA. Confl.

De Senectute.

16. Idem AA. & CC. Theodoro.

Senectus i ad donationem faciendam sola non est impedimento. Dat. 5. Kal. Decemb. AA. Confl.

Si pater filio donaverit.

17. Idem AA. & CC. Hermia.

SIve emancipatis k filiis res donasti, siue in potestate constitutis, & sui juris effectis, ac tenentibus non admisti: blandiri || tibi || non debes, veluti res donatas ex poenitentia l liceat auferre.

† Sane si ea, quæ in tua positis potestate donaveras, post emancipationem contra tuam tenuerint voluntatem: horum penes te dominium m remanet: si quidem nec tempore, quo voluisti, propter vinculum potestatis sibi quicquam querere, nec post te invito de rebus tuis potuerunt. S. 6. Kal. Jan. AA. Confl.

De furti actione remissa.

18. Idem AA. & CC. Audiano.

SI donationis causa furti n actionem tibi remissam probetur: supervacuum geris sollicitudinem. S. 5. Kal. Jan. AA. Confl.

Quæ res donari possunt.

19. Idem AA. & CC. Alexandria.

SI avia vestra proprias res quacunque ratione factas titulo liberalitatis in eum, contra quem preces funditis, contulit: quo minus hæc rata maneat, quod ex o origine patris vel avi vestri descendunt, nihil prodest. S. 16. Kal. Febr. Sirmii, CC. Confl.

De subscriptione.

20. Idem AA. & CC. Helinio.

Vlce p donatricis alio voluntate ejus subscribente, jure facta donatio non habetur irrita. S. 7. Kalend. Febr. CC. Confl.

De dote.

21. Idem AA. & CC. Antonia.

CONSTANTE matrimonio dotem q penes maritum suum constitutam, avia tua tibi donare non potuit. S. 5. Mart. CC. Confl.

De lege donationis.

22. Idem AA. & CC. Diomedii.

Cum res filio || tuo || emancipato ea r conditione, Ut creditoribus tuis solveret, te donasse proponas: si

94. §. 1. D. de legat. 1. & notatur in dict. l. 1. Salyc. in d. l. 2. Quid, si testamentum omnia bona delata sunt? vide l. cogi. 16. ff. ad Trebellian. l. finitiliberum. 11. in fin. ff. de legat. 2. Bartol. in dict. l. princeps. 21. Salyc. in dict. l. 2. Ratio dubitandi sumi potest ex lege 149. ff. de regul. jur. f Cur ita? v. l. ult. in fin. ff. de contrah. empt. g id est, non ejus, qui titulo singulari successit: hic enim opponitur ex hereditaria causa successor. h Pignus, obligatio realis. i Senex donare potest, ut hic: & testamentum facere, l. 3. §. qui testam. fac. & transigere, arg. l. 27. sup. de transact. id est, sola ac per se senex donationem, testamentum, aut transactionem non viciat. k quod emancipationis tempore filio pater non admittit, ei donare intelligitur. l. 31. §. 2. ff. cod. l. 1. Paniter semper non licet, ut hic. m Suo quod pater donat, non alienat, etiam si id velit maxime. n Furti actio remitti potest, l. 13. sup. de furt. l. 7. §. 14. l. 16. D. de pæst. l. 16. §. 1. ff. de furtis. dixi ad legem xij. tabularum lib. 2. tit. 24. §. 5. o Res a parentibus acceptas etiam donare possumus, ut hic: dubitandi ratio sumi potest ex lege 14. sup. de contrah. empt. adde l. 3. sup. de com. rerum alienas. p v. l. 31. versic. verum. J. eodem. q l. 17. 23. sup. de iure dotium. 47. Elloga 1. capite 55. r Lex donationis imple-

stipu-

a Epistola donare possumus, ut hic, §. 1. §. 5. cod. fidei committere, l. 22. ff. de fidei. com. at non hæredatem conferre, arg. l. 10. ff. de iure conic. dare tutori, l. 2. §. de con. fir. tut. ferre sententiam, l. 2. sup. comm. epist. nemio quoque ex epistola ad munus compellitur, l. 5. ff. de pollicitat. b Brevitas fidei chirographo non minuit. c Alienum citra domini consensum donari non potest. l. 9. in fin. ff. cod. vide l. 20. ff. de acquir. rer. l. 54. ff. de reg. jur. d res alienum, obligatio perfonalis. e Donatarius res defuncti non sequitur, sed hæredem, i. e. personalem actio non sequitur singularem suæ cellæ, ut hic, §. 1. l. 22. l. 24. J. cod. l. 1. §. 16. ff. ad Trebellian. ult. sup. de hereditaria actio. Quid, si donata res omnium bonorum sit? ne quidem creditoribus satisfacere cogitur, Cynus in l. 2. J. ad leg. Jul. de vi publica. h quota aut (ut loquuntur) sub nomine quantitas ad aliquem defertur partium conventione, l. 22. J. cod. non ex dispositione juris, d. l. 2. aut hereditatis nomine l. hereditatem. 28. D. de don. vide l. mulier. 72. D. de iure dot. an recepti Principis, l. Principis. 21. D. de verb. signif. §. ibid. Bartol. Quid, si omnia bona fisco deferuntur? habetur fisco loco hæredis. text. l. ibid. Bartol. in l. non insedigitur. 3. §. cum ex causa. 4. ff. de iure fisci. l. 1. §. de hab. reddit. vel act. vendita. Quid, si debitor solvendo non est? donatarius omnium bonorum conventioni potest. l. plane.

a Pactum incon-
veniens habitum.
l. 7. §. 5. ff. de pact.

b Donavi prædia
Titio, ea lege, ut
creditoribus meis
satisficeret: cre-
ditor potest ad-
versus me agere,
nec adversus do-
natarium experi-
ri cogitur.

c v. quæ scripti
ad l. 15. §. 1. cod.

d Ad implendam
legem donationis
adversus donata-
rium incerti præ-
scriptis verbis a-
ctione utimur. d.
l. 9. in fin. sup. cod.

e Res a me do-
nata mihi redona-
ri potest.

f Posteriora pri-
oribus actis dero-
gant. facit l. 12. §.
de pactis.

g Pater res filii
non succedentis
inutiliter donat,
ut hic. l. 1. §. 1.
de rei vind. facit
l. 15. §. 1. cod.

h Prædictum ur-
bi. l. 1. cod. Theodof.
cod. vide Cujac.
16. obs. 30.

i dicta l. 1. hujus
etiam constitutio-
nis pars continetur
in lege 21. §.
de adm. tut.

k Directa dona-
tio, inter vivos:
cui hic opponitur
mortis causa.

l Hodie mortis
causa donatio,
constatationem &
insinuationem ex-
igit. l. ult. inf. de
mort. causa do-
nat.

m Donationes
conditione vel
tempore suspen-
duntur.

n puta ex certo
tempore ad cer-
tum vel incertum
tempus. l. 2. §. 1. de
donat. quæ sub modo.

o Quibusdam enim casibus permixta imagi-
naria venditio est; aliud erit, si in fraudem legis Cinciz, vel legis, puta repetundarum, fa-
cta fuerit. l. 8. in fin. ff. ad l. Juliam repetundarum. vel aliarum legum.

p Venditio imaginaria est, cui nomen venditionis, conductiois & similium adscribitur. l. 3.
l. 6. l. 7. l. 8. l. 10. sup. de contrah. empt. l. 46. ff. locat. l. 66. in fin. ff. de iure dotium Paul. 2. sent. 23.
§. 4.

q Donationis lex servanda, l. 9. l. 23. cod. modo contra bonos mores non sit, ut
hic.

r Peractis, Theod. actus legitimos, Constantini, puta cessionem in iure, man-
cipationem, traditionem, si in fraudem legis Cinciz, vel legis, puta repetundarum, fa-
cta fuerit, l. 8. in fin. ff. ad l. Juliam repetundarum. vel aliarum legum.

s Peractis, Theod. actus legitimos, Constantini, puta cessionem in iure, man-
cipationem, traditionem, si in fraudem legis Cinciz, vel legis, puta repetundarum, fa-
cta fuerit, l. 8. in fin. ff. ad l. Juliam repetundarum. vel aliarum legum.

t molestæ: ita ut minorum defensores, si donationis con-
ditionem neglexerint, rei amittant periculum præsent, l. 2. C. Theod. cod. quæ verba in leg.
21. de adm. tut. sunt translata.

u Hodie non passim in omnibus donationibus
requiritur scriptura. l. 21. inf. cod.

x Quænam donationis instrumento inferi oporteat,
observa.

y Possimus inde colligere donationem conferri non posse in ignotum: vide
tamen l. 29. inf. cod.

z Occulte an per imperitos, aut privatum, &c. l. 1. C. Theod.
cod.

a Claustrina donatio verita.

b Idem in testamento. v. l. 11. l. 15. in fin. sup. de testam. §. 12. Inst. de testam. ord.

c Materia quævis capax est donationis continendæ: hoc est, in quavis materia donationis
instrumentum scribi potest, ut hic: ita brevitas chartulæ non officit factæ donationi, l. 13.
sup. cod. eadem ratione in quavis materia testamentum scribi potest, ut nihil interit, tabu-
læ sunt, an chartæ, an membranæ, an pelles, aut eburnei pugillares. l. 12. Inst. de testam.
l. 15. in fin. sup. de testam. Quin miles in pulvere vel clypeo testamentum potest scribere. l. 15.
sup. de testam.

d Ministeraverit, sciensque pluribus præscribitur ex corporalis traditio subsequatur, ad ex-
cludendam vim atque irruptionem advocata vicinitate, omnibusque arbitris adhibitis, quo-
rum postea fide probabitur donatam rem, si est mobilis ex voluntate traditam donatoris:
vel si immobilis, abscessu donantis novo domino pacifice possidenda, actus etiam, &c. d. loco 1. cod.
Theod. quæ verba a Justiniano hic sublatæ, id significant, vicinos ac testes fuisse advocan-
dos: quod Zeno mutat l. 31. inf. cod. insinuatione publica vel instrumento donationis con-
tineatur.

e l. 27. in fin. l. 35. §. 3. J. cod. videtur remissa insinuatio a Leone Nov. 59.

f Pater filio infanti donare potest, adhibito servo, qui infantis nomine donationi consen-
tat, ut hic. adde l. 28. ff. de usurpat.

stipulatione, vel incontinenti a habito pacto huic rei pro-
spexit, creditoribus quidem b non c contra eum ex pla-
cito vestro, sed adversus te competit actio. Eum autem,
cui certa lege prædia donasti, incerta civili d actione ad
placitorum obsequia urgeri, secundum legem donationi-
bus dictam convenit. S. 7. Kal. April. Sirmissi, CC. Confl.

De rebus redditu donatori.

23. Idem AA. & CC. Olympiadi.

SI ea, quæ donaveras, posteriori placito, qui acceperat
dono tibi reddidit e: donationis antecedentis instru-
mentum actis sequentibus f nihil obesse potest. Subscri-
ptum 5. Kal. Octob. Cæsariibus Confl.

De filio donatoris.

24. Idem AA. & CC. Macario.

SI patri tuo hæres g non exististi, ex facta ab eo liberali-
tate titulo donationis non posse iura tua ladi. manife-
stissimi juris est. PP. Non. Febr. Antiochia, Diocleriano
9. & Maximiano 8. AA. Confl. 304.

Ratio conscribenda donationis.

25. Imperator Constantinus Augustus, ad Maximum
P. P. b.

DONATIO i five directa k sit, five mortis l causa institu-
ta, five m conditione faciendi, aut non faciendi sus-
pensa, five ex aliquo norato n tempore promissa, five ani-
mo dantium, accipientiumve sententis (quantum jus si-
nit o) cognominata p, sub hac fieri debet observatione,
ut quas leges q indulgent actiones r, conditiones, pa-
ctionesque contineat. Hisque penitus cognitis s vel re-
cipiantur, si complacitæ sunt: vel rejiciantur, si sunt mole-
stæ t. In conscribendis u autem donationibus x, nomen y
donatoris, jus ac rem, notari oportet: neque id z occulte,
aut privatim a, sed aut b tabula, aut quodcumque c aliud
materiam (genus) tempus dabit, vel ab ipso, vel ab eo
quem fors ministravit d perscribatur: actis e etiam an-
nectendis, quæ apud iudicem vel magistratus conscribenda
sunt, ubi hoc leges exposcunt. Dat. 3. Non. Febr. Romæ,
Severo & Rufino Confl. 323.

De infante.

26. Idem A. Catulino Proconsuli Africæ.

SI quis in emancipatum minorem, prius quam fari pos-
sit f, aut habere rei, quæ sibi donatur, adfectum, fun-
dum crediderit conferendum: omne jus compleat instru-
mentis ante præmissis. Quod jus per eum servum, quem
idoneum esse constiterit, transigi placuit: ut per eum in-
fanti acquiratur. Dat. 12. Kal. Maji, Serdica, Sabino &
Rufino Confl. 316.

De insinuatione.

27. Idem A. ad Severum Com. Hispaniarum.

Quibusdam enim casibus permixta imagi-
naria venditio est; aliud erit, si in fraudem legis Cinciz, vel legis, puta repetundarum, fa-
cta fuerit, l. 8. in fin. ff. ad l. Juliam repetundarum. vel aliarum legum.

p Venditio imaginaria est, cui nomen venditionis, conductiois & similium adscribitur. l. 3.
l. 6. l. 7. l. 8. l. 10. sup. de contrah. empt. l. 46. ff. locat. l. 66. in fin. ff. de iure dotium Paul. 2. sent. 23.
§. 4.

q Donationis lex servanda, l. 9. l. 23. cod. modo contra bonos mores non sit, ut
hic.

r Peractis, Theod. actus legitimos, Constantini, puta cessionem in iure, man-
cipationem, traditionem, si in fraudem legis Cinciz, vel legis, puta repetundarum, fa-
cta fuerit, l. 8. in fin. ff. ad l. Juliam repetundarum. vel aliarum legum.

s Peractis, Theod. actus legitimos, Constantini, puta cessionem in iure, man-
cipationem, traditionem, si in fraudem legis Cinciz, vel legis, puta repetundarum, fa-
cta fuerit, l. 8. in fin. ff. ad l. Juliam repetundarum. vel aliarum legum.

t molestæ: ita ut minorum defensores, si donationis con-
ditionem neglexerint, rei amittant periculum præsent, l. 2. C. Theod. cod. quæ verba in leg.
21. de adm. tut. sunt translata.

u Hodie non passim in omnibus donationibus
requiritur scriptura. l. 21. inf. cod.

x Quænam donationis instrumento inferi oporteat,
observa.

y Possimus inde colligere donationem conferri non posse in ignotum: vide
tamen l. 29. inf. cod.

z Occulte an per imperitos, aut privatim, &c. l. 1. C. Theod.
cod.

a Claustrina donatio verita.

b Idem in testamento. v. l. 11. l. 15. in fin. sup. de testam. §. 12. Inst. de testam. ord.

c Materia quævis capax est donationis continendæ: hoc est, in quavis materia donationis
instrumentum scribi potest, ut hic: ita brevitas chartulæ non officit factæ donationi, l. 13.
sup. cod. eadem ratione in quavis materia testamentum scribi potest, ut nihil interit, tabu-
læ sunt, an chartæ, an membranæ, an pelles, aut eburnei pugillares. l. 12. Inst. de testam.
l. 15. in fin. sup. de testam. Quin miles in pulvere vel clypeo testamentum potest scribere. l. 15.
sup. de testam.

d Ministeraverit, sciensque pluribus præscribitur ex corporalis traditio subsequatur, ad ex-
cludendam vim atque irruptionem advocata vicinitate, omnibusque arbitris adhibitis, quo-
rum postea fide probabitur donatam rem, si est mobilis ex voluntate traditam donatoris:
vel si immobilis, abscessu donantis novo domino pacifice possidenda, actus etiam, &c. d. loco 1. cod.
Theod. quæ verba a Justiniano hic sublatæ, id significant, vicinos ac testes fuisse advocan-
dos: quod Zeno mutat l. 31. inf. cod. insinuatione publica vel instrumento donationis con-
tineatur.

Codex

DATA jampridem a lege b statuimus, ut donationes
interveniente c actorum testificatione conficiantur,
quod vel maxime inter necessarias conjunctasque d per-
sonas convenit custodiri. Si quidem clandestinis e ac do-
mesticis fraudibus facile quidvis pro negotii opportunita-
te confingi potest: vel id quod vere gestum est, aboleri.
Cum igitur nec liberos quidem ac parentes lex nostra ab
actorum confectioe secernat: id quod necessario super
donationibus apud acta conficiendis jampridem statui-
mus, universos teneat: gesta autem confici super rebus
|| etiam || alibi f collatis g, ubicunque sufficit. Dat. 3.
Non. Maji, Dalmatio & Zenophilo Confl. 333.

De usufructu retento.

28. Imp. Honor. & Theod. AA. Monaxio Præf. Præf.

QUISQUE h rem aliquam donando vel in dotem dando,
|| vel vendendo, || usufructum i ejus retinuerit: et-
iam si stipulatus non fuerit, eam continuo tradidisse cre-
datur, nec quid amplius requiratur, quo magis videatur
facta traditio: sed omnimodo idem k sit in his causis
usufructum retinere, quod tradere. Dat. 2. Id. Mart.
Honorio A. II. & Constantio Cæs. 2. Confl. 417.

De extraneis & ignotis. De scriptura & aliis docu-
mentis.

29. Imp. Theod. & Valent. AA. Hierio l. Præfecto
Prætorio.

IN extraneos m, & sæpe ignotos n, donationem o colla-
tam valere receptum est: & si sine p scripto donatum
quid fuerit, adhibitis aliis q idoneis documentis, hoc quod
geritur, comprobatur. Dat. 11. Kal. Maji, Felice & Tau-
ro Confl. 430.

De insinuatione.

30. Imp. Leo & Constantino Præfecto Prætorio.

IN hac sacratissima urbe conscriptæ donationes ubicun-
que f positarum rerum, apud Magistrum census r in-
sinuantur.

† In aliis vero civitatibus, five absens five præsens Re-
ctor u provinciæ sit, five eadem civitas habeat Magi-
stratus, five non habeat x, & Defensor tantummodo sit:
donator habeat liberam facultatem donationes rerum sua-
rum ubicunque y positarum, five apud moderatorem cu-
juslibet provinciæ, five apud magistratus, five apud de-
fensorem cujusque civitatis, prout maluerit, publi-
care z.

† Atque ut ipsa donatio sita est in voluntate a donan-
tis, ita ei liceat donationem suam apud quemcumque ex
memoratis voluerit intimare: & hæ donationes, quæ in
diversis provinciis & civitatibus apud quemlibet ex præ-
dictis fuerint publicatæ, obtineant inconcussam, ac per-
petuam b firmitatem. Dat. 5. Non. Mart. Constantino p.
Patricio & Richomere Confl. 459.

De testibus.

31. Imp. Zeno A. Sebastiano Præfecto
Prætorio.

IN donationibus, quæ actis insinuantur, non c esse neces-

e Claustrina ac domesticæ fraudis magnum est periculum. Inter conjunctas personas fa-
cile fraus præsumitur. f v. l. 30. inf. cod. v. quæ dixi ad l. 1. sup. de contrah. empt. l. 15. §.
de rescind. l. ult. sup. de præf. longi temp. g Collocatis.

h l. 9. C. Th. cod. in fin. i Perficitur donatio retentione usufructus, ut hic. & l. 35. §. 5.
J. cod. l. 9. C. Th. l. 42. ff. de mort. caus. donat. 47. Ecl. 1. c. 61 Retentio usufructus traditionem
dominii perficat. Pro traditione habetur vel citra stipulationem, etiam si donator de evi-
sione non teneatur citra stipulationem. l. 2. sup. de evict. Eoque casu donator donatario
possidet, non sibi. Idem perficatur constitutione precarii, l. 18. l. 28. D. de adq. poss. conditione
rei donatæ, l. 77. ff. de rei vind. si rem a se donatam quis retineat tanquam in causa pignoris
vel depositi, ut l. 1. sup. cod. Idem perficatur traditione instrumenti. l. 7. l. 8. sup. cod. Sic aditio
hæreditatis fiebat re aliqua hæreditaria accepta. l. 1. C. Th. de leg. hered. Notanda sane est con-
suetudo Regni Dacia ex c. 2. de consuetudine, qua fundos donatos tradidisse Ecclesiæ donator
videtur, delata una gleba in Ecclesiæ, vel altari imposita, vel tradita in manum episco-
pi vel alterius Ecclesiæ prælati, qui mos desumptus videtur ex jure civili, quo una gleba in
jus delata, in ea tanquam in toto fundo vindicatio fieri solebat, 20. Gell. 9. dixi ad leges 12.
tab. lib. 2. §. 1. adde Cujac. 19. obs. 18. his adde quæ scripti ad l. 3. §. 1. ff. de adq. poss.

k Idem usufructum retinere quod tradere. Quid, an præsentem donatario, usufructus
exceptio faciendæ f procuratori, domino, patri, curatori, tutori recte: aliis non recte fieri
judicatum fuisse refert Papon. 11. Arrest. l. m. 28. l. 31. in fin. inf.

m v. l. 3. inf. de mortis causa donat.

n v. quæ not. ad l. 15. §. 14. ff. de excus. tut. dixi etiam quædam ad l. 25. sup. cod. v. v. in com-
scribendis. ibi: nomen donatoris.

o Ut & legata & hæreditates, dixi ad d. §. 14.

p In donatione non requiritur scriptura, l. 31. in fin. J. cod. l. 13. sup. de fide instr. olim requi-
rebat. l. 25. in fin. sup. cod. q Idonea instrumenta vicem instrumenti sustinent.

r l. 32. J. cod. s v. l. 27. in fin. §. 1. cod. t De quo v. l. 23. §. 1. de testam.

u l. un. §. 1. de off. jud. x Quædam enim civitates habuere cūrias pro senatu, duumvi-
ros pro consulis, defensores plebis pro tribunis pleb. quædam defensorem tantum, v.
l. 9. §. 1. de defensor. civis. v. Nov. 15. y d. l. 27. in fin.

z Urbane donationes apud magistrum census: provinciales, apud iudices locorum insi-
nuandæ erant: postea constitutum, ut omnes apud magistrum census insinuarentur. l. 32. inf.
cod.

a Donatio est actus voluntarius. l. 35. §. 5. J. cod. b Rite facta insinuatio ubicunque
vim & effectum habet. c Abrogatur pars legis 1. C. Th. cod. de qua dixi ad l. 25. §. 1. cod.
in fin. in verb. ministraverit.

ccc

farium

a Anno 323.
b l. 25. in fin. sup.
cod.

c Insinuare est in
acta & testatio-
nem publicam ju-
diciariam referre
donationem. De
insinuationib. do-
nationum, vide
Josephum Ludo-
vicum tit. de do-
nationibus, Con-
clus. 2.

d Conjunctissimæ
maque, Hal. quæ
les sunt parentes
& liberi. Quid, si
donatio facta in-
ter hujusmodi
personas legiti-
mam summam
non excedit, an
insinuatio neces-
saria fuerit? non
requiritur, l. 23. §.
de donat. inter
vir. ut in eo do-
minus inter Græ-
cos: Placentinus
inter Latinos fal-
sus sit. Quid, in-
quies, necesse fuit
statui insinuatio-
nem donationis
inter conjunctissi-
mas personas fa-
ctæ intra legiti-
mam quantitatem
requiri? Argu-
mento aut indu-
ctione divi Pii,
quæ conjunctissi-
mis remisit solen-
nitatem mancipa-
tionis & traditio-
nis, l. 4. §. 7. C. Th.
cod. dicendum vi-
debat remitti
quoque omnino
insinuacionem,
præsertim cum
Paulus 4. sentent.
scribat, in dona-
tione facta inter
conjunctas perso-
nas sufficere qui-
buscumque verbis
expressam volun-
tatem. vide Cuj.
20. obs. 2. Causa
sed hæc decidiendi
fuit, ne fraudi-
bus conjunctarum
personarum via
pateretur: sit e-
nim fraus facile
inter conjunctas
personas.

e Insinuare est in
acta & testatio-
nem publicam ju-
diciariam referre
donationem. De
insinuationib. do-
nationum, vide
Josephum Ludo-
vicum tit. de do-
nationibus, Con-
clus. 2.

f Conjunctissimæ
maque, Hal. quæ
les sunt parentes
& liberi. Quid, si
donatio facta in-
ter hujusmodi
personas legiti-
mam summam
non excedit, an
insinuatio neces-
saria fuerit? non
requiritur, l. 23. §.
de donat. inter
vir. ut in eo do-
minus inter Græ-
cos: Placentinus
inter Latinos fal-
sus sit. Quid, in-
quies, necesse fuit
statui insinuatio-
nem donationis
inter conjunctissi-
mas personas fa-
ctæ intra legiti-
mam quantitatem
requiri? Argu-
mento aut indu-
ctione divi Pii,
quæ conjunctissi-
mis remisit solen-
nitatem mancipa-
tionis & traditio-
nis, l. 4. §. 7. C. Th.
cod. dicendum vi-
debat remitti
quoque omnino
insinuacionem,
præsertim cum
Paulus 4. sentent.
scribat, in dona-
tione facta inter
conjunctas perso-
nas sufficere qui-
buscumque verbis
expressam volun-
tatem. vide Cuj.
20. obs. 2. Causa
sed hæc decidiendi
fuit, ne fraudi-
bus conjunctarum
personarum via
pateretur: sit e-
nim fraus facile
inter conjunctas
personas.

g Collocatis.

h l. 9. C. Th. cod. in fin.

i Perficitur donatio retentione usufructus, ut hic. & l. 35. §. 5.
J. cod. l. 9. C. Th. l. 42. ff. de mort. caus. donat. 47. Ecl. 1. c. 61 Retentio usufructus traditionem
dominii perficat. Pro traditione habetur vel citra stipulationem, etiam si donator de evi-
sione non teneatur citra stipulationem. l. 2. sup. de evict. Eoque casu donator donatario
possidet, non sibi. Idem perficatur constitutione precarii, l. 18. l. 28. D. de adq. poss. conditione
rei donatæ, l. 77. ff. de rei vind. si rem a se donatam quis retineat tanquam in causa pignoris
vel depositi, ut l. 1. sup. cod. Idem perficatur traditione instrumenti. l. 7. l. 8. sup. cod. Sic aditio
hæreditatis fiebat re aliqua hæreditaria accepta. l. 1. C. Th. de leg. hered. Notanda sane est con-
suetudo Regni Dacia ex c. 2. de consuetudine, qua fundos donatos tradidisse Ecclesiæ donator
videtur, delata una gleba in Ecclesiæ, vel altari imposita, vel tradita in manum episco-
pi vel alterius Ecclesiæ prælati, qui mos desumptus videtur ex jure civili, quo una gleba in
jus delata, in ea tanquam in toto fundo vindicatio fieri solebat, 20. Gell. 9. dixi ad leges 12.
tab. lib. 2. §. 1. adde Cujac. 19. obs. 18. his adde quæ scripti ad l. 3. §. 1. ff. de adq. poss.

k Idem usufructum retinere quod tradere. Quid, an præsentem donatario, usufructus
exceptio faciendæ f procuratori, domino, patri, curatori, tutori recte: aliis non recte fieri
judicatum fuisse refert Papon. 11. Arrest. l. m. 28. l. 31. in fin. inf.

m v. l. 3. inf. de mortis causa donat.

n v. quæ not. ad l. 15. §. 14. ff. de excus. tut. dixi etiam quædam ad l. 25. sup. cod. v. v. in com-
scribendis. ibi: nomen donatoris.

o Ut & legata & hæreditates, dixi ad d. §. 14.

p In donatione non requiritur scriptura, l. 31. in fin. J. cod. l. 13. sup. de fide instr. olim requi-
rebat. l. 25. in fin. sup. cod. q Idonea instrumenta vicem instrumenti sustinent.

r l. 32. J. cod. s v. l. 27. in fin. §. 1. cod. t De quo v. l. 23. §. 1. de testam.

a In donatione, quæ sit apud acta iudicis, testes non requiruntur. In ea quæ sit extra acta, subscriptio donatoris requiritur: etiam si a tabellione scripta fuerit, adde Nov. 52. c. 2. Nov. 73. c. 5. & breviter, testes in scripturis publicis requiruntur, saltem ut per notarium describantur, c. 1. extr. de fid. Inst. nisi consuetudo contraria sit, hanc. in c. 1. extr. de his, quæ sunt a p. vel. nisi scriptura publice, de quibus agitur, & ista sint iudicialia, ut hic. c. quoniam extr. de probat. nisi instrumentum fiat coram populo publice, v. Socin. reg. 418. b v. l. 10. sup. de probat. c Videtur id abrogari. d. c. 5. e l. 29. §. eod. f l. 30. §. eod. g Abrogatur pars legis 30. §. eod. h Donatio apud incompetentem iudicem inutilis, l. 27. l. 30. §. eod. i Quid? temporis nulla habebitur ratio in insinuatione? vide Paponium in Ar. res. l. 1. Ar. res. 24. ubi existimat intra triginta annorum donationem insinuari posse: ibid. Ar. res. 24. negat quoque valere, factam a morte donatoris v. Josephum Ludovicum tit. de don. conclus. 2. limitatione l. 2. 3. k Procurator in rem suam mortuus ante litem contestatam rei sibi mandatæ, cessat ac donatæ jus ad hæredes transmittit. v. quæ notavi ad l. 1. §. ad exhib. l. v. tit. 8. quando libell. principi datus. m Morte ejus, qui nomen emittit, mandatum non finitur. vide Cuj. 20. observ. 32. n Argumentum a venditione ad donationem. o Donatarius procuratorem constituere potest rei donatæ persequendæ causa: adde l. 8. sup. de procurat. v. VVirmser. l. 1. præf. 5. obs. 19. p v. Novell. 52. c. 2. q Insinuari debet omnis donatio. dixi ad l. 25. sup. de don. inter vir. r An & eam donationem insinuari oportet quæ inter vivos sit in aliquo testamento? ita iudicatum fuisse refert Papon. in Ar. res. l. 1. n. 33. An & mutuum inter conjuges? non requirit scripturam: & ita iudicatum idem refert. ibid. n. 29. f Hodie usque ad quingentos solidos facta donatio sine insinuatione valet. l. 36. in fin. inf. eod. t Donationes communes hic, quæ alibi dicitur, l. 25. sup. eod. quæ inter vivos. u d. l. 25. x Utiles donatio non vitatur propter aliam inutilem adjunctam. adde l. 21. in fin. D. eod. Nov. 162. c. 1. l. 94. D. de reg. jur. l. 1. D. de verb. obl. y l. 9. §. de sacros. Eccles. l. ult. §. de quadriennii præf. Nov. 52. z d. l. 19.

sarium iudicamus vicinos vel alios testes a adhibere. Nam superfluum b est privatum testimonium, cum publica monumenta sufficiant. Verum & illas donationes, quas gestis non est necessarium alligari, si forte per tabellionem vel alium scribantur, & sine c testium subnotatione valere præcipimus: ita tamen, si ipse donator, vel alius d voluntatem ejus secundum solitam observationem subscripserit: donationibus, quæ sine scriptis conficiuntur, suam firmitatem habentibus secundum Constitutionem e Theodosii & Valentiniæ ad Hierum Præfectum prætorio promulgatam. Dat. Kal. Mart. Constantinop. Elio V. C. Cos. 478.

De insinuatione.

32. Imp. Anastas. A. Euphemio Præf. Præt.

Secundum Divi Leonis Constitutionem f donationes apud virum clarissimum Magistrum census tantummodo g insinuari præcipimus: Hujusmodi forma in illis instrumentis observanda, quæ in hac regia urbe confecta seu celebrata fuerint: nec concedi quicquam vel apud defensores, seu magistratus aliarum civitatum, vel in aliis quibuscunque locis præter memoratum iudicium insinuare: scientibus, tam his, qui ad hujusmodi insinuationem pervenerint, quam his, qui eam susceperint, nec non tabellionibus quicunque testimonium suum non in competenti h (ut dictum est) loco i vel iudicio præbuerint, vicenarium librarum auri multa, & alia gravissima indignatione se esse feriendos. S. Dat. Prid. Kal. Maji, Paulo V. C. Cos. 496.

De cessione actionum.

33. Imp. Justinianus A. Mennæ Præfecto Prætorio.

Illam subtilem observationem amputamus, per quam donationis titulo cessiones k actionum accipientes, non aliter suis eas transmittere hæredibus poterant, nisi litem ex his contestati essent, vel ius contestationis divino re-scripto l meruissent. Nam sicut venditionis m titulo cessas actiones etiam ante litis contestationem ad hæredes transmitti permittitur, simili n modo & donatas ad eos transferri volumus: licet nulla contestatio vel facta, vel petita sit. Quod & in procuratore constituendo ad movendas easdem cessas actiones similiter observandum erit, ut minime quis impediatur procuratorem o cessarum sibi super donatione actionum dare, licet nulla litis contestatio facta vel petita sit. Quæ in his tantummodo personis locum habere censuimus p, quæ susceptis per donationem cessionibus, adhuc superesse noscuntur: nam iam mortuis hujusmodi personis, vetera jura super hisdem cessionibus posita servari concedimus. Dat. Kal. Jun. Constantin. Justiniano A. PP. 2. Cos. 528.

De insinuatione. 2. De communione indulta & jure offerendi actionem. 3. De numero donationum.

34. Idem A. Demostheni Præfecto Prætorio.

Sancimus, omnem q donationem, sive communem, sive ante r nuptias factam, usque ad trecentos s solidos cumulatam, non indigere monumentis: sed communem formam habere: ut non usque ad ducentorum solidorum summam teneat: sed in hujusmodi observatione similes sint tam communes r quam ante u nuptias donationes. † Si quid autem supra legitimam definitionem fuerit donatum: hoc quod superfluum est x, tantummodo non valere: reliquam vero quantitatem, quæ intra legis terminos constituta est, in suo robore perdurare, quasi nullo penitus alio adjecto, sed hoc pro non scripto vel non intellecto esse credatur. † Exceptis y donationibus tam imperialibus, quam his, quæ in causas z piissimas procedunt: quarum imperiales quidem donationes merito indignari a sub observatione monumentorum fieri, tam

a retro Principibus quam a nobis sancitum est, sed firmam habere propriam majestatem.

In authent. ut non fiant pign. §. 2. alias §. illud quoque. col. 5. tit. 7. al. 5. Nov. 52. cap. 2.

Item & a privatis in Principem etiam cessantibus actis sit donatio.

Finis authentica. Sequitur text. L. Cod.

1 ¶ Alias vero, quæ ad pietatem respiciunt, usque a ad quingentorum solidorum summam, & sine monumentis esse validas censuimus. His insuper ante nuptias donationibus, quæ in adultas minores b sui juris constitutas cujuscunque summæ procedunt, secundum veterum legum scita etiam c, nisi actis intervenientibus corroborata sunt, suam retinentibus firmitatem. Sin autem non in auro res donationis fuerint datae, sed per res mobiles, vel immobiles, vel se moventes: quantitatem earum æstimari; & si quidem usque ad legitimam solidorum summam erigatur, validam eam esse, & sine monumentis conservari. Sin autem amplioris summæ inveniat, & minime actis comprobata est, superfluum d tantum vacuari.

2 ¶ Ne autem communione e indulta, donatori, & ei qui liberalitatem suscepit, aliqua oriatur contentio: electionem damus ei, qui ampliolem f summam in re donata habuerit, reliquam æstimationis quantitatem offerre ei, qui minorem causam habuit, & totum possidere. Sin autem hoc minime facere maluerit, tunc omnimodo res dividi secundum quantitatem utrique parti competentem, si g res dividi sine suo periculo possibilis est. Sin autem in hujusmodi casibus, in quibus partitio utiliter celebrari minime potest, amplioris summæ dominus noluerit offerre æstimationem: tunc licebit etiam ei, qui minoris summæ habet potestatem, offerre premium, & totum sibi vindicare.

3 ¶ Si quis autem per h diversa tempora in eandem i personam multas faciat liberalitates, quarum singulæ quidem legitimam quantitatem non excedunt, in unum autem compositæ, & prædicto modo exaggerata redundare videntur, & majoris esse quantitatis: non videatur eas oportere in unum coadunare & introducere modos per quos non valeant, & in irritum revocentur: sed e contrario, & plures intelligantur, & singulæ secundum sui naturam obtineant, & monumentorum observatione non indigeant. Cum enim a veteribus super hac re variatum est, aliis multas, aliis unam esse definitibus: nobis causa placuit humanior, ut & multæ intelligantur, & omnes validæ, & hi, qui liberalitates accipiunt, sciant veros non falsos suos esse donatores.

4 ¶ Si quis autem talem acceperit donationem, in qua stipulatus fuerit annuam k quandam sibi præstari quantitatem tantæ summæ, quæ non excedit legitimam donationis modum: variabatur, utrum eum ex particulari donatione multas fecisse donationes existimandum sit, & eas actis non indigere: an ex totius stipulationis fundamento, & fonte ejus, ex quo annuæ donationes profluxerunt, & unam esse eam donationem putandam, & proculdubio monumentorum observatione vallandam: quod veteres quidem satis abundeque variaverunt. Nos autem l omnia certa divisione concludimus l, ut si hujusmodi quidem fuerit donatio, ut intra vitam personarum steretur vel dantis, vel accipientis, & multæ intelligantur donationes, & liberæ a monumentorum observatione. Incertus etenim fortunæ exitus hoc nobis suggessit: ut possibile sit unius anni tantummodo, vel brevioris, vel etiam amplioris temporis metas supervivere vel donatorem, vel eum, qui donationem accepit, & ex hoc inveniri etiam totam summam donationis non excedere legitimam quantitatem.

† Sin autem etiam hæredum ex utraque parte fuerit mentio, vel m adjiciatur tempus vitæ vel donatoris, vel ejus, qui donationem accepit: tunc ei quasi perpetua donatione, & continuatione ejus magnam & opulentioram eam efficiente, & una intelligatur l donatio, l & quasi densioribus donationibus cumulata, excedere legitimum modum, & omnimodo acta deponere, & aliter minime convalescere. Recitata septimo n in novo consistorio palatii Justiniani. Dat. 3. Kal. Nov. Decio V. C. Cos. 529.

nec adjiciatur. Movetur libris Basilicon, in quibus ita legitur ei δὲ μὴ πρὸν χρόνον ὀφείσκειν. Idem Cujac. 15. obs. 22. quo nomine ab eodem Roberto reprehenditur l. animad. 3. n Dixi ad l. 30. sup. de jure dos.

a Quid si donatio juramento sit firmata? v. Rol. a Valle 1. consil. 19. n. 48. l. ult. inf. de mort. caus.

b v. l. 17. sup. de don. ante nupt.

c & nisi. Hal.

d in princ. sup. eod.

e Per donationem inducitur inter plures donatarios communio.

f Amplioris summæ donatio primo deferretur juri offerendi pretii: eo recusante minoris summæ donatio.

g Alioquin, quod sine periculo dividi non potest, jure indivisibile est.

h Si diversa temporibus res variæ donantur, plures donationes intelliguntur.

i Quid, si quis duabus personis uno & eodem momento 500. donaverit: utrum ea donatio, ut in concreto: an ut in abstracto censenda est? hoc est, an ut una habenda est, an ut plures? Nam si velut una censetur, insinuanda: cum 500. aureos excedat, si ut plures, non insinuanda, cum divisa in duos donatarios duas summæ efficiat, quarum neutra 500. aureos excedit: unica censetur, ex unius donatoris persona: non plures, pro donatariorum numero. & ita post Simonem Vincentium notat Romanus singul. 716. Crenensis singul. 131.

k De annuæ donationis insinuatione.

l In stipulatione annua præstanda ab hærede & hæredi, requiritur insinuatio. Quid, si hæres nulla facta est mentio? non requiritur.

m Vel non adjiciatur, ita legit Isidor. lib. 47. Basilicon: id. que Cujac. probat. adde l. 16. in fin. ff. de verb. obligat. quæ le. dno Roberto dupliciter. 5. recept. 25. legit postmodum Cujac. 15. obs. 22.

a An idem si le-
gaverit? v. l. i. in
fin. l. g. l. 19. l. 35.
ff. de auro. An
idem si mortis
causa donaverit:
ut in mortis causa
donatione hanc
lex locum habeat?
idem. Accurs.
in l. cum pater.
77. §. Marzio. ff.
de leg. 2. §. in l. 2.
§. de iure dot. v.
Romanum sing.
325.
b Qui donationis
causa promissit
certum pondus
argenti, potest id
dare vel in massa
vel in valis.
c v. Nov. 162. c. 1.
§. 3. l. 1. de donat.
Quid? Donandi
pactum an idem
quod donatio est:
ut & vendendi
pactum venditio?
v. Joseph. Ludo-
vicum Tit. de do-
nationib. conclus.
3. Sane ex pacto
nudo donationis,
actio hodie ori-
tur, ut hic. dona-
tionis, etiam re-
muneratoris,
causa mortis, ob
causam, etiam in
favorem donato-
ris, ut & ex pacto
nudo donationis
propter nuptias:
etiam si hodie do-
natio contractus
sit nominatus.
Quinimo id et-
iam obtinet, licet
in illo pacto nu-
do donationis fa-
ctum promittat-
ur, aut donatio
eum constituto
missa sit. Non
idem esse putant
in donandi vel
donationis prae-
sumptis pacto, ut
post Salyc. Imo-
lam, Alex. Lan-
cel. Galiaulam,
Matheflanum
(notabili 46.)
Purpur. Fortun.
Garciam, Clau-
dium Seiffellum,
Socio, Jacob. de
Nigris. Paul. de
Mote Pico, Corn.
refert Duenazius
regul. 19. Adde ca-
sum alium ex
Matheflano singul. 27.
d Indefinito promisso, nec pessimum nec optimum solvi so-
let. Medium itaque solvendum. e Estimacionis solutio loco rei succedit.
f Pretia commutiter funguntur, v. l. 63. ff. ad l. Falcidiam, id est, estimanda sunt ex fo-
rensi vulgarique similitudine rerum pretio.
g Donator certi redditus: intelligitur fundum tanti redditus donare velle.
h Status fundi. i Donatis servis, mediocrius figuræ donati intelliguntur, ut hic.
adde l. 37. ff. de legat. 1. k Id est, estimacionis & artificii.
l Tales sunt, qui actores dicuntur. l. 37. ff. de leg. 1.
m Estimacio servi donati. v. l. ult. §. de cond. infra. l. ult. §. eomm. de leg. 1. ult. §. de
eomm. serv.
n Donator redditus annui, si fundos habet, ex quibus donatio redditus præstet, semel sol-
vendo quindecim annorum redditum liberatur. donatoris pauperis id favore introductum,
ne putemus alioqui justam estimacionem prædii & fundi esse, quantum cumulus fructuum
quindecim annis facit. vide Molinæum de usufr. q. 5. n. 119. His addatur Hierosolymita-
næ Ecclesiæ permissum fuisse, domos suas urbanas vendere pretio, quod ex 50. annorum
pensionibus colligebatur. Nov. 120. c. 9. aliis Ecclesiis pro xxv. vel ut a Græcis legitur
xxxv. Nov. 131. c. 12. in fin.

De argento. 1. De annuo redditu. 2. De certo numero servo-
rum. 3. Si donator non habeat argentum, vel annum redditum,
vel numerum servorum donatum. 4. De donatione universi-
tatis. 5. De usufructu retento vel non retento. De nudo pacto.

35. Idem A. Juliano Præfecto Prætorio.

SI quis argentum donaverit a certumque b pondus no-
maverit, non autem alias, vel generaliter, vel speciali-
ter expresserit: necessitatem c ei imponimus omnimodo
præfatum pondus argenti dare, sive in vasis quibus volue-
rit, non tamen peioribus d estimacione e massæ, sive in
ipsa estimacione, quæ pro massa rudi in illis f locis fre-
quentata est.

1 ¶ Si vero redditum g certum ex possessionibus do-
naverit, non tamen nomina possessionum edixerit: neces-
se habere de sua substantia fundos tradere, tantum redi-
tum inferre valentes, quantum in donatione posuerit: in
talibus tamen agris, qui nec omnibus, quos habet in pos-
sessione, anteposuntur: nec deteriores omnibus sunt,
sed status h mediocris inveniuntur.

2 ¶ Similique modo si quis certum i numerum ser-
vorum donaverit, non tamen & hic nominatim servos
inscripserit: & hic mediocris figuræ k servos tradere, &
neque tales, quos non habere magis, quam habere prodest:
nec iterum eos l, qui omnem servorum familiam donato-
ris antecellunt, sed & hic mediocritas spectetur.

3 ¶ Sin autem donator neque argentum neque ser-
vos habens, vel non tantum, quantum donavit, fecerit
eorum donationem: estimacionem in his celebrari pro eo
quod deest: ita tamen, ut argenti quidem (secundum
quod prædiximus) estimacio detur: in servis autem non
amplius nec minus quindecim m solidis quantitas pro sin-
gulis detur. In redditibus autem in quindecim n annos
estimacionem præstet. Sed in his omnibus, si quidem
intra legitimam summam donatio fiat, nulla monumenta
requirantur. Sin autem amplioris summæ, tunc ad acta
publica recurratur: ita ut in his quæ amplioris sunt estimacionis,
secundum nostram legem non totum, sed solum
superfluum evanescat.

4 ¶ Sed & si quis universitatis o faciat donationem,
sive beillis, sive dimidiæ partis suæ substantiæ, sive tertiæ,
sive quartæ, sive quantæcunque, vel etiam totius, si non
de inofficiosis p donationibus ratio in hoc reclamaverit,
coartari donatorem legis nostræ auctoritate tantum quan-
tum donavit, præstare: observatione & hic monumentorum
(secundum quod jam sanximus) omnimodo re-
quirenda.

5 ¶ Sed si quidem in omnibus supradictis casibus usus-
fructus q fuerit a donatore retentus, & traditionem iure
intelligi fieri. Sin autem hoc minime donator expres-
serit, si quidem stipulatio r donationi inserta sit, ex ejus
auctoritate traditionem compelli fieri. Sin f vero & hoc
prætermisum sit & usufructum minime detinuerit,
nihilominus ex lege nostra necessitatem t ei im-
poni etiam tradere hoc, quod donare existimavit:
ut non ex hoc inutilis sit donatio u, quod res
non traditæ sunt: nec confirmetur ex traditione
donatio: sed liberalitatem plenam, & secundum legem
nostram perfectissimam constitutam necessarius tradi-
tionis effectus sequatur: & necessitatem habeat dona-
tor omnimodo, vel res vel partem substantiæ quam nomi-
naverit, vel totam substantiam tradere. Cum enim in x

d Indefinito promisso, nec pessimum nec optimum solvi so-
let. Medium itaque solvendum. e Estimacionis solutio loco rei succedit.

f Pretia commutiter funguntur, v. l. 63. ff. ad l. Falcidiam, id est, estimanda sunt ex fo-
rensi vulgarique similitudine rerum pretio.

g Donator certi redditus: intelligitur fundum tanti redditus donare velle.

h Status fundi.

i Donatis servis, mediocrius figuræ donati intelliguntur, ut hic.

adde l. 37. ff. de legat. 1.

k Id est, estimacionis & artificii.

l Tales sunt, qui actores dicuntur.

l. 37. ff. de leg. 1.

m Estimacio servi donati. v. l. ult. §. de cond. infra. l. ult. §. eomm. de leg. 1. ult. §. de

eomm. serv.

n Donator redditus annui, si fundos habet, ex quibus donatio redditus præstet, semel sol-
vendo quindecim annorum redditum liberatur. donatoris pauperis id favore introductum,

ne putemus alioqui justam estimacionem prædii & fundi esse, quantum cumulus fructuum
quindecim annis facit. vide Molinæum de usufr. q. 5. n. 119. His addatur Hierosolymita-
næ Ecclesiæ permissum fuisse, domos suas urbanas vendere pretio, quod ex 50. annorum
pensionibus colligebatur. Nov. 120. c. 9. aliis Ecclesiis pro xxv. vel ut a Græcis legitur
xxxv. Nov. 131. c. 12. in fin.

o Donatio totius vel quoræ bonorum valet, requiritque insinuationem, si modum legi-
timum excedat, adde quæ scripta ad l. si nunquam. §. J. de revocandis donat.

p §. de inoff. donationib.

q Dixi de usufructus retentione. l. 28. §. eod.

r vide p. inc. hujus legis.

s Quid si stipulatio non adjicitur? Ne tum quidem donatio contractus bonæ fidei fuerit.

l. 22. in fin. ff. de donationib.

t Nov. 162. c. 1. Valet igitur donatio nudo pacto, nec in ea requiritur præstatio vel tradi-
tio, ut olim. vide Clar. 4. sens. 5. donatio. quæst. 14. Consensu perficitur donatio
sicut emptio.

u Et actus perest.

x Donatio actus voluntarius. l. 30. sup. eod. Traditio vero ex causa donationis necessa-
ria, vide l. 6. §. de obi. Si ita est, hoc casu dabitur actio etiam ex nudo pacto. adde l. 6.

sup. de dos. promiss.

arbitrio cujuscunque sit hoc facere, quod instituit, oportet
eum vel minime ad hoc proficere; vel cum ad hoc venire
properaverit, non quibusdam excogitatis artibus suum
propositum defraudare, tantamque inde votionem qui-
busdam quasi legitimis velamentis protegere.

† Tantoque magis a hanc firma esse, si piis actibus, vel
religiosis personis donatio deputata sit: monumentorum
observatione ¶ in his modis ¶ secundum quod specialiter a
nobis in hujusmodi casibus prædictum est, observanda:
ne in præfatis ¶ piis ¶ causis ex quibusdam machinationibus
non solum inde votus b, sed etiam impius donator intelli-
gatur: pœnasque non solum legitimas, sed etiam cælestes
exspectet, resque donatas in omnibus supradictis casibus
non solum eos, dum supersunt, sed etiam eorum successo-
res c reddere compelli, non tantum his, in quos donatio
facta est, sed etiam eorum hæredibus. Dat. 15. Kal. April.
Constantin. Lampadio & Oreste VV. CC. Confl. 530.

De insinuatione.

36. Idem A. Joanni Præfecto Prætorio.

SI quis pro redemptione d captivorum pecunias dede-
rit, sive per cautionem dare promiserit, cujuscunque e
quantitatis: cognoscat se neque repetitionem habere,
neque exactionem cautionis posse declinare, utpote ge-
stis (sicut in donationibus) non subsecutis super insinua-
tione ejusdem quantitatis: eo videlicet, qui pecunias ac-
cepit, vel prima vice, vel post cautionem, necessitatem ha-
bente piissimam administrationem adimplere: nulla ei
molestia, vel inquietudine inferenda, vel ab eo, qui pecuni-
as præbuit, vel ab aliis ex auctoritate legum permissis
hoc requirere: sed tantummodo sacramentum præstare,
quod revera omnem quantitatem sine dolo malo vel ali-
qua deminutione ad redemptionem dederit captivo-
rum.

1 ¶ Simili etiam modo a gestorum absolvimus or-
dinatione donationes rerum mobilium, vel seie moven-
tium, quas viri gloriosissimi magistri f militum fortissi-
mis præstant militibus, tam ex sua substantia, quam g ex
spolis hostium, sive in ipsa bellorum occupatione, sive in
quibuscunque locis degere noscuntur.

2 ¶ Eandemque liberalitatem nostræ legis indul-
gemus etiam his, quorum domus h incendio vel ruina cor-
ruptæ sunt: quibusdam forte pecunias cujuscunque quan-
tatis præbentibus, vel cautionem conficientibus, ut &
ipili nec repetitionem timeant, verum etiam exactionem
pecuniarum confessioni insertarum facere possint, licet
gesta non fuerint subsecuta; nulla eis licentia danda pe-
cunias ad alias causas nisi ad refectionem domorum erog-
are. Quod si aliqua dubitatio orta fuerit, utrum tota
quantitas, an pars ejus in ædificiis expensâ sit, hæc domini
domus sacramento dirimetur.

3 ¶ Cæteris etiam donationibus, quæ gestis interve-
nientibus i minime sunt insinuatæ, sine aliqua distin-
ctione usque ad quingentos k solidos valentibus: hoc ete-
nim tantummodo ad augendas hujusmodi donationes ad-
dendum esse ex præfata lege decernimus, anteriore tem-
pore nostra lege præcedente moderando, qua usque ad
trecentos solidos factæ donationes, & sine insinuatione
firmitatem obtinere jussæ sunt. Dat. 15. Kalend. Novemb.
Constantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis VV.
CC. 531.

De antiquis verbis rejectis.

37. Idem A. Joanni Præfecto Prætorio.

VERBA superflua l. quæ in donationibus poni sole-
bant, sc. sesteris m, nummi unius, assium quatuor,
penitus esse rejicienda censemus. Quid enim verbis n

probari possit, cujuscunque constitutionis meminit Harmenopolus 3. sit. 1. in fin. Quid? do-
natio ob causam excedens summam 500. aureorum, estne insinuanda? necessariam insi-
nuacionem non exigit. Accurs. in l. Aquilæ 7. ff. eod. Bart. in l. 2. ff. eod. Idem si donatio
remunerandi causa fiat & merita seu servitia content obligatoria. Bart. in d. l. Aquilæ.
27. Bald. in l. illud. 19. §. de sacrosanctis. Quid? potestne donator renunciare insinua-
tioni? non posse censet Bartolus & Salyc. in d. l. illud. Quid si jurata donatio est? requi-
rit insinuationem m, nisi juramento interposito renunciatum fuerit insinuationi: ut post Joas.
Fabrum. §. Angel. Aretinus, Antonius de Canario, Aufrelius in decisionibus Capellæ Tholo-
zanæ notat decis. 381. l. Adde l. 65. ff. de verb. oblig. m Continus 1. disp. 16.
sesteris nummi unius, assium quatuor. Holan. sesteris nummi uno, assium quatuor, &c.
Bart. apud Cujac. to. obs. 37. verba solennia erant donationis, quæ fiebat per mancipatio-
nem: ut in veteri inscriptione urbis Romæ: Hoc monumentum L. Tiberius Sabinius se vi-
vo donavit L. Sanio Symphoro, mancipavitque sesteris nummo uno. Vtruvius 1. c. 4.
nummo sesteris mancipio dedit. In mancipationibus interveniebat sesteris unus decies
gratia l. 4. ff. commodati. Dixi plura de sesteris nummo ad Cicronem oratione pro
Roscio Comodo & pro Rabirio Posthumo.
n Verborum hæc effecta nullus est usus.

a Quod in actib.
non piis valet,
multo magis in
piis valere debet.
b Indevotus &
impius donator.
c Donationes
transeunt ad hæ-
redes active vel
passive.
d l. 21. ff. soluce.
adde l. 2. q. 2. can.
sacrorum. Dona-
tio vel promissio
pro redemptione
captivorum facta
insinuationem
non exigit, ut
hic. adde l. 19. §.
de sacrosanctis.
e Donatio bono-
rum omnium pro
redimendis ca-
ptivis facta va-
let.

f Magister mili-
tum quod donat,
insinuatione non
indiget.
g Dux belli, vel
Capitan. urbe a-
liqua capta vel
hoste devicto, mi-
lilibus suis præ-
dam seu diripi-
enda hostium
spolia donare
potest: & eo qui-
dem effectu, ut ne
quidem a Princi-
pe retractari seu
revocari possit ea
donatio: quod
adeo verum ut
non modo in ipsa
occupatione bel-
li, sed in quibus-
cunque aliis locis
fuerint, ea donare
possit, ut hic: vi-
de omnino Gel-
lium 4. cap. 13.
h Insinuatione
non indiget quod
pro refectione
domus incendio
vel ruina corru-
ptæ donatur.

i Apud compe-
tentem judicem.
l. 32. in fin. §. eod.
k Insinuationem
hodie non requi-
rit quælibet do-
natio intra vel
infra summam
500. aureorum
facta, ut hic, & §.
a. l. 1. de don. o-
lim intra 300. au-
reos facta, insi-
nuacionem non
exigebat: ultra,
exigebat l. 34. §.
eod. vide Clarum
4. sine §. donatio.
quæst. 15. §. 17.
18. ubi inter cæ-
tera tractat, qui-
bus in donationi-
bus requiritur
insinuatio. No-
vella Leonis 50.
remitit insinua-
tionem donatio-
nibus etiam ultra
500. solidos, si
tamen testibus

a vide l. 17. §. de testamentis.

b vide Clar. 4. §. donatio. q. 2.

c De quibus vide l. 1. §. eod.

d De qua vide l. 4. l. 5. §. eod.

e l. 2. §. l. 5. inf. eod.

f Donatum sub modo, si modo non faciat, condici, vindicariq; potest.

g l. 5. l. 6. in fin. ff. de donat. int. vir.

h Dominium interdictum nanciscimur sine possessione.

i l. 42. ff. de mort. caus.

k Potest etiam ita conveniri, ut ad alium redeat.

l. 3. inf. eod.

l Proprietas scilicet rei donat.

m Donatio potest fieri ad tempus certum vel incertum.

n De donatione ex certo tempore.

o Puta Titio: potest etiam conveniri, ut ad donatorem revertatur proprietas pramortuo donatario, ut l. 2. §. eod.

p l. 37. §. 3. in fin. ff. de legat. 3.

q Speciale est in donationum contractibus, ut alteri per alterum quatur actio.

r Conditiones initio donationis imponuntur, l. 9. l. 22. in fin. l. 25. §. 1. in fin. l. 25. §. 1. in fin. l. 25. §. 1. in fin.

s. si. prox. in non perfectam jam donationem. Perfecta jam donatio conditiones invito donatario non capit.

t De donatione conditionali.

u Conditioni emancipationis satisfiat, quovis emancipationis genere, vide l. 3. §. de inst. & sub. stus.

v Res donata ad similitudinem legati vindicatur.

x 8. C. Theod. 13. §. 3. Harm. 2. & 47. Eclog. 2. adde Clarum 4. sent. §. donatio. quest. 21.

y Donatum liberti propter ingratitudinem revocari potest.

z Ingrati actio donatori certis casibus competit.

opus est, quæ rerum effectus nullus sequitur? Sancimus itaque nullo modo eorum verborum mentionem vel in Impetialibus donationibus, vel in omnibus aliis de cetero fieri: sed & si quisquam per verborum aliquid tale inscripserit, si remiserit, nulla differentia sit.

DE DONATIONIBUS, QUÆ SUB MODO VEL CONDITIONE, VEL CERTO TEMPORE CONFICIUNTUR.

TIT. LV.

1. Imp. Valerian. & Gallien. AA. Gamicæ.

Si doceas (ut affirmas) nepti tuæ ea lege esse donatum a te, ut si certa tibi alimenta praberet: vindicationem etiam in hoc casu utilem, eo, quod legi illa obtemperare noluerit, impetrare potes: id est, actionem qua dominium tibi pristinum restituitur. Nam non solum conditio quidem tibi in hoc casu, id est, in personam actio jure procedit, verum etiam vindicationem quoque divi Principes in hoc casu dandam esse sanxerunt. PP. 6. Kal. Decembr. Tusco & Ballo Conf. 259.

2. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Zenoni

Si rerum tuarum proprietatem dono dedisti, ita ut i post mortem ejus, qui accepit, ad te rediret, donatio valet: cum etiam ad tempus certum, vel incertum ea fieri potest, lege scilicet quæ ei imposita est, conservanda. PP. 5. Id. Mart. Maximo 2. & Aquilino Conf. 286.

Ex pacto celebrato inter donantem, & donatarium, acquiritur utilis actio, sequenti secundo donatario, sine aliqua cessione, Bald.

3. Idem AA. & CC. Marcellæ.

Quoties donatio ita conficitur, ut post n tempus id, quod donatum est, alii restituatur: veteris juris auctoritate rescriptum est, si is in quem liberalitatis compendium conferebatur, stipulatus non sit: placiti fide non impleta, ei qui liberalitatis auctor fuit, vel hæredibus ejus condictionis actionis persecutionem competere. Sed cum postea benigna juris interpretatione divi Principes ei, qui stipulatus non sit, utilem actionem juxta donatoris voluntatem competere admiserint: actio quæ forori tuæ, si in rebus humanis ageret, competebar, tibi accommodabitur. PP. 11. Kalend. Octobr. ipis 4. & 3. AA. Conf. 290.

4. Idem AA. & CC. Idæ.

Perfecta donatio conditiones postea non capit. Quare si pater tuus donatione facta quasdam post aliquantulum temporis fecisse conditiones videatur, officere hoc nepotibus ejus fratris tui filiis minime posse, non dubium est. Dat. Kal. Oct. Tiberiano & Dione Conf. 291.

5. Idem AA. & CC. Dexippo.

Si quid mater filia suæ in potestate patris constituta sub hac conditione, si fuerit intra biennium emancipata, donaverit: licet hoc matris voluntate sui juris effecta non tenuit, tamen prius marito defuncto, sui juris quocumque modo effecta, ad similitudinem u legati ita relictæ, rem donatam firmiter habere vel vindicare potest. S. Id. Decemb. Nicodemæ, CC. Conf.

DE REVOCANDIS & DONATIONIBUS.

TIT. LVI.

Ingratitudine liberti revocatur donatio.

1. Imp. Philippus A. Cosmino.

Et si perfectis donationibus in possessionem inductus libertus, quanto libet tempore ea, quæ sibi donata sunt, pleno jure ut dominus possederit: tamen si ingratus sit, omnis donatio mutata patronorum voluntate revocanda est. Quod observabitur, & circa ea quæ libertorum nomine, pecunia tamen patronorum & beneficio comparata sunt. Nam qui obsequiis suis liberalitatem patronorum provocaberunt, non sunt digni quo eam retineant, cum coeperint obsequia negligere: cum magis in eos collata liberalitas ad obsequium eos inclinare deberet, quam ad insolentiam.

tiam erigere. Hoc tamen jus stabit inter ipsos tantum, qui liberalitatem dederint: Ceterum, neque filii eorum, neque successores ad hoc beneficium pertinebunt. Neque enim fas est ullo modo inquietari donationes, quas is qui donaverat, in diem vitæ suæ non retractavit. Dat. 15. Kal. Jul. Æmiliano & Aquilino Conf. 250.

Penitentia non revocatur donatio.

2. Imp. Probus A. Felici.

Si apud provinciam Præsidem aviam filia tua quasi penitentia ductam subtracta instrumenta donationum igne exussisse constiterit: vereri te non oportet, ne id quod jure vires acceperat, ex postfacto possit in dubium revocari. PP. 3. Non. Maji, Sirmii, Probo A. & Paulino Conf. 279.

Possessionem, quam in vos emancipatos per donationem mater contulit, ex penitentia sola alienare non potuit. PP. 2. Id. Januar. Carino 2. & Numeriano AA. Conf. 284.

Donatio in fraudem facta non revocanda sub obtentu penitentia.

4. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Proculæ.

Cum d profitearis in e fraudem te alterius donasse: professionem inhonestam continere intelligis. Itaque si donationem perfecisti, eam revocare non potes ex memorata allegatione, sub obtentu penitentia. PP. Kal. April. Heraclia, AA. Conf.

Donatio Rescripto Principis non revocatur.

5. Idem AA. & CC. Epagato.

Si donationem rite fecisti, hanc auctoritate Rescripti nostri rescindi non oportet. S. 5. Kal. Maji, Heraclia, AA. Conf.

Neque absentia mariti & liberorum prætextu.

6. Idem AA. & CC. Herennia.

Velles necne filio tuo prædium itemque mancipia donare, fuit in initio tibi liberum. Define itaque postulare, ut donatio, quam perfeceras, revocetur prætextu mariti & liberorum absentia: cum hujus firmitas ipsorum præsentia non indigeat. S. 5. Kal. Octobr. Viminacii, CC. Conf.

Ingratitudine revocatur donatio. Quæ mater, & quando revocare possit.

7. Imp. Constantinus & Constantius AA. ad Philippum.

His solis matribus, quæ non in secundi & matrimonii fœdus nuperint, sed unius tantum matrimonii sunt, revocandarum donationum, quas in filios fecerint, ita discernimus facultatem, si eos ingratos circa se esse ostenderint. Quidquid igitur is, qui a matre impietatis arguitur, ex titulo donationis tenet, eo die, quo controversia quaecumque principium jussu judicantis datur, matri cogatur reddere.

† Ceterum ea, quæ adhuc matre pacifica jure perfecta sunt, & ante inchoatum coemptumque jurgium vendita, donata, permutata, in dotem data, ceterisque causis legitime alienata, minime revocamus. Actionem vero matris ita personalem esse volumus, ut vindicationis tantum habeat effectum: nec in hæredem detur, nec tribuatur n hæredi.

† De ceteris autem, quæ portentosa vilitatis abjectaque pudicitia sunt, satis etiam tacite caurum putamus. Quis enim, qui his p aliquod arbitretur tribuendum esse: cum q etiam illis, quæ jure secundas tantum contraxerunt nuptias, nihil ex his privilegiis tributum esse velimus? Dat. 12. Kalend. Octobr. Limenio & Catulino Conf. 349.

In auth. de nupt. §. mater tamen. collat. 4. tit. 1. Novell. 22. cap. 35.

Quod mater filio donat, ex ingratitudine non revocatur, postquam transiit ad secundas nuptias, nisi r ex tribus causis. Prima, si vitæ ejus insidiatur. Item, si manus impias in eam intulerit. Tertia, si totius substantiæ molitus est acturam.

Liberorum supervenientia revocatur donatio a patrono in libertum collata.

8. Idem AA. ad Orphitum Præfectum Prætorio.

l. 2. §. 4. ff. de collationibus: & de moribus actio. l. ult. C. Theod. de incestu nuptiu. adde Cujac. 4. obs. 19.

n Imo hæredi tribuitur. l. 3. sup. de condit. ob causam.

o Mater abjectæ pudicitia non revocat donationem a filio ingrato, ut hic: nisi tribus casibus. p l. c. inhoneste viventibus.

q Est enim minus secundas contrahere nuptias, quam vivere inhoneste, ut hic. Imo secundæ nuptiæ honestæ.

r Nota exceptiones legis 7. sup. eod.

a Actio ingrati hæredi & in hæredem non datur.

b Qui donationis instrumentum exurit, factam donationem revocare intelligitur.

c Quæritur tamen an invito donatario citra causam legitimam donatio revocari possit? non potest.

facit l. 3. §. eod.

l. 39. §. de transact.

c l. 2. §. eod.

d Confiteri in, &c. Cujac. 19. obs. 37.

e Invito scilicet donatario, & sine causa legitima.

f Donatori turpitudinem suam proferre non licet, ut eo prætextu factam donationem revocet.

l. 2. in fin. l. 3. §. eod. l. 3. ff. de usufructu. cap. pro donato.

2. Inst. de donat. facit l. 30. §. de transact. l. 4. §. qua in fraudem.

g 47. Eclog. 2. cap. 4. l. 12. §. de rei vindict. l. 3. §. de resc. l. 9. §. de donat. ante nupt. l. 4. §. de emancip. h vid. l. 5. §. de obligat. l. 35. in fin. §. de donationibus.

i Absente etiam marito & liberis aliis, uni liberorum mater donare potest. Hujusmodi personarum absentia donationem non vitiat. An absentia rei donationem vitiat? Minime, l. data. 27. sup. de donat. ut nec stipulationem. l. parvi 17. ff. de condit. furtiv. An absentia patroni sententiam vitiat? vide l. 4. §. de postul.

k 47. Eclog. 1. c. 5. l. 1. C. Th. cod. in fin. Mater quæ iterum nuptiis, ab ingratis liberis donationem non revocat, ut hic: nisi tribus casibus. Auth. proxima. Quod dictum est de secundo nubente muliere, ad eam, quæ inhoneste vivit, extenditur.

l Ingrati actio personalem i. e. hæredi vel in hæredem non datur. m i. e. vindictæ, ultionis, hæc enim actio matrem suam injuriam potius ulciscitur, quam rem persequitur. Huic actioni similis est injuriarum actio, l. 10. §. 2. ff. de quo cautionibus.

a l. 3. C. Th. cod. 3. Harm. 2. in pr. 47. Eclog. 2. c. 8. vide Tiraquellum & Ripam ad hanc legem. Cuj. 20. obf. 5. Clar. 4. sent. 5. donatio. quast. 22. & seqq.

b Quid, si uni ex liberis parens omnia donavit? huic constitutioni locus non est: sed legi 2. §. sup. de inoffic. donat. cum donatio, superio- re casu, in soli- dam non revoca- tur, sed fini legi- tima. Clar. d. lo- co, vers. 2. Quid, si ecclesia? idem dicendum. hinc illud Augustini c. ult. 17. q. 4. Si quis ecclesiam ha- redem instituat, filio exheredato, alium qui susci- piat, quam Au- gustinum, quast. Quid, si uxori, & ex ejus matrimo- nio pater liberos suscepit? Idem dicendum videtur, etiam si in donatione verisimilem suscipiendorum liberorum habuerit opinionem.

c Sed & quivis alius præter patronum, quia in omnibus ratio hujus legis valet, posita in pietatis conjectura: quia nemo verisimiliter extraneo donat in perpetuum, qui de liberis suscipiendis cogitat. l. 6. §. 1. sup. de inoffic. l. 102. in fin. ff. de cond. & demonstr. Quod si valet in omnibus, idem jus in omnibus statuendum. vide Clar. d. loco.

d Quid si cum donaret, liberos habuit? non potest, prætextu aliorum, qui postea nati sunt, donationem revocare ullo modo. Quid ejus liberi? possunt, si ante hunc vel post donatio- nem nati: non tamen solidam, id est, ut inutilem, sed ut immodicam & inofficiosam pro modo legitimæ portionis, l. 2. in fin. l. 5. sup. de inoffic. donat. l. 87. §. 3. ff. de legat. 2. dixi ad Novell. 92.

e Donatio omnium bonorum, estne valida, ut omnia bona donando ea confestim præstare vel tradere teneatur: in genere non valet. l. 15. §. de pact. Quid? donasse omnia bona num is intel- ligitur, qui omnia mobilia & immobilia sua donavit? non censetur: est enim tertium genus bonorum, quod neque mobile sit, neque immobile per se, ut sunt jura & actiones, de quibus donator in hac specie testari poterit. Idem esse existimatur, si quis omnia bona sua præsentia & futura ubicunque sita fuerint donaverit. Nam jura & actiones hac donatione quoque vi- dentur excipi, cum incorporalia sint, neque loco continentur. Idem quoque, si quis refer- vato, hoc est, excepto usufructu donaverit omnia sua bona: hujusmodi enim donatio impro- prie bonorum omnium est. Quid, si quis Ecclesie omnia bona donaverit? In fraudem li- berorum non valet donatio: ut paulo ante diximus. Quid? si uxori vel filio in potestate donaverit, & morte confirmata fuerit hujusmodi donatio? Vim & potestatem ultimæ vo- luntatis obtinet ea donatio: ut etiam Falcidia obnoxia sit, l. in donationib. sup. ad leg. Falc.

Quid, si non expresse omnia bona præsentia & futura, sed summam seu quantitatem, vires patrimonii excedentem donaverit? sustinetur ea donatio, propter spem lucri. l. ult. §. defi- nit. l. arbit. instule. Socinus regula 144.

f Habet itaque locum hæc constitutio non tantum donatis omnibus bonis, sed eorum parte aliqua: Aliqua, inquam, etiam infra dimidiam: & in donatione particulari, magis tamen æstimationis. Clarus ex communi opinione d. loco, q. 23. vers. 4.

g Inter vivos: multo facilius donatione causa mortis, quæ præsentia revocari potest, et- iam non susceptis liberis. Quid dicendum in donatione remunerandi causa? Cujacius d. loco post Vallam, ne eam quidem excipit. Clarus ex communi opinione d. loco quast. 23. vers. quarto, non admittit hujusmodi donationem in eo quod excedit justam æstimationem remunerandi. Alii hanc legem ad remunerationem pertinere non putant, v. Cuj. 17. obf. 33.

Si a unquam libertis b patronus c filios non d ha-
bens bona e omnia vel partem f aliquam facultatum
fuerit donatione g largitus, & postea suscepit h libe-
ros i: totum quicquid largitus fuerat, revertatur k in
ejusdem l donatoris arbitrio ac ditione m mansurum n.
Dat. 5. Kal. April. Arbitrione & Lolliano Coss. 355.

Si parentes liberis donaverint.

9. Impp. Theodos. & Valent. AA. ad Senatum
post alia.

Donationes o circa filium filiamve, nepotem nepsem-
ve, vel pronepotem proneptemve emancipatos p ce-
lebratas, pater, vel avus, vel proavus revocare non poterit,
nisi edoctus manifestissimis q causis, quibus eam personam, in
quam collata donatio est, contra ipsam venire pietatem,
& ex causis, quæ legibus continentur, fuisse constabit in-
gratam r. Dat. 5. Id. Nov. Ravenna, Theodosio 13. & Va-
lentiniano 3. AA. Coss. 430.

Qui & quibus ex causis donationem revocare
possunt.

10. Imp. Justinianus A. Juliano Præfecto prætorio.

Generaliter sancimus, omnes donationes lege con-
fectas, firmas illibatasque manere, si f non dona-

tionis acceptor ingratus a circa donatorem inveniatur,
ita ut injurias b atroces in eum effundat, vel c ma-
nus impias inferat, vel d jacturæ molem ex insidiis suis in-
gerat, quæ non levem sensum substantiæ donatoris impo-
nat, vel e vitæ periculum aliquod ei intulerit, vel f
quasdam conventiones, sive in scriptis donationi imposi-
tas, sive sine scriptis habitas, quas donationis acceptor spo-
ndit, minime implere voluerit.

† Ex his enim tantummodo causis, si fuerint in judi-
cium dilucidis g argumentis cognitionaliter approbata,
etiam donationes in eos factas everti concedimus: ne sit
cuiquam licentia, & alienas res capere, & frugalita-
tem h irridere donatoris, & ipsum iterum donatorem
suasque res perdere, & præfatis malis ab ingrato donatio-
nis acceptore affici.

† Hoc tamen usque ad primas i personas tantummo-
do stare censemus, nulla licentia concedenda donatoris
successoribus k hujusmodi querimoniarum primordium
instituire. Etenim si ipse, qui hoc passus est, tacuerit; si-
lentium ejus maneat semper, & non a posteritate ejus su-
scitari concedatur, vel adversus eum, qui ingratus esse di-
citur, vel adversus ejus successores l. Datum 15. Kalend.
April. Lampadio & Oreste VV. CC. Coss. 530.

† Sed & quivis alius præter patronum, quia in omnibus ratio hujus legis valet, posita in pietatis conjectura: quia nemo verisimiliter extraneo donat in perpetuum, qui de liberis suscipiendis cogitat. l. 6. §. 1. sup. de inoffic. l. 102. in fin. ff. de cond. & demonstr. Quod si valet in omnibus, idem jus in omnibus statuendum. vide Clar. d. loco.

d Quid si cum donaret, liberos habuit? non potest, prætextu aliorum, qui postea nati sunt, donationem revocare ullo modo. Quid ejus liberi? possunt, si ante hunc vel post donatio- nem nati: non tamen solidam, id est, ut inutilem, sed ut immodicam & inofficiosam pro modo legitimæ portionis, l. 2. in fin. l. 5. sup. de inoffic. donat. l. 87. §. 3. ff. de legat. 2. dixi ad Novell. 92.

e Donatio omnium bonorum, estne valida, ut omnia bona donando ea confestim præstare vel tradere teneatur: in genere non valet. l. 15. §. de pact. Quid? donasse omnia bona num is intel- ligitur, qui omnia mobilia & immobilia sua donavit? non censetur: est enim tertium genus bonorum, quod neque mobile sit, neque immobile per se, ut sunt jura & actiones, de quibus donator in hac specie testari poterit. Idem esse existimatur, si quis omnia bona sua præsentia & futura ubicunque sita fuerint donaverit. Nam jura & actiones hac donatione quoque vi- dentur excipi, cum incorporalia sint, neque loco continentur. Idem quoque, si quis refer- vato, hoc est, excepto usufructu donaverit omnia sua bona: hujusmodi enim donatio impro- prie bonorum omnium est. Quid, si quis Ecclesie omnia bona donaverit? In fraudem li- berorum non valet donatio: ut paulo ante diximus. Quid? si uxori vel filio in potestate donaverit, & morte confirmata fuerit hujusmodi donatio? Vim & potestatem ultimæ vo- luntatis obtinet ea donatio: ut etiam Falcidia obnoxia sit, l. in donationib. sup. ad leg. Falc.

Quid, si non expresse omnia bona præsentia & futura, sed summam seu quantitatem, vires patrimonii excedentem donaverit? sustinetur ea donatio, propter spem lucri. l. ult. §. defi- nit. l. arbit. instule. Socinus regula 144.

f Habet itaque locum hæc constitutio non tantum donatis omnibus bonis, sed eorum parte aliqua: Aliqua, inquam, etiam infra dimidiam: & in donatione particulari, magis tamen æstimationis. Clarus ex communi opinione d. loco, q. 23. vers. 4.

tionis acceptor ingratus a circa donatorem inveniatur,
ita ut injurias b atroces in eum effundat, vel c ma-
nus impias inferat, vel d jacturæ molem ex insidiis suis in-
gerat, quæ non levem sensum substantiæ donatoris impo-
nat, vel e vitæ periculum aliquod ei intulerit, vel f
quasdam conventiones, sive in scriptis donationi imposi-
tas, sive sine scriptis habitas, quas donationis acceptor spo-
ndit, minime implere voluerit.

† Ex his enim tantummodo causis, si fuerint in judi-
cium dilucidis g argumentis cognitionaliter approbata,
etiam donationes in eos factas everti concedimus: ne sit
cuiquam licentia, & alienas res capere, & frugalita-
tem h irridere donatoris, & ipsum iterum donatorem
suasque res perdere, & præfatis malis ab ingrato donatio-
nis acceptore affici.

† Hoc tamen usque ad primas i personas tantummo-
do stare censemus, nulla licentia concedenda donatoris
successoribus k hujusmodi querimoniarum primordium
instituire. Etenim si ipse, qui hoc passus est, tacuerit; si-
lentium ejus maneat semper, & non a posteritate ejus su-
scitari concedatur, vel adversus eum, qui ingratus esse di-
citur, vel adversus ejus successores l. Datum 15. Kalend.
April. Lampadio & Oreste VV. CC. Coss. 530.

DE DONATIONIBUS CAUSA
MORTIS m.

TITULUS LVII.

In donatione causa mortis, potest per fideicommissum
substitutui.

1. Imp. Alexander A. Daphnæ.

SI donatione contineatur, Ut altero defuncto, ad n alte-
rum portio eorum, quæ donabatur, pertineret: existente
conditione, si mortis causa donatio perficeretur, fi-
deicommissi actio competit. PP. 4. Kal. Octob. Ma-
ximo 2. & Aliano Coss. 224.

2. Imp. Gordianus A. Zoilo.

INtestata mortua quondam nuru tua, neptis tua, quæ ex
lea filioque tuo quæsitæ est, quandoque potest ad ejus ve-
nire successionem: nec tamen ea post mortem filii tui, ex
quo quæsierat filiam, alii nupti se collocando, dotem
dans prohibeatur, quam velit conditionem eidem doti di-
cere. Sed si mortis causa donationem in fratrem suum
conferens, in causam mortis suæ eam || dotem || eundem
fratrem suum stipulari passa est, cum Divi Severi Consti-
tutione etiam in mortis causa donationibus, si de cætero
patrimonio, quantum Falcidia o jubet, hæres non habet,
provisum sit: is qui nurui tuæ hæres extiterit, ejus Con-
stitutionis beneficium non prohibetur postulare. PP. 10.
Kalend. Febr. Gordiano A. & Aviola Coss. 240.

3. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. &
CC. Heredi.

NEc fratris p sui mortis causa recte factam donatio-
nem fratri rescindere licet. S. 3. Kalend. Januar. Sir-
mii, AA. Coss.

4. Imp. Justinianus A. Juliano Præf.
præt.

Cum de mortis causa donatione q dubitabatur; &
Calli quidem inter ultimas voluntates eam posuerunt,
& legatis aggregandam esse censuerunt; alii autem in-
ter donationes, quæ inter vivos consistunt, eam posue-
runt: dubietate eorum explosa, sancimus omnes mor-
tis causa donationes, sive juxta mortem facientis fue-
rint celebratæ, sive longiore cogitatione mortis subse-

n In donatione causa mortis potest per fideicommissum substitui. Fideicommissum relin-
qui potest instrumento donationis: vide Cujac. 20. obf. 1. dic melius, etiam per fideicom-
missum revocari donationem causa mortis.

o Ut in legatis & fideicommissis: ita & in donatione causa mortis, Falcidia locum habet.
adde Cujac. 20. obf. 6. adde l. 6. l. pen. sup. ad leg. Falcid. l. 66. in fin. l. 93. ff. ad leg. Fal-
cid. l. 1. §. 5. ff. quod legator. An & in mortis causa capione? vide Ripensem ad l. 1. ff.
quod legat. fol. 71. num. 123.

p Ne dicas cum interpretibus communiter, id innui, Etiam ex causa alienæ mortis, mor-
tis causa donari posse, ut l. 11. 18. ff. eod. dic potius cum Cujacio 20. obf. 6. Donationem
mortis causa in extraneum collatam a cognatis donatoris revocari non posse. Idem de do-
natione inter vivos etiam constituitur. l. 29. sup. de donationibus.

q l. 15. 37. ff. eod. §. 1. vers. hæc mortis. Inst. de donat. l. 2. ff. de Publiciana. Nov. 87. ad-
de quæ scripti ad l. 1. & l. 15. in fin. ff. eod. vide ad hunc locum Cujacium 10. obf. 18. ubi
probat donationes causa mortis ad exemplum legatorum capi.

a Ingratitudinis
causa donatio re-
vocari potest, ut
hic. Quid, si re-
muneratoria do-
natio fuit? etiam
ob ingratitude-
nem revocari non
potest. l. si pater.
34. §. 1. in verb.
irrevocabili. ff.
de donationib.

b Prima causa.
Græci ita legunt
ἐὰν σφοδρὰς ὑ-
βρίσεις. Eccl. d. loco.
καὶ ἀσχεταὶς
κατὰ τὴν ἁγίαν
συνήθειαν. Harm. d. loco.
c Secunda causa,
χέρας ἀδίκους
Harm. d. loco.

d Tertia causa
Græci ita legunt
ἡ ζημίαν μεγί-
στην. Eccl. d. loco.
Propius vero ac-
cedit huic loco
Harmenopol' hoc
modo ἡ ζημίαν
μεγίστην προ-
καλεῖ ἐξ οἰκείας
ἐπιβουλῆς.

e Quarta causa
h' eis. (Harme-
nop. legit παρὶ
τὴν ζωνὴν ἐπα-
γαλῶσθαι. Eclog.
d. loco.
f Quinta causa.
g l. 9. in fin. sup.
eod.

h Fragilitatem,
Hal.
i Eccl. d. loco in
fin. donatoris sc.
Ideoque donatio
a patre non revo-
catur propter in-
gratitudinem ejus
filii.
k Actio revoca-
toria ob ingratu-
tudinem, non da-
tur hæredi, ut hic:
vel in hæredem.
in fin. l. eod. adde
l. 1. l. 7. §. eod.

l De hæredibus
ingrati hinc col-
ligunt: Porcum
non declaratam
adversus aucto-
rem, contra ejus
hæredem nõ posse
declarari. vide
Gabrielium 7.
concl. 35.

m Dixi ad 39. ff.
6. & §. 1. Instit.
de donationibus.
Nov. 87. & 47.
Eccl. 3. & 3. Harm.
1. & Paul. 3. sent.
7. Clar. 4. sent. 5.
donatio quast. 4.
6. 7. Grass. lib.
sent. 5. donatio
mortis caus. Do-
natio causa mor-
tis, donatio velu-
ti fiduciaria.

n In donatione causa mortis potest per fideicommissum substitui. Fideicommissum relin-
qui potest instrumento donationis: vide Cujac. 20. obf. 1. dic melius, etiam per fideicom-
missum revocari donationem causa mortis.

o Ut in legatis & fideicommissis: ita & in donatione causa mortis, Falcidia locum habet.
adde Cujac. 20. obf. 6. adde l. 6. l. pen. sup. ad leg. Falcid. l. 66. in fin. l. 93. ff. ad leg. Fal-
cid. l. 1. §. 5. ff. quod legator. An & in mortis causa capione? vide Ripensem ad l. 1. ff.
quod legat. fol. 71. num. 123.

p Ne dicas cum interpretibus communiter, id innui, Etiam ex causa alienæ mortis, mor-
tis causa donari posse, ut l. 11. 18. ff. eod. dic potius cum Cujacio 20. obf. 6. Donationem
mortis causa in extraneum collatam a cognatis donatoris revocari non posse. Idem de do-
natione inter vivos etiam constituitur. l. 29. sup. de donationibus.

z Donatio causa mortis, cuiuscunque sit summa & quantitas, infirmatione non eget: olim indigebat, l. 25. sup. de donationibus. non ita in simplici inter vivos donatione summa excedente. l. ult. sup. de donat.

a Donatio mortis causa quinque testibus presentibus perfici debet, tanquam ultima voluntas. Donatio inter vivos (quibus casibus non indiget infirmatione) scripto contenta est a donatore subscripro, nec ullos testes exigit. l. 31. sup. de donat.

b d. ver. hic mortis. l. 2. ff. de Publiciana. l. 87. ff. de leg. 3. Igitur ex donatione mortis causa dominium transfertur sine traditione.

c Quibus non est potestas accipiendi ex aliorum testamento, iisdem nec ex mortis causa donatione, l. 35. ff. de mort. caus. donat. ut non ita male hic titulus superiori coherereat.

d l. 1. in princ. inf. eod.

e Cœlebs, lege Julia, & Papia, ex aliorum testamentis quidquam capere non poterat, nisi post mortem testatoris intra 100. diem matrimonium contraheret, præterquam ex testamento cognati ad sextum usque gradum, hinc illa lex instituendi in tempus capiendæ hereditatis. l. 62. ff. de hered. inst. dixi ad Ulp. tit. 13. de cœlebs, orbo & solitario patre.

f l. 1. ver. nec vero quisquam orbus. J. eod. Orbi liberis, semisse relicti testamento multabantur: semis cedebat fisco: & breviter, orbus partem tantum relicti capiebat, l. 42. ff. de leg. 2. non solidum, l. 6. ff. de vulg. l. 16. §. 15. ff. ad Trebell. l. 3. in fin. ff. de iure fisci. hinc illæ hæredis instituendi leges in tempus capiendæ hereditatis, l. 62. ff. de hered. inst. ex parte quam quis per legem capere potest. l. 78. ff. de hered. inst.

g Virum & uxorem intelligit, qui inter se matrimonii nomine decimam capere possunt jure veteri certis de causis, l. 2. J. eod. dixi ad Ulp. 15. tit. de decimis. §. 1. l. 1. ff. de auro. interdum solidum, Ulp. 16. §. 1, interdum nihil, Ulp. ibid. §. 2. 3.

h Hodie cœlebs, orbi, vir & uxor inter se solidi capiendi sunt capaces.

i De cœlebs.

k Legem Juliam & Papiam intelligit, v. l. 11. ff. de vulg. l. 1.

l De orbo

cutæ sunt, actis minime & indigere: neque expectare publicorum personarum presentiam, & ea, quæ super huiusmodi monumentis solent adhiberi: sed ita res procedat, ut si quinque a testibus presentibus, vel in scriptis, vel sine literarum suppositione aliquis voluerit mortis causa donationem facere: & sine monumentorum accessione res gesta maneat firmitate vallata, & nullam in ea calumniam accipiat: neque propter hoc, quod gesta non accesserunt, inefficax esse atque inutilis videatur, & omnes c effectus sortiatur, quos ultimæ habent liberalitates: neque ex quacunque parte absimilis || eis || intelligatur. Dat. Kalend. Sept. Constantinop. Lampadio & Oreite VV. CC. Conf. 530.

DE d INFIRMANDIS POENIS COELIBATUS e, ORBITATIS f ET || DE || DECIMARIS g SUBLATIS h.

TIT. LVIII.

1. Imppp. Constantinus, Constantius, & Constans AAA. ad populum.

Qui jure veteri cœlebs i habebantur, imminenti- bus legum k terroribus liberentur: atque ita vivant, ac si numero maritorum matrimonii foedere fulcirentur. Sitque omnibus æqua conditio capeffendi, quod quisque mereatur. † Nec vero quisquam orbus l habeatur, & proposita huic nomini damna non noceant. † Quam rem & circa fœminas existimamus, earumque cervicibus imposita juris imperia, velut quædam juga, solvimus promiscue omnibus. Dat. Prid. Kalend. Apr. Romæ, Constantio 2. & Constante AA. Conf. 339.

2. Impp. Honorius & Theod. AA. Isidoro Præfesto Urbi.

Inter virum z & uxorem rationem cessare ex lege Papia decimarum a: & quamvis b non interveniant liberi, ex suis quoque eos solidum capere testamentis (nisi forte lex alia imminuerit derelicta) decernimus. Tantum igitur posthac maritus vel uxor sibi invicem derelinquant, quantum superstitis amor exegerit. Dat. PP. Non. Sept. Varana Col.

DE c JURE d LIBERORUM e. TIT. LIX.

1. Impp. Honor. & Theod. AA. Isidoro, Præfesto Urbi.

Nemo posthac a nobis jus f liberorum petat: quod simul hac lege omnibus concedimus. Datum PP. Nonas Septembris, Varana Consule.

Mater succedit filio per Tertyllianum. Bald.

2. Imp. Justinianus A. Mennæ P.P.

Illam injuriam, quæ contra matrem defuncti vel defunctæ præteritis fiebat temporibus, pro justitiæ ratione amputamus, & legitima jura, quæ ex Tertylliano Senatusconsulto g ei præstantur, omnimodo eam habere sancimus: licet tres h liberos ingenua, vel libertina quatuor minime pepererit. Datum Kalend. Jun. Constantinop. ipso A. 2. Conf. 528.

communis filius, filiaque post nonum diem (Nominalia, seu Nominaliorum dies is erat, qui & lustricus, quo infantes lustrabant, & eis imponebant nomina. Tertull. lib. de idololatria. Macrob. 1. Saturnal. 16. Festus in voc. Lustrici dies) unam decimam adiciebat: duo autem post nonum diem amissi, duas decimas adiciebant. Præter decimam etiam usufructum tertiar partis bonorum ejus capere poterant, & quotcumque vel quandoque liberos habuissent, ejusdem partis proprietatem. Ulp. d. loco. adde l. 25. ff. de cond. & demonstr. & quæ scripti ad l. 4. sup. quandoque dies legati. Hoc amplius mulier petere præter decimam dotem poterat legatam sibi. Ulp. ibid.

c Vir & uxor jure veteri decimas inter se tantum interdum capiebant. l. ult. sup. tit. prox. interdum solidum, interdum nihil. Ulp. Tit. de solidi capacitate inter virum & uxorem. Solidum capiebant, si alteruter eorum nondum ejus ætatis erat, quæ liberos exagebat (hoc est, si vir minor 25. uxor 20. annorum minor) vel si utrique lege Papia finitos in matrimonio annos excessissent (hoc est, si vir 60. uxor 50.) Item si cognati inter se coissent usque ad 6. gradum. Item si vir abesset & donec abesset, & intra annum postquam abesse desisset, libera inter virum & uxorem erat testamenti factio. Præterea, solidum capiebant, si jus liberorum a Principe impetrassent: aut si filium filiamve communem habebant: 14. annis filium, vel 12. filiam amississent: vel si duos trimos, vel tres post nonum diem amississent, ut intra annum tamen & sex menses. Etiam uniuscujusque ætatis impubes amissus solidi capiendi jus præstabat. Idem si post mortem viri intra decem menses uxor ex eo peperisset. Ulp. d. tit. d.

d Jus liberorum, erat conjugum sine liberis invicem loco pignorum, hæreditatis alteram conscriptio. §. Isidor. 24. l. 9. C. Th. de infirmantia his, quæ sub tyrannia.

e Vir & uxor olim poterant inter se solidum capere, si jus tot liberorum, quot sufficiebant obtinendæ capacitati assis, a Principe impetrassent. Ulp. tit. 16. §. 1. ver. si jus liberorum. Proderat etiam hæc matri impetratio, ut filiis ab intestato succederet, v. l. 2. J. eod. Hodie jus liberorum etiam non petentibus concessum. l. 2. J. eod.

f Jus liberorum hodie omnibus concessum. g Matres succedunt liberis ex SC. Tertylliano. Olim non passim, nisi tres liberos ingenua peperisset, vel libertina quatuor, J. eod. nisi jus liberorum a Principe impetrasset. Hodie jus liberorum matribus hac lege datur. Nov. 78. c. 5. v. Paul. 4. font. 9. §. ult. l. 7. C. Th. de legitim. hered. l. 8. C. Th. de honor. poss. l. 9. C. Th. de infirmant. his, quæ sub tyrannia. Novella Valens. de testam.

h Paul. d. loco §. 4. Inst. de SC. Tertyll.

z De viro & uxore seu decimaribus. a Olim solidum tantum capiebant si unum filium superstitem habuissent, vel si eum puberem amississent. v. Ulp. 16. §. 1. adde tit. prox. inf. b Decima vir & uxor inter se matrimonii nomine seu ob honorem matrimonii capiebant. Ulp. de decimis. 15. §. 1. l. 3. ff. de auro. l. 6. ff. de vulg. l. 42. ff. de leg. 2. Quod, si ex alio matrimonio liberos superstitibus habebant, præter decimam illam, quam matrimonii nomine capiebant, totidem decimas pro numero liberorum accipiebant. Ad hæc,

D. JUSTINIANI SACRATISSIMI PRINCIPIS, PP. A.

CODICIS,

REPETITÆ PRÆLECTIONIS, LIBER NONUS.

DE HIS, QUI ACCUSARE a NON POSSUNT.

TITULUS PRIMUS.

De mutuis accusationibus.

1. Imp. Severus & Antoninus Augusti Sylvano.

Prius est, ut criminibus, quæ tibi ut graviora *b* ab adversario tuo obijciuntur, cædis atque vulnerum respondeas: & tunc ex eventu causæ Judex æstimabit, an tibi permittendum sit eundem accusare, tametsi prior *c* inscriptionem *d* deposuisti. PP. 5. Id. Martii, Tertullo & Clemente Coss. 196.

De tutore & curatore.

2. Imp. Antoninus A. Ingenuo.

Si cautiones, quibus Secundinus solutam Eugenio pecuniæ ut falsas habent: proprio *f* nomine (cum non liceat alieno) non prohibentur in crimine falsi subscribere. Nec enim facile vel tutores vel curatores, qui ex officio periculo || suo || res pupillorum vel adolescentium administrant, sententia notantur, nisi evidens eorum calumnia *g* judicanti apparebit. PP. 12. Kalend. Octob. Antonino A. & Geta Coss. 206.

De ratione accusationis instituenda.

3. Imp. Alexander A. Rufo.

Qui crimen publicum instituere properant, non aliter ad hoc admittantur, nisi prius *b* inscriptionum pagina *i* præcesserit. & sive jussor *k* de exercenda lite adhibitus fuerit. Sin vero post satisfactionem præsentis non fuerint, || edicto || admonendi sunt, ut *l* veniant ad causam agendam: & si non adfuerint, non solum extra *m* ordinem æstimatione Judicis puniendi sunt, sed etiam sumptus *n*, quos in eam rem, & circa ipsum iter *o* ad litem vocati fecerunt, dependere cogentur. PP. 3. Non. Febr. Alexandro A. Cof. 223.

De faminis.

4. Idem A. Dionysio.

Uxor *p* tua, si consobrini tui necem vindicandam existimat, adeat Præsidem provincie. PP. 16. Kal. Jul. Alexandro A. Cof. 223.

Accusatio falsi existentibus tutoribus vel curatoribus non pertinet ad matrem. Bald.

5. Idem A. Marcellinæ.

Senatusconsulto permittum non est mulieri legis Corneliæ crimine reum facere, nisi res ad eam *q* pertineat. Cum igitur filii tui tutores *r* vel curatores habeant: ipsi deliberare debent, an instrumenta, ex quibus adversarium filiorum tuorum obtinuisse dicis, falsa esse accusare debeant. PP. Kal. Octob. Alexandro A. Cof. 223.

accusatio sine querela. Clar. d. loco. vers. postea. *k* l. 7. §. 1. ff. de accusationibus. Clarus d. loco. vers. eod. etiam. negat consuetudine hanc satisfactionem exigere & nihilominus tamen accusatorem cogi de calumnia jurare. Idem ibidem vers. dic etiam. Bart.

l citatio generalis an ad causam sufficiat. v. Mynsing. 4. obs. 33.

m l. 2. in fin. inf. ad Turpillianum.

n Satisfactionem de sumptibus præstandis observari, Clarus negat d. loco. vers. tenetur etiam.

o l. 79. ff. de iudiciis. *p* v. l. 5. inf. eod.

q l. 14. §. eod. ad eam etiam pertinet liberorum causa, ut hic. & l. 9. §. eod. l. 1. ff. de accusat.

r consobrini, l. 4. §. eod. parentum, d. l. 1. patroni, patronæ, d. l. 1. mariti, Clar. d. §. ult. q. 14.

s vers. præterea. eorum denique in quos ex lege publicorum iudiciorum testimonium non dicitur, v. l. 1. D. de accusat. de quibus vide l. 4. §. D. de testib. ergo & fratrum, l. 1. §. 10. ff. de qua-

t tionibus. alias mulier non accusat, l. 12. §. eod. l. 8. D. de accusat. neque populari actione utitur, l. 6. §. D. de populi act.

e vide l. 2. sup. eod.

De accusatione relicta.

6. Idem A. Probo.

Accusationem, a qua discedere *a* te professus es, repetere non debes. PP. 5. Non. Maji, Juliano 2. & Crispino Coss. 225.

De mora accusatoris.

7. Idem A. Felici.

Si ea, quæ crimen intendit, cognitionem moratur: certa *b* perferendæ accusationis tempora Judex competens præstet, intra quæ si agere superfederit, renunciassè *c* causæ intelligitur. PP. 15. Kal. Sept. Agricola & Clemente Coss. 231.

De militibus.

8. Imp. Gordianus A. Cajo militi.

Non prohibentur milites *d* accusationem, quæ publici iudicii instar obtineat, intendere, si *e* suam suorumque injuriam exequantur. Ideoque consobrini tui necem defendere tibi permittimus. PP. 17. Kal. August. Pio & Pontiano Coss. 239.

De faminis.

9. Idem A. Severiæ.

Non ignorat comperens Judex, eam *f*, quæ ultionem, & mortem filii persequi allegat, non temere ad accusationem esse admittendam, nisi prius matrem se esse probaverit. PP. 6. Non. Mart. Gordiano A. & Aviola Coss. 240.

De militibus.

10. Idem A. Mucatraulo *g* militi *h*.

Si crimen ad tuam tuorumque injuriam pertinens exequaris, solennibus te inscriptionibus adstringe, ut Præsidem provincie habere judicem possis. PP. Kal. Aug. Gordiano A. & Aviola Coss. 240.

De incendio.

11. Imp. Philippus A. & Philippus Cæs. Saturnino & aliis.

Data *i* opera partis adversæ res vestras incendio *k* exarsas esse asseverantes, crimen Legis Corneliæ de scariis exequi potestis. PP. 13. Kal. Jul. Peregrino & Æmiliano Coss. 245.

De faminis.

12. Imp. Diocletianus & Maximianus AA. & CC. Corinthiæ.

De *l* crimine, quod publicorum fuerit iudiciorum, mulieri *m* accusare non permittitur: nisi certis ex causis, id est, si suam suorumque persequatur injuriam, secundum antiqui juris statuta tantum, de quibus specialiter ei concessum est, non *n* exacta subscriptione. Unde aditus Præses provincie in primis examinabit, an tale sit crimen, cujus accusationem mulier subire non prohibeatur. S. 5. Kal. Maji, AA. Coss.

De fratribus.

13. Idem AA. & CC. ad Asclepium.

Si magnum & capitale crimen ac non leve frater *o* contra fratrem suum instituit, non solum audiendus non est, sed etiam exiliu poena plectendus est. Dat. 10. Kalend. Febr. CC. Coss.

n Subscriptio an exigatur hodie, dixi ad l. 3. sup. eod.

o Frater fratrem, ut hic. vel sororem, l. 18. inf. eod. l. 1. §. 10. D. de questionibus. de crimine capitali non accusat, accusans punitur, ut hic. 2. Harm. 2. §. 48.

a Desistens ab accusatione expressè, ut hic, & l. 3. in fin. l. 4. §. ad Turpillianum. l. 2. D. ad Turpillianum. vel tacite, ut l. 7. §. eod. non accusat.

b Dixi ad l. 5. §. de ing. man. l. ult. §. ut int. cer. temp. l. 18. D. de accusat.

c Accusationes etiam tacite remittuntur, dixi ad l. 6. §. eod.

d l. 8. ff. de accusationibus.

e l. 18. §. eod. hodie passim admittuntur ex usu. Clar. §. sent. §. ult. q. 12. vers. quare.

f Dixi ad l. 4. §. eod.

g Buccarrachio.

h l. 18. §. eod.

i Incendium dolose, lata culpa, levissime, vel fortuito admissum, quomodo puniatur. vide apud Angelum tract. de maleficiis, §. Incendiariorum.

k Incendiariorum tenetur lege Cornelia de scariis. l. 1. ff. de scariis. Ceterum non ita commode huic titulo respondet hæc constitutio.

l Mulier accusare de crimine nisi sua in causa non potest, Syn. Basil. 6. sit. 36. ex lib. 60.

m l. 41. cap. 24. nisi ob eadem parentum, liberorum, patroni, patronæ & eorum filii, filiarum, nepotis, neptisve, & ceterorum in quos invita testimonium dicit: licet & ei lege Cornelia testamentaria agere (vel de falsis) item & de testamentis patrum, norum vel matrum liberorum. 1. Harmen. 2. §. 40.

n l. 3. C. Theod. de accusat. dixi ad l. 5. §. eod.

a Mater filium sibi insidiantem accusare potest. adde l. 3. §. de parric. potest. & sic publicam accusationem instituere. 1. Harm. 2. §. 41. Filius ex contrario de facto matris queri potest. l. 1. §. 1. ff. de accus. b Falsus accusator, calumniator. c Periculum hic vocatur accusatoris inscriptio in crimen, quod ex ea accusator periclitetur, ne reus fiat: sicut ex sententia iudex periclitatur, ne litem suam faciat, & ne teneatur edicto. Quod quisque iuris: & is utique quicunque condemnationem patitur, & omnes scripturae nostrae maxime in iudiciis similiter pericula dici possunt, non etiam verba quaecunque. Cujac. ad tit. 8. de sententiis ex periculo recitandis. d Infamis accusare non potest. l. 4. l. 8. ff. de accusat. adde l. 1. §. de advoc. divers. Syn. 60. tit. 1. c. 16. nisi suam suorumque injuriarum exequatur. d. l. 18. & in laesae majestatis crimine. l. 7. D. ad l. Jul. majest. e Duos qui reos delatos habet, tertium deferre & accusare non potest, nisi suam injuriam persequatur. De tribus reis nemo queri potest, nisi suarum injuriarum causa. l. 8. in fin. l. 12. §. 2. D. de accus. l. 6. inf. D. de adulter. adde Cujac. 6. obs. 12. f quidam legunt praepara. g Domesticus ὁ δῖα γὰρ οὐκ ὄντις τῆς οἰκίας. Qui degit in aliquis domo, non potest eum accusare: sed si quid pecuniarium sit, recte de eo agit. Syn. Basil. tit. 60. tit. 1. ex tit. 34. c. 17. 1. Harm. 2. §. 49. unde a quibusdam his locus refertur ad inquilinos & domesticos. h Alumnus educatorem accusare non potest. hic adde quae de alumno alias dixi l. 1. sup. quae res pignora. facit l. 20. §. eod. nisi forte sua, suarumque injuriarum causa. arg. l. 11. §. de accus. i Civilis petitio quae & pecuniaria Gracis, Harmenopulo, & auctori Synopseos. facit d. l. 11. §. 1. k Sororem levioris admitti ream facere licet. 1. Harmenop. 2. §. 50. dixi d. l. 13. §. eod. l. Accusatorem suum accusare non potest is, cuius nomen inter reos receptum, nisi prius se crimine purgaverit in se collato, Synops. 60. tit. 1. ex tit. 34. c. 17. adde l. 1. §. qui. 4. ff. de accusat. c. neganda. 3. quae. 11. (Hujus sententiae decem exceptiones adfert Marianus Socinus in c. ex literis de mutuis petitionibus) potest tamen etiam pendente causa in eos, qui accusant ipsum, inscriptionem deponere, ut hic: Synops. ib. m paria sunt pene, suorum, & suas injurias defendere. n v. quae dixi ad l. 3. §. eod. o l. 3. c. 7b. ne prater crimen majestatis servus dominum vel patronum libertus seu familiaris accuset. 3. quae. 11. c. si quis. l. 6. l. ult. §. de delat. Synops. d. tit. 34. c. 23. & 6. Harm. 12. p familiaris οἰκετακός: cui adjungitur apud autorem Synopseos, ibid. servus, ancilla, filius. q de familiaribus & servis v. l. 6. §. 5. §. de his, qui ad ecclesias. r σὺν ἡρώ τυμωρεῖται, ferro punitur. Synops. ibid. s adde l. 7. §. ad l. Jul. majest. t quod ne quidem excepit Tacitus, auctore Vopisco, nec Trajanus, auctore Plinio.

De matre filium accusante.

14. Idem AA. & CC. Aelia.

Propter insidias, quas tuae vitae paratas contendis, accusationem apud Praesidem provinciae contra filium a tuum, si pietas & ratio naturalis animi tui non revocat, intentionem constituere potes. S. 16. Kal. Mart. CC. Coss.

De existimatione & de periculo calumniae.

15. Idem AA. & CC. Lupioni.

Criminis accusationem instituere cum b periculo calumniae, si tibi existimatio d integra est, minime prohiberis. S. 3. Kal. Mart. CC. Coss.

De pluribus accusatoribus.

16. Idem AA. & CC. Callutico.

Cum rationibus juris congruit desiderium tuum, postulantis accusationem tertiam e ei, qui duos reos delatos habeat, non permitti contra Legis praescripta f, nisi suas suorumque injurias quis persequatur. S. 12. Kal. Decemb. Nicomediae, CC. Coss.

De eo, qui in rei domo educatus est.

17. Pars sententiae eorundem AA. & CC. Dat. 5. Id. Jan. Diocletiano & Maximiano AA. Coss.

Iniquum & longe a seculi nostri beatitudine esse credimus: ut Thaumasius accusandi ejus habeat facultatem, in g cujus domo h eum (licet ingenuum) a primatate tamen fuisse constabat. Quare ex nomine Thaumasi mentio super conf. etu criminis cum Symmacho conquiescat.

† Si quam sane civilem i petitionem idem Thaumasius sibi competere confidit: iudicio Praesidali poterit experiri.

De fratre & sorore.

18. Idem AA. & CC. Juliano.

Si sororem k [tuam] leviorum commissorum ream facis, accusationem non prohiberis exercere in iudicio Praesidali: quo temerarie commissa, congrua ultione plectantur. Dat. 3. Kal. Mart. Diocletiano 9. & Maximiano 8. AA. Coss. 304.

Si accusatus accuset.

19. Imppp. Valentin. Valens & Gratianus AAA. Laodiceo Praefecto Sardiniae.

Neganda l est accusatis ¶ qui non suas suorumque m injurias exequuntur, licentia criminandi in pari vel minori crimine ¶ priusquam se crimine, quo premuntur, exuerint, secundum scita veterum juris conditorum, ¶ ita tamen, ¶ ut & ipsi inscriptiones n contra eos etiam pendente accusatione deponere possint. Dat. Prid. Id. Aug. Carnunti, Gratian. A. 3. & Equitio V. C. Coss. 374.

De familiaribus & servis.

20. Impp. Arcad. & Honor. AA. Eutychiano Praefecto praetorio.

Si quis o ex p familiaribus q vel ex servis cujuslibet domus cujuscunque criminis delator atque accusator emerferit, ejus existimationem, caput, atque fortunas petitoris, ejus familiaritati vel dominio inhæserit: ante exhibitionem testium, atque examinationem iudicii, in ipsa expositione criminum, atque accusationis exordio, ultore r gladio feriat. Vocem enim funestam amputari oportet potius, quam audiri. Majestatis s autem crimen ¶ tantum ¶ excipimus t. Dat. 6. Id. Novemb. Constantin. Caesario & Artico Coss. 397.

De libertis.

21. Impp. Honorius & Theod. Augusti, Consulibus, Praetoribus, & Trib. pleb. Senatui, S. D.

Si liberti y, accusatores manumissorum haeredumve esse praesumpserint z, eodem, quo servi supplicio tenebuntur, luituri poenas ante prohibita delationis exordium. Dat. 7. Id. August. Ravenna, Asclepiodoro & Maximiano Coss. 423.

DE ACCUSATIONIBUS 4, ET INSCRIPTIONIBUS 6.

TIT. II.

De terminis effossis.

1. Imp. Alexand. A. Martiano.

Eos, qui terminos c effoderunt, extraordinaria d animadversione coerceri debere, Praeses provinciae non ignorabit. PP. 3. Kal. August. Alexandro A. Coss. 223.

De servo accusato.

2. Idem A. Syro.

Si cuidam crimini obnoxius servus e postuletur, dominus eum defendere potest, & in iudicio sistere, accusatoris intentionibus responsurum. Post probationem autem criminis, non f ipse dominus, sed servus pro suo delicto condemnationem sustineat. Ideo enim servum suum domino defendere permissum est, ut pro eo possit competentes allegationes offerre. PP. 11. Kal. Dec. Alexand. A. Coss. 223.

De absentibus.

3. Idem A. Stephanidi.

Reos capitalium criminum abientes g, etiam per h procuratorem defendi, leges publicorum iudiciorum permittunt i. PP. 4. Non. Novemb. Maximo 2. & Aeliano Coss. 224.

Non tenet sententia absolutoria lata pro praesente contra absentem non citatum legitime. Bald.

4. Imp. Gordianus A. Archelao.

Si accusatoribus k absentibus l, & non m per contumaciam n adesse iudicio cessantibus, ex una o postulatione aditus Praeses provinciae non causa cognita sententiam dixit, qua eum, de quo querimoniam derulisti, liberandum existimavit: criminatione etiam nunc perseverante, quae contumacia vel cessatione accusatorum non interveniente auferri non potuit: causa intentati criminis apud p eundem vel successorem ejus more iudiciorum tractabitur. PP. Non. Mart. Gordiano A. 2. & Pompeiano Coss. 242.

De mandato.

5. Idem A. Paulino.

Non q ideo minus crimine, siye atrocium injuriarum iudicio tenetur r is, qui in justam accusationem incidit, quia dicit alium se hujusmodi facti mandatorem habuisse. Namque hoc casu pr-

l. inter. to. l. pen. ff. de pub. jud. h l. 33. §. 2. ff. de procur. mittunt. l. 13. in fin. ff. de pub. jud. non permittunt in crimine non capitali, velut adulterio, l. 11. §. 2. ff. de adul. quod olim non fuit capitale. de quo dicam ad l. 30. in fin. §. de adul. in capitali permittunt. d. §. 2. l. 6. ff. de appell. Nam & ita Schenio Thermirano reo criminis cognitor (qui quasi procurator est) datus est apud Ciceronem de Jure dicendo in Verrem. Potest etiam per procuratorem is defendi, quo praesente lis criminalis contestatur l. 14. §. de adul. l. 10. ff. de publ. judic. l. 4. §. 2. ff. ad leg. Corn. de sciscis. adde Cujac. 20. obs. 20. Accursius putat permitti absentem defendere ad sententiam usque, ut hic. defendentem, suam quodammodo utilitatem & causam defendere. Cetera vide apud Clarum 5. sent. §. ult. quae. 32. k De sententia lata pro reo accusatore absente. Inde colligitur, Plures posse uno & eodem libello accusare: si tamen suam suorumque injuriam persequantur, alias, plures simul accusare non posse, nisi per procuratorem. l. 3. §. 6. ff. de sepulchr. dixi ad l. 16. ff. eod. adde Clar. 5. sent. §. ult. quae. 13. in prin. Duar. 1. disp. 39. l. Accusatore citra contumaciam absente, reoque absoluto, absolutio ipso jure nulla, & ex integro causa agi potest apud eundem vel ejus successorem. §. eod. m puta si inutiliter citatus, vide Rol. a Valle. 1. conf. 39. num. 9. 10. ad 33. n alias si per contumaciam a lite primum contestata abeisset, notaretur calumniae. l. 10. ff. de publ. jud. ante litem contestatam post inscriptionem, extra ordinem, l. 3. §. qui accus. l. 2. §. ad Turpill. adde Cujac. 20. obs. 1. o i. e. μὴ νομίζω, cui contrarium est, συστάδην, vel causa cognita, adde l. 5. §. 4. §. de temp. appell. p l. 6. §. quomodo & quando iudex. q Mandatarius criminis, auctorem laudando non excusatur. l. 1. §. 13. ff. de vi & vi. Mandatarii criminum puniuntur, l. 3. §. 1. ff. de vi privata. quin mandator tenetur, ut hic Synops. Basil. 60. tit. 1. ex tit. 33. c. 18. r Imo minus tenetur mandatarius: si parere necesse habuit, l. 169. ff. de regul. jur. praesertim si de non atroci facinore queritur, l. 20. ff. de oblig. l. 157. ff. de reg. jur. aut si ad aliquo committitur, quo i mandator (exemplum sit in patre filiam in adulterio interficiente) impune praestare potuit, Clar. 5. sent. §. ult. quae. 60. vers. solet. aut si vis illata facient, ideoque volunt mulieri, quae per metum adulterium commiserit, ignoscere. Clar. d. loco vers. quovo modo. Iudicem excusari a pena, si principis iussu non observatis juris folemnibus capitalem in aliquem sententiam tulerit, Clarus ib. vers. solet dubitari, fabrum excusari, si mercede conductus in aliena silva alterius mandato arbores exciderit, aut in aliqua quid everterit. Clar. d. vers. solet.

y Synops. d. c. 18. in fin. l. 4. c. Th. vir. Ne prator. l. 8. ff. de accusat. de l. 20. §. eod. z Certis tamen casibus possunt. l. 38. §. 9. ff. de adm. l. 1. §. ff. de anno. 14.

a 9. c. Theod. 1. di. xi. 48. ff. 2. hoc notandum, in Gallia reum a privato non accusari ad penam criminales, sed a procuratore Regio. v. Rebuff. in proemio. confit. §. 3. n. 105. quae de re alias etiam dixi. b v. quae dixi ad l. 3. §. sit. prox. c Paul. 5. sent. 22. §. 2. d v. Paul. d. loco §. 1. sent. 16. §. 1. l. 1. §. 3. ff. de terminis l. 4. §. 4. ff. fin. regund. e Servus a domino defendi potest. l. 17. ff. eod. l. 11. ff. de publ. jud. l. 9. ff. de p. m. n. f Dominus ex servi delicto non accusandus, l. 7. §. 1. ff. de accusat. l. 5. §. 5. ff. de oper. novi. e contrario ex delicto domini servus convenitur. l. 5. §. 8. ne filius pro patre. g Absens reus per procuratorem potest defendi. Neque accusator per alium accusare, neque reus per alium delicti potest, nisi ingratum libertum patronus accuset, Paul. 5. sent. 16. §. 11. l. sed §. 9. 1. ff. de procur. l. 4. ff. de obsequiis. aut rei absentia defendatur. Paulus illi loco l. ab. sent. 71. l. servus. 33. §. publicus. 2. ff. de procur. i Imo non per-

2. Mandator criminis tenetur. l. 1. §. 3. ff. de injur. l. 15. in fin. ff. de fidei. Paul. §. sent. 23. §. 5. adde quæ dixi ad l. 4. §. 7. de fugitivis.

De absente non accusando.

c. Absens accusari non potest, nisi hic. & l. 15. §. 7. de adul. multo minus damnari, inf. ed. l. 5. D. de pœ. n. alioquin sententia nulla est. Quod igitur re medium est ad versus absentem? Bonorum ejus sit annotatio, §. 1. cod. quod hodie in Gallia, Italia, Hispania, & foris Ecclesiasticis locum non obtinet; possunt enim absentes contumaces etiam ad mortem damnari, eorumque bona hinc adungi. v. Clar. §. sentent. §. ult. quasi. 44. vers. factus. vers. sed hodie. vers. licet.

d. An hodie locum habet bonorum annotatio. dixi ad l. 1. inf. de requir. r. gis.

e. Reus citandus est, etiam si Princeps accuset aut agat. Clement. Pastorialis. de re jud. die. etiam de censura, excommunicatione, aut interdicto ferendo agatur. Communis opinio apud Clar. §. sent. §. ult. qu. 31. in princ. Fieri autem citatio in civitatibus debet iudicis mandato. Clar. ib. ver. unus.

Quid, si reus in alieno vivit territorio? dixi ad l. 7. ff. de cust. l. ult. D. de accusat. Nov. 134 c. 5. l. 4. §. 6. ff. de dem. l. 15. §. 1. ff. de re jud. quid, si defunctus? v. l. 1. §. 1. ff. de curat. bon. dand. de citatione vide quædam alia apud Clarum dicto loco.

f. Nullitas sine appellatione potest proponi vel apud superiorem, vel apud eum ipsum, qui sententiam tulit, quinimo executio impeditur potest nullitate objecta. Bald. hic. adde Vvumier. l. 1. pr. 24. obf. 35.

g. officium stationarii, l. 8. inf. cod. publicæ personæ, l. 14. inf. cod. nuntiatores. l. 6. §. 3. D. ad Turp.

h. Notoriæ & relationes apparitorum vel aliarum publicarum personarum non exigunt apparitoris inscriptionem: sunt tamen accusationibus proximæ, quia non minus subit periculum, qui ex eis denuntiat crimina, quam qui defert ex inscriptione, ut hic. & d. l. 14. l. 6. §. 3. ff. ad Turp. Alias ridicula sunt, quæ sermonis ignoratio Latini veteres interpretes hic commenti sunt de Notorio.

i. ex indicis, scil.

k. Denuntiantibus an & quatenus jure credatur. v. apud Socin. reg. 89.

l. Notoria, ut hic, quæ & notoria indicia in l. 6. §. 3. ff. ad Turp. & πῆλὰ κρόματα, Syn. Basil. §. tit. 1. ex lib. 6. tit. 1. cap. 1. sunt elogia (Gallis informations) ab apparitoribus præsidum, irenarchis, & publicis personis, l. 14. §. 1. cod. ad magistratus transmissa.

m. Stationarii sunt apparitores dispersi per vicos & provincias certis locis, ut magistratibus denuntient crimina, quæ geruntur. l. 1. inf. de curios. vide l. 1. §. 12. ff. de off. Præf. urb. l. 31. Cod. Theod. de epis. & cleric. l. 1. Cod. Theod. de cursu publico. vide l. 6. inf. de dignitat.

n. Apud Præsidem non apud stationarios libellus accusationis proponendus.

o. Accusatus de crimine ab uno, de eodem crimine ab alio non accusatur. Quod si ex eodem crimine plures actiones nascantur a diversis personis accusari potest, Synopf. Basil. 60. tit. 1. ex tit. 33. ed. 24.

p. v. l. 16. D. cod.

q. Ex eodem facto plurima delicta nasci possunt.

r. Unum & idem delictum, unius ejusdemque hominis a pluribus deferri potest. l. 4. §. 1. cod. l. 1. D. de cod. Diversa vero delicta unius hominis a diversis hominibus possunt deferri, ut hic. possunt, & ab eadem persona. l. 3. §. 3. D. cod.

s. Diversi unius ejusdemque hominis delictis ad judicem delatis, iudex habita ratione gravioris condemnare debet: nec in ejus arbitrio est minoris habere rationem.

t. Ne alioquin cause continentia dividatur. l. 10. §. 1. de iudic.

ter principalem reum, mandatore a quoque ex sua persona conveniri posse ignotum non est. PP. 3. Id. Septemb. Gordiano A. 2. & Pompejano Coss. 242.

De absentibus.

6. Idem A. Avidiano.

Absentem b capitali crimine accusari non e posse, sed requirendum tantummodo annotari d solere, si desit, verus jus est. Et ideo cum absentem te & ignorantem, cui nunquam ullum crimen denuntiatur e esset, per injuriam a Præside provinciæ in metallum damnatum esse dicas: quo magis in præsentem te agente (ut asseveras) jam nunc fides veri possit illuminari, Præfectum prætorio adire f cura: qui quicquid novo more & contra formam Constitutionum gestum deprehenderit, pro sua justitia reformabit. PP. 4. Non. April. Ariano & Pappo Coss. 244.

De relationibus a publicis personis factis.

7. Idem A. Proculo.

EA quidem, quæ per Officium g Præsidibus denuntiantur, & citra h solennia accusationum posse perpendi: incognitum k non est. Verum si falsis necne notoriis l insinulatus sit, perpenso iudicio dispici debet. PP. 8. Id. Jan. Peregrino & Amiliano Coss. 245.

Apud quem accusari debet.

8. Exemplum sacrarum literarum, Diocletianus & Maximianus August.

Si quis se injuriam ab aliquo passum putaverit, & querelam deferre voluerit, non ad stationarios m decuratur, sed n Præsidalem adeat potestatem, aut libellos offerens aut querelas suas apud acta deponens. PP. sine die & consule.

Si quis sapius accusetur.

9. Idem AA. Honorato.

Qui o de crimine publico in accusationem deductus est, ab alio p super eodem crimine deferri non potest. Si tamen ex q eodem facto plurima crimina nascuntur, & de uno crimine in accusationem fuerit deductus: de r altero non prohibetur ab alio deferri. Iudex autem super utroque s crimine audientiam accomodabit. Nec enim licebit ei separatim t de uno crimine sententiam proferre, priusquam plenissima examinatio super altero quoque crimine fiat. PP. 4. Kalend. Septemb. Basso 2. & Quintiano Coss. 289.

De promissione victoria.

10. Idem AA. & CC. Urfa.

Qui explicandi negotii spem a (cujus finis in iudicis potestate ac motu situs est) pollicetur: non minus ob illicitam sponsonem crimen contrahit, quam qui ad hujusmodi promissionis commercium b contra disciplinam publicam adspirat. PP. 3. Kal. Novemb. iplis 4. & 3. AA. Coss. 290.

An absolutus accusari possit.

11. Idem AA. & CC. c liberis Crispinæ charissimæ nobis.

Si quis homicidii crimen existimat persequendum, secundum juris publici formam debet eum, qui in primordio homicidii postulaverit reum, neque probaverit, ideoque reus absolutus est, prævaricationis d arguere: Id enim salubriter statutis Principum Parentum nostrorum jurisque forma præscriptum est. Vel si id non putaverit e agendum: ad sequens crimen (i. e. pastorum f latronumve) descendere eum coges g, atque id exequi iudicio tuo: cum siquidem id ab incusato appareat esse commissum, ob ultionem publicam obnoxius legibus fiat. Dat. 8. Id. Apr. Annibaliano & Afclepidoto Coss. 292.

De eo, qui se sponte præcipitavit.

12. Idem AA. & CC. Aurelio.

Factum sponte se præcipitantis h, innocenti i criminis periculum afferre non potest. S. 14. Kal. Jun. Sirmis, AA. Coss.

De servis accusatis.

13. Imppp. Valentin. Gratian. & Theod. AAA. Mariniانو & Vic. Hispania.

Si l quis servos crediderit accusandos, non m prius ad corporum tormenta veniatur, quam se vinculo subscriptionis adstrinxerit. Dat. 6. Kal. Jan. Patavii, Merobaud. 2. & Saturnino Coss. 383.

De officio iudicis.

14. Idem AA. & Arcadius A. Cynegio Præfecto prætorio.

Singuli universique || iudices || cognoscant || in publicis criminibus || non oportere emendicatis uti suffragiis decretorum, aut || relationibus n a publicis personis destituentis credere: || sed rei veritatem inquirere. Dat. Prid. Kal. Maji, Constantinop. Arcadio A. 1. & Bautone Coss. 385.

De viris potentioribus.

15. Idem AA. Tatiano Præfecto prætorio post alia.

Tunc o convenit potentiores p viros adesse iudiciis, cum eorum præsentiam || in criminibus publicis q || per inscriptionem causa deponat: licet in pecuniariis causis per procuratores litem sustineant. Dat. 15. Kal. Mart. Mediolani, Valentiniano A. 5. & Neotherio Coss. 390.

De forma libelli.

16. Impp. Arcad. & Honor. AA. Pasiphilo r.

In causis criminalibus dignum est s, ut inscriptiones præponantur t, quæ magnitudinem videlicet criminis, tempusque designent u: ut alterutram partem digna Legum terere x possit auctoritas y. Quod si fuerit statutum forte contemptum, hi, qui ex Officio ingrediuntur secretarium z, quinque librarum auri condemnatione ferientur. Dat. 8. Id. Jan. Olybrio & Probino Coss. 395.

De accusationis ordine.

17. Impp. Honor. & Theod. AA. Consulibus, Prætoribus & Tribun. pleb. Senatui, S. D.

Accusationis ordinem jam dudum legibus institutum servari jubemus: Ut, quicumque in discrimen capitis accersitur, non a statim reus, qui accusari potuit, existimetur: ne subjectam innocentiam b feriamus. Sed quis-

item quare. scribit neminem hodie cogi accusare: ne hæredes quidem occisi.

h dixi inf. cod. de bon. eorum, qui mort. sibi consciver.

i potest enim id accidere doloris impatentia, vel tadio vitæ. v. l. 6. §. 7. ff. de injus.

k ad Marimum. l. 14. C. Th. cod. d. l. 14.

m dixi de subscriptione ad l. 3. §. qui accusare. n dixi ad l. 7. §. 3. cod.

n l. 17. C. Th. cod. p v. l. 25. & Auth. Hoc jus. §. de procurat. Nov. 71. c. 1.

o aliud in pecuniariis causis. d. l. 25. adde l. 26. d. 1. §. de procurat.

r ex una & eadem l. 8. sc. C. Theod. de iuridict. hæc lex sumpta est, & lex 8. §. unde vi, & l. 1. §. de abigis. f vide quæ dixi ad l. 3. §. de his, qui accusar. adde Cuj. 1. obf. 20.

t sumptum ex l. 8. C. Th. de iuridict. lib. 2. u vide l. 3. §. cod.

x tenere. d. l. 8. y auctoritas. d. l. 8.

z d. l. 8. Secretarium, locus in quem iudices solent convenire. In eundem locum certo tempore Carthagini admittebatur populus ad ordinandum exactorem, adde l. 20. C. Th. de taxationibus. in princ.

a Innocens nemo, si accusasse sufficiat.

b Innocentiam subjectam leges non foriunt. facit l. 12. §. cod.

a Spem explicandi negotii vendere quid est? evenum sententia vendere. v. Paul. §. sent. 25. §. ult. l. 15. §. 30. ff. de injur.

b Hæc constitutio pertinet proprie ad sumi venditores (quales fumo necari Alex. Sever. iussit) non ad impietatis promissores. v. Cujac. 20. obf. 9. c. Hæc Crispinæ, carissime nobis. Cout. 1. disp. 15. Cujac. 1. obf. 15. Fuit autem is Crispinus præses provinciæ. vide Cujac. ibid.

d Prævaricatione tenetur, qui reum non probavit, adde l. 1. §. de advoc. divers. iudicior.

e Sic hæc hypothesis: Qui homicidii & criminis simul pastorum & latronum accusari potuit, accusatus tantum fuit homicidii. Accusator homicidii non probavit? Prævaricationis poterit condemnari accusator, nisi a iudice cogatur descendere ad alterius criminis executionem.

f Crimen pastorum hic dicitur, non quod, ut Accurs. putat, a Caino & Abele pastorum initium sumpsit, sed quod pastores latrocinii dediti esse consueverunt, ut de Abasgis & Henochis scribit Strabo, quos ait vivere ληστές, καὶ νομαδικὰς, eamque sententiam confirmat lex unica, C. Theod. Ne pastorum dentur filii nutriendi lib. 9. tit. 31. fore alioquin, ut qui nutriendos dederit, societatem latronum videatur iniisse, quamvis aliis rusticis nutriendos dare liceat. Ita conjungi recte hanc vitam, pastorum & latronum refert Aristot. 1. Polit. 11.

g Clarus §. sent. §. ult. qu. 15. vers.

z l. 2. j. tit. prox.
v. l. 3. §. de his, qui
accusare. Hodie
consuetudine pas-
sim recepta nemo
accusaturus se in-
scribere ad pœ-
nam talionis co-
gitur: ut ea ra-
tione valeat con-
suetudo, per quam
pœna talionis sit
sublata. Bart. in l.
si cui. 7. ff. eod. ne
metu talionis quis
ab accusando de-
terreatur, & deli-
cta impunita sint,
contra legem vo-
luntatem. l. ita si.
in fin. ff. ad leg.
Aquil. Quod in
testibus locum ha-
bere negat Baldus
in c. 1. §. injuria.
de pœte juramento
firmanda. arg. l. 1.
§. praeerea. ff. de
ficariis. c. l. 2. §.
de reb. cred. Cor-
setus sing. 12.

a vide l. 2. j. tit.
prox.
b Pœna judican-
tur majores vel
minores dignita-
tis ratione.
c Mendacia haud
impunita.
d Pœna talionis.
d. l. 2. l. 7. l. ult. j.
de calumn. l. 7. j.
de vi publ. de qua
fœpius alibi dixi.
e nempe quia
detexit alios cri-
minis socios. Pœ-
na igitur reo de
se confesso, non
minuitur, ob id,
quod socios cri-
minis indicavit.
f Consolatio mi-
serorum est habe-
re pares.
g Inimicus de se
confessus, sua con-
fessione inimicum
onerare non pot-
est.
h De se confessus,
non potest de alio
interrogari. adde
Rolandum a Valle
l. conf. 16. num. 7.
c. 17. §. consil. 73.
num. 1. c. 20. nisi
in causis lege vel
statuto exceptis;
alii tamen putant
hoc hodie non
servari. vide Clar. §. sententiarum. §. ult. quæst. 21. vers. dictum socii. ut sit, criminis con-
fessio ad majorem inquisitionem sociorum habendam sufficit. Clar. d. loco. vers. retenta.
non ad diem præcise eis dicendum aut quæstionem habendam, nisi in casibus & criminibus
exceptis, & aliis, concurrente tamen aliqua suspitione. Clar. d. loco. vers. si vero quærit.
vers. successore. vers. sed quid. Quid si reus socii vel mandatoris delator, fuerit alius
perjurus? causa cognita faciet etiam indicium ad quæstionem habendam. Clarus d. loco. ver-
ficat. scias tamen. Quod si duo socii criminis tertium aliquem accusant? faciunt indicium
ad quæstionem, non ad condemnationem mortis. Paponius 22. Arrestor. 13. num. 2. 3. Clarus
d. loco. vers. sed pœna. His addendum, Socio criminis accusati fidem non haberi nisi jurato.
Clarus ibid. vers. quæro. An vulnerati accusatio oneret accusatum. vide Clar. ibi. vers.
assertio vulnerati.

i 9. c. Th. 2. dixi ad l. 48. ff. 3.

k l. 2. c. Theod. eod. adde l. 6. sup. de jurid. omni.

l l. 3. c. Theod. eod. Syn. Basil. 60. tit. 1. extit. 35. c. 16.

m Nemo criminis accusatus in vincula prius conjiciatur, quam convicius fuerit. Quod si
etiam longo intervallo abest, non exhibetur ante, quam actor inscripserit. Nam cum is
inscripserit, tum deinde vel eum exhiberi oportet, vel requirendum fieri: data ei dilatione
dierum, quantum satis erit ad res suas disponendas, non minus triginta. Syn. d. c. 16.

n l. 5. ff. eod.

o Imo vinciri potest. l. 1. inf. tit. prox.

p l. 7. inf. de calumniatoribus.

q vide l. 3. sup. qui accusat.

r Pœna reciproci, pœna talionis. vide l. ult. sup. tit. prox.

s d. l. 3. c. Theod. eod.

t penates. d. l. 7. Spatium ad mœstos penates componendos.

u id est, corruptela. adde quæ scripti ad l. ult. sup. de nundinis.

x Reus & accusator pariter & simul in custodiam publicam conjiciendi. l. ult. sup. tit. prox.

y Clarus §. sentent. §. ult. quæst. 18. vers. quando.

z l. 4. c. Theod. eod.

a vide exceptiones apud Accursium.

quis ille est, qui crimen intendit, in iudicium veniat, no-
men rei indicet, vinculum & inscriptionis arripiat, custo-
diæ a similitudinem (habita tamen dignitatis b æstima-
tione) patiat: nec impunitam fore noverit licentiam
mentiendi c, cum calumniantes ad vindictam poscat simi-
litudinem d supplicii. Nemo tamen sibi blandiatur objectu
cujuslibet criminis, de se in quæstione confessus, veniam e
sperans propter flagitia adjuncti, vel || pro || communione
criminis consortium f personæ superioris optans, aut ini-
mici g supplicio in ipsa supremorum suorum sorte satian-
dus, aut eripi se posse confidens, aut studio aut privilegio
nominati: cum veteris juris auctoritas de se confessos,
ne h interrogari quidem de aliorum conscientia sinat.
Nemo igitur de proprio crimine confitentem, super con-
scientia scrutetur aliena. Dat. 8. Id. Aug. Ravenna, Ascle-
piodoto & Maximiano Coss. 423.

DE EXHIBENDIS i ET TRANSMIT- TENDIS REIS.

TITULUS III.

1. Imp. Valentinian. & Valens AA. Valentino Consulari Picensi.

SI miles k in provincia repertus crimen publicum
commiserit, eum Rector provincie sub custodia
constituat: atque ita, vel causa meritum, vel || et-
iam || personæ qualitatem ad Magistrum militum
referat. Dat. 12. Kal. Febr. Mediolani, Valentiniano &
Valente AA. Coss. 365.

Non est quis in carcere ligandus, antequam convincatur.
Bald.

2. Imp. Gratian. Valent. & Theod. Augusti Eutropio P.P.

Nullus l in m carcerem priusquam n convincatur,
omnino vincitur o. Ex p longinquo si quis est ac-
ciendus, non prius insimulatur, || id est, accusatori || ac-
commodetur assensus, quam q solenni Lege se vinxerit,
|| & in pœnam r reciproci stylo trepidante recaverit. || Ei
vero, qui reducendus erit, ad disponendas res suas, com-
ponendosque mœstos f penates r, spatium coram loci Ju-
dice, aut etiam Magistratibus sufficientium dierum, non
minus tamen triginta tribuatur, nulla remanente apud
eum, qui ad exhibendum missus est, copia nundinandi u.
Qui posteaquam ad iudicem venerit adhibita advocatio-
ne, jus debet explorare quæsitum: ac tamdiu pari x cum
accusatore fortuna retineri, donec repererit cognitio cele-
brata discrimen. Dat. 3. Kal. Jun. Constantinop. Gratiano
s. & Theodosio AA. Coss. 382.

3. Imp. Valent. Theod. & Arcad. Augusti Drepanio Proconsuli Africa.

Neminem y || in || iudicio exhibendum esse præcipimus,
nisi z de cuius exhibitione iudex pronunciaverit.
Dat. PP. Non. Feb. Mediolani, Valentiniano A. 3. & Neo-
therio Coss. 390.

DE CUSTODIA z REORUM.

TIT. IV.

1. Imp. Constantinus A. ad Florentium Ra- tionalem.

IN a quacunque b causa reo exhibito, sive accusator
existat, sive eum publicæ sollicitudinis cura produxe-
rit, statim debet quæstio fieri, ut noxius puniatur, in-
nocens absolvatur.

+ Quod si accusator aberit ad tempus, aut sociorum
præsentia necessaria videatur: id quidem debet quam ce-
lerissime procurari. Interea vero reum exhibitum non
|| per || ferreas c manicas & inhærentes ossibus mitti oportet,
sed prolixiores catenas d, || si criminis qualitas etiam
catenarum acerbiter postulataverit, || ut & cruciatio de-
sit, & permaneat || sub || fida custodia. Nec vero sedis e
intimæ tenebras pati debet inclusus, sed usurpata luce
vegetari, || ac sublevari: || & ubi nox f geminaverit cus-
todiam || in || vestibulis g carcerum, & salubribus locis
respicere: ac revertente iterum die, ad primum Solis ortum
illico ad publicum h lumen educi, ne pœnis carceris peri-
matur: quod innocentibus miserum, noxiis non satis se-
verum esse dignoscitur.

+ Illud etiam observabitur, ut neque his, qui Strato-
rum i funguntur officio, neque ministris eorum liceat
crudelitatem k suam accusatoribus vendere: & innocen-
tes intra carcerum septa lethodare, aut subtractos audi-
entia longa tæbe consumere. Non enim existimationis
tantum, sed etiam periculi metus iudici imminet, si ali-
quem ultra debitum tempus inedia l, aut quocunque mo-
do aliquis Stratorum exhausserit, & non statim eum, penes
quem officium custodiæ est, atque ejus ministros capitali
pœna subjecerit. Dat. Prid. Kalend. Jul. Serdica, Con-
stantino A. 6. & Constantio Cæsar. Coss. 353.

2. Idem A. & C. ad Evagrium Præfectum prætorio.

Si quis m in ea culpa vel crimine fuerit deprehensus,
quo dignus claustris carceris, & custodia squalore vi-
deatur, auditus apud acta, cum n de amissio constite-
rit, pœnam carceris sustineat: arque ita postmodum edu-
ctus o apud acta audiat. Ita enim quasi sub publico te-
stimonio commemoratio admitti criminis fiet, ut iudici-
bus immodice sævientibus freni p quædam temperies ad-
hibita videatur. Dat. 3. Non. Feb. Heracleia, Constantino
A. 5. & Constantio Cæsar. Coss. 354.

3. Idem A. Acyndino P.P.

Quoniam q unum carceris conclave permixtos sexu
criminosos includit: hac lege sancimus, ut etiam si
pœna qualitas permixtione jungenda est, sexu r tamen
disparis, diversa claustrorum habere tutamina jubeantur.
Dat. Non. April. Acyndino & Proculo Coss. 340.

In authent. ut nul. judic. §. necessarium. col. 9. tit. 17.
al. 9. Nov. 134. cap. 9.

Hodie novo jure nullam mulierem pro pecunia fiscali, seu pri-
vata causa, aut pro crimine quolibet modo in carcerem mit-
ti, aut includi, aut custodiri concedimus. Sed si pro fiscali, aut
privato debito pulsatur, per virum suum, aut quem alium legi-
timum respondeat. Quod si noluerit vel respondere vel persequi
litam suam, legitime in rebus suis executio procedat. Si vero
tale sit crimen, ut necesse sit eam custodiri: si quidem fidejussu-
rem dare potest, ipsi credatur: si vero juraverit fidei usforem
dare se non posse, juratoriam cautionem præstet de iudicii ob-
servatione. Sed si crimen gravissimum sit, de quo accusatur, in
monasterium vel asceterium mittatur, vel mulieribus tradatur,
per quas custodiatur. Iudices autem, qui hac non servant, si
maiores sint, viginti librarum auri pœnam: si minores, decem
solvant. Obedientes autem eis in prædictis casibus, spoliati cin-
gulo dentur in exilium.

4. Imp. Valent. Valens, & Gratianus, AAA. ad Pro- bum Præfectum prætorio.

custodia inclusos, ut hic. de eorum indulgentia in easdem vide l. 2. ff. eod.

l adde l. 9. sup. de epis. aud.

m l. 2. c. Theod. eod.

n l. 2. sup. tit. prox.

o Educuntur e carcere custodiæ apud acta.

p Freni temperies iudicibus severis injicienda, ne quem temere in carcerem conjiciant, ve
conjectum detineant vel damnent.

q l. 3. c. Theod. eod.

r Mulieres a masculis in carcere separandæ. adde l. 1. sup. de vario fact.

z l. 9. c. Theod. 3.
pari tit. 3. l. 48.

a l. 1. Cod. Theod.
eod.

b Cum quis
reus sit criminis,
quodcumque tan-
dem id fuerit, sive
habuerit accusa-
torem, sive a pu-
blicis personis
transmissus fue-
rit, statim quæstio
fiat. Si vero pau-
lum differri oportet
vel propter
accusatoris absen-
tiam, vel quia
conscii non ad-
sunt: interim ei
tormenta non ad-
hibeantur, nec
ferramenta sine
arctiora, vel in
parte interiori cu-
stodiæ includatur,
sed particeps lu-
cis esto. Nocte re-
vertente in locis
custodiæ huma-
nioribus eum re-
cipi oportet, ac
illucente die e-
mitti & solis lu-
mine frui: ne se-
penumero eum
innocens in hisce
tormentis peri-
marur. vers. quod
si accusator. Non
liceat autem cu-
stodibus inhumane
eos tractare.
Nam Præfex de
salute sua periculi-
tatur, si hoc
cognito, non sta-
tim capita custo-
diæ præpositis ab-
sciderit. vers. il-
lud. Syn. Basil. 60.
tit. 1. extit. 35.
c. 19.

c Ferrex mani-
ca.

d Catenz proli-
xiores.

e Carceris locus,
Sedes intima, in
qua tenebra mul-
te, lux nulla aut
paucissima, Petrus
Gregor. 31. Syn-
tagm. 33. num. 10.
adde quæ dixi ad
l. 8. §. 2. ff. de pœ-
nis.

f Nox geminat
custodiam.

g Vestibulum
carceris.

h Publicum lu-
men cuius pa-
tet.

i Statorem Hal-
de quibus alias
dixi.

k Crudelitas Stra-
torum adversus
custodias, i. e. reos

2 l. 5. c. Th. cod. 3.
 16. c. 17. q. 4. can.
 definit. 35.
 b. Commentariensis
 qui in com-
 mentarium cu-
 rodias refert
 υπομνηματο-
 γράφος. 66. syn.
 35. c. 21.
 c. l. 2. ff. cod.
 d. Fugiens ex car-
 cere publico, de-
 lictum confiteri
 intelligiturideo-
 que et criminis
 innocens, puni-
 tur. l. 13. ff. cod.
 Quid, qui vincu-
 lis ruptis, aut ef-
 fracto carcere, o-
 stiove aperto, au-
 fugit? capitaliter
 puniri negant in-
 terpretes, sed nec
 eum, qui autuge-
 re conatus est,
 nec aufugit, qui
 ve non legitime
 in carcerem con-
 jectus est. Clar. 5.
 sent. 5. ult. qu. 2.
 vers. Tercio au-
 tem. Quid, si ante
 quam in carce-
 rem conjiceretur
 accusatus aufu-
 git? Hujusmodi
 fugam facere in-
 ducium ad qua-
 tionem negant:
 quin spontanea
 presentia ejus fu-
 gam purgari exi-
 stant, v. Clar.
 d. loco. vers. fu-
 ga. Quid, fuga
 militis ab exer-
 citu? alias dixi
 adde de fuga l. 1.
 §. de serv. fug.
 Nov. 53. c. 4. l. 15.
 §. de probat. l. 7. §.
 2. ff. de suspens. l.
 28. in fin. ff. de
 bon. libers.
 c. Idem in judi-
 ce, si pecunia ac-
 cepta reum ab-
 solvit. Paul. 5.
 sent. 16. §. 12.
 f. Commentari-
 ensis, cuius dolo
 vel negligentia,
 custodia evadit,
 eandem poenam
 sustinet, quam is,
 qui effugit, susti-
 nere potuit, ut
 hic. Negligentia
 tamen substituit,
 Commentariensis
 non est capitalis,
 corporalis sit, siue pecuniaria.
 vers. Si vero.
 J. cod. v. Boli. c. 4. de comment. vide Clar. 5. sent. ult. qu. 68. Eodem modo iudex cuius
 doloreus legitimam poenam evadit, poenam quam absolutus pati debuit, sustinet. Paul. 5.
 sent. 16. §. 12. Quid, si Commentariensis muliere in custodiam conjecta abutitur? su-
 spendio dignum esse putat, v. Clar. 5. sent. 5. Fornicator. vers. cum carcerata.
 g. Negligentia substituit vel adjutoris Commentariensis, poenam Commentariensis iusta ex
 causa absentis elevat. h. l. 6. c. Th. cod.
 i. Deest hic sententia integra. v. d. l. 6.
 k. Custodias diu in carcere detineri non oportet: sed cito vel absolvi vel puniri. Syn.
 Basil. 60. tit. 35. c. 21.
 l. Commentariensis intra trigessimam diem debet numerum & quantitatem custodiarum
 Præsidii inculcare. Græci lib. 6. Basil. ita interpretantur, κατ' ἐκδοσὴν ἡμέραν ὧς λ.
 ἡμέρας. 6. Eclog. 35. cap. 21. id est, per singulos dies usque in 30. diem, v. Cuj. c. 10. de prescript.
 m. υπομνηματογράφος, Syn. ibid.
 n. τὴν γνώσιν τῶν ἐγκλεισμένων, notitiam inclusorum. Syn. ibid.
 o. ποιότητα. d. c. 21. id est qualitatem. p. Syn. d. c. 21.
 q. adde regis urbis. Syn.
 r. Sabaudi in provinciis. Syn. Porro loci defensores, ἐκδοκοὶ κατὰ τοποῖ.
 f. l. 22. §. 1. §. de epis. aud.
 x. κατὰ τετραδὸν. alii κατὰ τετράδα, Eclog. d. loco dixi d. l. §. l.
 y. ἡ τοῖς. alii legunt, ἡ τοῖς. Eclog. d. loco.
 z. ἐπιτάξια. Syn.
 J. ἐπὶ ἀτάξια. Græci hic, ἐπὶ ταξία. Eclog. ibid.
 2. Seditio causa moram non recipit. l. 6. §. 2. ff. de injusto.
 3. v. Cuj. 20. obs. 13. b. v. Cujac. d. loco.
 c. ἐξουσία. Syn.
 d. v. l. 7. §. 14. §. de accusat. e. Annus datur causis criminalibus custodiarum finiendis,
 hic, dicendum, quoties rei causam non dicunt ex carcere, l. ult. §. ut infra cor. tempus.

AD a Commentariensem b receptarum personarum
 custodia observatioque pertineat c: nec putet homi-
 nem abjectum atque vilem obijciendum esse Judici, si re-
 us modo aliquo fuerit elapsus d. Nam ipsum e volu-
 mus hujusmodi f poena consumi, cui obnoxius docebitur
 fuisse, qui fugerit. Si vero Commentariensis necessitate g
 aliqua procul ab officio egerit: Adjutorem h ejus pari ju-
 bemus invigilare cura, & eadem statuimus legis severitate
 constringi. Dat. 3. Kal. Jul. Contionati, Gratiano A. 5. &
 Probo Coss. 371.

Causa carceratorum debent velociter teminari. Bald.

5. Imppp. Gratian. Valent. & Theod. AAA.

Eutropio P. P.

DE i his k, quos tenet carcer inclusos, id aperta defi-
 nitione sancimus, ut aut convictos velox poena sub-
 ducat, aut liberandos custodia diuturna non maceret. Ju-
 bemus autem, ut intra tricessimam l diem semper Com-
 mentariensis m ingerat numerum n personarum, varie-
 ratem o delictorum, clausorum ordines, atatemque vin-
 ctorum. ¶ Quod si hæc prætermiserit, officium ¶ quidem ¶
 viginti libras auri arario nostro jubemus inferre: judicem
 vero desidem ac resupina cervice tantum titulum geren-
 tem, extorem impetrata fortuna, decem auri libris mul-
 tandum esse censemus. Dat. 3. Kal. Jan. Constantinop. p.
 Gratiano 5. & Theodosio I. AA. Coss. 380.

*Græca constitutio Justiniani hic deest. Ejusdem quædam pars
 a Triboniano jam fuit posita in l. 22. supra de episcopali audi-
 tia. sed integrior & prolixior quæ hic esse debuerat, injuria
 temporum obliterata est. Ejus epitomen ex lib. 60. Basil. tit. 35.
 & Anton. Augustino ita restitimus. Nam multa idem Anton.
 Augustinus ad eam non pertinentia permiscuit.*

6.

Latine Antonii Contii.

Neminem p oportet injici custodiæ absque iussione ma-
 gnorum Magistratum q aut locorum r defenso-
 rum.

1 ¶ Oportet autem episcopum s per quartam feriam t
 aut parasceven inquirere eos, qui sunt in custodia, quam
 ob causam inclusi sint: & si quidem servi sint, intra vigin-
 ti dies emittere eos vel castigatos, atque u etiam dominis
 redditos: aut si non appareant eorum domini, solvere
 ipsos. Si vero liberi sint pro x seditione y detenti, confe-
 stim z judicare ipsos, vel si pro alia quacunque causa, si
 quidem non habeant fidejussores, & pro criminibus detin-
 entur, excepto crimine homicidii, statim eos judicari;
 si vero capitale crimen sit, intra triginta dies.

2 ¶ Si vero a majore postea dilatione necessaria exi-
 stente, is, qui detinetur, non præbeat causam, committat-
 ur b suæ c juratoris cautioni, si absens fuerit. Si vero
 cædis est causa, si quidem ex delatione publicarum d per-
 sonarum, intra sex menses judicetur. Scientibus publi-
 cis personis, quod si mentita fuerint, se iisdem subden-
 dos poenis. Si vero accusator, qui se inscripsit, auctor fuit
 ejus detentionis, detur reus sub fidejussione: vel si non
 reperiat fidejussores, maneat quidem in carcere: causâ
 autem intra annum e terminetur.

3 ¶ Facta autem præsumptione, tanquam reus sit,
 in custodia maneat, donec causa terminetur. Si vero jam
 sententia lata est de inclusis, ea executioni mandetur, siue
 corporalis sit, siue pecuniaria.

J. cod. v. Boli. c. 4. de comment. vide Clar. 5. sent. ult. qu. 68. Eodem modo iudex cuius
 doloreus legitimam poenam evadit, poenam quam absolutus pati debuit, sustinet. Paul. 5.
 sent. 16. §. 12. Quid, si Commentariensis muliere in custodiam conjecta abutitur? su-
 spendio dignum esse putat, v. Clar. 5. sent. 5. Fornicator. vers. cum carcerata.
 g. Negligentia substituit vel adjutoris Commentariensis, poenam Commentariensis iusta ex
 causa absentis elevat. h. l. 6. c. Th. cod.

i. Deest hic sententia integra. v. d. l. 6.
 k. Custodias diu in carcere detineri non oportet: sed cito vel absolvi vel puniri. Syn.
 Basil. 60. tit. 35. c. 21.

l. Commentariensis intra trigessimam diem debet numerum & quantitatem custodiarum
 Præsidii inculcare. Græci lib. 6. Basil. ita interpretantur, κατ' ἐκδοσὴν ἡμέραν ὧς λ.
 ἡμέρας. 6. Eclog. 35. cap. 21. id est, per singulos dies usque in 30. diem, v. Cuj. c. 10. de prescript.

m. υπομνηματογράφος, Syn. ibid.
 n. τὴν γνώσιν τῶν ἐγκλεισμένων, notitiam inclusorum. Syn. ibid.

o. ποιότητα. d. c. 21. id est qualitatem. p. Syn. d. c. 21.
 q. adde regis urbis. Syn.

r. Sabaudi in provinciis. Syn. Porro loci defensores, ἐκδοκοὶ κατὰ τοποῖ.
 f. l. 22. §. 1. §. de epis. aud.

x. κατὰ τετραδὸν. alii κατὰ τετράδα, Eclog. d. loco dixi d. l. §. l.
 y. ἡ τοῖς. alii legunt, ἡ τοῖς. Eclog. d. loco.

z. ἐπιτάξια. Syn.
 J. ἐπὶ ἀτάξια. Græci hic, ἐπὶ ταξία. Eclog. ibid.

2. Seditio causa moram non recipit. l. 6. §. 2. ff. de injusto.
 3. v. Cuj. 20. obs. 13. b. v. Cujac. d. loco.

c. ἐξουσία. Syn.
 d. v. l. 7. §. 14. §. de accusat. e. Annus datur causis criminalibus custodiarum finiendis,
 hic, dicendum, quoties rei causam non dicunt ex carcere, l. ult. §. ut infra cor. tempus.

4 ¶ In pecuniaria condemnatione potestatem haben-
 tibus cedere a bonis.

5 ¶ Episcopis b monentibus præfides, scituros, se &
 officium suum illatos 10. libras.

6 ¶ Habentibus etiam Episcopis potestatem deferen-
 di Principi, negligentiam (hisce in rebus) Præsidum.

DE PRIVATIS CARCERIBUS IN- HIBENDIS.

TITULUS V.

*Privati carceris crimen committentes, afficiendi sunt ulti-
 mo supplicio; & datur facultas judici de hoc crimi-
 ne inquirendi. Salycet.*

1. Imp. Zeno A. Basilio P. P.

Jubemus d nemini penitus licere per Alexandrinam
 splendidissimam civitatem, vel Ægyptiacam diocesim,
 aut in quibuslibet imperii nostri provinciis, vel in
 agris suis, aut ubicunque domi privati carceris exerce-
 re custodiam, viro Spectabili pro tempore Præfecto Augu-
 stali, & viris clarissimis omnium provinciarum Rectori-
 bus daturis operam, semperque futuris in speculis, ut sæ-
 pe dicta nefandissimorum hominum arrogantia modis
 omnibus opprimatur. Nam post hanc saluberrimam con-
 stitutionem & vir Spectabilis pro tempore Præfectus
 Augustalis, & quicumque provincia moderator, majesta-
 tis e crimen proculdubio incursum est, qui cognito hu-
 jusmodi scelere, læsam non vindicaverit majestatem.

† Primatibus s in super officiorum ejusdem criminis la-
 queis constringendis: qui simul atque noverint memora-
 tum interdictum facinus in quocunque loco committi,
 proprios iudices de opprimendo nefandissimo scelere non
 protinus curaverint instruendos. Nam illud perspicuum
 est, eos, qui hoc criminis genus commiserint, etiam pro
 veterum legum & constitutionum tenore, tanquam g
 ipsius majestatis h violatores, ultimo i subjugandos esse
 supplicio. Dat. Kal. Jul. Constantinopoli, Longino V. C.
 Cof. 486.

*Notatur hic deesse Græca constitutio. Ejus epitomen Latine
 ediderat Contius ex lib. 60. Basil. tit. 55. interprete Cujac.*

2. k.

Constitutio jubet privatas custodias non fieri, & eos, qui
 fecerint, poenæ subijci, & tot l dies manere in publico
 carcere, quot fuerit quis in privato ab eis inclusus, cujus-
 cunque sint conditionis, vel dignitatis: amittere etiam m
 eos causam, quam habent adversus inclusos, providentia epi-
 scopi n & Præsidis: quod si neglexerit Præses, & bono-
 rum & salutis periculum sustinebit.

SI REUS VEL ACCUSATOR p MOR- TUUS q FUERIT.

TIT. VI.

1. * Epitome ex lib. 60. Basil. tit. 56. c. 1.
Si miles λειποτακτὴς r. (id est, desertor militiæ,) de-
 cesserit, solvitur s crimen.

2. Imp. Antoninus A.

Et si Marcellus, qui crimine falsi t postulabatur, vita
 functus est, ac per hoc crimen in persona ejus sit ex-
 tinctum, accusatio u tamen non est abolita: cum tam ux-
 orem ejus, quam x te eodem crimine postulatorem esse propo-
 nas. PP. 7. Kal. Octobr. Lato 2. & Cereale Coss. 216.

3. Idem A. Proculo.

Si is, quem homicidii y seu cujusvis criminis postu-
 lasti reum, vita functus est, frustra ob poenam deser-
 tæ z accusationis conveniris: cum morte ejus crimen

a lege, ipso jure potest de eo crimine tractari contra hæredes, ad bonorum & fructuum in.
 de perceptorum, confiscationem. In causis vero pecuniariis, si lis contestata. Clar. ibid.
 vers. scias etiam. Quid, in cadaver mortui, potestne iudex aliquid statuere vel ut su-
 spendatur, vel ut exuratur? Quidam negant statui id posse: Sed tamen fatentur contra-
 rium observari, & exempla simul apud Gallos, Castellanos, & Italos extare. Clar. ibid. ver-
 se. sed hic incidenter. Nequaquam vero delicto defuncti hæredes obstringuntur, ultra vires hæ-
 reditatis: multo minus poena corporali puniri. Clar. ibid. vers. ulterius. & vers. scias
 tamen.

r de reo desertæ militiæ.
 f Imo non solvitur. l. 4. J. de re milit. t de reo criminis falsi. u Morte rei
 crimen extinguitur, ac non accusatio. x Plures eodem libello, de eodem crimine ac-
 cusari possunt. y De reo homicidii seu cujusvis criminis mortuo. z Mortuo reo.

accusator iuste ab accusatione desistit, ut hic. & l. 15. §. 3. ff. ad Turpil.

ddd z

cum

a Ut §. qui bonis
 cedere.
 b v. quædam in
 editione Nivel-
 liana ex Paratit.
 lis Græcis &
 Theodoro Her-
 mopolita.

c 9. c. Th. 11. 6.
 Harm. 14. c. 7. 7. 8.
 id est, 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.

c 9. c. Th. 11. 6.
 Harm. 14. c. 7. 7. 8.
 id est, 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48

a l. 6. §. de publ. jud. cum poena sit extinctum, ac per hoc tibi adempta est necessitas accusationis. PP. 4. Kal. Octob. Roma, Sabino & Anulino Conf. 217.

b De reo criminis falsi. l. 2. sup. eod. Etiam eo mortuo, qui fabricavit falsum instrumentum, si quis illo instrumento utatur scienter, potest accusari de falso. Bald.

c Etiam mortuo auctore falsi instrumenti, qui eo utetur, accusari potest. 4. Imp. Alexand. A. Veronitiano.

d De reis publicorum criminum. SI (ut proponis) causa pecuniaria a ad emolumentum tuum spectat: licet Annianus, cui falsi b crimen auctor tuus intendebat, vita functus sit: non prohiberis, si quis adversus te instrumento quod in dubium vocatur, uti coeperit, accusationem instituere. Quamvis enim in persona principalis rei morte subducti jam subsistere non possit; tamen si c quis illo uti voluerit, intelligit se periculo criminis esse subiectum. PP. 6. Kalend. Jan. Albino & Emiliano Conf.

e De mandatore criminis alias dixi. 5. Imp. Gordianus A. Rufino. Defunctis reis publicorum criminum, si ipsi per se ea commiserunt, siue aliis mandaverunt d, pendente accusatione, praterquam si sibi mortem consciverint e, bona successoribus eorum non denegari, notissimi juris est. PP. 7. Kal. Novemb. Pio & Pontiano Conf. 239.

f Morte naturali, non adscita in reatu, capitale crimen extinguitur, adde l. 2. §. qui testam. fac. ut in reatu Libonis apud Tacit. lib. 2.

g v. l. 3. §. si pendente appell. Si moritur accusatus, vel accusator appellatione pendente, finitur instantia etiam quoad bona.

h l. 3. in fin. ff. de accusat. l. 10. ff. ad Turpill. adde l. 10. §. de inofficio. 6. Idem A. Juliano.

i 9. c. Th. 4. v. l. 7. §. 3. ff. ad leg. Jul. majest. can. 83. Canon. apost. c. paratur. 23. quast. 1. Exod. 22. Ad. 23. & Prov. 17. & 20. Epist. ad Titum 3. 1. Cor. v. 10. & 6. Harm. 14. Paul. 5. sent. 29. §. 1. in fin. Tacitus lib. 1. 60. Bas. 36. c. 13. Cujac. 10. obs. 10. adde & 5. Decret. 26. de maledicta.

k Quid, si quis in curatorem aut consiliarium regis aliquem, aut coram Curia verbis injuriis sit usus? vide Arrest. apud Papon. 2. Arrest. 3. Arrest. 6. 7. 8.

l l. 1. c. Th. eod. Ex levitate, vel insania maledicens Principi, non punitur: sed si per injuriam, Principis sit astimatio, utrum, & qualiter punitur, quod facit ex causis, & personis. Bald.

m De temulentia & vino. adde l. 12. in fin. pr. ff. de custod. l. 11. §. 2. ff. de penis l. 6. §. 7. ff. de re militari. adde Bellovisanum 1. c. 3. in fin. num. 15. Clarum 5. sent. 5. ult. qu. 60. num. 7. Anchar. 2. qu. 13.

n d. l. 1. Harm. d. loco. 1. Imppp. Theod. Arcad. & Honor. Augusti Rufino P. P. SI quis modestia nescius, & pudoris ignarus, improbo petulantique maledicto nomina nostra crediderit laceffenda, ac temulentia m turbulentus obrectator temporum || nostrorum || fuerit; eum poenae nolumus subjugari, neque durum aliquid, nec asperum || volumus || sustinere: quoniam si n id ex levitate o processerit, contemnendum est: si ex insania p, miseratione dignissimum: si ab injuria, remittendum q. Unde integris omnibus hoc ad nostram scientiam referatur, ut ex personis hominum dicta pensamus, & utrum pratermitti, an exquiri debeant, censeamus. Dat. 6. Id. August. Constantino. Theodosio A. 3. & Abundantio Conf. 393.

o κερδότητος. Zonaras & Harmen. d. loco. p Έξανακτίας Harmenop. d. loco. i. e. ex simplicitate, & male legendum est έξανακτίας, sic apud Zonaram ως άδίκη μένος. De furioso dixi ad l. 13. ff. de offic. Praefid. q i. e. condonandum, facit l. 2. sup. de reb. cred. αήτιος έστι συγχρόνησας. Harmen. d. loco. Simile quiddam est Tit. apud Xiphilinum in Tito. Nemo, inquit, ore injuria adficeret vel insequi contumelia potest, propterea quod nihil ago, quod reprehendi mereatur: ea vero quae falso de me dicuntur, prorsus negligo. Ad eundem modum Julianus injurioso poetæ Agamemnoni ignovit. Libanius 6. epist. Ceterum sunt, qui hoc verbum Remittendum, ita accipiunt, ut intelligant reum majestatis remittendum ad Principem: male tamen, meo judicio. vide Papon. 2. Not. de crime de majeste.

r dixi ad 48. ff. 4. adde Menochium 2. de arbit. judic. casu 377.

AD LEGEM JULIAM MAJESTATIS r.

TIT. VIII.

Si judex contra constitutiones pronunciaffe dicatur.

1. Imp. Alexand. A. Paulino.

ETIAM ex aliis causis majestatis crimina cessant meo seculo: nedum etiam admittam te paratum accusare Judicem propterea a crimine majestatis, quod contra constitutionem meam || eum || dicis pronunciaffe b. PP. 3. Id. April Maximo 2. & Juliano Conf. 224.

De jurejurando.

2. Idem A. Faustianiano.

Alienam sectae meae sollicitudinem concepisti, quasi crimen majestatis sustineres, si servo tuo iratus c || esse || non perseveres, quod semper te facturum inconsulte juraveras d. PP. 3. Non. Febr. Juliano 2. & Crispino Conf. 225.

Si crimen non probetur.

3. Imp. Constantinus A. ad Maximum P. V.

SI quis e alicui majestatis crimen intenderit, cum in hujusmodi re convictus, minime quisquam privilegio dignitatis alicujus a strictiore inquisitione defendatur: sciat se g quoque tormentis esse subdendum, si aliis manifestis indicis accusationem suam non potuerit comprobare, cum eo, qui hujusmodi esse temeritatis || reus ||prehenditur.

† Illum quoque tormentis subdi oportet, cujus consilio h, atque instinctu ad accusationem accessisse videbitur, ut ab omnibus commissis consciis instituta vindicta possit reportari. PP. Kal. Januar. Volusiano & Anniano Conf. 314.

De tormentis.

4. Imppp. Valent. Valens & Gratian. AAA. ad Olybrium P. V.

Nullus i omnino, cui inconsultis, ac nescientibus nobis fidicularum k tormenta inferuntur, militiae vel generis aut dignitatis defensione uti prohibeatur: excepta l tantum majestatis causa, in qua sola omnibus aequa conditio est. Dat. 8. Id. Jul. Valentiniano Nob. P. & Victore Conf. 369.

Quibus modis hoc crimen admittitur & de ejus poena. 1. De filiis damnatorum. 2. De his, qui pro illis supplicant. 3. De filiabus damnatorum. 4. De emancipatione, & rerum alienatione. 5. De uxoris damnatorum. 6. De satellitibus consciis, ministris, filiisque eorum. 7. De eo, qui conjurationem patefecit.

5. Impp. Arcadius & Honorius AA. Eutychiano Praefecto pratorio.

Quisquis cum m militibus, vel privatis, n vel barbaris o scelestam inierit factionem p, aut factionis ipsius suscepit sacramentum q vel dederit, de nece etiam viro- rum illustrium, qui consiliis r, & consistorio nostro. inter- sunt, Senatorum s etiam (nam & ipsi pars t corporis nostri sunt) vel cujuslibet postremo, qui nobis militat u, cogitaverit, (eadem enim severitate voluntatem x scele- ris, qua effectum, puniri jura voluerunt) ipse quidem, ut- pote majestatis reus, gladio y feriatur, bonis ejus omni- bus z fisco nostro addictis.

k Fidiculas ob id dici Isidorus putat 5. Etymol. 27. quod eis rei in eculeo torquentur, ut fides inveniantur. Ungulas etiam vocari puto. Fidicularum meminit Prudentius in hy- mno στέφανον.

l v. l. 3. J. eod. l. 16. J. de quast.

m l. 3. c. Th. ad l. Corn. de fidei. Quibus modis crimen majestatis admittitur.

n privatus, barbarus, d. l. 3. privatorum nomine, intelligit subditos.

o Quid? Exteri in exterum Principem num committunt crimen laesae majestatis? Clar. ne- gat. 5. sent. 5. laesa majestatis. v. vers. vidi quandoque. 1. adde Clemen. pastoralis. ubi gloss. in verb. non subsunt. de re judicat. Quid, clerici, quos putant ab indepto clericatu, sub- ditos Principis sui esse definire? negant doctores committi ab iisdem crimen laesae maje- statis: quod falsum esse censeo. Ideoque merito Principes contrarium observant, Clar. d. loco. vers. hinc inferitur.

p Factio scelestae. adde Paul. 5. sent. 29. §. 2.

q Sacramentum factionis suscipere, dareve.

r v. Clar. 5. sent. 5. laesa majestatis. 11. vers. Quero etiam negando. v. Mynsing. 5. v. spons. 44.

s c. Harm. 6.

t Senatus pars corporis imperatoris, & e contra. l. 8. J. de dignitatib.

u Harm. d. loco. Duces exercituum intelligit Paponius 2. Notar. 7. c. de crime de laesa majeste.

x Primum speciale criminis laesae majestatis. Nuda voluntas hic punitur, vide quazcri- pli ad l. 18. ff. de pen. adde Clar. d. loco. vers. scias autem. l. ult. J. eod.

y Prima poena reorum laesae majestatis mors. l. 3. ff. eod. §. 3. Inst. de pub. jud. consuetu- dine quorundam locorum solent in partes secari. Clarus d. loco. vers. sed quaro. Remissum tamen legimus hoc crimen aliquando, v. Papon. 22. Arrest. 1. num. 3. z Poena se- cunda, confiscatio bonorum omnium, quae ipso jure fit, licet non sortiat effectum ante sententiam, adde l. ult. J. eod. l. ult. J. de bon. proscriptis. 6. Harm. 14.

1 ¶ Fili

a Judicare con- tra leges Princi- pum, non est cri- men laesae maje- statis, sed repe- tundatum, si ju- dex pecunia cor- ruptus judicet, vide l. m. J. repe- tund. Stellationus & falsi, si sine pe- cunia, l. 1. §. 3. ff. de falsis. Civiliter etiam tenetur ju- dex eo casu. Inst. de oblig. qua quasi ex delicto. b huc refer quod Paponius scribit. 22. Arrest. 1. num. 22. Apud Gallos laesae majestatis esse crimen, a re- ge ad alium Prin- cipem appellare. c vide l. 48. ff. de reg. jur. d Perjurio, per nomen Principis, non contrahitur crimen laesae ma- jestatis. facit l. 2. §. de reb. cred. e l. un. c. Theod. eod. f Cum de crimi- ne majestatis quaeritur, nulla dignitas a tor- mentis eximitur, Paul. 5. sent. 29. §. 2. in fin. l. 4. in fin. J. eod. l. 10. §. 1. ff. de quast. Am- nian. 19. ubi ma- jestas pulsata de- fenditur, a qua- sitionibus vel evocatio nullam cernitiam leges ex- emere fortissimum Chrysostomus Hom. 13. evha ad h. καὶ οὐκ ὁμολογῶντες ἀνέμψαζ δὲ τὸν αἰφύδαι. g Qui crimen la- esae majestatis probavit semi- plene tantum, vel per indicia, tor- quetur, una cum accusato & insti- gatoribus accusa- tionis, ut hic, & 60. Eclog. 36. cap. 16. h De instigatori- bus accusationis. i l. 1. c. Theod. de quast. l. 16. J. de quast.

a Eclog. d. loco. v. l. 4. ff. de reg. jur. Seneca l. contra v. 4. Vir fortis in bello manum perdidit, deprehendit adulterum cum uxore, ex qua filium adolescentem habebat: imperavit filio, ut occideret. Non occidit, adulter effugit, abdicat filium. v. eundem Sen. l. declam. 4. b vide l. 38. §. 8. D. eod.

c Nox & dolor iustus factum ele-
vant.

d Adulter post quinquennium accusari non potest. l. 28. §. eod. l. 29. §. 7. ff. eod. Adulterii actio intra quinquennium continuum tantum intenditur. 6. Harm. 2. & 60. Eclog. 39. c. 45.

e Exceptiones legum auferri non oportet. f Itra sexaginta dies post repudium, hoc est, disceptum matrimonium, si uxorem adulteram vir accuset, calumniae poenam nihil est, quod metuatur: si post 60. dies id faciat, calumniae notam subit. Synop. Basf. 6. sis. 2. §. 19. g Intra sexaginta dies a divorcio vir iure marito accusare potest, ab inde iure tantum extranei. l. 3. sup. eod. l. 11. §. 7. l. 14. §. 2. D. eod. 6. Harm. 2. §. 19. Tacit. 2. h l. 1. ff. de divers. fi.

i v. l. 15. §. 2. ff. ad Turpill. k hanc vocem virginem, quidam expungunt: Alii ita, virginem, qua postea adultera esse cepit.

l Rem paucis ita definitio: Nemo potest agere de uxore, antequam sponsam eam haberet, violata, l. 13. in fin. ff. eod. de sponsa violata potest sponsus agere, d. l. 13. §. 3. nisi alteri quam sponso nupserit, l. 11. §. 7. ff. eod. maritus factus, potest de ea violata, cum sponsa esset, agere, non tamen iure mariti, d. l. 13. §. 6. ergo extranei potest? Extranei hodie non possunt. l. 30. verfic. extraneos. inf. eod. alia quidam vide apud Cujac. 6. obs. 16. & 20. obs. 16. m Subsistentibus. Hal. n l. 4. sup. de auctor. praestanda. o aliud in incesto. l. 7. in fin. ff. eod. p l. 15. in fin. l. 39. §. 6. l. 32. in fin. ff. eod. q Ex diversa non veratur. d. l. 32. in fin. ff. eod. r In Gallia id non servatur. v. Pa-
pon. 11. Arrest. 9. n. 2. in fin. s ut incipiat a quo velit. t de quibus. v. l. 30. in fin. u hinc colligunt, Alexandrum primum constituisse, ut adulterium capitale esset. v. d. l. 30. in fin. x l. 29. §. 1. ff. eod. y l. 21. §. 1. ff. eod.

z Pacifici de adulterio non licet. l. 18. sup. de transact. 60. Eclog. 37. cap. 49. v. Cujac. 6. obs. v. 11. Hotoman. 21. Iust. Cujac. 20. obs. v. 10. Forcat. 5. Cupid. num. 2. Donel. ad d. l. 18.

a Paria sunt maritum praevicari, postquam accusaverit adulterum uxoris & fugere inquisitionem veritatis, hoc est, adulterii commissi. Syn. eod. c. 49. b rei fugientis, Cujac. hic. verum ita Graeci legunt, ut hic excusum. c Adulterii tenetur qui pretium pro comperto stupro acceperit. l. 29. §. 2. ff. eod. l. 5. ff. de cond. ob turp. l. 37. in fin. ff. de minorib. l. 8. ff. quod met. causa. d l. 11. §. 10. l. 26. ff. eod. hodie potest. Auth. prox. inf. eod. v. Cujac. 29. obs. 15. ubi de differentia adulteri & adulterae.

Idemque filiis ejus, qui a patri paruerunt, praestandum est. Sed si legis auctoritate cessante, inconsulto b dolore, adulterum interemit, quamvis homicidium perpetratum sit, tamen quia & nox c & dolor iustus factum ejus relevant, potest in exilium dari. PP. sine die & consule.

De quinquennii praescriptione.

5. Idem A. Vadanti.

Adulter, post d quinquennium quam commissum adulterium dicitur (quod continuum numeratur) accusari non potest; easque praescriptiones e legibus reo dadas auferri non oportet. PP. Id. Jun. Maximo 2. & Aeliano Consil. 224.

De marito accusante adulterii.

6. Idem A. Sebastiano.

Iure f mariti adulterii accusare volenti, sexaginta g dies iustiles h computantur: quibus in publico ejus facultas fuerit, apud quem reus vel rea postulari potest. Et cum praeterierint dies isti utiles, maritus quoque iure extranei agere potest. Et qui confidit accusationi, calumniae i notam timere non debet: nam ad probationem sceleris Divi Parentes mei quaestionem de mancipiis eodem modo haberi permiserunt, quasi iure mariti ageretur. PP. 2. Idus Aug. Maximo 2. & Aeliano Consil. 224.

De virgine violata.

7. Idem A. Herculano.

Propter violatam virginem k adultam, qui postea maritus esse coepit, accusator iustus non est, & ideo iure mariti crimen exercere non potest, nisi puella violata l sponsa ejus fuerat. Sed si ipsa injurias suas adfidentibus m curatoribus n, per quos etiam negotia ejus gerenda sunt, persequatur. Praeses provinciae pro debita tanto delicto, si proberur, severitate examinabit. PP. 12. Kal. Jun. Maximo 2. & Aeliano Consil. 224.

Ne eodem tempore adulter & adultera accusentur.

8. Idem A. Domno.

Reos adulterii o duos p simul marem & foeminam ex Readem q causa fieri, lex Julia de pudicitia vetat r, sed ordine s peragi utrosque licet. PP. Idib. Jun. Juliano 2. & Crispino Consil. 225.

De lenocinio.

9. Idem A. Proculo.

Cassitati temporum meorum convenit, lege Julia de pudicitia damnatam in poenis legitimis t perseverare. † Qui autem adulterii damnatam, si quocunque modo poenam capitale m evaserit, sciens duxerit x uxorem y vel reduxerit y, eadem lege ex causa lenocinii punietur. PP. 7. Kal. Feb. Juliano 2. & Crispino Consil. 225.

De pactis, de praevaricatione, de pretio pro comperto stupro accepto.

10. Idem A. Demetrianus.

De crimine adulterii pacisci z non licet, & par a delictum est accusatoris praevicari, & defugientis b veritatis inquisitionem.

† Qui autem pretium c pro comperto stupro acceperit, poena legis Juliae de adulteriis tenetur. PP. 5. Non. Maji, Fulco & Dexero Consil. 226.

An maritus retentam in matrimonio accusare possit.

11. Idem A. Narvano.

Crimen adulterii maritum retenta in matrimonio uxore inferre non d posse, nemini dubium est. PP. Kalend. Sept. Alexand. 2. & Marcello Consil. 227.

ramen iure mariti, d. l. 13. §. 6. ergo extranei potest? Extranei hodie non possunt. l. 30. verfic. extraneos. inf. eod. alia quidam vide apud Cujac. 6. obs. 16. & 20. obs. 16. m Subsistentibus. Hal. n l. 4. sup. de auctor. praestanda. o aliud in incesto. l. 7. in fin. ff. eod. p l. 15. in fin. l. 39. §. 6. l. 32. in fin. ff. eod. q Ex diversa non veratur. d. l. 32. in fin. ff. eod. r In Gallia id non servatur. v. Pa-
pon. 11. Arrest. 9. n. 2. in fin. s ut incipiat a quo velit. t de quibus. v. l. 30. in fin. u hinc colligunt, Alexandrum primum constituisse, ut adulterium capitale esset. v. d. l. 30. in fin. x l. 29. §. 1. ff. eod. y l. 21. §. 1. ff. eod.

z Pacifici de adulterio non licet. l. 18. sup. de transact. 60. Eclog. 37. cap. 49. v. Cujac. 6. obs. v. 11. Hotoman. 21. Iust. Cujac. 20. obs. v. 10. Forcat. 5. Cupid. num. 2. Donel. ad d. l. 18.

In authent. ut lic. matri & avia. §. quia vero plurimas. col. 8. tit. ult. Nov. 117. c. 8.

Sed novo jure potest: & si accusatio vera esse ostendatur, tunc re-
spudium mittere debet & in scriptis eam accusare debet. Si vero illam adulterii accusationem maritus non probaverit, illi subiciatur supplicii, qua esset passura mulier, si accusatio comprobata fuisset.

An sententia lata contra adulterum noceat adultera.

12. Idem A. Basso.

Et si a crimine adulterii damnatus restitutus non esset, aut proponis: si tamen soror tua, cum qua adulterium commissum dicebatur, non est accusata: nec poenae, nec infamiae subici potuit: & multo magis cum & accusatorem vita esse functum proponas. PP. Kal. Jun. Sabino 2. & Venusto Consil. 241.

De absente.

13. Idem A. Sylvano.

Adulteram, si, posteaquam crimen contra eam inchoatum est, provinciam excesserit, etiam absentem b inter reos recipi posse c, explorati juris est. PP. Non. Mart. Attico & Praxepto Consil. 243.

De foro competente.

De ea, qua post adulterium nupsit.

14. Imp. Gordianus A. Aquila.

Si dum in tuo matrimonio uxor tua esset, se adulterio spoliavit: in d ea provincia, in qua id || ipsum || factum est adulterium, more solito persequi debes. Nec enim ab ea e, quae jam nupta || & || adulterium passia est, exordium accusationis sumi potest, si f denunciatio criminis nuptias non praecessit. PP. Non. Dec. Gordiano A. & Aviola Consil. 240.

De absente.

De milite.

15. Idem A. Hilarino militi.

Si quondam uxor tua, antequam crimine adulterii accusaretur, provinciam excessit, neque absens accusari potest g, neque in h eam provinciam, in qua stipendium facis, transmitti iure deponitur. Sane cum per occupationem militarem non licuerit, accusare eam solenniter poteris. Nec enim tempus, quo muneribus militibus occuparis i, vindictam tibi, quam maritali dolore percussus deposcis, debet auferre. PP. 4. Id. Mart. Attico & Praxepto Consil. 243.

In auth. ut nulli judic. §. Si vero quis. coll. 9. tit. 17. al. 1. Novell. 134. cap. 5.

Si vero criminis commissi occasione latuerit, aut provinciam illam reliquerit, in qua deliquit: jubemus legitimis edictis a Judice vocari eum, & si non audiat, illa in eum procedere, qua nostris legibus sunt definita. Si vero cognoscatur, quod in alia provincia degat, jubemus provinciam illius judicem, in qua crimen commissum est, epistola publica uti ad provinciam illius Judicem, in qua delinquens degit. Ille vero, qui publicas suscepit literas, periculo suo & officii sui comprehendit eum, & ad Judicem provinciae transmittet, in qua peccavit, supplicii legitimum subiciendum. Si vero, qui, publicam epistolam suscepit, hoc facere, aut officium ejus imperata neglexerit: tunc & ipsum Judicem tres libras auri, & officium ejus alias tres pro poena inferre jubemus. Sin autem Judex, aut aliquis officialium suorum propter lucrum eum non comprehenderit, aut comprehendens non transmiserit: qui hoc fecisse convincatur, spoliatur cingulo, & exilio tradatur.

Si maritus desistat.

16. Imp. Valer. & Gallien. AA. Archefflao.

Abolitionem adulterii criminis postulans, Praesidem k, in cujus officio accusatio fuerit instituta, adire debes. Ceterum erras, tu marite, existimans etiam si simpliciter, id est, sine abolitione destitisses l, Senatusconsulto m in persona tua futurum locum non fuisse: diversum enim Divi Principes saepe sanxerunt. Quin hoc amplius scias: nullam fuisse tibi ulterius potestatem instituendi hujusmodi accusationes: quia & decreto Patrum, & lege Petronia n ei, qui iure viri delatum adulterium non peregit, nunquam postea hoc crimen deferre permittitur. PP. 15. Kal. Jun. Maximo & Glabrione Consil. 257.

De lenocinio.

17. Idem AA. Victorino.

Sine metu legis Juliae de adulteriis coercendis revocare uxorem in matrimonium potes: cum nihil o amplius quam libellos accusationis obrulisti: quia postea competisse te affirmas, quod vana indigna.

a Condemnatio adulteri, adulterae, quae accusata non fuit, non nocet. adde l. 17. §. 6. ff. eod. b l. 11. §. 2. D. eod. dixi ad l. 3. §. de accusat. c Imo non potest. v. l. 15. §. 1. eod. d forum adulterii criminis obferat. In qua provincia mulier adulterium commissit, in eadem accusari debet. v. l. 11. sup. ubi de crim. adde l. 15. §. eod. e Imo ab ea. l. 5. ff. eod. f l. 16. d. l. 17. in princ. & §. 6. ff. eod. g Imo potest. l. 17. sup. eod. potest, postquam adversus eam inchoatum est, d. l. 13. antequam sit inchoatum, non potest, ut hic. h v. l. 14. §. eod. i v. l. 21. §. eod. k v. l. 2. §. de abolitionib. l. 12. §. 1. ff. eod. m Turpilliano, l. 14. in fin. ff. eod. & poenae quinque librarum auri, l. 3. in fin. ff. de praevicariis. non tamen talionis. n Legis Petroniae alterum caput. v. in l. 11. in fin. ff. de furiis. o v. l. 5. ff. ad Turpill.

a l. 11. in fin. ff. cod. l. 26. ff. de vi. su.
b Bigamiz varias penas vide apud Menochium 2. de arbit. jud. 5. casu 420.
c Infamia notatur, qui duas simul uxores habet, v. l. 2. sup. de incestu. l. 1. in fin. ff. de his, qui no. sant. 5. 6. 7. l. 1. ff. de nuptiis. 4. Harmen. 4. dixi ad l. 7. sup. de jud. Imo pena capitalis est. Theophil. 5. 6. de nupt. adde Romanum singul. 533. argumento ex hac lege dicitur, ut mox dicetur.

d v. l. pen. ff. de reuol. v. Paul. 2. sent. 20. 5. n. 1. e Fictus cohabitatus. l. 5. 8. de don. ante nupt.
f Adulterium cum secunda muliere bigamus committit, ut ex hac particula colligit Menochius d. l. n. 105. vult enim hanc particulam etiam implicare alium casum: perinde ac si dixisset Imper. Non solum ille adulterium commisit, sed etiam stuprum.

g Bigamiam jure civili capitale esse hinc Romanus colligit singul. 533. cum stupri poena sit capitalis.
h l. 32. 5. pen. ff. de don. inter vir. i l. ult. sup. de accus.
k Etiam absente accusatore, reus praesens condemnari potest.
l Quidam hanc legem referunt ad Tridacem seu fructus, de quibus v. Juvenal. Satyr. 6. Martialem 1. Epigr. 53. v. Pap. 23. Arrest. 7. n. 2. Clar. 5. sent. 5. Formicario. vers. inter mulieres. Petrum Gregor. 6. Synagm. 14. sed male: agitur enim hac lege de mulieribus ultro se stupro dedentibus.

m Vim passae mulieri, nuptiis aliorum non interdicitur, l. 13. 5. 7. l. 39. ff. cod. adde Tiraq. tract. de pœn. caus. 39. nec est hujusmodi mulier infamis, hic.

n Integra voluntate vim mulier pati potest. Tolle voluntatem ex medio, omnis actus est indifferens. Bald.

o l. 5. l. 15. in fin. sup. cod. l. 11. 5. 5. ff. cod.
p Marito reipublice causa occupato, non currunt tempora ad accusandam uxorem de adulterio constituta.

q l. 29. in fin. inf. cod. τὸς δὲ ἡ ἡδὴ πολλοὶ ἐπέπνευσαν. Adulterii non tenetur, qui conjugitur ei, quæ jam se multis meretricio more prostituuit. Synops. Basil. cod. cap. 38. 6. Harm. 2. 5. 21.

r l. 24. ff. cod. v. l. 6. ff. cod. adde quæ scripti ad l. 3. in fin. D. de cap. minus. Cur ita? Matrimonium, quod non est, violari non potest, adde l. 13. 5. 1. ff. cod.
I Jure repudiata mulier duci potest.

dignatione ad accusationem incitatus fueris. Is enim committit in pœnam, quam lex certo capite denunciat, qui vel publice adulterio damnatam habet: vel adulteram sciens a, ut ignorantiam simulare non possit, retinet uxorem. PP. 6. Kal. Aug. ipfis AA. 4. & 3. Coss. 258.

De polygamia.

18. Iidem AA. & Valerian. C. Theodora.

Eum b, qui duas c simul habuit uxores, sine dubitatione comitatur infamia. In ea namque re non juris effectus, quo cives nostri matrimonia contrahere plura prohibentur, sed animi d destinatio cogitatur. Verum tamen ei, qui te ficto e coelibatu, cum aliam matrem familias in provincia reliquisset, sollicitavit ad nuptias: etiam f crimen g stupri, a quo tu remota es, quod uxorem te esse credebatur, ab accusatore legitimo solenniter inferretur. Ceterum res tuas omnes, quas ab eo interceptas matrimonii simulatione deploras, restitui tibi omni exactiois instantia impetrabis a Rectore provinciae. nam ea quidem, quæ se tibi ut h sponsa daturum promissit, quomodo repetere cum effectu potes quasi sponsa? Accepta Id. Maji, Antiochia, Tusco & Baslo Coss. 259.

De absente.

19. Imp. Dioclet. & Maximin. AA. ad Pompejanum.

Quamvis indubitati juris sit, quotiens adulterii crimen intenditur, praesentiam accusatoris praecedere oportere i: tamen quoniam ex literis tuis cognovimus Materiam Propositi Viatoris uxorem, habitis quaestionibus, cum Juliano quodam adulterium commississe. detectam sub ipsa prolatione sententiae, Viatoris ipsius praesentiam k postulasse, non putavimus confecto pene judicio, facinore etiam agitata quaestione convicto, Propositum ab excubiis limitis revocandum. Datum S. Non. Dec. AA. Coss.

De stupro.

20. Iidem AA. & CC. Didymo.

Foedissimam l earum nequitiam, quæ pudorem suum alienis libidinibus prosterunt, non etiam earum, quæ per vim m stupro compressæ sunt, irreprehensa n voluntate, leges ulciscuntur: quin etiam inviolatæ existimationis esse, nec nuptias earum aliis interdici, merito placuit. PP. 3. Non. Octob. ipfis 4. & 3. AA. Coss. 290.

De eo, qui per occupationes publicas accusationem instituere non potuit.

21. Iidem AA. & CC. Silano.

Ob commissis adulteria, atque accusandas uxores, certa tempora, quæ utiliter o computari solent, praescripta sunt. Si igitur per occupationes p publicas accusationem instituere non potuisti, nec ante creditum tibi munus praescripta tempora transacta sunt: post depositam sollicitudinem, qua detineris, integram accusandi potestatem habebis: ad quam cum vacare coeperis, properare debebis: nec effrenata licentia ad terrendam adversariam futurae accusationis speciem praetendas. PP. 14. Kal. Nov. ipfis 4. & 3. AA. Coss. 290.

De meretrice.

22. Iidem AA. & CC. Oblimosi.

Si ea, quæ stupro tibi cognita est, & passim q venalem formam exhibuit, ac prostitutam meretricio more vulgo se praebuit: adulterii crimen in ea cessat. PP. 12. Kal. Novemb. ipfis 4. & 3. AA. Coss. 290.

De servis. 1. De pecunia data ad redimendam litis vexationem, vel captandam impunitatem.

23. Iidem AA. & CC. Proculo.

Servi r ob violatum contubernium || suum || adulterii crimine accusari non possunt.

1 ¶ Is autem, qui post s dissociatum matrimonium uxorem licito jure duxit, obque intentatæ accusationis ac potentis patrocinii metum, ei, qui accusationem instituerat, aurum & argentum dedit, ad recipiendum id, ulciscendamque turpis lucri cupiditatem, adire Praesidem

potest, qui examinatis || partium || allegationibus, & inquisita fide veri, si quidem id ab eo, qui innocens est, ob illati criminis timorem, datum esse cognoverit: quemadmodum sententiam formare debeat, ex evidentibus juris placitis instruetur. Sin vero constiterit corrupti matrimonii velut mercedem ad captandam impunitatem solutam || pecuniam || esse: eum, qui etiam adversus Senatusconsulti censuram cum foedissimo flagitio accepit, puniri jubebit. PP. Kal. Nov. ipfis 4. & 3. AA. Coss. 290.

De injusto contubernio.

24. Iidem AA. & CC. Dionysio.

Si ejus, a quo nunc adulterii rea postularis, contra juris formam contubernio a habuisti, innumeris auctoritatibus te tueri potes.

De existimatione.

25. Iidem AA. & CC. Sossiano.

Et si libidine intemperata cupiditatis ex Actorum lectione exarsisse te cognitum est: tamen cum ancillas b compressisse, & non liberas stuprassse detectum sit: ex hujusmodi sententia gravatam c potius d opinionem tuam, quam infamia afflictam esse, manifestum est. PP. 5. Id. Mart. Tiberiano & Dione Coss. 291.

Si de statu accusati dubitetur.

26. Iidem AA. & CC. Crispino.

Quoniam Alexandrum, qui in crimen vocatur, etiam praescriptionem esse pollicitum eo nomine, quod accusator uxorem post deprehensum adulterium penes se habuisse videatur, & de statu suo agere nunc velle perspeximus: ita ordo e quaestionis dirimendus videtur, ut in primis f quidem de statu Alexandri quaeratur: ita ut si liberum eum esse adhibita audientia deprehenderis, praescriptionis ei obijcienda facias g potestatem. Sin vero eundem esse servum h cognoveris, remotis praescriptionis impedimentis, in adulterium crimen protinus debebis inquirere: ac si eum detectum in eo flagitio esse perspexeris, poenam decernere quam in adulterii crimen legum sanctio statuit. Dat. 5. Kal. Sept. AA. Coss.

De nuptiis inter adulteros.

27. Iidem AA. & CC. Phœbo.

Commissum antea adulterium cum eo, cui se postea nuptiis i sociavit, velamento k matrimonii non extinguitur. PP. 18. Kal. Jan. CC. Coss.

De exceptione temporis, lenocinii & ordinis.

28. Iidem AA. & CC. Concordio Procons. Numidia.

Ita nobis cordi pudor est, ut removeamus prisci juris lambages, & constituamus in adulterii quaestione, abolitis de medio ceteris praescriptionibus, praeter quinquennii l temporis, & lenocinii m, quod marito obijcitur, exceptionem, illam n etiam, quæ post solum prius matrimonium ante denunciationem o nuptæ competit, fidem criminis nosci. Indignum est enim, ut ultionem pudoris p praestigia q versuri r juris excludant. PP. Kal. Jun. Tusco & Anulino Coss. 295.

De domina caupona vel famula.

29. Imp. Constantinus A. Africano.

Quæ s adulterium commisit, utrum domina caupona, an ministra fuerit, requiri debet, & ita obsequio famulata servili t, ut plerumque ipsa intemperantiae vina praebuerit: ut si u, domina tabernæ fuerit, non sit a vinculis juris excepta. Si vero potantibus ministerium x praebuerit: pro vilitate y ejus, quæ in reatum deducitur, accusatione exclusa, liberi, qui accusantur, abscedant: cum ab his feminis pudicitiae ratio requiratur, quæ juris nexibus detinentur, & matrisfamilias z nomen obtinent. Hæ autem immunes a judiciaria severitate & stupri & adulterii praesentur, quas vitæ vilitas a dignas legum observatione non credidit. Supra scripta. Datum 3. Non. Feb. Heraclia, Constantino A. 7. & Constantio C. Coss. 326.

u Adulterium commissum cum domina caupona, puniri potest, si ipsa per se vinum in taberna praebere solita est. adde l. 47. ff. de ritu.

x d. l. 25.

y Vinum per se potantibus praebere, vile & servile est ministerium: unde negatur hic, adulterium cum ejusmodi muliere committi. Nam leges bonæ æstimationis mulierum pudicitiae prospexerunt, nulla viliam & commiseratione dignarum ratione habita. Synops. Basil. cod. c. 63.

z v. l. 49. 5. 4. ff. de leg. 3.

a Stuprum jure civili non committi cum meretrice, hinc colligitur. v. Clar. 5. sent. 5. servicario. 5. vers. 1.

De accus.

a vide l. 23. sup. cod.
b Stupri cum ancilla damnatus non fit infamis. l. 29. in fin. ff. cod. l. 6. ff. cod. l. 25. ff. de injur.
c Opinione gravata & infamiae differentia.
d Verberibus eum affici, qui cum ancilla propria rem habeat, ex novo jure Orientis refert Harmenopolus 6. tit. 3. 5. 2.

e v. l. 1. 8. de ord. cognis. l. 1. 8. de off. Recl. provinc.
f & ita quibusdam in causis, civilis causa criminali antepositur, ut hic. & l. 2. inf. ad l. Fab. l. 2. c. Th. de falsis.

g Imo non est ei facienda. l. 2. 5. 7. ff. cod.
h Servi adulterii accusari possunt. l. 7. l. 12. 5. 3. ff. de accus.
i Damnatis poenam remitti, si ab aliqua muliere in matrimonium postulatur, hinc colligit, Rebuff. l. c. 9. n. 34. Papon. 24. Arrest. 10. n. 14. dixi l. 31. ff. de pœn. v. Tiraq. tract. de pœn. caus. 56.

k dixi ad Nov. 134. c. 14.
l de quo vide l. 5. 8. cod. Adulterii accusatorem repellit temporis exceptio, lenocinii & ordinis.
m De lenocinio v. l. 2. 5. 4. ff. cod. l. 39. in fin. l. 47. ff. solut. matrim.

n ordinis scilicet, quo primum accusandus est is, cui adultera post matrimonium nuplit.
o l. 14. sup. cod. p id est, violatæ castitatis, quæ pudore retinetur.

q al. praestigia.
r hac versutia sublata admittitur accusatio, si lege non reprobetur accusatoris persona & afferantur probationes per testes extraneos & domesticos, etiam cum quaestione, ut l. 32. ff. cod.

s Adulterium ante quando admittatur in tabernæ praepositam mulierem. l. 1. c. Th. cod. 6. Harm. 2. 5. 22. Synops. Basil. cod. cap. 63.

t l. 25. 8. cod.

a. Infamis si le-
ge Julia de vi da-
mnatus.

b. l. 1. ff. de vi
priv.

c. Julius domi-
ni in atrocioribus
delictis non excu-
sat. v. l. 157. ff. de
reg. jur.

d. Perseverantia
in delictis gravi-
ter punitur. l. 28.
§. 3. ff. de pania.

e. Vim apud se
probatam punire
negligens, aut mi-
nus puniens ju-
dex, infamia no-
tatur. Syn. Bas. 10.
tit. 2. ex tit. 18.
c. 13.

f. Impunita de-
licta esse non o-
portet.

g. Poenas legibus
constitutas molli-
re iudex non pot-
est.

h. 6. Harmen. 7.
de raptu & c.

i. Paria sunt ra-
pere, & raptas res
scienter servare.
ut hic. 6. Harm.
c. 5. 8.

k. Iterata delicta
& saepius delin-
quentes, seu per-
severantes, gra-
vius puniuntur.
l. capitalium. 28.
§. solent. 3. ff. de
pan. v. l. 1. ff. de
receptatorib. Paul.
5. sent. 21. §. 1.

l. Buccellarii, mi-
lites corporis cu-
stodes, qui suis
dominis adstant
semper. Renatus
apud Gregor. Tu-
ronensem, Oracy-
la Buccellarius
Aetii. & inter-
pretes Graeci

ο παρρηγορ
σπορτορς. &
in veteribus glos-
sis, Adscela,
buccellarius: &
lege Gothorum
five VVistigotho-
rum s. 113. Si in
patrocinio con-
stitutus sub patro-
no aliquid acqui-
siverit, medietas

in patroni vel filiorum ipsius potestate, consistat: aliam medietatem buccellarius, qui ad-
quisivit, obtineat? adde Cujac. 2. Feud. 7. 2. Alciat. 3. diffinit. 20. apud Suidam Buccellarios
esse ait, Gallograecos: & ab eodem Gallograeciam, Buccellariorum regionem dici. Is vero,
qui sub Theodosio juniore militiam Romanam descripsit, auctor est, Buccellarios equites
fuisse in exercitu Romano, quibus magister militum per Orientem praerat: aliosque junio-
res dictos, alios seniores, ut existimare libeat, milites hosce cum militionem impetrassent,
latrocinio & raptu vivere solitos. Turnebus 24. ad vers. 25. & 26. c. 15. ex Mauricio, qui
de militia Romana Graece scripsit, Buccellarios, equites armatos Zabos vocat: & in agmine
ante Imperatorem exercitus equitasse. hinc *βουκελλάρια* *βαρδαι* apud eundem Mau-
ricium. Meminit etiam Zonaras Ducis Buccellariorum. Quidam a buccellato, pane mili-
tari dici putant. his adde, quae de buccellariis alias scripsi.

m. De Ilauris jam dixi ad l. 10. §. de feriis. n. l. 3. ff. de vi publica.

p. 9. C. Theod. 24. 25. 6. Harm. 60. Eclog. 58. adde Novell. 134. 150. Novell. Leon. 35. v. Clar. 5. sent.

q. Raptus. 5. Extr. 17. Adde Raptus crimen publicum esse. l. 4. sup. de noxalib. 3. 8. Instit. de pu-
blici judic. q. Eclog. d. loco. §. 2. vers. Sin autem. Instit. de publi. jud.

r. Eclog. d. loco. d. vers. Sin autem. Harm. d. loco. l. 5. §. 2. ff. de vi publi.

s. Harm. Eccl. d. loco. t. Harm. d. loco. l. 1. c. 7. cod. u. Harm. Eccl. d. loco.

x. Poena raptus. Quid si raptor cum rapta non coit? punitur hac lege, si cum non possit,
noluerit: secus si ultro pœnituerit: tunc enim arbitraria poena puniendus, v. Clar. 5. sent. 5.

y. Raptus. vers. sed quid. y. l. 2. l. 5. l. 54. sup. de epis. & cleric.

z. dixi ad l. 3. ff. de reg. jur. can. Si Paulus. 32. c. 5. adde Arist. 6. Ethic. in fin.

violentiam admiserint, palam est secundum a legem Ju-
am dominum infamem pronunciatum, loci ac originis
propria dignitate b non uti, servos vero, quos furoribus
talibus paruisse c constiterit, metallo post sententiam
dedi.

1 ¶ Viles autem infamesque personæ, & hi, qui his
aut saepius d violentiam perpetrasse convincuntur, consti-
tutionum divalium poena teneantur.

2 ¶ Judicem vero nosse oportet, quod gravi e infamia
sit notandus, si violentiæ crimen apud se probatum
distulerit, seu omiserit, vel impunitate f donaverit, aut
molliorem g quam præstitimus, poenam protulerit.
Dat. Frid. Non. Mart. Mediol. Valentin. A. 4. & Neothe-
rio Coss. 390.

De raptore & eo, qui raptori rem servat.

9. Imp. Honor. & Theod. AA. Aurelio P. P.

Crimen h non i dissimile est rapere, & ei, qui rapuit,
raptam || rem || scientem delictum servare k. Dat. 3.
Non. Mart. Honor. 9. Theod. 5. A. Coss. 414.

De Buccellariis, Isauris, armatis servis.

10. Imp. Leo & Anthemius AA. Nicostrato P. P.

Omnibus per civitates & agros habendi Buccellarios l
vel Isauros m, armatosque servos n licentiam volu-
mus esse præclusam. Quod si quis præter hæc, quæ nostra
mansuetudo salubriter ordinavit, armata mancipia seu Buc-
cellarios, aut Isauros in suis prædiis, aut juxta se habere
tentaverit, post exactam centum librarum auri condemna-
tionem, vindictam in eos severissimam proferri sancimus.
Viri quoque Clarissimi provinciarum Rectores in speculis
esse debebunt, ne quis audeat hæc statuta nostræ mansue-
tutinis in aliquo violare: scientes quod ex dissimulatione,
dignitatis o & administrationis cingulo privabuntur, &
post centum librarum auri multam, salutis vitæque suæ
periculum sustinebunt: primatibus videlicet apparitionis
suæ personis præter amissionem fortunarum suarum capi-
tali quoque supplicio feriendis. Dat. 5. Kal. Septemb.
Anthemio A. 2. Coss. 468.

DE RAPTO P VIRGINUM SEU VI-
DUARUM, NEC NON SANCTIMONIA-
LIUM.

TIT. XIII.

1. Imp. Justinianus A. Hermogeni Magistro
officiorum.

Raptores q virginum r honestarum, vel ingenua-
rum, live jam desponsata s fuerint, live non, vel
quarumlibet viduarum t foeminarum, licet u li-
bertina vel serva aliena sint, pessima criminum
peccantes, capitis x supplicio plectendos decernimus: &
maxime si y Deo fuerint virginis vel viduæ dedicata:
quod non solum ad injuriam hominum, sed etiam ad ipsi-
us Omnipotentis Dei irreverentiam committitur: maxi-
me cum viginitas vel castitas corrupta restitui z non

possit. Et merito mortis damnantur supplicio: cum nec
ab homicidii a crimine hujusmodi raptores sint vacui.
Ne igitur sine vindicta talis crescat infamia, sancimus per
hanc generalem Constitutionem, ut hi, qui hujusmodi
crimen commiserint, & qui eis auxilium b invasionis tem-
pore præbuerint: ubi inventi fuerint in ipsa rapina, & ad-
huc flagranti crimine comprehensi, & a parentibus c vir-
ginum, vel ingenuarum, vel viduarum, vel quarumlibet
foeminarum, aut earum consanguineis d, aut || a || tuto-
ribus e, vel curatoribus, vel patronis, vel dominis convi-
cti interficiantur.

† Quæ multo magis f contra eos obtinere sancimus,
qui nuptas g mulieres ausi sunt rapere: quia duplici h te-
nentur crimine, tam adulterii || scilicet ||, quam rapinæ:
& oportet acerbius i adulterii crimen ex hac adjectione
puniri. Quibus connumeramus etiam eum, qui saltem
sponsam k suam l per vim rapere ausus fuerit.

† Sin autem post commissum tam detestabile m cri-
men, aut potentari raptor se defendere, aut fuga evadere
potuerit: in hac quidem regia urbe tam viri n excelsi Præ-
fecti prætorio, quam vir gloriosissimus Præfectus urbi: in
provinciis autem tam vir eminentissimus Præfecti prætorio
per Illyricum & Africam, quam Magistri militum per di-
versas nostri orbis regiones, nec non vir spectabilis Præfe-
ctus Aegypti, & Comes Orientis, & Vicarii, & Proconsu-
les, & nihilominus omnes viri spectabiles & Duces, & vi-
ri clarissimi Rectores provinciarum, necnon alii cujusli-
bet ordinis Judices, qui in illis locis inventi fuerint, simile
studium cum magna sollicitudine adhibeant, ut eos possint
comprehendere, & comprehensos in tali crimine, post
legitimas & juri cognitatas probationes sine o fori præscri-
ptione durissimis poenis afficiant & mortis condemnent
supplicio.

† Quibus, & si appellare p voluerint, nullam damus
licentiam, secundum antiquæ Constantinianæ q legis de-
finitionem.

1 ¶ Et si quidem ancilla r vel libertina sint, quæ ra-
pinam passæ sunt, raptores tantummodo supradicta poena
plectentur: substantiis eorum nullam deminutionem
passuris. Sin autem in ingenuam s personam tale faci-
nus perpetretur, etiam omnes res mobiles seu etiam im-
mobiles, & se moventes, tam raptorum, quam eorum
|| sodalium, comitum, vel sequentium t ||, qui eis auxili-
um præbuerint, ad dominium u raptarum mulierum li-
berarum transferantur providentia Judicum, & cura pa-
rentum x earum, vel maritorum, vel tutorum, seu cura-
torum. Et si non nuptæ mulieres alii cuilibet præter y
raptorem legitime conjunguntur, in dorem mulierum li-
berarum easdem res, vel quantas ex his voluerint, proce-
dere: live maritum nolentes accipere, in sua pudicitia
manere voluerint, pleno dominio eis sancimus applicari:
nemine iudice, vel alia quacunque persona, hoc audente
contemnere.

† Nec z sit facultas raptæ virgini vel viduæ, vel cuili-
bet mulieri raptorem suum sibi maritum exposcere, sed
cui parentes voluerint (excepto raptore) eam legitimo co-
pulent matrimonio: quoniam nullo modo, nulloque tem-
pore datur a nostra Serenitate licentia eis consentire, qui
hostili a more in nostra Republica matrimonia student
sibi conjungere. Oportet etenim, ut quicumque uxorem
ducere voluerit, live ingenuam, live libertinam: secun-
dum nostras leges & antiquam consuetudinem, paren-
tes b, vel alios quos decet petat, ut cum eorum volunta-
te fiat legitimum conjugium.

† Nec z sit facultas raptæ virgini vel viduæ, vel cuili-
bet mulieri raptorem suum sibi maritum exposcere, sed
cui parentes voluerint (excepto raptore) eam legitimo co-
pulent matrimonio: quoniam nullo modo, nulloque tem-
pore datur a nostra Serenitate licentia eis consentire, qui
hostili a more in nostra Republica matrimonia student
sibi conjungere. Oportet etenim, ut quicumque uxorem
ducere voluerit, live ingenuam, live libertinam: secun-
dum nostras leges & antiquam consuetudinem, paren-
tes b, vel alios quos decet petat, ut cum eorum volunta-
te fiat legitimum conjugium.

† Sin autem post commissum tam detestabile m cri-
men, aut potentari raptor se defendere, aut fuga evadere
potuerit: in hac quidem regia urbe tam viri n excelsi Præ-
fecti prætorio, quam vir gloriosissimus Præfectus urbi: in
provinciis autem tam vir eminentissimus Præfecti prætorio
per Illyricum & Africam, quam Magistri militum per di-
versas nostri orbis regiones, nec non vir spectabilis Præfe-
ctus Aegypti, & Comes Orientis, & Vicarii, & Proconsu-
les, & nihilominus omnes viri spectabiles & Duces, & vi-
ri clarissimi Rectores provinciarum, necnon alii cujusli-
bet ordinis Judices, qui in illis locis inventi fuerint, simile
studium cum magna sollicitudine adhibeant, ut eos possint
comprehendere, & comprehensos in tali crimine, post
legitimas & juri cognitatas probationes sine o fori præscri-
ptione durissimis poenis afficiant & mortis condemnent
supplicio.

† Quibus, & si appellare p voluerint, nullam damus
licentiam, secundum antiquæ Constantinianæ q legis de-
finitionem.

1 ¶ Et si quidem ancilla r vel libertina sint, quæ ra-
pinam passæ sunt, raptores tantummodo supradicta poena
plectentur: substantiis eorum nullam deminutionem
passuris. Sin autem in ingenuam s personam tale faci-
nus perpetretur, etiam omnes res mobiles seu etiam im-
mobiles, & se moventes, tam raptorum, quam eorum
|| sodalium, comitum, vel sequentium t ||, qui eis auxili-
um præbuerint, ad dominium u raptarum mulierum li-
berarum transferantur providentia Judicum, & cura pa-
rentum x earum, vel maritorum, vel tutorum, seu cura-
torum. Et si non nuptæ mulieres alii cuilibet præter y
raptorem legitime conjunguntur, in dorem mulierum li-
berarum easdem res, vel quantas ex his voluerint, proce-
dere: live maritum nolentes accipere, in sua pudicitia
manere voluerint, pleno dominio eis sancimus applicari:
nemine iudice, vel alia quacunque persona, hoc audente
contemnere.

† Quibus, & si appellare p voluerint, nullam damus
licentiam, secundum antiquæ Constantinianæ q legis de-
finitionem.

† Nec z sit facultas raptæ virgini vel viduæ, vel cuili-
bet mulieri raptorem suum sibi maritum exposcere, sed
cui parentes voluerint (excepto raptore) eam legitimo co-
pulent matrimonio: quoniam nullo modo, nulloque tem-
pore datur a nostra Serenitate licentia eis consentire, qui
hostili a more in nostra Republica matrimonia student
sibi conjungere. Oportet etenim, ut quicumque uxorem
ducere voluerit, live ingenuam, live libertinam: secun-
dum nostras leges & antiquam consuetudinem, paren-
tes b, vel alios quos decet petat, ut cum eorum volunta-
te fiat legitimum conjugium.

† Nec z sit facultas raptæ virgini vel viduæ, vel cuili-
bet mulieri raptorem suum sibi maritum exposcere, sed
cui parentes voluerint (excepto raptore) eam legitimo co-
pulent matrimonio: quoniam nullo modo, nulloque tem-
pore datur a nostra Serenitate licentia eis consentire, qui
hostili a more in nostra Republica matrimonia student
sibi conjungere. Oportet etenim, ut quicumque uxorem
ducere voluerit, live ingenuam, live libertinam: secun-
dum nostras leges & antiquam consuetudinem, paren-
tes b, vel alios quos decet petat, ut cum eorum volunta-
te fiat legitimum conjugium.

† Sin autem post commissum tam detestabile m cri-
men, aut potentari raptor se defendere, aut fuga evadere
potuerit: in hac quidem regia urbe tam viri n excelsi Præ-
fecti prætorio, quam vir gloriosissimus Præfectus urbi: in
provinciis autem tam vir eminentissimus Præfecti prætorio
per Illyricum & Africam, quam Magistri militum per di-
versas nostri orbis regiones, nec non vir spectabilis Præfe-
ctus Aegypti, & Comes Orientis, & Vicarii, & Proconsu-
les, & nihilominus omnes viri spectabiles & Duces, & vi-
ri clarissimi Rectores provinciarum, necnon alii cujusli-
bet ordinis Judices, qui in illis locis inventi fuerint, simile
studium cum magna sollicitudine adhibeant, ut eos possint
comprehendere, & comprehensos in tali crimine, post
legitimas & juri cognitatas probationes sine o fori præscri-
ptione durissimis poenis afficiant & mortis condemnent
supplicio.

† Quibus, & si appellare p voluerint, nullam damus
licentiam, secundum antiquæ Constantinianæ q legis de-
finitionem.

1 ¶ Et si quidem ancilla r vel libertina sint, quæ ra-
pinam passæ sunt, raptores tantummodo supradicta poena
plectentur: substantiis eorum nullam deminutionem
passuris. Sin autem in ingenuam s personam tale faci-
nus perpetretur, etiam omnes res mobiles seu etiam im-
mobiles, & se moventes, tam raptorum, quam eorum
|| sodalium, comitum, vel sequentium t ||, qui eis auxili-
um præbuerint, ad dominium u raptarum mulierum li-
berarum transferantur providentia Judicum, & cura pa-
rentum x earum, vel maritorum, vel tutorum, seu cura-
torum. Et si non nuptæ mulieres alii cuilibet præter y
raptorem legitime conjunguntur, in dorem mulierum li-
berarum easdem res, vel quantas ex his voluerint, proce-
dere: live maritum nolentes accipere, in sua pudicitia
manere voluerint, pleno dominio eis sancimus applicari:
nemine iudice, vel alia quacunque persona, hoc audente
contemnere.

† Nec z sit facultas raptæ virgini vel viduæ, vel cuili-
bet mulieri raptorem suum sibi maritum exposcere, sed
cui parentes voluerint (excepto raptore) eam legitimo co-
pulent matrimonio: quoniam nullo modo, nulloque tem-
pore datur a nostra Serenitate licentia eis consentire, qui
hostili a more in nostra Republica matrimonia student
sibi conjungere. Oportet etenim, ut quicumque uxorem
ducere voluerit, live ingenuam, live libertinam: secun-
dum nostras leges & antiquam consuetudinem, paren-
tes b, vel alios quos decet petat, ut cum eorum volunta-
te fiat legitimum conjugium.

† Sin autem post commissum tam detestabile m cri-
men, aut potentari raptor se defendere, aut fuga evadere
potuerit: in hac quidem regia urbe tam viri n excelsi Præ-
fecti prætorio, quam vir gloriosissimus Præfectus urbi: in
provinciis autem tam vir eminentissimus Præfecti prætorio
per Illyricum & Africam, quam Magistri militum per di-
versas nostri orbis regiones, nec non vir spectabilis Præfe-
ctus Aegypti, & Comes Orientis, & Vicarii, & Proconsu-
les, & nihilominus omnes viri spectabiles & Duces, & vi-
ri clarissimi Rectores provinciarum, necnon alii cujusli-
bet ordinis Judices, qui in illis locis inventi fuerint, simile
studium cum magna sollicitudine adhibeant, ut eos possint
comprehendere, & comprehensos in tali crimine, post
legitimas & juri cognitatas probationes sine o fori præscri-
ptione durissimis poenis afficiant & mortis condemnent
supplicio.

† Quibus, & si appellare p voluerint, nullam damus
licentiam, secundum antiquæ Constantinianæ q legis de-
finitionem.

1 ¶ Et si quidem ancilla r vel libertina sint, quæ ra-
pinam passæ sunt, raptores tantummodo supradicta poena
plectentur: substantiis eorum nullam deminutionem
passuris. Sin autem in ingenuam s personam tale faci-
nus perpetretur, etiam omnes res mobiles seu etiam im-
mobiles, & se moventes, tam raptorum, quam eorum
|| sodalium, comitum, vel sequentium t ||, qui eis auxili-
um præbuerint, ad dominium u raptarum mulierum li-
berarum transferantur providentia Judicum, & cura pa-
rentum x earum, vel maritorum, vel tutorum, seu cura-
torum. Et si non nuptæ mulieres alii cuilibet præter y
raptorem legitime conjunguntur, in dorem mulierum li-
berarum easdem res, vel quantas ex his voluerint, proce-
dere: live maritum nolentes accipere, in sua pudicitia
manere voluerint, pleno dominio eis sancimus applicari:
nemine iudice, vel alia quacunque persona, hoc audente
contemnere.

† Nec z sit facultas raptæ virgini vel viduæ, vel cuili-
bet mulieri raptorem suum sibi maritum exposcere, sed
cui parentes voluerint (excepto raptore) eam legitimo co-
pulent matrimonio: quoniam nullo modo, nulloque tem-
pore datur a nostra Serenitate licentia eis consentire, qui
hostili a more in nostra Republica matrimonia student
sibi conjungere. Oportet etenim, ut quicumque uxorem
ducere voluerit, live ingenuam, live libertinam: secun-
dum nostras leges & antiquam consuetudinem, paren-
tes b, vel alios quos decet petat, ut cum eorum volunta-
te fiat legitimum conjugium.

† Sin autem post commissum tam detestabile m cri-
men, aut potentari raptor se defendere, aut fuga evadere
potuerit: in hac quidem regia urbe tam viri n excelsi Præ-
fecti prætorio, quam vir gloriosissimus Præfectus urbi: in
provinciis autem tam vir eminentissimus Præfecti prætorio
per Illyricum & Africam, quam Magistri militum per di-
versas nostri orbis regiones, nec non vir spectabilis Præfe-
ctus Aegypti, & Comes Orientis, & Vicarii, & Proconsu-
les, & nihilominus omnes viri spectabiles & Duces, & vi-
ri clarissimi Rectores provinciarum, necnon alii cujusli-
bet ordinis Judices, qui in illis locis inventi fuerint, simile
studium cum magna sollicitudine adhibeant, ut eos possint
comprehendere, & comprehensos in tali crimine, post
legitimas & juri cognitatas probationes sine o fori præscri-
ptione durissimis poenis afficiant & mortis condemnent
supplicio.

a. Raptor ab ho-
micidii crimine
non est vacuus.

b. De raptus con-
suetis & complici-
bus.

c. De parentibus
v. d. l. 54.

d. De consangui-
neis: Consangui-
neus consangui-
neus raptorem po-
test in ipso rapto
interficere.

e. Tutor raptorem
pupillæ suæ pot-
est in ipso rapto
interficere.

f. Gravior est ra-
ptus in nuptam,
quam non nuptam.
Duplex enim cri-
men hic concu-
rit, & ideo gra-
vius puniendum.

g. De nupta ra-
ptu.

h. Duplex cri-
men, majorem
poenam meretur,
quam quod sim-
plex est.

i. Acerbius pu-
niuntur duplicia
crimina quam
simplicia.

k. De rapto spon-
sæ.

l. Sponsam suam
per vim rapere
non licet. Rapere
virginem vel vi-
duam, etsi sponsam
non licet: neque
quis potest eam
etiam consentien-
te quidem ejus
patre ac crimine
remittente, uxore
rem ducere. 6.
Harm. 7. §. 1. Qui-
dam tamen pu-
tant hanc vocem
sponsam, suppositam
subdititiamque
esse, arg. Nov. 143.
l. 2. §. 1. c. 7. de ra-
ptu. Nov. Leon. 35.
c. si quis virginem.
c. denique. 36. q. 2.
hac sententia, Ne-
minem suæ spon-
sæ raptorem esse.

m. Raptus dete-
stabile crimen.

n. Raptores con-
quirendi.

o. Raptori, fori
præscriptio dene-
gatur. d. l. 54. vers.

p. Raptor appellare non potest.

q. l. 1. vers. Raptor autem. C. Theod. de rapto virg. 9. tit. 24.

r. Ancillam vel libertinam rapientis poena.

s. Ingenuam rapientis poena. Hoc quidam adjiciunt, scorto abrepto arbitram poenam
infigi. v. Clar. d. loco. vers. quæro nunquid.

t. Sequi interdum crimen est.

u. adde l. 54. vers. bona autem. Nov. 143. nisi raptori nupserit: Tunc enim bona ad paren-
tes raptæ, qui rapto non consenserunt: vel his deficientibus ad fiscum deferuntur. d. Nov.

x. Raptum mulieris, cui vis illata sit, vindicant fratres, parentes, tutores, curatores, ut
hic, 6. Harm. 7. §. 3.

y. Raptam raptori nubere non licet. Olim si nupserit poenæ causa, rapta per liborem
deducebatur ad raptorem. Quint. quod & Pontifices reduxisse videntur, permisso matrimo-
nio inter raptam & raptorem. cap. ult. de raptoribus. Quid: eo casu bona raptoris cui ce-
dunt? fisco: & ita putat Clarus d. loco. vers. quæro. non habita ratione matrimonii jure ca-
nonico permitti.

z. Rapta raptori nubere non potest. adde 6. Harm. l. 5. §. 1.

a. Hostili more conjugia non sunt incunda.

b. Parentum consensus in nuptiis liberorum requiritur. v. quæ scripsi ad l. 25. ff. de ritu.

2 ¶ Per-

de Agtu Virginum, seu viduarum. 9. 13.
de Actionibus operum publicorum. 11. 13.
de Rebus alienis non alienandis. 4. 51.
— creditis. 4. 1.
de Acceptis arbitris. 11. 56.
de Reis postulatis. 10. 50.
de Re judicata. 4. 54.
de Rei vindicatione. 4. 37.
— uxoris actione. 5. 14.
de Relationibus. 4. 61.
de Religiosis, et sumptibus funerum. 3. 44.
— Rem alienam gerentibus. 4. 53.
de Re militari. 12. 36.
de Remissione pignoris. 11. 26.
de Acquiescenda bonorum possessione. 6. 19.
— vel obstinenda hereditate. 6. 31.
de Aquiduis. 6. 14.
de Acquisitionibus. 11. 40.
de Acquirendis reis. 9. 40.
— Rem amotarum. 3. 11.
de Re permutatione. 4. 64.
de Acquirenda venditione. 4. 44.
de Restitutionibus militum. 11. 51.
de Revocandis donationibus. 11. 56.
— — — his, qui in fraude cred. 5. 45.

a Raptus poena, mors & bonorum amissio.
b Comites raptoris puniuntur.
c De confectis & ministris raptoris, v. Nov. Leon. 7.
d De susceptore raptoris.
e De his, qui raptori opem ferunt.
f Præmissæ raptus auxiliiaribus tenentur etiam hac lege. Clarus tamen negat mulierem virum libidinis causa raptientem teneri hac poena. 5. sent. 5. Raptus, vers. sed post.
g Poena raptus locum habet, etiam si mulier ipsa raptus conseruit, v. Clar. d. loco, vers. adde quod poena. Quid si citra raptoris ullas persuasiones raptori sponte, neque coacta, consentiat? Hippolytus Marcellus cens. 61. nu. 23. nuptias hoc casu non impediri scribit: & ea facti specie, hanc constitutionem coercet atque restringit.
h Pater raptum filii raptori remittere non potest, adde Novell. 143. cap. 1. Nov. 150.
i Servi raptoris aut raptui adficientis poena, exultio, hic quod ad raptum dominum referunt Græci, ut nimirum ignis supplicium subeat servus, qui raptus dominæ suæ confectus & participes fuerit. 6. Harm. 7. Ecl. d. loco in fin.
k De ignis supplicio dixi ad l. un. j. de Nili ager.

2 ¶ Poenas autem quas prædiximus, id est, mortis, & bonorum amissionis, non tantum adversus raptos, sed etiam contra eos, qui hos comitati b in ipsa inyalione & rapina fuerint, constituimus: ceteros autem omnes, qui confecti c & ministri huiusmodi criminis reperti & convicti fuerint, vel qui eos susceperint d, vel quicunque opem e eis tulerint, sive masculi, sive feminae f sint, cujuscunque conditionis, vel gradus, vel dignitatis, poenæ tantummodo capitali subijcimus: ut huic poenæ omnes subiaceant, sive volentibus g sive nolentibus virginibus, sive aliis mulieribus, tale facinus fuerit perpetratum. Si enim ipsi raptos metu, vel atrocitate poenæ ab huiusmodi facinore se temperaverint, nulli mulieri sive volenti, sive nolenti peccandi locus relinquatur: quia hoc ipsum velle mulierum ab infideli nequissimi hominis, qui meditatur rapinam, inducitur. Nisi etenim eam sollicitaverit, nisi odiosis artibus circumvenierit, non faciet eam velle in tantum dedecus sese prodere: parentibus (quorum maxime vindictæ intererat) si patientiam h præbuerint, ac dolorem remiserint, deportatione plectendis.

3 ¶ Sed & si quis inter hæc ministeria servilis i conditionis fuerit comprehensus, citra sexus discretionem eum concernari & jubemus: cum hoc etiam Constantiana lege recte fuerit prospectum. Omnibus legis Julia capitulis, quæ de raptu virginum, vel viduarum, sive sanctimonialium, sive in antiquis legum libris, sive in sacris constitutionibus posita sunt, de cetero abolitis, ut hæc tantummodo lex in hoc capite pro omnibus sufficiat, quam de sanctimonialibus l etiam virginibus & viduis locum habere sancimus. Dat. 15. Kal. Decemb. Constantinop. DN. Justiniano A. PP. 2. Conf. 523.

DE EMENDATIONE SERVORUM m.

TIT. XIV.

Dominus servum potest castigare, sed non dolo malo occidere. Bald.

1. Imp. Constantinus A. ad Bassum.

Si n virgis o aut loris p dominus servum afflixerit, aut custodia causa in vincula conjecerit: dierum distinctione q sive interpretatione depulsa, nullum criminis merum servo mortuo sustineat. Nec vero immoderate r suo jure utatur: sed tunc reus homicidii sit, si voluntate eum ictu fustis f aut lapidis cæderit: vel certe telo usus, lethale vulnus inflixerit, aut suspendi laqueo præceperit, vel jussione r tetra præcipitandum esse mandaverit, aut veneni virus infuderit, vel dilaniaverit poenis publicis corpus, ferarum unguibus u latera persequendo x, vel exurendo y oblatris ignibus membra, aut tabescentes artus atro sanguine permixta sanie defluentes, prope in ipsis adegerit cruciatibus vitam relinquere saviat immantium Barbarorum. Dat. 5. Id. Maji, Roma, Constantino A. & Licinio Conf. 312.

l l. 5. l. 54. sup. de episc. & C. Th. de raptu & matrim. sanctim.

m 9. C. Th. cod. 12. Rufinus 2. collat. leg. Mosaic. l. 2. ff. de his, qui sunt sui. 5. 2. Instit. de his, qui sunt sui. 6. Harm. 9. 5. ἐὰν τις τὸν ἰδίον εἰκότην. l. 1. 5. 8. ff. de offic. Praef. urb.

n l. 1. C. Th. cod.

o Dominus in servos virga, lora, vincula permittuntur, at non fustes, lapides, tela, venena, ferarum ungues, ignes.

p ἀπορεῖς ἢ παίδους. 36. Ecl. c. πρὸς πατροκτόνον ex tit. 39. c. 3. Supplicium erat servile. Terent. Adelphi. operiere loris. S. loris liber? AE. sic erit. ad l. 8. de repud.

q v. Exod. 20.

r Nemo suo jure immoderate uti debet.

f Aliud fustis, aliud virga. l. 2. C. Th. de cursu publico.

t De Vedii pollionis immanitate, servos murens invadendos obijcientis, v. Tertullianum lib. de Pallio, Senecam 3. de ira 40. & 1. de clementia 18. & 9. Plinium 23. adde & aliud de immanitate dominorum ex l. 1. n. 5. 1. & 5. ult. ff. de scariis.

u Ferarum vestigiis, ita legit d. l. 1. & alibi, unguis fulcramibus latera, l. 7. in fin. j. de maleficiis Tertul. in Scorpiaco. Alios ignis, alios gladius, alios bestia Christianos præbaverunt: alii fustibus interrim & unguis insuper degustata martyria in carcere esuriunt: & in libro de Jesuio: contra ungulas Cornutus: & in Apologet. 12. unguis devaditis latera Christianorum, & c. 30. Sic itaque non ad Deum passus ungula fodiant, cruce suspendant, ignis lambant, gladii guttura detruunt, bestia insiliant. Hinc apud Ammianum 14. unguis fulcari: & Globis, unguis ἐνυχες εἰς τὰ βαρυσσώδη, Ferrum in unguis ferarum compositum. Eadem Scorpio, quod arcuato vulnere in corpus figantur. Tert. in Scorpiaco. l. fid.

x persequendo.

y Seneca, in Regnum Fortune & quidem durum pervenimus. Illius arbitrio digna atque indigna passuri. Corporibus nostris insolenter, consumulose, crudeliter: alios ignibus per-

DE EMENDATIONE PROPINQUORUM a.

RUM a.

TIT. XV.

Propinquus senioribus licet corrigere minores errantes, nisi facti atrocitatis exigat judicium ultionis judiciale. Bald.

1. Imp. Valentin. & Valens AA. ad Senatum.

In b corrigendis minoribus pro qualitate delicti senioribus propinquis c tribuimus potestatem: ut quos ad vitam decora, domestica laudis exempla non provocant, saltem correctionis medicina compellat: Neque d istamen nos in puniendis minorum vitiis potestatem in immensum extendi volumus, sed jure e patrio auctoritas corrigat propinqui juvenis erratum, & privata animadversione compestat.

f Quod si atrocitas facti jus domesticæ f emendationis excedat, placet enormis g delicti reos deduci iudicium notationi. Dat. Prid. Kal. April. Valentiniano & Valente AA. Conf. 365.

AD LEGEM CORNELIAM DE SICARIIS b.

TIT. XVI.

De eo, qui non animo occidendi percussit.

1. Imp. Antoninus A. Herculiano & aliis militibus.

Frater i vester rectius fecerit, si se Præsidi provincie obtulerit. Qui si probaverit non k occidendi animo hominem a se percussum esse, remissa homicidii poena, secundum disciplinam militarem sententiam profertur: crimen enim contrahitur, si & voluntas l nocendi intercedat. Ceterum m ea quæ ex improvviso n casu o potius p quam fraude accidunt, fato q plerumque non noxa imputantur. PP. 2. Kalend. Febr. Lato 2. & Cereale Conf. 216.

De eo, qui salutem suam defendit.

2. Imp. Gordian. A. Quintiano.

Is, qui aggressorem r vel quemcumque s alium in dubio vitæ discrimine constitutus occiderit, nullam ob id factum calumniam metuere debet. PP. 3. Non. April. Ariano & Papo Conf. 244.

3. Idem A. Quintiano.

Si quis percussorem t ad se venientem gladio repulerit, non ut homicida tenetur: quia defensor propriæ salutis in nullo peccasse videtur.

4. Imp. Gallienus A. Monatio.

Si (ut allegas) latrocinantem u peremisti: dubium non est, eum, qui inferendæ cædis voluntate præcesserat, jure casum videri. PP. 13. Kal. Feb. Valerian. & Lucillo Conf. 266.

Post hanc legem subjicitur in basilicis lex quarta, videntur enim basilici auctores secundam & tertiam hujus tituli una complecti, quæ est ejusdem tituli in basilic. 20. illius autem, quæ hic ommissa est, atque in basilicis inter constitutiones refertur, ea sunt verba Cujacio interprete.

Liceat x cuilibet adgressorem y nocturnum in agris, vel obsidentem vias atque insidiantem prætereuntibus, impune occidere, etiam si miles sit. Melius namque est his occurrere & mederi, quam injuria accepta vindictam perquirere.

stitutio composita sit ex duabus Gregorianis, & quidem diversorum Principum, nec unius Antonini, ut hic, legitur.

n Improvisa excusationem merentur.

o Homicidium casu admissum non punitur lege Cornelia de sicariis, adde l. 5. j. cod.

p Fraus prævideri potest: casus est improvisus, ut hic.

q Fato imputari. adde l. 5. j. cod. Fato autem imputari hic dicuntur, quæ causis ex occultis sunt: quæ extra facientem sunt posita: unde fato hic noxa opponitur.

r l. 3. l. 4. j. cod. l. 4. l. 5. ff. ad l. Aquil. 6. Harm. in fin. 36. Ecl. τὰς φόνους ex tit. 39. c. 18. Hinc nascitur exceptio justis homicidii, v. Gribald. in tractat. de Homicidio. Pap. 2. Nov. 7. Clar. 5. sent. 5. ult. quasi. 60. Myning. 5. obs. 17.

f puta stuprum per vim inferentem. 6. Harm. 6. 5. 20.

t v. Paul. 5. sent. 23. 5. 3. 6. Harm. 6. Ecl. d. loco. c. 19.

u aggressorem. l. 2. 5. cod. l. 4. l. 8. j. cod. percussorem. l. 3. 5. cod.

x Homicida non est, qui aggressorem in vitæ crimine constitutus interficit, nec primum ictum quis expectare debet, quia irreparabilis esse potest. Bald. l. 1. 5. nude vi. Corsetus hug. Hipp. Marcellus l. 1. ff. de scariis & confil. 41. in fin.

y v. l. 2. 5. cod. Ecl. d. loco c. 19. 6. Harm. 6. 5. 17.

a j. C. Th. 13.
b l. un. C. Th.
c Propinqui senioribus: propinquos iuniores pro qualitate delicti corrigere possunt: ut ea parte senioribus propinquis in iuniores sua quasi jurisdictione sit.
d Propinqui senioribus, quibus jus est propinquos iuniores castigare, modum in castigando excedere non debent, sed in puniendo eam servare rationem, quam parentes in liberos servare solent: ut ne plus extraneis in extraneum, vel propinquo in propinquum sibi sit commissum, quam parentibus in liberos sit permisum.
e l. 16. 5. 2. ff. de poena. Nov. Leonis. Quod in dubio magis præsumitur, quam non occidendi. v. Alc. 1. præsumpt. 3. adde l. 5. 5. de pass. pectus.
f domestica emendatio. v. quæ notavi ad Nov. 117. c. 14.
g sen nimirum fratre, l. 5. in f. l. 6. ff. ad l. Aquil. l. 7. 5. 3. ff. de iniuriis. l. 5. ff. ad l. Pomp. de par. vicid. l. 2. ff. de scariis.
h dixi ad l. 42. ff. 8.
i Sumpta est hæc constitutio ex Codice Gregoriano l. 4. tit. ad l. Corn. de scariis, uti constat ex fragmentis Rufini 1. collat. leg. Mosaic.
k Animus homicidam facit. l. 5. j. de iniuriis.
l Voluntas distinguere maleficiam. v. quæ dixi ad l. 53. ff. de fur. tit.
m sumptum ex eodem Codice Gregoriano d. tit. 1. & ex constitutione Alexandri: ut hæc constitutio.

2. Habe Agatho.

K. N. ita legitur

in Codice Grego-

riano lib. 4. tit. de

ficariis, uti con-

stat ex Rubro

1. collat. legum

Mosaic. Ejusmo-

di salutationem

Habe, id est, Ave,

Principes sole-

bant praemittere,

quoties ad judi-

ces scribebant,

vide Cujac. 10.

obs. 15.

b Plures sunt le-

ges ad eundem

Agathonem scri-

ptae, ut l. 15. 7. de

penis. l. 22. 8. de

probat. l. 31. 8. de

evict.

c calcis idu. 7.

ead. & Eclog. dolo-

co c. 21. vel dolo-

miendo, l. 1. 5. 3.

ff. de acquir. poss.

c. majores. de ba-

ptismo. v. Clarum

5. sent. 5. ult.

quasi. 60. Papon.

5. Notar. 7.

d Homicidii non

continuo tenetur

eques aut mulio,

cujus equus calce

mortis occasio-

nem alteri prae-

buit. Facti enim

huc quatio est:

cujus probatio

incumbit ipsi e-

quiti vel mulio-

ai.

e Occasionem

mortis praebens

non semper te-

netur.

f i. e. indulgentia

subscripta Prin-

cipis manu: sine

qua homicidium

omnino factum

non omnino im-

punitum remane-

re debet. Homici-

dium vero dolo

malo factum, ne

adnotatione qui-

dem Principis re-

mitti potest. Nov.

Valentin. de ho-

micidio casu fa-

cto.

g l. 6. 7. de pro-

curatoribus.

h Homicidii,

lege de sicariis

tenetur minor viginti quinque annis, si eadem fecerit. 6. Harm. 6. l. 1. 8. ff. ad vers. delictum.

i. 7. 7. de pen. l. 13. 8. ff. de adulterio. l. 37. 5. 1. ff. de minor.

i. 1. 1. ff. eod. 5. 5. Inst. de publ. jud. l. 3. 5. 1. ff. de vi publ. Ecl. d. loco c. 23. adde Cicer.

pro C. Rabirio: vide Bellovisanum. praet. 13.

k Adtentatio, seu conatus homicidii, punitur: licet effectus non sequatur, ut hic: Quid,

si sponte nec deprehensus reus delitit? excusatur, l. qui falsam. 19. ff. de falsis. Quid? si

vel ipso jure vel statuto poena imponatur? ut poenam reus subeat, consummatum ac perfe-

ctum reipsa delictum esse oportere notant nostri: non solum vel hinc consummatum, c. cum

in cunctis. ext. de elect. c. perperus. de elect. in 6. DD. in l. 1. 5. Divum. ff. eod. l. 3. 5. hac

verba. ff. de neg. l. quidquid. 99. ff. de verb. oblig. Quid si falsum nemini noceat? idem

putant Gloss. inc. quanto. 18. de jur. jur. Quid si nulla cogitatio est? non punitur, l. cogi-

tationis. 18. ff. de pen. Quid si delictum leve sit aut civile? idem Bald. in l. si quis non di-

cam. 5. 8. de episc. Gloss. & Bald. in l. si constituitur. 4. 8. finium reg. Quid, si excommuni-

cationis vel censura poena imponenda sit? ut id poenae genus infligi possit, factum requi-

ritur. Clar. in c. praeterea requisit. de appell. adde Soc. reg. 31. Quid quod Hippolytus

Martilius conf. 7. num. 50. tradit, hanc constitutionem & consuetudinem & aequitate non

servari, cum in praemis imponendis consideretur effectus potius quam affectus: laudatque ejus

opinionis Castrensem conf. 197. Alexand. conf. 40. quod ut iniquum censet.

l In Gallia conatus sine effectu non punitur: ita ut haec constitutio a Gallis non servetur,

v. Rebuff. in proem. conf. gloss. 5. num. 28.

m l. 1. c. Th. eod. 6. Harm. 6.

n Causa dubitandi fuit, quia lex Cornelia ad eum, qui hominem occidit, pertinet. Infans

autem homo nondum est. argum. l. 38. 5. 5. ff. de penis. Sed ut in lege Julia & Papia ho-

minis significatio augetur a Jurisconsulto: ita & in lege Cornelia feminam d. 5. 5. infan-

tem quoque demonstrat, ut hic: Hinc Homerus Iliad. 23. in l. 16. 5. 8. ff. de penis. in-

fantis eadem ἀνδροκτονίαν vocat. Sic in edicto publico, hominis appellatione conti-

netur etiam infans. l. 12. 5. 5. ff. de Publiciana act. adde Cujac. 6. obs. 21. adde l. 3. 5. 4. ff.

de vi publ.

o Si hanc particulam referas ad consilium, huic Constitutioni in Gallia derogatum erit.

Nam conatus in Gallia non punitur. Rebuff. d. loco, vide quae de conatu scripta ad l. 18. ff. de

penis. p l. 4. vers. idem volumus. c. Th. de adult. q interrogatione. d. vers.

idem. r quin pueri & infantes etiam indicium faciunt, v. Pap. 24. Arrest. 6. num. 7.

f Ecl. d. loco. c. 26. Voluntas mariti vel uxoris interficiendae probatur servis etiam do-

meticiis. adde l. 8. 5. 6. de repudiis.

5. Exemplum sacrarum literarum Dioclet. & Maxim.

AA. & CC. a Agatho b.

Eum, qui adseverat homicidium se non voluntate, sed casu fortuito fecisse, cum calcis d. ista mortis occasio e praebita videatur: si hoc ita est, neque super hoc ambigi poterit, omni metu, ac suspitione, quam ex admittit rei discrimine sustinet, secundum id, quod adnotatione nostra comprehensum est, volumus liberari. Dat. 7. Decemb. Sirmii, ipsis AA. 4. & 3. Coll. 290.

De atate.

6. Idem AA. & CC. ad Agotium.

Si quis te reum legis Corneliae de sicariis fecerit, innocentia g purgari crimen, non adulea h atate defendi convenit. S. 6. Kal. Nov. Roma, CC. Coll.

De eo, qui cum telo ambulavit.

7. Idem AA. & CC. Philisco.

Is, qui cum i telo ambulaverit hominis necandi causa k, sicut is, qui hominem occiderit, vel cujus dolo malo factum erit commissum, legis Corneliae de sicariis poena coercetur l. S. 7. Kal. Jan. Nicomedia, CC. Coll.

De infante.

8. Imppp. Valent. & Gratian. AAA. ad Probum P. P.

Si quis necandi infantis n piaculum aggressus, o aggressave sit: sciat se capitali supplicio esse puniendum. PP. 7. Id. Februar. Roma, Gratiano A. 3. & Equitio Coll. 374.

De servis torquendis.

9. Impppp. Gratian. Valent. Theod. & Arcad. AAAA. Cynegio P. P.

Si forte mulier marito p mortis parasse insidias, vel quovis alio genere voluntate occidendi habuisse invenitur; vel si forte maritus eodem modo infectetur uxorem: in eadem quaestione q ab omni familia non solum mariti, sed r etiam uxoris suae (quae tamen tunc temperis domi fuerit,) quaerendum est, line cujusquam defensione. Dat. Id. Decemb. Arcadio A. 1. & Bautone Coll. 385.

DE HIS, QUI PARENTES VEL LIBEROS OCCIDERUNT.

TIT. XVII.

Parricida & similes debent insui in culeo, ubi sit canis, gallus, vipera & simia: & projici debent in flumen Bald.

1. Imp. Constantin. A. ad Verinum Vicarium Africæ.

Parricida & similes debent insui in culeo, ubi sit canis, gallus, vipera & simia: & projici debent in flumen Bald.

Si quis parentis, aut filii, aut omnino adfectionis ejus, quae nuncupatione parricidii continetur, fata properaverit: five clam, five palam id enifus fuerit. Ipse parricidii puniatur: || & neque gladio, neque ignibus, neque ulli alii solenni poenae subjugetur, sed insutus b culeo c || cum cane & gallo gallinaceo, & vipera & simia, || & inter eas ferale angustias comprehensus, serpentium d contuberniis misceatur: ut & regionis qualitas tulerit, vel in vicinum mare, vel in amnem projiciatur: ut omni elementorum usu vivus carere incipiat, & ei coelum superstiti, terra mortuo auferatur. Dat. 11. Kalend. Dec. Licinio 5. & Crispo Coll. 318. || Accep. Frid. Id. Mart. Carthagine, Const. A. 5. & Licinio Cas. Coll. 319.

DE MALEFICIS, ET MATHEMATICIS SET CATERIS SIMILIBUS.

TIT. XVIII.

Collatio veneni & gladii.

1. Imp. Antoninus A. Titio.

Plus h est hominem extinguere veneno i, quam occidere gladio. PP. sine die & Consule.

De geometria & mathematica.

2. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Tiberio.

Artem geometriae k discere, atque exercere publice interest. Ars autem mathematica l damnabilis m est, & interdicta omnino. S. 13. Kalend. Septemb. Sirmii, CC. Coll.

De aruspiciibus & Sacerdotibus.

3. Imp. Constantin. A. ad Maximum.

Nullus n aruspex o, || nullus sacerdos p, nullus eorum qui huic ritui adolent ministrare q, ad || limen alterius accedat, nec ob alteram causam, sed hujusmodi hominum amicitia (quamvis vetus r) repellatur: concommendo s illo aruspice, qui ad domum alienam accesserit: & illo in insulam deportando post ademptionem bonorum, qui eum advocaverit t suasionibus vel praemiis. Accusatorem u autem hujusmodi criminis non delatorem esse, sed dignum magis praemio arbitramur. PP. Kal. Febr. Roma, Constantino A. 5. & Licinio Coll. 312.

De magia.

4. Idem A. & C. ad Bassum Praefectum urbi.

Eorum est scientia x punienda, & feverissimis metibus, aut contra z salutem hominum moliri, aut a

Eorum est scientia x punienda, & feverissimis metibus, aut contra z salutem hominum moliri, aut a

Eorum est scientia x punienda, & feverissimis metibus, aut contra z salutem hominum moliri, aut a

pudicos

2. l. 1. §. 3. in fin. ff. de extr. cogn. aude Petr. Greg. 34. synag. 17. ubi de magicis circa morborum curationes, &c. c. 18. de magicis ad bonorum quendam finem &c. c. 23. de remediis maleficorum ex antiquorum observationibus.

b Huc refer, Quæstionis dolorem magicis artibus elulum, ex Petr. Greg. 34. c. 11. nam §. c. dicit ad l. XII. tab. lib. 2. tit. 27. §. 10. de aquis elicitis & coelo, de remediis adversus tempestates, v. Petr. Greg. 34. synag. 17.

d De ventis sopitis, v. Petr. Greg. d. t. 1. §. 3.

e De grandinum depulsiu, v. Petr. Greg. 34. synag. 13. n. 7. & Senec. 4. Natur. 6. §. 7.

f De aruspice, v. l. 3. sup. cod. l. 4. c. Th. cod.

g De mathematico, c. 4. 2. in fin. §. 3. cod.

h De ariolo, adde l. 7. j. cod.

i De augure, adde d. l. 7.

k De vate vide Paul. 5. sent. 21. §. 1.

l De Chaldæo. Chaldæi apud Assyrios & Babylonios: ut Magi apud Persas: Gymnosophistæ apud Indos: Druidæ, qui & Semnothei, apud Gallos: ut ex Aristot. in *Magico & Sorione* 13. *successionis* refert Laert. in *prim. operis sui*. Pro divinis astrologis & Genethliacis & auguribus astrorum speculatoribus sumuntur apud Danielem 2. vers. 2. quia primum hæc disciplina tradita apud Chaldæos. Cic. 1. de *divinat.* & 1. Gell. 9. Denique ut Arabs pro latrone: Chananzus, pro mercatore, sic Chaldæus pro Astrologo, quia gens illa valde dedita fuit Astrologiz: sed in ea sacerdotes maxime. Diodor. 2. Juvenal. *satur.* 6.

m De Magis: Magi apud Persas.

n De maleficis. & cur ita dicitur, adde l. 7. j. cod.

o De divino. 60. *Ecl.* 10. c. 31. l. 15. §. 13. ff. de *injuriis*. Paul. 5. sent. 21. §. ult.

p l. 5. c. Th. cod. q De magicis artibus.

r Chymicos, seu mavis Alchymistas hoc in numero collocandos puto: de quibus alio dicitur commodiore loco.

f Imbres, ventos, grandines. l. 4. §. 3. cod. De elementorum per magos turbatione, v. Petr. Greg. 34. synag. 13.

t Salutem, l. 4. ibi: *aut contra salutem*. §. 3. cod. mentem. l. 15. ff. de *injuriis*.

u Qui in necem hominum demones invocant, gladio plectitur. 60. *Ecl.* 10. c. 31. l. 15. §. 13. ff. de *injuriis*. Paul. 5. sent. 21. §. ult.

x De hostibus incantatione fufus v. Petr. Greg. 34. c. 2. De exantatione urbis obfesse v. eundem 34. c. 12. nam §. 3. De pluvie celo elicitis vi magica ab oppidanis Rocræ montis Draconis v. apud Pontanum l. 5. de *Ferdinando I. Rege Neapolitano*. De peste sedata Romæ facta publice sacrificio ritu gentili. v. Jovium lib. 21.

y Feralis pestis, quid? ultimum supplicium, vel, feralis pestis, ignis supplicium est: nempe, ut Magi diis manibus consecratur. Feralia enim diis manibus sacra fecta. Festus, quod ferrent epulas ad sepulchrum, Varro, unde *ferale officium*, Apul. 1. de *Afimo*, *ferales reliquias*, Tacit. 2. *Annal.* *feralis vestis*, Tacit. 13. ut quemadmodum in feralibus pecudes absumebantur & ipsa cadavera, ita manibus consecratur, quos in cernibus suis invocaverint. Alias feralis supplicium, capitale: sic crucis ligna feralia Minutio Felici in *Octavio*.

z l. 6. c. *Theod.* Nulla dignitas maleficum excusat a quaestione.

a De Magis adde l. 4. §. 6. §. 8. cod.

b Magi generis humani inimici.

c Comitatus principis, locus in quo vitam agit princeps: unde Palatini omnes, qui iter infuquenti Cæsari seu Principi adfunt, dicuntur ejus Comitatus: ipsi comites, & comitatus, ut Græcos legum interpretes author est.

d Magis comitatus imperialis interdictus, v. j. cod.

e Decarminibus magicis.

f Maleficus, v. l. 5. sup. cod.

g De quo v. l. 3. sup. cod.

h De quo v. l. 5. sup. cod. i d. l. 5.

k De quo v. d. l. 5.

l De quo v. l. 2. l. 5. sup. cod. m Legendum videtur: *oculorum artem aliquam divinandi*, &c. ut Artes occultæ, fiat magicæ.

n De somnorum interpretibus.

o Hinc veterum de salute Principis vel reipublice quæquam consili. v. Paul. 5. sent. 21. §. 3. Tertull. 35. *Apolog.* Cui, inquit, opus est perferuntari super Cæsaris salute, nisi a quo aliquis ad versus illam cogitatur vel operatur: aut post illam speratur aut sustinetur? Virgilius 2. *maibe.* ult. Cava ne quando de statu reipublicæ, vel de vita Romani Imperatoris aliquid interrogatus respondeas. Cavendum quoque ne consellationem Principis qui colligas, v. Ammian. lib. 29.

pudicos animos ad libidinem deflexisse deteguntur.

† Nullis vero criminationibus implicanda sunt remedia a humanis quaesita corporibus b aut in agrestibus locis innocenter aghibita suffragia, ne maturis vindemiis metuerentur imbres c, aut ventis d grandinisque e lapidatione quaterentur: quibus non cujusquam salus aut æstivatio laderetur, sed quorum proficerent actus, ne divina inunera & labores hominum sternerentur. Dat. 10. Kal. Jun. Aquileja, Crispo & Constantio Cæs. Confl. 321.

De divinatoribus.

5. Imp. Constantius A. & Julianus Cæs. ad populum.

Nemo aruspice f consulat, aut mathematicum g, nemo ariolum h. † Augurum i & vatium k prava confessio conticescat. † Chaldæi l ac magi, & m ceteri, quos maleficos n ob facinorum magnitudinem vulgus appellat, nec ad hanc partem aliquid moliantur. † Sileat omnibus perpetuo divinandi o curiositas. Etenim supplicio capitis ferietur gladio ultore prostratus, quicumque iussis || nostris || obsequium denegaverit. Dat. 8. Kal. Feb. Mediolani, Constantio A. 9. & Juliano Cæs. Confl. 357.

De magis.

6. Idem A. & C. ad populum.

Multi p magicis q artibus usi, elementa r turbare f, vitam t infontium labefactare non dubitant, & manibus u accitis audent ventilare, ut quisque suos conficiat x malis artibus inimicos: hos, quoniam naturæ peregrini sunt, feralis y pestis absumat. Datum Prid. Non. Dec. Mediolani, Constantio A. 9. & Juliano 2. Confl. 357.

De dignitatibus.

7. Idem A. & C. ad Taurum P. P.

Et si excepta z tormentis sunt corpora honoribus prædiorum, præter illa videlicet crimina quæ legibus demonstrantur: et si omnes magi a in quacunque sunt parte terrarum, humani generis inimici b credendi sunt: quoniam tamen, qui in Comitatu c nostro d sunt, ipsam pulsant propemodum majestatem: si quis magis vel magicis carminibus e adfuetus, qui maleficus f vulgi consuetudine nuncupatur: aut aruspex g, aut ariolus h, aut certe augur i, vel mathematicus k, aut enarrandis somniis l occultans m artem aliquam divinandi, aut certe aliquid horum simile n exercens, in Comitatu o

Et si excepta z tormentis sunt corpora honoribus prædiorum, præter illa videlicet crimina quæ legibus demonstrantur: et si omnes magi a in quacunque sunt parte terrarum, humani generis inimici b credendi sunt: quoniam tamen, qui in Comitatu c nostro d sunt, ipsam pulsant propemodum majestatem: si quis magis vel magicis carminibus e adfuetus, qui maleficus f vulgi consuetudine nuncupatur: aut aruspex g, aut ariolus h, aut certe augur i, vel mathematicus k, aut enarrandis somniis l occultans m artem aliquam divinandi, aut certe aliquid horum simile n exercens, in Comitatu o

meo vel a Cæsaris fuerit deprehensus: præsidio b || dignitatis exutus || cruciatus & tormenta non fugiat.

† Si || vero || convictus fuerit, & ad proprium facinus detegentibus repugnaverit pernegando: sit eculeo c & editus, unguis que d fulcantibus latera, perferat pœnas proprio dignas facinore. Datum 3. Non. Julii Arimini, Titiano & Cereale Coss. 358.

De eo, qui discit, vel docet.

8. Imp. Valent. & Valens AA. ad Modestum P. P.

Culpa e similis f est, || tam || prohibita discere g, quam docere. Dat. Prid. Id. Decemb. Constantin. Valentiniano & Valente AA. Confl. 365.

De maleficiis comprehendendis & ad publicum pertrahendu.

9. Imp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. Albino P. P.

Quicumque h maleficiorum labe pollutum audierit, deprehenderit, occupaverit, illico ad publicum pertrahat i, & Judicium oculis communis hostem salutis ostendat. Quod si quisquam ex k agitatoribus l || id est aurigis || seu ex quolibet alio genere hominum, contra hoc interdictum venire tentaverit, aut clandestinis suppliciis etiam manifestum reum maleficæ artis oppræsserit: ultimum m supplicium non evadat, geminæ suspicioni n obnoxius, quod aut publicum reum, ne facinoris o socios publicaret, severitati legum, & debitæ subtraxerit quaestioni: aut proprium fortassis inimicum sub hujusmodi vindictæ nomine consilio atrociori confecerit. Datum 17. Sept. Roma, Timasio & Promoto Confl. 389.

DE SEPULCHRO q VIOLATO. TIT. XIX.

De contrèbatione rerum religiosarum.

1. Imp. Gordianus A. Zenoni.

Res religioni destinatas r, quinimo jam religionis s effectas, scientes, qui contigerint, & emere t & distrahere non dubitaverint: tametsi jure venditio non subsistat, læsæ u tamen religionis inciderunt in crimen. PP. 3. Kal. Mart. Sabino 2. & Venusto Confl. 241.

De servis.

2. Imp. Constantius A. ad Trajanum Præf. urb.

Si servus x in demoliendis y sepulchris fuerit deprehensus, si id sine domini scientia faciat, metallo addicatur: sin vero domini auctoritate vel jussione urgetur, relegatione plectatur. Et si forte detractum z aliquid de sepulchro ad domum ejus villamque proventum a reperitur: villa, sive domus aut ædificium quodcumque erit, fisci juri vindicetur. Datum 7. Id. Jul. Acyndino & Proculo Confl. 340.

Si judex pœnam non irrogaverit.

3. Idem A. ad Limenium P. P.

Si b quis sepulchrum violaturus attigerit, locorum Judices c, si hoc vindicare neglexerint, non minus quam viginti librarum auri, in sepulchrorum violatores statuta pœna multentur: ut eam largitionibus nostris inferre cogantur. Dat. 5. Kal. Apr. Limenio & Catulino Confl. 349.

Pœna violantium sepulchra, cadavera vel reliquias.

4. Idem A. ad populum.

Qui sepulchra d violant, domos e (ut ita dixerim) defunctorum: geminum videntur facinus perpetrare, nam & sepultos spoliunt destruendo, & vivos polluant fabricando. Si quis igitur de sepulchro f abstulerit

mus in *vita sancti Hilarii* c. Arnobius *adversus gentes*, Cassiodorus, lib. 3. *Variar. epigr.* 51. l. d. l. 11. j. de *sepulchris*. ei dicitur ois d'ntore Harm. d. loco. Quælectio sincera videtur.

m De pœna maleficum non deferentis.

n Qua suspitione tenetur maleficum non deferens.

o Fatuoris socios publicare licet.

p De sepulchris violatis 9. c. Th. 17. adde Nov. Leo. 96. dicit ad l. 47. ff. 12.

q Non male hic titulus adjungitur superiori. Nam & infames sunt sepulchri violatores Apulejus 2. Ne mortuorum quidem sepulchra tuta esse Mantur: sed & bustis & rogis reliquias quadam & cadaverum præsemina ad existabiles videntur fortunas peruenire. Culpanitur eo nomine Clerici potissimum: quo tempore a Theodosio emissa est Novella de sepulchris.

r Destinata religioni. f Religiofas.

t l. 21. sup. de sacros. eccles. §. 9. Infit. de ver. div. f.

u Cornelius Tacitus 3. Grave crimen laesa religio.

x l. 1. c. Th. cod. ubi ita legitur, si quis in demoliendu, Græci legunt δὲν οὐκ ἔστιν. 60. *Ecl.* 13. τὰς τὰ φων. c. 9. facit l. 3. §. 11. ff. cod.

y De demoliendo sepulchro. z De rebus ex sepulchro detractis.

a Perveñum. d. l. 1. §. 1. d. c. 9.

b l. 2. in fin. c. Th. *Ecl.* d. c. 9. versic. δὲν ὁ δὲ φων.

c De pœna judicis sepulchri violatorem non plectentis.

d adificia manium violant. l. 4. c. Th. cod.

e Domus defunctorum, sepulchra.

f Materia sepulchri, venditionis causa vel fabricæ gratia non est detrahenda. *Ecl.* d. l. c. 9. in fin. adde l. 5. j. cod.

a Male Accurs. hanc particulam accepit pro vel, non intelligens differentiam Augusti & Cæsaris. Augustus dicebatur, qui reapse imperabat: Cæsar, qui ab Augusto electus Imperii Successor, ut ex Ammiano const. Hodie in Imperio tales sunt, qui Reges Romanorum: in Gallia, Delphini, in Hispania, Infantæ.

b Pœna malefici & maledici in comitatu Cæsaris versantis.

c Eculeo, d. l. 6. c. Th. cod. aculeo. Hal.

d De unguis dixi ad l. us. sup. de emend. serv. adde Forn. de torment. gentrib. 2. *selekt.* 1. c. l. 8. in fin. c. Th. cod.

e Apud veteres culpa dissimilis fuit. Sola namque professio non simplex notitia erat prohibita, v. apud Ruffinum c. 15. *collat. leg. Mos.* g v. l. 1. l. 6. §. de heret. & Manich. Paul. 5. sent. 21. §. 4. & 5. sent. 23. §. 11. v. quæ scripsi ad Nov. 131. c. 2. Tert. de idolo. latria. c. 9. Eadem pœna est exitii discipulis & magistris. Hinc libri comburantur. v. l. 10. §. de epist. aud. adde l. 4. §. 1. ff. famit. illud sane Phocylidis est μαγικὰν ἑσθλὴν ἀπὸ χηρῶν. De Codice noxtarum artium vide Ammianum 28. paulo post principium.

h l. 11. c. Th. cod. i protrahat. d. l. 11. 6. Harm. 10. c. 6. τὰς παρμακῶν ὁ σωτὴρ ὡς.

k Agitatores, quorum plerique magicis nonnumquam artibus advertertorum equos impediabant, & suos ad cursum incitabant, ut testatur divus Hieronymus in *vita sancti Hilarii* c. Arnobius *adversus gentes*, Cassiodorus, lib. 3. *Variar. epigr.* 51. l. d. l. 11. j. de *sepulchris*. ei dicitur ois d'ntore Harm. d. loco. Quælectio sincera videtur.

m De pœna maleficum non deferentis.

n Qua suspitione tenetur maleficum non deferens.

o Fatuoris socios publicare licet.

a viginti. *Bas. hic.*
 ut. 3. *sup. eod.*
 b Crimen est pu-
 blicum sepulchrū
 violare. l. 8. ff.
 eod.
 c *Ecl. d. l. versic.*
 τὴν αὐτὴν.
 d τὰ παρὰ-
 δέδομμένα ἵδν
 τὰ λεία τὰ φη.
Ecl. d. l. 1. tradita
 jam perfectā se-
 pulchra, adde l. 3.
 §. 4. l. 7. l. ult.
 ff. eod. l. 33. ff. de
 religiof.
 e l. 5. C. eod.
 f Aggeres conse-
 crati, sepulchra.
 g De lapide ex
 sepulchris moto.
 h De terra ex se-
 pulchris eversa.
 i De cespite ex
 sepulchris evulso.
 k Crimen sacri-
 legio proximum.
 l De spoliatori-
 bus cadaverum &
 more veteri con-
 dendorum orna-
 mentorum, dixi
 l. 3. §. 7. ff. eod.
 m Qui & portica-
 tiones. l. 27. in fin.
 ff. de religiof.
 n Pana manum
 vindice cohi-
 bentes. l. 5. C. Th.
 eod.
 o Reliquie de-
 functorum Græcis
 λέτ' αὐα. de de-
 testabili concu-
 bitu cum mortua.
 v. Clarum §. sen-
 tentiarum. §. For-
 nicatio. *versicul.*
 cum mortua.
 p v. Nov. 60. Nov.
 115. c. 5. l. 2. ff. de
 in ius vocand. l.
 8. ff. eod. l. 38. ff. de
 religiof.
 q vide Ripeasem
 ad l. 6. 7. 8. §. ff.
 de pignori bus n.
 34.
 r 9. C. Th. 18. &
 Novell. Leon. 66.
 quæ & Flavia &
 Favia. dixi ad 48.
 ff. 15.
 s Et Lavernæ &
 Frangæ dicun-
 tur, qui ingenu-
 rum liberos aut
 servos alienos
 vendunt, vel sup-
 primunt.
 t De ancilla alie-
 na sollicitata &
 exportata.
 u Plagiarius con-
 veniri potest rei
 vindicatione, ut
 hic: lege Fabia,
vers. §. uno. & cri-
 minaliter interd-
 um. *vers. quod*
§. 7. eod.
 x l. 9. inf. eod. l.
 1. ff. de servo cor-
 rupto.

saxa vel marmora, vel columnas, aliamve quamcunque materiam fabricandi gratia: siue id fecerit venditurus, decem a pondo auri cogatur fisco inferre: siue quis propria sepulchra defendens, hanc in iudicium querelam detulerit, siue quicumque b alius accusaverit vel ad officium nuntiaverit: quæ poena prisce severitati accedit. Nihil enim derogatum est illi supplicio, quod sepulchrum violantibus videretur impositum. Huic autem poenæ subjacebunt, & qui corpora c sepulta d, aut reliquias contrectaverint. Dat. Id. Jun. Mediolani, Constantio 9. & Juliano Cæs. Coss. 357.

De ablati a sepulchris.

5. Imp. Julianus A. ad populum.

Pergit e audacia ad busta defunctorum, & aggeres f consecratos: cum & lapidem g hinc movere & terram h evertere, & cespitem i evellere, proximum k sacrilegio majores || nostri || semper habuerint: sed || & || ornamenta l quædam tricliniis aut porticibus m auferre de sepulchris. Quibus primo consulentes, ne in piaculum incidat contaminata religio defunctorum, hoc fieri prohibemus, poena n sacrilegii cohibentes. Datum Prid. Id. Febr. Antiochia, Juliano A. 4. & Sallustio Coss. 363.

De non impedienda sepultura defuncti prætexitu debiti.

6. Imp. Justinus A. Theodoro.

Cum sit injustum & nostris alienum temporibus injuriam fieri reliquiis o defunctorum ab his, qui debitorem p sibi esse mortuum dicendo, debitumque exigendo, sepulturam ejus impediunt: ne in posterum eadem injuria procederet, cogendis his, ad quos funus mortui pertinet, sua jura perdere, ea quidem, quæ mortuo posito ante sepulturam ejus facta fuerint, vel exigendo quod debitum esse dicitur, vel confessiones aliquas, aut fidejussorem, aut pignora capiendo, penitus amputari præcipimus. Redditi vero pignoribus q vel pecuniis, quæ solutæ sunt, vel absolutis fidejussoribus, & generaliter omnibus sine ulla innovatione in pristinum statum reducendis, principale negotium ex integro disceptari. Eum vero, qui in hujusmodi fuerit deprehensus flagitio, quinquaginta libras auri dependere, vel si minus idoneus ad eas persolvendas sit, suo corpore sub competenti iudice poenas lue- re. Datum Kalend. Decembr. Constantinop. Olybrio V. C. Coss. 526.

In authent. ut defuncti seu fun. §. sancimus ergo. & §. si vero. coll. 5. tit. 15. al. 13. Nov. 60. c. 1.

Item qui domum moribundi accedit, ipsum aliosve, qui ejus sunt, molestans, aut in rebus ejus non servato legali officio. signacula imponit, ab actione post mortem illius cadat, & alterum tantumdem exigatur ab heredibus injuriati: publicanda tertia parte bonorum, ipsoque infamia notato. Eisdem poenis subjaceat, qui eo moriente circa funus peccat, cum prohibeat exequias.

In auth. ut cum de appellat. cog. §. meminimus. coll. 8. tit. 16. al. 12. Nov. 115. c. 5.

Sed neque ante novem dies ab obitu numerandos, ulla prorsus fiat molestia adversus quemlibet ex persona defuncti. Si qua enim cautio, si quid simile fiat, inutile erit, ex hoc nullo præjudicio creditori generando.

AD LEGEM FABIAM r DE PLAGIARIIS f.

TIT. XX.

1. Imp. Antoninus A. Placido.

Pater tuus adversus eum, a quo sollicitatam ancillam r, plagio quoque facto exportatam queritur, apud suum iudicem civiliter in rem actione u instituta constitat. Si || vero || in causa tenuerit, etiam legis Fabiæ crimen persequi poterit. Quod si per violentiam mancipium abreptum est, accusationem ejus non prohibetur intendere. PP. 12. Kalend. April. Antonino A. 4. & Balbino Coss. 214.

2. Idem A. Aurelio.

Si ab Aliano servum tuum susceptum, & aliquandiu oc-
cultatum x, moxque eo suadente fugæ datum probare
potes, legis Fabiæ crimen per te, vel actionem ad eam rem

propositam, i.e. servi corrupti, per x procuratorem tu-
um persequi potes. PP. 7. Kal. Aug. Antonino A. 4. & Bal-
bino Coss. 214.

3. Imp. Alexander A. Cornelio.

Ut legis Fabiæ poena debeat, in crimine subscriptio a,
& accusatio, & sententia necessaria est. PP. 8. Kal. Jul.
Juliano 11. & Crispino Coss. 225.

4. Imp. Gordianus A. Paulinæ.

Non valet Procuratoris b sententia, si vicem Præsidis
non tueatur, qui legi Fabiæ locum esse pronunciavit: cum
ejus legis disceptatio ad Præsidis provinciæ c pertineat
notionem. PP. 3. Non. Decemb. Gordiano A. & Aviola
Coss. 240.

5. Imp. Valerian. & Gallien. AA. & Valer.
Cæs. Julianæ.

Si fratrem d tuum adversarius || tuus || supprimit e, legis
Seum Fabiæ f adito Præsidi provinciæ reum debes po-
stulare. PP. Non. Maji, Æmiliano & Basso Coss. 260.

*Servum in fuga constitutum vendens, incidit in legem Fabi-
am de plagiariis. Bald.*

6. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Martianæ.

In fuga servum constitutum, neque g vendere, neque
donare licet h: unde intelligis te in legem incidisse, quæ
super hujusmodi delictis certam i poenam fisco inferen-
dam statuit: exceptis coheredibus & sociis, quibus in di-
visione communium k rerum licitationem de fugitivo
servo invicem facere permissum est. Ita vero liceat fugi-
tivum || servum || vendere, & tunc venditio valeat, quan-
do l ab emptore requisitus fuerit, & deprehensus. PP. 3.
Id. Mart. AA. Coss.

*Alienans servum vel liberum, quem plagio abduxit, puni-
tur capite: & de hoc crimine iudex potest
inquirere. Salycet.*

7. Idem AA. Maximo P. U. m.

Quoniam servos a plagiariis alienari ex Urbe significas,
atque ita interdum ingenuos homines eorum scelere
asportari solere perscribis, horum tibi delictorum licen-
tiæ majore severitate occurrendum esse decernimus. Ac
propterea si quem in hujusmodi facinore deprehenderit,
capite n eum plectere non dubitabis: ut poenæ genere
deterreri ceteri possint, quo minus istiusmodi audacia vel
servos vel liberos ab urbe distrahere atque alienare aude-
ant. Dat. 6. Id. Decemb. Diocleriano 3. & Maximiano AA.
Coss. 287.

8. Idem AA. & CC. Confidio.

Præses provinciæ discreto prius o jure domini intelli-
gat, an audiendum sit plagii crimen, necne. Nam si
proprietas tuæ mancipium esse constitit, expirasse cri-
minis intentionem, emersa domini luce, manifestabit.
Si vero servum alienum esse constitit, || post || discepta-
tam proprietatis quæstionem, & criminis causam audiet.
PP. 8. Kal. Sept. ipsi AA. 4. & 3. Coss. 290.

9. Idem Augusti & Casares Eugenio.

Eum, qui mancipium alienum celat p, Fabiæ legis cri-
mine teneri, non est incerti juris. S. 3. Idus Maji, Hera-
clia, AA. Coss.

10. Idem AA. & CC. Diza.

Comparantem q ab eo, qui abduxit plagio mancipia, si
delicti socius non probetur, nullo crimine teneri conve-
nit. S. Non. Novemb. Lucione, AA. Coss.

11. Idem AA. & CC. Marpiatæ.

Abducti plagio facta venditio, statum r non mutat, li-
beræ enim personæ sollicitatione crimen committitur,
non conditioni præjudicatur. S. Id. Novembr. Lucione*,
AA. Coss.

12. Idem AA. & CC. Mutiano.

Si quis servum fugitivum sciens s cum r rebus furtivis
susceperit, cum horum nomine furti u actione teneat-
ur, hæc tibi Rector x provinciæ cum solita poena resti-
tui efficiet.

+ Sed & si criminis plagii accusationem institueris, tibi
audientiam præbere non dubitabit. S. Kalend. April. Sin-
giduni, CC. Coss.

13. Idem

z l. 4. §. de furtis.
a v. l. 3. *sup. qui*
accusare.
b Cæsar is scilicet.
c Quidam procura-
tores Cæsar is hoc
sibi usurpaverunt
tam Romæ, quam
in provinciis: ut
hanc legem intel-
ligas, v. Ulpian.
l. 6. de offic. Pro-
cons. apud Ruffin.
sis. 24. collat. l.
Mosaic.
c l. 8. inf. eod.
in provincia scil.
in Italia vero ex-
tra centesimum, &
ad Præf. Præf. in
urbe & intra cen-
tesimum ad Præ-
fectum urbi, Ruff.
d. l. cui rei acced-
it inscriptio le-
gis 7. j. eod.
d Fratri & forori
datur etiam hæc
actio.
e l. 6. in fin. ff.
eod.
f v. l. 3. ff. de
hominis libero.
g 7. *Ecl. 6. ex lib.*
60. tit. 4. §. cap. 10.
adde l. 7. in fin. ff.
eod.
h Imo licet l. 2.
ff. eod. v. l. 5. de
fugitivis.
i Pecuniarum. l.
ult. ff. eod.
k l. 19. §. 3. ff.
comm. di. vid. l. 35.
§. 3. ff. de contra-
hend. empt.
l. l. 2. §. 2. ff. eod.
m v. quæ dixi ad
l. 4. *sup. eod.*
n Id abrogatum.
Leon. Nov. 66.
o l. 14. §. eod. i.e.
cognito quis sit
proprietas.
p 60. *Ecl. 48.*
c. 12. l. 2. *sup. eod.*
l. 5. ff. eod. l. 1. ff. de
servo corrupto.
q *Ecl. d. loco. c.*
13.
r l. 12. §. de inge-
nuis. v. l. 12. §.
de liberali.
s l. 6. §. de fugi-
t. Vix servus fu-
git, quin secum
res aliquas domi-
ni suo auferat. l.
ult. ff. de fugiti-
vis. l. 36. §. 2. ff.
de furtis. Vicia
hæc duo sunt con-
juncta, fuga &
furtum. Hinc
Martialis 11. epi-
gram. 55. A pedi-
bus didicere ma-
nus peccare pro-
serva. Non mi-
nor furem, qui fu-
gitivus erat.
u v. l. 1. ff. de fu-
gis.
x l. 4. §. *sup. a*
eod.

a. 5. 13. *Infir. de publ. jud.*

b. *Imo non cessat. Eclog. d. l. c. 3. cessat, si quæstio- nem proprietatis iusta ratione du- ctus moveris. ut hic.*

c. *Opinio iusta excusat a delicto, adde l. 12. §. 1. 2. 3. l. 12. ff. de liberali. d. Eccl. loco, cap. 18. l. 2. §. 1. ex lib. 60. tit. 48. c. 18. l. 1. 4. ff. eod. l. 2. §. ubi de crimini- bus.*

d. *Lun. C. Th. cod. f. De pena plagii dixi ad l. ult. ff. eod.*

e. *Hæc lex abro- gata videtur. Nam cum hodie liber- tati omnes resti- tuti sint natalibus. Nec, ut liber, de cetero: nihil est necesse hic edice- re, ut ne libertis hominibus liceat eos honores ad- pisci, qui inge- nuorum sint pro- prii, eoque extra- ordinaria pœna addicere.*

f. *Lun. 7. quando civilis actio. Ulp. 7. §. 5. Viselliam Hal. & ita scri- ptum extat in l. un. C. Th. videtur civiliter crimi- naliter agere. Alii legunt Miscelliam, editio Nivelliana: alias falso Miscelliam dici puto, ut ibidem quidem adnota- verunt ex tit. de indit. videtur. & l. Julia Mis- cellia tollenda. La- ta fuit anno urbis 776. Sententiam legis Visellæ v. J. eod.*

g. *d. l. un. k. circa Hal. l. 1. 3. D. de jur. au. ano. insignia alterius ordinis. Paul. 5. sent. 25. §. 11. adde & §. 10. ibi. l. 13. ff. de fal- si.*

h. *l. 1. §. 1. ff. servus aut liber. ad decu- rion. u. l. 5. §. 6. ff. de iure au. Suet. in Clau- dio c. 14. o. Imago a statu differt. Prior mo- mentanea ad rem- pus & extrinsecus est. Status durabi- lior est.*

i. *l. 2. §. 1. ff. servus vel liber. ad decu- rion. adfiraverit. q. mod. 6. D. ad municip.*

j. *9. C. Th. cod. 14. §. 1. 10. §. 1. 11. §. 1. D. eod. l. 2. §. 1. de agn. lib. 60. Eclog. 41. v. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.*

13. Idem AA. & CC. Severino.

Plagii criminis accusatio publici a sit iudicii. S. 5. Kal. Decemb. CC. Confl.

14. Idem AA. & CC. Callistheni.

Plagii criminis accusatio cessat b, si suos servos vel libe- ros adseverent hi, qui suppressisse dicuntur non com- missi velandi causa, sed ad hanc opinionem c iusta ducti ratione. S. Prid. Non. Dec. Nicomedia, CC. Confl.

15. Idem AA. & CC. Pomponio.

Liberum, sciens conditionem ejus, invitum d venun- dando, plagii criminis pœna tenetur. Dat. 13. Kal. Jan. Nicomedia, CC. Confl.

16. Imperator Constantinus Augustus ad Domitium Cellum Vicarium Africæ.

Plagiarum e, qui viventium filiorum miserandas infligunt parentibus orbitates, metalli f pœna cum ceteris ante cognitis suppliciis teneantur.

† Si quis tamen huiusmodi reus fuerit oblatus, postea- quam super crimine claruerit, servus quidem vel libertate donatus bestiis subiciatur, ingenuus autem gladio con- sumatur. Dat. Kal. Aug. Constantino A. 4. & Licinio Confl. 316.

AD g LEGEM VISELLIAM h.

TIT. XXI.

Servus vel libertus ad publicos honores tacita veritate promo- tus, incidit in legem Juliam Viselliam: nisi libertus impetrasset jus aureorum annulorum.

Bald.

1. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Baccho.

L Ex Visellia libertinæ conditionis homines persequi- tur, si ea i, quæ ingenuorum sunt, contra k hono- res l & dignitatis ausi fuerint attentare, vel decu- rationem m arripere: nisi n iure aureorum annu- lorum impetrato a Principe sustententur. Tunc enim quo- ad vivunt, imaginem o, non statim ingenuitatis obtinent: & sine periculo ingenuorum etiam officia peragunt publi- ca. Qui autem libertinus se dicit ingenuum, tam de ope- ris civiliter, quam etiam ex lege Visellia criminaliter po- terit perurgeti.

† In p curiam autem se immiscens, damno quidem cum infamia afficitur: Muneribus q vero personalibus in patria patroni, quæ congruunt huiusmodi hominibus, sin- gulos pro viribus adstrictos esse, non dubium est. PP. 2. Id. Febr. Antiochia, CC. Confl.

AD LEGEM CORNELIAM DE

FALSIS r.

TIT. XXII.

De accusatione subjecti partus.

1. Imp. Antoninus A. Severino.

S i partus s subjecti crimen diversa parti obijcitis, cau- sa capitalis t in tempus pubertatis pueri differri non debuit: sicut jam pridem mihi & Divo Severo patri meo placuit. Neque enim verisimile est, eam quæ arguitur, non ex fide causam suam defensuram, cum pe- riculum capitis subeat. PP. Non. Marr. Duob. & Aspris Confl. 213.

De solutione.

2. Imp. Alexand. A. Valerio.

S atis aperte Divorum Parentum meorum rescriptis de- claratum est, cum morandæ u solutionis gratia, a de- bitore falsi crimen obijcitur, nihilominus salva executio- ne x criminis, debitorem ad solutionem compelli oportere. PP. 3. Non. Maji, Maximo 2. & Aliano Confl. 224.

Filius legatum consecutus ex testamento, quod verum putavit.

3. Idem A. Cassio.

L icet ex tabulis, quas sub nomine patris tui uxorem ejus, Lid est, novercam tuam, subrepto vero testamento, falsas

† *Pœna falsi ex l. Cornelia capitalis l. 5. l. 22. in fin. ff. de Carboniano Cyprian. 2. ad Don. Hic testamentum subijcit, ille falsum capitali fraude conscribit, postea facta est non capitalis. d. l. 22. in fin. l. 1. in fin. ff. eod. l. 18. sup. de trans. §. 7. Infir. de publ. jud. Quam pœna hodie falsarii adiciantur, dixi ad Nov. Leon. 77. u. Si a debitore falsum instrumentum dicitur morandæ solutionis gra- tia, facit l. 31. ff. de re jud. x i. e. persequutione, accusatione.*

protulisse allegas, cum crimen admissum ignorares a, le- gatam adscriptum tibi consecutus sis: tamen non impe- dieris accusationem contra eam impletis solennibus initi- tuere. PP. 11. Kal. Jan. Albino & Maximo Confl. 228.

De his, qui falsis rescriptionibus utuntur.

4. Idem A. Maximo.

M aiores severitatem exigit, ut merita eorum, qui falsis rescriptionibus b utuntur, digna coerceantur pœna: sed qui c deceptus est per alium, si suam innocentiam pro- bat, & eum, a quo accepit, exhibet, se liberat. PP. 4. Kal. Jan. Albino & Maximo Confl. 228.

An filius agere contra matrem possit.

5. Idem A. Petronio.

F alsi quidem crimen, vel aliud d capitale e movere vos matri f vestræ, secta mea non patitur: sed ea res pecu- niarium g compendium h non aufert. Si enim de fide scripturæ, unde eadem mater vestra fideicommissum sibi vindicat, dubitatio est, inquiri fides veritatis etiam sine metu criminis potest i. PP. 13. Kal. Septemb. Agricola & Clemente Confl. 231.

Si u, cui quid relictum est, falsas tabulas dixerit.

6. Imp. Philippus A. & Philippus C. Culpio.

Q ui falsas tabulas k dixerit, nec obtinuerit: ad defun- cti iudicium l aspirare non potest. PP. 15. Kal. April. Philippo A. & Titiano Confl. 246.

De transactione.

7. Imp. Valer. & Gallien. AA. & Valerian.

C. Heliodoro.

I pse significas, cum primum adversarii instrumenta pro- tulerunt, fidem eorum te habuisse m suspectam n. Fa- cta igitur transactione o difficile est, ut is, qui provinciam regit, velut falsum, cui semel acquievisisti, tibi accusare per- mittat. PP. 3. Kal. Jul. Tufco & Basso Confl. 259.

De codicillis.

8. Idem AA. & CC. Marino.

S i falsos codicillos p ab his, contra quos supplicas, factos esse contendis: non ideo accusationem evadere pos- sunt, quod q se illis negent uti: nam illis r prodest in- strumentum usu abstinerere, qui non ipsi falsi machinatores esse dicuntur, & quos periculo solus usus adstrinxerit. Qui autem compositis per scelus codicillis, in severitatem legis Corneliæ inciderunt: non possunt defensiones ejus recusando, crimen evitare. PP. 3. Kal. Jul. Amiliano & Basso Confl. 260.

9. Imp. Carinus & Numer. AA. Mesio.

S i docueris apud Præsidem provincie, ab intestato s te haredem ejus extitisse, qui codicillos scripserat, ordi- narium est, ut in hæreditatis possessione constitutus, fidei- commissis præbeas, quæ jure relicta sunt: nisi consilium est codicillos t falsos arguere. Quod si criminaliter u cœ- ptum || iudicium || interventu indulgentiæ x sopitum est: habes ramen residuam indagacionem, & potes de fide scri- pturæ civiliter queri. PP. 3. Kal. April. Carino 2. & Nu- meriano AA. Confl. 284.

De partu supposito.

10. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Legitimo.

C um supposito y partus crimen patri tui uxori move- cas, apud Rectorem provincie instituta accusatione id proba z. PP. 2. Kal. Octob. Diocletiano A. 2. & Aristobulo Confl. 285.

De lite pecuniaria.

11. Idem AA. & CC. Ildoro.

S i lis pecuniaria a apud pedaneos b iudices remissa est, etiam de fide instrumenti civiliter apud eos juxta re- sponsum viri prudentissimi Pauli requiretur. PP. 10. Kal. Jul. Dioclet. 3. & Maxim. AA. Confl. 287.

errorem, quia suspectum habet: neque sciens omnino, quia tantum suspectum habet.

o. Hanc controversiam paucis ita defini. Qui per errorem ex falsis instrumentis transigit, vel pacificetur. l. 42. §. de transact. l. 2. sup. de his, qui bus ut indign. instrumentum falsi accusare potest. Qui dubius ex falsis instrumentis transigit, difficulter potest ab initia transactione falsi accusationem movere, ut hic: Qui vero sciens falso instrumento transigit, jure trans- igit: jure, inquam, id est, jure Romano, Graci 11. Ecloga 2. cap. 26. & 1. Harmonop. 10. v. Cuius 6. observ. 11. & 20. observ. 19. & ita etiam veteres accipiunt legem 18. sup. de transactio- nib. quod Alciato in dist. 113. §. 5. Paradox. 8. §. 10. Hotomano ad dist. 118. §. 21. illustr. Donello ad dist. 118. Paponi & aliis, de quibus dixi ad dist. 118. sup. de transactio- nib. displiceret, quibus accedit usus & praxis Gallie, ut ibid. notavi. p. v. l. 9. inf. eod. q. Falsarius falsi tenetur, etiam si falso instrumento, quod ipse fecit, se velle uti neget. Imo poenitentia videretur excusandus. l. 18. ff. eod. vide Papon. 3. Notar. 7. r. Imo & aliis dist. 119. f. Hæres ab intestato cogitur præstare fideicommissa relicta in codicillis. t. Etiam codicillos falsi arguere liceat. u. vide l. 16. inf. eod. x Abolito criminali non tollit actionem civilem. y. vide l. 1. sup. eod. z. Accusato incumbit probatio.

a. v. l. 9. sup. eod. b. Etiam coram pedaneis & delegatis iudicibus excipi potest de falso instrumento, De

a. v. l. 3. ff. eod. l. 5. ff. de his, qui ut indign.

b. Paul. 5. sent. 25. §. 9. Paul. 1. sent. 12. §. 1. con- stitutionibus, l. ult. ff. eod. falsis Prætoris literis, l. 25. ff. eod. de eo, qui falso prætoris iussu utitur, v. l. 1. ff. de censur. & eo, qui utitur fal- sis instrumentis, actis, epistolis.

Paul. d. loco, c. Idem hæredi accidere potest ob justam igno- rantiam præsum- ptionem, eo casu id beneficii reo datur, ut produ- cens, falsum in- strumentum in- terrogetur, eo necne velit uti, dato debitori in eum suum spatio, quo elapso, si fal- sis instrumentis hæres uti cœpe- rit, falsi tenebitur communis opinio.

apud Clarum 5. sent. 5. Falsum, verum, utens falso.

d. Falsi crimen capitale, ex hoc loco satis colligitur.

e. dixi ad l. 1. §. eod.

f. Mater a libe- ris falsi crimina- liter conveniri non potest: civi- liter potest, l. 1. §. 43. ff. de vi & vi l. 11. §. 1. ff. de accusa- tion. Imo crimi- naliter potest, l. 14. §. qui accusa- re.

g. Hinc colligunt, quod, modis agi de falso: civiliter, ut hic: crimina- liter, ut §. eod.

h. i. e. actionem civilem.

i. Quomodo? a- ctione in factum.

d. §. 7.

k. Testamenti sc. v. l. 6. ff. de hære- dis. petis. Papon. 2. Notar. 7.

l. i. e. ad legat. 60. Bel. 42. ex lib. 35. c. 35.

m. accusasse. Syn. Basil. 11. tit. 2. ex lib. 60. tit. 41. c. 43.

n. Suspectum ha- bens instrumen- tum, qui ex eo transigit, dubius transigit, non enim transigit per

De prescriptione temporis.

12. Iidem AA. & CC. Primo.

a Quid, licetne auctori agere ex falso instrumento post vicennium? Paponius 2. Not. 7. c. de par. ricide. negat hunc locum pertinere ad actionem civilem, eo sensu: etiam intra tricennium excipi posse de falso civiliter, non tamen criminaliter, arg. l. 5. in fin. ff. de deli. mali exceptione. facit l. 17. j. cod. b 60. Ecl. 41. c. 47. Prescribuntur crimina regulariter vicennio. v. Tiraquellum tract. de pen. causa 29. c. Recte id additum. Sunt enim quædam crimina, quæ quinquennio tolluntur, ut quæ descendunt ex lege Julia de adult. l. 29. §. 6. ff. de adulter. peculati s. leg. 7. ff. ad l. Julianam peculati. Si latiano senatusconsulto. l. 13. ff. de SC. Silania. Quid suppositi parcus crimen? nulla præscriptio temporis depelli dicitur. l. 19. in fin. ff. eodem. nulla, inquam, nisi vicennali, & ita hanc legem accipe, ut & legem ult. ff. ad l. Pom. de par. ricide. qua ostenditur eos, qui par. ricidei teneri possunt, semper accusari posse. adde Cujac. 4. obs. 14. Quid Apostasia? v. l. 4. §. de apostasia. & ita accusatio criminalis tollitur vicennio. v. Clarum 5. sent. 5. ult. quæst. 51. adde Boissium §. 41. num. 12. Ancharanum 2. qu. 29. d. Falsa recepti confessio, depositarium non liberat. e l. 2. ff. cod. f d. l. 2. Paul. 5. sent. 25. §. 1. g Falsum committi intelligitur, si creditor die obligationis protulit, repetit, anticipavit aut antevertit. l. 28. ff. cod. vide l. 3. ff. de probat. l. 3. ff. de fide instrum. h Qui prior tempore fuit. i Civilis & criminalis, l. 5. l. 9. l. 11. §. cod. l. 23. l. ult. j. cod. adde l. ult. j. quando civilis est. 60. Ecl. 41. c. 57. h διατάξις. v. Cujac. 13. obs. 38. k Falsum ab initio testamentum, seu falsa omnis voluntas tractu temporis non firmatur. l. Temporis tractu non confirmatur, quod de jure ab initio non subsistit, adde l. 29. l. 201. ff. de reg. jur. c. 18. de reg. in 6. m Ex indicibus potest iudex interrogare, adde l. 6. in fin. j. de quæst. n Græci ita legunt ἀπό πλαστής, & in 60. Ecl. 41. c. 53. eo sensu. Ex falso possessionem nemo sibi parare potest. o Fœminis accusatio falsi non est permessa: sed ita demum, si suam suorumve injuriam persequantur, adde l. 1. §. 10. ff. ad Turpill. p v. l. 2. §. de errore advocat. l. 92. ff. de reg. jur. q l. 31. in fin. ff. cod. l. unic. j. de mutatione nominis. v. Paul. 1. sent. 12. §. 3. Alias præsumitur pro instrumento, præsertim notarii, v. Alciat. 3. præsumpt. 13. r Falsum sine dolo non punitur.

Querela falsi a temporalibus præscriptionibus non excluditur, nisi viginti b annorum exceptione: sicut cætera quoque fere c crimina. S. 6. Id. Jan. Viminacii, CC. Coss.

De effectu falsa scripturae.

13. Iidem AA. & CC. Marco.

Qui velut d præsentem || scripsisse || res recepisse suas cum absens esset, conscripserit: non ignoranti quicquam aufert, sed se criminis obligat periculo. PP. 6. Kal. Jan. Sirmii, AA. Coss.

De testamento celato vel amoto.

14. Iidem AA. & CC. Gentianæ.

Eum, qui celavit e, vel amovit f testamentum, committere crimen falsi, publice notum est. S. Kal. Jan. Sirmii, AA. Coss.

De collusione creditoris cum debitore.

15. Iidem AA. & CC. Rufo.

Sic creditor g colludens cum debitore suo tibi prædium venundedit, falsum commisit: & tibi h nihil offecit, sed se magis criminis accusationi fecit obnoxium. S. 13. Kal. Febr. CC. Coss.

De testamentis.

16. Iidem AA. & CC. Fortunato.

De fide testamenti querenti duplex i via litiganti tributa est. Quamvis itaque per procuratorem accusationem persequi non potes, disceptatione tamen privata de ejusdem fide queri non prohiberis: cum reus ita conventus, non tantum ab alio iuste, sed etiam ab eo, qui civiliter egit, solenniter accusari possit. S. 8. Id. Febr. Sirmii, CC. Coss.

De temporis intervallo.

17. Iidem AA. & CC. Menelao.

Sicut falsi k testamenti, vel codicillorum scriptura, temporis intervallo firmari non l potest: ita vera, quæ jure subsistit, non evanescit. Si itaque de fide delicti vel per accusationem, vel per privatum iudicium queris, Rector provinciae tunc demum eos exhiberi, de quibus interrogatio fieri potest, jubebit, si prius cæteris indicibus m fuerit commotus. S. 3. Id. Febr. Sirmii, CC. Coss.

De effectu falsi.

18. Iidem AA. & CC. Maximo.

Ex initio n falsi commissi iusta possessio non paratur. Unde contra eos, quos de dominio fundi tecum contendere proponis, accusationem instituere potes. S. 3. Non. Mart. CC. Coss.

De fœminis.

19. Iidem AA. & CC. Cosmiz.

Et si ad te negotium pertinet: etiam atque etiam tecum deliberare debueras, ne improbam institueres accusationem, hoc instrumentum, in quo subscripseras, falsum arguere contendens. At cum mulieribus o in aliena causa falsi non sit concessum accusare, tu autem hac eadem prædia te prius alii donasse, proponas, fieri tibi facultatem accusandi, contra juris postulas formam. Subscriptum 8. Idus Martii, CC. Coss.

De errore & dolo.

Non est falsum sine dolo.

20. Iidem AA. & CC. Rufino.

Nec p exemplum editionis precum aliter per q errorem scriptum, cum non r nisi dolo || malo || falsum committentes crimini subjugentur, cognitionem dati iudicis moratur. Subscript. 11. Kal. Nov. Dorostoli, CC. Coss.

i Civilis & criminalis, l. 5. l. 9. l. 11. §. cod. l. 23. l. ult. j. cod. adde l. ult. j. quando civilis est. 60. Ecl. 41. c. 57. h διατάξις. v. Cujac. 13. obs. 38.

k Falsum ab initio testamentum, seu falsa omnis voluntas tractu temporis non firmatur. l. Temporis tractu non confirmatur, quod de jure ab initio non subsistit, adde l. 29. l. 201. ff. de reg. jur. c. 18. de reg. in 6.

m Ex indicibus potest iudex interrogare, adde l. 6. in fin. j. de quæst.

n Græci ita legunt ἀπό πλαστής, & in 60. Ecl. 41. c. 53. eo sensu. Ex falso possessionem nemo sibi parare potest.

o Fœminis accusatio falsi non est permessa: sed ita demum, si suam suorumve injuriam persequantur, adde l. 1. §. 10. ff. ad Turpill.

p v. l. 2. §. de errore advocat. l. 92. ff. de reg. jur.

q l. 31. in fin. ff. cod. l. unic. j. de mutatione nominis. v. Paul. 1. sent. 12. §. 3. Alias præsumitur pro instrumento, præsertim notarii, v. Alciat. 3. præsumpt. 13.

r Falsum sine dolo non punitur.

De decurionatu.

21. Imp. Constantinus A. Mechilio Hilario Correctori Lucaniae & Brutiorum.

Si a quis decurio testamentum b, vel codicillos, aut saliquam deficientis scripserit voluntatem, vel conscribendis publicis, privatisque instrumentis præbuerit officium: si falsi quæstio moveatur, decurionatus honore seposito, quæstioni c (si ita poposcerit causa) subdatur. Sed non statim desinit esse decurio, qui in hujusmodi facto fuerit deprehensus. Quantum d enim ad municipales pertinet necessitates, decurio permanet: quantum e ad rem gestam, & veritatem referendam, uti decurionatus honore non poterit f.

† Nec vero is qui ante fuerit tabellio g, ad eludendam quæstionem super his quæ ante scripserit, factus decurio, defendi hac poterit dignitate: quoniam scripturæ veritas (si res poposcerit) per ipsum h debet probari auctorem. Dat. 3. Kal. Febr. Sabino & Rufino Coss. 316.

De inquisitione veritatis, & de lite compendioso spatio terminanda.

22. Idem A. ad Maximum P. V.

Ubi i falsi examen inciderit, tunc acerrima k fiat indagatio l argumentis m, testibus, scripturarum collatione n aliisque vestigiis o veritatis: Nec p accusatori tantum quæstio incumbat, nec probationis ei tota necessitas indicatur: sed inter q utramque personam sit iudex medius: nec ulla interlocatione divulget, quæ sentiat: sed tanquam ad imitationem relationis, quæ solum audiendi mandat officium, præbeat notionem: postrema sententia, quid sibi liqueat, proditurus.

† Ultimum autem finem strepitus criminalis compendio r spatio limitamus: quem litigantem disceptantemque fas non sit excedere: cujus exordium nascetur auspicio contestatæ accusationis apud iudicem competentem: post probationem supplicio capitali s, si id exigat magnitudo t commissi, vel deportatione, ei, qui falsum commiserit, imminente. PP. 8. Kal. Apr. in foro Trajani, Constantino A. 7. & Constantio Cæs. Coss. 354.

De iudicio civili & criminali.

23. Imp. Valens, Gratianus, & Valent. AAA. ad Maximum Præf. præf.

Damus u licentiam litigantibus, si apud iudicem proferatur scriptura, de qua oritur aliqua disputatio, pro fitendi, utrum de falso criminaliter x statuatur, qui dubitet de instrumenti fide experiri, an civiliter. Quod si expetens vindictam y, falsi crimen intenderit, tunc quæstione civili per sententiam terminata criminis fiat indagatio: ut si quis tabulas testamenti, chirographa, attestacionesque, nec non & rationes privatas, vel publicas, pacta, & epistolæ vel ultimas voluntates, donationes, venditionesve, vel si quid prolatur aliud instituere conabitur: habeat accusandi facultatem. Civilis autem inquisitionis inter utrasque partes confligentium levior examinatio procedat: cum iudex qui præsit quæstioni, intentiones lactoris || falsas, & conficta crimina || reorum || ex legibus pœnis competentibus possit ulcisci. PP. 16. Kal. Maji, Romæ, Valente 5. & Valentiniano AA. Coss. 376.

De onere probationis.

24. Imperatores Valent. Theod. & Arcad. AAA. Proculo Præfecto urbi.

Præbemus licentiam, ut siue z civiliter siue criminaliter (ut actor elegerit) super prolatis codicillis vel aliis instrumentis requiratur: incumbat probatio fidei instrumenti a ei primitus, qui scripturam obtulerit, deinde ei, qui stricta b instantia falsum arguere paratus sit. Dat. 10. Kal. Febr. Timasio & Promoto Coss. 389.

DE HIS, QUI SIBI ADSCRIBUNT c IN TESTAMENTO.

TITULUS XXIII.

1. Imp. Antoninus A. Valatio.

Quamquam ita interpretantur Jurisperiti, ut contra legem Corneliam videatur se scribere hæredem emancipatus d filius patre dictante: tamen si cum testamentum non esset scriptum, iustus e successor futurus esset, accepta bonorum

5. Falsum, versic. Adscribens etiam. d Si emancipatus, patre dictante, se hæredem scripserit, non incidit in falsum. Est enim alioquin hæreditatis paternæ capax. e Ratio decidendi.

posse-

a l. r. c. Th. adde l. 15. j. de decurion. b Testamentum a decurionibus interdictum de facto non de jure, v. l. 3. c. Th. de decurion. quæ cum hac lege conjungenda est, scribi solitum. c Ob falsum decurio torqueri potest. d Respectu diverso unus & idem varie consideratur. e vide d. l. 15. v. Norvell. 44. f Cur ita? v. l. 14. §. de test. g Tabellionum munus exerceat, qui decurio est, non potest. h v. l. Har. 6. i l. 2. vers. sed ubi falsum examen. Cod. Th. cod. k In crimine falsi acerrima sit indagatio. l Indagatio veritatis, sit argumentis, testibus, scripturarum collatione, aliisque vestigiis. m Argumenta admittuntur probationis loco. v. l. indicia. 19. §. de rei vindicta. l. ult. §. de probat. n Scripturarum collatione falsum detegi potest. v. l. 20. sup. de fide instrum. o Probationes, conjecturæ, indicia & argumenta veritatis vestigia sunt. d. l. 19. d. l. ult. p l. ult. j. cod. l. pen. j. de probat. q Inquirere iudex in ipsa maleficia debet, etiam si qui accusat, ut hinc conflet accusatione non tolli facultatem inquirendi. r id est, annali. d. vers. sed ubi adde l. ult. j. ut insra cerum tempus crim. s v. quæ dixi ad Nov. Leon. 77. t Puniuntur levius levius delicta. v. Tiraquell. tract. de pen. causa 14. u l. 4. c. Th. cod. x l. 16. §. cod. l. ult. j. cod. y Electa actione civili falsi, criminalis suspenditur finitæ, reviviscere potest. z d. l. 16. a 60. Ecl. 41. c. 57 in fin. b Instrum. Kal. c l. 6. in fin. l. 17. ff. de falsis. l. 1. ff. de his, quæ pro nos scripsit. adde Boissium in prax. c. 38. Clar. 5. sent.

a i. e. mortuus.
114. in gloss. Fun-
dus dulci officio
dicitur, qui offi-
cium vite imple-
vit. Igitur dulce
officium, dulceve
manus, vita dici-
tur. Seneca in
Hippolyto. Cur
datum munus ved-
dit lucia fugit?
sic munus lucia di-
citur. l. 1. u. C. Th.
de hered. per.
b lucis officio;
ut dicitur. u. sic. inf.
Tiluv. Cujac.
3. ad Afr. in fin.

c Ubi testator te-
stamentario ali-
quid adscribit,
cessat poena falsi.
Subscriptio testa-
toris generalis ex-
cusat a poena. l. 1.
§. 8. l. 15. §. 1. ff. eod.
d observa hypo-
thesin.
e Testamentarius
veniam a Princi-
pe vel senatu por-
est petere, non
etiam jus capien-
di.

f ex Edicto. Cu-
jacijs ita hic vi-
detur legisse: in-
telligit autem SC.
Claudianum, a-
liud a Liboniano.
g i. e. testamen-
tarius.
h l. 1. §. 1. ff. eod. l. 14.
§. 1. ff. eod.
i i. e. poeniten-
tibus.
k l. 2. §. eod.
l Error excusat
a poena.
m Non licet ma-
rito quidquam si-
bi adscribere in
uxoris testamen-
to. l. 18. ff. de fal-
si.

n Miles excusa-
tur, si sibi adscri-
psit, legatum ta-
men non petit.
o v. l. 15. §. 3. ff.
de falsi.
p nec suis Cujac.
ad l. 4. §. 5. ff. pupilli.
q de usurp. re-
prehensus a Ro-
berto i. recept. 9.
et 1. Animad-
vers. 10. de falsi
ab Antonio Mer-
catore 1. Nor. 10.
vide eundem Cuj.
25. obs. 19.

r l. 19. ff. de falsi.
et 9. C. Theod. 21.
s. movitas
60. Eclog. 44. p. d.
ex falsi, et
de monetariis &
circumscriptoribus.
t p. d. movitas
sunt, qui forciculis nummos circumcidunt. Paul. 5. sent. 12. §. ult. Clar.
5. sent. §. falsum. vers. dico etiam, ubi de falsa & adultera & deminuta seu abrasa moneta, &
eam expendentibus.
r l. 2. C. Theod. eod.

f De adulterina moneta. Sic adulter solidorum. l. 2. §. eod. Huc facit l. 8. §. 1. 19. D. eod.
nummi adulterini. d. l. 9.
t Adulteri monetæ inquirendi.
u manus amittunt. Eclog. d. loco. 212. Co. c. 1. & Harm. d. loco. vide tamen l. 2. §. eod. est vero
supplicium capitale. §. eod. hac lege. Est & ignis supplicium. l. 2. §. eod. sane bona ejus, qui fal-
sam monetam emit, fisco vindicantur. Quod si servi id ignorante domino fecisse dicentur,
ipsi quidem summo supplicio afficiuntur, domino tamen nihil aufertur, quia peiorem do-
mini causam servi facere, nisi forte scierit, omnino non possunt. Paul. 5. sent. 12. §. ult.

x de accusatoribus monetarii adulterini. l. 2. inf. eod.
y Immunitas plerumque promittitur conficio sceleris participes detegenti, adde l. 2. sup. pro
quibus caus. serv. l. 5. C. Theod. hoc tit.
z Poena custodia liberantis reum falsæ monetæ hæc inter ceteras est, ut non appellet.

a Reus falsæ monetæ non appellat.
b id non observatur in Gallia. v. Rebussum in proximo cons. §. 1. §. 116. cum etiam reus ma-
joratus appellat.
c Si miles reus monetæ fuerit,

possessione, filius patri: perinde habebitur atque si sua
manu pater tuus te heredem scripsisset, fundus a dulci b
officio. Proposita Nonis Sept. Duobus & Aspris Consf.
213.

2. Idem A. Atticio.

SI testator codicillis, quos scripsisti, legatum quoque seu
fideicommissum reliquisse tibi sua c manu adscripsit: non
videris in poenam senatusconsulti incidisse.

† Quod si d testamentum dictasse codicillis significavit,
legato quidem vel fideicommissio abstinere debes: poena
vero falsi tibi principali e beneficio remittitur. PP. Id.
Dec. Antonino A. 4. & Balbino Consf. 214.

3. Imp. Alexander A. Martiali.

Senatusconsulto f. & Edicto divi Claudii prohibitum
est, eos, qui ad scribenda testamenta adhibentur g,
quavis h dictante testatore, aliquod emolumentum
ipsis futurum scribere: & poena Legis Cornelia facienti
interrogata est: cuius veniam i deprecantibus ob ignorantiam
k, & profitentibus a relicto discedere l. Amplissimus
Ordo, vel divi Principes veniam || raro || dederunt. PP. 17.
Kal. April. Maximo 2. & Aliano Consf. 224.

4. Idem A. Crescenti.

Quæ in testamento uxoris m maritus sua manu legata
sibi adscripsit, pro non scriptis habentur: & Legis
Cornelia poena, si venia impetrata non est, locum habet.
PP. 3. Non. Febr. Fusco 2. & Dextro Consf. 226.

5. Idem A. Gallieno militi.

Quod adhibitus ad testamentum commilitonis n scri-
bendum, jussu ejus servum tibi adscripsisti, pro non
scripto habetur, & ideo id legatum petere non potes: sed
secuto tenore indulgentiæ meæ, poena Legis Cornelia tibi
remittitur: in quam credo te magis errore quam malitia
incidisse. PP. 17. Kalend. Jun. Fusco 2. & Dextro Consf.
226.

6. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Aufidio.

SI libertatem o tibi manu tua imperante domino adscri-
psisti, cum proponas dominum non subscripsisse, & p
suis literis tuam libertatem expressim agnovisse: ad im-
petrandam libertatem Senatusconsulti auctoritas tibi ob-
est: poena tamen falsi tibi remittitur: quoniam non po-
tueras contra domini voluntatem venire. PP. 6. Id. Dec.
ipsis 4. & 3. AA. Consf. 290.

DE FALSA MONETA 9.

TIT. XXIV.

Fabricantes falsam monetam puniendi sunt ultimo supplicio sine
appellandi remedio. Salyc.

1. Imp. Constantinus A. ad Januarium.

Quoniam r nonnulli monetarii adulterinam f
monetam clandestinis sceleribus exercent, cun-
cti cognoscant necessitatem sibi incumbere hu-
jusmodi homines inquirendi: ut t investigati
tradantur judici, facti conficos per tormenta illico prodit-
uri, ac sic dignis u suppliciis addicendi. Accusatoribus x
etiam eorum immunitatem y permittimus: cuius modus,
quoniam dispar patrimonium est, a nobis per singulos sta-
uitur. Si quis autem militum hujusmodi personam su-
spectam de custodia z exire fecerit, capite puniatur. Ap-
pellandi a etiam privato licentia denegetur b. Si vero mi-
les c aut promotus || in gradum || hujusmodi crimen in-
currerit: super ejus nomine & gradu ad competentes Ju-

dicum sunt, qui forciculis nummos circumcidunt. Paul. 5. sent. 12. §. ult. Clar.
5. sent. §. falsum. vers. dico etiam, ubi de falsa & adultera & deminuta seu abrasa moneta, &
eam expendentibus.
r l. 2. C. Theod. eod.
f De adulterina moneta. Sic adulter solidorum. l. 2. §. eod. Huc facit l. 8. §. 1. 19. D. eod.
nummi adulterini. d. l. 9.
t Adulteri monetæ inquirendi.
u manus amittunt. Eclog. d. loco. 212. Co. c. 1. & Harm. d. loco. vide tamen l. 2. §. eod. est vero
supplicium capitale. §. eod. hac lege. Est & ignis supplicium. l. 2. §. eod. sane bona ejus, qui fal-
sam monetam emit, fisco vindicantur. Quod si servi id ignorante domino fecisse dicentur,
ipsi quidem summo supplicio afficiuntur, domino tamen nihil aufertur, quia peiorem do-
mini causam servi facere, nisi forte scierit, omnino non possunt. Paul. 5. sent. 12. §. ult.

x de accusatoribus monetarii adulterini. l. 2. inf. eod.
y Immunitas plerumque promittitur conficio sceleris participes detegenti, adde l. 2. sup. pro
quibus caus. serv. l. 5. C. Theod. hoc tit.
z Poena custodia liberantis reum falsæ monetæ hæc inter ceteras est, ut non appellet.

dices referatur. Domus a vero, vel fundus, in quo hæc
perpetrata sunt, si dominus in proximo constitutus sit,
cujus injuria vel negligentia punienda est, etsi ignoret,
fisco b vindicetur: nisi c dominus ante ignorans, ut
primum repererit, scelus prodiderit perpetratum, tunc
enim possessio vel domus ipsius, proscriptionis injuria
minime subiacebit. Sin vero longissime ab ea domo vel
possessione abfuerit, nullum sustineat detrimentum: acto-
re videlicet fundi, vel servis, vel incolis, vel colonis, qui
ad hoc ministerium præbuerint, cum eo, qui fecit, suppli-
cio d capitali plectendis. Viduas autem ac pupillos spe-
ciali dignos indulgentia credimus, ut vidua, nec in proxi-
mo constituta, domo sua vel possessione careant, si nulla
apud ipsas tam gravis conscientia noxa resideat. Impu-
beres e vero, etiam si confici fuerint, nullum sustineant de-
trimentum: quia ætas eorum, quid videat f, ignorat.
Tutores tamen eorum, si in proximo fuerint, quoniam
ignorare g eos, quid in rebus pupilli geritur, non oportet,
hæc poena expectabit, ut de rebus eorum, si idonei fuerint,
tantum fisco inferatur, quantum a pupillo fuerat inferen-
dum. Dat. 12. Kal. Dec. Roma, Crispo 2. & Constantino
2. CC. Consf. 321.

Qui nummos falsa fusione formavit, debet comburi, & premi-
um datur accusatori. Salyc.

2. Idem A. ad Tertullum Præf. urb. Africa.

SI h quis nummos falsa fusione i formaverit, universas
Sejus facultates fisco || nostro || præcipimus addici. In
monetis k etenim tantummodo nostris l cudenda pecu-
niæ studium frequentari volumus: cuius obnoxii, maje-
statis m crimen committunt: & præmio n accusatori-
bus o proposito, quicumque solidorum adulter p poterit
reperiri, vel a quocunque fuerit publicatus, illico omni
dilatione summo, flammæ q exustionibus manci-
petur. Dat. Prid. Nonas Jul. Mediolani, Constantino A. 7.
& Constantio Cæsar. 4. Consf. 327.

3. Imp. Valent. Theodosius & Arcad. AAA. Rufino P.P.

SI quis super cudendo ære, vel Rescripto r aliquo vel
|| etiam || adnotatione nostra sibi arripuerit facultatem,
non solum fructum propriæ petitionis amittat, verum et-
iam poenam, quam meretur, excipiat. Dat. 4. Idus Jul.
Constantinop. Theod. A. 3. & Abundantio Consf. 393.

DE MUTATIONE NOMINIS f.

TIT. XXV.

1. Imp. Diocletianus & Maximianus AA. & CC. Juliano.

Sicut in initio nominis t, cognominis, prænominis,
recognoscendi singulos impositio libera est privatis:
ita eorum mutatio innocentibus u periculosa non
est. Mutare itaque nomen, vel prænomen, || si se-
cundum ea, quæ || sæpe || statuta sunt, minime prohibe-
ris: nullo ex hoc præjudicio futuro. S. 15. Kal. Jan. AA.
Consf.

AD LEGEM x JULIAM DE AM- BITU y.

TIT. XXVI.

Qui honores repetit, in legem ambitus incidit, & poenam
legitimam subit. Salyc.

1. Imp. Arcad. & Honor. Pompeiano P.P. Africa.

N ullus z omnino a principatum b, vel numera-
tum, seu commentariensis gradum, vel cetera c
officia repetere d audeat: cum publicæ disciplinæ
semel gesta sufficiant. At si quispiam promotio-

t v. l. 4. sup. de test. u l. 20. sup. de falsi.
x Ambitionem iudicium hæc lex coercet. y 9. C. Theod. 26. dixi ad 48. ff. 14. Superio-
re titulo magistratum ambitus: hoc vero tit. magistratus & iudicium avaritia, qui a priva-
tis pecunias accipiunt, coercetur, ut & sequentibus, qui ex publico. z l. 2. C. Theod.
a Principes officiorum & alii beneficiarii, eadem officia repetere & continuare prohiben-
tur, antequam rationes reddiderint. b principatus c ἡ ἀρχὴ τῆς τῆς ἀρχῆς. Quid
hic sit, v. in l. ult. inf. ut Rustici ad nullum obsequium. lib. 11. c v. l. 6. §. de adfessorib.
d Ambitio est, ante redditas officiorum rationes eadem officia repetere atque continuare.

a De domibus &
agris, in quibus
falsa moneta cusa
est. Eclog. d. loco.
vers. o d d d
σπότης. Harm.
d. loco. vers. n d d
τῶ ἀρχῆς. 9. Th.
21. l. 4.
b Paul. 5. sent. 12.
§. ult.
c Indicare scelus
interdum cogi-
mur. Nov. 117. c. 8.
d v. l. 2. §. eod.
e Impubes, quam-
vis confici adul-
terinæ pecuniæ
non tenetur. adde
l. 22. ff. de falsi. &
l. 2. §. 19. ff. vi
bon.
f id est, quid vi-
dendum, vel, quid
fugiendum.
g Tutor res pu-
pilli ignorare non
presumitur.
h l. 3. C. Theod.
i effusionem. Ha-
loand. Fusio Græci
τὸ ἀρχέτυπον
σφραγιστικόν
ἢ βελαντιόν.
Harm. d. loco. vers.
movita five ico-
nium, ut est in
historia Antonini
Florentini, & a-
pud Suet. in Calig.
Aureum iconium
χρυσέον τῆς ἐκ.
d. loco. c. 8. vel lo-
cus, in quo mone-
ta formatur. inf.
eod. Falsa fusione
formare. a faux
coing.
k Moneta locus,
in quo moneta
cuditur.
l In monetis tan-
tum regis pecu-
nia cudi potest.
m Falsitas mo-
netæ crimen ma-
jestatis, adde 2.
Fend. 56. ibi. mo-
neta.
n Præmia accu-
satoribus inter-
dum proponun-
tur. l. 5. C. Theod.
eod.
o l. 1. vers. accu-
satorib. §. eod.
p Solidorum ad-
ulter.
q Poena adulte-
ris monetæ pro-
posita, ignis, ut
hic. manuum a-
missio. Eclog. d. loco.
tie. 60. c. 1. in pr.
Harm. d. loco. In
Gallia aqua, oleo,
que fervente, five
bulliente suffu-
cantur. v. Clar.
5. sent. §. falsum.
vers. dixi. De
ignis supplicio
dixi ad l. ult. §. de
Nili aggeribus.
r l. 9. C. Theod.
eod. Eclog. d. loco.
c. 1. in fin. facit l.
6. §. 1. D. ad l. Jul.
pecul.
s l. 13. D. de falsi.
Paul. 5. sent. 15. §.
10.

a v. l. 12. inf. de
fuerit toribus.

b Avaritiam ju-
dicum hanc lex co-
ercet.

c l. 9. C. Th. 27. di-
xi ad l. 48. ff. 11.

d l. 3. C. Th. cod.

e l. 3. in fin. pr. ff.
depositi.

f l. 1. ff. cod.

g qui & ordina-
rius, dixi ad Nov.

20.

h l. ult. in fin. 7.
cod. l. 3. de adses-
sionibus. v. Cuj. ad
Nov. 8.

i l. 4. C. Th. cod.

k Lex repetun-
darum datur in
hæredem ejus, qui
repetundarum at-
guitur, etiam si lis
non sit contestata
cum defuncto, ut
hic l. 2. ff. cod. At
de eo, quod perve-
nit ad hæredem
actio perpetua
est. l. 2. ff. cod. l.
ult. ff. de peculat.

l l. 5. C. Th. cod.

m v. Cuj. 6.

n observ. 8. in fin.
Petr. Greg. 36. Syn-
tag. 28. n. 3.

o Lirium merca-
tor, sic apud Lam-
pridum in Alex-
andro mercator
potestatum.

p l. 6. C. Th. cod.

q v. Cuj. 6. obs. 30.

r v. l. 7. §. quando
provocare.

s Nov. 80. c. 2.
Nov. 86. Nov. 87.
cap. 4.

t l. 7. C. Th. cod.

u Comes domo-
rum in Cappado-
cia erat sub Co-
mite rerum pri-
vatarum, sub eo
procuratores,
prepositi gynæ-
cio susceptores,
tabularii, coloni.
Hi fisco si non in-
ferant pensiones,
quod dicunt sibi
pecunias acceptas
a Comite domo-
rum, infra annum
id probare ad pec-
unias repetere
debent; quod si
non fecerint, ni-
hilominus conve-
niuntur a fisco.
Tentari potest ad-
versus Comitem
repetitionem, i. e.
actionem repe-
tundarum. Perse-
verare etiam post
annum i. e. perpe-
tuam esse: & hanc
legem eo tantum
spectare, ut offen-
dat, eis ea ratio-
ne anni inducias
dari.

v Quid, repetun-
darum actio esse
annalis? an potius
perpetua? perpe-
tua est: excepto eo
casu, de quo supe-
rius diximus.

w l. 2. C. Theod.

x v. l. 1. sup. de
offic. Magist. off.

y Nov. 8. v. Petr.
Greg. 36. Synagm.

28. n. 36.

sum denuo ad munus || etiam || per sacras literas irrepserit,
quod ante docebitur gessisse a: cassatis, quæ hoc modo
sunt impetrata, ad solutionem debiti primitus urgeatur:
& qui contra fecerint, poenam deportationis || ad instar
Legis Juliae ambitus || excipiant. Dat. Prid. Kal. Jun. Me-
diolani, Stilichone & Aureliano Conss.

AD LEGEM b JULIAM REPETUN- DARUM c.

TIT. XXVII.

1. Imppp. Gratian. Valent. & Theod. Aug. Matroniano Duci
& Præsidi Sardinia.

UT d unius e poena metus possit esse multorum:
Ducem, qui male egit, ad provinciam, quam nuda-
verit, cum custodia competentem ire præcipimus:
ut non solum, quod ejus non dicam domesticus,
sed f manipularius & minister g acceperit: verum etiam
quod ipse a provincialibus nostris rapuerit, aut sustulerit,
in b quadruplum exolvat invitus. Datum Prid. Id. Jun.
Constantinop. Antonio & Syagrio Conss. 382.

2. lidem Augusti Floro P.P.

SCiant i judices super admissis propriis, aut a se, aut ab
Shareidibus & suis poenam esse repetendam. Dat. Kal.
Sept. Antonio & Syagrio Conss. 382.

3. lidem Augusti Marcellino.

OMnes l Cognitores & Judices a pecuniis atque patri-
monii manus abstineant m, neque alienum jurgium
putent suam prædam. Etenim privatarum quoque liti-
um cognitor idemque mercator n statutam legibus cog-
etur subire jacturam. Dat. Prid. Non. April. Mediol. Mero-
baude 2. & Saturnino Conss. 383.

Concessionem inferens, & processum venalem faciens, vel senten-
tiam venalem proferens, potest a quolibet accusari.
Bald.

4. lidem Augusti & Arcad. A. Eorum Edictum
ad provinciales.

Jubemus o || atque || hortamur, ut si quis forte Honora-
torum, decurionum, possessorum, postremo etiam co-
lonorum, aut cujuslibet ordinis, a judice fuerit aliqua ra-
tione concussus: si quis scit venalem fuisse p de jure sen-
tentiam: si quis poenam, vel pretio remissam, vel vitio cu-
piditatis ingestam: si quis postremo quacunque de causa
improbum judicem potuerit approbare: is vel admini-
strante q eo, vel post administrationem depositam in pu-
blicum prodeat, crimen deferat, delatum approbet: cum
probaverit, & victoriam reportaturus & gloriam. Dat. 10.
Kal. Jul. Constantinop. Honorio N. P. & Evodio Conss. 386.

5. Imppp. Valent. Theodosius & Arcad. AAA.
Severino Comiti rer. privat.

UNusquisque r procurator, præpositus gynæcio, tabula-
rius, susceptor, colonus, vel quicumque se a Comite f
domorum meminerit esse concussum: cum ipse, cui pec-
uniam numeravit, || ab || administratione decesserit, in-
tra anni t spatium ad judicium Spectabilitatis tuæ, quic-
quid dederit, repetiturus occurrat: ut pro sit pensionibus,
quidquid ille reddiderit. Si vero ex tempore deposita
administrationis præstituti temporis curricula transfluxe-
rint, nulla vox advocacionis emergat: sed ipsos procura-
tores, præpositos, colonos, tabularios, susceptores, ob-
noxios ad solutionem volumus coartari. Datum Prid.
Non. Jun. Mediolani, Valentiniano A. 4. & Neotherio
Conss. 390.

*Accedentes ad regendas provincias, debent jurare forma
hic scripta. Salye.*

6. Impp. Theod. & Valent. AA. Florentio P.P.

Sancimus ejusmodi viros ad u provincias regendas acce-
dere, qui ad honoris insignia non ambitione, vel pre-
tio, sed probata & vitæ & amplitudinis tuæ solent testimo-
nio promoveri: ita sane, ut quibus hi honores per Sedis
tuæ, vel per nostram fuerint electionem commissi, jurati y

inter gesta depromant, Se pro administrationibus sortiendis,
neque dedisse quidpiam; neque duros unquam postmodum fo-
re, sive per se, sive per interpositam || personam || in fraudem legis
sacramentique: aut venditionis, donationisve titulo, aut alio
velamento cujuscunque contractus: & ob hoc (exceptis || so-
lis || salariis) nihil penitus tam in administratione positos, quam
post depositum officium pro aliquo præstito beneficio tempore ad-
ministrationis, quam gratuito meruerunt, accepturos. Et licet
neminem a divini timoris, contemnendo jurjurandum, ar-
bitramur b immemorem, ut salutis propria ullum commodum
anteponat: tamen, ut ad salutis timorem etiam necessitas
periculi subjungatur: si quis ausus fuerit præbita sacra-
menta negligere, non modo adversus accipientem, sed etiam
adversus dantem c accusandi cunctis tanquam crimen
publicum concedimus facultatem: quadrupli d poena eo,
qui convictus fuerit, modis omnibus feriendo. Datum
6. Kal. Dec. Constantinop. Theodosio A. 17. & Festo Conss.
439.

DE CRIMINE PECULATUS e.

TIT. XXVIII.

1. Imppp. Honor. Theod. & Arcad. AAA.
Rufino P.P.

Judices, qui tempore administrationis publicas pecu-
nias subtraxerunt, Lege Julia peculatus obnoxii sunt.
& capitali f animadversioni eos subdi jubemus. His
quoque nihilominus, qui ministerium eis ad hoc adhi-
buerunt, vel qui subtrahas ab his scientes susceperunt, ea-
dem poena percellendis. Dat. 5. Non. Martii Constantinop.
Honor. 10. & Theod. 5. AA. Conss. 415.

DE CRIMINE SACRILEGII g.

TIT. XXIX.

Errant in articulis fidei, punitur ut sacrilegus. Salye.

1. Imppp. Gratian. Valentin. & Theod. Augusti
Eutropio P.P.

Qui b divina legis i sanctitatem & aut nesciendo
omittunt, aut negligendo violant & offendunt l,
sacrilegium committunt. Datum. 3. Kal. Martii
Thessalonica, Gratiano A. 5. & Theodosio A. 1.
Conss. 380.

2. *

Qui m confugientem ad sanctam ecclesiam sua aucto-
ritate abstraxerit, verberatus & tonsus deportator.

3. lidem AAA. ad Symmachum Praefectum
urbi.

Disputare n de o Principali judicio non oportet: sacri-
legii enim instar est, dubitare, an is dignus sit, quem
elegerit Imperator. Dat. 5. Kal. Jan. Mediolan. Richome-
re & Clearcho Conss. 384.

4. lidem Aug. & Arcad. A. Eutropio P.P.

NE p quis sine sacrilegii q crimine desiderandum in-
telligat gerendæ ac suscipiendæ administrationis r of-
ficium intra f eam provinciam, in qua provincialis, & ci-
vis habetur: nisi hoc cuiquam ultronea liberalitate per
divinos assatus Imperator indulgeat. Dat. 16. Kal. Aug.
Arcadio A. & Bauto Conss. 385.

DE SEDITIONIS i ET DE HIS u, QUI PLEBEM CONTRA REMPUBLICAM AU- DENT COLLIGERE.

TIT. XXX.

1. Imppp. Gratian. Valent. & Theod. AAA.
Florentio P.P. Augustali.

rit. 41. ut nulli patriæ, &c. Syn. Basil. 2. tit. 19. ex lib. 60. tit. 45. c. 18.

q i. e. violatæ religionis. r de adfessore v. l. 10. §. de adfessoribus, ubi dixi.

In ea provincia, in qua quis originem ducit, officium fiscale administrare prohibetur,
ne aut gloriosus aut calumniosus apud suos videatur. Paul. 5. sent. 12. §. 5. l. ult. sup. de offi-
ciis. Provinc. l. 38. ff. quibus ex causis major. adde Papon. 3. Nov. 8. c. des. litterar. & offic. & pro-
vision.

t Paul. 5. sent. 22. 60. Syn. 17. Μετὰ στασιωτῶν ἢ τοι τῶν σταδίων ἢ βορῆας ἢ
ὀχλῶν ἢ πόντων. ex tit. 61. c. 1. & c. 6. Harm. 7. Μετὰ νεώτερον. l. 3. ff. de vi pu-
blica. l. 38. §. 2. ff. de pan. l. 6. §. 9. ff. de injus.

u 9. C. Theod. 31. Taraxapolidēs, i. e. turbatores civitatum dicuntur a Philone adversus
Flaccum.

a d. Nov. Præsu-
mitur pro jura-
mento. Alciar. 3.
præsumpt. 16.

b Præsumitur ne-
mo moriens im-
memor salutis vi-
tæ æternæ. v. Alc.

1. præsumpt. 39. &
3. unde colligunt,
morientis, con-
fessiones, scriptu-
ras, responsa evi-
dentiis probare,
quam aliorum:
cum in extremis
constituti, non
præsumatur im-
memores celestis
vitæ, quod videli-
cet vitæ æternæ
judicioque divino
proximos se vide-
ant. v. Medicum
tractatum de morte.

c Si accipere tur-
pe, & dare quoque
turpe est. v. Nov.

8. c. 7. l. 3. in fin.
C. de epis. & cler.

Nov. 123. cap. 2.
d d. Nov. 8.

e 9. C. Theod. 28.
dixi ad 48. ff. 13.

i. e. de pecuniis
publicis interceptis.
§. 9. l. ult. de
publ. jud.

l. 1. C. Th. cod.
capital & vitæ.

l. 5. C. Th. adde ad
l. Jul. repetun-
darum, in re-
ditioni aquæ
& ignis, deporta-
tionis. l. 3. in fin.

ff. cod. §. 9. l. ult. de
publ. jud. Olim
multa cum infam-
ia, d. l. quæ po-
na redueitur. Nov.

Leon. 105. consti-
tuta poena dupli-

g dixi 48. ff. 13.
Paul. 5. sent. 19. l. 1.

ff. ad leg. Jul. ma-
jest. 6. Harm. 5. 6.

Met. l. 1. in fin. Nov.

Clar. 5. sent. 5. sa-
crilegium. Sacri-
legos excommu-
nicari, non tamen
ipso jure relict
Socin. reg. 33. quem
vide.

h l. 25. C. Theod. de
episc.

i Sacrilegi dant
poenas, quamvis
nemo usque ad
deos manus por-
rigat. Seneca 5. de
beneficiis. 14.

k Fides divina
legis sanctitas.

l confundunt, sic
Græci συγχέου-
σιν.

m Leuclavius
5. Ecl. tit. 5. ex lib.

60. tit. 45. c. 17.

notat hanc consti-
tutionem huc re-
ferendam. Cui ad-
de l. 2. sup. de his
qui ad ecl.

n l. 20. ff. de leg.

l. 5. ff. ad l. Aquil.

o adde l. 5. §. de
divers. rescript.

p v. sup. lib. 1.

Si quis a contra evidentissimam iussionem suscipere plebem & adversus publicam disciplinam defendere fortasse tentaverit: multam gravissimam sustinebit. Dat. 13. Kal. Constantinopol. Richomere & Clearcho Conf. 384.

Provocans tumultum & clamorem in populo, debet mori pena seditionis. Bald.

2. Imp. Leo A. Erythrio P. P.

In nullis locis aut civitatibus tumultuosis clamoribus & cujusquam interpellatio contumeliosa procedat, nec ad solam cujusquam invidiam petulantia verba jactentur: scituris his, qui hujusmodi voces emiserint, moverintque tumultus, se quidem fructum ex his, quæ postulant, nullatenus habituros, subdendos autem poenis iis, quas de seditionis & tumultus auctoribus vetustissima decreta sanxerunt. Dat. 2. Non. Martii, Constantinop. Leone A. 6. Conf. 474.

QUANDO CIVILIS ACTIO CRIMINALI PRÆJUDICET: ET AN UTRAQUE AB EODEM EXERCERI POSSIT.

TIT. XXXI.

In criminalibus publicis & privatis civilis intentata de re familiaris non tollit criminalem, nec a contra. Salyc.

1. Imp. Valens, Gratian. & Valentin. Augusti Antonio. P. P.

A plerisque & Prudentium generaliter definitum est, Quoties h de re familiaris, & civilis & criminalis competit actio, utraque licere experiri: sive i prius criminalis sive civilis actio moveatur: || nec si civiliter fuerit actum, criminalem posse consumi: || & similiter e contrario.

† Sic denique & per vim || de || possessione dejectus, si de ea recuperanda interdicto, Unde vi, fuerit usus, non prohibetur tamen etiam Lege Julia de vi, publico iudicio instituere accusationem. Et suppressio testamento, cum ex interdicto de tabulis exhibendis fuerit actum, nihilominus ex lege Cornelia testamentaria poterit crimen inferri. Et cum libertus se dicit ingenuum, tam de operis civiliter, quam etiam lege Velleia criminaliter poterit perurgeti. Quo in genere habetur furti actio, & Legis & Fabia constitutio: & plurima alia sunt, quæ numerari non possunt: ut cum altera prius actio intentata sit, per alteram, quæ supererit, iudicatum liceat retractari.

† Quæ juris definitione non ambigitur, etiam falsi crimen, de quo civiliter jam actum est, etiam criminaliter esse repetendum. Dat. Prid. Kal. Jan. Trev. Valente 6. & Valentiniano 3. AA. Conf. 378.

DE CRIMINE EXPILATÆ HEREDITATIS.

TITULUS XXXII.

Post aditam hereditatem & apprehensam possessionem cessat hoc crimen. Salyc.

1. Imp. Sever. & Antonin. AA. Euphrata.

Expilata in quidem hereditatis crimen intentare non potes, quando communis arce rebus inspectis claves n traditis cohæredi profitearis. Sed cum de his exhibendis apud iudicem quæteretur, rationem compensationis induci non oportuit. Exhibitis enim, quæ desiderantur, suis iudicibus directæ questio relinquenda est. PP. 12. Kal. Maji, Antonino A. 2. & Geta 2. Conf. 206.

2. Imp. Antoninus A. Primo.

Expilata hereditatis crimen adversus vitricum & adito Præfide provincie non prohiberis persequi. PP. 7. Kal. Mart. Læto 2. & Cereale Conf. 216.

3. Idem A. Helena.

Si avi hereditatem adiisti, expilata hereditatis crimen adversus p novercam quondam tuam experiri non prohiberis q. PP. 3. Non. Jan. Sabino & Anulino Conf. 217.

4. Imp. Gordianus A. Basilio.

Adversus uxorem r (quæ socia s rei humanæ atque divina domus r suscipitur) mariti diem suum functi successores, expilata hereditatis crimen intendere non possunt. Et ideo res, quas per eandem abesse quereris, competentes in rem actione, vel si dolo malo fecerit, quo minus res mobiles possideret, ad n exhibendum persequere. Fructus autem rerum, quas mala fide tenuit, licet expilata hereditatis non teneatur crimine, suos

non facit, sed exstantes a quidem vindicari, consumptos a vero condici & posse, proculdubio est. PP. 16. Kal. Mart. Attico & Prætextato Conf. 243.

5. Imp. Philippus A. & Philippus C. Simplicio.

Obtentu expilata hereditatis, emolumentum legatorum, maxime suspensa cognitione, legatariis iisdemque libertis & defuncti auferri non oportet. PP. 15. Kal. Feb. Philippo A. & Tiriano Conf. 246.

6. Idem AA. & CC. Basilis.

Expilata hereditatis crimen loco d deficientis actionis intendi consuevisse, non est juris ambigui. PP. 10. Kal. Mart. Æmiliano & Aquilino Conf. 250.

VI BONORUM & RAPTORUM.

TIT. XXXIII.

1. Imp. Gordianus A Valerio.

Vl bonorum raptorum actionem, quæ cum pœna sua retrahit ablata: potius ad mobilia, movetiaque, quam ad h fundos per injuriam occupatos spectare, explorati juris est. PP. Kal. Mart. Attico & Prætextato Conf. 243.

Hæres donatoris a donatario auferre res non potest. Bald.

2. Imp. Valerian. & Gallien. AA. Longino.

Si res mobiles i, quarum in te fuerat dominium perfecta donatione translata, violenter hæres donatricis abripuit, vi bonorum raptorum actionem intra annum quidem, quo experiundi potestas fuit, in quadruplum k: post annum in simplum intendere non vetaris. PP. 7. Maji, Seculari & Donato Conf. 261.

3. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Evelpito.

Res obligatas l sibi creditorem vi rapientem, non m rem licitam facere, sed crimen committere convenit, eumque etiam vi bonorum raptorum intra annum utilem in quadruplum n, post simpli actione conveniri posse non ambigitur. S. 7. Kal. Jan. Sirmis, AA. Conf.

4. Idem AA. & CC. Attalo.

De his, quæ servus alienus nesciente domino vi rapuisse dicitur, intra annum in quadruplum o vi bonorum raptorum, & post in simplum dominus ejus noxali actione apud competentem iudicem conveniri potest. S. 2. Kal. Maji Ilerasia, AA. Conf.

5. Idem AA. & CC. Domna.

Si ve negotiorum gestorum contra novercam p tuam, sive actione vi bonorum raptorum (quæ in quadruplum q intra annum utilem, ac post in simplum constituta est) putaveris agendum: notione Prædiali poteris experiri. S. 6. Non. Jul. Philippop. AA. Conf.

DE CRIMINE STELLIONATUS.

TIT. XXXIV.

1. Imp. Alexander A. Alexandro.

Improbum quidem & criminofum fateris, easdem res pluribus f pignoraſſe, || diffimulando || in posteriore obligatione, quod eadem aliis pignori tenerentur. Verum securitati tuæ consulens r, si oblato omnibus debito criminis instituendi causam peremeris. PP. 5. Id. Febr. Pompejano & Peligno Conf. 232.

2. Imp. Gordianus A. Valenti.

Si pater tuus in te donationem contulerit, & cum emancipatus esses, traditionibus u dominium corporum in te transtulit, posteaque creditores sortitus, quasdam earum rerum sine voluntate tua velut proprias tuas obstrinxit, jus tuum non læsit. Nec tamen injuria stellionatus crimine petetur, cum sciens a alienam rem, te non consentiente, velut propriam suo nexerit creditori. PP. 2. Kal. Januar. Gordiano A. & Aviola Conf. 240.

3. Idem A. Hadriano.

Stellionatus accusatio inter crimina publica y non habetur. PP. Id. April. Attico & Prætextato Conf. 243.

4. Imp. Philippus A. Euprepio.

Ignorantia creditoris, cui z res pridem apud alios obligata, pignoris sive hypothecæ jure obligantur, non sine periculo capi consuevit. Etenim hujusmodi fraudes ad extraordinariam criminis executionem spectare, ac stellionatus commissum severissime a esse vindicandum sæpe scriptum est: Proinde sive ignorantiam tuam debitor circumvenire b tentaverit, sive obligatione rite perfecta, participato fraudis consilio, per subjectam quasi anteriorem e personam dispendium tuum ad occultum compendium suum || trahere || pertentat, adire suum iudicem potes, congruentem juri ac debita religioni sententiam relaturum. PP. 6. Id. Maji, Peregrino & Æmiliano Conf. 245.

DE INJURIIS a.

TIT. XXXV.

1. Imp. Alexander A. Syro.

Nec servis quidem alienis licet b facere injuriam.

PP. 11. Kal. Dec. Alexandro A. Cos. 223.

2. Idem A. Clavo.

Injuriarum actio tibi duplici c ex causa competit, cum & maritus d in uxoris pudore, & pater e in existimatione filiarum propriam injuriam pati intelligantur. PP. Prid. Id. Maji. Agricola & Clemente Cos. 231.

3. Imp. Gordianus A. Donato.

Si non es nunciator, vereri non debes, ne ea propter, quod injuria faciendae gratia quidam te veluti delatorem f esse dixerunt, opinio tua maculata sit: Quinimo adversus eos, qui minuendae opinionis tuae causa aliquid confecisse comperientur, more solito injuriarum judicio experiri potes. PP. 2. Id. Julias, Gordiano A. & Aviola Cos. 240.

4. Imp. Valerian. & Gallien. AA. & Valer. C. Vindio.

Atrocem g sine dubio injuriam esse factam manifestum est, si tibi illata est, cum h esses in Sacerdotio i, & dignitatis habitum k, & ornamenta praefertes: & ideo vindictam potes eo nomine persequi. PP. 2. * Aemiliano & Basso Cos. 260.

5. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Victorino.

Si non l convicii consilio m te aliquid injuriosum dixisse probare potes: fides n veri o a calumnia te defendit.

† Si autem in rixam inconsulto p calore prolapsus, homicidii convicium objecisti, & ex eo die annus q excessit: cum injuriarum actio annuo tempore praescripta sit, ob injuriam admissam conveniri non potes. PP. 6. Id. Jul. ipsis AA. 4. & 3. Cos. 290.

6. Idem AA. & CC. Flaviano.

Cum nec patronos r injuriam facere libertis, juris aequitas permittat, proponasque patronae haeredes eum, qui libertatem a defuncta acceperat, injuriis s afficere: curabit Praeses provinciae contumeliam haeredum comperere. PP. Id. Jul. ipsis 4. & 3. A. Cos. 290.

7. Idem AA. & CC. Potentiano.

Injuriarum causa non publici iudicii, sed privati t continet querelam. S. Idib. Febr. Sirmii, AA. Cos.

8. Idem AA. & CC. Martiano.

Dominum pro atroci injuria, quam servus ejus passus est, Edicti perpetui actione proposita, qua damni u etiam haberi rationem verbis evidenter exprimitur, agere posse convenit. S. 15. Kal. Nov. AA. Cos.

9. Idem AA. & CC. Nonnae.

Qui liberos infamandi gratia dixerint servos x, injuriarum || actione || conveniri posse, non ambigitur. S. 6. Kal. Dec. Nicomedia, AA. Cos.

10. Idem AA. & CC. Paulo.

Si quidem aviam tuam ancillam y (infamandi causa) Reipublicae civitatis Comanensem z dixit Zenodorus, ac recessit: injuriarum actione statim conveniri potest. Nam si perseveret in ea causa facultatem habens agendi, super hac re deferri querelam, ac tunc demum, si non esse serva fuerit pronunciata, postulari convenit. S. 15. Kal. Januar. Nicodemiae, CC. Cos.

protestatione potentius, id est, gravius est. v. l. 21. ff. de acquir. hered. n Fides veri & innocentiae maximam habet securitatem, v. Rol. a Valle. 1. conf. 54.

Veritas convicii an excuset injuriantem sive conviciantem: vide Gailium 2. obs. 97.

300. 101. p l. 16. §. 2. ff. de pen. l. 48. ff. de reg. jur. v. Novell. 2. Constant. Porphyrogenet. in fin. Ita an a delicto excuset. v. Clarum §. sent. 5. injuria in fin. & eod. lib. §. ult. q. 68. n. 4.

q Injuriae actio anno tollitur, l. 17. §. 6. in fin. §. eod. vide Bellovisan. 1. c. 3. n. 12. Clar. §. sent. 5. injuria. Injuriam, inquam, verbalis, atque realis & scriptae seu libello scripturae propositae: Cum enim daret & continuetur hujusmodi injuria: anno tolli non debet: & ita servari in Camera Spirensi notat Gailius 2. obs. 204. Quid annus in actione injuriarum, estne continuus vel utilis? curritne ignorantia, ut sciens? ita putat Accursius: sed contra censuit Camera Spirensis. v. Gailium 2. obs. 106.

r l. 7. §. 2. ff. eod. l. 10. §. 12. ff. de in jus vocand.

s atrocibus scilicet. d. §. 2. d. §. 12.

t l. ult. 7. eod.

u l. 15. §. 46. ff. eod.

x Liber sine injuria servus appellari non potest. Injuria est libero servum appellari, l. 10.

y l. 11. 12. ff. eod. l. 31. §. de liberali causa. l. 39. §. 1. ff. de liberali.

z dixi ad l. 9. §. eod.

a Commensum. Halalii legunt Comanensem.

11. Imp. Zeno a A. Alexandro viro illustri.

Si quando injuriarum actio (quam inter privata b delicta veteris juris auctores connumerant) || a || quibuslibet illustribus viris militantibus, seu sine cingulo constitutis, vel uxoris eorum, vel liberis masculini sexus, vel filiabus (superstitibus videlicet patribus aut matris illustribus) vel si adversus aliquam hujusmodi personam criminaliter forte moveretur, ipsos quidem, qui super injuria queruntur, inscribere: atque omnia, quae in hujusmodi causis de more procedunt, sollemniter observare decernimus: licere e autem illustri d accusatori, vel reo, vel uxori, vel liberis masculini sexus, seu filiae itidem illustri superstitis, causam injuriarum e, in quocunque iudicio competenti per procuratorem criminaliter suscipere, vel movere: sententiam Iudice contra eum, qui procuratorem dederit (etsi ipse non adesset iudiciis, sed causam per procuratorem diceret) legibus prolaturus: ita tamen, ut nullus alius idem sibi audeat vindicare, vel a nostro numine postulare, sed in ceteris mos iudiciorum, qui hactenus obtinuit, in posterum servetur intactus. Datum 5. Non. Nov. Constantinop. Illo V. C. Cos. 478.

DE FAMOSIS s LIBELLIS.

TIT. XXXVI.

1. Imp. Valentinianus & Valens AA. ad Edictum.

Si quis g famosum libellum sive domi, sive in publico, vel quocunque loco ignarus repererit: aut corrumperit, priusquam alter inveniatur, aut nulli confiteatur inventum. Si vero non statim easdem chartulas vel corruperit, vel igni consumpserit, sed vim earum manifestaverit: sciat se quasi auctorem hujusmodi delicti capitali sententiae subjugandum. Sane, si quis devotionis suae, ac salutis h publicae custodiam gerit: nomen suum profiteatur i, & quae per famosum || libellum || persequenda putaverit, ore proprio edicat: ita ut absque ulla trepidatione accedat, sciens || quidem ||, quod si adfectionibus || suis || veri fides fuerit opitulata, laudem maximam & praemium k a nostra Clementia consequetur. Sin vero minime hac vera ostenderit, capitali l poena plectetur. Hujusmodi autem libellus alterius opinionem non laedat. PP. 16. Kalend. Mart. Constantinop. Valentiniano & Valente AA. Cos. 365.

DE ABIGEIS m.

TIT. XXXVII.

1. Imp. Honor. & Arcad. AA. Pasiphilo.

Abacti animalis accusatio non solum cum inscriptionibus, sed etiam sine n ea observatione proponitur. Dat. 8. Kal. Jan. Mediolani, Olybrio & Promoto Cos. 395.

DE e NILI p AGGERIBUS q NON RUMPENDIS r.

TITULUS XXXVIII.

1. Imp. Honor. & Theod. AA. Anthemio P. P.

Si quis posthac per Aegyptum intra s duodecimum t cubitum fluminis Nili ultra u fluen-

l dixi ad leges 12. tabular. lib. 2. tit. 25. §. 3.

m dixi ad 47. ff. 14. 60. Eclog. 25.

n Eccl. d. loco. c. 4. in fin. l. 8. c. Theod. de iur. rudi. ex qua praefer hanc desumpta est l. 8. §. unde vi. & l. pen. §. de accusat. adde Cuj. 1. obs. 20. in fin.

o 9. C. Theod. 32. p De Nilo v. l. 1. §. 5. ff. de fluminib. d. l. 10. c. Ecclesia. de consecratione. dist. 4. Gen. 2. Diodor. 1. Coelium Rhodiginum. 14. c. 32.

q qui & chomara. l. 10. ff. de extra. crim.

r corrumperendus. C. Theod. eod.

s id est, cum incrementum Nili nondum excesserit duodecim cubitos.

t Plin. §. c. 9. loquens de Nilo, Justum, inquit, incrementum est cubitorum. 16. Minoris aqua non omnia vigan, ampliores detinent tardius recedendo. Ha serendi tempora absumunt, solo madente: illa non dant, frigente. Vivamque reputat provincia: in 12. cubitis (nota causam hujus constitutionis) famam sentit: in 13. etiamnum esurit: 14. cubita hilaritatem afferunt: 15. securitatem: 16. delicias. (hinc illud Ammianus 22. de Nilo. Eum nemo aliquando excolli cubiti altius 16. possessor operavit.) Maximum incrementum fuit cubitorum 18. Claudio Principe, minimum quinque Phasialico bello, veluti nocem Pompei Magni, prodigio quoniam flumine aversante. Cum sciret aqua, apertis molibus admittuntur. Hae Plinius. Visum est & illud adicere, Nilum augescere Sole in Cancro, vel ut Graeci 58. Eclog. 16. c. 1. & 70. Deset, adusque transitum in Libram diebus 100. Ammian. lib. 22. His adde Herodot. lib. 2. Diod. 1. c. 3. u i. e. valla fluenti. Hal valla fluenti. l. 10. C. Theod. eod.

a Fit hujus constitutionis mentio in §. 10. Instit. eod.

b Injuria privatum est delictum. l. 7. §. eod. l. 4. §. 2. ff. ad l. Cornel. de sicariis.

c Viri illustres, ordinarii vel honorarii de injuria criminaliter agere & excipere per procuratorem possunt, ut hit. & l. 25. §. de procurat. (Idem episcopis & presbyteris tribuitur, Nov. Valentiniani de episcop. jud.) ea tamen lege, ut subscribant in crimen & in eorum persona nominatum fiat condemnatio. Ahas injuriarum accusatio non fit per procuratorem. d. §. 10. Binc illud, injuriarum non nisi praefert accusare possunt. Paul. §. sent. 4. §. 12.

d Imo idem alii conceditur. d. l. 4. §. 1. ff. de procurat.

e Specialiter hoc illustribus datum est in causa injuriarum. Nam criminaliter nemo agit per procuratorem. l. ult. super ubi sentent. l. pen. ff. de publicis judic. l. 1. ff. an per alium caus. appellat. Hu adde Nov. 71.

f 9. C. Theod. 34.

g dixi ad 47. ff. 10.

h adde 60. Eccl. 63.

i ppi q. 14. & 17.

k ap. 1. c. de.

l. 1. c. de famosis libellis, hoc est, de pugillaribus qui abijciuntur, & criminationes quorundam continent, & c. 6. Harmen. 9. Paul. §. sent. 4. §. 6.

m l. 9. C. Theod. eod. Eclog. d. loco.

n 1. c. Harm. d. loco. v. 1. c. de.

o 1. c. de.

p 1. c. de.

q 1. c. de.

r 1. c. de.

s 1. c. de.

t 1. c. de.

u 1. c. de.

v 1. c. de.

w 1. c. de.

x 1. c. de.

y 1. c. de.

z 1. c. de.

a 1. c. de.

b 1. c. de.

c 1. c. de.

d 1. c. de.

e 1. c. de.

f 1. c. de.

g 1. c. de.

h 1. c. de.

i 1. c. de.

k 1. c. de.

l 1. c. de.

m 1. c. de.

n 1. c. de.

o 1. c. de.

p 1. c. de.

q 1. c. de.

r 1. c. de.

s 1. c. de.

t 1. c. de.

u 1. c. de.

a Hoc innuit, Ne-
mini licere ullos
rivos, ullave flu-
entia intra 12. cu-
bitum, seu πρὸ
τῆς ἀνατολῆς
τῆς δὲ ἀνατολῆς
ἔξω: Græci hic
id est, cum incre-
mentum Nili
nonnullum excessit
12. cubitum, de-
rivare sibi que u-
surpare, & hic
quidem casus de-
versus est a lege
pau. ff. de extr.
crim. Qui contra-
rias leges existi-
maverunt, sine re
duplice Nili
aggeres unos al-
tissimos ad arce-
dam aquam Nili
se urbes & villas
obruerit: & de
his quidem agi
hæc constitutio:
alios minores ad
limum retinen-
dam. v. Forcatul.
cap. 14. penult.
b De ignis sup-
plicio addit l. 28.
ff. de pœnis. l. 9.
ff. ubi causa fi-
scal. l. 1. ff. de
mulieribus, qua
se propriis servi-
bus. l. 3. ff. de
maleficiis l. 1. in
fin. ff. de rap-
tu. l. 1. ff. de his
qui parent. vel.
l. 2. ff. de fal-
satione. l. 6. ff.
ad legem Juliam
peculat. l. 2. §. 2.
l. 28. §. 11. ff.
de pœnis. l. 1. ff.
de immuni. ne-
mini conced. l. 9.
ff. de re milit. ad-
de l. 8. §. de sum-
ma trinitate. l. 3.
ff. de iudic. l. 6.
ff. de heret. l. 6.
ff. de iure jisci.
c l. 6. C. Th. 28.
d πρὸς τὸν πο-
ταμὸν τῶν ὑπο-
δὲ γαλῆναιον ἀν-
σῶτας, &c. 50.
Bel. 27. dixi ad
47. ff. 16.
e l. 1. ff. cod. l. 1.
C. Th. cod. l. 1.
l. 2. C. Th. cod.
Belog. d. loco. c. 2.
g Primates pos-
sessionis, videntur
esse, quibus præ-
cipua possessionis
cura demandata
est, licet non sint
specialiter procu-
ratores posses-
sionis constituti.
h De primatibus
possessionis v. §.
cod.
i l. 68. ff. de rei
vindic. l. 3. ff. ne
vis fas.
k dixi ad 48. D.
17.

ta a de propriis ac vetustis usibus præter fas præterque morem antiquitatis, usurpave it: flammis eo b loco consumatur, in quo vetustatis reverentiam, & propemodum ipsius Imperii appetierit securitatem: consiliis & confortibus ejus, deportatione constringendis: sic ut nunquam supplicandi eis, vel recipiendi civitatem vel dignitatem, vel substantiam licentia tribuatur. Dat. 10. Kal. Octobr. Constantinop. Honorio 8. & Theod. 3. AA. Coss. 409.

DE HIS, QUI LATRONES VEL ALIIS CRIMINIBUS REOS OCCULTAVERINT d.

TITULUS XXXIX.

1. Imp. Valent. Valens & Gratian. AAA. Simplicio Vic.

EOS, qui secum alieni criminis reos occultando, eum eamve sociarunt: par ipsos e & reos pœna expectet: & latrones f quisquis sciens susceperit, & eos offerre iudicibus superfederit, supplicio corporali, aut dispendio facultatum, pro qualitate personæ & iudicis æstimatione plectetur. PP. Roma. 10. Kalend. April. Gratiano A. 3. & Equitio V. C. Coss. 374.

2. Impetator Marcianus A. Palladio Præfecto pratorio.

SI qui latrones, seu aliis criminibus obnoxii in possessione degunt seu latitant: dominus possessionis si prætor est, aut procuratores, si dominus abest, seu primates g possessionis ultro eos offerant: aut si scientes hoc sponte non fecerint, conveniantur a civili officio, ut tradant provinciali iudicio eos, qui requiruntur, sub examine iudicis arguendos, & pœnas post documenta congruas subituros. Si vero exhibere eos domini vel procuratores aut primates h possessionis distulerint: tunc ad detinendos eos [adito] rectore provinciarum omnia civilia dirigantur auxilia.

+ Sin autem propter multitudinem forte eorum, qui in prædio sunt, civile adminiculum sufficere non posse constiterit, & memorati audaces executoribus objecerint manus, vel alias parere distulerint: tunc iudex provinciarum memor periculi sui, a viro devoto tribuno seu primatibus militum, qui in locis sunt, auxilium postulet: ut per militarem i manum correpti accusati, sine damno atque latione cujuslibet legibus offerantur, & convicti pœnas subeant competentes: non ignaro iudice, quod si adversus innocentem ob aliam causam præter latronum vel aliorum nocentium investigationem, militare auxilium postulaverit, aut dispendiis affici [provinciales] concesserit: commotione severissima (prout tua celsitudo iudicaveris) ferietur. Tribuni etiam si primates numerorum [vel officiorum] qui in locis sunt, admoniti per literas iudicis, si adminiculum præbere noluerint, aut si ab ipsis militibus damna provincialibus inflata fuerint: & damna & lationes restituent, & acerrima condemnatione pro arbitrio virorum illustrium magistrorum militum ferientur.

+ Domini etiam prædiorum, seu procuratores vel primates possessionum impunes non manebunt, si præsentem & scientes ultro non obtulerint nocentes, vel admoniti eos exhibere distulerint, nam dominus quidem possessionis dominio privabitur: procurator vero seu primates perpetuo exilio subiacent.

+ Ipsi quoque procuratori vel domino vel primatibus possessionis, si se ad comprimendam multitudinem rusticorum sufficere non posse firmaverint, & id provinciali iudicio palam fecerint: militare auxilium rector provinciarum a tribuno vel a primatibus numeri faciet dari, si civilia non posse sufficere perspexerit.

+ Si vero post exhibitionem eorum, qui accusantur, innocentem eos esse, & nihil criminis admisisse patuerit: accusatores pœnam, quæ in calumniatores exercenda est, subire cogantur.

+ Exemplo enim grave est sic latronem requirere, ut innocentibus periculum fiat. Datum 12. Kal. Jan. Constantinopoli, Marinino & Asclepiodoto Coss. 423.

DE REQUIRENDIS & REIS.

TIT. XL.

Contra absentem de gravi crimine accusatum non fertur definitiva: sed citati non comparentis bonorum annotatione debet fieri. Salyc.

1. Imp. Antoninus A. Rustico.

CUM absenti reo gravia crimina intentantur, sententia a festinari non solet, sed adnotari b, ut requiratur, non utique ad pœnam, sed ut potestas ei sit purgandi se, si potuerit. Postquam vero requirendus factus intra annum redierit: si se crimine purgaverit, res arbitrio iudicis signatas recipiat. Sin vero intra id tempus reversus, post intimationem suam fuerit defunctus: etsi necdum se purgaverit, ad hæredes proprios res transmittat. Dat. * Tusco & Basso Coss.

2. Imp. Constantinus A. ad Januarium.

QUicumque ex eo die, quo reus fuerit in iudicio petitus, intra anni c spatium noluerit adesse iudicio, res ejus fisco vindicentur. Et si postea repertus, nocens fuerit deprehensus, severiori sententiæ subijgetur. Sed si argumentis evidentibus, & probatione dilucida innocentiam suam purgaverit, nihilominus facultates ejus penes fisco remaneant. Datum Id. Jan. Constantino A. 5. & Licinio Cæs. Coss. 319.

3. Imp. Honor. & Theod. AA. Palladio P.P.

IN pecuniariis causis Edictum contra latitantem propositum, existimationem ejus non lædit.

+ Criminalis vero programmatidis d tenor hanc tantam ferat de iure censuram, ut inter reos adnotati, non tantum patrimonium debeat transferre, sed & famæ existimationem lædere. Datum 7. Kalend. Jul. Ravenna, Eustachio & Agricola Coss. 421.

DE QUÆSTIONIBUS e.

TIT. XLI.

De servis.

1. Imp. Sever. & Anton. AA. Antianx f.

QUæstionem g de servis contra dominos haberi non oportet: exceptis h adulterii i criminibus, item fraudati census k accusationibus, & crimine Majestatis l, quod ad salutem Principis pertinet. In cæteris autem quanquam ea, quæ servus contra dominum dixit, iudicaturi sententiam formare non debeant, tamen si aliis quoque probationibus m fides veritatis investigetur, præscriptionis invidia evanescit.

+ In n pecuniariis o vero causis nec p inopia probationum servos contra dominum interrogari posse manifestum est. PP. Kalend. Jan. Fusco q 2. & Dextro Coss. 197.

2. Idem AA. & CC. Catulo.

INSolitum est r, & grave exemplo, audiri servos adversus tutores s, vel matrem t dominorum suorum: nisi tutela agatur. Proposita tertio Id. Septembr. Chilone & Libone Coss. 205.

De faminis.

3. Imp. Antoninus A.

CUM u cognitionaliter audisset, dixit:

PRimum x servi alieni interrogabuntur, si præstita fuerint ex tanto scelere argumenta, ut videantur accedere ad verisimilia y causæ crimina.

+ Ipsa quoque mulier z torquebitur. Neque enim ægre feret, si torqueatur, quæ venenis suis viscera a hominis extinxit. PP. 7. Kalend. April. Sabino & Anulino Coss. 217.

f sunt enim domini loco. l. 56. §. 4. ff. de fursis. x si mulier accusatur, quasi maritum suum veneno necaverit, non in eam servi sui tantum, sed & alieni torquentur: prius tamen alieni, ac si quidem veritatis argumentum demonstratum fuerit, ipsa quoque mulier torquetur. Synops. Bas. ibid. c. 24. y l. 8. §. 1. inf. cod. z Mulier torqueri potest. a Potest ita legi, venenis suis in visceribus hominem extinxit. fff 3

a l. 1. ff. cod. Nov. 133. c. 5. l. 6. sup. de accus. l. 2. sup. de sent. ex periculo. b An hodie adnotatio locum habeat, v. Clarum 5. sent. §. ult. qu. 44. c l. 1. §. 3. l. 2. l. 4. ff. cod. d v. sup. comminatio. epist. programmatidis. e dixi ad 48. ff. 18. adde l. 9. C. Theod. 35. Genera quæstionum vide apud Cuj. 5. Paul. sent. 14. §. 1. f Antigon. vide Cuj. 2. obs. 13. g v. Cuj. d. loco. h servus in dominum non torquetur nisi in adulterii vel majestatis quæstione. Quod, si præter ea quæ servus deposuit, aliz contra dominum probationes sint, ne tum quidem dominus torqueri debet, si ve probationem servi, si ve probationes illas consideres. Syn. Bas. 7. tit. 6. ex lib. 60. tit. 50. cap. 22. 1. Harm. 14. §. 19. i l. 8. §. 6. sup. de repudiis & iudicio. k l. 1. §. 20. ff. cod. l. 1. 7. 8. ff. ad l. Jul. majest. m v. Papo. 24. Arret. 7. arr. 2.

n Servi in caput domini neque a Præfide, neque a procuratore neque in pecuniariis, neque in capitalibus causis interrogari possunt. Paul. 5. sent. 16. §. 5. servi in pecuniariis causis, ne quidem inopia probationum contra dominos torquentur. Syn. ibid. cap. 62.

o De differentia pecuniariz & criminalis causæ v. Cuj. 2. obs. 28.

p l. 6. in fin. inf. cod. ex inopia. Hal. quæ lectio a Cujac. 2. obs. 33. probatur: reprehenditur tamen a Roberto 2. recept. 28.

q Prisco.

r Servi ne quidem inopia probationum torquentur contra dominorum tutores vel matrem: nisi adio tutela instituta: ur. Synops. Bas. d. c. 22.

u v. in- scriptionem legis 1. sup. de appell. x si mulier accusatur, quasi maritum suum veneno necaverit, non in eam servi sui tantum, sed & alieni torquentur: prius tamen alieni, ac si quidem veritatis argumentum demonstratum fuerit, ipsa quoque mulier torquetur. Synops. Bas. ibid. c. 24. y l. 8. §. 1. inf. cod. z Mulier torqueri potest. a Potest ita legi, venenis suis in visceribus hominem extinxit. fff 3

2. Quæstioni ejus latronis quem quis obtulit, cum de eo confiteretur, fidem accommo- dari non convenit, nisi id forte velanda conscientia sua gratia quam cum reo habuit, fecisse doceatur. Paul. 5. sent. 16. §. 10. hoc est, latroni convicto, confessoque non facile credendum, quoniam ad societatem sceleris vocat eum, a quo oblatu & proditus est, nisi evidenter appareat, commissio communiter sceleris caprandæ impunitatis gratia, hunc ad illius prodicionem festinasse. adde l. 1. §. cum quis. ff. eod. b. l. 1. §. 26. ff. eod. l. 37. in fin. sup. de liber. causa. l. ult. sup. de accus. §. v. l. 1. §. 26. ff. eod. d. Socio criminis creditur quoniam evidenter probat. e hoc est, socium adprehendisse, custodisse, occidisse, prodidisse. Nam de minore 25. annis quæstio non habetur, l. 1. §. ff. eod. sed nec de eo, qui non fuit sub eodem testis. l. 1. §. 26. ff. de Siliano. g. l. 19. ff. eod. l. 1. §. 5. ff. de Siliano. h. Servus in domum & pro domo: libertus in patronum & pro patrono torqueri non debet. l. 7. §. eod. i. l. 1. §. 5. ff. eod. k. l. 1. in fin. §. eod. l. 1. §. 6. §. eod. l. 18. §. 7. ff. eod. m. Idem in quibusdam aliis personis. l. 11. §. eod. & decurione. l. 9. §. 11. ff. de pœn. sed hæc defuncta sunt in Gallia. Rebuff. in proem. cons. gl. 5. num. 115.

n. Ignominiose missi non fruuntur privilegio militum. o. A tormentis initium sumi non oportet, ut hic & l. 1. §. ff. eod. in criminibus erundis, quæstio quidem adhibetur, sed non statim a tormentis incipiendum est: ideoque prius argumentis quærendum: & si suspicione aliqua reus arguatur, adhibetur tormentis de sociis & sceleribus suis confiteri compellitur. Paul. 5. sent. 14. §. 1. p. l. 1. §. 1. l. 18. §. 2. ff. eod. q. l. 3. sup. eod. l. 17. sup. de falsis. r. Suspicionibus, l. ult. ff. eod. plus est quam si iudicio dixisset. An dictum unius testis sufficit ad quæstionem? sufficere non videtur. l. 20. ff. eod. quod Boissius non probat 3. tract. l. v. Roland. a Vall. 1. conf. 24. num. 36. & seq. t. puta per servos, maxime si aliter veritas cognosci non potest. l. 9. l. 18. §. 4. ff. eod. u. Torquentur servi hereditarii, quum testamentum falsum esse dicitur. Syn. d. 11. §. 50. c. 31. x. Servi hereditarii torqueri possunt. l. 18. §. eod.

De convictis & confessis alios accusantibus.

4. Pars ex Rescripto Imperatoris Antonini A.

Sicuti a convictis confessisque ad societatem b scelerum vocantibus eos, a quibus apprehensi c custoditive sunt, facile credi non oportet: ita si evidentibus d rationibus post commissum communiter facinus, ad evitandam de se sententiam, id e fecisse fuerint probati, publica vindicta non sunt subtrahendi. PP. 5. Kal. April. Sabino & Anulino Coss. 217.

De his, qui libertatem suprema judicio acceperunt.

5. Imp. Alexander A. Respecto.

Nec si mors testatoris vindicanda est f, quæstioni indifferente subijciuntur hi, qui libertatem g suprema judicio acceperunt. PP. 6. Id. Mart. Julian. 2. & Crispo Coss. 225.

De servis & libertis,

6. Imp. Gordianus A. Herodiano.

Pridem placuit domestica servorum seu libertorum priorum vel matrum interrogatio in causis ad dominos vel patronos pertinentibus abstinendum esse: ut neque pro h his, neque adversus i eos in capitalibus vel pecuniariis k quæstionibus veritatis vim obtinere possit, quod in confessionem ab eis fuerit deductum, PP. 7. Id. Maji, Sabino & Venusto Coss. 241.

De servis,

7. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. Urbanæ.

Servos, qui proprii indubitate juris sui probabuntur, ad interrogationem nec offerente l te, produci sineremus: tantum abest, ut etiam invito te contra dominam vocem rumpere cogantur. PP. Kalend. Nov. Maximo 2. & Aquilino Coss. 286.

De militibus & militia missis & eorum filiis. 1. Non esse a tormentis incipiendum, & de conditione personarum spectanda.

8. Idem AA. ad Salustium Præsidem.

Milites m neque tormentis, neque plebejorum pœnis in causis criminum subijungi concedimus, etiam si non emeritis stipendiis suis videantur esse dimissi: exceptis his, qui scilicet ignominiose n sunt soluti: quod & in filiis militum & veteranorum servabitur.

i. Oportet autem iudices nec in his criminibus, quæ publicorum judiciorum sunt, ad investigationem veritatis a tormentis initium o sumere: sed argumentis p primum verisimilibus q probabilibusque uti. Et si his veluti certis indicibus r ducti, investigandæ veritatis gratia ad tormenta putaverint esse veniendum: tunc id demum facere debent, si personarum s conditio patiat. Hac enim ratione etiam universi provinciales nostri fructum ingentæ nobis benevolentia consequentur. PP. sine die & consule.

De causa ingenuitatis,

9. Idem AA. & CC. ad Charissimum Præsidem Syriæ.

Super statu ingenuitatis per omnia interrogationum & quæstionum vestigia t decurrendum est: ne alienæ forte fordida stirpes splendidis & ingenuis natalibus audeant subrogari: vel propria ac debita, per compositam quæstionem, quibus competit, successio denegeretur. Dat. 6. Id. Maji, Emissa ipsis 4. & 3. AA. Coss. 290.

Si testamentum falsum dicatur.

10. Idem AA. & CC. Ptolemæo.

Cum u testamentum falsum esse proponas: ad illuminationem veritatem servos hereditarios x (etsi libertas eis ab eo, qui se heredem esse adfirmet, præstita est) etiam per tormenta interrogari, constitutionibus Principum est permittum. PP. 6. Kal. Sept. ipsis 4. & 3. AA. Coss. 290.

q. l. 3. sup. eod. l. 17. sup. de falsis. r. Suspicionibus, l. ult. ff. eod. plus est quam si iudicio dixisset. An dictum unius testis sufficit ad quæstionem? sufficere non videtur. l. 20. ff. eod. quod Boissius non probat 3. tract. l. v. Roland. a Vall. 1. conf. 24. num. 36. & seq.

t. puta per servos, maxime si aliter veritas cognosci non potest. l. 9. l. 18. §. 4. ff. eod. u. Torquentur servi hereditarii, quum testamentum falsum esse dicitur. Syn. d. 11. §. 50. c. 31. x. Servi hereditarii torqueri possunt. l. 18. §. eod.

De his, qui torquendi non sunt.

11. Idem AA. & CC. Boetho.

Divo Marco placuit, eminentissimorum a quidem, nec non etiam perfectissimorum virorum usque ad pronepotes b liberos, plebejorum pœnis, vel quæstionibus non subijci: si tamen propioris gradus liberos, per quos id privilegium ad ulteriorem gradum transgreditur, nulla violati pudoris macula adspersit.

+ In decurionibus c autem & filiis d eorum hoc e observari vir prudentissimus Domitius Ulpianus in publicarum discepcionum f libris ad perennem scientiam & memoriam refert. PP. 5. Kal. Decemb. ipsis 4. & 3. AA. Coss. 290.

Si quæstio sit de dominio servi.

12. Idem AA. & CC. Aspro.

Quoties de dominio mancipiorum tractatur, si aliis probationibus veritas illuminari g non possit: de se h ipsa esse i cum tormentis interroganda, juris auctores probant. PP. 2. Id. Maji, Sirmii, Tiberiano & Dione Coss. 291.

Si de hereditate queratur.

13. Idem AA. & CC. Philippæ.

Hoc, quod placet, si de hereditate queratur, hereditarios k servos interrogari, tibi opitulari non potest. Ubi l enim de dominio incertum est m, ad quem hereditas pertineat: merito per interrogationem hereditarii servi ad veritatis indaginem pervenitur. Tu autem ad severando servum communem esse, non dubitas portionem ad eum pertinere, contra quem interrogari eum cupis. Quæ res quæstionem haberi ab eo non permittit: cum nec communis n servus adversus dominum communem, qui non occidisse socium || suum || dicatur, interrogari possit. S. 3. Kal. Maji Heracleæ, AA. Coss.

De servis.

14. Idem AA. & CC. Constantio.

Servos non solum pro dominis, sub quorum dominio sunt constituti, sed nec pro his, quorum antea o fuerunt, interrogari posse constar. S. 8. Id. Apr. CC. Coss.

15. Idem AA. & CC. Maximo.

Interrogari servos de facto suo p non solum in criminali causa, sed etiam in pecuniaria (veluti q quando per eos depositi vel commodati nomine, vel aliis causis legibus cognitæ res aliis præstitæ sunt) posse, non ambigitur. S. 5. Id. Apr. CC. Coss.

De decurionibus.

16. Imp. Valent. Valens & Gratian. AAA. ad Antonium Præf. præ. Galliarum.

Decuriones r five ob alienum, five ob suum debitum, exortes omnino earum volumus esse pœnarum, quas fidei & tormenta constituunt. Quod quidem capitale s iudici erit, si in contumeliam ordinis exitiumque tentetur. Majestatis t tantummodo reos, & (quæ nefanda dicta sunt) conscios, aut molientes ex ordine municipali, maneat tam cruenta conditio. Dat. 15. Kal. Octob. Treveris, Valente 5. & Valentiniano AA. Coss. 376.

De his, qui torqueri non debent.

17. Imp. Arcad. & Honor. AA. Messalæ P.P.

Nihil u sibi despectens a justitia indignatio cognitio- rum, nihil venalis x exigentium terror in eas, quæ aut innocentia securæ, aut principali sunt honore munitæ, intelligat licere personas, ad inferendas injurias corporales: habeat hanc mercedem laboris multorum munerum testimoniis commendata devotio. Idemque & si munera decurionatus y quis deposuerit: nam & ipse propter pristinam dignitatem quæstionem non patitur. Dat. 12. Kal. Sept. Theodoro V. C. Conf. 399.

Si de hereditate vel de rebus hereditariis queratur.

18. Imp. Justinianus A. Demostheni Præf. prætorio.

De tormentis hereditariis z servorum sancimus nullo a discrimine secundum anteriores leges &

muni opinione refert Hippolyt. Marcellus in l. 1. §. præterea. 1. num. 2. ff. de fidei.

n. l. 10. §. 1. ff. eod. l. 3. 4. sup. ad l. Jul. majest.

o. l. 6. C. Th. eod. x. l. 7. sup. quando provocare.

y. v. l. 16. sup. eod. z. l. 13. sup. eod.

a. abrogatur l. 13. vers. ubi enim. sup. eod.

a. l. 10. §. de digni-
tati. v. l. 16. §.
eod. id non ulla-
tum est in Gallia,
vide Rebuff. in
proem. cons. gl.
5. n. 115.
b. v. l. 3. §. de ve-
teranis. vide For-
2. selekt. 10.
c. l. 16. §. eod. l. 9.
§. 11. ff. de pœn.
d. l. 2. §. 1. ff. de
decurionib.
e. hoc non obser-
vari. Cujac. l. 1.
legit 20. obs. 29.
f. Disputat. num.
Hal.

g. Quæstio sit de
Syn. d. 11. §. 50.
h. l. 15. §. eod.
i. legendum vide-
tur, de se, nam
Græci legunt
πρεβι σαυτῶν,
hæc sententia:
Quoties de domi-
nio mancipiorum
queritur, si veri-
tas aliis probatio-
nibus illuminari
non potest, ipsa
de se cum tor-
mentis interro-
ganda sunt man-
cipia. Syn. d. loco.
k. l. 10. sup. eod.
l. ult. inf. eod. l.
1. §. 6. l. 2. l. 6.
in fin. l. 17. §. 2.
ff. eod.
l. Hæc distinctio
hodie sublata est,
l. ult. §. eod.
m. i. e. ubi de hæ-
reditate inter du-
os litigatur.
n. l. 3. §. ff. eod.
o. v. Syn. d. 11. §. 50.
p. quæ dixi ad l.
ult. sup. de leg. l.
3. §. 1. ff. de in-
jus vocando.
q. pro facto suo
de se, in se, l. 12.
sup. eod. l. 1. §. 22.
ff. eod. l. 8. sup. de
testib. l. 7. ff. de
probationib. Paul.
5. sent. 16. §. 4.
r. Servum de fa-
cto suo interro-
gari posse, ratio
requiritur. Offen-
dit. Nec enim ob-
esse ei debet, qui
per servum ali-
quid, sine cautio-
ne commendat aut
deponit. Paul. d.
§. 1.
s. l. 2. C. Th. eod.
l. 17. in fin. §. eod. l.
11. in fin. sup. eod.
t. 10. inf. de di-
gnitatib. v. quæ
dixi ad l. 9. supra.
eod. & ad l. 11. §.
de decurionib.
u. Torquens, aut
quæstioni subijci-
ens eum, qui tor-
queri non debet
iudex, capite pu-
nietur, ut hic, ar-
gumento quoque
a minori ad ma-
jus ducto ex l. 1.
in fin. C. de pri-
vatis carceribus.
non igitur nuda
injuriarum actio-
ne tenetur: cum
ipsi vicissim tor-
ex scelere tor-
quantur, ratio-
nis lege, l. pœn. ff.
eod. ut ex com-

a Detentionem rei alienae ad quæstionem sufficere, hinc nonnulli colligunt, & male. Nam detentionis vocabulo hic intelligitur servus, qui notitiam rerum domini habet. l. 22. §. de adm. rat. b l. 1. §. de iure iur. propter calumniam.

c 9. C. Th. 57. dixi ad 48. ff. 16. & 60. Syn. Bas. 1. ex tit. 64. *ὅτι τὰν εὐχρηστικῶν διὰ τὴν κατὰ τὴν ὁρίσιν, de accusatoribus abolitionem petentibus. l. 16. §. de adult. l. 15. ff. de iure fisci.*

d Abolitionis ad omnia crimina quæ nota sunt, genus observat. e Semel finita non instaurantur. f Rescripto principis abolitio a præfide concessa repeti potest.

g Post abolitionem privatam, reus intra 30. diem a delatore suo repeti non potest, ut hic, l. 3. §. ult. ff. de accus. l. mulier. 4. in fin. D. ad SC. Turpill. post abolitionem publicam, intra illud etiam spatium, a suo delatore repeti potest, v. l. 1. §. de general. abol. l. iose.

h renovari. Hal. i l. 1. C. Th. eod. k l. 16. D. de adult. l. 15. D. de iure fisci.

m desumptum ex l. 1. in fin. C. Theod. eod. n exaratur. d. l. 1. o l. 29. §. 1. in fin. D. de adult. Abolitionis petendæ iusta causa est, si quis suæ suorumve injuriæ gravis accusationem instituit.

p l. 2. C. Th. eod. Gratiani, Valentiniani & Theodosii. l. 9. §. de calumn. Abolitionem petere non potest, qui sciens se non vera proferre accusavit. At si quis vere commissum crimen existimans, egerit, & injuriam reus perpetuus fuerit, abolitio non petitur, nisi consentiat is qui adfectus est injuria. Quod si nihil injuriæ pertulit, potest accusator intra triginta dies pœnitere. Post illos dies triginta, nisi reus consentiat, non potest: fin & testes, qui producti erant, torti fuerint, quamvis alii consenserint, abolitio dari non debet. Syn. ibi. c. 3.

q v. Ath. Apost. 16. vers. 37.

r Eccl. d. l. c. 3. l. ult. ff. ad Turpill.

s sumptum ex l. 4. §. Th. eod. Honorii & Arcad.

t sine quæstione & sic sine testibus tortis abolitio non petitur, etiam si accusatori consentiat reus.

u etiam si. Hal. adde l. 3. sup. de episc. aud.

x sumptum ex l. 2. in fin. C. Th. eod. Ideoque hæc constitutio constat ex tribus constitutionibus, una Valentiniani, Valentis & Gratiani, altera Valentiniani & Theodosii, tertia Arcadii & Honorii: utraque hic tribuitur Valentiniano & Valenti.

y hinc colligunt, Aliud majestatis, aliud perduellionis crimen, v. Cuj. 6. obs. 25. in fin.

constitutiones interposito, si de jure hæreditatis aliqua moveatur inter hæredes quæstio, si de corporibus tantum hæreditariis, si de utroque eorum: servos de corporibus tantum hæreditariis interrogari, & licere servos eos tantummodo, qui res gerendas detinent a, si de servitute relictæ sunt, si de libertatem adipisci per ultimam testatoris voluntatem præcepti sunt, in quæstionem rerum hæreditariarum deduci, & ex his ea, quæ occultata sunt, revelari: prius tamen sacramento b super his a nobis statuto, præstando. Dat. 15. Kal. Oct. Calcedone, Decio V. C. Conf. 529.

DE ABOLITIONIBUS c.

TIT. XLII.

Accusatio, cujus abolitio concessa est a Præfide, non repetitur, nisi a Principe impetretur. Salyc.

1. Imp. Diocletian. & Maximian. AA. & CC. Paternæ.

Præfides provinciæ si perspexerit abolitionem ad omnia crimina, quæ nota sunt, pertinentem a se impetratam, ne semel e finita instaurantur, intercessione auctoritatis suæ prospiciet. Supplicatione f vero porrecta nutui Principali, præfata abolitione sopitum crimen ab g eadem persona revocari b potest. PP. 15. Kal. Dec. Diocletiano 3. & Maximiano AA. Conf. 287.

2. Imp. Constantinus A. ad Januarium P. V.

Abolitio i præsentibus partibus causa cognita non a Principe, sed a competenti k Judice postulari debet: id est, si per errorem l seu temeritatem, seu calorem ad accusationem profuerit: hoc enim accusator explanans, abolitioni locum faciet. Sin autem per deceptionem, vel pecunia a reo corruptus ad postulandam abolitionem venit: redemptæ m miserationis vox minime admittatur, sed adversus nocentem reum inquisitione facta, pœna competens ingeratur n. Hi autem, qui suam o suorumque injuriam defendunt, & qui cognatos suos in accusationem deducunt: omnimodo abolitionem petere non prohibentur. Dat. 16. Kal. Dec. Serdica, Constantino A. 5. & Licinio Conf. 319.

Per calumniam accusanti non debet abolitio concedi. Salyc.

3. Imp. Valent. & Valens AA. ad Probum.

Fallaciter p incusantibus accusationis abolitio non dabitur. Sin autem sincera mente accusationem instituerint, & reus aliquid injuriæ inscriptionibus illata toleraverit, i. e. si vel carceres q sustinuerit, vel tormenta, vel verbera, vel catenas, abolitio non petetur: nisi forte ille qui hæc passus est, suum consensum r ad petendam abolitionem accommodaverit. Quando autem reus nihil tale passus est: postquam s fuerit Officii custodiæ traditus, intra dies triginta accusatori petenti, etiam invito reo, dari permittitur. Post hoc vero tempus, nisi reus consentiat, censum non esse tribuendam. Quod si ingenuorum, licet plebejorum, qui conscii & participes criminum non erant, testimonii t gratia corpora fuerint lacerata verberibus, tormentisque vexata, abolitionem etiam duarum partium consensu petitam, jubemus vigore Judicis denegari: & crimen propositum, cujus examen tormentis jam cœperat agitari. Sin autem testibus tormenta minime sunt illata: etiam sic u abolitio non dabitur in x illis criminibus (ut in violata majestate y, aut patria

parte multatur, & infamia notatur. 60. Syn. Bas. tit. 1. ex tit. 65. & 1. Harna. 2. §. 37. ut intra annum &c. 9. C. Th. 36. v. Cuj. 1. obs. 8. annum, inquam, ut l. 6. §. 2. in fin. sup. de custodia. l. 2. C. Th. ad l. Coru. de fals. l. 15. §. 3. ff. ad Turpill. l. 17. ff. de munerib. adde l. 13. sup. de judic. hodie biennium. l. ult. §. eod. Eccl. d. loco.

m l. 1. C. Theod. eod.

n Pœna non agentis actoris intra legitimum tempus, multa quartæ partis bonorum & infamia.

o v. l. 2. Th. eod. v. Cuj. d. loco. Causa criminalis intra duos annos impleri debet, ab inscriptionis die computandos, necessariis dilationibus utrique parti concessis. Elapso hoc tempore, qui negligens fuit accusator, pœnam legibus constitutam subeat: & si vilior est, relegatur: nisi forte interjecto tempore abolitionem petierit. Syn. d. l. c. 65.

p v. l. 13. sup. de judic. l. 6. §. 2. l. 12. D. ad Turpill.

q l. 15. sup. de adult. l. 15.

r Vili personæ, damnum famæ injuriæ non est. adde l. 15. §. 28. ff. de injuriæ. v. Bellovisan.

s l. præf. 3. num. 70.

t i. e. relegationis. Græci in l. 4. sup. ad l. Jul. de adult. Punendus infamia, si ipse jam infamis sit, alia puniendus est pœna, v. Ant. Corset. singulari pœna. quo jure notant, eum cui membrum aliquod abscindi debeat, aliam pœnam subire, si eę membro destituitur.

u v. l. 1. in fin. D. de feriis & dilat.

oppugnata, vel prodita, aut peculatus admissio, aut sacramentis desertis, omniaque quæ jure veteri continentur) in quibus judex non minus accusatorem ad docenda, quæ delulit, quam reum ad purganda quæ negat, debet urgere. Dat. 2. Id. Octobris Treveris, Valent. N. P. & Victore Conf. 369.

DE GENERALI a ABOLITIONE. TIT. XLIII.

1. Imp. Antoninus A. Rutiliano Consulari Ciliciæ.

Qui potentatus b, & vis, aliorumque criminum reum fecit: si post abolitionem ex forma solita reorum factam, & post edicta proposita intra diem statutum c reperere superfederit: persequi crimina volens non est audiendus. PP. 8. Kal. Maji, Læto 2. & Cereale Conf. 216.

2. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Paulino.

Cum eo tempore, quo indulgentia nostra crimina extinxit, accusatio a te instituta non d fuerit: publicæ abolitionis præscriptio cessat. PP. 6. Id. Febr. Maximo 2. & Aquilino Conf. 286.

3. Imp. Valent. Valens & Gratian. Augusti ad Senatum.

Indulgentia e, Patres f Conscripti, quos liberat, notat g: nec h infamiam criminis tollit: sed pœnæ i gratiam facit. Dat. 14. Kal. Jun. Treveris, Gratiano A. 2. & Probo Conf. 371.

UT INTRA k CERTUM l TEMPUS CRIMINALIS QUÆSTIO TERMINETUR. TIT. XLIV.

Non prosequens accusationem intra tempus legitimum, in quarta parte bonorum multatur, & infamia notatur. Salyc.

1. Imp. Valent. Theod. & Arcad. Augusti De-fiderio Vic. Asia.

Quisquis m accusator reum in iudicium sub inscriptione detulerit, si intra statutum tempus accusationem cœptam persequi superfederit, vel (quod est contumacius) ultima die adesse neglexerit: quarta n bonorum omnium parte multatur, aculeos consultiſſimæ legis incurrat, i. e. manente infamia quam veteres jussierant sanctiones. Dat. 4. Id. Jul. Treveris, Arcadio A. 1. & Bauto Conf. 385.

Dilationes necessarias non supervacuas debet jude x dare utrique parti. Salyc.

2. Imp. Honor. & Theod. AA. Cæciliano P. P. post alia.

Noverint o judices, cuilibet culmini, honorive præfidentibus, necessariis utrique parti (si petantur) dilationibus non negatis, præcedentibus sc. inscriptionibus, intra p certum tempus criminales causas limitandas: quo emenso subeat accusator, qui destitit q, pœnam legibus constitutam. Et si persona villor fuerit, cui r damnum famæ non sit injuria, pœnam patiat exilii s, nisi forte intra statuti temporis metas consensus partium abolitionem poposcerit. Iudicium autem debet esse diligentia, ut si nulla rationabilis a reo, vel accusatore dilatio t postuletur, urgeant talium causarum notionem non expectatis moris. Dat. 12. Kal. Febr. Ravenna, Honorio 8. & Theodosio 3. AA. Conf. 409.

parte multatur, & infamia notatur. 60. Syn. Bas. tit. 1. ex tit. 65. & 1. Harna. 2. §. 37.

ut intra annum &c. 9. C. Th. 36. v. Cuj. 1. obs. 8. annum, inquam, ut l. 6. §. 2. in fin. sup. de custodia. l. 2. C. Th. ad l. Coru. de fals. l. 15. §. 3. ff. ad Turpill. l. 17. ff. de munerib. adde l. 13. sup. de judic. hodie biennium. l. ult. §. eod. Eccl. d. loco.

m l. 1. C. Theod. eod.

n Pœna non agentis actoris intra legitimum tempus, multa quartæ partis bonorum & infamia.

o v. l. 2. Th. eod. v. Cuj. d. loco. Causa criminalis intra duos annos impleri debet, ab inscriptionis die computandos, necessariis dilationibus utrique parti concessis. Elapso hoc tempore, qui negligens fuit accusator, pœnam legibus constitutam subeat: & si vilior est, relegatur: nisi forte interjecto tempore abolitionem petierit. Syn. d. l. c. 65.

p v. l. 13. sup. de judic. l. 6. §. 2. l. 12. D. ad Turpill.

q l. 15. sup. de adult. l. 15.

r Vili personæ, damnum famæ injuriæ non est. adde l. 15. §. 28. ff. de injuriæ. v. Bellovisan.

s l. præf. 3. num. 70.

t i. e. relegationis. Græci in l. 4. sup. ad l. Jul. de adult. Punendus infamia, si ipse jam infamis sit, alia puniendus est pœna, v. Ant. Corset. singulari pœna. quo jure notant, eum cui membrum aliquod abscindi debeat, aliam pœnam subire, si eę membro destituitur.

u v. l. 1. in fin. D. de feriis & dilat.

a & publica l. 10. §. 10. ff. ad Turp. quæ ut ipso jure pro tempore cetero feriarum. v. l. 3. sup. de episc. aud. huic titulo respondet titulus C. Theod. de indulg. crim. b Post abolitionem publicam reus a suo delatore etiam intra 30. diem repeti potest, ut hic, l. 1. aut privatim. 10. ff. ad SC. Turp. Paul. 5. sent. 17. §. 1. Post privatam, non potest. l. 1. sup. tit. prox. c dierum 30. d. l. 10. §. 2. Paul. 5. sent. 17. §. 1. d. d. §. 2. e l. 5. C. Th. de indulg. Abolitionem princeps concedens facit, ut pœna corporalis aboleatur: infamiam vero, quæ naturaliter publica crimina comitatur, non abolet. Syn. ibid. c. 4.

f Patres conscriptos, etiam a Principe, senatores inter se functos appellari solitos alia dixi.

g l. 7. §. de sent. pass. l. 17. ff. ad Turpill. Hinc illud Ovidii, Pœna potest tolli, culpa perennis erit. Imo non notat, l. 1. §. 10. in fin. D. de postul. & ita servatur apud Gallos v. Papon. 3. Not. 10. c. d' abolitions.

h Indulgentia si ve generalis sit si ve specialis, infamiam non tollit, ut hic. adde l. 6. l. 7. §. de sent. pass. v. Sfortiam Oddum tract. de reſtit. qu. 49. ar. rical. 4. i Indulgentia pœnam corporalem remittit, non infamiam, v. Sfortiam Oddum ibi loco n. 2.

k Accusator intra biennium suam accusationem implere debet. Quod si negligens fuerit, & ultima die non adsit, vel differat, quarta bonorum suorum

y Olim annus.
p. C. Th. 36. dixi ad
infectionem. huius
tit. instantia igitur
litis seu cau-
se criminalis, bi-
ennio tantum du-
rat, ut hic. fallit
in specie, l. unie.
§. 1. §. ut omnes
Judices. l. de sub-
mersis. §. 5. de nau-
fragiis. l. ult. de
dolo c. venerabili-
tis. extr. de jud.
civilis, triennio.
l. propterandum.
13. §. de judic.
2. Olim a die in-
scriptionis. d. l. 2.
a l. 7. §. qui ac-
cusatur. l. 18. ff. de
accusat.

b dixi ad 48. ff.
16.
c Calumniæ re-
necur, qui & in-
scripserit & fide-
jussores dederit, &
aliquem adpre-
hendi curaverit
& citra abolitio-
nem destitit.
Syn. Bas. 60. tit. 1.
ex tit. 66. c. 6.
d l. 5. §. de calum-
e 60. Eccl. 1. ex
tit. 61. c. 1.
f v. Cuj. 8. obf.
30.
g Fidejussor ul-
tra quantitatem
promissam non
tenetur.
h Desistens ab
accusatione, no-
ratur ut hic, nisi
desistat jussu ju-
dicis. l. 13. in fin.
ff. eod.
i l. 3. §. qui ac-
cusare non pos-
sunt. l. 6. §. 3. ff. de
decur. Paul. 5.
sent. §. 5. 2.
k v. l. 6. §. qui
accusare non pos-
sunt.
l sic reus desti-
tutus, apud Pau-
lum §. sent. 6. ab
accusatore defer-
tus.
m Imo quæ suam
ac propriam in-
juriam exequi-
tur, si destitit,
Turpilliano non
venitur. l. 4. ff.
eod.
n Ratio deci-
dendi.
o l. 6. §. 1. ff. eod.
l. 10. ff. de judic.
p Qui ex causa
destitit, destiten-
tis poenam non
patitur.
q Simpliciter ex-
cusat a Turpil-
liani poena.

r 9. C. Th. 39. 3.
ff. 6. 6. Harm. 9.
f i. e. tempore
sententiae. l. 3. §.
eod. l. 1. §. 4. ff.
ad Turp.
e Mater sine ca-
lumniâ vindicare
defuncti filii ne-
cem præsumitur.
u l. ult. ff. de publ.
ind.

Causa criminales intra biennium sunt terminande,
pena judici negligenti immi-
neute.

3. Imp. Justinianus A. Mennæ P. P.

Criminales causas omnimodo intra duos y annos a
contestatione & litis connumerandos finire censemus,
nec ulla || alia || occasione ad ampliora produci tempora:
sed post biennii excessum minime ulterius lite durante a,
accusatum absolvi: scientibus iudicibus eorumque Offi-
ciis, quod si litigatoribus admonentibus, ipsi litis intro-
ductionem vel examinationem distulerint, poena vicena-
rum librarum auri feriantur. Dat. Kal. April.

AD SENATUSCONSULTUM TURPIL- LIANUM b.

TIT. XLV.

1. Imp. Antoninus A. Amato.

Is c demum in Senatusconsultum incidisse videtur,
qui crimen publici d iudicii detulit: & causa crimi-
nis ordinata, (i. e. inscriptionibus depositis, & fidejusso-
re e de exercenda lite præstito) eoque qui accusatur, sub
custodia f officii factio, non impetrata abolitio ab exe-
cutione || criminis || destitit.

2. Imp. Gordianus A. Appio.

Si pro eo, qui in crimen subscriptus, fidem tuam adstrin-
xisti, isque destitit, & commissæ stipulatio est: non
ultra g quantitatem quam spondesti, obligatus es: eo
qui destitit, infamia nihilominus notando h, & extra or-
dinem i secundum iudicalem motum puniendo.

3. Imp. Valerian. & Gallien. AA. Syllano.

Quamvis cum ordinem scriptura contineat, ut primo
abolitio criminis posceretur, & tunc dehinc omnibus
placitis obtemperaretur, non observantibus tamen ad-
versariis pactorum fidem, instaurare k accusationem mi-
nime potes, a qua ipse destitisti. PP. Prid. Non Jul. Tu-
lco & Ballo Consil. 259.

4. Idem AA. Patrophilo.

Si is, de quo supplicas, contra parentes vestros desertam
(ut dicis) accusationem coeperit persequi: præscri-
ptio illi in iudicio Præsidis destitutæ l rei poterit opponi.
PP. Prid. Non Maji, Seculari & Donato Consil. 261.

5. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. Matronæ.

Si femina suam m, suorumque injuriam exequatur, cum
sipsa pacto n contra vetitum destitisse profiteatur: in
Senatusconsulti Turpilliani poenam eam incidisse certi
juris est. S. 7. Non April. CC. Consil.

*Ille dicitur destitisse, qui deposuit animum prosequendi,
non qui aliquantisper distulit. Bald.*

6. Idem AA. Lucilio.

In executionibus criminum obtinuisse videtur illos de-
stitisse, qui animum o accusationis implendæ prorsus
deseruerunt. Cum igitur aliis ex causis p, vel simplici-
tatis q ratione, necdum te ad finem vindictæ petvenisse
preces tuæ testentur: poteris proposita formidine im-
pedimenti super aliquantulo silentio, institutam accusa-
tionem secundum leges perferens, quam probabis tibi
debitam vindictam reportare. PP. 3. Kal. Jul. Diocletian.
6. & Maxim. AA. Consil. 296.

DE CALUMNIATORIBUS r.

TIT. XLVI.

1. Imp. Alexand. A. Sabino.

Calumniæ eo tempore coerceri solet, quo s de causa
præsentis accusatore iudicatur: ideoque postea-
quam de causa iudicatum est, contra consuetudi-
nem calumniæ accusatoris puniri desideras.

*A præsumpta calumniâ excusatur mater: & hæres vindicans
necem defuncti. Salyc.*

2. Idem A. Apolloniz.

Mater & inter eas personas est, quæ u sine calumniâ
timore necem filii sui vindicare possunt. Idque bene-

ficiū Senatusconsulti & in aliis publicis iudiciis serva-
tum est.

† Sed extraneus hæres a, qui suspicionem, quam de mor-
te sua habuisse defunctus cavit, exequitur, hoc nomine
a calumniâ excusatus est: cum inter voluntariam accusa-
tionem b, & officii necessitatem hæredis, multum interfit.
PP. 6. Kal. Jul. Juliano & Crispo Consil. 225.

3. Idem A. Æmilio.

Qui non c probasse crimen, quod intendit, pronunciat,
si calumniæ non damnetur, detrimentum existima-
tionis non patitur. Non enim si reus absolutus est, ex
eo solo etiam accusator, qui potest justam habuisse venien-
di ad crimen rationem, calumniator credendus est.

4. Imppp. Carus, Carinus & Numerianus Augusti Arcadio.

Calumniæ poena in paternæ d mortis accusatione cessat.
PP. 11. Kal. Dec. Caro & Carino AA. Consil. 283.

5. Imp. Dioclet. & Maximian. Augusti Cælio.

Qui calumniatores e pronunciantur: in publicorum f
duntaxat iudiciorum quæstionibus, non etiam in li-
beralibus causis, quæ privatas disceptationes continent,
periclitari solent.

6. Idem AA. Domitio.

Dominis g servorum per accusatoris calumniæ torto-
rum, adversus eum poena dupli h lege Julia provide-
tur. S. 15. *

7. Imp. Valens. & Valens AA. ad Valeria- num. P. V.

Non i prius quinquam Sinceritas tua ad tuæ sedis exa-
men jubebit adduci, quam solennibus satisfecerit,
qui nititur fidem doloris adferere: cum juxta formam ju-
ris antiqui ei, qui coeperit arguere k aut vindicta proposi-
ta sit, si vera detulerit: aut supplicium l, si fefellerit.

*Accusator licet submissus, a poena calumniæ non ex-
cusatur. Salyc.*

8. Imppp. Gratian. Valens. & Theod. Augusti Menandro Vic. Asiz.

Nostis m, & Parentum nostrorum Constitutionibus
comprehensum est, eos n, qui accusationem alienis
nominibus præsumpserint, delatorum numero esse ducen-
dos: atque ideo calumniosissimum caput o & personam
iudicio irritæ delationis infamiæ p supplicium sequatur:
quo posthac singuli universique cognoscant, non licere
in eo, quod non possit ostendi, iudicium animos commo-
veri. Dat. 8. Id. Maji, Constantinop. Arcadio A. &
Bautone Consil. 385.

*Per calumniæ accusantibus non prosunt beneficia abolitia-
num, etiam a Principe concessa.
Salyc.*

9. Idem AAA. Floro P. P.

Fallaciter q incusantibus, maxime post exhibitionem
accusati, nullius juris color veluti derivata eccusatio-
ne proficiat: non publica || quidem || abolitio, non pri-
vata talibus proficiat subveniatque personis: non specia-
lis indulgentia, nec beneficium quidem eos generale
subducatur. Dat. 15. Kalend. Jun. Constantinop. Antonio
& Syagrio Consil. 382.

10. Imp. Honor. & Theod. AA. Consil. Præt. Trib. pleb. Senatui suis S. D.

Quisquis crimen intendit, non r impunitam fore no-
verit licentiam mentiendi: cum calumniantes s ad
vindictam poscat similitudo r supplicii. Datum. 8. Id.
Aug. Ravennæ, Asclepiodoto & Mariniano Consil. 423.

i Accusante aliquo non ante reus in iudicium trahitur, quam & ille satisdederit, a se reum
peractum iri: ut eo vera docente, reus condemnatur: aut si fefellerit, ipse periclitetur.
Syn. 26. c. 34. l. 9. C. Theod. de accus. l. 2. §. de exhibendis reis.

k arguere, Cujacius apud Paul. §. sent. 14. §. 1.

l v. l. 17. in fin. sup. de accusat.

m l. 2. C. Th. eod. v. Cujac. 4. obf. 29.

n Calumniator in crimine publico, infamia notatur & deportatur: modo si alienam accu-
sationem persecutus est, ut suam causam, Syn. Bas. 60. περί συκοφαντίας. tit. 9. cap.
36. 6. Harm. 9. §. 1.

o sic apud Justinum 16. Ausume es, nefandissimum caput. d. l. 2. d. c. 36.

p l. 1. C. Th. de aboli. l. 3. sup. de aboli. Imo ferro puniuntur. 1. Harm. 5. in fin. adde

l. 5. §. de delatori. l. 1. c.

q l. 15. ff. de juve. fisci.

r l. ult. vers. nec impunitam. sup. de accus. l. ult. vers. nec impunitam. C. Th. de accusat.

s Calumniator talioni (ταυτοπαθεία) subijcitur. 6. Harm. 9. §. 3.

t de poena talionis scripsit dixi.

a A præsumpta calumniâ excusa-
tar hæres vindica-
ans necem de-
functi: justame-
nim ignorantiz
causam habuit. l.
42. ff. de reg. jur.
b l. 54. ff. de rei
vindic. l. 14. §. 9.
ff. de bon. lib.
c ut calumnia-
tor non punitur
omnimodo is, qui
accusavit alium
quem post iudex
absolverit: tunc
demum enim ac-
cusator ut calu-
mniator, punitur,
cum iudex pron-
unciaverit, ac-
cusatorem ut ca-
lumniatorem ef-
se, non enim suf-
ficit ei dictum a
iudice fuisse: non
probasti, adde d.
§. 4. & l. 1. §. eod.
60. Syn. Bas. l. 1.
cap. 30.
d Filius accu-
sans aliquem ve-
lut patris interfe-
ctorem a præ-
sumpta calumniâ
excusatur. adde l.
2. §. eod.
e Si iudex ita
fuerit interlocu-
tus: Calumniat-
us es. d. §. 4.
f non privato-
rum. l. 7. in fin.
ff. ad Turp.
g Dominus ser-
vi, qui quæstioni
subjectus fuit, ac-
cipere duplum
debet ab eo, qui
per calumniæ
accusavit. Synop.
Bas. 7. tit. 6. ex
lib. 60. tit. 1. c. 35.
vel ita, si in caput
suum servorum
quebitur, & ab-
solvatur, domino
ex lege Julia in
duplum condi-
tio competit, ut
hic. l. ult. ff. de
calumniat. Quid,
si in alius caput
torqueatur
servi? non nisi
singuli torquei
poterunt, quod
invito domino
non est permis-
tendum: nisi de-
lator, cuius inter-
est quod intendit
probare, præ-
stetur, quantal
dominus taxave-
rit, paratus sit
inferre, vel certe
deterioris fidei
servi subire ta-
xationem. Paul. §.
sent. 16. §. 3.
h l. ult. ff. eod. l.
27. in fin. D. de
adulter. l. 6. ff. de
quæst.

DE POENIS a.
TIT. XLVII.

Collatio damnatorum in opus perpetuum & deportatorum.

1. Imp. Tit. & Antoninus AAA. Lucio.

Etiam in opus perpetuum b damnati, non dissimilis conditionis sunt ab his, qui deportantur in insulam. PP. sine die & Coss.

De procuratore Caesaris.

2. Imp. Antoninus A. Valerio.

Procurator c meus, qui vice Præsidis non fungebatur, exilii tibi poenam non potuit irrogare: ac propterea frustra vereris sententiam, quæ nulla juris ratione subnixæ est.

De decurionibus.

3. Idem A. Senatui.

Decurionem d in opus publicum dari non oportere manifestum est.

De nato ex damnata in metallum.

4. Idem A. Marinar.

Stante e conceptus est puer, de quo libellos dedisti, quam mater ejus in metallum condemnaretur: natus conditionis ejus est, cujus ante condemnationem mater ejus fuit.

De liberis veteranorum.

5. Idem A. Senatui.

Honor veteranis etiam in eo habitus est, ut liberi f eorum usque ad primum duntaxat gradum poena metalli h vel operis publici non afficiantur, sed in insulam relegentur.

De vinculis perpetuis.

6. Idem A. Alphio.

Incredibile i est, quod allegas, liberum hominem, ut vinculis k perpetuis contineretur, esse damnatum. Hoc enim vix l in sola servili conditione procedere potest. PP. 3. Id. Feb. Messala & Sabino Conf. 215.

De ætate.

7. Imp. Alexand. A. Isidoro.

Impunitas delicti propter m ætatem n non datur, si modo in ea quis sit, in quam crimen quod intenditur, cadere potest o.

De bonis damnatorum.

8. Idem A. Victori.

Deportatorum p in insulam ab eo, cui id faciendi iussu erat, bona fisco vindicantur: relegatorum autem non q nisi r sententia specialiter adempta fuerint.

De condemnatione in ministerium metallicorum vel in opus metalli.

9. Idem A. Demetrio.

Si matrem tuam decurionis filiam f fuisse probatum fuerit, apparebit eam non oportuisse in ministerium metallicorum, nec in opus metalli dari.

De vinculis.

10. Idem A. Catulo.

Servus sub poena vinculorum sine r temporis præfinitio- ne domino u reddi iussus sententia Præsidis provinciarum, perpetuo x vincus esse debet.

De metalli supplicio.

11. Imp. Gordianus A. Titiano.

Metalli supplicium tam ad personas liberas y, quam etiam ad serviles z pertinet conditiones.

De filiis decurionum. 1. De vocibus populi.

12. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. in Consistorio dixerunt.

Decurionum a filii non debent bestiis subijci. Cumque a populo exclamatum esset, iterum dixerunt: Vanæ b voces populi non sunt audiendæ c, nec enim vocibus eorum credi oportet, quando aut noxium crimine absolvi, aut innocentem condemnari desiderant.

De servis.

13. Idem AA. Visino.

Servo ex sententia damnato, si quoquo modo ex sententia proprietatis jus a amputatum non sit, domino suo obsequi eum par est.

De poena temporalis operis publici.

14. Idem AA. & CC. Vicario.

Si operis publici temporalis poenæ sententia præfinitus nondum excessit dies, hunc expectari b convenit: cum non c remitti poenam facile, publice interfit: ne d ad maleficia temere quisquam profiliat.

De poena non revocanda.

15. Idem AA. & CC. Agatho.

Poenam sua dictam sententia Præsidis provinciarum revocare non e licet.

De sententia capitali.

16. Imp. Constantinus A. ad Catulinum Proconsulem Africæ.

Qui f sententiam laturus est, temperamentum hoc teneat, ut non g prius capitale in quenpiam promat severamque sententiam, quam in adulterii vel homicidii vel maleficii crimine, aut h sua i confessione, aut certe omnium k, qui l tormentis vel interrogationibus fuerint dediti, in unum conspirante m concordanteque rei finem, convictus o sit: & sic in objecto flagitio deprehensus, ut vix etiam ipse ea, quæ commiserit, negare sufficiat. Dat. 3. Non. Nov. Treveris, Accepta 15. Kal. Maji, Hadrumeti, Volufiano & Anniano Conf. 314.

In qua corporis parte poena scribi debet.

17. Idem A. Eumelio.

Si p quis in metallum q fuerit pro crimine deprehensorum qualitate damnatus, minime in ejus facie r scribatur: cum & in manibus & in furis possit poena damnationis una inscriptione comprehendi: quo facies s, quæ ad similitudinem pulchritudinis est cœlestis figurata, minime maculetur. Dat. 12. Kal. April. Cabiluno, Constantino A. 4. & Licinio 4. Conf. 315.

De condemnatione non differenda.

18. Imp. Constantinus A. Theodoro V. P. Præsidis Arabiarum.

Cum t reis manifesta u probatione convictis spatium temporis ante sententiam datur, facultas supplicandi, || vel quibusdam malignis artibus, tam Præsidum, quam Officialium poenas evitandi x || criminosisimis patet: cum & in homicidii crimine, & in aliis detectis gravioribus causis ultio differenda y non sit. Igitur de cætero juxta criminis qualitatem legem oportet servari, & in sceleratos & noxios proferri juris sententiam. Dat. 10. Octob. Constantio A. 4. & Constante Cæs. Conf. 343.

Ne quis poena causa alicui corpori addicatur.

19. Imp. Valent. & Valens AA. ad Olybrium P. V.

Ne z quis pro coercitione delicti, vel pistioribus 4, vel cuicunque alteri corpori (cum alterius sit corporis) addicatur b, sed unusquisque pro crimine, in quo fuerit deprehensus, motum congruæ severitatis excipiat. Dat. 3. Id. Apr. Valentiniano & Valente AA. Conf. 365.

1. 15. ff. cod. l. ult. sup. de probat. Convictus ita damnari potest, licet confessus non sit.

I. Quidam hunc locum accipiunt de decurione, a quo tormentis confessio non est elicienda, v. Cuiac. apud Paul. d. 5. 13.

m. Conspirantes concordantesque rei finem, d. l. i. conspirantes concordantesque.

n. At enim hoc posse fieri non videtur, quod testes unanimis subornati præsumantur? vide l. 3. §. 1. ff. de testib.

o. Non tantum confessus, sed convictus punitur, l. 18. inf. cod. v. Papon. 24. Arrest. 9. artic. 1. Paul. 5. sent. 16. §. 13.

p. l. 2. C. Th. cod. 60. Ecl. 54. οὐκ ἐπιταλίσσονται. c. 52.

q. In ludum vel metallum, d. l. 2.

r. De inscriptionibus frontis, manuum, surarum, v. quæ alias retuli ad l. 13. ff. de testib. l. 1. in fin. ff. de fugitivis. Ulp. l. 5. §. 1. 1. Gaj. l. 5. §. 4. adde Boetium lib. de consolatione. Cic. pro Roscio Amerino. Sen. 3. de ira 3. l. 3. inf. de salu. Cuiac. 7. obs. 11.

s. Facies ad similitudinem pulchritudinis cœlestis: sic alibi, caput. i. e. unde cujusque imago cognoscitur, l. 44. ff. de relig. Crescit enim injuria, si quis in facie aut mala percutiatur l. 16. §. 6. ff. de poen.

t. l. 4. C. Th. cod.

u. v. l. 16. in fin. sup. cod.

x. Ratio decidendi: est & alia ratio in l. 15. sup. cod.

y. In gravioribus causis ultio non est differenda, l. pen. sup. de custod. l. 6. l. 9. ff. de injusto. l. 16. in fin. D. de fidei. etiam si reus dicat se habere, quæ Principi referat, salutis ipsius causa, l. 6. ff. cod. differitur tamen in prægnante muliere, l. 3. D. cod. & servo, qui rationes gesserit domini, l. 1. inf. de bon. proscriptis. Imo causa cognita semper differri potest, v. l. 20. inf. cod. Imo non semper, cum d. legis 20. casus sit specialis. z l. 3. C. Th. cod. l. 38. inf. de decurion.

1. l. 4. C. Th. cod.

u. v. l. 16. in fin. sup. cod.

x. Ratio decidendi: est & alia ratio in l. 15. sup. cod.

y. In gravioribus causis ultio non est differenda, l. pen. sup. de custod. l. 6. l. 9. ff. de injusto. l. 16. in fin. D. de fidei. etiam si reus dicat se habere, quæ Principi referat, salutis ipsius causa, l. 6. ff. cod. differitur tamen in prægnante muliere, l. 3. D. cod. & servo, qui rationes gesserit domini, l. 1. inf. de bon. proscriptis. Imo causa cognita semper differri potest, v. l. 20. inf. cod. Imo non semper, cum d. legis 20. casus sit specialis. z l. 3. C. Th. cod. l. 38. inf. de decurion.

1. l. 4. C. Th. cod.

u. v. l. 16. in fin. sup. cod.

x. Ratio decidendi: est & alia ratio in l. 15. sup. cod.

y. In gravioribus causis ultio non est differenda, l. pen. sup. de custod. l. 6. l. 9. ff. de injusto. l. 16. in fin. D. de fidei. etiam si reus dicat se habere, quæ Principi referat, salutis ipsius causa, l. 6. ff. cod. differitur tamen in prægnante muliere, l. 3. D. cod. & servo, qui rationes gesserit domini, l. 1. inf. de bon. proscriptis. Imo causa cognita semper differri potest, v. l. 20. inf. cod. Imo non semper, cum d. legis 20. casus sit specialis. z l. 3. C. Th. cod. l. 38. inf. de decurion.

1. l. 4. C. Th. cod.

u. v. l. 16. in fin. sup. cod.

x. Ratio decidendi: est & alia ratio in l. 15. sup. cod.

y. In gravioribus causis ultio non est differenda, l. pen. sup. de custod. l. 6. l. 9. ff. de injusto. l. 16. in fin. D. de fidei. etiam si reus dicat se habere, quæ Principi referat, salutis ipsius causa, l. 6. ff. cod. differitur tamen in prægnante muliere, l. 3. D. cod. & servo, qui rationes gesserit domini, l. 1. inf. de bon. proscriptis. Imo causa cognita semper differri potest, v. l. 20. inf. cod. Imo non semper, cum d. legis 20. casus sit specialis. z l. 3. C. Th. cod. l. 38. inf. de decurion.

1. l. 4. C. Th. cod.

u. v. l. 16. in fin. sup. cod.

x. Ratio decidendi: est & alia ratio in l. 15. sup. cod.

y. In gravioribus causis ultio non est differenda, l. pen. sup. de custod. l. 6. l. 9. ff. de injusto. l. 16. in fin. D. de fidei. etiam si reus dicat se habere, quæ Principi referat, salutis ipsius causa, l. 6. ff. cod. differitur tamen in prægnante muliere, l. 3. D. cod. & servo, qui rationes gesserit domini, l. 1. inf. de bon. proscriptis. Imo causa cognita semper differri potest, v. l. 20. inf. cod. Imo non semper, cum d. legis 20. casus sit specialis. z l. 3. C. Th. cod. l. 38. inf. de decurion.

1. l. 4. C. Th. cod.

u. v. l. 16. in fin. sup. cod.

x. Ratio decidendi: est & alia ratio in l. 15. sup. cod.

y. In gravioribus causis ultio non est differenda, l. pen. sup. de custod. l. 6. l. 9. ff. de injusto. l. 16. in fin. D. de fidei. etiam si reus dicat se habere, quæ Principi referat, salutis ipsius causa, l. 6. ff. cod. differitur tamen in prægnante muliere, l. 3. D. cod. & servo, qui rationes gesserit domini, l. 1. inf. de bon. proscriptis. Imo causa cognita semper differri potest, v. l. 20. inf. cod. Imo non semper, cum d. legis 20. casus sit specialis. z l. 3. C. Th. cod. l. 38. inf. de decurion.

1. l. 4. C. Th. cod.

u. v. l. 16. in fin. sup. cod.

x. Ratio decidendi: est & alia ratio in l. 15. sup. cod.

y. In gravioribus causis ultio non est differenda, l. pen. sup. de custod. l. 6. l. 9. ff. de injusto. l. 16. in fin. D. de fidei. etiam si reus dicat se habere, quæ Principi referat, salutis ipsius causa, l. 6. ff. cod. differitur tamen in prægnante muliere, l. 3. D. cod. & servo, qui rationes gesserit domini, l. 1. inf. de bon. proscriptis. Imo causa cognita semper differri potest, v. l. 20. inf. cod. Imo non semper, cum d. legis 20. casus sit specialis. z l. 3. C. Th. cod. l. 38. inf. de decurion.

1. l. 4. C. Th. cod.

u. v. l. 16. in fin. sup. cod.

x. Ratio decidendi: est & alia ratio in l. 15. sup. cod.

y. In gravioribus causis ultio non est differenda, l. pen. sup. de custod. l. 6. l. 9. ff. de injusto. l. 16. in fin. D. de fidei. etiam si reus dicat se habere, quæ Principi referat, salutis ipsius causa, l. 6. ff. cod. differitur tamen in prægnante muliere, l. 3. D. cod. & servo, qui rationes gesserit domini, l. 1. inf. de bon. proscriptis. Imo causa cognita semper differri potest, v. l. 20. inf. cod. Imo non semper, cum d. legis 20. casus sit specialis. z l. 3. C. Th. cod. l. 38. inf. de decurion.

1. l. 4. C. Th. cod.

u. v. l. 16. in fin. sup. cod.

x. Ratio decidendi: est & alia ratio in l. 15. sup. cod.

y. In gravioribus causis ultio non est differenda, l. pen. sup. de custod. l. 6. l. 9. ff. de injusto. l. 16. in fin. D. de fidei. etiam si reus dicat se habere, quæ Principi referat, salutis ipsius causa, l. 6. ff. cod. differitur tamen in prægnante muliere, l. 3. D. cod. & servo, qui rationes gesserit domini, l. 1. inf. de bon. proscriptis. Imo causa cognita semper differri potest, v. l. 20. inf. cod. Imo non semper, cum d. legis 20. casus sit specialis. z l. 3. C. Th. cod. l. 38. inf. de decurion.

1. l. 4. C. Th. cod.

u. v. l. 16. in fin. sup. cod.

x. Ratio decidendi: est & alia ratio in l. 15. sup. cod.

y. In gravioribus causis ultio non est differenda, l. pen. sup. de custod. l. 6. l. 9. ff. de injusto. l. 16. in fin. D. de fidei. etiam si reus dicat se habere, quæ Principi referat, salutis ipsius causa, l. 6. ff. cod. differitur tamen in prægnante muliere, l. 3. D. cod. & servo, qui rationes gesserit domini, l. 1. inf. de bon. proscriptis. Imo causa cognita semper differri potest, v. l. 20. inf. cod. Imo non semper, cum d. legis 20. casus sit specialis. z l. 3. C. Th. cod. l. 38. inf. de decurion.

1. l. 4. C. Th. cod.

u. v. l. 16. in fin. sup. cod.

x. Ratio decidendi: est & alia ratio in l. 15. sup. cod.

y. In gravioribus causis ultio non est differenda, l. pen. sup. de custod. l. 6. l. 9. ff. de injusto. l. 16. in fin. D. de fidei. etiam si reus dicat se habere, quæ Principi referat, salutis ipsius causa, l. 6. ff. cod. differitur tamen in prægnante muliere, l. 3. D. cod. & servo, qui rationes gesserit domini, l. 1. inf. de bon. proscriptis. Imo causa cognita semper differri potest, v. l. 20. inf. cod. Imo non semper, cum d. legis 20. casus sit specialis. z l. 3. C. Th. cod. l. 38. inf. de decurion.

1. l. 4. C. Th. cod.

u. v. l. 16. in fin. sup. cod.

x. Ratio decidendi: est & alia ratio in l. 15. sup. cod.

y. In gravioribus causis ultio non est differenda, l. pen. sup. de custod. l. 6. l. 9. ff. de injusto. l. 16. in fin. D. de fidei. etiam si reus dicat se habere, quæ Principi referat, salutis ipsius causa, l. 6. ff. cod. differitur tamen in prægnante muliere, l. 3. D. cod. & servo, qui rationes gesserit domini, l. 1. inf. de bon. proscriptis. Imo causa cognita semper differri potest, v. l. 20. inf. cod. Imo non semper, cum d. legis 20. casus sit specialis. z l. 3. C. Th. cod. l. 38. inf. de decurion.

1. l. 4. C. Th. cod.

u. v. l. 16. in fin. sup. cod.

x. Ratio decidendi: est & alia ratio in l. 15. sup. cod.

y. In gravioribus causis ultio non est differenda, l. pen. sup. de custod. l. 6. l. 9. ff. de injusto. l. 16. in fin. D. de fidei. etiam si reus dicat se habere, quæ Principi referat, salutis ipsius causa, l. 6. ff. cod. differitur tamen in prægnante muliere, l. 3. D. cod. & servo, qui rationes gesserit domini, l. 1. inf. de bon. proscriptis. Imo causa cognita semper differri potest, v. l. 20. inf. cod. Imo non semper, cum d. legis 20. casus sit specialis. z l. 3. C. Th. cod. l. 38. inf. de decurion.

1. l. 4. C. Th. cod.

u. v. l. 16. in fin. sup. cod.

x. Ratio decidendi: est & alia ratio in l. 15. sup. cod.

y. In gravioribus causis ultio non est differenda, l. pen. sup. de custod. l. 6. l. 9. ff. de injusto. l. 16. in fin. D. de fidei. etiam si reus dicat se habere, quæ Principi referat, salutis ipsius causa, l. 6. ff. cod. differitur tamen in prægnante muliere, l. 3. D. cod. & servo, qui rationes gesserit domini, l. 1. inf. de bon. proscriptis. Imo causa cognita semper differri potest, v. l. 20. inf. cod. Imo non semper, cum d. legis 20. casus sit specialis. z l. 3. C. Th. cod. l. 38. inf. de decurion.

1. l. 4. C. Th. cod.

u. v. l. 16. in fin. sup. cod.

x. Ratio decidendi: est & alia ratio in l. 15. sup. cod.

y. In gravioribus causis ultio non est differenda, l. pen. sup. de custod. l. 6. l. 9. ff. de injusto. l. 16. in fin. D. de fidei. etiam si reus dicat se habere, quæ Principi referat, salutis ipsius causa, l. 6. ff. cod. differitur tamen in prægnante muliere, l. 3. D. cod. & servo, qui rationes gesserit domini, l. 1. inf. de bon. proscriptis. Imo causa cognita semper differri potest, v. l. 20. inf. cod. Imo non semper, cum d. legis 20. casus sit specialis. z l. 3. C. Th. cod. l. 38. inf. de decurion.

1. l. 4. C. Th. cod.

u. v. l. 16. in fin. sup. cod.

x. Ratio decidendi: est & alia ratio in l. 15. sup. cod.

y. In gravioribus causis ultio non est differenda, l. pen. sup. de custod. l. 6. l. 9. ff. de injusto. l. 16. in fin. D. de fidei. etiam si reus dicat se habere, quæ Principi referat, salutis ipsius causa, l. 6. ff. cod. differitur tamen in prægnante muliere, l. 3. D. cod. & servo, qui rationes gesserit domini, l. 1. inf. de bon. proscriptis. Imo causa cognita semper differri potest, v. l. 20. inf. cod. Imo non semper, cum d. legis 20. casus sit specialis. z l. 3. C. Th. cod. l. 38. inf. de decurion.

1. l. 4. C. Th. cod.

u. v. l. 16. in fin. sup. cod.

x. Ratio decidendi: est & alia ratio in l. 15. sup. cod.

y. In gravioribus causis ultio non est differenda, l. pen. sup. de custod. l. 6. l. 9. ff. de injusto. l. 16. in fin. D. de fidei. etiam si reus dicat se habere, quæ Principi referat, salutis ipsius causa, l. 6. ff. cod. differitur tamen in prægnante muliere, l. 3. D. cod. & servo, qui rationes gesserit domini, l. 1. inf. de bon. proscriptis. Imo causa cognita semper differri potest, v. l. 20. inf. cod. Imo non semper, cum d. legis 20. casus sit specialis. z l. 3. C. Th. cod. l. 38. inf. de decurion.

1. l. 4. C. Th. cod.

u. v. l. 16. in fin. sup. cod.

x. Ratio decidendi: est & alia ratio in l. 15. sup. cod.

y. In gravioribus causis ultio non est differenda, l. pen. sup. de custod. l. 6. l. 9. ff. de injusto. l. 16. in fin. D. de fidei. etiam si reus dicat se habere, quæ Principi referat, salutis ipsius causa, l. 6. ff. cod. differitur tamen in prægnante muliere, l. 3. D. cod. & servo, qui rationes gesserit domini, l. 1. inf. de bon. proscriptis. Imo causa cognita semper differri potest, v. l. 20. inf. cod. Imo non semper, cum d. legis 20. casus sit specialis. z l. 3. C. Th. cod. l. 38. inf. de decurion.

1. l. 4. C. Th. cod.

u. v. l. 16. in fin. sup. cod.

x. Ratio decidendi: est & alia ratio in l. 15. sup. cod.

y. In gravioribus causis ultio non est differenda, l. pen. sup. de custod. l. 6. l. 9. ff. de injusto. l. 16. in fin. D. de fidei. etiam si reus dicat se habere, quæ Principi referat, salutis ipsius causa, l. 6. ff. cod. differitur tamen in prægnante muliere, l. 3. D. cod. & servo, qui rationes gesserit domini, l. 1. inf. de bon. proscriptis. Imo causa cognita semper differri potest, v. l. 20. inf. cod. Imo non semper, cum d. legis 20. casus sit specialis. z l. 3. C. Th. cod. l. 38. inf. de decurion.

1. l. 4. C. Th. cod.

u. v. l. 16. in fin. sup. cod.

x. Ratio decidendi: est & alia ratio in l. 15. sup. cod.

y. In gravioribus causis ultio non est differenda, l. pen. sup. de custod. l. 6. l. 9. ff. de injusto. l. 16. in fin. D. de fidei. etiam si reus dicat se habere, quæ Principi referat, salutis ipsius causa, l. 6. ff. cod. differitur tamen in prægnante muliere, l. 3. D. cod. & servo, qui rationes gesserit domini, l. 1. inf. de bon. proscriptis. Imo causa cognita semper differri potest, v. l. 20. inf. cod. Imo non semper, cum d. legis 20. casus sit specialis. z l. 3. C. Th. cod. l. 38. inf. de decurion.

1. l. 4. C. Th. cod.

u. v. l. 16. in fin. sup. cod.

x. Ratio decidendi: est & alia ratio in l. 15. sup. cod.

y. In gravioribus causis ultio non est differenda, l. pen. sup. de custod. l. 6. l. 9. ff. de injusto. l. 16. in fin. D. de fidei. etiam si reus dicat se habere, quæ Principi referat, salutis ipsius causa, l. 6. ff. cod. differitur tamen in prægnante muliere, l. 3. D. cod. & servo, qui rationes gesserit domini, l. 1. inf. de bon. proscriptis. Imo causa cognita semper differri potest, v. l. 20. inf. cod. Imo non semper, cum d. legis 20. casus sit specialis. z l. 3. C. Th. cod. l. 38. inf. de decurion.

1. l. 4. C. Th. cod.

a l. 13. C. Th. cod.

b Hujus constitutionis suavis fuit D. Ambrosius 7. Sozom. A Sido- nio Apollinari 2. epist. 11. tribuitur Sc. Tiberiano. Ex- vetere, inquit, Sc. Tiberiano xxx. die vitam post sententiam tra- hit. Idem refert Tacitus 3. Sueton. in Tiberio cap. 75. in eo tantum dis- similes, quod x. tantum dierum mentionem faciunt & haud du- bie sanctissima est constitutio. Nam talis dilatio pot- est Principis iram molire atque temperare, hinc & de ipso Theodosio scribit Aurelius Victor, quod ali- quando ab eo se- vere precepta, modica dilazione emolliantur. Superioribus con- venit illud Seneca in Agamemnone: Da tempus ac spa- tium ubi. Quod ra- tione nequit, forte sa- nabit mora. Hanc constitutionem revocavit Nice- phorus Botonates παρὰ τὴν μὴ ἐκδοὺν τῶν λ. ἡμερῶν γίνε- σθαι σωματι- κὴν ποινὴν. Eu- stathius μετὰ λ. ἡμερῶν ἢ ὀρ- γῇ τὰ βασι- λεὺς ἀνέτει- λαν. Scio multis pro- fuisse, eis decen- nium nostrae con- stitutionis ratio- ne suggestam cui- dam Principi a nobilissimo quo- dam Heroe, quem nunc, & si meri- tissimum, nomi- nare tamen non velim. adde Cuj. 5. observ. 9. & 20. obs. 32.

c Damiano a Principe irato- dantur iusti dies xxx.

d vide l. 2. sup. de sentent. ex periculo. Imo suspendi non debet, l. 18. sup. cod. non est differenda, si ab ipso iudice sententia lata sit. Alioquin sententia revocari poterit, l. 15. inf. cod. differenda est, si ab ipso Principe, quia adhibita modica dilazione sapienter sit, ut hieatur.

e l. 14. C. Th. cod.

f Alias pariter apparitoribus Praesidium jus dicitur. l. 16. D. de off. Praesid.

g l. 18. C. Th. cod. v. l. 2. § 7. D. de decurionibus. l. 74. D. de regul. juris. c. 23. de reg. in 6. l. 24. §. de donation. inter vivos.

h Bonorum imperatorum Constitutio hanc est, alioquin sub malis, ne quidem propinqui & familiares satis tuti sunt, v. Nov. 52. Nov. 128 c. 12. Nov. 135 c. 4.

i l. 21. C. Theod. cod.

k Tempus exilii temporalis, currit rei in carcere agenti, facit l. 25. D. cod. Carcer pro exilio cedit. Poena exilii quis liberatur ob carceris diuturnitatem vide Firaquellum tra- ctat. de poen. causa 41.

l l. 24. inf. cod. v. l. 5. D. de postuland. v. Papon 24. Arrest. 9. Arrest. 1. 3.

m Humana sententia, l. 33. §. 2. sup. de episc. & cleric. l. 28. in fin. sup. de episc. aud. l. 4. §. 2. D. de l. Rhodia.

n Semel puniri sufficit.

o Carcere qui detinentur, auræ communis haustu & lucis aspectu privati intelliguntur.

p Aeris lucisque aspectus communis omnium est: ut mirum sit, Michaellem Paphlagonem aeris hauriendi facultatem subditis vendidisse: & in eam rem vendigat indixisse, quod ab eo scelere ἀερεὶν appellatur Cedreno & Procopio, ut notavi in Nomenclatore ad Harm. 1. v. 4. §. 47.

q Lucis aspectus, cuique natura communis. Est vero Philosophis lux, qualitas quæ in lucido corpore videri potest: lumen vero a luce, est actus perspicui. Licet autem mortalia sint omnia, lucem tamen perpetuum fore Julius Caesar Scaliger alicubi defendi posse exi- stimat.

r l. 23. sup. cod. l. 23. C. Th. cod.

De rescriptis.

20. Imppp. Grat. Valent. & Theod. A. A. A. Flaviano P. P. Illyrici & Italiae.

Si a vindicari in aliquos severius contra nostram consue- tudinem pro causa intuitu iusserimus, nolumus statim eos aut subire poenam, aut excipere sententiam: sed b per dies triginta c super statu eorum fors & fortuna su- spensa sit d. Reos sane excipiat vinciatque custodia, & ex- cubiis solertibus vigilantibus observet. Dat. 15. Kal. Septemb. Verona, Antonio & Syagrio Confl. 382.

De apparitoribus.

21. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. Augusti ad Principium P. P.

Nec diu apparitorum prava f admodum venalisque per- fidia impune in publica commoda deficiat, censemus etiam in absentes eos pro competenti ultione debere con- surgere. Dat. Kalend. Jun. Arcad. A. & Bautone Confl. 385.

Qui puniendi sunt.

22. Impp. Arcad. & Honor. Augusti Euty- chiano P. P.

Sancimus g, ibi esse poenam, ubi & noxia est. Propin- quos h, notos, familiares procut a calumnia summo- vebimus, quos reos sceleris societas non facit. Nec enim ad finitas, vel amicitia nefarium crimen admittunt. Pecca- ta igitur suos teneant auctores: nec ulterius progrediatur metus, quam reperitur delictum. Hoc singulis quibus- que iudicibus intimitur. Dat. 8. Kal. Aug. Constantinop. Eutropio & Theodoro VV. CC. Confl. 399.

De exilio.

23. Impp. Honor. & Theod. A. A. ad Anthemium Praef. praetorio.

Omnes i, quos damnationis conditio diversis exiliis k destinatos, metas temporis praestituti in carceris im- plesse l custodia deprehenderit, solutos poena vincu- lisque laxatos, custodia || liberari || praecipimus, nec for- midare miseras ullas exilii. Sit m satis immensorum cruciatuum semel n luisse supplicia, ne || hi || qui o diu privati sunt auræ p communis haustu, & lucis q aspectu, intra breve spatium catenarum ponderibus prae- gravati, etiam exili poenam sustinere iterum compellantur. Dat. 14. Kal. Maji, Constantio & Constante VV. CC. Confl. 399.

Ille qui stetit in exilio quantum debuit, non debet incar- cerari postea. Bald.

24. Idem A. A. Monaxio P. P.

Rectores r provinciarum conveniri praecipimus, ut hi, qui suo crimine poenam exilii sub certo temporis spa- tio subire decreti sunt, exacto praefinito tempore, nec claustris carceralibus, nec in locis, quibus exules versati sunt, teneantur. Dat. 3. Kal. Sept. Eudoxiopoli, DN. Theo- dosio A. 7. & Palladio V. C. Confl. 416.

De his, qui conficiendi naves peritiam barbaris tra- diderint.

25. Idem Augusti Monaxio Praef. praet.

His, qui conficiendi naves a incognitam ante peritiam barbaris tradiderint, capitale iudicium proponi decer- nimus. Dat. 8. Kal. Octobr. Constantin. Monaxio & Plin- ta Confl. 419.

De exilio perpetuo vel temporali.

26. Constitutionis argumentum, quæ lingua Græca pri- mum fuerat edita, ex lib. 60. Basil. tit. 51. cap. ult. Jacobo Cujacio b interprete.

Constitutio jubet, ut ne missi in exilium, eis locis, in quæ missi sunt, degant in custodia, & ut ne quis releger- tur in propugnaculum Gypsi c vel alia praesidia: sed si quidem morte dignum sit crimen, huic poenæ subiciatur: si exilio perpetuo vel temporario, tum in exilium mittatur: ita tamen ut non jubeatur esse in custodia eis locis, in quæ mittitur: sed in provinciam eat, quam iudex statu- rit, citra civitates & provincias inferius exceptas, cum potestate versandi in tota provincia: qua tamen exire ne- queat, nec manens in ea quicquam seditiose, & incivi- liter agere, nisi velit ultimo supplicio addici a Praefide provinciae, vel a Praefide illorum locorum in quibus exulat.

1 ¶ Et coniecti in carcerem, ut in Regia Urbe, in eo non sint supra d constitutum jam tempus in superio- ri titulo de custodia, & simili modo in provinciis: ut compendio criminum causæ finiantur: & reus, si dignus exilio, damnetur, non in custodiam, sed in provinciam, quæ non sit ex prohibitis, ea lege, ut ultimo supplicio ad- ficiatur, si provincia excesserit, vel ibi inciviliter quid ad- miserit.

2 ¶ Magistratus e autem Alexandria & Thebaidos solos jubet in Gypsum, & in Oasin f mittere vel in sex menses vel ad summum in annum. Quod si perpetuum sit exilium, neque in Gypsum mittere, neque in Oasin, neque in custodiam alterius provinciae, sed ut dictum est, in provinciam integram, ea conditione, ut si quid deli- querint, vel si excesserint iussu Praesidum, qui miserunt, ultimo supplicio adficiantur.

3 ¶ Jubet autem Officiales cujusque iudicii, hujus legis commonefacere Praesides, nec quemquam detinere ultra relegationis tempus, sed statim dimittere sine da- mno & mora, & eum quicquid ausus fuerit accipere, qua- druplum reddere.

4 ¶ Prohibentur vero Praesides relegare in provincias & civitates constitutioni subjectas g.

NE b SINE JUSSU PRINCIPIS CER- TIS JUDICIBUS LICEAT CON- FISCARE.

TITULUS XLVIII.

Judices merum imperium non habentes, non possunt suo offi- cio prater legem exercendo bona confiscare. Salyc.

1. Imp. Theod. A. & Valent. C. ad Hierium Prae- fectum praetorio.

Nulli i iudicum liceat (exceptis qui in summa k administrationis sunt positi potestate) proscrip- tionis tempestate totius l substantia aliquem percellere, nisi ad nostras aures hoc ipsum refe- ratur. Dat. 10. Kal. Feb. Constantinop. Theod. A. 11. & Va- lent. Cæf. Confl. 425.

DE m BONIS PROSCRIPTORUM SEU DAMNATORUM.

TIT. XLIX.

De peculio servi damnati.

1. Imp. Antoninus A. Marco.

Servorum capitis crimine damnatorum peculia do- minis non auferri notum est: sed quod servum dominus habuisse probaverit, recipiet, pretiumque rerum, si quæ ab eo distractæ sunt. Ipsius n quo- que praesentia potestas ei dabitur, quoad rationes per

decurio, vel consiliarius civitatis sit: (Tunc enim expectandum superioris est rescriptum. l. 6. §. 7. ff. de injusto. l. 16. in fin. ff. ad l. Corn. de fidei. l. 27. §. 1. ff. de pen. l. 2. §. 1. ff. de bon. cor. qui mortem sibi consciverunt. l. 1. vers. simili modo. ff. quando appellandum sit.) si populi tumultus aliter sedari non possit, Gloss. in d. vers. simili modo, si mulier praegnans, sit damnata. Tunc enim expectandum id tempus quo pariat. l. 3. ff. de peni.

a Naves ante ignotas, qui bar- baros fabricari docet, capitali poenæ subicitur. l. 1. ult. C. Th. cod. 60. Ecl. 36. ex tit. 51. c. 52. 6. Harm. §. 6. facit l. 2. sup. quæ res exportari. b Quem vide 6. obs. 18. in fin. 8. obs. 27. 20. obs. 31. c De Gypso v. 2. 7. cod. Nov. 21. 8. Nov. 142. c. 1. d l. 24. §. cod. e i. e. iudicis. f Oasin infesta culicibus & mu- scis grandioribus, non fuit tamen Insula, v. l. 7. §. 5. ff. de interd. & re- leg. Ideoque in Oasin relegatio nuncupatur, quasi in Insulam rele- gatio: a Nazian- zeno dicitur ἀπὸ τῆς οὐρα- νίου. g §. 1. §. cod. h l. 9. C. Th. 43. & 60. Ecl. 52. ex tit. 47. i l. 1. ult. C. Th. k Ut sunt praefe- cti praetorio, vici- ri, praefecti urbi: non praesides. l. Bonorum o- mnium publica- tio, Principe in- consulta, summis tantum iudicibus permitta. m 9. C. Theod. 42. dixi ad 48. ff. 20. & 60. Ecl. 52. Ho- die bonorum con- fiscatio certis tan- tum casibus lo- cum habet. Nov. 17. c. 12. Nov. 134. c. ult. adde Gano- dinum de malefic- cibus, Rubrica de bonis malefactorum. n Poena mortis variis ex causis differri potest: veluti si a reo pe- tur rationum redditio, ut hic, si de crimine gra- viore accusatur, l. 1. in fin. ff. nihil innoxium. si appel- let. l. 20. §. de ap- pel. qua in specie existimant reum, si forte neglecta ejus appellatione ad supplicium du- ctus fuerit, impo- ne manibus offi- cialium eximi posse. Bald. Angel. in l. 29. sup. de ap- pell. Arcim. §. pen. Inst. de act. nisi reus, quo de agi- tur, manifestarius fuit Princeps poe- nam solito durio- rem imponi iuste- rit tunc enim ex- pectandi 30. dies. l. 20. sup. de poen. si morti sententia iudicis additus.

cum

a Dixi ad 48. ff. 21. ad del. 12. §. de accus. l. 2. sup. qui testam.

b Dixi ad l. 3. §. 4. ff. cod.

c d. l. 3. §. 1. l. ult. j. de jur. fisci v. l. 45. ff. de jure fisci. d. Id est, majestatis.

e g. c. Th. 43. dixi ad 48. ff. 23. & 6. Ecl. 3.

f De hoc restitutionis genere vide de Sfortiam Oddum tractatus de restitutionibus q. 94. 95. 96. ad 100. g Imperator Antoninus A. cum salutaris esset, & c. Cujac. 15. obs. 3.

h Ecdicio Ad-vento. Cuj. ibid.

i Macrinio, Cujac. ibid.

k Principibus, Cujac. ibid. sic enim apud Lampridius in Alexandro. Sunt autem Principes officiorum, principes agentium in rebus.

l Ut deportatus in insulam restitueretur.

m Alio, Cujac. ibid.

n Julius Lucianus deportatus a legato Caesaris restitutus honoribus, ordini, & ceteris omnibus.

o Restitutus provincie, vel latus suis, bonis: dignitati vero & bonis, patrie potestati restitutus intelligatur. Bonorum enim appellacione liberi continentur. vid. Sfortiam Oddum d. loco quast. 95. artic. 1.

p In integrum restituere quid sit hoc loco.

q Hæc restitutio plenissima est. Nam & patria potestas, jus patronatus, bona, testamentum & omnia, quæ per deportationem amissa sunt, restituantur.

r Indulgentia poenam, at non bona restituit, nisi & id quoque dictum fuerit.

s Indulgentia simplici vel generali non intelliguntur bona indulta, ut hic. & l. 4. l. 5. j. cod. (cui ob stare videtur l. ult. in fin. j. cod. verum quidam indulgentie restitutionem illo loco accipiunt pro restitutione in integrum non pro indulgentia.) Quid si indulgentia plena & libera sit concessa? bona quoque concessa, intelliguntur. Vide Sfortiam Oddum ibid. quast. 91. artic. 6.

t Indulgentia generalis stricte accipitur: ut nihil nisi exceptum, ea veniat, ut hic. & l. 9. inf. eodem.

u Forte modicum.

x adde l. 5. sup. de bonis proscriptis. vide Cujac. 15. obs. 38.

applicatur, sed ascendentibus & descendentibus & ex latere usque ad tertium gradum, si supersint. Uxores vero eorum dotem & ante nuptias donationem accipiant. Si vero sine dote sint, de substantia mariti accipiant partem legibus definitam: si vero filios habeant, si vero non. Sed si neminem prædictorum habent, qui deliquerunt, eorum bona fisco sociantur.

† In majestatis vero crimine condemnati veteres leges servari jubemus.

DE BONIS EORUM, QUI MORTEM A SIBI CONSCIVERUNT

TIT. L.

Ubi quis mortem sibi conscivit ob criminis publici conscientiam, bona ejus publicantur.

1. Imp. Antoninus A. Aquilæ.

Eorum demum bona fisco vindicantur, qui conscientia delati, admissique criminis, metuque futura sententia manus sibi intulerunt. Ea propter fratrem, vel patrem tuum, si nullo delato crimine, dolore aliquo corporis, aut tadio vitæ, aut furore, vel infamia, aut aliquo casu suspendio vitam finisse constiterit, bona eorum, tam ex testamento, quam ab intestato ad successores pertinebunt. PP. 12. Kal. Jun. Duobus & Aspris Consil. 213.

2. Imp. Alexander A. Rustico.

Eorum, qui & reatu diem suum functi sunt, si non perduellionis & causam sustinuerunt, nec ob metum criminis mortem sibi consciverunt, bona ad successores transmittuntur. Datum Idibus Maji, Alex. A. Iter. & Martia A. Consil. 227.

DE E SENTENTIAM PASSIS, ET RESTITUTIS

TIT. LI.

Quid sit in integrum restituere.

1. Imp. Antoninus A.

Cum g salutatus esset a Gentiano h & Advento & Opilio Macrino i Præfectis prætorio Clarissimis viris: item Amicis & Principalibus k officiorum & utriusque ordinis viris, & processisset, oblatu est l ei Julianus Licinianus, ab Opilio m Ulpiano tunc legato, in insulam deportatus: tunc Antoninus Augustus dixit: Restituo n te in integrum provincie o tue, & adjecit: ut autem scias, quid p sit in integrum restituere: honoribus, & ordini tuo & omnibus ceteris q te restituo.

De bonis.

2. Idem A. Quieto.

Cum patrem tuum in metallum damnatum fuisse proponas, ejus quidem bona merito a fisco occupata sunt: nec ideo, quod ex indulgentia r mea pæna tantummodo metalli liberatus esset, etiam s bonorum restitutionem impetravit, nisi t speciale beneficium super hoc fuerit impetratum.

De are alieno.

3. Imp. Alexander A. Stratonico.

Si debitor poenam sententia passus est, quam bonorum sademprio secuta est: quamvis postea civitati Romana restitutus, non totam substantiam, sed aliquid u ex indulgentia Principis, ut haberet, impetravit: aris tamen alieni ex præcedente tempore poena liberatus est. Si vero partem bonorum accepit, pro rata portione ejus tenetur x. Quod si ob pecuniam debitam fisco bona ejus occupata sunt, mansit una cum || suis || fidejussoribus propriis creditoribus obligatus.

De tutelæ actione.

4. Idem A. Valentinæ.

Tutor filiorum || tuorum || quorum te bonorum possessionem accepisse dicis, in a metallum damnatus, & postea ex indulgentia generali regressus b, quamquam locupletior c sit, actione tutelæ administratæ tibi non tenetur, si non ex gratia sententia facta, specialiter statum pristinum cum bonis omnibus recuperaverit.

De actionibus.

5. Idem A. Juliano.

Si adeptis bonis in insulam deportatus sis, quamvis ex indulgentia communi redisti d, actiones e tamen, quas-cunque habuisti, remanent in causa bonorum publicatorum: nec ex ordine est, quod petis, ut contra hæredes tutorum actiones tibi præstentur.

De patria potestate.

6. Imp. Gordianus A. Fabiano P. P.

In insulam deportato filio f, hacque ratione vinculo paternæ potestatis exempto: si postea ex indulgentia Divi Alexandri (ut proponis) reditus in patrium solum g, præcedensque dignitas h restituta sit, potestas tamen patria i repetita non videtur.

De redditu. De militia. De existimatione.

7. Imp. Philippus A. & Philippus Cæsar Cassio.

Generalis indulgentia nostra redditum k exulibus seu deportatis tribuit l: non etiam loca militia m prædem adempta concessit, neque n integram atque illibatam existimationem reservavit.

De servis.

8. Imp. Valer. & Gallien. AA. Seleuco P. P.

Frustra o adhuc servum p esse tui juris existimas, qui in metallum damnatus, poena ejus postea liberatus est. Per hujusmodi enim indulgentia occasionem integrari dominium prius non placuit: verum idcirco tamen impune tibi eum Præses provincie injuriosum esse q non patietur. Quod si quid rerum tuarum tenet, Procurator vobis judex erit: filci enim coepit esse mancipium.

De patria potestate.

9. Imp. Diocletianus & Maximianus AA. Restitutæ & aliis.

Si pater vester in insulam deportatus, generali indulgentia restitutus est, nec ut liberos in r potestatem reciperet, specialiter s impetravit: in dubium non venit, hæreditatis commodum per vos ei acquiri, quos sententia contra eum prolata patresfamilias effecit, nequaquam potuisse.

De effectu indulgentia.

10. Idem AA. & CC. Demetrio.

Cum indulgentia nostra interveniente sis reversus ad latres tuos, frustra vereris, ne ex annotatione Prædis, quæ jam abolita est, calumniam t patiaris.

De lite ante deportationem mota.

11. Idem AA. & CC. Philippo.

Casus ejus, qui fundi moverat quæstionem, & ex benigntate nostra facta u in eum cum bonis restitutio, statum pristinum causa non immutavit.

De are alieno.

12. Imp. AA. & CC. Tryphoni Præf. præf.

Si deportationis sententia veniam indulgentia nostra consequuta suam recepit x substantiam, se-

rint omnes relegati & deportati, neque militias suas recipient, & infames manebunt. Synopsi illo loco.

m Restitutis a poena, servi non restituantur.

n v. quæ scripti ad l. 3. j. de generali abolitione.

o Indulgentia generali domino concessa non restituantur ei servi fisco commissi ex deportatione ipsius domini.

p Servi restituti, dominis injuriosi esse non debent. dixi ad l. 13. in fin. §. de poenis. l. 9. ff. de poenis.

q Restitutio jus patrie potestatis non restituit, nisi specialiter jus potestatis restitutio fuerit. Ecl. d. loco cap. 13. adde l. 6. sup. eodem. aut dignitas ac bona sunt restituta. l. 13. in prin. inf. eodem.

r Præses non deportat, sed deportandum adnotat, eamque adnotationem plerumque sequuntur principes. l. 6. §. 1. ff. de interd. & delegat.

u vide l. 2. in fin. sup. cod.

t Restituti adversus Prædis adnotationem status in dubium revocari non debet.

x dixi ad l. 5. sup. cod. adde l. 21. ff. de verb. sign.

x dixi ad 4. inf. cod.

a Si missus in metallum, postea revocetur, quamvis deinceps locuples fiat, nemini tamen tenetur eorum nomine, quæ ante metalli damnationem debuit: nisi pristina ejus bona fuerint ei restituta. Synopsi. Basil. 6. Tit. 3. ex lib. 60. tit. 68. cap. 8.

b vide quæ scripti ad l. 7. j. cod.

c Revocatus ex metallo, licet locuples postea la-

ctus fuerit, non tenetur creditoribus eorum nomine, quæ ante poenam metalli debuit, nisi pristina ejus bona sint ei restituta. l. 12. j. cod.

d Ecl. 5. ex lib. 60. tit. 68. c. 8.

e v. eandem d. l. 7. ubi scripti.

f Deportatus restitutus, actio in debitores non restituitur ut hic, nisi cum bonis restitutio acta sit. l. 11. j. cod.

g Filius restitutus, in patriam potestatem non revertitur, ut hic, nisi ea condicione restitutus, ut jus potestatis redintegraretur.

h Indulgentia generalis patriam restituit, v. d. l. 7.

i Indulgentia generali fama non restituitur. l. 3. §. de generali abolitione.

j Indulgentiam generalem consecutus liberos suos in suam potestatem non revocat, vide Sfortiam Oddum d. loco quast. 94. artic. 3.

k Indulgentia generalis patriam & in eam reditu tribuit, ut hic. & l. 4. §. 6. cod. adde Sfortiam Oddum tract. de restitutionibus.

l quast. 94. artic. 2.

m Indulgentia generalis neque militiam, neque famam restituit, 6. Synopsi. Basil. 3. ex lib. 60. tit. 58. cap. 11. adde l. 3.

n de generali abolitione. l. 10. in fin. j. cod. Ideoque h generali principis indulgentia restitue-

re non debet. Synopsi.

o Indulgentia generalis domino concessa non restituantur ei servi fisco commissi ex deportatione ipsius domini.

p Servi restituti, dominis injuriosi esse non debent. dixi ad l. 13. in fin. §. de poenis. l. 9. ff. de poenis.

q Restitutio jus patrie potestatis non restituit, nisi specialiter jus potestatis restitutio fuerit. Ecl. d. loco cap. 13. adde l. 6. sup. eodem. aut dignitas ac bona sunt restituta. l. 13. in prin. inf. eodem.

r Præses non deportat, sed deportandum adnotat, eamque adnotationem plerumque sequuntur principes. l. 6. §. 1. ff. de interd. & delegat.

u vide l. 2. in fin. sup. cod.

t Restituti adversus Prædis adnotationem status in dubium revocari non debet.

x dixi ad l. 5. sup. cod. adde l. 21. ff. de verb. sign.

x dixi ad 4. inf. cod.

Pro-

a Restitutus in integrum, non potest uti beneficio restitutionis in fraudem creditorum.

b l. unie. c. Theod. eod.

c Patriam potestatem recuperat deportatus, cum primum restitutus est.

d dixi ad l. 9. §. eod.

e Restitutio regulari facit l. 8. sup. de pact. dotalib.

f atque ita restituta patria potestate deportato restituito, quæ intermedio illo tempore gesta sunt per ejus filium, rata sunt.

g Absurditas vitanda.

h Nec enim quis potest esse eodem tempore sui juris, & in aliterius potestate.

i Nomine tantum restituitur patriæ potestati, qui administrationem rerum filii non recuperat: quique ad ejus bonorum administrationem non restituitur.

k Patria officium est res liberorum recte administrare.

l Restituta alicui patria potestate, restituitur eidem jus administrandorum bonorum, si modo legitimæ administrationis capax sit.

m Adde l. 50. ff. ad Treb.

protegere sceleris poena contra & creditores, quo minus jure debitum solvat, improbe conatur.

De patria potestate & ejus effectibus. 4. De bonis, dignitate & patria potestate.

13. Imp. Constantin. A. ad Maximum Præf. urb.

IN 6 quaestione testamenti, quod deportati filius remaneant patre fecisset, remotis Ulpiani atque Pauli notis, Papiniani placet valere sententiam: Ut & in patris sit filius potestate, cui & dignitas, ac bona restituta sunt.

1 ¶ Ita & tamen, ut gesta per filium, cujus consilia legitima ætas firmaverat, rata sint, eodem in potestatem patriam redeunte, ne eorum rescissio efficiat (quod est maxime absurdum) f eodem g tempore nec in patris, nec in sua quemquam fuisse potestate.

2 ¶ Minores enim ætate jure quicquam agere prohibentur. Quibus si damnato patre tutor datus est, necesse est, ut ab officio suo recedat, regresso eo, quem non solum nomine h redire, sed etiam officium i suum nulla pravitate corruptum liberis præbere oportet, ut eorum bona tueatur & augeat. Nam & si patria potestate ad corrumpendi, atq;

Contraria duo simul concurrere non possunt.

Nec enim quis potest esse eodem tempore sui juris, & in aliterius potestate.

Nomine tantum restituitur patriæ potestati, qui administrationem rerum filii non recuperat: quique ad ejus bonorum administrationem non restituitur.

Patria officium est res liberorum recte administrare.

Restituta alicui patria potestate, restituitur eidem jus administrandorum bonorum, si modo legitimæ administrationis capax sit.

Adde l. 50. ff. ad Treb.

effundendi patrimonii licentiam abutatur, ut furioso, ac dementi, itemque prodigo a, libidinum omnium vitiorumque servo, non est eorum pecunia committenda: ¶ quin ¶ ab administratione fugiat, neque tutor esse designat, omniaque minoris dispendia suis ipse damnis præstat. Sententia vero deportationis nullo patrem præjudicio deminuat.

3 ¶ Quem si comperta integritas, ut naturæ, ita officio liberis restituerit, ei gubernacula b rerum tradenda sunt, cujus ad imitationem publici juris provisa custodia est. Quæ nisi bonis patribus detur, lucentior erit ¶ filiis ¶ reditus, quam discessus.

4 ¶ Ideoque tantum c ad restitutionem indulgentia valeat, quantum ad correctionem sententia valuit: utque deportationis ipsum per se d nomen e rerum omnium spoliatio est, ita indulgentiæ restitutio f, bonorum g ac dignitatis, uno nomine amissorum omnium sit recuperatio. Et filii emancipationem a patribus officiis petant, ut libertatem non damnationis, sed lenitatis paternæ testem habeant. Dat. 18. Kalend. Octobr. Sirmii, Crispo 2. & Constantino 2. CC. Coss. 321.

14. h.

Explicitus est Codicis DN. Justiniani PP. A. Repetita prælectionis liber nonus.

de quæ de verbo restituendi scripti ad l. 35. l. 75. ff. de verb. sign. l. 173. §. 1. ff. de reg. jur. vide quæ scripti ad l. 2. sup. eod.

Deest hic constitutio, quam vide apud Cujacium 20. observ. 31.

a Prodigus libidinum, omniumque vitiorum servus, ut hic: neque modum neque finem expensarum habens, bona dilacerans atq; dissipans, l. 1. ff. de curat. furios. a. verfor. dixi ad l. Gaji uisim. his addatur elegans prodigi descriptio ex Paulo 3. sent. 4. §. 7.

b vide quæ scripti ad l. 11. ff. de verb. obl.

c l. 6. §. 12. ff. de injusto.

d Nominis vis spectanda.

e Deportatio, rerum omnium spoliatio.

f Indulgentia, bonorum, dignitatis, & omnium restitutio, his ad.

g Indulgentia, bonorum, dignitatis, & omnium restitutio, his ad.

h Indulgentia, bonorum, dignitatis, & omnium restitutio, his ad.

i Indulgentia, bonorum, dignitatis, & omnium restitutio, his ad.

j Indulgentia, bonorum, dignitatis, & omnium restitutio, his ad.

D. JUSTINIANI SACRATISSIMI PRINCIPIS, PP. A. CODICIS,

REPETITÆ & PRÆLECTIONIS,
LIBER DECIMUS.

DE 6 JURE c FISCO d.

TITULUS e PRIMUS.

a At ex repetita prælectione.

b Addebant veteres, & populi, & Paul. l. 5. §. 12.

c Sic Lampadius in Alexand. scribit, tum leges de jure fisci & populi modum & iustas intulisse, Cont.

d l. 6. privilegio.

e Adde l. 7. §. 73. sup. eod. §. 14. ff. de

f l. 6. privilegio.

g l. 6. privilegio.

h l. 6. privilegio.

i l. 6. privilegio.

j l. 6. privilegio.

k l. 6. privilegio.

l l. 6. privilegio.

m l. 6. privilegio.

n l. 6. privilegio.

o l. 6. privilegio.

p l. 6. privilegio.

q l. 6. privilegio.

r l. 6. privilegio.

s l. 6. privilegio.

t l. 6. privilegio.

u l. 6. privilegio.

v l. 6. privilegio.

w l. 6. privilegio.

x l. 6. privilegio.

y l. 6. privilegio.

z l. 6. privilegio.

De donatione præcedente obligationem fiscalem.

1. Imp. Alexander A. Attico & Severo f.

SI prius g quam fisci rationibus pater vester obligaretur, perfectam h prædiorum donationem i fecisse fuerit probatus: quod citra fraudem creditorum gestum est, non rescinditur k.

De computatione a Tabulariis facta.

2. Imp. Gordianus A. Serenio l.

INstar rei judicatz obtinere minime a potest computatio a Tabulariis b facta: nisi sententia procuratoris c fuerit comprobata.

De venditione in fraudem fisci.

3. Idem A. Atticæ.

SI minori d pretio, quam res est, aperta fraude e emptoris vel gratia, quæ obligata sunt, fisco f, venierint: aditus Procurator g meus debitam quantitatem inferenti h restitui ea prædia jubeat.

De metriceis.

4. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Niceti i.

CERTA forma super metriceis k data est, qui jussu Principis in aliam civitatem translati sunt. Nam prædia l eorum, quæ antequam demigrarent, habuerint, si ab eis m distracta non essent, fisci rationibus vindicari jam pridem decretum est: nisi aliud speciali præcepto Augusta majestas decreverit. Ut igitur a Principibus salubriter statutum est, ita salvis his, quæ utiliter placuerunt, parentibus n hæredes eos existere minime oportere, nulla legis sanctione statutum est.

De bonis non capiendis sine autoritate Principis.

5. Exemplum sacrarum literarum eorundem AA. ad Flaccum.

PROhibitum o est cujuscunque bona, qui fisco locum fecisse existimabitur, capi, priusquam p a nobis forma fuerit data. Et ut omni provisionis genere occursum

1 Prædia incolarum (qui hic μέτοικοι) quæ antequam migrarent, jussu Principis, habuerunt, in fisco redigenda, nisi Princeps id eis concesserit, ut ea sibi retinuerent.

m al. his. n Metricei non argentur a successione parentum in ea civitate relictorum, ex qua migrarunt. o Nunciis Principis non creditur sine literis. Barr. p Officiales procuratoris Cæsaris bona caduca occupare non possunt sine autoritate Principis.

a Potest igitur retractari.

b Tabularii qui, dixi ad l. 7. §. de exat. tribut.

c qui & rationabilis.

d vid. Cujac. 16. obs. 29.

e aliud si bona fi.

f l. 1. §. ne fisco.

g l. 1. §. id est, procuratore vel officio ejus.

h l. 1. §. de rescind. l. 2. inf. de jur. heret. l. 1. §. de præscript. 30. an. l. 9. ff. de resc.

i Mactraulo, ut supr. l. 7. ff. de rescind. vend.

k al. Metricei.

Metricei sunt coloni & incolæ, qui ex una civitate in aliam migrant, jussu Principis, ut hic. l. 12. in fin. ff. de excus. tut. Dixi ad tit. ff. ad mun. & de incolis.

l l. 1. §. de rescind. l. 2. inf. de jur. heret. l. 1. §. de præscript. 30. an. l. 9. ff. de resc.

m al. his. n Metricei non argentur a successione parentum in ea civitate relictorum, ex qua migrarunt.

o Nunciis Principis non creditur sine literis. Barr. p Officiales procuratoris Cæsaris bona caduca occupare non possunt sine autoritate Principis.

q l. 1. §. de rescind. l. 2. inf. de jur. heret. l. 1. §. de præscript. 30. an. l. 9. ff. de resc.

r l. 1. §. de rescind. l. 2. inf. de jur. heret. l. 1. §. de præscript. 30. an. l. 9. ff. de resc.

s l. 1. §. de rescind. l. 2. inf. de jur. heret. l. 1. §. de præscript. 30. an. l. 9. ff. de resc.

t l. 1. §. de rescind. l. 2. inf. de jur. heret. l. 1. §. de præscript. 30. an. l. 9. ff. de resc.

u l. 1. §. de rescind. l. 2. inf. de jur. heret. l. 1. §. de præscript. 30. an. l. 9. ff. de resc.

v l. 1. §. de rescind. l. 2. inf. de jur. heret. l. 1. §. de præscript. 30. an. l. 9. ff. de resc.

w l. 1. §. de rescind. l. 2. inf. de jur. heret. l. 1. §. de præscript. 30. an. l. 9. ff. de resc.

x l. 1. §. de rescind. l. 2. inf. de jur. heret. l. 1. §. de præscript. 30. an. l. 9. ff. de resc.

y l. 1. §. de rescind. l. 2. inf. de jur. heret. l. 1. §. de præscript. 30. an. l. 9. ff. de resc.

z l. 1. §. de rescind. l. 2. inf. de jur. heret. l. 1. §. de præscript. 30. an. l. 9. ff. de resc.

a Casariani officiales procuratores Caesaris, dixi ad l. 10. D. de publicanis.

b Resistere licet officialibus & Casarianis bona caduca occupantibus sine iussu Principis, atque ita permittitur, cuique iniuriolos conatus eorum prohibere, si quid iniuria facere coeperint aut voluerint; licet, inquam, id iis quorum interest, ut hic. Tenentur quoque iniuriæ.

Paulus lib. 5. sent. 12. §. 6. Quoties sine auctoritate, iudicati officiales aliquis bona occupant, vel describunt, vel sub observatione esse faciunt aditoprocuratore, iniuria summovetur; & huius rei auctor ad P. Prætorio puniendi mittuntur.

c legend. quæ succubuerint id est, acciderint in causam caduci.

d v. l. 1. sup. de mand. Princip. e vigore.

f C. Th. cod. tit. 1. 3. g De igne & ignis pœna, v. l. unic. sup. de Nili aggeribus.

h Fisci actiones intra suum ac legitimum tempus instituendæ: post tempus legitimū, moveri non possunt.

i In C. Theod. de est ut: & sic novus vericulus incipit, Jam, &c. k Si fisci litibus etiam iustis, præscriptio obicitur, quanto magis iniustis privatorum obijci potest & debet.

l C. Theod. cod. l. 5. de sumpt.

m id est, reclamandi copia, adde l. 46. D. eodem. & 1. Harmenop, 2. §. 44.

n Conventorum a fisco bona, pendente ipsa lite neque describi, neque distrahi debent. Possessio apud reos remanere debet, ut hic: nisi officiales sint procuratores Caesaris. vers. sane. inf. cod.

o id est, possessorem.

p sub. apud rationalem.

q vindicare, in C. Theod.

r Conditionales tabularii huic conditioni additi & mancipati, adeo ut non possint ad aliam aspirare militiam vel dignitatem, dixi ad l. 11. §. qui posteriores.

s al. ei fuerit.

t Et sic duplicem, ut l. 46. §. 1. D. eod. Imo quadruplum, ut l. 8. inf. eod. dixi ad l. 45. §. 13. D. eod.

u Casariani seu officialis Procuratoris Caesaris, a fisco conventi bona, statim seu ab initio litis ipsius motæ, a fisco possidentur vel describuntur, ut hic, quod in aliis non est, sup. eod. Cur hic aliud in Casariano, quam alio homine? Præsumptionem malæ fidei, professionis consuetudo fraudem inducit, in fin. j. eod. l. 2. C. Th. de bonis vacantibus.

x al. absidere.

y al. prædicta.

z Præsumitur mala fide possidere, qui consuevit alium fraudare. Jus idem Theophrastus, seu præsumptione est, ut notant Græci, teste Cujacio ad Novell. 22. in fin. Hinc colligunt: Publicæ rei administratores, qui ad illud munus inopes venerunt, si postea divites facti fuerint, ex publica pecunia divites factos fuisse præsumi, si modo id constante administratione adquisierint, non post redditas Reipublicæ rationes. adde quæ dixi ad l. 10. in fin. sup. arbitry. tutelæ.

lit Casarianis a, sancimus licere b universis quorum interest, objicere manus his, qui ad capienda bona alicujus venerint, qui succubuerint c legibus: ut etiam si Officiales ausi fuerint a tenore datæ legis desistere, ipsis privatis resistentibus, a facienda iniuria arceantur. Tunc enim is, cujus interest bona alicujus non interpellari, Officialibus volentibus ea capere, debet acquiescere, cum literis d nostris cognoverit non ex arbitrio suo Casarianos (id est Officiales) ad capiendas easdem venisse facultates: sed iustitiæ vigorem e id fieri statuisse.

Si non suo tempore agatur.

6. Imp. Constantinus A. ad provinciales f.

Iustas etiam, & quæ locum habent, fisci actiones præcipimus concremari g ob hoc solum, quod suis h temporibus prolata non sunt: ut i jam k calumniæ privatorum eo saltem arceantur exemplo, quo iustas fisci lites filere præcipimus. Datum 3. Kalend. Jun. Constantino A. 5. & Licinio Cæs. Coss. 319.

De bonis lite pendente non occupandis, si post rem secundum fiscum judicatam interversum quid fuisse apparuerit.

7. Idem A. ad Volusianum P. U. l.

Defensionis m facultas danda est his, quibus aliquam inquietudinem fiscus infert: cum facultates eorumdem adhuc n controversia pendente inquietari describi que fas non sit. Ubi ergo controversia extiterit, fisco alicujus patrimonium vindicante, apud eum o omnibus facultatibus constitutis cognitio ventiletur p: ut cum rei exitus debere eas vindicari q probaverit, tunc demum res persequi liceat, & super modo facultatum ac rerum interrogationem haberi, quæ per conditionales r servos investiganda est: ut si quid subtractum f fuerit, exigatur, & extrinsecus integrum tantum t aliud multæ nomine, quantum fuerat per fraudem ablatum. † Sane in huiusmodi quæstione, si Casariani u nomen inciderit, ad usurpationem constitutionis istius non debet accedere x: siquidem consuetudo fraudum, quibus prædicti y omnia temerare consueverunt z, exceptionem eorundem meruit a. Datum prid. Kalend. Jan. Sirmii, Constantino A. 7. & Constantio Cæs. Coss. 326.

De interversorum pœna.

8. Imp. Valent. & Valens AA. ad Dracontium Vic. Africæ.

Qui b in contractibus scelestis, ac fisco perniciosis interversorum c maculosis sese fraudibus implicuerint, quadrupli d redhibitione teneantur. Datum 15. Kalend. Dec. Adrumeti, Valentiniano & Valente AA. Coss. 365.

De Susceptoribus. De Irenarchis. De Optione.

9. Imp. Honor. & Theod. AA. Patricio Comiti rerum privatarum e.

a metuerint. in C. Th. al. mervenerunt.

b Ex lib. 10. tit. 1. l. 10. C. Th.

c Intervisor hic & l. 12. inf. de susceptoribus. decoctor pecuniæ publicæ dixi ad l. 2. j. de palatinis sacrum largis.

d vide quæ scripti ad l. 45. §. 13. D. eod.

e C. Theod. cod. tit. 1. 17. hinc constat, agi hoc titulo de rebus æraril privati, ut in l. 1. j. de locat. præd. civil. l. 1. inf. de locat. fundor. fiscal. alias proprie fiscus, sacrum ærarium, sacre largitiones, sacri thesauri.

Super a creandis susceptoribus b periculo Procuratorum c rei dominicæ d, dispositionem tuæ sublimitatis firmam esse præcipimus: ita ut omni ambitione cessante, quæ statuta sunt, quæque antiqua consuetudine commendantur in pabulis e, vel sumptu familiarum minitrandis, intemerata permaneant: super Irenarcha f, & Optione g omni antiqua h consuetudine observanda. Datum 3. Kalend. Jan. Constantin. Theod. A. 9. & Constantino 3. i Coss. 420.

De bonis mortuorum ante condemnationem.

10. Idem AA. Palladio P. P. Orientis k.

Eorum patrimonium mortuorum l, qui vitæ suæ tempore diversis conscientiam suam dicuntur polluisse criminibus, fisci rationibus nequaquam competere m, vel ab eo alienari n censemus, nisi post publicam accusationem eos constituerit fuisse convictos o. Datum 8. Id. Jul. Ravennæ, Eustathio & Agricola Coss. 421.

Intra quod tempus lis finienda sit.

11. Pars undecimæ const. ex lib. 56. Basil.

Omnis p publica actio intra sex q menses post litis contestationem peragatur: nisi forte contingat, ut sit necesse, vel personas, vel instrumenta quædam ex provinciis accersiri in Regiam Urbem, aut si ipsimet, qui conveniuntur, causam dilationis præbeant, utpote si se imparatos dixerint.

DE CONVENIENDIS FISCI DEBITORIBUS.

TITULUS II.

1. Imp. Gordianus A. Saturnino & aliis.

Non injusta ratione desideratis, repromissa fisco indemnitate, eos priore r loco conveniri, qui reliqua contraxerunt: mox ad vos perveniri, qui ab his quædam mercati estis.

Cautio quæ non probat contra fiscum, sed contra officiales, facit ut officiales primo conveniantur. Bart.

2. Imp. Valerian. & Gallien. AA. & Valer. C. Erophilo f.

Fisco quidem contra te manet actio, quod argentum t quod inferre debebas, rationibus fuerit relatum, si cautionem quæ tibi super eo exposita est, Tabularius non subnotavit: æquum u tamen est, ut prius de bonis ejus, qui exactor fuit, si solvendo est, & x conveniendi ejus facultas datur, indemnitati fisci satisfiat y: tunc a te, si servari hic modus non possit, reposcatur.

3. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Januariario & aliis.

Quoniam z Augerio a ac filio ejus ad exigenda reliqua b consortes c vos atque consocios d esse dicitis, eisq; certorum e duntaxat nominum exactionem mandatam f: nec inter eum g & ceteros, qui exactores fuerant nominati h, confusa exactionis mutuum periculum constitutum i, sed separato muneris k obsequio l discretam solitudinis rationem fuisse adseveratis: a jure non discre-

scalis post eam contestatam finienda est intra sex menses; ideoque in l. properandum. sup. de iudiciis, recte excipiuntur causæ fiscales.

r Fiscus hoc ordine excutit debitores: priore loco reum ipsum principalem, tum intercessorem, deinde possessorem hypothecarium, ut hic. l. 47. ff. de iure fisci. Exigit quidem exactor publicorum tributorum debitorem debitoris fiscalis jure tacite hypothecæ: prius tamen excutit reum principalem quam possessorem. Fiscus eam electionem non habet.

f Patrophilo, vet.

t Fisci debitor non continuo liberatur, hoc ipso, quod exactor retulit in rationes publicas debitorem solvisse, sed tum demum cum tabularius subnotaverit: ut hinc constet exactorem a tabulario distingui. Exactoris munus inter cætera fuit exacta in rationes publicas referre, tabularii subnotare, l. 1. j. de canonis largis. tit.

u Apocha quæ non probat contra fiscum, sed contra exactorem fisci, tantum id efficit, ut a fisco prius conveniatur exactor, quam debitor.

x Deest in quib. lib. al. aut. y satisfaciatur.

z Si divisa est administratio a iudice, vel ab ejus officialibus, primo convenitur gerens, de iussu & nominatores ipsius, quam perveniatur ad collegam. Bart.

a Augerio.

b Reliquis exigendis plures etiam exactores eligeantur: quidam ad certorum tantum nominum exactionem, ut hic.

c Consortes, consocii.

d sociatos.

e al. ceterorum.

f Multum interest exactio divisim mandetur, an pro indiviso.

g al. inter vos, quod rectius existimat Cujac. ut in fin. etiam vos.

h nominatim.

i al. additur, est.

k al. nominis.

l al. additur, quo.

a Comitibus rerum privatarum dispositione, susceprores rei privatae creantur, pabula & annonæ præstantur familiaribus rei privatae, suos enim famulos suamque familiam res Principis privata habuit.

b Susceptores rei privatae creantur periculo procuratorum rei privatae: ut hic, ex Comitibus rerum privatarum dispositione, ut docet huius legis inscriptio.

c Comes rerum privatarum Principis, privati ærarii curam gerebat per procuratores, Theod. 3. c. 12. Græci. 6. Basilicon. Dissert. autem a Comitibus sacri ærarii live sacrum largitionum, live thesaurorum, de quo scripti ad l. 2. j. ut dignit. ordo servetur, uterque tamen est illustris.

d id est, rei privatae ipsius Principis.

e Pabula quæ & capita, sup. de annonæ & capitat. animalium: ut annonæ, familiaribus dominiæ sumptus.

f vide j. de Irenarchis.

g Optio est erogator annonæ militaris.

h Creantur Irenarchæ & Optiones periculo decurionum, ex dispositione tamen Præsidum, l. 1. j. de Irenarchis.

i al. illi.

k ex C. Th. l. 16. tit. 10. lib. 20. ubi additur, post alia.

l Mortuorum ante condemnationem bona fisco non vindicantur. m competi, in C. Theod.

n absunt a C. Th. o i. e. condemnatos.

p Ex collectione Ant. Augustini.

q Omnis causa sup. de iudiciis.

r Fiscus hoc ordine excutit debitores: priore loco reum ipsum principalem, tum intercessorem, deinde possessorem hypothecarium, ut hic. l. 47. ff. de iure fisci. Exigit quidem exactor publicorum tributorum debitorem debitoris fiscalis jure tacite hypothecæ: prius tamen excutit reum principalem quam possessorem. Fiscus eam electionem non habet.

f Patrophilo, vet.

t Fisci debitor non continuo liberatur, hoc ipso, quod exactor retulit in rationes publicas debitorem solvisse, sed tum demum cum tabularius subnotaverit: ut hinc constet exactorem a tabulario distingui. Exactoris munus inter cætera fuit exacta in rationes publicas referre, tabularii subnotare, l. 1. j. de canonis largis. tit.

u Apocha quæ non probat contra fiscum, sed contra exactorem fisci, tantum id efficit, ut a fisco prius conveniatur exactor, quam debitor.

x Deest in quib. lib. al. aut. y satisfaciatur.

z Si divisa est administratio a iudice, vel ab ejus officialibus, primo convenitur gerens, de iussu & nominatores ipsius, quam perveniatur ad collegam. Bart.

a Augerio.

b Reliquis exigendis plures etiam exactores eligeantur: quidam ad certorum tantum nominum exactionem, ut hic.

c Consortes, consocii.

d sociatos.

e al. ceterorum.

f Multum interest exactio divisim mandetur, an pro indiviso.

g al. inter vos, quod rectius existimat Cujac. ut in fin. etiam vos.

h nominatim.

i al. additur, est.

k al. nominis.

l al. additur, quo.

pat,

DE VENDITIONE RERUM FISCALIU

POENIS & FISCALIBUS CREDITORES

CUM PRIVATIS COMMUNUM.

TIT. IV.

Ratione partis fiscus potest vendere totum. Bart.

1. Imp. Alexander A. Epicteto.

Forma a est, quotiens ad fiscum vel b minima portio rei pertinet, ut universa a Procuratoribus meis distrahat c: sed pretium partis tantum in fiscum redigatur, reliquum dominis partium restituatur. Emptorem igitur pradiorum, de quibus libellum dedisti, apud suum Judicem conveni, usum defensionibus, d si qua sibi competunt. PP. 7. Kalend. Octob. Rufo & Dextro Conf. 226.

NE FISCUS REM, QUAM VENDIT, EVINCAT.

TIT. V.

1. Imp. Alexander August. ad Hermiam.

Gravissimum e verecundia mea duxit, ut f cujus rei pretium, cum bona fide esset addita, semel fiscus acceperit, ejus controversiam referat. + Non solum ergo emptorem ab eadem statione g, sed ne ab alia quidem quæstionem pati debere, æquum est: cum etiam in his venditionibus emptore non inquietato officia inter se possint experiri. Datum 15. Kalend. Maji, Modesto & Probo Conf. 229.

2. Imp. Honor. h & Theod. Augusti Palladio P. P. Orientis.

Retractare i fiscum, quod semel vendidit, æquitate honestatisque ratio non patitur. Datum Kalend. Jan. CP. Martiano A. & Adelphio Conf. 451.

DE HIS, QUI EX PUBLICIS RATIONIBUS MUTUAM PECUNIAM ACCEPERUNT.

TIT. VI.

1. Imp. Valent. & Valens AA. ad Probum Præf. præf. k.

Si l quis ab exactoribus, tabulariis, || & m || arcariis, officiisque n rationum foenebrem pecuniam sumpserit, detectus in eodem, ad quadrupli o pœnam ex hac auctoritate teneatur. Datum 4. Id. Mart. Trever. Valentiniano & Valente Conf. 365.

Qui aurum fiscale sumpsit mutuo sine Principis licentia & qui dederit, pœna hic inserta tenetur. Bart.

2. Imp. Grat. Valent. & Theod. AAA. Palladio P. P. p.

Sciant q omnes r, accipiendi mutuo ex largitionibus sacris auri non patere cuiquam facultatem. Quod si quis aurum ex nostro ærario privatis commodis profuturum, occulte s, aut cautionis, aut sponsonis fide, ut debitor redditurus || sine nostra auctoritate || acceperit, n ablatis bonis omnibus, perpetuæ deportationis subdetur exilio. Is etiam, qui ex memoratis thesauris sub specie publici creditoris aurum cuiquam commodaverit, aut x tradiderit: capitali sententiæ y subjugetur. Datum 12. Kalend. Aug. Heracleæ, Eucherio & Syagrio CC. 381.

ff. de jure fisci l. interdum. 16. ff. de publican. l. ult. ff. de offic. Præf.

k Cod. Th. lib. 10. tit. 24. l. 1. ex quo hac inscriptio restituta est, antea enim in quibus non legebatur.

l Fœnori pecuniam fiscalem sumens, ab exactoribus vel tabulariis, vel officialibus quadruplum restituere tenetur. Synopsi Basil. y. tit. 6. ex tit. 6. c. 11.

m Deest. in C. Th.

n officiis in C. Th.

o vide, quæ scripsi ad l. 45. §. 13. ff. de jure fisci. & l. 8. §. de jure fisci.

p Comit. sacr. largitionum in C. Th. 10. 24. l. 2.

q Mutuum ex fiscalibus thesauris nemo accipere debet. Quod si quis ex sacro ærario, vel occulte, vel palam, vel sub cautione scripta, vel fidejussoribus mutuum sumpserit, proscribitur & deportatur, itidemque is, qui de sacris thesauris mutuum dederit, pœna capitis adficiatur. Synopsi ibid. c. 12. & 3. Harm. 5. §. 95.

r neque dandi, neque accipiendi, in C. Theod.

f Occulte fieri interdum dicitur, quod sit sine auctoritate Principis, de quo vide Corsetum fœnulari, occulte.

t Absunt a C. Th.

u accepit.

z ac, in C. Th.

y sententia, in C. Th.

a Forma i. e. regula, canon. hinc formata epistola in veteribus conciliis vocatur, quas Græci vocant canonicas, hic forma pro lege sumitur in l. 4. §. de jure fisci. l. divi. 31. ff. de administrat.

b Fiscus solidam rem ac totam invito etiam solio vendere potest: sic enim facilius invenit emptorem, & tamen cum ita vendit, pars pretii ocio servatur. l. 2. §. de com. rer. alien.

c distrahat.

d ab addituris suis.

e Pars epistola Imp. Alexandri ad rationalem.

f Qui rem emit a fisco, pretiumque solvit, non amplius convenitur. Syn. Bas. 19. tit. 13. lib. 56. tit. 6. c. 9.

g Statio, mansio in qua officium fiscale consistit, l. 1. §. de compensat. l. 2. §. de solut. ut sit sensus. Quod una fisci statio emptori addixerit, id alia retractare non potest.

h al. Arcad.

i Fiscus re semel vendita, retractare venditionem nequit, Syn. ibi. c. 10. l. 1. §. de fundis rei privatae. l. 5. §. de locat. præd. civil. l. 17. ff. de evictionib. l. 6. §. de fundis patrimonialibus, nisi dionartus, i. e. servus bonorum administrator venditus sit: Nam hujusmodi servorum venditiones retractantur. Synop. ib. l. bonorum. ff. de jure fisci l. interdum. 16. ff. de publican. l. ult. ff. de offic. Præf.

k Cod. Th. lib. 10. tit. 24. l. 1. ex quo hac inscriptio restituta est, antea enim in quibus non legebatur.

l Fœnori pecuniam fiscalem sumens, ab exactoribus vel tabulariis, vel officialibus quadruplum restituere tenetur. Synopsi Basil. y. tit. 6. ex tit. 6. c. 11.

m Deest. in C. Th.

n officiis in C. Th.

o vide, quæ scripsi ad l. 45. §. 13. ff. de jure fisci. & l. 8. §. de jure fisci.

p Comit. sacr. largitionum in C. Th. 10. 24. l. 2.

q Mutuum ex fiscalibus thesauris nemo accipere debet. Quod si quis ex sacro ærario, vel occulte, vel palam, vel sub cautione scripta, vel fidejussoribus mutuum sumpserit, proscribitur & deportatur, itidemque is, qui de sacris thesauris mutuum dederit, pœna capitis adficiatur. Synopsi ibid. c. 12. & 3. Harm. 5. §. 95.

r neque dandi, neque accipiendi, in C. Theod.

f Occulte fieri interdum dicitur, quod sit sine auctoritate Principis, de quo vide Corsetum fœnulari, occulte.

t Absunt a C. Th.

u accepit.

z ac, in C. Th.

y sententia, in C. Th.

PRÆFERRI.

TIT. VII.

1. Imp. Alexander b A. Marcello.

Rem e suam persequentibus, pœna exactio postponitur. Sicut itaque in sortis quantitate, fisci persecutio potior est: ita in triplo d quod pœna nomine adjectum est, propria forma servanda e est. PP. Kalend. Jul. Juliano & Crispino Conf. 225.

DE FISCALIBUS USURIS.

TIT. VIII.

Ex mora pœna non accedunt usura. Bart.

1. Imp. Antoninus A Antiocho f.

Ejus summa, quam tibi pœna g nomine inflicta probaturus es, usura non exigentur. Nec h enim multam tibi procurator meus i irrogavit ultra k quam placitum est, sed pœnam l te jussit inferre. PP. 15. Kal. Decemb. Sabino & Anulino Conf. 217.

2. Imp. Alexander A. Victorino m.

Si sub pignore n creditum fuit, etiam o fiscum, qui successit p in locum debitoris, usuras q præstare oportet, si eas dependi saltem r pacto placuit. PP. 3. Non. Sept. Juliano & Crispino Conf. 225.

3. Imp. Justinianus A. Mennæ Præf. præf.

Fiscum etiam nostrum parere sanctioni nostri numinis jubemus: per quam usque s ad dimidiam centesimam usuras stipulari creditoribus, exceptis t certis personis, permittimus: ut ipse u etiam fiscus ultra dimidiam centesimam partem a debitoribus suis minime exigat: sive principaliter ei promiserit, sive a prioribus suis creditoribus actiones ad eum quocunque modo devolutæ sunt. Datum 8. Idus April. CP. Decio V. C. Conf. 529.

DE SENTENTIIS ADVERSUS FISCUM LATIS RETRACTANDIS.

TIT. IX.

1. Imp. Antoninus x Acutiano y.

Causas, in quibus contra fiscum judicatum est, intra triennium z retractari posse, & post id tempus, si prævaricatio a arguatur, vel manifesta fraus probeatur, notum est. PP. Non. Jul. Duob. & Aspris Conf.

DE BONIS VACANTIBUS b, ET DE INCORPORATIONE c.

TIT. X.

1. Imp. Diocletianus & Maximianus AA. & CC. ad Eucharium d.

pignovibus. 22. §. de usuris. o Extensio juris in privato constituti ad fiscum. p Hæres persona sua non mutatur. l. 2. §. ex his. 2. D. de verb. oblig.

q Fiscus succedens privato, eas usuras præstat, quas creditor a privato potuisset exigere ex pacto nudo pignori adjecto. Ut privatus debitor eas usuras præstat, ita & fiscus succedens privato. Multo igitur magis, usuras stipulatione debitas a Titio creditore, fiscus Titio succedens præstabit.

r Usuras ex pacto nemo regulariter præstat, sed ex stipulatione, si tamen in eas usuras, quæ pacto tantum promissæ, pignus qui acceperit, retentione pignoris usuras servabat, quæ pacto non servasset.

f Usuras majores semilibris nemo regulariter stipulari poterit.

t Usuras ab agricolis & illustribus trientes ab argentariis beses: ab Ecclesiis quadrantes stipulari possumus. l. eos. 26. §. de usuris.

u Usuras majores semilibris fiscus exigere a suis debitoribus non potest: si ipse fiscus nominatim eas stipulatus sit, sive creditoribus debitoris successerit: adeo ut semilles etiam consequatur, etiam si ei creditori successerit, qui leviores semilibris stipulatus sit. adde l. 1. in §. de his, quibus ut indigni. l. 17. §. si debitorum. D. de usuris. l. 6. D. de jure fisci.

x Sic reposuimus, cum ante legeretur Alexander. Contius. y Aristeo.

z Fideles causa judicata, ex causa retractari possunt intra triennium: post triennium vero si prævaricatio vel manifesta fraus arguatur, l. 1. D. de jure fisci. aut repertum instrumentum omittum. l. Imperatores. 35. D. de re judicata, aut testes: parem enim vim illa duo obtinent, l. in exercendis. 15. §. de fide instr. & instrumentorum appellatione testes continentur. l. 1. D. de fide instr. l. Notionem. 99. §. instrumentorum. D. de verb. sign.

a l. 10. D. de diversis & tempor. alibus præscript. l. 1. D. de jure fisci.

b Vacantia bona ἀκληρονόματα, eorum qui hæres non habent, quæ ideo ad fiscum pertinent. l. 96. §. 1. ff. de legat. 1. adde 10. C. Th. 8.

c Incorporare est in fisci corpus redigere, Ammianus 16. ad incorporare dixit: quod sit solenniter ex dispositione Comitum rerum privatarum, & Catholicorum summa cuncta descriptis bonis omnibus & titulis publice admixta, l. 2. §. de aquand. libris. Adde 10. C. Theod. 9.

d Scironi, al. Rationali.

a l. 11. l. 17. D. de jure fisci. b Sic restitutum, cum antea perperam legeretur, Antoninus. Cont. c Fiscus pecuniam suam repetens omnibus præfertur: pœnam vero persequens, creditoribus creditis eo quod multæ nomine petitur. Syn. ibi. c. 13. d v. quæ scripsi ad l. 45. §. 13. D. de jure fisci. e al. ferenda.

f Antiocho. g usura pœna inflicta ex contractu, delicto, vel quasi, exigi non potest. l. ult. D. de magist. conveniend. multa potest, si intra tempora judicati non solvatur. Cur tam variæ pœna pœna esse non debet. Si usura pœna admittitur, pœna pœna esset, nihil enim aliud usura, quam pœna non solvendi. l. cum quidam. 17. §. si pupillo 3. D. de usuris. h Corrigit Imperator errorem proponentis in libello multam pro pœna, Cujac. i noster. k Procuratori Caesaris pœna dictio non est. l. 2. §. de modo multarum. l. Procurator Caesaris pœnam infligere potest legibus definitam. m Victorio. n Usura per retentionem pignoris servatur, quæ non servarentur pacto, nisi pignus intervenisset, l. quamvis 3. l. per retentionem. 4. l.

Scire debet gravitas tua intestatorum a res, qui sine legitimo hærede decesserint, fisci nostri rationibus vindicandas: nec civitates audiebant, quæ sibi earum vindicandarum jus veluti b ex permissu vindicare nituntur; & deinceps quæcunque intestatorum bona civitatibus obtentu privilegiorum c suorum occupata esse compereris, ad officium d nostrum eadem revocare non dubites. Dat. prid. Idus Aprilis Annibaliano & Asclepiodoto Coss. 292.

2. Imp. Constantinus A. ad Æmilium V. P. Rationalem e rei privatae.

Si quando adnotationes nostræ contineant possessionem, sive domum quam f donaverimus, integro g statu donatam: hoc verbo ea vis continebitur, quam ante scribebamus, cum adjacentibus h & mancipiis, & pecoribus, & fructibus, & omni jure suo: ut ea quæ ad instructum possessionis vel domus pertinent tradenda sint. Dat. 6. Id. Mart. Mediolan. Constantino A. 3. & Licinio Coss. 313.

3. Imp. Valent. Valens & Gratian. AAA. ad Florentium Com. rerum privat. i.

Si quando aut alicujus publicatione, aut ratione k juris aliquid rei nostræ addendum est, rite, atque solenniter per Comitum rerum privatarum, deinde l per l Rationales in singulis quibusque provinciis commorantes incorporatio impleatur: & diligens stylus m sigillatim omnia adscribat: tituli n vero, quorum adjectione prædia nostris sunt consecranda substantiis o, non nisi publica testificatione proponantur: gravissimis statim subdendis suppliciis, qui hujusmodi aliquid propria usurpatione tentaverint. Dat. 4. Kal. Apr. Valentiniano NB. P. & Victore Coss.

4. Imp. Honor. & Theod. AA. & Constant. A. Palladio Præfecto prætorio p.

Vacantia q mortuorum bona tunc ad fiscum jubemus transferri, si nullum ex qualibet sanguinis r linea, vel juris s titulo legitimum reliquerit intestatus hæredem. Datum 8. Id. Jul. Ravenn. Eustath. & Agricola Coss. 421.

5. Imp. Theod. & Valent. AA. Hierocrati t Com. rerum privatarum u.

Si vacantia, vel alio modo bona delata legibus ad ærarium perhibeantur: certi Palatini x electi, & jurejurando obstricti y, ut eorum instantia Præses provinciae præfente fisci patrono diligenter inquirat, cujus vacans z, cadensque a fuerit patrimonium, quantumque, vel quale videatur, ut, quum data b reclamandi c copia, nullum id || vel d || jure possidere, vel vindicare constiterit, locumque ærario factum esse, tam ipsius relatione, quam publicorum monumentorum fide constiterit, rerum nobis notitia e intineretur: ut jussu nostro vacantia, vel alia res f nomine occupentur g ærarii. Quæ forma h etiam in parte bonorum, vel in una alterave re, seu actione una, vel etiam pluribus servetur. Nam si

quid per fraudem in dispendium ærarii fuerit admissum, missi quidem executores non evitabunt indignationem: Præses autem facultatum parte dimidia multabitur: fisci vero patronus detrimentum, quod || pro || a vitio ejus fisco b ingeritur, refarcire urgebitur. Dat. 7. Id. Octobr. Constantinop. DN. Theod. A. 15. c & qui fuerit nuntiatus Coss. 435.

DE d DELATORIBUS e.
TIT. XI.

1. Imp. Alexander A. Basso f.

Si ei, qui capere potest, tacitum fideicommissum relictum est, cessat delatio. His enim prohibetur tacite g relinqui h, qui palam relictum capere non possunt. PP. 13. Kal. Maji, Maximo 2. & Æl. no Coss. 224.

Qui desert ex necessitate officii, vel ex præcepto judicii, panam delatoris non sustinet. Bart.

2. Imp. Gordianus A. Eutychemo i.

Monente k officii solitudine, quinimo jussu Procuratoris, ut causam ab alio delatam convenienti diligentia instrueres, non l ipsum voluntarium delatoris m munus suscepisse te actorum n lectio, quæ precibus inserta o sunt, manifeste declarat. Eapropter ne quid in persona tua, quod est sectæ temporum meorum alienum, attentetur, Præses provinciae vir clarissimus ad sollicitudinem suam revocabit. PP. 8. Id. Sept. Pio & Pontiano Coss. 232.

3. Idem A. Chlælio p.

Nulla macula vel crimine delatoris aspergitur is, qui cum q ab officialibus fundum seu domum fisci possidere contenderetur, non se, sed alium ejus rei possessorem esse monstraverit. PP. prid. Kal. Jul. Gordian. A. 2. & Pontiano Coss. 242.

4. Imp. Carus, Carinus & Numerianus AAA. r Candido.

Ex varia statutorum diversitate ad id decursum est, ut hi, qui Reipublicæ s causas defendunt, delatorum criminibus non teneantur: cum omnibus notissimum sit t eos solos u execrabiles nuntiatores esse, qui x fisco deferunt. PP. Kal. 3. Kal. Sept. Carino & Numeriano AA. Coss. 284.

Delator non admittitur sine patrono fisci, & male deferentes ex consuetudine gravissime puniuntur. Bart.

5. Imp. Constant. A. ad provinciales y.

Omnes z Judices invigilare præcipimus, delatores || si ne a fisci advocato denunciante b, || poenis adficerent: apertissimi enim juris est, ut quod ex cujusque c patrimonio ceciderit d in casum, & legibus & recto juris ordine fisci advocatis agentibus vindicetur.

+ Sed quia nonnulli præcipites, secundum jus possessa patrimonium deferre non cessant, damus omnibus || licentiam e ||, qui se laesos existimant, contra delatores severitatem judicium implorare ferro f districtam g. Dat. 2. Kal. April. Constantinop. Constantio & Albino Coss. 335.

6. Imp. Gratian. Valent. & Theod. AAA. Pallio || al. Panhellevio || Consulari Lydia h.

Servum i domini delatorem jubemus in exemplum omnium proditorum severissimæ sententiæ subjugari,

a Intestatorum bona, & eorum, qui nullos hære- des habent, ad fi- scum pertinent. Nec enim civita- tibus licet eorum bona vindicare. Quia & si quæ ci- vitates obtentu sui juris eas occu- paverint, ab eis- dem vindicentur. Syn. Bas. 56. tit. 13. p. 12. & d. m. o- ris ex tit. 6. c. 10. & breviter Va- cantia bona fisco cedunt, non civi- tatibus: etiam si se hoc privilegio donatas contem- dant. b Quod Nicen- ses sibi conces- sum ab Augusto, sub Trajano con- tendebant. Plin. 10. epist. 27. 88. c Privilegio im- petrari non potest jus occupando- rum bonorum va- cantium. d Legendum fi- scum: ut in vet. Cont. Sed officium hic, nihil aliud quam fisci. l. pen. j. de præposit. sa- cri cubic. l. 96. §. quoties. ff. de le- gat. 1. e C. Th. l. 1. cod. lib. 10. f subaud. vacan- tem. g Ολοκληρίσας. i. e. instructa, ut l. 2. §. 20. in fin. l. prædia. 27. §. ita. 4. ff. de fundo inst. Integro statu res donata a Principi- pe, intelligitur donata cum adja- centibus, manci- piis, pecoribus, fructibus, & omni jure suo, ut l. 20. in fin. ff. de inst. Dubitandi ratio est a natura, ju- reque stricto do- nationum. l. cum de indebita. 25. in fin. ff. de probat. l. si quis argentum. 35. §. fin. autem. 3. sup. de don. arg. §. in bonæ fidei. 30. Inst. de off. Decisio vero est a latissima beneficiorum Principis interpretatione. l. ult. ff. de const. Princip. unde notant Castro a Principe donato jurisdictionem omnem, ac merum imperium donatum intelligi, v. Bart. in l. 1. §. 1. ff. de off. Præf. urb. Mobilia per se in feudum certe non da- ri, sed una cum re immobili notat Bellovisanus & Laudenis i. Feud. r. in fin. h Adjacentium appellatione ea continentur, quæ extra quidem sunt posita: coherere tamen. i C. Th. lib. 10. tit. 9. l. 1. si ex legibus caducis. l. Deest in C. Th. m l. 5. inf. eod. n Titulos adhibere prædiis, nomine Principum, redactis, aut redigendis in fiscum, judicium est, ut hic. l. 2. inf. de aquaduct. l. ult. ff. de requir. rei. l. 10. & 20. C. Th. de bonis proscriptis. non privatorum procuratorum, actorum conductorumve prædiorum principalium. Nov. Tiber. de domibus, & sup. tit. ut nemo privatus titulus prædiis. o nominibus. in C. Th. p C. Th. lib. 10. tit. 10. l. 30. pars l. ult. sup. de jure fisci. q Caduca in C. Th. quem v. multa enim sunt hic immutata. r Sanguinis linea nihil aliud est, quam cognationis jus. t Juris titulo legitimi sunt hæredes, conjux, consors, patronus. u Hermocrati. v C. Th. cod. lib. 11. tit. 2. l. ult. ubi extat prolixior, & ex ea multa sunt immutata. x Palatini, executores comitis rerum privatarum, &c. Nam si quid. y Deest in C. Th. l. 2. inf. de canon. largit. tit. ult. z Vacans, cadensque patrimonium. hic Cicero de Oratore. possessio quasi caduca & vacua.

a al. caducum me, ut in C. Th. b & cum in C. Theod. c reclamandi copia, alibi defensionis facultas. l. 3. sup. de jure fisci. d al. deest. e id est, descriptio live inventarium ἀναγγραφή. f vel caduca. in C. Th. g l. 3. in princ. sup. eod. h Vacantia bona sic incorporantur in provinciis, quæ procuratorem Cæsaris non habent, Palatini sive executores jurejurando obstricti, a Comite rerum privatarum mittuntur ad Præfides provinciae, ut præfente fisci patrono vacantia bona inquirant & describant. Deinde ut si nullus iustus possessor fuerit repertus, ea jussu Principis & auctoritate Comitum rerum privatarum incorporantur.

p Cecilio, al. Crellio. q Delator non est, qui sui defendendi ac tuendi causa, alium denuntiat, seu desert, v. l. delator. 43. ff. de jure fisci. r Perperam antea legebatur, Philippus A &c. s Delator non est, qui Reipublicæ & fisci causam defendit. l. 2. D. de jure fisci. t est. u Delatoribus nihil est in Republica perniciosius. Synesius in epistolis eos vocat, ἀλάστορας τῆς χάρας. Imperatores, maximum humana vita malum, in l. 2. & 10. C. Theod. de petitionibus & ultro dat. Ideo turpe est delatoris nomen, & injuriarum tenetur, qui alium delatorem appellat. l. 3. sup. de injuriis. x Delator vere est, qui consequendi præmii causa denunciat. y C. Theod. 10. 10. 3. z Eclog. ex tit. 7. cap. 5. a Deferens bona caduca, sine fisco advocato, aut per injuriam ferro puniuntur. b Inclusa absunt a C. Theod. c eujusmodique, in C. Theod. d Caduca, quæ in fiscum ceciderunt. e Abest a C. Th. & quib. lib. f 1. Harm. §. in fin. Imo evellitur ei lingua, l. 2. C. Th. de peris. & ultro dat. Imo tertius delator etiam in bonis causis puniuntur. l. 12. l. 13. l. 28. C. Th. cod. tit. g Omnia sunt hic multa a compositoribus. h C. Th. 10. 10. 17. i Ecl. ex tit. 7. cap. 6.

^a Delatores do-
minorum servi
non audiuntur,
excepto crimine
majestatis, ut hic,
hinc Paulus 5.
sent. 13. § 3. Da-
mnati servi, si
post sententiam,
sive ante senten-
tiam dominorum
facinora confessi
sunt, nullo modo
audiuntur, nisi
forte eos defe-
rant majestatis,
adde l. 1. §. si servi.
ff. de quaest. lib.
l. 2. §. Imperator.
ff. de jure fisci. l.
pen. sup. qui accus.
Quinimo ne qui-
dem in majestatis
crimine, servos in
caput dominorum
audiendos censuit
Tacitus Impera-
tor, teste Vopisco:
nec Trajanus, au-
tore Plinio.
^b Defunt in c.
Th.
^c Ex collectione
Anton. August.
^d Delator the-
sauri inventi non
est a Comite re-
rum privatarum
vel alio magistra-
tu audiendus.
^e adde l. 5. §. ad-
vocatum. D. de
his, qui ut indigni.
^f adde l. 18. D. de
jure fisci.
^g Eclog. ex 11. 7.
^h c. 2. l. pen. sup. qui
accusare.
ⁱ Proscriptiones
suturae actionis,
propositis libel-
lis in celeberrimis
locis fiebant,
ut hic. c. l. pen.
sup. de defens. ci-
vit. Cicero pro
Quintio. Theoph.
in τοις πρεσι-
ταταις της πό-
λεως μέγας:
quod in aliena-
tionibus Eccle-
siarum sit per 20.
dies propositio li-
bello. Novell. 120.
c. 6.
^j l. ult. sup. de ac-
quir. poss. l. me-
minerint. C. supra
modo vi. l. 1. sup. si
per vim vel alio
modo.
^k Bona fiscalia
quae dicuntur ab
alio possideri, si
incertus sit, &
ignotus eorum
possessor, statim
non occupantur
a fisco. Dies tri-
ginta dantur, in-
tra quos disceptet
de jure suo apud
Comitem rerum
privatarum pos-
sessor, quia sua in-
teresse arbitretur:
& ea de re edita
proponuntur ius-
ta Comitis. Eu-
stathius libro de
temporibus.

etiam si objecta probaverit: || excepto a crimine maje-
statis b. || Dat. 7. Kal. Nov. Constantinop. Antonio & Sya-
grio Coss. 382.

7. Constit. pars ex Basilicis.

Neque c servo neque libero homini liceat deferre id,
ex quo quisquam aut mortem, aut bonorum suorum
amissionem pertimescat. Quod si quis aliter fecerit, vel
si propterea quod thesaurum d invenit, deferat quen-
quam: servus quidem statim igni tradatur, maxime si
dominum suum detulerit: liber autem homo bonis a-
demptis & civitate amissa extra fines Romani imperii
abeat.

Pars VIII. const. sive ejus epitomes ex Basilicis & versione Ant. Aug.

NE e liceat advocatis fisci dicere sibi esse relatum, de-
tinere quemquam bona ad fiscum pertinentia, & pro-
pter hanc occultam accusationem insidias aliis agere: sed
delator adfit, ejusque qualitas consideretur.

1 ¶ Et neque f filius patrem, vel matrem, aut li-
bertus patronum de rebus fiscalibus deferat, neque exi-
lium passus, aut calumnia causa damnatus, aut fustis-
bus a magistratu cæsus, aut alius a jure prohibitus au-
diatur.

2 ¶ Servus g autem sive in fiscali causa, sive in alia
qualibet dominum accusaverit, ejus vox in ipsa accusa-
tionis oratione opprimatur, etiam si vera contra domi-
num detulerit.

3 ¶ Schola vero Palatinorum, quæ est, potest & co-
gitur delationes facere, aut is, cui a jure permittitur, si
quemquam deferat, patronus fisci delatoris memi-
nerit.

4 ¶ Atque si est in urbe regia is, qui delatus est, ex de-
creto Comitis rerum privatarum conveniatur, neque am-
plius quatuor nummis toti Palatinorum scholæ, & pro
tempore Primicerio atque fisci advocatis pro citatione
aut pro comparitione procuratoris exsolvat. Sed in sin-
gulis cognitionibus constitutas expensas in jam dicto ju-
dicio præbeat, tam pro ipsa cognitione, quam pro acto-
rum conscriptione. Quod si innocens sit, absolvatur a
petitione: si vero obnoxius esse videatur, non ea solum,
quæ habeat, aut debitum, quod debeat, exsolvat, sed et-
iam sumptus, quos fiscum fecisse contigerit, in duplum au-
ctos restituat, ex quo temere litem suscepit.

5 ¶ Si vero solum bona deferantur, ut ad sacrum ara-
rium pertinentia, & ignoretur eorum possessor, sint ta-
men ea intra regiam urbem, aut in suburbanis, siquidem
immobilia fuerint, non eis titulos schola Palatinorum im-
ponat, neve ea occupet, sed comes rerum privatarum Au-
gusti dicta in b celebrioribus regie urbis locis proponat,
& ubi ea consistunt, quibus permittat cuicumque contra-
dicturo de his rebus intra triginta dies suscipere apud se
judicium, & cum suis rationibus comparere, expensas
solvendo supradictas, sive ipse possessor bonorum sit, qui
velit se opponere, sive amicus ipsius, aut servus vel liber-
tus, cum abest is, qui vere ea bona possidet: ea quoque
in hoc negotio peragantur, quæ de custode i possessionis
constituta sunt. Si vero neque ipse dominus rei, neque
procurator possidentis, neque custos possessionis intra tri-
ginta k dies appareat, idque actis expressum sit, in pos-
sessionem mittatur fiscus eorum bonorum sine præjudicio
domini in eis, quæ ipsi competunt actionibus. Si vero
bona delata ipsi mobilia, aut se moventia fuerint, non te-
mere ea apprehendantur: sed prius perquiratur eorum
possessor, isque conveniatur, & litiget expensas solvendo
jam dictas, aliaque suprascripta servando. Atqui omni-
bus legitimis modis & probationibus scriptis, & non scri-
ptis disceptatur de his rebus, & qui scire quidquam pos-
sunt, examinentur.

6 ¶ Sciat vero is, qui convenitur, se, si succubuerit,
non solum sumptus in eo judicio factos soluturum, sed
& illa, quæ apud ipsum reperiuntur, restitutum, & eo-
rum adjecturum estimationem.

7 ¶ Hæc cum generaliter de rebus fiscalibus consti-
tutio statueret, propriam deinceps sanctionem de publi-

catis ob crimen læsæ majestatis a decernit, ut de eo cri-
mine renuntians nullo pacto delator appelletur, sed recte
suscipiatur: & si quidem hi nuntiatores calumniati fue-
rint, ut ceteri delatores puniantur, si vero vicerint in de-
latione, non solum poena careant, sed etiam octavam b
partem bonorum delatorum accipiant.

8 ¶ Delati autem, si res ab eis possessæ, vel eorum fa-
cultates minores quinquaginta auri libris æstimabuntur,
ejus quantitatis, quæcunque fuerit, fidejussores dabunt:
si vero excedens eam summam, usque ad quinquaginta,
eadem libras, nihilominus dabunt fidejussores, pro reli-
qua autem quantitate jurabunt, addentes in eadem cau-
tione juratoria se adfuturos in judicio sacrarum privata-
rum Augusti aut per seipsos, aut per procuratores, neque
id tribunal deserturos. Si vero post id iurandum defe-
rant, ter vocantur denis c diebus inter singulas vocatio-
nes interpositis: fient quoque tria proclamata contra eos,
& si ne tunc quidem veniant, aut ipsi aut eorum procura-
tores, vel defensores, possessionem bonorum facer fisco
apprehendat, absentibus reservata eorum defeensione.

9 ¶ Quod si bona delata in provincia sint, & Præses
provinciae sive sponte sua, sive ex iussione Comitis rerum
privatarum Augusti de causa cognoscat, nihil cum tamul-
tu aut per vim fiat, sed expensæ solvendæ ejus iudicii ter-
tiam partem earum, quæ in regia urbe solvuntur, non ex-
cedant.

10 ¶ Unusquisque deferens sive Comiti rerum divi-
narum privatarum Augusti, sive scholæ Palatinorum, si-
ve clarissimis fisci advocatis, sive etiam clarissimis Præsi-
dibus provinciarum, noverit se, sive in causa perseveret, &
calumniator esse detegatur: sive ab accusatione desistat,
& latiter: si mediocres facultates habeat, easque amitte-
re pro nihilo ducat, gravissimis verberibus castigandum,
& perpetuo fore relegandum. Si vero militiam habeat,
vel honestum aliquod officium aut idoneas facultates:
exciderit tum a militia, tum ab aliis facultatibus, & neque
intra urbem regiam, neque in ea provincia habitare per-
mittetur.

11 ¶ Servabiturque hæc lex tam a Comite privatarum
Augusti, quam a schola, quæ sub eo est: eamque violans,
ob singula capita ejus violata quinquaginta auri libras
multæ nomine exsolvet. Si vero in provincia eorum ali-
quid violetur: in singulos eventus triginta auri libras tam
qui provinciis præstant, quam subjectæ eis cohortes exsol-
vent. Ne vero quisquam eam multam effugiat, liceat
etiam injuria affectis deferre legis transgressorem, & re-
nunciare id impune Sacratissimo Augusto, aut gloriosissi-
mo magistro, ut ea cognoscens Imperator, ipsi magistro d
multarum exactionem committat.

DE PETITIONIBUS & BONORUM f SUBLATIS.

TITULUS XII.

Bona, quæ deferuntur in fiscum, nemo potest sibi impetrare.
Bart.

1. Imppp. Gratian. Valent. & Theod. AAA. Eutropio
Præfecto pratorio.

Quisquis g in crimine majestatis h deprehensus
fuerit & punitus, bonaque ejus (sicut plestendi
consuetudo criminis habet) fiscus invaserit, nul-
lus eadem sub specie i beneficentia Principis
audeat proprio jure poscere: qui contra legem id ausus
fuerit sperare, quod non licet, reus violata k legis ha-
beatur.

† Sed quoniam plerumque ita in nonnullis causis inve-
recunda petentium inhiatione l constringimur, ut etiam
non concedenda tribuamus: nec Rescripto quidem no-
stro adversus formam lætæ legis loci aliquid relinquitur.
† Si quid autem ex bonis talibus nostro iudicio, nullo
tamen desiderante atque poscente, concedi cuiquam vo-
luerimus: hujusmodi tantum valeat liberalitas. Datum
17. Kalend. Decembr. Thessalonica, Gratiano 5. & Theo-
dosio 1. AA. Coss. 380.

Nullus admittitur ad impetrandas res delatas in fiscum, sive
fiscales. Bart.

2. Impp. Theod. & Valent. AA. Florentio P.P. m.

^a Delatoris no-
men in crimine
majestatis me-
tuere nemo de-
bet.

^b Octavæ pars
præmium. adde l.
Harm. 5.

^c l. per intercal.
lun. 69. ff. de judi-
cio. l. 1. prope-
dum. 13. §. 2. sup. de
judicio. quod i-
men Novella 12.
c. 1. immutatum
est.

^d Magistrum of-
ficiorum inquit.

^e al. perito, &
ita apud Jacobum
Rebustum hic
peritæ, pæ-
ciæ, autu-
sas. Suid. Quid
si ultro, & ut lo-
quuntur prædici
proprio motu
Principis bona
proscripti defe-
rit? utile benefi-
cium Principis
est. v. Cæpollam
castella 116.

^f fisco delato-
rum.

^g Ex lib. 10. tit.
10. l. 15. c. Th.

^h vide l. 7. sup.
ad l. Julianam
gestatæ.

ⁱ hæc, in c. Th. 47
vult lib.

^k Violata legis
rei, sacrilegi: dicit
ad l. 1. inf. ut si-
gnificatum ordo.
l. A lupis, dicitur
metaphora.

^m Ex Nov. Th.
de competenti-
bus.

a Origo delicto-
rum praeiden-
da.

b Vacantia bona
fisci, Reip. peti a
Principe non
possunt: pona
confutata in
Quaestorem, qui e-
jusmodi petitioni
subscripserit: Co-
mitem rerum pri-
vatarum, si infi-
auaverit: Memo-
rialibus Quaestor-
is, si huiusmodi
rescriptum per-
scripserit, aut
curaverit per-
scribi: Palatinis,
si eorum inter-
ventu apud Co-
mitem rerum
privatarum in-
struta vel infi-
uata huiusmodi
petitio fuerit.

c Vacantia bona
dicuntur ejus, qui
intestatus mor-
uus est, nullis
propinquis reli-
ctis.

d al. deest, al.
quae quanteve.
e al. sed.

f Quaestor sacri
palatii petitioni-
bus subscribat,
vel etiam respon-
sa reddat, ut
hic. His autem
verbis subscribe-
bat, Quaestor legi-
hac die, & hac
subscriptio se-
quebatur subscri-
ptionem Principi-
pis.

g Comes rerum
privatarum, ju-
dex & governa-
tor private Prin-
cipis substantiae,
de quo dictum est.
de officio Comitum
rerum privata-
rum, & supr. de
fide & jure huius
fiscalis. l. ult. sup.
tit. prox.

h nominis,
i fient.

k Memoriales
qui, v. ad l. ult. §.
de proximo, sacri.
fer. ubi dixi.

l Palatinorum
interventu peti-
tiones insinuantur, apud Comitem rerum privatarum.

m Civiles pecunias rerum
publicarum vel civitatum deputatas annonis civilibus, vel operibus publicis, vel salariis
professorum aut medicorum. l. quia plurima 19. sup. de operib. publicis. vid. Cassiodor. lib.
9. formula de compositioribus. Principes ipsi vindicabant, & per exactores publicorum tri-
butorum tractabant, sed non boni: ut & colligi potest ex Novell. 128. c. 15.

n vel ad.
o Pragmatica, adnotationis oraculi & mandati differentia. Pragmatica sit solemnitur de
sententia consilii, suggestione aliena precibus alienis: Adnotatio vero breviter fit adnota-
to ad libellum Principis nomine: Oraculum simplex est iussio, subnotata a Quaestore solo
vel Magistro scriptorum: Mandatum vero circa suggestionem aut libellum. Cujac. hic.
p al. quodcumque.

q 10. C. Th. 11. l. 1. in pr. ff. de jure fisci.

r C. Th. l. 1. tit. 11. lib. 10.

s l. 13. §. extat. ff. de jure fisci. Hinc colligunt, deferentem se & contentum mitius
puniri. v. Clar. §. ult. qu. 60. n. 26.

t officio, in C. Th.

u Abest a C. Th. & quib. lib.

x aperuerit, in C. Th. i. e. seipsam detulerit. l. 16. ff. de jure fisci.

y l. 13. in pr. l. 15. in fin. ff. de jure fisci.

z eam, in C. Th. alias cum.

a Foemina in divisionibus, optionem dari hinc notant: quod passim nec obicit nec ser-
vatur.

b Legendum portionem, ut in C. Th. Cont.

c In C. Th. lib. eod. tit. 14. inscribitur. Si petitionis socius, Cont. Verum id ita muta-
vit Justinianus aut potius Tribonianus, quod petitiones non liberalitates sint sublatæ.

d alius Constantius Orioni Com. R. P.

e Ex C. Th. 10. 14. l. 1. & 2. Cont.

OMne a semen alienas appetendi fortunas stirpitus
erueri cupientes, nulli b deinceps volumus petitionis
rerum esse licentiam. Et si intestatus c quisquam quæ-
damve d. || ac nullis ex numero propinquorum existen-
tibus vel uxore, vel marito, fati munus impleverit, cujus-
cunque sit conditionis aut sectæ, seu quolibet titulo res
fuerit fiscalis, nemo audeat ad petitionem rerum defun-
cti defunctæve, cujuscunque fortunæ aut sectæ sit, si e fi-
sco nostro locus pateat, adspirare: cum ne illis quidem
quorum actu atque officio petitionum procedebat effe-
ctus, impune liceat sanctionibus nostris adversari: sed vir
illustris quidem cujuscunque temporis Quaestor f, si obla-
tæ petitioni subscripserit, vel etiam responsum dederit,
virque illustris Comes g rerum privatarum, si vel instrui
permiserit vel petitionem, si qua insinuat, admiserit: in-
dignationem nostri numinis h sustinebit, cæterisque fiet i
vindictæ & temeritatis exemplum. Memoriales k vero,
qui excipienda huiusmodi rescripta vel implenda curave-
rint, & palatinos l, qui instruxerint, vel gesta admissa pe-
titionis ediderint, bonorum proscriptione puniri decerni-
mus. Pati forma res m etiam civiles, & n ad jus publi-
cum pertinentes, ab omni petitione muniendas esse cen-
semus, scilicet nec pragmatica o jussione, vel sacra adnota-
tione, vel quolibet oraculo divino, seu mandatis (si qua
contra hanc sanctionem nostram fuerint impetrata) quip-
pam p roboris habere valituris. Dat. 11. Kal. Maji. The-
od. A. 18. & Albino Coss. 444.

DE q HIS, QUI SE DEFERUNT.

TIT. XIII.

1. Imp. Constantinus A. Maximo Rationali
Hispan. r.

Is cujus tacitæ fidei commissæ fuerit hæreditas, statim
officio Gravitationis tux nunciet, & gesta prodatur, & con-
tinuo s quod actum fuerit, renunciet: & post hanc fi-
dem, tertiam ex omnibus defuncti bonis percipiat
portionem. Quod si ab uxore defuncti istud ad officium t
devotionis tux fuerit revelatum: ipsa etiam || persona u ||
quam defunctus esse voluit hæredem, si gesta apparue-
rint x, tali præmio mancipetur, ut ex omni patrimonio y
medium consequatur: & cum x fisco nostro celebret di-
visionem: Id etiam habitura privilegium, ut prior eligat a
optionem b & tunc occultator ille gestorum fisci & mu-
lieris pariter inimicus, exutus omni patrimonio suo, ac
fisco vindicato, in insulam deportetur. Dat. Id. Mart.
Gallicano & Baslo Coss. 318.

SI LIBERALITATIS IMPERIALIS SO- CIUS SINE HÆREDE DECESSERIT c.

TIT. XIV.

1. Imp. Constantinus d A. ad Mygdonium Castren-
sem Palatii e.

m Civiles pecunias rerum
publicarum vel civitatum deputatas annonis civilibus, vel operibus publicis, vel salariis
professorum aut medicorum. l. quia plurima 19. sup. de operib. publicis. vid. Cassiodor. lib.
9. formula de compositioribus. Principes ipsi vindicabant, & per exactores publicorum tri-
butorum tractabant, sed non boni: ut & colligi potest ex Novell. 128. c. 15.

n vel ad.
o Pragmatica, adnotationis oraculi & mandati differentia. Pragmatica sit solemnitur de
sententia consilii, suggestione aliena precibus alienis: Adnotatio vero breviter fit adnota-
to ad libellum Principis nomine: Oraculum simplex est iussio, subnotata a Quaestore solo
vel Magistro scriptorum: Mandatum vero circa suggestionem aut libellum. Cujac. hic.
p al. quodcumque.

q 10. C. Th. 11. l. 1. in pr. ff. de jure fisci.

r C. Th. l. 1. tit. 11. lib. 10.

s l. 13. §. extat. ff. de jure fisci. Hinc colligunt, deferentem se & contentum mitius
puniri. v. Clar. §. ult. qu. 60. n. 26.

t officio, in C. Th.

u Abest a C. Th. & quib. lib.

x aperuerit, in C. Th. i. e. seipsam detulerit. l. 16. ff. de jure fisci.

y l. 13. in pr. l. 15. in fin. ff. de jure fisci.

z eam, in C. Th. alias cum.

a Foemina in divisionibus, optionem dari hinc notant: quod passim nec obicit nec ser-
vatur.

b Legendum portionem, ut in C. Th. Cont.

c In C. Th. lib. eod. tit. 14. inscribitur. Si petitionis socius, Cont. Verum id ita muta-
vit Justinianus aut potius Tribonianus, quod petitiones non liberalitates sint sublatæ.

d alius Constantius Orioni Com. R. P.

e Ex C. Th. 10. 14. l. 1. & 2. Cont.

Iubemus, ut si y quis forte ex his, quibus communiter z
a nobis aliquid donatum sit, nullo hærede relicto de-
cesserit: ad a consortem potius solatium, quam ad
personam aliam pars decedentis perveniat. Dat. 6 12.
Kal. April. Antiochia, Constantino A. 4. & Licinio 4.
Coss. 316.

DE THESAURIS c.

TIT. XV.

Quære thesaurum in proprio omnibus licet, in alienis
vero suo nomine nullo modo licet.

Bart.

1. d Imp. Leo A. Eutychio Præfecto prætorio e.

Nemo f in posterum super requirendo in suo vel
alieno loco thesauro, vel super invento ab alio, vel
a se, effusis precibus pietatis nostræ benignas au-
res audeat molestare.

+ Nam in suis quidem locis unicuique, dummodo sine
sceleratis, ac puniendis sacrificiis g, aut alia qualibet ar-
te legibus odiosa thesaurum (id h est condita ab ignotis
dominis tempore vetustiori mobilia i) quærere, & inven-
to uti, liberam tribuimus facultatem: ne ulterius Dei k
beneficium invidiosa calumnia persequatur: ut l superflu-
um m sit hoc precibus postulare, quod jam lege permis-
sum est, & Imperatoris majestatis videatur prævenire n
liberalitas postulanda.

+ In o alienis vero terrulis nemo audeat invitis, imo p
nec volentibus, vel ignorantibus dominis opes abditas
suo nomine perferutari. Quod si q nobis super hoc ali-
quis crediderit || esse || supplicandum, aut præter huius le-
gis tenorem in alieno loco thesaurum scrutatus invenerit,
totum l hoc locorum domino reddere r compellatur, &
velut temerator legis saluberrimè puniatur.

+ Quod si forte vel arando s, vel alias terram alienam
colendo, vel quocunque casu, non studio perferutandi, in
alienis locis thesaurum invenerit, id quod repertum fue-
rit, dimidia retenta, altera dimidia data, cum locorum
domino partiatur. Ita enim evenit, ut unusquisque suis
fruatur, & non inhiat t alienis. Dat. 6. Id. Oct. Leone
Juniore A. Coss. 474.

DE ANNONIS u ET TRIBUTIS u.

TIT. XVI.

Pars Const. 1. ex lib. 56. Basilicorum.

Vacantes y deinceps z annonæ, & capitationes
a fisco exiguntur, neque a a magistratibus se-
parabuntur, ut aliis concedantur, aut in publica
opera infumantur, sine sacra forma, qua & do-
natio & modus sumptuum explicetur. Sed neque etiam
ex publico b canone in privatum, vel publicum opus ma-
teriæ arborum transferantur, aut in emptionem materiæ
pecunia tribuantur sine sacra forma. Qui contraverit, de
suo fisci damnum faciat, & competens scrinium gravissi-
mis poenis subiciatur.

2. Impp. Valer. & Gallien. Augusti & Valerianus
Cæs. Antiocho.

in C. Th. eod. tit. qua quartam tantum inventori tribuit. Cont. thesaurum quærere non licet, v. quæ notavi ad l. 1. §. de sacrif. l. 13. ff. de sacrif. Modos
quærendi refert VYerus 9. c. 10.

h Thesaurus est condita ab ignotis dominis tempore vetustiori pecunia, ut hic, adde l. 31.
in fin. ff. de acquir. rer. dom. Cass. 6. i monilia, in C. Th.

k Thesaurus Dei beneficium, ut hic. fortunæ donum. l. 61. ff. de acqu. rer. dom.
l. al. cum. m Superflue a Principe petunt, quod jure permittitur.

n al. per venire. o Thesauri inveniendi causa nemini licet agrum alienum invito
domino ingredi, ut hic & Et tamen lapidicinem aut metallum possum eo invito, in ejus fundo
quærere. l. 3. l. quædam. 6. §. de metall. Curiam varie? Publica ut dicit metalli inven-
tione continetur, thesauri privata. adde Corset. sing. expensa l. 16. ff. de servit. rust.
præd. l. 3. §. plane. ff. de acquir. rer. dom. §. 12. vers. Plane. Inst. de rer. divis.

p Legendum, id est, nec volentibus. q Rescripto etiam Principis nemo in alieno
thesaurum quærere potest. r cedere. s Thesaurus arando repertus in alieno
fu d, pro dimidia parte sit inventoris: pro altera fundi domini. adde Forner 2. select. 26.
adde l. 63. §. quod si creditor. q. ff. de acqu. rer. dom. t imminuat.

u equis, vestibus. x Annonæ, in speciebus consistunt, veluti frumento, vino, &c.
Tributa in corporibus, veluti auro, argento, ære, &c. Cuj.

y Vacantes annonæ, sunt annonæ magistratuum defunctorum sine successore: ejusmodi
annonæ, ut & cætera bona vacantia, ad fiscum legibus caducis redibant. l. 1. C. Th. de vacan-
tis civilib. z Ex collectione Ant. Aug.

a Vacantes annonæ (de quibus paulo supra diximus) magistratus non possunt sine sacra
forma fisco præcipere, & vel aliis, vel operibus publicis addicere.

b Fiscalis canonis materiam vel pecuniam judex non potest in ulla opera etiam publica
transferre.

z In hereditate defuncti hæc duo quoties occurrunt, nempe res alienum & annonæ publicæ, toties res alienum ab hæredibus omnibus pro partibus hereditariis præstandum, idque ex lege XII. tab. Annonæ autem præstandæ ab eo, qui possessiones ipsas tenet & fructus percipit, ut hic. & l. 36. D. de iure fisci. hoc ideo, quod res alienum, personarum, annonæ, rerum onus sunt, adde l. Imperator. res. 7. D. de publican.

a unusquisque. **b** al. Imp. Decius A. C. Titio. **c** et d. In quodam t. & c. Tributa publica, non personis: sed rebus indicuntur. Operam itaque dare præsidem provincie convenit, ne quisquam eorum nomine quæ non possidet, conferat. 56. Eclog. 8. c. 3. de indictionibus, v. j. tit. de indictionibus.

d Tributa & collectæ imponuntur pro quantitate patrimonii & facultate uniuscujusque possessoris & sic per as & libram. Rol. a Vall. 1. confil. 66. n. 15.

e C. Th. II. tit. 1. l. 1. §. ideoque omnes pensitare.

f Tributorum & annonarum modus manet a Principe: ideoque neque plus, neque minus eis exigi debet a Vicariis Præfectorum aut Præsidibus, adde l. 3. §. illud. j. de canon. largitionum tit.

g inclusa absunt a C. Theod. & lib. quib. veter. eaque delenda esse existimat Cujac.

h Vicarii, hi erant Præf. præf. dixi ad l. 1. §. 4. ff. de leg. 3.

i l. 1. j. de imm. nemini concedenda.

k l. 5 C. Th. cod. tit.

l oblationem pecuniarum in C. Th. cod.

m Extraordinaria munera vocantur, quæ non sunt solennia, id est, consueta seu conferri solita. n. specialiter in C. Theod.

o l. 11 C. Th. cod. tit.

p Annonæ militaris conferendi & transferendi ad limites onus, proximis possessoribus imponi debet. l. 8. j. cod. l. 4. j. de erog. militaris annonæ.

q loco, in C. Th.

r al. limitem, ut in C. Th. al. militem.

s l. 20. C. Th. cod.

t Qui in fraudem commodorum publicorum a Principibus rescriptum impetraverit, nullum ex eo sentiat emolumentum. Omnes enim publico conferre debent. Syn. Bas. 54. tit. 7. ex lib. 56. tit. 8. c. 7.

u Rescriptum imperatorum, ut ne quis tributum solvat, nullus est momenti: est enim adversus utilitatem publicam.

x al. deest. **y** teneat.

z l. 21. C. Th. cod.

a Mansiones quid, vide in l. 2. j. de lucris advocat. ubi dixi.

b Hic omisum est aliquid quod legatur in C. Th.

c l. 6. sup. cod. l. 9. j. cod. l. 2. j. de privilegiis domus Augustæ.

d omnis, in C. Th.

e Absent a C. Th. **f** l. 22. C. Th. cod.

g Mediterraneæ civitates a mari & fluminibus remotæ. Cicero Verrius de suppliis. Centuripinos homines maxime mediterraneos: quibus opponuntur maritimæ & ripenses, mari & fluminibus propinquæ.

h antea, uno verbo in C. Th. & quibus manu.

i Tributa collata a mediterraneis civitatibus, non transferuntur maritimæ aut ripenses & contra: iustæ: ut quorum sit collatio, eorundem sit transvectio, adde l. 8. §. cod. & breviter translatio tributorum, quæ plus habet dispendii quam lucri vitanda est.

k Deest in C. Th. & quibus lib.

l Expensæ non admittuntur, quæ rem ipsam absorbet. adde Corsetum singulari expensæ.

AS & quidem alienum pro portione, ex qua quisque a defuncto hæres extiterit, præstari oportet: annonas autem is solvere debet, qui possessiones tenet, & fructus percipit. P. P. Seculare & Donato Conf. 261.

3. l. Imp. Diocletian. & Maximian. AA. & CC. Herennio.

INDictiones & non personis, sed rebus indici solent: & ideo ne ultra d. modum earundem possessionum, quas possides, conveniaris, Præses provincie prospiciet. Dat. PP. 17. Kalend. Nov. Amiliano & Aquilino Conf.

Omnes debent solvere quod Princeps imponit: & officiales non possunt augere vel diminuire. Bart.

4. Imp. Constantinus A. ad Proculianum.

Omnes & pensitare debebunt, quæ manus nostræ delegationibus f. adscribuntur, nihil amplius exigendi vel remittendi potestatem esse. g. Nam si quis Vicarius h. aut Rector provincie aliquid jam cuiquam crediderit remittendum: quod alii remiserit, de propriis dare facultatibus compelletur. Datum 13. Kalend. Jul. Constantinop. Constantino A. 4. & Licinio 4. Conf. 315.

5. Imp. Constantinus A. ad Uranium.

Omnes i. omnino ad oblationem k. functionum publicarum l. oportet urgeri. Lege enim nostra signatum est, nec esse extraordinaria m. nec vocari quæ solenniter n. a provincialibus devotissimis conferenda sunt. Datum 3. Non. Febr. Constantio A. 2. & Constante Conf. 339.

6. Imp. Valent. & Valens Augusti ad Dracontium Vic. Africa o.

Pro p. locis q. ac proximitate possessionum annonam ad limites r. transvehi præcipimus. Datum 15. Kal. Jul. Med. Valentiniano & Valente AA. Conf. 365.

7. Imp. Gratian. Valent. & Theod. AAA, ad Principium Præf. præf. f.

In t. fraudem annonariæ rei, ac devotionis publicæ elicitum damnabili surreptione rescriptum u. manifestum est || jure x. || non posse vires sortiri: circa omnes igitur par atque æqualis illationis forma teneatur y. Dat. 8. Kal. Octob. Aquil. Arcad. A. 1. & Bautone Conf. 385.

8. Imp. Valent. Theod. & Arcad. Augusti Cynegio Præf. præf. z.

Nemo possessorum ad instruendas mansiones a. vel conferendas species b. longius c. delegetur, sed omnes ditineris ac necessitatis habita ratione d. delegentur e. l. Datum 10. Kal. Jan. Constant. Arcad. A. 1. & Bautone Conf. 385.

9. Idem Augusti Cynegio Præfectori prætorio f.

Mediterraneæ g. civitates ante h. a maritimis, & maritimæ i. || a k. || mediterraneis onerabantur expensis, ut plus l. haberet dispendii translatio, quam devotionis illatio. Hoc non solum in præsens.

verum etiam in posterum prohibemus, ea lege, ut se ultimo noverint supplicio puniendos, qui ista commiserint a. Dat. 3. Non. Sept. Valentia, Honorio NB. P. & Evodio Conf. 386.

Si utiliter dominus intra tempus hic statutum non solverit tributa, dominio privatur, & ad habentem directum dominium revertitur. Bart.

10. Imp. Arcad. & Honor. AA. Minervio Com. R. P. b.

Obsistere c. commodis publicis & statutis d. necessitatibus non possunt privilegia dignitatum e. Unde ut quisque de prædiis f. emolumentum consequitur, si non is evoluto anni spatio intra sex g. menses omnem, cui esse restrictus dicitur, reliquorum intulerit cumulum h: ad ipsos qui sunt domini prædii, exactionem volumus pertinere. PP. in programme Vari viri clarissimi urbis Rom. Honorio A. 4. & Eutychiano Conf. 398.

11. Idem Augusti Eutychiano i. Præf. præf.

Judices k. quos l. circa profliganda ararii m. nostri compendia negligentes ac desides fuisse constiterit, omnia, quæ in administratione positi perceperunt emolumenta n. reddere compellantur. Dat. 3. o. Kalend. Mart. Mediolan. Vincentio & Fravitta Conf. 401.

12. Imp. Theod. Aug. Isidoro Præf. præf. Illynci p.

Id ab unaquaque q. provincia censemus expetendum, quod ab iisdem nuper esse promissam tua Sublimitas indicavit. Nullus vero r. de cetero ad possessiones eorum (quod maxime formidant) inspector f. accedat. Macedonum reliqui exemplum secuti, mediæ quantitatis, ut obtulisse noverunt, tributa suscipiant. Sed & hi r. qui protestati sunt nihil a se ultra tertiam partem posse conferri u. illud exolvant, ad quod se indubitanter fore idoneos pollicentur. Quæ dispositio in perpetuum observabitur, sacrosancta Thessalonicensis y. Ecclesia civitatis excepta, ita tamen, ut aperte sciat propria tantummodo capitatio nis z. modum beneficio mei numinis sublevandum: nec a externorum gravamine tributorum, reimpublicam ecclesiastici nominis abusione lædendam. Dat. 6. Id. Octob. Constantinop. Victore V. C. Conf. 424.

13. Imp. Anastasius Anthemio P. P.

Si provincia vel civitas relevationem b. petat animalis c. functionis, vel inspectorem aut peragratorem, referatur petito ad Principem, ejusque arbitrio idoneus mittatur, prius jurejurando præstito: ex cuius tamen relatione facta præfectis prætorio non aliter forma ulla detur, quam si præfecti ea omnia, quæ ab eo didicerunt, & quæsierunt, Principem edocuerint, atque ita sacra proferatur forma modis omnibus observanda.

† Privati d. autem iis de rebus preces ne porrigant.

† Nec relevatio vel deminutio perpetuo, vel ad tempus, nec inspectio, nec peragratio fiat aliter, quam ex scripta iussione Principis. Sed neque præfecti delegationes faciant pro tempore præcedenti, neque annonas vel pecunias quibusdam seorsim addicant, non præstas initio, vel postea defectus causa præstationis accipientiumve corporum defectu: verum hæc omnia fiant ex sola auctoritate Principis scripto comprehensa: quod qui non observant, & data, & omne damnum, quod fisco senserit, ei de suo resarcient. Is etiam, qui debitoribus fisci dederit dilationes, præscripseritve terminos alios quam legitimos sua auctoritate sine iussione Principis, quæ debentur fisco, de suis facultatibus exsolvat. Sed neque pecunias civiles fisco inferendas, vel civitatibus deputandas, in alios usus transferat, vel quibusdam personis deputet sine auctoritate Principis. Et officium præfectorum nisi omnia, quæ constitutione continentur, observaverint, instruxerintque præfectos & præsidēs provinciarum, obsequentiaque illis officia, & ceteri.

x Ut vero nullus, in C. Th.

f Inspectores hic per æquatores, quorum munus tributa adæquare.

t vet. Achiuz, quod legisse videtur Accurs. & sic legitur in Cod. Theod.

u Conferre. x observanda, in C. Th. ex quo hic quedam detracta sunt.

y vide l. 8. sup. de sacros. eccles. z al. cautionis.

a Tributorum vitandorum causa non licet abuti nomine ecclesiæ. v. l. 1. j. de collegiis.

b Capitatio nis relevatio fit a nullo alio, quam Principe. Est vero relevatio hæc q. m. c.

c Animalis fundio, pecunia pro capite, dixi ad l. 23. in fin. j. de agris. & censu.

d Capitatio nis relevationem a Principe privatus petere non potest: Respublica vel provincia potest.

qui

a Datum 3. Non. Septemb. Valentia, Honorio NB. P. & Evodio Conf.

b C. Th. cod. l. 25.

c Nemo privilegium dignitatis prætexens non conferat: sed omnes pro eorum, quæ possident, prædiorum rata, pensiones solvant. Synops. l. lib. 56. tit. 8. c. 10.

d Statuta necessitates, canonice & ordinariæ.

e Dignitas non excusat a muneribus, si u. tributis ordinariis. l. 4. j. de exact. trib. l. 3. sup. de episc. & cler.

f In C. Th. de q. de & legitur prædii.

g Tributa non solventes colonos vel emphiteuticarios, qui oportet, dominus prædii etiam in dignitate potius sit, conventus, non quidem statim: sed post sex menses ab anno cuius indictiones colonus debet.

h v. l. 13. j. de v. m. agro deserto.

i Adriano.

k id est, Præfides.

l v. l. 6. j. de exact. trib. m. Ararii compendia appellat annonas, & tributa.

n in tributis exigendis negligens provincie præfides, salaria sua amittit: nec enim emolumenta, nihil aliud quam annonas, & capitatio, l. 6. j. de censib.

o al. XIII.

p Ex cod. tit. l. 33. C. Th. De duplici Illyrico orientali & occidentali v. Cujac. hic.

q Tributum a quaque provincia promissum, ita ab ea præstandum est, uti promissum est.

a. *in la. d. s. sunt*
autem *in la. d. s.*
dispositiones p.
Prætorio, ut l. ult.
inf. de exat. tri-
but.

b. Indictiones in-
cipiebant a men-
se Septembri, ut
hic. d. xi. l. i. j. de
militari veste.
c. Indictionum ra-
tionem & formam
hic Titulus præ-
bet: superior vero
est de his, quæ in-
dicuntur: nam
indictiones nihil
aliud sunt, quam
annonæ, vel tri-
buta, l. 3. sup. tit.
prox. annonaria
& tributaria fun-
ditio omnium pos-
sessorum. Plinius
ad Trajanum. Nec
novum indictioni-
bus præfixa ad res-
ta tributis desci-
unt, adde l. 7. D.
de publicanis. Cas-
trodor. 4. l. 1. arar.
Porro indiction-
es, initio anni
versariæ: post in-
dictionis numerus
ad 15. annos red-
dit sub Theodo-
sio magno, ut Ce-
drenus, aut potius
sub Constantino
magno, ut Onu-
phrius observa-
vit. A Septem-
bri, mense inci-
piebant, v. in l.
1. j. de militari
veste, unde dixit
vid. Cedrenus &
Onuphrius. De
Ara ab Augusto
constituta adde
ludor. 5. c. 26.
d. l. 2. Cod. Theod.
cod. tit.
e. ex insula, in C.
Theod.
f. al. Superindi-
ctione.
g. canonem, in C.
Theod.
h. al. additur, &
i. Superindictio ab
hoc speciali, im-
petrato ab Hono-
rio & Theodosio,
ne quidem Ecclē-
sia resve Privata
Principis excipi-
tur. adde l. 1. j. de
immunitate me-
mini concedenda.
h. docentur, in
C. Theod.
i. Delegationis
formula ante in-
dictionis tempus
præmittenda. No-
vell. 123. c. 2.
m. al. nobis fac-
entibus, sed præ-
ve. Cont.
n. Calumniam spe-
cies est exigere
antequam præ-
monas, vide Dd. in l. 3. D. de servit. urban.
o. l. 4. C. Theod. cod. tit.
p. Extraordinarium, ordinarium fieri potest: & lex specialis sequens, tollit privilegium
speciale præcedens: vel sic. Indictio minus ordinarium est: ideoque ab indictione non ex-
citantur, qui immunitatem seu excusationem a muneribus consecuti sunt.
q. Sic legitur in C. Theod. & omnibus lib. manuscriptis, legendum tamen devotioni existimat
Cujac.
r. Nominis mutato, mutatur nominis effectus. l. a nullo. 4. sup. de servit. l. ult.
in p. sup. de inoffic. f. dispendia in C. Theod.

qui res fiscales tractant, nisi iis iussionibus a paruerint, fisco contingens damnum de suis facultatibus præstabit, & legis contemptores quinquaginta librarum auri multa- buntur. + Tripartito autem omnia fiscalia inferantur, ea etiam, quæ Armeniaca vocant, videlicet Kalendis Janua- riis, & Kalendis Majis, & ad finem indictionis, in tres, quas partes divisa, nulla in medio collatoribus innovatio- ne faciendâ. Quia vero Armeniacorum tributorum præ- statio duabus pensionibus dividitur, liceat collatoribus si velint, priorem consuetudinem huic constitutioni præ- ferre, & duabus pensionibus solvere, & aliud dimidium Septembri b futuræ indictionis. Quod si velint tripartito solvere, habeant ad dilationem totum Septembrem- mensem futuræ indictionis. Ante missum vero, ut con- venit, inferant in exordio cujusque indictionis: nam & hoc ejus significat appellatio. Datum Kalend. April. Pau- lo V. C. Cos. 496.

DE INDITIONIBUS c. TIT. XVII.

Indictio minus ordinarium est: & ideo ab hac indictione non excusantur, qui a muneribus excusationem habent. Bart.

1. Imp. Honor. & Theod. AA. Palladio P. P. d.

OMnes omnino quocunque titulo e possidentes, quod delegatio superindicti f nomine videtur am- plexa, velut canones g cogantur inferre h: & ut ne qua sit dobieitas, hac aperte definitione decer- nimus, ut id potius canonis vocabulo postuletur. Nulla i- gitur domus vel sacri patrimonii vel emphyteutici juris, vel hominum privatorum, etiam si privilegium aliquod habere doceatur k, ab hac necessitate, sejuncta sit: quæ l jam non extraordinarium, ut hætenus, sed ipsis facientibus m canonicum nomen n accepit. Datum 7. Id. Jan. Rav. Theod. A. 7. & Palladio Cos. 417.

Ante tempus solutionis debet singulis provinciis notificari, ut se præparent ad indictionem solvendam. Bart.

2. Imp. Theod. & Valent. AA. Dario P. P. o.

Particulari delegationum p notitia, ante indictionis exordium singulis transmissa provinciis, collationis modum a possessoribus multo ante prospectum, devo- tionis q solite, non subitis calumniis r tua Sublimitas faciat imputari: ut & provincialibus subeundi dispendii f necessitas auferatur, & Officialis inferendi damna licentia denegetur. Datum 5. Kalend. Sept. Apamie, ludoro & Senatore Cos. 436.

DE SUPERINDICTIO TIT. XVIII.

1. Imp. Grat. Valent. Theod. AAA. ad Proconf. (VV. u CC.) & omnes Rectores x.

Nihil superindictorum y nomine ad solas Præ- fecturæ literas quisquam provincialis exolvat: ne- que ullius omnino indictionis titulus etiam solen- nis imminet, nisi z cum a nostro confirmata judicio & imperialibus nixi b præceptis, sedis amplissi- mæ deponat indictio, & cogat exactio. Dat. c. 18. Kal. Jul. Mediolani, Antonio & Syagrio Cos. 382.

DE EXACTORIBUS d TRI- BUTORUM.

TITULUS XIX.

1. Imp. Constantinus A. e ad Aelianum Procon- sulem Africæ.

o. l. 4. C. Theod. cod. tit.
p. Extraordinarium, ordinarium fieri potest: & lex specialis sequens, tollit privilegium
speciale præcedens: vel sic. Indictio minus ordinarium est: ideoque ab indictione non ex-
citantur, qui immunitatem seu excusationem a muneribus consecuti sunt.
q. Sic legitur in C. Theod. & omnibus lib. manuscriptis, legendum tamen devotioni existimat
Cujac.
r. Nominis mutato, mutatur nominis effectus. l. a nullo. 4. sup. de servit. l. ult.
in p. sup. de inoffic. f. dispendia in C. Theod.

t. Id est, indictionis augmento. Cont. l. 3. C. Theod. de collat. fund. patrim. superindicti-
tium dicitur: & Ammiano 27. indictionale augmentum: & ab Arthalarico augmentum.

u. Vicario. x. C. Theod. tit. 6. l. 1.
y. Superindictum solus Princeps imponit, non Præf. Prætorio.
z. Superindicti delegatio a Principe mittitur: tum insinuat apud acta Præf. Prætorio:
deinde mittitur ad Præfides, ut exigatur. Nov. 123. c. 12.

a. vna, in C. Theod.
b. vna, in C. Theod. & quib. lib.
c. al. Kalend. 7. Jun.

d. exactionibus, in C. Theod.
e. ad Aelianum Proconsulem Africæ. l. 31. C. Th. cod. Cont.

Ducenarii a, & centenarii b five sexagenarii c non prius debent aliquem ex debitoribus convenire, quam a tabulario d civitatis nominatim breves accipiant debitorum: quam quidem exactionem sine omni fieri concussione oportet. Dat. Kal. Novembr. Trever. Constantino A. 4. & Licinio 4. Cos. 315.

Pro debitis publicis non debet quis poni in carceribus: nec novitates aliquas poni in persona. Bart.

2. Idem A. ad populum e.

Nemo f carcerem, plumbatarumque g verbera h, aut pondera, aliaque ab insolentia judicum reperta sup- plicia, in debitorum solutionibus, vel a perversis, vel ab iratis iudicibus expavescat. Carcer poenaliu i, carcer hominum k noxiorum est, || & || Officialium, & cum l de- notatione eorum judicum, quorum de officio certiores m esse debent, qui contra hanc legem admiserint. Securi juxta Præfident n transeant solutores o. Vel certe si quis tam alienus ab humano sensu est, ut hac indulgentia ad contumaciam abutatur: contineatur aperta & libera in usum p hominum instituta custodia militari. Si || quis q || in obdurata nequitia permanebit, ad res omnemque sub- stantiam exactor r accedat: solutionis obsequio cum s subitantiæ proprietate suscepto: qua facultate præbita t omnes fore credimus priores ad solvenda ea, quæ ad u nostri usum x exercitus pro communi salute possuntur. Datum Kalend. Febr. Constantino A. 6, & Constantio Cæs. Cos. 320.

Qui debitorem captum eximit, ad id, quod fisco & privato debebatur, tenetur. Bart.

3. Imp. Constantinus A. Nemefiano U. P. Com. Larg.

Quotiens y quis & privati z debitor invenitur, & fisci: abreptus ab uno Officio a teneatur ad universi b de- biti solutionem. Qui cum abstulit, coerceatur c, ac to- tius summæ exactionem in se suscipiat, qui eundem avel- lendum subtrahendumque d crediderit. Dat. 4. Id. Maji, Nizibi, Amantio & Albino Cos. 345.

4. Idem A. ad Eustachium P. P. post alia.

Actores e, ceterique rei privatæ f nostræ, ad solutio- nem specierum solennium debiti g vigoris auctori- tate cogantur: ne provinciales rei privatæ nostræ fatiget h immanitas i. Datum 8. Id. Mart. PP. Roma, Limenio & Catullino Cos. 349.

5. Imp. Theod. Arcad. & Honor. Aug. Ru- fino P. P.

Apparitores k quicunque l in collationem m auri præ- cepti fuerint Officii sui adhibere servitium: titulo- rum n debita o, & collationum summam relationis s iux- tate p & adnotatione pericribant, sitque ex Officialis q instructione Officium conscium, quid exactum, quidve perlatum r esse videatur: ne longinqui itineris diversi- tate susceptor abductus, & curiæ s iuxta desit, & rei fami- liaris detrimenta sustineat. Dat. Frid. Id. April. Constantin. Theod. A. 4. & Abundantio Cos. 393.

Ad petitionem exactorum cogitur Præf. facere exaltio- nem. Bart.

6. Imp. Arcad. & Honor. AA Theodoro P. P.

In fiscalibus debitis, hoc est, annonariis, ceterisque titu- lis, qui ad arcem t eminentissimæ pertinent u præ- fecturæ: necnon in his debitis, quæ Rationale x usur- pat officium, Rectores provinciarum constringantur:

dant, in C. Theod. f. adde l. 13. j. de omni agro deserto. t. al. additur, exactori, sed abest a C. Theod. & vet. lib. u. Tributa & annonæ quotannis præstabantur a pos-
sessoribus prædiorum, id est, dominis, vel conductoribus, l. 32. §. 6. D. de administ. tut.
per causam tuendi exercitus, ut hic. x. al. usus. y. Ex lib. 11. tit. 7. l. 5. C. Th.
z. sub. arar. a. Puta a largitionibus vel privatis.
b. Eset debitorem captum jam ab officiali fisci, abripere non potest officialis Comitum re-
rum privatarum, tamen si debitor arario rerum privatarum Principis summam aliquam quo-
que debeat, & contra officialis fisci, vel Comitum sacrarum largitionum, debitorem ca-
ptum jam ab officiali Comitum rerum privatarum abripere non potest. Quod si capiat, tene-
tur utriusque quantitatis nomine. c. coarceatur, vet. & C. Theod.
d. abstrahendumque, in C. Theod.
e. ex cod. tit. l. 6. C. Theod. i. e. procuratores & conductores,
f. l. 10. sup. de annonæ & tribut.
g. hoc est, manu militari in possessionem. l. 7. j. cod.
h. v. l. 1. j. de collegiatis. i. Legendum, immunitas, ut in C. Theod.
k. Ex cod. tit. l. 14. C. Th. od.
l. Tributorum exactores acceptorum & reliquorum rationem principali susceptori reddere
debent. l. 3. inf. de exat. usorib. & exat.
m. collatione, in C. Theod.
n. Titulus, est causa. l. 1. j. de apochis publ. o. al. debitum. p. Officialis rela-
tioni fides adhibetur. q. al. officiali. r. prolatum, i. e. delatum, al. prælatum.
s. v. l. 1. j. de apochis publ. t. De arca Præf. Prætorio dixi ad l. 22. j. de curio pu-
blico. de arca præf. urbi. v. l. 7. §. sexcenti. §. de advoc. divers. judicam.
u. l. 11. sup. de annon. & tribut. x. Rationale officium, rationalis sacrarum largi-
tionum, aut rerum privatarum officialis & rationalium.

a al. additur, ad al. in.

b Tributorem ex-

actioni praefides

seu rectores pro-

vinciarum debent

incumbere, ut hic,

et l. 11. sup. de an-

non. et tributa.

Nov. 161. Cassio-

dorus in formula

rectoris provin-

ciae: Tibi fiscalium

tributorum credi-

ta monstratur ex-

actio. Hoc Catho-

lici seu procura-

toris Caesaris quo-

que munus & Pro-

consulum, Augu-

sti constitutione.

Dion. 53. adde l. 1.

sup. de offic. Praef.

Aug. 1. 1. inf. de

coll. fundorum fi-

scalium. l. 1. inf.

de exc. et exat.

Nov. 134. et 2.

c Ex l. 16. c. Th.

cod. tit. Cont.

d al. opinatores.

al. optiones sunt

autem Opinatores

militares, qui in

provincias mit-

tuntur petendae

militaris annonae

causa, l. 11. et 14.

J. de erog. milit.

annon. ubi dixi.

e Inclusa non

sunt in text. lib.

Aur. et Dion. sed

in gloss. interli-

neari: et etiam

absunt a C. Theod.

f al. delatoriis.

g l. ult. inf. de

collat. fundorum

patrim.

h Opinatores in-

tra anni spatium

annonas accipere

debent, l. 11. J. de

erog. milit. aux.

i credendos.

k Tabularii co-

rum, quae publico

inferuntur & de-

bentur, rationes

conficiunt, ut hic,

et l. 1. §. cod. l. 1.

J. de Numerariis.

l. 1. J. de immuni-

tas. l. 1. J. de

consul. l. 2. sup. de

Jur. fisci. Sidonius

4. Habes procura-

torum in negotiis

villicum in pra-

diis, tabularii in

tributis.

l prode in C. Theod.

m dominorum, in C. Theod.

n Deest in C. Theod.

o Praefes in duplum damnatur, qui opinatorem ultra annum protrahit: debet itaque vel de suo intra annum annonas praestare, ac deinde a provincialibus eas repetere. adde quae scripti ad l. 2. J. de canon. largit. tit.

p al. optionibus.

q l. ult. J. de his, qui ex public. ration.

& a eos b necessitas maneat exigendi, a quibus expectatur auctoritas. Datum 8. Kal. Jul. Mediolani, Honorio A. 4. & Eutychiano Cons. 398.

7. Iidem AA. Hadriano P. P. c.

Missi Opinatores d, id est, exactores militaris anno-
nae e || cum delegatoriis f iudicibus g, eorumque of-
ficiis insistant, ut intra anni h meras id, quod debetur, ac-
cipiant: nihil sit his, cum possessore commune: cui non
militem, sed exactorem, si sit obnoxius, convenit immine-
re. Iudices itaque, qui provinciales passim fuerint Opina-
toribus delegari, ejusdem quantitatis duplex poena reti-
nebit: & apparitores ex quolibet officio sententiam de-
portationis excipiant, si per semet exigendos voluerint de-
legare militibus: & curiales t: temporale manebit exilium,
si eos, quos solenniter exigere consueverunt, Opinatori-
bus putaverint esse tradendos i: cum Iudicem oporteat
inquirere debitores, Tabularios k fideliter providere l
nomina debitorum m: || & || n apparitores sive curiales,
consuetudine servata regionum, convictis debitoribus im-
minere: ut perceptis congruis emolumentis Opinatores
Impleto anno ad proprios numeros valeant remeare: Qui
si ultra o annum protraxerint, Iudices eorumque offi-
cia absque ulla mora de proprio cogantur exolvere militi-
bus quod debetur, ipsis adversus obnoxios repetitione ser-
vata. Quod si ad nos aliqua de retentis ab opinatoribus p
querela pervenerit q, in duplum ab his protinus exigatur:
ut partem debitam miles, reliquam fisco accipiat. Judi-
cibus quoque eorumque officiis eatenus subvenimus, ut
in contumaces debitores cujuslibet dignitatis auctorita-
tem suam exerant r: at si s impudenter solutio differa-
tur; actores t, procuratores, eorumque u praedia perse-
quantur: de eorum quoque nominibus x ad nostram
scientiam relaturi. Datum 3. Idus Julii, Mediolani, Vin-
centio & Fravitta y Cons. 401.

Si domus imperialis, vel Ecclesia res tributarias licite eme-
rit, & tributa non solverit, eares ei aufer-
tur. Bart.

8. Imp. Leo & Anthemius AA. Nicoftrato P. P.

Si & divina domus, aut quaelibet alia cujuscunque di-
gnitatis atque fortunae, revera fundos extra a metro-
comias b, non patrocini c gratia, sed emptionis jure, vel
quolibet alio titulo legitime possederint, & non impositas
reipublicae functiones agnoverint, quemadmodum prior
dominus dependebat, omnibus modis possessiones eo-
rum publico d vindicentur, & Curiae e ejusdem civita-
tis, sub qua vincti f sunt, assignentur g: ut publicis com-
moditatibus circa tributarias functiones undique nostra
provisione videatur esse consultum. Dat. Kal. Septemb.
Anthemio A. 2, Cos. 468.

9. Imp. Anastasius Anthemio P. P.

Ne h exactorum multitudo cum fisci rationibus
in singulas provincias ex competenti scrinio cano-
nicarius i mittatur, qui eorum, quae proprio scrinio
debentur, exactorem urgeat: compulsor k plane
non mittatur, nisi post diem, quo solvi debuit, & hoc

l prode in C. Theod. m dominorum, in C. Theod. n Deest in C. Theod.
o Praefes in duplum damnatur, qui opinatorem ultra annum protrahit: debet itaque vel de suo intra annum annonas praestare, ac deinde a provincialibus eas repetere. adde quae scripti ad l. 2. J. de canon. largit. tit.
p al. optionibus.
q l. ult. J. de his, qui ex public. ration.
r al. exerceant.
s Exactionem intra statutum tempus differens iudex vel exactor, de suo cogitur solvere, quod notandum adversus Syndicos, notat Corset. singular. Extensio.
t Actores, procuratores, & conductores fundorum fiscalium manu militari, vel missione in possessionem coguntur canonem inferre. l. 4. §. cod.
u l. 12. inf. de omni agro.
x Nomina eorum nosse, qui inobedientes sunt, Principis interest.
y al. Fravitta.
z Pars l. 1. inf. lib. 11. tit. 55. et tit. 53.
a Capitulationem non praestant Metrocomitae, ut hic, adde quae dixi ad l. 1. inf. Nervitiani ad illam obseq.
b al. metrocomias, ut sit metrocomia mater vicorum: sed nihil plane interest alteturum dicatur, metrocomias, an metrocomias.
c v. quae scripti ad l. 1. inf. ut nemo ad suum patrociniu.
d l. 13. inf. de omni agro deserto.
e l. 1. J. cod. Imo distrahantur. l. 1. J. de capiendis & distrach. Curiae addicuntur non invento emptore: vel utrumque indifferens, ut aut bona contumacium distrahantur sine reliquo-
rum onere, aut curiae addicantur cum reliquorum onere.
f al. iun. quod magis probas Cujac. g assignent.
h Post Canonicarium missum tributorum exigendorum causa, compulsor mitti non debet, nisi post mensem, a die quo solvi debuit, ut hic. sed huic constitutioni derogatur: neque enim post Canonicarium compulsor novo jure mittendus. Nov. 128. Et ut Valentin. air. Nov. de indulg. reliquorum. Si utilis esse non potuit, qui ante porrexit, superflua est ire alterum neque provincialibus obtuturum.
i Canonicarii, qui ex scrinio Canonum.
k Compulsor Graecis ἐξπλεστών, Compulsorum nomen post abolicum fuit. d. No-
velli, 128.

amplius mensem a alterum. At eo tempore elapso com-
pulsor mittatur, qui non tantum reliqua fiscalia, sed & pro
modo culpa multam a praefide & officio ejus & a canoni-
cario b exigat. Soli autem praefidi & officio & canoni-
cario compulsor imminet, & pro ratione provinciae, atque
itineris ipatio solatium ab eis ferat, per quos factum est,
ut mitteretur. Verum alius compulsor nequaquam mit-
tatur, nec alius quisquam. Si tamen praefecti ex usu esse
existimaverint alium compulsorem mitti, eadem in eo
serventur, & definitum solatium ei is praestet, qui mitten-
di causam praestiterit, hoc est, praefes provinciae, & officiu-
m ejus, & canonicarius, & compulsor. Constitutum
namque canonicario solatium omnibus exactoribus post
eum missis sufficit, nec eo amplius quidquam corpora ci-
vitatum vel collatores praestare coguntur, etiam si plures
mittantur, iis, qui missi sunt sigillatim multandis, nisi pu-
blica tributa expedierint. Quaecunque autem sunt delega-
tiones c, canonicario mittantur, ut eas per se expediat:
nec ob eas augeatur canonicarii solatium.

1 ¶ Εὐδοκίμῳ d nullus accipiat, sed & nomen illud
penitus aboleatur.

2 ¶ Quod si qua ex parte quis legem transgrediatur, &
adversus officia praefectorum & adversus praefides pro-
vinciarum & officiales eorum, ceterorumque publica tra-
ctantium personas, quinquaginta librarum auri poena
constituta esto. Datum 12. Kalend. Aug. CP. Paulo V.
C. Cos. 496.

DE e SUPEREXACTIONIBUS.

TIT. XX.

Qui plus exigit, in duplum exigitur: & propter consuetu-
dinem capitaliter punitur. Bart.

1. Imp. Arcad. & Honor. AA. Apollodoro
Proconf. Africae f.

Quicquid g ultra debitum fuerit elicitum a cu-
rialibus, vel cohortalibus, vel aliis exactoribus h
in duplum i eruat: quod provincialibus re-
stitui protinus oportebit. Si quis k autem exa-
ctorum in superexactionis crimine l fuerit confutatus,
capitali periculo cupiditas ejus amovenda, atque prohi-
benda est, si in iisdem sceleribus perseveret. Dat. Prid.
Id. Mart. Mediol. Stilichone & Aureliano Cons. 400.

DE m CAPIENDIS ET DISTRAHENDIS n PIGNORIBUS TRIBUTORUM CAUSA.

TIT. XXI.

1. Imp. Constantinus A. ad Afros Provinciales.

Res o eorum p, qui fiscalibus debitis per contu-
maciam satisfacere differunt, distrahantur: compa-
ratoribus data perpetua firmitate possidendi. Da-
tum 15. Kalend. Jun. Serdica, Constantino Cxs. 5.
& Maximo Cos. 327.

2. Imp. Constantinus & Constans AA. Restituto
Praefidi Sardiniae.

Satis q sit debitorem || annonarum r || ad solvendi ne-
cessitatem capione s pignorum conveniri. Datum 8.
Idus Decemb. Thessalonica, Constantino 5. & Constante 3.
Cos. 354.

DE APOCHIS t PUBLICIS, ET DE DE- SCRIPTIONIBUS u CURIALIBUS, ET DE DISTRIBUTIONIBUS CI- VILIBUS x.

tur provincialibus. Imo in quadruplum l. 8. inf. de excus. munerum. l. 6. inf. de censib.
vide Novell. Leon. 61. Neura lex loquitur de superexactore, sed de aliis.
i Inclusa absunt a C. Theod.
k Ex tit. 8. l. 1. l. al. crimen, ut in C. Theod.

m adde sup. lib. 4. tit. 46.

n post duos menses die capioni. l. 1. c. Theod. cod.

o Huc pervenit lex 2. cod. tit. lib. 11. C. Theod.

p Si qui differant fiscalia debita solvere, res eorum distrahantur, ut emptores earum firmi-
ter possideant. Synop. Basil. 56. tit. 8. c. 26. adde l. 8. sup. de suris. Quid, si emptor non re-
peritur? curiae addicantur. l. 2. l. pen. sup. de excus. trib.

q Cod. lib. tit. 7. l. 7. Cur hoc adiecit, factu? ut sciretur neque in vincula conjiciendum,
neque tormentis addicendum eum, qui tributa non solverit. arg. l. 2. §. de excus. trib.

r absit a C. Theod.

s al. capione.

t Apochae publicae, securitates, quibus probatur functionibus publicis satisfactum.

u Descriptiones curialium uti fiant. v. l. 1. inf. cod.

x In C. Theod. additur, & de quadrimensuribus brevibus l. 11. tit. 25. & hic forte addi debuit.
Quadrimensuri breves, qui de singulis pensionibus conficiuntur, quarto quoque mense. Tri-
bus enim pensionibus anni cuiusque indictionis solvebantur. l. ult. sup. de annoni. l. 1. in
fin. inf. tit. prox. l. 15. l. 16. C. Theod. cod. tit. Cassiod. 18. Nov. Majorani de indulg. reli-
quor. adde l. 5. sup. de offic. magistri officiorum.

TIT.

a Mensem hic ac-
cipi oportet pro
30. diebus: ex
contrario 30. dies
accipiendi sunt
pro mense, ut in
l. ult. sup. de iure
deliber. l. ubi lex.
101. D. de reg. jur.
90. dies pro tri-
bus: 60. pro duo-
bus mensibus sic
in l. 3. §. 12. D.
de suu. et legiti-
mie. Centum odog-
inta duo dies
mensem septimum
attingunt, & ita
Hippocr. quodam
loco 270. dies pro
novem mensibus
accipit. Alias tres
mensis, latine ac-
cipiuntur pro di-
ebus nonaginta
tribus. l. ult. sup.
de tempor. appell.
v. Cujac. cap. 10.
de praef.
b Canonicarii
sunt potestati, qui
mittuntur ex
serinio canonum.
v. Cujac.
c Delegationes,
julliones P. Prae-
torio extra leges.
Nov. 147. et l. ult.
sup. de annoni.
d Indultoria ver-
tit interpres. Syn.
Basil. 56. tit. 8. c.
14. quae dat col-
lator exactori, ut
aliquid de exi-
gendi severitate
remittat. Justi-
niani Editio de
Alexandrinis cy-
dō m ant. x. a
meminit.

TIT. XXII.

1. Imp. Honor. & Theod. AA. Anthemio P. P.

Ad inferiorum curialium & relevandas fortunas, & impressionem potentium, & itidem curialium cohibendam, placuit, ut b descriptiones si c quæ per singulos d ordines cogentibus diversis negotiis agerentur, non sumant ante principium quam e apud acta provinciarum Rectoribus intimentur, & ex eorum fuerint receptæ sententiis.

† Sed & aurum f quod ex huiusmodi contributione redigitur, ita g debet susceptori aurario consignari, ut securitatis nomen inferentis, dies h, consul, mensis, causa i, & summa comprehendantur: quo & descriptionis æquitas illustretur: & descriptio k documentis evidenti- bus fulciatur.

† Hoc etiam observando, ut in quadrimestribus l quoque brevibus, qui ad m excellentia tua officium solenni- ter diriguntur, celebrata descriptionis dispensatio n socie- tur: ut omnes vestra potestatis scientiam o formidantes, nihil ad relevationem p locupletum, atque inopum per- niciem audeant pertentare: Quod & tunc q optimum est custodiri, cum r lucrative facultates ex bonis curialium (curia s) obvenierint: ut & t inopes & locupletes fru- ctu provisionis simili u potiantur. Quam dispositionem si quis iudicium, numerariorum x vel curialium mutilan- dam esse crediderit, interminationi, quam nostra sedes sta- tuerit, subiacebit. Datum 7. Kal. Septemb. CP. Varana Cos.

2. Imp. Theod. & Valentin. AA. Celeri P. C. Africæ.

Semel y securitatem z de refusione munerum emissam, Sabalio iudice a non liceat refricari, & ideo Spectabili- tas b tua saluberrimæ ac iustissimæ præceptionis formam secuta, prohibebit in posterum c eos ad discussionem transacti muneris constringi, quos claruit accepta d se- curitatis prosperitate letari. Datum 5. Kalend. Maji, Ravenna, post Consulatum Felicis & Tauri, VV. CC. 429.

Qui ostendit se tribus proximis annis solvisse, retro solvisse præsumitur, nisi contrarium probetur.
Bart.

3. Imp. Martianus A. Constantino P. P.

Quicunque de provincialibus & collatoribus, decurso posthac quantolibet annorum numero, cum proba- tio aliqua ab eo tributaria e solutionis exposcitur, si f trium g coherentium h sibi annorum apochas securita- tesque protulerit: superiorum temporum apochas non cogatur i ostendere, neque de præterito ad illationem functionis tributariae coarctetur k, nisi forte aut curialis, aut quicunque apparitor l, vel optio m, vel actarius n, vel quilibet publici debiti exactor sive compulsor, pos- sessorum vel collatorum habuerit cautionem: aut id quod reposcit o deberi sibi, manifesta p gestorum adsertione patefecerit. Datum 15. Kalend. Aug. Varrone & Joanne Coll. 456.

4. Imp. Justinianus A. q.

Securitatibus r, quæ s publicarum functionum gratia sive in solidum, sive ex parte soluta esse conscribuntur, nullam exceptionem non numeratæ pecuniæ penitus op- poni concedimus. Datum Kalend. Julii CP. Justinian. A. 2. Cos.

DE CANONE LARGITIONUM TITULORUM.

TIT. XXIII.

Quod particulares exactores exigunt, debet dari thesaurario, qui est in illa provincia, ut totum simul devolvatur ad fiscum. Bart.

1. Imp. Gratian, Valentin. & Theod. AAA. Juliano a.

Omnem summam auri vel argenti, & reliquarum specierum, quæ sacris largitionibus ex more pen- duntur, statim b ut exactio fuerit celebrata, ad thesauros uniuscujusque provinciae, vel ad proximos referri c sub oblatione d tabularii, ceterorumque, quos sollicitos esse debere præcedentia iusta decreve- runt, & thesauros Præpositis consignari præcipimus: ut exinde ad sacrum comitatum e integer omnium titu- lorum numerus dirigatur. Dat. 12. Kal. August. Mero- ba Ido 2. & Saturnino Cos. 385.

2. Imp. Honor. & Theod. AA. Anthemio P. P. f.

Neque g sacrarum h vel i privatarum largitionum palatina i officia, ex quacunque causa j vel k ex quocunque titulo fiscalis debiti, cum ad provinciam mit- tuntur, possessores per se audeant convenire, sive l id ex præterito reliquum trahatur, sive præsentis temporis tri- buta m solvi conveniat: sed n Rectores provinciarum frequenter adeundo commoneant, eorumque Officiis in- cumbant. Quod si Rector provinciae iminentem sibi me- moratorum declinare molestiam quæret, vel qualibet alia ratione o palatinis p iisdem propria auctoritate publica exactiois permiserit curam: tam ipse, quam officium e- jus vicena q auri pondo fisco dependat. Dat. 7. Id. Dec. CP. Basilio & Philippo Cos. 408.

3. Imp. Leo & Anthemius AA. Heliodoro Com. sa- crarum largitionum.

Præcepit nostra Serenitas, neque veloci q cursui, neque alii præter inveteratam r consuetudinem gravamini subiacere chartularios s, qui de cohortalibus t officiis uniuscujusque provinciae largitionales titulos retractare constituuntur: cum idem u etiam amplissima Præfectura disposuisse perhibeatur: ut his necessitatibus liberati, si- deliter largitionales titulos valeant retractare. Quod si aliquo tempore nostra iussio temerario anso ex aliqua fue- rit parte violata: tam Rector provinciae, quam apparitor x ejus 30. libris auri condemnatione plectentur. Insuper virum spectabilem Comitum y Orientis, ejusque officium, licentiam habere, conatus nefarios inhibendi tam mode- ratorum, quam cohortalis officii: cum de hac re admoniti fuerint a Palatinis, eandem poenam formidantibus, si non omnibus modis pietatis nostræ decreta congruum mere- antur effectum.

† Illud etiam generali forma sancimus, ut in omni- bus provinciis, tam nominatio z specialium susceptorum a largitionum titularum, quam defensio tractatorum b, non tantum per viros clarissimos moderatores provin- ciarum, sed etiam per viros spectabiles Proconsules, & Præfectum c Augustalem ac laudabiles Vicarios una cum eorum officiis admonentibus semper, nec non imminen- tibus d Palatinis procurantur: providentibus, ut post no- minationem etiam specialium susceptorum largitiona- lium titularum e, nulla minuenda f exactiois ad sacrum pertinentis ararium, aut transferendi ad arcarios, aut quos- libet alios extraneos titulos, Rectoribus provinciarum, aut eorum officiis, seu etiam g curialibus licentia permit- tatur, quadrimenstruis h brevibus per idoneum tractatorem eorundem titularum, super comminendis rationibus pub- licis, periculo Rectorum provinciarum ad sacratissimam

a Canon signifi- cat anniversari- am pensionem præstari onemque: hic autem canon est, qui ex more infertur thesau- ris vel privato ar- rario, ex quo Princeps dona & largitiones pu- blice privasime facit & necessa- ria comparat. Cu- jac. hic.

a al. Loliano. b l. 7. §. de su- sceptoribus. c deferri. d assignatione tabulariorum. Fa- bulariorum mu- nus erat obliga- re: exactoris vero dare apocham. l. 2. §. de convoca- tionis fisci debito- rib.

e Largitionum integr. Porro hic Græci vertunt urbem regiam. Herodianus. l. 1. Hæ Roma, ubi Prin- ceps. Synesius. U- bi Princeps est, & bi omnium inste- gra fortuna. f Ex C. Theod. 11. 7. 17. quæ hic im- mutata est in ipso principio.

g Palatini largi- tionum sacrarum vel privatarum missi in provin- cias, fungi ex- actorum officio non debent, sed instare tantum a- pud Præfides, of- ficia eorum & cu- riales, ut intra anni spatium an- nonas & tributa exigant. l. ult. 7. cod. l. 7. §. de exact. tribus. l. nullum. 10. §. de offic. Rect. provinc. l. 1. §. de executoribus. & ex- actoribus.

h al. deest, ut in C. Theod. i Palatina offi- cia, Comitum sa- crarum & priva- tarum largitio- num ministris: qui ideo largitiona- les, privationes, & mittendarii. l. 3. §. de palas. sac. largis.

k al. deest, ut in C. Theod. l. Tributa præter- ita vel præsentia exiguntur. m al. tributa, ut in C. Theod.

a Proconsule d. l. C. Theod. b Spectabiles esse Proconsules, hinc colligitur.

c v. l. 2. §. quemadmodum ci-vilia munera. d acceptæ, in C. Th. e Idem in emphyteusi esse estimatur: nimirum, ut emphyteuta probans se canonem sol- visse tribus annis proxime præteritis, præsumatur per omne tempus solvisse. Gl. & Bart. bis. Salyc. l. 2. §. de iure emphy. Gl. in c. cum Ecclesia Sarrina. de causa possessionis & pro- prietatis. & ita post Speculat. Innoc. Bald. Joan. Andream, Petr. Cynum, Andr. de Barolo- tenei Capella Tholoz. & tibi Aufreder. dec. 235.

f Præsumitur retro solvisse, qui ostendit se tribus annis proximis solvisse, quæ præsum- ptio ita potens est, ut in adversarium transferat onus probandi.

g Omnis collator (συνηλεστής Græcis dicitur) a quo tributa exiguntur, sitrium an- norum securitates (Græci ἀμεινιαι) ostendat, non amplius ostendere cogatur, quod etiam superioribus annis functiones tributaras (συνηλεστας) intulerit: nisi forte vel apparitor, vel optio, vel actarius, vel quispiam publici debiti exactor sive compulsor a possessore cautionem de collationibus iis habeat, vel alio quo modo manifeste probet, ea tri- buta sibi deberi. Synops. Basil. & Tit. 8. c. 29.

h concurrentium. i cogantur. k coarctetur. l ταξιδίως. Syn.

m De optione dixi ad l. 11. §. de erog. militaris annonæ.

n ὑπομνηματοποιῶν. Syn. v. quæ scripti ad l. ult. §. de erog. milit. annonæ.

o deposita. p manifeste. q Mennæ P. P. est enim pars l. in contrah. §. sed

quoniam, §. de non num. pecun. Cont. r Qui publicas functiones tractat (ὁ δὲ μο-

τιβύτης) exceptionem non numeratæ pecuniæ (ἀναγκυρίαν) securitati ab se conscripserit,

quæ modo profertur, opponere non potest. Syn. ibid. c. 30. 2. Harm. 2. §. 15. Exceptione

pecuniæ non numeratæ uti non potest, qui apocham publico nomine dat. v. l. 14. §. sed

quoniam, §. de non num. pecun. f Hanc legem sic emendat Cuj. ex d. l. in con-

trah. Securitatis publicarum functionum sive, &c.

n l. 6. in fin. §. de exact. trib.

p l. ult. §. cod.

q Cursus publici curam qui habent curiosi, §. de curiosis & beneficiarii Cujac. Nov. 24.

r veterum.

s Chartularii, qui chartas tractant, idem. §. tractatores. l. 1. §. cod.

t Cohortales Præfides officiales, ut plurimum primipili exhibendæ annonæ militaris

vel cursus. Theod. 4. Basil. 1. v. quæ scripti ad l. 14. §. de cursu publ.

u is, & alii idem.

x apparitor.

y sub Comite Orientis XV. provinciae: cui coercitio in Præfides erat.

z Nominator præstare periculum ejus susceptoris, quem nominavit.

a specialis susceptor, sed rector est excusa.

b Tractatores hic iidem, qui chartularii, de quibus §.

c v. ff. de off. Præf. Augustali.

d Palatinorum Comitum sacrarum largitionum munus urgere, instare, monere, ne quid ad-

versus chartularios attentetur.

e l. 4. in fin. gl. l. 4. §. de annonis & tributa.

f Tributorum tituli non sunt minuendi vel confundendi: ut quod unus exigere debet, al-

ter exigat. l. 13. §. de suscep. g sed.

h De quadrimenstruis brevibus dictum est. l. 1. §. de apochis.

urbem

a Descriptio ex-
actionis publico-
rum tributorum
mittebatur a Prae-
fecto Praetorio in
diversas provin-
cias, Idque quot-
annis seu initio
cujusque anni si-
ve indictionis, ut
hic, manabat a
Principe, insinua-
batur apud P.
Praetorio & ab eo
mittebatur in
provincias, l. un.
§. de superindit-
to. A Praesidibus
autem propone-
batur in singulis
civitatis, vide
Nov. 128.
b al. quomodo.
c Totum hoc (om.
larg. tit. exa-
ctionem) vacat.
d l. 2. §. eod.
e l. 3. §. 1. §. eod.
f si quidem.
g majus.

h vide quae nota-
vi ad titulum de
operis libertorum
sup.
i l. 1. C. Theod. eod.
Operas subditis
imponere aut ab
eis exigere castro-
rum domini non
debent, l. 1. l. 2. §.
ne rusticani ad
nullum obsequi. Sa-
tis enim tributis
onerati sunt. O-
perarum autem
praebitione pos-
sit intelligere ex-
cubias, de quibus
vid. Hotomann.
conf. 9.
k Operarum im-
munitati renun-
ciari non posse
notant: quod ha-
jus Tituli inscrip-
tio sub negatio-
ne sit concepta, ut
notatur l. 1. §. de
fideiuss. dotium.
deinde quod non
tantum exactio,
sed praebitio hic
vetetur.

l Immunitates
perperam impe-
trata a quibus-
dam, & iis conces-
sa, hic revocantur
ad pristinam
rationem census,
censitorum, per-
quatorum, & Prae-
sidum iudicio
confirmatam.
m C. Theod. lib.
13. tit. 10. l. 7. pars
l. 9. §. de agricola-
lis. Cont.
n Immunitatis
falsum instru-
mentum conscri-
benti ignis sup-
plicium est, ut
hic: licet alias
pena falsi minor
sit, l. 1. in fin. ff.
de falsis. Porro
de ignis supplicio dixi ad l. un. §. de Nili aggerib. de Tabellionum & Tabulariorum poeni
falsum committentium, vide hic apud Rebuffum.
o Injusta, in C. Theod. eod.
p propter immunitatem, in C. Th.
q l. 5. §. de annonis & tributis. l. 1. §. de indiction. l. 9. §. de agricol.
r Ponticae dioeceseos, scil. Galatiam, Cappadociam, Armeniam.
s adde l. 1. §. construat. ff. de via publ.
t Viarum & aggerum reparatio expensis possessorum sit, pro jugerum & capiteum numero,
quae possident, quod cum quotidie possit occurrere, eo magis notandum. Corsetus singul.
Munisio. adde hic Rebuff.
u adstringantur, in vet. meo manuscr. Cont.

x Ex C. Theod. lib. 11. tit. 14. l. 1. §. ante omnia. al. P. V. id est, Praefectum urbi: quod &
lex ipsa satis indicat.

Urbem transmittendis: nam quaecunque ex parte, quam
iussit nostra tranquillitas, si minus fuerit procuratum,
poena superius designata tam ipsi Iudices, quam eorum
officia se noverint esse plectenda. Dat. 8. Kal. Aug. Con-
stantinop. Anthemio A. 2. Conf. 468.

Si litera iudicis aliquid ultra veterem consuetudinem
contineant, praesumuntur erronea. Bart.

4. Idem AA. Heliodoro Com. S. L.

PRaeipimus, ut si forte delegatio a, quae ab amplissi-
ma Praefectura in diversas provincias ex more quotan-
nis emittitur, minus contineat omnes largitionales titu-
los, aut quoquo b modo exactio eorum debet proce-
dere, nihilominus competentem exactorem eorum a vi-
ris spectabilibus, tam Proconsulibus quam Vicariis, & viro
spectabili Comite Orientis, & Praefecto Augustali, nec non
& Rectoribus provinciarum, eorumque officiis & curiali-
bus (omnium largitionum titulorum exactorem c)
procurari, vicenarum d librarum auri condemnationem
praec oculis habentibus, si quid f minus g exactum vel
illatum fuerit sacro arario, quam praescripta & inveterata con-
suetudo sacris largitionibus inferri constituit. Dat. Kal.
Iulii Constantinop. Anthemio A. 2. Conf. 468.

NE OPERA HA COLLATORIBUS EXI- GANTUR.

TIT. XXIV.

1. Impp. Valentin. Valens & Gratian. Augusti ad
Viventium P. P.

OPERarum i praebitionem, quae illicite k a provin-
cialibus haecenus exposita est, Sinceritas tua ces-
sare praecipiat. Dat. 10. Kal. Martii, Trever. Va-
lentiniano, NB. P. & Victore Conf. 369.

DE IMMUNITATE I NEMINI CON- CEDENDA.

TIT. XXV.

Qui falsum testamentum immunitatis conscripserit, igne
est comburendus. Bart.

1. Impp. Grat. Valens & Theod. Augusti
ad populum m.

HLs nostrae Serenitatis edictis, civitatum tabula-
riis erit flamma n supplicium, si cuiusquam fraude,
ambitu, potestate injustam o cuiuspiam profite-
antur p immunitatem: ac non secundum praece-
dentem definitionem omnes q omnino, abolita specia-
lium immunitatum gratia, necessitas tributariae functio-
nis, firmata censitorum perquatorumque provincialium
iudicium peraequatione constrinxerit. Datum 3. Non.
Mart. Mediol. Merobaud. 2. & Saturnino Conf. 383.

2. Impp. Honor. & Theod. AA. Anthemio P. P.

PER Bithyniam ceterasque r provincias possessores in
reparatione s publici aggeris, & ceteris huiusmodi mu-
neribus pro t jugerum numero vel cap. quae posside-
re noscuntur, dare cogantur u. Datum, Kal. Novemb.
Constantinop. Honorio 8. & Theod. 5. AA. Conf. 412.

DE CONDITIS IN PUBLICIS HORREIS.

TIT. XXVI.

Non debet tangi de fructibus novis, donec consumantur
antiqui. Bart.

1. Impp. Valens & Valens AA. ad Volusianum P. P. x.

OMnia a, quae in horreis habentur, expendi vo-
lumus, ita ut non prius ad id frumentum exten-
datur expensio, quod sub Praefectura b tua ur-
bis horreis inferitur, quam vetera c condita fue-
rint erogata: & si forte vetustate species ita corrupta est,
ut per semet erogari sine querela non possit: eidem d ex
nova portione misceatur e, cujus adiectione corruptio
velata damnorum fisco non faciat.

Ad istud autem negotium arbitrato ac iudicio tuo
nobilis f, prudens g, fidelis, optime sibi conscius, pro
integritate mentis h apponatur custos ac mentor i, qui
vel frumenta modio k metiatur, vel iustis aestimationibus
colligat, quanta habeantur in condito. Dat. 6. Id. Apri-
lis, Divo Joviano & Varroniano Conf. 364.

2. Idem AA. Anthemio Praesidi.

Cum ad quamlibet urbem, mansionemve l accessse-
ris, protinus horrea inspicere te volumus, ut devo-
tissimis militibus deputata m, & incorruptae species praebentur:
nam si per injuriam officii Gravitatis tuae, sar-
torum n tectorum neglecta procuracione, aliqua plu-
vis infecta perierint: ad damnorum tuum referentur.
Datum 8. Kal. Sept. Arelate, Joviano & Varroniano Conf.
364.

Species in horreis publicis depositas nullus debet in suam
utilitatem convertere. Bart.

3. Impp. Arcad. & Honor. AA. Anatolio P. P.
Illyrici o.

NULLi posthac horreaticas p species contingendi copia
praebatur. Si vero q quisquam temerario horreo-
rum extruxerit, qui sibi ex praedictis aliquid audeat usurpa-
re, hanc poenam sciat nostro arbitrio definitam, ut de-
portationis poenae subiectus, totius substantiae cogatur
subire iacturam. Dat. 7. Id. Jul. Constantinop. Caesario &
Attico Conf. 397.

UT NEMINI LICEAT IN EMPTIONE SPECIERUM SE EXCUSARE: ET DE MUN- RE SITOCOMIAE.

TIT. XXVII.

1. Imp. Anastasius A. Macroniano P. P.

QUotiens u urgente necessitate comparationes x
frumenti, vel olei y aliarumque specierum qui-
buslibet provinciis indicuntur z, nulli a pe-
nitentibus possidentium sese cuiusque privilegii
occasione excusandi, tribui facultatem censemus: omni-
que cuicumque possidentium, quocumque modo, quo-
cunque tempore, per sacros b apices, vel etiam pra-
gmaticam sanctionem, aut iudicalem forte dispositio-
nem huiusmodi excusatio data est, vel postea data fue-
rit, licentia minime unquam contra tenorem nostrae legis
saluberrime valitura: adeo namque huiusmodi onera
cunctis, pro qua singulos portione contigerit c, volumus
irrogari, ut ab iisdem comparationibus nec sacratissimam
nostrae pietatis, nec Serenissimae nostrae Conjugis domum
patiamur subtrahere. Dat. 3. Kalend. Aug. Constantinop.
Olybrio V. C. Conf. 494.

muner. Fuerunt & alii mentores portuenses, qui annonam urbicam in horreis portus Tibe-
rini metiebantur, quibus adjuncti erant caudicarii. l. 1. C. Theod. de frumento urbis Romae.
l. 9. C. Th. de suariis.
n Mansiones quid, dixi in l. 2. §. de lucris advocat.
o Ex C. Theod. l. 11. tit. 14. l. 3.
p l. 6. §. de susceptor. l. 9. §. de munileg. l. 5. §. de fundis rei privatae. l. 2. §. de his, qui
ex publ. collat. q Sin vero.

r Eclog. lib. 56. tit. 9.

s in uno meo manuscripto legitur comparatione, in alio coemptione. Cont. vero, Coem-
ptio SITOCOMIA Novell. Tiberii. l. 1. §. Boetius 2. de consolat.

t Sionia, vel sionici, legendum putat Cuj. est autem Sionia cura coementi frumenti,
& SITOCOMIA curator frumenti.

u Cum in quacunque provincia fuerit indulta species alicuius comparatio, nemo se quo-
cunque modo vel tempore, per sacros apices vel etiam pragmaticam sanctionem aut iudi-
calem dispositionem excuset, quippe nec sacra domus aut piissima Augusti hoc onus li-
berata est. Synop. Basil. 56. tit. 9. adde l. 2. §. de quibus muner. tit. 43.

x Comparatio frumenti SITOCOMIA.

y al. hordei.

z Inducuntur. Inventus etiam frumentum emere quisque cogitur, quoties emptio cuique
imperatur ob urgentem aliquam necessitatem: quod ut singulare casus ad alios non extendi
notat Mynfingerus 7. Respons. 57. n. 45.

a v. l. 1. §. de quibus munerib. vel praestat. nemini liceat.

b Sacri apices, Principis adnotatio, quae hic encausto. Σεβαστα κρηνη σεβαστου
καὶ Θεοδοῦς κρηνη, Graecis adde quae scripta ad l. 7. §. de summa Trinit.

c Continguat.

a v. Forcatulum
c. 9. Penus.

b Praefecti urbi
& praefecti anno-
nae cura dietum
annonae & panes
gradiles (sic dicti,
quod diriperentur
e gradibus pi-
strinorum, qui in
unaquaque regione
urbis erant) popu-
lo praebantur:
de quo pane gra-
dili v. hic Cujas.
Prudent. advo-
sus Symmachum.
Casiodorus 9.

c Frumentum ve-
tus ex publico
prius erogandum
est, quam novum:
quod si vetus
corruptum fue-
rit, novo permi-
scendum est, ut
ita vitetur cor-
ruptum, & ne
damnorum fisco in-
feratur, quod ad
tutores & curato-
res quoniam ex-
tendunt.

d al. eidem nova
portio misceatur,
etc.

e Falsum non
continuo cen-
setur, quod incor-
ruptum corrupto
sit permiscuum, ut
hic.

f Nobiles in of-
ficiis admini-
strandis praef-
rendos alii, hinc
colligunt, ut &
ditiores bonis
parentibus natos,
bene natos, Chri-
stianos. Jac. Re-
buff. hic.

g Frumentarii
mentoris partes.

h al. integritas
meritis. & sic
legitur in C. Theod.
i adde l. 9. §. de
susceptoribus

k Mentor fru-
menta modio me-
tetur. Lucillius a-
pud Nonium.
Frumentarius est,
modium hic so-
cum atque rutel-
lum unum habet.
Porro mentores
hi frumentarii,
immunes a mu-
neribus persona-
libus, l. 26. ff. de
excus. tutor. l. 10.
§. 1. ff. de vatat.

m In manus. de florat. Cont.

n v. l. 7. de off. Praefect.

o Ex C. Theod. l. 11. tit. 14. l. 3.

p l. 6. §. de susceptor. l. 9. §. de munileg. l. 5. §. de fundis rei privatae. l. 2. §. de his, qui
ex publ. collat. q Sin vero.

r Eclog. lib. 56. tit. 9.

s in uno meo manuscripto legitur comparatione, in alio coemptione. Cont. vero, Coem-
ptio SITOCOMIA Novell. Tiberii. l. 1. §. Boetius 2. de consolat.

t Sionia, vel sionici, legendum putat Cuj. est autem Sionia cura coementi frumenti,
& SITOCOMIA curator frumenti.

u Cum in quacunque provincia fuerit indulta species alicuius comparatio, nemo se quo-
cunque modo vel tempore, per sacros apices vel etiam pragmaticam sanctionem aut iudi-
calem dispositionem excuset, quippe nec sacra domus aut piissima Augusti hoc onus li-
berata est. Synop. Basil. 56. tit. 9. adde l. 2. §. de quibus muner. tit. 43.

x Comparatio frumenti SITOCOMIA.

y al. hordei.

z Inducuntur. Inventus etiam frumentum emere quisque cogitur, quoties emptio cuique
imperatur ob urgentem aliquam necessitatem: quod ut singulare casus ad alios non extendi
notat Mynfingerus 7. Respons. 57. n. 45.

a v. l. 1. §. de quibus munerib. vel praestat. nemini liceat.

b Sacri apices, Principis adnotatio, quae hic encausto. Σεβαστα κρηνη σεβαστου
καὶ Θεοδοῦς κρηνη, Graecis adde quae scripta ad l. 7. §. de summa Trinit.

c Continguat.

- de Sacrofanctis Culefias . 2. 11.
 de Salgano hospitibus non postando . 11. 41.
 de Satisfacendo . 5. 54.
 de Secundis nuptiis . 5. 9.
 de Seditiofis . 9. 50.
 de Senatus Consultis . 5. 56.
 de Sto Claudio Tolendo . 4. 14.
 ad. Sto. Macedonianum . 4. 101.
 — — — — — Orficiam . 6. 54.
 — — — — — Tertullianum . 6. 56.
 — — — — — Trebellianum . 6. 49.
 — — — — — Turpilianum . 9. 45.
 — — — — — Ulpianum . 4. 19.
 de Sententia quo sine certa quantitate . 4. 46.
 de Sententia patris . 9. 51.
 — — — — — Sententia filii non posse . 4. 50.
 de Sententia ad versum filium . 10. 9.
 — — — — — et interpretationibus . 4. 45.
 — — — — — ex periculo recitandis . 4. 44.
 — — — — — L. Sextonius Lutorius . 4. 41.
 — — — — — quo pro eo, quod interest . 4. 44.
 de Sepulchro violato . 9. 19.
 de Servis fugitivis . 6. 1.
 — — — — — Aliis publicis manu mittendis . 4. 9.
 de Servitutibus et aqua . 5. 34.
 de Servo pignori dato manu misto . 4. 11.
 — — — — — Si ad versus creditorem . 4. 30.
 — — — — — creditorem praescriptis . 4. 36.
 — — — — — delictum . 4. 35.
 — — — — — donationem . 4. 30.
 — — — — — dotem . 4. 34.
 — — — — — filium . 4. 34.
 — — — — — libertatem . 4. 31.
 — — — — — rem judicatam . 4. 44.
 — — — — — solutionem . 4. 33.
 — — — — — transactionem . 4. 34.
 — — — — — venditionem . 4. 101.
 — — — — — venditionem pign . 4. 19.
 — — — — — usufruionem . 4. 36.
 Si aliena res pignori data sit . 11. 16.
 — — — — — a non competente iudice . 4. 40.
 — — — — — antiquior creditore pignus . 11. 10.
 — — — — — cum petatur . 4. 11.
 — — — — — communis res pignori data sit . 11. 11.
 — — — — — contra ius, vel utilitatem publ . 5. 11.
 — — — — — contra matris voluntatem . 5. 44.
 — — — — — curialis relictas civitate . 10. 34.
 — — — — — de momentanea possessione . 4. 69.
 — — — — — de constante matrimonio . 5. 19.
 — — — — — ex falsis instrumentis . 4. 50.
 — — — — — ex pluribus tutoribus . 5. 40.
 — — — — — in causa iudicati pignus . 11. 11.
 — — — — — in comuni, eademque causa . 4. 16.
 — — — — — in fraudem latronum . 6. 5.
 de Silentiarum, et Decurion . 11. 16.
 Si liberalitatis imperialis . 10. 14.
 — — — — — maioris factus alienation . 5. 14.
 — — — — — ratum habuit . 4. 46.
 — — — — — restatus .

Si mancipiata fuerit alien. 4. 57.

— — — — — veniens. 4. 56.

Si males indemnitate promiss. 5. 46.

Si minor ab hereditate se abst. 7. 39.

— — — — — se majore dixerit. 7. 43.

Siue censu, vel requir. fundat. 4. 47.

Si hystis ex p^{re}posito pet. 5. 01.

— omnia sit causa testam. 6. 39.

— pendente appellacione. 7. 66.

— per vi vel alio modo. 01. 5.

— pignoris conventiones. 01. 33.

— pignus pignori datum sit. 01. 74.

— plures una sententia. 7. 55.

— sollicitatione quindies. 10. 60.

— Propter inimicitias creditio. 10. 66.

— Propter publicas necessitates. 4. 46.

— quicquid pro diti potestate. 5. 4.

Si quis aliquid testari prohib. 6. 34.

— alteri, vel sibi. 4. 40.

— eam, cuius tutor fuerit. 9. 10.

— ignorans pignoris esse et minoris esse. 5. 43.

— Imperatori maledixerit. 9. 7.

Si tutor provincie. 9. 7.

— Auri, vel auriator mortuus. 9. 6.

— Lepem in integ. restitutio postal. 7. 44.

— Lauando nuptis mulier. 5. 10.

Si servus, aut libertus ad Deum. 10. 37.

— — — — — expositusq. veniat. 4. 55.

— — — — — ex se emendat. 4. 36.

Si tutor, vel curat. falsis abq. 5. 63.

— — — — — inter se. 7. 75.

— — — — — non gestis. 5. 59.

— — — — — Accipit. 5. 64.

Si venditor pignore agatur. 01. 30.

Si unus pluribus appellaverit. 7. 60.

— — — — — heredit. 01. 37.

Si uxor omnia hereditate. 7. 40.

de Solutionibus, et liberationibus. 01. 43.

de Solutis, et liberationibus. 01. 43.

de Solutis, et liberationibus. 01. 43.

de Solutis, et liberationibus. 01. 43.

de Solutis, et liberationibus. 01. 43.

de Solutis, et liberationibus. 01. 43.

de Solutis, et liberationibus. 01. 43.

de Solutis, et liberationibus. 01. 43.

de Solutis, et liberationibus. 01. 43.

de Solutis, et liberationibus. 01. 43.

de Solutis, et liberationibus. 01. 43.

de Solutis, et liberationibus. 01. 43.

de Solutis, et liberationibus. 01. 43.

de Solutis, et liberationibus. 01. 43.

de Solutis, et liberationibus. 01. 43.

de Solutis, et liberationibus. 01. 43.

de Solutis, et liberationibus. 01. 43.

a H eis τῆς
μετροπόλεως,
id est, quam in
metropoli. Syn.
Ibid. loco c. 5.

b & illis has ave-
hantibus, qui spe-
ciebus indigent.
Syn. ibid.

c ὑπολογίζε-
σθαι, computen-
tur autem, ut sit
sensus: Compu-
tantur venditori-
bus pretia specie-
rum ad ea, quæ ab
ipsis in auro pen-
sationum publi-
carum nomine
conferuntur. Non
enim æquum est,
modo quidem ex-
igi ab aliquo, ut
species exhibeat:
post aliquod vero
temporis inter-
vallum, ei pretia
constitui, post-
quam hoc modo
jam annona vilu-
it: periclitante
clarissimo ejus-
que provinciæ
Præfide, in pretia
specierum definitis
temporibus
constituta fue-
rit, ac pro eis
missa, Synopses
ibid.

d Nemo cogatur
omnem suam an-
nonam vendere,
sed superfluas tan-
tum species. Nam
fatis impium est,
suis quem defrau-
dari: ut aliis ea
suppeditet. Syn.
Ibid.

e Impium est,
quem cogi anno-
nam suam vende-
re, ut ea alteri
suppetat, adde l. 9.
§. de Judic. l. 5. ff.
de admin. rerum
ad civitates per-
tinentium.

f Poena centum
librarum auri &
dignitatis amissio
imponitur Præfi-
di committendi
adversus hanc le-
gem.

g ὡς τῆς
ἀναλογίας τῶν
ζωνῶν ἢ τοῖς
ζωοκαφάλοις,
Novell. 17. in fin.
Græci. l. 2. inf. de
milit. velle. Ju-
gationibus alii:
jugationibus &
capitationibus:
seu jugationi-
bus alii metiun-
tur, unde alii ju-
gationem, alii
jugationem simul
& capitationem
debent.

h Obryzi solidi quid, dixi: id edictum Justiniani 11. & l. 3. inf. de veteri numismatibus pote-
state l. unic. inf. de obligatione tutorum.

i Patres civitatum, horum fit mentio in l. 3. inf. de his, qui sponso publ. munera. & Nov. 17.

k ἐπεὶ οὐκ ἔστιν ὁμοειδὲς τῶν Græci hic, possit & externos & adventitios milites inter-
pretari extraordinarios ἐπιλέκτες: Eo sensu ἰσχυρῶς ἐπιλέκται. Dion. 55. Leges ex-
ternas Dionysius: servos Barbaros, Plutarchus in Græciis ἐπιλέκτες: & in conciliis mu-
liceres συνελεγκτες: Paulus παρειακτες appellat. Evocati vero milites ἀνακλητοί,
veterani, quos post patris eadem Augustus excivit ex Galatia & Galilino, quorum fuit cer-
tum corpus ferentium vires centurionum more, Dion. 55. quos ideo Centuriones certe possit
appellare. Nam & ita Titinnium, quem Vellejus Paternulus G. Cassii evocatum, Dio 47. &
Valerius 9. Centuriones appellant. v. Cujac. 7. obs. 10.

Civitatum incolæ, vel qui in eis aliquid possident, non
cogantur in aliam civitatem vel a metropoli species
conferre. Sed & si inevitabilis quædam causa id fieri exi-
gat, justis pretiis, quæ in ea civitate obtinent, ex qua præ-
bentur species, eas indigentibus vendant b. Compen-
sentur c. autem venditoribus pretia cum auraria collatio-
ne: nec enim æquum est, qui nunc præbuit species, & an-
nonæ copiam attulit, ei postea pretia computari: & hoc
fiat cura & solertia Præfidis cujuscunque provinciæ.

+ Nullus d. vero cogatur vendere omne id quod sui
usus gratia comparaverit, sed superflua tantum: quando-
quidem satis impium e. est suis quem defraudari, ea-
que in alios transferri; Præfide, qui legem violavit viola-
rive concesserit, C. f. libris auri multando, & dignitate
propria cinguloque spoliando. Nulla unquam citra in-
gentem necessitatem iussioneque Principis possessoribus
coemptio indicatur, nec aliter quam ut coemptionis au-
rum ex auri collatione a possessoribus debita, si quidem
ea omnimodo ad coemptionem sufficiat, retineatur. Quod
si nihil fisco debeant ii quibus coemptio indicitur, aut par-
tem tantum, prius in nummis ponderis probi aurum ac-
cipiant, quam ab eis species exigantur, nemine audente
vel injusti ponderis vel ex parte tantum nummos exfol-
vere, vel qua alia ratione collatoribus damnum dare, da-
mini quadruplo & eo quod pretio deest, ab eo qui secus
fecerit, exigendo. Sed & si quis coemptionem indicere
ausus sit, vel indicam illicite exegerit, L. libris auri mul-
tabitur, & militiam ac dignitatem amittet, majori etiam
commotioni subdendus. At cum ex mandato Principis
coemptio indicitur, unusquisque pro rata jugorum g. &
capitum quæ possidet, coemptioni subijciatur, nemine
excepto; eo, qui in exigendo hanc rationem non servave-
rit, L. librarum auri multam subituro, & dignitatem ac
cingulum amittituro, & majorem aliam commotionem ex-
pectaturo.

+ Excipimus ab hac lege Thraciæ diocesis. In Thracia
enim quia tributa fiscalia in solidum non inferuntur, bar-
barorum incurfibus colonis attritis, nec sufficiente specie-
rum collatione ad alendos milites in ea consistentes, quod
omni maxime interest, nec tamen sine coemptione
præstari potest, ideo eam frequentissime fieri longe neces-
sarium est. In ea igitur diocesi, quæ hæcenus obtinuit,
consuetudo servetur, ei subjectis etiam negotiatoribus ut
collatoribus, & negotiatoribus coemptionis aurum pri-
mum solvatur in nummis obryzis h. & debiti ponderis,
tum ab eis sine refragatione & damno ullo conferantur
species, illo qui hæc non servaverit, eisdem subdendo
pœnis. Melius enim est instar privata negotiationis mi-
litibus etiam negotiatores alimonia conferre. Quod si
quandoque ob civitates aliquas inopes necesse sit coem-
ptionem fieri, liceat præfidibus eam facere in territorio
duntaxat ejus civitatis, quæ frumento indiget, & in con-
finiis ejus, & eo pretio quod in locis pro tempore obti-
nebit: quod & patres i. civitatum observabunt, & quili-
bet alius coemptionis curam gerens. At si necessitas exi-
gat civilem coemptionem fieri in urbe regia deficientibus
annonis; ea vero procedat ex sacra iussione, auro prius, si-
ne damno & dilatione præstito, ut in foro rerum venalium
distrahuntur species, ita ut & naula ex publico præbean-
tur, & collator vendat solummodo, suppeditetque egen-
tibus necessarias species.

+ Nihil vero hac Constitutione innovatur eorum, quæ
de coemptione magnæ Alexandrinorum civitatis disposita
sunt sacra forma de annona militum evocatorum k. Sub-
jiciantur multæ L. librarum auri & periculo dignitatis ac
cinguli tam maximi apparitores gloriosissimorum Præfe-
ctorum prætorio, quam clarissimi Præfides provinciarum,
& eis obsequentia Officia, & locorum defensores, & alii
publicorum tractatores, si hanc legem violaverint, aut vio-
lari concesserint, aut confestim & vere ejus violatores mi-
nime detulerint.

Cum in civitate aliqua frumenti comparandi curatore
Copus est, ejus a creatio fiat arbitrio & electione Epi-
scopi: & Primorum civitatis, non ut videbitur creatoribus,
neque ex quibus voluerint personis, sed soli ex regione il-
la officiales militantes & dimissi ad munus illud sitionis ab
eis promoveantur. Hi namque, qui in publicis negotiis
diu sunt exercitati, facilius sitionis munus expedient.
At b. omni damno liberentur, qui eam necessitudinem,
curamque sustinuerint, & secundum leges disculantur:
quandoquidem æquum non est, ut ex tot laboribus da-
mnum ferant: frumentum autem præbeant non majore
pretio quam in foro distrahatur. Qui violarit legem
aut violari concesserit, triginta librarum auri multam
sustinet.

DE COLLATIONE DONATORUM e. VEL RELEVATORUM d. AUT TRANSLATORUM e SEU ADERATORUM f.

TIT. XXVIII.

1. Imperatores Valent. & Theod. AA. Hermo-
crati P. P. g.

Dispositionem amplissimæ recordationis Antio-
chi h, quæ certam quantitatem ante se relevatis
possessionibus nomine canonis indixit, non im-
minui i. decernimus: id enim quoniam in cano-
nem cecidit, & anniversaria debet pensatione persolvi,
nec in præteritum, nec in posterum patitur esse conces-
sum. Indulgentiam vero memoratæ descriptionis, & in
ante actum, & in posterum tempus non solum in relevatis,
verum etiam in donatis, adactis, translatisque, seu
quodlibet aliud nomen novæ descriptionis excogitatum
est, volumus observari: nullamque super his unquam k
exactionis molestiam formidari: quibus non tantum re-
liqua præteriti temporis relaxamus, sed nec in posterum
quicquam innovationis l. aut oneris m. adjiciendum esse
censemus: nullique liceat deinceps contra divalia statuta
relevare suas possessiones.

+ Noverit tamen amplissimæ tuæ sedis officium, quod
si aliquando nobis suggestio huic nostræ sanctioni contra-
ria porrigatur: vel si sacris mandatis, si n. qua forte ci-
tra o. suggestionem his piis dispositionibus adversa ema-
naverint p, obsequatur, & aliquos q. tanquam debitores
ex hujusmodi titulo crediderit exponendos r: ducenta-
rum librarum auri se sciat condemnatione multandum.
Dat. 12. Kalend. Decemb. Theod. A. 18. & Albino Coss.
444.

DE COLLATIONE AERIS f.

TIT. XXIX.

Pro ære potest solvi aurum tanti valoris.
Bart.

1. Imp. Arcad. & Honor. AA. Hilario t. P. P.

Æris pretia, quæ a provincialibus postulantur, ita
exigi volumus, ut pro u. viginti x. libris æris,
unus auri solidus a possessore reddatur. Dat. 5.
Kalend. Jun. Mediolan. Arcad. 4. & Honor. 3. AA.
Confl. 396.

DE y DISCUSSORIBUS.

TIT. XXX.

Ex C. Th. lib. 11. tit. 31. l. 2.

u. Pro ære aurum provinciæ inferre possunt hac forma: pro vicenis libris æris, singulos
solidos, ut hic, l. unica. inf. de argenti pretio. ita solvi aliud pro alio volenti potest.
x. in C. Th. viginti quinque.

y. ὡς ἀναγραφῶν ἢ τοῖς λογοδοταῖς τῶν ἐν τοῖς θήμασιν ἀποστελλομένων
κ. τῶ δημοτικῶ ἀνέκοντα ἀπὸ παντοίας ὑποθέσεως ἀπαρνεύζοντων καὶ ἀνα-
ψαφόντων καὶ εἰσπραττομένων: καὶ ὅτι ἐν ἐκάστῃ λίτρᾳ τῶν ἀπαυριμέ-
νων παρ' αὐτῶν νομισμᾶτα ἔξ λαμβάνουσι. Id est, De descriptoribus sive discusso-
ribus, qui mittuntur in provincias, & ad fiscum ex quacunque causa pertinentia adxant &
eractant & exigunt. Item quod in libra qualibet eorum, quæ exiguntur, sex aureos acci-
piant, Synopses Basilicon. 16. tit. 10. De discussore, adde munus aliud ex l. 9. sup. de Ju-
diciis. Et breviter, discussor, Disceptator rationum, fiscalium vel publicarum ab aliis tra-
ctatarum. l. ult. inf. eod. l. cum post. 26. sup. de appell. l. pen. sup. quorum appell. l. 1. sup. de ratio-
nib. publ. Symmachus in epist.

a Sitionis creatio
ex cohorta-
libus, arbitrio
Primorum civita-
tis & Episcopi.

b v. l. ult. §. item
rescriptum ff. de
administ. rat. re-
rum ad civis.

c Donat posses-
siones Princeps
dempto canone,
relevat posses-
siones tributa-
re transferre posses-
siones in jus ali-
ud, aliamve fun-
dationem.

d ad l. l. 24. ff.
de censib.

e l. 3. sup. de se-
crof. Eccl.

f Adxare est
estimare & taxa-
re pecunia, quod
in amonis infe-
rebatur.

g Ex lib. 11. tit.
20. l. 6. C. Th. 10
qua tamen le-
gitur Antiocho
P. P.

h Qui fuit P.
Prætorio ante
Hermocratem:
ad quem scripta
hæc constitutio
adde l. ult. C. Th.
eod.

i minui.

k iniquam.

l l. pen. inf. de
amni agro.

m muneris.

n Mandata, circa
suggestionem &
libellum dantur
ultra: tacita ve-
ro alterius sugge-
stione dantur ex
libello. Porro ut
differant a prag-
matica sanctione,
oraculo & adno-
tatione dixi ad l.
ult. sup. de peis.
bonorum sublati.

o contra.

p manaverint.

q alios.

r al. exigentes,
in C. Th. eod.

s Æs inferbant
fisco quædam
provinciæ, ut
Cyprus: quæ ideo
xrofa. Festus.

a C. Th. lib. 1. tit. 26.

b Quoties discussor non probaverit discussionem a se cum fide, recteque factam esse, eodem ipse titulo urgeatur, quo alterum gravavit. *Synops. lib. 1. 2.*

c id est, eadem specie & quantitate. *l. 6. §. de cens. lib. 1.*

d l. unic. sup. de ratiocin. oper. publicor.

e C. Th. lib. 1. 2. quibusdam tamen mutatis.

f Securitate seu apocha illationis amissa fides ex polyptychis, id est, rationibus publicis sumitur, ut hic. & l. illata. 1. sup. de fide instrum. l. 2. sup. de quadrien. prae. l. 11. inf. de suscepi.

g Ratiocinia publica polypticha seu polyptycha Graecis, quod ex charact. *πολυπτε* *αποκλειστικ* *οιον* *πλυχα* habent, sunt veterum rationes publicae, l. 2. C. Theod. cod. l. 13. C. Theod. de ind. deb. non chirographa aut apocha, ut Alcianus putat 3. parergon. De Diptychis vide quae scripti ad l. 7. in fin. sup. de summa Trinit. adde Cujac. 4. obs. 27.

h sine injuria autem petuntur: quoties desiderant collatores tabulas publicas sibi exhiberi. Ea ratione possessor recte possulant censuales proferre tabulas publicas, ex quibus discant, debitorum sive reliquorum modum, Nov. 17. & 128. c. 4.

i l. 5. inf. de metallar. & metallis.

k al. C. P.

l In manuscripto legitur, Praefecto Augustorum.

m Imo advocatis mandari non potest. *l. 6. sup. de advocat. divers. jud.*

n Discussor rationum, (qui Logotheta Juliano patricio est) seu rerum ad civitates pertinentium, a solo Principe mittebatur: non a P. Praetorio, non a Comite largitionum, aut privatarum, aut a Praefide. Id enim Princeps sibi adrogat: ordinarii vero discussores hujusmodi rationum, Episcopus & quinque primi civitatis. Nov. 128.

o pecuniae civiles seu civitatum (Galli vocarent, *deniers d'elroy*) in hos usus praecipue vertebantur, videlicet in opera publica, frumenti coemptionem, portus, aquaeductus, muros, vias, pontes, aggres, balnea.

p Discussor sumptus accipit ex publico, non a collatoribus.

q Species illatae a provincialibus, vel ad arcem P. Praet. transmittantur, vel consumeantur in ipsa provincia. Transmittantur autem sumptibus provincialium, quae *αγαγια* & *παρομομπια* hic dicuntur. Pro his vero, quae in ipsa provincia consumeantur, exiebantur *παρομομπια*. adde Novell. 128. c. 9.

Si aestimator male aestimat, ipse tenetur. Bart.

1. Impp. Valent. Valens & Grat. AAA. ad Arthemium Vicar. Hispaniarum a.

Quoties in b disceptatione confiterit inique discussionem fuisse confectam, & fidem facti non poterit approbare discussor, ipse in eodem titulo c & in eodem modo ad solvendum protinus urgeatur, in d quo alterum perperam fecerit debitorem. Dat. Prid. Id. Maji, Valentiniano NB. P. & Victore Consil. 369.

2. Impp. Arcadius & Honor. AA. Messala Praefecto pratorio c.

NE casu amissa securitate f publica, quaedam praedana nascatur collatoribus: decernimus, ut quando securitates a discussoribus seu apparitoribus expositae, ratiociniis g publicis continentur, rursus per h injuriam i non petantur. Dat. 5. Kal. Decemb. k Mediol. Stilichone & Aureliano Consil. 400.

Ab onere discutiendi & aestimandi patrimonium nullus excusatur, nec etiam miles, nec militans. Bart.

3. Impp. Theodos. & Valent. Augusti Apollonio P. P. l.

Per singulas provincias, vel civitates, honoratis usque ad Comitativam consistorianam, nec non etiam militantibus, & suis obsequiis non adhaerentibus, advocatis m, quin etiam fori provincialis mandari discussionis jugum sollicitudinem decernimus. Dat. 5. Kal. Jun. Eudoxio & Dioscoro Consil. 442.

4.

Nemo fiat discussor aliter, quam n ex iussione Principis, specialiter discussoris faciente mentionem, non praefectorum iussu, non ex praecepto alterius cujusquam iudicis, non civilium o operum vel pecuniarum frumento comparando destinatarum, vel portuum vel eorum quae impenduntur in aquaeductus, murorumve constructionem, vel ad vias sternendas, vel ad pontium & aggerum instructionem, sed neque pecuniarum ad lavacra destinatarum, vel alio quocunque modo ad civilem rationem pertinentium.

† At Princeps, sive ex arario pecunias miserit ad moenium, vel alterius operis constructionem, sive ab alio relictas civitatibus pecunias invenerit, semel vel etiam saepius cum is federit animo, mittat discussorem, qui opus admetiatur, & rationes putet exacte, & ad se referat: ut si recte sumptus facti sunt, iis, qui fecerunt, sacra securitas conficiatur, qua freti nullam ii postea, vel haeredes eorum aut bonorum possessorum questionem patiantur.

† Valeat & ab discussore post rationum discussionem emissa securitas, nec sacra apocha, nec alia qualibet cautione indigens.

† Sumptus p autem discussoribus pollicetur Constitutio, ut sine damno ratiocinia tractent. Eos vero, qui de suo impendunt in opera civitatis, vel alias publicas necessitates, haeredesque eorum, nullam vult discussionem sustinere, vel Incrorum, vel eorum, quae dicuntur *αγαγια* q aut *παρομομπια*, vel sumptuum, qui fiunt circa mulos fiscales aut muliones, vel prosecutionum ratione, vel eorum, quae generali nomine vocantur solennia.

† Caterum praesidium nemo discussorem mittat, sed referat ad Principem in hoc, ut ab eo mittatur, qui hac discutiat, ac ne unum quidem obolum inde corrodat, sed tam fisco quam collatoribus jus suum conservet: & si inventas apud aliquos pecunias fiscales exegerit, & sacro ornamento a intulerit, licito jure sibi in singulas libras sex solidos pro solatio retineat. Quod si, vel obolum invitis aut volentibus provincialibus acceperit, is quidem, quod accepit, reddat, quadruplum fisco inferens, & criminaliter coerceatur, quasi proditor fisci, collatorumque concussor. Qui autem dedit, quasi hoc ipso confessus se fisci rationibus obnoxium, rursus discutatur & exigitur.

† Discussionem autem solennem facta, & ad Principem perlata, discussis sacra securitas detur: dari etiam ea potest a discussoribus, ita ut utroque casu nullam illi postea discussionem patiantur. Neque vero ob securitatem a se expositam discussor quidquam accipere potest; vel si quid exigat, possessoribus, & municipibus eum propulsandi b jus est: referendi etiam ad Principem, ut mittat aliquem, qui hoc genus concussionis coerceat.

† Praefectus, qui post hanc legem non accepta ex scripto iussione Principis, discussorem quacunque ex causa miserit, xx. librarum auri & officium ejus xv. poenae subiciatur, qui nec occasione repurgationis cloacarum vel adificiorum muris adjunctorum, vel ruinarum eorum; vel ob factas in publicis porticibus *αγοδαιας*, ut vocantur, & areas, vel eorum, quae in civitatis intercolumniis adificatae sunt, quasi destruenda sunt, vel de imaginibus, aliisve a se excogitatis modis, aut civilibus questionibus ullas iussiones facere potest. Sed & si fecerit, licet c civibus executioni earum obistere, minimeque eis satisfacere, praesidiis provincialium hoc silentio transmittentibus, & omni civili, publicoque auxilio eisdem subdendo poenis, facultatem quoque habentibus iis, qui voluerunt preces Principi offerre, & gesta perdocere, ut principalis indignationis correctio consequatur: praesidiis item talia iuventibus viginti libris auri multandis, majoremque Principis commotionem expectantibus: officio autem obsecundante praeter multam quind. cim libr. auri in corpus castigando. Soli enim Principi licet horum inspectionem d viro integro & fideliter atque ex usu civitatum, hac indaganti, nihilque protinus ob id accipienti mandare.

† Provideant autem patres civitatum possessorumque potiores, ne quis civilem, vel publicum ullum locum in muris, vel in publicis porticibus, vel obsequiis, vel aliubi injusta ex causa detineat, & ne cuiquam detur quidquam ex publico sine sacra forma. Quae enim fuerit ab eis tradita, non recte rescinduntur: & in damno versabuntur, qui acceperint. Idem provideant, ne, qui ex sacra forma habent possessionem aquae, quid usurpent praeter ceteros, & hic quidem plus, ille minus accipiat.

† Hac autem magnificus Comes rerum privatarum, & ei obsequentes Palatini perscrutari & deferre debent, impositasque poenas exigere; vel si neglexerint, viginti libris auri multantur, officium vero xv.

DE DECURIONIBUS ET FILIIS EORUM, ET QUI DECURIONES HABEANTUR, ET QUIBUS MODIS A FORTUNA CURIAE LIBERENTUR.

TIT. XXXI.

An pater, & ejus haeredes pro filio teneantur.

1. Impp. Valerian. & Gallien. AA. & Valerianus Cael. Carterio.

quasi loco Decurionum addicerentur, de quo dixi ad l. 38. §. cod. Pro his tamen oneribus magnis vicissim privilegiis honorati, ut neque fustibus, l. 5. §. ex quib. caus. infam. neque quaestioni subicerentur, l. 16. §. de quaest. non in metallum vel opus metalli damnari: non turcis assignari, ad bestias aut in opus publice dari, vel vivi exuri poterant: adeo ut si poenae superiores indigne essent, a Principe liberarentur. l. 9. §. 11. l. 28. §. 5. ff. de poenis. l. 3. ff. de veteran. l. 3. sup. de poenis. Denique non capite puniri. l. 15. ff. de poenis. Sed si quid capitale admittent, in carcerem tantum conjicerentur ac vinciebantur, interea dum Princeps causa cognita de crimine cognosceret, l. 6. §. 7. ff. de injusto. l. 27. in fin. ff. de poenis. l. 1. in fin. ff. quando appellandum. Idem honos (quod majus est) parentibus & liberis eorum tribuebatur, ut ex legib. superius propositis constare potest. Ab extraordinariis etiam muneribus immunes. l. 21. §. cod. Ac ne curia ipsorum civium deferrentur, a Theodosio primum constitutum, deinde ab ejus successoribus confirmatum, ut naturales filii Curiae oblari legitimi fierent, suorumque haeredum iura transirent, l. 3. l. 4. §. de naturalib. liberis. §. 2. Instit. de haeredit. ab intest. ff. l. 50. tit. 2. Nov. 38. Eccl. lib. 54. tit. 1. Nov. Leonis 46. Decuriones sublari, proinde hic titulus in Basilicis deest, g al. curiali.

a Sacrum ornamentum hic nihil aliud quam sacrum ararium: quod Nicetas *vestiarium* quoque appellat.

b Officiale in iuste exequentem repellere jus est, dixi ad l. 5. inf. de executorib.

c Officiali iniuste exequenti licet resistere. d Discussori hic inspectionem tribuit, de quo vide Cujac. hic.

e Decuriones publici consilii causa in colonias ac municipiis conferiebantur, l. 219. §. 5. ff. de veter. signif. §. 2. curiae quali seniores erant, l. 33. inf. cod. Ex iis, magistrae ipsi, id est, Dumyri. Ailes (in aliquibus municipiis Dictatores, Praetoresque) extabant: nec aliis quam decurionibus illi honores d. manebantur, l. 7. §. 2. ff. cod. Pecunias publicas trahebant, erogandas decernebant, annonam civitati vii superellect, providebant. Curatores frumenti, olei comparandi, vel operum publicorum aut alterius negotiationis publicae causa, Legatos, Syndicos, & Tutores periculo suo constituebant. Tributa, census, & legata Republicae exigebant: omnium denique qua univ. verlim ad Rempublicam pertinebant, curam gerebant. l. 10. ff. de neg. gest. l. 2. l. 8. l. 27. §. 7. l. ult. §. 2. ff. ad munic. l. 5. ff. de administr. tut. Procurores, conductores, aut eorum fideiussores, aut mandatores esse non poterant, l. 30. sup. de locato. militaria erat interdicta, l. 55. inf. cod. Tot muneribus obnoxii decuriones cum essent, non mirum quod plebique supplicii

Si cum

a l. 17. §. 2. ff. ad municipalem.

b al. deest.

c ad.

d i. e. perferre. al. proferre.

e v. l. 1. §. 3. ff. quando appelland. l. 1. in princ. ff. de vacat. muner.

f peragendi.

g vide Socinum reg. 87. l. 54. J. eod. d. §. 3. l. un. in fin. J. de vacat. publ. mun. l. 37. in princ. ff. ad mun. nic.

h v. l. unio. J. de sumptuum re- ceptis.

i l. 2. in fin. ff. eod.

k Album quid, vide viz. ff. de al- bo scribendo.

l Adoptivus di- gnitate adoptan- tis fruatur.

m Adoptivus fi- lius ad vicem naturalis pigno- ris adscriptus seu adscitus.

n invicem.

o Pignora natu- ralia, vocat filios naturales, sunt enim *οὐκ ἔχοντες* Theophyl. Scholiast. in epist. Theoph. in fin. de sapientia. rutorum. in princ. Seneca, pignora pacis.

p l. §. 8. ex quib. causis infam. ir- rogatur.

q al. XI.

r Decuriones creari etiam filii- familias possunt.

s devocari, al. nominari.

t Pro filio decu- rione pater non tenetur, nisi in e- jus decurionatum confenserit. l. 3. §. ne filius pro pa- tre. l. 3. §. quod pater. l. 17. ff. de muner. l. 4. J. de filiisfamil.

u denominatio- nem.

x Literarum ex- perites & imperiti decuriones crea- ri possunt.

y nostra jura.

z Communio bo- norum, neminem obligationi alie- nx adstringit. ad- de l. 3. J. de mune- rib. & honorib. non continuand.

a al. Paulino.

b Infamis re- moveatur a decu- rionatu.

c Cacus caci- tate ipsa decu- rionatum non a- mittit: sed infam- ia tantum contrahit. adde l. 1. §. 5. vers. casum. ff. de postuland.

d al. proferendo, al. describendo. Cont.

e Liberos qui habet, in decurionatu adipiscendo, alii liberos non habenti præferendus ne- hic, l. 6. ff. eod. præsumitur enim liberos habens de republica magis sollicitus esse, quam is, qui non habet. vid. Alciat. l. 1. præsumpt. 36. adde quædam ex lege Julia, quæ apud Gell. lib. 2.

f v. l. ult. J. qui atate. l. 3. l. 5. ff. de iure immunitatis.

Si cum te pater decurionem esse voluisset, & illo in rebus humanis agente honor tibi iste delatus est: tenentur quidem etiam heredes ejus Reipub. nam in hac parte vice fideiussoris pater accipitur: sed non ante, nisi a tuis propriis rebus excussis. PP. 5. Kal. Decemb. A. Emilio & Basso Coss. 260.

De ratione nominandorum magistratuum.

2. Exemplum sacrarum literarum Diocletian. & Maxim. AA.

Observare oportebit Magistratus, ut decurionibus solenniter in curiam convocatis, nominationem ad certa munera faciant: eamque statim in notitiam ejus, qui fuerit nominatus per officialem publicum perferri d curent: habituro appellandi e, si voluerit, atque agendi facultatem apud g Præsidentem causam suam jure consueto: quem si constiterit nominari minime debuisse, sumptum h litis eidem a nominatore restitui oportebit. Sine die & consule.

De atate.

3. Idem AA. & CC. Julio.

Cum decurionatus honorem i sponte susceperis, ab al- bo k eximi, licet annosum te esse dicas, non potes. PP. Id. Nov. Dioclet. A. 2. & Aristobulo Coss. 285.

De filiis adoptivis.

4. Idem AA. & CC. Cassiano S. P.

Cum adoptivum l filium ex adoptantis dignitate decu- rionis filium effici nulla dubitatio sit: pro atrocibus injuriis eum quem ad m vicem n naturalis o pignoris tibi adscribebas, a Præsidente provincie illicitis corporis cruciatibus adfici non oportuit p: hocque congruenti poena co- ercebitur. PP. 9. 2. Kal. Decemb. Dioclet. A. 2. & Aristobulo Coss. 285.

De filiis familias.

5. Idem AA. Alexandro.

Filios r in potestate patris positos, ad munera seu hono- res non posse evocari f, falso tibi persuasum est. Sane si t ad nominationem u filii consensum non accomoda- veris, ob administrationem ipsius minime conveniri po- teris. PP. 6. Id. * Maximo 2. & Aquilino Coss. 286.

De expertibus literarum.

6. Idem AA. & CC. Leontio.

Experites x literarum decurionis munera peragere non prohibent jura y. Dat. 8. Kal. Maji, AA. Coss.

De fratribus habentibus bona indivisa.

7. Idem AA. & CC. Diogeniano.

Licet indivisa x bona fratres habent, nihilominus ta- men singuli suo nomine civilibus tenentur muneribus. PP. 4. Id. Maji a Iplis AA. Coss.

De infamia. De oculis amissis.

8. Idem AA. & CC. Platoniano.

Infamia b, qua tibi abominanda est, non etiam amissio- nis oculorum e casus, qualis tibi adimit honorem. Dat. 16. Kal. Feb. Nicomedia, CC. Coss.

De his, qui filios habent, vel non.

9. Idem AA. Aurelio.

In albo decurionum præscriptis d, patrem non e haben- ti filios antefieri constat.

De atate.

10. Idem AA. & CC. Aurelio.

Si ultra septuagesimum f ætatis annum patrem tuum esse, Præsides provincie perspexerit: eum personalium munerum vacatione perfrui providebit.

Ne uxor pro marito conveniatur.

11. Idem AA. & CC. ad Maximum.

Uxorem a pro marito decurione conveniri non posse, procul dubio b est.

De infamia.

12. Idem AA. & CC. Zotico.

Nec infames c immunitatem habere, cum d hæc privi- legii, non notæ sit, convenit. Dat. 5. Kalend. Febr. AA. Coss.

De sententia Præsidis, de atate, de podagra.

13. Idem AA. & CC. Proculo.

Ae Muneribus decurionatus nec f sententia Præsidis in perpetuum, nec anni quinquaginta g, nec poda- græ h valetudo præstat excusationem.

Quis vacationem tribuere possit.

14. Imp. Constantinus A. ad Evagrium.

Nemo i judex k aliquem suo arbitrio de curia libe- ret: nam si quis fuerit hujusmodi l infortunio depra- vatus, ut debeat sublevari, de ejus nomine ad nostram sci- entiam referri m oportet: ut certo temporis spatio civi- lium munerum ei vacatio porrigatur. PP. Id. Mart. Con- stantino A. 3. & Licinio 3. Coss. 313.

De Tabellionatu.

15. Idem A. Mechilio Hilario correctori Luca- niæ & Brutiorum.

Universos n decuriones volumus a Tabellionum o offi- ciis p temperare. Dat. 3. Kal. Febr. Sabino & Ru- fino Coss. 316.

De discessu.

16. Idem A. ad Hilarianum Procons. Africae q.

Si quis decurio vel propriæ rei causa, vel Reipublicæ co- sagatur nostrum adire comitatum: is non r ante disce- dat, quam insinuato judici s desiderio proficiscendi licen- tiam t consequatur. Quod si pro sua audacia parvi aliquis hanc fecerit jussionem indignationem u competentem fortiaur, PP. 7. Id. Jul. Chartag. Crispo 3. & Constan- tino x 3. Coss. 324.

De militia.

17. Idem A. ad Evagrium P. P. y.

Qui derelicta curia militaverit z, revocetur ad curiam. Dat. 16. Kalend. Jun. Constantino A. 7. & Constan- tio C. Coss. 326.

Si ad magistratum nominatus lateat.

18. Idem A. a.

Si ad magistratum b nominati aufugerint, requirantur: & si pertinaci l eos c l animo latere patuerit d, his ipso- rum bona permittantur, qui præsentis tempore in locum eorum ad Duumviratum e munera vocabuntur: ita ut si postea reperti fuerint, biennio integro onera Duumvira- tus cogantur agnoscere. Omnes enim, qui obsequia pu- blicorum munerum tentaverint declinare, simili condi- tione teneri oportet. Dat. 3. Kal. Octob. Serdica, Con- stantino A. f 7. & Constantio 4. Coss. 327.

De rescriptis.

19. Idem A. ad Lucretium Paternum g.

Vacuatis h Rescriptis, per quæ munerum civilium nonnullis est vacatio præstita i, omnes civili-

zio. 66. ff. de verb. signif. Sed & iidem servi publici appellantur. l. non aliter. 18. ff. de adopt. l. 2. ff. rem pupili salvam fore. Theoph. in fin. de adopt. Quid quod Cicero 5. Verrina. Scriba tabellarium, præconem & viatorem præferat: quasi dignum majore mer- cede. Quæ omnia ad minores & minorum judicum scribas referre possis: nec enim ma- gni Senatus vel Principis scribas, viles possis dicere vel ignobiles, qualem dixeris Eumeneum Alexandri, Plutarchum in Eumene. Porfennæ scribam, Livius 2. Alcinem Atheniensem, Libanum in argumento orationis παρὶ παραπρεσβείας. quales denique scribæ illi, quos munus honorificentissimum sustinuisse apud Græcos refert. Emilius Probus. His adde Gui- donem Papæ quasi 20. Adde Novellam Leonis παρὶ πολιτικῶν σωματείων διατά- ξων, ubi de creatione Tabellionum.

p Tabelliones tamen, qui sunt publici contrarium scriptores, ad decurionatum vocari possunt. l. si quis decurio. 21. §. ad legem Cornelianam de falsis.

q C. Th. eod. l. 9.

r Decurio rei propriæ vel publicæ causa, Comitatum seu aulam Principis adire non pot- est, antequam judici desiderio proficiscendi insinuaverit, & missionem impetraverit.

s id est, Præsidi.

t ea ἀπολυτικῇ, adde l. pen. J. de legationib.

u deportationis exitum, in C. Th.

x al. Cas.

y C. Th. eod. l. 13. in fin.

z Decurio, miles, relicta curia esse non potest. l. 51. l. 55. in princ. J. eod.

a C. Th. eod. l. 16.

b Duumviratum scilicet.

c al. deest.

d paterint. in C. Th. & quibusd. lib. e Duumviri sunt magistratus municipales annui. Duumviralitii, qui duumviratu abierunt. August. de cura pro mortuis habenda.

f al. VII.

g C. Th. eod. l. 17.

h l. 28. l. 37. l. 43. in fin. l. 45. in fin. J. eod.

i præstituta.

a Uxor pro ma- rito decurione conveniri non potest, adde l. 2. sup. ne uxor pro marito.

b non est.

c Infamis immu- nitatem mune- rum habere non potest. adde l. 8. §. eod. l. 49. J. eod.

d l. unio. C. de infan- tiis. l. 3. §. 5. in me- tallum. ff. de mi- norib. Novell. 45. in princ.

e Privilegio frui non meretur, qui poenam meretur.

f Judeor. 11. ubi Gloss. §. de Ju- daeis: l. qui pue. 38. ff. de negotiis. c. privilegium 2.

g J. c. tuarum. c. us privilegia. de privilegia. de privilegia.

h al. De.

i A decuriona- tu non liberat Præsidis senten- tia. adde l. 14. J. eod.

j Sic legit Eusta- thius παρὶ Χρο- νων. Cujac. ta- men mallet. l. ult.

k Podagra non liberat a decurio- natu. adde l. Po- dagra. 3. J. quæ morbo se excusi- i C. Th. lib. 12. tit. 1. l. 1. sed hæc lex multum est im- mutata.

l adde l. 13. §. eod. adde l. unio. J. de his, qui a Principi- pe vacas.

m al. hujus.

n C. Th. eod. l. 3.

o Tabellio esse non potest, qui decurio est, ut hic. adde l. 21. §. de falsis. Cur ita jus est? An quod scribæ munus vi- letia post Accur- sum 3. Batistolum & alios notat Ti- raquellus e 30. de Nobilitate. Livius 9. C. Flavius Cn. filius scriba, pa- tre libertino, hu- mili fortuna or- tuse. Facit, quod scriba merces pro- opera, non pro industria detur: licet Ascianus contra sentiat, in l. merces appella-

p al. hujus.

q C. Th. eod. l. 3.

r Tabellio esse non potest, qui decurio est, ut hic. adde l. 21. §. de falsis. Cur ita jus est? An quod scribæ munus vi- letia post Accur- sum 3. Batistolum & alios notat Ti- raquellus e 30. de Nobilitate. Livius 9. C. Flavius Cn. filius scriba, pa- tre libertino, hu- mili fortuna or- tuse. Facit, quod scriba merces pro- opera, non pro industria detur: licet Ascianus contra sentiat, in l. merces appella-

s al. hujus.

t C. Th. eod. l. 3.

u Tabellio esse non potest, qui decurio est, ut hic. adde l. 21. §. de falsis. Cur ita jus est? An quod scribæ munus vi- letia post Accur- sum 3. Batistolum & alios notat Ti- raquellus e 30. de Nobilitate. Livius 9. C. Flavius Cn. filius scriba, pa- tre libertino, hu- mili fortuna or- tuse. Facit, quod scriba merces pro- opera, non pro industria detur: licet Ascianus contra sentiat, in l. merces appella-

v al. hujus.

w C. Th. eod. l. 3.

x Tabellio esse non potest, qui decurio est, ut hic. adde l. 21. §. de falsis. Cur ita jus est? An quod scribæ munus vi- letia post Accur- sum 3. Batistolum & alios notat Ti- raquellus e 30. de Nobilitate. Livius 9. C. Flavius Cn. filius scriba, pa- tre libertino, hu- mili fortuna or- tuse. Facit, quod scriba merces pro- opera, non pro industria detur: licet Ascianus contra sentiat, in l. merces appella-

y al. hujus.

z C. Th. eod. l. 3.

a Tabellio esse non potest, qui decurio est, ut hic. adde l. 21. §. de falsis. Cur ita jus est? An quod scribæ munus vi- letia post Accur- sum 3. Batistolum & alios notat Ti- raquellus e 30. de Nobilitate. Livius 9. C. Flavius Cn. filius scriba, pa- tre libertino, hu- mili fortuna or- tuse. Facit, quod scriba merces pro- opera, non pro industria detur: licet Ascianus contra sentiat, in l. merces appella-

b al. hujus.

c C. Th. eod. l. 3.

d Tabellio esse non potest, qui decurio est, ut hic. adde l. 21. §. de falsis. Cur ita jus est? An quod scribæ munus vi- letia post Accur- sum 3. Batistolum & alios notat Ti- raquellus e 30. de Nobilitate. Livius 9. C. Flavius Cn. filius scriba, pa- tre libertino, hu- mili fortuna or- tuse. Facit, quod scriba merces pro- opera, non pro industria detur: licet Ascianus contra sentiat, in l. merces appella-

e al. hujus.

f C. Th. eod. l. 3.

g Tabellio esse non potest, qui decurio est, ut hic. adde l. 21. §. de falsis. Cur ita jus est? An quod scribæ munus vi- letia post Accur- sum 3. Batistolum & alios notat Ti- raquellus e 30. de Nobilitate. Livius 9. C. Flavius Cn. filius scriba, pa- tre libertino, hu- mili fortuna or- tuse. Facit, quod scriba merces pro- opera, non pro industria detur: licet Ascianus contra sentiat, in l. merces appella-

h al. hujus.

z Ex cod. tit. l. 29.

a al. VII.

b Sic Cujac. rescriptis. al. autem legitur, Constantianus.

c al. Cyrenen-

sum: verum intelligit ludos Circenses, ut satis lex ipsa indicat. jubet autem Duumviros non edentes ludos Circenses, Reipublice protinus reddere compelli ea, quae in eam rem Respublica prorogaverit, ut hic. Idem est in Pratoribus. l. 6. c. Theod. cod.

d C. Theod. cod.

l. 30.

e l. 14. j. de sus-

ceptoribus. l. 2.

j. de plentiariis.

l. 17. l. 18. ff. ad munie.

f congruam-

pellantur, in c.

Theod.

g C. Theod. cod.

l. 51.

h qui, in c.

Theod.

i l. 6a. in prin.

j. cod.

k Dignitas in c.

Theod.

l C. Th. cod. l. 54.

meminit Zosi-

mus l. 5.

m Decurio no-

vus non tenetur

solvere res alie-

nam antecessoris

sui, quem non

nominavit.

n Susceptor ne-

mo creatur sine

delegatione.

o C. Th. cod. l. 55.

p In c. Th. & ver-

exemp. XIII. Unde

Cujac. legendum

existimat. XVI.

duobus II. muta-

tis in V.

q al. honestissi-

ma, & ita in l.

semper. 5. ff. de su-

re immunitate.

ὁ ἑκὼν δὲ καὶ ὁ

παρὰ τὸν πᾶν τὸν

λαϊκὸν ὑπὸ τῶν

ἐκκλησιαστικῶν

ἀνδρῶν ἀπαρ-

τῶνται.

r deest in C. Theod. & quibusdam manuscr.

C. Th. & Alciat. lib. 13. disputat. cap. 11.

u Curialis extra civitatem petrahi non potest, nisi publica necessitas aliud exigat, adde

Nov. 45. in prin.

x C. Th. cod. l. 63. pertinet autem hae lex ad monachos Aegypti,

quibus Valens pertinaciter infensus fuit, ut ex ipso Cod. Theod. constat.

y Ignavi, eorumque secta legibus notatur, adde l. 52. §. pen. sup. de episcopis & cler. adde

Arist. 1. Polit. 4. De operis monachorum Hieronymus ad Rusticum monachum c. nun-

quam. de consecratione. dist. 5. Nov. 13. c. 6. ubi dixi adversus ignavos. adde Nov. Leon. 10.

z E secretis suis ignaviae sectatores ad suam curiam, ut hic (ut metallarii ad sua metal-

la) revocantur. l. ult. j. de metallariis. Eorum autem, qui in secretis ita vivunt, prae-

ca, archimandrita. de quibus, §. de Episcopis.

a i. e. solitariorum monachorum. hoc autem constituit Valens Arrianus Basilio magno

monachorum multorum Principi ac patri infensus, ut testatur Greg. Nazianz. & tamen

haec lex probata a Justiniano: ut & Senatusconsultum factum Neronis Imperatoris tempo-

re. l. 1. ff. ad Treb.

b Patriam deferens, impius. l. pen. §. de rescind. vend.

bus necessitatibus aggregentur: ita ut nec consensu civium vel curiae praestita cuiquam immunitas valeat. z. sed omnes ad munera societatem conveniantur. Dat. 8. Kal. Nov. Heraclae, Constantino A. a 7. & Constant. 4. Coss. 327.

De magistratum desertoribus.

20. Impp. Constantinus & Constans AA. Ordini civitatis Aedese b.

Circensium & Magistratus desertores, ad eam Gravitas tua faciat necessitatem conditionis urgeri, ut quas-cunque pro his expensas civitas praerogaverit, refundere protinus ac repraesentare cogantur. Dat. 14. Kal. Feb. Naissae, Acindyno & Proculo Coss. 340.

De immunitate.

21. Idem Augusti Nemesiano Comit. d largitionum.

Curiales omnium civitatum nullam e pro re privata no-stra debent inquietudinem sustinere: nec huiusmodi oneribus velut extraordinariis occupari; quoniam satis est, si civitatum munera per eos congrue compleantur f. Dat. Prid. Id. Augusti. Bessa, Acindyno & Proculo Coss. 340.

Qui sequuntur matrem.

22. Imperator Julianus August. Juliano Comiti Orientis g.

Eos indulserunt veteres Principes ex h materno genere curialibus Antiochenis: adscribi, quos patris conditio & nullius vindicaret juri civitatis. Dat. 5. Kal. Sept. Antiochia, Mamertino & Nevita Coss. 362.

De debitis alienis.

23. Idem Augustus Juliano Comiti Orientis l.

Providendum est eorum novitati decurionum, qui nuper nomen curiae addiderunt, ne m praeteritis debitis susceptorum onerentur: sed conventis propter hanc debita || his || qui ea praecedentibus delegantibus n contra-xerunt, nullam eos molestiam pro sarcina nominationis alienae sustinere patiantur. PP. Byritho, Kal. Novemb. Mamertino & Nevita Coss. 362.

De duodecim liberis.

24. Idem Augustus Leoncio Consulari Palaestina o.

Si quis decurio pater sit duodecim p liberorum, honoratissima q || munera || quiete donetur. Dat. Kal. Mart. Antiochia, Juliano A. 4. & Sallustio Coss. 363.

An curialis ultra terminos suae civitatis exhibere sui praesentiam debeat.

25. Impp. Valent. & Valens AA. ad Byzacenos f.

Curiales r ultra a terminos propriae civitatis non jubentur a moderatoribus provinciarum exhibere sui praesentiam, nisi publica necessitas exegerit. Dat. Prid. Id. Septemb. Aquil. divo Joviano & Varroniano Coss. 364.

De pretextu religionis.

26. Idem Augusti. ad Modestum Praef. prat x.

Quidam ignaviae y sectatores, desertis civitatum muneribus captant solitudines, ac secreta z, & || sub || specie religionis cum coetibus monazonton a congregantur. Hos igitur atque in huiusmodi deprehensos, erui latebris consulta praerceptione mandamus: atque ad municipia patriarum b subeunda revocari, & pro tenore nostrae san-

ctionis familiarium rerum carere illecebris: quas per eos censuimus vindicandas, qui publicarum essent subituri munera functionum. PP. Byritho, Kal. Jan. Valentiniano & Valente AA. Coss. 365.

De militia paterna, vel avita.

27. Idem AA. Mauris Sitifensibus.

Privilegio y militiae z paterna se non vindicet, quem assuetus a curiae nexetur astringit: quod si militari avo, & patre decurione nascetur, paterna erit succedaneus functionis b. Dat. 9. Kal. Mart. c Trev. Valentiniano & Valente AA. Coss. 365.

De muneribus.

28. Idem Augusti & Gratia. ad Volusianum P. V. d.

Nullus qualibet praerogativa fultus, a debitis e muneribus habeatur immunis. Dat. 4. Kal. Jul. Mediol. Valentiniano & Valente AA. Coss. 368.

Utrum filius patris vel matris conditionem sequatur.

29. Idem AAA. Germano P. P. Galliarum.

Nati ex inquilinarum f nostrae domus matrimonio & patre decurione, non patrum suorum, verum g matrum conditionem sequantur. Dat. 3. Id. Octobr. Valentiniano & Valente AA. Coss. 368.

De actionibus publicis.

30. Idem AAA. ad Modestum P. P.

Procuratores h reipublicae actionibus publicis debere uti, non venit in dubium.

Potest quis extrahi de domo ut acceptet officium, & occultator punitur. Bart.

De curialibus in publicum protrahendis.

31. Imppp. Valent. Valens, & Grat. AAA. ad Modestum i.

Ex omnibus domibus k producti, qui origine sunt curiales l, ad subeundam publicorum munerum functionem protrahantur m: quippe cum occultatoribus n talium praeter iacturam existimationis, etiam rerum discrimen incumbat, si ulterius progressi utilitatem publicam privatis custodiis o & patrocinis possint. Dat. 3. Id. Jul. Ancyra, Gratiano A. 2. & Probo Coss. 371.

De Fabricensibus.

32. Imppp. Grat. Valent. & Theod. Augusti ad Neotherium P. P. p.

Fabricenses q ordinibus r restituantur, qui originem curialem & propria s munera declinaverint civitatis: reliqui ne r levi quidem inquietudine pulsantur. Datum 16. Kalend. Apr. Thessal. Gratiano 5. & Theod. 1. Augustis Coss. 380.

De tormentis.

33. Idem AAA. Eutropio P. P. u.

Omnes iudices, provinciarumque Rectores, a consuetudine temerariae usurpationis abstineant, sciantque neminem omnino Principum x aut y decurionum sub qualibet culpa aut erroris z offensa cruciatibus a esse subdendum. Quod si quis forte Judicium in hanc pertinaciam illiciti furoris eruperit, quod audeat principalem aut decurionem, & suae curiae (si sic dici oportet) Senatorem b, tormentis c subdere, viginti librarum auri illatione multatus & perpetua infamia inustus, ne d specialem quidem rescripto notam eluere e mereatur: & officium quinquaginta librarum auri multam fisco nostro cogatur interre: quoniam ut pertinaciae iudicis || sui || f resistat, liberam eidem contradicendi permit-

principalibus pene similes sunt, qui nobis Capitolini & Scabini, alias pro quolibet curiali sumitur principalis. Sic Augustinus Arcopagitas, principales Atheniensium vocat.

y ac, in C. Theod. sunt autem principales, decurionum primi, z al. anterioris, in lib. Aur. & Dion. sub cuiuslibet culpa aut anterioris offensa, &c.

a plumbatarum cruciatibus, in C. Theod. quod est a compositoribus immutatum, ut paulo post, ubi reposuerunt, tormentis. l. 40. j. cod.

b Decuriones, suae curiae quasi Senatores erant: Curia ipsa, minor senatus. l. 36. j. cod. l. 239. §. 5. ff. de verb. sign. Nov. 38. Evagrius lib 3. Majorianus Nov. de Decurionibus. Calliodor. 9.

c Decuriones a penis aut tormentis plebeiorum immunes sunt. Poenae plebeiorum eculi, ungulae, fideiulae, l. 57. 58 j. cod. l. ult. ff. cod. l. 2. j. de decurial. urbu Roma. c. 12. §. de panis. Nov. 45. Aug. epist. 63. & lib. 3. contra Crescentium, ex Gradu & conditione reorum forma tormentis datur.

d nec, in C. Theod.

e erueri.

f al. deq.

y Ex cod. tit. l. 64. C. Th.

z Avo decurione, patre milite natus, avi: patre decurione, avo milite, patris conditionem sequitur. Militiae praefertur ita curia, adde l. 35. j. cod.

a habitus, in veter. lib. quod idem est, atque avitus, ut legitur in Cod. Theod.

b functioni, in C. Theod.

c al. Maji.

d C. Th. cod. l. 67.

e quia aliquid hic detractum est.

f Decurio dignitatem aut militiam adsecutus, immunis a muneribus, esse non potest, adde l. 19. §. cod.

g inquilinorum.

h Curiali patre, matre inquilina vel colona dominica natus, colonus est, non curialis: inquilinatum sequitur potius quam curiam. ut hic, quod abrogatum videtur. Nov. 38. c. 2.

i Procuratores Reipublicae, causas Reipublicae agunt apud Praesidem aut Principem.

j C. Th. cod. l. 76.

k v. l. 39. j. cod.

l curialis, in C. Th.

m v. l. 103. ff. de regula iuris. Periculum c. 6. de iure spondendi.

n Occultator decurionis punitur, o in quibusd. lib. studiis.

p C. Th. cod. l. 81.

q Fabricenses ornamentis.

r Curiales, qui se Fabricensium collegio dediderint, retrahendi: & ordini seu curiae suae restituendi. l. 4. j. de fabricensibus.

s propria, in C. Th. & ver. quib. lib.

t al. nec.

u C. Th. cod. tit. l. 85.

x Principales decurionum primi: Pro curiarum amplitudine quinque, decem, vel viginti erant. Principium primus, primus curiae. l. 56. j. cod. quasi consul. Hic

a Ex C. Th. cod. tit. l. 92. quem vide & confer. multa enim hic sunt detracta.

b Decurio procurator aliter esse non potest, adde quod scripti ad l. 6. §. 2. ff. cod. c. v. Vvrmf. l. 1. obf. 12.

d C. Th. cod. tit. l. 92.

e Leges anteriores sequenda in filiis decurionum in curia retinendis.

f eos quoque.

g Advocacione fungi decurio potest. l. 56. l. 57. J. cod. l. 13. §. 2. ff. de falsis tabellis esse non potest. l. 15. §. 1. cod. Licet a decurionatu vocari possit. l. 6. §. 1. ff. de decurio. 21. sup. de falsis.

h Decurio advocacionis obtentu civilia munera detestare non debet.

i Quia uni-versa. in C. Th.

k Magistrorum, id est, professorum artium liberalium, ex curiali genere descendendum filii a civilibus muneribus non excusantur ut patres.

l C. Th. cod. tit. l. 102.

m Exemplo senatorii ordinis dixit: est enim sua inter senatores & curiales seu Decuriones similitudo, dixi l. 33. §. 8. cod. Nov. 39. c. 6.

n Originem patris sequuntur ut Senatorii, ita Decuriones.

o Municeps unusquisque, in C. Theod.

p Privilegium privatus impetrare non potest, ut ne sequatur patris sed matris conditionem, ut hic, civitates vero & provinciae possunt. l. 23. sup. cod.

q Defendens, in C. Th.

r Consuetudine hoc jus adquiri non potest, ut liberi sequantur matris originem.

f Referre.

t C. Th. cod. tit. l. 102.

w Privilegia impetrata in fraudem curiarum non valent. l. 19. sup. cod. ut incolatus, possidendi conditio.

x Curia subicitur quis origine vel sententia, ut hic.

y C. Theod. cod. tit. l. 102.

z Officiales hic, cohortales officiales praesidium.

a Poenae species olim, curiae subijci, ut hic, mox dicitur plenius.

b edatur, in C. Theod.

c Militia decurionibus interdicta. v. l. 55. inf. cod.

d Necingenuis.

e Ingenua officia, originalia. l. 50. inf. cod. l. 3. sup. de officio P. Pratorio Orientis.

f i. e. Praesides.

g al. deest etiam in C. Theod.

h Decuriones multis muneribus erant obnoxii: adeo ut poenae loco Christiani ab impiis principibus Curia additi sunt: ut testatur Calliodorus i. Tripartita 9. & 6. c. 7. ita desertores monachi & clerici, adduntur cohorti Praesidis. Nov. 5. c. 6. (quod Leo in Novell. 8. mutat & Nov. 123. c. 42.) apparitores P. urbi corpori pistorum. l. 2. §. de apparis. Praesidi. Hoc enim genere, conditionem mutant in deterius. Non sic poenae specie cohortalis additur curiae, ut hic, vel suarius pistorum. l. 19. §. de poenis, quia rei conditio sic deterior non fieret.

i Poenae ea conditio est, ut deterius faciat conditionem ejus, qui punitur, non meliorem.

k Crimen poenae, non dignitas, comitari debet.

l C. Theod. cod. tit. l. 114.

m Decuriones, nullius domus patrocinio tueri se debent, ut hic, ut in C. Theod.

timus facultatem. Dat. 12. Kalend. Aug. Heraclea, Eucherio & Syagrio Coss. 381.

De procuracione.

34. Iidem AAA. Floro P. P. a

Si quis procuracionem b facultatum suarum curiali crediderit esse mandandam, totius dignitatis exceptione depulsa, gravissima poena plectetur: ille vero, qui immemor libertatis & generis, infamissimam suscipiens vilitatem c, existimationem suam servili obsecundatione damnaverit, tradatur exilio. Dat. 10. Kalend. Novembr. Constantinop. Antonio & Syagrio Coss. 382.

De filiis decurionum.

35. Iidem AAA. Posthumiano P. P. d.

In filiis decurionum retinendis, priorum e praepceptorum decreta sublimitas tua custodiat: eosque f, qui advocacionis g obtentu h curialia onera declinant, agere universa i compellat: quae etsi necessitas non exigit, tamen patria non remittit: ipsos quinetiam filios magistrorum k, qui ex curiali stirpe descendunt, simili modo obnoxios esse decernat. Dat. 8. Id. April. Constantinop. Merobaudes 2. & Saturnino Coss. 383.

Utrum filii patris an matris conditionem sequantur.

36. Iidem AAA. ad Basilium Com. S. L. l.

Exemplo m senatorii ordinis, patris n originem unusquisque o sequatur: nec valeant specialiter p delata rescripta, si quis se, matris origine defensa q a maiore curia || ad || minorem transferri fortasse promeruerit, neque ulla pro more r provinciae referri s sinatur exceptio. Datum 16. Kalend. Jul. Rom. Merobaldo 2. & Saturnino Coss. 383.

De rescriptis.

37. Iidem AAA. Posthumiano 2. P. P. r.

Quotiescunque se ex rescriptis u nostris aliquid impetrasse contendunt hi, quos obnoxios curiae, vel x origo fecerit, vel latum inter partes iudicium designaverit: nullam prorsus spem curiam declinandi ex colore sacrae iussionis accipiant. Dat. 14. Kalend. August. Constantinop. Merobaldo 2. & Saturnino Coss. 383.

De poenis.

38. Iidem Augusti ad Cynegium Praefectum præt. y

Ne quis officialium z poenae a specie atque aestimatione curiae deducatur b: nisi si quis forte curiam defugiens, ob hoc coeperit militare c, ne d ingenitis e fungatur officiis. Omnes itaque omnino iudices tuæ f censuræ subditos admonebis, ne quis || eorum g || existimet curiae loco h supplicii quemquam deputandum: cum utique i unumquemque criminofum k non dignitas debeat, sed poena comitari. Dat. 8. Id. Novemb. Constantin. Richomere & Clearcho Coss. 384.

De privilegio domus Principis.

39. Iidem Augusti ad Eufignium Praef. præt. l.

Curiales, qui sese privilegio m domus nostrae defendi posse crediderint, ad curiam retrahantur, & n propriis sanctionibus mancipentur, & publica damna sarciant. Dat. 8. Kal. Jan. Honor. NB. P. & Evodio Coss. 386.

De delictis.

40. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. Cynegio Praefecto pratorio o.

Privilegia impetrata in fraudem curiarum non valent. l. 19. sup. cod. ut incolatus, possidendi conditio.

x Curia subicitur quis origine vel sententia, ut hic.

y C. Theod. cod. tit. l. 102.

z Officiales hic, cohortales officiales praesidium.

a Poenae species olim, curiae subijci, ut hic, mox dicitur plenius.

b edatur, in C. Theod.

c Militia decurionibus interdicta. v. l. 55. inf. cod.

d Necingenuis.

e Ingenua officia, originalia. l. 50. inf. cod. l. 3. sup. de officio P. Pratorio Orientis.

f i. e. Praesides.

g al. deest etiam in C. Theod.

h Decuriones multis muneribus erant obnoxii: adeo ut poenae loco Christiani ab impiis principibus Curia additi sunt: ut testatur Calliodorus i. Tripartita 9. & 6. c. 7. ita desertores monachi & clerici, adduntur cohorti Praesidis. Nov. 5. c. 6. (quod Leo in Novell. 8. mutat & Nov. 123. c. 42.) apparitores P. urbi corpori pistorum. l. 2. §. de apparis. Praesidi. Hoc enim genere, conditionem mutant in deterius. Non sic poenae specie cohortalis additur curiae, ut hic, vel suarius pistorum. l. 19. §. de poenis, quia rei conditio sic deterior non fieret.

i Poenae ea conditio est, ut deterius faciat conditionem ejus, qui punitur, non meliorem.

k Crimen poenae, non dignitas, comitari debet.

l C. Theod. cod. tit. l. 114.

m Decuriones, nullius domus patrocinio tueri se debent, ut hic, ut in C. Theod.

n & ut in C. Theod.

o C. Theod. cod. tit. l. 107.

Uilibet principalium a vel decurionum, || si || b vel decoctor c pecuniae publicae, vel fraudulentus in adscriptionibus illicitis, vel immoderatus in exactione fuerit inventus: juxta pristinam consuetudinem non solum a vobis, quibus d propter loci dignitatem rerum summa e commissa est, verum & a iudicibus f ordinariis plumbatarum g ictibus subijciatur h. Dat. die Kal. April. Constantin. Valent. A. 4. & Eutropio Coss. 387.

De conditione non mutanda & curia non relinquenda. De senectute.

41. Iidem AAA. Cynegio Praef. præt. i.

Decurio fortunam, quam nascendo meruit, suffragiis atque ambitione non mutet: & si vacare per senectutem k potuerit propter ordinationem, quae per plurimos cito l definiti solet, curiam non derelinquat. Dat. Prid. Non. Jul. Constantinop. Valentinian. A. 4. & Eutropio Coss. 387.

De viris militaribus.

42. Imppp. Theod. Arcad. & Honor. AAA. Abundantio Com. & Magistro utriusque militiae m.

Militaribus n viris nihil sit commune cum curiis, nihilque o sibi licitum sciant, quod suae non subiectum est potestati: nullum injuria, nullum verberare, nullum gravi pulsatione Tribunus, Duxve p ille aut Comes sit, curialem principalemve contingat. Si quis posthac temerario, & inconsiderato ausu ullum ex principalibus viris usurpata atrectaverit injuria: sciat se decem libris auri esse multandum. Datum Prid. Kal. Aug. Constantin. Arcadio A. 1. & Rufino Coss. 392.

De officiorum privilegiis, actuum praedictis, rescriptis, & adnotationibus.

43. Iidem AAA. Rufino Praef. præt. q.

Omnes, qui curiali obstricti sanguine diversis se officiorum r privilegiis & actuum s praedictis aggregaverunt, reddendos munus esse non t ambiges. Sed nec rescripta, aut adnotationes ad munera fugam prodesse permittimus. Dat. Prid. Id. April. Constantin. Theod. A. 3. & Abundantio Coss. 393.

De matris conditione.

44. Iidem AAA. Rufino Praefecto præt. u.

Nullus x solius materni y sanguinis vinculis illigetur: quia z mulierum infirmitas nunquam hujusmodi functionibus reddit obnoxios, a quibus ipsa habetur immunis. Dat. 5. Id. Aug. Constantinop. Theod. A. 3. & Abundantio Coss. 393.

De curialibus eligendis.

45. Impp. Arcad. & Honor. AA. Theod. P. P. a.

Ad subeunda patriae munera, dignissimi b meritis c & facultatibus || curiales || eligantur, ne tales forte nominentur, qui functiones publicas implere non possint. Dat. 13. Kal. Feb. Olybrio & Probino Coss. 395.

De forma nominationum.

46. Iidem AA. Ennoio Procons. Africae d.

Nominationum e forma vacillare non debet, si omnes, qui albo curiae detinentur f, adesse non possunt: ne paucorum absentia, sive necessaria, sive fortuita, debilitet, quod a maiore g parte ordinis salubriter fuerit constitutum: cum duæ h partes ordinis in urbe positae, totius curiae instar exhibeant. Dat. 17. Kal. Jun. Mediol. Olybrio & Probino Coss. 395.

De comitiva dignitate.

47. Iidem AA. Casario Praef. præt. i.

Curiales, qui honorariam adepti sunt comitivam k dignitatem, formidare debent eos, quorum l moderatiori sunt commissi: nec se existimare ideo meruisse dignitatem, ut iudicium praepcepta despiciant. Quod si in

lie materni, &c. in C. Theod.

y Curia materae civitatis non obligatur, qui patre non curiali, matre vero ex curiali genere natus est. Maternus sanguis curialem non facit, adde l. 1. §. 2. D. ad municipalem, excipe l. 62. J. cod.

z A matre nemo recte habere potest, quod ipsa mater non habeat: unde notant, non militem, militem facere non posse. Dare nemo regulariter potest, quod ipse non habeat.

a C. Th. cod. tit. l. 142.

b Nominatio decurionis non fit irrita, quorundam decurionum absentia.

c Continentur, in C. Theod.

d Major pars decurionum quod facit, ceteri videntur fecisse. v. l. 19. ff. de municipal. l. 27. §. de appell. Roland. a Valle 1. conf. 70. n. 17.

e Dux partes curiae, curia, aut curiae instar: dux partes, l. 3. ff. de decurionibus ordinem faciendis.

f C. Th. cod. tit. l. 140.

g Dignissimis & potioribus munera injunguntur, non ordinationi. l. 1. J. de potioribus nominandis. l. 7. in pr. ff. cod.

h Et meritis, in C. Th.

i C. Th. 12. l. 150.

k Comitivam honorariam adipsi decurio potest: comitiva dignitas etiam curialibus data.

l Curialis licet honore tur titulo comitiva consistorianae, est tamen sub Praesidis jurisdictione. v. l. 42. §. cod.

a Principales, curiae primi, l. 33. §. cod. qui & primates & primicerii b Abeti a C. Theod. & quibuslib. sed tollendum non videretur.

c Decoctor hic & l. 12. J. de susceptoribus. v. quae dixi ad l. 2. J. de palatinis sacra-vum largitionum.

Tert. apolog.

d Calliodorus in Psalms. 104. Praefecti vice sacra iudicant, & cunctarum provinciarum potestatem maximam habere noscuntur.

e Ammian. 17. x o g u p d i a. 3. Evagr. 42.

f Praesides subiecti sunt P. Pratorio.

g Plumbatarum ictibus castigari decuriones hodie possunt, maxime si everiores pecuniae publicae, si inquam descriptionem fecisse convicti, si super-exactores vel concussores fuerint, adde l. 2. C. Th. lib. 9. tit. 38. plumbatarum ictus, verbera. l. 3. §. de ex-act. tribus. l. 2. C. Th. de quasi. l. 7. C. Th. de exactionibus. Ammianus 19.

Prudentius praef. & rep. av. v.

h al. subijciuntur, ut in C. Theod.

i C. Th. cod. tit. l. 118.

k Senectus non excusat a decurionatu, v. tamen l. 5. ff. de iure immunit.

l Immunitas non tribuit excusationem ab ii, quae cito expediri possunt.

m C. Th. cod. tit. l. 128.

n In decuriones jurisdictio est civilibus magistratibus: at non militariis, l. 47. J. cod. v. l. 2. §. de offic. milit. jud.

o Nihil.

p Dux ille, an comes sit, in plerisque lib. & ita legendum existimat Cujacius.

q C. Th. cod. tit. l. 134.

r l. 21. l. 28. l. 32. l. 35. l. 39. §. cod.

s Actum praedicta: adde l. 31. l. 39. §. cod.

t d. l. 37. §. cod.

u C. Th. cod. tit. l. 137. §. nullus.

x Nullus sane solus

y Curia materae civitatis non obligatur, qui patre non curiali, matre vero ex curiali genere natus est. Maternus sanguis curialem non facit, adde l. 1. §. 2. D. ad municipalem, excipe l. 62. J. cod.

z A matre nemo recte habere potest, quod ipsa mater non habeat: unde notant, non militem, militem facere non posse. Dare nemo regulariter potest, quod ipse non habeat.

a C. Th. cod. tit. l. 142.

b Nominatio decurionis non fit irrita, quorundam decurionum absentia.

c Continentur, in C. Theod.

d Major pars decurionum quod facit, ceteri videntur fecisse. v. l. 19. ff. de municipal. l. 27. §. de appell. Roland. a Valle 1. conf. 70. n. 17.

e Dux partes curiae, curia, aut curiae instar: dux partes, l. 3. ff. de decurionibus ordinem faciendis.

f C. Th. cod. tit. l. 140.

g Dignissimis & potioribus munera injunguntur, non ordinationi. l. 1. J. de potioribus nominandis. l. 7. in pr. ff. cod.

h Et meritis, in C. Th.

i C. Th. 12. l. 150.

k Comitivam honorariam adipsi decurio potest: comitiva dignitas etiam curialibus data.

l Curialis licet honore tur titulo comitiva consistorianae, est tamen sub Praesidis jurisdictione. v. l. 42. §. cod.

a l. 55. inf. eod. l. 7. in princ. j. de principib. agnationis in rebus.

b Agnationis voce hic liberi intelliguntur, l. 155. c. Theod. eod. quod militi verisimilius sit, ipsi agnati.

c C. Th. eod. l. 57. d. al. deest, & abest quoque a C. Th. al. loco.

e Nov. 45. in pr. f. Superstitio, hic secta est, l. 7. sup. de hereticis. Judaica vel hereticorum. l. 3. in fin. ff. eod.

g al. munia.

h C. Th. eod. l. 59.

i Curiam deferere nemo curialis potest. l. 55. inf. eod. l. 1. ff. eod. l. unie. inf. si curia alicuius civitate. l. unie. in fin. infr. de priv. vil. corporat. k Curialis Praefes provinciae factus, ad curiam revocandus est, intermissa munera ex integro repetiturus.

l al. sed etiam.

m C. Theod. eod. l. 61. in quo desunt haec verba, & Theod. A.

n Bona ejus, qui quaecunque fraude curiam evitat, si per annum contumax fuerit, applicabuntur curiae. Barr.

o al. isti, ut in C. Theod.

p Militia decuriones interdixit, a militia ad curiam revocantur. v. l. 55. sup. eod. l. 17. sup. eod.

q Qui.

r al. civitatis.

f Decurioni non tantum in patria militia interdixit, sed & in solo peregrino.

t al. curialium.

u al. species, & recte.

x Abest a C. Th. & quibusdam lib.

y Solatium in C. Theod.

z Exatuit, in C. Theod. quod rectum est, si legatur, solatium.

a Prosecutione se subtrahit, qui abest longissime.

b l. pen. sup. de restitu. vend.

c Subtraxerit, in C. Theod. & quib. lib.

d Hic quaedam omissa & distracta sunt a C. Theod.

e Curiales, qui relicta curia militant, revocandi, aut post annum bona eorum addicuntur curiae: aut ut sane, qui eorum vice munera subeunt.

f Brevitate, in C. Theod.

g C. Theod. eod. l. 5. 3.

h Iterare decurionatum nemo cogitur, si alii fiat idonei: secus si desint, l. 3. j. quemadmodum civilia munera jud.

i Impellat, in C. Theod. al. compellatur.

k C. Theod. l. 1. 174.

l Dumviri praeferebant fasces & bacillos. Cic. 2. Agraria.

m De Territorio v. l. 239. §. 8. ff. de verb. sign. l. 26. ff. ad municipalem.

n C. Theod. l. 1. 181.

o Judicis in C. Theod.

p Quid, si praefens existat aut adit quidem praefes: dies tamen feriata sit? dixi ad l. 11. sup. de feriis.

eadem culpa perseverent, quinque librarum auri multa obnoxii subjacentur: honore quoque, quem prodiderint, spoliandi. Dat. 4. Kal. Jan. CP. Olybrio & Probino Conf. 395.

De successione Curialium.

48. Iidem AA. Florentino P. U.

IN successione curialium decernimus, ut etiam a, si patres decesserint, teneatur agnatio b. Dat. 12. Kal. Jan. Mediolani, Caesario & Attico Conf. 397.

De superstitionibus.

49. Iidem AA. Theodoro P. P. c.

OMnes, qui quolibet modo d curiae jure debentur e, cujuscunque superstitionis f sint, ad implenda munera g teneantur. Dat. Id. Septemb, Mediol. Honorio A. 4. & Eutychiano Conf. 398.

De curia non relinquenda.

50. Iidem AA. Eutychiano Praef. prat. h.

OMnes omnino curiales in originalibus ac debitis perpetuo curiis i perseverent: & qui ex his ad k provinciarum regimen atque administrationem qualibet fraude atque ambitione pervenerint, sciant se non solum in sua curia remansuros, sed & l cunctis rursus ab exordio muneribus servituros. Dat. 8. Kalend. Nov. Constantinop. Honorio A. 4. & Eutychiano Conf. 398.

De bonis eorum, qui curiis deserunt.

51. Iidem AA. & Theodos. A. Messala P. P. post alia m.

QUamvis n provilum fuerat congruae emendationis occurru, quemadmodum curiales o militiae p nomine & honore suspenso, officiis redderentur: tamen quia q hoc callido consilio repererunt, ut evitatis r provinciae suae finibus, tanquam his eorum tantum interdictis fuisset accessus, peregrinos s existerent commearius: ne diutius in perniciem curiarum t, latitandi spes u || perseveret x ||, & solatia y eos impunitatis sequantur z, horum cupiditatibus obviamus: ut ex eorum bonis, qui se vel prosecutioni a vel muniis civitatum, interdicta dudum ambitione militiae, vel qualibet b fraude subtrahere conati fuerint c, curiis, quas deseruerant, consulatur. Itaque si vocati edictis, intra anni metas, hi tamen, qui manifestis curiae nexibus illigantur, latere potius quam redire maluerint d, sciant post emensum annum o interpellatis provinciarum moderatoribus, ex facultatibus suis, curiis, quas destituerunt, esse consulendum. Neque enim de immaturo praedicio temporis possunt brevitatem f causari. Dat. 17. Kal. Sept. Theodoro V. C. Conf. 399.

De oneribus.

52. Iidem AA. Probino Proconf. Africae g.

QUis tam inveniri iniquus arbiter rerum potest, qui in urbibus magnifico statu praeditis, ac votiva curialium numerositate locupletibus, ad iterationem h quempiam transacti oneris compellat i: ut cum alii necdum pene initiati curiae sacris fuerint, alios, & continuatio, & repetita saepe functiones adficient? Dat. 16. Kalend. April. Mediol. Caesario & Attico Conf.

De potestate fascium.

53. Iidem AA. Eucharis Proconf. Africae k.

Dumvirum impune non liceat extollere potestatem fascium l extra metas territorii m propriae civitatis. Datum 6. Idus Mart. Rav. Hon. 9. & Theod. 5. AA. Conf. 412.

De decurionibus curiae vindicandis.

54. Iidem AA. Palladio P. P. n.

GENERALI lege sancimus, ut si quis suum decurionem curiae vindicare maluerit: si Praefidis o desit p copia,

qui in curia summo loco, ante principales, ante decuriones, l. 127. C. Theod. eod. hunc similes est, qui hodie quibusdam dicitur major populi, Maire, ut & Parisiensibus Praefecti de Marchaedi, quibusdam in locis Scabinus, vel Capitolinus.

r Quin in C. Theod. f Alexandrinis curiae primus decurio post biennium comitiva primi ordinis ornatur, non quidem ex curia, sed ex primicerio.

e al. tantum. u C. Th. eod. l. 90.

x Curiae principales seu primi, procuriae amplitudine quinque, decem vel viginti ut hic, quinque erant. Hinc decemprimi curiales, l. 2. C. Th. de quaest. l. 42. l. 44. C. Th. de eo qui sup. Vel Comm. l. 39. C. Th. de Episc.

y i. e. principales, sive primates, ut etiam legitur in C. Th. l. 1. j. de Alexand. Primatibus summates autem dixit ut l. 6. j. de nauticular.

z De curia Alexandrina, v. inf. de Alexandria primatibus.

a Principales curiae Alexandrinae pro patria advocacione fungentes corporalibus injuriis adfici non debent a P. Augustali, ut hic, idem principalibus Vullnensium in Hetruria dat.

vis. l. urbis. C. Th. eod. Cujac. hic.

b Cum advocacione funguntur. Libertas permittit advocato.

c De hac voce, Augustalis, v. ad hunc locum Alc. ad 3. l. C.

d C. Theod. eod. l. 91.

e Alexandrini curiales, qui triginta annis functi muneribus, immunes a corporalibus muneribus non a patrimonialibus.

f Corporales injurias appellat, corporalia munera, cui opponit pecuniaria.

g deest in manu. recte. al. munus, ut in C. Th. h tamen.

i Cognitum, in C. Th.

k Hi teste Alciato ad hunc locum, dicuntur, qui commentaria scribunt.

l C. Th. eod. l. 92. m i. e. si fideliter in decurionatu functi sint, non defultorie.

n De his v. Strab. lib. 12. Geograph.

o Nominationem commentariensis Alexandrini, Praefectus Augustalis etiam iavitus tam habere cogitur.

p Et nominantis & nominati.

q Decurionis nominatio confirmatur judicio praefidis, ut hic, qui & nominationibus inter-

in eundem manus a injectione concessa, sciat ad examen cognitoris resultantem esse deducendum: ita ut moderator provinciae, (si quaestio fortasse fiducia defensionis ulla generatur b) nisi intra tres c menses causam originis competentem disceptatione cognoverit, atque convictum cum poena restituerit debitis muneribus, vel liberum ab inquietudine pronunciaverit d, decem librarum auri multam cogatur exolvere: ejus etiam officium e pari damni irrogatione teneatur. Datum 5. Non. Maji. Raven. DN. Theod. A. 7. & Palladio Conf. 418.

De militia.

55. Impp. Theod. & Valent. AA. Isidoro P. P. post alia f.

SI quis decurio, aut subjectus curiae ausus fuerit ullam afsectare g militiam, nulla temporis praescriptione muniatur, sed ad conditionem propriam retrahatur: nec h ipse vel ejus liberi post talem ipsius statum procreati, quod patriae debetur, valeat declinare. Dat. 3. Non. Apr. Constantinop. Isidoro & Senatore Conf. 436.

De curiae Alexandrinae principalibus.

56. Iidem AA. Isidoro P. P. i.

Alexandrinis principalibus k, etsi l advocacione m fungantur, nihilominus n onus peregrinationis o incumbat: nec publica cura p nisi in sua tantum civitate committatur: & primus q curiae quum r muneribus universis expletis ad summum pervenerit gradum: Comitiva s primi ordinis fruatur post biennium dignitate praestita: in curialibus tamen r permaneat. Datum prid. Non. Jun. Constantinop. Isidoro & Senatore Conf. 436.

57. Iidem AA. Isidoro P. P. u.

QUinque x summates y ordinis Alexandrini z a corporalibus a injuriis immunes esse censemus, ut voce libera b commoditates patriae defendant: cum possint, si quid egerint criminosae, pecuniariis coerceri dispendiis. Aestimabuntur autem praesente curia, viri spectabilis Augustalis c judicio. Dat. prid. Non. Jun. Constantinop. Isidoro & Senatore Conf. 436.

58. Iidem AA. Isidoro P. P. d.

ELum, qui triginta e annos in Alexandrina civitate civilibus inhæserit muneribus, corporalibus f injuriis g, non pecuniariis excusari convenit: habita consideratione videlicet meritorum: ut hoc h bene cogniti i privilegium consequantur, nec eo passim k fruamur indigni. Datum prid. Non. Jun. Constantinop. Isidoro & Senatore Conf. 436.

Superior tenetur confirmare electionem factam ab inferioribus.

59. Iidem AA. Isidoro P. P. l.

SI quos spontaneos m hypomnematographi n munificos suis exhortationibus ad publicas nominaverint functiones, jubemus non o expectandum esse consensum pro tempore viri spectabilis Augustalis, qui sit plerumque venalis, sed utriusque p partis sufficere voluntatem, ut incipiat functio, quam nullus incusat: tunc ad memoratum Judicem q

qui in curia summo loco, ante principales, ante decuriones, l. 127. C. Theod. eod. hunc similes est, qui hodie quibusdam dicitur major populi, Maire, ut & Parisiensibus Praefecti de Marchaedi, quibusdam in locis Scabinus, vel Capitolinus.

r Quin in C. Theod. f Alexandrinis curiae primus decurio post biennium comitiva primi ordinis ornatur, non quidem ex curia, sed ex primicerio.

e al. tantum. u C. Th. eod. l. 90.

x Curiae principales seu primi, procuriae amplitudine quinque, decem vel viginti ut hic, quinque erant. Hinc decemprimi curiales, l. 2. C. Th. de quaest. l. 42. l. 44. C. Th. de eo qui sup. Vel Comm. l. 39. C. Th. de Episc.

y i. e. principales, sive primates, ut etiam legitur in C. Th. l. 1. j. de Alexand. Primatibus summates autem dixit ut l. 6. j. de nauticular.

z De curia Alexandrina, v. inf. de Alexandria primatibus.

a Principales curiae Alexandrinae pro patria advocacione fungentes corporalibus injuriis adfici non debent a P. Augustali, ut hic, idem principalibus Vullnensium in Hetruria da-

vis. l. urbis. C. Th. eod. Cujac. hic.

b Cum advocacione funguntur. Libertas permittit advocato.

c De hac voce, Augustalis, v. ad hunc locum Alc. ad 3. l. C.

d C. Theod. eod. l. 91.

e Alexandrini curiales, qui triginta annis functi muneribus, immunes a corporalibus muneribus non a patrimonialibus.

f Corporales injurias appellat, corporalia munera, cui opponit pecuniaria.

g deest in manu. recte. al. munus, ut in C. Th. h tamen.

i Cognitum, in C. Th.

k Hi teste Alciato ad hunc locum, dicuntur, qui commentaria scribunt.

l C. Th. eod. l. 92. m i. e. si fideliter in decurionatu functi sint, non defultorie.

n De his v. Strab. lib. 12. Geograph.

o Nominationem commentariensis Alexandrini, Praefectus Augustalis etiam iavitus tam habere cogitur.

p Et nominantis & nominati.

q Decurionis nominatio confirmatur judicio praefidis, ut hic, qui & nominationibus inter-

esse solent, l. 1. §. sed et si praefes. ff. quando appellandum sit.

a Manus injectio in decurione suo vindicando permittitur, adde similes casus, l. 2. sup. eod. l. 9. §. de servit. fugitivis. l. 1. ait praetor l. 5. §. de huius, quae in fraudem. l. 19. in prin. §. de testib. l. 1. §. de custod. rer. aliis non permittitur manus injectio, l. 13. in fin. §. quid metus causa. l. 1. §. de adult. vide Hartman. 2. praef. 1. cap. 1.

b Geratur. c Lis originis si ve de conditione curial. intra tres menses finienda.

d Vindicaverit, in C. Theod.

e Dixi ad pragmaticam sanctionem Justiniani c. 18.

f C. Th. l. 12. l. 193. sed confer, quia hic multa omissa sunt.

g Militia decurionibus interdixit.

l. 17. l. 38. l. 51. sup. eod.

h al. ne.

i C. Th. l. 39.

k Principales, qui essent, dixi ad l. 33. §. eod.

l Alexandrini principales etsi advocacione fungi possint, non tamen coguntur in-

viri extra suam civitatem legatione fungi.

m Advocacione fungi decuriones possunt.

n Nihil peregrinationis Pyrrhus, nec onus, & Aurel. Sed Cojaci hic nihilominus accipit pro minime, ut l. 2. §. 1. ff. vi honorum rap. v. Robert. 2. Recepta l. 1. §. 1.

o Peregrinationis onus, legatio.

p Curiam hic a munere separat, Cujac. Principales, munere expleto curas suscipi.

q Curiae primus

Curiae primus

Curiae primus

Curiae primus

Curiae primus

Curiae primus

Curiae primus

Curiae primus

Curiae primus

Curiae primus

Curiae primus

Curiae primus

Curiae primus

Curiae primus

Curiae primus

Curiae primus

Curiae primus

Curiae primus

Curiae primus

Curiae primus

Curiae primus

Curiae primus

Curiae primus

Curiae primus

Curiae primus

Curiae primus

Curiae primus

Curiae primus

Curiae primus

Curiae primus

Curiae primus

Curiae primus

Curiae primus

Curiae primus

Curiae primus

Curiae primus

Curiae primus

Curiae primus

Curiae primus

Curiae primus

Curiae primus

Curiae primus

Curiae primus

Curiae primus

Curiae primus

Curiae primus

Curiae primus

Curiae primus

a al. *al. creatio*, sed creator hic nihil aliud quam nominator decurionis, v. l. 2. §. 7. ff. de administ. ver. inter quem & ipsum nominatum appellatorem in causa appellationis huius esse solet. Qui tamen si sine nominatore praefectus alicui honorem detulerit, & is qui ita nominatus est a praefecto appellaverit? Aristides lib. 4. i. p. 1. refert se Irenarcham a Severo Afix praefectum appellasse, non ab ipso Praefecto, sed ab ipso magistratibus municipalibus, qui literas ei praefectis reddidissent, quasi videretur illi ipsi eum nominasse, v. Cujac. 9. 16/35.

b al. *Theodoro*.

c l. 2. §. quo quisque ord.

d Curialis origine licet spectabilem dignitatem, puta comitivam adeptus sit, per substitutum munus civile obire non potest? nisi specialiter id ei a Principe sit concessum; Illustres vero curiales per substitutum possunt, periculo tamen suo.

e Spectabilis dignitas, comitiva, & ei similes.

f Hec vide, quae ad finem sumpta sunt ex lib. 12. tit. 1. l. 1. c. 76.

g v. l. 21. in fin. §. de Episc.

h verentur.

i al. *idem AA*.

k Curiae obnoxii liberi ante illustratum nati, ab hac tamen sententia excipiuntur hic Dorotheus & Irenaeus. dicam ad l. 63. §. eod.

l Natus ex illustri vel administrante vel administratione perfuncto, curiae non tenetur, ut hic, (excipe casum l. 61. sup. eod.) Igitur natus ante illustratum, patris in curia retinetur l. 61. sup. eod. l. 61. l. 64. l. 65. inf. eod. unde notant, Natos ante illustratum & regnum patris, neque illustres, neque regis filios esse: quae de quaestione plura dicemus ad l. 1. inf. de dignitatib. m Extat sup. l. eos, hoc tit. n Divinus. o al. *sub. h. e. n.* p Perpetuam.

q Curia Antiochena eos sibi suae curiae vindicat, qui nascuntur patre libero, matre decurionis filia: quod in aliis non est. l. 22. l. 61. sup. eod.

r Antiochia splendidissima civitas, ut hic. Orientis pulcher apex, Ammianus 20. non multum Roma inferior, Herodian. 4. divitiis, magnitudine, hominum multitudine, omnium urbium quae in Oriente prima. Procop. 2. de Bello Persico.

s adde l. 1. in fin. ff. ad mun. t Subiacere. u Si quis.

y Idem AA. ad Senat. Ad senatum autem ideo scribit, quippe de senatore.

z alia, clarissimi juvenis.

a inquirendam.

a Perna.

b Natus patre illustri, patre in ea dignitate posito, vel ex etiam sancto, illustris est, unde colligitur natum, patre nondum illustri, ante adeptum illustratum, non esse illustrem, adde l. 61. sup. eod. l. 61. l. 64. l. 65. inf. eod. dicam ad l. 1. inf. de dignitatib.

c Patri.

tam nominati, quam etiam creatoris a consona relatione currente, quam si suscipere vel confirmare distulerit, sciatur se vigintrique librarum auri condemnatione plebendum. Dar. prid. Non. Aug. Constantinop. Isidoro & Senatore Confl. 436.

An qui per substitutum satisfacere muneribus possit.

60. Idem AA. Thomae b P. P.

Nullus, qui nexu generis curiae tenetur obnoxius, per substitutam e quacunque personam curiales d impleat functiones: sed ipse per se debitum patriae munus exolvat, etsi spectabili e dignitate decoratus sit: nisi hoc ei speciali beneficio sit concessum. Hi s vero, qui honorario titulo illustrem dignitatem consecuti sunt, per substitutos g periculo suarum facultatum curiae muneribus satisfacere non vetentur b.

De Dorotheo, Irenaeo, & eorum liberis ad l. eos. 22. sup. h. t.

61. Imp. Leo A. i.

Neque t Dorotheum virum illustrem, & totam ejus substantiam, neque Irenaeum virum spectabilem Tibunum & notarium, etsi ante l paternas illustres dignitates natus est, ullam inquietudinem pro curiali genere & conditione sustinere decernimus. Liberos quoque eorum, qui vel jam sunt, vel futuri sunt, eorumque posterorum, quotiescunque continuata temporum & successionum perpetuitate nascuntur, a conditione curialis & functione esse liberos: lege m divae n memoriae Juliani, (quae de materno curialium Antiochena civitatis genere promulgata est) nihil in persona viri illustris Dorothei vel viri spectabilis Irenaei vel adversus facultates eorum, vel adversus liberos eorundem, qui vel jam nati sunt, vel postmodum quoquo tempore nascuntur, vel adversus substantias eorum, roboris vel juris habitura.

† Circa alias sane universas personas de materno genere ad memoratae Antiochena civitatis tantummodo curiam pertinentes, eandem legem praecipimus obtinere propriam p firmitatem.

De his, qui ex materno curialium Antiochena civitatis genere procreati sunt.

Qui obligatus curia ratione originis, eam declinare non potest: & si curia non pulsaverit patrem, filium pulsare non poterit. Bart.

62. Idem A. Constantino P. P.

Si ille, qui ex q filia decurionis Antiochena r splendidissimae s civitatis, & patre, qui nullius alterius civitatis muniis debeatur, procreatus est, sub examine provincialis Judicis vel sponte confessus: vel certe convictus fuerit, quod ex filia sit curialis progenitus, & albo decurionum adscriptus fuerit: nullam sibi superesse facultatem neganda vel evitanda conditionis existimet: & curialem non aspernari fortunam avi materni sui pertentet, nec dubitet se muniis curialibus subiacere t. Quod si quem n curia, de qua praesens sanctio loquitur, natum ex filia curialis minime secundum praestitutam ordinationem sibi sociandum curaverit: prolem ejus pulsare nullo modo penitus poterit: nec enim patimur conventionem ejusmodi praetermisso filio, quem curialis filia ediderat, a nepote, vel pronepote, vel ulterius incipere.

De Doctio. 1. De natis ex illustribus.

63. Idem A. x ad Senatum.

Doctii viri clarissimi y jubemus fortunam super curiali conditione nullo modo || esse || inquietandam z, nec facultatibus ejus: sed eo qui hujusmodi conamen inierit, sacrilegii poenam a luituro.

1 || Omnes, qui post b peractam illustrem administrationem, vel adhuc in ea posito patre suo c gignuntur, a curialium intentione defendatur una cum paternis

sine dubio substantiis: quas cum persona patris a curiali nexu liberare esse nemo dissimulet.

De dignitatibus.

64. Imp. Zeno A. Sebastiano P. P.

Neminem ex his, qui obnoxii curiae constituti ab a initio felicissimi nostrae pietatis imperii, Comites b privatarum c nostrae vel || piissimae d || Augusta partis, sive Comites e largitionum, vel Comites f domesticorum Quaesitores vel Magistri officiorum, || licet g || ad actum administrationis gerendum provecti sunt, vel in posterum proveherentur, ob hoc curialium munerum laqueos volumus evitare h: sed obligatos cum liberis suis quodocunque progenitis & facultatibus suis post administrationem depositam, curiae commoditatibus inservire: nisi forte aliis privilegiis super hoc legibus cognititis muniantur. Nam alia universa legitima vel ex constitutionibus data privilegia integra volumus illibataque servari i. Ne k tamen indulti honoris l inane nomen retinere videantur, dignitatum titulis potiantur, per substitutos suarum m periculo facultatum curialibus muneribus respondentes: habeantque n integra illibataque privilegia dignitatis. Eos vero, qui praefatas dignitates ante initium o nostri imperii consecuti sunt: cum facultatibus suis, & post eam dignitatem progenitis filiis, a curialibus nexibus vel onere p decernimus liberari. Hos autem, qui quocunque tempore Patricii q vel Consules, aut Consulares facti sunt, aut in posterum fuerint, aut Magistri militum, vel Praefecti praetorio Orientis r vel Illyrici, vel Urbis administrationem in actu positi quandoque gesserunt, aut postea gesserint: omnimodo cum facultatibus suis, & post eam dignitatem progenitis s filiis, a curiarum nexibus vel onere t decernimus liberari.

65. Imp. Anastasius A. Polycarpo P. P.

Divae memoriae Zenonis sacratissimam Constitutionem u, quae de curialibus post certas excelsas administrationes, seu dignitates conditionis nexu liberandis lata est x, in hac tantummodo parte duximus corrigendam, qua cavetur eos etiam, qui ante eandem constitutionem, ab initio tamen ejusdem divae recordationis Zenonis imperii, Comites privatarum rerum nostrae vel piissimae Augusta partis, seu Comites || sacrarum || y largitionum vel Comites domesticorum Quaesitores, aut Magistri officiorum || licet || ad actum administrationis gerendum provecti sunt, minime curialium munerum laqueos ob hoc evitare, sed obligatos cum liberis suis quodocunque progenitis, & facultatibus suis, post administrationem depositam curiae commoditatibus inservire, nisi forte aliis privilegiis super hoc legibus cognititis muniantur. His etenim, qui memoratas administrationes, vel unam ex his peregerunt, nec non liberis, & rebus eorum, beneficium quod ante per illustrem administrationem peractam eis acquisitum est, intactum illibatumque jubemus servari: ut relaxatione conditionis, & munerum curialium, per anteriores principales dispositiones sibi concessa, tam ipsi, quam liberi eorum post hujusmodi administrationem adeptam procreati, una cum propriis substantiis potiantur; & si contigerit eos post divae memoriae Zenonis Constitutionem, sive per se, sive substitutos suos curiae competentia munera subisse: eadem videlicet Constitutione divae memoriae Zenonis ex die, quo promulgata est, suas vires obtinente: cum conveniat leges z futuris regulas imponere, non praeteritis calumnias excitare.

n Habeant.

o Nuntium.

p Honore.

q Substituto interposito serviens, periculo suo servit. l. 5. §. 3. ff. de admin. tut.

r Hec lex pertinet tantum ad Orientale imperium.

s v. l. ult. inf. de excus. muner.

t Honore.

u l. 64. sup. eod. Curiae obligabantur Zenonis constitutione, qui ab initio imperii Zenonis facti essent Comites rerum privatarum, largitionum, domesticorum, &c. d. l. 64. sup. eod. hac constitutione superiores curia liberantur: modo si ante constitutionem Zenonis eas dignitates gesserint: nec vult sibi eosdem quidquam praedictasse, quod aliquandiu paruerint constitutioni Zenonis, atque ita derogatur l. 64. sup. eod.

x Data.

y al. deest.

z Leges futuris regulam imponunt, non praeteritis. l. 7. sup. de legibus. l. 20. sup. de usuris. l. 12. l. ult. sup. de sui ex legitimis. l. 22. ff. de legibus. l. 1. §. 2. ff. ad l. Fal. Nov. 73. c. 9. in princ. Nov. 115. c. 1. in princ. l. 22. sup. de sac. eccl. l. 53. §. 1. sup. de episc. l. unic. sup. de contrah. jud. l. 3. sup. de pact. pign. Potest tamen Princeps etiam pendenti negotio legem dare. Nov. 7. Leges trahuntur etiam ad praeterita, si id lege nova nominatum sit expressum. Nov. 12. l. 1. §. 1. sup. de pact. pign. l. 1. sup. de contrah. jud. Ceteriore denique tempore leges obligant, si id specialiter sancitum. Nov. 57. c. 116. His addendum, appellationis causas huius secundum leges, quae dicuntur sententiae tempore obtinebant, non secundum novas, quae post sententiam, a qua appellatum est, invaluerunt, etiam si novae nominatim porrigantur ad praeterita. Nam haec clausula, quoties novis legibus adjicitur, de praeteritis negotiis nondum finitis accipienda est, non de iis, quae jam finita sententia iudicis vel transactione partium, l. 1. in fin. sup. de contrah. jud. l. 22. §. 1. de sac. eccl. Nov. 111. c. 115. Quid si negotium quoquo modo in iudicium deductum? Accurs. existimat eam clausulam non porrigi? verum Accurs. repugnat Nov. 113.

Qua

a Natus patre illustri, curia liberabatur: nondum illustri seu ante illustratum patrem notus, curiae patris tenebatur ante hanc constitutionem: post hanc constitutionem, liberi, etiam post illustratum patris nati curiae tenentur, sive pater illustratum per se, sive per substitutum gesserit. Hac tamen sententia excipiuntur quaedam dignitates illustres, de quibus in fine §. eod.

b al. *comitum privatarum rerum*.

c modo ante hanc constitutionem eam gesserit dignitatem. l. 65. §. eod.

d al. deest.

e Seu, comitis & deest sacrarum.

f al. *comitis*.

g al. deest.

h Illustres sunt hae dignitates, comitatus rerum privatarum, largitionum, domesticorum: Quaesitorum, magistratus officiorum.

i Observari.

k Nec.

l Honores.

m Natus patricio consule, consulari, magistro militum, Praetorio, vel urbis (sunt & hae dignitates illustres, in eo quod mox sequetur, a superioribus differentes) curia liberatur: etiam si pater illustris post imperium Zenonis illustratum administraverit: ante dignitates superiores a patre adeptas natus, non liberatur curia.

a Hujus sui con-
stitutionis ad De-
mosthenem me-
minit idem Justi-
nianus Nov. 38. v.
Forcatulum c. 3.
Necyomant.

b Curia liberant
hæ dignitates,
summa patricia-
tus dignitas, Con-
sulatus, Consula-
ritas, Præfectura
prætoriana, urba-
na, magisterium
militum, patro-
natus fisci, princi-
patus agentium
in rebus, proxi-
matus sacrorum
scriniorum, ut
hic, duæ priores,
solo titulo: reli-
quæ administra-
tionis tantum
merito, patricia-
tus & consula-
ritas etiam hono-
rarius, reliquæ
non nisi reipia ad-
ministrant. Nov.
70. & 81.

c Consulatus &
alius honorarius,
alius ordinarius.

d Dignitas hæc
Consularitas.

e al. prælatum.
sed hunc locum
sic emendat Cu-
jac. sed & viri
eloquentissimi fo-
ri patrone tam
præfectura, quæ
Orientalibus &
Illyricanis præ-
sidum sedibus,
quam urbaria.

f Advocatorum
Præfectura, præ-
toriana & urbi-
cariz certus erat
numerus. Ex eo-
rum numero
quotannis prodi-
bant duo fisci pa-
troni, quibus hoc
privilegi daba-
tur, ut ea digui-
tate, una cum li-
beris susceptis
post eam dignita-
tem, curia libe-
rarentur.

g v. l. 7. J. de
princ. agent. in
reb.

h Scrinia memo-
riz, epistolarum,
libellorum, co-
gnitionum & dis-
positionum.

i nec non sacrorum librorum, sacrarumque &c.

m Curia nullæ dignitates liberant, præter superius enumeratas. Ita Comitiva priva-
tarum, vel largitionum vel domesticorum, vel quæstura, vel magisterium officiorum curia
non solvit.

n l. 32. C. Th. de decur.

o memoravimus.

p Natus patre jam patrone fisci, curia una cum patre liberatur: ante natus, non libera-
tur, v. quæ scripti ad l. 61. §. cod. & l. 11. J. de dignitatib. q quis.

r Quartam Sabianam datam adoptato ex tribus maribus tollit, §. sed ex omnia. Instit. de
har. ab intest. de qua dixi ad l. pen. §. 3. §. de adopt. vide hic Cujac. Alciat. 4. parer. 3.

f Senatus maximus, urbis Romæ.

t eminentissima.

u imperfectis. x ejus.

y Curiales alterutro modo liberti esse poterant, vel jure aureorum annulorum impetra-
to, vel natalibus restituti: his deficientibus curiales esse non poterant, ut hic: ut nec se-
natores. l. 9. J. de dignit. Hodie possunt: cum omnibus libertis jus aureorum annulorum
datum sit, & omnes restituti natalibus. Nov. 78. c. 5.

z Annulo aureo utebantur ingenui, idcirco libertinis annulus dabatur, ut quasi ingenui
viderentur.

a curiam.

b Legem Viselliam intelligit, de qua §. ad l. Visel.

Quæ dignitates curia liberent.

66. Imp. Justin. A. Demostheni Præf. præf.

Curialibus a consortiis consulentes, censemus, ut ne-
mo sibi blandiatur, & non certis modis sese liberum
esse existimet: sed pro nostra forma tantummodo sciat
posse libertatem b sibi curialis competere conditionis:
omnibus anterioribus modis quos non comprehendit præ-
sens sanctio, ex præfenti die antiquandis.

† Si quis igitur vel summum Patriciatum honorem fue-
rit consecutus, sive infulis Consulatus honorarii c aut
ordinarii fuerit ampliatus, ut vel Consul vel Consularis d
efficiatur: seu Præfectorem prætorio infulas susceperit
gubernandas, vel Urbicariam (in ipso tamen actu) merue-
rit præfecturam, nec non Magistri militum officium ge-
rendum susceperit, is gaudeat se hujusmodi conditionis
esse exortem, & liberum cum suis facultatibus suæque
posteritate, quam postquam meruerit dignitatem, vel
actum gesserit, ediderit: anterioribus filiis in conditione
pristina remansuris, tam Præfecturæ e quæstoris quam
viri eloquentissimi fisci patroni: tam f præfecturæ quæ
Orientalibus & Illyricanis præfident sedibus, quam Urbi-
cariz, nexibus curiæ liberantur, cum ad fisci patronatum
pervenerint, una cum substantiis & liberis suis, quos vel
ante habuerint, vel postquam ad eundem gradum pro-
vecti sunt.

† Viri etiam clarissimi principes agentium g in rebus,
curiæ libertatem ex antiquis legibus consecuti sunt: & viri
spectabiles proximi sacri scrinii h nostræ memoriæ, & sa-
crarum epistolarum, necnon sacri i scrinii libellorum, sa-
crarumque cognitionum & dispositionum cum substantiis
suis & liberis, quos post emensa k stipendia susceperant:
hoc etiam nos corroborantes intuitu laborum, quos multo
longo, prolixoque tempore pertulerunt l, intactum illi-
batumque conservamus, ut hi omnes fortuna curiali li-
berentur cum sua substantia, suæque sobole, secundum
ea, quæ prædiximus. Ex ævo autem sequente progenitos
antea, nullius futuri fisci patroni liberos concedimus li-
berandos: ut ne quod summis apicibus dignitarum non
est concessum, hoc aliis sibi audeant vindicare: sed pro-
geniti filii antequam m ad fisci patronatum pervenerint,
in conditione pristina remaneant.

† Aliis n autem modis || quam his, quos sigillatim e-
numeravimus o, sive legibus p antiquis comprehensi sunt
(qualis q erat is, quem ex tribus r maribus concessum an-
te fuerat patri maximo f Senatui sociare) sive comprehen-
si anterioribus scitis non fuerant, liberationem compete-
re cuidam curialis fortunæ nullo patimur modo: sed sive
pragmatica || sanctio || super hoc processit, sive sententia
eminentissimæ t Præfecturæ, sive alius modus quicun-
que excogitatus est: ea omnia penitus vacuari, & pro in-
fectis u haberi, & curialia corpora suis reddi civitatibus,
& substantias eorum subjacere, nulla excusatione eis x
penitus competente.

SI SERVUS AUT LIBERTUS AD DE-
CURIONATUM ASPIRAVERIT.

TIT. XXXII

1. Imp. Diocl. & Maxim. AA. & CC. Saturnino.

Si y libertus vel jus aureorum z annulorum adeptus
non est, vel natalibus suis non restitutus: Præfes pro-
vinciæ non tantum curiæ a participare non permit-
tat, sed juxta legis b severitatem congruenti poena
ulciscatur.

k emerfa.

l promerune.

x ejus.

2. Idem AA. Oricinæ a.

Præfes provinciæ si eum, qui Adilitate b fungitur c, ser-
vum tuum esse cognoverit, si quidem non ignarum
conditionis suæ ad Adilitatem aspirasse perspexerit, ob
violatam d servili macula curiæ dignitatem congruenti
poena adficiet. Si vero quum opinione e publica mater
ejus pro libera haberetur, ex decurione procreatus, ad ca-
pessendum honorem errore lapsus processit, dominio tuo
eum subjugabit.

DE PRÆDIIS DECURIONUM f SINE
DECRETO g NON ALIENANDIS h.

TIT. XXXIII.

De prædiis decurionum.

1. Imp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. Cynegio

P. P. i

Si quis decurionum vel rustica prædia, vel urbana k
venditor necessitate coactus addicit l, interpellat Ju-
dicem competentem, omnesque causas sigillatim,
quibus stragulat, exponat: & ita demum dis-
trahenda possessionis facultatem accipiat, si alienationis
necessitatem probaverit. Infirma m enim venditio erit, si
hæc fuerit forma n neglecta: ita enim fiet, ut nec immo-
deratus venditor o, nec emptor; || cujusque sit p con-
ditionis, || inveniat in iustus: denique nihil erit post-
modum, quo venditor vel circumventum se infidiis, vel
oppressum potentia comparatoris queri debeat: quando-
quidem sub fide actorum & de necessitate distrahentis, &
de voluntate patuerit comparantis. Quod si quis contra
vetitum occultis molitionibus per suppositas fraude per-
sonas, cujuslibet loci, quem tamen || ei q || decurio distra-
hebat r, comparator extiterit: sciat se pretio s quod de-
dit, esse privandum: & locum quem comparavit, cum t
fructibus esse restituendum. Dat. 8. Kal. Decembr.
Constantinopolis, Honorio NB. P. & Evodio Confl. 386.

De rebus mobilibus & nominibus curia hereditario
jure adquisitis.

2. Imp. Theod. & Valent. AA. Florentio P. P.

Nec u venditio rei hereditariæ x curiæ acquisita, aut
debitoris y hereditarii, qui solverit, liberatio aliter
admittenda est, nisi z apud acta totius vel majoris partis
ordinis intercedente decreto, a ineundi contractus vel
dissolvenda obligationis causa probetur. Ita enim & id
quod b ex ea redigitur, ad prædiorum jubemus compa-
rationem expendi: quorum redditus omnes (sicut c dictum
est) ejusdem curiæ publicis muneribus, quæ solatio egere
constiterit, iustissime servabuntur: ex consensu omnium,
& maxime ditiorum d, vel idonea fidejussione oblata
conductoribus eligendis. Dat. 5. Id. Jun. C. P. Felice &
Tauro Confl. 428.

Decuriones non possunt vendere sine decreto, alios autem con-
tractus non prohibentur celebrare. Bart.

3. Imp. Zeno A. Sebastiano Præf. præf.

Curiales e vendere quidem res immobiles, vel man-
cipia rustica f prohibemus || sine || interpositione
decreti: donationes g vero vel permutationes vel

l Decurionum bona vendi non possunt a creditore, nisi causa probata apud acta Præfidis,
v. l. 2. sup. de offic. ejus, qui vice alicui, Jud. adde l. 15. §. in fraudem. 2. ff. ad monit.
Calliod. 7. & 8. Nov. Majoran. de curialibus.

m Nullus est actus, qui legis forma neglecta sit, l. constitutionibus. 24. ff. ad municipal.

n Forma neglecta actus infirmus, nempe quia informis.

o Decreti interposita efficit, ut ne sit locus legi 2. J. de rescind. vend.

p absunt a C. Th.

q deest in C. Th.

r distrahat, in C. Th.

f Emens fundum decurionis, causa non probata apud acta Præfidis, pretium amittit, ut hic,
similes casus v. in l. 7. J. de arg. & conf. l. ult. J. de fundis rei privata.

z In emptionibus quæ nullæ sunt, emptor fructus non lucratur.

u Huc pertinet l. 1. tit. 3. l. 12. C. Th.

x Curia rem hereditariam quæstam nemo emere potest sine decreto curiæ.

y Solvere curiæ debitor hereditarius ejusdem non potest, nisi decreto intercedente.

z l. 3. in fin. J. de vendendis rebus civis.

a Decretum requiritur in alienatione rei hereditariæ curiæ, & in solutione hereditariæ
rei curiæ faciendæ.

b Pretium rei curiæ hereditariæ venditæ, in prædiorum comparisonem vertendum, ut ex
eorum redditibus, onera curiæ sustineantur.

c Pars videtur esse legis alterius hæc constitutio, l. 1. J. tit. prox. l. 1. C. Theod. de impu-
lucrat. descript.

d Ditiores pauperioribus præferuntur.

e Hanc legem accusat Just. Novell. 38. in princ. §. 1. vers. Et rursus.

f l. 22. §. de administr. tutor. vers. Præcipimus.

g Donari possunt res curiæ, et si vendi non possint sine decreto, unde hæc lex mirabilis dici-
tur. Nov. 38. Causa tamen differentia esse potest, quod facilius vendamus, quam done-
mus. Hodie neuter actus valet sine decreto dict. Novell. 38. Imo ne quidem donatio cum
decreto valet. Novell. 87.

quos-

a Originali.

b Adilitas hic
magistratus est
municipalis, qui
insulam. 30. §. a.
dile. 1. ff. locat.
Joven. satyr. 3.
hic Arpinum ha-
bitat ædiles. Cic.
13. fam. & 15. ad
Atticum. Capua
Prætores, Cic. 2.
Agrar. Lanuvium,
Dilatores. Cic. pro
Milon. In aliis duumvi-
ri, Spartianus in
Adriano. Per la-
tina oppida Di-
ctores & Adiles &
Duumviri sunt.
In aliis Quatuor-
viri, l. 1. J. de so-
lus. & lib. de lit.
civis. Alexan-
dria, Hypomne-
matographi. l. 59.
§. de decur.

c Fungi Adilita-
te & Adilem esse
differunt: hoc ju-
ris, illud facti.

d Curialis seu
decurio esse non
potest, qui servus
sit.

e Opinio publi-
ca libertatem non
tribuit servo z-
dilitatem geren-
ti. adde l. 1. §. de
liberali. Quid
gesta per eum, cu-
jus sunt momen-
ti ipso jure nul-
la: utilitatis ta-
men causa susti-
nentur. arg. l.
Barbarius, §. ff. de
off. Præf.

f curialium.

g Subaudi præ-
fidi. v. Calliod.
l. 7.

h i. e. venden-
dis, ut constat ex
l. ult. h. tit. §.
de jure emphyt.

i C. Th. 13. 3. 1.

k Urbana vel
quælibet manci-
pia. in C. Th.

a l. 163. D. de reg.

b pluribus.

c Præsumitur

emptio & vendi-

tio contracta, ubi

pretii facta men-

tio est, ut l. illi-

tas, 6. D. de offic.

Præsidis. l. apud

Celsum. in fin. D.

de doli except. l.

eam dorem. 10. l. si

inter virum. 21. 8.

de jure dot. nisi

hoc actum sit in

contractu, ut do-

minum transfe-

ratur: tunc enim

æstimatio seu pre-

tium mentio empi-

onem non facit,

sed ut periculum

rei transeat in ac-

cipientem. Bald.

in l. si postea. 8.

de pactis. Socin.

reg. 116.

d Emptionis.

e Ratio dubitan-

di in hac lege.

f Theatralis li-

beralitas, largitio

curiæ ad theatra.

g Decretum cu-

riæ ubi exigitur

ex tabula seu pe-

riculo vel brevi-

culo fieri non de-

bet, sed viva voce,

consensu curiæ

& sententia com-

petentis judicis,

ne quid pro scri-

ptura exceptori-

bus dari sit neces-

se, adde l. 9. §. 2.

D. de offic. Pro-

cons.

h l. 59. §. de de-

curionib.

i Oratio in spe-

ciem concepta

non nimis esse

potest: ut eo fa-

cilis tollatur so-

phistica interpre-

tatio. Dec. in l.

que dubitationis

tollende. 81. D. de

reg. jur.

k ejusdem.

l Quartam hære-

ditatis defuncti

decurionis, extra-

neus ejus hæres

curiæ præstare de-

bet. In quibusdam

locis Germaniæ

extranei five pe-

regriini vel foren-

ses, quicunque

hæres facit, quartam

hujusmodi præstare

tenentur.

m Novella Theodosii,

quæ integra hodie

extat in breviario

Alarici, sis. de bon. decur.

n l. e. l. sup. eod.

o id abrogatum videtur

Nov. 38. pr. §. 2. in fin.

p deferantur, in Nov. Theod.

de bon. decur. & natural. filii eorum.

q curiarum, in Nov. Theod.

r Quartam debita curiæ ex

universo sumitur, non ex

singulis rebus.

s al. fraxantes, ut in Nov. Theod. eod.

t al. ipsius.

u Hic, ut etiam inf. sapius,

quædam e C. Th. immutata

sunt: quem vide.

x Hæres extraneus bona

defuncti decurionis dividit

in quatuor partes, & is

eligit, cui fors

dederit.

y Sorti electio committitur.

Is eligit, cui fors dederit,

ut hic, unde hic notat

Cujac. fratres

in divisione hæreditatis,

hæreses & fideicommissarios,

sorti rem totam sorte

commisisse, vel

inter fratres, majorem

divisibile, minorem

vero elegisse. Hujusmodi

legem refert Seneca 6.

declam. & Sulpit. Victor

in Instit. oratoris. quod

& hodie fit multis

locis: de quo genere

divisionis v. Myning. 4.

obf. 37. l. 3. sup. comm. de

leg. Divisio fit ita

sorte multis locis,

sorte vel

micando digitis, §. op-

tionis. 23. Instit. de

leg. ubi Theoph. l. sed

cum ambo. 14. D. de

jud. Olim

dandis in iudiciis

& dijudicando

utra pars potior

deberet dicere,

sorte res dirimebatur.

ita

proles adscriptæ

inter adscriptorum

duorum dominos

forte dividitur.

Nov. 156.

z in sortium casumque,

recte. & sic legitur

in Nov. Theod.

a ac, in Nov. Theod.

b conditione, in Nov. Theod.

c Vitium quoddam a

natura, subaudi,

corrupta.

d Communia naturali

jure negliguntur,

ut hic. qua ratione

Arist. 2. Polit. 1. Communio-

nis regulam introdu-

citam a Socrate in

sua Repub. reprehendit,

ἐκίστα γὰρ ἐπιμαλῆιν

τοῦ χάνει τὸ πλείους

κοινόν, &c. quæ ibid.

vide: Hæc autem

adversus Anabaptistas,

communione patronos,

posse recte usurpare.

e Immobilia latere non

possunt, apparent enim

facile, non occultantur,

ut mobilia.

quoslibet alios etiam sine decreto permittimus a celebra-
re contractus: quoniam & sacre Constitutiones, quæ su-
per hoc a retro Principibus latae sunt, in plurimis b suis
partibus de pretio non redhibendo locuta sunt: ut c ex
hoc apertissime detur intelligi, solum venditionis d decu-
rionibus sine decreto interdictum fuisse contractum:
cum e tamen venditio intercedente (ut dictum est) de-
creto agitur: nullum eos, vel qui ab his comparant, dis-
pendium cujuscunque personæ, vel causæ, vel theatralis f
liberalitatis nomine (quod frequenter fieri dicitur) susti-
nere decernimus: nec g ex tabella decretum recitari, sed
curialium vel majoris partis curiæ relatione h corrente,
sine ulla malignitate i referentium, vel damno contra-
hentium, ad confirmandam emptionem competentis Ju-
dicis proferri sententiam. ***

Constitutio Græca Justiniani hic deest, qua jubebat, ut tam do-
natio quam omnis actus alienationem continens decreto subja-
ceret, ut idem ait Nov. 38.

QUANDO ET QUIBUS QUARTA PARS DEBETUR EX BONIS DECURIONUM, ET DE MODO DISTRIBUTIONIS EORUM.

TIT. XXXIV.

1. Imp. Theod. & Valent. AA. Florentio P. P.

SI decurionum consortio sit alienus, qui curiali succes-
sit: competentis eidem k juris, sive ex asse, sive ex
parte hæres sit, bonorumve possessor: partem quar-
tam l jure optimo a curia peti decernimus. Dat. 5.
Id. Jun. CP. Felice & Tauro Conf. 428.

Curiales debent habere quartam extraneo succedente curiali,
non tamen de singulis rebus. Bart.

2. Idem AA. Apollonio P. P. m.

Meminimus nuper emissâ lege divali n, portionem
quartam de facultatibus curialium fati munus im-
plentium, ex qualibet novissima voluntate, vel ab inte-
stato etiam, ad quemque (præterquam o si ad filios || cu-
riales ||) deferatur p, curialium q deputasse corporibus:
sed multi tanquam corrumpendi totius patrimonii occa-
sione captata, uniuscujusque rei sibi particulam r vindi-
cando, adeo totas dilacerant facultates, ut dum participi-
bus relictarum opum nocere cupiunt, sua quoque jura
præcipitent: quorum nimiam licentiam provida disposi-
tione refrenantes s, ipsi t quidem curialibus occupandi
sua auctoritate res mortui, copiam denegamus: hæres u
autem ad quem ab intestato, vel ex postrema voluntate
directis, vel fideicommissariis verbis decurrit hæreditas,
omne x patrimonium, quod relictum est, in partes qua-
tuor dividi procuret: ut rebus totis in y sortium z casum
deductis, vel curiæ quadrantis, vel hæredi aut a fidei-
commissario per universitatem dodrantis electio ex fortis
felicitate b contingat: ita scilicet & præfati successores,
& curia promiscui rerum domini liberabuntur incommo-
do. Naturale c quippe vitium est negligi, quod communiter d
possidetur: utque se nihil habere, qui non totum habeat, arbitretur:
deniq; suam quoque partem corrumpi patiatur, dum invidet
alienæ. Sed ubi quarta pars bonorū mortui curiæ debet of-
ferri: immobiles quidem res, quæ e nec latere facile possunt,

nec a cuiquam b (si divulgentur) officiant, sub aspectu
etiam curialium æstimari dividique concedimus: mobiles
autem res, vel c se moventes, vel instrumenta, vel si
quid aliud d || etiam || in hujusmodi jure e consistat, in
medium proferri divulgarique non f patimur: sed ju-
ratis g successoribus, cum apud se diligenter æstimave-
rint, quæ quantique sint pretii facultates, credi oportere
decernimus.

* Quid enim h tam durum tamque inhumanum est, quam
publicatione pompæque rerum familiarium, & paupertatu de-
regi vilisatem & invidia exponere i divitias? In exigendis
vero debitis, si pretium, quod pro quarta parte actionum
curiæ competit, successores præstare noluerint: cautio-
nibus jurata k fide prolatis in medium, unusquisque a
debitoribus convenientem sibi exigit portionem. Æque
ex diverso æs alienum, si cui defunctus fuerat obligatus,
tam iidem successores, quam curia pro sua sorte l resti-
tuere compellantur. Quod si sæpe dicti successores sacra-
mentum sibi crediderint excusandum: tunc vero ad simi-
litudinem rerum immobilium diligentior m curialibus
omnium rerum indago præbebitur, scilicet, ut universis
mortui facultatibus in aperto propositis, vel æstimatio
rerum, vel divisio n sub præsentia curialium celebretur.
In omnibus autem casibus, ubi quarta pars curiæ compe-
tit, transactiones interpositas firmas illibatasque manere
decernimus.

1 ¶ Ad o filiorum p vero || curialium q vel nepo-
tum ac pronepotum, scilicet decurionum || similitudi-
nem r, ad quos integras opes pervenire censuimus, si-
liam, quin etiam neptem, proneptemve, principali ejus-
dem civitatis, unde pater, avus, vel proavus oritur, nu-
ptam, rerum vel ab intestato vel ex dispositione ultima
voluntatis quasitarum, integrum nullaue parte minu-
tum dominium habere sancimus. Quod si post parentum
obitum inveniantur innuptæ vel viduæ, in impuberibus
quidem post transactam pubertatem, in aliis vero, quæ
pubertatem excefferint s, vel etiam in viduis post mor-
tem parentis triennium t duntaxat volumus expectari:
ut interim quarta portio suspensa, aut apud eam, si in ma-
trimonio curialis ejusdem civitatis fuerit collocata, perpe-
tuo jure permaneat: vel si intra id tempus u alienum
|| ab || x eadem curia sortiatur maritum, penitusve nupta
non fuerit, memorata pars || totius y substantiæ || curiæ
cum triennij tam urbanorum quam rusticorum prædio-
rum dumtaxat fructibus addicatur: ita tamen, ut || & z
optionis conditio in offerendis rebus quartæ partis vel do-
drantis a || & sacramenti tam de quantitate quam de æsti-
matione rerum mobilium, deque actionibus inferendis
vel excipiendis (sicut in extraneis personis dictum est)
ratio conservetur. Sed & si mater mortui vel avia tem-
pore, quo filius neposve moritur, in conjugio ejusdem ci-
vitatis curialis inventa fuerit: ne ipsas quidem patimur
quartæ portionis subire jacturam. Extraneum quin etiam
hæredem propinquitatis quidem jure disceretur, curia ta-
men || ejusdem civitatis b || obnoxium, supradictæ por-
tionis dispendio liberamus. Dat. 7. Idus Martii, Constan-
tinop. Dioscuro & Eudoxio c Conf. 442.

3. Imp. Justinianus A. Mennæ P. P.

SI quis curialibus d muneribus obnoxius, uno forte vel
pluribus filiis vel filiabus derelictis, filio quidem vel fi-
liis substantiæ suæ partem minimam dereliquerit, (eam
tamen quæ e excludere eos ab inofficiosi querela potest)
aliis autem suam substantiam dereliquit, ut ex hac patri-
monij distributione apud filium f quidem vel filios curia-
les minima pars substantiæ remaneat: totum autem cu-
riale munus masculis imminet, sive filii sint, sine nepotes
vel pronepotes, curiali tamen conditioni obnoxii: sancimus
hujusmodi iniquitatem rescari, & non minus quar-
ta portione in masculos posse testatorem transmitti:
sive unus est filius, sive plures: nulla deminutione ex
permixtione sororum eis g facienda: ut non solum cor-
poribus, sed etiam substantiis laborantes, possint curiale
habere consortium.

x abest a Nov. Th. & quib. lib.

y abest a Nov. Th.

z Inclusa defunt in omnibus manuscriptis & perperam inserta sunt ex lib. Nov. Theod. vide

Cujac. 3. Inst. 1.

a al. sine ejus pretio.

b abest a Nov. Theod.

c VV. CC. additur in Nov. Theod.

d hujus suæ legis sententiam Græce recitat idem Justinian. in Nov. 38. Cont.

e adde Nov. 38. cap. 3.

f ad filium. g fororis ejus.

kkk

† Ad

a Immobilia
bonorum posses-
sionis evulgatio,
non officit posses-
sori.

b quicquam. in
Nov. Th.

c Mobilia ab a-
lio: moventia a se
scipis moventur
ut animalia: im-
mobilia, a nullo.
l. 93. ff. de verb.
sign.

d al. deest.

e Rerum aliz
mobiles, aliz se
moventes, aliz
jura.

f Statutum ty-
rannicum est, ut
quisque mobili-
um suorum mu-
nerum proferri
apud acta & publi-
ce cogatur.

g v. VVurms. l.
præf. 26. c. 2.

h Ea re putant
quædam invecta
in urbanum ædi-
fium facile obli-
gari: in rusticum
non æque. Dd. ad
l. 4. ff. de pact.

i Patere, in Nov.
Theod. & quib. lib.

k v. VVurms. l.
præf. 38. c. 8.

l Per suam for-
tem, in Nov. Th.

m diligenter, in
Nov. Th.

n divisio prout
successores eleger-
int, in Nov. Th.

o descendentes
masculi curiales,
vel feminæ nu-
ptæ curialibus,
vel extranei cu-
riales succedant
in totum. Bart.

p id abrogatum,
Nov. Theod.

q Inclusa absunt
a Nov. Th. Hic au-
tem ut §. in princ.
curiales addit,
Tribon. adiecit et-
iam curialium, &
sc. decurionum:
ut hæc lex con-
grueret cum Ju-
stin. l. j. proxi.

r numerum, in
Nov. Th.

s adeptæ sunt, in
Nov. Th.

t Conditio, si
nuptæ, tunc
habet limitatum.

u Temporis, in
Nov. Th.

a al. Aniceto. vel Niceto.
b l. 1. §. cod. l. 7. §. de decur.
c v. l. 3. §. quem adm. civil. mun.
d al. ne iterum.

e al. Philiono.
al. filio Syrio.
f Ordine civilia munera sustinentur. adde l. 7. §. de proxim. sac. scri. niorum. l. ult. ff. de muner.
g Patrimonialia onera ab omnib. solvenda. l. 3. l. 5. l. 7. l. 10. §. cod. vid. l. 2. in fin. ff. de veteran. unde notant immunitate nuda alicui data, tutelam semper excipi. l. pen. §. 1. ff. de vacat. mun. aliud erit, si plenissima immunitas data sit. Plenissima enim immunitas omnium tributorum & omnis publici muneris remissio est, etiam tutelarum, seu eorum tantum pupillorum, qui non sunt theses, l. 20. in tantum. l. 17. §. litem. l. 1. ff. de excus.

h obeunda.
i l. 2. §. cod.
k Hospitis recipiendi onus, patrimoniale. l. 3. §. 14. ff. de muner.
l aberrare.
m Equos curules alere seu hip. passia munus est patrimonii, non personæ.
n legend. curules, qui & Circenses.
o v. l. 7. §. de appellat.
p commissio.
q A patrimonialibus ætas non excusat, numerusve liberorum. l. 2. §. qui patrimoniorum. ff. de vacat. & excus. muner. l. 7. §. cod.
r al. excusationes.
s l. 1. §. an & Philosophi. 4. ff. de var. & extraord. cog. & l. 8. §. Philosophi. 4. ff. de vac. mun.
t A professione sua alienum quiddam postulare, & iniquum & incivile.
u Philosophum reatur. dedecet avaritia & rapacitas: ideoque a patrimonialibus muneribus non excusatur. Philosophia denique ejusve professio non excusat a patrimonialibus. l. 8. ff. de professorib. l. 8. §. Philosophis. ff. de vacat. & excus. l. 6. §. 6. & 7. ff. de excus. iur. x De avaritia & rapacitate. adde l. ult. §. de veteran. numismatis potestate. y avaritiæ excitare. in quibusd. manuscrip. z A patrimonialibus minor ætas non excusat. l. 5. §. cod. a Pyrrhus legit, profectus. verum profectus principalitatem significat. v. Alciat, hic, dixi ad l. 3. §. de filiofamilias. b Sacerdotia. Hal. Sacerdotium hic munus est, quo qui funguntur iudis in honorem DEI alicujus institutis præfunt cum sumpta aliqua. Talis fuit Atyarchia, Atyarchia, Syriarchia, Phoeniarchia, de quibus dixi ad l. in honoribus. §. ff. de vacat. & excus. muner.

c Decaprotia decem primatus. δεκαπρωτος, decemprimi.
d Corporalia munera, personalia: quibus hic opponuntur, patrimonii onera.
e al. sed tamen. f Patrimonii onus est protectasia, sacerdotium, decaprotia, ut hic. Imo mixtum ex personis & patrimonio. l. ult. §. 26. ff. de muner.
g Patrimonialia munera etiam mulieribus indicuntur: sexus non excusat a patrimonialibus. l. unie in fin. §. de mulieribus, & in quo loco.
h Extraordinarie indicationes sunt, quæ præter morem indicuntur ad tempus ex improvviso. i Patrimonii muneribus continentur extraordinarie indicationes.
k Patrimonii muneribus nemo excusatur, l. 1. §. de muner. ne quidem Ecclesia, l. neminem. §. de sacr. eccles.

3. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Critia a.

Intervalla temporum, quæ in unius b persona locum habent, fratribus (licet communia possideant bona) minime prodesse, frequenter constitutum est. Sane his missis c, qui necdum functi muneribus, ad hæc idonei constituti vocari debent, vos si ad obsequium civilium munerum repererit paruisse, ne interim d interpellamini, Præses provinciæ providet.

DE MUNERIBUS PATRIMONIORUM.

TIT. XLI.

1. Imp. Antoninus A. filio e.

Civilia munera per f ordinem pro modo fortunarum sustinenda sunt.

2. Idem A. Materno.

Munera, quæ patrimonii publicæ utilitatis gratia indicuntur, ab g omnibus subeunda h sunt.

3. Imp. Alexander A. Attilio.

Qui immunitatem munerum publicorum consecuti sunt, onera patrimoniorum sustinere debent: in quibus causis, & hospites k recipiendi sunt.

4. Imp. Valer. & Gallien. AA. Neroni.

Non videtur abhorre l || a || ratione sententia || qua || Præses provinciæ equos m curiales n alere, non personarum, sed patrimonii esse decrevit: & tamen si iniqua esset, omisso p a te appellationis auxilio necessario permanet.

5. Imp. Carus, Carinus & Numerianus AAA. Antepisti.

Neque q tempore ætatis, neque numero liberorum a muneribus, quæ patrimoniorum sunt, excusationem r quis habere potest.

6. Imp. Dioclet. & Maxim. AA.

Professio s & t desiderium tuum inter se discrepant: nam cum philosophum u te esse proponas, vinceris avaritia x & rapacitate y: & onera, quæ patrimonio tuo iunguntur, solus reculare conaris: Quod frustra te facere, ceterorum exemplo poteris edoceri.

7. Idem AA. & CC. Longino.

Etiam minores z atate patrimoniorum muneribus subjugari solent. Unde intelligis, te frustra plenam immunitatem desiderare: cum munera, quæ impensas exigunt, subire te necesse sit.

8. Idem AA. & CC. Longino.

Nec protectasia a vel sacerdotii b vel decaprotiæ c munera corporalia sunt d: sed tantum e patrimonii f, esse non ambigitur.

9. Idem AA. & CC.

Patrimoniorum munera mulieres g etiam sustinere debent.

Superindictiones sunt munera patrimonialia. Bart.

10. Exemplum sacrarum literarum eorundem AA. & CC. ad Præsides provinciarum.

Quantum ad extraordinarias h indicationes pertinet, præsidibus significamus, ut omnes i possessores ceterosque sciant conveniri debere, quandoquidem ea patrimonii munera esse constet: quæ merito ab k omnibus agnosci debeant, quo facilius obsequiis publicis pa-

QUEMADMODUM CIVILIA & MUNERA INDICUNTUR.

TIT. XLII.

Non debet quis eodem tempore habere plura officia. Bart.

1. Imp. Carus, Carinus & Numerianus c AAA.

Cum te curatorem d ad cogendas angarias creatum appellationem interposuisse proponas, Præses provinciæ si alterius curiæ e te esse animadverterit, ad f alieni corporis munera vocari non sinet: quia ejus patriæ g oneribus respondere debes, cui te attributum esse commemoras.

2. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Dionysio.

Majoribus h honoribus i functos, ad minores devocari k non oportere, rationis est. l.

3. Idem AA. Eutylichiano.

Cum m te omnibus muneribus functum esse adseveres, ad eadem munera, si aliorum civium copia est, qui obsequiis civilibus fungi possunt, Præses provinciæ devocari te non permittet.

4. Idem AA. & CC. Regio.

Ultra n modum sumptuum te muneribus civilibus gravari levatis o aliis, Præses provinciæ non patietur: sed æqualitatem p, tam juris quam censuræ memor, circa ordinem q custodiet.

DE HIS, QUI SPONTE PUBLICA MUNERA SUBEUNT.

TIT. XLIII.

1. Imp. Alexander f A. Feliciano.

Veterani t, qui cum possent se tueri immunitate his concessa, decuriones se fieri in patria sua maluerunt, redire ad excusationem quam reliquerunt, non possunt: nisi certa lege & pacto servandæ immunitatis, vel partem ejus honoris agnoverint.

2. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Valerio.

Qui publici muneris vacationem habet, si u aliquem honorem excepto decurionatu sponte susceperit, ob id quod patriæ suæ utilitatibus cesserit, vel gloriæ cupiditate paulisper jus x publicum relaxaverit, competens privilegium non amittit.

3. Imp. Leo A. Puseo y P. P.

Qui conditioni z non obnoxius curiali, quemlibet honorem, vel munus voluntate a propria in quacunque gesserit civitate, nullum præjudicium circa fortunam suam, statumque sustineat: sed tam ipse, quam liberi ejus, & qui ex his in posterum procreandi sunt, ab omni hujusmodi nexu cum suis facultatibus liberi alienique permaneant: ita tamen, ut si aliqua functio volentibus eis fuerit iuncta, ex qua necesse sit eos aliquid accipere, quod ex data sibi pecunia in reliquis apud eos mansisse b constitit: solventes, sine ulla molestia, vel conditionis suæ formidine discedant. Si quis vero ex his omnia decurionum munera, vel functiones, vel honores nulla imminente necessitate, sed sua sponte peregerit: eum pro sua liberalitate patrem c civitatis, in qua voluntarius municeps apparebit, si hoc libuerit ei, fieri constituique hac lege decernimus. Datum. 5. Idus Nov. CP. Basilisco & Armerico Coss.

4. Imp. Justinianus A. Menna P. P.

Eos, qui curiali fortuna liberi constituti, postea d se curiæ cujuscunque civitatis obtulerint, confidere volumus, quod posteritas eorum non solum

sed si suam excusationem, cum juvaretur, omisit. v. l. 5. in fin. ff. de jure immunitatis. l. 2. l. ult. ff. de priv. veteran. Renunciassent aliqui suo privilegio privilegiatus non præsumitur. Nemo enim præsumitur donare: est autem renunciatio donatio. v. Menochium 6. præsumpt. 41. & 3. præsum. 45. n. 11.
u l. 2. in pr. l. pen. §. ult. ff. de jure immunitatis.
x Jus publicum intelligit, quo concessa immunitas est.
y al. Pato P. P. Fuit hic Puseus Præfectus Prætorio, qui etiam eo anno consulatum gessit cum Joanne, quo Anthemium Occidentis Imperatorem Leo fecit.
z Pars l. 1. §. de officio Comitis Orientis.

a l. 4. §. cod.
b remansisse.

c Pater civitatis, quasi pater patriæ discussor pecunie publicæ, operumque publicorum: ædificium munus in sua civitate implens, cogens dominos, ædes collapsas restituere, Grati: curans denique ut munda sit civitas. Ulpian. in Demosth. §. de ratione. oper. publ. Cujas. hic. Nov. 17. in fin. & 12. obs. 30. l. 1. n. 1. §. de solut. & liberat. debet.
d post.

a Similis est tit. in C. Theod.
b Eclog. lib. 12. tit. 5.
c al. Alexander A.

d Curator ad cogendas angarias est, qui compellit, adigit & exhibet angarias.
e al. creaturæ, id est, creationis, si ve nominationis, unde creator appellatur, qui ad munera nominat.
f officium alieni corporis sustinere nemo cogatur.

g Patria.
h A majoribus ad minores devocari rationis non est. Ideo vitio versum Dionysio tyranno Sicilia, quod exul Corinthi se ludi magistrum professus in trivio pueros doceret. Justinus lib. 21.

i al. honoribus, sed perperam. error inde natus, quod veteribus honus scribere: tur. 2. Gell. 3. quæ vox pro honore interdum adscribitur.

k revocari, alia evocari.
l curia? dicitur, ut patet ex l. 1. §. de iur. iur. videntur injuria adici. Syn. Bas. 54. tit. 3. c. 2.

m l. 5. §. de decurionib. l. 4. §. cod. l. 3. §. de munerib. & honorib. l. 1. n. 1. §. de potest. v. ad muner. l. 2. in fin. §. de ap. p. chis.

n l. 3. §. præf. l. 4. in fin. ff. de munerib. & honorib. o sublevatis, al. elevatis.
p æqualitatem. q i. e. formam & disciplinam publicam.

r al. deest.

s al. Antoninus.
t Renunciat veterani privilegio, qui se decurionem creare patitur, non excepta immunitate sua. Ita non sola decurionatus susceptione veteranus amittit privilegium excusationis a muneribus personalibus.

jam

a Curia qui se
alicui obligat dar-
ve liberos suos,
curia non obli-
gat, etiam post
eam sui deditionem
vel obligationem
natos.
b conditionem.
c P. cum non va-
let, ut qui ex me
nascitur liberi,
curiam meam se-
quantur.
d Decuriones.
e siquidem.
f decem.
g Curia offerre
naturales liberos
pater potest.
h exposita.
i Rede Accurf.
suppl. vel fami-
liam curialibus mu-
neribus.
k sustentibus.

l sub munerum.
m C. Th. 12. r. 135.
n temporariam.
o puta ob mor-
bum vel egesta-
tem.
p quippe Praefi-
dis adnotatio non
sufficit. l. 14. §. de
decurio. 16.

q D. lib. 50. tit. 5.
r vacatione.
s contineri.
t l. 6. l. 7. l. 8. §. 3.
D. de vacat. mu-
ner.
u intelligit l. in
honorib. §. 3. qui
muneris. 3. D. de
vacat. mun.

x pertinet.
y l. 12. D. de mun.
z l. 1. D. de vacat.
muner.
a l. 2. sup. de de-
cur.

b 50. D. 9.
c l. 4. D. eod.
d Antistites libe-
ralium artium
hic dicuntur, ut a
Quintiliano Ser-
vius Sulpitius, ju-
ris antistes, & a
Plinio 7. c. 1. Pla-
to sapientiae anti-
stes, adde quae
scripti ad l. 1. D. de
iustitia.

e probantur enim
decreto. l. 2. §. de
professoribus &
med.

f id est, gratiosa,
πολακιον. l. 1.
φ. l. 4. D. eod.
v. Cujac. hic.

g 50. D. 5. Huc
refer Paponem 1.
Nov. 7. des lettres
d' exemption.
h al. Dioclet. &
Maxim. AA. &
CC.

jam procreata, sed a etiam post talem deditionem b pro-
creanda, huiusmodi fortuna libera manebit, siue specia-
liter sub c hac lege curia se obtulerint, ut ab eis descenden-
tes tali fortuna liberi permaneant: siue nullam huiusmodi
fecerint mentionem: nullo audente dicere, quod nati vel
concepti post talem deditionem paternam conditionem
sequi debeant: hoc enim speciali beneficio alacriores
omnes ad conferendam civitatibus huiusmodi opitulatio-
nem constituere properavimus: ita tamen, ut nec occa-
sione quarta portio bonorum huiusmodi decurionis d,
quicunque successores ejus aliquam inquietudinem pati-
antur: utpote libera ejus substantia omni curiali gravami-
ne conservanda: & si quid e defunctus vel ex administra-
tione curialium munerum, vel ex quarta portione ad ean-
dem curiam semel vel saepius devoluta, vel ex alia quacun-
que causa eidem curiae debuisse probetur, hoc idem suc-
cessores curialibus reddere minime dubitent f.

† Illis scilicet quae super g naturalibus filiis, quos na-
turalis pater sub hac lege curiae dedit, vel postea dedit,
ut legitimos tam ex testamento, quam ab intestato suc-
cessores habeat, non solum veteribus legibus, sed etiam
nostris sanctionibus disposita h sunt, praesenti lege exci-
piendis: ut non ipsi tantum filii naturales, sed etiam ex
his procreandi mares paternam sequantur fortunam, vel
maribus liberis i minime subsistentibus k, quarta pars
substantiae mortui curiae deputetur.

DE HIS, QUI A PRINCIPE VACA- TIONEM I ACCEPERUNT.

TIT. XLIV.

1. Imppp. Theod. Arcad. & Honor. AAA. Ru-
fino P. P.

Nullus m vacationem temporalem n curialis ac-
cipiat, nisi id forte veris o ac probatis causis ad-
notatio p nostra concesserit. Datum Prid. Non.
Jun. CP. Theod. & Abundantio Coss.

DE q VACATIONE PUBLICI MUNERIS.

TITULUS XLV.

Vacatio simpliciter concessa non porrigitur ad munera
ordinaria. Bart.

1. Imp. Gordianus A. Januario.

Muneris publici vacationem r ea continere s, quae
non lege t, non Senatusconsulto, non Consti-
tutionibus Principum injunguntur, merito re-
sponsum est u, ad quam formam juris pertinens x
si coeperis ad munera extraordinaria y a Magistratibus
devocari z, appellatione interposita poteris apud a Prae-
sidem juris rationibus protegi.

DE b DECRETIS DECURIONUM SU- PER IMMUNITATE QUIBUSDAM CON- CEDENDA.

TITULUS XLVI.

1. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Ursatio.

Exceptis c, qui liberalium studiorum antistites d
sunt, & qui medendi cura funguntur, decurionum
decreto e immunitas nemini tribui potest.

2. Idem AA. & CC. Cassio.

Ordinis ambitiosa f decreta sacris Constitutionibus
improbantur.

DE g EXCUSATIONIBUS MU- NERUM.

TIT. XLVII.

De his, qui fuerunt Procuratores patrimonii
Caesaris.

1. Imppp. Carus, Carinus & Numerianus Augusti
Demetrio h.

Etiam hi, qui nostra procurasse a monstrantur, mune-
ribus civilibus b quae dignitati eorum congruunt c,
iungi debent d.

De dignitatibus.

2. Pars actorum Diocletianus & Maximianus
AA. & CC.

Inductis e Firmino & Apollinario & ceteris principalibus f
Antiochenis adstantibus Sabinus dixit, * g &
cetera Diocletianus dixit:

Certis dignitatibus data a nobis h indulgentia est mu-
nerum civilium & personalium, id est, his qui aut ex
protektoribus i sunt, aut ex praepositis k. Hi ergo ad mu-
nera personalia aut civilia non vocabuntur.

De tutelis.

3. Idem AA. & CC. Martiano.

Tutela sollicitudo a muneribus civilibus non excusat:
utpote cum l nec tres m simul in iuncta diversarum n
domuum, huiusmodi beneficium praestent.

De Hydraulicis.

4. Idem AA. & CC. Attalo.

Hdraulicis o munerum civilium immunitatem sibi jure
concessam approbare p minime q possunt.

De Procuratoribus absentium reipublica causa.

5. Idem AA. & CC. Marcellino.

Procuratores absentium r reipublica causa, munerum ci-
vilium vacationem non habent.

De venatoribus.

6. Idem AA. & CC. Cajo.

Venatoribus s immunitas ob hanc professionem solam
nullo t jure concessa probari potest.

De negotiatoribus.

7. Imp. Constantinus A. ad Caesullinum
Vicarium.

Negotiantes vestiarios, linteones u, purpurarios, &
particarios x, qui devotioni nostrae deserviunt, vi-
sum est secundum veterem consuetudinem ab omni mu-
nere immunes esse.

Qui possunt aliquid inferendum indicare,
vel non.

8. Imp. Constantinus A. & Julianus Coss. ad Tau-
rum P. P.

Placet y, nullum omnino iudicem de cetero provincia-
libus inferendum aliquid indicare, ut ea tantum sedulo
cunctorum studio pensitentur, quae canonis instituti for-
ma complectitur, vel nostra clementia decernit inferenda,
vel delegatione solenniter sanciente, vel epistolis praece-
dentibus: sed si quid urgere forsitan coeperit, referri ad
Celsitudinem tuam statuimus, & auctorem z te fieri, &
eo perfoluto referri ad scientiam nostram, ut nobis jubentibus
roboretur. Si quis autem usurpatoria temeritate
amplius aliquid fuerit conatus exigere, obnoxius qua-
drupli a repetitione teneatur: quae severitas iussionis ad
ordinariorum iudicum officiorumque terrorem debet
excurrere b, ut si eorum vel gratiosa conniventia, vel
ignobili dissimulatione temeritas admiserit curialis, eos
quoque damni simplicis c poena castiget. Datum Kal.
Apr. Mediolani, Constantio A. 9. & Juliano C. 2. Coss. 359.

De muneribus personalibus.

9. Imp. Valent. & Valens AA. ad Claudium
Proconsulem Africae.

tem xquum sit, vide 1. Quintil. num. 10. videtur hic legisse Musci-
nitatem debet, qui eam sibi concessam asserit. l. 5. D. de probat.

q sub. licet profiteri videantur artem liberalem.

r Absentes tamen ipsi Reipub. causa immunitatem habent. l. 1. J. de prof.

s Venator sola venationis professione non est immunis.

t Imo aliquo jure, l. ult. circa fin. D. de iure immunit.

u lintearios, quod magis probat Cujac.

x parthiarios legit Alciat. sed parthiarios magis probat Cuj. qui pellium Parthicarum ne-
gotiatores sint, ex quibus fiebant Zancha, l. 2. l. 3. C. Th. de habitu. Trebell. in Claudio. Py-
rus legit pelliparios. Ceterum de pellibus parthiis vide l. ult. §. 7. D. publicani.

y Hae constitutio constata est ex l. 8. & 11. tit. 16. lib. 11. C. Th. quare imperat, nomina
& consulum, illinc desumes. z auctore, in Cod. Theod.

a Imo dupli, l. un. sup. de exat. v. Nov. Leonis 61.

b excusare, in Cod. Theod.

c similis, in Cod. Theod. & vet. quib. lib. quod vestitus videtur.

a Munerib. pro-
curatores etiam
Caesaris non ex-
cusantur.
b curialibus.
c non congruit
autem, ut sint ca-
psarii vel pisto-
res, Grati in l. 9.
inf. eod.
d Cur debent?
finita administra-
tione, sicut pri-
vilegium. Indige-
re. 6. §. quamvis.
2. D. de iura pa-
troni.

e In consistorium
scilicet. Hae enim
acta habita sunt
in consistorio.
Amianus XVI.
Inductis quadam
solemni die agen-
tibus in consisto-
rium. Cujac. hic.
f Principales,
primi curia, ut
multis sup. dixi-
mus.

g Graeca quaedam
hic erant, quae
eruerent ex libris
manuscriptis non
potuimus, nec fu-
ere unquam inte-
gra, quoniam iis
subiicitur, &c.
Cujac. hic.
h Hoc Honorius
& Arcadius non
admisit. l. 153. C.
Th. de decurioni-
bus.

i v. inf. tit. de do-
mest. & protecto-
rib.

k Praepositos la-
borum videtur
intelligere, qui
erant ex prote-
ctoribus. l. 1. C.
Theod. de praepos.
laborum.

l al. deest.

m l. 2. §. 9. D. de
excus. tut.

n Domus diver-
sa, diversa patri-
monia.

o al. Hydraulicae
sunt autem Hy-
draulicae, qui ma-
chinis & organis
aqua deducunt.
Vitruvius 10. A-
theniensis Plinius
ne alioqui putes
cum Accursio Hy-
draulicae esse, qui
aquam in palati-
um Principis de-
ferat, vel custo-
diat aqueductus
aule Imperialis.

De aqua & ejus
usu v. Forcatul.
c. 14. penult. Sed
quid? Cujac. in
l. 6. §. 1. D. de
excus. tut. ex lege
quarta huius ti-
tuli notat, Musci-
cos immunitatem
non habere, licet
eorum ars inge-
nua sit & libera-
lis, quam liberum
scire adolescen-
p Probare immu-

a Pertinebat hæc lex ad pistorum functionem, ut constat ex l. 12. c.

Th. de pistorib.

b l. 15. §. eod.

c Ex C. Th. lib. 11.

tit. 16. l. 13.

d l. 16. in pr. D.

de mun. & honor.

l. 5. §. qui bonis

cedere.

e al. nisi.

f abiectionis. in C.

Th. id est sordid.

dis. quod magis

probat Cujac.

juxta l. pen. J.

& sic reperi in

duob. lib. manuf.

g Aurarius ca-

non quid, dixi ad

Pragmaticam Ju-

stiniani c. 18.

h estimata, in C.

Th. & quibusd.

lib.

i perpetuo, in

C. Theod. & quib.

lib.

k Ex C. Th. n. l.

16. 14.

l l. 12. in pr. §.

eod.

m memoria ma-

gistri memoria-

les.

n Magistri epi-

scoporum, libello-

rum, responso-

rum.

o al. vel nostræ.

p mansuetudi-

ni, in C. Th.

q Hic quidam

C. Th. immutata

sunt.

r abscesserint, in

al. lib. & C. Th.

f al. accreverint.

c C. Th. lib. 11.

tit. 16. l. 15.

u Maximæ di-

gnitates, illu-

stres l. ult. J. eod.

x συγκατακτας

η τας κομης

κωνσταντινου.

adicit autor Sy-

nopseos § 4. tit. 6.

cap. 19. senatores

& comites consi-

storianos.

y excubicularii.

in C. Th. & quib.

lib. & quib.

lib. & quib.

lib. & quib.

lib. & quib.

lib. & quib.

lib. & quib.

lib. & quib.

lib. & quib.

lib. & quib.

lib. & quib.

lib. & quib.

lib. & quib.

lib. & quib.

lib. & quib.

lib. & quib.

lib. & quib.

lib. & quib.

lib. & quib.

lib. & quib.

lib. & quib.

Illud a convenit præcaveri, ne quis hanc, qua persona-
lis est functio, pretio b puret esse taxandam. Datum
Kalend. Decembr. Treveris, Valentiano & Valente AA.
Confl. 365.

De prædiis Principis.

10. Imppp. Gratian. Theod. & Valent. Augusti ad
Hypatium P. P. c.

Privatæ rei d nostræ privilegiis permanentibus, nihil e
extra ordinem prædia jure perpetuo consignata sustine-
ant: neque adjectis f sapius, ac præter primum delega-
tionis canonem postulatis afficiantur impendiis: quando-
quidem neque aurario g canoni sub privilegiis æstimato,
aliquid ex ea jubentibus nobis præbitionum diversitate
decutitur, & pari cum cæteris æstinari sorte non conven-
nit, quos præter annonarias functiones æstimatas h per-
petua i pensitationum prærogativa nexuerunt. PP.
Carthagine, Idibus April. post Consulatum Syagrii & Eu-
cherii.

De dignitatibus.

11. Idem Augusti ad Syagrium P. P. k.

Eos, qui cum honore l Comitum, nomine Magistrorum
ememoria m præfuerunt, vel epistolis n, vel libellis, item
eos, qui ibidem peragendis signandisque responsis nostræ o
mansuetudinis p obsecundant, omnium q civilium
munerum fieri jubemus exortes. Igitur qui ex eo gradu
palatio nostro adhæserint r, adesse sibi competentia pri-
vilegia gloriantur: qui vero superioribus dignitatibus
creverint s, nihilominus ejus loci privilegia præsto sibi
fuisse latentur. Lecta 3. Kalend. Sept. Capua, Antonio
& Syagrio Confl. 382.

12. Idem Augusti ad Hypatium P. P.

Maximarum u culmina dignitatum, Consistoriani x
quoque comites, Notarii etiam nostri, & Cubicularii
omnes, atque excubicularii y, ab omnibus sordidis
muneribus vindicentur. Cæteros autem palatina vel mi-
litari intra palatium prærogativa munitos, ita demum
privilegium simile contineat z, si a prioribus statutis
se ad hujusmodi exceptionem b docuerint c pertinere:
ut non singulis indulta personis, sed in commune digni-
tati, vel corpori hujusmodi beneficia doceantur fuisse
concessa, circa d Rhetores atque Grammaticos eruditio-
nis utriusque e vetusto more durante.

† Sordidorum vero munerum talis exceptio f sit, ut
patrimonii dignitatum superius digestarum, nec con-
ficiendi g pollinis cura mandetur h, aut panis i ex-
coctio, aut obsequium pistorum, nec k parayeredorum
hujusmodi juris l, aut parangariarum præbitio mander-
tur, exceptis his, quibus ex more Rhetoribus limes m in-
cluditur, vel expeditionis Illyricæ pro necessitate, vel
tempore utilitas adjuvatur. Operarum quoque n ar-
tificum diversorum, excoquendæ etiam calcis obse-
quia, nulla de talibus adjumenta poscantur. Materiam
lignorum o atque tabulata exceptorum virorum patri-
monia non præbeant: Carbonis p quoque, nisi eum
quem moneta solenniter, vel fabricatio secundum ve-
terem morem poscit armorum, ab hujusmodi viris præ-
bitio desistat. Publicis vel sacris ædibus construendis
atque reparandis, capitalis q, atque temonis necessitas
nulla mandetur: legatis r atque adlectis s sumptus pos-
sessio hujusmodi privilegiis munita non conferat. Hoc
tamen his patrimonii pro fit, quæ dignitatem proprio vi-
dentur nomine possidere. Eos etiā, qui simili honore fun-

b Exactionem, in C. Th.

c al. Docuerint.

d Additur in C. Theod. eod. Ecclesiis.

e Id est, Græca & Latina. Syn. ibid.

f Exceptio sic, in C. Th.

g γυγνοι quibus cura

pollinis conficiendi incumbit. Syn. ibid.

h mandatur, in C. Th.

i αρετοκοπος. quibus panis excoctio injuncta, Syn. ibid.

k Ne, in C. Th.

l Vici, in C. Th. & quib. lib.

m August. lib. 18. de civitate Dei c. 18.

n atque, in C. Th. & quib. lib.

o lignum, in C. Th. & quib. lib.

p Carbo requiritur ad monetam & arma fabricanda, Veget. 4. c. 4.

q legendum capituli, ex C. Th. quem vide & confer; ex eo enim multa hic sunt detracta.

r Capitulum Græci interpretantur κεφαλαιος συντελειος.

s Legati, qui amittuntur ad Principem.

f adlecti, αὐτὸς βασιλεως καὶ μανος, qui cum Principe evocantur publici negotii

causa, vide l. c. inf. de præpositis laborum.

t conferant, in quib. lib. al. conferantur: sed in C. Theod. forat, in lib. Avel. & Dionys.

cti a sunt, generali prærogativa a præbitione sordido-
rum munerum vindicamus. Dat. 5. Id. Decembris An-
toniano & Syagrio Confl. 382.

De successoribus.

13. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. Augusti ad
Neotherium b P. P.

Sordidorum c munerum excusatio d delata personis,
Sed heredem successoremve transire non potest. Neque
enim potest esse perpetuum e, quod non rebus, sed personis
contemplatione dignitatis atque militiæ indulsisse nos constat.
Datum 18. Kalend. Maji Mediolan. Arcad. A. 1. & Bautone
Confl. 385.

Ad l. 18. Cod. Theod. h. t.

14. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. Augusti Tatiano
P. P. Orientis f.

Am legem g, quam de extraordinariis, sordidisque
muneribus, expressis vocabulis functionum, & insigni-
bus dignitatum, sine ulla ambage præscripsimus, ita circa
eos, in quos nostra munera redundarunt, esse præcipimus
servandam, ut iisdem beneficiis, non quandiu militaverint,
sed quamdiu vixerint, perfruantur. Datum 11. Kalend.
April. Mediol. Tatiano & Symmacho Confl. 391.

De prædiis Principis.

15. Impp. Arcad. & Honor. AA. Messiano Com.
R. P. h.

Evidenter atque absolute jubemus, ne fundi ad patri-
monium nostrum pertinentes, seu conductionis titulo,
seu perpetuo jure teneantur, aliquid præter ordinem su-
perindicti vel pretii i nomine de sordidis quibuscunque
muneribus agnoscat: Nam & hoc a divinis Principibus im-
peratum k est, & a nostra Serenitate reparatum. Quis-
quis igitur judicium contra fecerit, quinque pondo auri de
facultatibus suis, alia de officiis suis, totidem & de curia-
libus, qui exequi mala iussa festinant, noverit eruenda.
Dat. 7. Kal. Jul. Med. Olybrio & Probino Confl. 395.

De illustribus.

16. Idem AA. & Theod. Aug. Melitio Præfecto
prætorio post alia l.

Ab m illustribus n personis sordida munera & extra-
ordinaria necessitatis damna removeamus. Dat. 15.
Kalend. Mart. Rav. DD. NN. Honorio 9. & Theodosio
5. AA. Confl. 412.

DE O QUIBUS MUNERIBUS, VEL PRÆSTATIONIBUS NEMINI LICEAT SE EXCUSARE.

TITULUS XLVIII.

1. Impp. Honorius & Theod. AA. Herculeo
P. P. p Illyrici.

Comparationi q transvectionique specierum uni-
versi sine ullo privilegio coartentur ad necessita-
tes Illyricanas r: nam in his duntaxat titulis nul-
lum sub quopiam cessare privilegii velamento
censemus: sed sub hac conditione, cum tempus exegerit,
hujusmodi collationi succumbent s, ut non tantum
requiratur idoneus, verum universi pro portione suæ
possessionis jugationisque ad hæc munia t coartentur,
& a summis sacina ad infimos usque decurrat. Datum
3. Id. April. Constantinopoli, Basilio & Philippo Confl. 408.

2. Impp. Theod. & Valent. AA. ad Taurum
Præfectum prætorio.

Cum u ad æ felicissimam expeditionem y nominis z
nostrum omnium provincialium per loca, qua a iter ar-
ripimus, debeant nobis || solita || munimenta exhiberi b:
neminem ab angariis, vel parangariis, vel p'austris, vel
quolibet munere || penitus c || excusari præcipimus: sed
omnes, siue ad divinam d nostram domum, siue ad ve-
nerabilis Augustæ, vel ad sacrosanctas Ecclesias, vel quas-
libet illustres domos pertinent, nec lege pragmatica, nec
divina adnotatione, sacrove oraculo excusatos, indictioni-
bus magnificæ e tuæ Sedis tempore nostræ expeditio-
nis obedire decernimus. Dat. 13. Kalend. Mart. Const-
antinopoli, Valentiano A. 5. & Nonio * Confl. 445.

3. Imp.

a Personæ, in

C. Th.

b C. Th. lib. 11. tit.

16. l. 16.

c l. 1. in princ. D.

de jur. immunit.

d al. excusatio.

ne. in C. Theod.

e Perpetuum

privilegium, per-

petuave excusa-

tio esse non po-

test. quæ non re-

bus, sed personis

contemplatione

dignitatis man-

datur.

f C. Th. lib. 11. tit.

16. l. 17.

g Intelligit l. 13.

etud. tit. C. Th.

h C. Th. eod. tit.

l. 20.

i Pretii pretii

in C. Th. & Græcos

legere pretii no-

rat Cujac.

k Imperatum.

l C. Th. eod. tit. l.

ult.

m l. 64. in fin. §.

de decurionib. l.

23. in princ. D.

ad municipal.

n Illustres hic

senatores, maxi-

marum dignita-

tum culmina. l.

12. §. eod.

o al. Ex quibus.

p ad reimpub.

Illyrici.

q Comparatio

specierum quæ-

va, adde l. ult.

infra. eod. l. ult.

§. ut nemini lice-

at in emptione

specierum.

r Illyricanas.

s Succumbat.

t Munera.

u Hæc causa

summe necessa-

ria, ideoque ne-

mo ab ea excusa-

tur, l. ult. c. ut

nemini liceat ad-

de l. 11. §. de sa-

crof. Eccles. l. 21.

j. de cursu.

x Junge cum l.

11. §. de sacros. li-

elef.

y Ab expeditionis

(τὸ σπαροῦ-

δ) oneribus, ne

quidem Ecclesia

nec alius quisquam

immunis est:

oneribus, inquam

expeditionis pu-

ra angariis & pa-

rangariis Syn. 5.

tit. 1. c. 5. &

ibid. ex lib. 56.

tit. 17. c. 12. l. 1.

j. de cursu pub-

lico.

z nominis.

a quibus.

b exhibere.

c deest in d. l. h.

d adde Novel-

lam Tiberii l. 6.

ult. in fin.

e magnificentiz.

3. Imp. Leo ad S.

Hac providentissima lege statuimus, omni excusatione cessante, nullaque personali a dignitate penitus excepta, in quibuscunque locis administrationi sublimitatis tuæ commissis b opus exegerit murorum c constructionem, seu comparationem d frumenti, aliarumque specierum sine ullo impedimento, prout commodum atque necessarium magnitudo tua perspexerit fieri.

QUI ÆTATE & VEL PROFESSIONE SE EXCUSANT.

TITULUS XLIX.

Studentes habent immunitatem a muneribus personalibus usque ad XXV. annum ætatis suæ. Bart.

1. Imp. Dioclet. & Maxim. Augusti Severino & aliis Scholaribus Arabiæ.

Cum vos adfirmetis liberalibus g studiis operam dare, maxime circa Juris h professionem, consistendo in civitate Berytiorum, provincie Phœnicie i: providendo k utilitati publicæ & spei vestra l decernimus, ut singuli usque m ad vicesimum quintum annum ætatis suæ studiis non avocentur n.

2. Iidem Augusti & CC. Theodoro.

Cum filios tuos patria potestate liberatos, adhuc minores legitima o ætate esse dicas, merito postulas, ut liberalibus p studiis non avocentur q: & ideo muneribus personalibus, quæ ad patrimonium non pertinent, non adstringentur, si civium inopia r non est.

Majores quinquaginta annis excusantur a muneribus personalibus, non patrimonialibus. Bart.

3. Iidem Augusti & CC. Plautiano.

Manifesti juris est, majores quinquaginta quinque s annis invitos ad munera personalia vocari non posse. Cum itaque septuagenario majorem te esse profitearis, si a nominatione facta appellationis auxilium interposuisti, tueri te notatione Præsidis provincie potes jure concessio.

QUI MORBO SE EXCUSANT.

TIT. L.

1. Imp. Gordianus A.

Si ea cæcitate u pater tuus oppressus est, ut utriusque oculi aciem prorsus amiserit, levamentum personali-um x munerum sentiet.

2. Imp. Dioclet. & Maxim. Augusti.

Cum auriculari y morbo debilitatum te esse dicas, juxta juris publici auctoritatem a personalibus muneribus vacationem habebis.

3. Iidem Augusti & CC. Celæ 2.

Podagra a quidem valetudo nec ad personalium munerum prodest excusationem: verum cum ita te valetudine pedum afflictum dicas, ut rebus propriis intercessum commodate non possis: Rector provincie, si allegationibus tuis fidem adesse perspexerit b, ad personalia munera te vocari non patietur.

4. Iidem Augusti & CC. Regino.

Casus c corporis patris munerum personalium filio ju-re non præstat excusationem.

DE HIS, QUI NUMERO d LIBERORUM, VEL PAUPERE EXCUSATIONEM MERUERUNT.

t De cæcitate. vide l. 1. auriculari morbo, l. 2. podagra. l. 3. inf. cod.
u Cæcitas excusat a muneribus personalibus. l. 1. sup. qui morbo
x at non a consilio præbendo, l. 1. §. 5. ff. de postulando
y auriculari al. adde l. 18. §. 5. Camelasia. D. de munerib.
z Celæ, al. Celæ.

a Podagra a muneribus personalibus non excusat, nisi iusta causa sit, hoc est, nisi magna admodum podagra sit, ut hic, eadem ratione podagra non excusat a decurionatu, l. 13. sup. de decurionibus. de podagra adde l. 53. D. de adilitio.
b Prospexerit.
c Vide l. 5. §. 5. immunitati. D. de jure immunitatis.

d Numerus liberorum excusationes præbet. Tres liberi a legationibus, l. 1. inf. de legationibus. quinque a personalibus muneribus excusationem præbent parentibus suis cujus-cunque sexus sint, l. 3. l. ult. inf. cod. Duodecim vel tredecim a muneribus patrimonialibus. l. 24. inf. de muneribus patrimonialibus. multo magis sedecim. l. 1. semper. §. 5. demonstratur. D. de jure immunitatis, adde Guidonem Papæ de iur. l. 104. l. 2. §. 5. munerum. D. de vacatione munerum.

TIT. LI.

1. Imp. Alexander a A. Verecundo.

Numerus liberorum ab oneribus b non excusat.

2. Imp. Philippus A. & Philippus Cæs. Severo.

Filium c ab hostibus captum, ac necdum reversum, ad excusationem munerum personalium patri proficere non posse, magis placuit.

3. Iidem A. & C. Nomo.

Nepotes d loco parentum succedentes, vice eorum prodesse consueverunt: ideoque si quoque e numerus liberorum ex amissorum filiorum nepotibus suppletur: a muneribus personalibus is, quem patrem tuum esse dicis, juxta constituta excusatur.

4. Imp. Dioclet. & Maxim. Augusti.

Cum f facultates tuas g omnes h in filium tuum contulisse te, nec quicquam habere proponas: respectu patrimonii h ejus, quod tuum esse desiit, muneribus non adstringeris.

5. Iidem Augusti & CC. Marco.

De i personalibus muneribus, quæ foeminis pro sexus conditione indicuntur: exemplo k marium quinque superstitum numero liberorum eas excusari Divi parentes nostri constituerunt.

6. Imp. Constantinus A. Dalmatio l.

Eos, qui cujuscunque sexus liberos m quinque habeant, impetrata semel vacatione potiri convenit: ita ut si in hoc numero ætatis legitima filius inveniatur, obeundis statim pro suo patre muneribus applicetur: patribus, qui filios, vel filias quinque habuerint, promissa legibus immunitate servanda. Quod si quis propter censum n tenuiorem, vacationem meruerit, atque hoc probaverit: beneficio potitur, si o propter rerum angustias ad personalia vocatur p obsequia. Dat. 14. Kal. Febr. Sirmiti, Crispo 3. & Constantino 2. Coss. 324.

DE PROFESSORIBUS q ET MEDICIS r.

TITULUS LII.

De medicis.

1. Imp. Antoninus A.

Cum te medicum s legionis t secundæ u adjutricis x esse dicas: munera civilia quamdiu Reipublicæ y causa abfueris, suscipere non cogeris. Cum autem abesse desieris, post finitam eo jure vacationem, si in eorum numero es, qui ad beneficia Medicis concessa pertinent, ea immunitate uteris.

De grammaticis seu oratoribus.

2. Imp. Gordianus A.

Grammaticos seu oratores decreto z ordinis probatos, si non se utiles studentibus præbeant, denuo ab eodem ordine reprobari a posse b, incognitum non est.

De poetis.

3. Imp. Philippus A.

Poeta e nulla immunitatis prærogativa juvantur.

De professoribus & calculatoribus.

4. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC.

Oratione d divi Pii liberalium e studiorum professores, non etiam calculatores f continentur.

De medicis.

5. Iidem Augusti & CC. Phuidemo g.

z l. 1. in fin. sup. de decretis decurionum.

a l. 6. §. 5. ff. de excus. tut. l. 1. in fin. ff. de munerib.

b Imo non possunt, l. 9. vers. sed eo dictum. ff. de negotiis. possunt: non tamen temere, l. pen. ff. de decretis.

c Poeta hoc ipso quod poeta, immunitatem non habent: non quod eam divini spiritus non mereantur, sed quod lex deficit. Poeta porro quantum Reipublicæ, studiis, eloquentiæ, sacris & moribus conferunt, v. apud Horatium.

d l. 6. §. 7. ff. de excus. tut.

e Liberalia studia quæ essent dictum in l. 1. ff. de variis & extraordin. cognit.

f Calculatoribus & librariis, qui numerandi artem docent, immunitas non datur, l. 15. §. 5. ff. de excus. tut. adduntur a Græcis ζυγοστάται ponderatores & libripensens. Possunt

addi ex l. 1. §. 5. ludi. ff. de variis & extraordin. cognit. notarii & tabularii. Illi enim immunitatem non habent, licet videantur liberalia tractare, notarii videlicet numeros & litera

ex quæ sunt literarum vice: tabularii vero tabulas publicas.

g Phuidemo.

a al. Antoninus A.

b al. honoribus.

l. 2. §. numerus. l. 2. in pr. ff. de vaca.

muner.

c Vide Platonem lib. 3. de Repub.

d Nepotes loco filiorum sunt,

quoties paren-

tum loco successerunt. adde l. 2. §. 7. ff. de excus. tut.

e l. 5. l. ult. inf. cod.

f l. 4. §. 1. ff. de mun. & honor.

g al. deest.

h i. e. propter pauperem: non est enim hæc lex accipienda de patrimonialibus muneribus, sed de personalibus, ut annotat Cujacius recte.

i l. 1. un. §. de mulieribus.

k l. 4. in princ. ff. de munerib.

l. C. Th. lib. 12. tit. 17. l. 1. §. 5. cod.

m d. l. 4.

n Censui tennis iustam præbet excusationem a muneribus, adde Rolandum a Valle 1. consil. 66. num. 5.

o al. Nec propter, &c. & ita Hal.

p Imo vocatur. l. 40. §. pauperes. ff. de excus. tut.

q De grammaticis & oratoribus, l. 2. poetis, l. 3. calculatoribus, l. 4. magistris studiorum, doctoribus, l. 7. philosophis. l. 1. §. 1. cod.

r Medicina nobilior, necne, v. Tiraquellum tractat de nobilitate. adde quæ notavi ad l. 6. §. 1. cod.

s Medici in legionibus fuere, l. ult. ff. de munerib. adde l. 33. §. 2. ff. ex quib. caus. majores. vide l. 6. §. 1. cod.

t Legiones plures fuere.

u Imo adjutrix legio, prima fuit, non secunda, l. ult. §. de castrens. peculio.

x Adjutrix legio prima, de qua dixi ad l. ult. §. de castrens. peculio.

y Vide l. 45. §. 1. §. de excus. tut.

a Infra.

b Medicis inter

cetera a Julio

Cæsare jus civi-

tatis datum, teste

Suetonio in Julio

c. 42. Augustus

vero, quod a Mu-

sa liberto (cuius

anulorum & vim

auri infinitam

dederat, & statu-

am xre collatio

prope signum A-

sculapii posuerat)

ex adversa admo-

dum valetudine

in optimam re-

stitutus esset, u-

niverso medico-

rum ordini im-

munitatem mu-

nerum dedit, teste

Dione 53. id post-

ea sub Vespasi-

ano, Adriano, &

Antonino con-

firmatum. l. ult.

ff. de munerib.

Postea placuit,

numerus medi-

corum definitur, ne

eo pretextu quis-

que munera effu-

geret. l. 7. ff. de

excus. tutor. l. 1.

ff. de decretis ab

ordine. Post hac

placuit, ut ne qui

intra eum nume-

rum essent, in-

vito ordine im-

munitatem habe-

rent, ut hic. Quod

argumento est

decreto decurio-

num immunita-

tem medicis tri-

butam. Hos se-

cutus Claudius

Galenus sub

Commodo Ro-

mæ, summos ho-

mores consecutus

est & statum.

Post Commodum

Severus medicis

annonas ex pub-

lico addidit. Hæc

tot beneficia Con-

stantinus, Hono-

rius, Theodosius

postea confirma-

runt, ut ex C. Th.

potest colligi. Po-

stremo Julianus

oneribus munic-

palibus medicos

liberavit, ut ex e-

pistolis Juliani

potest colligi, l.

Ratio 4. C. Th. de

Medicis & Pro-

fessoribus.

c Præstitutum.

d Ordinem.

e Immunitas, al. ordine invito.

f C. Th.

cod. tit. l. 1. sed multis mutatis.

g l. 1. in pr. §. cod. l. ult. in princip. J. cod. l. 6. in

princ. ff. de iure immunitatis.

h l. 2. l. 4. C. Th. cod. adde l. 2. §. quib. non obicitur longi temporis præfer.

i l. ult. in fin. cod. l. 10. §. angariorum. ff. de vacat. munerum.

k l. 3. C. Th. cod.

l al. deest.

m l. 1. in pr. de variis & extraord. cognit.

n eorum.

o instruant.

p C. Th. cod. l. 5.

q mores facundie præferendi. adde l. 2. §. de postul. l. unic. J. de profess. qui in urbe.

r v. l. 6. §. de munerib.

f al. ad Probum.

t C. Th. cod. l. 7.

u Philosophi habitus, supercilium, pallium, barba. 1. Gell. 2. de 13. c. 22. & 7. c. 2. Tert.

de pallio. adde quæ scripti ad l. 1. ff. de iustis. l. 6. §. 7. ff. de excus. iur.

x l. 6. §. 4. ff. de excus. iur.

y collusione in C. Th. & vet. lib.

z Imo non turpe est: nam excusentur. l. ult. J. cod.

a Philosophi vim fortis se ferre profitentur: ergo & patriæ suæ functiones.

b C. Th. cod. l. 8.

c Archiatri urbium maximarum provinciales medici.

d abest a C. Th.

e Tantum ea. Hal. adde l. 3. ff. de extraord. cognit.

f C. Th. cod. l. 9.

g Doctor a septem aliis confirmandus est ut hic. Quid si tres idoneum, quatuor non ido-

neum dixerint. Num dicemus tres illos affirmantes negantibus esse potiores, ex ea sententia

vulgata, quæ dicimus duos testes affirmantes præferri mille negantibus l. diem præferre. 27. §.

si plures. ff. de arbitris? An potius plurium testimonium præferri, tamen negantium, c. in

nostra. de testib. quod verius est. Nam quod dicitur duos affirmantes præferri mille negan-

tibus, tunc locum habet, quoties negativa probari non potest: secus si probari possit, ut

hic, Corsetus singulari Testis; Duos testes, VVurms. 1. obser. 14.

h detracta sunt multa a C. Th.

Nec intra a numerum b præstitutum c ordine d invi-
tos e medicos immunitatem habere, sæpe constitu-
tum est, cum oporteat eis decreto decurionum immuni-
tatem tribui.

De medicis, grammaticis & ceteris professoribus & legum
doctoribus.

6. Imp. Constantinus A. ad Volusianum f.

Medicos g & maxime archiatrios, vel ex b archiatrios,
Grammaticos i & professores alios literarum & docto-
res legum, una cum uxoris & filiis k, necnon & rebus,
quas in civitatibus suis possident, ab omni functione, &
ab omnibus muneribus vel civilibus vel publicis immu-
nes esse præcipimus: & neque in provinciis hospites reci-
pere nec ullo fungi munere, nec ad iudicium deduci,
|| nec l || eximi, vel exhiberi, vel injuriam pati: ut si quis
eos vexaverit, pœna arbitrio Iudicis plectatur. Merce-
des m etiam eis n & salaria reddi jubemus, quo facilius
liberalibus studiis & memoratis artibus multos institu-
ant o. PP. Kalend. Augusti. Sirmii, Crispo & Constanti-
no CC. Coss. 321.

De magistris.

7. Imp. Julianus A.

Magistros p studiorum doctoresque excellere oportet
morbis q primum, deinde facundia. Sed quia sin-
gulis civitatibus adesse ipse non possum: jubeo, quisquis
docere vult, non repente nec temere profiliat ad hoc mu-
nus, sed iudicio r Ordinis probatus, decretum curialium
mereatur, optimorum conspirante consensu. Dat. 15.
Kal. Jul. Acc. 4. Kalend. Aug. Spoletii, Mamertino & Ne-
vitta Coss. 364.

De Philosophis.

8. Imp. Valent. & Valens AA. ad Mamer-
tinum f P. P. r.

Reddatur unusquisque patriæ suæ, qui habitum u philo-
sophia indebite & insolenter usurpare cognoscitur, ex-
ceptis his, qui a probatissimis approbati x, ab hac debent
collusione y fecerint. Turpe z enim est, ut patriæ functiones
ferre non possit, qui a etiam fortuna vim se ferre proficitur.
Dat. 14. Kalend. Febr. Sirmii, Valentiniano N. P. & Vi-
ctore Coss. 371.

De archiatriis.

9. Idem Augusti ad Prætextatum P. U. b.

Archiatr i c scientes annonaria sibi commoda a populi
commodis || ministrari d, || honeste obsequi tenuiori-
bus malint, quam turpiter servire divitibus. Quos et-
iam e ea patimur accipere, quæ sani offerunt pro obse-
quiis, non ea, quæ periclitantes pro salute promittunt.
Dat. 3. Kal. Febr. Trev. Valentiniano & Valente 3. AA.
Coss. 372.

10. Idem Augusti ad Olybrium P. U. f.

Si quis in archiatri defuncti locum est promotionis meri-
tis aggregandus, non ante eorum particeps fiat, quam
primis, qui in ordine reperiuntur, septem g vel eo am-
plius iudicantibus idoneus approbetur: ita tamen ut qui-
cunque fuerit admissus, non in priorum numerum statim
veniat, sed eum ordinem consequatur, qui ceteris ad priora
subvectis ultimus poterit inveniri h. Dat. 6. Mart. Va-
lentiniano & Valente 3. AA. Coss. 372.

c Præstitutum. d Ordinem. e Immunitas, al. ordine invito. f C. Th.
cod. tit. l. 1. sed multis mutatis. g l. 1. in pr. §. cod. l. ult. in princip. J. cod. l. 6. in
princ. ff. de iure immunitatis. h l. 2. l. 4. C. Th. cod. adde l. 2. §. quib. non obicitur longi temporis præfer.
i l. ult. in fin. cod. l. 10. §. angariorum. ff. de vacat. munerum. k l. 3. C. Th. cod.
l al. deest. m l. 1. in pr. de variis & extraord. cognit. n eorum. o instruant.
p C. Th. cod. l. 5. q mores facundie præferendi. adde l. 2. §. de postul. l. unic. J. de profess. qui in urbe.
r v. l. 6. §. de munerib. f al. ad Probum. t C. Th. cod. l. 7. u Philosophi habitus, supercilium, pallium, barba. 1. Gell. 2. de 13. c. 22. & 7. c. 2. Tert.
de pallio. adde quæ scripti ad l. 1. ff. de iustis. l. 6. §. 7. ff. de excus. iur. x l. 6. §. 4. ff. de excus. iur.
y collusione in C. Th. & vet. lib. z Imo non turpe est: nam excusentur. l. ult. J. cod.
a Philosophi vim fortis se ferre profitentur: ergo & patriæ suæ functiones. b C. Th. cod. l. 8. c Archiatri urbium maximarum provinciales medici.
d abest a C. Th. e Tantum ea. Hal. adde l. 3. ff. de extraord. cognit. f C. Th. cod. l. 9.

g Doctor a septem aliis confirmandus est ut hic. Quid si tres idoneum, quatuor non ido-
neum dixerint. Num dicemus tres illos affirmantes negantibus esse potiores, ex ea sententia
vulgata, quæ dicimus duos testes affirmantes præferri mille negantibus l. diem præferre. 27. §.
si plures. ff. de arbitris? An potius plurium testimonium præferri, tamen negantium, c. in
nostra. de testib. quod verius est. Nam quod dicitur duos affirmantes præferri mille negan-
tibus, tunc locum habet, quoties negativa probari non potest: secus si probari possit, ut
hic, Corsetus singulari Testis; Duos testes, VVurms. 1. obser. 14.
h detracta sunt multa a C. Th.

De grammaticis, oratoribus, philosophis, medicis,
& eorum liberis.

11. Imp. Honor. & Theod. AA. Monachio
P. P. a.

Grammaticos, Oratores, atque Philosophia præceptores nec-
non etiam Medicos b, præter hæc, quæ retro latarum
sanctionum auctoritate consecuti sunt privilegia immuni-
tatesque, frui hac prærogativa præcipimus, ut universi,
qui in sacro palatio inter archiatrios c, militarunt, cum
comitivum primi ordinis vel secundi adepti fuerint, aut
majoris gradum dignitatis ascenderint, nulla municipali,
nulla d curialium conventione vexentur, seu adempta
administratione seu accepta testimonialium f meruerint
missionem: sint ab omni functione, omnibusque muneribus
publicis immunes, nec eorum domus ubicunque
positæ, militem seu iudicem suscipiant hospitandum.

+ Quæ omnia || in g || filiis etiam eorum & conjugibus
illibata præcipimus custodiri h.
+ Hæc autem & professoribus i memoratis, eorumque
liberis deferenda mandamus. Datum Prid. Kalend. De-
cemb. Constantinop. Constantio & Constante Coss.

DE ATHLETIS.

TIT. LIII.

1. Imp. Diocletian. & Maximian. Augusti & Cæss.
Hermeti.

Athletis k ita demum, si per omnem ætatem cer-
tasse, coronis l quoque non minus tribus certa-
minis m sacri (in quibus vel semel Romæ, seu an-
tiquæ Græciæ) merito coronati, non æmulis cor-
ruptis ac redemptis probentur, civilium munerum tri-
bui n solet vacatio.

DE HIS, QUI NON IMPLETIS STIPEN-
DIIS SACRAMENTO SOLUTI SUNT.

TIT. LIV.

1. Imp. Antoninus A.

Ignominia o causa sacramento liberati, honoribus ab-
stinere debent: a muneribus autem civilibus exclu-
dendi p non sunt.

Causarie missus ante finem militia, a muneribus excusatur,
non tamen habet privilegia veteranorum, licet
habeat vacationem. Bart.

2. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. Caro.

Cum ob provectæ ætatis senium sis dimissus: hone-
stam q missionem consecutum te esse ambigi non pot-
est. Habebis itaque a civilibus muneribus, nec non etiam
honoribus vacationem: non tamen ea privilegia, quæ
his competunt, qui pleno stipendiorum numero fungun-
tur, usurpare te jus permittit, quando non perfecto r sta-
tuto militiae tempore, nec omnibus stipendiis decursis,
sacramento solutum te esse, etiam ipse confitearis.

3. Idem Augusti & CC.

Veteranis s ita demum onerum & munerum persona-
lium vacatio iure conceditur, si post t vicesimum an-
num u militiae, quam in legione vel vexillatione mili-
taverint, honestam vel causariam missionem consecuti
esse ostendantur. Unde cum te in cohorte militasse com-
memores, intelligis supervacuo vacationem tibi velle
flagitare.

QUIBUS MUNERIBUS x EXCUSENTUR
hi, qui post impletam militiam, vel advocationem per
provincias suis commodis vacantes commorantur y,
& de privilegiis eorum, & de conductoribus z vecti-
galium fisci.

rum die conspiceret, populusque patri congratulans, undique flores in illum coniceret, præ-
nimio gaudio animam effluisse.
n Igitur non infames. l. 11. in fin. D. de postul.
o Coniunge cum l. 1. J. de infam. l. 2. J. de dignitat.
p excusandi, al. excusati.
q Honesti milio, causaria, ob ætatem, adde l. 8. in pr. D. de excus. mun. l. 6. J. de re
militari.
r imperfecto.
s v. l. 7. §. interdum. D. de excus. mun.
t v. l. 9. §. quando provocare non est necesse. l. 1. §. de excus. veteranorum.
u v. Tacit. lib. 1. dixi ad l. 2. J. de re milit.
x al. A quibus muneribus.
y Hactenus quæ præcesserunt verba pertinebant ad Græcam constitutionem quæ deperdis-
est. Cont.
z al. conditionibus.

TIT.

TIT. LV.

Deest sub hoc titulo 1. Constitutio Græca, cujus sententia in verbis expressa est ex libro 51. βασιλικών, tit. 7.

Qui militiam vel advocacionem impleverunt, præter ea privilegia, quæ jam adepti sunt, nec frumenti aut olei comparandi curam, vel inspectionem operum, vel ratiocinium, vel defensionem civitatis, vel patris a civitatis munus, vel curationem Reipub. vel curationem annonæ exerceant, sed & habitent ubi voluerint, nec præsidibus ultra portas occurrere cogantur, nec ad curias sive collegia vocentur invitati, vel nominentur, vel nominent, nec descriptiones præbeant consuetudinum vel spectaculorum nomine. Unam quoque domum habeant liberam onere suscipiendorum militum supervenientium iis, qui in locis versantur dignitate aliqua præditis suam immunitatem obtinentibus. Hæc enim Constitutio priora beneficia auget, non minuit. At fiscalia tamen præbeant, & honorent præsidēs, ac vicissim honorentur ab eis. Qui hanc constitutionem violarit aut violari permiserit, L. librarum auri multam sustinet.

De conductoribus vectigalium fisci.

2. Imp. Dioclet. & Maxim. Augusti & CC.

Non b alios a muneribus, & honoribus c, vacationem habere, quam qui mancipatum d suo nomine vectigal a fisco conducunt, certum est. Quare eos, qui ab his quædam exercenda accipiunt, nullis privilegiis esse munitos, haud dubii juris est.

DE LIBERTINIS.

TIT. LVI.

1. Imp. Dioclet. & Maximian. Augusti & CC. Buccillo.

Conditio libertinitatis e de muneribus civilibus f tribuere non potest excusationem: nec in ea quidem civitate, ubi domicilium libertinus habet.

DE INFAMIBUS g.

TIT. LVII.

1. Imp. Dioclet. & Maxim. Augusti h.

Infames i personæ licet nullis honoribus, qui integræ dignitatis hominibus deferri solent, uti possint: Curialium tamen vel civilium munerum k vacationem non habent, sed solennibus l indictionibus ob tutelam publicam eos satisfacere, necesse est.

DE REIS POSTULATIS.

TIT. LVIII.

1. Imp. Alexander A. Martiano.

Reos m criminis postulatatos, novos honores appetere non debere, antequam purgaverint innocentiam n suam, & a Divis Parentibus nostris, & a me sæpe rescriptum est. Datum 6. Kal. Mart. Maximo 2. & Aliano Coss.

DE HIS, QUI IN EXILIUM o DATI, VEL AB p ORDINE MOTI (SUNT.)

TITULUS LIX.

1. q Imp. M. Antoninus A. Diogeni r.

Quibus posthac s ordini suo, vel advocacioni ad tempus interdicitur, post t impletum temporis spatium non prorogabitur infamia.

2. Imp. Gordianus A.

Ad tempus exulare decurio jussus, & impleto tempore regressus, pristinam quidem recipit dignitatem: ad novos vero honores non admittitur, nisi tanto tempore his abstinerit, quanto per fugam u abfuit.

Codex

DE FILIISFAMILIAS, ET QUEMADMODUM a PRO HIS PATER TE. NEATUR.

TITULUS LX.

Qui consentit decurionatus filii emancipati, non obligatur: secus si filius erat in potestate.

Bart.

1. Imp. Sever. & Anton. Augusti.

Patrem emancipato filio consentientem ad decurionatum non teneri, dubii juris non est: tunc enim consentiendo pater ad decurionatum obligatur, si filium in potestate habeat. * Consentire autem etiam is videtur, qui b non testificatur dissentire nominationi.

2. Imp. Antoninus A.

Cum appellasse te dicas, ostendis causam ad te c pertinere d; potueras enim nominato filio tantum contestari & non consentire oneri ei delato.

3. Imp. Dioclet. & Maxim. Augusti & CC.

Si hi || qui cum patre ad protostasix e munus f vocati sunt, etiam nunc in patria potestate constituti sunt, ab hujusmodi necessitatibus liberentur, cum g ex eadem familia hoc modo h duos ad ista obsequia destinari periniquum videatur. Sane eos, quos emancipatos esse, atque ex i familia exisse manifestum est, sine cunctatione retinere debetis.

Pater non tenetur pro filio curatore creato: sed qui eum nominaverit tenetur. Bart.

4. Idem Augusti & CC. Alexandro.

Sine periculo tuo magistratus filium tuum curatorem constituit, nec appellandi tibi necessitas incumberebat. Sane nominator k, qui filium in potestate positum non consentiente patre ad munus devocavit, si tamen ex voluntate tua antea filius decurio factus non erat, detrimento muneris obligabitur.

DE PERICULO SUCCESSORUM PARENTIS.

TITULUS LXI.

1. Imperator Alexander Augustus.

Si l de proprio suo patrimonio muneris editionem tuo nomine || patet tuus || repromisit m: ideoque n etiam Sacerdotem te creati impetravit: onus erogationis o commune omnium hæredum ejus esse, præfætes provinciarum non ignorabit.

DE MULIERIBUS, IN QUO LOCO MUNERA SEXUI CONGRUENTIA VEL HONORES AGNOScant.

TIT. LXII.

Mulier in loco domicilii mariti subit munera personalia: patrimonialia vero in loco, in quo est patrimonium.

Bart.

1. Imp. Philippus A.

Eam, quæ aliunde oriunda, alibi nupta est, si non p in urbe Roma q maritus ejus consistat, non apud originem suam r, sed apud incolatum mariti ad honores seu munera, quæ s personis cohærent, quorumque t is sexus capax esse potest, compelli posse, sæpe rescriptum est. Patrimonii vero munera necesse u est mulieres in his locis, in quibus possident, sustinere.

DE x LEGATIONIBUS.

TIT. LXIII.

1. Imp. Valerianus & Gallienus Augusti.

Pater trium y incolumium liberorum legationibus publicis liberatur.

2. Idem Augusti & Valerianus Cæs.

Cum vos proprio nomine z sumptus ob defensionem publicam suscepitis, id, quod ad proprias erogationes collega vester acceperit, non vobis reddere hæredes

a 4. lib. 13. sup.

ead.

b l. 2. ff. ad municip.

c Imo non pertinet. l. 6. §. pater. D. de decurionibus.

d Quasi causam filii in te suscepitis: atque pro eis sis quasi fidejussor.

e Protostasix hic & l. 8. §. de muner. patrim. nihil aliud hic quam principales quæ & Græcis πρὸς τὴν πόλιν.

f Th. de prox. eorum, qui in sacro palat. milit. l. 2. c. Th. Qui eas gerunt principales πρὸς τὴν πόλιν.

g Th. de decurionibus. l. 3. c. Th. de prox. eorum, qui in sacro palat. milit. l. 2. c. Th. Qui eas gerunt principales πρὸς τὴν πόλιν.

h l. 1. in princ. §. de munerib. g Eadem familia, quæ dicitur, vide l. 4. §. 1. D. de excusat.

i Ex familia non sunt, qui emancipati.

k l. 14. §. plebs. l. 4. D. de munerib. l. 5. §. de decurionibus.

l v. quæ scripta ad l. 2. §. 2. D. ad municip.

m Promissit. n v. l. 8. D. de vacat. mun.

o l. 1. §. nec cæstrense. D. de coll.

p Sive ab. q Roma communis patria est. l. 9. D. de vacat. muner. l. Roma. 33. D. ad municip.

r ult. D. de interd. re leg. l. in orb. l. 17. D. de statu. Nov. 78. Proinde qui Romæ docet, et si natus in ea non sit, aut salarium non habeat, immunitatem habet.

s v. l. 22. §. municipes. D. ad municip.

t v. l. 5. §. de hie, qui numero liber. t A patrimonialibus oneribus sexus non excusat. v. Decium ad l. 2. D. de reg. jur.

u v. l. 9. sup. de mun.

x lib. 50. tit. 7. D. y l. 1. §. qui numero liberorum. z l. 2. in fin. D. cod. l. 7. D. quod cuiusque uni ver.

a Defensionem.
b v. l. i. ff. eod.
c Defertur legationis crimen est.
d al. Deferta al. legationis, id est, defensiones sed recta videtur ex causa lectio. v. hac de re contrarias Alcibiadis & Demosthenis orationes.
e Transmarina legatio in pariteris spatio, maiorem dilationem habet.
f Legatione functis biennii vacatio datur, ut hic. & l. 2. §. de mun. non continuandis. l. Paul. §. §. i. l. v. i. c. 13. ff. de legationibus.
g Onerum.
h Percepit.
i In umbratili.
al. subumbratili.
k Honoribus.
l C. Th. 12. 12. 12.
m Concilium, in C. Th.
n adde l. 6. §. eod.
o Vestra sedili, in C. Th.
p Imo referendum. l. 10. sup. de mun.
q Perferatur, in C. Th.
r Absit a C. Th. & quib. lib.
s Vobis solis, in C. Th.
t Sit, al. fbi.
u al. deest, ut in C. Th. al. provincialium.
x Major pars quod approbat, ceteri comprobasse intelliguntur. l. 19. ff. ad mun.
y C. Th. 12. 12. 15.
z l. 5. in princ. §. eod.
a absunt a C. Th.
b Inexcusabili. in C. Theod.

c C. Th. 13. 4. 2.
d Brevem vocat notitiam, quam mox subijcit.
e Sic recte ut in C. Th. al. ubi subditos. sed perperam.
f Ediscendis, in C. Th.
g l. 2. §. eod. l. 5. §. quibusdam. l. 6. ff. de iure immuni.
h Et est notitia sic.
i v. in hanc legem Alc. & Pyrrhum.
k Quendam hic sunt omnia e C. Th.
l Mulomedici. videtur legisse Accurs. utrumque retinendum censet Cujac.
m Marmorarii sculptores marmorum. 7. Cassiod. §.
n Lectarii, seu laccarii leg. Cuj. ex v. lib. lectarii sunt, qui fabricant lectos: laccarii, qui fossas vel puteos fodiunt: sed lectarii sunt, qui lecticas fabricant.
o al. clavicularii, al. clavidarii.
p Emendat ex Bas. Cujac. ἀποδυνατός, adde Veget. 2. 2. 27.

des ejus oportet: sed si in ea causa est, ut restitui omnino oporteat, Reipublica debent potius inferre. Sane si honorariis advocatorum erat ea quantitas destinata, restitui illud vobis, qui hoc praestaturi estis, non injuria postulatis. Eum autem collegam vestrum, quem a defensione a patriae destituisse dicitis, apud provinciae Praesidem defertur o legationis d arguere potestis.

3. Imp. Dioclet. & Maxim. Augusti.

Transmarina e legatione apud nos perfunctos, constitutum est biennii f vacationem munerum civilium & honorum g habere, non eos, qui de proximo obsequium Reipublicae videntur exhibuisse.

4. Imp. Constantinus & Constant Augusti ad Titianum.

Universi omnino ex Comitibus, vel ex Praesidibus, qui suffragio perceperint h dignitates, civilibus oneribus muneribusque teneantur adstricti: ne commoda publica cum umbratili i suffragiorum pactione lacerentur. Eos tamen a praedictis oneribus k excipi oportebit, qui in legationibus publicis versati sunt. Dat. Prid. Kalend. Jul. Trium. Placidio & Romylo Coss. 343.

5. Imp. Theod. Arcad. & Honor. Augusti Apodemio P. P. per Illyricum l.

Si quod extraordinarium consilium m postulat n, cum vel ad nos est mittenda legatio, vel nostrae Sedi o aliquid intimandum: id, quod inter omnes communi consilio tractatuque convenierit, minime p in examen Cognitoris Ordinarii referatur q. Provincialium enim desideria, quibus necessaria saepe fortuitis || casibus r || remedia deprecantur, vobis s agnoscere atque explorare permittimus: ut sint t examinis tui, quae ex his auxilio tuo protinus implenda sint, & quae Clementiae nostrae auribus intimanda videantur.

† In loco autem publico de communi utilitate || provincialium u || sententia proferatur: atque id quod majoris x partis probaverit adsensus, solennis firmiter auctoritas. Dat. 5. Kal. Aug. Constantinop. Arcad. A. 2. & Rufino Coss. 392.

Non debet mitti legatio ad Principem, nisi de voluntate consilii & auctoritate superiorum.
Bart.

6. Imp. Honor. & Theod. Augusti Monaxio P. P. y.

Quotiens z || ab Alexandrina civitate a || legatio destinatur, universos curiales praecipimus, qui intra urbem consistunt, si non aegritudine vel alia excusabili b necessitate impediuntur, in locum curiae convenire, & decreta sua propria subscriptione firmata, viro spectabili Praefecto Augustali insinuare, ut ejus relatione comitati, tuis virtutibus suas petitiones intiment: & sub examine tuo perpena legatione res ordinetur. Datum 3. Non. Octob. Constantinop. DN. Theod. A. 7. & Palladio V. C. Coss. 416.

DE EXCUSATIONIBUS ARTIFICUM.

TITULUS LXIV.

1. Imp. Constantinus A. ad Maximum c.

Artifices artium brevi d subito e comprehensum, per singulas civitates morantes, ab universis muneribus vacare praecipimus: si quidem in discendis f artibus otium sit accommodandum: quo magis cupiant & ipsi peritiores fieri, & suos filios erudire. Dat. 4. Non. August. Feliciano & Titiano Coss.

Et notitia g est ista h.

i Architecti k, medici l, pictores, statuarii, marmorarii m, leccarii n, seu arcarii, clavicarii o, quadrigarii, vel quadratarii, (quos Graeco vocabulo πικτάς p ap-

pellant) structores, (id est, edificatores,) sculptores ligni, musarii z, deauratores, albini a (quos Graeci κοινάτας appellant), argentarii, barbaricarii b, diatretarii, ararii, fusores, signarii, fabricarii, bracharii, partarii atque c libratores, figuli, (qui Gr. dicuntur κεραμείς) aurifices, vitriarii, plumbarii d, specularii, eborarii, pelliones e, fullones, carpentarii, sculptores, dealbatores f, cutores, trigarii, cistarii, bractearii, id est, πεταλάρχοι g.)

2. Imp. Constant. & Constant ad Leontium Praefectum praetorio.

Mechanicos h, geometras i, & architectos k, qui divisiones partium omnium, incisionesque servant mensuris & institutis opera fabricationibus stringunt: & eos, qui aquarum ductus, & inventos modos docili libratione ostendunt, in par studio docendi atque discendi nostro sermone compellimus. Itaque immunitatibus gaudeant, & suscipiant docendos, qui docere sufficiunt. Datum Prid. Non. Julii, Leontio & Sallustio Coss. 344.

DE POTIORIBUS AD MUNERA NOMINANDIS.

TIT. LXV.

1. Imp. Antoninus A.

Si ipse vocatus ad munera m civilia, potiore n alium nominandum putaveris, age o causam tuam.

SI PROPTER INIMICITIAS CREATIO FACTA SIT.

TIT. LXVI.

Creatio facta de aliquo propter inimicitias, facit aliquem, si vult, posse appellare. Bart.

1. Imp. Alexander A.

Si p propter inimicitias ad munera civilia creatus es, hanc tibi nominationem non nocere, Praesidis aequitas faciet: cum & publica utilitatis q intersit, non ex inimicitia r creationes fieri debere, sed aestimatione s vera, & commodo Reipublicae.

DE SUMPTUUM RECUPATIONE.

TITULUS LXVII.

Electus, qui habet excusationem, recuperat sumptus, quos fecit in lite, ab eo, qui eum nominavit.

Bart.

1. Imp. Gordianus A.

Muneribus civilibus non fungeris, quae personis mandantur, si quinque u filios incolumes habeas: At si contra id privilegium ad munus fatigandi tui causa, quidam te devocaverint, tuque appellatione interposita x securitatem reportaveris, a nominatoribus y sumptus, quos in litem feceris, recuperabis.

inventa ab Aegyptiis recepta, ejusdem usu v. Cassiodorum 3. Var. 52.
k l. 1. §. archiepi. sup. eod.

l 2. Paul. sent. 23. & 29. l. 4. §. de decur. l. 7. ff. de decur.

m Potiores ita nominantur ad tutelam, l. 2. ff. de fidejuss. & nominatoribus.

n Nominare potiores solent, qui ad munera publica vocati, ut hic l. ad subeunda. 46. sup. de decur. l. 7. ff. de decur. Potiorem autem non recte nominare is videtur, qui causam nominati potioris non expellit. Paul. 2. sent. 28. §. 1. Contra potiore nominat, qui causam exprimit: causam inquam, generis & facultatum. Porior enim quis esse debet non solum gradu generis, sed & rei familiaris substantia. Paul. ibid. §. 2. Facultates potius spectamus, quam propinquitatem generis, adde l. 3. sup. quemadmodum civilia munera.

o Quod si potiore quidem nominaverit, & is facultatibus lapsus sit? nominator tenetur perinde ac si fidejussisset. l. 1. l. 2. inf. de periculo nominatorum.

p l. 6. §. 17. ff. de excus. tut. l. 1. §. 1. ff. de vacat. muner. §. 8. Inst. de excus.

q aequitatis. al. utrumque deest, & legitur, publice.

r Inimicitia.

s Examinatione.

t sub. si quis contra legis privilegia & excusationem injuste sit nominatus.

u v. l. 4. in pr. ff. de muneribus.

x Appellationem interpositam.

y l. 2. sup. de decurionibus. l. 1. in fin. ff. si tutor vel curator.

z Musarii, in C. Th. Musarii, & ita Cassiodor. 7. Var. 5. Musivarium opus Spartian. Pescennio. Aug. 6. de civit. 8. Philan. ad Vitruv. 7. c. 1.

a Albarii, adde l. 24. ff. de verb. sign.

b Barbaricarii qui barbarica, id est, ornamenta et auro conficiunt. Donat. in 2. Ant. id.

c Aquae libertores in C. Theod. de Aquilege, i. e. aquarum indagatore, ejus adjuncto mechanicis & salario. vide apud Cassiod. 3. Var. 52.

d al. Plumarii, & sic Gracos legisse scribit. Cuj. sunt autem qui vestimenta ex plumis avium conficiunt.

e Polliones. vide l. ult. ff. de iure immunitatis.

f Dealbatores, an sunt albini seu κοινάτας, de quib. sup. dixi, an gypsoplastrae de quibus Cassiod. 5. Var. 5. ubi v. de parietum instructore, aris futores, camerum seu camerarum rotatore, quos sub Cura Palatii fuisse refert.

g πεταλάρχοι enim significabat bracteam atque folium. Cont.

h Recte sic, non ut antea, Mathematicos, nam hi rejiciebantur.

i Geometris datur immunitas, ut hic: cum & ex constitutione Theodoli spectabiles sint: non tamen data censetur a tutelis, l. Geometra. 22. ff. de excus. tut. Nam generaliter data immunitate, semper tutelae exceptae videntur, l. 2. sup. de mun. p. trim. de Geometria a Chaldais

SI POST CREATIONEM b QUIS DECESSERIT.

TITULUS. LXVIII.

1. Imp. Gordian. A*.

Si ante diem subeundi honoris atque muneris pater tuus defunctus est: conveniri e eo nomine heredes d ejus non oportere. Praeses provinciae minime ambiget.

DE e TABULARIIS f, SCRIBIS g, LOGO-GRAPHIS h ET CENSUALIBUS i.

TIT. LXIX.

1. k Imp. Alexander l.

Nulli m omnino ex tabulariis vel scribis vel logographis n, eorumque filiis, in quocunque officio militent, sed ex omnibus officiis o, nec non etiam si intra nostrum palatium militent, necdum impleto quinquennio reperti & retracti, protinus officiis municipalibus reddantur. Dat. 8. Kal. Jul. Lauriano, Marcellino & Probino Coss. 341.

2. p Imp. Gordianus A.

Quicunque decurionum sponte se censuali ministerio manciperit, conditionem habeat, quam ipse elegerit, depositurus sui ordinis penitus dignitatem, si q eum necessitas quaestiones subeunda invenerit. Dat. 15. Kal. Octob. CP. Richomere & Clearcho Coss. 384.

Servus non potest esse tabellio. Bart.

3. Imp. Arcad. & Honor. Augusti Hadriano Praefecto praetorio. r.

Generali f lege sancimus, ut sive solidis t provinciis, sive singulis civitatibus necessarii fuerint tabularii u, liberi & homines ordinentur, neque ulli deinceps ad hoc officium pateat aditus, qui sit obnoxius servituti. Sed & si quis dominorum servum suum sive colonum chartas publicas agere permiserit, (consensum y enim, non ignorantiam volumus obligari) ipsum quidem in quantum interfuerit publicae utilitatis pro rationibus, quae servo sive colono agente tractata sunt, obnoxium detineri: servum autem competentibus affectum verberibus fisci addici. Dominorum z enim interfuit ab initio providere, ne publicis actibus privata servitia immiscerentur. Dat. 8. Kal. April. Mediolani, Vincentio & Fravita a Coss. 403.

4. Imp. Theod. & Valent. Augusti.

Boethos, logistas, medogrammateos b, logographos, diafoleas (quae vocabula publicis dicuntur subiacere necessitatibus) sive quolibet alio nomine nuncupentur, non honore, aut alicujus privilegii colore subnixos, pro definitione legum inexorabilium suam fortunam subire compelli: quatenus nec publicis quidquam noceatur aut minuatur utilitatibus, & suis corporibus illi reddantur, quos vel patris vel majorum obligatio vel sua constrinxit.

DE e SUSCEPTORIBUS d, PRAEPOSITIS e ET ARCARIIS f.

TIT. LXX.

Susceptores debent a solvente sine mora solutionem suscipere: alias puniuntur. Bart.

1. Imp. Constantinus g A. ad Eufraxium Rationalem b trium provinciarum, post alia i.

Susceptores publicos absque k omni mora aurum censemus suscipere: ne quis per hanc occasionem sumptus facere compellatur. Nam si solvere volens, a suscipiente fuerit contemptus, testibus ad-

hibitis contestationem debet a proponere b: ut hoc probato, & ipse securitatem debitam, commissi nexu liberatus c, cum emolumentis accipiat: & qui suscipere neglexerit, ejus ponderis, quod debebatur, duplum d fisci rationibus per vigorem officii Praedidis inferre cogatur. Quod e autem susceptores, iudice, ejus interest, negligente f, violaverint g, ex h ipsius Iudicis facultatibus sanciatur i. Dat. 14. Kal. August. Paulino & Juliano Coss. 325.

2. Imp. Valent. & Valens Augusti k ad Secundum Praefect. praet.

Juxta inveteratas leges nominatores l susceptorum & eorum, qui ad praeposituram horreorum & pagorum m creantur, obnoxii teneantur, si minus idonei sint, qui ab eisdem fuerint nominati: nec quidquam ex eorum substantia, celebrata per interpositam personam emptione, mercentur. Datum 3. Kalend. Aug. CP. Valentin. & Valente Augustis Coss. 365.

3. Imp. Valentin. & Valens Augusti ad Mameratinum P. P. n.

Susceptores novi non modo o praesentis anni debita, verum etiam species, quas p ex reliquis inferunt, quia novae sunt ac recentes q, suscipiant. Datum Prid. Kal. Nov. Romae, Valentiniano & Valente Augustis Coss. 365.

Non debet quis in officio reformari, nisi primi officii rationes reddiderit.

4. Idem Augusti ad Florentium Com. S. L. r.

Neminem susceptionis munere functum ad idem munus adstringi, nisi f se prius vinculo sollicitudinis superioris absolverit. Nam neque eos, qui placuerint, gravare, iusti e est, neque eos, qui displicuerint, tenere, prudentis est. Integro igitur singuli u anniversario anno transcurso cogantur exponere quibus titulis suscepta disperferint: ut facilius, si quis in tuto fuerit deprehensus, recentem queat reintegrare jacturam, non perpetui autem exactores teneantur in continuata vexandorum provincialium potestate, velut concussionum dominatione: sed per annos singulos judiciaria sedulitate mutentur, nisi aut consuetudo civitatis, aut auctoritas y ordinis eos per biennium esse compellat z. Dat. Prid. a Kal. Decemb. Constantinop. Honorio N. P. & Evodio Coss. 386.

6. Idem Augusti ad Germanianum Comitem S. L.

Quotiescunque b certa summa solidorum pro tituli qualitate debetur, aut auri massa transmittitur, in septuaginta c duos solidos libra feratur accepta. Datum 6. Id. Januar. Romae, Lupicino & Jovino Coss. 367.

6. Imp. Valentin. Valens & Gratian. Augusti d Probo P. P. e.

Frumenta, quae horreis inferuntur, pro illationis modo illico f apocharum cautionibus adnotentur: Non autem oportet in horreis fiscalibus, nisi fiscalia frumenta constitui. Dat. 5. Id. April. Trev. post Consulatum Gratiani A. 3. & Equitii V. C. 374.

7. Imp. Gratian. Valent. & Theod. Augusti Have Hypati K. N. g.

Dlu b minime penes ipsos susceptores maneat facta collatio: sed statim i quodcunque provincialibus fuerit exsolutum k, sacris thesauris inferatur. Dat. 3. Kalend. Maji, Constantinopol. post Consulatum Antonii & Syagrii 384.

8. Idem Augusti Cynegio P. P. l.

Exactores vel susceptores m in celeberrimo coetu curiae, consensu & iudicio omnium n subactorum testificatione firmentur: provincialiumque Rectores o eorum nomina, qui || ad p || publicum munus officii editi atque obligati fuerint, innotescant: & animad-

i Tributa statim Thesauros inferenda provinciae, ne diu sint penes susceptores. l. i. §. de canon. largit. tit. l. unic. §. de offi. comis. sac. largit. l. unic. j. de auri publici procuratoribus.

k Solum.

l C. Theod. cod. tit. l. 20.

m Susceptores publicorum tributorum ex decurionibus creantur, ut l. 5. §. de exat. trib. Quod tamen eis ademit Anastasius constitutis vindicibus.

n Pars major quod facit, omnes videntur fecisse: quod in executoribus testamento datus & compromissariis electis hac formula: ut quod omnes fecerint ratum habeatur, notandum & satisfactum enim formulae videbitur, etiam si non omnes sed majori ex parte fecerint.

o Rectoribus.

p al. deest, & postea legitur publici unus, al. publici munus.

a Praefumitur enim pro quolibet officiali. Alc. 3. praef. 15.

b Opponere.

c Sola oblatio liberat etiam a publicis debitis, ut hic adde l. 9. §. de solut. imo non liberat. l. 72. ff. de solut.

d In duplum.

e Quos

f Negligentem.

g Violaverint.

h Et ex.

i Sarcinatur.

k al. Alexander.

l adde l. 3. §. de conveniendi fisci debitoribus.

m Pagorum praepositura, unde pagis praepositi Euseb. 9. c. 1. §. 1. C. Theod. de trogat. militaria annona

n al. p. p. Nov. de Alexandrinis.

o al. Th. de decurionibus.

p Quas in.

q al. adreftentia.

r C. Th. 12. 6. 11.

s adde l. 9. §. 2. ff. de public.

t al. iustitia, al. iusticia.

u l. 3. §. de execut.

x Ex l. 22. cod. tit. C. Th.

y Raritas, legendum existimat

z al. id est, paucitas hominum

aa C. Th. 12. 6. 10.

ab al. non praesentia.

ac Quas in.

ad al. adreftentia.

ae C. Th. 12. 6. 11.

af adde l. 9. §. 2. ff. de public.

ag al. iustitia, al. iusticia.

ah l. 3. §. de execut.

ai Ex l. 22. cod. tit. C. Th.

aj Raritas, legendum existimat

ak al. id est, paucitas hominum

al C. Th. 12. 6. 10.

am al. non praesentia.

an Quas in.

ao al. adreftentia.

ap C. Th. 12. 6. 11.

aq adde l. 9. §. 2. ff. de public.

ar al. iustitia, al. iusticia.

as l. 3. §. de execut.

at Ex l. 22. cod. tit. C. Th.

au Raritas, legendum existimat

av al. id est, paucitas hominum

aw C. Th. 12. 6. 10.

ax al. non praesentia.

ay Quas in.

az al. adreftentia.

ba C. Th. 12. 6. 11.

bb adde l. 9. §. 2. ff. de public.

bc al. iustitia, al. iusticia.

bd l. 3. §. de execut.

be Ex l. 22. cod. tit. C. Th.

bf Raritas, legendum existimat

bg al. id est, paucitas hominum

bh C. Th. 12. 6. 10.

bi al. non praesentia.

bj Quas in.

bk al. adreftentia.

bl C. Th. 12. 6. 11.

bm adde l. 9. §. 2. ff. de public.

bn al. iustitia, al. iusticia.

bo l. 3. §. de execut.

bp Ex l. 22. cod. tit. C. Th.

bq Raritas, legendum existimat

br al. id est, paucitas hominum

bs C. Th. 12. 6. 10.

bt al. non praesentia.

bu Quas in.

bv al. adreftentia.

bw C. Th. 12. 6. 11.

bx adde l. 9. §. 2. ff. de public.

by al. iustitia, al. iusticia.

bz l. 3. §. de execut.

ca Ex l. 22. cod. tit. C. Th.

cb Raritas, legendum existimat

cc al. id est, paucitas hominum

cd C. Th. 12. 6. 10.

ce al. non praesentia.

cf Quas in.

cg al. adreftentia.

ch C. Th. 12. 6. 11.

ci adde l. 9. §. 2. ff. de public.

cj al. iustitia, al. iusticia.

ck l. 3. §. de execut.

cl Ex l. 22. cod. tit. C. Th.

cm Raritas, legendum existimat

cn al. id est, paucitas hominum

co C. Th. 12. 6. 10.

cp al. non praesentia.

cq Quas in.

cr al. adreftentia.

cs C. Th. 12. 6. 11.

ct adde l. 9. §. 2. ff. de public.

cu al. iustitia, al. iusticia.

cv l. 3. §. de execut.

cw Ex l. 22. cod. tit. C. Th.

cx Raritas, legendum existimat

cy al. id est, paucitas hominum

cz C. Th. 12. 6. 10.

ca al. non praesentia.

cb Quas in.

cc al. adreftentia.

cd C. Th. 12. 6. 11.

ce adde l. 9. §. 2. ff. de public.

cf al. iustitia, al. iusticia.

cg l. 3. §. de execut.

ch Ex l. 22. cod. tit. C. Th.

ci Raritas, legendum existimat

cj al. id est, paucitas hominum

ck C. Th. 12. 6. 10.

cl al. non praesentia.

cm Quas in.

cn al. adreftentia.

co C. Th. 12. 6. 11.

cp adde l. 9. §. 2. ff. de public.

cq al. iustitia, al. iusticia.

cr l. 3. §. de execut.

cs Ex l. 22. cod. tit. C. Th.

ct Raritas, legendum existimat

cu al. id est, paucitas hominum

cv C. Th. 12. 6. 10.

cw al. non praesentia.

cx Quas in.

cy al. adreftentia.

cz C. Th. 12. 6. 11.

ca adde l. 9. §. 2. ff. de public.

cb al. iustitia, al. iusticia.

cc l. 3. §. de execut.

cd Ex l. 22. cod. tit. C. Th.

ce Raritas, legendum existimat

cf al. id est, paucitas hominum

cg C. Th. 12. 6. 10.

ch al. non praesentia.

ci Quas in.

cj al. adreftentia.

ck C. Th. 12. 6. 11.

cl adde l. 9. §. 2. ff. de public.

cm al. iustitia, al. iusticia.

cn l. 3. §. de execut.

co Ex l. 22. cod. tit. C. Th.

cp Raritas, legendum existimat

cq al. id est, paucitas hominum

cr C. Th. 12. 6. 10.

cs al. non praesentia.

ct Quas in.

cu al. adreftentia.

cv C. Th. 12. 6. 11.

cw adde l. 9. §. 2. ff. de public.

cx al. iustitia, al. iusticia.

cy l. 3. §. de execut.

cz Ex l. 22. cod. tit. C. Th.

ca Raritas, legendum existimat

cb al. id est, paucitas hominum

cc C. Th. 12. 6. 10.

cd al. non praesentia.

ce Quas in.

cf al. adreftentia.

cg C. Th. 12. 6. 11.

ch adde l. 9. §. 2. ff. de public.

ci al. iustitia, al. iusticia.

cl l. 3. §. de execut.

cm Ex l. 22. cod. tit. C. Th.

cn Raritas, legendum existimat

co al. id est, paucitas hominum

cp C. Th. 12. 6. 10.

cq al. non praesentia.

cr Quas in.

cs al. adreftentia.

ct C. Th. 12. 6. 11.

cu adde l. 9. §. 2. ff. de public.

cv al. iustitia, al. iusticia.

cw l. 3. §. de execut.

a v. l. 2. §. eod.
b Nominaverit.
c c. th. eod. tit.
l. 21.

d *modius xal-*
x86, xai xib-
886, &c. Modii
anei & lapidei
confici debent, ut
unusquisque tri-
butarius secure
solvat. syn. 56. hoc
tit. adde Suidam
*in *μαναρί*: &*
l. 1. §. de condit. in
publica horreia.
e Mensuræ ini-
quæ prohibentur:
Pondera eodem
modo iniqua
prohibentur. l.
ult. §. eod. l. pen.
§. de defens. civit.
Nov. 128. c. 15.
f Mansiones quid,
dixi in l. 2. §. de
lucris advocat.
g Singulas quas-
que.
h *Alia deest.*
que.
i Ut susceptores
frumenti, quin-
quagesimam hor-
dei, quadragesi-
mam vini & lar-
di quintam deci-
mam acci. ant.
syn. eodem 2.
Harmenopol. §.
5. 2. Susceptoribus
rerum, pars ita
certa rerum ipsa-
rum dabatur. Sic
optionibus, id est,
erogationibus mi-
litaris annonæ de-
cima quinta pars
copiarum daba-
tur. Nov. 130.
k *Laridi, in C.*
Th.
l Commoniti.
m C. Th. eod. tit.
l. 23.
n Earum, in C.
Theod.
o Praescribant, in
C. Theod.
p C. Th. eod. l. 26.
q l. 2. §. de quadr.
praeser. l. 2. §. de
discessib.
r Sic forte legen-
dum, non binis, ut
in C. Theod. Hinc
autem area vini.
s 2. Harmenop. 2.
§. 13.
t C. Th. eod. tit. l.
27.

u Susceptor aut
tabularius *υπο-*
δεκτής η τα-
βυλάριος)
semel circa mi-
nisterium suum
convictus, non
amplius idem of-
ficiam gerat. syn.
ibid. c. 9. ita ta-
bellioni, qui se-
mel falsum admisit,
postea fides non
adhibetur. x Quis.
y Intervensores
qui, l. 8. §. de iure fisci.
z Officium id exercere
nemo amplius potest,
in quo semel deliquit
& condemnatus est. v.
Corsetum singul. Tabellio.
a Decoctores, hic, & l. 40. §. de decur. v. quæ dixi ad l. 2. §. de palat. sac. largis. l. un.
§. de ambitu.
b Hoc est, obreptitia.
c Tulerit. al. detulerit.
d al. Et Theodosius A.
e C. Theod. l. 30.
f Hæc adjecit Tribonian. quæ absunt a C. Theod. sed de tabulariis & numerariis vid. hic
Cujacium.
g Tributorum tituli non sunt confundendi: ut quod uni arcæ inferendum sit, alteri non in-
feratur. l. 3. §. de canone largitionum titulum.
h Officiorum confusione prohiberi, hinc colligit Bart.
i Arcæ P. Prætorio sit mentio in l. 22. §. de cursu publ. ubi dixi.
k Ex C. Th. eod. l. 31.
l v. l. 21. §. de decurionib.
m Susceptionem. in C. Th. & quib. lib.
n l. 4. C. Th. eod.
o Contuendum, in C. Th.

vertant a, quicunque nominaverint b, ad discrimen su-
um universa, quæ illi gesserint, redundare. Dat. 6. Kal.
Nov. Constantinop. Honorio N. P. & Evodio Conf. 388.

9. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. Augusti &
Cynegio P. P.

Modios d æneos vel lapideos cum sextariis e atque
ponderibus per mansiones f singulasque g civitates
jussimus collocari: ut unusquisque tributarius sub oculis
constitutis rerum omnium modis sciat, quid debeat susce-
ptoribus dare: ita ut si quis susceptorum conditorum
modiorum sextariorumque h vel ponderum normam
putaverit excedendam, poenam se sciat competentem esse
subiturum: Et submotis quæ contra utilitatem populo-
rum omnium hæcenus gesta sunt, frumenti i quinquage-
simas, hordei quadragesimas, vini & lardi k vicefimas
susceptoribus dari præcipimus. Humanitatis autem ne-
cessitate commoti l, in Armeniæ partibus susceptoribus
longinquitatis causa frumenti & hordei quadragesimas,
vini & lardi quintasdecimas dari præcipimus. Dat. 4. Kal.
Decemb. Constantinop. Honorio N. P. & Evodio V. C.
Conf. 386.

10. Idem Augusti Cynegio P. P. m.

Susceptores præsentibus defensoribus & modum juga-
tionis possessorum, & species singulas, vel eorum n nu-
merum quantitatemque describant o. Dat. 4. Kal. De-
cemb. CP. Timasio & Promoto Conf. 389.

11. Impp. Arcad. & Honor. Augusti Benigno Vicario
urbis Romæ p.

Securitates q semel publicatas & gestis lectas vini r sus-
ceptoribus imputari, & ceptam mercedis discussione
volumus in apertum quæ sita ratione deduci, & omnes pu-
blicas securitates s, quæ gestis tenentur, a susceptoribus
accepto ferri. Dat. 6. Id. Jun. Mediol. Stilichone & Aurelia-
no Conf. 400.

Non potest quis exercere officium, in quo semel deliquit.
Bart.

12. Idem Augusti Pompejano t P. C. Africa.

Si aliquid x a susceptore, vel a tabulario fraudis ad-
missum esse possessor deprehendat: nemo eorum semel
de interversione y convictus, id z rursus officium gerat, in
quo ante decoxit a, etsi Rescriptum nostrum elicium
clandestina b supplicatione intulerit c. Dat. Prid. Ka-
lend. Jan. Mediolani, Stilichone & Aureliano Conf. 400.

13. Idem Augusti d Lucio Comiti sacrarum
largitionum e.

Duos tabularios, || seu numerarios f, || & susceptores
totidem per universas provincias oportere constitui
clementia nostra præcepit.
† Scire autem volumus, Prætorianam amplissimam
Præfecturam, eos g, qui aurum largitionale susceperunt h,
nihil cum arcæ i rationibus habere commune: iudices au-
tem provinciarum quinque libris auti multandos, & pri-
mates Officiorum capitali poena plectendos, si hoc non
fuerit custoditum. Dat. 6. Kal. Feb. Basso & Philippo
Conf. 410.

14. Impp. Honor. & Theod. Augusti Eucharior k.

Humilioribus officiis, aut extraordinariis oneribus occu-
pari l curiales non patimur, ne publica vacillet utili-
tas. Susceptorem m itaque vestium æquius est ab officio
Proconsulari, vel ab his, qui in eodem meruerunt n, so-
lenniter procurari. Horum namque interest hujusmodi
explorare rationem, & quærere qualitatem eorum, quo-
rum constituendum o commodior cura est. Neque enim
æquam est, ut ad officium lucra, ad curialem susceptionis
tantum damna pertineant. Hanc igitur ab ordinibus inju-

x Quis.
y Intervensores
qui, l. 8. §. de iure fisci.
z Officium id exercere
nemo amplius potest,
in quo semel deliquit
& condemnatus est. v.
Corsetum singul. Tabellio.
a Decoctores, hic, & l. 40. §. de decur. v. quæ dixi ad l. 2. §. de palat. sac. largis. l. un.
§. de ambitu.
b Hoc est, obreptitia.
c Tulerit. al. detulerit.
d al. Et Theodosius A.
e C. Theod. l. 30.
f Hæc adjecit Tribonian. quæ absunt a C. Theod. sed de tabulariis & numerariis vid. hic
Cujacium.
g Tributorum tituli non sunt confundendi: ut quod uni arcæ inferendum sit, alteri non in-
feratur. l. 3. §. de canone largitionum titulum.
h Officiorum confusione prohiberi, hinc colligit Bart.
i Arcæ P. Prætorio sit mentio in l. 22. §. de cursu publ. ubi dixi.
k Ex C. Th. eod. l. 31.
l v. l. 21. §. de decurionib.
m Susceptionem. in C. Th. & quib. lib.
n l. 4. C. Th. eod.
o Contuendum, in C. Th.

riam submovemus: exceptis his, qui curialium in officio
memorato, aut militasse, aut militare fuerint deprehensi.
Dat. 2. Prid. Kal. Mart. Raven. Honorio 9. & Theodosio
5. Augusti Conf. 412.

15. Impp. Theod. & Valent. Augusti Volufiano P. P.
post alia a.

Aurum sive argentum, quodcunque a possessore confer-
tur b, arcarius vel susceptor accipiat: ita ut provinciæ
moderator, ejusque officium ad crimen suum noverit per-
tinere, si possessoribus ullum fuerit ex aliqua ponderum c
iniquitate illatum dispendium: & quidquid ex provinciis
ad nostrum dirigitur ærarium, id ad illustres viros ærarii d
nostri Comites e relatione deferatur. Dat. 3. Kal. Mart.
Rav. post Conf. Felicis & Tauri VV. CC.

DE F PONDERATORIBUS g, ET AURI ILLATIONE.

TITULUS LXXI.

1. Imp. Constantinus A. ad Eufraxium Rationalem tri-
um provinciarum.

Aurum h, quod i infertur a collatoribus, si quis
vel solidos voluerit, vel materiam appendere, æqua-
lance, & libramentis paribus suscipiatur. PP. 14.
Kalend. Aug. Paulino & Juliano Conf. 325.

2. Imp. Julianus A. ad Mamertinum P. P. k.

Quotiens de qualitate solidorum orta fuerit dubitatio,
placet, quem sermo Græcus Zygoistatem l appellat,
per singulas m civitates constitutum, qui pro sua fide at-
que industria neque fallat, neque fallatur, contentionem
dirimere n. Dat. 14. Kalend. Maji, Salone, Juliano Aug.
& Salustio Conf. 363.

DE AURI PUBLICI PERSECUTO- RIBUS.

TIT. LXXII.

Susceptores non debent pecuniam acceptam sine licentia in
massam redigere, & habita licentia retardare.
Bartol.

1. Impp. Honor. & Theod. Augusti Anthemio P. P. o.

Auri persecutores partim, nulla præmissa (ut assolet)
persecutoria p, aurum præsumunt persequi q,
partim diutius retentant, quod statim r fuerat ad-
signandum. Ideoque censemus, ne quis absque
præcepto viri illustris Comitis sacrarum largitionum, vel
coquendum s aurum sumat t, vel capiat deinceps reti-
nendum. Dat. 13. Kalend. Aug. Honor. 8. & Theod. 3.
Augusti Conf. 409.

DE HIS, QUÆ EX PUBLICA COL- LATIONE ILLATA SUNT, NON USUR- PANDIS.

TIT. LXXIII.

1. Imp. Constantinus A. u.

Nullus Judicum id, quod a republica x ex collatio-
ne suscepit y, mutui interventione opposita, vel
invadat z, vel conetur a invadere. Datum Prid.
Non. Mart. Treveris, Paulino & Juliano Conf. 325.

2. Imppp. Gratian. Valent. & Theod. Augusti Have
Lampadi K. N. b.

Nullus penitus ex eo, quod refertur in conditis, vel in ar-
ca continetur, ad quemlibet titulum c usurpet: nisi
forte præsumendi facultatem sublimium potestatum jus-
sione perceperit. Dat. 3. Id. Apr. Constant. Antonino &
Syagrio Conf. 382.

3. Impp. Arcad. & Honor. Augusti Messala P. P.
post alia d.

Sciant Judices e, nihil sibi ex privata rei canone, vel
ex eo, quod ex iisdem titulis exegerint, ad necessitates
alias transferre licere: nisi f malint gravissima severitate
suam licentiam coerceri. Dat. 16. Kal. Jun. Mediolan.
Theodoro Conf.

z al. 3. Kal.
a C. Th. eod. titul.
32.
b Statim. l. 1. sup.
eod.
c Pondera iniqua
prohibita. vide l.
9. §. eod.
d Comites æra-
rii, largitionum
privatarum Co-
mites.
e In C. Th. non
solum ad illustr.
vir. ærar. nost. sed
etiam ad eminens-
tiam tuam per
relationem. &c.

f *περί ζυγο-*
ιστάων τὰς
εἰσρομίδας ὑ-
ποδείχοντων.
De ponderatori-
bus, qui collatio-
nes suscipiunt.
syn. Bas. 56. tit. 5.
adde Edict. Ju-
stiniani xi.
g al. Ponderatio-
nibus.
h Ex lib. 12. tit. 7.
l. 1. Cod. Th. confer.
Detraçum enim
est initium & cæ-
tera valde immu-
tata.
i Aequa lance
suscepienda sunt
quæ inferuntur:
habente libra se-
ptuaginta duos
solidos. syn. ibid.
c. 19. l. 5. sup. tit.
prox.
k Sic in C. Th. l.
12. tit. 7. lib. 2.
post alia. Coor.
l i. e. ponderato-
rem.
m vid. Edictum
Justiniani xi. c. 2.
n Atque ita uni
credetur, dixi ad
l. 1. in fin. ff. de
verbor. oblig.

o C. Th. 12. §. 1.
p Persecutoria,
diploma auri
persequendi quod
a comite sacra-
rum largitionum
dabatur.
q Absit a C. Th.
r v. l. 1. §. de cano-
ne largitionum. tit.
5. De coquendo
Pyr. al. coquenda-
rum, id est, con-
sumendum & in-
tervertendum,
Cujac. hic puro
legendum profe-
quendum.
t sumatur.
u C. Th. 12. §. 1.
x Ad Rempubl.
y v. l. 1. §. de his
qui ex publicis
rationibus.
z v. l. ult. §. eod.
a Committitur.
b C. Th. eod. tit.
l. 2.
c v. l. ult. §. eod. l.
ult. §. de conditio-
in publica hor-
reia.
d C. Th. eod. tit. 13.
e Repetitur l. ult.
J. de collat. sun.
patr. ex qua hæc
verba ex iisdem
titulis ad patri-
moniales & em-
phyteutarios
fundos referenda
esse existimat
Cuj.
f l. 1. l. 2. §. eod. l.
7. §. ult. §. de ex-
act. tribut.

DE

DE AURO CORONARIO *a*.

TIT. LXXIV.

1. Impp. Gratian. Valent. & Theod. Augusti
Cynegio P. P.

AD *b* collationem auri coronarii placuit neminem absque consuetudine *c* esse cogendum. Datum 15. Kalend. Febr. Constantinop. Richomere & Clearcho Coss. 384.

DE IRENARCHIS *d*.

TIT. LXXV.

a Aurum coronarium, quod Græci στέφανητικόν καύοντα vocant, decuriones proprio amore offerebant Principi cum coronis aureis, *l. 4. C. Th. cod.* ob letitiam vel similem causam pura adoptionem (quale oblatum fuit Pio, teste Capitolino) id etiam offerebant Satrapæ, *l. ult. C. Th. cod.* & Iudæi, *l. 17. l. penult. 8. de Iudæis.* Cicero, pro Flacco.

Aliis auctoribus, aurum coronarium est, quod triumphatibus offerebatur, *5. Gell. 6. sicut coronarium xneæ coronæ histrionum, 33. Plin. 7. 34. c. 8. Alciat 6. parerg. 4. putat coronarium aurum dictum, quod Imperatores coronas ex lauro, postea ex auro tulerunt, adde Forcat. c. 20. Cupidin. n. 7. b Ex lib. 12. tit. 13. l. 5. C. Th. verum quid sit aurum coronarium, explicat l. 4. cod. tit. C. Th. c Consuetudo in auro coronario conferenda servanda. Non indicitur a Principe, si tamen offertur, accipitur. Imo indicitur, si consuetudo id ferat, ut hic. d Irenarchæ appellabantur, qui disciplinæ publicæ & corrigendis moribus præpositi erant. l. 9. sup. de iure fisci. l. 6. ff. de custod. reor. l. ult. 5. b. c. ff. de muner. & honor.*

1. Impp. Honor. & Theod. Augusti Anthemio
P. P. *a*.

Irenarchæ, qui *b* ad provinciarum tutelam, quietis ac pacis per singula territoria faciunt stare concordiam, *a* decurionibus iudicio Prætidum provinciarum idonei nominentur. Datum 8. Kalend. Jan. Constantinop. Honor. 8. & Theod. 3. Augustis Coss. 409.

DE ARGENTI PRETIO, QUOD
THESAUROS INFERTUR.

TIT. LXXVI.

1. Impp. Arcad. & Honor. Augusti Eutychiano
P. P. *a*.

Iubemus *d*, ut pro argenti summa, quam quis thesauris fuerit illaturus, inferendi auri accipiat facultatem: ita *e* ut pro singulis libris argenti quinos solidos inferat. Datum 11. Kalend. Mart. Constantinop. Casario & Attico Coss. 397.

sup. de custod. reor. c Irenarchæ creantur periculo Decurionum, & ex dispositione Prætidum, ut hic, adde l. 9. in fin. sup. de iure fisci. d C. Th. lib. 13. tit. 2. l. 1. e l. un. sup. de col. aris.

a Ex C. Theod. cod. tit. l. 1. Cont. b Irenarchæ munus institutum, ut per eum provinciarum tutela, quietis ac pacis per singula territoria concordia fieret. A. ristikides 4. isparv. Irenarcham vocat φύλακα τῆς ἐν ῥῆνῃ, leges Gothorum pacis adfertorem, τὸν τῆς τῆς δῆμῃς εὐταξίας ἐπιστάτην. V. Cujac. 1. obs. 33. l. super creandis 9. sup. de iure fisci. vide quæ scripti de Irenarchis. ad Nov. 20. & l. 6.

D. JUSTINIANI SACRATISSIMI PRINCIPIS, PP. A. CODICIS,

REPETITÆ PRÆLECTIONIS, LIBER UNDECIMUS

DE NAVICULARIIS *a* SEU NAUCLERIS PUBLICAS SPECIES TRANSPORTANTIBUS, ET DE TOLLEND LUSTRALIS *b* AURI *c* COLLATIONE.

TITULUS PRIMUS.

a Navicularii, naucleri, navar-ehi, nautici, exercitores navium, idem sunt. Vegetius 4. Diversi ab aliis sunt magistr. l. 3. inf. de naufragiis. l. pen. C. Th. de naviculariis.

b Lustrale aurum, ut mox dicemus, mercatoribus rerum minutarum, lenonibus, meritoris puellis, feneratoribus & similibus indicium. Fuit & iisdem indicium filiquatum ob venditionem in mundinis proponenda, quod Græci καὶ ἐξ ἑσσυμῶν appellant, Monopolium vero ab eo præstatur, qui iussu Principis id exercebat. l. 1. sup. de Monopol. Castiodor. 2. Cujac. hic.

c Lustrale aurum χρυσάριον, cuius oneris quarto quoque anno, id est, lustro, pendendi auctor Constantinus. Onus autem erat mercatorum, & negotiatorum (quale negotiatorum fuit id, cuius meminit Lampridius in Alexandro) rerum minutarum, imo meritoriarum puellarum, lenonum, feneratorum, cuius prostitutionis quidam quoque scripsit erant. l. 3. sup. de episcopis. l. 1. sup. de commercio. & mercat. l. 5. C. Th. de lustrali auri collat. Verum id tributum genus postea fustulit Anastasius: ut Evagrius & Zonaras testantur. adde l. 13. l. Th. de lustrali collatione.

Argumentum Græcæ Constitutionis, quæ deest tit. 1. lib. 11. Cod. de lustrali auri collatione, tale reperi in antiquissimo exemplari manuscripto, quam fidem ei habere debeat, prudens lector perpendet. Contius.

Indictionibus trinolustro digestis, auri primo pro rebus fustulio præter annum canonem indicitur, aurumque quod ex tali collatione dependitur, est lustrale. Quindecim vero annorum spatium in se quinquennii continens tria lustra, primo aurum, secundo argentum, tertio as exsolvere collatores perurget. In lustra vero conglomeratio per subadjuvas mello proximos adjutores & arcarios ad hoc officii deputatos sub forma exactionis inserta hoc expedito cursu perstringat.

I.

Remittit omnibus prorsus collationem auri argenti, exceptis civitatibus aut vicis, qui quid ultima voluntate sub hoc collationis onere acceperunt, vel si quid a fisco eadem lege datum sit. Qui vero tale onus agnoscunt, in eorum arbitrio sit id solvere Constantinop. vel in provincia, sive quarto quoque anno, sive ultra quadriennium, sine damno & perversitate ulla.

Ac si quid eo illato supersit, id in alias civitatis necessitates impendatur, veluti opera aut frumenti coemptionem aut lumina *a* aut similia. Constituit autem poenam C. librarum scholæ palatinorum, & præsidibus & cohorti & municipalibus, si hæc quandoque non observaverint.

NE quis, quo sit relevatus auri atque argenti collatione, describatur in spectacula, vel alia quadam: alioquin supra dicta poena imminet.

De naviculariis publicis species transportantibus.

3. Imp. Constantius A. & Julian. Cæs.

Olybrio P. U. *b*.

Nullam *c* vim oportet naucleros *d* sustinere, delegatas species annonarias transferentes, nec concussionem perpeti, nec aliquod genus incommodi: sed venientes ac remeantes omni securitate potiri, decem librarum auri multa proponenda his, qui eos inquietare tentaverint. Datum Kalend. Jun. Rom. Constantio 9. & Juliano Cæs. 2. Coss. 357.

4. Impp. Arcad. & Honor. Augusti Eusebio P. P. *f*.

Comperimus naucleros *g* susceptas species in *h* negotiationis emolumenta convertere: ideoque decernimus, ut intra annum *k*, quas susceperint, inferant species, & securitates reportent, quæ etiam diem illationis edoceant, ut intra alterum annum eis reddantur, a quibus species præstita sint. Dat. 10. Kalend. Jan. Mediol. Arcad. 3. & Honorio 2. Augustis Coss. 394.

dx. adde l. 1. sup. lib. 10. tit. 6. 8. de his, qui ex publicis rationibus tracta sunt & C. Theod. k l. 6. inf. cod.

a Lumina balnearum intelligit, ut *l. quia plurima. 19. 8. de operibus publ.*

b C. Th. lib. 13. tit. 5. l. 9.

c l. 5. inf. cod. l. un. inf. de litonum & isiner. custodibus.

d navicularios, in C. Th.

e Securitas interdum datur a lege, ut hic. adde Authent. Habitata. sup. Ne plina pro patr. l. present. ti. 6. in princ. & 5. i. sup. de his, qui ad Eccles. confugiunt. l. quinquies. in fin. sup. ad l. Julianam majest. l. ult. ff. de leg.

f C. Th. cod. tit. l. 26.

g Navicularios, in C. Th.

h Species annonariæ ab his, qui eas transvehunt, in privam negotiationem non sunt transferendæ.

i Hic multa de-

5. lidem

a C. Th. cod. 29.
al. Fabiano.
b v. l. 3. §. cod.
c in pœnam, in
C. Theod.
d v. Paponem 3.
Notar. 8.
e Ex C. Th. cod.
tit. l. 32.
f successus, in C.
Theod.
g conspiraret.
h Cycladas intel-
ligit. De Cyclad-
um præfide adde
Nov. 163. 41. 50.
i Summates clas-
sis Carpatæ, hic,
ut summates or-
dinis Alexandri-
ni, l. 57. sup. de
decur. Symma-
chus. Summates
Aricinæ urbis.
k eo, in C. Th.
l Consuevas, in C.
Theod.
m comportaret,
in C. Theod.
n solatia, in C.
Th. facit l. 6. D.
de caprivis.
o i. e. amicale,
quod datur ami-
cæ.
p alios in C. Th.
q al. libuit.

r C. Theod. cod. tit.
l. 33.

s l. 3. §. quæ res
venire.

t C. Theod. cod. tit.
l. 34.

u portubus in C.
Theod. & quibus
lib. manuscr.

x adde l. 6. sup.
cod. Hyeme peri-
culosa navigatio.
Hinc suscipi an-
nonæ publicæ de-
bent & subvehi
æstate, non hye-
me: nisi ventis
valde secundis. l.
3. inf. de naufragi-
is.

y Delicto iudicis
interdum ipsos
cives puniri hinc
colligunt: ut &
repressalias con-
cedi adversus o-
mnes cives, ob
justitiam denega-
tam a Rectore lo-
ci. Corsetus sin-
gul. Index.

z navicularii, in
C. Theod.

a C. Th. l. 5. tit. 6.
lib. 13. confer.

b Navicularii ju-
ris domum e-
mens, onus navi-
cularii agnoscere
debent. Quod ita
verum, ut id lo-
cum habeat etiam
in Principe emen-
te, ut hic. Na-
vicularia igitur
domus transiit
cum suo onere: &
ea parte Princeps
utitur jure priva-
ti. adde l. si divi-
na. §. sup. de exat-
trib. Cur ita? Onus reale rem comitatur, nec novi possessoris privilegio mutatur. l. ultim.
sup. de annon. & trib. l. 23. §. si fundus. 2. D. de servis. præd. rust. Hoc autem onus reale
est. l. 2. inf. cod. c. C. Theod. cod. tit. l. 7.
d Libera est cuique emendi & vendendi facultas: libera æstimatio & venditio est: Liberta-
ti vendendi & emendi favendum: nec ea facultas coercenda. l. 7. §. 1. sup. de advoc. divers.
jud. e Imo non prohibet: multis enim casibus emptio restricta. l. dudum. l. 1. sup. de
contrah. empt. l. si in emptione. 34. §. 1. D. de contr. empt.

5. Iidem Augusti Flaviano P. U. 4.

AB his, qui in nauceros prædas egerunt, volumus eo-
rum commodis satisfieri: & ideo ne crescat in poste-
rum eorum audacia, sancimus, ut quicumque in rapinis
fuerit deprehensus, pœna e quadrupli teneatur. PP.
Romæ in foro Aproniani 9. Kal. Feb. Stilichone & Aureliano
Confl. 400.

Quando id, quod per personas certæ regionis debet expediri, non
potest, debet expediri per homines circumstantes
expensis publicis. Bart.

6. Imp. Honor. & Theod. Augusti Anthemio
P. P. e.

Cum navarchorum cœtus circiter provincias Orientis
Cinopia navium titubaret, & investigandæ classis obten-
tu insularum secessus f obiret g, & navigandi opportu-
nitate transacta, iudiciorum indignatio sine transvectioni-
onis expectaretur effectu: merito celsitudo tua Præfeto
Augustali & insularum h Præfide conventis, civitatis A-
lexandrinæ & Carpatæ classis summates i & nonnullos
alios nauceros ejus k professionis adduxit, ut onus
frumentarii commeatu, qui per Orientales navarchos ex
Alexandrinæ civitatis conditis consueverat l ad sacratis-
simam urbem transferri, in suam fidem susceptum, ad eam-
dem Augustissimæ urbis horrea comportarent m: salariis n
pro mercedula præstitis ex tributariæ pensitationis im-
munitate, vel ex eo, quo vocatur φιλανθρωπία, nec non etiam
aliis p, quæ cognitionis limavit q examen. Dat. 14.
Kal. Feb. Honorio 8. & Theod. 3. Augustis Confl. 409.

7. Al. Imp. Theod. & Valent. Augusti; Iidem Au-
gusti Anthemio P. P. r.

Qui fiscales species suscepit deportandas, si recta navi-
gatione contempta, littora devia sectatus, eas aver-
tendo f distraxerit, capitali pœna plectetur. Datum
14. Kalend. Aug. Constantinop. Honor. 8. & Theod. 3. Au-
gustis Confl. 409.

8. Iidem Augusti Faustino P. P. post alia. t.

Judices, qui in partibus u dioeceseos suæ onusta navigia,
cum prosperior flatus invitat, sub prætextu hyemis x
immorari permiserint: una y cum municipibus & cor-
poratis ejusdem loci fortunarum propriarum feriantur
dispendiis. Naucleri z præterea pœnam deportationis
excipiant, si aliquid fraudis eos admisisse fuerit revela-
tum. Datum 18. Kalend. Septemb. Raven. Varana V. C.
Confl.

* Constitutio Græca. *

DE PRÆDIIS ET OMNIBUS REBUS NAVICULARIORUM.

TIT. II.

1. Imp. Valent. & Valens Augusti ad Aurelia-
num P. P. ann.

Domum a etiam b mansuetudinis nostræ in his,
quæ naviculario nomine obnoxia sunt, agnosce-
re præcipimus debitam functionem. Datum 3.
Kalend. Octobris Lupicino & Jovino Confl. 367.

Pro rata rei, quæ pervenit ad aliquem de bonis naviculariorum,
debet onus sustinere, nec patrimonium, vel persona
ulterius aggravatur.

2. Iidem Augusti & Gratian. A. Achiloni Pro-
conf. Africæ c.

IN his, quæ navicularii vendunt (quoniam interci-
pere d contractum emendi vendendique fas pro-
hibet e) emptor navicularii functionem pro modo

portionis comparatæ subeat. Res a enim oneri addi-
cta est, non persona mercatoris b. Neque c navicularium
jubemus d fieri eum, qui aliquid comparavit: sed eam
partem, quæ empta est, pro suo modo ac ratione esse mu-
nificam e: nec enim totum patrimonium ad functionem
naviculariam f occupandum erit, quod habuit, qui rei
exiguæ metator accessit: sed illa portio, quæ ab initio
navicularii fuit, ad pensionem hujusmodi g functionis
sola tenenda h est: residuo patrimonio, quod ab hoc vin-
culo liberum est, otioso & immuni servando.

† Domus i vero, quarum k cultu decus urbium po-
tius quam fructus acquirunt, ubi a naviculariis veneunt,
pro l tanto modo ad hanc pensionem obligari placet,
quantum habebant emolumentum, cum m pecunia mu-
tuaretur n. Ubi vero spatium o || loci p || & exiguitas
nullam habuerit pensionem, aut exstructio, cujus est ar-
dua, difficilisque molitio, aut decus sumptuosum, aut (ut
est plerumque liberale institutum) habitationem quis
suum urbis q ornamento adjecerit, nolumus munifi-
centiam, quæ postea addita est, improbam licitationem
æstimationis excipere: sed vetusta r potius loci species
& pensio cogitetur, quam cultus hodiernus, qui per in-
dultiam hominis animosi s accessit. Datum 3. Non. Au-
gust. post Consul. Gratiani A. 3. & Equitii V. C. 375.

Qui emit prædia naviculariorum, tenetur ad onus secundum
veram æstimationem, quæ privatorum pactis non
tollitur. Bart.

3. Imp. Arcad. & Honor. Augusto Messala:
P. P. t.

Hi, qui fundos naviculariæ functioni adscriptos a navi-
culariis acceperunt quolibet ad se titulo transeuntes,
secundum u agri opinionem x, quæ antiquitus habeba-
tur y adscripta, naviculariam functionem suscipere co-
gantur; neque eas conditiones sibi existiment profutu-
ras, quas venditor minus idoneus in se recepit impositas z
mentis arbitrio a: Hæc tamen pactio b servata, ut si
ad minus idoneum fuerit translata possessio, etiam au-
ctores transcripti prædii teneantur obnoxii, sitque hoc in
promptu, ut damnis fiscalibus primitus ab idoneis con-
sulatur. Dat. 14. Kal. Mart. Mediol. Theod. V. C. Confl.
399.

DE NAVIBUS NON EXCUSANDIS.

TIT. III.

Naves, quæ sub nomine & titulo alieno excusantur, pu-
blicantur. Bart.

1. Imp. Arcad. & Honor. AA. Longiniano
P. P. c.

Multi d naves suas diversorum nominibus & ti-
tulis tuentur: cui fraudi obviantes præcipimus,
ut si quis ad evitacionem publicæ necessitatis ti-
tulum crediderit opponendum, sciat navem esse
fisco sociandam. Nam ut privatos e quoque non prohi-
bemus habere navigia, ita fraudi locum esse non sinimus:
cum omnes in commune, si necessitas exegerit, conveniat
utilitatibus publicis obedire, & subvectionem sine digni-
tatis privilegio celebrare. Datum 3. Id. Jan. Rav. Arcad.
A. 7. & Probo Confl. 406.

Nulla navis ob necessitatem publicam excusatur aliquo pri-
vilegio in corpore juris inserto vel non inserto.
Bart.

niter, h. e. publice & a publicis personis, ne obstat. l. si fundum sub conditione 81. §. si liber-
tus. 4. D. de leg. 1. l. cum pater. 77. §. pater qui filio. 30. D. de leg. 2.
x Opinio hic, census & professio. l. ult. §. de colon. fundor. fiscal.
y habetur, in C. Theod.
z Sic legitur in C. Theod. al. imponens arbitrio, in quib. manuscr. imponens emens arbitrio. quod magis probat Cujac.

a Pactiones adversus fisco, fisco non nocent, sed paciscenti tantum.
b Testis, qui rei alicujus æstimationem hanc vel illam esse suo arbitrio suæque opinionis
dicit, recte deposuisse & probare censetur, si modo suam opinionem ad communem cate-
gorum sententiam retulerit. Corset. sing. Testis an. Testis.
c C. Theod. cod. tit. l. 2.
d Immunitatis suæ privilegium alii per fraudem communicans, atque ita eum excusans,
bonorum publicationem patitur, ut hinc colligit Corset. sing. Gabella. adde l. 2. §. cod.
e Navigia privati habere possunt: ut vel in flumine publico, vel in mari etiam sine per-
missu Principis navigent. adde l. 1. D. ut in flumin. publ. Porro qui naves habere possint
v. l. 3. D. de vac. mun. l. auferunt. 46. §. quod a præfide. 2. D. de jur. fisc. l. 15. D. de insub.
& relegat. l. pen. D. de veteran.

2. Imp.

a l. 1. §. cod. l. un.
 1. de Nautis Ti-
 berinis.
 b vide Novellam
 Theodosii, de na-
 vis ultra duorum
 millium medio-
 rum capacitate
 non excoisanda.
 c Embola foelix,
 publicorum spe-
 cierum transve-
 ctio, adde l. 13. §.
 de sacros. eccles.
 d Vel, particula
 plerumque inter-
 pretative sumit-
 ur, id verbi
 signum videtur.
 e al. deest.
 f precipimus.

2. Imp. Theod. & Valent. Augusti Florentio Praefecto praetorio.

Iubemus nullam navem a ultra b duorum millium
 modiorum capacem, ante felicem embolam c, vel d
 publicarum specierum transvectionem, aut privilegio di-
 gnitatis, aut religionis intuitu, aut prerogativa personae,
 publicis utilitatibus excusari posse subtractam: nec si coe-
 leste contra proferatur oraculum, sive adnotatio sit, sive
 divina || pragmatica || et sanctio, providentissimae legis
 regulas oppugnare debeat. Quod etiam in omnibus cau-
 sis cupimus f observari: ut generaliter si quid ejusmodi
 contra jus, vel utilitatem publicam in quolibet negotio
 proferatur, non valeat. Quidquid enim in fraudem istius
 legis quolibet modo fuerit attentatum, id navigii quod
 excusatur, publicatione corrigimus. Datum 9. Id. Apr.
 Theodosio 17. & Festo Coss. 439.

NE QUID ONERI & PUBLICO IMPONATUR.

TITULUS IV.

*Qui cogit nautam ad accipiendum aliquid ultra onus, tene-
 tur ad emendationem damni & criminaliter pu-
 nitur.* Bart.

1. Imp. Arcad. & Honor. Augusti Rufino P. P. b.

Oneri i publico sarcinam privatam ne k quis im-
 ponat, nec audeat portitores frumenti ad suscipi-
 endum onus aliqua necessitate compellere. Hoc
 enim facto atque commisso, non in dispendium
 solum, atque naufragii l damnum tenebitur obligatus,
 verum etiam publica coercionis experietur vigorem.
 Datum 5. Id. Januar. Constantinop. Olybrio & Probino
 Coss. 395.

DE m NAUFRAGIIS.

TIT. V.

1. Imp. n Constantinus A.

Si quando naufragio o navis expulsa fuerit ad litus,
 vel si quando aliquam p terram attigerit, ad q do-
 minos pertineat: Fiscus meus sese non interponat.
 Quod enim jus habet fiscus in aliena calamitate r, ut
 de re tam luctuosa compendium sectetur?

*Navicularius, qui dicit se fecisse naufragium, debet hoc pro-
 bare per testes coram iudice illius loci & intra annum
 praefecto nunciare.* Bart.

2. Imp. Valent. Valens & Gratian. Augusti ad Modestum P. P. f.

Si quis navicularius naufragium se sustinuisse adfirmet,
 Provinciae t iudicem, ejus u videlicet in qua res agitur,
 adire festinet, ac probet x apud eum testibus eventum:
 relatioq; etiam ad sublimissimam referatur Praefecturam:
 ita ut intra anni y spatium veritate revelata z competens
 dispositio a procedat. Quod si per negligentiam b praefi-
 nitum anni spatium fortasse claudatur, supervacuas c se-
 rasque interpellationes d emenso anno placuit non ad-
 mitti. Dat. PP. Berisi, Non. Jun. Modesto & Arintho
 Coss. 372.

*Cum de naufragio queritur, debent examinari duo vel tres de
 navi, qui melius scire debent veritatem; & eis deficienti-
 bus devenitur ad alios.* Bart.

m. El. lib. 53. tit.
 1. §. 3. de nau-
 fragio addit: So-
 licitos fuisse pi-
 cturam naufragii
 sui portare in ta-
 bula, ferente ca-
 sus sui historiam,
 & affem ita a prae-
 tereuntibus po-
 scere, Juven. 14.
 ibi mersa vate
 naufragus affem
 Dum rogat & pi-
 ctis se tempestate
 tuitur. Idem nau-
 fragii momento
 xonam lava mor-
 suque tenebant,
 Juven. ibid. id est,
 tenere solebant,
 nam in zona soli-
 dos & suam pecu-
 niam ferebant.

n In meo veter.
 manuscr. legitur,
 Imp. Anton. re-
 ctis, meo quidem
 iudicio, nam huc
 videtur Antonini
 constitutio, quae
 citatur in l. ult.
 cod. tit. Cont.
 o l. ult. inf. cod.
 l. pen. ff. de in-
 tend. enia.
 p al. reliquam,
 forte reliqua at-
 tigerint terram
 premenda.
 q v. Auth. Navigia. §. de furt. Fiscus res naufragorum suas non facit. v. Gloss. 1. quast.
 7. c. dispensationes. multo minus privatus.
 r l. 3. §. ultim. ff. de incendio. l. C. Th. cod. tit. l. 1.
 t Praesidem, l. 7. ff. de incend.
 u Testes eo loco interrogari postulare quis jure potest, ubi casum aliudve infortunium
 passus sit. Corset. sing. In loco.
 x Praesumi non solet naufragium nisi probetur, adde quae scripta ad l. 4. §. ff. ad l. Aquil.
 y Navicularius qui publicas species exportat, intra annum probare debet naufragium
 quod allegat, ut hic. Imo intra biennium probare potest. l. 5. inf. cod. Dic, pro locorum
 intervallum annum sui biennium statuendum esse. l. 2. C. Theod. Hinc etiam colligitur, Ra-
 tionibus quotannis reddendis, mercatores obnoxios esse. Corset. sing. Mercator.
 z relata, in C. Theod.
 a remedium ex indulgentia concedatur, in C. Th.
 b Additur, huiusmodi, in C. Th.
 c Imo neque supervacua, neque serae sunt preces post annum, l. 1. ff. de inten. l. 18. sup.
 de furt.
 d adiones, in C. Theod.

3. Imp. Gratian. Valent. & Theod. Augusti navi- culariis Afri. Sa. a.

Quotiens obruta vel submersa fluctibus navi examen
 adhibetur competentis Judicis, duorum vel trium
 nautarum quaestione b habita, ceteri ab huiusmodi nexu
 liberentur. Quid est enim quod non abunde c intra praefi-
 nitum numerum solers quaestor inveniet? Circa magi-
 stros navium, quibus d est scientia plenior, immoretur:
 qui si fatali forte defuerint, in alios inquisitio transfera-
 tur e. Sane si universos violentia tempestatis obruerit,
 ne veritas lateat, a f liberis nautarum sive magistrorum
 intra iudicia constitutis super eorum quaratur interitu,
 quos navicularius naufragio periisse contendit. Susceptio-
 nis g autem necessitas h ex Kalend. April. in diem Ka-
 lendarum Octobris mensura servabitur. Datum 8. Idus
 Febr. Trever. Gratiano vel i Theod. i. Augustis Coss.

*Privatis, qui solverunt collectas publico officiali, qui postea
 aufugit vel perdidit, non imputatur.*
 Bart.

4. Imp. Valent. Theod. & Arcad. Augusti Tatiano P. P. k.

Pro his, quae semel a collatoribus illata naufragiis peri-
 erint, nolumus l nobis aliquam cum possessoribus,
 sive Senatoris sive privati sint, communionem esse, vel
 aliquid periculi ad eos redundare. Datum 15. Kalend.
 Aug. Constant. Tatiano & Symmacho Coss. 391.

*Cum de naufragio queritur, summam examinabi-
 tur.* Bart.

5. Imp. Honor. & Theod. Augusti naviculariis per Africam post alia. m.

De submersis navibus decernimus, ut levato n velo ista
 causae cognoscantur, & si quisquam de talibus nego-
 tiis aliquid accepisse o detegitur: Iudex apud quem
 constituitur, his conquerentibus, qui nudantur, pro p qua-
 litatibus personarum multandi, removendi, || prosci-
 bendique q || habeat potestatem.

+ Si vero causarum talium cognitores libelli datione r
 vel plenaria s interpellatione commoniti, intra bien-
 nium t has causas audire neglexerunt, & hoc fuerit tem-
 pus elapsum: praedictum noceat eatenus Cognitori,
 ut naviculario propter vitium Judicis u absoluto, me-
 diam oneris ejus partem, propter cuius probandam amis-
 sionem legitimo duntaxat tempore cognitio petebatur,
 iudex cogatur inferre residuum vero officium ejus exol-
 vat. Datum 16. Kal. April. Raven. Honor. 9. & Theod.
 5. Augustis Coss. 412.

6. Idem Augusti Anthemio P. P.

Super naufragiorum quae contigerint casibus, usitato
 more habita quaestione, si quis calculus modulationis x
 dicatur tempestate maris deperisse, sub tux sedis auditio-
 ne nequaquam feratur acceptus: sed hanc dispendii jactu-
 ra, in y omne nauclerorum z concilium pro rata scil. a
 contingentis muneris deferatur. Dat. 14. Kalend. Febr.
 Honor. 8. & Theod. 3. Augustis Coss. 409.

immania elementa dedisse. Cassiod. 4. Var. 7.

n v. quae scripta ad l. 2. sup. cod.

o Levato velo, hic est, aperta fore, solebant enim foribus xidum praeferendi vela, ut recte
 Aeschylus χονφόρος dixerit βελόν ερμεσιν πυλών, & Stephanus βελόν τε εδόν τῆς
 τρύγης. Idem Cujac. sup. ut nemo prius titulos praeferat suis, vel alienis imponat, vel
 vela regia suspendat. Aug. 1. confess. Plautus Querulo: tam pia tua parente velo dixit.

p vide Anthem. Naufragia. sup. de furt.

q al. deest.

r additione.

s al. planaria: quod quidam magis probant, ut l. 4. sup. de dilat.

t l. 4. §. pen. D. de incend.

u i. c. praescriptione biennii.

x Modatio, i. e. modius frumenti, sic dicitur modatio hoc loco, & l. 1. inf. de annon. ci-vi-
 lib. ut ne pensationem frumenti putes cum quibusdam. non est quoque quinquagesima: de
 qua l. 9. sup. de susceptibus. Est enim hic modatio, mensura, quinquagesima illa,
 εἰρηματόν. Non est quoque hic modatio navis xtimatio ex lege Rhodia, quae navem
 capsam mille modiorum xtimat aureis 50.

y Delicto unius alius teneri potest, de quo vide quae scripta ad l. 5. inf. de Fabricens.

z Nauclerorum vel nauclerorum.

a sed.

a C. Th. cod. tit.
 l. 3.

b vide quae scri-
 pli ad l. 12. §. 1. D.
 de prob. August.
 form. 52. ad fra-
 tres in Eremita
 Homines ad cor-
 mentia datur e-
 vamus, ut de
 submersione na-
 vim secundum
 ordinem quere-
 retur.

c aliunde, in C.
 Theod.

d Probam mor-
 tem eo ipso, quod
 is, de quo agitur,
 pro mortuo ha-
 beatur inter li-
 beros & con-
 junctos, notat ex
 hoc loco Corset.
 sing. mors verifi-
 milius enim no-
 runt facta con-
 junctorum con-
 juncti, quam ex-
 tranei.

e transferretur, in
 C. Th.

f Iuramento im-
 pedimentum pro-
 bari: si is de cu-
 jus impedi-
 mento agitur, honesta
 sit persona, nec
 aliter iniri pro-
 batio possit, hinc
 colligit Bald. dec.
 317.
 g i. e. annona pu-
 blicae xrate susci-
 pienda, & subve-
 hendae, non hy-
 eme.

h Navigationis
 opportunitatem
 tempus a Kal. Apr. in
 Kalend. Octobris:
 quia calor & x-
 stas benehio vis
 ventorum miti-
 gatur.

i Et, & ita etiam
 in C. Th. emen-
 dandum existi-
 mat Russard.

k C. Th. cod. tit.
 l. 4. sed aliter
 Cont.

l l. 126. §. 1. D.
 de verb. obl. Man-
 dat ob eam cau-
 sam Theodosius
 comiti rerum pri-
 vatarum, ut nau-
 fragio prosecuto-
 ribus frumenti
 publici, quibus
 nihil praeter la-
 chrymas super-
 fuit, modatio-
 nem iurici publi-
 ci, naufragio a-
 missam faciat re-
 putari. Crudeli-
 tatis namque ge-
 nus esse ultra
 naufragium velle
 delevire & eos ad
 dispendia cogere,
 quibus inopem
 vitam probantur

m C. Theod. cod. tit. l. 6.

DE METALLARIIS ^a, ET METALLIS ^b,
ET PROCURATORIBUS METALLORUM.

TIT. VI.

1. Imp. Valent. & Valens Augusti ad Cresconium
Com. metallorum ^c.

Perpena deliberatione duximus faciendum, ut quicunque metallorum exercitium velit affluere, is labore proprio & sibi & reipubl. commoda comparet. Itaque si qui sponte conduxerint ^d, eos laudabilitas tua octonos ^e & scrupulos in balluca ^f || quæ Græce χρυσάμιον ^g appellatur || cogat exsolvere. Quidquid autem amplius colligere potuerint, fisco potissimum distrahant, a quo competentia ex ^h largitionibus nostris pretia suscipiant. Dat. 4. Id. Decemb. Parisiis, Valentiniano & Valente Augustis Coss. 365.

2. Idem Augusti ad Germanianum Com.
S. L. ⁱ.

OB metallicum ^k canonem, in quo propria consuetudo retinenda est, quatuordecim ^l uncias ballucæ pro singulis libris constat inferri. Dat. 6. Id. Jan. Roma, Lupicino & Joviano Coss. 367.

3. Imp. Grat. & Valent. & Theod. Augusti
Floro P. P. ^m.

Cuncti ⁿ, qui per privatorum ^o loca saxorum ^p venam laboriosis effusionibus ^q persequuntur ^r, decimas ^s fisco, decimas etiam domino representent: cetero ^t modo || propriis ^u || suis desideriis vindicando. Datum 4. Kalend. Septemb. Constantinopoli, Antonio & Syagrio Coss. 382.

Officiales exigentes metallum, non debent ad aliam dignitatem promoveri, nisi prius illud officium perficiant. Bart.

4. Idem Augusti Eufinio P. P.

Cum procuratores ^x metallorum intra Macedoniam ^y, Daciam mediterraneam, Mœsiam, seu Dardaniam ^z, soliti ^a ex curialibus ^b ordinari, per quos solennis profigatur exactio, simulato hostili metu, huic se necessitati subtraxerint, ad implendum munus retrahantur: & nullus deinceps licentia laxetur, prius indebitas expetere dignitates, quam subeundam procuracionem fidei solertique devotione ^d compleverint.

5. Imp. Valent. Theod. & Arcad. Augusti Rq-
mulo Com. S. L. ^e.

Per annos singulos septem ^f per hominem scrupuli largitionibus inferantur ab aurilegulis ^g, non solum in Pontica ^h diœcesi, verum etiam in Asiana. Datum 11. Kalend. Mart. Constantinopoli, Arcad. A. 2. & Rufino Coss. 392.

6. Imp. Theod. Arcad. & Honor. Augusti
Paterno ⁱ.

Quosdam operta humo esse saxa ^k dicentes, id agere cognovimus, ut defossis in altum cuniculis, alienarum ædium ^l fundamenta labefactent. Qua de re si quando huiusmodi marmora sub ædificiis latere dicantur, perquirendi eadem copia denegetur. Datum 17. Kalend. April. Constantinopoli, Theod. A. 3. & Abundantio Coss. 393.

Adstricti ad fodiendum metallum, si aufugerint, ad aliud officium retrahentur, etiamsi familiares Principis fuerint. Bart.

7. Imp. Theod. A. Maximino Com. S. L. ^m.

Quodammodo operta humo esse saxa ^k dicentes, id agere cognovimus, ut defossis in altum cuniculis, alienarum ædium ^l fundamenta labefactent. Qua de re si quando huiusmodi marmora sub ædificiis latere dicantur, perquirendi eadem copia denegetur. Datum 17. Kalend. April. Constantinopoli, Theod. A. 3. & Abundantio Coss. 393.

Adstricti ad fodiendum metallum, si aufugerint, ad aliud officium retrahentur, etiamsi familiares Principis fuerint. Bart.

^a al. insoliti.
^b Metallorum procuratores ex curialibus ordinabantur: ad eos pertinebat creatio procuratoris metallorum. ^c nullus, alias, nulla.
^d exactione.
^e C. Th. cod. tit. l. 12.
^f septeni, legendum ex C. Th. ut octoni in l. 1. §. eod.
^g aurilegulus, χρυσολέκτης Syn. ib. c. 9. χρυσόρυκτις. 2. Harm. 5.
^h Metallicus hic canon erat in diœcesi Pontica & Asiana.
ⁱ C. Th. cod. tit. l. 14. confer. multa sunt enim in fine detracta.
^k l. 3. §. eod.
^l Marmor in alieno effodere licet, etiam invito domino: dum tamen præstetur ei solatium, seu decima, l. 3. §. eod. & ne actis cuniculis noceatur alienis ædificiis. adde l. 26. ff. de damno.
^m C. Th. cod. tit. l. 15.

Metallarii || sive metallariæ ^a, || qui quæve ea regione deserta, ex qua videntur oriundi ^b, vel oriunda, ad exterram ^c migraverint, indubitanter sine ulla temporis præscriptione ad propriam originis stirpem, laremque una cum sua sobole revocentur, etiam quos domus ^d nostræ secreta ^e retineant. Sciant autem nullum exinde præjudicium fisco esse generandum, etiamsi quis ex his, quem metallicum esse constiterit, privatis centibus suum nomen indiderit ^f. Dat. 5. Id. Jul. Constantinop. Victore V. C. Conf. 424.

DE g MURILEGULIS ET GYNÆCIIARIIS ^h, ET PROCURATORIBUS GYNÆCII, ET
DE MONETARIIS ⁱ, ET BASTAGARIIS ^k.

TIT. VII.

De monetariis.

1. Imp. Constantinus A. ad Bithynos.

Monetarios ^l in sua semper conditione ^m durare oportet: nec dignitatis ⁿ cujuscunque privilegio ab huiusmodi conditione liberari. Dat. 12. Kal. August. Gallicano & Basso Coss. 317.

De baphiis & gynæciis.

2. Idem A. ad Felicem Procuratorem rei
privatæ.

Baphii ^p, & gynæcii, per quos & privata nostra substantia tenuatur, & species ^q gynæcii confectæ corrumpuntur, in baphiis ^r etiam admixta temeratio nazum adducit inquinatæ alluvionis: suffragiis abstineant, per quæ memoratas administrationes adipiscuntur: vel si contra hoc fecerint, gladio feriantur.

De his, qui se gynæciariis junxerunt.

3. Imp. Valent. & Valens AA. ad Germanum
Consularem ^s.

Ingenuæ mulieres, quæ ^t se gynæciariis sociaverint, si conventæ denuntiatione solenni, splendorem generis contuberniorum vilitati ^u præferre noluerint, suorum maritorum conditione reneantur. Dat. 4. Kal. Jul. Mediol. Valentiniano & Valente AA. Coss. 365.

De bastagariis.

4. Idem Augusti ad Auxonium P. P. ^x.

Quod ad præfens remedium pertinet, quantum ^y animal bastagariis pro reparatione ^z præbeat. Dat. Id. Dec. Marcianop. Valentiniano & Valente August. Coss. 365.

De occultatore gynæciarii.

5. Imp. Valent. Valens & Gratian. Augusti ad
Filematium Com. S. L. ^a.

Qui aliquem ex familiis gynæcii in latebris habere comperti sunt, quinque librarum auri damno subiciantur. Dat. 12. Kalend. Septemb. Cilicia, Modesto & Arintheo Coss. 372.

De occultatore mancipiorum tetrini.

6. Imp. Gratian. Valens & Theod. Augusti ad
Eucherium ^b.

Qui tetrini ^c nostri mancipia occultatione ^d celaverit: ternis libris auri pro singulorum hominum suppressione plectetur. PP. Carthagine, 3. Kal. Mart. post Consulatum Auxonii & Olybrii.

^l C. Th. lib. 10. tit. 20. l. 1. ^m τὴν Syn. ibid. περὶ μεταβολῶν αὐτοῦ χαρῶν. ⁿ Verbi gratia militis. ut l. 11. §. eod. ^o Cujacius ita legit. Idem ad Felicem: Procuratores rei privatæ, Baphii & Gynæcii, &c. ut tria procuratorum genera hic proponat.
^p Græci ita hanc constitutionem reddunt. Quoniam generales rerum nostrarum procuratores (κατοικοὶ dicuntur) & tinctores & gynæciarii multa corruperunt & inquinaverunt: idque factum est inde quod rerum administrationi præpositi fuerint: idcirco volumus in posterum, ne quis talis fiat: quippe gladio ceteroqui ferietur. Syn. Basil. ibid. c. 2.
^q i. e. vestes. l. 4. §. sit. prox.
^r Baphii procuratores sunt, per quos Baphiis admixta temeratio vim addit inquinatæ alluvionis, ut hic. Baphii seu βαφείς, ministri tingendæ Imperatoris purpure.
^s C. Th. cod. tit. 3.
^t adde l. 7. inf. cod. l. Lucius. 27. ff. de post. dixi ad Ulpian. 11. §. 11. adde l. edicimus. C. Th. hoc tit. l. senatus consultum. 179. C. Th. de decurionib. l. 1. §. de dignit. ^u utilitati.
^x C. Th. cod. tit. l. 4. ^y decimum. in C. Th.
^z reprobatione, al. reportatione.
^a 2. & 7. C. Theod. cod. ^b C. Th. cod. tit. l. 9.
^c pistini, sed male. Sed Græci ἐν τῇ γυναικί legunt, hac sententia, ut qui gynæci mancipium celaverit, ternas auri libras præstet. Syn. ibi. c. 6. ibid. c. 8. edicatur, ut qui corruperit mulierum deputatam gynæceo, duas libras solvat.
^d occultatione.

De

^a Defunt in C. Th. ut postea. quæve, vel oriunda.
^b Metallarii, qui sunt conditione, ea conditione se non liberant præscriptione temporis, ut hic, nisi forte 40. annor. l. 4. §. de præscr. 30. annor.
^c externa, al. extraneum.
^d quod nos damus.
^e consecrata, al. consecuta. A lecretis revocatur metallarii, adde l. 26. §. de decur. f. indixerit.

^g περὶ χρυσολέκτης. Eccl. lib. 54. tit. 16. Sunt autem conchyliorum genera hæc purpura, murex, buccinum, ceryx, &c. πορφύρεος, ut Strabon ait, quorum sanguine inficitur laus Imperatoris ubi bus destinatur, murileguli, qui & conchylioleguli, conchyliorum piscatores huic muneri additi conditione. huc refer l. 9. l. 11. l. 12. l. 13. l. 14. §. eod.

^h Gynæcii procuratores sunt, per quos species, id est, Gynæcii confectæ corrumpuntur. l. 1. §. eod. Gynæciarum ministri, qui conficiunt, & contereunt vestes imperiales & ejus ministrorum: huc refer l. 2. l. 3. l. 5. l. 13. §. eod.
ⁱ Monetarii sunt, qui monetam cudunt. adde l. 1. l. 7. l. 11. §. eod.
^k Et de vestitiis. additur in quibusdam libris. v. in hunc titulum. Alciat. Bastagarii serviunt veduræ rerum ad sacrum ærarium pertinentium, quam propriis jumentis faciunt excepta parte quinta, quæ de fisco reparatur. adde l. 4. l. 7. l. 8. l. 9. §. de casu publico.

De his, qui se monetarii junxerunt. 2. De filiabus monetariorum.

7. Iidem Augusti ad Hesperium P. P. a

Edicimus, ne qua mulier splendidioris gradus monetarii adhaerens consortio, decus nativae libertatis amittat: Quod si qua b ab hac praeceptione statutum nostrae serenitatis c abduxerit: ea d vel legitima admonita conventionem discadat, vel si complexui e monetarii putaverit inharendum, non ambigat se || sibi || f & liberis praedicturam, & ejus conditioni esse necessariam.

1. Si qua vero originaria g seu colonaria possessionis alienae, ignaro domino, seu sciente, monetario ad sociabitur: hi conventi mox juri agitorum debitas personas retrahere festinent: vel de cetero sciant repetendi facultatem, silentii sui conniventia perdidisse.

2. Sed ut monetario nullam extraneam h nece volumus, ita & ex monetario patre susceptas prohibemus extraneis copulari. Dat. Prid. Id. Mart. Aquil. post Consulatum Auxonii & Olybrii 389.

De bastagariis.

8. Iidem Augusti Trifolio Com. S. L. i

Aeternam fiximus legem, ne unquam bastagariis militiam vel suam deferere liceat, vel aliam antequam eam impleverint, surreptitia k impetratione tentare. Datum 9. Kal. August. Heraclea, Richomere & Clearcho Confl. 384.

De naviculis lectioni conchyliorum deputatis.

9. Iidem Augusti ad Principium P. P. l.

Si quis naviculam m functioni muricis & legendis conchyliis deputatam ausus fuerit n usurpare, duarum librarum auri illatione teneatur. Dat. 6. Kal. Octobr. Aquil. Arcad. A. & Bautone Confl. 385.

De sericoblatta & metaxa.

10. Imppp. Arcad. Honor. & Theod. Augusti Philometori Com. S. L. o.

Lotas p in posterum sericoblatta q & metaxa r hujusmodi species inferri praecipimus; viginti librarum auri condemnatione proposita his, qui serinium canonum tractant: prioribus etiam cujuscunque officii, si statuta coelestia a quoquam passi fuerint temerari. Datum 5. Kalend. Jul. Constantinop. Arcad. A. 6. & Probo Confl. 406.

De murilegulis.

11. Impp. Theod. A. & Valent. Cae. Maximino Com. S. L. f.

Murileguli t, qui derelicto atque despecto propriae conditionis officio, vetitis se infulis dignitatum & cingulis penitus denegatis munisse dicuntur, ad propriae artis & originis vincula revocentur: Ab illis autem, qui rebus eorum videntur inhiasse, quos in sua origine permanere, & solemnibus ministeriis inservire manifestum est, omnia quaecunque constiterit ex quocunque titulo possessa, antiquis possessoribus restituantur. Quod si u alienigenae detentores x oneribus conditionis extraneae maluerint subjacere, quam restituere facultates: & futura deinceps agnoscant munera y sibi esse subeunda & de praeterito, si qua ipsis possidentibus reliqua colliguntur, a semetipsis sciant sine aliqua excusatione solvenda. Datum 17. Kal. Nov. Constantinop. Victore Cos. 424.

De natis ex murilegula & ingenuo.

12. Iidem A. & Cae. Maximino Com. S. L. z.

Hi, qui ex filiabus murilegularum & alienae a originis patribus sunt, vel fuerint procreati, jura maternae conditionis agnoscant. Dat. 9. Kalend. Jun. Theod. A. 11. & Valentiniano Cae. Confl. 427.

De substitutis.

13. Impp. Theod. & Valent. Augusti Acacio Com. S. L. b.

Hilominus ad propriam conditionem revocetur. Quod si quis ejusdem originis cum ipso species ab eo quasdam acceperit, eas ipsas restituat. Syn. ibid. c. 11.

u Feudum licet non possit alienari invito domino, sit de prohibita feudi alienat. si tamen emptor onera sustinere velit, quae primo feudatario imminabant, emptorem eo casu recte admitti colligunt ex hoc textu Bartolus, Angelus, & Corsetus singulari feudum.

x detentatore, in C. Th.

y munia.

z C. Theod. cod. tit. l. 15.

a alienigenae.

b C. Theod. cod. tit. l. 16. ostendit autem notitia Romani imperii eos omnes, qui hac in Lege enumerantur, licet diversae sint functionis, sub dispositione comitis sacrarum largitionum fuisse.

Si quis ex corpore a gynaeceariorum, vel linteariorum, vel lymphariorum b, monetariorum c, vel murilegularum, vel aliorum similium ad d divinas largitiones nexu sanguinis e pertinentium, voluerit posthac de suo collegio f liberari: non quoscunque nec facile in locum proprium, freti dextra g triumphalis absolutione, substituant: sed eos, quos omnibus idoneis modis sub ipsis quodammodo amplissima tua sedis obrutibus approbaverint: ita tamen, ut is, qui ab hujusmodi conditione juxta formam coelitus h datam beneficio principali fuerit absolutus, universi i generis sui prosapia k in functione memorati corporis permanentem, cum omnibus ejus, qui absolvitur, rebus obnoxiam largitionibus sacris futuram esse non dubitet. Datum. 7. Kal. Mart. Constantinop. DD. NN. Theod. 12. & Valentiniano 2. Augustis Confl. 426.

De satisfactione.

14. Iidem Augusti l.

Privata vel lintearia m vestis magistri n, thesaurorum praepositi o vel baphiorum ac textinorum procuratores p, caterique, quibus hujusmodi sollicitudo committitur, non ante ad rem sacri ararii procurandam permittantur accedere, quam satisfactionibus dignis q eorum administratio roboretur: scituri, nec prosecutorias r quidem sacras posthac sibi met postulandas.

De natis ex alterutro parente Conchyliolegulo.

15. Iidem Augusti f.

Qui t aut patre u conchyliolegulo x geniti probabuntur, aut matre, memoratae adscriptioni obnoxiosos esse non ambigant y. Dat. 10. Kal. April. CP. Hierio & Ardaburio Confl.

De his, qui corporibus adscribuntur.

16.

Ne quis, ut fit, publicis corporibus adscribatur, nisi urgente necessitate, vel nisi sit ex eo genere & tam arte quam aetate habilis atque idoneus, actis apud Praesidem provinciae factis, & esse illum idoneum corpore deponente, rursusque gestis ad nos delatis, ut continentur divino oraculo nostro vice probatoria z. Qui vero hac non servaverit, neque solatia inde ulla percipiet, nec ullum cum collegio commercium habebit, sed gravissime coercitus exilio perpetuo damnabitur extra provinciam: eisdem poenis subicitur, qui ei opem tulerit hac in re, & maxime praepositus.

DE VESTIBUS HOLOBERIS a ET AURATIS b, ET DE INTINCTIONE SACRI MURICIS c.

TITULUS VIII.

1. Imppp. Valent. Valens & Gratian. Augusti Archelao Com. S. L.

Auratas d ac sericas paragaudas e auro intextas viriles f privatis usibus contexere g conficereque prohibemus: & in gynaeceariis h tantum i nostris fieri praecipimus. Dat. 5. Non. Jul. Nebioduni. Accept. 15. Kal. Aug. Martianop. Valentiniano N. P. & Victore Confl.

2. Imppp. Gratian. Valent. & Theod. Augusti Floro P. P.

Nemo k || vir l || auratas habeat, aut in tunicis, aut in lineis paragaudas: (nisi hi tantummodo, qui

m lintex. n Magistri vestis privatae vel linteariae.

p Procuratores baphiorum ac textinorum, ut l. 2. sup. cod.

q Digna Satisfactio, idonea. Sic Plutarchus βεβαιότητα ἀξίον.

r Prosecutoriae, probatoriae, l. 9. inf. de div. offic. f C. Th. cod. tit. l. 17. ex qua hic

u Liberi patris conditionem interdum sequuntur, dixi ad l. 7. sup. de rei vind.

x conchyliolegulo, in C. Theod. al. conchylii legulo.

y ambigunt.

z De probatoria v. d. l. 9.

a Holoberis, Hal. sed holobera vestes, nihil aliud quam togae sericae: βήρος enim Zonaras esse ait, vestes sericas, ut hic Alcias.

b vestis holoserica, & auratae sit hic mentio. utriusque par pretium: libra enim auri tunc libra serici erat, ut Vopiscus scribit in Aureliano, & in lege Rhodia, ὁλοσενικά δ' αὐρατά τῶν χρυσίου.

c siue sacrae vestis, al. intinctione. d C. Th. cod. tit. l. 1.

e Paragauda, vestes auratae, & sericae auro intextae phrygio vel barbarico opere pro numero filiorum aureorum intextorum, monolores, dilores, pentelores facit Vopiscus in Aureliano. Onera ocari ab Ammiano refert Petrus Fab. l. 1. Semifer 16.

f Additur, muliebres, in C. Th. sed hoc detractum est, quia cas matronis indulgebant Justinianus l. 2. l. 4. inf. cod.

g intexere. h gynaeceis. i tantummodo.

k C. Th. cod. tit. l. 2. l. Absc. a C. Th. v. l. 1. sup. cod. l. 4. inf. cod.

a Corpus (quod intra collegium) gynaeceariorum, linteariorum, lymphariorum monetariorum, murilegularum. b Linteariorum, ex C. Th. emendat Cujac. Lintearii sunt artifices lintearum vestis: linifarii, linifices. in quibusdam tamen haec vox deest. c Monetarii, qui monetam cudunt: quod tamen Alcias non admittit, immerito. d Sub dispositione Comitum largitionum fuerunt gynaecearii, linifarii, monetarii, lintearii. e Sanguinis, seu originis jure hi pertinebant ad sacras largitiones. f antea corpus appellavit. g Dextra triumphalis absolutione hic, & l. pen. C. Th. de amonitione civilis. nihil aliud quam adnotatio Principis. Eusebius 2. de vita Constant. ἡ τροφή τοῦ αὐτοῦ βασιλέως. h Coelitus data forma, hoc est, ab Imperatore, a Principe. Ita de Principe loquuntur veteres. Socrates Christiane certe non fuit, Imperatores vocatos Θεοτάτας καὶ διοτάτας: ut nec Tiberius passus est, occupationes suas vocari sacras. i universam. k Prosapia, quae & prosapias, genus, generis longitudo, a prosipando seu proficundo. l. 1. veteres prosapias. Fe- ro prosapia, progenies, id est, pro- ro sparsi & quasi jacti liberi. Varro. De Coelorum prosapia te esse arbitror. Nam hi sunt unoculi. l. Additur in quibus, * Com. S. L.

o Praepositi thesaurorum.

a Principis mi-
nistro vestis au-
rata permittitur,
quæ aliis non
permittitur.

b Inclusa defigat
in C.Th.

c indutu.

d Colore adul-
terino laam ita
tingere, ut in spe-
cie ti ad videat-
ur auricis colo-
re, capitale.

e i.e. tincta, qui-
dam legunt, fusca-
ta, sed male. Di-
baphis seu bis-
aiax præfiosio-
res. Fulgentius,
Talo tamen re-
colligens bis sin-
tam vestem: Ti-
bullus, Vellera
det succis bis ma-
defacta Tyros. Ci-
cer. 2. epist. Cur-
ius dibaphum co-
gitat, sed cum in-
fector moratur.

f tingere.

g Rhodium se-
ricum, an a rosa,
ut Accursius pu-
tat? An a Rhodo
insula, ut Alcia-
tus? an a rose co-
lore (sed ex enim
Græci rosam ap-
pellant) ut Forca-
tulus, cap. 21. pe-
rus. eadem ratio-
ne, qua Rhodium
oleum Plinio, i.e.
rosis. Rhodia ra-
dix, Dioscoridi,
quod contritas
rosas redoleat.

h Rosas enim pur-
pureus color in-
est: & ut poëta
sunt, Veneris
fanguine tinctus,
cum dea in rosas
incidisset. Aulo-
nius in Rosa,
Hanc tenui filo
purpurea rubra
notat. Claudianus in raptu Proserpinæ, Sanguine colore rosas. An vero legemus Janshi-
no, ut dixi ad l. 2. sup. quæ res venire.

i Fit enim ut hæc dibapha, seu hæc duplici tinctione rosenm vellus efficiatur magis simile
purpuræ. Nisi dicamus alio externo colore tingi hic vetari. v. l. 4. inf. eod.

k Fucare est tingere, v. Forcat. c. 21. penult.

l Sensus est, licet sericum album, i.e. crudum, nativumque quolibet alio colore inficere:
eundem Rhodino colore, non licet alio inquinare.

m C.Th. 21.3.

n l. 1. l. 2. sup. eod. l. 1. n. inf. Nulli licere in frenis: adde quæ scripti ad l. 9. ff. de injur.

o qui cunctumque. in C.Th.

p Prohibitiones ut generaliores videantur, sexum, dignitatem, artem, professionem &
genus admittentis in legem comprehendunt.

q Species hic pro vestibus accipit, ut l. ult. inf. de militari veste.

r Principis vestem nemo subditus imitari debet.

s Color conchylii & purpuræ soli Principi reservatur.

t Purpuræ crux (Crux vocant, quibus color alius purpureo est admixtus. l. 11. C. Theod.
de Sceniciis. l. 3. sup. eod.) nemini interdicitur, ad usum tamen sacre domus fieri vetitur.

x Holopurpuræ vestes, omni ex parte purpuræ, quibus nullus alius color immixtus. Hæ
privatis interdicitur.

y Purpuræ hæc texta interdicitur, quas nominatim Leo interdicit Nov. 80. de quo vide quæ
scripti ad l. vestis. 23. §. 1. ff. de nupt.

z Virgil. Argenteo conijnx percussit pectine telas. Sic in l. 31. sup. de Episcop. auri sacra fa-
mes: & in Nov. Valent. de sepulchris, Scimus enim, nec vana fides: & l. 4. C. Th. de agent. in
rebus. v. de domo.

a holovera, eod. Th. id est, holoserica.

b Virilia id est, quod mulieribus eorum usus non interdicitur, l. 1. ibi viriles, l. 2. ibi
vir. §. eod. Licet, inquam, mulieribus uti holoveris & holosericis auratis vel auro intextis
paragaudis: non viris. Quid ita? Ornatus & cultus mulieris proprius est, non virorum.

c Purpuræ tamen, quæ serico semper pretiosior fuit, usus mulieribus interdicitur.

d purpuram privatam habent, sacris thesauris reddere debent, minime recepto pretio.

e Quædam detracta sunt e C.Th.

f Purpuram privati post hanc legem habentes, læsæ majestatis tenentur. Majestatis itaque
crimen incurrit vel is, qui vestes imperatoris proprias usurpat: qui vestibus iisdem utitur,
quibus imperator.

g Ex lib. 10. tit. 20. l. ult. C. Th. sed multa hic sunt immutata.

h Purpuræ nundinæ, negotiationes & venditiones interdicitur privatis. l. 1. supra quæ res
venire.

i Scrinia hæc largitionum fuere, serinium exceptorum, canonum, tabulariorum, vestia-
riorum.

j Al. iat. hic legit: de serinio vestiarum ad baphia Phœnices. Addit Hal. quartum de serinio
vestiarum, quod abest a veteribus lib. & C.Th.

k Cur phœnices baphia seu officinas tinctorias explorari jubet potius, quam alias? nempe
quod ibi pretiosissima purpura, quæ dicebatur Tyria, §. 33. inf. de Ad. vel ostrum Tyrium a
Tyro colonia Phœnicia. l. 1. ff. de consue.

l multo, in Cod. Theod.

bus hoc propter a Imperiale ministerium concessum b
est). non enim levi animadversione plectetur, quisquis
vento se & indebito non abdicaverit indumento c. Da-
tum 3. Kal. April. Constantinop. Antonio & Syagrio Conss.
382.

Non debent lana vel panni tingi aliquo colore simili colori
murici. Bart.

3. Impp. Theod. Arcad. & Honor. Augusti.

Vellera adulterina d colore fucata e in speciem sacri
muricis intringere f non sinimus: nec tinctum cum
Rhodino g prius serico h, alio i postea colore fucari k:
cum l de albo omnium colorum tingendi copia non ne-
getur: nam capitale pœnam illicita tentantes susci-
pient.

4. Imp. Theod. A. Maximino Com. S. L. m.

Temperant n universi, cujuscunque o sint sexus p,
dignitatis, artis, professionis & generis ab hujusmodi
speciei q possessione. quæ soli r Principi ejusque domui
dedicatur: nec pallia tunicasque domi quis sericas s con-
textat, aut faciat. Quæ tincta t conchylio, quæ nullius u
alterius permixtione contexta sunt, proferantur ex adi-
bus tradanturque tunicæ, aut pallia ex omni x parte tex-
tura cruore infecta conchylii. Nulla stamina y subre-
xantur tincta conchylio, nec ejusdem infectionis arguto
pectine z solidanda fila decurrant: reddenda arario holo-
bera a vestimenta virilia b protinus offerantur: Nec est,
ut quisquam de abjurato c pretio conqueratur: quia suf-
ficient calcata legis impunitas d. Ne quis vero nunc hu-
jusmodi suppressione in laqueos novæ Constitutionis in-
currat: alioquin ad e similitudinem læsæ Majestatis peri-
culum sustinebit. Datum 17. Kalend. Febr. Conss. Vi-
ctore V. C. Conf. 424.

5. Impp. Theod. & Valent. Augusti Apollonio Comiti
sacrarum largitionum f.

Purpuræ g nundinas, licet innumeris sint Constitutio-
nibus prohibita, recenti quoque interminatione vera-
mus, & ideo septimum de serinio h exceptorum, sextum
de serinio canonum, quintum de serinio tabulariorum i,
ad baphia Phœnices k per certum tempus mitti præcipi-
mus, ut omnis fraus eorum prohibeatur solertia, timen-
tium ne quæstibus longo l sudore stipendiis careant, etiam
20. librarum auri condemnatione proposita. Dat. 8. Id.
Mart. Constantinop. Isidoro & Senatore Conss. 436.

Claudianus in raptu Proserpinæ, Sanguine colore rosas. An vero legemus Janshi-
no, ut dixi ad l. 2. sup. quæ res venire.

h sericum, in quibus, manuscr.

i Fit enim ut hæc dibapha, seu hæc duplici tinctione rosenm vellus efficiatur magis simile
purpuræ. Nisi dicamus alio externo colore tingi hic vetari. v. l. 4. inf. eod.

k Fucare est tingere, v. Forcat. c. 21. penult.

l Sensus est, licet sericum album, i.e. crudum, nativumque quolibet alio colore inficere:
eundem Rhodino colore, non licet alio inquinare.

m C.Th. 21.3.

n l. 1. l. 2. sup. eod. l. 1. n. inf. Nulli licere in frenis: adde quæ scripti ad l. 9. ff. de injur.

o qui cunctumque. in C.Th.

p Prohibitiones ut generaliores videantur, sexum, dignitatem, artem, professionem &
genus admittentis in legem comprehendunt.

q Species hic pro vestibus accipit, ut l. ult. inf. de militari veste.

r Principis vestem nemo subditus imitari debet.

s Color conchylii & purpuræ soli Principi reservatur.

t Purpuræ crux (Crux vocant, quibus color alius purpureo est admixtus. l. 11. C. Theod.
de Sceniciis. l. 3. sup. eod.) nemini interdicitur, ad usum tamen sacre domus fieri vetitur.

x Holopurpuræ vestes, omni ex parte purpuræ, quibus nullus alius color immixtus. Hæ
privatis interdicitur.

y Purpuræ hæc texta interdicitur, quas nominatim Leo interdicit Nov. 80. de quo vide quæ
scripti ad l. vestis. 23. §. 1. ff. de nupt.

z Virgil. Argenteo conijnx percussit pectine telas. Sic in l. 31. sup. de Episcop. auri sacra fa-
mes: & in Nov. Valent. de sepulchris, Scimus enim, nec vana fides: & l. 4. C. Th. de agent. in
rebus. v. de domo.

a holovera, eod. Th. id est, holoserica.

b Virilia id est, quod mulieribus eorum usus non interdicitur, l. 1. ibi viriles, l. 2. ibi
vir. §. eod. Licet, inquam, mulieribus uti holoveris & holosericis auratis vel auro intextis
paragaudis: non viris. Quid ita? Ornatus & cultus mulieris proprius est, non virorum.

c Purpuræ tamen, quæ serico semper pretiosior fuit, usus mulieribus interdicitur.

d purpuram privatam habent, sacris thesauris reddere debent, minime recepto pretio.

e Quædam detracta sunt e C.Th.

f Purpuram privati post hanc legem habentes, læsæ majestatis tenentur. Majestatis itaque
crimen incurrit vel is, qui vestes imperatoris proprias usurpat: qui vestibus iisdem utitur,
quibus imperator.

g Ex lib. 10. tit. 20. l. ult. C. Th. sed multa hic sunt immutata.

h Purpuræ nundinæ, negotiationes & venditiones interdicitur privatis. l. 1. supra quæ res
venire.

i Scrinia hæc largitionum fuere, serinium exceptorum, canonum, tabulariorum, vestia-
riorum.

j Al. iat. hic legit: de serinio vestiarum ad baphia Phœnices. Addit Hal. quartum de serinio
vestiarum, quod abest a veteribus lib. & C.Th.

k Cur phœnices baphia seu officinas tinctorias explorari jubet potius, quam alias? nempe
quod ibi pretiosissima purpura, quæ dicebatur Tyria, §. 33. inf. de Ad. vel ostrum Tyrium a
Tyro colonia Phœnicia. l. 1. ff. de consue.

l multo, in Cod. Theod.

DE FABRICENSIBUS b.

TIT. IX.

1. Impp. Valentinian. Theod. & Arcad. Augusti
Tatiano P. P. c.

Omnibus fabricis non pecunias d pro speciebus
sed ipsas species sine dilatione inferri e præcipi-
mus: ut venerabilis f, & quæ facile deducatur g
ignibus, seu liquecat ferri materies præbeatur:
quo promptius adempta fraudibus facultate, commodo
publico consulatur. Datum 15. Kal. Novembr. Theod.
A. 2. & Cynegio Conss. 388.

Primicerius fabricensis per biennium habet vacationem a
muneribus. Bart.

2. Idem August. Rufino Magistro officiorum h.

Primicerium i fabricæ post biennium k non solum va-
catione, verum etiam honore donari præcipimus: ita,
ut inter protectores l ejusdem fabricæ per l biennium m
adoraturus n æternitatem nostram suo quisque tempore
dirigatur. Dat. 8. Id. Mart. Mediolan. Valentiniano A. 4.
& Neotherio Conss. 392.

Fabricensis tyronibus stigmata brachia insiguntur.
Bart.

3. Impp. Arcad. & Honor. Augusti Ofio Magistro
officiorum o.

Stigmata, (hoc est nota publica) fabricensium brachiis p
ad q imitationem tyronum r insigantur, ut hoc sal-
tem modo possint latitantes agnosci s: his, qui eos susce-
perint t vel eorum liberis u sine dubio fabricæ vindican-
dis x, & qui subreptione quadam declinandi operis, ad
publicæ cujuslibet sacramenta militiæ y transierint. Dat.
18. Kalend. Jan. Constantinop. Honorio A. 4. & Eutychiano
Conss. 398.

4. Impp. Honor. & Theod. Augusti Anthemio P. P. z.

SI a quis consortium fabricensium crediderit eligendum
in ea urbe in qua natus est, vel in qua domicilium collo-
cavit: his b, quorum interest, convocatis, prius acta con-
ficiat, seseque c doceat d non avo, non patre curiali pro-
genitum: nihil e ordini civitatis debere: nulli se civi
commanere f obnoxium, atque ita demum gestis confe-
ctis vel apud moderatorem provinciæ, vel, si is absit, apud
defensorem civitatis, ad militiam, quam optaverit, susci-
piatur: quod si absque hac cautione g quispiam ad fa-
bricensium consortium obreperit h, sciat se ad ordinis
cui debetur, patriæque suæ i munera esse deducendum k:
ita ut nulla eum nec temporis l nec stipendiorum præro-
gativa defendat. Dat. 15. Kal. Jun. Constantinop. Honorio
9. & Theod. 5. Augustis Conss. 412.

5. Impp. Theod. & Valent. Augusti m.

Jure provisum est, fabricenses artibus propriis inservi-
re: ut exhaustis n laboribus immorentur o cum so-
bole professioni, cui nati sunt. Denique quod p ab
uno committitur, id totius delinquitur periculo nu.

m Hyperbole, quam Ammianus lib. 15. irridet. Honor autem ille maximus, jus adorandæ
scilicet purpuræ sacre consequi.

n Corpora seu Collegia non conditionalia perpetuos primicerios non habebant, sed alias
vel annales, biennales, triennales: qui post id tempus immunitatem consequerantur.

o C.Th. eod. l. 4.

p Testis, qui cum, de quo agitur, se ex brachio vel facie recognoscere testatur, probare
intelligitur. facit l. cum in diversis. ff. de relig. Corset. sing. testis.

q Tyronibus stigmata inurebantur. Veget. 1. c. 8. Punctis signorum scribendis Tyro & 2.
c. 5. Puncturis in ante punctis milites scripti & matriculæ inserti jurare solent. Greg. 2.
Epist. Alius Amidenus 8. c. 12. Eo alludit, non Tyro quidem fidei, sed miles & quidem ma-
gno Jesu Christi. Pausus Galat. ult. vers. 17. κότες μὲν μὲν εἰς παρὰ χεῖρας. ἐν τῷ
τῷ στυγμάτων τὸ κρυπὸν ἵνα ἐν τῷ στυγμάτων μὲν βασιλῆος. Eadem ratione
aquarii in manibus signabantur, nomine Principis eis impresso. l. 10. in fin. inf. de aqua-
duct.

r Fabricensium fuit militia quædam. v. l. 5. inf. eod.

s Zaf. 2. conf. 6. hinc colligitur signum ei competere, cui signum competat: ideoque jus
venandi ei competere, cui domus venatoria.

t v. l. 1. ff. de receptoribus.

u liberos, in C.Th.

x al. judicandis.

y Hinc constat quandam esse fabricensium militiam.

z C.Th. eod. tit. l. 6.

a Forma fabricenses creandi.

b Citandi sunt quaque in re hi omnes, quorum interest. l. de unoquoque. 47. ff. de resud.

c sese doceat, in C.Th.

d Probat autem id, si doceat, quo patre natus sit.

e Negativam, negans probare cogitur, si totius intentionis ea causa sit.

f civico muneri, in C.Th. eod. & lib. Aufred. & Dionys.

g Curatioe.

h oppræssit, al. appresseris.

i sua.

k revocandum, in C.Th.

l v. l. 1. ff. de decur.

m Ex Nov. Th. & Valent. in qua additur. Aureliano C. R. P. ut emendat Pichorus.

n exhausti, in Nov. Th. o immorantur, in Nov. Th.

p Delicto unius alter obligari, teneri & puniri interdum etiam potest, ut hinc colligitur. &
l. ult. sup. de naufrag. unde norant, statutum Florentinorum defendi, quo caveatur, ut uno
agnationis delinquente ceteri agnatorum teneantur. adde l. ult. inf. de primipilo. l. ult. in
sup. ne filius pro patre. Corset. sing. status, Florentinorum.

meri:

a Numeri ver-
bum hic, & l. ult.
i. cod. militare:
ut hinc constet
Fabricenses fuis-
se gradus mili-
tari, ut hic. Inde
Tyronibus com-
paratur. l. 3. f.
cod.

b transeat, in
Nov. Th.
c uniformi vi-
sui in Nov. Th.
d cognationis, e-
mendant quidam.
al. decem. De-
coquere vero est
intercipere. l. 12.
f. de susceptori-
bus. l. 1. c. Th. cod.
sit. ult. f. de ha-
red. decur.
e retulerit.
f Eufilio, al. Eu-
feno.

g Conductores
& administrato-
res esse alienarum
rerum, fabricen-
tes prohibiti, ut
hic. l. 5. c. Th. cod.
quemadmodum &
militis. l. militis.
p. f. de locato.
h coarctandis.
i De numeris
militaribus, adde
l. 6. f. cod.
k Angariae sunt
praestationes pro-
vincialibus mili-
tibusque onerum
vehendorum ba-
julandorumve
causa impositae:
id est iumentor-
um vel plaukro-
rum praestationes.
l Arma uti trans-
ferenda sunt.
m conveniant.
n auctoribus.
o al. deest.
p libris.
q apparitionibus
r impedita.

f περί νομισ-
μάτων πα-
λαιών. Syn. Euf.
lib. 54. tit. 18. de
veteribus solidis,
adde l. 1. c. Th. si
quis solidi circun-
tum exteriorum.
Nov. Th. de pretio
solidi.
e al. Constanti-
nus A.

u Similis est
constitutio in C.
Th. l. si quis solidi
circul. ext. Solidi
formam (τύπον vocant) habentes, sine omni refragatio-
ne tradantur & suscipiantur, modo
pondus & speciem probam (hac postremum εἶδος καλόν) habeant. Syn. ibid.

x Dubitandi ratio videbatur, quod nummorum veterum usus, ipsa vetustate satis sublatus
videretur.

y Monetis aureis vultus suos Romani Principes, etiam impesserunt. Ac proinde solidi,
Principum veneratione formati, hic sunt aurei, quibus insculpti sunt facies veterum Prin-
cipum: xternales vultus in l. 3. f. cod. l. 6. c. Th. de iud. crim. Sacrum os & divini vultus. v.
apud Paulum 5. sens. 25. f. 1. Vultu Principum, qui monetam constat privatim, teneri lege Cor-
nelia dicitur. Statius: Qua divum in vultus igni formanda liquescat Massa, quid Ausonia
scriptum creper igne moneta. Et ita omnis generis monetarum sunt vultus impressi reges
Gothos, refert Cassiodorus. 7. Variar. Idem Francorum reges. Peris autem religio fuit
argento vultus suos imprimere, non auro. Proco. 3. de bella Gothorum. Juvenalis 14. ele-
gantem pecuniam argenteam appellat, Concisum argentum in titulos faciesque minutas. Hinc
fortassis ab Apostolo, Avaritia dicitur idolorum servitus, a pecudis Titulo & figura, pe-
cunia videri posset dicta: ut a victoria bigis & quadrigis nummo impressis victoriati, biga-
ti, quadrigati nuncupati. Aris nota fuit ex altera parte Janus geminus, ex altera rostrum
navis, v. 33. Plin. 3.

z In nummis hae tria considerantur, τύπος βασιλέως, σταθμός, καὶ εἶδος κα-
λόν, Forma Principis, pondus, species proba Graecia. In numismate tria quaeruntur, me-
tallum, figura & pondus, si ex iis aliquid defuerit, numisma non erit. 10. Ibid. 57. in fin.

a i. e. ab his quicquid emunt vendunt. Quia solidi veteres Principum interdum
vendi soliti, dixi ad l. 2. §. 2. ff. de falsis.

meri a: ut constricti nominationibus suis, sociorum acti-
bus quandam speculam gerant, & unius damnum ad omni-
um transit & dispendium: universi itaque veluti in corpo-
re unius formae c, unius decoctionis d, si ita res tulerit e,
respondere cogentur. Dat. Prid. Non. Novembr. CP.
Theod. A. 16. & Fausto Conf. 438.

6. Imperatores Leo & Anthemius Augusti Eufe-
mio f mag. off.

EOs, qui inter fabricenses sacrae fabricae sociati sunt, vel
eorum uxores, aut filios, qui itidem inter fabricenses
militare dicuntur: non alibi pulsare volentibus respondere
praecipimus, nisi in iudicio tuae sublimitatis, ad cuius juris-
dictionem potestatemque pertinent: nec eos post stipen-
diorum finem & militiam, super civilibus vel curialibus mu-
neribus, quibus nullo modo subiacere monstrantur a viris
clarissimis rectoribus provinciarum, vel eorum officiis
prae ter licitum inquietari.

Prohibet Fabricenses aliquam administrationem, vel agri-
culturam adsumere. Bart.

7. Imp. Anastasius A. Eufemio magist. off.

Nullus fabricensium conductioni g vel administrationi,
vel agriculturæ alienarum rerum se posthac immisce-
re conetur: dominis quidem, si || qui || contra hac statuta
mea pietatis venire ausi fuerint. res vel praedia, quæ scien-
tes, quod Fabricenses sunt, iisdem Fabricensibus mini-
stranda commiserint, amittunt: fabricensibus vero gra-
vissime coercitis h, post facultatum suarum amissionem
perpetui exilii poena & animadversione retinendis.

† Quotiens sane in translatione i armorum angariae k
necessariae fuerint, sublimitas tua literas ad eminentissimam
jubeat dirigi praefecturam: & numerum l ei armo-
rum, & ex quo loco transferenda sunt, indicare: ut conti-
nuo super praebendis angariis pro numero eorum, quæ
transferuntur armorum, præceptione sua viros clarissimos
moderatores provinciarum conveniat m: ut secundum missam
a sublimitate tua notitiam, naves vel angariae confestim
de publico præbeantur. Quod si aliqua tarditas vel negli-
gentia post datas a sublimitate tua ad eminentissimam præ-
fecturam literas, in destinandis auctoritatibus n amplis-
simæ tuæ sedis intercesserint, & ex hoc armorum transve-
ctio fuerit impedita: || in o || quinquaginta libras p auri
tam numerarium pro tempore officii ejusdem amplissima
sedis, quam alios quorum interest, condemnari præcipi-
mus: eamque auri quantitatem protinus exactam fisci
juribus aggregari: multa præterea triginta librarum auri
proposita tam viris clarissimis, qui provincias regunt,
quam eorum apparitoribus q, si conniventibus his armo-
rum subvectio tarditate aliqua fuerit præpedita r.

DE VETERIS NUMISMATIS PO- TESTATE.

TITULUS X.

1. Imp. Valent. & Valens Augusti: Germa-
no P. P.

Solidos u veterum x Principum veneratione y
formatos, ita z tradi ac suscipi ab eminentibus a

& distrahentibus jubemus, ut a nihil omnino refragatio-
nis oriatur, modo, ut debiti ponderis sint, & speciei b pro-
ba: scituris c universis, qui aliter fecerint, haud leviter
in se vindicandum.

2. Idem Augusti ad Julianum P. P.

Pro imminutione d, quæ in æstimatione solidi forte tra-
ctatur, omnium quoque pretia specierum e decrescere f
oportet.

Omnis aurei debent capi aequali æstimatione. & contra fa-
ciens gravissime puniatur. Bart.

3. Imp. Gratian. Valent. & Theod. Augusti
Ariantheo P. P.

Universos auctoritas tua proposito edicto commoneat g
obryzatorum h omnium solidorum uniforme i pre-
tium postulare: capitali scilicet supplicio puniendo, qui
vel iussa nostra Majestatis k avaritiæ l cecitate contem-
pserit, vel æternales m vultus, dum fraudibus studet, du-
xerit violare n.

NULLI LICERE IN FRENIS ET EQUE- STRIBUS SELLIS ET IN BALTEIS MARGARI- TAS ET SMARAGDOS ET HYACINTHOS APTARE, ET DE ARTIFICIBUS PA- LATINIS.

TIT. XI.

1. Imp. Leo A. Leontico.

Nulli o prorsus liceat in frenis & equestribus sellis,
vel in balteis suis margaritas & smaragdos & hya-
cynthos aptare posthac, vel inferere: aliis autem
gemmis frena & equestres sellas & balteos suos
privatos exornare permittimus. De cucurbitis p vero o-
mnem prorsus qualiumcumque gemmarum habitum q præ-
cipimus submovi: fibulis quoque in chlamydebis his
utantur, quæ solo auro & arte pretiosæ sunt. Si quis autem
contra interdictum pietatis meæ fecerit: sciat se continuo
quinquaginta libris auri esse multandum. † Nulli præ-

b Speciem hic interpretor materiam ipsam hummi, quæ & qualitas. Porro materia ipsa
ex metallo. In nummis vero tria præcipue metalla, aurum, argentum, æs: unde Trium-
viri monetales, auri, argenti, æris statores. l. 2. §. 30. ff. de origine juris. Plautus in Me-
stellaria quendam accusat, qui plumbeos eudere solebat. Stannæis uti suos Sculos ali-
quando coegit Dionysius Tyrannus: Spartanis, ut & Byzantiis ferrea fuit etiam pecunia.
Ærofe meminit Jurisconsultus l. 102. ff. de solut. Leo Novell. 52. hæc conjungit.
ἀπαραισιμὸν τὴν μορφήν, ὅλην ἀκρίβειαν, ὅλην τέλειον.

c Monetam publicam majorem vel minori pretio dare & accipere non licere, quam sit pu-
blica indicatura seu æstimatio, hinc colligit Molinæus tract. de usuris q. 100. n. 814. Unde
rursus notat, pactum contrarium non valere: neglectoque pacto secundum æstimationem
publicam esse recipiendam. Usum monetæ & ejus probitatis, juris esse publici, l. 1. ff. de
contrah. empt. quod pactioibus privatorum mutari non possit. l. 1. ff. de publicis. 33. ff. de
pactis. sufficere debitam pecuniam solvere secundum usum & probitatem publice definitam
tempore solutionis. Pecuniam publice signatam, in dispositionem deduci non posse tan-
quam massam, sed tanquam pecuniam publicam. Fore alioqui in hujusmodi speciebus ma-
gnam captionem & quasi aleam.

d imminutione, sed Græci κατὰ τὴν μείωσιν, &c. pro imminutione solidorum, vena-
lium quoque rerum pretia minuantur. Syn. Basil. ib. c. 1.

e Specierum vocæ Græci hic accipiunt τὸ τίμημα τὰν ἀνίων pretium rerum vena-
lium. Syn. ib. c. 2. Honoratus c. 15. Illustr. vero non res ipsas, sed species alias mone-
tæ & pecuniæ accipit: ut una cum auro gradatim omnes reliquæ monetæ pro rata cuiusque
portione decrescant. De quo dubitari potest merito.

f Pretium rei decrevit, si decrevit moneta ut hic, per contrarium augetur pretium mone-
tæ augecente. Eadem enim est contrarium potestas, ut Aristoteles ait. Quid, quæ de
imminutione nummi hic agitur? An de ea, quæ sit abusu & tyrannide Principis: an potius
de ea, quæ sit ex justa causa & ad alias monetæ proportionem? Hoc postremum putat Molinæus
tract. de usuris. q. 93. n. 716. hoc sensu: Omnibus monetis pari proportionem, minuit vel
auget, novum pretium subire locum veteris, auctave vel minuta pretia videri. Aureo tan-
tum minuto, cæteris monetis in suo statu manentibus, pretia in suo statu manere aliarum
monetarum stantibus respectu. Respectu vero aurei minuit, non minui sed augeri pretium.
Quæ summe notanda sunt, cum in pecuniis mutuis possint esse usui. l. 59. ff. de verb. obligat.

g Nemo solidorum obryzorum (Græci ὀβρυζα) diversum pretium inducat. Nam ca-
pitali supplicio puniatur, qui obryzos solidos antiquos levius æstimat. Syn. ib. c. 3.

h Qui ex auro optimo & purissimo conflati sunt. Plin. scribit obryzum aurum vocari,
quod cum igne probatur, simili colore, quo ignis rubet. obryzatorum porro sit mentio in
l. unic. ius. de obl. vos.

i Pretium uniforme solidorum.

k al. severitatis. l. v. l. c. 7. de munere p. patrim.

m v. quæ de Principum

monetis insculpi solito scripsi ad l. 1. sup. cod.

n viliores, in quib. lib. manus. quod magis probat Cujac. ex lib. βασιλικών.

o adde l. 1. §. de vestibus holobris.

p al. cucurbitis. Azo, qui ait esse eam partem freni equini, quæ ori equi imponitur &
vulgo morfus equi appellatur. Cujacius tamen magis probat cucurbitis, vel cucurbitis.
Quibusdam Curcuma vox Chaldaica videtur, quæ sandalinum significat. Hefychius tamen
curam interpretatur, eamque genus ornamentis equestribus quod freni, vel ore vice sit,
ut illo loco Pl. ἐν κημῶ, ἐν κερχεμῶ, ut post Enimundum Bonafidum scribit Cui-
acius II. obs. 20. Ego pharetras interpretor: ut in Commentariis ad hunc locum dicemus
aliquando plenius. q ambitum.

a Nummos pro-
bos monetamve
vultu Principum
signatam, præter
adulterinam, i. e.
li non adulterina
fuit, reprobanda, le-
ge Cornelia de
falsis tenetur.
Paul. 5. sens. 25.
§. 1. Cedren. in
Niceph. Phoca.
νόμος καὶ εἶδος
εἶναι, πάντα
κατακτάει
βασιλεύς. Et
μὴ τὸ σταθ-
μῶν εἶναι τοί-
το, δύναται εἰς
φίρεται, καὶ ἡ
χρὴν ἵσταται.
et l. 1. c. Theod. si
quis solidi circun-
tum exteriorum
constituitur, ut
omnes solidi uno
pretio æstimen-
tur atque ven-
dantur. & in No-
vella Theodosii de
pretio solidi: Ne
insigniti solidi
aurei veterum
Imperatorum
nominibus, ab ul-
lo emptore recu-
sentur, & ut ne
minoris distra-
hantur quam em-
pti sint a colle-
ctario. adde Leo-
nem. Novell. 52.
Ariantheo ad E-
pictetum 3. Pra-
grammaticam Justi-
niani ad Vigilium
de mutatione so-
lidorum.

a v. Nov. Leon.
18.
b ornatum Im-
peratorum.
c super.
d qui.
e officii, quod
magis prob. Cu-
jac.
f ornametoque.
g Optabile.
h id est, officiales
Comitis sacra-
rum largitionum.

i Classis, mili-
tes deputati na-
vibus amnicis
purgandorum flu-
minum & alia-
rum necessitatum
gratia.
k Orientis.
l C. Th. cod. tit.
l. 1.

m Classes variz
pro regionum &
fluminum varie-
tate fuerunt.
n Jurisdictionem
in mari adacen-
ti, quousque ma-
gistratus exerce-
re posse hinc col-
ligunt: ut non so-
lum puniant de-
linquentes in ip-
sis mediterraneis
locis sui
territorii, sed &
in mari, suo ter-
ritorio adacen-
ti. v. Corsetum
singulare, Furia-
dictio.

o Incensiti, co-
lonariæ condi-
tioni minime ad-
scripti, l. scubi. C.
C. Th. de cens. sine
adscript. l. 6. l. 7.
C. Th. de sironib.
p Adcrecentes,
qui ex Classicis
nati.
q Orontis fluvii,
qui annis est Sy-
rix Seleuciam af-
fluens.
r Quippe Seleu-
cia ipsa, de qua
hic, in Syria &
Oriente.

s al. curialibus
in C. Th. Decuriaz.
Corpus decuria-
lium fuit Romæ.
C. Theod. cod. Cas-
siod. 5.

t C. Th. lib. 14.
tit. 1. l. 3. §. si quis.
u Decuria, in C.
Th. & quibusd.
manuscr. erant au-
tem decuriarum
urbis Romæ judi-
ces qui etiam a
Cassiodoro re-
tores appellan-
tur.
x Hodie Principi-
pem. Nov. 151.
x C. Th. 14. l. 4.
z al. patre.
a v. l. 33. §. de de-
curionibus.

b Corporati, sunt
urbis & necessi-
tatis populi
Romani destinati, sic dicti, tanquam ex corpore civitatis vel collegii: de iis autem sequen-
tibus titulis singulatim tractatur.

c al. Impp. Valentinianus, Theodosius & Arcadius AAA. ad Alypium P. U.

d Hæc constitutio ex 2. 3. & 4. conficitur, conflata est, quæ extant, in C. Th. cod. lib. 4. tit. 2.
quare ex eo loco pete inscriptiones, & consules; commode enim hic reponi non poterant,
nisi constitutio rursus dissoluta fuisset in tres illas constitutiones.

e l. 3. C. Th. cod.

f l. 4. C. Th. cod.

g l. 50. §. de decurionibus.

terea privatorum liceat (exceptis a scilicet ornamentis
matrimonialibus, & tam muliebrium quam virilium an-
nulorum habitu) aliquid ex auro, & gemmis, quod ad cul-
tum & ornamentum imperatorum b pertinet, facere: ne-
que illud sub c hoc colore & prætextu præparare, quod d
velit Clementiæ Principali velut aliquod munus offerre:
pietas enim mea huiusmodi dona non expetit, neque re-
gium || sibi || offerri a privatis cultum requirit. Sane si quis
posthac aliquid contra vetitum huiusmodi sanctionis effe-
cerit & offerenda Clementiæ meæ ornamenta, quæ usibus
regiis deputata sunt, auro gemmisque decorata, ausus fue-
rit præparare: centum librarum auri condemnatione sciat
se esse feriendum: capitali quoque subdendum esse sup-
plicio. Ornamenta enim regia intra aulam meam fieri || a
palatinis || artificibus debent: non passim in privatis do-
mibus vel officinis e parari. Unde summa severitate
sancimus, ut quod in cultu ornatuque f nostro sacrum &
adoptabile g est, id facere temeritas privata non aude-
at. Si quis sane contra vetitum tranquillitatis meæ ali-
quid fecerit, definitam superius multam ab his per officia h
palatinorum exigi, & sacris largitionibus nostris jubemus
inferri.

DE CLASSICIS i.

TIT. XII.

1. Imperatores Valentinian. & Valens Augusti
Auxonio k P. P. l.

Classem Seleucenam m aliasque universas ad n offi-
cium, quod magnitudini tuæ obsequitur, volumus
pertinere: ut classicorum numerus ex incensitis o
vel accrescentibus p compleatur, & Seleucena q
ad auxilium purgandi Orientis, aliasque necessitates co-
miti Orientis r deputetur. Dat. Indictione 12.

DE DECURIALIBUS / URBIS ROMÆ.

TIT. XIII.

1. Impp. Valentinian. Theod. & Arcad. Augusti ad
Trifolium P. P. t.

Si quis decurialem de auferendis privilegiis putaverit
lite pulsandum, intelligat se curia u interpellare de-
bere judicem x. Dat. 14. Kal. Febr. Med. Timasio
& Promoto Coss. 389.

2. Impp. Arcad. Honor. & Theod. Augusti Exuperantio,
Julio, & ceteris decurialibus y.

Leges decuriales tam a superioribus Principibus, quam
a divo parente z nostro conditas, nostra auctoritate
firmamus. Singulos itaque Judices scire volumus, ne quis
huic collegio injuriis a corporalibus tentet notam attere-
re, neque ab his commodis, quæ rationibus approbantur,
audeat separare: Huic enim collegio volumus antiquam
privilegiorum prærogativam servari. Dat. 8. Id. Jul. Ro-
mæ, Honorio A. 6. & Aristanero Coss. 404.

DE PRIVILEGIIS CORPORATORUM b URBIS ROMÆ.

TIT. XIV.

Incolæ urbis Romæ gaudent privilegiis civium. Bart.

1. c Impp. Honor. & Theod. Augusti ad Aly-
pium P. U.

Nulli sit d liberum, nulli permissum, ut novum
aliquid urbis incolæ in urbe sustineant: sed e in
honorem æternæ urbis corporatis indulta suf-
fragia valere præcipimus. Cura f autem Recto-
rum provinciarum corporati urbis Romæ, qui in pere-
grina transgressi sunt, redire cogantur: ut servare g

possint functionibus, quas imposuit antiqua solennitas.
Dat. Prid. Id. Jul. Aquil. Tatiano & Symmacho Coss.
391.

DE PISTORIBUS a.

TIT. XV.

1. Imp. Leo A. Viviano P. P.

Quicumque ex mancipiis b comitis horreorum di-
gnitatem & officium, vel ambitione, vel gratia,
vel pecunia, seu quolibet alio c modo posthac
fuerit adsecutus: exutus dignitate, quam contra
interdictum nostræ serenitatis adeptus est, multatus etiam
viginti libris auri, ad antiquum d denuo consortium col-
legiumque revocetur: omne etiam speciale beneficium,
quocumque modo contra hanc sanctionem fuerit impe-
tratum, penitus conquiescat.

DE SUARIIS e. ET SUSCEPTORIBUS VINI f (ET CÆTERIS CORPORATIS g.)

TIT. XVI.

1. Impp. Valent. Theod. & Arcad. Augusti ad
Albinum P. U. h.

Porcinarum i urbis æternæ, cum pervigilem laborem
populi Romani commodis exhibeant fordidis sem-
per muneribus liberentur. Dat. 8. Kal. Septembr.
Romæ, Timasio & Promoto Coss. 389.

2. Impp. Arcad. & Honor. Augusti Florentio P. P. k.
Quicumque ex corporibus l suariorum, sive excipiendæ
necessitate litis adstrictus, sive inferendæ voluntate
spontanea provocatus iudicium voluerit experiri: fori ur-
bani auditorium m præstoletur. Dat. 18. Kalend. Febr.
Romæ, Bassio & Philippo Coss. 408.

DE COLLEGIATIS n ET CHARTOPRA- TIS o ET NUMMULARIIS.

TIT. XVII.

*Qui intrat unum collegium, & munera, ad quæ ordinatus est
non exercet: non effugit munera alterius collegii, de
quo exivit.*

1. Impp. Theod. & Valent. Augusti Cyro P. U.

Qui || sub p || prætextu decanorum q seu collegia-
torum, cum id munus non impleant, aliis se mu-
neribus conantur subtrahere: eorum fraudibus
credimus esse obviamdum: ne r quis sub specie
muneris, quod minus exequitur, alterius muneris oneribus
relevertur: ne argentariorum vel nummulariorum munera
declinentur ab his, qui dici tantummodo collegiati vel de-
cani festinant. Ideoque si quis eorum sub nudæ appella-
tionis velamine collegiatum se vel decanum appellat: sci-
at pro se alium subrogandum, qui prædicto muneri suffici-
ens approbetur: subrogatione videlicet s memoratorum
vel eorum, qui moriuntur, primatum ejus t, qui subroga-
tur, admissa u iudicio.

1 ¶ Quod autem supra x numerum, qui in cautis y bre-
vibus continetur, nemo se quolibet patrociniis, vel cujus-
libet adsumpta potentia debeat excusare, hoc nostræ est
Serenitatis censere, & tuæ sublimitatis tuique officii cau-
tius observare. Hoc inter omnes æqua lance servari præci-
pimus: nullo divinæ domus patrociniis, nullo sacrosancta-
rum Ecclesiarum reverentia, nulla qualibet vel cujus-
libet potentia se excusante.

+ Sed ne tantū circa munera relevanda supplicibus con-
suluisse noscamur: illud etiam dicendum z observandumq;
esse censemus, ut chartæ a venditio, quæ de provinciis ad

p Jam semel posita fuit hæc lex sub tit. de sacrosanct. Eccles. l. qui sub prætextu. 9.
q Decani, leſicarii, copiatæ, vespillones. l. 4. §. de sacrosanct. Eccles. Nov. 3. & 43. 59.
l. si qua. 22. §. de Episcopis. l. 15. C. Th. cod. l. 1. C. Th. de luf. col. Epiphani. 3. sermo 7. in
fin. v. Forner. 2. seleſt. 21.
r Tributorum vitandorum causa Ecclesie vel cujuscunque alterius dignitatis nomine ab-
uti non oportet: idque ne gravetur Respublica, quæ quo pluribus datur immunitas, eo
certe majora tributa pendit. l. 12. §. de annon. & tribut. l. 4. §. de exact. trib. l. 2. j. de
privileg. domus Augustæ. Nov. 43. f ubi videlicet. c ei, qui.
u admissio. x Supernumerarius collegii muneris vel dignitatis alicujus beneficio ac
privilegio dignitatis, vel collegii frui non potest. Corſerus singulari, ſupernumerarius.
y encantus emendat Cujacius. Encanta vero, ſive encantaria dicuntur monumenta ci-
vitatibus ſive chartæ publicæ. l. 9. j. de agræ. cenſur. & col. z edicendum.
a Chartæ & chartariorum cura, ſub P. urbi (ut docet hujus legis inſcriptio) pertinet &
ad Comitum ſacrarum largitionum. Nov. 44. Chartariz autem Romæ, & Conſtantinopoli
ſuere in 4. regione.

a Piftores hi
mancipes dicti:
pani civili confi-
cundo obnoxii.
l. 1. l. 2. j. de fru-
mento urbis Con-
ſtantinopolitane.

b mancipibus, in
lib. Aured. & al.
veter. v. hic. Cuj.

c quoquo modo,

d mancipium &
recte, ut etiam
conſtat ex l. 18. l.
Th. cod. ſic ubi pi-
ſtores mancipes
appellantur, &
eorum mancipa-
tus ſit mentio, ad-
de l. 2. C. Th. 16.

e l. 2. j. cod. &
porcinariis, l. 1. j.
cod.

f Susceptores vi-
ni ſiſcalis, caupo-
nes vocat, qui ſi-
ſcale vinum po-
pulo vendebant.
Vinum enim per-
raro populo gra-
tuitum dabatur.
Vopifcus in Au-
reliano.

g Deſunt in ple-
risque libr.

h C. Th. 14. 4. 6.
ſed vide, multa e-
nim hic detracta
ſunt.

i Porcina gra-
tuito P. Romano
dabatur.

k al. Hilario P.
V. v. C. Th. 14. 4.
8. Unde ſumpta
eſt hæc conſtitu-
tio.

l al. corporali-
bus.

m adjutorium

n Collegiati,
συνομησιντοι:
quorum corpus
incendiis arden-
dis deſtinatum.
Symmachus de
corporibus ad Va-
lentinianum, ex
diverſis corpori-
bus aſſumpti. l.
pen. §. de commer-
ciis.

o Vide Alciat.
lib. 2. l. prætermiſſ.
Budgum in anno.
poſterior. ad Pan-
dect. & Pyrrhoni
hic.

de Tabulariis, Scribis, Logographis. 20. 69.
de Tabulis exhibendis. 21. 7.
de Temponibus, et reparationibus quæst. 4. 83.
de Testamentaria manu scriptura. 4. 53.
de Testamentis. Tutela. 5. 100.
de Testamentis. 6. 103.
de Testamentis militis. 6. 101.
de Testibus. 4. 100.
de Thesauris. 20. 15.
de Tractoris, et stationis. 11. 54.
de Transactionibus. 11. 4.
de Tutore, vel curat. qui satis non dedit. 5. 47.
de Tutoribus, vel curatoribus illustr. 5. 33.
de Tyrone. 11. 44.

z Invocationem.
a emptoribus cer-
ta in publico ta-
bernæ (banchem
Barbari appellat)
ut & Tabellioni-
bus, commoda, &
incommoda ta-
bernæ cohabitare;
notat ex hoc loco
post Angelum
Corsetus singula-
ri, Officium.
b constitutum vel
præceptum est.
c adita.

corporatos supplicum per innovationem z. translata est,
prima Constitutionis terminis concludatur a: hoc est,
quod in initio dispositionis constitutum est b, id in po-
sterum nulla addita e novatione servetur. Datum 10.
Kal. April. Theod. 17. & Festo Coss. 439.

DE STUDIIS & LIBERALIBUS URBIS RO- MÆ, ET CONSTANTINOPOLITANÆ.

TIT. XVIII.

1. e Impp. Theod. & Valent. Augusti P. U. f.

Universos g, qui usurpantes h sibi nomina magi-
strorum, in publicis magistratibus cellulisque
collectos undecunque discipulos circumferre con-
sueverunt, ab ostentatione vulgari præcipimus
amoveri: ita, ut si quis i eorum post emissos divinæ san-
ctionis affatus, quæ prohibemus, atque damnamus, ite-
rum forte tentaverit, non solum ejus quam meretur in-
famiæ notam subeat, verum etiam pellendum se ex ipsa,
ubi versatur illicite, urbe cognoscat.

† Illos vero, qui intra plurimorum domos eadem ex-
ercere privatim k studia consueverunt, si ipsis tantum-
modo discipulis vacare maluerint, quos intra parietes
domesticos docent, nulla hujusmodi interminatione pro-
hibemus.

† Sin autem ex eorum numero fuerint, qui videntur
intra Capitolii l auditorium constituti, hi omnibus mo-
dis privatarum ædium studia sibi interdicta esse cogno-
scant: scituri, quod si adversus cœlestia statuta facientes
deprehenso fuerint, nil penitus ex illis privilegiis conse-
quantur, quæ his, qui in Capitolio tantummodo docere
præcepti sunt, merito deferuntur.

† Habeat m igitur auditorium specialiter nostrum
in his primum, quos n Romanæ eloquentiæ doctrina
commendat, oratores quidem tres numero, gramma-
ticos o vero decem. In his etiam, qui facundia gra-
vitatis p pollere noscuntur, quinque numero sint so-
phistæ q, & grammatici æque decem. Et quoniam non
his artibus tantum adolescentiam gloriosam optamus in-
stitui: profundioris r quoque scientiæ atque doctrinæ
memoratis magistris sociamus auctores: Unum igitur
adungi ceteris volumus, qui philosophiæ arcana rimetur:
duos quoque, qui juris s ac legum voluntates r pandant:
ita ut unicuique loca u specialiter x deputata assignari
faciat tua sublimitas: ne discipuli sibi invicem possint
obstrepere vel magistri: neve linguarum confusio per-
mixta, vel vocum, aures quorundam aut mentes a studio
literarum avertat. Dat 3. Kal. Mart. Constantinopoli The-
odosio A. 11. & Valentiniano Coss. 425.

DE HONORATORUM VEHICULIS.

TIT. XIX.

1. Impp. Gratian. Valentin. & Theod. Augusti
Nebridio P. U. y.

Omnes z honorati a, seu civilium seu milita-
rium b, vehiculis dignitatis suæ c, id est, car-
rucis d, intra urbem sacratissimi nominis semper
utantur. Dat. 3. Kal. Febr. Constantinop. Honor.
N. P. & Evodio Coss. 386.

DE PRIVILEGIIS URBIS CON- STANTINOPOLITANÆ.

TIT. XX.

1. Impp. Honor. & Theod. Augusti e Philippo
Præfecto Illyrici.

z Invocationem.
a emptoribus cer-
ta in publico ta-
bernæ (banchem
Barbari appellat)
ut & Tabellioni-
bus, commoda, &
incommoda ta-
bernæ cohabitare;
notat ex hoc loco
post Angelum
Corsetus singula-
ri, Officium.
b constitutum vel
præceptum est.
c adita.
d Scholam publi-
cam aperuisse sub
Domitiano Quin-
tillianum quidam
scribunt: & e fisco
salarium accepisse:
quod præstat
ex Suetonio Ve-
spasiano adscribit.
e al. Imperatores
Theod. A. & Va-
lentinianus Cæsar
Theophilus P. U.
f C. Theod. eod. tit.
l. 3.
g adde l. 1. J. de
professorib.
h Profitendi pu-
blice authorita-
tem nemo usur-
pare debet: pœna
alioqui infamia
& urbe ejectio.
i qui, in C. Theod.
k Profiteri pri-
vatim cuique li-
cet: privatim an-
tem est intra pa-
rietes domesticos,
ut hic.
l Profiteri in Ca-
pitolio soliti pro-
fessores, ubi & eo-
rum auditorium
fuit.
m al. Habeant.
n Professorum pu-
blicorum nume-
rus hic fuit Ro-
mæ: linguæ Lati-
næ Oratores 3.
Grammatici, 10.
Græcæ vero lin-
guæ sophistæ 3.
Grammatici, 10.
Philosophus u-
nus. Jurisperiti
duo.
o al. grammaticæ.
p præstat in C.
Th. al. gratianita-
re.
q Sophistæ Rhe-
tores Græci.
r profundiores, in
C. Theod. Philoso-
phiæ studium &
professionem an-
teponit Justinia-
nus Grammaticæ
& Oratoriz.
s Professore ju-
ris duo Romæ: sit
mentio Leontii
Jurisperiti pro-
fessoris in C. Th.
& Leonis apud Si-
donium.
t Formulas, in C.
Theod.
u Vendere invi-
tum cogi posse fa-
vore publico &
religionis, utpo-
te cuius causa & ipsa summe publica sit, hinc colligunt. adde l. 12. D. de religiof. l. 2. D.
qui sunt sui. l. 26. sup. de Episc.
x Professionum publicarum auditorium satis indiscretum fuisse ante hanc legem constare
ex hoc loco potest. Jubeat enim auditoria separari, ne discipuli sibi invicem obstrepant, &
ne linguarum confusio permisceatur.
y C. Theod. l. 14. tit. 14. l. 1.
z Carruæ non omnibus in urbe permittæ, civili namque vel militari dignitate præditæ
tantum senatoribus eas permiserat Severus: ut & privatis Aurelianus.
a al. decurari.
b militarium dignitatum, in C. Theod.
c vehicula pro carrucis.
d bijugis additur in C. Theod.
e Paris l. 6. c. de sacrosanct. eccl. f.

Urbis Constantinopolitana non solum juris Italici a,
sed etiam ipsius b Romæ veteris prærogativa
læteretur. Datum prid. Idus Jul. Eustathio & Agri-
cola Coss.

DE METROPOLI e BERYTO.

TIT. XXI.

In eadem provincia possunt esse duæ matricæ civitates.
Bart.

1. Impp. Theod. & Valentin. Augusti Hor-
misdæ P. P.

Propter multas justasque causas metropolitano no-
mine ac dignitate civitatem d Berytum decerni-
mus exornandam, jam suis virtutibus coronatam.
Igitur hæc quoque metropolitana habeat digni-
tatem. Tyro nihil de jure suo derogetur. Sit illa ma-
ter provinciæ majorum nostrorum e beneficio: hæc no-
stro, & utraque dignitate simili perfruatur.

DE CANONE f FRUMENTARIO URBIS ROMÆ.

TITULUS XXII.

Nauta debet confiteri se recepisse species incorruptas.
Bart.

1. Imppp. Valentinianus, Valens & Gratianus Augusti ad
Julianum P. F. annonæ g.

Nautici h apud Præsidum i aut magistratum
acta confiteantur incorruptas species suscepisse,
eorumque apud quos deponitur ista testatio,
præfens aspectus probet nihil in his esse vitii,
quod eo tempore, quo ad sacræ urbis portum pervenit,
Præfecturam jugiter observare præceptum est. Datum 18.
Kal. Jul. Remis, Gratiano A. 1. & Dagalaifo Coss. 366.

2. Impp. Arcad. & Honor. Augusti ad Senatam k
& Populum.

Siquid l frumenti vel hordei m urbicarii canonis re-
missione indultum est speciali beneficio: contra com-
modum publicum || rescripta || n elicit non valeant.
Dat. 17. o Kal. Maji p Mediol. Cæsario & Attico Coss. 397.

3. Idem Augusti Messalæ P. P. q.

Neminem r patimur in mutando s canone urbis
Romæ nostræ clementiæ beneficium postulare, sed
etiam ea rescripta, quæ quoquo modo potuerint impe-
trari, suscipi non sinimus: eos vero, qui contra hæc fece-
runt, in duplum retinendos esse decernimus. Vicarios,
quin etiam ceteros Judices (nisi deinceps ab usurpatione
urbicarii canonis abstineant) deportationis pœna deti-
neri: primates officiorum capitali supplicio subjugari, per-
petua auctoritate sancimus. Datum Prid. Non. Se-
ptembr. Altino, Theodoro V. C. Coss. 399.

DE t FRUMENTO u URBIS CON- STANTINOPOLITANÆ x.

TIT. XXIII.

Quod debet dari in pane, non debet solvi in frumento.
Bart.

1. Impp. Honor. & Theod. AA. Urso P. U. y.

Nulli z, ne divinæ quidem domui nostræ, fru-
mentum a de horreis publicis pro annona pe-
nitus præbeatur: sed integer canon mancipi-
bus b consignetur, annona in pane cocto domibus

Romanis impositus mutari non potest. Qui mutavit, duplum ab ipso reperitur: qui con-
fiscitur. Syn. ibid. c. 1.

t al. De canone & frumento urbis. u Eclog. 54. tit. 25.

x παρὰ ἀννόων διδομένων τῇ τῇ κωνσταντίνῃ πόλει καὶ τοῖς σχολαίῳις.

De annonis urbis Constantinopolitanæ ac scholarium. Syn. 54. tit. 25.

y C. Theod. 14. tit. 16. 2.

z Ut nulli penitus, ne divinæ quidem domui, pro annonis frumentum præbeatur: sed

mancipibus detur, ut domibus cocti panes exhibeantur. Synop. ibid.

a Frumentum (quod gratuito Constantinopoli præbetur a Principe) pro pane, populo præ-

beri non oportet, sed integrum id quidem mancipibus, id est, pistoribus dandum est, de-

inde populo panis coctus exhibendus, ne si frumentum non panis populo datur, id populus

in alios usus vertat facile, & postea panem emere cogatur, qui ipse aliis vendere potuisset.

Ad hunc modum panes canonicarii, canonicis hodie præbentur: & breviter, quod in pane

solvi oportet, id in frumento solvi non potest, Corsetus singulari, Frumentum.

b Mancipes hic & l. 2. inf. eod. piores.

a Quod induxe-
rant Valentinia-
nus, Valens &
Gratianus. l. 1. c.
Theod. lib. 14. tit.
13. de jure Italico
urbis Constantinopoli-
tana. Com. l.
1. D. de censib.
b Constantinopo-
lis prærogativam
veteris Romæ ha-
bet. vide cap. 28.
Synod. Chalcedon.
Pragmat. Justinia-
ni ad Vigilium
c. ut fabrica: ad-
de Novell. 13. c. 2.
ubi de privilegio
Archiepiscopi
Constantinopoli-
tani.
c Metropoles duæ
in Syria Phœni-
ce, Berytus & Ty-
rus: ut in Ponto,
Amasia & Cæsæ-
rea; Novell. 28.
ut in Cappadocia
Cæsarea & Tyana.
Cætera vide apud
Cujac. hic. & quæ
scripti ad l. 29. in
fin. de episcopali
auctoritate.
d al. deest.
e i. e. Trajan: a
quo id Paulus Ty-
rius orator pri-
mus impetravit
auctore Suid. v.
Alciat. lib. 4. pa-
verg. e. 15.
f Canon urbis
Romæ erat fru-
mentum, oleum,
porcina, bubula.
Hæc confereban-
tur a provinciali-
bus populo alen-
do.
g C. Theod. 14. tit.
15. l. 2.
h al. nautia an-
nonæ. sed Nauti-
ci, navicularii, &
caudicarii sunt.
i curatorum, in
C. Theod.
k C. Th. eod. lib. 3.
l Immunitas fru-
menti & olei non
inferendi impe-
trata nihil valet
Synops. Basil. 54.
tit. 6. παρὰ ἀ-
ννόων καὶ τῶν
24. cap. 1.
m al. olei, & h
legitur in C. Th.
n Abest a C. Th. &
quib. al. lib.
o al. 16.
p Martii.
q C. Th. eod. tit.
l. 5.
r Hæc quoque
constituit. ex 5. &
6. c. rejeclis mul-
tis & truncatis
constitutionibus
coagmentata est.
Extat in C. Theod.
lib. 14. tit. 15. l.
ult. 5. deinceps.
ubi. sup. ad l. 1.
inf. tit. prox.
f Canon prædiis

a Annonam gra-
tuitam octoginta
millium fere mo-
diorum 2. Socra-
tes 1. 3. primus
Constantinus Con-
stantinopolitanis
suis dedit: ut an-
tea gratuita P.
Rom. dabatur.
Suidas hunc ca-
nonem panes pa-
latinis videtur
appellare: forte
quod e palatio
erogarentur: nisi
malis palatinos
appellare, quod
palatinis daren-
tur. Panum enim
alii populares, al-
ii militares. l. 7.
C. Theod. de anno-
na civilib.
b Canonem an-
nonae gratuitae a
Constantino Con-
stantinopolitanis
concessit, ut sup.
diximus. Theodo-
sius auxit, ut hic.
c. pen. c. Theod. de
annonis civilib.
ut & Martianus, l.
2. inf. tit. prox.
ut & Romae, Au-
relianus, teste Vo-
pisco, quae antea
a Traiano & Se-
vero constituta.
d Abest a C. Th.
d v. l. ult. sup. tit.
prox.
e Ad frumenti
publici coemptionem
auri statuta
erat Constantino-
poli quantitas, ei
rei perpetuo ita
addicta destinata-
que, ut nefas es-
set etiam urbis
Praefecto, eam
minuere vel in
alios usus verte-
re.
f i. e. Gr. auri
libra. ex Theod. C.
cod. tit. l. 3.
g Frumenti co-
emptio ουνωνή.
v. Cuj. l. obf. 39.
h l. 2. §. quod de
frumentario. §. fin.
autem. ff. de adm.
rerum.
i Frumentum pu-
blicum ita eme-
batur. Pecunia ex
arca frumentaria
promebatur testa-
to mancipibus,
hoc est, pistoribus
mutui nomine,
hoc est, in ante-
cessum dabatur.
Inde, frumento
videlicet, sic co-
empto, pistorum
vel frumentum, vel panes reddere cogebantur.
l. Martium hic promittunt, est quod videlicet alicui in antecessum em advance datur, dixi in
l. 15. §. 6. ff. locati. m sed & a v. l. 2. inf. de apparitoribus Praef. urb.
o Inquietare, in C. Theod. p Poena haec est P. urbi frumentariam pecuniam in alios
usus vertentis, ut in duplum teneatur, & in id quod ex ea pecunia lucri fecit.
q v. quae not. ad l. 6. l. 13. ff. peculatus. r excreverit. s Lucrum assumit na-
turam ipsius capitalis. Corsetus singulari, Lucrum. t fomitem in C. Theod.

exhibenda: ita enim debet canon ab inclytæ memoria
Constantino a præstitus, necnon a divo pietatis meæ avo b
Theodosio c || auctus, expendi: quoniam crevit ino-
pia, si frumenta, quæ pro annona tribuuntur d, ad usus
alios deputata cognoscantur: cogentur enim de publico
sibi emere, quæ aliis vendere potuissent. Datum 20. Ka-
lend. August. Constantinop. Theodos. A. 7. & Palladio
Consil. 418.

Quantitas statuta ad coemptionem frumenti, non potest minui,
nec ad alios usus converti. Bart.

2. Imp. Theod. & Valent. Augusti Leontio
P. U.

Auri e statuta quantitas f ad coemptionem g fru-
mentariam perpetuo sit dedicata h: nec liceat cui-
quam post administrationem urbicaria potestatis perce-
ptam, aliquid ex eadem summa minuere, vel ad quoscun-
que alios usus convertere i: sed sub gestorum testifica-
tione certum fiat, & quod mancipibus k mutui l nomi-
ne datum est, & m quod ab iisdem sit excepta omni con-
cussione n solvendum. Eum autem, qui hanc formam
ausus fuerit inquinare, o quantitatem, in qua suam cal-
linitatem exerceverit p, in duplum q redhibere iubemus:
& quicquid ex prædicta ratione accreverit r, ad scum-
lum ejusdem auri quantitatis & frumentarii tituli firmi-
ter t redundare: legisque hujus tenorem aeneis tabulis
incidi. Datum 5. Kalend. Dec. Constantinopoli, Ariobindo
& Aspare Consil. 434.

DE ANNONIS CIVILIBUS.

TIT. XXIV.

Annonæ civiles non dantur pro titulis in dignitatibus,
sed pro meritis. Bart.

1. Imp. Theod. Arcad. & Honor. Augusti Pro-
culo P. U. n.

A Nnonas publicas a non tam titulis dignitatum,
quam singulorum virorum y meritis attributas
divi Constantini liberalitate satis claruit. Ideo-
que nihil ex his scholarum nomine vindicetur:
sed pro z uniuscujusque merito, quæ sunt concessa, ser-
ventur, ut quicumque perceptarum annonarum emolu-
menta, vel in heredes proprios jure sanguinis transfude-
runt, vel in extraneos distractionis titulo transcripserunt:
maneant quod gestum est, vel hereditatis merito, vel alie-
nationis arbitrio. Datum 7. Kal. Jul. Constantinop. Ar-
cadio A. 2. & Rufino Consil.

2. Imp. Theod. & Arcad. & Honor. Augusti.

C Entum b vigintiquaque modios frumenti, præter so-
litum canonem, per singulos dies de præsentis sexta in-
dictione ex die Kalend. Januarii c nomine d parapeteu-
matis e de horreis publicis hujus almæ urbis, insita no-
stræ pietatis liberalitate tribuimus, datis sacris apicibus
ad sublimissimam quoque per Orientem Præfecturam,
quibus possit & modum g nostræ donationis agnoscere,
& incunctanter præbere, quæ iussimus: quam modiatio-
nem jugiter, & in perpetuum civibus nostris debere con-
ferri, valitura in ævum hac lege sancimus.

DE h MENDICANTIBUS VA-

LIDIS. i.

k i. e. pistoribus, ut l. 1. sup. cod.
l. Martium hic promittunt, est quod videlicet alicui in antecessum em advance datur, dixi in
l. 15. §. 6. ff. locati. m sed & a v. l. 2. inf. de apparitoribus Praef. urb.
o Inquietare, in C. Theod. p Poena haec est P. urbi frumentariam pecuniam in alios
usus vertentis, ut in duplum teneatur, & in id quod ex ea pecunia lucri fecit.
q v. quæ not. ad l. 6. l. 13. ff. peculatus. r excreverit. s Lucrum assumit na-
turam ipsius capitalis. Corsetus singulari, Lucrum. t fomitem in C. Theod.

u C. Theod. cod. tit. l. 10. x ci-vitas, in C. Theod.
y vivitum, in C. Theod. & quib. lib. manu, quod magis probat Cujac.
z l. 2. in pr. §. cod. l. 2. §. de frumento Alexandr. v. Papon. 3. Nov. 8. c. 2. des testes de
fif. soldo & assignas.
a al. Martiano P. P. ita legitur apud Cujac.
b l. 1. sup. cod. Canon annona gratuita in hunc modum auctus a Martiano, hujus legis
autore, ut diximus. De quantitate canonis a Constantino & Theodosio constituti, scripti ad
l. 1. sup. de frumento urbis Constant. c Juniarum.
d Panibus publicis nomen imperiale seu Imperatoris imprimi consuetum ex hoc loco qui-
dam notant.
e Tessera nomine, quæ τέρδος Græce appellatur, & peteuma & parapeteuma. Cujac. hic.
Quidam legunt, pericematis, al. perissumatis, v. Alciat.
f sublimissima, & postea præfectura. g Commodum.
h τέρδος & παρατεμα ἀπὸ τῶν ἑκλογ. lib. 54. tit. 7. v. Nov. de pratore populi. 8. cap.
4. & 5. Petrum Gregorium 5. synagm. 25. adde l. 5. §. 7. ff. de liberis agnoscendis, scripti
etiam ad legem xii. tab.
i In C. Theod. legitur, non invalidis, rectius Cont.

TIT. XXV.

1. Imp. Gratian. Valent. & Theod. Augusti
ad Severum P. U. a.

C Unctis b, quos c in publicum quæstum incer-
ta mendicitas vocaverit, inspectis, exploretur in
singulis & integritas corporum: & robur anno-
rum: atque d inertibus, & absque ulla debili-
tate miserandis necessitas inferatur, ut eorum quidem
quos tenet conditio servilis, proditor studiosus & dili-
gens dominium consequatur: eorum vero quos nata-
lium sola libertas persequitur, colonatu perpetuo fulcia-
tur, quisque hujusmodi lenitudinem e prodiderit &
probaverit: salva dominis in eos actione, qui vel late-
bram forte fugitivis, vel mendicitatis subeunda consili-
um præstiterunt. Datum 12. Kalend. Jul. Patavii, An-
tonio & Syagrio Consil. 384.

DE NAUTIS TYBERINIS.

TIT. XXVI.

Qui navem Tyberinam habet, onus publicum cogitur
suscipere, nec ullo privilegio excusatur.
Bart.

1. Imp. Valent. & Valens Augusti ad Sym-
machum P. U. f.

Q Uinavem Tyberinam habere fuerit ostensus, o-
nus g reipublicæ necessarium agnoscat. Quod-
cunque igitur navigium in alveo h Tyberis in-
venietur, competentibus & solitis obsequiis
mancipetur: ita ut nullius i dignitas aut privilegium ab
hoc officio vindicetur. Datum 8. id. Octob. Alrini, Divo
Joviano & Varroniano Consil. 364.

DE FRUMENTO ALEXANDRINO.

TIT. XXVII.

1. Imp. Honor. & Theod. Augusti Anthemio
P. P. k.

I N æstimatione frumenti, quod ad civitatem Alexan-
drinam l convehitur, quicquid de crithologia m
& zygothalii munere, & pro naucletorum n tuenda
substantia Eminentia tua disposuit, roboramus: atque,
ut curialibus prædæ auferatur occasio, jubemus eos ad
hujusmodi sollicitudinem affectandam nunquam acce-
dere, sed designata officia tuis provisionibus examinata,
sollicitudinem prædictam implere. Datum 5. Kal. Febr.
Constantinop. Honor. 9. & Theod. 5. Augustis Consil. 412.

2. Imp. Theod. & Valent. AA. Isidoro P. P. o.

D urnos p centum & decem modios alimonis Alex-
andrinæ civitatis addi decernimus: ut nemo privetur
eo, quod nunc usque percepit: & perissochoregia q no-
men r penitus amputetur, & tessera designentur, & no-
stræ pietatis nomine censeantur. Datum Prid. Non. Jun.
Constantinopoli. Isidoro & Senatore Consil. 436.

DE ALEXANDRIÆ PRIMATIBUS t.

TIT. XXVIII.

1. Imp. Theod. & Valent. Augusti Isidoro
P. P. u.

C Orporatos civitatis Alexandrinæ, repurgandi flu-
minis onere liberamus: & pro tenore dispositio-
nis tuæ quadringentos solidos ex dinummio ve-
tigali memorata civitatis præcommodari decer-
nimus, ita ut ex titulo navium x modis omnibus repen-
setur. Datum Prid. Non. Jun. Constantin. Isidoro & Se-
natore Consil. 436.

DE JURE REIPUBLICÆ.

TIT. XXIX.

Sententia lata contra civitatem indefensam, est ipso
jure nulla. Bart.

drinis jus Buleutarum dedit, qui sine publico consilio, ita ut sub regibus ante vivebant, uno
judice (is est Juridicus Alexandriæ) contenti, quem Cæsar dedisset.
t Qui Archigeroentes, v. l. Archigeroentes. 5. sup. de episc. aud.
u C. Theod. 14. 27. 2.
x al. navigium.

a C. Th. 14. 18. 2.
b cunctis affatim,
in C. Th. & quib.
lib.

c Mendicantes,
qui sani simul &
annis vegeti sunt,
cuius licet per-
vestigatores in
publicum addu-
cere, ac tales esse
probaret, ut si quis
servus esse depre-
hensus fuerit, in
suam eum pote-
statem redigeret:
si liber, domino
nihilominus ad-
versus eum, qui
celavit vel cor-
rupit actionibus
salvis. Synop. ibid.
fit & ejus rei
mentio Nov. de
Quæstora 80. c. 5.
d atque ta, in C.
Theod.

e Legendum vi-
detur, lenitudi-
nem.
f l. 2. §. de navib.
non excus.
g C. Th. 14. 21. l.
h De alveo Ty-
beris, adde Praef.
Justin. c. 25.
i al. nulla.
k C. Th. 14. 26. l.
l De Canone po-
puli Romani &
Constantinopoli-
tani loquitur, ad-
vecto ex Alexan-
dria, ut quod ex
sota Aegypto A-
lexandriam con-
vehetur & ibid.
æstimaretur, ex-
cuseretur, adoe-
deretur.

m al. decreto elo-
gii de, & c. sed
perperam: est au-
tem crithologia
munus ejus, qui
in Alexandria fru-
mento suscipien-
do & executendo
propositus est: y-
pocrasma vero e-
jus, qui admeti-
endo, ut recte hic
explicat Cuj. ad-
de l. 3. ff. ad l. Jul.
de annona. l. 8. ff.
ad municip.

n naucletorum.
o C. Th. 14. 26. 2.
p l. 1. §. de anno-
nis civilib.
q Perissochoregia
supererogatio.
vide Alciat. hic.
& Cujac.

r Callarochoregia
cabulum feramus,
qui Osea & Lon-
gobardica jam
pridem vocabula
hoc seculo Lati-
nis permisceri li-
nimus) nomine,
callari effectum:
cessatis statuto
nominibus offici-
alium, callari
protinus & in
continenti ipsos
officiales, hinc
notat Corsetus
singulari, Officia-
lia.

f al. Alexandri-
nia Alexandrina
autem curia, de
qua hic, a Severo
instituta est. Spar-
tianus, Alexan-
driam, Alexan-
driam.

1. Imp.

1. Imp. Antoninus A. Dionysio.

SI quid adversus Rempublicam indefensam a, in ea specie, in qua neque defensores creati fuerint, neque ut crearentur, placuit, statutum est: actionibus ejus nihil est prejudicatum.

2. Idem A. Phorodio & aliis.

AN b Rempublica, in cujus locum successistis c, ideo quia d satisfecisse debito vos proponitis, jus pignoris in eo fundo habeat, apud suum judicem queritur: si enim neque e beneficio sibi concessio id jus nata est, neque specialiter in obligatione pignoris sibi prospexit: causa ejus non separatur a ceteris creditoribus, qui habent personalem actionem.

3. Imp. Alexander A. Salviano.

Rempublicam f || ut g pupillam h || extra ordinem juvari, moris est.

4. Imp. Dioclet. & Maxim. Augusti Urbano.

SI || secundum Legem civitatis Rempublica, cujus ministerii, ruina collapsis i edificiis tuis distraxit aream k: nihil contra hujus Legis tenorem Rector provinciae fieri patietur.

DE ADMINISTRATIONE I RERUM PUBLICARUM.

TIT. XXX.

1. Imp. Philippus A. Crescentia m.

Fundum vectigalem n, si suis quibusque temporibus debita quantitates inferantur, invito possessore auferri non posse, manifestum est.

2. Imp. Dioclet. & Maxim. Augusti & CC. Julio & Zenodoro.

Contra o eos, qui Rempublicam administrantes, per officii necessitatem sub conditione relicti fideicommissi satis accipere debuerunt, quanti Rempublicae interest satis non || esse || acceptum, dirigendam esse actionem perspicitis p. PP. 7. Kal. Dec. CC. Coss.

DE VENDENDIS q REBUS CIVITATIS.

TITULUS XXXI.

Venditio pura & perfecta non debet a republ. revocari, licet per alium majus pretium offeratur.
Bart.

1. Imp. Antoninus A. Herculiano.

SI || sine ulla conditione praedia vendente Republica comparasti: perfecta venditione r, nulla ratione vereris s, ne, adjectione t facta, auferri tibi dominium possit. Tempora u enim adjectionibus praestitura x ad causam fisci pertinent: nisi si qua civitas propriam Legem habeat.

2. Imp. Valerianus & Gallienus Augusti.

Quamvis incrementum conductioni factae publicae praedii videatur offerri, non tamen additamenti specie oportet fidem locationis y infringi: praesertim cum tantum jam temporis ex contracta decessisse proponas z.

3. Imp. Leo A. Erythrio P.P.

SI quae hereditatis, vel legati, seu fideicommissi, aut donationis titulo domus, aut annonae civiles, aut quaelibet aedificia vel mancipia ad jus incluta urbis, vel alterius cujuslibet civitatis pervenerint: super his licebit civitatibus venditionis pro suo commodo inire contractum a: ut summa pretii exinde collecta b, ad renovanda sive restauranda publica moenia dispensata proficiat. † Indefessa vero cura prospicientes, ne quis adversus civitatum comoda quicquam moliri possit incommodi, sed sine ulla

fraude seu nundinatione a, vel colludio seu conniventia hujusmodi venditiones b procedant: hoc || etiam || in posterum observandum esse censemus, ut si quidem ad hanc inclutam urbem, domum vel civiles annonae, aut alia quaelibet aedificia, vel mancipia pertinentia contigerit venditari: non aliter nisi Imperiali auctoritate vendantur: in provinciis c vero praesentibus omnibus seu plurima d parte, tam curialium quam honoratorum & possessorum civitatis, ad quam res praedictae pertinent, propositis sacrosanctis Scripturis, sigillatim unumquemque eorum, qui convenerint, jubemus sententiam, quam putet e utilem patriae suae designare: ut ita demum decreti recitatione in provinciali judicio interveniente, emptor f competentem possit habere cautelam. Hos autem venditionum contractus, si jam completi fuerint, si postea ineundi fuerint, stabiles esse censemus.

DE DEBITORIBUS CIVITATUM.

TIT. XXXII.

Debitor civitatum non possunt in eis habere honorem, nisi primo debitum solvant. Bart.

1. Imp. Antoninus A. Diodoro.

Non prius debitorem g Rempublicae honorem in republica subire, quam id, quod debere constiterit, conventus exsolverit: tam meis quam divorum Principum constitutionibus declaratur.

2. Imp. Constantinus A. Verino h S.

A pud eos, quos superstitibus integris facultatibus esse pervideris i: vel quorum haeredes incolumia retineant k patrimonium, sortes Rempublicae l perseverare debent: ita tamen, ut annuas usuris suis quibusque temporibus exolvant, cum simul & Rempublica utile sit retinere idoneos debitores: & ipsis sit commodum, cumulum debiti minime nutrire. Et quia nefas est, obnoxiiis corporibus m alienatis n, circumscribi civitates: placuit, si quis debitor Rempublicae civitatis quippiam ex eo patrimonio, quod habuit, cum pecuniam Rempublicae sumeret, donaverit, vel distraxerit, vel quolibet in alium ratione contrulerit: qualitate rei alienatae perspecta, atque omnibus debitoris facultatibus considerata, quas habuit, cum ei pecunia crederetur, pro rata ab eo, qui ex debitoris facultatibus aliquid detinet, ex sorte atque usuris postulari. Itaque quoties minus idoneum deprehenditur ejus patrimonium, cujus nomen civitati alicui o invenitur obnoxium, Judex omni diligentia & sollicitudine debeat inquirere, ad quos ex qualibet conditione transierint debitoris facultates: ut singuli aequa assimatione habita, pro rata rerum, quas possident, conveniantur: personalem actionem contra eum habituri debitorem, qui ipsis solventibus liberatur.

† Ab eo autem, a quo constat fortunarum suarum partem maximam recessisse, etiam reliquam portionem, quae apud eum resederit, transferri ad idoneum oportebit.

† Quod si quispiam debitor Rempublicae civitatis fisco nostro locum fecerit p: emptores, qui a fisco nostro comparaverint, manifestum est, secundum jus vetus, & rescripta divorum || Principum q || Constitutionesque nostras nullam debere molestiam sustinere.

† Quod si quis debitor non comparuerit r, vel certe omnia sua ita consumpserit, ut nemo aliquam rem ex ejus bonis possideat, id debitum convenit ad dispendium Rempublicae pertinere: ideoque cura patris s apud idoneos, vel dominos rusticorum praediorum pecunia collocanda est. PP. 3. Kal. Febr. Volusiano & Anniano Coss.

314.

DE PERICULO t NOMINATORUM

TIT. XXXIII.

1. Imp. Gordianus A. u Serino.

HI x, qui a te collegaue tuo magistratus creati sunt, etiam si maxime fidejussores non exegistis, tamen si per id tempus y, quo magistratus honor deponeretur z, solvendo fuerunt, periculo

de posteriorib. ad munera nominandi, y temporis, z l. 15. §. in eum. ff. ad municip.

a al. inordinati-
one, sed male.
b venditionis.
c adde l. 2. circa
medium. §. de pra-
diti decur.
d In venditione
rerum universita-
tis, duo quam mi-
nimum partes
consilii praesentes
& auctores esse
debent: convocata
tunc consilium es-
se debet & decre-
tum judicis inter-
poni. Rol. 2 Vall.
1. conf. 99. n. 6.
17. 22.
e putent.
f emptio.

g Rempublicae de-
bitor non prius
honorem subire
potest, quam id,
quod debeat, ex-
solverit, ut hic. l.
6. §. debitorum. 1.
ff. de numer. &
honor.
h Ex C. Theod. lib.
12. tit. 11. l. 1. ubi
legitur, Locria
Verina suo S.
i al. provideris.
k retinere, in C.
Theod.

l Kalendarium, in
C. Theod.
m patrimonium.
Corpora hic acci-
pit pro patrimo-
nio corporali, i. e.
ejus, cujus nomen
obnoxium est ci-
vitati.

n al. additur for-
te, al. forte, sed
absent a C. Th.

o Kalendarium ci-
vitas alicujus,
in C. Theod.

p Fisco locum fa-
cere bona dicun-
tur, quae publica
sunt, ut l. 5. §.
de jur. fisci. l. 3. C.

Theod. de bonis
proscriptis.

q Absent a C. Th.
& quib. lib.

r al. comparaverit.

s curatoris Kalen-
darii in C. Theod.

sed eundem dici
existimandum est,
qui pater civita-
tis, nempe cura-
tor repulicis &
discussor publicae
pecuniae, de ejus
officio Ulpianus
librum singula-
rem edidit. v. l. 33.

ff. de usuris. v.
Cujac. ad l. 3. sup.

de iu, qui spons.
muner. publ. fise.

t Ecl. l. 54. tit. 1.
u al. Gratianus.

x Magistratus
tunc pro collega
tenetur, quum &
ipse magistratus
& fide jussor e-
jus & nominato-
res (σνομασται)
solvendo non
sunt: nec tempo-
re de positi magi-
stratus solvendo
erant. Nam ex-
teroqui admini-
strationis suae no-
mine quisque te-
netur. Syn. Basil.
54. tit. 1. cap. 6.
adde quae scripti
ad l. ult. sup.

a In veteri scri-
ptura. Idem A.
Rufino.
b Nominatus
successoribus. al.
nominatus succes-
soribus.

c adde l. fidejus-
sorum. ff. de fidejus-
sor.

d Ordo in con-
veniendis Reipu-
blicæ debitoribus
quis servetur.

e l. i. in pr. ff. ad
municip.

f l. 2. j. eod. v. l. 3.
in pr. ff. de admini-
stratione ad civ.

g l. i. in pr. ff. de
operib. publ.

h al. Gratianus.
i Indivisum seu
pro indiviso quæ-
cunque inungun-
tur, ea periculo
soliditatis geren-
tes obligant: secus
si separatis por-
tionibus inuncta.

k al. soliditatis.
l constructus.

m l. 3. l. ult. in fin.
j. eod. l. 1. in fin. ff.
ad municip.

n l. 1. §. eod.

o l. 13. ff. ad mu-
nicip.

p Creator hic est
nominator: qui
quem ad munera
civilia nomina-
vit. l. 39. in fin. §.
de decur. dixi ad
l. 2. §. 7. ff. de adm-
ver. ad civit.

q al. Idem A.
r Deest in ple-
risque manusc. &
delendum existi-
mat Cujac.

f v. l. 1. sup. eod.
l. 11. in princ. ff. ad
municip.

t Cum pro quam-
vis accipit Cujac.

u v. l. 2. §. eod.

x vestra-

y v. l. ult. §. 1. ff.
de adm. ver.

z ei.

a progredi.

b v. l. 2. in princ.
sup. eod.

c l. Imperator. 11.
ff. ad municip.

vos creationis non fecerunt obnoxios, ex eo, quod casu aliquo patrimonium eorum mutilatum sit: cum cessatio- ni sua id debeant imputare, damnaque Reipublicæ, si qua ob culpam eorum passa est, sarcire: qui cum nomine publico eos convenire potuissent, id facere superse- derunt.

Nominator tenetur pro nominato officiali in quantum ipse convenitur ex persona sua.

2. Imp. a Philippus A. & Philippus C.

SI successoris tui successor non idoneum loco sui magi- stratum denominaverit, administrationis ejus pericu- lum ad tuam personam spectare nequaquam potest. Ete- nim nominati b successoris dumtaxat quisque periculum suscipere compellitur: nec ad nominatoris nominatorem manus jure porrigi possunt.

DE PERICULO EORUM, QUI PRO MAGISTRATIBUS INTERVE- NERUNT.

TIT. XXXIV.

1. Imp. Antoninus A. Augustali.

Fidejussores c magistratuum in his, quæ ad Reipu- blicæ administrationem pertinent, teneri, non in his, quæ ob culpam, vel delictum eis poenæ nomine irrogentur, tam mihi quam divo Severo patri meo placuit.

QUO QUISQUE ORDINE d CON- VENIATUR.

TITULUS XXXV.

1. Imp. Antoninus A. Luciano.

ET si duobus simul cura pecuniæ civitatis non tamen separatis portionibus, mandetur: singuli non pro virili portione, sed e in solidum Reipublicæ obli- gantur: cum autem de indemnitate civitatis ejus queritur, prius f ejus bona, qui administravit, ac mox si satisfieri non poterit, collegæ conveniuntur. Vostamen, qui hæredes unius ex curatoribus existitis, damno, si quod post g mortem ejus dolo vel culpa collegarum ac- cessit, onerari, non est rationis.

Duobus si committitur pro indiviso administratio, quilibet an- tenominatorum primum convenitur: secus si separatis portionibus.

2. Imp. Gordianus A. h Valerio.

Quotiens duobus non separatim, sed pro i indiviso mu- nus inungitur, & ita ut unusquisque eorum pericu- lo soliditatis k videatur obstrictus l: manus ad nomina- torem m, priusquam utrique, qui || id munus || admini- straverunt, solenniter fuerint excussi, nulla ratione porri- gi possunt.

+ Si vero separatis portionibus ad munus nominati sunt: prius n pro portione conveniantur, qui id munus administraverint o: item fidejussores eorum. Si nec ab his quidem indemnitas fuerit servata, tunc demum crea- torem p: ac si nec is quidem sufficiat, novissime partici- pem muneris conveniri debere. Præses non ignorat.

3. Imppp. Carus, Carinus & Numerianus Augusti Theodosio q.

SI ita Duumviri creati estis || hoc expresso r || ut mutuo periculo teneamini, in dubium non venit vicariis s dam- nis vos esse obstrictos: cum t in magistratibus prius nominatores u conveniendos esse (hoc quod in persona nostra x custodiri consideratis) constitutum est.

4. Imp. Dioclet. & Maxim. Augusti Dioni.

Cum te & collegam tuum magistratus vestri tempore publicum fœnus collocasse proponas, nec potuisse de- bitum a quibusdam Reipublica restitui: cum paratus sis pro te id, quod solus gessisti, Reipublicæ satisfacere: con- sequens est Rempublicam, si separati actus vestri contra- ctus fuerint y, successores collegæ tui vel rerum ejus z possessores prius ob personam ejus congregari a: & si so- lida indemnitas Reipublicæ servata non fuerit, nominato- res b ejus interpellare: ac postremo loco, si quid ex nomi- ne collegæ tui defuerit, ob c culpæ nexum te interpellare: priores enim nominatores veluti fidejussores placuit ob- stringi.

NE QUIS LIBER & INVITUS a A- CTUM b REIPUBLICÆ GERERE COGATUR.

TIT. XXXVI.

1. Imp. Alexander A. Urbico.

SI, ut proponis, decreto c ordinis ad libertatem du- ctus d es, non e debere te invitum actum Reipu- blicæ administrare, Curator Reipublicæ non igno- rat: præsertim cum servi hujusmodi officia admini- strare debeant.

2. Imp. Dioclet. & Maxim. Augusti Tiberio.

|| SI || cum ingenuus esses, ad actum gerendum a Republi- ca f compelleris, auxilium Præsidis, & juris præsidia, prout usus exigebat, implorare potuisti.

SUMPTUS INJUNCTI g MUNERIS AD OMNES COLLEGAS PER- TINERE.

TITULUS XXXVII.

1. h Imp. Maxim. A.

Cum ad munus i exhibendarum angariarum cum aliis creatus, a consortibus muneris sollicitudine deserta, solum te functum esse proponas: sum- ptuum detrimenta, si k qua acciderint, collatione eorum, quos munus oportuerat participare, provisione l Præsidis dividitur: Quod si etiam a te obsequium dere- lictum esse cognoverit: quid censuræ m Reipublicæ con- gruit, non ignorat.

DE HIS, QUI EX OFFICIO, QUOD ADMINISTRARUNT, CONVE- NIUNTUR.

TIT. XXXVIII.

Si pecunia mutuatur per administratorem Reipublicæ, ad ipsum damnus sorti pertinet, non usurarium.

1. Imp. M. Antoninus A. Octavio.

FOEnoris Reipublicæ, quod non tua culpa perditum esse apparuerit: sufficit sortis damnus, non n et- iam usurarium ejus o sustinere p.

DE SOLUTIONIBUS ET LIBERA- TIONIBUS q DEBITORUM CI- VITATIS.

TIT. XXXIX.

1. Imp. Alexander A. Quatuorviris r & Decurionibus Fabretanorum.

CAutiones servorum publicorum ita demum fir- mam securitatem debitoribus præstant, si Curato- rum s assignantium, vel eorum, quibus exigendi jus est, auctoritate subnixæ sunt. Cum autem is, qui exolvisse dicitur, solam scripturam actoris suscipien- tis pecuniam promat, ea tantum defensio consuevit ad- mitti, si quod exsolutum est, rationi Reipublicæ profe- cisse doceatur. Sane curator vester, si fraude servi con- stiterit effectum, ut interciperentur a curatore illata a de- bitoribus quantitates, de peculio ejus, quod eo modo deest, restituet.

DE t SPECTACULIS, u ET SCENI- CIS x ET LENONIBUS y.

tis & reipublicæ: ut hic adnotat Cujacius recte. v. quæ scripti ad l. 2. sup. si servus aut liberus ad decur. adspirand.

f Curator hic, Reipublicæ curator, & qui pater civitatis o ἀναρχὴν τὰς δασύ- τας τῶν καταπεσόντων οἰκῶν ἀναρῶν αὐτὰς. Græci hic: ὁ καθάριον τὴν πό- λιν ἀρχοῦσιν. Ulpian. in Demosthenem. de quo vide l. 1. sup. de aleatoribus. l. 1. sup. de rationib. publ. operum. l. ult. sup. de infantiis expositis. l. 1. in fin. sup. de his, qui sponte publica munera subeunt. l. 1. sup. quibus muneribus excus. l. 2. sup. de debis. civis. Græci ad l. curatores. D. de damno. Nov. 17. 85. 128. 160. l. hac valisima. 17. sup. de Judic.

t ἀπὲρ θεάτρων κὶ θυμολικῶν. Synops. Basil. 54. tit. 5. cap. 4. Quod ad theatra atti- net, Spectaculorum loca apud veteres varia, theatra, amphitheatra. Circi. Theatrum ve- luti pars circuli dimidia, & eo amplius diametri quarta pars: (nec enim Semicicla fuisse theatra, & forma ipsa minus arridens, & ovata forma amphitheatrorum, quæ hodie extant, Romæ, Oriculi, Verone, Nemausi, Arelatis indicio sunt) nam ex duobus theatris junctis, amphitheatrum est ad ludos gladiatorios & ferarum venationes. Circi ad ludos curules, cursus & naumachias. adde Vitruvium 5. & 3. Plin. 36. cap. 15. Calliodor. 3. & 5. Variar. adde Terullianum libro de spectaculis, ubi de ludis, titulis, apparatusibus, loco, circo, theatro, scenis, agonibus & muneribus.

u l. 15. C. Th. 3.

x l. 15. C. Th. 7.

y l. 15. C. Th. 8.

TIT.

z Liberis adori-
bus non uteban-
tur. Ideoque ple-
rique ad actum
gerendum, se ve-
nire patiuntur.
l. 6. §. 1. l. 1. D.
de injus.

a Invitus liber
actum civitatis
gerere non cogi-
tur.

b actus Reipu-
blicæ, munus est,
pecuniæ dandæ,
fornerandæ, Ripu-
lationis contra-
hendæ, rationum
domini tradan-
darum. Cujusmo-
di actores servi
erant sub dispo-
sitione curatoris
Reipublicæ vel
Kalendarii, vel
patriis civitatis.
l. 1. inf. de solut. &
liber. debis.

c Vide l. 1. inf.

d productus.

e v. l. 1. sup. de
servo Reip. ma-
numittendo.

f Reipublicæ.

g al. in vestri.

h al. Imp. Dio-
clet. aut & Maxi-
mianus AA. Dio-
doro.

i Angariarum
exhibendarum
munus est, quo
quis cogitur an-
garias cogere: qui
id sustinet, cura-
tor ad cogendas
angarias dicitur.

l. 1. sup. quemad-
modum civilia
munera indican-
tur.

k sunt enim
plerumque sine
sumptu. l. 1. sup.

quemadmodum
civilia munera
indicantur.

l. Promissione,

al. Permissione.

m Censura, di-
sciplina, judicatio
publica. l. 3. §. de
condit. ob turpem
causam. l. 4. supra
quemadmodum
civilia munera
indicantur.

n v. l. 24. in fin.

D. ad municip. l. 2.
in fin. D. de adm-
ver. ad civit.

o se, al. deest
utrumque.

p tenere.

q Hic tit. gene-
raliter conceptus
de omni genere
solutionum & li-
berationum acci-
piendus est.

r Quatuorviri,
sunt magistratus
cujusdam civita-

TIT. XL.

a Ex C. Th. lib. 15.
sit. 7. l. 3. al. Con-
stantinus A.
b Voluntatibus.
c Voluntas, in C.
Th.

d C. Th. 15. 7. 7.
e Agitandi mu-
nus Constantino-
poli, qui exercent
(ἡγιοχοὶ πόντα-
ος Græcis) a Præ-
fecto urbi non
verberantur: nisi
in ipso circensi
certamine pecca-
verint. Syn. Basf.
54. tit. 5. c. 3.

f al. legitur post
l. qui quis.
g l. 1. §. 2. ff. de
munerib.
h pertinere.
i C. Th. 15. 6. 7.
k adde l. 2. C. Th.
15. de equis curu-
libus.

l al. vestra.
m adduxerit.
n C. Th. 15. 7. 12.
o De Pantomimi-
mo adde l. 43. in
fin. ff. de act. empr.
de Archimimo.
l. 25. §. 1. ff. de ope-
ri liberorum.

p Pantomimi
vestis humilis fu-
it. Ceterum ex
hoc loco potest
colligi, in picturis
decorum a picto-
ribus servandum
esse. Licinius Ma-
thematicus, Ala-
bandeos civiles
quidem esse dice-
bat: sed propter
hoc vitium, minus
prudentes, quod
in gymnasio eo-
rum omnes ima-
gines essent cau-
sas agentes in fo-
ro, discos tenen-
tes aut pilaluden-
tes.

q Rugosus sinus
agitatoris vocat,
quod nudi ea par-
te corporis & soli
expositi adustas
rugas contrahe-
rent, ad quem
modum senex
Hieronymus ara-
tam rugis fron-
tem esse sibi scri-
bit.

r nec jam, in qui-
busdam lib.
s Meretrix publi-
ca cogi potest a
vicinis conductis
ex ædibus, imo
propriis alium in
locum migrare.
Papou. 22. arres.
9. arres. 4. & 19.
Sane meretrices
in loca muris ur-
bium proxima
quali relegate &
submotas a licitoribus in publico notat Lipsius 23. electorum.

t In honestas personas non esse pro infamibus accipiendas existimant, sed pro abjectis & vi-
libus, quæ inter honestas numerari non debent, ne pugnet l. 4. ff. de his, quæ not. infam. cum
hac lege. v. Petr. Fabr. 1. semest. 20. in fin. & Tertullianus alioqui libro de spectaculis, scribit,
artem non artificem notari.

u Proscenium, locus ante scenam.
x C. Th. 15. 5. 3. de spectaculis.

y Nemo iudicum ex civitate in aliud oppidum vel ex provincia in aliam provinciam tra-
ducatur, equos, aurigas, histriones, bestias. Nam unamquamque civitatem suam habere
debet, id est, festivitatem oportet: alioquin sacrilegii damnabitur. Syn. Basf. 54. tit. 5.
cap. 5. ibid. tit. 37. c. 5.

z incemerat, in C. Th.

a C. Th. 15. 3. 2. Jam semel posita fuit hæc lex in l. 12. sup. de episc. aud.
b l. 12. adde l. 24. in fin. ff. de pign. act. l. ult. in D. si quis a parente manum.
c v. l. 7. §. 3. D. de injuriis.

d hic casus excipiens est ex l. 4. sup. de emancip.
e pena, in C. Theod.

1. Imppp. Valens, Gratian. & Valent. Augusti ad Hesperium
Proconsulem Africae a.

2. Imppp. Gratian. Valent. & Theodos. Augusti ad Valeria-
num P. U. d.

3. Idem Augusti ad Valerianum P. U. i.

4. Impp. Theod. Arcad. & Honor. Augusti Rufino
P. P. n.

5. Impp. Honor. & Theod. Augusti Anthemio P. P. x.

6. Impp. Theod. & Valent. Augusti Florentio
P. P. a.

Non invidemus, sed potius cohortamur amplecten-
da felicitis populi studia, gymnici ut agonis specta-
cula reformantur. Verumtamen cum primates
viri, populi studiis ac voluptatibus b grati esse cu-
pian: promptius permittimus, ut integra voluntas c sit,
quæ volentium celebratur impensæ. Datum 6. Id. Mart.
Trev. Valente s. & Valentiniano Augustis Coss. 376.

Deservientes sacris ludis, nullo afficiuntur supplicio.
Bart.

Eos e, qui f agitandi munus exercent, illustres auctori-
tas tua nullis, præter Circense g certamen, adfici no-
verit oportere h suppliciis. Dat. 8. Id. Maji, Eucherio &
Syagrio Coss. 381.

Quisquis equos k, quos vel Serenitas nostra l, vel ordi-
narii Consules tribuunt voluptatibus, ad commodum
compendiumque privatum abduxerit m: unus libra auri
condemnatione mulretur. Dat. 8. Kal. Maji, Trev. Eu-
cherio & Syagrio Coss. 381.

Si qua in publicis porticibus, vel in his civitatum locis, in
quibus nostra solent imagines consecrari, pictura pan-
tomimum o veste p humili, & rugosis q sinibus agitato-
rem, aut vilem offerat histrionem, illico revellatur: ne-
que unquam r posthac liceat s in loco honesto inhone-
stas t adnotare personas: in aditu vero circi, vel in thea-
tri prosceniis u ut collocentur, non vetamus. Dat. 3. Kal.
Jul. Heraclea, Arcad. A. 3. & Honor. A. 2. Coss. 396.

Nemo y iudicum ex quacunque civitate in aliud oppi-
dum vel ex provinciæ solo equos curules, aurigas,
bestias, histriones, cives tentet traducere: ne, dum popula-
ribus plausibus intemperanter z serviunt, & publicarum
rerum statum fatigent, & festivitatem impedian in cun-
ctis oppidis celebrandam, ita ut si quis hanc violaverit
iussionem, poena teneatur ea, quæ legum violatores perse-
quitur. Dat. 8. Id. Augusti. Constantinop. Honorio 8. &
Theodosio 3. Augustis Coss.

Patres vel Domini si filiabus aut ancillis peccandi præbent
necessitatem, earum perdunt potestatem.
Bart.

Lenones b patres & dominos, qui suis filiabus vel ancil-
lis peccandi necessitatem imponunt: nec jure frui do-
minii, nec tanti criminis patimur libertate gaudere. Igi-
tur tali placet eos indignatione subduci, ne potestatis jure
frui valeant, neve quid eis ita possit acquiri: sed ancillis
filiabusque c, si velint, conductisve pro paupertate per-
sonis, quas fors damnavit humilior, Episcoporum liceat,
iudicum etiam Defensorumq; implorato suffragio, omni
miseriarum necessitate absolvi d: ita ut si insistendum eis
lenones esse crediderint, vel peccandi ingerant necessi-
tatem invitis, amittant non solum eam, quam habuerint
potestatem, sed proscripsi, poenæ e mancipientur exilii,

submotas a licitoribus in publico notat Lipsius 23. electorum.
t In honestas personas non esse pro infamibus accipiendas existimant, sed pro abjectis & vi-
libus, quæ inter honestas numerari non debent, ne pugnet l. 4. ff. de his, quæ not. infam. cum
hac lege. v. Petr. Fabr. 1. semest. 20. in fin. & Tertullianus alioqui libro de spectaculis, scribit,
artem non artificem notari.
u Proscenium, locus ante scenam.
x C. Th. 15. 5. 3. de spectaculis.
y Nemo iudicum ex civitate in aliud oppidum vel ex provincia in aliam provinciam tra-
ducatur, equos, aurigas, histriones, bestias. Nam unamquamque civitatem suam habere
debet, id est, festivitatem oportet: alioquin sacrilegii damnabitur. Syn. Basf. 54. tit. 5.
cap. 5. ibid. tit. 37. c. 5.
z incemerat, in C. Th.

metallis addicendi publicis: quæ minor poena est, quam
si præcepto lenonis cogatur quispiam coitionis sordes fer-
re, quas nolit. Dat. 11. Kalend. Maji, Felice & Tauro
Coss. 428.

NE quis deinceps lenocinium exerceat, & nullus redi-
tus inde largitionibus inferatur, nullus ancillam inge-
nuamve prostituat. Alioquin humilior, qui id fecerit,
coercitus metalli & exilii poena damnabitur, honestior
bona & militiam ac dignitatem amittet. His quoque ab-
stineant thymelici. Quod si ancilla prostituta sit, ut gra-
tuito vindicetur ab omnibus viris aut feminis, clencis aut
monachis. Et uti hæc observent magistratus tam minores
quam majores & officia eorum, corporis & 20. librarum
imminente poena.

DE 4 EXPENSIS LUDORUM PU-
BLICORUM 6.

TITULUS XLII.

Pecunia deputata ad spectacula, in refectioem murorum potest
converti, & ipsis refectis causa pristina firma perma-
net. Bart.

1. Impp. Dioclet. & Maxim. Augusti Marcellio.

Cum c Præsidentem provinciæ impensas d, quæ in cer-
taminis e editione erogabantur, ad refectioem
murorum transtulisse dicas: & quod salubriter de-
rivatum est, non revocabitur: & solenne f certa-
minis spectaculum post restitutam murorum fabricam,
juxta veteris consuetudinis legem celebrabitur: ita enim
& tutelæ civitatis instructæ murorum præsidio providebi-
tur: & instaurandi agonis voluptas, confirmatis his, quæ
ad securitatis cautionem spectant, insecuti temporis cir-
cutione repræsentabitur.

DE 8 AQUADUCTU h.

TIT. XLII.

1. Imp. Constantinus Aug. ad Maximilian. Com-
sularem i.

Aquarum possessores, per quorum fines forma-
rum k meatus transeunt, ab extraordinariis one-
ribus volumus esse immunes: ut eorum opera
aquarum ductus sordibus oppleti mudentur:
nec ad aliud superindictæ rei onus iisdem possessoribus at-
tinendis: ne circa res alias occupati, repurgium forma-
rum facere non curent l. Quod si neglexerint, amissione
possessionum multabuntur: Nam fiscus prædium ejus ob-
tinebit, cujus negligentia m perniciem formæ conges-
serit.

+ Præterea scire n eos oportet, per quorum prædia a-
quæductus com meat o, ut dextra lavaque ex ipsis formis
quindecim pedibus intermissis arbores habeant: Obser-
vante officio p iudicis, ut, si quo tempore pullulaverint,
excidentur: ne earum radices fabricam formæ corrumpant.
Dat. 15. Kalend. Jun. Gallicano & Symacho Coss.
330.

2. Imppp. Valentin. Theod. & Arcad. Augusti Pan-
cratio P. U. q.

Si quis de cætero vetiti furoris r audacia florentissima
Surbis commoda voluerit mutilare, aquam ad suum
fundum ex s aquæductu publico derivando t: sciat eun-
dem fundum fiscalis tituli u præscriptione signatum, pri-
vatis rebus nostris aggregandum. Dat. 8. Constantino.
Timalio & Promoto Coss. 389.

Avertens aquam de publico aquæductu, debet ipsam ducere per
castellum vel aliud parvum foramen, ne matrices fistula
corrumpantur. Bart.

3. Idem Augusti Albano P. U. Roma x.

EOs, qui aquæ copiam vel olim, vel nunc per no-
stra indulta meruerunt, usum, y aut ex castel-

a l. 15. C. Th. 9.
b Theodorus
Balsamon nume-
rat hunc tit. 41.
hujus libr. & 1.
cap. hujus tit. tale
recitat argumen-
tum ex lib. Basf.
de reliquo certa-
mina libere per-
guntur. Nemo in-
vitus certamina
edito, voluntarios
sumptus
facere nola. Cont.
c Si præses ea,
quæ ad spectacula
dedicata fuerant,
in refectioem
murorum impen-
derit, laudandus
erit, ut qui præ-
stitit, quo spe-
tacula secure de-
inceps exhibean-
tur. Syn. Basf. 54.
tit. 12. ex tit. 38. c.

8.
d Ludorum im-
pense, Lucar, dixi
ad Festum.
e vide Lipsium
1. Saturn. 12.
f solennis.

g Eccl. lib. 58. tit.
19.
h De aquaducti-
bus. Hal. de Aquæ-
lege aquarum in-
ventore, ejus sa-
lario, & mechani-
co si adiuncto.
v. Calliod. 1. Var.
ult.

i Sic in meo ma-
nusc. Cont. C. Th.
15. 2. 1.

k forinarum,
smallet hic Alciat.
Sed recte legitur
formarum, id est,
aquæductum: ut
notavi ad Novell.
de mandat. Princ.
Cont. v. l. 3. l. 6. 7.
eod. dixi ad l. 17.
§. 3. 8. de usufr.

l non occurrant
in C. Th.
m negligentia.
n Circa fontes
publicos, arbores
plantare nemo
potest, nisi inter-
misso legitimo
spatio, ut hic. &
l. 6. inf. eod. alio-
quin publicatur
suburbanum, in
quo secundum
aquæductum ar-
bores plantantur,
ut prædium, bal-
neum, aquæ mola.
o l. 6. vers. super
hæc. l. 10. vers. hæc
etiam inf. eod.
p ius officio, in
C. Th.

q C. Th. 1. 14. sup.
eod.
r v. quæ not. ad
l. 7. unde not.
f l. 10. in princ.
J. eod.

t dirigendo.
u De castellis di-
xi ad l. 1. §. 38. ff.
de aqua quæstia-
na.

x C. Th. eod. tit.
l. 5.
y Jsu al. ejus u-
sum, in C. Th.

z incemerat, in C. Th.

a C. Th. 15. 3. 2. Jam semel posita fuit hæc lex in l. 12. sup. de episc. aud.
b l. 12. adde l. 24. in fin. ff. de pign. act. l. ult. in D. si quis a parente manum.
c v. l. 7. §. 3. D. de injuriis.

d hic casus excipiens est ex l. 4. sup. de emancip.
e pena, in C. Theod.

f incemerat, in C. Th.

g incemerat, in C. Th.

h incemerat, in C. Th.

i incemerat, in C. Th.

j incemerat, in C. Th.

k incemerat, in C. Th.

a l. 6. in fin. 5. 204.

b In manus Principis nomine, aquarii signabantur: ut hic, ut & tyrones & fabricenses. l. 3. 8. de fabricensibus.

c adversus, sed male.

d Angaria hic separatur ab operis. Angaria nomen latius patet quam operum, opera, angaria quaedam sunt; opera opera corporalia, Galli Corvæ, quasi corporis vehit: adde l. 1. 1. de operibus exiguantur: Ceterum quid corvæ, unde dicantur, & ubi præstantur, vide Guidonem Pap. quæst. 482. & cujus sumptibus præstantur, vide eundem quæstione 217.

e Servio P.P.

f in iudicio.

g l. 5. 8. cod.

h consenserat.

i atque.

k Gladiatores, *μωμυχοί*. l. 15. C. Th. 12. vide Tertullian. lib. de spectaculo, Alciat. 2. parerg. 45. Lippium lib. de gladiatoribus. Qui ad gladium damnabantur, intra annum erant consumendi, Paul. 5. sent. 17. vid. l. 8. in fin. D. qui testamenta facere.

l Sic vos, *μαμυχοί*. de hoc titulo sic Theodorus Balsamon ad Photii Nomocan. tit. 13. 22. tit. 43. tollit spectacula gladiatorum.

m Gladiatores ab Honorio sublatis Theodoretus & Nicephorus auctores sunt, per mortem cuiusdam Mōgachi sermone monomachus infelix, quem Telemachum vocant. Ocho Frisingensis Dirimachum, corrupte vocat.

n Ex lib. 15. tit. 12. l. 1. C. Th. vid. Sozomenum lib. 1. Symmachum lib. 1. epist. 7. cruenta ludicia, Ammian. 14. detestanda. l. 3. D. de lib. & posthum. l. 2. C. Theod. de gladiatoribus.

o In pace, otio civili, & domestica quiete, cruenta spectacula non placent.

p Venatio ferarum hic permittitur. Hi autem venatores diversi ab his, qui dicebantur, *κυνωγοί*, ad bestias dampnari.

q C. Th. lib. 15. tit. 11. l. 1.

r Leonem cuius venari & occidere licet. adde l. 1. 5. ult. ff. de adq. ver. dom.

s C. Th. lib. 1. 2. vers. ideoque.

t Ut feræ quas duces ad Principem transmittant, septem tantum diebus resideant, & alantur in singulis civitatibus, ne hic, equis præscribuntur dies quinque. l. 1. J. de trans. & stativis.

u Viribus.

cujus usum aqua publica fuerit derivata, vel si quid ex his juxta aqueductum positum ad eum pertinet, qui plantavit arbores aqueductibus noxias, ad quemcunque pertineat locum, vel hominem, vel domum, proseriptionis titulo subiacet, & fisci iuribus vindicetur: nulli super hujusmodi poena nec per sacros apices venia tribuenda.

† Universos autem aquarios, vel aquarum custodes (quos *hydrophylacas* nominant,) qui omnium aqueductuum hujus Regiæ urbis custodes deputati sunt, singulis manibus & eorum felici nomine pietatis nostræ impressio signari decernimus: ut hujusmodi adnotatione manifesti sint omnibus, nec a procuratoribus domorum, vel quolibet alio ad usum & alios avellantur, vel angariarum vel operarum nomine tepeantur. Quod si quem ex hisdem aquariis mori contigerit, nihilominus, qui in locum defuncti surrogatur, signo eodem notari præcipimus: ut militiæ quodammodo sociati, excubiis aquæ custodiendæ incessanter inhæreant: nec muneribus aliis occupentur.

De fonte vel aqueductu publico non licet aquam derivare, nisi per Principis rescriptum concedatur. Bart.

11. Imp. Anastasius A. Servo e P. P.

Divinam dispositionem ab inclytæ recordationis Principe Theodosio super his, qui aquam tibi de publicis aqueductibus seu fontibus præberi desiderant, promulgatam, hæc etiam lege in sua firmitate durare sancimus: quatenus nemo vel in hac sacratissima civitate, vel in provinciis sine divinis apicibus de sacro epistolarum serinio more solito edendis, & iudicio fidei Celsitudinis, vel aliis quorum interest, intimatis vel intimandis & aquam de publico aqueductu seu fonte trahere permittatur: his quicunque nostra iussa violaverint, seu violare concesserint, denarum librarum auxi condemnatione, aliaque gravissima indignatione feriendis.

DE GLADIATORIBUS & PENITUS TOLLENDIS.

TIT. XLIII.

1. Imp. Constantinus m A. Maximo P. P.

Cruenta n spectacula in otio o civili & domestica quiete non placent: quapropter omnino gladiatores esse prohibemus. PP. Beryti, Kal. Octobr. Pauliano & Juliano. Confl. 325.

DE VENATIONE FERARUM.

TIT. XLIV.

1. Imp. Honor. & Theod. AA. Mauriano Com. Domestico. & vices agen. Magist. milit. 7.

Occidendorum leonum & cunctis facimus potestatem, neque aliquam sinimus quemquam calumniam formidare.

† Bestias autem, quæ ad comitatum ab omnibus limitum Ducibus transmittuntur, non plus quam septem diebus intra singulas civitates detineri præcipimus: violatoribus eorum quinas libras auri fisci iuribus illaturis. Dat. 13. Kal. Jun. Constantio & Constante VV. CC. Confl. & Dat. 5. Kal. Octobr. Constantin. DN. Honor. A. 11. & Constantio 2. V. C. Confl.

DE MAJUMA.

TIT. XLV.

1. Imp. Arcad. & Honor. AA. Casario P. P. 4.

Clementia nostra placuit, ut Majuma provincialibus latitia reddatur: ita tamen, ut servetur honestas, & verecundia castis moribus perseveret. Dat. 7. Kal. Maji, Constantinop. Arcad. 4. & Honor. 3. AA. Confl. 396.

UT ARMORUM & USUS INSCIO PRINCIPE INTERDICTUS SIT.

TIT. XLVI.

Nulli licet arma portare sine Principis licentia. Bart.

1. Imp. Valentin. & Valens AA. ad Bulephorum Conf. Campaniæ d.

Nulli proflus, nobis insciis atque inconsultis, quorumlibet armorum movendorum & copia tribuatur. Dat. 3. Non. Octob. Altini, Divo Joviano & Varroniano. Confl. 364.

DE AGRICOLIS, ET GENSITIS, ET COLONIS.

TIT. XLVII.

De oneribus extraordinariis.

1. Imp. Constantinus A. ad Aemilianum P. P.

Nunquam i sationibus & vel l colligendis frugibus insistentes agricolæ ad extraordinaria onera trahantur, cum m providentiæ sit, oportuno tempore his necessitatibus satisfacere. Lecta 7. Id. Mart. Januario & Justo. Confl. 328.

De alienatione.

2. Imp. Constantinus A. ad Dulcitium Conf. Aemiliæ n.

Si quis prædium vendere voluerit, vel donare: retinere sibi transferendos ad alia loca colonos privata pactione non possit. Qui enim colonos utiles credunt: aut cum prædium eos tenere debent, aut profuturos aliis derelinquere, si ipsi prædium sibi prodesse desperant. Dat. 8. Kalend. Maji, Med. Constantio A. 9. & Juliano C. 2. Confl. 359.

De mancipiis vagis.

3. Imp. Valentin. & Valens AA. Faventio Vic. Italiæ o.

Quisquis ex desertis agris veluti vagos servos p libertate nostra fuerit consecutus, pro fiscalibus pensationibus ad integram terræ q possessionem, ex qua videlicet servi manare videntur, habeatur obnoxius. Id etiam circa eos observari volumus, qui ex hujusmodi fundis servos ad possessiones suas transire permiserint. Dat. Prid. Kal. Aug. Med. Valentin. & Valente AA. Confl. 365.

De functionibus.

4. Idem AA. ad Modestinum f.

Hi penes quos fundorum dominia sunt, pro x his colonis originalibus, quos in locis eisdem censitos y esse constabit, vel per se vel per exactores & proprios recepta compulsionis sollicitudine, implenda munia functionis agnoscant. † Sane quibus terrarum erit quantulacumque possessio, qui in suis conscripti locis proprio nomine libris censualibus detinentur: ab hujusmodi præcepti communione discernimus a: eos enim convenit propriæ

lapsam & perfractam. Eam historiam scripsit Marcus Diaconus Gazensis: retulit eam Metaphrastes indiem 20. Febr. v. Baronium in *Metaphrasi* die 26. Decembris.

a C. Th. 15. 6. 1. b potestas & honestas.

c Armorum usus inscio Principe subditi interdicitur. Nov. 85. *Synops. in epist. Valer. 6. Cicer. Verrina de suppliciis. adde l. 3. vers. eadem lege. ff. ad l. Jul. majest. l. 11. ff. ad leg. Jul. de vi publ. d C. Th. 15. 15. 1. e Movere arma est armis uti: sic movere equos dicimus. l. 4. l. ult. J. de cursu publ.*

f *λεπτοί*. lib. 50. tit. 1. g Agriculorum duæ conditiones hic proponuntur. Alii censiti: alii coloni. h Censiti, qui & capiti censui a Juliano in Novellis dicuntur & tributarii, sunt censibus quasi adscripti, sive adnotati, qui capitis censum præstant, & ii quidem servi sunt. Coloni vero, qui liberi sunt, terræ tanquam domini habentur: & tantum domino terræ redditus certos ac pensiones præstant in pecunia vel in speciebus pro solo. Cujac. hic. i C. Th. 11. 16. 4. k rationibus, legit Cujac.

l *συλλογὴς καὶ ἀποσημείωσις*, meminit auctor *Synops. 55. tit. 1. c. 1. collectionis & rationum*, ut hic videantur Græci *rationibus* legisse: non *sationibus*, hac sententia: ut ne agricola colligendis fructibus aut rationibus occupatus ad extraordinaria onera trahatur.

m hoc est, necessariis occupationibus detinentur. *Syn. ibid. n C. Th. 13. 10. 3.*

o C. Th. 11. 1. 12. p vide l. 12. J. cod. q *gleba*, in C. Th. r observare.

s al. *Modestum P. P.* t C. Th. 11. 1. 14. u Pro colonis (hi Græce *γαιοί*) munia functionum a dominis exiguntur. *Syn. ibid. c. 4. x l. 15. J. cod. y censos.*

in C. Th. z *abores*, in C. Th. a Dominus pro colono vel adscripticio conveniri non potest. l. 11. 8. de O. & A. adde quæ scripti de clarigatione ad l. 12. J. de omni agro deserto. & in *Ausenti. Habit. 8. ne filius pro patre.*

y l. 15. C. Th. 6.

z Majuma quid sit, pete ex Suida,

& Gregorio in

Chronographia.

v Alciat. hic. De

Tyberina decur-

sione, v. Ciceronem

5. de Finib. & apud Festum in

Piscatoriis ludis.

Suidas autem

scribit Majumam

fuisse ludum, quo

mens Maji ludibundi, Hostia

maritimam urbem

oppugnarent, & sese in

quas maritimas

deicerent. Alii

Majumam Syriacè

aquam significare

scribunt. Baronius

tamen existimat

hoc spectaculum

in Oriente exhiberi

solum in honore

Arcaadio & Honorio

hic coerceri, videri

autem hoc spectaculum

esse, in quod declamaret

Chrysostomus

homilia de Davide & Sule, ut

sit verisimile, Arcadium

Chrysostomi declamationibus

ad hoc spectaculum, &

obscenitatem coercendam

per morum fuisse

Julianum quoque

Antiochenos de

Majumis feriis in

Misopogone redarguisse.

A civitate autem Majuma

hoc spectaculum dictum esse

quæ civitas portus & navale

est fuit: & Constantio

Constantia dicta: a Juliano

odio Constantii Gazæ subditi

per Synodum eandem restituta.

v Euseb. 4. de vita Constantini 37.

et 38. & 2. Soz. 4.

et 5. c. 3. & 1. Niceph. 4. et 8. c. 33.

ibi namque Venetis

turpissimum simulacrum fuisse

in loco qui dicebatur, Te-

traphodos ad tempora usque

Arcadii, quod effigies crucis (a-

gente Porphyrio Gazensi Episcopo) sponte col-

a Coloni reditus certos & pensio- nes domino ter- rz præstant in pecunia, vel in speciebus pro so- bo. l. 3. l. 20. l. pe- nult. J. eod.
b Id est, si ux- e- d. Cujac.
c Vendi origina- rii, & censiti ser- vi absque terra non possunt. Rei- publicæ enim in- terest, ut censiti terræ suæ adhæ- reant. adde l. 12. D. de legat. 1.
d Censiti & ru- stici ab origina- riis differentia. c. v. l. 12. J. eod.
e Illusio.
f Originarios.
g Agitatum.
i Ementis cen- sum absque ter- ra, pœna est præ- mium amittere. Similis pœna in eo, qui prædium dominicum emit dempto canone. adde l. 7. inf. de fundi rei priva- ta. Quid? quibus casibus emptor pretium amittit, cui pretium ce- dit: venditori an fisco? fisco, Ac- curf. hic, & l. pe- nult. 3. de resci- dendis.
k Dixi ad l. 1. 3. de præscrip. 30. annorum.
l Imo non est submoti in man- cipiis. l. 3. ff. de di- vers. & tempo- ral. præscrip.
m Præsumitur mala fide posside- re, qui contra le- gum interdicta mercatur. l. 27. ff. de R. J. c. 2. 82. X. de R. J. in 6.
n Mala fide.
o noverunt, al. nominaverunt.
p v. l. 5. 3. eod.
q Qui.
r solet.
s al. Impp. Gra- tianus, Valenti- nianus, & Theo- dosius A. A. ad Populum.
t c. Th. 13. 10. 7.
u si quis cuius- que donaverit immunitatem, ni- hilominus con- tribuere cogitur. Syn. Basil. 54. 7. ex lib. 55. tit. 1. c. 3. v. l. 1. 5. de im- munitate nemini concedenda.
x v. quæ scripta ad l. 17. ff. de in- fructu. Sic in C. Th. Cont. Eude- nis, legit Al- ciat.
y aut.
z jus unius.

commisissos mediocritati, annonarias functiones sub solito exactore agnoscere. Dat. Kal. Maji, Constantinop. Gra- tiano A. & Dagalaifo Consf. 366.

Quid dominis prædiorum præstatur.

5. Iidem Augusti ad Oricum P. P.

Domini prædiorum id a, quod terra præstat, accipi- ant, pecuniam non requirant, quam rustici optare b non audent: nisi consuetudo prædii hoc exigat.

De adscriptitiis, colonis, vel inquilinis reducendis.

6. Iidem Augusti & Grat. A. ad Germanianum.

Omnes omnino fugitivos adscriptitios, colonos vel in- quilinos, sine ullo sexus, muneris, conditionisque di- scrimine, ad antiquos penates, ubi censiti atque educati, natiq; sunt, provinciis prædientes redire compellant.

De alienatione.

7. Iidem Augusti ad Maximum P. P.

Quemadmodum originarios c absque terra, ita d ru- sticos censitosque servos e vendi omnifariam non li- cebit. Neque vero commento fraudis id usurpet legis il- lufor f, quod in originariis g saepe est actitatum h, ut parva portione terræ emptori tradita, omnis integri fundi cultura adimatur: sed cum soliditas fundorum vel certa portio ad unumquemque perveniat, tanti quoque servi & originarii transeant, quanti apud superiores dominos & possessores vel in soliditate vel in parte manserunt: & em- ptor i pretium, quod dederit, amissum existimet: nihi- lominus venditori ad repetendos servos cum agnatione eorum vindicatione concessa; & si aliqua denique ex cau- sa dissimulaverit legis usurpare beneficium, atque iste sub hac taciturnitate decesserit: & hæredibus ejus & contra hæredes emptoris vindicationem damus, longi k tempo- ris præscriptione submoti l. * Mala m fidei n namque possessorem esse nullus ambigit, qui aliquid contra legum interdicta mercatur.

De eo, qui adscriptitium recepit, velejus operas conduxit.

8. Iidem Augusti ad Probum P. P.

Omnes profugi in alieno latebras collocantes, cum emolumentis tributariis, salva tamen moderatione, re- vocentur: scilicet, ut si hi homines, apud quos reperiu- tur, alienos esse noverant o fugitivos, & profugis in lu- crum suum usi sunt, hoc est, si excoluerunt agros fructi- bus p dominis profuturos, sive aliqua ab iisdem sibi in- juncta noverunt, nec mercedem laboris debitam conse- cuti sunt, ab illis tributa, quæ publicis perierunt functio- nibus, exigantur. Cæterum si occultato eo profugi, quod q alieni esse viderentur, quasi sui arbitrii ac liberi apud aliquem se collocaverunt, aut excolentes terras, partem fructuum pro solo debitam dominis præstiterunt, cætera proprio peculio reservantes, vel quibuscunque operis im- pensis mercedem placitam consecuti sunt, ab ipsis pro- fugis quæcunque debentur, exiguntur: nam manife- stum est privatum jam esse contractum.

† Si qui vero inter agricolas (ut assolet r) ex quibus- cunque commerciis hujusmodi hominibus esse inveniun- tur debitores, coram partibus constitutis iudex ab obno- xiis, quod debetur, exposcat.

De immunitatibus specialiter datis, & jugatione, & capitatione.

9. Iidem Augusti ad Populum P. P.

Immunitates u specialiter datæ, & jugatio, & capita- tio libris publicis, & civitatum, aut provinciarum en- cautariis x, sine aliqua probatione factæ, penes fruenter ereptæ in functionem pristinam redeant. Dat. 3. Non. Mart. Mediol. Merobaldo 11. & Saturnino Consf. 385.

De agricolarum capitatione censenda.

10. Iidem Augusti Cynegio P. P.

Cum ante per singulos viros, per binas vero mulieres, capitis norma sit censa: nunc binis ac ternis viris, mulieribus autem y quaternis unius z pendendi capitis attributum est. † Quocirca publi-

mitas tua hujusmodi census per Comanensium a & Aria- ratensium b, & Armeniæ secundæ, Amasenorum, Heleno- ponti c, & Diocæsariensium Cappadociæ secundæ urbes, salubris ac temperatæ peræquationis modum monumen- tis publicis jubeat annecti.

De originariis colonis.

11. Impp. Arcad. & Honor. Augusti ad Populum.

Oiginarios colonos nullis privilegiis, nulla dignitate, nulla census auctoritate excusari præcipimus: sed am- putatis omnibus, quæ aliquoties per gratiam sunt elici- ta, domino vel fundo esse reddendos.

De receptatoribus.

12. Iidem Augusti Florentino.

Servos d vel tributarios e, vel inquilinos f apud do- minos suos volumus remanere. Nam cum g metu da- mni deterritus unusquisque eum, quem incognitum ha- buerit, a se cœperit propulsare: voluntas fugiendi servis non erit. Nemo enim dominum suum deserit, sciens nunquam sibi latendi locum esse derelictum: sed aut co- gnitum sibi ingenuum unusquisque suscipiet: aut eum, qui se liberum esse simulaverit, a se submovebit, metuens his, quæ statuta sunt, obnoxius fieri. Si quis igitur ex memoratis fugitivis apud quemlibet fuerit repertus h, duodecim libras argenti fisco nostro inferat detentator: ipsi autem cujus fuerit, præter eundem fugitivum, alte- rum etiam ejusdem æstimationis inferre decernimus.

De liberis colonorum vel inquilinorum. 1. De colonorum translatione.

13. Iidem Augusti Vincentio P. P.

Definimus, ut inter inquilinos colonosve (quorum quantum ad originem pertinet vindicandam, indiscre- ta eademque pene i videtur esse conditio, licet sit di- scrimen in nomine) suscepti liberi, vel utroque vel neu- tro k parente censito statum paternæ conditionis agno- scant.

† Illud etiam servandum est, ut si quando utrius- que fundi idem dominus de possessione referta cultori- bus ad eam coloniam, quæ laborabat tenuitate, colo- nos transtulerit, iidemq; fundi ad diversorum jura domi- norum qualibet sorte transierint: maneat quidem facta translatio, sed ita, ut prædii ejus dominus, a quo coloni probantur fuisse traducti, translatorum agnationem resti- tuat. Dat. 3. Id. Jun. Stilichone & Aureliano Consf. 400.

De fugitivis.

14. Iidem Augusti Vincentio P. P. Galliarum post alia l.

Si coloni, quos bona fide quisque possidet, ad alios fuga vitio transeunt, necessitatem propriæ conditionis de- clinare tentaverint, bonæ m fidei possessori primum oportet celeri reformatione succurri: & tunc n causam ori- ginis & proprietatis agitari o. Datum 4. Id. Jul. Mediola- ni, Stilichone & p Anthemio Consf. 400.

De fiscalibus debitis.

15. Impp. Honor. & Theod. Augusti Probo.

Colonos q nunquam fiscalium nomine debitorum ul- tius exactoris r pulset intentio: quos ita glebis s in- iazere præcipimus, ut nec puncto t quidem temporis de- beant amoveri.

De colona, quæ se junxit homini libero.

16. Iidem Augusti Palladio.

Mulier u, quæ fuisse originaria docebitur, si ejuscun- que liberi hominis secuta consortium, in urbibus, vel in quibuscunque locis victura consisterit, ejus o- mnem x sobolem secundum vetera constituta conveniet revocari. Dat. 6. Kal. Jul. Ravennæ, Maximo & Plinta Consf. 419.

Præjudicium possessioni per colonum fieri non posse.

17. Iidem Augusti Joanni P. P.

Per colonum præjudicium possessioni, invito vel inscio domino, imponi non posse, & jure & legum auctori- tate declaratur. Dat. Id. Jul. Raven. Honorio 13. & Theod. 10. Augustis Consf. 422.

De adscriptitiis & acquisitis possessione triginta annor.

18. y Imp. Anastasius *.

Agri-

a Comagenen- sum & Amastri- ensium. Alciat. hic.
b De Ariata Ste- phanus. al. Aria- tensium.
c al. Amasenorum Helleponti, & Eleocæsariensium al. Amazeni- rum. v. Cujac.
d Agriculorum tria genera, servi tributarii, inquilini, ut hic, servi autem hi plane, & censibus ad- scripti. l. 3. l. 7. 3. eod.
e Tributarii hic, adscriptitii.
f Inquilini hic, coloni liberi, l. 18. J. eod. Salvianus 3. de provi- dentia. Nov. Va- lens. de colonis vagis.
g adde l. 10. ff. de custodia.
h v. quæ notavi ad l. 6. 3. de servit. fugitivis.
i pœna, sed male.
k alterutro.
l C. Th. 4. 21. 1. m. v. l. 1. 5. quo- ties. D. ut possi- detur.
n vide quæ nota- vi ad l. 156. 5. l. ff. de regulis juris. vide Dynum ad cap. dolo facit. de regulis juris. in 6. o Quæ hic de tra- cta sunt c. Th. p. al. Aureliano. q. l. 4. in princ. 3. eod.
r exactionis.
s l. 23. 3. cum au- tem Anastasiana. vers. caveant. J. eod. l. unie. J. de colonis Palæstinis. l. unie. J. de colo- nis Thracensibus. l. unie. J. de colo- nis Illyricanis. Nov. 17. c. 14. t Punctum hic accipe pro mo- mento. Puncto aut momento temp- poris coloni lon- gius abduci non debent, adde de momento Cujac. cap. 1. de præsc. u. l. unie. C. Th. de inquisitionibus. lib. 5. tit. 10.
x l. 21. J. eod.
y Hanc legem Græcam & Lati- nam edidit Cuj- acius mentio fit in l. 23. & ab Eu- stathio lib. de temporibus.

Agricolarum a alii quidem sunt adscriptitii b, & eorum peculia dominis competunt: alii vero tempore annorum c triginta coloni sunt, liberi d manentes cum rebus suis: & si etiam coguntur terram colere & canonem prestare. Hoc & domino & agricolis utilius est.

De militiis. De apparitoribus.

19. Imp. Theod. & Valent. Augusti
Probo P. P.

Colonus nulla ratione ad ullum quamvis humilioris militiæ e locum sinimus admitti: Sed nec apparitores Magisteriæ potestatis, censibus f adscriptos probari concedimus: qua in hac parte & dominorum g juri, & publicæ consulimus honestati.

Si de terra dominio dubitetur & locatio negetur.

20. Imp. Justinianus A. Demostheni Præf.
Prætorio.

Litibus imponentes celeritatem, sancimus, si quando coloni cujuscunque conditionis contra dominos terræ declamaverint, super hoc ipso dubitantes, utrum is terræ dominus est, necne: an ipsi coloni dominium suæ terræ possident: (eos tamen dicimus, qui non ex longo prolixoque tempore, vel longinqua, & inveterata redituum h susceptione sufficientem habent cautelam: in quibus casibus ne contradicendi quidem licentia colonis, relinquatur, longi temporis præscriptione, vel redituum frequentissima consequentia i, colonorum impetum k exclu- dente) talem esse super redituum vel publicarum functionum præstatione formam censemus, ut si tales coloni quales prædiximus, idoneum fidejussorem l totius summa, quæ ab his dependit, præstiterint, quod omnes redditus sine ulla procrastinatione, si melior causa domino- rum judicetur, eis restituent, & talis fidejussor per triennium accipiat, eoque impleto iterum removeatur m: coloni in medio nullo modo super redditibus a dominis inquietentur.

1 ¶ Si autem hoc coloni minime facere voluerint vel potuerint: tunc idem reditus per officium judicis annui exigantur per solita tempora, in qua etiam dominis dependebant, & deponantur n in æde sacra o, vel p in *κερμηλὴν* q civitatis, sub qua possessio sita est: vel si localis ecclesia ad susceptionem pecuniarum idonea non sit, in metropolitana ecclesia remaneant cum omni cautela: & post plenissimam definitionem vel dominis dentur, vel colonis restituantur.

2 ¶ Sin autem reditus non in auro, sed in speciebus inferuntur r, vel in totum, vel in partem s: iterum r per officium Judicis fructus vendantur, & pretia eorum secundum prædictum modum deponantur.

3 ¶ Hæc de redditibus definientes, ad publicas transeamus functiones. Et si quidem coloni more solito eas dependebant u, ipsi maneant in pristina consuetudine, nullo præjudicio dominis generando, qui etiam x quiescentibus colonis, & non contradicentibus, ad publicum tributarias functiones minime inferebant. Sin autem moris erat dominos totam summam accipere, & ex ea partem quidem in publicas vertere functiones: partem autem in suos redditus y habere: tunc si quidem fidejussor a colonis detur, eundem fidejussorem dominis sine præjudicio litis tantam summam inferre, quantam tributa publica faciunt, ut a dominis publicis rationibus persolvatur: nullo ex hoc colonis præjudicio generando: super redditibus enim, domini fidejussione fiant contenti.

4 ¶ Sin autem fidejussione z cessante ad sequestrationem res veniant, & pecuniæ deponantur a: ex earum summa tantam b judices separare, quantam ad publicas sufficiat c functiones, & eam dispositionem dominum accipere: quatenus ipse eam persolvens, publicas accipiat securita-

tes: reliqua quantitate, quæ in redditibus puros z remanet, in tuto collocanda & litis terminum expectante: nullo præjudicio sive colonis sive dominis ex hujusmodi fidejussione, vel sequestratione, vel publicarum functionum solutione generando: sed omni causa in suspensio manente, donec judicialis sententia, quæ de toto negotio procedit, omnem rem aperiatur, & ostendat, quis dominus terræ constitutus est a, & ad quem publicarum functionum securitas debet b in posterum fieri, seu reditus pervenire, vel permanere. Recitata septies c in novo consistorio palatii Justiniani. Dat. 15. Kal. Oct. Chalcedone, Decio V. C. Coss. 529.

De Natis ex adscriptitia & servo, vel ex adscriptitia & servo. Collatio servorum & adscriptitiorum.

21. Idem A. ad Senatum.

Ne diutius dubitetur, si quis ex adscriptitia & libero, vel ex adscriptitia & servo, vel adscriptitio & ancilla fuisset editus, cujus status sit, vel quæ pejor fortuna sit, utrumne adscriptitia an servilis? sancimus ea quidem, quæ in anterioribus legibus cautæ sunt pro tali progenie, quæ ex mulieribus adscriptitiis & viris liberis progenita sit, in suo statu relinqui, & sic sit d adscriptitia proles ex tali copulatione procreata. Si quis autem vel ex servo & adscriptitia, vel ab ancilla & adscriptitio fuerit editus, matris suæ ventrem sequatur, & talis sit conditionis, qualis & genitrix fuit sive ancilla, sive adscriptitia, quod hætenus in liberis tantum & servis observabatur. Quæ e enim differentia inter servos f & adscriptitios intelligatur, cum uterque in domini sui positus sit potestate, & possit servum cum g peculio h manumittere, & adscriptitium cum terra dominio suo expellere?

De probationibus. 1. De præscriptione xxx. vel xl. annorum.

22. Idem A. Juliano i Præf. prætorio.

Cum scimus nostra jura nolle k præjudicium generare cuicumque circa conditionem, neque ex confessionibus, neque ex scriptura, nisi etiam ex aliis argumentis aliquod accesserit incrementum: sancimus solam confessionem l, vel aliam quamcunque scripturam ad hoc minime sufficere: nec adscriptitiam conditionem cuiquam m inferre, sed debere hujusmodi scripturæ aliquod advenire adiutorium: quatenus vel ex n publici Censui adscriptione, vel aliis legitimis modis talis scriptura adjuvetur. Melius etenim est in hujusmodi difficultatibus, ex pluribus capitulis conditiones o ostendi, & non solis confessionibus neque scripturis homines forte liberos ad deteriore detrahi fortunam. Sin autem est scriptura, & post p scripturam confessio seu depositio (sine vi & necessitate tamen) intervenerit (quid enim si conditionale q instrumentum, vel aliam chartulam, in qua subscripta r & i intertimavit: & inter acta deposuit sese colonum fuisse adscriptitium?) tunc ex utroque genere obligationis, i. e. tam scripturæ, quam confessionis, vel depositionis, talem eum esse credendum, qualem se & scripsit, & inter acta deposuit.

1 ¶ Illud quoque non ineleganter dubitabatur, si coloni filius per triginta annorum curricula, vel forsitan per quadraginta, seu ampliora adhuc vivente patre, agriculturam peragente, ipse in libera conversatione i morabatur, & dominus terræ, quia per patrem ei satisfiebat t, non etiam præsentiam ejus exigebat: an post obitum patris, vel postquam forte inutilis existat, & ruri non idoneus, potest excusari filius longinqua libertate abutendo: & quod per multos annos neque agrum coluit, neque aliud colonarii operis celebravit, cum non possit dominus incusari propter suam desidiam, cui per patrem ejus omne, quod voluerat, accedebat: In omnibus itaque hujusmodi speciebus satis acerbum nobis videtur, domino præjudicari u colonorum absentia x, qui rure y nati, & postea absentes, per suos vel patres, vel fratres, vel cognatos, agriculturam peragebant: cum enim pars z quodammodo corporis ejus per cognationem in fundo a remanebat, non videtur neque abesse, neque peregrinari, neque in libertate morari. Maneat itaque domino jus inconcussum, & donec ejus vel antiquitas vel posteritas vel cognatio in agrum remanet, ipse videatur ibi resedisse. Datum 10. Kalend. Constantinop. post Consulatum Lampadii & Orestis VV. CC. 531.

z Puri reditus, solum a tributis, sic pura substantia quæ ære alieno soluta est. l. ult. c. de repud.

a Sit.

b Debeat.

c Legendum, & primiliario, v.

Cuj. 2. obs. 3.

d Adscriptitii libero nubere potest: propter quod ex eo matrimonio nati adscriptitii sunt. l.

16. §. eod. l. ult. §. eod. ex adscriptitio autem & libera nati, liberi sunt, non adscriptitii. d. l. ult.

rim. Nov. 54.

e v. Cuj. 12. obs.

35.

f Adscriptitii servi sunt, ut hic. & ea parte differunt a colonis. l. 1. §. de præditiis tamianis.

g Adscriptitiorum peculium ad eorum dominum pertinet, ut hic, & l. 18. l. 19. in fin. sup. eod.

h additur, vel sine eo: sed glossa esse apparet ex Accurs.

i al. Joanni.

k Nullum.

l Conductionem in quibus. veter. lib. quam lectionem inagis probat Cujac. & Græcorum auctoritate confirmat.

m Cuidam.

n vide Papon. 3. Notar. 9. c. de lectione de terris.

o Conductiones p Geminata confessio seu recognitio consilio & magis consilio & magis deliberata præsumitur facta, quam simplex & non geminata. Angel. l. unica, sup. de plus petit.

Corsetus in additionibus ad singulare habetur.

q Conductionale, ex Græcis emendat Cujac.

r Scriptit.

s Condizione, quam varietatem & Accursius notavit.

t Ei satisfaciendum.

u Præjudicare.

x Absentiam.

y Ruri, al. in rure.

z Et prope eadem persona. l. ult. in fin. sup. de impub. & aliis substitutis.

a Per partem retinetur usufructus. l. 53. D. de usufructu.

a al. Juliano.
b Adscriptio, sed male.
c Alienis.
d vide Molinæum de usuris quest. 20. nam. 209.
e Dignus.
f Capitalis illatio, nulli. Hanc autem præstant dominis, adscripti tributarii.

g Quæ non existat.
h al. deest.

i Liberi homines, qui per triginta annos quasi coloni & adscripti detenti sunt, liberi quidem manent (quia nulla libertas præscriptione infringi potest) sed peram deferere non possunt, & solennem capitacionem inferre coguntur, adde l. 15 sep. cod.

k 3. Hermenop. 3. §. 12.

l In veter. lib. legitur, ut agnoscatur Cui. & repetitur in lib. Aur. & duobus aliis manuf. licet non 30 annos fecerint.

m An tantummodo.

n Coloni certos redditus præstant domino. l. 5. sup. cod.

o v. l. 15. sup. cod.

p al. Jus.

q al. animales. quam varietatem Accurs. notavit. Animalis autem functio, hic & lo. corum. C. Theod. de collat. donatar. vel relevat. possess. pecunia est pro capite. *ἡλικία συνήλητα* in l. ult. §. de annis & tribus. *ἡλικία δ' ἡμιόστα* l. ult. D. de manerib. Capita, capitaciones, census capitis, Plutarch. de liber. educat. prædiis non imponuntur, sed colonis & mancipiis, quæ in prædiis: & ita accipe legem si minor. 9. sup. de æd. empt. l. ult. C. Th. sine cens. & Sidonium in illo versu ad Majorianum: Hic capita ut vivam, tu mihi tolle tria, vide Cujac. in d. l. ult.

r al. Hermogeni, magistro officiorum. s Adscriptitius olim erat ex adscriptio & libera natus: hodie liber nascitur, ut hic, quod de iis intelligitur, qui post hanc constitutionem nascuntur, non ante. Nov. 22. & 54. hodie colonus est, neque terram deferere potest. Nov. 162. adde Nov. 78. cap. 3. & Nov. 117. cap. 6.

t Adscriptio cum libera muliere, etiam si hoc sciat consentiatque dominus, connubium non est: Ideoque recte a domino potest dirimi, ut hic. Deterior est in eo conditio adscriptitiorum, quam servorum, propter agriculturæ necessitatem. Nam servi si liberam duxerint in matrimonium, sciente vel consentiente domino, matrimonium non dirimitur.

1. ad legem 19. supra h. tit.

2. De adscriptitiis vel colonis alienis non suscipiendis.

23. Idem A. Joanni a Præfecto Prætorio.

Cum satis inhumanum est, terram, quæ ab initio adscriptis habebat, suis quodammodo membris defraudari, & colonos in aliis c. terris demorantes, dominos terræ maximis damnis afficere, censimus, quemadmodum in curialium conditione nemo ex temporali cursu liberatur: ita nec adscriptitiæ conditioni suppositus, ex annalibus curriculum, quantacunque emanaverint, vel quacunque prolixa d. negotiatione aliquis sibi vindicet libertatem: sed remaneat adscriptitius, & inhæreat terræ: & si se celaverit, vel separat se conatus fuerit, secundum exemplum servi fugitivi sese diutinis e. insidiis furari intelligatur: & sit suppositus una cum omni sobole sua (et si in alia terra eam fecerit) huiusmodi fortunæ & capitali s. illationi: nulla liberatione ei penitus competente.

¶ Cum autem Anastasiana g. lex homines, qui || per h || fringit i. annos colonaria detenti sunt conditione, voluerit liberos quidem permanere; non k. autem habere facultatem terræ derelictæ in alia loca migrare: & ex hoc quærebatur, si etiam liberi eorum cujuscunque sexus, licet non per triginta annos fuerint i. in fundis vel vicis, deberent colonariæ esse conditionis, aut m. tantummodo genitor eorum, qui per 30. annos huiusmodi conditioni alligatus esset: sancimus liberos colonorum esse quidem in perpetuum, secundum præfatam legem liberos, & nulla deteriori conditione prægravari: non autem habere licentiam relicto suo rure ad aliud migrare: sed semper terræ inhæreant, quam semel colendam patres eorum susceperunt.

† Caveant autem possessionum domini, in quibus tales coloni constituti sunt, aliquam innovationem vel violentiam eis inferre. Si enim hoc approbatum fuerit, & per judicem pronunciarum, ipse provincia moderator, in qua aliquid tale perpetratum, omnino provideat, & lætionem (si qua subsequuta est) eis refarcire & || sic || veterem consuetudinem in redditibus n. præstandis eis observare: nulla nec tunc licentia concedenda colonis fundum, ubi commorantur, relinquere: o. & hoc tam in ipsis colonis, quam in sobole eorum, qualiscunque sexus, vel ætatis sit, sancimus, ut & ipsa semel in fundo nata, remaneat in possessione sub eisdem modis, eisdemque conditionibus, sub quibus etiam genitores ejus manere in alienis fundis definivimus.

2 ¶ Nemini autem liceat vel adscriptitium vel colonum alienum scienti prudentique in suum rus p. suscipere: sed & si bona fide eum susceperit, postea autem reperit eum alienum esse constitutum, admonente domino vel ipsius adscriptiti, vel terræ, & hoc faciente per se, vel per procuratorem suum, hunc restituere eum cum omni peculio & sobole sua, & si hoc facere supersederit: omnis quidem temporis, quo apud eum remoratus est, publicas functiones, sive terrenas sive annales q. pro eo inferre compelleretur: cura & provizione tam eminentissimæ præfecturæ, quam præsidis provinciæ: coarctetur autem sic ad restitutionem ejus secundum veteres constitutiones, & poenas in eis insertas.

De natis ex adscriptio & libera.

24. Idem A. Joanni r. Præfecto prætorio.

¶ Si qui adscriptitiæ s. conditionis constituti, mulieres liberas quacunque mente aut quacunque machinatione, sive scientibus, sive ignorantibus dominis sibi

uxores conjunxerunt vel conjunxerint a: in sua libertate permahere, tam eas, quam prolem, quæ ex his cognoscitur procreata, sancimus: illo proculdubio observando, ut si ex libero marito & adscriptitiæ uxore partus fuerit editus: is maternæ b. conditionis maculam, & non paternam sequatur libertatem; sed ne adscriptiti c. putent sibi impunitum esse tale conamen, quod maxime verendum est, ne liberarum mulierum nuptiis ab his excogitatis paulatim huiusmodi hominum conditio decrescat: sancimus, si quid tale fuerit ab adscriptitiis perpetratum, habere liberam potestatem dominum ejus, sive per se, sive per præsidem provinciæ talem hominem moderata corrigere castigatione, & abstrahere a tali muliere, quod si neglexerit, sciat in suum damnum huiusmodi desidiam d. reversuram.

DE CAPITATIONE CIVIUM s. CENSIBUS EXIMENDA.

TIT. XLVIII.

1. Imp. Constantinus ad Eusebium U.P. Præsidem Lyciæ & Pamphiliæ g.

¶ Lebs h. urbana (sicut in Orientalibus quoque provinciis observatur) minime in censibus pro capitacione sua conveniatur: sed juxta hanc iussionem nostram immunis habeatur i. Dat. Kalend. Jun. Constantino A. 3. & Licinio 3. Coll. 313.

IN QUIBUS CAUSIS COLONI CENSITI & DOMINOS ACCUSARE POSSINT.

TIT. XLIX.

1. Imp. Constantinus A. ad Maximum Vic. Orien.

¶ Quisquis colonus plus a domino exigitur, quam ante consueverat, & quam in anterioribus temporibus exactum est, adeat Judicem, cujus primum poterit habere præsentiam, & facinus comprobe: ut ille, qui convincitur amplius postulare, quam accipere consueverat, hoc facere in posterum prohibeatur: prius reddito quod superexactione perpetrata noscitur l. extorsisse.

Coloni censiti, licet respectu aliorum sint liberi, tamen quoad personas dominorum, quibus tributa præstant, quadam servitute tenentur adscripti. Barr.

2. Imp. Arcad. & Honor. Augusti Nebridio Comiti Asiz.

Coloni censibus m. duntaxat adscripti, n. sicuti ab his o. liberi sunt, quibus eos tributa p. subjectos non faciunt: ita his, quibus annuis functionibus & debito conditionis obnoxii q. sunt, pene est, ut quadam dediti servitute videantur r: quominus est ferendum, ut eos audeant lite pulsare, a quibus ipsos, utpote dominis, una cum possessionibus distrahi posse non dubium est, quam de cætero licentiam submovemus: ne quis audeat domini nomen in iudicio laceßere: & cujus ipsi sunt, ejusdem omnia sua esse cognoscant. Cum enim sapissime decretum sit, ne quid de peculio suo cuiquam colonorum ignorante domino prædium, aut vendere, aut alio modo alienare liceret: quemadmodum contra ejus personam æquo poterit iure consistere, quem nec proprie quidem leges sui juris habere voluerunt, & acquirendi tantum, non etiam transferendi potestate permessa, domino, & acquirere & habere voluerunt? Sed ut in causis civilibus huiusmodi hominum generi adversus dominos vel patronos aditum intercludimus, & vocem s. negamus; (exceptis superexactionibus, in quibus retro Principes facultatem eis super hoc interpellandi præbuerunt) ita in criminum accusatione, quæ r. publica est, non admittitur eis propter suam suorumque injuriam experiundi licentia.

DE

a Justin. in Nov. 54. ait, hæc verba callide a quibusdam accepta, id est, quæ ea interpretatur in illa Nov. Contius.
b l. 21. sup. tot. v. Cuj. 4. §. 28.
c Coniunge l. unie. §. ult. de sc. Claud. tot. sup. d. Residiam.

e Capitatio est census capitis.
f scil. Romanorum.
g C. Th. 13. 10. 2.
h Capitacionem plebs urbana non præstat, ut hic, sed nec metropolitana, l. penult. §. de exat. trib. trib. Coloni capitacionem præstant, l. 1. inf. de rusticis ad nullum obseq. exceptis Thracensibus, Illyricanis, & Ecclesiæ Thessalonicensibus colonis. d. i. ad d. l. 1.
i De tracta sunt quidam e. Th.

k al. capite censiti.
l digressitur.
m Censui hic, lib. censuales, l. 4. sup. de agricolis. l. 10. D. de probat. scripturæ publicæ census. l. 12. §. de agricolis.
n Adscripti censibus, l. 19. sup. de agricol. & cens. l. 10. inf. de remilitari. l. §. qui præbuer. sup. de episcopis. aut adscripti: de quibus mox dicitur.
o al. sicuti hi liberi.
p Tributarii hi censiti, seu capite censiti, l. 2. C. Th. si vagum mancipium. censibus obnoxii, l. 1. inf. de synonib. adscriptiti, censibus quasi adscripti §. cod. terræ adscriptæ Græce *καπώ-γες*, & d. *προγεγραμμένοι* & *πρωγεγραμμένοι*.
q vide l. unie. §. de colonis Thracensibus.
r ut quadam dediti servitute videatur adscripti. Quo, &c.
s Vox cui certo in loco negata sit, eadem vocem i. e. suffragium in iudicio negari colligit Corsetius singulari Statutum & Statuto caretur, & Accusatio criminum publica est.

DE COLONIS PALÆSTINIS.

TIT. L.

1. Impp. Valent. Theod. & Arcad. Augusti Cynegio a P. P.

Cum per alias provincias, quæ subjacent nostræ Serenitatis imperio, lex a majoribus constituta, colonos quodam æternitatis b jure detineat, ita ut c illis non liceat ex his locis, quorum fructu d relevatur, abscedere: nec ea deserere, quæ semel colenda suscepunt, neque id Palæstinæ provinciæ possessoribus e suffragetur: sancimus, ut etiam f per Palæstinam nullus omnino colonorum suo jure velut vagus, ac liber exultet, sed exemplo aliarum provinciarum ita domino fundi teneatur, ut sine pœna suscipientis non possit abscedere: addito eo, ut possessionis g domino revocandi ejus plena tribuatur auctoritas.

DE COLONIS THRACENSIBUS.

TIT. LI.

Thracenses capitacionis tributa non præstant, sed tributum terræ. Bart.

1. Impp. Theod. & Valent. Augusti Rufino P. P.

Per universam diocesium Thraciarum h sublato in perpetuum humanæ capitacionis censu, jugatio i tantum terrena solvatur. Et ne forte colonis tributaria fortis nexibus absolutis, vagandi k, & quo libuerit, recedendi facultas permessa videatur, ipsi quidem originario jure teneantur: & licet conditione l videantur ingenui, servi tamen terræ ipsius, cui nati sunt, existimantur: nec recedendi m, quo velint, aut permutandi loca habeant facultatem, sed possessores n eorum jure utantur & patroni o sollicitudine, & domini p potestate. Si quis vero alienum colonum suscipiendum retinendumve crederit: duas auri libras ei cogatur exolvere, cujus agros transfuga cultore vacuaverit q: ita ut eundem cum omni peculio suo & agnatione restituat.

DE COLONIS ILLYRICIANIS r.

TIT. LII.

Coloni Illyriciani origine, a terra se separare non possunt. Bart.

1. Impp. Valent. Theod. & Arcad. Augusti ad Probum P. P.

Colonos, inquilinosque per Illyricum s vicinasque regiones, abeundi rure, in quo eos originis t agnationisque merito certum est immorati, licentiam habere non posse censuimus. Interviant terris non tributario nexu, sed nomine & titulo colonorum: ita ut si abscesserint, & ad alium transferant, revocati, vinculis pœnisque subdantur: maneatque eos pœna, qui alienum, & incognitum recipiendum esse duxerint: tam in redhibitione operarum, & damni, quod locis, quæ deseruerant, factum est: quam multa u, cujus modum in auctoritate Judicis collocamus: ita ut etiam dominus fundi in quo alienus fuisse monstrabitur, pro qualitate peccati coercitionem subire cogatur: nec sit ignorantia locus, cum ad criminis rationem solum illud sufficiat, quod incognitum sibi tenuit. Servum etiam in memoratis regionibus si quis receperit x, ignorantia excusatione sublata, quadrupli pœna teneatur, operarum præterea compendiis damnisque præstitis. In libertis etiam, quos pari usurpatione suscepit, is modus sit, quem circa liberos colonos duximus retinendum. Datum 3. Id. Jul. Gratiano A. 2. & Probo Coss.

UT NEMO AD SUUM PATROCINIUM SUSCIPIAT RUSTICOS, VEL VICOS EORUM.

TIT. LIII.

1. Impp. Leo & Anthemius Augusti Nicostasio y P. P.

Si quis b post hanc nostri numinis c sanctionem, in fraudem circumscriptionemque publicæ functionis, ad patrociniū d cujuscunque conditionis confugerit: id, quod hujus rei gratia geritur sub prætextu donationis, vel venditionis, seu conductionis, aut cujuslibet alterius contractus, nullum habeat firmitatem: tabellionibus e, qui talia instrumenta conscribere ausi sunt, bonorum proscriptione plectendis: qui tamen scientes ausi fuerint hujusmodi instrumenta conscribere, vicis f etiam, vel possessionibus ad patrociniū confugientium, publico vindicandis. Hæ autem personæ, quæ contra publicam utilitatem in clientelam g suam suscepisse collatores detectæ fuerint, nobiliores quidem centum auri librarum condemnationem subire cogentur: mediocres vero fortunæ, facultatum suarum amissione plectentur: eadem pœna multandis etiam his, qui intercedentes ministerium suum hujusmodi nefariis actibus h improba mente præbuerint. Quam formam ex eo quidem tempore, quod sacra Constitutio a divæ memoriæ Martino promulgata continet, id est, in i Thracica k quidem diocesi aō hinc annis triginta, hoc est, a consulatu Aetii secundo, & Sigisbuldi: in Orientali l vero, & Aegyptiaca, & Pontica, & m Asiana diocesi, viginti sex n: hoc est, a consulatu Cyri valere, atque executioni mandari præcipimus. Dat. Kal. Sept. Anthemio A. 2. Consule 468.

Ne quis vicinis o patrociniū polliceatur, vel agricolas in clientelam suscipiat redditum alteriusve lucii promissione recepta, & ut, qui hæc non servaverit, supradictis pœnis, majorique commotioni subiaceat. Præterea ut vicani, si servi sint, dominis castigati reddantur: si liberi, xx. libris multentur, & verberati cum decem prioribus vicis in perpetuum relegentur, dummodo scientibus omnibus secesserint.

3. Imp. Justinianus A.

Si cujuslibet tributarius p junxerit sibi tributariam uxorem, vel e contrario, si q cujuslibet ancilla servo se junxerit alieno, tam tributarii, quam servi filios, matrum sequi conditionem earumque more genitricum suarum dominis subditos esse censuimus.

NE RUSTICANI AD ULLUM OBSEQUIUM DEVOCENTUR.

TIT. LIV.

1. Impp. Dioclet. & Maxim. Augusti & CC.

Ne quis ex rusticana plebe, quæ extra muros x posita capitacionem y suam detulit, & annonam congruam præstat, ad ullum z aliud obsequium devocetur: neque a Rationali a nostro mularum fiscalium vel equorum ministerium subire cogatur b. Sine die & consule c.

2. Impp. Valent. & Valens Augusti ad Probum P. P. Illyrici d.

Si qui eorum, qui provinciarum Rectoribus obsequuntur, quique in diversis agunt officiis principatus, & qui sub quocunque prætextu publici muneris possunt esse terribiles, rusticano cuiquam necessitate obsequii quasi mancipio sui juris imponant, aut servū ejus vel forte bovem in usus

pto. Quod si quis hæc transgrediat, & supradictis pœnis subiacebit, & aliam præterea majorem præstabit. Syn. ibid. l. 2.
p Liberi tributarii & tributariæ matris conditionem sequuntur, sunt in ejus dominio qui matrem ipsam habet in potestate.
q Liberi servi & ancillæ diversorum dominorum, cedunt materno domino.

r Ut. f De rusticorum privilegiis, vide Chopinum.
t Exemplum literarum Diocletiani & Maximiani AA. ad Carisum.
u l. amic. sup. de capitacione.
x Id est, extra metrocômnes. Cont.
y Capitacionem præstant rusticarum plebes seu coloni, ut hic, exceptis Thracensibus, & Illyricianis, l. 1. sup. de colonis Thracensib. & Ecclesiæ Thessalonicensis, l. 12. sup. de annonæ & tributis. Plebs urbana non præstat, l. 1. sup. de capite civium censu exigendo, sed nec metrocômnes. l. ult. sup. de exat. trib. & Nullum.
a Rationali.
b Cogantur.
c Sic in manu.
d 6. Theod. 13. 11. 2.

proprios.

a Si quis in fraudem fiscalium ad patrociniū alius, sub prætextu donationis vel venditionis vel conductionis confugerit, quod factum est, nullam firmitatem habeat: tabellionibus, qui instrumenta conscribunt, bonorum proscriptione plectendis, & vico id committente, si milititer fisco vindicando. Qui vero suscepit, si locuples est, centum auri libras solvat: si inopi, proferatur: eodem pœna multandis his, qui hanc ad rem ministerium suum præbuerint. Syn. Bas. 7. tit. 9. ex lib. 56. tit. 2. c. 1. b Pars l. ultime. c De exat. trib. d Tributum.
e Nominis, vide Salvianum lib. 5. de prov. Dei.
f Patrociniū nomine quod possidetur, vero non possidentur. l. ult. sup. de exat. trib. vide 5. tit. 1. licet potestior.
g Tabelliones, publici contractuum scriptores, l. 2. 5. de Eunuchis. l. 17. 5. de fide infirm. & amission. l. 24. sup. de testam. l. 14. 5. 3. sup. de sac. Eccles. v. maxio, d. 7. c. 1. ut quæ ab eis conscribuntur obsequia forentia. d. l. 17.
h Publicari vicus etiam integer potest.
i Clientes, suscepi. vide Cuj. 8. obs. 14. dixi ad l. 3. D. de usu & habitatione.
k artibus.
l v. l. 2. Infr. de militari veste.
m Thracia.
n Oriens divisus in provincias quinque. d. l. 2. Nov. 24.
o Et iterum.
p al. viginti sex.
q al. xix.
r O καμίστρας. Nemo vicinis patrociniū polliceatur, nec agricolas ad clientelam suscipiat, eo nomine reddituum promissione vel alio lucro recepto.

a Multa hic sunt detracta e C.Th.
b Sublati.
c ultimo subjugetur exitio, in C.Th. Sed poena immutata est a compositioribus.
d operas.

e Metrocomia id inter vicos est, quod metropolis inter urbes. Metrocomia mater est urbium & provinciarum. Solino, Floro. Ammiano: Metrocomia vero mater est & caput vicorum: ut urbes a capitatione immunes, ita & metrocomia, non etiam reliqui vici.
f Si voluerit habitator metrocomia (ο προκομιτης, vel προκομιτης) rem quandam alienare, nulli eam extraneo vendat, sed ejusdem vici habitatori: Nam quidquid alioquin agatur, irritum erit: nec quidquam consequatur emptor, nisi quod praestita recipiet. Synops. Basilic. 55. in fin. οτι δεσπομης οςων ταν προκομιων παρκαμης. i.e. de praestatione in rebus istis, quae ab habitatore metrocomia venduntur.
g Pavs l. ult. §. de exact. trib.
h l. 8. sup. de act. trib. Ceterum interpretes quidam ad hunc locum referunt questionem peregrinitatis, quae Gallis Jus Albinagii dicitur de quo v. l. 11. sup. de Episcopis & Clericis. Paponius §. Arrest. 2. & 3. Nos. 6. c. de letros de Naturali. re. dixi ad Auth. Omnes peregrini sup. communia de successione.

i Attribuitur.
k al. vicani, hi sunt, προκομιτης de quibus vide hic Cujac. l. 1. Jus δεσπομης οςων, datur comitanti, ut hic, non tamen locis, l. dudum. 14. sup. de contrah. empt. m Eidem. n Emens vicani praedium non vicaneus, pretium recuperat, ut hic, non idem est in eo, qui censum absque terra, l. 7. §. de agricolis & censu, vel qui dominicum praedium dempto canone comparat; hi enim pretium admittunt. l. ult. §. de fundis rei privatae.

o Vicani al. vicarii.

p De clarigatione & jure Repressalium adde l. 4. §. de execut. Nov. 51. l. 3. in fin. sup. Ne uxor pro marito. Authent. Habita. sup. Ne filius pro patre.

q Hac pertinet l. 2. de exact. C.Th. l. 4. inf. de exact.

r 50. D. 15. v. Molin. ad Consuet. tit. des Censures.

s C.Th. 13. 10. 1.

t Tabularii civitatum potentioribus facile collidunt & potentiorum onera in eosdem per collusionem transferunt. u l. 5. inf. eod. x ita Q. ad M. Ciceronem fratrem

Alia Proconsulem scribens, illud cum primis in eo laudat, quod effecerit, ut tributa civitatis ab omnibus, qui earum civitatum fines incolunt, tolerarentur aequabiliter.

y Censualis professio non tantum testibus, sed ex antiqua seu priore censuali professione potest argui, l. 1. §. de immunitate nemini concedenda, & ita intellige l. 10. D. de probat. Nam alias tabulae censuales potiores sunt testibus. d. l. 10.

z C.Th. 13. 11. 1.

a Si quis, in C.Th.

b Aliud si mortui sint. l. 4. §. 1. ff. eod.

c C.Th. habet veris, forte amputa veris. al. viciaveris. l. 4. §. 1. ff. de censu.

proprius, necessitatesque converterint a; ablatis b omnibus facultatibus, perpetuo subjugentur exilio c, & nihilominus rusticorum, qui se in ejusdem opera d sponte propria derulisse desponderit, par poenae severitudo constringat. Dat. Prid. Kal. Octobr. Agrippina, Valentiniano & Valente Augustis Coss. 365.

NON LICERE HABITATORIBUS METROCOMIAE & LOCA SUA AD EXTRA-NEUM TRANSFERRE.

TIT. LV.

1. Imp. Leo & Anthemius Augusti Nicostrato P. P.

IN fillis g, quae metrocomia communi vocabulo nuncupantur, hoc adiciendum necessario nostra putavit humanitas, ut h nulli extraneo illic quoquo modo possidendi licentia tribuatur i: sed si quis ex iisdem vicariis k loca sui juris alienare voluerit, non licere ei, nisi l ad habitatorem adscriptum ejusdem m metrocomia, per qualemcunque contractum terrarum suarum dominium possessionemque transferre: sciente persona extranea, quod si contra veritatem se huic negotio immiscere, vel illic possidere tentaverit: quicumque contractus initus fuerit, carebit effectu; & contractus soluto, si quid praestitum est, hoc n tantum reddet. Dat. Kal. Sept. Anthemio A. 2. Coss. 463.

UT NULLUS EX VICANEIS & PRO ALIENIS VICANEORUM DEBITIS TENEA-NEATUR.

TITULUS LVI.

1. Imp. Zeno A.

GRave q est non solum legibus, verum etiam aequitati naturali contrarium pro alienis debitis alios molestar. Idcirco hujusmodi iniquitates circa omnes vicaneos perpetrari modis omnibus prohibemus.

DE CENSIBUS & ET CENSITORIBUS, ET PERAEQUATORIBUS, ET INSPECTORIBUS.

TITULUS LVII.

De collusione & fraude tabulariorum.

1. Imp. Constantinus A. ad Populum f.

QUoniam tabularii & civitatum per collusionem potentiorum sarcinam u ad x inferiores transferunt: jubemus, ut quisquis se gravatum probaverit, suam tantum pristinam y professionem agnoscat. Dat. 15. Kal. Febr. Roma, Constantino A. 3. & Licinio Coss. 313.

De paupertate simulata succisis vitibus vel arboribus.

2. Imp. Gratian, Valent. & Theod. Augusti Eutropio P. P. z.

QUISQUIS a vitem succiderit b, aut feracium ramorum foetus vetaverit c, quo declinet fidem censuum &

l Jus δεσπομης οςων, datur comitanti, ut hic, non tamen locis, l. dudum. 14. sup. de contrah. empt. m Eidem. n Emens vicani praedium non vicaneus, pretium recuperat, ut hic, non idem est in eo, qui censum absque terra, l. 7. §. de agricolis & censu, vel qui dominicum praedium dempto canone comparat; hi enim pretium admittunt. l. ult. §. de fundis rei privatae.

p De clarigatione & jure Repressalium adde l. 4. §. de execut. Nov. 51. l. 3. in fin. sup. Ne uxor pro marito. Authent. Habita. sup. Ne filius pro patre.

q Hac pertinet l. 2. de exact. C.Th. l. 4. inf. de exact.

r 50. D. 15. v. Molin. ad Consuet. tit. des Censures.

s C.Th. 13. 10. 1.

t Tabularii civitatum potentioribus facile collidunt & potentiorum onera in eosdem per collusionem transferunt. u l. 5. inf. eod. x ita Q. ad M. Ciceronem fratrem

Alia Proconsulem scribens, illud cum primis in eo laudat, quod effecerit, ut tributa civitatis ab omnibus, qui earum civitatum fines incolunt, tolerarentur aequabiliter.

y Censualis professio non tantum testibus, sed ex antiqua seu priore censuali professione potest argui, l. 1. §. de immunitate nemini concedenda, & ita intellige l. 10. D. de probat. Nam alias tabulae censuales potiores sunt testibus. d. l. 10.

z C.Th. 13. 11. 1.

a Si quis, in C.Th.

b Aliud si mortui sint. l. 4. §. 1. ff. eod.

c C.Th. habet veris, forte amputa veris. al. viciaveris. l. 4. §. 1. ff. de censu.

mentiatu callida paupertatis ingenium, mox detectus, comperenti indignationi subijciatur a: illo videlicet evitante b calumniam, qui forte detegitur laborasse pro copia, ac || pro c || reparandis agrorum foetibus, non sterilitatem aut inopiam procurasse. Dat. Prid. Non. Jun. Constantinop. Eucherio & Syagrio Coss. 381.

De procuratore subducto, colonove fugato.

3. Idem Augusti Cynegio P. P. d.

SI per auctorem misso aliquis aut procuratorem suum retraxerit e, aut colonum per f contumaciam retractionis g fugaverit: ad eum censum modum, quem vel eo vel procuratore illius absente per auctor apposerit, nostrae sanctionis auctoritate tenebitur. Dat. 6. Kal. Apr. Constantinop. Honor. N. P. & Evodio Coss. 386.

Si defectorum praediorum relevatio petatur.

4. Imp. Theod. Arcad. & Honor. Augusti Rufino P. P. h.

OMne territorium censetur, quotiens defectorum levamen exposcitur, ut i sterilia k atque crema l his, quae culta vel opima sunt, compensentur. Dat. 3. Non. April. Constantinop. Theodosio A. 3. & Abundantio Coss. 393.

De iniqua peraequatione.

5. Idem Augusti Rufino P. P. m.

QUI n gravatos se esse a peraequatoribus o conqueruntur, & injusto p oneri impares esse proclamant, competitionis habeant facultatem: ut quid remissum gratia, quidve interceptum fuerit fraude, convincant, & ex eo levamen accipiant, quod per deformia & criminosa commercia sibi impositum esse deplorant, ut aliis demeretur: Quod intra annum q post codicum oblationem, quo r videbitur, de injusto onere conqueratur, & iniquitatem peraequatoris accuset, ac praestitam gratiam habita compensatione s convincat: ut quod ei fuerat superfusum, ille cognoscat t, quem debita functioni u fraus clandestina subtraxerat. Emenso autem eo tempore actio denegabitur, exceptis x minoribus, qui fuerint indefensi: his etiam, qui abfuerint y Reipublicae causa: qui tamen ex eo tempore, quae sunt statuta custodiant, ex quo ad agendum habuerint z facultatem. Datum 3. Kal. Dec. Constantinop. DN. Theodosio A. 3. & Abundantio V. C. Coss. 393.

De negligentia vel gratia peraequatorum vel discussorum.

6. Imp. Arcad. & Honor. Augusti Eusebio P. P. a.

PERAEQUATORES b ac discussores c si incurrerint culpam negligentiae, vel gratiae, non solum bonorum d jacturam e, verum etiam annonarum f in quadruplum g multam h subire debent, ea vero, quae in damnum provincialium fuerint accepisse convicti, in quadruplum cogentur exolvere. Dat. 4. Kal. Apr. Mediolan. Arcadio & Honorio III. Augustis Coss. 396.

De additione praediorum desertorum.

7. Imp. Honor. & Theod. Augusti Sebastiano Comit. primi ordinis i.

APUd k eum possessio firma permaneat, cui eam a peraequatore semel traditam fuisse confiteretur: reliqua l vero temporis antea a novo domino fiscum postulare non patimur, ne alterius culpa alter incipiat subjacere dispendio. Si m quis vero privatus aut obligatus sibi possessionem, quae deserta usque n nunc permansit, aut ex aliquo titulo deberi sibi jure confirmat: allegationes suas sine mora vel per se, vel per aliam personam legibus ordinatam manifestare o debet: ita ut si aequitatis ratione suadente ad petitorum fuerit translata possessio: is, qui a peraequatore eam suscepit, rei meliorata susceptis p sublevetur expensis. Verum ne sub specie litis donationes q semel constitutae turbentur, sex r mensium spatium censemus debere servari: intra quod is, qui putat sibi rem probabili ratione competere, debitas expensis

pretium tantum praestat, non reliqua, ut hic, & l. 6. in fin. §. de fide & jure hactenus fiscalis. l. 2. inf. de fundis rei privatae. olim jus id non erat. l. praedictis. 36. D. de jure fisci. Verum, cum id plerique refugientes nolent a fisco emere, facilius inveniendi emptoris causa ab Imperatoribus Valentiniano & Valente id remissum. l. 1. C. Th. de fidejuss. civit. In privatis auctionibus emptor reliqua etiam praestat. l. Imperatores. 7. D. de publicanis, ut sup. §. de censu. m Qui possessionem a peraequatore traditam, velut obligatam sibi evincit, expensas meliorationis solvere debet: & intra sex menses actionem sibi competentem instituire. Syn. ibid. adde l. 11. in fin. inf. de omni agro deserto.

n hucque, in C.Th.

o apud spectabiles itatem tuam publicare, in C.Th.

p Receptis, in C.Th.

q Dominationes, in veter. lib. manuscr. id est, dominia, in C.Th.

x Duorum, in C.Th. dixi ad l. locorum. inf. de omni agro deserto.

a Immutata est poena, quae in C. Theod. expressa est.

d vitante.

e Abest a C. Th.

f quibilib.

d C. Th. eod. tit. l. 2.

e l. 4. §. si quis. D. de censib.

f ad, in C. Th.

g Retractatio.

h in C. Th.

i v. l. 4. inf. tit. prox.

k squaliora, in C. Th. al. squalidiora.

l Crema, in C. Th. Crema praedia deserta sterilia, ut hic, & tit. prox.

m C. Th. eod. §.

n l. 1. in princ. §. eod.

o Peraequatores sunt, qui inspicis praedictis censibus aequabili ratione imponunt aut emendant.

p Injuncto.

q Qui se gravatum dicit censore vel peraequatore, ea de re queri & agere potest, intra annum, non post annum. Eusebii lib. de temporibus c. de anno.

r Cui, in C. Th.

s al. competitio.

t in C. Th.

u Agnoscat.

x Functionis.

y Sequastris.

z in C. Th.

y Abfuerint, al. abierunt.

z Habere poterint.

a C. Th. eod. §.

b Peraequator, εἰσωρτής, discussor λοβιστής.

c Syn. Basilic. 56. tit. 14. c. 1. §. 6.

d Quaedam hic sunt omnia a C. Th.

e Horum, in C. Th. & vet. quib. lib. quod magis prob. Cujac. Graecorum auctoritate.

f Quae & emolumenta, l. 11. sup. de annona tributa.

g l. 1. sup. de discussoribus.

h Imo in duplum. l. unic. §. de exactoribus.

i Multa, in C. Th.

j C. Th. eod. l. pen. cujus hic ommissum est initium.

k v. l. 11. in fin. inf. de omni agro deserto.

l λοιπὰ δὲ, Graecis dicuntur.

m Syn. ibid. Qui a fisco auctionante rem comparat,

n hucque, in C. Th.

o apud spectabiles itatem tuam publicare, in C. Th.

p Receptis, in C. Th.

q Dominationes, in veter. lib. manuscr. id est, dominia, in C. Th.

x Duorum, in C. Th. dixi ad l. locorum. inf. de omni agro deserto.

a exeras, in C. Th.
b De exceptione lictis finit v. Rebuffi, v. de exceptionib. n. 600.
c Abest a C. Th. & quibud. manaf.
d aditatum.
e Duerum, in C. Th.

f v. l. 6. in fin. J. eod.

g Hoc verbum, accepta, est ex subscriptione, ut Da. 12.

h C. Th. 11. 1. 4.

i l. 5. J. eod.

k desertorem.

l Abest a C. Th.

m C. Th. 11. 1. 27. ubi legitur Crescentium.

n l. 2. 8. eod. l. 5. l. 6. 7. 8. eod. l. 3. J. ut. prox. l. 10. J. de fundis patrimonialibus.

o Institutus a de. ditore, repudians ejus hereditatem privat omnibus bonis, non solum hereditariis, sed quocunque titulo ad eum delatis a testatore. Corsetus singulari, Hares.

p al. Imperatores Valens & Gratian. A. A. ad An. themium P. P.

q v. l. 2. 1. 1. 4. 5. 6. 7. 8. eod. l. 3. J. ut. prox. l. 10. J. de fundis patrimonialibus.

r Qui fertilia loca possident, etiam agro, & st. zilla suscipere debent. Quod si nolint, eedere fertilibus, ut omnia municipes habeant. Synops. Basil. 56. ex tit. 14. c. 12. v. l. 3. 4. 5. eod. l. 3. subactis.

s Sic legitur in C. Th. 10. 3. 4. unde hanc lex desumpta est. al. l. idem Augusti.

t ut quicunque in C. Th. al. ut quisque, al. ut quisque.

x Abest a C. Th. & quib. lib.

y d. l. 4.

z qui conductor, in C. Th.

a l. 1. in fin. sup. eod.

b praeiis, in C. Th.

c in quib. lib. ad. ditur, & Arcad. d. 1. C. Cynegio P. P.

d desertum.

e l. 5. l. 9. inf. de fundis patrimon.

ercent a actiones. Quod si tempus adscriptum silentio fuerit interveniente transactum: nullum b penitus repetendi volumus esse principium. Quod si quis ex eo tempore, quo per aquator praedium alicui addicit, de suo jure, vel per se, vel per homines suos non crediderit attitandum d, sex e mensium curriculum evolutis, in perpetuum conquiescat. Dat. Frid. Idus Mart. Ravenna, Honorio 11. & Constantio 2. Coss. 417.

DE OMNI AGRO DESERTO, ET QUANDO STERILES FERTILIBUS IMPO- NUNTUR.

TIT. LVIII.

Pradia deserta decurionibus loci, cui subsunt, assignari debent, cum immunitate triennii.
Bart.

1. Imp. Constantinus A. Campesi.

Cum Divus Aurelianus parens noster civitatum ordines pro desertis possessionibus jussit conveniri, & pro his fundis, qui invenire dominos non potuerunt, quos praeceperamus earundem possessionum triennii immunitate percepta de solemnibus satisfacere, servato hoc tenore praecipimus, ut si constiterit ad suscipiendas easdem possessiones ordines minus idoneos esse, eorundem agrorum onera f possessionibus & territoriis dividantur accepta g.

2. Idem A. b.

Si quis ab emphyteuticario seu patrimoniali possessore privati juris quippiam comparaverit, cujus substantia alias possessiones sustinere consueverat i, & succisis quasi quarundam virium nervis, reliqua labuntur: earum possessionum onera subiturus est. quae penes distractorem k inopem l, inutiles permanebunt. Dat. 8. Id. Dec. Thessal. Feliciano & Tit. Coss. 337.

3. Imp. Valens & Valens Augusti ad Mamertium P. P.

Quicunque deserta pradia meruerint sub certa immunitate, ad possessionem impetratorum non prius sinantur accedere, quam vel fidejussoribus idoneis periculo curialium datis, vel fundis patrimonii sui maxime utilibus obligatis, idonea cautione firmaverint, susceptam j se possessionem nullo detrimento publico relinquentiam.

4. Idem Augusti & Gratian. A. ad Crescentium Vic. Afric. m.

Heredes scripti etiam pro n minus idoneis fundis fiscale onus cogantur agnoscere: vel si renunciandum hereditati putent, cedant his omnibus o rebus, quas ex iisdem bonis quocunque titulo & jure perceperint. Dat. 4. Id. Jul. Contionaci, Grat. A. 2. & Probo Coss.

Possidens pradia sterilia & fertilia, non potest renunciare sterilibus & fertilibus retinere. Bart.

5. p Imp. Valentin. & Theod. Augusti.

Qui utilia q Reipublicae loca possident, permixtione facta etiam deserta r suscipiant: ut si earum partium graventur accessu, quas antea per fastidium reliquerunt, cedant aliis curialibus, qui utraque hac conditione retineant, ut praestatione salva cum desertis & culta possideant, sublata s a paucis, quos iniquum est electa retinere: cum municipes gravatura sit pars relicta.

6. Imp. Gratian. Valens, & Theod. Augusti Nebridio Comiti R. P. t.

Quisquis u conductor fuerit inventus possessor fundi j fertilis x, j qui ex publico vel templorum jure descendit, huic ager jungatur inutilior y. Quod si contra id reluctandum existimaverit, alius possessor sub eadem praestatione quærat: vel si voluntarius, qui z sit conductor, non inveniatur, tunc a ad possessores antiquos, id est, decuriones, vel quoslibet alios loca juris praedicti ad junctis inutilibus revertantur: idoneis fidejussoribus praestitis b. Datum 15. Kal. Febr. CP. Merobaldo 2. & Saturnino Coss. 383.

7. Idem Augusti c.

Quicunque desertum d fundum patrimoniale exerceat, & fertilem idoneumque praestiterit: salvo patrimoniali canone e, perpetuo ac privato jure defen-

dar a, & velut domesticum, & avita successione quasi sibi habeat, suisque relinquat, neque eum aut promulgatione rescripti, aut reverentia sacra adnotationis quisquam a fructu impensu operis excludat. Ceterum eos, qui optimas b ac fertiles possident terras, aut etiam nunc sibi existimant eligendas, pro c deserta d scilicet portione summam debiti praesentis jubemus implere.

Illos etiam, qui emphyteuticario nomine, nec ad plenum idoneas, nec omnibus modis vacuas detinent, sic ex illis quoque, quae e praesidio indigent, justam ac debitam quantitatem debere suscipere, ut indulto temporis spatio, post biennium f decretum canonem solvendum esse meminerint. Nemo tamen qualibet meriti & potestatis objectione summoveatur, quo minus ad diacatochiae g vicem defectas possessiones patrimonialis juris accipiat, earum tributa & canonem soluturus: illud speciali observatione procurans, ut primo vicinas, & in eodem territorio fortiat: dehinc si neque finitimas neque in eisdem locis reperit constitutas, tunc demum etiam longius positas: sed in quantum fieri valet, pro interjecto spatio sibi bimet cohærentes, pro modo & equitate suscipiat, ut id consensu h omnium fiat, quod omnibus profuturum est.

Agrum sterilem, & tributarium, & desertum quilibet auctoritate propria potest invadere: siue invadens sit vicinus, siue non.

8. Imp. Valentin. Theod. & Arcad. Augusti Tatiano P. P.

Qui i agros domino k cessante desertos, vel longe positos, vel in finitimis, ad privatum pariter publicumque compendium excolere festinat, voluntati suae nostrum noverit adesse responsum: ita tamen, ut si vacanti ac destituto solo novus cultor infederit, ac vetus dominus intra biennium l eadem ad suum jus voluerit revocare, restitutus primitus, quae expensa constiterit, facultatem loci proprii consequatur. Nam si biennii fuerit tempus emensum, omnis possessionis & domini carebit jure, qui siluit.

9. Imp. Theod. Arcad. & Honor. Rufino P. P.

Qui fundos patrimoniales jure privato canone salvo suscepit: hanc omnes sine ullius exceptione perfonae propositam j sibi m intelligant optionem, ut aut ea loca n, quibus minor est soli fecunditas, cum his, ex quibus fructus uberes capiunt, suscipere & tenere non abnuant o, aut si eorum refugium sterilitatem, opimioribus cedant. Datum 8. Id. Nov. Tyro, Arcadio 3. & Honorio 2. Augustis Coss. 394.

10. Imp. Arcad. & Honor. Augusti Eutylichiano P. P.

Qui p per potentiam q fundos opimos ac fertiles r occuparunt: cum quaestuosos s uberibusque pro rata portione suscipiant infecundos ex eadem t substantia. Dat. Non. Mart. CP. Honorio A. 4. & Eutylichiano Coss. 398.

11. Idem Augusti Hadriano P. P.

Locorum domini intra sex u menses edictis vocati, revertantur: qui si adfuerint, & propria teneant, & ea, quae ex praeterito contraxerint debita, redhibere cogantur. Sin vero se impares esse earum rerum tributis propria consententur absentia, nec adesse voluerint: penes x eos, qui y hac susceperint, & certum quem tributorum canonem promittunt, proprietates possessionis intemerata permaneat: ut postquam ea z exolverint, sciant sibi inquietudinem summovendam, nec subreptione cujusquam

potest invadere, quod qui facit, non incidit in l. cum quarebatur. 11. sup. unde vi.

k l. 14. in pr. inf. eod.

l Deserta pradia qui occupant, ea dominus ab eis repetere potest intra biennium, redditus meliorationibus, ut hic: Eustathius lib. de temporib. c. de biennio, v. quæ novam ad l. 5. 10. ff. de adq. poss. Neque obstat lex 11. inf. eod. quæ loquitur de eo, cui pradia addita sunt per aquatorem, non de eo, qui deserta occupavit.

m al. deest.

n v. l. 4. sup. eod.

o abnumerat, al. abnumerent.

p C. Theod. 13. 11. 18.

q impotentiam, in C. Th.

r l. 4. sup. eod.

s v. l. 12. inf. eod.

t Multa sunt hic immutata ex C. Theod. unde hujusmodi subscriptio addenda est. Dat. Non. Mart. Constantino. Honor. A. 11. & Eutylichiano Coss.

u Desertum agrum, qui a per aquatore accepit, iure jure cum tenet, neque reliqua prioris possessoris solvit. Quod si supervenerit, qui agrum vindicet domini aut hypothecæ jure, & evincat, meliorationis sumptus ab eo consequitur, si modo is veniat intra sex menses post additionem agri. Post sex menses venienti, obstat praescriptio, ut hic, & l. ult. sup. de censib. & censu. 11. prox. adde quæ scripti ad l. 8. sup. eod. l. 7. sup. de censib. Eustathius lib. de temporibus, c. de sex mensibus.

x penes quidem hos.

y l. 13. inf. eod.

z ea exolverint.

a defendatur.
b optimas, al. opportunas.
c l. 4. sup. eod.
d defecta.
e al. qui.

f deserta, defecta, siue agro.

g v. Alecium, pradia qui suscipiunt, non nisi post biennium solennem canonem fisco inferant, Eustathius lib. de temporib. c. de biennio.

h v. Alecium, qui legit hic diacatochia, sed Cujacius magis probat exculam legationem, & diacatochiam interpretatur possessionem, ex qua fisco canon debetur: ut, ad diacatochiam vicem significet, possessionis titulo & jure.

i Pars major collegii & universitatis quod facit, omnes facere & comprobare tenentur, arg. hujus legis, l. 160. §. 1. ff. de reg. jur. l. quod major. 19. ff. ad municip. c. 1. de his, quæ sunt a majori parte cap. quam sententiam limitat seu restringit Corsetus singulari, Universitates, si de reformatione, ut ipse loquitur, officialis, agatur: si de revocanda libertate vel retrahendo in servitutem aliquo si pars major statuere volet adversus ea, quæ ab omnibus antea statuta sunt. Idem si contra jus statuerent, adde Innocentium in c. humilis. de majoritate. & cap. cum omnes. de consil. Po. strems, si pars major, extra collegium id fecerit. c. in causis. de elect. Bald. in l. per fundum. 11. ff. de servit. rusticorum.

j Agram sterilem, & tributarium, & desertum quilibet auctoritate propria

k l. 14. in pr. inf. eod.

l Deserta pradia qui occupant, ea dominus ab eis repetere potest intra biennium, redditus meliorationibus, ut hic: Eustathius lib. de temporib. c. de biennio, v. quæ novam ad l. 5. 10. ff. de adq. poss. Neque obstat lex 11. inf. eod. quæ loquitur de eo, cui pradia addita sunt per aquatorem, non de eo, qui deserta occupavit.

m al. deest.

n v. l. 4. sup. eod.

o abnumerat, al. abnumerent.

p C. Theod. 13. 11. 18.

q impotentiam, in C. Th.

r l. 4. sup. eod.

s v. l. 12. inf. eod.

t Multa sunt hic immutata ex C. Theod. unde hujusmodi subscriptio addenda est. Dat. Non. Mart. Constantino. Honor. A. 11. & Eutylichiano Coss.

u Desertum agrum, qui a per aquatore accepit, iure jure cum tenet, neque reliqua prioris possessoris solvit. Quod si supervenerit, qui agrum vindicet domini aut hypothecæ jure, & evincat, meliorationis sumptus ab eo consequitur, si modo is veniat intra sex menses post additionem agri. Post sex menses venienti, obstat praescriptio, ut hic, & l. ult. sup. de censib. & censu. 11. prox. adde quæ scripti ad l. 8. sup. eod. l. 7. sup. de censib. Eustathius lib. de temporibus, c. de sex mensibus.

x penes quidem hos.

y l. 13. inf. eod.

z ea exolverint.

z pascuis.

a l. 2. §. cod. Syn.
cod. cap. 7. l. 5. Cod.
Theod. cod.b al. deest, vel
periculosum.c Ad Aurelianum
P. Prætorio
& Patricio: qui
est l. 4. C. Th. cod.

d permittant.

e Fundi patrimonialiter
sunt, qui ad
patrimonium
Principis perti-
nent.f Saluantes fun-
di, sunt passioni
deputata memo-
ra: Emphyteutici
vero fundi sunt,
qui Emphyteuti-
co jure dantur.
Cuj. hic. adde l.
13. §. de prædij
minoribus.g Emphyteutici
jura fundum sal-
va lege fisci, do-
mare extra iudicis
autoritatem li-
cet.h l. 16. in fin. ff. de
pign. act. vide ta-
men l. ult. §. de
rebus alienis non
alienand. Nov. 7.
c. 1. §. aliena-
tionis.

i evadere.

k Parvuli qui in-
tra vicennium
quintum annum.
l. 1. J. de fugitiv.
colonis.l In emphyteu-
ticum fundum a fi-
sco accipiens, non
potest fundum eo
prætextu, quod
desertus sit, ut
quidem si rescrip-
tum Principis
habeat, refunde-
re, (ἀποδοῦναι)
ut per contra-
rium avelli ab
eo non potest, et
iam si super eo
fundo fiat licita-
tio. (ὁ ὑποδέ-
μασις)Itaque fundus ita
acceptus, apud ac-
cipientem & ejus
posteritatem per-
petuo manet. Syn.
Basl. 15. tit. 15. ex
lib. 55. tit. 1. c. 9.
§. 4.m referendum,
al. refundendum: in
duobus manuscriptis
reddendum.

n locatio.

o aliquo.

p permissa.

q litem AA. ad
Florianum Com.
R. P. in lib. manu-
scr. al. ad Florianum.

r fundi publici (δημόσιοι) in perpetuum locati, sine jussu Principis non auferuntur.

Syn. Basl. 15. tit. 15. ex lib. 55. tit. 1. c. 9. §. 4. l. v. l. 6. J. cod.

s l. 2. vers. si quis autem. J. de fundis rei privæ.

t al. Impp. Gratianus, Valentinianus & Theodosius. AAA. ad Modestum P. P.

u l. 1. 7. in princ. §. de omni agro deserto.

deant curiales, quo pacto animalium militarium pastui &
consulatur. Dat. 5. Id. Mart. CP. Honorio A. 4. & Eu-
tychiano V. C. Coss. 398.Prata provincialium non debent fatigari molestia militum
Principis. Bart.3. Impp. Honor. & Theod. Augusti Comitibus & Ma-
gistris militum.

PRATA & provincialium nostrorum, & præcipue rei pri-
vata nostra, perniciosum || vel periculosum b || est mi-
litum molestia fatigari: Ideoque lege ad amplissimam &
præfecturam promulgata, censemus, ne hoc deinceps
usurpetur: super qua re universos quorum interest, con-
venire tua magnificentia non moretur: neque permittat d
possessores vel colonos pratorum gratia qualibet impor-
tunitate vexari. Dat. Non. Sept. Honorio 10. & Theo-
dosio 6. Augustis Coss. 415.

DE FUNDIS PATRIMONIALIBUS & ET
SALTUENSIBUS, ET EMPHYTEUTICIS, ET
EORUM CONDUCTORIBUS.

TIT. LXI

De donatione.

1. Imp. Constantinus A. Cypito.

SI quis fundos emphyteutici g juris salva lege fisci ci-
tra iudicis auctoritatem donaverit, donationes fir-
ma b sint, dummodo suis quibusque temporibus ea,
quæ fisco pensanda sunt, repræsentare cogatur. PP.
17. Kal. Jul. Trev. Constant A. 4. & Licinio 3. Coss. 315.

De pensatione omissa a minore 25. annis.

2. litem A. ad Dracontium.

PATRIMONIALIS fundi pensationem, seu aurariam, seu
frumentariam intra tempus omisam, minorum do-
minio non nocere præcipimus, nec ad fraudem juris eo-
rum accedere i, si quod solenniter debetur, paulo serius
inferatur: ita tamen, ut permanente substantia parvulo-
rum k, iudex tutorem vel curatorem, per quem differtur
illatio, negligentia suæ & deserti officii poenas exigit, &
damna depolare compellat.

Quibus ex causis fundus ab emphyteuticariis relinqui, vel
eis auferri non potest.3. Impp. Valent. & Valens Augusti ad Germanianum
Com. S. L.

QUICUNQUE l possessiones ex emphyteutico jure susce-
perint, ea ad refundendum n uti occasione non pos-
sunt, qua asserant desertas esse coepisse, tametsi rescrip-
ta per obreptionem meruerint: sed nec avelli eas ab his
posse, nec si licitatio n ab alio o fuerit promissa p: sed
eas in perpetuum apud eos, qui eas susceperint, & eorum
posteritatem remanere, nec si super hoc rescriptum fuerit
adversus eos impetratum. Dat. 8. Kal. Octob. Med. Va-
lentiniano & Valente Augustis Coss. 365.

De his, qui possunt fundos ad domum Principis devolutos.

4. Impp. Valent. Gratian. & Valent. Augusti ad
Florentium q.

FUNDI r patrimoniales, & qui ex emphyteutico jure ad
domum nostram diversis generibus devoluti sunt, sic
eis, qui eos poposcerint, cedunt s, ut commissi metus
esse non possit. Neque enim magis commodamus no-
stra, quam tradimus ea jure domini: ita tamen, ut ea,
quæ in nostra possessione positi præstiterint, & in poste-
rum solvant. Dat. Id. Mart. Treveris, Valentiniano 2. &
Valent. 2. Augustis Coss. 368.

De his, qui a peraquatore vel censitore desertum agrum
patrimoniale suscipiunt.

5. u Impp. Gratianus & Valent. Augusti.

SI qui a prioribus colonis vel emphyteuticariis
destitutum patrimoniale fundum a peraquatore
vel censitore susceperint, perpetuo x eundem
atque inconculso jure possideant, nec quis-

quam secundus petitor accedat. Datum 4. Non. Novemb.
Gratiano A. 4. & Merobaudes Coss. 377.

De donatione.

6. Impp. Gratian. Valent. & Theod. Augusti Ne-
bridio Com. R. P.

HI, quibus patrimoniales possessiones per Asianam z &
Ponticam diocesim, vel a nobis, vel a divi a Paren-
tibus nostris sacra largitate donata b sunt, inconculse
possideant, atque ad suos posteros c transmittant: quod
quidem non solum in hæredibus, sed etiam in contracti-
bus d omnis generis e volumus custodiri. Dat. 4. Kal.
April. CP. Richomere & Clearcho Coss. 384.

De cautione ab emphyteuticario præstanda.

7. litem f Augusti Cynegio P. P.

QUICUNQUE ad emphyteusim fundorum patrimoniali-
um vel reipublicæ jussu nostri numinis g venerit, is,
si redundantia fortunarum idoneus fuerit ad restituenda,
quæ desertis foris possessionibus requiruntur, patrimo-
nium suum publicis implicet nexibus. Si vero minor fa-
cultatibus probabitur, datis fidejussoribus idoneis ad
emphyteusim accedat: scientibus his, quos talium rerum
cura sollicitat h, in se negligentia damna, si hujusmodi
cautio defuerit, esse vertenda i. Dat. 6. Kal. Maji, CP.
Honorio NB. P. & Evodio Coss. 386.

De fundis limitrophis.

8. litem Augusti Nedearcho k.

OMNES fundi l patrimoniales per Mesopotamiam &
Osdrochenam m provincias, quos constat divorum
retro Principum sanctionibus limiti deputatos, ad jus pri-
stinum sine ullius adfectionis n revocentur obstaculo,
præbitori omnia, quæ antea impendenda necessitatibus
limitis præberi o consueverant: ita ut nulli penitus audi-
antur, qui aut rescripto, aut adnotatione dominium, vel
emphyteusim, vel conductionem quolibet genere largi-
tatis de nostra liberalitate meruerint. Dat. Frid. Kal.
Maji, CP. Honorio NB. P. & Evodio Coss. 306.

De fundis patrimonialibus emptis, vel donatis jure
privato.

9. Impp. Arcad. & Honor. Augusti Eutythiano P. P.

UNIVERSI cognoscant nihil privato jure, salvo p canone,
fundis emptis q cum patrimonialibus esse commune:
ita ut ad eos nunquam patrimonialium fundorum per-
aquator accedat: gravi multa feriendo eo, qui statuta no-
stra elementia ausus fuerit temerare. Dat. Frid. Id.
Nov. Honorio A. 4. & Eutythiano Coss. 398.

10. litem Augusti Eutythiano P. P.

FUNDOS patrimoniales eos duntaxat, qui salvo canone
jure r privato nostra liberalitate s concessi sunt, cum
his t patrimonialibus, qui in conditione propria u con-
stituti sunt, illustris auctoritas tua jubeat exæquari: ita
ut relevato onere rei x, quod imminet fatigatis, translatio
in eos, qui integris viribus florent, || & adscriptio y || tri-
butorum aqua lance dividatur. Dat. 4. Id. Apr. CP.
Theodoro Cof. 399.

De cautione ab emphyteuticario non præstita.

11. Impp. Honor. & Theod. Augusti Probo Comiti S. L.

JUS emphyteutici prædij, quod sine obligationis vinculo
retentatum est iudicio nostro, immutabile perdurare
præcipimus: Possessionem autem, quæ sine obligatione
speciali fuerit vitiosa, verustate temporis nolumus z ad-
juvari. Datum Id. April. Raven. Honor. 8. & Theodos.
3. Augustis Coss. 411.

De jure possessorum vel emphyteutic.

Emphyteutici fundos patrimoniales emere non coguntur.
Bart.

12. Impp. Theodos. & Valent. Augusti Tauro P. P.

POSSIDORES, vel a emphyteuticarii b patrimoniales, qui
fundos minime nunc usq; comparaverunt, eodē largita-
tis modo nequaquam ad eorū comparationem urgeantur:
sed tanquā precij depensis, sic eis nostri numinis c benefi-
cio poriantur: ut quod juris alter inferendo pretiū conse-

propria hæc est patrimonialium, ut locentur, non ut in jus privatum transferantur.

x ejus quod. y al. defunct. z al. volumus, sed rectior est excusa lectio.

a Emphyteuticarii a possessoribus distinguuntur. Hi, non illi, domini efficiuntur. l. 1. ff.
si ager. b Emphyteuticarii fundi sunt, qui emphyteutico jure dantur, qui & patri-
moniales sunt. c nominis.

z Asianam.

a divinis.

b l. 4. in pr. §. cod.
l. 1. l. 2. §. ne fisco
rem, quam vendi-
dit, evincat. l. 1. J.
de fundis rei pri-
vate. l. 4. l. 5. J.
de diversis præ-
dij urbanis. l. 5. J.
de locat. prædio-
rum.c natos etiam
ante hunc con-
tractum initum.
Hortum. 2. illustr.d contractatori-
bus, in quibus
ver. lib.

e omni genere.

f al. Et Arcadius
AAAA.

g nominis.

h l. 1. J. de loca-
tione prædiorum.

i revertenda.

k al. Clearcho
P. P.l Hoc notandum
adversus illos, qui
dicant Rom. Im-
perium non suis-
se extensum ul-
tra Euphratem.
m Osdroenam.
Alciat. hic al. Os-
droenam, al. So-
phenam.n l. 3. §. de fundis
limitrophis.

o præbere.

p l. 5. §. cod.

q Patrimoniales
fundi jure priva-
to vendi emere
possunt jussu
Principis, salvo
tamen canone.
adde l. 10. J. cod.r jure privato
fundi patrimo-
niales donati, in
dominio dona-
toris sunt.s Patrimoniales
fundi interdum
donantur privato
Principis jussu. l.
39. in fin. ff. de le-
gat. l. 1. §. de o-
mnibus agro deserto.
excepto Oriente.
l. 13. J. cod.t Patrimonialium
fundorum alii in
emphyteusim
dantur, alii lo-
cantur: illi, jure
privato dantur;
hi, locantur tan-
tum.u Patrimoniales
fundi in condi-
tione propria ma-
nent, quorum do-
minium non est
translatum, sed
qui tantum loca-
ti. Condicio enim

a a nostri nomi-

b Ex Nov. Theod. eius est ea in- scriptio: Idem A. A. Florentio P. P. Dom.

c Limitrophos legit Cuiac. non limitrophos: quamvis ita legatur in Novell. Theod. Porro qui limitropho fundi, explicatur s. de fundis limitrophis.

d Patrimoniales fundi in Oriente, iure privato donari non possunt. hic. Atque ita hanc exceptio est l. 9. l. 10. §. cod.

e v. l. 14. J. cod.

f deest in N. Th.

g licet, in N. Th. ex qua subscriptio sit restituenda est. Data 6. Idus Junii Constantinop. Theodos. A. XVII. & Festo Coss.

h Quisquis in quacunque dioecesi vel provincia fundum Principis patrimoniale, vel templi, vel agonotheicum, (ιδιοκτητον, η ερετικον, η ερνοστικον) per annos quadraginta continuos, sive iusto sive non iusto iure, possederit firmiter cum teneat. Idem iuris sit, sive salvo canone, sive non, per annos quadraginta possederit, ut eum tuto retineat. Syn. 51. tit. 3. ex lib. 56. tit. 14. c. 31.

i Saltuenses fundi, nemora patrimonii deputata: qui fundi etiam patrimoniales sunt. l. 13. §. cod.

k al. deest.

l Agonotheici juris fundi, hic. qui agonotheici, l. ult. §. de div. vers. grad. agonotheici, l. Titio. §. 1. ff. de leg. 2. mactigophori, l. 18. §. 17. ff. de munerib. & honorib. deputati sumptibus sacrorum certaminum.

m Praescriptione 40. annorum defendi potest possessor, qui fundum patrimoniale, vel sacrorum templorum, vel fundos quasi alienatos, vel quasi donatos dempto canone cum titulo vel quasi titulo 40. annis possedit. adde l. 4. §. de praesc. 30. annor. n. Imo aliquam. l. 5. l. 6. §. de praesc. 30. annor. i. Harm. 3. §. 63. o & ex. p al. iuris. q dempto. r per iustionem principalem.

f emphyteuticorum.

t al. Impp. Valentin. & Valens AA.

u Coloni emphyteuticarios agros gravare non debent: hoc est, eos fundos, quorum alterius est emphyteusis.

x Coloni eos tantum agros colere possunt, quos labore coluerunt: verbi gratia, quos olivetis inferuerunt vel vinetis.

y al. obisum.

cutus est, hoc nostra liberalitate praedictus emphyteuticarius habeat. Illud quoque jus, in quibus coluit praediis, quod aut ex successione, aut ex comparatione privata, aut a nostri numinis liberalitate, aut quocunque modo possedit, sciat illibatum intemeratumque servari: licentia eis concedenda etiam libertates mancipii ex fundis patrimonialibus atque emphyteuticariis, cum fundorum sint domini, praestare. Datum 14. Kal. Jul. Ariobindo & Alpare Coss. 434.

De fundis non alienandis.

13. Idem b Augusti ad Florentium P. P.

Nulli jam in posterum licere praecipimus patrimoniales seu limitrophos c, vel saltuenses d fundos, qui per tractum Orientis e positi sunt, ad jus transferre privatum: sive dempto sive salvo canone juris || fundorum f || immutatio postuletur: Legis temeratores quinquaginta librarum auri poena coercentes: tam videlicet petito rem, quam officium, quod petitionem concedit admitti: licet adnotatio nostra vel g divina pragmatica contra vetitum proferatur. Datum 6. Id. Jun. CP. Theodosio A. 17. & Festo Coss. 439.

De praescriptione 40. annorum.

14. Imp. Anastasius A. Marroniano P. P.

Iubemus b omnes, qui in quacunque dioecesi aut quacunque provincia vel quolibet saltu i vel civitate k fundos patrimoniales vel templorum, aut agonotheici l seu relevatorum jugorum, vel cujuscunque juris per quadraginta m jugiter annos (possessione scilicet non solum eorum, qui nunc derinent, verum etiam eorum, qui antea possederant, computanda) ex quocunque titulo, vel etiam sine titulo haecenus possederunt, vel postea per memoratum quadraginta annorum spatium possederint, nullam n penitus super dominio memoratorum omnium fundorum vel locorum, vel domorum a publico actionem vel molestiam aut quamlibet inquietudinem formidare, sed impositum canonem pro qualitate juris, cujus praedia sunt, vel loca, per singulos annos solventes, pro certo habeant suum esse, quod possident, vel postea possederint: ita ut omnibus ad excludendam omnem quolibet modo ex publico movendam quaestionem, nuda ex o quocunque titulo, vel etiam sine titulo corporalis quadraginta annorum jugis p possessionis exceptio possit sufficere: hoc etiam adjiciendo, ut illi quoque, qui adempto q canone hujusmodi fundos ab initio Principali iustione r datos sibi fuisse confirmant: si per quadraginta annos adempti canonis beneficium jugiter possederunt, nec canonem, cujus ademptionem quadraginta (sicut dictum est) annorum possessio testatur, possint penitus profligari: eo quod nostra pietati placuit in utroque casu, id est, tam salvo, quam adempto canone, possessorum nostrorum iura in eo statu, in quo per quadraginta annos (sicut dictum est) jugiter manserunt, absque ulla innovatione durare. Datum 3. Kal. Aug. CP. Olybrio V. C. Conf. 491.

DE MANCIPIIIS ET COLONIS PATRIMONIALIUM, SALTUENSIIUM, ET EMPHYTEUTICORUM / FUNDORUM.

TIT. LXII.

Si villa locata in emphyteusim conceditur, non possunt coloni usurpare totum territorium ejusdem.

Bart.

1. Imp. r Constantinus A.

Emphyteuticarios gravant u coloni, agros praeter consuetudinem usurpantes, quos nullis culturis erudierant: cum solennitas id x eos attrectare permittat, quod eorum labore vel olivetis est insitum y, vel vinetis. Sed & irriguas fon-

tium a aquas usurpare conantur, quarum b fructus solis-emphyteuticariis debentur. Ideoque placuit, ut c deinceps aquarum iura potestatesque penes emphyteuticarios permanent: tantumque d ex || eis e || colonis impertiatur, quantum culturis eorum agrorum sufficere manifestum est, quos f ipsi colunt: pro modo autem superflua irrigationis, quam ultra culturas suas usurparint, emphyteuticariis g possessoribus pensiones accessionesque praebant. PP. 7. Id. Mart. Carthagine, Constantino A. 5. & Licinio Coss. 319.

2. Imppp. Valens, Grat. & Valens. AAA. ad Germanianum Com. S. L.

Libertates, quas mancipiis b ex fundis patrimonialibus atque emphyteuticis, qui fundorum non sunt domini, praestiterint, Rationales hujus i praepcepti auctoritate rescindant. PP. 13. Kal. Maji, Lupicino & Joviano Coss. 367.

Emptor fundi patrimonialis tenetur dare colono, quem se expulerit, possessione privatur.

3. Imppp. Gratian. Valentin. & Theod. Augusti Posthumiano P. P.

Cognovimus a nonnullis, qui patrimoniales fundos meruerunt k colonos antiquissimos perturbari, atque in l eorum locum m vel servos proprios vel alios colonos surrogari. Edicti itaque hujus auctoritate sancimus, eos, qui deinceps aliquid hujusmodi crediderint attentandum, iisdem possessionibus esse privandos.

Coloni s ad aliquam militiam convolantes, revocantur ad antiquam culturam. Bart.

4. Idem Augusti n Cynegio P. P.

Super patrimonialium refectione o fundorum dudum nostris est legibus constitutum, ut p hi, qui eos colentes, solum eorum verterant, nunc || ad || alia || se q || loca dirigentes r, nunc ad militiam convolantes, ad avitas conditiones & propria iura revocentur. Caterum eos, qui castrensibus stipendiis otia f quietamemerunt, || jam || veterani constituti, nequaquam placet tela u in usum vomeris ligonisque convertere.

DE FUGITIVIS x COLONIS PATRIMONIALIBUS, SALTUENSIBUS ET EMPHYTEUTICIS.

TIT. LXIII.

1. Imppp. Valens. Theod. & Arcad. Augusti.

Quicumque parvuli y ex municipibus z vel colonis a patrimonialibus vel saltuensibus, quorum tamen avi ac patres implicati hujusmodi functionibus fuerint, conniventia militaris officii ad stipendium castrense vel officia diversa transierint: ad munera patriae vel || ad || agrorum b cultus conventis ducibus, tribunis, ac praepositis revocentur, neque his stipendia || data c || profint.

2. Idem Augusti Cynegio P. P.

Quisquis d colonum patrimoniale e aut sollicitatione suscepit f, aut occultatione celaverit: non solum g ipsum restituere, sed etiam libram auri poenae nomine inferre cogatur. PP. 8. Kalend. Nov. Constantinop. Honorio N. P. & Evodio Coss. 386.

Omnes adscripti ad agriculturam praediorum patrimonialium, si ad aliquam militiam convolaverint, revocantur. Bart.

3. Impp. Honor. & Theod. Augusti ad Anthemium P. P.

Cujuscunque adnotationis, vel oraculi dudum impetrati, vel postea eliciendi auctoritate submota: omnes, quos patrimonialium agrorum vinculis fortuna tener adscriptos, sub quibuslibet gradibus militantes, ad b provinciae moderatoris iudicium illico sub idonea intercessione mittentur.

x 5. C. Theod. 9. y Parvuli dicuntur intra annum 25. l. 2. §. de fundis patrim. z Orti ex curialibus, ex militia retrahendi ad munera patriae, seu curiam suam. l. 17. §. de decur. a ex colonis. Nati ex colonis patrimonialibus vel saltuensibus ad agrorum cultus revocandi. b hoc est, ad rivam & aratrum. c al. deest. al. additur post profint, & est ex subscriptione. d Ex lib. 5. tit. 9. l. 2. C. Th. e iuris alieni, in C. Th. f Recipientes aut occultantes colonum patrimoniale, qua poena teneantur. de privato adde l. 12. §. de agricol. g Quodam hic omnia sunt e. C. Theod. quem vide. h Coloni patrimoniales forum fortificant apud praesidem provinciae: & apud eum litigant de colonaria sua conditione: deducuntur autem ad eundem praesidem a tribunis vel ducibus sub idonea cautione.

DE

a Fontium aquas quae emphyteuticariis debentur, coloni usurpare non debent.

b quorum.

c Aquarum quae paritio inter colonos & emphyteuticarios.

d Colonis quantum aquae emphyteuticarii relinquare debeant.

e al. deest.

f quod.

g Colonis emphyteuticariis, possessoribus pensiones & accessiones praebant.

h i. e. alienis. v. l. 2. & l. 3. §. de hiis, qui a non domini manum.

i hujusmodi.

k al. meruerunt, idque iure privato vel emphyteutico.

l Patrimoniales fundos qui habent, eorum fundorum colonos permutare, & in eorum locum alios substituere non debent.

m loco.

n & Arcadius A. in vet. quib. lib.

o refectionem.

p Coloni patrimoniales qui solum verterant, quique ad alia loca dirigentes, sive militum nomen dederunt revocandi, nisi veterani sint.

q al. deest.

r al. Diligentius.

s Veterani sunt, qui castrensibus stipendiis otia quietamemerunt, v. l. 1. l. 2. l. 3. l. 4. §. de veterani.

t al. deest. alias etiam.

u Tela in usum vomeris & ligonis convertere incivile: hoc est, ex veterano militis, colonum fieri. Civile tamen est pacis audientia.

DE COLLATIONE FUNDORUM PATRIMONIALIUM, ET EMPHYTEUTICARIORUM 4.

TITULUS LXIV.

1. Imp. Constantinus A. b ad Proculum Proconsulem Africa.

Emplyteutarii c possessores, qui mansuetudinis nostrae beneficio ad extraordinaria d minime devocantur // munera e: // sicuti ceteri provinciales, obsequium suum itineribus f munijendis impendant. Nulla enim ratione debent ab hoc quod g in commune h omnibus profuturum est, seungi i.

2. Idem A. ad Ovinium k.

Patrimoniales l fundos m extraordinariis oneribus vel media aut tertia n portione obsequiis fatigari non convenit, cum eosdem & auri o speciem, & frumenti plurimum modum constet persolvere: ita ut qui violare statuta tentaverit, puniatur. PP. 6. Kal. Sept. Chartagine, Constantino A. 5. & Licinio Conf. 319.

3. Imp. Julianus Augustus p.

Omnēs, qui patrimoniales fundos five q communiter, five ex asse retinent, pro his conveniendi sunt ad universorum munus ad eosdem fundos pertinentium pro r rata portione, vel in solidum functiones, sicut f unumquemque privatorum necessitas publica pensationis adstringit. Dat. 5. Kalend. April. Mamertino & Nevitta Conf. 362.

4. Imp. Valent. & Valens Augusti ad Germanum.

Placuit, ut emphyteuticorum fundorum patrimonialiumque possessores, quo t voluerint tempore, & quantum habuerint pensionis paratum: dummodo non amplius quam in tribus per singulos annos vicibus officio rationalis assignent: ac u de suscepto x ab eodem securitatem eodem die pro more y percipiant: modo ut intra Januarii Iduum diem omnis summa rationis publicis inferatur: gravissima poenae subdendo officio, si cuiquam quolibet anni tempore (dummodo nequaquam numerum ternae z illationis excedat) solutionem facere gestienti negaverit susceptionis officium: vel si moram fecerit in chirographo securitatis edendo: super quo possessores, aut Procuratores, vel Magistratus, aut quicumque in locis fuerint, qui conficiendorum actuum habeant potestatem, conveniat contestari: ut & de officii insolentia constet, in quo exercenda vindicta est: & his possit esse consultum.

5. Imp. Arcad. & Honor. Augusti Messala P.P.

Per omnes Provincias Patrimonialium fundorum ab ordinariis a iudicibus canon exigatur: & quicquid exactum fuerit, dirigatur.

† Sciant vero memorati iudices nihil sibi ex privata rei canone, vel ex eo, quod ex iisdem titulis contigerit b, ad necessitates alias transferendum: nisi maluerint gravissima severitate eorum licentiam coerceri. Dat. 15. Kal. Jul. Mediol. Theod. Conf. 399.

DE FUNDIS REI PRIVATAE, ET SALTIBUS DIVINAE DOMUS.

TIT. LXV.

Fisco alienante rem, non potest res advocari: sed perpetuo penes ipsum vel ejus successores debet res permanere. Bald.

1. Imp. c Constantinus A.

Universi d cognoscant has possessiones, quas de fisco nostro comparaverunt, seu comparant, nullo a nobis jure retrahi e: sed propria firmitate possessas, etiam ad posteros suos domini perpetui durabilitate dimitti.

x susceptum est securitas apochae, v. Nov. 130.

y promere. z trinax. a l. 7. in pr. sup. de exalt. tribus. l. 1. in pr. J. de coll. fund. fisci. b al. exegerint. c Imp. Constantini edictum ad Constantino. politanos: ita scriptum reperi in uno manuscripto. ad. Impp. Constantinus & Constant AA. ad Heliodorum. d Ementis praedium privatum a fisco firmiter idretinet, neque ullam ejus ademptionem vereri debet, ita ut id ad suos liberos durabiliter (is xuxas) transmittat. Syn. Bas. 15. tit. 3. ex l. 55. tit. 15. cap. 6. l. 1. 2. sup. ne fise, rem quam vendidit, evineat. l. 6. sup. ne fundi patrim. e Retrahere dicit, ut l. 5. circ. med. J. de locat. grad. civil. ut & reuagatio l. 2. 5. ut fise rem, quam vendidit, evineat.

2. Imp. Valent. & Valens AA. ad Flavianum Com. R. P.

Hl, quos commoditas privata rei praediorum a ad ea postulanda sollicitat, adeant tuae dignationis officium, & modum suae deliberationis indicent per libellos: certumque habeant b, quod unaquaque villa cum eo onere vel forma c, cui nunc habetur obnoxia, ad novi domini d jura migrabit: ut si e quid adjecerit sumptus cura vel solertia, quicquid mancipiorum vel pecoris accreverit, capitationis aut canonis augmenta non patiat, sed solis f dominis haeredibusque dominorum sit cessura felicitas. † Si quis autem in annis singulis g non solverit debitum ex re ipsius, quod in reliquis h remansisse claruerit, sine aliquibus dependere cogetur induciis. † Sane si quem postea minus idoneum factum esse constet i, nec ita ut expedit, rationem reddere pensionis: res, quas ex nostris rebus acceperat, ad alium k idoneum jure, quo fancimus, transferentur: nec tamen decoctoris l cujusque reliquis m, qui novus accedit, onerabitur.

3. Imp. Gratian. & Valent. Augusti n.

Quicumque possessionem rei privatae nostrae acceptam suo nomine, vel jure perpetuo, & vel titulo condutionis ei crediderit esse tradendam, qui pensare utilitatem patrimonii o nostri solvendo non valeat: is p pro eo, quem succedaneum surrogavit, perpetuae q solutioni statuatur obnoxius.

4. Idem ad Orebium r.

Universi fundi templorum s, ad Rationalium rei privatae sollicitudinem, curamque pertineant: atque ab his anniversariis t solutionibus postulatis, peculiari (ut semper fuit) studio defendantur.

5. Idem ad Nebridium u.

Usus x aquae, quae fundorum nostrorum utilitatibus serviebat, plurimorum dicitur usurpatione sublatus: idq; procuratorum y conniventia vel dissimulatione perfectum, ut agrorum fertilitas destituta z nullos fructus cultoribus praestet a. Quia igitur satis injustum est statum florentis ante patrimonii, aridae sitis molestia fatigari: ad meatus pristinos universum aquarum motum, temporis praescriptione submota, praecipimus revocari.

6. Imp. Arcad. b.

Eum c, qui d collegio, vel curiae, vel burgis e ceterisque corporibus per XXX. f ann. sine interpellatione servierit: res dominica g, vel intentio privata non inquietabit, si colonatus, vel inquilinatus quæstionem movere h tentaverit: sed in curia vel in corpore, in quo servierit, remaneat. Dat. 3. Kal. Jul. Mediolan. Stilichone & Aureliano Conf. 400.

7. Imp. Theod. & Valent. Augusti i ad Eudoxium k.

Nemo l dempto m canone ad comparationem dominica n possessionis accedat. Quod si quis in posterum ad interdictum contractum accesserit, eum volumus pretia o perdere p perpetuo: nec expensarum, vel meliorata rei fructuum exactioni compensationem opponere: nec temporis sibi met contra // nostra // commoda praescriptione // excepto vetustatis q auxilio r // blandiri; Palatinum etiam officium, si situta.

a praesent. b Imp. Arcad. & Honor. AA. Vincentio P.P. Galliarum. c Ex l. 12. tit. ult. l. pen. C. Th. quem confer: multa enim hic sunt immutata. d Qui triginta annos servivit collegio, curiae, vel burgo, non revocandus est, quasi colonus alienus vel inquilinus. e Burgi, corpora, ut hic, habitacula per limitem. Paul. Diaconus in Valent. castella parva, Veget. 4. a voce πύργος, hoc verbum deducitur, quae vox etiam urbem significat. Unde leges urbanae Alchylo vō πύργος πύργων, adde titulum C. Th. de Burgariis, adde quae scripti ad l. 2. §. 4. sup. de off. P. Africa. vide Cuj. 3. obs. 24. in fin. f vide Nov. 123. c. 1. in fin. g Dominica res & privata, idem, ut hic, & l. 7. sup. de jure fisci. quae & proprietates & dominium. l. 2. J. tit. prox. h al. opponere. i Ex Nov. Th. de rescind. vend. rei dominica: ubi sic legitur in scripto. Eudoxio C. R. P. k al. Com. R. P.

l Emere dominicam possessionem canone detracto nemo potest. Nam & pretium perdit, & fundum amittit: nec ea quae impendit aut melioravit, recipiat: nec compensabit cum fructibus qui ab eo exiguntur: nec praescriptionem temporis habebit. Quin etiam palatini, qui, ut talis emptio fieret, adjuverint, quinquaginta libras auri, nullo beneficio in his valituro, praestant. Syn. Bas. d. tit. 15. c. 5. v. l. 2. §. sine censu vel reliquis. m adempto, in Nov. Th. n Domino rerum, h. e. Principi privata conservari publice interest. o Ementis contra interdictum legis poena hic est, pretium, expensas, meliorationes in re factas amittere, praescribere non posse. Alias interdum pretium amittitur tantum: ut si quis censum absque terra emerit. l. 7. sup. de agric. Imo ne pretium quidem: ut si non vicaneis vicaneis fundum comparaverit; contractus quidem nullus est, emptor tamen non amittit pretium, l. un. in fin. sup. non licere habitator. Diocletiana. p praepredere, in Nov. Th. sed emendanda est ex hac lect. q Vetustatis vocabulum alias significat 40. annos: alias 50. vide l. II. sup. de fundi patrim. alias 20. annorum spatium, l. 1. in fin. l. 2. in pr. l. ult. ff. de aqua pluvia. adde l. 12. inf. de coheredibus. l. 2. C. Th. de longi temporis praescript. ita diuturnum tempus varie solet accipi, l. 1. C. Th. de action. certo tempore finis. l. 2. sup. de praescrip. 30. annor. l. qui in praevincia. 57. D. de rit. v. Cujac. 18. obs. 28. r Absente Nov. Th. & addita fuerunt ex l. ult. sup. de fund. patrim. ut recte observavit Pithagor.

a quo, in Novell. Theod.
b concedit, in Nov. Th.
c remittit, in Nov. Th. ex qua subscriptionem restituere poter.
d Tamiaca, in meo manuscript. est, Dominica.
e Grex ovium vel equarum in saltus dominicos immittitur fisco vindicatur.
f procurator.
g al. domorum.
h C. Th. 10. l. 15. l. 3. §. de rei dominica vel templor.
i usquam loca, in C. Th.
k Dominium hic appellat res privatas.
l tametiam. Hal.
m Censui antiquo standum, non novo. l. 1. sup. de cens.
n obrepticia rescripta non spectanda, sed utilia fisco.
o praescriptio-nem.
p Dominio sacro, non possessioni longi temporis favendum.
q Quaedam hic omnia sunt C. Th.
r Incubatio, est malae fidei possessio.
s Proprietatem quoque hic appellat res privatas.
t v. l. 2. §. de usur-cationib.
u In scriptis nostris exempl. legitur, fiscalibus, sive rei privatae, sic in meo recte. Cont.
x l. 5. §. cod. l. ult. §. 1. ff. ad municip. l. 5. §. coloni ff. de iure immunit.
y Coloni rei privatae ad honores aut munera civilia devocari non debent.
z Coloni rei privatae Principis, alienam rem administrare non possunt.
a al. redditum, sed male.
b Coloni rei privatae Principis a militia armata, etiam si protectores sint, ad propriam conditionem cum sua sobole retrahendi.
c al. idem A. ad Florentium.
d δόλας δεσποτινὰς Graeci appellant ancillas dominicas: ut sit sensus: Ex ingenio & colono ancillaque dominica natus, matris conditionem sequi: & origini ejus deputari. Syn. 55. tit. 11. c. 12. colonus est dominicus, adde l. 19. sup. de agric. & cens.
e l. 1. sup. cod.
f Coloni rei privatae Principis nullam descriptionem pati debent, aut ad extraordinaria munera devocari. adde l. 1. sup. de agricolis. l. 1. sup. de rusticis.

quoquo a modo contractus ejusmodi fuerit celebratus, vel si talem petitionem instruxerit, quinquaginta pondi auri poenae nomine inferre privato nostrae mansuetudinis arario: nulla liberalitate nostrae clementiae, nulla sanctione contra tanta rei privatae commoda valitura, licet adnotatio, vel divina pragmatica sit, quae contra vetita canonem vendere concedat b, vel poenam Palatino remittat c officio. Dat. 13. Kal. Jun. Constant. Anatholio V. C. Cos. 440.

DE FUNDIS ET SALTIBUS REI DOMINICAE d.

TIT. LXVI.

Immittens animalia in pascua Principis, animalia perdit: procuratorque fisci, qui hoc consentit, gravissime puniatur. Ang.

1. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. Augusti ad Dripatium.

Si quis ovium e vel equarum greges in saltus rei dominicae alienus immiserit: fisco illico vindicentur. Quod si venalis procuratorum f conniventia, ut id deinceps teneatur, admiserit: eos gravissimo jubemus supplicio subjacere.

2. Impp. Arcad. & Honor. Augusti ad Paulum Comitum dominicae rei g.

Si qua h loca i ad sacrum k dominium l pertinentia seujlibet temeritas occupaverit, secundum veteris m census fidem in sua jura retrahantur, rescriptis per obreptionem n impetratis, & praescriptione o longi p temporis, & novi census praedictis in hac causa submovendis q. Neque enim aut precatio colorata, aut incubatio r diuturna, aut novella professio, proprietatis nostrae privilegium t abolere potuerunt. Dat. 5. Kalend. April. CP. Arcad. 4. & Honor. 3. Augustis Consil. 396.

DE AGRICOLIS ET MANCIPIIIS DOMINICIS, VEL FISCALIBUS n REI PUBLICAE, IVEL PRIVATAE. ||

TITULUS LXVII.

1. Imp. Constantin. A. ad Constant. P. P.

Nullus omnino originalis colonus x rei privatae nostrae ad y aliquos honores vel quolibet alia civitatis munera devocetur. Non enim civitatum ordinibus, & ceteris, ex quibus pro multitudine fieri nominationes oportet, per omnia florentibus ad hanc supremam praedia injuriosa nominatione descendendum est.

2. Idem Augustus Januario P. P.

Colonos nostros, qui privati z sunt, vel ad ratiocinia cgerenda, vel ad colendos agros idonei, retrahi jubemus, ac tantum colendis nostris rebus addici: quin etiam in posterum observari, ne quis eorum rem privatam cujusquam gerendam, aut aliquid administrandum suscipiat.

3. Idem A. ad Equitium Magistrum equitum & peditum a.

Servi, atque coloni, & eorum filii vel nepotes, vel quicumque de fundis ac possessionibus nostris clanculo ad officia convolverint diversa: reddantur, etiam b si armata habuerint sacramenta militiae. Nos enim etiam eos discingi jubemus, ac reddi, qui protectorum fuerint nomen adepti.

4. Imppp. c Gratian. Valent. & Theod. Augusti ad Florum.

Ex ingenuo & colonis, ancillisque nostris d natos natus. Eve, origini, ex qua matres eorum sunt, facies deputari.

5. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. Augusti Cynegio P. P.

Dominicos e colonos, neque ad descriptionem f patimur devocari, neque extraordinarias pati functio-

nes: maxime cum adversus consuetudinem memoratis onera dicantur inferri.

6. Impp. Theod. & Valent. Augusti Valerio P. P.

Quotiens alicui colonorum agrum privati patrimonii nostri placuerit venditari a: non unus tantum, qui forte consortibus b suis gravis ac molestus existat, sed alii quoque duo vel plures ex simili origine ac c jure venientes, in supradicta emptione sociantur.

DE PRAEDIIS d TAMIACIS, ET DE HIS, QUI EX COLONIS DOMINICIS ALIISQUE LIBERAE CONDITIONIS PROCREANTUR.

TITULUS LXVIII.

Natus ex uno parente tamiaco, & altero libero, tamiacus est. Bart.

1. Imp. Zeno A. || Chiseroti P. P. e. ||

Si liber f colonus, vel colona libera Tamiaco g vel Tamiacae matrimonii jure copulerit: filii vel filiae ex hujusmodi contubernio procreati vel procreatae, colonis dominicis adnectentur: si autem adscriptitius vel servus alienus colonam, vel ancillam dominicam h ducat in uxorem, vel adscriptitia, vel ancilla colono vel servo nubat dominico i, & ex hujusmodi conjunctionibus nati sunt liberi: veterum k legum jus tenere sancimus.

2. Idem Sebastiano P. P. l.

Meminimus pragmaticam sanctionem jussisse fundos Tamiaci juris in provinciis positos, nec non etiam possessiones Gonatici m saltus sub certa forma (salvo scilicet canone, & tributariis collationibus) hisdem praediis impositis, volentibus distrahi, quatenus, quicquid ex pretiis memoratorum fundorum possit restitui, publico inferatur. Sed licet per eandem sanctionem hujusmodi venditionum contractibus plenissima delata sit cautio, attamen perpetuae emptionis securitati consulentes, hujus etiam perpetuae Constitutionis auctoritate muniri eosdem emptores praecipimus.

DE DIVERSIS PRAEDIIS URBANIS ET RUSTICIS TEMPLO- RUM ET CIVITATUM, ET OMNI REDITU CIVILI.

TIT. LXIX.

1. Imp. Julianus A. Attico.

Pro aedibus, quas nonnulli n in solo Reipublicae extruxerunt, placitam praestare pensionem o cogantur.

2. Idem A. Secundo p P. P.

Amphiliaz || etiam q civitates, & quaecunque aliae, quicquid r sibi acquirant, id firmiter habeant s.

3. Imp. Arcad. & Honor. Augusti r.

Restauratori u moenium x publicorum tertiam portionem ejus canonis, qui ex locis fundisve Reipublicae annua praestatione confertur, certum est satis posse sufficere. Dat. 3. Non. Jul. Mediolan. Olybrio & Probino Consil. 395.

4. Idem Augusti y.

Eos z, qui auctione a prima fundorum juris patrimonialis, sive templorum b possessores effecti sunt, vel fuerint c, firmum dominium tenere decernimus, ne d ulterius vacillet uniuscujusque possessio: sed teneat quisque jus proprium, quod dato pretio roboratum est, vel fuerit.

o pensionationes. p al. Sero. q & civitates, r Civitates quicquid sibi adquisierint, id firmo jure tenere debent. f teneant. t C. Th. 15. l. 53. unde hanc inscriptionem sic restitui potest. *Harve Vincenzi K. N.* u al. Ad restorationem, in C. Th. ad reparationem. x Moenium instaurationi tertia pars canonis, qui colligitur ex fundis Reipublicae, deputanda, v. l. 1. c. l. 11. sup. de operibus publicis. l. 18. C. Th. cod.

y Celsario P. P. z Emptore patrimonialium fundorum, templorumve, & solaris pretii, dominium, nunquam ipsis adimendum habeant. Syn. Bas. 15. tit. 3. ex lib. 55. tit. 13. c. 1. a adigne, al. auctoritate. b Tempia paganorum ab imperatoribus vendita fuisse hic locus indicio est. l. 5. sup. de fundis patrimonialibus. d nec. c v. l. 6. sup. de fundis patrimonialibus. d nec. *Emptio*

a Coloni ager venditus, non uni consorti tantum addicendus est, sed duobus saltem vel pluribus.
b Consortes, qui ejusdem sunt originis. v. l. 14. sup. de cons. empt.
c aut.

d Tamiaca praedia in provinciis erant servis suis & colonis instrud. l. 1. l. 2. J. et. sed & equitum, Nov. 30. c. 5. in fin. c. 6. c. 7. in Capadocia fuerunt frequentia, d. c. 5. 6. & 7. v. Alciat. hic, & Pyrrhum §. ad sit. de fund. rei privatae.
e Pro inclusa meus liber habet, praeposito sacri, forte deest verbum patrimonii. Cont.

f Coloni liberi res proprias habent, ut hic. ad scriptitii servi & peculia eorum in potestate dominorum, l. 18. l. 19. in fin. l. 21. in fin. §. de agricolis & censibus. terrarum tamen dimittere non possunt, ut qui possessione XXX. annorum quaevis sint, d. l. 18. g Tamiaci, Novell. Mariani de indulg. v. rorum, cubiculum & cellarium Principis, cui deputati erant redditus tamiaci. Tamiaci vero servi, qui hunc addidit. Nov. 20. 30. adde Nov. 30. c. 5. h tamiacam. i tamiaco. k l. 1. §. de agris. l. Justinianus. m al. Gonaticis. Sed Alciatus legendum existimat, gonathetici, vel agonathetici, arg. l. 5. §. 1. §. 2. pro. qui sacrorum veterum tamquam sumptibus deputati erant, ut ramentum nihil mutetur, potest dici Gonathetici, sive Gonathetici, quodam dominici saltus proprium nomen, ut hic Cujacius scribit.

n Solarium conventum superfluit, qui in solo Reipublicae edificaverunt, quorundam praestare debent. Solarium autem, quod pro solo datur, veligal solis. l. 2. §. 17. ff. de quid in loco publici. l. etiam. 15. ff. qui prioriter. Justinianus id.

2 Imp. Valentin.
& Marrianus AA.
Palladio P.F.P.
Orientis, in Nov.
Martian.

b Si quis vel per
donationem, vel
emtionem, vel
per alium modum
domos aut erga-
stria civilia,
præsertim Con-
stantinopolitana
urbis, aut agone-
stria possessiones
a consulari
Antonii & Oly-
brii, dempto ca-
none acceperunt,
deinceps imposi-
tum eis ab initio
canonem præbe-
ant. Nam si pri-
vatos fraudari
nolumus, multo
minus urbes: a-
deoque posses-
siones domorum fir-
mum in eis habe-
ant. Syn. ibid. d.
e. 1.

c Sumpta ex No-
vella Martiani de
prædictis civitatibus
omnium, quæ ho-
die extat in bre-
viario Albrici:
sed hic multum
immutata est.
d l. in fin. d. sine
causa vel reliquis.
e vide l. 8. d. de
fundis patrimonial-
ibus.

f ex Nov. Mart.
hæc subscriptio
restituta est.

g ut Nicænorum
civitatis redditus
circa Apamæam
restituatur, quem
Marcianus ad ali-
os usus destinave-
rat: & si quod ali-
ud præjudicium
ei civitati ex
Marciani sanctio-
ne factum, irri-
tum sit, gravi poe-
na in secus faci-
entem indicta, ut
hic. Syn. Bas. 54.
tit. 10. ex lib. 55.
tit. 12. c. 2. Nicæa
autem hæc me-
tropolis est By-
thynia.

h De Nicæa in-
telligit: metropo-
li videlicet Bi-
thynia, sub qua
fuit Apamæa, al.
Nicænorum. al.
Nicænorum.

i al. quadringen-
torum.
k al. Calamio.
l Heliodoro, al.
Eliodoro, al. Ze-
liodoro.

m Varateno, &
ab eo, & al. Var-
torio.
n Cuj. hic emen-
dat, Equitibus vel
Eubæis, in lib.
Aur. legitur En-
thecis, in quibus
inclusa defunt.
De Enthecis præ-
diorum dixi ad l.
Juliano. 64. §. 3. ff.
de leg. 3. No. 128.
o interdicta, & post
illud verbum sit
interdictio.
p refringere.

q temporum & civitatum.
r desiderat.
s serventur, sed in lib.
Aur. eruentur.
u al. Nebriſſo Cern. v. p. recte in meo manuscripto, Cont.
x Abest negatio a quibusdam veter. lib. & huic locum affirmative legendum esse Græco-
rum auctoritate confirmat Cujacius.
y v. l. 1. sup. §. ager utilitatis.

z adde l. 3. §. 17. ff.
de Silaniis.

a additionis, ma-
le: adjectio, quid
esset, dixi ad l. 1.
sup. de vendendis
rebus civilibus, &
ad titulum ff. de
in diem addit.

b Imp. Arcadius
& Honor. AA. An-
driano P. P. in
quib. lib.

c Locatio prædio-
rum civilium, fi-
scalium, & tem-
plorum sit publi-
ce, prius edito li-
bello & proferri-
pto, l. 6. §. de fide
et jure hære fin-
scali.

d locationes præ-
diorum civilium
fiscalium, templo-
rum plus licitan-
ti adduntur.
e l. 3. §. ult. inf.
cod.

f al. additur, ne-
bæ.

g collata.
h v. l. 6. sup. de
fund. parvum.

i collocabitur.
k Conducentem
rem in perpetu-
um posse eam
vendere, donare,
& ad posterum
transferre hinc
colligitur. Accurſ.
hic, & Bart. Cor-
ser. singulari, Lu-
crum.

l Pervenit.
m trahendam: re-
trahere dixit, ut
l. 1. sup. de fundis
rei privatis. ubi
vide.

n l. 4. sup. cod.
o Locationes re-
rum civilium, fi-
scalium, templo-
rum, rei privatae
& dominice, fie-
bant vel in per-
petuum, vel ad
tempus.

p Locationes re-
rum privatarum
Principis a Co-
mite rerum pri-
vatarum fiebant.

Emptio rei emphyteutica fiscalis facta a privato, vel etiam a ci-
vitate sub pacto, ne teneatur ad canonem, tenet: sed
pactum est irritum. Bart.

5. Imp. Valent. a A.

SI b qui c ex titulo donationis, vel emptionis, sive ex
Salio quolibet titulo possessiones, vel domus, vel erga-
stria juris duntaxat civilis, quæ hujus juris esse vere pro-
bantur, cujuslibet civitatis, & præcipue hujus æternæ ur-
bis, cui majorem debemus favorem, tam civilis (ut dictum
est) juris, quam etiam agnostheticas possessiones, a con-
sulari Antonii & Olybrii, dempto d, civili canone acce-
perunt: eos impositum eis canonem juxta fidem publico-
rum monumentorum civitatis, ad quam eadem res per-
tinerint, præbere jubemus. Nam si privati juris debita
non patimur denegari, multo magis præbenda sunt civita-
tibus, quæ jure debentur: cum sufficiat e possessoribus,
quod apud eos dominium in perpetuum ex nostra libera-
litate permaneat. Si quæ tamen possessiones juris civilis
canonem privatis largitionibus in præsentem præbent, vel
nunquam adeptum, vel postea impositum: ad hanc jus-
sionem non pertinebunt, sed privato ærario canonem,
quem nunc agnoscunt, inferre ex more debebunt, domi-
nio firmiter apud eos, successoresque eorum & detentato-
res pari modo permanente f. Dat. 15. Kal. Febr. Constan-
tinop. Martiano A. I. Cos. 451.

4. Imp. Zeno A. Eliano P. P.

HAC in perpetuum valitura lege sancimus, Nicensium g
civitatis, h seu habitatoribus ejus, tam jus exactionis
XL. s. solidorum annui canonis civilis redditus ad suam pa-
triam pertinentis, & possessoribus, id est, Callimacho &
& Ehiburno l, nec non Emptorio & Veratorio m || cum
Epotio n, eorum sub territorio || Apamæa civitatis con-
stitutus, ex nuper lapsa tertia indictione cum ipsa restitui:
quam si quid ex quo sanctio Martiani divæ memoriæ lata
est, ad ejusdem civitatis præjudicium gestum est, infirma-
ri, & quod ex eadem provisione civitatibus delatum, in-
terea o qualibet occasione minutum est, ex auctoritate
constitutionis nostræ Serenitatis ejusdem Civitatibus red-
hiberi: ita ut nec judiciaria auctoritas, nec Imperiale
rescriptum, quacunque videlicet adjectione munitum, sæ-
pe dictæ generalis Legis vires possit infringere p. Quod
si quis aliter fecerit, poena gravi plectetur.

DE LOCATIONE PRÆDIORUM CIVI- LIUM || VEL || FISCALIU, SIVE TEMPLO- RUM q SIVE REI PRIVATÆ, || VEL || DOMINICÆ.

TIT. LXX.

Prædia Principis quæ in perpetuum locantur, sunt locanda
divitibus, & aliis cum fidejussoribus
idoneis. Bald.

3. Impp. Gratian. Valent. & Theod. Augusti
ad Florum P. P.

D Ivi Patris nostri aperta præceptione cavetur, fun-
dos ex re privata nostra ita tradi perpetuariis, ut
periculo r collocantium officiorumque tradan-
tur. Neque enim quicquam potest ex devotionis
plenitudine vacillare, si apparitione judiciaria & fundi
idoneis attributi sunt, & inde fiscalis indemnitas idonea
fidejussione est munita: quorum si alterum vel utrumque
neglectum est, quæ ex hoc titulo pensitatio canonica deli-
deratur f, ex officiorum facultatibus servetur r.

A colonis perpetuis fundorum publicorum non auferuntur
fundi, licet alius meliorem offerat condi-
tionem. Bart.

2. Idem Augusti Nibrio u.

FUNDI Reipublicæ ab his, qui || nec x || titulo conductio-
nis eos detinent y, quique meliorem cultu patrocinan-
te reddiderint: nec nostrarum quidem sanctionum (si
forte quispiam per surreptionem meruerit) nutibus au-

ferantur, juxta legem veterem: semel tantum licentia fa-
ciendæ adjectionis a indulta.

3. Impp. Honor. & Theod. Augusti b.

L Oca omnia, fundive Reipublicæ, propositis c prius li-
center editis, dehinc ubi in eum canonis modum con-
tendentium augmenta d succreverint, ut extendi ultra, aut
superari alterius oblatione non possint, perpetuariis con-
ductoribus locentur.

4. Idem Augusti Minervio Comiti R. P.

Congruit æquitati, ut veteres possessores fundorum
publicorum novis conductoribus præferantur e, si fa-
cta f per alios augmenta suscipiant.

Prædia domus Augustalis in perpetuum locata, ad alium non
possunt transferri aliquo prætextu, quamdiu pensio
solvitur. Bart.

5. Impp. Theod. & Valent. AA. Volusiano P. P.

PRÆDIA domus nostræ, si semel jure perpetuo, vel nostræ
præceptione, vel auctoritate illustris viri comitis æra-
rii privati, apud aliquem fuerint, vel jamdudum sint colla-
ta g, ad alium transferri perpetuum h, non oportet.
Aperte enim definimus hoc edito, ut a perpetuario nun-
quam possessio transferatur, etiam si alteri eam imperator
vel exoratus vel sponte donaverit, sive adnotatione, sive
pragmatica: cui si forte contra perpetuarii viri illustris
comes privatarum rerum dum allegabitur, acquiescet, &
de proprio ipse centum libras auri, & alias centum fisci
juribus palatinum inferre cogatur officium, nec tamen
post allegationem habebit hujusmodi jussio firmitatem,
sed nec locabitur i alteri, licet ingenti superari videatur
augmento possessio. Jure igitur perpetuo publici contra-
ctus firmitate perpetuarii securus sit: & intelligat neque
a se, neque a posteris suis, vel his, ad quos ea res vel suc-
cessionem, vel donationem, sive venditionem, vel quolibet k
titulo pervenerit l, esse retrahendam m.

† Sane, quia non ex omni parte excludenda est lar-
gitas Principalis, rem divinæ domus suæ Imperator, si
velit, donabit ei, qui eam possidet, jure perpetuo: sive
ipse jam meruerit, sive cujuslibet tituli jure successerit.
Videtur enim suam concedere pensionem: non alteri no-
cere liberalitas, quæ possidentem jure perpetuo domi-
num vult vocari. Sane si quis non n perpetuo jure, sed
ad tempus locatam, ab o illustri viro Comite rerum
privatarum possessionem videtur adeptus: non erit obsta-
culo Principali largitati, si voluerit in alterum donatio-
nem transferre, quod ad definitum tempus alter forte
conduxit. Si vero pro tali prædio ab altero conductore
offeratur p augmentum, sit in arbitrio conductoris pri-
oris, cui res ad tempus locata est, ut si ipse, quod alter ad-
jecit, obtulerit, maneat penes eum temporalis illa con-
ductio. Si vero idem hanc ipsam rem aliquando merue-
rit jure perpetuo possidere: habebit || & || ipse superius
expressam perpetuam firmitatem.

DE CONDUCTORIBUS ET PROCURA- TORIBUS SIVE AUCTIONIBUS PRÆDIO- RUM FISCALIU DOMUS AUGUSTÆ.

TITULUS LXXI.

Conductores fundorum domus Augustalis & alii homines dicta
domus cum agere volunt vel excipere, vel experiri,
debent ordinario jure hoc facere. Bart.

1. Imp. Theod. & Valent. AA. Basilio P. P. q.

C ONductores hominesve augustissimæ domus no-
stræ, quotiens de causâ ad domum regiam perti-
nente aliquid quæstionis emerſerit, non aliter
quam ex legum r ordine (quibus similiter omne
hominum genus tenetur) vel excipiant vel inferant acti-
ones: nec aliorum litigatorum negotio intercedant: nec
sententia s judicantium aut illicito patrocini sui fomire
jura conturbent: nullive r executionis suæ turbulentum
ministerium audeant commodare: non privatis se nego-
tiis, non publicis miscant u: nec quiescentem domum
delatio ulla sollicitet, ne x eos inconſulta pertinacia seto
pœniteat. Gravior y enim poena z constituenda est in
hos, qui nostri juris sunt, & nostra debent custodire man-
data. Dat. Præd. Non. Mart. Raven. Theod. 12. & Valent.
2. Augustis Confſſ.

QUIBUS AD CONDUCTIONEM PRÆ- DIORUM FISCALIU ACCEDERE NON LICET.

TIT.

TIT. LXXII.

a ad eundem scripta l. ult. §. de ref.

b C. Theod. 10. 3. 6. pars i. ult. sup. de ref. vendit.

c Conducere pradia fiscalia palatini, i. e. apparitores Comitum re-

rum privatarum non possunt, ut hic, ut nec emere res privatas Prin-

cipis. l. ult. sup. de ref. vendit.

d Palatino non licet, quod non licet militi, aut curiali.

e Conducere pradia fiscalia miles vel curialis non potest.

f civitatum vel templorum.

g Actores & conductores dominici, sub Præsidum jurisdictione sunt,

nisi de debito fiscali agatur. nam quod ad debita fiscalia & collationes attinet, sub jurisdictione sunt procuratoris Cæsaris. vide sup. ubi causa fiscalis, adde l. 5. sup. de collat. fundorum patrimonial. l. 6. in fin.

h de exact. tribus. h actores, i. e. v. quibusd. lib. quod probat Cuj. Græcorum auctoritate, qui vertunt dionysius.

i l. 2. l. 3. §. de canone largis. tit.

k Tributorum exactores modeste se gerere debent in exigendo. adde l. 33. ff. de usuris.

l al. Censorio, in meo. Cont.

m A præstatione annonarum, cursus & census fundi rei private Principis (in quibus sunt etiam confiscatorum bona) non sunt immunes. Sunt enim hæc ordinaria, de extraordinariis v. l. 1. tit. prox.

n Curiationes, cursus debitum, transvectio.

o Opinio est census.

p C. Th. 11. 16. 5.

q res, in C. Th.

r Privati fundi Principis, a muneribus sordidis immunes sunt: nec eorum conductores vel coloni extraordinaria munera vel superindictiones sustinent. Syn. Bas. 54. tit. 7. ex tit. 5. c. 17. adde l. 5. sup. de excus. muner.

s al. convenitur.

t Imp. Valent. Valens, & Grat. AAA. ad Claudium, in quibusd. lib.

u v. quæ scripti ad l. 1. sup. de collegiatis. v. l. 8. sup. de annoniis.

x spectata.

y Legendum, rem eandem, hoc est, rem privatam, ut scribit Cujac, al. remeantem al. remanentem.

z præbeant.

a Tyronum præbendorum onus, patrimonii & possessionibus inditum, l. 7. C. Th. de tyronib. Veget. 1. c. 7. Tyronum productio seu persecutio personalis, l. ult. ff. de muner.

b al. Pro portionibus in corpore, &c.

c C. Th. 15. 3. 6. pars hujus l. est sup. l. 7. de sacros. Eccles.

d A pontium & itinerum instructionibus nemo immunis est, ne religiosa quidem vel augusta domus: quippe nec sordida sunt ista munera. Syn. Bas. ibid. c. 21. l. 7. inf. de sac. Eccl.

e operam, in C. Th.

Palatini milites prohibentur a locatione fundorum Principis.

Bart.

1. Imp. Arcad. & Honor. Augusti Nestorio & Comiti R. P.

Nullus b palatinorum, qui in officio rei nostræ privatæ militat, conductionis c nomine vel per se, vel per quamlibet personam possessionum hujusmodi conducendarum habeat facultatem: cum d neque militi e, neque curiali hoc faciendum permittimus. Dat. 6. Kal. Aug. Vincentio & Fravitta Conf. 401.

DE COLLATIONE FUNDORUM FISCALIIUM, VEL REI PRIVATE, VEL DOMINICÆ, VEL CIVITATIS f, VEL TEMPLI.

TITULUS LXXIII.

1. Imp. Arcad. & Honor. Augusti Firmino Com. L. S.

Ordinariorum g Judicum officiis, nec non ipsis Rectoribus provinciarum, auctores h siue conductores dominicos conveniendi licentiam damus: ita tamen, ut rationalibus privata rei ad exigenda fiscalia debita immineant.

2. Idem Augusti Messala P. P.

Palatinos, qui a i viro illustri Comite rerum privatarum cum publicis literis destinantur ad commonitionem judicis, quo facilius ex prædiis rei nostræ conferantur debita pensiones, cum summa k degere præcipimus disciplina: de quorum nominibus, si temere versati fuerint, ad sublimitatem tuam referri per ordinarios judices oportebit, ut in eos severissime vindicetur.

3. Idem Augusti & Theodos. A. Petronio l. P. P.

Omnia prædia tam m ea, quæ in re privata olim detinentur, quam illa, quæ ex proscriptionum bonis ad fiscum sunt devoluta: eatenus ab hujusmodi privilegiis & excusationibus summoveantur, ut omnes species annonas, curiationes n etiam debitas, atque integram opinionem o sciant esse solvendam.

DE PRIVILEGIIS DOMUS AUGUSTÆ VEL REI PRIVATE, ET QUARUM COLLATIONUM EXCUSATIONEM HABENT.

TIT. LXXIV.

Ad extraordinaria munera vel superindicta etiam fiscalis possessor non cogitur.

1. Imp. Constantinus A. ad Italicum.

Privatas p possessiones q nostras ab universis muneribus sordidis r placet immunes esse: neque earum conductores, neque colonos ad extraordinaria munera vel superindictiones aliquas conveniri f. Dat. 8. Kal. Febr. Bononiæ, Placido & Romulo Conf. 344.

2. Imp. Valent. A. t.

Rem privatam nostram, levandorum u provincialium causa canonicas necessitates ea conditione, qua cunctos, volumus sustinere: sed excessit occasio iustionem: quandoquidem non locis solitis frumenta, quæ sunt ex diversis saltibus convehenda, trahantur, sed eo usque portentur, quo grave atque damnosum est provehere. Proinde spectabilis x sinceritas tua remanentes y in iisdem locis implere faciat proprias functiones, quibus antea frumenta præbeant z.

3. Imp. Honor. & Theod. Augusti.

Pro a tyronibus b in corporibus postalatis pretia conferri ex fundis perpetuariis nostræ rei privatæ præcipimus.

4. Idem Augusti Asclepiodoto P. P.

Ab sit c, ut nos instructiones viæ publicæ, & pontium d stratarumque opera e, titulis majo-

rum & Principum dedicata & inter sordida munera numeramus. Igitur ad instructiones, reparationesque itinerum pontiumque, nullum genus hominum, nulliusque dignitatis ac venerationis meritis cessare oportet.

† Domus b etiam c divinas d tam laudabili titulo libenter ascribimus. Dat. 15. Kalend. Mart. CP, Asclepiodoto & Mariniano Conf. 423.

5. Imp. Theod. & Valent. Augusti Flaviano P. P.

Excepto f patrimonio pietatis nostræ, cujus g quidem redditus necessitatibus publicis frequentissime deputamus: universos possessores functiones in superindictis h titulis absque ullius beneficii exceptione agnoscere oportere censemus. Dat. 3. Kal. Maji, Raven. Basso & Antiochio Conf. 431.

DE GREGE DOMINICO.

TIT. LXXV.

1. Imp. Arcad. & Honor. Augusti Casario P. P.

Propositis i edictis sublimis Magnificentia tua, minimi, maximique moneantur, ut sciant singulas k libras auri ex propriis facultatibus erundas pro singulis equis vel equabus, siue l Hermogenianis m, siue Palmatis n, nisi sponte eos o obtulerint: in his vero, quos ex aliis gregibus occupatos esse constiterit, sex auri uncias fisci iuribus p inferendas. Dat. Prid. Kal. Dec. Constantinop. Olybrio & Probino Conf. 395.

DE PALATIIS q ET DOMIBUS DOMINICIS.

TITULUS LXXVI.

1. Imp. Theod. & Valent. Augusti Joanni Comiti rerum privatarum.

Consecratas nobis ades, id r est incluta palatia, ab omni privatorum s usu & communi habitatione excipimus.

DE CUPRESSIS t EX LUCO DAPHNENSI u VEL PERSEIS x PER ÆGYPTUM NON EXCIDENDIS VEL VENDENDIS.

TIT. LXXVII.

Ementes & vendentes arbores cupressi in locis hic nominatis, puniuntur. Bart.

1. Imp. Arcad. & Honor. Augusti Sylvano Com. R. P.

Siquis y Daphnensis z luci in Syria, vel Perseis in Ægypto arbores comparaverit, quinque libris auri noverit se esse multandum: non minore dispendio & illo feriando, qui vendere arbores ausus fuerit a, quas non licet emptoribus comparare.

2. Imp. Theod. & Valent. Augusti Eudoxio P. P.

Omnes b judices cujuscunque dignitatis sciant posthac absque permisso Magnitudinis tuæ arborem ex Daphnensi c lucu Antiochenæ civitatis præcidendi, vel quolibet modo lapsas transferendi licentiam sibi met denegandam. Sed nec d Alytarcha e unam cupressum, aliis plantatis, excidere sibi licere contendat. At ne solatio antiquitus ei concessio privati per omnia videatur: pro eo quod ei cupressum excidere denegatur, unam libram auri f eum de g privatis nostris largitionibus accipere decernimus: quinquaginta h librarum auri condemnatione hujus legis temeratore plectendo.

t Cupressorum meminit l. 16. §. 1. ff. quod vi aut clam.

u Daphnes. x Perseidis. sed v hic Alciatum.

y Huc pertinet l. 12. C. Th. de jure fisci. l. 45. §. conduct. ff. de jure fisci.

z al. Daphnes. Est autem Daphne, suburbanus locus Antiochiæ cupressis obitus, l. 2. C. Th. de quo v. Stephanum & Sozomenum lib. 5. c. 19. & Niceph. lib. 10. Ecclesiast. historia. Ammian. lib. 16. in sup. Daphnensis quoque palatii meminit l. 2. C. Th. de aquaductu.

a Argumentum a correlativis. Emptio ubi prohibita, & venditio quoque prohibita est.

b v. Cujac. 2. 66. 13. Forcatulum l. Cupidinis i. c. Daphnes.

d l. 12. C. Th. de jure fisci. lib. 10. e al. a luce, vel a liore, sed rectior est excusa lectio.

f auri condemnatione.

g Princeps ex privato ærario dona & largitiones, publice & privatim faciebat, & ad eam rem necessaria comparabat, ut hic, & l. 1. sup. de metall. l. ult. sup. de privil. domus Augusta. His præfectus Comes thesaurorum & sacrarum largitionum, remunerationum, vel munerationum, de quo alias sæpe dictum est. Fiebant autem hujusmodi largitiones assatum Kal. Jan. l. laudabile. q. sup. de advoc. di. vers. jud. h quinque.

D. JUSTI-

D. JUSTINIANI SACRATISSIMI PRINCIPIS, PP. A. CODICIS,

REPETITÆ PRÆLECTIONIS,
LIBER DUODECIMUS.

DE a DIGNITATIBUS b.

TITULUS PRIMUS.

De feminis.

1. Imp. Alexander A. Severinæ c.

SI, (ut proponitis,) & avum Consularem, & patrem Prætorium virum habuistis, & d non privata conditionis hominibus, sed clarissimis nupseritis: claritatem generis retinetis. Sine die & Consule.

De his, qui ad dignitates non admittuntur.

2. Imp. Constantinus e A. Volusiano P.P.

NEque famosis f, & notariis g, & quos scelus aut vitæ turpitudine inquinat, & quos infamia ab honestorum coetu segregat, dignitatis portæ patebunt.

De majori dignitate adeptæ.

3. Idem ad Nuphidum P.P.

MAJOR dignitas nulli debet circa prioris h dignitatis, seu militiæ privilegia præjudicium facere. Dat. 5. Kal. Maji, Sirmii, Constant. A. 5. & Licinio Cæs. Coss. 319.

De Senatoribus.

4. Imp. Constantinus i & Constant Augusti Philippo.

Senatorum substantias, quas in diversis locis & provinciis possident, & homines k eorum, tam l a temonariis m oneribus conferendis, quam a cæteris præstationibus, quas iudices describunt, nec non etiam ab omnibus sordidis muneribus extraordinariisque & vilioribus liberos esse præcipimus: nullaque sorte n constringi functionis indignæ.

5. Idem ad Clearchum o.

Nemo Præfectus Urbis citra præceptionem vel scientiam nostram ulli muneri subjuget p Senatorem: nemo Curiam nostram immani pulset injuria. Si quid enim Senatoria præditi dignitate fuerit forte mandandum: nostro id iudicio reservandum q est. fit r namque dignitas, quæ s nobis jubentibus sustinetur.

De his, qui ad dignitates non admittuntur.

6. Idem Orphito t.

NE u quis ex v ultimis negotiatoribus, vel monetariis y abjectisque officiis, vel deformibus ministeriis z, vel stationariis a, omnique officiorum face diversisque partibus turpibus lucris, aliqua b frui dignitate pertinet c, sed & si quis meruerit, repellatur: repulso autem etiam propriis reddi consortiis oportebit.

De Senatoribus.

7. Idem d ad Senatum.

curatores prædiorum, auctores, clientes, coloni. Galli in ea significatione dicunt levis homines. dixi ad l. 1. sup. de commerciis. l. Senatorum patrimonium a temonario onere & sordidis præstationibus extraordinariis vel vilioribus libera sunt, adde l. 7. inf. cod. m Temonarii præstatio est præstatio tyronum, equorum, auri tyronici, ut Cujac. interpretatur, Galli le charroy. u al. foris. o al. Valerianus & Gallienus A.A. p v. l. 14. inf. cod. q Servandum. r Sit. f Si. t al. Imp. Dioclet. & Maxim. A.A. u Et c. 22.

x Nullus negotiator, vel monetarius, vel publicanus, vel abjecti officii (ἐμφορὸς μόνε- τάρων τῶν δὲ ἀπὸ ἐνδεῶς ὀφειλῆς) dignitatem aliquam consequi pertinet, quod si etiam consequatur, rursus collegio suo reddatur. Syn. Bas. cod. c. 22. y Monetatorum vile officium est: inter ultimos negotiatores, abjecta officia, & deformia ministeria censentur. z Deformis ministeriis stationariis, in quib. Cod. v. in hanc legem Cujacius.

a Stationarii qui, dixi ad l. 15. 5. 7. ff. de injur. v. Cuj. 2. ob. ult. b adde l. unic. inf. negotiatores ne militent. c pertinet.

Codex

Quoniam diversi iudices nonnulla opera in quibusdam existimant urbibus extruenda, ad a hujusmodi necessitatem Senatorum substantia non b vocetur. Dat. 5. Non. Maji, Tauro & Florentio Coss. 361.

8. Imp. Julianus A. Sallustio P.P. c.

Ius d senatorum e, & auctoritatem ejus ordinis (in f quo nos quoque ipsos numeramus) necesse est ab omni injuria defendere. Dat. Non. Febr. Constantinop. Mamertino & Nevitta Coss.

De filiis Libertorum.

9. Idem g Julianus.

Libertorum h filios adipisci clarissimam dignitatem non prohibemus.

De questionibus.

10. Imp. Valens, Gratian. & Valent. Augusti ad Grachum P.P. i.

Severam indagationem per tormenta k quærendi a clarissimo l homine summovemus. Dat. Frid. Non. Jan. Trev. Gratiano A. 4. & Merobaudes Coss. 378.

De liberis.

11. Idem m Augusti ad Procopium.

Senator n, vel alius Clarissimus privatos o habeat p filios, editos quippe, antequam q susciperet dignitatem, quod non solum circa masculos dignoscitur constitutum, verum etiam circa filias simili conditione servandum. Cum h autem paternos honores invidere filiis non oporteat: a Senatore, vel solo r clarissimo susceptum, in Clarissimus sciendum est dignitate mansurum. Dat. 15. Hierapoli, Grat. A. 4. & Merobaudes Coss. 378.

De furtis & sceleribus iudicum.

12. Imp. Gratian. Valent. & Theod. Augusti Neotherio P.P. f.

Iudices, qui r se furtis & sceleribus fuerint maculasse convicti, ablati codicillorum insignibus, & honore exuti, inter pessimos quosque & plebejos habeantur u: nec sibi posthac de eo honore blandiantur, quo seipso indignos judicaverunt. Dat. 18. Kal. Feb. Thessal. Gratiano 5. & Theod. 1. Augustis Coss.

De feminis.

13. Imp. Valent. Theod. & Arcad. Augusti Martiano Comiti Orientis y.

norum nepotibus. Hodie Liberti Senatores esse possunt: utpote natalibus restituti & jure au-

reorum anculorum donati. Nov. 78.

h al. Imp. Valens, Valent. & Grat. ad Symmachum. P.P.

k l. 11. 17. sup. de quaest. l. Senatorio nomine, in C.Th.

m al. Constantinus A. al. Valentin.

n al. incipit, Si Senator, vide in hanc legem Duar. lib. 2. disp. c. 29. & Cujac. hic.

o Id est, plebejos, & editos antequam dignitatem susciperet.

p Habebat, in libro Aured. sed videtur hæc sententia mox corrigi per versiculum, Cum

autem. inf. cod. l.

q vide Hotomatum. 2. Illustrium.

r alio, in veter. quib. lib.

f C.Th. 9. 27. 1.

t l. 2. sup. cod. l. 2. ff. de senatorib. l. 12. 5. 2. ff. de judic.

u Ita a testimonio dicendo remouentur. Oldendorp. c. 4. de testib. num. 22 & c. 66. de excep-

nam. 14.

x scripti, C.Th. cod.

y C.Th. cod. 2. 1. 7.

a v. l. 4. 8. 10. d.

b Revocatur, al.

c C. Th. 9. 2. 1. 21.

d Ecl. c. 24.

e al. Senatorium,

f Senatorii ordinis

g Senatoribus vel

h Senatoribus vel

i Senatoribus vel

j Senatoribus vel

k Senatoribus vel

l Senatoribus vel

m Senatoribus vel

n Senatoribus vel

o Senatoribus vel

p Senatoribus vel

q Senatoribus vel

r Senatoribus vel

s Senatoribus vel

t Senatoribus vel

u Senatoribus vel

v Senatoribus vel

w Senatoribus vel

x Senatoribus vel

y Senatoribus vel

z Senatoribus vel

aa Senatoribus vel

ab Senatoribus vel

ac Senatoribus vel

ad Senatoribus vel

ae Senatoribus vel

af Senatoribus vel

ag Senatoribus vel

ah Senatoribus vel

ai Senatoribus vel

aj Senatoribus vel

ak Senatoribus vel

al Senatoribus vel

am Senatoribus vel

an Senatoribus vel

ao Senatoribus vel

ap Senatoribus vel

aq Senatoribus vel

ar Senatoribus vel

as Senatoribus vel

at Senatoribus vel

au Senatoribus vel

av Senatoribus vel

aw Senatoribus vel

ax Senatoribus vel

ay Senatoribus vel

az Senatoribus vel

ba Senatoribus vel

bb Senatoribus vel

bc Senatoribus vel

bd Senatoribus vel

be Senatoribus vel

bf Senatoribus vel

bg Senatoribus vel

bh Senatoribus vel

bi Senatoribus vel

bj Senatoribus vel

bk Senatoribus vel

bl Senatoribus vel

PPP

Mulie-

a Coniuge l. ult.
§. de incolis. Nov.
22. cap. 36.

b Uxor a marito
sumit honorem
generis nobilita-
tem, forum, domi-
cilium.

c Nobilis est na-
tus patre nobili,
matre plebeja:
quia mater per
nuptias nobilita-
tem adipiscitur,
ut hic. Contra nati
patre plebejo, ma-
tre nobili, plebeji
sunt. Nam & ipsa
per nuptias facta
est plebeja, l. i. §.
eod. l. femine. §. ff.
de Senat. ut & Vir-
ginia cum esset
patricia per nu-
ptias facta est ple-
beja, Liv. 10. id-
que congruit cum
antiqua juris defi-
nitione, ut commu-
bio interveniente
liberi sequantur
patrem semper, l.
cum legitima. 19.
ff. de statu homi-
num. Apud quas-
dam gentes, filii
melioris partis
conditionem se-
quuntur.

d Gratianus &
Theod. AA.

e l. §. eod. l. 22.
§. senatores. l. 23.
in princ. ff. ad mu-
nicipalem.

f al. Eustathium
PP. in meo. Cont.

g l. ult. j. eod. Si-
ne commeatu res
sua invifere cla-
rissimis vel spe-
tabilibus licet, ut
hic. Illustribus non
licet, l. ult. j. eod.
Cur tam varie?
Illustrium quo
major potentia est
& dignitas, eo Re-
publice aut Prin-
cipi periculosior
est eorum reces-
sus. Et hanc qui-
dem distinctio
proponitur hoc
loco. Huiusmodi
fuit olim distin-
ctio Senatorum,
qui in Sicilia &
Narbonensi, ab
aliarum provin-
ciarum senatori-
bus. Illis enim,
non his Augusti
constitutione li-
cuit, non exquisi-
ta Principis sen-
tentia res suas in-
vifere. Tacit. 12.
Dion 52. Post Au-
gustum Claudius, sine permissu Principis, Senatores ultra septimum miliarium urbe excede-
re vetuit. Suidas in Claudio. h al. Zeno A. i v. l. 3. D. de custodia reorum. Id
non feruari refert Clarus §. sent. §. ult. quast. 45. v. v. scias autem.

k Substitutione in vet. quib. Cod. Cujac legendum existimat, sub tutione.

l al. Imp. Zeno A. m al. Zeno al. Anastasius. n Ecl. c. 32.

o l. 12. circa pr. inf. de prox. scr. i. Harm. 12. §. 26. 29. dixi ad l. i. in fin. D. quorum legator. Ju-
rant illustres, ut hic. memoriales, l. 12. inf. de prox. scr. i. Jurat, non satisfacit immo-
bilitatem rerum possessor, l. ult. inf. de princ. agent. in reb. l. sciendum. 15. D. qui faciunt. Ju-
rat & quilibet, quandocumque iudici iusta causa videtur esse, forte non invento fideiussore.

Nov. 112. c. 2.

p Missio fit in possessionem debiti servandi causa, Nov. 53. c. 4. qua missione, ut ibid. Julian.

q Perjurus dignitatem amittit.

r Se eff.

s Addendum.

t Statuimus.

u Nulla.

x v. l. §. hoc etiam, inf. de principibus agentium in reb.

y Sententia hic generaliter accipitur pro quocumque iudicis iussu & pronuntiatione
judiciali auctoritate facta. Aliud est porro hic sententia, aliud libelli conventio, ut l. 6.
sup. unde vi.

z Evocationem.

a Tam minores, quam majores potestates, in vet. lib.

b l. 15. sup. eod.

Mulieres a honore b maritorum erigimus, genere no-
bilitamus c, & forum ex eorum persona statuimus:
& domicilia mutamus. Si autem minoris ordinis virum
postea sortita fuerint: priore dignitate privata, postero-
ris mariti sequentur conditionem. Dat. 4. Kal. Febr. Con-
stantinop. Arcadio A. 2. & Rufino Confl. 392.

De Senatoribus.

14. Imp. Theod. & Valent. d Augusti Basso P. P.

PRincipimus, ut Senatori in qualibet provincia constitu-
to e, nullam habeant iudices injungendi aliquid for-
te || publici || muneris potestatem.

De commeatu necessitate sublata.

15. Idem Augusti ad Eustasium f.

CLarissimis, vel Spectabilibus universis ad genitale so-
lum, vel quolibet alio, & sine g commeatu profici-
scendi, & ubi voluerint, commorandi, habitandive per-
mittimus facultatem.

De delictis.

16. Idem Augusti & Arcad. h A Apollonio P. P.

SI gravius ullum facinus admittatur, nocente persona
extra carceralem custodiam sub i fideiussione k habi-
ta, super Illustribus quidem, nobis suggeri jubemus, su-
per ceteris vero quadam minori dignitate decoratis, ad
tui referri Culminis notionem: ut ita demum, quid de ad-
misso crimine constitui oporteat, iudicetur.

De privilegiis Illustrium.

17. l Imp. Honor. & Theod. m Augusti Arcadio P. P.

QUotiens n ex privata cujuslibet interpellatione civili
vel criminali viri Illustres conveniendi sunt, nulla
danda fideiussione concussione vexentur: sed per speciale
privilegium suae committi fidei consequantur, juratoria o
ab his cautione tantummodo exponenda; quam si negle-
xerint, & contra insertum cautioni sacramentum ipsi, vel
eorum procuratores abfuerint: in pecuniariis quidem
causis super p possessione rerum ad eos pertinentium Ju-
dex competens, quod etiam juris auctoritas & rei quali-
tas suggererit, ordinabit. In criminalibus vero negotiis
dignitate quoque qua se per suum videlicet perjurium q
indignos esse r probaverint, spoliuntur: ut in eos, utpo-
te illustri dignitate per suum facinus privatos, inconsulta
etiam nostra pietate, iudicibus legum severitatem liceat
exercere.

i || Quibus illustrium dignitatum privilegiis hoc et-
iam adjiciendum f esse censuimus r, ut huiusmodi per-
sonae nullam u ex cujuslibet iudicis x sine scriptis habita-
sententia y, conventionem, neque in civili, neque in cri-
minali causa sustineant.

18. Imp. Anastasius A. Eusebio Magistro officiorum.

Jubemus, salvo honore, qui per revocationem z sacræ
revocatoriae defertur, durante, licere cunctis, tam mi-
noribus a quam majoribus potestatem gerentibus, nec
non etiam honoratis illustribus, sive ex hac Regia urbe,
Principali videlicet præcedente consensu, profecti fuerint,
sive in provinciis habitantes sacratissimum (suis scil. po-
scentibus negotiis) petere maluerint comitatum: sine
sacra quoque revocatoria ad hanc Regiam b Urbem per-
venire.

Jubemus, salvo honore, qui per revocationem z sacræ
revocatoriae defertur, durante, licere cunctis, tam mi-
noribus a quam majoribus potestatem gerentibus, nec
non etiam honoratis illustribus, sive ex hac Regia urbe,
Principali videlicet præcedente consensu, profecti fuerint,
sive in provinciis habitantes sacratissimum (suis scil. po-
scentibus negotiis) petere maluerint comitatum: sine
sacra quoque revocatoria ad hanc Regiam b Urbem per-
venire.

Jubemus, salvo honore, qui per revocationem z sacræ
revocatoriae defertur, durante, licere cunctis, tam mi-
noribus a quam majoribus potestatem gerentibus, nec
non etiam honoratis illustribus, sive ex hac Regia urbe,
Principali videlicet præcedente consensu, profecti fuerint,
sive in provinciis habitantes sacratissimum (suis scil. po-
scentibus negotiis) petere maluerint comitatum: sine
sacra quoque revocatoria ad hanc Regiam b Urbem per-
venire.

Jubemus, salvo honore, qui per revocationem z sacræ
revocatoriae defertur, durante, licere cunctis, tam mi-
noribus a quam majoribus potestatem gerentibus, nec
non etiam honoratis illustribus, sive ex hac Regia urbe,
Principali videlicet præcedente consensu, profecti fuerint,
sive in provinciis habitantes sacratissimum (suis scil. po-
scentibus negotiis) petere maluerint comitatum: sine
sacra quoque revocatoria ad hanc Regiam b Urbem per-
venire.

Jubemus, salvo honore, qui per revocationem z sacræ
revocatoriae defertur, durante, licere cunctis, tam mi-
noribus a quam majoribus potestatem gerentibus, nec
non etiam honoratis illustribus, sive ex hac Regia urbe,
Principali videlicet præcedente consensu, profecti fuerint,
sive in provinciis habitantes sacratissimum (suis scil. po-
scentibus negotiis) petere maluerint comitatum: sine
sacra quoque revocatoria ad hanc Regiam b Urbem per-
venire.

Jubemus, salvo honore, qui per revocationem z sacræ
revocatoriae defertur, durante, licere cunctis, tam mi-
noribus a quam majoribus potestatem gerentibus, nec
non etiam honoratis illustribus, sive ex hac Regia urbe,
Principali videlicet præcedente consensu, profecti fuerint,
sive in provinciis habitantes sacratissimum (suis scil. po-
scentibus negotiis) petere maluerint comitatum: sine
sacra quoque revocatoria ad hanc Regiam b Urbem per-
venire.

Jubemus, salvo honore, qui per revocationem z sacræ
revocatoriae defertur, durante, licere cunctis, tam mi-
noribus a quam majoribus potestatem gerentibus, nec
non etiam honoratis illustribus, sive ex hac Regia urbe,
Principali videlicet præcedente consensu, profecti fuerint,
sive in provinciis habitantes sacratissimum (suis scil. po-
scentibus negotiis) petere maluerint comitatum: sine
sacra quoque revocatoria ad hanc Regiam b Urbem per-
venire.

Jubemus, salvo honore, qui per revocationem z sacræ
revocatoriae defertur, durante, licere cunctis, tam mi-
noribus a quam majoribus potestatem gerentibus, nec
non etiam honoratis illustribus, sive ex hac Regia urbe,
Principali videlicet præcedente consensu, profecti fuerint,
sive in provinciis habitantes sacratissimum (suis scil. po-
scentibus negotiis) petere maluerint comitatum: sine
sacra quoque revocatoria ad hanc Regiam b Urbem per-
venire.

Jubemus, salvo honore, qui per revocationem z sacræ
revocatoriae defertur, durante, licere cunctis, tam mi-
noribus a quam majoribus potestatem gerentibus, nec
non etiam honoratis illustribus, sive ex hac Regia urbe,
Principali videlicet præcedente consensu, profecti fuerint,
sive in provinciis habitantes sacratissimum (suis scil. po-
scentibus negotiis) petere maluerint comitatum: sine
sacra quoque revocatoria ad hanc Regiam b Urbem per-
venire.

DE PRÆTORIIBUS z ET HONORE PRÆ-
TURÆ, ET COLLATIONE, ET GLEBA a, ET
FOLIA b, ET SEPTEM c SOLIDORUM FUN-
CTIONE SUBLATA.

TIT. II.

1. d Imp. e Arcad. & Honor. Augusti Tatiano P. P.

Nemo ex Clarissimis f & Spectabilibus, qui in pro-
vinciis degunt, ad Præfecturam g postea devoce-
tur h, sed maneat unusquisque domi suæ tutus
atque securus, & sua dignitate letetur. Dat. 15.
Kal. Jan. PP. Valentin. 7. & Albino Confl. 450.

2. Idem Augusti ad Senatum i.

Glebam k vel follem, sive vii. solidorum functio-
nem l, sive quamlibet huiusmodi collationem, tam
circa personas, quam circa res, ac prædia funditus jube-
mus aboleri: ut omnis huiusmodi sopita perpetuo con-
quiescat exactio.

DE CONSULIBUS m, ET NON SPAR-
GENDIS n AB HIS PECUNIIS, ET DE PRÆ-
FECTIS, ET MAGISTRIS MILITUM,
ET PATRICIIS.

TIT. III.

Inter habentes eandem dignitatem ille prius debet antecedere,
qui prius est adeptus dignitatem.
Bart.

1. Imp. Theod. & Valent. o Augusti ad Senatum urbis
Constantinopolitanæ.

ANtiquitus p statutum est, Consularibus Viris ca-
teros quidem honoratos ipsius trabes summitate,
pares vero infulis, consideratione tantum tempo-
ris antecere. Quis enim in uno eodemque genere
dignitatis prior esse debuerat, nisi q qui prior meruit di-
gnitatem? cum posterior etiam ejusdem honoris præ-
tendat auspicia, cedere tamen illius temporis Consuli de-
beat, quo ipse non fuerit: hoc observando, & si iterata vi-
ce fastigia Consularis aliquis ascenderit. Repetiti ete-
nim fasces, virtutes sæpe meriti comprobant, non augent:
quia nihil est altius dignitate. Quod si quis prior Con-
sul posteriori Consuli eidemque Patricio posthabitus, Pa-
triciatum r postea consequatur: vinci eum oportet, qui
prior meruerit Patriciatum, postquam iste honore Patri-
ciæ dignitatis decoratus est.

2. Imp. Valent. & Martian. f AA. r Aporatio Dom.
|| vel Com. || & Consuli.

ORDinem u Consulatus ad antiquam reduximus x
functionem, ut sellam nostri y honoris, merito, non
rapiendi studio, populorum agmina sectentur z: ac lu-
crandi a cupiditate deposita, venerabilem parentum b
habitu, & felicissima antiquitatis ornamenta conspicien-
tur c. Hoc ergo exemplo etiam ceteros procedere Con-
sules volumus, nec expendere eos sine effectu patimur.
Cessante ergo ista spargendi d vilitate e amplissimi Con-
sules procedentes f, deinceps abstineant hoc errore g per-
dendi, optimoque consilio operi necessario proficiat, quod
erat incompetenter projiciendum. Ad restaurationem itaq;

runt. g Prætoriam, quod rectius est. h Devocetur. i Sic Azo notat,
scriptum fuisse in lib. Martiani k i.e. glebalem functionem, quæ scil. pro possessioni-
bus penditur. al. Clavem. 6. C. Theod. in princ. l. Functione, sive qualibet huiusmodi
collatione.

m 1. ff. 10. n adde Nov. 105. Nov. Leonis 94. o al. Imp. Valentin. A.

p v. Symmachum lib. 1. epist. 7. Cont. Vide Petrum Fabrum 1. semestr. 2. circa fin.

q Inter Consules is præfertur, qui prior gessit. v. l. 2. inf. ut dignitatum ordo. ita ordinarius
honorario, etiam antiquiori præfertur, l. 4. inf. de princip. agent. in reb. l. 2. inf. de primitivis.

r l. 4. inf. de princ. agent. f Nov. 95. t Sic in m. m. Cont. al. Leo A.

u Vide de hac lege Marcellinum in Chronicis. x al. reducimur.

y al. Nostram. z Sedantur.

a Lucii. b Consules, parentes Principis.

c Conspicerent, al. conspiciant, al. conspicerentur.

d Spargendi missilia facultatem Consilibus admittit Marciianus hac lege: hoc constituto, ut
certam portam summam expendant in formarum reparationem. Justinianus vero Nov. 105.
spargendi facultatem volentibus Consilibus permittit ad certum modum tamen, & sequens
tantum in anno, hoc est, Initio magistratus, Kal. Jan. (quib. & Prætores & Consules magistra-
tum incipere solebant) deinde Circensibus ludis (quos mappam postea appellaverunt) tertio theatri
venatione: quantum in spectaculo, quod προμήτειον, cedebatur in eo pancarpum seu syl-
va & venatio quinto ludis Scenicis (quos προπαις a productione meretricum in Scenam ve-
cabant) sexto, iterum ludis Circensibus: Septimo, tempore depositi magistratus. Quod ad
modum attingit, quantitatis notitia non extat: nummi sane fuerunt argentei tantum (non
aurei) & quidem minores, quorum alii concavi, quadrati, rotundi. Quin & mater & uxor
Consulis spargendi jus habuit. d Nov. 105. c. 2.

e Utilitate. Hal. legendum videtur, futilitate. Quamquam & vilitas est, nummis in po-
pulum jactis gratiam populi mereri, non virtute.

f Hinc processus Consulium, li nam & Imperator. 41. ff. de donat. inter virum. Græci
μεγαλόδωκ Nov. 105.

g Perdit, qui missilia in vulgus jactat.

z adde iis de off.
Præf. §. ff.
a Gleba, gleba.
le aurum, glebalis
functio, aurum
oblatum, a Se-
natoribus exigi-
tur, aurum coro-
narium a decu-
rationibus: aut ar-
gentum a nego-
ciatoribus. A gleba
senatoria, Cuius
putat nihil
differre follem se-
natorium, de quo
mox dicitur, adde
Nov. Martiani de
indul. reliquer.
b Folli, al. pholi.
Folli aurei num-
mi genus, l. 2. l. 3.
c Th. quorum ap-
pellat. non recip.
l. 3. C. Th. de suaria
l. 5. l. 21. C. Th. de
Prætor. Mofcho-
pulo, obolis: Mar-
cellino Follesales
dicti huiusmodi
nummi: Singuli
siliquæ pariter 12.
efficiebant, Justin.
in Georgii titul.
adde 200000: adde
Zonaram in
Leone Iusto. Sed
quid? Forcatulus
2. Nymmania 5.
Prætores olim
magistratus in-
euntes a provin-
cialibus accipere
solitos fuisse scri-
bit, follem, gle-
bam, & clavem, ut
his quasi symbolis
adumbrarent au-
ris, mobiliu &
imobiliu col-
lationem, idque
in hominis fidem:
quæ merx nupt.
Folli est enim, id
quod ante dixi.
c Septem folli-
dorum præstatio
tenuissimos sena-
torum obligabat:
eratque id perso-
næ onus, non gle-
bæ.
d al. Valentin.
& Martian. AA.
Tatiano P. P.
e Martianus in
meo lib. Cont.
pars l. 2. §. de off.
Præf.
f Ad Prætoris o-
nus non vocandi
senatores, qui se-
des suas in pro-
vinciis constitu-
erunt.

a v. l. 3. J. cod.
b Patricius honor
major Consulatu,
non gradus, sed
duratio.
Consulatus an
nuus: patricius
perpetuus; ita
Consulatus ma
jor patriciatu. l. 1.
in. ju. sup. cod.
Petr. Faber. l. 1.
m. 24. in fin.

c Prætoriorum
Orientis vel Il
lyrici. &c.
d Præfectura ur
bi postpositur
consulatus hic
quod mutari vi
detur Nov. 62.
e Roma caput
orbis terrarum.
f Ad aqueductus
reducendo Con
sules liberalita
tes suas largie
bantur, ut hic, &
l. 2. s. cod. l. 2. s.
de aqueductibus.

g In manuscri
ptis lib. legitur,
ut in hoc excul.
Cod. sed ex vete
ribus emendat
Cuj. sed consula
tus jus quod eis
consularibus de
tulerat, proce
ssu temporis
h v. quæ scripsi
ad l. 1. J. de appa
rit. Præfecti ur
bi.

i Hic pertinet s.
filii familias. 4.
Inst. quibus modis
pat. possit. sol.
k Nov. 81. c. 1. s.
filii familias. 4.
Inst. quibus modis
jus patris pote
statu solvitur.
add. l. 3. s. cod.
l. Et alios, ex
Nov. 81.

m Exulere.
n Suidas ait Pa
tricius appellat
um fuisse patrem
communem resp.
idem & Calliodo
rus in formula
patriciatu. 6.
Variar. 2.
o Elegit, al. fe
cit.

p Patricii pau
ciores sunt, quam
Consules.

q al. Imp. Va
lentinian. A.
r Præfecti urbi,
Prætorio & Ma
gistris equitum ac
peditum a par &
indiscretæ digni
tas. Tres hæc di
gnitates ordina
rix curia libe
rant, honorarii
non liberant.
Honorarii ciu
gulum non ha
beant, est enim
cingulum nihil
aliud quam ad
ministratio. Nov.
70. c. 1.
f Urbis.
t Hi magistri
militum.

u Præfectum
Prætorio, & Ma
gistros equitum,
ac peditum, indi
cretæ ducimus
dignitatis: usque
adeo videlicet, ut
cum ad

privatam seces
serint vitam, eum
locum a velimus
esse potiorē b, qui
alios promotionis
& tempore & codi
cilorum adeptio
ne præcesserit. Da
tum 3. Non. Jul. Na
sacii, Accep. 3. Non.
Sept. Modesto & Ari
ntheo Coss. 372.

Dignitate dep
osita per plures in
pari gradu dignita
tis existens, ille est
potior, qui prior
fuit in dignitate
electus. Bart.

2. Imppp. Gratian.
& Valent. & d Theod.
Augusti Restituto P. U.

Quisquis Magister
ium equitum, peditum
que suscepit & gessit
ante captam a quo
quam Præfecturam:
is cum privatus erit,
& honorem deposue
rit, ex Præfectis e,
qui provecti fuerint,
præferatur. Sit igitur
sedes prior f ante
provectis, locus cons
pectior decernendi,
loquendique facultas
antiquior, cui est
splendor adepti Ma
gistratus vetustior. Dat. s. Kalend. Theod. Grat. 5. & Theod. Augustis Coss.

DE & PRÆPOSITIS SACRI CUBICULI
ET DE OMNIBUS CUBICULARIIS, ET PRI
VILEGIIS EORUM.

TIT. V.

Custodientes cubiculum Principis vel Augustæ, eandem digni
tatem habent, quam Præfectus Urbis, Præfectus Præ
torio, & Magister militum.

1. Impp. Honor. & Theod. i Augusti Florentio &
P. U.

Sacri l cubiculi Præpositi ea dignitate fungantur, qua
sunt præditi, qui eminentissimam Prætorianam vel
Urbanam meruerint Præfecturam, aut certe milita
rem Magisteriam potestatem: ita ut sit inter eos post
depositas administrationes nulla discretio, siue nostræ Se
renitatis adoraturi m admittantur imperium, siue pro suo
arbitrio solennes festivitates & cætus, vel salutationes,
vel quælibet alia officia n frequentent o: ut in sedibus &
in conspectu eis ordo servetur, quem ordo p provectionis
ostenderit: sub habitu videlicet ipsis consueto: cum ma
nifeste decretum sit eum esse potiorē, qui præcesserit:
vel illum subsequi, quem recentius probaverit examen.
Datum 8. Id. Novembr. CP. Honorio 13. & Theod. 10.
Augustis Coss.

2. Impp. Valent. & Theod. Augusti Proculo P. P.

Hæc nostræ mansuetudinis æterna lege sancimus, ut
Omnes Cubicularii, qui de nostro cubiculo exeunt, an
tequam primum locum obtineant (excepto Castrensi &
Comite domorum) his privilegiis perfruantur, id est, ut
neque possessiones q eorum angarias, siue parangarias, vel
etiam paraveredos in posterum dispositione tui culminis,
vel alicujus calumnia dare cogantur, ne sordidis adstricti
muneribus, decus ministerii, quod militando videbantur
adepti, otii tempore & quietis amittant, domos quoque
eorum vel in hac sacratissima Urbe, vel in qualibet alia po
sitas Civitate, ab omni hospitum cujuslibet dignitatis in
quietudine vindicamus: Provinciarum Rectoribus eorum
que apparitoribus denarum librarum auri dispendio fe
riendis, si mansuetudinis nostræ statuta dissimulare, & ex
aliqua parte violare tentaverint.

3. Impp. Leo r & Anthemius Augusti Joanni Comiti
& Magistro officiorum.

Cubicularios, tam sacri cubiculi mei, quam venerabilis
Augustæ, quos utrosque f certum est obsequiis occu
patos, & aula penetralibus inhaerentes, diversa judicia
obire non posse, ab observatione aliorum tribunalium
liberamus, ut in r Sublimitatis solummodo tuæ judicio
propositas adversus se excipiant actiones.

mus hic aliquando plenius, v. interrim Tertullianum de Idololatria c. 16.

aquæductum a hujus amplissimæ urbis centena pondo
auri præstentur per singulos Consulatus: ut & Consul pa
trix se dedisse noverit, & data notum sit mansura esse per
petuo. Dat. Asporatio & Heracliano Coss. 454.

Nullus eligi potest Patricius, nisi primo alteram dignitatem
hic inferiarum fuerit adeptus.
Bart.

3. Imp. Zeno A.

Nemini ad sublimem & Patriciatu honorem (qui cate
ris omnibus antepositur) ascendere liceat, nisi pri
us aut Consulatus honore potiatur, aut præfectura Præto
rio, vel e Illyrici, vel Urbis d administrationem, aut Ma
gistri militum, || aut Magistri officiorum || in actu videli
cet positus gessisse noscatur: ut hujusmodi tantum per
sonis, siue adhuc administrationem gerendo, seu postea,
liceat, quando hoc nostræ federis Majestati, Patriciam
consequi dignitatem. Quoniam vero gloriosissima huic ur
bi, quæ e caput orbis terrarum est, omnifariam credimus
consulendum: universos, qui posthac honorarii Consulatus
insignibus Principali munificentia decorantur, centum li
bras auri ad reficiendum aquæductum f publicum mini
strare censemus: ad similitudinem eorum, qui per annu
le tempus Consularium editione munerum gloriantur.
Nam ipsis quoque expedit, ut florentissima civitas centum
auri librarum munificentia sustentata, honorarium quo
que sentiat Consularium.

Si cui conceditur administratio dignitatis diu ante concessa,
non videtur de novo dignitas concedi.
Bart.

4. Idem A. Sebastiano P. P.

Sancimus Viris Excellentissimis Consularibus omnibus
qui jam facti sunt, vel postea fuerint, procedendi quo
que & re ipsa per annum gerendi Consulatus, impetrato
videlicet Principali judicio, legitimam tribui facultatem:
ita ut peracta, quam meruerint, processione, non novum
aliquid, vel quod nondum habeant, adipisci: sed Consu
latus jus g, quod semel eis consularis detulerat processio,
iterasse beneficio videantur: & in adoranda h nostra
purpura, vel in consequendis cunctis Consulatum honori
bus, & privilegiis ex anteriore tempore provectionis ordi
nem sibi met noverint vindicandum. Hoc etiam observan
do, ut hujusmodi Consul nec centum libras auri aquædu
ctibus hujus inclita Civitatis pro tenore sacræ constitutio
nis præbendas, quas cum esset Consularis, præstiterat,
Consul postea creatus persolvere denuo compellatur.

Filius familias electus in patricium a patria potestate
liberatur. Bart.

5. Imp. Justinianus A. Joanni P. P.

Sancimus i. Viros Excelsos k, Patricios l, quos in hu
jusmodi dignitatis apicem Augusta Majestas retulerit m,
illico ab Imperialibus codicillis præstitis patres familias
effici, ac potestate liberari paterna: ne videantur, qui a no
bis loco patris honorantur, alieno juri esse subiecti: (quis
enim patitur patrem n quidem posse per emancipationis
modum suis nexibus solum relaxare: Imperatoriam au
tem celsitudinem non valere eum, quem sibi patrem ele
gerit o, ab aliena eximere potestate?) ne, si contrarium
approbetur per quancunque machinationem, Imperialis
Majestas minui videatur. Et hoc quidem raro contingere
satis certum est: nemo p enim facile respexit filium fa
milias in Patriciatu honorem provectum, quemadmo
dum in Consulibus hæc res usitata est: sed ne quid in par
te temporis tale eveniat, & sine legibus inveniat, ideo
hæc nobis visa sunt sancienda.

DE PRÆFECTIS PRÆTORIO, SIVE UR
BI, ET MAGISTRIS MILITUM IN DIGNI
TATIBUS EXÆQUANDIS.

TIT. IV.

1. Imppp. Valentin. q Valens & Gratian. Augusti ad
Ampelium P. P.

Præfectum r Urbis f, & Præfectum Prætorio, & Ma
gistros t equitum, ac peditum, indiscretæ duci
mus dignitatis: usque adeo videlicet, ut cum ad

privatam seces
serint vitam, eum
locum a velimus
esse potiorē b, qui
alios promotionis
& tempore & codi
cilorum adeptio
ne præcesserit. Da
tum 3. Non. Jul. Na
sacii, Accep. 3. Non.
Sept. Modesto & Ari
ntheo Coss. 372.

Dignitate dep
osita per plures in
pari gradu dignita
tis existens, ille est
potior, qui prior
fuit in dignitate
electus. Bart.

2. Imppp. Gratian. & Valent. & d Theod. Augusti
Restituto P. U.

Quisquis Magister
ium equitum, peditum
que suscepit & gessit
ante captam a quo
quam Præfecturam:
is cum privatus erit,
& honorem deposue
rit, ex Præfectis e,
qui provecti fuerint,
præferatur. Sit igitur
sedes prior f ante
provectis, locus cons
pectior decernendi,
loquendique facultas
antiquior, cui est
splendor adepti Ma
gistratus vetustior. Dat. s. Kalend. Theod. Grat. 5. & Theod. Augustis Coss.

DE & PRÆPOSITIS SACRI CUBICULI
ET DE OMNIBUS CUBICULARIIS, ET PRI
VILEGIIS EORUM.

TIT. V.

Custodientes cubiculum Principis vel Augustæ, eandem digni
tatem habent, quam Præfectus Urbis, Præfectus Præ
torio, & Magister militum.

1. Impp. Honor. & Theod. i Augusti Florentio &
P. U.

Sacri l cubiculi Præpositi ea dignitate fungantur, qua
sunt præditi, qui eminentissimam Prætorianam vel
Urbanam meruerint Præfecturam, aut certe milita
rem Magisteriam potestatem: ita ut sit inter eos post
depositas administrationes nulla discretio, siue nostræ Se
renitatis adoraturi m admittantur imperium, siue pro suo
arbitrio solennes festivitates & cætus, vel salutationes,
vel quælibet alia officia n frequentent o: ut in sedibus &
in conspectu eis ordo servetur, quem ordo p provectionis
ostenderit: sub habitu videlicet ipsis consueto: cum ma
nifeste decretum sit eum esse potiorē, qui præcesserit:
vel illum subsequi, quem recentius probaverit examen.
Datum 8. Id. Novembr. CP. Honorio 13. & Theod. 10.
Augustis Coss.

2. Impp. Valent. & Theod. Augusti Proculo P. P.

Hæc nostræ mansuetudinis æterna lege sancimus, ut
Omnes Cubicularii, qui de nostro cubiculo exeunt, an
tequam primum locum obtineant (excepto Castrensi &
Comite domorum) his privilegiis perfruantur, id est, ut
neque possessiones q eorum angarias, siue parangarias, vel
etiam paraveredos in posterum dispositione tui culminis,
vel alicujus calumnia dare cogantur, ne sordidis adstricti
muneribus, decus ministerii, quod militando videbantur
adepti, otii tempore & quietis amittant, domos quoque
eorum vel in hac sacratissima Urbe, vel in qualibet alia po
sitas Civitate, ab omni hospitum cujuslibet dignitatis in
quietudine vindicamus: Provinciarum Rectoribus eorum
que apparitoribus denarum librarum auri dispendio fe
riendis, si mansuetudinis nostræ statuta dissimulare, & ex
aliqua parte violare tentaverint.

3. Impp. Leo r & Anthemius Augusti Joanni Comiti
& Magistro officiorum.

Cubicularios, tam sacri cubiculi mei, quam venerabilis
Augustæ, quos utrosque f certum est obsequiis occu
patos, & aula penetralibus inhaerentes, diversa judicia
obire non posse, ab observatione aliorum tribunalium
liberamus, ut in r Sublimitatis solummodo tuæ judicio
propositas adversus se excipiant actiones.

mus hic aliquando plenius, v. interrim Tertullianum de Idololatria c. 16.

o Frequententur.
p v. l. 1. J. ut dignitatum ordo servetur.
q Angariz munus possessionibus num indicitur? estne patrimonii? non est, l. ult. s. r.
f de muneribus. Atqui hic possessionibus indici videtur? cura exigenda angariz per
sonalis: præstatio, realis.
r al. Imp. Martianus A.
f Utriusque, al. utriusque.
t Forum cubicularii Principis & Augustæ fortuantur apud magistrum officiorum.

PPP 2 Si

a Puto legen
dum, late, ex ma
nifer.

b Priorem.

c v. l. 1. J. ut di
gnitatum ordo
servetur.

d al. Imp. Leo A.

e Expressiss
qui post provecti,
et leg. Cuj. Ex
præfecti autem
esse dicuntur, qui
præfectura abie
runt.

f vide l. 1. J. ut
dignitatum ordo
servetur.

g Eccl. lib. 6. tit.
25.

h Duplex est sa
crum cubiculum:
Augusti & Augu
stæ. vide hic Cuj.

i al. Arcad. &
Honor. AA.

k al. Floro P. P.

l præpositi cu
biculi (οι πρε
πόστοι τοῦ κα
βουλάριου)

eandem habent
potestatem, quam
præfecti Prætorio
vel urbi, vel ma
gistri militum,
tam in adoratio
nibus Principis,
quam privatis
festivitatibus, &
aliis omnibus of
ficiis: ut videlicet
pro ratione gra
dus, quem tempus
tribuit, alii aliis
præferantur. Sym.
Bas. l. 6. tit. 25. c.
1. l. 1. C. Theod.
cod. & 6. Har
mon. tit. de di
gnitatib. s. 6.

m vide quæ no
tavi ad l. 1. J. de
apparitoribus P.
urbi.

n Officia acclipe
funebria vel nu
ptialia. Suetonius
in Caligul. cum
ad officium ve
nisset, Cujac. Ita,
locus hic indicio
est veteres in fu
neribus etiam de
gradu & ordine
certasse: officii
que nomine fe
stivitates, cætus
& salutationes
intelligi. Cum
itaque dicit ali
quis Officium B.
Maria, festivity
tem vel saluta
tionem intelli
ge, de quo dice

o Frequententur.
p v. l. 1. J. ut dignitatum ordo servetur.
q Angariz munus possessionibus num indicitur? estne patrimonii? non est, l. ult. s. r.
f de muneribus. Atqui hic possessionibus indici videtur? cura exigenda angariz per
sonalis: præstatio, realis.
r al. Imp. Martianus A.
f Utriusque, al. utriusque.
t Forum cubicularii Principis & Augustæ fortuantur apud magistrum officiorum.

PPP 2 Si

a al. additur. ser-
vor.

b vide l. 6. j. qui
militare.

c Libertatis con-
sequenda hic
modus singularis:
adde alios ex l.
24. §. de episco-
pali audientia.
l. unica Cod. de
Latina libertate.
§. 1. Instit. de li-
bertinis.

d Cubiculo prin-
cipis sociati cu-
bicularii, hoc i-
pso quod cubicu-
larii, liberi & in-
genitunt. Pot-
est defendi, hoc
ipso quoque no-
biles fieri. Nam
& interpretes
nostri, minimum
quemque, qui in
Principis mini-
sterio, nobilem
fieri notant: mi-
nimum, inquam,
verbi gratia, co-
quum, vel barbi-
xonforem, Bald-
us. de feudo
guardia, Ripa 2.
de rescriptis. 26.
adde l. unicam. j.
de prepositis la-
borum.

e lex plerumque
extenditur ad
mortuos.

f al. additur. Et
g Toro sit. §. de
bonis vacant. l.
56. §. quoties le-
ge Julia. ff. de leg.
1.

h De eunuchis
cubiculariis vide
hic Cujac.

i Movere hic est
agere.

k Famulum.

l Judicandi.

m Ei, ut servi.

n Associati.

o Videamus.

p sit. 30. §. lib. l.

q Magister offi-
cium nysme-
nos τὸν βασι-
λέως. §. Theo-
doret. 20. ἀγέ-
μων τὸν ἐπὶ τῇ
αὐτῇ τάξει.

Zalus 2. Apud eum forum sortiebantur silentiarii & ministeriales omnes. l. 4. j. de silent.
l. ult. j. de castrens. & minister. l. ult. j. de decan. scholares, l. ult. j. de privileg. schol.
agentes in reb. l. 4. j. de agentib. in reb. decani, l. 2. j. de decanis. cubicularii Principis
& Augusti, l. 3. §. de preposit. sacri cubiculi. militantes in sacris scriniis, l. 12. j. de prox.
sacrorum scrinior. fabricenses, l. pen. §. cod. de fabricens. duces limitanei, prepositi ca-
strorum, l. 8. j. de divers. officiis. denique totius palatii disciplina ad eum spectabat.

r al. Impp. Arcad. & Honor. AA.

s al. deest ex.

t Efficaci legit Cujac. & ita in quibus. lib. manusc. reper.

u Ararium duplex. Aliud sacrum (quod & sacre largitiones, & thesauri) aliud priva-
tum. Sacro adtributus Comes sacrarum largitionum, sacri ararii & thesaurorum Comes:
Alteri vero arario, hoc est, privato Comes adtributus Comes rei privatae, dixi ad l. 2. j. ut
dignitatum ordo servetur.

x Cogniti,

Si dominus Principi servum suum cubicularium obtulit, il-
lico talis servus libertatem adipiscitur.

Bart.

4. Imp. Leo A. Puseo P. P.

Jubemus omnes a, qui vel jam in sacrum cubiculum
cujuspiam liberalitate donati, aliove titulo dati vel
dandi, principalibus obsequiis inhærere, vel ante me-
ruerunt vel postea meruerint, licet nulla intervenien-
te scriptura, nulla confectione gestorum, postquam b
devotissimis cubiculariis fuerint sociati c, ad d conditio-
nem libertatis ingenuitatisque rapiantur, raptique vide-
antur: hoc non solum circa superstites, sed etiam e circa
mortuos volumus custodiri. Nam cum hoc privilegium
videatur principalis esse proprium Majestatis, ut non famulo-
rum, sicut privata conditionis homines, sed liberorum honestis
usatur obsequiis: periniquum est eos duntaxat pati fortu-
næ deterioris incommoda: sed f testamenta quidem ad
similitudinem aliorum, qui ingenuitatis infulis decoran-
tur, pro sua liceat eis condere voluntate, intestatorum v.
nemo dubitet facultates, utpote sine g legitimis successo-
ribus defunctorum, fisci iuribus vindicari. Et hæc omnia
tunc diligenti observatione volumus custodiri, cum spon-
te, suaque voluntate quis dederit eunuchum h sacri cu-
biculi ministeriis adhæsurum. Si vero quidam fuerit
violenter extortus, aut invito domino vel ignaro intra sa-
crum ausus sit militare cubiculum: liceat domino desti-
natum sacra ex lege cubiculariis interpellare iudicium: &
eum, quem probaverit, nolente se vel infcio sacrum pe-
netrasse cubiculum, ut suum famulum cum peculio con-
sequatur. Sed & sicut laxis implorandi prædicii faculta-
tem denegari non convenit: ita nec calumniandi || viam
patimur || diutius esse patefactam. Ideoque tempus quin-
quennii præfinimus, intra quod contra eum suas debeant
exercere quæstiones, ut si medio tempore movere i distu-
lerint, ulterius eis tanquam in suum famulatum k vindi-
candi l, vel ejus m ut servi peculium, vel bona quasi li-
berti, copia denegetur. Hæc omnia, quæ super devotissi-
mis cubiculariis sancimus, etiam ad cubicularias, quæ a
dominis in sacrum cubiculum datæ, vel dandæ sunt, super-
stites atque mortuas extendi propagarique decernimus.

5. Imp. Anastasius A. Eusebio Magistro officiorum.

Jubemus duobus Viris illustribus Præpositis utriusque
sacri cubiculi, tam nostræ pietatis, quam serenissimæ
|| nostræ || Conjugis, qui post finitam militiam Senatorio
fuerint consortio sociati n, licere, quotiens ad aspiciendos
agros suos, vel ob aliam causam proficisci voluerint, cingu-
lo uti: cum hoc ad implendum eorum desiderium, & ad
nullius læsionem respicere videatur o.

DE QUÆSTORIBUS p ET MAGISTRIS q
OFFICIORUM, ET COMITIBUS SACRARUM
LARGITIONUM, ET REI PRIVATÆ.

TIT. VI.

1. Imppp. Gratian. & Valent. & Theod. Augusti
Restituto P. U.

Qui ex s quæstura honore, aut officiali t Magi-
sterio, aut Comitiva utriusque u ararii nostri
attonito splendore vigerunt: acclamatione ex-
cipiantur solita, nec prætereantur, ut incogniti x.
Dat. 8. Kal. Jul. Thessalonica, Gratiano §. & Theodosio
1. Augustis Coss.

Zalus 2. Apud eum forum sortiebantur silentiarii & ministeriales omnes. l. 4. j. de silent.
l. ult. j. de castrens. & minister. l. ult. j. de decan. scholares, l. ult. j. de privileg. schol.
agentes in reb. l. 4. j. de agentib. in reb. decani, l. 2. j. de decanis. cubicularii Principis
& Augusti, l. 3. §. de preposit. sacri cubiculi. militantes in sacris scriniis, l. 12. j. de prox.
sacrorum scrinior. fabricenses, l. pen. §. cod. de fabricens. duces limitanei, prepositi ca-
strorum, l. 8. j. de divers. officiis. denique totius palatii disciplina ad eum spectabat.

r al. Impp. Arcad. & Honor. AA.

s al. deest ex.

t Efficaci legit Cujac. & ita in quibus. lib. manusc. reper.

u Ararium duplex. Aliud sacrum (quod & sacre largitiones, & thesauri) aliud priva-
tum. Sacro adtributus Comes sacrarum largitionum, sacri ararii & thesaurorum Comes:
Alteri vero arario, hoc est, privato Comes adtributus Comes rei privatae, dixi ad l. 2. j. ut
dignitatum ordo servetur.

x Cogniti,

DE PRIMICERIO a ET SECUNDICE-
RIO b, ET NOTARIIS.

TIT. VII.

Notarii Principis licet senectute deposuerint officium, aut
majorem dignitatem fuerint adepti, non ob hoc No-
tariorum nomen perdunt.

Bart.

1. Idem Imppp. c Eutropio P. P.

Præcipua est nostræ pietatis intentio circa Notario-
rum nomen: atque ideo si unquam hujus ordinis
viri laborem quiete mutaverint, vel abjecerint, vel
senectute posuerint, seu || cum || alia dignitate post-
hac d qualibet usi sint, non omittant prioris e vocabu-
lum militiæ, sed compendium sequentis honoris adsu-
mant: & si quis ex officio vel præcipua Sublimitatis tuz
temerario adfensu f in discussiones, peræquationes, aliam
denique ullam rem inquietator extiterit: officium suum
noyerit, vel levis culpæ offensione detecta, gravis multa
discrimine fatigandum, & numerariorum corpus extincto
injuriam auctore minuendum. Dat. 16. Kal. Jul. Thessalo-
nica, Gratiano §. & Theodosio 1. Augustis Coss. 380.

Primicerii ultra biennium in officio militare non co-
guntur. Bart.

2. Imp. Zeno g Augustus h Magistro offi-
ciorum.

Præclaram nobilemque militiam spectabilium Tribu-
norum Notariorum, qui gloriosis obsequiis nonnihil
Reipublicæ commoditatis afferunt, & decoris: diversis be-
neficiorum titulis munendam credimus, & augendam,
nam biennales i metas Viro spectabili pro tempore Pri-
micerio agendis numeris k duximus statuendas. Hos au-
tem Tribunos, qui suis negotiis occupati, minime sacrum
palatium curaverint frequentandum: nisi intra annale spa-
tium revertantur, quamvis comneatus jura præstendant,
pro absentia quidem unius anni, unius gradus: si vero
duobus annis abfuerint, duorum: si tribus, trium: si qua-
tuor, similiter quatuor graduum subire jacturam: his, qui
inferiores t eis fuerint, postponendis m. Qui vero per
quinquennium integrum se præsentari cessaverint, exem-
ptos matricula, tantum nomine Tribunorum, non vero
ordine perpotiri: his in hunc modum dispositis, vacatio-
nem census, discussionis, peræquationis, & cujuslibet
alterius rei habituros. Illud præcipue provisionem no-
stram flagitare perspeximus, ne per ambitionem, vel gra-
tiam aut cujuslibet occasionis obtentu, vel laborum, seu
solicitudinum specie, publicorum cuiquam liceat aliquan-
do graduum seriem conturbare, & temporum n ratione
calcata dudum militantiis anteferri: & quæ longis pro-
lixisque stipendiis o defensa p jam pollicetur senectus,
gratiosa festinatione litripere: hoc etiam adjiciendo, ut
primicerius post depositam publicam numerorum q soli-
tudinem, ac si ipsam gessisset administrationem, cujus
consequitur dignitatem, Magistri officiorum pro antiqua
consuetudine infulas sortiatur, omnibus vacantibus, quam-
vis tempore præcedentibus, præponendus.

UT DIGNITATUM ORDO SER-
VETUR.

TIT. VIII.

1. Imppp. Gratian. Valent. & Theod. Augusti ad
Prætextatum P. U. r.

Si quis t indebitum sibi locum usurpaverit, nulla se
ignorantia u defendat: sitque plane sacrilegii x reus,
qui divina præcepta neglexerit. Dat. 12. Kal. Jun.
Mediolani, Richomere & Clearcho Coss. 384.

2. Imp. Theod. & Valent. Augusti Cyro P. P.

Omnes privilegia dignitatum hoc ordine y ser-
vanda cognoscant, ut primo loco habeantur hi,
qui in actu positi, illustres peregerint administratio-

Prætor. l. 1. §. de Præposit. sacri cubiculi. l. ult. §. sit. prox.
x Sacrilegii reus est, qui in leges admittit, ut hic. l. 1. §. de peris. bonorum sublati-
l. 13. j. de erog. militaris anno. 4.
y Illustrium quinque gradus. Illustres, qui actis illustrem dignitatem gesserint: vacan-
tium præsentium cum comitatu principis: vacantium absentium, honorariorum præsentium,
honorariorum absentium.

RES.

a Primicerius,
Secundicerius,
Tertioicerius,
Quartocicerius, 1
scholarum vel
notariorum est
Primus, Secundus,
Tertius, Quartus
scholarum & no-
tariorum, Cerius
enim productio
est verbi. Ita Ste-
phanus primice-
rius Martyrum
Augustino, sermo
ne 21. Petrus Pri-
micerius Apokro-
lorum apud Bal-
dricum Bolenium
Archiepiscopum
in historia Hiron-
solymitana. ex-
tera v. apud Cu-
jaci-
um.
b Secicrio, sed
utrumque adeit a
C. Theod. in quo
legitur De primi-
cerio & notariis.
c al. Imp. Leo A.
d Post hanc.
e Tabellio si cer-
ta dignitate arce-
tur statuto, & Ta-
bellionis matri-
cula dispensatus
est: tam tamen
dignitatem a qua
antea remotus
est, attingere seu
gerere non pot-
est, ut hinc collig-
it Corfetus, si-
gulari, statuto ca-
vetur.
f Temerarius ad
census discussio-
nes, emendat Cu-
jac. sed excusa
lectio extat in o-
mnibus.
g al. Justinian.
A.
h al. additur, illa-
firi.
i Primicerii no-
tariorum munus
biennale, ut hic.
Idem in primice-
rio fabricenium.
l. 2. §. de fabricen-
sibus.
k al. agendi ma-
neris, sed rector
excus.
l Inferioris gra-
dus.
m Postponendi.
n al. postponendi.
o v. l. 7. j. de pro-
ximis sacrorum
scriniorum.
p Dispendis.
q Defessa sibi
jam, &c.
r Munerum.
s al. P. P.
t Ex lib. 6. tit. 1.
l. 2. C. Theod. quem
confer. de tractum
enim est princi-
pium.
u Qui locum in-
debitum sibi u-
surpaverit, sacrile-
gii tenetur: nec
ignorantiam præ-
texere potest. §. m.
Bas. 15. tit. 1. ex
lib. 6. tit. 1. c. 54.
l. ult. j. de privi-
legiis, qui in sa-
cro palatio mili-
tant. l. 1. §. de
consulibus. l. 1. l.
2. §. de offi. P.

a Comites rei militaris ducibus ad-
equantur, verbi
gratia, Phoenices,
Mælix, Mesopo-
tamiz.
b Comitibus rei
militaris, Comi-
tes dioceseos Æ-
gypti & Pontice
superiores: ut,
quæ divisæ cum
vicariis, admini-
strationem ha-
bent. l. 1. sup. de
offic. vic.

c Ecl. lib. 6. tit.
21.
d Ecl. lib. 6. tit.
27.
e Medicos Prin-
cipis hic accipe
archiatros. Al-
ciat.
f al. Imp. Zeno
A.

g Coniunge cum
l. 2. de comit. rei
mil.

h De Comitibus
primi ordinis di-
xiat l. 1. sup. de
Comitibus & Tri-
bunis.

i Archiatros Comi-
titiva primi or-
dinis honorati,
vicariis & duci-
bus exequantur:
sic tamen ut ordo
temporis inter
eos servetur.
k Duces & vica-
rii exequantur.
l Archiatros, pri-
mi & secundi or-
dinis Comitibus
interdum datur,
l. ult. de profess.
& medic.
m indempnus, al.
indeptus.

n gerunt.
o al. Imp. Zeno
A.

p Junge cum l. 1.
de comitib. rei
militaris.

q Comitibus & re-
tores provincia-
rum Comitibus
exequantur.

r Ecl. lib. 6. tit.
27.

s Comitibus est ti-
tulus honoris a
Constantino Imp.
inventus, vid. Eu-
seb. lib. 4. de Con-
stant. vita.

t al. proinclus.
AA. Videtur esse
pars. l. 1. de stu-
diis liberal. urbis
Romæ. al. Imp.
Valent. A.

u intra.
x l. 7. de pro-
fess. & med.

y Quid? num re-
curari potest do-
ctor suspectus in-
terrogationi seu
examinationi studio
adfuturus? posse
existimant inter-
pretes, exemplo
testis, v. Corfe-
tum singulari, Su-
spicio. & Abba-
tem in e. cum cau-
sa. de offic. del.

z vide Alciat. 3.
presumpt. 19.

a Professionis iustæ tempus viginti anni, ut hic. l. 1. sup. de excus. veteranorum. l. 3. sup. de his, qui non implent stipend.

b vide Quintil. c Ecl. lib. 6. tit. 6. C. Th. 23.

d Silentarii qui dicantur, vide in l. 3. inf. eod.

e in quibusdam non est vox eorum. sunt autem Silentarii, qui in palatio Principis excu-
bias agunt. Zonar. in Anastasio.

f l. 1. C. Theod. eod. vide l. 3. inf. eod.

g emeritum.

Virorum Magistrorum militum suscepit peragendam,
ducibus a, qui præter b Ægyptum & Ponticam in aliis
provinciis administraverint, adæquamus. Datum 12.
Kal. April. CP. Lucio V. C. Cos.

DE c COMITIBUS, ET d ARCHIA- TRIS e, SACRI PALATII.

TIT. XIII.

1. Imp. f Honor. & Theod. Augusti Prisciano
P. U.

Archiatros g intra palatium militantes, si Comi-
titivæ h primi ordinis nobilitaverint gradus, inter
vicarios taxari præcipimus, si jam pridem
deposuerunt militiam, si postea deposuerint,
ita ut inter vicarios i, & duces k, qui administraverint,
& eos, qui Comititivam primi l ordinis meruerint, nihil
interfit, nisi tempus, quo quis administraverint, vel Comi-
titivæ adeptus m est insignia. Datum 12. Kalend. April.
CP. Lucio V. C. Cos.

DE COMITIBUS, QUI PROVIN- CIAS REGUNT n.

TIT. XIV.

1. Imp. o Honor. & Theod. AA. Prisciano P. U.

Eos p, qui administratione civili, ac provinciæ
gubernaculis sub jurisdictionis licentia Comites
quoque primi ordinis esse meruerint, vicariæ q
dignitatis post depositam administrationem pri-
vilegiis frui oportet. Datum 12. Kalend. April. CP. Lu-
cio V. C. Cos.

DE r PROFESSORIBUS, QUI IN UR- BE CONSTANTINOPOLITANA DOCENTES, EX LEGE MERUERUNT COMI- TIVAM s.

TITULUS XV.

Grammatici & Sophiste & Jurisperiti, qui per viginti annos sci-
entiam docuerunt Constantinopoli, sunt digni ea dignita-
te, qua funguntur vicarii Principis. Bart.

1. Imp. Theod. || A t & Valent. Cæs. ||
Theophilo P. U.

Grammaticos tam Græcos, quam Latinos, Sophi-
stas & Jurisperitos in hac regia Urbe professio-
nem suam exercentes, & inter n statutos con-
numeratos, si x laudabilem in se probis moribus vi-
tam esse monstraverint, si docendi peritiam, facundiam
discendi, interpretandi subtilitatem, copiamque differen-
di se habere patefecerint, & cætu amplissimo iudicante y
digni fuerint æstimati z: cum ad viginti a annos b ob-
servatione jugi ac sedulo docendi labore pervenerint,
placuit honorari, & his, qui sunt ex vicaria dignitate, con-
numerari. Datum Id. Mart. CP. Theod. A. II. & Valen-
tiano Cæs. Conf. 425.

DE e SILENTIARIIS d, ET DECU- RIONIBUS eorum e.

TIT. XVI.

Post depositum Decurionatus officium, Decurio potest eligere
utrum velit esse Magister officiorum domesticorum vel comes. Bart.

1. Imp. Honor. & Theod. Augusti Urso P. U. & Ami-
liano com. ord. Pr. & Strategio P. P.
Illyrici.

Decuriones f nostri palatii post emensum g
fideliter obsequium, postque deposita sacra-
menta militiæ, electionem habeant, siue ex
Magistro officiorum, velut agentes, dignita-
tem consequi a nostra Majestate maluerint: siue in-
ter Viros Illustres Comites domesticorum, videli-

cet inter a agentes taxari: ut tam in adoranda nostra Se-
renitate, quam in salutandis b administratoribus & reli-
quis prædicti honoris privilegiis, necnon in nostro con-
sistorio his c honor omnifariam observatur. Datum
Prid. Kalend. Nov. CP. Honorio 10. & Theodosio Augustis
Conf. 415.

2. Idem Augusti Venantio d P. P.

Unusquisque e Decurio f vel Silentarius a g tyro-
num equorumque præstationibus habeatur immu-
nis: nullam h collationem, quæ plerumque poscitur,
solvat: nihil his ulla potestas injungat, aut necessitas im-
ponat.

Privilegia data Decurionibus & Silentariis per hanc legem
confirmantur, licet ad majorem ascenderint
dignitatem. Bart.

3. Imp. i Theod. & Valent. Augusti Flaviano P. P.

Decurionibus k & Silentariis, etiamsi ad superiorem
gradum successu meliore transcendunt, omnia pri-
vilegia l, quæ jamdudum divorum Principum iudicio
meruerunt, legis istius præceptione noverint esse firmata,
non præjudicatura quacunque generalitate pragmatica m,
nec angarias, vel parangarias, siue paraveredos ulla eis
amplissima præceptionis imponat auctoritas: sordidis
quoque muneribus, excoctione calcis, & superindicti
gravamine eos liberamus.

† Domos quoque eorum non tantum in hac sacratis-
sima Urbe, sed in qualibet alia positas Civitate, immu-
nes ab omni hospitum cujuslibet dignitatis inquietudine
vindemus: permittimus n eis veniendi ad Comitatum li-
centia præter evocatoria securitatem o: multa decem
librarum auri iudiciis Provinciarum, eorumque offi-
ciis infligenda, si statuta nominis p nostri crediderint esse
contemnenda.

† His addimus, ut cum optatam quietem acceperint,
& inter q viros illustres r Senatores cœperint numera-
ri: honore curiæ s sine aliqua functione latentur, im-
munitatisque gaudio plena dignitatis latitia potiantur:
ut dignitatem solam habeant ex Senatu, sub hac videli-
cet definitione, ut triginta tantummodo numero ea t
privilegia consequantur: decuriones quoque tres, sed
eos tunc demum perpotiri decernimus beneficiis supra-
scriptis, cum per continuos u tredecim annos inculpa-
tas excubias x peregerint. Dat. 9. Kal. April. Rav. Æ-
tio & Valerio Coss. 432.

4. Imp. Zeno A. Cosmæ Præposito sacri
cubiculi.

Ne ad diversa tracti y Viri devoti Silentarii iudicia, sa-
cris abstrahi videantur obsequiis: iubemus eos, qui
quemlibet devotissimorum Silentiariorum scholæ, vel
ejus uxorem civiliter vel etiam criminaliter pulsare ma-
luerint, minime eum ex cujuslibet alterius iudicio, nisi ex
iudicio tantummodo viri Excellentissimi Magistri officio-
rum z conveniri.

5. Imp. Anastasius a Antiocho b Præposito
sacri cubiculi.

Iubemus Clarissimorum c Silentiariorum prædictos mili-
tia, etsi genitorum d suorum in potestate sint constitu-
ti, quacunque solationum, seu emolumentorum, vel
donationum, seu hereditatum nomine per militiam vel
quamlibet ejusmodi causam his acquisita sunt, vel fue-
rint, jure castrensis peculii possidere, nec ea posse vel pa-
rentes superstitibus sibi vindicare, vel auferre, vel etiam post
eorum obitum fratres, vel alios eorum heredes, quasi ad
defunctorum dominium pertinentia, in divisionem dedu-
cere: nec enim oportet labores eorum aliis fructum vel
lucrum adferre.

† Hac namque ratione simul & contemplatione nec
ipsam militiam vel suffragium e, quodcumque pro ea, vel
ab eisdem viris devotissimis Silentariis, vel a parentibus
eorum, vel a quolibet alio datum est, vel fuerit, ab his pa-
tritur in successionem defunctorum parentum conferri,
seu nomine collationis in medium easdem offerri pecu-
nias vel his imputari.

tur, qui alio loco spectabiles: quæ varietas multis dignitatibus accidit, crescentibus vel
minutis dignitatibus, præ arbitrio Principis & ipsa rerum accessione vel decensione. Cætera
vide hic apud Cojaciū divini Juris & humani, omnium denique, nullis exceptis, sicut
tissimam. d Ingenitorum suorum, delendum est igitur postea, in.
e Militia silentiariorum vendi potest. v. Nov. 53. c. 5.

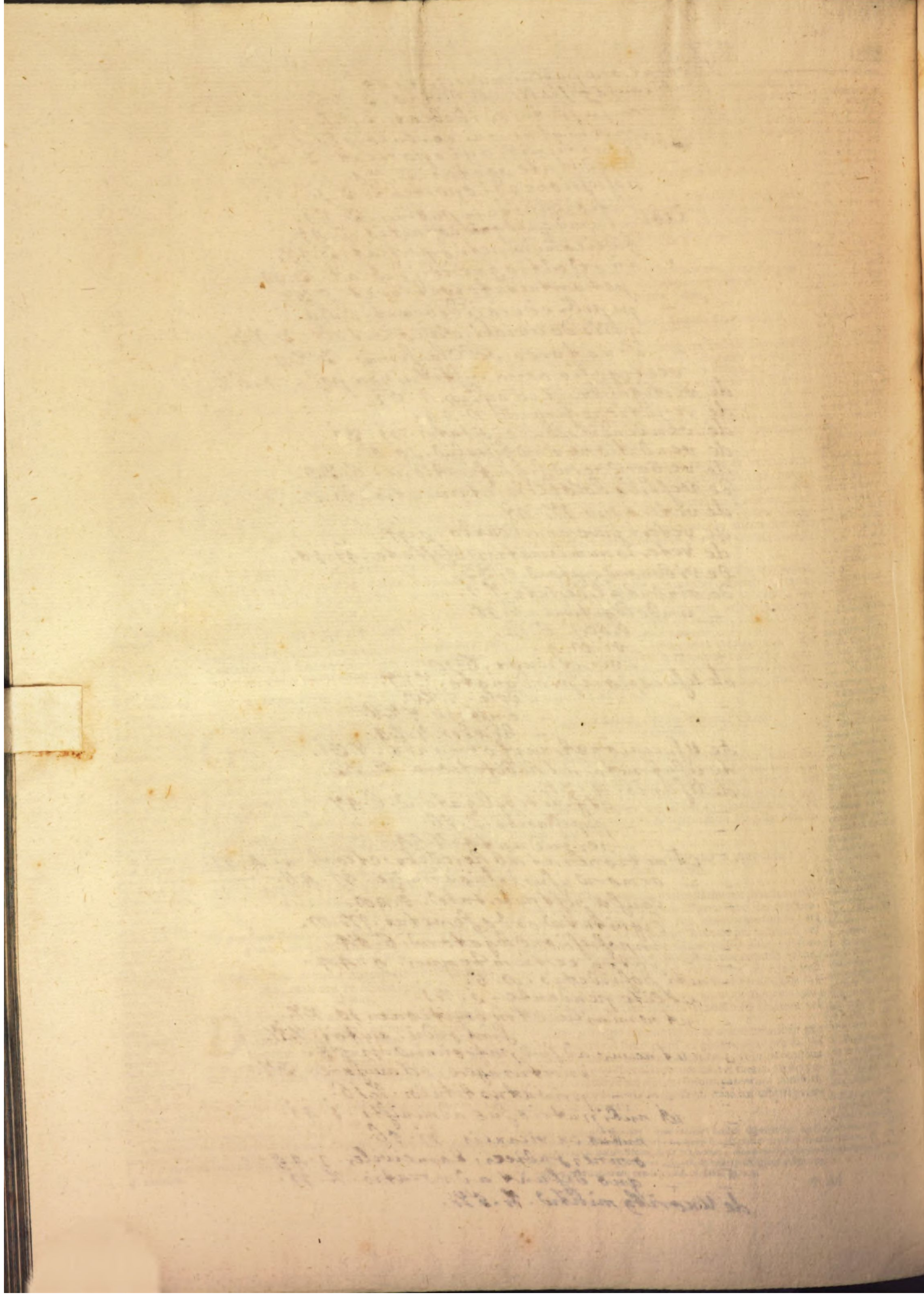
a Silentarii &
eorum decurio-
nes absoluti mili-
tia numerantur
inter exmagistros
officiorum vel
excomites dome-
sticorum: honore
inter agentes: at-
que ita illustra-
tum vacantem
cum cingulo nra-
ciscuntur.
b salvandis.
c is honor.
d al. Valentio.
e huc pertinet l.
nn. lib. 11. C. Theod.
qui a præbis, tyro-
e equo. excusen-
tur.
f l. 3. inf. eod. l.
21. sup. de decuri-
onib.
g l. 3. 5. eod. vide
l. 21. 5. de decurio-
nibus.
h nudam in vet.
quibusd. libr. Ab
indictionibus ex-
traordinariis, quæ
necessitatis causa
imponuntur, im-
munis est.
i al. Imp. Valenc.
A.
k Silentariis e-
rant sui decurio-
nes, ut hic, qui
palatii, Ammian.
20. sacri palatii,
l. 1. 5. eod. & sacri
consistorii decurio-
nes. 2. C. Theod.
l. ult. Decurio
vero quinq; præ-
erat decem silen-
tariis.
l Silentiariorum
privilegia.
m pragmatici.
n Ad comitatum
Principis omni-
bus pallium venire
licuit. Licuit ve-
ro vel singulari
privilegio, ut hic,
vel evocatoria,
h. e. evocatis.
o severitatem in
exempl. Victor.
p nuntius.
q Silentarii non
plures, sed & eo-
rum decuriones
non plures tribus,
inter viros illu-
stres Senatores re-
ferri poterant,
si per tredecim
continuos annos
excubias egissent.
r Illustres fuere
senatores.
s honorariz.
t & privilegia.
u al. XXX.
x Silentarii ex-
cubias agebant in
consistorio Prin-
cipis, stantes ad
limina.
y tractari.
z Forum, silen-
tarii & ministri-
ales omnes for-
tuntur apud ma-
gistrum officio-
rum, ut hic & l.
ult. inf. de ca-
strensi. & mi-
nistriarii.

a Anastasius, re-
de ut apparet ex
l. 30. sup. de inof-
ficio. resans. al.
Justinianus.

b Polycarpo P. P.
c Silentarii cla-
rissimi hic dicun-
tur, qui alio loco spectabiles: quæ varietas multis dignitatibus accidit, crescentibus vel
minutis dignitatibus, præ arbitrio Principis & ipsa rerum accessione vel decensione. Cætera
vide hic apud Cojaciū divini Juris & humani, omnium denique, nullis exceptis, sicut
tissimam. d Ingenitorum suorum, delendum est igitur postea, in.
e Militia silentiariorum vendi potest. v. Nov. 53. c. 5.

† Ad

de vacatione publici muneris. 10. 48.
 ubi causa fiscalis, vel divina. 3. 76.
 - causa status agi debeat. 3. 77.
 - conveniatur, qui certo loco dare. 3. 100.
 ubi de criminibus agi oporteat. 3. 95.
 - hereditate agatur. 3. 78.
 - possessione agi oporteat. 3. 16.
 ubi, et quid quodam cognitio. 2. 49.
 - fideicommissum peti oporteat. 3. 17.
 - in re actio exerceri debeat. 3. 19.
 - petantur tutor, vel curator. 5. 37.
 - pupilli educari debeant. 5. 49.
 - quis de curiali, et cohortali. 3. 75.
 - Senatores, vel Clarissimi. 3. 74.
 vectigalia nova instituere non possunt. 4. 64.
 de vectigalibus, et commissis. 4. 65.
 de venatione ferarum. 11. 44.
 de vendendis rebus civitatis. 11. 31.
 de venditione rerum fiscalium. 10. 4.
 de verborum rerum significatione. 6. 30.
 de vestibus holocleris, et auratis. 11. 0.
 de veteranis. 11. 47.
 de veteri iure enucleando. 3. 17.
 de veteris numismatis potestate. 11. 10.
 de vi bonorum raptorum. 9. 33.
 de vindicta libertate. 1. 1.
 - unde legitimi. 6. 17.
 - - liberi. 6. 14.
 - - vi. 0. 4.
 - - viri, et uxores. 6. 10.
 de usucapione pro donato. 4. 77.
 - - - - - dote. 4. 70.
 - - - - - emptore. 4. 76.
 - - - - - herede. 4. 79.
 de usucapione transformanda. 4. 31.
 de usufructu, et habitatione. 3. 33.
 de usaris. 4. 34.
 - - - - - et fructibus legatorum. 6. 47.
 - - - - - pupillaribus. 5. 56.
 - - - - - rei iudicata. 4. 54.
 - ut actiones, et ob hereditatem, et contra. 4. 11.
 - - armorum usus in suis terminis. 11. 46.
 - - causa post pubertatem. 5. 40.
 - - dignitatum ordo servetur. 11. 0.
 - - in possessione legatorum. 6. 54.
 - - intra certum tempus. 9. 44.
 - uti possidetis. 0. 6.
 - ut lite pendente. 3. 71.
 - ut nemini liceat in emptione. 10. 77.
 - - - - - sine iudici auctoritate. 11. 77.
 - ut nemo ad suum patrimonium. 11. 54.
 - - invitum agere, vel auferre. 3. 7.
 - - privatus titulus. 2. 16.
 - ut nulli patris sui administris. 1. 41.
 - - nubes ex vicaneis. 11. 56.
 - - omnes iudices, tam civiles. 1. 49.
 - - quo defuncti advocatis. 2. 11.
 de uxoribus militum. 1. 54.

a. Silentarii
tutelis & curatio-
nibus immunes.
l. ult. sup. de excep-
t. fa.
b. praeura.

c. Ecl. lib. 6. tit.
28.

d. Domesticos
arcanorum Prin-
cipis consocios,
Alciatus hic ex-
ponit falso. Pro-
tectores militum
sunt, qui latus
Principis aper-
tius protegent.
Domestici eodem
munere prote-
gendi funguntur,
sed familiaribus id
faciunt quum
protectores, l. 9.
C. 25. eod. Socrates
l. 13. Suidas, Zo-
nar. in Dioclesia-
no.

e. d. Impp. Va-
lent. Theod. & Ar-
cad. Augusti Eufi-
gnio P. P.

f. Oculum Prin-
cipis summi ho-
noris loco habe-
batur. adde l. 2. §.
de fabricis. §.
g. Sacrilegii te-
nentur, qui hono-
rem non deferunt
contingentibus
purpuram Prin-
cipis.

h. existimati.
i. al. P. P.

h. Primicerii
fuerunt in schola
domesticorum &
protectorum; hoc
est primi.

i. Schola dome-
sticorum & prote-
ctorum diversa.
m. acceptum.

n. potitur.
o. agere.

p. Consulares,
clarissimi.

q. Decemprimi
senatoriam di-
gnitatem, veluti
exconsulares adi-
piscuntur inter
allectos: ita ta-
men ut onera se-
natoria non agno-
scent exemplo se-
natorum.

r. regradetur in
vet. lib. & l. 2. C.
Th. de cursu publi-
co. l. 1. §. de privi-
leg. schol.

s. aberrasse, in
vet. & sequentia
sine parentesi le-
guntur, & abest
esse.

t. al. Anastasius.
u. Præfates
domestici, qui in
præfati sunt com-
mitati, dixi ad
l. 6. sup. de advoc.

x. Diversi. Jud. edito 3. c. 3. παροιστοίμοι.
y. Domesticorum alij pedites, alij equites, ut hic, & l. resitunda. 6. §. de advocat. advers. Jud.
Castiodor. l. Variar.

y. Sic in exemp. quodam nostro scripto legitur, recte al. secundi
primicerii, sed perperam. z. Secundicerii in scholis habent ex-terticerii: primicerii
ex secundiceriis: verbi gratia, qui hoc anno terticerii, sequenti secundicerii, tertio
primicerii. Primicerius autem fere biennalis.

a. Gradus in scholis fuisse.
b. Salarium integrum totius anni defuncto officiali debitum, hares consequitur. l. 11. l. 12. §.
de proximis sacror. scrip. l. 3. inf. de agentib. in reb. l. 1. §. inf. de primipil. l. post duos. 15. in fin. sup.
de advoc. divers. Jud. Imo & sequentis anni, ut hic in domestico & protectore. quod ut sin-
gulari. Bart. Raynaldus, Albericus, Angelus, & Baldus notant. adde l. item fuisse. 4. §. de offi-
cio Adfess. fac. l. 1. §. 1. §. 1. §. de viciis & extrord. cognit. Quid si quis privatus operas lo-
cavit & antequam operas præstaret, mortuus fuerit? salarium non debetur, l. ex conditio. 15.
§. cum quidem ff. locari. Quid si officialis ingressus civitatem in itinere ipso decesserit?
Quid negant salarium deberi. Alii expensas itineris ejus haredibus saltem præstari opor-
tere, arg. l. si pecuniam. §. ff. de cond. ob causam. Bartolus putat salarium deberi, in d. §. di-
vum. Quid si qui officium gessit, alias incapax fuit? vel hoc etiam casu salarium deberi
Bald. ait, movetur, quod procuratori salarium etiam debeatur, etiam si mandatum ejus nul-
lum fuerit. v. Corsetum jingular. Salarium.

† Ad hoc, de tutelis & curationibus eos excusari
sancimus: ne alienarum rerum administrationem subire
compellantur, qui propter nostra ministeria nec suis cu-
ram seu provisionem diligenter deferre possunt; insuper
eorum liberos, qui dignitate Virorum spectabilium Co-
mitum seu Tribunorum decorati sunt, vel fuerint, nulla-
tenus nolentes administrationem Præfecturæ b. suscipere,
seu peragere: omnibus videlicet antelatis privilegiis in
persona non tantum in præfati militantium, sed etiam
postea eidem consortio inferendum, tam tempore mili-
tiae quam post eam depositam observandis. Dat. Kalend.
Jan. Joanne & Asclepione Coss. 500.

DE DOMESTICIS d, ET PROTE- CTORIBUS.

TITULUS XVII.

Domestici & Protectores Principis salutantes Vicarios, &
Præfectum, ipsos osculari possunt.
Bart.

1. Impp. e. Valent. & Valent. Augusti Eufignio P. P.

Domestici ac Protectores osculandi f, cum saluta-
verint Vicarios, tui Culminis habeant potestatem.
Poena enim sacrilegii g. similis erit, si his honori-
ficentia non deferatur, qui contingere nostram
Purpuram digni sunt æstimati h. Dat. Prid. Non. Mart.
Mediolan. Valentin. A. 3. & Eutropio Coss. 389.

2. Impp. Theod. & Valentin. Augusti Heliodoro
P. U. i.

Primicerius k. quidem domesticorum & Protectorum
utriusque l. scholæ post adeptum m. Tribunatum, in-
ter eos spectabili dignitate perfruat n, qui Ducatum ge-
rere o. meruerint: alii vero, qui decursis stipendiis ab eo-
dem decem usque numero subsequuntur, Consulari, i. e. p.
Clarissimus dignitate perfruantur cum ipsa loci decem-
primorum q. accessione. Dat. 3. Id. Jun. Actio & Vale-
rio VV. CC. Coss. 432.

3. Idem Augusti Sporatio Comiti domesticorum
peditum.

Si quis domesticorum, nulla negotii publici abstrahente
solicitudine, nec ei per comitatum solemniter, ut ab-
esset, facultate concessa, per biennium obsequiis Sereni-
tatis nostræ defuerit, is retrorsum in ordinem tractus in-
feriorem, quinque sequentibus postponatur. Si vero
triennium ejus absentia continuasse monstretur, usque ad
decimum locum proculdubio regreditur r. Quod si qua-
driennio tenus abfuerit, novissimus collocetur. Quin-
quennium autem si fuerit divagatus, ipso jam cingulo
spoliandus est: indignum quippe est, desides a propriis
tamdiu muniis aberrantes s. (quos esse convenit assiduos)
numerari.

Si domesticus vel protector ante finitum officium decesserit, hares
ejus salarium totius anni ac etiam subsequens per-
cipiet. Bart.

4. Imp. Justinianus t. A. || Vigili, Consulari &
Patricio. ||

Lege pragmatica sine fine victura præfiniendum ac con-
stituendum credidimus, ut si quis Virorum Fortium
præfati u. domesticorum in equitum x. schola Se-
cundicerii y. locum z. adeptus, diem interea supremum
clausisset: hares ejus non reliqui tantum temporis, quod
eidem gradui a. superesse monstratur: verum etiam b. in se-

quentis anni, hoc est, Primicerius solatiis ac emolumentis
fruantur omnibus, ut quod ad quæstum & compendium
militiaque fructum prolixè z. pertinet, similis habeatur a,
ac si superstes permansisset b. ad finem usque supremum.

DE PRÆPOSITIS LABORUM c.

TIT. XVIII.

1. Impp. Honor. & Theod. Augusti Monaxio P. P.

Qui præpositi laborum d. nostro judicio promo-
ventur, Clarissimi sint inter allectos e: ita ut ex
Consularibus habeantur. Nam f. & immunita-
te digni sunt, quos nostri lateris comitatus illu-
strat. Datum 3. Id. Nov. CP. Theodosio A. 7. & Palladio
Coss.

DE G. PROXIMIS SACRORUM SCRINIO- RUM, CÆTERISQUE, QUI IN SACRIS SCR- INIIS MILITANT.

TIT. XIX.

1. Impp. Gratian. Valent. & Theod. Augusti
Cynegio P. P.

Proximos h. memoriae, epistolarum ac libellorum,
atque dispositionum ita vicariorum honore cumu-
lamus, ut inter eos merito dignitatis habeantur, qui
pro Præfectis dioceses i. sibi creditas temperarunt,
ex eo tempore, ex quo eos splendor indepti proximitas
ostendat: insequentibus proponendi, qui Vicarias postea
administraverint: & nullam injuriam descriptionis per-
horrescant. Datum Prid. Kalend. Maji, CP. Honorio N. P.
& Evodio Coss. 386.

De ingressu in secretaria Judicum & confessu.

2. Impp. Valent. Theod. & Arcad. Augusti Constanti-
no P. P. Galliarum.

In k. sacris scriniis nostris militantes, in Provinciis ordi-
narii l, vel spectabilis Judicis m. ad salutationem n. non
arceantur o, & inviti in confessum accipiantur: scituris
vel Principe, vel corniculario, vel capitibus officii, ternas
libras auri ex p. suis facultatibus eruendas q, si Consisto-
rium nostrum saepe ingredientibus, Secretarii Judicum
non patuerint ingressus, aut reverentia non fuerit in salu-
tatione delata, aut sedendi cum Judice societas denegata.
Datum 6. Id. Novemb. Treveri, Timasio & Promoto VV.
CC. Coss. 389.

De honore Clarissimatus.

3. Impp. Arcad. & Honor. Augusti Claudio P. U.

In scriniis palatii militantes, i. e. memoriae, epistolarum,
libellorumque ac dispositionum, post viginti r. annos
transacta militia si discedendum sibi esse decreverint,
Consulari honore fulsi, inter allectos habeantur; huncque
honorem dignitatis teneant, qui exconsularibus s. de ferri
consuevit: nec eos quisquam injungendo aliquid vel ju-
bendo possit ab impertito otio separare. Dat. 15. Kalend.
Mart. CP. Arcadio 4. & Honor. 3. AA. Coss. 396.

De excusatione a muneribus.

4. Idem Augusti & Theod. A. Epiphano P. U.

Jubemus t, ut u. primum omnium sit eorum, qui in
sacris scriniis nostris, i. e. memoriae, epistolarum, li-
bellorum, & dispositionum referuntur, secuta x. pos-
sessio, ab omnibus sordidis muneribus excusata, su-
perindictum non timeant, aut venalitium y. non petat-
ur solumque canonice indictionis præstent tribu-

de modo multarum. l. omnes. 33. §. de episcopio & clericis. Nov. 20. 31. 33. 112. quasi infimi ordi-
nis, ut ordinarii milites, hoc est gregales & manipularii, minores erant vicariis, de quibus
dixi l. 1. §. 4. D. de legat. 3.
m. spectabiles judices.

n. a salutatione.

o. arceant, vel postea accipiant.

p. a. q. h. honoraria. viri quibus etiam consistorium nostrum ingrediendi facultas præ-
batur secretariis, &c. d. l. 3.

r. XXX.

s. exconsulibus.

t. l. 14. C. Th. eod.

u. patrimoniorum eorum, qui, &c.

x. l. 9. inf. eod. l. 1. l. 2. inf. de privilegiis eorum, qui in sacro palatio milit.

y. Venalitium, vestigal rerum venalium, quod exigebatur a venditore ob venditionem
proponendam, ut hic, & l. 1. §. de veteranis. fuit autem mancipiorum venalitium 25. aut 50.
Tacit. 13. Dion. 55. ceterarum rerum vestigal 100. Tacit. 1. quam ad ducentissimam postea
redegit Tiberius. Tacit. 2. Postea ad 300. auctionum Italix provinciis remisit Cajus Calig.

Suet. c. 16. Quæquam in eo, quod de Tiberio diximus, diversus sit. Dion. 57. & 58. refert
enim Dion. 200. pro 100. a Tiberio inventam, at deinde a Caligula sublatam 100. Aut de
conversis jam moribus Tiberii loquitur Dion: aut certe verior Taciti & Suet. narratio. adde
6. Cujac. 22.

a dignitatis.

b Tyronum præbitio & præstatio olim in muneribus publicis fuit l. 13. §. 3. D. de munerib. adde Veget. l. c. 7.

c ad hunc.

d militans.

e al. Fausto.

f l. 16. C. Th. cod.

g al. Idem AA. Eustathio V. C. Quætori & Hæliani V. I. magistro officiorum.

h l. 11. §. de palatinis sacrarum hergitionum.

i Sic ait legendum Taurellus lib. de militis ex casu arg. l. 11. §. cod. tit. Cont.

k Militantes in scrinio ultra numerum loco deficientium succedunt secundum ordinem gradus sui. Barr.

l servare.

m In sacris scriniis alii sunt statuti, alii supernumerarii.

n l. 2. §. de officio magistr. off. l. 1. §. de muner. patrum. l. ult. §. de primicerio. l. 1. §. de agent. in reb. l. 1. §. de ca. fress. §. de milit. l. ult. §. de tyronibus. l. 11. §. 14. §. gerendorum. §. ff. de muneribus & honoribus.

o In locum præcedentis abire.

p v. quæ scripti ad Nov. Leon. 41.

q Quindecim primatus dicitur ut decemprimatus.

r cuique.

s illi.

t statutum.

u vide quæ scripti ad l. 11. §. cod. l. 30. in fin. §. de inoffic. test.

x Mello proximus est, qui secundum locum tenet. & futurus est proximus: adiutor vero est proximi adiutor. Alciat. & Cujac. hic.

y promittatur.

z accedendi.

a concedimus.

tum, ut labore dignitas a conquistata, extraordinarium munus ignoret: nec ullam remonum potatur injuriam, equorum tyronumque b præstationem nullus agnoscat, qui vel adhuc c in scriniis militat d, vel honorem proximi, & Comitativam primi dispositionem, longi temporis sudore quæsit. Et hæc quidem patrimonii censui deferenda. Quod autem omnibus constat deferri, adjectu alterius dignitatis perire non patimur: ut etiam si pro superioris fortunæ iudicio ad honoris ornamenta processerint, vetera tamen eis scriniis labore privilegia quæsitæ ferventur. Datum Id. Octob. Raven. Honorio 7. & Theodosio 2. Augustis Coss. 407.

De honore Clarissimatus. De ingressu in Secretario
Judicum & consessu.

5. Impp. Honor. & Theod. Augusti Faustino e.
P. P.

PECULIARI f perceptionis nostræ favore præstamus, ut in scriniis memoria, epistolarum, libellorumque ab exceptoribus usque ad mello proximos, dignitatem Clarissimorum, honoremque percipiant: & sicut reliqui, qui in iisdem scriniis militant, liberum cum ordinariis Judicibus ingressum Secretarii, consessumque habere legibus meruerunt: ita hi quoque, in quos hanc stipendiorum meritis Clarissimatus conferimus dignitatem, cum spectabilibus etiam habere sese reverentiam recognoscant: ut consedendi, ingrediendi secretarium sibi sciant a nobis licentiam contributam. Datum 8. Id. Jun. Rav. Lucio V. C. Coss. 413.

Ut Proximus trium scriniorum annus sit.

6. Idem g Augusti & Valent. A.

PRO biennio h annum solum agere deinceps decernimus eos, qui in tribus scriniis, memoria, epistolarum, libellorumque ordine ac merito stipendiorum ad gradum pervenerint proximorum. Datum 8. Id. Feb. CP. Theod. A. 7. & Palladio Coss. 416.

De successione in locum defunctorum.

7. Impp. Theod. i & Valent. Augusti Nomo Mag. offic.

UNICUIQUE k, qui in sacris scriniis militat, sui loci merita servari l oportere constituimus, & universos, qui ultra numerum statutorum m in iisdem scriniis militant, sui gradus respectu, per n ordinem, quem sortiti sunt, in deficientium statutorum locum (ut tamen ultimis societur,) subire decernimus, scilicet, ut nemini penitus liceat, cum sit posterior tempore, locum precedentis ambire o, nisi forte ab eo, qui tempore p vincitur, laborum comparatione superetur: ut quindecim primatum q ejusdem scrinii testimonio cum sacramenti religione subnixus præcedentibus dignior judicetur. Hanc quoque observationem extra filios proximorum volumus custodiri: etenim unicuique r proximo unum de suis filiis, qui temporis dumtaxat suffragio nititur (licet parum observasse militiam cognoscatur) insequentibus tempore, qui laborum meritis muniuntur, anteferrî posse decernimus. Illum s tamen, qui locum statuti t meretur: proximo quidem ducentos quinquaginta solidos u, mello proximo x vero, vel adiutori pro consuetudine uniuscujusque scrinii viginti, aut quindecim solidos offerre præcipimus. Quod si quis de supernumerariis, qui in statuti locum subire debuerat, ne pecuniam offerat, statuti etiam gradum recusare voluerit, sequenti tam offerenda quantitas prædictæ, quam subrogandi licentia permittatur y: ita videlicet, ut si secundus vel etiam tertius vel alterius cujuslibet numeri, in eadem excusationis voluntate duraverit: accedenti z semper eadem copia quam præcedens recusaverit tribuatur. Hos autem, qui ad statutorum ordinem progredi noluerint, nec de suo gradu volumus removeri: & cum vacaverit statuti locus, conditionem, quam antea repudiaverant, id est, & offerenda pecunia, & adipiscendi statuti locum, liberam habere præcipimus a facultatem.

De militia peracta.

8. Idem Augusti Nomo Magist. offic.

PROXIMOS a sacrorum scriniorum, quos fides, ac diuturna observationis industria, literataque b militia c: comitem quinetiam dispositionum, quem probitas ac strenuitas merito commendant: completo tempore suæ militiæ, Comitivæ sacri nostri consistorii cingulo in diem vitæ potiri (manentibus videlicet jamdudum præstitis d salvis e privilegiis propriis f) decernimus. Quibus enim pietatis nostræ arcana g merito committuntur, his pietas nostra vitam cingulo supradictæ Comitivæ ornandam decorandamque decrevit.

De comætu & de vacatione munerum.

9. Imp. Leo A. Patricio Mag. offic.

IN sacris nostris scriniis militantes, per comætum h non continuatim præstitum i ante conventionem profecti, intra indultum temporis spatium erunt cum suis conjugalibus k & liberis a conventionem securi l, ab indictionibus etiam publicorum & civilium munerum etiam post completam militiam excusatione potiantur, super domibus quoque, quas in provinciis possident, metatorum molestia liberentur.

De numero memorialium. 1. ne quis duplici fungatur officio.

10. Idem Augustus Hilario Comiti Magistro officiorum.

HAC parte statutos memoriales præcipimus esse in scrinio quidem memoriæ sexaginta duos, epistolarum vero trigintaquatuor: libellorum m quoque trigintaquatuor: antiquarios vero, qui habentur in scriniis memoriæ, nunquam minus esse quam quatuor.

1. ¶ Supra scripti autem memoriales nullo modo n duplici fungantur officio, nec o geminis chartis irreperint p, ut non occupentur q plura in unum se commoda collaturi, nihilque reliquis relicturi.

De salario defuncti.

11. Imp. Anastasius A. & Eusebio Mag. offic.

SI quis in sacris nostris scriniis, id est, memoriæ, dispositionum, epistolarum & libellorum, statutis jam connumeratus, ab hac luce fuerit subtrahitur: ab eo quicunque, utpote vacante loco, de substitutis f in statutorum consortio fuerit ultimus subrogatus, pro r solatio vel suffragio u proximi x, definitam sacræque constitutioni divæ memoriæ Theodosii & Valentini y Principum z insertam quantitatem defuncti a hæredes & successores b, vel liberi ejus seu creditores, qui foenus cum mortuo pro statuti loco ei acquirendo contraxerint, consequantur: ita scilicet ut si c hæreditas vel successio defuncti minime fuerit suscepta vel adita, tales personæ, id est, creditores quidem contra ceteros prærogativa sibi servata: liberi autem vel agnati seu cognati, non hæreditatis, sed privilegii d nomine simili modo hujusmodi summam percipiant: sibi que petere ac vindicare permittantur: nullius machinatione hujusmodi nostra dispositione retractanda seu violanda: maxime cum Viros etiam pro tempore Spectabiles eorumdem Proximos scriniorum, si quis eorum ante completum Proximus actum morte præventus sit, ad hæredes successoresque suos residui e temporis Proximus solatia sine quadam imminutione transmittere non dubitetur.

De foro competentis & de cautione præstanda, & de sportulis.

12. Idem Augustus Celeri Magistro officiorum.

IN sacris scriniis militantes, & parentes atque uxores eorum, necnon liberos, ex sententia tantummodo tuæ Celsitudinis criminales & civiles inten-

57. Julianus Patrit. ad Nov. 35.

x proximo.

a diem functi.

b Salarium integrum defuncti, ejus hæredibus interdum deberur. adde l. ult. §. de domo flicu, ubi dixi. l. diem functo. 4. ff. de off. adfess. l. 17. in fin. ff. locati.

c Patris jura filii interdum consequuntur, non ut hæredes ejus, sed jure singulari. adde l. 1. §. sed si sub conditione. §. de Latina libertate.

d Liberi ut & uxor defuncti militis, præstuntur creditori: non hæreditatis (licet enim hæredes non sint, in casum militiæ veniunt) sed privilegii & principalis liberalitatis nomine, ut hic, nisi si pecunia creditoris militiæ comparata sit. hoc enim casu creditor præfertur uxori & liberis defuncti, adde Nov. 53. c. 5.

e l. ult. §. de domo flicu & prosectorib.

a Magistri.

b Militia literata, est eorum, qui proximi sacrorum scriniorum sunt, ut hic, & in literarum præstitis militat. l. 1. C. Th. de proxi. con. diff.

c Literatam militiam dici a literis spingendis seu scribendis. Duarenus tradit lib. 1. Diff. cap. 3. an quia primi temporibus tantum fuit scribere posse?

d præstitus. e l. 3. §. de dignitatibus.

f proximi. g Principis arcana committuntur proximis sacrorum scriniorum.

h Comætus est, libera profecti scendi licentia. i præstitum. k Conjugalibus uxores.

l l. 4. §. cod. m Inclusa defuncti in quibus lib. Antiquarii autem sunt Alciat, qui Antiquarum rerum memoriam Principi suggerunt: aut potius librorum & scriptores librorum.

n l. 2. C. Th. de feud. libral. nrb. Rom. Sidonius 9. Aulian. Epistol. ad Probum. August. de verbis divinis. Hieron. ad Florentianum.

o Duplici officio fungi quis prohibetur. adde l. 5. §. qui militat. o ne geminis. p irreperant. q accipuntur.

r al. Imp. Zeno A. l. 7. §. illam rem. s. cod. l. 1. in fin. sup. de off. P. Prætoris Africae. t Quætoris sacri palatii adiutore uno mortuo, militiæ defuncti ad defuncti liberos transmittitur, etiam si non sint hæredes. Nov. 35.

u Quid si minus idonei militiæ sint liberi defuncti? Qui locum in defuncti subrogabitur, hæredibus aut liberis defuncti centum solidos præstare cogitur, ut hic & l. 7. §. cod. l. omnimodo. 30. in fin. §. de inoff. testam. Nov. 35. quæ præstatio scholæ placitum l. ult. §. de pignori. & hyp. casus militiæ. Nov. 53.

tiones

a Sed ita.

b memoriales, juratorum cautioni committuntur.

c Juratorum cautioni qui committantur, vide in l. 25. sup. de Episc. & cler. l. 17. in princ. sup. de dignis. l. 4. §. ult. de castren. & milit. l. 1. §. ult. de priv. leg. scholar. l. 16. ff. qui testat. §. de h. d. i. l. 2. §. 6. ff. de iudic.

d i.e. sumptuum, qui in litem faciendi sunt. Cujac. hic.

e utinendis.

f de quibus l. 33. §. execut. sup. de Episc. l. 1. §. ult. sup. de sponsul. l. 1. §. de fructib. & litem expens. §. 24. Instit. de actionib. l. 5. inf. de numerariis & actuariis.

g al. minuendis, alia minuendis.

h poscere.

i profragitare.

k Forum militantes in sacris scriniis fortiebantur apud magistrum officiorum.

l apud virum autem.

m Architectorum & mechanorum æstimatione & arbitrio in multis causis statum de operibus publicis, privatisque & servitutibus, ut hic, & Nov. 7. c. 3. §. 2.

n Personam.

o vocante.

p causis.

q al. deest.

r Quæstor sacri palatii erat is, quem nunc Cancellarium appellamus hodie.

s Quæstoris sacri palatii adjutores certo numero, hoc est, viginti sex erant: nimirum duo eim ex scrinio memorialium, septem ex scrinio epistolarum: totidem ex scrinio libellorum, ut hic, & l. ult. inf. cod. quos sacra vocis ministrum vocat interpret. Novell. 35. Unde multo plures fuerunt. Veterum antiquis hic numerus 26. reductus est, Nov. 35. Cetera v. inf. cod. & in l. ult. inf. cod.

tiones agentium excipere jubemus: insuper etiam colonos seu adscriptitios, & servos eorum in hac Regia Urbe degentes, eodem beneficio potiri: fidei pro tempore Adjutoris Viri Spectabilis proximi, vel unius ex statutis committendos, ita ut a si in provincia quicunque memorialis b repertus fuerit, juratorum c cautioni committatur: ut etsi non possideat immobilem substantiam, servi nihilominus & coloni ad eum pertinentes, fidei ejus tradantur.

1 ¶ Modum insuper sportularum d, ad mediocrem deduci quantitatem: & executoribus de schola Agentium in rebus attribuendis e, unum solidum singulos usque ad finem negotii: proque ingressu in iudicio tuæ Magnitudinis quolibet modo faciendo, duos solidos, & pro editione gestorum exceptoribus dimidiam solidi partem: & si apud arbitrum negotiorum ventilarum contigerit, ipsi quidem arbitro unum solidum & nihil amplius: exceptoribus autem eum observantibus, tam pro ipso, quod implere videntur, ministerio, quam pro editione gestorum seu relationis vel definitionis, tertiam partem solidi præbere sancimus: nec pro tempore Virum Spectabilem fisci Patronum, vel Executores f, quibus imminendi g litibus sollicitudo injuncta est, quicquam ab eis exigere h seu profragare i concedi: dimidia scilicet expensarum, quas in iudicio tui Culminis a memoratis personis præberi statuimus, portione in iudiciis Provincialibus ab his agnoscenda: ita ut si de civilibus annonis, vel tutela, seu curatione, vel novi operis nunciatione litem eos subire contingat: in maiore quidem iudicio ad similitudinem sumptuum, quos in k iudicio Eminentiar tuarum dependere præcepti sunt, apud Virum l Clarissimum Præfectum annonæ, seu fisci Patronum Urbicariæ Magnificæ Præfecturæ, vel Architectos m, pro modo eorum, quæ super arbitris, & litibus apud eos exercendis superius statuta sunt, solventes expensas, nihil amplius agnoscere seu dependere cogantur.

2 ¶ Quæ omnia custodiri jubemus, sive per se, sive per Procuratores aut etiam Defensores lites exercere maluerint: Hoc, si prolata scriptis sententia moniti sunt.

3 ¶ Si vero ex depositione seu aliter quis eorum conventus fuerit, nihil eum, vel scrinio Viri clarissimi Adjutoris, vel cuilibet alii nomine sportularum offerre compelli: omnibus antelatis privilegiis, quibus postea per anteriores divorum Principum sanctiones defenduntur, in persona n tam eorum, qui adhuc militantes, & qui postea eandem militiam sortiti sunt, quam eorum, qui prædictam militiam gradu vacante o jam deposuerunt, vel postea deposuerint, servandis: ut eorum commodo ipsi quoque una cum uxoribus & liberis, colonis præterea & servis propriis, perfruantur.

4 ¶ Et quoniam in controversiis p quas in iudiciis moveri contigerit, æqualitatem litigatoribus volumus servari, & adversariis eorum: pro sumptibus & expensis similem antelatorum beneficiorum prærogativam custodiri. Propter hanc etenim causam & viros devotos Memoriales non tantum agendo in quolibet iudicio, sed etiam actiones ab aliis ingerendas excipiendo, privilegiis a nobis indultis potiri decernimus: his videlicet, qui militiam Virorum devotissimorum Memorialium gradu soluto deposuerunt, seu q deposuerint, etsi quietis amore per Provincias domicilium fovere maluerint, omnibus nihilominus privilegiis, quæ huiusmodi personis per sacratissimam legem nuper promulgatam a nostra liberalitate præstita sunt, munendis, & eorum commodis atque auxilio potituris.

De numero adjutorum.

13. Imp. Justinianus Augustus Proculo Quæst. r sacri palatii.

Comperimus divinitus quidem pridem fuisse dispositum, Viros Devotos Adjutores s tuæ Magnitudinis, certos t esse in numero, nec ad huiusmodi nomen vel operam plures licitum esse adspirare, quam in scrinio quidem sacre memoriæ duodecim tantum: septenos vero in duo-

bus a reliquis scriniis, id est sacrarum epistolarum, sacrorumque libellorum: sed posterioris licentiam temporis supra modum indulgendo ambitionibus, disturbasse rei merita, ac multitudine divulgasse: ut inter Memorialium & Adjutorum numerum non longum pene intersit.

1 ¶ Sancimus itaque reduci eis, ac renovari statutum ordinis terminum, non ut eximantur Adjutoribus b hi, qui præter prædictam c dispositionem in præfenti exuberant: sed ut interea omnibus aliis interdicitur ab adfectando hoc nomen, donec exeuntibus singulis ac recedentibus decrescere possit vetita conglomeratio, legitimusque jam resideat numerus: non prohibendis Viris Devotis Adjutoribus desistentibus || ab || eodem officio, cum vel ad laterculensis d gradum in scrinio sacre memoriæ provecti fuerint, vel secundum locum obtinuerint, in duobus aliis scriniis, postquam proximi creabuntur, licet nondum redacta sit quantitas pristina, tamen alios pro se, quos elegerint, subrogandos Adjutores petere: qui posteriores erunt cæteris.

2 ¶ Illud etiam disponendum duximus, utpote nonnullis anterioribus exemplis subnixum, necnon justitiæ congruum, ut ab his, quibus concessum est, Adjutorum agmini pro se sociare, libellus e offeratur Viro Illustri pro tempore Quæstori, petendaque ejus subscriptio, tempus, atque hominem, necnon etiam rem ipsam continens: id est, quod inter Adjutores ei, quem pro se surrogat, mereri permittitur: ordinandis videlicet iisdem Adjutoribus pro ratione temporum, quibus libelli porrecti sunt, ut etiam si f || in || Memorialium g matricula h inferiore loco i sit, qui prior in Adjutoribus meruit: Adjutor quidem habeatur superior: Memorialis vero posterior pro utriusque ordinis modo vel discrimine: quod etiam in aliis quoque pene omnibus officiis observari dignoscitur.

De adjutoribus conveniendis. 1. De comæatu, 2. Ne alius Adjutor addatur.

14. Idem Augustus Tatiano Mag. offic. k.

Hac lege sancimus, si quando Adjutores Viri Magnifici pro tempore Quæstoris sacri nostri palatii, in accusationem l civilis causæ vel criminalis deducti fuerint, strictum juris, & integritatis congruum ordinem conservari: ut si sine scriptis conveniendi sunt, nomen ejus præcipientis ore designatum esse sufficiat. Sin autem scriptis in querimonia unus Adjutorum, aut plures forte ferendi m sint, monumenta sententiarum in persona tantummodo conveniendi Adjutores præcedentium, æquum & justum initium futuro præstent certamini.

1 ¶ Et quoniam probationibus, & exemplis potius, quam indecoræ consuetudini debeat indulgeri: quod in universo Devotissimorum scrinio Libellensium evicisse monstratur, id in Adjutores n sacre memoriæ, sacrarum etiam epistolarum transferendum censemus: ut qui liberam proficiscendi licentiam pronunciatione comæatus indepti fuerint, sine qualibet stipendiorum aut emolumentorum deductione peregre degant: erenim pro tempore Viris Clarissimis Proximis & Melloproximis, aut eorum adjutoribus, absentia causa vel offerre de suo proprio, aut ex annonis seu stipendiis quicquam relinquere cogendis: quamvis Januarias Calendas indultum excedat spatium, & intra se festum diem contineat.

2 ¶ Ad hoc illud observari sancimus, ne alius Adjutor propter quancunque ambitionem his, qui in præfenti sunt, vel post eorum deminutionem addatur, licet in veterem numerum redacti fuerint.

Ad superiores leges Justiniani.

15. Idem Augustus eidem Tatiano Magist. officiorum.

Certe quidem sunt dispositiones nostri Numinis, quas super Adjutoribus Viri illustri pro tempore Quæstoris nostri palatii, quorum o obsequio res agitur Quæstoria,

m ferendi.

n Adjutores viri, memoriales quæstoris.

o Memorialium obsequio res agitur quæstoria: erant enim adjutores quæstoris, & ex diversis scriniis assumebantur. 2 sup. de res. bon. sublat. ad quæstorem denique pertinebant. Dicitur in d. l. 2. Græci ei & totis & omni matris: & in l. eos. 11. sup. de excus. numerum. & in l. 3. inf. qui milit. tamen & alios & alios & alios leges enim & rescripta excipiebant & perscribebant, seu perferri curabant.

a Scrinia quæstoris tria, memorialium, epistolarum, libellorum. l. ult. inf. cod.

b militantes in sacris scriniis memorialium, libellorum, epistolarum, generali nomine memoriales appellantur, & sunt adjutores potius, quam officiales, ut hic, licet Nov. 23. officiales dicat improprie. Notitia Romani imperii. Quæstor officium non habet, sed adjutores de scriniis quos voluerit.

c dictum. d Laterculensis dictus est, quia laterculo præpositus. Duplex autem erat laterculum majus & minus. Majus erat codex, qui totius imperii notitiam continebat: minus, in quo dignitatum civilium & militarium notitia continebatur: illud erat sub cura Primicerii notariorum, hoc vero sub cura & dispositione Quæstoris, ut constat ex notitia utriusque imperii, & Cedreno, differt a palatio.

e Quæstoris adjutor intra statutum numerum 26. adjutorum, alium potest in suum locum substituire consentiente Quæstore, vendito alii loco militiæque sua. Quin & militiam suam transmittere in hæres extraneos potest, dummodo inferat pro introitu solidos centum, & hoc est quod ait l. ult. sup. de pign. militias transferri in hæres sub certa pretii definitione. Pretium autem est 100 aureorum: nam nec plura eam vendere possunt adjutores. Nov. 35.

f al. deest. g l. 5. sup. cod. h Matricula hic dicitur ut patricula. l. 5. c. Th. de domesticis & prorektoribus. Est vero matricula µατρίcula. c. 120. Concilii Carthaginensis. & τοῦ ἐκκλησιαστικῆς. Zonaras. i locus. k al. Proculo. l al. accusatione.

a Adjutorum quæstoris certus ita numerus est, ut nullorum in locum alii supra numerum subrogari possint: nisi si qui sint adjutores supra numerum, laterculensis in scriinio memorie vel aliis duobus scriiniis meliorum. Hi namque alium possunt in locum suum subrogare accepto pretio quantolibet, ut hic.

b initium.

c l. 13. sup. eod.

d Pragmatica sit de consilii sententia solenniter, suggestione aliena precibusque, ut differat ab adnotatione, oraculo sacro, mandato, dixi ad l. ult. sup. de petit. bonorum sublati.

e l. 13. in fin. sup. eod.

f secundum nostram sanctionem.

g nulli danda.

h duraturis.

i 6. l. Th. 27. Agentes autem in rebus militantes in rebus & actis reipubl. Græcis Magisteriani, quod magistro officiorum fere attribuitur. Marius Scot. Nov. 17. & 124.

k Agentes in rebus sunt, qui militantes in reb. i. e. in actu Reip. qui sunt in actu & service.

l Coniunge l. 2. sup. de off. magist. off. l. 14. c. Theod. eod.

m v. l. 7. sup. de prox. sacr. sicut.

n obreptione, in vet. lib.

o al. Heliodoro.

p l. 17. c. Theod. eod.

q exuendi.

r al. veteris.

s al. utilitatis.

t v. in hanc legem Pyrrhum & Alc.

u Agentium in rebus alii primarii, senatores, ducentarii, centenarii, biarchi, circitores equites, tyrones. l. 1. l. 3. sup. de off. mag. off. l. 1. inf. de priv. lib. schol. l. 3. sup. de off. Præf. Præf. l. 2. c. Th. de gliis milit. apparit. l. 3. inf. de filiis off. Notitia imperii. Hieron. advers. Joan. Hierosolymit.

x Centenarii, qui dixi ad l. 5. inf. iis. prox. Vocante.

dedimus: quarum prima quidem ad supplicationem eorundem Adjutorum emissâ, numero eorum, qui erant illo tempore, quo preces nobis obtulerunt, neque aliquem eximi, neque addi præcepit, præterquam a si quis eorum vel ad laterculensis gradum in scriinio sacre memorie, vel ad secundum locum in duobus aliis scriiniis, id est, sacrarum epistolarum, factorumque libellorum & cognitionum, provectus fuerit; nam his licere desistentibus ab Adjutoris officio alios pro se, quos voluerint Adjutores surrogare, ultimum b locum in iisdem Adjutoribus obtenturos, licet superiorem in Memorialibus habeant.

+ Altera c vero per sacram pragmaticam facta est, per quam excelsæ memorie Viro Proculo suggerente d præcipimus, illos etiam Adjutores posse in suum locum alios inducere, qui per aliquem fortuitum casum minus implere suum officium valeant, veluti senium, vel morbum, vel aliam necessariam causam: quod ex ipsorum Adjutorum petitione idem Magnificæ memorie Proculus ad nos retulit. Sed in præsentia ab aliis Memorialibus e, tam in scriinio sacre memorie, quam in cæteris duobus, sacrarum epistolarum, factorumque libellorum & cognitionum relatis, adjici comperimus, deminutionem eorundem Adjutorum impediri per memoratam pragmaticam sanctionem, & insuper venditionis quodammodo memorati officii locum introductum esse: quod ne de cætero fiat, præsentem sanctionem ad tuam Magnitudinem mittimus: per quam jubemus, illis tantum permissum esse secundum prius nostræ Serenitatis rescriptum, alios in suum locum surrogare, qui vel laterculensis gradum in scriinio memorie, vel secundum locum in aliis duobus scriiniis adepti fuerint: secunda f nostra sanctione super hoc capitulo de cætero cessante, nullique g danda licentia eorundem Adjutorum, præterquam h i ad memoratos gradus ascenderit, alium pro se eisdem Adjutoribus ex quocunque fortuito casu connumerare: ut eo modo ad veterem numerum i iisdem Adjutoribus redeant: & XII. quidem in scriinio sacre memorie, septem vero in aliis duobus sint, id est, sacrarum epistolarum, factorumque libellorum & cognitionum. Illo videlicet observando, ne alius Adjutor per quamcunque ambitionem his, qui in præsentia sunt, vel post eorum deminutionem (licet in veterem numerum redacti fuerint) addatur: nam si permutationem, licet fortuiti casus inciderint, prohiberi disposuimus: multo magis prioribus manentibus alios introduci vetamus, cæteris scilicet anterioris sanctionis capitulis in suo robore permanens h.

DE i AGENTIBUS k IN REBUS.

TIT. XX.

Nullus de numero Agentium in rebus locum mortui per pecuniam debet invadere. Bart.

1. Imp. Arcad. Honor. & Theod. Augusti Anthemio Magistro officiorum.

Nullus l de schola agentium in rebus de cætero locum mortui conetur invadere: sed is, qui ordine m stipendiorum, & laborum merito ad gradum militie sequebatur, statim atque illum fata subduxerint, in ejus præmia percipienda succedat, omni objectione n cessante. Dat. Prid. Kal. Jul. CP. Honorio A. 6. & Aristenato Coss. 406.

2. Imp. Honor. & Theod. Augusti Helioni o Mag. offic.

Nullus p posthac sine nostræ Majestatis auctoritate disingendi agentem in rebus, nulli eximendi q pateat copia: nam probata schola, & animadversionem vereri r Judicis, & nullam timere debet contumeliam vilitatis s. Dat. 3. Id. Nov. CP. Honorio 10. & Theodos. 6. AA. Coss.

Matricula Agentium in rebus non debet esse nisi XLVIII. quorum quislibet præest ducentis.

3. Imp. Leo A. Patricio Mag. offic.

Matriculam r Agentium in rebus a tua Celsitudine concessam admittentes, jubemus, ne ducentarii n plusquam quadraginta octo in singulis habeantur in posterum, & numerum centenariorum x ducenti viri, quos vacante y tempore gradus competentes admiserint: pa-

rique modo biarchorum nomen meritumque ducenti quinquaginta viri duntaxat: præterea circitorum trecenti & equitum quadringenti quinquaginta impleant. Sit in æternum illa quoque fixa a, stabilisque tua sublimitatis dispositio: ut si qui de numero ducentariorum, quos quadraginta octo b quotannis esse censuimus, forsitan de luce migraverit, laborum c ejus fructum successores ab intestato vel ex testamento venientes, & lucrum dispensent, & ita d omnibus inter cæteros superstites potiantur solatiis: tanquam si vivus e, qui hac eadem diu speraverat, sibi mer vindicasset; qua de causa locum etiam ejus successorum intuitu vacare conveniet. Nemo autem sine divali probatoria f, quam Codices in sacro nostro scriinio memorie positi debeant inferendam accipere, militaribus ejusdem devotissimæ scholæ stipendiis vel privilegiis potiantur g.

4. Idem Augustus Patricio Mag. offic.

Ex h eo quo primum ducenæ, vel centenariorum gradum in schola Agentium in rebus militantes meruerint, desinant in sacratissima videlicet Civitate constituti alterius Judicis cujuslibet auctoritate pulsari h, vel in alio quolibet examine, præterquam Viri Magnifici magistri officiorum i, & cui forsitan ipse concesserit, actionibus sui quisque k adversarii respondere: quod multo magis in criminalibus causis observari decernimus: absurdum l est enim, ut in ejus salutem vel existimationem valeat quisquam proferre sententiam, cujus de nulla re possit pecuniaria judicare. Hujus autem beneficii prærogativam Subadjuvis m etiam, qui singulis inveniuntur temporibus, deferri jubemus, licet hanc in eorum persona more quoque n veteri servari cognoverimus: ut tamen post depositum officium memoratum, si non inter centenarios numerentur, communi jam lege respondere non ambigant. Prædictas autem omnes centenariorum o personas in provinciis repertas, concessa nunc speciali fori prærogativa, (nisi publicæ executionis sollicitudo his injuncta sit) uti prohibemus: eosque ordinariorum etiam judicum pro veteri jure sententiis obedire præcipimus.

DE p PRÆPOSITIS q AGENTIUM IN REBUS.

TIT. XXI.

1. Imp. Leo r A. Patricio Mag. officiorum.

Agentes in rebus, qui per ordinem consequi solent Principatus insignia in unoquoque scriinio fabricarum, & barbarorum s quaternos Subadjuvarum t sollicitudine per annum duntaxat integrum procedentes gradatim subire, hac in æternum valitura lege decernimus: exceptis u videlicet universis negotiatoribus quibuslibet mercimonium per se gerentibus, interpositasve personas: cum eis ante sacratissimis constitutionibus interdictum sit militare: exceptis nihilominus his, qui possessionum alienarum sollicitudinem procuratorumve susceperint: eos enim ad hæc officia volumus adspirare, quorum labores scholæ Agentium in rebus testimonio comprobantur. Illi quoque sunt ab hac liberalitate nostræ Mansuetudinis excludendi, qui cum scholæ eidem sociantur, in sacris scriiniis, quibus Vir Spectabilis x Primicerius & Tertioerius præfunt, adjuvantes eos publicarum chartarum tractatibus occupantur, & duobus y officiis operam suam adhibere non possunt: nam præter emolumenta, quæ de prædictis scriinis consequuntur, Principatus etiam solatio debent esse contenti. Quod si morbo vel ætatis senio capti & imperiti hujusmodi rerum, vel quocunque alio vitio præpediti, per se memorati officii curam subire nequiverint: consideratis præcedentibus eorum laboribus, per substitutum z Chartularium ejusdem scriinii, cui præfuturus a est ipse, idoneum, & tam moribus optimis præditum, quam scientiam peritiamque rerum habentem, electione sua, suarumque periculo facultatum, præfatum b munus eos implere præcipimus.

2. Imp. Anastasius Celeri Magist. offic.

Hac c saluberrima sanctione decernimus, agentes in rebus pro conventionibus, & modo sportularum executionibus d præbendarum, pro quantitate sumptuum, quæ

a al præfectus. b In quib. vet. additur, subadjuva. c Hanc saluberrimam sanctionem. d executionibus.

a Præsumitur pro matricula. v. Alc. 3. præf. 17.

b X. al. VIII.

c v. l. ult. sup. de domesticis & prætoribus.

d ita ut.

e si unus.

f probatione. v. l. 9. j. de diversis officiis.

g potiantur.

h Pulsari apud alium, quam hunc vel illum judicem, prohibetur non modo in civili, sed & in criminali apud alios judices conveniri non potest. Car. l. ult. sing. Statutum statuto tenet.

i Forum agentes in rebus foriebanur, apud magistrum officiorum, post ducentæ & centenæ gradum.

k quisquam.

l Argumentum a minori ad majus. Qui minus non potest, majus non potest.

m prærogativam his etiam qui sub aliis singulis inveniuntur, pro temporibus dec. &c.

n quot velis.

o Centenarii qui v. in l. 5. inf. iis. prox. ubi dixi.

p 6. c. Th. 27.

q Principibus, in manus. al. non est nova rubrica. Cont.

r al. Zeno.

s al. barbaricorum, al. barbarorum, al. barbaricorum.

t recte al. ad amharum, sed male.

u v. l. ult. j. Negotiatores ne militent.

x viri spectabiles.

y v. l. 5. inf. qui militare possunt.

z Substitutum dare minus ad suum obeundum qui potest, idoneum plane dare cogitur, quod & in adfessoribus, professoribus, militibus, & aliis quibusque merito simili in specie dicendum est. Cor. l. singul. Substitutus.

a Criminum nun-
tatores non im-
pune calumnian-
tur: sic improbus
Irenarcha, qui ad
Præsidem notoria
falsa miserat, pu-
nitur ab Antoni-
no Pio, l. Di-vus.
6. ff. de custodia &
exhib. reorum.
& ab ipso Con-
stantino hujus le-
gis autore, calu-
mniatores acerbè
sunt puniti. Sex-
tus Aurelius Vi-
llor, quanquam
non ita severus
fuerit adversus
Donatianos, qui
Cæcilianum: vel
Arrianos, qui A-
thanasium calu-
mniis exagita-
bant.

b suis. al. si vivis.

c contigerit.

d l. i. j. de cohov.
princip. cornic.

e Curiosi, ma-
num in aliquem
injiciendi aut in
carcerem abdu-
cendi jus non ha-
bent.

f l. 2. C. Th. cod.

g cursum.

h temporis.

i al. additur, tam.
al. tamen.

k tradere.

l curis suis.

m περί παλα-
τιών. Syn. Bas.
6. tit. 32. C. C.
Th. 30.

n Palatinorum
nomen generale
est: omnes enim
in palatio habi-
tantes, palatini
dicebantur, sed
hunc titulum de
apparitoribus co-
mitem esse, Cu-
jaciis hic offen-
dit.

o C. Th. 13. 16. 6.
ubi additur, &
Constantinopoli-
tani cives.

p adde l. 6. l. 10.
l. 13. l. 14. j. cod. l.
1. l. 2. l. 3. j. de pri-
vilegiis eorum,
qui in sacro pa-
latio militant.

q i. e. sacrarum
largitionum, qui
& thesaurorum
comes. l. 2. §. ut
dignitatum ordo.

r l. 4. C. Th. lib.
8. tit. 7. The-
sauris officia-
lis Comitæ the-
saurorum seu sa-
crarum largitionum.
in l. 8. §. de jure fisci.) sunt administratores, qui dolo malo dissipant rem pecuniamve
fiscalem. Eadem ratione, qua in schola Rhetorum quidam olim everfores dicebantur auto-
re Augustino 3. confessionum 3. & lib. 5. c. 12. Decatores dicuntur in l. 40. §. de decur.
l. 12. 6. de suscep.

sibi necessitatem probationis incumbere, nec a citra peri-
culum sui b, si infontibus eos calumnias nexuisse conti-
terit c: cesset d ergo prava consuetudo, per quam carceri e
aliquos immittebant. Dat. 12. Kal. Augusti. Mediol. Acc.
22. Kal. Sept. Arbitrione & Lolliano Coss. 355.

Officium Agentium in rebus, est curam habere super eve-
ctionibus cursus publici, portando pecuniam publicam
per provincias. Joan. de Plat.

2. Idem A. & Julianus Cæsar ad Taurum P. P.

Agentes f in rebus, in curis agendis, & evectionibus
publici cursus inspiciendis, nostrorum memores præ-
ceptorum, credimus in omnibus velle profutura Reipu-
blicæ: ideoque solos Agentes in rebus in hoc genere jus-
simus obsequium adhibere: & non ab alio penitus Officio.
Hi vero pervigili diligentia providebunt, ne quis contra
evectionis auctoritatem moveat cursum, vel amplius po-
stulet, quam concessit evectio. Quisquis igitur aliquid
tale perpetrare tentaverit, improbi coepti privetur effe-
ctu. Demonstratur etiam Judicibus vel curiosis evectio,
etiam si quis nobis jubentibus festinare memoret in obse-
quium necessarium, nec prævaleat contumacia vel digni-
tas. Ergo nummum || jam || vetamus exposci pro anima-
libus in cursu g minime constitutis. Quod si forte aliquis
existimaverit perpetrandum, ejus quadruplum, quod ac-
cepit, inferre cogatur. Dat. 15. Kal. Maji, Mediolani,
Constantio A. 9. & Juliano Cæsare 2. Coss.

3. Idem A. ad Agentes in rebus.

Per id tempus h, quo cursus tuendi sollicitudinem susti-
netis, condemnationes præfectorum circa eos solos ir-
ritæ sunt futuræ, qui servaverint honestatem: erga eos ve-
ro, qui inhoneste, & contra decus sæculi, vel honorem mi-
litæ versabuntur, non solum condemnatio mansura est,
verum etiam gravior poena est statuenda. PP. Prid. Kal.
Dec. Eusebio & Hypatio Coss. 359.

4. Imp. Arcad. & Honor. Augusti Marcello
Mag. offic.

Agentes in rebus singulos per singulas Provincias mit-
tendos esse censemus, quibus i inspiciendarum eve-
ctionum tantum debeat cura mandari, ut nihil prorsus
commune, aut cum Judicibus, aut cum provincialibus ha-
beant: nec naves debebunt illicita concussione vexare:
nec libellos aut attestaciones vel contestaciones litis gra-
tia suscipere, aut in carcerem quemquam trudere k, sed
cursui solum l vacare. Dat. Kal. Jun. CP. Olybrio & Pro-
bino Coss. 395

DE PALATINIS m SACRARUM LARGI- TIONUM, ET RERUM PRIVATARUM.

TIT. XXIV.

De muneribus.

1. Imp. Constantius & Constant Augusti ad Beroni-
tanium Vic. Asia.

Palatini n pro o capitibus seu jugis suis tantum pen-
sationem atque obsequia recognoscent, extraor-
dinariis p & sordidis muneribus & susceptionibus
& temonariis oneribus liberati. Dat. Non. Maji,
Constantinop. Constantio 4. & Constante 3. Augustis Coss.
342.

De everfore.

2. Imp. Valentinian. Valens & Gratian. Augusti Ti-
tiano Com. S. q L.

Nullus Thesaurarius r, vel Officialis Comitæ thesauro-
rum semel deprehensus everfor s, quocunque pacto,
aut repetat militiam suam, aut aliam sibi requirat per am-
bitum dignitatem, vel sese transferat ad aliam quamcun-
que militiam. Dat. 8. Kalend. Febr. Antiochia, Gratiano
A. 4. & Merobaude Coss. 378.

f Everfores hic & l. 1. C. Th. de susceptor. (qui interversores
sunt administratores, qui dolo malo dissipant rem pecuniamve
fiscalem. Eadem ratione, qua in schola Rhetorum quidam olim everfores dicebantur auto-
re Augustino 3. confessionum 3. & lib. 5. c. 12. Decatores dicuntur in l. 40. §. de decur.
l. 12. 6. de suscep.

De Principe officii Comitæ domorum.

3. Imp. Gratian. & Valens. Augusti Pancratio
Com. R. P.

Prisco a jam nunc ordine revocato, de palatino potius
officio ad regendum Principatum b officii Comitæ do-
morum per Cappadociam mittantur, quales Comes etiam
domorum, si inhonestum aliquid gesserit c, vereatur.
Idoneos itaque singulis annis e numero mittendariorum d
ad hoc eligere debebis & mittere. Dat. Prid. Non. Jul.
Scopis, Ausonio & Olybrio Coss. 381.

De Judicibus provincialibus.

4. Idem Augusti Hesperio P. P.

Nihil e omnino ullis Judicibus cum Palatinis nostræ
clementiæ, quicunque a comitibus diriguntur, sit com-
mune atque conjunctum: sed excepta reverentia, qua
non solum ab inferioribus, sed etiam a majoribus & in
provincia degentibus Rectoribus Provincialium debetur,
atque deferitur, suis quisque necessitatibus obsecundet.
Dat. 7. Id. Decembr. Sirmii, Ausonio & Olybrio Coss.
379.

Ne is, qui militavit, & princeps fuit in aliquo ordine, ad
aliu ordinem transeat.

5. Idem Augusti Nebridio P. P.

Quidam f post impletum ordinem militæ palatinæ,
quam gesserant, honoremque transactum, ad excep-
torum scrinia transire nituntur. Hac igitur lege sancimus,
ut nulli prorsus dehinc ista audendi g relinquatur
ocasio: sed unusquisque ejus scrinii, quem h primuni
militando elegit, ordinem persequatur i: nec in alterius
loco finem militæ requirat, qui k jam proprii ordinis
transegerit principatum. Dat. 5. Id. Octobr. CP. Mero-
baldo 2. & Saturnino Coss. 383.

Ne quid Præfecti pratorio, præfidesve palatinis injungant.

6. Idem Augusti ad Probum P. P.

Ab l officiis Palatinorum Excellentia tua sciat ita peni-
tus esse recedendum, ut neque ipsa postmodum licitum
sibi credat isdem m aliquid injungere: & præterea n
provincialium rectores prohibeat o quicquam ulterius tale
conari. Dat. 7. Kal. Nov. Mediol. post Coss. Merobaldo
2. & Saturnini.

De dignitatibus & annonis.

7. Idem Augusti Trifolio Com. S. Larg.

Scriniis p omnibus largitionum comitatensium infra-
scriptas decernimus dignitates: ut his contenti, ambi-
endi q sibi aditum interclusum esse cognoscant, etiam si
speciale beneficium emendicato suffragio quisquam vo-
luerit r impetrare. Annonas etiam juxta definitum di-
gnitatum modum volumus præstari: nec amplius quic-
quam præsumi.

i ¶ Brevis, quas dignitates per singula scrinia officium f
sacrarum largitionum habere statuimus, hic est:

† Scrinii exceptorum perfectissimus t ordinis secun-
di numero u unus, i. e. primicerius x exceptorum unus: du-
cenarii duo, unus tertiocerius & quartocerius: centenari-
us unus y, i. e. primicerius instrumentorum: epistolares
num. 2. formæ primæ n. 36. formæ 2. n. 4. formæ 3. n. 3.

† Scrinii numerorum z perfectiss. a ordinis tertii num.
unus b: ducenarius n. 1. centenarii num. duo c: epistolares
num. duo d: formæ 1. num. tres e: formæ 2. n. unus f
|| formæ tertiæ n. 2. || Sacri scrinii tabellariorum g perfe-
ctiss. h ordinis tertii. n. 1. ducenarius n. 1. centenarius n. 1.
epistolares n. 1. formæ primæ n. 3. formæ secundæ n. 5.

† Scrinii canonum perfectiss. ordinis tertii n. 1. ducena-
rius n. 1. centenarius n. 1. epistolares n. 2. formæ primæ n.
4. formæ secundæ n. 4.

† Scrinii mittendariorum i ducenarius n. 1. centenarii
n. 2. epistolares n. 8. formæ primæ n. 7. formæ secundæ
n. 33.

† Scrinii aureæ massæ perfectiss. ordinis tertii n. 1. i. e.
primicerius sacra massæ n. 1. item secundocerius n. 1. du-
cenarii n. 2. i. e. tertiocerius, & quartocerius: centenarii
n. 6. epistolares n. 4.

† Aurifices k specierum perfectiss. n. 1. ducenarii n. 4.
centenarii n. 6. epistolares n. 8. formæ primæ n. 17. formæ
secundæ n. 4.

† Aurifices l solidorum ducenarii n. 1. centenarii n. 8.
epistolares n. 6. formæ primæ n. 9. formæ secundæ n. 30.
† Sculptores, & ceteri aurifices centenarii n. 1. episto-
lares n. 5. formæ primæ n. 6. formæ secundæ n. 17.

† Scrinii auri m ad responsum præfictiss. ordinis pri-
mi n. 1. perfectiss. ordinis secundi n. 2. ducenarius n. 1.
centenarii n. 2. epistolares n. 3. formæ primæ n. 4. for-
mæ secundæ n. 2. formæ tertiæ n. 1. ¶ Scrinii a
milia-

a l. 2. C. Th. hoc
tit.

b Comitæ do-
morum officium
habent & officii
principes ex offi-
cio palatino Co-
mitis rerum pri-
vatarum, non ex
schola agentium
in rebus, prisco
ordine ita revo-
cato in usum.

c congesterit,
d mittendorum,
adde l. 7. l. 8. j.
cod. l. 1. §. 8. §. de
offic. præf. præ-
Africa. l. 2. §.
de canone largi-
tis.

e l. 4. C. Th. cod.
f l. 5. C. Th. cod.
g audiendi.
h a se primum
militando electi,
i l. 7. in princ. j.
cod.

k quia.
l l. 6. C. Th. cod.
m l. 1. §. cod.
n propterea.
o al. prohibeant
p l. 7. C. Th. cod.
q l. 5. in fin. sup.
cod.

r valuerit.
s al. officiorum.
t perfectissim
Præfectus.
u numeri. al. mu-
neris,
x lo quib. lib.
quædam hic ad-
duntur, omni
schola perfectis-
simus unusquis-
que primicerius:
exceptorum nu-
mero unus.
y unusque.
z canonis. Hal.

a Præfectus.
b quisque du-
cenarii.
c quinquag. Hal.
d octo. Hal.
e octo. Hal.
f triginta tres.
Hal.

g tabellariorum,
al. massæ. Hal.
h al. Præfectus.
i l. 1. §. 8. de off.
Præf.
k al. Aurifices, &
ita Hal.
l Aurifices. Hal.
m al. Scriniarii
ad responsum per
formam primam,
unus: per for-
mam secundam,
unus. duodecena-
rius. &c.

miliariensibus a perfectissimis b ord. r. n. 1. ducenarius n. 1. forma 1. n. 1. forma 2. n. 2. forma 3. n. 3.
 † Scrinii vestis perfectissimi ordinis 4. n. 1. perfectiss. ord. 2. n. 1. ducenarii n. 1. centenarii n. 1. epistolares n. 2. forma 1. n. 7. forma 2. n. 10. forma 3. n. 4.
 † Officialium sacrarum vestium ducenarii n. 3. centenarii n. 3. epistolares n. 2. forma 1. n. 12. forma 2. n. 10. forma 3. n. 8.
 † Deputati sacre vestis perfectissimi secundi ordinis n. 2. ducenarii n. 2. centenarii n. 2. epistolares n. 2. forma 1. n. 3.
 † Scrinii ab argento perfectissimi ordinis 2. n. 1. epist. n. 1. forma 1. n. 6. forma 2. n. 3. forma 3. n. 1.
 † Scrinii a pecuniis perfectissimi ordinis 2. n. 1. forma 1. n. 1. forma 2. n. 2. forma 3. n. 5.
 † Argentarii comitatensis c ducenarii n. 1. centenarii n. 2. epistolares n. 3. forma 1. n. 8. forma 2. n. 25.
 † Barbaricarii centenarii n. 2. epistolares n. 5. forma 1. n. 8. forma 2. n. 1. Dat. 4. Id. Jun. Heraclea, Richomere & Clearcho Confl. 384.

De his, qui cingulo liberantur.

Palatini transmissi per provincias, anno elapso cingulo liberantur. Bart.

8. Iidem Augusti Trifolio C. S. L.

Placuit d. iuste e omnibus Mittendaris f, & Palatinis Officiis profutura suggestio, quam g insinuasti, ut ex iisdem annis singulis h ex ducenariis terni, ex centenariis habito provisionis intuitu, cingulo liberentur. Dat. 4. Id. Mart. CP. Arcadio A. I. & Bautone V. C. Coss.

Ne quis militia cingulum sumat sine adnotatione Principis.

9. Imp. i Theod. & Arcad. Augusti Nestorio Com. R. P.

Non k aliter quilibet in officio sacrarum largitionum vel privatarum rerum cingulum militie sibi sumentum existimet, nisi nostra mansuetudinis adnotationem meruerit. Dat. Prid. Aug. Ancyra, Stilichone 2. & Anthemio Confl. 405.

De tyronum collatione, & aliis oneribus.

10. Imp. Honor. & Theod. Augusti Joanni P. P.

Palatinos l, qui sacrarum m remunerationum rationem tractantes inculpanitur, ad calcem terminumque militie pervenientes, nec non etiam Adjuvatores & Primicerios diversorum officiorum precipimus n habere privilegia, quae nuper agentium in rebus scholae nostra sunt mansuetudine contributa: scilicet ut a tyronum praebitione memorati reddantur exortes, ceteraque onera non agnoscant. Dat. 7. Id. Jun. Raven. post Conf. Honorii 8. & Theodosii 5. Augustis.

Ve primicerii officiorum & scriniorum Palatinorum sint annui.

11. Iidem Augusti Anytio C. S. L. & Tauro C. R. P.

Ad o similitudinem sanctionis p, quam de proximis sacrarum largitionum atque privatarum rerum pro biennio annum sub perpetua observatione precipimus custodiri: ita ut & privilegia, quae huiusmodi officiis, vel primiceriis sacris legibus deferuntur, integra illibataque servantur. Datum 3. Kalend. Jul. CP. Theod. A. 7. & Palladio Coss. 416.

De foro competentis.

12. Imp. Theodosius A. q.

Viros devotos Palatinos non oportet in hac regia Urbe apud Virum Illustrem Praefectum Urbi litigare compelli, nisi r de aedificatione s domorum, & servitutibus & annonis orta videatur causa: in aliis vero causis tam pecuniariis quam criminalibus apud r viros illustres tantummodo Comites suos respondere: Receptoribus u autem Provincialium intra administrationis suae fines inter praesentes palatinos nec causis publicis occupatos cognoscere, tam pro civili quam pro criminali causa permittimus: sic tamen ut non aliter criminalis sententia adversus eos proferatur, nisi ex suggestione Provincialis iudicii Vir Illustris Comes, sub quo militat x, certioratus ei hoc permiserit.

De dignitate & immunitate primiceriorum.

13. Iidem Augusti Eudoxio C. S. L.

Inter alias y prerogativas, quas antea meruerant scholae z societatis a sacrarum largitionum, Primicerius, &

tres a Primicerii scriniorum Tribuni Praetoriani, militari dignitate fruuntur: nulla eis ex cujuslibet iudicis praceptione injungenda publica, vel privata necessitate.

Ut Palatini rei privata iisdem privilegiis fruantur, quibus Palatini sacrarum largitionum.

14. Iidem Augusti Florentio P. P.

Iubemus viros devotos Palatinos rei b nostri Numinis privata c, eisdem d privilegiis decorari, quibus etiam palatini, qui in sacris largitionibus deferuntur. Cum enim par e similisque militia sit, iustum & competens videtur iisdem utrumque officium privilegiis gloriari. Primicerios itaque officii, tresque primates f scriniorum rerum privatarum, finito tempore militiae, inter tribunos militares praetorianos, salvis iisdem praestitis privilegiis, sacris constitutionibus, nostram clementiam adorare decernimus: ita tamen, ut || nullam injunctionem, || nullam sollicitudinem privati, vel publici negotii quolibet iudicio praeproptere sustinere possint, sed excepta omni necessitate omnique fatigatione, indeptae g dignitatis honore potiantur.

DE h STRATORIBUS.

TIT. XXV.

1. Imp. Valent. & Valens Augusti ad Zosimum Praefidem novae Epri.

Per omnes Provincias Edictum generale misimus, ut stratoribus unus tantum solidus probae i nomine posceretur, & in offerendis equis k certam formam statutam & aetatem l Provinciales nostri custodiendam esse cognoscant: quos etiam fisco certo modo solidorum m obnoxios fecimus, si quod stratores petere interdictum est, illi dare stratoribus non timerent; officium quoque Gravitationis tuae centum argenti libris multabitur, si sciens praedictam rem gestam fuisse, non illico eam severitati iudicariae prodiderit. Datum 13. Kal. Jul. Apollonia, Valentiniano & Valente Augustis Coss. 365.

DE n CASTRENSIANIS o ET MINISTERIANIS.

TIT. XXVI.

Castrensiis & Ministeriani officio finito per lapsum biennii, alius subrogatur. Bart.

1. Imp. Honor. & Theod. Augusti Narfi V. Spectab. Comiti & Castrensi S. P.

In p officio q Spectabilitatis tuae secundum formam idivalium responsorum post completum tempus praefinitum, id est biennium r, prioribus decedentibus s, insequentes ad t locum pro merito laborum stipendiorumque succedant, nec ulla licentia tribuatur his, qui impletum deposuerint officium u denuo ad eandem militiam vel sollicitudinem remeandi. Dat. 6. Id. Feb. CP. Theodosio A. 7. & qui fuerit nunciatus.

2. Iidem Augusti Scholastico V. S. Comiti & Castrensi S. P.

SI x quis primae, vel secundae, vel tertiae formae specialiter inter statutos gradum coelitus valuerit impetrare: supernumerarius y ultimus formae tertiae in matriculis habeatur. Dat. Prid. Id. Jan. CP. Honorio 13. & Theodosio 10. Augustis Coss. 424.

3. Imp. Leo & Anth. Augusti Joan. Comit. & Magist. off.

Hi, qui in schola z vestis sacrae militantes, vel matres eorum vel uxores, criminales vel civilem litem contra se || commovendam a || in nullo alio, nisi b in Sublimitatis tuae suscipiant examine.

Castrensiis & Ministeriani eorumque matres, uxores & filii, solum coram Magistro officiorum sunt conveniendi.

5. sup. de palatin. f al. discedentibus, adde l. 7. sup. de prox. sac. scrin. t sequentes in locum. u l. 1. C. Th. cod. Castrensiarum varii gradus sunt: alii primi, secundi, tertii. x v. l. 12. sup. de adfessorib. y supernumerariis. Castrensiarum alii supernumerarii, alii statuti, adde l. 7. de palatinis. z Schola vestis sacrae, ministeriani vestis sacrae. a movendam. al. utrumque deest. b Forum militantes in schola vestis sacrae sortiuntur apud magistrum officiorum.

a plures ponit Marianus Schotus & l. 7. §. cod. hoc est, quatuor. b nominis. c privatae res numinis Imperatoris. d de privilegiis scholae privatae rei palatinorum. e Pares paria privilegia merentur. f Primates scriniorum, iidem qui & primicerii, primicerii a Mariano. g indepto.

h 6. C. Theod. 31. in manus legitur, De stratoribus, nec & in Pandectis Flor. l. 4. ff. de off. Procons. Contius, Al. stratoribus manult. Græci ita πρεσβυτεροι, ευν και ετιρεων τινων στρατων ομνησαν. Synops. Basil. 6. tit. 33. Stratores autem vel stratores, officia Praefidum vel Proconsulorum. i Prob. i. e. probationes. Cuj. al. proprio nomine. k Stratores equos militares probabant, qui a provincialibus conferebantur, ut hic: quod & confirmat Ammi. 29. l. & aequalem. m certo solidorum modo, al. 108. solidorum modo.

n 6. C. Theod. 32. Hoc numero fuerunt praestatores, pincernae, vestitores, pistori, pedagogi, seu pedagogiani pueri. Domestiques de la maison du Prince.

o Magis Latine (inquit Alciatus hic) diceretur. De castrensiis ministeriis in illam video. sunt autem Castrensiis ministeriani aulici, qui sacro ministerio deputati sunt: qui & Castrenses dicuntur in inscriptione huius legis, & Tert. lib. de corona militis. Castrenses ministri. Lampidio in Alex. Cujac. hic. p l. 1. C. Th. cod. q Officium suum quoque habuit Castrensis sacri palatii. Notis. imperii.

r Castrensiis biennio militantes post militiam deponerent & sequentibus locum faciebant: nec rursus ad eandem militiam reverti poterant, adde l.

QUI A MILITARE POSSUNT, VEL NON POSSUNT: ET DE SERVIS AD MILITIAM VEL DIGNITATEM ADSPIRANTIBUS; ET UT NEMO DUPLICI MILITIA, VEL DIGNITATE ET MILITIA (SIMUL) UTATUR.

TIT. XXXIV.

Quibus militaturus se offerre debet.

1. De his, qui litis causa nomen militis dederunt.

1. Imp. Severus & Antoninus Augusti Antonio.

Si militiam nomen dare vultis, offerte vos his, qui probandi ius habent.

1. ¶ Non autem ignoratis eos, qui litis causa militiam appetierint, postulantis adversariis solvi sacramento solere.

De his, qui militiam nomen dant in fraudem civilium munerum.

2. Imp. c. Dioclet. & Maxim. Augusti.

Non tantum decurionum filius, sed omnibus in fraudem civilium munerum nomina armata militiam dantibus, fraudem prodesse displicuit.

De colonis & saltuensibus.

3. Imp. Arcad. & Honor. Augusti & Mag. utriusque militiam.

Cura pervigili observare debet sublimitas tua, ne coloni, vel saltuenses, aut ultro se offerentes ad militiam suscipiantur armatam, aut cogantur inviti.

De curialibus & cohortalibus.

4. Imp. Leo A. Dioscoro.

Omnes omnino curialis vel cohortalis conditionis constituti, nullam armatam militiam in posterum arripiant.

Ut nemo duplici militia vel dignitate & militia simul utatur.

5. Imp. Justinianus g. A. * Mag. Offic.

His quidem i, quibus indultum haecenus demonstratur, quo binis & aut ternis pluribusve mereantur cingulis, non conjunctis, ex prisca consuetudine, sed abfectis m, atque discrepantibus detur electio, quem retinendum sibi potius censeant, quem deserendum cognoscant: ut in eo quod optaverint n, firmiter maneat: eo quod despexerint, sine dubitatione repellantur. In posterum vero nemini prorsus facultas pateat eodem tempore plus quam unius ordinis nomen affectare: interdicens in commune cunctis (ut dictum est) binis pluribusve militiis, nec dignitatem conjungere cuilibet alii cingulo concedendis o: ut & qui supplicandum de re verita nobis existimaverint, poena decem librarum auri pro temeritate quamvis infructuosa pleantur: & qui susceperint iussionem Augustam per surreptionem elicitam (quod nonnunquam contingit) decem librarum auri multa feriantur; scriniis etiam, necnon Officiis, quorum hoc interfit, si non restiterint, & p hanc pragmaticam legem abjecerint q, decem librarum auri // dispendio // puniendis. Si quid autem contra hoc perpetraretur, sciant omnes, quod extra r concessum admissum est, aut actum fuerit, vel notis conscriptum publicis, simile habeatur, ac si nec impetratum nec pronunciatum omnino, nec insertum esset ullis matriculis: scituris etiam omnibus, qui merentes in ordinibus armatis sive civilibus administrandas provincias, seu gerendos quoslibet numeros, vel jam sunt seu de cetero fuerint iussione nostra sortiti: & ut servetur eis gradus, Augusta promeriti sanctione, parem indulgentiam sibi licentiam, postquam deposuerint sollicitudinem, aut in priori cingulo protinus persistendi, nullo vindicando titulo dignitatis, quam sollicitudo media praestiterit: aut retinendi splendorem, quem acquisierint administrationis obtentu, verum priore cingulo desistendi. Monente s tamen innata nobis clementia, liberam esse cunctis perspeximus t, si militia, qua decedendum est, inter u eas habeatur, quas volentibus x licet distrahere: & in alios eam conferendi, & pretia

r contra consensum.

s Moderante tamen: hanc quoque varie.

t prospeximus.

u Militiarum plura sunt genera. Novell. 53. & 35.

x Militia quaedam vendi possunt. Talis fuit militia silentiariore, l. 30. in fin. sup. de inofficiis restans. domesticorum, l. 6. in fin. sup. de advocat. divers. add. Nov. 53. alix neque vendi neque pignori possunt. l. 5. sup. qua res pignori.

consequendi: prout in iisdem agminibus consueverit hactenus: excipiendis a videlicet, nec deducendis in hanc perpetuo conservandam legem pragmaticam his, qui binas militias simul b compositas, & sociali nexas confortio fuerint adsecuti: ut in Viris Devotissimis & Scholaribus atque Candidatis fieri moris est: necnon in viris Devotis Laterculensibus & pragmaticariis, vel a secretis contingit: quos memorialium, aut etiam agnium in rebus adornat cingulum d, & si qui simili stipendiorum junguntur copula.

De servis.

6. Imp. Justinianus A. Mennæ P. P.

Super e servis, qui postea ad quandam militiam adspiciant tentaverint, vel scientibus, vel ignorantibus dominis, praecipimus, si quidem ignorantibus his eam meruerint, licere dominis adire competentem Judicem, & suam ignorantiam f (eo g quod contrarium minime probatur) ostendere, eoque modo spoliatos eos militiam in suum dominium trahere h.

† Sin i vero scientibus & his servi militarint, cadere quidem eos, non tantum dominio eorum, sed etiam omni patronatus jure: illos vero ingenuos effectos, siquidem utiles ad militiam eis datam visi fuerint, in ea durare: sin vero minime idonei sint, ea privari. Super illis autem servis, qui jam militaverint, & adhuc in eadem militia perseverant, licentiam damus dominis intra triginta dierum spatium ab l eo tempore connumerandorum, quo praesens sanctio divulgata fuerit, vel nostram adire clementiam, vel competentes judices, & suam ignorantiam m commendare, eosque in suum dominium recipere. Quo tempore transacto simili modo tam dominio quam omni patronatus jure cadere eos necesse est.

7. Idem A. Joanni P. P.

Si n quis o servum suum dignitatem habere, quemadmodum militiam, fuerit passus; spoliatur & dominio servi, & jure quod pertinet p ad patronos, Cui enim ferendum est, homines a nostra manu donationes accipientes, adhuc inter servos haberi, & forte cum suis dominis nostram purpuram adorantes? In his itaque casibus, in quibus non militiam, sed dignitas, volentibus dominis, servis acquiritur, eadem jura servantur q, quae antea posita sunt: ne videatur nostra sanctio aliquid habere imperfectum.

† Sciant autem domini ad exemplum praeterita nostra constitutionis, quae de hujusmodi servis loquitur, quod nisi hoc intra 30. r dies, ex quo eis hoc fuerit notum, manifestaverint, & competentem judicem adierint, & spoliare eos dignitatibus curaverint: dominium eorum & jus patronatus amittant: nobis deliberantibus postquam dominio servi fuerint liberati, & inter ingenuos s connumerari, si oporteat eos habere dignitatem, vel ea quasi indignos t spoliari u.

Ne quis duplicem habeat militiam.

8. Constitutio desideratur. Ejus sententia ex lib. 57. Basil. haec est, doctissimo Cujacio referente.

Haec constitutio Graeca confirmat primam constitutionem hujus tituli, qua cavetur, ne quis eodem tempore duas militias habeat, adjiciens, ne quis aliam militiam habeat, & praeterea tribunis notariis adnumeretur, & exigit, ut apud acta quisque deponat, utrum malit dignitatem, an militiam. Et in eam rem statuit tempus trium mensium, intra quos, ex quo praesens constitutio promulgata fuerit, adeat quisque in urbe Comitum privatarum, in provinciis praesides, & suam voluntatem exponat, Quo tempore elapso, praecipit Constitutio, ut si plures habeat militias, unam tantum retineat: si militiam & epistolas tribunorum notariorum, tribunus tantum maneat: si militiam & Comitum dignitatem,

ut ingratum in servitute, eo facto revocari posse notant: quorum neutrum probat Cuj.

10. de praeser. Quid negotiatores possuntne milites esse? non possunt. v. l. unic. J. tit. prox.

l vide quae ad hunc locum scripti l. 7. inf. eod. m innocentiam.

n Synops. Basil. d. tit. i. c. 41. v. l. 11. D. de re milit. l. 6. sup. eod.

o Dominus patiens servum in dignitate esse, privabitur dominio, & jure patronatus. Bart.

p pervenit. q referuntur.

r Militiam adeptus servus ignorante domino, si militare eum postea comperit dominus,

neque intra dies triginta a domino revocatus fuerit, in potestate domini esse definit: neque

libertus fit, sed ingenuus, ut hic, & l. 6. sup. eod. Spatium autem illud triginta dierum non

omnibus servis praescribitur, sed iis, qui tempore constitutionis sextae sup. eod. militabant:

notat Cuj. cap. 10. de tempor. add. quae scripti ad l. 7. in fin. ff. de publ.

s d. l. 6. sup. eod.

t indigni sunt.

u expoliari.

a excipiendi.
b Militia duplices esse, hoc est, conjungi possunt. Ita beneficiarii, beneficia alia aliis adjungunt & cumulant.
c dicatissimis.
d cingula, in ver. plerisque lib.
e Ecl. lib. 7. tit. 6.
ex lib. 57. tit. 1. c. 41. & lib. 57. tit. 1. c. 4. v. l. 11. ff. de re milit.
f Innocentiam, Cujacius, ex ver. lib. & Gracius, qui vertunt; abbas & t. r. d. g. l. 7. inf. eod. l. 4. sup. de Praepos. sacri cubic. Nov. 123. c. 17.
h Protrahere.
i Probatur aut praesumptio ignorantia facti alieni, nisi scientia probetur, ut hic, & l. 21. ff. de prob. nisi id, quod ignoratum dicitur, in fama vulgi fuerit, l. 30. §. 3. ff. de adquir. heredit. aut notorium fuerit, l. 11. §. 3. ff. de insti. toria, aut factum proprium etiam contineat alieno conjunctum, l. ult. ff. pro socio, vel nisi agatur de facto vicini, §. 9. sup. de iur. iur. l. 55. ff. locati. consanguinei, l. 7. sup. de integr. l. 37. sup. de lib. causa. domestic. l. 8. §. 6. sup. de reg. l. ult. §. 10. sup. de iure de lib. l. 3. sup. de reg. l. 3. sup. de reg. l. 3. cap. 1. Nominis etiam proprii ignorantia non praesumitur, add. Socin. reg. 176. l. 77.
k servus militiam vel dignitatem scientem domino adeptus, neque in potestate domini est, neque ejus libertus, sed ingenuus plane, ut hic, & l. 7. inf. eod. l. 3. §. 6. sup. de bon. lib. Aug. stus tamen necessitate cogente li. heretis militibus usus est. Quo servos viris formisque pecunioribus indixit ac sine mora manumissos, sub priore vexillo habuit. Suet. in Aug. 25. Quid, libertus patrono consecrante miles factus, num patronatus jure solvitur? Quidam ita putant: alii re-

mili-

α τὴν ἀξίαν
τῆ κομῆς
τῆ ὑφ' ἡμῶν
ματῶ. id est,
dignitatem Comi-
tis consistoriani,
quamquam & is
Comes sit primi
ordinis. sic Nov.
13. ἡ τῶν ἀρε-
τῶν κο-
μῆς τῆ ὑ-
φ' ἡμῶν ματῶ
ἢ τῶν
λαμπροτάτων.
vide Cujacium 7.
c. 10.

h al. De negotia-
tione ne, &c.
Militare negotia-
tores prohiben-
tur, ut hic, ut &
servi vide l. 6. l. 7.
sup. tit. prox. l. 11.
ff. de militari.
v. Sidorium pri-
mo epist. adde
Fornierum 2. se-
lect. 3.
c. 15. de digni-
tate l. 1. §. de pra-
positi agentium
in reb. l. 12. in fin.
7. de cohortalib.
d. omnium.
e De negotiato-
rum utilitate &
prohibita militi-
bus negotiatione
vide Fornierum
2. select. 3.
f provincia.
g negotiatores.

h 7. C. Th. 1. 49.
ff. 16.
i reverso.
k l. 9. §. quando
provocare. l. 3. in
pr. ff. de munerib.
Qui viginti annis
militavit, a for-
didis muneribus
immunus con-
sequitur. Synopsis
Basil. 57. tit. 3. c. 2.
Ita militis justum
tempus viginti
anni. Idem et-
iam tempus civi-
lium munus
vacationem pra-
stat. Justum, in-
quam, tempus mi-
litis 20. anni, ut
hic. & l. 9. sup.
quando provoca-
re. l. 1. sup. de exco-
municat. veteran. l. ult.
sup. de his, qui non
implet stipend.
Idem etiam bene-
ficii Panonicis
legionibus datum
a Tiberio; Dion.
57. ante anni vi-
ginti quinque. 9.
Idor. 1. Servius 2.
Aetidos. Sub Au-
gusto anni XII.
Praetoriani mili-
tes adfricti. Sue-
ton. Tacit. l. Dion.
54. Atque ita re-
fringi potest for-
mula sacramenti
quae extat apud
2. Vegetii, scil.
quae milites ju-
rant, se militiam
nunquam deser-
turos. Non tantum autem vicennio, sed vel valetudine vel aetate indulgentia vel missio im-
petrabatur. l. 2. ff. de veteranis.
l al. deest.
m l. 2. §. ignominia. ff. de his, qui notantur. l. un. sup. de infamibus. l. 2. §. de digni-
tate omnibus.
n arcentur. Cujacius & ita legitur in lib. Aurel. & Dionysii.
p Si quis fossati (Graecis est φασσάτων) desertor factus, mortuus fuerit, bona ejus con-
fiscantur. Synopsis Basil. lib. 57. tit. 1. c. 1. & tit. 3. c. 4.
q l. 1. §. si rem vel accusator mortuus. l. 1. 10. ff. cod.

militiam amittat, dignitatem a Comitibus primi ordinis re-
tineat, nulla pragmatica forma ex contrario locum obri-
nente. Quod si quis militiam habens fiat praeses provin-
ciae, & ut sibi gradus servetur a Principe promeritus sit,
juberet Constitutio tunc gradum ei militiae servari, nec uti-
eum dignitate ex provinciae administratione conquisita.
Quod si quidam utramque retinere studeant, & forte du-
plici militiam utantur, utramque amittunt. Definit & in
eisdem poenam viginti librarum, etiam si sacram for-
mam huic Constitutioni contrariam obtinuerint, atque
etiam in praesides, qui eam susceperint.

NEGOTIATORES & NE MILI- TENT.

TIT. XXXV.

1. Imp. Justinianus A. Mennæ P.P.

Eos, qui vel in hac alma urbe, vel in provinciis cui-
dam ergasterio praesunt, militare de cetero pro-
hibemus, exceptis argenti distractoribus, qui in
hac alma Urbe negotiantur. Hos enim, utpote
utiles omnibus & contractibus armata quidem militia
penitus abstinere sancimus: aliam vero quamcumque sine
metu praesentis sanctionis posse sibi acquirere.

† Si qui verò negotiatores, quos omni militia prohi-
buimus, jam militaverint: eis licentiam damus negotiatio-
nem quidem relinquere, militiam vero retinere: scienti-
bus, quod si postea negotiantes appareant, militia priva-
buntur. Quod & in argenti distractoribus hujus almae ur-
bis, si armatam militiam jam sortiti sunt, tenere volumus:
ut relicta negotiatione liceat eis in eadem militia
durare. Negotiantes & etenim post hanc sanctionem, hu-
jusmodi militia privabuntur: illis, qui ad armorum extru-
ctionem suam professionem contulerint, minime prohi-
bendis ad competentem suae professionis venire militiam,
& hujusmodi negotiationem nihilominus retinere.

DE RE & MILITARI.

TIT. XXXVI.

De postliminio.

1. Imp. Antoninus A. Annæ militi.

Stipendia & donativa temporis, quo apud hostes fuisse
re dicis, restitui tibi postliminio regresso, restituito-
que, non jure desideras.

De his, qui XX. stipendia impleverunt.

2. Idem A. militibus cohortis primæ.

Viginti & stipendia si implestis, sordida munera // mili-
tiz // vobis non indigentur.

De ignominiosa missione.

3. Idem A. Juliano.

Milites // ignominia m. missi cum infamia notentur:
nullis honoribus, qui integræ dignitatis hominibus
deferri solent, uti possunt. habeant autem morandi, ubi
velint, potestatem, præterquam in eis locis, in quibus spe-
cialiter arguentur o.

De desertoribus.

4. Imp. Alexander A.

Defectorum p. in desertione q. bona confiscari divus
Marcus & Antoninus Pater meus constituit.

5. Imp. Gordianus A. Valentino, & aliis militibus.

Cum allegatis septem annos in desertione egisse mari-
tum sororis vestrae, & indulgentia nostra esse restitui-
tum: non recte desideratis, ut id tempus, ac si in castris
fuerit, habeatur. Proinde excepto eo tempore, quod ad
desertores pertinet, restitutus ex indulgentia nostra, res-
duo militare debet: ideoque nec stipendia temporis
quo in desertione fuerit, exigere poterit.

De causaria missione.

6. Idem A. *

Semel causaria a missis militibus, instauratio non solet
concedi obtentu recuperata valetudinis melioris:
quando non temere dimittantur, nisi quos constet medi-
cis & denuntiantibus, & Judice competente diligenter
examinante, vitium contraxisse.

De militari vel pagano delicto.

7. Idem A.

Frustra vereris, ne nota, quæ propter delictum militare
intercessit, existimationem tuam jam veterani laxasse
videatur: maxime cum nec ex eo delicto, quod in paga-
norum potest cadere personam, notatos milites, post mis-
sionem placuerit esse famulos.

De causaria missione.

8. Imp. Philip. A.

Causaria e. missus, nulla existimationis macula adper-
gitur.

De eo, qui barbaris prandandi facultatem dedit vel cum eis
gradam divisi.

9. Imp. Constantinus A. & Caesar.

Si quid d. barbaris e. scelerata factione facultatem de-
spradationis in Romanos dederit, vel si quis alio modo
factam diviserit, vivus f. comburatur g. Dat. 4. Kalend.
Maji, Severo & Rufino Consl.

De familia appellatione.

10. Idem A. Titiano P.P.

Quicumque militum ex nostra auctoritate familias suas
ad h. se venire meruerint, non amplius quam conju-
ges, liberos, servos etiam de peculio castrensi emptos, ne-
que adscriptos censibus, ad eosdem excellentia tua dirigi
faciat. Dat. 3. Kal. Jun. Limenio & Catulino Consl. 349.

Ut tribuni vel milites in mansionibus solitis maneant.

11. Impp. Grat. Valent. & Theod. Augusti Cynegio P.P.

Tribuni i vel milites nullam & evagandi per possessio-
nes habeant facultatem: sed cum signis propriis in
mansionibus solitis ac publicis maneant: ac si quis tam
necessaria scita contempserit, de eo, ac tribuno ejus ad
nostram scientiam Receptorum ac Defensorum relationibus
protinus referatur, quatenus severissime in eos animad-
vertatur. Dat. 4. Id. April. CP. Richomere & Clearcho
Consl. 384.

Si exercitus in ripa consistat.

12. Idem Augusti Richomeri Comiti & Magistro utri-
usque militiz.

Cum i supra virentes fluminum ripas omnis legionum
multitudo consistit: ideo provida auctoritate decerni-
mus, ut nullus omnino immundo m. fimo sordidatis fluen-
tis commune n. poculum polluat: neve abluendo equo-
rum sudores & deproperans, publicos oculos nudatus in-
cester, sed procul a cunctorum obtutibus in inferioribus
partibus fluviorum hoc ipsum faciat.

Ne milites sibi vacent, vel aliena obsequia peragant sine nutu
Principis. 1. De accessu ad Comitatum. 2. De
militibus vagis.

13. Impp. Arcad. & Honor. AA. Romuliano P. U.

Nemo p. miles ex his, qui praesentes divino q. obsequio
nostra Clementia deputati sunt, & qui in hac alma
Urbe praesente f. comitatu concessi sunt, quive de aliis nu-
meris vel legionibus sunt, vel t. sibi vacet, vel aliena u. ob-
sequia sine nutu Principali peragere audeat: qui autem in
hujusmodi facinore fuerint convicti, militia exuti poenas
consentaneas luere compellantur; hi vero, qui in privato
obsequio militem retinere fuerint reperti, quinque libris
auri multa nomine feriantur. i. Si vero quisquam
missus a numero x. vel a Tribuno ad Comitatum Serenita-

puerorum & servorum multitudine, ut & iustis ac lupanaribus impedimenta militaria one-
rari noluisse. His addenda quæ de focariis militum alias dixi.

i l. 2. C. Th. cod.

k v. l. 13. in fin. inf. cod.

l l. 13. C. Th. cod. Quoties ad ripas legiones consistunt: nemo militum flumen sordibus infi-
cere (Graecis ἐνπύρην) audeat: aut in oculis commilitonum nudari: sed infra tentoria sua
equos abluat. Syn. Basil. l. 57. tit. 3. c. 13. quod summo sane pudore factum, quodque nobis ho-
die probro est: in militibus etiam nudata corpora Principes non tulisse, qui summa iuventu-
dina nudos omnimodo in publicis fluvii lavari aetate sinimus & spectamus.

m v. l. 1. §. 1. D. de ex. criminib.

n Commune poculum appellat ipsa flumina, quorum usus omnibus patet.

o sudore. p l. 17. C. Th. cod.

q diurno. r clara.

f al. praesentes esse comitatus.

t l. 15. l. 16. 7. cod. l. 31. §. de locato. Fornier. 2. select. 3.

u Miles aliena negotia sine nutu, i. e. permissu Principis tractare non potest.

x numeratio.

a v. l. 38. §. 1. D.
de milit. test. l. 8.
J. cod.
b Probatio &
infirma, medici
referentis de vul-
nere & cicatrice
vulnerati, nisi ju-
dex vel adfector in
acta iusserit refer-
ri, medicum, re-
tota diligentius
explorata, de vul-
nere retulisse. vi.
de Corsetum fra-
gulari. Medicus,
c Causaria missio
quid. adde l. 6. §.
cod. l. 2. sup. de hu-
qui non implet
stipend. l. 8. §. 5. ff.
de exco. ius.
d C. Th. lib. 7. tit. 1.
l. 1.
e Barbari qui di-
cerentur aut ha-
berentur, dixi ad
l. 6. in fin. ff. de be-
niam damnat.
f κεφαλαίων
τιμωρίων hac
sententia. Qui ho-
stes provocat aut
hostibus Romanos
tradit, capitali
poena adicitur 6.
Harm. 8. Porro de
ignis supplicio &
vivi comburio di-
xi ad l. un. sup. de
Nili aggerib.
g amburatur, in
C. Th.
h l. 3. C. Th. cod.
v. l. 26. §. 1. D. de
pactis dotalib. mi-
lites quibus per-
mittitur familias
suas ad se vocare,
non nisi uxores
liberos, servosque
suos castrenses, vel
accipere vel cir-
cunducere pos-
sunt: ut hoc ex
loco servemus,
militibus inter-
dum licuisse suas
conjuges circum-
ducere & comites
habere, ut hic,
quod & praesidibus
& magistratibus
Romanis permit-
tum Senatuscon-
sulto quoque l. 4.
§. proficisci. D. de
off. procurs. sic
Apostolis licuit
ad l. p. in jura
ad. Th. 7. ev.
i. Cor. 9. v. 5.
ut ad milites re-
vertar, eorum u-
xoribus, id privi-
legium datum est,
ut iisdem privile-
giis, quibus mili-
tes, donati sunt,
defenderentur. l.
1. l. 2. §. de uxori-
bus militum. Interim
hic quoque notan-
dum bonos Prin-
cipes mulierum,

a l. 11. §. 1. cod. l. 4. in fin. ff. cod.
 b l. 16. C. Th. cod.
 c correptos.
 d l. 1. ult. C. Th. cod.
 e concella.
 f comitenibus.
 g l. 7. §. de palatinis. l. 2. §. de hereditatibus.
 h Pro inclus. leg. pseudo-comitatus. legionibus seu de castris riparentibus castris. sic Cujac. lib. 1. obs. 25. Cont.
 i Riparentes, qui in limitibus Imperii excubabant contra Barbaros. Alc.
 k v. ad hanc leg. Flor. de posthum. & Ambros. l. 1. off. & conjugal. 31. §. de locat.
 l v. l. 13. sup. cod. l. 4. §. de offic. magistratuum.
 m sciat & ab eo.
 n Militibus civilia negotia mandari non debent. l. 13. in princ. sup. cod.
 o nominis.
 p Miles fieri debet per probatoriam Principis tantum, non per probatoriam magistratuum militum, vel ducum.
 q quod in.
 r Praefatales milites, qui in praesenti comitatu: cujus appellationis duo magistri militum fuere, scilicet Marcellianus. Ita magistratuum praefatale Marcellianus Comes: magistratus in praesenti dixit. Charisius l. ob eam rem. 21. §. 1. ff. de test.
 s diximus, al. persequimur.
 t Forum sortuntur milites praefatales, non apud magistratum militum per Orientem, sed apud magistratos militum praefatales & duces: licet ipsi duces sint sub magistro militum per Orientem, ut terrae praefatales.

tis nostrae pervenerit, (aliter enim eos hoc facere vetamus) illico se viris illustribus comitibus, sub quorum regimine constituti sunt, offerre festinet, & causas professionis exponat: ut & responsum coeleste mereatur, & citam remeandi accipiat facultatem.

2 ¶ Si a quos autem milites per Provincias relictis propriis numeris passim vagari b praefides earum cognoverint, correctos c facient custodiri, donec de his Clementiae nostrae auribus intimeretur, & quid fieri oportea decernamus. Dat. Kal. Feb. CP. Honorio A. 4. & Eutychiano Coss. 398.

De militibus a numeris ad alios numeros non transferendis.

14. Idem AA. Stilichoni Magistro militum.

Contra d publicam utilitatem nolumus a numeris ad alios numeros milites nostros transferri. Sciant igitur Comites vel Duces, quibus regenda militia cura commissa e est, non solum a Comitatuslibus f ac Palatinis g numeris ad alios numeros milites transferri non licere: sed ne ipsis quidem h. // cu de Comitatuslibus legionibus, seu de castris riparentibus i castris. // ceterisque, cuiquam eorum transferendi militum copiam attributam: nisi hoc Augusta Majestas publicae utilitatis gratia fieri jussit, quia honoris augmentum non ambitione, sed labore ad unumquemque convenit devenire: quod si quis contra fecerit, per singulos milites singulas auri libras a se noverit k exigendas. Dat. 14. Kal. April. Mediol. Stilichone & Aureliano Coss. 400.

Quibus rebus milites vacare debent.

15. Imp. Leo A. Aspari Magistro militum.

Milites l, qui a Republica armantur & aluntur, solis debent utilitatibus publicis occupari: nec agrorum cultui, & custodia animalium, vel mercimoniorum quaestui, sed propriae munis insudare militiae: nullum praeterea ex militibus posthac praedictis obsequiis vacare magnitudo tua patiat, sed frequentes in numero suo esse jubeat: ut armorum quotidiano exercitio ad bella se praeparant. Quod si quis ex militaribus Judicibus ullos militum tam divinis quam regis, vel privatis domibus ac possessionibus, diversisque aliis obsequiis contra interdictum Serenitatis nostrae crediderit deputandos: sciat se ab m eo, qui contra vetitum fecerit, & ab eo, qui ausus accipere militem fuerit, per singulos milites singulas libras auri protinus exigendas. Dat. Prid. Non. Jul. CP. Leone A. Coss. 458.

16. Idem A. Dioscoro.

Militares Viros, civiles n curas arripere prohibemus, aut si aliquam hujusmodi sollicitudinem forte susceperint, & Militia statim & privilegiis omnibus denudari decernimus: formidantibus his motum nostrae Serenitatis, qui temeritate saluberrimis statutis obviam ire tentaverint.

Milites fieri per probatorias Principis tantum.

17. Imp. Zeno A. * Magist. milit.

Neminem in ullo numero equitum, vel peditum, vel in quolibet limite, sine nostri numinis o sacra probatoria in posterum sociari concedimus, consuetudine, quae hactenus tenuit, antiquata, quae Magisteria potestati, vel Ducibus probatorias p militum facere, vel militibus adungere licentiam tribuebat: ut hi tantum in numeris vel limitibus militent, qui a nostra divinitate probatorias consequuntur. Viros autem Eminentissimos pro tempore Magistros militum, nec non & viros spectabiles Duces, si supplere numeros pro his, qui fatalibus sortibus decreverint, necessarium esse putaverint, veritate discussa, per suggestionem suam nostrae mansuetudini declarare, qui, & quanti, & in quo numero vel limite debeant surrogari: ut ita demum, prout nostrae sedis maiestati, divina subnotatione subnixi militiam sortiantur: officio, quod q tuae Sublimitatis actibus obsecundat, centum librarum auri dispendio ferendo, si ex aliqua parte, quae statuit nostra Serenitas, fuerint violata.

De Judicibus militum & controversiis dirimendis.

18. Imp. Anastasius A. Joanni Magist. milit. praefatalem r.

Tam Collatores & Provinciales, quam fortissimos milites, prout oportet, gubernari, minimeque lationem aliquam seu dispendium perpeti, properantes, esse necessarium prospeximus s, dicatissimos milites, qui r de diversis praefatalibus u numeris per Orientis partes noscuntur

consistere, virorum spectabilium ducum iussionibus obedire: ut quicquid emerferit, quod pro communi securitate curandum est, hoc protinus, utpote militari praesidio in proximis locis constituto, competens possit mereri a remedium: ita videlicet, ut etiam agentibus causas tam criminaliter quam civiliter, praefati milites jam non apud magnificam magistratam per Orientem potestatem, vel ex sententiis seu praepositionibus ejus, sed per interlocutiones seu dispositiones tam excelsae tuae Sedis, sub cuius jurisdictione consistunt b, quam eorundem ducum respondeant.

1 ¶ Eo scilicet observando, ut ad responsum c, quem de officio tuae Sublimitatis huc usque ad praedictam Magistratam per Orientem potestatem moris erat destinari, viris spectabilibus ducibus inhaurus d mittatur, tam per se, quam per adjuutores suos eosdem iudices observare, & iussiones eorum implere curaturus e: licentia // ei // non deneganda & ad responsum f, qui de officio alterius Viri Excelsi Magistri militum praefatalem g pro hac nostra dispositione destinatur, in locis, in quibus apparitionis tuae Sublimitatis ad responsum // non // contigerit reperiri, suam sollicitudinem pro emergentibus maxime causis peragere: cujus etiam illi, qui de altero officio mittendus est, praebemus facultatem, ut non tantum per adjuutores suos ad responsum, sed etiam invicem se adjuvando, nec publicis, nec privatis causis vel executionibus abesse videantur: ad singulos etenim duces ad responsum de apparitoribus h nostris non perspeximus oportere destinari: ne per multitudinem eorum qualibet machinatione damna contra milites nostros augeri contingat.

2 ¶ Ut autem omnifariam tam publicae commoditati, quam fortissimis prospiciatur militibus, Sportularum i nihilominus exactionem merito censuimus moderandam k: & jubemus nec ipsis ad responsum, nec Adjutoribus eorum pro criminalibus seu civilibus causis, etiam si ex publicis causis descendere, vel ad publicam causam pertinere dicantur, licere aliquid plus quam unum solidum a singulis vel nolentibus vel spontanea voluntate offerentibus suscipere militibus: ita ut si l universitas numeri seu principiorum monenda sit, duplicata quantitate tantummodo Sportulas accipiant. In his etenim causis nec m plures quam duos primates n, quorum nomina semel ac primum gestis intervenientibus fuerint publicata, patimur conveniri: syndico o videlicet, prout consuetudo deposcit, legibusque cautum, eum ordinando.

3 ¶ Hoc quoque adjecto, ut pro omnibus p quibuslibet expensis faciendis q ingressus r in iudicio duciano s unum tantummodo t solidum, nihilque amplius milites vel syndici litigantes dependere compellantur: ut hujusmodi solatium ad commodum ad responsum u, & ejus adjuutorum & exceptorum proficiat: nihil sibi usurpare vel suo nomine poscere, vel viris devotis principibus x, qui ducianum observant y iudicium vel ducianam apparitionem, de praefatis litibus concedendis: ita videlicet, ut super litis expensis, in personis etiam eorum quicunque milites pulsare maluerint, eadem forma servetur.

4 ¶ Erit autem arbitrii z atque aestimationis virorum spectabilium ducum pro qualitate negotiorum, vel quantitate, quae devotissimis militibus ab adversariis eorum ingeritur, vel a suam audientiam interponere litigis, vel eorum discussionem dicatissimis principibus seu arbitris in locis degentibus committere.

5 ¶ Quibus Viris Spectabilibus Ducibus & eos observantibus ad responsum, seu Adjutoribus eorum cura sit, si quando ad eosdem Duces milites b accersiti c fuerint, vel de locis, in quibus constituti sunt, moveri praepceptum quolibet modo curiales, seu Collatores d quibusdam afficiantur dispendiis: ita scilicet, ut pro militibus inspicendis quancunque voluerint viri spectabiles duces etiam praefatales devotissimos milites adhibere, non immodicam multitudinem eorum tempore pacis convocare e procurent.

6 ¶ Sin vero etiam necessitate poscente milites ad alia perveniant loca, lationibus contra f curiales seu collatores nihil-

a adhiberi.
 b existens.
 c Adressum
 conjunctum le-
 gendum est: erat
 autem dignitas,
 de qua hic tractat
 Cujac.
 d al. in mensura
 missantur, sed
 male.
 e curaturos.
 f Adresponsum.
 g Praefatalem
 ducum
 responsalis, qui
 vice magistri mi-
 litum praefata-
 lium responsa da-
 bat, Nov. 24. Nov.
 25. edito 8.
 h praefatalem, al.
 praefatalem, al.
 praefatalem.
 i apparitioni-
 bus.
 j Sportularum
 modus quis fuerit
 in iudicio Ducia-
 no.
 k ordinandum.
 l Numerus mili-
 tum, si qua forte
 sit causa, quae ad
 totum numerum
 pertineat, litigare
 per syndicum pot-
 est: ut hac parte
 possit conveniri
 per duos numeri
 primates.
 m ne.
 n Primates nu-
 merorum milita-
 rium.
 o Syndicum, nu-
 meri, etiam mili-
 tares constituunt.
 p al. additur, &
 q Sportula: da-
 bantur iudicibus
 in ingressu judi-
 cii.
 r in ingressu ju-
 dicii, al. in in-
 gressu in iudicio.
 s al. duciani.
 t tantum.
 u Sportula, de
 quibus hic, adre-
 sponso & adju-
 toribus ejus pra-
 stantur, non Prin-
 cipibus officii Du-
 ciani, officiove
 Duciano.
 x principibus.
 y ducianum ser-
 vant.
 z pro arbitratu
 atque aestimatio-
 ne.
 a Duces militum
 per se causas mi-
 litares disceptare
 debent, vel dele-
 gare arbitris, aut
 Principis nume-
 rorum, in quibus
 ex praesca consue-
 tudine jus solebat
 reddi.
 b Milites vocati
 a ducibus, curia-
 les vel collatores,
 sumptibus gravare
 non debent, nisi
 ultra dies 70 mo-
 rari eis sit neces-
 se.
 c accersiri.
 d l. 3. J. de erogat.
 militaris annua.
 e provocare.
 f circa.

a ultiores.
b al. de p.
c Milites eadem
de re eodem tem-
pore non conve-
niendi apud ma-
gistrum militum
praesentium &
duces, ne divi-
dantur actiones,
si diversas quo-
que.
d pro iustione.
e accusatori. al.
utrumque abest.
f sub verba vice.

h 49. D. 17.
i Praefecti e-
rant apparitores
praefecti prae-
torio, l. 2. & 3. de
apparitor. praef-
ecti. prae. Ammi-
an. Marcell. lib.
17. Sunt qui le-
gant, praefecti-
riorum.
k v. l. 6. in princ.
l. de bon. qua lib.
m Peculio ca-
strensi quae ce-
dant, adde l. 11. ff.
ad.
n l. 4. §. familia
aristocrata.
o Patria potesta-
te non liberat
militia dicitur l. 7.
p. de patria pot.
est & Nov. 11.
q al. erat.
r Peculio ca-
strensi excepto, si-
liusfamilias nec
vendere nec alie-
nare sine volun-
tate patris potest.
Syn. d. 32. tit. 5.
de lib. 16. tit. 2. c.
23.
s Sacramenti jus,
militia seu jus
militiae.
t Peculium ca-
strense, proprium
est ipsorum mili-
tum, licet sint fi-
liusfamilias. l. 4.
sup. familia l. 12.
5. cum autem. l.
21. §. de collat. l.
1. §. nec castrense.
ff. de collat. bon. l.
4. §. v. l. 1. §. 2. §.
Papinianus. 6.
ff. pro socio, §.
ex hoc. Insti. qui-
bus non est per-
missum
l. 110. D. eod.
t. Vel tibi lega-
tum. l. 5. l. 8. l. 11.
ff. eod.
u al. labor socia-
tus commissi a-
jus. & 7. creden-
dus. al. commili-
tius.

nihilominus modis omnibus abstineant: & si tam in eundo quam redeundo triginta tantum dies oporteat eos proficisci. ipsi suas expensas sibi praebendas (collatoribus seu curialibus minime praevidendis) suscipere non cessent: sin autem ulteriore tempore in aliis locis necesse sit eos commorari: expensas eis ulterioris a (ut dictum est) temporis, ad quae pervenerint loca, ministrari.

7 ¶ Quoniam vero comperimus quosdam temerario animo atque iniquo proposito, anteriore tempore certos de memoratis militibus tam in iudicio Sublimitatis tuae, quam apud excelsam magistratam per Orientem potestatem in accusationem deduxisse: & eosdem b eodem c tempore ad diversa quoque protraxisse iudicia: diversasque d super iisdem personis, iisdemque causis & negotiis prolatas fuisse sententias: ne postea nihilominus tanta contra milites nostros infidia, tantaque confusio querelis, quas eis ingeri contigerit, generentur: nemini liceat apud sedem Magnitudinis tuae accusatione contra militem seu milites praesentales deposita, conventionemque oblata, eundem vel eosdem criminaliter vel civiliter per iustitiam virorum spectabilium iudicium vel ducum inquietare antequam negotium ex priori actione prioreque conventione finem legitimum sortiatur.

8 ¶ Idemque versa vice observari, ut si quidem miles seu milites praesentales provisione e Viri spectabilis Ducis inculati ac admoniti fuerint: inculatori f licentia denegetur agenti postulationem seu accusationem in iudicio tua Sublimitatis contra eundem militem, vel eosdem milites deponere: nec si eundem vel eosdem tam criminaliter quam civiliter obnoxios esse firmaverit, facultatem eidem agenti superesse: & separatim intentionibus suis, pro criminalibus quidem tua Celsitudinis iudicium, pro civilibus autem viri Spectabilis Ducis Sublimitatem seu g versa vice occupare.

9 ¶ Si quis vero ad huiusmodi tam audacissimum, tamque aequitati contrarium conamen profuerit: cum pro pecuniariis quidem negotiis, iactura litis, & damnorum, quae vitio ejus contigerint, solutione percipi: pro criminalibus autem quasi calumniatorem convictum, legum aculeos sentire.

10 ¶ Dispositiones autem antelatas, non ad imminuendam potestatem magistratam per Orientem administratorem, sed pro tuitione locorum, ac securitate publica noscitur praestitisse: cum non dubium sit, ipsos etiam duces, quibus fortissimi praesentales milites parere praecipi sunt, sub eadem excelsa potestate esse constitutos.

DE h CASTRENSI PECULIO MILITUM ET PRAEFECTIANORUM i.

TIT. XXXVII.

1. Imp. Alexander A. Prisciano.

Si in potestate tua filius tuus fuit eo tempore, quo quidam nomine ejus emisit, ea & tua esse non dubitatur. Peculio l autem castrensi cedunt res mobiles quae eunti in militiam a patre vel a matre aliisve propinquis vel amicis donatae sunt: item quae in castris per occasionem militiae queruntur: in quibus sunt etiam hereditates eorum, qui non alias noti esse potuerunt, nisi per militiam occasionem, etiam si res immobiles in his erunt. Maris autem hereditas, quamvis in militia delata sit, ad peculium castrense non pertinet. In castrensi vero peculio praedium m donatum non esse constat: quamvis empta ex castrensi peculio praedia ejus conditionis efficiantur.

2. Idem A. Felici.

Filiusfamilias n alienationem nullius rei sine voluntate patris habet, nisi castrense peculium habeat.

3. Idem A. Feliciano.

Erat o, qui tibi persuasit, quod nexu paternae p potestatis, iure q sacramenti solutus es. Manent enim nihilominus milites in potestate parentum: sed peculium r castrense proprium habent: nec s in eo ullum jus patris est.

Hereditas fratris quaesita militanti in castris, in castrensi peculio numeratur. Bart.

4. Imp. Gordianus A.

Cum allegas te a fratre tuo eodemque commilitone in eisdem castris institutum r heredem: successionem ejus potius in castrensi peculio tuo, quam patri tuo, cujus in potestate es, per te quaesitam videri rationis est. Etenim peregrinationis laborem u socia-

tum commiliti ejus, & obeundorum munerum consortium, affectioni fraternae nonnihil addidisse, quinimo vice mutua chariores invicem sibi || eos a || reddidisse, credendum b est.

5. Imp. Dioclet. & Maxim. Augusti.

Intelligis, filio, qui militavit, defuncto, peculium ejus penes patrem remansisse, non hereditatem patri quasi tam.

6. Imp. Theod. & Valent. Augusti Zoilo P. P.

Jus c castrensis peculii tam scinnarios, quam exceptores, ceterosque, qui in officio tui culminis merendi licentiam habere noverunt, ac si in legione d prima adiutrice nostrae Reipublicae militent, inviolatum habere praecipimus.

DE e EROGATIONE f MILITARIS g ANNONAE.

TIT. XXXVIII.

1. Imp. Constantius A. & Julianus Caes. Helpidio P. P.

Repetita h consuetudo monstravit expeditionis tempore buccellatum i ac panem: vinum quoque atque acetum, sed & lardum, carnem etiam vervecinam milites nostros ita solere percipere: in k duobus diebus buccellatum l, in tertio die panem: uno die vinum, alio die acetum: uno die lardum, biduo carnem vervecinam. Dat. 16. Kal. Jan. Hieropolis, Constantino 10. & Juliano Caes. 3. Coss. 360.

2. Imp. Jovianus A. Secundo P. P.

Vicesimo m non amplius lapide milites sibi jubemus paleas convectare. Dat. 5. Kal. Octobr. Adesa, Joviano & Varioniano Coss. 364.

Milites ut aliquid in cena habeant, a provincialibus nihil possunt accipere. Bart.

3. Imp. Valent. & Valens Augusti ad Victorem Magist. militum.

Coenaticorum n nomine milites, & eorum super instantes o nihil penitus a provincialibus accipere audent. Sciant etenim milites, quod oporteat eos commoda sua, quae in annonarum perceptione adipiscuntur, accipientes, extrinsecus detrimentis provinciales non adficere. Dat. 6. Kal. Jan. Bonamansione, Divo Joviano & Varioniano Coss. 364.

4. Idem Augusti p ad Auxonium P. P.

Sicut q fieri per omnes limites salubri prospectione praecipimus, species annonarias vicinioribus limitibus a provincialibus ordinibus r ad castra conferri: sed in veteranis f castris constituti milites, duas alimontiarum partes ibidem r deconditis sumant: nec amplius, quam tertiam par-

nomen erat Cyrenaica, sic enim Romae in antiquo marmore legitur: M. Pompeji M. F. Am. Aspro leg. XV. Apoll. cohort. 3. primop. leg. III. Cyrenaica. Quarta legio Macedonia dicebatur. Tacit. 19. Septima Claudia. Tacit. 19. & Galbiana. Tacit. 18. Octava, bis Augustalis, idque in saxo Viterbii ostenditur. Tre. Mil. leg. VIII. bis August. Q. Urbanus proque provinc. Cretae & Cyrenarum adili Pl. pr. legato D. Vespasiana leg. XIII. germaniae Procos. provinc. Macedoniae P. Tullius Varro optimo patri. Duodecima summiarix. Sic enim in antiquo saxo Romae extat, Veterano leg. XII. Fulminat. Decimatercia Gemina appellata est, ut sup. Decimaquinta Apollinaria, ut sup. quoniam constat. Vicesima, Vindex, in saxo vetusto Praef. Castr. leg. XX. vid. Vigelimaprima, Rapax. Tacit. 8 & 19. Extat Bononiae monumentum, hac inscriptione: Q. Manilio C. F. Color. tr. leg. XXI. Praef. equis. exast. trib. civit. Gall. fac. cur. Rapax. certus lib. in agr. XLIX. Cujus inscriptionis meminit Alerius in annotationibus 17. Taciti. Vigelimae secunda Primigenia nuncupata est. reperitur in marmore quodam Romae, P. Calpurnia F. Ser. Balbino Tribuna Plo x. viro illustrius iudic. vi. viro equitum Rom. suum. quinq. tr. mil. leg. XXI. Primig. Adde Valcherum 1. Miscellaneorum 15. & Alerium 6. parerg. 18. adde l. ult. §. de off. Praef. prator. l. 1. §. de professorib. & medicis. Spartianum in Adriano. Dionem 35.

e l. 7. C. Th. 4. περὶ ἀνδρῶν καὶ πόρων αὐτῶν, &c. De annoniis & earum erogationibus. Item paleas a militari vigelimo convectendas esse: Praeterea, conjugum liberosque defuncti ab erogatore (παρὰ τῆς λογιστικῆς) quidquid ei debebatur ad mortem usque, consequi. Synops. Basil. 57. tit. 4. f Zonaras in cap. 83. Apostolor. differentiam facit inter διανεμιστῶν σιτηρίων σπεραιωτικῶν, & ὑποδοχῶν τροφῶν σπεραιωτικῶν ἀποριμῶν, & σπεραιωτικῶν, adde l. 12. §. 1. ff. de re militari. g al. erogatione militaria & annonae. h l. 6. C. Th. eod. i Buccellatum est frumentum ad usum diuturnitatem coctum: Gallica lingua vocamus Biscuit. Ammian. Marcell. lib. 18. Huc refer Xenophontem lib. 3. ἀρόμην. ut hinc constet, sobriam & frugalitatem Imperatores magni, ut frugalitatis & continentiae exemplum suis militibus esse. Hinc Hadrianus exemplo Trajani, Scipionis, Aemiliani & Metelli, uti solitus erat cibis castrensibus, lardo, caseo, posca, Spart. k ut militibus expeditionis tempore, l al. sic, in duos dies buccellatum, in tres panem. al. biduo. m Milites paleas ultra vicinum lapidem seu miliare querere non debent. n Id est, pro cena. al. Vena. provincialibus quasi pro cena, quale est, quod Galli vocant la passade. adde quae scripti ad l. 7. J. eod. l. 12. C. Th. eod. l. 18. §. quibus. §. de re militari. Rolandum Vall. 1. conf. 66. num. 10. Cujac Nov. 130. o super his stantes, al. insuper stantes. p al. Imp. Valens & Ordinatis, al. ordinatis. q l. 15. C. Th. eod. l. 6. §. de annoniis & tribus. r al. in veteranis. t Idem.

a. l. 16. C. Th. cod. Actuarii (hi Graecis ὑπομνηματοφύλακες, id est, actorum seu commentariorum custodes) intra dies triginta tradere authentica pittacia debent. Secundum ea pittacia, militibus sit erogatio annonarum, & ideo dicuntur pittacia τῶν ἀποτροφῶν, b. Pittacia sunt rationes & commentarii annonarum militarium. c. creditis. d. l. 17. C. Th. cod. e. certo. f. ac sibi debitam. g. l. 7. J. cod. h. & id. i. militum. k. l. 20. C. Th. cod. Militibus non licet adactionem nomine (quae Graecis ἀπαρροφισμός. Nov. 43. 130.) id est, pretia pro annona accipere, ut hic, nihil nomine εἰρηδὴν ἡμῶν l. 10. J. de metat. Nov. 134. nihil denique cenaticorum vel introituum nomine, vel quo alio titulo commentitio. l. 3. l. 6. §. 8. cod. No. vell. 130. l. per. m. l. 23. C. Th. cod. n. seu. o. necdum ad oppidum. p. l. 24. Cod. Th. cod. q. v. quae scripta ad l. ult. J. cod. r. Sic in ver. sed iidem & opinatores dicuntur. l. 7. §. de exactionibus trib. Cont. sed optio est erogator militaris annonae cui actarius adiungitur. l. ult. J. cod. l. 13. sup. de apochis. Novell. Mariani de jud. deb. subscribens datus. l. 1. C. Th. cod. & numerarius. l. 3. C. Th. de numerariis. s. l. 25. C. Th. cod. t. al. Optionibus l. 26. Cod. Theod. eod. In exercitu pelegatores, (qui Harmenopulo 6. tit. 14. & lib. 14. in fin. legatarii) copiis militibus, hoc est, militari annonae providebant: optiones (de quibus hic) erogabant. l. 7. J. de exactionibus. l. 3. §. de apochis pub. Unde optio militum, annonae divisio Graecis ad l. 1. ff. de numeris. His Novell. 130. decimam quintam partem copiarum dat) sicut & aliarum rerum susceptoribus certa pars datur. l. 9. §. de susceptoribus. u. al. Fravirta.

tem ipsi vehere cogantur. Dat. 5. Non. Maji. Marciano-pol. Valentiniano NB. P. & Victore Coss. 369.

5. Impp. Valent. Valens & Gratian. Augusti ad Probum P. P.

Actuarii a, nisi expleto triginta dierum spatio, pittacia b authentica confestim tradiderint, species, quas ex fiscalibus conditis c dissimulaverunt excludere, vel numero, cuius ratiocinia pertractant, superfederint erogare: de propriis facultatibus, vel militibus ipsis, vel fiscalibus horreis addicantur inferre. Dat. 6. Id. Ap. Sirmio, Valentiniano & Valente Augustis Coss. 370.

Militibus praestanda est annona singulis diebus & ante lapsum anni.

6. Iidem Augusti ad Modestum P. P.

Fortissimi d. ac devotissimi milites annonas & capita singulis diebus, aut certe e competenti tempore, id est, priusquam annus elabatur, de horreis consequantur: aut si perceptionem suam f ac si debitam studio voluerint g protelare: id h quod competenti tempore minime perceperint, filci nostri commodis vindicetur. Dat. Frid. Non. April. Antiochia, Gratiano A. 4. & Merobae V. C. Coss. 377.

7. Impp. Valent. Theod. & Arcad. Augusti Rufino P. P.

Nulli militarium i pro k his annonis, quae in provinciis delegantur, repudiata ad tempus specierum copia & inopia occasione captata, pretia liceat postulare: ita ut si quis propter l anni abundantiam suscipere oblata neglexerit, ac postea impositis pro necessitate rerum pretiis repudiata taxaverit: neque id, quod contra hanc legem expetit, sinatur exigere: neque id, quod accipere dissimulaverit, consequatur. Dat. 3. Kal. Aug. CP. Theod. A. 3. & Abundantio V. C. Coss. 395.

8. Impp. Arcad. & Honor. Augusti Hilario P. P.

Provincialium m commodis nos convenit subvenire. Ad omnium itaque numerorum five vexillationum aut etiam scholarum Tribunos, vel Viros Illustres Comites Sublimitas tua faciat pervenire, ut meminerint foenum n militibus iustis capitibus praestandum, juxta legem divi Valentiniani: nec o tamen ad oppidum deferendum. Dat. 16. Kal. Jul. Arcadio 4. & Honorio 3. Augustis Coss. 398.

9. Iidem Impp. Augusti * P. P.

Excellentia tua p erogationis per susceptores facta modum quantitate brevium conferri perficiat, ita ut quodie numeris datum sit, diligentius exploretur: ac si quid amplius actuarios q vel Optiones r accepisse constiterit, quam brevium datorum scriniis nostris veritas continet, memorati in duplum reddere compellantur: susceptoribus ea summa imputanda, quam semel flagitantibus eosdem erogasse monstraverint: nam ad illustres quoque viros Magistros utriusque militiae sacri apices cucurrerunt, quibus provida sanctione decrevimus, ut breves ante indictionis principium summa fide ac veritate confecti, ad nostra scrinia dirigantur, secundum quos a Susceptoribus erogatio celebretur. Dat. 8. Kal. Apr. CP. Honorio A. 4. & Eutychiano V. C. Coss. 400.

10. Iidem Augusti Eutychiano P. P.

Jubemus f per omnes Provincias cunctis numeris ac militibus a Novembri mense de novello vino annonam dari: quoniam veteris dispendiosa videtur erogatio. Dat. 10. Kal. Jun. Honorio A. 4. & Eutychiano V. C. Coss. 400.

11. Iidem Augusti provincialibus proconsularis.

Opnatoribus t, id est, exactoribus militaris annonae, nullum sit cum Provincialibus commercium: ita ut a Ducibus vel officio provinciali omnis summa debiti postuletur, intra anni spatium conferenda. Dat. Frid. Kal. Apr. Mediol. Vincentio & Fravirta u. Coss. 403.

Septem diebus feri militibus non venduntur res pretio viliori.

Bart.

12. Iidem Augusti & Theod. A. Anthemio P. P.

His Novell. 130. decimam quintam partem copiarum dat) sicut & aliarum rerum susceptoribus certa pars datur. l. 9. §. de susceptoribus. u. al. Fravirta.

Septem diebus a, per quos Tribuni || Praetoriani || emolumentum gratia solenniter stellaturae b nomine species consequuntur, species resistentes c non aliter adarentur, nisi ut in foro rerum venalium distraherentur. Dat. 5. Id. April. CP. Arcadio A. 6. & Probo V. C. Coss. 406.

13. Impp. Honor. & Theod. Augusti Anthemio P. P.

Legerepetita d censemus, ut si quis militum interclusam specierum exactionem refricare e tentaverit, vel adactiones f statutas ausus fuerit immutare, tam vir spectabilis dux, centum librarum auri, quam ejus etiam officium pari condemnationis summa quatiatur g, adjecta facrillegii h poena, quae divalium scitorum violatores palam insequitur. Dat. 10. Kal. Apr. CP. Honorio 8. & Theodosio 3. Augustis Coss. 409.

14. Iidem Augusti Constantio Magistro militum.

His i scholaribus, quibus laborum intuitu regendos numeros dedimus, de arariis annonis singulos solidos per opinatores k, caballationis quoque rationem pro adminitrato tempore debitam, quando militibus erogatur, sine mora praebere oportet: vel si quis eorum, antequam accipiat, in fata concesserit, quod ex utraque causa ei debebatur l, haeredibus ejus restituat. Dat. 13. Kal. Dec. Constantio & Constante VV. CC. Coss. 414.

15. Iidem Augusti Asclepiodoto P. P.

Annonas m omnes, quae universis officiis atque sacris Palatii ministeriis, & sacris scriniis ceterisque cunctarum adminiculis dignitatum adsolent delegari, quasque hi, qui ad earum exactionem mittuntur, pro cupiditate & libidine suam graviter ex Provincialium visceribus eruebant: ad similitudinem militum, quibus arariae praebentur annona, adarari n, praecipimus: ut omnibus supra o designatis emolumenta debita in pretiis dispositioni cui culminis pro publica utilitate taxatis praecipiat erogari. Dat. 16. Kal. Mart. CP. Asclepiodoto & Marignano Coss. 423.

Erogator jurare debet se officium legaliter & secundum iustitiam peracturum.

Bart.

16. Imp. Anastasius Longino Magist. equitum ac peditum.

Jubemus per hanc divinam dispositionem eos, quibus ex officio tuae Sublimitatis militarium meritorum seu cuiuslibet praestationis committitur erogatio, in primis jurare p pro iustitia ratione inunctam sibi sollicitudinem peracturos: & secundum praesentem saluberrimam nostram dispositionis observationem solatium (sicut dictum est) publicum erogator manu sua sine ullo dolo & fraude singulis militibus enumeret, quatenus unusquisque miles accepto per suam manum solatio, ipse cum actuario de negotiatione q actuariis permessa secundum rationem agat iustitiae: hoc videlicet observando, ut n pro singulis solidis actuario, siue statim, siue post unum duosve seu amplius annos restitutum fuerit debitum, minus quidem uno tremisse f, pro temporis scilicet brevitate pacisci liceat: amplius autem quam unum tremissem nullus actarius pro quoquo tempore seu annorum spatio pacisci penitus permittatur, nec ulla possit actarius machinatione pro temporis prolixitate unius quantitatem tremissem excedere. r ¶ Si qua tamen inter actarium & militem super pactione, vel negotiatione tempore erogationis emerferit dubitatio: jubemus eidem militi dandas pecunias, ab erogatore Principis a dari,

debitum stipendium integre persolverit: quo in manus militum persoluto, potest eis vendere res necessarias, imo mutuum dare sub usuris legitimis: ita tamen ut statimque trientem fortis aquaverint, cessent, neque possint ulterius currere. Hac illa apud quem ibidem plura vide.

r. Actuario permittitur negotiari cum militibus, ita ut in singulis solidis amplius quam unum tremissem pro quocunque temporis spatio accipere non possit, sed minus tremisse: unde colligitur, usurae cumulum non posse in fine ejusque, siue brevis siue prolixi temporis, tertiam partem fortis excedere, sed infra tantum sublidere. Molin. de usuris, quastio. 4. num. 105. ubi notat usurae duos esse supremos gradus. Primum in quantitate, pro rata cujusque mensis vel alterius certi temporis successive currentis, cujus quantitas non sit uniformis, sed diversos habeat gradus. Alterum esse in cumulo seu totali summa & periodo seu fine finiente: in quo nulli sint gradus, sed unicus & idem terminus uniformis, & eadem periodus, quae hoc casu nostro fallat.

f. Tremis, tertia pars solidi, ut semis, dimidia. Ita Alexander Severus: tributa ab Hellogabalo imposita: ad tricesimam partem reduxit, ita ut qui decem aureos sub Hellogabalo pendebat, tertiam tantum partem aurei praestaret: cumque primum semisses & tremisses formati.

t. Principibus.

& se-

2 In ver. lib. ad-
ditur negatio,
non, & Cujac. ex
Græcis negative
legendum existi-
mat.
b Obtinente;
c Absunt a qui-
bus, lib. al. tales
pecunias.
d al. deest.
e Teneri.
f al. Offerendo.
g pro commeatu.
h Rationis.
i Absent a quibus
lib.
k Discedat.
l Vero.
m Erogationis fa-
cta gesta confici
testata debent, de-
cem principio-
rum primatibus
& capite schola-
rum (si scholari-
bus facta sit ero-
gatio) deponen-
te: De manu in-
manum factam
esse erogationem,
adde quæ scripti
ad Novell. Le. m.
q.
n Primates prin-
cipiorum.
o Caput scholæ.
Amman. 25.
p Militum.
q Factus.
r al. utrumque
absent.
f Facienda:
t Erogatoris mi-
litaris annonæ
mora si damnum
militi contigerit,
ob contractum si-
ve pactionem ha-
bitam cum actua-
rio, erogator ipse
id agnoscere de-
bet.
u Procuraverit:
x Apparitoris.
y Qui.
z Eorum.
a Absunt a ple-
risque lib.
b Comitatum e-
mendat Cujacius:
ex Græcis & Lat.
manuscriptis.
c Milite mortuo
erogator debitum
stipendium uxori
& liberis defun-
cti persolvere re-
netur, ut l. 14. §.
ead. Quæri potest
cur non totius
anni, ut alias fit, l.
4. §. de domesti-
cis & protectori-
bus: Cujacius pu-
tat, ideo consti-
tutum, quod mi-
litibus stipendia
in annos non con-
stituerent, sed ut
quique militis
onus subiiceret.
Potest & hoc ad-
dici, rem in infi-
nitum abituram
fuisse, si in tanta
militum multitu-
dine id fieret ad-
missum.

& a secundum hactenus observatam b consuetudinem
|| easdem pecunias c || vel ab erogatore || Principis d. ||
vel ab actuario retineri e: quatenus causa apud devotis-
sima principia, propositis sacrosanctis Scripturis inter
actuarius & militem tractetur: ut ex omni parte miles
nullum damnum sub quacunque occasione (præterquam
id quod etiam ex iusta & permissa actuariis negotiatione
debere constituitur) patiatur.

2 ¶ Super his vero, quos datis forte commeatibus abes-
se contigerit, hoc volumus observari, ut pecuniarum, quæ ero-
gandæ sunt, usque ad triginta milites, quos tantummodo
dati commeatibus dimitti sacra Constitutio continet,
apud devotissima principia sequestrentur: illorum scili-
cet tantummodo militum, quorum intra triginta com-
meatales viros constitutorum actuarius tempore erogati-
onis pyctacia, utpote, habita super pactione, protulerit,
quatenus cum iidem redierint milites, causa apud devo-
tissima principia secundum præfatum modum tractata
utriusque partis incemnitate similiter consulatur. Non
danda pro tempore tribuno licentia triginta viris amplius
sub commeatibus occasione dimittere.

3 ¶ Sin. v. saluberrimam constitutionem offendendo f,
amplius quam triginta viros datis commeatibus Tribu-
nus dimittere ausus fuerit: pecunias quidem, quæ post
præfatorum triginta virorum numerum per commeatibus g
dimissis militibus erogandæ fuerant, publica rationi h
erogator non dubitet reportandas.

4 ¶ Sciat vero Tribunus, præter jam constitutas super
hujusmodi facinore interminationes, sese de propriis fa-
cultatibus singulis militibus, quibus ultra numerum tri-
ginta virorum sub nomine commeatuum eos dimitten-
do causa || non i || consequendi publica solatia dederit:
quicquid ob iniquam dimissionem amiserint, soluturum:
Nec prius idem tribunus ab eodem decedat k numero,
nisi omnes hujusmodi milites, id est, quos post permissam
triginta virorum quantitatem, commeatibus nomine dimi-
serit, indemnes in hac parte atque illatos reddiderit.

5 ¶ Hoc etiam l' adjiciendo, ut sub gestorum testifica-
tione tam decem m ex devotissimis principis n primates
eorum videlicet, quam unusquisque caput o scholæ jura-
tus deponat sub præsentia sua rem sicut superius disposi-
tum est, fuisse subsecutam, & sub obtutibus suis unum-
quemque militem p solatium suum manu sua ab erga-
toris dextra suscepisse: & hujusmodi gesta relatione a vi-
ro clarissimo tribuno, vel devotissimis principis intra tres
menses mittenda, ex quo profectus q fuerit, numerandos,
ad nostram referat pietatem.

6 ¶ Hoc videlicet ante omnia curando: ut pro tempore
erogator, postquam data fuerint ex r publico pecunia, in-
tra duos vel tres menses, seu quatuor, pro qualitate scilicet
spatiorum, commissam sibi sollicitudinem erogationis non
dubitet faciendam f: vel si t ulterius apud se pecunias
publicas, differendo erogationem, ausus fuerit retinere,
sciat se modis omnibus damnum, quod ex negotiatione mi-
les sustinuerit, ex propriis facultatibus militibus solu-
rum. Scientibus his, qui præfata dispositionis observan-
tiam sive in differenda, ultra sigillatim definitum tempo-
ris spatium erogatione, sive in qualibet alia parte fuerint
egressi, non solum sese militis cinguli amissionem, ve-
rum etiam facultatem || quoque || suarum publicationem
pro tanto subituros flagitio: & insuper erogationum quo-
que sollicitudinem ab officio tuæ Celsitudinis, si imperato-
ria fuerit violata dispositio, ad alios transferendam.

7 ¶ Si vero idem officium simul atque hujusmodi fue-
rit a quolibet facinus perpetratum, ad noticiam nostram
mansuetudinis, vel certe ad scientiam illustrissimæ Magi-
steriæ referre curaverit u potestatis, ut ejusdem appariti-
onis x periculo tale flagitium Principales minime possit au-
res latere: quatenus y ex omni parte eodem z delicto re-
velato, quicunque saluberrimas nostræ constitutionis vel a
pietatis ordinationes ausus fuerit violare, interminatas
minime possit penas evadere: ita ut singulis militibus,
qui non observato in eorum persona tenore dictæ disposi-
tionis lasi fuerint, liceat sacratissimum nostrum per unum
forte, vel etiam binos milites pro omnibus verba factu-
ros petere commeatum b: & porrectis precibus, quod
contra nostram dispositionem passi sunt, approbare: eo-
que facto, statutis violator Imperatoris dispositionis
supplicis percellatur.

8 ¶ Illud præterea omnibus modis observari decernimus,
ut erogator omnes pecunias, quæ mortuis e militibus usque
ad diem mortis eorum debite fuerant, secundum jam

datam divalem dispositionem a uxoribus vel liberis eo-
rum non dubitet ministrandas.

Milites deputati ad custodiam alicujus persona vel loci an-
nonam de publico non percipiunt. Bart.

17. Imp. Justinianus Augustus *P.P.

Cum sæpe contingat propter quasdam maximas & in-
excusabiles rationes, quibusdam ad b custodiam vel
ob aliam hujusmodi causam milites || deputari, vel etiam
jam c || deputatos esse, & non conveniat hoc modo publi-
cum aliquod damnum seu dispendium sustinere: jube-
mus, si qui fortissimi milites ex quocunque numero, curiis
vel quibusdam corporibus, vel sacrosanctis Eccl. vel aliis
personis pro custodia (ut dictum est) vel || tali || alia causa
a nostro numine deputati sunt, vel fuerint, ne per eorum
translationes, circa annonarum vel capitum d eis præ-
bendorum erogationem publicis rationibus quædam læ-
sio ingeratur: eandem rem de e proprio personam seu
etiam personas, cui vel quibus deputati sunt vel fuerint,
|| hæc || modis omnibus agnoscere, hoc tantummodo de
publico pro iisdem annonis & capite præbendo & im-
putando, quod in locis ex quibus præfati milites perve-
niunt seu pervenerint, imputabatur: vel si ante latam
præstationem supradictæ personæ recusaverint, eosdem
milites non recedere de suis locis, vel eos, qui recesserint f
sine quadam mora ad ea redire: hoc omnifariam custo-
diendo, ut nemo devotissimorum militum cuicunque
persona seu corpori sine g speciali nostræ Serenitatis jus-
sione scriptis proferenda deputetur: officio tuæ Celsitu-
dinis, si hanc nostræ Mansuetudinis formam, quoties
super militibus quibusdam deputandis aliquid statutum
fuerit, gestis insinuare, & quid eos quibus dati sunt, prout
nobis placuit, agnoscere || oportet ||, itidem publicare
minime curaverit: tam dispendium quodcunque pu-
blicum hac ex causa sustinuerit, ei h de proprio refarci-
re, quam triginta librarum auri multam propter desidiam
suam i, imo magis conniventiam, dependere cogendo:
Rectoribus nihilominus provinciarum, & Apparitoribus
eorum, si statuta nostra violaverint seu violari concesserint,
ejusdem condemnationis solutione percellendis.

18.

Constitutio jubet, ut in regionibus retineantur in pri-
mis ea, quæ militibus eroganda sunt, atque ita deinde
procedant reliquæ causæ fisci. Nec enim oportet solas
transmissiones urgere, & erogationes militares negligere.
Et si hanc constitutionem præfides violaverint aut munici-
pia vel quilibet alius tractator publicorum, ut de suo mi-
litibus pecunias exolvant, & hoc amplius multam C. li-
brarum auri.

19.

Constitutio jubet, si milites propriis angariis minime
cant operam personis quibusdam auxilii gratia depu-
tati vel per comeatum dimissi, ut Actuarius eorum sti-
pendia in speciebus non accipiat, ne corrumpantur, sed in
auro, facta specierum æstimatione secundum k ratio-
nem mensæ, & jurejurando præfatio a Tribunis & Vica-
riis, & domesticis, & Actuariis, & Optionibus, a quibus
etiam si jusjurandum dederint, ratio postea nihilominus,
& si qua in re pejerasse inventi fuerint, duplum exigetur.
Sed & si milites adærari sibi velint annonas, eandem in
pretio rationem mensæ servari: si species dari, ut eas ac-
cipiant, quas regio parit, arbitrio religiosissimi Episcopi &
Clarissimi Defensoris Civitatis. Rursus si Actuarius a
milite emerit annonas ejus & eas accipiat a collatore quasi
sibi concessas, rationem mensæ servari, nisi malit collator
species ipsas inferre: At si velint sua sponte collatores
vendere quædam militibus, id non prohibemus, etiam si
ex eo lucrum facturi sint, minorem specierum quantita-
tem præbentes, quam exigat ratio mensæ publicæ. Ne-
tamen ea propter liceat civibus lædere collatorem, puta si
curia sive civitas cum milite perperam conventionem ini-
erit præbendarum specierum, ne cogatur collator secun-
dum eam conventionem species inferre. Quia vero ple-
rique ex chartulariis fortissimorum numerorum, vel fœ-
deratorum coemunt sibi frumentum, pretia a fisco accipi-
entes juxta nundinationem, quæ mensa continetur, sibi au-
tem quasi jam ante comparatas species retinentes, ideo ju-
bet Constitutio, ne quis collator invitatus eorum coemptio-
ni parere cogatur. Sed si quis sua sponte eis vendere velit,
ne excedant illi pretia mensæ in quantitate ea, quæ anno-
narum nomine militibus præbenda est. Nam etiam ex-
trinfecus quantitatem specierum eo pretio emere prohi-
bentur sicut milites. Quæ omnia demonstrabit futura re-
tractatio, qua quantum apparuerit sibi quemque vindicas-
se,

a l. 14. in fin. §.
ead.
b Militibus non-
nunquam uteban-
tur ad certas per-
sonas custodien-
das: imo & cu-
rias, corpora, ec-
clesias, ut hic.
c Absunt a qui-
bus, lib. manuscr.
d al. capitulum
& infra capitulum
præbendo.
e Militibus cu-
stodiz, certæ per-
sonæ, ecclesiæ, cu-
ria, vel certi cor-
poris deputatis,
consuetas anno-
nas & capita Prin-
ceps ipse præstat:
id quod amplius
militibus necessa-
rium esse potest,
præstant illi ipsi
qui a militibus
custodiuntur.
f Decefferint.
g Milites tuitioni
vel ex alia
causa deputari
non possunt, sine
Principis jussu.
h Eam de.
i Pro sua desidia.
k Adæratio spe-
cierum, (ἐξαρ-
γισμός) quæ
principali præ-
bentur, secundum
aliarum specie-
rum venditionem
fiat: hoc est se-
cundum rationem
mensæ: vel po-
tius accipiendum
est, hoc fieri de-
bere, prout fori
ratio postulat.
Syn. Bas. §. tit. 17.
πρὸς τὸν ἀργισμὸν
σµα.

a Adzrere est pretio munus redimere.
b Capita, pabula equorum. *sup. de annona & capitat.*
c Adzarius jungitur optioni, *ut l. 9. sup. cod. l. 3. sup. de apochis publ. Nov. Martiani de ind. deb. ut & annuario, l. 3. C. Th. de numerariis, subscribendarum dicitur in l. 1. Cod. Theod. de apochis.*

d l. 7. C. Th. 5.
e Exactione, al. executione.
f Collatione.
g Optiones.
h al. famulis.
i al. Et Theodosius A.
k l. 2. C. Theod. cod.
l Solveretur.

m l. 7. C. Th. 6.
n l. 2. C. Th. cod.
o Omnes res suas obligantem, vestes suas non obligare hinc colligit R. penitus ad l. 6. D. de pign. & hyp.
p Indictiones incipiunt a mense Septembri, ut hic, *et l. ult. sup. de annona & tributis. Nov. 128. in princ.*
q l. 3. C. Th. cod. l. 1. *sup. ut nemo ad suum parvum.*

r Tarsiarum Pyrrhus, al. Dacia-
rum.
s al. tricesima, al. quinquagesima: ut notat Azo hic.
Cont.

t Masia, Alc.
u Jura, capita.
l. 2. 5. quod si nihil. *sup. ut nemi-
ni liceat in com-
pensatione specierum.*
x In xxx. terre-
nis jugis.

y Orientis pro-
vinciam.
z In quibusd. lib.
Ostrogothia, & Os-
drohenia. Alciat.
Orthodoxa natis,
vel Ostrogotha na-
tis, sic legit. ve-
rum excusa lectio
rectissima est, &
lib. manusc. con-
firmatur.

a Redhibere.
b l. 4. C. Theod.
cod.
c Singulis.
d l. 5. C. Th. cod.

se, in tantum damnabitur in duplum, ita ut simplum fiscus habeat, simplum actor. Omnibus quoque militibus personis quibusdam deputatis secundum rationem mensæ adzrentur a annona & capita b, nec petantur species, nisi a volente: eo, qui quid ante dictorum temerare ausus fuerit, maximum periculum subituro, live tribunus sit, live vicarius, aut domesticus, aut actarius c, aut Optio, aut numeri princeps, aut officialis magistri militum: si quid horum contigerit non bona fide tractari, & id confestim minime denunciaverit. Retractatio enim, quidquid adversus constitutionem acciderit, coarguet & judicabit.

DE d EXCOCTIONE e ET TRANSLATIONE f MILITARIUM ANNONARUM.

TIT. XXXIX.

1. Impp. Arcad. & Theod. Augusti Stilichoni Com. & Magist. utriusque militiæ.

Opinatores g, quibus species in diversis provinciis delegantur, contra omnem consuetudinem a nullis contententibus familiis h excoctionem panis enagitant. Illi igitur auctoritas tua novam usurpationem congrua auctoritate repellat: ut cum opinatores in provincias delegantur, vetus consuetudo servetur. Dat. Id. Sept. Mediolan. Theod. V. C. Cos. 399.

Ab excoctione panis nulla domus, etiam Principis, excusatur. Bart.

2. Idem Augusti i Adriano P. P.

In k excoctione buccellari, quod devotissimis militibus convenit preparari, in translatione etiam annona, nullus excipitur persona: videlicet ut nec nostra quidem domus ab his habeatur immunis. Et si quisquam (quod non opinamur) impleat, quæ sunt præcepta, neglexit. in procuratorem ejus severissime vindicetur: ita ut si hujusmodi contumacia dominum || conficiam || esse contineat, quadruplum id, quod pro ejus capitatione poscitur, posthabita dilatione solvetur l. Dat. 9. Kal. April. Rome, Honorio A. 6. & Ariltaneto Cos. 404.

DE m MILITARI VESTE.

TIT. XL.

Canonem vestium a Kalend. Septemb. usque ad Kalend. Apr. respub. solvet. Bart.

1. Impp. Valent. & Valens Augusti Auxonio P. P.

Omne n canonem vestium ex o Kalendis Septembris p ad Kalendas Aprilis nostris largitionibus tradi præcipimus: propolita poena Rectori provincie, vel ejus Officio, condemnationis, quæ || tux || iustitiæ videbitur. Dat. 14. Kal. Decemb. Martianop. Valentiniano & Valente Cos. 365.

2. Impp. Valens, Gratian. & Valent Augusti Modesto P. P.

Provincia q Thraciarum r per XX. s juga seu capita conferant vestem, Scythia & Mylia t in XXX. jugis u seu capitibus interim annua solutione dependant: per Agyptum & Orientis partes in x trecentis ternis jugis: per Asianam vero & Ponticam diocesim ad eundem numerum in capitibus seu jugis annua vestis collatio dependatur: ita ut per Orientem y Provincie in titulo auri comparatiti, quod per jugationem redditur, compensationis gratia perfruantur: exceptis z Ostrogotha, & Isauria. Nam eas deimur constat aurum comparatitium minime debere. a Dat. 5 Id. August. Hieropoli, Gratiano A. 4. & Mero-
baude V. C. Cos. 377.

Ad vestem militis non præstabitur vini tremiffes, sed unus solidus. Bart.

3. Impp. Arcad. & Honor. AA. Martino Com. S. L.

Fortissimis b militibus nostris per Illyricum non binos tremiffes pro singulis chlamydis, sed singulos c solidos dari præcipimus. Dat. 16. Kal. Feb. CP. Arcadio 4. & Honorio 3. Augustis Cos. 396.

4. Impp. Honor. & Theod. Augusti Asclepiodoro P. P.

Militaris d adzratio vestis a collatoribus exigatur, sacratissimis videlicet largitionibus inferenda, ita ut quinque ejus partes fortissimis militibus erogentur in pretio: sexta vero portio a gynaciaris clementie nostræ

absque ulla vel ipsorum, vel publica incommoditate, pro eadem contextione suscepta, minoribus a gregariisque militibus in ipsa quam maxime eos desiderare constituerit, specie b præbeatur. Dat. 7. Id. Mart. CP. Asclepiodoro & Marignano Cos. 423.

DE e METATIS d ET EPI-DEMETICIS. e.

TITULUS XLI.

1. Impp. Theod. Arcad. & Honor. Augusti Theod. Mag. offic.

Si quis metatorum nostrorum manum, qua deputatas singulas quibusque domus denotant, & postibus hospitum nomina adscribunt, delere non dubitaverit: ad instar falsi reus f constituti hujus auctoritate teneatur. Dat. 6. Kal. Novembr. CP. DN. Theodosio A. 3. & Abundantio V. C. Cos. 395.

2. Impp. Arcad. & Honor. Augusti Ofio Magist. offic.

In g qualibet vel nos ipsi urbe fuerimus, vel || in || qua hi, qui nobis militant, commorentur: omnium tam metatorum, quam etiam hospitum iniquitate sumpta, duas domus propria domus, tertia hospiti deputata. eatenus in trepidus ac securus possideat portiones, ut in tres domo h divisa partes, primam i eligendi dominus habeat facultatem: secundam hospes, quam voluerit, exequatur: tertia domino relinquenda. Plenum enim æquitate atque iustitia est, ut qui aut successionem fruitur, aut emptione k vel extinctione gaudet, electam præcipue judicio suam partem teneat & relictam.

† Ergasteria vero, quæ mercimoniis deputantur, ad prædictam divisionis injuriam non vocentur, sed quæ sint & libera: & ab omni hospitum injuria defensata, solis dominis conductoribusque deserviant. Sane si stabulum (ut adfolet) militari viro in tertia domus parte defuerit l: ex ergasteriis (nisi id dominus qualibet occasione providerit) pro animalium numero, vel domus qualitate deputabitur.

† Illustribus sane viris non tertiam partem domus, sed dimidiam m hospitalitatis gratia deputari decernimus: ea duntaxat conditione observata, ut alter ex his (si libet n atque maluerit) divisionem arbitraria æquitate faciat || & o || alter eligendi habeat optionem, & firmissimum perpetuum, quod iussimus, periret: ita ut triginta librarum p auri, qui illustrius sunt prædicti dignitate, fisco nostro se || poenam || illaturos esse cognoscant: ceteri vero militia sciunt || se q || esse privandos, si generale præceptum amplius usurpando, quam iussimus, reprehensibiliter temeritate violaverint. Dat. 8. Id. Febr. CP. Honorio IV. & Eutychiano Cos. 398.

3. Idem Augusti Vincentio P. P.

Cunctos Judices scire volumus, a r prætoris ordinario-
rum judicum his præsentibus abstinendum. Dat. 16. Kal. Febr. Mediolan. Stilichone & Aureliano VV. CC. Cos. 400.

4. Idem Augusti Æmiliano Mag. offic.

Fabricensium s domibus ubicunque t constitutis omnem molestiam hospitum præcipimus amoveri: quod & Antiochenis, & cæterarum civitatum fabricis similis domorum excusatio præbeatur, absente scilicet sacro comitatu. Dat. 2. Kal. Febr. CP. Stilichone Cos. 400.

5. Impp. Honor. & Theod. Augusti Joanni P. P.

Devotū possessorem ab omni inquietudine liberamus. Primo igitur omnium ad nullum prædium publicum, vel privatum domus nostræ, vel cujuscunque x juris ulus y metator accedat, si a quoquam fuerit destinatus. Licentiam z enim domino, actori, ipsique plebi Serenitas nostra commisit, ut eum, qui præparandi gratia ad possessionem venit, expellendi a habeat facultatem, nec crimen aliquod pertimescat: cum sibi arbitrium ultionis suæ sciat esse concessum: recteque sacrilegum prior arceat, qui primus invenit. Administram vero ejusque officii

quidem ædium divisionem faciente, altero v. eligente. Quod si quis majorem ædium partem, prætextu metati occupaverit, illustri quidem 30. libris auri multetur: miles autem militia privetur. Syn. Bas. 57. tit. 12. c. 2. h Ut in tres domus divise partes. i In metatis principales ædium partes dominis reservandæ. adde Nov. 130. k Empto. l al. additur id. m Mediam. n Quilibet, qui ve maluerit. o al. deest. p libras. q al. deest. r v. l. 14. 8. de offie. Reitor. provinc. non sunt obnoxie domus deputatorum fabricensium. (ἀποτοκῶν) ubicunque sint. Syn. Bas. cod. c. 4. adde 2. Harmonop. c. 5. 9. t Ubique, sic usurpetur in l. urbana. 166. D. de verbis. signific. u al. xi. x Cuiusque. y Nullus. z l. 4. sup. de jure pisci. l. 2. sup. de discussorib. l. 5. sup. de executorib. a Metatori, ut hic, ut & alias officiali injuste exequenti, licet ipis privatis resistere, & eos repellere, dixi ad l. 5. sup. de executorib.

Proce-

Quiscud-

a l. 2. C. Th. cod.

b Comes sacra-
rum & privata-
rum remunera-
tionum ut hic,
sacrarum remu-
nerationum l. 10.
s. de palat. sa-
crar. largit. l. 41.
Cod. Theod. de ap-
pellat. is est, per
quem Princeps
largitiones publi-
ce & privatim fa-
cit, praesidebat
donis imperiali-
bus. Calliod. 6.

c Obsecundant.

d Scribarius ma-
gisterianus, vel
palatinus, qui
commearum ac-
cipit, si supra
commearum diem
sex mensibus ab-
fuerit, quinque
sequentibus post-
poni debet.
e l. 3. s. si ad diem
commearum. l. 14.
in princ. D. de re
militari.

f His vero.

g Miles, qui supra
commearum diem
annum abfuerit,
decem sequenti-
bus postponi de-
bet.

h Vacationem.

i Transferatur.

k ne post.

l al. nec post

quadrimestrii qui-

dam tempus mili-

tae veris, non, &c.

m al. Imp. Zeno

A.

n Penates, do-

mus cuiusque.

o Bicanium tal-

is, al. biennio

salis.

p l. 7. C. Th. 13.

q Pars legis 6. C.

Th.

r Tyroni vix fi-

dendum: ita ty-

roni custodia non

tuto committen-

da. l. 14. in princ. D.

de custodia.

f Similis est con-

fessio. lib. 5. C.

Th. tit. 9. l. 2. l. 11.

e al. Imp. Ho-

norius & Theo-

dofus AA. C. S. L.

u al. Anastasius

A.

x l. 1. C. Th. cod.

y v. l. 7. s. de

proximis sacro-

rum scriniarum.

z l. 7. C. Th. 16.

a al. litoribus.

b al. Imp. Grat.

Valentin. & Th.

AAA. male.

c l. ult. C. Th. cod.

adde quæ scripsi

ad l. 11. s. 3. D. de

publ.

d v. l. 1. s. que

res exportari non

debeant.

e mittuntur.

f v. l. 3. s. de na-

viculariis.

g Quaprovincia.

h Ex hoc.

i l. 7. C. Th. 18.

v. 6. Harm. 8.

k al. Imp. Th. A.

l l. 4. C. Th. cod.

m Desertorem

indicantis & pro-

dentis præmium.

n Signa militaria, quæ quot generum fuerint, dixi ad Rubricam tit. de verborum & rerum

significationem.

Quicumque a de Scriniis, aut Agentibus in rebus, vel etiam ex officiis Palatinis, his videlicet, qui sacra- rum b & privatarum remunerationem comitibus ob- secundant c, sex d mensium spatium supra e diem com- meatus, aut iustionem evectionis abstulerit: is in inferio- rem locum, quinque antelatis posterioribus devolvatur. Is f vero, qui anni g vacationem h arbitrato proprio, ju- diciarii præcepti oblitus assumpserit, a decem post se mili- tantibus transeat i: ac deinde cum jam aliquis desidia quadriennio officium proprium adire neglexerit, quadra- ginta de sequentibus postferatur. Qui vero k nec post quadriennii quidem tempus l, militantium non immerito matriculis auferatur. Dat. Kal. Octob. Auxonio & Oly- brio Coss. 379.

Qui sine commeatu biennio, aut triennio, vel quadriennio vacaverit, modo hic inscripto punitur.

Bart.

3. Impp. m Honor. & Theod. Augusti Hausoni Com. & Mag. militum.

Si quis sine commeatu aliquo annum in penatibus n pro- priis, vel in quibuslibet locis desidia quiete transe- gerit, decem sequentibus postponatur: in quo vero bien- nalis o culpa deprehenditur, viginti sibi antepositos con- gemiscat: terrius autem annus triginta prælatos jure de- flebit: ita ut quartus exempto matriculæ nullam veniam derelinquat. Dat. Frid. Id. Jun. Rav. post Consularum Honorii 3. & Theod. 5. Augustis.

DE p TYRONIBUS.

TIT. XLIV.

1. Impp. Valent. & Theod. AA. Modesto P. P.

N ullus q tyro r vagus, aut veteranus, aut censi- bus obnoxius, ad militiam accedat. Dat. 14. Kal. Oct. Hierapoli, Valent. & Valentin. 3. Augustis Coss. 330.

2. Impp. Gratian. Valent. & Theod. Augusti.

Quisquis s alieni juris mancipium in tyrocinio militiæ scribi curaverit: convictus ac proditus auri libram arario nostro cogatur inferre, mancipio sc. domino (si fa- ctum ignoraverit) reddendo. Dat. Id. Maji, Tyro Metro- poli, PP. Beryto, Antonio & Syagrio Coss. 384.

3. t Imp. Honorius A. u.

T yrones x in scholis loco semper posteriore ponantur: nec y enim patimur quemquam celsiorem gradum obtinere, nisi cui & laborum assiduitas, & stipendiorum prolixitas suffragantur. Dat. 7. Kal. Dec. Rav. Basio & Philippo Coss. 408.

DE z LITORUM a ET ITINERUM CUSTODIA.

TITULUS XLV.

1. Impp. b Honor. & Theod. Augusti Eustachio, P. P.

S aluberrima c sanctione censemus d, ne merces illi- citæ ad nationes barbaras deferantur: & quæcunque naves ex quolibet portu seu litore dimittantur e, nullam f concussionem vel damna sustineant: ita tamen ut earum naucleri deponant, in quam g provinciam ituri sunt: uti h hoc manifestato, nulla contra eos postea indignatio seu concussio quoquo modo procedat. Dat. 14. Kal. Octob. CP. DN. Th. A. 9. & qui fuerit nunciatus. 420.

DE i DESERTORIBUS, ET OCCUL- TATORIBUS EORUM.

TIT. XLVI.

Recipiens scienter desertorem in agro vel in domo, si est A- ctor vel Procurator, capite punitur.

Bart.

1. Impp. k Grat. Valent. & Theod. Augusti Syagrio P. P.

S i quis forte desertorem agro rectove suscepit, at- que apud se diu passus || fuerit || delitescere: actor qui- dem vel procurator loci, qui hoc sciens prudensque commiserit, capitali supplicio subjugetur: do- minus vero si hujus rei conficius fuerit, prædii in quo latuerit desertor, amissione punitur. Si quis autem desertorem prodiderit m, mediocri loci in- genus immunitate potiat. Neque solum de his loquimur & qui proxime signis n felicibus applicati,

n Signa militaria, quæ quot generum fuerint, dixi ad Rubricam tit. de verborum & rerum significationem.

militiæ rudimenta timuerunt a: verum etiam qui stipen- diis militaribus degenerem latebram præbuisse monstran- tur.

† Desertor b autem habebitur, quisquis belli tempo- re aberit a signis. Horum qui sponte processerit: pecca- ti anterioris supplicium non timebit. Sin vero flagitiosa ignavia delitescat: per eum in cuius domo fuerit invigi- lantibus extrinsecus quoque officiis publicis, ubicunque correptus, severitati iudicis offeratur, degeneris mortis c gladium subiturus. Sin autem Rector provinciae propo- sitam severitatem vel gratia vel dissimulatione distulerit, patrimonii atque existimationis damno subijciatur: & in officii primores capitaliter vindicetur. D. Id. Jul. Rom. Grat. 5. & Th. 1. Augustis Coss. 382.

Desertor inventus resistens, ut rebellis opprimatur.

Bart.

2. Impp. Arcad. Theod. & Honor. Augusti Adria- no P. P.

S i d desertores inventi, resistendum e, atque armis op- pugnandum f putaverint: tanquam rebelles g in ipsis temeritatis suæ conatibus opprimantur: ita tamen ut pro- vinciarum iudices sollicita cautione disquirant, ne sub fal- sarum tractatoriarum nomine, desertionis suæ crimen de- fendere moliantur: nec h suppositis & i commentitiis epistolis evadendi habeant facultatem. Dat. 6. Kal. Mart. Rav. Theod. A. 1. & Rumorido Coss. 403.

3. Idem Augusti Longino P. P.

Q ui k relictis militaribus castris, se ad deprædationem vel latrocinium contulerint, severitatem iudicis non evadant. Dat. 9. Kal. Apr. Rav. Arcadio A. 6. & Probo V. C. Coss. 406.

DE l VETERANIS.

TIT. XLVII.

Veterani gaudent privilegiis hic insertis.

Bart.

1. Imp. Constantinus A.

C um m introissent principia n, & salutatus esset a Præfectis, & Tribunis, & Viris eminentissimis, ac- clamatum est: Auguste Constantine, DEUS te nobis servet || vestra salus o || nostra salus: vere dicimus, ju- rati dicimus. Adunati veterani exclamaverunt: Constantine Auguste, quo nos veteranos factos, si nullam indulgentiam ha- bemus? Constantinus Augustus dixit: Magis magisque con- veteranis mei beatitudinem augere debeo, quam minuire. Victo- rinus veteranus dixit: Maneribus p & oneribus q universis locis conveniri non sinamur. Constantinus Augustus || dixit: || Apertius indica quæ sunt maxima munera, quæ vos contumaci- ter gravant. Universi veterani dixerunt: Ipse perspicis. Con- stantinus Augustus dixit: Jam tunc Magnificencia mea omni- bus r veteranis id esse concessum perspicuum sit, ne quis eorum in ullo s munere civili, nec in operibus t publicis conveniatur, nec ulla collatione, nec u Magistratibus, nec v vestigalibus, in quibuscunque mundinis interfuerint, ullam ob x venditionem proponendam dare debeant. Publicani quoque (ut adfo- lent y agentibus supplere z) ab eisdem veteranis amovean- tur: quiete post labores suos perenniter persuantur. Fisco quo- que nostro eadem epistola interdiximus, ut nullum omnino ex his inquietet: sed liceat eis emere, & vendere, optimis negotiis pec- uniam trahere, & mercimonia agitare: nec solum integra be- neficia eorum sub seculi nostri otio & pace persuantur a, sed etiam nullo munere civili, id est, corporali seu personali vel de- portatorio onere eos affici concedimus. Dat. Kal. Mart. Civi- tate b Belovocorum, Constantin. A. 6. & Constantin. Cæf. Coss. 321.

Veteranus factus protector nullis injuriis est pulsandus.

Bart.

2. Idem A. Maximo.

P rovidendum c est, ne veterani, qui protectoria dignita- te cumulati, aut honores varios pro meritis suis conse- cuti sunt, incongruis pulsantur injuriis: quod si quis in hoc crimine fuerit deprehensus; Rectores provinciarum pro jurisdictione sua examinantes factum, pro sua quali- tate eos coerceant. Dat. 4. Kal. Jun. Treveris, Januario & Justo Coss. 328.

3. Idem A. Evagrio P. U.

V eterani d, qui ex negligentia vitæ, nec e rus colunt, nec aliquid honestum peragunt, sed latrocinij f sese ded- derunt: omnibus veteranorum privilegiis exuti, poenis competentibus a provinciarum Rectoribus subijciuntur. Dat. 3. Id. Aug. Constantino A. 6. & Constante 3. Coss. 356.

e Veteranorum exercitia post missionem, rus colere, aut tale aliud honestum vitæ genus sedari.

f Milites seu pro militibus non habendi latrones armati.

4. Imp.

a Tennerunt.

b Desertor est.

qui belli tempore

abest a signis, ad-

de l. 3. s. desertor.

ff. de re militari.

c Degeneris mor-

te. al. degenerem

morem gladii,

d Pars l. 11. Cod.

Th. cod. Desertor

seu qui ad hostes

transfugit, tan-

quam hostis a

quovis potest im-

pune occidi. 6.

Harm. 3. s. 1.

e v. l. 2. s. quando

liceat unicuique

sine iudice.

f al. obtinendum,

in lib. Aur. obti-

nendum.

g ac polemijis

ut hostes. 6. Har.

8. Rebelles ta-

men alio sensu,

in feudis, Qui re-

belles.

h Ne suppositis.

i Vel commea-

tis.

k l. 15. C. Th. cod.

l 7. C. Theod. 20.

m Ex C. Th. lib.

7. tit. 20. l. 2. in

nonnullis Cod. sic

incip. hac l. Imp.

Constantin. cum

introisset princi-

pia, & salutatus

esset a Præfectis

& tribunis, & a

viris eminentissi-

mis acclamatum

esset, Augustus, &c.

recte Contin.

n Principia in re

militari quid es-

sent, dixi ad l.

ult. supra, quæ

sit longa consue-

tudo. l. 12. in princ.

ff. de re militari.

o al. nostra salus,

al. absunt.

p l. 2. in princ.

s. cod.

q Honoribus.

r Lult. D. cod.

f Nullo.

t Puta ob navi-

um fabricam. l.

ult. s. eodem.

u Imo vestigali-

bus tenentur. l. 2.

in princ. ff. cod.

x Venalium

vestigal inuere

videtur, de quo

scripsi ad l. 4. s.

de proxima sa-

cror. scrib.

y Solut.

z Superpellere,

in ver. libr. sed in

C. Th. supercom-

pellere.

a Multa sunt hic

e C. Th. de recta

& immutata.

b In civitate Ve-

lovocorum, in

Cod. Th.

c l. 5. C. Th. cod.

d Pars legis 7.

C. Th. cod.

alio-

a Contractant.
b Thraciaco.
c poena subja-
ceant.
d al. dispositio-
nem, quæ super
uno tantummodo
anno promulgata
fuerit, revocavit.
l. 2. §. eod.
e Scribarios o-
perum intelligit
Cujac. Nov. 128.
qui sub Præfecto
prætorio erant,
quibus interdicta
discussio est ra-
tionum ad civita-
tes pertinentium
d. Nov. 128.
f Cornicularius
est officialis, qui
præest cornibus
secretarii, ut scri-
bit Calliodor. lib.
11. Variar.
g al. additur, quæ.

h 8. C. Theodof.
αὐτὸν τὸν δὲ
σὺν τοῖς κο-
νταρίοις χρὴ
ὑποβ. Syn. Basil. 57.
i. 17. id est, de
cursu publico, &
de iis, qui contu-
ris utuntur. Galli
appellant *Posses*.
i De cursu pu-
blico multa Al-
ciat. hic non a-
spicienda, itidem
& Budæus in an-
not. postea, ad
Pandectas.
k Ecl. lib. 5. tit. 1.
l Angaria est,
qua cursus publi-
cus dispositus est:
parangaria alio-
versum. v. Syn.
Basil. tit. 1. ex lib.
56. tit. 17. c. 22. ad-
de l. 18. §. 4. ff. de
muneribus.

m ὁ δὲ ἐὺλοῖς,
ἡ δὲ ῥοπαλοῖς
τύπονται, ἀλ-
λά μόνον ῥοπα-
λοῖς (id est,
flagellis,) ἐλα-
νόνται. Syn. eod.
cap. 4. adde l. 1.
§. impuberi. 33. ff.
de Sc. Silaniar.
n vero.

o al. Αὐτὸν
p καὶ δολιχοῖς.
Præsidibus & ge-
neralibus cæteris-
que procuratori-
bus, & cuius alii
magistratui, ac
eorum animalibus
propterea ex pu-
blici rationibus
alimenta deputa-
ta sunt, ne pu-
blico cursui mo-
lesti sint. 57. Sy-
nop. 17. c. 2.

q Præterea.
r Republicæ, in
quib. manuscrip-
tis id est, civitates.
s alias, submini-
strant.

t adde l. 10. §. eod.

u Veredi sunt publici equi cursuales: paraveredi videntur esse majores equi agminales, quos vulgo Parafredos vocant. Cujac. ad hunc tit. Galli *Palefroyes*.

x al. Imperatores Arcad. & Honor. AA. * P. P.

y Evectiones, sunt diplomata sive codicilli, quibus cursu publico utendo facultas datur. Cujac. quæ & synthemata & combinæ & tractatoræ dicuntur. Apud Græcos (hoc est, au-
torem *Synopses* 57. tit. 17. c. 8.) hæc sententia est: A quovis iter faciente, licet maximæ
vir dignitatis sit, præpositi cursus publici accipiant *συνθηματα* tesseræ. Quod si resis-
tetur, ad P. Prætorio & Comitem & magistrum officiorum de eo referatur. Cæteri vero pro-
tinus puniuntur.

z Publicanos suspectos fraudati vestigalis, suspectis in locis iter instituentibus, manu injecta
retinere posse, hinc colligit Corsetus *singulari*, *Gaballa* si aliqui.

aliorum quoque, qui una cum eo tractant & in eadem
subscriptione mentione habenda, necessitatem incum-
bere.

2 ¶ Si quid autem sine hac observatione ex Orientali,
vel Africano, vel Thraciano b scrinio fuerit emissum, falsi
suspicionem non careat: exceptis publicis instrumentis, quæ
a scrinio Ponticæ dioceseos emittuntur, quod in iisdem
instrumentis solum Numerarium ejusdem dioceseos ejus-
que Adjutorem & Chartularium subscribere Magnitudo
tua disposuit: ita ut si quid hujus legis fuerit vio-
latum, Numerarii quidem tam gradus sui quam solen-
nitatem seu solatiorum universi || unius || anni jactu-
ram: adjutores vero quinquaginta librarum auri, &
Chartularii quindecim itidem librarum auri poenam
subeant c.

De numerariis.

11. Idem A. Coton Magist. milit.

Officio tuæ Magnitudinis datis precibus postulante,
ut Numerariorum actus non in biennium, sed in
unum || annum || statuatur: nostra pietas hujusmodi pe-
titionibus annuens, dispositionem, quæ super biennio
promulgata fuerat, super uno tantummodo anno d revocavit.

De Corniculariis, Chartulariis, Primiscriiniis & Numerariis.

12. Imp. Anastasius A. P. P. Illyrici.

Per hanc divinam pragmaticam sanctionem decerni-
mus, quod antea Tribanis Prætorianis, dum dignitas eis,
qui in seriniis e seu gradibus officiū tuæ Celsitudinis depo-
nunt militiam, præbatur & custoditum fuisse dignosci-
tur, hoc super honore quoque Comitivæ dignitatis eis im-
pertiri: ut sententia pro fine eorum militiæ proferenda,
dignitatis etiam mentionem contineat. Hoc quoque tan-
tummodo, & sine speciali codicillorum vel divinorum
apicum sanctione ad eandem dignitatem adipiscendam &
privilegia eam sequentia sufficiat: ita tamen, ut primi or-
dinis Comitivam per interlocutionem ejusdem potestatis
mereantur || hi, id est || Cornicularius f, & Chartularius,
Primiscriinius, & Numerarius serinii Macedoniæ, & scri-
nii Daciæ, & serinii operum, & serinii auri. Hoc eodem
in his etiam, qui post novellam dispositionem divæ me-
moræ Zenonis, quæ de eisdem poenis loquitur, & de iis-
dem personis g, quæ deposuerunt militiam, obtinente.

DE h CURSU i PUBLICO, ET k AN- GARIIS l ET PARANGARIIS.

TIT. LI.

1. Imp. Constant. A. Titiano.

Quos, qui publico cursui deputati sunt, non m
lignis vel fustibus, sed flagellis tantummodo agita-
ri decernimus: poena non n defutura contra eum,
qui aliter fecerit. Dat. Prid. Id. Maji, Sabino &
Rufino Coss. 316.

2. Idem A. o Cyndino P. P.

Præsidibus, & Rationalibus p, cæterisque, quibus pro-
pierea q respublica r & annonas & alimenta pecori-
bus subministrat s, usurpandi t paraveredi u licentia de-
rogetur. Sed nec per aliam viam eundi quisquam habeat
facultatem: nisi per quam cursus publicus stare dignosci-
tur: excepta videlicet tua sublimissima Sede, cui cursus
publicus, & proficiscendi per eum licentia, & ubi ratio
exegerit, præsto est. PP. 15. Kal. Mart. Constantino A. 7.
& Constantio Cæs. Coss. 326.

3. Imp. x Constant. A. Tauro P. P.

Evectiones y ab omnibus postulentur, & tam iudices
equam custodes publici cursus minime || transire || pa-
tiantur, antequam seriem evectionis aspexerint. Quod
si z quis putaverit resistendum, & sine evectione

iter facere detegatur, vel ultra tempus, quod evectioni
instructum est, publico cursui conatus sit: ubi repertus
fuerit, ibidem z jubemus retineri: & si quidem dignitate
præditus sit, de ejus nomine ad providentiam a tuam, &
ad illustrem virum comitem b, & magistrum officiorum
referri: adversus vero cæteros protinus indignatio com-
petens exercenda est, quos sinceritas tua pro loco gradu-
que militiæ ibidem coerceri posse crediderit. Dat. 8. Kal.
Jul. Mediolani, Constantio A. 9. & Juliano Cæs. 2. Coss.
359.

4. c Imp. d Julianus A.

Parhippum e cum f videri, & habendum esse, qui g
ulurpato uno h vel duobus veredis, quos solos eve-
ctio continebit, alterum, tertiumve extra ordinem com-
moveat i. Nihil autem interesse debet, nec ad crimen
vocari, utrum agens in rebus suo itineri, an mulionis
subjugando, modo evectionis datæ formæ licentiam non
excedat. Datum 5. Id. Septemb. Mamertino & Nevitta
Coss. 362.

5. Imp. k Valent. & Valens AA. ad Symmachum Correctorem Lucaniæ & Brutiorum.

SI l quis per publicum cursum iter faciens, cujuscun-
que dignitatis, vel militiæ, ab itinere recto diverterit,
poena in eum competens proferatur. Dat. 8. Kal. April.
Mediol. Valentiniano & Valente AA. Coss. 365.

6. Idem AA. & Gratianus A. ad Amphilius.

Evectionum m copiam senatui, cum proficiscendi ad
nos necessitas fuerit, serenitas nostra largita est: ita
tamen, cum aut a nobis evocatur, aut a clementiæ no-
stræ veneratione discedit. Si quis ergo posthac contra
vetitum sibi cursum publicum illicita temeritate
præsumperit, motum in se nostræ mansuetudinis exci-
tabit. Datum 3. Id. Dec. Trev. Gratiano A. 2. & Probo
Coss. 371.

7. Idem AA. ad Hisprinium P. P.

IN n omnibus provinciis veredorum quarta pars repa-
retur o: stabula autem ut impensis publicis extru-
antur, contra rationem est: cum provincialium sumptu,
in quorum locis stabula constituta sunt, citius arbitremur
apparanda, & utilius sit, tam publico, quam his, quos p
stercus || animalium pro || suo solatio habere concedimus.
Datum 3. Kalend. Mart. Trev. Gratiano A. 4. & Merobau-
de Coss.

8. Imp. q Valent. Gratian. & Valens Augusti Floro Com. R. P.

UT r agendi itineris possit esse moderatio, deni veredi
per dies singulos ex utraque parte dimittantur: poena
quinque librarum auri minime defutura contra eos, qui
statuta nostra s neglexerint.

Facienda evectionis copia omnibus iudicibus denegatur, ex-
cepto Præfecto prætorio & officiorum magistro.
Bart.

9. Imp. t Gratian. Valent. & Theod. Augusti Floro * P. P.

Judicibus u faciendæ evectionis copiam denegamus:
cum id tantum nostro numini x, & tuæ sedī, necnon y
viro illustri magistro officiorum sit reservandum: cum
neque præfecto urbi, nec magistris militum, nec z duci-
cus, nec vicariis, nec cuiquam a alii prætermemoratas
duas potestates a nobis hoc concessum sit b. His enim c
tantum ambulandi facultatem iudices ex suo arbitrio præ-
bituri sunt, quos in transmissionem publicarum functio-
num persecutores d viderint constitutos: scituri, si defi-
nitionem nostram exceperint, se quidem vigintiquinque
auri libris, officia vero quinquaginta esse multandos. Dat.
10. Kal. Aug. CP. Antonio & Syagrio Coss. 382.

10. Idem Augusti Philagio Com. Ord.

Gravissimæ e poenæ acerbitate proposita, evectio-
num f contractus, animalium quoque publicorum
merces, & eimentis & distrahentis coercitione prohibe-
mus. PP. Byato, Datum 15. Kal. Octob. Antonio & Sya-
grio Coss. 382.

11. Idem Augusti Cynegio.

Nullus g evectione utatur privatus, tametsi valuerit
impetrare. Dat. 6. Non. Mart. Richomere & Clear-
cho Coss. 384.

12. Imp. ppp.

z Eodem.
a prudentiam.
b Magister offi-
ciorum dicitur et-
iam Comes, ut in
l. 10. C. Theod. de
curiosis. & inferi-
pione legis 3. §. de
officio magistri of-
fic. & l. 3. l. 4. §. de
captivis. Itz
eundem vocat Al-
lius Amidenus
medicus.
c al. Imp. Justi-
niano A. Mamertino
P. P.
d al. Imp. Ho-
nor. & Theod. AA.
e Parhippus est,
qui usurpato uno
vel duobus vere-
dis, quos solos e-
vectionis continet,
alterum tertium-
que extra ordi-
nem commoverit.
v. Calliodor. lib. 4.
& 5. Variar. epist.
5.
f Publicanus po-
testatem Titio fa-
ciens rerum ex-
portandarum, Ti-
tius quoque uxori
earum exportan-
darum fecisse in-
telligitur: ut rea-
le quam personæ
beneficium sit ma-
gis. Corsetus *sin-
gulari*, *Gaballa*
sabularis.
g i. e. si quis.
h l. 15. l. ult. inf.
eod.
i Commovere e-
quum, est eo uti.
v. l. ult. inf. eod.
k al. Imp. Theod.
Coss. A.
l l. 25. C. Th. eod.
m l. 32. C. Th. eod.
n l. 34. C. Th. eod.
o Reparari ita
dicitur quantum
animal. l. 4. §. de
muris legalis.
p Fimerum seu
stercus equi pro
solatio hostiū re-
linquendum. v. l.
12. §. sed et si pecu-
ria. ff. de usu &
habitu. Inf. de
usu.
q Imp. Valent. A.
r l. 38. C. Th. eod.
s al. additur, lege.
t Imp. Leo &
Anthemius.
u l. 40. C. Th. eod.
v l. 2. de cubitali.
z nominat.
y nec vero.
z l. 16. l. 2. inf.
eod.
a eundem.
b est.
c eundem.
d profectiones.
e l. 41. C. Th. eod.
f l. 2. §. eod.
g l. 44. C. Th. eod.

a al. Imp. Leo A.
b Pars legis 47.
c Th. cod.

c *ἵππων*: Quo-
niam & equorum
habenda cura est,
sexaginta libras
sella cum freno
habeat. *ἢ δὲ βέρ-
τα*, vel *ἀβέρτα*
*ταῖς τὸ ὑ-
πομάσχαλον*,
*ὅτι ἐπιφέ-
ρον κατὰ τὴν
νύκτα καλεῖται*
*δὲ βέρτα ἐν τῇ
ἀποστράσει*.
Averta vero, i.
e. lateralium,
quod in tergo ge-
stant: (vocat
averta ex eo,
quod averta sit)
& ipsa libra-
rum sexaginta
sit. Quod si quis
præscriptum

hunc modum
transcenderit, e-
jus sella in frusta
committetur, &
averta fisci juri-
bus deputabitur:
excepta tamen
auri centenaria
sunt. 57. Syn.
Basil. 17. c. 12.
d Imperatione.
al. moderaminis
imperi.
e Concrassanda.
f Averta quid, ex-
plicat Basil. in
tit. ad l. Corn. de
fals.
g Ornamenta e-
rant veredorum
avertis applica-
ta.

h necesse.
i Hippocomi di-
cuntur stabularii,
seu equorum cu-
ratores. Gloss.
ἵπποκομοί.
Agalo, Equilis.

k l. 50. C. Theod.
l veredarii.
m Curiosi sunt,
qui curam totius
publici cursus ge-
runt. *Μαίστρος* des
Postes.
n Moveatur.
o l. 51. C. Th. cod.

p l. 22. in fin. J.
cod. Consuetudo
publici cursus ex-
hibitione ser-
vanda, ut hic.

Unde notant
mulus equosve
conductitios plus
consuetudine re-
cepta non esse
onerandos. Cor-
set sing. Onus.

q Cohortales ap-
paritores, præsi-
dum perpetui
cohortalini, &
beneficarii, cu-
ram habentes
mansionum e-
quorum dicuntur.

Patrio apud Thaleum 45. Basil. 1. l. 7. C. de cohortal. l. officiales. 5. de episc. & cleric.

cetera v. in l. 10. J. de cohort.

r quos. f al. Imp. Zeno A.

t Pars legis 53. C. Th. Si quis vel unam mutationem (cursus subaudi) prætervectus fue-
rit, quadruplum animalis pretium persolvat. 57. Syn. 17. c. 36.

u l. 4. 5. cod. una mutatio, una posse. x supradictorum. y vivibus, quod
magis probat Cujac. quia in lib. veter. frequentius reperitur. z al. Idem A.

a Pars legis 57. C. Th. cod. b v. l. 9. 5. cod.

c al. Vincentio P. P.

d Pars legis 58. C. Th. cod. e al. obreptionem.

f l. 60. C. Th. cod. g minore.

h l. 64. C. Th. cod.

i curialis.

k l. 9. 5. cod. l. 65. C. Th. cod. Cursu publico suis in negotiis duces & præfides provin-
ciarum & ministrantes eis apparitores, ne utantur, si secus fecerint, in animalia lingulas
auti libras solvunt. lib. 57. Syn. Basil. tit. 17. c. 20.

12. Imp. a Valent. Theod. & Arcad. Augusti
Cynegio P. P.

Quoniam b veredorum c quoque cura pari ratione d
tractanda e est: sexaginta libras auri sella cum fre-
nis, sexaginta || itidem || averta f non transeat: ea condi-
tione, ut si quis præscripta moderaminis imperatorii libra-
menta transcenderit, ejus sella in frusta cadatur: averta
vero fisci jurius deputetur, exceptis auri centenariis g,
quæ necessarium h est ab hippocomis i in solitis sacculis
reportari. Dat. 15. Kalend. Jul. CP. Arcadio A. 1. & Bau-
tone Coss.

Non debent rustici, qui hippocomi appellantur, perducendo
equos, per publicum cursum indigna spoliatio-
ne vexari. Bart.

13. Idem Augusti Floro P. P.

Non k patimur hippocomos per eos, qui veredis uten-
tur, indigna spoliatio vexari. Si quidem nonnulli
veredarii l saga eorum dicuntur auferre, vel præcidere.
Quocirca per omnes judices & curiosos m miserabilis re-
moveatur n injuria: scientibus cunctis, quod si observata
non fuerit nostra sanctio, non solum damna refarcire, ve-
rum etiam notam & multam, qui neglexerit, subire coge-
tur. PP. 15. Kal. Jul. Trev. Valentiniano A. 4. & Neoba-
rio Coss.

14. Idem Augusti Potamio P. P. Augustali.

Publici o cursus exhibitio secundum locorum consue-
tudinem p vel curialibus vel cohortalibus q debet
committi, vel his, qui r suo periculo ab eminentissima
præfectura sub competenti cautela excipiunt. Dat. 3.
Kal. Aug. CP. Arcadio A. 2. & Rufino Coss. 394.

15. Imp. f Arcad. & Honor. Augusti Dextro P. P.

SI t quis vel pro una u mutatione veredum superducen-
dum esse crediderit, in quadruplum superductorum x
animalium pretium fisci jurius inferat. Dat. 15. Kal.
Apr. Mediol. Olybrio & Probino Coss. 395.

16. Idem & Augusti Remitheo duci Armeniæ.

Hic a tantummodo utendi cursus publici facultas con-
cessa est, qui legati b de diversis gentibus ad nostram
clementiam properare festinant.

17. Idem Augusti Lucentio c.

Nemo d mulionem mutationibus deputatum, vel per
solicitationem, vel per receptionem e subtrahere au-
deat, decem libras argenti poenæ nomine inferre reformi-
dans. Dat. 12. Kal. Mart. Mediol. Honorio A. 4. & Eutych.
Coss. 398.

18. Idem Augusti Messala P. P.

Animalia f publica dum longe majore g, ac periniquo
pretio pabula æstimantur, per mancipēs, atque appa-
ritores aperte vexantur. Ne id contingat, sublimitas tua
disponat, ut nec pabula mutationibus defint, nec provin-
ciales ultra quam justitiæ finis ratio, prægaventur. Dat.
15. Kal. Decemb. Stilichone & Aureliano Coss. 400.

19. Idem Augusti & Theod. A. Septimio Pro-
cur. Afric.

Comperimus h provinciales & pabula & pecuniam pro
|| cursu || equorum cursualium solennitate conferre,
& extrinsecus etiam paraveredorum onere prægravari.
Provinciarum igitur Rectores procurent, ne unquam cur-
sus publicus veniat in querelam, & occasio deceptionis
curiales i vel provinciales animalia indebita præstare com-
pellat. Dat. 7. Kalend. April. Rav. DN. Theodosio A. 1.
& Rumorido Coss. 403.

Nullus dux postquam ducatum suum intravit, uti debet cursu
publico, sed jumentis propriis. Bart.

20. Idem Augusti Anthemio P. P.

Nemo k ducum ingressus semel provinciam suam,
postmodum || in || itineribus faciendis cursu at-

que angariis ipse || sive || suum a utatur officium, sed ex-
peditionem militarem jumentis propriis exequatur. De
cohortalibus b etiam officiis eadem lege sancimus, ne quis
ex his per provinciam suam discurrens, veredo uti con-
etur in posterum, cum sacra prohibitum sanctione cogno-
scat. Quod si quis ducum, vel apparitorum, vel cohort-
alium officiorum temeratio animo ea, quæ decernimus,
contemnenda putaverit: per singula animalia, quibus usus
fuerit, singularum librarum auri illatione multabitur.
Dat. 4. Non. Aug. CP. DD. NN. Honorio 7. & Theodosio
2. AA. Coss. 407.

21. Imp. Theod. & Valent. Augusti c.

Nullus d penitus e cujuslibet ordinis, seu dignitatis,
vel sacrosancta ecclesia, vel domus regia tempore
expeditionis f excusationem angariarum, seu parangaria-
rum habeat.

22. Imp. Leo g A. * P. P.

Cursus h ambulare i ab omni Orientali tractu, nec-
non ab his civitatibus aliarum regionum, quarum in-
structio tui culminis meminit, tolli amputarique decer-
nimus: ita tamen, ut in transitu fortissimorum militum,
quando nostra serenitas disposuerit, ex aliis ad alia eos lo-
ca deduci, evectionesque animalium secundum consue-
tudinem a nostris fuerint serenitate consecuti, & in armo-
rum tam consecutione, quam translatione servata consue-
tutine, in processione, quinetiam legatorum animalium
dominis, qui ea solent accepta mercede locare, præbenda
pensio, arca k tui culminis imputetur, tractatorias videlicet,
animalium super memoratis causis nulli alii judici, cujus-
cumque sit dignitatis, nisi tuo tantummodo culmini, faci-
endi licentiam patere decernimus.

23. Imp. l Anastasius A.

Jubemus nemini licere cujuscunque scholæ, vel officii,
vel militiæ seu conditionis per totius Orientalis tractus
partes, ob quamcunque causam proficiscenti seu redeun-
ti m, supra unum veredum, unumque paraveredum, cum
evectione tamen judiciali movere n: nisi specialis o ei præ-
stita sit nostræ serenitatis quantitatem animalium conti-
nens evectio: exceptis proculdubio his, qui pecunias pub-
licas devehunt: cum in hac parte sine nostra quoque
speciali auctoritate tanta conveniat animalia moveri,
quanta transvehenda pecuniæ summa & ejus ruitio depo-
scit: quinquaginta librarum auri his feriendis condemna-
tione, quicunque nostra jussa quolibet modo seu tempore
violaverint, seu violare concesserint.

DE p TRACTATORIIS q, ET STATIVIS. TIT. LII.

1. Imp. r Theod. Arcad. & Honor. Augusti Ru-
fino P. P.

TRACTATORIA f cum stativis solitis tantummodo bi-
dum tempus accipiant: nulli vero penitus cum
necessariis sibi personis præbeantur, nisi his tan-
tummodo, qui animalia t atque equos u facto
usui necessarios x prosequuntur y: ita tamen, ut his dimis-
sis in tractatoriarum corpore, quinque z dierum numerus
adscribatur: ut nullus ultra a hoc temporis spatium ad
residendum, in quo libitum fuerit loco, copiam nancisca-
tur. Dat. 7. Kal. Sept. CP. Arcad. A. 2. & Rufin. Coss. 392.

DE APPARITORIBUS PRÆFECTORUM PRÆTORIO, ET PRIVILEGIIS EORUM.

TIT. LIII.

1. Imp. b Valent. & Valens Augusti Mamertino P. P.

Stativis, id est, diversoriis & mansionibus, quibus alantur sumptu publico, Cujac. hic. al.
tractatoribus & stationariis. l. 2. Cod. Th. cod.

r al. Imp. Constantin. A.

f Tractatores.

t Cursus publici tractatorias, seu diplomata qui habent, jus stativa habendi, id est, ullo lo-
co consistendi non habent, ultra biduum.

u de feris v. 5. tit. de venat. ferar.

x necessario.

y Ut qui equos ad principem deducunt, 5. duntaxat diebus resideant & alantur in singu-
lis urbibus, ut hic. Hoc amplius colligit Corsetus sing. Gabella si alieni, Potestatem alicui
facta, frumenti extra territorium evehendi 7. dierum spatium ad eam rem dari. Atque ita
licet operarum exactio venia sit, l. unie. 5. Ne opera a collatoribus exigantur. l. ad portus.
7. 5. de oper. public. & equorum persecutio, l. 1. 5. Ne rustici ad ullum obsequium, non
tamen equorum prosectoribus ministerium prohibitum, ut hic.

z Prosector equorum dicitur hic, ut auri, l. un. 5. de auri publici persecutoribus, publi-
carum functionum, l. 9. 5. de cursu public. frumentorum. Calliod. 4.

a intra.

b al. Imp. Leo A.

a Suo utatur offi-
cio.

b cohortalibus.

c al. Imp. Anastasius A.

d Eclog. lib. 5. tit. 1. ex lib. 56. tit. 17. c. 21. & 22. di-
xi ad l. 11. 5. de
fisc. Eccl.

e Coniunge cum
l. 11. 5. de sacros.
Eccl. & l. 2. 5. de
quibus mun. vel
præstas. nem.

f l. 11. 5. de sac.
Eccl. l. 1. l. 2. 5. de
quib. mun. l. ult.
in fin. ff. de mun.
trib.

g al. Justinus.

h Eclog. lib. 5.

i Quidam legunt
clabularem. Est
autem clabula,
vehiculi genus,
de quo vide hic
Græcos. Synop.
Basil. 1. ex lib. 56.
tit. 17. c. 22. & 23.
ὁχηματῶν.

k Arca five men-
sa P. P. in quam
canones seu tri-
buta inferaban-
tur, sit etiam
mentio in l. 6. 5.
de exat. tribus.
l. 13. 5. de fisco-
prohib. l. ult. 5. de
appar. P. Præto-
rio. l. 9. C. Th. de
indul. debis. l. ult.
Arca quæstoria,
Symmach. in e-
pist. arca thea-
tralis P. urbi. Ju-
lian. Nov. 63. ad
de l. 14. 5. cod.

l al. Justinianus.

m v. l. 2. 5. cod.

n Movere equum,
est eouti, ut hic.
& l. 4. 5. cod. ita
movere arma, ar-
mis utitur, ut hic. 5.
ut amor. usus.

o specialiter.

p 8. C. Th. 6.

q Tractatoria di-
plomata sunt, quæ
dantur militi vel
evocatis a Prin-
cipe cursu publi-
co utentibus, ad-
scriptis etiam

a Ex C. Th. lib. 12. tit. 10. l. 1. m. confer. valde e- nim immutata est l. 3. in pr. J. cod. b v. l. 1. J. tit. prox. l. 7. §. qui militare.

c i. e. obtine- rint, ut alias se- pias.

d Praefectianos. Praefectiani autem hic sunt Praefecti Praetorio appari- tores, adde l. 3. J. cod. l. 8. §. de offic. Refforis provinc. adde sis. C. Th. Ne praefectianus. lib. 12. tit. 10.

e Apparitores Praefecti. praet. ex- actores, horrearii, decuriones esse non possunt.

f curatam, in C. Th. sis. ne praefecti. exam. §. c. ex quo hae lex sumpta est. l. 2. C. Th. 10.

g Absunt a Cod. Theod.

h Imp. Anastasius A.

i l. 1. §. cod.

k Praefectiarius. l. 2. §. cod.

l Arcæ P. P. sit mentio in l. 22. J. de cursu publ. ubi dixi.

m inhaerent.

n De legionibus dixi ad l. ult. §. de Castris. pecul. mil.

o al. severitatis. p l. 1. §. de praepos. sacri cubic. l. 4. §. de consub. l. 1. §.

q. tit. prox. Hujus- modi osculum Principis (quod sc. Princeps a suis subditis accipe- re non dare sole- bat) labratum di- citur, a labro, ut ab ore osculum.

quod fieret labris manu admota, & tacta deinde pur- pura Principis, vel genu flexo

φίλημα βασι- λικόν, ἀσπα- στικόν βασι- λικόν. Et hae Principis adora- tio, veneratio Principis purpu- ra & imperii. l. 1. sup. de apparit. Praefecti. praet. l. 1. sup. de apparit. Praef. urb. v. Cuj. 21. obs. 28. in fin.

q al. Imp. Ar- cad. & Honor. AA.

r Ex lib. 14. tit. 3. l. ult. C. Th. ex quo hic quaedam sunt detracta.

s Concussio pi- storum vetita: & sic vetitum, ut ne Praefectus urbi, e- jusve apparitores cum pecunia publica ex arca frumentaria pi- storibus frumen- to publico emendo adnumerant, pistorum concutiant. l. 2. §. de Praef. urb. Constantinop.

t al. concussio. u perpetui, in C. Theod.

x Panificii nexus, pistorum corpus.

y Pistorum species est corpori alicui additi: ut hic. urbanicianus, id est, officialis seu appa- ritor P. urbi, corpori pistorum addicitur, & in corpus pistorum damnatur, ut hic. sic monachi abjecta stola, vel tribonio in curiam vel cohortem transferuntur. Nov. 5. 6. dixi ad l. 38. §. de decur.

z Eclog. lib. 7. tit. 6.

a al. Imp. Theod. & Valent. AA

Praefectura a cornicularios, qui annis singulis ex- eunt, post transactos corniculos nostram adorare b purpuram volumus: quo honore perfunctis, cum jam missionem tenuerint c, liberum otium damus, ut ad susceptionem vel cujuslibet necessitatis officium mi- nime devocentur. Dat. 3. Kal. Febr. Mediol. Valentin. & Valente Augustis Coss. 367.

2. Idem Augusti Zosimo praefidi Epiri novæ.

Praefectarios d ad perniciem provincialium exactioni- bus e in provinciis, vel potius lucris, & quæstibus suis sese immiscere vetamus: præterea, vel horreorum gerere custodiam, vel curiarum f jus, atque arbitrium sibi præ- sumere || his denegamus g. || Horum si quis praesentis legis temerator existat, volumus eum competenti motu & in- dignatione percelli. Dat. 14. Kal. Decemb. Mediolan. Va- lentiniano & Valente 4. Augustis Coss. 373.

Cornicularii, primiscripii, & numerarii Praefecti praetorio, sortita laborum requie privilegiis hic insertis gaudent. Bart.

3. Imp. h Theod. & Valent. Augusti Zoilo P. P.

Cornicularii i & primiscripii, numerarii insuper, qui in officio tuæ sublimitatis per ordinem obsequiis mili- tia terminatis, desideratam laborum requiem sortiuntur: pro multis erga rempublicam sudoribus, ab omnibus in- dictionibus tam militarium quam civilium judicium sem- per habeantur immunes, & civilium tantum judicium, non etiam militarium jurisdictioni subiaceant. Huic sanctio- ni addendum esse censemus, ut si quis praefectianus k dum militat, vel post depositum cingulum, sine testamento, quod legibus comprobatur, nullisque ab intestato succe- soribus derelictis, fati munus impleverit: omnes ejus pa- trimonii facultates provisione magnifica tuæ sedis non fi- sci juribus, sed arcæ l tui culminis rationibus vindicentur. Scriuariis autem || & || exceptoribus, cæterisque, qui in officio tui culminis merent m: cum in legione n prima ad- jutrice nostra militant, audientiam tantummodo in causis, in quibus pulsantur, tuæ Celsitudini deputamus. In pro- vincias vero commorantes, Refforibus earum eos respon- dere jubemus, nisi publicam officium aliquod eis injun- ctum sit.

DE APPARITORIBUS PRÆFECTI URBIS.

TIT. LIV.

Qui administraverunt officia, officio finito principis purpu- ram non adorant. Bart.

1. Imp. Grat. Valent. & Theod. Augusti Principio P. P.

Praeter eos, qui de officio eminentium potestatum, numero stipendiorum & curriculum evolutis, urbis- que praefectura Serenitatis o nostræ annis singulis attingere purpuram p venerarique præcepti sunt, nulli proisus eorum, qui provincialia officia peregerint, tranquillitatis nostræ muricem adorare sit liberum, omni- uni suffragiorum obreptione cessante. Dat. 14. Kal. Octob. Aquil. Arcad. A. & Bauto V. C. Coss. 385.

2. Imp. q Honor. & Theod. Augusti Palladio P. P.

Quicumque r illustis urbanæ sedis apparitor clande- stina fraude pistorem s concusserit t, accusatus at- que convictus, perpetui u panificii x nexibus addicetur y. Dat. 7. Kal. Jan. Rav. Honor. A. II. & Constantio 2. V. C. Coss. 419.

DE z APPARITORIBUS MAGISTRORUM MILITUM, ET PRIVILEGIIS EORUM.

TIT. LV.

1. Imp. a Valent. & Valens Augusti ad Anthemium Correctorem.

l. 2. §. de Praef. urb. Constantinop.

u perpetui, in C. Theod.

x Panificii nexus, pistorum corpus.

y Pistorum species est corpori alicui additi: ut hic. urbanicianus, id est, officialis seu appa- ritor P. urbi, corpori pistorum addicitur, & in corpus pistorum damnatur, ut hic. sic monachi abjecta stola, vel tribonio in curiam vel cohortem transferuntur. Nov. 5. 6. dixi ad l. 38. §. de decur.

z Eclog. lib. 7. tit. 6.

a al. Imp. Theod. & Valent. AA

Qui sese in officiis magistrorum equitum ac pedi- tum militare monstraverint, ab omni nominatio- nis injuria excusentur. Datum 13. Kalend. Octob. Aquil. Acc. 15. Kalend. Nov. Salerni, Diyo Jovia- no & Varroniano Coss. 364.

2. Idem Augusti Mamertino P. P.

Qui b in officio magistrorum equitum ac peditum mi- litiam sortiti sunt: ordinis sint militaris.

3. Imp. Theod. & Valent. Augusti Basilio c P. P.

Probati apparitores magisteria potestatis, neque curia- les d in aliquo officio, neque cohortales, neque censu- bus e adscriptos volumus f. Dat. Prid. Non. Mart. CP. Cyro V. C. Coss. 441.

Numerarii illustrium, completa militia, & principatus mu- nere functi, gaudent privilegiis hic insertis. Bart.

4. Idem Augusti Appollonio.

Numerarios virosum illustrium magistrorum militum tam praesentium quam Orientalium, qui ordine & stipendiis militiae fuerint decorati, exeuntes, tribunis præ- torianis partis militaris, sudoribus eorum beneficium de- ferentes, sociari præcipimus: ita videlicet, ut post com- pletam militiam ab omnibus indictionibus, tam militarium quam civilium judicium semper habeantur immunes; principatus vero munere functos, tribunis vigilium mili- taribus aggregari volumus.

5. Imp. g Anastasius h * magistro militum.

Eos, qui in officiis vestris i merentes statutorum k tan- tummodo numero inserti sunt, fori l præscriptione muniri: ceteros m vero, qui supra hujusmodi numerum militare noscuntur, quasi nec militantes, & apud n illu- strissimas praefecturas, & apud clarissimos o provincia um iectores de quolibet pulsari & conveniri, & sine cinguli præscriptione respondere negotio sancimus. Dat. 2. Non. Mart. CP. Cyro V. C. Coss. 441.

DE APPARITORIBUS PROCONSULIS ET LEGATIP.

TIT. LVI.

1. Imp. q Valent. Theod. & Arcad. AAA. ad Flavium Proconsulem Africae.

Officio r, quod tuis meritis obsecundat, non curia- lem s quenquam, nec ex cæteris t corporibus volumus aggregari: at si qui erunt inter appari- tores hujusmodi, restitui eos munitis debitis ino- x jubemus.

2. Imp. u Arcad. & Honor. Augusti Dominatori Pro- cons. Afric.

Apparitioni tuæ & legatorum quadringentos x censui- mus deputandos, & de his duntaxat, quos esse sibi de- tractos Reipublica membra non quæruntur.

3. Imp. Arcad. & Honor. Augusti y.

In proconsulari z provincia officium proconsulare po- stulet, quod exigere consuevit, nec alienis se partibus impudenter inserat.

DE APPARITORIBUS COMITIS ORI- ENTIS.

TIT. LVII.

1. Imp. a Arcad. & Honor. Augusti.

In officio comitis Orientis non amplius quam sexcen- ti b apparitores habeantur, quos quidem publicis ne- cessitatibus novimus abunde suppetere c.

DE d COHORTALIBUS e, PRINCIPIBUS, CORNICULARIIS, AC PRIMIPILARIIS.

TIT. LVIII.

De stationariis.

1. Imp. Constantinus A. edicto suo ad Afros.

Omnes stationarii f neque super exactionem audeant, neque carcerem g habeant, neve quis personam, licet pro manifesto crimine, apud

a al. Imp. Zeno, al. Theod.

c sufficere.

d 8. C. Th. 4. Cohortales qui, dixi ad l. 14. §. de cursu publico, & ad l. 10. J. cod.

e Cohortales sunt officiales praesidium, vel consularium & correctorum.

f Stationarii sunt ex cohortalibus. l. 1. §. de curios. l. 6. §. de dignitatib.

g Carcer interdictus stationariis. Imo omnibus privatis adde l. 1. & l. 4. in fin. §. de cur- riosis. Possunt tamen stationarii fugitivos prehendere. l. 4. ff. de fugitivis.

h Apparitores sexcentos Comes Orientis habuit.

i Apparitores magistrorum militum, milites esse videntur, ut hic. Hoc autem ideo dicitur, ut eos ca- strensium peculium habere posse ostendatur. Syn. Bas. 7. tit. 6. ex lib. 56. tit. 17. c.

k Ariovindo ma- gistro militum in Novell. Theod. tit. 14. l. 4. unde hae lex de sumptu est §. probati autem, al. Imper. Maria- nus A.

l Apparitores, magistrorum pote- statis esse non possunt, qui cu- riales, vel co- hortales, vel cen- sibus adscripi- e Adscripti cen- sibus, adscripi- ti.

m Multa tum in princ. tum in ho. in Nov. Th. detra- cta sunt, sed ea integra extat.

n al. litem AA. Avobis magi- stro militum.

o al. Zeno.

p In schola, ma- gistri officiorum apparitorum, alii statuti, five intra numerum, alii su- pernumerarii, ut hic.

q Forum appa- ritorum intra nu- merum seu nu- merarii magistri officiorum sorti- untur apud ma- gistrum officio- rum.

r l. 3. §. de officio magistri mili- tum.

s Forum sorti- untur apud Prae- fectum praetorio apparitores su- pernumerarii ma- gistri officiorum, o viros clarissi- mos.

t legatis.

u Imp. Constantinus A.

v Apparitor pro- consulis esse non potest, qui vel curialis sit, vel alterius corporis.

w naturalis.

x pura pistorum aut trapezitarum.

y al. Imp. Va- lentin. Valens & Grat. AAA. Pro- consuli Africae.

z Apparitores quadringentos proconsul Africae olim habuit.

a al. litem AA.

b Provinciali Provinciarum quaedam Procon- sulares: hoc au- tem verbo Graeci intelligunt Afiam & Corinthis: Cujac. Africam.

c l. 11. §. de erogati- milis annua.

d

e

f

g

h

i

k

l

m

n

o

p

q

r

s

t

u

v

w

x

y

z

a

b

c

d

e

f

g

h

i

k

l

m

n

o

p

q

r

s

t

u

v

w

x

y

z

a

b

c

d

e

f

g

h

i

k

l

m

n

o

p

q

r

s

t

u

v

w

x

y

z

a

b

c

d

e

f

g

h

i

k

l

m

n

o

p

q

r

s

t

u

v

w

x

y

z

a

b

c

d

e

f

g

h

i

k

l

m

n

o

p

q

r

s

t

u

v

w

x

y

z

a

b

c

d

z Motus proprius Principis quid, dixi l. 3. s. de legib.
a speraverat.
b tantummodo.
c mansurus.
d ut &.

e al. Imp. Antoninus A.
f inferant, ut l. 4. s. tis. prox.
g al. Imp. Constantinus A.

h 8. C. Th. 7.
i probatoribus.
k al. Imp. Constantinus.

l 11. C. Th. eod.
m al. deest.
n denotatur.
o revocari.
p assignantur.
q al. Imp. Constantinus A.

r l. 19. C. Th. eod.
f Augustis.
t al. idem A. & Julian. Cas. * P.P.

u officio.
x primiscribiis.
y strator.
z cogetur.
a al. Imp. Julian. A.

b l. 19. C. Theod. eod.
c jam apparitorum.
d al. Imppp. Grat. Valent. & Theod. Augusti.

e l. 10. C. Theod. eod.
f diffidit.
g praescripserint.

contra licitum usurpatis impetratisve careat, etiam si ultro nea z nostra liberalitate jus gerenda Provinciae, vel militiae seu dignitatis cuiuspiam sibi iactaverit fuisse delatum, dehinc universis solatiis conditionis, quam spreverat a, defraudatus, ne quid eorum omnino per se vel per interpositam personam possit acquirere, Primipili tantum b munus implere cogatur: mox curialibus civitatis, in qua natus est, in diem vitae suae functionibus inhæsus c: ita scilicet, ut d etiam hi, qui post impletam talem militiam, quodlibet militiae dignitatisve genus affectaverint, curiae || patriae || suae restituantur. Datum 6. Kalend. Jan. CP. Leone A. 4. & Probiano Coss. 471.

DE APPARITORIBUS PRÆFECTI ANNONÆ.

TITULUS LIX.

1. Imppp. e Valent. Gratian. & Valent. Augusti.

Apparitores urbanæ præfecturæ annonario officio sese non inferant f: sed apparitorum æmulatione secreta, ministerio suo annonæ Præfecturæ fungantur.

2. Impp. g Arcad. & Honor. Augusti.

Præfectus annonæ canonem, qui ad officium suum pertinet, per compulsores suos exigit: & cum officio suo retineatur obnoxius, qui ad implendum canonem devotionis suæ exactionem non ostenderit.

DE h DIVERSIS OFFICIIS, ET APPARITORIBUS JUDICUM ET PROBATORIIS i EORUM.

TIT. LX.

1. Imppp. k Valent. Valens & Gratian. Augusti Severo Mag. militum.

Si l quando Præfectus prætorio, vel Vicarius, aut Rector Provinciae significaverit eum, qui chartis aut ratiociniis publicis invenitur obnoxius, ad præpositum castri ac militum transisse: retractus, illi assignetur officio || a m || que ad necessitatem præstandi ratiocinii devocatur n: in rejecti o vero locum is potissimum destinetur, cui meritorum adstipulantur p insignia. Datum 10. Kal. Jan. Gratiano A. 2. & Probo Coss. 371.

Resolutus a militia ad eandem non aspirabit sine licentia Principis.

2. Impppp. q Gratian. Valent. Theod. & Arcad. Augusti Eufignio P. P.

Nullus r ex his, quos claruerit militia resolutos, indebita denuo sacramenta sine Augusti s affatibus suscipiat. Si quis autem id per obreptionem forte meruerit, quinque librarum auri multetur incommode. Dat. Frid. Id. Jul. Mediolan. Honor. NB. P. & Evodio Coss. 388.

3. t Iidem Augusti Eufignio P. P.

Nullus Apparitor-Amplitudinis tuæ, vel de officiis Palatinis ad eam provinciam, ex qua oriundus est, vel in qua collocaverit larem, vel qui jam in huiusmodi officio fuerit commoratus, obtentu publicæ necessitatis, vel executor privari negotii dirigatur. Etenim officii: tuæ Celsitudinis primiscribiis x tres libras auri fisci utilitatibus sine dilatione persolvat, si statuta fuerint temerata; Apparitor vero, qui huic se muneri passus est depurari, militia spoliabitur. Hæc vero poena etiam ceteris irrogata est, ut si domesticus, aut protector, aut Stator y, vel Agens in rebus, vel Palatinus utriusque officii, vel ad eandem Provinciam, in qua natus est, vel ad eam, in qua collocaverit larem, cum huiusmodi usurpatione perrexerit: matriculis quidem exemptus ipse, qui se voluerit mitti, auri libram unam fisci juribus inferre cogatur z: Adjutores vero officiorum, || & || Palatinorum, ac numerarii Comitum Illustrium Virorum, sive Actuarii, libram auri fisci juribus solvant, nisi statuta fuerint custodita. Dat. 2. Non. Dec. Mediol. Honor. NB. P. & Evodio Coss. 388.

4. Imppp. a Theod. Arcad. & Honor. Augusti.

Qui b vel exiguum rei familiaris substantiam habent, militare in Apparitorum c numero non vetentur.

5. Impp. d Honor. & Theod. Augusti Graccho P. U.

Quicumque e Apparitores ob culpam vel negligentiam fuerint iudicato discincti f, || jam || ad nullam militiam habeant facultatem adspirandi: nec ex Rescripto his ullus aditus referetur, quos congruit poenæ gravissimæ subjugari, si contra inhibita quoque sacratissimis constitutis aspirare contempserint g. Datum 8. Kalend. Aug. Rav. Honorio 10. & Theod. 6. Augustis Coss. 417.

6. Impp. a Theod. & Valent. Augusti Hieronimo P. P.

In b his officiis, id est, Virorum Spectabilium Proconsulis Asiae, Comitibus Orientis, Præfecti Augustalis, & Vicariorum, quos etiam monuimus sub 30. c interminatione librarum auri, nemo aliter admittatur, nisi eum emissa sacri scrinii probatoria d consecraverit. Quod si quis || talis e || sub tua fuerit abdicatione f convictus: profecto g irritis his, quæ vetita contrectaverit, etiam congruam indignationem incurret. Datum 10. Kalend. Jul. Nicomedia, DD. NN. Theod. 12. & Valente 2. Augustis Coss. 426.

7. Iidem Augusti Anatolio mil.

Ad splendidioris privilegia militiæ, posteaquam priorem continuo labore compleverint, eos venientes admitteremus, qui ea b voto adipiscendi honoris crediderint experenda i: non eos, qui studio exercenda cupiditatis ambierint, ut velut in meliori fortuna positi, aut ea scelestia, quæ prius commisisse doceantur, occultent, aut alia deinceps possint impune committere.

Duces & Apparitores & limitanei castrorum sub officiorum Magistro conveniuntur. Bart.

8. Impp. k Leo & I Zeno Augusti Joanni Mag. offic.

Viros spectabiles Duces, eorumque Apparitores, necnon Limitaneos, castrorumque Præpositos, tantummodo ex m sublimis tui iudicii sententia conveniunt, nec aliis subiacere iudiciis præcipimus: Illustribus scilicet, ac Magnificis Viris, Magistris militum consuetudine ac potestate, si qua ad limites aliquos Orientis, Thraciarum & Illyrici, ex longo tempore hactenus obtinuit, reservata.

9. Iidem Augusti Hilario Mag. offic.

Probatorias n memorialium & agentium in rebus, cæterorumque nihilominus Apparitorum Prætorianæ per Orientem amplissimæ Præfecturæ, eorum etiam, qui in diversorum iudicium officiis numerantur, ex sacris probatorii solito more militiæ, sacramenta sortiri decernimus: non passim, nec licenter o, solis auctoritatibus p, vel sacrarum militarium literarum exemplaribus, sed ex authenticis tantum sacris probatoriis manu nostra subscriptis, & nostro arbitrio præstandis, ita ut nullus his dolus aut fraus possit annecti: de his etiam qui sunt veræ q & catholicae fidei, jubemus admitti. Aliter vero militantes, nisi ex his sint, quos solis auctoribus apparitioni aggregari vetusta consuetudo perdocuit: detecta fraude cuiuscunque accusandi studio, non solum mendaci carere militia, sed & proscriptionis stylium r subire decernimus, & bonorum omnium amissione multamus.

10. Iidem Augusti Erythrio PP.

Hac sanctione decernimus, ut in posterum nemini licentia sit edendi exemplaria his, qui sociandi sunt cuiuscunque militiæ, quam sine divinis probatoriis s adipisci non possunt, sed periculo primarum uniuscujusque officii ipsas authenticas || sacras, || quæ divinam nostræ pietatis continent adnotationem cum subscriptione administrantium, sub quorum jurisdictione consistunt, his, qui militare volunt, præstari: exemplaribus videlicet eorum cum subscriptione eorundem iudicum apud singula quoque officia, prout convenit, reservandis t. Quamvis autem manifestum sit de huiusmodi probatoriarum observatione excepta esse cæterorum iudicum officia, tamen ne ulla || ei || ignorantia relinquatur occasio, omnium officiorum, quibus necesse est per sacras probatorias militiæ sociari, notitiam || in || sacris apicibus subdendam esse censuimus. Sub hac igitur observatione omnes, qui sive in hoc sacro Palatio nostro, sive in aliis quibuscunque Officiis deinceps militare cupiunt: qui tamen (ut dictum est) non possunt pro tenore sacrarum constitutionum, vel veteri consuetudine, nisi præcedentibus u, sacris probatoriis militiæ sociari, sicut subiecta x notitia demonstrat y, adipisci præcipimus; scientibus his, qui ex aliqua parte præsentis nostræ Serenitatis legis formam conniventia vel negligentia quadam colludere z tentant.

prolata probatoria suscipiatur ex constitutione Græca, Tit. supr. de Episcopali audientia. r Aylo. f l. 9. s. eod. t observandis. u presentibus. x subnexa. y demonstratur. z vel colludio.

a al. Imp. Arc.

k al. Imp. Theod.

b l. 20. C. Th. eod.

c al. viginti.

d V. l. 9. j. eod.

e al. deest.

f iudicatione.

g profecto quid

vetito contreda-

vit.

h eam voto.

i experendo.

k al. Imp. Theod.

l al. Imp. Theod.

m Forum sortie-

bantur apud Ma-

gistrum officio-

rum, duces, limit-

tanei, castrorum

præpositi, vide

quæ scripta ad re-

bricam Tituli de

Qualificibus, &

Magistris officio-

rum.

n Probatoris sa-

cræ, hic & l. ult.

o de privilegiis co-

rum, qui in sacra

palatio militante-

addo l. 6. s. l. 10. j.

eod. l. 5. s. de officio

magistris officio-

rum. l. 3. in fin.

s. de agentibus

in rebus. l. 12. s.

de coheretibus.

v. Cujacium Nov.

24.

o nec licere, al.

nec latenter.

p Auctoritatem

a sacris literis

distinguit, ut et-

iam auctoritas

senatus a SC. dis-

tinguitur, quemad-

modum ex Cice-

rone in princip.

lib. 3. de Orat.

epist. Celsi ad Ci-

ceroem, & Dione

lib. 55. constat.

q Christianitan-

tum ad dignitates

memorialium &

agentium in re-

bus & apparito-

rum admittendi.

Idem in descripto-

re civitatis, addo

l. 3. s. de defensa-

ribus civitat.

Nov. 15. advocato-

l. 15. s. de Episco-

pali auctoritat.

nl. s. de posu. an-

do. Permatibus

Alexandrinis, l. 6.

s. de Episcopali

audientia, & lib.

l. 5. l. 19. l. 20. mi-

litis, Cedrenus

id est a consistorio

a Constantino ve-

fers. Quæ de re

quod ad hæc le-

gem attinet, re-

stari tres jurato-

res oportet apud

etiam, priusquam

veniant.

a Abest a quibusdam libris.

b Abest a plerisque libris.

c additur in quibusdam libris palatinorum.

d pratorio.

e Vicarii Orientis olim quatuor

dioceses: Thraciarum, Ponticæ,

Asiæ, Macedoniæ. Quod ad Vi-

carium Thraciarum attinet, extra-

te Justiniani vi-

carius Longi Mu-

ri vocabatur: lon-

gus enim murus,

hanc parvam fuit

munimentum præ-

sidiumque Thra-

ciarum. Nov. 26.

¶ c.

f Emendat Cu-

jac. militia in

præfuit, Orientis,

¶ c.

g amissionum.

h pædagogorum.

i Phœnicie Os-

droena, legit Al-

cius hic, Cujac.

emendat, novi

militis Phœnicis,

Osdroena.

k Mæthæ.

l 8. c. Th. 8. Ecl.

m vel.

n l. 6. c. Th. cod.

o l. 2. in princ.

p de Canonis lar-

gionis. tit.

q v. l. 7. §. Judici-

bus. sup. de exat.

r l. 6. in fin. §.

s de exat. tit. 16.

t al. constituta.

u l. 7. c. Th. cod.

v Nec magisteria-

nus, nec palati-

nus, nec alius

quispiam appa-

ritor illustrium

magistratum ti-

tulorum exigen-

dorum nomine

commens, vel

mandatum adfe-

rens, & illud

ipsum exequens,

extra limites spe-

cialiter sibi præ-

scriptos agat: nec

quæ alii manda-

ta sunt, alius fa-

cere præsumat.

Syn. Bas. 7. tit. 4.

ex lib. 56. tit. 17.

cap. 53.

x curæ.

y Præsumitur pro

nuncio & officia-

li. v. Alciat. 3. præ-

sumptionum 14.

z ne quod injun-

ctum alteri fuerit

collegii jure alter

præsumat usurpa-

re.

a l. 9. c. Th. cod.

b l. 4. sup. de susceptib.

c apposit.

d al. vires.

verint, non tantum amissione bonorum omnium, sed etiam capitis periculo, utpote crimini falsitatis obnoxios, semet ipsos esse plectendos.

† Et est notitia || hæc a: || Scrinii memoria probatoria Agentium in rebus palatinorum || sacrarum b || largitionum c, rerum privatarum partis Augustæ. Item Scrinii Sacrarum epistolarum sic: in Officiis virorum illustrium præfectorum pratoris d Orientis & Illyrici, & Urbis, officii Proconsulis Asiæ & Africæ, officii Comitum Orientis, officii Præfecti Augustalis, officii Comitum divinarum domorum, officii Vicariorum Thraciæ e, Ponti & Asiæ, & Macedoniæ, & Thesaurarium classis. Item scrinii sacrorum libellorum sic: officii Virorum Magistrorum militum utriusque f Præfecti Orientis & Illyrici, invitorum, amissionum g, memorialium, omniumq; pædagogorum h, cellariorum, mensorum, lampadariorum eorum, qui in sacris scriniis deputati sunt, decanorum partis Augusti, & cursorum partis Augustæ, officii Virorum Spectabilium, Ducum Palæstinæ & Mesopotamiæ, nobilis Comitum Phœnicæ, Corsenæ i, Syriæ, & Augustæ Euphratenis, Arabiæ, & Thebaidis, Libyæ, Pentapoleos, utriusque Armeniæ, utriusque Ponti, Scythiæ, Myiæ k prima, || secundæ || Daciæ, Pannoniæ, officii Virorum Spectabilium Comitum Egypti, Pamphiliæ, Mauriæ, Lyconia, & Pisidiæ.

DE EXECUTORIBUS, ET EXACTORIBUS.

TITULUS LXI.

1. Imp. Arcad. & Honoris Augusti ad Provinciales & ad Proconsules.

NE n per diversas Provinciarum partes aut Palatinus o exactor accederet, aut Illustris Virorum Apparitor p vagaretur, vel militaris terror inferret formidinem: hac lege sancimus, ut omnes memorati intenti sint ad q Provinciarum Rectorem, & cum eo agant: illo insistente r, disponente, & agnoscante, & suo periculo rem peragant, & impleant f universa. Datum r 17. Kalend. Jul. Mediol. Olybrio & Probino Coss. 395.

2. lidem Augusti Andromacho P. U.

Quicunque u ex Palatio nostro cujuslibet tituli ad Provincias commeaverit, compulsor, exactor, admonitor, portitorve præcepti, Agens in rebus, vel Palatinus, vel Apparitor Illustris potestatum, hoc tantum potestatis arripit, quod mandatum curiæ x suæ specialiter approbatur y, ne quod injunctum alteri fuerit, collegii jure præsumant: ne z dum hoc sibi invicem mutui officii licentia partiuntur, agant cuncti, quod singulis credebatur. Datum Prid. Id. Jul. Mediol. Olybrio & Probino Coss.

Exactor intra annum debet ostendere quid exegit: & si non exegit, causam denotare, cur non exegerit, alias punitur. Bart.

3. Imp. Honor. & Theod. Augusti Palladio P. P.

Sive ex a Pratoriano officio, siue illustri Comitum sacrarum largitionum, necnon & rei privata nostræ || militiæ, || vel ex quacunque apparitione ad quamcunque necessitatem profligandam quis fuerit destinatus, sciat b se intra anni metas debere collectis rationibus ad proprium judicem remeare, eique suam efficaciam ostendere, & quid || in || ejus instantia exactum fuerit, quidve in debitis habeatur, & penes quos resederit, vel cujus culpa, aut qua causa in eadem provincia fuerit derelictum. Quod si exacto spatio anni in ejus regionis visceribus prædator insidians c, deprehensus fuerit remorari: tunc absolutus cingulo militiæ abjicietur, primoribus d ejus militiæ decem librarum auri multa proposita e, si redire dissimulet: & per vices f officiorum ligatus ferreis nexibus, cura Provincialis officii ad debitum mittatur examen: nec ei liberum sit, ut hoc se privilegio aut occasione defendat, quod sibi aliud nego-

tium, vel aliam necessitatem post injunctam esse causetur, cum hisdem licentiam auferamus, in eadem provincia continuare exactorem. Datum 10. Kalend. Octob. DN. Theod. A. 7. & Palladio Coss. 416.

4. lidem a Augusti Joanni P. P.

Nullam possessionem alterius b pro alienis debitis publicis, vel privatis præcipimus conveniri. Dat. 5. Id. Jul. Ravenn. Honorio 13. & Theodol. 10. August. Coss. 422.

5. Imp. c Honor. & Theod. Augusti Volusiano P. P.

Contra nostra præcepta si quisquam vetito || ac temerario d || ausu exactorem e audebit, licebit Provinciae moderatori eundem correptum ad Sublimitatis tuæ judicium sub prosecutione f dirigere, & licebit g Provinciali, si h probetur obnoxius executor i contra vetitum exactorem sibi vindicans, temeritatem legitime repellere.

6. Imp. Zeno & Arcadio P. P.

Sancimus, ut eum, cui ex judicio tui Culminis quocunque modo, siue studio Numerariorum aut Tractatorum l, vel ipsorum jussu, qui pro tempore amplissima tuæ sedis administrationem suscipiunt, exactio publicarum pecuniarum injungatur, minime prius liceat, aliam sollicitudinem gerendam suscipere, quam reversus injunctæ sibi causæ responsum præbuerit. Si tamen ita fors tulerit, ut in ea Provincia, ad quam exequendi causa publici negotii aliquis proficiscitur, alia quoque causa sit exequenda, non prohiberi unum eundemque executores ab hac urbe regia proficiscentem, duorum simul, non m plurium negotiorum executionem suscipere, dum ipsi n quoque tertii negotii non sit injungendi || licentia || antequam de superioribus responsum portaverit. Executoribus his, qui secundam, siue simul duas, vel etiam tertiam causam passi fuerint exequendam suscipere, non solum cinguli & bonorum suorum amissionem, verum etiam perpetui exilii supplicium subituris. Eandem hanc poenam Numerarium quoque, & ejus adjutores, ad quorum curam quod violatum est pertinet, formidare.

7.

Quilibet executor o divini jussionis pratorianive præcepti id prius insinuare præfidi debet, ut is inquirat, an sit in eo vitium aliquod falsi, aut legibus adversum aliquid, & an per obreptionem impetratum sit.

† Executio autem fit scripto vel sine scripto propositis sacris Evangelii & presentibus possessoribus omnibus, & una cum præfide inquirantibus, qui & opem executori ferrent, si res digna videatur. Sed si quid manifestum in ea falsi vel illegitimi deprehenderit, suspendet exactorem, & reclamationem mittet ad Principem per agentem in rebus, vel sedem ejus, a quo res processit. Et interim executor quidem cautionem præstabit pro rei qualitate: reus personalem, se sibi puta, idque sine ulla impensa. Debet enim executor indemnem eum præstare, quem convenit, si temere forsitan eum convenerit, quam cautionem nisi præstiterit, impune ab eo, quem convenit, repellitur. Præfides ipse vel alius, ad quem jussio dirigitur, cautionem exigit ab executore pro rei qualitate. Sed & si potuerit quis executionem repellere, & repulerit, debet præfides executorem restituere, & ab eo cautionem exigere personalem, & rem deferre: quod si negligat, tam ipse, quam suum officium, siue ad quem literæ missæ sunt, de suo indemnitate convento præstabit durante vel deposito magistratu. Constitutio excipit eos, qui nomine tributorum obligati sunt. Quod si pretio victi præfides non inquirant, qua de re superius diximus inquirendum esse: etiam si negligentia hic tantum argui videatur, & rei familiaris damnum patientur & magistratu ejicientur, & circa salutem periclitabuntur. Omnis autem lex Præfecto pratorio prius insinuari debet, deinde in provinciam transmitti, & portitori dari aureos sex, Præfide curante per omnes civitates suæ provinciæ legem promulgari sine ulla impensa Præfidis vel Defensoris vel portitoris. Et si quis ex ea re quid perceperit, in duplum tenetur, & magistratus dignitatem amittit, officialis officium.

DE p LUCRIS ADVOCATORUM, ET CONCUSSIONIBUS OFFICIORUM SEU APPARITORUM q.

TIT.

a al. Imp. Zeno.

b l. 10. c. Th. cod.

c Clarigationes seu

Repressalæ pro-

hibitiæ, ut l. ult.

sup. de agro deserv.

10. c. Nov. 52. c.

1. Nov. 128. cap.

14. l. unic. sup.

ut nulli ex vica-

riis. Alius pro

alio teneri non

debet, ob id su-

lum quod sit ejus-

dem civitatis vel

vici, adde l. 1. §.

ut nulli ex vica-

riis. l. 4. sup. de

jura fisci.

c al. Imp. Ana-

stasius A.

d Admitti a qui-

bustam libris.

e executor in vet.

lib. al. exactio-

nem exercere.

f al. præscriptio-

ne.

g Officiali contra

jus & æquum exe-

quenti licet pri-

vatis ipsius resiste-

re. ut l. 5. sup. de

jura fisci. l. devoti.

5. sup. de metasia.

l. ult. sup. de dis-

cussionibus. adde

quæ scripti ad l.

4. ff. de appell.

h etiam, in quib.

lib.

i executoria, &

postea, vindican-

tiæ.

k al. Justinianus

A.

l Tractatores qui,

dictum in l. 10. §.

1. sup. de Numera-

riis.

m vel.

n ipse.

o Executores, ut

& exactores ca-

nonicarii missi in

provincias aliter

non admittendi,

quam mandatum

& delegationem

suum præfidi in-

sinuaverint, Nov.

128. c. 10. Eadem

ratione privatis

in exactoribus

procurator crea-

tus exigendi de-

bitoris causa non

aliter admitten-

das, quam si ju-

dici mandatum

insinuaverit: quæ

sententia Placen-

tini fuit, a qua fa-

cit l. exigendi. 12.

sup. de procurat.

licet Accurs. de ea

disputet in l. non

solum. 39. §. 1. ff. de

procur. v. Cujac.

12. obs. 22.

p 2. c. Th. 10.

q l. 1. c. Th. cod.

TIT. LXII.

1. Imp. Constantinus y A. ad Aelianum Procon-
sulem Africæ.

SI quis a Ducenariis 4, vel Centenariis, vel fisci Advocatis laesum se esse cognoscit, adire iudicia, & probare injuriam non moretur: ut in eum, qui convictus fuerit, competenti severitate vindicetur. Dat. 6 Kal. Novembr. Trever. Constantino A. 4. & Licinio 4. Coss. 315.

2. Idem c. A. Eubulida Vic. Africæ.

Praeter d. solennes & Canonicas pensiones, multa a provincialibus indignissime postulantur ab officialibus & scholasticis e non modo in Civitatibus singulis, sed in etiam mansionibus f, dum ipsis & animalibus eorundem alimoniam sine pretio ministrentur. Provinciales itaque cuncti iudices teneantur, nec injurias inultas transire permittant. Dat. 3. Kal. Jul. Leontio & Salustio Coss. 344.

3. Imp. Arcad. & Honor. Augusti Pompeiano Procon. Africæ.

Quotiens g compulsor arguitur in deprædatione convictus, etiam h non consultata Clementia nostra poenam subeat legibus competentem. Dat. Prid. Kal. Jan. Mediol. Stilichone & Aureliano Coss. 400.

4. Imp. Honor. & Theod. Augusti Adriano P. P.

Curialibus & Naviculariis, omnibusque corporibus Cita subveniri k volumus, ut nihil apparitoribus universorum iudicum liceat, quod ad prædam Provincialium pertinet.

DE PRIMIPILLO l.

TIT. LXIII.

1. Imp. m Valerian. & Gallien. Augusti Domitio.

Commoda Primipilatus n post administrationem incipiant deberi: & si is, qui ea percipere debuit, prius rebus humanis eximatur, hæredibus petitio salva sit.

2. Imp. Dioclet. & Maxim. Augusti Alexandro.

Obtentu nominis Primipili civiles actiones ad alios Iudices transferendæ non sunt.

3. Idem Augusti Domnæ.

Utilitas o publica præferenda est privatorum contrahentibus: & ideo si p constiterit fisco satisfactum esse ob causam Primipili, poteris obligatam tibi possessionem dotis titulo petere, ut satis doti fieri possit.

Solum ex causa primipili filius non existens hæres patris potest conveniri pro patre, in aliis vero secus. Bart.

4. Idem Augusti Dionysio.

Cum q ex sola Primipili causa liberos, etiam si patribus hæredes non existant, teneri D. Aurelia-

y al. Constantinus.
2 Coniunge l. 3. §.
de exat. & l. 3. §.
de advoc. fisci.

2 Ducenarii &
Centenarii qui
essent, dixi ad l. 5.
supr. de princip.
agen. in rebus.
b al. D. 6. Id. Nov.
Treveris. Acc. 15.
Kal. Mart. Cartha-
gine, Constantino
A. IV. & Licinio
IV. Coss.

c al. Constantin-
d l. 2. c. Th. cod.
e l. e. advocatis,
ut hic interpreta-
tur Cujac. & mul-
tis auctoritatibus
confirmat. Græci
συμνη δόξας. Quo
nomine primum
nuncupati Rhetor-
es (ut Cornelius
Tacitus scribit,
lib. de Oratoribus)
& declamatores
fiscorum litium:
deinde a fisci li-
tibus transit ad
veras. Plin. 2.
epist.

f Mansiones hic
l. 8. sup. de an-
non. & tribus. l.
2. sup. de conditio-
ne publicis hor-
reorum. l. 9. sup. de
susceptoribus. l. 9.
C. Th. de annon. l.
Claudiopolis. C. Th.
de decur. ἀρχαὶ δὲ
mansus & diver-
soria militum,
vel sacri comita-
tus ab oppidis se-
parata, quæ an-
nonis & pabulis
instruebantur ex
collatione vici-
norum, non eo-
rum, qui procul
disjuncti. Galli
Eslappes.
g l. 3. C. Th. cod.
h et si.
i omnibus quo-
que.
k subvenire.

l Primipilus est
decurio primæ
cohortis, regit au-
tem quatuor cen-
turias. Veget. Sed
Theodorus Her-
mopolit. lib. 9. tit.
9. Primipilum de-
finit annonam
quæ datur primi-
pili centurioni-
bus, ut inter milites distribuatur, v. hic. Alc. dixi ad l. 3. §. cod. ad l. 7. sup. de cohortalibus.

m al. Imp. Gordianus A.
n Primipili. o Publica utilitas præferenda priva-
torum contrahentibus. l. 4. sup. qui potiores. Nov. 97. c. 4.
p Dotres mariti quidem tacite obligati sunt, primipilum tamen ei præfertur. Est vero
περίπριλον ἢ στρατιωτικὴ ἀννόνα, militaris annona. Quare si quis primipilum de-
beat & dotem, primipilum præfertur. Syn. Bas. 9. tit. 5. ex lib. 15. tit. 2. c. 23. ubi Scholiastes.
q Primipili causa quod pater debet, liberos ejus hæredes obligat,
& ex tit. 17. c. 64.
r Etiam si patris hæredes non sint: quod jus speciale est. Nam ex sola primipili causa tenentur,
etiam si patris hæredes non sint: quod jus speciale est. Nam ex sola primipili causa tenentur,
qui hæreditatem paternam non adierunt liberi, ac non ab aliis patris creditoribus: quod jus
Græci autores πατρὸς δόξας, insolens & novum appellant. Syn. Bas. 9. tit. 5. ex lib. 56. tit. 17.
c. 64. Harn. 3. tit. 5. §. 84. adde l. 3. sup. de revocandis his, quæ per fraudem alienata sunt.

g l. 3. C. Th. cod.
h et si.
i omnibus quo-
que.
k subvenire.

l Primipilus est
decurio primæ
cohortis, regit au-
tem quatuor cen-
turias. Veget. Sed
Theodorus Her-
mopolit. lib. 9. tit.
9. Primipilum de-
finit annonam
quæ datur primi-
pili centurioni-
bus, ut inter milites distribuatur, v. hic. Alc. dixi ad l. 3. §. cod. ad l. 7. sup. de cohortalibus.

m al. Imp. Gordianus A.
n Primipili. o Publica utilitas præferenda priva-
torum contrahentibus. l. 4. sup. qui potiores. Nov. 97. c. 4.
p Dotres mariti quidem tacite obligati sunt, primipilum tamen ei præfertur. Est vero
περίπριλον ἢ στρατιωτικὴ ἀννόνα, militaris annona. Quare si quis primipilum de-
beat & dotem, primipilum præfertur. Syn. Bas. 9. tit. 5. ex lib. 15. tit. 2. c. 23. ubi Scholiastes.
q Primipili causa quod pater debet, liberos ejus hæredes obligat,
& ex tit. 17. c. 64.
r Etiam si patris hæredes non sint: quod jus speciale est. Nam ex sola primipili causa tenentur,
etiam si patris hæredes non sint: quod jus speciale est. Nam ex sola primipili causa tenentur,
qui hæreditatem paternam non adierunt liberi, ac non ab aliis patris creditoribus: quod jus
Græci autores πατρὸς δόξας, insolens & novum appellant. Syn. Bas. 9. tit. 5. ex lib. 56. tit. 17.
c. 64. Harn. 3. tit. 5. §. 84. adde l. 3. sup. de revocandis his, quæ per fraudem alienata sunt.

g l. 3. C. Th. cod.
h et si.
i omnibus quo-
que.
k subvenire.

l Primipilus est
decurio primæ
cohortis, regit au-
tem quatuor cen-
turias. Veget. Sed
Theodorus Her-
mopolit. lib. 9. tit.
9. Primipilum de-
finit annonam
quæ datur primi-
pili centurioni-
bus, ut inter milites distribuatur, v. hic. Alc. dixi ad l. 3. §. cod. ad l. 7. sup. de cohortalibus.

nus a sanxerit: si neque successistis patri vestro, nec quicquam ex bonis ejus tenetis: consequens est, a paternis creditoribus vos non conveniri.

PUBLICÆ b LÆTITIÆ VEL CONSULUM NUNTIATORES, VEL INSINUATORES CONSTITUTIONUM ET ALIARUM SACRARUM VEL JUDICIALIUM LITERARUM EX c DESCRIPTIONE, VEL AB INVITIS NE QUID ACCIPIANT IMMO. DICUM.

TITULUS LXIV.

1. Imp. Grat. Valent. & Theod. Augusti Flo-
ro P. P.

Quicquid d. nostrorum e unquam nuntiari ceperit prosperorum, ut sbella si desinunt, si oriuntur, victoria fastus g, si honor datus fuerit Regalium b, vel Consulium, vel Trabearum, compositæ pacis erit offerenda tranquillitas, si sacros vultus inhiantibus forte populis inferimus, hoc sine k immo dico pretio nuntiari excipique sancimus: actum l esse jubemus castissimum, indigentibus, non numerariis m esse præbendum iudices statuimus esse sollicitos, ne tui coludio quærat ex miseris pretium gaudiorum. Quod si id sacrilega fuerit dissimulatione violatum, & n accipientem pudoris fortunarumque manebit excidium, & cogentem par poena multabit, & officium o triginta librarum auri vexatione quatietur. Dat. 4. Non. Febr. CP. Merobaldo 2. & Saturnino Coss. 385.

2. P.

Constitutio q vult a singulis provinciis insinuatoribus sacrarum literarum, vel generalium Constitutionum vel publicorum commonitoriorum r vel statuarum sex duntaxat solidos dari, & ab eo, qui amplius acceperit, quadruplum reddi, hoc inhibente Præsidi & Episcopo & Primoribus s Civitatis omnique tam civili quam fiscali adminiculo, nisi velit Episcopus in Principis indignationem incurrere, Præsides bonis & dignitate & civitate multari. Curet autem Officium nec descriptionem r fieri ex iis causis ultra 6. aureos, nec ab invitis & ab accipiente quadruplum inferri. At cum cives seipsos volunt describere operis publici vel frumenti coemendi causa, & hoc sibi concedi a Principe petunt, nihil oportet ladi ex hac causa, ne sacerdotes indignationem eandem incurrant. Præsides dignitatem amittant & publicentur: Officium in corpus torqueatur, nisi Principi derulerint, quicquid contra hanc Constitutionem fuerit admissum. Possunt enim descripti resistere describentibus: vel si nequeant resistere, licet eis invocare Præsidentem, & deferre Principi. Sed non oportet Patres u Civitatum, vel Sironas x, vel Susceptores ex rebus, quos habent in manu, quidquam præbere, sed eorum quantitatem destinata necessitati servare debent. Quod si Præsides violarit, de suo eos reditus implebit. Fiscales enim & civiles res imminutas servari necesse est.

ex C. Th. & lib. manuscr. emendat. Cujac. & nummarios interpretatur lucri avidos.
m indicibus non nummariis. n in. o officio.
p Ecloga lib. 7. tit. 6. ex lib. 56. tit. 27. cap. 67. q Hæc lex est epitom. 2. part. 16.
const. Græca sup. de episc. aud. quam suo loco restitimus.
r συμφοραίων. Syn. Bas. 7. tit. 6. d. tit. περί συνθημάτων.
s Primores civitatum, locupletiores. l. ult. sup. ut nemini liceat in coemt. specter.
t Exactores publicorum tributorum, collectas pecunias jubentur statim Curatoribus Reipublicæ præstare, sine ulla diminutione vel sportularum, vel descriptionum specie.
u Patres hi civitatum, qui & curatores Reipublicæ.
x σιτῶνας curatores emendi frumenti. Hi ut & curatores seu patres civitatum & curatores operum, creabantur decreto episcopi & primorum civitatis. Nov. 128. c. 16.

a al. Trajanus.
b De consuetudinibus, quæ a provincialibus dantur perferentibus missas a Principe sacras sive judiciales literas. Item de consuetudinibus, quæ dantur perferentibus constitutiones eorum, qui magistratum civilem vel militare gerunt.

c al. Trajanus.
d De consuetudinibus, quæ a provincialibus dantur perferentibus missas a Principe sacras sive judiciales literas. Item de consuetudinibus, quæ dantur perferentibus constitutiones eorum, qui magistratum civilem vel militare gerunt.

e al. Trajanus.
f De consuetudinibus, quæ a provincialibus dantur perferentibus missas a Principe sacras sive judiciales literas. Item de consuetudinibus, quæ dantur perferentibus constitutiones eorum, qui magistratum civilem vel militare gerunt.

g al. Trajanus.
h De consuetudinibus, quæ a provincialibus dantur perferentibus missas a Principe sacras sive judiciales literas. Item de consuetudinibus, quæ dantur perferentibus constitutiones eorum, qui magistratum civilem vel militare gerunt.

i al. Trajanus.
k De consuetudinibus, quæ a provincialibus dantur perferentibus missas a Principe sacras sive judiciales literas. Item de consuetudinibus, quæ dantur perferentibus constitutiones eorum, qui magistratum civilem vel militare gerunt.

l al. Trajanus.
m De consuetudinibus, quæ a provincialibus dantur perferentibus missas a Principe sacras sive judiciales literas. Item de consuetudinibus, quæ dantur perferentibus constitutiones eorum, qui magistratum civilem vel militare gerunt.

n al. Trajanus.
o De consuetudinibus, quæ a provincialibus dantur perferentibus missas a Principe sacras sive judiciales literas. Item de consuetudinibus, quæ dantur perferentibus constitutiones eorum, qui magistratum civilem vel militare gerunt.

p al. Trajanus.
q De consuetudinibus, quæ a provincialibus dantur perferentibus missas a Principe sacras sive judiciales literas. Item de consuetudinibus, quæ dantur perferentibus constitutiones eorum, qui magistratum civilem vel militare gerunt.

r al. Trajanus.
s De consuetudinibus, quæ a provincialibus dantur perferentibus missas a Principe sacras sive judiciales literas. Item de consuetudinibus, quæ dantur perferentibus constitutiones eorum, qui magistratum civilem vel militare gerunt.

t al. Trajanus.
u De consuetudinibus, quæ a provincialibus dantur perferentibus missas a Principe sacras sive judiciales literas. Item de consuetudinibus, quæ dantur perferentibus constitutiones eorum, qui magistratum civilem vel militare gerunt.

x al. Trajanus.
y De consuetudinibus, quæ a provincialibus dantur perferentibus missas a Principe sacras sive judiciales literas. Item de consuetudinibus, quæ dantur perferentibus constitutiones eorum, qui magistratum civilem vel militare gerunt.

z al. Trajanus.
aa De consuetudinibus, quæ a provincialibus dantur perferentibus missas a Principe sacras sive judiciales literas. Item de consuetudinibus, quæ dantur perferentibus constitutiones eorum, qui magistratum civilem vel militare gerunt.

CODICIS DOMINI JUSTINIANI SACRATISSIMI PRINCIPIS
EX REPETITA PRÆLECTIONE

FINIS.

Godefroy, Denis, 1549-1622 / Godefroy, Denis, / Justinian

Corpus Juris Civilis Romani In quatuor Partes distinctum

Lipsiae ; Francof. ad Moenum 1705

4 J.rom.f. 19 b-2/4

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10520046-6

VD18 11357797